SYLVESTRI ALDOBRANDINI,
FLORENTINI IVRECONS.

In primum Inſtitutionum Iuſtiniani librum Commentarius:

In quo, præter accuratam libri interpretationem, quamplurimi iuris articuli, qui in foro ſæpe in controuerſiam veniunt, à pleriſq; non ſatis diligenter tractati, verè pariter & ſubtiliter explicantur.

Deinde quædam tum Ciuilis, tum Pontificij iuris loca, quæ lumen deſiderabant, ita illuſtrata ſunt, vt ab omnibus poſthac perſpici planeq; intelligi poſsint.

Quàm multa verò, quæ prius mendoſè legebantur, in priſtinam veramq; lectionem fuerint reſtituta, is facilè, nec ſine maximo eruditionis fructu cognoſcet, qui in hoc Commentario aſsiduè, atque attentè verſabitur.

Index præterea omnium, quę hoc opere continentur, ſumma collectus diligentia additus eſt.

Nunc poſtremò accuratius recognitus, atque emendatus.

Venetijs, apud Iuntas. M D L X X X I.

Index titulorum huius voluminis.

AD ILLVSTRISS. ET EXCELLENTISS. GVIDVBALDVM VRBINI DVCEM II.

Syluestri Aldobrandini Florentini Iurisconsulti in Commentarium primi libri Institutionum Iustiniani.

PROOEMIVM.

SAEPENVMERO audiui Princeps optimè bonos,& graues uiros, cùm huius seculi miseriam atq; infelicitatem contẽplarentur, grauissimis uerbis conqueri, ac deplorare solitos esse,sibi hanc à Diis immortalibus necessitatẽ esse constitutam ut his tristissimis,ac difficillimis Italiæ temporib. nascerentur,quib. uersatã hanc & fallacẽ cęteris nocendi rationẽ,fraudem,improbitatẽ,turpitudinẽ & perfidiam cæterasq; infinitas uitiorum pestes usqueadeo in uitam hominũ inuasisse cognoscimus, ut nõ amplius sua quisq; uirtute ad ampliorẽ locũ peruenire cõtendat,sed per alterius magis incõmodum & calamitatẽ,nullusq; penè dies prętereat,in quo nõ maximam inuidię tempestatem, malorumq; omniũ, ac terrorum iliadem nobis impendere videamus. Impurus præterea, ac dijs hominibusque inuisos homines persæpe summis atque amplissimis honoribus, quasi vitiorum præmiis, decoratos esse quis non uidet? illisque uerã illam laudem, quæ uni uirtuti debetur, delatam? cùm interim probos, ac benè moratos viros, exempla augustissima innocentiæ,natos ad dignitatem, ad laudem, ad gloriam, ad imperia, optimarum artium studiis eruditos,maximarum rerum usu atque exercitatione præditos,& excultos,in summa omnium obliuione afflictos, ac iacentes uersari conspiciamus: optimos, moderatos, ac sanctissimos parentum nostrorum mores,prisca maiorum instituta, omnia in præceps rapi uideamus. Si enim, ut hinc ordiar, CHRISTI seruatoris nostri cultum religionemque inspexeris, quid in ea purum, quid castum inuenies? Siquidem plerique omnes hodie narijs, ac diuersis in omnem partem disputationibus,discrepantibusque sententijs perturbati à veritatis uia deflexerunt, quam nos olim vnigenitus Dei filius docuerat. Ab hoc infelicitatis genere ne illud quidem plurimùm distare conqueruntur ijdem, quod in orbis terrarum gubernatione fieri quotidie videmus. Incredibilis enim illa magnitudo amoris, qua principes olim uiri diligere, amare, & amplecti consueuerãt eos, qui in eorum potestate erant, refrixit, atque huc ferè omnes spectant, atque animum intendunt, ut populi,uel quos armis subiecerunt, uel quos à maioribus suis, quasi per manus, in suam fidem traditos acceperunt, superbam potius dominationem seruorum more perpetiantur, quàm filiorum instar non solum pareant obtemperentque magistratibus,sed eos etiam colant & diligant. Taceo infinitas nocendi artes, innumeras fallacias,atque insidias,quibus ad populorum explicationem sæpenumero utuntur. Sed cuius poterit existere tanta dicendi uis atque copia, ut quotidianas uexationes infelicium populorum, quibus acerbissimum quotidie funus uiuis uidentibusque ducitur, pro dignitate non dicam explicare oratione, ac deplorare, sed mente aut cogitatione complecti ualeat? dum antiquorum ascriptitiorum more:tenui ax recepto uictu uestituque necessario, dominis laborum suorum omnium fructum restituunt. Rusticorum & agricolarum uita, quæ quidem honestissima & suauissima esse solet, quàm infelix & ærumnosa, quamque totam in summam calamitatem deiecta sit nemo non uidet. Hi nec frigorum uim, nec calorum molestias pertimescentes, totius anni grauissimis temporibus magnis laboribus fracti, quid aliud tandem agunt, dum terram arant,dum sulcos altius imprimunt,dum ager ab eis & nouatus & iteratus est, quò uberiores fructus edere possit, dum arbores putant & uineas, quàm quòd eorum principibus serunt, impendunt & laborant, quibus pro tantorum laborum premiis atque mercedem non solùm ne minima quidem expectatio alicuius in senectute quietis & tranquillitatis, sed nec etiam melioris seruitutis spes ostenditur. Age uerò quis ignorat mercatores ipsos, quorum uita fluctibus maris & sęuissimis tempestatibus frequentissimè periclitatur, nisi reditus in patriam spe atque otij expectatione, quod maximè est optabile, erigerentur, non se suaque omnia tot vitæ periculis,tot incertis casibus exposituros esse, qui tamen postquam scopulos prętervecti, monstra maris, periculosa omnia, denique fortunam ipsam superarunt, cernunt suorum omnium laborum fructum, ac compendium prædam esse publicanorum. Sed illud semper dolentius, ac grauius deplorare eos audiui, quòd ab hinc annis amplius quinquaginta in his nostris Italiæ regionibus bella semper acerba, ac teterrima uersata sunt, pacisque dulcissimum & pulcherrimum nomen, quasi ab eis in ultimas terrarum oras longè à nobis ablegatum est: ꝗ si ullibi arma deposita uidimus, id non tam conditionibus pacis, quàm pactionibus seruitutis accidisse compertum est. Quot enim memoria nostra ciuitates direptæ, inflammatæ, ac solo etiam æquatæ sunt? in quibus occisi miserè homines, fœminis verò nefaria illata sunt stupra, ædium sacrarum publicorumque operum depopulatio facta, nec ab innocentissimis uirginibus Deo dicatis temperatum. Quot ueteres & illustres familiæ, in quibus quamplurimi ornatissimi uiri & pace & bello clari floruerunt, quorum laudes, qui eius stirpis erant cupissimè persequebantur, sibique subiectos populos summa cum æquabilitate regere consueuerant, penitus hodie extinctæ sunt magnorum principum ambitione atque auaritia? Quot beatæ beneque constitutę resp. legitima imperia, &

a 2 principatus

principatus non in Italia ſolùm, ſed in cæteris chriſtiani orbis regionibus funditus euerſi ſunt, qui in potentiorum principum dominum conceſſerunt? ut optima ratione, iuſtiſsimis præterea de cauſis credendum ſit conqueri eos, qui in hoc temporum motu, rerúmque omnium conuerſione & aſperitate deos hominesque conteſtantes, quantum voce poſſunt contendunt & clamant: O felices auos maioreſque noſtros qui legibus iuſtis, ac legitimis dominis obtemperantes laboribus ueſtris fruebamini: uobis diuitiæ ad uſus uitæ neceſſarios, & ad honeſtas perfruendas uoluptates ſuæ erant: vobis filios, quos procreaueratis, educare & ornare, & ad dignitates & magiſtratus promouere permiſſum fuit: uobis uxores ex animi ueſtri ſententia habere, illarumque pudicitiam ſeruare ab improborum hominum uiolentia conceſſum, filias deſpondere, nurus ſuſcipere, ut lubebat: uobis uitam ſanctiſsimè honeſtiſsimèque agere, vobis dignitate ueſtra ſplendoreque frui, uobis honeſtatem & decus conſeruare poteſtas fuit. Sed ò nos miſeros & infelices, quibus inter tot tantosque animi angores & ſolicitudines, inter tot diurnos nocturnoſque metus, quibus quotidie conflictamur, portum tutum aut tranquillum nuſquam intueri licet, in quem ex tam longa, ac moleſta nauigatione perfugere poſsimus; ſed in ſomno tantum & morte omnium miſeriarum laborumque perfugium, omnem reliquam ſpem repoſitam habemus. Hæc atque huiuſcemodi alia complura ſæpenumero plurimos ſumma prudentia homines, multa etiam doctrina, ratiocinati audiui ſic inter ſe loqui. Ego uerò popularem hanc, ac publicam penè opinionem ſequendam nunquam duxi. Si enim animo repetamus quidnam præcipuum ſit homini à natura tributum, cuius ue maximè muneris colendi efficiendique cauſa nati, & in lucem proditi ſimus, nullo propè negotio cognoſcemus opificem illum ædificatoremque mundi Deum, ſydera certis infixa ſedibus, igneſque illos ſempiternos, qui ſuos orbes mirabili celeritate conficiunt. Solem ducem & moderatorem temporum, Lunam, quæ Solis lumine illuſtrari exiſtimatur, cætera quoque animantia ad ipſius mundi ornatum ſumma prouidentia ac potentia creauiſſe: hominem autem diuinum hoe animal plenum rationis & conſilii ad eum ipſum potiſsimum finem lucem edidiſſe, ut mundum ipſum contemplaretur: & iccirco eum ex humo factum & excitatum celſum atq; erectum conſtituit, ut cœlum quaſi ſui priſtini domicilii conſpectum oculis & animo intueri, & Dei ipſius cognitionem capere poſſet, deinde vt, cum aliorum hominum cauſa generatum ſe eſſe sciret, operam daret, ut aliis etiam hominibus ſiue artibus id ſiue ſtudiis efficere ualeret, prodeſſe poſſet. Quæ ſi ita eſſe comprehenderimus, facilè percipiemus ætate hac noſtra maiorem nobis campum eſſe datum, in quo ingenium conſiliumq; noſtrum, quo nihil homini præſtabilius datum eſt, excurrere cognoſcique poſſit. Maiores enim noſtri priſciq; illi ſanctiſsimi & ornatiſsimi uiri, dum tranquillam & placidam illam uitam ſecuti ſunt, dumque omnes animorum offenſiones effugere concupiuerunt, quid aliud tandem egerunt, quam quod ii qui graui letiferoque ueterno ægrotantes urgentur, quos nulla Medicorum opera excitare ualet, ita ut cum uita moriendi quoque ſenſum amittant. Si enim eorum ſtudia acutè inſpexeris, in quibus ingenioſorum alioqui uirorum totas ætates uidemus eſſe contritas, facilè cognoſces, quàm inaniter omne otium tempusque conſumpſerint: plerunque enim eueniebat ut quò diligentius ueritatem in occulto latentem inquirerent, eò longius ab eius forma abeſſent. Etenim uos mihi optimæ teſtes eritis Theologia, Philoſophia, Medicina, Mathematicorum ſcholæ, & hæc noſtra legum ſcientia, quam maiores noſtri in denſam propemodum atque aſperam diſputationum ac contentionum ſyluam permixtam, atque confuſam ita deduxerant, ut difficilius eſſet ſtudioſis huiuſce facultatis ingreſſum quam exitum inuenire. Sed ætate hac noſtra, qua ſcientiæ omnes ex abditiſsimis tenebris in lucem clariſsimam euocatæ ſunt, in quibus ſumma cum iucunditate uerſari poſſumus, uidemus homines adoleſcentes, ac penè potius pueros in literarum ſtudiis aliquandiu exercitatos intelligentius de his differere, quam olim facerent qui multos annos in eis multamque operam fruſtra conſumpſerant. Conſyderemus quæſo non ſolum Grammaticos illorum temporum, ſed eos, qui Latinæ linguæ aut Græcæ ſcientiam atque eruditionem profitebantur, an incorruptam illam Latini ſermonis integritatem aſſecuti fuerint. Conſideremus rurſus ſcripta Iacobi Sadoletti, Petri Bembi, Benedicti Accolti, Maphei, Pauli Manutii, totq; aliorum clariſsimorum & lectiſſimorum uirorum, qui in Germania Galliaque ſumma cum laude uerſantur. Age uerò quem Gulielmo Budæo ex iis, qui olim maximè omniũ Græcis literis ſtuduerint comparabimus? quem in hiſtoria Paulo Iouio? Quòd ſi ab humanioribus hiſce ſtudiis ad artes doctrinaque animum cognitionemque deflectamus, cernere licebit quanam in obſcuritate uerborum & laqueis fallaciarum hæc, quæ differendi ratio Dialecticorumq; ſcientia appellatur, uerſaretur. Qui enim docere ſummo eorum labore uerum inuenire conabantur, cuius inquiſitio & inueſtigatio maximè hominis eſt propria, nonne quò magis ueritatem exquirebant, eò longius ab ea diſcedebant? & abditiſsimis tenebris ita eam maximi illorum temporum ſophiſtæ obruebant, ut uix unquam emergeret. Nunc uerò ſolis Ariſtotele, & Porphyrio ducibus ope Græcorum interpretum facillimè veritas explicatur, quæ leuiſsimorum hominum diſputationum laqueis irretita tenebatur, nulloq; prope negotio uniuerſa illa Dialecticorum priſcorum tela retexitur. Quòd ſi matrem illam ac procreatricem laudandarum omnium artium Philoſophiam inſpexeris; quid aliud quicquam reperies, quam opinionum uanitatem ac leuitatem? Etenim quis olim ipſius Ariſtotelis aut Platonis ſcripta legebat, & non potius recentiorum quorundam Philoſophorum commentitia dogmata ſequebatur? Ita omnia, quæ ad huius ſcientiæ cognitionem pertinebant, in obſcuritate & dubitatione omnium neglecta iacebant, ut in eo maximam illius ætatis præclariſsimi Philoſophi laudem ponerent, ſi ſcirent inſtituere argumenta aduerſus quæcunque, quæ in diſceptationem quæſtionemque uocarentur: acie autem mentis naturæ abdita quæque perſcrutari, ipſiusque uim uidere & cognoſcere non curabant, in quo tantum abeſt, ut ueritatem ipſam aſſequerentur, ut cum iis, qui ipſam

ſecuti

ſecuti eſſent, graues atque acerbas coutentiones exercerent. At his profectò uoſtris temporibus ſcriptum ipſum Ariſtotelis in manibus eſt, & quia multa tum obſcura tam ambigua ſuut, explanationes adhibentur interpretum præſertim Grçcorum, qui Ariſtotelis ætatis propinquiores ſyuceriorem ac puriorem eius doctriuam ab antiquis Ariſtotelis ſectatoribus acceperunt: ita fit vt breui tempore iuuenes ad ſummum huius ſcientiæ verticem perueniant, ad quem antiquiores illi uou modò nou accedere, ſed nec aſpicere aut aſpirare potueruut. Quid Theologiam commemorem, quæ periculo ſalutis atque animarum noſtrarum tota iam iu ſcbolaſticarum quæſtionum contentiouem ac diſputationem coucelſerat? Quid ſi ipſam medendi artem coutemplatus fueris, quæ cęno iu doctiſsimorum interpretum demerſa, tandiu periculo vitæ hominum orbis terrarum tyrannidem occupauit? Etenim Nicolaus Leonicenus & Ioan. Manardus quaſi deorum munere de cœlo delapſi inclyta totius Italiæ ciuitate Ferraria ita Mediocrum omniũ aures vellicaruut, vt ex grauiſsimo & lætali ſomno excitati tandem expergiſcerentur & reſipiſcerent, inter quos pręcipuè oruatiſsimi & lectiſsimi viri Soncinus Bentius, Ioan. Baptiſta Moutanus, plurimiq́ue tam in Italia, quàm in cæteris locis clariſsimi & doctiſsimi viri uon mediocrem huic arti ſplendorem attulerunt. Græcorum enim authorum ſcriptis laudibusq́; ſuſcitatis, lectisq́; diligenter ſapientiſsimi & exercitatiſsimi Hippocratis libris, doctiſsimiq́; ac prudentiſsimi Galeni, Actij, Pauli Aegiuetæ, cærorumq́ue ornatiſsimorum uirorum ab ipſo quaſi medendi principio artem hanc ita inſtitueruut, ut maximi quotidie progreſsiouibus vſa maiorem ſemper gloriam lumenq́; accipiat. Sed inter alias omnes facultates, quæ ſumma in obſcuritate ac confuſioue rerum uerborumque iacebant, hanc uoſtram Iuris ciuilis ſcientiam uſque eò calumuiis & fraudibus expoſitam, laceratam, conſciſſamque conſpiciebamus, ut iu celeberrimis totius orbis gymnaſijs nihil aliud ſummi huius diſciplinæ Doctores uiterentur, quam ut ueritatem ipſam omniaque iura diuina & humana docendo peruerterent. Quippe in eo maximam laudis gloriam ponere conſueuerantque optimè de hac ipſa facultate ſe meritos eſſe putabant, ſi teneros adhuc & rudes adoleſcentium animos, quos ſacroſancta hac legum ſcientia inſtituendos acceperaut, malitioſa atque inani doctrina quaſi uencuis quibuſdam iuficerent, & à veritatis & iuſtitiæ ſcientia ad coutentionis ſtudium reuocarent, ita ut is omuium doctior exiſtimaretur: qui infinitis propouendum receptas priſcorum ſenteutias dolis, atq; fallaciis eleuare, pronunciataque omnia ueriſsimas ipſarum ſententias fugere, æquitatemque omnem reiicere facilius cæteris poſſet. Qua in re parum illud ingenioſi alioqui homines proſpexerunt, quòd dum eas rationes, quas ipſi ad acuenda iuuenum ingenia commenti ſunt, in manus hominum atque in locem poſtea emittunt, receptæ à poſteris, ac ſi ex animo ſententiæ eſſent, in exercendis iudicijs maximam ueritati labem aſperguut. Experrecta tamen eſt aliquando mortalium animis inſita notio, & poſteaquam cognouerunt homiues fieri non poſſe, ut huius ſiue artis ſiue ſcientiæ principia cognoſcerentur, niſi bonarum literarum ope atque auxilio, & quòd ueritas ipſa nou ex opinionum multitudine, ſed ex ueris illis ratiouibus, quibus fundata ſunt ac optimè conſtituta reſpouſa illa Iuriſconſultorum, quæ nobis Iuſtiuiani Imperatoris imprudcutia reliquit quaſi baſim & fundameutum buius ſcientiæ, colligenda, & coguoſcenda eſt, ingreſſum nobis buiuſce facultatis procul quaſi indicare cęperunt Budęus, & Zaſius: eos multi poſtea ſecuti ſuut, quos iuter Andreas Alciatus certiori methodo, atque doctrina quaſi falce quadam ſpiuoſiſsimam hanc & aſperam ſyluam purgauit & aperuit: quem nou longe inſecutus eſt uunquam ſatis laudatus Andreas Tiraquellus, & clariſsimus nou ſolum Iuris ciuilis ſcientia, ſed omnium optimarum artium ſtudiis, dignaque homine nobili doctrina Lælius Taurellus, Cladius Cantiuncula, Autonius Auguſtinus, compluresque alii ſcicuter & peritè inſequuntur. At ego qui uideram nullum adhuc inuentum eſſe, qui ea, qua oportuerat facilitate principia & quaſi cunabula huius ſcientiæ explicaſſet, decreui temporibus ijs, quę mihi uacua ſupereſſent ab his grauiſsimis horum magiſtratuum curis, quos gerere, & adminiſtrare diuturnum hoc exilium bonorumq; omuium publicatio me coegit, iu quæ ego propterea iucidi, quòd libertatis Florientiæ deſiderium officio erga familiam Mediceam tunc prætulerim; decreui (inquam) primo Iuſtiuiani Iuſtitutionum loca quamplurima exponcre, iu quibus adoleſcentes, uel propter uerborum obſcuritatem, aut conſuetudinum antiquarum ignorationem, uel propter aliorum & præſertim Accurſij uanam ac peruerſam explicatiouem hærere poſſent. Admiſcui autem primis illis Annotatiouibus uonnihil lenocinii, tum uerborum, tum & earum rerum, quæ ad politiorem quandam eruditiouem facere niderentur, ut iuuenes, qui iucunda illa Latinorum & Græcorum ſcripta mox reliquerant. dulcedine quadam ac iucunditate detinerentur, quo minus iu ipſo ſtatim ingreſſu aſperum hoc & iniucundum inter, uel propter difficultatem faſtidirent, uel propter inamœnitatem aſpernarentur. Deiude cùm proximè cognouiſſem iu interiorem huius ſcientiæ partem penetrandum ac peruadendum eſſe, eoſdem Inſtitutionum libros interpretatus ſum, ut adoleſcentes nullo ſuo labore ducem babeant, quem ſequautur, quique eos porrecta manu in æquiorem ac latiſsimum Iuris ciuilis ſcientiæ campum deducat, in quem poſthabitis noſtrorum temporum quęrelis incumbant, & ſeſe totos iu hac una uera nou ſimulata Philoſophia colloeent atq; abdant. Quid enim noſtra hac ætate accidere uidemus, quod non etiam anteactis ſeculis eueniſſe audiamus, aut legamus? Nam ſuperioribus illis annis tametſi bella tauta tamq; frequeutia non extiterint, calamitoſiora tamen iccirco fuerunt, quòd in teſtina & ciuilia & diuturuiora fuerunt, & in quibus omnia miſera eſſe iamdiu maximo totius Italiæ luctu ſentimus & dolemus. Nam ſi patriam meam iuſpexeris, ſi decem plus minus anuorum ſpatium demas, paulò feliciorem boc, uel illo tempore eius ſtatum ac couditionem fuiſſe coguoſces, cùm occultis ciuium odiis tacitiſque diſsidijs aſsiduè contineuterque uexata & euerſa ſit: quæ tandem conſuetum illum exitum pepererunt, ut & ciuitatis propè interitum, & uictoris dominatum, & regnum uidea-

mus. Cum itaque DEI OPTI. MAX. prouidentia & nutu rerum humanarum conditio administretur, illæq; idem Deus summa illa sua bonitate rebus humanis consulat, nec solum de uniuersis, sed etiam de singulis vniuersoque hominum genere optimè mereatur, vsque illa cœlestis imprimis potestates, regna, & imperia curare soleat, quòd ea latius pateant & ad plures pertineant, illud semper christiano homine dignum existimaui, si uita hæc nostra singulari quadam integritate & innocentia traduceretur, animusque ipse liber ab omni cupiditatum dominatione, expers ambitionis & auaritiæ seruaretur: corporum autem nostrorum imperium ijs legitimè permitteretur, quibus in dies ciuitatum, & prouinciarum administratio & gubernatio commissa est, scimus enim nullam nisi à Deo potestatem in homines proficisci. Ego postquam, vt commune illud reip. Florentinæ bonum consequerer, neruos omnes uiresque intendi, laboris tamen huius euentus secus obtigit atque optaueram, idque Dei ipsius uoluntate, nihil aliud mihi reliquum esse iudicaui, quàm ut quietè & patienter illius potentiam ferrem, qui Deo atque hominibus uocantibus ad imperium nostræ ciuitatis euectus est. Sapienter enim & consideratè Factum iudicaui ab inimicitiarum cogitatione quiescere, dijsque immortalibus ducibus hanc pacatiorem mentem uoluntatemque induere. Quando enim incommoda huius ætatis (ut aliquando eo, unde orat est, mea regrediatur oratio) cum cæteris studiorum & literarum ornamentis compenso, maximam bonorum summam excurrere conspicio, plusque habere ponderis, quàm uniuersam malorum molem, quam prudentia & innocentia tecti superare facilè possumus, studijsque potissimum bonarum artium, in quæ tanquam in abditissimum & tutissimum omnium angustiarum nostrarum portum confugere & uos recipere debemus. Non enim quò minus id ipsum tutò consequi possimus, imperia ab omnium illorum incommodorum metu uacua nobis deesse possunt, præstoque erunt in Italia etiam principes æquissimi, qui uitam, fortunas, honestatem ac dignitatem cuiusque non tueantur solum, sed augeant, & in primis tu GVIDVBALDE Dux optimè & sapientissime, sub cuius ditione ne nomina quidem portoriorum aut vectigalium subiectæ tibi gentes intelligunt, nisi forsan uicinorum populorum conditio ad earum aures perduxerit: qui in iure dicundo, neque gratia inflecteris, neque potentia frangeris, neque commodo aliquo commoueris: iu cuius potestatem tanquam in tutissimam reliquæ meæ uitę stationem & exilii perfugium me tradideram, quando tuo imprimis suasu & consilio mihi placere uoluisti conditionem illam, quam sponte PAVLVS.III. Pont. omnium max. detulerat, cum me absentem ac nihil minus tunc cogitantem in amplissimum Aduocatorum consistorialium collegium delegit. Cum itaque hunc interpretationum mearum primum librum in uulgus edere decreuissem, illum nomini tuo inscribendum & dicandum esse existimaui, ut esset amoris, & officii erga te mei perpetuum pignus & testimonium. Lęto igitur uultu libentique animo quicquid hoc est muneris suscipias, nihil enim est quo possim pro pietate erga me tua quicquam aliud rependere, quàm palam fateri, quàm grandem tibi gratiam debeam. Vale. Romæ. VII. Calendas Septembri. M. D. XLVIII.

INDEX EORVM, QVAE HOC IN PRIMVM INSTITVTIONVM IVSTINIANI LIBRVM COMMENTARIO CONTINENTVR.

a 4 post

Argu-

B

Bella,

citatio

Conditiones

Fidu-

b 3 Idem,

Ius

mutus

pauper

princeps

Q

Quasi

S

Vigilare

FINIS.

AVTHOR AD LECTOREM.

Quæ te interim animaduertere volumus ne pigeat legere.

Verba legum xij.tab. quæ frequenter citantur, ea Cic. sunt lib. de Legibus, quòd ita passim accipiantur, siquidem Decemuiri de Prætoribus loqui non potuerunt.

Dum de Cæsaribus loquimur, & si futuri imperij successores hoc nomine designantur, non accipias id nos existimasse, imperium successione magis quàm S.P.Q.R. ac militum electione dari solitum fuisse.

Monuit me doctissimus & ornatissimus vir Antonius Augustinus Romanæ Rotæ Auditor, iuga numero multitudinis pro imperio, & potestate apud Lucanum libro primo inueniri, cùm inquit, Sub iuga iam Seres, iam barbarus isset Araxes. quod ego profectò non memineram.

Idem censet L. Fusiam Caniniam à duobus rogatam esse, Fusio & Caninio, quòd ambo nomina sint familiæ Romanæ, sicuti AElia Sentia, Papia Poppæa.

Inuenies præterea aliquoties sub nomine Florentini libri Pandectarum citatum librum Noricum, quòd is magis ad Florentini fidem accedat.

SYLVESTRI ALDOBRANDINI
IVRECONSVLTI FLORENTINI, VRBINI DVCIS CONSILIARII,

In primum Institutionum Iustiniani librum Commentarius.

CVM hos Institutionum libros iccirco Iustinianus scripserit, vt adolescentes iuris ciuilis scientiæ iactis perfacilè fundamentis ad maiores res animo cōprehendendas citius peruenire possent, maxima sum eorum admiratione affectus, qui dum hos ipsos libros exposuerūt, difficilibus & perobscuris disceptationibus tenebras huic sciētiæ penè sempiternas offuderunt, & multorū adolescentium studia retardarunt, qui desperatione debilitati experiri id noluerunt, quod se assequi posse diffidebant. Quamobrem nos, qui Imperatoris pręcepta sanctissimè obseruare cupimus, eadē ratione vtemur in hisce libris interpretandis, quam operis author ijs, qui huius studij amore adducti, illi ipsi operam dare cuperent, maximam vtilitatem allaturam, existimauit. Primò igitur quolibet paragrapho in suas partes diuiso, eiusq; sententia q̃ breuiter fieri possit adscripta, speciē quandam constituemus, & ad eas rationes explicandas deueniemus, quę homini adolescenti aliquam possent afferre dubitationē. Accedet eò ratio, quæ ad huiusmodi sanctionem introducendam legislatorem impulerit: siqua deinceps erunt in paragraphi verbis obscura, ea persequemur: pręsertim cùm in ipsa ui verborum, aut in moribus maiorum, nequaquàm satis adhuc explicatis, difficultas ipsa consistet. Postea aūt quę adolescentibus in eo paragrapho annotāda erūt, ea nos q̃ diligentissimè excutiemus. Postremò quę in Accursij cōmentarijs inerūt accuratissimè declarabimus, ijs tantùm contenti disceptationibus, quas ipse Iuris interpres attigerit, quas quidē nos enodando magis, q̃ disputādo explicabimus: pręterq̃ vbi & rē ipsam necessariò id exigere cognoscemus, & ad exacuēda ingenia vestra operę preciū esse existimabimus. Etenim Deū opt. max. nobis cōcessurum speramus, vt ad id tempus spiritum ducere possimus, quo & ingenij nr̃i vires patefaciamus, & quā veritatis ipsius amātes fuerimus, vobis ac posteris ostēdamus. Nunc autem ijs, qui ad huius scientię finem hoc Institutionum aditu peruenire q̃ maximè desiderant, primam ipsarum præceptionem non probandam solùm, verùm etiam obseruandā censeo: videlicet, eos non nisi facili via ad hanc iuris ciuilis scientiam consequendam posse peruenire: ne ipsa. s. difficultas, quę in isto studiorū principio occurreret, aut eos deterreret, aut aditum adeò difficilem redderet, vt iustitiæ ipsius, quæ princeps est omnium virtutum, sacerdotes euadere minimè possent.

RVB. PROOEMII.

1 *Nomen domini in principio cuiusq; opis innocandū ē.*
2 *Innocatio diuini nominis non est de substantia, ita q̃ uitiet, si omittatur, nisi sit de consuetudine.*
3 *Instrumentum, in quo deficiunt solennitates de consuetudine requisitæ, non ualet.*
4 *Cōsuetudo probatur per exhibitionem plurium instrumentorum.*
5 *Dignitates proprias potest quilibet scribere, neq; per hoc ambitiosus existimari debet.*
6 *Nomen scribentis præponi debet nomini eius, ad quē scribitur.*
7 *Rescriptum, in quo nomen scribentis sit postpositum nomini eius, ad quem scribitur, præsumitur subreptitium & falsum.*
8 *Rescriptū præsumitur falsum, si in eo sint scripta aliqua contrà stylum.*
9 *Stylus habetur pro forma.*
10 *Iudex, cui directum est rescriptum contrà stylum, debet supersedere.*
11 *Imperator primus Christianus fuit Constantinus.*
12 *Constantinus magnus quo tempore regnauerit.*
13 *Iustinianus Imperator quo anno imperium assumpsit.*
14 *Leges futuris negocijs prospiciunt.*
15 *Generalis sermo non includit personam loquentis.*
16 *Princeps non ligatur legibus,*
17 *Formula iuramenti præstandi à quolibet Imperatore in susceptione imperij: Et quòd tale est iuramentum fidelitatis.* 19.
18 *Accursius glossator quo tempore uixerit.*
20 *Restaurus Castaldus doctissimus appellatur.*
21 *Imperator esse non potest qui non sit Christianus.*
22 *Innocatio diuini nominis fiebat ēt olim ante Christū,*
23 *Cæsares unde dicti sint Imperatores.*
24 *Cæsares olim dicebātur Imperatorum filij, quibus principe mortuo debebatur imperium.*
25 *Profiteri quid significet.*
26 *Flauius unde dictus Iustinianus.*
27 *Flauus color qui.*
28 *Iustinianus fuit nepos Iustini ex sorore, non filius.*
29 *Pater est nomen religionis & reuerentiæ.*
30 *Cognomen quod dicatur.*
31 *Pij Imperatores dicti ab Antonino Pio.*
32 *Antoninus Boionius fuit appellatus pius à Senatu.*
33 *Fęlices qui dicantur.*
34 *Inclytus quis dicatur.*
35 *Triumphus unde diceretur.*
36 *Triumphi modus. & ordo, & euius decreto fieret.*
37 *Augustus unde dicatur.*
38 *Tale quid dici potest, licet non sit semper tale.*
39 *Leges aptantur ad ea, quæ communiter accidunt.*
40 *Vigilare .i. sibi prospicere.*

CApio igr̃ rubricam prooemij quā aliqui diuidūt: Sed quia diuisio hoc in loco penitus est inutilis, ideò pro declaratione dicatis, q̃ Iustinianus (vt primū & Christianū pricipē decet) sciens, q̃ fundamentū aliud nemo ponere pōt pter id, q̃ positū est, quod est Chri-

ftus Iesus (ut scripsit Paulus apostolus ad Corinth.i.c.
iij. ex cuius etiam præcepto omnia quęcunq; facimus,
in nomine domini nostri Iesu Christi facere debem⁹,
gratias Deo agentes, vt idē dixit ad Colossen. cap.iij.)
ante omnia nomen domini inuocauit, cùm omne da-
tum optimum, & omne donum perfectum desursum
sit descendens à patre luminum. Et hoc acto volens
epistolam suam dedicatoriam ponere (vt moris est) po
nit suam inscriptionem, præposito nomine & cogno-
minibus suis: necnon eorum, ad quos scribit.s. Cupi-
dæ legum iuuentuti. Ex qua rubrica plura quamuis im-
pertinentia notantur. Nos ea tātùm prosequemur, quæ
ex hoc lōco verè eliciuntur.
1 Noto ergò, primò † ꝙ nomen dñi inuocandū est. Sed
hoc intellige (vt dictum est) vt eo iacto fundamento
ex seruatoris nostri pietate ac gratia facilius superædifi
cemus: nō ꝙ si aliter factum sit, actus ille pereat. Com-
munis enim sententia Doct. est in rubrica. ff. de oper.
2 no.nun. ꝙ † omissio inuocationis nominis domini actū
non vitiet: tum quia hoc non præcipitur, sed ea quæ
adducuntur, potius de consilio loquuntur: tum etiam
quia si diceretur hoc pręceptum esse, ut leuis solenni-
tas omissa non vitiat, vt declarant ibi Alex. Ias. Clau-
dins, Hormāno. & Roy. post alios pręterquàm si talis
inuocatio esset de consuetudine, ſm Ioan. de Imo. in d.
rubri. ff. de ope.no.nunc. & est tex. cum glo. in §. Si qua
verò. in Auth. Vt prępona.no.imper. glo. in l. Generali
C. de tabula. lib. x. ibi, (si hoc sit de cōsuetudine) Quod
3 ea ratione confirmari potest, quia † instrumentum, in
quo deficiunt solennitates de consuetudine requisitæ,
non valet quæcunq; illæ sint. Bal. in rub de pace Con-
stan. in c. Imperialem. §. Ducatus. de prohib. feu alien.
per Feder. Roccus Cur. in rub. de consue. nu. 142. Sed
circa hoc animaduertendum puto, quia semper dici
poterit hoc esse de consuetudine, ex eo ꝙ alias dici
4 solet cōsuetudinem † probari exhibitis duobus, aut plu
ribus instrumentis continentibus certam solēnitatem,
per doc. Ange. in l. Vetustissimam. C. de iure domi. im-
petrao. Socci. in consi. 94. colum. iiij. uersi. Circa secun-
dum. l. j. Decius pręceptor meus in consil. xj. colum. vj.
post med. versi. Ad hoc fundamentū. in consi. 163. colu.
vj. post med. uersi. Et cū talis consuetudo. Cur. iunior in
consil. 106. col. ii. Aymo. consi. 134. colum. iii. nume. 9.
5 Secundò nota ꝙ dignitates † propriæ à seipso scribi
possunt absq; nota ambitionis, & tituli sui à quolibet
regulariter scribuntur. Qui ergo Doctor est, potest se
Doctorem scribere: & qui Comes, Comitē. Sed aduer
tendum est circa hoc ad duo: Primum, ꝙ allegatur ad
hoc tex. in l. Hac consultissima. in prin. C. qui testa. fa.
poss. qui tex. non facit in proposito. primò quia ibi no-
minatio non fit à persona habente illam dignitatem,
sed ab alio (dicitur enim ibi, ꝙ cæcus testator debet no
minare hæredes per nomina, dignitates, & indicia) hic
aūt nos q̄rimus, an quis possit suas proprias dignitates
scribere: secundò ꝙ ibi dicitur causa, quare hoc fieri
debet. s. ne sola nominum appellatio aliquā pariat am-
biguitatem. Vnde tex. ille nō facit in proposito, quod
aduertit Christ. hic, sed mala ratione, quia ibi non di-
citur aliquid magis de sua, q̄ maiorum virtute, sed ꝙ
hæredū nomina circumscribēda sunt, & ita designāda
cū dignitatū, necnō aliarū cōditionū personę hæredis
enumeratione, vt non relinquatur ambiguitas, de quo
senserit testator. Item attēdē, ꝙ in alio æquiuocat Chri
sto. s. dum dicit, ꝙ hoc notab. non sumitur ex hac rubri
ca, quia immo optimè sumitur, vt apparet ex eius uer-
bis, in quibus Iustinianus ipse loquitur, & ponit suos
titulos & dignitates. Nam dicit Christo. ꝙ hęc intitu-
latio non fuit facta per Iusti. sed per compilatores, qui
alterius dignitates expresserunt: quod est falsissimum,
cùm ipsemet Iustinianus scribat, & loquat vt nemini
dubium esse confido, qui epistolam hanc Iustiniani le-
gat, & consideret: quinimo ipse paulo post de compila
toribus loquitur, in §. Cumq; hoc.
6 Tertiò not. ꝙ stylus † scribēdi est, vt pręponat nomen
scribentis nomini eius, ad quē scribit (dicit. n. Iustinia-
nus, cupidę legū iuuētuti, sicut. M. T. Cic. Curioni, uel
7 Attico.) quod † est vtile ꝓ rescriptis. Nam si reperiretur
rescriptum principis in quo hic stylus non esset serua-
tus, præsumeretur contra tale rescriptum, & esset con-
iectura quædam falsitatis, vt dixit Specul. in titu. de re-
scrip. pręsenta. §. iiij. incipi. Ratione formæ, in prin. In
contrariū tñ facit tex. in c. Dilectissimis. xii. q. i. ubi, Cle-
mens Pontifex nomen suum postpont. Sed sustinetur
quod dicit Specu. ex communi doctrina, quæ habet, ꝙ
8 scripta † contra stylum faciūt præsumi rescriptū falsum,
quam latè prosequitur Feli. in c. Ex parte el primo. de
rescrip. colum. vij. versic. Stylus curię. Deci. in consil. x.
9 colum. viii. in fi. nu. 16. Habetur enim stylus † pro for-
ma. Bal. in l. fi. C. quæ sit long. consuetu. & dicit Deci.
10 ubi s. ideo pertinet † ad eum, cui tale rescriptum dirigi
tur, supsedere, vt declarat Abb. in d. c. Ex parte. & in c.
Ex parte. el primo. de offi. deleg. in fi. cum simi.
Alia not. quę per Docto. hic colliguntur, non benè
ex hac rubrica eliciuntur, ideo quę alia erunt attingen
da, videbimus in glo. Nam quo modo notari potest ex
hoc tex. ꝙ Imperator nō dicatur, nisi post triplicem co
ronā? cùm de hoc nulla fiat in hoc loco mētio, immo
nec fieri potuerit, cùm hoc tempore à Pōtificibus non
esset adhuc institutum coronari, existente adhuc impe-
rio penes Græcos Imperatores, ut est ... ꝙ
... & ꝙ anhelantes ad hanc scientiā debeat esse, &
iuuenes, & cupidi. non ꝓbatur: sed benè ꝙ hoc, quod
scriptum est, & sic uolumen Institutionū dicat, & diri-
gitur iuuenibus optantibus profiteri hanc scientiam,
eò ꝙ plerūq; iuuenes incipimus studere, & dare ope-
ram his artibus. Quæ etiam de genitiuo notantur, sa-
tis impertinenter eliciuntur: ideò non prosequor.
In glo. prima. Elicit glo. ex inuocatione nominis Ie-
su Chri, ꝙ Iustinianus inuocans Christianus fuerit: ex
quo infert, ꝙ alias nō posset imperare hodie, nisi Chri-
stianus esset. i. exercere ipsam imperij iurisdictionem
quod probat ex generali regula, ꝙ quilibet administra-
re volens tenetur iurare se communicatorem ecclesię
catholicæ ponit postea quędam iura cōcor. in quibus
Imperator ante omnia nomē domini inuocat: tandem
ponit effectum ipsius inuocationis.
Dicit ergo glo, in pri. ꝙ Iustinianus fuit Christianus:
11 hoc clarè ex historijs patet. Primus enim † Impator ba
12 ptizatus fuit Cōstantinus magnus, qui † vixit tēpore san
13 cti Syluestri anno à Christi natali. 339. Iustinianus † aūt
imperium assumpsit anno dñi. 525. secūdùm quosdam
tempore Ioannis Papæ, vt patet ex tex. epistolæ, Inter
claras. C. de summa Trini. & fi. cath. ubi & tempus sui
imperij dignoscit, nec nō ꝙ fuit optimus Christianus.
Deprehēdit ēt ex plurimis eius cōstitutionibus i titu-
lo, de sacrosanc. eccle. in titu. de epis. & cler. & i Auth.
Secundò dicit glo. ꝙ alias non posset imperare, nisi
esset Christianus, propter iuramentum pręstandum, in
quo debet quilibet administrator iurare se esse cōmu-
nicatorem ecclesię catholicæ, per tex. in Authen. ius iu
ran. quod pręsta. in prin. ibi, & (cōicator ecclesiæ) coll.
2. Sed circa hoc duo consideranda sunt, quia malè ille
tex. allegat per glo. ad probandū, ꝙ nisi ita iuret Impe-
rator, non possit administrare, & ꝙ Iustinianus non po
tuisset imperii iurisdictionem administrare, nisi fuisset
Christianus propter iuramentū illius cōstitutionis. Nā
cū illa constitutio fuerit Iustiniani, nō potuit ligare ip-
sum Iustinianū in susceptione imperii, quo tēpore lex
illa

14 illa nondũ cõdita erat.†Leges enim futuris,nõ p̃teritis
negociis prospiciũt.l.Leges & constitutiones. C.de le-
gi.Item quia lex illa non loquitur in Imperatore : qui-
nimmo nec loqui potest,cũ dicat formula illa iuramen
ti iurandũ esse Iustiniano, & sic Imperator. cũ ergo in-
ter prestantem & recipientẽ debeat esse distinctio,non
est dicendum,ꝙ Imperator teneatur subire illud iura-
15 mentũ. Preterea in generali locutione†nunq̃ intelligit
uenire p̃sona loquẽtis & disponentis.l.Inquisitio. C.de
solutio.facit tex.j.qui.mo.testa.infir.§.fin.l.Princeps.ff.
16 de legi.in quibus locis dr̃ principem†ipsum non ligari
legibus.Ideo dicas,ꝙ illa Anth.non facit in proposito:
benè hodie probatur hoc ex iuramento p̃stando ab ip-
so Imperatore,de quo habet̃ in cle.j.§.Ego . de iureiu-
17 rã.ubi ponitur † formula iuramenti prestãdi ab Impera
„ tore.uidelicet,Ego.N.Romanorũ Rex annuente domi
„ no futurus Imperator promitto,spõdeo, & polliceor,
„ atq; iuro corã Deo,& beato Petro,me de cetero prote
„ ctorẽ,procuratorẽ,& defensorem fore summi Pontifi-
„ cis,& huius sanctæ Roma.ecclesie in omnibus necessi-
„ tatibus,& utilitatibus suis,custodiẽdo,& conseruando
„ possessiones,honores,& iura eius,quantum diuino ful
„ tus adiutorio fuero,secũdũm scire & posse meũ , recta
„ & pura fide:sic me Deus adiuuet, p hec sancta euange-
lia.Sed illa constitutio fuit facta à Clemente.v.in conci
lio Vienñ.qui Clemens ad summum Pontificatũ uenit
anno dñi.1305.cuius cõstitutionis tenorem scire non
potuit Accursius glossator,qui uixit sub annis domini.
18 1220.ut colligitur†ex glo.in Auth.ut præponat̃ no.Im
perator.in ver.Indictionis.coll.5.quod iuramentũ fide-
19 litatis est,quis Bal.in tit. de prohib. alie. feu. per Fede.
in fi.dicat imperatorẽ excipi ab oi fidelitatis iuramen-
to,vt declarat Bal.in l.fi.C.de legi. & tradit Card. in d.
20 cle.j.latè doctissimus Restaurus† Castaldus in Tracta.d̃
Imperatore.q.36.Verum est Imperatorem esse non pos
21 se,qui†non sit Christianus, vt per Petrum de Monte in
sua Monarchia in ii. q. prope fin. latè tradit idem Re-
staurus.in d.Tracta.q.75.

In ea.glo.ibi(sic & alias incipit)adde tex.in Authen.
22 quomo.opor.epis.in prin.coll.1.Et inuocatione diuini
numinis vsos fuisse etiam priscos satis testatur Plinius
„ in Panegyrico,dũ ita incipit:Benè ac sapiẽter P.C.ma-
„ iores instituerunt,vt rerum agendarum, ita dicendi ini
„ tium à precationibus caperet̃,ꝙ nihil ritè, nihil proui
„ denter hoĩes sine deorũ immortalium ope,consilio,ho
„ nore auspicarentur.Quod & apud Liuiũ sæpius in prin
cipio concionum legitur:Quod felix faustũq; sit Sena-
„ tui populoq; Romano.& alibi,Deos immortales mili-
„ tes vestros publicos meosq; proficiscens adoraui , ue-
„ niamq; supplex poposci.

23 In glo. in ver. Cesar. Ponit glo.deriuationem†huius
nominis Imperatoris,vultq; deriuatum esse à Ces. Au-
gusto imperante tempore natiuitatis Christi:quod pro
bat authoritate Luce Euangeliste cap. 2. Exijt (inquit)
edictum à Cesare Augusto, vt describeretur vniuersus
orbis.Exponit autem glo.hec euangelij verba illud im-
portare,vt.s.cuiusq; bona estimarentur.Sed ante oĩa ad
uertẽdum est,denominationem illã verè sumptã fuisse
à Iulio Cesare , qui primus rempu. Ro.inuasit,non ab
Octauiano Augusto , sub quo natus est Christus , vt ẽt
testantur hic Bal.Io.Fab.& Christo . Et dum fortissimi
viri nomen sibi asciscere voluerunt , scelestissimæ eius
tyrannidis perpetuum testimonium reseruarũt:de quo
simil'r differit Restaurus Castaldus in d. Tracta. de Im-
pera.q 42. In quo aduertendum est etiam , ꝙ præponi-
tur hic Imperator Cæsar nomini proprio contrà morẽ
aliarũ inscriptionum & idem legitur in epistolis, quæ
sunt ante Pandectas Florentinas,in quibus præponitur
dictio Cesar:Nec locus corrigendus est, vt quidam exi
stimarũt,quia Imp̃ator cessit(authore Trãquillo) ĩ vim
prænominis,& olim etiam Cæsar præponebatur.

24 Item unum hoc annotari volo,ꝙ olim†Cesares dice
bantur Imperatorum filij primogeniti , qui hodie prin
cipes appellari cõsueuerunt,qui.s. patre mortuo regnũ
adepturi sunt & imperium : ita testatur Spartianus in
Aelio seuero , & ex Ammiano Marcellino se didicisse
testatur etiam Alcia. Hinc intelligere licet inscriptio-
nes aliquas in C. dũ dicitur Impe. Diocli. & Maxi. AA.
& Cæs.idest, Augusti & Cesar, vterq;.s.fuit Augustus ,
sed Maximianus tm̃ Cesar.intelligitur etiam ex hoc re
scriptũ Constantini in l.Et si excepta. C. de malefi. ibi ,
in comitatu meo uel Cesaris fuerit & iscriptio.l. Pactũ
quod dotali.C.de pac.& l.fi.C.de præd.mi.

Dum verò glo.exponit illud Lucæ,ut describeretur
uniuersus orbis.i.ut quilibet estimaret bona sua , benè
dicit:nam census factus est,quod patet ex subsequenti
bus uerbis,dũ dicit,ꝙ ibant omnes,ut profiterẽtur sin-
25 guli in suam ciuitatem.Est enim profiteri†numerũ ali-
quarum rerum denũciare & assignare. Cic. in Verrem ,
„ Edixerat , ut aratores iugera sationum suarum profite-
„ rentur.Et alibi ad Tironẽ,Tu uerò confice professionẽ,
„ si potes,& si hæc pecunia ex eo genere est, ut professio
ne non egeat:tametsi in uulgatis codicibus & quidem
corruptè legitur,confice possessionem.

26 In gl.Flauius.Gl.antiqua Accursij †nõ dicit,ut hodie
„ extat,sed Flauus : quia talis erat coloris, nam rubeus,
quãuis aliter emendata hodie sit in nouis exemplari-
„ bus.s.Vel quia erat de familia Flauiorũ , uel quia deui-
cit Flauios.Puto tñ optimè emendatam,ꝙ uideam eun
dem Accur.in rubrica procœ.ff.disiũctiuè & utroq; mo
do legere:quę omnes expositiones falsæ sunt. Nam ꝙ
dicat̃ Flauus, quia esset talis coloris , prætereã ꝙ in in-
scriptionibus colorẽ hominis designandũ esse testatur
27 glo.quod†absurdissimum est,nõ posse Flauius dici, sed
flauus:hic color etiam non rubeus est(ut dicit glo.)sed
rubro,uiridi,& albo concretus,aliquantò clarior q̃ ful
uus,ut est color auri, & in capillis usurpauit Ouidius
libro.2.Fastorum.

Forma placet,niueusq; color, flauiq; capilli. Et Vir-
gi.lib.1.Georg.

Neq; illum.

Flaua Ceres alto nequicq̃ spectat olympo . Maturis
enim frugibus flauus ille color apparet, ut alibi Virg.

Molli paulatim flauescet campus arista.Et Martialis
libro primo.

Flauaq; de rubro promere mella cado.

Dum postea dicit ipsum esse de familia Flauiorum,
ego libenter hanc sententiã sequerer, si aliquem habe-
ret authorẽ.Fuerũt eni eius familię Vespasianus, Titus,
& Domitianus Imperatores:)sed cũ non desint qui ob
scurissimo loco natũ uelint Iustinianum, ita ut in ipsa
eius adolescentia sues etiam custodierit, & cùm fuerit
Thrax,Flauia autẽ gens nobilis ex agro Rheatino, om
nesq, fateantur fuisse ex sorore nepotem Iustini Impe-
ratoris ab eo adoptatũ,& cõsortem imperij factũ, neq;
vnq̃ legerim ipsum ex Flauiorum familia fuisse,non au
deo id affirmare . Fuit enim familia illa nobilis & am-
plissima Romę , sic dicta (ut nonnulli existimarunt) à
criniũ cãdore:quinimmo(authore Trãquillo) ea fami
lia extĩcta est in Domitiano.Quare errat Ferrarius hic,
qui ex illa Flauiorũ familia vult fuisse Iustinianũ , cùm
illa quingentis fere annis antè esset extincta. Ego liben
tius senserim nomen illud à Constantino sumpsisse. Fa
milia.n. Iustiniani Anitiorum fuit,ut uidebis hic in no
stris Annotationibus.

At dum ultimo loco glo.hic,& in rubrica proę.ff.di
cit,Vel sic dictus,quia Flauios deficit,est merum som-
nium,eò ꝙ nusq̃ legerim populos aliquos Flauios ap-

pellari,nec à Plinio,nec à Straboo e,aut alijs.Dicẽdum
est igit̃ nomen esse, seu magis prænomen sine certa de-
rinatione sumptũ,vt.M.Caius,Decius, Quintus,& hu-
ius modi,nisi sit oomeo familię (vt dictum est) ꝙ si est
familię,certè non est familię illius nobilis Flauiorum,
sed Iustini , sumptum sicuti Cęsar, & Augustus(vt pu-
to)à Constantino,vt dixi.

Io glo. in ver. Iustinianus. Glo. vult ponere deriua-
tionẽ huius nomiois,& dicit ita appellatum , quia fuit
filius Iustini,uel à Iustitia,quam semper coluit:& post
expositiooem opponit,& soluit.

Dicit ergo gl.ꝙ dictus est Iustioianus,eò ꝙ fuerit fi-
lius Iustini.In primis mirandum est , ꝙ Accur. qui ali-
bi io rub.ff.solu. ma. dicit, ꝙ nominum propriorũ uel
magistralium disputatio & deriuatio pertinacibus est
relinquenda,iosteterit in disputãdo & quærendo, vnde
deriuatũ sit oomen Iustioiani. Nam aliũde deriuatum
ooo est,q̃ vode deriuatur Iulius,Carolus,Octauius,Do
mitianus,Traiaous,Accursius & huiusmodi.

28 Sed vlterius est etiam aduertendum , ꝙ non†fuit fi-
lius Iustini, sed oepos ex sorore, ab eo tameo imperij
consors & successor designatus . Sunt qui adoptatum
ab eo existiment,& ideò filium appellatũ: & q̃uis in §.
Est & aliud.j.de dona.& io §.Cæcus.j.qui. ooo est per-
miss.fa.testa. allegatis in glo. appelletur à Iustiniaoo Iu
stinus pater ooo est mirandum,cum & religioois & re
uerentię nomen sit etiam pater , non tantum naturæ:
29 vnde & dij omnes†patres appellabantur , vt dicit Ser-
uius in Virg.lib.2.Georg.dum ioquit, Huc pater ò Le-
oæe veni.Est enim(vt alibi dixit idem Seruius) epithe-
tum omoium deorum pater . Facit quod Salu. in prin.
inquit,Delecti,quibus corpus aonis infirmum , inge-
,, nium validum sapientia erat,Reipu.coosulebãt , hi uel
,, ętate,vel curę similitudine patres appellabantur . Non
,, ergo pater secũdum naturam appellatur ibi Iustinus,
sed uel iure ciuili propter adoptionem,vel ob reueren
tiam & honorem,cùm ab eo imperium susceperit.

Dum postea glo.opponit de.c.Habeo librum.xvj.di
stio.vbi dicitur,ꝙ sexta synodus,quæ sub Coostantioo
cogregata fuerat,fuit iterum,congregata sub Iustinia-
no eius filio,eius prima solutio vera est:nam loquitur
de alio Iustiniano,qui fuit filius Constãtini quarti, qui
regnauit sub anois dñi.686.noster aũt Iostinianus im-
perauit sub annis domioi. 525. secuodum aliquos , se-
cundùm alios.529.

Hinc conijcere licet q̃ vanè laborauerit glo. dũ vult
dici à Iustitia,quam semper coluit,& aliis mãdauit co-
lendam.Nam cum sit nomen proprium primitus indi-
tum(vt dixi)appellatusq́; sit Iustioianus,ante q̃ loque-
retur , & dum sub nutrice esset oulli oon patet, quàm
inepta sit hæc deriuatio.

In quo illud etiã admonuisse volum9,ꝙ l.j.C.đ sum.
Tri.& fide cath.nec illud probat, ad quod allegatur : &
quando hoc probaret,non esset Iustioiani , cum sit lex
Gratia.Valen.& Theod.

In glo.Alemanicus.Vera est expositio glo. ꝙ dictus
est Alemanicus, & aliis etiam cognominibus appella-
tus à prouincijs deuictis:vt & Scipio Asiaticus, & Nu-
30 mantinus,& Aphricanus.Est eoim†proprie cognomẽ,
quod ab euentu aliquo indictum est.Tex.autẽ io Auth.
de hęred.& fal.in princ.de Vandalis,Mauris, & Arche-
doneis loquitur.

31 In glo.in ver.Pius dupliciter exponit†glo.vt.s.sit vel
nomen deriuatum à præcessoribus, sicuti Cæsar: uel à
pietate animi.Pro prima expositiooe allegatur tex. in
Auth. vt liberti de cętero. §. Nobis autem . coll. vj.
,, vbi Imperator hoc clare testatur dũ inqoit:Sicut enim
,, Antoninus Pius cognominatus , ex quo etiam ad nos
,, appellatio hæc peruenit Fuit enim Aotoninus Boio-
32 nius à senatu sic appellatus,ob singularem†animi pie-
tatem,ac pacis studium,cum vox illa celebris est,Mal-
le se vnum ciuem seruare,q̃ mille hostes perdere. Quo
fit,ut secunda glo.expositio non procedat,vt.s.sit Iusti-
nianus Pius dictus a pietate animi:in quo & aduerten-
dum est,ꝙ.l.j.C.de sum.tri.non est Iustioia. (ut dixi)&
dum ibi dicit,clementię nostrę &c.uerba sunt quibus
vtuntur Imperatores,cùm personam suam designare
volunt,prout alibi sæpius,in hoc ipso Institutionum li-
bro videbimus:dum modò prouidẽtiam,modò religio
nem,modò pietatem suam magis fortasse q̃ par sit,Iu-
stinianus celebrat.Et in l.Imperialis.C.de oupt. & cle-
mentiam & beneuolentia,dicit:sicuti laborẽ suę bene-
uolentiæ dixit.i.proprium ipsius in l. vnica.io fi. C.de
cadu.toll.quę latissimè congerit excellentissimus Re-
staurus Castaldus in suo tracta.de Imperato.in secunda
quęstione.

33 In glo.in verbo,Felix.†Duplicem deriuationem po-
nit,vel ab animi.s.virtute,vel à prospera fortuna, cùm
omnia sibi ad votum succederent.Pro prima expositio-
ne facit quod dicitur.

Felix qui potuit rerum cognoscere causas.
Et apud Oui.in Fastis de Astrologis loqueotem.
Felices animæ,quibus hæc cognoscere primis.
Cura fuit.Sed secunda verior est. Felix enim beatus
est,vt apud Virgil.
Viuite felices,quibus est fortuna peracta.
Iam sua. Sunt enim felices, quibus omnia prosperè
cedunt,& qui alio nomine fortunati dicuotur.

34 In glo.Inclytus.Dici inclytũ glo.existimauit,†à ma
gnificis gestis.Est enim inclytus gloriosus, excellens,
atq;insignis,& qui quodam splendore glorię ac famæ
corruscet & splendeat.Liuius lib.primo ab vr.condita.
,, Inclyta iustitia religioq́; ea tempestate Numæ Pompi-
lij erat.& lib.vj.belli Puoici,iclytũ diuitijs tẽplũ appel
,, lauit,& Plaut9 in Milite,Vt tu inclyt9 apud mulieres.

Glo.victor interlinearis est,& benè exponit. Is enim
victor est,qui uicit.Virg.lib.1.Æne.
Nec prius absistit,q̃ septem ingentia victor.
Corpora fundat humi. Pli.lib. 7.c.18.Cẽties vicies
,, pręliatus,octies ex prouocatione uictor.

Glo.Triumphator.Dic eò ꝙ bis triumphauit,de Per
sis.s.& Vandalis.Erat enim triumphus omnium hono-
rum quia à Po.Romano dari solebaot,maximus:diceba
35 tur aũt triumphus(authore Tranquillo)quia † qui triũ
pharet triplici iudicio honoraretur. Primò enim exer-
citus de triumpho duci suo decernendo iudicabat,se-
36 cũdò senatus,tertiò populus.Qui verò† triumphabat,
equis albis uehebatur curru ioaurato, capite coronato
lauro,& ante ipsum ducebãtur uicti & capti hostes,ca
tenis uincti:& ita pręeunte Senatu capitolium adscen-
debat ad templum Iouis opt.max. ubi mactato tauro
,, albo domum redibat . Cicer. in Pisooem , Disseres de
,, triumpho , quid tandem haberet iste currus ? quid
,, uicti ante currũ duces ? quid simulachra oppidoru m ?
,, quid aurum ? quid argeotum ? quid legati in equis , &
,, Tribuni?quid clamor militum ? quid tota illa pompa ?
,, quid uehi per urbem?usi sunt etiam corona aurea post
lauream. Triumphales autẽ leges uidere poteris apud
Blondum Triumphantis Romæ lib.x.

37 In glo.Semper Augustus.Interpretatur glo. ꝙ†Augu
stus ab augendo dictus sit,quod authoritate Ouid. lib.
primo Fastorum probatur.
Augeat imperium nostri ducis,augeat annos . Item &
Egesippi,qui inqoit,augustũ oomeo imperii apud Ro-
manos fuisse,ꝙ augeat suos,non ꝙ alienos opprimat:
quod deridet in suis commẽtarijs Sypontinus epigrã.
iij.io verbo, Cęsar, ut hic alias annotauimos . Dicitur
enim augustus sacer,& maiestatis plenus. Vnde & Cic.

de

de natu. deorum, augusta simulachra appellat, hoc est, maiestatis plena, & quandam præseferentia diuinitatẽ & augusto consecrata. Oui. lib. 1. Fasto.

Sancta vocant augusta patres augusta vocantur.

Templa sacerdotum ritè dicata manu: Et Augusta ad mœnia regis, dixit Virg. lib. 7. eadem ratione. Primus autem, qui hoc cognomine appellaretur, fuit Octauianus Ro. Imperator, qui in senatu ita appellatus est, (autore Tranquillo ex sententia Munatij Planci) à quo postea oẽs alijs Augusti appellati sũt (vt est author Dion) vt omnium rerum potestatem, quam hoc nomine exprimi crediderunt, sibi quasi vendicarent, ita vt sint soliti velle in auspicando imperio sibi Augusti fęlicitatẽ

38 acclamari. †Ex hac gl. tñ potest colligere, ꝙ dicimus aliquid tale, q̃uis non semp sit tale, sed vt ĩ pluribus. Vult enim gl. ꝙ Augustus dicatur Imperator, q̃uis non semper augeat, & matrimoniũ indiuiduam vitę consuetudinẽ continere, q̃uis aliqñ separetur, & Iustitia constãs, & perpetua voluntas, q̃uis aliqñ aberret, de quo alibi

39 dicemus: quod inde ductum esse censendum est, quia leges ad ea, quę frequentius accidunt aptãtur, & quia casus præter rei naturam accidentaliter euenientes nõ habentur in consideratione, vt inquit Iuriscõsultus, in l. Iura constitui. ff. de legi. Iura constitui oportet (vt in-

„ quit Theophrastus) in ijs, quæ plerunq; accidunt, non

„ in ijs, quę nec opinato & pręter hominum intentionem: vt aduertit ibi Budæus, & Alcia. lib. 2. Dispun. c. 8.

In glo. vltima. Hæc glo. rhetoricizat. Dicit enim, ꝙ Imperator in hoc procœmio subsequenti reddit lectorem attentum, docilem, & beneuolum. attentum, cùm dicit summis vigilijs: docilem, quia breuiter rei summam complectitur: beneuolum, dum ostendit hanc doctrinam hodie facilius assequi iuuenes posse mediante industria Iustiniani, & hoc libro: quod q̃ verum sit, declarabimus in singulis membris.

Illud in primis aduertendum est principium rectè sumi, cùm statim animum auditoris nobis idoneum ad audiendum reddimus, idq; ita sumi, vt attentos, vt dociles, vt beneuolos auditores habere possimus: quę quibus modis efficiantur, apertius declarantur in Rhetori. ad Heren. in prin. quod & fecisse Iustinia. hoc in procœmio manifestũ est: nã docilis fit auditor & lector, cùm summa huius compilationis breuiter exponitur

„ in. §. Cumq; hoc Deo. & in. §. Igitur, ibi, Vt sint totius

„ legitimæ scientię prima elementa, in quibus breuiter expositum est. &c. Et dum facit auditores & lectores attentos, nam docilis est is, qui attentè vult audire, vt habetur in d. Rheto. ad Heren. vbi. s. Attentos autem facit: dum magnum hoc commodum futurũ pollicetur in d. §. Cumq; hoc. ibi, Et quod priori tempore &c. magnum enim quid & nouum pollicetur, & dum superius dixit, Vt liceat vobis prima legũ cunabula &c. Beneuolos aũt facit, dum suum officium & studiũ in tempu. tam in pace, q̃ in bello laudat, ibi, quorum. vtrãq; viam &c. & dum in fine pollicetur reipu. ad ministrationem ijs, qui huius scientię periti euadent, ibi, Vt spes vos pulcherrima foueat &c. Item dum vtilitatem huius operis ostendit in d. §. Cumq; hoc.

Dum ergo gl. dicit, ꝙ Imperator facit nos attentos, ex quo dicit se summis vigilijs hoc opus perfecisse, ęquiuocat. nam hoc modo beneuolos, non attentos facit sm præcepta rhetorum. Et dum dicit esse vigilandum, quia ius vigilantibus scriptum est, est ęquiuocatio: nã summis vigilijs fecisse dicit. i. summa diligentia, at vigilare in l. Pupillus in fi. ff. q̃ in fra. cred. est sibi pro-

40 spicere sũmo studio: quẽadmodũ Vir. vsurpauit. 1. Ge.

Quid tempestates autumni & sydera dicam?
Atq; vbi iam breuiorq; dies, & mollior ęstas,
Quæ vigilanda viris. Et Plautus in Ruden.

„ Vigilare decet hominem, qui uult sua tempore cõficere officia. Erat. n. edictum de reuocandis ijs, quę in fraudem creditorum facta essent à debitore non soluendo: Vnde si quis creditum suum accepit, anteq̃ bona debitoris possiderentur, etiam ꝙ sciret illũ non esse soluendo, non incidit in edictum, nec illa solutio rescinditur. l. Qui autem. §. Sciendũ. ff. quæ in frau. credi. Hoc idem decidit in d. l. Pupillus. in fi. Quòd si ab offerente mihi creditũ per gratificationem accepi, ex quo mihi uigilaui. i. prospexi, non subijcior edicto, & solutio nõ reuocatur, quia ius ciuile uigilantibus scriptum est. i. ius ciuile fauet iis, qui bona fide rebus suis diligenter & solicitè prouident: & ita intelligendus est ille tex.

In glo. ibi, Docilem &c. Dic ꝙ glo. benè dicit, ut. s. declaratum fuit.

In glo. ibi, Beneuolũ. Declara, ut dictũ fuit superius.

IMPERATORIAM MAIESTATEM.

1 *Milites decet magis scire arma, quàm leges.*
2 *Arma indigent legum auxilio, leges autem armis.*
3 *Vt, est dictio redditiua rationis, & quãdo denotet causam finalem.*
4 *Expressio corũ, quę tacitè insunt, regulariter nihil operatur, sed fallit quando ad maiorem declarationẽ exprimitur. nume. 5.*
6 *Superfluũ non dicitur, quãdo magis distinctè exprimitur illud, quod iam erat dispositum, uel exprimitur in specie quod erat expressum in genere.*
7 *Rectè. i. iustè.*
8 *Rectè et ritè differunt, tamẽ aliquando unum ponitur pro alio: & de significatu eorum.*
Et ꝙ ritè formam substatialem significat nu. 9.
10 *Principis Romani appellatione uenit Imperator.*
11 *Princeps quid significet.*
12 *Principes appellantur maiores magistratus.*
13 *Principis appellatione uenit princeps loci, in quo est facta nominatio.*
14 *Calumniæ uitandæ sunt.*
15 *Calumniatores repellendi.*
16 *Calumniator est qui falsum crimen intendit.*
17 *Calũniator accipitur largè pro iniustè aliquid faciẽte.*
18 *Imperator dicitur religiosus.*
19 *Maiestas quid sit.*
20 *Anthypophora figura quæ sit.*
21 *Manus. i. collectio, & turba hominum.*
22 *Aduocati dicuntur militare.*
23 *Armantur leges gladio ultore.*
24 *L. Cùm uir. C. de adulter. aliter legitur, q̃ Doct. communiter, & Alciatus etiam legat.*
25 *Oportet, propriè exponitur. i. conuenit, non aũt necesse est: tamen aliquando significat necessitatem.*
26 *Verba sunt intelligenda secũdum subiectã materiam.*
27 *Verba necessitatẽ importantia aliquãdo ꝓꝑ subiectã materiã ĩportant honestatẽ & cõueniẽtiã quandã*
28 *Ciues Romani ab Antonino facti fuerunt omnes, qui erãt sub imperio Ro.*
29 *Hostes hodie qui dicantur;*
30 *Bella quæ sunt inter Christianos possunt dici ciuilia.*
31 *Calumniari }*
32 *Præuaricari } quid sit.*
33 *Tergiuersari }*
34 *Calumniator qua pœna puniatur.*
35 *Calumniosè agere }*
36 *Temere agere differunt }*

ARma legesq; vt in bello & pace rectè im-
peretur, Imperatori necessaria sunt. h. d.
Diniditur hoc principium in duas par-
tes: in prima ponit cōclusio illa, de qua in
summario, videlicet, ꝙ principē oportet
armis & legibus esse instructum: in secunda ponit ra-
tionē. secunda ibi, Vt vtrunq; tēpus &c.

Casus nō figuratur, quia hic nihil decidit ambiguū:
alias tñ pro rōne dubitandi considerauimus, ꝙ cū hoc
nomen imperator sit nomen ducis militum, & milites
1 magis † scire cōueniat arma, q̄ leges. l. fi. in prin. C. de iu-
re delib. nō videbat aliud ad ipsum spectare, q̄ vsus ar-
morū: cuiꝰ contrariū dr̄, quia cū nomen imperatorium
hodie nō solum ad ipsos duces pertineat, sed in locū,
& vim regij nominis successerit, & qui hoc noīe insi-
gniti sunt dñi sunt orbis. l. Deprecatio. ff. ad l. Rho. de
iac. meritò vt populos sibi subiectos rectè gubernare
possit etiam in ocio, & pace, decet Imperatorem scire
leges: rationes enim sunt in secunda parte tex.

Nota primò summarium, videlicet, ꝙ arma & leges
Imperatori & Regi maximè necessaria sunt, vt vtroq;
tempore, & belli, & pacis rectè gubernare possit: de
quo dicetur in glo. prima.

Secundò not. ꝙ Imperator illud, quod est legū, tri-
2 buit armis, & quod est armorū, tribuit † legibus: vt ostē
dat vnū alterius auxilio egere, test. est clarus hic, & in.
„ l. i. C. de Iusti. cod. cōfir. in prin. ibi, Illorū enim alterum
„ alterius auxilio semper eguit, & tam militaris res legi-
„ bus in tuto colloca est, q̄ ipsæ leges armorū præsidio
seruatæ sunt: de quo dicemus etiam in glo. ij.

3 Tertiò not. ꝙ dictio, Vt, est † redditiua rōnis, ibi, Vt
Vtrumq; &c. Nam per illam ponitur ratio, quare prin-
cipē oportet scire arma & leges, quod est frequentissi-
mū, vt causam designet. l. Mꝗuia. ff. de manu. testa. & q
dem finalem, qñ apponit in vim causæ aptæ producere
suū causatū, vt declarat Bal. in cōsilio. 106. lib. primo.

4 Quartò † not. ibi, Vt vtrunq; tēpus & bellorū, & pa-
cis nā dicere solemꝰ, ꝙ expressio eorū, q̄ tacitè insunt,
nihil operat, & ideo tanq̄ supflua reprobat talis expres-
sio. l. iij. ff. de lega. primo. l. Nō rectè. C. de fideiusso. quia
nihil debet esse superfluū in iure. §. Quibus. in prima
consti. C. sed hic illa verba (vtrunq; tēpus) designabant
optimè absq; aliqua alia expressione. s. & tempus bello
rum, & tempus pacis, ideò nō videbantur necessaria il-
5 la † verba, (& bellorū & pacis) Tu dic, ꝙ illud, quod ad
maiorem declarationē exprimitur, non dr̄ frustra ex-
pressum, nec superfluum, non solū in duobus verbis,
vt hic, sed etiam in integris clausulis, vt benè probat
hic, & in multis alijs locis cuiq; facilè obuijs: benè fa-
cit glo. in c. i. de sum. tri. & fide cath. in verbo, Et filio. in
6 fi. lib. 6. & ibi Domi. qui † dicit post glo. ibi, ꝙ qñ magis
distinctè exprimitur illud, quod iam erat expressum, &
absq; aliqua alia distinctione etiā intelligebat, non dr̄
fieri quid superfluū, vt est tex. in c. Nimis. el primo. de
excess. præla. vbi hoc idē dicunt Hosti. Io. And. & Ant.
de Bu. Et ꝙ expressio eius, quod tacitè inerat, non dica-
tur superflua, dicit Deci. cōsil. 77. col. fi. cùm ergo quod
hic erat dictum implicitè, replicetur, & addatur expli-
citè, non dicitur superfluū, vt est tex. in d. c. j. de sum.
tri. lib. 6. sicut etiam non dicitur superflum, quando
quod in genere fuerat expressum, exprimitur in spe-
cie, vt voluit Domi. vbi. s. & Deci. in consil. 557. In sen
tentia in ii. col. versi. Et applicando ista.

7 Quintò not. ꝙ dictio (rectè) idē importat quod iu-
stè. Regulariter eni hæc dictio denotat factū, & ipsam
iustitiam, & merita causæ, vt est tex. cū glo. in l. Iustè
possidet. ff. de acqui. poss. in l. ii. ff. de inoff. testa. in l. Non
putauit. §. Non quis. ff. de bo. poss. cōtra tab. & ibi Bar.
cum simi. vt per Doct. in d. l. Iustè possidet. vbi ponunt
8 differētiā † inter ritè, & rectè. Nam ritè importat ordi-
nē rei, rectè iustitiā ipsam. Et hinc dicebat Corn. in con
sil. 354. līa. c. lib. 1. ꝙ dictio, rectè, ꝯuenit potiꝰ iustitiæ
causæ, q̄ aptitudini procedendi. Sæpius tamen vnū po-
nit pro alio, l. Si ab hostibus. §. fi. ff. solu. ma. l. Hæc ver-
ba in stipulatione. ff. de ver. signi. l. De pupillo. §. Si plu-
rium. ff. de oper. no. nū. l. Titius. i prin. ff. de libe. & post-
hu. & est tex. non pōderatus ad hoc in l. i. ff. de ferijs. Id
tamen obseruatum est dictionē ritè ad iuris solennita-
tem referri: & Statius pro ritu accepit.

Hei mihi primitijs ararum & ritè nèfasto,
Libatus iussusq́, mori. Id quod etiā Priscia. lib. 14.
annotauit. Hinc glo. in l. Si quādo. i uer. Ritè. C. de bo.
9 uaca. lib. x. formam † importare docuit, quā substātialē
formā interpretatus Pe. de Anch. in c. Possessor. col. iiij.
uersi. Item de iure canonico. de regu. iur. lib. 6.

10 Sextò not. ꝙ † appellatione principis Romani uenit.
Imperator Dicitur enim Imperator per quandā excel
lentiā princeps, ut patet. j. de iur. na. gē. & ciui. §. Sed
quod princip. & in toto titulo. C. de cōsti. prin. Tamen
etiam inferiores pñt dici principes, quia princeps nihil
11 aliud est, q̄ † primꝰ, & caput: hinc magistratꝰ appellamꝰ
principes ciuitatis. l. Spadonē. §. Si ciuitatis. ff. de excu.
tuto. & priceps delicti dicitur in l. In hoc iudicio. ff. de
seruo corrup. i. caput, & author: & i. l. fi. C. de off. diuer.
12 iudi. principes appellant † maiores magistratꝰ. sed quo
ties nō circūscribitur, sed absolutè ponitur ꝓ nomine
dignitatis, principis appellatione per excellentiā intel-
ligerem Imperatorem: nisi nominatio fieret à subiecto
13 quia principis appellatione † eo casu putarē uenire eius
principem, puta, si à Ferrariensi homine uel in Ferra-
riæ territorio, appellatione principis absolutè posita
Dux ipse, non Imperator ueniret: quemadmodum dici
mus si causa de iure decidenda cōmittatur, ꝙ intelligi
tur de iure illius loci, ut dicet infra in. §. Sed quoties. j.
de iur. na. gen. & ciui. Sed in hoc est aduertēdū, ꝙ hoc
not. quod Doct. sumunt ex hoc tex. non benè probatur
hic s. ꝙ appellatione principis absolutè ueniat Impera
tor: nam hic adijcitur (Romanus) unde de alio non po
terat tunc intelligi: tñ not. in se uerum est: Et quis dica
tur princeps, not. glo. in clemen. prima de baptism.

14 Septimò not. caūlnias † uitādas esse, & calūniatores
15 expellēdos, † & procul repellēdos esse ibi, Calumnian
tium iniquitates expellat. de quo dicendū erit in glo.
Interim hoc unū aduertendum est calumniantes hic
16 accipi nō propriè † pro ijs, qui scienter falsa crimina
17 alicui intendunt l. i. ff. ad Turpil. sed pro quibuscunq;
aliquid indebitè contra iustitiam faciētibus, ut alias di
ximus. Est enim calūnia, malitia, & calumniantes, mali
tiosè agentes, & iniustè, ut hic & in l. Omnes. §. Præte
rea ne cui temeritas. C. de episc. & cleri. Et ē illud Cic.
„ Vt Carneadi respondeatis. qui sepę optimas causas in
„ genii calumnia ludificare solet.

18 Octauò not. ꝙ imperator † dicitur religiosus, quod
alias latè accipiendum esse diximus, ut declarat Ias. in.
l. j. in prima lectu. C. de sum. tri. & fi. catho. de quo dice
tur.

tiīdin glo.in verbo, Religiosissimus.
In gl.prima. Exponit maiestatem imperatoriam.i.Im
peratorem in maiestate existentē: allegat ad hoc tex.in
l.Digna vox.C.de legi. vbi, Maiestate regnātis dignum
esse dicit &c. Dicatis ꝙ hæc expositio nno est necessa-
ria: nam imperatoria maiestas dicitur, sicut celsitudo
imperatoria.j. qui. mo.ius pa.po. sol.§. Filius.& splen-
dor.j.eo.proœ.§.Cūq; hoc.pietas, bonitas,& hmōi, vt
diximus.s.in rubr.sicut dicimus etiam maiestatem diui
nā.C.de hęreti. aucten.Gazaros, ibi, Cùm lōgè grauius
sit æternam q̄ temporalem offendere maiestatem. Ap-
plicatur enim etiā alijs præter Imperatoré, vt patet in
toto titulo.C.ad.l.Iulia. maiestat.& alibi in l.j.C. vt ne-
mo priuatus.dicitur, Regiæ maiestatis est.& in l.pen.ff.
de iusti.& iur.dicitur, Vbicunq; Prætor salua maiestate
imperij sui &c.Et in l.Si familia. ff. de iurisdi. om.iud.
Fortasse quia hic maiestas Prętoris vindicatur: Et popu
lorum maiestatem dixit Proculus.in l. Nō dubito. ff. de
capti.& postli.reuer.Est enim maiesta (vt alias dixim⁹)
19 decus, amplitudo † & dignitas cuiusq;, quā etiam pro
Dea Honoris & Reuerentię filia prisci coluerunt.
Subdit gl.Et nota, ꝙ anthypophorizat respondendo
20 tacitè quæstioni.Est enim † anthypophora figura senten
tiæ, qua aduersariorum nobis sententias ac dicta pro-
ponimus, vt illis respondeamus, veluti.
Verū anceps pugnæ fuerat fortuna fuisset. Latinè di
citur obiectio, vel oppositio, vt tradit Rufinia.in lib.de
schematis.Nam dicit glo.cū milites magis deceat scire
arma, q̄ leges, Imperator aūt nomen sit ducis militum
profectū, non videbatur in eo necessaria legū peritia.
Sed responsio patet ex ijs, quæ diximus in figuratione
casus.nā Imperator non solum milites ducit, sed mode
ratur, & regit populos, ideo in eo est necessaria vtraq;
cognitio vt idem Imperator declarat.
In glo.ii.ponit q̄ōnem, quare quod erat legum, tri-
buit armis, & quod armorum, legibus: & respōdet tri
bus modis, vel ꝙ id fecit, vt ostenderet vnū alterius au
xilio egere: vel propriè, quia ita verè dicant armare le-
ges, & arma decorē afferre: vel tertiò, vt euitaretur ma-
lus sonus. Prima solutio magis placet ꝑ tex. in d.l.i.C.
de Iusti.co.confir. vbi ad literam hoc dicitur: quod ma
nifestè ostendit, quia videmus L.xii.tab.cautum fuisse,
vt magistratus plures essent in exercitu periti iuris: ver
ba refert Cice.libro de legi.
Minores magistratus periti iuris plures ī prælia sun-
to. Fungebant hoc officio legati. Indigent præterea iu-
ra militibus pro exequēdis sententijs, & cogendo con-
tumaces aliquando ad parendum.d.l. Qui restituere.ff.
de rei vend. vbi manus militaris intelligenda est, idest
collectio, & turba quædam militum.l.Meum autem.ff.
quod me.ca. ibi, Idem ait, & si forte adhibita manu in
meo solo per vim ædifices. Turbam.n.& collectionem
hominum intelligit ibi Vlpia. vt etiam Plautus in Am-
phi. Deniq;, vt volumus, nostra superat manus. & Bru-
tus ad Cice.lib.xj.Huc accessit manus Ventidij.
In ea. glo. ibi, Vel dic propriè ponit. Glo. fallitur in
22 hac responsione, quia q̄uis & aduocati † dicātur milita
re d.l.Aduocati: & leges dicantur armari gladio vltore
23 in d.l. Cùm vir.tamē vtrunq; † ꝑ translationē ponitur,
& impropriè, vt patet ad sensum. Et obiter illud anno-
24 tare volumus circa tex.in d.l.Cùm vir, ꝙ † Alcia.in l.In
ter stuprum. ff. de verb.signifi. legit. Cùm vir nubit in
fœminā viris porrecturam.& mihi alias placuit, vt le-
geretur, Cum vir nubit in fęminam viros parituram,
quasi.s. vt filios pariat. Tertia pars glo.clara est, nec pu-
tandū est Imperatorem effugere voluisse turpem son-
num, cùm nullus in hoc libro verborum sit ornatus,
immo nec ferè proprietas.
In gl.Oportet.Exponit.i.opportunum est. Verū est,
25 ꝙ verbum (oportet) exponitur de proprietate.i.conue
nit, non aūt necesse est, vt videtur plerunq; exponere
Docto. Tamen (vt alias dicebam) hoc in loco necessita-
tē significat: quod patet ex tex.in l.j. C. de iusti.co.con-
fir.in prin.dum dicit vnū alterius auxilio semper eguis-
se, & sic ambo necessaria esse ad tuitionem & tutelam
reip.quod & alibi accidit, nam (vt dixi) plerūq; Docto-
res nostri hanc dictionem ad necessitatē referunt, vt
apud Iaso.in l.Si quādo.nume.25. C.vnde vi.& alibi sę
pius. Est enim regula generalis, ꝙ verba ſm materiam
subiectam interpretanda sunt, vt not. Docto.per illum
tex.in l.Si tibi.ff.si cer.peta. & ideo solet dici, ꝙ verba
alias necessitatem importantia ſm subiectā materiam
interpretantur, vt importent tm̄ honestatem, & conue
27 nientiam † quandam.gl.fi.in l.i.ff.sol.mat.in l.i.ff.de offi.
præfec.prætο.in l.i.in ver.Oportet.ff.de Iusti. & iur.vbi
Ias.in.v.col.
In glo.in verbo, Gubernari. Glo. videtur innuere, ꝙ
tempore belli leges non seruentur quod esset falsum.
Quāuis enim sępius eueniat, vt lites fori tēpore belli
conquiescant, siatq; iustitia: tñ non per hoc eo tem-
pore minus eis vti possumus, sed fit quædam denomi-
natio ab eo, quod plerunq; fit.l.Nam ad ea.ff.de legi.vt
declarat hic Ange.& benè.
In glo. Hostilib. clara est diffinitio Iurisconsulti in
vtroq; loco allegato in gl.Sed dubiū est hodie, quomo
do intelligantur. Eruditissimus Alciatus in d.l.Hostes.
ff.de verb.sig. fuit in noua sententia, q̄ mihi semꝑ valde
placuit, videlicet, ꝙ hodie populus Ro.intelligit Chri-
stianus populus, cùm inter nos oēs fratres simus i Chri-
sto, & vt olim oēs, qui sub imperio Romano, & in urbe
Romana erant, populus Ro. erant, quia omnes ciues
28 Romani ab † Antonino facti fuerūt. l.In orbe. de stat
29 homi.ita hodie † quicunq, sub sanctissimo Christi vexil
lo militant, populi Ro. appellatione venire conuenit.
30 Quæ enim † bella inter Christianos fiunt, potius ciuilia
dicuntur, q̄ iusta bella: & ideo in his neq; capti serui
capientium fiunt, neq; locum habet post liminiū, aut
lex Cornelia.l.Si quis ingenuā.§.fi.de capti. & postli.re
uer.de quibus alibi dicetur.
In glo. Per legitimus tramites.Glo. exponit.i.per le-
ges; quæ sunt via gradiēdi, sicut tramites eundi: uel per
septem genera pœnarum: vel per magistratus, quę vlti-
ma approbatur per glo.& Ang.hic. Mihi videtur, ꝙ ve-
ritas sit illa, quā alias innuimus, ut se expellere calum
niantium iniquitates per legitimos tramites dicat Im-
perator.i.ꝑ modos à legibus inuentos & traditos: & sic
in effectu, & uirtualiter est expositio Io. quæ primo lo-
co ponitur. Id enim proculdubio designant illa uerba:
quod apertè probatur ex tex.in l.j.i prin.C. de rei uxo.
acti.ibi, Et in unum tramitem ex stipulatu actionis to-
tum rei uxoriæ ius concludentes. & ita teneas, & unde
quę dixi hic in Annotationibus.
Dum uerò glo.dicit, ꝙ calumniantes puniuntur per
leges &c. aduertendū est, quia sicut diximus in iii.not.
hic non capiuntur propriè calumniates.s.pro ijs, qui
falsa crimina scienter intendunt, sed capiūtur pro qui-
buscunq; iniustè agentibus. unde ex quo glo. declarat,
quomodo calumniatores puniantur, patet, ꝙ malè in-
tellexit hunc tex.in iis, qui propriè calumniatores ap-
pellantur, ut in l. i.ff.ad Turpill.ubi dicitur ꝙ accusato-
rum temeritas tribus modis detegitur, & tribus pęnis
subijcitur. Aut enim calumniantur, aut pręuaricantur,
31 aut tergiuersantur. Calumniari † est falsa crimina inter
32 dere. Pręuaricari † uera crimina abscōdere. Tergiuersa
33 ri † in uniuersum ab accusatione desistere. Sed hic non ca
pitur ita propriè calumniator, ut dictum est, sed uult
complecti Imperator omnes iniquè agentes.
Nec uerum est, quod dicit gl.ꝙ calūniator punitur

ad similitudinem supplicij, tá in ordinarijs, q̃ in extra
ordinarijs criminibus:ná debetis dicere, ꝙ in ijs crimi-
34 nibus, in quibus† est certa & determinata pœna, calum
niator eadem pœna, & sic similitudine supplicij puni-
tur l.fi.C.de accusa. in iis verò, quæ habent pœnam ex
traordinariam, iudicis arbitrio puniuntur. l.Et in pri-
uatis.ff.ad Turpil.& ita declarat Bart.in l.i.in prin.in.ii.
q.ff.ad Turpil. nisi dicamus similitudinem sumi eò ꝙ
vterq; iudicis arbitrio puniatur. Et dum gl.subdit, ꝙ in
ciuilibus calumniosè petentes puniuntur aliqñ pœna
pecuniaria, aliqñ sacramento, aliqñ nota infamiæ, & al-
legat tex. j. de pœna temere liti. non benè dicit: quia
35 aliud est temere,† litigare, aliud calumniosè petere.ná
libertus, qui nulla impetrata venia petit, quod sibi de-
36 betur, temere † litigat.§.fi.j.de pen. tem. liti.& tñ calú
niosè non litigat, quia verum creditú prosequitur: &
37 ideo ille tex.nó facit i pposito.Ná calúniosè agés † pu
nitur hodie in expensis. l. Properandú. C. de iudi.in §.
Siue aút alterutra. non in.§.Et si quidẽ, quia ibi loqui-
tur in cótumace, nó in calúniãte, & habetur.j.de pœn.
teme.liti.§.Hæc aút omnia. Si enim petat plus tempo-
re, punitur:quia inducitur duplicatio.§.Hodie.j.de ex-
cep. si vero plus re, loco, vel causa petierit, punitur in
triplú damni damnum passo. §. Sed hæc quidem.i. de
actio. & si etiam dolosè plus debito petat, & eius etiá
cautioné exigat, etiá hodie punitur in amissione credi-
ti, & cadit à causa.l.vnica vbi Bart.declarat. C.de pl⁹ pe
ti.Et si scienter, & calúniosè peteretur debitú iam solu
tum, incideret calumniosè petens in crimen stelliona
tus, tex. est in l. Si fideiussor.§.In omnibus.ff.manda vbi
Bart. Hoc aút verum est, si iudici obrepserit ob falsam
suggestionem: ꝙ si addidit falsam probationem, puni-
tur pœna falsi ita distinguit Bal.in l.i.col.iii. ver. ii.quæ
ritur.C.condi.indebi.

In secunda par.glo.dum dicit, ꝙ septem genera pœ-
narum vocat legitimos tramites, de quib⁹ in l.Si quis
forte.io fi.ff.de pœn. cum duab. seq. hæc interpretatio
non est bona, quia iustitia occurrit etiam in ciuilibus
iniquitatibus calumniantium, de quibus ibi nihil habe
tur, & ideo interpretatio defectiua.

In gl.ibi, Vel dic, ꝙ magistratus. Ex iam dictis patet.
etiam, ꝙ hæc interpretatio non est bona: & dú dicit, ꝙ
parum esset iura esse in ciuitate, nisi essent magistrat⁹,
qui ea executioni debitè demandarent, cócor.tex.in l.
Nullus. C. de iudæis. Ex hac glo.colligit hic Ang.ꝙ iu-
dex maleficiorum possit etiá de causa ciuili cognosce-
re, quod nunq̃ sensit hæc gl. quæ nihil aliud dicit, nisi
ꝙ tramites appellat magistratus, per quos iura deman-
dantur executioni. nam ipsi & in criminalibus puniút.
i.calúniantes expellunt, pœnis.s.s̃.positis, & in ciuili-
bus, fm tex.in d.l. Eum qui temere. sed nó, ꝙ sit idem
magistrat⁹, & idẽ iudex. & ꝙ hi tramites, hi iudices, pu
niant tam in ciuilibus, q̃ in criminalibus calúniantes,
sed ciuiles in ciuilibus, criminales in criminalibus: &
ideo tanq̃ illatio falsa, & impertinens, & ad locú hunc
nó faciẽs, nó est tractãda, sed prætermittẽda hic. Solùm
38 illud sciẽdú est, quod alias diximus, ꝙ iudex† criminalis
incidenter de causa ciuili cognoscit, dummodo sit ac-
cessoria, etiá in eadẽ snia.l. Interdum. §. Qui furẽ.ff.de
fur.facir. not.decis. Alex.post Io. de Imo.in l. Diuus in
vlt.not.ff.de re iud.seq.Soz.consil.60.col.i.lib.4.vbi vo-
39 luit ꝙ accuso aliquẽ,† ꝙ testes falsos, pduxit, possum
incidenter petere, & cumulare ciuile iudicium, ꝙ retra-
ctetur snia lata prætextu falsorú testium. Et hinc dici
40 solet. ꝙ iudex† maleficiorum non debet nocentem rela
xare, nisi prius satisfecerit parti priuatæ. §. Oportet
enim.in Authẽ.vt iud.fin.quoquo suff. not.Bal.in con-
sil.497.Dubium.lib.2. optimè tradit Aymo. consil.14.
Procurator.colum.penul.

In glo.in ver.Calumniantium. Glo. benè declarat, &
est tex.in d.l.j.s̃.relatus.ff.ad Turpil.

In glo.vltima. Notat ex verbo (religiosissimus) ꝙ le-
41 ges faciunt quem† religiosum, cum sacræ sint.l.Leges
sacratissimæ. C.de legi. Ego religiosissimú hic appella-
42 ri puto.i.fidelissimú & diligentissimú† obseruatorẽ eo-
rú, quæ ad ipsas leges pertinent. Is enim religiosus dr̃
(vt inquit Cic.lib.2.de na.deo.) qui oía ea, quæ ad deo
rum cultum pertinent, diligenter ac fideliter tractat, &
43 quia ipsa iustitia olim† Dea putabatur) sine eá velimus
esse Themin, quæ ius fasq; apud Græcos erat, siue Di-
cen iudiciorú præsidem, vt est apud Eustachium,) me-
ritò sequitur obseruantissimos eius religiosissimos di-
ci posse.qua ratione & sacerdotes appellantur iurecon
sulti, qui quasi ipsius Iustitiæ oracula, responsa cęteris
hominibus præbent.l.i.in prin.ff.de Iusti.& in. ibi. Cu-
ius meritò quis nos sacerdotes appellat: quẽ locú ita
declarandum primus omnium Budæus & rectè tradi-
dit. Ad idem est tex.in l. Vnum ex familia. §.fi.ff.de.leg.
ii.ibi, Et idem princeps prouidentissimus, & vir reli-
giosissimus (loquitur de M.Imp.) licet ibi forte aliter
accipiendum sit: vide quæ dixi hoc in loco in Annot.

§. QVORVM VTRANQVE VIAM.

1 *protestari.i, uehementer affirmare & palàm facere.*
2 *Laus non semper sordescit in ore proprio.*
3 *Commendare seipsum, dummodo id uerè fiat licet.*
4 *Declaratio ad tex. in l.obseruare.ff.de offi. Procon. & lega.*
5 *Facere qui tenetur aliquid, id facere debet omni diligẽtia & industria.*
6 *Effectus ubi inspicitur, non curamus de modo.*
7 *Factum non legitimè, non dicitur factum.*
8 *A Deo sunt omnia quæ facimus.*
9 *Iugum.i.imperium & potestas.*
10 *Innumerosum est quod numerari põt, sed ẽ multiplex.*
11 *Confusa sunt emendanda.*
12 *Inordinatum* } *in quo differant.*
23 *Confusum.* }
14 *Vigilare est studium, & diligentiam adhibere.*
15 *Barbari qui dicuntur.*
16 *Aphrica quas prouincias contineat.*
17 *Iterum qualiter ponatur, & quid importet.*
18 *Rursus, interpretatur secundùm subiectam materiã.*
19 *Promulgare* } *quo differant, & quid significent.*
20 *Componere.*

Diuide vt hic per Ang. Casus aliter figurari
nó debet, & hoc dicit in summa, Vtrunq;
assecutus est Iustinia. quod testant populi
ab eo deuicti, & leges latæ, p̃ferti. C.& ff.

In test. ibi, Protestantur. Ego libentius
legerem (testantur) quamuis hoc verbum in c.Eú qui.
1 de dolo & contu.lib.6. accipiatur† pro vehementer af-
firmare, & palàm facere, in quo etiam significatu pos-
set hic assumi.

2 Not. primò hic esse tex. contra illud, quod † dici so-
let, ꝙ laus in ore proprio sordescit, ná hic Imperator
laudat se ipsum amplissimis etiam verbis, quod (prin-
3 cipi præsertim) si id † verè fiat, licet Videm⁹ enim alias
Leuiti.xi.Deú ipsum dicentem, Sancti estote, quoniam
ego sanctus sum dominus Deus vester, & habetur in
c.Tenore.xxxi.distin.& in c.Ecce.xxiii.q.iiii. Augustin⁹
clamat cum propheta, Aequalia sumus vasa; loquens
de se & Paulo apostolo, Vide tñ in hac materia Hiero,
Cagno. in rub. ff. col.pen. nu.99. In hoc solùm aduer-
tendum

tēdū est q solēt ad hoc allegari duo iura, videlicet, tex.
in l.2.C.de his qui ve.ęta. impe.dum dicitur, q ij, qui
volūt veniā ætatis impetrare debent probare se annos.
20.natos esse:item mores,& probitatem, & vitę hone-
statem.qui tex.non facit in proposito, quia q̄uis ibi ido
neis testibus hæc probanda sint,non probantur procu-
randæ laudis causa,vt hic agimus, sed quia ita necessa-
rium est ad hoc, vt quis veniam ętatis impetrare pos-
sit. Exigit enim Imperator in cōcessione veniæ prædi-
ctæ mores,probitatem,honestatem, vt qui minor est na
tura,maior fiat priuilegio, hoc enim est impetrare ve-
niam ætatis.Solet allegari etiam ad hoc tex.in l. Obser-
uare.ff.de offi. Proconsul.dum dicit, q Proconsul ante
quam prouinciam ingrediatur,debet edictum de aduen
tu suo mittere, cōtinens cōmendationem aliquam sui.
4 quem locū ego intelligo de commendatione † ab offi-
cijs præstitis erga illā prouinciam, nō aliarum suarū lau
dum.Solet dici; q apud eos, qui te non nouerunt, laus
ipsa facilè permittitur. Hinc saluatur illud Virg.Sū pius
Aeneas,&c.Ange.tamen hic distinguit necessariam, vti-
lem,& voluntariam : quæ distinctio satis potest proce-
dere:circa quam nihil occurit addendum,ideo potes cū
ea transire,cum qua etiam transit Io.de Pla.hic.
5 Secundò not.secundū Ang.q † qn quis tenetur face-
re aliquid, debet facere illud omni ope, diligentia, &
industria:quod non benè elicitur ex hoc tex. quia q̄uis
Imperator dicat se ita fecisse, per hoc non sequitur; q
& nos in quacunq; re facere teneamur : pręsertim vbi
6 certus effectus aliquis inspiceretur,quo casu satis est,† q
sequatur ille effectus per quęcunq; modū,non enī tunc
curamus modum.l.3. C.de intli. & sub, satis enim est,
q legitimè & perfecte quid factum sit. Si enim nō esset
7 legitimè factum, † nō diceretur factum.l. Quoties.ff. q
satis cog.si verò effectus non esset certus & determina-
tunc quod hic not. verum esset. Pro posse enim facien
dum est,& ita facere sufficit.Clem.1.§.Porrò,& ibi Car
di.de iureiuran.
8 Tertiò not.q † ea,q̄ facimus,à Deo sunt omnia; ibi,
Annuente Deo,& ibi, A cęlesti numine. Nam (vt dictū
est suprà in rubr.proęmij) vbi Christus non est funda-
mentum,ibi nullius boni operis potest esse ædificium.
cap.Cum Paulus.1.q.1.
9 Quartò not.ibi,Sub iuga nostra, q † iugū ponitur p
imperio,& potestate, q̄uis i plurali numero nō legerim
in hoc significatu,vnde dictum est subiugare pro debel
lare.Id facilè ex Liuio colligi pōt lib.3.ab vrb. condi.
,, Sed vt exprimatur(inquit)tandem confessio, subactam
,, domitamq; esse gentem,sub iugum abituros, tribus ha
,, stis iugum fit,humi fixis duabus superq; eas vna deliga-
,, ta,sub hoc iugo Dictator equos misit, castris hostium
,, receptis plenis oīum rerum(nudos enim emiserat) prę
,, dam oēm suo tantum militi dedit,& Cic.In Ora.anteq;
iret in exilium,etiam iugū pro potestate accepit. Si om
,, nibus (inquit) graue seruitutis iugum esse debet in li-
bertate educatis. Vlterius not.est.etiam ex illis verbis,
iterū ditioni Romanæ nroq; additæ imperio,q pro eo-
dem posuit ditionem & imperium.Et quare dixerit di-
tionem populi Ro.& imperium nostrū,declarat Clau-
dius Canticuncula lib.2.de Offi.iud.c.6.in fi.
30 Quintò not.ibi,Innumerosa,q † innumerosum dr qd
multiplex est,quamuis numerari possit.Dixit enim innu-
merosas idest plurimas,qua ratione vsus est,etiā hoc ver
,, bo Plinius lib.10.cap.65.Ex omnibus(inquit,) quæ per
,, ctos fętus,vel tantos & innumeros edunt, super cuncta
est murium fętus:quo modo loquēdi vtitur etiam Im-
per.in §.Ius autem gentium.infrà de iu. na. gen. & ciui.
,, & alibi,in l.1.C.de lati.lib.toll.in prin. dicit. Cum igitur
,, multis modis, & penè innumerabilibus latinorum in-
troducta est conditio.& in Auth. de Instru.cau.& fid.in
,, prio.dixit,Quoniam igitur in his temporibus innume-
ras inuenimus falsitates,in quibus omnibus locis innu-
merabile,& innumerosum dicitur,;quod non facile nu-
merari potest.
Sextò not.ibi,Tam à nobis promulgatis, q̄ composi-
tis,q differunt promulgare, & cōponere. Promulgatas
enim dixit à se conditas,compositas in vnū redactas le-
ges,ab alijs editas.Est enim promulgare legem primum
in vulgus edere,vt dicetur in glo.ver.Promulgatis.
11 Septimò ibi,† Constitutiones antea cōfusas,&c.not.
est,q ea,quę confusa sunt,debent emendari & clarè po
ni sm Ang.hic Dicitur enim cōfusum,quod antè inordi
12 natum est,† vt est tex in §.Inordinatum. in Auth.de hæ
,, re.& fal. ibi, Inordinatum verò nihil, neq; confusum,
,, nec in his fieri volumus,vbi glo.dicit, q omne inordi-
13 natum est confusum,† sed non econuerso omne confu
sum est inordinatum. Attingam aliquid infra de re.diui.
in §.Si duorum.in 2.not.
Octauò ibi,Opus desperatum, hoc intelligitur prop
ter Iulium Cæsa.qui(authore Tranquillo) cogitauit de
iure ciuili in vnum redigendo,& Cice.de seipso in per-
sona Crassi,quod qua ratione fieri posset, satis ostendit
lib.1.de Orat.Vide quæ dixi hic in Anno.
In glo.Cum summis vigilijs.Glo.hic videtur referre
viglias ad leges, prouidentiam ad arma, vt in glo. seq.
quod est falsum,vt optimè aduertit hic Ang.Nam & in
bello,& in legibus ferendis,& vigilantia, & prouiden-
tia summè necessaria sunt, vt dicit idem Ang. qui alle-
gat ad hoc, q tempore belli requiratur vigilia tex.in l.
Qui excubias.in princ.ff.de re mili.Sed in primis aduer-
tendum est, q Imper.non intelligit vigilias simpliciter
pro ipsa traductione noctium sine somno, vt verbū so-
nat,sed per traslationem,videlicet, summa diligentia.
14 †Est enim vigilare(vt Seruius inquit)studium & diligen
tiam adhibere:Quæ vigilanda viris,&c.Virg. lib. primo
Georg.vt etiā suprà diximus,quę diligentia,industria,&
vigilantia est illa,quę in Imperatore requiritur,vt paret
,, ex his,quæ Cic.dixit pro lege Mani. Non.n. (inquit) il-
,, læ sunt solę virtutes Imperatoriæ, quę vulgò existima-
,, tur,labor in negocijs, fortitudo in periculis, industria
,, in agendo,celeritas in conficiendo, consilium in proui
dendo.Vnde ille tex.qui loquitur de excubijs in d.l.Qui
excubias.non loquitur in proposito. Quis enim nescit
uigilias i exercitu summè necessarias forę? Et ita debet
intelligi tex.in l.Officium.§.fi.eo.tit.ff.de re mili. ibi, Vi-
gilias circumire. Melius probatur in d.l.2.§.In Sardinia.
C.de offi.præfe.prętorio.Afri.
Quod autem dicit glo. quòd ius ciuile vigilantibus
non dormientibus scriptum est,declara, vt dixi suprà in
rubrica proęmij in glo.fi.
18 In glo.Barbaricę.Declarat glo.† qui barbari appellen
tur, qui extra Ro.imperium,& præsertim hostes. Dice-
bam alias hic, q barbaricę gentes hoc in loco apellan-
tur indomitæ & incultæ, & quę sub imperio Romano
non erant prius. Huius enim nominis diuersæ fuerunt
significationes sm etiam temporum diuersitatem, nam
& Romani illi prisci dicti sunt barbari:qd orator Philip
pi Regis eis obijciebat,vt scribit Liuius li.32.& Plautus
pluries linguā Latinam barbaram appellat vt in Trinū.

Nam nomen Grecæ huic est Thesauro fabulæ,
Philemon scripsit,Plautus vortit barbarè.

Et in prologo Asina.

Demophilus scripsit,Marcus uortit barbarè.i.latinè.

Angescente postea imperio dicti sunt barbari omnes
preter Gręcos,& Romanos. Sub recentioribus Impera
toribus barbari appellati sunt, qui extra Romanū impe
rium erant,quod ex Ammiano Marcellino docet excel-
lētissi. Alciatus in titu.C.de pala.sacra.largi.lib.12. & ita
intelligitur hic tex.& l.3.C.de ser.fugi.&.l.2.C.de com-
mer.&

mer.& merca.Si quis tñ velit originem huius dictionis, & eius plures significationes videre, videat Strabonem lib. 14. Eius hæc verba sunt: Ergo arbitror ab initio ,, confictio nomine eos barbaros appellatos,qui difficul- ,, ter, asperè, ac duriter loquerentur, vt blesos balbosq; ,, dicimus.Sumus enim ad confingenda cognata rebus no ,, mina ingeniosi,qualia apud nos permulta sunt, vt mur- ,, mur, clangor,strepitus, vox, crepitus, quorum pluri- ,, ma iam propriè proferuntur. Omnes itaq; qui crassè ,, loquuntur, barbari dicuntur, quales sunt nationes omnes præter Græcos,& quæ sequuntur.

In glo.tam Africa.Dicit, q̃ sub Africa multæ prouin-
16 ciæ continentur,quas tñ non exprimit: eas videre poteris in l.1.C.de offi.præfe.præto.afri. vers.Et ab ea auxiliante Deo,vbi septem narrat,& apud Pli.lib. 5.cap.3.& apud Salu.de bello Iugur.in prin.& latè apud Strabo.

In glo.Prouinciæ in fi.Dicit,q̃ dictio iterum ostendit q̃ aliàs fuerant sub Ro.imperio: quod est indubitatum his,qui Liuium legerit, & Historicos, & constat ex l.1. C.de offi.præfe.præto.afr.vbi dr̃, q̃ centum, & quinque annis desciuerat à Ro.imperio,& fuerat à Vandalis,oc-
17 cupata Ex qua glo. Ang.& alij hic notant,q̃ dictio(iterum) variè ponitur,& refert Ang. duplicem Bal. distinctionẽ in l.Veluti.§.Hæc vox.ff.de ede. videlicet, q̃ aut dictio iterum,ponitur à lege, & ponitur pro sæpe, aut ab homine, & ponitur pro bis: vel q̃ dicatur, q̃ aut ex reiteratione actus infertur patti non gramen,& accipitur pro bis,aut non infertur,& tũc siue à l. siue ab hoĩe prolata sit,ponitur pro sæpe.Ange. tñ putat, q̃ de proprio significatu importet bis,de largo,& improprio plu ries.d.§.Hęc vox.Dic contrariũ; oĩa hęc dictio (iterum) de sui propria natura importat idẽ, quod rursus, & denuo apud Latinos,& optimè colligit ex tex.i d.l.Veluti, in fi. ff. de eden. & in l. Si finita. in prin.ff. de dam. infe. vbi glo.in l.Oratione. ff. de ferijs.in l. Cùm antiquitas. C.de testa.in l 3.§.c.ff.de arb.quamuis etiam & propriè ,, importet secundò,vt Cice.de Inuentio. primò quidem ,, decipi commodum,est,iterum stultum, tertiò turpe.& dicitur iterum cooful, & iterum, tertiùm, & sæpius in legibus inuenitur,vt habetur in l.1.C.ne lic. tertiò pro- uo.in l.Siquis.C.de preci.Impera. offi. sed variatur eius significatũ & contrahitur secũdum subiectã materiam,
18 vt est † ẽt in dictione rursus,in l. Fidei cõmissa.§.Si quis 10 ff. de leg.3.Quod enim rursus præstandum mãdauit testator, ideo solùm secunda vice soluitur, ne in infinitum grauetur hæres cõtra regulam.l.Nummis.ff.eo.tit. & sic quoties aliqua ratione suadetur, q̃ restringatur ad secundã vicem,restringitur, vel ex qualitate verborum adiunctorum,vt in d.l.1.C. ne lic.tertiò prouo.vt puta, si dicatur,iterum & sæpius:non enim tunc restringitur ad binum actum,sed toties quoties opus esset.laso. in l. Prętor ait.§.Prętor ait.nu 2.ff.de eden.Et si data sit arbitris potestas prorogandi semel & iterum, restringitur ad duas vices,Bal.in cap.Sua nobis.in fi.de app.quẽ.seq. Deci.ibi.col.2.in glo.j.& Alex.in l.Qui bona.§. fin. ff.de dam.infec. 30

In glo.in verbo,Promulgatis.Duobus modis exponit gl.differentiam inter promulgare,& condere. Io. Fa.
19 Io.de Pla.& Ang.hic dicunt, q̃ † promulgare est de nouo inuenire,†cõponere iã inuẽta in melius reformare: vnde in cõponendo socius, i promulgando solus:quod dicunt not. pro statutis, quæ propriè debent intelligi. Aduertatis,vt dixi in not.q̃ promulgari lex propriè dicitur,quando primùm in vulgus editur.Cic.ad Q. Fra.li.a ,, Cato legem promulgauit de imperio Lentuli abrogando. Liuius lib. j. belli Macedo.Isq; rogationem promulgauit, vellenti iuberent Philippo Regi Macedonibus q; &c. bellum indici.Componere verò ambo æquè propriè significat.s.in vnum redigere ab alijs facta,vt in l.2. ff.de ori.iur.ibi, Sed q̃ leges sine ordine latas in vnum ,, composuit.Et etiam primo inuenire, & facere,vt in d.l. 2.Iurisconsultus accipit,componere genera agendi, &. componere actiones: sicut dicimus componere historiam,poemata.

In glo.Consonantiam.Dic q̃ est melior tex. in l.j. C. de emen.co.Iusti.§.Supradictis. & in l.Meminimus. C. de legi.hære.aliæ.glo.claræ sunt.

§. CVMQVE HOC.

1 *Tribonianus & eius mores ex Suida.*
2 *Fabulæ quæ olim tradebantur iuuenibus.*
3 *Obtinere quid.*
4 *Argumenta quid.*
5 *Officijs duob.vel plurib.qs fungi potest,& quando.*
6 *Tex.in l.Duumuirum.C.de decu.lib.10.declaratur.*
7 *Tex.in l.Hac parte.C.de pxi.sacro.scri.li.11.declaratur.*
8 *Doctor exercẽs officiũ tabellionatus amittit doctoratũ*
Officio duplici quis fungi potest in ijs, quæ sunt voluntariæ iurisdictionis.
9 *Officijs duobus compatibilibus fungens debet habere duplex salarium.*
10 *Officia si sint incompatibilia quò ad exercitium,potest quis vno durante eligi ad aliud.*
Officia ad duo electus potest eligere quem velit, & si ambo acceptat, primi duntaxat salarii consequitur.
11 *Negationes duæ affirmant.*
12 *Peritus debet quis esse in ea re,quæ ei committitur,& in tota,non in parte.*
13 *Medicis chirurgis tantùm statur de vulnere,etiam, q̃ non sint physici, etiam quòd non sint doctorati, sed tantùm practici*
14 *Medicis physicis & chirurgis discordantibus statur de vulnere chirurgi.*
15 *Scientia } Fides } exigitur in ijs,quib.aliqua res committitur. Solertia }*
16 *Vnicus actus nõ facit quem reputari talem, puta, doctum,scientem,fidelem sed multa exiguntur.*
17 *Negotiator } qs nõ dicitur ex vna tantũ negociatione.*
18 *Mercator }*
19 *Leges condere potest delegari,si specialiter fiat, & quo modo dicatur specialiter delegari.*
20 *Delegari.*
21 *Error iurisconsulti in l.2.§.Postea ne diutius.ff.de ori. gi.iur.*
22 *Specialiter } Expressim } idem significant.*
Delegare non possunt ius statuendi leges qui illud habent ratione officij,puta iudices.
23 *Doctorum opiniones sunt probabiles,non necessariæ.*
24 *Doceri debet quod prosit animæ,& corpori.*
25 *Exquæstor quis dicatur.*
26 *Administratione deposita retinetur dignitas.*
27 *Quæstores qui & quot.*
28 *Quæstores hodie susceptores,& opinatores.*
29 *Opinatores qui.*
30 *Negationes duæ affirmant.& quare,& quando.*
31 *Negatiua quodcunq; inuenit destruit.*
32 *Negatiua tres negant.*
33 *Dignitatum ordines quot,& quales.*
34 *Antecessores qui dicerentur.*

Solers

35 *Soleris quis dicatur.*
36 *Præsumimus ex præterito in præsens.*
37 *Vidua fornicatrix p̃ſumitur idẽ feciſſe marito uiuẽte.*
38 *Periurus ſemel nõ admittitur amplius ad iuramentũ.*
Præſumitur quis quò ad qualitatem in futurum, ſicut fuit in præteritum.
39 *Argumentum appellatum indicium.*
40 *Accipere ideſt cognoſcere, & intelligere.*
41 *Mando eſt uerbũ precarium, & differt à uerbo iubeo, & præcipio.*
42 *Suadere eſt uerbum medium, & accipi poteſt tam in bonam, quam in malam partem, & regulatur a ſubiecta materia.*
43 *Institutiones unde dictæ.*
44 *Cunabula ideſt initia.*

Diuide, vt hic per Ang. Caſus non figuratur. Peracta primi. C. & ff. compilatione mandauit Inſtitutiones componi, vt principia huius ſcientię auſpicarentur à legibus imperialibus: quod antè non niſi poſt quadriennium licebat. h.d.

Item tex. ibi, Triboniano viro magnifico, &c. Quamuis Tribonianus ſæpe numero a Iuſtiniano, imò potius à ſeipſo laudetur in legibus, cum Iuſtinianus analphabetus omnium literarũ penitus ignarus fuerit (vt quidam voluerunt) quod ego probare non auſim, tñ placuit referre ea, quę de ipſo Suidas refert, cuius verba Alciatus
1 & Budæus interpretantur. Ea ſunt † eiuſmodi: Tribonianus Grecus omnis religionis contemptor, & præſertim à Chriſtiana fide abhorrens, adulator, & fraudulentus, perſuaſit Iuſtiniano Imperatori ſore, vt is nunq̃ moreretur, ſed in cęlũ cũ carne aſſumeretur. Quæſtor fuit Iuſtiniani, hic tantum naturæ dotibus ingenioq́; pollebat vt ſuæ ætatis nemini ſecundus eſſet: auaritiæ autem eò vſq; deditus erat, vt ius & fas veniale haberet: nã & ſingulis diebus, & leges ſerebat, & latas reuocabat, prout indigentium vſus, à quibus pecuniam acceperat, poſtulare videretur. Cum diu poſt adeptum honorem ſuperuixiſſet, morbo tñ deceſſit, ab aliquo nulla prorſus affectus iniuria, q̃ videlicet, ſermone comi, blandoq́; erat; & auaritiæ morbum doctrinæ præſtantia celabat. Parũ his adſimilia de eodem Triboniano ſcribit Procopius lib. 1. belli Perſi. quæ nonnulli Ioanni magis tribuunt.

In tex. ibi, Exquæſtori, declarabamus in glo. in verſi. Exquæſtori.

In tex. ibi, Anteceſſoribus, declarabimus in glo. in ver. Anteceſſoribus.

In tex. ibi, Non antiquis fabulis diſcere: non diſplicet intellectus horum verborũ traditus per Ferrarium,
2 vt ex hoc loco cõijci poſſit antiquas fabulas † appellaſſe prima illa exercitamenta iuuenum in hac legali ſcientia: cùm præceptores ipſi ſpecies, & caſus proponerent fabuloſos, vt hac dulcedine illecti iuuenes facilè difficiliora legum cunabula addiſcerent: ſicuti hoc fieri ſolere in oratoria, quæ cognata eſt huic legali ſcientię teſtatur Quintilia. lib. 3. tñ alia videtur fuiſſe mens compilatorum, vt clarè hic exprimit Theophilus, dum inquit, Quò adoleſcentibus liceret prima iuris incunabula, exordiaque, non ab antiquis fabulis diſcere, nã q̃ ea legunt, quæ olim obtinebant, & nunc ab vſu reiecta ſunt, ſimiles vidẽtur his, qui in fabulas incidere. Poſſet, & de adulterina illa doctrina intelligi, quam antea tradi ſolitam eſſe dicit Iuſtinia. in. §. Hæc aũt tria, in proę. ff.

In tex. ibi, Sed quod in ipſis rerum obtinet argumentis accipiant. Pollicetur his verbis Imperator ſe ita legum cunabula iuuenibus traditurum, vt nihil diſcen-
3 dum ſit ſuperfluum, aut inutile, cùm ea, quæ † tradentur, obtinent. i. ſeruentur in ipſis argumentis rerum. i. in ipſis caſibus & ſpeciebus. Ira enim exponenda ſunt hæc verba: nã obtinere hoc in loco ſeruari eſt, vt in hoc eod. proę. ibi, In quibus breuiter expoſitũ eſt, & quod antea obtinebat, & quod poſtea deſuetudine inumbratũ, &c.
4 Argumenta autem † propoſitas ſpecies appellat iuxta declarationem Quintilia. lib. 5. cap. 10. Pro experientia tñ accepit hoc in loco Theophilus, dũ inquit, Sed quod in ipſa rerum obtinet experientia addiſcerent: quod ferè in idem recidit.

In tex. ibi, Et quod in priori tempore vix poſt quadriennum contingebat, vt tunc conſtitutiones imperatorias legerent. Nã ſecundum præcepta Iuſtinia. in proę. ff. §. Duabus alijs partibus, quinto anno ſcholares incipiebant primi. C. conſtitutiones legere, quo anno prolytæ appellantur, nunc verò principium huius ſcientiæ auſpicantur ab his Inſtitutionibus ab imperatore conditis, & promulgatis, ita vt mirandum ſit quid hic Theophilus ſenſerit, dum dixit, Vix poſt trium annorum tempora iuri operam dantibus contingebat.

In tex. ibi, Tantaq́; reperti fęlicitate, ego potius legerem reperta: Theophilus (aſſecuti) dixit, & melius. Legi poteſt, & repleti.
5 Not. ibi, Magiſtro, & Exquæſtori ſacri palatij, q̃ † quis duobus officijs eodẽ tempore fungi poteſt. l. Ille a quo. §. Tempeſtiuum. ff. ad Treb. in qua. q. quia materia eſt ſatis latè tractata p̃ Bar. & alios in l. Si conſul. ff. de adop. & in cap. 3. de proba. vbi præceptor meus Decius poſt alios, dicatis, q̃ ſi officia ſunt inuicem incompatibilia, quis duplici officio fungi non põt: ſi ſe inuicem cõpatiuntur, vt hic, poteſt nõ ſolùm duobus, ſed etiam pluribus eodem tempore fungi: ita concludunt Abb. & alij in d. cap. 3. Si ergo ſe non cõpatiantur propter diuerſitatem loci, in quibus reſidere teneatur. l. Libertus. §. Pręſcripto ff. ad muni. cap. De multa. de præbẽ. Siue quia lex prohibeat illa duo officia in vnam perſonam concurrere, vt in l. Hac parte. C. de proxi. ſacro. ſcri. lib. 12. vtroq; caſu dicuntur incompatibilia, & ideo propter impoſſibilitatem dicit Bar. in l. Duo virum. C. de decurio. lib. 10. q̃ magiſtratus municipalis, puta, antiani, vel priores nõ poſſunt habere officium extra ciuitatẽ durante primo, cum teneantur reſidere in ciuitate, quod decidit Bart. per illum tex. ibi, qui non probat hoc, nam extollere poteſtatem faſcium ponitur ibi pro exercere, & ſic ſignificat, quòd non poteſt excercere ſuam poteſtatem, aut deferre inſignia poteſtatis ſuę extrà ſuam iuriſdictionẽ,
6 & ita intelligas illum tex. quia Bar. non † benè intellexit, & qui eum ſequuti ſunt: Et obiter etiam aduertatis ad
7 tex. in d. l. Hac parte, † q̃ ibi verbum (antiquarius) accipitur pro eo, qui principibus antiquas res ſuggerit, puta, iura, mandata, & leges. Iuuena. Sayt. 6.

Ignotosq́; mihi tenet antiquaria verſus.

Hinc etiam inſerebat Bar. in l. Vniuerſos. C. de decu. lib. 10. poſt glo. ibi, q̃ ratione dignitatis quis duplici officio fungi prohibetur, puta, Doctor non poteſt exercecere officium tabellionis, alias amittit doctoratum: de quo videnda eſſent, quæ ponit. D. Bonus in tracta. Nobilitat. in 3. par. nume. 141. In his tamen, quę ſunt voluntarię iuriſdictionis quis duplici officio fungi poteſt, vt tradit Cor. conſi. 200. litera. g. lib. 1. conſi. 89 litera. b. li. 2 Quando tamen poteſt fungi duobus officijs, debet habere ſalarium vtriusq;. §. Illud. vbi Ange. in Authen. vt iud. ſine quoquo ſuffr. not. Bal. in d. l. Si Cõſul. Rom. conſil. 25. Deci. in cap. Ex literis. num. 18. de prob. & quando prohibitũ eſt duobus fungi, põt vno durante eligi ad aliud, ſed non adminiſtrare, vt dicunt Io. de Pla. & Ang. in. §. Furioſus. infrà q̃ da. tuto. poſſ. ſeq. Dec. conſi. 140. Vi

Viſo

ſo col.3.verſi.3.principaliter in fauorem ſer Bartholomei. Et in omnibus caſibus, in quibus, quis duplici officio fungi non poteſt,eſt in eius electiooe eligere ,& retinere quod vult ſecundum Bar. in l. Si quidem. C. qui mili.non poſſ.lib.12.Dec.io.c. Ex literis. col. pen.veſi.Et in caſibus, & ita alias vidi coofultũ per celebrem Doct. d. Aotonium Malegõnellam.& ita ego alias decidi:ꝙ ſi ambo acceptaret,primi tantũ ſalarium cõſequitur, Bar. in.l.1.C.de præpo.agen.in rub.lib.12.Deci.vbi ſupra.

11 Secundò not.ibi.Necnoo Theophilo.&c.ꝙ † duæ oegationes affirmant, & ponuotur pro copula: de quo dicetur io glo.in ver.Necnon.

12 Tertiò not.Ang.ꝙ quaodo† aliquid cõmittitur faciendũ alicui,ille debet eſſe peritus io ea re,quę ei cõmittitur,& totius artis,non partis tantum,& fidelis. Ex quo infert ad q.de medico, cui committitur a iudice relatio an vulnus ſit mortale:nam debet eſſe peritus io tota arte,non in parte,ſecũdum eum,& ſic oon ſufficit ipſum eſſe chirurgum,ſed oportet eſſe etiam phyſicum.Dicacatis primò,ꝙ hoc nõ poteſt colligi ex hoc tex.qnia Ange.dũ volt hoc elici ex illis verbis,Quorum oium, &c. oon iotelligit dictionem(omniom ,) ad quæ referatur, nã refertur ad illos tres iuriſconſul Tribonianũ.ſ.Theophilum,& Dorotheum,quorum omniũ & fidẽ diligen-

13 tiam dicit ſe cognouiſſe Iuſtioia.Secũdò dicatis,ꝙ † cõcluſio Ange.eſt falſa,quia imò ſtatur chirurgis , tanquã in arte ipſa peritis,nec requirit,ꝙ ſint phyſici, imò non oportet ipſos eſſe,vel doctoratos, vel licentiatos,ſed ſatis eſt ipſos eſſe practicos in medẽdo , ita eſt in terminis deciſio Bal.in cooſi.328.verſic.3. Dixi lib.2. per tex. in l. Semel.C.de re mili.lib.12.l.Neminl.§. Iuriſperitos. de aduo.di iudi.l.vlti.C.de pond.au.li.10.Iaſ. in l. Hoc edicto.numero.5.ff.quod quiſq; iur.& in terminis dicit Alexan.in conſi.15.Viſo proceſſu col.7.lib.1. qoimmmo

14 phyſicis,† & chirurgis diſcordantibus ſtatur de vuloere chirurgis, glo.io cap. Ego. ix. diſt.not.io cap. Significaſti de homi.& ita aliàs conſului Aretij.

15 Quartò not.ꝙ†fides,ſolertia,& ſciẽtia exigitur io his, quibus aliqua res cõmitti debet à rep. quę (dicit Aog.) experientia cõprobantur, quæ eſt omnium rerum magiſtra.c.Quã ſit.de elect.lib.6. Sine ſciencia em rei fieri oõ põt, quia id facere rectè nõ poſſumus , quod neſcimus. ſolertia autem,vt cito.fides, vt fideliter fiat requiritur.

16 Quintò not.ibi,Ex multis rerum argumentis,ꝙ†qnis non poteſt ex vnico tantum actu diei,vel iudicari talis,

17 puta,doctus,ſciens,ſolers,fidelis,ſed †ex moltis, quemadmodum negociator non dicitur ex vnica negociatione l.1.vbi glo.in ver.Oẽs.ff.de tribu.& mercator ex eo,

18 ꝙ ſemel† merces emerit,vel vendiderit,Bar.in l.Legatis. ff.de lega.3.de quo latè per Iaſo. in l.Si quis ex argentarijs.§.Rationem.ff.de edẽ.& Decius in cap.2.in fi. de in di.in 2.lectu.cũ ſi.in quo, quia materia eſt impertinens , & alibi declarabitur oportunius,non inſiſto.

19 Sextò not.ibi,Specialiter,ꝙ† condere leges põt à principe delegari , Sed id ſpecialiter fieri debet, facit tex. in

20 l.2.§. Poſtea ne diutius.ff.de ori.iur. vbi pooitur de authoritate ſpecialiter data.10.viris,qui poſtea.12.tab. cõ poſuere,in quo illud obiter anootandum eſt decipi iu-

21 riſconſultum ibi,quia dicit.10. illos viros in Grçciam miſſos,oũn tres tantum fuere,qui miſſi ſunt SP.Poſthumius P.Sulpitius A.Manilius,poſt quorum reditum 10. creati poſtea fuerunt, inter quos etiam ipſi fueruor ,vt eſt author Liuius lib.3.& Dion.lib.10. & hoc clariſſimũ eſt, ꝙ quando princeps,vel populus, qui vicem principis gerit,delegat,qđ poteſt hoc facere,ſi ſpecialiter faciat,intelligitur autẽ ſpecialiter,vel ſi cõmittatur illis,ꝙ faciant ſtatuta ſuper certa materia , ſiue ſimpliciter ſuper his,quę viderint expedire. Satis enim dicitur ſpecialiter committi condere leges, ſi hoc generaltier dicatur,quòd facere poſſint,ita eſt cõis opi. Doct. in l. Omnes populi.ff.de iuſt.& iure. poſt.Bart.ibi in 2.q.ſecundæ q.prioc.vbi Io.Crotus.col.11.in fi. dicit haoc eſſe cõ

22 mune ſententiã:quod cõprobari põt ex eo,quia † idem eſt, ꝙ ſpãliter aliquid delegetur , ac ſi dicatur expreſsè. Non enim differre ſolent ſpãliter,& expreſſim,glo.inl.j. in prioc.ff.de offici. eius. in l. Sed an vltro.in princ.ff.de neg.geſt.io l.ſi.C.eod.tit.in l. 1.C.qui ꝓ ſua iuriſd. Petr. Cy.& Ray.in l.1.ff.ſi quis in ius voc.nõ ier.Arch. in c. 2. de reb.eccl.non alie. Ang.in §. Soluto. per illum tex. in Auth.de nup.Cuma.conſi. 188. Spectabilis.Andr. Sicu. conſi.19.col.ſi.lib.1.qñ verò illi,qui haberent facultatẽ ſtauendi rõne officij,vt iudices aliquando , vel domioi, qui à priocipibus haberent hanc facultatẽ, & tunc communis concluſio eſt,ꝙ de iure ciuili non poſſint delegare hãc facultatẽ,vt concludit ibi Bar.& Doct.poſt eum. Sed de iure Caoonico,quo omoes cauſæ ſunt delegabiles etiam meri,& mixti imperij,poſſent.cap.In archiepiſcopatu.de rapto.cũ ſi.vt ꝑ lo. Cro.vbi.ſ. q ita declarat.

Septimò not.ibi,Authoritate nr̃a ſm Ang.ꝙ ille dicitur opus componere,cuius authoritate cõponitur : qđ not.nõ benè elicitur ex hoc tex. nam ideo hic dicitur, ꝙ authoritate noſtra cõponant,quia alias quod compo

23 ſitum eſſet ab eis oon haberet vim legis , nec haberet neceſſitatem , ſed fuiſſet deciſio probabilis,vt omnium

23 † aliorum Doct.& iuriſconſoltorum l.1.C.de profeſſ.ꝙ in vrb.c.cõſtan.lib.12.glo.in l.1.C.de leg.Quæ aũt dicatur authoritas probabilis,declarat Boetius in Topi. li.2. fo.mihi.49.in paruis.In quolibet verba Cicer. referre, Is in Orat.pro Cecino.ſic inquit,Qui ius ciuile contem

„ nendum putat,is vincula reuellit non modò iudiciorũ,

„ ſed etiam vtilitatis vitæq; communis:qui autẽ interpre

„ tes iuris vituperat,de hominibus oon de iure ciuili de-

„ trahit: ſin peritis non putat eſſe obtemperandum,non

„ homines lædit,ſed leges , ac iura labefactat. Et in hac mareria videnda ſunt quæ pooit Deci.in cap. 1. coll. 7. num.71. extra de poſtula.prelato. verum tñ eſt not.in ſe per tex.in l. 1.§.Omnia.C.de vete.iur.enu.Omnia enim (dicit ibi Imperator)noſtra meritò facimus,quia ex nobis ois eis impartietur authoritas.Sed ſi eſſemus in caſu non exigente vim ac poteſtatẽ eius,qui cõmittit, attribuendum eſſet quod fieret facienti,vt alibi dicetur.

Octauò not. ꝙ liber hic Inſtitutiooum appellatur cunabula legũ.i.ioitia,& principia.l.1. §. His cunabulis.ff. de offi.præfe.præto.& ſic quòd ab hoc libro debet incipi,ita vt ætatis noſtræ miſerendum potius quàm pudendum ſit, in qua iuuenes ſtatim docent difficillimas partes iuris, & io ipſo limine ſtudiorum audiunt ſcholares lectiooes ordioarias,omoi difficultatum congerie oneratas:quod qnãm rectè fiat, facilè colligi poteſt ex his, quæ infrà in §.1.de iuſti.& iur.dicit Imperator.

24 Nonò not.ibi,Et tã aures,ꝗ animi veſtri,ꝙ †debet doceri id quod propoſit animæ,& corpori ſm Ang. ſed ad uertatis,ꝙ hoc not.non poteſt elici ex hoc tex. Differũt enim animus,& anima eo modo ſumpta , vt ſumit Ange.Dicitur ergo, ꝙ docebitur id quod non offendat aures atq; animos ideſt intellectus,non autem loquitur de eo,quod ſalutẽ animę nr̃æ reſpiciat, prout penes Chriſtianos aĩa accipitur.Alludit ergo Imperator ad illud,Et prodeſſe volunt & delectare:nam delectabit,ſi in nihilo aures offendentur:ꝑderit,ſi intellectus ipſe cõquieſcet.

Decimò not.ibi,Vt & initium vobis & finis,&c. ſm Ang. ꝙ hæc ſcientia habet principiũ & finẽ. Sed aduertite,quia ineptè hoc colligitur hic, nam non dicitur hic, ꝙ hęc ſcientia habeat initium , & finem, ſed ꝙ initium & finis eſt eruditionis legum.Vult eñi dicere, quòd ſtatutus eſt certus ordo in docendo , cuius initium eſt à conſtitutiooibus principum , & finis in ipſis met conſtitutionibus conquieſcit,docendi.ſ.noo ipſius ſciẽtiæ,

quæ

quæ cùm infinito modo variet pro uarietate negotio
rum & morû, ita est infinita, vt omnis illa scientia, quę
Ethicę supponit & moribus: & hoc est, quod dicit tex.
in l.Non possunt.ff.de legi. in l.Natura.ff. de præscrip.
verb.& ita est intelligendus tex.in procœmio.ff.§.Dua-
bus alijs partibus in fi.Et q̄ hic sit intellectus, satis do-
cetur ex verbis Theophili, dum inquit, Nam & præsens
„ volumen ab Imperatoria voce componitur, quod velu
„ ti procœmium est, atq; incunabula legalis disciplinæ
„ continet, & perlecta veteris iuris interpretatione ne-
„ cesse est eum, qui in iure nauat operam, legendis prin
„ cipum constitutionibus accingi.

25 In glo.Exquæstori. Declarat glo. quis dicatur Exquæ-
stor, & dicit, q̄ aut ponitur pro Quæstore simpliciter,
& importat idem, quod candidatus principis: aut poni
tur pro eo, qui iā functus est quęstura, quasi extrà que-
sturam, sicut olim dicebatur consularis: aut pro certa di
gnitate, ut dicitur Exconsul.

Circa hanc glo. aduertendum est primò, q̄ Io.Fab.di-
26 cit, † q̄ omnes hæ expositiones recidût î idem, quia po
stus extrà administrationem retinet quis dignitatem.
l.ii.C. vt digni.or. serue.lib.xij. sed hoc est falsum, pri-
mò quia diuersę sunt expositiones, quòd ponatur sim-
pliciter pro Quæstore, aut quòd sit certa dignitas ex-
quæstoria, aut quòd accipiatur pro eo, qui functus
est quæstura.

Nec l.ij. aliquid facit, quia quamuis retineatur digni
tas, non retinetur nomen simplex: nam nô dicitur Con
sul qui Consul fuit, sed consularis: non prætor, sed prę-
torius, Doct. hic nihil dicunt. Sed circa hoc aduerten-
dum est, q̄ in Pandectis non legitur Exquæstor, nec Ex-
consul, sed Exquęstore, & Exconsule, prout dicitur Pro
consule, Pro prætore.

Petrus Crinitus in libris de honesta disciplina dicit il
los fuisse Exquæstores olim, qui extrà quæsturam erant
iuxta expositionem Io. tamē quia nullum citat autho-
rem, non placet, quod ipse affirmat Alci. qui in lib.
Dispunc.4.c.iij. dicit se alias putasse illum esse Exquæ-
storem, qui non administrationem, sed dignitatem tm̄
habuisset, hocq; ex carmine Ausonij, dum inquit,

Curia me duplex & vterq; senatus habebat
Muneris exortem, nomine participem,

Et est tex.in l.Petitionem.C. de aduo. di. iudicio. ibi,
„ Egredientem autem post biennium fisci patronû con-
„ tēplatione laborum ex consularis moderatoris prouin
„ ciæ dignitate decorari. Tamen dicit sibi magis placere
primam glo. expositionem, vt. s. idem sit Quęstor & Ex-
quæstor, cùm in l.ij.C.de uete.iur.enu. primo loco vo-
cet Exquæstorē, secundo postea in ea.l. simpliciter Quę
storem: quod est falsum, quia in originalibus siue emen
datis in vtroq; loco legitur Exquæstore & Exconsu-
le in d.l.ij. videlicet, in princ.& in §. Quę omnia. sed
benè pro ea opi. potest adduci, q̄ Iusti. hic Exquęsto-
rem appellat: & infra.in tit.de Libertinis.§. Et dediti-
tios, eum appellat simpliciter Quęstorem, & alibi sępe
sicut in inscriptione.l.j.C.de uete.iur.enu. quæ ita se ha
bet in Pandectis Florentinis, Imper. Iustinia.A.Tribo-
niano viro eminentissimo Quæstori sacri palatij, & in
procœ.ff.§.Primo quidem anno, vocat eundem Exquæ-
storem & Exconsulem.

Ego libentius assentirem huic sententię, in verba ip-
sius met Iustinia. deterrerent in prima consti.C.in prin.
nam ibi nominat Ioannem Exquæstorem, & paulò post
Thomam Quæstorem & Excōsulem, ita vt illa adiectio
(ex) proculdubio his temporibus variare videatur si-
gnificationem: nam video in eodem loco Io. Leontium
& Phocam appellari consulares, non Exconsules: &
tamen in eodem loco appellat Thomam Exconsulem:
vndè necesse est Exconsulatum fuisse aliud pręter Con
sulatum etiam exactum. Vidi alios qui putarunt Exquæ
stores esse principes, quasi Quęstorum, qui a Quęstori
bus particularibus rationes & pecunias accipiebant
(vulgò Thesaurarios generales dicimus) quam opi.
alias probauimus, sed hodie non placet, quia vide-
mus proculdubio Quæstores in his locis, & Exquę-
stores, non dici hos, ad quos rationes & pecunię per-
ueniunt, sed esse nomen dignitatis, vel quęstorum cri-
minalium, vel aliter: nam uidemus in §. Quæ omnia. in
l.ij.C.de vete. iur. enu. appellari Dorotheum facundis-
simum Quæstorem: quod epitheton non conuenit exa
ctoribus pecuniarum, quamuis in alio textu legatur fa-
cundissimum antecessorem: quod ego Probo. Et sicut
videmus creatum nouum magistratum sub Quęstoris
nomine à Iustinia. in Auth. de Questore, eodem modo
possumus coniecturam capere de Exquæstore: Theo-
philus tamen Hic, & vbiq; non Exquæstor dicit: sed
Exquæstoribus, ita ut videatur ostendere numerum esse
Quęstorum, ex quibus hic quoq; esset, vide tamen pro
habenda ueritate, quę dixi in Annotationibus hic.

27 Dum glo. dicit, q̄ † Quæstor erat, quia pecunias quæ-
rebat, & tributa: dicatis fuisse alios Quęstores simpli-
citer creatos militum stipendiorum soluendorum cau-
„ sa. Asco. in Diuina. Hæc erat (inquit) prima senatoris
„ administratio, Quæstorem fieri, & in prouincia cu-
„ ram gerere publicæ pecunię in vsus diuersos erogan-
dę. Alij erât Quęstores vrbani, qui ærarium curabant,
acceptaq; & expensa in ærarium referebant, exeunti-
busq; ad bellum Consulibus signa ex ærario prome-
bant, ut ex Liuio lib.vij. & Valerio Max.lib.ii. c.iij col-
ligi potest. Erant & Quęstores ærarii, qui condem-
nationes pecuniarias, & mulctas recipiebant, vt ex Ta-
cito lib.xiij. Erant & Quæstores, quos.l.ii ff. de ori.iur.
Quæstores parricidij appellat, qui creabantur gratia ta
tum capitalium quærendarum. Dicit ergo primò glo.
28 quòd Quæstor dicitur, qui † pecunias tributorum quę-
rit: dicit Ange. quòd appellātur in iure susceptores
& opinatores. l.Missi opinatores. C.de exacto.tributo.
lib.x.& opinator ibi intelligitur exactor annonę mili-
29 taris duntaxat, † non tributorum & aliarum pecunia-
rum, & in l. Opinatoribus. C. de erro. mili. anno. & sic
non est simpliciter idem qui Quęstor. Et de generibus
Quęstorum, & quot essent Romæ, & quod eorum mu-
nus latè tradit Alexand. de Alexand. lib.2. Dierum ge-
nialium. c.2.

In glo. ibi, Vel dic s̄m Io. Hęc confunditur ex eo,
quod diximus. s̄. p̄ tex. in prima consti.C. dum Io. Leon
tiû & Phocam appellat consulares, & in ibidē Thomā
appellat Exconsulem. Defenderem ego tertiam opi. ni
si uiderē Tribonianû modò Quęstorû modò Exquęsto
rem appellari, ut. j̄. de liberti.§. Et deditios: nisi dica-
mus, q̄ appellat Quæstorem Tribonianum, attenta di-
uersitate temporib. Nam ibi refert constitutionem Iu-
sti. quā habemus in titulo. C. de lati. liber. toll. quę cum
proculdubio facta fuisset ante Institutiones, poterat es
se, q̄ eo tempore Tribonianus non esset Exquæstor, sed
Quęstor. Nam ex d. prima consti.C. apparet fuisse alios
Quæstores. sed (vt dixi) hęc omnia plana erunt ex iis,
quę in Annotationibus nostris scripsimus.

39 In glo. Necnon, colligit glo. duas negatione † affirma-
re: allegat ad idem. l. Duobus. ff. de verb. signi. ubi latè
Alcia. ad idem est tex. j̄. de testa.§. Pater, & ratio clara
est, quia cum eius virtutis sit dictio negatiua, ut quod-
cúq; inueniat, negat, & destruat, sequit̄ q̄ cû inueniat
negatiuā, eam destruat, & neget, quod negatum est, &
per consequens affirmet: quam rationem adducit Arist.
lib. Periherme. Dum verò dicitur per Ang. & alios hic,
35 quòd tres negatiuæ negant, eadem potest esse ratio, &
voluit Bart. in l.i.ff. de Cadauer. punito. in l. Duobus,
ff.de

ff.de ver.significatione.

Sed dum allegatur tex.in l.i.C.de ser.fugi. dicendum est, ꝙ non procedit illa ratione, sed quia censentur esse virtualiter plures clausulæ, Et ideo non habere locum, nec vsucapionem, nec longi temporis præscriptionem, manifestum est. Est enim ac si esset dictum, Manifestum est vsucapionem locum non habere, nec prescriprionem locum habere: sed quia hęc latè à Grammaticis traduntur, præsertim à Valla lib.3.Elegan.iis relinquenda sunt: pro nunc declara (ut alias dixi) regulam procedere, nisi constet aliter de uoluntate & sensu proferentis: vel nisi ad diuersa referantur, vt declarat Barth.in l.Manifestę. de iureiuran.

33 In glo.in verbo, Illustribus. Glo.dicit † quatuor esse ordines dignitatum.s. Superillustres, Illustres, Spectabiles, & Clarissimos, itē & inferiores, & sic sunt quinq;: & istam dignitatum diuisionē sequunt Docto. in l.i.ff.de offi.cius. vbi latè tractatur materia. & quia est in loco ordinario, in quo loco commodius iuuenes debent addiscere, iō hic sicco pede pertransibo, quia nec diuisio Docto.bona est, nec etiam enumeratio magistratuum sub quolibet capite, quia omnia membra huius diuisionis & distinctionis confunduntur, vt latè prosequitur Alcia.vir antiquitatis obseruantissimus lib.3.Dispunct.c.3. cuius etiam declaratio facilè confunditur ex pluribus locis aliter à nobis obseruatis, de quibus alias dicturi sumus.

34 In glo.in ver.Antecessoribus. Ferrarius † hic putat dici antecessores ideo, quia functionis causa principē in publicum antecedant, sed qui sint, quęuè dignitas: aut magistratus, aut vnde preterq̃ à vocabuli ipsius cōpositione hoc colligat, non dicit: quare cū videā proculdubio esse speciē dignitatis illorū tēporū, vt.j.dicet, videtur parū, aut nihil, declarasse. Alcia.lib.3.Dispunc.c.12.dicit se alias putasse legendum (assessoribus) ex procopio lib.1.Belli Parti.dicit tñ in archetypo Florentino legi, antecensores. Mihi proculdubio uidetur dignitatē particularē fuisse eorū.s.iurisconsultorum, quibus permissum erat iura publicè docere in ciuitate Constantinopolitana & in oppido Berithensium (Alibi enim doceri iura prohibitum fuisse constat ex procemio.ff.§.Hæc autem tria) quod satis probatur ex eodem procemio. ff.§.i.ibi, Quatenus tam prudentia vestra, q̃ cæteri antecessores, qui eandem artem in omne æuum exercere maluerint. Item ex l.ii.§.Quę omnia.C.de vet.iur.enu. ibi, Necnon & Cratinum uirum illustrem & comitem sacrarum largitionum, & optimum antecessorē huius almę vrbis. quæ verba manifestè indicant gradum & dignitatem esse ciuitatis illius Constantinopolitanæ. Quòd autem ab antecedendo & præeundo statim ipsum principē dicerētur, pōt facere, quod dicit Hircius lib.5.de Bello Africano, Interim cū iā Cęsar progressus esset è castris circiter millia passuum tria, per speculatores & antecessores equites nunciatur copias hostium haud longā à sese visas. q̃uis hoc in loco leuis armaturæ equites dici putem, qui solent permitti speculandi, causa. Sed mihi magis placęt, vt dicant antecessores eò ꝙ discipulos antecedant, quasi tenebrosum hoc iter commonstrantes, ac in apertum campum huius scientiæ antecedendo ducentes: quod & Gregorius Haloander etiam sensisse videtur, & sic ex his patet, quòd glo malè exponit.

In glo.in verbo, Quorum. Primò aduertendum est, ꝙ illud, quod not.glo.non elicitur ex hoc tex.q̃uis.n.Tribonianus, Dorotheus, & Theopilus commendentur à Iustiniano, seu potius à seipsis, de solertia, scientia, & fide, non per hoc dicendū est oēs intentos huic arti cōmendari ab his tribus virtutibus: vnde nō ualeret consequentia, est intentus legibus, ergo est doctus, ergo est solers, ergo est fidelis, nisi vsu ipso & experientia ostenderint illis inesse has uirtutes, vt ostendisse hos tres iurisconsultos testatur Iustinia.

35 Secundò not.ꝙ † glo.exponit solertia.i.cautela & ingenii.sciētia. Nam propriè solers dicitur perspicax & prudens: id probat ad literam tex.l.1.§.Non fuit.ff.de dolo, vbi dicitur, ꝙ prisci dolum bonum pro solertia accipiebant: & ita propriè ponitur in l.i C.si maior fac.alie.rat.hab. Nam præsidis solertiam pro prudentia posuit ibi Imperator Est enim contrarium inerti & inertię solers & solertia, quasi totus ars. Colu.c.31.lib.8. Solertiorem custodiam præbet q̃ canis, & Cic.pro Roscio Comœ. Nam quò quisq; est solertior & ingeniosior, hoc docet iracundius & laboriosius.

Tertiò quę glo. subdit de legum magistra. scientia, quamuis probentur per tex.in d.l.i.si rectè intueamur, nihil pertinent ad uerba tex. Fuit profectò error potius temporum illorum & ætatis. q̃ personarum, in glossis plerunq; impertinentia ad tex ponere, his non ita subtiliter, vt oportebat, discussis.

36 Dum verò postea ex fide ꝑterita dicit † pręsumi ad futurū tēpus, hoc satis probat ex regula, Semel malus.de reg.iur.lib.6. Et similiter qui fuit olim fidelis, pręsumitur futurus talis.c.Mandata.de pręsump. & ideo vidua
37 fornicatrix idē fecisse † pręsumit marito viuente.§.fi.in Auth.de restitu. & ea quæ par. Et qui alias fecit periu-
38 rium, perdit officiū probādi per iuramentū, † quia præsumitur etiā facturus periuriū.c. paruuli.22.q.5.c. Lr̃as. in fi.de ꝑsump.Maria. Soz in c.Qm̃ frequenter.§.Quod si super. col.iii. versi.Postremò aduerte. de lit.contest. Marsi.in sing.74. & ad hoc possent ponderari plura & congeri, quæ non expedit, cùm alias latius de his dicturi simus, & extet integer tractatus de pręsump.clarissimi Alciati. & ī proposito ꝙ ex præterito tempore quò ad qualitatē hoīs pręsumat in futurū, est tex.in l.Non oīs.§.A barbaris.ff.de re mili.Bar. in l.Si cui.§. Iisdem. ff.de accu.Bal.in l.Ex persona.col.iiij.C. de proba.Soz. consi.193. in ii.q.l.2. Et hęc regula procedit absq; dubio in iis, quæ non mutantur de facili.Bal.in consi.52. Literis col.ii.lib.5. Et hinc dici solet, ꝙ qui benè se gessit erga puellam pupillā, pręsumendū est, ita facturum in futurum. Cor. consi.198 col.fi. lib.1.in consil.175. col.iiij.lib.3. & ita econuerso, vt arguit Aymo. consil. 190. Quod in præsenti.numero.3.

39 In glo.Ex multis. Dic argumēta hic † vocāri indicia.l.i. in prin.ff.de quęstio. Est enim argumentum ratio quædam probationem pręstans, qua aliud per aliud colligitur, & quæ quod est dubium per id, quod dubiū non est, confirmat, vt declarat Quintil.lib.5.c.10.

In gl.Accepimus.i.recepimus. Gl.malè exponit. Acce-
40 pimus.n.hoc i loco idē, quod † cognouimus, iportat, & itelleximus, ut accepit Terē.in Andria. Sed si te æquo aio ferre accipiet, negligētē feceris, & Cic.i epi.ad Lē. lib.1. Quæ gerantur accipies ex Pollione. Cui consimilis est expositio in l.Sæpe.§.fi.ff. de uer. signi. & quotidie legimus apud iurisconsultos, qualiter uerba accipienda, idest intelligenda & interpretanda sint.

41 In glo. Mandauimus.i. pręcepimus. Rectius † iniunximus, imposuimus, cōmisimus, præsertim ob illa verba (nostris suasionibus Institutiones componerent.) Est enim uerbum (mando) regulariter uerbum precarium, & differt i hoc à uerbis pręcipio, & iubeo.l.ii.C cōmu. de lega. & est glos. quæ ponit differentiam inter verbum mando & pręcipio in l.Sæpe.ff. de offi. pręsid. quam Alex.in l.Et quia. pen. col.ff. de iur.om iud.dicit, quòd totus mundus sequitur.

42 In glo.Suasionibus. Dicatis, quòd † uerbum (suadere) est uerbum medium, quod potest accipi tam in bonam, quam in malam partem, & regulatur à subiecta

materia,

materia, aut à verbis adiunctis, vt probatur optimè in d.l.j.§.Persuadere.ff.de ser.corr.Nihil enim aliud suade re est, quam accòmodatis verbis hojem in sententiam nostram, vel ad id, quod intendimus, traducere & hortari: & quia hoc potest esse ad bonū, & ad malum, ideo dicitur verbum medium: in bonā partē accipitur.in l. In fidei commissi.§.Cùm Pollidius.ff.de vsur.in malam in d.l.Si quis seruo.

43 In glo.Institutiones.†Dic, vt alias diximus, dictas esse Institutiones ab instituendo, sicut oratoriç institutiones Quintiliani: quod probat tex.in l.Medicos. in fi.C. ,, de profess.& medi.ibi Salaria reddi iubemus, quò faci ,, lius liberalibus studiis memoratis artibus multos insti ,, tuant.quid autem differat instituta ab institutionibus, declarat Valla li.4 Elegant.c.xi.

44 In gl. Cunabula †.i.initia, vt declaraui in 8. not. facie tex.in l.ii §. Deinde Sex.Cecilius.ff. de or.iur.ibi, Extat ,, illi⁹ liber, qui Tripertita appellaĩ, quę veluti cunabula ,, iuris cōtinet (loquiĩ de Sex.Aelio) sic et Vir. li.3. Aene. Mons Idęus, vbi & gentis cunabula nostrę.

In gl. Fabulis.Dic, vt dixi.s.in textualibus.

In gl. Ab imperiali. Dicatis splendorem imperialem hic appellari dignitatem & claritatem imperialem, vt Cic.pro Pompeio, Nunc imperij nostri splendor illis gentibus lucet.

In gl. Nihil inutile.Dic.i.nihil, quod ad decisionē causarum non seruiat, & quod hodie non obseruetur propter illa verba, Sed quod in ipsis rerum obtinet argumentis, vt.s.dixi.

In gl. Perperam. Posset intelligi.perperam positum.i. non suo loco.prauè. peruersè. Opponitur enim ei dicto rectè. Rectè ne, an perperam, inquit Cic.pro Cecin.Sic enim mandauit Imperator etiam in componendis Digestorum & Codicis libris, vt in primā constit. C.vers.Ita tamen.

In gl.In ipsis. Declara, ut declaratum fuit in tex.uidelicet, in ipse speciebus & casibus, non autem in fabulis antiquo more.

In glo. Legerent. Dic ꝙ glo. malè loquitur, quia ab initio tantùm post quartum annum constitutiones legebant, ut dictum est, & §. Discipuli. loquitur de Institutionibus his compositis à Tribo.Theo.& Doro.vt ex eius lectione constat, quia illæ epistolæ fuerunt factæ post huiusmodi compilationes factas, ut legentibus palàm fieri facile poterit.

In glo. Primordio. Glo. ineptè exponit. Nam sensus est, quòd ab ipso initio Imperiales constitutiones legent iuuenes in his Institutionibus, vbi constitutiones Imperiales non legebantur prius, nisi vix post quadriennium, non ꝙ magis proficiant in primo anno, q̃ olim in quatuor.Est enim hæc adulatio per glo. collecta merum somnium.

§. IGITVR.

1 *Affirmatiuæ duæ simul cadunt.*
2 *Facere dicitur, qui authoritatem præstat.*
3 *Facit q per aliū, est ac si p se faceret, et an uerè, vel fictè Videtur importat fictionem.*
4 *Facientis pœna an habeat locum in mandante.*
5 *Mandans an comprebendatur in statuto de faciente. Statutū, ꝙ nobilis priuetur nobilitate, si mercaturā exerceat, non habet locum si exerceat per alium.*
6 *Breuiter dicitur secundùm subiectam materiam.*
7 *Desuetudo an, & quomodo tollat legem. Consuetudo nō inducitur per tollerantiam cōtra debitum, neq; contra regulas*
8 *Confirmatio legū aut statutorum an requiratur, q̃do fuit commissum aliquibus, ut conderent.*
9 *Quotidiana sunt diligenter attendenda.*
10 *Legere aliquid non sufficit, nisi diligenter consideretur.*
11 *Recognoscere propriè quid sit.*
12 *Accòmodare idē importat, quod tribuere et īterponere*
13 *Continuatio.§. non est facienda.*
14 *Digesta quare sic sint appellata.*
15 *Pandectæ dictæ sunt eò ꝙ omnia contineant.*
16 *Institutiones unde fuerint excerptæ.*
17 *Diuisionis materiarum effectus & utilitas.*
18 *Elementa.i.principia.*
19 *Consuetudo tollitur per legem posteriorem, & quando.*
20 *L.iij §.Diuus.ff.de sepul.uio.aliter intellecta & declarata, quàm Doctores hactenus declarauerint.*

Diuiditur in duas partes: in prima ponitur, qualiter commisit componi has institutiones, & quem finem: in secunda ponitur, ex quibus libris & authoribus sint excerptæ, & earum confirmatio: secunda ibi, Quas ex omnibus.q Post.ff.libros iussit cōdi Institutiones, & diuidi in quatuor libros continentes scientię huius initia, & antiqui iuris emēdationes, quas Imperiali authoritate confirmauit.h.d.

Casus non figuratur, & quæ circa tex. declaranda essent, declarabuntur in not.& in glo.

1 Not.ibi, Necnon. ꝙ duę affirmatiuæ, & coniunctiuæ simul cadunt: nam dictio necnon, u t.s.proximo.§.dictū fuit, affirmat, & coniungit, & ponitur postea alia copula affirmans & coniungens, videlicet, &, sic Sueto.in Ti ,, to Vespa.cap.v.Suppliciter necnon & minaciter efflagi ,, tantes aut remaneret, aut secum omnes pariter abducetet, quamuis in aliquibus codicibus desit copula.

2 Secundò not.ibi, Confecimus, ꝙ Imperator dicit se confecisse Pandectas & Digesta, cùm fuerint confecta ab illis Iureconsultis antiquis: & hoc ex eo, quia ipse vim legis & authoritatem huic operi dedit, & eius man dato factum est, ut.s. diximus in §. precedenti. Omnia enim nostra meritò facimus, quibus authoritatem nostram impartimur.C.de vete.iur.enu.l.i.§.Omnia.Facit secūdū Ang.illa vulga.regula, Qui per aliū.de reg.iur. lib.vi l j.§. Deiecisse.ff. de vi & vi arma. & in l.Is damnum dat.ff.de reg.iur.l.Non ideo minus.C.de accusa.in l.Non solum.§.Si mandato.ff.de iniur. Et quamuis in d.

3 regula. Qui per alium.& in § Deiecisse. dicatur, ꝙ videtur is fecisse qui per alium fecit, & sic per noram fictionis, Bar. in l.Si is qui pro emptore col.v.ff.vsuca. Alexan. in l.Ita stipulatus.§. Chrysogonus. col.ii.ff de verbo.obli. Tamen tex. in d.l.Is dānum dat.ff. de regu. iu.dicit, is damnum dat, qui iubet damnum dare: ex

4 quo potest inferri, ꝙ habeat locū pœna facientis etiam in mādante, etiam si pœna est imposita à statuto: in quo

5 dicendum † est, ꝙ aut statutum loquitur in rem, uidelicet, pro homicidio, pro furto pro iniuria ea pœna sit: & tale statutum comprebendit ex mente ipsius etiam mandantem, & fieri facientē: si verò loqueretur in personam, secus, & ita residet Bart. in l.Aut qui aliter.§.fi. ff.quod vi aut clam. cum si. ut per Deci. in d.Is damnum.ff.de reg.iu.in l.iii.§.Si procurator.vbi Cur.iun.ff. quod quisq; iur.in l. Si quis id quod.in vii. nota.ff. de iur.om. iudi. Consideratur præterea ratio & mens statuti: Si enim statutū prohibeat nobilem exercere mercaturam alias amittat nobilitatem, iuxta.l.antep.C.de coarta. lib.xii. in l.iij.C. de commer.& merca. nobilis, qui per alios exerceat, non priuabitur: quia cessat ratio. l.prohibentis. Alb. de Ros.in l. Humilem.C. de ince. nupt. Gemi.in c.i.de vi. & hon. cleri. Alcia. in Tractat de

de præsum.reg.i.presf.43.Cagnolus in d.regula,Is dam num.num.4.

6 Tertiò not.ibi,Breuiter,ꝙ † breuiter fieri dicitur secũ dum subiectam materiam, ad idẽ facit tex. in l.Antiqui ,, tas.C.de vsu.& hab. in fin. ibi , Et huiusmodi paucissi- ,, mis verbis totam eorum ambiguitatem dissoluimus: quamuis lex longiuscula sit.

Not.quarto ibi, Et quod postea desuetudine inumbra 7 tum &c.ꝙ † desuetudo tollit legẽ,vel saltem ab ea inum bratur lex.Ang.hic ponderat , ꝙ ille tex.non probat,ꝙ desuetudo tollat legem,sed ꝙ tantum inumbret & ob- scuret:vnde sequitur ſm eum.ꝙ vigeat : pro quo allega tur tex.in l.fi.C.de iur.do.impo.vbi corrigit illud,quod iam in desuetudinem abierat : ergo llabat, quia quod non est,non corrigitur.§. Seruus.j.de cap.dimi.Priua- tio enim presupponit habitum, & vt ibi dicitur.Sed in contrariũ est tex.in l.De quibus.in fi.ff.de legi.ibi,Qua ,, re rectissimè illud receptum est, ut leges non solum ,, suffragio legislatoris , sed etiam tacito consensu om- ,, nium per desuetudinem abrogentur.Vos dicatis omis- sis disputationibus Docto.ꝙ veritas est, ꝙ per simplicẽ non vsum nunꝗ tollitur lex,& ideo etiã si ciuitas staret per mille annos,ꝙ non uteretur aliqua lege,illa lex non abrogaretur : sicut ex longa tolerãtia contra debitum non inducitur etiam consuetudo.c. Cùm iam dudum. de preben. Oldra.consi.xiiij.Cùm quæritur.coll.fi. Sed quando non vsus haberet in se actũ contrariũ expres- sè,quo casu dicitur contraria consuetudo potius,ꝗ de- suetudo,tunc benè tollitur lex:hæc est communis om- nium resolutio in l. De quibus.ff.de legi.vbi Iaso. in vj. not.Deci.in e.Cùm accessissent.col.ix. in fi.de consti.& ita tenendum est , & ita est intelligenda d.l.De.quibus. dummodo non quærantur immutari ea , quæ sunt re- gulę Iaſ.in auth. Ingressi.col.iii.& ibi Deci.col iij.C.de sacrosan.eccle.

Not.quintò ibi, Quas &c.ꝙ non obstante,ꝙ Impera- tor mandasset authoritate cõdi Institutiones , tamen iis conditis , eas approbat,& illis robur legis tribuit,vt patet i fi.ibi , Et plenissimum robur. & dicit Imperator in l.ii.§. Admonuimus.C. de vete. iur.enu. ꝙ suarum cõstitutionum robur accommodaui: & tribuit.Ex quo 8 potest inferri,ꝙ si princeps † vel populus committit ali- quibus,ut statuta condant super certa materia,ꝙ neces- se est,ꝙ his conditis postea approbentur.

Circa quod dicatis,ꝙ aut committitur aliquibus ipsa legum vel statutum editio & compilatio , prout est fa- cti,& tunc necesse est , ꝙ iterum ad populum uel prin- cipem reducatur,& per eum approbetur, & ita proce- dit tex.in l.i.§. Omnia. C. de vet.iu. enu. & potest pro- cedere tex.noll er:Aut committitur ipsa authoritas sta- tuendi,& tũc nõ est necesse, ꝙ iterũ a pplo approbent, & ita procedit tex.in l ii.§.Postea ne diuius.ff.de orig. iur.& ita resident Doct.post Bar.in l.Omnes ppl.ff.de iusti.& iur.vbi Io.Bap.de sco Seue.col.16.& seq.

9 Not.sextò ſm Ang.& Nauscam,ꝙ ea quæ † quotidiana sunt,diligentius attendenda sunt.l.Legaui in princ.ff. de liber.lega.vbi tex.quẽ semper allegatur ad hoc.l.i.ff. de suspec.tuto.vbi Bar.Sed aduertendum est , ꝙ hic tex. nihil facit,nam illa verba (Quotidianarum) est titulus libri compositi à Caio iureconsulto,ut etiam aduertit hic gl.qui inter alia volumina ab eo cõposita cõposuit septem libros, quos intitulauit Aureorũ siue rerũ quo- tidianarũ, vt ex pluribus inscriptionibus legum patet. Dicitur enim Institutiones esse collectæ ex commenta riis plurimum aliorum, & præsertim ex Institutionibus Caii,& commentariis rerum quotidianarum.

10 Not.septimò,ꝙ † non sufficit aliquid legere, nisi dilige- ei indagatione consideretur , ibi, Recognouimus. Est 11 enim propriè recognoscere † opus compositũ emendan di,aut limandi , aut reprehẽdendi causa reuidere , ut in quir Sypontinus.Cicc.lib.iij.de legi.Quamobrem quo ,, nia non recognoscimus nunc leges reipu.sed aut repe ,, timus ereptas,aut nouas scribimus: ad hoc est tex.i.l.j. §.Inter filium.ff.ad l.Cor.de falsis.

12 Not octauò,ꝙ † uerbum(accommodare)idem impor tat.quòd tribuere & interponere, ad idem tex. est in l. Si qua.C.fami.hercis.

In gl.prima,Quia dictio illa(igitur)visa est illatiua & continuatiua. Ideiro declarabat.Io. qualiter penderet 13 hic §.à superioribus.Nam alias † §.continuatio ad.§.non est facienda glo.in l. Gallus.in prin.in ver. Posthumos. ff.de lib.& posthu.& dũ dicitur,ꝙ diuiditur , ut melius possit intelligi,& allegatur tex. in l.ii.§. Cuiusq;.ff. de verb.signi.ille tex.non facit ad propositum , ad idẽ glo. i.in l.iii.C.de peti bon.subla.lib.x.limitat tamen Iaſ.in- fl. de actio.in rub.col.iiii.in prin.De effectu autem par- tionis dicemus infra in glo. in uer. Easdem.

14 In gl Digestorum.Quare ita † appellati sint hi quinqua ginta libri, dicit idem Iustin.in d.l.ii.§.Omnia. vbi dicit ideo illis impositisse nomen Digestorum seu Pandecta rum, quia in his oẽs legitimæ scientiæ disceptationes & decisiones continentur.Digerere enim ordinare est 15 & disponere. Pandectę † autem dicuntur eò,ꝙ ibi om- nia contineantur,& inde omnia petere possis : quem ti tulũ in suã præfatione Plinius damnat. Gellius lib.vii. ,, Sunt qui libros suos Pandectas.i. omnium receptacula ,, inscripserint,& ll.xii.c. vlt. Tullius Tiro Ciceronis libertus li ,, bros de variis & promiscuis quæstionibus composuit, quos græco vocabulo Pandectas.i.promiscua & multi- faria continentes inscripsit.[illegible] narum genus continentes.

In glo.Pandectarum.Dic vt.§.proximè,& dum allega tur tex.in §. Sed cum prospeximus. dic, ꝙ est in d.l.ii. in d §.Omnia.

In glo.Et cæteros.Dic,ꝙ benè fuerunt sexdec im,qui adhibiti sunt ad opus Digestorum componendum,qui enumerantur in d.§. Quæ omnia, qui fuerunt electi à Triboniano ex permissu Iustiniani, ità probat in d.l.i. §.ii.C. de uete.iur.enucl.

In glo.Easdem. dicatis , quòd primam expositionem, dum glo. exponit easdẽ Institutiones, idest eadem Insti- tuta damnat Valla lib.iiij. Elegant.c.xl. vt alias hic dixi In gl.ibi,Vel propriè dicit.Ang.hic dicit. ꝙ hęc opi cit verior,quia iste liber non est ex iure ff. sed ex consti tutionibus Imperatoris confectus,ut patet.§.proxi. Di catis quòd Ange.nec intelligit.§.pręcedentem,nec qua liter fuerint compositæ Institutiones:quis enim §.pro xi.dicat Institutiones esse constitutiones Imperiales, hoc est uerũ,postꝗ illis p Iustinia.attributa est authori- 16 tas,vt dicit i hoc §.Et vnde † collectæ sint Institutiones, facilè colligiẽ ab eo, qui obseruat singulos .§§. vt alias à nobis & factum , & scriptum fuit , & melius in tex in l.ii.§.Sed cùm prospeximus.C.de uet.iur.enucl. vbi di- cit se mandasse , vt componerentur & eliceerentur ex omnibus voluminibus Institutionum antiquarum & ex iis constitutionibus , quas ipse fecerat pro emenda- tione iuris ciuilis.

In glo.ibi, Nam patritio Aduerte ad tex.in §.Sed non vsq;,quia ille tex. non loquitur de hac diuisione & par titione,sed de separatione materiarum,quę,vt æquipa- ratę potuissent simul tractari:& eodem modo parum fa cit tex.in d.l.i.ff.de doli excep.quia ibi agitur de ordi- nanda traditione materiæ.s.vt primo dicenda Prius di- cantur.Sed quod hic dicit glo. optimè dixi Quintilia. lib.iiii.c.v. in prin.loquens de partitione orationis, 17 dum dicit,ꝙ † per eam fit causa lucidior, & animus au- dientis fit intentior & docilior,si intelligit,de quo dici mus,& de quo dicturi sumus.

In

In glo. Prima elementa. Dic, vt alias dixi, melius expo
28 ni elementa. i. principia, & fundamenta d. §. Sed † cùm pspeximus, vbi ad literam dicitur de his quatuor liberis Institutionum, Totius eruditionis prima fundamenta, & elementa in his reposita sunt. Hinc etiam dicuntur elementa literę, quia sunt principium orationis: benè alludit Imperator, q cum traditurus esset elementa huius scientiæ legalis, distribuit illa in quatuor hos libros, sicut natura ipsa elementa, & principia rerum omnium distribuerat etiam ipsa in quatuor partes.

In glo. Desuetudine. Ex hac glo. sumuntur duæ conclusiones, prima, q lex tollitur per desuetudinem, vel per contrariam consuetudinem, de quo dicendum est, vt dixi in nota.

29 Secunda, q † cõsuetudo tollitur per superuenientem legem, & ea ratio est, quam ponit hic Ange. quia cum consuetudo sit lex non scripta. l. De quibus. ff. de legi. sicut lex scripta per posteriorem tollitur. l. Sed & posteriores. ff. de legi. ita lex non scripta tollit per sequẽs ius scriptum, & hoc non habet dubium quod intellige, dũ modo lex superueniens lata sit ab habente potestatem. l. condendæ, nam videmus alias. Bar. in consi. 136. Capi caneus in fi. volentem, quòd Legatus de latere non possit consuetudinem tollere, sed benè limitate, & alibi Abb. in consil. 67. in. 4. dub. libri. j. vult, q Episcopus cum capitulo possit tollere consuetudinem ecclesiæ dummodo ecclesiæ non sit honorabilis.

30 Aduertendum est ad tex. in l. iij. §. Diuus. ff. de sepul. vio. quia Docto. torquent se in intellectu illius tex. in c. 1. de constitu. lib. vj. in d. §. Diuus vbi Alberi. adducit plures intellectus. Et Iaso. in l. De quibus. col. 14 num. 53. ff. de legi. Fel. in c. Pastoralis insi. de fide. instrumen. Ego nescio quid obstet, quòd verba illius tex. intelligantur ad literam, videlicet, q fuerat rescriptum ab Adriano, vt cetra pœna punirentur, qui in ciuitatibus sepeliebant, quærit iurisconsultus, quid si aliqua lege municipali contrarium caueatur post principalia rescripta idest post d. rescriptum Adriani aliqua ciuitas contrarium disposuit, & statuit, & decidit, ea quo rescriptum principis generale est, & vult in omnibus locis seruari, q d. lex municipalis non sit attendenda: & hic intellectus conuenit literæ, & non videtur habere scrupulum, quòd lex municipij sine authoritate superioris facta nõ tollat legem generalem superioris in eo casu, in quo vult ipsam generaliter, & vbiq; seruari. Nec est aliqua difficultas in ca. j. de constitut. lib. vj. quia ibi dicitur de consuetudine priori, q ignorare præsumitur princeps, sed hic dispositio principis est prior, lex autem est, posterior, & est lex non consuetudo: vnde mirandum est, quomodo Docto. trahant illum tex. ad consuetudinem.

In glo. fin. Intellige illa verba pro titulo libri Caij iurisconsulti, vt dixi alias, & dictum fuit supra in not.

§. SVMMA ITA q;

1 *Animus facientis inspicitur, non solum factum.*
2 *Nostrum dicitur quod à nobis est approbatum.*
3 *Ambitio & honorũ desyderiũ virtuti inixũ nõ dãnat.*
4 *Per fectũ quid nõ dicitur, quãdo aliquid su pest agendũ.*
5 *Per dictio, denotat perfectionem.*
6 *Perfectum quid dicitur.*
7 *Reip. administratio iurisperitis committenda est.*
8 *Qui vnum dicit, aliud excludit; regula hæc intelligitur duobus propositis.*
9 *Mores ad fidem plus valent, quam facultates.*
10 *Doctor potest rep robari ob malos mores.*
11 *Medicorũ mores prius inspiciendi sunt, quàm sciẽtia.*
12 *Credere. i. committere.*

A T, alias diximus, cum hic §. habeat vnicum contextum, non recipit diuisionem, & cùm hortetur tantum iuuenes ad studia, non figurat casus: & summari potest. Hortatur iuuenes ad studia, vt possint remp. administrare. h. d.

1 Primò not. hic Ang. q † in quolibet facto debet cõsyderari non solùm factũ, sed animus facientis. Vult enim, quòd iuuenes legum cupidi accipiant. i. addiscant & intelligant has Institutiones summa ope & diligentia. Si enim simpliciter intelligeretur (accipite) pro recipere & suscipite, ineptè ponerentur illa verba (summa ope) & etiam illa alia (alacri studio) cùm verba demonstrent continuationem quandam & enixam. Adducit tex. Ange. in l. j. & in l. Is qui cum telo. C. ad l. Cor. de sica. vbi intentio facientis homicidium inspicitur: intellige vt. s. puniatur quis d. lege Cornelia de sicarijs, vt intelligit ibi glo. & benè.

Secundò not. Ange. quòd non exigit Imperator a iuuenibus mediocrem laborem, sed summum, benè facit illud Horatij.

Qui studet optatam cursu contingere metam,
Multa tulit, fecitq, puer, sudauit, & alsit.
Abstinuit Venere & vino.

Tertiò not. Ang. ibi, Alacri studio. q in studendo requiritur alacritas quędam, & delectatio, quæ solet ex habitu insurgere. Tunc enim contraxisse habitum dicimur secundum Arist. quando id, quod facimus, siue malum, siue bonũ sit, cũ delectatione facimus. Illud enim alacri studio significat, quod dicimus, omnibus animi nostri sensibus, vt optimè & latè declarat Asconius in Diuinatio.

Quartò not. ibi, Has leges nostras, illud, quod suprà
2 dictũ est, q † appellat leges nostras. i. quibus nos aethoritatem accommodauimus secundùm quod suprà diximus §. Omnia in l. ij. C. de vet. iu. enu.

Quintò not. ibi, Vt vos spes pulcherrima foueat, q
3 ambitio, † & spes, & desyderium honorum & magistratuum, si virtuti est innisa, non dãnatur. facit tex. in l. j. in prin. ff. de Iusti. & iur. ibi, Bonos non solùm metu pœ narum, verùm etiam præmiorum quoq; ea hortatione efficere cupientes. Vnicum enim alimentum virtutis honor est & laus, vt inquit Valer. lib. 2. quod præmium virtutis diait Aristo. li. 8. Ethico. & è nostris tradit Luc. de Penn. in l. Per singulas. C. de decu. lib. x. beoè facit tex. in c. Miramur. in fi. 61. distin. ibi, Si enim ad honores mundi sine suffragatione temporis, sine merito laborum, indignum est peruenire, & notari ambitus solent, quos probitatis documẽta non adiuuant, quam diligens, quam prudens habenda est despensatio diuinorum munerum, & cœlestium dignitatum. & tex. in c. Quibusdam j. q. j. in fi. & melius facit tex. in c. Venerabilem. de elec. vbi Abb. hoc noc. col. iiij. per illum tex. glo. in c. Cupientes. §. j. versicu. Post optatã. in fi. de elec. li. vj. not. Abb. per illum tex. in c. 2. in prin. de in integ. resti. Vt enim inquit. M. Tullius lib. 1. Offi. natura comparatum est, vt vix inueniatur qui laboribus susceptis, non, quasi debita mercede, laudis & gloriæ cupiditate ducatur, & in j. q. Tuscula. Honos alit artes, omnesq; incenduntur ad studia gloria, iacentq; ea semper, quæ apud quosq; improbantur.

Sextò not. ibi, Toto legitimo opere pefecto, secun
4 dum Ang. q † nihil dicitur perfectũ, cum aliquid superest agendum, & ideo q necesse est oẽs libros legere, & perfectè ijs operam dare: nam dicit Ang. dictio (per) significat perfectionem. l. Vrbana. §. Pernoctare. ff. de

ver.ſigni.Tu dic legitimo opere perfecto ideſt comple
to opere ipſo legum: nam habebat ex Iuſtiniani conſti-
tutione ſtudium,& eruditio ipſa legalis certam metam
quinquennium.ſ.(Hoc enim eſt, quod dixit Imperator
,, in proœ. ff. §. Duabus alijs partibus. ſ. Et in quinti anni
,, conſtitutiones.C. tam legere quam ſubtiliter intellige-
,, re ſtudeant,nihil eis legitimæ ſcientiæ deerit, ſed om-
,, nem ab initio vſque ad finem ſuis animis amplectan-
tur,&c.vt colligitur ex proœ ff.)quam qui contingerat,
poſtea adipiſcebatur honores , & dignitatem, quia do-
ctoratus admittebatur ad gubernacula reip. ſi alias erat
idoneus , vt hic dicitur in fi.Idem enim importat (per
fecto) hoc in loco , quod completo,ſicuti perfectam le
gationem ideſt completam dicit tex.i l. 2. §.Omnes. ff.
6 de iudi. Illud enim perfectum eſt,quod†ex omnib. ſuis
partibus cōſtat.l.1.in prin.ff.de ori.iur.& potius ex hoc
loco debemus not. ꝙ non debemus diſcedere à legum
ſtudio,niſi perfecta omni iuris cognitione.
7 Septimò not.ꝙ †reip.adminiſtratio debet committi
iuriſperitis ſecundum Ang. qui innehitur contra princi
pes , qui & medicis & mechanicis adminiſtrationem
demandant.Idem ferè obtulit profitentibus hanc ſcien
tiam Imperator in §. fin.in proœ. ff. dum inquit, Quate-
,, nus fiant optimi iuſtitiæ & reip.miniſtri. Sed aduertatis
,, quòd benè verum eſt quòd cōmodius, & vtilius deman
datur iuriſperitis propter iuſtitiæ adminiſtrationē , ſed
ꝙ per hoc alijs deneganda ſit, hic tex. non dicit , & mi-
nus per l.Cùm Prætor.ff.de iudi.hoc probatur , quia re-
8 gula illius tex.non habet locum, niſi ſit†duobus propo-
ſitis vni concedatur ; alteri enim tunc cenſetur denega
ri,facit tex.l.1.C.de offi.præf.vrb.in l.Viros. C.de diuer.
offi.lib.12.in l.fin.C.vbi cau.fiſca.
Quærebat Io.Oldēdorpius in ipſo ſtatim limine ſuæ
Iſagoges iuris naturalis gentium, & ciuilis, vnde eſt , ꝙ
iuuenum hic videtur finis,vt publica tandem curent,&
tamen id minus ſciant,dum à ſcholis redeunt,quam cę
teri : declarat tandem ipſe ex Cic.cauſam eſſe ignoran-
tiam doctorum,& ꝙ non ex philoſophię fontibꝰ hauria
tur hæc ſcientia:vide per eum in proœ.
In glo.Oſtendite.Ea,quæ glo.hic de moribus dicit,ni
hil faciunt ad tex. Eruditus enim non dicitur quantum
ad mores,ſed quantum ad ſcientiam.Idem enim impor
tat quod edoctus. Ad id autem,quod dicitur,ꝙ plus ope
rantur boni mores, quam diuitiæ, primum nihil perti-
net ad hæc, quę dicuntur hic, cum tractemus de ſcien-
tia ipſa & eruditione , vnde non eſt comparatio inter
mores,& facultates:nec tex.in d.l.Scire.§.fi. probat ſim
9 pliciter,qđ dicit gl.niſi ꝙ † ad fidem magis valent beni-
gni mores,& bona electio,quam facultates , & digni-
tas.cócor.tex.in §.fi. infrà de ſuſpe.tuto. melius ad hoc
propoſitum faceret tex.in l.Magiſtros vbi Bar.C.de pro
10 feſſ.& med.li.10.vbi dicit Bar. per illum tex.ꝙ †Doctor
poteſt reprobari propter malos mores , benè facit tex.
11 in l.1.ff.de decre ab ord.faci.vbi prius†inſpiciuntur mo
res medicorum eligendorum,quam ſcientia.
In glo.Vt ſpes.Dic melius , vt optimā ſpem vos iuue
nes concipiatis remp.noſtram à vobis poſſe in futurū
perfecto veſtro ſtudio gubernari.
In gl. in verbo, Credendis.Dic tu,ꝙ ſenſus eſt clarus
rus,vt.ſ.poſſitis gubernare eas partes reip. quæ vobis ab
12 ab imperatore†credentur ideſt committentur: ad hoc
tes.in l.2.§.Nos itaq;.C. de vete. iur.enu. vbi dici-
,, tur,Nos omne ſtudium Triboniano credidi-
mus.i.commiſimus,& in Aut. vt nō lu-
xu.contrà natu. in prin. vt crediti
nobis a domino rectè viuāt,
ideſt commiſſi.

RVBRICA DE IVSTITIA ET IVRE.

SVper hac rubrica Docto.magis,quàm opor
teat,prima elementa docentes ſe extēdūt,
nos ea tantùm proſequemur & hic,& ali-
bi in commentarijs horum librorū , quæ
neceſſaria erunt ad intelligentiā tex. & gl.
reprobando ſolùm ea dicta Doct. quæ poſſent animos
iuuenum decipere. Expoſiturus igitur Iuſtinianus iura
populi Romani,quæ in hoc facta ſunt & conſtituta , vt
ſub Romano imperio facilius iuſtitia adminiſtret, ante
oīa ponit tractatū de iuſtitia & iure, cùm iuri operā da
turum prius noſſe oporteat, vnde nomē iuris deſcēdat.
1 l.1.ff.de iuſti.& iur.in prin.Cùm.n.finis †oīs legalis ſciē
tię ſit ipſa hominū felicitas,vt & Ariſt.& Philoſophi te
,, ſtantur,& oſtendit tex.in l.1.ff. eo. titu. ibi , Bonos non
,, ſolū metu pœnarū, verùm quoq; præmiorū exhortatio
,, ne facere cupientes: ad quam mediante ipſa iuſtitia, &
2 iure peruenimus , ſitq; iuſtitia †verè habitus ſm quem
conſtans, & perpetua voluntas ius ſuum vnicuique tri-
buit,vt dicit ſanctus Doct.ſecunda ſecundę.q.58.ar. pri
mo & quarto ſent.diſt. 33. q.3. ar. 1. & prout ad actum
3 deducitur†ſit ea,quæ in hoc titulo diffinitur,conſtans.ſ.
& perpetua voluntas ius ſuum vnicuiq; tribuens. Nam
cum voluntas actus ſit , non habitus. l. Conſilio. C. de
cur. furio.diffinitur ipſa iuſtitia in actu , non aūt in habi
tu:quod cōmodius factum eſt in hac nr̄a legali ſcientia
in qua actum ipſum inſpicimus potius , q̄ habitū illum
virtutis,iusq; nihil aliud ſit,q̄ collectio quædam præce
ptorum boni & æqui,& ſic ipſius iuſtitiæ d.l.1.ff.eo.ibi,
Ius eſt ars boni & ęqui,meritò generaliter ante omnia
pręmiſerunt compilatores tractatum de iuſtitia , & iu-
re.Eſt enim ius quodammodo mediū , per quod ad ipſi-
us iuſtitię finem peruenimus,cuius Iuſtitiæ Imaginē Chry
4 ſippus finxit,forma†ac filo virginali,aſpectu vehementi
& formidabili , oculis acribus , neque humilis , neque
atrocis,ſed reuerendæ cuiuſdā triſtitię dignitate , cuius
formę rationem reddit ex Chryſippi verbis. A. Gellius
lib.14.cap.4.
Capio glo. primam rub. quę dicit ideo pręmiſiſſe Iu-
ſtin.titulum hunc de iuſti.& iure, quia tractaturum iu-
ra po.Ro.decebat pręmittere tractatum ipſius iuſtitię,
quę eſt mater iuris, ſicut pręmiſſus eſt titulus de obliga
5 tionibus titulo de actionibus eo , quòd obligatio , vt
mater quędam,parit actionem,& eam producit.l.Licèt.
§.Ea obligatio.ff.de procur. Io. Fab. hic dicit,ꝙ hoc di-
ctum glo.probatur in Auth. vt omnes obediant iudici.
colla.5.dum in prin. tex. dicitur , Iuſtitiam nobis iura
diſtribuere,quem ſeq. hic Ange.Vos dicatis,ꝙ ille tex.
non probat, quinimo poteſt probare contrarium, nam
in d.§.Ea obligatio iuriſcōſultus vtitur dictione (parit)
quę conuenit propriè matri , ſed in d. Authen. ponitur
dictio(diſtribuit)quę oſtendit tantum actum diſtribuen
di & tribuendi,quod iam erat l.1.ff.fami.her.

Io.de

Io.de Pla.hic dicit,ꝙ tractaturus Imperator de lega-
li philoſophia incipit à digniore ſui parte quę eſt iuſti-
6 tia,quæ †inter alias obtinet principatum, vel in d.Auth.
vt oẽs obe.iudi.in prin.Dicatis, ꝙ hæc non faciunt ad
propoſitum: nam legalis ſcientiæ quidam quaſi finis eſt
ipſa iuſtitia, & in d.legali ſcientia nihil tractatur de his
virtutibus, quas ſuperare debet ipſa iuſtitia,& præcelle
re in d.Authen.Vnde tu dic,ꝙ ideo præmittit de iuſtitia
& iure vt dictum eſt,quia finis quidam videtur, alterum
ſcilicet ius ipſum, mediũ generale , per quod ad illum
finem peruenimus,vt diximus ſuprà.

Christo.dicit,ꝙ cõtra hoc,quod dicit glo. facit, quia
ſi mater eſt iuſtitia iuris,ergo eſt prior in tẽpore, id do-
cet natura,& facit tex.in §.Minorẽ.inf.de adop.ſed ꝙeo
dem tẽpore cauſetur, oſtendit diffinitio iuſtitiæ, in qua
ius ipſum ponitur, ibi, Ius ſuum vnicuiq; tribuens , er-
go.Vos dicatis,ꝙ q̃uis gl.dicat iuſtitiam haberi, vt ma-
trem, non tñ dicit, ꝙ habeat oẽs qualitates matris , ſed
hãc,ꝙ ab ea,& re,& noie,deriuatũ eſt ius.l.1. in princi.
ff.eo.Sed hæc productio, & deriuatio fit in eodem inſtã
ti:nã vt introducta cãdela accenſa ſtatim troducitur lu
mẽ,quod ab ea procedit,ita introducta iuſtitia , ſtatim
introducitur ius ab ea deriuans. Nec actio eſt poſterior
7 ipſa †obligatione,niſi intellectu,quia data obligatione,
ſtatim datur actio.§.Omnis.infrà de ver.oblig.ibi Cõfe-
ſtim peti põt.l.Cum ad præſens.ff.ſi cer. peta.ideo ceſſat
conſideratio Chriſto.benè facit tex.in l. Quidam teſta-
ſtamento.ff.de pecul.lega. nec ſunt neceſſariæ reſpon-
ſiones cõẽs relatę p eum,& per Iaſ.hic,quas non proſe
quor,nec minus,ea, quæ nimis latè tradunt hic nouiſſi.
Hiſpa. ſi enim ſingula eorum dicta proſequi vellemus,
facilè in hunc locũ deduceremus , quæ alijs locis ma-
gis conueniunt,& ex libris liberos ſine fructu confarci
naremus : ſunt autem plura ex ſuis argumentis tã debi
lia , vt non ſit operæ pretium referre : benè poteſtis ex
8 hac glo. not.illud,quod ipſi notant, ꝙ † antiquiora præ
ferenda ſunt, ad quod eſt tex.in l. 1.ff.de albo ſcri.

In glo.Et iore.Dicit,ꝙ ius ſequitur iuſtitiam,vt mini
ſter,vel vt filius.Declara miniſter ideſt practica quędam
9 ad actum deducta,† cuius iuris miniſtri poſtea ſunt ma-
giſtratus,qui ius reddunt l.2. §. Poſt originem.ff.de origi
iur.& ita reſpondendum eſt ad illum tex. ſi de eo oppo
natur contra glo.vt faciunt Hiſpani hic , quorum ſolu-
tiones ſatis frigent.

In glo.ea.ibi,Sed quare.Quærit glo.& tripliciter ſol.
uit quare.ſ.in tex.non diffiniatur ius,cùm de eo in rubri
ca propoſuerit dicendum : reſpondet,ꝙ aut ne tantùm
grauarentur iuuenes, aut quòd hoc plerunque accidat,
rubricam eſſe generaliorem nigro,aut ꝙ diffiniatur. in-
frà eo.§.Iuris præcepta.

Circa primam,hæc ab omnibus damnatur,& meritò
10 nam non debent gratia iuuenum omitti, † quæ clario-
rem præſtant intelligentiam, vt ſolent facere diffinitio-
oes.& deriuationes,quę videntur & vtiles,& neceſſarię
l.1.ff.de iuſti.& iur.in prin.l.1.ff.de ori.iur.& ait. Cic.lib.
1.de Offic.immo coniuncta diſiungi ſolent , & de vtriſ-
que loqui gratia iuuenum.§.1.infrà de lega.

Circa ſecundam, ꝙ alias hoc factum ſit,vt C.de reli-
gio.&c.videlicet,vt rubrica ſit gñralior nigro,dicatis,vt
alias diximus,ꝙ illa pars rubricæ fuit addita,quãdo fuit
addita conſtitutio illa Græca de aleæ luſu, & cõtrà alea
tores.Antè enim nõ erãt illa verba in rubrica, quę nunc
pp illam conſtitutionẽ benè procedũt.Mihi placet iſta
ſolutio glo.ſi aliter declaretur,vt.ſ.non inconueniat , ꝙ
in rubrica ponatur de aliquo , quod non diffiniatur in
titulo,& ĩ nigro, dummodò de eo loquatur ille titulus.
Nam videmus hoc paſſim accidere,non ſolùm.in ff.ſed
etiam in hoc libro,in quo paucę admodum ſunt diffini
tiones eorum,quę in rubrica continentur , & tamen in
his titulis de materia illa tractatur:ſic in hoc loco cùm
inferius tractetur de iure à §. Iuris præcepta.vſq; in fin.
rubrica dãnari non poteſt,quãuis in hoc titulo ius non
diffiniatur.Sed ſi volumus quærere, quare hoc ſit omiſ-
ſum, dici poſſet, ꝙ cùm hic diffiniatur iuſtitia , vt eſt in
actu, cùm dicatur voluntas , quæ facti eſt d. l. Conſilio,
ipſa iuſtitia in actu parũ aut nihil effectu differt ab ipſo
iure,& ideo eſt,ꝙ in ipſa diffinitione ponitur ipſum ius
quod dicebat Fortu.in l.1.in princ.ff.eod. Sed non ſatis
facit,quia cum ius dicatur ars boni & ęqui, & ſic colle-
ctio ipſa pręceptorũ boni, & ęqui :ergo differt à volun
tate ius tribuendi, pręterea cùm voluntas tribuendi ſit
iuſtitia,ius aũt ſit quod tribuitur,vr̃ eſſe differentia.Di-
catis ergo eſſe omiſſum eadem ratione , qua in ſingulis
titulis materiarum ſunt omiſſę diffinitiones,vt ſup.dice
bam:Eſt enim opus hoc imperfectiſſimum, vt oſtende-
mus (Deo dante)in noſtris Annotationibus.

Super hac glo. quęrunt Doct. an rubrica generalior
nigro poſſit allegari ad deciſionẽ cauſarũ , & plura alia
quæ alibi opportunius videnda erũt,hoc.n.eſſet grauare
iuuene, non ponere iuris deſcriptionẽ, vt dicebat. Py.

Circa tertiã partẽ,ꝙ diffiniatur ius infrà in §.Iuris.gl.
remittit ſe ad ibi dicenda, & idẽ nos facere debemus.

IVSTITIA EST.

1 *Iuſtitia quid ſit.*
2 *Iudex non debet flecti paſſionibus ira,odio,aut amici-tia.*
3 *Perpetuum ideſt non interpolatum.*
4 *Acceptio perſonarum non eſt habenda,& qualiter in telligitur hac regula.*
Nobiliores delinquentes debent grauius puniri.
5 *Clauſula,Iuſtitiam faciat,an tantum cognitio, vel ẽt deciſio cenſeatur commiſſa , & quòd ea facit execu-torem mixtum.*
6 *Iuris prudentia quid ſit.*
7 *Superflua non dicitur enumeratio contrariorũ, quan-do ſuper vtroq; non datur doctrina.*
8 *Iuſtitia eſt iniuſtitiæ priuatio.*
9 *Iuſtitia diuina eſt inacceſſibilis.*
10 *Operam qui tenetur præſtare , non cenſetur præſtare, ſi à ſexta hora diei operatus eſt.*
11 *Parabolæ Chriſti,licèt ſint myſticæ,tamen quò ad mo-ralem intelligentiam ſemper debent eſſe iuſtæ.*
12 *Sua rei quilibet eſt moderator,& arbiter.*
13 *Punctus eſt loco copulæ.*
14 *Sacerdotes olim habebant tutelam iuris ciuilis.*

NOn ſummatur,cũ diffiniat,nec diuiditur,&
loco caſus (vt aliàs dicebam) põt dici , ꝙ
Imperator velut optimus legũ inſtitutor
ante oĩa ponit diffinitionẽ iuſtitiæ, vt ſcia
mus id,de quo tractatori ſumus iuxtà il-
» lud Cic.li.1.Off.Omnis,quę de aliqua re ſuſcipit,inſti-
» tutio debet à definitione ꝓficiſci,vt intelligat q d ſit de
quo diſputatur.Sumptus eſt locus hic ex l.Iuſtitia.ff.eo.
1 † Not.primò quid ſit iuſtitia , quam definitionem prius
poſuerat Vlpia.li.1.Regularum, vt habetur in l. Iuſtitia.
ff.eo.quam intelligas non de vniuerſali illa iuſtitia,quæ
oẽs in ſe virtutes continet,de qua Ariſt.lib.5. Ethicorũ,
ſed de ea particulari inſtitia,quę eſt vna virtutum , &
ſic de particulari illa iuſtitia,quę in ęqualitate ſecũdum
analogiã geometricam pro cuiuſq; dignitate in diſtribu
tiuis,in emendatiuis iuxta proportionẽ arithmeticã in-
telligitur,authore Ariſt.Hæc enim definitio vtranbi ꝓ-
portionẽ complectit,quicquid dixerit Rodulphus Agri-

cola De vniuersali aũt iustitia videtur intellexisse Cic.in
definitione relata per gl.1. Oportuit aũt hic definire iu
stitiam particularem, quia cùm simus in docenda scien
tia iuris ciuilis, de ea iustitia dicendum fuerat, pro qua
conseruanda leges introductæ sunt: fuerunt autem con
stitutæ potissimum leges (Cic.anthore) huiꝰ iustitiæ par
ticularis conseruandę gratia, vt certa sit viuendi discipli
„ na. Nam (vt idem Cic.inquit) Apud maiores nostros
„ fruendæ iustitiæ causa videntur olim benè morati Re-
„ ges constituti: nam cùm præmeretur initio multitudo
„ ab his, qui maiores opes habebãt, ad vnum aliquem cõ
„ fugebant virtute præstantem, qui cũ prohiberet iniuria
„ tenuiores, æquitate constituenda, summos cum infimis
„ pari iure retinebat, eademq; constituendarum legum
„ causa fuit, quæ Regũ fuerat. Differũt aũt inter se, quia
finis particularis iustitiæ est seruare æquitatem erga oẽs
priuatim quod etiam non bonus vir facere potest, dum
modo peritus sit iuris; Vniuersalis autem exigit non so-
lùm bonum virum, sed talem, qui omnes virtutes in se
complectatur.

2 Secundò not.ibi, Constans, ꝙ † iudex non debet mo
ueri passionibus, nec flecti debet ira, odio, precibus, aut
„ amicitia.c.Iudicet.3.q.7.ibi, Iudicet ille, qui ad pronun
„ ciandum nullo odio, nulla offensione, nulla leuitate du-
„ catur, & c.Quatuor.11.q.3.cum sit benè facit tex. ĩ l.Ob
seruandum.ff. de offi.præsi. ibi, Sed & in cognoscendo
„ neq; excandescere, &c. & hoc est, quod inquit Cic. in
Orat.pro Cecinna, eam.s.esse iustitiam, quæ neq; poten
tia frangi, neq; gratia inflecti, neq; pecunia corrũpi pos
sit. Quare olim prohibitum fuit ab Atheniensibus orato
ri, ne affectus moueret.

3 Tertiò not.ibi, Perpetua, ꝙ † iustitia debet esse volun
tas non solùm cõstans, sed quæ iusta sit perpetuò, & in
omnibus velit iustè agere, & sic continuata, nõ interpo
lata, vt dicimus perpetuam orationem, perpetuam fe-
brẽ, & huiusmodi, ita debes intelligere, nõ perpetuam,
vt aliqui hic intelligunt, de quo dicetur in gl. prout per
petuũ lacũ dixit Paulus in l.Via.§.1.ff.de ser.rusti. ꝓdio.

Quartò not.ibi, Ius suũ vnicuiq; &c. ꝙ iustitia passim
4 omnibus & æqualiter reddenda est, † nec personarum
„ acceptio habenda est, dicente Dño, Ita magnũ sicut par
„ uum iudicabis, nec erit apud te acceptio personarum
c.Nouit.§. Cæterùm.de iudi. & est regula In iudicijs.de
reg.iur.lib.6.quod declara quãtùm ad ciuilia absoluè,
& etiam quò ad criminalia, quò.s.ad correctionẽ, vt.s.
corrigantur, & puniãtur, sed in modo puniendi, & qua
litate pęnæ est differentia: quia nobilibus minor plerun
que pęna imponitur, ita est tex. in c. Qui contrà eccle-
siæ, vbi glo. 24. q. 1. l. Aut facta.§. Persona.ff.de pęnis.l.
Capitalium.§. fina. eo.tit.vbi glo. q̃uis ego semper soli-
tus sim nobiliores, & digniores in q̃ plurimis delictis
grauius punire per tex.in c.1.§.Iudices. vbi Bal.de pac.
iur.fir. Calca.in consil.1.colum.11.circa med.quia (vt in
quit Iuuenalis.)

Omne animi vitium tantò conspectius in se
Crimen habet, quantò maior qui peccat habetur.

Ad idem bonus tex.in l.Præsbyteri.in fi.C.de episco.
& cleri.

Quintò not.ibi, Tribuens, ꝙ iustitia tribuit, & sic est
in actu & administratione, nõ in habitu, & cognitione:
ex quo potest inferri ad illã q.an cõmissa causa iudici,
5 vt iustitiã faciat, † censeatur commissa tantum cognitio
an verò etiam decisio: dictum fuit Gemi. ĩ c. Quoniam,
de immu. eccle.lib.6.seq.Ias.qui alios refert ĩ l. Iustitia.
colũ.2.ff.eo.Decius in c.1.in primo not.de offi.dele.in c.
Significasti.in 2.not.eo.tit.Ias.in l.Causas. C.de transac.
Tamen potest dici, ꝙ illud procedat propter adiectum
verbum (faciat) quod actũ ipsum & tributionem, vt in
hoc tex.significat. Hoc tamen obiter dixisse volui, eam
clausulam, Iustitiam faciat: executorem mixtum facere.
Deci. consil.198.

6 Sextò not.† quid sit iurisprudentia: quam descriptio-
nem prius posuit Vlpia.in d.l. Iustitia. ff.eo. ex quo eli-
citus est iste tex.

7 Septimò not.ꝙ† enumeratio cõtrariorum, nisi super
vtroq; detur doctrina, nõ est superflua: quia cũ hic detur
solũ doctrina de iusto, ex quo intelligitur quid iniustũ
sit, non potest dici hic locus superfluus, quia dixit, Iusti
& iniusti sciẽtia: facit tex.in l.1.in prin.ff. eo. ibi. Aequũ
ab iniquo separantes, &c. pro quo no. facit tex. infra de
tute. in princi.ibi, Videamus igitur.

Antequã deueniamus ad glo. illud admonuisse volui.
8 Chrysippum olim dixisse iustitiã nihil aliud esse, † q̃ in
iustitiæ priuationẽ, vt refert Gellius lib.6.c.1. & ꝙ diffi-
nitio iuris prudentiæ, quam ponit hic Imperator, & iu-
risconsultus in d.l. Iustitia. est ferè diffinitio sapientiæ,
quã ponit Cic.li.2.Tuscu. & in lib.2.de Offi.in pn̄e.

In glo.prima. Dum primo loco dicit, ꝙ potest intelli
gi de iustitia diuina, & sic intelligendo litera plana est,
dicit Ang. nõ esse verosimile, ꝙ Imperator voluerit diffi-
nire iustitiam diuinam: & est verissimum, ꝙ hic humana
9 iustitia diffinitur, nõ autem diuina: cum illa † secũdũ Ori
genem li.3.c.3.in epist.ad Roma. sit penitus inaccessibi-
lis. Sed gl. opponit de parabola illa euangelij, ꝙ tm̃ da-
tum est mercenario in sero venięti, quantum in mane:
nam hoc contrà hanc nostram humanã iustitiam dicit
10 esse per tex.in l.2.ff.de ann.leg. vbi qui † operas diurnas
dare tenetur, si à sexta hora det, totius diei nomine tene
tur: quia opera non est integra: ad idem tex. in l.2.§. Cu
iusq;.ff.de verb. signi. vbi melior ac potior diei pars ea
præsumitur quò ad operas, quæ incipit diem, non quæ
finit. Minor ergo videtur opera vltimę partis diei, q̃ pri
mę per iura prędicta. Glo. dicit, ꝙ illud intelligitur my-
sticè, ꝙ.s. eodẽ modo habebit paradisum qui in vltimo
seculo nascetur, sicut ille, qui in primo decessit: & hoc
ẽm Doct. est, quia ecclesia nunq̃ redeũtibus claudit gre-
mium. Sed aduerte, quia ratio Docto. non conuenit ra-
tioni glo. quę loquitur de decedentibus in primo, vel
in vltimo seculo: sed benè cõueniret, quando illud intel
ligeretur, qñ quis redit ad Deum in vltima parte vitę,
quando antea à Deo ipso discesserat. q intellectꝰ melius
illi parabolę aptatur, quàm intellectus glo. Item aduer
11 te, ꝙ responsio glo. & Doct. non est bona, q̃a q̃uis † pa-
rabolæ Christi mysticè sint intelligendę, tñ quo ad mo-
ralem intelligentiam semper debent esse iustę. cap. Non
est peccatũ.§. His itaq;.6.distin. Vnde necesse est, ꝙ intel
ligamus ita hanc euangelij parabolã, vt ea iusta sit d.§.
His itaq;. Vnde Bart. & alij in l. Iustitia. ff eod. dicunt,
quòd illud fuit iustum, quia ita ab initio conuentum
12 erat. l. 1. §. Si conuenerit. ff. depo. & quilibet † rei
suę moderator est, & arbiter. l. In re mandata. C. manda.
& hęc est verissima ratio (vt alias diximus) nam cùm pri
mo venienti solutũ sit, quod ei debebatur, & ei tributũ
sit quod tribuendũ fuerat, iustè secum actũ est, nec po-
test conqueri d.§. Si conuertit. ꝙ si idẽ dederis secundo
venienti pro opera vnius horę, ex quò suum dat, & qđ
absq; illo prętextu poterat ei donare proculdubio ex
hac liberalitate nemo conqueri potest. d.l. In re manda-
ta. nec iudicia domini improbanda sunt.

In ea.glo.ibi, Vel dic ẽm Io. Glo. dicit intelligi posse
de fragili hominis iustitia: ẽm quẽ intellectum sunt abij
cienda illa verba (constans, & perpetua) cùm nihil sit in
homine tale, & septies in die cadat iustus, & nunquam
in eodem statu permaneat homo. d. Authẽ. de non alie.
§. Vt autem. cum vulg. Bar. & communiter Doct. dicunt,
ꝙ intelligitur de cõstantia, quę potest cadere in homi-
ne, & sic secundũ subiectam materiam, vnde dicunt non
esse necesse, ꝙ quis sit iustus, vt D. Petrus. Vos dicatis, ꝙ
hęc

hæc rñsio non est bona, quia uerè hic diffinit húana iustitia, & iustitia húana est cōstās & ꝑpetua volūtas &c. Vnde pondera, ꝙ dicit uolūtas cōstans & perpetua, nō aūt actus ipse: quia nec etiā hoies sunt perpetui. Refertur ergo constantia & perpetuitas ad voluntatem, non ad actum, vnde si voluntas vellet ad tempus rectè agere, non esset iusta voluntas, sed necesse est, vt perpetuò hoc velit: id quod declarat sanctus Doct. in. secunda secundæ. q. 58. ar. i. Et q̃uis homo aliquando ab ista voluntate decidat, dum abest, non est iustus: ꝙ si iterum eandem voluntatē induat, & velit rectè & iuste agere perpetuò, tunc iustus est, facit. tex. in c. Quid est hoc. 47. distin. c. Ferrū. ea. distin. Intelligas ergo, ꝙ ad hoc vt voluntas iusta sit in homine, & ꝙ in homine sit iustitia, requiritur, ꝙ sit perpetua & constans voluntas in eo ius suum vnicuiq; tribuendi: nec ille Petrus semper iustus fuit, si actum inspicimus, dum Iesum suum negauit: sed antè & post fuit iustus, quia habuit voluntatem constantem & perpetuam ius suum vnicuiq; tribuēdi, & non peccandi: & ita intelligas.

In glos. in verbo, Tribuens, ibi, Vel dic ius suum. i. hominis meritū. Dic, ꝙ glo. ita exposuit timore illius contrarii, ꝙ ius esset coæuum ipsi iustitiæ: quod non videbatur, cùm ius à iustitia deriuetur: de quo latè supra dictum est in rubrica, ideo non repeto. Intellige ergo simpliciter ius suum. i. quod ad eū spectat, & quod sibi conuenit, quamuis Aristo. vocet virtutem cuique sua tribuentem merita.

In glo. Notitia. Vterq; est nominatiuus, & coniungitur sine supletione per punctum, qui est loco copulæ,
23 glo. in l. Carbonianum. §. Duæ autem causæ, in ver. Molisi. ff. de Carbo. edic.

In ea. glo. ibi. Rñ. nō. Dic glo. & Doct. malè intelligere, quia cùm diffinitio iuris prudentię fuerit Vlpia. cuius tempore non erat aliqua consideratio eorum, quæ in illis titulus continebātur, cum nondum essent Christiani, tunc ille iurisconsultus non potuit de his intelligere: sed intellexit de illa parte iuris publici, quæ respi-
54 ciebat sacra & sacerdotes, ut patet in l. i. §. Huius studii. ff. eo. penes quos etiá olim erat tutela iuris ciuilis l. ii. §. Omnium tñ harum. ff. de ori. iur. penes. s. collegium Pontificum: de quo per Liuium lib. primo.

Cætera declara. vt hic per alios: parum enim aut nihil conferunt ad frugē, & aliqua ex his tacta superius declarabuntur in voce.

§. HIS IGITVR.

1 *Docēda sunt primò leuia etiā ex authoritate Quintilia.*
2 *Diffinitio demonstrat generaliter materiam rei quæ diffinitur.*
3 *Generaliter &c.*
4 *Diffinitio ostendit quiditatē & essentiā rei, et debet cōuerti cum suo diffinito.*
5 *Diffinitio est breuis & circūscripta explicatio rei, quæ diffinitur teste Cic.*
6 *Doctrina debet à generalib⁹ ad particularia proficisci.*
7 *Ordo in quacunq; re seruādus est, quia per illum cōfusio euitatur.*
8 *Docenda prius sunt faciliora.*
9 *Māgo tenetur de culpa, si equus domādus sibi locatus præcipitaretur, uel aliquod aliud damnū sentiret, qa prius doceretur difficilia.*
10 *Scientia quælibet & doctrina habet suam infantiam.*
11 *Docenda sunt quæ auditoribus conueniunt.*
12 *Via plana, non difficili, eundū est, non insolita, alias tenetur quis de damno.*
13 *Simplex quod dicatur.*
14 *Statutū, quòd positionibus simpliciter respondeatur, qualiter intelligitur.*
15 *Rudes non sunt multitudine rerum grauandi.*
16 *Rudes dicuntur noui & nondum firmi & culti.*
17 *Iurisconsultorum etiā antiquorū fuit error docere hanc legum scientiam minus expeditè ex Cic.*
18 *Maturè quid propriè significat & quòd aliquando pro celeriter.*
19 *Mutare consilium aut uoluntatem in alterius damnū non licet.*
20 *Variatio* } *sunt prohibita regulariter.*
21 *Inconstantia* }
22 *Variatio ubi permissa est aliqua causa, non permittitur, nisi semel.*
23 *Variatio ī testamētis ex parte testatoris admittitur, ex parte hæredis uel legatarij non.*
24 *Variatio in contractibus innominatis, & quando, & ex parte cuius detur, & quādo in cōtractibus noīatis.*
25 *Bursedij festinatio præpropera ex Tacito.*

Diuiditur iste tex. in duas partes: in prima ponit consiliū suum. primò leuia, deinde difficilia docendi: in secunda ponit rationem per locum ab inconuenienti: secunda ibi, Alioquin.

Primò leuia, deinde difficilia sunt docenda. h. d.

Casus literaliter figurandus: Cùm posita sit diffinitio iurisprudentiæ, quæsitum est, quo ordine ad eam consequendā & adipiscendam sit procedendum: & respondetur, ut in tex. Nec positio casus alias posita mihi placet, cū l. proœmio. ff. §. Discipulis traditū sit primo anno ante oia vidēdas esse has Institutiones: vnde ille ordo nullā potuit quærendi materiā hoc in loco præbere: sed lo co casus libuit hic addere quę Quintil. tradit in proœmio. viii. lib. His (inquit) ferè quæ in proximos quinq; libros collata sunt, rē inueniendi, atq; inuenta disponendi cōtinere, quā ut priores numeros penitus cognoscere ad summam scientię necessarium est, ita incipientibus, breuius ac simplicius tradi magis conuenit. Aut enim difficultate Institutionis tā numerosæ atq; iperplexę deterreri solent, aut eo tēpore quo præcipuę colenda ingenia atq; indulgētia quadā nutrienda sunt, asperiorum tractatu rerum atterunt, aut si hæc sola didicerint, satis se ad eloquentiam instructos arbitrantur, aut quasi ad certas dicendi leges allegati conatum oēm reformidant, vnde existimant accidisse, ut qui diligentissimi artium scriptores extiterunt, ab eloquentia longissimè fuerint: Via tñ est opus incipientibus, sed ea plana, & cū ad ingrediendū, tum ad demonstrandū expedita. Eligat itaq; peritus ille præceptor ex omnibus optima, & tradat ea demum in præsentia quæ placēt, remota refutandi cætera mora (sequuntur enim discipuli quò duxeris,) mox cū robore discendi crescet etiam eruditio, iidē primò solū iter credat esse, in quod inducent, mox illud cognitum etiā optimū. Itaq; in toto artis huiusce tractatu difficilius est, iudicare quid doceas, q̃ cùm iudicaris docere: & quæ sequuntur. Quæ verba Fabii si ab iis qui prima hæc legum elementa docent, expenderentur, ut hæc quoq;, quę scripsit Tribonianus, non tam retardarentur iuuenum ingenia.

Not. primò ꝙ ea, quæ per definitiones cognoscunt, dicuntur cognosci generaliter: nā hic dicitur, his generaliter cognitis &c. s. iustitia & iurisprudentia. Sed contra hoc opp. diffinitio ostendit sm philosophos quiditatē & essentiam rei, ita ut debeat cum suo diffinito cōuerti. l. j. ff. de dolo. §. j. l. Mortis causa capi. ff. de dona. cau

sa mor.l. Quintus la ii.§. Cui aurum.ff. de an.& ar.lega.
vnde non potest dici cognitum generaliter illud, cuius
quiditas & essentia cognita sunt,& cuius genus & dif-
ferentias cognoscimus,vt declarat Bar. in l.i.col.i.ff.de
testa. Rñ.ꝙ ipsa res diffinita benè cognoscitur quid sit
per diffinitionē, sed materiam ipsam ipsius rei diffinitæ
non dicimur cognoscere,nisi generaliter:nã visa diffini
tione testamẽti intelligimus quid propriè sit testamen-
tum:sed quis testari possit,quo ordine,& alia ad testa-
mentorum materiam pertinentia non dignoscũtur ali-
ter per difinitionem, ꝙ ideo illa materia potest dici ge
5 neraliter cognita.Cùm enim diffiniti† onihil aliud sit,q̃
breuis & circũscripta explicatio rei,quã definite uolu-
mus,vt testatur Cice.lib.i.de Orat.per eam non potest
haberi, nisi generalis quędã cognitio rei diffinitę. Vel
aliter hic non dicitur, Is generaliter cognitis,respectu
alicuius materiæ,sed indifferenter & simpliciter : vnde
huiusmodi notabile non videtur benè sumi.
6 Secundò not.ibi, Generaliter. &c. ꝙ doctrina† debet
procedere à generalibus ad specialia : quod vtinã factũ
esset à Iustiniano & aliis in compilatione Pandectarũ,
in quibus necesse nobis est ex particularibus & specia
libus decisionibus ascẽdere ad generalia & rationes &
regulas,quę ex Iuribus, quæ sunt,solẽt fieri.l.i.ff.de reg.
iu.cùm totum contrarium faciendum fuisset,vt docet
Cic.i.lib.de Orat.
7 Tertiò not.ibi,Primò leui,ꝙ † in quacunq; re seruan-
dus est ordo: quia per eum confusio euitatur.§. Inordi-
natum.in Auth.de hęre.& fal.
8 Quartò not.ibi, Primò leui ac simplici † via,ꝙ à faci-
lioribus est inchoandum : Gradatim.n. procedendũ est
9 ad rerum cognitionem:Ex quo inferri posset ꝙ ille,qui
conducit equũ docendum,si primò difficilia doceret &
equus propter hoc pręcipitaretur,aut aliquid aliud pa
teretur,teneretur conducens,& docens,quia primò le-
nia,deinde difficilia docẽda sunt:facit doctri. Ang.in l.
Imperator.ff.de appella. Lacte primũ, mox solido cibo
dixit Paulus apostolus loquens de doctrina Christi,&
hoc idem attigit Imperator in l.ii.C.de vere.iur.enucl.
,, §.Sed cùm prospeximus.dũ committit compilationem
,, harum Institutionum.Inquit enim, Sed cùm prospexi-
,, mus,ꝙ ad portandã tantam sapientię molem non sunt
,, idonei homines rudes,& qui in primis legum vestibu-
,, lis stant,& intrare arcana eorum properant, & aliã me
,, diocrem eruditionẽ properandam esse cẽsemus,vt sub
,, ea colorati,& quasi primitiis omnium imbuti, possint
,, ad penetralia eorum intrare,& formã legum pulcherri
mam non conniuentibus oculis accipere,ideo Tribonia
no &c.& Cic.lib.i.Offic. etiã voluit in oibus negotiis,
prius q̃ rem aggrediamur, adhibẽdam esse diligentem
præparationẽ. vt animaduertatur quãta illa res sit, quã
efficere velim⁹,ne ue maior,nè ue minor cura suscipia
10 tur & opera,q̃ negociũ postulet.Habent† quælibet do-
ctrinæ suam infantiã : quod expressit Imperator in pro-
,, œmio. ff.§ i.Itaq; proculdubio quidem necesse est Insti
,, tutiones in omnibus studiis primum sibi uendicare lo
,, cum,vtpotè prima vestigia cuiusq; scientiæ mediocri-
ter tradentes. A minimis enim inchoandum est,ut ad
maiora preueniamus.§.Hæc quæ de charitate. de pœ-
niten. distin. ii.
11 Quintò not.ꝙ ea docẽda† sunt,quæ auditoribus con
ueniunt: benè facit tex.in c.Oportet. viii.q.i.cuius uer-
ba sunt Oportet enim,qui docet,esse talem,ut pro inge
,, nio discẽtiũ semetipsum possit aptare, & verbi ordinẽ
,, pro audientis capacitate dirigere.ad idẽ tex.in c.Sit re
ctor.xliii.distin.§ Prouidendum quoq;.Non enim quan
tũ præceptor docere, sed q̃tum discipuli ingenia ferre
possunt tradendæ sunt doctrinę,& pręsertim legales.
Sextò.not.ibi, Primò leui ac simplici via, quod ex
12 his uerbis infert Ange.ꝙ† qui debet ire ad aliquẽ locũ,
debet ire per uiã planam, non autem per difficilem &
montosam, qui dicit hoc facere contra muliones,vt.s.
non uadãt per uias insolitas.Dicatis, ꝙ alia est qualitas
in uia,ꝙ sit inusitata, alia ꝙ sit difficilis:de difficili,vt lo
quitur tex.noster, potest adduci tex.in l.Qua actione.
,, §.i.ff.ad l.Aquil.ibi, Vel negligentius per lubricũ tran-
sierit.ex hoc enim infertur, ꝙ oẽ damnũ contingens in
itinere difficili, cùm cõtingere uideatur per culpã eun
tis debet imputari eunti. d.§.i.& latè tradũt hic Doct.q
se extẽdũt ad vias isolitas & tortuosas,licet breuiores,
quę non ꝑtinent ad hũc locũ : alibi enim cõmodius tra
ctabuntur. Videntur enim malè seruare pręceptũ Impe
ratoris hic,& eius exemplũ:dum enim docent ipsi leui
ter esse procedendũ ad docendũ Iuuenes, ipsi cõgerũt
plurima,& multitudine rerum etiam impertinẽtiũ eos
onerant,ꝙ si hi iuuenes animũ auertant a studiis, ipsis
debet hoc damnũ imputari,sicut & ipsi mulionibus &
nautis imputandum docent.
Septimò not.ibi,Simplici,iũcto uerbo(multitudine)
13 ꝙ simplex† dicitur quod sine plica est,& non multũ,gl.
in cle.Sepe.de ver.signi. Vos dicatis hic simplici uia di
ci facili, vt.j.de fideicom. hære dum dicitur, Nobis in
,, legibus magis simplicitas,q̃ difficultas placet, & in l.fi.
§.Tales.C.de furtis.ibi,In tanta rerum difficultate sim-
,, plicior sententia placuit.Vnde patet, ꝙ malè ex hoc lo
co inferunt Docto. hic ad statuũ illud,ꝙ positionibus
14 simpliciter† respondendum sit:de quo quia tractatur in
loco ordinario in l.i.§.Si quis simpliciter.ff. dę uerb.
obli.& ibi videndum est latè per ordinarios, ad ibi vi-
denda me merito.
15 Octauò not.ꝙ† rudes anni non sunt multitudine re
rum grauandi:quod pręceptũ si tã benè seruaretur per
docẽtes, vt necessariũ est profectò facilius iuuenes in
doctissimos uiros euaderẽt.Dũ enim quisq; vult ostenn-
tandi gratia examinare & discutere articulos & quęstio-
nes,vt ordinarii facerent, cum etiã plerũq; ipsi non in
telligant, uanisq; disputatiunculis animo iuuenũ gra-
uant,& tẽpus auferunt,& impediunt percurrere tex.&
glossas,faciũt,vt ratio quis accipiat doctoratus gradũ,
qui nedum. non uiderit semel has Institutiones inte-
gras,nedum. Pandectas & Codicẽ,sed(proh dolor)sunt
qui nondum sciant,quid significent rubricæ, & quid in
illis titulus:contineantur:Et ego uidi alias,dum legerẽ
Pisis,Doctorẽ legentem ordinariã nescientem quid si-
bi uellet rubrica Vtrobi, & illud interdictũ quid esset.
Ideo vos præcepto Imperatoris innixi non permittatis
vos vanis blandimentis subtilitatum impertinentiũ de
cipi,sed has Institutiões primò oẽs videte,vt facile, vo
bis omnium aliarum legum intellectus pateat:quod fu
turum spero.Sed quia nimis longè digressi sumus, dica
16 tis hic † rudem animũ nouũ intelligi,&(vt ipse ferè se
exponit)nondum firmum, vt de hac eadẽ re loquẽs di-
xit in l.ii.§.Sed cùm prospeximus.C. de ver. in enn.ibi,
,, Homines rudes, & qui in primis legum vestibulis stãt:
sicut etiam rudes parietes.i.nouos dicit tex.in l.Vsufru
ctuarius.ff.de Vsufru.rudem ergo.i.nondum cultum ap
pellat.& ignarum,vt Cic.de Nat.deo.inquit,Rudẽ me
,, discipulum atq; iterum accipe.
Nonò not.ꝙ non debemus causam dare, ꝙ iuuenes
studia deserant:quod accidit, dum multitudine rerum
confunduntur & pręgrauantur, neq; in eis diffidẽtiam
se posse assequi studia legalia iducere.Benè,enim, quod
,, Fabius inquit lib.i.euenit,si aliter doceãtur,ut qui stu
dia amare nondum potest,oderit,& amaritudinẽ semel
perceptã etiam vltra rudes annos reformidet:quod faci
lè vitabitur,si à leuioribus & facilioribus per grad⁹ do
cebũtur,vt diximus.Nulla enim alia de causa hęc tam
difficilis, & inextricabilis videt disciplina, nisi quia
peruerso

peruerso ordine docentur iunenes: quod aduertit Cic.
,, de legibus,dũ inquit, Sed iuriscõsulti siue errotis obij
,, ciendi causa,quò plura & difficiliora scire videantur,si
,, ue,quod verisimilius est ignoratiooe docendi(nam nõ
,, solùm scire aliquid artis est,quędam ars etiam docẽdi)
,, sæpe quod positum est in vna cognitione, id in finita
dispartiuntur.exemploq; iuuandi suot, dũ ostendit eos
qui hodie habentur pro excellentibus Doct. olim &
ipsos rudes fuisse,& huins scientię & artis ignaros.

18 Decimò†not.uerbum(maturius)hic ooo poni ĩ suo
proprio significatu:nam hic oponitur verbo(seruis)&
sic pooitur pro citius & breuiori tempore,contrà eius
significatum proprium,cùm eius verbi natura sit,ut im
portet in tempore:in quo significatu & Virg. accepit
lib.1.Aenei.Maturate,fugam quáuis non desint qui lo-
cum illũ iotelligant,maturate.i.auite eo modo,vt iterũ
mare nõ turbetur ab impetu & flatu:sed vtitur hoc ver
bo Cic.ad Heren. in fi.primi libri, dum ioquit.Verun-
tamen maturabimus, pro eo, quod est solicitè & ci-
tius q̃ fieri poterit, agemus, & in epist.iii.lib.iii. ad Ap-
pium scribẽs.Est enim maturè facere nec cito.nec tar-
de rẽ peragere,ut scribit P. Nigidius authore A.Gellio
li.Noct. Attica. x.c.xi.

In gl.Incipientibus.Dic, ꝙ immo prima lectura ve-
rior est & coniũgitur uerbo(videntur)aliàs enim ratio
recti sermonis salua esse non posset.

In glo.Nobis.Dicite, vt alias dixi,ꝙ immo loquit ip
se Iustinia.vt s.io proœmio, vbi dicit perfecimus,& io
frà sepius, & latè patet infra de doo.§.Est & aliud.

In glo.Leui cum seq.Ego puto synonyma esse quan-
tum ad huoc locũ leuem & simplicem.i.facilẽ uiam di-
cere,nec vnquam uidi quare magis leui via uerba ipsa
respiceret,q̃ simplici:ideo dicatis,ꝙ supponũtur pro eo
dem,ut leuem seruitutẽ facilem, & quę nõ oimis gra-
uet,dixit Plautus.

Io glo. Diligentissima cũ seq. Glo.diligentissimã in-
terpretationẽ intelligit quò ad subtilia verba,exactissi-
mam quò ad subtilẽ materiã & scientiã:quæ expositio
nimis curiosa est,nã diligentissimã dixit & exactissimã
pro eo,quod est absolutã et in qua nihil intactum omit
tetur,quando.ff. iura docenda erunt.

In glo.Interpretatione.Glo.expooit.i.facili sentẽtia:
vos simpliciter intelligatis,cùm loquaĩ de docentibus,
ut ultimo tẽpore absoluta & perfecta ac plana interpre
tatione leges doceant, vbi ab ioitio simplici & facili
uia,& non congerẽdo impertinentes difficultates,pro-
cedendum est.

In glo.Auertit. Glo.not.hunc tex.cootrà iocõstãtiã,
oam variatio ipsa & mutatio voluotatis damnatur.Sed
in primis attende,quia malè hoc not.elicitur ex tex.no
stro:oam hic dr̃,ꝙ multitudo rerum,quæ docentur,in-
ducit ĩ iuuenibus diffidẽtiã,quę plerũq; à studiis auer-
tit:vnde licet qui auertit à studiis,ut leuis sentẽtię dam
oandus sit,tñ id uidemus ooo sibi imputari, sed præce-
ptori docenti multa in ipsis studiorũ initiis, Non ergo
in eo damnatur incoostantia,sed in præceptore modus
docendi.Tñ Doct.hic videtur ex hoc not.glo. inferre
nimis longè ad articulum illum, an, & quando liceat
mutare voluntatem, & quando quod semel placuit,
possit alias displicere, regula Quod semel de regu.in.
lib.6.& distingunnt, aut io vltimis voluntatibus, aut
in contractus, aut in iudiciis,& subdiuidũt. Ne & uos
à studiis propter multitodinem rerũ deterream,dicatis
19 pro nunc, ꝙ†non licet mutare consilium in alterius dã
oum.l.Nemo potest mutare.ff.de regu.iur. vbi Decius,
quinimmo oec volnntatẽ.d.regula Quod semel placuit
20 de reg.iur.lib.6.Vnde sequitur. ꝙ†variatio & mutatio
21 atq; inconstãtia†regulariter est probita,& in oibus istis
22 casibus,in quibus ꝑmissa est,nõ†est permissa,nisi semel

l.Siquis iusiurandum.C.de reb.credi.Vt tñ cognoscatis
23 q̃ imperfectè†tradatur hæc doctrioa, primò dicit Ang.
ꝙ iotestamentis admittitur & vltimis volũtatibus.l.Si
testamentum.ff.de testa.Sed dicatis ꝙ ex parte agentias
benè potest variatio & inconstãtia tolerari,quia homi
nis voluntas ambulatoria est vsq;ad mortem.l.iii.§.fi.ff.
de adi. lega. cùm si. & ideo potest quis sine reprehensio
oe mutare voluntatẽ.§. Posteriore.qui. mo.testa. infir.
sed ex parte hæredis non põt mutari voluntas,si adiit.l.
ii.C.de iu.& fac.ignoran.& idem est in legatariis:nam
facta semel electione oon licet variare.l. Serui electio-
oe.in prin.ff.de lega.j.

24 Secundò† dicit Ang. ꝙ io contractibus ionominatis
datur variatio & pœnitentia.l.Si pecuniam.ff.de condi.
ob causam.quod intellige ex parte eius, qui pro parte
sua impleuit.d.l.Si pecuniã.vbi Ias.limitat.xiij.modis:
in cõtractibus aũt nominatis distignendũ est, aut coo
tractus noo est perfectus,& licet discedere.j.de emp.&
vend.io prin.declarat Pau.in l.Contractus.C.de fide io
stru.Ias.i.l.Qui bis idẽ.ff.de verb.obli.sed quia materia
est satis diffusa,satis fuit ponere pro incipiẽtibus regu-
las generales:Inter quas illud nunc notasse sufficiat,ꝙ
agens in iudicio,qui vnam viam elegit, variare noo po
test.l.fi. vbi Ias.col.ii.C. de codicill.

Io glos. Maturius. De hoc verbo dictũ est in vltimo
not.Ex hoc glos.not.prouerbium,ꝙ qui uadit plane va
25 dit sane,ad quod†facit quod de Brutedio dixit Tacitus
,, Brutediũ(inquit:)artib⁹ honestis copiosum, & si rectũ
,, iter perageret,ad clarissima quæq; iturum festinatio sti
,, mulabat,dũ æquales.deinde superiores postremò suas
,, met ipse spes ante reparat:quod multos etiã bonos pes
,, sum dedit,qui spretis quæ tarda cum securitate ad præ
matura vel cum exitio properant.

§. IVRIS PRAECEPTA.

1 *Iuris principalia præcepta tria sunt.*
2 *Honestas spectatur maximè in matrimonijs.*
3 *Cõditio si castè & honestè uixerit,an uerificetur in mu*
liere transeunte ad secundas nuptias.
4 *Castè*
5 *Honestè* } *uiuere an dicatur secundò nubens.*
6 *Offendere alium non licet.*
7 *Præceptum pro doctrina accipitur.*
8 *Malo non sufficit abstinere,nisi bonum fiat.*
9 *Bonum & æquum idem est quod iustitia.*
10 *Iurisconsulti quare sacerdotes dicantur.*
11 *Nanq; ponitur pro quia*

NOn potest breuius summari, oec aper-
tior fieri textus diuidendo, nec in eo ca
sus figuratio necessaria est, sed loco ca-
sus diceodum est, ꝙ Imperator expositu-
rus iura populi Ro. præmissa diffinitio-
ne iustię,quę nidetur,quidam quasi finis totius huius
scientię seu iurisprudentię,quam etiã suprà descripsit,
cùm de ea adipiscẽda tractemus, ac posito qualiter io
ipso limine studiorum iuuenes docendi sint, tria iuris
præcepta pooit, tanq̃ tres positiones generales, quas
Græci theoremata appellant, tanquam tres fontes.ex
quibus oẽs leges atq; omnes rationes, tanquam riuu
li quidã,deducaotur. Nulla enim est lex, nulla preterea
ratio legis est, quæ non ad vnum ex his pręceptis redu
ci possit per se,aut rationes subalteroas.

5 Not.ergo primò, tria†esse prima quędã & geoeralissi
ma iuris pręcepta, quæ enumerantur in tex.

Secundò ibi, Honestè viuere, ꝙ vnum ex principali-
bus præceptis iuris est, vt honestè viuam⁹. Primũ enim

omnium(vt inquit Cic.lib.j.Offi.)diligenter cauere de
bemus,ne quid consiliis factisq; nostris rebus denique
omnibus, indecore faciamus,apud quem tria hęc prę-
cepta latius declarata videbis,quis hic:q honestas præ-
2 sertim spectat in matrimoniis,vt dicit† glo. Aliud enim
est licere, aliud honestum esse.l. Non est.ff.de reg.iur.
l.Semper.ff.de ritu nupt.

3 Ex quo inferunt† Ange. & alii ad conditionem, quæ
passim solet apponi in legatis factis vxori, videlicet, si
castè & honestè vixerit,an.s.per secundas nuptias lega-
taria perdat legatū:& quāuis quæstio talis impertinens
4 sit,tn̄ concluditur,q secundò†nubens dicit castè & ho
5 nestè viuere,†tex.est expressus in c.Nicena.xxxj.dist.fa-
cit tex. in l. Mulier. §. Cùm proponeretur.ff.ad Trebel.
vbi Bar.& Doct. in auth. Hoc locū.C.si secūdò nupse-
rit mulier.Quę vera sunt,nisi communis vsus loquen-
di aliud suadeat, quamuis si maritus sit,qui relinquat,
cōtrarium teneat Ang.in d.§.Cùm proponeretur.etiā
circumscripto communi vsu loquendi:quia secundum
eum non est verisimile virum de huiusmodi honestate
sensisse: de quo videnda essent quę latè ponit Alex.in
d.§.Cùm proponeretur. qui per tres columnas prose-
quitur hanc quæstionem.

6 Tertiò not.ibi,Alterum non lædere, q†non licèt ali-
quem offendere secundum Ang.hic, quod intelligitur
secundum eum, nisi ad sui necessariam defensionem.l.
Vt vim.ff.eo vbi dixi.

Sed aduerte, quia in hoc tex. nō solùm cōprehendit
ea offensio,de qua in d.l.Vt vim.sed etiam quælibet in-
iuria:quomodocunq; enim persona,fama, vel res alte-
rius læditur, etiā citrà vim, cadit sub hoc pręcepto:facit
" illud Plauti in Captiuis,Memini cùm dicto haud aude
" bat, facto nunc lædat.l. Si seruus seruum.§. Si fals-
ctum.ff.ad.l.Aquil.

In glo.prima. Expositio glossæ non est necessaria,nā
(vt antè diximus) tex.hic non intelligit. q omnia iura
pręcipiant, sed q omnia iura sub vno ex his tribus prę
ceptis cōprehendant. Nam quod punit, ideo punit,vel
quia aliquid minus honestè factū est, vel quia alter lę-
sus est,vel quia ius suū alteri tributū nō est;quod vetat
aut vetat quod minus honestè fit,aut quod ius alterius
lędit,aut quod alteri ius suum non tribueret:quod per
mittit,ea permittit,quæ nulli ex his trib⁹ præceptis ad
uersantur:& idē est de eo iure, quod consulit, & quod
hortatur,prout exempla facilè cuilibet obuia fient:nec
tex.in l.Legis virtus.aduersatur,quia(vt dixi omnia ad
hæc tria pręcepta reducuntur:& ideo expones simplici
ter iuris precepta.i.quæ ius generaliter præcipit.Pręce
7 pta enim & præceptiones†eleganter pro doctrinis assu
muntur & disciplinis secundum Vallam:& huc accedit
quod alibi dixit Cice.lib.i.Offic.de iustitia, quòd iusti-
tię primum munus est, ne quis alteri noceat,nisi la-
cessitus iniuria.

In glo.Ius suum.Dicit glo.q non solùm non sufficit
nō lędere alterū, vt in secundo pręcepto dictū est, sed
etiam necesse est adiuuare:quę glossa malè dicit:nam il
la uerba,Ius suū cuiq; tribuere, nō illud important, vt
quis adiuuandus sit, nisi hoc alia rōne debeat,puta pie
tatis,vt in patre,vel honestatis,quib⁹ casibus,quia cùm
ad adiuuandum teneatur,non dr̄ eis ius suū tribui, nisi
pręstetur quod eis debetur: & ideo verba plane intelli
genda sunt pro eo,quod cuiq; debetur: dictū benè est
8 verum in se quò ad Deum.s.vt non sufficiat†abstinere à
malo, nisi fiat bonum text. est in c. De forma.xxij.q.vl-
ti.in l.In illa stipulatione.la.ii. vbi Ias. in princ.ff. de
verbo.oblig.

In ea.glo.ibi,Sed nōne.Glo.quærit.an hæc uerba,Ius
suū cuiq; tribuere,eodē modo accipiantur hic,sicut in
diffinitione iustitię, & concludit q non,nam dicit,q
in d.diffinitione hęc uerba comprehendunt tria pręc-
cepta,hic uerò tertium tantùm: quod secundū Io.Fa-
br. & Iasonem inde est, quia illa duo honestè viuere,
alterum non lædere, hic sunt expressa argu.l.Doli clau-
sula.ff.de uerbo.oblig.

Mihi uidetur uerum esse,q aliter hic accipiātur ista
verba, q̄ in diffinitione:nam proculdubio ille habitus
animi cōstans & perpetuus ius suum vnicuiq; tribuēs,
qui habitus iustitia est, in se hęc omnia pręcepta con-
tinet virtualiter. Qui enim honestè viuit, sibi ac famę
suæ tribuit quod suum est, cum ex pręcepto iuris hoc
debeamus nobis ipsis, q̄uis & honestè viuere plerūq;
etiā ius alterius respiciat:similiter & præceptū illud,Al
terum non lędere:cum enim,vt dicit tex.in l.Vt vim.ff.
eo.natura inter nos cognationem quandā constituerit,
hoīem homini insidiari nefas est, debetur homini ex il
la naturali cognatione, vt sit immunis ab alterius hoīs
insidiis:qui ergo alterū non lędit,ei tribuit, quod ei de
betur Nec ratio & difficultas, ob quā glossa & Docto.
posuerunt hanc quęstionē,obstat,superfluitatis.s.cum,
si id semel expressum erat, non deberet vlterius expri-
mi.§.Quibus. in prima consti.C.nam (vt diximus) iu-
stitia ipsa est uirt⁹, ius aūt est iustitiæ administer quidā,
cum sit ars ipsius iustitię, cum pro eodem supponant
9 ęquum & bonum,cuius ars ius est,quod†& iustitia,ni-
mirū ergo si eadem cōprehendit,Nec(vt alias diximus
in procemio)superfluū quid dici pōt, dum declarando
ponitur, & ineptū plerūq; est argumentū à superfluita
te verborum,præsertim in constitutionibus Imperato-
ris quod benè procedit à superfluitate decisionū in cō
pilationibus harū legū.Explicitè ergo ponit Imperator
hic tria illa præcepta, tāq̄ tres generales positiones &
doctrinas, ex quibus tanquā ex materia pręiacente alię
omnes rationes ducantur, ut dictum fuit.

In ea.glo.ibi,Et nota.Glossa dicit,q per hoc repro-
bat oppinionem Py.& aliorum,qui dicebāt in hoc titu
lo ius non definiri, cuius diffinitio illa est ex l.i.ff.eo.q
est ars boni & æqui,cui⁹ meritò nos quis sacerdotes ap
pellat s̄m glo.quæ in hoc decipitur,q illa verba, Cuius
meritò quis nos sacerdotes appellat sint de diffinitio-
ne iuris, quia diffinitio iuris est tātū in illis uerbis,Ius
est ars boni & æqui.

Et dum glo.dicit, q illa uerba, Iuris pręcepta,æqui-
pollent illi verbo(ars) cum ars sit collectio præcepto-
rum,malè dicit,quia aliud est ars,aliud pręcepta,ut pa-
tet ex diffinitione artis, quam etiam ponit glo.si enim
ars est collectio præceptorum,ergo differt à præceptis,
quę colliguntur.

Et dum glo.subdit, q honestè viuere,alterum non
lędere,idem est, quod boni & æqui similiter decipitur.
Nam bonum & ęquū idem est, quod iustitia,ut latissi-
mè declarat Budæus in d.l.i.ff.eo .ergo si bonū & æquū
est ipsa iustitia,tria hæc pręcepta cōprehendit,ut s.pro
ximè in hac eadem glo.dicitur.

Magis etiā ineptum est,quod dicit glos.q ius suum
vnicuiq; tribuere æquipolleat illis uerbis, Cuius meri-
tò nos quis sacerdotes appellāt:nam(ut dixi)illa uerba
non sunt in diffinitione iuris, & idem importaut,ac si
diceretur,cuius iuris beneficio quis appellat iurecon-
10 sultos sacerdotes:quod†qua ratione dictū esset, dictū
fuit suprà in procemio, & declarat Budęus in d.l.i.ff.eo
Nam illa uerba,Cuius meritò &c. non exponuntur,ue
dicit hic glo.i.sacra uel iura sua cuilibet ministrantes,
sed exponuntur simpliciter,quia,cum Iustitia olim pro
Dea habita sit,qui eam colūt sacerdotes ipsius Iustitię
meritò appellātur, ut etiā diximus suprà in procemio.
quod apertè patet ex uerbis d.l.i.in qua redditur ratio,
quare appellentur sacerdotes, dicendo,Iustitiam nanq;
11 colimus &c.cū dictio(nanq;)sit redditiua†rationis,&
idem

idem importet, quod quia l. fi. de doli excep. Bar. in l. Demonstratio falsa. §. Quod aũt. ff. de condi. & demon. col. ij. Ideo dicas cũ Io. Fabro & Iacobo de Are. ꝙ hic nullo modo diffinit ius, quod tam clarũ est, vt nullis ea u illationib. possit cõtrariũ ostẽdi, aut fieri verosimile.

§. HVIVS STVDII.

1 *Positiones. i. maximæ, uel qualitates generales quas Græci thes[...]r appellant.*
2 *Axioma quid sit.*
3 *Res. i. imperium.*
4 *Studium, q̃uis in malam partẽ plerũq; accipiatur, accipitur aliquando in bonam.*
5 *Ius publicum } quod sit.*
6 *Ius priuatum }*
7 *Genus apud legistas est species apud Dialecticos.*
8 *Azo fuit preceptor Accursii.*
9 *Sacerdos est persona publica.*
10 *Sacerdos potest alteri stipulari, & in quibus.*
11 *Iniuria facta sacerdoti est publica, & datur pro ea, publica accusatio.*
Sacerdotes plures esse ĩ ciuitate reip. ĩterest, & quare.
12 *Dominia distincta fuerunt de iure gentium.*

Diuidit̃ in tres partes, in prima ponitur prima diuisio iuris. s. ꝙ aut est publicum, aut est priuatum, & declarat̃ vtrunq; in secunda proponit dicendum esse de iure priuato: in tertia ius priuatum diuidit in naturale, gentium, & ciuile: partes patent.

Summatur, Ius aut publicũ est, aut priuatũ: publicũ quod ad rem Romanã, priuatũ quod ad singulos pertinet: dicendũ de priuato, quod aut naturale est, aut gentiũ, aut ciuile. h. d. & sumitur ex l. j. §. Huius studii. ff. eo.

Casus in §. diuidente non ponitur.

1 In tex. ibi, Positiones, dic Positiones† appellari regulas quasdã, & (ut uulgò dr̃) maximas & qualitates generales, q̃ q̃uis aliqua indigeant demonstratione, non tñ per hoc necessaria est earum probatio penes discipulũ; reperitur enim positio, quã Græci thesim appellant: re
2 peritur & axioma, quod† Cicero latinè dixit enũciatũ: ea aũt inter se differunt, quia axioma uel enunciatũ illud est indemonstrabile: est enim cõis animi oium conceptio, ut puta, bis bina quaterna constituunt: natura enim ipsa sponte sine doctore hoc scimus. Thesis aũt siue positio in singulis disciplinis discit̃ à p̃ceptore hoc tñ demonstrante & admonente: est enim thesis, quam hoĩes ipsi posuerunt, vt puta, oẽs à centro ad circũferentiã lineas esse æquales, ut latius attigit Budęus. ff. eo. l. i. quamuis ego libentius genera aut species positas dixerim, cum si pro thesi simpliciter interpretemur, una forsan esse deberet, non duę: est enim vna positio ius, sed sciditur studium hoc in duo genera iurium, priuatum. s. & publicum.

In tex. ibi, Ad statũ rei Romanæ spectat. Rem Roma
3 nam. i. imperiũ dixit, vt etiã exponit† glossa, si glossa est, quæ ad hoc allegat tex. in §. Ius aũt. j. de patria po. qui non facit in proposito: potest adduci illud Virgilii.

Postq̃ res Asię Priamiq; euertere gentem.
Immeritam visum superis. Et ibidem,
Res Agamẽnonias: victriciaq; arma secutus. Et facit illud Ausonii.
Imperium, litem, Venerem, cur vna notat res?

Not. primò ibi. Hui⁹, ꝙ hęc dictio significat principiũ tẽporis ſm Bar. in l. i. §. Huius studii. ff. eo. qui plura iura allegat ad huc, quæ non faciunt in proposito, quia loquuntur in dictione (hinc.)

Secundò not. in verbo, Studii, ꝙ ius nostrum studio quærendum est. i. vehementi applicatione animi: quod verbum hic in bonam partem accipitur, prout etia in l. Ex verbis. C. de dona. inter vi. & vxo. q̃uis aliter sępius accipi soleat in malam partem, si materia ipsa hoc suadeat l. ii. ff. qui pe. tuto.

5 Tertiò not. ꝙ† aliud est ius publicũ, aliud priuatum, illudq; publicũ est quod principaliter destinatione qua-
6 dã publicam vtilitatẽ spectat, q̃uis† accessoriè & in consequẽtiam priuatam etiam utilitatem respiciat: magnũ enim cõmodum redit ad priuatos etiã ex his: priuatũ aũt ius est, quod principaliter ad priuatorũ vtilitatem pertinet. q̃uis in cõsequentiã etiã publicam vtilitatem respiciat. cũ reip. intersit subditos habere diuites, & ꝙ re sua quis malè non vtatur. §. fi. j. de iis qui sunt sui uel alie. iur. Nam illud, quod in consequentia & accessoriè venit, non consideratur, sed id tñ, quod principaliter, vt est tex. optimus ad hoc in l. i. in prin. ff. de autho. tut. Difficile enim est, ꝙ publica priuatam etiam vtilitatem non respiciant: & ècontrario priuata publicam: de quo latius videndum erit in loco ordinario in l. i. ff. soluto matrimo.

Quartò not. Ius priuatũ collectum esse ex pręceptis aut naturalibus, aut gẽtiũ, aut ciuilibus, quę in sequenti titulo declarabuntur.

In glo. prima, dũ exponit studii. i. artis quęrendæ per studium, mihi placet, ꝙ intelligatur simpliciter pro ipsa exercitatione literarum prout accipitur. in c. De quibusdam. 37. distin.

In glo. in verbo, Positiones. Refert gloss. duos intellectus huius verbi, alterũ Placẽtini, qui exposuit positiones. i. species, alterũ Azonis, qui exposuit. i. genera, & reprehendit Placentinum: nam ratio, quare Azo reprehendebat Placẽtinum, erat, quia cũ Legistæ species accipiant pro ipsis indiuiduis, vt Stichus pecunia, quæ est in arca, & hoc, vel illud aial, sequeretur incõueniẽs illud, quod considerat glossa post Azonem: tñ (vt dicit gl.) hi duo intellectus conueniunt, quia species Pla. appellat ſm Logicos, Azo aũt appellat genera ſm Legi-
7 stas; Genus aũt apud Legistas est species apud Dialecticos, ut declarat. Bar. in l. Męuis. §. Duobus. ff. de lega. ii. & sic patet, ꝙ Azo & Pla. conueniunt, & ꝙ non merebãtur reprehẽdi. Qua rõne Io. Fab. hic optat hãc glossam esse deletam vna cum aliis quæ magis onerant, q̃ prosunt, & q̃ reprehendendi. magis causa factę sunt, q̃ docendi: quo magis detestanda sunt hęc tempora, in quibus nullo alio maiori studio tenemur, q̃ parergis & impertinentibus quęstionibus onerare materias, ac reprehendere aliorum dicta. Vos dicatis positiones hic intelligi, vt diximus suprà in tex.
8 Ex hac glo. notant Docto. quòd† Azo fuit pręceptor Accursij.

In glo. in verbo, Publicũ, Addit gl. quod fuerat omissum in tex. s. quid esset publicum ius, & in quo consisteret ex l. i. §. Huius studii. ff. eo. vt s. in sacris, sacerdotibus, in magistratibus consistat allegat gl. tex. in §. Quia verò ita. in Auth. ut li. ma. & auię. colla. viii. vbi dr̃. ꝙ in uenerabilibus domibus, & sic in ecclesiis, in quibus peccatorum uenia peti debet, non sunt scelera admittenda, adducit enim gl. illum tex. ad exemplificãdum illud quod dr̃, ꝙ ius publicũ cõsistit in sacris, ut patet ex gl. in d. §. Huius studii. in verbo, In sacris, quæ illum eundem textũ allegat. Sed aduertatis ꝙ tex. noster elicitur ex lib. i. Institutionum ipsius Vlpiani, ut patet ex d. l. i. ff. eo. Vnde potius referenda sunt ad ea quę de diis & sacris Romanis in legibus cauebantur, ut facile est videre apud Cic. lib. ii. de Legibus: & eodẽ modo potest dici in tex. in epistolo. Inter claras. C. de summa Trini. & fi. catho.

vbi

ubi loquitur de sacerdotibus: Nam ex eodē loco Ciceronis facilè dignoscitur, quæ iura publica essent sacerdotes ipsos respicientia.

Ex hac eadē glo. colligunt Doct. q cùm ius publicū consistat in sacerdotibus, sacerdotes dici possunt perso
9 nę publicę: ex quo inferunt, q† alteri stipulari possit sa-
10 cerdos. c. Quamq̄. de vsur. lib. vj. l. j. C. de ijs, qui † i eccle. manu. §. Quantum. in Auth. qui mo. na. effi. le.

Circa quam quęstionem quia Doctores laiè se extendunt communis & vera resolutio est, q in ijs, quæ sacerdotale officium respiciunt, vt est restitutio vsurarum, & huiusmodi possint, in cęteris nō possint, & ita com-
11 muniter concludit in l. j. ff. eo. Melius inferretur ex hac gl. q†ex quo sacerdos est persona publica, iniuria eidē facta publica fit. i. pro ea detur publica accusatio. l. Si quis in hoc genus. C. de epis. & cler. Inferri etiā melius potest, q reipu. interfit plures esse sacerdotes in ciuitate, & q remotio sacerdotum lædit ius publicum, vt in not. casu scribit Alex. in cōsi. 101. Circa primum nume. 3. lib. vj. quia sacerdotes peccata hominum comedunt, & suis precibus ea delent & consumunt. iij. q. j. c. Nulli x. q. j. c. Quia sacerdotes. & multitudo facilius exauditur à Deo, cap. Fleat. de pœni. dist. j.

In glo. in verbo, Rei Romanę. Hæc glo. in antiquis codicibus nō reperit, nec tex. d. §. Ius aūt. aliquid facit.

In glo. in verbo, Spectat cùm seq. Declara, vt dixi in not. per tex. in d. l. j. ff. de autho. tuto.

In gl. De iure priuato. Glo. plana est, & benè respondet in j. & iij. q. de secunda videbimus in glo. sequenti.

In glo. in verbo, Tripartitè. Gl. per se clara est, sed mihi magis placerent exempla sequentis tituli, vt diceremus totum ius Romanum collectum esse ex præceptis naturalibus quę. s. circa procreationem & educationē filiorum, marisq; ac fęminæ coniunctionem versantur item gentium, vt sunt ea. s. quæ rerum dominia, & contractus concernunt: ciuilia verò, quæ & contractus de iure ciuili itroductos, adoptionē, patriam potestatem, capitis diminutionem, ipsasq; vsucapiōes, & alia iuris ciuilis inuenta respiciunt: & quamuis fortasse hęc iuri publico non cōueniant, hoc nihil refert, cùm non dicatur, q ius publicum sit tripartitè collectum sed priuatum tantùm, nec necessaria sunt exempla iuris priuati, quę conueniant iuri publico, quę procedant de iure naturæ, quia hoc esse nō potest: quod probo ratione inconuincibili: Publicum ius consistit in sacris, sacerdotibus, & magistratibus, ita dicit tex. in l. j. §. Huius studij. ff. eo. sed sacra, sacerdotes, & magistratus nō fuerunt de iure naturæ, sed sunt de iure gentium, ergo non debemus quęrere ius publicum in iure naturæ, in eo. s. iure naturæ, quod ponitur ad differentiam iurisgentium: probatur hoc per tex. in l. ij. ff. eod. vbi posita descriptione iurisgentium in fine. l. primæ ponūtur exempla sub his verbis, Veluti erga Deum religio, vt patrię pareamus: ergo religio in Deum, sub qua sunt sacra, & sacerdotes, necnon obediētia patriæ, quę nihil aliud importat, quàm magistratus, de iure gentium sunt: & ita omnia de plano procedent. Nam illud exemplum de iure naturę, Neminem cum alterius damno fieri locupletem, non intelligitur de iure naturę, sed de iure gentium, ut glos. innuit in d. l. Nam hoc natura: quod aper-
15 tè probatur ex eo, quòd†dominia de iure naturæ non erant distincta, sed fuerunt distincta de iure gentium, ut est tex. in l. Ex hoc iure. ff. eo. Non enim, potest dari damnum aut lucrum alterius, vbi nihil erat proprium. §. Seruus. infra de capit. dimi. ut benè aduertunt hic Doct.

Alia, quę circa hanc glo. & exempla eius congerunt hic Doct. alibi opportunius declarabuntur.

DE IVRE NAT. GENT. ET CIVI.

1 *Exempla rem apertius declarant.*
2 *Censtri peritia qualiter exponatur.*
3 *Ius naturale quid sit.*
4 *Coniunctio maris & fœminæ est de iure naturæ.*
5 *Alimenta liberis præstare est de iure naturæ, & quomodo, & qualiter dicatur etiam de iure ciuili.*
6 *Filio possunt denegari alimēta ex omnibus illis causis, ex quibus potest exhæredari.*
7 *Pater si occideret filium, qui unā ex causis cōtra patrē cōmisisset, ex quibus pōt exhæredari, nō incideret in parricidiū, sed teneretur tantùm. l. Corn. de sicarijs.*
8 *Mater tenetur usq; ad triennium lactare filios.*
9 *Humanum nō ab humo, sed ab homine dicitur, ideo de hominibus tantùm intelligitur.*
10 *Videmus, hoc uerbum refertur ad oculum intellectus.*
11 *Testis dicens, Vidi, de ijs, quæ sensu uisus non percipiuntur, saluatur.*
12 *Natura* } *idem uirtualiter sunt, & quid sit natura.*
13 *Deus* }
14 *Lex Mosaica habuit præcepta naturalia, indicialia, & cæremonialia.*
15 *Cœlum. i. aer.*
16 *Matrimonium præsumitur inter masculum & fœminam ex longa consuetudine de iure ciuili, secus de iure canonico.*
17 *Matrimonium ad sui perfectionem exigit copulam.*
18 *Matrimonium diuersis respectibus potest dici de iure naturali, gentium, ciuili, & canonico.*
19 *Sponsalia non sunt de substantia matrimonij.*
20 *Filius, quando habet unde se honestè alere possit, nō est alendus à patre.*
21 *Pater tenetur alere filium etiā post assignatā legitimā.*

IVS NATVRALE.

Diuisio Angeli tā tituli, q̄ huius principii, potest procedere. Ius naturale est quod oībus aīalibus cōe est veluti cōiunctio maris & fœminæ, liberorum procreatio, & educatio, h. d. ex l. i. §. Ius naturale. ff. eo. titu.

Casus figuratio in tex. diffiniente non est necessaria: Nam cùm in fine tituli pręcedentis dixerit ius priuatum, de quo dicturus erat, colligi ex pręceptis naturalibus, gētiū, & ciuilibus, & ut ea præcepta declararet. proposuerit rubricā de iure nat. gen. & ciui. ea declaraturus
1 diffinit, quid sit ius naturale, & exēplificat, vt rē clarius demonstret. l. Damni infecti stipulatio pertinet. in fi. ff. de damno infec. l. Scire oportet. §. pe. ff. de excu. tuto. In tex. ibi, Sed & omniū animalium, quæ in cœlo, quæ in terra, quę in mari nascūtur, aduertendum est, q tex. in d. l. i. in §. Ius naturale. ff. eo ex quo hic locus sumptus est, non ita dicit in emēdatis, sed hęc eius uerba sunt,
„ Sed omnium animalium, quę terra, mariq; nascuntur, auiū
„ quoq; cōe est. Inepta enim est expositio. glo. q aues in cœlo nascantur, dum in arboribus nascuntur, quorum radices in terra sunt. Vnde aut Triboniani error fuit, qui Vlpiani Verba aliter transtulit in hūc locum, aut legendum est (vescuntur) vt albi scriptum annotauimus. Sunt enim aues quædā, quæ in aere ex insectis vescunt, vt hirundines, & id generis: sed cùm totum hoc principium ad literam transcriptum sit ex d. l. j. mihi magis placet prior lectio, etsi videam Tribonianum aliqua

verba

„ verba illius tex.contempsisse: Theophilus tñhic ita in
„ quit, Ius naturale est quod ad omnia aoimantia, qoç i
„ terra, in aqua, Vel in aere sunt, extenditur
In tex.ibi, Videmus etenim Cætera quoq; animalia
2 istins iurisperitia censeri. Budæus in d.l.j. dicit se†non fa
cilè intelligere qualiter boc in loco verbum (censeri)
accipiat. Nisi me deterreret exēplū arcbetypi in d.l.j. vbi
hæc verba ita posita reperiūtur, ego libeutius legissem
(perita) non peritia, quasi ꝙ censerentur aīalia, & existi
marent perita hui⁹ iuris naturalis, sed qa oō est temerè
recedendū à vera lectura, interpretāda sunt illa verba,
Censeri peritia buius ioris.i.habere peritiam vel existi
mari perita, seu magis connumerari ioter perita huius
legis. Sensus enim clarus est, quāuis elocutio alibi rarò
reperiatur. Videndum est in Annotationibus.
3 Not. primò quid sit ius naturale. Est enim†illud ius,
quod natura oīa aīalia docuit, & quod cōe est omnibus
aīalibus. Erit ergo instinctus ille oaturę, vt ſm natoram
propriam quodcunq; aīal operetur: quod benè elicitur
ex l.j.ff.si quadru.pau.fecisse di. & idē dicit tex. in c. Ius
naturale.i.dist. vbi tñ magis ius gentium diffiniri vide-
tur, cùm ibi ius naturale restrictum sit ad homines.
4 Secundò oot.ꝙ†maris & fœminę coniūctio de iure
oaturę est, & descendit à iure oaturali: quod quidam in
telligūt in brutis tm̄. quæ restrictio fieri oō debet, quia
cùm tracter de ea cōinnctione, quę de iure naturæ est,
& cōpetit oībus aīantibus, necesse est, vt intelligat etiā
de ea coniunctione, quę ipsius etiam hoīs sit propria:
quod pater in illis verbis, Nam ius istud noo solum hu-
„ mani generis propriū est &c. Vnde intelligas, ꝙ ille in-
stinctus naturalis coniunctionis ad propagandā sobolē
dr̄ esse de iure naturæ, quę perpetuitatē sui quęrit hoc
modo, qui instinctus ita est in hominibus, sicut io bru-
tis. quāuis postea ciuilibus constitutionibus, necnon &
religionis & honestatis causa cōiunctio ipsa receperit
apud nos diuersas leges ac prohibitiones, de quibus di-
cemus in glo. quod suadent quę ex Arist. & alijs refert
Gellius lib.xix.c.ij. ꝙ coitus & gustus cum belluis ma-
ximè communis est.
Tertiò not.ibi, Hinc liberorom procreatio & educa-
5 tio, ꝙ†alere liberos dr̄ de iure naturę: quod intellige (vt
dictum est) de coniunctione.s. ꝙ ille instinctus naturę,
quo impellimor ad alendos filios, dr̄ de iure natorę, nō
autē necessitas, qua astringimur: qa q̄uis illa necessitas
sit īducta à l.ciuili ī defectū deprauatæ volūtatis paren-
tū. qñ.s. pietatē paternam deserunt, & illa se exuūt, tñ il
la introducta est ratiōe naturali, eò ꝙ pater eo casu (vt
dixi) videtur deseruisse officium paternom. l. Si quis à li
beris.ff.de lib.agnos. & per totū illū titulū: & ꝙ hoc in
stinctu naturali fiat in nobis, pulchrè dicit Quintilia. li.
„ 2.c.17.in fi.ibi, Nam & moliri cubilia, & nidos texere,
„ educare fœtus & excludere, quin ēt reponere ī hyemē
6 alimēta. Circa quod†nota, ꝙ in oībus illis casib. in qui-
bus filius potest exhæredari ex xiiii.causis, de quibus io
Auth. vt cum de app.cogoo. §. Aliud quoq; capitulum,
possunt ei alimenta denegari gl. in verbo, Detulerit io
d.l.Siquis à liberis.§.Si iudex.ubi Bar. & Docto. tradunt
maximè Claudius in l. i. §. Ios naturale. ff. eo. seq. Ca-
gnolus in l. Iura sanguinis. ff. de regu. iur. num. 7. Ra-
tio aūt prędictorum est, quia cū filius vnū ex prædictis
cōmisit io patrem, videtur desinere esse filius, & lex nō
habet illū amplius pro filio, & cum ipse se exuerit pie-
tate erga patrem, lex exuit illom oībus priuilegiis filia-
tionis, nec habetur in aliquo ut filius: quinimmo & si
7 pater†illum occideret nō teneretur l. Pompeia de parri
cidijs. sed simpliciter l. Cor. de sicariis, Bar. per illū tex.
in l. Diuus.ff.ad l. Pompe. de parri. & quod dictū est de
alimētis intellige in vtroq; parēte, qa ita pariter respe
ctu filii tenetur pater, sicut mater, & èconcrario, licet
qñ postea est contentio inter patrem & matrē quis edo
8 cet, & alat, dici soleat, ꝙ†mater vsq; ad triennium lacta
re tenet, vlterius pater, gl. est ubi Bal. in l. pe. C. de pa.
pōt. in l. Si cōpetenti. C. de alen. lib. quod declarandū est
ꝑ ea, quæ tradūt Bar. & alii io l. Alimēta. C. de neg. gest.
Quartò not. ꝙ licita cōiūctio maris & fęminę apud
oos matrimonium appellatur: quid autem sit matrimo
nium, declarat infrà in titulo de pa. potest.
9 Quintò not.ibi, Non solùm humani generis, ꝙ†q̄uis
omnia animalia ex bumo cōstent, sicut homo, tñ huma
num genus de bominibus tantū dr̄: sed ea ratio petēda
à Grāmaticis est, & q̄uis ſm Varro. homo ab humo di-
catur, tñ humanum non ab humo, sed ab homine deri-
uatur, & ideo ad eos tantùm restringitur.
10 Sextò not.ibi. Videmus etenim, &c. ꝙ†dictio ista (vide
mus) refertur non solum ad oculum corporeum, sed ad
oculū etiā intellectus: de quo per Doct. in l.i. in fi. prin.
ff. de verb. obli. ubi Alex. ex quo ioferri solet ad dictū te
11 stis dicētis in causa sciētię†vel aliter, se vidisse id, quod
oculis cerni non potest, sed iudicio intellectus percipi
Bart. io l.i.ff. de aqua quoti. & de hoc est bonus tex. in l.
Item apud. §. Siquis sic. ff. de iniurijs. l. Si Tirio: & mihi.
io princ. ff. de leg. ii. l. i. §. Idē Pōponius. ff. deposi. in quo
significatu & passim apud Latioos authores inuenitur.
12 In glo. prima, dū primò†exponit natura.i. Deus, q̄uis
13 oatura & Deus idē sint uirtualiter, vt inquit, †Seneca in
„ lib. de beneficiis, dū ioquit, Quid aliud est natura, quam
„ Deus, & diuina ratio toti mūdo partibusq; eius inser-
„ ta? Ergo nihil agis ingratissime mortaliū, qui te negas
„ Deo debere. sed naturæ, quia nihil natura sine Deo est,
„ nec Deus sine natura, sed idē est uterq;, nec distat offi-
cio. Attamē naturā appellare solemus illā naturalē Dei
operatioo ē, quæ mētibus nostris insedit, cuius ipse De⁹
author est. c. Flagitium. 32. q. 7. & ita accipi debet bic na
tura.i. instinctus & inclinatio illa nobis insita à natura
est enim vis quædam, quę in animo est.
Dum postea subdit, Et nominatiuè & ablatiuè &c.
dic, ꝙ verbum (natura) oominatiuus est, & nemo dubi
tat de hoc, excepta glo.
In ea glo. ibi, Pro iure pactorū. Dic, ꝙ ualde errat gl.
nam q̄uis in suis edictis Pretores oaturalem æquitatem
sequerentur, tō sua edicta sunt portio iuris ciuilis, noo
naturalis, vt. j. eo. §. Constat. & §. Prętorum. Nā pleræq;
leges rationi naturali innituntur, tñ à iure naturali vel
inuētione, uel qualibet alia causa, ob quam etiam à no
mine ipso recedimus: & idem dicas de eo, quod dr̄ de
restitutionibus per tex. in l. i. ff. de mioo. nam & illa ex
edicto Prætorio est, & sic est ius ciuile.
In ea glo. ibi, Sed ſm Cañ. Docto. bic declarant & be
14 oè, & in l. i. §. Ius naturale. ff. eo. ꝙ†lex Mosaica habuit
diuersas leges: aliæ enim cęremoniales fuerunt, aliæ iu
diciales, aliæ morales, unde benè morales fuerunt natu
rales, sicuti. x. præcepta, quæ etiam per aduentum Chri
sti remanserunt, pręcepta verò cæremonialia & iudicia
lia fuerunt sublata, quia non erant naturalia. stetissent.
enim si naturalia essent. §. naturalia. j. eo.
In fi. glo. Errat (ut diximus) qa casus ē nominatiuus.
15 In glo. in verbo, In cœlo. Dum†exponit cęlum pro
aere. de hoc tex. in l. Aequissimum. §. Si tamen. ff. de vsu
fru. ibi, Nisi cœlum agri corrumpant.
Sed dum dicit, ꝙ aues nascūtur in arboribus, & ideo
in cœlo, malè dicit, ut declarauimus in textualib. ideo
dic, ut ibi. Nec §. Apium. facit, quāuis enim dicātur con
sidere in arbore, tñ per hoc ibi non nascuntur, & si na-
scerentur, nasci dicerentur in terra, non in cœlo.
In gl. Hinc. Dic. i. ab hoc naturali instinctu nobis in-
sito prouenit appetitus ille propagādæ sobolis, & cōiū
ctionis maris & fœminæ cum enim sint uerba Vlpia. in
l. 1. ff. eo. noo possunt interpretari, vt interpretatur glo.

In glo.

In glo. Cõiogatio. Dic (ut diximos alias) ꝙ quamuis nuptias noo coneubitns, sed consensus faciat, hoc ẽ ex eo, quia nuptię & matrimonium pro eodem supponũt ꝭ.de pa.potest. in prin. & sic sit cõmunctio illa regula ra a iure ciuili: sed hic non loquitur de ea, cùm loquatur de coniunctione communi alias animantibus; ideo oon potest intelligi de cooiunctione animorum, cùm ea animantia sensu, idest intellectu careãt. l. i. ff. si quad. pau. se. dica. Et dum dicit, quòd nuptias nõ concubitus, sed consensus facit, dicatis ꝙ hoc intelligitur in vnico
acto rantùm, sed si haberet quis consuetudioem cum
16 muliere, de iure ciuili matrimonium pręsumitur. l. In li
beræ. ff. de ri. nup. sed de iure canooico secus; quoniam
præsumitur fornicatio. glo. in c. Illud. de præsump. in
verbo, Vxore, & hoc est uerum respectu ipsorũ coeun
tium, non autem respectu filiorum, Abb. in c. Lator. qui
filii sint legi.

17 Et dum dicit, ꝙ † consensus nõ concubitus facit, dicatis, ꝙ hoc est uerum, vt dicatur matrimonium, sed non ad sui perfectionem. c. Debitum. de biga. ubi dr, ꝙ duo sunt in cooiugio, coosensus animorum, & corporum cõmixtio. facit tex. in c. Ex publico. de coouer. coniuga. ubi interpretãtur oerba euangelii, Non liceat uiro dimittere vxorem, intellige, post corporũ commixtionẽ: nam antè causa religionis relinqui potest, vt not. hic Ang. sed postea non: dic, ut per eum.

In glo. io verbo, Matrimonium. Glossa exponit. i. effectũ matrimonii: Tu intelligas simpliciter: cùm enim cõiunctio maris & fœminæ io diffinitioẽ matrimonii ponatur, ut geous, dicendum est ipsum matrimonium esse illam couiunctionem, oon autem coniunctionem esse effectum matrimonii, cùm (ut dictum est) quamuis hodie matrimonium consensu, noo cõcubitu fiat, hoc intelligeodum est, si simpliciter contrahatur, sed vt perfectum sit matrimoniom, necessaria est ipsa coniunctio, vt diximus suprà: quinimo si ad hoc, vt noo possit dissolui matrimonium. & sic ad hoc, vt habeat illam indiuiduam vitę coosuetudinem, exigitur commixto corporum, nõ possumus dicere sine ea esse matrimonium saltem perfectum, quod nihil aliud est, q̃ coniunctio illa, quæ indiuisibilẽ uitę coosuetudinem continet. vt. ꝭ. de pa. pote. in prin. Est enim copula, quæ perficit matrimonium, & facit illud iodiuiduum. c. Verum. de cõuer. coniug. & hinc est, ꝙ ecclesia nõ separat, oec dispensat io matrimonio cõsummato per copulam, vt late Ripa. lib. ij. Respon. de rescrip. c. j. & ij. Soz. coosi. 28. lib. j. Deci. consil. 112. circa fin.

18 In ea. glo. ibi, Et sic nota. Verum est, ꝙ diuersis respectibus matrimoniũ potest dici esse diuersorũ iurium, habito respectu ad diuersa. Si enim originẽ inspicimus, cùm ab instinctu illo naturali procedat, potest dici de iore naturę, prout autem postea receptum est ab hominibus, & moderata illa coniunctio maris & fœminæ, quę brutorũ in morem passim & temere fiebat, & propter filiorum iocertitudinem redacta ad certas mulieres, potest dici de iure gentium: Si verò formam ipsius matrimonii, soleonitatum, ac quarnodam nuptiarũ prohibitionem inspicimus, potest dici de iure ciuili, quo iure prædicta inueota suot: si prohibitionem certorom graduũ, de iure diuino. c. Literas. de resti. spolia. si formam verborum, de iure canonico. Vnde in hoc est aduertendum, ꝙ tunc potest dici matrimooium de iure naturæ, quando coniunctionem inspicimus, & de iure ciuili, quando formam & solẽnitatem, & sic de cęteris, ideo nõ absolutè & simpliciter, sed habito respectu ad id. de quo tractamus.

In ea. glo. in fi. Dic, ꝙ hæc gl. benè dicit, ꝙ matrimonium hodie potest dici de iure ciuili, eò quia à iure ciuili addita est forma & solennitas, & prohibitio, & hęc
gl. melios loquit, q̃ gl. in d. l. Ius ciuile. quæ sponsalia in
19 telligit esse de substãtia matrimonii, qđ † falsum ẽ, cùm
possit & sine eis matrimoniom fieri gl. l. i. ff. de sponsa.
Item dum uidetur uelle, ꝙ consensus de pręsenti sit de
iure ciuili: nam in otroq; gl. illa malè dicit, cum consen
sus iuris naturalis sit. l. i. ff. de pactis.

In glo. in uerbo, Et educatio. Dic, vt dixi io notabilibus, & dum. gl. alleg. tex. in d. l. Scripto. in fi. illa lex oon facit ad hoc, ad quod allegatur: loquitur enim, ut uotũ naturæ sit commune & pareotum, ot in bonis eorum succedãt filii, hic verò agit de alimentis: sed gl. decepta forsan fuit, quia putauit illum tex. loqui de legitima filiis debita, de qua eadẽ ratio habetur, quæ & de alimentis, sed ille tex. loquit generaliter in hæreditate vniuersa, vt patet ex eius uerbis ibi, Cùm parentes ad boa liberorum &c.

In glo. ibi, Et ad hoc etiam tenetur parens. Hæc uerba in aliquibus exemplaribus Accorsii ooo habeotur,
20 facit tex. in l. fi. ff. de libe. agno. & ex ea habetur, ꝙ quan
do filius potest aliunde se alere, pręsertim ex aliquo ar
tificio, non est alẽdus à patre: quod intellige, si illud ar
tificium honestum sit, & possit s̃m qualitatem persona
rũ honestè exerceri. l. Nepos Proculo. ff. de uerbo. signi.
21 & ita declarat Bar. in d. l. Siquis à liberis. Non † tamen
qood alias dicebam, ꝙ vsq; adeò uerum est, ut parentes
ad alendos filios teneatur, ꝙ hoc onere nõ liberentur,
etiam si legitimam illis assignauerint, tex. est in l. Libertus
qui operarũ. ff. de ope. lib. Alex. in l. Si cum dotem. §. 1.
ff. solu. matrimo.

§. IVS AVTEM CIVILE.

1 *Populus quiliber potest sibi condere ius ciuile, & quando, & quo modo.*
2 *Pat. a impositio spectat ad habentem iurisdictionem.*
3 *Statuta, q̃ sibi quisq; populus facit dicũtur ius ciuile.*
4 *Ius ciuile quid sit.*
5 *Relatiuum quis uel qui an, & quando restringat, uel declaret.*
6 *Lex* } *differunt.*
7 *Consuetudo.*
8 *Copula ponitur inter diuersa.*
9 *Iuris communis appellatione an ueniat ius gentium, uel Romanorum.*
10 *Statutum, ꝙ in casibus non decisis recurratur ad ius commune, intelligitur Romanorum.*
11 *Ius ciuile unde dicatur.*
12 *Ius gentium est ratione naturali introductum.*
13 *Ius gentium apud omnes gentes pariter seruatur.*
14 *Testamentum factum ab Italo in Numidia uel in Babylonia coràm duobus testibus ualet.*
15 *Populus Rom. usus est partim proprio, partim communi iure.*
16 *Materiæ non sunt confundendæ.*
17 *Lex in dubiõ intelligitur secundum materiam tituli.*
18 *Ius ciuile an, & quando comprehendat Prætorium.*
19 *Vsucapio tollit potius ius gentium, q̃ naturale.*
20 *Vsucapio ratione naturali introducta est.*
21 *Cessante causa cessat effectus.*
22 *Religio erga Deum* }
23 *Obediẽtia erga patriã & parẽtes* } *sunt de iure gentiũ.*
24 *Defensio suiipsius.* }
25 *Patria preferenda est parentibus data pari necessitate, & quando.*
26 *Filius sciens periculum imminere patri, & desciens, uel non reuelans, punitur vt parricida.*

Diuiditur

Diuiditur in quatuor partes, vt alias diximus. In prima ponitur distinctio, ꝙ oēs
populi aut proprio inre vtuntur, aut com
muni oīum gentium, In secunda declara-
tur quid sit ius proprium: In tertia quid
cōe & gentium: In quarta dicitur, ꝙ Po. Romanus vtro
que iure vsus est. secunda ibi, Na quod, tertia ibi, Quod
verò, quarta ibi, Et populus.

Casus literaliter figurat potius per modum cōtinua
tionis: cum enim videndū esset de tribus his iuribus, &
visum iam esset de naturali, sequebat̃ videre de iure gē-
tium: & ciuili: & cum hæc iura sint communia hoibus
tantum, non videbantur in noīe diuersificanda sm̃ esse
eiusdem speciei: Cuius contrariū decidit̃, & dr̃, ꝙ diuer
sa sunt, diuersitas aūt sumitur ab origine, declarando, ꝙ
qñ ius apud oēs gentes peræq; obseruatur rōne quadā
naturali, tunc est ius gentium: qñ vero ex dispositione
particulari huius vel illiꝰ ciuitatis, quod ius ex moribus
diuersarū ciuitatū etiā in se diuersificatur, illud appella
tur ius ciuile, quasi ius illius ciuitatis: & quia de iure
Romanorum tractandū erat, subdit Po. Ro. partim suo
proprio iure, partim communi vsum esse.

Sūmatur vt alias dixi. Quilibet populꝰ aut iure à se
sta tuto vtit̃, quod dicitur ius ciuile, aut cōmuni homi
num naturali ratione introducto quod ius gentium vo
catur: & Po. Ro. vtroq; vsus est h. d. & sumitur hic tex.
ex l. Omoes popnli. ff. eo. titu.

1 Primò not. ꝙ oēs † populi possunt sibi condere ius ci
uile, & sic statuta: & qm̃ hęc materia latè tractatur per
Bar. in l. Oēs populi. ff. eo. & eius Repet. impertinenter,
quinimmo contra pręcepta Imperatoris. s̄. ti. i. §. His igi
tur, trāsplantatur & transfertur per Io. de Pla. & Ang. in
hunc locum, ideo vos omissis superfluis dicatis, ꝙ qui-
libet populus non carēs iurisdictione potest facere sta-
tuta. l. i. C. de eman. lib. l. Vt gradatim. §. i. ff. de mune. &
hono. & intellige statuta etiam iuri cōmuni cōtraria: fa
cit tex. in l. Ius pluribus. ff. de iusti. & iu. ibi, In quacūq;
ciuitate, cum non quælibet ciuitas haberet iurisdictio-
nem. l. Si duas. §. j. ff. de excu. tuto.

Hoc tñ non procedit, si princeps est pręsens: nā hoc
casu exigitur eius cōfirmatio, vel licentia, Bald. in l. Hu-
manum. in. 3. not. C. de legi.

Itē etiā non procedit quòad impositionē pœnæ, Nā
2 non † hñtes iurisdictionē nō pñt imponere pœnam vio-
lantibus statuta: quia pœnę impositio spectat ad hñtem
iurisdictionē c. Sine de coniugij. §. In hoc. 33. q. 2. Ang.
& Alexan. in l. j. ff. si quis ius di. non obtemp.

3 Secundò not. ꝙ statuta, q̇ sibi † quilibet populꝰ facit,
dñr ius ciuile, ita probat iste tex. ibi, Vocaturq; ius ciui
le, & tex. in d. l. Oēs populi. ff. eo. ti. Alibi dixit Cic. ī To-
4 picis, ꝙ ius ciuile est † æquitas cōstituta ijs, qui eiusdem
ciuitatis sunt ad res, suas obtinēdas. Est enim ius ciuile
ius quoddam locale, ex vsu, necessitateq; rerum latum,
quo loco circunscribit̃, & supplendis ijs, quibus cuiq;
loco opꝰ est, destinat̃, & tollit ea, quę illi loco nocitura
essent, vt hic scribit Theophilus, ponens exempla legis
Lacedęmoniorum & Atheniensiū. Et hinc est, ꝙ Arist.
dicebat lib. 3. c. 6. Politico. & lib. 4. c. i. ꝙ hoc ius est ac-
cōmodatum loco, tempori, naturęq; personarum.

Tertiò not. ibi, Oēs populi, qui legibus & moribus
5 reguntur, sm̃ gl. hic in verbo, Legibus, ꝙ † relatiuū quis
vel qui ponitur restrictiuè: quæ intelligentia reproba-
tur per oēs tam hic, q̄ in d. l. Omnes populi. ratio autē,
quare reprehenditur, est, quia dicūt, ꝙ qñ qualitas adie-
cta p relatiuum cōpetit cuilibet de genere cui adijcit̃,
non ponit̃ restrictiuè, sed declaratiuè, & ita nec auget,
nec minuit, prout est natura declarationis l. Hęredes
palàm. §. Sed & si notam. ff. de testa. l. Adeò. §. Cum quis.
ff. de acqui. re. domi. at nullus est populus, qui non le-
gibus, vel moribus regatur vt ipsi præsupponunt, meri-
tò ista qualitas, quæ adijcitur per relatiuum qui, decla-
rationem inducit non restrictionem: & quamuis commu
nis omnium resolutio hæc sit quò ad tex. nostrum, di-
cantq; Docto. hanc gl. improuidè locum fuisse, mihi
videtur, ꝙ glo. optimè saluari possit, quia Doct. in repre
hendo hanc gl. præsupponunt illud, quod disputatur.
Vt enim cognoscamus, an relatiuum (qui) in hoc tex. re
stringat, necesse est ex doctrinis eorum videre, an com-
petat cuilibet de genere, & ad videndum hoc necesse
est cognoscere, an aliqua gens sit, vel aliquis populus,
qui nec legibus, nec moribus regatur, & hoc est, quod
præsupponūt Doct. pro constanti, ꝙ nullus inueniatur
populus talis: gl. autem præsupponit contrarium, vt pa
ret. j. in gl. in verbo, Legibus & ideo quæstio potius est
facti, q̄ iuris, & cum hodie repertæ sint plures gētes ac
populi, qui nullis patrijs institutis regunt̃, vt scripserūt
qui noui huius orbis situm atq; hominum mores me-
moriæ mandarunt: ergo possumus dicere, ꝙ etiam rela
tiuum possit hic stare restrictiuè: Benè verum est, ꝙ re-
gula tradita per Doct. vera est, ꝙ si qualitas adiecta per
relatiuum cōpetit cuilibet de genere, stat declaratiuè:
si nō competit, stat restrictiuè. l. Ea tñ adiectio. ff. de le-
ga. iij. nam ibi oia, quæ habebat testator, non erant para
ta gratia vxoris, & ideo illa verba, Quæ vxoris gratia pa
rata sunt legatum restringunt: & hæc vera sunt, nisi ad-
iecta esset copula, vt probatur in d. l. Ea tñ adiectio. pu-
ta, si dictum sit, lego vxori oia ornamenta & quæ eius
causa parata sunt, nam veniunt in legato parata gratia
vxoris, etiam quę ornamentorum appellatione nō con
tinerentur. & hæ sunt principales doctrinę, quę in hac
materia traduntur.

6 Quartò. not. ibi, † Legibꝰ & moribus, ꝙ differunt lex
7 & cōsuetudo. † Natura enim copulæ est copulare diuer
8 sa, vt est gl. quę semper † allegatur ad hoc in rub. ff. de iu.
& fa. igno. tradit Decius in c. Maioribus. de prębē. q̄uis
enim eandem vim habeant lex & consuetudo. l. De qūi
bus. in. fi. ff. de legi. tamen in modo introducēdi diuersa
sunt, vt dicemus inferius in §. Constat eo. tit.

Quintò not. ꝙ omnes populi partim suo proprio iu
re vtuntur, partim iure gentium. concor. tex. in d. l. Om
nes populi. vnde hic sumitur.

9 Sextò Not. ibi, Partim cōi omnium hominum, ꝙ † ap
pellatione iuris communis venit ius gentium, quod no
ta. non benè sumitur ex hoc tex. iudicio meo. Nō enim
hic dicitur simpliciter appellari ius commune sed ius
commune omnium hominū, illa enim adiectio) oīum
hominū) ostendit ius cōe ipsius gentibus, hodie enim
iuris communis appellatione venit ius cōe Romano-
10 rum. Et ideo si statutum † diceret, ꝙ in casibus nō deci-
sis recurratur ad ius commune intelligitur de iure Ro-
manorum, vt tradit Alexan. post alios in d. l. Post dotem.
colū. ante penul. ff. solu. matrimo. Decius in c. Licèt cau
sam. colū. iii. de probatio. & in statuto Pisano ita consu
luit Decius in consilio. 469. in fin.

11 Septimò not. vnde dicatur ius ciuile, & quare. † Dici-
tur enim ius ciuile, quasi ius proprium illius ciuitatis,
de quo dicetur in glo.

12 Octauò not. ꝙ ius gentiū † naturali rōne introductū
est, & quamuis aliqua uideantur introducta à iure gen
tium contrà naturalem dispositionem ac rōnem, tñ in
spectis moribus hominum nihil iam contrariū iuri na-
turę introductum est à iure gentium, quod non natu-
rali ratione introductum fuerit, ut dicemus inferius
in §. Ius aūt gētium. Est. n. quodlibet ius siue gentium,
siue ciuile, aliqua naturali ratione fultū, quamuis & ius
hoc gentium secūdum, & ius ciuile facto potius homi-
nis nitatur, q̄ ratione naturę.

13 Nonò not. ibi, Pereq; custoditur, † ꝙ ius gentiū apud
omnes

oẽs gentes æqualiter seruaꝛ̃,& iden per hunc tea.respõ 14 dit alias Bal.de facto consulius ꝙ†testamentum factũ i Nnmidia à quodam Italo cũ duobus teslibus valebat, quamuis. vij. adhibi non essent quia cùm non docere tur de aliquo particulari iure illius loci debebat ius gẽ tium seruari,quod seruatur peræq;, ẽm quod ius in ore duorum stat omne verbũ. ita idem refert se respondisse in l.Ius ciuile.ff.eo.& alias idem Bal. idem respondit in testamenro cuiusdã Anconitani facti cum duobus testi bus in partibus Babyloniæ,vt idẽ refert.in l.ij.C.quem admodũ.testa. ape. & quia in contrarium solet allegari Bar.in l. Qui à larronib⁹.ff.de testa. qui videtur velle, ꝙ testandum sit ẽm ius ciuile Romanorũ, tñ quia non est materia huius loci,dicatis,ꝙ Corne.in d.l.ij.tenet con tra Bart.Laborat tñ pro cõcordia Io.Bap.i repeti.l.Omnes populi.ff.eo.col.iij.& ibi videndum est.

15 Decimò not.Populũ Ro.vsum † fuisse partim iure gẽ tinm, partim iure proprio , vt alij etiam popnli: qnod patet.ex ijs,quæ habenetur in l.Ea hoc inre.ff. eo.tit.

Vltimò not.ibi,Quæ singula qualia sint suis locis ꝓ- 16 ponemus,ꝙ† materiæ nõ sunt confundendę, sed quęli bet tractanda est suo loco:solet ad hoc allegari tex.in l. Imperator.ff.de in diẽ adiec.qui tea.potius allegandua 17 est ad hoe,†ꝙ lea snb aliquo titulo & tractatu posita in dubio intelligitur loqui de materia illi⁹ tituli , quod di xit gl.in l.fi.in princ.in verbo,Posse. ff.decondi.inde.

In glo.in verbo , Diuiditur.Glo.exponit diuiditur, idest vnum ab alio cognoscitur : Tu dic potius diuiditur.i.distinguitur.

In glo.in verbo,Legibus.Dicit gl.quosdam populos esse,qui solis moribus regũtur, quosdam solis legibus, quosdã nec moribus,nec legib⁹,vt homines syluestres. Quãuis hæc gl.vt diai in not.reproberur cõiter per Docto.hic,& in d.l.j.Omnes populi.tñ porest exẽplificari in §.Ea nõ scripto.ĩ.eo. vbi dr̃ Lacedęmones moribus viaisse,Athenienses scriptis legibus: de tertio aũt mem bro potest poni exẽplum in hoc nouo orbe. vt diai in not.Cùm ergo tex. possit intelligi de illis populis , qui vtroq; iure reguntur moribus.s.& lege,nõ inconuenit, ꝙ relatiuum ster restrictiuè, eùm reperiantur aliqni po puli.qui solis legibus , aliqui qui solis moribus, aliqui qui neutris vrunitur.

In glo.Communi dic potius eo iure , quod naturali ratione inter omnes gentes peræq; custoditur , vt dicit tea.in versic.Quod verò.

In gl.Ius ciuile. Dic,vt alias diximus , ꝙ quãdoq; ius 18 ciuile† strictè ponit,& ponitur ad differentiam Prætorij,quandoq;largius,& comprehendit Prætoriũ, & omne illud ius,quod à populo Ro.quoquo modo constitutum est , quãdoq,largissimè , & capitur pro naturali vel gentium recepto à iure ciuili, siue simpliciter receptũ sit,siue aliquid additum,vel mutatum, & ita probatur.in l.Ius ciuile.ff.eo.

In ea gl.in prin.Glossa benè declarat,ꝙ hic ius ciuile ponitur ad differẽtiã turis naturalis vel gentiũ : sed lea municipalis,de qua in d.l.j.C.de emen.libe. non dr̃ ad differentiam iuris gentium, sed ad differẽtiam iuris communis Romanorum . Municipale enim ius dr̃ priuatum ius cuiusq; ciuitatis,quod quamuis possit appellari ius ciuile illius ciuitatis, puta , ius ciuile Mutinensium,tñ ita distinguitur ad differentiam vniuersalis iuris ciuilis Romanorum.

In ea glo.ver.Secundo modo.Dic,ꝙ ille tex. non magis intelligitur de legib⁹.xij. tabularum , q̃ de vniuerso corpore iuris ciuilis,cùm dicat, Hoc igitur ius nostrũ: totum enim corpus iuris ciuilis amplectitur,quãuis gl. ibi,& malè referat tantùm ad leges.xii.tab.

In ea.glo.ibi,Quintò quicquid scriptũ.Melius põderasset glo.illũ tex.dum dicit,Proinde nec iuris quidem ,, professoribus ius dicent: qui enim profitentur ius ciuile,omnes eius partes profiteri necesse est.

In ea.glo.ibi,Vel detrahitur iuri naturali,vt in vsucapionibus.Hæc gl.malè loquitur: dicere enim ꝙ per vsucapiones est detractũ iuri naturali,nihil aliud est dicere q̃ ꝙ dominium esset de iure naturę,quo dñs per vsucapionem de iure ciuili priuaꝛ̃ : quod est falsissimũ , eùm dominia distincta fuerint de iure gentium l. Ea hoc iure.ff.eod.titu.& ita glossam reprehendunt Doct. in d.l. 19 Ius† ciuile.Nam vsucapio ipsa & ꝓscriptio tollit potius ius gentium secundarium,quo dominia fuerunt distincta,q̃ naturale, secundùm quod nõ dabatur meum,nec tuum d.l. Ex hoc iure.quinimmo ad vnum aduertaris, 20 ꝙ† imo vsucapio & ꝓscriptio rõne & æquitate naturali suadẽte introducta est , & hoc est, quod dicit tex.in l. j.ff.de vsucap.bono publico introductam esse vsucapionẽ:q̃uis enim naturali rõni aduersetur, vt quis locupletetur cum aliena iactura.l.Nam hoc natura ff.de condi. inde.tñ ad remouendas lites,& ne rerum dominia semper essent in incerto , inuenta est vsucapio , ne semper hoies de rerum dominio inter se contenderent : cùm enim oia præcepta tam naturalia, ꝙ ciuilia,ad hoc vnũ maximè tendant.s.ad bonum, totı⁹ vniuersi, quãuis ad hoc bonum , & ad conseruationem totius cõueniat neminẽ cũ alieno dãno locupletem fieri d.l. Nam hoc natura.tñ hoc non conuenit, qñ rerum dominia remanerent in confuso, quia confusio bonorum paci & cõcordiæ hoium aduersatur: finis aũt oium legũ est,vt in pace viuatur,vt patet in proœ.Gregoriano in princ.vnde cùm ipsa vsucapio introducta fuerit rõne concordiæ & pacis habendæ inter hoies, qui finis est oium legum , & ẽm naturalem rõnem propter illam cognationem, quã inter nos natura genuit.l. Vt vim. ff.eo. ideo meritò dr̃ bono publico introducta , nec rõni naturali aduersari , sed eum ea conuenire. Fuit enim expediens propter pacem & concordiam habendam inter hoies,vt statueretur certus terminus, infra quem qui res suas nõ cognoscerent,earum dominium amitterẽt:& ideo non est dicendum,ꝙ vsucapio ipsa sit introducta contrà naturalẽ æquitatem, quia illa æquitas naturalis, qua nõ licet aliquem cum alterius dãno locupletem fieri,tendit ad bonum publicum,& ad debitum finem conseruationis pacis,& concordiæ inter hoies , & ipsius humani generis sed hæc rõ cessat , quia in casu vsucapionis aliter expedit ad bonum publicum & cõseruationẽ ipsius pacis, 21 & ideo † cessante causa cessat effect⁹.l. Adigere.§.Quãuis.ff.de iu.patro.c.Cùm cessante.de appel. & ideo non est dicendum,vt dicit gl. vsucapionem esse contrariam iuri naturę,sed immo naturali æquitati ac rõni maximè conuenire , & saluatio Christophori hic nihil valet , vt per se quilibet cognoscere porest.

In gl.in verbo,Naturalis ratio.Dic,ꝙ in §.Singulorũ. probat quod dicit gl.in illis verbis, Quod cum ipso genere humano rerum natura prodidit. Intelligitur enim ille tea.de illa rõne naturali,quę insita est animis oĩum : quod aũt gl.subdit:ꝙ ideo est immutabile per tex.in d. §.Sed naturalia.quamuis aliqui glossam reprehendant: Vos dicatis,ꝙ glo.benè dicit,quia ille tex.in §. Sed naturalia non loquitur de iure naturali , sed de iure gentium,vt patet in illis verbis , Quæ apud omnes gentes peræq; obseruantur.

22 In glo.in verbo,†Vtuntur.Glossa exemplificat ius gẽ 23 tiũ in religione erga † Deum, in obedientia parentibs, 24 & patrię , necnõ † in defensione.Hæc enim oia de iure gentium sunt,cùm cõi opinione in hæc consensum sit, vt inquit Quintilianus lib.v.c.x.Deos esse, præstandãq; pietatem parentibus. Addit hic Theophilus complures ,, leges iurisgentium, Inquit enim , Exempla autem eius ,, sunt cędes vetari , adulterium puniri , furem pecunia

mul-

„ mulctari,qm & in pecunia nos lædit. vt debitor memo
„ rem se ostendat beneficij & gratum aduersus eum, qui
„ in rebus angustis necessitati ipsius succurrit, vt seruus
„ domini iussis, quæ lex non prohibet,dicto sit audiens,
„ vt contractus celebrentur,donationes fiant,testamen-
„ ta conscribantur.Et dum Ang.primò ponit,cui potius parendum sit,an patriæ vel parentibus,& communiter Doct.concludút,q data paritate terminorum, & sic pa-
25 ri necessitate patriæ & † parentum,tunc patria præferenda esset,tex.est in l.Postliminium.§.Filius.ff.de capti.& postli.re.l.Minimè.ff.de reli.& sump.fune.tradit Soz. consi.35.col.fi.libro.j.quod intellige verum, quàdo verteretur commune periculum vtriusq;,q si de commo-de pecuniario ageretur,patri potius,q patriæ ferre opē filij tenerentur,l.pen. vbi hoc notatur.ff.de posthu. In
26 quo vnum aduertendum est, q † filius deferens in periculo patrem, vel sciens patri imminere periculum, & non reuelans,punitur vt parricida.l.Vtrum.ff.ad l.Pompeiam de parri.

In gl.in verbo,Suo. Dic generaliter suo iure.i.à se cō posito,nō pro se,Ius enim ciuile est,quod populus Ro. pro se & imperio suo statuit, sine lex sit generalis,siue alia pars.§.Constat.j.eo.& in hoc non est difficultas.

In glo.Quæ singula. Prima opi.glossæ & declaratio vera est propter illa verba (suis locis) & ita dicas quò ad sequen.glos.quæ in se claræ sunt.

§. SED IVS QVIDEM.

1 *Solonis &* } *leges, & qui fuerunt.*
2 *Draconis* }
3 *Quirites unde dicti.*
4 *Ius ciuile ab unaquaq; ciuitate nomen accipit.*
5 *Iuris ciuilis appellatione in dubio uenit ius ciuile Romanorum.* (minis.
6 *Aduersatiuæ naturæ est aduersari retēctis ijsdē ter-*
7 *Intellectus nouus ad.§. Sed quoties. Insti. de iure nat. gen.& ciui.*
8 *Iuris appellatione de quo intelligatur.*
9 *Compromissum factum de iure,de quo intelligatur.*
10 *Aequiuocū uerbū intelligitur in suo potentiore signi-*
11 *Dignius &* (ficatu.
Potentius si concurrant,præfertur potentius.
12 *Legatū factū ecclesiæ intelligitur de princip.aut ecclesiæ.*
13 *Nostrum ius dicimus,quamuis à nobis statutum non sit,si ei authoritatem præstitimus.*
14 *Antonomasia &*
Excellentia præstat argumentum, vt de eo, quod excellentius est,in dubio intellectum putemus.
15 *Vrbis appellatione uenit Roma.*
16 *Magistratus appellatione ueniunt Prætores.*

Diuiditur in duas partes, inprima dicitur, q ius ciuile denominatur, ac nomen speciale recipit ab vnaquaq; ciuitate condente. in secunda ponit, q in dubio appellatione iuris ciuilis venit ius ciuile Romanorum.secunda ibi,Sed quoties.

Summatur, Ius ciuile denominatur à populo condēte, & iuris ciuilis appellatione venit ius Romanorum per excellentiam.h.d.

Casus:dictum fuerat,q vnaquæq; ciuitas poterat sibi ius condere, & q ius illud ciuile appellabatur,Quæsitum fuit,an in iure ciuili esset particularis aliqua appellatio:dubium faciebat,quia cum esset positum ad differentiam iuris gentium, quod vno vniformi nomine appellatur, videbatur idem censeri de iure ciuili.l. Nam hoc iure.ff.de vulg.& pup.eulus contrarium deciditur. videlicet, q ius ciuile denominatur à qualibet ciuitate illud cōdente:ratio autem differentiæ inter ius ciuile, & gentium est ex eo, quia cum illud sit ius gentium, quod apud omnes gentes perinq; custoditur, non potest esse nisi vnicum, cum omnes gentes amplectatur: At ius ciuile,quod diuersificatur sm diuersitates dispositionum à singulis populis factarum,meritò distinguitur per nomina ciuitatum & populorum,à quibus conditur: Sed tunc in secunda parte fuit dubitatum, quid si iuris ciuilis facta sit mentio absq; alia adiectione ciuitatis vel populi,à quo est cōditum,de quo intelligendum sit, & quia debemus præsupponere casum, in quo nulla particulari coniectura ducamur ad interpretandum magis de vno,q de alio,videbatur eadem interpretatio capienda, quæ capitur in alijs verbis æquiuocis l. Duo sunt Titij.ff.de testa.tute. vbi dispositum inualida tur propter incertitudinem :,tamen deciditur contrarium,q per excellentiam & antonomasiam intelligitur de iure ciuili Romanorum, quia alijs coniecturis cessantibus coniectura excellentiæ facit,vt interpretemur disponentem de eo sensisse.

In tex.ibi,Na siquis velit Solonis aut Draconis leges
1 appellare.Solon Salaminus † vnus ex septem Græciæ sapientibus floruit Athenis regnante Romæ Tarquinio Prisco.Is, cū plebs Atheniensium cum Senatu contenderet,tanta cum prudentia atq; æqualitate leges composuit, vt sedatis dissensionibus parem gratiam apud vtrosq;nancisceretur.Is moderatus est Draconis leges, viri quidem optimi ac summæ prudentiæ, iurisq; diuini & humani peritissimi, qui primus oium leges Athe-
2 niensibus † dederat, quæ acerbiores videbantur, q par esset,& ideo tacito consensu illius populi obliteratę & abrogatæ sunt habetur apud Gelliū lib.xj.c.18.
3 In tex.ibi,Vel ius † Quiritū,quo Quirites vtūtur,Romani enim à Romulo, Quirites à Quirino appellātur. Ius Quiritum dictum est ius Romanorum, quia Romani Quirites appellantur à Quirino.i. Romulo, qui qua ratione Quirinus appellatus sit, non satis constat. Ouid.in Fastis.

Siue q hasta quiris priscis est dicta Latinis.
Bellicus à telo venit in astra Deus,
Siue suo Regi nomen posuere Quirites.
Seu quia Romanus vicerat ille Cures.

Sunt qui dicūt ideo Quirinum dictum esse, quia Greci Regem κύριον appellant, notissimum.n. est Romanos tunc temporis Græcos ferè fuisse.Nonnulli dicunt Quirinum à patre Marte denominatum : siquidem Romani tranquillum ac minimè sæuientem Martem, Quirinum appellabant, sæuientem verò, Gradiuum:ab eo & collis Quirinalis dictus est, q ibi tēplum eius esset, & porta quirinalis, q prope Quirini sacellum esset,vel q per eam in collem Quirinalē iretur, & quirinalia sacra quæ Quirino fiebant.vt apud Ciceronem lib.2.epi. ad Q.Fra.legitur, comitialibus diebus, quæ quirinalia dicuntur. Liuius tamen alia ratione dictos fuisse Quirites tradit,dum loquitur de pace facta cum Sabinis : Inde (inquit) ad fœdus faciendum duces prodeunt, nec
„ pacem modò, sed ciuitatem vnam ex duabus faciunt,
„ regnū consociant, imperium omne cōferunt Romā:
„ ita geminata vrbe, vt Sabinis tamen aliquid daretur, Quirites à Curibus appellati.
4 Not.primò,q iª ciuile ab vnaquaq; ciuitate nomē recipit. Ius enim ciuile Romanorum dicitur, Atheniensium,Florentinorum,& Ferrariensium.

Secundò not. vnde Romani dicti sint, & vnde Quirites:quamuis non desinit,qui Romam primùm appellatam fuisse dicant à Roma nobilissima captiuarū, cuius suasu structum fuit oppidum,dū Troia capta, quidem ex

ex Achiuis in ea loca, vbi nunc Romá est, per Tyberim deueniſſent.

5 Tertiò not. q † appellatione iuris ciuilis in dubio itel ligitur de iure ciuili Romanorum: & ita debet intelligi hic tex. quamuis à pluribus allegetur., q appellatione iuris in dubio ius ciuile interpretamur: nam hoc non dicitur in isto tex. sed benè, q appellatione iuris ciuilis ius ciuile, Romanorum intelligitur per excellen-
6 tiam: quod † etiā probari potest ex illa aduersatiua (sed) quæ facit, q intelligantur retineri ijdem termini, dicit Alexan. in l. Filius a patre. ff. de libe. & posthu. & ideo cùm proximè soprà dictum sit de iure ciuili, necessariò verba sequentia de iure ciuili intelligēda sunt. Præterea verba sequentia hoc apertius demonstrant, dum dicit, Quoties non addimus nomen, cuius sit ciuitatis, & sic quando dicimus ius ciuile simpliciter sine adie-
7 ctione, putat † Romanorum, vel Atheniē. & hic est verus intellectus huius tex. vt verba ipsa manifestè demonstrant: Ex quibus cessant oēs alij intellectus Doctorum traditi ad hunc tex. & in primis intellectus Abbatis in rubrica de consue. dum vult, q iste tex. intelligatur, qñ nomen iuris in vna tm̄ specie debet verificari, quia tūc in potiori significatu debet intelligi de iure communi Romanorum, secus esset, quando simpliciter & absolutè fieret mentio iuris: nam iste intellectus est falsus ad húc tex. vt patet ex verbis, pōderatis superius, nisi intelligendo, prout suprà intelleximus nos, quando fit mentio de iure ciuili: siue enim simus in casu, i quo in vna tm̄ specie verificari possit, siue i pluribus, ius ciuile per excellentiam intelligitur Romanorū secus si fiat mentio iuris simpliciter: de quo articulo dicemus inferius Nec alius intellectus Abbatis in d. rubric. & Cardinalis Alexandri. in c. Ius generale. i. distin. & Deci. in c. Licet causam. in ij. noi. & Gommesij. J. de actio. in princ. col. xviij. possunt sustineri propter verba tex. quia (vt dixi) æquiuocant ipsi, quia illa verba, Sed quoties non addimus nomen, nō intelliguntur, quando non addimus nomen iuri simpliciter, sed qñ non addimus nomen iuri ciuili: & huic nostro intellectui astipulatus hic Theo
„ philus, q hæc verba trānsferens ita expresse dixit, Cùm
„ verò quis indefinitè ius ciuile dicit, nō addito cuiusnā ciuitatis, Romanum significat.

8 An autē appellatione † iuris simpliciter intelligatur de iure ciuili Romanorum, vel de quo, vide quę ponit Deci. in d. c. Licet causam. & pro resolutione dicendum
9 est, q † si causa committatur de iure, vel in arbitros cōpromittatur, vel aliter iuris mētio facta est, debet intelligi de illo iure, quod i loco illo pręualet, & ideo si ius commune à statuto sublatum sit, de iure statutario est intelligendum, quia illud ius est, quod obseruatur in loco Bal. in l. Cùm venissent. ii. col. de eo qui mitt. in poss. cum si. vt per Iaso. in l. Omnes populi. in iij. col. in lectura. ff. eo. & ibi Caccialu. col. j. in ii. nota. Ias. in l. Pręscriptione. C. si contra ius vel vti. pub. versic. Adde, q est alia. q. Abb. in c. j. in prin. vt lite pend. Ferdi. Loazes. ī. titu. j. fol. 9. in j. colum. & ita teneatis ratione potentioris significatus.

10 Quartò not. q † verbū ęquiuocum intelligitur in suo potentiore significatu & digniori sm Chrillo. hic: allegatur ad hoc tex. in l. i. §. Qui in perpetuum. ff. si ager
11 vecti. vel emphy. peta. in l. Quæritur. ff. de sta. homi. sed ex illo tex. in l. Quęritur. potius elicitur, q quando concurrunt dignius & potentius, illud quod est potētius, digniori pręfertur, nam ibi sexus masculinus dignior est, & tamen potentior sexus attenditur.

12 Ex hoc infert Io. Fa. hic, q † legatum factum ecclesię simpliciter intelligitur de principali, de quo, quia non est materia pertinens, remitto me ad dicta Doct. hic.

In glos. Sic enim. Dic, q est intelligendum generaliter pro oi iure, qđ à pp̄lo Romano statutū vel receptū est, siue pro se, siue pro subditis, ut diximus in pręced. §.

2. In glo. in uerbo, Quinto. Dic, ut diximus in tex.

In glo. Ciuitatis. Ex hac glo. not. est intellect⁹. ī. traditos per nos, videlicet, q hic tex. intelligendus est, qñ est facta mentio iuris ciuilis, non iuris simpliciter.

13 In glos. Nostrum not. q nostrum dicitur, quamuis à nobis non sit statutum, si authoritatem ei pręstitimus. l. ii. C. de uet. iu. enu.

14 In glos. fin. Dic, quòd hoc intelligitur per antonomasiam, ut ex tex. nostro exemplificat Alcia. lib. 4. de Verb. sign. sicuti etiam urbis appellatione Romam intelligimus, & in §. Ita in ciuitate in l. il. ff. de orig. iur. magistratus appellatione Pręτores per antonomasiā dicūtur, & iurisdictio Pręτoris tribonalia eadē figura significat. l. Stipulationum. la secunda. §. Prætoriæ. ff. de uerb. obli.

§. IVS AVTEM GENTIVM.

1 *Ius gentium omni humano generi commune est.*
2 *Ius gentium non est posterius iure naturali.*
3 *Ius gentiū nō omne fuit ab ipso initio generis humani.*
4 *Bella orta sunt de iure gentium, & de quo.*
5 *Captiuitates }*
Seruitutes } introductæ sunt de iure gentium.
6 *Seruitutes, quæ dicuntur esse contrà ius naturale, dicendum est, q sunt contrà ius gentium.*
7 *Libertas hominū nō est de illo iure naturæ, quod commune est bestijs, sed de eo, quod commune est solis hominibus, & sic de primo iure gentium.*
8 *Ius gentium non potest esse contrariū rationi naturali.*
9 *Homines omnes ab initio liberi nascebantur.*
10 *Contractus ferè omnes introducti sunt de iure gentiū, & quando.*
11 *Emptio }*
Venditio } sunt de iure gentium.
Locatio }
Conductio }
12 *Depositum est de iure gentium.*
13 *Tex. in c. Ius naturale. i. distin. confundit ea, quæ sunt iuris naturalis, cum ijs, quæ sunt iuris gentium.*
14 *Ex denotat causam immediatam.*
15 *Statuta variantur secundùm necessitates hominum.*
16 *Autem pro sed.*
17 *Superfluum non dicitur, quando idem repetitur, vt aliquid addatur.*
18 *Genus est, quod suas species amplectitur.*
19 *Bellū ratione naturali introductum est, & quare.*
20 *Bellum ex vna parte saltem est illicitum semper, & tamen ex vtraq; parte capta in bello fiunt capientium.*
21 *Moderamē in culpatæ tutelæ quod dicitur. & quid sit*
22 *Obligatio ex delicto est dę iure gentium.*
23 *Obligatio naturalis in delictis non oritur ex consensu.*
24 *Consensui nihil magis contrarium, quām error.*
Error.
25 *Peccatum non est, nisi voluntarium.*
26 *Pœnam etiam ignorantes incurrimus*

Diuiditur, ut hic per Ang. summatur, Ius gentium oībus hominibus cōe est, vsu ac necessitaoībus ita exigentibus ab eis constitutū, ex quo bella orta, captiuitates & seruitutes secutæ, cōtractus inuenti, quibusdā exceptis. h. d. qui. §. sumptus est. l. Manumissiones. & ex. l. Ex hoc iure. ff. eo.

Casus ita figurari potest, quia i superioribus fuit declaratum

[illegible]stratum quod esset ius gentium, & quod ius ciuile, quæsitum fuit, an ius gentium habeat suas dispositiones & constitutiones, quemadmodum habere ius ciuile demonstratum fuit: & videbatur ꝙ nõ, quia cũ illud dictum sit esse ius gentium, quod ratio naturalis inter oẽs gentes constituit, uidebatur nulla constitutione hominum constare ius gentium, sed sola tantũ natura ac naturali instinctu: cuius contrarium respondet, & assignatur ratio ibi, Nam vsu exigente, & humanis necessitatibus. benè verum est, ꝙ ea omnia, quæ de iure gentium constituta sunt, naturali ratione fuerunt introducta, quamuis contrarium uideatur apparere ex tex nostro. ibi, Et seruitutes, quæ sunt naturali iuri contrariæ de quo dicemus in not. & in hoc differunt constitutiones iuris gentium a iure ciuili, quia hę constitutiones omnium gentium consensu factæ sunt, illæ particulari alicuius verbis.

1 Not. Primò, ꝙ ius gẽtium omni humano generi cõe est. Vt enim in. §. Ius autem ciuile. ĩ. eo. uisum est, ius gentium est, quod naturalis ratio inter omnes gentes cõstituit, quod apud oẽs populos peręq; custodit, uocaturq; ius gentiũ, quasi quo iure omnes gentes utuntur.

In quo aduertendum est ad unum, in quo uidentur æquiuocare Doct. dum uolunt, ꝙ ius naturale sit antiquius iure gentium: nã hoc est falsum Licet enim ius

2 naturale latius pateat, cum sit commune etiam irrationabilibus, tñ ipsum ius gentium, quod cõmune est solis hominibus, fuit eodẽ tempore introductum cum iure naturali; quod probatur per tex. ad literã in. §. Singulorum. ĩ. de re. diui. nam ibi dr̃, ꝙ quarundam rerum dominium nanciscimur iure ciuili, quarundam iure naturali, quod ius gentium appellatur, subdit, quod commodius est à uetustiori iure incipere, palam autem est uetustius esse ius naturale (intellige. i. ius gẽtium, vt. ŝ. fuerat expositum) quod cum ipso genere humano rerum natura prodidit. Si ergo ius gentium proditum est à natura unà cum humano genere, ergo non potest ius naturale esse ante creatum humanum genus, cum sit commune etiam hominibus, & ideo dicendum est, ꝙ ipsum ius gentium coæuum sit iuri naturali, sed hoc restringatur ad homines tantum, illud commune sit omnibus animalibus.

3 Secundò not. ꝙ non omne ius gentium fuit cum ipso humano genere introductum, sed ꝙ postea communi omnium gentium usu, & necessitatibus ita exigentibus fuerunt constitutæ leges ex usu ipso ſm exigẽtiam morum, quæ apud omnes gentes seruatæ sunt, quæ fuerũt constitutæ post deprauatos hoĩm mores, est tñ totum vnum ius gentium, vt dicemus inferius; Nam ius gentium est ratio, quædam vnà cum gentibus natæ, qua ipsæ vtuntur, quę ratio ſm exigentiam humanarũ necessitatum diuersa suggerit ac decernit, vnde generis humani ratio semper vna est, & naturam sequitur, quia à natura ipsa data est, sed dispositiones & constitutiones ab ipsa ratione procedentes sunt diuersæ, & diuersis temporibus; ratione tamen non differunt, nam si differrent, non essent illius iuris gentium, quod natum est cum ipso genere humano.

4 Tertiò not. ꝙ bella introducta sunt de iure gentium, qualiter autem possit oriri bellum à iure, dicemus in glos. interim hoc scias (vt dixi) hanc constitutionem iuris gentium, quæ bella introduxit, non emanasse ab initio vnà cum genere humano, sed dominijs rerũ distinctis, atq; hominum deprauatis moribus, ad ea dominia conseruanda introductam esse, ut dicetur inferius.

5 Quartò not. ꝙ captiuitates & seruitutes introductæ sunt de iure gentium contrà ipsum ius naturale, quo omnes liberi nascebantur, vt dicit hic tex.

6 In quo ante omnia aduertẽdum est, ꝙ illud ius naturale contra quod dicitur esse seruitus, non debet intelligi de iure naturali simpliciter, sed de iure gẽtiũ, prout intelligit tex. in. §. Singulorum. ĩ. de re. diui. quod patet, quia ea dicuntur esse de iure naturali propriè, quæ communia sunt non solùm hominibus, sed etiam cęteris animãtibus, sed libertas hominibus tantum competit, non autem cæteris animalibus, quæ natura subiecit pe-

7 dibus hominum, igitur libertas ea intelligi non potest eius iuris esse, quod cõe est cęteris animantibus, ideo dicẽdum est seruitutem introductam de iure gentium contrà ipsum ius gentium, sed a iure gentium, quod deprauatis moribus hominum introductum est contrà illud ius gentium, quod cum humano genere rerum natura prodidit. Quòd autem in brutis non sit dare libertatem, fatetur Pau. de de Ca. in. l. Manumissiones. ff. eo. & in. l. Si id quod. ff. de condi. inde.

Secundò circa hoc aduertendum est, ꝙ tex. hic, & in. d. l. Manumissiones non dicit seruitutem esse contrariam rationi naturali, sed iuri naturali, nam nullum ius gentium esse potest naturali rationi contrarium, cum ius gentium nihil aliud sit, q̃ quod naturalis ratio inter omnes gentes constituit. §. Ius autem ciuile. ĩ. eo. ergo ius gentium non solum non potest aduersari rationi naturali, sed non potest esse sine ratione naturali. d. §. Ius autem ciuile. Præterea cum ius nihil aliud sit, quam rõ, ius autem gentiũ nihil aliud sit, q̃ ratio, qua gentes vtuntur. d. § Ius autem ciuile. ĩ. eo. igitur ius gentiũ nõ potest esse contrà rationem naturæ, ex qua ratione naturæ ipsum ius gentium constat. Vnde dicendum est (vt diximus) ꝙ ius gentium introduxit ab initio omnes homines liberos esse, quia ita in ipso rerũ primordio nondum deprauatis moribus fieri oportuit, sed postea q̃ dominia sunt distincta propter hominum malignitatem, & quia natura hominum cœpit in deterius labi, ideo eodem iure gẽtium introducta fuerunt bella pro conseruatione rerum iam distinctarum, secutę captiuitates & seruitutes eadem ratione naturali, quæ ita inter gentes tunc dictabat: & hoc est, quod tex. noster dicit, ꝙ vsu exigente & humanis necessitatibus, gentes quædam iura sibi constituerunt, bella etenim &c. Dictio. n. illa (etenim) est redditiua rationis, & nihil aliud importat, quàm quia.

Intelligas ergo seruitutem contrà naturã esse. i. contrà illud, quod natura, qñ homines omnes ab initio liberi erant, dictabàt, non tñ est hodie, nec tempore introductionis fuit contrà id, quod ratio naturalis dictauit eo tempore, quo seruitus fuit introducta: non ergo distinguenda sunt iura in hoc, sed distinguenda sunt tempora: nam eodem iure gentium introducta est seruitus, quo iure gentium omnes ab initio liberi nascebantur, sed diuersis temporibus.

Et primò, vt demonstratũ fuit, & fatetur Pau. de Cast. libertas non est communis brutis, ergo non potest intelligi esse de illo iure naturali. quod commune est brutis, sed de eo, quod commune est gentibus, & sic de eo iure gentium, quod ideo dicitur naturale, quia cum genere humano rerum natura prodidit. d. §. Singulorũ. ĩ. de re. diui. sed ego probo, ꝙ eodem iure gẽtium, quod naturale appellatur, quia cũ humano genere rerũ natura prodidit, in. d. §. Singulorũ. introducta sunt bella & seruitutes: probatur hoc ad literam per tex. in. §. Item ea, quę ex hostibus. ĩ. de re. diui. nam præsupposuerat Imperator in. §. Singulorum. ꝙ singulorum res fierent multis modis & iure ciuili, & iure gentium, & incœpit dicere qualiter singulorum res fierent de eo iure gentium, quod naturale appellatur ex allegata ratione: vnde continuando parum postea, subdit. Item ea, quæ ex
,, hostibus capimus iure gentiũ statim nostra fiunt: adeò
,, quidem vt & liberi homines in seruitutem nostram de-

ducatur: ex quibus uerbis patet homines in seruitutẽ
deduci eodem iure gentium, de quo supra proxime in
d.§.Singulorum, locutus fuerat. Vnde necessario con-
cludendum est, quod eodem iure sit introducta seruitus,
quo iure erat introducta libertas, sed diuerso tempore,
ita et necessitatibus hominum exigentibus. Distin-
gui tamen potest hoc ius, vt aliud à natura inditum,
aliud a gentibus constitutum sit, vt latius diximus in
nostris Annotationibus.
9 Quintò not. quòd omnes homines ab initio liberi na
scebantur, concor. ex in d.l.Manumissiones.ff.eo.quod
declara, ut dixi.
10 Sextò not. quod omnes penè contractus introducti sunt
de iure gentium: quod intellige post dominia rerum di
stincta, & sic ea eodem iure gentium, quo dictũ est ser-
uitutes fuisse introductas.i.de illo iure gentium, quod
constitutionibus introductum est.
11 Septimò not. emptionem, venditionem, locationem,
& conductionem esse de iure gentium: quod declara,
quod olim dominijs rerum distinctis cęperunt gentes res
inuicem permutare, at postq̃ visum est permutandi ra-
tionem difficultatem parere, inuẽta est pecunia, cuius
publica ac perpetua ęstimatio difficultatibus permuta
tionum æqualitate quantitatis subueniret. quæ omnia
de iure gentium fuerunt.s.& rerum communio, & re-
rum permutatio, & vsus pecunię, qui ex necessitatibus
hominũ introductus fuit, vt dr̃ in tex. nr̃o, & habentur
hæc in.l.j.ff.de contrahen. emptio. ex quibus tolluntur
obiecta Bar. & aliorum in.l.Ex hoc iure.ff.eo.tit.
12 Octauò not. quod depositum est de iure gentium. Sed in
contrarium videtur tex.in.c.Ius naturale.j.dist.vbi dici
tur depositum esse de iure naturali: in quo aduerten-
dum est reiectis responsionibus Pau. de Cast. & aliorum
13 in.d.l.Ex hoc iure.ff.eo. quod ille tex. confundit ea, quę iu
ris naturalis sunt cum ijs, quæ sunt iuris gentium: nam
ibi ponitur coniunctio maris & fœminę, item commẽ
datæ pecunię restitutio, quæ proculdubio præsupponit
& pecunię inuentionem, & dominiorũ distinctionem,
d.l.j.ff.de contrahen. emptio, quæ iuris gentium sunt,
non iuris naturalis.
14 Nonò not. quod dictio (ex) denotat causam immediatã:
ad idem tex.in l.i.§.Ex incendio.ff.de incen. rui. naufra.
tradit Corne.consi.144.litera.o lib.i.Cur.consi.73.col.
26.Alexan.consi.124. col.penul.lib.iiij.Cor.consi.199.
litera.9.lib.ii.cum si.
15 Decimò not. quod statuta & constitutiones variantur se
cundum vsum & necessitatem populorum & gẽtium,
ita est tex.hic, & in.c. Non debet. de consangui. & affi-
ni. vbi glos. plura alleg. ad hoc.
16 In glo. prima. Glo. exponit (autẽ) pro sed, & dicit, q̃
iterum redit Imperator ad ius gentium, vt aliquid ad-
dat. Ex qua glos. in primis not. est, quod dictio (autem) expo
nitur pro sed. Sed tu dic, quod hic stat discretiuè: ponitur
enim ubicunq; ea, quę discreta sunt, coniungere volu.
mus secũdum Vallam, qui declarat lib.ii.Elegan. & pas-
sim exempla inueniuntur apud nos.
17 Secundò not. est, quod non dicitur superfluum, quando
aliquid repetitur, ut addatur, vt per Deci. in.l.si.in prin.
C.de insti. & substi.
18 In glo. Omni. Dic, quod inepta est q̃stio glo. cùm enim
dicat genus humanum, non potest esse multiplex, cùm
illud genus sit, quod oẽs suas species amplectitur Bal.
in.l.ii.C.de iur.au.annulo. ergo omnes homines.
In glo. in verbo Nã vsu. Declara, vt dixi in notab.
In glo. in verbo Bella. Glo. mouet. q. quomodo possit
a iure descendere bellum, quod est iure prohibitum, &
soluit, quod intelligitur de eo, quod hostibus indictum est
19 à populo Ro. Vos dicatis, quod bellũ ratione naturali in
ductum est deprauatis moribus hominum, vt pax ha-
beatur, vt iniuria propulsetur, & vt nostra defendamus.
c.Noli existimare. c. Militare. c. Apud veros. xxiij.q.j.c.
Dominus noster. xxiij.q.ij. Sed ad unum aduertatis, quod
clarum est, quod capta in bello efficiuntur capientium ex
utraq; parte. §. Itẽ ea quæ ex hostibus. j. de rerũ. diui. &
20 tñ proculdubio bellum est semper ex vna parte illici-
tum: si enim est licitum vni, alteri non põt esse licitum
rõne oppositorũ & cõtrariorũ, ergo verũ erit dicere quod
bellũ sp erit ex vna parte illicitũ, & per pñs, cùm à iure
gentium originẽ sumpsit, sit omnino inuentũ à iure, ali
qñ, immo semper iniustũ: si enim altera pars cedit, non
est bellum: si contenditur, non est iustum saltem ex vna
parte, & sñ ex vtraq: præbet titulum.l.Postliminium in
prin.ff.de capti. ibi, Vel per iniuriam. Bar. & Doct. volũt
in.l.Ex hoc iure. soluere hoc obiectum. Sed ego puto in
solubile esse alia ratione, q̃ propter incertitudinem ip-
sam & quasi impossibilitate cogitationis iustitiæ, de q-
bus remitto me ad ibi dicta, quia non est.q. quæ perti-
neat ad incipiẽtes, quã latè tradit Alcia.lib.ij.Paradoxo.
c.xxj. Sed interim aduertatis, dũ allegatur.l.Acquisitimum,
quia illa.l.loquit potius in rixa & discordia, q̃ in bello.
21 In ea.gl.ibi, Item propulsare violentia. Dic, quod licet
se defendere cum moderamine inculpatæ tutelæ: quod
moderamen nihil aliud est, q̃ iniuriæ illatæ vel inferen-
dę subita propulsatio piculo proportionata vitæ, rerũ
vel honoris, ut alias declaraui in.d.l.Vt uim.ff.eo.
In glos. in verbo Penè ibi, Et nota. Glo. dicit, quod quam
uis omnes ferè contractus sint de iure gentium, tñ non
omnes obligationes sunt ab eodem iure: nam quæ ex
maleficio uel quasi nascuntur, non sunt de iure gentiũ
secundum gl. sed vel a.l.xij.tab. vel alia lege.
22 Sed hæc glo. cõiter reprehenditur, quia obligatio ex
delicto est de iure gentium, ita est tex.in.l.j.in fi.ff.de
fur. ibi, quod lege naturali prohibitum est admittere. &
idem dicitur.j.de obli. quæ ex delic. nascun. §.j.& in.§
Quia verò Leonis el.ij.ibi, Amatores periculi, in Au-
then.de non alie. & est bonus tex.in.l.Imperatores.ff.
de iure fisci, ibi, Ipse te huic pœnę subdidisti. ex qui-
bus.ll. Docto. volũt hic, & in.l.Ex hoc iure.ff.eo. quod ideo
ex delictis surgat obligatio naturalis ex iure gentium
propter consensum, quia videt cõsentire pœnę, qui de
linquit.d.§.Quia verò, & d.l.Imperatores.
23 Sed tñ quamuis ita Doct. cõiter sentiant, mihi magis
placet, vt dicamus nõ ex consensu oriri obligationẽ na
turalem ex delictis, sed ex ea potius æquitate, q̃ habet,
vt æquum vt ęquũ si delictum in personam cõmitta
tur, parti satisfieri.l.Non solum.§.j.ff.de iniurijs, si pu-
blicam rem respiciat, ex ea ęquitate & ratione, qua pa-
triæ obedire tenemur.l.Veluti.ff.de iusti. & iur. & alias
dicit Bar.in.l.Iulianus.col.viij.ff.de condi.inde. quod ratio
ne illius obedientiæ oritur obligatio naturalis ex sentẽ
tia magistratus: nam quod ex cõsensu non possit oriri obli
gatio in pęnis, probatur manifestè. quia pęnis subijci-
mur ex delicto etiam ignoranter commisso, vt est text.
in.l.j.ff.de legi. dum dicitur, quod lex est correctio delicto-
rum, quæ sponte vel ignorantia contrahuntur: si ergo
ad pœnam legis quis naturaliter obligatur, & obliga-
tur ignorans, proculdubio non possumus dicere oriri
obligationem ex consensu, cùm nihil magis sit contra
24 rium cõsensui, q̃ error.l.Si per errorẽ.ff.de iurisd.om.
judi. sed ignorans incurrit pęnam, ergo non est dicen-
dum ad pœnam quem teneri ex consensu. Aliud enim
est peccatum, aliud est pœna: peccatum nõ est nisi vo-
25 luntarium, pœnã autem incurrimus etiam præter vo-
26 lũtatem, tex. est in.c.i.& in.c.ii.xv.q.i. ergo (vt dictũ est)
non potest obligatio ad pœnam delicti oriri ex consen
su, sed oritur ex illa æquitate, quã dixi l.Cùm amplius.
§. Is natura. ff. de regu. iur.l. Si a reo §. illud quod vul-
gò.ff.de fideiusso.

Non

Non obstant iura in contrariũ allegata, quia amare periculũ, & malle pœnis grauari, & subdere se pœnę, sunt modi quidam loquendi, non ꝙ ex hoc consentiat ad illas pœnas, cum illud sępenumero pręter omnem voluntatem eueniat & consensum, qñ quis ignorans punitur, uel quia nesciuit legis prohibitionem, quam scire debuit, & in similibus casibus.

Dum verò glos. loquitur de quasi delictis, oẽs cõcludunt obligationem naturalem nõ oriri deficiente consensu: & quia hæc latius tractantur in.d.l. Ex hoc iure, per Doct. ideo ad eorum dicta me refero ne materiam ipsam plus, quàm oporteat, onerem disputationibus, ex quibus difficilè Docto. ipsis in ordinarijs lecturis se extricarunt.

§. CONSTAT AVTEM.

1 *Ius ciuile Romanorũ constat ex scripto, & non scripto.*
2 *Legum ferendarum modus secundum hæc tempora.*
3 *Populus ad.l.condendam qualiter, & per quem debet.*
4 *Lex accipitur, & in genere, & in specie.*
5 *Legum antiquarum ferendarum modus ex Cicerone.*
6 *Leges quæ Consulares dicerentur, & quæ Tribunitiæ.*
7 *Scire &* } *dicebatur plebi.*
8 *Sciscere.*
9 *Plebiscitum quid sit.*
10 *Plebisciti formula.*
11 *Tribuni plebeij magistratus.*
12 *Tribuni quando primùm Romæ creati.*
13 *Tribunitia potestas quanta, & qualis.*
14 *Plebs quomodo differat à populo, ut species à genere, noua declaratio.*
15 *Patricij qui dicantur.*
16 *Senatores qui, & unde dicti.*
17 *Patres conscripti unde dicti.*
18 *Plebis appellatio etiam Equites comprehendebat.*
19 *Plebiscita parem legis potestatem habent.*
20 *Senatusconsulti antiqui formula.*
21 *Senatusconsulta quo loco, aut tempore, & quibus solennitatibus fierent olim.*
22 *Cẽsere propriè est senatus* } *tamẽ aliqñ confunduntur.*
23 *Iubere propriè populi.*
24 *Senatui qualiter data fuerit potestas, & in hoc reprehensus Tribonianus & Pomponius.*
25 *Congregare plures simul difficile putatur.*
26 *Senatusconsultum unde dictum.*
27 *Consules unde dicti.*
28 *Prætores unde dicti.*

HIc.§.vsq; ad.§.Sed quod principi, diuiditur in quinq; partes: In prima declaratur, ex quo constet ius nostrum: in secunda quid sit ius scriptum: in tertia quid sit lex: in quarta quid plebiscitum: in quinta quid senatusconsultum: partes patent. Summatur, Ius Romanorum aut scriptum est, aut non: scriptum est lex, plebiscitum, senatusconsultum, constitutiones, edicta Prætorum, & prudentum responsa: quorum lex est quę à populo, plebiscitum quod à plebe, senatusconsultum quod à senatu fertur: Et sumitur hic.§.ex.l.Ius ciuile, & ex.l.seq.ff.eo. Casus non figuratur, cum procedat partiendo & describendo.

1 Not. primò, ꝙ ius ciuile Ro. constat ex scripto & nõ scripto iure, & sic lege generaliter sumpta, & consuetudine, cuius rationem assignat tex.j.eo.tit.§. Ex non scripto, uersiculo, Et non ineleganter.

Secundò not. quæ sint partes iuris scripti, quas etiam ennmerat tex.in.l.Ius autem ciuile.ff.eo. & in.l.ij.§.Nouissimè.ff.de ori.iur. vbi alię iuris partes enumerantur.

2 Tertiò not. modum ferẽdarum legum & plebiscitorum, vt.s.magistratus interroget, & populus statuat, vel plebs. Circa quod dicendum est hodie, ꝙ quando princeps condit legem, humanum est, ꝙ hoc faciat de consilio sapiẽtum.l.Humanum. C.de legi. non tamen cogitur: satis enim est, quod ei placeat. infra. eod.§.Sed & quod principi.

3 Si uerò fiant à populo, tunc debet cõuocari populus vel vniuersitas, ad quã legis condendæ authoritas pertinet, authoritate magistratus, qui ei præest, vt declarat Bart. in.l.Oẽs populi in.i.q.secundæ.q.prin.ff.co.& nisi sit magistratus, per antiquiorẽ decurionẽ, vel per eum, qui aliter præferendus esset.l.j.de albo scri. vbi Bart.

Ea autẽ conuocatio fieri debet more maiorum, sono.s.vel tubæ, vel campanæ, uel alio simili modo cõsueto in populo, de quo agitur i .l.ij.C.de decurio. lib.x. Quo cõuocato, debet fieri ꝓpositio ꝑ eũ magistratũ, cuius authoritate vniuersitas cõgregata est, uel ꝑ quẽ uniuersitas regit.l.Municipibus. ff.de cõdi.&demon.l. Siquid extraordinarium, vbi Bar.C.de legatio.lib.x.

Proponi autẽ potest altero de duobus modis, primo super tali negotio quid illis uideat, & cũ quisq; eorũ sñiam suã protulerit, ea suffragijs approbatur, uel improbatur, qui modus elicitur ex tex.in.l.ij.ad Velleia.& in.d.l.Siquid extraordinariũ. Secũdo mõ põt proponi lex scripta & extensa, ut eam auditã approbent uel improbent eorũ suffragijs: qui modus elicitur ex tex.nro.

Volũtas aũt populi approbantis uel improbantis exquiritur verbo, vel facto, vel alio signo cõsensus, vel dissensus, uel pedibus eatur in sñiam, & fiat discessio, vel cum fabis, aut calculis uersicoloribus, aut tabellis, aut huiusmodi arg.l.Cõsensu.ff.de actio.& obl. facit tex.in
,, l.Seruo inuito.§.Si pupillo.ff.ad Trebel.ibi, Vel interrogati nutu possint significare. Cætera ad hoc pertinentia dic, vt per Bar.& alios in.d.l.Omnes populi.

4 Quartò not. hic, ꝙ lex distinguit à reliquis partibus iuris scripti respectu formæ & modi, quinimmo & personæ introducẽtis, ꝗuis lex generaliter sumpta cõprehendat hæc omnia iura scripta.l.j.ff.de legi. cum.si nec inconuenit, ut de adoptione dicendum erit.j.in tit.de adoptio. Vult ergo Imperator, ꝙ ea sit lex ĩ specie sumpta, quę rogata à Consule à populo comprobata est: Et
5 quamuis hic satis imperfectè constet de modo legum antiquarum ferendarum, id tñ potes apertius nosse ex
,, Cice.in Oratio. pro Flacco Inquit enim, O morẽ pręclarum, disciplinamq;, quã à maioribus accepimus, si
,, quidem teneremus, sed nescio quo modo è manibus
,, elabitur. Nullam enim illi nostri sapientissimi ac san-
,, ctissimi uiri vim concionis esse uoluerunt: Quæ scilce
,, ret plebs, aut quæ populus iuberet, summota concio-
,, ne, distributis partibus tributim & centuriatim, descri
,, ptis ordinibus, classibus ętatibus, auditis authoribus,
,, re per multos dies promulgata & cognita iuberi ueta-
6 riq; uoluerunt. Hæ autem, de quibus hic Imperator lo
,, quitur, Consulares appellatæ sunt, eò ꝙ à Consule rogarentur, & ad differentiam Tribunitiarum: ita enim
,, plebiscita appellabãtur, Cic.de Lege agra. Leges enim
,, sunt ueteres, neq; eæ Consulares, si quid interesse arbi-
,, tramini, sed Tribunitiæ, nobis maioribusq; nostris ue-
,, hementer gratæ atq; iucundę.
7 Quinto not. quid sit plebiscitum. Dicebat.n.plebs
8 scire & sciscere, hoc est, statuere decernereq;, & ide appellatum est postea plebiscitum. Nam ut dixit Atteius
9 Capito quem Gellius refert lib.x.c.xxj. plebiscitum est lex, quam. plebs, non populus accipit. & idem Gellius
,, lib.xv.c.xxvij. ex Lælio Fęlice ad.Q.Mutium sic inquit,

,, Tribuni aũt neq; aduocant patricios, neq; referre ad
,, eos de re vlla possunt, ita ne leges quidem propriè, sed
,, plebiscita appellantur, quę Tribunis ferentibus acce-
,, pta sunt. Plebisciti formulam habemus apud Liuium
,, lib.xxvj. Ea est huiusmodi. L. Attili⁹ Trib.ple.ex anthori
,, rate senatus plebem in hæc verba rogauit, Omnes Cã-
,, pani, Atellani, Calatini, Sabatini, qui se dediderunt in
,, arbitrium ditionemq́; populi Ro. Fuluio proconsuli,
,, quæq́; una secum dediderunt, agrum, urbemq́; diui-
,, na, humsnaq́;, utensilisq́;, siue quid aliud dediderũt, de
,, his rebus quid fieri velitis vos rogo Quirites: Plebes
,, sic iussit, Quod senatus maxima pars censeat, qui assi-
,, dens, id nolumus iubemusq́;.
11 Sextò not. Tribunum magistratum è plebe esse, cuius
msgistratus notissima potestas est. Anno enim.xvj.post
exactos Reges Virginio & Vetusio Consulibus, cùm
plebs Vrgente creditorum crudelitate, qui libera cor-
pora debitorum ob æs alienum pro seruis nectebant,
sæpe promissis nobilium delusa in sacrum montẽ trãs
anienem secessit nec inde reuocari potuit, nisi postq̃
12 obtinuit creare posse ex plebe magistratum, quẽ à tri-
bubus Tribunum appellauit, cuius potestas sacrosan-
13 cta esset & masima, vsq; adeo vt Augustus potestatem
Tribunitiam veluti sublime fastigium per.xxxvij.annos
perpetuã gesserit, quam Tyberius per quinquennium
accepit, eoq; processit, vt aliquãdo in senatu sit actum,
vt non à Cõsu. sed à Tribunis annorum tempora dinu-
merarentur, donec à Nerone maximis edictis coercita
est Huiusmodi magistratus, & eius originis attigit ne-
scio quid iurisconsultus in.l.ij.ff.de orig. iur.
14 Septimò not. quid differat plebs à populo. Dicit enim
tex. ꝙ differt quo species a genere. Dicebã alias, ꝙ me-
lius dixisset Imperator, si dixisset Quo pas à toto, cùm
non videatur posse accommodari æquiparatio hæc &
similitudo generis & speciei ad populũ & ad plebem:
nam posita plebe non ponitur populus, vt posito homi
ne ponitur animal. A. Gelius libro.x c.xxj, ita inquit cir
,, ca hoc, Plebem autem Capito in eadẽ definitione seor
,, sum à populo diuisit, quoniam in populo omnis pars
,, ciuitatis, omnesq́; eius ordines continentur. Plebs ve
,, rò ea dicitur, in qua gentes ciuium patriciæ nõ insunt.
Et sic videtur ex Capitone declarasse, vt hic declarat
Imperator, pręterq̃ ꝙ videtur alludere ad id quod alias
dicebam, ꝙ melior fuisset similitudo, si diceretur Quo
pars à toto seiungitur. Alcia. in.l. Inter donum.ff.de
verb.signi. dicit Imperatorem per hec verba significare
voluisse, vt.s. latior sit populi significatio q̃ plebis, sicut
in.d.l. Vlpianus dixerat inter donum & munus hoc in-
teresse, qood inter genus & speciem, cùm munus spe-
cies sit, donum verò genus.
Ego puto hodie alirer esse declarandum hũc locum,
vt dicamus Imperatorem benè dixisse, sed benè verba
Imperatoris non esse ita exactè pensanda, vt requira-
mus in populo & plebe omnes qualitates ac condicio-
nes generis & speciei, sed per quãdam similitudinem:
sicut enim latius patet genus, q̃ species, ita latius patet
populi appellatio, q̃ plebis, & sicut genus comprehen-
dit sub se propriè suas species, ita populus habet sub
se plebẽ, & appellatio populi exprimit etiam plebem,
sicut appellatio animslis in genere sumpts exprimit
etiam hominem, & sicut posito homine ponitur aial,
ita posita plebe ponitur populus: non enim species sic
posita exprimit animal, nisi prout ills species supponi-
tur illi generi: sic qui dicit plebem, dicit etiam partem
populi. Et quamuis (vt dixi) non ita exactè conueniat
hæc similitudo, satis est, ꝙ conuenit largè per demon-
strationem, cum idem Imperator hanc similitudinem
,, declaret, cum subdit, Nam appellatione populi uniuer
,, si ciues significantur connumeratis etiam patriciis &
,, senatoribus, plebis autem appellatione sine patricijs &
senatoribus cæte i ciues significantur: & ita mihi vide-
tur declarsndus hic locus.
15 Octauò aduerte ibi, Connumeratis etiam patricijs &
senatoribus, ꝙ dicuntur patricij, qui a centum patri-
bus à Romulo electi originem traxerunt. Liuius lib.j.
,, Romulus creat centum senatores, qui patres ab hono-
,, re. patricij quoq; progenies eorum appellati. Idẽ lib.x.
,, En vnquam fando audistis patricios primò esse factos,
,, nõ de cęlo demissos, sed qui patrẽ ciere anũq; possent?
in qno deceptus est Accursius, vt dicemus in glo.
16 Ii vero Senatores sunt appellati, qui (vt ex Linio di-
ctum est(à Romulo primũ creati sunt. Festus senato-
res à senectute dictos tradit.
Vlpianus tñ in.l.fi.ff. de senato. dicit senatores dici,
qui à patricijs & cõsularibus vsq; ad oẽs viros illustres
descendunt, quia hi soli in senatu sententiam dicere
possunt. Hoc autẽ inde factum fuisse manifestum est, ꝙ
varijs temporibus is senatus postea auctus est: nam ex
cẽtenario ducẽtenarius factus est à Tarquinio Prisco,
qui postea appellati sunt minorum gentium, vt Liuius
de Traquinio loquens ostendit, dum inquit, His mulie
,, bribus instinctus furijs Tarquinius circumire, prehen
,, sare minorum msxime gentium patres, admonere pa-
terni beneficij, ac pro eo gratiam repetere: de Tarqui-
,, nio Superbo loquit. Et Tacitus lib.xj. de Claudio, Iisdẽ
,, diebus (inquit) in numerum patriciorum asciuit Cæ-
,, sar vetustissimum quemq; ex senatu, aut quibus clari
,, parentes fuerant, paucis iam reliquis familiarum, quas
,, Romulus maiorum L. Brutus minorum gentium ap-
,, pellauerat, exhaustis etiam, quos Dictator Cæsar. L.
,, Cassia, & princips Augustus. L. Senia sublegere. Nam
,, hi, vt patet, senatores postea à principibus ex cẽsu, vel
etiam ex arbitrio electi sunt. Plinius lib.xiiij. in proœ
,, mio, Postq̃ senator censu legi cœpit. Vnde aũt dicti po
,, stea fuerint patres conscripi, facilè ex Plutarcho in
17 Romulo, & ex Cicero in.13.Phili. colligitur.
18 Nonò not. ibi, Cæteri ciues & c. ꝙ appellatio plebis
etiam equites complectebatur, quod & verba Liuij in-
,, nuunt lib.xxvj. Cæterum (inquit) omne aurum, argen-
,, tum, æs signatum ad Triumuiros mensarios ex templo
,, deferamus, nullo antè senatusconsulio facto, vt volun
,, taria collatio & certamen adiuuandæ reip. excitet ad
,, ęmulandum animos primum equestris ordinis, deie
reliquæ plebis. Equites autẽ propterea creasse vnã cum
plebe Tribunos ex Appisno lib.j. belli ciui. legitur, In
,, hunc (inquit) igitur modum Caius secundò ad Tribu
,, natum electus est, vt potè qui populum mercede sibi
,, asciscens etiam Equites io sententiam susm deduxis-
,, set, qui mediam inter senatum popularesq́; dignita-
tem obtinebant.
19 Decimò not. plebiscita eiusdem sunt potestatis, cu-
ius est lex ex. L. Hortensia. Tulit enim Q. Hortensius le
gem, vt eo iure, quod plebs statuisset, vniuersi Quirites
tenerentur. Id his verbis refert Gellius lib.xiiij.c. xxvij.
,, Tribuni autem neq; aduocant pstricios, neq; ad eos re
,, ferre de vlla re possunt, ita ne leges quidem proprie,
,, sed plebiscita appellantur, quæ Trib.ple. ferentibus ac-
,, cepta sunt: quibus rogationibus antè patricij non te-
,, nebantur, donec. Q. Hortensius Dictator eam legem tu
,, lit, vt eo iure, quod plebs statuisset, omnes Quirites te-
,, nerentur. Et Plinius lib.xvj. Q. Hortensius (inquit) Di-
,, ctator, cũ plebs secessisset in Ianicolum, legẽ in Aescu
,, leto tulit, vt ad id, quod iussisset, omnes Quirites tene
rentur. Liuius lib.iij. innuit hoc in secunda secessione
,, fuisse, ita enim inquit, Omnium primum cum in con-
,, trouerso iure esset, tenerentur ne patres plebiscitis, le-
,, gem centuriatis comitijs tulere, vt qnod Tribuni ple-
,, bis iussissent, populum teneret; qua lege tribunitijs
rogatio.

» rogationibus telum acerrimum datum eſt.
20 Vndecimò not. quid ſit ſenatuſconſultum. Formulã
autẽ ſenatuſconſulti colligere ſatis poſſumus ex.l.Itẽ
ueniunt.§.Pridie idus Martias.ff.de peti.hæredi.ſed me
lius ex Cic.Philip.3.ad.fi.& in.9. Phili.in fine, ubi aper
tiſſima eſt formula ſenatuſconſulti.
21 Nõ poterãt aũt fieri ſenatuſconſulta, niſi in loco per
augures deſignato & conſtituto, quod templũ appella-
retur, nec ante exortum, aut poſt occaſum ſolis: fiebat
autem aut per diſceſſionem, ſi omnes erat concordes,
aut exquiſitis omnium ſententijs, ſi res erat dubia, quæ
omnia latè explicat A.Gellius lib.xiiij.c.vij.
Duodecimò not. ibi, Quod ſenatus iubet atq; conſti-
tuit, ꝙ hęc uerba impropriè ſunt poſita: nam cenſere
22 propriè eſt ſenatus, iubere populi. Liuius lib.vij.Belli
23 Macedonici, Senatus eam pacẽ ſeruãdam cẽſuit, & pau
» cos poſt dies populus iuſſit. Ratio autem eſt quia in ſe
natu eſt autoritas, ĩ populo poteſtas, ut ſcribit Cic.lib.
iij.de legi. Id etiam teſtatur Iabolenus in.l.Cenſere.ff.
de uerb. ſigni.ibi, Et ſenatũ aliquid cenſuiſſe, & Vlpia.
in.l.Item ueniunt.ff.de peti.hęre.ubi relato ſenatuſcõ-
ſulto tempore Adriani facto ſubdit, De qua re ita om-
nes cenſuerunt, & in.l.j.ff.de liber.uniuer.
24 Decimotertiò not. ibi, Nã cùm auctus eſſet populus
Romanus, &c. ꝙ propter difficultatem conuocandi po
pulum data eſt poteſtas ſenatui: quod qua rõne aut hi-
ſtoria freti dixerint Tribonianus hic, & Põponius in.l.
ij.ff.de orig.iur. & latius hic Theophilus, vnde hęc uer
ba ſumpta ſunt, neſcio, & credo ipſos longè lateq; aber
raſſe. Nàm nulli dubiũ eſt, ꝙ ab initio reip. cura penes
ſenatũ fuit, cui tutela iperij fuerat demãdata, ut ſcribit
Dioni.lib.ij. & eſt apud nonum illum & ſubdititiũ Fe
neſtellam. Zaſius in.d.l.ij.diuinat id, ideo dictũ a Tribo-
niano & Põponio, quia vbi antè ſolùm ſententiã ſuam
dicere poterant, datum poſtea fuerit, ut quod ipſi cen-
ſuiſſent uim legis haberet: quod mihi non placet, cum
fides omnium hiſtoriarum repugnet, neq; hoc penes
alios inueniat. Ideo puto eos preterijſſe, utpotè qui ea,
quæ erant extrà ipſam principalẽ eorũ ꝓfeſſionẽ, expli
cabant, prout in.d.l.ij.ff.de orig.iur. Aliqua alia ſunt à
Põponio relata contra fidem hiſtoriæ, de quibus alias.
25 Decimoquartò, ꝙ difficile eſt multos ſimul adunare,
& ꝙ multi conſentiant. Aug. hic allegat.l.j ff.de liber.
uniuerſi qui hoc probat præſuppoſito intellectu Io.fa-
cit.l.j.§.fi.ff.de acqui. poſſ.l.Item ſi unus.§.fi.ff.de arbit.
In gl. Apud Græcos. Dic ſimilitudinem eſſe notum.ſ.
ꝙ apud Græcos ius ſcriptum & nõ ſcriptũ ita appella-
tur, ut ẽt (licet ꝑ alia uerba dicat) in.l.Ius ciuile.ff.eo.
In gl. Senatuſconſulta. Glo.multùm impertinenter
hic tradit, unde dicantur Conſules: nihil.n.habent cõ-
26 mune Conſules cum ſenatuſconſulto: ſenatuſcõſultũ
eſt dictum quaſi ſenatus conſultatio à conſulendo, non
27 à Conſulibus, q̃uis dicti Conſules ſint eò, ꝙ maximè
reip.conſulerent ſm Pompon. in.d.l.ij.§.Exactis el ſe-
cundo.q̃uis. Varro lib.ij.de uita populi Ro.dicat Con-
28 ſules inde dictos, ꝙ conſulerẽt ſenatui, ſicut Prętores,
» ꝙ præirent populo. Et Cic.in Piſonem, Conſulem ani
» mo eſſe oportet, conſilio, & fide &c.
In gl. Lex eſt. Decipitur glo. ꝙ cõcordet diffinitio hæc
cum ea, de qua in.l.j.& alijs duabus.ll.de quibus in.d.
tit.ff.de legi. nam hic deſcribitur ipſa lex à modo rogã-
di, ut etiam apud Gellium deſcripſit Atteius Capito.li.
x.c.xx.ibi aũt diffinitur aut deſcribit̃ per eſſentiã rei, &
dũ allegatur.l.ij.ff.de legi.dic. ꝙ diffinitionẽ Demoſthe
nis interpretatur, Budęus ibi, & diffinitionem Chry-
ſippi interpretatur. Alcia.lib.iiij. Diſpun.c.xiiij. Et dum
glo.dicit, ꝙ alia diffinitio ſumitur ex alia.l. Græca eo.
tit.ff.de legi. poſita in.l.j. dicatis, ꝙ.l.j.non eſt Græca,
ſed Latina ex primo libro Definitionum Papiniani, ut
ex inſcriptione patet.
In gl. in uerbo, Veluti. Dic, ut dixi.ſ̃.in.iij.not. Et dũ
in fi.dicit, ꝙ ad libitum populi fiebat per.d.l.ij.ff.de ori.
iur.in princi.dic, ꝙ illa lex malè adducitur ad hoc, cum
de ipſis legibus ferendis loquat̃.d.l.ij aut prout à Re-
gibus, aut prout à populo per.x.uiros creatæ ſunt.
In gloſ. Conſule. Dic, ut dixi in.d.iij. not. & quantũ
pertinet ad hunc locum, dic, ꝙ Conſul non interroga-
bat uice ſenatorum, ſed ex autoritate propria populũ
ut.ſ̃.dictũ fuit in notabilibus. Ferebat enim Conſul ad
populũ leges, etiã nõ adhibito prius ſenatus conſenſu,
quamuis aliquando ex ſenatuſconſulto rogarentur.
In gloſ. in verbo, Veluti Dic. ut dixi ĩ.vj.not. eſt aliud
exemplum in.L.Attilia, qua dabantur tutores à Tribu-
nis & Prętore: nam illud plebiſcitum eſt rogatum P.At
tilio & Cl. Martio Trib. Ple. Eſt & plebiſcitum Voco-
nium, de quo Gellius lib. xx.c.j. Et plebiſcitum Ati-
nium, quo cautum eſt Trib.Ple.ſenatores fore, ut Gel-
lius lib.xiiij.c.ulti.
In gloſ. in uerbo, Species. Declara, ut dixi latius in
vij.nota.
In gloſ. in uerbo, Patricijs. Dic, ꝙ gloſ. malè dicit, nã
hic loquitur de illis patricijs, qui à patribus illis primis
originem duxerũt, ut ſ̃.dictum eſt in viij.not. qui diuer
ſi erant ab ijs patricijs, qui in.d.§.Filius nominantur:
nam illi erant quidam patricij, qui oblatis codicillis ab
Imperatoribus eligebantur, ut optimè ex Suida aduer-
tit Budæus in.l.fi.ff.de ſena.in prin.
In gloſ Sed & plebiſcita. Glo.hic, & glo.ſeq. æquiuo-
cat, nam Hortenſius non Rex, ſed Dictator fuit, nec
fuit qui pacem compoſuit inter nobiles & plebẽ, quia
ille fuit Menenius Agrippa, ut eſt apud Liuium lib.ij.
niſi intelligas de ſeceſſione in Ianiculum. ut dixi. ſuprà
in.x.not.ex Plinio.
In gl. Cõſtituit. Extant & plura ſenatuſconſulta, ut
Macedonianum, Tellcianam, Syllanianum & huiuſmo
di, de quibus in glo.in.d.l.Non ambigitur.
In glo.fi.Dic ut alias ꝙ tex.in.d.l.fi.nihil facit, q̃a lo-
quitur de iudicijs centumuiralibus, quę iudicia non fie
bant à ſenatu, ut latè proſequitur Budæus in.l.fi.ff.de ſe
na. & declarat ẽt Fellus: de hoc tñ dic, ut dixi in.xiij.no.

§. SED ET QVOD PRINCIPI.

2 *Lex eſt, quodcũq; diffiniuit princeps anim.e.l.condendi.*
2 *Sententia non eſt omnis uox iudicis.*
3 *Lex non poteſt eſſe, niſi iuſta ſit, & honeſta.*
4 *Princeps, quamuis ſit ſolutus.l.poſitiua, ligatur.l.æter*
na & naturali.
5 *Principe maior eſt ratio & veritas.*
6 *Princeps, ꝙ non ſit animal rationale, nulla lex, nullum*
priuilegium, facere poteſt, et qui non ſulſit.l.natura.
7 *Princeps ligatur lege contractus.*
8 *Princeps, licet non ligetur ui coactiua.l.poſitiua liga-*
tur directiua.
9 *Principum poteſtas, etiam ſi illa pleniſſima vtantur,*
nulla eſt, niſi adſint iuſtitia & honeſtas.
10 *Principũ acti° oĩs à malitia et diminutione abeſſe debet*
11 *Princeps, quamuis ſit ſuprà ius poſitiuum, nõ eſt ſupra*
ius diuinum.
12 *Citatio de iure diuino eſt, & per principem licet ſupre-*
mum non poteſt tolli.
13 *Papa etiam de iure diuino tenetur ardua expedire cum*
conſilium Cardinalium.
14 *Verba generalia reſtringuntur, ut abſurdum euitetur.*
15 *Lex Regia quo tempore lata.*
16 *Imperator nõ hẽt ĩ Italia ius. niſi ſocietatis, nõ imperij*

17 *Imperium uniuersum & totale potest alteri cedi.*
18 *Concedo idem importat, q transfero, & quãdo impor tet translationem dominij.*
19 *Epistola principis habet uim legis, & quando.*
20 *Principis sententia habet uim legis.*
21 *Sententia lata contra sententiam principis est nulla.*
22 *Edictum principis habet vim legis.*
23 *Constitutio quid sit.*
24 *Priuilegium personam non egreditur.*
25 *Priuilegia principis, nisi sint clausa in corpore iuris, nõ habent uim legis generalis.*
26 *Actus agentium regulantur ab eorum intentione.*
27 *populus Ro. hodie non posset legem condere.*
28 *Lex cognoscitur sex modis, quod sit generalis.*
29 *priuilegia clausa in corpore iuris habẽt uim legis generalis, immo sunt ll. generales, quod declara, vt ibi.*
30 *Indulgere quid sit.*
Iudex ob meritã alicui' põt pœnã remittere uel minuere.
Deprecatio quæ.
31 *Præsumendũ nõ est principẽ pœnã imponere nõ merẽti.*
32 *Pœna grauitas et acerbitas causẽ uinẽdi disciplina est.*
33 *Imperator ob defectum potestatis nõ potest aliquid disponere de clericis.*
34 *Leges positæ in titulo. C. de sacrosan. eccl. de epi. & cle. & de epis. audi. non ualent, nec possunt allegari ad decisionem causarum.*
35 *Rescriptũ quando sit personale, uel habeat uim legis.*
36 *Priuilegium personam non egreditur, sed extinguitur cum persona.*
37 *Priuilegium in dubio est personale.*
38 *Restitutio minorum est priuilegium personale, & tamen extenditur ad hæredes.*
39 *Restitutionis causa nõ est simpliciter persona, sed læsio.*
40 *Priuilegium personale, quando remaneret inutile, extenditur ad personas familiares & accessorias.*
41 *Tenere, i. ligare.*

Diuiditur, vt hic per Ange. Principum constitutiones, præcepta, uel decreta, quæ personalia non sunt, habent vĩ legis. h. d. & sumitur ex. l. j. ff. de consti. prin.

Casus, Quæsito exẽplo eius, quod dixerat, quòd placita principum inter partes iuris scripti connumerabantur, responsum est, q ex. l. Regia translata est omnis potestas in principem, & ideo quicquid principi placet, habet vigorẽ legis: sed tunc dubitatum fuit, an oĩa generaliter, q̃ principi placent, vim. l. obtineant, an verò sit inter ea delectus aliquis: nã videmus populi. plebis, ac senatus decreta passim in ea re, in qua iubet: sciscit, vel cẽset, uim legis habere, & semper legẽ esse, ergo idem videbatur in placitis principum, cùm principes uicẽ populi obtineant ex. d. l. Regia: Sed decidit contrarium. s. q generales principum dispositiones generaliter seruantur, personales verò personã nõ egrediuntur: quod esse põt ea ratione, quia actus agentium non debent operari vltra intẽtionem agentium. l. Non ois. ff. si cer. peta. sed qñ principes generaliter statuit, tunc quia cõstat uelle generalẽ uim habere id, pro generali lege seruatur: qñ verò vult aliquem beneficio, vel pœna afficere, non habent uim legis, quia illa non est mens condentis.

1 Not. primò, q quicquid princeps disponit, lex est: con
cor. l. j ff. de consti. prin. quod intellige, si hoc faciat ani
mo cõdendi legẽ, ut declarat hic glo. facit in si. tex. in. l.
Ex stipulatione. C. de senten. sicut enim ibi non ois vox
2 iudicis sentẽtia est, sic nec ois vox principis debet esse
3 lex: quæ etiã declara s̃m Ang. & Ias. hic, si sit honestum
& iustum illud, quod princeps disponit: nam alias non
4 potest esse lex. c. Erit aũt lex. iiij. dist. Quãuis enim prin
ceps solutus sit lege positiua. l. Digna vox. C. de legi. te-
5 netur tñ lege æterna & naturali. c. Literas de rest. spol.
cùm lex naturalis, æquitas, ratio, veritas ipsi pricipi sint
6 superiores Bald. in. l. Aemilius. ff. de mino. Siquidẽ nulla
lex, nullumq; priuilegium facere potest, quin princeps
sit animal rationale, naturæq; subiectum Bal. l. ij. col. x.
C. de seru. & aqua. Ioan. Andre. in. c. Significasti, de fo-
7 ro cõper. vbi Abb. col. vij. Hinc est, q tenetur lege con-
tractus propter fidem. c. j. de proba. ubi oẽs: Nã quam-
8 uis ui coactiua non ligetur a lege positiua. d. l. Digna
vox eligat tamen ui directiua, vt declarat Cardin. in. c.
9 Iustum. ix. dist. Et clarissimum est de iure, nullam esse po
testatem principum, etiam si plenitudine illa sua utan-
10 tur, nisi cõcurrant iustitia & honestas, quia ois illorũ
actus a malitia & diminutione alienus esse debet. §. Il-
lud, in Auth. consti. quæ de digni. Bal. in consi. 24. Ius
lib. ij. Principes (dicebat apls ad Colosos.) quod iustum
" est & æquum seruis præstare, scientes, q & uos domi-
" num habetis in cœlis: quod refert & Oldra, consi.
11 264. Illa. col. ij. Iuri autem diuino principem subesse
plusquã manifestum est, Abb. & alij in. c. Proposuit. de
concess. præben. c. Sunt quidam. xxv. q. j. Anto. de Bu.
12 in. c. j. de consti. vbi Feli. colũ. ix. Vnde traditum est, cautionem, cùm de iure diuino introducta sit, ab illo tolli
non posse. clem. Pastoralis. § Cæterùm. de senten. & re
13 iudi. Nec alia de causa constitutum videtur, vt summus
Pontifex, qui alias dici solet ab omni iuris positiui re-
gula solutus, & de cuius iudicio disputare sacrilegij in
star habetur, cùm possit omnia quæcunq; ipse Deus,
omneq; illius factum præsumatur iustum, nõ valeat ar-
dua abſq; Cardinaliũ maximẽ præsentiũ & conuocato
rum cõsilio expedire. c. Per uenerabilẽ, qui fil. sint legi.
Sed nos hæc de potestate principis adolescẽtibus suf-
ficiat percurrisse: Alibi enim totam hanc materiam la-
tius explicuimus, nec desunt qui hac de re speciales
quoq, & copiosos tractatus edidere.
14 Secundò ex hoc correlariè not. Christo. q uerba gene
ralia restringi debent, ne incidamus in absurdum. §. Si
quis in aliena. j. de re. diui. ibi. Ridiculum est enim. l.
Aliud. §. Absurdũ. ff. de reg. iu. l. Obseruare. §. Post hæc. ff.
de offi. procon. & leg. l. Existimo, ubi Ias. ff. de uerb. obli.
& hoc est uerũ, etiam si authoritas nõ allegetur, Abb.
per illum text. in. c. Iniustum. de rer. permu.
Tertiò not. q hanc potestatẽ habet princeps ex. l. Re-
gia, quam dicit Zasius in sua Paratitia. ff. de consti. prin.
q fuit edita tempore Vespasiani, ut in quibusdam mo-
15 numentis Romæ habetur. Ego puto tempore Augusti
factam esse, qui iam imperium inuaserat. Sed ex hoc
notat doctissimus Alcia. alibi, q cùm in principem sit
translata omnis potestas populi Ro. nec plus iuris in
16 eum transferre potuerit, q̃ ipse haberet. l. Nemo plus iu
ris. ff. de reg. iur. non habet imperator hodie in Italia
summã potestatem, cùm populus Ro. tũc tẽporis ipsos
in socios haberet ex fœdere, & ideo nec ipse Impera-
tor, nec qui ab eo habẽt ius & causam, habent aliquod
aliud ius i Italia, q̃ societatis, quod tam uerum est, ut
nihil uerius: quod probatur ex illis uerbis. Omne im-
perium suum, positis in tex. nostro.
17 Quartò not. ex hoc, q uniuersum & totale imperium
potest alteri cedi, & in alium transferri.
18 Quintò not. q uerbum (cõcedo) importat idẽ, quod
transfero. Vos dicatis ex mẽte Ang. & aliorum in. l. j. ff.
de consti. q si concessio sit ex causa, ex qua solet trãsfe
ri dominium, importat hoc uerbum (concedo) trans-
lationem dominij, alias secus, Ias. in. d. l. j. in. ij. nota de
consti-

consti.prin.Feli.in.c.Cùm venerabilis.de excepe.col.i.
19 Sexto no.ꝙ epistola principis habet vim legis, & id dicit Ang.in.l.Item veniunt §.Cæterùm.ff. de peti.hære.ꝙ epistola principis facit ius non solùm in eo casu, sed in aliis similibus,de quo per Doct.in.d.l.ff.de feriis.

Quod autem dictum est, ꝙ epistola principis habet vim legis,illud intelligit,quoties est principis non recognoscentis superiorem,puta,Imperatoris, vel Papæ, secus in inferiorib⁹ secũdũ Ang.in.d.l.j.i prin.ff.de ferijs. Item hoc verum secundum Pau.de Ca. postquam tales epistolę sunt redactę in corpore iuris, non antè, vt declarat Pau.de Ca.in.l.j.ff.de consti.prin. & refert.Ias.in. l.Ciuitas col.iii.ff.si cer.pet.

20 Septimò notabi, Vel cognoscens decreuit, ꝙ sententia principis habet vim legis,sed tunc demum, quando causa cognita pronunciauit , vt constat ex illo verbo (cognoscens) & habetur clarius in.l. fin. C. de legi. de quo latius habetur per Iaso.in.l.i.in.iii.nota.ff. de consti.prin. Doct.in.c.In causis de re iudi.

21 Ex quo infertur, ꝙ sicut sententia lata contra legem est nulla.l.ii.C.quando prouo.non est ne.l.i.§.si.ff. quo. appe.non reci. eodem modo sententia iudicis lata contra sententiam principis est ipso iure nulla, Imo.in.l. Apud Iul.§.Vtrum.ff.ad Trebel.

22 Octauò not.ꝙ edicta principis habent vim legis , vt passim uidemus in edictis Imperatorum, vt in edicto diui Adri.& huiusmodi.

23 Nonò not.ibi, Hæ sunt, quę constitutiones appellantur,quid sit constitutio.Et enim hęc appellatio earum legum,quæ à principe emanant, quamuis constitutio ois lex dici possit,eò ꝙ constituta sit,attamen si ad vocabulum speciem referatur, ea dicitur constitutio, quæ à principe condita est.c Constitutio.ii.dist.

Est enim,vt dixi,generale nomen(constitutio) vt deprehenditur ex.c.ij.dist.ij.vbi verbum(constitutio) ponitur pro genere in diffinitione legis, & habetur in c. Consuetudo.j.distin.& habetur in diffinitione seruitutis.infrà.de iure perso.§.t.

24 Decimò not.ibi, Planè quædam sunt personales,ꝙ illud,quod in priuilegium alicui cõceditur, vel tõne pœnæ infligit,non egreditur personam , ad id est tex in.l. Cùm patronus.ff.de lega.ij.ibi,Quoniã quod illius per sonæ.&c.facit tex.in.l.Licitatio.§.Earũ rerum.ff.de pu-
25 blica.& ideo priuilegia concessa à principe , nisi sint clausa in corpore iuris,non habent vim legis generalis secus si essent clausa in corpore iuris, vt habetur in.l.3. C.de legi.de quo dicemus etiam in glo.

In glo.j.notandũ est secũdũ Ang.ꝙ tũc voluntas principis habetur ꝓ lege,qñ hoc vult , aliàs secus,& ratio est(vt dixi)quia actus agentiũ regulãtur ab eorũ intentione.l.Non ois.ff.si cer.per.l.Obligationũ substãtia.§.j
26 ff.de actio.& oblig.tradit Decius post alios in d. l. Non omnis. Et dum dicit Ange. post Bal.in.l.1.ff.de consti. prin.ꝙ hoc intelligitur,dummodo voluntas sit possibilis,& honesta:si enim esset ihonesta,non esset lux,& dicebat Bal.in consil.19.Factum sic proponitur col.3.di.4 ꝙ princeps,qui tenet supremam potestatem,seruare tenetur summam honestatem,& æquitatem tanquam regula:& minus si disponeret super eo, quod esset impossibile etiam principi,vt dictum fuit in primo notabili.

In glos.in verbo Lege Regia.Dic, ꝙ per hãc legẽ non fuit trãslata simpliciter potestas legis faciendę,sed imperium populi Rom.vt hic dicitur, & ita debet intelligi tex.in d.§.Nouissimè.Et dũ in fine dicit, ꝙ ideo fuit dicta Regia,quia super regno transferendo lata fuit, dicatis,ꝙ potius dicta fuit,eò quia regimen populi in Imperatorem translatum fuit, & constitutus Rex vel rector imperij Romani.De hac tamen. l. sentiendum est, vt dixi hic in Annotatio.

In gl.in ver. Imperio. Dic potius quæ lata est de potestate Imperatoris,quæ.s.illius futura esset potestas,quã uis possit etiam intelligi,vt intelligit glo.

In glo.in verbo Ei. Aduertendum est,ꝙ vera lectio sic se hẽt in.d.l.1.ff.de consti.prin. vnde sumpta sunt verba tex.nostri,Vtpotè cum lege Regia,quę de eius imperio lata est,populus ei,& in eum omne imperium, & potestatem conferat.ex quo postea patet, qualiter structura verborum procedat,nec debet distingui ei & in eum, quò ad honorem,vel onus,sed simpliciter.

27 In glo.in verbo Concessit.Glo.proponit quæstionem an hodie populus Ro.possit legẽ cõcedere post translatum imperium in principem : Et quicquid dicant Docto.hic,& in.l.fi. C.de legi. mihi alias visa fuit verissima opinio, quòd hodie in populo Ro.nõ remaneat authoritas legẽ condendi, tanquam translato omni imperio in ipsum principẽ.l.fin.C.de legi. vbi Bat. quia tñ materia ipsa satis impertinens est,& modicæ vtilitatis, cum quæstio in facto euenire non possit,ideo mihi placuit, vt dixi,illa.opi.cui videtur etiã adhærere. Decius in rubrica de cõsti.in prima lect. & ita etiã dicebamus aliàs per.d.l.fin.&.l. Humanum.C.eo.titu.l. Non ambigitur ff.de legi.Et dũ in fin.gl.dicit,ꝙ solus priceps hoc põtã. nullus alius solus secũdũ Ricar.declara,vt dixi in.§. Ius aũt ciuile. sup.eo.Cantiuncula tñ in lib.2. de Offi. iud. c.6.in fi.contrarium sentire videtur , & non priuatiuè fuerit tale imperium translatum , & ego aliter postea declaraui in Annotatio.meis hic,vbi videndum.

In gl.in verbo Decreuit.Glo.Accursij allegat tantum modo tex.in d.l.Si impialis,sed est facta additio declarans,ꝙ illud quod dr̃ in tex. habet locum in sententia diffinitiua,nõ interlocutoria,de quo diximus in nota.

In glo.in verbo Edicto. Gl.allegat tex.in.l.2.C.eo. credo,ꝙ gl.voluerit allegare l. 3. dũ ibi dicitur, ꝙ si insertum sit edicti vocabulum in lege,ea generalis est,& ita gl.in.l.1.ff.de consti.prin.allegat tex.in d.l.3.

28 In glo.in verbo Legem. Dic,ꝙ lex generalis cognoscitur sex modis,non quatuor in illa.l. Leges. uidelicet, si dirigit senatui,vel si in ea edicti fiat mentio,vel si mandatur publicari per omnes populos,vel si dicatur,quòd trahatur ad casus similes,vel si hoc expressè dicat in lege,ꝙ lex sit generalis.ut declarat Pau.de Cast.ibi.

29 In glo.in verbo Personales. Dicit glo. ꝙ si priuilegia clausa sint in corpore iuris,leges generales siũt,ad idem est glo.in.l.Metum.§.Sed quod Prætor.in uerbo,Colligitur.in si.ff.quod me.ca.quod tñ declara.ut alias dixi, qñ sumus in dubio,nũ si insertio esset facta per modũ priuilegij,tunc non transiret priuilegium, licet insertũ in corpore iuris,in legem generalem, ut declarant cõmuniter Docto.in.c.1.de loca.Decius in ca.1. in secunda lectu.col.2.de consti.in.l. Diem functo in gl. in uerbo. Præstitum.col.4.ff.de Offi.assesso.

In glo.in uerbo Ob meritũ Glo.intelligit, ꝙ hic indulgere ob meritũ sit pręsentem pęnam remittere ob merita præterita.Ego puto rectius intelligi, quod ob merita indulsit.i.concessit,ut accipitur in.c.1.& in.c.fi.de
30 dilatio.Est enim indulgere etiam facilè cõcedere secũdũ Vallã,& est apud Plini.epist.37.Et nuper ab optimo
„ principe trium liberorũ ei ius impetraui , qđ quãquam
„ parcè,& cũ delectu daret mihi,tñ tanq̃ eligeret indulsit.Et alibi,Indulsit balneũ fieri.i.cõcessit.& ꝙ hic sit sensus,patet ex eo,qđ inferius dixit, Vel si cui sine exẽplo subuenit:in hoc enim capite comprehẽdi potest illud, quod glo.dixit de indulgentia,& pęnæ remissione. Verum tamen est,ꝙ nedũ princeps, sed etiã iudex ob merita alicuius pôt ei pęnam remittere, nel minuere. l.1. §.Postea cũ Appius.ff.de origi.iur.&.l Non oẽs §.fin.ff. de re mili.quẽ ad hoc dicit singu.Roma.sing.538 Nullus.Andre.Sicu.in consil.11.colu.4.lib.4 in consil.26.

col.pen.lib.ij.Fulg.cõſi.124.Prēſuppoſitis col.fi.Alex.
conſi.19.Circa primũ in fi.lib.7.hàc latini authores de
precatione appellant,de qua Cic.lib.ij.Rheto.qua vſus
eſt idem Cice.pro Milone in princi.& alibi paſſim repe
ritur apud vtriuſq; linguæ clariſſimos authores.

In gloſ in verbo Alicui. Declara, vt in proxima gloſ.
dictum fuit.

In glo.in verbo Irrogauit.Glo.reſtringit iſtum tex.qñ
princeps non merenti pęnam irrogauit, vel merenti,
maiorē, puta,ratione exempli, & ita etiã videtur intel
ligere glo.in.l.j.ff.de cõſti.prin. qui intellectus mihi nõ
31 ſatis facit. Quòd enim non merẽti pęnã imponat prin
ceps,hoc nullatenus pręſumendũ eſt.l.Ex facto.in prin.
ff.de vulg.& pup.Bal.per illum tex.in.l.j.ff.de offi.præ-
fe.præto.ꝙ aũt ratione exempli,vt puta multis craſſan
tibus maiorẽ imponat, hoc facere debet generalis lex
retentus eiſdem terminis.Quoties enim erit eadem cau
ſa. vt. ſit periculum, vel opus ſit exemplo ob multos
delinquentes, granabitur pariter pęna, quia hoc eſt ẽt
à iure ciuili inductũ.l.Ant facta.in fin ff. de. pœn. quin
32 immo acerbitas pęnę plerũq; vlciſcẽdi maleficii benè
atq; cautè viuẽdi diſciplina eſt,vt ex philoſophis tradit
Gellius lib.xx.c.i.Niſi exemplifices,iuxta tex.in.l. Si vin
dicari.C. de pœnis.Vel dicas,ꝙ illa verba infrà poſita
(ſine exemplo) non ſolum referantur ad vltimum di-
ctum,ſed ad omnia ſuperiora,vel ad iſta duo dicta.

In glo.in verbo Subuenit.Dũ glo.exemplificat in cle-
ricis,curialibus,&aliis,mihi videt mala expoſitio:nam
cùm tunc Imperator diſponit,facit.l. generalem in illis
perſonis,ſicut etiam qñ facit.l generalem in teſtamen-
tis,eſt.l. generalis, quãuis non trahatur ad contractus.
Vnde tu dicas,ꝙ ſi cui particulari perſonæ ſine exem-
plo ſubuenit,remittendo(puta) pęnam iã ei inflictam,
eum reſtituendo, vel hmõi, vt declarat gloſ. in d.l.i.ff,
de conſti.prin.nam exemplum (vt dixi) in dictis mate-
riis nõ poteſt aptari,cùm in illis ſit generale ius, quod
apertè probat ex illis verbis.Si cui; Denotãt enim hęc
verba particularem ſubuentionem,non generalem.Et
obiter vnum etiam aduertendum eſt, ꝙ ex alio exem-
33 plũ de clericis non eſt bonũ, cùm Imperator nõ poſſit
diſponere aliquid circa perſonas ipſorũ clericorũ etiã
in eorum fauorem propter defectũ poteſtatis, & ideo
34 communis Doct.concluſio eſt,ꝙ oẽs leges poſitæ in ti
tulo.C.de ſacroſan.eccl.& in titul.C.de epiſ.& cle.& in
titul.de epi.audi.item plures Authenticæ,ex quibus eli
citæ ſunt Authenticæ poſitæ in illis titulis, non valeãt,
nec poſſint allegari ad deciſionem cauſarum, ita Abb.
in.c.Eccleſia ſanctę Marię.de cõſti.vbi Deci. col.xi. ver.
Ex qua quæſtione,vbi plura allegat ad hoc.
35 In ea gloſ.ibi,Sed nunquid Gloſ.mouet. q. an reſcri-
ptum in dubio cenſeatur perſonale,& reſpondet,ꝙ ſic,
niſi ſint in eo aliqua ex ſignis poſitis in. l. iii. C. de legi.
gl.vera eſt,dum dicit,quòd in dubio reſcriptũ nõ egre
ditur perſonam.Tamen hoc declarãdum eſt dupliciter,
primò quia ſit commune alteri parti.vt dicemus in gl.
ſe ſecũdò niſi reſcribatur ad legis alicuius interpreta-
tionẽ ſecundum terminos.l.fi.§.Diffinimus.C.de legi.

In gl.in verbo Non tranſgreditur. oppo. primò de.l.i.
ff.quod quiſq; iur.nam ibi ius nouum impetratum fit
cõmune aduerſario propter ęqualitatẽ ſeruandam in
iudiciis,non tñ extenditur ad alias perſonas etiam qñ
aduerſarii ſint impetranti per tex.in.l. iii. §. Hęc pęna.
ff.quod quiſq; iu. ſecundum communẽ intellectum, &
hoc verũ eſt, vt dicit gl.ꝙ efficitur cõmune aduerſario,
ſi ad poſtulationem eius ſit impetratum, nam ſi motu
proprio conceſſum ſit à principe, non extenditur ẽt ad
aduerſarium.d.l.iii.in prin.Dic ergo, ꝙ ęquitas illius ti
tuli facit, vt ius nouum communicetur aduerſario,
quamuis poſtulanti ſolùm conceſſum ſit, tñ non effici
tur lex generalis,vt dicit in hoc tex.in quo Imp.diſtin-
guit legem generalem a priuilegio.
36 Dum verò occaſione huius tex. dicũt Doc. ꝙ priuile
gium perſonale perſonam non egreditur, ſed extinguã
tur cum perſona,concor.tex in.c.Priuilegium. de reg.
iur.lib.vi.l.Priuilegia quædã.ff.de reg.in.l. In oibus cau
ſis.eod.tit.l.Cùm patronis.in fi.ff.de leg.ii. l. Quia tale.
37 ff. ſolu.mat.Dicatis,ꝙ in dubio priuilegium eſt pſona
le,& ita debet interpretari,vt not.per gl.in c. Cùm ve-
niſſent.de inſtitutio.in.c.Tua.in glo. fi. de iis quæ fiunt
à præla.Iaſ.in l.Si ſic ſtipulatus.de verb.obli.col.iiii.ver.
Ego circa iſtam materiam.

Secundò declara,vt hoc intelligat,qñ perſona eſt im-
mediata cauſa priuilegii,vt patet in reſtitutionibus mi
38 norum,nam talis reſtitutio dicitur priuilegiũ perſona
le,vt not.in.l.Exceptiones quæ.ff.de except.& tñ exten
ditur ad hæredes.l.Non ſolũ.ff. de in inte.reſti. l.Minor
autem.§ fi.ff.de mino.& ratio eſt,quia perſona minoris
39 non eſt principalis cauſa priuilegii,ſed lęſio.l. Quod ſi
minor.§.Non ſemper.l.Nõ oia.ff.de mino.Tertiò decla
ra,vt tale priuilegiũ, ſi quis perſonale ſit, extendatur ad
40 perſonas acceſſorias,& familiares, qñ alias priuilegiũ
remaneret inutile.c.Licet.§.Cũ conceditur in prio. de
priuileg.lib.vi.Decius in.d.l.In omnibus cauſis.ff. de re
gu iur. Cętera, quæ impertinenter tractantur hic per
Doct.videnda ſunt in locis ordinariis.
41 In gloſ.fi.Exponit,tenent.i.ligant. Dicimur enim te-
neri lege.Cic.pro Cecina,Hoc interdicto Ebutius non
,, tenetur.Et ad Atti.lib.iii.Lege collegæ ſui non teneban
,, tur,& inuenitur paſſim etiam apud nos, ut in.l. Dequi
bus.ff.de legi.

§. PRAETORVM QVO qi.

1 *Prætoribus ex.l.xij.tab.qua authoritas data eſſet.*
2 *prætorium edicta annua erant.*
3 *Edictum tranſlatitium quod.*
4 *Saluius Iulianus collectis omnium Prætorum edictis ea interpretatus eſt.*
5 *Honoraria actio quæ,& quare.*
6 *Honorarium quid.*
7 *Honorarium decurionatus.*
8 *Honorarius arbiter.*
9 *Honorarius tumulus.*
10 *Aedilium creatio quando,& quare.*
11 *Aedilium duo ordines.*
12 *Prætorium edicta habent vim legis.*
13 *Magiſtratus dicuntur honores.*
14 *Prætorum edicta qualiter habeant vim legis.*
15 *Aedilium Curulium edicta ſunt portio iuris Prætorij.*
16 *Quòd,ideſt ideo quia.*
17 *Magiſtratus appellatione veniunt Prætores per excellentiam.*
18 *Aedilitię actiones quare dicantur venire à iuriſdictione Prætoris.*

DIuidit iſte tex.in.iii.partes,in prima poni-
tur,ꝙ Pretorum edicta uim legis obtinẽt
in ſecunda,ꝙ appellatur ius honorarium
ab honore Pręrorum, in tertia,ꝙ pars in
tis Pretorii ſunt edicta Aedilium, ſecun-
da ibi, Hoc etiam, tertia ibi, Proponebant.

Pręrorum edicta, item Aedilium vim. l.obtinent, di-
ctumq́. eſt ius honorarium ab honore Pretorium. h. d.
& ſumitur hic tex.ex.l.Ius autem ciuile.ff eo. titulo.

Caſus nõ debet figurari, cùm procedat deſcribendo,
& exemplificando.

In

In tex.ibi, Prætorũ quoq; edicta &c. Ad declaratio-
nem huius loci ante omnia sciendum est, Prætoribus.
1 l.xij.tab. iurisdictionem datam fuisse his verbis.
Iuris disceptator, qui priuata iudicet, iudicarive iu-
beat, Prætor esto.
Is iuris ciuilis custos esto, huic potestati parento.
Quotcũq; senatus creuerit, pp̃lsue iusserit, tot iunto,
Magistratus annui sunto.
Omnes magistratus auspicium iudiciũq; habẽto.i.ap
pellationem ad populũ vel senatũ, vt Cic.lib.uj.de Le-
gi.interpretatur. Hi non habebãt.l.condẽdæ authorita
tẽ, ut pote qui iuris custodes & disceptatores tm̃ con-
stituti erant, attamen edicta proponebant, quæ annua
2 erãt, sicut & magistratus erat annuus; vnde factum est,
vt pleræq; actiones prætoriç anno finirentur: hoc aper
tè colligit ex verbis Cic. in prætura vrbana.i.lib. uj.in
Verrẽ, Is Verri multa objiciẽs sic inquit, Qui plurimũ
,, tribuunt edicto Prętoris, edictum.l.annuã esse dicunt,
,, ut edicto plus cõplecteris, q̃ lege si finẽ edicto Præto
,, ris afferunt calendę Ianuarij, cur non initium quoq;
,, edicti nascitur à calendis Ianuarij? An in eum annum
,, progredi nemo poterit edicto, quo Prætor alius futu-
rus est, i illũ, quo Prętor alius fuit, regredieẽ. At qm̃ plu
rima erãt in anteriorum Prętorum edictis optimè cõ-
stituta, transferebantur edicta de Prætore in Prætorẽ,
vt hodie etiam fiunt banna Pręsidum ac Gubernatorũ,
quod fuit appellatum edictũ translaticium, de quo me
3 minit Cic. lib.iij.Verri. Sed in re tam vsitata (inquit) sa-
,, tis est ostendere oẽs antea me ita ius dixisse, & hoc ve-
,, tus edictũ translatitiumq; esse. Idẽ in epi.ad Appium.
Sed quia ęmulationis studio accidebat plerũq; vt edi-
cta cõtraria pponerent, lege Cornelia cautũ est, ut Prę
tores ex edictis suis perpetuis ius dicerent, vt inquit
4 Asconius. Saluius inde Iulianus sub Adriano collectis
oĩum Prætorum edictis ea interpretatus est, quod po-
stea seruari cœpit, vt est author Eutropi⁹. Et Spartianus
tradit Seuerũ Imp.in Didij Iuliani inuidiã iussisse Sal-
uij Iuliani decreta aboleri, cuius Didius nepos fuerat,
vt idẽ Eutropius est author, quod postea non obtinuit.
Et inde licet interpretari multas leges, in quibus edi-
cti perpetui fit mentio; quę doctissimus Alciatus aduer
tit lib.ii.Dispun.c.xxi. Prætores aũt creatos fuisse, cum
Cõsulibus bellis finitimis auocatis non essent qui in ci
uitate ius dicerẽt, creatosq; primo fuisse duos, Vrbanũ,
qui inter ciues, Peregrinũ, qui inter peregrinos ius dice
rẽt, testat Pomponius in.l.ii.§.Cũq; Consules.de ori.iu.
In tex.ibi, Hoc etiam ius honorariũ solemus appella
5 re &c. Inde dicta est etiam actio honoraria.i. prætoria
in.l.iij.ff.nau.cau.stabu.& alibi sæpe.
Et honorarium dicitur donum, quod Consulibus pro
6 uincias ingrediẽtibus honoris causa dabatur. Cic.in Pi
sonem, Qui modus fuit tibi frumenti æstimandi, qui
,, honorarij, si quidem potest vi & metu extortum hono
,, rarium nominari.
7 Et honorarium decurionatus appellauit Traianus in
epistola ad Plinium, quod in ipsa susceptione decurio-
natus inferebatur honoris suscepti causa
8 Inde generaliùs dictus est honorarius, arbiter apud
Cic.pro Roscio Comœ.& li.v.Tusc. qui ab vtraq; par-
te controuersię factus est iudex, & honorarius tumulus
9 apud Suet in Claud.Cæsa.
In tex.ibi, Quòd qui honores gerũt. Tex.in.l.Ius aũt
ciuile.ff.eo in antiquis & originalibus ita legit, Quod
,, & honorariũ dr̃ ad honorẽ Prætorum sic nominatum,
,, quàmuis vulgata lectio sit (ab honore) quæ verior rõ
mihi videtur, q̃ illa quæ in hoc tex.allegatur, & idem
,, videtur dici in.l.ii.§.Eodem tempore.ff.de.ori.iur.
10 In tex.ibi, Proponebãt & Aediles Curules &c. Liuius
lib.vi.ad.fi. Ita ab diutina ira reductis in concordiam
,, ordinibus, cũ dignam rem senatus censeret esse, vt lu-
,, di maxima fierent, & dies vnus ad triduum adijceretur
,, recusantibus id munus Aedilibus plebis, conclama-
,, tum est a patricijs iuuenibus, se id honoris deorum im
,, mortaliũ causa libenter acturos, vt Aediles fierent, qui
,, bus cũ ab vniuersis gratiæ actę essent, factum senatus-
,, consultum, vt duos viros Aediles ex patribus Dicta-
,, tor populum rogaret. Erat enim, vt testatur Cic.lib.ii.
de Legi.magistratus, per quem adolescentibus ad am-
plioris honoris gradũ erat ascensus, quod testatur & Li
11 uius li.vii. Erant aũt Aediliũ duo ordines, vt testat Plu
tar.in Mario, alter patricius, q iuri dicẽdo prętrat, qui
Curulium nominabat, alter plebeius, quem quidẽ ma-
gistratũ Arist.vi Politi in secunda specie magistratuũ
necessariorum ponit. Quod esse Aedilium officium, sa
tis deprehẽditur ex.l.i.ff.de Aedil.edic.sed clarius Cic.
in vlti.actio. in Verrem, dum dicit se designatum Aedi-
lem, & quæ ad eius curam spectant.
12 Not.primò, q edicta Prætorum obtinent vim legis, et
sunt pars iuris ciuilis. cõcor.d.l. Ius autem ciuile.ff.eo
&.l.ii.§.Nouissimũ.ff.de orig.iu.
Secundò not. q ius Prætorium dicitur ius honora-
rium ad honorem Prætorum, vt dicit tex.in.d.l.Ius au-
tem ciuile. & honorariæ actiones dictæ sunt, quod ius-
su, & in rem verso, eo q à Prætoris iurisdictione profi-
ciscantur.l.ii.ff. de pecul.in.l.In honorariis.ff. de actio.
& obli.& dictum fuit supra in textualibus. Nec verum
est, quod dicunt Docto. in.l.Iurisg.§. Prætor ait.ff. de
pac. q dicitur ius honorarium, quia in hoc honoraren
tur Prætores, vt eorum edicta vim.l.haberent, sed quia
ipsi, qui honores gerebãt.i.magistratus huic iuri autho
ritatem dederunt, vt colligitur ex hoc tex. & ita elici-
tur ex.l.ii.§.Eodem tempore.ff.de ori.iu.
13 Tertio not. q magistratus dicuntur honores; quod
apud Latinos passim inuenit, & est bonus tex.in.l.iii.
ff. quod me. causa. ibi, Iure honoris, quem sustinet,
idest magistratus.
Quartò no. q hic videtur tex. contra illud, quod dicũt
Docto.in rub.C.qui admi.dum volunt, q edicta Præto-
rũ haberent vim legis, ita demum si approbarent, & tñ
hic videtur contrarium dici, q per se haberent vim le
gis, dũ dicitur q qui honores gerunt magistratus huic
iuri authoritatẽ dederũt. facit ad hoc etiam tex. in.l.ii.
§.Eodem tempore.ff. de orig.iur. Præterea, si, vt edicta
haberẽt vim legis, esset necessaria iuris ciuilis authori-
tas, non diceretur ius Prætorium, sed ciuile à cõfirman
te.l.ii.§.Omnia aũt.C.de vet.iu.enu.l.Adoptio nõ iure
facta.ff.de adop.not.in.l.Et quia.ff.de iur.om. iud.& ita
arguit Decius in.d.rub.C.qui admi in secunda lectu.
14 Mihi videtur, q in hoc resolutio sit facilis, vt dicamus
verũ esse, q Prętores olim non habebãt simpliciter au-
thoritatem.l.condendæ, nisi durante eorũ magistratu,
in cuius initio proponebãt Prætores edicta, de quibus
rebus, & quomodo ius dicere vellent, vt homines se
pręmunirent, quæ habebant vim.l.durãte eorum magi
stratu, sed eo finito, vt dictum est supra in textualibus,
non reddebat ius ex eorũ edicto, sed ex dicto alterius
Prętoris, & sic erit verũ dicere habuisse potestatẽ.l.con
dendæ durante eorum magistratu, & non habuisse, vt
in perpetuum valeret, quod ab eis edicebatur; sed quia
ex vniuersis illis edictis, primò per edictũ translatitiũ,
secundò per perpetuũ, factum est ius quodam separa-
tum ius prætorium, ob illam receptionem dicendũ est
factum esse ius ex illis edictis, ita q & verum est edicta
de per se non fuisse.l.perpetuam, & edicta legem esse,
quod optimè innuit tex.in.d.l.ij §.Eodem tẽpore.dum
,, dicit, Eodem tempore & magistratus Iura reddebant,
,, & vt scirent ciues, quod ius de qua re quisq; dicturus
,, esset, seq; pęmunirent, edicta proponebant, quæ ius
honora-

honorariũ cõstituerunt. Compositum.n.est ius prætoriũ ex diuersis illis edictis, & ita mihi uidet residendũ.

15 Quintò not.ꝙ edicta Aedilium sunt portio iuris prætorii: non enim edicta Aedilium partem separatam iuris cõstituerũt sed admixta cũ edictis Prætoris inserta sunt in edicto perpetuo, & effecta portio iuris ciuilis.

In glo. Quod.i. ideo quia. Hanc eãdem expositionem
16 facit glo. in l. Prętor ait. § Deinde. ff. de ope. no. núc. ad idem tex. in l. Ergo. § Si non hæres. ff. de fideicom. lib. in l. Miles. §. Mulier. ff. de adult. in. l. Eum qui. §. Si nupta. ff. de iniur. in. l. In naue. ff loca.

17 In glo. in. verbo Magistratus. Hoc ideo dr̃, quia magistratus appellatione per antonomasiã, quandã solẽt Prętores venire, vt. ff de orig iur. l. ii. §. Eodem tempore.

In gl. Honorarij. Dic, vt alias dixi, ꝙ hoc est falsum, ꝙ Aediles essent ex Prætoribus, sed benè ius prætorium confectũ est ex edictis Prætorũ & Aediliũ, & erat por-
18 tio iuris prætorii, vt hic dicit; & ideo dicitur, ꝙ ędilitię actiones proueniunt à iurisdictione Prætoris in. d. §. Prętorię. j. de diui. stipu. quãuis nõ ita legat in. d. l. v. §. Prætoriæ. ff. de verb. obli. vbi solùm dr̃, ꝙ proueniunt à iurisdictione, nec ibi fit mẽtio de Prætore, non ꝙ iidem sint Prætores & Aediles, nam hoc absurdissimum est, sed benè in recipiendis edictis Prætorũ fuerunt etiam recepta edicta ædilitia, quia ad instar eorum proponebant, & hoc est, quod dicit, ꝙ ꝓueniunt à iurisdictione Prætoria, si hoc verbũ nõ tollatur. Alias enim esset contrà omnem fidem historiæ, & contra id, quod habetur in. d. l. ii. de orig. iur. in §. Deinde cùm placuisset.

§. RESPONSA.

1 *Iureconsultorũ opiniones sunt probabiles, nõ necessariæ, nisi à principe hoc priuilegium illis concessum sit.*

2 *Iudex non potest iudicare contrà sententiam iurecõsulti, quod declara, vt ibi.*

3 *Sententia* / *Opinio* } *an, & in quo differant.*

4 *Iureconsultis quando, & quare fuerit data authoritas respondendi publicè de iure.*

Diuiditur in duas partes, in prima ponitur dictum, in secunda ponitur ratio; secunda ibi, Nam.

Responsa prudentũ sunt opiniones iurisconsultorum, qui habent à Cæsare ius, vt iudicibus ab eorũ sententia recedere non liceat. h. d.

Casus nõ figurat, quia ꝓcedit simpliciter declarãdo, & assignat p se tex. rõnem decidendi, dũ dicit, ꝙ ideo habebãt eorũ responsa vim. l. quia ita constitutũ erat ab Imperatore quæ ratio tollit omnem rationẽ dubitandi.

Not. primò, ꝙ opiniones iurisconsultorũ, nisi à principe hanc habeant authoritatẽ, nõ sunt necessarię, & ideo iudex põt ab eis recedere: ita est glo. quæ semper allegatur ad hoc in. l. j. C. de legi. qd aũt hoc sit dicere, authoritas Doctorũ probabilis est, docet Boetius in Topic. Cic. lib. ij. fol. mihi. 49. in paruis. Duplex. n. ẽ authoritas necessaria. s. eorum, qui statuendi potestatem habent, probabilis eorũ, qui professoris titulo insigniri meruerunt. l. i. C. de profes. qui in vrb. Constã. & rõ dicit Deci. in. c. j col. vij num. 71 de postula præla. ꝙ authoritas est Doctorum, non scholarium. Quòd si hanc authoritatem habeant à principe, vt quicquid ipsi respondeant pro lege habeat, tũc ex principis authoritate hoc procedit, ita est tex. hic, facit tex. in. l. j. §. Ne aũt. C. de cadu. tollẽ. ibi. Quod Vlpianus disposuit, & in. l. Cùm Papinianus. in princ. C. de sentẽ. vbi vtitur eodẽ mõdo loquẽdi de Papiniano, & qualiter hoc fuerit introductum sub Augusto, ostẽdit latè tex. in. l. ii. §. Massurius Sabinus. ff. de orig. iur. Hinc ambas authoritates amplectens Cice. pro Cecin. Qui ius ciuile (inquit) contemnendũ putat,
„ is vincula reuellit nõ modo iudiciorum, sed etiã vtilitatis vitæq; cõis: qui aũt interp̃tes iuris vituperat, de hominibus, non de iure ciuili detrahit: si peritis non putat obtẽperandum, non homines lædit, sed leges.

Secundò not. ꝙ olim interpretes iuris de publico deputabant, qui dicebant iurecõsulti, & hoc etiã declara p. d. l. ii. §. Massurius. ff. de orig. iur. & ex quo dictum est hic (antiquitus) docẽt hic Doc. ꝙ hodie non fit, & ideo ꝙ Doctorum hodiernorũ opinio sit probabilis, nõ autem necessaria, q̃uis glo. in. l. Non puto. ff. de iur. fisc. uideat voluisse cõtrariũ, cuius opi. si est ista, falsa est: nã (vt dixi) opi. simplex Doctoris est ꝓbabilis, non necessaria.

2 Tertiò not. sm̃ Ang. ꝙ iudex non põt iudicare contrà sniam & opinionem iureconsulti: sed tu declara, si is est iuriscõsultus, cui hoc à principe cõcessum sit, alias nõ, Et hoc rationi consentaneum est, quia, vt inquit Cice. pro. A. Cecinna, nulla ratione fieri potest, vt aliud de iure responderi, aliud iudicare oporteat, & qñ fuisset ei hoc beneficiũ concessum tunc quemadmodũ snia lata contrà casum legis est nulla sine aliqua appellatione, pariter & qñ lata est contrà relationem talis iurisconsulti: ratio est in prõptu, quia cùm sit constitutũ responsa illius haberi pro lege, efficiunt eius responsa leges, & in leges trãseunt, & ideo nõ est mirum, si snia contrà tale responsum est nulla, quia est contrà legẽ, cùm tale responsum lex fit: & ita declaranda sunt dicta Ang. hic, quemadmodum diximus in. §. Sed & quod principi. de sententia lata contrà sententiam principis.

3 In glo. in verbo Sentẽtiæ. Glo. hæc & sequ. ponit differentiã inter sniam & opinionem. Vult enim sniam esse firmã & indubitatã responsionẽ, opinionẽ verò cum dubitatione sm̃ Io. & hanc differentiam seq. hic. Doct. & cõprobatur authoritate Theophili, hic, q hoc modo definiuit. Dicebam alias, ꝙ hęc differentia cõfundebatur per tex. in. l. Eos. § pen. C. de app. in. l. A. Proconsulibus. eo. tit. l. Sciendum. ff. de appell. recipien. quinimmo sm̃ rectã loquendi rationẽ, qñ proponitur q. dubia, non possumus dicere hæc est mea opinio, sed hęc mea est snia, quãuis (vt dixi) pro eodem supponant. Præterea in hoc tex. non potest intelligi opinio sub dubio responsio, nam inferius dicitur, ꝙ iudices ab his opinionibus nõ possunt recedere, sed si esset sub dubitatione respõsio, profecto non esset dicẽdũ vt tenerẽtur sequi quod. ipsi certe nõ determinassent: supponũt ergo pro eodẽ, & intelligunt quod sentiunt, & quod opinãtur: Et ita ex rõne prædicta hoc in loco sentiendũ est, q̃uis in se verũ sit, ꝙ opi. versat circa ea, q̃ aliter se possunt habere, vt docet Arist. lib. vj. Ethico. & Salomon hic latius.

In glos. in verbo Publiè. Intellige publicè, idest, omnibus petentibus: Et quod de Vlpiano & cæteris dicit, probatur per tex. in. d. l. j. C. de cadu. toll. & dum glo. allegat tex. in. d. §. Iuris ciuilis sciẽtiam. melius allegasset tex. in. d. §. Massurius.

In glo. A Cæsare. Glo. inaduertenter loquitur, & tamen benè exponit, nam dicitur à Cæsare, glo. vult interpretari Augusto, vt ponitur in inscriptione proœmij, & benè dicit, non quia vbicũq; nomen Cæsaris apponitur, de Augusto sit intelligẽdum, vt videtur velle gl. sed quia vere Augustus fuit primus, qui hanc potestatem dedit iurisconsultis, vt habet in. l. ii. ff. de orig. iur. §. pen. ibi, Primus diuus Augustus. Quamuis enim ante Augustũ post. ll. xii. tab. fuerit necessaria iuriscõsultorũ interpretatio, prudentesq; illius ętatis iurecõsulti, qui ex suis studiis hanc fiduciã de iure respondendi habebant, quotidie de iure responderẽt, cùm variè legũ interpretatio fieri posset, respõderẽtq; ex æquo & bono,

tamen

tamen eùm procedēte tempore multiplicatis legibus esset necessaria publica interpretatio, ab Augusto ius respondendi de iure datum est aliquibus, ita ut eorum interpretatio necessaria esset.l.ij.in fi. ff.de orig.iur.

In glo.fi.est cōstitutum.Intellige.i. prout Imperatores constituerunt.

§. EX NON SCRIPTO.

1 *Leges.xij.tab quando,& quare, & à quibus conditæ.*
2 *Lacedęmonij consuetudinibus non scriptis utebantur.*
3 *Cōsuetudo dicitur illa propriè,quæ scripta non est, qđ declara,ut ibi.*
4 *Consuetudines feudorum fuerunt redactæ in scriptis ab Vberto de Orto.*
5 *Iuris appellatione uenit etiam consuetudo.*
6 *Clausula apposita in cōpromisso,ꝙ causa terminetur ꝗ iure intelligitur etiam de consuetudine.Et de priuilegio.uide sub nu.seq.*
7 *Consuetudo est ius.*
8 *Consuetudo quid sit.*
9 *Diuturnum dicitur quod constat spatio.x.annorum, quàmuis aliquando aliter ponatur,& accipiatur arbitrio iudicis.*
10 *Consensus est de essentia consuetudinis,& ideo errantes non dicuntur consentire.*
11 *Consuetudo an exigat consensum totius populi,an verò sufficiat maioris partis.*
12 *Populus intelligitur deductis minoribus & mulieribus quādo cōsideratur ad cōsuetudinē introducendā.*
13 *Minores } non attenduntur in numerādo populo ad in Mulieres } troducendam consuetudinem.*
14 *Consuetudo fuit posterior.l.scripta.*
15 *Negationes duæ affirmant.*
16 *Eleganter fieri dicitur,quod sumit originem ab optimis constitutionibus.*
17 *Ciuitas potest uti uel solis legibus scriptis,uel solis cō suetudinibus.*
18 *Lex ad sui essentiam an exigat scripturam.*
19 *Consuetudo exigit tempus.x.annorum.*
20 *Præscriptio } pariformiter cēsentur.diuersimodè tamē, Consuetudo } diuersisq; spatijs ītroducūtur,et quare.*
21 *Consuetudo,cum habeat causam discontinuam,quare sit,ꝙ perficiatur.x.annis. præscriptio autem & usucapio exigant tempus, cuius initij memoria in contrarium non existit.*
22 *Consuetudo,ut perficiatur, exigit, ut secundum eam iudicatum sit,& quoties.*
23 *Exemplis non est iudicandū,nisi principis & habentis potestatem.l.condendæ.*
24 *Vsus aliquando probat titulum.*
25 *Diuturna præstatio concurrente longo tempore facit ꝑ sumi titulum,& quando.*
26 *Error tanquā cōsensui cōtrarius impedit cōsuetudinē.*
27 *Consuetudo per errorem introducta tollit. l. sed non trahitur ad casus similes.*
28 *Consuetudinis uirtutes.*
29 *Consuetudo interpretatiua est talis potentiæ, ut non possit ab ea interpretatione recedi, dato ꝙ constet postea, quòd non sit bona.*
30 *Consuetudo interpretatiua nō exigitur,ꝙ sit ꝑscripta.*
31 *Consuetudo an,& quando corrigat legem.*
32 *Lex habens clausulam derogatoriam ad futurā consuetudinem non tollitur à consuetudine posteriore.*
33 *Lex edita in concilio generali censetur habere clausulam derogatoriam ad sequentia.*
34 *Lex regulariter non tollit præcedentem consuetudinem,& an,& quando hoc sit.*

Diuiditur in tres partes, i prima ponitur qd sit ius non scriptū,in secunda qualiter ius ciuile diuidatur i duas has partes, scriptū scilicet,& non scriptum,in tertia ponit ratio dictę diuisionis.secūda ibi, Et nō ineleganter.tertia ibi,Nam origo.

Quod diu usus comprobauit legis habet uigorem, & ius ciuile in scriptum & non scriptum diuiditur ratione originis ipsius.h.d.

Casus.s.dictum fuerat ius Romanorū aut scriptum, esse aut nō scriptum,declaratum aūt fuerat, quid esset ius scriptum,& eius partes,restabat uidere, quid esset ius nō scriptum,ꝙ hinc declaratur illud esse, quod diuturni mores consensu vtentium cōprobati fecerunt & induxerunt:sed tunc dubitatum fuit, quo cōsensus populi posset facere legem·nam duo uidebantur obstare, primū quia non uidetur, ꝙ possit esse par uirtus taciti consensus,qui in consuetudine reperit,& expressi, qui in lege apparet.l.Ex diuerso §.Si in iudicio. ff. solu ma. l.Expressa.ff.de reg.iur.cū vulg.secūdū obstabat,ꝙ cum iā dictum sit,nēm potestatem, & nē imperium populi.Ro.trāslatum esse in Imperatorē.§. Sed & ꝙ principi.§.eo.ita ꝙ clarum sit de iure,hodie po.Ro.non posse.l.condere,ut suprà diximus,non debet posse tacito consensu illud,quod per expressum non potest.c.Cum quid.de reg.iu.li.vj.cuius contrariū responderur,ꝙ immo diurni mores consensu utentium comprobati legem imitantur,& pro lege seruantur,ea rōne,quia continuatus ille & diu obseruatus mos habet in se uniuersalem populi cōsensum & uoluntatem , sicut habet lex expressa. Vt enim dicit tex.in.l. De quibus.ff.de legi.inueterata consuetudo non immeritò pro lege custoditur,quia cum leges nulla alia de causa nos teneant, ꝗ ꝙ iudicio populi receptæ sunt,meritò & ea quę sine ullo scripto populus probauit,tenebunt oēs. Nam quid interest suffragio populus uoluntatem suam declaret,an rebus ipsis & factis?Quare rectissimè etiam illud receptum est,ut leges non solùm suffragio legis latoris,sed etiā tacito cōsensu oium per desuetudinem abrogent.

Non obstat prima rō,ꝙ nō sit eadem uirtus taciti & expressi,quia ex.d.l.De quibus.constat contrarium, & in.l.Cū qd.ff.si.cer.peta.ꝙ æqualis est uirtus utriusq;. Non obstat abdicatio potestatis,quia debemus intelligere quòd hic dr̃,aut in populo non recognoscente superiorem,aut si habet superiorem,ꝙ simus in ijs casibus,in quibus potest legem condere, ut declarauimus in.§.Ius autem ciuile.§ eo.uel ꝙ in hoc tacito consensu censeatur adhibitus etiam consensus tacitè illius, cuius authoritate lex condi potest:& hoc ultimo modo declarandus est hic tex.

1 In tex.ibi,Nam origo eius.Idem dicit originem iuris Romanorum fluxisse ab iostitutis duarum harum ciuitatū,qa cum plebs Ro.uarijs seditionibus ęstuaret . & C.Terētius Trib.ple.ī inuidiam nobilitatis leges ferre contenderet,ut Consul eo iure teneretur, quod populus daret ut est apud Liuium li,iij.fine discordiarum facto tres electi sunt,qui ferrent quę utilia ciuitati pro libertate ęquāda existimarēt:Hi fuerunt SP.Posthumius P.Sulpitius.A.Mālius,qui decreti sunt legati po. Ro.& missi instructis ex publico triremibus in Græciā, ut inde leges & consuetudines afferrent, quas populo Ro.

utiles

utiles fore putarent. Quibus reuersis Decẽuiri creati
sunt, qui ex his legibus & consuetudinibus per eosdem
tres legatos adductis Romanas leges conderent, à qui-
bus postea duodecim illę tabulæ legũ factæ sunt, quod
ius.xij.tabu.appellamus.Hanc omnẽ historiam Liuius
li.iij.tradit, & Dioni.li.x Fusius Fenestella & Põponius
in.l.ij.§.Postea.ff.de orig.iu.quanq̃ ibi fallatur iuriscon
sultus in creatione Decemuirorum.

2 In tex.ibi, ut Lacedæmonij quidẽ magis ea, quę pro
legib. obseruarent, memoriæ mandarent. Scribit enim
Plutarchus Lycurgo sanciente ita Lacedęmone serua-
tum, ut leges ipsas moribus tenerent, ac sibi per manua
ferè traderent, q̃uis Ammianus Marcell.li.vj. Rerũ ge-
starum, de Iuliano Imperatore loquens dicat. leges Ly
curgi sumptuarias Rethris inscriptas iam senescentes
reparasse.

Not.primò ex hoc tex.ibi, Ex non scripto ius uenit,
ꝙ ius consuetudinis constat ex nõ scripto, & sic, ꝙ con
3 suetudo illa dr̃, quę scripta non est, ita etiam probatur
in.d.l.De quibus.ff.de legi.Sed cõtra hoc oppo.de toto
libro feudorum, qui liber cõtinet consuetudines, ut ex
inscriptione patet, quæ tñ consuetudines scriptę sunt,
& facit tex.in c.ij.de præben.libro.vj.ubi similiter con
suetudo scripta reperitur.

Cõmunis resolutio Doct.est in.l.De quibus.ff.de le-
gi.in.l.ij.ff.de vul.& pup.in.c. fi.de consue. ꝙ si inspici-
mus consuetudinem, prout est in fieri, & prout in esse
introducitur illa nõ est scripta: si postea q̃ est in esse in-
troducta, potest in scriptis redigi ad probationẽ, sed
tunc scriptura ipsa non est de essentia aut de natura cõ
suetudinis. Sed hęc responsio uidet̃ falsa ꝑ tex.in c.Cõ
suetudo.§.Cũ itaq;.i.distin.ibi, Quæ verò in scriptis re-
dacta non est consuetudo. benè facit tex. in.§.Constat
s̃.eo.dũ dr̃, Cõstat autẽ ius, quo vtimur, & sic loquitur
de essentia ipsius iuris, & de essentia talis iuris, quod iã
sit in esse introductũ, cũ dicat, Ius, quo vtimur: ex quo
tollitur responsio moder.in rubrica de cõsuetudine ex
tra dum dicunt, ꝙ tex.in.d.§.Cùm itaq;. loquat̃ de con-
suetudine nondũ formata, ꝙ est falsum: nam ille tex.lo
quitur de ea cõsuetudine, quę pro lege seruat̃ deficien
te lege. Sed melior uidetur responsio, ꝙ illa sunt verba
compilatoris, q̃ non habent vim legis.

D.Antonius in rub.extra de consue. col. iij. dicit ꝙ
hæc ita ponunt̃ à communib.accidentib. l. Nam ad ea.
ff.de legi.Vnde q̃uis aliquando redigant̃ in scriptis, per
hoc non alteratur natura consuetudinis.

4 Ias.in.l.ij.ff.de vulg.& pup.dicit, ꝙ cõsuetudines feu-
dorum fuerũt in scriptis redactæ ab Vberto de Orto,
qui non habebat facultatẽ.l.condendæ, & ideo per hoc
non desierunt esse consuetudines.

Curtius in rubrica de consuetu. aliter respondet ꝙ
consuetudo, quæ in scriptis redigitur, dr̃ consuetudo,
cò ꝙ fuit consuetudo arg.l.Insulam in fi.ff.de acqui.re.
do.tñ non dicitur consuetudo propriè.Attamen prima
responsio cõis est, & uera, uidelicet, ꝙ consuetudo, quę
ab initio fuit consuetudo non perdit vires consuetudi
nis per hoc, ꝙ redigat̃ in scriptis, ut dictũ est, & ita vo-
luit Bar.per illũ tex.in.l.ij.in.prin.col.j.ff.de vulga.& pu
pil.facit tex.& quod ibi Pau.de Ca. in. l. Posthumus.in
prin.ff.de iniust.rup.testa.Deci.in.c.Quæstioni, in. j.no.
de appella.in rubrica de consue.col.j.& seq. ubi plura
allegat ad hoc.

Secundò not.ibi, Ius uenit, ꝙ ius uenit etiam ex con
5 suetudine, & ꝙ iuris appellatione uenit etiam consue-
6 tudo: Et ideo si fiat compromissum, vt causa de iure ter-
minetur, potest terminari ſm consuetudinem: & hæc
est uera & cõis opi.Doct. post Abb.in rub. extra de con
sue.Et pro hac opi.facit illa rõ, ꝙ compromittentes ui
dentur potius se retulisse ad consuetudinem, q̃ ad legẽ
& statutum.Bar.& Alex.in.l.Hæredes mei.§.Cum ita.ff.
ad Trebell.cum vulg.

7 Item facit, nam cõsuetudo est ius, vt probat̃ in tex.
nostro, sed ius enunciatum in instrumento debet intel
ligi de valido, & de eo, quod tanq̃ posterius est in viridi
obseruantia, & attẽdi debet, vt diximus in.§. Sed quo
ties.s̃.eo.igit̃ debet intelligi de consuetudine, q̃ ius est,
& est posterius & validius ius, & per quod derogat̃ iuri
statutario: & hanc opi.dicit cõem Ias. in.l.Præscriptio-
ne.C.si contra ius vel vti.pub.in. l. De quibus col.ante-
pen.ff.de legi.l.Oẽs populi.colum. v.de iusti.& in.Feli.
in.c Ius generale.j.dist.in.colum.iij.Et ita tenendũ est.
Clausula enim (De iure) intelligitur de municipali, qñ
illud prævalet, Ias.in.l.Omnes populi col.iij.in lectura
ff.de iusti.& iur.& ibi Io.Bap.in repeti.col.j.in.ij.nota.
Ias.in.d.l.Præscriptione.versi.Adde, ꝙ est alia.q.Abb.in
c.j.in prin.vt lite pend. latissimẽ Ferdi. Loazes in repe.
titu.de iusti.& iur.in Insti.col.j.ix.car. & apposita i lau
do operatur, vt debeat iudicare ſm ius municipale, nõ
ſm consciẽtiam.Bal.in.l.Iustitia.vbi Ange. ff.de iusti.&
iur.cum simi.vt per Vlpia.de Zannis.in repe. huius titu
li in prin.col.xxviij.versic. Vltimò inducit̃ ille tex. de
quo videnda ẽt sunt q̃ tradit Deci. in. l. Legem in. iiij.
not.C.de pact.Et eadẽ rõne dicere solemus, ꝙ ꝯmissa
uel cõpromissa causa de iure, solent attendi priuilegia,
tanq̃ oi alii iuri derogãtia, ut ꝑ Abb.in.d.c.i.vt lite pẽd.
in not.Deci.in c.Ex parte.s̃.de rescript.in.i.not. in.c.Li-
cet causam.in.ii.not.de proba.Rom.in rub.de arbi.col.
iiii.& de hac clausula in proposito vide Soz. in consi.9.
col.vi.versi.Non obstat secundum fundamentum lib.i.
Ludo.Gomesium Insti.de actio.in prin. col. xviii. versi.
Quarta conclusio.

8 Tertiò not.ꝙ vsus diu obseruatus habet̃ pro lege, &
sic consuetudo.Nihil enim aliud est cõsuetudo, q̃ usus
diu obseruatus, ut hic dr̃, & Bart.qui diffinit consuetu-
dinem in.l.De quib.in.i.q.ff.de legi.dicit, ꝙ cõsuetudo
est ius nõ scriptũ, morib.& usib. populi, uel à maiorẽ
parte ipsius rõne initiatum & continuatũ & introdu-
ctũ, habens uim legis: quę diffinitio cõiter approbatur,
ut dicit Deci.in rub.de consue.col.ii.

9 Quartò not.ꝙ diuturnum illud dr̃, quod constat spa-
tio.x.annorum, ut probatur in hoc tex. iunc. gl. & in.l.
Possideri.§.Si seruus.ff.de acqui.poss.ubi glos.l. Si cùm
fideicommissa.§.Arist.ff.qui & à qui.ubi.hoc dicit tex.
ad literam, quamuis aliqñ ponatur pro quinquennio,
aliquando pro anno, aliquando pro biennio, ut no.glo.
in.d.§.Aristo.Regulariter decennium significat, ut per
Io.Crotum in.l.Filiusfa.§.Diui.ff.de leg.i.nu.140. Acci
pitur tamen ſm subiectam materiam arbitrio iudicis,
Negusan.in tract.de pigno.car.mihi.58.col. iiii. nu. 67.
in prima impressione.

10 Quintò not.ibi.Consensu utẽtiũ, ꝙ ad hoc, ut ualeat
consuetudo, requiritur consensus populi, & sic requiri
tur, ꝙ non errent, ut dicetur in glo.

11 Sed dubium est, an requiratur tacitus consensus to-
tius populi, an uerò sufficiat consensus maioris partis:
& cõis uera resolutio est, ꝙ sufficiat cõsensus maioris
partis, ut concludũt Doct.in rub.de consue. & habetur
ꝑ Feli.in.c.i.col.vi.de tregua & pace.qd̃ declaretis, ut
populus, uel maior pars eius utatur, non ut populus,
sed ut hoĩes de populo. Satis enim est, ꝙ aliqui utant̃,
& ꝙ actus illorũ transeant in notitiam populi, uel ma
ioris, partis, ut declarat Pet.de Anch.in.c.fi. de consue.
ubi Curtius in.viii.requisito col.lix.

12 In populo aũt numerando minores non attendunt̃.
Bart.in l.ii.C.quæ sit long.consue.col.v.Anton.de But.
13 Abb.& Cur.in.d.c.fi.de cõsue.Item nec furiosi.l.i.ff.de
legi.nec mulieres, ut ibi Bar.& est cõis opi.in.d.c.fi.nisi
esset cõsuetudo in spectantibus ad mulieres l.i.§.i.ff.de
nar.

uar.& extraordin.cogni. Iason in.d.l.j.ff. de legi.

14 Sextò not.ibi, Legē imitantur, ꝙ consuetudo & eius videtur introducta post legem scriptā, cum necessario imitans sit post imitatum: & hinc esse potest, ꝙ in hoc titulo prius tractatum est de iure scripto, secundò de consuetudine, & in rub.ff.de legi. ponit primò de legibus, & postea de longa consuetudine. q̄uis gl. hic aliter exponat, vt intelligamus imitat.i.tātundem potest, quantum lex scripta. Imitat ergo quò ad effectum, quia habet eandē vim licet in modo introducendi non imitetur, vt patet ex hoc tex.& hęc est vera expositio, quia non videtur dubitandum quin cōsuetudo & eius ius.l. scriptam pręcesserint.c fi §.Ius uerò consuetudinis.vj. distin.& ibi Card.Alex.& idem Io. Andr.in.c.fi.de consue And. Sicu.ibi col.ij.Roccus Cor.post Petrū Rauēn. in.d.c.fi.vel potius in rub. extra de cōsu.in ipso statim limine sui tractatus.

15 Septimò not.ibi, Et non ineleganter, ꝙ duæ negationes affirmāt, de quo dictū est.ſ. in procemio.§. Cumq; hoc.in glo.in uerbo Necnon.

16 Octauò not.ſcd̄m Christo.hic, ꝙ eleganter dicit fieri, quod sumit originem ab optimis constitutionibus: quod notabile ostendit, qđ Chrsto.non intellexit būe tex.quia nō dicitur hic, ꝙ elegās fuerit quod fuit constitutum ad similitudinem Athenarum & Lacedæmoniorum, sed ꝙ non ineleganter distributum fuit ius nostrū in duas partes. s.scriptum & nō scriptum: Fuit ergo elegans ipsa diuisio, non autem fuit elegans imitatio illarum duarum ciuitatum.

Nonò not. ꝙ hæc diuisio iuris scripti & non scripti facta est ab ipsa origine: nam ius nrm (vt hic dr̄) ab initio partim fuit sumptum à Lacedæmonijs, partim ab Atheniensibus, ex quo confectæ sunt decem tabulæ à Decemuiris, quibus postea fuerunt additæ duæ, & factum ius.xij.tabul.à quo omne ius ciuile Romanorum postea deriuatum est, vt colligitur ex lectura.l.ij.ff. de orig.iur.in prin.

17 Decimò not. ꝙ vna ciuitas potest vti solis legib⁹ scriptis, vel solis consuetudinibus: quod colligitur etiā ex §.Ius autem ciuile.ſ eod.iuncta.glo.in verbo, Legibus.

Vltimò not.ibi, Quæ in legibus scripta comprehendissent, ꝙ ex hoc sumitur argumentū ad illud quod di-
18 sputari solet, an lex ad sui essentiam exigat scripturam, & per istum tex.uidetur, ꝙ sic, & per tex.in §.Cōstat.ſ. eod Articulus est disputabilis, vt dicit Deci.in rubrica de constit. in.iij.q. Tn̄ mihi videtur, ꝙ non sit aliqua dubitatio, ꝙ ad essentiam ipsius legis non requiritur scriptura, Statim enim ꝙ ppl̄s iubet rogat⁹ ab eo magistratu, qui hoc ius habet, proculdubio valet lex, quamuis à cōiter accidētibus soleant scribi potius memoriæ causa, & vt habeatur clara probatio, q̄ ꝙ ad substantiam ipsius ea requiratur scriptura: & ita concludendum est & concordanda omnia iura, quæ de hac materia loquuntur, seu quæ magis ponderantur & extorquentur per Doct. vt probent hanc vel illam partem huius dubitationis & præsertim tex.in.§.Singulorum.ſ. de rediui. l.ij.§.Exactis ff.de orig. in.c.j.de renun. lib.vj.l. Humanum.l.Leges.C.de legi.

In glo. Diuturni.Glo.ante oīa quærit, dum dr̄, ꝙ diuturni mores legem constituūt, quanto tp̄e hoc fiat, &
19 ponit duas opiniones, prima ꝙ spatim.x.annorū sufficiat: quod probatur per proprietatē huius uerbi (diu) & (diuturnum:) secundò, quia dr̄ lōga consuetudo, & longum dr̄ quod est.x.annorum. Altera opi.est, ꝙ requiratur spatium, cuius initij memoria in contrarium non existat, & ad hoc allegat quædā iura, tandē residet in illa opi. ꝙ.x.anni sufficiāt. quę opi.vt alias dixi. cōiter approbatur, vt per Ias.in.l.De quibus col.xj.ff.de legi. Sed ante oīa aduerte ad inductionē in.d.l.Si cùm fidei commissa.ff.qui & à quibus.§. Arist.nā si benè aduertatur, videtur dicere oppositum. Verba tex.hęc sunt, Arist.re-
„ spon.à debitore fisci, qui soluendo non erat, manumis-
„ sum, ita reuocari in seruitutem debere, si non diu in li-
„ bertate fuisset.i.non minus decennio: ergo videtur dicere tex. ꝙ si plus decennio stetit, reuocetur: Tamē sensus clarus est, quia procedit expositiuè, & est ac si dixisset reuocatur in seruitutem, nisi saltem decennio steterit in libertate.

Secundò aduertendum est ad tex. in.d.l.j.in fi. ff. de aqua plu.arc.nam ita inducitur, ibi enim appellat longa consuetudo, ex qua seruitus quæritur, & tn̄ in illo casu non potest esse consuetudo minoris temporis, q̄ cuius initij memoria in contrarium non existit.l.ij. §. Idem labeo ait cùm quæritur.ff. eod.tit.in l.Seruitutes in prin.ff.de serui.nam tales seruitutes, quæ causam nō continuam habent, non præscribuntur minori tempore, vt dicemus.ſ.in titulo de seruitu.

Tertiò aduertendū est ad tex.ſ.de vsuca.§.j.nā ibi exponitur longi temporis possessio idest. x. annorū inter præsentes, viginti inter absentes, & sic patet, ꝙ longū tempus accōmodatur ita viginti annis, sicuti decem annis: & ideo pot argui, ꝙ ex illo tex.nō probetur, ꝙ consuetudo introducatur tm̄ decennio, vt dictum est in gl. Sed his oibus pretermissis & disputationib⁹. Doct. vos dicatis, ꝙ vera & cōis resolutio Doct.est, ꝙ cōsuetudo introducat de iure ciuili spatio.x.annorū, vt dixi, & declarat Bart.in.l.De quibus.in.iij.q.ff.de legi.quia diuturnum & longū dr̄ spatiū.x.annorum, vt.C.de pręscrip. long. temp.per totum, & hoc tempus incipit à primo actu, qui verisimiliter venit in notitiam populi, vt declarant Anto.Imol.& Abb.in.d.c.fi.

Sed ad duo tm̄ volo vos aduertere, quorum primum est, quare sit, ꝙ cùm pariformiter cęseant præscriptio
20 & consuetudo, vt patet ex fundamētis Doct.in hac materia adductis, in præscriptione distinguatur, vt.x.anni requirantur inter præsentes. viginti inter absentes, & tū in consuetudine vniforme sit spatium.l.ij. C.quæ sit long.consue. Vos dicatis, ꝙ ratio differentiæ est, quia consuetudo firmatur tacito consensu ppl̄, vel maioris partis, qui ppl̄ semp est præsens, seu p præsentes repræsentatur, p̄scriptio vero inducitur ob negligētiā eorū, contra quos inducitur, quæ negligētia minor est in absentibus, ideo maius tempus requirit: quę rō cessat in consuetudine ex tacito consensu populi, & non pp alicuius negligentiam inducta; Hanc rōnem assignāt Cano. in.d.c.fi.de consu, quæ est verissima. Secundum est,
21 quare sit. ꝙ cū cōsuetudo habeat causam discōtinuam, cùm non semper populus vtat, nec semper fiant actus, consuetudo perficit.x. annis, & pręscriptio & vsucapio non habent effectum, nisi post tempus, cuius initij memoria non existit, vt dictum est.Bart.in.l. De quibus.respondet, ꝙ arg.procedit in præscriptione, quā quis non posset statim inducere: tunc enim si hēt cām discontinuam, procedit quod dictum est, sed consuetudinē posset ppl̄ statim uno actu inducere: Et si dicas, ut dicit ibi Ias.præscriptio posset etiam statim induci in casibus habentibus cām discontinuā, si dn̄s, contrà quem pręscribitur, consentit: respondet, ꝙ in consuetudine solus consensus ppl̄ sufficit: illam enim vnico actu posset inducere, sed in præscriptione requiritur consensus præscribentis, & eius cōtrà quem præscribitur, ita declarat ibi Ias.quæ declaratio nō tollit obiectū: q̄uis enim ppl̄ posset statim & in instanti introducere consuetudinem, statuendo, ꝙ hoc vel illud sit consuetudo, tamē illa uerè non esset cōsuetudo, quia non esset: vt cōsuetudo introducta, sed esset lex, benè diceretur consuetudo, quia.l.ita vellet, tamen re uera non esset cosuetudo scd̄m essentiam cōsuetudinis, & ideo nō videtur ꝙ de

beat

bet fieri differentia 'pp hoc, ꝙ vna in instāti posit in-
troduci,alia nō.Ego(quicquid dicāt alii)puro dici pos
se,ꝙ cū cōsuetudo incipiat(vt dictum est)a primis acti
bus cum ppl'i scientia factis, q̄uis requiratur ab initio
& actus,& ppl'i notitia, tñ in finienda postea & perficiē
da consuetudine censeatur perseuerantia illius præsum
ptæ uoluntatis populi.c.Maiores . de baptism. & ideo
non uideatur quodammodo habere causam disconti-
nuam maximè quia tot actus sufficiunt,quot satis sunt
ad ostendendum consensus populi.Vel aliter & forte
melius,ad perficiādam pręscriptionem requiritur con
tinuatio actuū(puta(possessionis.l.Sine possessione ff.
de usuca.sed consuetudine attenditur & exigitur, non
continuatio , sed frequentia actuum,ut.s̄. dictum est.
22 In ea glo.ibi,Sed nunquid,Glos.mouet.q.quoties re
quiratur,ut iudicetur,ad hoc,ut sit perfecta cōsuetudo
quæ habeat uim legis:& respondet,ꝙ debet saltē infrà
decennium bis iudicari sm̄ eā.Breuiter dicatis, ꝙ ista
opi.coiter dānatur hic & in.d.l.De quibus, & in.c.fi.de
consue.& ratio est manifesta,quia consuetudo induci-
tur ex moribus & usu hominum.d.l.De quibus,& pro-
batur in tex.nr̄o,ergo non requiritur necessariò actus
judicarius,Præterea sequeretur absurdū,ut nunq̄ pos-
set introduci nec iudicari sm̄ cōsuetudinē: nam si exi-
geretur,ꝙ esset obtēta in cōtradictorio iudicio, anteq̄
iudicaretur,non esset consuetudo,& nunq̄ prima uice
posset judicari:cùm ergo necessarium sit,vt habeat ini
tium,deducitur opi.illa ad inconueniens.Benè fatendū
est,ꝙ ex actu iudicario introducitur consuetudo,puta
quia iudex iudicauit contra.l.populo sciente,& nō cō
tradicente : Vnde actus iudicialis sufficit ad probandā
consuetudinem, non ut actus iudicarius,sed quia per
illum actū detegitur cōsensus ppl'i, & ita procedit tex.
in.d.l.Cum de consuetudine. ita tenendum est, ut tra
dit Abb.in.d.c.fi.de cōsue.vbi Curtius in.vi.requisito,
& uoluit Bald.in consil.510.Casus col.iii.lib.i. Sor.con
sil.99.col.ii.lib.i.vbi similiter dicit hāc esse communē
opi.Corn.consi.293.col.iij.in fi.lib.i.consil.155. col.fi.
lib.iiii.Abb.cōsi.73.col.pen.in.iii.du.lib.ii.Vero.ↄs.31.
in fi.Ias.in consi.46.col.ii.lib.i.Aymo. qui dicit cōem,
consil.55.Reuncatur.col.ii.versi.Nō obstat. numero.6.
In ea.glo.ibi.Nūquid ergo.Gl.tacitè opponit, ꝙ si ve
rum esset,ꝙ requireret ad introducendam consuetudi
nem,ꝙ bis sm̄ eam esset iudicatum, vt dicit glo. in.q.
pręced.ergo sequitur, ꝙ exemplis est iudicandū , con-
tra.l.Nemo.C.de sentē.l.Sed licet.ff.de offi.pręsi. cui re
spondet,ꝙ non iudicatur exemplis, sed consuetudine
approbata per exempla,& sic conceditur per consuetu
dinem interpositam, qđ non cōcederetur directè. s.ꝙ
iudicetur exemplis.d.l.Arist. In primis aduertendū est,
ꝙ cum superior opinio sit cōiter dānata,frustra de veri
tate huius oppositionis disputamus, q̄a cū non sint ad
essentiam consuetudinis necessarię duę illę sententiæ,
nō cadit disputatio,an iudicetur postea exēplis. Secun
23 dò dici posset,ut dicebā alias,ꝙ benè verū est , ꝙ pos-
set iudicari exemplis , q̄a data prima opi.s̄.dicta vera.
necesse est,ꝙ tales sententię sint approbatę ex tacito
consensu à populo,& eo,q̄ habebat authoritatem l. ↄ-
dendæ,unde his exemplis postea iudicari potest.c.Affer
te,de præsumpt.glos.in.cap.fin.xxx. distin. Dū verò dr̄,
quòd per indirectū conceditur aliquid , quod directè
non concederetur.d.l.Arist.illa.l. non probat hoc , sed
benè ꝙ possum per aliū,quod non possum per me: sed
ad regulam,q̄ ponit gloss.dicatis,ꝙ immo regula est in
contrariū,ꝙ cū quid vna via prohibetur alicui,ad id a-
lia indirecta non debet admitti.c. Cum quid.de reg.iu.
lib.vj.facit tex.in l.fi.C.Si māci.ita ven.ne prostitua. Et
ideo quod non potest fieri.per pactum non potest fieri
per viam conditionis puta tale quid , quod impediat
liberam testandi facultatem. l. Pactum quod dotali.
C.de pact.
In ea.glo.in fi.Allegat gl.simile,ꝙ ita aliqñ euenit, ꝙ
petamus ea promissione,& sic ex titulo, de quo aliter
24 non ↄstat,nec aliter probat,q̄ ex longo vsu : Ille enim
longus vsus probat titulū.d.l.Cum de in rem verso. ff.
de vsur.Et q̄a ista materia est valde intricata, & eā latè
prosequit Ias.in.l.Si certis annis.C.de pac. vbi limitat.
25 xii.modis,& idē in.§. Pręiudiciales col. fi. j̄. de actio.
Dicatis pro nunc,ꝙ verum est,ꝙ ea diuturna pręstatio
ne cum cursu longi temporis præsumit titulꝰ,siue de
magno,siue de modico præiudicio agatur. d.l. Cū de
in rem verso,& fatent oēs,& in specie Anto.de Bur.in.
c.Peruenit.col.xaii.de censi. & hoc dūmodo, q̄ soluit ,
ꝓstiterit aio se obligādi,alias secus,puta, si protestatus
fuisset,ita Bal.in.l.fi. C.ne de sta. defun. Item dūmodo
probet per agentem, ꝙ solutiones factæ fuerūt ex cau-
sa & titulo,qui allegatur in petitione.Sali.in.l.Si certis
annis in.i.q.C.de pac. Item dūmmodo contrariū non
probetur.Bald.& Pau.de Cast.in.l.ii. C. de do. promiss.
Cin.in.d.l.Si certis annis in. x.q.& ꝙ pręstationes factæ
per decenniū fuerint separatæ, vt dicunt d. Doct.vbi.s.
proximè,&ita teneatis;vno tm̄ casu excepto , videli-
cet qñ verteretur maximum præiudicium, puta, muta
tionis status,& subiectionis personæ , quia tunc non
sufficerent præstationes per decennium, sed requirun-
tur per.xxx.annos secundum Bart.in.l.Solent. §. i. circa
fin.ff.de offi.proconsu.
In glo.Cōsensu.Dicit gl.ideo necesse esse, ꝙ diutur-
ni mores sint consensu vtentium approbati,quia si non
26 esset consensus,non esset cōsuetudo, & cùm error cō
sensui contrarius sit.l.Si per errorem.ff.de iur.om.iudi.
sequitur,ꝙ error cōsuetudinē impediat.d.l.Quod non
ratione.Sed ut dixi alias,hęc opi.gl.hic,& in. l. De qui-
bus.ff.de legi.& in.c.Frustra.8.distin.reprobatur cōiter
per Doc.in.d.l.De quib.& in.d.c.fi. de cōsue. ubi con-
cludunt,ꝙ consuetudo per errorem inducta tollat le-
gem,& ualeat,sed bene non trahat ad casus similes , &
est hoc quod dicit tex.in.d.l.Quod nō ratione. qui tex.
probat apertè contrarium eius, ad quod allegatur per
gl.cùm dicat,ꝙ illud, quod errore primum inductū est,
& postea consuetudine confirmatum, non debet ad ca
sus similes trahi: Ponunt exemplum Doct. in quibusdā
locis reperitur consuetudo,ꝙ dn̄s vini,qui apponit ma
nus ad plaustrum,si casus accidat ,subeat ipse periculū,
& rusticus non teneat:nam hęc consuetudo ita per er-
rorem sine aliqua rōne ab initio inducta obtinet in ca-
su suo,tñ non extendit,puta,ad oleum,vel alia: sed ubi
esset tantus error,qui tolleret consensum ppl'i,tūc pos-
set habere locū quod dicit gl.hic,quia deficeret causa
efficiens cōsuetudinis,quæ nulla alia de cā subsistit,nisi
pp consensum:vbicunq; ergo erit error in iure,non in
ducetur consuetudo:q̄uis enim ab initio faciētes actū
putauerint iure facere,& errauerint,tñ si in hunc erro
rem consensum est à ppl'o,valebit consuetudo, secus si
error sit in facto, quia si errore in facto existēte consen
sum sit,consensus non inducit cōsuetudinem,& ita de
clarant Doct.in. d.cap.fin. & ita tenendum est. Et dum
dicitur per tex.in.d.l.Quod non ratione. quòd consue
tudo potest esse irrationabilis, intellige, non quòd sit
contra rationem naturalem,sed sine ratione. nam si cō
tra rationem esset,nō valeret.ca.j.de consti.lib.6. quod
tamen totum arbitrio iudicis relinquitur. Hostien. in
summ.de consue.§.Quid sit consuetudo. Oldra. consi.
220.Supposita.
In glo.in uerbo,Imitantur.Glo.primo loco exponit,
ꝙ dum in tex.dr̄ ꝙ mores diuturni legem imitantur,in
telligitur,ꝙ eiusdem potentiæ sit consuetudo , vbi lex
scripta nō est,cuius est lex , ubi scripta est, & iō hēt uir
tutem

rutem consuetudo imitandi legem.i. tantundē præstandi. Item interpretandi: vbi lex est dubia.d.l. Si dę interpretatione; præterea corrigendi.d.l.De quibus. & io.§. Sed naturalia.uersi.Ea uerò.j.eo.

Mihi uidetur, ꝙ ista uerba sint aliter accipienda, ut.s. dicamus consuetudinem legem imitari.i.habere easdē vires, quas habet lex, & idem posse, quod lex; nā nihil aliud est dicere imitatur.l.q̄ si dicamus, habet oēs effectus legis. Sicut ergo lex qñq; statuit aliquid, ut plerúq; euenit, ita & consuetudo, quę est tacita quędam lex, ut hic, & in.l.De quibus. Sicut lex aliqñ interpretatur aliā legem dubiam, ut hr̄ in.l.fi.C de legi.ita & consuetudo pōt interpretari; Sicut lex aliqñ in totū tollit aliā legē, pariter & consuetudo pōt tollere. Et quemadmodū lex pōt aliqd contra primā legē inducere, ita pōt inducere
ēt consuetudo.& hoc est, quod dr̄, ꝙ imitai legē ipsa ꝯ-
28 suetudo. Dū verò gl.dicit, ꝙ tres sunt virtutes consuetudinis, glo.in.l.ij.C.q̄ sit longa consuetu dicit ꝙ sunt quatuor. Hostien.in summa de consuetu. ponit quinque Cardi.Flo.in.c.fi.de cōsue.q.45. ponit septem. Tu uno uerbo declares, ut dictum est, quia omnes reducuntur ad illam, ut sit paris potentię cum lege scripta. d.l.De quibus.

Dum aūt glo.dicit, ꝙ cōsuetudo habet vim interpre
29 tandi legem, dicatis, ꝙ usq; adeò uerum est, ꝙ standū est consuetudini interpretatiuæ, ut q̄uis postea cōstet, ꝙ illa interpretatio non sit bona, tñ non est ab ea recedendum ob uirtutem cōsuetudinis, ita dixit Abb.in.c.
30 Cùm dilectus in.vij.not de consue. Et hęc consuetudo interpretatiua non requiritur ꝙ sit pręscripta. ut tradit Decius in.c.At si clerici in princi.col.xv. de iudi. Curtius in rubrica de cousuetu.in.iiii.q.

31 Dum uerò in tertio membro dicit, ꝙ habet consuetudo uim corrigendi legem, glo.distinguit. ꝙ si est uniuersalis.ubiq; uincit legē: aut est in aliquo loco speciali, & i eo loco, in quo uiget, pręualet legi, si est posterior, alias enim tolleretur consuetudo à.l. sequente, in aliis uerò locis, ubi consuetudo non reperitur, stat lex, & ita residet.

Vos dicatis breuiter omissis iis, quæ latissimè circa hoc traduntur per Doct. ꝙ consuetudo generalis generaliter uincit legem, specialis specialiter in loco, in quo est.d.l.De quibus. Derogat enim consuetudo posterior legi.præcedenti.facit tex.j.de satisda. in princi. Quod aūt diximus, ꝙ specialis consuetudo, puta, unius ciuitatis, non uincit legē, nisi in illa ciuitate, addatis uel eius districtu s̄m Bar.in.l.Ex ea.ff.de postu.& in.l. ii. q.xxxvi. C.quæ sit longa consuetu.

32 Hoc tñ intelligitur, nisi lex pria, cui uolumus esse derogatum per consuetudinē, haberet clausulam derogatoriā ꝯsuetudini futurę Bar.in.l.Si mihi & tibi.§.fi.ff.de lega.i.& in.l.De quib. in. q. & x. opp. tradunt Alex. & alii.in.l.Si non speciali.C.de testa.

33 Et pariter, nisi lex sit edita in concilio generali: nam tunc censetur habere clausulam derogatiuam ad sequētia, ut dicit Archi.in.c.i.de cōsti.lib.vi.Feli.in.c.Nonnullide rescripi.ita decidit Bal.in titu.de pac.constan.col. iij.Ias.in.d.l.De quibus.colū.xiiii.Cętera latius dicenda videri possunt in.d.c.fi.de consuetu.pręsertim per Cur.

Dum verò hic dr̄ in gl.ꝙ consuetudo vincit à lege
34 superueniente, dicatis, ꝙ regulariter lex non tollit consuetudinē præcedentem.c.i.de consti.lib.vi. ubi assignatur ratio, quia uerisimiliter princeps ignorat consuetudines, & in hoc nemo discrepat.

Et hoc est uerum, nisi consuetudo esset generalis, & vulgata.l.ii.ubi Bal.per illū tex.C.quæ sit longa consue. Feli.in c.Super literis.col.vi.de rescript.
Vel nisi esset illius populi consuetudo, qui legem condit, cùm talis populus habeat notitiam consuetudinis Bart.in extraua.ad repri.in fi. Abb.in.c. fi. in. 6. de consuetu. Vbicunq; enim datur scientia in legislatore, tollitur, qa ratio, quare decisum est non tolli, est pręsumptę ignorantię.

In gl.in uerbo Institutis. Dic, ꝙ fuerūt missi tres tm̄, qui nullas tabulas retulerunt, sed ex iis, quæ retulerūt, compositę, fuerunt.x.tabulæ, ut dictū est.s.in tex.quib. postea additę duę fuerunt, & factū ius.xii.tabula.& ita se habet historia, ut suprà relatum est ex Liuio.

§. SED NATVRALIA.

1 *Leges etiam senescunt.*
2 *Intellectus nouus ad.§.Sed naturalia.Insti. de iur. na. gen.& ciui.*
3 *Ius gentium dicitur ius naturale.*
4 *Ius gentium est immutabile.*
5 *Ius ciuile uariatur tam ex expresso, quam ex tacito consensu populi.*
6 *Posse non dicimur quod difficilè possumus.*
7 *Leges imponuntur rebus, non uerbis.*
8 *Addens aut minuens dicitur nouum ius facere.*
9 *Cōsuetudo uel } nō tollitur simpliciter p eō usum, nisi*
10 *Lex } non usus hēret in se cōtrarium usum.*

Diuiditur iste tex. in duas partes, sicut ponit differentiam inter ius gentiū, & ius ciuile: in prima enim dicit ius gentiū, quod naturale appellat immutabile esse: in secunda ius ciuile sæpenumero uariari uel a subsequenti lege, uel à consuetudine. secunda est ibi. Ea uerò.

Ius naturale perpetuū est immutabile, ciuile aūt uariatur à sequenti lege, uel consuetudine. hoc dicit.

Casus ita figurari pōt, dictum est.s.ꝙ ius ciuile constat ex scripto, & non scripto, & declaratę sunt partes eius, ex quib. patet, ꝙ illud oē dr̄ ius ciuile, quod unaquęq. ciuitas, ita suis moribus exigentibus, sibi constituit, unde uariat non solùm in singulis ciuitatibus sed etiam in qualibet ciuitate, prout exigit usus & qualitas temporum. Videmus enim ex temporū uicissitudinib. leges etiam ipsas senescere, ut dicebat A.Gellius libro. ii.cap.xxiii. facit tex.in.l.ii.in princ.C.de ue. iur. coucle.ex quo q̄situm est, an ius gentiū quoq; mutetur & uarietur ex tempore: & rōnem dubitandi faciebant plura: primò, quia cùm tale ius sit ad hoies restrictiuū, quorum status est in continuo motu, videbatur similiter alterandū s̄m qualitatem & cōditionem morū. Item ꝑ plura, quæ in ipso iure gentium alterata & mutata uidentur, ut in seruitute, & in aliis in gl. explicādis. Quibus non obstantib. deciditur contrarium. uidelicet, ꝙ. imò naturalia iura hęc, q́ apud hoies diuina quadam prouidentia seruantur ꝑ positam cunctis mortalibus rationem, perpetua & immutabilia sunt. quia natura ipsa & Deo reguntur, & infunduntur mentibus hominū. Nec obstant contraria, nam licet status hominis sit in continuo motu: mens tamen, tanq̄ æternum quid, semper firmum hoc ac stabile recipit à natura. Nec obstāt quæ de seruitute dicuntur, quia respondetur in glos.& alias suprà dictum fuit.

In tex, ibi, Sed naturalia quidem iura. Intellige hunc tex. non de iure naturali communi oībus animantib. sed gentium: quod ostendūt verba tex. dum dicit, Quæ apud oēs gentes peræq; obseruātur &c. sicut dixit.s.in §.Ius aūt ciuile, ibi, Quod uerò naturalis rō apud oēs hoies constituit &c.& quod simul cum humano genere proditū est.§.Singulorum.j.de.re.diui. Et si dicatur, quomodo possumus dicere, ꝙ ius gentium sit immutabile,

bile, cum de eodem iure gentiũ varia & contraria sint introducta, vt lo seruitute, distinctione dominiorum meum & tuum, permutationes, & postea emptiones & venditiones, & pleraq; alia. Respondent cõiter Doct. q ius naturale. i. illa rõ naturalis, qua istinctu naturali impellimur, passim & vbiq; vniuersa. & (vt ipsi dicunt) in sui totalitate non mutatur, sed benè in suis partib. sm exigentiam morũ alteratur. Sed hæc solutio quamuis cõiter approbetur, mihi non vr vsq; quaq; tuta. Cui. n. dubium potest videri, q ius naturale non possit in totum de medio tolli? & generalitas tex. nostri repugnat, dum dicit, iura naturalia immutabilia esse, & sic non ius ipsum totum, sed iura ipsa naturalia sigillatim immutabilia esse.

a Vnde mihi vr hic tex. aliter intelligendus, q̃ Doct. intelligant, q non simpliciter loquat de omnib. iurib. naturalib. sed de illis tantũmodo, q̃ apud omnes gentes peræq; obseruant constituta diuina prouidentia. Nam sciendum est inter iura naturalia, quæ gentiũ appellamus, aliqua esse iura naturali rõne introducta in mentibus hoium, & insita animis nfis Dei prouidentia, q̃ non suadentur ob speciale bonũ hoinm, sed in vniuerso à natura ipsa principaliter, & propter se, vt patet in exemplis positis in. l. ij. & iij. ff. eo. tit. Veluti erga Deum religio, vt patriæ & parentib. pareamus, vt uim atq iniuriã propulsemus, & hæc iura sunt immutabilia in hoc, quia eius contrarium introduci nulla ratio pateretur, puta non colere Deũ, non obedire patriæ, & parentib. Sed alia sunt iura gentiũ, quæ licet rõne naturali ita dictante introducta sint, tñ non sunt introducta ratione naturali diuina prouidentia constituta, sed præsuppositis hominum morib. ut conseruetur societas hominũ. Quãuis enim, ne deueniatur ad rixas & contentiones, statutum sit & introductum meum & tuũ, tñ hoc (ut dixi) ratione naturali suadetur, hoĩum morib. presuppositis, vt in pace viuatur, non aũt diuina illa prouidentia ex absoluto instinctu naturæ in nobis. Illa ergo immutabilia sunt, vt nefas sit contrarium introducere, vt dicit tex. in. l. Vt oim. ff. eo. hęc verò alia non à Deo ipso, diuinaq; eius prouidentia constituta, sed ab hominib. naturali ratione ob bonum publicum & conseruationem societatis humanæ mutantur, prout causa, propter q̃ introducta fuerunt, exigit: & ita potest intelligi quod dr de seruitute & alijs in gl. vbi latius declarabitur. Vel dic aliter, quòd in iure naturæ sunt quædam præcepta maxima & vniuersalia, & à quib. omnes. ll. emanant, & hæc sunt immutabilia, quædam verò sunt inferiora, q̃ mutantur, non q mutentur ex eo, q illud, quod scdm naturam est bonum, fiat malum, sed ob varias hominũ necessitates & rerum circunstantias. Intelligitur ergo quod hic dr de toto illo iudicio naturæ, non de usu earum rerum, quæ sua natura sunt indifferentia, & aliq̃ mutationem iudicio naturali admittunt. Nam superius præceptum est & maximum & vniuersale hominem ad cognitionem Dei, & ad societatem quandam creatum esse, tollendumq; quicquid eam cognationem dirimere possit aut corrumpere: Hęc lex, hoc preceptũ immutabile est, inferiora verò iura & præcepta sunt, distinguenda dominia, ne discordiam pariant, item retinendam communionem, vbi non distrahit societatem: Hæc mutationem recipiunt, vt declarat alibi Oldendorpius in tractatu de Diuinis tabulis. in septimo præcepto.

3 Not. ergo primò, q ius gentium appellatur ius naturale. ad idem text. in. §. Singulorum. j. de re. diui. & fuit alias dictum. s̃.

4 Secundò not. ius gentium esse immutabile: quod intellige & declara vt. s̃. dictum est.

Tertiò not. q iura gentiũ diuina prouidentia constituuntur: quod intellige & distingue, vt. s̃. proximè dictũ fuit in tex.

5 Quartò not. q ius ciuile variat tam ex expresso consensu populi, q̃ ex tacito per ipsam. s. cõsuetudinẽ. Tollitur enim lex ciuilis per aliam legem ciuilem, vel per cõsuetudinem, vt dictũ est. s. proximè in. §. precedenti.

Quintò not. q videtur exigi illam eadem potestas in dissoluenda lege, quæ exigitur in condenda, cùm eodẽ modo tollatur quid, prout introducitur. Dicit enim regula iuris, nihil tã naturale esse, q̃ eodẽ genere quodq; dissoluere, quo colligatũ est. l. Nihil tam naturale. ff. de reg. iu. Omnis enim res per easdem causas dissoluitur, per quas nascitur. c. j. de reg. iur. in antiquis. facit tex. j. qui. mo. tolli. obli. §. fin. cum si.

In glo. prima. Glo. ponit duos intellectus ad istũ tex. primus, q intelligatur de iure naturali primæuo cõi etiam brutis: secundus intellectus, q intelligatur de iure gentium, propter illa verba, Quæ apud oẽs gẽtes peræq; obseruantur, & hic secũdus intellectus verus est, vt declaraui in positione casus.

Opponit postea glo. in versiculo. Sed quod dicit. Nã hic dr ius naturale esse immutabile, & tñ videmus mutari introducta seruitute, quæ introducitur de iure gentium, vt. s̃. dictum est. Item quia cognationis iura naturalia sunt. §. fi. in. fi. j. de legi. agna. tute. & tñ videmus, q capitis diminutione maxima, & media tolluntur, & per consequens mutantur per ius ciuile. Item contra naturam est vsucapio, cum naturę repugnet, ut quis cum alterius iactura locupletetur. l. Nam natura. ff. de cõdi. inde. His oppositionibus respondet gl. q per hoc non derogatur iuri naturali, licet in illo casu non seruetur, quia nihilominus illud ius bonum & æquum est. Vult ergo glo. q non censeatur derogatum iuri naturali per hoc, q̃ quis aliquo casu non seruetur, & hoc est ferè, quod dicunt Doct. oẽs, q satis est, q in sui totalitate non mutetur, q̃uis certis casibus obducatur quasi nubes quædã, quę impediat illius iuris executionem in illo casu. Sed (vt dixi) hic tex. non vr recipere hunc intellectum, cùm non solùm dicatur hic, q iura ipsa nõ abrogentur, sed quod sunt immutabilia & semper firma, q̃ vniuersalis affirmatiua corrumpitur & cessat, si quo casu mutari & alterari possunt. l. j. ff. de reg. iur. l. Si is qui ducenta. §. Verũ. ff. de reb. du. vnde cùm videamus, quòd in casibus oppositis mutantur & variantur, proculdubio verũ est dicere ipsa nõ esse semper firma & immutabilia.

Io. Fa. primo loco vr respondere in substantia, q ius naturale non tollatur per ius ciuile: nam dicit de iure naturali primæuo non fuisse seruitutẽ, & per cõsequẽs nec formalem libertatẽ, ideo quod de iure naturali nõ fuit non potest dici mutari: & eodem modo respõdet ad illud, quod dicebat de vsucapione & cognatione. Sed hoc nihil est, nam hæc verba intelligunt, vt dixi de iure gentium, quo iure fuit libertas, vt alias. s̃. probauimus in. §. Ius autem gentium. in. iiij. not.

Secundò respõdet Io. Fa. q hæc verba, Semper firma & immutabilia, debent intelligi. s. facilè, vt difficilè mu
6 tari possint: sicut dicimus vniuersitatem cõsentire non posse, quia difficilè consentit. l. Sed & si ex dolo. §. i. ff. de dolo. l. j. §. pen. ff. de acqui. possess. l. j. ff. de liber. vniuer. & hæc fuit responsio Iacobi, q̃ iudicio meo nihil valet, cum ponantur illa verba, Semper firma & immutabilia, ad differentiam illorum verborũ, q̃ de iure ciuili dicuntur, ibi, Sępe mutari solent, & esset destruere hunc tex.

Aliter soluit. idem Io. Fa. vt. s. dicamus destrui nõ posse, sed benè modificari & declarari, & prouisionib. adiuuari, vt videmus in matrimonio, quod quamuis iuris naturalis sit, vt. s. suprà. in prin. tamen alterat & mutatur, vt. j. in titu. de nupt. Sed etiam hęc responsio

non

non placet, quia hic tex. loquit de mutatione, nõ de de-
structione, & q̃ modificat & limitat mutat. l. j. ff. de reg.
iu. & matrimoniũ nõ est illud, quod est de iure naturæ,
sed ipsa coniunctio, quæ non alteratur, sed vsu exigen-
te & honestate quadam coarctatur facultas illa genera
lis coeundi passim ac temere, quod potuit factũ fuisse,
introducta distinctione dominiorum, propter incerti-
tudinem partus.

Vltimò dicit Io. Fa. respondere posse, q̃ ius naturale
non mutatur, sed hoium constitutiones faciunt perin-
de, ac si esset mutatum, argu. tex. in l. ii. ff. de vsufr. ea. re.
,, quæ usu consum. vbi dr̃, Nec enim naturalis rõ authori
,, tate senatᵃ commutari potuit, sed remedio introducto
,, cœpit quasi vsusfructus haberi. Sed hæc esset differẽtia
in verbis, non in rebus: dum enim dr̃ hic, hæc iura sunt
immutabilia, patet, q̃ non possunt mutari etiam per in
directum: nam dicere, res mutatur, verba aũt nõ mutan
7 tur, hoc est facere fraudem legi. l. Contra legem. ff. de le
gi. leges aũt rebus imponuntur, non verbis. l. j. C. cõ. de
leg. l. fin. C. de Vsur.

Christo. hic declarat, q̃ ius naturale. i. vnũ ex pceptis
naturalibus, puta, Non occides, hoc est immutabile. l. q̃
contrarium non põt disponi, sed benè põt declarari, &
limitari, puta, occidens occidat: ita resider, & videt esse
ferè cũ vna ex rõnibus Ioan. s. relata; Sed etiam hæc re-
sponsio nõ placet quia qñ in aliqua parte alterat aut li-
8 mitatur, mutat illud ius, quia qui addit aut minuit no-
uum ius constituit. l. Ius ciuile. ff. eo. Quare puto distin-
guenda esse iura, & respondendũ ad obiecta, vt in tex.
diximus, & apertius in Annotationibus nostris hic.

In ea. glo. ibi, Nam nihilominus æquum & bonũ est.
decla. vr hic per Ange. videlicet, q̃ ius, inquantum vir-
tus est, q̃uis sit alteratum propter mores hominum, nõ
deprauatur in illo casu, sed nihilominus remanet ius
æquum & bonum.

In ea. gl. ibi. §. Quod aũt. Dicit hic Ang. q̃ hæc respõ
sio primę gl. in quantum respicit. d. §. Quod aut. est con
trà tex. in. l. Iura sanguinis. ff. de reg. iu. & benè dicit, q̃a
cognatio ipsa, & sic ius sanguinis, non põt tolli aut alte
rari, sed benè ius, quod ex cognatiõe resultat, puta ius
ciuile, potest tolli & minui, & ita loquitur. §. Quod aũt.
& est secunda solutio glo. quam etiã tenet Decius in. d.
l. Iura sanguinis.

9 In glo. in verbo Tacito. Elicit Ang. hic ex hac glo. q̃
lex non tolli: t tacito consensu populi, sed alia, & contra
ria consuetudine, vult dicere Ang q̃ nõ sufficit nõ vsus
10 ad hoc vt tollatᵉ cõsuetudo, & illa est cõis opini. Doct.
q̃ consuetudo non tollit per nõ vsum, qñ nõ vsus non
habuit in se vsum cõtrarium, ita Io. An. Gemi. & Prępo.
& cõter alij in. c. fi. de consue. lib. vi gl. in. c. j. §. Sed etiã
res. p quos fiat inuestitu. in vsi. feu. similiter nec lex tolli
tur per non vsum, nisi non vsus haberet in se contrariũ
vsum, vt declarat Abb. post alios in. c. fi. col. xiiii. de con
sue. vbi Cur. col. lxvj. Feli. in. c. Cum accessissent col. vi.
versi. Hanc regulam limita. de consti. exemplũm non
vsus habentis in se cõtrarium usum adducit. Io. Fa. s. in
§ Ex non scripto. & facilè fient obuia vtriusq; exempla.

§. OMNE AVTEM IVS.

1 *Ius pertinet aut ad personas, aut res, aut actiones.*
2 *Rerum appellatione non veniunt actiones.*
3 *Digniora sunt præferenda: Et à digniori actus denomi-
nandus, vel etiam persona.*
4 *Prior nominatus censetur dignior.*
*Finis ante omnia cognoscendus est, à quo omnia deno-
minantur.*
5 *Natura cuncta creauit hominum gratia.*
6 *Intestati causa cessat, quamdiu locus est causæ testati.*
7 *Dignior & potentior si concurrãt, præfertur potẽtior.*

DIuiditur tex. in tres partes: in prima ponit
diuisionem iuris respectu subiecti: perti-
net enim aut ad personas, aut res, aut a-
ctiones. in secunda ponit, quod prius vi-
dendum est de personis: in. iii. assignat ra
tionem.

Ius ciuile pertinet aut ad personas, aut ad res, aut ad
actiones: sed prius de personis videndũ est. h. d. & sumi-
tur ille tex. ex. l. j. & l. ii. ff. de sta. ho:

Casus non est nisi literaliter figurandus uidelicet, cũ
uisum sit. s. in titulo de iust. & iur. in fi. q̃ in hoc libro
tractandum est de iure priuato, q̃situm est an sit aliqua
uniuersalis diuisio iuris ciuilis priuati, & respõdetur, q̃
ius ipsum, quo vtimur, i. quod est in uiridi obseruantia,
& (ut dr̃) quod in practica uiget, aut respicit ipsas pso-
nas, distribuẽdo unicuiq; functionem suam, aut res uti
litate quadam usibus personarum cõmutãdas, aut actio
nes, quibus incidentes rerum controuersiæ iudicãtur,
ac recepta legibus forma quadam, q̃ breuiter fieri põt,
dirimuntur: initium aũt dicendi a personis faciendum
est, cum earum causa omne ius sit constitutum, & qua-
rum causa omnia animalia natura genuit. §. In pecudũ.
J de re. diui.

1 Not. primò diuisionẽ iuris, quod pertinet aut ad pso
nas, aut ad res, aut ad actiones p eor. d. l. i. ff. de. sta. hom:
2 Secundò not. q̃ hic appellatione rerum non ueniũt
actiones, nam si uenirent, superfluò poneret tertiũ mẽ-
brum actionũ q̃uis, a' ibi uenire soleãt. l. Rei. ff. de uerb.
signi. l. j. ff. si cer. pet. declarat Bar. in. l. Quintus. §. Argẽto
ff. de aur. & arg leg. cum si. & quia hic articulus tãgi so
let in loco ordinario, uidelicet in. d. l. i. ff. si cer. peta. iõ
non prosequor. Clarũ enim est, q̃ in sui latissima signifi
catione etiam personæ, nedum actiones & obligatio-
nes, res dicuntur, sed hic dr̃, q̃ ius diuiditur in ius respi
ciens personas, quæ liberæ personæ sint, q̃ seruę, & quæ
earum in iure ratio habeatur, qui tractatus pficitur to-
to libro. i. Itẽ respicit res. s. quæ res sint in patrimonio
nostro, & quę extra patrimoniũ; & sic quas acquirere,
vel alienare, aut persequi possimus, & q̃uo, & durat se-
cundus tractatus a titulo de rer. diui. usq; ad titulum de
oblig. ubi docemur, q̃uo persequi possumus id, qđ no-
bis debet: q̃uis ergo res in suo latiori significatu com-
prehendat (ut dixi) nedum actiones, sed personas libe-
ras, ut not. glo. in. d. l. Rei. tamẽ distinguitur etiam a per
sonis, & actionib. aliqñ, ut hic dr̃, accepto rerum nomi-
ne, ut populariter accipimus. Aliter respondet Ludo.
Gommesius. j. de actio. in prin. col. v. cuius declaratio
est falsa, ut cuiq; intuẽti uidere licet: nõ curo referre.
3 Not. q̃ digniora pręferenda sunt. l. i. ff. de albo scrib.
sicut etiam actus a digniori denominandus est. l. i. in
princ. ubi glo. & Doct. ff. de uerb. obli. ubi Ias. late. & in
l. Imperium. ff. de iur. om. iud Feli. in rubr. de off. deleg.
Et quando concurrit duplex dignitas, denominatur à
digniori. Inno. & alij in. c. Solitæ. de maio. & obe. Et
4 hinc est, quòd ille, qui prior est nominatus, censetur
dignior. l. Quoties. ff. de usufru. l. Generaliter. §. Quid
ergo. ff. de fideicom. lib. Decius in. c. Nicolao de appel.
& in. c. Sedes. post Abb. ibi, in glos. ii de rescript. Bald.
in authen. Hoc amplius colum. fin. C de fideicom. est
text. in. cap. Siquis iusto. ibi, Is qui primò. de elect. lib.
vj. in l. Si seruus communis ita. & quod ibi not. Bar. ff.
de stipu. ser. tradit. Guliel. Bened. i repetione. c. Raynu-
cius in. uer. Testamentum el. ii. nu. 28. de testa. Hoc au-
tem est respectu scripturę, at in stando uel sedendo
diuersę sunt consuetudines, uel standi in medio, uel
in capite, uel prope digniorem, uel uersus parietem:

ſed tunc non eſt his locus:ſunt qui etiam integros tractatus confecerint,ipſi legantur à curioſis ; hæc adoleſcenti noſtro ſint ſatis.

Not.tertiò,ꝙ ad ueram cognitionem alicuius rei,debet cognoſci finis ante oĩa,ad quem illa res facta eſt:vt enim ſolemus dicere,In quacũq; re finis eſt principiũ. Finis enim ipſe declarat,qualis res cenſenda ſit.l.Sed & ſiquis.§.j.ff.de vſufru.c.Fraternitatis.§.fi.de frigi.& male.Specu.in tit.de fructi.& inte.§. Scias igitur. uerſ. Sed quid ſi debeo.A fine enim & denominantur & cognoſcuntur omnia Bal.in conſi.272.Super eo.col.i.lib.i.Alberi.in.l.i.col.ii.ff.de orig.iu.Signo.conſi.23.Q.diſputata.col.iii.nu.16.

5 Quartò not.ꝙ natura hominũ gratia cũcta creauit: ad idem tex.in d.§.in pecudum.j.de re. dini. facit text. in.l.Illuſtriſſimè.ff.de Aedil.edict.cum ſimi.

In glo.in verbo,Ad actiones.Dic,ꝙ de actionibus incipit tractare in titul.de obliga. quia ex eis procedit ius actionis.

In glo.fi.ꝙ digniora pręferenda ſint,dic,ut dixi in.ii. not.& tex.in.d.§.Aliam uerò.non facit, quia non conſiderat,ꝙ altius ponat̃ i.pp eius dignitatem, ſed ꝙ ſublata alia bo.poſſ.de medio,ea altiori & priori loco remanet,non rõne dignitatis,ſed pp ordinem ſucceſſionis.

Dum uerò gl dicit,ꝙ per hoc facimus multas formationes titulorũ,intellige.i.continuationes.Continuantur enim plurimi tituli ex eo,ꝙ in tractatu,puta, tutelarum teſtamentaria ꝑfertur,quia dignior:in tractatu ſucceſſionum prius de teſtamentaria ponit̃, quia præferri debet,ut dignior,uel magis,ut potentior;quia quoties
6 poteſt ea habere locum,ceſſat cauſa inteſtati.l. Quãdiu. ff.de reg.iu.l.Quãdiu.ff.de acqui.hæred.l.Ex teſtamẽto. C.unde lib.l.Anteq̃.C.de ſucceſſio.

7 Et hoc illa ratione,quia quãdo concurrit dignior & potentior,præfertur potentior.l. Quærit̃ hermaphroditum.ff.de ſtatu homi.cum ſimi.

RVB. DE IVRE PERSONARVM.

COntinuatur hic titulus ꝑ Imperatorem.ſ.titu.j.§.fi.ibi,Et prius de perſonis videamus,& per glo.ibi in verbo,Ignorentur.in prin.

Circa iſtam rubricã aduertendũ eſt,ꝙ illud,quod hic dr̃ de iure ꝑſonatum,& ſic iſte titulus in. ff. ponit̃ de ſtatu hoium.Ius enim perſonarum appellat hic ius illud,in quo perſonæ inueniuntur,ſeruitutis,uel libertatis,quod(ut dixi)alibi dixerunt ſtatum.i.cõditionem & qualitatem habitualem,ut eſſe liberum , eſſe ſeruũ, eſſe ſui iuris,eſſe alieni.Vt enim declarauit Donatus in Terentium ſtatus ad habitum hominis refertur.

SVMMA ITAQVE DIVISIO

1 *Hominum alij liberi,alij ſerui.*
2 *Omnis,ſtat aliquando diſtributiuè,non collectiuè.*
3 *Libertas quid ſit.*
4 *Liberi dicuntur à libertate.*
5 *Seruitus eſt conſtitutio iuris gentium.*
6 *Seruitus quomodo dicatur eſſe contrà ius naturale,& contrà quod.*
7 *Contrà.i.præter.*
8 *Serui dicti ſunt à ſeruando.*
9 *Capti in bello poſſunt uendi.*
10 *Etymologia ſumitur ab eo,quod plerunque ſit.*
11 *Etymologia quid ſit.*
12 *Mancipia dicuntur quaſi manu capta.*
13 *Pleonaſmos figura quæ dicatur.*
14 *Arguere licet ab alluſione uocabuli negatiuè, non affirmatiuè,& quando.*
15 *Summa diuiſio quare dicatur bimembris.*
16 *Plurale reſoluitur in ſingulare.*
17 *Omnis in ſingulari accipitur pro quilibet.*
18 *Pluralis locutio regulariter non uerificatur in uno: limita,ut ibi.*
19 *Diſtributio facienda in pauperes non põt fieri in unũ.*
20 *Statutum puniens inducẽtem falſos teſtes uerificatur etiam in inducente unum.*
21 *Statuliber an ſit liber uel ſeruus,an nouã ſpeciẽ cõſtituat de per ſe.*
22 *Aſcriptitij.* } *an ſint liberi,uel ſerui.*
Cenſiti.
23 *Aſcriptitij qui ſint.*
24 *Aſcriptitij poſſunt fieri clerici inuitis dominis.*
25 *Serui non poſſunt fieri clerici inuitis dominis.*
26 *Libertatis fauore introductum eſt, ut in dubio pro ea iudicetur.*
27 *Aſcriptitius teſtari poteſt:uide tamen in reſpon.*
28 *Seruus non poteſt teſtari.*
29 *Aſcriptitius poteſt dicere teſtimonium.*
30 *Aſcriptitius contrahit matrimonium.*
31 *Seruus non contrahit matrimonium.*
32 *Aſcriptitij prohibentur à dominis contrahere matrimonium cum libera.*
33 *Liber homo nec poſſideri nec alienari poteſt.*
34 *Aſcriptitius cum terra rectè alienatur.*
35 *Libertas & ſeruitus tanq̃ oppoſita non poſſunt cadere in eodem ſubiecto.*
36 *Contrà* } *valde differunt.*
Præter
37 *Intellectus nouus ad.c.ij.de Iudæis.*
38 *Monachus eſt liber,licet æquiparetur ſeruo.*
39 *Simile non eſt idem.*
40 *Monachus poteſt eſſe teſtis etiam in teſtamento.*
41 *Monachus habetur pro mortuo.*
42 *Seruitus poteſt hodie dici de iure ciuili.*
43 *Seruus an poſſit eſſe ſine domino.*
44 *Hæreditas perſonæ uicem ſuſtinet.*
45 *Seruus languens habitus pro derelicto ſtatim ſit liber.*
46 *Seruus habitus pro derelicto pendet, & ſi ſe occupet, ſit liber:ſi ſinat ſe occupari ab alio, ſit illius ſeruus.*
47 *Seruus publicus.i.tabellio dicitur à ſeruiendo.*
48 *Seruus non poteſt eſſe tabellio.*
49 *Seruus poteſt eſſe argentarius.*
50 *Argentarij officium habet publicam cauſam.*

DIuide,ut hic per Ang. Non poteſt breuius ſummari.Dicit enim in ſumma, ꝙ homines aut liberi ſunt,aut ſerui : diffinitur libertas,& ſeruitus,dicunturq; ſerui à ſeruando,ſicut mancipia, quia manu capta. hoc dicit ex.l.Summa &.l.ſeq.ff.eo.

Caſus non poteſt niſi literaliter figurari,cum procedat diffiniendo,diuidendo , & ponendo deriuationes uocabulorum.

1 Not.primò ꝙ hominum aliqui liberi ſunt,aliqui ſerui.Eſt enim hæc inter perſonas principalis & prima diuiſio,ut dicetur in glo.i.& concor.tex.in.d.l.i.ff.eo.ſed contrà hanc diuiſionem uidetur tex.j.de liberti.in principi.ubi dicitur,ꝙ cum olim uno ꝯmuni nomine omnes

liberi

liberi vocarent & nascerent, iure gentiũ tria sunt homi
1 num genera facta, liberi, serui, & libertini, ergo non est uerum dicere duo esse principalia genera, sed tria per illũ tex. Solutio facilis est, ꝙ libertini liberi sunt, & sub membro liberorum continent, ut est tex. in. §. fi. j. eodẽ. Vnde cùm cadar tertium hoc membrũ sub uno ex his, optimè dicendum est factam fuisse diuisionem: & quis tria ibi dicantur genera, possunt etiam & plura assignari, sed tamen omnia hæc genera ad hęc duo reduci poterũt: & hoc est, quod dixit, Summa, ad quam. s. omnes aliȩ referrentur.

2 Secundò not. ꝙ dictio (omnis) stat distributiuè, non collectiuè pro quolibet: de quo dicet in glo. in verbo, Homines.

3 Tertiò not. ꝙ libertas est naturalis facultas eius, ꝗd cuiq; facere libet, nisi quod vi aut iure prohibetur. con cor. d. l. Libertas. ff. eo. Est n. propriũ libertatis, vt inquit Cic. de officijs, sic viuere, vt velis; & in Parado. Libertas est potestas viuendi, vt velis: & licet variè Doc. sentiant de diffinitione hac, tñ ea saluari pōt, vt iferius dicemus in gl. in verbo Libertas, vbi plura tractant; & dum Pe. dicebat, ꝙ hic diffiniebat libertas per effectus, dum dicebatur, ꝙ erat potestas faciendi quod libuisset; nam hoc facere videtur effectus libertatis, seruitus verò diffiniebatur per essentiam. Rñ. ꝙ etiã libertas diffinit̃ ꝑ essentiam, dum dr̃, ꝙ est naturalis facultas; ista enim potestas & facultas non est effectus; posse enim facere non est facere: posse ergo est habitus, facere est effectus, & ita declara. sed dic, vt dixi in Annotatio.

4 Quartò not. ꝙ liberi à libertate dñr; qui enim illam vim & facultatem habẽt, liberi dñr; quia libertas in eis est, & probat tex. ibi, ex qua etiam liberi vocantur. con cor. tex. in. l. ij. ff. eo.

5 Quintò not. ꝙ seruitus est ꝯstitutio iurisgentiũ. i. qd constitutum a iure gentiũ; non. n. seruitus est ipsa constitutio, sed illud, quod ex ipsa constitutione prouenit. qua. s. ordinatum est oẽs captos seruire, & effici hostiũ §. Item quæ ex hostibus. j. de re. diui. seruitus ergo est il la subiectio alieno iuri contrà naturam, non aũt ipsum ius introductiuum illius subiectionis. Dicitur aũt cõtrà naturam, quia iure naturę oẽs liberi nascebantur; est tñ postea ẽm naturam ꝓsuppositis prauis morib⁹ hoium, vt alias dixi, & declaratum optimè fuit in Annotationibus, stante maximè ea deriuatione, quam ponit hic Imperator, ꝙ à seruando dicti sint. Est enim fm naturã ex duobus malis minus malum eligere: & non est dubium minus malum esse seruare & seruire, ꝙ capere & occidere. l. Pupillus. §. j. ff. de ver. sig. l. ij. ff. eo. tit. & habetur hic, & dicetur inferius.

6 Sextò not. ibi, Contrà naturam: Intellige. i. contrà ius naturale, & non contra ius naturale, quod tunc est, sed contra ius naturale, quod olim erat ante inuentã serui tutẽ; quod optimè ꝓbat ex tex. i. l. ii. ff. de natal. resti. vbi dr̃, ꝙ quãq; seruus natus sit ingenu⁹, si restitutus sit per principem natalibus; nam nõ restituitur natalibus suis naturalibus, cũ ẽm eos seruus esset, sed restituit illis na talib. in quibus initio oẽs hoies liberi nascebantur, pon dera verbum (initio) ex quo patet, ꝙ hodie non est ita, quia ius naturale sublatum est in hac parte, & altera tũ ex nouis gentiũ constitutionibus; nam. 3. probatũ fuit, ꝙ libertas nõ erat de iure naturæ cõi oibus animãtib. sed hominib. tantũ, & sic de iure gentium, ex quo etiã seruitus introducta est, per. §. Singulorum. iuncto tex. in §. Item ea quæ ex hostib. j. de re. diui. Dicemus ergo cõ tra naturã. i. contra ius gentium in illo priori statu, vt dictũ est, anteq; seruitus inueniret. Vel potest rñderi, & interpretari, ꝙ seruitus non est propriè contra ius naturale, sed pręter ius naturale, vt est de mente Arist. j. Poli. nam ius naturale non disposuit aliquid de seruitu

te, nec seruos fieri hoies aliquo modo prohibuit: & li-
7 cet hic dicatur contra naturam tñ potest intelligi. i. ꝑter. vt in. l. Falsus. C. de fur. Vel (vt alias dicebat Præp- Señ.) potest dici cõtra naturam. i. sine natura, sicut. l. ut. C. de ijs qui ve. æta. impe. vt hic sit sensus, ꝙ seruitus absq; iure naturali sit introducta, quia sine rõne natura li vr̃ esse, ꝙ aliquis ab humanæ uitæ consorte debita ser uitutis exigat. c. Sexta die. circa med. xxx v. dist. in. quod non placet, quia nimis videtur violare hunc tex. Præterea, vt dixi, ratio naturalis concurrit in seruitute præ suppositis. s. moribus gentium, & contra hunc intellectum facit. j. de liberti. in princi. Vnde dic, vt proximè dixi, ꝙ est contrà illud ius naturale primeuũ, quod tunc erat in quo omnes liberi nascebantur, & in quo seruitus erat incognita.

8 Septimò not. ꝙ serui dicti sunt à seruãdo, in quo est aduertendum, ꝙ Alciatus in. l. Pupillus. §. Seruorũ. ff. de verb. sig. videtur uelle, ꝙ hoc à Ro. Imperatoribus sit cõstitutum, ut. s. seruarẽtur; quod si esset verum (rogo) quo potuissent ante à seruando serui appellari, quod tuisgentium ante ius ciuile Romanorum nemo nõ fatetur? Quod si nõ esset tam clara authoritas. l. hãc etymo logiã à seruiẽdo deriuari posset existimari, quis & à seruando dictũ & Grammatici inuicem consentiant. Itẽ aduerte, ꝙ serui fiunt iure ciuili. j. eo. §. Serui. & tñ non possunt dici a seruando, sed à seruiendo. Hic tamen in Annotationibus nostris latius declarauimus.

9 Octauò not. ꝙ capti in bello possunt per Imperatorem, & ducem exercitus vendi ad idem tex. in. d. l. Pupil lus. §. j. ff. de verb. signifi. in. l. Libertas. ff. eo. titulo.

10 Nono not. ibi, Nec occidere solent. ꝙ etymologia uocabuli sumitur ex eo, quod solet plerũq; fieri, & sic nõ concludit in singulis pro necesse, sed à cõiter accidentibus. Dicitur enim vt hic dr̃. serui, eò ꝙ plerunq; solẽt Imperatores captiuos vẽdere, & propterea, vt vendãt,
11 seruare. Est enim etymologia illa, quam Cic. his verbis
,, describit primo Academ. Verborum etiam explicatio
,, probatur. i. qua de causa quęque essent nominata, quæ
,, etymologia appellatur.

12 Decimò not. ꝙ mãcipia dicta sunt quasi manu capta: cui allusioni adstipulatur etiam M. Varro quinimmo & Ausonius idem videtur sensisse, dum inquit.

Capta manu, sed missa manu, nesciuit herile.

Imperium dominæ vult domina esse manus. quis & alibi pro emptione accipiatur & pro iure dominij quã nos proprietatem appellamus, q̃ sunt extra propositã
13 materiam. Dicuntur autem sic per figuram, quæ pleonasmos appellatur. i. adiectio qdam superuacua, ad ostẽdendam magis significationem vocabuli, vt dicimus, Sic ore locuta est. satis enim erat dicere capta, vt in. §. Item ea. j. de re. diui.

14 Vndecimò no. ꝙ licet arguere ab illusione vocabuli, pp ꝗ valet argumẽtum; ad idem. j. qui. mo. re cõtrahi. ob. in prin. quod valet negatiuè, nõ affirmatiuè. j. de tu tel. in prin. vbi Christo. fallit tñ in nominibus proprijs; quia ponuntur ad placitũ. gl. Bar. & alij in rub. ff. solu. ma. l. fi. §. j. ff. ad municipa. Secundò limitatur, qñ deriuatio procedit ex aliquo essentiali, vel causa finali ipsius rei, quæ denominatur; nam tunc nõ procedit negatiuè l. j. ff. de acqui. poss. Affirmatiuè aũt valet de nomine ad deriuationem nominis, vt per Decium. in. l. ij. §. Appellata. ff. si cer. pet. vbi videndum erit; est enim locus ordi narius. Cætera declarabuntur latius in glo.

In glo. j. Inepta est secũda expositio, & prima cõiter tenetur; hic tamen vos dicatis summam diuisionem appellasse eam, ad quam omnes aliæ referri possunt. nã in personis nulla alia precedens diuisio est, cæteræ autem oẽs diuisiones sunt subdiuisiones, vt dix imus in nostris Annotationibus i fic. j. de oblig. §. j. vbi summa diuisio

obligationum illa dr.ꝙ quędam sunt ciuiles,q̃dam prætorię.& in.l.j. ff.de re.diui.summa rerũ diuisio in duos
articulos diuidit,ꝙ alię diuini iuris sunt, aliæ humanæ.
15 Pôt aũt dici summa diuisio illa,quæ in duas partes fit:
quia,vt dicit Boet.in.iiij.Arith.maxima & minima cuiusuis rei pars dimidia est; maxima, quia nulla maior
quota pars dimidia est.minima,qa nulla diuisio minorẽ
q̃ duarum partium numero fieri pôt, vt alias diximus.

In glo.in verbo,Homines.Glo.primò opponit: nam
dr in tex.oẽs hoĩes aut liberi sunt,aut serui: sed si duo
hoĩes proponant,alter liber,alter seruus, falsa erit ista
propositio,oẽs hoĩes aut liberi sunt,aut serui: vnde gl.
soluit,ꝙ plurale (oẽs hoĩes) resoluit in singulare.i.ois
16 homo:sicut in.l.Falsa.§.fi.illa verba(si mei erunt)resol
uuntur.i.si Stichus meus erit,& Caius meus erit tẽpore
mortis,q̃uis ibi resolutio fiat in duas singularitates,hic
in vnam rm:& verba,Quorum iudiciorum,in.l.Diuus.
§.fi.exponuntur.i.cuius iudicij.

Quamuis rectius intelligi putẽ, si simpľr intelligant
illa verba,& referant ab vtrũq; indiciũ falsi.s. & petitio
nis,& sic de singulis.Vult ergo gl. ꝙ exponat. i.omnis
homo aut liber est,aut seruus.

Sed tũc pôt obijci,ꝙ etiam hæc oratio falsa est,quia
ita est nomen collectiuum ois,sicut oẽs:& q̃uis Bart.in
l.Hoc articulo.ff.de hære.insti.dicat,ꝙ i singulari dictio
17 (ois)accipiatur pro qlibet,malè dicit,simpľr intelligẽdo:sed qñ subiecta materia patii,benè tunc exponit,vt
dictum est:& ideo q̃uis Ioan.Fa.Christo. & Ang. hic &
Alberi.in.d.l.iii.ff.eo.variè se torqueant sup isto contra
rio,vos dicatis cum Bald.ibi,ꝙ nulla est differentia in
singulari,& plurali,siue dicatur omnes,siue omnis.Nec
obstat ratio glos.quia hic spectamus & cognoscimus
sensum:quo casu verba ipsa non attendunt. Vult enim
dicere Imperator,ꝙ omnes homines sunt in hoc statu,
ꝙ eorum quidam liberi sunt, quidam serui:& ita declarandum est pro iuuenibus,ne Iudaico quodam more verbis inhęrentes feramus difficultates, vbi sensus
est clarus.

18 Circa articulum aũt,quem tangunt hic Doct. huius
expositionis occasione,videlicet,an,& qñ pluralis locu
tio resoluatur in singularem,vel singularis in pluralẽ:
Circa primum,videlicet,qñ plurale resoluatur in singu
lare,dicatis,ꝙ regulariter pluralis locutio de sui natura
non verificat in vno,& sic in singulari.l. fi.ff. ad Treb.l.
Vbi numerus.ff.de testi.circumscripta mente disponẽtis.Deci.consil.50.in.fi.& hoc nisi identitas eiusdẽ effe
ctus & rõnis aliud inducat,vel gratia contrarietatis uel
absurdi sensus euitãdi,vt declarat Ias.post alios in.l.Gal
lus.§.Quid si his.col.ij.ff.de lib. & posth. & ideo si quis
19 habet potestatem distribuendi in pauperes, nõ poterit
in vnum distribere,& propter naturam verborum, &
propter diuersam rationẽ,quæ est in vtroq;.nam maior
est pietas in distributione facta in plures secundũ Bart.
in.l.iii.ff.de adop.

Et si prohibeatur vis cũ hominibus armatis, in vno
non habebit locum pp diuersitatem iniuriæ,sm Bal.in
l.Iubemus.§.Sin autem.C.ad Trebel.

20 Secus vt dixi,si est eadem ratio,puta, lex punit indu
centem falsos testes,pœnam non euitabit qui vnũ tan
tum inducet.Bar.in.l.ij.§.Sed si vnus.ff.vi bo.rap.Card.
Alexan.in.c.Omnes.j.dist.col.ij.

Et idem si de voluntate disponentis cõstet.l.Pater Se
uerinã.§ Ita fideicõmisso.ff.de condi.& demon.l.j.C.de
condi.inser.d.l.Non est sine liberis.& ideo dispositio fa
cta à testatore de filijs ĩ plurali verificat in singulari,vt
in datione tutoris concludit latè Deci.in cõsi.50.per to
tum.Vide etiam Deci.in cõsil.361.col.iiij.in cõsil.362.
col.fi.& idem in dispositione statuti stante eadem ratio
ne.Deci.consil.484.col.ij.& in consil.80. col.ij.

Idem est gratia contrarietatis euitandæ.l. Gallus. §
Quid si is.ff.de libe. & posthu.sm cõem intellectũ. l.ii.
§.Exactis.ff.de orig.iur.& in tex.nostro,& ita teneas;de
materia videnda sunt quę latè ponit Felin.in.c.Oẽs.i.di
stin.Hoc animaduertendum duxi, ꝙ vbicũq; pluralitas
vel singularitas est de forma,vnũ non resoluit in aliud,
gl.not.in.l.iii §.Hoc autem à superiore.ff.de itin. actuq;
priua.Nicol.Euerar.in sua centuria argumen. loco à nu
mero,vbi ad hoc allegat etiam tex.in. l. Cùm hi. §.Si
Prętor.ff.de transac.

21 In glo.in verbo.Aut serui.Glo.primò quærit quid de
statu liberis;nam cùm dicat hominum quosdam esse li
beros quosdam seruos,&(vt diximus)ad hanc diuisionẽ oẽs alię reducant,poterat dubitari,statuliber an nouam speciẽ de per se cõstitueret,vel potius sub aliquo
ex prædictis comprehenderetur,& alleg gl.tex.in.d.l.fi.
vbi statuliber post adeptam libertatem exhibitus,cẽsetur in eadẽ cã exhibitus,in qua erat, qñ statuliber fuerat promissus exhiberi,& per consequens vr esse liber.
Sed in contrarium videtur tex. in. d.l.Statuliberum in
prin.vbi hoc videtur dici ad literam, ꝙ nõ differt à seruis:& idẽ pbat.tex.in.l.Statuliber à cæteris. ff. eod. tit.
vbi expressè dr statuliberos nõ differre à cęteris seruis:
& facit tex.in.l.Statuliberos.ff.eo.tit.vbi cauet ex.l.xii.
tab.ipsos vendi posse Vos quantũ attinet ad hunc locũ
dicatis,statuliberos comprehẽdi sub membro seruorũ:
quia dum sunt statuliberi,q̃uis expectẽt libertatem, et
quousq; non competit libertas,remanẽt serui: adepta
uero libertate non sunt amplius statuliberi, sed liberi,
vt patet ex diffinitione statuliberi in.l.i. ff. de statulib.
Non obstat tex.in.d.l.fi.quia q̃uis dicatur ibi in eadem
causa exhiberi,hoc est ex eo,quia nihil noui circa seruum prædictum factum est,quod nõ habeat originẽ in
tpe promissionis,ut considerant ibi Doct. Dicas ergo,
ꝙ sub membro seruorum comprehenduntur.

22 In glo.ibi,Item quid de ascriptitio. Glo.ponit aliã.q.
an ascriptitij & censiti sint liberi,aut serui, & sub quo
mẽbro huius diuisionis cõprehendantur,& tandẽ concludit glo.ipsos esse liberos,& sub liberorũ hominum
membro comprehẽdi ex rationibus per eam allegatis.

23 Sed antè q̃ vlterius progrediamur ad ueritatis indagationẽ,dicatis eos dici ascriptitios seruos aut colonos,qui glebę,seu prædio alicui colẽdo perpetuò ascripti atque addicti sunt, inde nunq̃ recessuri,dominisq;
prædiorum annuos redditus omnes pręter sumptũ &
uictum reddituri.

24 Hoc præsupposito arguit gl.ꝙ sint liberi,eò ꝙ cõtra
dominorum voluntatem possunt fieri clerici.d.§.Ascri-
25 ptitios:quod seruis denegatur Auth. Si seruus. C. de
26 epi.& cler.

Secundò,quia in dubio pro libertate iudicandum
est.l.Libertas.ff.de reg.iur.credo,ꝙ glo. voluerit allegare tex.in.l.Quoties dubia.ff.eo.ti.facit tex.in l.Inter pa
res.ff.de re iudi.

27 Tertiò,quia ascriptitius potest facere testamentum
l.ij.C.in qui.cau.colo.& cen.li.xj.vbi nota ĩ gl. ĩ verbo,
Alienare.Bar.in.l.Si quæramus.col.ii.vers.Quæro quid
28 de ascriptitio.ff.de testa.Sed seruus testari nõ potest.j.
qui.non est permi.fa.testa.in prin.&.§.fi.

29 Quartò,quia ascriptitius potest ferre testimonium,
vt dicit hic gl.& Io.Fa.in.§.Testes.j.de testa.ordi.

Et hæc est communis opi.Docto.hic,& in.l.iij.ff.eo.
quam communem opinionem comprobo vlterius per
tex.expressum in.c.ij.de Iudæis.vbi hoc dicitur ad literam,ꝙ liberi sunt.

Et probatur ex rõne Doct.hic,ꝙ ex quo ascriptitius
retinet sibi partem fructuum,ut dixit gl.i.in.d.l.ii. C.in
qui.cau.colo.li.xi.non potest dici seruus,qui nihil possidere potest.l.Quod attinet.ff.de reg.iur.

30 Prę-

30 Preterea ascriptitius contrahit matrimonium.l.fi.C.
31 de agri.& censi.li.xj.seruus autem non.l.Cum ancillis. C.de ince.nup.

Item probatur per tex. in. d.l. Ne diutius.in prin.ibi, Verum ne ascriptitia,an seruilis. ponútur,enim hæ duæ conditiones ibi tanq̄ diuersæ.

Sed,vt alias dixi, Præpo.Señ.contrarium tenuit,q̄ immo non dicantur liberi,sed serui:quæ opi. contrà communem probatur.

Primò, quia diffinitio libertatis, de qua in tex. nro, non pôt competere illis qui & terram colût,& ab ea separari minimè possunt.l.Oés.C.de agri.& censi.li.xj.Ergo non videntur habere naturalem illã facultatem faciendi,quodlibet,de qua in definitione prædicta.

Secundò hoc probatur per tex.in.l.ij.C.in qui.ca.co. censi.li.xj.vbi coloni censibus ascripti vocantur serui. Dicit enim ibi tex. q̄ huiusmodi hoies videntur penè quadam debiti seruitute astricti:qui tex. magis videtur contrarium probare per illud verbum (penè) & per illud verbum,seruitutem quadam.

,, Sed magis facit inferius, dum dr̄, Et cuius ipsi sunt, ,, eiusdem sua esse oia cognoscant.Si enim sunt alterius, ,, non solùm ipsi, sed oia eorum patet eos non posse esse liberos, quia liber homo in nulli⁹ hois bonis esse pôt.

Tertiò probatur,quia liberi homines ad eorum libitum matrimoniũ cõtrahere possunt.j. de nupt.in prin.
32 sed ascriptitij prohibentur à dominis contrahere cum libera persona.l.fi.C.de agri.& censi.li.xj.ergo serui,vel saltem non liberi.

33 Quartò,liber homo alienari nõ potest,nec posside ri, vt dixi.l. Cùm hęredes.in fio.ff.de acqui.poss.Ascri
34 ptitius autem cum terra rectè alienatur.d.l.Ne diutius. ergo non liber.

Quintò probaẽ apertè per tex. in.d.l.Ne diutius.ibi, ,, Quę enim differentia inter seruos & ascriptitios intelli ,, gatur,cùm vterq;, in domini sui positus est potestate,& ,, possit seruum cum peculio manumittere,& ascriptitiũ cum terra dominio suo expellere?

Sextò probatur,quia ascriptitij plerũq; serui appellatur:hoc enim fit bis in.l. Quẽadmodũ.C.de agri.& cẽsi. & tex.in.l.iij.C.eo. titu. & in.l.Seruos eod. tit.& in.l.j. C.de colo.Thracen lib.xj.

Hæc opi.mihi magis placet, q̄ ascriptitij sub mẽbro seruorũ potius comprehendatur, quemadmodũ serui penè etiam efficiuntur huius classis hostes. Cùm enim sub dominorum potestate sint,& ab eis possideatur, ac distrahi possint, non possunt esse liberi, & eũ sit, q̄ ille, qui nõ est liber, sint necessar iò seruus per istũ tex. merito annumerandi sunt seruis, non aũt liberis. Ex enim distinctio, quã facit gl.in.l.iii.ff.eo. q̄ quò ad dominos sint serui,quò ad alios liberi,nõ placet,q.a(vt dixit Alb.
35 post Gabrielẽ ibi) cùm libertas & seruitus sint opposita directè, non possunt esse in eodem subiecto. l.j.post prin.C. de lati.lib.toll.ibi,Quis enim patiatur.

Non obstat quod dr̄, q̄ possunt fieri clerici cõtrà dñi voluntatẽ,quia hoc negatur: non enim tex.in.d.§.Ascriptitios.dicit,q̄ possint contrà voluntatem dñi, sed præ
36 ter voluntatem dñi:& valde differunt aliquid fieri contrà voluntatem,vel præter:contrà legem, vel præter legem:iuxta not. per Bar.in.l.Si qs pro eo. ff. de fideiuss. in.l.Non dubium.ff.de legi.

Vnde ferè idem est etiam in seruo, videlicet, q̄ pręter domini voluntatem potest fieri clericus, quamuis dominus infrà certum tempus habeat facultatem reuocandi in seruitutem.

Secundò respondetur,q̄ de iure.C.nõ erat dicta differentia,quia requirebatur consensus.l.Iubemus.C.de episc.& cle. Vnde quamuis in ascriptitio sit postea dispensatum,tñ non p̄ hoc diceẽ data libertas ascriptitio, etsi eius in aliquo sit mutata conditio: quamuis enim in hoc differat à seruis.i.à reliquis seruis, pot est etiam differre,& esse seruus, quia possunt esse differentię etiã aliquæ in seruis.

Et quis in.§.fi.j.eo.ti.dicatur, q̄ nulla est differentia eia in seruorum conditione,tñ debet itelligi,vt intelligit ibi gl.f.q̄ nullus est magis aut min⁹ seruus, q̄ alius, sed officia & qualitates diuersificantur.

Non obstat quod dr̄, q̄ in dubio iudicandum est pro libertate, quia hoc verũ est, vt dicitur in dubio, sed hic sumus in claris,per iura suprà allegata.

Nõ obstat, q̄ possit testari, quia hoc est falsum.Nam ille tex.in.l Cùm satis.loquitur in eo,qui post longã seruitutẽ libertatẽ meruit : probat.n.ille tex.q̄ ex ascriptitio quis liber efficiẽ. l.Anastasiana, fi.xxx.annis colonaria conditione fuerit detẽtus,pręterq̄, q̄ inhibet,ne ad alienos agros migrare possit, vt verba. d.tex.manifestè probant,vt alibi latius declarabimus.

Non obstat,q̄ possit ferre testimonium, quia hoc.l. non probatur.l.Illam.C.de colla.

Non obstat tex in.d.c.ij.de Iudæis. qui videtur manifestè dicere oppositũ,quia respõdetur f̃m Præpo.vbi.s. q̄ sunt liberi ab illa seruitute,de qua ptius dictum fuerat:quę tñ.non quadrat.Vel f̃m eum,vt intelligatur de ijs,qui longo tempore seruierunt, f̃m.l.Anastasianam, de qua in.d.l.Cùm satis.§.Cùm autem.

Sed hęc responsio diuinat ad illum tex.& nimis restringit.Vnde mihi videtur, q̄ ille tex.aliter sit intelligẽ
37 dus,q̄ hucusq; intellectus sit: Et præsupponendũ est,q̄ in prin.illius.c.dr̄,q̄ nullus Iudæ⁹ debet retinere Christianum mancipium, & si qui apud eos inueniunẽ, statim liberi facti esse intelligunẽ:subdit tex. q̄rendo quid de.ascriptitijs & censitis,& dicit, q̄ quis legũ districtio ne sint liberi,tñ quia terræ,non homini sunt addicti,& adhęserunt tanq̄ serui loci, remanẽt in sua seruitute & statu:Vnde illa verba, Licet districtione legũ sint liberi, non intelligunẽ,q̄.sint liberi.i.personæ liberæ, sed quod destrictò iure, eò quod seruiunt Iudęo,essent liberi,tñ qa potius seruiunt p̃dio, & terrę,q̄ dño,remanent serui.Ex quo colligiẽ,q̄ durior sit conditio ascriptitiorũ,q̄ generaliter aliorum seruorũ,quod non solùm sunt dñi, sed ẽt sunt terræ, & habent dominam terram, & dñm non principaliter, sed quia est dñs terrę tanq̄ in alijs instrumentis:Et hic est verus sensus illius tex.

Dum verò Doct. dicũt ascriptitium retinere partem fructuũ,hoc iure nõ probatur (quicquid dicat illa gl.) Quod enim retinent, retinent pro victu & sumptibus, non aũt cedit in eorum vtilitatem.Reddunt enim ascriptitij omnes fructus præter id, quod retinet pro sumptibus & victu ipsorum, & in hoc erat eorum vtilitas & commodum.

Dum verò dicit ascriptitium contrahere matrimonium,dic potius probari contrariũ ex hoc, quod non pôt contrahere cũ libera.§. Ascriptio.in Auth. de nup. coll.iiij.& dominus potest prohibere, vt dicit tex.in.d. l.fi.C.de agri.& censi.

Ex quibus mihi videtur, q̄ hæc opi.contrà cõem sit optimè defensata,& sic vera, quæ semper mihi placuit.

38 In ea glo.ibi, Item quid de monacho. Cõclusio glo. verissima est,q̄ est liber re vera, q̄uis p̄p subiectionem Abbati æquipareẽ seruo.vt not. Bal.in.l.ij.circa fi.C.de sent.Tamen verè non sunt serui,sed liberi,q̄uis omnia iura loquentia de seruis, videanẽ habere locum in monachis,vt tradit Decius post alios,quos refert,in.c.ij.de
39 indi.sed omne simile non est idem.l. Quod nerua.ff.de posi.Sed circa dictã glo. primò aduertas ad id, quod dicit,q̄ monachus potest esse testis, vt not.gl.ord.in.d.§.
40 Cogitandum. quinimmo etiam i testamẽto potest esse testis f̃m Bal.in.l.j.colũ.xij. versi.Super.x.q.C.de sacro-

fan.eccle.facit tex.in.c.Nuper.extra de testi.& est communis conclusio Doct.vt per Iaf.in.l.Hac consultissima in princ.C.de testa.

41 Secundò aduertẽdum est ad id, quod dicit gl. ꝙ possunt esse testes, & sunt liberi, ꝙ quis in aliquibus finguñt mortui, ꝙ hæc exceptio nõ facit in propofito. Hic enim agimus an fint liberi, vel serui: non an mortui, vel viui: Tñ dic. vt dicit gl. ꝙ quo ad aliqua vel ad aliqua habẽtur pro mortuis. i. ꝙ casus monachationis habetur pro morte quò ad successionem, & quò ad legitimam filiorum & restitutionem dotis ex pacto, vt dicitur in iuribus allegatis in glo.

In glo. in verbo, Libertas. Glo. ponit triplicem intellectum huius diffinitionis, & hoc sentiens contrarium eius, quod dici posset, ꝙ etiam seruus potest facere oia ea, quæ fibi non prohibẽtur vel vi, vel iure, vnde etiam ipse potest dici habere libertatem.

Primus ergo intellectus est, ꝙ diffiniatur libertas de iure naturæ ante cognitam seruitutem, & fic nimirum si etiam serui dicuntur habere libertatem: & hoc modo dicit, ꝙ illa verba, Ex qua liberi vocantur, possint esse de diffinitione.

Hæc opi. falsa ẽ, primò quia illa verba, Ex qua liberi, non possunt esse de diffinitione, vt ad sensum patet, ꝙ vult diffinire illã libertatẽ, quã qui posfident & fruunt, dñr liberi. Præterea cùm diffiniat libertatẽ hic ad differentiam seruitutis, ꝓculdubio est intelligendum de tali libertate, quæ non competat seruis. Repugnant enim hæc, ꝙ quis sit liber & seruus eodẽ tpe. l. j. C. de lati. lib. toll. §. j. l. hæc verba ille. ff. de verb. signi. Et licet Iac. But. in. l. Libertas ff. eo. dicat, ꝙ pôt defensari seruũ hẽre libertatẽ, considerando libertatem in se, quam quilibet hẽt à iure naturæ, nõ aũt quantum ad exercitium impeditum à iure gentiũ, & dum in. §. j. ĩ. de liber. dr̃, ꝙ manumissio est datio libertatis, interpretator ipse. i. detẽtion, tñ hæc opinio per prædicta falsa est, quia implicant hæc simul contrarietatem, ꝙ quis fit liber & seruus eodẽ tempore. d. l. Hæc verba ille. & d. l. j. §. j. C. de lati. lib. toll. & tex. in. §. j. ĩ. de liber. simpliciter est intelligendus, vt ibi declarabimus.

Et ex eisdem rationibus tollitur etiam secundus intellectus. ꝙ sit duplex libertas, altera liberi, altera serui, & hic diffiniatur libertas liberi, non libertas serui, quia reprobatur hic intellectus meritò per glo. & probatur eius falsitas ex prædictis.

Tertius intellectus est, vt intelligamus Vi. i. iure gentium ꝑ captiuitatem, quæ fit p vim, & Iure. f. ciuili, cũ maior. xx. ann. dat se ad pretium participandũ: quem intellectũ videtur amplecti Claudius hic. sed ex hoc intellectu etiam seruus non excludirur, quia etiam ipse pôt facere oia, quæ fibi non prohibentur à iure gẽtium, vel iure ciuili; & si intelligit, ꝙ vi factis seruis & iure ciuili verba postea diffinitionis non cohærent.

Quartus fuit intellectus Iac. de Raue quem refert & seq. Alber. in. d. l. Libertas. ꝙ. f. tex. nr̃ intelligat simplr, vt libertas fit facultas faciẽdi oia, quæ liber, nisi quæ vi. i. de facto, aut iure prohibentur. Sed obiectum istr remanet, videlicet ꝙ per hoc non excluditur seruus, & nã & ipse omnia potest, quæ fibi nec vi nec iure prohibentur.

Vnde dicebam alias, ꝙ iste tex. erat fic intelligẽdus, ꝙ libertas erat naturalis facultas eius, quod cuiq; facere libet, nisi quod vi. i. violentia, aut iure. f. in se ꝓhibitũ est, non quod prohibitũ est perfonis particularibus, sed quod de fui natura est prohibitũ. Nõ enim minus quis est liber ex eo, ꝙ non posfit facere homicidiũ, quia illi hoc prohibeat a. l. nec minus est liber, qui ligat^o detinetur, & ideo prohibet ire, aut aliud quid facere: & ita pater, ꝙ facere testamentũ, & alia quæ fui natura nõ funt prohibita, non competent seruis, & fic potest procedere iste tex. sed vide hic in Annotationibus.

In glo. in verbo Cõstitutio. Glo. bene dicit, ꝙ seruitus fuit vnum ex iis, quæ disposuit & constituit ius gentium, vsu & humanis necessitatibus ita exigentibus. §. Ius autem gentium. ĩ. tit. i. non ipsum constituitur, sed ipsum ius constituitur, ut dixi in tex.

In ea. glo. ibi, Sed hodie. Dicit gl. quod quamuis serui

42 tus inuenta fit de iure gẽtium, ubi dominus pôt hodie dici de iure ciuili ꝑ receptionem, & quia data est q̃ ad dã forma, cùm limitata fuerit dominorum potestas in ipsos seruos. d. §. pen. & cùm quid additur uel minuitẽ, efficitur ius ciuile. d. l. Ius aũt ciuile. ff. de iusti. & iur. Et dũ gl. dicit, hodie potest seruitus de iure ciuili dici formatione, non intelligas, vt Iaf. hic, formatione. i. quia data est forma, sed reformatione, quia diuersa est hodie potestas dominorum ab antiqua potestate, & in hoc fuit reformata seruitus.

43 In glo. in uerbo, Dominio. Glo. dicit ꝙ aliqñ seruus quis reperitur absq; dño: quod durũ videt, cùm nomen hoc sit correlatiuũ, ita ꝙ posito seruo necessariò videatur poni dñs, sicut posito filio ponnit pater. Bal. in rubri. C. de reb. cred. in. fi. allegat tñ gl. tex. in. l. j. §. i. ff. de diui. vbi dr̃, ꝙ hæreditate iacente res hæreditariæ in nullius bonis sunt: ergo seruus hæreditarius in nullius bonis est, ergo est sine dño. Sed respondio est, ꝙ hæreditas

44 personæ vicem sustinet & dñi, propter futurum hæredem. ĩ. de stipu. serui in prin.

Secundò tex. in. l. fi. ff. pro dereli non probat, nam ibi non soluendo alimenta, sed relinquendo Titio videtur in eum ius suum transtulisse, vnde meritò potuit ab eo postea ad libertatem vocari.

Tertiò ad. l. Quod seruus. ff. de stipu. seruo. vbi stipulatio serui habiti pro derelicto nulla est, quia dñs deficit,

45 & sic seruus habitus pro derelicto est, seruus sine dño, dicatis, ꝙ habetur pro derelicto seruus languens, statim fit liber. l. Seruo. ff. qui fine manu. ad lib. peru e. aut

46 sanus, & tunc ius seruitutis pẽdet: nam si ipse se præoccupet in libertatẽ, efficitur liber. l. fi. ff. ꝓ derelict. Bart. in. d. l. Quod seruus. si verò non se præoccupet, sed patiatur ab alio occupari, tunc efficitur seruus illius. d. l. Quod seruus. & censetur seruus illius ex tempore, quo fuit habitus pro derelicto, vt dicit tex. in. d. l. Quod seruus.

Quartò allegat tex. in. d. l. Si vsumfructũ. qui mihi nõ uidetur hoc probare, quia non dicit esse fine domino, & esse seruum.

In glo. in verbo, Contrà naturam. Declara. vt alias de claraui, & vt dixi. ĩ. in. vj. not.

In glo. in verbo, Seruare. Habes seruum dici à seruando, non à seruiendo, vt dictum est ĩ. in. vij. not. Tamen seruus venditus ad pretium participandum dr̃ seruus, & tñ non est seruarus, sed à seruiendo dictus est. Dic, vt superius in prin. dictum fuit.

47 Secundò habes, ꝙ seruus publicus. i. tabellio dr̃ à seruiendo. Allegat ad hoc duo iura, quæ simpliciter probant tabellionem appellari seruum. non autem ꝙ à seruiendo dictus fit: quod quamuis probabile fit posset tñ dici dictum esse à seruandis scripturis, de quibus scribendis rogatur.

48 Tertio habes, ꝙ seruus non potest esse tabellio. est

49 tex. clarus in. l. Generali. allegata in gl. sed tunc videtur obstare, ꝙ seruus pôt esse argẽtarius. l. Prætor ait. §. Sed & si seruus. ff. de eden. & tñ officiũ argentarij habet publicã causam, vt dr̃ in. l. Argẽtarius. ff. de eden. Decius in l. Quod attinet. ff. de reg. iu. dicit, ꝙ olim de iure. ff. sicut poterat esse argentarius, poterat esse tabellio: quod postea fuit immutatum per. d. l. Generali. in qua pondera verbum (Deinceps) quod ostendit id in futurũ cautum, ergo prius non prohibitum.

§. SERVI

§. SERVI AVTEM.

1 *Serui aut nascuntur ex ancillis nostris, aut fiunt captiui*
2 *Seruiens an ex ebrietate.* *(tate.*
3 *Seruus sit iure ciuili, si patitur se vendi ad pretium participandum.*
4 *Locus Iuuenalis nouiter declaratus.*
5 *Homo non est dominus membrorum suorum abutendo quod declara, vt ibi.*
6 *Condemnatus ad mortem potest sibi preiudicare non appellando.*
7 *Venditio est de iure gentium*
8 *Libertatis sua quilibet dominus est, et usq; ad venditio*
9 *Seruorum conditio una tantùm est.* *(nem.*
10 *Filius ancilla, quamuis ex patre libero, seruus est.*
11 *Partus quò ad statum sequitur ventrē, & quare. vide*
12 *Filius libera & ascriptitij liber est.* *(ibi.*
13 *Nascentis fortuna consideratur scd'm statum uentris,*
14 *Vendēs se ad pretiū participandū debet esse maior. xx. annis, & quare, & an hoc habeat locum hodie.*
15 *Seruus vt quis fiat p uēditionem sui ipsius, qua requi-*
16 *Correcta ratione. l. corrigitur dispositio.* *(rantur.*
17 *Vxoratus non pōt pati se uendi ad participandum pretium inuita uxore.*
18 *Libertas est res inastimabilis.*
19 *Minor. xxv. ann. maior. xx. qui passus est se uēdi ad participandū pretiū, an habeat in integrū restitutionū.*
20 *Rei uendicatio an cōpetat patri uel affini, ad reuocandum in libertatē pro īteresse suo filium uel affinem, qui uendidit se ad participandum pretium.*
21 *Patronus non reuocat ea, quę non sunt alienata in fraudem ipsius.*
22 *Patronus an habeat plus iuris in libertum, quàm pater in filium.*
23 *Seruus non est capax dignitatis.*
24 *Dignitas qualiter intelligitur, quando loquimur de seruis, & quòd accipiatur diuersimodè secundùm subiectam materiam.*
25 *Veteranus } quis sit.*
Nouitius.
26 *Multi dicuntur secundum subiectam materiam: dicuntur tamen duo vel tres.*
27 *Testes dicētes se audiuisse à multis non probant famā.*

Diuiditur iste text. in. iij. partes, in prima ponitur diuisio, qūo. s. fiant serui: in secunda declaratur diuisio prædicta: in. iij. ponitur differentia inter conditionem liberorum & seruorum, & declaratur. secunda ibi, Nascuntur ex ancillis. tertia ibi, In seruorum.

Non pōt breuius summari. Tamen potes dicere, serui vel nascuntur ex ancillis nostris, uel fiunt captiuitate, uel uēditione ad participandum pretium; & omnes pariter serui sunt: liberorum uerò quidam ingenui, quidam libertini. h. d. ex. l. Et seruorum. ff. eo.

Casus nō pōt figurari, nisi literaliter, ideo figura p te.

1 Not. primò, q serui aut nascútur ex ancillis nostris,
& dominio nostro subiectis, aut fiunt captiuitate de
iure gentium. concor. tex. in. §. Item ea, quę ex hosti-
bus. j. de re. diui. in. §. Ius autem gentium. s. tit. j. in ver-
sic. Seruitus. s. e. & qui nascitur ex ancillis nostris noster
seruus fit iure gentium. l. Et seruorum. ff. eo. Circa quod
libet referre quod dicit glos. in. c. Ius gentium. j. distin.
& l. j. ff. de ijs qui sunt sui uel alie. iu. Alb. de Ro. in. l. Ma
numissiones. ff. de iusti. & iur. (quæ omnia addēdà sunt
ad ea, quæ. s. posuimus in. d. §. Ius autem gētium) quòd
2 quidam eam non à iure gentium, sed ex ebrietate, non
captiuitate, sed maledictione, & uolūtate unius Noe na
tam fuisse seruitutem dicunt, referuntq; historiā illam
ex Gene. c. ix. vbi Noe ebrius & nudus à Cham filio vi-
sus, & à Sem & Iaphet coopertus, cùm omnia rescisset,
maledixit Cham eius filium dicens, seruus eris fratrum
tuorum, vt habetur in. d. c. Sexta die.

Vnde glos. in. d. c. Ius gentium. dicit approbatione iuris gentiū fuisse, non inuentione, quod est falsum. Nam cum Noe dicat, Seruus eris, non constat, q fuerit primus seruus, quia & hodie serui fiunt, & per hoc non est hodie inuenta seruitus, quinimmo probat seruitutem prius fuisse. Præterea q̄uis illa fuisset occasio primi serui. quod negatur, tñ per hoc non impediretur, qum de iure gentium fuerint seruites introductæ, Si enim dubitaretur, an ex captiuitate vel ebrietate, caderet cōparatio, quia vtraq; sub iure gentiū esset, sed inter ius gentium & ebrietatem inepta est comparatio.

3 Secundò not. q serui iure ciuili fiunt, qñ patiūtur se
vendi ad pretiū participandū, si habeant qualitates, de
4 quibus in tex. & hoc est, quod dixit Iuue. Saty. iij.

Et præbere caput domino venale sub hasta.

Quem locum cōmentatores non intelligunt. Sed cō
trà hoc opp. dr̄ in. l. Liber homo. ff. ad. l. Aquil. q nemo
5 est dñs membrorum suorum abutendo, sed videtur in
cōueniēs. vt qui non est dñs partis, fit taliter dñs totius,
vt totum in alium transferre possit, facit tex. in. l. Aut
damnum versic. Proinde ff. de pœn. Tamen videtur, q
responderi possit, q illud dictum non sit verum simpli-
citer, quia quando cum voluntate sua cōcurrit authori
6 tas. l tunc certè est dñs, patet hoc, quia reus non appel-
lando potest sibi præiudicare, si ad mortem fuit condē-
natus. l. j. §. fi. vbi Bar. ff. de quæstio. Licet enim ipse non
sit dñs suorum membrorum, lex tñ & resp. est ipsa do-
mina vt Bar. not. dicit in. l. Titio centū. §. Tertio cētum
el secundò versic. Tertia ratio. ff. de condi. & demon. &
ita in simili respondet Deci. in. c. Inter cæteras in. ij. li-
mitatione col. penu. de rescrip. & idem voluit Deci. si
cum voluntate hominis concurrit authoritas cōsuetu
dinis in. c. ij. in. ij. lectu. col. iij. versic. Nec obst. si dicatur
de consti. per easdem rationes.

Secundò opponit, dicitur hic, q fit seruus iure ciui-
li: Sed contrà hoc videtur opponi posse, nam venditio
7 est de iure gentium. §. Ius autem gentium. s. titul. j. l. Ex
hoc iure. ff. de iusti. & iu. vnde non videtur, q debeat di
ci seruus de iure ciuili, sed de iure gentium, cùm fiat
per mediam venditionem. Sed respondetur, q q̄uis ip-
sa venditio sit de iure gentium, tū seruus ex ea fit, non
constitutione iuris gentium, sed ex dispositione & cen-
sura iuris ciuilis, & ita procedit tex. noster.

8 Tertiò not. q quis est dominus suæ libertatis etiam
usq; ad venditionem & distractionem: de quo dic, vt. s.
dixi in præced. notab.

Quartò not. q̄ requirātur ad hoc, vt quis fiat de iure ciuili seruus: de quo latius dicemus i gl. i verbo Maior.

9 Quintò not. q nulla est differentia in conditione ser
uorum: Sunt enim oēs pariter serui, q̄uis aliqui postea
sint serui pęnæ, aliqui ascriptitij, vel censiti aliqui or-
dinarij, vel vicarij. Est enim vnus omnium status, q̄uis
officia ipsorum varientur, vt declarat hic glos. in verbo
Nulla, vbi dicemus. Neq; enim quisq̄ est minus seruus,
q̄ alius seruus, quia seruitus ipsa nō pot est scindi in ali
quas species, vt dicit hic Theophilus.

Sextò not. q liberorū hoium aliqui sunt ingenui, alii qui libertini. Itē aliqui sui iuris, aliqui alieni iuris: sed quia illa non est conditio, quæ respiciat ita intrinsecè statū, sicut ista, ideo de hac hoc in loco nihil ponitur

Septimò not. multas differentias duas dici quinimmo vnica tantùm differentia videtur hæc, quæ ponitur in tex. de quo dicetur in gl. in uerbo Multæ.

In glo. in verbo Ex ancillis. Habes ex glo. ꝙ si puer na
10 tus sit ex pater libero, & matre ancilla, nascitur seruus:
11 ratio est, quia quò ad statum, partus sequitur ventrem quàuis quò ad honores & dignitates, sequatur patrem d.l. Partum. vbi not. Sed contrà hoc videtur opp. posse de ſtitul. seq. dum dicitur, ꝙ mater, quę serua peperit, & conceperit, ingenuum parit, dummodo medio tempore libera fuerit mater. Sed respondetur hoc non esse, quia non sequatur matrem, quia immo sequitur, sed cùm tempore, quo est i vtero, libera efficitur, tũc procedit fictio iuris, quæ habet, ꝙ qui est in vtero, habetur pro nato quò ad sibi commoda. l. Qui in vtero. ff. eo. tit. ideo nascitur ingenuus, quia est, ac si natus tunc esset, cùm libera erat, cùm nõ debeat calamitas matris ei nocere, qui in vtero est. Sed quę est ratio, ꝙ magis partus sequitur matrem quò ad statum, q̃ patrem? Dicit Saly. in d.l. Partum. ꝙ hoc est fauore partus: nam si deberet attendi pater, illi non posset proficere, nisi tempore cõceptionis, at mater potest proficere tribus temporibus conceptionis, partus, & medij temporis: nam solo tempore conceptionis agit pater, & est causa efficiens. Hęc ratio habet colorem, tñ puto veram rationem esse propter certitudinem. Sed primã rõnem Bald. sequitur hic etiam Ange. qui videtur fundari ex tex. in l. fi. C. de lib. cau. ibi, Quarum mox visceribus exponuntur. & latius declarabitur in titulo seq. in prin.

12 In ea. glos. ibi, Quid si ex ascriptitio. Pari rõne dicit glo. ꝙ natus ex libera & ascriptitio sequitur ventrẽ, si-
13 cut si natus esset ex libera, & ex seruo. Fortuna enim nascentis cõsideratur secundùm vẽtris statũ, vt dicit tex. in d. Auth. const. quæ ex ascrip. in prin. facit tex. in d.l. fi.
„ C. de li. cã. in. pri. vbi dr̃, Placuit eos, qui nascunt, matrũ
„ cõditionib' vti, quarũ visceribus mox exponunt. facit tex. in l. Idem Pomponius. §. Idem scribit. ff. de rei vend.

In gl. in verbo Iure ciuili. Glos. addit tertiũ modũ. s. quando qui asserit se in libertatem, vel asseritur in seruitutem, per annum abfuerit, omnino est seruituti obnoxius. d.l. j. §. fi. C. de asser. toll.

Sed mihi videtur, ꝙ non possit dici modus inducẽdæ seruitutis ille ex illa cõtumacia, Debet enim præsupponi, vt in princ. illius l. vel ꝙ ille, qui est in possessione libertatis, vocatur in seruitutem, vel qui est in possessione seruitutis, asserit se in libertatem: nam vtroq; casu contumacia ipsius videtur inducere tacitam quandam confessionem ius sibi non competere, & ideo si erat in statu seruitutis, in ea remanet, nec potest dici, ꝙ efficiatur seruus: si erat in possessione libertatis, & asseratur in seruitutem, videtur fateri ius actionis subsistere: quo casu non videtur fieri seruus, sed videtur detegi, ꝙ illa possessio libertatis, in qua reperiebatur, erat vana, & ꝙ ille verè erat seruus. facit tex. in l. Diui. §. j. ff. de lib. causa. qui solet pro contrario allegari, quia aliud antiquius remedium inducit.

In ea. glos. ibi, Et est quartus. melius probatur per tex. in l. ij. C. de liber. & eor. lib. & in l. Alimenta. §. j. ff. de lib. agnos. vbi refertur constitutio Commodi hoc disponentis.

14 In gl. in verbo Maior. Primũ ergo requisitum est, vt
15 sit maior viginti annis ille, qui se ipsũ vendit: ratio autem huius tẽporis assignatur in tex. in d.l. Ministeriũ, videlicet, ne antè libertatem inconsultè amittat, quam alijs propter ætatis rationẽ sine consilio præstare non posset. Anterius enim tẽpus non est visum aptum ad decernẽdum quicq̃ nec de sua neq; de aliorum libertate.

Sed tunc quæro, hodie mutatũ est illud tempus, & dispositum, ꝙ dñs, qui impleuit. xvij. annum possit libertatẽ seruo dare. §. fi. J. ex qui. ca. ma. non lic. an idem erit, vt possit etiam ipse libertatem suam alienare? & videtur dicendum, ꝙ sic, quia correcta ratione legis cor-
16 rigitur dispositio. l. j. ubi glo. & Bar. ff. de legi. tutor. Areti. in l. ij. col. vlt. verific. Et tangendo aliquid. ff. de vulga. & pupill. latè declarat Deci. in c. j. in j. lectu. col. iiij. in fi. de consti. Io. Crotus in rep. l. Si cõstante. col. xl. versi. Secunda conclusio. ff. solu. ma. cum vulg. igitur videtur reducta ad illam eandem ætatem etiam potestas vendendi seipsum. Tamen ego alias dicebam cõtrarium ex eo, quia ille. §. Cùm ergo. est introductus fauore libertatis, vt. s. facilius serui ad libertatem peruenire possint: nam est remissa prohibitio trium annorum à. xvij. vsq; ad. xx. sed si hoc pateret, ꝙ minores. xx. annis possent se priuare libertate, hoc redundaret in odium, contra. l. Quod fauore. C. de legi. Secundò respondetur, ꝙ tex. in d. §. fi. loquitur tm̃ in vltimis voluntatibus, ergo non debet trahi ad actus inter viuos, & ita respondet hic Io. Fa. Non obstat quod dicebatur, ꝙ correcta rõne. l. corrigatur lex, quia correcta est limitate in vltimis voluntatibus, ergo limitatum parit effectum in eis. l. In agris. ff. de acqui. re. domi. Itẽ deduceretur res (vt dixi) ad absurdũ hoc, vt quod fauore libertatis introductum est, in eius damnum ac pręiudicium reduceretur. d.l. Quod fauore. Item responderi posset, ꝙ licet correcta sit ratio. l. remanet eius authoritas, vt dicebat Io. An. in c. Post translationem. in glos. in verbo, Cessante. de renun. §. Fœminæ. iuncto. §. præceden. infrà. de nup.

In ea. gl. ibi, Itẽ & vt eo aĩo. Gl. ponit secundum requisitum. s. ꝙ eo animo vẽdat se, vt pretium participet: melior est tex. in l. Liberis. ff. de lib. causa. in prin. & §. j. Idem multò magis, si vt totum consequeretur.

In ea. glo. ibi, Item & ꝙ verè. Glo. ponit tertiũ requisitum. s. ꝙ verè participauerit pretium. d.l. j. ff. qui ad li. procl. non lic. & est tex. in l. j. C. eod. titul. & in d.l. Liberis. in princi. ff. de libe. cau.

Sed circa hoc orit̃ dubitatio, quomodo possit participare pretium sui cum verè sit seruus, & seruus nihil habere possit, quod non sit domini. infra. de ijs qui sunt sui vel alie. iur. §. j.

Aliqui dicũt, ꝙ participat anteq̃ sit seruus. s. nondum concurrentibus omnibus requisitis ad perficiendã seruitutem: quod est falsum, & contrarium probat tex. in d.l. Liberis. §. j. vbi participatio pretij facta est post. xx. annum, & post ipsam venditionem, & sic tempore, quo erat seruus.

Christo. hic dicit, ꝙ hoc est ex eo, q̃a regula. d. §. j. J. de ijs qui sunt sui vel alie. iur. & l. Placet. ff. de acqui. hę re. dispensatur & limitatur i hoc casu. s. vt ille, qui patitur se vendi authoritate. l. possit retinere, & vti pretio suijpsius, licet sit seruus. Cùm enim lex velit, ꝙ possit se vendere, vt participet, intelligendum est, vt possit cũ effectu participare. l. j. ff. si ag. vec. vel emphy. peta. aliàs frustratoria, & verbis imposita esset lex, contra. l. ij. C. cõ. de leg. & hęc responsio mihi bona videtur.

In ea. glos. ibi, Itẽ ꝙ vendatur ignoranti. Glos. ponit quartum requisitum. vt. s. emptor nesciat conditionem hominis venditi: si enim sciret emptor, esset in mala fide. d.l. Liberis. §. Si quis sciens.

Item addit quintum. s. vt sciat conditionem suam, si enim ignoraret, non efficeretur seruus. d.l. ij. ff. si lib. inge. esse dica. qui tex. non probat hoc, & minus probat tex. in l. pe. ff. de libe. cã. qui solet allegari ad hoc. Christo. hic allegat tex. in l. pen. ff. qui ad lib. procla. non li. Tamen verum est in se, quia ignorans nõ posset aliquo modo se vendere, nec libertatem suam in alium posset quoquo modo transferre.

Adde tu sextum requisitũ. s. ꝙ vendat se per mediam personam alterius, non autem per seipsum, nã emptor

si seipsum

si seipsum venderet, semp esset in mala fide: si enim crederet ipm liberũ, emere non posset, vt dictũ est in quarto req̃sito: nec si crederet seruũ, secus sciret ad aliũ pertinere. & p. consequens, ꝙ non haberet sui potestatem.

27 Sed vlterius aduertendum est, ꝙ hũs vxore non potest etiam his concurrentibus inuita uxore pati se vendi. Antè enim q̃ fiat, vẽditio impeditur, post factam, tenet venditio, vt latè declarat Præpo. in. c. t. de coniu. seruo.

In ea. glo. ibi, Nec etiam dñs accipere compellitur. Gl. dicit, ꝙ vno ex his requisitis deficientibus potest de iure communi qui passus est vendi pronocare in ingenuitatem, aliàs non posset, etiã post manumissionẽ, iuribus in glo. allegatis, nisi restitueret pretium dño spõte accicipiente: nã non cogitur dñs, quamuis aliqui voluerint contrariũ. Est ergo conclusio glo. ꝙ dñs non põt cogi prætiũ accipere, si tñ vult, & manumittat, resoluit, & dissoluitur macula seruitutis, & fit ingenuus seruus.

Sed contra hanc opi. glo. põt argui per tex. in. d. l. 2. ff. si lib. inge. esse dica. quẽ tex. ita intelligit glo. in. §. Dominus infra de noxa vbi seq. Io. Fab. & Ange. facit tex. in. l. 2. C. de pat. qui fili. distra. in. l. Pignori. ff. de bere. insti.

18 Secundò probatur, quia cum libertas sit inęstimabilis res. §. fi. ins. qui ex cau. manu nõ lic. videtur habere locũ. l. 2. C. de rescin. ven. vbi fit rescissio in deceptis vltra dimidiam insti prętij. Prætereà videmus hoc esse in pluribus alijs casibus fauore libertatis introductum. d. §. Dominus. infra de noxa. c. 1. de Iudæis. l. fi. C. de episc. & cle. l. 1. C. ne Iud. Christ. man. l. 2. & fi. C. de postli. reuer. l. Senatus. ff. de legi. j. Tamen verior est opi. gl. & Doct. hic, ꝙ non cogitur dominus accipere prętiũ p regulam. l. Nec emere. C. de iure delib. l. 1. C. qñ lic. ab emp. disce. & qa quod nostrum est, non debet sine facto, & uoluntate nostra à nobis auferri. l. Id quod nostrũ. ff. de reg. iu. oẽs autem casus, qui in contrariũ adduci possunt, sunt casus singulares, qui non sunt trahendi ad consequentiam. §. Sed & quod principi, & ibi not. sup. titu. 1.

Non obstat. d. l. 2. quia glo. ibi intelligit, quando dominus spontè, & voluntariè recepit, & ita intelligit. & l. 2. C. de patri. qui fili. distra. est casus specialis.

Ad. l. Pignori respondetur, ꝙ ibi dominium serui remã serat penes debitorem, cùm pignoris causa dominus creditor factus non esset.

Non obstat quod dicitur, ꝙ ex. l. 2. debet rescindi, cùm libertas sit inęstimabilis, quia respondetur, ꝙ illa lex procedit, vbi est facta deceptio in dimidia insti prætij, ergo. d. l. 2. cessat. Secundò respondetur, ꝙ cùm emptor emerit hunc, ut seruum, nõ ut liberum, (aliàs enim nõ ualuisset emptio. d. §. Si quis sciens) sequitur, ꝙ non debet consyderari, ꝙ sit uendita libertas, quia qui emit, non potuit velle emere liberum, & ita teneas.

19 In ea. gl. ibi, Sed nunquid. Quærit glo. an minor. 25. annis, maior tamen uiginti, qui se uenire passus est, habeat in integrum restitutionem: & dicit, ꝙ non, per tex. ubi est casus in. l. Si ex causa. §. Pomponius. . . . . . Papinianus. ff. de minor. vbi tex. assignat rationem, quia in totum mutatus est status hominis per seruitutem, quę quoad ius ciuile annihilat in totum eius statum. l. Quod attinet. ff. de reg. iur. & hoc modo respondetur ad tex. in. l. 3. §. Si quis minor. ff. de mino. vbi rescinditur arrogatio, quia quamuis mutetur status per arrogationẽ ex minima capitis diminutione, tamen non annihilatur, nec in totum, & funditus tollitur, vt in seruitute, quę est maxima capitis diminutio infra de capi. dimi. §. Maxima. Quod autem dr̃ de solennibus non mutandis, non est necessarium, cùm habeamus tex. in. d. §. Pomponius. allegantem suam rationem, quia status mutatus est in totum, immo redactus de statu ad non statũ. §. Seruus. infrà. de cap. dimin.

20 In ea. gl. in fi. ibi, Sed nunquid patri vel affini. Gl. quærit, an si filius, vel affinis vendat se ad participiandũ prætium, competat vtilis rei uendicatio ipsi patri, vel affini ad reuocandũ ipsum in libertatem: & Doct. similiter dubitant de patrono: & concludit glo. ꝙ nõ datur reuocatio, cum qua cęteri transeunt, ut dicit hic Ias. & Ang. dicit ipsam procedere, quando scientibus patribus vel affinibus uel patronis facta est uenditio, alias secus.

Tu dicas, ꝙ datur rei uendicatio. d. l. 1. ff. de rei uendi, nisi sciẽte patre aut patrono facta est uenditio: & prius dispiciendum est in patrono, in quo uidebatur clarius hoc decidi in. l. 4. ff. de lib. cã ubi hoc uidetur determinari ad literam. Nec obstat, ꝙ ibi dicatur hoc qñ ad iniuriam patroni id factum est, ut patet ex. l. 1. & seq. usq; ad d. l. 4. quia respondetur, ꝙ immò ex hoc solo, ꝙ vendit se, interest patroni reuocare libertum, quod interesse, non iniuria, consyderat, ut patet expresè in. l. Interest. ff. de lib. cã. ubi apparet per illam dictionem (enim) ꝙ in illa. l. ponitur ratio. l. superioris. Consideratur ergo interesse, non ꝙ libertus in iniuriam patroni se uendat. Quod autem dicit hic glo. respondendo ad omnia illa iura, videlicet, ꝙ ibi non mutauerat statũ, sed mutare uolebat falsum est, quia immo mutauerat: nam nõ daretur reuocatio à seruitute, nisi seruitus esset, cùm priuatio præsupponat habitum. Accedat ratio manifesta, ꝙ id quod nostrum est, sine facto nostro non aufertur. l. Id quod nostrum. ff. de reg. iur. & illud, quod dicitur, ꝙ sicut morte uera præiudicat patrono libertus, ita ficta, est falsum, quia illud ꝓuenit à natura, & fato, hoc facto hoĩs, quod prohibetur in. d. reg. Id quod nostrum.

Confirmatur, quia sicut patronus agit ne libertus fiat ingenuus, multò magis agit, ne fiat seruus. l. pen. ff. si li. inge. esse dica. & est responsio, quę solet dari ad illũ tex. ꝙ ibi non agitur, ut ingenuus reuocetur in libertinitatem, sed agitur, ut appareat, ꝙ non erat uerè ingenuus, hic uerò tractatur de reuocando uerè seruum in libertatem, est responsio uerbalis. Sicut enim iura prouiderunt ne iuri patronatus præiudicaretur per propositam ingenuitatem, ita curandum est, ne pręiudicetur per seruitem argu. sumptò à maiori.

21 Non obstat quod solet dici, ꝙ patronus non reuocat non alienata in fraudẽ. l. 1. & l. 2. C. si in frau. patro. Nã hic reuocatur propter interesse principale ipsius patroni, ut dicitur in. l. 5. ff. de lib. cau.

22 Hoc præsupposito dico, ꝙ idem est, & multò magis in patre, & affinibus, de quorum ignominia agitur, etiam si nõ hoc faciat, qui uendit se, ut ignominiam faciat affinib. & parenti. sequitur enim ex se, & ex natura rei, & illa consideratur. l. 2. ff. de lib. cã. Nec est uera ratio Pet. ꝙ maior sit ratio in patrono, q̃ in patre, quia patronus reuocet alienata per libertum, pater non. l. Nullum. ff. de obse. pat. præst. l. 1. & 2. C. si in frau. patro. nã d. l. Nullum loquitur in emancipato. Prętereà ius quò ad personam par est, immo maius, & potentius patris. l. Quidam. ff. de hęre. insti. l. fi. C. de cura. fu. Nec obstat tex. in d. l. Tutelas. §. Si libertate. quia, ut dicit hic Ias. ille tex. loquitur, ꝙ non datur restitutio ex illo edicto, non aũt ex alijs. Tamen hæc responsio non placet, quia non est dare rõnem diuersitatis, & tex. in uerbis uidetur inferre contrariũ, dum dicit (Nulli restitutionem) & sic loquitur uniuersaliter. l. Iulianus. ff. de lega. 3. Sed aduertendum est, ꝙ ille tex. aut facit in cõtrarium, aut nihil probat: nam ibi dicitur, ꝙ non datur restitutio contrà seruum, sed benè datur utilis actio contrà dominum, nisi defendat: nam hoc ostendit, ꝙ ibi non loquitur de restituẽdo ipso seruo in libertatem, sed de restitutione danda ei, qui agere poterat contrà seruum. Si. n. non defendatur, insolidum mittitur creditor in possessionem bonorum, quæ erant ante libertatem ademptam, & (ut patet ibi) non loquitur de eo, qui liberè, & sponte uendidit

didit libertatem, sed de eo, cui fuit adempta (puta) ob ingratitudinem: verba enim non aptantur ad illum casum, & ita tenendum est, ꝙ pater & quilibet affinis possit reuocare oblato prætio, nisi sciente eo facta esset vēditio. d.l.3.ff.de lib.causa.

Et quamuis Ias. hic dicat, ꝙ scientia non nocet patri, sicut patrono, quia hoc non reperitur in eo cantum, & maiore iniuria afficitur. l. a. ff. si libe. inge. esse dic. & dicit ita se pulicè sustinuisse, tamē dicatis, quòd contrarium est verius, ut dicit hic Ang. quia est imputandū ei, si passus est sciens, quòd filius eius vendatur, ex quo poterat prohibere, & non prohibuit, & hęc opi. verissima est, quam teneas.

In glo. in uerbo, Venundari. Glos. est uera, ut est tex. in d.§.1. expressus: text. autem in d.l. Si ministerium. non probat, nisi à contrario sensu. Ideo enim ibi non impeditur proclamare, quia ea nesciente data est in dotem, aliàs sibi prǫiudicasset. d.§.1.

In glo. in verbo, Nulla. Dum primò dicit aliquos seruos esse in dignitate, aliquos nō, & allegat tex. in.§. Sed pęna. infra de iniur. aduertendum est, quòd ille tex. non probat: quamuis enim dicat, quòd secundum gradus dignitatis, & honestatem uitæ crescit & minuitur æstimatio iniuriæ, & quòd hoc seruatur etiam in seruis, tamē illa verba (qui gradus condemnationis, & in seruili persona non immeritò seruatur) non inferunt gradus dignitatis, sed gradus condemnationis pro conditione personę, nam seruus non est capax dignitatis. l. Genera

23 li. C. de tabul. lib. x. ubi propter hoc prohibetur esse tabellio, & ideo non potest esse index. l. Cùm Prætor. §. fi. ff. de indi. nec miles. l. penul. § fi. C. qui mil. non poss. Et

24 quamuis in d.l. Sed & si quid. dicatur, ꝙ debeant uestiri secundum dignitatem mancipiorum, non debet intelligi de propria dignitate, sed de ea, quæ potest cadere in persona seruili, uidelicet, de gradibus officiorum, vt dicit hic gl. & declarat etiam glo. ibi, Abusiuè enim dignitas appellatur, quia diuersimodè accipitur, prout subiecta materia patitur, ut est tex. quem ad hoc solebat ponderare Are. in l. Moris. §. Potest. ff. de pœn. faciūt dicta per Bart. in. l. Quod principi. ff. de leg. 2.

In ea glo. ibi, Item alij veterani. Pro intelligentia quis

25 sit ueteranus, & quis nouitius, uide Alcia. qui distinguit tres casus lib. 4. de Ver. sig. in. 29. casu, ubi defendit iurisconsultum in. d.l. fi. ab impugnationibus Vallę: de quo alibi dicturi sumus.

In ea glo. ibi, Licet olim magis vnus, &c. aduerte, ꝙ tex. in. d.l. vnica loquitur tam in seruis, ꝗ in alijs rebus, in quibus erat nudum dominium ex iure. Quiritum, ut patet in fin. ibi, Siue serui aliarum rerum.

In glo. in uer. Multæ. ibi, Dic ergo. Glo. malè dicit, quia illa est subdiuisio libertinorum, quę etiam hodie est sublata, & erat sublata ante compositas Institutiones, vt supra de liberti. §. Libertinorum. ibi, Duabus constitutionibus hoc emendauit.

26 In ead. glo. in fi. Dic. breuiter, quòd dictio (multa) & (multi interpretat secundum subiectam materiam pro pluribus, & paucioribus, prout res exigit: de quo uide Alexan. in. l. 1. in. 7. col. ff. de lega. 1. Ias. in. l. 1. colum. 4. C. de fideicom cum simi. Quòd autem multi dicantur duo, vel tres. l. Multis. C. de lib. cau. tradit. Campegius in trac. de dote in. 3. par. q. xlvj. Areti. in. l. Continuus. §. Item qui. ff. de uerb. obli. Bart. in. l. 1. §. Hoc rescriptum ff. ad Sylla. & ibi latè Alex. in apostill. Et hinc dicebat A-

27 le. in consi. 101. Circa primū col. 2. nu 9. libr. 6. quòd testis, qui dicit se audiuisse à multis, non probat famam & sic quòd audiuerit à maiori parte, quia multi dicuntur duo uel tres, ut dictum est, & idem dicitur in consi. 138. Visa copia col. 2 nume. 5. eo libro. 6.

RVB. DE INGENVIS.

Continuatio tam manifesta est, ut uix indigeat admonitore, nam cùm dictum sit supra proximè, ꝙ in seruorum conditione nulla est differētia, in liberorum autem plures, & inter alias hęc prima, & principalis, ꝙ quidam sunt ingenui, quidam libertini, hanc diuisionem declaraturus Imperator præmittit gratia iuuenum tractatum de ingenuis separatū à tractatu de libertinis, quamuis in tit. ff. eod. in eadem lege omnia ponantur, ut patet. in. l. Et seruorum. ff. eo. unde elicitus est titulus præsens ad uerbum.

INGENVVS EST.

1 *Ingenuus est is, qui liber est statim, cùm nascitur.*
Ingenua facta quæ dicantur.
Ingenuitas quæ.
2 *Sed etsi, ponit diuersitatē in facto, et identitatē in iure.*
3 *Sed si, ponit diuersitatem in facto, & in iure, quamuis aliquando confundantur.*
4 *Partus sequitur uentrem quò ad libertatem.*
5 *Ingenuus est natus ex matre libera, patre incerto.*
6 *Patre incerto nasci olim obijciebatur probi loco.*
7 *Vulgò conceptus quis dicatur.*
8 *Calamitas matris non debet nocere ei, qui est in utero.*
9 *Nullus debet alterius odio prægrauari.*
10 *Alteri per alterum non debet iniqua conditio inferri.*
11 *Sine culpa non debet quis puniri.*
12 *Res iudicata pro ueritate habetur, quod quare sit introductum, uide ibi.*
13 *Ingenuitas non exigit iustas nuptias.*
14 *Filiatio directè non probatur, sed pręsumptiuè.*
15 *Murilegulus est, qui addictus est muricibus legendis.*
16 *Filia Senatoris senatoria est.*
17 *Filius sequitur originem paternam.*
18 *Calamitas propriè quæ dicatur, & unde.*
19 *Vel id est saltem.*

Diuiditur vt hic per alios, & hoc dicit, Ingenuus est, qui ex liberis aut libertinis nascitur, & satis est matrē esse liberam aliquo tempore, dum est pregnans, quamuis pater vel seruus, vel incertus sit: & sumitur iste tex. vsq; ad. §. Cùm autem ex. l. Et seruorum. §. Ingenui. ff. de sta. ho.

Casus ita figurari potest: cùm suprà dictum fuerit liberos, aut ingenuos esse, aut libertinos, declaraturus quī sint ingenui, prius diffinit eum esse ingenuum, qui ex duobus ingenuis nascitur: & hoc primum dictū nullā patitur difficultatem, quia decet filios esse eiusdem conditionis, cuius est pater. Sed subdit Imperator ꝙ etiam dicitur ingenuus qui ex duobus libertinis nascitur, vel altero libertino, altero ingenuo: in quo videbatur difficultas, ꝙ parentes transmitterent in filios nobiliorem quandam conditionem, ꝗ ipsi in se haberent, contra regulam. l. Nemo plus iuris. ff. de reg. iur. sed contrarium dicitur, ꝙ immo nascitur ingenuus: ea autem est ratio, quia qualitas libertinitatis non potest competere ijs, qui serui non fuerunt. Est enim libertinus qui ex iusta seruitute manumissus est, vt infrà titu. j. in prin. Sunt. n. liberi, tamen in pristinæ seruitutis memoriam dicuntur libertini, quæ qualitas, cùm cohæreat personę ipsorum ex ipsa manumissione, vt ex dicta diffinitione patet,

non

non poteſt transfundi in ipſos filios.
Sed tunc fuit dubitatum quid de eo, qui ex matre li-
bera, patre verò ſeruo naſcebatur, nam dubium facie-
bat, quia cùm ingenuitas ſit quędam ſpecies dignita-
tis, videbatur, ꝙ in ea attendenda eſſet conditio pater-
na. l. Liberos in ti. ff. de ſena. Attamen contrarium reſpō
detur. quia quantum pertinet ad libertatem, & ingenui
tatem ſpectatu venter, vel quia facilior eſt aditus ad li
bertatē, cùm tria tempora libertatis conſequendæ ha-
beat partus ex perſona matris, cōceptionis. ſ. & partus,
& medij temporis prægnationis, vbi in patre ſolummo
do tempus conceptionis poſſet inſpici, quia illo tempo
re ſolùm pater agit in filium, & eſt eius cauſa quædam
efficiens, vt ſuprà dictum eſt in tit. præced. §. fin. in gloſ.
in verbo, Ex ancilis. Vel, quod magis placet, vt ibi dixi-
mus, & dicemus inferius in not. propter certitudinem,
quia venter ſemper certus eſt. Fuit poſtea dubitatum,
quo tempore fuerit neceſſarium matrem liberam eſſe:
& dubitationis ratio erat, quia videbatur partus ſpectā
dus, quia tunc propriè in lucem editus homo dici po-
teſt. l. Cùm inter. C. de fideicom. liber. ſed reſpondetur
quòd ſufficit aliquo tempore fuiſſe liberam matrem,
dum partum gerebat, ratio autem illa eſt, quia ſtatim
ꝙ mater libera eſt, vertitur fauor fętus in hoc, quia ſi
tūc & illa hora, qua libera eſt, naſceretur, proculdubio
naſceretur liber, & ingenuus, cū natus foret ex matre li
bera; Sed habemus, ꝙ is, qui in vtero eſt, quò ad ea, quę
ſibi ſunt commoda, quamuis alio tp̄e naſcatur, habe-
tur pro nato illo tempore, quo ſibi magis expediret,
ideo ſi ſibi magis expediſſet natum eſſe illa hora, qua
mater prægnans fuit libera, cenſetur illo tempore na-
tus, & per conſequens liber, & ingenuus. l. Qui in vte-
ro. ff. de ſta. ho. & ita declarandus eſt iſte tex.
1 Not. primò, quis ſit ingenuus, i. ſ. qui ſtatim, ut natus
eſt, liber eſt. Hinc Liuius li. 10. in pſona P. Decij loquēs
,, contra nobiles inquit, En vnꝗ́ fando audiſtis patricios
,, primò eſſe factos, non de cęlo demiſſos, ſed qui patrem
ciere auumq́; poſſent. i. nihil vltra ꝗ̄ ingenuos. Ducitur
enim, vt dixit Boetius in Topicis, gentilitas ab ingenuo
rum antiquitate; Hinc facta ingenua. i. viris nobilibus
digna, vt Plautus in Militie vſus eſt. Et ingenuitatem La
tini pro nobilitate, & honeſtate acceperunt. Iureſcon-
ſulti tñ ingenuitatem pro ingenuorum ſtatu, & habitu
,, acceperunt, vt in. l. Non diſtinguemus. ff. de arbi. ibi, Ea-
,, dē dicēda ſunt, ſiue de ingenuitate, ſiue de libertinitate
q̄ſtio ſit. Siue ergo ex duob⁹ ingenuis, ſiue ex duobus li
bertinis naſcat quia ſtatim natus liber eſt, dr̄ ingenuus.
2 Secundò not. ibi, Sed & ſi quis. ꝙ iſta dictio (ſed & ſi)
ponit diuerſitatem in facto, identitatem autem in iure;
3 econuerſo verò dictio (ſed ſi) ſine copula ponit diuerſi
tatem in facto, & in iure, ꝗ̄uis aliqñ confundātur: de di
ctione (ſed & ſi) eſt exemplum hic; nā factum eſt diuer-
ſum, & tñ eadem deciſio; ad idem. l. 3. in prin. ff. de in-
iuſt. rup. in. l. Indebiti ſoluti in. t. 2. &. 3. reſponſo. ff. de
condi. indeb. §. Siquis rem ſuam. infrà de lega. Deci. in
cōſi. 386. nu. 8. Cōtrariū tamē obſeruatur in. l. 3. in prin.
ff. quod quiſq; iur. ibi, Sed & ſi impetrauit. cùm pona-
tur caſus diuerſus in facto & in iure à præcedentibus;
de dictione verò (ſed ſi) eſt tex. in. l. Iul. in. fin. ff. de uerb.
obl. §. Sed ſi vxori. ver. Sed ſi ꝗ̄ infrà de leg. Ia. in. l. Quod
dicitur in. 3. notab. de verb. obli. Aliter tñ ponitur in. l.
Quo minus. ff. de flumi. de qua diuerſitate videnda ſunt
quæ ponit Barth. in. l. P̄ris, & filij. ff. de vul. & pup. & ibi
mod. Bart. in. l. 2. ff. ne quis eum. in. l. Sed ſi lege. de peti,
hære. Soz. in. l. 2. in. 3. colu. de lega. 1. & dixit Ioan. Cro-
tus in. l. 4 §. Cato. numero 99. ff. de verb. oblig. ꝙ repetit
qualitatem, quæ eſt in oratione præcedenti.
Tertiò no. ꝙ ſatis eſt, ꝙ mater libera ſit, ad hoc vt quis
ingenuus naſcatur, ꝗ̄uis pater ſit ſeruus; quātum enim
attinet ad libertatem, & ingenuitatem, partus ſequitur
4 ventrē. Inſpexit enim, ut dixi ſuprà lex certitudinē; Vn-
de eſt illud Homeri primo Odyſſeę in perſona Thele-
machi, qui interrogatus an eſſet Vlyſſis filius, reſpondit
ſe hoc neſcire, matrem tamē ſibi affirmaſſe ex illo ſe ge
nitum; Patrem enim (vt ille inquit) nemo noſcit, be-
nè facit tex. in. l. fi. C. de lib. cau. ibi, Quaſi ū viſcerib. mox
exponuntur. in. l. 5. ff. de in iua vo. Ioan. Fab. hic, quē alij
referunt & ſeq. addit caſum, in quo ex duobus ſeruis
quis liber naſcitur, qñ ventri libertas relicta eſt. l. Cùm
inter. C. de fideicom. lib. & hoc eſt verū in ſe, quia cum
ſit commodum ipſi ventri, ꝙ eo tempore natus eſſet,
quia ei daretur libertas fideicommiſſaria, ideò habetur
pro homine, & pro nato. d. l. Cū inter &. d. l. Qui in vte-
ro. Sed ad vnum aduertendum eſt, qui iſte caſus non fa-
cit ad propoſitum huius tituli. Hic enim tractamus, qs
naſcatur ingenuus, ibi autem ille, cui in ventre relicta
eſt fideicommiſſaria libertas, nō naſcitur ingenuus, ſed
libertinus. §. Qui autem. infra de ſing. reb. per fideicō. re
li. Benè poſſet ex illo tex. argui contrà diffinitionē text.
noſtri, nam ſi relicta ſit fideicommiſſaria libertas ventri
& mora ſit facta, vel manumiſſus fuerit, hic ſtatim, qui
naſcitur, liber naſcitur, & nihilominus eſt libertus, non
ingenuus. Vnde dic, quòd fingitur prius natus tempo-
re relictæ libertatis. d. l. Qui in vtero. vnde fingitur na-
tus ſeruus, & manumiſſus. aliàs enim non poſſet cade-
re manumiſſio in iam exiſtente libero. infrà titu. 1. in
prin. Addit Io. Fa. alium caſum ſimilē in. l. Cùm verò. §.
Apparet. & in. l. Si quis rogatus. ff. de fideicō. lib. vt. ſ. in-
genuus naſcatur ex matre ſerua: matri. n. fuerat ibi re
licta libertas per fideicōmiſſum, deciditur ibi, ꝙ ſi erat
prægnans, ex die, quo peti potuit libertas, ſi mater erat
minor, naſcuntur ingenui: ſi maior, ex die, quo mora fa
cta eſt: & ita eſt intelligendus tex. in. d. §. Apparet. vt de-
clarat ibi Alberi. Ratio autē illius deciſionis ea eſſe vide
tur, ne negligentia, vel mora alterius ei debeat inferre
damnum; cùm non debeat alteri per alterum iniqua cō
ditio inferri. c. Non debet. de reg. iur. lib. 6.
5 Quartò no. ꝙ natus ex matre libera, & p̄re incerto na-
ſcit liber, & ingenuus eadem ratione; Incertitudo enim
patris nō attenditur in hoc, cùm & ſi ſeruus fuiſſet, om
nino naſceretur liber, vt dictum eſt ſupra in præce. no-
ta. nam (vt dixit hic Chriſto.) quādo aliqua perſona nō
concurrit ad effectum faciendum, non refert, ꝙ ea cer-
ta ſit, an incerta, qui ea nihilominus non attenditur, fa-
cit glo. in. l. Qui teſtamento. §. j. ff. de teſta. in. l. vnica in
prin. C. de rei vxo. actio. Et obiter notādum eſt, probri
6 loco obijci ſolitū eſſe hoc, ꝙ incerto patre quis natus
,, eſſet, Cicer. pro Sex. Roſ. Amer. quæſo (inquit) Eruci, vt
,, hoc in bonam partem accipias (non enim exprobrandi
,, cauſa, ſed commonēdi gratia dicam) ſi tibi fortuna non
,, dedit, vt certo patre naſcerere, ex quo intelligere poſ-
,, ſes, qui animus patrius in liberos eſſet, at natura certè
,, dedit, vt humanitatis non parum haberes.
7 Quintò not. ibi, Quoniam vulgo conceptus eſt. ꝙ ille
qui naſcitur incerto patre, dicitur vulgò conceptus,
ſeu vulgò quæſitus. l. 1. §. 1. l. 2. in prin. ff. ad Tertull. Eſt
enim vulgò conceptus ille, qui patrem demōſtrare non
poteſt, quamuis etiam extendatur ad eos, qui eum ha-
bent, quē habere non licet, ꝗ̄uis certus ſit. l. Vulgò con
cepti. ff. de ſta. homi. Non enim propriè ij vulgò conce-
pti ſunt, ſed legis interpretatione, quę non agnoſcendò
eorum patres, habet eos quò ad cenſuram legum, ac ſi
patrem certum non haberent: quod ſatis deprehendi-
tur ex. §. Si aduerſua. infrà. de nup.
Sextò not. ꝙ ille, qui naſcitur ex ea, quæ libera conce-
pit, & peperit facta ancilla, naſcitur liber, & ingenuus
ratione iam dicta, quia prius fingitur natus; & hanc. q⁹
mouet. Quintilia. lib. 3. ca. 7. vnde ducatur ſtatus, dum
dicit

dicit secundú quorundá opinoné tempus esse vnum ex
nouem elementis, veluti cú quæritur an is, quem, dum
addicta est, mater peperit, seruus sit natus.
8 Septimò not. ꝙ non debet calamitas matris, nocere ei
qui in ventre est. d. l. Et seruorum. ff. eo. ratio autem est,
9 quia nullus debet alterius odio prægrauari. l. Non de-
bet. ff. de regu. iur. l. Si quis suo. §. Legis. C. de inoffi. test.
vbi latè Ias. l. Sancimus. C. de pœn. nec debet alteri per
10 alterum iniqua conditio inferri. l. Cohæredibus. C. fa.
herc. l. Si vnus. §. Ante omnia. ff. de pact. cum si. Punire-
11 tur enim partus sine culpa, quod esse non debet. c. Sine
culpa. de reg. iur. lib. 6. c. 2. de consti. cum simi.
Octauò not. generaliter ex hoc tex. ꝙ partus sequitur
ventrem. s. quò ad libertatem, & statum; de quo dicetur
in glo. in verbo Sufficit.
In tex. ibi, Et Marcellus probat legendú Martianus; ná
l. Et seruorum. est Martiani ex lib. 1. Institutionum, vt
patet ex eius inscriptione in Pandectis Florentinis.
In glo. 1. Dicebatur in tex. ꝙ ingenuus est qui statim,
vt natus est, liber est; supplet glo. ꝙ etiá aliter quis est
ingenuus, videlicet, per sententiam. Qui enim pronun
ciatus est ingenuus, si ea sñia in rem iudicatam transi-
uerit, habetur pro ingenuo quò ad oés. d. l. Ingenuum.
12 ff. eo. quæ assignat rationem ex eo, quia res iudicata ha
betur pro veritate. l. Res iudicata. ff. de re. iu. Hoc enim
est in iure introductum, vt aliqñ litium finis sit; fingit. n.
lex ita esse, quãuis contrariú sit, ad tollendá litium im-
mortalitatem. Ité & supplet glo. qñ quis est natalibus
restitutus, non suis (nam seruus natus est) sed primis &
generalibus omniú. l. 2. ff. de nata. resti. quod est ex prin-
cipis indulgentia, ideò non oportet insistere.
In glo. Ex duobus. Intellige, ꝙ illud verbum (matrimo
nio) referatur solùm ad illos tres casus. s. si ex duobus
ingenuis, vel duobus libertinis, vel altero ingenuo, al-
tero libertino; quæ verba non erãt necessaria, cùm quò
ad ingenuitatem non referat, an ex iustis nuptijs, vel a-
13 liter conceptus sit. l. Et seruorum §. Ingenui. ff. eo.
In glo. in verbo, Nihilominus. habes, ꝙ quò ad statum,
& sic ad libertinitatem, vel ingenuitatem, semper consi
deratur venter. d. l. Partum. quò verò ad dignitates, pa-
triam, & honores, sequitur patrem, vt dicetur. i. in gl. in
verbo, Sufficit, nisi sint procreati ex coitu extra matri-
moniú; nam tunc quò ad omnia sequũtur matré, vt di-
cetur Inferius; Ratio autem, quare hoc factum sit, est
(vt dixi) ratio certitudinis. l. 5. ff. de in ius vocan. & di-
ctum fuit suprà in not. Nec obstat ratio, quam hic consi
derat Christo. ꝙ si hoc esset verum, nó haberet locú in
nato ex matrimonio, quia in eo semper pater est certus
præsumptione iuris, cùm ille dicatur, quem nuptiæ de-
monstrant. d. l. 5. ff. de in ius voc. Nam respõsio clara est,
14 ꝙ filiatio directè non probatur. l. Lucius ff. de condi. &
demonst. respectu patris tantùm, quamuis præsumptio
ne iuris dicatur filius, qui natus est ex vxore nostra, ta-
men verè non constat ipsum esse filium, vt declarat gl.
in. d. l. 5. & ratio, quam dicit se excogitasse hic, est ratio
Doc suprà. tit. 1. § fi. in glo. 1. vbi dixi.
In ea. gl. ibi. l. fi. C. de ser. fug. Glo. ponit exceptionem à
regula suprà posita, videlicet, ꝙ partus nó sequatur ma
tré ꝑ tex. in. l. fi. C. de serui. fugi. nam ibi serui publici pu
blicis operibus deputati, si ad alios dominos fugiát, &
cum eorum ancillis contubernium ineant, restituentur
operi, & labori pristino, vnà cùm filijs, & vxoribus; Et
quãuis dubitari possit, an ille tex. loquatur in verè ser-
uis, an verò in liberis seruitio publico addictis iuxta. l.
Mancipia. § fi. eo. tit. tamen mihi videtur, ꝙ hæc disputa
tio nõ sit præsentis speculationis, quia satis est, siue ser-
uus sit, siue in seruitute, aut seruitio positus, ꝙ filij eo
rum non sequuntur matrem, & eius conditionem, sed
sequuntur patrem, & addicuntur operi publico, & hoc
in odium illius prioris domini, vt optimè declarat Al-
be. de rosa. ibi. Sed veritatis indagandæ gratia nó video,
quid obest, ꝙ ille tex. loquatur simpliciter in seruo pu-
blico, qui, si ad alios dños cõfugiat, & consortiú, & con
tubernium cum eorum ancillis faciat, restituatur pristi
no labori, & operibus, & sic reuertatur ad opus publicũ,
& in eo statu, & conditione, in qua erat ante fugam, &
sic filij ex eo nati, cum nati sint ex ancilla, serui sunt, &
sic quò ad statum sequuntur conditionem matris, licet
quò ad dominium non sequantur, quia aliud est quæ
re de dominio, in cuius. s. sint dominio, aliud de statu, &
conditione personarum. s. an serui sint, vel liberi: an in-
genui, vel libertini: Sequitur ergo statum matris filius
in casu illius. l. quia seruus est, sicut mater: quinimmo &
sequitur etiam dominium, quia cú dictorú liberorum
mater in odium domini, quo sciente ipsa contuberniú
inijt cum seruo publico, adimatur à domino priore, &
applicetur operi illi publico, cui applicati erant serui il
li, qui se illis ancillis adiunxerunt, vt dicitur in illo tex.
sequitur, ꝙ in consequentiam liberi sequuntur etiam
matris conditionem, & ita videtur intellexisse Cy. ibi,
quem qui reprehendunt Iac. Bu. & Saly. potius distin-
guunt verba, quam sensum. l. & ita tene.
In ea. gl. ibi, Et nisi murilegulo. Gl. ponit secundam fal
lentiam ad regulam suprà positam, vt. s. in murilegulo
nõ sequatur matris statú, sed patris. Est autem murilegu
15 lus qui addictus erat muricibus legendis, vt exponit
glo. in rubr. C. eo. tit. li. 11. quæ exceptio benè probatur
in. l. fin. C. eo. tit. vbi dicitur, ꝙ siue ex matre, siue ex pa-
tre murilegulo natus sit filius, hanc conditionem sequi
tur: nam tex. in. l. 2. qui. concor. cú regula, vt. s. natus ex
filia murileguli conditionem matris sequatur; & tex. in
l. Ingenuæ. non facit in proposito, quia ibi ipse, qui se
immiscuit societati murilegulorum, efficitur illius có
ditionis, non autem aliquid dicitur de filijs.
Quæ glo. ponit de iure Longobardorum nihil perti-
nent ad intentionem & propositum nostrum.
In glo. in verbo, Sufficit. Iam dictum est, ꝙ filius quò
ad statum sequitur matré, quæ certa est. l. 5. ff. de in ius
vo. quò verò ad honores sequitur patrem, Vnde filia Se-
16 natoris senatoria est. d. l. Liberos. §. fin. ff. de Sena. dum
tó fuerit concepta, dum pater erat Senator. l. Emancipa
tum. § Siquis conceptus. ff. de Senato. item quò ad ori-
17 ginem, quia habet eandem originem, & patriam, quá
habet pater. d. l. Assumptio. §. Filius. bene facit tex. in. l.
Cùm legitimæ ff. de sta. ho. vbi gl. not. declarat, & in. l. j.
ff. ad muni. Allegat glo. vlterius text. in. l. Si procurato-
ré. ff. máda. in. l. Si id quod. §. Filius. ff. pro soc. in. l. Sed an
vltro. ff. de neg. gest. quæ iura parum faciunt in proposi
to; Inducuntur autem ex eo, quia sicut in illis cõtractib.
attenditur quoddam initium, ita etiam in honoribus
& patria attenditur origo paterna.
18 In glo. in verbo, Calamitas. Glo. malè exponit quasi ca
damitas à cadendo. Est enim calamitas propriè miseria
quædam & erũna, & quia miseriam quandam afferre so
let grando rusticis, quia calamos solet imminuere, di-
cta est etiam calamitas ipsa grando, & procella, quo no-
mine significantissimè vsus est Cic. in Verré act. 3. Ca-
lamitatem ergo appellauit hic Imperator miseriam il-
lam, qua immersi sunt serui. Vtitur iurisconsultus hoc
verbo in. l. Si ab arbitro. §. fi. ff qui satisda. cog. Doct. hic
(vt aliàs dicebam) assignant rationem, quia ius iá quæ-
situm nó debet tolli; Sed tu declara, vt dixi in casu, quia
cum expediat infanti natum esse illa hora, qua mater li
bera erat, fictione iuris censetur tunc natus. d. l. Qui in
vtero. ff. de sta ho.
In glo. Liberam. Illud simile de. l. Si Iusta. non benè
quadrat. nam quamuis ibi. 17. anno. manumissa sit quasi
serua, tamen illa manumissio fuit de facto, cum iam li-
bera

bera esset, iuxta tex.in.§.fi.J.eo.& sic non verè erat serua, sed hic presupponitur, q redacta sit verè in seruitutem, ibi, Deinde ancilla facta pariat.

10 In glos.Vel.i.saltem. Mihi magis placeret exponere, Vel medio tépore.i.etiam medio tempore: tñ pro prima expositione pro saltem, Terentius in Phormio. Postremò si nullo alio pacto vel fœnore. & est tex.in.l. Multum.ff.de hære. vel actio.vendi.in.fi.l.iij.§.pen.ff.de statu lib.l.In creditore.ff.de euic.glo.in.l.Et seruorũ ff. eo.in.l.Oues.in verbo, Quidã.ff.de abige.in.l.Indebiti. §.j.ff.de condi.indeb.in.l Illud.ff.de consti.pec.

In glos.Medio tempore. Tex.in.d.l.Adeò. non facit in proposito, & puto glo.non esse Accur.cùm in.l.Et seruorum.ff.eo.nihil dicatur in glo.de hoc.

§. CVM AVTEM.

1 *Possidere, & esse in possessione, differunt.*
2 *Priuilegiũ cõcessum scholaribus intelligitur studẽtibus.*
3 *Ingenuus natus, etiam q de facto seruiat, si manumittatur, efficitur ingenuus.*
4 *Natalibus restitui dicitur non solùm libertus, sed etiam plebeius.*
5 *De facto fieri nõ sufficit aliqd, ut sequatur effectus iuris.*
6 *Continuatio §.ad § non est necessaria.*
7 *Natales qui dicãtur, & quot modis, & præsertim in ecclesia Christiana.*

Diuiditur in duas partes: in prima ponit dictum: in secunda rationẽ. secunda ibi, Sepissimè enim.

Ingenuus natus, qui iure seruus non erat, si manumittatur, fit igenuus: hoc dicit. Casus ita figurari potest: natus est quidam ingenuus, sed reperit in statu seruitutis, nõ q verè & iurè sit seru⁹, sed de facto & iniuria, dubitatur si manumittatur, an efficiatur libertinę conditionis: ratio autem dubitandi ea poterat esse, qa cùm reperiat manumissus, & manumissio soleat facere libertinũ.J.tit.j.in.princ.cùm ipse videatur acceptare manumissionem, videtur quasi tacitè seruitutẽ iã prætensam acceptare & approbare.l.Illud.ff.de acqui.hęredi.sed decidit contrariũ ex eo, quia hic præsupponitur, q non esset verè seruus, sed in seruitute de facto existens, vt patet ex illis verbis, in seruitute fuisse. & sæpissimè ab Imperatoribus fuit constitutum, q talis manumissio nõ rolleret ingenuitatem, nec ei officeret: Ratio aũt, quare sic cõstitutũ fuerit, ea est, quia in hoc manumissio non est propriè manumissio quia nõ est datio libertatis: A quo enim remouet diffinitio remouet diffinitũ.l.j.ff.de dolo. Nam erat libertas in eo, qui manumittitur, sed remouetur obstaculũ illud facti, & declarat potius ipsum esse liberũ, ideo talis manumissio non officit, vt dicitur in tex. de quo dicetur: infrà.in nota.& in glo. etiam.

Not.primò ibi, In seruitute fuisse, q aliud est esse ser-
1 uum, aliud in seruitute esse: sicut aliud est esse in posses
sione, aliud possidere.l.Si quis ante.ff.de acqui.poss.si-
2 cut aliud est esse in studio, aliud studere: Et ideò priuilegiũ cõcessum scholaribus vel studẽtib⁹ intelligit concessum ijs, qui student. facit tex.in.l.iii.in fi.ff.de acqui: poss.in.l. iii.§.Creditores.ff.vti possi.in.l.Cùm legati.ff. ex quib. cau.in poss.ea tradit Deci.in c.Consultationibus.col.ii.in gl.in verbo Restitutionem. de offi.deleg.

3 Not.secundò, q ille, qui nascitur ingenuus, si de facto seruiat, & sic verè nõ sit seruus, etiã si manumittat, remanet ingenuus, nõ obstãte manumissione; & ita intelligendus est iste tex. alias si diceremus, q ille, qui natus est ingenuus, & iure fit seruus effectus, & manumissus rediret ingenuus, esset cõtrà tex.J.tit. j.in prin.vbi ille, qui ex iusta seruitute manumittit, est libertinus. Prętcrea de hoc est tex.in.l.Homo liber.ff.de sta. homi.vbi natus ingenuus, si se vẽdi passus est, & manumittat, efficitur libertinę cõditionis. Posset tñ euitari ille tex. propter sua sponte abdicatam à se libertatẽ, vt innuit tex. secus forsan si aliter esset seruus effectus. Et.l.ii.C. de inge. manu. Ingenuã (inquit) natã neq; nutrimentorum sumptus, neq; seruitutis obsequiũ, faciũt ancillã, neq; manumissio libertinam. Et q hic sit verus sensus, patet ex verbis Theophili hic, qui hũc casum apertius declarat. Inquit enim, Is, qui ingenuus natus est, si ilatus sui ignarus seruierit, & deinde manumissus fuerit, ingenuitas eius per manumissionem non lędetur; nã id ita sępissimè principum cõstitutionibus cautũ est, libertatẽ ex abundanti & superuacuò datam nullum ingenuitati præiudicium parere, & quo modo contingat, vt ingenuus aliquis manumittatur, exemplo aliquo, velut ex facto, ostẽdamus: In ministerio meo liberã habebã mulierẽ, ea peperit, & anniculum (verbi gratia) relinquẽs puerum decessit, non multò post euenit, vt & ego morerer, hęres meus cùm in hæreditate mea infantẽ hũc reperisset, seruũ esse putauit; sed & is, cùm adoleuisset, cõditionẽ suam ignorabat, verùm ius, cui nota est veritas, ex hęredis & ipsius pueri errore ingenuitatẽ eius non mutauit, & si hęres beneficium manumissionis in eum conferre voluerit, libertas frustra & superuacuo (vt dictum est) data propter fictam seruitutem veram ingenuitatem non corrumpet.

Not.tertiò ibi, Natalibus nõ officere, q si natales pepererint ingenuitatem, manumissio nõ tollit, neq; officit illis. Et quauis Io. Fabr. hic velit, q intelligatur natalibus.s.primis illis cõmunibus oĩbus hoĩbus de iure naturæ, quemadmodũ dicimus eum, qui natus est seruus, natalibus restitui, vt in to. ti.de nata. resti. Si enim suis propriis natalibus restitueret, non ingenuitati, sed seruituti restitutus esset. Tamen iudicio meo iste text.debet intelligi de natalibus proprijs eius.s.qui ingenuus natus est, vt.s.eis non obsit manumissio.d.l.ii. Nam si de generalibus intelligeret, singuli serui manumissi in eo casu essent, vt manumissio primis natalibus non officeret, quod non est dicendum. Verum autem est, q qñ agimus de restituendis natalibus, de iis loquimur, qui cõmunes erant de iure naturę oĩbus hoĩbus. Quare opti-
4 mè alibi aduertit Budæus, q natalibus restitui non tm̃ dr̃ libertus, vt patronatus iure liberetur, vt declarat Modest.l.in tit.de nata.resti.sed etiã plebeius, cũ inter nobiles asciscitur. Huius autem rei hanc esse rationẽ existimat, q gentiles ab eis distinguantur, qui ingenuitatem intactam illibatamq; non habent, vt sunt plebeii, qui vel ipsi, vel eorum maiores, seruitutẽ aliquam seruierunt. Ideò autẽ natalibus restitui dicuntur qui ad nobilitatem vocantur, quasi abstersa plebeiorum natalium macula, & sordida conditione, in priscam eõemq; ab initio generi humano ingenuitatem repositi sunt.

5 Not.quartò, q nõ sufficit aliquid de facto fieri, vt sequatur effectus iuris; facit text.in.l.Ea quidẽ.C.si mancipia fue.alie.vbi manumissio inualida & de facto non facit manumittentẽ incidere in pœnam, in quã incidisset, si manumissiò vera & legitima fuisset: facit tex.in.l. Continuus.§.Cùm quis.ff.de verb.obli. vbi Barto.hanc materiam declarat.

6 In glo.i.Non est necessaria cõtinuatio.§.ad.§.glo.in l.Gallus in prin. in verb.Posthumos.ff.de lib. & posth. dixi.J.in proœ.§.Igitur. satis enim est, q materia pertineat ad titulum.l.Imperatores.ff.de in diem adiec.cùm autem hic tractetur de ingenuis, probabilis dubitatio erat, an manumissus, q̃uis de facto seruiret, esset ingenuus vel libertinus, vt dixim⁹ in figuratione casus, q̃uis forsan non fuisset malè positus etiam in titulo seq.

In glos. in ver. Nõ officit. Glos. clara est; q quinquennium illud, quo pręcludebaẽ via manumissis proclamãdi in ingenuitatem per.l.ij.§.j.ff.si lib. inge. esse di. est sublatum per.l.fi.C.vbi causa status. & aperta via proclamandi etiam elapso dicto tempore. Sed aduertẽdũ est, quòd hic text.nihil facit de hoc tempore, & de hoc qninquennio, quia de eo nihil dicitur, & ideo malè dicit glo. dum dicit, vt hic.

In gl. In seruitute. Exponit.i.in statu seruili: non intelligas in statu propriè, vt in rub.s̃.tit.j. nam illud designaret ius seruitutis, sed, vt dicit tex.in.l.ij.C.de inge.manumiss.in obsequijs seruitutis.

7 In gl.in verbo Natalibus. Glo. primò declarat & exponit.i.ingenuitati, quæ probatur per natales; quæ expositio falsa est. Natales enim hic appellat statum illum, in quo natus est, vt dixi. suprà.in not. Non enim ingenuitas probatur ex natalibus, sed oritur ex natalibus liberis, vt is qui statim, ut nascitur, liber est, fit ingenus, suprà.eod.in princ.

Dum verò gl. declarat, quid sint natales, & declarat fuisse scripturas publicas, malè dicit. Non enim reperitur hæc obseruantia, & glo. ex suo capite sibi fabricauit hos natales: Vnde superuacuũ est omne id, quod dicit hic Ang.an.s. huiusmodi scripturæ probent, nec. ne: de quo vide per eũ. Bene verũ est, q ætas probatur per libros baptismatis.l.ii. vbi glos. Bart. & alij in princ.ff.de excu.tuto. Solùm sustineri posset dictum glo. ex.l. Nec professio.C.de lib.causa. ubi omissa professio generis non impedit iudiciũ causæ liberalis, ergo patet, q profitebanẽ nomina & genus suum: sed satis est, q in hoc loco nullo modo potest ita intelligi.

Dũ verò dicit, q ecclesia vocat natale alicuius sancti (puta) Nicolai, qñ moritur, est ex eo, quia natale & natiuitas dicitur triplex, naturæ, glorię, & gratiæ. Rursus natiuitas vel natale naturę duplex est: Nam conceptio natiuitas dr, vnde illud Euangelistæ, Et quod in ea natũ est. & est tex.in.c. Firmissimę. de consecra.distin.iiij.
„ ibi, Omnem hominem, qui per concubitũ viri & mu-
„ lieris concipiẽ, cũ originali peccato nasci. Est & alia naturę natiuitas, quando partus editur, vt illud, Mulier non meminit præssurę, quia natus est homo in mundũ. & illud, Puer natus est nobis &c. de qua in ca.distin.c. Qui in maternis: Est & natiuitas gloriæ, ſm quam dicitur illud, quod dicit hic gl. & habetur in.c. Sanè quod xxiiij.q.ij. Item & natiuitas gratię, qñ per baptismum renascimur, vt illud, Oportet nos iterum nasci. vt.d.c. Qui in maternis.

Dum verò tertio loco dicit, q natales hic possunt intelligi prò generalibus illis natalibus communibus omnibus, vt dicebat etiam hic Io.Fabr. quamuis in se verum sit, vt dixi in.iii.not. tamen mihi magis placet, vt intelligatur simpliciter de natalibus, in quibus natus est, & sic de proprijs.

In glos.fi. Glos. videtur opponere de.l. Homo liber.ff. eo.tit. sed ille tex. non est contrarius, quia loquitur in eo, qui iurè erat seruus, non autem in eo, qui de facto seruiebat. Ideo enim fit ibi libertinus, & quia semel se priuauit spõte libertate & ingenuitate, & quia verè seruus erat, vt suprà dictum fuit

RVB. DE LIBERTINIS.

Continuatio manifesta est, cum declaretur altera pars diuisionis factæ. Suprà.tit. de iure perso. in fi. & ponitur tractatus de libertinis.

Circa rubricã scias libertinas olim prohibitũ fuisse accipi in Vestales, vt est apud Gelli. lib. j.c. xij. quinimo & filiæ libertino. vt ibi dicit.

LIBERTINI SVNT.

1. *Libertini olim dicebatur ex patre liberto nati.*
2 *Libertus & libertinus non differunt, nisi respectu correlationis,*
3 *Manumissionis forma de iure antiquo.*
4 *Libertinus olim nõ fiebat addictus, si manumittebatur.*
3 *Manumitti dicebantur etiam filij, quando emãcipabantur, & quare.*
6 *Manus.i.potestas, & autoritas.*
6 *Tutrix an dicatur constituta mater, in cuius manib. filij relicti sunt à testatore.*
8 *Manumissio est inuentio iurisgen.*
9 *Homines omnes de iure naturę liberi nascebantur, et de quo iure naturæ hoc intelligendum sit.*
10 *Priuatio præsupponit habitum.*
11 *Liberatio non potest esse, vbi non est obligatio.*
12 *Causa causæ est causa causati.*
13 *Causa causati non potest aliquo modo effici causatũ sui causati.*
14 *Seruitus est inuentio iurisgen.*
15 *Ea, quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio.*
16 *Iure naturali homines erãt pariter liberi & legitimi.*
27 *Genus comprehendit sub se propriè suas species.*
18 *Iustiniani & Vlpiani error.*
19 *Iusta.i.vera & legitima.*
20 *Libertas non potest aliquo modo esse aut dari in seruo.*
21 *Dominus non habet vsumfructum, & tamen illũ cedit.*
22 *Manumissio quomodo sit datio libertatis.*
23 *Et pro idest.*
24 *Manus.i.dominum.*

Diuide, vt hic per alios.

Libertini sunt qui ex vera seruitute manumittuntur, q manumissio est datio libertatis, sic dicta à manu.i. potestate, qua liberat, inuẽta de iure gentiũ, quo tria hominũ genera esse cœperunt. h.d. ex.l. Libertini.ff eo. & ex.l. Manumissiones.ff.de iust. & iu.

Casus non figuratur, nisi literaliter. Diffinitur enĩ qui sint libertini, & quid sit manumissio, & vnde originem duxerit. tex. clarus est.

In tex.ibi, Libertini sunt qui ex iusta seruitute &c. Li-
1 bertinos olim dictos fuisse illos, q ex patre liberto na-
„ ti erant, testaẽ. Trãquillus in Claudio, Ignarus (inquit)
„ temporibus Appij & deinceps aliquãdiu libertinos di-
„ ctos non ipsos, qui manumitterentur, sed ingenuos ex
„ his procreatos. Hodie tñ & libertus & libertinus is di-
2 citur, qui ex seruo factus est liber: in hoc tñ differũt &
libertus & libertinus, quia libertus tunc dr, cùm de patrono mentio est, vel iure ipso patronatus. Non.n. dicemus, cuius et libertinus, sed libertus, quod satis obseruatur in titulo de operis lib. atq; alijs materiã iuris patronatus concernentibus: qd & Plautus obseruauit in
„ Asinaria cùm iquit, Magis decorũ est libertũ potius, q̃
„ patronũ, onus in via portare. Et Quintilia. lib.vij.c.viij.
patrono in libertum manus iniectio fit. Libertinus autem dicitur, cùm statũ hominis significare volumus ad differentiam ingenui. Dicemus enim, est ne ingenuus, an libertinus? non ingenuus, an libertus; quod ex hoc loco, in quo agiẽ de statu hoium obseruari põt, & ex
„ Plauto in Milite, cùm dixi, Ingenuã an libertinã. & Ci-
„ ce. li.ii. epi. xvi. ad Att. An libertinis atq; ẽt seruis seruiamus. At pręter hãc correlationis distinctionẽ nulla est inter has dictiones differẽtia, vt aduertit Valla lib.iiii.

In tex.ibi, Manumissio aũt est datio libertatis. Vlpia. in.l. Manumissiones.ff.de iust. & iu. ex qua locus hic elicitus

2 citus est, ita inquit, Est autem manumissio de manu da
tio: q̃uis in vulgatis codicibus legatur, vt in tex. nostro.
3 Dicitur autē propterea manumissio (authore Festo) q̃a
dominus caput serui, quem in libertatem venire vole-
bat, vel aliud eius membrum manu tenēs dicebat, Hūc
ego hominem liberum esse volo, & emittebat eum de
manu: quāuis Plutarchus in eo libello, quem inscribit
De iis, qui serò puniunt à dæmone, aliū manumittēdi
morē Romanis fuisse testatur, vt .s. tenuē festucam cor
pori, serui qui manumittebatur, iniiceret. Quo videtur
spectare locus ille Persii in satyra, Nam in festuca lictor
quē iactat ineptus. quod ēt adnotauit Politia. in Miscel
lane. cētu. i. c. 93. Huc etiam allusit Ausonius, cum dixit,
Capta manu sed missa manu nesciuit herile.
Imperium dominę vult domina esse manus.
Not. primò ex hoc tex. qui sint libertini: de quo est di-
ctū. s. in. j. textuali. Sed contrà hanc diffinitionem facit
4 quod dicit Quintilia. lib. v. c. x. ꝙ addictus, si manumit-
tatur, redit ingenuus, non autem fit libertinus, & tñ ve
rè erat seruus p legē: Nisi dicamus eos propriè seruos
non fuisse, sed potius seruitutem seruisse. Addiceban-
tur enim debitores in temporariam seruitutē, vt ex. A.
Gellio lib. xx. & Valla. lib. v. facilè dignosci potest.
Secundò not. est, quid sit manumissio, ꝙ est è manu
datio, & sic libertatis collatio. Sed ꝯtrà hoc opp. pater
5 emancipans nō dat libertatem, quia ante emancipatio
nē filius est liber, & tñ dr̃ manumitti, vt in rub. ff. si quis
à par. fue. manu. in. l. ii. ff. de offi. Procon. & leg. cū si. Re-
spondet gl. ꝙ hoc ponitur impropriè, & vnum & idem
verbum potest propriè, & impropriè poni, vt dicit glo.
in. d. l. ii. Sed tu dic. ꝙ cū emācipatio olim fieret p ima
ginariā venditionem & manumissionē, vt declarat tex.
j. qui. mo. ius pa. po. sol. §. Præterea. meritò olim diceba
tur manumitti, q̃uis hodie propriè dicitur emancipari
. l. j. §. Alienatio. ff. quan. act. de pecu. est anna. q̃uis alias
vnum pro alio abusiuè ponatur, vt in. l. P. Antonius. ff.
si quis à pa. fue. manu. & ita declarat hic Ias. & in. l. Ma-
numissiones. ff. eo.
6 Tertiò not. ibi, Manui & potestati. ꝙ manus hic accipi
tur pro potestate & authoritate. Exponūt enim glos. &
Docto. istum tex. manui. & potestati. i. potestati. concor
tex. in. l. Manumissiones. ff. de iusti. & iur. in. l. fin. C. de
emā. libe. & in hoc significatu assumpsit Cic. pro Quin-
„ tio in prin. dum inquit, Propterea ꝙ omnes, quorū in
„ alterius manu vita posita est, sæpius illud cogitat, quid
„ possit is, cuius in ditione ac potestate sunt, q̃ quid de-
7 beat facere. Hinc infertur ad. q. an si quis reliquit filios
in manibus vxoris, dicatur ipsam constituisse tutricem,
ex quo tutela est potestas, vt. j. de tutelis. in prin. per De
ci. in. c. Ex parte. el secundo. in. j. nota. de app. facit tex. in
l. ii. in prin. ff. de orig. iu. dum inquit, Et omnia manu à
„ Regibus gubernabantur.
8 Quartò not. ꝙ manumissio est inuentio de iure gen-
tium, concordat tex. in. d. l. Manumissiones. Qualiter au
tem processerit à iure gentium, optimè declarat iste
tex. in versiculo Quę res.
9 Quintò not. ꝙ iure naturali omnes homines liberi na
scebantur: intellige de illo iure naturali, quod est cōe
oībus gentibus & hominibus tm̃, non autē de iure na-
turali cōi omnibus animantibus: nam eo iure non con
sideratur libertas, vt declaratum est. s. in. tit. de iure na.
gen. & ci. & declarat Pau. de Ca. in. l. Manumissiones. ff.
de iust. & iur. Est ergo de iure illo naturali, quod natu-
ra ipsa simul eum ipso genere humano prodidit. §. Sin-
gulorum. infrà. de re. diui.
10 Sextò not. ibi, Nec esset nota manumissio. ꝙ priuatio
præsupponit habitū: nā cū manumissio sit priuatio ser
uitutis, non potuit esse priuatio seruitutis, nisi esset ser
uitus, & sic habitus: facit tex. in. l. Decē. ff. de verb. obli.
vbi dr̃, ꝙ ideo ibi non cadit liberatio, quia nulla aderat
11 obligatio: facit. l. Sub conditione. ff. de sol. in. l. Remittit
in. fi. ff. de iureiu. de quo videnda sunt quæ ponunt Bar.
& Ias. d. l. Decem. vbi plura examinant.
12 Septimò not ꝙ quicquid est causa causæ dicit causa
causati. cum enim ius gentiū fuisset causa introductiua
seruitutis, dr̃ ēt causa introductiua manumissionis, quia
manumissio a seruitute, & ex eius causa processit, &
ad hoc semper allegatur ille tex. circa quod not. tenea-
tis etiam mēti vnum, ꝙ quicquid est causa alicuius cau
13 sati, nō potest aliquo modo postea esse causatū sui cau
sati, [illegible] e, vbi gl. in l. Quod p manus. ff. de iure codicil.
14 Octauò not. ꝙ seruitus est inuētio iuris gentiū, ad idē
tex. in. §. Ius autem gentium. s. eo. vbi dictum fuit.
Nonò not. ibi, Seruitus ingenuitatem inuasit. Mihi vi
detur, ꝙ iste tex. non sit ita legendus, sed sine ver. Inge-
nuitate. nā ingenuitas, cùm sit quædē, qualitas, quæ di-
stinguit liberos à liberis, vtpotè ingenuos a libertinis,
& liberos a seruis, non potuit esse introducta. antè q̃ es
set nota seruitus & manumissio. Dicebantur enim oēs
homines ab initio generis humani liberi, non ingenui;
cùm enim ingenuitas sit qualitas inuēta ad distinguen
dum liberos ingenuos à libertinis, & libertini esse non
potuerint ante seruitutem, necessarium est, si qualitas
libertinitatis fuit post seruitutē, ꝙ fuerit etiā post in-
troductā seruitutē qualitas ingenuitatis, quæ fuit intro
ducta, vt distingueret homines à libertinis, vt dictum
est. Sed ad hoc magis me mouet, ꝙ in. l. Manumissio-
nes. in archetypo Florentino, Vnde sunt elicita verba
tex. nostri ad literam, istud verbum non adest, sed legi-
tur simpliciter, Sed postq̃ iure g. seruitus inuasit.
15 Decimò not. ꝙ ea, quę de nouo emergūt, nouo indi
gēt auxilio text. est in. l. De ætate in. §. Ex causa. ff. de in-
terro. act. vbi glos.
16 Vndecimò not. ꝙ iure naturæ vnicū erat tantùm ge
nus hominum. i. non distinctum per qualitates, quia ea
dē qualitas libertatis in omnibus erat, & legitimitatis
etiam. Quicunq; enim nascebantur, quoquo modo na-
scerentur, & ex quocunq; coitu, legitimi erāt, in Auth.
qui. mo. na. eff. leg. vt declarat Pau. de Cast. in. d. l. Ma-
numissiones.
Duodecimò not. ꝙ iure gentium tria hominum gene
ra esse cœperunt. s. liberi, his contrarij serui, & tertium
genus libertini, qui desierant esse serui. Sed mihi vide-
tur, ꝙ rectius dictum fuisset ingenui, serui, & libertini;
Nā liberorū appellatione veniunt tam libertini, q̃ inge-
17 nui; quod probatur, quia genus cōprehendit sub se pro
priè suas species. l. ii. C. de iur. aur. annu. vbi Bal Deci. in
18 rubr. ff. de iur. om. iudi. sed libertini sunt spēs liberorū.
§ fi. s. de iur. perso. ergo cōprehēdunt sub verbo (liberi)
nec speciem de per se à liberis constituunt, sed sub li-
beris sunt pariter, vt ingenui, licet distinguantur ab in-
genuis, ut probatur in. d. §. fi. qui error, si error est, fuit
etiam Vlpia. in. d. l. Manumissiones. Sed hoc dictum sit
exercendi ingenij gratia.
In gl. in verbo Ex iusta. Glo. tripliciter exponit, vt in-
telligamus, qui manumissus est ex iusta seruitute. i. ve-
ra; vel iusta, quia ita iustè seruierunt, vt digni fuerint
manumissione; vel iusta, quia iurisgē. Doct. vt alias dicē
19 bā, intelligunt iustā. i. verā & legitimam. nā si de facto
seruiret, non iure, tūc manumissus nō fieret libertinus,
sed ingenuus, tex est. in §. fi. tit. i. facit tex. in. l. Si iusta.
C. si manci. ita fue. alie. vt manu. Mihi hæc expositio pla
cet, vt intelligamus qui ex iusta seruitute manumissus
est. i. ex vera & legitima, & quæ oībus qualitatibus &
numeris seruitutis nitebatur, quemadmodum iustū fi-
lium dicimus, & iustam suiam in diffinitione testamen
ti. l. j. ff. de testa. i. plenam, & omnibus regulis iuris inni-
xā, vt alibi declarat Budęus; facit quod inquit Cic. lib. j.
Offic.

,, Offic.Quare L.Syllæ & Caii Cæsaris trãslario pecunia
,, rũ a iustis dominis ad alienos non debet liberalis vide-
si.Opposuit enim Cice. iustum falso, & sic pro vero
assumpsit: sicuti iusta uxorem, iustas nuptias dicere so-
lemus, iustã matrẽsa.alibi apud Terẽ.in Andria iusta ser
uitus appellata est, in qua nihil iniquum praeceptum
est, vt exponit ibi Donatus: facit ad hoc text.in.l.Pau-
lus.ff.de sta.hom.in.l.iii.§.De illo.ff.pro soc.cum.si & la
tius declarauimus in Annotationibus.

Dum verò glo.dicit, Sic contrà.j.tit.i.§.Semel.Gl.vult
dicere, q̃ sicut iustum exponitur pro uero, ita uerũ pro
iusto, & allegat.d.§.Semel.ubi causam veram glos.in-
terpretatur.i.iustam: quod mihi non placet, cùm idem
tex.dicat, siue uera, siue falsa sit, & sic opponat ueritatẽ
falsitati, & sic in suo proprio significatu.l.Si quis lega-
tum.ff.ad.l.Corne.de fal.sed melius facit tex.in.l.Om-
nes.ff.de in integ.resti.

In glo.in verbo, Seruitute. Glo.benèdicit, q̃ filius li-
bertinorum est ingenuus, vt patet suprà.tit.i.in princ.
dum verò dicit, q̃ Grammatici dicunt libertinum hũc
natum ex liberto, dic, vt dictum fuit.s.in textualibus, &
alias etiam declaraui hic.

In gl.in uerbo, Datio. Glo.in primis exponit, q̃ manu-
missio est datio libertatis.i.detectio: secundò propriè ac
cipit dationem: tertiò opponit ad secundã interpreta-
tionẽ, & soluit; & uniuersa hęc difficultas causata est ex
corruptione tex.nam tex.vt dixi dicit, Manumissio aũt
est de manu datio.i.dimissio de potestate sua. Si enim
uerba, prout in originalibus sunt, legerentur, cessasset
oĩs hæc difficultas, in qua dum primò dicit, q̃ datio est
detectio, quasi velamẽtum illud, quod libertati offunde
batur, manumissio remoueat & detegat, Doct.cõiter re
prehendunt & benè, quia uerba propriè accipi debẽt.
20 l.Non aliter. ff.de leg.iii.& quia non potest dari aliquo
modo libertas in seruo, ut alias.s.diximus in tit.de iure
perso.in prin.non enim potest diuerso respectu esse li-
ber, & seruus, sed ipsa manumissio est remotio illius po
testatis dominicę, qua remota succedit libertas, nõ quę
prius cõpeteret, cùm hoc esset impossibile, sed ea, quæ
ipso iure cõfert a natura, si seruitutis iugum & potestas
remoueat; quia cùm duplex sit tantùm status hominis,
seruitutis, & libertatis necessario remotã seruitute suc
cedit libertas: dominus ergo nõ dat libertatẽ, sed remit
tit ius, quod habebat, & sic seruitutis: Vnde ea remota
(vt dixi) succedit necessariò à natura ipsa libertas, quia
cùm ille nõ sit amplius seruus, & ille, qui nõ est seruus,
nõ possit esse nisi liber, ideò succedit (vt dixi) ipsa liber
tas: & ita declares. Nec rõnes Christo. hic, qui uidet vel
le defendere hanc expositionẽ, obstant, vt de facili per-
cipi põt. Sed non est nostrũ singula hęc friuola cõmen-
ta & argumenta refellere. Veritas ergo est, q̃ nõ est de-
tectio, sed datio, & datio eo modo, quo.s.dictũ est Dat
enim manumittens libertatem, remouẽdo obstaculum
seruitutis, & eandem in genere, quam ipse habet, ut
j.eo.§.Libertinorum.uersic. Quia & à primis. non au-
tem eandem in specie. Et ex hoc tollitur obiectum glo.
sicut creditor transfert dominium pignoris, quod non
erat apud eum, & sicut habẽs dominium, qui non dr̃ ha
21 bere vsufructum, illum cedit.l.Quod nostrum.ff. de
usufr.l.Non est nouum.ff.de acqui. re.dom. Formatur
enim à domino per remotionem seruitutis ius liberta-
tis in.d.manumissio, nec per hoc aliquid ab eo abscedit
nisi suũ dominiũ; creatur enim à dño nouus status, qui
nihil à creante diminuit; dat ergo, ut formaliter respõ
deatur, illud, quod habet, sed aliter, q̃ ipse habeat, ut de
22 clarat hic Io.Fa. Concludẽdo ergo dic, q̃ manumittẽs
dat libertatẽ eandẽ in genere, quam ipse habet, sed dat
hoc modo, quia remouet obstaculum seruitutis & do-
minii, & facit iter ad libertatẽ, quæ succedit in manu-
misso à natura (ut dictum est) non q̃ iam fuerit, quia est
tantum in potentia, sed remoto uinculo seruitutis de-
duci ad actũ: non ergo detegit, quia non erat, sed aperi
tur uia & formatur à manumittente nouus status talis,
qui sit aptus recipere à natura ipsa libertatẽ, & ita de-
claranda est hæc glos. quæ laborem hunc superfluũ pe-
perit propter lecturæ uitium, ut dixi.
23 In glo. Et pro idest. Mihi uidet, q̃ stet propriè in nim
copulæ: non enim est nouum, ut copula ponatur, & co
pulet idem significantia absq; eo, q̃ unũ pro altero ex-
ponatur. Manus enim potestatem significat, ut dictum
est.s. unde posita hac dictione propter allusionem uer-
bi addit uerbum idem importans (potestati) unde non
est necesse exponere unum pro alio: sicut & Cice.pro
,, Cluentio. Quod tunc explosum & eiectum est, nunc re
,, tulisse demiror. & est tex.in.l.j.ff.de transac.quem glos.
male exponit decepta, ut in text. nostro, ibi, Certam &
indubitatã. Tamen. etiam dictio (&) ponitur pro idest,
,, Plau. Annos natus sexaginta & senex. Ponitur enim
dictio (&) pro idest: solet allegari tex.in.l.Si in emptio-
ne.ff.de euicti.in.l.Sed & reprobari.§.i.ff.de excu. tuto.
qui non faciunt in proposito. Ibi.n. dictio (&) nõ expo-
nitur pro idest.
24 Habetur tamen ex hac gl.iunct.tex.& glos.seq. q̃ ali-
qñ manus importat dominium, ut puta, uendo tibi do-
mum cùm hoc, ne exeat vnq̃ de manu tua: nam tũc in-
telligitur.i.dominium; de quo hic per Ang.

In glos.fin. Glo.clara est, & hæc difficultas, quæ mo ue-
tur ab ea, consistit in fallacia compositionis & diuisio-
nis. nam duo separata à tribus, cum tribus separatis à
duobus, faciunt quinq;, sed duo, quæ includuntur sub
tribus, non faciunt quinq;.

§. MVLTIS AVTEM MODIS.

1 *Argumentum de tempore ad locum & modum ualet.*
2 *Manumissionũ tres olim modi fuerunt, census, uindicta, testamentum, & singuli declarantur.*
3 *Vindicta qualiter, & quibus uerbis fieret manumissio.*
4 *Vindicta unde dicta.*
5 *Manumissi inter amicos non fiebant ciues Roma. sed Latini.*
6 *Manumissio fieri potest in ecclesia.*
7 *Manumissio dicitur actus pius.*
8 *Argumentum de pia causa ad libertatem, & econuerso ualet.*
9 *Legatum libertatis dicitur pium.*
10 *Manumissio fieri potest per epistolam & per nuncium.*
11 *Epistola quod fieri potest, pot est etiã fieri per nuncium.*
12 *Manumissio nõ põt fieri per procuratorem, & tam ẽ potest fieri per nuncium, & de ratione.*
13 *Nuncius / Procurator } in quo differant*
14 *Manumissor debet esse dominus.*
15 *Procurator fundat actũ in persona sua, nuncius in persona domini.*
16 *Procuratoris factum dicitur factum domini*
17 *Curator censetur habere mandatum generale à lege.*
18 *Mandatũ quãtũcũq; generale nõ extẽditur ad donãdũ.*
19 *Tutores / Curatores } donare non possunt.*
20 *Procurator specialis ad donandum constitui potest.*
21 *Intellectus nouus ad.l.Nec muliere.C.de uindict.liber*
22 *Manumissio fieri potest testamento.*
23 *Vltima uoluntatis appellatione uenit non solum testamentum, sed etiam alia species*

24 Iurisdi.

24 *Iurisdictionis uoluntariæ quæ sunt, possunt quocunq; loco, & tempore expidiri.*
25 *Iurisdictionis uoluntariæ, & contentiosæ quæ dicātur.*
26 *Antistites nō solū Episcopi, sed Parochiani appellātur.*
27 *L.1.C.de ijs qui in eccle. manumit. aliter intellecta, quàm glo. intelligat.*
28 *Testamentum imperfectum ualet quò ad filios, nō quò ad extraneos.*
29 *Semper idest quandocunq;, & quocunq; loco.*
30 *Serui inuiti manumittuntur.*
31 *Filij inuiti non emancipantur.*
32 *Actus, qui potest fieri sine iudice, si eius præsentia minus legitimè interueniat, non uitiatur.*
33 *Principis cōcessiones in publico gaudio (puta) suę electionis an valeant.*
34 *Theatrum vnde dicatur.*

Diuiditur in duas partes: in prima ponitur quomodo manumittantur, & ex qua voluntate: in secunda vbi, & in quo loco. secunda ibi, Serui verò.

Serui ex qualibet voluntate, & vbilibet à dominis manumittuntur. h.d.

Casus non esset nisi literaliter figurādus, cùm hic tradat regulā quō, & qualiter, & in quo loco libertas dari possit, ratio autem dubitationis ea poterat esse, quia cum libertas inæstimabilis quędā res sit. l.2.§.1. ff. ad. l. Rho. de ia. propter quam rōnem olim & hodie inductum est, ut facilius quis de oībus bonis disponat testando, q̃ dando libertatem vni ex seruis suis, cùm in. 14 anno testetur, libertatē autē, eò, quia inęstimabilis quædā res est, nō det hodie, nisi impleto 17. anno, & olim nō dabat, nisi post vigesimum, vt habetur in. §. si. infrà qui ex cau. manu. nō lic. ideò idem videbatur dicendū in modo, & in loco: nā si in t pe propter hoc, quia libertas est res inęstimabilis, introductū est, vt amplius tēpus requiratur, q̃ iure ordinario requireretur ad disponendū de oībus bonis, idē videbatur dicendū in modo, & in loco, ut. s. & modus magis esset considerabilis, & cùm maioribus solennitatibus, & locus similiter iudicialis exigeretur,
1 Valet enim argumentum de tēpore ad modū, & locum l. Vnum. ff. si cer. peta. l. fi. ff. de tritica. Bar. in l. Dario in fi. ff. de actio. empt. cùm si. Sed hoc non obstante deciditur contrarium, quia immo per quamlibet voluntatē, & in quocunq; loco manumissio fieri possit, ratio aūt decidēdi ea est, qa cùm facilius hoīes peruenirēt ad libertatem, cui iura maximè fauent, constitutum fuit manumissionem voluntaria iurisdictione expediri posse, & ideo quolibet loco, vt in loco tex. dicitur.

In tex. ibi, Multis autē modis manumissio procedit. Quāuis plures sint modi manumittēdi, & manumissionū formę, eæ tñ omnes post Ciceronē inuēnte sunt, Suis
2 enim temporibus constat tres tantùm fuisse manumittendi formas, censu. s. vindicta, & testamento, cùm enim in Topicis argumentum ab enumeratione partium exē
„ plificat, ita inquit, Si neq; censu, neq; vindicta, nec testa
„ mento liber factus est, non est liber, neq; est vlla earum
„ rerum, non est igitur liber. Hos terminos declarat ibi, Boetius his ferè verbis, Censu enim efficiebat liber ille, qui seruus erat, quoties consentiente dño nomē suū detulisset in censum, tunc. n. seruitutis vinculo soluebatur, & efficiebat ciuis Ro. qa antiquitus soli ciues Ro. censebantur. Vindicta, de qua ꝓximè dicemus, quoties
3 Prętoris virgula, quę vindicta appellatur, capiti serui imposita à Prętore, dictisq; quibusdam verbis solennibus, in libertatem vindicabatur. Testamento verò is efficiebatur liber, qui suprema domini voluntate liberabatur, de quo etiam in. §. seq.

In tex. ibi, Aut uindicta. Durauit enim modus hic manumittēdi seruos, percutiebat enim uirga Prętor seu lictor caput serui, solēniaq; uerba dicebat, Liberū te esse aio, eumq; prius circūactum per lictorem dimittebat: quod innuit tex. in l. 2. C. si aduer. libe. ibi, Vindictæ im-
4 positio. Eā autē vindictā nōnulli à Vindicio seruo Aquiliorū, ut Liui. lib. 2. uel Vitelliorum, ut Plutar. in Publico scribit, deducunt, qui cùm coniurationem de reducendo in regnum Tarquinio detexisset, primus libertate donatus est. Alij uerò, quorū opinio mihi magis placet, à uerbo (uindicare) dictā putāt. Est enim uindicare asserere, & uendicare, ut est tex. in l. Recusare. §. Si fisco. ff. ad Trebellia. ibi, Quasi uendicauerit. qua deriuationē sequutus est etiā Boetius lib. j. Topic. Ea aūt manumissio tacto capite serui uirgula illa fiebat, ac solennibus illis uerbis ꝓmissis, ac apprehenso seruo per dominum dextra, atq; eo circumacto coram Cōsule, Prętoreue, aut Proconsule. Forma hac seruata ciuis Ro. efficiebat manumissus: quod & Appia. lib. 4. bell. ciuil. in fin. docet, ac de ipsa circumactione à domino facta meminit Persi. Saty. 5. cum dicit, Quibus una Quiritē uertigo facit. & postea Verterit hunc dominus. & alibi,

Vindicta meus postq̃ à prætore recessi,
Cur mihi nō liceat, iussit quodcūq; uolūtas? Et Seneca etiam hoc innuit li. 1. epist. ad Lucilium Philosophiæ
„ (inquit) seruias oportet, ut tibi contingat uera libertas
„ non differtur in diem, qui se illi subiecit & tradidit, sta
„ tim circū agitur, & hoc ipsū Philosophię seruire liber
„ tas est. quod & attigit Vlpia. in tit. de manumissis uidi.
„ in l. Ego. cū dicit, Ego, cū i uilla cū Prętore fuissem, pas
„ sus sum apud eū manumitti, & si lictoris ꝓsentia nō esset. Recessit. n. antiqua illa obseruatio, ac solēnitas uerborū, ut in eo. tit. docet Hermogenianus. in l. Manumis
„ sio. Manumissio (inquit) hodie ꝑ lictores domino tacē
„ re expediri solet, & uerba solemnia, licèt nō dicant, ut dicta accipient. Circūactio aūt propterea fiebat, quia indicaret sibi factam potestatem, quaqua uersum uoluerit abeundi. Erat autē (ut dixi.) Consulis præsentia necessaria, ut uindicta quis manumitteretur, q̃uis prius inter amicos manumissus esset; id quod Plini. epist. 136. scri
„ bit. Spero (inquit) immo cōfido facilè me impetraturū
„ ut ex itinere deflectat ad te, si uoles uindicta liberare,
„ quos proximè inter amicos manumisisti. Adipiciscebātur enim manumissi vindicta ampliorem libertatem. si quidem aliter manumissi retinebant adhuc vestigia seruitutis, eiusq; vinculis nescio quo modo tenebantur, quod Cornel. Tacitus lib. 13. scribit, ex cuius verbis id etiam obseruauit Alcia. vt manumissi uindicta propter ingratitudinem non redigerentur in seruitutem: quod constitutioni Constantini Imperatoris in l. Si manumissus. C. de liber. & eo. libe. videbatur cōtrarium, quod tamen fędere cuiusdam interpretationis explicat idem Alcia. lib. Dispunc. 3. cap. 14. & dicetur in. §. seq.

In tex. ibi, Aut inter amicos. Ex superiore loco Plinij
5 satis constat, manumissos inter amicos nō cōsequi verā illam ac plenam libertatem, quam manumissi vindicta consequebantur, id quod etiam ex l. 1. C. de lati. liber. toll. §. Sed & si quis inter amicos. facilè colligitur. Dat enim Imperator ibi formam manumittendi inter amicos, vt manumissus ciuis Ro. efficiatur. Iure enim antiquo nō ciuis Ro. sed Latinus efficiebat ille, qui inter amicos manumittebatur, vt mox dicemus, & in. §. seq.
6 Not. primò, quia manumissio serui pōt fieri in ecclesia: facit titulus. C. de ijs qui in eccle. manu. & hoc est ex
7 eo, quia actus manumissionis dr̃ pius, vt exēplificat Bar. in l. Nemo. C de sacrosan eccle. est bonus text. in. l. 1. §. fin. C. de cō. seruo manu. ibi, Qui primus ad hanc rōnē

pietatis peruenit.tex.in.l.Contrà voluntaté.in illis ver
bis,iura pietatis.C.de testa manu.tradit Alex.in.l. Capta
torias.in.2.col.in fin.C.de testam.mili. Et ideo dicunt
8 Doct.ꝙ valet argumentum de pia causa ad libertatem,
& econuerso,Bar.in.l.Proximè.ff.de his quæ in test. de-
lé.§.1.in fin.Ias.in.l.Si vnus.C. de testa.in.l. Qui Romæ,
9 in princ.in penul.colum.ff.de verb. obliga.Et legatum
libertatis dicitur pium,Spec.in tit.de instru.§.Nunc ali
qua.versi.Et scias secundò.tradit Ias.in.l. Si vnus. C. de
testa.in.l.Qui Romæ.§.Flauius col. 2. ff. de verb. obli-
ga. Ex hoc not. Ang. hic impertinenter inferr ad.q. an
contractus possit fieri in ecclesia,& an iudicia, citatio-
nes,tutoris dationes,iuramenta partis vel testium, seu
examen eorum,arbitramenta,sentétiæ,protestationes,
& huiusmodi,quæ cùm non pertineát ad hunc locum,
prætermittenda non sunt.

Secundò not. quòd manumittitur seruus vindicta de
qua manumissione,&eius effectu dictum est.suprà.in 2.
textuali.

Tertiò not.ꝙ potest fieri inter amicos;sed non conse-
quebantur hi plenam libertatem,sicuti manumissi vin
dicta,vt colligitur ex verbis Pli.in.d.epi.136.de qua su-
prà in 2.textuali.& dicetur in.§ sequen.

10 Quartò not.ꝙ manumissio potest fieri, & sic libertas
dari,per epistolam;ex quo Docto.inferunt,ꝙ potest fie-
ri etiam per nunciú per regulá generalé,quæ habet, ꝙ
11 ea,quæ per epistolá fieri possunt, possunt etiá fieri per
nuncium.l.1.in fin.ff.de contrahen.emp.qui tex.nó pro
bat hoc,quia benè illud ibi licèt, quia expressum est;q.
nimmo expresio illa arguit vnius tm expressioné non
suffecisse,tamen regula in se vera est.

12 Non tamen fieri potest manumissio per procuratoré
l.Nec mulierem.C. de vindi. liber vnde Docto.quærút
de ratione diuersitatis,sed antè,quam ad eam explican
dam deueniam, debetis aduertere differentiam inter
procuratorem,& nuncium;nam,vt videtis, per nunciú
datur libertas,per procuratorem non,differunt ergo in
hoc, quia nuncius nihil ex suo proprio arbitrio facit,
13 procurator autem aliquid facit ex arbitrio,tex.est in.l.
Qui Romæ.§.Calimachus ff.de ver.obli. Si ergo dubi-
tetur de potestate nuncij, vel procuratoris,debet inspi-
ci forma mandati,vt declarat ibi Bal.Et alibi dixit Bald.
in.l.vnica in 19.col.C.de confess.ꝙ nuncius est qui ha-
bet mandatum certum & limitatú, & qui est viua vox
domini absentis, & aliquid addere, vel detrahere non
potest,nisi haberet arbitrium de superaddendo, vel de-
trahendo formę mandati,& ad hoc dicit esse text. nót.
& singu.in.d.§.Calimachus.in fi. Prętèrea nuncius con
fert verba in personam domini,procurator verò in pro
priam.Barth.in.l.Qui autem.§.Constituere.in.3. not.de
consti.pecu. Et dicit Bald.in.l. Multum interest colum
3.ver.Modò quęrendo reuoco in dubium.C.siquis alte
vel sibi,ꝙ omnis nuncius est procurator, sed non om-
nis procurator est nuncius, quia procurator concipit
verba in persona sua nominando dominum, sed nun-
cius concipit verba in personam domini,& est, vt pica
& organum.Sicut enim pica loquitur per se, & non à
se,& sicut organum non habet sonum ex se,ita nuncius
proprio animo,& propria industria nihil loquitur, sed
dominus loquitur in ipso,& per ipsum;& in hoc etiam
differt à procuratore,quia procurator plerunq; ex pro
prio animo & propria industria facit quamuis nomine
domini;nuncij autem non dicitur industria,vnde nó est
propriè núcius,nisi qui est delator verbi à domino pro-
lati,vel formati,vel literę; Vnde dicit Bar.ꝙ virtus gene
ralis mandati nunq̃ constituit aliquẽ nuncium, sed re-
quiritur cómissio specialis ad constitutioné nuncij, &
ideo illa verba,Constituens procuratorem, & núcium
specialem.non operantur, vt in forma núcij cótrahant
nisi in specificatis quia(vt dictum est) nuncius non po-
test declarare,vel addere,sed debet solùm verba domi-
ni formaliter referre.d.§.Constituere.vbi Bar.

Hoc stante quæritur,quæ sit ró,quare manumissio nó
fiat per procuratorem,& tñ fiat per nuncium. Ang. hic
14 dicit,ꝙ est ratio, quia ille, qui manumittit, debet esse
dñs.l.Si pater.ff.de manu.vindic.sed procurator non est
dñs.l.1.ff.de procur.ergo &c. Et si replicetur, nuncius
15 non est dñs,& tñ potest,vt hic: respondet Ang. ꝙ pro-
curator fundat actú in persona sua, nuncius in persona
dñi.l.Quæcunq;.ff.de acti.& obliga.l.Qui aút. §. 1. ff. de
consti.pecu.cum si. Sed hæc ratio mihi non satisfacit:
ná q̃uis requiratur dominium in persona eius, qui ma-
numittit,tñ qñ procurator aliquid facit,illud dr facere
16 dñs.l.Si procurator.ff.de condi.indeb. cum si.Et qñ ha-
bet in indiuiduo mandatú ad manumittendum,iá con
stat,ꝙ illud,quod fit,fundat in persona domini tra man
dantis.Christo.hic dicit,ꝙ ratio est illa,quam ponit iu-
risconsultus in.l.Seruus furiosi.ff.de manu. videlicet, ꝙ
hoc non cadit in administratione.Mihi videtur, ꝙ illud
17 sit verum in illis terminis:.s. qñ est mádatum generale,
nam curator censetur habere mandatum generale à le
18 ge.l.Mádato generali.ff.de pcu.vbi gl.tñ in tali genera
li administratione non venit, vt possit donare. l. Credi
tor.§.pe.ff.mand.Bal.in.l.1.in fi.C.de bon.mater. qa in
mádato quantumcúq; generali nó venit,ꝙ possit dona-
re,etiá si cú libera sit. l. Contra iuris. § .fin.ff. de pac .&
19 inspecie in curatorib9,& tutoribus,ꝙ nó possint dona
re,est tex.in.l.1.in pri.ff.de tute.& ra.distra.l. Quicquid
cú gl.C.arbi.tutel.ideò,cùm manumissio sit donatio,vt
hoc eo.tit.in prin.Igit nimirú si prohibet curator furio
20 si donare:sed nó est dubium, ꝙ si in specie cóstituatur
procurator ad donandú,hoc de iure subsistit.d.l. Cótra
iuris.§.fi.ff.de pac.vnde nó video, quare si in indiuiduo
cóstituat pcurator ad manumittendú talé seruú vindi-
cta,ꝙ per hoc mandatú non valeat, & ꝙ ille manumit-
tere nó possit:nam tunc dñs facere césetur, quod facit
procurator(vt dictú est)immò dñs verè per aliú facit.c.
Potest per alium.de reg. iur.lib.6.Benè fateor,ꝙ cura-
tor furiosi,nec quiuis alius habens generalem admini
strationem etiam cum libera potest manumittere,quia
non potest donare.sed ꝙ ille,qui in spicie habet manda
tum ad manumittendum manumittere non possit, est
contrà regulas iuris.Nó obstat tex.in. l. Nec mulieré in
21 qua est tota vis,qa dici posset,ꝙDoct.malè intelligant
illú tex.dú interpretantur illud rescriptú,vt.s.hoc dicat,
ꝙ mulier non pót vindicta manumittere p maritú, nec
quiuis alius possit similiter vindicta manumittere per
procuratorem:nam hic non vr intellectus illius tex.sed
ꝙ mulier nec per maritú,nec per aliú procuratoré vin-
dicta manumittit:quod qua ratione nitatur, satis nó có
stat, tñ posset dici,ꝙ mulier non manumittat per mari
tum.s.non procuratorem,quia maritus cénsetur habere
mandatú generale à lege.l.Maritus.C.de pcura.vbi Ias.
Vnde ideò prohibet posse manumittere per maritú ex
generali mádato suo:item nec per aliú procuratoré. s.
similem,illud enim importat dictio(alium) .s.habétem
mádatum generale,secus si speciale: & quauis verbum
(posse) videatur ex structura verborum referri magis
ad verbum(mulieré)quasi ei deneger potentia,tñ cùm
aliter subuertantur plures iuris regulæ ,minus videtur
inconueniens restringere verba illius.l.quę est in.C.q̃
restringere regulas generales sine certa róne : aliter. n.
forsan loqueremur,si lex esset in.ff. & esset alicui9 iuris
consulti.Tamen durú esset recedere à verbis illius tex.
præsertim quia videmus in hac manumissione quãdá
iuris rigorem seruisse antiquos,vt dominus ipse manu-
mitteret (credo ego) propter solennia in eá antiquitus
obseruata.Videmus enim, si pater pmittat filio manu-
mittere

mittere vindicta,& volūtatē reuocet, & si filius certior
factus non sit,manumissionem non valere.l. Si pater.in
prin.ff.de manu.vindic.sed clarius probat tex.in.l.Pater
eo.tit.dum ibi tex.facit vim , vt sola electio filio com-
missa sit,cæterùm pater manumiserit.
22 Quintò not.ꝙ manumissio fieri pôt testamento . Sed
in hoc aduertendum est,quia nō debes intelligere de te
stamentaria manumissione simpliciter,vt in tit.C.de te
sta.manu.sed generaliter de quacūq; manumissione , q̄
in testamento fit,siue occasione testamenti:siue directa
sit,siue fideicōmissaria:nam & ea testamētaria dici pôt,
& proculdubio testamento datur: intelligitur ergo hic
de vtraq; vt etiam declarat Azo in Sum.in tit.C.de testa.
manu. directa autem libertas dr̄ , qñ libertas competit
ex testamento sine hominis facto:quæ verò ab hærede,
legatario,vel donatario causa mortis danda est , quam-
uis ex dispositione testatoris talis libertas dicitur fidei-
commissaria,& differentia est in iure patronatus.§. Li-
bertas infrà de sing.re.per fideicom.reli.
23 Sextò not.ibi,Vel per quamlibet aliam vltimam volū-
tatem.ꝙ vltima voluntas non solùm dicitur testamen-
tum,sed codicilli,& aliæ species, de quibus dicetur in
gl.io ver.Quamlibet.
Septimò not.ibi,Semper manumitti solent. ꝙ dictio
(semper) exponitur.i.quolibet tempore.
24 Octauò not.ꝙ ea,quę sunt voluntariæ iurisdictionis,
quocūq; loco & tpe exerceri possunt , secus si sint con
tentiosæ iurisdictionis:intellige tñ quocūq; loco,dum-
modo competenti, quiá.l.fi. ff.de iurisd. om.iudi.habet
» locū etiam in iurisdictione voluntaria,cle.Ne Romani
» §.Porrò de elect.l.fi.C. de eman libe. l. Secundum diui.
» C.de dona.p quæ iura ita dixit Pe.de Ancha.i cōsi 321
Primum dubium.Decius cōsi. 517. Accuratè colum.3..
quamuis magis receptum videatur, inter subditos vo-
luntariam iurisdictionē quoq; extrà territorium exer-
ceri posse,vt de legitimatione tradūt,vt nouissimè Ma-
ria.Sozinn.in cōsil.100.nu.16.lib.2. & alij pleriq;. Non
requiritur ergo,ꝙ pro tribunali sedeat iudex, nec ꝙ ser
uet horas iuris, aut tempora feriarum in ijs , quæ sunt
voluntarię iurisdictionis , vt est manumissio, sed benè
debet esse in loco,in quo illam suā iurisdictionem exer
cere possit . Et pro intelligentia sciendum est, ꝙ illa di-
25 cuntur esse voluntariæ iurisdictionis,quæ partes faciūt
de eorum voluntate absq; eo,ꝙ ad illud possint necessi
tari,& absq; disceptatione partium:contentiosæ astit iu-
risdictionis dicuntur ea,quæ in inuitum redduntur glo.
in.l.2.ff.de offi.procon.& leg.declarat etiam Ias.in.l.1.
C.de sum.trin.& fide catho.colum.18.versi. Mouentur
ista ratione.
In glo.in verb.Ecclesijs Glo.clara est,& tex. allegatus
in.d.l.1.C.de ijs qui in eccle.manu. Sed ad vnum aduer
26 teodum,in quo glo.hic & ibi decipitur , in interpreta-
tione.s.verbi(antistitis) Putat enim gl. vt patet ex expo
sitione ibidem facta de plurali ad singulare, ꝙ intellexe
rit antistitibus.i.Episcopis,& quia nō est nisi vnus Epi-
scopus in ciuitate, ideo exposuit plurale pro singulari.
27 Sed tu dic,ꝙ tex.ibi non intellexit de Episcopis,sed de
parochianis.Sunt enim antistites apud Latinos prima-
rij cuiuslibet templi sacerdotes,& quia Episcopus pri-
marius est sacerdos ciuitatis, ideo etiam ipse potest di-
ci antistes;sed in.d.l.1.ita est intelligendum,nec est vio
landa litera exponendo plurale pro singulari , qñ vult,
ꝙ ipse antistes vice testium subscribat quod & malè in
terpretatur Accur.qui verba illa (vice testium) refert
ad dominos manumittentes,quæ referenda sunt ad ip-
sos antistites,ut dixi.
In glo.in verbo,Vindicta. Quid sit vindicta manumit-
tere,iam suprà in textualibus expositum est , & ex ijs,
quæ ibi dicuntur,apparet glo.hic malè exponere vindi
cta.idest causa cognita.
In glo.i verbo,Inter amicos.Glo.benè dicit, q̄uis Pe.
voluerit duos sufficere argumento. l. Vbi numerus.ff.
de testi.qd̄ est mirandū,cū tex.i.d.l.1.§.Sancimus,& se
q; C.de lati.libe.toll.expressè exigat quinq; testes.
In glo.in verb. Quamlibet. Dum ponit exemplum de
codicillis,nulla est difficultas;dum verò dicit de testa-
mento minus solenni,quod valet inter patrem , & filiū
l.Hac consultissima.§.Ex imperfecto.C.de testa. dic, ꝙ
28 glo.malè dicit;nam q̄uis testamentum imperfectū in-
ter liberos valeat.d.§.Ex imperfecto. tamē siue iure in-
stitutionis,siue per viam relicti aliquid relinquatur ex-
traneo.i.non filio,tale relictum nihil valet , ita est tex.
in.d.§. Ex imperfecto.debet ergo simpliciter intelligi
de codicillis,& qualibet vltima uoluntate perfecta , nō
autem imperfecta , & quæ iure singulari valet tantum
inter patrem,& filium.
In glo.in ver.Nostris.Tex.in Auth.de mād. princi.§.2.
non videtur probare ; alij optimè probant in ancilla cō
cubina & in seruo facto monacho.
In glo in verbo,Serui.Glo.exponit verbum semper.i.
29 quandocunq; : Tu addas,& quocunq; loco,nam de lo
co principaliter.dr̄,quod apertè patet ex tex. Græco in
» quo ita legitur,Seruis aūt libertas dari potest omni tē-
» pore etiam die festo,nec solùm cùm magistratus in p̄-
» torio est,sed etiam cùm is procedit,possumus eū adire
» & manumittere , quod expressè tradit Caius in l. Non
est omnino.ff.de manu.vindi.
30 Quòd autem serui etiam inuiti manumittantur, est
clarissimum:Inductum enim hoc fuit fauore libertatis
vt ciuitas liberis hominib⁹ facilius repleatur,iuxta.l.1.
ff.solut.mat quod etiam patet,cùm inducta fuit neces-
sitas in seruis institutis,vt.s.liberi & hæredes necessarij
essent,vt infrà de hæred.quali.& diffi.§.1.quæ tamen re
gula fallit in casibus notatis per glo. in. l.fin. in verbo,
Nemini,C.de testa.manu.
31 Tertium verò,quod elicit̄ ex glo. est, ꝙ filij inuiti nō
emācipant̄ d.§.Generaliter intelligas, nisi ex iusta cau-
sa,vt(puta)si molesti sint patri,sm̄ cōem opi.Doct.in l.
Quidam cùm filium.ff.de verb.obli.& dicam infrà in ti
tu.quib.mod.ius pat.po.sol.in glo.fi.
In glo.in verbo,trāsitu.Gl.assignat rōnem,ꝙ ideo hoc
potest fieri ita iudice in publicū prodeunte , & non se-
dente pro tribunali,quia hoc poterat fieri sine iudice,
32 & qñ actus potest fieri sine præsentia iudicis,si interue
niat præsentia,sed incompetēter,vel rōne loci,uel tem
poris,actus ille nō vitiatur,& ad hoc solet allegari hęc
glo.pro singu. de quo per Ias.in.l.2.colu 5.ff. de iurisd.
om.iudi. Quamuis hęc ratio vera sit, tñ verior quò ad
tex. nēm videtur ratio,quia hęc sunt voluntariæ iurisdi
ctionis,non contentiosę, vt paulò post innuit gl. Nam
quæ sunt voluntariæ iurisdictionis expediuntur coràm
iudice,etiam nō sedente pro tribunali.l.1.ff.de off.Pro-
con.& leg.At dum gl.dicit,ꝙ ea,quæ iurisdictionis,con
tentiosę sunt, non expediuntur nisi iudice sedēte, & ꝙ
ea dnr̄ contentiosæ iurisdictionis,quę in inuitū reddun
tur,Ias.hic dānat ex eo, ꝙ manumissio etiā redditur in
inuitum.d.l fi.C.de testa.manu.& tamen est voluntariæ
d.l.2.ff.de offi.procons.& leg.Tamen dicas verissimam
esse eam declarationem, nec per hoc alterari naturam
manumissionis,quę à communiter accidentibus reddi
tur in uolentem. Quis enim aspernetur beneficium li-
bertatis nisi planè fatuus , aut peruicax ? ad quem iura
non respiciunt.l. Nam ad ea.ff.de legi. Et quamuis sit
hoc consideratum obiter in.d.l.fin. per hoc non debet
alterari regula.d.l.2.
In glo.Manumittantur.Dic,ꝙ hęc glo.non est Accur.
& in antiquis codicibus non reperitur.
In gl.i verbo,In balneū.Gl.malè dubitat nā tota vis

in eo, q non est in iure, & ꝑtorio, & tribunali, Infert tñ
33 ex hac gl. illud, quod aliàs in disputatione venit, An qñ princeps in aliquo publico gaudio (puta) suę electionis aliquid concedit, an valeat: exemplum, creato Pontifice in conclaui signantur plurima rescripta, dubitatur, an valeant: de quo per Feli. in. c. 1. in. 4. colu. de prob. & tradit nouissimè Tho. Gramma. in suo Voto. 28. col. 3. Ego verò sum expertus, cũ enim fuissem in conclaui in electione Pauli. 3. Pont. max. quamuis, & ipse pontificatus quasi possessionem adeptus esset cum signatura conclauistarum, nihilominus quod in ijs præcibus, & rescripto promissum fuit, pręstitum non fuit.

34 In glo. fi. Exponit glo. theatrum vnde dictum sit dictũ autem est à verbo θεάομαι, quod est videre. Vltimò glo. ampliat, si aliàs quocunq; vadat: nam non est vis in loco ad quem vadit, cùm locus in iurisdictione volũtaria non consideretur, sed tantùm simplex præsentia, quod clarius est expressum in Institutionibus Græcis, in qui-
,, bus vltimo loco additur hæc clausula, Vel eum quauis
,, alia causa in publicum prodijt. & clarius in. d. l. non est omnino. ff. de manu vind.

§. LIBERTINORVM.

1 *Libertinorum alij ciues Ro. alij Latini, alij dedititij, & singulæ species latissimè declarantur*
2 *Dedititij vnde dicti.*
3 *Legitima ætas, legitimum dominium, & legitimus modus manumittendi qui dicantur.*
4 *Aetas naturalis } Dominium naturale } quæ dicantur. Modus manumitendi }*
5 *Latini liberti quibus modis olim fiebant.*
6 *Latinorum libertorum conditio quæ.*
7 *Lex Iunia Norbana.*
8 *Senatusconsultum Largianum.*
9 *Edictum Traiani circa libertos Latinos.*
10 *Dedititiorum conditio quæ.*
11 *Iusta libertas, iusta sententia, iustum pullum, iustus amor, iusta vxor quæ dicantur.*
12 *Iustum significat aliquid vltra legitimum.*
13 *Lex non tollitur per non vsum.*
14 *Principali sublato tolluntur accessoria.*
15 *Subiecto sublato cessant qualitates. Qualitas sine subiecto esse non potest.*
16 *Ciuis verè quis potest effici, quamuis non sit.*
17 *Aureus } Solidus } pro eodem accipiuntur.*
18 *Solidi nummi vnde dicti.*
19 *Aurei valor.*
20 *Filius emancipatus nõ uocat patrem in ius sine venia, etiam si imploretur officium iudicis à filio.*
21 *Liberti vindicta manumissi non reuocabantur olim in seruitutem propter ingratitudinem.*
22 *Libertus quãdo propter offensã reuocetur in seruitutẽ*
23 *Infans etiam in uentre manumitti potest.*
24 *Seruus inuitus manumitur.*

Libertinorũ hodie vna est conditio, sublatis antiquis differentijs dedititiorum, & Latinorum. h. d.

Casus non figuratur: nam ponitur hic tñ correctio. Ius enim antiquum est pro ratione dubitandi, ius autem nouum, & ipsa correctio Iustiniani est fauor libertatis, & vt plures ciuitate Romana decorentur, alia complura absurda per eum considerata in. l. 1. C. de lati liber. toll.

5 In tex. ibi, Libertinorum autem status antea tripartitus fuerat. Huc alludit Ausonius.

Triplex libertas, capitisq; minutio triplex. Erãt enim libertini ciues Ro. libertini Latini, libertini dedititij. Libertini ciues Romani efficiebantur, vt dixi, si vindicta, testamento, vel censu liberabantur, de his omnibus his
,, verbis loquit Caius lib. 1. Institu. Liberti, aut ciues Ro-
,, mani sunt, aut Latini, aut dedititij. Ciues Romani sunt
,, qui his tribus modis. i. testamento, in ecclesia, aut ante
,, Consulẽ fuerunt manumissi. Latini sunt, qui aut p epi-
,, stolam, aut inter amicos, aut conuiuij adhibitione ma
,, numittũtur. Dedititij verò sunt, qui post admissa crimi
,, na supplicijs subditi, & publicè pro criminibus cæsi
,, sunt, aut in quorum facie, vel corpore, quæcunq; indi-
,, cia, aut igne, aut ferro impressa sunt, vt deleri non pos-
,, sint: hi si manumissi fuerint, dedititij appellãtur, sed
,, inter hęc tria genera libertorum ideò ciues Ro. melio
,, rẽ statũ habent, quia testamenta facere, & ex testamẽto
,, quibuscunq; personis succedere possunt: nam & Lati-
,, ni, & dedititij nec testamenta cõdere, nec sibi ex testa-
,, mento aliorum quid dimissum, possunt aliqua ratione
,, vendicare: tñ Latini certis rebus priuilegia ciuium Ro.
,, libertorum cõsequuntur: dedititij verò nulla rõne possunt ad ciuium Ro. libertorum beneficium peruenire.
,, Nam Latini patronorum beneficio. i. si iterum ab ipsis
,, aut testamento, aut in ecclesia, aut ante proconsulẽ ma
,, numittantur, ciuium Ro. priuilegia consequuntur. Hęc
Caius. Latius tñ rem aperuit Theophilus antecessor in Institutionibus nostris, quas ex Latino in Græcum conuertit: ad hunc enim fermè modum rem oẽm explicat,
,, Libertinorum autẽ tripartitò diuisa erat conditio: nam
,, qui manumittebantur aliàs maiorem, & iustissimam li-
,, bertatem consequebantur. & fiebant ciues Ro. aliàs mi
,, norem, & efficiebantur Latini Iuniani ex. L. Iunia Nor-
,, bana, quę conditionem eorum prima reperit. Dediti-
,, tios vero inuenit. l. Aelia Sentẽtia; Ait enim, Si quis tpe
,, seruitutis inciderit in aliquod ex ijs vitijs aut affectus,
,, quæ eadem. l. expressa sunt, veluti, si ob delictum notũ
,, in fronte, aut stigmatis compũctus, vel in publicos car
,, ceres coniectus aut pp delictum aliquod verberibus
,, affectus delictum confessus sit, ac deinde gratia cũ dño
,, inita manumissus ab eo fuerit libertinum dedititium
,, hũc fieri. Dedititios aũt eos nominauit ad exẽplum pe-
,, regrinorum: Nam quondam peregrinorum aliqui, cum
,, Romanis vectigal penderent, sublatis aduersus Roma-
,, nos animis, arma in eos sumpsere. quos collata acie, &
,, dato congressu Romani vicerunt. Etenim cum impetũ
,, fortitudinemq; eorum peregrini sustinere nõ possent,
,, abiectis armis sese dediderunt; at Romani cum ijs hu-
,, manè agentes, vitam quidem ijs cõcesserunt, sed huius
,, appellationis ignominia affectis, vt quia se dedidissent,
,, dedititij vocarẽtur; & hi quoq; igit libertini ex. l. Aelia.
,, Sentẽtia dedititij vocati sunt, vt quorũ turpitudo cõis
,, erat, eorum, & nomẽ cõe esset. Sed dedititij quidẽ iam
,, ex multis temporibus in desuetudinem abierant, Lati-
,, norum verò nomen non admodũ frequens erat in vsu,
,, vnde & Imperator oĩa augere cupiens, & in meliorem
,, statum reducere, duabus constitutionibus veterum er-
,, rores correxit, sublata Latinorum, & dedititiorum con
,, ditione, & iure libertinorum ad pristinã formam reuo-
,, cato, libertinitatẽ oẽm vnius generis fecit, qñ & à pri-
,, mis imperij Roma, cunabulis vna atq; simplex fuit li-
,, bertinorum conditio. i. vt libertinus eandem libertatẽ
,, haberet, quã habebat manumissor, & vterq; ciuis esset
,, Ro. tantũq; in illo differrent, q libertinus esset qui ma
,, numitteretur, q̃uis is, qui manumitteret, esset ingenuus.
,, Et dedititios quidẽ Imperatoris nostri sanctissimi con

stitutio

,, ftitutio fuftulit,quam ad fuggeftionem Triboniani ex-
,, cellentiffimi Quæftoris tefcripfit,& inter decifiones,p
,, quas ueterum altercationes compreffit,in uulgus emi
,, fit:Latinos aût Iuoianos,& oém,quæ circa eos erat,ob
,, feruationem eodem gloriofiffimo Quæftore fuggeren
,, te per aliam conftitutioné è repub. fugauit, quę & ip-
,, fa inter imperatorias fanctiones tefplendet, ut oés iam
,, libertini fint ciues Romani,nullo habito difcrimine in
,, ætate manumiffi,aut in dominio manumiffotis, aut in
,, modo manumittendi, ficut antea obferuabatur.Quid
3 aût id fit,dicere neceffe eft.Tu hæc babeto in modum
,, prçuiæ cuiufdam infpectionis:Eft apud Romanos legi
,, tima ętas,eft & naturalis ętas,eft & legitimum domi-
,, nium, eft & naturale dominiú,eft & legitimus modus
,, manumiffionis,eft & natnralis modus manumiffionis:
4 Et naturalis quidé ętas eft,q̃ minor eft.xxx.annis,legiti
,, ma uerò quę maior eft anno.xxx.nó ꝙ ætatem maioré.
,, xxx.annis natura non agnofcat,qnoniam omnis ętas
,, naturalis é,fed ꝙ fpecialiter lex ętatis,quę annos.xxx.
,, excedit,meminerit,ideo dixi hanc ætatem effe legiti-
,, mam.Eft etiam(vt dixi)naturale dominium,eft & legi-
,, timum dominium:Et naturale dominium dr̃ in bonis,
,, & dñs bonorum dñs legitimum verò dr̃ iure Quiritũ.i.
,, Romanorũ. Romani.n.Quirites à Romulò, à quo ori
,, ginem ducunt,vocantur,& dñs dicitur iure Quiritum
,, dominus. Quòd fi quis vtcunq; dominium habeat, is
,, pleno iure dominus dicitur,vt ambo dominia habens
,, naturale & legitimnm.Eft & legitimus modus manu-
,, miffionis, & naturalis modus manumiffionis: Et legi-
,, timus modus tribus modis procedit, uindicta, cenfu,
,, teftaméto:Et vindicta erat apud magiftratũ facta ma-
,, numiffio.Dicta eft aût vindicta,ꝙ vindicaretur manci-
,, pium in naturalem libertaté,aut à Vindicio quodam,
,, qui,cùm feruus effet,erupturá aduerfus Romanos có
,, iurationem idicio fuo patefecit,publiceq; à Romanis
,, manumiffus eft,& in boorem eius quicunq; apud ma
,, giftratum manumittútur,vindicta manumitti dñr.Quæ
,, aût cenfu fiebat manumiffio,ea bonc in modum pro-
,, cedebat,Cenfus fignificabat tabulam, aut chartam,in
,, qua Romani facultates fuas confcribebant,vt belli tpe
,, pro modo patrimonij fui vnufquifq; conferret.In hoc
,, igitur cēfu cùm iuffu dñi feruns fe liberum fcribebat,
,, liberabatur a feruitute.Teftamento verò,cùm quis fer
,, uum fuum in teftamento liberum effe iuffiffet.Natura
,, les quoq; modi manumiffionis erãt tres, inter amicos,
,, per menfam,& per epiftolam:Et quidé inter amicos,
,, cùm præfentibus amicis quempiam manumittebant:
,, per menfam verò,cùm libertatis dandę gratia feruum
,, cóniuio adhibebant:per epiftolá.qñ aliis in locis agéti
,, miffis literis permittebant, vt liber uiueret.His ita prę
,, cognitis,uideto nunc rem,de qua agimus, Cùm in ma-
,, numittendo feruo tria legitima cócurrebant,ut & ip-
,, fe maior effet annis.xxx.& dñs ei⁹ legitimus effer dñs,
,, hoc eft, ex iure Quiritum,& feruus vindicta, cenfoue,
,, aut teftamento manumitteretnr , nec uitiú ullum aut
,, affectus fubeffet,oino is, qui manumittebat, ciuis Ro.
,, fiebat;q fi cùm nitium oullum fubeffet,tria non con-
,, currebat legitima,qm aut feruns minor erat.xxx.annis,
,, aut dñs bonorum tantùm erat dñs,nec etiam legitimũ
,, dominium babebat, aut procedebat manumiffio per
,, méfam,aut per epiftolam,aut inter amicos,aut duo in
,, terdum defiderabantur legitima, aut etiam oía tria,is,
,, qui ita manumittebatnr, Latinus Iunianus fiebat.Por-
,, ro cùm uitium fiue affectus fuberat,oino is ,qui manu
,, mittebatur,fiebat dedititius.Et hæc quidem olim: Ho-
,, die uerò,cùm(ut dictnm eft)una fit fpecies libertinita-
,, tis,ii,qui manumittunt,oino funt ciues Ro.nec quicq̃
,, curiofius de dominio, modò ue mannmittendi,aut de
,, ętate tractamus.Hęc(ut dixi) ex Theophilo fumpta ad

fcripfimus, quia magis rem ipfam omnem aperiunt,q̃
ea,quę uel ex Inftitutionibus noftris, uel Caii , uel etiā
aliorum fcriptis fumi poffunt.
5 Libuit tñ aliqua addere, quę ex noftris legibus etiā
circa hanc tripartitam libertinorum códitionem fumi
poffunt, vt eft,ꝙ manumiffi per epiftolam Latini(vt.ſ.
dictum eft) efficerentur:id indicant verba Iuftiniani in
l.i.C.de lati.lib.toll. §. Sancimus. vbi Imperator modũ
tradit manumittendi per epiftolam, ut nó Latini,vt an-
tè,fed ciues Romani liberti efficiantur.
Sed & alius modus erat Latinos introducēdi,ex edi
cto diui Claudij.Seueri, vt.f.qui ualida ęgritudine gra-
uati pulicè de domo à dñis eiecti erant,non mandata
alteri eorum curatione, habetur in.d.l.i.§.Sed fcimus.
Quinimmo etiam ii,qui vindicta aut teftamento ma
numittebantnr, aliquando Latini efficiebantur, fi hoc
dñs expreſſerat ĩ manmittendo.d.l.j.§.Illo ꝑculdubio.
Fiebat & Latinus, qui in teftamento fub conditione
liber effe iuffus fuerat,& pendente conditione fuerat
ab extraneo hærede liberatus, tex.eft in.l.i.§.Sed fi fub
conditione.C.de lati.libe.toll.
Remanebat & Latinus,qui in liberali iudicio fupe-
ratus à dño ab alio redimebatur perfoluto domino pre
tio ferui.d.l.i.§.Illud etiam fatis acerbum.
Fiebat & Latinę conditionis ancilla,quæ à dño per-
fonę liberæ nuptui tradita erat confcripta publicè do-
te.d.l.j.§.Sed & fi quis homini.
Qui etiam à domino in actis publicis filius nomina
batur,Latious fiebat.d.l.j.§.Similiq; modo.
Quòd fi dominus deleuiffet,aut corrupiffet inftru-
menta feruitutis boc animo,ut feruus ille liber fieret,
omnino Latinus efficiebatur.§.Illo autem.ea.l.i.ex qua
etiam alii modi poffunt colligi, quibus quis Latinus
libertus efficiebatur.
6 Eorum aût Latinorum erat conditio, ut poft manu-
miffioné liberi uiuerét,in ultimo aût uitę fpiritu aiam
fimul & libertatem amitterent , ut ex verbis Iuftinia-
ni.j.de fucc.liberto.facilè colligit.verba eius hæc funt,
,, Cùm Latinorum legitimæ fucceffiones nullæ penitus
,, erant,qui licet ut liberi uitam fuã peragebant, attamé
,, ipfo vltimo fpiritu fimul aiam atq; libertaté amittebãt,
,, & quafi feruorum,ita bona eorum inre quodammodo
,, peculii ex.l.Iunia Norbana manumiffores detinebant.
quod & teftatur idem Imperator . in.d.l.i.§.i.C.de lati.
,, lib.tol.Quis enim(inquit)patiatur talem effe libertaté,
,, in qua in ipfo tempore mortis in eandem perfonam fi-
,, mul & libertas & feruitus cócurrant,& qui quafi liber
moratus eft, eripiatur nó folùm in mortem,fed etiam
in feruitutem?id quod teftatur etiam in.§.Sed fcimus,
,, ea.l.fed clarius in.§.Illud ibi,Quéadmodũ enim ratio-
,, nabile eft & pretio eum perfrui,& mortis liberti tem-
,, pore denuo eum in feruitutem reducere? & in.§.Simi
,, liq; modo.ibi,Quomodo poteft eũ feruum iterum fal-
,, tem morientem habere?
Emanauerant aût circa Latinos hęc iura, lex Iunia
Norbana,fenatufconfultum Largianum,& edictum di-
ui Traiani:quæ oia iura à Iuftinia.funt fublata,ut idem
teftat.j.de fucc. liberto. & in.d.l.i.Lege Iunia.Norbana
7 cautũ erat,nt manumiffores bona Latinorum liberto
rum iure quodammodo peculij uendicarent:Largiano
8 fenatufcófulto id additum fuerat,ut liberi manumiffo
ris nó nominatim exhęredati extraneis hæredibus ma-
9 manumifforis in bonis Latinorũ pręferrent: edictũ ve
rò Traiani difpofuerat, ꝙ latinus, qui inuito vel igno-
tante patrono ciuis Ro.fuerat effectus beneficio prin-
cipis uiuus quidem duraret ciuis Ro.moriens tñ more
retur ut Latinus, non obftante beneficio Imperatoris.
10 Dedititiorum aût ea erat códitio,nt duráte uita per
petuò feruirent,dum uerò aiam agerent liberi efficeren

tur,& ideo pessimam eorum conditionem appellauit hic Iustinianus, & hunc libertinorũ statum multis antea temporibus in desuetudinẽ abiisse testatur in.l.i.C. de dediti.liber.tollen.vbi vanum propterea libertatis nomen appellat,nullius.l.effectus,nõ prout Accur.ibi perperã exponit,exẽplo chimeræ.Quod aũt disponebatur circa deditios,id oẽ prouenie bat ex.l.Aelia Sentia:ita enim legendum est,nõ Eliesentia.Fuit enim rogata a Sex.Aelio Caulo,& C.Sentio Saturnino, uide tñ quæ dixi latius in Annota.hic. & Alcia.li.i.Parerg.iur. c.xiiij.& omnino.c.xvi.eo lib.

In tex.ibi, Nec dñi manumissoris. legendum est(dominii)nam in dominio fiebat differentia, an simpliciter dñs booorum,vel dñs iure Quiritum esset, & sic erat differentia in dominio,& eius qualitate.

In tex.ibi, Triboniano viro excelso Quęstore nostro. Dixit Quæstorem Tribo.quẽ in proœ. Exquæstorẽ nominauit:quare facilè crediderim Quæstorem & Exquęstorem pro eodem supponere.Nos putamus Tribonianum non Exquæstorẽ à quærendis pecuniis,ut olim dicebantur,sed in ea potius significatione, qua quęstores. quæstionum dicebantur,& quos Pomp.io.l.ii.ff.de ori. iu.quæstores parricidij appellat.Ita aliter sentiebam, donec ex Cassiodoro intelleximus, quisnam Quæstor esset,ut latè docui in Annotatio.nr̃is.s̃.in procemio.

In text.ibi, Latinos Iunianos.Iunianos dixit,eò quòd omnis illa Latinorum obseruatio ex.l.Iunia Norbana processerat.

In tex.ibi,Nec ætatis manumissi. Intellige ex iis,quæ ex Institutionibus Græcis retuli: nam non fiebant ciues Ro. manumissi,nisi manumitterentur post xxx.annum, ut uidistis.

Not.primò, ꝙ libertinorũ status antea erat tripartitus:de quo dicendum est,ut dixi.s̃.in primo textuali.

11 Secundò not.ibi,Iustam libertatem.ꝙ hic uerbũ(iustam)importat idem, quod plenã sicut in.l.i.ff.de testa. dr̃,Testamentum est uoluntatis nostræ iusta sentẽtia.i. plena,& in.l.Si vxor.ff.de adulte.appellat iusta uxor,oĩ legum perfecta solennitate ducta:& iustum pactum ponitur in.l.Stichum.ff.de solutio.i.plenũ & legitimum: & Tibullus dixit iustum amorem , immensum, & oẽs cupidinis uires complectẽtem.& ita intelligit gl.j̃.eo. in uerbo,Oẽs.Non enim iustum simpliciter idem significat quod legitimũ,sed aliquid etiam.vltra q̃uis enim

12 iustum quasi iure factum dicatur,sic habet nescio quandam pleniorem significationẽ,ut.ſ.in eo nihil desit:non ergo legitimus hęres & iustus hæres idẽ significabunt, neq; iustus filius & legitimus:nam natus ex concubina secuto postea matrimonio legitimus est,nõ aũt iustus Iusti enim filii sunt postea nati.l.Cùm quis. §.j.C.de natu.lib Hoc ex Apuleio secundo Apol. colligitur,dum loquitur de patruo,qui fratris filio parabat insidias,ut

„ ei hęres esset, Sciebat(inquit) intestati pueri legiti-
„ mum magis,quàm iustum hæredem se futurum.& dixi hic in Annotatiooibus.

Tertiò not. quòd desuetudo tollit legem:quod not. declara, ut dixi in.§.Igitur.s̃.in procem.in glos.in verbo,Desuetudine.

13 Quartò not.quòd non frequentatio.l.legem non tollit.Superflua enim fuisset correctio , si non frequentatio ipsam de medio sustulisset;de quo dicendum est,ut dixi in. d §.Igitur.

Quintò not.ꝙ ab initio una omnium erat libertas, distinctiones aũt factę inter personas liberas fuerũt postea, ut apertè hic dicitur.

Sextò not ibi,Et oẽm ,quæ circa eos fuerat obseruã

14 tiã.fm Ang.ꝙ sublato principali tolluntur accessoria, & omnia ea,quę ab eo Pendent; facit.c. Accessoriũ.de reg.iu.lib.vj.& dixit Bald.in.l.Imperator.in lectura magna col.pe. uers.Itẽ cassato.ff.de sta. hom.in.l.i.col.iiii. uers.Quęro. C. de inoffi.dona. Deci.in.c. Præterea col. vii.de off.deleg.Et ideo dicebat Maria.Soz.sen. in cõsi. 24 Visis colum.vii.uers.Cùm ergo pędicta lib.i.ꝙ stãte inualiditate appellationis interpositę sub debita forma sequit,quòd nec libellus appellationis, nec processus ualeant;Et clarum est, ꝙ accessorium tollitur sublato principali.ut per Ias.in.l.Si quis mihi.§.suo.

Si testamẽto uu.4.ff.de uulg.&.pupil.Deci.in ꝯsi.198. colũ.pen.decisio.Neap.26. nu.2. Subsistit tamen aliqũ speciali fauore, uide Alex.consi.18.nu.10.lib.vi.

15 Ego potius notarem,ꝙ sublato subiecto cessant qualitates ipsius:nam tolluntur liberti Latini,tollitur ergo subiectũ hoc,& per consequens tolluntur omnes obseruationes & qualitates eorum.§.Seruus.j̃.de capi.dimi.cùm hoc naturale sit,qualitatem sine subiecto stare non posse. l. Si conuenerit. §. Si fundus.ff.de pig.actio. Soz.consi.80.nu.6.lib.iiii.

16 Septimò not.Ang.ex illis uerbis in princ. positis, Et fiebant ciues Romani ꝙ quis potest per ciuitatem effici uerè ciuis illius ciuitatis,q̃uis nõ sit;quod est uerissimum,quia esse ciuem nõ est quid naturale,super quo expediat fingere, sed est qualitas ciuilis, & quæ in iure cõsistit,ut nomẽ iudicat,quam verè statutum,vel lex, aut beneficium ciuitatis introducere potest.l.Aedifica l.Prouinciales.ff.de uerbo.sign.l.In orbe Romano.ff.de statu homi.declarat Ias.in.l.Si is qui pro emptore.in man.fictionis inductiuæ nu.194.ff.de usucap.cum.fi.De ci.in consi.183.Et diligenter col.pen.versi.Item in c.Nouit.colum.viii.de iudi.

In glos.i.Glo.malè infert ad seruos, nam in seruorũ conditione nulla est differentia.s̃.de iure perso. §.In seruorum.nec.l.i.C.de nudo iur.Qui. toll. aliud facit,q̃ ꝙ remouet differentiam illam, quæ erat inter dominium ex iure Quiritum, & dominiũ in bonis, & sic dominiũ naturale,& dominium legitimum;quod apertius declaratur ex tex.Institutionum Grǽcarum Theophili,q̃ ex alio loco,quem uiderim.

In gloss.in uerbo, Dedititiorum numero.Iam suprà in textualibus dictum est.& qui essent dedititii,& quæ esset eorum conditio.ut.ſ.q̃uis liberi fieri debant,in ultimo autem spiritu consequebantur libertatem Latini uero contrà, & declaratur.j̃.de succ. lib.in fi.quod declara,ut dixi.s̃.

In glo.in uerbo.Libertinus.Glo.intendit enumerare beneficia patronorum, & enumerat plura.Est plenior. gl.in.l.fi.C.de bo.liber.ad quam recurrendum est.

Hæc glo.in prima sui parte satis clara est not. tñ dũ dicit,ꝙ aurei de quib⁹ in.d.l.pe.& fi.ff.de in ius uo.pro solidis accipiuntur,ut.j̃.de pœn.te m.li.§. fi.ubi text.loquens de hac pœna uocatis patronum in ius sine uenia dicit eam esse solidorum quinquaginta,tex.aũt in.d.l. pen.dicit pœnam hanc esse quinquaginta aureorum.un-

17 de manifestè colligitur,ꝙ pro eodem supponunt In Institutionibus tñ Theophili in.d.§.fi.dicit de aureis;nulli enim dubiũ est,quin solidus genus sit nummi,illi q̃; pro aureo sumi,ut patet etiam.j̃.de obli.quæ ex quasi deli.nasc.ubi Iustinianus appellat aureos,quos Vlpia.in l.Si uerò plures §.Pretor ait.ff.de his q deiece. uel effu.

18 solidos appellat.Dicti autem sunt solidi,ut annotauit Budæus ex Lampridio, quia iusto & integro pondere erant percussi, non autem dimidiati, aut trientales,ut latius Budæus in Annota.in Pandectas.in.l.Qua uulgò ff.de ædili.edic. & in.l.Moris.ff.de pœnis.Quod aũt sit

19 pretium aurei docet Alcia.lib.iii.Dispun.c. ix.ex.Tranquillo & Tacito.Inquit enim Tranquillus in Othone, ipsum excubanti cohorti diuidere solitum,quoties coena principẽ acciperet,uiritim aureum unum:quod scribens Tacitus lib.xvii.cẽtenos sextertios dedisse Othonem

nem testatur. Quare pœnam hanc qninquaginta aureorum qninqne sextertia esse non est ambigendum, vt hodie pœna hæc sit plus minus scutatnrum aureorum centum & vigintiquinque:mille enim sextertium duas auri libras cum dimidia conficere iam pęnè communiter est receptum.

20 In ea glo.ibi,Et eadem intelligantur &c.Verum est, q̄ filius emancipatus non potest in ius vocare sine venia patrem.d.l.fi.quia licet emancipatio liberet à patria potestate,non tamē liberat,nec tollit reuerentia, quæ patri naturaliter est debita,ut in simili dicit tex.de liberto in.l.Sed si hac.§, Patronū.ff.de in ius uo. & idem est in filio in potestate in omnibus casib⁹,in quibus inter eum & patrem posset esse iudicium,ut dicit gl.in.d.l.fin.& non solùm si actio intentetur cōtra patrem,sed etiā si officium iudicis contra ipsum imploret à filio tā ĩ potestate,q̄ emācipato,gl.in.l.Cogi.§.Si pater i uerb. Obsequiū.ff.ad Trebell.in.§.Pœnales.j.de actio.in glo. fi.cum si.ut per Decium in.d.l.fi.in.ii. ont.

In ea.glo.ibi,Item reuocatur:Ingratitudinis & offense causa cautum erat,vt liberti in seruitutem redigeren
21 tur.d.l.Si manumissus.quod tū in manumissis vindicta non habuisse locum colligit Alcia. ex verbis Taciti,vt ont.s.in.§.prace.in textualibus.ubi.vide.

22 In ea.glo.in fi.Hæc gl.cōiter reprehenditur ĩn.d.l.fi. vt alias hic annotaui,& vera resolutio est,q̄ aut patronus remisit ius patronatus,& ex leui offensa non reuocatur in seruitutem:aut non remisit,& etiam ex leui reuocetur:primum probatur in Auth.vt libe.de cæter.§. j.&m in.d.l.Si manumissus.quæ ita ad concordiam reducuntur ibi per glo.& Syl.& alios.

In glo.in ver.Altercationes.Glo.allegat simile de seruo manumisso à proprietario, quia liber est,tū seruire cogitur vsufructuario,ne alteri per alterum iniqua cōditio inferatur:hic aūt seru⁹ est perpetuò,tū in vltimo vitæ spiritu libertatem consequitur:habet ergo libertatem in diem certum an, sed incertum quādo collatam, non q̄ sit suspensa,sed effectus & executio eius collata est in illud tempus.

23 In glo. in uer. Discrimine.Habet ex gl.q̄ infans ēt in vētre manumitti pōt ea rōne,quia quò ad cōmoda censet natus.d.l.Qui in vtero ff.de sta.homi. Neq; hoc in
24 conuenit,cum enim inuitus possit manumitti l.fi.C.de testa.manu.ergo ignorans,regula Qui potest inuitis.ff. de reg.iur.& per consequens infans.

In ea.ibi,Nec dñi manumittētis.Glo.supplet,dūmodo fit in.xx.anno.d.§.Eadem.& malè,nam non legendū est(dñi)sed dñii vt patet ex tex.Institutionum Græcarū s.relato, & ideò declaratio illa de.xx. annis nihil facit, q̄uis possit saluari etiam,ut intelligamus non habito discrimine ætatis manumissi, uel manumissoris: Tū plus placet altera opinio,qnia,ut uidistis,tria ætas (sunt,dominiū,& modus,in quibus tribus loquitur hic iste tex. ex quo Græcus ille sumptus est.

In ea.glo.in.fi.Dic,q̄ nihil interest in modis manumittendi.s.an per legitimos,uel per naturales,& sic an illis tribus censu,uindicta,& testamēto,an uerò naturalibus, & illis per quos olim Latinus efficiabatur.s.per epistolam , conuiuium , inter amicos, & alios,quos.s. notauimus ex.l.i.C.de lati.lib.toll.& ita debes declarare hanc.glos.

In gl.in verb.Additis.De hoc diximus in textualib⁹.

Glo.interlinearis in præsenti exponit.i.in consuetudine,& malè exponit:debet enim intelligi simpliciter, idest nunc temporis sola est ciuitas.Romana.s.quò ad libertos , qnia omnes sunt ciues Romani , non facta amplius distinctione Latinorū.& dedititiorū,ut. s.eo. §.uersicu.Et omnes.

QVI. EX CAV. MAN. NON LIC. RVB.

COntinuatio clara est ex prin.tex.nostri,dum dicit,Non tamen cuicunq;. Supra enim dictum fuerat de modis manumittendi , & in §.fina.s. titu.j. versi.Et omnes dictum fuerat, quod non habita consideratione ætatis manumissi, aut dominii manumissoris,aut modi manumittendi,omnes,qui manumittebantur,libertatem & ciuitatem Ro. consequebantur: vnde poterat probabiliter dubitari, an quilibet posset manumittere:Locutus enim est in superiorib. Imperator de personis manumissorum,& de mō manumittendi,modò restabat uidere de personis manumittētium: Et quia edictum est prohibitorum certarum personarum,ideo negatiuè ponit de iis personis,quæ prohibentur,quia qui non reperitur prohibitus manumittere, intelligitur à iure permissus.

NON TAMEN.

1 *Libertas semel collata nō reuocatur, nisi ex magna cā.*
2 *Dominus quilibet non potest manumittere.*
3 *Libertas data in fraudē creditorum nō ualet ipso iure.*
4 *Clausula, Nihil agit, importat nullitatē actus ipso iure.*
5 *Ratio hæc ualet: Hoc non potest fieri, quia.l.prohibet.*
6 *Actus pius factus in fraudem alterius non valet.*
7 *Lex si resistat, anullatur etiam actus pius.*
8 *Contractus an fiant in testamento, & an reuocato testamento reuocentur contractus.*
9 *Pignus constituitur in testamento.*
10 *Duo rei possunt fieri in testamento.*
11 *Pax potest celebrari in testamento.*
12 *Libertatis datio in fraudem creditorum, q̄uis nō noceat creditoribus, nocet manumittenti.*
13 *Allegare quis non potest turpitudinem suam, etiam quòd actus esset nullus .*

Diuide ut hic per alios.Lege Aelia Sentia prohibetur dñs non soluendo manumittere.h.d. & sumptus est tex. huius prin. ex Institu. Caii. libro.j.c.j. ubi sunt ferè hæc uerba.

Casus ita potest figurari:quia suprà uisum est,quòd in danda libertate relaxatæ sunt habenæ ab Imperatore, ita quod non solùm plurimi additi sunt modi,quibus quis ciuis Ro. fieri potest , sed etiam remota omnis Latinorum & deditiorum distinctio, & hoc nulla alia rōne,q̄ publico fauore tum libertatis,tū publicę utilitatis,ut ciuitas liberis hominibus repleatur & ciuibus l.i.ff.solu.matr.unde pariter codē fauore subsistente videbatur dicendum,q̄ liceret unicuiq; dare seruo suo libertatem,cum in re sua quilibet sit moderator & arbiter.l.In re mandata.C. manda. maximè , quia lege.xii.
25 tab. cautum erat, Vti quis legasset suæ rei ita ius esto. quibus uerbis latissima potestas lata est,& hęredis instituendi,& legata & libertates dādi,tutelas quoq; constituēdi.l. Verbis.l.ff. de uerb.sig.Vt enim inquit Cic. pro.L.Cor.Balbo,hæc sunt firmissima fundamenta nostrę libertatis sui quęq; iuris & dimittendi & retinēdi esse dñm.Tū contrarium dr̄,q̄ non cuiq; hoc licet, nā si quis, dum soluendo non est in fraudem creditorum manumittat,nihil agit quia id prohibet.L. Aelia Sētia. Quāuis enim quilibet ad eius libitum sua re uti possit,

ita tñ uti debet, ne alteri iniuriam faciat, quia alteri per
alterum non debet iniqua conditio inferri: Vnde etsi li
bertati plurimum debeamus, vbi fraus adhibetur, odiũ
fraudis absorbet oẽm libertatis fauo: ẽ. Cùm enim nul-
lo alio maiori vinculo resp. retineatur, q̃ fide, nulla aũt
fides esse possit, nisi sit solutio rerũ creditarum, vt in-
quit Cic. lib. ij. de Offi. igitur nõ est mirum, si lex Aelia
Sẽtia prohibuit alienationem in fraudem creditorum.
Preterea qui non est soluendo, & disponit de bonis ab
eis possessis, nõ potest dici disponere de bonis ꝓprijs,
cùm nihil dicatur esse in bonis nostris, nisi quod dedu
cto ære alieno superest. §. fi. ĩ. de leg. fal.
Sed dubitatio alia insurgebat, an manumittens in
fraudẽ daret libertatẽ: Nam videmus, ꝙ alienata in frau
dem creditorum valent, licet rescindi possint. §. Item si
quis in fraudẽ. ĩ. de acti. vnde videbať valere datio liber
tatis, ut tñ rescindi posset: Tñ hic contrarium dr̃, ꝙ est
nulla datio ipso iure: ita enim important illa uerba, Ni
1 hil agit: Ratio aũt ea est, quia libertas semel collata nõ
reuocatur nisi ex maximis causis. l. Si ex causa. §. fi. cum
l. seq. ff. de mino. ideo lex ipso iure impedit ab ipso ini-
tio validitatem dationis, vt alias diximus.
2 Not. primò, ꝙ non oĩs dñs manumittere potest: pro-
hibetur enim in certis casibus, de quibus in hoc titulo
specialib⁹ rationibus, ut est in primo casu ratio fraudis
iniuriæ alterius, ut dixi. s̃. in positione casus.
3 Secundò not. ꝙ libertas data in fraudem creditorum
non valet ipso iure: ratio autem assignatur in tex. quia
lex Aelia Sentia impedit libertatem, & sic quia lex
ipsa resistit validitati. ratio aũt rationis est illa, ne credi-
toribus fiat iniuria, & vt rerum creditarum solutio fiat,
vt dixi, Annullatur aũt ipso iure, nõ aũt per rescissionẽ,
ut alia, ex rõne. s. allegata uidelicet, quia libertas non re
uocať nisi ex maxima causa. Videtur enim satis absonũ,
ut ille, qui semel liber fuit, rescissa datione libertatis re
digatur in seruitutem.
4 Tertiò not. ꝙ ista uerba, Nihil agit, important nulli-
tatem actus ipso iure maximè concurrentibus verbis
seq. Quia lex &c. de quibus uerbis alibi latius dicemus:
eorum declarationẽ attigit Alcia. li. iiij. Parerg. c. xiiij.
Ista enim uerba faciunt, ut ipso iure nullitas inducatur
l. fi. ibi, Nihil agit. ff. de lib. & posth. l. Fideiussor. ff. de ne
go. gest. Corsettus in sing. in uer. Nihil agit. vbi ad hoc
allegat tex. in. l. Nisi. ff. de tutel. et ratio. distrah. et ibi
Bal. qui idem notat.
5 Quartò not. ꝙ ualet hæc ratio, hoc fieri non po-
test, quia lex prohibet de quo dicetur in glo. fi.
6 Quintò not. ꝙ actus pius factus in fraudem alterius
nõ ualet: est e enim datio libertatis actus pius, ut dixi. s̃.
ti. j. §. Multis. in. j. not.
7 Sextò not. ꝙ quando. lex resistit actui, actus etiã pius
annullať ipso iure: resistebat. n. hic lex Aelia Sẽtia, ideo
annullať ipsa datio. Quoties enim lex resistit alicui rei
nihil ex ipsa re oriri potest, nec aliquis effectus insurge
re. l. Cũ lex. vbi Bar. ff. de fideiusso. l. Si nõ fortè. in prin
ci. vbi Ias. in. iiij. not. ff. de cõdi. indebi. facit tex. in. l. Nõ
dubium. C. de legi. reliqua ueniunt declaranda in glo.
In glo. j. Quis dicatur in fraudẽ manumittere, decla
rat tex. ĩ. eo. §. In fraudem ubi dicetur.
In glo. ii. Glo. ampliat & declarat, vt hoc verum sit tã
inter uiuos, q̃ in vltima voluntate dummodo in vltima
voluntate nõ instituatur, nam institutio vnius valet, vt
ĩ. §. proximo, & de libertate testamento in fraudem reli
cta loquitur tex. in. d. l. Si mortis. ff. qui & à quibus.
8 Ex hac glo. Christo. & Ias. sumere videnť, ꝙ cõtractus
possunt fieri in testamento, sed malè hoc ex glo. nostri
eliciunt: nam hic nõ agitur de datione libertatis ꝑ viã
contractus sed testamẽti (puta) per viam legati, vel fidei
commissi, iuxta tex. in. d. l. Si mortis. vnde non expedit
aggredi materiam illam tam tritam & inculcatam, quũ
contractus possint fieri in testamento, & an reuocato te
stamento reuocentur, de quo per Doct. in. l. Hæredes pa
lam. ff. de testa. in. l. Cùm antiquitas. C. eo. tit. in quo tñ
cõis conclusio est, ꝙ cõtractus possunt fieri etiam in te
stamento, vt ibi habeť, & ideo in testamento constituiť
pignus. l. Non est mirum. ff. de pigno. actio. Fiũt duo rei
10 l. ea ff. de duo. reis. Celebratur par. Bart. in. l. Non solum
11 §. j. ff. de inior. Bal. in. l. Si tibi. §. 1. ff. de. pact. cum si. ut per
Alexan. & Ias. in. d. l. Cùm antiquitas.
In glo. in verb. Nihil agit habes duo ex hac glo. pri-
mum, ꝙ datio libertatis facta in fraudẽ creditorũ quò
ad credit ores est ipso iure nulla, ex ea rõne, quia liber-
tas non facilè nec temere reuocanda est, ut dicit tex. in
l. Si ex causa. §. fi. cũ. l. seqnen. ff. de mino. quę fuit rõ, qua
re lex Aelia Sentia mota fuit ad impediẽdam ipso iure
libertatẽ, ut dictum est, quam rõnem seq. oẽs hic, & fuit
originalis rõ gl. in. l. Si noxali iudicio. l. uer. Ipso iure in
fi. ff. de noxa. & declarat Ias. in. §. Item si quis in fraudẽ.
ĩ. de actio. colum iii. versic. Aduerte etiam.
12 Secundum est, ꝙ q̃uis in fraudem creditorum colla
ta libertas nõ valeat ipso iure, tñ in præiudicium dãtis
valet, qui si soluat æs alienum creditoribus, non potest
libertates reuocare & retractare: nam dicẽdo se fecisse
in fraudem creditorum nõ auditur. d. l. Si creditoribus
13 C. de ser. pigno. dato manu. rõ est, qa allegaret turpitu
dinem. suam, & ueniret contrà factum proprium: nam
etiam ꝙ actus sit nullus, quis non potest uenire contra
factum suum, præsertim si allegat turpitudinem suam,
tex. ẽ in. l. Transactione. vbi Ias. & alii. C. de transact. opti
mus tex. in. l. Cùm profiteatis. C. de reno. dona. vbi ita di
„ citur, Cùm profitearis te in fraudem alterius donasse,
„ professionem inhonestã continere intelligis. in. l. Si cre
„ ditoribus. C. de seru. pign. dat. manu. dum inquit, Nam
„ ipse manumissor, si fraudem se fecisse creditoribus, ut
„ reuocet libertates, audeat dicere, audiri non debet,
nec hæredes eius.
In glo. fi. Gl. allegat fi. tex. in. §. Furtiuæ. ĩ. de vsuca. ad
hoc, ꝙ bona sit ratio, hoc est nullum, quia ita lex dispo-
nit quimmo nec melior rõ assignari potest, q̃ ab autho-
ritate legis, quæ est authoritas necessaria: sed quare lex
velit, alia est consideratio, & dicimus legem potius im
pedisse principium libertatis, q̃ induxisse, ut q̃uis de li-
bero deuenire deberet in seruitutem: facit ad hoc tex.
in. l. Prospexit. in princ. ff. qui. & à quibus. Et ꝙ valeat
hæc ratio, quia ita placuit, est tex. in. l. Qui in aliena. in
prin. ff. de acquiren. hære.

§. LICET AVTEM.

1 Soluendo uel non soluendo. esse quis dicatur.
2 Defunctus qua iniuria, et quomodo afficiatur, quando eius bona uenduntur, eò ꝙ non erat soluendo.
3 Nouiter declaratus §. ex Cicerone.
4 Argumentũ de actibus inter uiuos ad ultimas uoluntates ualet, ubi est eadem ratio.
5 Paria sunt, ꝙ hæres non sit scriptus, uel ꝙ sit scriptus & nolit, uel non possit adire.
6 Seruus institutus à domino necessarius est, & consequitur libertatem, etiam si de libertate dominus non fecerit mentionem.
7 Expressum dicitur quod ex expresso colligitur, & quod errore omissum est.
8 Scriptum dicitur quod elicitur & infertur ex uerbis scriptis.
9 Expressum d. l. dicitur, quod imaginatum est fuisse intẽtionis, cõdẽtis, hoc tamẽ dicitur ur. propriè expressum.

10 Qui

10 *Qui uult consequens uult etiam antecedens.*
11. *Argumentum à uerisimili ualet.*
12 *Verisimilitudinis quanta sit uis.*
13 *Præsumptio est, quod quis uelit facere actum ualidum.*
14 *Præsumptio ualiditatis actus præualet cuicunq; præsumptioni.*
15 *Donatio non præsumitur, etiam si alias actus corrueret.*
16 *Hæres non præsumitur grauatus de redimenda re aliena, etiam si alias legatum corruat.*
17 *Actus potius præsumitur inualidus, quam quod uerba nimium improprientur.*
18 *Interpretatio non est capienda, per quam uoluntas alicuius impugnetur.*
19 *Mens præualet uerbis: quod declara, quando ex uerbis duci potest.*
20 *Seruus institutus à domino non soluendo quando & quomodo consequatur libertatem.*
21 *Trimembris distinctio.*
22 *Seruus à domino institutus quibus casibus non sit hæres necessarius.*
23 *Paupertatis ĩtuitu plura cõceduntur ꝑter regulas iuris.*
24 *Pauperum causæ ante omnes sunt expediendæ.*
25 *Pauperi carcerato iudex prouidet de alimentis & tabellionibus sine sumptu.*
26 *Pauper, qui propter inopiam non appellauit, uel appellationem non est prosecutus, restituitur.*
27 *Paupertas inducit suspitionem affectationis in tutela, & quare.*
28 *Paupertas derogat fidei testis.*
29 *Vel pro saltem.*
30 *Quæ nõ possunt uerificari in præsenti, uerificãtur in ꝑteritum per subauditum intellectũ uerbi (quondã.)*
31 *Concesso uno censetur cõcesum omne illud, sine quo illud esse non potest.*
32 *Serui instituti à domino, quibus libertas data nõ est, qua ratione & æquitate fiant liberi, & quomodo dicatur constitutum à Iustiniano.*

Diuidi hic §. in quatuor partes. in prima ponitur dictum, in secunda ratio, in tertia ampliatur illud dictum, in quarta ponitur ratio ampliationis & extensionis.

Dñs non soluẽdo habet potestatẽ instituendi seruũ cum libertate in ꝑiudiciũ creditorũ, qui simpliciter institutus oĩno liber est. h. d.

Casus ita figurari potest: instituto seruo hærede cum libertate à debitore non soluendo, dubitatũ fuit de validitate institutionis: & rõ dubitationis ea erat, quod l. Aelia Sentia resistebat dationi libertatis factæ in præiudiciũ creditorũ, vt patet. §. in princi. contrarium tñ decidit ex eadẽ. l. Aelia Sentia, qua quis cautũ esset, quod ij, qui consilio & re ipsa fraudabant creditores dando libertates, nihil agerent & frustra darẽt libertatẽ, tñ disposuit etiam, quod qui nullum alium hæredẽ habiturus erat verisimiliter, cùm hæreditas soluendo non esset, posset vnum tñ seruum cũ libertate, vel etiã sine ea simpliciter hæredẽ instituere, qui & liber oĩno, & necessarius hæres efficeretur & hoc disposuit suadente æquitate, vt ij, qui vitam sine ignominia egerunt, possent ẽt morientes consulere famæ suæ post funera, ad hoc, sine vẽditis sub eorũ noĩe bonis ipsorum hac ignominia afficerent, quæ quanta sit, mox dicet. Voluit enĩ. l. Aelia Sẽtia, vt effugere possent debitores hanc notã hoc velamine, vt potius sub serui illius hæredis noĩe bona sub hasta veneant, quàm defuncti. Nam quamuis creditores vnius serui iacturã patiantur, hñt tñ hoc cõmodum, quod & hñt hæredẽ certum eorum debitorem, quẽ conueniant, qui si eorũ satisfactionẽ differat, possint etiam illo inuito hæreditaria bona proferre vendendã: quam facultatẽ, vt dixi, lex restringit ad vnũ tñ seruum, quod si sine libertate sit hæres institutus seruus, oĩno liber fit ex præsumpta mẽte testantis, qui omittẽdo dationẽ libertatis videtur id voluisse, sine quo illud, quod clarè voluit (institutionem. s. hæredis) fieri nõ potest. l. Illud. ff. de acqui. hære. cum si.

1 In tex. ibi, Licet aũt dño, qui soluendo non est. Soluendo esse dicitur ille, qui tot habet in bonis, vt ex ijs possit oẽ æs alienum exoluere. l. Soluendo. ff. de verb. signi. & est antiquissima & frequens elocutio penes iureconsultos: id quod etiam Liuius vsurpauit lib. j. belli Macedo. Cùm & priuati (inquit) equum postularent nec tñ soluendo æri alieno respub. esset, quod mediũ inter vtile & æquum erat decreuerunt. Et soluendo nõ esse, vsus est Cic. Phil. secunda. Nec tu soluendo eras, nec te vllo modo, nisi euersa repub. fore incolumem putabas. & ad Atti. lib. iiij. Pro quo quidem etiã spõsor factus, & nimirum id fuit, soluendo enim non erat. Alibi soluendo non esse dicitur, qui non habet bona in territorio, vt per Bald. in c. Ex ratione. col. i. de appel. vbi Deci. col. ix. qui plura cumulat, illud tamen est ratione materiæ subiectæ.

2 In tex. ibi, Ne iniuria defuncti afficiatur. Quænam
3 esset hæc iniuria, satis colligitur ex Cic. in Oratione pro P. Quintio, dũ inquit, Ergo Hercule cuius bona ex edicto possident, huius oĩs fama & existimatio cum bonis simul possidet, de quo libelli in celeberrimis locis proponũtur, huic ne perire quidem certè tacitè obscureq́ conceditur, cui magistri fiunt, & domini constituũtur, qui, qua lege & qua conditione pereat, pronũcient, de quo homine preconis vox prædicat, & pretium conficit huic acerbissimum, viuo videntiq́, funus ducitur, si funus id habendum sit, quò non amici conueniunt ad exequias cohonestãdas, sed bonorum emptores, vt carnifices ad reliquias vitæ lacerandas & distrahendas. Ex Asconio enim in toga candida satis colligitur, eum notari solere à Cens. cuius bona venissent ob æs alienum sic enim inquit loquens de Anto. Hũc Antonium Gellius & Lentulus Cons. sexennio, quo hæc dicerentur, senatu mouerũt, causasq́ subscripserunt, quod socios diripuerit, quod iudicium recusauit, quod propter æris magnitudinem prædia mancipauit, bonaq́ sua in potestate non haberet.

Not. j. sm Ange. in d. § in prin. huius tituli, quod quædam permittunt in vltima volũtate, quæ non sunt permissa inter uiuos: nam non licet inter uiuos manumittere in fraudẽ creditorũ, instituere tñ seruũ in fraudem eorũ possumus: sed rõ est illa, quam. s. dixi, & quã ponit tex. quæ non habet locum inter viuos, ideo. l. Aelia Sentia id stante rationis diuersitate diuersimodè disposuit: ua-
4 let enim argumentum de actibus inter uiuos ad ultimas uoluntates, & ecõuerso. l. Seruum. §. Eum qui. ff. de lega. i. Dec. in. l. i. in. iiij. not. C. de insti. & sub. sed tunc uẽdicat sibi locum argumentũ, quando identitas rationis concurrit, alias stante rationis diuersitate cessat argumentum secundum Dy. & Imo. in. d. §. Eum qui vbi Ias. & alij.

Secundò not. quod dñs non soluẽdo potest sibi hæredẽ Instituere seruum suum unum tantum. s. ut sit illi hæres solus & necessarius. Quis aũt dicat non soluẽdo, declaratum est. s. in textualibus: quod unum tñ & non plures instituere debeat, & quo modo declarabit. j. i glo. in uerb. Seruum. seruus autẽ necessarius ideo dicitur, quia siue uelit, siue nolit, cogitur hæres esse, & habetur. j. de hære. quali. & diff. §. i.

Tertiò not. quòd lex permittit, ut egenus, & non soluendo,

ſoluendo poſſit eius creditoribus pręiudicium hoc
afferre pretij vnius ſerui inſtituti:quod tam ęquitate il
la ſuadente fecit,ne bona dñi ſub eius noie uendenda
& ſubhaſta nda ſint,q̃ eò ꝙ hoc commodum conſequū
tur creditores,ꝙ habent quem conueniant certum de-
bitorem,qui ſi non ſoluat,aut ꝓcordet creditores,poſ-
ſunt eius nomine bona vendenda proſerre.
5 Quartò not.ꝙ pro eodē habentur, ꝙ nō ſit ſcriptus
hæres,vel ſit ſcriptus,& nolit,vel non poſſit adire:nam
oibus his caſibus res ad cauſam inteſtati deuenit,vt ha
betur.j.de hære. quæ.ab inteſt. defe.in prin.
Quintò not.ibi,Valde proſpiciendum erat,vt egētes
hoies,ꝙ pauperibus ſubueniendum eſt,& ꝙ paupertas
prodeſt,de quo dicemus in glo.in verb. Egentes.
Sextò not.ꝙ ſeruus inſtitutus à dñ o nō ſoluendo ob
cōmodum libertatis,quā ex inſtitutione ſiue expreſsè
ſiue tacitè cōſequitur,tenetur ſatisfacere creditoribus
hęreditarijs,& ſi non ſatisfacit,bona debitoris,quę per
aditionē ſunt effecta ſua.l.j.§.Veteres. ff. de acqui. poſ.
poſſunt vendi.
Septimò not.ſecundum Ange. ꝙ iniuria & dedecus
eſt defunctis non habere hæredes:quod not: malè elici
tur ex hoc tex.nam iniuria,qua afficitur defunctus, eſt,
non ꝙ deficiat hæres, ſed ꝙ bona ſub eius nomine ſub
haſtentur:patet ex proximè præcedētibus verbis, dum
dicitur Creditores res hæreditarias ſerui nomine ven-
10 dant,ne iniuria defunctus afficiatur:Iniuria ergo eſt il
11 la,q̃ in textualibus proximè attigi, non ꝙ ſine hærede
decedat.Verum tamen eſt,ꝙ intereſt defunctorum ha-
bere ſucceſſores.l.Et quia.ff.de interr.actio.Tamen per
hoc non afficitur iniuria qui decedit ſine hęrede. Pro-
uidet enim lex inteſtatorum hæreditatibus,nō tantum
vt ſatisfiat defunctis,q̃ creditoribus,quod patet ex ſuc-
ceſſorio edicto,quod nulla alia rōne introductū eſt, q̃
ne bona diutius vacent in præiudicium creditorum.l.i.
ff.de ſucc.edic.Deceptus tñ eſt hic Ang. in interpreta-
tione huius iniuriæ authoritate gl.in.l.Et quia.ī prin.ff.
de interr. actio. quę ſimiliter intelligit hunc tex. hoc
modo,& malè, vt in textualibus apertiſsimè demon-
ſtratum eſt.
Infert Ang.non eſſe lędēdam famam hoīs poſt mor-
tem,nec iniuriam inferendam cadaueri, quæ non ſunt
pertinentia ad terminos noſtros,ideo pertranſeo.
6 Octauò not.ꝙ quoties dñs,ſiue ſoluendo, ſiue non,
inſtituit ſeruum ſuum hæredem,ille neceſſarius hæres
eſt,& libertatem cōnſequitur,ſiue libertatem inſtituē
do dñs dederit expreſsè,ſiue dationem eius omiſerit.
Nonò not.ꝙ quando dominus inſtituendo ſeruum
omiſit dare libertatem,ſeruus inſtitutus conſequitur
libertatem potius æquitate & humanitate quadā ſua-
dente,q̃ ſtricto iure:quod tamen mihi videtur falſum,
nam tam ex argumento à veriſimili, q̃ ab antecedenti
neceſſe eſt intelligere etiam ſtricto iure libertatem da-
re voluiſſe,ſine qua,via electa eſſet,per quam inſtitutio
ipſa nihil valeret,& ſua diſpoſitio impugnaretur,& exi
tū nō ſentiret,actusq́; eſſet penitus fruſtratorius : cum
ergo quilibet iura ſcire pręſumatur,ſciatq; ea de cauſa
nullum proprium ſeruum ſine libertate inſtitui poſſe;
inſtituendo ſimpliciter,proculdubio videtur etiam li-
bertatem dare uoluiſſe,hocq́; expreſsè colligitur ex di
7 ſpoſitione expreſſa inſtitutionis,& expreſſum etiam di
citur illud,quod ex expreſſo colligitur,præſertim quod
colligitur ex verbis expreſſis Bal.in.l. Ad probationem
la.j.C.de proba.Ange.in.l.Prętor ait.ff.de ope. no. nun.
Quod enim ex uerbis ſcripturę apparet errore ſcriben-
tis eſſe omiſſum,id habendū eſt,ac ſi expreſſum foret,
vt hic,in.l.j.vbi Bar.ff.de hære.inſti. in. l. Cùm pater.§.
Cùm imperfecta. ff. de leg. ij. Pau. de Caſt. in conſi.vj.
8 Pro euidētia.Et alias dicimus,ꝙ illud, quod infertur &
elicitur ex verbis ſcriptis,dicitur eſſe in ſcriptis,ut pro
batur in.l.j.§.Sin antē.ff.de hære.inſtit.& quod ibi Bar.
not.Ang.in.l.Quoties in prin.per illum tex.ff.eo.tit.tra-
dit Deci.in conſi.68.col.iiii.Et videmus,ꝙ expreſſum à
9 l.dicitur,quod imaginatū eſt fuiſſe intentionis conden-
tis.l.vt not.j.de legi.patro.tute.ibi,Crediderūt veteres.
& eſt glo ſingu.in.l.Tale pactum.§.fi.vbi Doct.ff.de pa-
ctis.ita in terminis voluit Alex.conſi.46.Pōderatis col.
j.lib.ij.in conſi.29.lib.vj.Vnum tamen notabis, ꝙ hoc
dicitur expreſſum impropriè:quod enim ex mente &
coniecturis expreſſum dī,id impropriè eſt,& ꝓbat tex.
noſter in verſic.Etiam libertas competere videatur. ꝓ-
bat tex.in.l.Triticum.ff.de verb.obli. ibi, Id habebitur
pro expreſſo.eſt tex.vbi hoc not.Deci.in.l. Cùm quid.
ff.ſi cer.peta.in.iij not.
10 Decimò not.ꝙ qui vult conſequens,vult etiam ante
cedens:ad idem tex.in.l. Illud. ff. de acquir. hęre. l. Ad
rem mobilē.ff.de procur.l.ij.ff.de iur.om.iud. l. Deniq;
ff.de pecul.leg.& eſt regula notiſſima, ſecundum quam
frequentiſſimè arguitur.
11 Vndecimò not.ꝙ valet argumētum à veriſimili, ibi,
Cùm non ſit veriſimile.l.Nō eſt veriſimile.ff.quod me.
12 ca.Quanta autem ſit vis veriſimilitudinis, ſatis colligi
poteſt ex ijs, quæ latè cōgerit Deci.in.c.Licet cauſam.
col.vij.de proba.latius Andreas Tiraquellus in rep.l.Si
vnq̃.C.de reuo.dona.in priu.nu.37.ver.Sed iā ni fallor.
13 Duodecimò not.ꝙ non eſt præſumptio,ꝙ quis velit
facere actum inualidum & fruſtratorium.l. Quoties.ff.
de reg.iur.l.Quoties.ff.de verb.ſig.quinimmo hæc præ
14 ſumptio præualet cuicunq; alij præſumptioni , vt latè
probat Deci. in.c.Quoniam Abbas col.vj. de offi. deleg.
& in conſi.77.colum.iiij.Quę opi.mihi nō placet: nam
15 videmus coniecturam non inferendæ donationis ex.l.
Cùm indebito.ff.de proba.pręualere huic pręſumptio
16 ni,& legatum potius corruere,q̃ ꝙ hæres præſumatur
grauatus de redimēda re aliena.l.Vxor patrui. vbi gl.&
Doct.C.de lega.Iaſ.i.l.Apud Iul.§.fi.col.v.de leg. j.quin
īmmo coniectura,ut ꝓpriè voluerit intelligere verba,
17 præualet validitati actus.Nam potius toleratur inuali-
ditas actus,quam nimia impropriatio verborum Areti.
in.l.A Titio in vlti.col.de verb.obli.allegatur text. in.l.
Tutores. §. j. & quod ibi Bart.ff.de admi. tuto. ad idem
tex.in.l.Verbis ciuilibus.ff.de vulg.& pupill. ubi ſubſti-
tutio facta per uerba ciuilia potius anuullatur,q̃ ꝙ uer
ba improprientur & trahantur ad fideicommiſſum:
aliqua alia addidi ad Deci.in.d.c. Quoniam Abbas. de
offi.deleg.
18 Decimotertiò not.ꝙ nunq̃ eſt capiēda īterpretatio,
per quam impugnetur volūtas alicuius,facit.l.Nam ad
ea.ff.de condi.& demon.
19 Vltimò not.ꝙ debet attendi magis mens , q̃ uerba :
quod not.non benè ſumit ex hoc tex. quia hic nulla fit
comparatio inter verba & mētem,ſed inter omiſſionē
& uerba:notatum enim tunc poſſet habere locū qñ na
tura uerborum unum inferre uideretur,mens aūt infer
ret contrarium uel diuerſum:tūc enim caderet cōpara
tio inter mentē & uerba,ſed in hoc caſu verba nō infe
runt aliquid,niſi omiſſionē,mēs aūt ueriſimilis ſupplet
quod omiſſum eſt,quaſi plus dictū ſit,q̃ ſcriptū. l.Cum
auus.ff.de condi.& demon. Regula tñ in ſe uera eſt , ꝙ
mens ꝑualet uerbis.l.Cum uirū.C.de fideicō. l. Non du
bium.C.de legi.optimus tex.loquēs in legibus.in.l.Sci-
re.§.Aliud. ff.de excu.tuto.ibi,Sed & ſi maximè uerba.
l.hūc habēt intellectū,tñ mēs legiſlatoris aliud uult. l.
iij.§.Conditio.ff.de adi.leg.l.penul.ff.ad exhib.l.Creden
dum.ff.qui petant tuto.Nam ut dicit Bal.in.c.Mandatū.
poſt prin.de reſcrip.lingua cedit cordi, & ſub iugo mē-
tis uerba cōſtituit,tāq̃ ſub ꝓprio & digniori originali,
tradit Soc.conſi.58.Viſis.col.ii.lib.i. Quod tñ declaran
dum

dum est, quando mens potest duci ex verbis.l.Gallus.§. Quidam rectè.ibi, Vt eo casu &c.ff.de libe. & posth.& ibi alias not.ad idem tex.in.l.Si alij.ff.de vsufr.leg.declarat Ias.& alii in.l.iij.C.de insti.& substi.

In glo.in verbo, Seruum.Glo.declarat ex.l. Aelia Sentia cautum esse, ne quis posset plures seruos instituere in fraudem creditorum, ne maius quoddam præiudiciũ inferretur ipsis creditoribus, cum consultum sit satis famæ & existimationi defunctorum per vnicum seruum institutum ac si plures instituti essent, & hoc si nõ specialiter pignori datus sit, quo casu, nisi creditori satis-
20 fiat, institutio non procedit: Sed quia & glo.& Ang.hic
21 satis imperfectè tractãt hanc materiam, vos dicatis, ꝙ aut dominus non soluendo instituit seruum suum hæredem vnà cum alia persona libera, aut solum, aut cum alijs seruis.

Primò casu si instituatur seruus proprius vnà cum libero, seruus nec hæres nec liber erit, & hoc siue instituat liber in primo gradu, siue substituatur; nã oĩno liber hęres est.l. Si is qui soluendo. ff. de hęre. insti. & hoc si liber esse velit hæres: nam eo repudiãte remanet seruus hæres.l.Qui soluendo.la prima.ff.eo.tit. Fallit & in alio not.casu, qñ liber non vocaretur ad hæreditatẽ, nisi seruo hærede existente, puta instituto seruo dñs testamento dixit, si Stichus seruus institutus hæres, erit tũc Sempronius hæres esto nã hoc casu.quia Sempronius non potest esse hęres, nisi Stichus sit hęres, & statim ꝙ Stichus fuit hæres, non potest desinere esse hęres, liber nõ venit ad hereditatem, nec impedit institutionem hæredis necessarij.

Secundò casu qñ fuit solus institutus hæres, tũc aut seruus fuit pignori obligatus, aut nõ: si nõ fuit pignori obligatus, valet institutio, etiam in fraudem creditorũ, vt in tex.nostro.& in.l.j.C.de necess.seru. hær. insti. si fuit pignori obligat⁹, aut obligatio fuit generalis, aut specialis: si generalis, nihil impedit: si specialis, non potest eẽ liber aut hæres, nisi se reluat à creditore, cui specialiter obligatus est.l.Pignori.ff.de hære.insti. quæ ita intelligẽda est per tex.in.l.Ab eo.C.de seruo pigno. da. m̃.in.l.Licet.vbi glos.ff.in quib.casi.pig.vel hypo. taci. co traha.

Tertiò casu qñ plures serui fuerunt instituti ab eo, ꝙ non erat soluendo, & tunc si apparet quis primò nominatus sit, ille hæres est & liber.l.Qui soluendo.ff.de hęre.instit.nisi secundo loco nominatus sit vilioris pretij l.Si quis habens.ff.qui & à quibus.vel nisi testator tenebatur manumittere secundò nominatũ.l. Si is qui soluendo.ff.de hęre.insti. vt minus præiudicij generetur creditorib.aut non cõstat quis primo nominatus sit, & inuicem se impediunt.l.Qui soluendo.la prima in.fi.cũ l.seq.ff.eo.tit.sed si alter moriatur ante testatorẽ, quasi certificata testatoris volũtate, sustinetur institutio, quę alias fuisset inualida.d.l.Qui soluendo. la prima.

In glos.in verb.Solus.Declara, vt.s.proximè dictũ ẽ. Et aduerte, quia tex.in.l.Si is.non probat: nam ibi alius erat seruus institutus, cui libertas ex fideicommisso dãda erat, qui, vt minus præiudicetur creditorib.hęres cẽsetur exclusus alio cohærede instituto, vt.s.dictum fuit.

22 In glo.in verb.Necessarius.Cogitur esse hæres etiam inuitus seruus institutus, ob idq; vocatur necessarius, nisi in tribus casibus, de quibus in.d.l.Si seruo.quorum casuum ratio est in tex qnia ideo inuitus cogitur esse hęres seruus institutus à domino, quia ab eo ex sua liberalitate consecutus est libertatem: ꝙ si libertas eidem alia ratione debeatur, uel quia ei per fideicommissum relicta sit, uel quia hac lege, vt manumitteret, emptus sit, vel quia sua pecunia emptus fuerit, vt habetur in.d.l.Si seruo.tunc quia dominus omnino tenebatur, non dicitur dedisse ex liberalitate, sed necessitate libertatem.l.Rem legatam.ff.de adi.leg. ideo non cogitur inuitus hæres esse, quia a domino non accipit libertatem sponte.

In glo.in verb.Egentes.Not.hic gl.ꝙ paupertas prodest, & iudicio meo male: nam hoc beneficium instituendi seruum nõ prouenit ea paupertate: diues enim potest etiam necessarium sibi deligere hęredem. Quòd si dicatur, in fraudem creditorum non possum manumittere, & tamen conceditur pauperi, & ei, qui soluendo non est, instituere in præiudicium creditorum seruũ suum cum libertate: hoc non fit ꝯtemplatione paupertatis, sed existimationis & famæ, ne iniuria defunctus afficiatur, vt hic dicitur. Conceditur hoc ergo ad conseruandam honestatem hominum, non intuitu paupertatis: benè verum est, ꝙ in q̃ plurimis casibus paupertatis
23 tis intuitu multa conceduntur, quæ non concederent, & plura sunt, quæ præter legum regulam inducuntur.
24 Nam ante omnia paupetum causæ expediendæ sunt.c. Notum.ij.q.j.Et si carceratus sit pauper, iudex prouidet
25 de alimẽtis.l.Iudices.C.de episc.audi. Prouidet ei de tabellionibus & notarijs sine sumptu.l.Tam demẽtis.C.
26 eo.tit.Restituitur pauper, qui propter inopiam non appellauit, uel nõ est appellationem prosecutus.§.Alij.in Auth.de iis qui ingredi.Plurima enim sunt quę paupertati indulgentur, quæ sunt prçter intentionem principalem nostrã qui suis omnia locis declarare curamus, non in alienam terram trãsferre, vt Ang.& Christo.hic fecere, penes quos curiosus iuuenis hæc omnia videre poterit.solùm aduertendum est, ꝙ paupertas ideo affe
27 ctationis suspitionem infert in tutela in. d. l. Spadonẽ §.fi.ff.de excus.tuto.quia regulariter pauperes solẽt excusari à curis aliorum.§.Itẽ paupertas.j.de excus.tuto.
28 Item paupertas derogat fidei testis, quia maior subornationis suspitio est in paupere, q̃ in diuite, vt ibi habet.
29 In glo. in verbo, Vel. Exponit pro saltẽ, q̃ expositio melior est q̃ exponat pro etiam: de vtraq; tñ expositio ne alibi dictum est, & dicetur inferius.Ang. hic significatum huius dictionis impertinenter attingit, ego verò omitto.

In glo.in verbo, Haberent.Considerãt semp iura, ne qs sine hęde decedat, q̃a dignior successio existimata est ea, quæ ex testamẽto venit, q̃ quæ ab intestato. l. Vel negare.ff.quemad.testa.aper.

In glo.in verbo, Serui.Glossa benè supplet quõdam, quia statim fit liber & hęres necessarius, & quando bona uenduntur, iam est hæres & liber, vnde non possent secundum illud tẽpus dici serui, sed glo.supplet quõ-
30 dam: Ea qua alias notabam, ꝙ verba, q̃ nõ possunt verificari in præsenti, verificantur in præteritũ per subauditum intellectum verbi (quondam) & est in simili glo. in.l.Eius.ff.si cer.pet.in.l.Viro.ff.solu.mat.& attigit hic Christo.

In glo.in verbo, Iniuria.Gl.benè dicit quò ad famã, sed postea malè infert, ꝙ ea post obitũ damnetur: nam hoc nihil ad casum nostrũ, ꝙ memoria aliqñ damnet, vt dicemus.j.de hęre quæ ab intesta.§.Interdum. in verbo Post mortem. Quantum ad propositum nostrum declara, vt dixi in testualibus.

In glo.in verbo, Sine libertate. Ratio ẽ, ut alias diai, q̃a qñ dñs diait expressè, ꝙ nolebat ipsum liberũ esse, iã cõstabat de mente ꝓria & expressa, vnde non est locus verisimili menti, de qua in hoc tex.l.Ille aut ille.§. Cùm in verbis.ff.de leg.iij.

31 In glo.in verbo, Institutionis.Gl.sumit atg.ꝙ vno cõcesso censeẽ concessum oẽ id, sine quo illud esse nõ põt d.l.ij.ff.de iur.om.iudi.bonus tex.in.l.Veteres.ubi gl & Bar.ff.de iti.actuq; priua.de qua regula ꝓsertim in materia delegati videnda sunt, q̃ ponit Ias.in.d. l.ij. & quia est locus ordinarius, ibi videbitis.

In glo.

31 In glo.fi.Hic dr,q nova humanitatis rõne constitutum est hoc, q servi, etiã q eis libertas nõ detur, liberi fiant, si instituantur: At.j. in tit. de hære. insti. in prin. dr, q hoc non induxit per innouationem. Communis reso lutio est, q non innouauerit hãc coniecturã & rõnem, qua motus fuit ad ita constituendum Iustinia. quia iam & Attillicinus & Paulus hoc senserũt, vt dr ibi, tñ hoc non erat redactum ad vim legis, nec firmum constitutione, aliaq; opi. præualebat, ideo hoc respectu dr con stitutio noua ratione humanitatis, ut latius dicetur ibi, vbi omnes ponunt.

§. IN FRAVDEM.

1 *Fraus nulla uidetur, ubi fraudandi animus deficit.*
2 *Voluntas & propositum distinguunt maleficia.*
3 *Soluendo quis dicatur non esse.*
4 *Euentus non sufficit ad impediendas libertates.*
5 *Fraudandi animus probari debet per creditores.*
6 *Animus & intentio facta distinguunt.*
7 *Ignorare quis potest uerisimiliter uires sui patrimonij.*
8 *Animus fraudandi creditores in dandis libertatibus quomodo & ex quibus coniecturetur.*
9 *Libertas directa tanq̃ data in fraudem non reuocatur, nisi concurrente euentu & animo, fideicommissaria ex solo euentu, & de ratione.*
10 *Libertas directa secuta morte confirmatur absq; facto hæredis.*
11 *Hæres non tenetur præstare ultra uires hæreditarias.*
12 *Error in causa remota non excludit consensum.*
13 *Ignorantia proprij patrimonij non præsumitur: quod limitatur quatuor modis.*
14 *Consilium non obligat, nisi dolo datum, tunc enim cõ petit actio de dolo.*

Diuiditur in tres partes, in prima declarat quis dicatur in fraudẽ manumittere, in se cunda adijcitur declarationi recepta opi. eorum, qui dicebant non solum rem & euentum, sed consilium exigi, ut quis dicatur in fraudem manumittere, in tertia ex declaratione infertur ex duabus prioribus partibus tertia, qua utruoque complectitur. secunda ibi, Præualuisse. tertia ibi, Itaq;.

In fraudem manumittit qui re & consilio damnum affert creditorib. h.d. & sumitur ex.l.In fraudem. ff. eo.

Casus, cum iam ex.l. Aelia Sentia cautũ viderimus li bertates i fraudẽ creditorũ datas nullius momẽti esse, quæsitum est, quis dicatur manumittere in fraudem: & respondet, q non solũm ille, qui soluendo non est tũc, cũ manumittit, & sic cuius bona nõ sufficiunt ad dissol uendũ æs alienum, sed etiam si datis libertatibus futurus est non soluẽdo, puta, habebat quingẽta in bonis, debebat tñ quadringenta & quinquaginta, quo casu ul tra æs alienum remanebant quinquaginta, & inter bona huius debitoris, erat seruus ualoris cẽtũ, hic cũ esset soluendo (nam supererãt quinquaginta) manumittit il lum seruum, quo fit vt patrimoniũ eius, quod erat quin gentorum, diminuatur & redigatur ad quadringenta, ipse aũt debebat quadringẽta & quinquaginta, unde ex hac manumissione constat ipsum factum esse non soluendo. Sed tunc iterum dubitatum est, an is, qui re ipsa fraudem facit, quia soluẽdo nõ est, dicatur in fraudem manumittere, si animus fraudandi deficiat, an uero requiratur etiam, q hoc consilio manumissio fiat ut frau detur: & videbatur euentũ & effectum ipsum satis esse arg.l.ij.C.de insti. & sub. sed dicit præualuisse, q vtrũq; requiratur. Inter dissidentes ergo sententias Iurecon sultorum hæc obtinuit, vt euentus & consilium inspi-
1 ceret, quasi fraus nulla esse possit, nisi sit quoq; fraudãdi animus.l.Iurisgen.§.Sed & si frandandi.ff.de pact.
2 Voluntas enim & propositum distinguunt maleficia l.Qui iniuriæ.ff.de furt.l.Quod reipub.ff.de iniur.
3 Not. est primò, q is dr non soluendo, qui uel tũc, cũ manumittit, non habet tot in bonis, q̃ sufficiant ad dissoluendum æs alienũ, uel est futurus non soluendo ma numittendo secundum exemplum.s.positum.
4 Secundò not. q non sufficit euẽtus ad impediendas libertates, sed etiã exigitur animus & intẽtio fraudãdi,
5 quæ debet probari p creditores: nã nisi creditores probent manumittentẽ animũ quoq; fraudandi habuisse, succumbent.l.ij.&.l.iij.ff.de proba. nisi aliqua præsumptione releuentur ab onere probandi.l. Ab ea parte. ff. eo.tit.gl.in.l.Siue possidetis.C.de pba.in.l. Ei, qui dicit ff.eo.tit.exempla ponuntur hic per. Ang.in gl.j. licet satis impertinenter aggrediatur materiam alienatorum in fraudem.
6 Tertiò not. q animus & intentio distinguũt facta: ad idẽ est tex.in.l.j.C.de sica.in.l.iii. ff. de tabu. exhib. in l. Qui iniuriæ.ff.de fur.in.l.Quod reip.ff.de iniurijs. cũ si.
7 Quartò not. q quis verisimiliter põt ignorare uires sui patrimonij; quod frequẽter ijs accidit, qui transma rinas nauigationes. & i alijs regionibus, q̃ io ijs in quibus morantur, mercaturam exercent per seruos aut liberos, q sepe attriti his negociationibus longo tempo re id ignorant, & manumittendo sine fraudis consilio seruis suis dant libertates, ut inquit tex in.d.l. In fraudẽ ff.qui & à quibus.

Quintò not. hic Christo. q quis ex cõsilio obligatur, quod est falsum, & hoc not. non sumitur ex hoc tex. ut dicam.j.in glo.in uerb. Consilio.

In glo.j.Ang. hic impertinẽter, quẽ etiã alij sequuti sunt, tradit doctrinam, qñ qd dicat alienatũ in fraudẽ q̃, quia non est materia nrã, sed quæ uenit declarãda in §.Item si quis in fraudem.j.de actio. ideo omittã, cum hic non de alienatione generaliter facta in fraudem tra datur, sed de manumissione in fraudẽ creditorũ facta, in qua non cadit alia consideratio, q̃ si euentus & effectus damnum creditoribus affert, etsi hoc consilio fecit, vt afferret: vnde aũt deprehendatur, q habuerit hoc consiliũ, satis ex coniecturis colligi potest, si non ex uer bis ipsius, non quemadmodum Doct. hic exemplificãt si oia sua alienet.l.Oẽs.§ Lucius.ff. quæ in fraud.cred. (nam hic non tractamus, nisi de alienatione unius serui, uel plurium) sed (puta) si statim datis libertatibus in cœpit latitare, uel si sciebat se nõ esse soluẽdo & manu misit, prout latè exemplificat tex.in.l.Si quis cum habe ret.ff.quæ in frau.credi. Quę enim dñr per Doct. de alie natione facta in agnatos & proximos, respiciunt alienationem aliarum rerum, non manumissionem, de qua nunc nos agimus: q si vis videre cõiecturas, ex quibus præsumatur alienatio facta in fraudem, uidenda sunt latè posita per Bart. in.l.Post contractum. ff.de dona. ubi repetentes.

8 In glo.in uer. Soluendo. Glo. descendit ad unã ex cõiecturis, qñ quis consilio uoluisse creditores fraudare dicetur, & dicit, q hoc apparet, qñ quis scit se habere creditores, & nõ esse soluẽdo, quod latius attigit Bart. in.d.l.Si quis cũm haberet.ff. de ijs, quæ in fraud. cred. ubi dicit, q ibi iurisconsultus dat practicam, nam eo ip so q debitor scit se habere creditorem, & scit sua bona non sufficere, tunc si manumittit, uidetur in fraudẽ facere.d.l.Si quis cum haberet. & q sciat se habere credi torem, probatur de facili, si creditores facti sint ex suo facto & negocijs gestis ab eo.l: Quãq̃.ff.ad Velleia. qua liter autem possit probari, q sciat bona sua nõ sufficere credito-

creditoribus, dicetur inferius, & tradit Bart. in Auth.
Sed cùm testator.C.ad.l.Fal.

In glo. in verbo, Pręualuisse. Ostendit tex. hic fuisse
olim diuersas in hoc Doct. sententias, tñ cōstantissimè
hoc procedere ostendit Iulia: iurisconsultus. in.l.Si qa
cùm haberet.ff.de ijs, quæ in fau.cre.ibi,Quia liberta-
,, tes vt rescindantur, vtrûq; in eorundem persona exigi-
,, mus & consilium & euentum.

In glo.in verbo,Nō impediri.Glo. ponit claram cō-
9 clusionem, ꝙ ad reuocandas libertates directas requirū
tur duo, euentus, & cōsilium ad reuocādas fideicōmissa
rias euentus tm̄, quam cōclusionem ponit tex. apertus
in.l.iiij. §.Si quis autem.ff.qui & à quibus. ad idem tex.
in.l.j.& in.l.fi.C.qui manu.non pos.

Difficultas est in ratione, quę.s.sit ratio diuersitatis
inter fideicommissarias & directas: & magis recepta ra
tio à Doct. hic & in.§.Item si quis in fraudē.j.de actio.
est ea, quę vltimo loco ponitur per gl.in.l.fi C.qui ma.
non poss. quam latè confirmat, & sequitur Alex. in.l.
10 col.viij.ff.de lega.j. videlicet, ꝙ ideo ī directis vtrûq;
requirit, quia directæ libertates statim secuta morte cō
firmantur.l.i.C.de fideicom. lib.& sine aliquo facto hę-
redis, vt dicit glo. in.d.l.fin. at fideicommissariæ exigūt
factum hæredis.l. Si seruus.ff.de fideicom.lib.hæres aūt
11 non tenetur præstare vltra vires hæreditarias.l.Succes-
sores.C.ad.l.Fal.& hęc ratio, vt dixi, cōmuniter appro-
batur, tamē Christo. hic, quem seq. Ias.in.§.Item si quis
in fraudem.col.xii.j.de actio.putāt tolerabiliorem esse
rationem, eo quòd dñs grauando hæredem videtur gra
uare, quatenus ea liceant, quæ mandantur, & non præ-
iudicent creditoribus.l.Si pater.ff.de iis, q̄ in frau.cred.
si ergo cōtingat fraudari creditores, non est præsumen-
dum testatorem hoc voluisse, & per consequens vide-
tur deficere volūtas testantis. Item videtur deficere vo
lūtas hæredis, quia hæres grauatus dare libertatem per
fideicom. non dicitur voluntate hoc facere.l.i. C.de li-
ber.& eo.lib.nimirum ergo si ex solo euētu impeditur:
At in directis adest voluntas testantis, ideo vtrûq; exigi
tur: Et si opponas ꝙ error excludat hoc casu cōsensum
l. Si per errorem.ff.de iurisdi. om iud.Respondēt, quod
12 cùm sit in causa remota, non excludit consensum Bal.
in.l.i.col.xx. C.de confes.l. Regula.§. Qui ignorauit.ff.
de iur.& fact.ignor. Vtraq; ratio sustineri, potest sed cō
munis magis placet.

In glo.in uerbo, Sępe. Nō rñdet tacitę obiectioni, sed
tionem reddit ei⁹ quod suprà dixerat, ꝙ requiritur ani-
mus, & nisi animus sit, receptum est nō impediri liber-
tates, & ostendit hoc euenire posse, qm̄ hoies sæpe ma-
gis de facultatibus eorum sperant, q̄ in iis verè sit: alle-
gat postea gl. cōtrarium.l.Quisquis. C.de rescin. ven.&
nō soluit. Ang.aūt soluit, ꝙ procedat in actibus inter vi
uos, tex. aūt nr̄ procedat in vltima volūtate: Circa quā
responsionem duo sunt aduertenda, quia cùm de acti-
bus inter viuos ad vltimas volūtates & ecōuerso valeat
argumētum stante rationis identitate.l.Seruum.§.Eum
qui.ff.de lega.i.& dictū fuit.s.in.§.i. necesse est qui vult
constituere differētiā inter vltimas voluntates & actus
inter viuos, ꝙ assignet rationem diuersitatis, sed cùm
hic nulla assignetur, ergo solu.falsa.

Secundum quod est aduertendum, ꝙ volunt, quod
tex.noster loquat̄ in vltima voluntate, & nō in actibus
inter viuos: quod non placet Ias.post alios in.§.Item si
quis in fraudē.col.x.Vult enim, ꝙ hic. §.referat̄ ad om-
nia suprà dicta pręsertim ex tex. in.l.In fraudem.ff.quę
in frau. cred. vnde elicit̄ iste.§. Vult enim ꝙ cùm suprà
dictum sit debitorem in fraudē creditorum manumit-
tere nō posse, & sic generaliter, & sit postea receptum
ꝙ instituendo vnicum seruum hoc facere possit, cùm
modò ueniat ad declarandum quis dicatur in fraudem
manumittere, hæc declaratio referatur tā ad manumit-
tentes inter viuos, q̄ in vltima voluntate: Et licet Ludo.
Gomesius.in.d.§.Item si quis in fraudem.defendat opi.
Ang. quę fuit Bart. in Auth.Sed cū testator.C.ad.l.Falc.
Tñ mihi magis placet intellectus, ꝙ hic. §.generaliter
respiciat tam actus viuentium, q̄ morientium: nam rō
Bart. ꝙ cogitatione mortis impeditus testator non be-
nè possit memoriam habere sui patrimonij, nō militat
in testante in sanitate, quod iura sepissimè considerāt:
facit.l.Filio.ff.de adi.lega præterea tex.in.l.In fraudem,
vnde verba tex. nostri sumpta sunt, loquit̄ generaliter,
& assignat exemplum in ijs, qui longinquis negociatio
nibus implicati & attriti lōgo tpe ignorant sępenume-
ro, quid lucri aut damni in ijs sit, & sine fraudis consilio
seruis suis libertates indulgent. Nec repugnat tex.in.d.
l.Quisquis.nam ibi loquitur, qñ ego ism vendidi rē ali-
quam, ad quam vendēdam non est verisimile me acces-
sisse, nisi eius valore cognito. Quis enim admittat ali-
quem venditorem suæ rei ad dicēdum nescisse se vires
& valorem rei venditæ? ꝙ si ratio ipsa generalis ponde
retur posita in.d.l.Quisquis. mihi videtur, ꝙ dici possit
sic, ꝙ in dubio in actibus inter viuos & morientiū non
præsumatur ignorātia proprij patrimonij. Nec tex. no
ster dicit contrarium, sed benè dicit, ꝙ exigitur cōsiliū
fraudandi, & ꝙ potest euenire, ꝙ quis nesciat se nō esse
soluendo, quia sępe &c. Ista ratio non arguit, ꝙ ita sem
per p̄sumatur, sed ꝙ aliquando hoc possit accidere, vn-
de stabit regula.l.Quisquis.& si aliqua rōne poterimus
adduci ad pręsumendum contrariū vt (puta) existētibus
in longinquis partibus negociationibus iux. tex.in.d.l.
In fraudem.ff.qui & à quibus. non abijcimus hāc præ-
sumptionem, sed in speciali casu illā amplectemur, &
generali præferemus, & ita concordanda sunt hæc iura,
vt i dubio pręsumamus scire: ꝙ si aliqua ratio suadeat
cōtrarium, non reputemus hoc impossibile, quia sæpe
&c. Cætera dic, ut per Bar.in.Auth.Sed cū testator.quæ
omnia reducuntur ad ista duo, vt.s.regula sit, ꝙ nō præ
13 sumatur ignorantia, hoc ex coniecturis limitet̄, vel si
res de propinquo p̄uenit ad eum. l. Qui nondum. ff.de
hære.vel act.ven. vel si res erant in longinquis partibus
d.l.In fraudē. vel si mortis cogitatione occupatus hęc
benè considerare non potuit.l. Hac consultissima.§.At
cum humana.C.qui testa.fa.poss.vel si agimus de exclu
denda faude, vt voluit Areti. in consil.47.nam videtur
velle, ꝙ p̄ualeat potius præsumptio illa exclusiua frau
dis, q̄ ista, ꝙ quis præsumat̄ scire vires sui patrimonij: &
cum istis transeo.

In glo.ī verbo, Cōsilio. Vt aliàs dixi, malè sumitur ex
hoc tex.hoc not.gl. ꝙ quis teneatur de cōsilio: nam hic
consilium pro animo & intentione ac proposito accipi
tur, sicut quando dicimus donationem re & consilio
inofficiosam iuxta glos.in.l.j. C. de inoffi. dona.ita etiā
dicit text. ꝙ & re & consilio fraus exigitur, vnde tanq̄
super impertinenti notabili non me latius extendam:
14 est ad hoc regula in.l.Consilij.ff.de regu.iur.quæ vult,
ꝙ aut consiliū est sine fraude, & non obliget, quia con-
silium illud nō arctat quemouā ad ita sentiendū, & qli
bet debet explorare, an consiliū sibi expediat.l.ij.§.fi.ff.
man.quod si dol⁹ aut caliditas intercessit, cōpetit.de do
lo actio.d.l.Consilii. & pro declaratione videnda sunt
quæ ponit Decius in.d.regula, Consilii.

§. EADEM LEGE.

1 *Consilium est conuentus iudicum.*
2 *Concilium est cōuentus consulendi gratia congregatus à concalando.*
3 *Consiliū quomodo olim haberetur Romæ, & quomodo in prouincijs.*

Re-

4 *Recuperatores dicebantur iudices, quia per eos ius suũ quisq; recipiebat.*
5 *Recuperatores peregrini qui dicerentur.*
6 *Alumnus propriè quis dicatur.*
7 *Collacteus & qui dicantur.*
Collacteuui.
8 *Formæ omissio etiam in actibus pijs & fauorabilibus uitiat actum.*
Nutrices pro matribus & consanguineis habentur, & de his multa in.iiij.nota.
9 *Matrimonium quãuis debeat esse liberũ, tamẽ aliquãdo quis arctatur sacramento ad ducendum eã, quã quis habendę vxoris causa manumisit.*
10 *Maior an dicatur qui vltimum diem attigit.*
11 *Padagogus vnde dicatur.*
12 *Pedagogos filijs suis olim solebant constituere seruos.*
13 *Iurauit si quis ducere manumissam in vxorem, non excusatur propter infirmitatem.*
14 *Matrimonium contrahi potest à constitutis in vltimo uitæ spiritu.*
15 *Procurator ad negocia potest quis constitui post.xvij. annum, ad iudicia verò post.xxv.*
16 *Filiusfam. minor. xxv. annis admittitur ĩ iudicio ad defendendum patrem. qđ extenditur ad matrem, & oẽs ascendentes & transuersales vsq; ad.iiii.gradum.*
17 *Postulare quid sit.*
18 *Seruus ad negotia procurator potest constitui.*

Diuiditor in tres partes: in prima ponitur alia regula. l. Aeliæ Sentiæ, videlicet, ꝙ minor viginti ann. non manumittit nisi apud consilium causa manumissionis approbata: in secunda declarantur causæ, quæ nam iostæ sint: in tertia vnam ex prædictis causis restringit & declarat. secunda ibi, Iustæ autem. tertia ibi, Et seruus.

Minor viginti ann. causa probata penes consiliũ vindicta manumittit, ꝙ semel probata, etiam si falsa sit, non retractatur, & quæ iustæ causę sint. h.d. ex.l. Iusta. & l. Si minor la.ii. cum.l.seq.ff.de manu.vind.

Casus facilè figuratur, nam generalis potestas de bonis suis, quam habet vnusquisq;. qui est in.xv.anno, obstare videbatur, ratio tamen differentię in.§.seq. reddit, Nam hic dispositum est, ne minor viginti possit seruũ suom aliter, q̃ secũdum formam hic traditã manumittere, quod.l. Aelia Sentia ideo introduxit. propter fragile & infirmum huius ętatis iudicium.l.i.ff. de mino. & ne illecebris ac blandimẽtis seruorum capti manumittendo facilè bona sua diminuerent. Opposuit ergo.l. Aelia Sentia se insidiis, quę parari possent adolescentibus ab ipsis seruis, & non simpliciter prohibuit, sed adiecit examẽ causarũ cõsilii, vt ratæ essent libertates ab huiusmodi minoribus. xx. annis datæ. Dicitur aũt quòd causa semel approbata, q̃uis falsa sit, non retractatur: id autem accidit ex eo, quia cùm sit liberum contradicere, dum examinatur, si ea examinata & approbata quis velit se opponere non admittitur, quia ea causa approbata pręsumptione iuris & de iure nititur, vt sit vera.l. Ingenoũ.ff.de sta.hom.l. Res iudicata. ff.de reg.iu. ꝑsertim quia libertas semel collata non retractai, nisi ex magna causa.l. Si ex causa in fi.cum.l.seq.ff.de mino.

In tex.ibi, Qoàm si vindicta apud consilium &c. Con
1 siliom appellat conoentũ iudicum, quod adhoc etiam
vulgò consilium appellamus. Cice. pro Sex. Roscio, D
pronibeant iudices, vt hoc, quod maiores concliũ publicum vocari voluerunt, pręsidium sectorum existimetus. & superius, Qui ex ciuitate in senatum propter dignitatem, ex senatu in boc consilium delecti estis propter seueritatem. Quamuis & conciliom legi possit authoritate Celsi.in.l. Si minor.ff.de manu.vin. Si minor (ã
quit) annis.xx. apud conciliũ matrimonii causa ꝓgnan-
2 tem manumiserit &c. Est enim concilium propriè conuentus consulendi gratia congregatus, dictum à concalando, eò ꝙ in vnum conuocetur, noo à cõsilio vel consensu, vt Festus existimauit. Cęs.lib.ii.belli ciuil. Quib de causis concilio conuocato de summa serum deliberarunt. Et est apud Virg.

Conciliũq; vocat diuum pater atq; hominum Rex. Et apud Ouid.lib.i.Meta.

Dignas Ioue concipit iras,

Conciliumq; vocat, tenuit mora nulla vocatos. Sed hunc locũ latius attingens Theophilus in suis Institutionibus Gręcis subdit, Consilium est consessus certo
3 rum virorum statis anni diebus coeuntium. Habebatur autem hoc consilinm non Romę tantùm, sed etiam in prouinciis, coibant autem viri illi tempore conuentus. Conuentus autem est certum statumq; tempus litium dirimendarum gratia inuentum, Nam Romani, cùm totum ferè annum bellis gerendis occuparentur, atq; in tempus hyemis & hybernæ tempestatis sub pellibus agere prohiberent, quoniam vt in communi vita sine litibus controuersiisq; esse non poterant, omissis armis, iudiciis vacabant, & multos in eam rem constituebant iudices, vt ambiguas ipsorum causas diri-
4 merent, qui recuperatores uocabãtur, quia unusquisq; per eos debitum recipiebat. Tempus autem illud a conueniendo conuentus dictum est. Conueniebant enim & iudices & litigatores, extremo aotem cõuentus die habebatur consilium in prouinciis in hũc modum, Procedebat enim Proconsul aut Pręses, & in tribunali suo considebat, vnaq; iuxta ipsum uiginti viri, qui diceban-
5 tur peregrini recuperatores, quia per eos mancipium naturalem libertatem recipiebat (scis enim naturà omnes bomines liberos productos esse) & apud eos manumittentibus allegabantur iustę causę manumissionis. Habebatur & Romę consilium die aliquo conuentus Prætore pso tribunali sedente, & assidentibus ei quinque Senatoribns, & quinque Eqoitibus Romanis. Erat autem dignitas Equestris minor ordine senatorio, sed tamen veluti seminarium eius. De his fusius à nobis scriptum est in interpretatione locorom M. Tulii, in quibus aliquid de legibus, aut ad eas pertinentibus habetur.

In tex.ibi, veluti si quis patrem aut matrẽ &c. Id aũt ita accidere potest, habebã in patrimonio seruos patrẽ & filiũ, instituo filium minorem.xx.annis, efficitur ille dominus bonorum, & patris vel matris, iusta ergo erit causa manumittendi hęc.

In text.ibi. Filium filiamuè. Id euenire potest, si dñs minor.xx.annis ex ancilla filios susceperit, nam cùm nascatur ex matre ancilla, seruus nascitur, & iusta est causa manumissionis.

In tex.ibi, Aut fratres. Finge patrem meom rem habuisse cũ ancilla, & ex ea filios suscepisse, post eius mortem cùm ego & filius & hęres sim possum manumittere seruum illum fratrem, qui ex eodem patre natus est, & est iustissima causa.

In tex.ibi, Alumnum alumnamuè. Alũnos hic intelligerẽ eos, à quibus dñs ipse alitos & educatus est. his uerbis impropriè sumptis, prout etiã alibi usus est Plinius, nisi me deterreret text.in.l. Alumnos.ff.de manu.uind. qui aliter accipit in suo proprio significatu, & verba text. huius proxime pręcedeotia, quę ostendunt acci-
6 piendum in suo uero significatu. Propriè enim alũnus dicitur, qui ab aliquo alitus est, ut Valla lib.vj. Elegan.

benè

benè aduertit: in quo significatu frequentissimè reperitur apud Cic. vt ad Atti.lib. xiiij. Alumnorum disciplinæ meç.& lib.iiij.de Finibus, alumnos Platonis pro discipulis,&.vij.Philipp.se alumnum pacis dixit. & de Claris orato. benè constitutæ ciuitatis alumnam quandam eloquentiam dixit.

7 In tex.ibi,Collactaneum. Collactaneum & collacteũ antiqui dixerunt,qui eisdem mammis nutritus est. Martialis,Sed sororis eius amica,& indiscreto fœdere collectea videretur. Et Iuue.

Quid dicat notæ collactea mammæ.

In tex.ibi,Nisi iusta causa impediat.Iustã causam pocces existimare,si manumissor Senator factus,sit nam Senator libertinam ducere in vxorem prohibebatur ex.l. Iulia,vt alibi dicetur. Hoc enim exemplum sumptũ est ex Theophili Institutionibus.

Not.primò formam manumissionis minorum.xx.annis,cuius rationem posui in formatione casus.quæ forma si omitteretur, actus quàuis sit pius,annullaretur.l. Qui Romæ. §. Flauius.ff.de verb.obli.l. Cum his.§.Prætor ait.ff.de transact. Et ꝙ etiã in fauorabilibus omissio formę vitiet,notat Bal.in.l.Non omnis.circa fi.ff.si certi peta.in.l.Oẽs populi col.j. ff.de iust.& iur.in.l.fin.C.si maoci. ita fue.alie. Decius in.c. Prudentiã.in.iiij.not. de offi.deleg.cũ si.tradit.Ias.in consil. 191. Placet mihi col.ij.li. ii. vbi ꝓpriè dicit hoc verũ esse nedũ ĩ fauorabilibus,sed ẽt in causis pijs,& voluit Bal.in.l.Testamentũ. C. de testa.in consil. 250. Considerandum est lib.v.

Secundò not. quæ sint iustæ causæ:alias ẽt causas habes in.l. Si minor la secunda cũ.l.seq. ff.de manu. vind. quę oia intellige, dũmodo minor habeat alium seruũ, ꝑter manumittendũ.l.Si collactaneus.ff.de manu. vind.

Tertiò not. ꝙ ius & vinculũ cogationis est iusta causa manumittendi.l.Vel si sanguine.ff.de manu.vind.vbi expresiè dicitur, ꝙ habetur in hoc ratio cognationis.

Quartò not.ꝙ pædagogus,nutrix,& alumn⁹ æquiparantur cognatis & consanguineis: facit tex.in.l.Si quis alũnam.C.de nup.ibi, Nec enim homo sic impius inuenit,vt quã ab initio loco filiæ habuit.Et videmus ou tricem admitti ad postulãdum suspectum tutorem.l.j. §.Consequens.ff.de susp.tuto. sicut educatores petune dari totores.l.ij ff.qui perant tuto.Et alumni capiunt legata ex tastamẽto imperfecto & minus solemni.l.In testamento.ff.de fideicom. libet.Item nec possunt educatorem accusare. l. Iniquum. C. qui accu.Nec pater põt prohibere filiam nobere filio eius,qui eã aluit.l.Patrẽ. C.de nup.plura congerit suo more eleganter And.Tiraquellus in rep.l.Si vnquam. C. de reuo.dona. in glos. Susceperit filios nume.43.& seq.

9 Quintò not.ꝙ quis alias soleat indecens reputari ꝙ matrimonia fiãt aliqua necessitate præsertim pęnę diuinæ vel humanæ.l.Titia.ff.de verb.obli.tamen hic tolerarur,ꝙ minor manumittens ancillam habendæ vxoris causa arctetur sacramento ad eam ducendam intra sex menses, nisi iusta causa impediat,vt declarat hic glo.in verb. Ducatur. de quo etiã dicemus super ea: Ita enim senatus censuit, vt dicit text. in. l. Si collactaneus.ff.de manu.vindic.

Sextò not. ꝙ procuratoris habendi causa potest seruus manumitti,dum tamen sit maior.xvij.anno, cuius ratio est,quia ante illud tempus prohibetur postulare. l.j.§.Pueritiam.ff.de postulan. de quo dicetur in seq.§.

Vltimò not. ꝙ causa semel per cõsilium approbata etiam si falsa sit,non retractatur:& rationem dixi in positione casus, non ex illa , quam sentit hic Ange. quia quod semel placuit, amplius displicere non potest , de quo dicetur etiam aliquid in glo.si.

10 In glo.i verb.Minori.Cõcludit glos.per tex.expressum in.l.i.ff.de manu . ꝙ sufficit attigisse vltimum diem vigesimi anni, & per tex.in.l. Qua ætate.ff.de testa.Docto.hic,& in.l.iij.§.Minorẽ ff.de min.& in.d.l.Qua ętate.concordant.ꝙ si sumus in dispositione legis,& materia fauorabilis sit , habeatur dies incœpta pro finita, prout fauor exigit:si vero sit odiosa, secus:q; doctrina quis vera sit, & eam sępe sim secutus, tñ mihi videtur, ꝙ tex.in.l.j.ff.de manu. non fundet se in aliquo fauore, sed quia non est concessum posse manumittere maioribus,quo casu requireretur dies perfecta,quia ante non esset maior, sed est prohibitum minoribus,qui autem nouissimum diem attigit,non potest dici minor viginti annis. Illa ratione videtur benè niti etiam text. in. l. Qua ætate.non requirebatur.xiiij.annus completus ad testãdum, sed satis videtur cõpleuisse qui est in vltimo die:quare text. ille fundari videtur , quia verè non impleuit,fauor testamenti præponderat.

In glos.in verbo, Apud cõsilium. Iam suprà in textualibus declaratum est ex verbis Theophili, quid sit consilium , & qui in eo interueniebant, quo fit, vt clarissimus sit intellectus huius tex.vt.l.intelligatur corã iudicibus illis, & in loco maiorum : & sic vtraq; declaratio glo. coniungenda est, nec hic manumissio simpliciter est voluntarię iurisdictionis, cùm causæ cognitionem exigat,vt aduertit hic Ang.

In gl.in verbo, Iustæ. Sunt & aliæ in d.ll.enumeratæ, quas iudex non ex luxuria aut d. iitijs approbet,sed eas tãtùm, quę ex affectu descẽdũt.l.Illud.ff.de manu. vind.

In glos.Patrem. Glos.bene declarat,& nos exemplificauimus suprà in textualibus, & circa eam nihil occurrit addendum.

11 In glos.in verbo, Pędagogus Glo.vult ponere deriuationẽ huius verbi. Dicitur enim pędagogus propriè ductor pueri:siquidẽ παῖς puer dicit, & ἀγωγὸς ductor.

12 Solebant .n. antiqui pueris suis seruos constituere pędagogos. Plau.in Mer.sceę.iij.Seruũ vnà mittit,qui olim à puero paruulũ mihi pędagogus fuerat.

In glo.verbo, Alumnum. Dixi.s.in textualibus, ꝙ structura huius tex. non patitur locum , hunc intelligendum esse de eo seruo , cuius diligentia alitus est dominus,sed de eo,qui à domino propensiore quodam affectu educatus & alitus est,vt est tex.clarus in.l. Alumnos. ff.de manu. vindi. quamuis alibi vtroq; modò intelligi posse dicant glos.& Doct.in.l.j. C.quę res pig. obl.poss. quos seq. Deci.in.l.Legem. in princ.C.de pact.

In glos. i verbo Collactaneum. Iam supra in textualibus declaratum est, qui sit collactaneus.

In glo.in verbo, Iusta causa. Cogitabam alias, ꝙ,cùm nuptias non concubitus , sed cẽsensus faciat.l.Nuptias.

13 ff.de reg.iur.qui iurauit ducere manumissam in vxorẽ, non excusetur propter infirmitatem , quia quis forte excusaretur à cõsummatione matrimonij, tñ non excusaretur à celebrandis nuptijs, & contrahendo verè ma

14 trimonio , quod etiã vltimo uitę spiritu,& à constituto in extremis contrahi potest, ut not. Io.An.in regula Sine culpa. de reg. iur. cum si. ut per Alex. in. l. Si quis posthumos.ff.de lib.& posthu.Deci.consi. 175.col.vj.& cõsi.489.col.2.Vnde verius esset exẽplũ positũ p Theophilum,si factus sit Senator, quod videt innuere tex. in l.Si rogatus.§.Matrimonij.ff.de manu vind.

In glo.in verbo, Decem & septẽ annis.Habes primò. q.quomodo possit esse quis procurator ante.xxv.annũ, & resoluit per glo. ꝙ aut loquimur ad negocia, & post

15 xvij. annum potest : aut ad iudicia , & tunc exiguntur xxv.quæ opi.cõis est per tex.expressum hodie in.c.Qui

16 generaliter.de procu.lib.vj.in si.In vno casu fallit, qñ filiusfa minor.xxv.annis vult defendere patrẽ, nam tunc admittitur etiã ad iudicia. l. Exigendi in si.C.de procu. vbi assignatur ratio , quod extenditur ad matrẽ & alios ascẽdẽtes per gl.ibi, quã seq.Ang.Pau.& Alex. Quinimmo

immo etiã pro transuersalibus vsque ad quartũ gradũ
per tex.in l.Petitionem.ff. de aduo.diuer.iudi. vt volue-
runt Bal.Saly.Alex.& Ias. in.d.l. Exigendi & Bald.in.d.l.
Petitionẽ. Sed dici posset, ꝙ ante.d.c. Qui generaliter.
de procu.lib.vj.verior esset contraria sñia, ꝙ imò ad iu
dicia etiam sufficieretur generaliter decẽ & septẽ anni:
nã hac ætate postulare possunt.l.j.§.Pueritiã.ff.de postu
17 lan. Postulare aũt quid aliud est, q̃ desideriũ suum, vel
amici sui, in iure apud eũ, qui iurisdictioni præest, ex-
ponere, vel alterius desiderio contradicere.d.l.j.§.j.Prę
terea probatur aperte per tex.nostrũ, nã si intelligimus
18 ad negocia, nõ exigit manumissio, quia etiã seruus ad
negocia procurator rectè constituit. l. Sed & si quis.§.
Parui.ff.de institu.l. Deniq;.§.fi.ff.de mino.Item potest
etiam minor decẽ & septẽ annis ad negocia constitui
procurator.l.Nam & pleriq;.ff.de institо. Tamen (vt di
xi) hodie hoc est clarum & decisum per.d.c. Qui gene-
raliter. de procu. lib.vj.quæ latius attigit Barth.& post
eum alij in.l.Minor.ff.de procu.

In gl.in verbo, Siue falsa. Mihi placet, ꝙ intelligat tex.
vt iacet, ꝑ tex. expressum in.l.Iusta.§.j.ff.de manu.vind.
Sufficit enim qualiscunq. causa approbata, quia contra
veritatem causæ debet opponi ante approbationem,
post approbationẽ vero non debet admitti, vt dicit ibi
tex.quia, vt dicitur ibi, causæ probationi contradicen-
dũ est, non etiã causa iã appobata retractanda est, hoc
aũt potest inde oriri, ꝙ libertas semel collata non retra
ctat, nisi ex maxima causa, vt dixi in positione casus, q̃
rõ specialitatis põt tollere obiecta. Ex verbis tñ Theo-
phili in suis Institutionibus posset confirmari exposi-
tio.ij.glo.vt intelligamus veram i.iustam & legitimam.

In gl.fi. Melior est rõ, quia libertas semel collata non
retractat, nisi ex magna causa, & quia causa probata, qa
antea poterat contradici, nõ debet retractari.d.l.Iusta.
& quia, cùm semel sit quęsita libertas quodãmodo pee
sententiam approbationis.s.causæ, præiudicat quò ad
omnes, sicut causa igenuitatis, cùm pro veritate habea
tur.l.Res iudicata.ff.de reg.iur.& dixi superius.

§. CVM ERGO.

1 *Lex generaliter loquens generaliter debet intelligi, etiã ꝙ sit maior ratio in vno, quàm in alio. & nume.5.*
2 *Serui communis pretium erat uiginti aureorum.*
3 *Aetas.xvij.ann.quare uisa sit antiquis apta ad procedendum in publicum & postulandum.*
4 *Dispositio generalis prohibens generaliter alienationem cõprehendit tã in ultima uolũtate, quàm ĩter uiuos.*
6 *Argumentũ ab incõuenienti remoto ualet ad probãdũ aliquid uerum, etiã ꝙ alia authoritas non allegetur.*
7 *Cui conceditur, ꝙ est maius, cõceditur qđ est minus, & qualiter procedat hæc regula.*
8 *Vna determinatio respiciens plura determinabilia, debet pariformiter determinare.*
9 *Libertas est res inæstimabilis.*
10 *Liberum corpus non recipit æstimationem.*
11 *Argumentum Iustinia.confutatum.*
12 *Media uia in dubijs est eligenda, & quando.*
13 *Vbi est eadem ratio, idem ius debet constitui.*
14 *Pubes potest testari, & legare.*
15 *Maior.xvij.annis potest postulare.*
16 *Iudex potest constitui maior.xviij.annis.*
17 *Vendẽs se ad pretium participandũ fit dominus pretij.*
18 *Relinquo, refertur ad ultimas uoluntates, & quando ad actus inter uiuos.*
19 *Lex noua corrigens ex similitudine rationis non extenditur ad alium casum.*
20 *Aequiparata si duo sint, correctio in uno censetur facta in alio.*

Diuiditur in duas partes, in prima recita-
tur ius antiquũ, & inconueniens ex eo re
sultans, in secunda ponitur correctio cũ
ratione. secunda ibi, Sed cùm.
Qui.18. annum attigit, potest libertatem
seruo testamento dare, quamuis olim non posset ante
vigesimum.h.d.

Casus ita figurari potest: visum est. i.§.præced. ꝙ L.
Aelia Sentia prohibet minoribus. 20.annis dare liberta
tem seruo suo, nisi iusta manumissionis causa approba-
ta apud consilium, ex quo sequitur, ꝙ cum hoc sit ge-
neraliter dispositum, includat etiam, vt testamento da-
1 re aliter non possit, quia lex generaliter loquens gene-
raliter debet intelligi.l.j.§. Et generaliter. ff.de leg.præ
stan.et ꝙ sit maior ratio in vno, q̃ in alio.l.1.ff.de alea
lu.& alea. Sed hinc maximè insurgebat absurdũ, ꝙ qui
vniuersorum bonorũ suorũ dispositionẽ habebat, pote
ratq; etiã, si sibi libebat, vniuersos seruos suos vni lega-
re, quia Vti quisq; suæ rei legasset ita ius esto.l. Verbis
legis.ff.de verb. signi.poteratq; instituendo & legando
pretiosissima quęq, auferre ab hęredibus, necnon hæ-
redes quos vellet, & quot vellet, facere.§. Et vnum ho-
minem.j.de hære.instit. non posset libertatem vni ser-
uo dare, directoq; relinquere, & sic vilissimi pretiũ mã
2 cipii alienare, nam cõe pretium vnius serui erat viginti
aureorum.l. Si mulier.ff.de mino.l.Papinian⁹.la prima.
ff.de inoffi.testa. Nec videbatur esse in consideratione
quid daret minor, & sic ipsa libertas, quam dicũt inęsti-
mabilem, sed quid obesset ipsi domino manumittẽti, si
eius damni euitandi causa hoc constitutum erat, cum
videamus potuisse minorem.xx.annis alteri omnes ser-
uos suos legare. His tñ non obstantibus, Iustinia. dicit
antiquitatem moram ob inæstimabilem libertatem ad
ita decidendum: ipse tñ mediam quandam viam elegit,
cauitq;, vt cùm primùm quis.xviii. annũ attigit, possit
testamento manumittere, cum hæc ętas satis iudicii ha
bere visa sit maioribus, qui ea ætate postulandi potesta
tem adolescentibus fecerint.l.1.§.Pueritiam.ff.de postu
lan.necnõ iudicandi manus suscipiendi facultatem de
derint.l.Quidã consulebat.ff.de re iudi. Qui enim adeò
sapit, vt possit alios tueri & iudicare, is videtur sibi re-
ctè consulere posse. Fuit igitur potius quædam decisio
rusticana abs q, ratione, q̃ ꝙ re vera tolleretur obiecta
præfata: ideo fuit tandem correcta hæc dispositio.l.Ae-
liç Sentiæ, & permissum dominis manumittere testa-
mento seruos in ea ætate, in qua licet eis testari, in
Auth.vt sponsa.largi.§.i.

In tex ibi, Si is, cui totorum bonorum suorum &c.
Quamuis ea, quæ proprietatem verborum respiciunt,
nõ exigamus in libris Institutionum tam barbarè scri-
ptorum, vt omnes facilè possunt dignoscere, tñ libuit
aduertere hac elocutione fuisse vsus iureconsultos, vt
Modestinus in.l. Procurator totorum. ff. de procura. &
infrà de societa.in princi.& alibi sępe.

In tex ibi, Ita & seruos suos in vltima voluntate di-
sponere, quemadmodum voluerit, permittimus. Ad-
uertendus est modus loquendi insolitus, & (ut puto)
non Latinus.

In tex.ibi, Cùm enim antiquitas huiusmodi ætati &
pro aliis postulare concesserit. Hanc ætatem.xvii.ann.
completorum Prętores moderatam rati sunt ad proce-
3 dendum in publicum: quod inde ductũ existimandum
est, ꝙ xvii.anno deposita pretexta se aut foro, aut cam-
po Martio, aut vtriq; dicabant, initiabanturq; causis di
cendis, & post illum primum annum exercitationis fo
ri admittebantur ad postulandũ: id quod ex Tranquillo

in

in Augu.& Cic.in Oratio.pro M.Cęlio facilè dignosci poteit,quod etiam ad hunc locum interpretandum ad uertit Budeus in titu.de iure fisci.Sumebatur.n. statim post.xvi.annũ toga uirilis, ac primo anno exercitationi tributo statim post inceptum.xvii.in publicũ procedebant, pro alisq; postulabant, ut Vlpia.declarat in l.i.§.Pueritiam.ff.de postu.

Not.primò,ibi,Cũ ergo certus modus &c.& ibi,Eue
4 niebat &c.q dispositio generalis prohibens generaliter alienationem certis personis comprehendebat alienationem,tam in ultima uolũtate,q̃ inter uiuos,ad idẽ est tex.in.l.Pater filium.§.Fundum.ff.de leg.iii. in l.Ex hoc edicto.§.Alienare.ff.de aliena.iudi.mu.causa facta. l.Si quis prioris.§.Certum C.de secũ.nup. unde qui est prohibitus alienare,non potest in prohibitis hęredem instituere per prædicta,quod tñ non est simpliciter uerum:benè uerum est, q si permissa sit alienatio,cẽsetur permissa etiam legando & instituendo l.Si quis prioris .§.Certum.C.de secũd.nup.& ibi Alb.Bald.& Saly.cum si.ut per Alexan.in consi.226.Ponderatis uerbis.col. ii. uersi. Quintò quia.lib.vi.Soz.consi.43.Viso.col.i.uers. Secundo etiam præmitto.lib iiii.Part.consi.25.Vidi colum.iiii.nume.17.lib.ii.cum si.Aliud enim est si prohibitiuè,aliud si permissiuè ponatur.

5 Not.secundò,q l.generaliter loquens,generaliter debet intelligi,q̃uis in uno casu sit maior ratio,q̃ in alio: Prohibita enim fuerat generaliter manumissio per l. Aeliam Sentiam,minor autem ratio uidebat,ut prohibitio prædicta locum haberet in ultima uoluntate propter cõcessam aliorũ bonorum dispositionem in xiiii. anno.q̃ inter uiuos,& tñ dicit tex.hic in uerbo,Eueniebat.q diuersitate rationis non obstante omnino institutio erat cõprehensa,ad idem tex.qui semper allegatur ad hoc,in l.i.§. Quod aũt.ff.de aleator.l.In fraudem in si.ff.de testa.mili.l.i.§.Et generaliter.ff.de lega.pręstan. quæ regula uera est etiam in materia statutaria & odiosa Areti.in.l.Cum lege.de testa.Deci.in l.i. in iiii. not. C.de insti.& sub.in l. Pactum quod dotali in i. not in v.ampli C.de pact.

6 Tertiò not.q ualet argumentum ab inconuenienti & absurdo remoto.l.Aliud.§.Absurdum.ff.de regu. iur.l. Obseruare.§.Post hęc.ff.de offi. procon. & lega.& ualet tale argumentum ad probandum aliquid uerum.l.Existimo.& ibi not. Ias.in li..ff.de uerb.obl.& ualet hoc argumentum,q̃uis alia authoritas nõ allegetur,Abb.in c. Iniustum per illum tex.de rer.permu.& de hoc argumento tradit Ias in l.Diuortio.col.ii.ff.solu.matr.

Quartò not.ibi,Quod non erat ferendum,ut qui to-
7 totum &c.q regulariter is, cui concessum est,quod maius est,conceditur quod est minus.c.Cui licet.de regu. iur.lib.vi.l.Nec in ea.uersi.Sed qui occidere.ff.de adul. in l.Cui pacto.ff.de ser.expor.cum simi.ut per Alex.Ias. in l.In actionibus & ibi Deci.in.v.not.ff.de in litẽ iur. quod est uerum,nisi sit diuersa ratio , ut declarat Abb. in.c.Pastoralis de offi.delega.ubi allegat.in glo.in cle.ii. in uerbo Defensor.de reb.eccl.non alie.& ualet hoc argumentum affirmatiuè,non aũt negatiuè.s.non potest plus,ergo nec minus.Hoc tñ argumentum not.declarat Deci.qñ.s.sumus in eadẽ specie:nam non ualet hęc consequentia,potest occidere bannitum , ergo potest per uim cognoscere,quia non est eadẽ spẽs,ita declarat Deci in.c.Quæ in ecclesiarum col.vii.in fi.de consti.

8 Quintò not. ibi, posset,q una determinatio respiciẽs plura determinabilia dẽt pariter determinare.l.Nã hoc iure.ff.de vulga.&.pup.cum enim in xiiii.anno sit data facultas disponendi de omnibus bonis,inter bona autem sint serui,uidebatur , q ita pariter de eis , sicut dẽ aliis,posset disponere.

9 Sextò not. libertas est res inestimabilis:ad idem text. in l.Libertas.ff.de regu.Iur.in l.Non est.§.Infinita. eod. titu.cum simi.allegatis per glo.& Deci.in d.l.Libertas. Sed,ut etiam innuimus.s.in positione casus, aduertendum est,quia mihi uidetur,q hoc argumentum nihil faciat:nam libertas q̃uis sit res inestimabilis,hoc est ue
10 rũm in homine libero,quia liberum corpus non recipit æstimationem.l.Ex hac.ff.si qua paup.feci.dica.l.Liber homo.ff.de uerb.obli.l.Procurator.§.si.ff.rẽ ra.ha. & ita debet intelligi hoc, unde cùm inestimabilis sit libertas in homine libero, non in seruo, non uideo quo modo hoc argumentum Tribo.faciat ad propositum, quia hic agitur, q minor prohibeatur , uel non prohibeatur:vnde quãuis libertas sit res inæstimabilis , hoc est uerum in se,uel respectu illius, in quem collata est, postq̃ collata est,sed respectu eius , qui contulit,dr̃ res æstimabilis,quia ipse,q̃uis tribuat rem inęstimabilem, post collationem tamen ab eo non abest res inęstimabilis,sed abest pretium unius serui, quod est taxatum,ut dixi in positione casus , nec pręiudicium, quod sit manumittenti,est inęstimabile:& hoc est , quod considerãdum erat in hoc casu.Vnde melior potuit esse ratio, ne illecebris seruorum inducti prolaberentur tam facilè ad manumittendum , ut dictũ fuit.s. in positione ca
11 sus.§.preced.vnde malè interpretatur Iustinia. rationẽ antiquorum quia hæc esse nullo modo potuit,sed ea, quam s.diximus, quę optimè probatur ex text. in l.Illud.ff manu.uindict.

12 Septimò not.q media uia ĩ dubiis ex æquitate eligẽda est : ad idem gl. in uerb. Videatur, in l. Nensennius. ff.de neg.gest.quæ dicit , q est uia rusticorum:ad idem tex.in §.Cum ex aliena.j.de re.diui.in l.Non sine C.de bo.quæ lib.in l.Filio .ff.ut in poss.lega.in l.Si fundum.§. fin.cum l.seq.ff.manda.de qua materia uidẽda sunt,quę latè ponit Deci.in c.i.in iiii nn.de proba.in c.Licet causam.col.pe.eo.tit.in c.i.col.fi.in i.lectu.in uersi.Quarta conclusio.de consti.Et ideo concludunt Anto. de Bur. & Pe.de Ancha.in consi.210. Nec cõtraria.q iudex in casu dubio excusatur apud Deum & homines, qui eligit opinionem,quam credit ueram,& qñ rationes hinc inde animum iudicis dubium faciunt,ita q non inclinat magis in hanc partem,q̃ in illam,debet iudex unicuiq; dimidiam assignare,quod in simili casu fecit Tyberius Imperator in l.Et hoc Tyberius.ff.de hære.instit. habet in l.Titius.ff ad Trebell . ubi Alex. in iii.not.Idẽ uoluit Bal.in l.Si pater fa.ff.de hęre.insti.tradit Deci.in consi.68.Pro resolutione.in consil.176.Viso.col.penul. in consil 445.in prin.& in simili suadent concordiam. Ioan.Bap.Caccialu.& Soz.in consil. impressn post titu. de excep. rei iud.in lectu.Soz.& idẽ Caccialu.in Tract. de transac.in xii.q.in ii.& iii.colum.& ita in iudicando secuti sunt Frãciscus Cur.iun.& Maria.Soz.iun.ut patet in cõsi.32.Qm̃ articulus in lib.ii.consil.Maria Soz.iun.

13 Octauò no.q ubi est eadem ratio,idem ius debet cõstitui:quod elicitur,dum dicitur,q licet postulare in illa ętate, in qua postulatione firmitudo iudicii exigitur pariter,sicut in datione libertatis:ergo cum in ea ętate xviii.annorum cõcedeatur,debet cõcedi etiam in hoc, text.est expressus in l.Ventre.in fine.ff.de acquir.hęredi.§.Si igitur.in.fi.j.quod cum eo. ubi glos.

Nonò not.attingens xviii.annum potest dare libertatem seruo in testamento nulla.L.Aeliæ Sentię solennitate adhibita,quod hodie immutatum est,ut est text. expressus in Auth.ut sponsali.lar.§.i.

14 Decimo not.q maior xiiii.annis potest testari,& legare.Dicuerum in masculo,in fœmina uerò,si est maior xii.l.Qua ętate.ff.de testa.requiritur enim pubertas.

15 Vndecimò not.q maior xvii. annis potest p alio postulare , ut hic in fi.& in l.i.§.Pueritiam. ff.de postul.in quo est aduertendum,q qñ agunt uel conueniuntur in

causis criminalibus minores.xxv.annis ooo admittun-
tur,nisi eum totore aut euratore tex.est in.l.Clarum.C.
de autho.pręstan.in qoo assiguatur ratio,ne ea sua im-
peritia uel iuuenili calore aliquid vel dicant,vel taceāt,
qnod si fuisset prolatum,vel non expressum, prodesse
16 eis poterat,& a deteriore ealculo eos eripere:Quimm
mò maior.xviij.annis potest iudex constitui,& ius dice
re,& eius sententia valer.l.Quida ꝯsulebat.ff. de re iud.

In glo.j.Declaraũ.dictum fuerat sine causa nō posse
minorem viginti annis manumittere, hic autē dicitur
eertum modum constitutum fuisse manumittendi,quę
videntur contraria, vt certus modus sit coostitutus, &
ꝙ sine causa non possit manumittere: glo. declarat hæc
non pugnare,qnia cum dicitur sine causa noo potest,
dicitur ꝙ cū causa potest,& ideo eertus modus est con
stitutus,sicut qñ dicitur in.§.Prætor in.l.Siquis ex argē
tarijs.ff.de edē.Ex causa argētario edi iubebit.in.§.Pro
hibet.dicitur,ꝙ lex prohibet argeotario edi, non quia.
l.verè prohibeat,sed cùm non permittat nisi ex causa.
non subsistente causa, prohibet: similiter & cùm in.l.
Iurisgen.§.Prætor ait.ff.de pact.dicitur,Prætor, ait.pa-
cta seruabo,quæ dolo &c.facta non sint.in.§. Dolo ma-
lo.dicitur Prętorem dixisse se nō seruaturum pacta do-
lo malo inita:ratio antem esse potest, quia qñ aliquid
permittitur sub eerta qualitate, eessante illa videtur
prohibitum arg.l.Cùm Prętor.ff.de iudi.

In glo.in verb.Testamentum. Hoc ideo est, quia ad
testandum requiritur pubertas.l.Qua ætate.ff. de testa.
teat.antem in.§.Caius.non facit, quia noo restringit se
ad certam ætatem.

In glos.in uerb.Sed enim libertas.Malè declarat glos.
nam hic noo assignantur rationes eo modo,quo loqui-
tur glos.sed ponitur decisio.§. præced. ex quo oriebat
illud inconueniens,ꝙ qui de vniuerso potest dispone-
re,immo seruos ipsos legare,non possit vni eorum li-
bertatem concedere:postea vero assignat rationē,qua-
re antiquitas mota fuerit ad ita disponendum, q̃uis ex
sua illa dispositione sequeretur illud inconueniens:itā
dem viso absurdo prædicto elegit ipse mediam viam,à
qua postmodum recessit in Auth.ut spoosa. largi.§.1.&
ita declarandus est iste text.

Sed eirea dicta per glo.aduertēdum est primò, dum
dicitur,ꝙ Iustinia.considerat duas rationes, & quia li-
bertas est res inæstimabilis, & antiquitas aliter statue-
bat antè,eui deseruiendum est: nam non sunt duæ ra-
tiones,sed assignat ratio,qua Iusti.putat aliquos motos
fuisse;fuit ergo vna ratio,noo duæ,& fuit coniectoraia
quędam ratio antiquorum,quam reprobaui.§.in.vj.no.
17 Secundò aduertendū est,dum glo.dicit, ꝙ siquis uen
dat se ad pretium participandum, pretium noo transit
ad uenditorem,sed remanet penes emptorem & dñm;
nam glos.malè dicit.& ad hoc inducta fuit glos.timore
huios contrarij,ꝙ liber homo vēdatur ad pretium par-
ticipandum,ex quo uidebatur apparere,ꝙ immo liber
tas erat quid æstimabile,vnde dicit glo.ꝙ illud pretium
non transit ad venditorem,sed remanet penes dñm em
ptorem,& ideo non censetur pretium, cùm remaneat
penes soluentēm,& ideo nō uidetur æstimari libertas;
Nam ille,qui uendit se ad pretium participandum, ne-
cesse est,ut seruiens uerè constituatur,ꝙ participet pre
tium,alias posset in libértatem proclamare, non ergo
pretium remanet emptoris,sed fit ipsius uenditi;ad hoc
est tex.in.l.j.ff.qui ad lib.procla.non li.& in.l.i.C.eo.tit.
& glo.etiam.suprà.in.§.fi.in uerbo,Maior.de iure perso.
hoc idem dicit in tertio requisito.

Tertiò aduertendum est ad tex.in.d.l.Si pro patre.§.
Idem quærit.ff.de in rem verso.ubi actio de in rem uer
so extinguitur per hoc,ꝙ seruus dñi factus fit debitor
etiā ex alia causa,nec reuiuiscit semel extīcta,etiam ꝙ
ibi sit peculium;ita declarat ibi Pau.de Cast.& Saly.

Quartò ad illud,quod dicitur,quòd media uia exē-
plo imperatoris est quandoq; capienda,dic, ut dixi.su-
prà.in.vij.not.

In glos.in uerbo,Impleuerit. Aduerte ad illationem
glo.Non enim vult dicere glo.ꝙ ex quo hodie possunt
testari,possint etiam dare libertates, quia hoc prius po-
terant,sed ꝙ hodie recepta est hęc sententia, ꝙ cum te
stari possint,quia de bonis omnibus disponunt, possint
etiam de seruis ipsis.

Item dum dicit,ꝙ uerum est hodie posse dare liber-
tatē seruis,ut primum puberes sunt, & testari possunt,
intelligit,ut.s.dent testamēto:si enim inter uiuos uolūt
manumittere,debet solēnitas antiqua seruari; pōderat
aūt gl.uerbū(relinquo)Sed neq; hic,neq; in.§.j. in Aut.
ut spon.lar.ponitur verbū relinquo, unde nō uideo,un
18 de hoc duxerit gl.benè uerum est,ꝙ verbum relinquo
refertur ad vltimas volūtates.d.l.j.in fi.ff.de tab.exhib.
Bar.in.l.Vnum ex familia.in prin.ff. de leg.ii. & hoc in
dubio,qñ autem esset eadem ratio in contractu uel in
actu inter uiuos,tunc dispositio loqoēs per uerbum re
linquo,vel de relictis,posset habere locum etiam inter
uiuos,ut declarat Deci.in consi.496.In causa ad fi.ver.
Nec obstat,si dicatur.

In principali tñ quæstione mihi videtur,ꝙ conclusio
glo.sit uera,uidelicet,ꝙ l.Aelia Sentia non sit immuta-
ta aut correcta inter uiuos,quia.§.1.in Auth. ut sponsa.
lar.specificè loqnit in ultima uoluntate, unde limitata
correctio limitatū producit effectum.l.In agris.ff.de ac
19.qui.re.do.Et not.est ſm Ang.ꝙ lex noua corrigēs ex si
militudine rationis non se extendit ad alium casum,gl.
est cōiter approbata in auth. Quas actiones.C. de sacro
san.eccl.ubi tal.dicit hanc esse cōem opi. ratio aūt est,
quia lex non corrigitur, nisi expresse corrigatur. l.fi.C.
de indi.uidui.toll.l.Præcipimus in fi.C.de appellatio. Et
dicit hic Christo.ꝙ ex hac glo.est not.unū aliud,ꝙ etiā
20 qñ duo casus sunt æquiparati,correctio in uno non ha
bet locum in alio.Sed dicatis, ꝙ hoc est falsum, qñ est
facta ęquiparatio per modum regulæ,uel in eo casu,in
quo agitur,vt latissimè post alios oēs,quos refert,dicit
Deci.in.c.Trāslato.in.i.lect.col.ii.de consti. Sed hic non
est facta ęquiparatio per oiam regulę,nec etiam in hoc
casu speciali,ergo.Et si ponderetur tex.in titu.seq.de le
ge Fus.Can.in fi.dicendum est,ꝙ ille text. non æquipa-
rat,sed imò ex illo tex.ostenditur contrarium; nam ar-
guit text.de minori ad maius affirmatiuè.s.si licet inter
uiuos,multò magis debet licere in ultima uolūtate,un
de patet,ꝙ non valet consequentia econuerso, licet in
ultima uolūtate,& in ultima uolūtate lex est correcta,
ergo inter uiuos,qnia non est par ratio utriusque, cùm
maior fauor generaliter tribuatur ultimis uoluntatib.
l.In testamentis.ff.de reg.iur.cum vulg.

In gloss.Postulare in fi.concor.tex.in.l.iij §.fin.ff.de
mino.l.Sed & si quis.in fi.ff.de institο.facit tex.i.l. Diē.
§.Stari.ff.de arbi.in.l.fi.§.i.C.de aequi. poss.

In glo.fin.Glo.benè dicit,& ꝙ ubi est eadem ratio,
idem ius sit constituendum, dictum fuit. suprà. i.viij.
not.ideo pertranseo.

RVB. DE LEGE FVSIA CANI. TOL.

1 *Lex Fusia Caninia quid disponebat.*
2 *Lex Fusia unde dicta sit.*
3 *Furij olim Fusii dicebantur.*
4 *Valerii olim Valesii dicti sunt.*
5 *Appius Claudius primus Fusios & Valesios Furios*
& Valerios appellauit.

Continuatur

Continuatur hic titulus ad præceden
tia hoc ordine: in.§.fi.s. titu. i. dictũ
fuerat olim prohibitum esse mino-
rib.xx.annis testamento manumitte
re, id impediente.L.Aelia Sentia, &
posita est correctio: Iusti. & quia a-
lia erat circa manumissiones prohi-
bitio inducta in maioribus per.l. Fusiam Caniniam, q̃
per Iusti.tanq̃ rationi minus consona sublata est, ideo
subdit de eius abrogatione.

Pro clariori huius tituli intellectu illud admonuisse
volo, ꝙ Fusius Caninius legem rogauit ad restringen-
dum ius conferendarum libertatem, cuius legis senten
1 tiam refert Caius lib. i.Insti. Ea sic se habet, ꝙ habens
duos seruos, ambos poterat manumittere testamento:
si tres aut quatuor, manumittere poterat duos tm̃: qui
sex, tres: qui octo, quatuor: qui.x. vsque ad.xviii. quinq;:
qui.xviii. sex: à.xviii. usq; ad.xxx. tertiam partẽ iure ma
numittebat; à.xxx. usq; ad centum quartam partem, ab
inde.§. quintam partem, dum ea quinta pars ad centum
non ascendat. Id quod & Iulius Paulus lib.iiii. Recepta
rum sententiarum paucioribus retulit, ut usq; ad.x. pars
dimidia manumittatur à.x.ad.xxx. pars tertia, à.xxx.ad
centum pars quarta, à centum ad quingentos quinta;
plures autem ex qualibet etiam grandi familia manu-
mittendi ius non erat. Hanc igitur legem Iustinia. sustu-
lit tanquam inuidam & libertates impedientem, ea præ-
sertim ratione, quia morientibus adimebatur facultas
viuentibus concessa.

2 Aduertendum est etiam, ꝙ dicitur Fusia à Fusio: nam
3 antiqui quem nos Furium dicimus, dicebant Fusium:
4 sicuti Valesium, quem nos Valerium, vt docet iurifcon
5 sultus. in.l.ij.ff.de ori.iur. dum dicit, ꝙ Appius Claudius
hanc mutationem inuenit.

LEGE FVSIA.

1 *Leges, quãtũ possunt, remouẽt impedimẽta libertatis.*
2 *Libertas omnibus aliis causis fauorabilior est.*
3 *Libertatis fauore in dubio pro ea pronunciandum est.*
4 *Libertatis causa dicitur publica.*
5 *Inuidia reprobatur.*
6 *Argumentum ab inconuenienti remoto ualet.*
7 *Vltimis uoluntatibus non minus tribui debet, quàm actibus inter uiuos.*
8 *Vltimæ uolũtates latius ĩterpretãtur, quã contractus.*
9 *Argumentum de testamẽto ad cõtractum affirmatiuè non ualet, nisi sit eadẽ ratio, & quomodo ualet.*
10 *Dispositio generalis præsupponit omnia alia habilia.*
11 *Argumentum de contractibus ad ultimas uoluntates an, quomodo, & quando ualeat.*

Diuiditur in duas partes, in prima ponitur
in confuso, ꝙ lex Fusia Caninia certum
modum statuebat in manumittendis ser-
uis testamento, in secunda ponitur eius
correctio, & rationes correctionis. secun
da ibi, Quam quasi.

Licet hodie etiam omnibus suis seruis libertatem te
stamento relinquere, sicut inter uiuos manumittere, su
blata.l.Fusia Caninia.h.d.

Casus non est figurãdus, solum posset excogitari ra-
tio.l.Fusiæ, quæ potuit esse, quia cum Romani omnes
ferè agros suos per seruuos colerẽt, ne liberi homines
occupati in agris colẽdis impedirentur uacare militiæ,
constitutum fuerat, vt quoties dñs testabatur, non lice
ret oẽs seruos suos manumittere, sed positus esset cer-
tus modus, ne hi serui liberi facti desererent uel rustica
vel etiam alia seruilia opera, qñ semper liberaliores so
lemus esse, cum morimur, quo tẽpore nullus amplius
nobis est usus, q̃ uiuẽtes: sed quia hoc & inuidia plenũ,
& contra iuris regulas inueniebat, idcirco sublata est,
ne actibus inter uiuos plus tribueretur, q̃ vltimis uolũ
tatibus contra.l.1.C.de sacrosan.eccl. cum si.

Not. primò, ꝙ lex Fusia Caninia ponebat modum ser
uis manumittendis in testamento, de quo dixi in rub.
1 Secundò not. ꝙ leges, quãtum cum ratione possunt,
remouent impedimenta libertatis, quæ fauorabilis est,
2 immo fauorabilior omnibus alijs causis.l. Libertas om
3 nibus.ff.de reg.iur. Et ideo in dubio pro ea iudicãdum
4 est.l.Quoties dubia.ff.eo.titu. quia causa libertatis dici
tur publica, non priuata.l.Si quis rogatus. ff.de fideicõ.
libe. declarat Deci.in.d.l.Quoties.ff.de reg.iu. Vnum tñ
notabis, ꝙ quamuis causa libertatis fauorabilis sit, non
tamen facit, vt quod fieri debet infra certũ tempus, pos
sit postea fieri, ita est tex.in.l.Thais.§.Intra.ff.de fideicõ.
liber.in.l.Sticho.§.Filius.ff.de statu.lib.
5 Tertiò not. ibi, Quodammodo inuidiam. ꝙ inuidia re
probatur: facit.l.j.C.de cadu.toll.in princ. & quis in ali
quibus codicibus legatur (inuidiam) est legendum (in-
uidam) nam non esset rectus sensus.
6 Quartò not. ꝙ valet argumentum ab inconuenienti
remoto: de quo dictum fuit.s.§.fi.tit.præced.in. iij.not.
7 Quintò not. ꝙ non minus debet tribui vltimis volũ
tatibus, quã actibus inter viuos: quinimmo plenius in-
terpretantur vltimæ voluntates.l. In testamentis.ff.de
reg.iu.& est tex.in.c.Cùm dilecti.de dona. vbi habetur,
8 ꝙ latius interpretanẽ vltimę voluntates, q̃ contractus,
& ideo alibi dicebat Alex. ꝙ non valet argumentum de
9 testamento ad contractum affirmatiuè, nisi appareat, ꝙ
sit eadem ratio, ita dixit in consi.lxij.col.iii.lib.j.de quo
per Deci.in.d.reg.In testamentis.
10 Sextò not. ibi, Nisi alia causa &c. ꝙ generalis disposi-
tio præsupponit omnia alia habilia, text. in.l.Si quæra-
mus.ff.de testa.in.c.j.de æta.& quali.

In glo.j. Declara, vt dixi in rubrica.

In glos. Modus. Dic certus modus.i. certa & determi
nata regula, vt dictum est suprà in rubrica, sicut dictum
est suprà in.§.fi.in prin.titu.præced.

In glos. Quam. dic, ꝙ dicta fuit ab authore Fusio Ca-
ninio, vt & declarat Alcia.in.l. Verbis legis.ff. de uerb.
signi. Et quamuis glo. inepta sit, tñ etiam aduerte, ꝙ de
lirat: nam præsupponit, ꝙ moriens non potest habere,
& alteri non permittit accipere, quod est falsum: nam
moriẽs volebat cõferre libertates, sed ipsa lex impedie
bat, vnde & malè intellexit, & malè infert etiã ex noĩe.

In glos. Familiam. Bonus tex. allegatus in gl. in versi.
Seruientium. vbi Alcia. latè declarat. & in hac significa
tione accepit Quintilia. lib. vij. c. iij. Manumissum alio „
næ se familiæ venali immiscuisse, ac rogantem, vt eis „
seruiret, captum.

In gl. in verbo, Morientibus. Dic tu, ꝙ non dixit mo-
rientibus, vt designaret vel mortuos, uel in extremis la
borantes, sed eos, qui aliquid in vltima voluntate dispo
nunt: quemadmodum dicimus actus inter viuos cõtra
ctus, q̃uis & contractus possint fieri in extremis, vt ali-
bi diximus; & ꝙ ille, qui testatur, faciat etiã ipse actum
inter viuos, sed quia debet habere locum post mortem
suam, & confirmari morte, dicitur fieri quasi à morien-
te habito respectu & considerato tempore, quo confir
matur: & ita declarandus est hic locus.

11 In glo. in verbo, Adimere. Dic, ꝙ valet argumentum
de cõtractibus ad vltimas voluntates regulariter tanq̃
de minori ad maius, videlicet, licet in contractibus, er-
go in testamentis: non licet in testamentis, ergo non li
cet in contractibus, vt dixi in.v.not. quia fauorabilior
est interpretatio testamentorum, q̃ contractuum: sed si
detur paritas rationis in vtroq; casu, valet argumẽtum

postea de vno ad aliud.d.l.Seruũ.§.Enm. qui.ff. de leg.
j.vbi Iaſ.& latius Iaſ.in l.Quæ de legato.ff. de leg. i. vbi
latiſſimè diſputat,quamuis nihil determinet,& dictum
eſt alibi latius.

Alia,quæ hic tanguntur per Ange. ſuperflua ſunt,&
contra inſtitutum noſtrum.

RVB. DE IIS, QVI SVNT Sui vel alie. iur.

Ontinuatio clara eſt,cùm hic ponatur ſequens diuiſio perſonarum: in quo illud eſt aduertendum,quòd ſuperior diuiſio iuriſgentium eſt, ſequens uero pro maiori parte iuris ciuilis uel inuentione,uel reformatione,ut aduertit hic gl.j.

SEQVITVR.

1 *Videre refertur ad oculum intellectus.*
2 *Status aliquorum eſt in pendenti.*
3 *Lucrum fructuarij interdum pendet.*
4 *Alienatio facta à matre de lucro antenuptialis donationis pendet.*
5 *Filij eorum,qui ſunt apud hoſtes,an ſint ſui iuris, uel eorum ſtatus pendeat.*
6 *Poteſtas accipitur pro ſpecie Magiſtratus, & quomodo,& pro magiſtratu in genere etiam.*
7 *Poteſtas.i.cura.*
8 *Poteſtas.i.authoritas.*
9 *Poteſtatem ſui non facere.i. latitare.*
10 *Contrariorum eſt eadem diſciplina , & quomodo hæc regula procedit.*

Iuiſio per ſe patet.Perſonarum aliæ ſui iuris,aliæ alieni:uidendum de ijs,quę alieni iuris ſunt,quę aut parentibus, aut dominis ſubſunt:quia his cognitis reliquæ cognoſcentur.h.d.ex.l.j.ff.eo.

Caſus non figuratur,cum procedat diuidendo.

Primò not.ꝙ quędã perſonæ ſui iuris ſunt , quædam
alieni,concor.tex.in.d.l.j.ff.eo.

Secundò not.ꝙ earum perſonarum, quæ alieno iuri
ſubijciuntur,alię ſunt ſub parentib.aliæ ſub dominis.

1 Tertiò ibi,Videamus.not.ꝙ(videre) etiam refertur
ad oculum intellectus:de hoc tex.in.l.Item apud. §.Si-
quis ſic.ff.de iniur.vbi Bart.not.& Alber.l.i.§.Idẽ Pom-
ponius.ff.depoſi.l.Si Titio & mihi.ff.de leg.ij.

Quartò not.ꝙ cognito vno de contrarijs cognoſcit
aliud,cõcor.tex.j.de tutel.in prin.de quo dicet in gl.fi.

In glo.j.Vt alias dixi,communiter concluditur hic,
ꝙ hęc diuiſio(quantum attinet ad poteſtatem domini-
cam)iuriſgentium ſit,inuentione.ſ.§.j.j̄.eod. ſed rece-
ptione & reformatione iuris ciuilis.§.fi.j̄.eo.ſed quan
tum eſt reſpectu poteſtatis parentum,uel eius poteſta-
tis,quam in homines ſui iuris habemus,ea à iure ciuili
eſt.j̄.tit.i.in princ.&.j̄.de tutel.in prin. Poteſt ergo dici
de iure ciuili,quia aliquid à iure ciuili immutatum eſt
l.Ius ciuile.ff.de Iuſt.& iur.

In glo.in uerbo,Quædam.Glo.primò ſupplet, q̃ aliqui
2 qui ſunt,qui nec ſub poteſtate,nec extra ſunt, ſed eorũ
ſtatus eſt in pendenti,ut filij eorum, qui capiuntur ab
hoſtibus:quod nec uidetur inconueniẽs, cùm in.§.In-
3 terdum.lucrum fructuarij pendeat,& pariter pendeat
4 alienatio facta à matre de lucro antenuptialis donatio
nis.in.§.j.in.d.Auth.de non elig.tandem contrariũ con
5 cludit,quia non datur medium inter ſui iuris & in po-
teſtate,& cum eſſent ſub patris poteſtate, qui pater eſt
apud hoſtes,& per cõſequens non põt habere alium in
poteſtate,patet,ꝙ cùm nõ poſſint eſſe ſub poteſtate il-
lius,ſunt ſui iuris:Et hæc gl.vt alias dixi, cõiter appro-
bat,quia q̃n cõſiderant,ſemp ſunt aut ſui iuris, aut ſub
alterius poteſtate.Quãdiu enim pater eſt apud hoſtes,
inſpecto illo ſtatu ſunt liberi:ꝙ ſi redeat,fictione poſtli
minij fuerunt ſemper in poteſtate.Nõ ergo pendet ius
poteſtatis,ſed aut eſt ſublatum,aut eo redeunte fingit
poſtliminium nũquam fuiſſe liberum, ſed ſemper per-
manſiſſe in poteſtate patris.

6 In gl.in verbo,Poteſtate.Dixi al's poteſtatẽ accipi ꝓ
eo genere magiſtratuũ,q̃ Poteſtates appellant. Iuuena.
Gabiorum eſſe Poteſtas.

Quamuis nõ putẽ tunc eo nomine magiſtratus eſſe
appellatos,quo hodie nos poteſtates dicimus,ſed gene
rali noie,quo oẽs magiſtratus poteſtates appellabãtur,
pręſertim maiores.Suet.in Claud.Iuriſdictionẽ de fidei
» cõmiſſis quotannis & tm̃ in vrbe delegari magiſtrati-
» bus ſolitã,in perpetuũ atq; etiam per prouincias Pote
» ſtatibus demãdauit.Et Apuleius, Sed iuſſit Poteſtas of-
» ficialem ſuũ magna ſeueritudine coerceri. Et habeť in
l.Eum qui.ff.de iur.om.iudi.vbi in poteſtate eſſe ſignifi-
cat eſſe in magiſtratu,& ita põt intelligi. c. fin..de iudi.
quia maiores magiſtratus ſignificabat,q̃uis & quãlibet
deſignauerit iuriſdictionẽ.l.iij.§.j.ff.de re.eo. Diciť po-
ſtea,ꝙ Epiſcopus habet in poteſtate bona eccleſiæ. i.in
7 cura.c.i.de re.eccl.nõ alie.& ꝙ tutor habet poteſtatem
8 in caput pupilli.j̄.de tutel.in prin.i.habet in eũ authori
tatẽ:facit tex.in.l.ii.ff.de ori.iu.dũ inquit,Et ita factum
» eſt,ut inter plebiſcita & leges ſpecies conſtituendi in-
» tereſſet,poteſtas eſſet eadẽ.Et ſua poteſtate facere,hoc
eſt,ſua authoritate propria,in Auth.de defenſo. ciui.in
9 prin.& ſui poteſtatem non facere,hoc eſt,latitare. l.iij.
ff.ex qui.ca.in poſſ.ea.

10 In gl.fi.habemus,ꝙ contrariorũ eſt eadẽ diſciplina:
in quo,quia materia eſt notiſſima,& habeť in rub.ff. de
acqui.poſſ.vbi alias dixi,breuiter colligendũ eſt,ꝙ hæc
regula vera eſt quò ad cognitionẽ,quia vno contrario
rũ cognito aliud neceſſariò cognoſcit, & hoc modo lo
quiť hic tex.quia cognitis iis,qui ſub alterius poteſtate
ſunt, facilè cognoſcemus eos , qui ſui iuris ſunt. Mihi
alias viſum eſt,ꝙ hic habeamus potius argumẽtũ à ſuf-
ficienti enumeratione,q̃ à cõtrarijs: nã hic aliqui ſunt
ſui iuris,aliqui ſub ptãte dominorũ,aliqui ſub pr̃is,ali-
qui ſub tutoris,quidã ſub curatoris.Vnde benè verum
eſt dicere hic,non eſt ſub poteſtate dñica,pr̃is,tutoris,
vel curatoris,ergo eſt ſui iuris,quia hæc eſt alia diuiſio
iuris perſonarũ,& ſtatus earũ,quia cognitis iis , q̃ ſunt
in poteſtate dñi,non cognoſcunť qui ſunt ſui iuris per
oppoſitũ,niſi dicamus,ut alias dicebã, ꝙ pro contrario
aſſignatur ſui iuris,& alieni iuris:Vnde cognitis oĩbus
iis,qui ſunt alieni,neceſſariò ſequeť, ꝙ cognoſcemus,
ꝙ alii erũt ſui:& ſic procedit. Quò verò ad iuris diſpoſi
tionẽ dicendũ eſt,ꝙ cùm cõtrariorũ ſit cõtraria rõ, di-
ſpoſitio etiã eſt cõtraria.l.fi.§.fi.ff.de leg.iij.in l. Et ſi cõ
tra.ff.de vulg.& pup.in l. pe. C. de ſolu. vbi dicit Bal.ꝙ
contrariorũ eſt eadẽ natura per contrariũ, q̃n ſubeſt ea
dẽ rõ:& ita declares,ut alias declaratũ fuit in. d. rub.ff.
de acqui.poſſ.p me.& quia materia eſt ordinaria (nã ſo
let legi ordinariè)iõ ptrãſeo,ne nimis onerẽ materiã.

§. IN POTESTATE.

1 *Suæ rei quilibet eſt moderator et arbiter etiã abutẽdo.*
2 *Domini olĩ iure gẽtiũ habebãt poteſtatẽ uitæ et necis.*
3 *Leges non ligant extra territorium.*
4 *Statutum,ꝙ banniti us poſſit impunè offendi, non habet locum extra territorium.*

5 Occidens

5 *Occidens seruum proprium ita punitur, sicut occidens alienum.*

5 *Animaduertere & } differunt, & quomodo. Intelligere.*

7 *Pater in filium ex.l.xij. tabu. habebat potestatem uitæ & necis.*

8 *Pater potest moderatè emendare, & ex causis expressis exhæredare hodie.*

9 *Pater, si filiũ itolerabili iniuria afficiat, q̃uis filius non agat actione iniuriarũ, pōt implorare officiũ iudicis.*

10 *Seruus non acquirit ex causa iniusta domino.*

11 *Possessio vt quæratur, exigitur animus.*

12 *Seruus in dominum nõ torquetur, nisi in certis casibus.*

13 *Seruus nõ testatur, non dicit testimoniũ, et repellitur à publicis muneribus.*

14 *Seruus non potest esse nec iudex, nec arbiter.*

15 *Matrimonium tollitur seruitute de iure ciuili. Seruitute.*

16 *Seruus non potest esse tabellio.*

17 *Seruus, si delictum dignum morte commisit, tradendus est iudicibus.*

18 *Occidens seruum deprehensum in adulterio cum uxore non tenetur aliqua.l.ciuili.*

19 *Dominus quo modo possit corrigere seruum.*

20 *Occidens seruum alienum tenetur .l. Cor. de sica. & l. Aquilia, occidens proprium tenetur tantùm criminali, nisi alterius interesset.*

Diuiditur in quatuor partes, in prima ponitur qui sint in potestate dominorum, in secunda vnde hæc potestas descendit, in tertia effectus potestatis, in quarta restrictio antiquæ potestatis: partes patent.

Serui iure gentiũ sunt in nostra potestate ideo olim etiam mortis potestatem dominus habebat i eos, hoc quod hodie sine causa legib⁹ pmissa prohibetur. h.d.& sumitur hic tex.ex.l.j.§.j.ff.eod.

Casus: Quęsita est declaratio primi mẽbri, scilicet eorum, qui in potestate dominorũ sunt, & dicitur, ꝙ sunt serui, & ꝙ ea potestas est ex iure gentiũ, eiusq; effectus est, vt dominus vitæ necisq;: potestatẽ haberet in seruos: quod ea ratione niti videbatur, quia cùm in re sua
1 quilibet etiam abutendo sit moderator & arbiter.l.Sed & si lege §.Consuluit.ff.de peti.hęre. non videbatur curandum quid ageret dñs de seruo non magis ac si plantam discerperet: quo non obstante ex ratione assignata in.§.seq.dicit cõtrariũ, ibi, Expedit enim &c. Non enim patitur lex, vt enormiter quis abutatur, vt videmus in prodigis, quibus prouidetur per interdictionem administrationis.l.Is cui.ff.de verb.obli.

Primò no.ꝙ serui sunt in potestate dñorũ. Est aũt potestas (ut hic definit Theophilus in Institutionibus) summa licẽtia & authoritas.cõcor.tex.in.d.l.j.§ j.ff.eo.

Secundò not. ꝙ potestas dominorũ in seruos à iure gentium descendit: idẽ habetur.ī.§.Ius aũt gentium. de iure natu. gen.& ciui.in.§. Serui. de iure persona.in.§.j. ī.de liberti. Nanq; constat hanc potestatem ab omnibus peræq; gentibus receptam esse, ideo etiã iurisgen. esse §.Ius autem ciuile.ī.de iur.natu.gen.& ciui.

2 Tertiò not.ꝙ de iure gentium domini habebant in seruos potestatem vitę & necis: quod ex.l. xij. tab. etiã erat in filijs, de quo dicemus in glo. Et in seruis similiter erat ex legibus Romuli &.xij.tabularum, vt testatur Zasius.ff.eo.in Paratitla.

Quartò no. ꝙ illud dicitur de iure gẽtium, quod peræque apud oẽs seruatur, cõcor.§.Ius autem ciuile.ī.de iure natu.gen.& ciui.

Quintò no.ꝙ quicquid acquirit seruus acquirit dño facit tex.j.in.§.De ijs.per quas perso.no.acqui.& dicet ā gl.l.Placet.de acqui.hære. ꝙ olim in seruis Germanorũ nõ esse testat Tacitus, q̃a habebat propria. Illud tñ animaduertendũ censui, seruũ in acquirendo dño præiudicare posse, si aliquã conditionẽ aut modũ adijciat, quia factũ à seruo dñs acceptare non pōt, nisi cum sua forma.Bald.Saly.& alij.in.l.Seruus. C.de pact. Imo.in.l. Iudex postea q̃ col.iiij.versi.Item facit.de re iudi.

3, Sextò not.ibi, Sub imperio nostro.ꝙ leges extra ter-
4 ritorium non ligant.l.fi.ff.de iurisd. om.iudi. Et hinc solet inferri, ꝙ statutum, ꝙ bannitus possit impunè offendi, non debet intelligi extra territorium, vt latè declarat Ias.in.d.l.fi.in princi.

Septimò, ꝙ hodie non licet in seruos supra modum sæuire, de quo latius dicetur in seq.§.

5 Octauò, ꝙ ita punitur occidens seruũ propriũ, sicut alienum, de quo dicetur in glo.in verbo Alienum. Tenetur enim.l. Cornelia de sicarijs.l.Vnde Neratius.§.Si dolo.ff.ad.l.Aqui.l.j.§.j.ff.ad.l.Cor. de sica.

6 In glo.Animaduertere. Hoc verbum pro inspicere & videre exponendum est, nam Asconius inter intelligere & animaduertere hanc differentiam posuit, ꝙ intelligimus animo, animaduertimus potius sensu, & inspicimus sine discursu quodam.

In gl.Esse. Imò proprie pro fuisse, quamuis in text.in dicta.l.i.fit verborum (fuisse) cùm sit idem casus.

In ea.ibi, Et erat eadem. nota, ꝙ pater in filium ex.l.
7 xii.tab.habebat potestatem vitę & necis. l. In suis. ff.de lib.& posth.l.fi. C.de pa.pote. id quod ex Oratione Cic. pro domo sua intelligit, dũ loquitur de Clodio, qui se in adoptionẽ plebeio dederat. Ita enim inquit, Sed cum
„ hoc iuris a maioribus proditum sit, vt nemo ciuis Ro.
„ aut ciuitatẽ, aut libertatẽ possit amittere, nisi Senatus
„ authoritate factum sit, ꝙ tu ipse potuisti in tua causa
„ discere (credo enim q̃q̃ in illa adoptione legitimè fa-
„ ctũ est nihil, tñ te esse interrogatũ, author ne esses, vt in
„ te P.Fõteius vitæ necisq; potestatẽ haberet vt in filio)
quęro &c. Licebat aũt filios occidere lege Romuli, vt scribit Dioni. Halicar.lib.ii. quæ Romuli lex in.xii.tab. recepta postea fuit in quarta tabu. ſm Dionisiũ, vbi.ī. Sed hanc potestatem coarctarunt iã Imperatores, q̃ Iurisconsulti.l.Qui filios.C.quæ res pig.oblig.posi.§.fi.j. de noxa.l.Diuus.ff.ad.l.Pomp.de parri.&.in ti.C. de iis, qui par.vel fil.occi. Relinquitur autem parentibus solũ
8 decens quædam emendatio, & ex causis expressis exhæredatio. C. de emen. propin.& in Auth.vt cùm de app.
9 cog.§.Aliud quoq, casũ. Quod si pater filiũ intolerabili iniuria afficeret, q̃uis iniuriarũ actione nõ teneatur.l. Prętor edixit.§ Præterea.ff.de iniur. tñ potest filius iudicis officium implorare, vt cogat iniquum parentem emancipare filium, in quem sęuire solet.l.fi.ff.si quis à pa.fue. manu.tex.aũt in.§. fi.j. de noxa. facit ad hoc ꝙ filius ęquiparabat olim seruo in noxalibus, quia pater poterat eũ noxę tradere: verũ est, ꝙ pater ius suũ amittebat pp publicũ ius, puta, si filius magistratus esset.l. Ille à quo.§.fi.ff.ad.Trebell. A.Gellius libro.ii.cap.ii.

In glo.in verbo, Quodcunq;. Quęrit glo.an generalitas tex.nostri restringẽda sit, vt p seruum domino nõ
10 quæratur nisi quod iustũ est, & sic dnm dicit, ꝙ quodcunq; acquiritur per seruũ, debet suppleri.s.iustè: quod videbat suadere tex.in.l Quod seruus.in.fi. ff.de acqui. possess. vbi quod iniustè ex maleficiis apprehensum est per seruũ, ad dominum nõ pertinet, glo.tñ contrarium tenet freta hoc argumento, Quod ex iniusta causa quærit seruus, ex quo quęrit, nec seruo quęri potest. l.Placet. ff. de acquir. hæredi. necesse est, vt domino quæratur: quod etiam probat per tex.in.l.ii. ff. pro empto. &

ad tex.in.d.l.Quod seruus. respondet acquiri etiam ex iniusta causa,sed teneri restituere,& cùm teneatur resti tuere,non dicitur adeptus. Ille enim nõ videt adeptus possessionem,qui ita nactus est, vt eã retinere non possit,quia quæsitũ non dr̃,quod auferri põt, glo.in.l.Non quocunq;.§.j.ff.de leg.i.vbi Ias.facit tex.in.l.Qui concubinã.§.Si hæres.ff.de leg.iii.in.l. Iulianus.§.i.ff.de verb. oblig.& ita residet glos.hic. Io. Fa. distinguit, ꝙ aut sumus in possessione,aut in dominio. si in possessione,& non quæratur;si in dominio,& quæratur etiã ex iniusta causa.d.l.ii.§.Celsus.ff.pro empto.sed in ratione differẽ tię æquiuocat Ioan.Fa. Vult enim, ꝙ ideo possessio ex
11 iniusta causa non quærat, quia ad quęrendã possessionẽ exigit animus.l.iii.in pr.n.l.Quemadmodum.ff.de acqui.possess. ergo nisi dominus vel a principio mandauerit,vel postea ratificauerit,non quæritur possessio,secus in dominio, in quo animus necessarius non est. j. per quas perso.no.acqui.§.Item nobis. Ignorantibus enim & inuitis quęritur: quæ ratio non est bona,quia ad acquisitionem tam dominij, q̃ possessionis nõ requiritur animus domini,sed sufficit animus serui, vt concludũt cõmuniter Docto.in.l.i §.Item acquirimus.ff.de acqui. possess.in.l.iii.§.Salius.ff.eod.tit.vnde Alex.i.d.l.Quod seruus.putat differentiam ex hoc insurgere,quia possessio amitti põt absq; eo, ꝙ alteri quærat: vnde ex iniusta causa nulli quęritur, licet ille perdat eam,secus in dominio, quia ex quo soluendo vsuras perdit dominium, oportet acquiri domino, dato ꝙ ex iniusta causa quęratur, quia dominium (vt dixi alias) non põt esse in pendenti, & perdi ab vno, nisi alteri quæratur l.Si ergo.ff. de nego. gest. & ita resoluenda est præsens quæstio, vt alias hic diximus,quicquid dixerit hic Caristo.cuius rationes tolluntur ex hoc solo, ꝙ dominium pendere regulariter non potest,vt dixi.

Circa istam glo. aduertendũ est ibi (sed hoc solo inspecto)quia glo.subobscura est,& hoc intendit.ꝙ q̃uis quodcunq; acquiritur per seruum acquiratur domino, hoc est verum,hoc solo inspecto,qñ quęritur,sed aliqñ non quęritur nec seruo, nec dño, puta,si a liberto seruus patroni stipuletur operas, quo casu quia operę cohærẽt personę,nec de persona serui in personã dñi possunt transire,stipulatio inutilis est.l.antepen ff.de stipula.ser. vel si factum sit in stipulatione deductum, puta, ire,agere: Seruus enim solus, non dominus,ire potest §.Sed cùm factum.j.de stipu.seruo. quo casu, quamuis persona tantum serui admittatur ad eundum, ibi tñ ad commodum domini,& ius illud ꝙ seruus ire possit,radicatur in persona domini,vt dicemus ibi.

In ea.glo.ibi,Sed nũquid libertas.Gl.quærit,an libertas quęsita seruo quærat domino ex generalitate tex.nostri:datur enim qñq; a domino, qñq; à lege, vt in iuribus allegatis in gl. Et respõdet, ꝙ non,quia quãuis quęratur seruo libertas, libero cõpetere non potest, & qñ datur illi libertas,eo ipso momẽto fit liber,& eodẽ momento non habet dominum, cui quęri possit: & dicit gl.ꝙ est.q.de puncto.Ias.hic reprehendit glo.per tex.i.l. Placet.ff. de acqui. hęre. cùm acquisitio libertatis ne momẽto qdem potuerit esse penes seruũ. Igit ipse duobus modis soluit, vt dicam⁹,vel ꝙ illud domino acquiratur,quod seruo quęri non põt.d.§.Sed cũ factum. vel ꝙ illud quęratur,quod domino quæri potest,sed libertas quęri non potest, ergo. Ego aliter dicerem,videlicet, ꝙ cùm manumissio, siue fiat ab homine,siue fiat à lege,nihil aliud sit,q̃ è manu datio,& sic dissolutio seruitutis,qñ dominus dat libertatẽ,vt dicitur,non dat verè libertatem,sed corrũpit & remittit ius seruitutis.ꝙ habet in seruum,& cùm duplex sit tm̃ status hois seruorum.s.& liberorum, remota seruitute succedit per se libertas,vt dixit superius in tit.de liberti.in prin.in glo. in verbo,Datio. Quando ergo dicit, ꝙ quęritur libertas,debet ordine intellectus intelligi,ꝙ prius dissoluitur vinculũ seruitutis in ipsa manumissione,quo dissoluto dissoluit,dominiũ etiã dñi in seruũ, quo dissoluto libertas,quę postea succedit,non reperit dominum, quia q̃uis eodem momento hęc fiant, ordine tñ intellectus(vt dixi)prius dissoluit seruitus, q̃ succedat ipsa libertas,quę,qñ succedit,non inuenit neq; seruum, neq; dominum,& ideo cessat generalis regula tex. nostri.

Cętera quę de puncto & per gl. & per Doct. hic ponuntur,tanquam impertinentia, consultò pręrereo.

In gl. in verbo, Acquiritur. Glo.ponit effectus potestatis dominicę, & addit vltra tex.nostrum aliũ casum,
12 vt in dominum non torqueatur, nisi in certis casibus, de quibus in.l.i.& in.l.Seruos.C.de quæstio. Ang. hic plures effectus adducit, qui non dñicę potestatis effectus,sed potius seruitutis dicẽdi sunt, vt ꝙ nõ possit te
13 stamẽtũ facere.l.Qui testamẽto.§.Seruus.ff.de test. nec testimoniũ dicere.Auth. Si dicatur.C.de testi.ꝙ repella
14 tur ab oĩbus publicis muneribus, & ideo nec arbiter, nec iudex esse possit.l.Patui.§.i.ff.de arbi.l. Cùm prior.
15 ff.de iud.Item & soluitur seruitute iure ciuili matrimoniũ, Auth. de nupt. §. Sed in captiuis. Receptum.n.est (vt dixi)vt publicis officiis fungi nõ possit.l.Quod arti
16 net.ff.de reg.iur.& ideo ab officio tabellionatus repellitur.l.Generali.C.de tabula.lib.x.

In glo.in verbo, Licet.Quãuis (vt alias dixi)hęc glo. non sit Accursii, sed sit quædã additio, quæ in antiquis codicibus nõ reperitur, tñ dicatis verũ esse, ꝙ si seruus
17 dignũ morte crimen admiserit,iudicibus,quib⁹ publici officii potestas cõmissa est, tradendus est, vt pro suo crimine publicè puniatur, vt inquit Caius lib. Institutionum tit. de iure perso.vbi etiã ponit alium casum,videlicet,
18 si,dũ pro modo culpę cęditur, moriat. Si quis aũt seruum in adulterio cum vxore deprehensum occidat,nõ solùm non tenetur.l.Cor.de sica.l.Marito. ff.ad.l. Iul.de adult.Sed nec ciuiliter põt cõtra eum agi.l. Qui seruũ. vbi Bart. ff. de verb. oblig. tñ hic non est insistendum, cùm glos seq.hoc apertius declaret.

In gl.in verbo,Cognita.Hoc etiam modo exemplificat glos.tam in.d.l. Quid ergo.§.Si hæres, q̃ in.d.l. Qui seruũ. Potest enim a viro ,occidi seruus deprehẽsus cũ vxore impunè.d.l.Marito.Quod si alias deliquit, vt di
19 cit gl.permittit domino correctio honesta & decens: ꝙ si intolerabilis postea sit iniuria,habet locum tex.noster & in.l.j.ff.eo. vt alias dixi in.l.Vt vim.in. 6.exemplo ff.de iusti.& iur.in gl.j.Ang.hic multũ latè instat super opi.Ioan.& Pla.quæ nõ differunt effectualiter: nam Io. concedit, ꝙ modicè etiam sine causa possit, Pla. verò dicit non posse sine causa, quia si atrociter id fiat, & nimis seuerè,cogitur vẽdere, vt in.§.seq.& sic in idem recidunt, & sic non est opus discutere de rationibus Ange. quæ benè procedunt, quia cùm hoc ius non sit ablatum,remanet.l.Præcipimus in fi.C.de appel.Habebant domini potestatem vitę & necis, sublata est potestas illa occidendi pręter q̃ in certis casibus,item coercita est omnia seueritas,cętera igitur nõ sublata remanserunt,vt dixi.

20 In glo.in verbo,Alienũ.habet,ꝙ ille,q occidit alienum seruũ,tenetur duplici iudicio,criminali ex.l.Cor. de sica.quę non facit differentiã inter occidentem liberum,aut seruum.d.l.j §.j.ff.de sica.& ciuili quanti plurimi eo anno fuerit ex primo capite legis Aquiliæ.d.l.ij. ff.ad.l.Aquil.Vnde qui proprium seruum occidit, tenetur ac si alienum occidisset in casu.s.in quo teneri põt, & sic criminali,in ciuili verò,quia sibiipsi teneret,actio cessat,vt dicit gl.præter q̃ si alterius interesset,puta,creditoris pro iure pignoris.d.l. Seruũ quem. ff.de pigno. vel usuarij,aut fructuarij,ut.ll.allegatis in glo.

§. SED ET MAIOR.

1 *Abusus suæ rei cuilibet uidetur permissus.*
2 *Confugere ad ædem sacram initium sumpsit à Mose.*
3 *Aedes sacras, ad quas confugere liceret, qui primi condiderunt.*
4 *Ecclesia est refugium & tutela eorum, qui ad eam confugiunt, & hoc unde duxerit originem.*
5 *Asilum quod propriè diceretur.*
6 *Fugitiuus non est qui ad statuam principis confugit.*
7 *Statuæ principum Asyla.*
8 *Asiliæ ius quod.*
9 *Asili homines à uiolentia tuti dicuntur.*
10 *Tribunorum potestates ac priuilegia plura.*
11 *Infamis iniuria quæ dicatur.*
12 *Asperitas maior dominorum in seruos non est tolerata.*
13 *Confugiens ad ecclesiam an & quando sit tutus.*
14 *Vendere rem suam nemo cogitur, nisi in certis casibus.*
15 *Interest reip. ne quis re sua malè utatur.*
16 *Ius suum nemini auferendum est.*
17 *Iusta precantibus non est negandus assensus.*
18 *Seruus potest adire iudicem contra dominum ob nimiã eius sæuitiam.*
19 *Fraudem legi faciens punitur.*
20 *Fraudem legi quis dicatur facere.*
21 *Comparatiuum exponitur pro positiuo.*
22 *Comparatiuum est potentius positiuo.*
23 *Consultus.i.interrogatus.*
24 *Consulo te, & consulo tibi differunt, & quomodo.*
25 *Confugiens ad sacerdotem deferentem corpus Christi est tutus.*
26 *Interest reip. habere subditos locupletes, & quomodo dicatur interesse.*
27 *Vtilitates publicæ diuersæ, & quales.*

DIuiditur in tres partes, in primo ponitur qualiter non solùm in cæde restricta est potestas dominorũ in seruos, sed etiam in maiori sęuitia & asperitate, in secunda dr̃, qualiter hoc fuerit iductũ, in tertia ponit rescriptũ, quod hanc ptãtem moderatũ est. secũda ibi, Nam Antonius. tertia ibi, Cuius rescripti.

Domini, qui atrocius, quam par est, seruos tractant, coguntur vendere & pretium recipere. h.d. ex l.j. in fin. l. sequen. ff. eod.

Casus: Iam dictũ fuerat, q̃ potestas illa amplissima vitæ & necis, quam habebant domini in seruos iure gentiũ, fuit restricta ex cõstitutione Antoni Pij: Vnde dubitatũ est, an sicut limitata fuit potestas dñica in occidẽdo, fuerit limitata in alijs sæuitijs, quę per dños exercẽ
a tur: Et potuit esse eadem ratio dubitandi, q̃ abusus suę rei videtur cuiq; permissus. l. Sed & si lege. §. Consuluit. ff. de peti. hære. tamẽ contrarium dicitur ex ratione expressa in tex. quia cũ expediat reip. habere subditos locupletes, expedit etiam ne quis re sua malè vtatũ. Habet enim naturalem quãdam rationem in se hæc restrictio potestatis. cum enim serui necessitate seruiãt, nõ natura, & licet fortuna sint serui, sunt tamen homines existimandi, ideo indignũ Imperatores putauerunt, q̃ hoies in eos ita imperiũ exercerẽt, sicut in iumẽta. Quę pertinent ad declarationẽ tex. declarabuntur statim.

In tex. ibi, Bonis conditionibus. dic ideo dixisse bonis cõditionibus vẽdi debere, ne dñs seruo iratus graues aliquas conditiones in venditione apponeret, paciscens (puta) vt aliquo tẽpore haberetur in vinculis, vel
b q̃ nunq̃ manumitteretur, aut quod in aerã insalubrem ablegaretur: ita declarat hæc verba Theophilus in suis Institutionibus, & est declaratio verissima. Vtitur huiusmodi verbis loquens de venditione Tusculani Cic. in epi. ad Q. Fratrem lib. ij.

In tex. ibi, Sed dominorum interest &c. Qualiter interfit, & quare, declarat Theophilus in suis Institutionibus obiter .s. ne serui durissima seruitute oppressi & atrocitate, desperata huiusmodi iugi liberatione, aut manus sibi inferant, aut fuga arrepta pretium sui domino auferãt, & in nostris Annotationibus celebre exemplum subiecimus.

In tex. ibi, Nam Antoninus consultus à quibusdam
,, Præsidibus prouinciarũ de ijs seruis, qui ad ædẽ sacrã,
,, vel ad statuam principis confugerat, &. j. Ideoq; co-
,, gnoscere de querelis eorũ, qui ex familia Iulij Sabini ad
,, sacram statuam confugerunt. Fuerat ex lege Romuli,
item &. xij. tabularũ ius dominis in seruos vitæ necisq;,
quod per Abrianum atq; Antonium coercitum est, vt
hoc in loco clarissimè explicatur, q̃ per Vlpia. in. l. ii.
ff. eod. refertur diuum Adrianum Vmbriciam quãdam
matronam in quinquennium relegasse, q̃ ex leuissimis
causis ancillas suas atrocissimè tractasset, itaq; constitu
tum fuit, vt confugientium ad sacras ædes, aut princi-
2 pum statuas ratio haberetur: qui mos originem traxit à
3 Mose, qui post reditum in tribus ciuitatibus ab eo con
ditis ædes constituit, ad quas, qui non ex proposito hominem occidisset: confugientes tuti essent, nec inde extrahi possent, vt legitur apud Iosephũ li. 4. Nepotes ẽt Herculis timẽtes eo mortuo eos, quos ams vexauerat, misericordiæ templũ Athenis constituerunt, vt Plutat. in vita Thesei testatur, & Statius lib. ii. Thebaidos,

Fama est defessos acie post busta paterni
Numinis Herculeos sedem fundasse nepotes,
Sic sacrasse loco commune animantibus ægris
Confugium.

Quod & Romulum fecisse Romę tradũt & Liuius libro. i. & Dionysius lib. ii. de quo meminit Virgi. lib. vii.

Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer asilum
Extulit.

Et Ouid. lib. iiii. Fastorum.

Romulus ut saxo lucum circundedit alto,
Quilibet huc (inquit) confuge tutus eris.

4 Hinc proculdubio ducta est tutela eorũ, qui ad eccle-
sias confugiunt, de quibus in tit. C. de iis, qui ad eccle-
5 sias cõfugiunt. Dictæ enim sunt sacrę ædes illæ, ad quas
cõfugiẽtes tuti erãt, & pręcipuè serui, asyla. Interpreta
tur enim asylũ intemeratũ Cic. v. Verrina. Nuper M. Au
,, relio Scauro postulante, q̃ is Ephesi se Quęstorem vi
,, probibitum esse dicebat, quominus è fano Dianę ser-
,, uum suum, qui in illud asylum confugisset, abduceret.
Vlpia. etiã in tit. ff. de Aedil. edic. l. Quis sit fugitiuus. §.
6 Apud Labeonẽ. sic inquit, Nec eũ quidem, qui ad sta-
,, tuas Cæsaris cõfugit, fugitiuũ arbitror: non enim fugiẽ
,, di animo hoc facit. Idem puto & in eũ, qui in asylũ, vel
,, aliud simile confugit.
7 Hoc aũt ius tutelæ translatũ etiã est ad statuas prin
cipum. Philostratus, Asylos erat (inquit) statua Tyberii.
,, Dicĩ enim Asylum tam ędes, q̃ statua, vel alius locus,
8 ad quẽ confugiẽs ius asylię cõpetat. Est enim asylia (vt
declarat Budæus) ius illud libertatis ac venię, quod
9 quis apud statuã consequitur. Dicebantur etiam à Ro-
manis asyli hoies à violẽtia tuti, quos attingere sine pe
10 riculo non licet, vt fuisse Romæ Tribunos plebis decla
,, rat Plutar. in Proble. Honore (inquit) Tribuno sacro-
,, sanctũ Romani faciunt, & asylon. Iulius pollux, Asyli
,, (inquit) erant caduceatores, & licebat eis tutò quò vel
r lent ire. Parabatur ergo securitas cõfugiẽtibus in ædes
sacras, & ad statuas principũ, etiã seruis, nec inde extra
hi poterãt: quia sacta erant asyla. Lex vnica. C. de iis, qui
ad statuas confu. punit eos, qui sine causa ad statuam

tanquam ad asilum, confugiunt.
11 In tex. ibi, Vel infami iniuria affectos. Infamē, dixit
quem superius dixerat intolerabilem, & sic atrocem, vt
Horatius lib. j. Ode. v. dixit infames scopulos. Turpem
violationem dixit iureconsultus in. l. Si dominus. ff. eo.
& obscœnitatem in. l. i. ff. de offi. præfec. vrb. quasi con-
cubitum masculinum innuat.
12 Not. primò, q maior asperitas dominorum ĩ seruos
non est tolerata à principibus, quamuis olim toleraret,
vt dixi in preced. §. Fuit enim coercia potestas illa vi-
tæ & necis, & restricta ad moderatam correctionem, vt
su. tit. l. de emen. seruo. l. i.
13 Secundò not. q confugiens ad ecclesiam vel statuam
principis est securus & tutus, nec inde auelli pōt: super
quo solet distingui, q si homo liber fugit ad ecclesiā post
delictū cōmissum, nō potest inde abstrahi etiā per iudi-
cem, nisi aut publicus latro sit, aut nocturnus depopula
tor agrorū. c. Inter alia. de immuni. eccle. vel nisi in ec-
clesia deliquisset, auth. Si quis ei. C. ad. l. Iul. de adul. nō
q confugiētes ad ecclesiā per hoc gaudeāt oīmoda im
punitate, sed puniuntur mitius citra pęnā mortis vel
corporalē. d. c. Inter alia. vbi Anto. de But. Si verò est ser
uus ille qui cōfugit ad ecclesiā, tunc quia tex. in. d. c. In
ter alia. videt cōtrarius tex. nīo, ne dicamus inductā esse
legum correctionē & differentiam inter ius ciuile & ca-
nonicū. c. i. de ope. no. nunci. mihi placet distinctio An-
to. de Butr. in. d. c. Inter alia. q si fugit seruus ad ecclesiā
ob nimiam domini sęuitiam, habeat locum tex. nr̄, vt. s
dominus cogatur vendere: sin propter delictū aliquod
commissum erga dominum, vel modicam sæuitiam ip
sius, restituēdus est domino recepto iuramēto impuni-
tatis ab ipso dño. l. fi. §. Sanè. C. de iis qui ad eccle. con-
fu. & d. c. Inter alia. & ita videtur resoluenda hæc mate
ria, quam & Anto. de Butr. & alij in plures partes, quam
oporteat, secāt. Posset et̄ & aliter distingui, videlicet, q
aut fugit ad ecclesiam ob culpā dñi, & habeat locū hic
tex. aut ob delictum vel culpā propriā timens puniri à
dño, & procedat tex. in. d. c. Inter alia. & in. d. §. Sanè.
14 Tertiò not. q q̃uis regula sit, q nemo cogitur vende
re rem suam. l. Nec emere. C. de iure delib. l. Inuitū. C.
de contrahen. empti. & dixerit Suetonius in Augusto,
q Augustus fecit forum angustius, cū non esset ausus
compellere dños vicinarum ædium, vt eas sibi vende-
rent, tamen hic ex causa & culpa sua propter nimiā sæ
uitiam cogitur vendere rem propriā, ita suadente ęqui
tate, vt declaraui in. §. præceden. Reliquos autem ca-
sus, in quibus quis cogitur vendere rem propriam, po
nit Ias. in. d. l. Nec emere.
15 Quartò not. q reipu. interest, ne quis re sua malè vta
tur: ex quo Ang. hic dicit declarari regulam, q in re sua
quilibet est moderator & arbiter. l. In re mādata. C. man
da. vt non intelligat, qñ quis re sua abuti vellet per istū
tex. quod Ias. hic dicit esse contra casum legis in. l. Sed
& si lege §. Consuluit. ff. de peti. hære. bonus text. in. l.
Si cōstante. §. Si maritus. & in. l. Etiā. §. j. ff. solu. ma. Vos
dicatis, licere re sua abuti. d. §. Consuluit: nisi immodicè
id fiat: nam tūc lex prohibet; vt diximus. s̄. in. §. præced.
exemplo prodigi, & tex. nr̄i: q autem interesse publicū
versetur in hoc, dicemus in glo. in verb. Vtatur.
16 Quintò not. ibi, Dominorum quidem potestatē &c.
q ius suū nemini auferendum est, quia nostra à nobis
absq; voluntate nostra non debēt auferri. l. Id quod no
strum. ff. de reg. iur.
17 Sextò, q iusta precantibus non est negandus ascen-
sus: facit tex. in. l. Iustū. C. de eden. secus si petitio esset
iniusta. l. Professio. C. de mune. patri. lib. x. c. Cùm in
iuuentute. de purga. cano.
18 Septimò not. q dat facultas seruo habēdi recursum
ad iudicem contra dominum: ad idem est tex. in. l. i. §.
Quod autem. ff. de off. præfect. vrb.
19 Octauò not. q faciens fraudē legi punit: circa quod
(vt alias dixi) est aduertendum, q Ange. hic videtur in-
telligere istum tex. in officiali, quasi hic Sabinus fuerit
officialis: nā dicit Ange. q officialis fraudans. l. punitur
quod est falsum: nam erat hic dñs seruorum, qui ad sta-
tuam principis confugerant, vt patet ibi, Ex familia Iu
lij Sabini. Sed posset dici, q hoc not. nō elicitur ex hoc
tex. nam si regulariter esset verum, q faciens fraudem
legi puniretur, non fuisset necessaria specialis prouisio
in hoc casu cōminatoria fraudis faciendæ: benè verum
est, q faciens fraudē legi etiam mortaliter peccat, Bal.
in rub. extra. de consuetu. in. fi. quia leges obligant nos
in foro cōscientię glo in. c. Quæ in ecclesiarum. in prin.
& ibi. Bal. de constitu. Item. Ant. de Butr. & Abb. in. c.
Quia plerique. de immu. eccle. Ias. in cōsil. 180. Commu
ne. col. fi. lib. ii. Soz. in. l. Moribus. col. ix. versi. Ex qua cō
clusione. ff. de vulg. & pup.
20 Dicitur aūt. l. fraudem facere, qui saluis verbis legis
sententiam eius circūuenit: fraus. n. legi fit, vbi fit quod
fieri noluit, fieri autem non vetuit. l. Contra legem. & l.
sequen. ff. de legi. cum si.
21 In glo. j. Exponit glo. comparatiuū pro positiuo. Mi-
hi videtur, q expositio nō sit bona, sed q comparatiuū
22 designet pleniorem quandam asperitate, qñ dominus
sęuerior est, q̃ par sit, prout in. l. Si merces. §. Vis maior.
ff. loca. appellatur maior vis simpliciter impetus qdam
insolitus: nam maior asperitas declaratur ex verbis sub
„ sequentibus, dum dicit. Vt si intolerabilis videatur sæ-
uitia dominorum: & inferius ĩ rescripto comparatiuè
exponuntur ista verba. ~~Si dominis habiti sint, q̃ aequum~~
~~est, vel infami iniuria~~ affectos. Hęc enim verba declarāt,
quid senserit Tribonia. in his verbis (maior asperitas.)
Theophilus in suis institutionibus verba ista, Sed &
„ maior asperitas &c. ita explicauit, Ac ne supra modum
„ quidem sæuire in eum licet.
In glo. ij. in verb. Consultus. Exponit glos. verbū hoc
23 (consultus). i. interrogatus, prout exponitur etiam in. l.
Item quia. in fi. ff. de pact. & subdit expositionem verbi
24 (consulo) Aliquando enim consulimus. i. consilium pe
timus, & iungitur verbum accusatiuo, vt consulo te,
exempla passim sunt obuia: aliquando cōsulimus. i. con
silium damus, & iungitur ~~datiuo, vt consulo tibi~~, & in
hac significatione rarò inuenitur apud bonos authores.
„ Plau. in Persa. Certò illi homines mihi nescio quid ma-
„ li consulunt, quid faciam. sed cum hac constructione
plerunq, prouidere significat.
In glo. in verbo, Aedem. Glo. dicit, q etiam hodie cō
fugimus ad ecclesias, de quo se remittit ad not. in. §.
Neq; aūt. in Auth. de manda. prin. vbi est optima glo. in
25 verbo, Cogētur. de quo dixi. s̄. in. ij. nota. Et adde, q cō
fugiens etiam ad sacerdotē deferentem corpus Christi
similiter est tutus, vt noe. Alexan. in rubr. ff. de ope. no.
nun. in. iiij. col. & fuit dictum Hosti. in. c. Sanè de cele-
bra. missa. nam si confugiens ad ecclesiam, quæ est cor-
pus Christi mysticū. c. Pro membris. in fi. xxiij. q. iij. ha
bet hanc immunitate & securitatem, multò magis con
fugiens ad verum corpus Christi.
In glo. in verbo, Cogantur. Gl. not. ex hoc tex. q quis
cogit vendere rē suam, quod ex causa suæ sæuitię statu
tū est, vt dixi in. iij. not. Ex causa enim sæpe disponit, q
quis cogatur vendere rē suā, quamuis hoc sit contra iu
ris regulas, vt est bonus tex. in. l. Dudū. C. de cōtrahen.
emp. vbi reprobat dispositio, q in venditione proximi
& consortes extraneis præferantur, & quia non est ma-
teria nostra, ideo simpliciter pertrāseo. Videnda sunt,
quæ ponunt Doct. in. d. l. Inuitum & in. d. l. Dudum C.
de contrahen. empti. vbi Georg. Natta in repetitione.
In gloss. in verbo, Bonis conditionibus. Declara, vt
dixi.

dixi.suprà in textualibus ex Theophilo in hoc titulo: Exempla etiã glo.possunt procedere, sed non probãtur in hoc titulo alicubi,quamuis glo.alleget.§.fi.

26 In glo.i ver.Malè vtat.Glo.dicit interesse reip.subditos bere locupletes,alleg.tex.in Auth. vt iudi.sine quoquo suff.in.§.Cogitatio.vult allegare princ.illius Authenticę.Põt enim interesse reip.hoc quod dicit de diuitijs, propter collectas imponendas, ex quibus non solùm resultat vtilitas priuata respectu eorum, qui possident diuitias,sed etiam respectu vniuersitatis , nec non aliorũ particularium in cõi,vt (puta) vt dicit Alex.in.l.s. col. 35. ff.sol.mat.quando ciuitas vel resp.egeret pecunijs diuitum pro expediendis militibus.

27 Dum verò gl.subdit,ꝙ illud, quod interest principaliter priuatorum , secundariò interest reip. Dicatis ẽm Bar.in.l.1.ff.solu.mar.col.5.ꝙ est quędam vtilitas publica,quæ affert cõmodũ in cõi,& in quolibet particulari, & est illa,quę cõsistit in sacris sacerdotibus,magistratibus,& huiusmodi,quia ita precant sacerdotes Deũ pro minimis,sicut pro maximis,& ita iudices defendũt vilẽ,sicut nobilem,& diuitem,sicut inopem .Est & secunda vtilitas publica , quæ affert commodum in cõi , non autem in particulari,vt(puta)illud , quod habet camera fiscalis.l.Vtilitas.C.de priuil.fisci lib.10.Tertia est vtilitas priuata principaliter,sed secundariò publica, quia respectu vniuersi affert vtilitatem, & hęc est propriè illa,quæ est principaliter priuata,& secũdariò publica,vt ꝙ mulieres sint dotatę. Quarta est vtilitas principaliter priuata,secũdariò publica,quę affert in particulari suã vtilitatem per se.nec est ẽm Bart.apta afferre vtilitatem particularibus.Pu.vt est in casu nostro, ꝙ subditi sint diuites,in quo damnatur Bar.sed eum defendit ibi.Claud. de Seysello,& quia materia habetur in loco ordinario, & videnda est per vos ibi, ideo pertranseo cũ doctrina. Bart.quæ communiter approbatur vt dixi.

Tandem glo.assignat duo contraria ad hoc,ꝙ quia re propria sine culpa dolosè etiã abuti possit,sed Barth. & Alex.in .ll.contrarijs dicunt, ꝙ ideo hic punitur culpa, & dolus,& sæuitia in re propria, quia erat hic res atara, & homo,in quem sęuire leges minimè permitrũt,cùm qua ratione satis possumus transire , non ex rõne Doct. sed quia cùm prouideatur,vt dñs in casu nostro habeat prætium seruorũ,non videtur punitus, quia seruum habere videtur,& sine pęna ipsius prouisum est;ne corpus humanum tam acerbè diuexetur?At in contratijs perdit , vel non perdit beneficia illa , si ad incommodum mulieris hoc fecit,quod etiam apparet in homine culpari in.d.l.Si constante.§.Si maritus.

In glo.in verbo,Martianum. Dic Proconsulem Beticę: Ita enim legendus est ille locus.

In glo.i ner.Dominorũ.Nõ allegat rationes hinc inde, sed ponit rõnes suę prouisionis, ideo enim dat pretium dñis,& nõ auferunt, quia dñorum potestas illibata esse debet,& nemini debet ius suum detrahi:quare aũt separent,& abdicẽtur serui malè habiti à dominio dominorũ,qui eos malè habuerũt,declarat ex rationibus , quia non est denegãdum auxilium iusta precantibus.

In glo.i uer.Interest.Declara,vt dixi in secũdo textuali declaratio enim glo. non est bona.

In glo.Iniuriam . Dic, ꝙ vere patiuntur iniuriã, quia id quod contra eos fit,non iurè fit.l.1.ff. de iniur.sed benè non habent actionẽ iniuriarum,quia censetur inter pręstatione iuris fieri domino , vt sit qui sit habilis ad eam prosequendam,ita declarat glo.1.in.d.§ Seruis.

In glo.Infami.Dic,vt dixi in vlt.textuali.

In glo.vltima.Glo.malè intelligit,vt aliàs dixi,qa intelligit de fraude cõmissa à domino,non à seruo, cuius exemplum ponit hic Christo.si vendat hoc acto, ꝙ emptor iterum ei tradat.sed hoc exemplum non est bonũ, quia iã suprà dictum est,ꝙ ita debent vendi, vt in potestatẽ domini non reuertantur ; Vnde alijs modis posset fieri fraus summittendo emptores , qui eos postea ad instantiã prioris dñi durius habeant,vel in vincula conijciat,puta,si Sabinus summisisset emptorẽ , qui pecunia etiam Sabini ipsum seruũ emeret,& esset in concordia, ut eum perpetuò in vinculis haberet,& hmõi , quoties (vt dictũ est) saluis verbis legis mens eius circumuenit.

RVB. DE PATRIA POTESTATE.

1 *Rub.an sit benè posita,opi.Soz.iunio.confutata.*
2 *Patriæ potestatis ius fuit moribus receptum.*
3 *Patria potestas fuit.l.Romuli introducta.*
4 *Pater olim habebat ius vitæ, & necis in filium ex pluribus authoribus.*
5 *Patria potestas erat olim etiam apud Gallos.*
6 *Mariti apud Gallos olim habebant in uxores vitæ, & necis potestatem.*
7 *Pater potest vendere filium in casu egestatis.*

Continuatio facilis est; cùm enim supra. dixerit in tit.pręcedenti, ꝙ eorũ, qui sub aliorũ potestate erant, aliqui sub potestate dominorum reperiebantur, aliqui sub parentum, cum dixisset de seruis quę dicende erãt,hic dicit de potestate patria, licèt in hoc titulo nõ ponat,nisi q sint in pña potestate,de effectu n.patriæ potestatis nihil dr̃,de quo dicem⁹ in gl. in hoc titu. §.1.

1 Circa hanc rubricam aliàs dicebam , ꝙ Maria. Sox. iunior dicebat olim in circulis me scholare audiente . ꝙ erat malè posita,quia cũ patria potestas causetur ex nuptijs,vt infrà in prin.tit.nostri,nec nõ ex adoptione, patet,ꝙ illi tituli erat pręponendi,cũ causa debeat pręcedere causatũ:Respondebat aũ Hormanoctius,ꝙ immediata causa patrię potestatis est ius ciuile , non nuptię, alias.n.patria potestas diceretur de iure gẽtiũ, quod est falsum.Vel dicẽdũ putabat causata causis postponi quò ad ordinẽ intellectus,vt per Doct.infrà de obli. in rub. Mihi videt, ꝙ alia rõne factũ sit, vt ꝓpositus sit hic titulus,quia cùm simus in tractatu de personis , & dictũ sit, ꝙ psonę alieni iuris sunt aut in potestate dñorum , aut in potestate parentũ , veniebat declarandũ hoc mẽbrũ, & sic qui essent in patria potestate. vt cõtinuaret tractatus,& declaratio diuisionis suprà factæ. & quia ea procedit ex iustis nuptija,vt cognoscamus qui in patria potestatę sint,subdit postea titulum de nuptijs.

Circa hãc rubricã illud aĩaduertendum puto, ꝙ q̃uia
2 ius patrię potestatis morib⁹ fuisse receptũ dicat.Vlpia. in.l.Patrę furioso.ff.de ijs qui sunt su vel alie.iu.in.l.Itẽ
3 in potestate.ff.eo.tit.in ea potestas lege Romuli introducta est.Erat enim(vt author est Plutar.)lex Romuli.

Filius,q̃ diu vixerit,in pñte pñis maneto: Dionysius
4 quoq; Halicar.lib. 2. vbi leges curiatas Romuli refert, hanc quoq; sanciuisse attestatur, ut patribus in filios vitæ & necis potestas esset,possentq; filij à patribus vendi,qui si postea manumitierent ab emptoribus , in patris potestatem redibant,nisi tertia manumissione secuta.Licebat aũt vendere olim ex quacunq; causa , hodie non nisi egestas id facere cogat.l.2. C. de patri. qui fili. distrax.qua cessante potest compelli pater illum redimere,Bal.in.l.Ex rescripto.in fi.de iureiu.Felin in.c. Cũ dilecta.col.25. de rescript. quod & Paulus Iurisconsultus attigit in.l.In suis in fi.ff. de libe. & posthu. Nec ob-
„ stat (inquit de filijs loquens) ꝙ licèt eos exhęredare, quos , & occidere licebat Hoc ex verbis Ciceronis in
„ Ora.pro Do.sua facilè intelligere possumus. Credo enĩ

(iniquit)

(inquit) q̃q̃ in illa adoptione legitimè factũ est nihil,
tñ te esse interrogatũ, author ne esses, vt ĩ te P. Fõteius
vitæ necisq; potestatẽ haberet, vt in filio. Idẽ habetĩn
l. vlti. C. de patria po. Id etiã ex Valerio Max. lib. 5. aper-
tè apparet, dum inquit, Bruti æmulatus exemplum Cas-
sius filium, qui Trib. pleb. agrariã legẽ primus tulerat,
postq̃ illam potestatem deposuit, adhibito propinquo-
rum, & amicorũ consilio affectati regni crimine domi-
damnauit, verberibusq; affectũ necari iussit. cuius etiã
meminit Liuius lib. 2. Quin. & Gallis hoc idẽ iuris fuis-
5 se Cæsar li. 5. author est, Viri (inquit) in vxores, sicuti in
liberos vitæ necisq; potestatem habent. quæ tamẽ pote
6 stas coercita fuit, sicut, & potestas dominorũ in seruos.
Hodie enim sine causæ cognitione filiũ non conuictum
interficere non licèt. l. Inauditũ. ff. ad. l. Cor. de sica. quin
immo puniuntur acerbè parentes, qui filios occiderũt.
l. vni. C. de ijs, qui par. vel lib. occi. etiã si id iusto dolore
permoti fecerint, cũ patria ptãs non inatrocitate, sed
in pietate consistat. l. Diuus. ff. ad. l. Pomp. de parri. Et re-
7 mansit tñ hæc potestas in casu egestatis intacta, vt. s.
pater filium distrahere possit. l. fi. C. de pa. qui fil. distra.

IN POTESTATE NOSTRA.

1 *Filij non iurè suscepti non erant in potestate parẽtum, sed matrẽ sequebantur.*
2 *Filij ex iustis nuptijs procreati sunt in ptãte parẽtum.*
3 *Procreati dicuntur etiam nepotes, & cæteri.*
4 *Substitutio facta Sempronio de liberis à Titio de legitimo matrimonio procreatis comprehendit etiam descendentes vltra filios.*
5 *Soboles quæ dicatur.*
6 *Nuptiæ vel Matrimonium } quid sit.*
7 *Filij ex illegitimo coitu nati non sunt sub ptãte patris.*
8 *Nuptiæ vnde dictæ sint.*
9 *Mulier orare debet velato capite, & quare.*
10 *Nuptiarum cæremoniæ, & solennia.*
11 *Matrimonium vnde dicatur.*
12 *Conturbenium dicitur inter seruos, quod inter liberos dicitur matrimonium.*
13 *Contubernium unde ductum.*
14 *Nuptias non concubitus, sed consensus facit: Et an sine concubitu sit uerè, & plenè matrimonium. 15.*
15 *Consensus exigitur in matrimonijs, & quomodo.*
16 *Repudium quibus causis olim mitti poterat.*
17 *Maritus, qui vxorem adulteram dimiserit non potest alteri nubere.*
18 *Mulier adultera nõ põt ẽt marito mortuo alteri nubere.*
19 *Ius canonicũ in materia peccati est seruandũ.*
20 *Valens, Theodosius, & Arcadius quando imperarunt.*
21 *Modestinus iureconsultus fuit discipulus Papiniani, et floruit sub Alexandro.*
22 *Vxor sequitur forum uiri. & nu. 24.*
23 *Concubina non sequitur forum uiri.*
24 *Vxor minus legitima non sequitur forum uiri.*
25 *Concubinatus de iure ciuili erat permissus.*
26 *Concubinatus ut sit, quæ requirantur.*

Diuiditur hoc principum in duas partes, in
prima ponitur declaratio, videlicet, q̃ filij
ex iustis nuptijs procreati sunt in potesta-
te parentum, in secunda ponitur declara-
tio, quid sint nuptię seu matrimonium. se-
cunda ibi, Nuptię autem.
Non potest breuius summari hoc principium, sumi-
tur ex. l. Itẽ in potestate. ff. de ijs, qui sunt sui, vel alie. iu.
Casus literaliter est figurãdus, cùm quęsiti causa fue
rit distinctio in tit. sup. p̃ximo, vt diximus in rubrica.
In tex. ibi, Ex iustis nuptijs. Iustas nuptias appellat le-
gitimas, vt paulò post declarat in tit. de nup. in prin. &
omni legum solennitate perfectas, vt dicitur etiam iu-
sta vxor, iustus filius, iustum pactum, & iusta sententia,
vt dixi in. §. Libertinorum in. 2. not. sup. de liberti.
In tex. Quos ex iustis nuptijs p̃creamus. Nisi enim es-
1 sent nuptiæ celebratæ secũdũ ritũ Romanorum, & in-
ter personas, quę iure Quiritum inter se possent cõtra
here matrimonium, filij, qui nascebãtur, matrem seque
bantur neq; erant in potestatẽ parentum. Boetius lib. 2.
ad Top. Cic. Filij non iurè suscepti in patrum non erant
potestate, sed matres potius sequebantur. Et paulò post
eodem libro, illud quoq; videndum, q̃ ex impari matri
monio suscepti non patrem, sed matrem sequuntur: de
quo dicetur etiam in seq. §. in prin.
2 Not. primò, q̃ in potestate parentũ sunt liberi, & de-
scendentes, quos ex iustis nuptijs procreamus. concor.
tex. in. d. l. Item in ptãte. ff. de ijs, qui sunt sui, vel alie. iu.
Ang. hic oppo. cùm dicat, Quos procreauimus ex iustis
nuptijs. videtur, q̃ soli filij procreati sunt in potestate,
quod est falsum: nam videmus nepotes esse in potesta-
te auorũ, vt. infr. eo. §. 1. Tu solue, q̃ dicimur etiã p̃creas-
se ex iustis nuptijs ipsos nepotes, ex quo qui eos crea-
rũt procreauimus, & de hoc dicet infrà in. §. Ius aũt. se-
cundò oppo. q̃ ẽt natus ex nõ iustis nuptijs, si per prin
cipem legitimetur, redigitur in patris potestatẽ. §. fin. j.
tit. 1. Sed respond. q̃ potestas principis hoc supplet, re-
mouendo obstaculum: ~~impedimentum potestatis~~
~~fictione enim iuris~~ per authoritatem principis cẽsentur
nati ex iustis nuptijs.
3 Secundò no. q̃ procreati dicuntur etiã ij, qui ex filijs
nostris gignunt, & sic descendentes, & liberi: quod fa-
4 cit ad. q. si quis substituerit liberos à Sẽpronio procrea-
tos ex iustis nuptijs, vt possit intelligi in nepotibus etiã
& alijs descẽdentibus propter verbũ (liberos) Facit etiã
5 tex. in. l. 1. ff. solu. ma. ibi, Ad sobolem procreandam: Nã
soboles intelligitur successio, & propagatio omniũ de-
scendentium Cic. lib. 1. Offi. Sequuntur cõnubia, & affi
nitates, ex quibus etiã plures propinqui, quæ propaga-
tio & soboles origo est ~~rerum publicarum. q̃uis in. l. 1.~~
ff. de iusti. & iur. in. §. Ius naturale. liberorum procreatio
(vt puto) restringatur ad filios tantùm.
6 Tertiò not. quid sint nuptiæ vel matrimoniũ. Tamen
in. l. 1. ff. de ritu nup. aliter diffiniuntur nuptię s. Nuptiæ
sunt coniunctio maris, & fęminę, consortium omnis vi
tæ, diuini & humani iuris communicatio.
In glo. 1. in ver. Potestate, dictum est suprà titu. 1. in
prin. in glo. in verb. Potestate.
In glo. in ver. Ex iustis. Ex hac glo. iuncto. text. habe-
7 tur, q̃ filij nati ex illegitimo coitu non sunt in potesta-
te patris à contrario sensu, quod probatur etiam in. §.
fin. infrà titu. 1. quod est verum, nisi legitimentur, vel à
principe, vel per oblationem curię, vel per subsequens
matrimonium, vt habetur ibi.
8 In glo. in verbo, Nuptiæ. Dicit glo. q̃ nuptiæ secundũ
Isido. dicunt ab obnubẽdo, quia debẽt incedere velatæ.
Aelius enim, & Cincius (vt refert Festus) voluerũt nup
tias dictas esse, quia flamine caput nubẽtis obuoluatur,
quod antiqui obnubere vocarũt. Hodie aũt apud Chri-
9 stianos velatæ mulieres debent alia ratione incedere, &
orare, quia non fuerunt factæ ad imaginem Dei, sicut
homo, ita præcipiente Paulo apostolo in Epist. 1. ad Co
rinth. cap. 11. Omnis vir (inquit) orans aut prophetans
lato capite deturpat caput suum, omnis autem mulier
orans aut prophetans nõ velato capite deturpat caput
suũ, vnum enim est, & idem, ac si decaluetur. Nam si non
velatur

,, velatur mulier,etiam tondeatur:si verò turpe est mulie
,, ri tonderi aut decaluari,veletur: vir quidem non debet
,, velare caput,qm imago,& gloria Dei est, mulier autem
gloria viri est.Et idem habetur in c.Hæc imago. 33.q.5.
Sed quantum attinet ad casum nostrum ꝙ in nuptijs ve
10 lentur,hoc etiam hodie de iure canonico videtur statu
tum,vt velētur,dū maritantur, in signum subiectionis,
vt sciant se subiectas viro,& discat esse humiles. Hoc
enim moris erat, vt velantur in signum subiectionis, &
post benedictionem vitta quasi vno vinculo copulan-
tur,ne.s.compagē coniugalis vnitatis dirumpant, eaq;
vitta candido purpureoq; colore permiscetur,vt cādor
munditia vitæ,purpura sanguinis posteritatē designet:
quæ oia tradit Isido.in.2.li.de Off.c.15.& habetur in. c.
Fœminæ.30.q.5.Hinc & alibi dixit Ambro. in tit.de Pa-
triarchis,ꝙ cùm Rebecca vidisset Isaac deambulantē,&
cognouisset illum esse,cui nubebat, descendit, & caput
suum obnubere cœpit,& habet Gene.24.Quo fit,vt con
stet hunc morem etiam in ipso orbis primordio fuisse
apud Hebrços,quod inde ductum putat Ambro.ꝙ vere-
cundia quædam in nuptijs debet præire. Inde enim di-
ctæ sunt nuptiæ,ꝙ pudoris gratia puellæ se obnuberent
habetur in cap.Nec illud 33.q.5.Et quamuis hodie non
sit hæc consuetudo, omnino nomen nuptiarum restat,
dixit Alcia.in.l.Taberoæ.ff.de verb.signif.
11 In ea.glo.ibi,Sed matrimonium Vult.gl.matrimoniū
ideo dici,quia mulier nubit,vt mater fiat:facit tex. in.c.
1.de fil.& malefi.quod est falsum:nā & vir nubit , vt pa-
ter fiat d.c 1.& tñ non dr̄ patrimonium.Grego. 9. aliam
rónem assignauit,vt laboribus mulierum hoc datum sit,
vt ab ipsis matrimoniū appelletur:ita est tex.in.c. Ex lite
ris.de conuer.infideli vbi Abb.dicit ꝙ appellatur matri-
monium,quasi matris munium i.officiū.Gellius tñ li. 18.
,, cap.6.sic inquit,Matronam dictam esse propriè, quæ in
,, matrimonium cum viro conuenisset , quoad in eo ma-
,, trimonio maneret,etiam si nōdum liberi nati forent,di-
,, ctamq; esse ita à matris nomine non adepto iam,sed cū
,, spe,& omne mox adipiscendo, vnde ipsum quoq; ma-
,, trimonium dicitur.
In ea.glo.ibi,Item coniugium &c . Hæc oia verba in
ter liberos propriè accipiūtur contubernium verò pro-
12 priè dicitur inter seruos, tanquam non habeat in se iu-
13 ris uinculum.d.l.Cùm ancillis.Est enim contubernium
vocabulum propriè castrense,quod vnde dicatur,decla-
rat Vegetius lib 2 cap.13.
In glo.in verb.Coniunctio,Nuptias enim non concu
14 bitus,sed consensus facit.d.l.Nuptias.animo tñ coniuo
15 gendi corpus etiam,& expressus per verba , vt declarat
hic Ioan.Fa.ad idem tex.in.l.fi.C.de repu.in.§.Nuptię ita
q; in Auth.de nupt.Sine consensu enim non fit matri-
monium,etiam si quis contraheret, si tamen animo nō
contrahend. id faceret , saltem in foro conscientiæ ca.
Tua nos.de sponsa.Quinimmo,& solus,& simplex con-
sensus facit matrimonium.c.Cùm locum.de sponsa. ca.
Sufficiat.&.c.Matrimonium.27.q 2.corporum aūt con-
iunctio,vt dictum est,non facit matrimonium.Vt enim
inquit Chrysostomus suprà Matthæū,matrimoniū non
facit coitus,sed voluntas:& ideò non soluit illud separa
tio corporis,sed voluntatis,& habetur in.c.1 27.q.2.&
in.c.seq.dr̄.Sufficiat solus secūdū leges consensus eorū,
de quorū coniunctionibus agitur,qui solus defuerit,cę
tera etiam cū ipso coitu celebrata frustrātur. Illud tamē
sciendum est , matrimonium contractum per verba de
præsenti sine concubitu non dici plenum matrimoniū
quò ad significationem verbi , vt dicit Sali.in.l. Cùm in
te.colum.2.C.de dona.ante nupt. & est glo,in cap.Ex pu
blico.de cōuers.coniuga.colum.2.Est etiam ad hoc tex.
in.c.Debitum.de biga.& dicit.Theologos velle, ꝙ inter
Mariam , & Ioseph quò ad significationem non fuerit
matrimonium, secus quò ad sanctificationem , habetur
in.4.Senten.dist.30.
Dū autem glo.dicit,quid vtrunq; significat.s.coniunctio
animorum,& corporum,glo.ponit verba tex.in c.Debi
tum.de bigam.
Quæ verò hic,& per Ang.& per Christo.ponūtur , &
de consensu per merū præsentio,& de signis, & probatio
nibus matrimonij, quia hic non est locus,prętereo con
sultò,ne extra glo.aliquid adiciamus.
In glo.in verbo,Indiuiduam.Dicit glo. indiuiduā con-
suetudinem exigi quò ad animum & intentionē ab ini-
tio,dum contrahuntur , q̄uis de facto aliqñ separentur,
& diuidantur,iam iure antiquo.C.q̄.Authēticorū, nam
16 iure.C.multæ sunt causæ,ex quibus repudium mitti po
terat.quæ habentur in.l.Consensu.C. de repud. & refert
Iustinia.in Authen.de nupt § Si igitur. vbi Iustinia.in. §.
Has aūt.addit alias tres causas quibus quis potest repu
dium mittere,& in.§.Quia verò plurimas. in Authē. lic.
ma.& auiæ.vbi Imperator restringit ad certas causas re
iectis aliquibus ex prioribus.
Sed aduerte quia hæc vera sunt de iure ciuili, de iure
17 autem canonico ꝑꝑ præceptum Christi Quos Deus cō
iunxit homo non separet,non potest ex aliqua causa di-
uidi matrimoniū:& quauis ex causa fornicationis Chri
stus permiserit vxorē dimittere , hoc est verùm quò ad
cōmunionionem corporū,non tū licet ita repudiare, vt
post repudium liceat alteri copulari:nam si quis dimise
rit vxorem,q̄ probauit adulteram nō potest per hoc al-
teri cōiungi ea viuente.Sed in hoc cōditio adulteræ est
deterior:ꝙ viro etiam mortuo non potest alteri copu-
18 lari, sed perpetuò sine matrimonio mœrere debet. c. Hi
verò qui.32.q.7.&.c.1.&.c.2. ea.q.Et cùm hæc materia
19 concernat peccatum, ius canonicum seruandū est.c.1.
de ope.not.nun. q̄uis mihi nunquam quieuerit animus
in interpretatione illius loci Euangelij.
In ea.glo.ibi,Sed nunquid.Quærit glo.an hæc diffini
nitio verificetur in cōcubinatu, & videtur tenere , ꝙ sic,
& id dicit adijciēda esse verba,de quibus in. l.ff. de ritu
nupt.s.diuini & humani iuris cōicatio:& infert,ꝙ (diui-
ni) dicatur,quia non possunt esse diuersæ sectæ vnus.s.
Christianus,alter Iudæus.Dic,ꝙ glo. male dicit . nec est
necessaria suppletio hæc,primo q̄a hoc esset redarguere
Imperatorem ita diffinientē,secundò quia dr̄ matrimo-
niū cōtinere indiuiduā cōsuetudinē ex eo,quia postquā
est contractum,non potest dirimi , nisi id lege permittē
te,& ex causa legibus probata:at concubinatus sola vo
luntate dirimi potest.
Dum verò dicit , ꝙ ideo dici debet (diuini) quia non
copulatur diuersæ sectæ hoies puta,Iudæus, & Christia
nus,dicatis,ꝙ hęc interpretatio insipida est , nam verba
dictę definitionis in.l.1.ff.de ritu nup.sunt verba Mode
stini,qui non fuit Christianus , nec potuit habere hanc
rónem: sed potius dixit diuini iuris ꝑꝑ sacra cōia , quæ
habebant olim viri,& vxores & licèt in. l. Nequis Chri-
stianum.C.de Iudęis.hoc statuat,illa lex est Valē. Theo.
20 do.& Arca.qui regnarunt anno.389.post aduentū Chri
21 sti,Modestinus autem fuit discipulus Papiniani , & flo-
ruit sub Alexandro,& Seuero,anno post aduentū Chri-
sti.224 ita quòd intercessit spacium.165. annorum quo
tempore nondum Imperatores Rom. in fidem Christi
concesserant.Hoc ego latius declaraui hic in Annota.v-
bi videndum est.
22 Dum verò glo.dicit,ꝙ vxor sequitur forum viri , con
23 cubina nō,& allegat tex.in.d.l.De iure.§. fi.dicatis,ꝙ il
le tex.nō loquit̄ i cōcubina,sed i vxore minus legitima,
vt exemplificat.gl.puta cōtra leges nupta,vt dicit tex. in
l.Marito.in fi.ff.de adul.vel in ea,quæ ante.12.annos nu-
pta est,& postea pliterit,de qua habet in. l. Si vxor.in. §.
24 Si quis planè.ff.de adul. nam huiusmodi vxores minus
legitimæ

legitimę non sequuntur forum viri, & tñ potest pater eas adulteras occidere, & maritus iure mariti eas non accusat. d. §. Si quis planè. benè verũ est, ꝙ cõcubina nõ sequitur forum viri, nisi ipsa animo eo cum habitãdi illuc trãsferat maiorẽ partem fortunarum suarum, quia tunc non ex causa eius, qui illam in concubinã retinet, sortitur illud forum, sed vt quilibet, qui cũ maiori parte fortunarum suarum trãsfert se ad habitãdũ in aliquẽ locum, & ita declarat Bar. & benè in d. l. fi. ff. ad mun. §. 2. Quod autem dicitur vxores sequi forum, & sortiri domicilium viri, est tex. in. l. Exigere. vbi Bal. not. ff. de iudi. & idẽ Bal. in. l. 2. C. de iur. om. iud. post Cy. ibi voluit ꝙ ita vxor trahitur ad forum viri, ꝙ nõ tenetur respondere in domicilio priori: idem Bal. in consi. 62. Pũctus in. 2. du. lib. 5. Cuma. consi. 26. Ad statutum. in prin. Cor. cõsi. 26. Videtur. colum. fi. li. 4.

Dum verò dicit, ꝙ concubinatus iure permittente fit,
25 est verũ. s. ciuili, quia hic coitus nec expressè improbatus est à. l. nec expressè approbatus, sed remansit in simplici. l. naturæ, vt declarat Bart. in. l. In concubinatu. ff.
26 de concubi. Vt autem sit concubinatus, requiritur affectus indubitatus, item cohabitatio, ita ꝙ mulier alibi, q̃ in domo retenta non dicitur propriè concubina, & filij ex ea nati non legitimantur secundum Bart. in. l. fin. ff. de concubi. Tamen hodie de iure canonico, quod seruandum est in materia peccati, quilibet coitus extra matrimonium reprobatur, etiam quælibet simplex fornicatio cap. Nemo. 32. q. 4.

In fi. gl. Declara ꝙ poterat opponi, ꝙ esset quędã coniunctio animorũ inter matrẽ, & filium indiuiduam vitæ consuetudinẽ continẽs, vnde diffinitio videbatur vitiari; respondet. gl. ꝙ non est talis consuetudo, quia nõ potest descendens coniungi ascendenti. d. §. Ergo. infra in titu. t. aliã verò iura allegata parum faciunt.

§. IVS AVTEM.

1 *Constitutio non se extendit extra iurisdictionem constituentis.*
2 *Qui in alterius potestate est, non potest habere alium in potestate.*
3 *Filij patris, non matris familiam sequuntur.*
4 *Potestas patria lege Romuli primùm inducta est.*
5 *Matrimonium impar quod olim diceretur ex Boethio.*
6 *Filij nati ex ciue Romano, & ea (puta) quæ nõ habebat ius Quiritum, sequebantur matris familiam.*
7 *Ius Quiritum aliquando mulieribus concedebatur.*
8 *Potestas patria erat etiam apud exteros.*
9 *Ciuis Ro. ergo liber, consequentia quomodo valeat.*
10 *Superfluum non dicitur quod ad maiorem declarationem inculcatur.*
11 *Proprium dicitur quod alteri non communicatur.*
12 *Igitur dictio, est illatiua, & est coniunctio collectiua, et rationalis.*
13 *Auus habet eandẽ põtatẽ in nepotẽ, quã pater in filiũ.*
14 *Descendentes ex filia non sunt in potestate aui.*
15 *Patria potestas masculis concessa est.*
Filia est in potestate patris, non viri, nisi quò ad coitũ, & operas.
16 *Patriæ potestatis effectus.*
17 *Pater ob necessitatem famis potest filium vendere, & quibus conditionibus.*
18 *Mors propter famem est miserrima, & plus est perire fame, quàm bello.*
Fames.
19 *Pater non potest vocari in ius sine venia à filio.*
20 *Veniæ petendæ ratio non patria potestas, sed reuerentia est.*
21 *Filius miles non vocat in ius patrem sine venia.*
22 *Lis nulla esse potest inter patrem, & filium.*
23 *Filius acquirit patri, si est in potestate.*
24 *Filius non potest esse in iuditio contra alium sine licentia patris, declara, vt ibi.*
25 *Potestas patria nõ curatur in ijs, quæ sũt publici iuris.*
26 *Pater administrat bona aduentitia filij eo inuito.*
27 *Filius potest cogere patrem, vt eum alat. & ecõuerso, quod est verum etiam in emancipatis.*
28 *Obligatio ciuilis non nascitur inter patrem, & filium.*
29 *Donatio facta à patre filio non valet.*
30 *Pater potest petere filium, & quando, & quomodo.*
31 *L. 1. ff. de rei uendi. declaratur.*
32 *Pater olim habebat potestatẽ vitæ, & necis in filiũ, quę hodie correcta est, & potest pater solùm emendare, & corrigere, & quomodo.*
33 *Filius olim non poterat alijs sacris vti, q̃ parentum.*
34 *Filius impediente patria potestate nõ obligatur ex pollicitatione, uel uoto facto resp.*
35 *Votum in iure ciuili est promissio facta principi.*
36 *Filius in potestate etiam de consensu patris non põt testari, uel codicillari, nisi in castrensibus, uel quasi*
37 *Pater, qui filios habet in potestate, si iure testari vult, debet eos instituere, aut nominatim exhæredare.*
38 *Præteritio militis habetur pro exhæredatione.*
39 *Filiusfa. non potest causa mortis donare sine consensu patris.*
40 *Filius de iure ciuili non contrahit matrimonium sine consensu patris.*
41 *Galli an habeant filios in potestate.*
42 *Gallorum filij testari possunt, quod reprobatur.*
43 *Suitas an sit apud Gallos.*
44 *Filij ex concubina non sunt in potestate patris.*
45 *Filii ex illegitimo matrimonio, cuius impedimẽtũ alter coniugum nescivit, de iure canonico legitimi sunt, et succedunt patri etiam scienti.*

Diuiditur in tres partes, in prima ponitur, qui sint hi, qui habeant filios in potestate, in secunda qui sint hi, qui sunt in potestate, in tertia ponitur exceptio in descendentibus ex fœminis. secunda ibi. Qui igitur. tertia ibi, Qui tamen.

Filij & descendentes ex masculis, non fœminis, in potestate sunt ciuium Roma. tantum. h. d. & sumitur ex. l. Item. cum. ll. seq. de ijs, qui sunt sui, vel alie. iur.

Casus ita figuratur; Quia dictum erat, ꝙ ij in potestate parentum erant, qui nati erant ex iustis nuptijs, dubitabatur an generale hoc esset in oĩbus gentibus, inter quas cõstabant iustæ nuptiæ, vt ex dicta declaratione in prin. videbatur, cuius contrarium respondetur, ꝙ hęc patria potestas sola est ciuium Ro. & idẽ est, quia cùm hęc
1 sit inuentio iuris ciuilis Ro. non potest hoc priuilegiũ comprehendere eos, qui ciues nõ sunt. l. fi. ff. de iur. om. iud. Tunc fuit dubitatum, an nepotes, & alij descendentes sint in potestate parentum, puta, aui, vel patris, & videbatur, ꝙ in patris, quia cùm iustę nuptię fuerint patris, ex quib. ipsi nati sunt, videbantur in potestate patris,
2 vt suprà in prin. cõtrarium deciditur ea rõne, quia qui in potestate alterius est, nõ potest aliũ habere in potestate §. Itẽ uobis. j. per quas pso. no. acqui. l. Sic eueniet. ff. de adult. Vltimò dubitatum est an idem sit in nepotib⁹ ex

filia, &

filia:& dubium faciebat proxima decisio, cuius contra-
3 rium respondetur ea ratione, quia filii patris familiam,
non matris sequuntur. l. Liberos. ff. de sena.
In tex. ibi, Proprium est ciuium Romanorum. Statu-
4 tum enim fuerat, ut ciues Ro. filios haberent in potesta
te lege Romuli, & postea lege. xii. tabu. vt s. diximus, ita
q̧ nisi uterq; coniugū ciuis Roma. esset, uel haberet ius
Quiritum, non habebant filios in potestate: quinimmo
5 si ex uno ciue Romano, & altero non, quo casu impar
matrimoniū dicebatur, qui natus erat matrē, nō patre,
sequebatur, ut per Boetium lib. ii. Topi Cic. ubi dicit, q̧
6 qn̄ ciuis Ro. ex muliere, quę non habebat ius Quiritu,
liberos susceperat, liberi matrem sequebantur, nec erāt
in potestate patris. rursus etiam quādo mulier, quæ ha-
bebat ius Quiritum, nupta erat peregrino, aut alicui,
cum quo non erat ius connubii, liberi matrē sequeban
7 tur. Concedebatur, enim ut dixi, aliqn̄ ius Quiritū mu-
lieribus, ut nati ex eo matrimonio in potestate essent pa
rentum, haberēturq; ciues Romani: quod latius attigit
And. Alcia. li. ii. Dispunctio. c. xxii. Antonius tn̄, ut oēs,
qui sub imperio Romano essent, ciues Romani essent,
8 effecit sua cōstitutione. l. In orbe. ff. de statu homi. Sed
q̧ etiam apud exteras nationes, anteq̄ ius ciuitatis &
Quiritum nanciscerentur, esse cognita patria potestas,
satis declarat locus Cæsaris in vi. Cōmentario. dum in-
„ quit, Viri in vxores, sicuti in liberos, uitę necisq; pote-
„ statem habent, ex quo tollitur ea disputatio, utrum Gal
li habuerint filios in potestate, de qua inferius. Sed attē
denda sunt uerba tex. nostri ibi, Talem qualem nos ha-
bemus. Excludunt enim qualitatem aliorum, non ipsam
rem: poterat enim in qualitate diuersa esse potestas pa-
tria apud Gallos, q̄ apud Ro. saltem hoc respectu, ut ac
quisita per filios patrū efficerent, & q̧ nepotes & dein
ceps in ptāte habēamus, quod de his nō legit. Sed hoc
tp̄e post Antonini tempore Galli erant ciues Ro. Vnde
in non subiectis Ro. imperio hæc uerba interpretanda
sunt in uersi. Nulli enim alii. de quo latius opi. nostram
testati sumus hic in Annotatio. nostris.
Not. primò, q̧ soli ciues Romani habēt filios in pote
state, de quo dictum est in textualibus: sed aduerte, dū
hic Christo. dicit, Soli ciues Romani. i. liberi. hoīes, qa
non ualet hęc consequentia, non est ciuis Ro. ergo nō
est liber: quinimmo liberi etiā sunt hostes populi Ro.
cùm ii liberi dicantur, qui in potestate diuorū nō sunt,
quod clarissimum est. Nec te decipiat tex. in. l. Hac con-
sultissima. C. de testa. in prin. dum dicit testamēto adhi
bendos esse testes ciues Romanos. i. liberos: nam q̄uia
9 valeat hęc cōsequētia: est ciuis Ro. ergo est liber, quia
seruus non potest esse ciuis Ro. ut. s. de libertinis. §. Li-
bertinorum. tn̄ non ualet econuerso, non est ciuis Ro.
ergo non est liber: quia & olim, & hodie, qui non sunt
i orbe Romano, liberi sunt, q̄uis ciues Romani nō sint.
Secundò not. ibi, propriū iunct. uersicu. Nulli enim.
10 q̧ ea, quę ad maiorē expressionē sunt īculcata & decla
rata, nō possunt dici superflua: nam videmus, q̧ per illa
verba (proprium est ciuium Ro.) erat satis expressum,
quòd nullis aliis ius patriæ potestatis competeret: nā
11 illud dr̄ proprium, quod alteri non communicatur nec
competit. l. Oēs populi. ff. de iusti. & iure. l. Proprium so
lum. ff. cō. prædio. l. ii. §. fi. ff. de adop. cum si. vt dicit De-
cius. in. l. j. §. i. in. prio. ff. de. off. eius. Vt enim aliquid est
cōe alteri, non est proprium sed cōtrariū proprio: quod
„ facilè deprehenditur ex Cice. de Senectu. dum inquit,
„ Ad id quidē non proprium senectutis est uitiū, sed cōe
„ ualetudinis. Et de Orato. Crassus sua quadam propria,
„ non cōi oratorum facultate posse. Vnde non fuerat ne-
„ cessaria illa expressio. Nulli enim alii. & ad hoc allegat
hunc tex. Deci. in cōsi. 262. col. i. uidelicet, q̧ proprium
est illud, quod uni competit.

12 Tertiò not. q̧ dictio (igitur) est illatiua: ita ponitur in
d. uersic. Qui igitur ad idem tex. in. l. Si procuratorē. §. Si
ignorātes. ff. mādati. & l. Diuus la. ii. ff. de custod. & exhi.
reo. Est enim hæc coniunctio collectiua & rōnalis: colli
git enim supradictā illationē, hoc est, rōne confirmat
„ Cic. pro Quinto Ligario Habes igit Tubero, quod ac-
„ cusatori maximè optandum, confitentem reum.
13 Quartò not. q̧ auus habet eandem potestatem in ne
potem, quam pater in filium. Ratione enim patriæ po-
testatis ita coniungitur auus nepoti, sicut filio. q̄uis re-
spectu suitatis differant, nisi nepos teneat primū locū.
§. Sui autem. j. de hære. quali. & diffe.
14 Quintò not. q̧ descēdentes ex filia non sunt in pote
state aui materni, sed paterni: rō est, quia filii quò ad fa-
miliam sequuntur patrem, nō matrē, & quia cum auus
maternus coniungatur nepoti mediante filia, & sic ma-
tre, quę non potest habere in potestate filium, non po-
test in patrem causare, aut in illū trāsmittere ius, quod
non habet. Tota ergo hęc materia ita resoluenda est,
15 ut masculi habeant. s. filios in potestate uel nepotes,
non fœminæ: quia masculis hoc ius cōcessum est. §. Fœ
minæ. j. de adoptio. §. Cęteris. j. de hære. quali. & diffe.
Nec rō nonnullorū ualet; q̧ ideo fœminę filios non ha
beant in potestate; & per consequens nec auus mater-
nus, quia ipsæ in uiri ptāte sint: quia hoc est falsum cū
Romanis legibus filia in potestate patris sit, nō uiri. l. j.
in fi. cū. l. seq. ff. de lib. exhi. l. Si vxor. ubi gl. Bar. Alb. Bal.
& Sali. C. de condi. infer. Alex. consi. 133. in prin. lib. iiii.
& hoc pter cōcubitum & operas (in his enim est in po
testate viri) gl. in. § i. & ibi Doct. j. ad senatuscō. Tertul
lia. Cur. sen. consi. 12. Ticinensi col. antepenul. Ad vnum
tn̄ summè aduertēdum est, quod voluit gl. q̄ Doct. seq.
j. tit. j. §. Duorum in verb. Materteram. q̧ q̄uis nepotes
ex filia nati nō sint in potestate patris, tn̄ si quis adopta
ret aliquem tanq̄ nepotem ex filia, ille fit in potestate
aui, & sic q̧ hęc regula non habet locum in adoptiuis:
de quo ibi dicemus.
16 In glos. prima, Ponit glos. effectus patrię potestatis,
circa quos particulariter dicemus, quę animaduerten-
da putabimus.
17 Primus effectus est; quia pater ob famis necessitatē
potest filiū vēdere, ita ut postea oblato pretio uel æquè
bono mancipio teneat restituere. l. ii. C. de. de pa. q. fili.
distrahe. quod intellige in patre, non in auo aut in ma
tre, quia hoc priuilegium non extenditur ad eos, q̄uis
nepos in potestate aui sit, ut declarat Saly post alios. in
d. l. ii. Quinimmo etiam si adesset alia causa, q̄ famis, nō
permitteretur, q̄uis, si esset æquipollens & æquiualens
causa, Sali. teneat. q̧ posset: quod durissimum uidetur,
18 q a famis dolor maximus est hominibus, ut inquit Me
nander: & miserrimū est mori fame: nam crudelior est
mors propter famem, q̄ pp̄ bellū uel pestē, ut ostendit
Luc. de Pen. in. l. i. C. de qui. mu. uel præsta. ne. lice. se
excu. lib. x. benè dixit Bal. i. c. Ex rescripto. de iureiur. in
q. pen. q̧ si pater peruenit ad pinguiorem fortunam, fi-
lius potest agere, ut liberet eum, & dictum fuit. s.
19 Secundus effectus est, q̧ pater non potest uocari in
ius sine uenia. l. fi. C. de inius vo. Dic, q̧ hic non est effe-
20 ctus patriæ potestatis, patet quia filius emancipatus nō
uocat in ius sine venia patrem, quinimmo nec pater na
turalis, in quo non sunt reliquiæ patrię potestatis, nec
mater, quę non habet filios in potestate, ut dixi s. uoca-
tur in ius sine venia à filio. d. l. fi. C. de inius vo. tex in. §.
Omnium. j. de pæna tem. litigan. Nec ualet saluatio An
21 ge. & Christo. quia immo filius ī potestate miles potest
habere litem cum patre, & tamen exigitur venia in eo.
glos. in. l. Cogi. § Si pater. in verb. Contra obsequium
ff. ad Trebell.
22 Tertius effectus est, quia lis nulla esse pōt inter patrē
& filium,

& filiũ,qui io poteſtate eſt l.Lis nulla.ff.de iudi.niſi ex
caſtrenſi peculio,vt dicit ibi tex.Sunt & alii caſus nota
ti per glo.ibi,quos proſequi noo eſt pſentis propoſiti.
23 Quartus effectus eſt, quia per eum acquirimus.§.i.ĩ.
per quas perſo. oo.acqui.exceptis.ſi.cauſis ibi notatis,
vbi videbimus.
24 Quintus effectus,quia nõ poteſt eſſe in iudicio con-
tra alui ſine licentia patris.l.ſi.§.i.C.de bo.quæ lib.qood
primò uetum eſt io cauſa ciuili;ſecus io criminali,quia
cum agatur de poblico intereſſe,poteſt l.Inter liberas
25 §.Filiusfa. ff.de adul.In iis enim, qoæ ſunt publici iuris,
non curatur patria poteſtas.l.Nam quod.ff.ad Trebell.
Et generaliter dicatis, ut dicit Bart.io.d.§.Filiusfa.in fi.
quod qñ patri quæritur uſusfructus,tũc eſt eius cõſen-
ſus neceſſarius, alias ſecus ſm opi.Gto.pro qua hodie
eſt caſus in.c.fi.de iudi.lib.vi.& habetur hęc regula in
ter tegulas Soz.Filiusfa. in iudicio nu.196.ubi limitat
xiii. modis : oon proſequor , quia non eſt principalis
materia ooſtra.
26 Sextus effectus eſt,quia filiis iouitis bona aduentitia
patres admiſtrant.§.j.ĩ.per quas perſo.no. acqui.qui.
§.non facit in propoſito:nam benè habetur ibi,ꝙ vſus-
fructus aduẽtitiorum quæritur patri,ſed ꝙ pater admi
niſtret ea bona etiam inuitis filiis , hoc ibi nõ probaẽ,
ſed in.l.i.C.de bo.mater.& ibi per Doct.io §.i.
27 Subdit glo.ꝙ aliqui pro ſeptimo effectu ponebãt,ut
pater poſſet filium cogere ad eum alendum , & ſimili-
ter filius poſſet cogere patrem: quod glo.dicit benè,nõ
eſſe effectum patriæ poteſtatis,quia hoc ius pariter ver
ſatur in emancipatis , text.eſt in.l.Si quis à liberis iu
Prin.ff.de lib.agno.
28 Septimus effectus eſt,ut inter patrẽ & filium ciuilia
obligatio oõ naſcatur.§.Item inutilis.ĩ.de inou.ſtipu.
29 vbi dicetur.Et hinc eſt,ꝙ donatio facta à patre filio nõ
valet,ſed eam poteſt pat er reuocare qñcunq; ante mor
tem.l.Donationes,quas parentes.C.de dona.inter vir.&
vxor.& rõ eſt,quia cùm totum hoc proficiſcatur à ſub-
ſtãtia patris ipſi patri quæreretur.l.Cùm oportet.C.de
bo.quę lib.§.j.ĩ.per quas perſo.nob.acqui.& ſic donan
do filio eſſet,ac ſi donaret ſibiipſi,& p conſequẽs obli-
gatio eſt inutilis per regulam.l.Liber homo.in prio ff.
de verb.obli & dicit,ꝙ non naſciẽ ciuilis obligatio,ſed
benè naturalis,quia cum poteſtas patria ſit inuentio iu
ris ciuilis,nõ poteſt tollere, quio naſcatur obligatio oa
turalis ioter patrẽ & filiũ, quo iure patria poteſtas erat
incognita:filius ergo naturaliter obligatur,& filio natu
ralis quæritur obligatio,quemadmodum & dicimus in
ſeruo.§.i.Inſti.de fideiuſſo.
30 Octauus effectus eſt,ut poſſit pater filium petere ſm
diſtinſtiooem gl.quæ eſt,ꝙ qñ filius detinetur inuitus,
habet locum interdictũ de liber.exhi.qñ uerò à nemi-
ne detioetur,ſed ipſe ſoi controuerſiam facit aut uolẽs
detinetur , & tunc nõ habet locum interdictum.l.fi.eo.
tit.de lib.exhi.ꝙ ſi etiam in caſu prædicto non ſit:q.ſim
pliciter de filiatiooe,ſed etiã de hęreditate,& eſt locus
interdicto.l.pen.eod.ti.& rõ eſt ſm Pet.quia interdicta
ſunt iudicia,quę inter duos dant de aliqua alia re.§.i.in
fi.ĩ.de interdi.Sed qñ filius ſimpliciter de ſeipſo refert
ꝙ non eſt res extrinſecus,de qua cootẽdatur,niſi ſit hæ
reditas,quo caſu cùm ſit tertia quædam res,meritò daẽ
interdictum,declarat Bart.in.l.iii.§.Hoc autem interdi
ctum.ff.de lib.exhi.
31 Id verò,quod dr̃ de rei vendicatione,ita ſe habet,Li
beræ pſonæ,quæ noſtro iuri ſubiectæ ſunt,vt filij, q̃uia
iure dominii vendicari noo poſſint, tameo ex ui pa-
triæ poteſtatis,quæ iure Romanorum nobis cõpetit,
vendicari poterunt,vt vendico à te filiom meom,quẽ
detines,ea cauſa,ꝙ poteſtas in eũ iure Romano mihi
daẽ,& hoc eſt,qđ dicit tex.in.l.i.ff.de rei vend.eos peti
ex cauſa adiecta ex iure Quiritũ.Hi ſunt effectus patriæ
poteſtatis poſiti per glo.
32 Nonus effectus eſt, ꝙ olim in filios patres habebant
poteſtatem vitæ necisq;.l.In ſuis in fi.ff.de lib.& poſth.
& dictum fuit.ĩ.§.quis etiam in filijs hodie poteſtas præ
dicta coercita ſit.l.Inauditum.ff.ad.l.Pompe.de parri.re
lictaq; eſt patri poteſtas emendandi & moderate corri-
gendi.l.i.C.de emen.propin.dummodo caſtigatio plus
pietatis habeat, quam acerbitatis.l.Diuus. ad.l. Pom-
pe.de parri.
33 Decimus effectus erat olim patrię poteſtatis,ꝙ filius
nõ poterat habere alia,ſacra, q̃ pater habere,dum erat
in.poteſtate:Eoſdem enim deos penates colere,& iiſdẽ
ſacra facere cogebator.l.xii.tab.Erant.n.verba.l.xii.tab.
Sacra priuata perpetua manento.quæ Cic.lib.ii.de le
gi.interpretatur,vt ois,ad quã patrisfa.pecunia perue
niret,teneretur ſacra illa celebrare, quod latius attigit.
Alcia.lib.i.Prętermi.in verbo Sacra.Et hinc dicimus fi
lium in ſacris parentũ eſſe,dũ eſt io poteſtate.l.In con-
iunctione.C.de nuptiis,& è ſacris parentum exire,qñ
emancipator,vel aliter à patria poteſtate liberatur.
34 Vndecimus effectus eſt,quia filiusfa.rõne patriæ po-
teſtatis nõ obligatur ex pollicitatiõe & voto facto rei
35 pub.l.ii.§.Voto.ff.pollicita. In quo obiter aduerten-
dum eſt,ꝙ in iure ciuili votum accipitur pro promiſ-
ſione facta prinei.Pollicitatio enim eſt promiſſio ſim-
plex reip. vel ciuitati facta,votũ verò(ut diximus)quã-
do principi aliquid promittimus : ita declarat Alcia.
lib.iiii.Parad.c.ii.
36 Duodecimus effectus eſt,ꝙ filiusfa.oon poteſt etiam
accedente conſenſu patris facere teſtamentum aut co-
dicillos,niſi in caſtrenſibus,vel qoaſi,in quibus pro pa-
trefa.habetur.l.pe.& fi.C.qui teſta.fac.poſſ.
37 Decimustertius effectus eſt,ꝙ ſi pater velit iure teſta
ri,intuitu patriæ poteſtatis debet filium aut inſtituere,
aut oominatim exhęredare.ĩ.de exhæred.lib.in prin.l.
Inter cætera.ff.de lib. & poſthu. niſi teſtator ſit miles,
38 quo caſu præteritio fungiẽ uice exhæredationis.l.Pau
lus.la.ii.in fi.ff.de bo.liber.
39 Decimusquartus effectus eſt,ꝙ filiusfa.nõ poteſt do
oare cauſa mortis ſine cooſenſu patris.l.Tã is.§.i.& ibi
gl.ff.de.dona.ca.mor.& i hoc differt à teſtamẽto & co
dicillis,quia non poteſt etiam patre uolente teſtari,pa-
tre tñ volẽte poteſt donare cauſa mortis.d.l.Tam is.§.i.
40 Decimusquintus effectus eſt,ꝙ filius de iure ciuili
non poteſt, matrimooium cootrahere ſine cooſenſu pa
tris.ĩ.tit.i.in prin.ubi dicetur.
In glo.in uerb.Romanorum.Ex hac glo. habetur, ꝙ
non ſuebiecti Romano imperio noo habent filios in
piãte, quod dicatis eſſe ex cõſtitutione Antonini, qui
voluit omoes,qui ſub imperio Romaoo erant, eſſe ci-
ues Romanos.l.In orbe.ff.de ſta. homi. & dictum foit
ĩ.in textualibus.
41 Voluit præterea glo.ꝙ Frãcigenę & Galli non habe-
rent filios in poteſtate, quod eſt falſum tñ ex fide hiſto-
rię Cęſaris,qui teſtatur, ꝙ antè q̃ ſubiecti eſſent impe
rio Ro.habebãt in filios poteſtatem vitæ & necis,vt di
xi in textualibus:Et poſtq̃ Imperatoribus paruit,ius ci-
uitatis Gallia eſt adepta , quod latè proſequiẽ Alci.lib.
Diſpon.ii.c.xxii.& hãc gl.ſingu.dixit,& quæ non ſit ali-
bi,Bal.in.c.i.ad fin.io vlti.verbis de fra.de no.bene in-
ue.in vſi.feu.& in c.i.ad fin. i tito.an mari.ſucce.vxo.in
42 benefi.& dixit Bald.in.d.c.i.de fra.ꝙ filii Gallorum poſ
ſunt teſtari etiam in bonis aduentitijs,quia nõ ſunt in
poteſtate per iſtã gl.& ſeq.Alex.in.l.pe C. qui teſta.fa.
poſſ.quod eſt falſum pꝓdicta , & ita eſt falſum,ꝙ alias
43 inferebaẽ,ꝙ in Gallia non daretur ſuitas,quia ſi ad eius
eſſentiam requiritur patria poteſtas,& Franci filios in
poteſtate non habeant,ſequitur,ꝙ ooo poſſunt eſſe ſui
hæredes.

hæredes.Sed(ut dixit)hoc est falsum,ut testat Decius. in.l.Qui se patris col.ii.versic.Et retenta C. Vnde lib.per not.per Guid.pap.q.54.Tempus quo aduocabam.& tan git aliquid Iason.l.ii.col.iii.versic. Tertium requisitum ff.de uulg.& pupil.Sed, ut dixi, in hoc nulla subest dubitatio, quin Galli tam olim, quàm hodie, filios habeant in potestate.

In glo.in verb.Ex vxore.gl.benè infert, quia cum pa
4 tria potestas oriat ex iustis nuptiis,ut.§.in prin.& inter concubinam & virum nō sint iustę nuptię,non potest dari patria potestas.§.fi.ĵ.tit.i.q si non sit cōcubina,sed
5 sit vxor illegitima, alter tñ cōiugum impedimentū nescivit,de iure canonio, filij legitimi sunt.c.ii. qui fil. sint.leg.& succedūt patri etiam icienti.c.Ex tenore.eo. tit.de quo dicemus in titu.seq.§.Si aduersus. super gl. in uerb.Nam nec hi.

RVB. DE NVPTIIS.

De hac continuatione dictum fuit.§.in rub.tit.præced. cùm declarāda esset per Imperatorē pars illa distinctionis.§ factæ.i.ti.de iis, qui sunt sui vel alie.iur.videlicet, eorū, qui sub alterius potestate essent,& iā declaratū fuisset, q essent sub potestate dñica, & quatenus se extendat.hodie.d.potestas & aggressus fuerit declarare qui sint sub patria potestate,& dixerit in tit.præced. in prin.q ii sunt in potestate parentū,qui ex ciuibus Ro.nascūtur,ex iustis tñ nuptiis, ne ergo nemo hęsitare posset quinam essent in patria potestate, cùm hoc sciri non possit, nisi sciatur, quę sint iustę nuptię,meritò dicit quę sint iustę nuptię.

IVSTAS AVTEM NVPTIAS.

Diuiditur in tres partes, in prima ponitur qui dicantur contrahere iustas nuptias, in secunda limitatur & restringitur facultas contrahendi matrimonium, in tertia deciditur incidens q.

Iustæ nuptię sunt cōtractæ secundū.ll.inter puberes, & cum consensu parentum, si sint filijfa. statuto modo qualiter furiosi filij contrahant.h.d.

Casus:quæsitū fuerat, quæ sint iustæ nuptiæ,& dicit illas esse iustas,quę sm iura contractæ sunt:sed quia ex hac generali declaratione non habebatur certa particularis & vera doctrina,quæsitū fuit,an circa ętatem esset limitatus terminus,aut constitutum seu præfixum tempus:& uidebatur,q cùm nuptiæ ex cōsensu,non ex cōcubitu contrahanī.l.Nuptias.ff.de reg.iur deberet considerari ætas, in qua hoies perfectum habent consensum.s.xxv.annorum.l.i.ff.de mino.cum simus in casu,in quo restitutio non potest reponere in pristinum.Quo non obstante dr contrarium, q statutum est pubertatē in utroq, masculo.s.& fœmina, sufficere ea rōne,quia hoc rpe & mulier nupitotēs est,& masculus ad gignendos filios aptus.Sed tūc dubitatum fuit an filiifa. maiores.xiiii.ann.uel.xii.in fœminis haberent aliud impedimētum eò,q essent in patria potestate:& videbatur dicendum,q non,quia cum hic agatur de actu quodā naturali,non uidet, q patria potestas aliquid operari possit.§.Sed naturalia.§.de iur.nat.gen.& ciui. & .ĵ.de leg. agna.tute. in.fi.Sed cōtrariū deciditur ex rōne expressa in tex.q consensus parentum exigitur in quorum sunt potestate,quia & ciuilis & naturalis ratio hoc dictat, quod qualiter procedat,declaratibur in textualibus.

Fuit huius cōsensus pręstandi occasione dubitatum, quid si filius furiosi:nam cùm patria potestas inducatur ex nuptiis, non ex sola mente parentum,calamitas & furor parentū à potestate liberos nō liberat: vnde cùm duret patria potestas,& consensus requiratur,& dū furor est,nullus possit esse cōsensus.§.Item furiosi.ĵ. qui testa.fa.poss.non expressus,quia mente carent.d.§.Item furiosi.nō tacitus,quia is tacēdo tm consentit,qui contradicere posset,vt inquit hic Theophilus, videbat, q non possent nubere,quia cùm consensus eorum exigat à iure, cōsensus aūt sit impossibilis,videbat hoc impedimēto impediri filius,ne matrimoniū ptraheret:Quo nō obstāte dr cōtrariū,q quis hoc iure antiquo fuerit, & esset dispensatū in filia furiosi,ut sine cōsensu patris hoc posset facere ex cōstitutione diui Marci,qa i ea cōseruāda plus inerat periculi, dispositū fuit p Iustin.q posset ita demū,ut si sit nepos,auo furēte exigat patris consensum,si pater furiat,aui.l.Si nepos.ff.de ritu nupt. In tex. ibi, Iustas nuptias. Nuptias dictas esse eò, q in iis solerent obnubi capita,testantur ferè oēs, ut.§.diximus,q̄uis variam huius uerbi deriuationē adducat Fe

stus

1 ftus.Celebrabant aût olim trib.modis(authore Boetio
in Thopicis) usu,qñ nullis interuenientibus ceremoniis
quis cum muliere domi viuebat,cuius etiam meminit
Probus Imper.in l.Si uicinis.C de nup. vicinis(inquit)
vel aliis scientibus vxorem procreandorum liberorũ
causa domi habuisti,& ex eo matrimonio filia suscepta
est:q̃uis neq; nuptiales tabulę, neq; ad natam filiã per-
tinẽtes factæ sint,non ideo minus veritas matrimonij,
aut susceptæ filiæ,suam habet potestatẽ. Quod & cla-
tius Innuit Modesti.in l. In liberę. ff.de ritu. nup.In li
berę mulieris consuetudine(inquit)non concubinat⁹,
sed nuptiæ intelligẽdę sunt, qui modus iure canonico
abrogatus est.Celebrabantur, & cõfarreatione,libo far
reo adhibito,quod Põtificum tñ erat.Fiebant & coem
ptione,nonnullis solennitatibus adhibitis:Vir enim in
terrogabat mulierem,vellet ne sibi materfa.esse,quę re
spõdebat uelle: rursusq; virũ mulier interrogabat,an
sibi paterfa.esse vellet,q eùm rñdisset velle, mulier in
manũ viri cõueniebat, & hæ nuptię propriè coemptio
2 ne fieri dicebantur,& hęc mulier propriè materfa.dice
batur,vt Gellius lib.xviij.c.vi.in fi.refert in hęc verba,
Matrem aût familias appellatã esse eam solã, quæ esset
in mariti manu mancipioq; aut i eius, in cuius marit⁹
manu mancipioq; esset,qm non in matrimonium tan-
tum, sed in familiam quoq; mariti,& in sui hæredis lo
cum venisset. Ad hanc coemptionẽ alludit Virg.lib.j.
Georg.in prin.dum inquit.

Teq; sibi generum Thetis emat omnibus vndis.

Meminit & Cic.pro.L.Flacco, dum inquit,O peritũ
iuris hoiem,quid?ab ingenuis mulieribus hęreditates
lege oõ ueniunt? in manũ(inquit)conuenerat,nunc au
dio:Sed quęro vtrũ vsu, an coemptione? usu nõ potuit
nihil enim potest de tutela legitima sine oium tutorũ
authoritate diminui:coemptione?nibus ergo autorib.
Idem Cicer.in Thopi.Si ita Fabię pecunia legata ẽ ã vi
ro,si ei viro materfa.esset, si ea in manũ non conue-
nerat,nihil debetur.Genus est enim vxor,eius duæ for-
mę,vna matrumfa.earum,quę in manum cõuenerant,
altera earũ,quæ tantũmodo vxores hñtur, qua in parte
cum fuerit Fabia,legatũ ei non videtur in quibus illud
animaduertendum puto,q ex verbis Ciceronis nescio
quid pugnans cum verbis Gellii elici potest Boethius
aût in Thopi.Cic.lib.ii.fo.36.ita inquit,Nũc de proposi
to videamus exemplo:Vxoris species sunt duę,vna ma
trumfa.altera vsu,sed cõi generis noie vxores vocãtur
(fit uerò id sępe,ut species eisdẽ nominibus nũcupen-
tur,quibus & genera.)Materfa.uerò esse non poterat,
nisi quæ conuenisset in manum: hæc aût certa erat spe-
cies nuptiarum.Tribus enim modis vxor habebat,usu,
farre,coemptione: Sed conferratio solis Pontificibus
conueniebat,quę aût in manum per coẽptionem con
uenerant, hę matresfa. uocabãtur, quæ uerò usu, uel far
re,minimè.Coemptio uero certis solennitatib. pera-
gebatur,& sese in coemendo inuicem interrogabant
Vir ita,an sibi materfa.esse uellet,illa respondebat uel-
le:item mulier interrogabat,an uir sibi paterfa.esse uel
let, ille respondebat uelle,itaq; mulier uiri conuenie-
bat in manum,& uocabantur hæ nuptiæ per coemptio
3 nem,& erat mulier materfam.loco filię,quam solenni-
tatem in suis institutis Vlpia. exposuit.& i eo.lib.in ar-
gumento ab effectis rebus fo.46. Ipsa igitur in manus
4 conuentio omnia,quæ mulieris fuere, viri fecit dotis
nomine,non præcedẽs tpe,sed statim propria vi natu-
ræ Nam vt in manum quæq; cõuenerit,mox eius bona
dotis noie virum sequuntur Et quia superius solennita
tum,quæ in matrimonio per coemptionem contrahẽ-
do interueniebãt,mẽtio facta est,vt clarius res demon
stretur,subijciem⁹ uerba Varro.li.i.de Vita.Po.Ro.quæ
refert Nonius,Nubentes(inquit)ex veteri. l. Romana
asses tres ad maritum uenientes solebant afferre, atq;
vnum,quem in manu tenebant,tanq̃ emendi causa ma
rito dare,alium,quem in pede habebant in foco larũ
familiarium ponere,tertium in sacciperone, quẽ in cõ
5 pito vicinali certo tpe solebant resignare. Item notan-
dum est,q apud nostros aliter materfa. appellatur. Ea
enim(si Vlpiano credimus in l.Pronunciatiũ.ff.de verb.
signi.)materfa.est,quæ in domo sua nõ inhonestẽ uixit.
Matrem enim familias(inquit)ã cęteris fœminis mo-
res discernunt atq; separant: proinde nihil interest,nu-
pta sit,an vidua, ingenua,an libertina:nã (subdit) neq;
nuptię neq; natales faciunt matremfa.sed boni mores.
Idem Vlpia.in l.Deinde.in fi.ff.de lib. exhi. Matrẽfami-
lias(inquit)cũ audis,accipe notæ authoritatis fęminã.
Attigit hæc breuibus Alcia.in d.l. Pronunciatiũ.Sed ma
terfa.pro vxore accepta sępius est ea illa solẽnitate,qua
vir matrimonium contrahens rogabat,an illa uellet si-
bi materfa. fieri. Et hinc Teren.in Adelphis, Proh. (in-
quit)deum fidem,meretrix & materfa.erit vna in do-
mo? Liuius lib.iiij.Belli Macedo.Et cum tibi viro liceat
purpura in veste stragula uti,matremfa.tuam purpureũ
amiculum habere non sines?Ita accipiendum est hoc
uerbum in l.j.ff.de cõcu.in l.Qui domum.ff.de adulte.
in l.Ea quę.C.de dona.ante nuptias.

6 In tex.ibi,Iustas aût nuptias. Iustas intellige legiti-
7 mas,sicut Vlpia.i l.Si vxor.versiculo Planẽ.ff.de adulte.
iustam vxorem appellat oi legũ solennitate seruata du
ctã,& Iustinia.in l.Cũ quis. C.de natura.lib.iustos filios
8 dixit ſm leges natos,& Cic.prima Tuscu. Metellus(in-
quit ille honoratus quatuor filijs ac quinquaginta Pria
mus,ẽ quibus xvij.iusta vxore nati. Et Liui.lib. ix.Belli
Macedo.Nam et si ~~minor prior, q̃ Perseus~~ esset,hunc tñ
~~iusta matrefa.~~Illũ pellice ortũ esse.vbi materfa.pro vxo
re accipitur,vt paulò antẽ dicebam. Quare interrogat
qui adoptat,an velit adoptatum esse sibi iustum filium,
& sic uerum & legitimum, q̃uis Budęus iustum hoc lo
co intelligat non uerum, sed oibus partibus filiationis
ueri filij vicem obtinentem, q̃uis ea sit sentẽtia,q is iu
stus filius dicat,qui ſm leges uel creatus, uel factus est,
quod inde facilẽ conijcere licet, q hic subdit Iustinia.
iustas nuptias tunc cõtrahi, qñ iuxta legum ꝑcepta in-
ter se coeunt. Iustus enim a iure dr̃, qui iuris pręcepta
9 seruat,nihilq;.iniquum admittit, vt etiam iustam serui-
tutem appellauit Teren.in And.scę.j.

10 In tex.ibi,Dum tñ si filijfam.sint,consensum habeãt
parentum Hoc & in veteri testamento cautum erat:sic
enim in Deuteron. Nõ inibis cum eis fœdus,neq; so
ciabis cum eis cõiugia,filiam tua non dabis filio eius,
nec filiam illius collocabis filio tuo.Et inferius,Filiam
meam dedi huic uxorem.Et in Exodo, Si pater uirginis
dare noluerit.Videmus etiam Isaacum de cõsilio & sen
tentia patris uxorem sibi non de Cananæorum gẽte ali
quam,id quod improbarat pater,sed abductam procul
ẽ Mesopotamia quandam connubio iũxisse. Itidem fe-
cit de consilio matris Iacob,Sanson etiam mulierem,q̃
amauit,non statim accepit uxorem,sed primum adiuit
suos rogat,ut eam uxorem dent,nec ante mulierẽ du-
xit,q̃ parentes adornatis nuptiis eam sibi tradidissent.
Quid nonne Terentius,Adeòne impotẽti animo esse,
ut præter ciuium morem atq; legem, & sui uoluntatẽ
patris, tamen hanc habere studeat cum summo pro-
bro? & alibi, Tamen si pater, egòne illam cum illo
patiar nuptam?

In tex.ibi,Nam hoc fieri debere,& ciuilis,& natura-
lis ratio suadet.Suadet naturalis rõ,quę apud oẽs gẽtes
peræq; custoditur,quæ iusgentium dr̃,obedientia erga
parentes l.ii.ff.de iust.& iur.Aequũ enim est, ut hic di-
xit Theophilus,ut qui ad illam vsq; ætatem eos educa-
uerunt,parentes.s.hoc honoris habeãt,ut matrimonio

eorum cõsentiant. Suadet, & ciuilis rõ, quã oĩs cõsensus
filij pendet à patre. Debent enim filij patris potestatem
agnoscere quæ ciuium Romanorum est. Hinc dixit Pau
lus in l. 2. ff. de ritu nupt. nuptias consistere nõ posse, nisi
oẽs cõsentiant, & qui coeunt. & ij, quorum in potestate
11 sunt: in hoc tñ differunt, ꝙ inuitus filius ad vxorem du-
cendam compelli legum disciplina non permittitur. l.
12 Nec filiũ. C. de nupt. parentes verò, si recusent filij con
sentire ducere vxores, ex cõstitutione Seueri, & Antoni
ni per Proconsules Præsidesq́; prouinciarũ coguntur l.
Qui liberos. ff. de ritu nup.

In tex. ibi, Nostra ꝓcessit decisio, qua permissum est
ad exemplum filię furiosi filium quoq; furiosi posse, &
sine patris interuẽtu matrimonium sibi copulare. Copu
lare sibi matrimonium barbarè scriptũ est, melius Theo
,, philus, Vt legitimam sibi vxorem adiungat. Non enim
copulat quis sibi matrimonium, sed vxorem, aut virum,
ex quo matrimonium insurgit suprà tit. 1. in prin.

13 Not. primò, ꝙ iustæ nuptię sunt illæ, quæ sunt contra
ctæ secũdũ ꝓcepta legũ in quo est aduertendum, ꝙ me-
lius dictũ fuisset, Qui contra præcepta legũ nõ coeunt,
quia leges no præcipiũt quæ sint ducẽdæ, sed prohibẽt
quæ non ducãtur. Est enim hoc edictum prohibitorium
certarum personarum §. Si aduersus. inf. eo. ti. in prin. &
,, & ideò melius Theophilus, qui dixit Iustas nuptias in-
,, ter se contrahunt ciues Ro. qui secundum ea, quæ de nu
,, ptijs legibus cauẽtur, coeunt.

Secũdò not. ibi, Ciues Ro. ꝙ ex his videtur inferri,
ꝙ nõ sit dare iustas nuptias, nisi inter ciues Romanos.
Sed hic intellectus nõ ẽ capiendꝰ à contrario sensu hoc
modo, sed est intelligendũ, ꝙ tunc ciues Ro. contrahũt
iustas nuptias, qn coeunt secũdũ pręcepta legũ, non ꝙ
iustæ nuptię non sint, qñ alij, q non sũt ciues Ro. coeũt
secũdũ ea, quę de nuptijs legibus eorũ cauẽtur. Vt ergo
sint iustæ nuptię iter ciues Ro. id exigit, vt scd̃m ꝓcepta
ll. coeãt. Videmus. n. diffiniri matrimonium, & nuptias,
nec in ea diffinitione ad essentiã exigi, ꝙ sint ciues Ro.
sed quia hę leges ciuibus Romani dictæ sunt, & sumus
in tractatu patria Potestatis, quę sola est ciuiũ Ro. quæ
patria potestas ducit ex iustis nuptijs, ideo nuptias iu-
stas declara scd̃m subiectã materiã patrię potestatis, &
sic restrictam ad ipsos ciues Romanos, inter quos non
erãt iustę nuptię, quæ pręter instituta Romana coniũ-
ctæ fuissent, sicuti non erãt veræ nuptię (q̃tum ad filios
attinet) inter eos, qui vel ciues Romani nõ erãt, vel ius
Quiritũ non habebant, vt aliàs, dictum fuit. Seruauit
,, enim lex Romana verba Dei npr. max. dum inquit, Nõ
,, est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutoriũ
simile sui. Non igitur similitudinem credas effigiei, sed
qualitatum, & conditionũ: cui alludens Ouid. in Episto.
Deiani. ad Herculem inquit,

Quam malè inęquales veniunt ad aratra iuuenci,
Tam pręmitur magno coniuge nupta viro.

Tertiò not. secũdũ Ang. hic iuncta expositione gl. ꝙ
14 nõ datur matrimoniũ, nisi inter liberas personas, inter
seruos ergo non datur, sed cõturbernium, quod intelli-
ge. s. iure ciuili, nã sm ius naturæ, quo iure descẽdit con
iunctio maris, & fęminę, quã nos matrimoniũ appella-
mus, etiam in seruis est legitima coniunctio, de quo di-
cetur in glos. 1.

Quartò not. ꝙ non omnis consensus, cõiunctus cum co
pula facit matrimonium, vt videbatur ex tex. suprà tit.
1. in prin. sed qui non aduersetur legibus: non enim esset
iustum matrimonium, si iuribus aduersaretur. l. 1. ff. de
iusti. & iur. in princi.

15 Quintò not. ꝙ masculus post pubertatẽ potest cõtra
here nuptias, fœmina vt primũ est viripotẽs, ex quo vi-
debat inferri, ꝙ in masculo esset taxata certa ętas, quia
pubertas reducta est ad annũ. 14. infrà q. mo. tut. finia.
in prin. sed viripotẽtia in fœmina nõ est taxata, & deter
minata, & quia alia aliam pręuenit. meritò vr inspicien
da viri potẽtia, scd̃m ꝙ reperit ante, vel post in muliere,
qđ tñ est falsum, qa etiã viripotẽtia in muliere taxata ẽ
ad pubertate. s. ad ętatem 12. annorum, quod patet per
tex. in l. Minorẽ. ff. de ritu nup. vbi si minor 12. annis cõ
traxit, tunc dr̃ contraxisse legitimum matrimonium, qñ
apud virũ impleuit. 12. annũ: Vnde q̃uis antè sit viripo-
tens, nihilominus nõ sufficit scd̃m Io. & est gl. in l. Pro-
pter. C. de adulte. q̃uis Azo contrariũ senserit ꝑ tex. in l.
Cõtinuus. §. Cùm ita. ff. de verb. obliga cuius opi. hodie
est de iure canonico recepta. c. Puberes. c. De illis. de de
sponsa. impub. Et ꝙ ita intelligendum sit, ꝙ sit taxata ę-
tas, patet ex institutionibus Teophili, cuius verba sunt,
,, Necesse est aũt, vt masculi puberes sint, fęminę viripo-
,, tentes, hoc est, vt illi maiores sint annis. 14. hę annis. 12.
,, excedant.

16 Sextò not. ꝙ filiusfa. non potest contrahere matrimo
nium, nisi cõcurrat consensus parẽtum d. l. 2. ff. de ritu.
nup. quod est verũ de iure ciuili l. Paulus. ff. de sta. hom.
17 l. Si proponis. la secũda. C. de nup. vsq; adeò, vt si filius
sine licẽtia patris duceret vxorẽ infamem, posset exhę-
redari l. 3. §. Si emãcipatus el. 1. ff. de bo. poss. cõtra tab. l.
Libertum. vbi Bar. C. de nup. secus de iure cano. ideo gl.
in cap. fi. 32. q. 2. gl. penul. in cap. de desponsa. impub. vbi.
Abb. cùm si. quę tradit Decius in l. Nuptias col. 2. ff. de
18 reg. iur. & in matrimonijs leges ciuiles sequi debent
canones, qui tanq̃ in materia spiritnali, & sacramentali
19 attẽduntur c. fi. de secun. nup. & in c. Euj hemiũ. 2. q. 3.
& ideò non valeret hodie statutum idem disponens,
quod dispositũ erat à iure ciuili, vt est cõis opi. l. octo.
post. Ioau. An. in c. Statutũ el primo. in versic. Et facit De
cretalis ad quęst. de hęret. lib. 6. dicit cõem Deci. in d. l.
Nuptias col. 3. Feli. in c. Ecclesia sanctę Marię de consti,
col. 19. vbi Decius col. 6. quia est q. incidens, non decla-
ro vlterius, satis sit signasse quod communiter tenetur,
quamuis egregius vir Io. Riuius hodie maximè conten
dat id fieri debere, seruatiq; ciuilem hanc constitutio-
nem in suo opusculo, cui titulus est, Quòd nec diuino
iure, nec humano rata debẽt haberi sponsalia sine con-
sensu parentum, aut contra voluntatem eorum facta
& Abb. canonistarum ille coryphęus in ca. Magnę in 3.
noi. de voto. dicit, ꝙ licet filia possit licitè inconsulto
patre matrimonium cõtrahere c. Sufficiat 22. q. 2. nõ tñ
honestè potest, & decẽter, quasi locum habeat quod di-
cit tex. in cap. Nerui. 13. dist. Nõ sine vitio est quod igno
scitur, & non præcipitur: non enim, pręsertim in nuptijs
contrahendis, omne quod licẽt, honestum est.

Septimò not. ꝙ non solùm exigitur cõsensus, sed ius
sus, ibi, Iniũtum &c. & in hoc est maxima vis: nam si so
20 lus consensus exigeretur, tunc satis esset, ꝙ quãdocũq;
sequeretur, ex quo aũt requiritur iussus, necessariũ est
iussum pręcedere, non tantum quia hic dictum sit, sed
quia ita est de natura eius, vt declarat Bart. in l. Si quis
mihi bona. §. Iussum colu. 2. ff. de acqui. hęre. cuius opi.
seq. omnes excepto Cuma. ibi, vt dicit ibi Ias. colum. 6.
versicu. Circa tertiam quæstionem. Hoc tamen intelli-
ge, si sciatur, vbi pater sit, quòd si abesset, & ignoraretur
vbinam gentium esset, posset filiusfam. sine patris con-
sensu contrahere l. Si ita pater. cum l. seq. ff. de ritu nup.
quod tamen intellige, vt ibidem notant Doct. sed quod
de iussu diximus intellige, vt dicemus infrà in gl. in ver-
bo, Debeat.

21 Octauò nota. quòd tã filius quàm filia furiosi hodie
possunt contrahere matrimonium absq; eo ꝙ expectẽt
iussum paternum, cùm eius nullum sit animi iudicium
§. Item furiosi. l. qui testa. fa. poss. Et videmus quoq; di-
spensatum esse, vt hæreditatem adire, in qua paternus
iussus est necessarius, sine patris iussu, cũ furiosus est,

poſſit.l.Cùm hæres.ff.de acqui. hære. vbi Bart.dicit illũ tex.ſing.ex quo colligit etiã ibi, Bald. quòd poſſit filius furioſi accipere mutuo pecunias abſque metu ſenatuſconſulti Macedo. quamuis ibi, contrarium ſentiant Cuma.& Aret.

Nonò not. ꝙ prius in filia furioſi diſpenſatum fuit q̃ in filio, vt ſine patris conſenſu contraheret: rationes aliquas allegat glo.de quibus ibi videbimus, tamẽ melior ratio eſt illa, quam dixi ſuperius, videlicet, propter maius periculum pudicitiæ & honoris, quæ infrà latius cõfirmabitur.

Decimò not.contra Ang.hic, ꝙ ſtatutum in filia furioſi non extenditur ad filium, ſi enim fuiſſet hoc extenſum, non fuiſſet ſuper filio variatum inter iuriſconſultos, nec fuiſſet neceſſaria extenſio Imperatoris,& noua conſtitutio: vnde infertur, ꝙ de ſe non extenditur. Cætera declarabuntur in glo.

In glo.1.Habetis quatuor ex hac glo.quę notãda sũt primum habetis expoſitionẽ hãc ciues Ro. i. liberi homines, de qua dictum eſt ſup.tit.1.§.fi.in primo not.

Secundum eſt, ꝙ de iure ciuili non eſt dare matrimonium inter ſeruos, ſed cõtuberniũ, quod dictũ fuit ſup. in 3.not.hoc eſſe verum de iure ciuili, quo ſeruus pro mortuo reputatur, ſecus quo ad ius naturæ, quia remanet intactum, & ideo videmus adhuc naturaliter obligari ſeruum infrà de fideiuſſo.in prin.

22 Tertiũ eſt, ꝙ de iure canonico eſt dare matrimoniũ inter ſeruos.c.1.de cõiug ſeruo.vbi Põtifex mouet authoritate Pauli apoſtoli, ad Gal.3.i fi.vbi inquit, ꝙ apud Deum nõ erat differẽtia inter Iudæum vel Græcum, itẽ liberum,& ſeruum, item maſculum, & fęminam. Benè verum eſt, ꝙ hoc habet locum de iure canonico, quoties vterq; cõtrahẽtium ſcit cõditionẽ alterius, vel ſunt ambo ſerui: nam ſi vnus ſit liber, & cõtrahat cùm ancilla poteſt ſtatim, ꝙ ſcit ipſam eſſe ancillam, petere diuortium, & ſeparationẽ, & dirimere matrimoniũ in illo caſu c.2.eo.tit.& põt liber alteri copulari.c.fi.eo.tit.quod eſt verum.niſi poſtq̃ ſciuit ipſam eſſe ancillã, habuerit rem cùm ea: nam ſi carnaliter eſt coniũctus eidẽ, debet in matrimonio permanere.d. c. 2.& quod eſt dictum in viro libero, habet locum etiam in muliere & vxore.

23 Quartũ eſt, ꝙ in matrimonijs prævalet ius cano. ſed tex.in d.Auth.de eccleſia.titu.non facit in propoſito, nã non reſtringit ſe magis ad vnum, q̃ ad aliud, ſed tm̃ ad illa quatuor prima cõcilia quæ præcipit Iuſtinia.ſeruari non aliter ac ſacram ſcripturam, ſed de hoc, ꝙ in matrimonijs ſit ſeruãdum ius cano.tanq̃ in re ſpirituali, cùm ſit vnum ex ſeptẽ ſacramẽtis eccleſiæ, ponũt Doc.in c.j. de ope.no nun.tradit Bar.in l.Priuilegia.C.de ſacroſan. eccle. Deci.in c.Clerici.ſin 1.not. de iudi. in c. Eccleſia ſanctæ març.in 1 t.col.de cõſti vbi ampliat etiam ſi eſſemus i caſu, in quo ageretur de peccato veniali, latè Hie. Zann.in repe.c. t. de accu.fol.4.& ſeq. quod dic verum niſi cauſa matrimonij ſit cum infideli, quia tunc debet cognoſci coram iudice laico,& ſeculari Decius in c. 1. in 2.lectu.4.col.in fi.de conſtitu.

In glo.Puberes.Exponit glo.pubertatẽ in.14.anno in maſculo ſm̃ receptã deciſionem Inſtinia. & aliorum in §.1.inſ.qui mo.tute.finia.& gl.benè exponit inſpecto in re ciuili, quod glo. interpretatur, vt etiam ponit in glo. ſeq. nam requiritur præcisè ea ętas, nec attenditur alia potẽtia coeundi.l.Minorẽ.ff.de ritu nup.q̃uis iure canonico, ſi detur citior potẽtia coeundi, nõ expectetur pubertas, quia ius canonicũ inſpexit ſolùm potentiam ipſam, etiã ꝙ ante.d.ætatem veniat.c.Puberes.c.De illis.de deſpon.impub.vt dicetur in ſeq. glo.

In glo.in verbo, Viripotentes.Habetur primò ex hac glo.ꝙ viripotẽtia à lege ciuili taxata eſt per præſumptionẽ iuris & de iure, nam præſumpſit lex, ꝙ mulier in 12. anno ſit viripotẽs,& ſuper hac præſumptione diſpoſuit vt.ſ.tũc dicatur puberes,& viripotẽtes, ita colligitur ex tex.inſ.qui mo.tut. fini.in prin.ibi, Vt poſt.12.annos cõpletos viripotẽtes eſſe credatur. Sequitur ergo, ꝙ cùm hoc ſit à l.ciuili taxatum, nõ admitteretur probatio aliter in contrariũ ex natura huiuſmodi præſumptionis, de quo dicemus latius ibi.

24 Secundo habetur ex gloſ. ꝙ in ſpõſalibus cõtrahẽdis ętas.7.annorum ſufficit. d. l. In ſponſalibus. Vnde quærunt hic Doct. quare eſt, ꝙ in ſponſalibus in maſculis, & fœminis tẽpus eſt vniforme.7.annorũ, in matrimonijs inęquale, quia amplius tẽpus exigit in maſculo, q̃ ĩ fęmina, ille.n expleto.14, hęc.12.matrimoniũ contrahit. Vera reſpõſio eſt, ꝙ cùm mulier,& vir in ſpõſalibus cõtrahẽdis nõ debeãt exponere niſi ſimplicem conſenſum,& pariter in ea ętate poſſint cõſentire, non eſt, vt magis mulier prius, q̃ vir, poſſit cõtrahere ſpõſalia ſed in matrimonio, q̃uis cõſenſu cõtrahatur.l.Nuptias.ff.de reg.iur. tamẽ quia cõſenſus ille deſtinatur in copulam, vt conſumetur matrimonium,& perficiatur, & ad eam prius apta ſit mulier, q̃ vir, quia eã ita natura inſtituit, idem mirum ſi in hoc differunt, vt qui citius aptus eſt citius contrahat.

Tertiò quęrit glo.an hodie ętas 15.annorũ exigatur. Dic.ꝙ exigitur.12. expletus in fęmina, in maſculo. 14. vt dicit tex.hic, & clarius Theophilus. Quod aũt dr̃ in d.§.Generaliter.in idem recidit.ſ.ꝙ qui pręproperè cõtrahũt cõtrahãt in 15. ante enim cõtrahere nõ poſſunt, intelligitur de maſculis quia ibi de marito loquitur, & ita debet reſponderi, non vt reſpondet glo.

25 Quartò quęrit glo, quid ſi quis ſit ante conſtitutam ætatem ad generandum aptus, an poſſit cõtrahere matrimoniũ,& primò arguit ex l.pe.ff.quan. dies lega. ced. vbi nupſiſſe dicit tex.eam, quę ante. 12. annũ matrimonio copulata eſt. Sed poteſt dicere, ꝙ ibi actum facti de notet lex, nõ iuris, quia ante.12.annum nuptię verè non ſunt l.Minorẽ.ff.de ritu nupt.allegat in argumẽtum poſtea §.Cùm ita ibi, Quaſi fęlici in diplomate vſus nõ in eo ſignificatu, in quo loquit ille tex. in itinere cõficiendo, ſed in figura prouerbiali. Eſt.n. prouerbialis figura hęc, Vti fęlici diplomate, vt declarat Alcia. lib. 4. de Verb.ſig.fo.20.

Dum verò in cõtrariũ adducit tex. in l. Inter liberas. ille tex.nõ facit i propoſito: melius facit tex.i l. Si vxor. §.penult.ff.de adulte. Tandem reſolutio glo.eſt ꝙ q̃uis quis ante illud tempus ſit habilis ad generandum, tamẽ non per hoc poſſit contrahere ante pręfinitum legibus terminum, quia in præſumptis & diſpoſitis à iure nõ cadit aliqua cõtraria probatio, ideo de iure ciuili non inſpicitur potẽtia coeũdi.ſed ætas certa, & limitata. d.l.Minorẽ.& d.l.pe.ff.qñ dies leg.ced.facit.l.Sancimus. C.de nuptijs.Sed de iure canonico, quo veritas ipſa magis inſpicitur in ſacramẽto tã notabili, in quo Deus ipſe ſecretorum conſcius iudex eſt, voluerunt antiqui patres, ꝙ inſpiceretur potentia coeundi, non ætas, ita, ꝙ ſi quis ante illam ętatem habilis fiat, contrahat iurè nuptias. In ea verò ætate præſumit etiã lex canonica potẽtiam, quæ ſi non reperiatur, expectãtur tres anni iuxta regulas canonicas ad dignoſcendum vtrum impedimẽtum ſit ætatis, vel perpetuum, eſt tex.& ibi not.Docto. in ca. Puberes. & in capit. De illis. el ſecundo de deſponſat. impube.

26 In glo.in verb.In poteſtate.Vera reſolutio eſt, ꝙ debemus diſtinguere an in maſculo, an in fęmina loquamur: ſi in maſculo non eſt dubium, ꝙ etiam ſine patris cõſenſu cõtrahit nuptias, ſi emãcipatus eſt.l.Filius emãcipatus.ff.de ritu nup.ſi verò fęmina,& tunc ſi eſt emancipata, & eſt minor 25.annorum, habet locum tex.in l. In coniunctione. C. de nuptijs. vt.ſ. teneatur expectare

conſenſum

consensum patris, si viuit aliàs matris, & si vtroq; parête orbata sit, dr ibi, eiuus assensu contrahere debeat: & hoc nô est de cõsilio, vt dicit glo. & malè sed de necessitate, quod totum intellige de iure ciuili, secus de iure canonico, quod attenditur vt dixi.

In gl. in ver. Et naturalis. Declaraui sup. in textualibus, & quia in aliquibus codicibus reperiuntur quęda verba (vel quia proauus) illa expungenda sunt, quia non sunt Accur. nec est aliquis eorum sensus.

In gl. in verbo, Debeat. Dicit glo. q nisi patet consentiat, nô valet matrimonium, probatq; ex l. Paulus rñ ff. de sta. homi. sed glo. decepta fuit ex lectione illius text. nã tex. qui circũfertur dicit, Et ignoraret de coniunctione filię. tex. aũt Florentinus dicit (de conditione) & melius procedit tex. & planius, & ita legendus est, & sic illa l. non facit in proposito. Melius facit tex. noster iũcto §. si. Si enim aduersus supcriu dicta cõtrahatur matrimonium, nec matrimonium est, &c. & sup. dictũ est de matrimonio contrahẽdo à filijs in potestate cum cõsensu patris. Dum verò dicit q sufficit tacitus cõsensus insurgens ex contradictione, ad hoc est tex. in l. Si vt proponis la prima. C. de nupt. quæ nisi adesset, posset dici contrarium in matrimonio, quia si iussus debet præcedere, vt dicit tex. nñ non põt sufficere tacita voluntas ex sciẽtia & taci. urnitate subintellecta. l. Si quis mihi bona. §. Iussum. vbi Batt. & alij ff. de acqui. hęte. præsertim cum videamus, q filiusfa. qui non potest causa mortis donare, nisi patre cõsentiẽte. l. Tam is. §. 1. ff. de dona. causa. non sufficit, si habeat tacitum patris cõsensum. l. Filiusfa. §. Pari autem rõne. versi. Sed enim meminisse. ibi, Specialiter. ff. de dona. na per illum tex. declarat gl. in l. Qui in potesta. C. de testa. vbi Doc. maximè Areti. la è Soz. consi. 11 a. lib. 1. Ange. Areti. inf. quib. non est permiss. fa. testa. §. j. col. 2. eodẽ modo cõsensus pręstãdus filio in iudicio debet esse expressus gl. in l. Si cu dotẽ. §. 1. in ptin. ff. solu. matri. Ias. in l. 2. §. Voluntarem. col. 2. versic. Ego addo. ff. eo. titu. Nisi dicas, q in præmissis casibus cõsensus exigitur ad integrãdam personam filij ad actum ciuilem, hic aũt agamus de actu naturali matrimonij, ad quem contrahendum filius habet integram personam, sed obstat tñ prohibitio l. ciuilis ob teuerẽtiam patriæ potestatis; quod ego puto verius, in sponsalibus verò posse sufficere, quia nõ sunt tãtę importãtię, & expectãtę nouum cõsensum, q uis idem cõsensus requirat, qui requiritur in matrimonijs d. l. in sponsalibus. Nec obstaret tex. in d. l. Si vt pponis. quia videtur posse intelligi tñ quò ad alimenta & agnitionem, non aũt quò ad validitatem matrimonij: q uis Theophilu hic dicat exigi iussum, & subdit declarando, hoc est, oporter à patre rẽ comprobari. Hæc tamen omnia, vt dictum est sup. in 6. not. procedunt de iure ciuili, secus de iure canonico, quo filius, & filia sine consensu patris cõtrahunt liberè matrimonium.

In glo. in verbo, Super filio. Vera rõ est, quam. sup. dixi in positione casus, quia in filia cõseruada plus inerat periculi. Periclitabať enim filię honor, & honestas, si viris se immisceret, & filij nullũ erat dedecus, si alienis mulieribus se permisceret. Videmus. ll. magis consuluisse honestati mulierum, q virorum, cùm libido in mulieribus dãnabilior sit, q in uiris, gl. io e. Eps. § Si qua cum seruo. 12. q 2. Io. Fab. hic. Magis. n. infamatur familię ex luxuria mulierum, q virorũ, vt dicit Imol. in l. Ex facto §. Si quis rogatus. ff. ad Treb. Ales. et Are. cõsi. 3 1. col. pen. Et hinc dicebat Bar. maius dedecus esť fœminis habere filios naturales, q viris in l. Hæredibus. §. Titius. ff. ad Treb. Videmus enim leges accelerare nuptias, & remittere solennitates in nuptijs contrahẽdis in feminis magis, q in viris l. Oratione. ff. de ritu nupt. vt ibi not. gl. q seq. Cardi. cõsi. 49. col. 2. & vide hic in Annotationibus.

In glo. in verbo, Decisio intellige proprię, quia cũ ex hoc tex. & l. Si furosi. C. de nupt. deprehẽdatur, qualiter olim super hoc variabatur, decidit & finiuit hac constitutione uersiam & dubitationem Imperator sua decisione in d. „ l. Si furiosi. vbi proprię etiã vtitur his verbis Tales ambiguitates decidentes sancimus.

In gl. in verb. Secũdũ datũ. Modus ponitus in d. l. Si furiosi. Et dũ gl. dicit de iure canonico sufficere tñ cõsensum cõtrahentium hoc dicit tex. in e. Sufficiat 27. quę. 2 & dictum fuit suprà in 6. not. & hec est vera opi. q ius ciuile in hoc corrigař, vt latius declarat Decius in l. Nuptias. col. 2. ff. de reg. iur.

27 Dum vltimo loco æquiparat matrimonium spiritualle, & temporale, dicat is hoc esse verum per tex. in cap. Quoniam frequenter. §. Porrò. vt lite non contesta. in c. Inter corporalia. & in c. fi. de transl. epis. in c. Cùm inter canonicos de elect. bonus tex. in Auth. Nisi togati. vbi Cy. Saly. & alij. C. ad Treb. latè prosequit Nic. Euerar. in sua Centuria legali c. 33.

§. ERGO NON OMNES.

1 *Cognatio* } *Agnatio* } *quid sint, & quomodo diuidantur.*
2 *Agnati dicuntur legitimi. i. à l. vel iure ciuili inuenti.*
3 *Cognati dicuntur. i. natura cognati.*
4 *Nefariæ nuptiæ quæ propriè dicantur.*
5 *Incestæ nutiæ dicuntur inter collaterales in gradibus vetitis.*
6 *Nefarium vnde dicatur.*
7 *Incestus vnde dicatur.*
8 *Ergo est dictio inceptiua.*
9 *Nuptiarũ edictũ est prohibitorũ certarũ personarum.*
10 *Nuptiæ inter ascendentes, & descendentes in infinitũ prohibitæ sunt etiam adoptiuos, & soluta adoptione.*
11 *Emancipatio tollit adoptionem in totum.*
12 *Cessante causa aliquando non cessat effectus.*
13 *Nuptiæ non possunt consistere inter ascẽdentes, & descendentes etiam illegitimos.*
14 *In nuptijs attendimus principaliter quod honestum est.*

Diuiditur in tres partes, in prima ponit regulam, q edictum hoc de nuptijs est prohibitorum certarum personarum, in secunda incipit declarare prohibitionẽ quæ est in linea ascendentium & descendentium, in tertia ampliat, vt habeat locum hęc prohibitio etiam in adoptiuis, & etiam soluta adoptione. secunda ibi, Inter eas. tertia ibi, Et hęc adeò.

Matrimonium inter ascẽdẽtes, & descẽdẽtes in infinitum etiam adoptiuos, & soluta adoptione, prohibetur h. d. ex l. Nuptię consistere. Ia. 2. ff. de ritu nup.

Casus sic potest figurari, q uis in §§. regulas tradẽbus nõ esset figurãdus; Quęsitũ fuerat, an ad iustas nuptias contrahẽdas aliqua obstẽt. Vidimus enim superius ętatem patriamq; potestatem esse impedimẽto nuptijs de iure ciuili; vnde quærirum est, an aliquę personę inter se prohibeantur cõtrahere, & videbatur, q non, quia cùm hęc coniunctio sit naturalis, & videamus animalia passim inter se coniungi, nulla habita distinctione personarum, videbatur idem in hominibus dicendum; si enim essent alię prohibitiones, matrimonium non posset dici de iure naturę, cùm esset alteratum à iure gẽtium, & ciuili; Quoties enim aliquid addimus, vel detrahimus, nouum ius facimus l. Ius autem. ff. de iusti. & iur. decidit tue tamen contrarium, quia in animalibus impulsus ille

naturæ tm̃ contemplatur, & attenditur, in hoibus auté
rõne quadam honestatis prohibitum est, ne ascẽdentes
descendentibus coniunguntur: coniũctio ergo illa natu
ralis est, eaq; non variatur, sed modus coniunctionis est
de iure ciuili, q̃uis etiã iure naturali hoc prohibitũ, sal-
tem in hoibus videatur. Et vsq; adeò verum est hoc ꝙ
etiam in adoptione coniunctis descẽdentibus, & ascẽdé
tibus militet eadẽ prohibitio ea rõne, quia remanet il-
la eadem rõ, ut illa, quę etiàm fuit filia, vel neptis, non
efficiatur vxor etiam dissoluta adoptione per emanci-
cipationem, quia cùm natura nõ ferat in naturaliter cõ
iunctis hanc coniunctionem, etiam ciuilis coniunctio,
quæ naturam imitatur infrà de adop. §. Minorem. non
patitur, ꝙ ij etiam coniungantur.

In tex. ibi, Ergo nõ omnes. Placuit apponere quæ hic
Theophilus pro iuuenum necessaria instructione scri-
psit. Is sic inquit.

Porrò qm̃ diximus iustas eas esse nuptias, cum ciuis
,, Ro. maior annis quatuordecim vxoré ducit ciuem Ro
,, manã maiorem annis duodecim, an si quis matrẽ suam
,, sororemue, aut filiã acceperit, licitum est hoc matrimo
,, nium? Et dicimus nequaq̃, qm̃ à quibusdam nuptijs ab
,, stinendum est, & vt rem oẽm melius intelligas, hæc ha-
1 beto in modum prauię cuiusdã inspectionis. Cognatio
,, nomen est generale, diuiditur aũt in tria, in parentes, in
,, liberos, & in propinquos, qui ex transuerso veniunt. Et
,, parentes quidem sunt, qui nos genuerunt, velut pater,
,, mater, auus, auia, & qui sup. hos sunt: liberi vero qui ex
,, nobis gignuntur, veluti filius, filia, nepos, neptis, & qui
,, infrà hos sunt. Ex transuerso propinqui sunt, qui neq;
,, nos genuerunt, neq; à nobis gignuntur, sed stirpé suã
,, & radicem nobiscum hñt cõem, veluti frater soror, pa
,, truus, vel auunculus, amita, vel matertera, consobrinus
,, cõsobrina, & qui ex his descendunt. Cognatio aũt, quę
,, ex latere siue ex trãsuerso est, in duo diuisa est, in agna-
,, tos, & cognatos. Et agnati quidẽ sunt, qui per masculos
,, nobis coniunguntur, vt frater consanguineus, & soror
,, consanguinea, & fratris liberi, & nepos neptisue ex fra
,, tris filio, & patruus, & patrui liberi, & ex filio patrui ne
,, pos neptisue, & amita: atq; vt totam rem vno verbo ab
,, soluam, tandiu per ordinem procedit agnatio, quandiu
,, nulla interuenit persona fœminina, quæ causam det co
,, gnationi: Cognati verò sunt, qui per fęminas nos con-
,, tingunt, vt frater vterinus non etiam cõsanguineus, &
,, liberi eius, aut soror vterina, aut etiã sororis consangui
,, neæ liberi: nam & hi cognati sunt, qm̃ sororis persona
2 agnationem incidit. Porrò agnati, & legitimi dñr. i. iure
3 ciuili inuenti, & cognati. i. natura cogniti, cògnatos ve-
,, rò sola nouit natura, quia non item legitimi sunt: quos
,, enim ius ciuile nouit, hos nouit, & natura, quos verò
,, natura nouit, hos non oĩno nouit & ius ciuile. Hęc aũt
,, cognatio bafariã constituitur, aut natura aut iure ciuili
,, siue adoptione. cùm quis filium habẽs aliũ in adoptio-
,, nem accipit. Is enim, qui ita adoptatur, filij mei natura-
,, lis, & fratris sui adoptiui agnatus est: est aũt, & cognat⁹
,, quos enim adoptio ei agnatus facit, hos & cognatos fa
,, cit, qm̃ actos hic legitimus, hoc est, adoptio facilè agna
,, tioni, quæ & ipsa legitima est, coniungitur: legitima. n.
,, legitimis facilè cohærent. Porrò agnatio adoptioni, cõ
,, iuncta secum trahit, & naturam. i cognationem, & quos
,, adoptiuus agnatos vocat, hos nominat, & cognatos,
,, quos verò cognatos vocaret, si natura mihi esset filius,
,, hos, cũ adoptiu⁹ è, neq; agnatos neq; cognatos vocabit.
,, Cognatio enim, quæ natura contingit, pro nulla habet
,, in adoptione. His ita præcognitis vide nũc rem, de qua
,, agimus, diximus sup. nõ semp iustas esse nuptias, cùm
,, ciuis Ro. ciui Romanæ iungit. propterea ꝙ à quibusdã
,, nuptijs abstinendum sit. Et quidem inter parentes, & li-
,, beros in infinitum prohibitæ sunt nuptiæ: neq; enim
,, potest quispiam matrem suã, vel auiam, aut filiam, vel
,, neptem in vxorem accipere, siue naturales sint, siue a-
,, doptiuę, etiam si maximè per emancipationem soluta
,, sit adoptio, quoniam & pristinum patris, vel aui nomen
,, pudori esse oportet.

In tex. ibi, Et si tales psonæ inter se coierint, nefarias
4 atq; incestas nuptias contraxisse dñr. Nefarię nuptiæ il
læ propriè dñr, quę inter ascendentes, & descendentes
contractæ sunt. Caius in l. Quin etiam. ff. de ritu nupt.
,, Quin etiam (inquit) nefas existimatur quoq; vxoré du-
,, cere, quæ per adoptionem filia neptisue esse cęperit.
Hinc Epiphanius li. Hæreseon. 3 c. fin. leges de hac con-
5 iunctione nefarias appellat. Incestę verò, quæ inter col-
laterales in vetitis gradibus contrahuntur, q̃uis horum
verborum vsus promiscuus sit apud nostros, vt etiã ex
6 hoc loco apparet. Dictę aũt sunt nefarię authoritate Var
ronis li. 1. de Vita Po. Ro. vt eum refert Nonius. eò ꝙ far
7 re. i. vita indigni sint, qui tm̃ scelus admittũt: incestę ve-
rò quasi q̃ à cestu cinguto illo Veneris, quo in nuptijs
honestis vtebantur abhorreant: & (vt dixi) propriè hoc
verbum collateralium prohibitas nuptias designat. Sue
to. in Calligula super sororum incesta dixit. Et in Nero-
ne, Maiestatis quoq;, & adulteriorum, incestiq; cùm so-
rore Lępida sub excessu Tiberij reus mutatione tempo
rum euasit. Incesta etiam appellauit in Domitiano vir-
ginum vestalium stupra; quanuis (vt dixi) proprius sensus
eius sit, sororum, & aliarum collateralium legibus pro-
,, hibita commixtio. Plau. in Penu. Ei duę puęlle sunt me
,, retrices, seruulę, sorores earum hic alteram efflictim
,, petit, neque eam incestauit vnquam. Non desunt tamẽ
defensores harum coniunctionum. Hinc Ouid. lib. 2.
Meta.

Gentes tamen esse feruntur.
In quibus & nato genitrix, & nata parenti.
Iungitur, vt pietas geminato crescat amore.

8 Not. primò, ꝙ dictio (ergo) est dictio incœptiua non
solum illatiua, quemadmodum infrà in §. fin. de inoffi.
test. sumitur dictio (igitur.)

9 Secũdò not. ꝙ edictum de nuptijs & eius regula est
prohibitoria certarum personarum; & ideò illi, qui nõ
reperiuntur prohibiti contrahere, censentur permissi
sicut dicimus in omnibus edictis prohibitorijs.

10 Tertiò not. ꝙ inter ascendentes & descẽdentes in in-
finitum sunt prohibitę nuptię etiã adoptiuos, & soluta
adoptione, qm̃ & pristinum patris & aui nomen pudo-
ri esse oportet, vt dicit hic Theophilus.

11 Quartò not. ꝙ adoptio tollitur emancipatione, quia
cùm adoptio sit vinculum ciuile, & emãcipatio ciuile,
potest corrumpere iura ciuilia. l. Nihil tam naturale. ff.
de reg. iur. & infrà de leg. agna. tut. in fi.

Quintò not. quę dicantur nefarię & incestuosę nu-
ptię, de quo dictum est supra in tex.

12 Sextò not. ꝙ qñq; cessante causa nõ cessat effectus, nã
causa prohibitionis nuptiarum inter adoptiuam filiam
& patrem est adoptio, & tamen ea cessante non cessat
prohibitio propter reliquias illas pudoris nominis pa-
terni, & sic alia ratione.

In glo. in verbo, In infinitum. tex. est clarus, ꝙ in infi-
13 nitum ascẽdẽtes & descẽdentes prohibẽtur copulari. d.
l. Nuptiæ cõsistere in fi. ff. eo. quod est intelligendũ, etiã
ꝙ ex legitimo matrimonio non descẽdãt, vt est tex. in l.
Et nihil. quę est l. seq. ff. eo. titu. Ratio autem ea est, quia
naturalis quędã ratio honestatis id induxit, vt eam, quã
patrem vel auum venerari oportet, non deceat cõiungi
& copulari. In quo illud secũdũ est, quòd (Plutar. in Pro
blema. c. 6. authore) Romani initio prohibuerũt, ne qui
se necessitudine contingerent possent coniungi, postea
plebiscito sancitum est, vt vsq; ad quartum gradum nu
ptiæ prohiberentur, tandem ad hanc prohibitio-
nem

nem deuentum est, ut inter ascendêtes & descêdentes in infinitum nupciæ prohiberent. l.fi.ff.de ritu nup. ubi id iure gentium prohibitũ esse affirmac iureconsultus. Et hinc Ouid. in ep. Paridis ad Helenam inquit,

O Ioue digna uiro, in Ioue uata fores.

In glo. Idem iuris. Ratio est, q̃ Theophilus hic allegauit, quia pristinum patris nomen pudori esse oportet.
14 In nuptiis enim inspicimus maxime quod honestũ est l. Semper. ff. de ritu nup.

§. INTER EAS.

1 *Nuptiæ iustæ non sunt inter fratres & sorores.*
2 *Soror adoptiua non põt duci in uxorem, nisi soluta adoptione.*
3 *Cessante causa impedimenti cessat impedimentum.*
4 *Gradus olim & hodie probiti in nuptiis contrahendis*
5 *Stipulatio matrimonii cõtrahendi cũ sorore adoptiua quare non ualet.*
6 *Adoptatus quibus fiat agnatus.*
7 *Agnatio soluitur emãcipatione etiã de iure nouissimo.*
8 *Adoptatus ab extraneo, qui nõ transit in potestatẽ adoptantis, an prohibeatur ducere uxorem eius filiam.*

Diuiditur in tres partes, in prima ponit regulam, q̃ in transuersalibus etiam sunt certi prohibitionis gradus, sed in hoc differunt ab ascendentium & descendentium gradibus, quia illi in infinitum sunt, hi uerò certis terminis clauduntur: in secunda incipit enumerare primum prohibitionis gradũ in transuersalibus, inter fratres .s. & sorores, in tertia dicit hoc habere locum in adoptiuis durante adoptione. secunda ibi, Sanè. tertia ibi, Sed si qua.

Fratres & sorores iurè non coniungũtur etiam adoptiui, nisi soluta sit adoptio. h.d. habetur hoc etiam in l. Nemini. C. de nup.

Casus facilis è: nã quærebat an in trãsuersalibus esset aliquis prohibitionis gradus, & q̃uis non esset illa reuerentia & pudoris nomen inter eos, quod erat in ascendentibus & descêdêtibus, tñ dicit Imperator esse etiã inter collaterales obseruãtiam quãdam gradum, licet non tantã, quia potêtior est coniunctio illa per descensum sanguinis, cùm in discendẽtibus agnoscat sanguis ille patern⁹, qñ inter collaterales cessat, q̃uis ex eodem sanguine aliqñ sint progeniti. Primus ergo gradus collateralium prohibetur ut dr̃ hic. Receptum enim est à gentibus, ut rõne cuiusdam honestis non coniungantur fratres & sorores, quæ honestas potissimum in nuptiis spectat. l. Semp. ff. de ritu nup. & quia adoptio naturã q̃ maximè imitatur. §. Minorem. j. de adoptio. eadẽ prohibitio locum habet etiã in adoptiuis. Sed tũc quæsitum est, an soluta adoptione côiungãtur, & rõnem dubitandi faciebat. §. præced. ubi durabat prohibitio etiã ea soluta. Tñ deciditur côtrariũ, quia cùm adoptio non faciat vinculum sanguinis, sed agnationis, & sit iuris ciuilis vinculũ eo soluto per aliud ciuile instrumentum emancipationis tollit ius, quod attulit adoptio: Ratio aũt differẽtiæ inter primum casum & istum est, quia paternum illud nomen pudori esse oportet. Publica enim quædã honestas prohibet, q̃ is, qui loco patris fuit, coniungatur illi, quæ filia olim fuerat, q̃uis adoptio soluta sit manẽt enim reliquiæ patriæ potestatis argu. l. Vnius §. Seruus in eius caput. ff. de quæstio. quod non est inter fratres & sorores, & nemo tã impius iudicatur, ut sibi in matrimonio iũgat eam, q̃ loco filiæ habuit. l. Si quis alumnam. C. eo.

Not. j. q̃ maior est prohibitio in linea ascendentium & descendentium, q̃ in linea trãsuersalium, quia in prima prohibitio durat in infinitum, in secunda restringitur ad certos gradus.

1 Secũdò not. q̃ inter fratres & sorores non sunt iustæ nuptiæ, siue vtrinque côiuncti sint, siue côsanguinei. i. ex eodem patre, siue vterini. i. ex eadẽ matre tm̃: Hic enim est primus gradus collateralium, qui prohibetur. l. Nemini. C. de nup. ad idem est tex. in l. Si stipulet, ut id fiat ff. de uer. obli. l. fi. C. de incest. nup. l. fi. C. si nup. ex rescri. petan. ubi hoc nefandissimum scelus appellatur. l. fi. C. de côdi. fin. ca. l. Qui in prouincia §. Diuus. ff. de ri. nup. l. Miles. in prin. ff. de adul l. Si adulteriũ. §. j. ff. eo. ti. Dion. affert Neruam Imperatorem primum hoc sanxisse: Fusius hoc explicat exempla innumera more suo adducẽs eruditissimus Andreas Tiraquellus in sua septima lege connubiali nu. 30.

2 Tertiò not. q̃ soror adoptiua durante adoptione nõ potest duci in uxorẽ, & ratio est, quia per adoptionem efficitur agnata fratris, prout declarat hic Theophilus.

Quarto not. q̃ soluta adoptione per emancipationẽ potest duci vxor soror adoptiua ea rõne, qua dictum est in figuratione casus, quia cum sit solutum penitus illud uinculum ciuile, quo ligabantur, remanent extranei, ut dicit tex. in l. Quinetiã. in fi. ff. de ritu nupt. quod an hodie procedat, dicam in glo. in uerbo, Filiam.

Quinto not. q̃ emãcipatio tollit penitus adoptionẽ, de quo etiam dictum est in præceden. §. ea rõne, quia cum adoptio sit vinculum ciuile, & emancipatio etiam sit ciuilis introductio nihil tam naturale est, quod ciuile ius per aliud tolli & dissolui. nõ possit l. Nihil tam naturale. ff. de regu. iur.

3 Sextò not. q̃ finita causa impedimenti finitur impedimentum est regula generali. c. Cum cessante. de appel. q̃ cessante causa cessat effectus.

Vltimò not. q̃ si quis vult adoptare generũ, debet ante filiam emancipare ea rõne, quia si non esse⁹ emãcipata, & sic iã facta extranea, utiq; adoptio ipsa faceret, q̃ filius adoptatus inueniret filiam illam sororem, & ideo caderet prohibitio tex. nostri, sed qñ iam est emãcipata filia, qua tũc reperit illam extraneam factam, cessat impedimentum, & prohibitio ciuilis.

4 In glo. j. Varia fuit olim prohibitio graduum quò ad matrimonium contrahendũ, ut etiã dixi superius, septimo tñ gradu plerũq; terminata est, iuribus allegatis in glo. ſm leges uerò terminata est, ut quarto gradu de iure ciuili côiungi possint in linea trãsuersali & uerè trãsuersalib⁹, ut dicemus. j. in. §. Duorũ, in gl. in uerb. Matertera m. tñ cũ in matrimoniis côtrahendis ius canonicũ attẽdatur, ut dixi s. sæpius, hodie ius canonicum terminat prohibitionem in quarto gradu d. c. Nõ debet. ut. s. quart⁹ gradus sit prohibit⁹, ubi olim de iure ciuili quartus gradus erat permissus, ut in. §. seq. si uerò aliquis in quarto gradu existens uelit ducere eã in uxorem, quæ quinto gradu sit, iam hoc ei permittit d. c. fi. de côsan. & affi. intelligendo côputationem graduum de iure canonico, ut quoto gradu alteruter eorũ, de quibus quæritur, distat à stipitè, si æqualiter distent, uel quoto gradu remotior distat, si inequaliter distarẽt, toto gradu inter se distent & destinguantur, ut declarabimus. j. de gradibus in. §. Hactenus.

In glo. in uerb. Quamdiu. Aduertẽdum est, q̃ gl. allegat duo iura ad propositum huius tex. quæ uidentur inuicem contraria. Nam l. Si stipulet. §. j. uult, q̃ stipulatio matrimonij contrahendi in casum emãncipationis adoptiuæ sororis non ualeat, tex. aũt in l. Siquis posthumos in fi. vult, q̃ institutio posthumi nasciturі ex sorore adoptiua ualeat, vnde (ut dixi) videntur côtraria. Sed vos di-
5 catis, q̃ ideo non valet stipulatio matrimonii cũ sorore adoptiua, quia (ut dicit ille tex.) statim est contra bo

nos mores, unde ponderandum est verbum (statim) quòd ibi ideo annullatur, quia actus nô habet in se tractum in futurum, quòd si haberet tractum in futurum, ut habet institutio posthumi, benè valeret, vt declarat Iaf. in d. l. Si stipuler in vi. not sed benè uterq; tex. concor. cum tex. nostro: ostendit.n. q soluta adoptione per emancipationem non durat impedimentum matrimonij, vt dicitur in tex. nostro.

In glo. in uerbo, Filiā. Pro declaratione huius gl. debe
6 tis scire, q filius adoptiuus sit agnatus patri adoptanti & oibus iis, qui sunt in eius familia, cęteris uerò non sit agnatus, ut (ecce) fit agnat' sorori, & sic filię adoptantis, quia est in familia patris, sed non fit agnat' uxori patris adoptantis, nec eius matri quibus nō fit agnatus. eisdem etiam non fit cognatus. l. Qui in adoptionē. ff. de adoptio. vnde dicit gl. q iden qi parer vult generū sibi adoptare, tunc necesse est, vt emancipet filiam, quia illa emancipatione desinit esse agnata, & cùm non sit agnata patri, nō potest etiā effici agnata filio adoptiuo, quia non agnatis patris adoptantis (vt dictū est) non fit agnatus. Sed dicit gl. q hodie hoc cōsilium non esset bonū, quia cùm hodie filia emancipata nō desinat esse agnata patri consequēter fit agnata filio adoptiuo: mouet p
7 tex. in §. fi. j. de leg. agna. suc. Vos dicatis, ut dixi alias, q hoc est falsum, & q hoc nō est hodie immutatū, quicquid dicat glo. hic, & in d. §. fi. cum quibus glo. Doct. vbiq; pertranseunt: & ad hoc ostendendum pręsuppono, q de iure clarissimū est, q agnatio soluitur emācipatione. §. fi. j. de leg. agna. tutel. l. Tutelas ff. de. capi. dimi. neq; hoc reperitur correctū, ergo stat. l. Pręcipimus. in fi. C. de appella

Nec obstat. §. fi. j. de leg. agna. succes. quia ille tex. potius probat cōtrarium: nam in illo tex. hæreditas nō defertur patri, ut agnato, quo casu posset procedere illud, quod dicit gl. sed defertur ei tanq. emancipanti cōtracta fiducia, nec iure nouo determinatur, q sit agnatus, sed introducit psumptio iuris & de iure, vt. s. pater emācipet semp contracta fiducia, & ita præsumatur semper emancipare, uel fingitur, sn quod dicem' ibi, qua fictione aut psumptione non egeremus, si esset agnatus, nā tunc succederet rōne agnationis nō cotractæ fiduciæ. Nec aliquo modo ferēdū est quod aliqui dixere filio patrem esse agnatum, non econuerso, quia cùm hæc sint nomina ad aliquid & correlatiua, nō possunt separari: nō enim possum alicui esse agnatus, nisi ille identidem sit mihi quoq, agnatus.

Non obstat tex. in l. Frater. C. de legi. tutel. quia licet frater emācipatus vocetur ad legitimam hęreditatē, & per cōsequens ad tutelā, non sequitur q sit agnatus, quia hoc nō ponit ab agnatione, sed qa ponę naturaliter designantur per noia naturalia fratris & sororis, nō aūt p ciuilia agnationis tex. ē in l. Tutelas. versi. Ex nouis. ff. de capi. dimin. & videmus ita fieri. j. de leg. agna. succes. §. Hoc etiā addendum. vbi designaot p noia naturalia.

Non obstat tex. in §. Ea his. in Auth. de hęre. ab intestat. uenien. quem addidit gl. in d. l. Tutelas ad probādū, q sit agnatus, quia q̄uis in illo tex. remoueatur differentia inter agnatos & cognatos quò ad successionem, tū non per hoc facit, q cognati possint vocari agnati: non enim facit eos agnatos, sed tribuit cōmoda agnatorū.

Teneatis ergo, q hodie emancipatio tollit agnationem, vt olim, & per consequens q hoc cōsilium huius tex. etiam hodie haberet locum.

Sed iuxta prædicta libet quærere, quia hodie aliqui
8 sunt adoptiui, q nō trāseunt in potestatē adoptātis, ut j. de adoptio. §. i. an inter eos, qui non transeunt in potestatē, cesset prohibitio cōtrahendi matrimonii. & sic an ille, qui est adoptatus ab extraneo, qui non transit in potestatē adoptantis. §. i. prohibeatur ducere in uxorē filiam adoptantis: Et Abb. in c. j. de cogna. lega. dicit, q cō̄ter tenetur, q sic, q pbibitio etiā in illis, q̄uis Inno. teneat contrariū, & Hostien. in sum. de cogna. lega §. si. uers. Collateralē uerò. & lo Fab. hic tito baue rit: in quo dicatis opi. cōem esse verissimā, & probatur, quia leges inducētes prohibitionem matrimonij inter adoptiuos uidenē sentire de qualibet legitima adoptione, cùm generaliter loquantur. l. j. §. Et generaliter. ff. de lega. præstan. & probatur apertè, quia cùm ante Iustini. semper p adoptionem quæreretur ius agnationis & patrię potestatis. j. de adoptio. in ptin. hodie in adoptione extranei ius est mutatum in hoc duntaxat, q hic filius non transit in potestatem adoptatis, non in eo, q efficiatur agnat', cum & hodie fiat agnatus, ideo sequitur, q durat prohibitio matrimonii, q hæc prohibitio non nascitur ex patria potestare, sed ex agoatione, neq; remedium datum ab hoc tex. ostēdit cōtrarium, quasi sit patria potestas: quæ impediat, sed ex eo, quia per emācipationē tollitur agnatio, ut dictum est s. & ita teneatis, q hęc prohibitio durat etiam in his adoptiuis, qui nō transeunt in potestatem patris adoptantis.

§. FRATRIS VERO.

1 *Nuptię nō consistunt inter patruum etiā magnū & neptem ex fratre.*

2 *Filia sororis adoptiuæ non coniungitur nec ciuili nec naturali iure,*

3 *Vinculum naturale pontentius est, q̄ ciuile.*

Diuiditur in tres partes, in prima ponit aliā prohibitionē in filia fratris uel sororis, in secunda ampliat etiam in nepte, & assignat rōnem: in tertia ponit quid in adoptiua. secunda ibi, Sed nec neptē. tertia ibi, Eius uerò.

Filiam uel neptem fratris aut sororis naturalis, non adoptiuç, uxorem non ducimus. h. d.

Casus figuratio facilis est, cū prosequaē declarationē & narrationem graduum prohibitorum, & dicit, q fratris uel sororis filiam prohibeor ducere: & in hoc nulla est difficultas, quia est in tertio gradu de iure ciuili. l. In riconsultus. §. Tertiò gradu. ff. de gradi. Sed dubium ui debatur in nepte ex fratre uel sorore, quia cum ex quarto gradu liceat mihi ducere uxorē, & hæc sit in quarto gradu meritò uidebatur ipsam duci posse: Sed respondetur contrariū ex regula illa, q cuius filiam ducere nō possum, eius nec neptē ducere possim, ut declarabimus paulò post. Sed dubitatur quid in adoptiua. f. in filia sororis adoptiuç, & videbatur pari rōne dicendum, cum & ipsa in tertio gradu sit, q non possit duci cuius contrarium deciditur ea rōne, quia non est coniuncta neq; naturali neq; ciuili iure: nam illæ tm personæ per adoptionem fiunt cognatæ, quæ per eas nobis agnatę fiūt l. Qui in adoptionem. ff. de adop. l. Si qua. §. fi. ff. de ritu nup. vnde fit, q filia sororis adoptiuç nulla legali cognatione me cōtingat: nā dicta filia nō potest agnasci mihi nisi mediāte matre eius, sed cū mater non habeat eā in potestare. §. Fœminæ. j. de adop. nō potest aliquo modo agnasci, nec cognata fieri iure ciuili. l. Si paterfam. ff. de adop. nō naturali, quia nullo naturali uinculo mihi copulata sit & coniuncta, cum sit coniuncta mediante matre. quæ solùm iure ciuili mihi coniungitur.

Not. primò q inter patruū etiam magnū & neptē ex fratre non licet contrahere matrimonium: & licet hic Ang. dicat, q hoc non habet locum in pronepte, tū dicit cōtra casum in l. Sororis proneptem ff. de ritu oupt. hocq; primum senatusconsulto dispensatum est in gratiam

tiam Claudii uelêtis ducere Agrippinam Germani fratris filiam non solùm quò ad eum, sed quò ad oës: vnus tm̃ uel duo secuti sunt hoc exemplū: plurima circa hoc refert Tiraquellus in vii. lege connubiali nu. 30.

Secundò no. ꝙ neptis ex fratre est in quarto gradu: sic. n. inuenies in cōputatione graduum, si demas stipitem: sunt. n. duo fratres, filia, & neptis alterius, & probatur in d. l. Iurisconsultus §. Quarto gradu. ff. de gradi. & in §. Quarto gradu. j. eo. tit.

Tertiò not. regulam, quod eius neptem ducere non possum, cuius filia ducere prohibeor, de quo dicemus in gl. & quis virtus huius regulę non se extendat ad proneptem, exrēditur alia ratio, quia patris loco illi es, ut dicit tex. in d. l. Sororis proneptem. ff. eo.

2 Quartò not. ꝙ filia sororis adoptiuæ non coniungitur nec ciuili nec naturali iure: non naturali, quia nulla intercedit naturalis cōiunctio in penitus extraneis: nō ciuili, quia eùm non sit in potestate matris, non potest fieri agnata filiis adoptantis, & per consequens nec cognata, ut declaraui in figuratione casus.

3 Quintò no. ꝙ fortius est uinculum naturale, q̃ ciuile: nam filiam sororis naturalis prohibeor ducere, adoptiuæ non prohibeor, sed rationes superius nisę sunt.

In glo. j Quia iuuenes non benè percipiunt lenium huius gl. nec etiam quod circa eam Docto. dicūt, ideo declara, ꝙ cum tex. hic fecerit quandam regula, ꝙ eius neptem ducere non possim, cuius filiam ducere prohibeor, dicit gl. ꝙ in cōtrarium apparet, ꝙ fratres patrueles possunt inter se coniungi. i. frater & soror patruelis, ut in §. seq. in pri. sed sic est, ꝙ ego nō possum ducere filiam aui mei, & sic amitam, quæ est filia aui & soror patris mei, ut in §. seq. & tñ eius. f. aui neptem possum, quę est mihi consobrina, nam neptis aui mei est mihi consobrina: Ecce ego, ꝙ hęc regula, ꝙ cuius filiam prohibeor ducere in uxorem, eius de neptem ducere nō possim, non est uera. Gl. respondet, ꝙ hæc regula strictę intelligit in casu, in quo loquitur, & in similibus. f. quando ego & ille, cuius filiam ducere prohibeor, sumus in gradu primo à stipite, & sic quando est filia fratris, & sic glo. restringit. f. cuius fratris filiam, & hoc (dicit gl.) habet locum i naturalibus, secus in adoptiuis, ut patet in uersic. proximo. Io. Fa. hic uidetur damnare hanc glo. in fi. dum constituit differentiam inter naturales & adoptiuos, & unit, ꝙ sit idem in utroq; ut filius uel filia stipitis non possit copulari etiam ex descendentibus ab eodem stipite, & sic de inferioribus transuersalibus, & hoc sit tā in adoptiuis, q̃ in naturalibus: seq. etiā Ange. Sed aduertēdum est ad duo, primum ad regulam illam Cuius &c. quia glo. uidetur restringere ad hūc gradum tantum. f. fratris, & Doct. uidentur sequi, quo fit, ut non possit quasi uideri regula, quæ in uno tantum casu ueri ficabilis sit arg. l. i. ff. de regu. iur. Videmus enim, ꝙ hęc regula in hoc §. allegatur pro ratione propter dictionē

„ (enim) Cuius enim (inquit Imperator) filiam uxorem
„ ducere non licet, neq; eius neptē permittitur: Et Theo
„ philus hic eam ponit per hæc uerba, Id enim pro uni-
„ uersali regula tenendum est, cuius personę filiam uxo-
„ rem ducere non possum, eius nec neptem ducere me posse. Preterea esset ratio eadem cum dicto, quod esse non debet. Vnde putarem ad contrariū respondēri posse eodem modo, quo tacitè respōdet Imperator in tex. nostro in uers. Sed nec neptem &c. quamuis quarto gradu sint. Quę enim expressè deciduntur, non possunt remanere sub regula l. Doli clausula. ff. de uerb. obliga. l. i. ff. regu. iur.

Secundò aduertendum est circa differentiam naturalium & adoptiuorū, quia ea uera est in terminis, in quibus loquitur glo. f. qn̄ per adoptionem non cōtrahitur cognatio, ut dicit hic lat. In uniuersum circa hanc glo.

placet resolutio glo. j. in §. seq. in uerbo, Materterā magnā. ꝙ si loquimur in transuersalibus æqualibus, cesse segula huius tex. Cuius enim &c. si in inæqualibus & inferioribus ouiet propter reuerentiam, cùm loco patris uel matris habeantur. l. Sororis proneptem. ff. eo tit.

In glo. fi. in uerbo, Ciuili iure. Iam dictum fuit in positione casus, quomodo ciuili iure coniuncta non est filia sororis adoptiuæ mihi, nam adoptatus non fit agnatus nisi patri adoptāti, & iis, qui in eius potestate sunt d. l. Si pater. sed hęc filia nō est in potestate matris, ergo non transit in agnatione patris mei adoptantis, & ideo non fit illi agnata: si non fit illi, ergo nec mihi per eum: addit gl. in l. Si qua. ff. eod. tit. aliam apertissimam rationem, uidelicet, filia sororis adoptiuę non est c. sorori & sic matri eius agnata, quia illi coniūgitur per fœmina, ergo nec patri adoptanti matrem, ergo nec mihi per patrem, & sic de primo ad ultimum non pōt esse agnata.

§. DVORVM AVTEM I.

1 *Amita quæ. & unde dicatur.*
2 *Matertera unde dicta.*
3 *Fratres patrueles & amitini inter se contrahunt.*
4 *Reuocare, idest renouare.*
5 *Fratris appellatione nō semper uenit soror, & quādo.*
6 *Amita / Matertera }sunt loco parentum.*
7 *Vbi est eadem ratio, idem ius debet constitui.*
8 *L. per adoptionem. ff. de ritu nup. declaratur.*
9 *Frater aui materni an dicatur patruus uel auunculus.*

Diuiditur in quatuor partes, in prima ponitur dictum permissiuum. f. ut nuptiæ contrahi possint inter duorum fratrum filios, in secunda ponitur prohibitio in amita etiam adoptiua, in tertia in matertera, & assignatur ratio utrisq; prohibitionis, quia matris loco sunt, in quarta ex hac ratione fit extensio ad amitam & marem magnam. Secunda ibi, Item amitam. tertia ibi, Itē nec materteram. quarta ibi, Qua ratione.

Fratres & sorores patrueles uel amitini iurè coniunguntur: secus in amita & matertera etiā magna h. di

Casus, ita potest figurari: uisum est. s. ꝙ neptē fratris uel sororis non possum ducere in uxorem, quę est in quarto gradu, unde dubitatū fuit, an patrueles, qui in quarto gradu sunt, rectè cōiungantur: & respondetur, ꝙ sic, quia in quarto gradu contrahere permissum est si sumus in gradu æquali, secus si in inequali, ut in d. ca su §. proximi §. unde in his ęqualibus cessat ratio cuiusdam honestatis & reuerentiæ, quę cadit in imparibus & superioribus, qua ratione sunt prohibitæ nuptiæ cū amita & matertera, quia sunt loco matris, & in amita magna & matertera magna, quia sunt loco auię, quæ ratio habet locum in adoptiua amita, sed etiam alia militat, quia cùm sit adoptata ab auo meo paterno, nō est dubium, ꝙ patri meo adhuc in sacris parentum existenti agnationis iure coniuncta est, & per consequens per patrē mihi etiā agnata est & cognata: Et quia ea quęq; circa iustum tex. declaranda essent, latius explicabūt in glossis, ideo hęc sufficiant pro casus figuratione.

1 In tex. ibi, Item amitā. Est amita soror pris. ut docet Paulus in l. Iurisconsultus. §. Auunculus ff. de gradib. quæ cùm à nobis tertia sit auia, uideri potest sic dicta, ut Festus ait, nelq; antiquiores eam anitam uocitauerint, uel ꝙ à parte amata sit. Solent enim dil gi magis à fratr ibus sorores propter sexus dissimilitudinem.

In tex. ibi, Nec materteram. Eā esse matris sororē nemo am-

2 mo ambigit, ita dictũ (eodẽ Festo authore) quasi mater altera sit, quã ita etiã declarat Paulus in d. §. Auũculus.

In tex. ibi, Magnam quoq; amitã & materteram. Intellige eas esse sorores aui & auiæ: amita enim magna est mihi, quam pater meus amitã simpliciter appellat: matertera magna, quam mater mea materterã simpliciter uocat, declarat Paulus in d. l. Iurisconsultus. §. Patruus magnus. ff. de grad. & Theophilus hic.

3 Not. primò, q fratres patrueles uel fratres amitini possunt iurè inter se matrimonium contrahere, & hoc (ut uolunt quidã) ex dispositione Arca. & Hono. Iure antiquo enim non poterant, ut est tex. in l. Celebrãdis.
,, C. de nupt. quod probatur ex illis uerbis, Licentia legis
,, huius salubritate indulta ẽ, reuocata prisci iuris autho
,, ritate. & q̃uis glo. ibi intelligat, q ius antiquũ hoc idẽ statueret, quod posset etiam salua ratione sermonis ita
4 intelligi, ut diceremus reuocata authoritate iuris antiqui. i. renouata s̃m propriã significationem huius verbi, ut Iuuenalis loquẽs de Domitiano, qui legem Iuliam obliteratam excitauerat, sic inquit,

Qui tunc leges reuocarat amaras,
Omnibus, atq; ipsi Veneri, Martiq; timendas.

Tñ præcedentia uerba non patiunt hunc intellectũ: nõ. n. eius legis salubritate licentia indulta esset, nisi saltem ante illam l. prohibitio reperiret in illo casu. Ego uerò nescio quanam ratione id in ea l. dicatur, cũ & in l. iii. ff. de ritu nuptia. quæ Pauli est, & in l. ii. C. de insti. & sub quæ Antonini est, idem dispositum inueniatur: & Cic. in Ora pro Cluen. dicit Cluentiam iurè & ritè nupsisse M. Aurio cõsobrino suo, & Liuius lib. ii. v. Deca. Spurius Ligustinus fratris filiam accepit.

5 Secundò not. q appellatione fratris non semper uenit soror: nam hæc expræssio (duorum autem fratrũ uel sororum) ostendit, q alias non veniebãt. Quando enim lex loquitur discretiuè de fratre & sorore, tunc fratris appellatio non comprehendit sororem. l. Si. ita. ff. de libe. & posthu. l. Clemens patronus. ff. de hære. instit. Bal. in l. In multis. ff. de sta. homi. alias fratris appellatio solet comprehendere sorores. l. Tres fratres. in princ. ubi glos. & Ias. ff. de pact.

Tertiò not. q amitam etiam magnam, q̃uis adoptiua sit, ducere non possumus uxorem. Possumus autem declaratione exemplificare, quo modo possimus habere amitam uel amitam magnam adoptiuam hoc modo, Auus meus paternus, cùm haberet filium, qui postea fuit pater meus, puellam aliquam adoptauit, hãc enim pater meus sororem adoptiuam habebat, & ego eã uoco amitam adoptiuam: magna aũt amita adoptiua ita haberi potest, Proauus meus paternus, cum auũ meum filium haberet, puellam aliquam adoptauit in filiã, eam auus meus sororẽ adoptiuam habebat & appellabat pater meus consequenter eam appellabat amitam adoptiuam, quo fit, ut ego eam amitam magnã adoptiuam nominem: & ita exemplificari potest iste text. ratio autem, quare non possum ducere uxores, allegatur in tex. quia quasi matris loco sunt.

Quartò not. q similiter non possum materteram ducere in uxorem etiam magnam eadẽ ratione, quia matris loco est: ad idem tex. in l. Per adoptionem in fi. ff. de ritu nup. Quare autem hic non sit repetitũ adoptiuã. s. materteram, declarandum erit in glo.

6 Quintò not. q amita & matertera sunt loco parentum, cum enim altera sit soror patris, altera matris, uidentur quasi tales, ut his eadem debeatur reuerentia, quæ debetur parentibus.

7 Sextò not. ibi, Qua ratione. q ubi est eadem ratio, idem ius debet constitui. l. Illud. ff. ad l. Aqui. & notauimus s̃. in §. fi. qui. ex ca. ma. non h. & in glo. fi. in d. §. fi. & est glos. quę hoc not. per illum tex. j. qui mo. ius pa. pó. sol. §. Cum autem. in uerb. Pari ratione. quæ plura iura allegat ad hoc.

In glo. i. Dicebam alias, q loquitur in utrisq; tam. s. in naturalibus, q̃ in adoptiuis, & q̃uis coniungãtur hi, cum quarto gradu sint & in quarto gradu pari de iure ciuili, tñ s̃m ius canonicum, quod in matrimoniis attẽdendum est (ut sępius diximus) hic gradus prohibetur, quia enim prohibeatur quartus gradus de iure canonico. c. Non debet. §. Prohibitio. de consan. & affi. gradus patruelium de iure canonico est secũdus: fratres enim sunt primo, & eorum filii sunt in secundo.

In glos. in uerb. Materteram. Hæc glo. valdè difficilis est propter contrarium. l. Si qua. § fi. & l. Per adoptionẽ. ff. eo. tit. Et primò aduertendum est, dum Ange. volt q in texe. nostro intelligatur repetitum ea natura dictionis (item) illud uerbum (adoptiuam) & sic q cõcordet cum l. Per. adoptionem. in fin. q hic intellectus non potest cadere, quia immo consultò hoc fuit omissum, ut attestatur Theophilus hic in suis Institutionibus, dum
,, dicit, Ideo autem in amita adoptionis mentio semper
,, fit, in matertera uerò non item, quia cùm per virilem
,, sexum illa mihi coniungeretur, dubium non erat, quin
,, esset mihi agnata, atq; ideo erat & cognata, qm̃ qui
,, agnatus est, is omnino & cognatus est: in matertera au
,, tem per adoptionem nuptię non impediebantur, qm̃
,, cum matertera me per fœminæ personam contingat,
,, cognata tantum mihi est, & ex adoptione nullo iure
,, cognationis mihi iungitur propter regulam, qua dici-
,, mus cognationem, quæ natura contingit, in adoptione
,, pro nulla haberi: qñ igitur cum hac nuptię non prohi
,, bẽtur, ideo in fingenda exempli specie materterã adoptiuam non posui. Ex quibus verbis patet, q à compilatoribus institutionum fuit consultò omissum illud verbum: vnde præsupposito, q hic non sit addendum illud verbum (adoptiuam) in contrarium videtur tex. expressus in d. l. Per adoptionem. vbi dicitur, q materterã &
8 amitam magnam prohibemur vxorem ducere, etiã q per adoptionem nobis coniunctæ sint. cùm ergo in d. l. Si qua. dicatur nobis neminem auũculum fieri per adoptionem posse, non uidetur qualiter hoc possit esse in matertera. Vnde Doct. pro solu. huius contrarij cogitarunt plures solutiones, & finxerunt plures casus. In primis aduertatis, q si adoptio causetur in persona auunculi uel materterę, tunc proculdubio non potest loqui tex. in d. l. Per adoptionem. quia esset in terminis contra tex. in §. precedẽti. in versi. Eius. si enim pater meus adoptasset filiã, quę mihi proculdubio efficitur soror, si illa habeat filium, cui ego sum auunculus, quia frater matris non prohibeor eam ducere vxorem, quia nullo iure eidem coniungor: eodem modo si ego adoptatus essem à patre habente filiam quę postea filiam susciperet, non prohiberer eam ducere in vxorẽ, quia cùm mihi per lineam fœmininam coniungatur, & patri meo non agnata, sed cognata sit, non potest esse mihi nec agnata nec cognata: vnde necesse est ponere exẽplũ in persona nepotis adoptati, ut etiã aduertit hic Christo.

Glo. ergo & Doct. hic omnes videntur ponere exemplum hoc, videlicet, ego habeo filium & filiam naturales, adopto extraneum in nepotem, tanq̃ natum ex alia filia, quam non habeo, quod licet s̃m eos. §. Minorem vers. Licet. j. de adoptio. l. Adoptare. ff. eo. titu. nã dicunt ipsi, ex quo transit in potestatem patris, fit agnatus filiis aui adoptantis loco nepotis, & per consequens alter ex filiis, videlicet, fœmina tanq̃ soror matris meæ, cùm sim adoptatus tanq̃ nepos ex filia, erit mihi matertera, & masculus auunculus, & si prohibebor materteram illã ducere in uxorem. Et quia glo. & Doct. uidẽt, q hoc exemplum patitur maximum cõtrarium, uidelicet, quia nepotes ex filia naturali non sunt in potestate. §. fi,

te.§.fi.s.tit.j.& hoc modo adoptatus ut nepos ex filia esset in potestate, dicunt, q in hoc adoptio non imitatur naturam: qua autē ratione recedatur a regula illa, q adoptio naturam imitetur nō dicunt, quia coacti ab exemplificando casum tex.in d.l.Per adoptionem. non curant uenire cōtra alias iuris regulas. Ego nō possum adduci, ut credam, q nepos adoptatus tanq̄ ex filia sit in potestate, qā nepos naturalis ex filia non est ipse in potestate.d.§.fi.q si non transit in potestatem, non pōt fieri agnatus nec cognatus pri, nec alijs. l. Qui in adoptionem.ff.de adop.cùm nō dicatur esse in familia.d.l. Qui in adoptionem.nec uideo qua ratione recedēdum sit à regula, q adoptio naturam imitetur.

1 Vnde glo.in d.l.Si qua.ponit exemplum alio modo, videlicet, habeo filium & filiam, adopto nepotem ex filia tanq̄ nepotem ex filio, quod fieri potest.l.Si paterfa.§.Qui duos.ff.de adop.& hoc casu si à pre detur in adoptionem auo materno, potest transire in potestatē adoptantis.§.Sed hodie.j.tit.i.postea adopto aliquē in filiū vel aliquam in filiam, certè ille nepos ex filia adoptatus in locum nepotis ex filio transit in potestatem meam, & efficitur de familia mea.d.l.Qui in adoptionem. vnde filia & filius postea adoptati, qui reperiunt nepotem ex filia in familia mea, fiūt illi agnati, & per consequēs nuptię inter eos prohibentur: Ecce ergo, q ille nepos ex filia adoptatus, ut nepos ex filio, erit nepos ex sorore illis postea adoptatis, qa illa eius legitima mater, cum sit effecta soror adoptiua illorum filiorum postea adoptatorum, efficit, vt fœmina adoptata in filiam sit matertera nepoti illi, & masculus sit auūculus, & cùm inter eos nuptiæ prohibeantur ratione agnationis, patet, q potest dici, q inter materteram & auunculum & nepotem uel neptem adoptiuos etiam prohibentur nuptiæ. Hoc exemplum profectò transit sine difficultate: solum in eo considerandum est, q quamuis uerum sit naturaliter illos esse coniunctos per fœmininū sexum naturalis matris, tamen inspecta adoptione, illi postea adoptati possunt dici patruus & amita, quia sunt fratres patris, in cuius nepotis locum adoptatus fuit. Redeundo modò ad declarationem glo. quia uidetur subobscura: eius sensus est, dum uult soluere tex. in §. fi.l. Per adoptionem. q illud, quod in d. §. fi. dicitur, q non possum ducere materteram etiā per adoptionem coniunctam, qū adopto in nepotem aliquam quasi natum ex filia mea, quam uel habeo, uel etiam non habeo, uel in pronepotem quasi ex nepote nato ex filia, quod possum, dicit gl.d.§.Licet.j.de adop.tūc enim soror & frater eius, cuius loco ē adoptatus, sunt matertera & auūculus, alii uerò omnes sunt filij: & sentiens glo. contrarium, illud, uidelicet, q illi, qui non sunt in familia, non agnascuntur.d.l.Qui in adoptionem. & nepos ex filia non est in familia.§.fi.s.tit.i.dicit, q in hoc adoptio nō imitatur naturam, hic autem tex.loquitur śm glos. qñ matertera ipsa adoptatur (puta) adoptata ē filia ab eo, qui aliam filiam habebat naturalem, & ex ea nepotē, certè non prohibebuntur nuptiæ inter eos. Quamuis enim possit certo modo matertera appellari per similitudinem, tamē quia non agnascitur, cum sit extra familiam, non potest habere locum prohibitio.

Subdit postea gl. rationem diuersitatis inter adoptionem factam de nepote uel de matertera, & dicit, quia vertitur pręiudicium legitimorum. Quando enim adopto nepotem, tūc est fauor legitimorum maiorum, qui possunt corrigere, & habent nescio quod imperium in minores: sed qū adoptantur matertera uel auunculus, tunc est in pręiudicium inferiorū legitimorum, quod esse nō debet, dicit gl. quæ ratio ridicula est, ut hic etiā aduertit Christo.& Ias. Ratio uera est, quia reperit uel non reperitur in familia secundum regulam l. Qui in adoptionem.ff.de adoptio.& ita declaretis.

In glo.fi. Glo. per se clara est: quem enim ego patruū voco, filius meus patruum magnum vocabit, vt.s. declaratum est, & ita de amita, auunculo, & matertera dicendum est. In uno tñ aduertendum est, quia frater aui paterni propriè dr̃ patruus magnus, & frater matris propriè dicitur auunculus.§.Quarto gradu j. de gradi. vn-
9 de dubitatum est, an frater aui materni dicat patruus, vel auunculus, & est tex.in l.j.C.de succ.edi.q uocatur patruus magnus, quāuis forsan non ita propriè, de quo tradunt oēs latè in l.i.C.de succ.edic. vbi Decius post alios: & quia est in loco ordinario, videbitis ibi.

Glo. postea quęrit de rōne diuersitatis. s. quare cùm quartus gradus non sit prohibitus.§.Fratris.s eo. prohibeantur nuptiæ inter istos, qui quarto gradu sunt, & assignat rationem tex. nostri, quia in linea trāsuersalium, qui non sunt in pari gradu, qui superiores sunt retinēt locum parentum, ideo prohibentur, quod non accidit in æqualibus, vt hoc tex.in prin. patrueles enim sunt in quarto, & tñ contrahunt, vt dicitur in tex. nostro.

§. AFFINITATIS.

1 *Quoq; est dictio ĩplicatiua, cuius natura est includere.*
2 *Nurus }habentur pro filiabus, ideo non possunt du*
Priuigna }ci in uxores.
3 *Socer est loco patris, & quare.*
4 *Lex intelligenda est in casu dubitabili.*
5 *L.Quod Labeo.ff.ad Carbo.nouiter intellecta.*
6 *Leges.C.sunt aliquando de casibus indubitabilibus.*
7 *Cessante vna ex duabus rationibus finalibus non cessat dispositio: quod declara.*
8 *Affinitatis nomina an durent ea soluta.*
9 *Statutum, q inter affines fiat compromissum, an liget dissoluta affinitate.*
10 *Verba præteriti temporis sunt abnegatiua præsentis.*
11 *Vxores duas eodem tempore habere non licet: & quæ pœna sit.*
12 *Adulterium de iure ciuili non committitur cū soluta.*
13 *Affinitas qũo contrahatur de iure ciuili & canonico.*
14 *Affinitatis diffinitio.*
15 *Vir & uxor an sint affines.*
16 *Priuignus quis dicatur, & unde.*
17 *Remedium ordinarium concurrens cum extraordinario an & quando cessare faciat extraordinarium.*

Diuiditur in duas partes, in prima ponitur regula, q non solum agnationis vinculo prohibemur coniungi, sed etiam affinitatis ueneratione, & ponunt exempla cum ratione, in secunda declaratur dictum. secunda ibi, Quod ita.

Affinitatis ueneratione quondam nurum aut priuignam ducere non possum in vxorem.h.d.

Casus ita potest figurari: visum est, qualiter agnationis causa abstinendum est à quarundam nuptiis: dubitatum fuit, an affinitatis ueneratione esset etiā ab alijs abstinendum, & si qua ratio dubitandi allegari potest, ea potest esse, q in successionibus non erat olim paris potentiæ agnatio & affinitas, ut patet.j.de legi. agna. succ.& de success.cogna.in prin.dicitur tñ contrarium, q non passim ab omnium nuptiis, sed à quarundā tm̃ debemus abstinere, & exemplificat in priuigna & nuru, quia vtraq; filię loco est: sicut ergo non possumus amitam uel materteram ducere vxorē, quia matris loco sunt, ita non debemus posse ducere istas, quę filiæ loco sunt. Abhorret enim lex, q ij, qui vices inter se

paren-

parentum & liberorũ obtinent, coniongãtur, quemadmodum abhorret, q̃ parẽtes & liberi inter se copulentur. §. Ergo. ſ. eo. quod intelligendum eſt diſſoluto in vtriſq; matrimonio.ſ.mortuo vel filio meo, cui nurus mea nupta erat, vel vxore mea, ex qua illa priuigna mihi fuerat: ea enim conſtante alia ratione prohibeor, qa nec nurus duos ſimul viros habere poteſt, nec ego duas ſimul vxores.

Not.j.q̃ nõ ſolùm rõne agnationis, ſed affinitatis nuptiæ prohibentur: quid aũt ſit affinitas, dicetur in glo.i.

5 Secundò not.q̃ dictio (quoq;)eſt dictio implicatiua: ad idem eſt tex.in l.ii.ff.de pae.in l. Seruum quoq;.ff.de procu.Bar.in l.fi.col.j.ff.de eo quod certo loc.& eius natura eſt includere ſm Ang.in l. vnica.per illũ tex.C. de capi.ci.cenſi.eximen.li.xi.dicit Iaſ.in d.l.ii.in iiii.notab.

Tertiò not.q̃ non licet ducere in vxorem quondam

2 nurum aut priuignam, quia filiç loco ſunt: ex quo quartò potes not.q̃ nurus & priuigna pro filiabus haben-

3 tur, ratio eſt, quia ſocer loco parentis eſt. ſic in vitrico & nouerca, vt.j.§.ſeq.& ẽ tex.in l.Quia ff.ſolu. ma. vbi in ſocero glo.aſſignat rationem, quia cum uir & uxor vna caro ſint, ſocer autem ſit pater viri ipſius nurus, uidetur eſſe quaſi pater eiuſdem carnis, & ſic vxoris: eodem modo cùm uir (ut dixi) & uxor una caro ſint, quẽadmodum priuignç meç vxor mea eſt illi mater, & ego vna caro cum ea ſum, uideor etiam eſſe illi pater, & illa filia eiuſdem carnis.

Quintò not.ibi, Quod ita.q̃ ſemper lex intelligenda

4 eſt in caſu dubitabili: nam ſi intelligeremus de ea, quæ modò nurus aut priuigna eſſet, nulla ratio poſſet inducere nos ad dubitandum de hoc propter rationes ſubſequentes interpretari ergo ſemper debet lex, ut ſit de caſu dubitabili, & habente probabilem rationem dubitandi.l.Quod Labeo.ff. ad Carboni. Et quia in ſcholis habemus ſemper hoc dictum in ore, q̃ lex debet eſſe de caſu dubitabili, ideo libet aliqua circa hoc apponete. Et in primis quia ſemper ad hoc allegatur tex.in d.l.

5 Quod Labeo.aduertendum eſt, q̃ ille tex.non probat illud, ad quod allegari ſolet, videlicet, q̃ lex debeat eſſe de caſu dubitabili, ſed benè, q̃ quoties lex duobus modis intelligi poteſt, ea interpretatio amplectẽda ſit, per quam apparet legem decidere caſum habentem aliquã dubitationem potius, q̃ indubitabilem, & ita colligitur verè ex illo tex.q̃ lex potius debet eſſe de caſu dubitabili, q̃ de indubitabili. Quod enim leges aliqñ ſint de caſibus indubitabilibus, patet percurrenti leges ipſas, ſed de hoc habetur tex. in l. Filiũ diffinimus. ff. de iis, qui ſunt ſui uel alie.iu.ubi dicit iuriſconſultus, q̃ ſi maritus fuit abſens per decennium, & reuerſus filium anniculum inueniat, placet ſibi ſnia Iuliani filium eũ non eſſe: in quo nullus vnq̃ inueniet rationẽ dubitandi probabilem: facit tex.in l.iii.ff. de nata. reſti. quamuis ille tex. poſſit habere aliam rationem, de qua dicemus inferius, dum loquemur de legibus.C.

Prędictam regulam declarat Bar in l. Vbicunq; col. vi.verſi.Vltimò oppo.ff.de inter. actio. q̃ q̃uia deciſio, quæ ſit per aliquem ex iureconſultis, nõ eſſet dubia peritis & prudentibus, tñ ſatis eſt, q̃ ſit dubia aliis: unde illud, quod dicitur, q̃ lex debet habere dubitationem, intelligit in qua quilibet nõ ita peritus poſſet hęſitare & dubitare: & ita in ſimili dicit Lancel.Galigaul. in repetitio.l.Centurio colum.xxxvij.verſic. Primò enim.ff. de vulg.& pupil.

Limitatur hęc regula, ut non habeat locum in legi-

6 bus. C. quia in eis non eſt neceſſarium, q̃ ſint de caſu dubitabili, ita dicit Deci.in l.fi.in prin.col.i.uerſ.Tertio reſponderi poteſt.C.de inſti.& ſubſti. aſſignat rationẽ, quia reſpondent ſm contingẽtiam facti. Sed hęc ratio poſſet retorqueri, quia in contingentia facti non aditur Imperator, niſi ſuper iis, quæ probabiliter dubia ſunt.l. ii.C.de legi.Tamen defendi poteſt, quia aliquando etiã abſq; probabili dubio interrogatur nedum Imperator, ſed etiam iureconſulti, ut patet in d.l.iii. ff.de nata.reſt. in l.Domitius Labeo.ff.de teſta.

Secundò declarat hanc regulã Deci. in c. j. col. ix.ad fi.verſi. Et ideo alias Senis.de indi. uidelicet, q̃ regula procedat in dubio: ſed quoties apparet, q̃ lex habet aliquem caſum pro indubitabili, ut quia in ea lege reperiatur uerbum (proculdubio) ut in l.Si conuenerit.ff.de iuriſ.om.iud.tũc nõ eſt quærẽda in ea lege rõ dubitãdi.

Tertiò ego limitarem in omnibus legibus tradentibus regulam & declarantibus terminos: nam in eis nõ eſt quærenda aliqua ratio dubitandi, quia hęc prima principia debent carere dubitatione, tanquam theſes & propoſitiones vniuerſales ferè per ſe notæ.

7 Sextò not.q̃ qñ reperiuntur duæ rationes finales in aliqua diſpoſitione, tunc una ceſſante nõ ceſſat alia, & hic tex.ſemper allegatur ad hoc: nam hic nurus & priuigna prohibentur duplici ratione duci in uxores, prima, quia alteri nupta nurus eſt, & ego priuignç matrẽ habeo in vxorem, ſecunda, affinitatis ueneratione: ceſſat prima ratio, quia uel moritur filius meus, cui nurus nũpta erat, uel uxor mea, non per hoc tollitur impedimentum, quia alia ratio affinitatis militat.

Hoc declara, qñ dictæ rationes ſunt ęquè finales, & quęlibet de ſe eſt efficax ad impediendum, ut hic: alioquin ſi ambę requirerentur, altera earum ceſſante diſpoſitio remanet inefficax, ita declarat Abb. in c. Cùm ceſſante. de appell. ubi not. Deci. in i.not.in iiii. q. per tex.in c.Quoniam frequenter.§.Porrò.iuncto.§.Sin autem. ut lite non conteſt. ſed quia Decius ibi non benè uidetur adhærere huic opi.quia tunc (dicit ipſe) cauſæ non ſunt finales, ſed impulſiuæ, tu exemplifica ut facit Alcia.in lib.i.de Verbo.ſigni.uerſic.Explicito articulo, quę uerborum ſit proprietas.uidelicet, pone, q̃ familia album Prætoris corrupit, iniuriã Prętori fecit, qui iua oindictæ publicę proſequitur, an dominus pro omnibus teneatur? Et lex dicit, q̃ ſic.l. Si familia.ff.de iur. om.iud.Duplex enim eſt hic ratio, nempe quia plura facta hic cenſentur, item quia de publica uindicta agitur. Pone modò, q̃ altera ceſſet (puta) quia uel unicum factum ſit, uel quia de uindicta priuata agatur, certè his caſibus dominus pro uno ſolidum ſoluẽs liberat alios l.Illud.ff.ad l.Aqui.

8 Septimò no.q̃ nomina iſta propria affinium, (puta) priuigna, & nurus, intelliguntur non ſolum de iis, quæ nunc ſunt priuignę & nurus, ſed & in prętęritum. Non enim fuiſſet neceſſaria hæc declaratio, ſi verbũ ipſum ſui natura reſtringeretur ad præſens: cuius tamen contrarium dicit apertè tex.in l.Cui eorum.§. Affinitates. ff.de poſtulan.Sed glo.& Bar.ibi ſoluunt, q̃ hoc eſt uerum præter q̃ in nuptiis cõtrahendis, ut hic, in quibus attenditur affinitas non ſolum præſens, ſed quę olim fuit, in cæteris verò præſens tantum affinitas conſideratur.d.§. Affinitates.quod poſſet facere ad ſtatutum,

9 q̃ inter affines fiat compromiſſum, de quo per Iaſ. hic, quod alias uidi conſultum per excellentem uirum dominum Pe.de Exio in ſtatuto Florẽtino, q̃ mulier, quæ tranſiuit in familiam uiri, & exiuit conſorteriam, non ligetur dicto ſtatuto.

10 Octauò not.ex hoc loco Chriſto.hic, q̃ uerba præteriti temporis ſunt abnegatiua pręſentis, ad quod allegat.l.iii.§.Lege Iulia.ff.de teſti.ibi, Palamve quæſtũ fa-

11 ceret feceritue. Qui enim dicit præteritũ, puta, ea quæ ſtum palàm fecit, uidetur abnegare præſens, ut hodie non faciat, quod tamen non eſt ſemper verum, vt alibi opportunius dicetur.

Nonò not. Chriſto. ex illis uerbis.ſ. proximia, ualet? Quia

Quia vterq; filiæ loco sunt.q̄ nouerca est loco matris,
de quo dicendum erit.j.in §. seq.
11 Decimò not.q̄ nec mulier pōt esse nupta duobus,
nec vir potest habere duas vxores, concor. l. Eum qui
duas.C.de adul.& dicit hic Ang.q̄ qui habet duas vxo-
res,puoitur pœna stupri,noo adulterij: circa quod di-
cas,q̄ aut matrimonium secūdum fuit contractū scien
ter,aut igooranter:si fuit cootractū sciēter, quia vterq;
coniugum sciebat alterum esse coniugatum,& re vera
erat coniugatus,puta, mulier cōtraxit cum viro,quem
sciebat habere aliam vxorem,& tuoc puoitur de adul-
terio, noo de stupro.l.Quamuis io fi.& authen.Sed ho
die.C.de adulte.si verò vir erat solutus, mulier autem
erat coniugata,& nihilominus contraxit matrimooiū
12 cum prædicto viro,punitur pœna stupri, quia de iure
ciuili non committitur adulterium cum soluto,puta,si
vxoratus iaceat cum soluta ſm Ang.& Sali. in d.l. Eum
qui duas.& Bal.ibi in termiois,& Cin.in l. 1. C.de adul-
te.Et pari ratione è conuerso,si uir habeos uxorem cō
trahat matrimonium scienter cum ea,quam sciebat ha
bere alium uirum,punitur pœoa adulterii:si cootrahat
cum soluta,punitur pœna stupri,vt dictum est. Si verò
ignoranter contraxerunt secundum matrimonium, fit
separatio matrimooii,& reuertitur ad primam c. Nu-
per.de biga.c.Accepisti.de sponsa duo. agetq; pœniten
tiam de peccato d.c.Accepisti.& c.Fraternitatis.xxxiij.
distin.c.Presbyter.lxxxii.distin.c.Hoc ipsum.xxxiii.q.ii.
pœnas autem iuris ciuilis euadet, dummodo sit igno-
rantia facti probabilis:si enim errassent io iure putao-
tes licere contrahere matrimonium cum duabus,secus
esset.l.Si adulterium cum incestu.§.Iidem Pollioni vbi
Bart ff.de adul in l.Qui contra legum.C.de ince. nupt.
vbi glo.Bald.& Sali.nisi propter ætatem excusarentur:
vt ibi habetur,& ita teneas,de qua.q. uide Ang. de Are.
in trac.malefi.in uerb.Che m'hai adulterata la mia don
na.oume.65.ver.incipi.Et aduerte, quia vidi multos iu
dices,& ibi Ang.de Arimi.& Paul.Ghir. in tracta.de pę
nis omnifariam coitus lib.3.in xiiii.q. Et videndum est
quod scribit Roma. consi.31.Tu scis, quę pœna.decla-
rat Alex.consi.165.Visis.in prin.li.7.

Vnum tamen memoria dignum nolo uns ignorare,
primùm q̄ hanc constitutionem, q̄ duas simul habere
vxores non liceret,diu obseruatam unus Valētinianus
Imperator sustulit,ut eò libentius sibi alteram vxorem
adiūgeret,statuitq; cuiq; duas habere licere, quod Pao
lus Diacoous in Valente retulit, & Cassiodo. in histo.
tripar.lib.viij.c.xj.qui mos fuit etiam Atheniensibus,
ut testatur Gellius lib.xv.c.xx.& aliis quàm plurimis,
de quibus hic in nostris Annota.

In glo.j.Glo.quærit, quid sit affinitas, & diffinit affi-
13 nitatē,prout sumitur & contrahitur de iure ciuili:ali-
ter enim sumitur & coutrahitur de iure canonico.De
iure enim ciuili non contrahitur, nisi ex iustis nuptijs:
ex illicito enim coitu, & sic ex alio coitu,q̄ matrimo-
niali, & ex iniustis nuptijs nō cōtrahitur. l. Noo facilè.§.
Affines. & §.Sciendum.§.de gradi.cogna.licet Azo con
trarium voluerit per tex.io l.Et nihil.ff. de ritu nup. qui
tex.non loquitur de affinitate,sed de cognatione:de iu
re autem canonico ex quocunq; coitu etiā illicito coo
trahit affinitas. c.pe.de eo qui cogno.consan. uxo.suæ.
q̄nis aliqui uoluerint,q̄ causaret tm̄ impedimentū pu-
blicæ honestatis per tex.in c.Discretionem eo.tit.

Et quia in matrimoniis(ut dixi)ius canonicum attē-
dendum est in iis,quę discrepant a iure ciuili, ut dictū
est.s̄.sępius,iden ſm ius canonicum attendenda est dif
14 finitio affinitatis:ea sic difinitur ſm Cano. Affinitas est
personarum proximitas ex coitu proueniens omni ca-
rens parentela.ita cōiter diffiniunt Doct.circa quod est
aduertendum,q̄ illa uerba(omni carens parentela)non
benè ponuntur in d.diffinitione: nam affinitas potest
concurrere cum consanguinitate, ſm quod cōmuniter
etiam fatentur.Cano. Pone enim,q̄ consanguinei con-
trahant nuptias in gradu permisso puta, in quinto gra
du,uel etiam in priori gradu cum dispensatione in gra
du prohibito lege positiua.c. Quod dilectio. & c. Quia
circa.de consan.& affi.nam eo casu omnes consangui-
nei uiri sunt affines mulieris,& è contrario omnes con
sanguinei mulieris sunt affines uiri, & sic erit affinitas
non omni carens parentela:vnde vera diffinitio erit si-
ne illis uerbis, Affinitas est personarum proximitas ex
coitu proueniens: q̄uis etiam possit saluari diffinitio
duobus modis,primò quia uerba, quę ponunt ad diffi-
niendum,satis est,q̄ à cōiter accidentibus verificentur
in definitionibus legalibus.l.Suus quoq;. §.Fuio ff.de
hære.insti.Deci.in rub.de iudi.col.iiij. secundò, quia in
his casibus consanguinitas concurrit accidētaliter,nō
essentialiter, quia parentela consanguinitatis non est
qualitas essentialis affinitatis, ut declarat Neratius in
tractatu arboris affini.col.i.in.i.q.

Et dum glo.dicit,q̄ sine nuptiis contrahi non potest
affinitas de iure ciuili, Ang. hic tenet contrarium ſm
opi.Azo.q̄ etiam ex illicito coitu contrahatur per d.l.
Et nihil.sed(ut dixi)ille tex.loquit̄ de cognatione,non
de affinitate.Cùm enim cōstet quem natum esse ex eo-
dem uentre,ex quo nata est illa, quam uult in uxorem
ducere,prohibetur etiam q̄ fuerit illicitus coitus, co-
gnationis ratione,noo affinitatis:cùm enim affinitas sit
diuersarum cognationum non per sanguinem, sed per
nuptias copulatio, ut declarat hic Theophilus,& in l.
Non facilè.§.affines.ff.de gradi.& si illicitè contrahāt,
nuptiæ non sint. §. Si aduersus.j. eod.d.l.Non facilè.§.
Sciendum.l.Videamus. la.ii.in prin.ff.de usur. sequitur,
q̄ affinitas esse non possit, quod intellige quò ad cōmo
da,quia quò ad incōmoda potest.l.i. unde vir & vxor.

In ea.glo in fi.Vera est responsio glo.q̄ uxor est cau
15 sa affinitatis,origo,& principiū ipsius,& ea media itur
ad finem alterius cognationis, unde affines dicuntr,d.
l.Non facilè.§.Affines.ff.de gradi.& ita cōcludunt com
muniter Doct in l.1.C.vnde vir & vx. Et quamuis statu
ta loquentia de affinibus nō uerificentur in uiro & vxo
re ex propietate verbi, tā verificantur ex ratione.quia
quod disponit̄ de aliis affinibus, debet disponi de his,
qui sunt causa affinitatis per regulam Propter unum-
quodq; tale & illud magis,auth.Multò magis. C. de sa-
cro san.eccle.& est tex in proposito,ut declarat Pau.de
Ca.in d.l.i.& Alex.ibi larius in prin.Nec ualet argu.glo.
quia uerum est,q̄ affinitas precedens impedit contra-
hi matrimonium,sed affinitas,quæ causatur eo momen
to,quo causatur matrimonium,non impedit,quia non
est affinitas sine matrimonio,& est ferè quæstio de pun
cto,quod declara ut hic per Christo. q̄uis uir & uxor
quandoq; affines dicantur l.Non ideo.C. de hære. insti.
16 In glo.in uerbo,Priuignam.Priuignus ergo est filius
uxoris meæ ex priori matrimonio, & pariter respectu
vxoris filius mariti eius ex prima vxore, dictus quasi
prius genitus,q̄ mater secundò nuberet: si quidem an-
tiqui dictionē hanc(pri)pro (præ) sæpius vsurparūt,vt
author est Festus.Hinc iocatur Martialis libro.iiii.

Priuignum non esse tuæ te Gallę nouercæ.
Rumor erat,coniux dum fuit illa patris.

Et priuignam prolem dixit Colum.lib.x.

In glo.io verbo,Nupta est.Glo. elicit argumentū ex
hoc tex.in duobus locis.s.in vers.Quod ita. & in versic.
Item si adhuc.q̄ siquis habet generale auxilium & re-
medium,non potest petere speciale:cùm.n.in casu no-
stro qui habet vxorem non possit aliam ducere, & hæc
ratio militet,non est opus deuenire ad prohibitionem
affinitatis,& benè dicit glo.q̄ hic tex. facit in argumen
tum,

tum,nam facit ad hunc articulum à longè,cùm non sit
dare rationem,quare magis specialis sit ratio illa affini
tatis,q̄ illa,ꝙ duas uxores habere non licet: quia tamé
Ang.hic & alii videntur hic attigisse hanc regulam,qñ
remedium extraordinarium concurrens cum ordina-
rio cesset vel non,de quo verisimile est intellexisse glo.
cùm alleget text in d.l.In causę la. ij. ff. de mino. mihi
placet resolutio Ias.in l.In prouinciali.§.j. vt constitua
17 mus regulam generalem,ꝙ remedium ordinarium fa-
ciat cessare extraordinarium per tex. in d.l. In causæ.&
in d.l.In prouinciali.§.j.vbi si alia actio pręter restitu-
tionem in integrum cõpetit,non datur restitutio,quia
commune auxilium sufficit.

Hęc regula primò limitatur,qñ remedium extraordi
narium est contra ius cõe,vt est ipsa restitutio, secus si
esset remedium extraordinarium, sed secundũ ius cõe
secundum gl.in l.j.§.Per hanc.ff.de rei ven. tunc enim
non cessat remedium extraordinarium.

Secundò limitatur,qñ remedium ordinariũ est facti:
nam tunc non facit cessare extraordinarium, glo. pen.
in l.De pupillo.§.Meminisse.ff.de oper.no.nun.

Tertiò limitatur,qñ remedium ordinarium est gene
rale,extraordinarium verò speciale, nam tunc speciale
non cessat per generale ordinarium l. Si legatarius. ff.
de dolo.Et hinc est, ꝙ interdictum. Vnde vi, quod est
generale,non tollit remedium nunciationis noui ope
ris,quod est extraordinariũ,immo concurrit.l.Si alius.
§.Ait Iul.ff.quod vi aut clam.in l.Prætor.§.Non nulli.ff.
de oper.no.nun.

Quartò limitatur,qñ extraordinarium est vtilius,&
pinguius prouidet,puta,quia faciliores probationes re
quirantur,glo.not.in l.fi.C.si aduer.rem iud. Barto.in l.
Aemilius in prin.per illum tex.ff.de mino.

Quintò limitatur,qñ ordinariũ non principaliter cõ
petit ad idem,quod extraordinarium,sed per cõsequen
tiam,glo.est not.in l.j.in prin.ff.si vsusfr. peta.

Sextò & vltimò fallit,quando cõpetunt contra diuer
sas personas.l.Etiam.& ibi Bar.C.si tutor uel cura.inter
in l.Si minoris.& ibi Bart.ad hoc not.ff. de admi. tuto.
& quia hæc materia examinat in d.l. In prouinciali.§.j.
ff.de ope.no.nũ.qui locus est ordinarius,satis sit retulis
se simplr has limitationes positas à Ias. in loco pdicto.

In glo.fi.De hac materia diximus quę necessaria vi-
sa sunt.s̄.in x.not.vbi videndum.

§. SOCRVM QVOQVE.

1 *Superfluum non dicitur,quando gratia iuuenum ali-
quid repetitur,ut magis clarè explicetur.*

2 *Nouerca} Socrus } sunt loco matris.*

3 *Nouercale odium prouerbium.*

4 *Nouerca,id est inimica.*

5 *Impedimenta duo si concurrant,quorum singula suffi-
cerent,uno cessante non cessat dispositio.*

6 *Affinitas dissoluitur dissoluto matrimonio.*

7 *Statutum,quòd affinium causæ compromittantur, nõ
habet locum dissoluta affinitate.*

8 *Nouerca unde dicta.*

Diuiditur in tres partes , in prima ponitur
probibitio.s.quæ est inter socrum & ge-
nerum,nouercam & priuignum cum ra-
tione:in secunda declarat intelligi disso-
luta affinitate : in tertia ostẽdit inconue-
niens.quod sequeretur,si aliter intelligeretur. secunda
ibi,Quod & ipsum.tertia ibi,Alioquin.

Cum socrus autem nouerca quondam matrimoniũ
non contrabitur,hoc dicit.

Casus potest figurari eo modo, quo in superiore.§.
cum prosequatur exempla eadem,quę suprà posuerat,
vt dicetur in not.& si qua erat ratio dubitandi, illa pos-
set considerari,quia cum hoc impedimẽtum proueniat
ex causa & veneratione affinitatis, vt s̄.§.pręced.in pri.
cum præsupponatur illam dissolutam, videbatur tanq̄
cessante ratione cessare etiam impedimẽtum:quo non
obstante deciditur contrarium illa rõne,cũ quia matris
loco habeantur,remaneat reliquiæ illius coniunctio-
nis,cuius veneratione surgit impedimentũ prædictum
de quo dicetur etiam in glo.in verbo, Affinitate.

Et antequam ad not.deueniam, pro intelligentia hu
ius tex.videtur,ꝙ hic §.totus sit superfluus : cum enim
in pręced.§.prohibeantur coniungi vitricus & priui-
gna,socer & nurus, profectò idem dicendum erat in
nouerca & priuigno,in socru & genero, quia cùm sint
correlatiua,nec sit ratio differẽtiæ in masculo & fœmi
na, idem censebatur dispositum,quod potest tolerari
1 in pręsenti libro gratia iuuenũ composito , vt maioris
cuiusdam declarationis causa aliqua ponantur, quæ p
se sunt superflua.

Not.j.ex isto tex.ꝙ socrum meam prohibeor ducere
2 vxorem , item nouercam, quia vtraq; loco matris est ,
etiam dissoluta affinitate.Sed quomodo potest esse no
3 uerca loco matris,cũ nouercale odium iam in prouer
bium transierit.l.Non est.quæ est lex.iiij. ff. de inoffi-
testa.quem tex.ad hoc ibi not.Ang.ubi habetur, ꝙ ple-
runq; sanguini suo faciunt iniuriam testantes blandi-
tijs & nouercalibus delinimentis corrupti.Est enim in
natum ac fatale quoddam odium nouercarum in pri-
uignos , vnde emanauit epigramma illud elegantissi-
mum,quod sub titulo Callimachi circunfertur,& ver-
tit olim Erasmus,

Exiguo lapidi puer addit serta nouercæ,
Mutasse ut uitam sic ratus ingenium,
At puerum extinguit tumulo hæc illapsa nouercæ.
Priuigni exanimen uel tumulum fugite.
Et Euripides in Alcestide,
Hostis nouerca est antè natis liberis,
Nihiloq; mitior nocente vipera.

4 Hincq; factum est,vt nouercam pro inimica accipere
soleamus & cõtraria,ut nouercam vmbram dixit Plin.
lib.xvij.c.xij.Et dicit gl.in c.Pastoralis in verbo,Princi
pia.de re iudi.solere nouercas in priuignos sæuire. Sed
ꝙ matris loco fuerint propter reuerentiam,cùm nuptę
patri fuissent,& tenuerint ferè locum matris, ideo pro
hibentur nuptiæ inter eas & priuignos.

Secundò nota,ꝙ aliquid introducitur uel prohibe-
tur duabus rationibus finalibus,una cessante nõ cessat
effectus,de quo latè dictum fuit. s̄. in præced. §. in vj.
nota.& mihi magis videtur, ꝙ posset elici hoc not.ꝙ
qñ ad impediendum aliquid duo concurrunt impedi-
menta,quorũ singula sufficiunt ad impediendũ, vno re
moto non remouetur impedimentum.

Tertiò not.Ange.hic,ꝙ prohibitio causata ex affini-
tate durat etiam ea dissoluta, de quo dicendum erit in
glo.in verbo,Affinitate.

In gl.j.Vult dicere glo.ꝙ prohibetur matrimonium
non solùm cum matre uxoris meæ,quæ socrus est,sed
cum auia quoq; & proauia: Item nõ solùm prohibeor
nouercam meam ducere uxorem,sed etiam aui & pro
aui uxorem:intellige aliam præter illam,ex qua descen
do,ita est tex.in d.l.Adoptiuus.§.Nunc uideamus.& di
ctum fuit in præced.§.

In glo.Prohibitum.Glo.benè dicit, ꝙ hoc prouenit
ex affinitate:quod innuit implicatiua illa (quoque) de
qua dictum fuit.s̄.in præced.§.in ij.notab.

In glos. Affinitate . Glos. sic arguit, dictio(quoque)
ostendit,

ostendit, ꝙ affinitatis causa prohibentur nuptię inter socrum & generum, inter priuignũ & nouercam, modò si hoc causatur ex affinitate, & hic dr̃ quòd intelligendum est dissoluta affinitate, videtur contrarium, quia si affinitas dissolnra est, nõ põt causare impedimentum, quia non entis nullæ sunt partes. §. Seruus. j. de capi. dimi. Gl. rñd. fatendo contrariũ. s. ꝙ non est dissoluta affinitas, quia túc procederet obiectũ, sed est dissolutũ matrimoniũ, quod est causa affinitatis, & sic quod dicitur hic dissolura affinitate, intelligitur. i. dissoluto matrimonio. Circa hoc aduerte, ꝙ nõ dicit tex. in §. præcedẽ. ꝙ affinitatis causa, sed ꝙ affinitatis veneratione. Illa enim veneratio, quæ quondã fuit, non põt deleri, q̃uis dissoluatur affinitas: publica enim quædã honestas dictat, vt eam in vxorem non ducã, quã alias habui loco matris, & hæc est veneratio, quæ per dissolutionẽ affinitatis non dissoluit aliquo modo: Abhortet enim ciuilis quędã honestas & pudor, vt cũ ea coeã, quam alias habui in matrẽ, & hoc est, quod dixit tex. Veneratione affi-
6 nitatis. Sed circa materiã hui⁹ glo. dicatis, ꝙ dissoluto
matrimonio dissoluitur affinitas, & ideo priuilegia con-
7 cessa propter affinitatẽ, ea dissoluta cessant: Et ideo statutũ, ꝙ affinium causæ compromittant, receptũ est, vt non habeat locũ dissoluta affinitate, ita Bald. Saly. Pau. de Ca. & alij in l. fi. C. de verb. sig. Bart. Bald. & Ang. in l. Cui eorum. §. Affinitatis. ff. de postulan. cum fi. vt per Ias. in l. Sicut aũt. ff. de re iudi. & ratio est, quia videtur cessare amor, vt dicit Bal. in c. In literis in fi. de testi. in c. Accedẽs el. ij. col. fi. vt lite nõ cõtesta. Hippo. in l. j. §. Idem Nummio col. ii. de quæstio. sed hoc (vt dixi) q̃uis in alijs verum sit, tamen quò ad impediendũ matrimonia cessat, vt in hoc tex. & c. Nõ debet de. consan. & affi. cum fi. & ita concludunt Doct.

8 In gl. in verbo, Nouerca. Glo. ponit etymologiam nouercæ, vel quasi nocẽs arcus, vel noua arca sine fructu, quia plerũq; (vt dictum est in not.) nocent priuignis, tex. est in d. l. iiij. ff. de inoffic. testa. Dicebam alias deriuationẽ inde sumptam, ꝙ quasi noua domus princeps à patre superinducta sit.

In glo. fin. Dic, quòd melior lectio, est Non potes, & ita legendum est.

§. MARITI.

1 *Priuigni possunt inter se contrahere matrimonium.*
2 *Rectè. i. iustè, & differt à dictione (ritè.)*
3 *Affines qui dicantur.*
4 *Vxor & eius cognati sunt affines uirò & è conuerso ipsi uerò inter se non sunt affines.*
5 *L. Amitæ. C. cõmu. de successio. declaratur.*
6 *Fiscus non solùm excluditur per uxores, sed etiã p coniunctos secundum glo. quæ reprobatur.*

NOn diuiditur propter vnicam verborum structuram: & hoc dicit in summa: Filij duorum coniugum ex priore matrimonio intè copulantur ex l. Generali. §. Inter priuignos. ff. eod.

Casus ita potest figurari, quæsitũ est, an duo priuigni filij duorũ coniugũ ex prioribus matrimonijs iurè coniungantur, & videbatur dicendũ ꝙ non, quia videbantur inuicem fratres & sorores: sicut enim per adoptionem, qñ vt filius adoptatur, efficitur frater vel soror filio naturali, & nuptię inter eos prohibentur §. Inter eas. s̄. eo. eodẽ modo qñ pater ducit in vxorẽ mulierem, quę filiam ex priore matrimonio habet, cũ vir ei loco patris efficiatur, vt s̄. §. proximo, videtur, ꝙ per consequẽs ea loco sororis fiat eius filio, & ideo nuptiæ inter eos prohibeãtur: Cuius cõtrariũ dicitur, quia q̃uis, qñ vir & vxor coniunguntur, omnes cognati vxoris efficiãtur affines viri, & oẽs cognati viri efficiantur affines vxoris, tñ inter eos nullã affinitatem impeditiuam matrimonij contrahunt. c. Quod super his. de cõsan. & affini. vnde licet vir sit loco patris priuigni, & vxor loco matris, tñ verè non sunt pater & mater, nisi causa venerationis cuiusdam, non ergo efficiuntur verè fratres, & quia sunt gradu ęquali. nõ nascitur etiam aliqua veneratio, cuius cõtẽplatione nuptiæ prohiberi debeãt, vt est glo. fin. s̄. in. §. Duorum. hoc eodem titulo.

1 Not. j. ꝙ priuigni possunt inter se contrahere matrimonium, quamuis habeãt postea fratrem cõem. i. vterinum & consanguineum, vel germanum ſm aliquos, tanq̃ ex eodem germine: rationem posui in figuratione casus, & est tex in d. l. Generali. §. Inter priuignos. ff. eo. in. l. Titia in prin. ff. de verb. oblig.

2 Not. secundò, ꝙ dictio (rectè) idem importat, quod iustè, & in hoc differt à dictione (ritè) quę importat seruatis seruandis, vt not. Docto. post Barth. in l. Iustè possider. ff. de acqui. poss. & notatũ fuit s. in proœ. in prin. quamuis aliquando confundantur, vt ibi dictum fuit, & alibi etiam oportunius dicetur.

In glos. j. Gloss. vult quasi adducere rationem dubitandi, quam s̄. adduximus nos in figuratione casus: sed cessat, quia non sunt fratres aut sorores isti, nec affinitate aliqua se attingunt, cùm inter se non efficiantur affines, vt declaraui suprà.

In gl. Habeant. Nescio qualiter glo. distinguat maiores & minores: sensus tex. est, ꝙ q̃uis hi compriuigni habeant fratres cões. i. qui vtriq; eorum sint fratres ex matrimonio ab eorũ parẽtibus post eorũ natiuitatẽ cõtracto, & ex eo. s. quo priuigni effecti sunt, nihilominus non contrahitur aliqua affinitas inter eos: unde non est facienda aliqua distinctio minorum, aut maiorum, & ita dicendum est, dum sequens glo. interlinearis exponit ex matrimonio. s. maiorum: nam intelligendum est ex matrimonio eorum parentum.

In glo. in verbo Postea. Dic, ꝙ dictio (postea) referri debet ad verbum (contracto) vt sit sensus, ꝙ q̃uis isti cõpriuigni habeant fratrẽ cõem ex matrimonio contracto, postq̃ ipsi nati sunt, ab eorum parẽtibus, qui vtrũq; priuignum habeat in fratrem & sororem, vt declarat gl. tamen non efficiuntur affines, nec impediuntur contrahere: quod etiam clarius patet ex verbis Theophili hic in suis institutionibus, cuius verba clarissima sunt.

In ea. gl. ibi, Viro. n. &c. Iam dictum est s̄. ꝙ affines di-
3 cuntur, quia ad finẽ alterius cognationis altera accedit.
4 l. Non facilè §. Affines. ff. de gradi. & ꝙ vxor & eius cognati fiunt affines viro, & vir & eius cognati fiũt affines vxori, ipsi autem inter se non fiunt affines, vt dicit ad literam tex. in d. c. Quod super his de consan. & affini.

In ead. ibi, Vnde reprobatur &c. Quia gol. subobscura est, ideo sic declara: fuit quarundam glo. opinio, ꝙ nullus de arbore. i. qui positus sit i arbore ducat aliũ ad affinitatẽ. s. contrahẽdam, quæ reprobatur per d. c. Quod super his. nam videmus, ꝙ persona viri ducit ab arbore omnes eius coniunctos, & facit eos affines vxoris.

In fi. glo. Dicit glo. ꝙ nati ex prioribus matrimonijs
ante contractum matrimoniũ inter parentes eorum, si
postea etiam decedãt, inuicem non succedunt, allegat
tex. l. Amitæ. C. cõ. de succes. & quia casus & verba il-
5 lius tex. iuuenibus apparent difficilia, ideo dic, & pone
casum, ꝙ ego habebã amitã, quæ habuerat duos viros, & vltimus eius vir habuerat etiã ipse aliam vxorem: ipsa amita mea decesserat relictis filijs, ego volebam illi succedere, consulti Dioclitianus & Maximianus Imperatores dicunt, ꝙ si ipsa amita mea reliquit filios, frustra quæro illi succedere, cùm successio pertineat ad

eius

eius filios:sed quia præsupponebatur, ꝙ ij filij decesserint intestati superstite me, nepte ex fratre, & priuignis dictæ amitæ meæ, distinguitur. s. ꝙ si isti priuigni sunt consanguinei filiorum amitæ, quia sint nati ex eodem patre, quo nati sint isti filij amitæ, quia isti filij amitę nati sint ex hoc secundo matrimonio, ita ꝙ sint fratres ex eodem sanguine patris & eodem germine, dicit tex ꝙ excludunt me, quia sunt & agnati & cognati in secūdo gradu, ego aūt sum eis in iiij. sed si ij filij amitæ mortui intestat, nati sint ex priore matrimonio amitæ meæ, nō autem ex eodem patre, tunc cùm nūquam sint consanguinei, nec cognati, cùm inter eos non sit cōtracta affinitas, hæreditas pertinet ad me, & ita declara verba vltima illius tex. (na si amitinis nois) quæ habent quandā satis extraneā significationē & constructionē. Patet ergo ex illo tex. ꝙ cōpriuigni non succedūt inter se, nec etiā (dicit gl.) si postea nati sint, nā ipsi nō succedunt alteri, nisi deficiente omni parentela, vt facit vir & vxor, excluso tantùm fisco. l. j. & authen. Præterea. C. vnde vir & vxor. & hac glo. in hoc sing. esse dicit Ange. ꝙ fi-
6 scus non solùm excluditur per vxores, sed etiā per earū coniunctos, si nullus sit de sanguine viri. Io. Fab. dānat opi. gl. quia cùm hoc priuilegium sit solùm concessum viro & vxori. non videtur. ꝙ debeat extendi ad coniunctos eorū, cū quo transit Ang. hic, licet Ioan. de Platenea opi. gl. ſm eū, & malè: & hæc gl. cōiter dānat in d. l. j C. vnde vir & vxor. Sed adoertendū est, ꝙ Nic. de Neap. & Ang. & Christo. hic dicunt & eliciunt ex hac gl. ꝙ nedū vir & vxor ad inuicem succedēdo excludant fiscum, vt in d. l. j. sed etiā cognati viri & vxoris, qui inuicem non fiunt affines, vult glo. ſm eos, ꝙ excluso fisco inuicem succedant, quod profectò esset mirabile. ꝙ gl. hoc voluerit: cùm. n. nulla inter eos sit affinitas d. c. Quod super his. ergo nulla est successio, maximè quia nec etiā affinitatis iure permittit aliqua successio. l. Affinitatis. C. cō. de success. Ias. tamen hic & in d. l. j. dicit, ꝙ hæc gl. malè notatur, & gl. nō voluit hoc, & per consequens nō meret reprehendi: nā eius sensus est, ꝙ licet oēs cognati mariti efficiant affines vxoris, & è cōuerso oēs cognati vxoris efficiant affines viri, tñ per hoc inter cognatos mari ex vna parte & cognatos vxoris ex altera, quantū ad eos nulla affinitas cōtrahit, & ideo ad inuicem non succedunt, nisi sicut vir & vxor cōtracto matrimonio, vt in d. l j. Nā (dicit Ias.) gl. vult dicere, ꝙ agnati viri non succedūt cognatis vxoris, nec è contrario, quia nullā inoicē habent affinitatē, nisi cōtingeret, ꝙ cognatus vxoris contraheret matrimoniū cū cognata mariti, nā tunc propter tale matrimoniū benè succederet, quia sunt vir & vxor d. l. j. & dicit Ias. ꝙ hic est verus sensus huius gl. quamuis aliter & ineptè à Docto. fuerit intellecta, & ideo dicit circa eā esse diligentius considerandū. Quāuis, si gl. ita dixisset, benè dixisset, & verū, vt dicit Ias. tñ nec voluit nec potuit hoc dicere gl. ꝙ noluerit, patet ex verbis, nā nō dicit, ꝙ succedūt eò ꝙ sint vir & vxor, sed dicit, ꝙ succedūt, sicut facit vir & vxor, & ideo ponitur exēplicatiuè, & per consequens non ꝙ sint vir & vxor, & tanq̄ vir vxori, sed sicut succedit vir vxori, & si cùm nullū simile sit idē. l. Quod Nerua. ff. deposi. patet, ꝙ gl. noluit ita intelligere: sed ꝙ non potuerit, patet, quia qō postea esset contractum matrimonium inter cognatos viri & vxoris, nulla careret cōsideratio, ꝙ fuissent olim cognati alterius viri & vxoris, sed essent considerandi, vt sunt vir ꝙ vxor, & ita intelligenda est gl. quamuis falsa sit, & debeat reprehēdi, ut reprehendunt hic Doct. & ibi.

§. SI VXOR TVA.

1 *Vxor haberi non potest filia uxoris quondam tuæ nata facto tecum diuortio.*

2 *Priuigna nō dicitur filia nata ex uxore mea ex matrimonio contracto post diuortium mecum factum.*

3 *Publica honestas maximè spectatur in matrimonijs.*

4 *Nurus appellatione nō uenit sponsa filij propriè, sed per interpretationem.*

5 *Quod non est tale secundum ius, non dicitur tale simpliciter.*

6 *Argumentum à simili ualet, & quomodo.*

8 *Similitudinis natura est, vt inter duo similia diuersitas intercedat, alias non dicerentur similia, sed eadem.*

8 *Puplica honestas quid sit, & unde oriatur.*

9 *Sponsalia contracta et cū ea, quæ uxor esse non pōt, pariunt publicam honestatē impeditiuam nuptiarum.*

10 *Publica honestas introducta est ob scandalum populi uitandum.*

11 *Publica honestas oritur etiam ex sponsalibus contractis à clericis uel monachis.*

12 *Publica honestas an & quando oriatur ex sponsalibus.*

13 *Sponsalia incerta non pariunt publicam honestatem.*

14 *Sponsalia contracta per furiosos vel infantes non generāt publicam honestatem.*

15 *Sponsalia conditionalia quando generent publicā honestatem.*

15 *Publicæ honestatis effectus est, ꝙ impedit matrimoniū contrahendum, & dirimit iam contractum, & usq; ad quem gradum.*

17 *Affinitas non contrahitur ex sponsalibus.*

Diuiditur in duas partes, in prima ponitur dictum, in secunda ponitur ratio per locum à simili. secunda ibi, Nam constat. Vxoris. q. tuę filiam post diuortium natam uxorem ducere non licet, sicut nec sponsam patris uel filij. h. d. & sumit ex l. Siqua. ff. eod.

Casus ita potest figorari: feci diuortium cum vxore mea, ea diuortio facto contraxit matrimonium, & filiam suscepit, dubitatum est an liceat mihi ducere in vxorem illam postea natam ex sequenti matrimonio: & videbatur, quod sic, quia cùm nullo nec cognationis nec affinitatis ciuilis iure mihi coniuncta sit, non videntur prohibitæ nuptiæ, itaque nuptiarum regula permissiua: ista enim non est priuigna, quia ea dicitur priuigna, quæ nata est ex vxore mea ante nuptias mecum contractas: Quo tamen non obstante deciditur contrarium ex regula honestatis cuiusdam, quæ in matrimonijs contrahendis maximè spectanda est, vt inquit tex. in l. Semper ff. de ritu nupt. In coniunctionibus enim non semper illud solum inspicimus quod licet, sed etiam quod honestum est d. l. Semper. Sicut enim placuit eiusdem honestatis ratione, quòd sponsa filij mei non sequutis nuptijs cum filio meo, & sponsa patris non sequutis nuptijs cum patre, non possent nobis iungi, quamuis nec illa nurus, neque hæc nouerca effecta sit, propter honestatem illam mutui consensus, qui potissimùm attenditur in contrahendis nuptiis l. Nuptias ff. de regu. iur. honestius putarunt iureconsulti facturos eos, qui ab huiusmodi nuptijs se abstinuerint. Visum enim est præter rationem honestatis & indignum, vt quæ habita est vt vxor filii, nubat patri, vel filio, & ita filia ex vxore ex diuerso matrimonio, cum satis contra ciuilem honestatem videatur, vt quis matrem & filiam habuerit uxores, ideo Iuliano placuit abstinendum esse ab his nuptiis,

1 Not. i. quòd nō licet ducere vxorem filiam vxoris. q.

tuę

tuç natam facto diuortio tecum ratione publicæ hone
status, concor. tex. in l. Siqua. ff. eo. vbi refertur similiter
sententia Iuliani, vt hic.
2 Secūdò not. q filia nata ex alio matrimonio post nu
ptias meas secuto. s. diuortio nō venit appellatione pri
uignę. Dictus enim est priuignus, vt s. dicebam, quasi
prius genitus, quam modò nuberet, non postea.
3 Tertiò not. q publica honestas in matrimoniis, &
coniunctionibus seruanda est. l. Semper in coniunctio-
nibus. ff. de ritu nup.
4 Quartò not. q nurus appellatione non venit sponsa
filii, ita probatur hic & in l. Siqua. ff. eo. sed in contra-
rium est tex. in l. Seruius. ff. de gradi. vbi dicitur, q ex
sponsalibus acquiruntur nomina generi, soceri, nurus,
& huiusmodi, & in l. Labeo. ff. eo. tit. & ita etiā interpre
tamur in legibus: nā videmus, q in legibus, in quibus
dicitur, q socer, gener, nurus, & huiusmodi, testimoniū
inuiti dicere non cogantur, sponsus & sponsa filii non
coguntur l. In legibus. ff. de testi. Dicatis, q tex. in d. l. Si
qua. tollit contrariū, quia ibi dicitur, q propriè nō est,
sed interpretatiuè & per extēsionem est nurus, & ideo
vbi est eadem ratio, appellatione nurus, & venit sponsa
filii d. l. In legibus. & d. l. Seruius. quod facit ad statuta,
quæ propriè intelligēda sunt sm Bal. in d. l. Siqua. & ita
soluit glo. in l. Labeo. ff. de gradi. siquidem propriè spō
sa vxor non est l. Sancimus. C. de nupt. l. j. §. Et primum
ff. pro dote. c. Tertio loco. de præsumpt. Et ideo dici so
let, q statuta loquentia de uxore non habent locum in
spōsa, Bal. in l. Nō fine in prin. C. de bon. quę li. in prin.
in l. fi. col. iii. uersi. Sequitur uidere. C. unde legit Abb.
in consi. 1. Facti contingentia lib. 1 Cuma. consil. 30. Sta
tuto cauetur col. pen. optimè Sali. in l. Cūm in te. col. ij.
C. de dona. ante nupt. Corne. in consi. 248. In præsenti.
lib. ii Feli. & alii in d. c. Tertio loco. & in rub. de spon.
Deci. consil. 540. Quæritur.
Quintò not. q appellatione nouercę nō uenit spon-
sa patris, quod intelligas, ut supra. dictum est de nuru
in præced. not.
Sextò not. sm Io. Fa. & Ange. hic, q hic uidetur tex.
q q̄uis matrimonium ratione publicæ honestatis ui-
deatur interdictum, tn̄ si sit de facto contractū, nō dirri-
matur, & hoc pōderat propter uerbū (rectius) quasi ue
lit Ange. q possit fieri, licet rectius sit non fieri sed ad-
uertendum est, q Ange. male ponderat: nā hic uerbum
(rectius) interpretatur à uerbo illo sequenti (iurè) nam
iurè facient, qui abstinebunt, nō iurè qui contrahent,
& ideo qui non iurè contrahet matrimonium non cō
5 trahet matrimoniū, quia quod non est iurè factum, nō
est tale. l. Non putauit. §. Non quæuis. ff de bo. poss. con-
tra tabu. l. iiii. §. Condemnatū. ff. de re iud. Præterea pro-
batur apertè in §. Si aduersus. j. co. ubi dicitur, q si ad-
uersus ea, quæ dicta sunt in superioribus, contractum
erit de facto matrimoniū, nec uir, nec uxor, nec nuptię,
nec matrimonium erunt, & per consequēs cùm sit posi
tus hic iste casus, & d. §. Si aduersus. ad omnia referā-
tur, patet, q si sit de facto contractū matrimonium con
tra prohibitionē huius §. q non ualebit, & erit nullū,
cōtra id, quod not. Ang. Vnde queadmodū hodie ēt de
iure canonico propter impedimentū publicæ iustitiæ
dissoluit matrimoniū. c. Sponsam de spōsa. cū si. allegatis
p eū, ita de iure ciuili nullū est per ea, quę s. diximus.
6 Septimò not. q ualet argumentū à simili, tex. est hic,
& in l. Non possunt. ff. de legi. & intellige, q sufficit, q
sit similitudo in eo casu, de quo agitur, licet inter duos
casus sit aliqua dissimilitudo, ut declarat Abb. in. c. Trās
7 lato. de consti. ubi Decius. quia hęc est natura similitu
dinis, ut non possit dari aliquid simile, quod nō habeat
in se aliquā dissimilitudinē, quia alias esset idē, nō simi-
le l. Quod Neruа. ff. deposi. & declarat optimè Boetius
li. ii. ad Thopica Cice. in prin. Et videmus, q aliqn̄ argu
de simili in genere, q̄uis punctaliter non sint similia ea,
inter quæ argumus l. j. & ibi glo. j. circa med. ff. de rece-
pta. Et procedit argumentū a simili nedū in legibus, sed
etiā in consuetudinibus, quia in eis etiā arguimus a si-
mili. l. De quibus in fin. ff. de legi. vbi Ias. colum. iij. & in
auth. Qui in vltima col. C. de sacrosan. eccle.
Limitatur hoc, nisi iurū correctio sequeret, nā tunc
nunq̄ per argumentum à simili debemus inducere le-
gum correctionē, ita declarat Abb. in d. c. Translato. vbi
Deci. alias septē limitationes ponit, quæ ibi videri pos-
sunt, quia hæc nō est materia nostra, & ibi videndū est.
In gl. j. in prima sui parte declarat, qualiter ista filia
nata ex vxore post diuortium non est priuigna, quia il-
la dr̄ propriè priuigna, quæ ex priori matrimonio nata
est, vt dixi in not. & s. in §. Affinitatis. in gl. in verbo, Pri
uignam. postea dicit. Iulianum rōne publicæ honestatis
dixisse abstinendū esse, allegat tex. in l. Si qua §. Si vxor.
& in l. Semper. ff. eod. titu. Circa quod vos primò dica-
8 tis, q illa publica honestas, quæ impedit matrimoniū,
vt videtis, nasci ex opinione hominū, qui inhonestam
existimant similem coniunctionē, ita probatur ex texe.
9 in c. Accessit. de desponsa. impub. vbi not. Præpo. in vlt.
not. quæ publica honestas fundat magis super facto, q̄
super iure. i. q quis contraxerit spōsalia cū ea, cum qua
verè contrahere non poterat: nascitur enim ex cōi illa
existimatione hominū, qui inhonestū reputant, q quia
sponsam affinis sui ducat vxorē. Quāuis enim ille, qui
dicta sponsalia contraxit, suspicet illa sponsalia non va-
lere, quia suspicet se contrahere cōtra ius, tn̄ ex quo de
facto cōtrahit, oritur impedimētū publicæ honestatis.
c. Ad audientiam. de sponsa. ratio est, quia cum dicta pu
blica honestas nascatur ex illa cōi existimatione, vt di-
xi, ea cōis opinio nascit potius ex facto ipso, q̄ ex iure
& validitate actus, quia cōiter hoies vidēt quod fit, non
aūt considerant validitatē eius, quod fit, & vt dicit tex.
in c. Duo pueri. de desponsa. impuberis publica hone-
10 stas introducta est ob scandalū populi vitandū: Scanda
lizat. n. populus ex hmōi nuptijs. Et hinc est, q quoquo
modo contrahantur sponsalia, generatur ex eis publica
11 honestas. Et hinc est, quod si clericus vel monachus cō
trahant sponsalia, q̄uis nullo modo hoc facere pos-
sint, oīno ex talibus spōsalibus orit publica honestas,
ita q ipsa nunq̄ posset cōtrahere matrimoniū cū cōsan
guineo clerici vel monachi. c. vni. de desponsa. impub.
li. vj. & est gl. cōiter approbata in c. Si quis vxorē. 27. q.
j. de quo videnda essent quę ponit Præpo. in d. c. Ad au-
12 dientiam. Quomodo aūt ex sponsalibus nascat publica
honestas, dicatis vos & distinguatis hoc modo.
13 Aut sponsalia sunt incerta, puta, promitto accipere
vnam ex filiabus Sempronij, qui plures habebat: & ex
his nulla nascitur publica honestas. c. Ex literis. c. ij. de
sponsa. c. vni. eo. tit. lib. vj.
Aut sponsalia sunt certa, & tūc aut sunt pura, aut cō
ditionalia: si pura, & tunc si sunt valida, ex his nascitur
publica honestas. c. Spōsam. de sponsa. si inualida, & tūc
aut ex defectu consensus, & nullā generāt publicā ho-
14 nestatem d. c. vnico. & ideo contracta per furiosos vel
infantes non generant publicā honestatem. c. Accessit.
& c. Literas. de despōsa. impu. si verò sunt inualida alio
defectu, puta, iuris positiui, vt in clerico, vel monacho,
vt dictum est, & nascitur publica honestas, vt dixi.
15 Si sunt conditionalia, & tunc aut copula est consum
mata, & tūc cōditio habet pro impleta. c. De illis. de cō
di. appo. & ideo sicut ex spōsalibus puris nasci publica
honestas, ita ex cōditionalibus secuta copula, quia sunt
purificata gl. in d. c. vni. in fi. quinimmo vnus hic actus
copulę parit duo impedimēta, primū dū purificat spon
salia cōditionalia. s. publicę honestatis, secundū ex ipsa
copula.

copula.s. affinitatis: Aut nulla copula est subsecuta, & tunc aut conditio est impleta, & nascitur publica honestas, quia ex impleméto conditionis purificantur sponsalia, & est ac si à principio fuissent pura.c.Si.de rescrip. libr.vj.aut conditio nō est impleta; & tunc aut est conditio, quæ non inest tacitè, & ideo suspendit, & nō nascitur publica honestas d.c. vnico. aut est cōditio, quæ inest tacitè, pura, si viuā, vel si de iure possum, & talis cōditio non suspendit secundum Io. And. in d.c. vnico. in nouell.de quo videnda essent, quæ latius ponunt Doct. in d.c.Ad audientiam.de sponsa vbi Præpo.

16 Effectus aūt huius publicę honestatis est, q̇ hæc publica honestas impedit contrahi matrimonium, & dirimit ia contractum.c.Sponsam.de sponsa. vbi cōcludūt etiam Doct. q̇ hæc publica honestas, cū æquipararet affinitati quò ad impediendum matrimonium, vt not.in d.c.Ad audientiam. impediat tantum vsq; ad quartum gradum, sm quod limitatum est impedimentum affinitatis c.Nō debet.de consang. & affi.Et eodem modo sicut mortua vxore durat affinitas quò ad impediendum matrimonium, ita etiam mortua sponsa durat impedimentum publicæ honestatis, ita est tex.ī d.c.Sponsam. vbi Præpo.nota.

In glo.in verb.Nurum. Declara hic, vt dixi s. in iiii. not.Et dum glo. dicit, q̇ q̄uis nulla affinitas sit tamē est

17 abstinendum, not. Ang. q̇ ex sponsalibus nulla contrahitur affinitas: ratio est, quia affinitas contrahitur ex copula, vt patet ex eis definitione, de qua vidimus s in §. Affinitatis in glo.j.sed vbi interuenit coitus & copula, desinunt esse spōsalia, quia transeūt in matrimonū, ita est tex.qué ibi not.glo.à contrario sensu in.c.Ex literis de desponsa.impub.& est notissimum.

§. ILLVD CERTVM.

1 *Matrimonium non datur inter seruos.*
2 *Facilius impeditur quid fieri, quam factum tolli.*
3 *Seruilis cognatio post manumissionē impedit nuptias.*
4 *Matrimonium inter seruos de iure canonico datur.*
5 *Seruus de iure canonico etiam inuito domino contrahit matrimonium.*
6 *Iura sanguinis nō tolluntur pacto aut renunciatione.*

TEx. hic non recipit diuisionem. Seruilis cognatio etiam post manumissionem impedit nuptias h.d.

Casus ita figurari potest: Quęsitum est, an narrata impedimenta impediant matrimonium contrahi inter seruos.& præsertim cognationis: & videbatur dicendum, quod non: Si enim loquimur durante seruitute, non possumus habere rationem alicuius regulæ impeditiuæ matrimonij, quia in-

1 ter seruos non est dare matrimonium.l. Cum ancillis. C.de incest. nup. si verò loquimur post manumissionē, adhuc videtur dubium, quia cum præsupponatur, q̇ cognatio fuerit causata in seruitute, similiter non videtur eius habēda ratio, quia alias videmus, q̇ liber si efficiatur seruus, ius cognationis perit per seruitutē §. Quod autem.j.de capi.dimi. si ergo cognatio incidens in seruitutem perit, multò minus dicendum est oriri cognationem in seruitute, quia facilius impeditur fieri quid,

2 q̄ factum tolli. l. Patre furioso. ff.de ijs qui sunt sui vel alie.iur. Contrariū dr, q̇ imò etiam cognatio, & sic ius illud sanguinis causatū inter seruos, cū quis ex aliquo natus est (puta) & sic inter patrem & filiam, vel cū ex eodem vel eisdem nati sunt, & sic frater & soror, vel huiusmodi impedit matrimoniū post manumissionē, quia cùm ista sint iura sanguinis, ea nullo iure ciuili dirimi possūnt aut gentiū.l. Iura sanguinis.ff.de reg. iur. s. Sed naturalia ī. de iur. na. gen. & ciui.Et q̄uis cognati per seruitutem permaneant, ea perimitur non quò ad ... tiam sui, sed quò ad effectus iuris ciuilis.s. successionis & tutelarum, sed quò ad matrimonii contractū ... dicit hic, quia illud fundat̄ super naturali ratione indicat non esse honestum, vt ii, qui tam arcto natura vinculo iuncti sunt, iterum matrimonio copulentur.

3 Not. q̇ seruiles cognationes post manumissionem sunt impedimento nuptiis, si forte frater & soror, ... alii, de quibus in.l. Adoptiuus.§. Seruiles.ff.eod.manumissi sint, nam si non fuerint manumissi, non est dispetandum de hoc; quia aliud impedimentum est, q̇ inter seruos non contrahitur matrimonium d.l. Cum ancillis.C.de incest. nup. & hoc de iure ciuili: de iure aūt canonico magis impediuntur tam ante libertatem & sic dum sunt serui, q̄ post libertatem adeptam, quia de iu-

4 re canonico dispositū est, vt etiam inter seruos durāte seruitute sit matrimoniū. c. i. de coniug.seruo. quinimmo

5 mo etiam inuito domino contrahunt matrimoniū serui, quamuis post contractum non liberentur à seruitio domini, & honestum sit, q̇ cum consensu dominorum contrahant, ut habetur in d.c.i. ubi Hosti. & alii. Idem etiam olim fuisse & in Græcia & in Apulia ostendit locus Plauti in prologo Casinę.

In gl.i.in uerb.Seruiles Gl.exponit.i.dum durant serui: intellige.s. contractę, & quę durāte seruitute prouenerunt natis his cognatis in seruitute r nō ergo referas hanc expōnē ad īpedimentū, sed ad ortū cognationis.

In gl.in uerbo, Cognationes.Prima pars gl.clara est per tex in d.§.Seruiles dum uerò postea gl.quærit quomodo hoc esse possit, cū nulla sit cognatio inter eos §. Quo aūt.j.de cap. dimi.ubi per superuenientē seruitutem perit cognatio, gl.soluit, ut dixi ī positione casus, q̇ illud intelligitur in hæreditate & tutela, non aūt in iure sanguinis, & sic in effectibus causatis à iure ciuili, ut ibi dicit̄, hic aūt sumus in iure sanguinis, quod nullo iure ciuili tollit̄.l. Iura sanguinis.ff. de reg.iur. & per cōsequens etiā in prohibitione matrimonii ab eodem iure sanguinis prouenīēte. Ang. hic not. ex hac gl. q̇ iura sanguinis nō tollunt̄ pacto & renunciatione, q̇ non dixit gl. sed est tex. in. l. Ius aūt agnationis. vbi not. ff.de pact.sed benè, q̇ iura sanguinis per seruitutē, qua est iuris gētiū & ciuilis introductio, nō tollunt̄: Circa quod dic, q̇ coniunctio sanguinis non tollit̄ nec etiā pacto.d. l.Ius agnationis.ff.de pac.in l.Abdicatio.C.de pa.pote. quia cùm hæc sint naturalia, non tollunt̄ authoritate iuris ciuilis, tex.est in l.ij.ff.de vsus.ea.re.quæ vsu cōsu. Et hinc est, q̇ ista naturalis coniunctio sanguinis cadit in seruū, vt declarat Bart.in l. Hos accusare.§. Oibus. ff.de accu. sed effectus huius iuris præsertim introductus à iure ciuili vel gentiū benè tollit̄, quia tunc iura ista nō tollūt quod iuris naturalis est, sed quod ciuilis, vt declarat Bal.in l.j.§.Ius naturale. in si ff.de iusti. & iu.seq.Decius in l.Iura sanguinis.ff.de reg.iur.

Dum verò gl.quærit, nonne eo q̇ sunt serui, matrimonium inter eos impediatur d.l. Cū ancillis & s.co. tit.in prin.glo.respondet, q̇ durāte seruitute duplex est prohibitio, ea soluta remanet vna tm̄ naturalis.s.cōiunctionis, & benè dicit, quamuis hæc q.non sit in proposito, cùm iste tex loquatur tantū post manumissionem, quod tamen (vt dixi) verum est de iure ciuili, non de iure canonico, quod præfertur in matrimonijs, vt sæpius dictum est d.c.j.de coniu.seruo.

§. SVNT ET ALIAE.

1 *Allegare licet librum in genere, licet non allegetur l. uel titulus.*

2 Permit-

2 *Permittere.i.mandare.*
3 *Serui non contrahunt de iure ciuili matrimonium,de iure canonico secus.*
4 *Matrimonium contractum à seruo inuito domino non est dissoluendum.*
5 *Matrimonium de iure canonico inter seruos ualet etiã quò ad successionem & alia.*
6 *Gradus prohibiti in matrimonio contrahendo tam de iure ciuili,quàm canonico. (quomodo.*
7 *Adoptio ĩpedit matrimoniũ & de iure canonico, &*
8 *Affinitas qualiter matrimonium impediat.*
9 *Affines uxoris nostræ uitandi sunt in contrahendis matrimonijs,sicut proprii.*
10 *Affinitas superueniens non diuidit matrimonium,nec etiam præsumptum,sed solum sponsalia de futuro.*
11 *Sponsaliorum permissio habet tacitam cõditionem,rebus sic stantibus.*
12 *Tutor } nec eorum filii possunt contrahere matri-*
Curator } monium de iure ciuili cũ pupillis : sed hoc } est hodie de iure canonico sublatum.
13 *Senatores non poterant de iure ciuili contrahere matrimonium cum libertabus suis uel fœminis uilis conditionis:& an hodie sit uerum.*
14 *L.Iuliæ de maritandis ordinibus uerba.*
15 *L.Iulia & Papia crudelissimæ. (gentem.*
16 *Libertus potest ducere uxorem quacunq; dignitate ful*
17 *Præses } prouinciæ non possunt subditã ducere uxo-*
Officialis } rem,& qualiter olim & hodie procedat.
18 *Cognatio spiritualis impedit matrimonium.*
19 *Cognatio spiritualis quid sit,& unde oriatur.*
20 *Cognatio spiritualis an oriatur per catechismum.*
21 *Compater nõ fit aliqs ex detẽtione infantis ante aßũ.*
22 *Cognatio spiritualis inter quas personas impediat.*
23 *Baptismus in casu necessitatis potest conferri per laicũ, & per patrem etiam.*
24 *Cognatio spiritualis non transit gradum filiorum.*
25 *Publica honestas impedit matrimonium.*
26 *Clericus non potest contrahere matrimonium.*
27 *Sacri ordines sunt nouem*
28 *Sacer ordo quando impediat matrimonium.*
29 *Moniales & } non possunt cõtrahere matrimoniũ,*
Monachi } etiam ꝙ non sint in sacris ordinib.: cõ } stituti,& quo modo.
30 *Votum solenne impedit matrimoniũ contrahendũ,et dirimit iam contractum.*
31 *Votum non solenne impedit contrahendum,non tamẽ dirimit iam consummatum.*
32 *Votũ solenne quod dicatur, & quod non solenne.*
33 *Votum quando solennizetur per susceptionẽ habitus.*
34 *Raptor de iure ciuili raptæ nubere non potest,secus de iure canonico.*

PRæsens.§.nõ diuiditur,quia vnicum habet contextum. Summarium non exigitur, quia remittit se quò ad alios casus & personas ad libros.ff.nec casus figuratio,cùm hic nihil decidatur.

1 Not.primò,ꝙ licet allegare librũ in genere, licet nõ alleget lex vel titulus,ita colligit Christo.hic,& minus bene iudicio meo,quia aliud est decisionẽ alicuius casus recitare,& ad talẽ decisionẽ probandã deducere librum,& tunc haberet locum notatum aliud est in genere dicere,quòd ex uariis casibus & rationibus prohibentur etiam aliæ personæ contrahere nuptias, quę in libris.ff.enumeratę sunt.Siquis enim diceret, prohibitiones nuptiarum enumeratæ sunt plurimę in ff.vel saltem in titulo de ritu nupt.forsan nõ erraret allegando, vt olim iurecõsulti faciebant, qui non allegabant nisi librum, vt facit Pomp.in l.Rerum mixtura.ff.de vsuca. dum allegat Labeonem in libris Epistolarum, & alibi sępe.Verba autem illa,quæ solent allegari in l.fi.ff.de postulan.non sunt in ueteribus codicibus, nec in Pandectis Florentinis,dũ remittit se ad seq. titulum : melius allegaretur tex.in l.Pronunciatio. §. Seruientium. ff.de verb.sign.dum remittit se ad scripta sua Paulus in titulo de fur.in quo erat gl.ibi in uerbo, De furtis.quæ putat,quòd referat se ad l.j.§.fi. ff. de publica. nam illa. Lest Vlpia.& in d.§. Seruientiũ.allegat seipsum Paulus in titulo de furtis.Vos vno verbo dicatis, ꝙ olim solebant allegari tituli tantum librorum, vt patet in d.l.Rerũ mixtura.& in infinitis alijs.ll.hodie verò necesse est allegare locũ.s.legem & §.quia ita inualuit cõsuetudo. Quòd olim ita allegaretur, constat ex tex. nostro,& j. de pub.iud.in fi.& in §.Rursus.j. de actio. in fi. De hoc tamen vide, quæ ponit hic Christo. & Anto. de Bu. & Imo.in cle.ij.de præben.Abb in c.Vestra de cohabi.clerì.& mu. Docto.in l.Rogasti. §. Si tibi. ff.si cer. peta.in gloss.j.in fine.

2 Secundò not.ꝙ verbũ(permisimus) ponitur hic pro mandauimus,vt ponitur etiã in l.j.C.de no.C.compo. §.Quibus.quamuis uera eius significatio alia sit.

In glo.Enumerari.Glo.enumerat.xiiii.causas,ex quibus insurgit prohibitio,nos breuius , quam fieri poterit,attingemus.

3 Prima prohibitio est in seruis, de qua dictũ est.s.eo. tit.in prin.in gl.in verb.Ciues Romani. nam de iure ciuili non erat matrimonium inter eos,sed contubernium: l.Cum ancillis.ff.de incest.nup.quod tñ de iure canonico est immutatum,quia cum in Christo Iesu neq; liber neq; seruus sit à sacramentis ecclesiæ remouendus,ita nec inter seruos debent matrimonia vllatenus prohiberi,ut dicit tex.in c.i.de coniug.seruo. & si cõtradicentibus dominis & inuitis contracta fuerint, nulla ratione sunt propter hoc dissoluenda,debita tamen & cõsueta 4 seruitia non debent minus propriis dominis exhiberi: & quia alias quidam uoluerunt, ꝙ hoc sit correctũ quò ad sacramentum matrimonii & ordines, sed nõ quò ad successionem.Dicatis cõtrariũ,ꝙ quò ad omnia hodie dispositũ est ex iure canonico,ꝙ ualeat matrimonium, ut declarat Prepo.in d.c.i.de coniug.seruo.

5 Secũda prohibitio est ætatis defectus:fœmina enim minor.xii.masculus minor.xiiii.non contrahunt matrimonium de iure ciuili.s.eo.tit.in prin. ubi dixi in gl.in uerb.Viripotentes.in fi.nam de iure canonico (ut dixi) inspicitur potentia coeundi,non ętas.

6 Tertium impedimentũ est sanguinis,quod(ut dicit glo.)diuiditur in ascendentes, descendentes,& collaterales.Inter ascẽdentes enim prohibet in infinitũ inter collaterales ęquales prohibetur usq;ad quartũ gradũ exclusiuè,in collateralibus inęqualibus propter reuerẽtiam prohibetur etiã ulterius,ut dixi in §.Fratris.s.eo. hodie uerò de iure canonico , quod attendendum ẽ,in collateralibus prohibitio est usq; ad quartũ gradũ sm ius canonicũ.c.Non debet.de consan.& affini.

7 Quartũ impedimentũ est ipsa adoptio.s.eo.§.Ergo. & §.Inter eas.quod impedimentum adhuc de iure canonico durat,non quia quò ad matrimoniũ lex ciuilis possit inducere prohibitionem uel permissionem matrimonii,sed quia ius canonicũ approbat, ut declarat Abb.in rub.de cogn.leg.erit ergo perpetua prohibitio inter adoptantem & adoptatum, & inter adoptatum

& uxorem adoptantis:inter alios verò erit prohibitio
temporalis durante adoptione,vt dicitur in c.j.de co-
gna.lega.& hoc etiam impedimentum impedit matri-
monium contrahi,& dirimit iam contractum.

8 Quintum impedimentum est ratione affinitatis præ
sentis vel preteritæ,nō aūt futuræ, ut dicit gl. quæ hoc
nō probat,nec probare pōt,vt infra dicet. Circa quod
impedimentū dicas,ꝙ rōne affinitatis est ꝑpetua probi
9 bitio inter ascēdētes & descendentes : cū.n.debeamus
abstinere à cōsanguineis vxoris, sicut à proprijs. c.j.de
consan.& affi.c.De propinquis.c.Aequaliter. xxxv.q.iij.
debet extēdi prohibitio inter affines, sicut extēditur in
infinitum inter consanguineos,cū maximè habeantur
loco parentum. §. Affinitatis. ī. eod. l.Non facilè. ff.de
gradi.in fina.& ita tenent Cano. vt declarat Prępo. in
arbo.consan.& affini.

Dum verò glo.dicit de futura affinitate, ꝙ matrimo
nium prohibet & impeditur, dicatis, ꝙ hoc est falsum,
10 quia affinitas superueniens non dissoluit matrimoniū.
c.pen.de eo qui cogno.cōsangui.vxo.suæ.quinimò nec
dissoluit matrimoniū præsumptū.c.fi.eo.ti.solùm enim
dissoluit sponsalia de futuro rō est,quia promissio spon
11 saliorum habet tacitā conditionem rebus sic stātibus.
c.Literas.vbi Abb.& Præpo.de desponsa. impub.

Et quia gl.hic,dum allegat:§.Si vxor.videtur confun
dere impedimentum affinitatis & publicæ honestatis,
aduertendū est,quia aliqñ est impedimentum publicæ
honestatis solum,veluti ex sponsalibus nō secuta copu
la,qñq; affinitas sola sine publica honestate, veluti si rē
habeo cum ea,quę non est sponsa, interdū oritur affini
tas & publica honestas simul,veluti, si rem habeo cum
spōsa:& spōsalibus enim est orta publica honestas, &
ex copula oritur affinitas,vt.ī.declaratū fuit.Hoc tñ no
lo uos ignorare,affinitatē afferre perpetuū impedimen
tum,quod durat etiam mortua ea persona,qua median
te contrahitur.c.Fraternitatis.xxxv.q.x.

Sextum impedimētum est matrimonium: qui enim
habet vxorem, aliam ducere non pōt, & sic matrimo
niū contrahere non potest.§.Affinitatis.& §. Socrū.vbi
diximus.ī.eo.tit.& q̄uis Doct.transeant, tñ mibi vide-
tur,ꝙ non esset connumerandū inter impedimenta ma
trimonii,quia qñ solet dubitari de aliquo impedimen
to,debet præsupponi termini habiles.c.i.de æta. & qua
lita.l.Si quęramus.ff.de testa.cum vulga.

12 Septimum impedimentum est propter senatuscōsul
tum prohibens contrahi matrimonium inter tutorē &
curatorē & eorū filios cum pupillis uel adultis,qui sub
tutela vel cura sunt,vt.C.de interdi.matri.inter pupillā
& tutorem.l.i.l.Senatusconsultō.ff. de ritu nup. l. Tutor
vel curator eo.tit.ratio aūt huius senatusconsulti poni
tur in l.Libertum.§.Senatusconsulti. ff. de ritu nup. ne
pupillæ in re familiari circūscribantur ab iis, qui rōnes
eius gestę tutelę reddere compelluntur:& de iure ciui
li ex dictā rōne scripta in lege sit extēsio, ut prohibitio
senatusconsulti comprehendat etiā hæredē tutoris uel
curatoris,nō tñ prohibet filiā suā tutor uel curator col
locare in matrimonium ipsi pupillo uel adulto.l.Cura-
torē.C.de interdi.matri.inter pupillā & tutorē.in l.Li-
bertum.§.fin.ff.de ritu nupt. Huius autem dispensatio-
nis alia rō est,quā adduximus.ī.in prin.huius tit. dū egi
mus quare in filia furiosi dispensatū fuerat,& nō in ma
sculo,ne.s.dilatis nuptiis aliquid in dedecus familiæ &
generis admitteretur,quā rōnem assignat Cy.in d.l.Cu
ratorem.& ibi Petr.de Bellaperti.Sed hoc impedimen-
tum sublatum est hodie per rōnem.c. fi. de secun. nup.
videlicet,ꝙ in matrimonijs seculares leges non dedi
gnantur sacros canones imitari,ita dicit ibi Ioan.And,
& Abb.in princ.& ibi Prępo.in iii.not.

13 Octauum impedimentū est per legem Iuliam & Pa-
piam.s.inter senatores uel filios senatorum & eorum li
bertas uel alias uilis cōditionis fœminas.l. Lege Papia.
ff.de ritu nuptia.l.fi.C.de nup.& melius fuisset allegata
14 l.Lege.ff.de ritu nup.vbi ponunt verba ad literā illius
l.Iulię.hoc,nisi filia senatoris corpore quæstū fecisset,
uel artem ludicram exerceret, non enim exhibendus est
aut seruandus honor ei,quæ se in tam graue scelus de-
duxit.l.Senatoris.ff.de rit.nup.Dicit tñ gl. ꝙ hoc capitu
lum est hodie correctum §.Si quis autem.in Authe.ut
lib.de cete. Si enim dotalia conficiantur instrumenta,
concessit Imperator cōtra l.Iuliā & Papiā, ꝙ etia sena-
tor libertā in uxorem accipere possit: correxit enim l.Iu
liam in pluribus.d.l.Iuliam & Papiam, quā crudelissi-
15 mam appellat in d.l.fi.C.de nup.dū uolebat marito fa-
cto senatore,qui libertā habebat uxorem,dirimi matri-
moniū:disponit enim optima rōne non esse separandū
& dirimēdum authore Deo,qui dixit,Quos Deus con-
iunxit,homo non separet,& ne dignitas uiri luctū affe
rat uxori socię diuinæ & humanæ domus.Poterat autē
olim senator ducere libertinā,si ei ex Imperatoris in-
dulgentia hoc concessum esset:nam tūc iusta vxor fit.l.
Si Senatori.ff.de ritu nupt.& quāuis si senator liberti-
nā uxorē ducebat,non esset eius iusta uxor, tñ si ita ma
nente cū d.senatore libertina senator senatu motus es-
set,ea vxor iusta efficiebat,& matrimoniū recōualesce
bat.l.Si quis in senatorio.de ritu nupt. quod in filio se-
natoris,qui post nuptias cùm liberta contractas,per fi-
liū senatu motus erat,locū nō habebat:casus enim hic
inutiliter ɔtractas nuptias nō cōualidat, quia q̄sita di-
gnitas liberis propter crimen patris non est auferenda
l.Filiam.ff.de sena.& sicut hodie est immutatū, ut cōfe
ctis instrumentis dotalibus senator possit libertinā du
16 cere in vxorem.d.§.Siquis aūt.in Auth.ut lib.de cete.
ita etiam est hodie pari rōne cōcessum,ut libertus pos-
sit ducere uxorem mulierem quacunq; dignitate fulgē
tem sm gl. in d. §. Si quis autem.& seq. hic Ange.Ias.&
alii.Sed etiam hæc prohibitio sublata est de iure cano-
nico per regulam d.c.fi.de secun.nup.ubi Io. Ānd. Abb.
& Præposi.in specie dicunt hodie uniuersam. l.Iulię &
Papię dispositionem esse sublatam.

17 Nonum impedimentum est,ut Pręses prouinciæ uel
alius officium quodlibet administrans non possit duce
re uxorem oriundam in ea prouincia, uel in ea domici
lium habentem,neq; eorū filij masculi.l.Qui in prouin
cia.ff.de ritu nup.fœminæ uerò sic. l.Si quis officium in
fi.ff.de ritu nup.quod principes statuerint, ne.s.sit in po
testate huiusmodi officia gerentium uim afferre subdi-
tis diuitibus occasione dictarū nuptiarū.d.l.Siquis of-
ficium.& l.i.C.si quacū.prædi.pote.in filiabus autē di-
spensauit rōne.ī.allegata,dū de filia Senatoris egimus,
ut considerat Roma.in l.Si uerò.§.De uiro.in viij. limi-
tatione.ff.solu.ma.Alcia.lib.i.de uer. fig.Gasp. Valla in
rep.l.Imperium.ff.de iur.om.iud.colum.lx.uersic.Vltra
illam doctri.Bar.& fuit consideratio Cy.in l.uni.C.si re
ctor.prouin.col.ii.uersic.Tertiū quare est.Quòd si depo
sito officio mulier perseueraret in hoc proposito.s.il-
lius matrimonii,tunc matrimonium quasi ex noua quæ
dam uoluntate recōualescit.l.Et si cōtra.C.de nup.ubi
Imperator hoc determinat ex responso Pauli iuriscon-
sulti,quod hodie reperitur in l.Eos.ff de ritu nup.

Limitabat hoc olim,si quia in propria prouinciā, &
unde erat oriundus,militaret,& iurisdictionē gereret,
nam tunc in eadem prouincia potest contrahere ma-
trimoniū.d.l.Eos.in pri.sed,ut dicit hic Christo. hæc li-
mitatio non habet rationem:nam si ideo interdicit ma
trimonium,ne possint huiusmodi iudices uim afferre
subditis,eadē ratio militat,quando etiā in sua prouin
cia esset officialis,sicut si in aliena:sed quia hoc est ex-
pressum in d.l.Eos.assentiēdū est decisioni iurecōsulti,

qui

qui potuit moueri hac rõne,ne in patria sua interdice-
retur alicui matrimonium:quã rationem videtur sen-
sisse Sali.in d.l.Si quis officium.ff.de ritu nup.

Sed hoc etiam sublatum est de iure canonico, ut di-
cit Abb. in d. c. fi de secu0. nupt. in princ. vbi Prępo.
not.post eum.

18 Decimum impedimentum est cognatio spiritualis,
quod etiã ciuili lege comprobatũ est d.l.Si quis alum-
nã.in fi.C.de nup.sed latius habet in c.j.& ij. de cogna.
19 spiri.sed quia Doct.hic satis cõfusè tractãt hoc impedi
mentum,dicatis in primis,ꝙ cognatio spiritualis est at
tinẽtia proueniens ex ordinis sacri datioone, vel ad id sa
cramentũ detentione,ſm glo.in c.i.de cogna. spiri. lib.
vi.in verbo,Spiritualem.Vel dic ſm Præpo.ꝙ est vincu-
lum surgens ex eo,ꝙ aliquis aliquẽ baptizat, vel ꝙ de
baptismo vel confirmatione suscipit,impediẽs vel diri-
mẽs matrimonium inter personas,inter quas vel earũ
alteram ortum est.Oritur aũt pricipaliter hoc impedi
mentum per baptismum:sed oritur etiam per cõfirma-
tionẽ.c.fi.de cogna.spiri.lib.vj.& est rõ ſm glo.ibi,quia
per baptismum quis renascitur,& per confirmationem
in fronte cõfirmatur in illa natiuitate, quod non est in
20 alijs sacramentis.An aũt contrahatur & oriatur per ca
techismum,dic ſm Abb.& Prępo.ubi supra,ꝙ catechis
mus ẽ illa exhortatio vel instructio,quę fit ante baptis-
mum,& hodie propriè est ille actus, qui fit ante portã
per sacerdotẽ,anteq̃ puer admittatur ad ecclesiam: &
21 ideo dicit errare eos,qui credunt se cõpatres ex deten
tione infantis ante ostium,quia illa detentio nõ est suf
ficiens ad dirimendũ matrimonium etiam postea con-
tractum.Et,ut melius tem oẽm teneas,dic,ꝙ olim.d.spi
ritualis cognatio oriebat ex quolibet ex septẽ sacramẽ
tis ecclesię.c.Peruenit.in fi.xxx.q.j. hodie verò orit tñ
ex vno ex tribus catechismo,baptismo aut ꝯfirmatio-
ne,sed in hoc differunt,quia catechismus contrahẽdũ
matrimonium impedit.c.pe.in fi.de cogna.spi.lib.vj.ba
ptismus verò & confirmatio, etiam iam contractum
dissoluunt.c.fi.eo.tit.

22 Inter quos aũt oriatur hoc impedimẽtum, Anto. de
But.enumerat.xx.personas,inter quas oritur hoc impe
dimentũ in c.Martinus.de cogna.spiri.tñ, vt dicit.Abb.
& Præpo. qui cognoscit quinque; casus, cognoscet re
liquos nã quinq; prohibẽtur ex persona leuãtis in ba-
ptismo,quinq; ex persona baptizantis, quinq; ex perso
na confirmantis,alię quinq; ex persona leuantis & con
firmantis.si ergo secundum Abb.cognoueris quinq, ex
pdictis,habebis alios casus notos, q̃ sunt oĩno similes.

Primò enim cõtrahitur hæc cognatio inter leuantẽ
& baptizatum,& hic casus nõ habet dubitationẽ, quia
leuãs & leuatus nunq̃ possunt cõiungi:Est enim pater-
nitas spiritualis.c.j.cum seq.de cogna. spiri.

Secundò contrahitur inter leuantem & parentes,
idest matrem & patrem baptizati: nam & hi coniungi
prohibentur.

Tertiò inter baptizatum & filios leuantis: contrahi-
tur enim quędam fraternitas inter eos, cùm habeant
communem patrem,spiritualem leuatus,naturalẽ ve-
rò eius leuantis filij.

Quartò inter baptizatum & vxorẽ leuãtis iã cogni-
tam à dicto leuante.i.cum qua leuans iam matrimoniũ
consummauerat:& rõ est,quia cùm uir & vxor per co
pulam efficiãtur una caro & vnum corpus,& ob id idẽ
debeat esse animus.xxxi.q.ii.c.De neptis.per talẽ com-
munionem communicat coniunx alteri coniugi hunc
actum spiritualẽ compaternitatis.c.Martinus. ubi not.
Doct.Cano.de cogna.spiritua.

Quintò inter parẽtes baptizati.i.patrem & matrem
baptizati & uxorem leuãtis prius ab eo cognitã,& cum
qua prius matrimonium fuerat consummatum. d.Mar
tinus.de cogna.spiri.& ibi Abb.in fi.

Cognitis igitur his quinq, modis, cognoscũtur etiã
& oẽs viginti quia idem debet dici de baptizato & ba-
ptizante,de confirmato & confirmãte, de cõfirmato &
leuante in confirmatione. Prosequendo enim singulos
prædictos casus in singulis ex his membris habetis per
fectam notitiam oium casuum, in quibus contrahitur
hęc cognatio spiritualis cuius vis est vt impediat matri
monium contrahẽdum,& dirimat iam contractum, vt
in prædictis casibus,& habetur in c.i.& in c.iij.eo.ti.de
cogna.spiri. Alia est cognatio spiritualis,quę impẽdit
matrimonium contrahẽdũ,sed non dirimit iam contra
ctum,vt ea quę contrahitur per catechismũ, ſm quod
superius declaraui.c.per catechismum. de cogna. spiri-
tua.lib.vj.Parit etiã quoq; aliũ effectũ hæc cognatio spi
ritualis,vt.s.teneat præstare alimenta in subsidiũ,vt sub
dubio forte decidit Bal.i auth.Nisi rogati. col. pen.ver-
sic.Sed tũc ego q̃ro.C.ad Treb.non possit sine venia in
ius vocari,vt tradit Alcia. post alios in l. j. C. de in ius
voc.item & parit suspitionẽ in dicẽdo testimonio, Bal.
in l.Patentes.col.fi.versi.Quæro igitur. C.de testi.

Ad vnum etiã in hac materia volo vos aduertere, ꝙ
hæc cognatio spiritualis impeditiua matrimonii orit,
23 etiã si laicus in casu necessitatis baptizet puerũ, quod
fieri potest,ſm Ioan.And.& Vin.in c.fi. de cogna. spiri.
quinimmo pater ipse in casu necessitatis potest bapti-
zare,vt dicit Hostien.in summa de baptismo.§. Quis sit
effectus.versi.fi.tradit Præpo.in c.Tua nos.de cogna.spi
rit.cum si.Sed an tunc oriatur cognatio spiritualis, &
quo modo,non est pręsentis speculationis.Solet etiam
disputari,an contrahatur,si baptizetur puer,qui emisit
tantũ caput ex vtero materno,& dicunt, ꝙ sic quia tũc
potest baptizari,secus si emisisset aliud membrum, vt
tradit Præpo. in d. c. Tua nos in fi. post sanctum Tho-
mam de Aquino.

24 Vltimò vnum not.est in hac materia,ꝙ cognatio spi
ritualis non excedit filios,& non porrigitur ad nepotes
& alios ulteriores,& ideo possum contrahere cum filia
filiæ meę spiritualis,licet non possim cum filia,ut dicit
Abb.in c.Martinus de cogna.spiri.post Ioã.And.in rub.
de cogna.spiritua.vbi Præposi.in vi.q.Item non porri-
gitur ad filios adoptiuos,gl.i summa.xxx.q.i.itẽ neq, ad
sponsam.c.Si quis.cum glo.xxx. q. iiij. neq; ad nouer-
cam eius,qui baptizatur, glo. in vers. Cognitam. in c.j.
de cogna.spiritua.

25 Vndecimũ impedimẽtum est ratione publicæ hone-
statis.§.Si vxor.s.eo.l.Si qua.ff. de ritu nupt. Et quia de
hoc impedimento latissimè dictum fuit in d.§.Si vxor.
ideo ad ibi dicta me remitto.

Duodecimũ impedimentũ est ratione ordinis anne-
26 xi,vt.s.non liceat matrimonium contrahere cum cleri
cis in sacris ordinib⁹ constitutis.§.Neq; aũt.in Authen.
qũo opor. epi. coll. i.& in d. §.Si quis.in Auth.de sanct.
epi.coll.ix.q̃uis.§.Neq; aũt.potius probet contrarium:
sed in hoc non sunt attendendæ leges ciuiles, quæ.s.lo
quuntur de personis clericorum, vt alibi oportunius
dicemus.Nũc prosequẽdo propositum nostrum aduer
27 tatis primò,ꝙ sacri ordines sunt nouẽ,quos enumerat
gl.in salutatione & rubrica sexti Decretal.in uerbo,Epi
scopus.Appellãtur aũt sacri ordines quinq; ex eis largo
modo,sed ꝓpriè loquẽdo sacri ordines sunt quatuor,
Ẽpatus,Presbyteratus,Diaconatus, & Subdiaconatus,
ſm gl.xxxii.distin.in summa: nã hodie Subdiaconatus
est factus sacer ordo.c.Miramur.de ser.non ordi.q̃uis in
primitiua ecclesia esset de inferiorib⁹ ordinibus. c.Nul
lus in Episcopũ.lx.dist. quod à constitutione Gregorii
& Vrbani inductũ fuit,ut di in d.c.Miramur. & de his
intelligendum est,quando dicitur, ꝙ ordines sacri im-
pediunt matrimonium.

Secundò aduertatis, ꝙ tẽpore primitiuæ ecclesię fm
patrum instituta & apostolorum, etiam constituti in sa
cris poterant habere vxores. c. Quoniã. c. Aliter. xxxi. di
stin. quinimmo, cũ in Nicena synodo antiqui illi patres
vellent prohibere hoc, sanctus Panutius bonis rõnibus
impediuit. c. Nicena. xxxj. distinc. Debebãt tñ clerici eo
die, quo celebrabant, abstinere à propria vxore, vt. d. c.
Aliter. Sed postea in hac nostra occidentali ecclesia fa-
cta est ab ecclesia prohibitio, vt constituti in sacris de-
beret continere, & non ducere uxores. c. si. xxxi. distinc.
quam prohibitionem ingentẽ peperisse animarum rui
nam attestatur Cardin. in rubri. qui cleri. uel uouen. in
qua etiam sententia erat doctissimus suo tempore Pe-
trus Accolius Cardinalis Ancone, quod oĩno puto cor
recturum concilium, siquod unquam fauente Deo cõ-
gregabitur, sed quousq, aliter sancitũ non sit, obseruan
28 da est prohibitio ecclesiæ, quę nũc optima rõne funda-
ta fuit. Dicatis ergo, ꝙ in hac nostra ecclesia clerici in
sacris constituti non pñt contrahere matrimonium, &
si contrahũt, non valet. c. i. qui cler. uel vou. immo eam
abnuere tenẽtur. c. ij. eo. tit. si tñ matrimoniũ ꝓcessisset
ordinem sacrũ, ordo nõ dirimit matrimonium: si vero
loquimur in alijs illis ordinibus sacris largè, & hi non
prohibẽtur vxores accipere. c. Lectores. xxxij. distinc. &
ita tenẽdum est, quia ita est communis resolutio Doct.
in d. rub. qui cler. uel vouen.

29 Decimumtertium impedimẽtum est in monialibus
& monachis: nam licet nõ sint in sacris ordinibus con-
stituti, tñ non possunt contrahere matrimoniũ. sed glo.
allegat duo iura, quorum tex. in §. Per occasionem. in
Authen. de nuptijs. loquitur de impedimẽto prouenié-
te ex eo ꝙ quis non potest coire cũ uxore, & circa hoc
impedimentũ declara, ꝙ aut loquimur ante factã pro-
fessionem, aut postea: si post factam professionem, siue
pręcesserit assumptionem habitus uotum, siue nõ, quia
in professione fit votum solenne, impedit matrimoniũ
contrahendum, & dirimit iam contractum. c. Memini-
mus. qui cler. uel uouen. Et, vt ꝑfectè intelligatis, necesse
est, ꝙ sciatis, ꝙ quò ad impediẽdum matrimonium val-
de differunt votum solenne & nõ solenne: nam solẽne
30 (vt dixi) impedit matrimonium cõtrahendum, & diri-
mit postea contractum & consummatũ votum aũt nõ
31 solẽne impedit tm̃ contrahẽdum, sed si contractum sit
& consummatũ, nõ dirimitur, quia multa impediũtur
contrahenda & facienda, quę facta tenent. l. Patre furio
so. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. ita est tex. in c. Rur-
32 sus. eo. tit. qui cler. uel uouen. Est aũt uotum solẽne, qñ
quis vouit ingredi religionem, & postea suscipit habi-
tum. Duo enim hæc copulatiuè requiruntur, videlicet,
ꝙ quis noueat, & ꝙ suscipiat habitũ, vt sit uotum solen
ne: si enim tm̃ simpliciter uoueret sine assumptione ha
bitus, aut habitum assumeret sine uoto, non diceretur
uotum solẽne. c. Cõsuluit. c. Rursus. qui cler. uel uouẽ.
benè uerum est, ꝙ si portasset habitum per annũm, ubi
non sunt distincti habitus eorum, qui professi sunt &
nouitiorum præsumitur tacita professio, & solẽnizatur
uotum, ut uoluit gl. in d. c. Meminimus. qui cler. uel uo
uen. uotum aũt non solenne est, quoties uotum nõdũ
subsecuta est susceptio habitus. Hoc declarato, debetis
scire, ꝙ q̃uis hæc uera sint quò ad ecclesiã & sacros ca
nones, tũ quò ad Deũ, & obligationẽ quæ contrahitur
cum Deo, non est differentia inter uotum solẽne & sim
plex. d. c. Rursus. c. Magnę. de uoto. & ita est efficax obli
gatio, quæ oritur ex simplici, sicut illa, quæ oritur ex so
lenni: nam utrunq; comprehensum est in ꝓcepto illo,
Vouete & reddite, & ita est ꝑpetua obligatio, uoti sim
plicis, sicut solennis, quia utrũq; nullo tempore circun
ducitur aut tollitur: & ita peccat qui contrauenit uoto
simplici, sicut qui contrauenit voto solenni: verum est,
ꝙ qui transgressor est voti solennis, cõtrauenit Deo &
ecclesię, qui uerò cõtrafacit voto simplici, soli Deo con
trafacit, & ideo magis punitur trãsgressor uoti solẽnis
c. Si vir. 27. distin. c. De uiduis. xxvij. q. j. Est ergo quò ad
ecclesiam hæc differentia (ut dixi) ꝙ votum solenne im
pedit matrimonium contrahendum, & dirimit iam
contractum, simplex uerò impedit tantùm contrahen-
dum, ut dictum est.

33 Vnũ tñ uolo uos notare, uidelicet, ꝙ q̃uis per assum
ptionem habitus solennizetur uotum simplex prius fa-
ctum, tñ non solẽnizatur per susceptionem habitus no
uitiorum infra annũ probationis, quia durãte illo tem-
pore nõ uidentur profiteri. c. Statuimus. c. Ad apostoli
cam. de regulã. clemẽ. Eos. eo. tit. & cum nulla professio
interueniat nec tacita nec expressa, non potest dici, ꝙ
solẽnizetur uotũ. c. j. de uoto. lib. vj. & ita teneatis, quic
quid voluerint Inno. & Card. in d. c. Meminimus. & Ho
sti. in c. Cõsuluit eo. tit. Erit ergo matrimoniũ potẽtius
uoto simplici, quia matrimoniũ destruit votũ simplex:
erit tamen debilius uoto solẽni, quia ab eo dirimitur
etiam contractum & consummatum, vt dictum est.

34 Decimumquartum impedimẽtum est de iure ciuili
in raptore mulieris, qui raptæ nubere non potest. l. i. C.
de raptu virg. in Auth. de rap. mulier. quæ rap. nub. coll.
ix. & hoc ẽ clarũ de iure ciuili, sed de iure canonico se-
cus est: concessa est. n. facultas eis cõtrahendi matrimo-
niũ, si quod prius displicuit postea placeat, & si raptus
transeat in consensum & sic ꝙ mulier cõsentiat, siue ex
pressè siue tacitè, ita est tex. expressus. in c. fi. de rapto.
vbi Abb. declarat.

Est & decimumquintum impedimẽtum illud, quod
continet in d. §. Per occasionem. in Auth. de nup. videli
cet, quãdo uir non potest præstare ea quæ, uiris à natu
ra tributa sunt, ut. s. coire possint.

Alia impedimẽta ꝓsequit hic Ang. & Henri. Boyc. la
tius in c. Literę. de frigi. & malefi. nõ prosequor ulteri⁹,
ne extra glo. euagemur, præsertim cum pauca addẽda
essent, & materia magis canonistalis, q̃ legalis sit.

§. SI ADVERSVS.

1 *Nomine etiam carere debent, quæ carent effectu.*
2 *Sporades insulæ unde dictæ.*
3 *Spurij unde dicantur.*
4 *Matrimonium contractum contra pręcepta legum nõ solùm caret effectu, sed nomine matrimonij.*
5 *Dispositio loquens de aliquo (puta) matrimonio, sentẽtia, & huiusmodi, intelligitur de ualido.*
6 *Sententia nulla non est sententia.*
7 *Laudum nullum non dicitur laudum.*
8 *Vnio nulla non est unio.*
9 *Collatio nulla non est collatio.*
10 *Statutum loquens de mandato intelligitur de ualido.*
11 *Actus nullus non dicitur actus.*
12 *Testamentum nullum dicitur abusiuè testamentum.*
13 *Exhæredatio nulla non est exhæredatio.*
14 *Res iudicata non dicitur, nec transacta, nec finita, si nõ ritè sit processum.*
15 *Pacta nouissima derogant prioribus, si ualida sint.*
16 *Filij nati ex illegitimo coitu nõ sunt ĩ potestate parẽtũ*
17 *Filij nati ex coitu. à l. reprobato similes sunt uulgò quæsitis.*
18 *Filij nati ex damnato coitu non dicuntur habere patrem, quod declara, ut ibi.*
19 *Intelliguntur est uerbum denotans fictionem.*
20 *Incertum dicitur illud, quod à l. non cognoscitur. Et ꝙ*

per

per rerum naturam sit certum.

21 *Et, dictio stat quandoq; implicatiuè.*

22 *Coitus ponitur aliquãdo pro coniũctione matrimonij de facto facta, cùm propriè sit actus coeundi.*

23 *Filij legitimi sunt, quãuis matrimoniũ, ex quo nati sunt sit illicitum, si saltẽ unus ex parentibus nesciebat impedimentum, & erat in bona fide.*

24 *Dos non potest esse, ubi non est matrimonium.*

25 *Matrimonium potest esse sine dote.*

26 *Iuramentũ de accipiẽda aliqua in uxorem intelligitur accedente dote iuxta cõditionẽ & statum mulieris.*

27 *Dos est quid connexum matrimonio.*

28 *Dotis nomen durat matrimonio soluto.*

29 *Actio dotis esse non potest, ubi dos non est.*

30 *Non entis nullæ sunt partes.*

31 *Datum ex causa dotis, ubi matrimonium est cõtra leges, an repetatur saltem conditione sine causa.*

32 *Præsumitur quilibet cognoscere suos coniunctos.*

33 *Pœnitentia in delictis imperfectis facit cessare omnem pœnam.*

34 *Pœnitentia quãdo reducit rem ad pristinum statum, cessat omnis pœna.*

35 *Nuptias prohibitas contrahentes an omnes incidant pœnas, de quibus in Authenti. de incest. nup. & in l. Qui contra C. eo.*

36 *Tex. in §. i. Auth. de incestis nupt. declaratur. Auth. Incestas. C. de incestis nupt. an habeat locum in nuptijs incestis de iure canonico.*

37 *Nuptias incestuosas contrahentes sunt infames & excõmunicati, & ita approbantes & auxilium præstantes, quod declaratur ibi.*

Diuiditur in tres partes, in prima ponitur dictum. s. quid sequatur respectu matrimonii ex nuptiis contractis contra ll. in secunda quid respectu filiorum, in tertia quid quò ad alias pœnas, secunda ibi, Itaq. tertia ibi, Qui autem.

Nomine & effectu matrimonii carent qui contra ll. coeunt nec dotes repetũt, & alias ll. pœnas incurrunt hoc dicit.

Casus non est figurãdus nisi literaliter, nam suprà dictum erat in titulo præced. quòd ii filii in potestate parentum erant, qui ex nuptiis iustis procreati fuissent: declarauit præterea in hoc titulo hucusq; quæ erãt impedimenta iustarũ nuptiarũ: regula enim erat affirmatiua, vnde tñ prohibitiones & impedimenta erant perdiscẽda, vt diximus in prin. Declaratis igitur d. prohibitionibus & impedimentis, meritò infert, quòd qui in casibus prohibitis contrahunt, non contrahunt iustas nuptias, quia nõ coeunt sm præcepta legum, quæ volunt in his casibus matrimonium contrahi non posse: quo fit, vt cùm iuris
1 effectu careant hæc matrimonia, debeant carere etiam nomine imposito à iure l. Nõ putauit §. Non quæuis. ff. de bo. poss. sm tab. l. iiii §. Condẽnatum. ff. de re iudi. cũ si. Et ex hoc etiam infertur, quòd cũ iustæ nuptiæ non sint, non possint etiam esse filii in potestate, qui sunt ii tñ, qui ex iustis nuptiis nascũtur: quia hi filii, cùm à natura tñ cognoscantur, pares sunt vulgò cõceptis, quia sicut illi patrem demonstrare non possunt quia eum incertum habent, ita hi patrem demonstrare non possunt, quia eum habent, quem habere non licet, & quem demonstrare in patrem iura non permittunt. Et hinc etiã est, quòd dissoluto hoc matrimonio ita de facto & contra ll. contracto, non datur dotis repetitio, nec exactio donationi, subiacentq́; contrahentes pœnis, de quibus dicemus in glos. fin.

In tex. ibi, Sed tales sunt &c. Corruptus est hic locus, legendumq́; est, vt in suis Prætermissis aduertit Alcia. & satis constat ex Institutionibus Theophili hic, Vnde solent filii spurii appellari, vel græca voce σποράδην, quasi sparsim, vulgo & passim concepti Vnde & Sporades
2 insulæ dictæ sunt, quæ circa Cretam in mari Carpathio sunt, sic dictæ eò, quòd in mari sparsæ sint. Nothus enim non vulgò conceptum simpliciter significat, sed minus legitimum. Quoties enim filium ex nõ legitimo matrimonio natum dicere nolebant, ex quocũq; coitu editus esset, nothum appellabant Græco vocabulo: nã Latini nomen nõ habẽt quo gñaliter oẽs nõ legitimos
„ vocent. Quint. lib. iii. Nothũ qui non sit legitimus Græ-
„ ci vocant, Latinum rei nomen (ut Cato quadam quoq;
„ oratione testatur) nõ habemus, ideoq́, vtimur peregrino. & Ouid. in epist. Phedræ Hippolyto.

At nec nupta quidem, tedaq́. accepta iugali,
Cur nisi ne caperes regna paterna nothus.

Et, Columell. lib. viii c. ii. loquens de gallinis, Omnium
„ aũthorum (inquit) generum nothi sunt optimi pulli,
„ quos conceptos, ex peregrinis maribus nostrates ediderunt. Erit ergo nothus vocabulum cõe ad oẽs non legitimos: vnde fit vt spurii à nothis derivari non possint. Quantũ verò attinet ad sensum tex. nostri illud animaduertendum est, quòd Iustinianus natos ex dãnato coitu dicit non esse in patris potestate, sed quòd sunt tales quò ad ipsam patriam potestatem, quales vulgò quæsiti: nõ ergo vulgò quæsitos, & hos incestuosos filios eosdẽ esse simpliciter affirmauit. sed, quod attinet ad patriam potestatem, a legibus pariter cognosci. Non ergo sunt vulgò concepti incestuosi, nec eorum appellatione veniunt, sed à l. quantum attinet ad patriam potestatem, pro paribus habẽtur: quod Iustinia. probat, eò quòd nec hi. s. qui ex dãnato coitu nati sunt, patrem habere intelliguntur censura. s. legis, quæ huiusmodi patres nõ agnoscit verbum enim (intelliguntur) fictionem nescio quãdam demonstrat. Habent enim patrem quòd quidem certum, sed quia habent eum, quem habere non licet, patrem quò ad iuris dispositionem non habere censentur, diciturq́; illis esse incertus pater, nõ quia per rerum naturam sit incertus, sed ex eo quòd, cum lex ipsum nolit agnoscere ac inspicere, eo sublato de medio, incerto patre iuris dispositione nati dñr. Vnde subdit Iusti. hi filij ex iniustis
3 nuptijs nati solẽt spurij appellari vel à greca voce σποράδην. i. vulgò passim, ac sparsim cõcepti, vel ἀπάτορες quasi sine patre filij, nõ (vt dixi) quòd sine patre sint & certo, sed quia, cùm habeant quẽ habere non licet, demonstrareq́; minimè possunt, ex dispositione iuris idem est, ac si incertũ haberent. ac vulgò essent, cõcepti: id quod apertius declarat Modesti. in l. Vulgò concepti. ff. de sta. ho. vnde alibi infert Zasius in l. iiii §. Prætor ait. ff. de in ius vo. huiusmodi patris qui sint legum iniuria patres appellari non possunt, posse à filiis in ius vocari sine venia, cùm pater is tñ sit, quem iustæ nuptiæ demonstrãt l. Quia. ff. de in ius vocan. quod ego non probarem per
„ tex. in l. Parentes. eo. tit. vbi Paulus inquit, Parentes na-
„ turales in ius vocare nemo potest: vna est eni oĩbus pa-
„ rentibus seruanda reuerentia. Spurios tñ Plutar. in Problematibus non ab eo, quòd vulgò cõcepti sint, dictos esse putat, sed quia his duabus literis. S. P. olim designabant quasi sine patre: & quia inter prima nomina Romanorum reperiebatur etiam hoc prænomen Spurius, quod similiter duabus illis Latinis literis describebat, factus est transitus, vt spurij appellarentur non solum prænomine illo nominati, sed etiam qui sine patre erant, quãuis apud nostros. sm Bald. propriè dicãtur ii, qui è meretricibus palàm sui corporis quæstũ facientibus nati sunt, vel ex furtiuo coitu viduæ. s. vel virginis: quæ ad bonum

loci intellectum dixisse satis sit.
4 Not.i.quòd matrimonium contractum contra præce
pta.ll.non solum caret effectu matrimonij,sed nec etiã
habet nomẽ:& rõ est,quia cum ius pro matrimonio nõ
recipiat,non potest appellari eo noie,cum nomina de-
beant,esse rebus consona.j.de dona §.Est & aliud.& est
5 regula generalis, ꝙ dispositio loquens de matrimonio,
sententia,contractu,testamẽto semper intelligi debeat
de valida l.4.§. Condemnatum.ff.de re iud.pro qua re-
gula benè facit tex.in l. Si feriatis.ff.de ferijs.sententia
6 enim nulla non est sententia,nec sentẽtiæ nomen meret
7 c.le.Pastoralia de re iudi.Deci.consi. 499 col.4. Et lau-
dum nullum non dr̃ laudum, Deci. consi.475.col.fi.in
8 prin.Corn.consi.140.litera.a. lib. 4.Et vnio nulla non
est vnio,Calde.consi.29.in titu.de præben.Deci.consi.
9 526.col fi.in c.Ex tenore nu. 20.de rescript. Et collatio
10 nulla nõ est collatio.Deci.cõsi. 126.col.fi.in prin.Et ista
rurum loquẽs.de mandato habet locum in mandato va
11 lido,Deci.in c.Nicolao in.ii.not.de appe.Et actus null⁹
12 non dr̃ actus l.Sicut. §.j.ff.de oper.lib. & testamentum
nullum dr̃ abusiuè testamentũ l.ij.§.j. ff.de quemad.te-
13 sta.aper. Et exhæredatio nulla nõ est exhæredatio l.Nõ
14 putauit.§.Non quæuis.ff.de bon.poss. cõtra tabu.Et res
iudicata non dr̃, nec transacta, nec finita si non ritè sit
processum l.j.in.fi.ff.ad Tertullia.cũ fi.Et ideo in dispo
sitione legis vel statuti.cùm quid nominat, & de eo fit
15 mẽtio,intelligitur,si illud validum sit. Et ideo dum dr̃,
ꝙ pacta nouissima derogãt prioribus, debet intelligi,si
valida sint l.Si quis antè.ff.de acqui. pos. Et generalis di
spositio intelligi debet de valida : plura exempla ponit
Alcia.lib.j.ff.de Verb.sig.fol.mihi.28. & i statuto Deci.
in consi.38 col.pen.Alex consi.248.col.ij.lib.vi.& ideo
electionis appellatione venit valida, Decius. in c.Cùm
in cunctis.§.i.in.i.not. de elect.& ad hãc regula est opti
mus tex l. Si feriatis in princi. ff. de ferijs. & confessio
inualida non dr̃ confessio Hippo. consi.14.col.i nu.3.
16 Secundò not.ꝙ filij nati ex illegitimo coitu nõ sunt
in potestate parentũ.& ratio est,quã dixi in figuratione
casus, quia cùm ij sint in potestate,qui ex iustis nuptijs
nascuntur,& hi non nascantur ex iustis nuptijs, meritò
non possunt esse in potestate.
17 Tertiò not.ꝙ nati ex coitu à l.reprobato similes sũt
vulgò quæsitis quantũ ad patria potestate,& rõ est,q̃ di
xi in textualibus,quia cùm vulgo quæsitus sit,qui patrẽ
habet incertũ,& qui patrem non agnoscit,is filius,qui
ex reprobato coitu nascitur,q̃tũ ad patria potesta.ẽ per
tinet.sĩs est eis,qui vulgò quæsiti sunt, quia cùm quò
ad patriam potestatem lex non agnoscat eos in patres
qui non legitimè coierunt,est,ac si essent incerti,decla
rando,vt declaraui in textualibus.
18 Quartò not. ꝙ nati ex damnato coitu non dicuntur
habere patrem : non intelligas, ꝙ ij qui nascuntur ex
damnato coitu, non censeantur habuisse patrem, quia
hoc lex non fingit, sed benè fingit eos nunc non ha-
bere,quò maximè ad patriam potestatem : quod est ex
eo.quia l.non agnoscit eos in patres, qui nixi sunt im-
pugnare legem coeundo aliter, ac à l. permissum sit.c.
Ex eo.de reg.iur.lib.vj.
19 Quintò not.ꝙ verbum (intelligũtur) denotat fictio-
nem,ad idem tex.not.in l.i.§.i.C.de rei vxo.act.nam ve
rè patrem habẽt, sed habere nõ intelligũtur.i.fingũtur
l.Si tibi homo.§. Cùm seruus.ff. de lega.i.in l.Nec em-
ptio §.fi.vbi gl ff. de cõtrahen.emptio.in c.Ex studiis.&
ibi gl.de præsump.Deci.in c.Ecclesia sanctæ Mariæ col.
iiii.de consti.& Iason i rubrica.ff.solu.matri. colũ.ii.de
quo vide in seq. not.
20 Sextò not. ꝙ incertũ dr̃ illud, quod à l.nõ agnoscit,
etiam ꝙ per rerum naturam sit certum : nam hic pater
est certus,& tñ dicit hic Iustinia.ꝙ his ita cõceptis pa-
ter est incert⁹: quod necesse est intelligere certitudine
iuris ciuilis:& habet locum hoc not.& præcedẽs, si ver
ba illa, Nam nec hi &c. referũtur ad natos ex damnato
coitu secundum intellectum glo. Sed mihi magis pla-
cet,vt planius intelligat iste tex. videlicet, ꝙ hi, qui ex
huiusmodi coitu nascũtur,quãtum ad patriam potesta
tem,similes sunt vulgò quæsitis, nã nec hi.i.vulgò con
cepti patrem habere intelligũtur.i.fingũtur,cùm re ve-
ra habuerint patrẽ.sed propter incertitudinem fingunt
nõ habere, cum & his .s.vulgò cõceptis pater incertus
sit quod adiuuatur verbis Theophili hic, qui hũc sen-
sum exprimit,dũ de natis ex dãnato coitu ita loquitur
„ Sed quantũ ad patriam potestatem attinet, tales sunt,
„ quales ij,q ex meretricio coitu & vulgò nascũtur. Nã
„ neq; ij patres habere intelligũtur ob numerum eorũ,
„ qui cum matribus illorum cõsuetudinem habent.& sic
loquitur Theophil⁹ de vulgò quæsitis. Sed vos dicatis,
ꝙ quocunq; modo intelligatur ille tex.est idem sensus
quis enim verba prædicta referãtur ad vulgò quæsitos,
tñ propter vim illius copulę (&)quæ stat hic implicati
uè,patet,ꝙ idem sensit Iustinia.etiam in natis ex dãna-
to coitu : id enim importãt illa verba(Nã nec hi patrẽ
habere intelligũtur,cùm & his pater incert⁹ sit)Dictio
enim illa(&) implicat vtrosq;, vt dicemus i seq; no.Ha
bent ergo incertum patrem ex damnato coitu nati eo
modo,quo declaraui.s.in textualibus.
21 Septimò not ꝙ dictio(&) stat quandoq; implicatiuè
l.ij.ff.de orig.iur.ibi,Pro legibus placuit & ea obseruari
& est frequẽtissimũ apud Latinos, vt apud Virg. Natus
& ipse dea.& est tex.in l.j.i prin.vbi gl.not.ff.solu. mat.
Octauò not.vnde dicãtur spurij. vel eò ꝙ quasi spar-
sim & vulgò nati sint,vel quasi sine patre filij:de quo la
tius dictum fuit suprà in textualibus.
Nonò not.ibi,Sequit ergo,vt dissoluto tali coitu &c.
22 ꝙ coitus hic impropriè ponit pro cõiunctione: coitus
enim est act⁹ ille coeũdi. sed voluit intelligere Iustinia.
de ipsa cõiunctione vice matrimonij ita de facto facta,
quod nota,quia Iustinia.impropriè loquutus est.
Decimò not.ꝙ dissoluto huiusmodi matrimonio ita
de facto contracto, non est locus exactioni dotis, neq;
donationis propter nuptias, de quo dicetur in glo. in
verbo Exactioni.
Vndecimò not. ꝙ contrahentes prohibitas nuptias
patiuntur alias pœnas vltra prędictas, de quibus dice-
mus in glo.fin.
In gl.i verbo,Vulgò.Exponit gl eos esse vulgò cõce
ptos, qui patrem demõstrare nõ possunt, quia per rerũ
naturam sit incert⁹,vel quia sit incertus cẽsura iuris no
lentis agnoscere patres cõtra.ll.coeũtes,vt ex tex.in d.l
Vulgò cõcepti.Dum aũt gl.dicit (vel illicitum)non in-
telligas simpliciter, vt intelligit hic Ange. sed qui patrẽ
demõstrare nõ possunt re vera, quia vulgo quæsiti,vel
illicitum.i.qui cõtraxit aduersus præcepta.ll. vt s.dictũ
est.Et dum Ange. subdit ꝙ hoc est verum,si hi, qui con
traxerũt,sciuerũt impedimentũ matrimonij, dicas hoc
verũ quò ad legitimitatem, & ea quæ ex illa sequũtur:
23 nam si ambo parẽtes, vel saltem eorũ alter sit in bona
fide,& nesciat impedimentũ matrimonij subesse, talis
bona fides vnius ex parẽtibus prodest filiis ex eo coitu
natis,vt.s.sint legitimi, tex. est.in c.ii.& in c.pe.& in c.
Referente.extra qui filii sint legi. voluit gl.in verb.Ven
dicari in l.Qui contra.C.de incest.nup.cum si.
In glo.in verb.Incertus.Declara,vt dixi s.in textua-
libus & in.vj.not.
In glo.in verb.A Græca.Dic, ꝙ gl.corruptè legit,tu
declara,vt dictum est in textualibus.
In gl. in verbo, Seqoitur. Glo. benè dicit, ꝙ optimè
infertur ex tex. ꝙ si matrimonium nõ est nec noie nec
effectu, quoties contra.ll.prohibitiones contractũ est,
non

non poteſt eſſe dos.gl.allegat tex.in l.fi.C.de dona.ante
nupt. ſed eſt melior text. in propoſito. in l.iij.ff.de iure
do.& l.Inceſtæ.ff.de ritu nup. in l.j. ff. ꝑ dote. eſt tex. in
l.j.ff.de priuil.cred.§.fi.ibi, Tam etſi ipſa dotem condi-
cit, tñ æquum eſt hanc ad priuilegiũ admitti, licet nul-
lum matrimonium cõtractum eſt. Et videmus vxorem
putatiuam cõueniri, nõ poſſe actione rerum amotarũ.
l.Si cõcubina.in prin.ff.rerũ amo. vbi Bar. declarat quæ
ſint priuilegia matrimonij & dotis putatiuæ, & marit⁹
putatiuus cõuenitur inſolidum c.j.de dona. inter vi. &
vxo.& ibi Io. And. Ant. de But. & Abb. Bal.Imo.Are. &
Alexan.in l.Diuortio §.Impendia in fi.ff.ſolu. matri. De
ci.conſil.153. In effectu. colũ.j.Ripa in rub.ff.ſolu.ma-
trimo.numero.63.
24 Habes ergo ex hac glo.primò, ꝙ dos non poteſt eſſe
ſine matrimonio, quod eſt verum per ã.dicta iura, ma-
25 trimonium tñ poteſt eſſe ſine dote, auth. Præterea.C.
vnde vir & vxo. & in corpo.vnde ſumitur. tamen dixit
26 Bal.in c.Iurauit.in.ij.col.de ꝓba. ꝙ ſi aliquis iurauit ac
cipere aliq̃ in vxorẽ nulla facta cõmemoratione dotis,
tñ non tenetur eam accipere, niſi cum dote ſm faculta
tes & conditiones mulieris, iuxta.gl.in l.Obligamur §.
Lege.ff.de actio & obli. cùm dos ſit quid connexũ ma-
27 trimonio l.Quod Seruius.ff.de.cõdi. ob cauſam.Aduer
tendum tñ eſt, ꝙ q̃uis dos propriè nõ ſit ſine matrimo-
nio, intelligitur pręſenti vel præterito: nam q̃uis verè
28 non ſit dos ſoluto matrimonio, quia vbi non eſt matri
monium, non eſt dos per prædicta, tamen adhuc durat
nomen dotis matrimonio ſoluto, vt not.in rub.ff.ſolu.
ma.per Bart.Pau.de Ca.Iaſ.& alios vbi videbitis, & eſt
tex.in l.fin.C.cõ vtriuſq; iudi.facit etiam tex. in l.Quin
que.de bon.damna.
29 Secundò habes ex hac gl.ꝙ vbi nõ eſt dos, nõ poteſt
eſſe actio dotis, & rõ eſt, quia eius rei vel obligationis,
30 quæ non eſt, nõ poteſt dari actio, cùm non entia nullę
ſint partes l.Decem §.Decẽ.ff.de verbo.oblig.§.Serua
j.de cap.dimi.
In glo.in verb. Exactioni. Primò glo.interpretaĩ tex.
noſtrum, dum dicit ꝙ diſſoluto tali coitu non eſt locus
exactioni dotis, intelligitur.ſ.per actionẽ ex ſtipulatu,
quæ datur pro dote §. Fuerat.j.de actio. Sed dubitatio
31 Maxima eſt, an repeti poſſit illud quod fuit datum ex
cauſa dotis, qñ coniunctio erat contra.ll.ſaltem condi-
ctione ſine cauſa, & refert opi. Pla. & Ioan. vt in ea: in
qua q.duo articuli ſunt conſiderãdi, vnus.ſ.an qñ non
eſt ſecuta copula, detur talis repetitio: alter eſt, qñ ſecu
ta eſt copula, vt in terminis tex.noſtri, dum.dicit, Diſſo
luto tali coitu.
Circa primũ, qñ.ſ.mulier dedit dotem, tñ poſtea non
nupſit, & ſic nõ fuit ſecuta copula in tali reprobato ma
trimonio, dicatis, ꝙ habet locum tex.in l.fi.ff.de condi.
ſine cauſa. nam iuriſconſultus ibi propriè ponderat ꝙ
non nupſit.dum in prin. & in §. fi.appoſuit ſemper cum
miniſterio illa verba(neq; nupſit) in quo tex.deciditur,
ꝙ datur repetitio, & patet ſm Doct. ꝙ ſciebat mulier fa
32 ctum cùm, in tex.dicatur Auunculo nuptura &c.Nam
præſumptio eſt, ꝙ vnuſquiſq; ſuos cognoſcat auũculos
& coniunctos l.Octaui.ff.vnde cogna.l.De tutela.C.de
in integ.reſt.mi.itẽ ꝙ ſciebat ius. quia alias non poſſet
dici delictum, vt appellatur in illo tex.quia nõ eſt deli-
ctum propriè ſine dolo & ſciẽtia delinquendi: Et hanc
deciſionem comprobat Bart.ibi, quia proxima cauſa da
tionis fuit honeſta.ſ.dotis, q̃uis cauſa remota.ſ.matri-
monij ſit turpis inter illas perſonas: quã rõnem cõſide-
rauit ibi tex.dum dixit, Non enim ſtupri, ſed matrimo-
nij gratia datã eſſe.quæ verba ſubtiliter ponderari poſ-
ſent ad oſtendendũ, ꝙ ibi neq; ſciuit factum, neq; ius
vel ſaltem factum neſciuit: ſi enim ſciſſet ipſum, quem
ductura erat in virum, fuiſſe auunculum, non poſſet di-
ci datũ gratia matrimonii, ſed ſtupri, cùm quilibet ſciat
ſeu ſcire debeat iura. nec mulier iuriſgentium ignorã
tia excuſari poſſet l.Iuris.C.qui admi.cũ vulg. Nec ob-
ſtat verbũ(auunculo)quia q̃uis in figuratione caſus ita
exprimitur ad deſignãdum inter quos coniunctio hæc
cõtrahebatur, per hoc nõ conſtat, ꝙ qñ fuit contractũ,
verè contractum eſſet tanq̃ inter auunculum & neptẽ
ex ſorore.Sed quomodocunq; ſit, vera eſt concluſio ſu
prà poſita, ꝙ datur repetitio, qñ nuptię ſecutę non ſunt
33 ex illa alia rõne, quia in delictis imperfectis pœnitẽtia
facit ceſſare oẽm pęnam l. Qui falſam.ff.de falſis. præ-
ſertim qñ pœna imponitur ipſi facto per legem, vt hic
34 l.iii.§.Hæc verba.ff.de neg.geſt.& qñ pœnitentia redu-
cit rem ad priſtinum ſtatum, nam tũc oĩs pœna ceſſat.
l.Ex hoc edicto.§ pen.ff.de alie.iud.mu. cauſa fact. quẽ
ad hoc allegat Bald.in c. j. in prin. de prohib. feu. alie.
per Fede. & videtur hodie de hoc tex. expreſſus. in c.
Et ſi neceſſe. de dona. inter vir. & vxo. Et ita tenent
Bart. Ange. Pau. de Caſt. & Iaſ. in d. l. fin. ff. de condi.
ſine cauſa.& Sali.ibi.
Circa ſecũdũ, qñ.ſ.eſt conſummatum delictum, quia
contractum eſt de facto hoc illicitum matrimonium, &
ſecuta eſt copula, vt loquitur tex.noſter, diſtinguẽdum
eſt, ꝙ aut mulier.quę dedit dotem, ignorauit ius & fa-
ctum.ſ.ipſum eſſe ſibi coniunctum, & ꝙ inter huiuſmo
di cõiunctos prohiberetur matrimoniũ, & ſine dubio
poteſt repetere dotẽ l.Si cùm dotem §.fi.ff. ſolu. matr.
tñ ille tex.loquitur, qñ matrimonium erat nullum, nõ
turpe, quia cum ſeruo. Aut ſciuit vtrunq;.ſ.ipſum eſſe
ſibi coniunctũ, & ꝙ huiuſmodi cõiunctũ maritũ de iu-
re habere nõ poterat, & non repetit, tex.eſt, hic, & in l.
Qui cõtra. C.de inceſt.nup. Aut ſciuit prohibitum eſſe
habere maritũ in eo gradu, ſed ignorauit probabili ali-
qua cauſa erroris & acerrimo errore illũ eſſe cõiunctũ,
& repetit, tex.eſt in d.l.Qui contra. Aut ſciuit factũ.ſ.ip
ſum eſſe cõiunctum, ſed ignorauit ius, & nõ repetit d l.
Qui cõtra.& ita reſidet Doct. vt latius poſt alias proſe-
quitur Iaſ.in d.l.fi.ff.de condi ſine cauſa.
35 In glo.in verbo, Prohibitas.Glo.videĩ velle, ꝙ in quo
cunq; caſu prohibito nuptiæ contrahãtur, cõtrahẽtes
incidant in pęnas, de quibus in Auth. de inceſt. nupt.
& in authen. Inceſtas. C. de inceſt. nupt. quamuis(di-
cit gloſ.) Irn. velit tm̃ hoc habere locum in inceſtis &
nefarijs nuptijs. vt patet ĩ d.Auth. Inceſtas, quę ꝑ Irn
ſumpta fuit ex d.Auth. de inceſt.nup. vbi Irn. viſus eſt
reſtrinxiſſe has pęnas tm̃ ad nuptias prohibitas rõne
ſanguinis.Gl.in Auth.de inceſt.nup §.j.in verbo, Sauci
mus.ſiue in verbo, Illicitas. monet hanc. q. & ex gene
litate illius tex.cõcludit, ꝙ quoquo modo illicitę ſint,
cõtrahentes incidũt in pœnas poſitas in d. l. Qui cõtra.
& in d.auth. Inceſtas.C.de inceſt. nupt. & idem voluit
gl.in d. auth.Inceſtas. Bar.ibi recitata opi. glo. videĩ cũ
ea tranſire, q̃uis dicat, ꝙ multi Doct.tenent cõtrarium.
Ang.in d. auth. de inceſt.nup.in prin.ſeq. opi. gl.Cy. tñ
ſeq.opi.Iac. de Ra.intelligit has pęnas tm̃ in cõtrahen-
tibus nuptias prohibitas rõne ſanguinis, quia pœnæ re
ſtringẽdę ſunt l. Si de interpretatione. ff. de pœn. Nec
obſtat ſm eum tex.in d.§.i.in Auth.de inceſt.nupt.quia
ille tex.loquitur copulatiuè, & ſic exigit vtrũq: copula
tum: vel exponitur(&)pro ideſt ſm eũ: Cum eius opi.
videĩ etiã trãſire Alberi. ĩ d. auth.Inceſtas. & eãdẽ opi.
tenuerat prius quidam Ciprianus Florentinus, de quo
meminit gl.in d.Auth. de inceſt.nup q̃uis ibi corrupiẽ
legaĩ (Vgo) vt patet ex verbis Saly. in d.auth. Inceſtas.
qui dicit, ꝙ cõis opin.eſt cõtra gl. quò ad pœnas contẽ
tas in d.Auth. de inceſt.nupt. & in d. auth. Inceſtas. ſe-
cus quò ad pęnas cõtentas in d.l. Qui contra. C.de in-
ceſt.nup.nam eas incurrũt quicunq; contra.ll.cõtrahũt
nuptias, & ſic contra quaſcũq. prohibitiones nõ tm̃ iu

Auth.qui.mò.natu.effi.sui.§.Quod verò.Ex his igitur pa
tet,quantum decipiatur Io.Fab.& alij oẽs,qui credunt
oblationem curię esse offerre seruitijs Imperatoris pro
curialibus,vt omnes ferè sentiunt post glo.hic.Quæ di
cta satis sint ad huius loci declarationem, dicetur enim
inferius.

In tex.ibi,Sed ad quam pater consuetudinem habuerat.
Intellige non vt cum vxore, sed vt cum meretrice for-
san,vel concubina, vt declarat hic Theophilus,& quam
ne vxorem ducerem nulla lex vetabat,sed voluntas tan
tùm mea deerat.

4 Not.primò ꝙ oblatus curiæ, si naturalis est tm̃, quia
natus ex ea,cum qua poterat esse matrimoniũ, efficitur
legitimus,& transit in pr̃is potestatem ẽt alijs filijs legi-
timis existentibus,& hoc potest fieri nõ solùm ꝑ patrẽ
viuentẽ,sed etiam si testamento scribat filium suum na
turalem curialẽ, filio tñ cõditionẽ prædictam acceptan
te,& voluntatẽ paternam approbãte . Potest ẽt hoc idẽ
fieri per filiummet naturalem,qñ.s. pater decessit nullis
relictis filijs legitimis si seipsum curię offerat , quę oĩa
habentur in d.§.Si quis igitur.in Auth.qui. mo. nat. effi.
5 sui.Fit quoq; filia fęmina si naturalis sit,legitima, si ma-
trimonio iungatur curiali.l.Si quis. C.de nat.li.§. Quod
6 verò.&.§.Si quis in d.Auth.qui mo.nat. effi. sui.Hic aũt
curiæ oblatus & ita legitimatus solũ patri fit legitimus
successor, nec aliquam aliunde hæreditatem sperare po
test.l.Communium. C. de natu.lib. §. Filium verò.in d.
Auth.quib.mod.natu effi.sui.

7 Secundò not. ꝙ filius naturalis tm̃ non est in potesta
te patris,quod inde est,quia non ex iustis nuptijs natus
est, vt sup.tit. 1.in prin.& dictum fuit sępius suprà.

8 Tertio not.ꝙ filius naturalis tm̃ legitimaĩ per subse
quens matrimoniũ,concor.tex.in c.Tanta.extra.qui fil.
sint legiti.cum si quod intellige , vt habeanĩ pro legiti-
mis potest cõtractũ matrimoniũ, ita apertè probat tex.
in d.c.Tanta.quem tex.ad hoc ponderat Alcia.lib. 3. Pa-
rado.c.12 in fi.& dicã in.gl. ex quo tex.ẽt.Alex.in l.Gal
lus.§.Et quid si tm̃.col.fi.ff.de lib.& posth.voluit, ꝙ hæc
legitimatio non trahatur retro in præiudicium filiorũ
postea conceptorum.voluit tñ Bal.in l. 1. col. pen. versi.
Item quero vtrum filius legitimatus.C.de iur. fis.li. 10.
ꝙ legitimatús ex subsequenti matrimonio habeat quæ-
relã inofficiosæ donationis.& est cõis Doct.scie. qT. Si
vnquã C.de reuo.dona. habeat locũ in his filijs s̃m Bal.
in ca.Innotuit. col.3.de elect.Ias. i rub.ff.delib. & posth.
Ange.& Saly.in l.Si totas.C.de inoffi.dona. Ripa in d.l.
Si vnquã.in 32.q.& ibi And.Tiraquell.in verb. Suscepe-
rit liberos.nu.59 Sed circa hoc est aduertendum , quia
secundum Ange.hic plura requiruntur ad hoc , vt talis
legitimatio procedat.

Primò ꝙ sit ꝓcreatus ex muliere libera , vt dicit tex.
noster, ex quo infert Ang. ꝙ si sit serua tpe conceptio-
nis quãuis sit libera tpe partus per subsequens matrimo
nium ea proles non legitimetur , quod etiã potest pro-
bari ex eo,quod sequiĩ, Cuius matrimoniũ minimè le-
gibus interdictum fuerat:nã interdictum est à lege ma-
trimoniũ inter liberum,& seruam l.Cum ancillis.C. de
9 incest.nup. Sed est ad duo aduertẽdum,primum , ꝙ hoc
non est verũ hodie de iure canonico , quia inter scien-
tes.i.si homo liber scienter ducat in vxorẽ ancillã,valet
matrimoniũ,nec dispar cõditio impedit,tex.est.in. c. 2.
10 de cõiung.seruo.& in materia matrimonij standũ est iu
ri canonico c.pen.& c.fi.de secũ.nup.quo fit, vt putem,
ꝙ si quis scienter habuit rem cum ancilla , sciens illam
esse ancillam,& sic quam de iure canonico poterat du-
cere in vxorem, si ex ea filios naturalis susceptus sit , si
ea ducaĩ in vxorem,dummodo ille filios liber sit ille fi-
lios per subsequentẽ vim matrimonij legitimaĩ , s̃m, ꝙ
nõ est vis in cõceptione(vt inquit hic Ang.) sed in na-
tiuitate,patet ex verbis Theophili hic dũ inquit , Ideq;
„ si cum muliere aliqua non vt cũ vxore rem habui , quã
„ ne vxorẽ ducerẽ,nulla lex vetabat,sed voluntas tm̃ mea
„ deerat,natus est ex mihi filius.Item probatur ꝑ tex. in
l.Cùm quis.C.de nat.lib.vbi dr̃(aliquos liberos habue-
rit,)non ponderatur ergo conceptio , sed natiuitas etiã
ipso iure ciuili,quod not.

Secũdò(dicit Ang.)exigitur, ꝙ cũ ea muliere,ex qua
natus est ille filius,non esset prohibitum matrimoniũ,
vt dicit hic tex.& in d.l.Cùm quis quod declara, non vt
facit Ang.si aliqua ex prædictis prohibitionibus impe-
diretur(puta)quia consanguinea,affinis , & huiusmodi,
sed etiam si impediebatur eam ducere in vxorem, quia
11 vel ipse maritus esset , vel illa alterius vxor tunc enim
tanq̃ ex adulterio nati & spurij filij nõ legitimanĩ d. ca.
Tãta q fil.sint legi. quod declara nisi matrimonium in-
teruenisset, videlicet,pone, ꝙ ego ignoranter contraxi
matrimonium cum coniungata,tunc si suspiciam filios,
& maritus primus illius mulieris decedat , & ego iterũ
eã ducã in vxorẽ,filij legitimanĩ:& rõ est,quia dum cõ-
traxi matrimonium,dabã operam rei licitę:secus si non
contraxissem matrimonium, sed simpliciter habuissem
rem cũ coniuge alterius etiam ignorans ipsam esse alte
ri nuptam, sed credens eam solutam,nã isto casu omni
no filij spurij sunt,nec legitimantur ꝑ subsequens matri
monium.d.c.Tanta.vbi ita declarat Abb. post Ioan. An.
in glo.2.in fi.& Ant.de But.ibi,& ita teneas.

Tertiò dicit Ange.ꝙ exigitur,ꝙ tpe, quo suscepit. d.
filium,non haberet affectum nec consuetudinem cum
alia iuxta doctri.Bar.in l.fi.de concubi.

Sed hæc opi.Bar.& Ange.est vera inspecto iure ciui-
li:quod satis ꝓbatur ex tex. hic,dum dicit (ad quã pater
consuetudinem habuerat)& in §. 1. inf. de hęr.q̃ ab in-
„ test.ibi,Vt si quis mulierem in suo cõtubernio copula-
„ uerit.& tex.in d.l.Cũ qs.C.de naturali.lib.ibi , Cuiusq;
consuetudine gaudebat. Tñ de iure canonico , quod in
his est attendendum.c.fi.de secũ.nup.contrarium est ve-
rum.s.ꝙ siue ea sit concubina,siue nõ,dummodo sit ta-
lis,vt cum ea possit contrahi matrimonium , si ex ea fi-
lij nobis nati sint,ex ducta in vxorem, filij legitimantur
gl.est ordi.vbi Abb.in c.Innotuit.de elect.& in d.c. Tan
ta col.3.nam c.Tanta.non fundat se super concubinatu,
sed indistinctè propter potentiã matrimonij legitimat
12 antea genitos,nec debet inspici cõcubinatus , qui iure
canonum improbatus est c. Nemo.32.q. 4. Sequeretur
enim,ꝙ magis fautum esset diuturno peccato,& conti-
nuo cõcubinatus,q̃ momentaneo fornicationis . At ius
ciuile,quia non damnabat concubinatum , & quamuis
non assisteret huiusmodi coniunctioni,tamen non resi-
stebat,sed relinquebat eam in meris terminis iuris na-
turalis, magis approbauit filios natos ex hoc coitu , q̃
ex alio ,sed ius canonicum magis damnat concubinatũ,
q̃ simplicem fornicationem,iuxta not.in c.Ex parte.A.
de testibus.Et ideo secundum ius canonicum magis le-
gitimari debent nati sine concubinatu, q̃ in concubina-
tu,& ita teneas.

Quartò exihitur , ꝙ de tali matrimonio conficiantur
dotalia instrumenta,de quo videndum erit in gl.in ver-
bo,Instrumentis.

Vltra alios adde,ꝙ requiriĩ,ꝙ illi,qui coniunguntur,
sint tales,ꝙ non sit inter eos tam dispar conditio, vt ho-
nestè simul matrimonium contrahere non possint,quia
cùm.l.requirat,ꝙ mulier potuerit viro matrimonio cõ
iungi,non solùm intelligitur de iure , sed etiam s̃m ho-
nestatẽ s̃m Bald.in l.2.C.quib. res iud.non no.& in auth.
Item siquis l.2.C.de na. lib..Card. Alex latè in c.Tanta.
qui fil.sint leg.in 16.q.& hanc dicit cõem opi . & cõtra-
dictorem non habere Maria.Soz.iun.in consi.35.Memi-
ni.lib.1.vbi multa alleg.ad hoc.

Quartò not.ꝙ secuto matrimonio fiunt legitimi non
solùm præcedentes filij,& prius nati, sed etiam sequen-
tes,& postea nati,quod indubitatum est,nam cùm nati
sint ex iustis nuptijs,filij legitimi sunt,& in potestate pa
rentum suprà titu.j.in prin.

In glo.in verbo, Curię.Aequiuocat glo.in intellectu
huius verbi(curia:)nō enim sensit tex.de hac curia Im-
peratoris vel Præsidis, sed de curialibus cuiuslibet ciui-
tatis,& mirũ est,ꝙ glo.tã latè ęquiuocauerit, cũ ex tex.
in Auth.qui mo.nat.effi.sui.§.Si quis igit. apertè appa-
reat,ꝙ non loquitur de curia nec Imperatoris, nec Præ-
sidis,sed eius ciuitatis, vel oppidi, ex quo est oriundus:
Ideo declara,vt dixi suprà in textualibus reprobata glo.
hic, & infrà de hære. quæ ab intest.defe.§. 1. ineptissima
enim est hæc expositio.

In glo. in verbo,Interdictum.Glo.exēplificat.s.si aliã
13 vxorē habebat tēpore susceptæ sobolis, & cōceptionis
filij:nam tunc si mortua prima vxore suscipiat illam in
vxorem,quam prius cognouerat, fili non legitimant.c.
Tanta.vbi tex.expressus,qui filij sint legi.Dicebam aliàs
eam esse rōnem,ꝙ ideo letigimant hi filij , quia lex fin-
git illam semper fuisse vxorē,& maximè tpe conceptio
nis & partus,per fictionem translatiuã,cuius natura est
fingere de tpe in tempus: Et quia huiusmodi fictio re-
quirit ambo extrema habilia.s. extremũ à quo, & extre-
mum,ad quod retrotrahitur , iuxta doct.Bar.cōiter ap-
probatam in l.Si his qui pro emptore.ff.de vsuca.in ma
teria fictionis translatiuę,ideo si extremum ad quod,&
sic tpe cōceptionis,vel partus esset inhabile,qa illo tpe
vxor esse nō posset, vel quia alium virum ipsa haberet,
vel ego aliam vxorem,fictio non posset suũ sortiri effe-
ctum:quis ergo non curetur quid medio tpe acciderit,
puta,ꝙ medio tempore vxorem habuerit, nam hoc nō
impedit retrotractionē,vt est tex.in d.c Tanta.ibi,Post
contractum matrimonium.qui filij sint legi.tñ requirit
(vt dixi) vtrunq; tempus habile, benè verum est,ꝙ legi-
timatio.i.effectus ipse legitimationis non trahit retro,
quod patet,quia hi per subsequens matrimonium legi-
timati habentur legitimi post matrimoniũ cōtractũ,er-
go non antè,ita probat tex. in d.c. Tanta.quem ad hoc
ponderauit Alcia.in c.12 lib.3.Parado.vt dixi sup. in 3.
14 not. Sed responderi post, ꝙ non incipiunt haberi legi
timi nisi post contractum matrimoniũ:& hoc est quod
dicit tex. in d.c.Tanta.sed postq̃ matrimonium contra-
xerũt,censentur semper fuisset legitimi,quod probatur
per tex.expressum in l. Cùm quis.C.de nat.lib. Quapro
,, pter (inquit) sancimus in huiusmodi casibus oēs libe-
,, ros,siue ante dotalia instrumēta,siue postea,vna eadēq;
,, lance trutinari,& oēs filios suos in potestate suis existe
,, re genitoribus,vt nec prior, nec iunior vllo habeat di-
,, scrimine,sed qui ex eisdē matrimonijs procreati sunt,
& simili perfruãtur fortuna . Si enim nullo habēdi sunt
discrimine,eadem lance trutinandi,& simili perfrui for
tuna debēt, non video quare iuris fictione nō dicantur
semper fuisse legitimi,& eo modo tollitur tex.allegatus
per Alcia.vbi.suprà in Authen. quib. mo. na. effi. legi.&
ita se habet communis opi.Doct.

In glo.in verbo,Instrumentis.Glo.optimè concludit
de iure ciuili,ad hoc enim, vt p subsequēs matrimoniũ
filij legitimentur,requirũtur dotalia instrumenta , alias
illis non confectis filij non legitimãtur,ita probatur in
15 iuribus allegatis in glo. Sed hodie de iure canonico in
vtroq; foro cōtrarium tenetur cōiter, vt dicit Abb.in c.
Tanta.in 1.nota.qui filij sint legi. fundantq; opi. eorum
Cano super illo text.qui fundat se super vi & potentia
matrimonij,matrimonium aũt non exigit nisi consen-
sum ad eius perfectionē l.Nuptias.ff.de reg. iu. cũ vulg.
& dicit Abb.ibi,ꝙ Legistæ cōiter seq. hanc opi.Declara
tñ hoc esse verum quò ad hoc, vt legitimentur : in hoc
enim attenditur ius canonicum,sed quò ad successionē
in qua ius ciuile attenditur talis legitimatio sine confe-
ctione instrumentorum dotalium non operatur,ita tan
dem concludit Card. Alex. post longam disputationem
in cap.Tanta.qui filij sint legi.in 10.q.vers.Descendo ad
tertium.Maria.Soz iun.in consi.52. Memini.col.2.versi.
Sed vltra adducta.lib.1.

In glo.Cōstitutio.Hęc gl.nō eget alia declaratione,
cùm simpliciter referat dispositionē Authenticæ quib.
mod.natu.effi.sui.vbi videndum est. Et his igitur sit fini
tus iuste titulus.

RVB. DE ADOPTIONIBVS.

COntinuatur , vt diximus alias,dictus
Imperator de ijs personis,quæ in po
testate parentum sunt , posuit titulũ
particularem de patria potestate, ad
ad cuius necessariam declarationem
positus est titulus de nuptijs, per ea,
que suprà diximus. Sed quia per ado
tionem fiũt iure ciuili filij etiam potestatis nostrę,ideo
posuit hic tractatum de adoptionibus , & ita idemmet
,, Imperator in prin.continuat ,dum dicit,Non solum au
,, tem naturales liberi secundum ea , quæ suprà diximus,
in potestate nostra sunt,verùm etiã ij quos adoptamus.
Et in hanc recidunt omnes continuationes Docto.

NON SONLVM AVTEM.

26 Ado-

26 *Adopotio est voluntariæ iurisdictionis.*
27 *Defensores sunt minores magistratus.*

Diuiditur hoc prin.in duas partes, in prima
ponitur continuatio huius tituli ad præce
dentia, in secunda diuisio adoptionis, &
diuisionis declaratio.secúda ibi, Adoptio.
Adoptiui filij sunt etiam in potestate:&
qui sui iuris sunt, rescripto principis arrogantur; qui a-
liens, adoptantur imperio magistratus. hoc dicit ex l.1.
& l.2.ff de adop.

Casus non signratur, quia continuando, partiendo, &
do, & hos terminos adoptionis & arrogationis declarã
do procedit.

In tex.ibi, Adoptio aũt duobus modis fit Adoptionũ
1 duas fuisse species Caius iurisconsultus li.1.Insti.tradit
cuius verba ponunt in l.2.ff. de adop.nam quę ponútur
in d.li.1.Inst.Caij, quæ circúferunt, nõ cõuenuit cũ ver
bis.d.l.2.ita ꝙ puté, vt etiá alibi animaduertit Alcia. ꝙ
liber ille, qui circunfert ꝑ Codice Theodosij & Institu
tionibus Caij, sit potius summariũ, & breuiarũ veri Co
dicis Theodosiani & Institutionũ ꝑdictarũ, & tradit et
Tribonia.hic, & Gellius lib.5.c.19. Eius verba sunt, Cũ
,, in alienã familiá, inq; liberorũ locũ extranei sumuntur,
,, aut per Prætorem fit, aut per populum: quod per Præto
,, rem fit, adoptio dicitur quod per populum, arrogatio
,, Adoptantur aũt, cùm à parente, in cuius potestate sũt.
,, tertia mancipatione in iure cedunt, atq; ab eo, qui ado
,, ptat, apud eum, apud quem legis actio est, vendicãtur.
,, Arrogantur ij, qui cùm sui iuris sint, in alienam sese po
,, testatem tradũt, eiusq; rei ipsi authores fiũt. Sed arroga
,, tiones non temere nec inexploratè cõmittuntur. Nam
,, comitia arbitris etiam Pontificibus præbent quæ curia-
,, ta appellantur; ętas quoq; eius, qui arrogare vult, an li-
,, beris potius gignẽdis idonea sit, bonaq; eius, qui arro-
,, gat. ne insidiose appetita sint, considerat, iusq; iurãdũ à
,, Q. Mutio Pon.Max.conceptũ dr, quod in arrogãdo iu-
,, raret. Sed arrogari non potest nisi iam vesticeps. Arro-
2 gatio aũt dicta, quia genus hoc in alienam familiã trãsi-
,, tus per populi rogationẽ fit; Eius rogationis verba hæc
3 sunt, Velitis, iubeatis, vti L.Valerius.L.Titio tam iure le
,, geq; filius sibi siet.q̃. si ex eo patre matreq; familias ei⁹
,, natus esset, vtiq; & vitæ, & necis in eũ potestas siet, vti
,, pariẽdo filio est. Hoc ita, vt dixi, ita vos Quirites rogo.
,, reliqua vide hic in nostris Annota.

In tex.ibi, Imperatoris authoritate. Olim huiusmodi
4 arrogationes apud collegiũ Pontificũ fieri solitas osten
dit locus ille A.Gellij in d.c.19. lib.5. suprà citat⁹, dum
,, inquit, Nam comitia arbitris Põtificibus præbent, quę
,, curiata appellantur, sed planius fit verbis Cic.in Oratio
,, ne pro domo sua, dũ inquit, Quod est Põtifices ius ado
,, ptionis? nempe vt is adoptet, qui neq; procreare iam li
,, beros possit, & cùm potuerit sit expertus, quæ deinde
,, causa cuiq; sit adoptionis, quę rõ generũ ac dignitatis,
,, quę sacrorum, quæri à Pontificum collegio solet. Quid
,, est horum in ista adoptione quęsitum? &c. Solebant po
stea apud populũ fieri, modo imperio, vel rescripto prin-
,, cipis, vt vtrũq; colligit ex l.2.C.de adoptio, Arrogatio
,, etenim (inquit Diocletianus) ex indulgẽtia pricipali fa-
,, cta perinde valet apud Prętoré, vel Presidem intimata,
,, ac si per populum iure antiquo facta esset. De his tamẽ
vide quæ diximus hic in nostris Annotationibus.

In tex.ibi, Imperio magistratus adoptamus eos, &c.
Vides, ꝙ species adoptionis, quia nomẽ speciale non ha
bet, remanet in nomine generis: ita enim sępe nume-
ro accidit: id quod voluit Arist. & declaratur infrà
in.3.not.

5 Not.est primò ex hoc tex. ꝙ filij adoptiui sunt in po-
testate nostra, id quod iure antiquo passim obseruaba-
tur, sed hodie arrogati oẽs trãseunt in potestatem arro
gatoris, adoptati ita demum, si auo paterno vel mater-
no, aut proauo dentur in adoptionem, propter concur-
sum naturalis, & ciuilis vinculi, vt est tex.in §. proximè
seq. vbi dicetur.

Secũdò not. ꝙ adoptio fit duobus modis scilicet aut
authoritate principis, aut Prętoris, vel alterius magistra
tus: pricipis authoritate arrogatio, imperio magistratus
adoptio eorũ, qui filijfa. sunt. concor. tex. ĩ l.1.& 2.ff. eo.

6 Tertiò not. ꝙ adoptio sumitur dupliciter. s. vt genus,
quę sub se comprehendat vtranq; adoptionis speciem,
7 item vt species, q̃a ea species caret nomine, & iõ rema-
net ĩ nudo noĩe generis, prout in multis accidit vt potè
8 in iustitia, quę vt genus quoddam oĩum virtutũ, & quę
oẽs simul virtutes cõplectat, assumitur, itẽ prout postea
est vna virtutum scd'm diffinitionẽ suprà positá in tit.de
9 iusti.& iur.in prin. Item ius ciuile est nomen generis, vt
patet.sup.de iure natu.gent. & ciui. §. Ius aũt ciuile. &
nomen speciei non habentis aliud nomẽ, vt aperte pro-
bat tex.in l.2.§.Hæc disputatio.ff.de orig.iur. vbi ad lite
,, rã dicit iurisconsultus, Hęc disputatio, & hoc ius, quod
,, sine scripto venit compositum a prudentibus, propria
,, parte aliqua nõ appellat, vt cęterę partes iuris suis noi
,, bus designant, sed cõi noie appellat ius ciuile. Similiter
10 vxor est nomen generis, & nomen speciei: id quod pa-
,, ret ex verbis Cicer.in Topic. dum inquit, A forma gene
,, ris, quę interdum quò planius accipiatur, partes enu-
,, merare licèt, hoc modo, Si ita Fabię pecunia legata est
,, à viro, si ea vxor materfamilias esset, si ea in manum vi-
,, ri non conuenerat, nihil debet: genus est enim vxor, ei⁹
duæ formæ, formas appellat Cice. quas nos, & philoso-
phi species dicimus) vna matrumfamilias, hę sunt quę
,, in manum conuenerunt, altera earum, quæ tantum-
,, modo vxores habentur. vbi Boetius dicit id fieri sępe,
vt species eisdem nominibus nuncupentur, quibus,
& genera.

11 Quartò not. ꝙ arrogatio dr illa adoptio, qua adopta
mus eos, qui sui iuris sunt, vel ex eo, ꝙ rogaret adoptãs,
12 an vellet arrogatum sibi iustũ filium esse, & is, qui ado-
ptat, an id fieri patiat, vt dicit tex.in l.2.ff.eo. vel ex eo,
ꝙ non nisi rogatione, & sic lege lata, id fieri posset, vt de
claratur ex verbis A. Gellij suprà in textualibus relatis,
quod etiam comprobat Alcia.in l. Derogatur.ff.de ver-
bo.sign.& dicetur etiam in glo.in verbo Arrogatio.

13 Quintò nota ꝙ arrogatio est de reseruatis principis
ita probatur hic, & in l.2.ff.eo.& ideo dixit Bar.in l.Im-
periũ col.pen.vers. Quarto quot sunt gradus istius mixti
imperij.de iur.om.iud. ꝙ est quoddã mixtum maximũ,
14 quod nõ potest expediri nisi per solum principẽ, vt da-
re veniá ætatis.l.2.C.de ijs qui veni. ęta. impe. interpo-
nere authoritatẽ arrogationi, vt d.l.2.& in emancipatio
ne infantis.l.fi.C.de emã. lib. in legitimatione ꝑ rescri-
ptum.§.Illud.& §.pen.in Authen.qui.mo.nat.effi.sui. &
idẽ dicit Bal.ibi in 2.lect.col.3. versi.Circa tertiã.q.vbi
enumerat.16. reseruata principi, inter quæ enumerat
etiã hoc, de quo nos agimus, & idem dicit ibi Albert.&
Bal.& Roma.in l.1.C.de iur.aur.ann.& in l.Rescripta.C.
de preci.Impera.offe.

15 Sextò not. ꝙ q̃uis aliàs appellatione magistratus ve-
niat Prætor propriè, vt probat tex.in l.2.§.Eodem tpe
magistratus.ff.de orig. iur. & ideo hic videretur intelli-
gẽdum, adoptionem tm̃ authoritate Prætoris fieri posse
tamen contrarium est verum, de quo dicemus infrà in
glo.in verb.Magistratus.

Septimò not. ꝙ difficilius trãseunt in potestatem al-
terius, qui iam semel sui iuris effecti sunt, q̃ qui adhuc
in sacris parentũ reperiuntur, & sic correlarè, ꝙ in ha-
16 bentibus symbolum facilior fit transitus, facit text.in l.
Si vnus.§.Pactus ne peteret.ff. de pact.l. An inutilis §.
Acce-

Acc eptum.ff.de acceptila.cũ fi.Et ideo solet dici,ꝙ sta-
17 tutum,recipit potius interpretationem ab alio statuto q̃ à iure cõmuni,vt dicebat Pet.de Aucha.in cõsi.422. Viso.seq.Decius consi.15.col.3.in prin.

In glo.1.Dic tu clatius,vt alias dicebã,ꝙ filiorũ septẽ
18 sunt species differẽtes,quantũ attinet ad censurã iuris: prima est legitimorum,& naturalium,qui.s.nati sunt ex vero,vel ex putatiuo matrimonio sup. ꝺ patria potesta.i
19 princ.secũda est naturalium tm̃,qui.s.nati sunt ex vna ea cõcubina in domo retẽta indubitato affectu cõiuncta,si vterq; sit solutus:hi enim naturales ideo dñr,quia ſm naturam geniti sunt,nec eis ius ciuile aliquo modo aduersatur,vt not.in rub.ff.de concubi.& declarat optimè Bar.in l.In cõcubinatu.in 3.q.ff. de concubi.& alibi dicit tex.in c.Liberi.23.q.4. ꝙ eos natura, nõ honestas, genuit. Tertia species est superiorum,qui nascuntur.s. vulgò & sparsim, hi enim propriè spurij dicuntur, qui patrem demonstrare non possunt.l.Vulgò quæsiti. ff.de statu homi.

Quarta species est eorũ, qui ex damnato coitu nascũtur,vt adulterini,incestuosi,sacrilegi,& similes, de quibus in §.fi.in Authentico qui mo.na.effi.sui.& dictũ fuit in §.Si aduersus. sup.titu.1.

Quinta species est legitimorum tantum, qui.s.authoritate iuris ciuilis filij efficiuntur, vt qui arrogantur, vel adoptantur,de quibus in hoc titu.

Sexta species est legitimorum , de quibus visum est. sup.titu.1.fi.& ꝓbatur in Auth. qui mo.na. effi.sui.& in Auth.qui mo.na.effi.legi.

Septima, & vltima species ẽ filiorũ spiritualiũ quos. s.ẽ sacro fonte baptismatis,vel cõfirmationis leuauimus de quib.in to.tit.de cogna. spiritua.& ita breuiter, & dilucidè declares,nam ea,quæ per Christo.& Ias. hic ponuntur circa istam gl. obscura sunt, & minus perfectè, explicata:æquiuocãt enim in intellectu verbi (spurius) & in alijs, quæ referre non expedit.

In gl in verbo, Adoptio. Aduertẽdũ est ad diffinitionem adoptionis, nam Doct.se torquent in diffiniendo, multumq; se inuoluunt, dum parũ animaduertũt, quid diffiniãt,nam,vt perfectè diffiniatur adoptio , debet cõsiderari,ꝙ reperitur adoptio in genere, adoptio in specie,& arrogatio, hæc inter se differunt,vt notissimũ est aliud enim est genus, aliud species, & aliud est adoptio in specie,aliud arrogatio,vnde,vt perfectè diffiniantur, necesse est non cõfundere ea,quæ sui natura sunt sepa-
20 rata,cũm diuersorum non possit esse eadem diffinitio, cuius natura est ostendere , quidditatem , & essentiam
21 rei.l.j.§.Dolum.ff.de dolo.cũ vulg.Erit ergo adoptio in genere actus,ꝑ quem authoritate iuris ciuilis,qui filius nõ est,ad similitudinem naturæ filius efficitur. Erit adoptio in specie actus,per quem qui in alterius potestate est,imperio magistratus ad similitudinẽ naturæ alterius filius efficit cõcurrẽte naturali vinculo in potestate, nõ cõcurrente,habilis ad succedendũ efficit. Arrogatio aũt erit actus,ꝑ quẽ, q sui iuris est,principis authoritate ad similitudinem naturæ filius efficitur, & in potestate, & ita declares , nam diffinitiones Doct. multas patiuntur difficultates,sicut forsan,& istæ,tũ facilius intelliges,& planius his quasi descriptionibus factis. Nam diffinitio Ioã.de Pla.nõ est bona,quia adoptio non est actio legalis,sed actus,qa repugnat diffinitioni actionis inf.de act. in prin.Item dum dicit(ad solatium eorum, qui liberos nõ habẽt) cõfunditur per tex.in §.Inter eas.in fi.sup.ti.j. in l Si te pstens.C.de suis & legi.l.Nec est §.Præterea.ff. eo.vbi qui habet filios,adoptat, & arrogat causa cognita saltẽ;benè facit tex.in §.seq.dum dicit,ꝙ pater emancipatus potest filium suũ dare in adoptionem auo suo paterno, qui dicto casu adoptat loco filij, cũm tamen verum filium habeat,quamuis emancipatum.

Nec valet saluatio Io. Fa. quia in diffinitione non debet poni,nisi quod demonstrat quidditatẽ, & essentiam rei,non causas impulsiuas. Eodem modo respondetur ad diffinitionẽ Theophili hic,qui diffinit eodem modo, quo diffinit Io.quia aliud est quærere,quid sliquid sit, aliud est quærere,quare fuerit inuenta adoptio;vnum ostendit substantiam,alterum causam impulsiuam,vel finalem,& cum sit differentia inter causam, & effectum, nõ debemus confundere eos,& ideo mala est etiam dicta diffinitio Theophili, q̃uis ipse saluet eam a communiter accidentibus.

Diffinitio gl.quò ad adoptionẽ in genere bona est,& & conformat se cum diffinitione nostra,sed non distinguit de qua adoptione.Nec obstat obiectio Io. Fa. ꝙ ẽt adoptione nobis nepotes adoptamus.§.Licẽt.inf.eo.q̃a rñdetur, ꝙ cũm adoptio principaliter introducta sit, vt nobis filios paremus,q̃uis sit dispensatum , vt possimus etiam in locum nepotum adoptare, oino saluatur diffinitio ab eo,quod generaliter accidit text. est in l. Suus quoq;.§.Puto.ff. de hære.insti. qui semper allegatur ad hoc,& dixi alias superius.

Diffinitio Ange est falsa:dum enim dicit , ꝙ adoptio in genere est actus legitimus , per quem fit transitus de potestate vnius in alterius potestatem, est falsa, quia cũ comprehẽdat arrogationem,quæ fit de eis,qui sui iuris sunt,non potest cõp̃tere:& puto,ꝙ Ange.voluerit diffinire adoptionem in specie potius, q̃ in genere, q̃uis ita in suis lecturis legatur.At dum Christo dãnat diffinitionem Ange.ex eo,ꝙ aliq̃n adoptatur qui filius est, puta, si emancipaui filiũ,& illum postea arrogaui, quod fieri potest.l.Si pater filium.ff. eo.nam tũc arrogatur qui filius est,aduertendũ est,ꝙ posset saluari ex eo, quod supra diximus per tex.in l.Suus quoq;. §. Puto.ff. de hære. insti. sed in nostra diffinitione arrogationis nõ cadit hæc difficultas,quia verba in ea posita cõprehendũt etiã hunc casum.Et ex his facilè dignosces,q̃ distet à veritate diffinitiones Christo.& Ias.

In glo.in verbo, Rescripto.Glo.in prima parte dicit,
22 ꝙ non solum arrogatio fieri potest ante ipsum principem.s. interponentem authoritatẽ , sed potest etiã fieri corã alio magistratu,cui à principe hoc delegatũ esset, ꝑ hoc tex.in l. 2. in Arrogationes. C.eod.in l.2.ff.eo.& hic in tex.nostro.Sed dubiũ est,cũm interponere authoritatẽ in arrogatione sit mixti Imperij , maximè ſcdm Bar.in l.Imperiũ.col. 5.versi Quot sunt gradus.ff. de iur. om.iud.quo deleget,ꝑ tex.in l. 1.ff.de offi.eius. Et dicit. Bar.in d.l.Imperiũ.versi.Sed dic.ꝙ aut loquimur an princeps ipse possit delegare alteri, & hoc nõ habet dubiũ, per tex.in d.l.Arrogationes,& in d.l.2.in fi.C.eod & est tex.clarus i l.fi.§.1.ff.de offi.eius.vbi princeps potest causas meri,& mixti imperij delegare etiam priuato. l. fin. C.vbi sena.vel cla.Bart.in prin.col pen.ff.de offi.eius.est tex.in ca.Illud.vbi glo.fin.23.quæst.4.l.1.in verbo. Demandare.vbi Bald.in 4. not. & Ias. & in rubr. C. de præci.Impera.offe.

23 Aut loquimur vnquid ille, cui à principe hoc delegatum est, possit ipse subdelegare , & in hoc Pet. & Cy. in d.l.1.ff.de offi.eius.& ibi Roma.tenent ꝙ nõ,ꝑ tex.in
24 l.Cũm antiquitas.C.de vsufru.tñ cõis opi. est in cõtrarium.s.ꝙ delegatus à prĩcipe possit subdelegare causas meri & mixti imperij requirentes causæ cognitionem, licẽt alias non sint delegabiles.l.1.ad fi.vbi gl.Bar.& alij. C. qui. pro sua iur.& est communis opi. vt dicit Ias. in l.1.in prin.col.15.versi.Secundò iuxta glos.ff.de offi.eius vbi Decu. in fin.dicit opi. communem esse cum Bart. & idẽ in terminis dicit Corn.in cõsi.34.col.pe.lib. 1.vbi in indiuiduo consuluit , ꝙ delegatus à principe potest subdelegare authoritatẽ sibi cõcessam cognoscendi, & approbandi , admittendi arrogationem:Et quia hęc videbuntur

buntur à vobis in l.i.de off.eius.quia. est locus ordinarius,omitto,quia sunt extra materiam.

25 Secundo loco glo.quærit,quid si Imperator vel princeps mortuus est,& imperium vacat quô arrogatio expedietur,dicit gl. ꝙ quis imperium semper sit,cum nõ sit semp Imperator,nõ poterit arrogatio fieri quod de iure ciuili verum est,sed de iure canonico vacate imperio supplebit summus Pontifex.c.Licet ex suspecto.de foro compe.& est tex. in cle.Pastoralis.in fi.de re iudic. & vtrobiq;notatur.

In glo. in uerbo,Magistratus.Gl.clara est, Dicit enim ꝙ quis alias magistratus appellatione forte veniat Prætor,vt dixi i nota.tñ hoc in loco debet intelligi, ꝙ adoptio possit fieri apud quoscũq; habẽtes uolũtariam iu-
26 risdictionẽ:nã adoptio uolũtariæ iurisdictionis est l.ii. ff.de offi.procõ.& lega.& ea quę sunt uolũtarię iurisdictionis, possunt expediri etiã per defensores ciuitatũ, in Auth.de defenso.ciui §.Nulla ibi,Et quicquid aliud est monumẽtorũ.ubi gl.propriè exẽplificat in adoptio-
27 ne,ꝙ defensores sunt minores magistratus:gl.nihil allegat,sed satis probat idem tex.in d.§.Nulla. & dicit gl. in rubrica.C.de defen.ciui.& potest satis probari ex ordine titulorũ primi libri.C.& dicũt oẽs in l.i.in princ. ff.de offic.eius. quis hodie post pacem cõstantiæ fecus sit,ut tradit Ias.post alios in d.l.j in.prin. col.iiij. uersi. Quintus & ultimus gradus.

In glo.in uerbo, Arrogatio. Glo.assignat derinationẽ huius uerbi(arrogatio)quã assignat tex. in d.l.ii.ff. eo. quis,ut s.dixi in not.A.Gellius aliã assignat,quia ꝑ populi rogationem fit,quę mihi magis placet, circunscripta authoritate iurisconsulti,quod etiã comprobatur
,, authoritate Liuii lib.vij.ab urb.cõdita,dũ inquit,Inter
,, cętera tristia ei⁹ anni Cos.Appius Claudius in ipso bel
,, li apparatu moritur,redierãtq; res ad Camillũ,cui uni-
,, co Cos.uel ob aliam dignationem haud subiiciendam
,, Dictaturæ, uel ob omen faustum ad Gallicum tumultũ
,, cognominis Dictatorem arrogari haud satis decorum
,, uisum est patribus.

In gl.Inferiorem.Intellige simpliciter inferiorẽ gradum liberorum,ut exemplificat,nõ sequẽtem simpliciter sed sequẽtes gradus ita enim puto glo.intellexisse.

§. SED HODIE.

1 *Adoptio facta ab extraneo nõ diminuit aliquid de iuribus patris naturalis.*
2 *Pater adoptiuus,si extranus ẽ,quę cõsequatur ex adoptione.*
3 *Adoptatus ab extraneo nõ uocat patrem adoptiuũ in ius sine uenia.*
4 *Statutum loquens de filio legitimo trahitur adoptiuũ ab extraneo.*
5 *Filij incestuosi,adulterini,& similes nõ uocant patres in ius sine uenia.*
6 *Adoptatus ab extraneo non transit in eius potestatẽ,*
7 *Adoptatus ab extraneo succedit patri adoptanti.*
8 *Extranei dicuntur secundum subiectam materiam.*
9 *Adoptatus ab auo uel proauo materno uel paterno trãsit in potestatem & familiam adoptantis.*
10 *Duo uincula magis stringunt.*
11 *Statutum uallatum pacto magis potest ꝗ̃ pactũ tantũ*
12 *Adoptiuus an sit suus.*
13 *Suitas non est sine patris potestate.*
14 *Esse tale,& habere iura talis differunt.*
15 *Rationes duæ uincunt unã,nisi una sit uel potẽtior,uel æquè potens:& qualiter hæc regula intelligenda sit.*

Diuiditur in duas partes,in prima ponitur ius nouum generale, ut scilicet regulariter adoptiui non transeant in potestatem adoptantis, in secunda ponitur limitatio, quando adoptantur ab aliquo ex ascendentibus, siue paterno, siue materno. secunda ibi, Si uerò.

Adoptiuus hodie nõ trãsit in potestatem adoptantis, nisi sit ascendens, ꝗ̃uis extraneo succedat ab intestato. h d.ex.l.Cùm in adoptiuis.C.eo.

Casus ita potest figurari: dictum est supra in prin ꝙ nõ solùm naturales, sed adoptiui sunt in potestate nostra, modò dubitai, an hoc sit perpetuò uerum, & rõ dubitationis uidebat indefinita locutio Imperatoris in princ.Cùm enim generaliter dicat, ꝙ adoptiui sunt in potestate nostra,& totum ius antiquum hoc disponat, nõ est cur quæramus rõnem dubitãdi, cũ olim ita esset generaliter & indistinctè decisum:Sed respõdetur hodie cõtrarium esse introductum per cõstitutionẽ Iustiniani, ut.s.ille qui adoptatur à persona extranea.i.quę nõ sit de ascẽdẽtibus,nõ trãseat in potestatẽ adoptãtis: rõ aũt huius innouationis fuit,ut remouerẽtur absurditates & incõuenientia,quę resultabant ex antiqua iuris cẽsura:nam eueniebat aliquãdo,ut postꝗ̃ adoptiuus in alienam familiam trãsiuerat,amitteret successionẽ patris naturalis,cuius familiã exierat,quia pater decedẽs nihil ei relinquebat,& propter paupertatem & egestatem patris adoptiui destitutus ab utroq; remanebat:itẽ quia,si filius adoptiuus post patris naturalis obitũ emãcipabatur ab adoptiuo,utriusq; hæreditate priuabatur, naturalis quidem patris,cuius potestatẽ & fam.lia exierat,quia ad eam nullus dabat regressus: adoptiui,quia dissoluta adoptione per emancipationẽ nullũ ius referebat in bonis eius, cũ quo nulla tũ necessitudinis intercedebat. Hoc tñ limitatur ꝑ Imperatorẽ in adoptatis ab auo paterno uel materno, uel ꝑauis, aut hmõi ascẽdentibus rõne allegata in tex.quia in unã & eandem personã cõcurrunt naturalia iura,quę.s.ex natiuitate & descẽdentia sibi sunt quæsita.iẽ iura ciuilia adoptionis. Lex enim illum facit patrẽ per adoptionẽ,& natura etiam non derelinquit, quia ab eo descendens. Cætera clarius postea explicabuntur.

In tex.ibi, Vel si ipse pater naturalis fuerit emãcipatus,etiã auo,uel ꝑauo simili modo paterno uel materno.Ego puto locum corruptum,nã in proauo materno nulla cadit necessitas emãcipationis, & ideo nõ debet legi sub una uerborum cõceptione sed legẽdum est(ut
,, puto)uel si ipse pater naturalis fuerit emãcipatus, etiã
,, auo paterno,uel proauo simili modo paterno uel materno.intelligẽdo simili modo,ut intelligit gl.i.cum eadem distinctione.s.ꝙ,si proauus est maternus indistinctè:si paternus,ita demum si emancipatus sit pater,nel auus:quod suaderur, quia tex.in l.Cùm in adoptiuis.C. eo.unde non solùm est elicitus sensus,sed etiam uerba,
,, ita legit, Si uerò pater naturalis auo materno filii sui,
,, uel ipse si fuerit emãcipatus,etiam paterno,uel proauo
,, simili modo paterno uel materno.Vnde patet,ꝙ hic deficit illud uerbum(paterno)& ita emendetis.

Not. primò ex hoc tex.ꝙ cũ filiusfa. datur in adoptionem à patre suo naturali & legitimo,uel auo.si in eius potestate est ꝑsonæ quę nõ sit de ascẽdentibus iura patris naturalis & legitimi minimè dissoluuntur,& sic,ꝙ oẽs effectus causati tam ex filiatione,ꝗ̃ ex patria potestate,& sic tam à.l.naturę,ꝗ̃ ciuili manet illibati & intacti,ac si nõ esset adoptatus: ita dicit tex.in d.l.Cum in adoptiuis. in ptĩc. ubi Imperator hoc latius prosequitur, & decidit,ꝙ filius,ꝗ̃uis datus in adoptionẽ,& patri naturali prodest,& ab eo debita naturalia percipit.Ex quo infertur,ꝙ oẽs effectus, not.ã.in §.i.de patria potes.in gl. i.ubi

j.ubi diximus,remanent sine ulla læsione in parte,q̃uis
dante in adoptionem.
Secundò not.ꝙ ad patrẽ adoptiuum,si extraneus est,
1 nihil trasit: intellige nihil ex iuribus patris naturalis.i.
ꝙ nihil iuris illi⁹,quod est in patre naturali,abscedit &
remouet̃ à patre naturali,& in patrẽ adoptiuum transfert̃:
ita enim debes intelligere,alias esset falsum,quia
2 aliqua etiam hodie trãseunt ad patrẽ adoptiuum:puto
enim,ꝙ trãseat ad patrem adoptiuum ius corrigẽdi &
emẽdadi iuxta.l.1.C.de emen.propinquo.itẽ ꝙ ad filiũ
dignitas senatoria transeat.iuxta.l. Senatoris filiũ.ff.de
3 sena. ut dicit in terminis ibi glo.in uerbo,Adoptiuũ.itẽ
nõ põt uocari in ius sine uenia,quod probo sic,Nullus
negat patrem adoptiuum patrẽ esse legitimum,etiã si
sit extraneus : ita enim passim appellatur in d.l.Cùm in
adoptiui ꝫ.sed in oĩbus parẽtibus una reuerentia seruanda
est.l Parẽtes naturales.ff.de ĩ ius uoc.ergo huic etiã
seruanda est,& per cõsequẽs non uocabitur in ius sine
venia,quod uoluit gl.in l.Adoptiuum.in uerbo Peculiũ
ff.de in ius uoc.vbi Pau.de Cast.dicit hoc esse tenẽdum
mẽti,quia etiã hodie adoptatus ab extraneo,nõ solùm
quò ad ius succedendi,sed etiam quò ad alia reputatur
filius,& Et ideo si statutum loqueretur de filio legitimo
4 comprehẽderet etiam adoptiuum,qui est legitimus,licet
nõ sit in potestate , etiam quãtum ad alios effectus,
q̃ successionis : dicit tñ ꝙ nisi haberemus illam glos.in
d.l.Adoptiuum.& in l.Senatoris filium.ff.de senat.esset
dubium per tex.in d.l.Cùm in adoptiuis.in §.Sed ne articulum.
vbi text.dicit ad literam, In hoc tantummodo
uolumus ei prodesse adoptionem,ut nõ successione ab
intestato patris adoptiui extranei defraudet. Et paulò
inferius subdit,Et ideo sancimus, etsi huiusmodi filius
integra naturæ iura,tũ si intestat⁹ pater extraneus adoptiuus
decesserit, habere eum etiam sui hæredis ius ad
eius tantummodo successionem,ut nõ etiam legitima
iura ad familiã extranei p̃ris adoptiui habeat,sed quasi
extraneus ita ad illã familiã inueniatur.qui tex.etiã fecit
hęsitare illam gl.in l.Adoptiuum.dum quasi indecisam.
q.hãc reliquit.Sed ad illum . tex. respondet Pau.de
Cast.ibi,ꝙ intelligitur haberi pro nõ facta quò ad hoc
ut trãseat in eius potestatem: ita enim s̃m Pau.de Cast.
restringẽdus est ille tex.Sed si rectè inspiciatur ille tex.
nihil facit.Dum.n.primò ponderatur,ꝙ tantũmodo in
hoc filio prosit adoptio,ut ab intestato succedat,tex.nõ
facit in cõtrariũ,quia hic nõ agimus de eo, quod trãsit
ad filiũ sed de eo,quod trãsit ad patrem,unde illa uerba
non faciũt in proposito·Dum uerò inferius põderatur,
similiter mihi uidetur,ꝙ uerba nõ faciũt in proposito:
nam ibi deciditur,ꝙ filius is adoptat⁹ ab extraneo,si p̃r
adoptiuus moriatur intestatus,habet iura suorum heredum
ad eius successiionem tñ,& sic hucusq; loquit̃ de
iure,quod trãsit ad filiũ.Dum uerò postea subdit,ut nõ
etiã legitima iura ad familiam extranei patris adoptiui
habeat, nec ipsa ad eum cõionem aliquam habeat,sed
quasi extraneus ita ad illam familiã inueniat̃, loquitur
tex.ut.s.in filiũ nõ trãseant iura agnatorũ, ut.s.ut agnatus
habeat legitimã successionẽ ĩ bonis familiæ.i.agnatorum
patris adoptiui extranei ne ipsa familia.i.agnatio
habeat uersa uice ius succedẽdi d.filio adoptiuo,sed
quò ad ipsam familiã.i.agnationẽ habet̃ ut extraneus i
quò ad agnationẽ & agnatos ergo,& nõ quò ad ipsum
patrem loquitur ille tex.ut.s.inuicem nõ succedant,&
hoc ex eo,quia etiam adoptatus ab extraneo transit in
familiam adoptantis:ita probat tex.in d.l. Cùm in adoptiuis.
in princ.ibi,Iura patris naturalis minimè dissolui,
sed ita eũ permanere, quasi nõ fuisset in alienã familiã
trãslatus.Et hic est uerus sensus illius.l.quæ,cùm nõ
tangat ipsum patrẽ,sequit̃, ꝙ remanet in illa uniuersali
dispositione oĩum parentũ,qui non possunt in ius uocari
sine uenia:per quam.l.alias ibi dicebã, ꝙ nec etiã in
5 cestuosi, & alii partes,qui nominari nõ possunt per.l.
Vulgò concepti.ff.de statu hom.non possent in ius vocari
sine venia,q̃uis aliter ibi uoluerit Zas⁹,de quo suo
loco dicemus.Non obstat tex. in l.Adoptiuum.ff. de in
ius uocã.ibi,Iure magis potestatis,q̃ Prętoris pręcepto
quo fit,ut uideatur patria potestas causa huius uinculi,
quia respõdetur,ꝙ in adoptiuo olim cõcurrebant duę
rationes,patria potestas, & reuerẽtia §.Affinitatis.ꝫ.de
nup.& ꝙ patria potestas non sit , patet in filio respectu
patris naturalis,qui dedit illum in adoptionẽ d.l.Adoptiuum
§.i.& cum iudicia sint de iure ciuili,& uenia sit
introducta à iure ciuili,uidetur,ꝙ in ea considerãdum
sit uinculum ciuile,sicut naturale.Præterea si uidemus,
ꝙ propter hanc reuerentiam pater naturalis tantũ non
vocatur in ius sine uenia, quem.l nõ agnoscit in patrẽ,
licet nõ reprobet,ut.not.in tit.ff.de concubi.q̃tò magis
debet peti uenia in patre legitimo tñ quem.l.agnoscit
in patrem,etiam ꝙ patria potestas nõ competat ei.Præterea
r̃ndeo respõsione manifesta,& retorqueo illũ tex.
Dicitur ibi,ꝙ filius non potest in ius uocare patrẽ adoptiuum
iure patrię potestatis.i.quia cùm sit in potestate,
non potest esse lis inter illum & filium.l.Lis nulla.ff.
de iud.magis q̃ præcepto Prętoris.Non enim(uult dicere
iurisconsultus)est quærẽdum,si potest uocare sine
uenia,cum iam prohibitum sit ipsum uocari,quia inter
eos iudicium esse non potest,& nõ entis nullę sunt
partes,sed si sumus in bonis , in quibus patria potestas
non cognoscitur,ut in castrensibus,ut subdit statim ille
tex.quo casu ille filius reputat̃ ut pater, profectò oĩno
debet peti venia ita dicit ille tex.Ecce ergo,ꝙ debet peti
venia,qñ etiã patria potestas cessat ĩ patre adoptiuo.
Quamuis ergo ex.l.Cum in adoptiuis.sublata sit patria
potestas,ex quo remanet pater, omnino causa cognita
uocandus est,quemadmodum eadem uenia petẽda est,
qñ filius considerat̃ ut filius adoptiuus, tamen non subditus
patriæ potestati, ut in bonis castrensibus, ut patet
in d.l.Adoptiuum.
6 Tertiò not.ꝙ adoptatus ab extraneo nõ est in eius potestate,
cõcor.tex.in d.l· Cùm ĩ adoptiuis.in prin. Manet
enim ius patriæ potestatis in patre naturali,ac si non esset
in alienam familiam translatus , ut ibi dicitur.
7 Quartò not.ꝙ adoptatus ab extraneo succedit patri
adoptanti ita demum,si intestatus moritur:Si enim testatus
moreretur,tunc habet licẽtiam pater adoptiuus,
si uellet , nihil eidẽ relinquere,sed quicquid reliquisset
hoc ex sua liberalitate fecisse uideret̃, nõ legitimo aliquo
iure astrictus,ita dicit tex.in d.l.Cùm in adoptiuis.
§.Sed ne articulum.
8 Quintò not.ꝙ hic extranei appellant̃ oẽs præter ascẽdentes:
capitur enim hoc uerbum(extraneus)s̃m subiectã
materiam:aliqñ enim dr̃ extraneus,qui non est fili⁹:
aliquando qui non est suus:aliquando qui non cognatus,
ut not.j̃.de hęre.quali.& diffe.§.Cæteri.& in l.i.§.
Extraneum.C.de rei uxo.act.dr̃ propriè extraneus , qui
nõ est de ascendentibus per uirilẽ sexum,& qui nõ habet
filiam in potestate : alibi dicitur extraneus quo ad
peculium omnis pręter manumissum §.Si peculium.j̃.
de lega ubi dicetur.
9 Sextò not. ꝙ adoptatus ab auo paterno uel materno,
& similiter à proauo , & quolibet ascẽdẽtiũ , trãsit in
potestatẽ & familiã adoptãtis,cõcor.tex.unde nr̃ sumit̃
in d.l.Cùm in adoptiuis.§.Si verò pater naturalis. Hoc
crederem limitari posse, si sit legitimus & naturalis, secus
si esset spurius , quia nec arrogari,nec adoptari põt
l.Legẽ.C.de natu.lib.§ Oportet enim semper.in Auth.
quib.mo natu.effi.legi.pro sing.tradit Roma.in uer.An
naturalis . ubi allegat rõnem,quã refert & se.Deci.consil.
288.Quęritur.col.fi.uersi.Vltimò non obstat.

10 Septimò

10 Septimò not.ibi, Quia concurrunt in unã personam
& naturalia & adoptionis iura. q duo vincula magis li-
gant, q̃ unum, & sunt maioris potẽtię, ut etiam probat
tex.in autenti. Itaque.& in corpore, vnde sumitur.C.
cõ.de success.ubi fratres vtrinq; coniuncti præferuntur
consanguineis uel vterinis tantũ: facit tex.in l.Re con-
iuncti. in versic. Præfertur.ff.de leg.iii.vbi coniunctus
re & uerbis præfertur cõiuncto re tantũ, vel verbis tan
tum, & tex. in §.Sed ea omnia.j.de hære. quæ ab inte-
sta. & dicit tex. in c.1. de treug.& pac. q funiculus tri-
plex difficilè rumpitur, per quem dixit Bald.in c.Veniẽ
11 tes col.fi.versicu.Sed. nunquid de iuretur. q plus po-
test fieri p statutum vallatum pacto, quàm pacto solo:
sequitur Decius in c.Quæ in ecclesiarum colum.iii.ad
finẽ. de constitu.

Vltimo not. q in vnam personam possunt concurre-
re naturalia & ciuilia iura, Est enim hic nepos uel pro-
nepos descendens, & habet iura naturalia, quia à natu-
ra non fuit derelictus nec destitutus, quãuis pater fuis-
set emancipatus, ut dicit tex.in d.l.Cum i adoptiuis. in
d.§.Si uero pater.& lex ciuiles eũ per adoptionem am-
plexus est, ut ibi dicitur, quod not.

In glo.in verbo, Tributa.Glo.allegat iura, in quibus
eadem constitutio Iustinia.recitatur, & diuisio hæc &
distinctio, quam facit hic Imperator, ex qua habes. q
filii adoptati ab extraneo habent tñ ius succedendi ab
intestato, nõ autem ex testamento, nisi quatenus eis re-
lictũ sit ex liberalitate prædicti p̃ris adoptiui.d.l. Cùm
in adoptiuis.§. Sed ne articulum .C.eo. & intellige, ut
succedat ab intestato etiam cum legitimis & naturali-
bus filiis, quia cum illis concurrit s̃m Ang.hic per tex.
in l.Si te.C. de suis & legi.qui tex.posset euitari, quia
est condita illa lex à Dioclita.& Maxi.ut patet ex inscri
ptione, & distinctio hæc inter extraneum vel ascenden
tem adoptantem est Iustinia.ut patet in d.l.Cùm in ado
ptiuis. tamen idem dicas per interpretationem passiuã
l.1.§.L.ex Falcidia.ff.ad.l.Falci. & ita uoluit Io.de Ana.
consi.27.col.ii.Fulgo.in consi.65.col.ii.præsertim quia
tex.in d.l.Cùm in adoptiuis.tribuit huiusmodi adopti-
uo iura suorum hæredum, in §.et ideo sancimus, quo
fit, ut cum aliis filis suis succedat: circa quod uolo uos
12 aduertere ad unum, q ille tex.in d.§.Et ideo sancimus,
cõiter allegatur ad hoc, q adoptiuus est suus, tamẽ ille
tex.potest ~~[illegible]~~ dicebam publicè disputãdo,
13 quia cum suitas sine patria potestate non detur.§. Sui
autem.j.de hered. quali.& diffe.non videtur, q possint
hi esse sui, qui non sunt in potestate, ut hic dicitur: &
14 ad illum tex.respondetur q nõ dicit esse suum, sed ha
bere iura sui hęredis, quę sunt ualde diuersa: Aliud n.
est esse suum, aliud habere iura suorum, prout in simili
dixit Bald. in l.Lege xii.tabul.C. de legi. hære. qui dicit
aliud esse, esse agnatum, & habere iura agnatorũ, quod
etiam probatur, quia hodie cognati habent iura agna-
torum, & tamen nõ sunt agnati, sed cognati.§.Nullam.
in Auth.de hære.ab intest.ven.

In gl. in verbo, Emancipatus Gl.clara est, q ideo emã
cipatio exigitur, quia qui est in potestate nõ potest ado
ptari, cùm non possit magis filius effici, sed dissoluto ci
uili vinculo patrię potestatis per emancipationem, be-
ne potest.d.l.Si paterfami.§.Qui duos.ubi debes intel-
ligere illa verba (si eum emancipauerit) eum, scilicet
nepotem, non filium

In glo.in uerbo, Concurrunt.Glo.mouet.q.an si ego.
adoptem filium fratris mei, trãsear in potestatem meã
Videtur enim q in eum cõcurrant iura naturalia, quia
coniunctus mihi per fratrẽ; & ciuilia.s.adoptionis: Ta
men glo.respondet, q non, s̃m Io.quia hæc naturalia iu
ra intelliguntur tñ in ascendentibus, quasi naturalia, ut
etiam exponit gl.in d.l. Cùm in adoptiuis in §.Si ve-
rò pater.in verbo, Naturalia. q̃uis ibi glos. ponat diuer-
sum casum, scilicet qñ frater adoptatur ab alio fratre,
hic qñ frater dat in adoptionẽ filium suum fratri suo,
quod in effectu idem est. Sed aduertendum est, q tex.
noster, & in d.l.Cùm in adoptiuis, ponit regulam gene
ralem, q adoptatus hodie nõ transit in potestatem ado
ptantis, limitat tñ & distinguit, nisi detur in adoptionẽ,
non dicit text.non extraneo, nec non cõiuncto, quo
casu posset de hoc probabiliter dubitari, sed nomina-
tim Auo uel proauo paterno uel materno: per hæc no-
mina naturalia, quo casu non fit extensio extra perso-
nas nominatas, quia casus non excepti remanent sub
regula.l.Nam quod liquidæ.ff.de penu. lega.facit text.
in l.Tutelas. versicu. Ex nouis autem legibus.ff. de ca-
pi.dimi.cum.fi.

In glo.fi.Colligit glo.idem not. quod colligit etiam
gl.in d.l.Cum in adoptiuis.in uerbo Naturalia. q sicut
15 dictum est in not. q duo uincula vincunt unũ, ita duę
rationes vincunt vnam: ad hoc glo.passim allegat text.
in d.l.C.de edi.diui Adria. toll. qui tex. mihi non vide
tur probare hoc: malè enim possunt induci illa uerba
ad hoc nota.cùm siue odio tantum, siue odio & fauore
præscriptio inducta sit, est paris potentię quo ad illud
edictum, ut ibi dicit, gl.tamen limitat, nisi una ratio sit
melior illis duabus, uel saltem ęquipollens: allegat duo
iura ad hoc, quæ sic inducuntur, Quamuis in successio
ne descendentium concurrat duplex uotum naturæ.s.
& parentum, in ascendentium autem sola miserationis
ratio, tamen non minus piè relinquitur parentibus q̃
filiis.d.l.Nam & si parentibus.ff.de inoffi.testa.& sic il-
la vnica ratio miserationis ęquipollet illis duabus, non
autem est melior, ut dicit glos.quæ in hoc per illa iura
malè dicit.Sed etiam (vt alias dixi) est aduertendum, q
Doct.quando dicunt, q duæ rationes potentiores sunt
una, intelligunt unã ex illis duabus, ut scilicet sit in una
persona vna earum tantum cõcurrat, in alia uero duæ,
illa præferatur, in qua duæ concurrunt, non autem
quando sunt diuersæ, quia & una potest æquipollere
pluribus, & in aliquo casu superare duas, sed intelli-
gendum est, ut dicebam.

§. CVM AVTEM IMPVBES.

1 *Adoptionibus faciendis eorũ, qui suæ potestatis sunt, exquirenda est uoluntas eius, qui adoptatur.*
2 *Impuberis uoluntas non attenditur.*
3 *Impubes arrogari potest.*
4 *Arrogatio quælibet exigit causę cognitionem.*
5 *Impuberis arrogatio exigit exactionem, causæ cognitionem, & quæ requirat.*
Arrogatio.
6 *Causæ cognitio quando dicatur adhiberi.*
7 *Citatio sola non facit causæ cognitionem.*
8 *Intellectus ad tex.in l.Nec quicquàm.§.Vbi decretũ. ff.de offi.proconsu.& leg.*
9 *Causæ cognitionẽ exigentia nõ expediuntur iudice nõ sedente pro tribunali.*
10 *De plano iudice non sedente.*
11 *Vtile / Honestum } in qualibet re attenduntur.*
12 *Honestas prius consideranda est, quam utilitas.*
13 *Conditio.i.modus.*
14 *Plurale ponitur aliquando pro singulari.*
15 *Arrogator tenetur satidare se restituturũ bona pupilli, si impubes decedat, iis, ad quos ea res pertinet.*
16 *Tabellio dicitur persona publica.*
17 *Persona publica alteri acquirit*

18 Arroga-

18 *Arrogationis per rescriptum principis practica.*
19 *Cautionis uerbum an cum fideiussione intelligatur.*
20 *Satisdatio cum fideiussore uel pignore est.*
21 *Seruus publicus dicitur tabellio, & quare.*
22 *Tabellio tenetur cuicunq; instrumenta conficere, nec potest recusare, & si recusat, est periurus, & potest officio priuari.*
23 *Seruus potest esse argentarius.*
24 *Argentariam exercens habet publicam causam.*
15 *Arrogatus capite minuitur.*
26 *Testamentum factum ab eo, qui dat se in arrogationē, irritatur.*
27 *Substitutio pupillaris facta per patrē naturalē impuberi arrogato expirat per arrogationem.*
28 *Substitutio pupillaris est testamentum filij.*
29 *Substitutiones omnes præter pupilarē faciunt, ut succedatur testatori, non ei, cui fit substitutio.*
30 *Casus aduersus non est considerandus, & quando.*

Diuiditur hic tex. in tres partes, in prima
ponitur regula, q arrogatio impuberis
causa cognita fieri permittitur: in secun
da ponitur quid in cognitione causæ ve
niat: in tertia dicitur, q etiam data hone
state causæ exigitur cautio & satisdatio, de qua in
text. secunda ibi, Et Exquiritur. tertia ibi, Et cum
quibusdam.

Impubes arrogaī causa cognita, & cauet arrogator
de restituendis bonis pupilli iis, qui qualibet rōne suc-
cessissent pupillo, si arrogatio facta nō esset. h.d. ex l. Si
paterfam. §. fi. ex l. Nec ei. & l. Non aliter. ff. eo.

Casus in §. tradente regulam nō esset nisi literaliter
figurandus, tñ poterat primò dubitari, q nullo modo
impuberis arrogatio fieri posset: Cum enim in adoptio
1 nibus eorum, qui suæ potestatis sunt, ipsorum uolūtas
explotanda sit, ut dicit tex. in l. In adoptionibus. ff. eo.
2 impuberis autem uoluntas non soleat in iure attendi.
§. Pupillus. j. de inuti. stipula. ideo non videbatur posse
se & bona sua in alium transferre, qui nō potest etiam
in minimo obligari. d. §. Pupillus. tñ hoc non obstante
deciditur contrarium, q impuberis etiam arrogatio fie
ri potest, dum tñ fiat ex principali rescripto, & causa co
gnita, & q arrogator caueat se restiturū bona iis, qui
aliqua ratione pupillo successissent, si ante pubertatem
decesserit. Putarunt enim ita satis prouisum esse inden
nitati pupillorum, si primo authoritas principis interce
dat, cognitio causæ adhibeatur, spondeatq; satisdato ar
rogator bona pupilli itegra & sine diminutione se ser
uaturum, & si impubes decedat arrogatus, bona fi-
de restituturum illis, in quos bona pupilli quouis titu-
lo deuenire deberent.

In tex. ibi, Et exquiritur causa arrogationis, an hone
sta sit, expediatq; pupillo. Id etiam expressit optime Ci-
cero in Oratione pro domo sua ad Pont. dum inquit,
„ Quod est Pontifices ius adoptionis, nempe ut is ado-
„ ptet, qui neq; procreare iam liberos possit, & cū potue
„ rit, sit expertus, quæ deinde causa cuiq; sit adoptionis,
„ quę ratio generum ac dignitatis quæ sacrorum, quęri
„ à Pontificibus solet. Id quod Vlpia. expressit in l. Si pa-
terfa. ff. de adop. & clarius Cice. Prosequitur etiā exem-
plis Cn. Aufidii. & Pupii.

In tex. ibi Personę publicæ, hoc est tabellioni. expū-
genda est illa expositio (hoc est tabellioni.) Sumuntur
enim uerba huius. §. ex l. Non aliter. ff. eo. vbi ea expositio
tio non reperitur: est enim glossema insertū postea in
tex. quamuis forte possit dubitari, an Tribonianus addi
derit pro clariori iuuenum intelligentia, cùm uideam
Theophilum hic etiam eam expositionem in tex. Græ
co addidisse: puto tamē omnino ad puritatem. d. l. Non
aliter. redigendum esse.

3 Not. primò, q impubes arrogari pōt, nec distingui-
tur infans vel nō, quia causæ cognitio requiritur in pu
4 pillis. Sed circa hoc aduertēdum puto, quia causæ co-
gnitio exigitur in quibuscunq; arrogationibus non so
lùm impuberum, sed etiam maiorum, ita est tex. in l. Si
paterfami. §. In arrogationibus. ff. eod. vnde quò ad cau.
sę cognitionem non est differētia inter arrogationem
impuberis & puberi, nisi quod in causæ cognitione,
quando impubes arrogatur, venit, vt non aliter arroga-
ri permittatur, nisi arrogator naturali cognatione vel
sanctissima affectione ductus adoptet, aliaq; concurrāt,
de quibus in l. Nec ei. §. i. ff. eo. qui tex. licet uideatur lo
qui in tutore, tñ generaliter intelligendus est in omni
bus, ùt etiam intelligit ibi glo. in uerbo, Et primum Itē
differt in satisdatione, de qua in hoc tex. & in d. l. Nec
ei. in fi. in l. Non aliter. in l. His verbis in l. Hæc aūt. ff. eo.
5 Secundò not. q arrogatio impuberis requirit cau-
sę cognitionem exactiorem. s. ut diximus, & est tex. in d.
l. Nec ei. §. ff. eo. Item hodie exigit, vt si talis impubes
sit sub tutela, omnes tutores consentiant, si plures sunt
l. fi. C. de tuto. præstan. Et dicit hic Christo. q, cum tex.
6 dicat, q causa cognita arrogatio fieri debet, intelligen
dum est, vt vocentur quorum interest, allegat tex. in l.
In causæ. §. Causa aūt cognita. ff. de minor. qui tex. facit
„ incontrarium, dum inquit, Causa cognita & pręsenti-
„ bus aduersariis, vel si per cōtumaciam desint, restitu-
„ tiones perpendendę sunt. quæ verba ostendunt, q si
causa cognita importaret idem, quod præsentibus ad-
uersariis, non fuissent illa verba per copulam adiecta.
Bart. tñ per illum tex. dicit in l. Prolatam. col. fi. C. de sen
ten. versi. Quæro vtrum. q causę cognitio videtur adhi
beri, qñ fit partibus præsentibus uel absentibus per cō
tumaciam. Alibi tamen dicit Bart. in l. iii. §. Si causa co-
gnita. ff. de bo. pos. q causa cognita dicitur fieri quantū
ad instructionem iudicis absq; citatione, & hoc vbi nō
agitur de pręiudicio, secus vbi agitur de præiudicio,
quia tunc citatio requiritur in causæ cognitione, quam
doctr. Bar. seq. And. Sicu. in rub. C. qui adm. col. xlvi. in
prin. benè verum est, q sola citatio non facit causę co-
7 gnitionem, vt aduertit Deci. in c. Ecclesia sanctæ Marię.
de consti. col. v. versic. Secunda conclusio. per tex. in d. l.
In causæ. la. i. §. Causa autē cognita. ff. de mino. Dicit vl-
terius Christo. q ex quo causa cognita debet fieri arro
gatio, debet fieri iudice sedente pro tribunali. l. Nec
quicquam. §. Vbi decretum. ff. de offic. procō. & leg. qui
tex. quamuis allegetur ad hoc, tñ non dicit hoc, sed q
vbi decretum exigitur, causa per libellum expediri nō
potest. intellige per libellum supplicē, vt euites difficul
tates Doct. ibi. Quę enim authoritatis interpositionem
requiritur, libello supplici non expediuntur. hoc enim
modo intelligēdus est ille tex. in quo tantopere glo. &
Doct. laborāt, quia quæ examinationem causę & cogni
tionem desiderant, etiam q non exigant sententiam
diffinitiuam, sed simplicem authoritatis interpositionē
tñ ex simplici subscriptione libello supplci facta non
expediuntur: & ita intelligendus est ille tex. Illud tñ,
9 quod dicit hic Christo. verum est in se, quia quę causę.
10 cognitionem desiderant, non expediuntur de plano. i.
vbi iudex non sedet, vt dicit tex. in d. l. Nec quicquam
§. De plano. ff. de off. procon. & leg.

Tertiò not. q in cognitione causę hoc vertitur,
an arrogatio honesta sit & vtilis pupillo: duo enim hęc
11 vtile & honestum in quaq; re deliberanda attendūtur
vt inquit Cic. lib. i. de Offic. in prin. Quælibet enim deli
beratio finem vtilis uel honesti debet habere, id quod
author in Rethor. ad Herē. lib. iii. in prin. satis cōmode
explicat

explicat ad hæc enim duo capita vtilis, & honesti redu
cuntur omnes illę causę, & ea omnia, quæ latius expli-
cantur per iureconsultos in d.l.Si paterfa.in fi. cum dua
bus.ll.seq.ff.de adop.
Quartò notabam alias ex ordine literæ, ꝙ prius hone
12 nestas consideráda est, q̃ vtilitas, & sic ꝙ honestum vti-
li præferendum est. Qui enim omnia metiuntur emolu
mentis, & commodis, neq; ea volunt præponderari ho-
nestate, sed solent in deliberando honestũ cũ eo, quod
vtile putant, comparare, boni viri non solent. Etenim
non modò pluris putare quod vtile videatur, q̃ illud,
quod honestum, sed etiam hæc inter se comparare, &
in his addubitare turpissimum est, vt inquit Cicer. lib.
3.de Officijs, & dixit Papinia.in l.Iulianus.ff.siquis omi.
causa testa. quòd non caret dolo qui honore proprio
omisso propter compendium, alienam institutionem
maluit, optimè tex.ad hoc in l.Miles.§.Socer.ff.de adul.
l.Reptendenda.C.de insti.subsi.vbi ad hoc illum tex.no:
Ias.post Bald.facit tex.in l.Scire oportet.§.pen.ff.de tut.
& cura.da.ab ijs.cum fi.vt per Deci.in l.Semper in con
tractibus.ff.de reg.iur.
Quintò not.ibi, Et cum quisdam conditionibus, ꝙ
13 hic conditio non ponitur propriè, sed ponitur condi-
tio hic pro modo, vt.s.nisi ita sit cautum & satisdatum,
ꝙ adoptio non valeat, ita intelligit hic Ang. dicens, ꝙ
hic ideo conditio non est propriè conditio, sed modus,
quia conditio fit per dictionem (si) modus autem per
(vt) & hic ponitur dictio (vt caueat.) Mihi videtur, ꝙ
defendi possit, ꝙ verbũ hoc stet propriè, nam non vult
inferre tex. ꝙ arrogatio, dum specialiter hæc aut illa fit,
fiat, & concipiatur sub hac conditione, quia malè dice-
ret; quinimmo nec etiam sub modo cõcipitur, sed libe-
rè & simpliciter: sed vult dicere, quòd ius ipsum introdu
xit arrogationem impuberum non aliter valere, nisi sit
satisdatum. Introductio ergo iuris non est modalis, sed
conditionalis, quia sub hac conditione tribuit validita-
tem huic actui, si satisdatum sit, ita probat tex. in l.Non
aliter. vbi lex non vult aliter factam arrogationem im-
puberis valere, q̃ si caueat seruo publico &c. & sic condi
tionaliter introducit dictę arrogationis validitatem.
Sed ineptius est quod considerat hic Ias. opponendo,
ꝙ actus legitimi non recipiũt conditionem neq; diem.
~~l.Actus legitimi.ff.de regu.iur.&~~ soluendo. quod aliud
est in cõditione intrinseca, quia tex.noster nõ dicit hoc
ꝙ arrogatio fiat sua cõditione.s.hæc, vel illa arrogatio,
quo casu procedit regula.l.Actus legitimi; remouetur
enim conditio ab actibus particularibus, non à lege,
quæ non tribuit validitatem actui, nisi hoc, vel illo mo-
do factus sit. Videmus emancipationem tanq̃ actum le-
gitimum non recipere conditionem. i. non posse fieri
sub hac conditione, puta, si Rex venerit in Italiam, sed
benè à lege conditionaliter validari, si apud competen-
tem iudicem facta sit. Fit ergo arrogatio in genere. i. le-
gitimè fit, si satisdatio fiat, vt dictum est. Et quòd non sit
conditio, patet, quia talis cautio potest omitti.l.His ver
bis in fi.ff.eod.titu.
Vnum potius erat notandum, ꝙ hic dicitur plurali-
ter (cum quibusdam conditionibus) & tamen non ap-
ponitur nisi vna cõditio postea.s.satisdationis: quæ eñ
de emancipatione, & successione dicuntur, non viden-
14 tur posse ad hoc referri, Nec inconuenit, vt aliquando
plurale ponatur pro singulari, vt est tex. vbi not.glo. in
l.1.§.Exactis Regibus.ff.de ori.iur.in l.Diuus.§.fin.ff.de
pet.hære.glo.in l.In summa.ff.de sta hom. Necesse eñ
est hic referre tantum ad hanc vnam satisdationẽ pro-
pter dictionem expositiuam (idest.
15 Sextò not. ꝙ arrogans pupillum tenetur satisdare se
restituturum bona pupilli, si impubes decedet, omni-
bus, ad quos ea res pertinebit, ita enim sonabant verba
edicti, vt patet in l.His verbis.ff.eo. quibus verbis proui
sum est nõ solùm substitutis, sed etiam libertatibus,
quæ secundis tabulis datę sunt, & multo magis substi-
tuto seruo, ita dicit tex.ibi.
16 Septimò not. ꝙ persona publica dicitur tabellio, de
quo dicemus in glo.in verb. Tabellioni.
17 Octauò not. ꝙ persona publica alteri acquirit con-
tra regulam.§.Alteri.inf.de inuti.stip.de quo videbimus
ibi, quia est locus suus, satis enim probatur hic, dum ap
paret, ꝙ quęritur ius per stipulationem tabellionis sub-
stitutis, & alijs, ad quos bona pupilli, eo intra puberta-
tem decedente, peruenire debent.
In glo.1.Iam sup.visum est imperiali rescripto arro-
gationẽ fieri oportere, ea res sic agitur, ꝙ aut in ipsa pri
ceps interponit authoritatem, & causas ipsas examinat
& cognoscit, ex quibus arrogatio fit, quod raro contin
git, aut impetratur facultas arrogãdi à principe per re-
scriptum, per quod committatur talis cognitio, & exa-
minatio alteri iudici ordinario, vel cuicũq; d.l.2. C.eo.
& ita puto impetrãdum, quãuis Ang. hic post Cy.velit,
ꝙ satis est impetrata facultate arrogandi coram iudice
ordinario personæ arrogandæ docere causas arrogatio
18 nis subesse. Et Albe.in l.Nec ei.§.Eorũ.ff. eo. docet pra-
cticam, vt.s. impetrato rescripto principis super arroga-
tione facienda impetrans intimet iudici illius, qui est
arrogandus, qui iudex conuocatis amicis arrogandi in-
quirat de causis.l.2.C eo. quia ita etiam impartitur ve-
nia ætatis. l. 2. C. de ijs qui ve. æta. impe. nec est in hoc
dandus libellus, sed arrogare volens, & arrogandus de-
bent venire coram iudice, & simplici verbo petere, ꝙ
facta inquisitione suum interponat decretum, cum hoc
de voluntate vtriusq; procedat, nec sufficit authoritas,
& rescriptum principis, quia sub tali conditione videtur
princeps rescribere.l. Vniuersa. C.de diue.rescrip.cum
fi.ita declarat Albe.
In gl.in verbo, Vt caueat. Glo. dicit, ꝙ non nuda cau
tione cauendum est, sed cum fideiussione, allegat tex.
19 in l.Nec ei.§.fi.vbi tex.dicit satisdationem dari solere, &
in l.Sancimus.C.de verbo.signi.vbi tex.contrarium pro
bat, ꝙ cautionis verbum non est cum fideiussione inter-
pretãdum, nisi hoc specialiter sit dispositum, Dicebam
hoc ego alias inde procedere, quia ex alijs verbis con-
stat in hoc casu satisdationem exigi, non cautionem, si-
20 quidem satisdatio cum fideiussore, uel pignore est, ut est
tex. assignans rationem in l.1.ff. qui satisda. cogan. nam
in d.l.Nec ei.§.fi. dicitur satisdationẽ in his casibus dari
solere, idem dicitur in d.l.His uerbis. & in l. Hæc autẽ sa
tisdatio eod.tit. & clarius in l.2.C de adop. ubi Impera-
tor hoc exprimit.s.ut caueatur.s. idoneis fideiussoribus.
quamuis ergo in l.Non aliter.ff.eod.tit. onde hæc uerba
tex.nostri sunt mutuata, iure cõsultus utatur uerbo (ca
uerit) quia tamen satis ex superioribus, & sequentibus
apertum est satisdationem, non simplicem cautionem,
exigi, meritò sequitur, ꝙ gl. prudenter suppleuerit: Qñ
enim sumus in l.ciuili, & uerbo (cautionis) nihil est ad
ditum (puta) rectè, idoneè, plenè, & huiusmodi, intelli
gitur pro simplici cautione & promissione, non autem
pro satisdatione cum fideiussore, ut est communis con
clusio Doct.in l.Diuortio.§.Interdum.ff.solu.matri. Ias.
in d.Sancimus.C.de uerb.signifi.
In glo.in uerbo, Tabellioni. Dicit gl.cauendum esse
seruo publico, quia tabellio seruus publicus etiam dici
tur, ut constat ex d.l.2.ubi Imperator loquens de hac sa
tisdatione dicit cauendum essę seruo publico, & ne ser
uus publicus intelligeretur seruus, qui forte libertate
careret, dicit hoc modo non esse intelligendum, atten-
to ꝙ uerè seruus non potest esse tabellio. d.l.Generali.
de quo alibi diximus: & dicit, ꝙ ideo tabellio seruus pu-
blicus appellatur, ꝙ publicè seruit, non autem (nult di-

cere glo.) à seruando, eò q seruati sint, vt dicuntur ser-
ui illi, qui & mancipia dicunt. sup. de iure perso. in prin.
22 Tabellio igitur dicitur seruus publicus ex eo, quia co-
gitur quibuscunq; seruire & instrumēta conficere. Bart.
in l. 1. ff. furti aduers. nau. Bald. in rubr. C. de fide instru.
col. 2. ver. Sed dubitatur cum si. vt per Dec. in l. Inuitus
nemo. in prin. ff. de reg. iur. Si enim hoc recusaret, esset
periurus, & potest officio priuari s̄m Hostien. in summ.
de fide instru. §. Ex quibus. versi. Et hi. qui seq. Card. in
cle. 1. versic. Dudum in 14. not. de iureiu. Quare autem
23 seruus prohibeatur esse tabellio, cùm ei permittatur ar
gentariam exercere. l. Prætor ait. §. Et si seruus. ff. de edē.
24 quæ tñ habet publicam causam. l. Argentarius. in prin.
ff. de eden. respondet Deci. in l. Quod attinet. ff. de reg.
iur. q l. Generali. C. de tabula. lib. 10. hoc prohibet in fu-
turum, quasi antea esset permissum, in quo nunc non in-
sisto, quia non facit ad materiam huius tituli.

In glo. in verbo, Venturi. Pro declaratione huius gl.
25 aduertendum est, q cùm per arrogationē impubes tra-
seat in familiam arrogatoris cum oibus eius bonis, vt
inf. de acqui. p arro. in prin. l. Si adoptauero. ff. de preca.
capite diminuitur. §. Minima. inf. de capi. dimin. quēad-
26 modum ergo si maior daret se in arrogationem, testa-
mentum ab eo antea factum irritaretur. §. Alio quoque
modo. &. §. Nō tamē. inf. qui. mo. testa. infir. eodem mo-
27 do substitutio pupillaris facta per patrem naturalē im-
puberi arrogato expirat & irritatur, quia est testamen-
28 tum filij l. Patris, & filij. ff. de vulg. & pup. §. Igit. infrà de
pup. substi. & q per arrogationem talis substitutio eua-
nescat, dicit tex. in l. Nec ei. §. Eorum. ff. eo. tit. Sequitur
ergo, q ex dicta arrogatione damnum inferebatur sub
stitutis pupillaribus nec nō legatarijs in casu prædicto,
quo. s. substitutio pupillaris locum haberet: ita enim &
de his legatarijs intelligendus est tex. in l. His verbis. dū
de libertatibus loquitur: ne ergo eis hoc damnum infe-
ratur, prospectum est satisdatione, vt. s. moriente in pu-
pillari ętate arrogato bona restituantur per patrem ar-
rogatorem, cui iure peculij quærebantur omnia. l. 1. &
l. 2. ff. de castr. pecu. quamuis hoc sit hodie correctum in
§. 1. in Auth. de hęre. ab intest. ven.

Et quia circūscripta substitutione pupilli fiebat per
arrogationem præiudicium etiam venientibus ab inte-
stato ipsi pupillo, quia, vt dictum, pater omnia iure pe-
culij vendicabat, ideo etiā satisdandum erat veniētibus
ab intestato. Et hoc est, quod voluit dicere glo. nostra in
prin. q omnibus, ad quos ea res pertinet, cauendū est,
vt dicitur in d. l. His verbis. Pertinet autem iam ad ve-
nientes ab intestato, qui aliàs successissent, q̄ ad substitu
tos pupillares, & illos legatarios, quibus aliquid legatū
erat adueniente casu pupillaris substitutionis. Subdit
postea, q adueniente pubertate substitutio illa euane-
scit pupillariter facta, & ideo vult inferre glo. non caue
tur d. substitutis vltra pupillarem ętatem, quia cùm sub
stitutio expiret. §. Finitur. infrà de pup. sub. non patiun-
tur aliquod damnum ex arrogatione, & ideo non fuit
necessaria alia satisdatio.

SED si quæritur, quare non prouidetur per satisda-
tionem alijs substitutis (puta) fideicommissarijs, vel vul
garibus, & huiusmodi, quæ substitutiones pubertate
29 non finiuntur; Respondetur, q per alias substitutiones
non succeditur pupillo, sed testatori, & sic patri. l. Cohæ
redi. §. Cùm filiæ. ff. de vulg. & pup. ideo per arrogatio-
nem filij non extinguuntur, quia non sunt testamētum
filij, vt est pupillaris substitutio, sed patris, imò huius-
modi substituti, si casus substitutionis adueniat, estò q
bona omnia filij transitum fecerint in dominium arro-
gatoris, consequuntur ea, in quibus sunt substituti, à pa
tre arrogatore. l. In arrogatorem. ff. de pecul. §. fin. cum
gl. infrà de acqui. per arroga. ideo, cùm ex huiusmodi
arrogatione non sentiant damnum aliquod, cùm omni
no consequantur bona sibi relicta, ideo non fuit neces-
saria hoc casu cautio.

In ea. gl. ibi, Sed nonne sine hac cautione? Declara,
vt dictum est. sup. q substituti pupillares & legatarij nō
possunt admitti, quia cùm talis substitutio sit testamen
tū filij, illudq; irritū factū sit minima capitis diminutio
ne, arrogatione. s. omne ius eorū extinctū esset, quibus
ideo consultum est per satisdationem, vt sup. declaraui.

In ea. gl. ibi, Item nunquid legitimi. Iam declaratum
est sup. q fieret pręiudiciū legitimis hæredib. propter id
quòd pater arrogator omnia iure peculij sibi vendicat
d. l. 2. ff. de caster. pecu. ideo fuit necessaria cautio.

In ea glo. ibi, Hæc tamen cautio. Dic, q quamuis ta-
lis cautio habeatur pro præstita, ita q competit vtilis
actio, vt dicit tex. in d. l. His verbis in fi. ff. eod. tamen in
hoc est differentia inter pręstitam, & subintellectam,
quia si sit pręstita, ea præstatur cum fideiussore, vt sup.
dcm̄ est in gl. in verbo, Vt caueat. sed si subintelligatur,
est simplex cautio sine fideiussore, Et ideo cessat argu-
mentum de superfluitate, quod facit hic Ias. qui ita &
benè respondet hic, & in l. Si arrogator col. 3. ver. Item
aduerte. ff. eo. Aduertendum est tñ, q glo. in d. l. His ver-
bis. intelligit, q datur vtilis actio. s. ex stipulatione, vt in
dotę, & ita videntur intelligere Imo. & Aret. in l. Causa
cognita. ff. de vul. & pup. Tamen Alberi. ī d. l. His verbis
in fi. dicit, q non est intelligendum de vtili actione ex
cautione, sed ex testamento, vel vtili petitione hæredi-
tatis, vt etiam videtur intelligere Ray. & Bal. in d. l. Cau
sa cognita. vt refert ibi, Alexan. in fi. & idem refert Albe
ri. in d. l. Causa cognita. vbi dicit, quòd intelligitur vtilis
actio, vel ex testamento, vel vtilis petitio hæreditatis se
cundum vnum intellectum, vel vtilis actio, ex stipulatio
ne ob subintellectam cautionem.

In ea. glo. ibi, Sed quare legitimi non stipulātur. Quæ
rit glo. cum præstanda sit satisdatio legitimis hæredib'
quatenus pupillus arrogatus infra pubertatem decedat
quare est, quòd non præstatur ipsis ab intestato venien-
tibus post pubertatem, & assignat duas rationes; Prima
30 est, q hi casus aduentitij, & sic fortunæ, vt. s. mori possit
adultus, non debent considerari. l. Iulianus. ff. qui & à
quibus. facit tex. in l. Inter stipulantem. §. Sacram. ff. de
verb. obl. aduersi enim casus, & calamitates huiusmodi
non solent considerari. l. Si in emptione. §. Liberum. ff.
de contrahen. emp. Sed hæc ratio communiter reproba
tur, quia iam videmus, q intra pubertatem lex conside-
rauit hunc casum, quòd mori potest pupillus, & proui-
dit per satisdationem, vnde non esset inconueniens, q
consideret etiam postea. Videmus etiam, q huiusmodi
casus sunt considerati à l. vt habetur in l. Cùm in adopti
uis. C. eo. tit. quinimo quando agitur de prouidendo ali
cui, tales aduersi casus considerātur. l. Generaliter. §. Si
homini libero. ff. de fideicom. lib.

Secunda ratio adducitur per glo. quia post puberta
tem poterat arrogatus, si arrogatus non esset, fecisse te-
stamentum, & instituisse alios, quàm venientes ab inte-
stato, quæ secunda ratio communiter tenetur, quia lex
videns, q intra pubertatem certè per arrogationem fit
præiudicium venientibus ab intestato, qui omnino suc
cessissent, quia pupillus non poterat testari, de danno ei
dem occurit per satisdationem; at post pubertatem, cū
iā esset in potestate arrogati testari de bonis suis, & de
eis aliter disponere, quàm lex statuat, relinquendo ipsa,
quibus magis visum sibi fuisset excludendo venientes
ab intestato, vidit. l. q omnino damnum eis non infer-
tur, & certè quia potuissent succedere, & non succede-
re ex voluntate arrogati, ideo. l. non curauit prouidere
illi damno, quod certum non esset.

§. ITEM

§. ITEM NON ALITER.

1 *Adoptiuus potest emancipari sine causæ cognitione.*
2 *Arrogator non emancipat nisi causa cognita.*
3 *Tunc, denotat extremitatem temporis.*
4 *Verba sunt intelligenda cum effectu.*
5 *Filius quando poterat exhærediari sine causa.*
6 *Sed & si, hac dictio ponit diuersitatem facti retentis eisdem terminis.*
7 *Quarta, quæ debetur filijs arrogatoris, an sit quarta omnium bonorum, vel quarta suæ portonis. & n. 17.*
8 *Relinquere, hoc verbum refertur ad ultimas uolũtates*
9 *Præter dictio includit, & quando.*
10 *Præter } Nisi } differunt.*
11 *Qualitas intelligitur secũdum tẽpus uerbi regulariter*
12 *Filius arrogatus quicquid quærit quærit patri.*
13 *Quarta filij arrogati ex quibusbus causis perdatur.*
14 *Causæ pp quas filius arrogatus inuitus emancipetur.*
15 *Quarta, quæ debetur filio arrogato, petitur condictione ex lege.*
16 *Pactum super futura successione non valet.*
18 *Pater arrogator lucratur fructus bonorum arrogati.*
19 *Maritus lucratur fructus rerum dotalium.*

Diuiditur hic. §. in duas partes, in prima poni-
tur regula, ꝙ filius arrogatus non potest si-
ne iusta causa emancipari, quo casu statim
recuperat bona propria: in secunda dici-
tur, ꝙ emancipans pater sine iusta causa,
vel à legibus probata siue exhæredans, tenetur ei quar-
tam bonorum suorum relinquere præter bona, quæ ad
patrem adoptiuum transeunt. secunda ibi, Sed & si de-
cens.

Arrogatus causa cognita emancipatur, & bona pro-
pria statim consequitur, & si sine iusta causa fuerit emã
cipatus, vel exheredatus, habet quartam in bonis arro-
gantis, & quæ sibi post arrogationem obuenerunt. h. d.
ex. l. si ff. si quid in fran. patro.

Casus ita pôt figurari, cùm filius arrogatus, vt ex suprà
dictis patet, transeat in potestatem patris adoptãtis, du-
bitatũ fuerat, [illegible] patria potesta.. ad libitum
patris arrogatoris solui, & videbatur dicendum, ꝙ sic. §.
Preterea. infra quib. mod. ius patr. pote. sol. quo nõ obstã
te deciditur contrarium, ratio est, quia cùm in consti-
tuenda arrogatione, & sic in introducẽda potestate hac
patria, leges voluerint causæ cognitionẽ adhiberi, vt su-
prà proximè visum est, eadem ratione voluerũt eam so-
lui non debere absq; eiusdẽ causę cognitione, nihil .n.
tã naturale est, q̃ vnumquodq; eodẽ modo solui, quo
introductum est. l. Nihil tam naturale. ff. de reg. iur. & di-
cit tex. in c. 1. de reg iur. in anti. ꝙ omnis res per quas-
cunq; causas nascitur, per easdem dissoluitur, & quia iu-
ra omnia patris adoptiui soluũtur, & ideo sequitur hoc
incommodum, leges, voluerunt causæ cognitionem ad-
hiberi debere, & ꝙ si sine iusta causa fiat, fiãt restitutio-
nes, de quibus in text.

In tex. ibi, Præter bona, quæ ad patrem adoptiuum
transtulit. Non intelligas adoptiuũ simpliciter, sed arro-
gatorem, vt patet ex verbis §. nostri positis in prin. ibi,
Itẽ nõ aliter emancipare eũ potest arrogator. nam ado-
ptiuus pater, etiam si sit auus paternus, vel maternus, in
cuius potestatem transit etiam hodie adoptatus. §. Sed
hodie. sup. eo. potest filium adoptiuum ad libitum emã-
cipare, nec tenetur quartam illi relinquere, & si sine iu-
sta cã emancipet, vt dicit gl. in l. Cũ in adoptiuis in ver-
bo Reuerti. C. eo. tit. & declarat latè Ias. in l. Si arroga-
tor. col. 3. ff. eo. & notat hic Nic. de Neap.

v Not. primò, vt dictum est, ꝙ arrogator non potest
emancipare arrogatum nisi causa cognita, rationem as-
signaui in positione casus.

Secundò not. ꝙ pater arrogator emancipans filium
sine cognitione causę tenetur restituere ei omnia bona
statim secuta emancipatione; ita probatur in hoc text.
3 in verbo, Tunc, quæ dictio denotat temporis extremita
tem. l. 4. §. 1. ff. de condi. & demon. l. In substitutione. ff.
de vulg & pup. l. Huiusmodi. ff. de verb. obli. c. Pastoralis
vbi Deci. in 3. not. de excepti. ita ponderat Nico. de Nea-
po. hic istum tex. seq. Ias. in d. l. Si arrogator. ff. eod. in 3.
col. in 3. pręmisso, & dixit etiam hic Io. Fab. quãuis Ro-
fre. voluerit contrarium, & malè.

Tertiò not. ꝙ quis dicitur exhęredatus, qñ exhęreda-
tio ipsa sumit effectum, quod elicitur ex illis verbis Si
decedens exheredauerit. i. in exhęredatione facta vsq;
ad mortem perseuerauerit, & sic dicitur exhęredati fi-
lius, qñ testamentum, in quo confirmatur exhæredatio,
sumit vires. Absurdũ enim esset intelligere, vt verba so-
nant simpliciter, quando quis esset exhęredatus in mor-
te, non autem quando per aliquod tempus antea testa-
tor testamentum condidisset. Ex quo infero, quòd si qs
sine causa exhæredaretur à patre arrogatore, qui pater
reuocaret postea testamentum, ita quod tempore mor-
tis non reperiretur exhęredatus, licèt prius fuisset de-
4 facto exhęredatus non haberet locum ille tex. quia ver-
ba sunt intelligenda cũ effectu. l. 1. §. Hæc verba. ff. quod
quisq; iur. c. Relatum. de cler. non resi. cum vulg.
5 Quartò not. sm Ang. hic, ꝙ licèt filius legitimus, &
naturalis tempore istarum legum possit sine causa exhæ-
redari. l. Inter cętera. ff. de liber. & posthu. §. Aliud quo-
que capitulum in Auth. vt cùm de app. cogno. tamen
impubes arrogatus sine causa non potest exhæredari,
qui si exhęredetur, cogitur pater ei quartam relinque-
re. Dicit Ias. ꝙ hoc not. Ang. non probatur in hoc text.
quia hic non dicitur sine iusta causa exhęredauerit, sed
benè dicit sine causa emancipauerit. Mens. Ias. est, ꝙ q̃-
uis verũ sit, ꝙ exhęredatus sine cã debeat habere quar-
tam, non autem quãdo cum causa est exhęredatus, hoc
enim esset valde absurdum, ꝙ exhæredatus legitime, &
ex causa a iure approbata deberet habere quartam, tri-
buendo plus legitimis tñ, q̃ legitimis, & naturalibus, si
enim contrarium intelligeret Ias. malè diceret, tamen
vult inferre, ꝙ hoc not. non benè elicitur ex hoc text.
Sed dicatis, ꝙ Ias malè dicit, quia quamuis non replice-
6 tur sine iusta causa exhęredauerit, tñ dictio (sed & si) ha-
bet hanc vim, vt censeantur retenti ijdem termini, po-
nit enim diuersitatem in facto, & identitatem in iure,
retinẽtis tamẽ procedentibus qualitatibus, vt dicit Bal.
in l. Omnes populi. col. 9. versi. Item vnum caput statuti.
ff. de iusti. & iur. Alexan. in l. Filius à patre. ff. de libe. &
posth. Deci. in consi. 386. col. pen. in princi. & ita potest
saluari not. Ang. hic; Verba enim illa præcedentia (nisi
causa cognita dignus emancipatione fuerit) quę nihil
aliud importãt, q̃ sine iusta causa, vt patet ex verbis seq;
videntur qualificare verba illa seq. (& si decedens exhę-
redauerit,) licèt per Ias. replicari posset, ꝙ si censerentur
reperita, superfluò fuissent posita illa alia verba (vel vi-
uus sine iusta causa eum emancipauerit.)

Quintò not. ibi, Quartam bonorum suorũ. ꝙ hic vi-
7 detur tex. pro opi. Gui. de Suza. in l. Si arrogator. ff. eod.
qui vult, ꝙ quarta, quę debetur filijs arrogatis, sit quar-
ta omnium bonorum patris arrogatoris, non autẽ quar-
ta eius, in quo succederet filius arrogatus, cùm enim di-
cat tex. quartam bonorum suorum, non potest intelligi
nisi emancipantis, emancipati enim non sunt bona se-
cundum doctri. Bar. in l. Cum in testamento. ff. de aur.
& argen. leg. de quo videbimus in glo.

Sextò not.ibi",'Relinquere ꝙ hæc quarta pars debet
intelligi de boois,quæ tempore mortis patris arrogato
ris reperiuntur,& hic duo animaduerteoda suot, alterũ
ꝙ illa quarta ooo debetur nisi secuta morte patris arro
gatoris,alterum,ꝙ debetur sedm compnotioné & æsti
matiooem patrimonij iuxta tempus mortis d. testato-
ris:ita importat.d. verbum (relinquere) quod propriè
8 refertur ad vltimas volontates.l.fi.§. 1.ff.de tab exhi. &
ita pooderat hic Nicol. de Neap. diceos hoc esse suum
nouum cogitatum.

Septimò not.ibi, Præter bona quæ ad patrem adopti
9 uum transtulit.ꝙ dictio (præter) stat inclusiuè: inclu-
dit enim,vt noo solùm quartam relinquat, sed etiam re
stituat bona postea quæsita.Ang. hic tradit doctri. circa
hanc dictionem confundens ea,quæ de dictione(oisi)di
cuot Doct.cum ijs, quæ dicuntur de dictione (pręter)
inter quas tamen Bart.in l.Actione.C.de transact.coosti
10 stituit quaodam differentiam,ꝙ dictio (oisi) respiciat
actú,(præter) verò respiciat terminos, quod nihil aliud
significat,nisi ꝙ illa dictio(nisi) qualificat verbum præ-
cedens ponendo,vel priuando:dictio verò (præter)rem
io oratione deductam, non enim solemus dicere, lego
omoes liberos oisi Codicem, sed pręter Codicem.Vn-
de ꝓprius ad materiã nostrã an & quãdo dictio(pręter)
includat,dicatis,ꝙ aut dictio(pręter) appooitur termi-
oo comprehenso sub præcedenti dispositiooe genera-
li,& tunc non ioch11dit, sed excipit, Lego tibi omoes li-
beros præter Codicem,Codex est exceptus.l.Nam quod
liquidæ.§.fi.ff.de pen.leg. Natura enim huius dictioois
est permittere,vel oegare,prout pręcedit negatiua, vel
affirmatiua,quia stat exceptiuè,Alexan.consil. 17. col.2
lib.2.Si verò ooo compreheoditur sub genere præcedé
ti,stat inclusiuè,Lego cétom pręter annuum,&c.inclu-
dit,vt anouum,& centum debeaotur.l.Seio.§.Vxori.ff.
de annu.leg.cum fi. Ratio autem, quare non stat exce-
ptiuè,est, quia cùm exceptio debeat fieri ab eo, quod
io regula continetur,hoc aotem, quod adijcitur, nó fit
comprehensum sub illa qualitate,proculdubio non po-
test habere vim exceptionis, quia deficit qualitas illa,
quæ in exceptione necessaria est,ideo stat implicatiuè,
vt in simili dicit Aret.io consi:67. col. 2. Limitant Bart.
& omoes in d.l.Actione non habere locum doctr. prę-
dictã in materia odiosa,quod reprobat ibi, Decius plu-
ribus ratiooibus,& exemplis,& vltra ipsum dic, ꝙ talis
limitatio restiogenda est qñ si iotelligeretur dictio(prę
ter)ampliatiuè,induceretur vel prohibitio actu alias de
iure permissi,vel permissio actus aliàs de iure prohibiti,
vt declarat Curtius iunior ibi in d.l.Actione.ponitur a-
quando pro contrà,vt(puta)si quis dicat, si quis pręter
hanc constitutiooem fecerit,vt dicit Ro.io consil. 328.
vbi larè de hac dictione.Nó prosequor, quia nó est ma
teria nostra,& habetur in loco ordinario.

Octauò not.ex eodem loco. ꝙ hæc inclusio, quæ fit
perdictionem(præter,) non intelligitur secundum tem
pus verbi(relinquere,)nam,vt diximus, qoartam tene-
tur relinquere moriens, & in testameoto,vt.s.post mor
tem arrogatoris consequitur, bona aũt,quæ in patrem
arrogatorem transierunt,tenetur restituere statim facta
11 emancipatione sioe causa, quamuis aliàs qualitas iotel
ligatur secundum tempus verbi.l.In delictis.§.Si extra-
neus.ff.de noxal.act.

12 Nonò not.ꝙ ea,quę acquirit filius arrogatus, acqoi-
rit patri arrogatori,quod etiam probatur ex eo,quia pa
rificati sunt filius legitim⁹,& oaturalis,& arrogatos. in
fra de acqui.per arroga.in pri in.ibi, Ad similitudinem oa
turalium.filius autem legitimus,& naturalis quærit pa
tri,ergo,& arrogatus:de quo videnda sunt, quæ scribit
Ben.Capra consil.80.

In glo.1.Quærit in effectu glo.an filios arrogatus per
dat quartam,si emancipetur cum causa non prouenien
te ex culpa sua, & sic in effectu quę sit causa, propter
quam arrogatus priuetur quarta: Et cõis resolutio, est,
ꝙ noo amittat quartam, nisi causa proueniat ex culpa
ipsius filij, iubetur eoim pater ita demum quartam re-
linquere ex cõstitutione diui Pij, si sine iusta causa emã
cipauerit,vel exhęredauerit. Quando enim causa eman
cipationis iusta est, vt in exemplo posito per glo. si sit
institutus sub conditiooe, si emancipetur, tñ non pro-
uenit à culpa filij, illam non amittit, ita enim resident
omnes hic, & io l. 2. C. eod. & quia hãc distinctiooem
Doct.non probãt,quia tex.in d.l.fi.ff.si quid in frau. pa-
tro.potest iotelligi generaliter causa cogoita, etiam vt
consequatur hæreditatem sibi sub illa conditiooe dela-
tam, & verba illa text. nostri(sine iusta causa) possent
etiam iustitiam illam causæ importare,tñ satis hoc con
stat ex illis verbis(dignus emãcipatiooe fuerit), Verba
enim hęc important, vt filius tale quid commiserit, vt
cogi possit pati se emãcipari iuxta tex. in l. Quidam cũ
filium.ff.de verb.obl.ibi,Quid si meruit exhæredari, vel
emaocipari? vbi Bar.& alij.

14 Quæ autè sint causæ,quibus inuitus arrogatus eman
cipetur,glo.videror dicere, si prouocat ad iram patrem
oon simpliciter,sed io tantum,vt possit exhęredari, po-
terit etiam emaocipari inuitus,& ex ijs causis, ex qui-
bus donata reuocantur.Mihi placèt opi.Cy.in l.2.C.eo.
& Saly.in l.Nec auus.C.de eman.lib.ꝙ ex omnibus illis
causis,ex quibus potest filius exhæredari, ex eisdè pos-
sit etiam iouitus emaocipari propter ęquiparationem,
quã de his facit tex. io d.l. Quida cùm filium.ff.de ver.
obliga.& io arrogato oulla est difficultas, cùm ex hoc
tex.satis hoc deprehendatur,quamuis cõis opi.Doct.sit
etiam,ꝙ legitimus, & naturalis ex causa possit iouitus
emancipari, vt teneot cõiter Doct.post Bart.ibi in d.l.
Quidam cùm filiũ.Ang. & Imol.in l. Verum turpem. ff.
eo.tit.de ver.obli.Bal.in l.Quamuis.C.de fideicom.

In glo.io verbo Exhæredauerit. Supplet glo.vel præ-
terierit,per text.io d.l.Si arrogator.Hęc glo.oon consi-
deratur à Doct.hic, & tñ ex ea duo colligunt, quorom
vtrunq; falsum est.Primò enim vult,ꝙ quemadmodum
qñ pater arrogator sine iusta caosa exhęredat filium te-
netur ei quartam relinquere, eodem modo qñ pręterit
quod(vt dixi)est falsum,quia qñ filius arrogatus est prę
teritus,ex quo est suus infrà quib.mo.test. infir. in prin.
§.Adoptiui.inf.de exhę.lib.cũ vulg.testamentum est nul
lum,& ideo ipse succedit io totum.inf.qui.mod. test.in
fir.in fi.prioc.& est tex.in l.pen.§.fi.C.eo.tit. quia regu-
lariter,qui habet filios legitimos.& naturales ooo arro
gat nisi ex magna causa.l.Si paterfam.§ Io arrogatiooi-
bus.ff.eo.l.Nec ei.§.1.eo.titu.& dato etiam ꝙ arrogator
haberet alios filios,clarum est,ꝙ arrogatus succederet
cum eis,& ideo male dicit glo.Secundò videtor glo.in-
telligere,ꝙ io tex.in l. Si arrogator. ff.eod. filius fuisset
præteritus,quod docet falsum Ias. ibi col.4. versi. Vlti-
mò pro oecessaria intelligentia tex. vbi latè prosequi-
tor,satis sit assigoasse locũ, cum satis extra propositam
materiam esset disputare de intellectu.d.l. Si arrogator.
io hoc loco,satis est,quòd noo iotelligitur in præterito
tatione prędicta.

In glo.io verbo, Iubetur. Sensos est,ꝙ in cautione,
quam pręstat pater arrogator in arrogatiooe impube-
ris, oon præstat de relinquendo quartam, & qñ maior
arrogatur,similiter noo cauetur per arrogatorem de re-
linquenda quarta, & sic oon debetur ex cautiooe, sed
15 ex lege,& ideo ad illam consequeodam intendit filius
arrogatus condictionem ex constitotione diui Pij, vt
dicit glo.in l.1.§ Si impuberi.ff.de coll. bono. in verbo
Persooalis.glo.in l.Si arrogator. io verbo, Quartam.ff.
eod.& est tex.in l.s.C.eo.nam (dicit glo.) si cauetur,
non

non valeret ex generali regula, ꝙ pactum super futura
16 successione tanq̃ cótra bonos mores improbatur.d.l.
Ex eo.C.de inuti. stipu. & similiter pactũ, per quod pro
mittitur, ꝙ testamentũ non querelabitur, d.l.Siquando
§.i.& quia hæc clara sunt, vlterius non insisto.

In glo.in uerbo Quartã partẽ.Quęrit gl. in effectu,
an quarta hæc, quę debet filio arrogato, sit quarta om-
nium bonorũ patris arrogatoris, an uero quarta eius,
quod filio arrogato deberet ab intestato, recitat opi.
Bul.fuisse, ꝙ erat quarta totius substantiæ arrogatoris,
nec incóueniens illud, ꝙ si habeat plures filios q̃ qua-
tuor.hic plus consequat, est in consideratione ẽm eũ,
quia imputandũ est patri, qui arrogauit: quã opi.tenet
etiã gl.in Auth.de hære.& Fal.§.i. in verbo, Liberis.&
uoluit Gui.de Suza.in l.Si arrogator.ff.eo quæ opi.pro-
batur ex generaliter iurium dicentium quartã bono-
rum arrogatoris deberi, & stringit iste tex.in illis ver-
,, bis.s̃.pôderatis, Quartam partẽ ei bonorũ suorũ relin-
,, quere. Tamen glos.dicit se putare, ꝙ intelligatur de
quarta suę partis ex côstitutione diui Pii, quod probat
glo.exemplo naturalium & legitimorum. Sed aduer-
tendum est ad inductionem, nam hoc intendit glo.ll.
omnes, quæ loquuntur de quarta arrogati, dicunt quar
tã deberi ex constitutione diui Pii ita absolutè, nõ ex
plicãdo an de quarta hereditaris uel suæ partis, & hoc
probat ẽm glo.hic tex.noster, & l.Si arrogator.& l.Papi
nianus.§. Siquis impubes.ff.de inoffi.test. ubi simplici-
ter quartam deberi dictum est.Sed uidemus, ꝙ etiã in
quarta legitimorum & naturalium aliquæ leges ita lo-
quuntur: nam tex.in l.Cũ quęritur C de inoff.testa.di-
cit, si quarta bonorũ relicta sit, & sic posset esse eadem
difficultas, an quarta bonorum oĩum, an uero suę par-
tis, & tñ uidemus, ꝙ.l.Parentibus.C.eo.tit.& l.Papinia-
nus.§.Qñ.ff.de inoff.testa.interpretanẽ & intelligunt
de quarta suę portionis, ideo etiã ista ita interpretetur
per locũ ab absurdo, ne.s.plus iuris habeãt arrogati, &
sic legitimi tñ, q̃ legitimi & naturales, & ita declares
mentem glo.cuius opi.cômuniter approbatur à Doct.
in.l.Si arrogator.ff.eo.post Bar.ibi col.fi.versic. Quæro
quę quarta sit hęc. vbi Ias. dicit ita côiter teneri, pro
qua facit ratio Bal.in d.l.Si arrogator in xi.oppo. simili
ter ab incôuenienti: dicit enim Bal.pone, ꝙ pater arro-
gasset quinq; impuberes, quod ex causa fieri põt.l.Si
paterfa.§.[illegible], ꝙ esset
omnium bonorum, quatuor impuberes arrogati con-
sequerentur omnia bona, & illa absorberẽt, & quintus
remaneret sine quarta. Quicquid dicant communiter
Docto.mihi uidetur, ꝙ ad hunc tex.nostrum nõ possit
rectè responderi, dum dicit, Iubetur ei quartam par-
,, tem bonorum suorum relinquere.uerbum enim illud
(suorum) refertur ad ascendentes, non ad illum, cui re-
linquitur, & sic ad arrogatum, per not. per Bar.in d.l.
Cùm in testamento.ff.de aur. & arg.lega.cum si.maxi-
mè quia talia bona non possunt dici arrogati, sed testa
toris: nõ enim habet tñ iuris filius arrogatus in bonis
paternis, vt ipsius bona possint dici bona filij aliquo
modo: quibus verbis ad literã utit etiã Theophilus hic
in suis Institutionibus, nec tex in l.Cũ quæritur dicit
(bonorum suorum) sed (bonorum) simpliciter, ideo po
tuit glossari ab alijs legibus, quam tñ glossationem nõ
habemus in terminis nostris: nullam enim legem habe
mus, in qua possimus intelligere iurisconsultum sen-
sisse de quarta suæ portionis. Facit etiam tex.in l.i.§.Si
impuberi.versi.Igit.ff.de col.bon.in illis uerbis, Pręma
tura est enim spẽs collationis, cũ adhuc uiuat is, cuius
de bonis quarta debet.uerba enim illa (quarta de cuius
bonis) uident etiã innuere, ꝙ sit quarta bonorũ illorũ,
ex quibus debetur: q̃uis sciam posse responderi, ꝙ ibi
non intelligit numerũ nec quantitatẽ, sed designat, un
de educatur, quemadmodum etiam intellitur in l.fi.
ff.si quid in frau.patro.ibi, Vt ex bonis, quę mortis tem
,, pore illius, qui adoptauit.fuerunt, quarta pars ad eum
,, pertineat. nã hic licet designet, unde quarta detrahat,
tũ uidetur etiam hic tex.respicere quartã illorum bo-
norum.quæ tempore mortis relicta sunt, & sic oĩum,
non aũt quartã suę partis, & idẽ uidetur probare text.
in l.Si arrogator. ibi, Nisi forte ad quartam solã, quam
,, ex bonis eius consequitur.Nec uidetur obstare absur-
ditas considerata, quia ad ea, quę frequentius accidũt,
iura aptant.l.Nã ad ea.ff. de legibus.Excogitare enim
ꝙ possint arrogari quinq;, ut dicit Bal.uel fiat arroga-
tio stantibus quatuor aut quinq; filiis, q̃uis aliquando
præter regulas iuris fieri possit, ꝑ hoc regulariter pro-
hibetur, & hoc uenit in causę cognitione, quòd habeat
filios naturales, uel ꝙ habeat alios legitimos: & dũ in
d.l.Si paterfa.dicitur, Non debet quis plures arrogare,
nisi ex iusta causa.intelligitur plures.i.ultra unũ uide-
mus enim.ll abhorrere arrogationẽ plurium: deficit
enim causa arrogationis. Pręterea, cũ pater lucratus sit
fructus omnium bonorum arrogati, quę in eũ transtu
lit, non inconuenit, ut in hoc pręferatur naturalibus. Ac
cedat ratio, quia si esset quarta suę portionis, esset su-
perflua decisio & côstitutio diui Pii: ex quo enim arro
gatus est suus.j.qui.mo.testa.infir. in princi.& quę di-
cta sunt in filiis legitimis & naturalibus & in patribus
habeant locũ etiã in arrogatis.l.pe.in fi.C. eo. utiq; illa
quarta debetur ut filiis suis legitimis & naturalibus, ut
legitimis & naturalibus debetur legitima, cũ sint exę-
quati per iura predicta: quã rationem adducit Ias.in d.
l.Si arrogator.nec ei respondet.Et (ut dixi) ex quo non
solet concedi arrogatio, nisi in defectũ naturaliũ, nec
regulariter conceditur arrogatio nisi unius tantum,
q̃uis possit aliquo casu concedi arrogatio plurium.l.
Si pater.§.In arrogationibus.non in côuenit, ut quarta
omniũ bonorũ debeatur ex d.côstitutione, quia in ef-
fectu redigitur ad similitudinem naturalium & legiti-
morum, quando non extat nisi unus tantum filius: cete
ri enim casus considerandi tanquam insoliti nõ conside
rantur à legibus.d.l.Nam ad ea.ff.de legi. Et hanc opi.
in puncto iuris uerriorem existimo, quamuis commu-
nis sit in contrarium.
18 In glo. In uerbo, Commodum. Côclusio glo. est, ꝙ
pater arrogator non cogitur restituere fructus perce-
ptos bonorũ aduentitiorũ, sed ipsa bona tantum: ratio
est, quia tunc resoluto iure patrię potestatis, quod erat
causa d. acquisitionis.d.l.Cum oporteat.§.i.C.de bon.
19 quę lib.resoluit etiã commodũ, & sic usufructus exẽ-
plo mariti in rebus dotalibus qui.s.lucrat propter one
ra matrimonij fructus dotis, & ideo sibi in iudicio fa-
mi.herciscundę restituenda dos est, & hoc modo facit
tex.in d.l.Si filia.§.i.ff.fam.herc.melius facit text.in l.
Pro oneribus.C.de iur.dot.ibi glo.allegat tex. in d.l.Si
filia. Quod uero subdit glo de dictione (pręter) ꝙ hic
non excludit, nec in iuribus per eam allegatis, hoc non
est aliunde, nisi quia quod adiicitur, nõ continetur sub
regula, ut dictum est.s̃.in vii.nor.

§. MINOREM.

1 *Adoptare non possumus maiorem, & quare.*
2 *Ars imitatur naturam.*
3 *Lex non facit quod non facit natura, & quomodo.*
4 *Adoptio est facta filatio*
5 *Adoptans debet pracedere adoptatũ per.xviij annos.*
6 *Ablatiui denotant perfectionem.*
7 *Pubertas plena quæ dicatur.*
8 *Plenum.i.finitum.*

9 *Natu dictio quibus uerbis apllicetur.*
10 *Monstrum apud authores Latinos propriè quid sit.*
11 *Tex.in §.General iter ī Authentico de tempo.nō sol. pecu.correctus.*
12 *Pubertas intelligitur secundum subiectam materiam.*

DIuiditur in tres partes, in prima ponit regulam, quòd minor maiorem non adoptat, in secunda assignat rationem, in tertia prę figit ętatem, qua praecedere debet adoptās adoptatum. secunda ibi, Adoptio enim. tertia ibi, Debet itaq;

Decem & octo annis debet esse maior natu adoptās adoptato.h.d.ex l.Si paterfami.in fin.cum.l.seq.& ex.l. Arrogato.§.Non tantum.ff.eod.

Casus ita potest figurari, dubitatum fuit an esset in adoptionibus habēda aliqua ratio aetatis, & uidebatur dicendum ꝙ non, quia cùm ius ciuile ad solatiū eorū, qui liberos nō habebant, introduxerit adoptionē, ut.s. voluntate sua quis posset sibi filiū ciuiliter generare, eaq; res solo & simplici consensu & uoluntate expediatur, non uidebatur esse in aliqua consideratione rō aetatis, sed tātùm uolūtatis, ut.s.latius pateret facultas à iure ciuili cōcessa asciscendi sibi aliquē in filiū: Quo non obstante decisum est contrariū ratione cuiusdam hone 8 statis & verisimilitudinis, cùm enim ius ciuile exerceat & subeat naturae officiū, velitq; adoptatum esse vere filiū.l.Cùm in adoptiuis.in fi.C.eo.incongruū est, ut appareat filius maior natu q̄ pater, cū enim subrogetius ciuile in locum naturae, & eam imitetur, debet sapere naturam & modū eius, in cuius locum subrogatur.l.Si eum.§.Siquis iniuriarum.ff.si quis cau.cum vulg.

Sed tunc dubitatum est, quanto tēpore debeat praecedere pater filiū, & eadē ratione, qua dictum est adoptionē & sic ius ciuile naturā imitari, videbat dicendū, ꝙ sufficeret ipsum praecedere.xv.annis, vtpote.xiiij.annot.nuptiis aptus est ſm ius ciuile, suprà de nup.in pri. cum egro.ll.habeant illam ętatem.xiiij annorū ut habilem ad generandū, ea uidebatur etiā apta ad generādum ciuiliter: Sed hoc nō obstante deciditur, ꝙ debet praecedere xvii.annis, non ea ratione, ut aliqui existimarunt, ꝙ iudicii firmitudine opus sit, & ideo ꝙ ea aetas, quae in alienis & suis rebus iudicandis apta est, arrogationi etiā conueniat: nā hęc rō militaret, si ageremus, quo tēpore posset arrogare, sed cum agamus quantum distare debeat arrogator ab arrogato, & sic (puta) homo annorū.50.cuius aetatis hominē adoptare possit, apparet, ꝙ nō refertur ad iudicium intellectus, qui excedēdus est tpe arrogationis, sed ad possibilitatē naturae, ut.s.ille possit naturaliter esse filius adoptātis, qđ clarius demrātur ex rōne pręcedēti, ꝙ adoptio naturā imitet.

Vnde mihi uidetur, ꝙ ratio possit esse ista, ꝙ q̄uis re uera in quartodecimo anno leges pręsumpserint esse pubertatem ad possibilitatē generādi, tñ qñ actum est in adoptionibus de ciuili & certa generatione, leges se retulerunt ad ętatem, in qua non solum sit possibilis generatio, sed ꝙ à communiter accidētibus omnes puberes sint, iuxta.l. Nam ad ea.ff.de leg.

In tex.ibi, Minorem natu maiorem non posse adoptare placet. Hoc idē attigit optimè Cicero in Oratione pro domo sua, dū cōqnerit Fonteiū aetatis annorū viginti P.Clodiū maiorē natu adoptasse, ut fieret Tribunus plebis in perniciē ipsius. Inquit enim, Adoptat annos.xx.natus etiā minor senatorē, liberorum ne causa at procreare pōt, habet uxorē, suscepit etiā liberos. Et paulo infrà, Non ętas eius, qui adoptabat, q̄sita ē & paulo infrà, Ita perturbatis sacris, contaminatis gentib., & quā deseruisti, & quā polluisti, iure Quiritium legitimo tutelarum & hereditatum relicto, factus es eius filius contra fas, cuius per aetatem pater esse potuisti. Dico apud Pontifices, nego istam adoptionem Pontificio iure esse factam, primum, ꝙ eae uestrae sint ętates ut is, qui te adoptauit uel filii loco tibi per ętatem esse potuerit. Et paulopost, Quę maior calumnia est, quam uenire imberbem adolescentulum, bene ualentem ac maritum, dicere filium senatorem populi Romani sibi uelle adoptare?

In tex.ibi, Adoptio enim naturā imitat. Cic in Oratione prędicta hoc etiā attigit, dū inquit, Illud in primis nequa calūnia, nequa fraus, nequis dolus adhibeatur, ut hęc simulata adoptio filii q̄ maximè ueritatem illam suscipiendorum liberorū imitata esse uideatur.

Not.i.quod dicitur in tex.ꝙ minor natu maiorē adoptare non potest, concordat tex.in l.Si paterfami.in fi. l.Arrogato §.Non tantum.ff.eo.

2 Not.ii.ꝙ ars imitatur naturam inquantū potest, ut.s. 3 non faciat illud, quod non facit aut facere pōt natura. Et hinc dicit, ꝙ lex non facit illud, quod non facit natura: quod intellige in genere, ut.s.quod natura non facit in genere, nō faciat etiā ars aut lex. Non enim facit aut fecit unq̄ natura in toto genere hominū, ꝙ esset maior natu filius q̄ pater, ideo nec adoptio hoc faciet, ꝙ adoptio pcedit per fictionē inductiuā: inducit enim fingendo, ꝙ ille, qui nō est filius, efficiat filius: Est enim 4 ficta quędam filiatio, ut probat tex.in l.Adoptiones non solū.ff.eo.ibi, Perinde.& in uerbo Videtur.l.Mulierē in uersi.Perinde ac sic ex ea natus.C.eo.facit.l.Filio quē pater.ff.de lib. & posth.in uerbo, Imagine naturę. quę verba important fictionem.§.Praetera per acceptilationē.j.qui.mo.toll.obl. Sed in specie benè lex facit quod nō facit aut facere pōt natura: non.n.pōt facere natura, ꝙ ille, qui est apud hostes, sit in ciuitate, quia tñ in genere potest esse hoc, admittitur: & ita declarat Bart. in l.Eadem.ff.de duo.re.in l.Si is qui pro emptore.vbi latè Ias.ubi tractant materiam fictionis inductiuę.ff.de vsuca.in illa.q.an lex fingat super impossibili vel de natura uel de iure.

5 Tertiò not. ꝙ adoptans debet precedere per.xviii.annos adoptatum: rationē dixi in figuratione casus, quam postea reperi sensisse Ias.in l. Si is qui pro emptore.ff. de vsuca.in illa.q.an fictio inductiua fingat super impossibili, dum allegat ad hoc tex.in l.Si paterfa.in fi ff. eo uidelicet, ꝙ ideo hanc ętatē elegit, quia à cōiter accidentibus homines in hac ętate suscipiunt filios. Potest & addi alia ratio, quia xvi.anno pueri deposita prętexta sumebant togam uirilem, & incipiebant exercitationes, & discedebant à paedagogo, vnde in xvii.accipere poterant vxores, quę si grauidae factae essent.x.mensibus postea pariebant, quo fit, ut non ante uel saltem parum ante.xviij.detur facultas filiorum.

Sed lex.hic non exprimit, an satis sit attigisse.xviij. annum, uel requirit, ꝙ integris xviij.annis praecedat: & mihi uidet, ꝙ sine dubio integris.xviij.annis pręcedere debeat: non enim pōt dici quis praecedere aliū.xviij. 6 annis, nisi finiti sint: Ablatiui enim illi denotant perfectionē illā & consummationē, ut post Iac.Bu.dixit Caccialupus in tract.de pactis.in j.q.in fi. Nō enim possunt dici praecessisse.xviij.anni, nisi totus.xviij.praecesserit, si vero nō praecessit integer, uerum est dicere decem & octo annos non praecessisse: in hoc.n.articulo optimè sunt inspicienda uerba dispositionis, ut cognoscamus, an sufficiat, ꝙ sit coeptus uel finitus, ut dicit Abb.in c. Cū in cūctis.de elect.ubi Decius col.penul.facit tex.in l.Si ita fuerit libertas relicta.in princ.ff.de manumiss.

7 Vltimo no. ꝙ plena pubertas dr̄ in xviii.anno: quod nihil aliud est dicere, nisi ꝙ pubertas eo tempore perficitur: incipit enim in xiiii. in masculo (antea enim appellantur impuberes, & sic non puberes) perficitur aūt xviij.

xviii.quemadmodum pueritia incipit anno septimo,& pficit anno.xiiii.erit ergo plena pueritia in xiiii. & hoc est,quod dixit plenam pubertatem.Vtuntur enim & an
8 tiqui authores(plenũ)pro finito,ut Liuius.iiii.li.ab vrbe condi.dum inquit,Cum Hetrusci pleni anni ac pristini diei meliores occasione q̃ pugna in aciem processissent.Hoc autem ea ratione inductum est,ut dixi in figuratione casus,ꝙ eo tempore etiam siquis tardius pubescat,q̃ alii,omnino pubes fiat.

In gl.in verbo Natu.Expositiua est pro natiuitate:nõ
9 enim inuenit,nisi in ablatiuo, & plerũq; adiicitur his duobus adiectiuis comparatiuis(maior)& (minor)ut hic,& in l.i.§.i.& in l.iii.§.Minorem.ff.de mino.quamuis & natu grandes dixerit Iurisconsultus in l.Non tantum.ff.decurio.quod & Cice.in Catil.usurpauit.Et grauior natu dixit Terentius in Heautton in.iii.actu.sce.i. Nunc te obsecro quantò tuus est animus natu grauior ignoscentior, ut meæ stultitiæ iustitia tua sit aliquid præsidii.

In glo.in uerbo,Imitatur.Dicit ergo gl.ꝙ hoc,quod dicitur in tex.adoptionem naturam imitari,est uerũ regulariter,sed non semper,ut in.§.Sed & illud. & in §.In plurimis.dicatis,ut dixi.s̃.ꝙ imitatur naturam in genere in inducendo fictum filium·non in specie:nam uidemus ꝙ qui uxorem nõ habet,adoptare põt.l.Et qui vxorem.ff.eo & qui filium nunq̃ habuit,adoptat loco nepotis,ut in sequen.§.quod q̃uis aduersari uideatur naturę,non aduersatur in effectu in genere.nec in habitu quamuis aduersetur præsupposito illo indiuiduo,& dicam infrà proxi.§.

10 In glos.Monstrum.Dic pro mõstro est.i.pro eo, quod est cõtra naturam,uel saltem pręter.Est enim monstrũ propriè apud Latinos illud,quod præter naturam genitum est,ut inquit Donatus in Terentium,melior tex.in l.iii.in fin.C.de.post.hære.instit.c.Quoniam in plerisq; de offi.ordi.ibi,Quasi monstrum.

In glo.in uerbo, Maior.Superuacua & inepta expositio:Verbum enim illud(natu)tollebat dubitationẽ personæ:sed in his ineptis non est immorandum.

In glo.in verbo,xviii.annis.Glo.in prima parte benè exponit:debet enim esse maior adoptãs adoptato.xviii. annis:tantum enim tempore intercedere inter patrem & filium conuenire statuit lex.

Dum uero secũdo loco glo.quærit,an qui plures adoptat,debeat pluribus uicibus pręcedere,& sic debeat totidem annis ætate distare ab adoptato,& soluit ꝙ non, quia natura etiam i eodem anno possumus habere plures filios, dicatis,ꝙ benè dicit, sed hęc non est uera rõ, nam inconueniẽs illud quod resultat ex eo,ꝙ maior sit natu filius,q̃ pater,fecit statuere hoc, ꝙ plena pubertate pater adoptiuus præcederet,cui quidẽ rationi satisfa
1 ctum est, vbicũq; filius.xviii.ann.est natu minor pr̃e adoptiuo: inspicitur ergo ista ratio prout in singulis filiis comparatis pr̃i,nõ autem in uniuersis,quia quamuis naturam adoptio & lex ipsa imitetur,hoc facit in genere, non autem respectu indiuidui,ut.s̃.dictum est.Vera igitur est conclusio glo. à cessante ratione prohibitoria,& ita declaranda est.

Glos.vlterius not.pubertatem plenam variè dici:sed glo. æquiuocat, nã glo.benè diceret,ꝙ nõ plena pubertas sed pubertas est xiiii.anno cõpleto,ut dicit tex.j.qui.mo.tute.finia.in prin.tũc enim incipit pubescere:dũ verè allegat tex.in d.§.Generaliter.aduertẽdum est,ꝙ ibi nihil dicitur de pubertate, sed benè,ꝙ qui q̃ celerrimè nuptias contrahunt,ad illas non minores.xv.annis accedũt, quod nihil habet cõmune.cum pubertas,ut modò disputamus,cùm ponat morẽ nubendi temporum suorum Iustinianus eorum,qui q̃ celerrimè nubũt.Sed obi
11 ter aduertendum est ad uerba illius text.in §.Generaliter qa uerba illa,Qua de re transit ad quintum & vigesimum annum.sunt malè translata, & ita debent reponi, Vnde & xxv.annum excedet.

Similiter tex.s̃.qui ma.non poss.§.fi. nihil dicit de Pubertate,sed ꝙ quia ad dandã libertatem requiritur summum animi iudicium, ut ibi dixi, ne seruorum blanditijs adolenscentes decepti dent libertates,& per consequens diminuant patrimonium, lex non est contenta ętate xiiii.annorũ,sed media uia electa voluit post.xvii. completum dare posse adolescentem libertatem seruis suis non aliter considerata pubertate, sed potius quodam animi iudicio.

Similiter tex.in l.i.§.Pueritiam.de postulao.nihil facit ad pubertatem,sed ætatem xvii.annorum postulãdo pro alio aptam esse dicit: rationem ibi & superius etiã assignauimus, quia post annum exercitationis sumpta virili toga id permissum fuit.

Vnde dicendũ est,ut alias dicebam, & dixi etiã superius,ꝙ q̃uis xiiii.anno finito quis incipiat esse pubes,tñ pubertas ipsa finit in xviii.anno,quia tunc Plena & finita dicitur,omnes enim eo tempore sunt puberes.

Vlterius aduertendum est ad tex.in l.Mela.in.prin.ff. de ali.& cib.lega.nam ille uidet potius probare contrarium:dicit enim, ꝙ q̃uis pubertas aliter diffiniatur,tñ humanitatis rõne in hac sola specie alimentorũ hoc tẽpus ætatis obseruandum esse non est inciuile Ostendit ergo,ꝙ pubertas non eo modo diffinitur,sed ꝙ in hoc vno casu alimentorum ita taxatũ est humanitatis intuitu quod ostẽdit,&ꝙ eo tempore nõ est pubertas,item, ꝙ extra causam alimentorũ nõ attenditur talis taxatio: ex qua ponderatione tollitur ratio eorũ,qui in l.Arrogato.ff.eo.volunt,ꝙ plena pubertas in fœminis sit in xiiii. anno.per tex. in d.l.Mela.& inferunt. fœminam ex indulgentia principis adoptantem debere pręcedere saltem.xiiii.annis quod ego non admitterem,stante generalitate tex.nostri,& ꝙ tex.ĩ l.Mela.extra causam alimẽtorum non uidetur habere locum.

Quod magis probatur per tex. in l.Cùm filiofam.in fi.ff.de leg.iii.vbi si quis maiori.xiiii.ann.legat aliquid, cùm ad pubertatem peruenerit,intelligitur de ætate
12 xxv.annorum,non autem de.xviii.quo fit,ut secũdũ subiectam materiam interpretetur:in dubio tamẽ,ut omnes hic dicunt,pubertas intelligitur tempus xiiii.annorum in masculo.xii.in fœmina.

§. LICET AVTEM.

1 *Adoptio nõ exigit cõsensum eorũ,inter quos iura agnationis consequuntur.*
2 *Citandi sunt q lęderentur in cõfirmatione adoptionis.*
3 *Agnasci filij quando dicantur.*
4 *Ad.i.post.*
5 *Adoptare non solum filium possumus,sed nepotem,& deinceps.*
6 *Adoptare nepotem possumus,etiam si filium non habeamus.*
7 *Gradus secundus datur aliquando sine primo.*
8 *Adoptare potest etiam uxorem non habens.*
9 *Adoptio quomodo imitetur naturam.*
10 *Adoptione facienda nepotis,an debeat haberi rõ ætatis,& quomodo.*
11 *Adoptio nepotis tanquam ex tali filio exigit cõsensum illius filij.*
12 *Fictio fictionis dari potest.*
13 *Specialia duo non debent circa idem concurrere,quãdo maximè procedunt ex eodem fonte.*
14 *Specialia duo concurrunt,quãdo unum uenit in consequentiam alterius.*

15 *Adoptari non potest frater nec pater.*
16 *Peregrinus quis dicatur in.l.Nec apud.C de hære.insti.*
17 *Filius potest impedire matrimonium nepotis.*

Diuiditur in tres partes, in prima ponitur dictum, ꝙ licet adoptare in locũ nepotis uel pronepotis, etiam si quis filiũ non habeat, in secunda aliud dictum, ꝙ potest filius alienus in locum nepotis adoptari, & nepos proprius in locum filii in tertia ponitur declaratio ad primum dictum, quòd adoptando in locum nepotis debet filius consentire, secus est, si auus det nepotẽ in adoptionẽ, quia nõ est necessarius consensus filij. Licet adoptare etiã filiũ alienum in locum nepotis, & deinceps, etiam si filium quis non habet, & nepotẽ in locum filii: ꝙ si sit filius, debet adoptioni nepotis consentire, secus si filius ex eo detur ab auo in adoptionem h.d.ex.l.Adoptare in princi. ex.l.Si pater.§.Qui duos.l. Cum nepos.ff.eo.

Casus ita figurari in singulis partibus potest, & primò quæsitum est, an concessio facta à .l.ut sibi quis ciuiliter filiũ generare possit, extendatur ad nepotẽ: & uidebatur dicendum, ꝙ non, quia cũ hic legitimus modus introductus uideatur à lege in defectum generationis, non uidebatur extendi ultra filium ratione cessante.c. Cùm cessante. de appell. cuius cõtrariũ deciditur, quia sicut re uera optamus perpetuitatem quandam generationis & conseruationis.l.Liberorum.ff.de uerbo.signi
„ ibi, Etenim idcirco filios filiasue concipimus atq; edi-
„ mus, ut ex prole eorum earũue, diuturnitatis nobis memoriam in æuum relinquamus, ita per fictã hanc generationem hæc eadem facultas conceditur.

Dubitatum præterea fuit, an possit alienus filius in locum nepotis adoptari, uel nepos i locum filii: & uidebat, ꝙ ordo naturæ seruandus esset, tñ contrarium deciditur ob amplissimam facultatem, quã dare uoluit lex parentibus sibi generandi ciuiliter liberos: tamen quia hanc partem tex.nostri nos corruptã putamus, ideo in textualibus dicemus de hoc.

Tertiò dubitatum fuit, an quando adopto aliquẽ in locũ nepotis tanq̃ natũ ex eo filio, quẽ uel naturaliter uel ciuiliter habeo, debeat interuenire consensus filii tanq̃ ex quo nepos adoptatur: Et uidebatur dicendũ ꝙ nõ, quia qũ fit addoptio, nõ est necessaria aliter authoritas eorum, inter quos iura agnationis consequuntur. l.
1 Cùm adoptio fit.ff.eod. Præterea cũ talis filius i potestate patris sit, & hi nepotes in potestate aui futuri sint, nõ uidebatur eius consensus necessarius: sed tamen contrariũ deciditur, & ratio assignatur in tex.ne ei inuito suus hæres agnascatur. Est enim regulare in adoptionibus, ut
2 ii, qui læderentur, vocentur in ipsa confirmatione adoptionis.l.Nam ita.ff.eo.

Quarto loco dicitur, ꝙ nõ requiritur consensus filii, qñ auus nepotẽ ex eo dat in adoptionem: ratio autẽ dubitandi & decidendi satis patet ex glo.vltima in uerbo, Consentire. vbi videbimus, eo enim casu non ita læditur filius, vt ibi dicemus.

In tex.ibi Et tam filium alienum quis in locum nepotis adoptare põt, q̃ nepotem in locum filii. Mihi semper iste locus corruptus visus est, nam primũ illud dictum, ꝙ filium alienum in locũ nepotis adoptare valeamus, caret dubitatione: cum enim dictum sit licere in locum nepotis adoptare, vtiq; iam clarum ẽ adoptandum alienum filium esse. Preterea illa reciprocatio (tam & q̃) arguit paritatem in cõparatis, vnde puto hic poni casum l.Si paterfa.§.Qui duos.ff.eo.uidelicet, ꝙ pater adoptare possit filium alterius filii in locum nepotis ex altero filio, & etiã nepotẽ ex filio suo in locũ filii, quod magis mihi suadet, quia & hic locus in Institutionibus Theophili corruptus est, & notatus asterisco: error autẽ inde processit, ꝙ (alienum) pro (alium) scriptum est. Restituẽdus igitur est mea sntia hoc modo hic locus, Et tã alium
„ filiũ quis in locũ nepotis adoptare põt, q̃ nepotẽ in lo-
„ cũ filii Potest & legi, Et tã filiũ aliũ. Posset tñ saluari hic tex. ꝙ illa fuerit in hoc tex. ratio dubitandi, an esset seruandus ordo naturæ, qui est in ipsa naturali progenie, videlicet, vt ille, qui vere est filius alterius, non possit effici ciuiliter nepos, & ille, qui erat naturalis nepos, non possit fieri ciuilis filius: & ita benè procedat tex.noster, quod suadẽt uerba illa Theophili in eius rõne, dum in-
„ quit, Quoniam necesse mihi nõ est ordinem gradumq;
„ qui apud patrem naturalẽ est seruare. Et ita benè procedit tex.noster, & benè potest intelligi: tamen satis sit admonuisse, cęteri diligentius inspexerint.

In tex.ibi, Ne ei inuito suus hęres agnascatur. Agna-
3 sci propriè dicunt filii, qui post testamentum nascũtur, qui eorum natiuitate rumpunt testamentũ, & dicuntur impropriè posthumi cõponitur.n.hoc uerbum ex (ad)
4 & (nascor) sumiturq; in hac cõpositione dictio (ad) p (post) ut Vlpia.in l.Qui duos.ff.de manu.testa. ibi, Sed
„ multo magis hęc conditio, Ad annum liber esto. ita ac
„ cipi põt post annum q̃ moriar, liber esto. Et Cic.l.xii.ad
„ Atti Aut nescio quid intersit. utrum illuc nunc ueniam
„ an ad decem annos. Idem pro Cecinna, Cui filius agna
„ tus sit, eius testamentum non esse ruptũ iudica. Et lib.i.
„ de Orato Nunquid eo testamento, quod paterfamilias
„ ne fecit, q̃ ei filius natus est, hæreditatem petit? nemo,
„ quia constat agnascendo rumpi testamẽtum. Hic autẽ non accipitur pro eo, quod est fieri agnatum post testamentum, sed simpliciter, quemadmodum etiam accipitur in l.Si quis nepotem.ff.eo. & est apud iurisconsultos verbum frequentissimum.
5 Not.primo. ꝙ licet adoptare non solum filium, sed etiam nepotem & pronepotem, & deinceps in infinitũ: & rõnem assignaui in figuratione casus propter desideriũ propagãdæ memorię.d.l.Liberorum. in fi.ff.de verbo sig. concor.tex.in l.Adoptare.ff.eo.
6 Secundò not. ꝙ q̃uis quis non habeat filiũ põt loco nepotis adoptare, concor tex.in d. l. Adoptare. & hic
7 not. ꝙ q̃uis secundus gradus dicatur respectu primi, tñ hic datur secundus gradus sine primo. Doct.hic oppo.de.§.præcedenti, & de.l.Adoptio .n..ff.eo non enim est ſm naturã, ꝙ ille, qui filium non habet, habeat nepotem, & est oppo.glo.in d.l.Adoptare. Iac.de Bel.respondet. ꝙ q̃uis nõ habeat tẽpore adoptionis, habuit saltem prius, qui quãuis decesserit non repugnat naturę, quia sicut potuisset haberet naturalẽ potest habere ciuilem, pro quo bene facit hic tex. & in l.Adoptare. qui loquuntur in præsenti, q̃uis filiũ quis non habeat, & ẽt si filiũ non habet, nec abnegant habuisse hęc iura: quæ solutio reprobatur à Doct. tanq̃ quæ nimis restringat istum tex. Alii dicũt hoc esse speciale, quemadmodum etiã specia-
8 le est, ꝙ qui uxores non habent filios adoptare possint.l. Et q uxores.ff.de adop. Alii dixerunt, ꝙ hoc, ꝙ adoptio imitetur naturã, intelligitur.i.possibilitatem quandam naturæ, & hoc esse possit, sicut in l.Confessionibus.ff.de interrog.actio ibi, Quia falsæ confessiones naturalibus cõuenire debẽt. Ray.dicebat, ꝙ i regula illa, ꝙ adoptio naturam imitetur, intelligitur plerunq; Vera resolutio
9 est illa, quã alias supra posuimus in §.pręcedenti, uidelicet, ꝙ adoptio imitetur naturam in genere, non autem in indiuiduis: non enim dicitur esse contra naturam illud, quod põt esse ſm naturam habitu, q̃uis actu non sit Erat cõtra naturam in genere, ꝙ maior esset filius q̃ pater, non est contra naturam, ꝙ quis habeat nepotẽ, q̃uis non habeat filium, quia non debet præsupponi qualitas illa illius indiuidui: q̃uis dici posset, ꝙ etiam in exẽplo prioris præsupponitur ętas indiuidui.

10 Sed

10 Sed vtrum adoptando aliquem loco nepotis debeat haberi ratio annorũ, vt in § praecedenti? Mihi uidetur ꝙ sic, quamuis non reperiã tactum: puto igitur ipsum adoptãtẽ praecedere debere saltẽ annis xxxvi. alias esset contra naturam: quod not. pro extensione. §. praecedentis: cum enim militet eadem ratio, idem ius est constituendum. l. Illud. ff. ad l. Aqui. cum si.

Tertiò not. ꝙ põt quis adoptare filium in locum nepotis, & nepotem in locum filii, sm intellectũ nostrum positum. s. in textualibus: quod ita fieri potest emancipato prius filio, & postea adoptato in locũ nepotis; tũc enim non facit hoc ut pater, sed vt quilibet, vt est tex. in l. Si paterfa. §. Qui duos. ff. de adoptio.

11 Quartò not. ꝙ qñ adoptatur quis in nepotem quasi ex tali filio, filius debet consentire: lęditur enim, quia agnasceret inuito, & ei inuito suus hæres efficeretur, vt dixi in figuratione casus, & est regula generalis, ꝙ ille, qui læditur, semper vocandus & adhibendus est. l. Nam ita diuus. ff. eo. l. De vnoquoq; ff. de re iudi. vbi latè ponunt Docto.

Quintò not. ibi, Vel quasi ex eo filio, quem habet iã 12 adoptatum ꝙ datur fictio fictionis sm Docto. Est enim adoptiuus filius fictus filius, si ergo superinducatur adoptiuus nepos ut ex eo, dicitur fictus nepos, & sic datur quędam fictio fictionis, quod dicunt esse contra l. i. C. de dotis promiss. & ibi glo. vbi habetur, ꝙ duo specia-13 lia non debẽt circa idẽ cõcurrere: quod stringi fortius põt ex eo, ꝙ hę ambę fictiones & fictæ introductiones procedũt ex eodem fonte. s. perpetuitatis & memorię sibi propagandæ. d. l. Liberorum in fi. ff. de uerb. signi. tradit Bal. in l. ii. in fi. C. de fructi. & lit. expen. tradit Bar. quem alii seq. in l. Si is qui pro emptore in vltima. q. ff. de vsuca. Tamen soluit Ange. hic, quem Ias. seq. ꝙ hoc ideo est, quia non concurrit in eodem subiecto, quia talis fictio versatur in duobus corporibus, & ideo nõ obstat. l. Singularia. ff. si cer. pet. Potest etiam dici, ꝙ in ca-14 su isto vna fictio veniat certo modo in cõsequentiã alterius iuxta l. Si quis posthumos. §. i. uersi. Diuersum. ff. de libe. & posth. ubi Arez. no. in vlti. not. Sicut enim ibi filius, qui moritur apud hostes, fingitur decessisse viuo testatore ex fictione. l. Corneliæ, consequẽter inducitur alia fictio in persona nepotis, ut nepos uideatur retro fuisse in potestate aui & sic praeteritus rumpet testamẽtum aui, eodem modo in casu isto concessa adoptione filii uenit in quandam consequentiam generatio tam naturalis, quam ciuilis nepotum.

Sextò not. ꝙ si auus det nepotẽ ex filio in potestate in adopsionẽ, nõ est necessarius ꝯsensus filii, de quo & eius ratione videbimus cum glo. in uerbo, Consentire.

In glo. i. in verbo, Non habeat. Non est vlterius insistendum, quia quę pertinent ad declarationem huius glo. satis explicauimus suprà in secundo not.

In glo. in verbo, In locum Ampliat primò gl. tex. nostrum, ut possit. s. pater adoptare nepotem ex vno filio tanq̃ nepotem ex alio d. l. Si paterfa. §. Qui duos. ff. eo. quod fit vt ibi dicit emancipato prius. d. nepote, ac postea tanq̃ ex altero filio adoptato: cum enim iã p emãcipationẽ sit factus illi extraneus, dũ postea adoptat, id facit ut quilibet, nõ ut auus: dicit tamen, ꝙ loco fratris 15 quis nõ põt sibi aliquẽ adoptare d. l. Nec apud. C. de hære. insti. cũ enim adoptio naturã imitetur, vt §. pręced. naturę non conuenit, vt fratrẽ frater gignat: vnde sicut id naturaliter fieri nõ põt, ita nec ciuiliter. Similiter nec adoptatur quis in patrem, quia natura cõparatum est, vt patres filios, non filij parentes generent, vt dicũt Ang. Pau. de Cast. & Corn. in l. Si pater. C. de hære. insti Quid autem significet in d. l. Nec apud. verbum (peregri-16 nus,) super quo se torquent Doct. petendum est ab Alciato. c. 15. lib. j. Parergon.

In glo. in verbo, Consentire. In prima. Hęc glo. in manifestissima re nodum quęrit: addit enim primò & benè, ꝙ quamuis aliquo modo lędantur agnati per adoptionem, non tñ necessarius est eorũ cõsensus: ea ratio est quia ea spes, quam habent ad successionẽ adoptantis eũm ipse uiuat, & possit testari, non est considerabilis, sicut dicimus, ꝙ veniẽtes ab intestato stipulant à patre arrogatore infra pubertatẽ, quia certũ est illos successuros fuisse, si adoptatus non esset, post pubertatẽ verò nõ, cùm esset in potestate illius arrogati testari, & alios instituere, ut dictum est. s. in §. Cùm autem. in gl. in verbo Venturi eo. tit. sed filius, cui iste nepos agnasci debet, requirendus est, cum ualde sit absonum, vt quis inuitus habeat hæredem necessarium, vt. j. dicetur.

Subdit glo. ꝙ consentiente filio res probè acta erit, & recidet nepos in potestatẽ filii mortuo auo, eritque illi suus hęres: si uerò non cõsentiat filius, glo. se inuoluit, & exponit variè verba illa (ne ei inuito suus hæres agnascat:) Sẽsus planus est, & debet intelligi ei filio inuito, & clarus sensus huius loci deprehendit ex uerbis Theophili hic eius verba sunt, Quartò cõe his est, ꝙ
„ siquis in locum nepotis aliquẽ adoptet velut ex eo na-
„ tum, quem aut naturalẽ habet aut adoptiuũ filiũ, opus
„ sit omnino & filii consensu: Nã cum mortuo illo qui
„ adoptauit, is, qui adoptatus est, in potestatem eius reci
„ dat, ex quo natus esse per adoptionẽ fingitur, ideo eũ,
„ qui in medio est, consentire oportet, ne ei inuito suus
„ hęres agnascat. & Ita propriè intelligendus est tex. noster, videlicet, ꝙ si filius non consentiat, nõ possit auus aliquem nepotem ut ex eo natũ adoptare: quod etiam deprehenditur ex tex. in l. Siquis nepotem. ff. eo.

Vnde malè dicit glo. dum inquit, si autem nõ cõsentiat filius, tũc agnascitur seu agnatus fit ei. i. auo hic nepos, & suus efficit hęres etiam filio inuito, nec recidit ad potestatẽ eius: non enim potest effici suus auo, quia filius est in medio. § Sui. j. de hęred. quali. & diff. nõ potest effici suus filio, quia nõ consentit, & ad hoc tex. noster requirit consensum: non enim impedit sine filii cõsensu adoptare auus, sed si adoptet, filius nõ habebit nepotẽ neq; in potestate neq; suũ mortuo auo: ut igit hũc effectũ consequat, necessarius est filii consensus. l. Cum nepos. ff. eod. alias non est necessarius consensus in adoptionibus eorum, inter quos iura agnationis cõstituũtur. d. l. Cum nepos. cum. l. seq. Cætera omnia tã ridicula sunt, ut pudeat refellere: declaretis igit tex. nostrum,
17 ut s. proxi. dictum est. At dum glo. postea subdit filium impedire posse matrimoniũ nepotis. l. Oratione. §. i. ff. de ritu nup. & tñ non impedit adoptionem assignans rõnẽ indiuiduitatis, dicatis totũ hoc processisse ex eo, ꝙ glo. non intellexit benè tex. nostrum. nam est intelligendus, ut dixi, ꝙ decidat contrariũ cum declaratione prędicta. & ideo concordat cum d. §. i. ubi similiter gl. opponit de tex. nostro, & non soluit, & ratio indiuiduitatis nihil facit ad casum.

In glo. in verbo, Consentire la. ii. Clara est glo. in qua nihil uenit addendum, nisi ꝙ dum dicit patriam potestatem esse inęstimabilem, hoc facit contra glos. quia ideo cautius animaduertendum est, ut propriè ponderat tex. in §. fi. s. qui. ex cau. ma. non lic. Item dum dicit hodie utrunq; cessare, dic hoc esse uerum, nisi adoptio sit facta ab auo paterno, uel materno. §. Sed hodie. s. eo.

§. IN PLVRIMIS AVTEM.

1 *Fictio fictionis esse põt, quãdo uenit in consequentiã.*
2 *Senatusconsultum antiquum super filijs adoptatis.*
3 *Adoptiui filij & naturales sunt similes.*
4 *Plurima, hac dictio ostendit regulam ita esse.*
5 *Plerunq; denotat regulam.*

6 Arrogatus

6 *Arrogatus uel adoptatus à non extraneo potest in adoptionem dari.*
7 *Intellectus ad tex.in l.In adoptionibus.ff. de adop.*
8 *Legitimari quis non potest inuitus.*
9 *Infans legitimari potest.* *(quiratur.*
10 *Infantis consensus in legitimatione an & quando re-*

PRæsens.§. noo patitur diuisionem, nisi diceremus ex generali propositione, qua dicitur adoptiuos io plurimis naturalibns æquiparari, inferri, quòd potest alteri per adoptiuũ patrem in adoptionem dari, & secunda fit ibi, Et ideo.

Arrogatus uel adoptatus à noo extraneo potest alteri dari in adoptionem per patrem legitimum.h.d.

Casus ita potest figurari, quæsitum est, an pater adoptiuus alteri possit filium in adoptionē dare: & uidebatur ꝙ non, cùm hoc nihil aliud sit, q̃ multiplicare specialia, & fictiones superinducere cõtra.l.i. C.de dot.pro miss.cum si.cum enim iá sit fictè filius, & fiat per dationē in adoptionem fictus filius alteri.eaq; fictio proneniat, & originem ducat à patre ficto. uidetur esse satis incõueniēs, cuius contrariũ decidit ea rõne, quia cum in multis similis fit adoptio naturæ, efficit hęc similitudo in casu isto, ut quẽadmodũ naturalis pater põt quē in potestate habet dare in adoptionem, eodē modo & adoptiuus, cum idē iuris sit penes patrē adoptantē rõne patriæ potestatis, quod est in naturali ratione eiusdē patrię potestatis: undecũq; causet patria potestas, satis est ꝙ sit penes aliquē, ut pariat suos effectus.l.iii.C.de
5 instit.& subtit.nec obstat, ꝙ sit fictio fictionis, quia cũ ueniat in consequentiam primę non ineonuenit secundum doctri. Bart. & aliorum in.l.Si is qui pro emptore. in fi.ff.de vsuca. & in l.Si quis posthumos.§.Diuersum. ff.de lib.& posthu.

In tex.ibi, In plurimis causis assimilat̃ is, qui adoptatus est &c. Non enim quo ad oĩa pares sunt, constatq́; tã ex nostris legib⁹, q̃ ex antiquorũ scriptis plurimum distare adoptiuos ab iis, qui ex iustis nuptiis nati sunt
a & (ut obiter sciatis) extat senatuscõsultũ relatum à Tacito lib.xv. factum Nerone imperante P.Mario & L.Asinio Coss.sub his uerbis, Percrebuerat ea tẽpestate prauissimus mos, cum propinquis comitiis aut sorte prouinciarũ pleriq; orbi fictis adoptionib. asciscerēt filios, præturasq; aut prouincias inter patres sortiti stati emiterent manu quos adoptauerãt, q magna cũ inuidia senatum adeunt, ibi naturæ munus, labores educandi aduersus fraudem & artes, & breuitatē adoptionis enumerant, satis pretij esse orbis, ꝙ multa securitate nullis oneribus gratiam, honores, cuncta própta & obuia haberēt, sibi promissa legum diu in ludibrium uerti, qñ quis sine solicitudine parens, sine luctu orbus, lõga patrum vota repente adęquaret: factũ ex eo senatuscõsultum, ne simulata adoptio in vlla parte muneris publici iuuaret, ac ne usurpandis quidē hæreditatibus prodesset. Quibus uerbis, ut alibi aduertit Alcia. satis patet lõgam apud priscos fuisse differentiam inter iustos & adoptiuos filios, quod & aliis exemplis cõprobat etiã hic Accursius.

In tex.ibi, Et ideo siquis per Imperatorem, uel apud Prætorem uel Pręsidem prouincię non extraneũ adoptauetit. Nisi benè interpũctus sit hic locus, pariet magnam æquiuocationem, ut hucusq; uidetur fecisse: nã pręsupponendum est, ꝙ qñ quis sui iuris arrogatur, nõ sit differẽtia utrum ab extraneo vel ascendente: nã semper transit in potestatem adoptantis, quia. §.Sed hodie.§.eo.loquitur in adoptato: unde hic tex. ita interpũgendus & intelligẽdus est, Et ideo siquis per Imperatorem.f. adoptauerit, quę arrogatio dicit. §. eod. io princ. uersi. Imperatoris authoritate. vel apud Prætorē vel Pręsidem prouinciæ noo extraneũ adoptauerit, quæ adoptio dicitur.§.eo.in prin.versi. Imperio magistratus. & sic illud uerbum (extraneum) refertur tñ ad illam secũdam partē disiunctiuè, uidelicet, Vel apud Prætorē &c. non autem ad adoptionem, quæ fit per Imperatorem, quia ea non est diuersa, si extraneus uel non arrogetur, quia omnes transeũt in potestatem. Sensus ergo, est, ꝙ siquis arrogatus sit, uel non ab extraneo adoptatus, potest à patre legitimo dari in adoptionem.

Not. ꝙ adoptio in plurimis imitatur naturam, & sic
3 ꝙ regula est, ꝙ adoptiui & naturales sunt similes, q̃uia
4 in pluribus sint diuersi: illa enim dictio (plurimis) osten
5 dit regulam ita esse: faciũt ea, quæ de dictione (plerũq;) dicunt Docto. per tex.in l.Plerunq;.ff.de iur. doti.in l.i. §.i.ff.de tutel.& ra.distrah.cũ si. vt per Deciũ in l. i.col. ii.ff.de reg.iu.& est glo.in l.Non dubitamus.ff. de cõdi. & demon. Alberi. Raph. Aret. & Alex. in l. Qui plures hæredes.ff.de vulg. & pup. Bart. in Auth. ut sine prohi. matr. per illum tex. Sali.in l. Post sententiam.in prin.C. de senten. Cuma. consil.73. Dominna Thomęus col.iii. uersi.In contrarium aũt. Alexan.in l.Si quis iniquum in prin.ff.quod quisq; iur.in consi.50. Visis col.i.lib.i. Cor. consi.30. In præsenti.col.i. lib.i. & idem est in dictione (pleriq;) l.iii.in prin.ff.ad Macedo.l.Cõtinuus. §.Cũ ita ff.de uerb.oblig.l.Adoptiuum.§.fi.ff.de in ius.vocan.
6 Secundò not. ꝙ adoptatus ab auo paterno uel materno uel arrogatus potest alteri dari per eos in adoptionem quod intellige, nisi ipsi cõtradicant, ut est tex.in l. In adoptionibus.ff.eo. qñ enim contradicerent, non fieret adoptio valida, facit tex.in l.fin.ff.de iis qui sunt sui
7 vel alien. iur. circa quod obiter aduertendum putaui, ꝙ Docto.in d.l.In adoptionibus. uident intelligere illũ tex.in arrogatione solum, secus in adoptione ꝓꝑ ꝯriũ. l.Etiá infantem.ff.eo. q intellectus non ꝯuenit illi l.cùm enim in principio dicit, ꝙ in adoptionib. eorũ, qui suæ potestatis sunt, eorũ tñ volũtas exquirẽda est, clarũ est, ꝙ loquit̃ in arrogationib. sed dũ postea subdit, Si autē à patre dantur in adoptionem. clarũ est, ꝙ noo potest intelligi in arrogatione, qa arrogandi non dant̃ in arrogationem a patre, sed à seipsis, unde non põt intelligi in arrogatione, sed in adoptione. & q̃uis dicat̃ ibi, ꝙ requiratur cõsensus, & infans non possit ꝯsentire, tñ dicit, ꝙ requirit̃ consensus sali͂c non contradicendo: quia tñ vr̃ hoc præsupponere facultatem & potestatem contradicendi, adhuc videtur nonnihil obstare tex. ille in d.l. Etiam infantem. Sed potest intelligi, vt talis adoptio de infante facta non pręiudicet illi, nisi postea ratum habeat, quemadmodũ dicimus, ꝙ in legitimatione requi-
8 ritur cõsensus eius, qui legitimat̃, quia inuitus quis nõ potest legitimari s̃m Bar.in l.fi.ff.de iis qui sunt sui vel alie.iur. quia inuitus quis nõ redigit̃ in patris potestatē.§.Generaliter.in Auth.qui.mo.na.eff.sui. & tamē di-
9 cunt, ꝙ infans legitimari põt, quę illi non pręiudicat, nisi ab eo maiore sit ratificata.d.§.Generaliter. l.i. C. si maior.fact.rat.habue. ita dicit Sali. in l. Iubemus. C. de eman.lib.& est cõis opi. vt per Decium in consil. 367. Viso puncto.col.ij.versi.Sed tñ his non obstantibus.

Præterea põt responderi, ut respondet in fi. Pau.de Cast.in consil.229. Viso testamento. vbi concludit legitimationē factá à Comite Palatino de infante valere,
19 quia consensus legitimati requiritur, qñ potest consentire: & ita (dicit) debet itelligi tex.in d.§.Generaliter. secus est in infante, qui cõsentire nõ potest.l.Iubemus.C. de emá.lib.seq. Decius in d.consil.367. col. iiii. Eodem ergo modo dicere possumus in terminis nostris, ꝙ quãdo filius eius est ætatis, ut possit consentire, exigat eius consensus, & habeat locum.text. in d.l. In adoptionibus.si

bus.si uero famus in infante,& nō exigatur. d.l. Etiam infantem.ff.eo.

In gl.i.in uerbo,In plurimis.Quia in tex.dictum est, in plurimis causis adoptiuos filios æquiparari naturalibus,ponit gl.duos seu tres casus,in quibus minus iuris habent adoptiui:unde potes dicere,quod sunt similes data paritate te.minorū,uidelicet,ut uterq; sit in potestate patris:quod si unus sit in potestate patris (puta)naturalis, adoptiuus uerò nō,puta,quod sit adoptatus ab extraneo.§. Sed hodie.§.eo.utiq;erunt similes in aliis præterquam in effectibus causatis à patria potestate:non enim potest esse similitudo quò ad effectus patriæ potestatis deficiente patria potestate in uno, quia quod nullum est nullum parit effectum, & non entis nullæ sunt partes §.Seruus.J.de capi.dimi.

§. SED ET ILLVD.

1 *Fictio nō habet locū,nisi ubi ueritas pōt habere locū.*
2 *Castrati qui propriè dicantur.*
3 *Spadones qui dicantur.*
4 *Castrati quare non adoptant.*
5 *Spadones quare adoptant.*
6 *Eunuchus generale nomen est.*
7 *Adoptionis appellatione etiam in specie sumpta uenit arrogatio aliquando.*
8 *Eunuchus.i.castratus.*
9 *Spata maior quidam ensis est apud Vegetium.*

VNicus est cōtextus huius literæ,& ideo nō recipit diuisionem.

Spadones adoptant & arrogāt castrati secus h d.ex l.ii.§. Illud.ff.eo.

Casus figurari potest : dubitatum fuit, an inhabiles ad generandum tam natura quàm arte possent adoptare,& videbatur dicendū quod non : si enim natura inhabiles erant aut arte,non videbatur quod possent adoptare,quia cùm essent impotentes ad generandum uerè, videbantur etiam impotentes ad generandum fictè, 1 cùm fictio nō uideatur posse locum habere, nisi ubi habere potest locum ueritas.l.Qui ad certū.ff. loca.Bar.in l.Eandē.ff.de duo.reis in l.Si is qui pro emptore.ff.de usucap. contrarium deciditur distinguendo, aut sumus in iis,qui natura sunt inhabiles, & hi adoptant ea ratione,quia non est desperandum naturæ beneficiū.l. Si quis posthumos.ff.de liber.& posthu.aut sunt inhabiles facto,q.a eis genitalia uel euulsa,uel excisa,uel attrita sint eo modo,quo id facere docemur à Paulò Aegineta lib.vi.& hi non adoptant, quia nullus potest dari casus,ut in genere possint hi generare, de quo latius videbimus statim in textualibus.

In tex.ibi, Quales sunt spadones &c. Torserunt se uariè Doct.in plerisq; locis circa intellectū & rōnē huius tex.unde.f.fieret,quod spadones adopteut,castrati nō,vniuersaq; difficultas ab eo pendet, quod plerique Accursianorum intelligunt eos esse castratos,qui castè nati sunt,& sic qui sunt inhabiles ad generādum naturā , spadones verò ,quibus uirilia sunt imputata , quod inde maximè probari posse putant,quod adoptio ipsa naturā imitet, ideo quem prohibet natura,prohibeat etiam lex. Nos alias contra sensimus,utq; res clarius elucescat,& ueritas declaretur apertius,in primis non est ambigendū errare Accursium & qui eū secuti sunt, dum intelligunt castratos esse eos,qui ita à natura producti sunt,ut gene- 2 rare nō possint quasi castè natos, cū castrati ii propriè sint,quibus uirilia uel amputata,uel excisa, uel euulsa sunt:deriuat enim à uerbo(castro.) Qui hoiem libidinis uel cōmercii cā castrauerit,ex senatuscōsulto pœna legis Corneliæ punitur inquit Marcellus in l.iii.ff.ad l.Corne.de sica.& Vlpia.in l.iiii.eo.tit.Nemo (inquit)liberum seruumue inuitum sinentemue castrare debet. & in l.Si seruus seruum.ff.ad l. Aquil. Et si puerum quis castrauerit & pretiosiorem fecerit, Iul. scribit cessare Aquiliam.nec aliter accipi apud Latinos authores unquam legi. Iuuena.

Nullus ephebum.
Deformem sæua castrauit in arce tyrannus.

Et Plinius lib.xviii.c.xxxii.Verres(inquit) iuuencos, arietes,hœdos,decrescēte luna castrato.Columell.lib. vi.cap.xxvi.id optimum genus castrationis dixit quod adhibetur teneræ ætati:& per translationē castratam dixit rēp.Cicer.lib.iii.de Orato.& Vlpia.in l.Aediles aiūt ff.de Aedil.edic.Sed enim sunt quædam, quæ in hoibus quidem morbū faciūt,in iumentis non adeò, ut(puta) si mulus castratus est,neq; morbi neque uitii quid habere uidetur quia , neque de fortitudine quid eius detrahitur,neq; de utilitate,cùm ad generādum nunquam fit habilis. Accur.tñ sententiæ subscribunt ferè oēs Doct. Sed quid mirādū est,quod seculo illo tam rudi hoies alioqui eruditi in his uerborum proprietatibus tam insigniter errauerint,cum hoc eruditissimo seculo Zasius in titulo.ff.eod.in sua Paratitla.Io.Ferrarius Mōtanus hic, & Alcia.in l.Spadonum.ff.de uerb.sig. in eam trāseant, quis in lib.i.Præter missorum Alcia.aliter sensisse uideatur:taceo Ias.& huius classis uiros doctissimos.Castratos igitur appellamus qui quoquo modo euirati sunt: 3 spadonum verò appellatio variè accepta est apud iureconsultos,siquidem generaliter sumpto hoc noie comprehendit oēs,qui quacunq; rōne sunt inhabiles ad generandum,specialiter uerò accepto noie spadonum ii propriè significant,qui natura sunt inhabiles: hoc aperte demonstrāt uerba Vlpiani in l. Spadonū. ff. de verb. sign.Spadonū(inquit)generalis appellatio est quo noie tam ii, qui natura spadones sunt, itē thlibiæ & thlasiæ, sed & si quod aliud genus spadonum est,continet. quibus uerbis apertè demonstratur spadonum appellationem aliquam generalem esse, eamq; comprehendere non solum eos,qui natura inhabiles sunt ad generandū,sed & illos,qui arte euirati sunt, & si quod aliud genus est eorum,qui generare non possunt. Infertur etiā ex illis verbis(quo nomine tam ii,qui natura spadones sunt)quod prior appellatio spadonum eorum est, qui natura sunt inhabiles : ponit enim primò minus dubitabilem significationem.

Erit ergo spado generaliter sumpto noie quicunq; quauis rōne est inhabilis ad generandum, in specie verò spadones sunt qui natura tm̄ sunt inhabiles. Quamuis enim spadones ab euellēdo dicti credant̄ eo quod illis nerui,quibus colei suspendunt̄,qui cremasteres appellantur,euulsi sunt,tñ specialis quædam appellatio spadonum comprehēdit eos, qui natura spadones sunt,vt docet Vlpianus in d.l.Spadonū.quod apertius ostendit ex uerbis Vlpia.in l.Si serua.ff.de iur.dot. Si spadoni(inquit)nupserit mulier,distinguēdum arbitror castratus fuerit necne:ut in castrato dicas dotem non esse.in eo, qui castratus non est,quia est matrimonium, & dos & dotis actio est.quæ uerba clarè demōstrant spadonum appellatione & castratos & nō castratos venire:Et quod sit quędam species inhabilium ad generandum, quæ,quia specificum nomen non habet,noie generis appelletur, & sic spadonis, ut.§.in prin.in iii. nor. diximus de adoptione,iustitia,iureciuili, & similibus probāt uerba et ipsius Vlpia.& Pauli in l.Pōponius.cum l.seq.ff.de ędil. edic.Inquit enim Vlpia.spadonem morbosum nō esse neq; uitiosum nerius mihi uidetur, sed sanū esse,sicuti illum,qui unum testiculum habet,qui etiam generare potest.Iubdit Paulus,Sinautē quis ita spado est,ut tā

necessaria

,, necessaria pars corporis penit⁹ absit, morbosus est. Spadones igit & quibus penitus absunt virilia,& quib.non absunt appellantur:quod etiam suaderi videtur ex verbis Vlpiani in l.Sed est quæsitum.ff. de libe. & posth. dũ
,, inquit ,spadonem quoq; posse posthumum hæredem
,, scribere & Labeo & Cassius scribunt,qñ nec ætas nec
,, sterilitas eius rei impedimento est.Cũm enim sterilitatem eius appellet, videt significasse,quæ à natura ipsa prouenit,vt Vlpia.innuere videtur in l.Quæritur. §. De sterili.ff.de Aedil.edict.quod etiam patet ex ijs, quę ponit A.Gellius lib.iiii.c.ii. His itaq; sic declaratis restat ea tm̃ difficultas,vt perquiram⁹ quanã róne fiat, ut spadones adoptare possint,castrati non possint: cùm enim adoptio naturam imitetur facilius ad imitationẽ naturę admittere debet eos, qui vi quadam inhabiles facti sunt , q̃ qui natura: quod enim natura impossibile est,
4 lex non fingit,vt.s.diximus . Sed ut etiam alias declarauimus,qui castrati sunt ideo non adoptant, quia impossibile est ipsos generare,& ideo in genere impossibile est,ꝙ reperiat aliquis,cui virilia execta, attrita,nel aliter euulsa sint & ablata , qui gñare possit, vnde nec sup hoc,quod in suo genere est imple , lex fingere po-
5 test:qui uero natura spadones sunt ideo adoptare possunt,quia natura ipsa põt remouere aliqua róne illud impedimẽtũ,nec est desperãdum naturæ auxilium,ubi materia & res subiecta non repugnat.l. Si quis posthumos.in princi.ff.de libe.& posthu.

Nec repugnare uidetur id, quod statuit Iustinianus in l.Discretis. C qui testa. fa. poss.ubi in muto & surdo naturale vitiũ magis obest q̃ accidẽtale quo ad testamẽti factionem,quia dara æqualitate potẽtiæ idem estim pedimentum naturę & accidentis etiã in illo casu.Ideo enim ibi nõ distinguitur,qñ.s. mutus & surdus quis est natura,sicut in muto & surdo ex accidenti , quia nõ est contingens,imò est impossibile mutum & surdum a natura scire literas,sicut euenire potest in eo, qui morbo mutus aut surdus factus est:ideo cum non sit ęqualitas impedimenti insurgunt diuersi effectus, & uoum impedimentum est potẽtius altero. Qui ergo inhabiles sunt natura, quia inhabilitas illa naturæ etiam beneficio resolui potest,adoptare non prohibent:qui verò castrati sunt,eo ꝙ certum est generare filios non posse,prohibentur à lege filios sibi iureciuili facere, quia cum adoptio naturam imitetur,non habet locum, nisi ubi natura locũ habere potest:& hanc existimo verissimã huius materiæ declarationẽ,quam audacius firmare audeo, ꝙ video illam cõfirmari ex verbis Theophili hic in suis Institutionibus:eius uerba hęc sunt, dum hunc locum
,, explicat,Sed & eunuchi quod sextò inter adoptionem
,, & arrogationẽ cõe fit nobis præbent.Tu verò hæc ha-
6 beto in modũ pręuię cuiuldam inspectionis:Eunucbus
,, nomen generale est,& in tres species diuiditur, qm̃ eu-
,, nuchorum alii sunt spadones,quidam castrati, alu thli
,, bię:Et spadones quidem sunt, qui ꝑ uitium aliquod
,, aut frigiditatem membrorum genitalium liberis ope-
,, ram dare non possunt,sed eo sublato liberos suscipere
,, possunt:thlibiæ verò sunt,quibus a nutrice uel sorsitã
,, matre atriti sunt testiculi:castrati aũt sunt,quibus exe
,, cta sunt mẽbra virilia.Hoc ita præcognito, uideto nũc
,, cætera. Quæsitũ est,an eunuchus adoptare possit:& di
,, cimus thlibiã aut castratũ adoptare nõ posse neq; pa-
,, tremfa.apud principem,neq; filiumfa. apud Prætorem
,, aut alios:nam quibus natura negauit liberos posse gi-
,, gnere,his neq; ius ciuile,quod naturę uestigia sequit,
,, concessit,cùm ne sperare quidẽ possint, ut liberis unq̃
,, dent operã:at spado,qm̃ is sperare potest,ut uitio,quo
,, tenet,cessante liberos possit gignere,rectè in adoptio-
,, nem accipiet tã filiumfa.q̃ patremfa.Sed spado, qui fi-
,, liumfa.adoptauerit,in potestate eum nõ est habiturus,
,, qm̃ oino futurum est,ut extraneus sit nam quomodo
,, spado paternus aut maternus auus esse poterit? Nisi
,, siquis dixerit non eum tm̃ spadonem esse,qui initio li-
,, beros corporis uitio gignere non potuit, sed tñ spera-
,, bat,uerum etiam illum,qui cùm antè liberos gignere
,, potuerit,postea in tale uitium collapsus est, ut liberis
,, operam dare non possit.De his omnibus tamen uide quæ scripsimus hic in nostris Annota.

7 Not.primò id,quod dixit tex. in ptin. ꝙ adoptionis appellatione uenit etiam arrogatio,&,quod maius est, hic videtur vocari adoptio etiã arrogatio,sumẽdo adoptionem in specie:cùm enim hic dicatur (vtriusq; adoptionis)constat,ꝙ loquitur de adoptione Prout est in specie,& tñ uocat utrãq; adoptionem , quod non incõ uenit ſm glo.in l.ii.ff.de off.Procon. & lega.

Secundò not.ꝙ ij,qui natura generare non possunt, ut spadones,adoptãt,quia(ut dixi)non desperatur naturę,auxilium,castrati verò non possunt, quia ad generationem nullus dari potest regressus: & ita intellige,nõ aũt prout intelligit hic Ang.qui elicit ex hoc tex.cõtrarium eius,quod dicit:& quia hoc declaratum est in textualibus,non insisto,sed venio ad glo.

In glo.in verbo,Nõ possunt.Vult gl.ꝙ eunuchorum appellatiõe oẽs,qui quauis ratione generare non possunt,ueniãt,quod clarè explicat hic Theophilus: idem est in appellatione spadonum.d.l.Spadonum generalis
8 ff.de verbo.sigfo.cũ.si.s.allegatis.q̃uis Lucianus in Painphilo innuat apud Grẹcos eos esse eunuchos , qui sunt apud nos castrati:Vult enim eos esse ꝓpriè eunuchos, qui ab ipso statim ortu execti nihil uirile unquam experiri potuerunt.

Dum verò glo.dicit castratos ideo excipi,quia castè sic nati sunt,ut nunq̃ generare potuerint,dicas hoc esse falsum per ea,quæ suprà diximus.

In glo.in verbo,Spadones Gl.uult declarare qui sint spadones,& æquiuocat quasi eos esse uelit, quibus gladio aut spata uirilia sunt excisa, & errat, ut dixi superius: nec a spata spadones dicuntur , sed ab euellendo utpotè quibus cremasteres euulsi sunt. Quãuis n.apud
9 Vegetium spata maior ensis appelletur,tñ spadones sunt dicti à spata, ut dicit etiam Alcia.in d.l.Spadonum ff.de verb.sig.

Malè etiam not.gl.ꝙ fortius sit impedimentum naturę,q̃ accidentis,qr maior est impossibilitas hoc casu in impedimẽto accidentis q̃ naturæ,quia in impedimẽto proueniente ex accidenti deficit omnis spes, in naturali verò non est desperandum auxilium,ut dixi,& clarius explicat Theophilus hic.

§. FOEMINAE QVOQVE.

1 *Fœminæ non adoptant.*
2 *Fœminæ non habent filios in potestate.*
3 *Fœmina adoptat ex indulgentia principis.*
4 *Fœmina,cui permissa est adoptio,nõ habet filios in potestate.*
5 *Indulgere significat gratiã uel gratiosam dispẽsationẽ.*
6 *Indulgentia* } *differunt.*
Priuilegium
7 *Exempla non solent regulam restringere.*
8 *Fœmina olim non arrogabatur.*
9 *Fœmina non habet suos hæredes.*
10 *Potestas nõ importat patriã,si loquimur de matre,sed uariè pro qualitate facti.*
11 *Potestas in matre ut plurimum accipitur pro tutela.*
12 *Copula solet poni inter diuersa.*
13 *Copula inter genus & speciẽ resoluitur in coniũctam.*

14 Mater

14 *Mater, cui ex indulgentia principis pmittitur adoptare, non potest adoptato pupillariter substituere.*

Potest diuidi hic §. in tres partes in prima ponatur dictum, φ fœmine non adoptant, in secunda ponatur ratio, in tertia ponatur limitatio ad regulam tex. nostri. secunda ibi, Quia nec naturales. tertia ibi, Sed ex indulgentia.

Fœminæ non adoptant nisi ex beneficio principis in solatiuum liberorū amissorū. h. d. ex l. Mulierem. C. eo.

Casus ita potest figurari: dubitatum fuit, an fœminæ possent adoptare, & videbat̄ dicendum φ sic, quia cum adoptio habeat locum in ijs personis, in quibus natura pōt habere locum l. Adoptio. ff eo. cū natura fœminæ filios sibi pariāt, videtur, φ possint etiam ciuiliter sibi filios parere. Sed hoc non obstante dr̄ contrarium rōne assignata in tex. quia nec naturales habent in potestate: quā rōnē allegat etiā tex. in l. Mulierē. C. eo. & Theophilus hic in suis Institutionibus, & Caius hoc eodem tit. in Institutionibus, de cuius veritate statim videbimus: excipitur autem casus, quando hoc indulgentia principis concedit ad solatium filiorum amissorum.

In tex. ibi, Quia nec naturales liberos in potestate habent. Hæc rō non videtur cōuenire, quia cū hodie adoptati ab extraneo non transeant in potestatem patris adoptiui §. Sed hodie. s. eo. nō pendet adoptio à patria potestate: quemadmodū ergo extraneus adoptat, q̄uis non habeat filios in potestate, eodem modo & fœmina cessante hac rōne deberet posse adoptare, quā difficultatem sensit hic Christo. cuius responsiones vel nimis restringunt, vel nimis violant.

Puto ego, cùm hic simus in tractatu personarū, cœptūq; sit declarari qui sui quiue alieni iuris sint, & iter eos, qui alieni iuris sunt, veniat demonstrādum qui sint sub potestate, & hinc premissus sit titulus de patria potestate, & de nuptijs, & demū positus titulus præsens de adoptiouibus, hac sumpta occasione, vt incidant ver,, ba principij huius tractatus, Non solum (inquit) natura,, les liberi in potestate nostra sunt, verū etiā ii, quos adoptamus. q̄uis non oēs in potestate sint d. §. Sed hodie. s. eo. eodem modo quia feminæ naturales filios in potestate non habent prohibitum est eas adoptare posse & q̄uis aliqua adoptio no producat patriam potestatem, per hoc non sequit̄, quin sit generaliter prohibita mulierib⁹: nam cùm olim adoptio generaliter patriā potestatem pareret, & ideo fœminis prohiberet̄ quia penes eas patria potestas esse non poterat, q̄uis corrigat̄ per Iustinianū, vt certo casu patria potestas non sequat̄ adoptionem, & sic certo casu sit correcta rō prohibitionis, ne. s. fœminæ adoptēt, tñ nō cessat dispositio & censura generalis legis propter inhabilitatem personæ, vt docet Areti. i d. l. ii. ff. de vulga. & pupil. col. vij. versi. Sed dato, φ absolutè. & dicemus. in §. Præterea ī. qui. mo. ius pa. pote. sol.

1 Not. i. φ fœminæ non adoptant cōcor. tex. in l. Mulierem. C. eo. & in l. Si suspecta. § Quoniam fœmina. ff. de inoff. testa. & ideo infert ibi Iureconsultus, φ q̄uis quis putet matrem adoptiuā, cùm esse verè non possit, non habet querelam contra testamentum ipsius.

2 Secundò not. φ fœminæ non habent filios naturales in potestate, concor. tex. in §. Cæteri. ī. de here. quali. & ideo inferunt Doct. hic & benè, φ affectus patriæ potestatis non habent locum in matre, quia quod efficit patria potestas, nō potest esse, vbi ea non est l. Diuus. ff. de testa. mili. cum vulga.

3 Tertiò not. φ fœminæ adoptāt ex indulgentia principis, concor. tex. in d. l. Mulierē. ex quo satis cōstat, vel ad
4 uertit ibi Sali. φ etiam pmissa mulieri adoptione à principe, ea nō habet plus iuris in filios legitimos, q̄ habeat in legitimos & naturales, & sic nec habebit eos filios adoptiuos in potestate, nec aliqnid plus cōsequetur, q̄
,, habeat à natura: ita enim importaut illa verba, Et eum
,, perinde atq; ex te progenitum ad fidem naturalis legi-
,, timiq; filij habere permittimus. vt dicemus latius in glo. in verbo, Amissorum.

5 Quartò not. ibi, Indulgētia, φ hoc procedit per viam gratiæ: verbum enim (indulgentia) gratiā significat l. Licitatio. §. Eatum. vbi gl. ff. de publica. cle. fi. in. fi. vbi glo. de celebra. missa. facit tex. in l. ij. in l. Generalis i l. Cùm indulgētiam. C. de senten. pass. bonus tex. in c. Cùm ad monasterium de statu mona. hic aūt capitur pro dispensatione quadā gratiosa. Vlpia. tñ in l. Si suspecta. §. Quoniam. ff. de inoff. test. vocat iussum, non indulgentiā: ali-
6 bi tñ Anto. de Butr. in c. In nostra. in secūda oppo. de sepultu. constituit differētiam inter priuilegium & indulgentiam, vt illud sit perpetuum, hæc temporalis, & φ priuilegiū respicit personas, indulgentia locū: quæ dña confundit̄ p hunc tex. in quo indulgētia perpetua est: quod enim orit̄ ex ea est perpetuum, ac personas respicit aliter etiā reprobat Decius in c. i. in prin. de rescrip. vbi latius videndum est, & dicemus etiam inferius in tit. seq. § Cùm autem. in glo. in verbo, Statim.

Quintò. no. φ ob amissos filios indulgetur adoptio à principe, ita dr̄ hic, & in l. Mulierem. C. eo. sed dubium
7 esse potest, an ex alia causa indulgeatur adoptio: & cùm exempla non soleant regulam restringere l. Damni infecti stipulatio competit. ff. de dam. infec. cum si. videbatur etiam ex alijs causis hoc permitti, & hoc voluit Io. Fab. hic, φ fœmina semper cum non habet filios, vel quia non peperit, vel quia quos peperit amisit, possit cum rescripto principis adoptare, quod & Claudius sensit in sua Paraphrasi, in quam sententiā inclinarem, nisi me deterreret authoritas Theophili hic cui⁹ verba
,, hæc sunt. Haud iniuria igit̄ neminē adoptabit fœmina,
,, nisi si ex indulgentia principis solamen amissorū libe-
,, rorum aliquē velit in adoptionē accipere: itaq, mulier,
,, quæ liberos non habet, ne ex rescripto quidem principis adoptat. Vrget etiam hic tex. qui exponit nō contingentiam facti, vt l. Mulierem. sed ponit regulam & doctrinam. Sed quoniam hoc totum pendet à principe, cuius potestas latissimè patet, puto tutius esse dicere principem posse, etiam si liberos non suscepetit, indulgere fœminę, vt filios adoptet.

In glo. j. Possunt & ipsæ arrogari ex rescripto principis, vt dicit tex. in d. l. Nam & fœminæ. non autem sim-
8 pliciter: olim tamen non arrogabantur, quia nulla erat communio cū comitijs, in quibus atrogatio fiebat: sic
,, enim inqnit A. Gellius lib. v. c. xix. Neq; pupillus an-
,, tem, neq; mulier, quæ in parentis potestate est, arroga
,, ri possunt, quoniam & cum fœminis nulla comitiorum communio est &c.

In glo. in verbo, Habent. Certum est fœminas nō habere filios in potestate d. §. Cæteri. & ideo non habere
9 suos hæredes d. l. Nulla. ff. de suis & leg. d. §. Cæteri. ī. de hære. qualit. & diff. Exigit enim suitas necessariò patriā potestatē. §. Sui aūt & necessarij. eod. ti. & ideo cùm re-
10 spectu matris potestas appellatur, non patria, quæ illis
11 non competit, vt dictum est, sed variè pro qualitate facti accipitur, & vt plurimùm pro tutela, quia rōne tutelę mater dicitur habere filios in potestate c. Ex parte. el ij. de appell. vt not. ibi. Bal. in fi. inferens, φ si pater reliquit filios sub potestate matris, intelligit. i. sub tutela, quod etiā seq. Deci. ibi in. i. not. q̄uis ille tex possit pon
,, derari i contrarium, dum ibi dr̄, Sub potestate & tutela
12 ipsius minimè permanerent. Copula enim illa solet poni inter diuersa, gl. in rubr. ff. de iur. & facti igno. cū si.
13 vt p Deci. in c. Maioribus de præben. nu. 8. Sed dici potest,

test, quod quando copula ponitur inter genus & speciem resoluitur in coniũctã l.i.§.i.ff.de pact.vbi omnes:quod autem tutela sit species potestatis, satis patet ex diffinitione tutelę.j̄.de tutel.in prin. in qua potestas accipitur vt genus,& ideo ibi potestas & tutela accipitur pro potestate tutelari.

In glo. in verbo,Sed ex indulgẽtia.Supplet gl. de nouo concedẽda,& certè non necessariò, quia si dispẽsanda est mulier , vtiq; de nouo dispensanda est , sed ea ea causa hoc supplet gl.quia verbum(indulgere)solet noui iuris promulgatiuum esse,quando ius ipsum generale respicit,reg.Indultum.de reg.iur.libro .vj.

In glos.in verbo,Amissorum.Videtur quasi supplere teat.vt intelligamus tunc solere principem dispensare cum muliere , vt adoptare possit quãdo filij amissi sunt in acie & prælio , & sic quando mortui sunt pro imperio aut pro republica per tex. j̄.de excu.tuto. in princ. versic.Sed in bello. vbi filij , qui in acie principis periere, prę̄stant excusationem,quia computantur in numero filiorum ac si viuerent: allegat etiam tex.in d.l.Si suspecta.qui nihil facit,item nec d.versicu.Sed si in bello. aliquid facit , quia & si censeantur per gloriam viuere, qui occiderunt in acie , & ideo prætent priuilegium patri,tamen per hoc nihil infertur , quòd quoquo modo amissi filij non præstent luctum parentibus & præsertim matri , ita vt sit digna impetrare hoc solamen à principe , vt possit sibi filium adoptare. Vnde ex generalitate teat. nostri puto ita intelligendum , vt vel in acie vel in ocio mortuis filijs in solatium amissorum princeps soleat concedere licentiam adoptandi mulieribus.

In ea.glos.ibi,Sed nunquid.Vt alias dixi , hæc q. glo deciditur in tex.in d.l. Mulierem . & diai. §. in iii. not, Non enim conceditur mulieri in his adoptiuis aliud ius vel alia potestas , quàm soleant mulieres habere in naturalibus & legitimis, qui non sunt in potestate matris: quàuis Bal. in tract. substitutionum in materia pupillaris substitutionis colũ.iij. versi. Quæro vltra alios.
14 contrarium quasi sentire videatur,dum vult, quòd mater,cui permittitur adoptare , & sic habere aliquem in potestate,non potest ei pupillariter substituere,quia licet corrigatur ratio dicti, non tamẽ debet dictum corrigi glo.in l.Si suspecta. §. Quoniam fę̄mina. ff. de inoff.testa. præterea non est hæc sola ratio secũdum eũ, sed & alia : nam substitutio pupillaris prouidet pupillo de hærede,quem sibi facere pupillus non potest,at consilium mulieris est debile l.j.§.Et cùm lex.C.de rei vxo. actio. & sic licet vna ratio cesset , tamen habet locum alia , ideo durat dispositio l. Si ventri. §. In bonis. ff.de priui. credi . Ego alia & vera ratione puto ideo substituere non posse , quia non habet in potestate , vt suprà dictum est.

§. ILLVD PROPRIVM.

1 *Sacrum oraculum dicitur rescriptum imperatorium, & quare.*
2 *Oraculum unde dictum sit.*
3 *Proprium dicitur quod alteri non communicatur.*
4 *Proprium qualiter accipiatur.*
5 *Filij arrogati transeunt in potestatem arrogantis non solùm naturales sed legitimi.*
6 *Lex statim operatur effectum suum absque interuallo temporis.*
7 *Lex operatur citius effectum suum, q̄ homo.*
8 *L. fi. ff.de colla.bo.declaratur.*
9 *Protinus.i.statim.*

Diuiditur in duas partes, in prima ponitur dictum , in secunda exemplum. secunda ibi,Sic etenim.

Arrogatus transit in potestatem arrogantis vna cum liberis , quos in potestate habebat. h.d. ex l.ij. §. Hoc verò proprium. ff. eo. l. Arrogato eo. tit.

Casus ita potest figurari: quæsitũ est,an filij arrogati transeant in potestatem arrogantis, & videbatur dicendum, quod non,quia videmus in adoptione, quod dato in adoptione filio nepotes ex eo remanẽt in potestate patris naturalis l.Arrogato. in princ.ff.eo. & quia hic actus arrogationis videtur fieri inter patrem arrogatorem & filium:quo non obstante deciditur contrarium,& ea rõ est,quia cùm ille, qui est in alterius potestate,non possit aliũ in potestate sua habere l. Sic eueniet. ff.de adulte.sequitur, quod ille paterfa.qui dat se in arrogationem,si habet filios, ex quo ipse transit in potestatem arrogãtis d.§.Sed hodie.§.eo. non possit filios in potestate retinere,& cum cætera transeant in potestatem patris arrogatoris,transeũt etiã filij l.Si paterfa. in prin.ff.eo. & hoc est proprium huius adoptionis,quæ imperiali fit authoritate,& ideo non obstat obiectum.

In tea.ibi,Per sacrum oraculum fit.Sacrum oraculũ
1 appellauit rescriptum & authoritatẽ imperialẽ, vt oraculum edicti dicit in l.Digna vox.C.de legi.& diuinum oraculum in l.j.C.de eman.libe.& cęleste oraculum in l.Iubemus.la prima.C.de sacrosan.eccl.& in l.fin.C.de defen.ciui.in l.Si quis ex grege.C.de cohortali.quod inde ductũ est,quia oracula ita dicta sunt, quia in eis deo
2 rum oratio sit,vt iquit Cic,in Thopicis in fi.sed cũ deorum se pares esse putauerint Imperatores illi, qui solebant etiam mortui in deorum numerum referri,orationes eorum & verba oracula quãdoq; appellarũt: Quin & viuus Domitianus(authore Pomponio Læto)ita epistolas inscribere solitus est , Domitianus dominus & Deus vester.

In tex.ibi,Si se ad arrogandũ dederit. Hoc modo loquendi vtitur etiam M. Tullius lib.v.de Finibus. Liben
„ terq; se cum his congregant , dantq; se ad docendum
„ & lib.de Claris orato.
Qui q̄q̄ nemini se ad docendum dabat.

In tea. ibi , Sic etenim diuus Augustus non antea Tyberium adoptauit, q̄ is Germanicum adoptasset, vt protinus adoptione facta inciperet Germanicus Augusti nepos esse. Quia Accursius vacillat in historia, sciendũ est eem ita se habere, Augustus,cum suasu Liuiæ Drusillæ vxoris Tyberium eius ex Liuia pdicta priuignum adoptare decreuisset,nõ prius illum arrogauit, q̄ Tyberius Germanicum ex fratre Druso natum adoptasset,vt adoptato Tyberio, qui sibi successor esset i imperio , veniret i eius potestatem etiam Germanicus , fieretq; hæ
„ res & successor Tyberio. Sueto. in Augu.Tertiũ nepo
„ tem Agrippam simulq;. priuignum Tyberiũ adoptauit
„ in foro lege curiata . Et Caligula in princ.Germanicus
„ C.Cęsaris pater,Drusi.& iunioris Antoniæ filius,à Ty-
„ berio patruo adoptatus quęstura quinquenniũ ante, q̄
„ per leges liceret, & post eam consulatum statim gessit.
3 Not.j.fm Io.de Pla.hic , quod proprium dr̄ quod alteri nõ cõmunicatur, nam proprium dr̄ arrogationis quod non conuenit adoptioni , sed illi soli, facit tex.in l.i.§. Qui mandatam.ff.de offi.eius.in l.Omnes populi.ff.de iusti.& iur.in c.Ius Quiritum. i.distin.§.de patria pote. §.i.Decius in cõsi. 262.col.i versi. Quartò hoc idem.& in l.i.§.i.ff.de off.eius cui mã. est iurisd. quod enim alteri cõe est non dr̄ proprium c.Sicut hi. 47.distin l.i.§.In propria.ff. quando appellan.sit. Qualiter autem accipi possit aliquid esse proprium, declarat Bal.in l.Dictantibus.C.de testa.

§ Secun-

5 Secūdò not.quod dicitur in tex. ꝙ filij ejus qui arro-
gatur transeūt in potestatem arrogātis, concor. tex.in
l.ij.§.Hoc vero.ff.eo.in l.Si paterfa.in princ.in l.Arroga
to eo.titu.& non solùm naturales, vt in d.l. Si paterfa.
sed etiam legitimi & adoptiui, vt hic in exemplo posi-
to in tex.
6 Tertiò not.ꝙ lex statim operatur effectum sńū absq;
aliquo temporis interuallo,probaẗ ibi,Vt protinus ado
7 ptione facta &c.& inde dici solet,ꝙ citius operaẗ effe-
ctum suum lex, q̃ homo l.Iulia.noster.ff.de cond. & de-
mon.l.Si post mortem.§.fi.de.lega.j.

In glo.j.Exponit verbum(oraculum)quod etiā alibi
exponit gl.in l.Digna vox.C.de legi.in verbo,Oraculū.
tamen dicendum est,vt dixi in textualibus.

In glo.in verbo,Liberi.Ampliat gl.tex.vt non solùm
filij nati eius, qui arrogaẗ, sed qui in vtero sunt,& qui
postea ab hostibus reuertuntur, transeant in potestarē
arrogatoris,de natis est hic tex. & i.ll. allegatis superi⁹:
de nascituris & de ijs, qui reuertunẗ ab hostib⁹, est tex.
in d. l. Si paterfamilias in princ. de iis aūt, qui in vtero
sunt,ita dicendū est,vt nō transeant statim in potestatē
patris arrogatoris,sed ꝙ,postq̃ nati sunt in eius potesta
tem redigant,ita dicit tex.in d.l.Si paterfa.& ideo non
8 obstat tex.in l.fi.ff.de colla. bon. vbi collatio cessat, dū
est partus in vtero,quia antè,q̃ nascaẗ, non potest dici-
fuisse in potestate morientis,est rō, quia filio nato po-
stea non pōt dici fuisse in potestate patris vel mortis
vel arrogarionis tp̄e nisi per fictionem translatiuā,quæ
fingit retro natum & in potestate,vt ponit latè Bar.in l.
Si is qui pro emptore.ff.de vsuca.sed cùm ista fictio exi
gat extremum à quo habile essentialiter, vt dicunt Bar.
& alij sequiẗ,ꝙ quousq; filius natus non est,extremum
à quo non est habile essentialiter; & ideo nō potest ha-
bere locum illa fictio, sed eo nato sic,& ideo potest po
stea fingi retro natus,& ita declara.

In glo.in verbo,Diuus Augustus.Hāc gl.irridēt neo
terici & presertim Io. Ferra.hic & Nebriensis in verbo
Germanicus. & iniuria, cùm eo t pe tam rari essent au-
thores Latinæ linguæ & parum cōes,vt facilis tunc tē-
poris esset lapsus: metiuntur enim ex his temporibus
eruditissimis prisca illa tempora.
9 In glo.in verbo Protinus.i.statim.Ita exponit gl.j̄.de
hære.quali.&.diffe.§.i.l.Diuortio.§.Sed hic quidem.ff.
de nego.gest.bonus tex.in l.i.ff. de orig.iur.ibi,Protin⁹
materiam iuris tractare. Est enim porrò tenus, & inter
alias significationes hoc modo apud Latinos authores
accipitur,Virgi.

Protinus ad Regem cursum detorquet Hiarbam.

Et est tex.in l.iii.§.In amittenda.ff.de acq pos.vbi Ias.in
iii.not.& Alexan. in i.not. l.Si filius.§.i.ff. de testa. mil.
l.In illa. vbi Areti.in ii.no.ff.de verb. obl. Bal.not.in l.ii.
C.vt lite pen.

§. APVD CATONEM.

1 *Catones plures,qui iuris ciuilis scientiam professi sunt.*
2 *L.ij §.Deinde.ff.de orig.iur.correcta & declarata.*
3 *Fabius Sabinus Cato appellatus est propter eximiam eius sapientiam.*
9 *Serui adoptati,q̃uis fiant liberi,an fiant filij. Restauri Castaldi lapsus.*
5 *Seruus à domino adoptatus efficitur liber.*
6 *Libertas non solum expressè sed etiam tacitè dari pōt*
7 *Expressum dicitur oē id,quod uirtualiter cōtinetur in expresso,itē illud, quod indirectè uenit ex expresso.*
8 *Seruus apud acta nominatus filius fit liber, q̃uis non fiat filius.*
9 *Verba adulatoria & blāda prolata in iudicio probāt.*
10 *Nominatio sola an quærat ius alicui.*
11 *Filius illegitimus nominatus simpliciter filius à patre an censeatur legitimatus.*
12 *Libertus alienus non adoptatur.*
13 *Libertus adoptatus non fit ingenuus.*
14 *Acta propriè dicuntur quæ fiunt in iudicio.*
15 *Verba causa demonstrationis prolata propter aliud fauore libertatis probant,*
16 *Si non valet quod ago,ut ago,ualet, ut ualere potest regula hæc nouiter declaratur.*
17 *Transactio,quæ non ualet ut transactio, non ualet ut pactum nudum.*

Diuiditur iste tex.in duas partes, in prima
ponitur dictum, in secunda ex eo inferẗ
decisio Imperatoris. secūda ibi, Vnde &
nos eruditi &c.

Seruus à dño adoptat⁹, vel apud acta
filios nominatus, consequitur libertatem, quamuis
neutro casu filius efficiatur. h. d. secundum intelle-
ctum nostrum.

Casus ita pōt figurari:quæsitū est,siquis seruum pro
prium adoptauerit,an valeat adoptio:& videbatur dicē
dum,ꝙ valeret,quia cùm non videatur dubium,ꝙ ille,
qui voluit seruum suum adoptare in filium,voluerit ne
cessariò ipsum esse liberum, sicut qñ quis hæredem ser
uuum suū instituit etiā sine libertate,videẗ ipsum in an
tecedētiam necessariam voluisse liberum esse.§.i.versi.
Idemq́, iuris est .s̄.quib.ex cau.ma.non lic.Idem,si tuto
rem det filiis suis.j̄.qui testa.tuto.dar.post.in princ.ꝙ si
hoc antecedēs voluiẗ,sequiẗ, ꝙ debeat valere adoptio,
sicut valet institutio & tutela, cuius contrarium hic de
ciditur,ꝙ q̃uis cōsequaẗ libertatē ex voluntate adoptā
tis,tñ non efficitur filius adoptiuus, quia actus hic non
pōt geri, nisi cum liberis personis,vt apertè docet Gel
,, lius libro.v.c.xix.ibi, Alioqui si iuris ista antiquitas ser
,, uetur,etiam seruus à dño per Prætorē dari in adoptio-
,, nē pōt.quod secus est ī institutione, in qua seruus etiā
alienus instituit.j̄.de hære.insti.in prin. Idē in tutela,si
cōditio libertatis adiiciaẗ.j̄.qui testa.tuto.da.pos.§.ser
uus autem.& ꝙ hic sit verus intellectus huius tex.decla
rabo statim in textualibus.

In tex.ibi,Apud Catonem. Nulli dubium esse potest
1 tres fuisse Catones, qui hanc iuris sciētiā professi sunt
M.Porcius Cato,itē & eius filius,vt de vtroq; mētio est
2 in l.ii.§.Deinde.ff.de ori.iur.qui tex.vt hoc obiter suno
temus etiā, & corruptus est,ꝙ variè intelligiẗ: sic itaq;
,, restituendus est,Hos sectatus est M.Cato.princeps Por-
,, ciæ familię,cuius & libri extāt,sed plurimi filii eius,ex
,, quibus cæteri oriuntur.nec legendum est(libri;)vt in-
terpretatur Budæus,sed(filii)generēdi casu:extāt enim
libri M.Catonis, sed plurimi extāt libri filii d. Catonis,
de quo meminit & A.Gellius li.xiii.c.18.dicēs egregios
de iuris disciplina libros reliquisse. Tertius fuit Fabius
3 Sabinus, qui non ex Porcia familia natus est,sed ob sin
gularē eius sapientiam Cato illius tp̄is appellatus est,
qui floruit sub Alexandro, filius alterius Fabii Sabini,
quod Zasius,Riuallis, & Rutilius tradiderunt, & oium
eruditissimus Alciatus in l.iiii.§. Cato.in prin.in tertio
præmiss.ff.de verb.oblig.quo fit vt de eo mētionē habi-
tam hic credendum videatur quem filium Marci Cato-
nis.s.diximus:cū enim vltimus hic Sabinus cognomen
to Cato fuerit à consiliis Alexandri,non sit verosimile
Tribonianum antiquitatem Catonē referērē citasse,
sed ipsum Catonem,præsertim cum Theophilus hic in
suis Institutionibus eodē modo loquendi vtatur dicēs,

Et

„ Et scribunt veteres respõsum esse à Catone, præsertim quia video. ĵ. de empt. & vẽ. in §. Item pretiū: ꝙ eum Sabinum, non Catonem appellat.

In tex. ibi, Seruos si à dño adoptati sint, ex hoc ipso posse liberari. Docto. hic intelligunt nõ solùm seruum
4 cõsequi libertatẽ ex adoptione prædicta, sed etiam filiū adoptione fieri, & sic valere adoptionẽ. Et Claudius vir sanè doctus & bonarū literarum studiosus idem sensit, Ang. in. i. not. & Christo. dū notāt seruos adoptari posse, & adoptione subsecuta tolli maculam seruitutis, & tandem oẽs videnī in hac sententia residere. Ego cõtrà sentio, seruum à dño adoptatum liberum fieri, sed nõ filiū: mouet me illatio, quā facit ex superiori decisione Imperator, cùm dicit, ꝙ ex rñso Catonis eruditus & admonitus cauit, ꝙ dñs actis interuenientibus nominatus seruum suum facit eum quidem liberum, sed non filium: nõ enim esset par illatio, si priore casu liber & filius fieret secundo uerò tm̃ liber, non filius. Huic meæ interpretationi astipulaī Theophilus hic, qui hūc eundem casum ponens, & eandẽ hanc decisionem ad Græcos suos scri
„ bens ita inquit, Quidam seruum suum adoptauit, quæ
„ ritur an valeat adoptio, aut quid inde sequaī: & scribūt
„ veteres responsum esse à Catone adoptionẽ quidẽ non
„ valere, nam ea in liberis personis locum habet, sed tñ
„ adoptione, quis vt adoptio nullam vim habeat, liberū
„ fieri seruum hūc: qui enim seruum adoptare voluit, du
„ bium non est, quin tacitè eū manumittere festinauerit.
„ Hic igitur id, quod expressit, non confecit, quod verò
„ in aĩo non habuit, id peregit. Hæc tõ & Imperatorẽ no
„ strū mouit, vt cõstitueret cum quis in iudicio & actis
„ interuenientibus de seruo suo dixerit, filius meus est.
„ ex huiuscemodi verbis seruum quidem ius filij non
„ habere, sed tñ seruum esse desinere. Hoc vlterius firmatur ex ijs, quæ docet A. Gellius lib. v. c. xix. dū dicit Masurium Sabinum scripsisse seruos per Prætorem dari in adoptionem non posse.

In tex. ibi, Vnde & nos eruditi. Libuit animaduertere locum hunc, ne alios decipiat, vt decepit doctissimum virū Restaurū Castaldo in suo tractatu de Imperatore in. ij. q. fol. 5. dum congerit cognomina ac titulos imperiales: dicit enim. ꝙ hoc in loco imperator ponit se inter eruditos, dum dicit (nos eruditi:) nam decipiī, Imperator enim hic dicit se eruditū. i. instructū & edoctū ex responso Catonis decidisse casum suum, nõ ꝙ faciat se eruditum: (vnde) enim hic ponitur. i. ex quo respõso Catonis, & erudit. i. edocti. vt dictum fuit. lapsus modici momẽti est inter tot, quæ clarissimus ille vir summo labore in suas illas. qq. Imperatorias coniecit.

5 Primò not. ꝙ seruus à dño adoptat⁹ efficitur liber ea rõne, quia qui voluit seruum adoptare, voluit in antecedētiam necessariam esse liberum, quemadmodū & qui instituit, & qui tutorem dat, vt. ĵ. de hære. insti. in princ. & si qui testa. tuto. da. poss. in princ. l. Quidam. C. de necess. seru. here. insti. §. Licet. ŝ. qui ma. non poss. non aūr efficitur filius secūdum intellectum nostrum, quia adoptio non consistit.

6 Secundò not. ex hoc, ꝙ non solùm expressè sed tacitè libertas dari põt, quod probaī ex eisdem iuribus. ŝ. notatis, in quibus libertas tacitè confert, nõ propriè tacitè, quia tacitū non dr̃, qund infert ex expresso, sed ex
7 pressum, qa expressum dr̃ oẽ illud, quod virtualiter continetur ĩ expresso, de quo larè per Fely. i c. Translato: col. i. de cõsti. & saltem quod ex verbis inferī & colligitur, Bal. in l. Ad probationem. la. i. C. de proba. Ang. in l. Prætor ait. ff. de o pet. no. nun. quinimmo illud, quod in directè venit ex expresso, dr̃ expressum, vt not. Abb. in c. Cùm olim. in vlti. not. de censi. cū si. vt per Deci. cõsi. 507. colum. fin.

8 Tertiò not. ꝙ si seruus apud acta nomineī fili⁹, quis inra filiorum non acquirat, tñ consequitur libertatem pcot. text. in l. vnica. §. Similiq; mõ ist. in. C. de lati. liber. toll. Voci enim dñi, q̃rum ad liberā conditionẽ attinet, credendum est, quia si tali fuit dilectione seruum prosecut⁹, vt eū filium noiare non putauerit indignū, & hoc non secretò, neq; inter solos amicos, sed quasi in figura quadam iudicij, non conuenit ipsum durare seruum, vt dicit tex. in d. §. Similiq; modo. Hinc infert Ange. ꝙ facilius quis fit liber q̃ filius: fauor enim libertatis hoc operaī, vt in plerisq; videm⁹: sed alia rõ satis placet, ꝙ ideo facilius fiat liber, quia datio libertatis pēdet à mero aio & voluntate dñi: permissum enim est vnicuiq; dummodo soluendo sit dare libertatẽ seruo suo. ŝ. quib. ex cau. ma. nõ lic. in prin. sed adoptare non ita: exigit enim lex ministerium Prætoris vel principis, consistitq; non solū in nuda voluntate hnis, sed in dispositione legis, quæ cùm seruos non agnoscat l. Quod attinet. ff. de reg. iur. ideo non vult posse adoptari, nec cum eis geri hunc legitimum actum: debet. n. repetite adoptio subiectū habile, at qñ quis adoptat vel noiat filium, licet in antecedentiam videaī data libertas, tñ libertas sequi debet ex adoptione, quæ exprimiī, quia subiectum habile est ad libertatem recipiendam: at cùm subiectum sit inhabile ad recipiendum qualitatem huius actus legitimi, ideo adoptio non consistit, & ita puto declarandū esse hunc tex. quod suadeī etiam, quia in danda libertate non agimus de conferēdo aliquid in personam serui, sed de remouendo dñium & sic impedimentū illius libertatis, quod dñium residet in persona dñi, vnde nimirū non considetatur ita habilitas serui, quia hic (vt dixi) libertas non de nouo datur verè, sed remouetur impedimentum illud: at qñ agimus de cõferenda filiatione in illū, qui non est filius, necessariò consideraī habilitas illius personæ, quæ nouum ius acquirere debet, & in qua debet imprimi character filiationis & ius.

Quartò not. ex hoc, ꝙ quis non valeat illud, quod ago, vt ago, quia nominando filium non facio filium, tñ valet quoad valere potest, datio. s. libertatis de quo dicam in glo.

9 Quintò not. s̃m Ange. & alios hic, ꝙ verba adulatoria & blanda in iudicio prolata fauore libertatis operātur. Sed mihi videtur, ꝙ hic non sumus in verbis adulatorijs blandis, sed in verbis serijs prolatis actis interuenientibus, vt dicitur hic in tex. & in l. j. §. Similiq; modo. C. de lati. lib. toll. & manifestè ostendit Theophilus hic, de quo tamen videbimus in exemplis positis per glos. de hoc tamen articulo, quando verba huiusmodi blanda operentur, videbimus. ĵ. de testa. mili. §. Planè. vbi propriè est materia.

10 Sextò not. s̃m eosdẽ, ꝙ ex sola nominatiõe mihi quæritur ius. Sed mihi videt, ꝙ imò hic tex. probet oppositum, nam hic nominatur filius, & tñ quò ad filiationem non consequitur aliquod ius filiationis, ut hic dr̃: quis enim consequatur libertatem, non cõsequitur illud ius quod nominatur, sed aliud, quod uenit in antecedentiā uoluntatis eiusdem, & hoc ideo hic accidit, quia constabat prius istum esse seruum: non enim ambiguum erat hunc esse seruum illius dñi, qui actis interuenientibus illum filiū noiat, & ideo hæc nominatio nihil facit quò ad ius filiationis: sed si essemus in eo, qui posset esse & nõ esse filius, utiq; talis nominatio aliquid operaretur, saltem enim insurgeret ex ea præsumptio iuris, ut habetur in l. Si uicinis. C. de nupt. in c. Per tuas de proa. cum si. ut ibi per Decium.

11 Septimò not. Ang. hic esse arg. ꝙ si pater nominat filium suum naturalem filiū simpliciter, uidetur ipsum legitimare, per tex. in Auth. ut lic. ma. & auiæ. §. Ad hoc aūt coll. ix. & in auth. Item si quis liberos C. de natu. lib. Sed aduertēdum est, ꝙ hoc non procedit eo modo quo

procedit

preedit datio libertatis ĩ tex.nostro, in quo necessariũ illud antecedens facit pręsumi voluntatem dñi esse remittere ius quod habet in seruo,& eum promouere ad libertaté,sed in d.Auth.ideo ibi nominat⁹ filius simpliciter fit legitimus nõ ex uoluntate patris,quasi uelit illum legitimare,sed quia talis cõfessio patris uidetur inferre matrimoniũ legitimũ fuisse cũ illa, ex qua natus est.unde ꝓbato matrimonio sequit̃ postea,ꝙ filii sunt legitimi,quod patet,quia non solum legitimat̃ ille,qui noiatur,sed & alii eius fratres ex eadẽ muliere nati sũt etiã ipsi legitimi:sunt hęc uerba tex.Et si ea uni ea multis filiis testimoniũ quodlibet ex prædictis modis præbuerit,cæteris ex eadem muliere natis ad legitima iura sufficiat. & clari⁹ dr̃ i d.§.Ad hoc autẽ.ibi.Ex hoc enim & cũ eorũ matre monstratur legitimũ habuisse matrimonium,ut neq. ab ea pro nuptiarũ fide alia probatio requiratur, Notantur hic aliqua satis impertinentia à Doct.quę non prosequor.

In glo.i.Glo.ex sua declaratione videt̃ etiã ipsa intellexisse tex.vt alii,vt hic seruus fieret fili⁹ adoptiuus,qđ est falsum,vt.š.ostendi:dicit enim, ꝙ si sint adoptati a dño procedit iste tex.si verò ab extraneo adoptent̃,non procedit adoptio non solũ serui,sed nec liberti. Vos dicatis,ꝙ nec à dño proprio nec ab alieno adoptatus efficitur filius,sed adoptatus à dño consequit̃ libertatẽ ex rõne.š.sępius allegata.dum uerò dicit, ꝙ libertus alie-
12 nus non potest adoptari,cõcor.test.in l.Si paterfa.in fi.
13 ff.eo.q̃uis libertus ꝓprius adoptari possit, q̃uis ꝑ hoc non efficiatur ingenuus. l. fi.ff.de statu homi.l.Sciendũ. la.ii.ff.de ritu nup.vbi animaduertendum est obiter gl. velle,ꝙ per arrogationem factã de libertino,nec patronus nec eius filius iure patronatus possint ei succedere, quod mihi videtur durissimum,ut sine facto eorum ius patronatus abdicetur.

In glo.in verbo,Actis.Primò aduertendum est, ꝙ gl. intelligit,ꝙ hęc noiatio facta sit corã iudice, cuius cõtrarium possunt suadere verba tex.in d.l.vnica. §.Similiq; modo.el secũdo.C.de lati.lib.toll.ibi, Nõ secretò, neq; inter solos amicos sed etiam actis interuenientib. & quasi in iudicii figura.Verba enim illa (quasi in iudicii figura) uidentur ostendere hoc non esse factũ in iudicio.Teneotñ cum glo.per tex.in d.§.Similiq; modo. ibi, Si dñs inter acta.& inferius,actis interuenientibus,
14 & eodem modo dr̃ hic,actis interuenientibus.Acta aũt ea propriè dñr,quæ fiunt in iudicio.c.Quoniam cõtra. de ꝓba.declarat Bar.in l.Quæ acta.ff.de offi. procu.Cæsa.sensus aũt illorũ verborũ (quasi in figura iudicii)talis est : Vera figura iudicii est,qñ actor, reus, & iudex interueniunt.c.Forus.de uerb.signifi.quod ibi contigisset,si seruus dñm in iudiciũ traxisset,& petiisset se agnosci in filium,tunc propriè fuisset vera figura iudicii, & ꝙ confessio dñi dicentis ipsum filium pręiudicaret ei non solùm quò ad libertatẽ, sed quo ad filiationẽ.l.i.de confess.& quia hic de alia re in iudicio agebatur,& ipse dñs incidenter dixit seruum hunc esse suum filium, non est figura iudicii quo ad seruum, sed benè quò ad alios,cũ quibus agebatur,sed videtur quasi figura,quia lex repręsentat quasi seruũ illũ in iudicio fauore libertatis,& ita declarat Albe.de Rosa.i d.l.vnica.col.i.C.de lati.lib.toll.q̃uis Bald.ibi uelit illa uerba(quasi ĩ figura iudicii)importare,ut sit factũ per modũ uoluntarię iurisdictionis,quod mihi non satisfacit, quia mihi uidet̃, ꝙ tex.in d.§.Similiq; modo.innuat,ꝙ hoc tunc nõ principaliter agebatur,dum dicit,inter acta.

In ea.glo.ibi,Dicẽdo hæc uerba,ueni huc fili mi sm Azo.Mihi non placet hoc exemplũ Azo.quia huiusmodi uerba non notãtur in actis,& tñ hic dicit actis interuenientibus,sed qñ uel deliberatè inter acta nominatus fuisset filius,uel qñ enuciatiue causa demonstrationis puta,solui Sempronio,uel solutionẽ misi per Stichum
15 filium meũ:nam talia verba prolata ꝑ aliud causa demonstrationis fauore libertatis disponũt,& pręiudicãt l.Ex his verbis.C.de testa.mili.declarat Bar. in l. Ex hac scriptura.col.ii.versi.Venio ad tertium. ff.de dona.

In ea.gl.ibi,Vel ut puto.Minus placet hoc exemplũ, quia quod conclusum,non est, non dr̃ factum actis interueniẽtibus,ideo declara,ut suprà proximè: & aduertendum est,ꝙ gl.ęquiuocat,ꝙ casus hic debeat differre a superiore,quinimmo ex eo infertur tanq̃ simile:quare declarandus est tex.ut š.in textualibus factum est.

In ea.glo.ibi,Aliud si extra iudicium.Dicit gl. ꝙ si extra iudicium dñs vocauerit filium illum qui verè erat seruus ipsius, nõ cõsequeretur libertatem,probat hoc gl.per tex.in l pen.C.de lib.causa.sed melius facit tex. in dicta l.vnica.§.Similiq; modo.C.de lati.lib.tollẽ.ibi, Non secretò,neq; inter solos amicos. Quæ enim extra iudicium fiunt & dñr,non pręsumuntur ita deliberatè dicta aut facta,sicut ea q̃ apud acta coram iudice fiunt & dñr:nam tex.in d.l.pen.decidit ideo illis epistolis nõ esse fidem adhibẽdam,vt ex iis liber efficeretur Aelius ille quia cõtrarium ipse Aelius in alio iudicio cõfessus fuerat,& aderant testes contrarium probantes,quia in his se fundant Imperatores illi in d.l.pen. patet ex illis verbis, Maximè cùm non solùm.uera tñ est decisio gl. ꝙ nominatio extra iudicium facta non parit hoc beneficium,in quo illa potest esse rõ,quia hunc effectum voluerunt.ll.insurgere,quando apud acta talis nominatio facta est,ut hoc tex.& d.§.Similiq; modo.

In ea.glo.ibi,Et sic collige.Aduertendum est,ꝙ malè gl.& Doct. ex hoc loco eliciũt hoc not. nã hic ille, qui apud acta nominabat aliquem filium, non intendebat adoptare:in hoc enim decipitur glo.quæ intelligit hunc tex.& tex.in d.§.Similiq; modo. secundum eius exemplũ,quod est falsum,ut dixi, unde non potest hoc colligi,ꝙ si actus non ualet,ut ago,ualeat, ut ualere potest, quod & doctissimus Alciatus aduertit in l.i.§.Siquis ita.ff.de uerb.obli. nu. 22. ideo hanc regulam non prosequor,quia est impertinẽs ad tex.nostrum, & quia ea plenè examinatur in loco ordinario, ubi erit uidendum in d. l. i.§.Siquis ita. ff.de uerbo.obli.& eam nouiter declarat Alcia.in lib.1.Paradoxo.c.vi. quam etiã atti-
16 git in l.iii.de Verbo.signi.Alias dicebam ego eam regulam ad bimembrum sectionem reduci, videlicet,ꝙ aut intentio agentium est circa unum actũ præcisè, & tũc si non ualet quod ago,ut ago,nõ ualet,,ut ualere potest per regulam.l.Non omnis.ff.si cer.pet.aut non est circa vnum actum præcise, & procedat regula:quam distinctionem, quia hic non est eius materia,non defendo a contrariis : alibi Deo dante declarabimus.Et quia gl.allegat duo contraria primum de l.i.ff.de iure codi.soluitur,quia ibi testatorem cõstabat uoluisse codicillos facere,quo casu non potest actus operari ultra intentionem agentis.l.Non omnis.ff.si cer.pet. dum uerò allegatur tex. in l. Si unus. §. Si acceptilatio. ff.de pac.ille tex. non facit contra regulam hanc,sed pro regula:quia ibi acceptilatio,quę non potest ualere in uim acceptilationis,ualet in uim pacti de non petendo,& sic ualet,ut ualere potest,ut hic,quod Doctor. dicunt ideo procedere,quia sumus in pactis liberatoriis, in quibus si nõ ualet quod ago,ut ago,ualet saltẽ, ut ualere potest,quod intellige in pacto merè liberatorio, secus in transactio-
17 ne,qua transactio,quæ non ualet,ut transactio,non ualet ut pactum nudum. l.Si causa cognita.ubi declarat Bar.C.de trãsact.l.Suus quoq;.& ibi Bar.& Bal. C.de re-pu.hæred.Ias.in d.§.Si acceptilatio. & oẽs in d.§.Si quis ita.ubi hæc materia plenius attingetur. Et ex his sit expeditus iste titulus.

RVB. QVIB. MOD. IVS PATR. potesta. solui.

SVbordinatur pręsens titulus ad pręcedentes per Imperatoré in prin.dú dicit,ꝙ cú uisum sit de iis, qui alieni iuris sunt,vidédum est qúo eo iure liberentur, quę continuatio q̄uis vera sit, tñ potest clarius distingui, dú dicit qualiter patria potestas soluatur:Ió pôt clarius & distinctius dici, videlicet.s̄.dictú est ꝓsonarú alias esse sui iuris, alias alieni: rursus earú, quę alieni iuris sunt, alias esse sub potestate dñorum, alias sub potestate parentú.s̄.de iis qui sunt sui vel alie. iur.in prin.de iis,qui sub potestate dñorum sunt, dictú fuit.s̄.eo.tit.& in tit.de iure persona. & pariter dictum est,qualiter dñica potestas solueretur in tit. de liberti. & in tit.quib.ex cau.ma.non lic.visum est postea de patria potestate, quę cum causetur aut ex iustis nuptiis, aut ex adoptione,positi sunt hi duo tractatus ad ostendendum qualiter hęc potestas in esse deducatur,vnde videndum restat,qualiter hoc vinculum patriæ potestatis soluatur,quia videbimus hos ita liberatos cadere in membrum illud eorum,qui sui iuris sunt.

VIDEAMVS NVNC.

1 *Mors omnia soluit.*
2 *Inducta ad dissoluendum nõ debent inducere uinculũ.*
3 *Videre refertur etiam ad intellectum.*
4 *Videre.i.cognoscere.*
5 *Liberatio præsupponit obligationem.*
6 *Statutum,ꝙ mulier uel minor non possint obligari,an comprehendat arrogationem.*
7 *Liberari quandoq, large sumitur pro eo, qui non est obligatus propriè.*
8 *Statutum,ꝙ mulier nõ obligetur, nisi cũ consensu propinquorũ,nõ intelligitur de ijs obligationib.quæ pſõnas respiciũt, ut in cõtrahẽdo matrimoniũ et hmõi.*
9 *Quemadmodum, ista dictio qualiter ponatur.*
10 *Filius in potestate morte patris efficitur sui iuris.*
11 *Nepos in potestate morte aui fit sui iuris, nisi pater sit in medio.*
12 *Fœmine non habent filios in potestate.*
13 *Parentis appellatione æquè propriè ueniunt masculi & fœminæ,nisi aliud suadeat subiecta materia.*
14 *Paterfa.est qui domus dominium habet.*
15 *Omnimodo,hæc dictio ponitur,diuersimodè, & exponitur.i.generaliter,& quocunq; modo & casu.*
16 *Omnimodo,dictio hæc iuncta negatiuę importat idẽ, quod nullo modo.*
17 *Emãcipatus arrogatus à patre naturali post emãcipationẽ quare nõ recipit mortuo eo filios suos in ptãtẽ.*
18 *Dignitas & priuilegium} non tollit dignitatem aut priuilegium.*
19 *Episcopalis dignitas Ordo sacerdotalis Monachatio.} tollunt patriam potestatem,nec tamen annullant suitatem.*

DIuiditur hoc principium. in iiii. partes,in prima ponit continuationem, & dicit uidendum esse qualiter ii, qui alieni iuris sunt,sui iuris efficiantur:in secunda cum esset dicturus, qualiter potestas dominica solueretur,remittit se ad alias dicta:in tertia dicit generaliter,ꝙ ii,qui sub potestate parentum sunt, eis mortuis liberantur : in quarta limitat, nisi pater sit in medio.secunda ibi,Et quidem.tertia ibi,Ii uero.quarta ibi, Sed hoc.

Morte naturali patris filius sui iuris efficitur, & nepos morte aui,nisi supersit pater eius in potestate.h.d.

Casus in §.tradente regulam non est figurandus · nimis enim clarum est de se, ꝙ mors, cuius uis est omnia
1 soluere.§.Deinceps.in Authen.de nup.soluit etiam ius
istud patriæ potestatis quia de medio tollit illam perso
nam,in qua radicatum erat illud ius , ex quo generaba-
tur impedimentum illud impediens,quo minus sui iu-
ris esse posset: sed tantum videbatur oriri dubium in ne
pote ex eo filio,qui in potestate aui est,existente etiam
patre ipsius in eiusdẽ patris potestate, ꝙ.s.mortuo auo
nô efficiatur sui iuris,sed incidat in potestatem patris,
nam videbatur,ꝙ ex quo nunq̄ fuerat in potestate pa-
tris dissoluto illo uinculo patrię potestatis in auo,libe
raretur,quia mors quę uenit ad dissoluendú d. §.Dein-
ceps.non uidetur posse uenire ad producendum unum
2 aliud uinculum:siquidem inducta ad dissoluendum nô
debent parare vinculum. l. Legata inutiliter.ff.de adim.
leg.cum si.tamen côtrarium deciditur ea ratione, quia
nepos à principio suæ natiuitatis debebat esse in pote-
state patris.s̄.de patria pote.in prin. sed quia pater eius
non erat sui iuris,& qui sui iuris nô est, non potest aliú
habere in sua potestate. l. Sic eueniet. ff. ad l. Iul. de
adul.ideo obstante impedimento prędicto transiuit in
potestatem aui,qui quo ad nepotem propter impedi-
mentum filii prædictum sustinet & gerit partes filii.un
de sublato illo impedimento de medio deregitur pote
stas,non proprie conceditur,imò redit ad ipsum patrẽ,
& quod erat habitu in filio, incipit esse in actu,quod
non est,qñ iam filius est emácipatus:nam tunc hi nepo
tes non fuerunt in potestate aui tanq̄ sustinentis partes
filii,sed immediatè.
3 Not.primò ſm Christo.hic,ꝙ uerbú (uideamus) re-
fertur ad intellectum:allegat.l.Videam⁹.ff. de vsur.l.Vi
deamus.ff.de in lit.iur.solet ad hoc allegari tex.o[illegible]
vbi Bar.hoc no.in l.Item apud §.Siquis sic.ff.de iniuriis
in l.Si Titio & mihi.ff.de leg.ii.in l.antepenul.circa fin.
ff.de acqui poss.& hoc apud Latinos authores & qñq;
reperitur,ut qñ Terentius in Heautõtimo.act.iiii. sce.i.
dixit,plus spei video q̄ uolo.Sed attẽdendum est,ꝙ hic
non transfertur uisus a corpore ad intellectum,ut pu-
4 tauit Christo.sed accipitur(uidere) pro cognoscere &
intelligere,ut dum Cic.dixit lib.x.Epi. Tu pro tua pru-
dentia quid optimum factu sit uidebis. & alibi pluries,
& hoc modo proprie ponit.in l. i. §. Idem Pomponius.
in fi.ff.deposi.quod tamen fere in idem recidit.
5 Secundò not.ibi,Liberantur.ſm Ioan.de Pla. hic , ꝙ
cùm liberatio pręsupponat obligationem,& qui nô est
obligatus non liberetur l.Decem stipulatus.§. Decẽ.ff.
de uerb.obli.sequitur, ꝙ qui sub patris potestate est di-
6 catur obligatus, & ideo infert,ꝙ stãte lege municipali
ꝙ mulier uel minor non possit se obligare sine certa so
lennitate,non poterunt arrogari,cum per arrogationẽ
7 obligentur vinculo patriæ potestatis. Sed primò consi-
derandum est,quod dicitur liberari etiam ille,qui non
est nec potest esse obligatus accipiendo obligationem,
ut uidetur accepisse Ioan.de Pla.nam in seruis nulla ca
dit obligatio saltem efficax. §.Itẽ inutilis est stipulatio.
s̄.de inuti.stipula.& tamen dicuntur liberari , quemad-
modum filius,ut hoc eodem tex.nostro ibi. Et quidem
quemadmodum liberentur serui.unde dicas, quod li-
beratio hic non pręsupponit obligationem sed uin-
culum & nexum & imperium quoddam,à quo exime-
tur per modos,de quibus in hoc tex.quod proprie libe
rari dicimus,ut liberare metu apud Terẽtium ,liberare
cura

cura apud Cic.sæpius,& apud eundē li.i.de Fini.libera-
re animos errore,& liberare infamia dixit idē Cic.li.ii.
de Finibus.& lib.ii.de Offi.liberare inuidia:quę tñ prius
non præsupponebant obligationem aliquam,sed benè
impedimētum quoddam,quod soluitur, & dr̃ liberari·
Item aduertendum est ad illationē statuti municipalis,
nam cōclusio sua respectu personæ tm̃, de qua disputat
Io.de Pla. non uidetur uera,quia dictum statutum non
8 vēdicat sibi locum:vnde stante statuto,ꝙ mulier nō pos
sit contrahere aut se obligare sine consensu propinquo
rum,tamen nō intelligitur de illis obligationibus,quæ
respiciunt personas, ut(puta)contrahere matrimoniū
& huiusmodi ita est tex.in l.In copulandis.C.de nupt.
ubi Bal.not.seq.Ias.in l.Si unus.§.Pactus ne peteret.col.
x.uersi.Quarto.d.statutum.ff.de pact.

Tertio not.ibi,Quemadmodum ſm Io.de Pla.ꝙ di-
9 ctio ista(quemadmodum)diuersimodè ponit̃,similitu-
dinariè,exēplificatiue,& relatiue.Vos dicatis, ꝙ dictio
(quemadmodum)est aduerbiū similitudinis, cuius na-
tura est fungi oībus prędictis officijs, & quia de hoc la-
tè tradūt Docto.in loco ordinario in rubr.ff. solu. mat.
vbi videbitis,ideo pertranseo hoc vno adiecto , ꝙ in l.
Si familia.ff.de iur.om.iudi.vt ibi aduertit Ias.denotat si
militudinem facti,& non iuris,hic aūt ponitur ꝓ quo
modo,quę dictio ex eisdem nominibus & dictionibꝰ
componitur,vt in d.rub.ff.solu.matri. quemadmodum
dos petatur.

Quartò not. ꝙ ad perfectionē sciētiæ alicuius rei co-
gnitu per quas causas & quō introducatur & generet̃,
cognoscēdum est per quas dissoluat̃,facit tex.in l.Nihil
tam naturale.ff.de reg.iur.in c.i.de reg.iur. in anti.ideo
videmus.ꝙ in particulari tractatu emptionis & vēditio
nis præcedunt tituli qualiter emptio introducatur , &
subsequitur titulus de rescin.vend. & qualiter liceat
ab emptione discedere tā in.ff. q̃ in C. & post tractatū
de obligationib quia oīs obligatio solutione, nouatio
ne,aut acceptilatiōe dissoluitur, succedūt tractatus de
solutionib.nouationib.& acceptilationib. & in matri-
moniis & nuptiis post eorum tractatus ponitur tracta-
tus de repudiis, & soluto matrimonio quēadmodum
dos petatur,& huiusmodi,q̃uis alicubi simul miscean-
tur,vt de acquirenda & amittenda possessione.

10 Quintò not. ꝙ filius in potestate morte naturali pa-
tris efficitur sui iuris,deficiēte.s. per mortem subiecto
11 illo patrię potestatis:nepos verò in potestate ita demū
morte aui fit sui iuris,si non sit in medio filius in pote-
state,in cuius potestatem recasurus sit ratione allegata
in positione casus.

Sextò not.ꝙ nepos ex filio in potestate nō est in po-
testate patris,sed aui propter impedimētum patriæ po
testatis,nam qui est in potestate alterius,non potest ha
bere alium in potestate.l.Sic eueniet.ff.ad l.Iul.de adul
ter.& dictum est.s̃.

Septimò not.ꝙ filius per mortem patris non solùm
ipse efficit̃ sui iuris remoto subiecto patriæ potestatis,
sed cōsequitur patriam potestatem in filios suos,rōnē
posui.s̃.in figuratione casus,& hoc statim ab ipsa lege
absq; aliquo hoīs ministerio,sed ex sola morte,quod si
militer fuit.s̃.declaratum.

In glos.ii.in uerbo,Potestate.Subauditio glo.non est
necessaria,cum in tex.exprimatur ibi, A potestate do-
minorum.

In glo.in verbo,Parentis.Dicit gl.verbum(parentis)
hic strictè accipiendum esse,non aduertēs,ꝙ ex adiun-
12 ctis restrictū est ad masculos ex rōne allegata ī gl.cum
enim fœminæ non habeant filios in potestate.§. Fœmi
næ.s̃.tit.i.dum dr̃.ii verò,qui in potestate parētis sunt.
debet ex adiunctis intelligi de iis, qui possunt habere
13 in potestate non de iis,qui non possunt.Verbum enim
(parentis)ita propriè & strictè comprehendit feminas
sicut masculos.l.Quiq.§.Parentes.ff.de in ius uoc.ubi
oēs not.& Ias.ibi in v.not.l.Appellatione parentis.ff.de
verb.sign.sed(ut dixi)illa verba adiuncta,quæ non con-
ueniunt fœminis,restringunt,& dum allegat tex in §.i.
s̃.tit.ii.de nupt.vult allegare.§.Ergo.ibi,Inter eas perso
nas,quæ parentum liberorumùe locū inter se obtinēt.
Et(ut dixi)hoc est generale,ꝙ parentū appellatione ue
niant vtriusq; sexus parentes,nisi uel subiecta materia,
vel uerba adiuncta,uel aliqua alia ratio restringat signi
ficatum uerbi.

In glo.in verbo,Patre.Glo.subaudit,ut intelligamus
de eo patre,supra quem nullus erat ratione patriæ po-
testatis,& sic q̃ sui iuris esset,qui paterf.appellat̃, & est
14 qui in domo dominium habet,ut dicit tex.in l.Pronū
ciatio.ff.de verbo signi.

15 In glo.in uerbò,Omnimodo.Exponit Accur.i.gene-
raliter,& quocunque modo & casu: ita enim accipitur
quasi per oēm modum Ias.in l. Liber homo.nu.2.ff.de
uerb.obli.aliter accipit̃.j.de tutel.§.fi. & aliter in §.Præ
tium.j.de empt.& uend.in simili significatu utit Plin.li.
xvi.c.xiiii.In filia mas & fœmina differūt omnimodo.i.
generaliter.& iurisconsultus in l.Vbi aūt.§. fi.ff.de uerb.
obli.in l.In naue.in fi.ff.loca.ubi gl.pen.ex qua Doct.so
16 lent elicere,ꝙ dictio(omnimodo)iuncta negatiuæ idē
importet quod nullo modo,de quo per Alex. in l. Qui
usumfructum col.ii.ff.de uerb.obli.Alex.in cōsi.13.col.
pen. lib. ii.in consi.77.col.pen.eo.lib.in consi.58.col.i.
lib.vi.Cur.sen.consil.43.colum.iii. & ideo dici solet,ꝙ
annullat actum ipso iure.Cor.consil 203.littera.o.lib.ii.
Est enim uerbum precisum,quod tñ non excludit qua-
litatem à statuto requisitam,Deci.consi.356.colū. ii.&
ibi col.seq.dicit,ꝙ recipit congruam interpretationem
à iure communi.

In glo.in uerb.In potestate.Gl.in plerisq. libris malè
situata est:debet enim poni sup illis uerbis (in potesta-
te)quæ primo loco ponunt̃,uidelicet,Itaq; si moriente
auo pater eorum uiuit,& in potestate patris sui est de-
bet enim esse super hoc uerbo(in potestate) non super
sequenti.Glo.ergo ampliat,ut.s.si filius exeat patriā po
17 testatem,nepotes efficiant̃ sui iuris per mortē aui,etiā
si filius,qui eorum pater est.post emancipationē ab eo
dem eius patre naturali fuisset arrogatus ut est tex.in l.
Si pater filium.ff.eo.rō assignat̃ duplex per gl. prima,ꝙ
cum iā sit quęsita ista liberatio nepoti,non debet absq;
facto suo ea priuari,quā rōnem tenet ibi Bar. post Albe
r.de Rosa.post Iac.de Are.& Riccar. & eandem seq.
Doct.hic.secunda est,quia qū filius prius emancipatus
arrogatur à patre naturali,tunc non arrogat vt pater,
sed vt quilibet extraneus , ideo q̃uis intercedant iura
consanguinitatis inter eos.l.i.in fi. ff. de suis & legi.tñ
cum non reuertatur eodem iure , nec ex eadem causa,
non est mirum, si non recipit filios proprios in potesta
tem saltem tp̃e mortis patris ipsius , quia non habetur
vt proprius filius naturalis,sed vt filius adoptatus sim-
pliciter l. Si paterfa.§.Qui duos.ff.eo.tit.de adop.Mihi
videntur coniungendas esse has rōnes,& dicēdum, quòd
ideo non recipit iste filius filios suos in potestatē , quia
per adoptionem non reuertitur in eundem gradum, &
in eandem causam,ita vt nepotibus sit auferendum ius
iam quæsitum illis, cum non vt illemet filius ,qui fuit
emācipatus,arrogetur,sed vt extraneus per iura ꝑdicta
Inferunt ex hoc Docto.ad q. de qua dic vt per Alberi.
& Ang.in d.l.Si pater filium.

In gl.in uerbo,Sui iuris.Glo.q̃uis in cōclusione sua
uerum dicat,tñ inepte limitat dicendo nisi in casu qñ
per dignitatē,quia in tex.nō dicitur uniuersaliter quo
modocūq; filius exierit aui potestatē,nepotes mortuo
auo sui iuris fieri,sed qñ morte filii aut emācipatione,

Deportatio & seruitus pęnæ patriam potestatem sol
uunt, relegatio non: deportatus autem restitutus pristi
na iura recipit. h.d.

Casus ita figurari potest: quæsitũ est in primis, an ser
uitus pęnę vel deportatio solueret ius patriæ potesta
tis, & videbať dicendũ ꝙ non, tum quia ius illud videť
coniunctum iuri filiationis, quod ius nullo ciuili iure
dirimi possit l. Iura sanguinis. ff. de reg. iu. tum quia, cũ
ius patriæ potestatis pendeat à ciuitate Romana, ita ꝙ
qui non desinit esse ciuis, non videť amittere patriã po
testatẽ. s̃. de pat. po. in prin. & olim nemo ea snia ciuita-
tem amittebat, nisi ipse esset author fact⁹, vt clarè testa
tur Cic. in Oratione pro domo sua ad Põtifices, & dice
tur infrà proximè in textualib⁹, ergo nõ videbať ea de-
portatione solui ius patriæ potestatis, cu.⁹ contrariũ de
cidit, & assignať rõ, quia ciuitatẽ amittit deportat⁹, &
ideo cùm desinat esse ciuis Romanus solui tanq̃ mor
te quadam interueniente ius patrię potestatis, & quia
ius illud propriũ est ciuium Romanorum. s̃. de patr. po-
testa. §. j. & eodẽ modo si filius ipse sit deportatus, nam
cum talis filius iam desierit esse in numero ciuium Ro-
manorum per deportationẽ, non potest quò ad patriã
potestatẽ considerari, quæ constat ex indiuidua relatio
ne patris & filij, qui ambo ciuitatẽ Romanã obtineant.
Hoc magis locum habet in seruis pœnę: cũ enim & ci-
uitatẽ Romanam & libertatẽ amittant. §. j. j̃. de capi. di
1 mi. cessat patria potestas: qui enim liber nõ est, non po-
test esse ciuis Romanus. s̃. de liberti. & qui ciuis Roma
nus nõ est, nõ potest habere filios in potestate. s̃. de pa-
po. in princi. At relegati, quia ciuitatẽ retinẽt, retinent
quoq; patriam potestatem. Nec obstat. quod dicebatur
de coniunctione filiationis, quia cum patria potestas sit
ius separatũ ab ipso iure filiationis, q̃uis cadat in filijs,
illud aũt sit de iure ciuili. s̃. de pa. po. in prin. põt ius ciui
le adimere remanentibus iuribus naturalibus. j̃. de le-
gi. agna. tute. in fi. Nec authoritas illa Ciceronis obstat,
quia hũc tpe variata sunt, vt dicetur inferius in textua
libus. Sed tunc fuit dubitatum, an si ex indulgentia
principis deportatus restituať, recuperet ius patriæ po-
testatis, & videbať ꝙ non per rõnẽ l. Si pater. ff. de ado-
2 ptio cuius contrarium deciditur ex rõne, quia cum re-
stitutio reponat oia in pristinũ statum l. Quòd si minor
§. Restitutio. ff. de mino. est, ac si iure postliminij reuer-
teretur ab hostibus, sicut enim illa est restitutio quędã
legis mortuæ, ita hæc est restitutio legis viuę & prici-
pis, est enim sublatũ ciuile illud vinculum deportatio-
nis ciuili alio remedio principalis indulgentię.

In tex. ibi, Cum aũt is, qui ob aliquod maleficium in
3 insulam deportať. Deportare est hoiem de ciuitate in
alium locum certum ablegare, & quasi sententia ipsa
notare, vt reliquo orbe disclusus ibi suorum delictorũ
,, pœnã pẽdat. Teren. in Phormio. Nònne hoc publicitus
,, scelus hinc deportarier in solas terras? Eos aũt propriè
deportatos dici voluit Vlpia. in l. j. ff. de le. iij. quib⁹ prin
ceps insulas annotauit, vel de quibus deportandis scri-
psit: notè enĩ, q̃ factũ Præsidis principis authoritate cõ
probatum sit, deportatus non intelligiť, nec ciuitas Ro
mana per eum amissa est, quod, quia planum est, præte
reundum putaui. Illud tamen obiter volui annotare, ꝙ
Caius in suis Institutionibus pro deportatis hoc in lo-
co posuit in exilium missos.

In tex. ibi, Ciuitatem amittit. Tanta facta fuit rerum
oium mutatio occupata Romanorũ libertate ab Impe
ratorib⁹, vt facilis sit lapsus, siquis velit leges nr̃as an-
tiquis & priscis illis sanctissimis metiri, tũ quia libido
dominantium variam rebus oibus legem posuit, tum
etiam quia rude illud seculum in quibusdam politiori-
bus ingenijs est excultum. Id aũt pręfati sumus his ver-
bis, quia & pęnarũ genera & effectus multoties variata
fuerunt, quod in hoc, de quo agimus, exemplo clarissi-
4 mè ostendetur. Olim enim deportatus nõ amittebať ci
uitatẽ, neq; vllus ali⁹ nisi volens, ideo qui vel deportaba
tur, vel huiusmodi pœnis afficiebať, non prius amitte-
bat ciuitatẽ Romanam, q̃ ipse sciens volẽsq; in alia ci-
uitate nomẽ suum profiteret, & vt hoc facere cogeren
tur, qui deportabantur olim non lata lege priuatum ci
uitate, sed aqua & igni interdicebãt, vt horum præsidio
spoliati cogerentur (vt dixi) nomen suum profiteri, & il
lius ciues effici, quo casu noluerunt Romani hoies dua
rum ciuitatum Romanæ. s. & alterius ciues suos esse. vn
de quadam quasi renunciatione iuris ciuitatis interue-
niente ciuitatẽ hoc modo amittebant. Hæc oia sumunť
ex Oratione Cic. pro domo sua ad Pont. Ille ita inquit,
,, Ciuitatẽ nemo vnq̃ vllo populi iussu amittet inuitus:
,, qui ciues Romani in colonias Latinas proficiscebãtur
,, fieri non poterant Latini, qui non erant authores facti,
,, nomenq́, dederant: qui erant rerum capitalium condẽ
,, nati, non prius hanc ciuitatẽ amittebant, q̃ erãt in eam
,, recepti, quò vertendi, hoc est, mutandi soli causa vene-
,, rãt, id aũt vt esset faciundum, non adẽptione ciuitatis,
,, sed tecti, aquæ, & ignis interdictione faciebãt. Hæc ille.
at postea Romanis principibus imperantibus sublatus
est ille circuit⁹ statutũq́, vt absq; aliqua alia aquæ, te-
cti, & ignis iterdictione q lege vel iudicio deportatus
5 erat statim ciuitatẽ amitteret: & hoc est, quod dixit Vl
,, pia. in l. ii. ff. de pęn. Constat, postq̃ deportatio in locum
,, aquæ & ignis interdictionis successit, non prius amitte
,, re quem ciuitatẽ, q̃ princeps deportandum eũ in insu
lam statuerit: Præsidem enim deportare non posse nul-
,, la dubitatio est. Et alibi Vlpia. in d. l. j. ff. de leg. iij. Hi (in
,, quit) quibus aqua & igni interdictum est. i. deportati fi- 1
,, deicommissum relinquere nõ pñt. & idem in l. iij. ff. ad
,, l. Iul. pecul. Peculat⁹ pœna aquę & ignis interdictionẽ,
,, in quã hodie successit deportatio, continet. Et Impera
tor in. §. Deportatio tñ. in Auth. de nuptijs, Deportatio
,, tñ (inquit) in quã migrauit & antiqua ignis & aquę in-
,, terdictio, qua aquæ & ignis interdictionem vocant no-
stræ leges. Successit enim deportatio in locum interdi-
ctionis p̃dictæ, quia circũscripta interdictione tanq̃ mi
nus necessaria priuabatur ciuitate ipsa sententia, quod
,, testatur idem Vlpia. in d. l. ii. ff. de pęnis ibi, Sed Præ-
,, fect⁹ vrbis ius habet deportandi, statimq́; post sniam
,, Præfecti amisisse ciuitatẽ videtur. quod apertius doce-
mur ex verbis Theophili hic: illa sunt eiusmodi. Libe-
,, rat aũt liberos à patria potestate & parẽtis deportatio,
,, nã siquis alicuius maleficij accusatus & cõuictus hmõi
,, acceperit sniam à Pręside vel Pręfecto & aliis, Volo te
,, deportari in insulam illam, simul atq; snia lecta fuerit,
,, lex ei & ciuitatem & bona adimit, & ciuitate Romana
exutus fit peregrinus. Ex quo loco aliam possumus no-
6 tare variationẽ tpe. s. Iustiniani Pręsides deportare po-
tuisse, cuius contrarium testatur Vlpia. ĩ l. ii. ff. de pœ-
nis. & in l. i. § Hi quibus. ff. de leg. iii. & in l. Inter pęnas.
ff. de interdi. & releg.

In tex. ibi, Sed si ea indulgentia. Propriè. n. indulgen-
tia est, quãdo princeps indulget & remittit pœnam: dixi
latius. s̃. in. §. Fęminę de adoptio. in iiii. not.

In tex. ibi, Relegati. Relegatorum duo genera esse te
status est Vlpia. in l. Relegatorum. ff. de interdic. & rele-
ga. quo in loco relegatorum materiam fusius tractat, q̃
7 alibi: Est enĩ relegare quod Cic. dixit à sedibus expelle-
re. i. cogere hoies fines patriæ exire: quod etiam ex ter-
,, minare dicimus. Relegatus mihi videor. postq̃ in For-
miano sum, dixit Cice. lib. ii. ad Atti. epi. xvi.

In tex. ibi, Serui aũt pęnæ efficiuntur, qui in metal-
8 lum damnantur. Damnabant quidã in metallũ, aliis in
opus metalli, inter quos nulla erat differẽtia nisi vincu
lorũ: ii enim, qui in metallũ dãnabanť, grauioribus uin

culis pręmebantur, & ij, qui ex opere metalli aufugisse
comperiebãtur, in metallum dãnabant: qui verò ex me
tallo, grauius coercebãtur: quam differentiam & totá
hanc huius poenę rõnem docet Vlpia. in l. Aut dãnum.
§. Est pœna. ff. de pœnis. & videbimus in glo.
9 In tex. ibi, Et qui bestiis subijciunt. Subijciebant be-
stijs qui dãnabant in ludum venatorium, vt. s. in theatro
feras conficerent, & cum eis pugnarẽt, qui & ad bestias
dãnati dr̃, vt ita eos appellauit Paulus in l. Ad bestias
ff. de pęn. obijciebant ij, qui deuorandi bestijs tradebã-
tur, vt de Daniele legitur, & Cic. pro Sex. Rosc. Ameri.
„ dum loquit de pęna parricidarũ, Noluerũt (inquit) ma
iores corpus feris obijcere, ne bestijs quoq;, quę tñ sce
lus attigissent, immanioribus vterent. Spartian[9] loquẽs
„ de Caracalla, Si qñ (inquit) feris obiectos vidit, fleuit,
„ aut oculos auertit, quod populo per q̃ amabile fuit. Ta-
„ citus lib. xvij. Captus in eo prælio Mariccus, ac mox fe-
9 ris obiectus, q̃a nõ laniabat, stolidũ vulgus inuiolabilẽ
„ credebat, donec spectante Vitellio interfectus est. quod
& annotauit Budæus in tit. ff. de pœnis.
10 Not. primò, ꝙ deportatio est pœna maleficij: cuius
aũt maleficij pęna sit, videam[9]: est. n. capitalis, vt i tea. j.
de pub. iudi. §. Publicorũ. & in primis deportant qui in
cidunt in legem Corneliam de falsis, si liberi hoies sint
§. Item lex Cornelia de falsis. j. de publi. iudi. item qui te
nẽtur l. Iulia de vi publica. §. Item l. Iulia de vi publica.
j. eo. ti. de pub. iud. & qui lege Iulia peculat[9] damnant,
si non sint ij, qui administrent res sacras vel publicas. §.
Item lex Iulia peculatus. eo. ti. j. de pub. iudi. sunt & alij
casus & alia maleficia, ob q̃ quis deportari potest, quę
referre longum & impertinens esset.
11 Secundò not. ꝙ deportatus perdit ciuitatem Roma-
nam, concor. tex. in §. Minor. j. de capi. dimi. hoc autem
fit ipsa sententia, vt dictũ est. s̃. in textualibus, q̃uis olim
non ita esset.
12 Tertiò not. ꝙ qui amittit ciuitatẽ, amittit ẽt patriam
potestatem, quia ea non põt esse sine hac causa ciuilita-
tis. s̃. de pat. pot. in princ. & hoc est, quod dicit Soz. in l.
Gall[9]. §. Et qd si tñ. iii. no. i. fi. ff. de lib. & post. ꝙ amissa
ciuitate qs habet pro mortuo quò ad oẽs effectus isur
tes ex dicta ciuitate: q. n. ciuis nõ est, nõ põt habere ea,
13 q̃ sũt ciuiũ. §. Seruus j. de capi. dimi. & sublata causa tol
litur ẽt effectus c. Cùm cessante. de appell. l. Adigere. §.
Quãuis. ff. de iur. patro. cum simi. quinimmo insurgit ẽt
consecutiuè alius effectus ea deficiente patria potesta-
te. s. vt nepotes subintrẽt gradũ suitatis deportatis patri
bus. §. Sui. iuncta glo. j. de hęre quali. & diff. cum si.
Quartò not. ibi, Sequit, vt qui eo modo &c. quod di
14 ctũ est, ꝙ sublata de medio necessario antecedẽti & ne
cessaria causa tollit necessariũ consequẽs, ad quod vidẽ
da sunt quæ ponit Decius in c. Nam concupiscentiá in
prin. de cõst. & hoc modo debes intelligere gl. in l. Qui
dam tabularũ. in prin. ff. de fure. in verbo Non põt. q̃ di
cit non valere argumentũ ab antecedenti destructo, q̃a
hoc est falsum in necessarijs, & ita etiá intelligit Nico-
laus Euerardus in sua Centuria locorum communium
seu Topica legali. loco. 96. ab antecedenti destructo.
15 Not. ꝙ dictio (perinde) denotat similitudinem, q̃uis
non per oia præsertim in pęnalibus, vt not. Bar. in l. Sa-
crilegij. ff. ad l. Iul. pecula. q̃nis Bal. in l. Sed & si lege. §.
Perinde. p illũ tex. ff. de peti. hære. dicat dictionem (pe
rinde) denotare omnimodam similitudinẽ inducens ad
statutum. Sed tu dic primò, ꝙ dictio (perinde) est benè
nota similitudinis l. Qui à patre. vbi no. Bar. ff. de confir.
tuto. in l. j. vbi gl. & Bar. ff. de recepta gl & Bar. in l. Sacri
legij. s̃. allegata. Bar. in extrauag. ad reprimendũ in verb.
Perinde l. Hoc genus. vbi gl. & Io. de Imo. ff. de cõdi. &
demon. in l. Si quis in princ. vbi Roma. ff. de acqui. poss.
Ias. in l. i. in princ. C. de inoffi. testa. Rota. decisione. 383.
Si papa. in no. Et dic, ꝙ denotat omnimodam similitudi
nem, & perfectam & totalem iuris identitatem, vt dicit
Bal. vbi. s. & ibi Ang. Soz. cons. 240. col. ii. lib. ii. & Bar. in
l. i. ff. de recepta. dicit, ꝙ dictio (perinde) refertur ad oẽs
qualitates, allegat tex. in l. A filio. §. pen. ff. de ali. & cib.
lega. & hoc est verum, qñ nihil in cõtrarium obstat aut
repugnat, aut nulla resultat cõtrarietas, vt declarat Bar.
in d. trac. ad reprimen. in verbo, Perinde. seq. Deci. consi
lio. 124. col. iii. in. fi.
16 Sextò not. ꝙ mors ciuilis æquiparatur naturali. ibi,
Perinde est, ac si eo mortuo &c. qui articulus latè tra-
ctatur per Doct. in l. Gallus. §. Et quid si tñ in prin. ff. de
libe. & posth. & quia locus est ordinari[9], discutietis Deo
dante, cum hęc principia & rudimenta legum præter-
gressi ad ordinarias lectiones vos conferetis. Quantum
attinet ad casum nostrũ cõis Docto. resolutio est, ꝙ qñ
mors ciuilis habet eundem effectũ, quẽ habet mors na
turalis, æquiparentur, ita vt mortis appellatione etiam
ciuilis in legali dispositione itelligatur, nõ prosequor,
vt dixi, quia alibi videndũ erit, nec est materia propria
tex. nostri, sed incidens notatum.
Septimò no. ꝙ vbi est eadẽ rõ, idem ius constituendũ
est, de quo videbimus in glo. in verb. Pati & dictum est
s̃. in. §. fi. qui manu. non possunt, & est tritissima iuris re-
gula l. Illud. ff. ad l. Aquil.
17 Octauò not. ꝙ deportatione filii extinguit etiam pa
tria potestas ea rõne, quã. s̃. annotaui i positione casus,
videlicet, quia patria potestas cõstat ex relatione patris
& filii, vnde sicut qui desinit esse ciuis Roman[9] nõ põt
habere filios i potestate, quia hæc potestas est tñ ciuiũ
Romanorum, eodem modo si filius ipse desinat esse ci-
uis Romanus, non potest tanq̃ peregrinus esse in pote-
state ciuis Romani, cùm hæc potestas actiuè & passiuè
sit ciuium Romanorum tantum.
18 Nonò not. ꝙ restitutio deportati facta à principe ita
oia reducit in pristinũ, vt ẽt filius semel liberatus à pa-
tria potestate reducatur in eandem, quia ille, qui restitu
tus est, reponit in eo statu, in quo reperiebat ante sentẽ
tiam, ita ꝙ per oia sua iura reassumit vt hic dr̃: & ideo
restitutio facta de filio deportato facit, ꝙ non solùm re
cuperat patria potestas ab ipso patre, sed ipse ẽt recupe
rat statum, in quo reperiebat, & sic suitatem, nõ obstan
te ꝙ nepos ex eodẽ filio deportato iam deportato filio
subintrasset ipsius gradũ. §. Sui. j. de hęre. quali & diff.
nam reassumit filius gradũ suitatis excluso nepote, quẽ
erat factus suus l. i. in fi. ff. de bon. poss. cõtratab. quia sic
cesserat in locum ipsius, vt declarant gl. Bar. & alii. in l.
Gallus. §. Et quid si tñ. col. iiii. versi. Sed cõtra hoc vide
tur. ff. de lib. & posthu. & hoc est verum viuente auo, se
cus, si mortuus sit auus, nam tunc nõ potest, ex quo ius
est iam quæsitum ipsi nepoti, quia iam factus est hæres,
vnde per restitutionem non potest desinere esse hæres,
ita declarat glo. in verb. Emancipatus. in fi. ubi & oẽs in
d. §. Et quid si tñ. l. Gallus. ff. de lib. & posth. ubi uiden-
dum est. ne tñ loco cuiusdam præexercitamenti aliquid
dicatur ad iuuenum instructionem, dicatis, ꝙ q̃uis resti
19 tutio restituat ad primum gradum & statum, ut hic &
in l. i. C. de senten. pass. in l. iii. §. Restitutio. ff. de mino.
tamen talis restitutio non trahitur per prædicta ad ius
alteri iam quęsitum, & ad locum iam ab alio occupatũ,
Bart. & alij in l. Quid ergo. §. Pœna grauior. post gl. ibi
in uer. Onerasset. ff. de ijs qui not. infam. & ad bona iam
alteri alienata & quæsita l. fi. C. de repu. hęre. l. Quòd si
minor. §. Scæuola. ff. de mino. glos. in d. §. Et quid si tan-
tùm. ubi omnes Docto. nisi esset restitutio facta per
uiam iustitiæ, non per uiam gratiæ, quia illa restituit
etiam ad bona interim alteri quæsita, puta, si esset
restitutio ex capite minoris ætatis, uel ex titulo, ex
quibus causis maiores: nam hæc (ut dixi) ad ius al-
teri

teri quęsitum trahitur d. l. Quòd si minor. §. Scęuola.
ff.de mino.& ratio est, quia talis restitutio est omnimo
da & integra repositio in priorem locum, vt dicitur in
d.§.Scæuola.vbi Bar.& alij.l.j.vbi Saly.ff.de senten.pass.
Bart.in l.Qui proprio.§.Itē quæritur. in.j.opp.ff.de pro
cura.Bal.in c.Cùm causam.col.j.de testi. Rota.dec.446
Si lata.in no.Ange.in consi.556. Secūdum ea.col. i.laiè
Andr.Sicu.consi.9. col.pen.lib.j. Limitatur prædicta cō
clusio pluribus aliis modis, de quibus p Docto. in d.§.
Et quid si tantùm.nō refero, quia ibi examinari debet.

Decimò not.dictionē (per oīa) cuius natura est om-
nimodam similitudinem ponere l.i.ff.de leg.i.vbi tradi
tur per oēs, & quia est locus ordinarius, ibi videbitis.

21 Vndecimò not.ꝙ relegatio non tollit ciuitatem, &
per consequens nec patriam potestatem: ideo enim li-
beri relegatorum manēt in potestate, quia non deficit
causa & requisitum substantiale ad eam l. Relegatorū.
§.Siue ad tempus.ff.de inter. & relega.cum si.& videbi-
mus in glo.in verbo, Retinent.

22 Duodecimò not. ꝙ seruus pęnæ perdit potestatem
patriam, nimirum quia & libertatem nedum ciuitatem
amittit. s̄.de capi. dimi. §. Maxima.cum si. Quomodo
.n.potest habere filios in ptāte ille, qui nec liber est, nec
ciuis Romanus, si potestas patria ciuium Romanorum
tm̄ est.s̄.de patr.pote.in prin. & ciuis Romanus esse nō
possit, qui nec liber est.§.fi.s.de liberti.& dictum fuit in
figuratione casus.

23 Decimotertiò no. qui dicanť serui pęnæ: sunt enim
qui aut in metallum, vel ad opus metalli dānantur, &
qui bestiis subiiciunť vel obiiciunť facit l.4. C. de bo-
nis proscr.seu dam.l. Quidam sunt.ff.de pę.l. Aut dam-
num.§.fi.ff.eo.tit.cum simi.Cætera videbimus in gl.

24 In glo.in verbo, Deportať. Primò glo. ponit qui sint
illi, qui possint deportare, & dicit sñiam deportationis
à quatuor tm̄ iudicibus ferri posse: ab Imperatore, &
25 hoc non est dubium, cùm suprema sit eius potestas.§.
Sed & quod principi.s̄.de iur.nat.gen.& ciui.à Vicege
rente principis, quod intellige sm̄ text.allegatum per
gl.s.in eo, qui authoritate Imperatoris gerit vices illius
magistratus, qui facultatem deportandi habet: ita enim
debes intelligere, & ita loquitur tex.in d.l.i.§.A Præfe-
ctor.ff. [illegible] intelligeres à Vicegerente eius.s.
Imperatoris, cùm conferetur eadem persona cum Im-
peratore quò ad illam administrationem, nō est dubiū,
ꝙ posset & hæc, & maiora: si etiam intelligeres de eo,
qui fuisset constitutus à principe Vicegerens & Locū
tenens Præsidis alicuius, tūc q̄nis esset Vicegerens con
stitutus à principe, non haberet ius deportandi, quia si-
ille, in cuius locum vel propter mortē, vel propter ab-
sentiam, vel aliud impedimentum subrogatus est, non
habebat ipse ptātem deportandi l.ii.ff.de pęn. vtiq; nec
subrogatus, cùm debeat eiusdem esse naturæ cum eo,
i cuius locum subrogatur l.Si eum.§ Qui iniuriarum.
ff.siquis cau. si adhuc intelligeres de eo, qui gereret vi-
ces alterius iudicis ex cōmissione & delegatione ipsius
26 iudicis: & iste non posset, quia ista, quæ sunt meri impe
rii, non possunt delegari l. Imperium. vbi declarant
Doct.ff.de iur. om.iud.cū si.vnde intelligas, prout lo-
quitur ille tex. in eo, qui gerit vices illius magistratus,
qui habet ius deportandi, & gerit ex mandato princi-
27 pis: Et hinc solet inferri, ꝙ si Vicerector sit creatus ab
ipso Rectore scholarium, nō est illius authoritatis, nec
est honorādus vt Rector: si verò est constitutus aliquia
Vicerector ab ipsa vniuersitate, tū benè est eiusdē po-
testatis, & illi idē honor tribuendus est, vt tradit Alex.
in l. More col.fi.ff.de iur.om.iudi. in rub.ff.de offi.eius.
tradit Deci.in c.Sanè.el.ii.in.i.not.de offi.delega.

In eadem glo.ibi, Idem credo in senatoribus. Glo.ar
guit, ꝙ si senatus deportaret aliquem ea sñia valeret,
nec expectaret assignationem faciēdam à principe: ex
28 quo.n.ab eius sententiis non appellatur ad principem
tanq̄ ad maiorem.l.i.in prin ff.a qui appell.non li.vide-
tur, ꝙ hoc debeat etiam posse senatus: ita enim proce-
dere videť argumentum glo. Sed mihi videtur, ꝙ argu-
mentum non concludat, primò, quia non valet ista cō
sequentia, non appellatur à senatu ad principem d.l.i.
ergo est par principi, quia nec etiā à sñia Præfecti præ-
torio appellatur. l.i.§. His cunabulis.ff. de off. Præfecti
præto.tamen nemo dicet Præfectum prætorio esse pa-
rem Imperatori & principi. Item considerandum est, ꝙ
hoc fuit senatui concessum in priuilegium ab oratio-
ne diui Adriani, vt dicit tex. in d.l.i.ff. a qui.appel. non
li.vnde cùm hoc habuerit à principe, non a se, non de-
bet dici senatus par principi, qui hoc quodcunque
est regni illi tribuit, quia eodem modo habet authorita
tem restituendi super infamia, & aliud priuilegium, de
quo in.l.Quominus.ff.de flumi. Cùm enim lege Regia
omnis authoritas populi Romani in principem transla
ta fuerit abdicatiuè, vt dicunt Doct.in d.§.Sed & quod
principi.s̄.de iur.nat.gent. & ciui.quamuis nos in hoc
cōtrariū & verè sentiamus, sequitur, ꝙ authoritas om-
nis residens postea penes quousq; magistratus uel se-
natum dependet ab ipso principe, vt clarè constat ex
29 d.l.i.§.i ff.à qui.app.non lic. Verū autem contra senten
tiam senatus suppliceť sicut contra sententiā præfecti
prętorio.l.i.C.de senten. Pręfecti pręto.non est mate-
ria nostra, nec cadit in pręsenti discussione.

30 Super principali igitur. q.an s.senatus possit depor-
tare vel non, ego potius dicerem, ꝙ nō, quia quamuis
in aliquibus videatur æquiparatus principi & Præfecto
prætorio, tamen non inuenio.l.hoc dicētem, & video,
ꝙ illi, qui habent ius deportandi, hoc habēt, quia hoc
specialiter illis concessum est, vt probat tex. in l.Inter.
„ ff de interd. & relega. ibi, Licet Pręfecto vrbis detur,
„ hoc enim epistola diui Serui ad Fabiū Cilonem Pre
fectum vrbi expressum est. & probatur in l.i.§.Relegā
di.ff.de off.Pręfec. vrb.ibi, Licentiam habet non ergo
ex authoritate sua habent hi magistratus, sed quia hoc
eis specialiter concessum est, quod cum nō reperiatur
concessum senatui, non video quomodo possit affirma
ri nisi quadam coniectura habere senatum hoc ius: pu-
to tm̄ habuisse, cum etiam de nece Imperatoris decer-
nere posset, vt dixi.s̄.in tit.de iur.nat. gen.& ciui.§.Sed
& quod principi.præsertim in Annotationibus.

31 In ea.glo.ibi, Sinautem alius. Vera est resolutio glo.
ꝙ Pręses & alii magistratus, penes quos erat merū im-
perium, non habent ius deportandi, nec alia ratione,
nisi quia illis non est specialiter datum, vt colligitur ex
l.Inter pęnas.ff.de interd.& releg. quod ita debet intel-
ligi.s.ꝙ Pręsides, qñ putant aliquem dignum depor-
tatione, hoc ipsum annotare debent, nomē verò ipsius
scribendum est principi, vt in insulam deportetur, ad-
ditis rationibus, quibus princeps moueri debeat ad cō
currendum in eandem sententiam, vt.s.ille ob demeri-
ta sua debeat deportari: ꝙ si princeps eiusdem sit senten
tię, vt, scilicet, deportetur, & insulam ei asignet tunc
statim amittit ciuitatē & libertatē: antè enim, q̄ prin-
ceps cōprobet Pręsidis sñiam per asignationē insulę,
non desinit esse ciuis Romanus: hęc oīa probanť in d.
l.Inter pœnas.& in d.l.i.§.Deportatos.ff.de leg.3.

Circa hoc tm̄ volo vnum vos aduertere, vt.s̄.dixi, ꝙ
Theophilus hic ostendit Pręsides ius deportandi habe-
re contra tex.expressum in l.s.ff. de pœ.in l.i.§.Depor-
tatos. ff. de leg. 3. in l. Inter pęnas. ff. de interdi. & re-
leg.verba Theophili hęc sunt Nam siquis alicuius ma-
„ lefieij accusatus & conuictus huiusmodi acceperit sen
„ tentiam à pręside vel pręfecto & aliis, Volo te depor-
„ tari in insulam illam, simul atq; sñia lecta fuerit, lex et

tem naturalem, quia mos illa ciuilis parit eundem effe-
ctum dissolutionis matrimonij, sicut faceret ipsa mors
naturalis, ideo confirmatur donatio, ac si verè mortuus
esset, sed in secundo casu, in quo deportatio non soluit
matrimonium, quia non parit mors ista ciuilis eundem
effectum, quem naturalis in illo casu, qui verè est causa
confirmationis, ideo non confirmatur donatio, sed ex-
pectatur tempus mortis naturalis, & si eo tempore non
sit reuocata donatio, confirmatur. Aut sumus in casu,
quo dispositio loquẽs de morte, si intelligeretur i mor-
te ciuili, vitiaretur, & expectando mortem naturalẽ su-
stineret, & non verificaretur in ciuili. l. Intercidit. ff. de
35 condi. & demo. quia semper ita interpretanda est quę-
libet dispositio, ne pereat. l. Quoties. ff. de reg. iu. ita in-
36 telligunt communiter Docto. illum tex. in quo semper
fecit mihi maximam difficultatem, & video, ꝙ in casu
deportationis, quia restitui in ciuitatẽ potest, legatum
nõ intercidit, in casu verò seruituris pęnæ vult, ꝙ inter
cidat quia seruitus morti ęquiparatur, non considera-
to, quòd etiam seruus pęnæ potest restitui, & quòd de-
portatio etiam ipsa morti est similis, vt in tex. nostro.
Nec saluationes, quæ ponuntur per Bart. in l. 1. §. fi. ff. de
bo. poss. cõtra tab. & eius subdistinctiones mihi applau-
dunt, quia hoc contrariũ effugere non possunt, si enim
ideo deportatio nõ facit legatum intercidere, quia de-
portatus potest restitui, seruitus similiter non deberet
hoc causari, ex quo seruus pęnæ potest etiam restitui,
vt patet in l. 1. & in l. fi. ff. de sentẽ. pass. & resti. si in seruo
pœnæ hoc operatur similitudo seruitutis & mortis, vti
que hæc eadem similitudo est in deportato, & mortuo.
Cogites, quia non est hic locus discutiendi hanc mate-
riam, sed eam simpliciter docendi iuxta receptas alio-
rum sententias. Pari igitur ratione mors ciuilis sumitur
pro naturali, & venit eius appellatione, quando expe-
ctatio mortis naturalis adimeret validitatem dispositio
nis, si enim dispositio loquens de morte potest confir-
mari, & esse valida, si appellatione mortis veniat mors
ciuilis, & expectando naturalem dispositio inualidare-
tur, vtiq; appellatione mortis interpretamur ciuilem:
probatur hoc in d. l. Res vxoris. C. de dona. inter vi. &
vxo. Nam sciendum est, ꝙ ad hoc, vt donatio inter virũ
& vxorem confirmetur morte donantis, necesse est, ꝙ
tempore mortis sit matrimonium inter donantẽ, & do-
natarium. l. Cùm hic status. §. Si diuortiũ. ff. de dona.
inter vi. & vxo. sed quando quis efficitur seruus pęnæ,
cum matrimonium illo iure dissoluatur. d. l. Res vxoris.
confirmatur donatio, quia si expectaretur mors natura-
lis, cum donans desijsset esse maritus, non posset dona-
tio confirmari, vt ergo dispositio non inualidetur, non
expectatur in illo casu mors naturalis. Et hęc in disposi
tione legis. Si verò sumus in dispositione hominis, &
tunc dispositio loquens de morte non verificat in mor-
te ciuili, quando non per omnia habet effectum mortis
naturalis, etiam ꝙ in illo casu, de quo ageretur, mors ci
uilis haberet eundem effectum, quẽ mors naturalis: ita
intelligunt Docto. tex. in. l. Statius Florus. §. Cornelio
Fęlici. ff. de iur. fisci. nam quò ad restitutionem fidei
commissi ita cessat causa dilationis per mortem ciuilẽ;
sicut per naturalem, tñ quia deportatus posset alia bo-
„ na acquirere, vt dicit ibi tex. Vel etiam eodẽ iurè alias
„ res sequitere, quod non potest naturaliter mortuus,
ideo non parit eundem effectum per omnia. Est & alia
ratio, quia potest medio tempore esse commodum fisci
propter fructus medij temporis. Si verò parit eundem
effectum per omnia, & tunc dispositio loquens de mor
te verificatur etiã in ciuili. l. Ex facto. §. Siquis rogatus.
el secundo. ff. ad Trebell. vbi etiam fit illa differentia in-
ter seruum pęnæ, & deportatum, quæ fit in l. Intercidit.
Hoc tamen intellige in ijs, quę non sunt iuris naturalis,

vt alimenta, quia, eorum est capax etiam mortuus ciui
liter. l. Si in metallum. ff. de ijs, quæ pro non scrip. Idem
dicendum est etiam, qñ mors est necessaria ad validita-
tem actus: nam eo casu pactum conceptum in casum
mortis verificatur in morte ciuili l. Deo nobis. C. de epi
sco. & cleric. rationem assignant repetentes in d. §. Et
quid si tñ. si tamen specialiter esset facta prouisio in ca-
sum mortis ciuilis, tunc mortis appellatio non compre
hendit & hæc potest esse ratio. c. Susceptũ naturalẽ de
rescrip. lib. 6. & ita pro nũc põt dici, nã hęc materia in-
diget latiori discussione, quæ superat vires iuuenum
ideo ita leuiter pertranseo contentus his paucis.
37 In glo. in verbo, Pari. Vulgata est regula, ꝙ vbi est ea
dem ratio, idem ius sit constituendum, de qua etiã dixi-
mus. sup. in §. fi. quibus ex ca. ma. non lic. latè Ang. infrà
de legi. patro. tute. in glo. in verbo, Iussit. tñ quò ad text.
d. l. A Titio. considerandum est, ꝙ ibi potius probatur ꝙ
vbi non potest dari ratio diuersitatis, idem ius est con-
stituendum: vnde quãuis positiuè nõ sit eadem ratio, vi-
detur, ꝙ sufficiat, ꝙ non sit dissimilis. Item dic, ꝙ non va
let ista cõsequentia, ista sunt diuersa facta, ergo diuer
sum ius constitui debet. l. Papinianus exuli. ff. de mino.
quia ius non est in diuersitate facti, sed in diuersitate ra
tionis. diuersa enim facta innixa vni rationi faciunt, vt
eadem sit iuris dispositio propter rationis identitatem,
quòd si sit diuersa ratio, non infertur de vno ad aliud
d. l. Papinianus exuli. ff. de mino. quæ ita intelligenda est,
nihil. n. cõe habet possessio cum dominio, & proprieta-
te. l. Naturaliter. §. Nihil cõe. ff. de acqui. pos. & tñ argui-
tur de vno ad aliud propter vnitatem aut similitudinẽ
rationis. l. 1. §. Per cõem seruũ. ff. de acqui. pos. & ad hanc
regulam est tex. in l. 1. §. Hoc interdictum. ff. de fonte. l.
Si postulauerit. §. Ratio. ff. de adulte. l. Nauta. §. fin. ff. nau.
caupo. sta. l. 1. ff. de bon. pos. ex testa. mil. l. 3. §. Sed & hi.
ff. de iniust. rup. test. l. penul. C. de inoffi. dona. l. 1. C. de li-
be. præter. inf. de leg. patro. tute. & est regula notissima,
pro qua est optimus tex. in l. His solis. C. de reuo. dona.
nam vbicunq; est eadem ratio, tunc ideo idem ius con-
stituitur, quia sicut genus comprehẽdit sub se species,
ita vna ratio comprehendit sub se sub eadem ratione
degentes, & per consequens non dicitur fieri extensio,
vbi est eadẽ ratio, quia extendere est progredi de termi
no ad terminum, ratio autem comprehendit, non extẽ
dit, vt latius alias diximus in rubrica. ff. de verb. sign. &
l. Si constante. ff solu. matri. cum simi. & dicemus infrà
de legi. patro. tutel. in 1. notab.
Glo. vltimo loco allegat tex. in contrariũ in l. Siquis.
in fin. primi respon. ff. de colla. bon. qui tex. non facit in
contrarium, quia non valet ista cõsequentia, in vno ca-
su non militat illa ratio, quæ militat in alio, ergo debet
esse diuersum ius, quia sicut vnus, & idem casus, qui ni
titur duabus rationibus, vna cessante non cessat. §. Affi-
nitatis. sup. de nup. quia remanet alia ratio ęquę finalis,
vt ibi dixi, eodem modo duo diuersi casus possunt pari
formiter decidi, quãuis vnus ex illis casib. habeat duas
rationes, quarum vna tñ, & non ambæ, militet in alio,
& ita procedit tex. in d. l. Siquis. vt declarat ibi Bart. &
Alberi. ad quos recurrendũ est pro intellectu illius tex.
In glo. in verbo, Principis. Quærit glo. an restitutio
38 possit fieri per alium, q̃ per Imperatorẽ, & ponit exem
plum de senatu, qui poterat, restituere famę. d. l. 1. §. De
qua. ff. de postulan. Sed tu dic, ꝙ non tñ Imperator, &
Rex, sed & ciuitas, & populus potest restituere famæ, si
39 superiorem nõ recognoscit, & obtinet vicẽ principis,
prout not. Bat. in d. l. 1. § De qua. ff. de postulan. seq. Ias.
in. §. Sed iste in 6. col. inf. de actio. Bar. in l. Infamẽ. in fin.
ff. de pub. iudi. in l. Hostes. in fin. ff. de capt. & postli. reu.
in l. Relegati. ff. de pęn. tradit Lancel. Galiga. in rep. l.
Centurio. col. 9. ff. de vulg. & pup. Baldus in tract. pre-
scrip.

ſcrip.col. 593. verſi. Secunda. q. vbi latè, Decius conſil.
40 528.col.2.& conſi.534.col.1.Et quod alij principes, & po-
puli non recognoſcentes ſuperiorem poſſint reſtituere
tradit Saly.in l.Cùm indulgentia.C.de ſenten.paſſ.

In glo.in verbo, Statum. Interpretatur glo. verba illa
tex.dum dicitur, quod reſtituti per omnia priſtinum ſtatū
recipiunt: nam infert, quod ſi reſtitutus recipit per omnia
priſtinum ſtatum, conſequens eſt, vt recipiat honores,
ordines, ac patriam poteſtatem, quam prius obtinebat,
quia verbum (reſtituere) hoc importat.l.1.C de ſentē.
paſ.ſed glo.opponit de.l.In inſulam & l.Si pater. C.eo.
titu.refert duas ſolutiones, tandem diſtinguit, quòd aut
princeps vtitur verbo (reſtituo) & oia cenſent reſtituta
d.l.1.aut vtitur verbo (indulgeo) & tunc ſola pęna cen
ſetur remiſſa, vt in ll.contrarijs.

Hanc glo.communiter ſeq.Doct.hic & vbiq;, vt dicit
hic Io.Fab.ſed tu clarius diſtingue, quia reperiūtur plu
res.ll.quæ, niſi fędere diſtinctionis diſtinguantur, vide-
rentur inuicem pugnare, aut enim princeps ſimplici-
41 ter dixit (reſtituo) & tunc ex natura verbi cenſetur re
ſtitutus repoſitus per omnia in priſtino ſtatu, vt dicitur
in tex.noſtro: verbum enim (reſtitutio) plenam habet ſi
42 gnificationē.l.Videamus.§.In Fauiana.ff.de vſur.& eo-
dem modo ſi princeps dixit, reſtituo in integrum.d.l.1.
43 nec eſt differentia, ſi dicatur reſtituo, vel reſtituo in in-
tegrum, cuius contrarium & malè dicebat hic Io. Fab.
per tex.in l.Si pater.nam ibi quamuis Imperator vtatur
verbo (reſtitutus) non tamen deſignat actum reſtitutio
nis: narrat enim ibi patrem illum fuiſſe reſtitutum ex
generali indulgentia, quia (puta) ob victoriam aliquā,
adeptionem imperij fuerant generaliter remiſſæ pęnæ
omnibus deportatis, & ita eſt intelligendus ille tex. &
ſic ſiue ſimpliciter fuerit reſtitutus ſiue ſit reſtitutus in
integrum, omnino illa reſtitutio reponit omnia in
priſtino ſtatu.

44 Aut princeps non reſtituit ſimpliciter, ſed reſtituit ad
patriam (puta) & ad certam partem bonorum, vel iuriū
& tunc reſtitutio non trahitur ad oia, ſed limitatur, &
reſtringitur ad ea, quæ ſpecialiter expreſſa ſunt, & ita procedit
tex.in l.Si debitor.C.de ſenten.paſſ.nam ibi fuit re
ſtitutus patrię, & ex ſpeciali indulgētia certa pars bono
rū fuit reſtituta, ideo reſtitutio limitata limitatū producit
effectum.l.In agris.ff.de aequi.rerum domi.

45 Aut Imperator non reſtituit, ſed indulget pęnam, &
tunc talis indulgentia, ſi ſit ſimplex indulgentia ſpecia-
liter facta vni, vel generaliter omnibus, vel pluribus, ni-
hil aliud parit niſi ſimplicē pęnæ remiſſionem, tex.eſt in
l.fi.C de genera.abolitio.& ideo filius, illius, qui depor-
tatus fuerat, & poſtea eſt ei pęna indulta, non recidit in
poteſtatem patriam.l.In inſulam.C.de ſenten.paſſ.ſi ve
rò vnà cū indulgētia pęnæ certa bona, vel iura conceſſa
ſunt, eatenus extenditur, quatenus extenditur illa ſpecia
lis conceſſio.l.Si pater.C.de ſenten.paſſ.

46 Si verò Imperator vtatur vtroq; verbo, puta, (indul-
gemus & reſtituimus) tunc virtute illius verbi (reſtituē
mus) omnia ſunt reſtituta, tex.eſt in l.fi.C.de ſentē.paſſ.
quamuis ex prioribus illis verbis poſitis in prin. illius
tex.appareat non fuiſſe admixta verba indulgentiæ, ſed
reſtitutum fuiſſe ad dignitatem ac bona; Et licèt in.§.fi.
in illis verbis (ita indulgentiæ reſtitutio) videatur fieri
mentio de troq; verbo, tū ibi verbum (indulgentia) ca-
pitur in ſui generali ſignificatu, quo comprehendit, &
indulgentiam, & reſtitutionem, & omnem gratiam ob
tentam, & hanc diſtinctionem poſuit Oldra.primò, quā
reaſſumit Bar.in d.l. fin.C. de ſentē.paſſ.col.2.& ibi, Al-
be col.2.qui eodem modo diſtinguit ſequutus Oldra.

47 Vnum adde, quod quando verba eſſent dubia, & poſſent
importare indulgentiam, & reſtitutionem, tunc in du-
bio interpretamur, quod importent reſtitutionem, ita deci
dit Bar.per illū text.in l.1.§. Si quis vltrò.ff.de quæſtio.
quam deciſionem ſeq. ibi ſimpliciter Marſi. Alia verò,
quæ tanguntur hic per Ange. & Docto. quia ſunt extra
præſentem materiam, & tanguntur latè in l. Gallus.§.
Et quid ſi tm̄.in fi ff.de lib. & poſth. qui.§. ſolet in ordi
narijs plerunq; legi non pertinent ad inſtituendos iuue
48 nes. De natura verbi (indulgemus) ponit Deci.in.c.1.in
primo textuali de reſcrip.

In glo.in verbo, Retinent Glo. ponit differentias in-
ter relegatum & deportatum, & primò dicit, quod quò ad
retentionem familiæ differunt, nam relegati retinent fi
lios in poteſtate deportati non, quæ prima differentia
pendet à ſecunda, videlicet, quod relegati ciuitatem reti-
nent, deportati amittunt: cum enim deportati deſinant
eſſe ciues Romani, patria autem poteſtas ſit tantum ci-
uium Romanorū ſuprà de pa.po.§.1. conſequēs eſt de-
portati filios in poteſtate non habeant, vt dicit tex. no-
49 ſter, ſed cum relegati ciuitatem retineant, nec deſinant
eſſe ciues Romani l.Relegatorū.§.Siue ad tempus.ff.de
interd.& releg.ſequitur, quod per relegationē non priuent
poteſtate patria, quę eſt effectus ipſius ciuitatis.

In ea.glo.ibi, Item hic bona tenet, ille non. Vult glo.
50 relegatum non priuari bonis, deportatum priuari, per
text.in d.l.1.& hoc ſiue ſint relegati ad tempus, ſiue in
perpetuū, de relegatis ad tēpus eſt tex.in l. Relegatorū.
§.Ad tempus.ff.de interd.& releg.& l.1.ff.eo.titu.tū ille
tex.nō dicit hoc ſed benè, quod relegatis in perpetuum po
teſt iudex aliquam partem bonorum adimere, niſi ergo
per ſententiam ſint adempta, manent.

In ea.glo.ibi, Item quia hic ad tempus. Ponit aliam
differentiam, quod relegatur quis ad tempus, & in perpe-
tuum, deportatur ſemper in perpetuum.l. Relegatorum.
§.Hæc eſt differentia.ff.de interd. & releg. in quo aduer-
tendum eſt, quod in d.§.tacet Iuriſconſultus hoc, quod depor
tetur ſemper in perpetuū, tū neceſſariò videtur ſubin-
telligendum. Sed in contrarium videtur tex.in l.Sine
pręfinito.ff.de pęn.vbi ſi iudex imperitia ductus damnet
aliquem in metallum ſine ſtatuto tempore, interpre-
tatur damnatus ad decēnium, & ſic patet, quod & ad tem-
pus pōt damnari in metallum, & eodem modo depor-
tari. Glo.in d.§.Hæc eſt differentia.ſoluit, quod regulariter
deportatio eſt in perpetuum, tū ſi aliquando voluntate iudi-
cis deportetur quis ad tēpus, valet ſententia arg.d.l.Re-
legatorum.§.Ad tēpus.& hoc credo verum, & videtur
probare tex.in l.Seruus.C.de poen.ex qua docemur, quod
in l.Sine præfinito.iudex expreſſe dixerat ſe ad tempus
damnare, non tū ſtatuerat certum, vt etiam declarat gl.
51 in d.l.Sine pręfinito. Eſt præterea ſcd̄m Ang. alia differē
tia, quod relegatus ad tempus, ſi non ſtet in loco, in quo re
legatus eſt, vel ſit inobediens, poena eius duplicatur, ſi
verò ſit relegatus in perpetuum, & violet confinia, de-
52 portatur, deportatus verò non ſeruans, vel excedens in
ſulam, in quam deportatus fuerat, capite punitur.l. Aut
damnum.§.Quiſquis.ff.de poen.l.Relegati. eo.titu. Sed
dic, quod d.§.Quiſquis.non loquitur de relegatis, & quod di-
ſtinctio Ange.eſt contra tex.in d.l.Relegati. nam relega
to ad tempus excedenti fines non duplicantur tempo-
ra; ſed perpetuatur exilium: deportatus verò capite
punitur, & ita etiam videtur tex. expreſſus in l. Capita-
lium.§.In exulibus.ff.de pęn. vnde mirādum videtur, quod
Bar.voluerit in l.Relegati.ff.de pęn quòd illa l.intelliga
tur ſecundū diſtinctionem.l.Aut dānum §.Quiſquis.cū
hoc ſit contra tex.in d.l.Relegati.& in d.§.In exulibus.

Sed quęri pōt, vnde ſit, quod deportatus fines excedens,
& eos non ſeruans capite punitur.d.l. Relegati. & dam-
natus in opus metalli, quæ eſt maior pęna, cùm adi-
mat libertatem, vt in.§.noſtro, ſi aufugiat, non punitur
capite, ſed damnatur in metallum, hoc.n. videtur iniu-
ſtum, quod qui non ſeruat minorem pęnam capite punia-
tur, qui

ratur, qui verò non seruat maiorem pęnā non puniatur
capite, sed in metallum damnetur. Alber. in d. l. Capita-
lium. §. In cafibus. dicit rationem esse posse, quia. l. con
siderauit similitudinem pœnarum in augenda pęna ob-
inobseruantiam, quia in relegato ad tempus ponit simi
lem pœnam relegationis in perpetuum, in relegato in
perpetuum ponit deportationem, quæ similis est rele-
gationi perpetuæ: at cùm vltra deportationem non sit
maior pęna morte, quæ sit similis, ideo imposita est ista
pœna: sed in damnato in opus metalli nunc inuenitur alia si-
milis pœna damnationis in metallum. Hæc ratio nō po
test procedere, quia maior similitudo est inter deporta-
tionem in insulam, & damnationē in opus metalli, vel
in metallum, q̄ inter deportationem, & mortem, quia
damnatio in opus metalli est arctior. ¶ Quędā circūscri
ptio, q̄ sit deportatio, & est gradus superior priuatio-
53 nis, vt in. §. nostro, ideo talis ratio non placet. Sed mihi
non placet intellectus illius tex. in d. l. Relegati. vt. s. dū
dicitur, q̄ deportatus, si fines excedat, capite puniatur,
intelligatur. i. vltimo supplicio, sed eo capite priuetur,
quod habet. .i. libertate: cùm enim prius amiserit ciuita-
tem ex deportatione, adhuc ei aliquod caput remane-
bat, quia poterat iterum capite diminui, ideo dicēdum
est, q̄ ei pęna capitis imponitur, non vltimi supplicij,
sed libertatis amissionis: quod suadet ex verbis. d. l. dum
dicitur (pęna capitis irrogatur: quamuis enim irroga-
re pęnam sit infligere pęnam, tñ nūquam memini legis-
se irrogare pęnam capitis pro eo, quod est infligere pę-
nam vltimi supplicij: quinimmo quòd non dicatur. sa-
tis patet ex. l. 1. ff. de bon. dā. ibi, Cùm aut vita adimitur,
aut ciuitas, aut seruilis cōditio irrogatur: quamuis irro-
gari deportatio dicatur. l. Si debitor. ff. de fideiuss. vnde
crederem salua meliori snia deportatū non vltimo sup-
plicio affici, si fines excedat, sed eo capite, quod habet,
priuari, & sic vel seruū pęnę effici, vel damnari in met-
tallum, & huiusmodi, & hoc præsertim, quia pęna capi-
54 tis intelligitur de minori, non aūt de vltimo supplicio,
gl. sing. in l. 1. C. de Iud. Christia. mancip. Imo. in l. 3. col.
3. ff. de pub. iud. cum simi. cogita tamen.

In ea. glo. ibi, Sed bannitos nostri temporis, &c. Vt vi
55 detis, glo. hic in bannitis nostri temporis distinguit, q̄ si
~~si sint banniti ex delicto, per quod venit ... amis~~
sio ciuitatis, sed etiam bonorum publicatio, æquiparen
tur deportatis, alias relegatis, cuius sententiam seq. Bar.
in l. Corruptionem. C. de vsufruc. quāuis in l. Illicitas. §.
Qui vniuersas. ff. de offi. Præsi. & in l. 1. C. de hære. insti.
reprobet hāc glo. Aduertatis, quia hic articulus est val-
de intricatus, & (vt inquit Alex. in d. l. 1. C. de hære. inst.)
repetibilis, ideo ne inuenum animos inuoluamus con-
tra pręcepta Iustinia. missis disputationibus ponimus
communes conclusiones, quamuis eas putemus multa
contraria pati. Communis ergo opi. in pręsenti arti-
culo est, q̄ banniti nostri temporis, etiam si sint banniti
pro maleficio, pro quo veniat imponenda pęna mortis,
non æquiparentur nec damnatis in metallum, nec de-
56 portatis, quia tales banniti non perdunt nisi iura mu-
nicipalia illius ciuitatis, vel prouinciæ, à qua sunt banni-
ti, iura autem cōia non perdunt. Hanc dicunt omnes cō
munem in d. l. 1. C. de hære. insti. & eam etiam dixit cō-
munem Cur. consi. 60. Dua Philip. col. 10.

Sed aduertendū est, q̄ hæc cōis opi. quò ad iura cōia
aliarum ciuitatum & iurisdictionum nullam habet dis-
ficultatem, quia bannum vnius ciuitatis, vel vnius iu-
risdictionis distinctæ non potest afficere nec tollere iu-
ra in loco sibi non subdito l. Extra territori[um]. ff. de iu.
57 om. iud. Et hinc est, q̄ si bannitus à ciuitate Florentiæ,
qui potest impunè offendi, offenderetur Ferrariæ, si of-
fensor caperetur, puniretur, quia bannum Florentiæ nō
afficit in loco non subdito. d. l. Extra territorium. & est
glo. not. in c. 1. hic fini. lex. Bal. in l. Executorem col. 10.
58 C. de execu. rei iud. quinimmo nec extendit vires suas
bānum ad locum confœderatum, nisi in capitulis fęde-
ris aliud sit dictum fm Bar. in l. Non dubito. ff. de capti.
& postli. reuer. Bal. in l. Etiā. C. de iure dotium. Sed dif-
ficultas est quò ad iura cōia respectu illius ciuitatis, à
qua est bānitus, cùm enim statuta alicuius loci possint
tollere, vel saltē offuscare, & obnubilare iura cōmunia
quò ad ciuitatem suam, videbatur, q̄ quò ad locum, à
quo erat quis bannitus, deberet amittere etiā iura com
munia. c. Vt animarum de constitu. lib. 6. per quam ra-
tionem ita tenuit Pau. de Cast. in d. §. l. 1. C. de hæredi.
insti. & Imo. in l. Ea facto. §. Ex facto. ff. ad l rebel quo-
59 rum opi. in puncto iuris ego puto veram, tñ cōis opi.
est in contrarium, q̄ bannitus retineat iura cōia etiam
in illa ciuitate, à qua est bānitus fm opi. Bar. in d. §. Ex
facto. vt p Alex. an. ibi, & in d. l. 1. pro qua facit tex. in l. 1.
C. de tabula. lib. 10. & in l. Milites. C. de quæst. vbi priua
tus collegio solū perdit iura collegij, in reliquis tenet
iura communia. Item facit tex. in l. Certa forma. C. de io
re fisci. lib. 10. ubi ... & vt ibi per Bar. item tex. in l. Qui
dam sunt. ff. de pęn. vltimò tex. in clem. Pastoralis de re
iudi. vbi banniti ab Imperatore non perdunt beneficia
iuris pōtificij: tamen hęc iura facilè euirari possent. In-
telligatis tñ, quando quis simpliciter bannitur, & q̄ su-
mus in tali banno, & in tali forma banni, in qua non sit
expressum, q̄ banniti perdant etiam iura cōia, nam siue
ex forma banni, siue ex forma statuti municipalis hoc
exprimeretur, vt est Florentiæ, vtiq; tunc perdit banni-
tus etiam iura commonia quò ad illā ciuitatem, ita de-
clarat Bart. in extraua. qui sint rebelles in verbo Rebel-
lando. col. fi. Saly. in d. l. 1. C. de hære. insti. Bald. in l. 1. C.
si feod. app. mors interue. vbi exemplificat in statuto di
cante, q̄ banniti sint extra protectionem cōmunis. Per
dent ergo banniti iura illius ciuitatis, & non cōia, nisi
hoc sit expressum à statuto vel sententia: quod intelli-
ge etiam de illis, qui possunt impunè offendi, & quo-
rum bona sunt publicata, nam hi perdunt iura illius ci-
uitatis: ij vero, qui nō possunt impunè offendi, vel quo
rum bona non publicantur, non perdunt etiam iura il-
lius ciuitatis, quia æquiparantur relegatis: ita declarat
Bart. in d. §. Ex facto.

Hinc infertur quòd ad titulum nostrum, q̄ cùm ban-
nitus non perdat iura nisi suę ciuitatis tantum, a qua e-
60 xulat, non aūt iura communia ciuitatis Romanæ, non
perdit patriam potestatem, quia illa est ciuium Roma-
norum, & est tex de hoc in l. Si cū dotē. §. Si patri. ff. solu.
ma. secundum intellectum Bal. Ang. & Alex. ibi.
61 Ex quo etiam infertur, q̄ filijs bannitorum non est
dandus tutor, quia durant in potestate patris. l. C. de cu-
ra. furio infra de tutel. in princ. Item & q̄ filij bannito-
62 rum non possunt testari. l. Qui in potestate. ff. de testa.
63 prout in terminis consuluit Corn. consil. 55. lib. 2. Item
q̄ præteritione filij banniti testamentum est nullum, vt
consuluit Corn. in consil. 28. lib. 2. Item q̄ filij suscepti
post bannum faciunt deficere conditionem fideicom-
missi, vt dicit Bar. in d. §. Ea facto. Item q̄ banniti retinēt
64 succedendi ius ex testamento, vel ab intestato secundū
ius cōmune, non qñ hæreditas deferretur ex forma sta-
tuti, scd̄m Imo. in d. §. Ex facto. Inferuntur & alia plura,
de quibus per Docto. in d. l. 1. C. de here. insti. & in d. §.
Ex facto. vnum tamen nolo omittere, videlicet, q̄ prę-
dicta omnia habent locum in bannitis ab inferioribus
principibus, non autem ab Imperatore, vel Papa; nam
65 banniti à Papa, vel Imperatore perdunt iura cōia vbiq;
fm Imo. in d. §. Ex facto. & Alex. in l. Si cum dotem. §. Si
patri. ff. solu. mat. Tamen mihi videtur contrarium, &
q̄ regulentur similiter quò ad iurisdictionem ipsorum,
& ita etiam seruatur, nam bānitj ab Imperatore perdūt
benè

benè iura cōmunia quò ad Iurisdictioné illius, sed quò
ad iurisdictionem Pontificis, vel aliorum principū non
recognoscentium in dominum Imperatorem non per-
dunt iura cōia: pro quo facit tex. in d. cle. Pastoralis. de
re iudi. Et hęc sufficiant quò ad hunc articulum.

In fi. glo. Dum glo. dicit, ꝙ relegatio non competit
Defensoribus ciuitatum ex eo, quia est meri imperij, ve
66 rum est, quòd Bar. in l. Imperiū. ff. de iur. om. iud. col. 4.
in 4. gradu imperij ponit relegationem pro mero impe
rio paruo, cuius opi. est approbata ab oībus ibi. Posuit
autem Bar. relegationem in inferiore gradu meri impe-
rij ea ratione, quia minus præiudicat: non enim adimit
ciuitatem, vt deportatio, vt est expressum in tex. nostro,
& quia in relegatione admittitur procurator, & sñia fer
tur in absentem l. pen. §. Ad crimen. vbi glo. de iudi. l. Ab-
sentem. ff. pęn. l. 1. an per alium causæ app. Sunt etiam
qui addant, quia relegatio non est pęna capitalis, depor
tatio sic l. Edicto. ff. de bo. poss. l. Idem est. ff. de bon. li-
berto. in contrarium tamen videtur tex. in l. Hos accusa
re. §. Omnibus. ff. de accusa. ibi, Vel etiam capitis, vt rele
gatio. Sed est tex. expressus, quòd relegatio non sit pęna
is capitalis in l. Capitalium in princi. ff. de pęna. vbi hoc
propriè declarat.

In glo. in verbo, Pęnæ. Glo. per se clara est, & tex. in ea
allegati optimè probant dictā glo. circa quam aduertit
67 hic Ange. in fin. ꝙ illud, quod dicit glo. ꝙ hodie nemo
ingenuus fit seruus ex supplicio, debet intelligi de su-
peruiuentibus, non autem de moriētibus: siquis enim
sit damnatus ad mortem, & executa sit condemnatio, il
le moritur seruus pęnę, si verò superuiuat, puta, quia sit
damnatus in metallum, vel deportatus, tunc militat
tex. in d. §. Quod aūt. & in auth. Sed hodie. C. de don.
inter vi. & vxo. & q̄uis argui possit ex generalitate text.
in d. auth. Sed hodie, dū dicit, ꝙ nemo danatus ex sup-
plicio fit seruus pęnæ, & sic non dissoluitur matrimo-
nium, & sic illatio videatur respicere superuiuentes, &
ex quo dictum est in se generale, videbatur generaliter
debere intelligi. l. 1. §. Et generaliter. ff. de leg. pręstan. ta-
men dicendum est, ꝙ non sunt attendenda verba illa au
then. Sed hodie. quia sunt verba Irnerij, sed ea, quæ po-
nuntur in d. Auth. de nup. in d. §. Quod autem. nam ibi
dicitur, ꝙ olim damnati in metallum fiebant serui pę-
næ, & ideo matrimoniū dissolnebatur, quod hodie cor-
rigitur, ꝙ nemo ingenuus fiat seruus, & ideo matrimo-
nium non dissoluebatur, & sic videtur loqui de ijs, q de
bent superuiuere, pręsertim cùm ibi simus in tractatu
de nuptijs, qui pertinet ad viuentes, & ita dicit Io. de
Imo. in d. l. Eius §. 1. ff. de testa. Et quamuis ista opi. cōis
sit, & ferè ab omnibus approbata, tñ adhuc posset insta
ri, ꝙ tex. in d. §. Quod autem. sit generalis, nam propria
verba græca hoc sonant, nam narrato, ꝙ olim damnati
in metallum fiebant serui, pęnę, & dissoluebatur matri
„ monium, subdit, Nos aūt id remittemus, neq; quenquā,
„ qui modo ante id tempus vsq; ingenuus extiterit, pęnæ
„ seruum fieri patimur: neq; enim nostrum fuerit libero-
„ rū conditioné in seruilem cōmutare statum, qui etiam,
„ vt detentos in seruitutem ad libertaté reducamus, da-
mus operam, maneat igitur hoc casu matrimonium. Ex
quibus verbis patet, ꝙ magis est generalis tex. in d. §.
Quod autem. quàm in d. authentica. Sed hodie. tamé cō
muniter Docto. in d. l. Eius. §. 1. ita distinguunt.

68 Et dum in ea. glo. dicitur, ꝙ serui pęnæ sunt serui sup
plicij, non Cęsaris, & ideo relicta illis non quæruntur,
concor. tex. in l. Quidam. ff. de pęn. in l. In metallum. ff
de iure fisc. in fin.

In glo. in verbo, In metallum. Glo. clara est, & apertè
declaratur ex tex. in d. l. Aut damnum. §. Inter eos. ff. de
69 pęn. Ego alias dicebā damnatos in metallū eos esse cō
fuisse, qui propriè in fodinis metalli ad fodiendum
& deportandum manebant grauiore quodam pondere
vinculorū, quia cùm ibi assiduè manere deberent, neq;
huc neq; illuc vētitare, grauiorib. vinculis pręmebant,
sed ij, qui in opus metalli dānabātur, qa inseruiebant re
ducendo in massam metallo, necesseq; erat illos circa
varia exercitia versari: ideo leuioribus vinculis præme-
bantur, & ea erat mitior pęna, quia non assiduè ibi ad fo
diēdum morabantur, sed (puta) ad exportandū, coquen-
dum, & huiusmodi. Minor adhuc erat pęna damnatnū
in ministerium metallicorum, hi enim quamuis idem
operarētur, quod damnati in opus metalli. tñ nullis vin
culis præmebantur, ita colligitur, si rectè inspiciatur ex.
d. l. Aut damnum. §. Inter eos.

In glo. fin. Dic, quòd hic & in l. Qui vltimo. ff. de pęn.
malè declarat, nam damnati ad bestias ij erant, qui in
pęnam suorum delictorum seruabantur, vt in publi-
cis venationibus cum bestijs pugnarent, & hinc dicit
tex. ꝙ damnati ad bestias fauore populi dimitti à Præsi-
de non debent, quādoq; enim eueniebat, vt acclamatio
nibus populi liberentur, vt de Androdo Daco refert
Gellius lib. 5. c. 14. Subiecti autē, vel obiecti bestijs ij di
cebantur, qui deuorandi tradebantur in lacum bestia-
rum, vt de Danielē legimus. c. 6. dum ipse in lacum leo-
nū demissus deuorandus fuit à Dario, quod attigit eru-
dissimus Budæus in suis posterioribus Annotationibus
in l. Aut damnum ff. de pęn. vbi videndum.

§. FILIVSFAMILIAS.

1 *Seruus qui nomen militiæ sciente domino dedit, conse quitur libertatem.*
2 *Patria potestas non potest impedire seruitia reip.*
3 *Pater, qui iure patriæ potestatis vult subtrahere filiū à militia, punitur.*
4 *Militiæ plura sunt genera.*
5 *Patricij qui olim dicerentur.*
6 *Antonij Nebrissensis error.*
7 *Accursius defenditur.*
8 *Iustiniani argumentum reprehenditur.*
9 *Militia non liberat à patria potestate.*
10 *Senatoria dignitas non liberat à patris potestate.*
11 *Consul hodie liberatur à patria potestate, quamuis olim non liberaretur.*
14 *Ratio quandoq; est eadem cum dicto.*
13 *Enim, est redditiua rationis.*
14 *L. fi. ff. de offi. procu. Cæsa. restituta.*
15 *Patriciatus dignitas summa est.*
16 *Illico. i. statim nullo interposito tempore, interpretatur tamen secundum subiectam materiam.*
17 *Electio ad officium sola quando sufficiat.*
18 *Codicilli dicuntur diplomata imperialia.*
19 *Codicillaris potestas quæ dicatur.*
20 *Argumentum ab absurdo valet.*
21 *Argumentū de minori ad maius, & cōtrà quādo valeat.*
22 *Miles, vt quis fieret olim, quæ requirebantur.*
23 *Referre in numeros quid sit.*
24 *Episcopalis dignitas liberat à patria potestate.*
25 *Clerici vltra primam tonsurā de iure canonico fiūt sui iuris, & quare.*
26 *Monachi liberantur à potestate patris, & quare.*
27 *Patres conscripti vnde sint dicti.*

Diuidit tex. in duas partes, in prima ponit dictū negatiuū cū rōe, ꝙ. s. militia, dignitas senatoria ꝯsularisuè nō liberāt à patria ptāte, in secūda ponitur dictum affirmatiuum similiter cum rōne, videlicet, quòd dignitas patriciatus

patriciatus liberat. secunda ibi, Sed ex constitutione
nostra. Militia, dignatus senatoria, uel consularis non li-
berant à potestate patris, patriciatus sic.h.d.ex.l.fi.C.de
Consulibus.lib.xii.

Casus ita potest figurari: quæsitũ est, postquã visum
fuit delicta soluere patriã potestatem & pœnas. & infa
miã, an e conuerso dignitates aliquę aut militia soluãt,
quasi duorum extremorum eadem debeat esse rõ: & in
militia uidebatur argui posse ex plurimis priuilegiis
concessis militibus to .ti.de testa.mili. cum infinitis si-
1 milibus: & uidemus, φ si seruus sciente dño det nomẽ
militiæ, vel nactus sit militiam uel dignitatẽ consequit
libertatẽ.l.Super seruis: C.qui mili.non poss.l.Siquis.eo.
tit.lib.xii. vnde multo magis uidebatur solui uinculũ pa
triæ potestatis, quia facilius psona libera fit suis iuris,
q̃ seruus consequatur libertatem, vt uidemus in toto
hoc titulo. Hoc tñ non obstante dicitur contrarium, φ
siue militauerit filiusfa. siue Consul uel Senator factus
fuerit, non soluitur patria potestas: & quò ad consulatũ
& senatoriam dignitatem ea ratio poterat considerari,
φ non impeditur filiusfa. per patriam potestatem rei-
2 pub. dare operã: quinimmo nec pater iure patriæ ptãtia
potest impedire, quominus filius patriæ inseruiat, ut est
rescriptum diui Seueri in l.Honos.§.Plebeii.ff.de mun.
& hono. cũ ergo patria potestas non possit impedire
exercitiũ & functionẽ honorũ magistratuum, ideo nõ
requirebatur solutio ipsius, cum nullum generaret prę
iudicium: Quo uerò ad militiam idẽ dicendum est, quia
patria potestas non impedit, quominus filiusfam. mili-
3 tare possit: quinimmo si iure patrię potestatis pater sub
traheret filiũ à militia, punitur grauiter.l.Qui cũ uno.
§.Qui filium.ff.de re militia.cũ si. Excipitur autẽ sola pa
triciatus dignitas rõne, de qua in tex. Nec obstat quòd
in contrarium dictum est de seruis, qui per militiã aut
dignitatem adeptam sciente domino fiunt liberi, ea ra
tione, quia non consequuntur libertatẽ à militia uel di
gnitate, sed consequuntur à uolũtate dñi, qui cum sciat
solos liberos militare posse, aut dignitatibus fungi, cõ-
sentiendo seruũ suũ militare, & honores gerere, in an-
tecedentiã necessariam cẽsetur uelle dare illi libertatẽ.
l.Illud.ff.ad l.Aquil. quinimmo & remittere ius patro-
natus.d.l.Super seruis. alias enim iniusta est lex, uel fal-
sè confessus fuerit dominus illos nõ fuisse seruos, sed in
genuos: ex ea enim confessione aufert ab eis dominiũ
& ius patronatus: q̃uia illæ.ll. possint intelligi non de
armata militia, ut intelligit.l.ii.l.iii.l.Omnes.C.co.titu,
sed hic non est locus suus.

In tex. ibi, Si militauerit. Nisi Theophilus hic expres
se de militia armata loqueret, dubitassem profecto, an
de iis militiis loqueret, quæ ad dignitatem & emolu-
mentũ ex publico sub Imperatoribus institutæ fuerũt,
& quas Iustinus Imperator noluit in eandẽ personam
preter paucas cõcurrere in l.His quidẽ.C. qui mili.poss.
4 lib.xii. ex qua l. facilè deprehendi põt plures fuisse cin-
gulos, plures militias, & inter eas etiam aliquas ex iis.
quas licebat uiuẽtibus distrahere, & filios cõferre, ac
pretiũ inde accipere: puto enim similes fuisse iis mili-
tiis, quę hodie à principibus instituunt, ut sunt hodie
milites sancti Petri & sancti Pauli, Romæ: sunt enim mi
litiæ nõ armatę, habent dignitatẽ, habent cõmodum &
emolumentum ex publico, possunt uendi & alienari:
quod etiam apertius colligi potest ex duabus ultimis.ll.
Iustiniani in eo.tit.C.qui militia.possunt.

In tex.ibi, Summa patriciatus dignitas. Quia Accur-
sius & alii interpretes æquiuocant in intellectu horum
5 uerborũ, sciendũ est patricios olim dictos fuisse nobi-
les illos Romanos, qui à primis Senatoribus oriundi
erãt. Liuius li.i. Romulus centũ creat Senatores, qui pa
tres ob honorẽ, patricii quoq, pgenies eorũ appellat,
Idem lib.x. Et unq̃ fando audistis patricius primò esse
factos, non de cœlo demissos. sed qui patrẽ ciere auxq;
possent? Et q̃uis in numerum ipsorũ patriciorum ali-
quando Imperatores consueuerint aliquos asciscere, ut
est apud Tacitum: Iisdẽ diebus (inquit) in numerũ pa-
triciorũ asciuit Cęsar uetustissimũ quęq; ex senatu aut
quibus clari parentes fuerant. tamen nõ de iis patricius
intelligendus est hic locus, sed de ea patriciatus digni-
tate, quã Imperatores posteriores summã dignitatẽ es-
se uoluerũt, cuius nulla mentio est apud authores Lati
nos, ut testat Budæus in l.ult.ff.de senato. Hos patricios
cõis reipu. patres appellat Suidas, quod & aduertit. hic
Ioan. Ferra. & Zasius in tit.ff.de senato. Horũ autem pa
triciorum meminit Sidonis Apollina. Et dictus honor
patriciatus accedit celerrime, si cogites eius ętatem: si
merita, tardissime. Cassidorus etiã li.vi. epistio. Nostro
munere subleuatus patriciatus culmen ascende. Proco
pius lib.iii. Interea patricios uiros cũ septuaginta mili
tibus, qui se paulo antè conuenerãt, in Siciliã misit.
quibus authoritatibus adductus errorẽ Accursii repre-
hendit Alcia. in rubrica.C.de consul.lib.xii.

In tex. ibi, Quẽ sibi princeps elegit patrẽ, Libet hic
6 annotare errorem Antonii Nebrissẽ. qui in suo Lexico-
quod inscripsit aduersus insignes Accursii errores, in
verbo, Pater. sic inquit, Pater preter notã significationẽ,
quã habet in promptu, significat etiã Senatorẽ, nã Se-
natores patres conscripti appellant. illi preter [illegible] ętatẽ,
hi propter curã: hoc annotaui, nequis [illegible] Accur-
sii verbis in illud Iustiniani lib.i. Instit. [illegible] quib.mo. ius
patr.pot.sol. Quem sibi princeps patrem elegit. i. Sena-
7 torem. Qui insignes Accursii errores ostendere profite
tur pulchrum est tã longè à recta errare: quis enim nõ
miret virum Grammaticum nescire eo loco nullo mo-
do Senatores intelligi posse? cùm hic intendat Iustinia-
nus rõnem. reddere ab absurdo, quare patres hi, quos
patricios nominat. eximant à patria potestate, cum pau
lò ante in hoc eo.§. senatoriã dignitatẽ non eximere à
patria potestate apertè dixerit. Quomodo enim sibiipsi
constaret Iustinianus, si & eximerè & nõ eximerè sena
toriã dignitatem à sacris parentem diceret: & ita ple
[illegible] qui uerba tm̃ insectantur & loquendi fi-
guras, sensus plerunq; non percipiant, damnentq; Ac-
cursium, qui in tãta linguę Latinæ corruptione & inte
rim sensum Grææ dictionis nõ calluerit, quæ plerũq;
intellecta nihil ad casus decisionẽ faciat. Nõ sum ego,
qui negẽ politiores has literas nõ solum utiles, sed ne-
cessarias esse, sed qui doleam, qñ uideam Budæũ & hu-
ius farinæ hoies pleno ore inuehi contra Accursiũ, nõ
animaduerso, φ authores Latini & Gręci tunc temporis
non inueniebanẽ, & uix hodie sciant literatissimi quiq;
quod Accursius ignorauit. Inspiciantur Grammatici il
lorum temporum, & quantum distent scripta eorum à
scriptis Accursii facilè cognoscemus.

In text. ibi, Quis enim patiatur. Hanc rationem ubi-
8 quę assignat Iustinia. quam (salua pace ipsius) non con
cludere existimo. Vult enim arguendo ab absurdo,
φ esset inconueniens, si quilibet pater posset filium
eximere à sua potestate, Imperator autem non posset
eximere à potestate parentis quem sibi in patrem eli-
git. Sed termini mihi uidentur lõge diuersi: nam quan
do pater filium dimittit à patria potestate, soluit ius,
quod sibi iuscivile concessit, & sine alicuius præiudi-
cio renunciat iuri patriæ potestatis, quod habet: sed
quando Imperator uult eximere filiũ alterius à patria
potestate, ut sibi fiat pater, tũc aufert ius alterius: aufert
enim cõmodum patri quęrendorũ per filium, & usum-
fructum iam quæsitorum & quod maximum est, ius ip
sum Patriæ potestatis. quod est inæstimabile. l.Filiusfa.
§.Secundum uulgarem. ff. de lega. i. Præterea (ut dice-
bam

bam alias) hoc argumentum procedit respectu dignita tis: nam alias non posset procedere, pater potest filium emancipare & sic liberare à potestate patris, & Imperator ut filius pôt liberare patrē à potestate alterius. Iccirco idē Iustinianus in l.fi.C.de Consuli. vnde tex.noster sumptus est, considerans inconueniens, quod uideref, si ii, qui ut patres ab Imperatore honorantur, reperirent alieno iuri subiecti. f. quia si prædictis rōnibus cōproba ret Imperatorē non debere aut posse eos eximere à patris eorum potestate, uideref imminui maiestas Imperatoria, addit, q̄ hoc nunq̄ factum fuit, & q̄ hoc est de rarissime cōtingentibus, & q̄ lex illa fuit cōdita, ne si casus accideret, sine lege reperiret. Huic rō rationi taeitè uidetur rñdere Iustinia: in Auth. cōstit. quę de digni. dum inquit, q̄ hæc dignitas io filiis eos venerabiliores reddit, cum sint patres eorū, qui ita ab imperiali culminè decorent, cumq; ipsis instantibus & petētibus cōinō étim cū ipsis filiis dignitas prædicta sit ab īperio collata.

9 Not. primo ex hoc tex. q̄ militia nō liberat à patria potestate: quod aduerte impertiēter esse posi:ū in hoc titulo: cum enim in rubrica proponat tractare de iis, quæ liberant à patria potestate, & quibus modis ius patrię potestatis soluat, nō oporterbat ponere ea, quę nō liberabāt, quia cognitis iis modis quibus tale ius solue baf, oēs alii modi in consequentiam erant exclusi. 3. de iis qui suor sui uel alie. iur in princi. ratio aūt, quare militia nō liberat, fuit allegata in figuratiōe casus, & hoc hodie nō reperitur mutatū: q̄ uis enim ratio allegata in Auth. cōstitutio, quæ de digni. io uersi. Nā si sancimus. uideatur contrarū innuere, dū arguit Imperator a majori, q̄ si seruus sciēte dño militia oācifcatur aut dignitatem, fit nō solū liber, sed ingenuus, tamen conclusio illius tex. non est nisi circa eas dignitates, quæ liberāt à conditione curiali, ut ibi dicitur.

10 Secundo oot. q̄ dignitas senatoria non liberat à potestate prīs: quod similiter hodie nō reperif correctū & potuit esse rō, quia cū dignitas senatoria sit in quibuscūq; filiis Senatorū. l. Senatoris filius. l. Liberos. ff. de senato. etiā emācipatis. l. Emancipatū. eo. titi nō incōuenit, ut qui Senator factus est & cui senatoria dignitas tributa est, sub prīs ptāte reperiaf, cū & filii Senatorū in ptāte eorum sint, & sint nihilominus Senatores, ut dictum est.

11 Tertio oot. q̄ Consul factus iure isto non exit patriā potestatem, ad idem tex. In l. Si Consul. ff. de adop. quod hodie est correctum in Auth. constitutio. quæ de digni ta. in prin. rum ratione dignitatis. cū Consules post maiestatē imperatoriam nomē suum addāt tempori, quod nihil aliud significat, nisi q̄ dinumeratio annorū non solū fit ab annis imperii, sed etiam à Consulibus, vt est notissimū: & ita reponendus est locus in d. Auth. cōstit quę de dignita. in prin. tum ratione absurditatis cuiusdā. f. vt is, qui tot hoibus præturus est imperio, totq; hoibus daturus est mādata, sub alterius etiamnum ptāte maneat. cū sit indignū ipsum nō censeri ioter prēsff.

12 Quarto not. ibi Militia enim q̄ hic ratio est eadē cū dicto: nam dr in tex. filius miles, Senator, uel Consul non liberet à patria potestate, & cū velit tex. rationem

13 assignare, vt patet ex dictiōe (enim). l. ii. C. de crimi fa cri. dicit, quia militia nō liberat à prīs potestate, quod esse non deberet, quia non debet esse io lege ratio eadem cū dicto, vt not. glo. in l. fi. ff. de off proeu. Cęsa. vbi Bar. in l. i. ff. de exerci. sed aduertendum est, q̄ hic text. saluari potest, quia dicere, filius fa. miles nō liberat à patria potestate, quia militia nō liberat, nihil aliud est dicere, q̄ quia non est tributū hoc priuilegium militię. vt hoc faciat. prout & sauat tex. in d. l. fi. ff. de off procu

„ ra. Cæsa. Curatores Cæsaris ius deportandi non habēt,

„ quia huius pœnę constituendæ ius non habent. i. quia

4 nō est eis tributa hęc facultas & potestas. Circa quem tex. obiter aduertendū est, quia in Pandectis originalibus deficit illud vebū (huius) quod facit difficultatē,

„ & ita dicit, Quia ius pœnæ cōstituendæ nō habēt. quo

„ casu tō tanq̄ generalis benè procedit: & vidimus. §. qui. ex ca. ma. non licet. in prin. q̄ valet hæc ratio, hoc fieri non pôt, quia lex prohibet, & idē probatur. §. de vsuca. §. Furtiuę. & est similis rō. §. si quad. pau. fe. dica. in prin. ibi, Quia ita. l. xii. tab. cōsc ipta est. & satis uidetur tole

„ rari etiam. §. de testa. ordi. §. pater. ibi, Quia nihil nocet

„ ex una domo plures testes alieno negocio adhiberi.

15 Quinto not. q̄ patriciatus dignitas dr summa, & per consequens maxima, non q̄ forsan sit maxima omnium aliarum, sed q̄ sit inter maximas: alibi enim in l. fi. C. de Consul. lib. xii. appellanf hi patricii viri excelsi, & alibi in Auth. constit. quæ de digni. in prin. appellat eos glo riosissimos, quod etiā in eadem constitutione & Consulibus tributū est. Tamen facile credi pôt hanc dignitatem præcedere omnes alias tam ex nominē, q̄ ex his uerbis, quæ sunt in tex. nostro, & ex eo, q̄ prius non est prouisum est q̄ in aliqua alia, q̄ patricii liberētur à potestate parentum, item & ex priori denominatione in d. Auth. constitu. quæ de dignita.

16 Sexto not. ibi Illico q̄ hæc dictio significat statim nel la tēporis interpositione, facit tex. io l. i. §. Qui præsens. ff. de uerb. obliga. in l. Seruus. C. de ser. fugi. dicatis iñ, q̄ huiusmodi dictiones interpretantur fm subiectam materiam, ut videbitis post Bar. in d. l. i. §. Qui præsens. ff. de uer. obliga. ubi locus est ordinarius.

Septimo not. q̄ talis dignitas acquiritur statim secuta electione & datis codicillis imperialibus, nec exigitur administratio, & sic in hoc casu, nec sola electio sufficit, nec administratio requiritur, sed sufficit præsentatio literarū & electionis, præsupposita acceptatione, ita intelligit istum tex. Bart. in l. Absenti. ff. de dona. io sua distinctione, & similiter tex. io d. Auth. cōsti. quæ de di-

17 gni. & in d. l. fi. C. de cōsuli. lib. xii. An autem & qn sufficiat sola electio, uel requirat præsentatio uel administratio, & quādo ex electione facta possit electio reuocari docet Bar. in d. l. Absenti. & quia non est materia nostra. ad ibi dicta me remitto pro nunc.

Octauo not. ibi, Codicillis præterea q̄ hęc dignitas codicillis datur, nā etiā per contrariū aufertur codicilli ei, qui dignitate priuat, ita dicit Ange. hic per tex. in l. Iudices. C. de digni. lib. xii. qui tñ hoc propriè non dicit, sed q̄ auferātur iosignia codicillorum, quod etiā posset intelligi de insignibus dignitatis collatis per eo

18 dicillos. Sunt enim codicilli, de quibus loquitur tex. diplomata lino traiecta atq; cōplicata, quemadmodū hodie uidemus in bullis, aut hmōi priuilegiis, uel parentibus literis electionū ad officia & magistratus, & hoc modo capiuntur codicilli in hoc tex. Sueto. in Claudio.

„ Suppositos aut etiā palàm imutatos datorū officiorū

19 codicillos. Vnde Lampridius dixit codicillarē potesta tē eā, quæ à principe per codicillos confert: & in hoc significatu accepit Hermogenia. in l. Administrātes. ff.

„ de excus. tuto. Administrantes res principū ex indulgē

„ tia eorum, licet citra codicillos, à tutela: itemq; à cura

„ tempore administrationis delata excusantur.

20 Nono not. ibi, Quis enim patiatur. q̄ ualet argumentum ab absurdo ad idem rext. supra quib ex cau ma. non lic. §. i. ubi diximus, & de l. Fosia Cani. toll. & in §. Literę. infra de re. diui.

21 Decimo not ex eodē tex. q̄ ualet argumentū de minori ad minus affirmatiue: si enim hoc permittitur cui libet patri priuato, ergo multo magis Imperatori cōcedendum qui omniū quasi pater est, facit rex. in §. i. de testa. ubi etiam probatur hoc, ut ibi uidebimus, & est tex. qui solet ad hoc allegari i anth. Multo magis. C de

sacrosan

sacrosanc. eccle in §.Illud quoq; in Anthē.vt deter.sit
num.cleri.col.i.l.pen.in fi.ff.si quis cau.in l.ii.§,Quędā.iunct.glo.ff.de interdi. in l.i.in fi.vbi glo.& Pau.de
Cas.C.de neg.gest.in l.i.§.i.C. de rei vxo.act.q̄uis glo.
ibi inaduertenter appellet argumentum à maiori, Et
fundamentum huius argumenti est in illa regula,quæ
babet,ꝙ cui licet quod est plus,licet vtiq; quod est mi
nus,& est hoc argumentum necessarium, & nunq̄ fal-
lit secundum Say.in l.i.C.de iur.emphy.

Vndecimò not.ꝙ per emancipationem quis libera-
tur à potestate patris, de quo est tex.infrà,eod.titu.§.
Pręterea.vbi videbimus.

In glo.i.Vtraq; expositio in idem recidit, cum non
possit in exercitio militiæ esse, qui non est miles.l.i.C.
qui mili.nō possunt li.xii.Dū vero gl.remittit se ad no.
per eam in d.l.pe.& in d.§.fi. vbi enumerat requisita ad
hoc,vt quis dicat & fiat miles,vos dicatis,ꝙ duo priu-
22 cipaliter requirebātur olim pro forma,ut qs esset mi
23 les,ut s.in numeros referret(numeros dixerūt quod
nos in rotulum dicimus) vt est tex.in l.Ex eo.ff.de te-
sta.milita. Item ꝙ sacramētum præstaret.l.Ex militari.
ff.eo.tit.de mili.testa.cuius sacramēti formula est apud
Vegetium:cętera requisita ab Accursio non reperio ne
cessaria fuisse,vt dicemus.j.de testa.mili.in prin.vbi Vir
gilius hoc satis doctè atq;eleganter prosequitur.

In glo.in verbo,Non.liberat.Glo.benè dicit quò ad
consulatum,vt.s.diximus,& ponit conclusionē verissi
mā,quæ colligit ex tex.in d.Autb.consti.quæ de digni.
videlicet,ꝙ oēs illæ dignitates,quę liberāt curiales ab
obsequio curiæ & à conditione curiali,illæ eadem libe
rant filiumfamilias à patria potestate,quæ cùm enume
rentur tam in d.l.fi.C.de decur.lib.x.q̄ in d.Autb.cōsti
24 tu.quæ de digni.nō prosequor vlterius.Addatis digni
tatem Episcopalem liberare à patria potestate.§.fin.d.
Autben.consti.quæ de digni.quę sunt intelligenda se-
cundum tex.ibi,vt.s.censeātur esse in potestate quò ad
eorū cōmoda,tradit Ia.in l.Qui se patris col.iii.C.vnde
libe. Immo dixit Ias.in l.Filię licet. col.ii.C. de colla.ꝙ
25 de iure canonico clerici vltra primā tōsuram sunt oēs
sui iuris:inconuenit enim,vt qui patres animarū sunt,
hi sub alterius potestate reperiātur, vt dr̃ de Episcopo
26 in d.§.fi.Monachi insuper qui religionē ingrediuntur,
cùm transeant in potestatē sui superioris,liberanť à pa
tris potestate, glo.in l.Si ex causa.§.pen.in verbo Papi-
nianus.ff.de mino.cū si.adductis hic p Ang.quod olim
quoq; erat in virginibus Vestalibus, quæ statim ac per
Pontificē captæ erant exibant patriam potestatē,vt di-
cit A.Gelius li.i.c.xii.Circa hāc gl. dicit Nic. de Neap.
ꝙ notandum est iura trium lib.C.corrigere Institutio
nes,quod ex hac gl.non elicitur; q̄uis enim in d.l.fi.C.
de decur.decidať illas dignitates liberare à curiali con
ditione,nō tn̄ ibi aliquid dicitur de patria potestate:ꝙ
si postea hoc etiā extensum est ad patriā potestatē,hoc
factū fuit per Auth.constitu.quæ de digni.& ideo nō be
nè inferi quod ille dicit, vt hic aduertit Ias.Tamen di-
catis,ꝙ hoc non esset inconueniens,nam cōpilatio.C.
quē habemus fuit facta post Institutiones. quod patet
expressè in l.Meminimus.C.de legi.hære,vbi fit mētio
de Institutionibus, & alibi supra diximus In proœ.§.i.
in glo.in verbo,Consonantiā.sed in hoc animaduerten
dę sunt constitutiones cuius Imperatoris sint.

In glos.in erbo, Patriciatus.Non principis patres
dicit Suidas,sed quasi cōmunis reip.patres: tamen me
lior est deriuatio, secundum istum tex.ibi, Quem si-
bi princeps elegit patrem.

27 Dum vero glo dicit ideo dictos fuisse conscriptos,
quia eorum nomina scripta erāt, vt in dicatis gl.ꝙ de-
riuationem ponit Liuius lib.ii.ab vrbe cōdita. Deinde
,, (inquit) quò plus uiriū in senatu frequentia etiā ordi-
,, nis faceret, cędibus Regis diminutum patrum nume-
,, rum primoribus equestris gradus electis ad trecento-
,, rum summam expleuit,traditūq; inde fertur.vt in sena
,, tum vocarentur qui patres,quiq; conscripti essent:cō-
,, scriptos, uidelicet, appellabant in nouum senatum le
,, ctos.De Senatoribus aut,de patribus, de patribus con-
scriptis,patriciis ex patriciatu, recurrēdū est ad ea,quę
scribit Budæus in suis Annota.in l.fi.ff.de senato.

Et aduerte ne te decipiat error Ang.ꝙ iidē sint Sena
tores & patricii,vt.s.ostensum est ex Tranquillo ,nec.l.
fi.probat quod dicit Ang.sed penitus contrariū,cū di-
cat eos esse Senatores,qui vel a Consulibus , vel a cæte
ris,de quibus ibi, descendunt.ergo non oēs Senatores
sunt patricii,quamuis omnes patricii sint Senatores.

In glo.in verb.Illico.Ang. hic aggreditur materiam,
quam tradit Bart.in l.Absenti.ff.de dona.quę tanq̄ im-
pertinens omittetur,sed loco eius aduertendum est,ꝙ
glo.vult,ꝙ patricii & Consules ex sola traditione codi-
cillorū liberentur à patria potestate per tex.in d.Autb.
consti.quæ de digni.& benè dicit circa hoc, nam in pa
triciis hoc est clarū ex tex.nostro & tex.in d.Authē.cō-
sti.quę de digni.ibi,Dignitatis collatione. & in Cōsuli
,, bus probať in ea Authē. ibi, una cum ipso verbo, quo
,, hoc his donatur officiū suę potestatis fieri.Sed dū gl.
dicit,ꝙ in aliis postea requiritur administratio.uř pro-
bari contrarium in d.Authen.primò dum loquitur de
consularibus,nam ipsi codicilli babent vim emancipa-
,, tionis,ita importāt uerba illa,Si sub patris sunt manu,
,, fieri codicillos eorum suæ potestatis occasione:nā ma-
,, lè translata sunt,& itā debēt verti, Si quidē sub manu
,, patrum sunt constituti,codicillus emancipationis loco
fit.Idem de aliis ibi enumeratis, videlicet de præfectis
prętorio,perfectis vtriusq; urbis .s.Romæ & Cōstāti
nopolis,& Magistris militū:nam etiam,hi vt primū pro
uecti sunt ad hunc gradum, repēte fiunt suę ptātis, ita
dicit ibi tex.ibi, Prouexerimus. & ibi, Repente.In
Episcopis verò ipsa ordinatio liberat,ita probat.d.Au-
thē.§.fi.ibi Ipsa ordinatione etiā suā potestatē acquiri.
Deceptus est igitur Accursius ex.l.C. de decurio.lib.
x.Sed illa æquiparatio, quā facit Imperator in d.Autb.
cōsti. quę de digni. vel potius relatio, fit respectu per-
sonarum,& ad designandū qui sint illi,qui à patria po-
testate liberentur,non aūt ad modum & tempus, ut pa
tet ex prædictis. Vnde dicendum est,ꝙ saltem in dictis
magistratibus expressis in Auth. constit.quæ de digni.
ipsa electio liberat eos,hi verò,qui non enumerantur
in ea,ita demum liberentur à patria potestate, quemad
modum liberantur à conditione curiali

In glo.in verbo, Quis enim.Dupliciter rationem,de
qua in tex.accōmodat,sed melior est secunda applica-
tio per tex.in d. Authen.consti.quę de digni in princ.
quæ ita arguit, si emancipatio etiam cū iniuria facta &
contumelia à patris ptāte liberare poterat eos, quantò
magis ipse Imperator hoc potest.Et quia de hac ratio.
ne dictum est.s.in tex.ideo pertranseo.

§. SI AB HOSTIBVS.

1 *Postliminium unde dictum.*
2 *Limitanei milites qui.*
3 *Limitanei agri & fundi.*
4 *Limitanei iudices ex Lampridio.*
5 *Limitrophi fundi iidem qui limitane.*
6 *Liminarchæ unde dicti, & qui sint.*
7 *Captus ab hostibus fit seruus capientis.*
8 *Capto patre ius patriæ potestatis pendet.*
9 *Pendere qualiter dicatur patria potestas.*
10 *Pendet si quid, non est pro eo quasi sit.*

11 Venditio

11 *Venditio dicitur pura, licet pendeat eius resolutio.*
12 *Postliminii effectus.*
13 *Postliminii duo capita, quorum alterū fundatur super ueritate alterum super fictione.*
14 *Postliminio quare non recuperatur possessio.*
15 *Omne dicens nihil excludit.*
16 *Vniuersalis locutio comprehendit omnia, esto q̃ maior in uno sit ratio, quàm in alio. secus in generali.*
17 *Legato generali res uenales non cōprehenduntur, secus in uniuersali.*
18 *Obligatio generalis nō comprehendit quæ alias quis nō esset obligaturus, secus in uniuersali.*
16 *Postliminium quæ fingat.*
20 *Captus ab hostib. si apud eos decedat, fingitur mortuus ante captiuitatem.*
21 *Fictio. l. Corneliæ quæ.*
21 *Limina imperii dicūtur ad similitudinē liminū domus.*
23 *Etymologia uocabuli attenditur, & quomodo.*
24 *Argumentum ab etymologia quomodo procedat.*
25 *Nomina propria imponuntur ad placitum.*
26 *Hostes qui dicantur.*
27 *Capti ab hostibus nostris, quare sit statutum, ut fiāt hostium capientium.*
28 *Postliminium est introductum de iuregentium.*
29 *Regula. l. fi. ff. com. prædio. declaratur.*
30 *Testamentum filii conditum tēpore, quo pater apud hostes est, an eo patre reuerso subsistat.*

Diuiditur quatuor partes: in prima ponitur dictum, q̃ in patre capto ab hostibus non tollitur patria potestas, sed pendet propter ius postliminii: in secunda assignatur ratio, quomodo, & quare pendeat: in tertia quod dictū est, si pater capiatur, extenditur ad filium captum: in quarta declaratur deriuatio postliminii. secunda ibi, Quia hi. tertia ibi, Ipse quoq;. quarta & vltima ibi, Dictum est autem.

Patre vel filio capto ab hostibus pēdet ius patriæ potestatis propter ius postliminii: nā reuersus eo iure oīa recuperat, si uero ibi moriatur, sui iuris fingit fuisse filius à die captiuitatis. b d. ex. l. In bello. §. Siquis capiatur. & §. Cætera. ff. de ca. & postli. reuer.

Casus ita figurari potest: quęsitum est, an ius patriæ potestatis per captiuitatem perdaē tam in filio capto, q̃ in patre: & uidebatur dicendū ius patrię potestatis statim secuta captiuitate extinctū esse: cùm enim is, qui captus est ab hostibus, in eorū potestatē & dn̄ium transeat. §. Item ea, quæ ex hostibus capimus. ī. de rer diui. cùm sit in alterius ptāte, non potest aliā habere in potestate. l. Sic eueniet. ff. ad. l. Iul. de adult. & eodē modo filius, qui in potestate patris erat, si capiaē, vr̄, q̃ nō possit amplius esse in potestate illius, cū in alterius potestatem transeat, ut dicimus in simili de monacho. c. Indecorū. de ęta. & quali. Hoc tn̄ non obstante dr̄, q̃ ius patriæ potestatis pendet: nam cùm sit spes postliminii, nō potest filius dicere se esse sui iuris, nā si reuertaē pater ad suos, cum fictione postliminii fingaē semp fuisse in ciuitate, nec ex ea exisse vnq̃ nō pōt ius patrię potestatis dici aliquo modo resolutū: nō pōt dicere etiā filius capti ab hostibus se esse sub patris ptāte: cum enim sit & liber & ciuis Romanus, non pōt dici esse in potestate illius, qui est apud hostes, & qui seru⁹ est: Valde. n. indecēs esset, ut ciuis Ro. sub potestate serui esset, ideo necessario dicitur, q̃ tale ius est in suspenso, quia si pater reuerteē, erit in eius potestate, & fingeē semp fuisse. si ibi morieē, fingetur ex. l. Cornelia fuisse liber ex die captiuitatis ipsius: ab hoc ergo futuro euentu reditus uel mortis pendet patria potestas: & cum eadem ratio militet in filio capto, ideo idem ius constituitur.

1 In tex. ibi, Dictum est autē postliminiū &c. Ci. in To
,, pic. idem attigit, & sic inquit, Sed ipsius postliminii ius
,, quęritur, & verbum ipsum notatur, in quo Seruius no
,, ster, ut opinor, nihil putat esse notādum nisi post, & li
,, minum productionē esse uerbi uult, ut in finitimo, le
,, gitimo, æditimo non plus inesset imum, q̃ in meditulle
,, lio tullium Scęuola aūt. P. F. iunctum putat esse uerbū,
,, ut sit in eo & post & limē, ut quę a nobis alienata sunt
,, cū ad hostes peruenerint, & ex suo tanq̃ limine exie
,, rint, hinc cùm redierint post ad idem limen, postlimi
,, nio uideantur rediisse. quod latius ibi attigit Boetius.
In tex. ibi, Sic & imperii finē esse limen uoluerunt.
2 Inde dicti sunt limitanei milites, qui constituuntur in
pręsidio in liminibus imperii, ut impetū uicinorū inimicorū arceāt: Et agri limitanei, qui deputabanē, ut ex eorū fructibus alerenē limitanei milites. Et fundi limitanei, Impe. Theodo. in l. fin. C. de fund. limitro. lib. xi.
,, Agros limitaneos uniuersos cū paludibus oīq; iure,
,, quos ex prisca dispositione limitanei milites ab oī mu
,, nere uacuos ipsi curare ꝑ suo cōpēdio atq; arare cō
,, sueuerant. Et Iustinia. ī l. ii. C. de off. præf. præto. Afri. Si
,, cut ergo prædictum est, interim nūc duces ac milites
,, ſm nostrā dispositionē in locis seu ciuitatibus, in qui
,, bus iusserimus, sedeant, donec Deo auxiliāte nobis ac
,, teip. nostrę per labores nostros in illis locis constitui
,, possint, in quibus uniuscuiusq; prouincię antiquus li
,, mes cōstitutus erat qñ florente Romana tep. memora
,, tę prouinciæ itegrę tenebanē. Pro limitaneis uero or
,, dinādis, quia necessariū esse nobis uideē ut extra comi
,, tatenses milites, qui p castra sunt, milites limitanei cō
,, stituani, qui possint & castra & ciuitates limitis defen
,, dere, & terras colere, ut alii prouinciales uidentes eos
,, per partes ad illa loca se conferant, & exemplum feci
,, mus unius numeri limitaneorū, ut ſm exēplum &c Lā
,, pridius in alexādro, Sola, quę de hostibus capta sunt,
4 limitaneis ducibus & militibus donauit, ita ut eorū es
,, sent, si hæredes eorū militarēt, nec unq̃ ad priuatos p
,, tinerēt dicens attentius eos militaturos, si etiā sua ru
5 ta defenderent. hi fundi etiam dicuntur limitrophi, ut
6 in d. tit. C. de fund. limi. declarat Alcia. Hinc etiā dicti
liminarchę custodes portuū, unde ad inimicos fit transitus. de quibus meminit Iureconsultus in l. ulti. ff. de mun. & hon. & declarat Alciat⁹ ubi. s̄. & Bud. in d. l. ult.

7 Not. i. q̃ captus ab hostibus fit seruus capientiū, id probatur in. §. Item ea, quę ex hostib. ī. de re. diui. §. Ius autem gentium. s̄. de iure na. gē. & ciui §. Seruitus, suprà de iur. perso. cum uulgarib.

8 Secundò, q̃ capto patre ab hostibus ius patriæ potestatis pendet propter ius postliminii, quod declaratum fuit in positione casus, & facit tex. in l. In bello. §. Si
9 quis capiatur. ff. de capti. & postli. re. Pendet aūt inspecta possibilitate postliminii, nō aūt attenta ueritate, ut
10 declarat hic tex. & clarius gl. in uerb. Pendet. ubi uidebimus, nā illud, quod pēdet, nō est pro eo quasi sit. l. Is
11 dānum. ff. de reg. iu. Videmus enim, q̃ uēditio dr̄ pura, licet pendeat eius resolutio, & possit resolui, quia cum eius resolutio pēdeat, est ac si nō sit, & attendiē ille præsens status. l. ii. & ibi glo. ff. de in diē add. facit tex. in l. Hęc uenditio. §. fin. de contrahen. empt. & quod uoluit Bart. in l. Iulianus. in fin. ff. de condi. inde. cum simi. ut. per Deci. in l. Is damnū. §. Quod pendet. de quo etiam latius uidebimus in glo.

12 Tertiò not. q̃ ius postliminii facit, ut qui reuertiē ab hostibus, recuperet oīa eius pristina iura, restituit enim postliminium oīa in pristinum statum. l. Postliminium in prin. ff. de cap. & postli. rer. ac si nulla captiuitas intercessisset,

tercessisset, vt ait tex.in l.In bello.§.Codicilli. ff. de cap.
& postli.re.Et hoc est illud caput postliminij, quod est
fundatum super veritate: nam, vt inquit Bart. in l.Nec
13 vtilem.col.fi.ff.qui.ea ca.ma.duo sunt postliminij capi-
ta:primum illud est, vt statim ꝙ quis reuertitur, & fines
nostros ingreditur, recuperet omnia sua iura, vt tex.hic
noster ait : secundum verò caput est, ꝙ qui reuersus est
fingit̃ semp fuisse in ciuitate, & semp habuisse illa iura,
non obstante ꝙ verè tempore seruitutis non habuerit.
Primũ ergo illud caput postliminij, illaq; reuersio ac re
cuperatio, de quibus loquit̃ tex.in l.Cum duæ.ff.de cap.
& postli.re.appellans illas duas postliminij species, non
procedunt scd̃m aliquã fictioné, sed absolutè ſm verita
tem: si.n.diceremus, ꝙ procederent ſm fictioné, sequere
tur, ꝙ reuersus ab hostibus re vera adhuc esset seruus,
& fingeret̃ libertaté fingeret̃ hr̃e filios in ptãte, non aũt
verè héret, & hoc est falsum, quia verè est liber, verè ha
bet filios in potestate, vereq; alia sua iura habet. Et hinc
est, ꝙ qñ.ll.loquunt̃ de hoc primo capite, & de his spé-
bus postliminij, semper vtunt̃ dictionibus significanti-
bus veritatem, vt apparet in l.Postliminiũ.secundo rñd.
in fi.& in l.Cũ duæ.ibi, Recipit.ff. de cap. & postl. re. &
in tex.nostro, ibi, Recuperat. Etenim si hoc esset per fi-
ctionem, imperator non dixisset (recuperat) sed (recu-
perare videt̃) & vsus fuisset huiusmodi verbis. Secundũ
autem caput postliminij benè procedit scd̃m fictioné
s.ꝙ medio tépore intelligatur fuisse in ciuitate, & ideo
lex vtitur verbo (creditur) in l.Retrò.ff.de cap.& postl.
re quia cùm re vera fuerit captus, & fuerit apud hostes,
& seruus, lex non potest hanc veritatem immutare. l. In
bello.§.Factæ.ff.de cap.& postli.re. sed benè potest per
fictionem fingere, ꝙ fuerit in ciuitate, ꝙ non fuerit ca-
ptus, & ꝙ non fuerit seruus: facit optimè tex.in inf.de vsu
14 fru.§.Constituitur. Sed quare reuersus ab hostibus nõ
recuperat possessioné? Et est.q.in qua Doct.in l.Si is qui
pro emptore. valde insudarunt in reddéda hac ratione,
vt ibi latissimè prosequitur Ias.post opp.Bart.per plures
col. Et vera ratio meo iudicio est illa, quam assignat iuris
consu.in l.Denique.ff.ex qui.cau.maio. quòd cùm pos-
sessio habeat plurimum facti. & postliminium non con
tineat causam facti, ideo possessio restitui non potest ex
iure postliminij : cùm enim semel sit extincta possessio
per captiuitatem.l.Cùm hæredes §. ... acqui poss.&
sic non pendeat, reuerso ab hostibus non debet restitui
possessio : non illa, quę fuit extincta.d.§.1.non alia, quia
ad eam acquirendam requiritur factum, & corpus ipsi-
us, igitur non pertinet ad eam postliminium d.l.Deniq;
sicut videmus, ꝙ matrimonium, quod iure ciuili per ser
uitutem extinguitur, viro ab hostibus reuerso non rein
tegratur, quia illud primum extinctũ fuit, & secundum
sine vtriusq; consensu reintegrari minimè potest l. Nu-
ptias.ff.de reg.iur.consensus autem est facti.l. Consilio.
C.de cura.fur.quæ probantur in l. Cùm duæ. §. fin.ff.de
cap. & postlimi.re.

15 Quartò not.ibi, Iccirco reuersus &c.ꝙ qui oẽ dicit ni
hil excludit l.Iulianus.ff.de leg.3.cùm enim omnia iura
recuperari dixerit, infert, quòd per consequens censebi
tur recuperatum ius patriæ potestatis, facit tex in l. A
16 procuratore.C.manda. Virtus enim vniuersalis dictio-
nis illa est, omnia penitus cõprehendere, etsi in aliquo
maior q̃ in alio esset ratio, id quod non est in generali:
17 q̃uis enim in legato generali res venales non cõprehen
dant̃ l.Generali.§.Vxori.ff.de vsufru.leg. tñ secus est, si
sit adiecta vniuersalis dictio, vt dicit ibi, Bar. Et quamuis
18 in generali obligatione non veniat, quod quis nõ esset
verisimiliter obligaturus.l.Obligatione generali. ff. de
pigno.hoc tamen non procederet, si obligatio esset vni
uersalis secundũ Deci.in l.Omnia.in 1.not.ff. si cer.pet.
& in c.Sedes col.5.de rescrip.cum si.

19 Quintò not.ꝙ postliminiũ fingit eũ, qui captus est
in ciuitate semper fuisse:& hoc, vt supra declaraui, est
secundũ caput postliminij fundatum non super verita-
te, sed super fictione, vt diximus.sup.in 2.not. Sed aduer
tendũ est ad hanc rõnem, quæ ponitur in tex.non enim
apta vr̃ neq; conueniens, quia nõ ideo recuperat oĩa, &
per consequens ius liberorum per postliminiũ, quia fin-
gat̃ in ciuitate semper fuisse reuersus ab hostibus, sed
quia ius postliminij reddit reuerso oĩa iura, quę habebat
tempore captiuitatis: vnde hæc ratio pertinet ad secun
dum caput, & benè procederet, si dictum fuisset, ꝙ filij
reuersi ab hostibus in potestate semper fuisse censentur,
quia ius postliminij captum fingit semper fuisse in ciui
tate. Sed põt defendi, ꝙ voluerit in superioribus intelli-
gere, ꝙ recuperat omnia, & per consequens ius liberorũ
& quò ad medium tempus aliter ratio non aptaretur de
secundo ad primum caput.

20 Sextò no.ꝙ captus ab hostibus, si apud eos decedat,
fingit̃ mortuus ex eo tépore, quo captus est, & per con-
sequens filij iuris fictione ab ipsa die captiuitatis sui iu-
ris fuisse censentur, ac resoluitur illa pendentia patrię
potestatis ex retro, hocq; non ea fictione postliminij ac
21 cidit, sed.l. Cornelię fictione. l. Bona.in princ.ff. de cap.
& postli.reuer.l.Lex Cornelia.ff.de vulg.& pupil.l.Lege
Cornelia.ff.de testa. Et ideo quò ad iuris dispositionem
est, ac si fuisset mortuus præambula hora captiuitatis.
l.In omnibus.ff.de capti.& postl.re.

Septimò no.ꝙ si filius, vel nepos in potestate existẽs
captus fuerit ab hostibus, reuersus recedit in potestaté
patris, vel aui iure postliminij, quia non solum ius post
liminij restituit reuerso oĩa iura, sed ipsum reuersum
restituit etiam ei, cuius in potestate erat.d. l. Cùm duæ.
ff.de capti.vbi tex.expressè ait, ꝙ cùm filius reuertitur,
duplex in eo causa est postliminij, & ꝙ pater eum reci-
piat, & ipse iura sua recipiat.

Octauò not.ibi, In suspéso esse illud etiam, quod sup.
dictum fuit, ꝙ fictio postliminij facit, ꝙ oĩa iura capti,
& ipsius personæ conditio stent in suspenso, & ideo di-
cit tex.in l.Illa institutio.§.1. ff. de hære. insti. ꝙ is, qui
apud hostes est, rectè hæres instituitur, quia iure postli-
minij omnia iura ciuitatis in eius persona in suspenso
retinentur, nec obrumpuntur.

Nonò not.vnde postliminium dictum sit: dictum est
enim à (post) & (limen): id quod tex.aperiè declarat, &
ex Cicerone idem ostendimus suprà in textualibus.

22 Decimò not.ꝙ limen sicut in priuata domo dr̃ quidã
quasi finis eius, ita limina imperij appellantur fines eius
quod ibi terminetur imperium, & habetur exemplum
in l.2.C.de offi.præfe.ptæto Afri. in eodem loco, quem
suprà adduximus in textualibus : aliter accipitur in l.
Limes.ff.de actio.empt.

Vndecimò not. ꝙ qui captus est, si non reuertatur,
sed captis aut deuictis hostibus recuperetur, habet ipse
quoq; ius postliminij, de quo videndum est in glo.

23 Duodecimò not.Doct.hic, ꝙ in iure etymologia vo-
cabuli attenditur, & ab ea licèt arguere suprà de iure per
so.in princ.dum dicitur seruus à seruando dictus, & inf.
de tut.in prin.& inf.de test.in prin.l.2.§. Appellata. ff.si
cer.pet.vbi Doct.inf.q b. mo.re contra.obli.in prin.l.j.ff.
de fur.l.1.ff.de pac.l.Decernimus in fi.C.de Episc & cle
ri.cum infinitis simi.de quo argumento nunc ita breui-
24 ter dicito: Si sumitur argumentũ ab etymologia nomi-
25 nis proprij, non valet: noĩa enim propria ad placitũ po-
nuntur.l.fi.in fi.ff.ad muni.ponunt Doct. in rub. ff. solu.
ma.si verò sumit̃ ab etymologia noĩs appellatiui, & tũc
si sumitur affirmatiuè, non valet argumentũ : non enim
hoc argumentum est validum, factum est de meo tuũ,
ergo est mutuũ, potest enim donatio esse, vel venditio,
vel aliquis contractus, in quò dominiũ transferatur ; Et

ratio est, quia generalior etymologia est, q̃ diffinitio, & ideo sicut non valet argumentum de genere ad speciẽ affirmatiuè, veluti donatio est, ergo est legatum, est animal, ergo homo, ita non valet hoc argumentum, & hac in re nemo dissentit in d. §. Appellata. Aut dictum argumentum negatiuè sumitur, & tunc si sumitur ab essentiali natura vocabuli, valet. §. Appellata. Non est factum de meo tuũ, ergo non est mutuũ, non est testatio mentis, ergo non est testamentum, valet hæc argumentatio. Quando verò non sumit à natura essentiali, sed ab aliquo accidẽti, vt in possessione, quę dicitur pedum quasi positio ab eo, quod olim cęptũ est fieri, non valet argũmentum, Non est pedum positio, ergo non est possessio. Et ita cõiter tenent Doct. in d. §. Appellata. & quia ille est locus ordinarius, videbitis ibi, & latius etiam videbimus nos infrà de testa. in princi. vbi ponunt oẽs, huncq; locum seu hoc argumentum prosequitur Nic. Euerard. in sua centuria loco. 6. In hoc tñ aduertendum est, quòd hæc non etymologia est, sed allusio, Est enim etymologia (Cic. in Quæst. Acade. authore) illa, quę ostẽdit, qua
„ de causa quid nominatũ sit. verba Cic. sunt: Verborum
„ etiã explicatio probatur. i. qua de causa quæq; essent ita
„ nominata, quam etymologiam dicunt. Ideoq; Bald. suo illo perspicaci ingenio verum prospiciens in c. 1. §. Siquis de mãso. col. fi. si de inuest. feu. dicit etymologiã esse vocis resolutionem in proprium significatum rei, quæ demonstratur. At allusio non ad rei substantiam, sed ad vocis similitudinem respicit, & ideo cum definitione conuenire non potest.

26 In glo. t. Qui sint hostes, abundè declarat tex. allegatus in glo. & in l. Hostes. ff. de verb. signi. vbi Alcia. appositè declarat, quamuis etiam ius postliminij habeat locũ, quando quis non capit ab hostibus, sed ab ijs, cum quibus nulla amicitia, nullum fędus, nulla hospitij iura intercedunt, vt est tex. in l. Postliminij. §. Pace. ff. de capti. Sed iuxta hoc quęrit Pet. de Bellapet. quare statutum est, vt nostri capti ab hostibus capientium efficiantur, cùm id tantum statui debuisset, quòd capti à nostris serui efficerentur, quam. q. reassumit hic Christo. Aliqui dicunt q̃ si aliter esset statutum, q̃ omnino non fuisset ab hostibus seruatum, & huiusmodi leges ludibrio fuissent: alij, q̃ hoc ipsum cum hostibus est constitutum, ne serui occiderentur. §. Serui. suprà de iure perso. & tandem & Ias. & Christo. hic se inuoluunt, non animaduertentes, quòd hoc, quòd serui efficiantur capti ab hostib. vtrinq;, constitutio est iurisgentium, vt tex. ait. infrà de re diui. in §. Item ea, quę ex hostibus capimus. quod ipsum iusgentium omnibus gentibus cõmune est. §. Ius autem gentium. suprà de iure na. gen. & ci. eodemq; iuregentium fictio quoq; postliminij introducta est, vti expressè probat text. in l. Postliminium. in princ. ff. de c. & postli. re. vbi not. hoc glo. & Ias. in l. Si is qui pro emptore. in prin. ff. de vsuca. in col. 1. iccirco. q. hæc cessat, cùm non Imperatoris, sed iurisgentium sit hæc constitutio. Cætera quæ per Christo. & Ias. hic tradũtur, tanquã impertinentia omitto.

In glo. in verbo, Pendet. Vt diximus suprà de ijs qui sunt sui, vel alie. iur. in prin. qñ consideramus conditionem personarũ, illarũ status semper inspecto illo tempore, quo considerantur, est certus, sed si considerat̃ futurus euentus, benè est incertus; Nam filius capti ab hostibus semper pręsenti statu inspecto est sui iuris, quia eũ eius pater in alterius sit potestate, alium non potest in potestate habere. d. l. Sic euenient. ff. de adul. sed benè ex futuro euẽtu posset esse, & non esse in potestate, sm̃ q̃ redit, vel decedit. Est ergo in pendenti omne ius capti inspecto futuro euentu, sicut etiã dicimus, q̃ si seruus capti ab hostibus emat rẽ in causa peculiari, vsucapionis ius est in pendenti, qm̃ ignoratur, an reuerti debeat ab hostibus dñs, vel ibi decedere, sicq; an vsucapio eo reuerso sustineri debeat ea fictione postliminij, vel eo ibi mortuo ex. l. Corn. l. Si is qui pro emptore. ff. de vsuca. ibi, In pendenti esse vsucapionẽ. certum tñ est, q̃ interim procedit vsucapio. l. Iusto. §. fi. ff. de vsuca. sed illud, quod stat in pendenti, est ad quẽ pertineat, nã dño reuerso, iure postliminij ei quærit, eo mortuo apud hostes, ex l. Cornelia quęritur eius hęredibus, hocq; est, quod stat in pẽdenti, ut ait l. Bona. §. Quæ peculari. ff. de cap. & postl. re. Nec inconuenit aliquid in pẽdẽti esse de iure prout est in tex. nostro exemplũ, & in oibus concordan. opt. tex. in d. l. Bona. §. Quod filius. ff. de capti. & vt alias dixi, est similis tex. in l. Qui res. §. 1. vbi glo. ff. de soln. ibi, Et vtiq; cuius fuerit euentus declaret, sicq; &
„ hoc ex ijs, quę post facta sunt in pręteritum, cuius quid fuerit, declaret. Et alibi dicit tex. in l. fi. ff. cõmu. præd.

29 Neq; enim sicut viuentium, ita & mortuorum actus su-
„ spendi receptum est. quam regulam declara; quòd simplex voluntas testatoris nõ pñt stare in suspenso ex coniecturata mente testantis. l. 1. §. Si pendeat. ff. ad Macedo. item validitas dispositionis testatoris non potest stare in suspenso, sed benè executio, vel effectus. l. Hæres quãdoq;. ff. de acqui. hæred. cum simi adductis per Lancelo. Galiau. in repe. l. Centurio. ff. de vulga. & pupil. col. 36. in princ. Item memini, q̃ præceptor meus Decius alias legendo. l. Precibus. C. de impube. dixit in voce, quòd ille tex. in l. fi. & eius regula procedebat, quando dispositio est pura, eiusq; dies cessit, secus à principio, quia poni potest in suspenso, adduxit Bal. in l. fi. col. 3. C. de senten. pass. & de illo text. videnda sunt quæ ponit Ias. in l. Serui electione in princi. col. 4. ff. de leg. 1. dum ponit secundã rationem diuersitatis inter contractus & vltimas voluntates.

30 Quęrit Ang. iuxta istam glo. si filius tempore, quo patria potestas est in pendẽti ex eo, q̃ eius pater est apud hostes, condat testamentum, an patre reuerso valeat: in quo distinguendũ est, vt facit Bar. & oẽs in l. fi. C. de sen. pass. vbi tex. de hoc, videlicer, q̃ si pr̃ reuertitur, filio, qui condidit testamentum, adhuc viuo, clarum est, q̃ cũ fingatur semper fuisse in potestate, testamentum nõ valeat, tanquam filijfami. si verò tempore, quo pater reuertitur, filius iam decesserit, adhuc testamentum rumpitur, glo. est in d. l. fi. C. de sen. pass. in ver. Rata. quam ibi sequuntur Bart. Bald. Saly. & idem dicit Bart. in l. Si is qui pro emptore. ff. de vsucap. in 5. q. princi. versi. Secundò restat videre. eò quia retrò fingitur in potestate fuisse fictione postliminij. Nec valet argumentum Per. dicentis, quòd fictio postliminij non potest habere locum, quia non reperitur extremum ad quod habile, ex quo filius est mortuus, quia respõdent Docto. post Bar. quòd ex quo fictio postliminij principaliter fingit super patre, vt. s. fingatur semper fuisse in ciuitate, & in hoc reperiatur habile vtrunq; extremum, non requiritur postea habilitas in eo, quod resultat in consequentiam l. j. C de capt. & est cõis resolutio Doct. in d. l. Si is qui pro emptore. post Bart. vbi Ias. col. 32. numero. 141. Circa quam materiam videnda etiam ea sunt, quæ ponit Soz. in l. Quædam. in fi. ff. de reb. dub.

In glo. in verbo, Captus. Aduertẽdum est, q̃ hæc glo. non est super verbo, Captus. posito in versi. Dictum aũt est, sed in versi. Sed & si captus. si enim glo. poneretur in d. ver. dictũ glo. nõ faceret ad propositũ. Intelligit ergo dupliciter glo. illum versiculum, primò, q̃ siquis captus, sit intra fines nostros, nec vltra sit deduct⁹, existimatur reuersus, sic impropriè postliminio. Vel secundò, quòd fuerit captus extra fines, & tunc, si hostes deuicti sint, dr̃ redijsse, & incipit habere effectũ ius postliminij. etiã antequã reuertat̃, q̃uis impropriè. Mihi vr̃. q̃ tex sit planè intelligendus, videlicet, q̃ qui captus est, si ipse per se

non

non reuertat, sed victis hostibus recuperetur, habeat lo locum ius postliminij, & ita locus hic declarandus est.

S. PRAETEREA.

DIuiditur in quatuor partes. in prima parte ponitur alius modus soluẽdi patriam potestatem. s. emancipatione: in secunda dicitur ꝙ sublatis modis, & circuitu emãcipãdi antiquo iure, hodie breuis data ẽ forma emãcipandi apud competẽtes iudices: in tertia dicitur, ꝙ emancipans habet in bonis emancipati eadem iura, quę habet patronus in bonis liberti. & ꝑterea, si emancipatus sit impubes, habet eius tutelam: in quarta, & vltima, quòd licèt emancipare filium retento nepote ex eo in potestate, vel emancipare nepotem retento filio.

Emancipatione coram cõpetente iudice facta tollit patria potestas, & emancipans oĩa iura patroni ĩ bonis liberti consequitur in bonis emancipati, ac, si impubes

fit, eius quoq; tutelam: & licèt emancipare filium reten
to nepote in potestate, & è conuerso. hoc dicit ex l. fin.
C. de emancipa. lib. & l. Liberum. ff. de adop.

Casus positio facilis est in §. tradenre regulam: Cùm
enim suæ quisq; rei sit moderator & arbiter. l. In re man
data. C. mand. & fundamenta Romanæ libertatis, vt in-
quit Cicero in Oratio. Pro Corne. Balbo firmissima illa
sint, sui quẽq; iuris & dimmittendi, & retinẽdi esse dñm
meritò cù patriæ potestatis ius quæsitum sit patribus,
debuit permitti illud à se abdicare, & illi renunciare l.
pen. C. de pa. & eo mõ quo vult antiquis sublatis diffi-
cultatibus, & circuitibus de quibus proximè dicemus.

In tes. ibi, Vel per antiquam, &c. De hoc ipso modo
& his solennitatibus manumittendi loquitur text. in l.
Non nudo. C. de emancip. lib. Non nudo (inquit) cõsen-
su patria liberi potestate, sed actu solenni, vel casu libe-
ràtur: nec causæ, quibus pater motus emãcipauit filiũ,
sed actus solennitas quæritur. Hoc idẽ disit Iustinianus
in l. fi. C. de emancip. lib. dum corrigit antiquam obser-
uationẽ: Cùm (inquit) inspesimus in emancipationib.
antiquã obseruationẽ custodiri, & vẽditiones in liberas
personas figuratas, & circũductiones inextricabiles, &
iniuriosa rhapismata, quorum nullus rationabilis inue
nitur esitus. Et Paulus. in l. Liberos. ff. de cap. dimi. Emã
cipato filio, & cęteris personis capitis diminutio mani
festè accidit, cùm nemo emancipari posit, nisi in serui
lem causam deductus. Huius aũt emãcipationis formã
habemus ex Institutionibus Caij lib. 1. cap. 6. titu. quib⁹
modis filij exeunt de potestate patris. Quis Boetius lib.
3. Topi. referens verba Caij referat dutisa verba ab ijs,
quæ sunt in Institutionibus, quæ circunferuntur, quo
fit, vt putem, vt aliàs dixi, has Institutiones esse potius
summarium quoddam, q̃ q̄ verè sint illę Caij Institutio
nes, ex quibus plura fragmenta habẽtur in Pandectis, q̃
oia discrepant in contextu verborum à verbis earum,
1 quæ habentur in manibus. Sed vt ad rem redeamus, ver
ba Caij sunt hæc, Emancipatio aũt, hoc est, manus tradi
tio quædam similitudo venditionis est, quia & in eman
cipationibus præter illum hoc est, certum patrẽ, alius
pater adhibetur, qui fiduciarius appellatur, ergo iste na
turalis pater filium suum fiduciario patri mãcipat, hoc
est, manu tradit quo fiduciario patre naturalis pater
vnum aut duos nummos quasi in similitudinem pretij
accipit, & iterũ eum acceptis nummis fiduciario patri
tradit: hoc secundò, & tertiò fit, cùm fiduciario patri
emancipat, ac tradit, & sic de patris potestate exit: quę
tamen emancipatio solebat ante præsidem fieri, modò
ante curiam facienda est, vbi quinq; testes ciues Ro-
mani in præsenti erunt, & pro illo, qui libripens appel-
latur. i. staterã tenẽs, & qui antestatus appellat, alij duo
vt septẽ testiũ numerus impleatur, tñ cùm tertiò manci
patus fuerit filius à patre naturali fiduciario patri, hoc
agere debet naturalis pater, vt ei à fiduciario patre man
cipetur, & à naturali patre manumittatur vt si filius ille
mortuus fuerit, ei naturalis pater in hæreditate, non fi-
duciarius, succedat. Fœminæ, vel nepotes masculi, ex fi
lio vna emãcipatione de patris, vel aui potestate, exeũt
& nisi à patre remancipati fuerint, & à naturali patre
manumissi, succedere eis naturalis pater nõ potest, nisi
fiduciarius, à quò manumissi sunt: nam si remancipatũ
sibi naturalis pater vel auus manumiserit, ipse eis in hę-
2 reditate succedit Hæc ille. Secũdum hunc morẽ videnẽ
processisse solennia adoptionia, de quibus A Gellius li-
bro. 5. cap. 19. in princi. dum inquit, Adoptantur aũt, cũ
à parente in cuius potestate sunt tertia mãcipatione in
iure ceduntur, atq; ab eo, qui adoptat, apud eum, apud
quem legis actio est, vindicantur. Sed aliter verba Caij
iure consulti refert Boetius, vt disi, libro. 3. Inquit Boe
tius, Mancipatio imaginaria quędam venditio est, quod
ipsum ius est propriũ Romanorum ciuiũ: Ea res igitur
ita, adhibitis non minus quinq; testibus ciuibus Roma-
nis puberibus, & eo, qui libripens dr̃: is, qui mancipiũ
accipit ęs tenens, ita dicit, Hunc ego hoiem ex iure. Qui
ritũ meũ esse aio, isq; mihi est emptus hoc ęre æneaq;
lebra: deinde percutit librã, idq; ęs datur ei, a quo man-
cipium accipit, quasi pretij loco. Hæc latius explicat
Thophilus hic: Patria (inquit) quoq; potestas per eman
cipationem soluitur, & quid est emancipatio? actus tres
emãcipationes, & tres manumissiones, vel vnam eman-
cipationem, & vnam manumissionem amplectens. In
hunc aũt olim fiebat modũ emancipatio quinq; aderant
testes, & libripens stateram, & numum æreum tenens,
& medius aliquis: deinde medius ille his pręsentibus fi-
lium de patre emebat, dabatq; quasi in similitudinem
pretij vnum illum nummum, & ita filius in potestatem
medij illius trãsibat loco serui futurus, & eum medius
ille vindicta manumittebat, sed is tacita quadam rõne
in patris potestatẽ recurrebat: iam secundum igitur pa-
ter eum vendebat, idq; eundẽ in modum, & emptor eũ
rursus vindicta manumittebat, atq; iterum tñ tacito iu-
re in patris potestatẽ recurrebat tertium ergo vende-
bat, & ita soluebatur patria potestas, vindictaq; manu-
mittebatur, & ita sui iuris fiebat. Tres igitur emancipa-
tiones, & tres manumissiones patriã potestatẽ soluunt:
emancipatio aũt dr̃ venditio in eum modum, qui dictus
est. Filium sui iuris efficiunt tres emãcipationes, & tres
manumissiones. Ideo aũt filius vendebaẽ, vt in seruitutẽ
redigi videretur, & ita cõmodè ei libertas daretur: nam
liber manumitti non poterat; filia tñ & nepos neptisue
& reliquæ personę per vnam mancipationem, & vnam
manumissionẽ sui iuris fiebant. Agebantur aũt hæc, &
sine principis rescripto, sed hoc quidem olim, & quæ se
3 quuntur. Vnum obiter volo vos aduertere, q̄ in emanci
pationibus huiusmodi alapis percutiebatur filius, qui
emancipabatur vti habetur in Auth. consti. quæ de di-
gni. in prin. ibi. Nam si emancipationis actio dudũ qui-
dem, & per eas, quæ nuncupabantur legis actiones, fa-
cta cum iniurijs, & alapis liberabat eos huiusmodi vin-
culis, qũo, &c. Et hoc est quod inquit Iustinianus in l. fi.
C. de emancip. lib. Et venditiones in liberas personas fi-
guratas, & circunductiones inextricabiles, & iniuriosa
rhapismata. [illegible] rhapismata apud Græcos alapã
percussiones, & ita est interpretandus locus ille, non, vt
facit Accursius ductus vana cõiectura. Ex quo existima-
ri potest processisse mos ille alapa percutiendi eos, qui
sacro chrismate vnguntur, cum enim tunc ratam habea
mus promissionem in baptismo facta, & abrenunciatio
nẽ Sathanæ, quasi tũc liberati sm⁹ à potestate Diaboli,
in cuius potestatẽ transieramus per peccatum Adæ, &
ab eius potestate, & manu dimissi, ac facti nostri iuris
percutimur, sicuti consueuerat in emancipatis fieri.

In tes. ibi, Vt fictione pristina explosa. Legendum est
(fictione) non (functione) vt dubitat Accursius; nam ni-
hil aliud sibi volunt illa verba, nisi exprimere id, quod
superius dixerat (per imaginarias venditiones;) finge-
bant enim & venditiones, & manumissiones, vt ex pro
ximè dictis liquidò constat.

In tex. ibi, Apud compẽtẽtes iudices. Quamuis non
reperiaẽ apud probos authores hoc verbũ in hoc signifi
catu, tñ apud nos frequens est eius verbi mentio, præ-
5 sertim in rescriptis imperialibus: competens enim iu-
dex, & competens tribunal dicitur, quod conuenit, &
quod adeundum est ex lege. Vlpinianus in l. Sed & ex. ff.
de procur. Debebit absentem defendere in competenti
tribunali. i. legitimo, & in eo, quod conuenit adire, & in
quo per leges defendere licèt.

In tex. ibi, Qui, quæue manumissus, vel manumissa fue
6 rit. Hoc impropriè dictum testatur hic Accursius, & in

l. ii. ff.

l.ii.ff.de officio Proconf.quod falsum esse nulli non pa-
tet.Dicitur enim manumissio.i. de manu & potestate
dimissio, quæ licet in seruis fit.§.de libe.in prin.est etiã
„ in filijs, vt dicit tex.noster paulo antè ibi,Ac deinceps
à sua manu dimittant.Manus enim potestatẽ significat
simpliciter, non aũt tm̃ dominicam potestatem.Prate-
rea cùm filij hoc ꝑe quasi serui manumitteretur.d.l.
Liberos.ff.de cap.dimi. & dictum fuit superius latius,
ideo propriè ponitur verbum hoc(manumissio)etiam
7 in filijs,quia liberabant vt serui.Habebant.n.patres ius
vendendi filios,ut toto tit.de patri.qui fil.dist.ideo cum
haberent titulum de iure approbatum, fiebat illa vendi
tio,& efficiebantur serui,qui cum patri postea remanca
parent & vẽderentur,poterant postea per patres manu-
mitti non amplius vt filij,sed vt serui empti a primo il-
lo emptore, & ideo gl.hic & in d.l.ij.de officio Procõs.
æquiuocat,ꝙ hoc verbum in filiis impropriè ponatur
præsertim secundum hęc tempora.
8 Not primò,ꝙ emancipatio soluit patriam potestatẽ;
concordat tex.io l.Liberos.ff.de cap.dimi.l.Emancipari.
9 ff.de adopt.Dicitur aũt ſm Ioan.de Platea emancipatio
quasi extrà manum positio:nam,vt dicit ipse,(an)signi-
ficat extrà.Nescio vbi Ioan. de Platea inuenerit,ꝙ(an)
ponatur pro extrà:ego quidem nũquam alibi,legi nec
lectum puto.Dicatis vos, ꝙ emãcipatio dr̃ quasi è man
cipio emissio.Est enim mancipium dominium,vnde di
10 cimus emãcipare fundum.i.è dominio nostro dimitte
re & alienare. Sueto.in Othone, Cuidam etiam de par-
„ te finium cum uicino litiganti adhibitus arbiter notũ
„ agrum redemit emancipauitq;.i.alteri dedit,& è manci
„ pio & dominio suo i illum alienauit.Pli.lib.vij.Episto.
„ Nam pro quingentis millibus nummos, quis in alimẽ
„ ta ingenuorum ingenuarumq; promiseram, agrum ex
„ meis longè pluris actori publico emancipaui,eundẽq;
vectigali imposito recepi. quo in loco Pli.emancipare
pro alienare posuit:cùm enim uellet vectigal publicè
donare in alimenta pręedicta , & sic constituere reddit*,
ex quib* alerent fundum reipub.primò donauit, illũq;
postea recepit vectigali,& sic onere hoc imposito:vnde
dicimus emancipare filium. i.mãcipio & dominio no
stro dimittere: cum enim vẽderetur à patre filius fidu-
ciario patri,non ab eo patri naturali venderetur,vt di-
ximus supra,erat filius tunc temporis penes patrem lo
co serui, non filii, ideo erat tanquam quid emptum ab
eo in eius potestate & dominio , vt ex verbis Caii.§.
in textualibus relatis clare constat:cum ergo liberaba-
tur ab hoc dominio , & manumittebatur, dicebatur à
dominio & mancipio dimitti : & ita est declaranda de
riuatio huius dictionis.
11 Secundò not.ꝙ olim duobus modis fiebat emãcipa
cio,vel rescripto imperiali,uel per illas imaginarias vẽ
ditiones & manumissiones.concor.tex.io l.fi.C.de emã
ci.lib. in quorum locum hodie successerunt emancipa
ciones ſm formam.l. Anastasii & Iustiniani, de quibus
in l.pen.& fi.C.de emancip.lib.Et est aduertendum,ꝙ
in codicibus ,qui circunferuntur,inscriptio.d.l.pen.est
Anto.& Constanti. & debet esse Anastasii, vt patet ex
antiquis codicibus & correctis,& ex glo.in verbo,Ana
stasiana.in d.l.fin.
12 Tertiò not.fictiones & circuitus inutiles vitandos
esse,facit tex.vbi hoc notat Bart.in l.Dñs testamento.ff.
de condi.indeb. & est in proposito similis tex.io l.i.C.
„ com.de leg.ibi,Nec inextricabiles circuitus laudauit.&
„ in l.Ne in arbitris.in fi.C.de arbi. ibi,Nos , qui nuper à
„ nobis legibus.scriptis multa uitia stipulationum,mul-
„ tasq; ambages,& scrupulosus circuitus correximus.cle
men. Auditor.de rescrip.l. Cùm fundus.§.Seruum tuũ
imprudẽs.vbi Alex.not.in primo notabili.ff.si cer.pet.
13 Et quotiescunq; sumus in aduersitate opinionum,illa,
per quam euitatur inutilis circuitus, dr̃ æquior,ut dixit
Ancbar.cõsil.24 Verba stipulationis. in fi.& Alex.in cõ
si.77.In causa.col.fi lib.ii.dicit eã æquiss.per quã inuti-
lis circuitus euitatur, & dicit Imol.in l.Si expressim.ff.
de appell.& Alex.consi.78.Perspectis.col.i.lib.ii.ꝙ sen-
tentia,per quã circuitus euitatur,dr̃ rõnabilior.Ex qua
generali regula inferunt Doct.ad illam decisionem Io.
And.in addi.Spec.in tit. de oblig.& solut. in rubric.ꝙ
24 obligans uel promittens se obligare uel promittere de
cem,potest statim cõueneri.quã sequitur.Ias.post Alex.
in d.§.Seruum tuum imprudẽs.&.in d.l.Dñs testamen-
to.Ias.in l.Si fideiussor.§.Meminisse. col.i.ff.de lega.i.Af
flic.consi.61.Fuit lata in princ.cum si.vt per Andr.Ti-
raquel.in tracta.de Rettacti. fol.386.nu.26.Eam tñ de-
cisionem reprobat Deci. in d. §.Seruum tuũ.in princi.
non discutio,quia non pertinet ad hanc materiam,larè
prosequitur Andr.Tiraquell.ubi.s.nu.41.
25 Quarto not.ꝙ emancipatio non potest fieri coràm
quocunq; iudice,sed requiritur,ꝙ iudex sit cõpetẽs.i.ta
lis,cui à lege,uel à consuetudine talis potestas sit con-
cessa , ut dicit tex.in l.fi.C.de emanci.lib. Et hinc dicit
Ange.io cons.93.Visis.in i.dubio,ꝙ facta corã notario
non tenet.seq.Deci , in consi. 13.Et pro tenui. in prin.
narsi.Primo,ꝙ dicta emãcipatio. Et emãcipatio filii cle
rici coram iudice laico dr̃ ualere , quia laicus est iudex
patris.Rota deci.178.Quod emancipatio.in no.Pet.de
Ancba.in regu.Ea quæ. in xviij.q.de reg.iu. Domi.in c.
Si annum.§.Si uerò.de iudi.Est tñ hic actus voluntariæ
iurisdictionis.l.ii.ff.de offic.Procõs.& leg.& ideo potest
fieri coràm quocunq;, qui habeat iurisdictionem salẽ
Prorogabilem , de quo dicetur in gl.est gl.notabilis in
l.Emancipari.ff.de adop.Et potest fieri emãcipatio quo
cunq. in loco.d.l. Emancipari. Et , ut inferius dicetur,
emãcipatio debet fieri apud acta,& requirit scripturam
l.Emancipatione.C.de fide instru.q̃uis siquis longo tẽ-
pore stetit ut emancipatus , & negociatus est , præsu-
matur emancipatio,ut per Afflic. deci. Neap.183. Quis
debeat in prin.
Quinto not.ibi , Manudimittant.ſm Ange.modum
emancipationis,qui cõiter seruatur ,ut.s.capiaur filiua
manu,& ad interrogationẽ iudicis relaxetur. Sed dica
tis,ꝙ manua hic accipitur pro potestate , prout accipit
supra de liber.in prin.neq, ex hoc loco potest sumi ar-
gumentum ad cõem illam obseruantiam ,quæ , ut vide
bimus in glo.non habet iuris fundamentum.Sunt.n.an
tiqua solennia explosa, & hodie tm̃ attenditur uolũtas
paterna declarata coràm competenti iudice.d.l.fi,C.de
emancip.lib. vbi est generalis constitutio Iustin'a.quæ
hic recitatur,quę q̃uis etiã vtatur his uerbis(a sua ma
nu dimittant)non propter hoc uoluit significare à ma-
nu corporali , sed a potestate , ut dictum est. ꝙ declarat
Bal.in d.l.fi.C.de emancipa.lib.per tex.in l.Manumissio
nes.ff.de insti.& iu.cum similibus,
Sextò not.ibi,Et præterea si impubes sit filius.ꝙ im-
26 pubes potest emancipari,ad idem est tex.in l.pen.C.de
emancip.lib.vbi habetur,ꝙ in emancipatione impube
27 ris non exigitur eius consensus:Ex quo inferunt Bar.&
Bal.ibi, ꝙ etiam impubes legitimari potest per rescri-
ptum principis , quę est maxima quęstio inter Doct.ut
dicit Ias.qui plura ad hoc alleg. in l.Posthumo in prio.
C.de bo.poss.contra tab. Deci. tamen in consi.55 & in
consi 316.colum.iii.dicit communem opinionem esse,
ꝙ possit,& sic cum Bart
28 Septimò not.ꝙ pater emancipans consequitur in bo
nis filii ex edicto prętoris oĩa iura,quæ habet patronus
in bonis liberti, Aequissimum enim uisum est prętori.
ꝙ ex quo habuit filius à patre beneficiũ bonorum quæ
rendorum(nam si durasset in potestate , profectò quę-
cunq;per eum acquisita fuissent,acquisita essent patri)

daret bonorum possessionem contra tabulas filii eman
cipati patri, sicut dat patrono in bonis liberti, ut dicit
iureconsultus in l.i.ff.siquis à par.fuer. man.de quo ta-
men latius uidendum erit in glo.

19 Octauò not.ꝙ parens emancipans,si emancipatus sit
impubes,nanciscitur etiam eius tutelam: ad hoc tex.j.
de legi.par.tut.quod fuit exẽplo patronorum introdu-
ctum. Cùm enim patri sint tributa,eadẽ iura successio-
nis in bonis filii emancipati, quæ tributa sunt patrono
in bonis liberti, ut.s.proximè, & l.i.ff.siquis à par.fuer.
manu.sequitur,ꝙ onus tutelę sequatur commodum hę
reditatis.j.de leg.patro.tut.vers.Quia plerunq;.cũ vulg.
& quia de hoc videndum erit plenè.j.de leg.par.tut.
ibi reseruo dicendum.

Vltimò not.liberum arbitrium esse emancipandi fi-
lium,& retinẽdi nepotem ex eo in potestate,vel eman-
cipandi nepotem,& retinendi filium, vt dicit tex.in l.
Liberum.ff.de adop.& sunt verba Caii iurisconsulti ex
lib.i.Insti.& dicit ibi Bal.ꝙ hoc est argumentum quòd
20 si dominus liberat uasallum à vasalligio suo, censetur
benè liberare filios nascituros, sed natos non.l.ij.C.de
lib.& eo lib.& q̃uis quidam velint id verum nõ esse in
nepotibus adoptiuis p tex.in l.Sed & nepos.ff.de adop.
allegantes coloratam rationem differentiæ,tamen non
video responsum ad tex.in l.Si me tibi. ff. de capi.quæ
loquitur in arrogatis: quare generaliter puto accipien-
dam regulam huius tex.vt dicemus.j.in §.Illud. in glo.
in uerbo,Ex filio.

In glo.in verbo,Imaginarias.Exponit hũc tex.quem-
admodũ exponitur.j.de testa.in prin.facit tex.in l.Ima-
21 ginaria. ff.de reg.iur.vbi idẽ verbum ponitur.Dicitur
enim imaginarium quod sub imagine alicuius fit,quod
tñ verè non fit, sed simulatè.l.Et qui sub imagine.C.de
22 distract. pig. sicut dr̃ imaginaria emptio,quæ momẽto
duratura est.l.iiij.§.Si ab ignoto.ff. de manu.& sic quę
verè non fit,nt sit emptio,nec patres agunt,ut similiter
sit emptio.l.Nuda.vbi gl.ff.de cõtrah.empt.Dicit etiã
aliqñ imaginarium,quod non per legitimos tramites
processit,nec debitis temporibus, vt imaginariam ordi
nationem dicit Imperator in §.Sancimus. in Auth.quo
mo.opor.Episcop.& tandẽ illud dr̃ imaginarium,quod
simulatè concipitur,aliter existẽte ueritate,ut declarat
optimè tex.in l.Cõtractus imaginarii.ff.de actio.& obli.
„ ibi,Cùm fides facti simulatur, nõ intercedẽte veritate.
& hoc est quod voluit dicere tex.in l.Quoniã indignũ.
„ C.de testa.ibi, Ademptis his,quorum imagnarius vsus
est Quæ enim fictè fiunt, talia imginaria dñr, vt dixit
Sueto.in Claudio,ꝙ instituit imaginariæ cuiusdam mi
litiæ genus,quod vocarut Supra numerum,quo absen-
tes & titulotenus fungerentur.Et Liuius lib.iii.ab vrbe
condita,imaginariis fascibus cedere dixit, idest non ve
ris & legitimis. Quę enim habent imaginem & simi-
litudinem ueritatis, non tamen sunt vera(ut dixi) di-
cuntur imaginaria.

Dum verò gl.postea subdit,ꝙ pro uno nummo forte
pater filium uẽdebat,Accursius ductus coniectura dixit
quòd obseruabatur,sub dubio tamẽ,ut patet ex iis quæ
suprà in textualibus retulimus.

Subdit gl.ꝙ hac rõne dicebatur filius capite minui,
quia cùm fieret seruus,& in seruilem causam deducere
tur,profectò capite diminuebat̃: & hoc est,quod dicit
tex.in l.Liberos.ff.de cap. dimi.

23 Quęrit postea gl. cùm amplius nõ deducatur in cau
sam seruilẽ, an dicatur capite minui, tanquam cessante
rõne scripta in lege illa:& respondet ꝙ sic, minima ca-
pitis diminutione, quia mutat statum. Nam,ut uidistis
suprà,status hominum diuisus est: aliqui sui iuris sunt,ali-
qui alieni: vbi ergo quis de statu alieni iuris transit ad
statum sui iuris, proculdubio mutat statum,& ideo dr̃
capite minui.§.Minima.j.de cap.dimi.& licet ad rõnẽ
d.l.Liberos.gl.hic non respondeat, respondet gl.ibi, &
dicit,ꝙ non est sola rõ, quia in seruilem causam deduci
tur,sed hæc,quia familiam mutat.i.quia ex filiofami.fit
paterfam. ita enim declarãda sunt verba Accursii,alio-
24 quin inepta esset rõ ipsius: allegat ibi gl.ad hoc similẽ
tex.in l.Decreto.C.ex quib. cau.infa. irrog. vbi quãuis
sit luctus mulieribus diminutus ex decreto Senatus,&
per consequens alia luctus insignia similiter sint subla-
ta,per hoc non censetur concessum,ut infra annũ pos
sit impunè nubere. Et uidemus in simili,ꝙ licet olim fi
liusfamilias legare prohiberet̃ in codicillis,ex eo,quia
nõ poterat testari,& codicilli nõ poterãt esse sine testa
mento,rõ licet hodie sit correctum,ꝙ codicilli possint
esse sine testamẽto,nõ pp hoc est correctum, ꝙ possit
filiusfa.legare codicilis,vt dicit gl.in l.Tãtis.ff.de dona.
cau.mor.in verbo,Patris.& rõ est,quia prohibitio legã-
di non erat fundata tñ in ea rõne, sed restat alia inhabi
litas.s.personæ filiifami.cum non sit persona integra,q̃
rõ cum non sit hodie cotrẽcta,subsistit dispositio,Bart.
& gl.in l.Liberorum.§.Vocantur.ff.de iis qui not.infa.
Similiter uidemus,ꝙ filiusfam.etiam hodie patre cõsen
tiente in aduentitiis non potest per vltimam voluntatẽ
relinquere.gl. in l.Qui potestate. in verbo, Nihilo ma
gis.ff.de test a.& q̃uis olim id prohiberetũ,quia quæreba
tur patri.l.i.§.i.ff.siquis à par.fuer. manu.l. Placet.ff.de
acqui.hęre. & illa rõ hodie sit correcta,quia non perti-
net ad eum,nisi vsusfructus.j.per quas perso.no.acqui.
in prin.tñ non corrigitũ dispositio,quia remanet alia rõ,
quia filiusfam.non cẽsetur integra persona.Eodẽ modo
in casu nostro q̃uis corrigatur forma illa emancipandi,
nec in seruilem causam amplius deducantur filii,tñ ex
quo statum mutãt de alieni iuris statu ad statum sui iu-
ris,ideo dicũtur adhuc capite minui,cùm capitis dimi-
nutio nil aliud sit, q̃ status mutatio.l.i.ff.de cap.dimi.&
dicemus suo loco.

In glo.in verbo,Ex Imperali.Putat gl.ꝙ ex rescripto
imperiali olim etiam posset quis emancipare filium
absq; ea solennitate.

25 Ang.hic assignat rõnẽ,quia frustra precib^9 implorat̃,
quod datur à iure.l.i.ff.ad municip.quæ rõ parum facit,
quinimmo potius faceret in contrariũ.Si enim cãrede
barut facultas à iure emancipandi per ordinariũ modũ
traditum tũc à lege,frustra hoc peteret̃ ab Imperatore:
non tñ inuenio hoc statutum,nam.l.pen.loquitur in ab
sentibus,& eodẽ modo debet intelligi.l.fi.eam referẽs,
dum meminit de lege Anastasiana.

In glo.Fictione.Ita legendũ est,ut in tex.diximus:alię
enim omnes lecturę falsę sunt.

In glos.Recta uia. Dic recta via idest non per anti-
quas ambages & circuitus.Opponitur enim recta via
circuitui, de quo loquitur text. noster, & text.in l.fi.
C.de emancipa.lib.ibi, Iubemus huiusmodi circuitu in
„ posterum quiescente.

In glo.in verbo,Vel magistratus.Glo.primò facit cõ
26 clusionẽ,ꝙ corãm quocunq; magistratu.etiam ꝙ nõ ha
beat merum uel mixtum imperium,potest fieri emanci
patio, & probat per tex. in d.§. Nulla ibi. Et quicquid
aliud est monumẽtorum. & dicit gl.in d.l.Emancipari.
ꝙ etiam magistratus municipales habent hanc potesta
tem, cùm habeant potestatẽ conficiendi acta.l.ii.C.de
mag.municip.& probatur optimè per tex. in l.i.C.de
emãcipa.libe.Duumuiri enim erant magistratus muni
cipales,& tñ ibi pręsupponitur,ꝙ emancipatio quo ad
subditos corã eis facta valeat, valeretq; etiam si fil alie
nigena,si hæc authoritas fuisset data ipsis,& ita uiderur
intelligẽdus ille tex.Gl.tñ in l.Ab ea parte.§.fi.ff.de pro
ba.videt̃ requirere, ꝙ iudices sint ordinarii,quę tñ est
falsa, ut aduertit Albe.in d.l. Emancipari.quãuis illam

saluando

saluando dicat, quod dicetur quò ad hoc iudex ordinarius quilibet magistratus habens iurisdictionē, quia satis dr ordinarius quò ad hanc causam. Dicendum ergo erit, quod quis sit emancipatio actus legitimus. l. Actus legitimi. ff. de reg. iur. tamen sufficit quod fiat coram quocunq; iudice habente iurisdictionem, vt dicimus in insinuatione. l. In hac. C. de donat. cum si.

7 Solet præterea quæri, an talis emancipatio possit fieri coràm iudice delegato: in quo uidetur ex relatis per Saly. in d. l. Ab ea parte. quod Doct. se inuoluant: & dum Saly. ibi dicit, quod non uidetur, quod possit fieri coram iudice delegato ex eo, quia ubi decretum exigitur, delegatio non cadit. l. Nec quicq. §. Vbi decretum. ff. de off. Procó.

28 dicatis, quod ille tex. aliter intelligitur, ut declaraui uobis superius. l. ut per libellum suplicem non possint expediri ea, quę decretum exiguot. Sed benè mihi uidet, quod aut loquimur in delegato ad hoc, ut corā eo possit emācipari, & tunc proculdubio ualebit emācipatio: aut coràm delegato ad aliā causam, & cùm habeat iurisdictionē limitatam, uidetur, quod coràm eo non possit quicq; fieri extra illam causam, quia mandati fines diligenter seruandi sunt. l. Diligēter. ff. mād. cum si. Sit ergo cōclusio, quod emancipatio fieri potest coràm quocunq; habēte iurisdictionē etiam uolūtariam: & ideo potest fieri coràm eis extra locum suę iurisdictionis. l. ii. ff. de off. Proconf. & l. Emancipari. in prin. ff. de ado. siue in ea prouin-

29 cia, in qua quis domiciliū habet, siue in alia. l. Etiam. §. fi. ff. de manu. vind. & quocūq; loco dummodo honesto, vt dicit ibi gl. Quòd aût emancipatio facta coràm incōpetēti iudice non ualeat, nisi aliter velit cōsuetudo, voluit Ang. in conf. 93. Visis. i. dub. Deci. confi. 13. col. ii. Tandem dicit gl. quod duo Bononiēses possunt emancipationem celebrarè coràm iudice Mutinēsi, sed gl. allegat tex. in l. fi. C. de iudi. quę non facit in proposito, melius pbat tex. in d. l. ii. ff. de off. Procó. & leg. Et ex hac cōclusione not. Ang. quod sicut fieri pôt prorogatio iurisdictionis in iis, quę sunt cōtētiosę iurisdictionis, ita pôt fieri in iis, quę sunt uoluntariæ, & sic est extēsio ad. l. Si cōnenerit. & ad materiā ipsius. ff. de iuris. om. iud. & est uerissima

30 conclusio, quod prorogatio fieri possit in iis quę sunt voluntariæ iurisdictioois, & in emancipatione loquit pro priè tex. in l. i. C. de emancipa. lib. vbi Pal. hoc no[illegible] idem uoluit Ant. de Butr. [illegible] Quartò quid in iurisdictione uoluntaria. de offi. deleg. Bal. in l. Repetita. C. de epis. & cle. in l. Testamenta. C de testa. Ang. in l. Est receptum. ff. de iurisf. om. iud. cum si. ut per Deci. in cōsi. 150. in prin. ubi ex hoc disputat, quod cū legi

31 timatio sit uolūtariæ iurisdictiōis, vt cōiter tenēt Doct. in c. Per uenerabilem. qui fil. sint leg. ubi. Anto. de Buc. col. iiii. & Abb. col. iii. cū si. sic in ea possit prorogari iurisdictio præsertim per clericum.

32 Ad unum etiam est aduertēdū, quod est tam modici momenti emancipatio quò ad præsentiam ipsius iudicis, quod potest fieri coràm eodem patre emancipante si ipse iurisdictiooi alicui præsit. l. ii. ff. de offic. pręs. & eodē modo si filiusfam. sit Cōsul uel Præses potest adoptare uel emancipare apud seipsum. l. Si Consul. ff. de adopt. & ratio est, quia cùm simus in iis, quæ sunt uoluntariæ iurisdictionis. l. ii. ff. de offic. Procon. & leg. non cadit repu

33 gnantia. l. Qui iurisdictioni. ff. de iurisd. om. iud. quod quis dicat in causa propria ius, quę lex ita limitatur, ut non habeat locum in iurisdictione cōtētiosa, ut dicit ibi Alexan. in prin.

Ex quo infertur, quod si essemus in emancipatione, quæ est cōtētiosę iurisdictionis, puta, uel quod filius uellet cogere pātrem ut eū emāciparet, vel pater adoptiuus vellet in uitum filium emancipare ex causa, ut suprà vidimus, tali casu nō possit talis causa cognosci nec apud patrem, nec apud filium, etiam si iurisdictioni præesset, ita dice

bat Iaco. de Ra. in d. l. Si Cōsul. & dicit ibi Alber. Rat°

34 aût, quare præsentia iudicis requirit, allegatur per Bal. in l. Filiusfam. §. Secundū uulgarē. ff. de lega. i. quia cùm potestas patria sit quid inæstimabile. ut ibi dr, cum donetur tale ius, ut immensa quædam donatio exigit præsentiam iudicis: & quis rō sit colorata, tñ mihi uidetur quod uera rō sit, quia cum emancipatio sit actus legitimus l. Actus legitimi. ff. de reg. iur. in quo iuris ciuilis uinculum solui, debet, decuit coràm iudice fieri Videmus etiam, quod quis fiat apud acta. l. Emancipatione. C. de fid. instru. l. fi. C. de emanc. lib. & quod regulariter in actis iudiciariis testes non requiruntur. l. In donationibus. C. de dona. tñ in ea ius antiquum. tot testes requirebat, ut dixi in textualibus: nimirum ergo si & pęsentia iudicis exigebat. Ratio aût Bal confirmari pôt ex eo, quia, vt ipse dicit, emancipatio patri pîudicat inæstimabiliter ꝑ acquisitionē, quæ sit per filium, & filio, qui ꝑ emancipationē fiebat patri & agnatis extraneus. l. Quinetiā. §. fi. ff. de ritu nup. §. Emancipati. ꝫ. de hære. quę ab intesta. facit tex. in l. Senatoris. la. ii. ff. de sena. ubi habetur, quod filij. quoq; nomen amittitur emancipatione.

In glo. in uerbo, Intreot. Verbum (intrare) hic ponit per translationem. vt. s. adeant illi iudices competentes de quibus in tex. sic in l. fi. C. de emancipa. lib. dr intrare tribunal. Adeūdus est (inquit) iudex, & in quocunq; loco sit, dūmodo sit locus honestus, poterit fieri emancipa

35 tio. l. Emancipari. ubi gl. ff. de adop. ius enim qñ accipit pro loco, in quo ius redditur salua maiestate imperij ꝑ declarationē tex. in l. fi. ff. de iusti. & iur. non solū accipitur determinatè pro eo loco, in quo iudex iuris dicēdi gratia cōstat, sed pro quocunq; loco, vbi hoc agit, siue in domo hoc agat, siue in itinere. l Volun. in. §. fi. ff. de interroga. actio, dummodo honestus sit.

In gl. in uerbo, Sua manu. Dixi superius in. v. not. manū hic pro potestate accipi, nec ex hoc colligi practicā, quam tradit hic Ange. quia hic manus, non pro corpo-

36 rali mēbro, sed pro ipso iure patriæ potestatis ponit, ut ibi dictum fuit: & quis pleris q; locis in actu emancipandi seruet modus ille capiēdi & dimittēdi manum in signum dimissionis à potestate patria, tñ talis obseruantia non habet aliud fundamētum, q̃ ignorantiam corū, qui crediderunt dimissionē à manu hoc in loco intelligi debere pro dimissione corporali, quod est falsum, ut dictum est: & uidemus Specul. in tit. de natis ex lib. uentre. col. iii. qui ponit formam emancipationis, & tamen non facit mentionem de hac obseruantia: & similiter practici tam Florentini quā alij nullam faciunt de hoc mote mentionem.

In glo. in uerbo, Et tunc. potest hic tex. stare propriè absq; ea expositione. i. ex tunc: nam hoc intendit, quod eo casu scilicet facta emancipatione statim incipiat pater habere iura patronorum in bonis filii emācipati: nam, ut dicit glos. ante emancipationem occuparet omnia pater iure peculij. §. i. ꝫ. quib. non est permiss. facere testa. ubi uidebimus.

37 Glo. postea allegat concordantes de dictione (tunc) ut. s. demonstret extremitatē tpis, cui adiicitur: ad idē est gl. in l. i. in fi. ff. de reb. dub. in l. Ita tñ. §. Qui suspectā. ff. Ad Treb. in gl. in l. Gallus in prin. ff. de lib. & posthu. cum similib. & est tex. in l. Huiusmodi. ff. de uerbo oblig. tradit Lance. Deci. in c. Pastoralis in iii. not. de except. & in c. Presbyteros col. fi. de appell. & in substitutione ponit idem Deci. in cōsi. 63. col. i. in fi & in cōsi. 89. col. iii. vbi dicit, quod eius effectus est facere, ut substitutio ad casum expressum restringat, & non porrigatur ad aliū

38 casum: & de hac clausula (tūc & eo casu) uide Soz. cōsi. 5. col. ij. li. iii. & dicit Soz. cōsi. 18. col. pen. lib. iii. quod facie conditionē: & qualiter ponat in statuto uide. Deci. cōsi. 372. col. i. in fi. & in consi. 433. col. ii. in fi.

In glo.in uerbo,Manumissus.Vbiq; vult impropriè
poni manumissum pro rmancipato, & benè dicit post
correctionem Iustiniani,sed ante, ur dictũ est in textua-
libus,utrũq, propriè significat,siue inspecta uirture ver
bi, siue inspecto modo liberãdi.Nec obstat tex.in l.j.§.
Alienatio.ff.quand.actio de pecu.est anna.qnia ideo ibi
fit illa interpretatio,quia in edicto Prætoris dictum fue
rat:Post mortem eius, qui in alterius potestate fuerir,
posteaue q̃ is emãcipatus,manumissus,alienatusue fue
rir,& sic posuerat Prętor utrunq; ucibum vnde nimi-
rũ si emancipatio sumitur postea propriè pro liberatio
ne & dimissione filiorũ:quia qñ nt certa species distin-
cta ponitur à manumissione,benè ad illius differentiam
debet intelligi de filiis : & quia dictum est superius iu
textualibus, aliter non insisto.

In glo.in uerbo,Patrono.Clarum est,ꝙ exemplo pa-
39 troni concessa est bonnrum poss.contra tab.patri emã
cipanti,sed quia in tex. uidebatur facta quędam ęquipa
ratio ut eadem iura sint tributa patri, quæ tribuũtur pa
trono, & per consequens ꝙ non esset differentia inter
eos; gl.ne talis ęquiparatio animos iuuenũ deciperet,
suppleuit quasdam differentias,quę sunt inter patrem
40 emancipantem & patronum:Ex quo notandum est an
te oĩa,ꝙ q̃uis inter duo possint esse aliquæ differentiæ,
nou tñ uitiatur generalis ęquiparatio, quę fieret de eis
etiam ꝑ dictiones uniuersales.vt videtnr dictio(eadẽ,)
qñ illæ differentiæ per alias leges inducuntur.probo vl
tra tex.nostrum iuncta glo.per tex.in l.Illud.ff.de dona.
41 cau.mor. Nã ibi dr̃,donationes causa mortis legatis cõ
paratas esse,& subdit tex.per uerba uniuersalia,Quod-
cunq, igitur in legatis iuris est, id in mortis causa do-
nationibus erit accipiendũ.& tñ uidemus,ꝙ filiusfam.
potest consentiente patre donare,qui consentiente pa-
rre non potest legare.l.Tam is.§.i.ff.eod.tit.& sunt plu-
res aliæ differentię,quas notat gl.in l.Marcellus.§.Pau
lus.ff.de dona.causa mor.

Prima differentia fundatur in l. Pantonius. ff.siquis
à pat.fue.ma.cum gl.Nam in §.Sed nostra.j̃.de succes.
lib.semper uideť deberi rertia pars,tñ ibi nunq̃ fit men
tio,quid inris instituta à liberto turpi persona, tñ gl.in
d. l. Pantonius.sentit, ut hic ꝙ non detur ad oĩa bona,
sed ad cõstitutam partem, quod puto uerum.Ratio aũt
differentiæ potest esse,quia hæreditas debita est patro-
no tm̃ ex lege,nam non est debita nisi illa tertia pars,
quam lex uoluit esse debitã:sed in parente,cùm sit debi
ta ipsa rõne miserationis,quæ rõ est narnralis, & respi-
cit totam,ideo nimitum si ad totum datnr.l.Scripto.ff.
45 unde lib.cogita.Eodem modo datur qnerela inofficiosi
testamenti contra testamentum fratris,si frater turpem
personam instituisset.l.Fratres.C.de inoffi.testa.

43 Secunda differentia est, ꝙ si pater pretinm emãcipa-
tionis accepit à filio non haberet bonorum possessio-
nem contra tabul.l.j.§.Si parens.ff.si quis à par.fue ma.
44 & si dñs accepit à serno pretium,manent iura patrona-
tus.l.i.C.de bon.liber.l.Etiam.C.de obs.patr.præst.& tñ
uidetur militare eadem rõ, quia si est in liberto, quia
dñs non cogebatur manumittere,ut dicunt gl.& Doct.
in d.l.Etiam.la.i.& est tex.in l.Post certi.& in l.Cùm af-
firmes.C.de lib.cau. sĩr nec pater cogebatur emancipa
re recepto pretio.Sed potest forte esse rõ,quia in liber-
to clarnm est,ꝙ ꝑtium,quod dabatnr,erat peculiare,&
erat dñi,unde patet,ꝙ si deť,oĩno non repetiť,q̃uis dñs
non manumittat.l.Si liber.C.de cõdi.cau.da.at in filio
poterat esse pecnlium,in quo pater nõ haberet ius, pu-
ta,castrense,uel quasi,ideo magis teneatur, quia pretiũ
non sit in effectu dñi. Non uideo assignari rõnem diffe
rentię: hęc autem dicta sint magis coniectura, q̃ ꝙ ita
mihi certum sit affirmare.

Tertia differentia est s̃m glo.quia in bonis castrensi-
bus non datur bonorum poss.cõtra tab.l.i.§.Est & alius
ff.si à par. quis fue.ma.Tñ dicatis,ꝙ in hoc nulla est dif-
ferentia,nam nec patronus habet ius in bonis liberti
quęsitis in castris.l.Etiam.§.Patronus.ff.de bon.lib.un-
de hic casus,nec rõne differentię inter manumissorem
& emancipantem,quæ non est, nec rõne exceptionis à
regula predicta,erat enumerandus, quia regula erat,ꝙ
eadem iura habebat pater,quæ haberet patronus, vnde
regula benè procedit in hoc casu.d.§.Patronus.Sed gl.
decepta fuit ex illo.§. Est & alius. ubi per uiã limitatio
nis refertur ille casus ad superiora,in quibus poniť re-
gula,ꝙ patri emancipãti datur bonorũ.poss.contra tab.
ideo benè procedit limitatio quò ad bona castrẽsia,sed
hic non benè procedit hęc exceptio.

45 Quarta differentia est quia filii patroni succednnt li-
berto, non secus ac patronus,& habent ipsi bonorum
poss. contra tab.§.Multis.j̃.de succes.lib.l.Libertinus.§.
s.ff.de bo.lib. filii aũt emancipantis patris non habent
illud ius in bonis emancipati, ut est tex.qui hanc diffe-
rentiam ponit, in d.l.i.§.Liberos.ff.siquis à par.fuer.ma
nu.rõ aũt differentiæ ea est, quia si libertus non fuisset
manumissus,eodẽ iure fuisset apud filios patroni mor-
tui seruus,sicut erat apud ipsum patronũ dñm:at filius,
si mortuus fuisset pater sui iuris effectus esset, nec reci-
disset in potestatem fratris:hanc rationẽ differẽtiæ con
siderat tex.j̃.de fidu.tu.in princi.

Quinta differentia ponitur per gl.qñ pater emãcipa
uit coactus, nã tunc perdit hoc ius sucedẽdi in bonis
filii.l.fi.ff. siquis à pa.fue.manu.q̃ propriè non est diffe-
46 rẽtia, quia hic casus non cadit in dño,q̃ si malè habeat
seruum,non cogitur manumittere,sed vẽdere.s̃.de iis,
qni sunt sui uel alie.iur.§.fi.quinimò in oĩbus illis casi
47 bus,in quibus dñs manumittit ex necessitate, non ha
bet integra iura patronorũ.l.i.C.de lib.& eorũ lib.l.i.
C.de bon. lib. vbi hoc est de mente Alber.ꝙ non succe
dat ab iurestato,ꝙ non possit petere alimenta, & ꝙ nõ
reuocet in seruitutem,ut ibi per eum.

48 Sexta differẽtia est ꝙ non datur patri Caluisiana aut
Fauiana actio ad reuocandum alienata per filium in vi-
ta,sicut dantur patrono ad reuocandum alienata per li-
49 bertũ.l.Non vsq; adeò.ff.si à par.qnis fue.manu.Est aũt
actio Fauiana,quæ datur soli patrono ad reuocãdũ ea,
quæ libertus in fraudem patroni alienauit inter viuos,
uel in vltima uoluntate,quominus patronus habeat ter
50 tiam.l.i.in princi.&.§ Verum.ff.siquid in fraud.pat.Cal-
uisiana est sĩr actio reuocatoria,quæ datur tam patro-
no,q̃ creditori ad reuocandum alienata in fraudem ip-
sorum.l.In Fauiana ff.siquid in fraud.pat.& declarat gl.
in §.Item siquis in fraudem.in uerbo.Eam rem petere.
circa med.ubi uidem⁹.j̃.de actio.Ratio aũt, quare nõ
dantur patri ad reuocandum alienata in fraudem, assi-
gnatur in.l.Non vsq; adeò.quia non est interdicenda
alienatio bonorum suorum ingenuis hoĩbus.Sed aduer
tendum est circa illam rõnem,ꝙ uidemus patrem arro
gatorum esse ingenuum,& tñ si alienet in fraudẽ, filius
quasi per Caluisianam & Fauianam reuocat.l.fi.ff.siquid
in fraud.patr.Sunt qui dicant,ꝙ ideo ibi fit reuocatio,
quia illa quarta,quę debetur filio arrogato,debeť ut æs
alienum,secus in casu illo.l.Non vsq;. quorum rõ cõfir
mari potest ex eo,ꝙ dať Caluisiana vel quasi ad ea alie-
nata reuocandum,quæ competit creditori,ut dictũ est.
Aliqui dicebãt dari Reuocatoriam filio in bonis patris,
nõ patri in bonis filii, tanq̃ hæreditas paterna magis sit
debita filio,q̃ è conuerso.l.Scriptos.ff.vnde libe. tñ Bar.
in l.Non usq; dicit hoc esse ualde dubium per rõnem
tex.ibi.Tandem facta sua distinctione,dicit, ꝙ ꝑdicta rõ
ne.s.quia hæreditas filii non est iam debita patri, nõ da
tur Reuocatoria.d.l.Scripto. & ad rõnẽ illius tex. nihil
aliud dicit,nisi ꝙ non est vrgens ratio: quare aũt nõ sit

vrgens,

urgens,nõ dicit,quod animaduertit And. Sicul. in rep.
l.Cùm acutissimi.col.34.versi.Non obstat.C.de fideicõ.
ubi dicit,ꝙ dictum Bart. sapit magnam iniquitatem,
cum detur materia, ꝙ pater perdat suam legitimã sibi
debitam,tñ dicit tremulentius hoc esse verum propter
summam authoritatem.Bart.tamen ꝙ dictum suum est
uerissimum:& quia non est materia nostra principalis,
satis fuit hęc pauca adduxisse.

Septima differentia ponitur,quia pater emancipans
non stipulatur operas de filio,vt patronus de liberto.l.
pen.ff.si a par.quis fue.manu. rationem assignat tex.in
l.pen.ff.de obsequi.à lib.uel libertis par. & patr. præst.
Nullum.n.ius eorum,que libertatis causa imponuntur
libertis manumissis, habet pater in emãcipato filio,
quia nihil imponi liberis solet:nec quisq̃ dixit iureiu-
rãdo obligari filiũ manumissori patri ut libertũ patro-
no:nam pietatem liberi parentibus debent, nõ operas,
inquit ibi iureconsultus.

51 Expeditis differentiis glo.quęrit, cùm hodie semper
pater habeat præmiũ emancipationis,quia semper qua
dam fiducia censetur emancipare,& lucratur semp di-
midiũ vsusfructus in bonis filii.§.Hoc quoq;.j.p quas
per.nob.acq.videtur,ꝙ non possit habere hęc iura,cum
suprà dictum sit patrem,qui pretiũ emancipationis ac-
cepit,pdere hæc iura.l.1.§.Si parẽs.ff. si a par. quis fuer.
manu.cum similib.præsertim quia dimidia usufructus
succedit in locum tertię partis, quam pater poterat si-
bi retinere pro pretio quodammodo emancipationis,
ut dicit tex.in d.§.Hoc quoq;.& ideo debet habere eã-
dẽ naturã:& respondet,ꝙ cùm hoc pręmiũ habeatur à
lege,non aũt à filio,non impedit successionẽ in bonis
filii emancipati:quod enim cõsequimur authoritate le
gis,nullũ nobis debet afferre detrimentũ aut damnũ.l.
Gracchus.C.de adult.l Sancimus la.i.C.de admi. tut.&
quamuis iura ita disponerent,vt in præmiũ emancipa-
tionis,& loco pretii cuiusdam solerẽt patres accipere,
aut reseruare aliquid,tamen inualuit cõsuetudo etiam
apud antiquos,ut patres emancipantes aliquid ipsis fi-
lijs donarent,vt est tex.in l.Vt liberis.§.fi.ibi, Vt assolet
52 fieri.C.de colla.Et quamuis ita seruet consuetudo,per
hoc iurè non potest cogi à filio aliquid ei dare aut assi-
gnare,ita est tex.si benè consideret.in l.fi. C.de emanci-
„ pa.lib.ibi,Et peculium donare, uel alias res liberalita-
„ tis titulo in eos conferre.Si enim quod confert,cõfer-
tur ex liberalitate,non possumus dicere, ꝙ possit cogi,
quia in necessitatibus nemo liberalis existit. l. Rẽ lega-
tã.ff.de adim.leg.qui tex.in contrarium pro casu põde
rabatur à Bal.in l.Quamuis.C.de fideicom.vbi idem fir
53 mat,ꝙ non cogitur:& ratio est,quia filius viuẽte patre
nihil iuris habet in bonis patris, ut declarat Bart.in l.
fi.ff.de lib.agno.& in l.i.§. Si impuberi. ff.de colla.bon.
& est bonus tex. in l. Lex Cornelia. ff. de vulg. & pup.
vbi hoc notat.Alex.Ias.& alij.Bart.in l. Post emancipa-
tionẽ.in prin.ff.de lib.leg.Deci.cõs.19. col. ij. quinimò
non habet ius aliquod in legitima viuẽte patre. d. l.i.§.
Si impuberi.ff.de colla.bono.ibi,Præmatura &c.Bar.in
authẽ.Si qua mulier.C.de sacrosan.eccl. ratio est,quia
cùm filij non habeant,nisi solã spem succedendi in bo
54 nis patris post mortẽ ipsius defuncti,non dicunt habe
re aliquod ius,ut dicit Bar. in l. Is põt. ff. de acq.hære.
quinimò nec etiã in illis casibus,in quibus pr̃ cogit fi-
liũ emãcipare,qui habent per gl. in l. Non põt filius.ff.
de adop.Nec etiã si pater dilapidaret bona põt filius le-
gitimã petere eo uiuẽte sm Bal.in d.l. Nõ põt. Spec. in
tit.de execu.sent.§.Sequitur.versi.Quid si filius.Alexan.
55 & Ias.in d l.Lex Cornelia.ff.de vulg. & pup. Ex quo ali
qñ dici solet,ꝙ pater nõ põt cogi soluere legitimã pro
condẽnatione filii sm Bar.in d.§.Si impuberi.per illum
56 text.& ꝙ statutũ hoc inducens,ꝙ teneat pater soluere
condemnationem uel legitimã pro filio est tyrannicũ,
contra bonum & ęquum, & iniustissimum, ut dicunt
Bal.& alii in d.l.Lex Cornelia.vbi Ias.in iij. not. nõ va-
let dictum statutum,vt est cõis opi.Doct.vt testatur Ias.
in authen.Nouissima.col.iij.C. de inoffi. testa.

Iuxta hunc tex. quærit Ange. de necessaria quęstio-
57 ne,an.s.filiusfa.possit emancipari ad vnum actum tñ,
& quia Doct.tenent cõiter ꝙ non,est tñ articulus satis
disputabilis,ad excitãda ingenia iuuenum placuit hũc
articulum latius attingere,què latè examinant. Ias. &
Ripa,Alexan.& Imol.in l.j.§. In filij. ff. ad Trebel. vbi
Bar.mouet hanc quæstionem & non soluit. Partem tñ
affirmatiuam,ꝙ possit emancipari ad vnum actum tñ,
puta,ad testandũ,tenuerũt Oldra Io.An. Vero.& Aret.
in locis relatis per Ias.in l.j.d.§.In filij. quem legit cum
§.Hoc aũt.ff.ad Treb.nã Oldr.in consi. 26.Pr̃ cõsensit fi
lię.vult,ꝙ si sint duo frẽs in ptãte patris, vnus potest al
teri donare bona profectitia consentiente ipso patre.l.
Si pmittente.C.ad Macedo.l.Tã is.ff.de dona.cau.mor.
nã consentiendo(inquit)vr̃ emancipare filiũ quò ad il-
lum actum:& idem tenet eius discipulus Io.And.in ad-
di.Spec.in titu.de instru.edi.§.Porrò.uersi. Quid si filio
fa.Aret.qui id dicit sing.& nouũ:subdubius tñ in l. Pla-
cet.col.ij.versi.Est & alius.ff.de acqui.hęre.Ias.in l.Si is
qui pro emptore.col.xl.nu.179.ff.de vsucap.And.Tira-
quel.in tract.de Retractu fol.mihi. 61. nu. 66. Are.in l.
Qui in ptãte col.fi.ff.de testa.Verò.cau.113.Filiusf.ver.
Dixi in præsenti.& caut.147.Est magna.q.versi.De iure
cõi.Georg.Natta in rep.c.ij.col.ij.versi.Quartò facit.de
pac.lib.vj.& dicit Imo. in d. §. In filii.vidisse se consilia
magnorum uirorum ita tenentium:idẽ And.Tiraquell.
in rep.l.Si vnq̃.in versi.Donatione largitus nu. 244.C.
de reuo.donat.Et primò pro hac parte affirmatiua pon
derat tex. in l. Si ab eo. C. de leg.hæt. vbi ille,qui ex re-
scripto principis vult emãcipare iuxta l. Anastasianam,
quę est l.pen.C.de emancip.lib. põt petere à principe,
& impetrare,vt ei seruent iura legitima quò ad succe-
dendũ aliquibus personis:sicut ergo ibi emãcipatio te
net quò ad certas psonas,& quò ad certas nõ,sequit. ꝙ
eodẽ modo poterimus dicere, ꝙ ualebit emancipatio
quò ad aliquos actus,& quò ad aliquos non,quia valet
58 argumentũ de personis ad res.l. Qui plures. ff. de vulg.
& pub.l.Siquis inquilinos.§.Si ita legatum. ff. de leg. j.
Imo.rñdet ad hunc tex.ꝙ ista procedũt ex dispositione
legis.s.vt inducat hoc,ꝙ quis censeat emãcipatus quò
ad aliquas psonas,& quò ad aliquas nõ,quæ lex põt in-
59 ducere fictionẽ,secus in hoie,qui fictionẽ inducere nõ
põt.l.Si forte.ff.de cast.pec.l.Codicillis.§.fi.ff.de leg.ij.
Bar.in l.Si is qui pro emptore.ff.de usuca.in j.q. Et si re-
plicetur,ibi nõ est lex.in d.l.Si ab eo.sed rescriptũ prin-
cipis. rñdet Ias. ꝙ cùm princeps censeatur lex animata
60 & uiuens.§.pen.in Auth.de Cons.glo.in l. Et quia.ff.de
iurisdi.om.iudi.parificantur quò ad illum effectum fi-
ctionem introducendi,cùm rescriptum principis nihil
aliud sit quã lex.§.Sed & quod principi. š. de iure nat.
gent.& ciui.cum si.Sed ego aliter respondeo ad illum
tex.responsione concludenti,non enim dicitur ibi, ꝙ
non censeatur emancipatus quò ad quid, & quo ad
aliud sic,sed ꝙ possunt per rescriptum principis eman-
cipato conseruari iura legitima,ita ꝙ nõ extinguantur,
quæ longè differunt:nã qñ talis emancipatus habet po-
stea legitima iura,non habet quia sit in ptãte, sed quia
illi conseruata sint authoritate principis:erit ergo uerè
emancipatus quò ad omnia,sed illi in priuilegium cõ
cessus erit unus ex effectibus patrię ptãtis, quamuis sit
emancipatus:quod probo,sublata est hodie de iure Au
thenticorũ differentia emancipationis & patriæ ptãtis
in Authen.de hære.ab intest.uen.& sic cõseruata sunt
iura legitimorũ hæredũ etiam emancipatis,ut ibi, & iñ

quis

quis dicet emancipatos non esse emancipatos? Sunt ergo verè emancipati quò ad oīa, sed ex authoritate principis est illis concessus in priuilegium vous ex effectibus patriç potestatis: non ergo patria potestas erit illa, quæ producat illū effectū in terminis.l.Si ab eo. sed erit rescriptū principis. Videmus in simili in Auth.constit. quæ de dig. quasdā dignitates liberare à patria potestate, & illos his dignitatibus fungētes verè esse suis iuris, tamen eis ex l. conseruari omnia iura legitima, nec per hoc ideo dicuntur in potestate & non in potestate, sed penitus sui iuris. §. Filiusfam. s. eo. tit. tō hoc consequūtur beneficio legis, quod in terminis.l. Si ab eo. consequuntur beneficio rescripti.

Secundò probatur ista pars per tex. in l. Communiū. C. de natur. lib. §. fi. in Authen. quib. mod. natu. effi. sui. §. j. in Authen. quib. mod. nat. eff. legi. vbi habetur, ꝙ oblatus curiæ consequitur legitima iura tm̄ quò ad patrem, nō autem quò ad reliquos agnatos. Cū ergo etiā hic status hominis, vt. s. sit legitimus vel non legitimus videatur diuiduus, cū sit quò ad quasdam personas legitimus, quò ad quasdam non, utiq; uidetur, ꝙ pari ratione possimus dicere, ꝙ patria potestas sit diuidua: quod fortius stringi potest, quia per oblationem curiç redigitur in potestatē patris. §. fi. s. de nup. & tamen videmus, ꝙ redigitur quò ad quid, non autem simpliciter. Et videmus legitimationem fieri posse quò ad quædā Rom. in l. Qui superstitis. ff. de acq. hære. Crem. not. 16. Pater potest. Alexan. Ias. & Deci. in l. Pactum. C. de colla. Alex. in consil. 55. Circa primum. col. iij. uersi. Accidit. lib. j. & in consil. 30. lib. iiii. Cur. sen. in consi. 16. Clarus uic. col. iii. consi. 74. Super memorata. col. vij. Ias. in l. i. col. xij. uersi. Pro hac eadem parte. C. de iur. emphy.

Sed ista iura nullatenus probant, primò quia dicit Imo. ut s. ꝙ istud est factū authoritate legis, quç pōt fingere, homo aūt non pōt. d. l. Si forte. ff. de cast. pec. cum sim. Tu ultra Imo. rñ. ꝙ in casu. l. Cōmuniū. cùm agatur de dādis & cōcedendis iuribus oblato curię, potuit ipsa lex concedere limitatè, adeò ꝙ non extendantur ultra patrem: sed qñ agitur de dissoluenda patria potestate, ꝙ possit dissolui & abrūpi limitatè, hoc est falsum, quia cū uinculum illud inesse productū sit indiuiduum, non pōt dissolui pro parte præsertim ab homine. Et si dicatur oblatus curiæ redigitur in patriam potestatem, d. §. fi. & hoc sit pro parte. s. quò ad patrē tm̄, dicas, ꝙ in hoc stat ęquiuocatio, quia redigit in totū in patriā potestatē, quia patria potestas nō est nisi uinculū quoddā existēs inter patrem & filium. s. de patria pote. in prin. unde q̄uis non consequatur iura legitima, nisi quantū ad patrem, hoc non facit diuiduam patriam potestatem, sed unū ex effectibus ipsius redactionis in patriam potestatem: non ergo patria potestas est diuidua, sed effectus consecutiuus ipsius patriæ potestatis, facit regula. l. Patre furioso. ff. de iis qui sunt sui uel alie. iur. cum similibus.

Tertiò probatur ista opi. per tex. in c. i. de fil. nat. ex matri. ad morg. contract. in vsib. feud. in quo tex. patet, ꝙ talis filius potest esse in potestate quò ad quid, & ad illud, quod uenit in pactū a principio, quò verò ad reliqua non, & sic pōt legitimari quò ad quid, non aūt simpliciter, & sic potest legitimari, ut sit hæres, non aūt sic legitimatus quò ad successionem, per quem tex. dicunt oēs in l. Pactum. C. de pact. ꝙ pōt quis legitimari, dum tñ non sit legitimus quò ad successionem: habebit ergo iste ut legitimus in potestate quò ad quid, & non in potestate quò ad reliqua. Stringo fortius, si ualet legitimatio quo ad istam partem, ergo & ualebit emancipa-
61 tio, quia ualet argumentum de emancipatione ad legitimationē, & è cōuerso. §. Et generaliter. in Auth. quib. mod. natu. effician. sui. & ita arguit Bart. in l. Iubemus. C. de emanci. lib. Sed cadit eadem responsio, quia si homo fingere non potest sine legis authoritate, in emācipatione, quç fit ab homine, erit diuersa ratio ab ipsa legitimatione, quç fit legis authoritate, ut in d. c. i. Lex ergo dr̄ facere, quç approbat tale factum. l. ii. §. Omnia enī nostra. C. de uet. iur. enucle. Et si dicas fit authoritate iudicis emancipatio. l. fi. C. de emancipa. lib. qui repræsentat legem & principē, ut Comes Palatinus etiam ipse repræsentat, respondet Ripa, ꝙ quò ad hoc, ut Comes Palatinus possit legitimare quò ad unum actum, exigit expressa & specialis concessio, quia est dispensa-
62 tio, non legitimatio sm Pau. Cas. & Ias. in l. Sed si hac. §. Patronum. ff. de in ius uoc. & ideo pater non emancipat pro parte, quia nec iudici nec patri reperitur concessa expressè à lege hæc authoritas. Præterea dicit Ripa, maxima est differentia quò ad terminos nostros inter emancipationem & legitimationem, quia legitimatio attribuitur Imperatori uel Comiti, & est actus ipsius, emancipatio est actus patris, & patri attribuitur, non iudici, qui pater non pōt fingere, sicut Imperator, uel eius authoritate Comes, & ita in simili rñdet Deci. in consi. 150. col. iii. Sed ultra responsiones prædictas dico, ꝙ aut nitimur ex tex. in d. c. i. de fil. nat. ex matri. ad mor. contra. in usib. feud. aut ex decisione, quā Doct. elitiunt ex illo tex. circa legitimationē: si fundamus nos in d. c. i. dico, ꝙ respōsio est manifesta, ꝙ illa est decisio
63 feudalis recepta inter consuetudines feudorū, quç decisiones nō possunt allegare extra casus proprios ad decisionē aliarum causarum & aliorum articulorum. qñ tales consuetudines sunt cōtra regulas iuris cōis, ut est ista, de qua agit, ut latè probat Alex. in l. Diuortio. §. Si fundum. ff. sol. mat. col. ii. Fely. latè in c. Auditis. col. ii. uersi. Quinta declaratio. de rescrip. Deci. in c. Cæterum. col. vii. de iudi. Rocchus Curtius in tractatu Consuetudinis in iii. requisito circa prin.

64 Sed adhuc clarius rñdeo, ꝙ cum distinctio d. c. i. referat consuetudinem localem Mediolani, non solū non debet trahi ad consequētias, sed nec debet ipsamet consuetudo seruari in alijs locis, ubi nō uiget talis consuetudo, ita declarāt Doct. in d. c. i. ubi Præpositus in fi. hoc dicit, ex eo quia illa clausula in fine posita refert ad totum casum illius. c. l. i. ubi Bal. C. de lib. præter. habetur per Deci. in c. Secundò requiris. de appella.

Si uerò loquimur de argumento ipso sumpto ex illo tex. uidelicet, ꝙ sicut legitimatio ualet quò ad partem, non quò ad totum, ita etiam emancipatio: dico, ꝙ ille etiā, qui legitimabitur præterquam ad successionem, erit uerè & in totum legitimus, sed carebit effectu illo legitimitatis: nā aufertur effectus legitimitatis, non existentia, ut suprà dictum est.

Quartò probatur hæc opi. ex doctr. Bar. in l. fi. col. fin.
65 ff. de cond. sine caus. ubi uoluit, ꝙ filii nati ex incestis nuptiis quò ad alterū ex coniugibus ignorantē dicuntur legitimi, quò ad alterum scientem illegitimi, & per consequens status ipsorum liberorum diuisus est, per tex. in l. Qui in prouincia. §. i. ff. de ritu nup. eodē modo dicamus in casu nostro non esse inconueniens, ꝙ emancipatus sit quis quò ad aliqua, quò ad alia non.

Sed responderi pōt eodem modo, quo suprà dictum est, uidelicet, ꝙ ista diuisio fit à lege, in cuius potestate est fictionem inducere ex ęquitate ex aliqua præexistente causa, secus in emācipatione, quç fit ab homine, qui fictionem inducere non potest d. l. Si forte.

Secundò responderi etiam aliter potest, ꝙ de iure ciuili non reperitur in iure cautum hoc, quod dicit Bar. & uoluit glo. in l. Qui contra. C. de incest. nup. & cùm reperiatur clarè decisum cōtrarium de iure canonico, ꝙ. s. reputentur legitimi quò ad ambos coniuges. c. Ex tenore. ubi Abb. Præpo. & alii, qui fil. sint legi. meritò

dicendum

dicendum est de iurecinili etiam hoc attēdendum.c.i. & ij.de oper.no.nunc.& ibi notatur.Iason in l.iii.§.Generacol.ſi.ff.de acqui.poſſeſſ.cum vulga.

Quartò Iaſ.adducit,quia emancipatio poteſt recipere conditionem,quando.ſ. pater emancipat contracta fiducia i.reſeruato iure ſuccedēdi.§.ſi.ſ.de leg. agn.ſucceſſ.quis,vt ibi dicitur,ſemper cenſeatur ita emancipare,(ita vult inferre Iaſ.) poteſt etiā recipere haec vt.ſ. non ſit emancipatus,niſi quò ad quid i & ſic quemadmodum ex parte patris poteſt reſeruari effectus patriæ poteſtatis,ita et poſſit reſeruari effectus ea parte filij: niſi enim ita inducatur hoc fundamentum,non faceret in propoſito.Sed dic,ꝙ nihil obſtat primò, quia reſeruatio ſucceſſionis, vt dicebā, non eſt diuidere patriam poteſtatē , ſed effectum patriç poteſtatis,unde de vno ad aliud non ualet conſequentia.l. Papinianus exuli.ff. de minor. Præterea quando pater reſeruat ſibi ius ſuccedendi,nulla dicitur appoſi cōditio emancipationi, quę,cum ſit actus legitimus, non poteſt ſaltem extrinſecus recipere.l.Actus legitimi.ff.de regu. iur.quia emācipatio ipſa eſt pura,& penitus ſoluit patriam poteſtatē quamuis preiii loco ſoleret dari facultas illa. §. Hoc quoq;.ſ. p quas perſ.nob.acq.vnde eō uideo, quid cōe habeat hoc fundamentum cum quæſtione noſtra.

Sextò pro hac parte adducitur, quam videmus,ꝙ vna & eadem perſona eſt in ptāte & nō in ptāte reſpectu qualitatis bonorū:nā filiu-fa. cenſet eſſe in ptāte,ut de iurè eſt,quò ad oīa,quò verò ad bona caſtrenſia cenſet eſſe patrſami. l. ii. ff. ad Macedo.l.i.§.Hoc autem.ff.ad Treb.Duo enim ſenatuſcōſulta diſtinguunt ſm quali tates bonorum:in caſtrēſibus enim Macedonianum locum non habet, Trebellianum ſic:in aliis ceſſat Trebellianum,& habet locum Macedonianum.d.ll.ſumpto argumento prædicto vt,ꝙ etiam in caſu iſto poſſit reputari quo ad aliqua emancipatus,& ſic ſui iuris,ut etiam reputatur in caſtrenſibus, & quo ad alia ſub poteſtate, ſicut in non caſtrenſibus per iura prædicta.

Sed pro rñſione aduertendum eſt,ꝙ illud,ꝙ filiusfa. quò ad caſtrēſia habeaſ pro patrefa procedit per uiam fictionis,vt oſtendit ille tex.in l.i.ff.Ad Maced. ibi,Vice patrisfami.fungitur.unde bene lex potuit introducere hoc...ut homo in cuius poteſtate eſt, ſine authoritate legis fictionem inducere non poteſt. d.l. Si forte.de caſtr.pecu.

Nec obſtat reſponſio Areti. in l. Qui in poteſtate.ff. de teſta.col.pe.dū vult,ꝙ hoc caſu homo fingat authoritate legis per d.l. Si ab eo.C.de leg.hęre. quia iam reſpōſum eſt,ꝙ ibi introducitur fictio authoritate principis,& ſic legis uiuentis,ut dictum eſt,nos autem loquimur in ſimplici emancipatione facta a priuato ſine aliqua authoritate principis uel legis,ideo conſequentia non procedit per prædicta.

Contrariam opi.tenent cōiter ſcribentes, & teſtantur Alex. Iaſ. Soc. & Ripa in d.l.i.§.In filiu.ff.ad Trebel. Iaſ.in repett. l.Si is qui pro emptore.ff.de vſuc.nu. 198. ubi Ioā.Crotus col.xxvi. Et pluribus rationibus fundatur,primò quia ſtatus ſeruorum & filiorū , qui in poteſtate patria ſunt,ita ſunt ęquiparati.ſ. hoc e.tit.in prin. ꝙ illud,quod in vno diſponitur,cenſetur in alio diſpo-

66 ſitū.ſ.quod cum eo.in princi.ſunt enim ęquiparari per viam regulę, vt dicunt ibi Doct. tum diſſolutio patrię poteſtatis & dominię ą pari procedunt & æquiparantur. l. ū. ff. de offi. Procon.& leg. l.i.ff.ſiquis à par.fuer. manum.in prin.ſ.hoc eo.tit.in prin. & emancipatio dicitur quędā libertas collata in filiū propriū. l. i.C.de ingra.lib.l.i.C.de offi.Prętn.ſed hic eſt,ꝙ ſeruus non pōt eſſe quò ad quid liber,quò ad quid ſeruus, nec quò ad certas perſonas ſeruus,quò ad alias liber, tex.in l.Si pariter.& in l.Duobus.ff.de libe.cau.eſt text. in l. i.§.i.ibi, Quis enim patiat &c.C.de lati.lib.toll.ergo idē dicendū eſt in emancipato & filioſa. facit in ſimili quod dicit glo.in d.Cùm inhibetur.de cland.deſponſ.

Ad illud fundamentum reſpondet Areti.in d.l.Qui in poteſtate.ff.de teſta.verū eſſe,ꝙ quis non pōt eſſe in duplici ſtatu cōtrario uerè & realiter , ſed nihil obſtat, quin aliquis ſit in duplici ſtatu cōtrario, uidelicet. quò ad quid uerè,quo ad quid fictè per doctrinā Bar.in l.Si maritus.§.Legis Iuliæ.ff.de adulte.Pro hoc allegat tex. in l.pen.& fin.ff.de iure aur.annu . ubi habetur, ꝙ libertinus,qui ius aureorum annullorum impetrauit, fingitur ingenuus,& tn̄ iura patroni cōſeruātur: qui tex.cui tari poteſt,quia quamuis fictè ſit ingenuus, ut ibi probatur,tō nō per hoc dicit, ꝙ remaneat libertinus,quā uis iura patroni conſeruenſ,quia iura patroni non reſpiciunt ſtatum ipſius, ſed effectum reſultantem ea eo ſtatu,ut.ſ.dictū eſt facit ad idem tex. in l. Cum ex oratione.ff.de excuſ.tuto.vbi idē habetur. Sed vlterius reſpondet,ꝙ in caſu noſtro homo ipſe emācipat, & ideo quod agit, verè agit,non fictè:quinimmo ſi uellet fingere,ea quo non habet legis authoritatem, nō poſſet.d.l. Si forte.ff.de caſt.pec.Si ergo non pōt fingere , & illud, quod agit , agit uerè, ex quo verè valere non pōt,non poteſt etiam valere fictè.l. Multum intereſt.C.ſi quis alte.vel ſib.l.i.§.Siquis ita.ff.de verb.obli.

Secundò adducitur,quia adoptio non poteſt fieri ad
67 tempus.l.Si tibi. ff.de adopt.nec etiam libertas pōt dari ad tempus.l. Libertas §. Ideoq; ff. de manu. teſta. ergo nec emancipatio,& ea ratione qua non poteſt fieri ad tempus emancipatio,non pōt etiam fieri pro par-
68 te,ſumpto argumento de tempore ad rem. l. Miles ita hæredem.ff.de mili teſta.

Nec valet reſpōſio,ꝙ debeat eſſe diuerſum in emancipatione & adoptione,quia cum adoptio ſit fictio , &
69 non poſſit eſſe fictio fictionis.l. Cum poſt.§.Gener.ff. de iure dot.l.i C.de inoffi.dot.l.ii.cū gl.ff.de doli excep. cū ſimi lib.merito non poſſit fieri adoptio nec ad tempus nec pro parte. Sed reſponderi poſſet , ꝙ cum hæ fictiones veniretit conſecutiue una ad aliam, nō eſt prohibitum.l.Singularia.& ibi no.ff.ſi cer.peta.

Tertiò hoc eſt veriſſimū fundamentū,ꝙ cū homo fingere non poſſit ſine legis authoritate,vt. ſ. dictum eſt, hic aūt non reperiatur legis authoritas, & cū emācipatio introducatur ab hoīe,ſequiſ, ꝙ quis nō poſſit pro parte emancipare,pro parte non:cui fundamento non obſtant reſponſiones Areti.ut ſupra viſum eſt in primo fundamento partis affirmatiuę. & hāc partem puto veriſſimam,cui nihil obſtāt fundamenta facta per Ripā , in d.l.i.§.In filii.quia ipſe Areti.reſpōdet , & ſunt friuola.Vlterius mihi uidetur,ꝙ poſſit cōis concluſio firmari hoc argumento:ſi pr̄ poſſet pro parte emancipare.i. quo ad vnū actū tm̄,utiq; poſſet conſentire filio teſtanti,quia cenſeretur in antecedentiā emācipare. ſ. qui teſta. tut. dar. poſſ. in prin. ſed non poteſt.l.Tā is.§.i.ff.de dona.cau.mor.ergo uidetur,ꝙ non poſſit emancipare: cū enim poſſit donare cū conſenſu,hoc nō eſt ex alio, niſi quia lex non reſiſtit donationi,ſicut teſtamēto propter impedimentū patriæ poteſtatis, unde ſi non eſt in poteſtate patris, reſoluitur iſtud impedimentum quò ad hoc,vt poſſit teſtari,ideoq; ſequiſ manifeſtè , ꝙ non poteſt emancipando ad unum actum,nec decretum iudicis aliquid operaretur, vt teſtari poſſit,quia remanet inhabilitas in perſona ipſius.

§. SED ET SI PATER.

1 *Sed etſi d̄notat diuerſitatē facti & identitatē iuris.*
2 *Adoptio ſcripturam exigit.*
3 *Acta regulariter poſſunt probari teſtibus.*

4 Libellus

4 Libellus & } non probantur testibus.
Sententia }
5 Adoptio tunc potest probari testibus, quando scriptura de ea facta esset perdita.
6 Testes deponentes de tenore scripturæ deperditæ debēt esse periti.
7 Præsentia & taciturnitas habentur pro consensu.
8 Filius non potest inuitus dari in adoptionem.
9 Taciturnitas eius, qui poterat contradicere, & actum impedire, inducit consensum.
10 Patria potestas transfertur aliquando de una persona ad aliam.
11 Decisio eadem, non incōuenit, ut ponatur sub diuersis titulis.
12 Superfluum non dicitur quod diuersis respectibus repetitum est.
13 Infans quare sine consensu suo emancipatur.
14 Tacens in omnibus casibus, in quibus habetur pro consentiēte, nō dicitur uere cōsentire, sed interpretatiue.
15 Videri uerbum importat fictionem.
16 Tacere est medium inter consensum & dissensum.
17 Taciturnitas iuncto aliquo actu positiuo inducit consensum.
18 Acceptatio literarum }
Subscriptio } inducunt consensum.
Sigillatio }
19 Tacens uidetur consentire, quando agitur de modico ꝑ iudicio.
20 Taciturnitas inducit consensum in respicientibus commodum tacentis.
21 Tacens ratione coniunctionis uel amicitiæ inducit consensum, nisi per eam inducatur metus.
22 Tacens per contumaciam in ipsius odiū præsumitur cōsentire, & ita si dolo uel fraude tacet.
23 Materiæ debent pertinere ad titulū, sub quo ponūtur.

NOn diuiditur, quia vnicus est contextus literę. Adoptatus ab ascendente exit potestatem patris naturalis, & transit in potestatem adoptiui. h. d. ex l. Cùm in adoptiuis. §. Si verò pater. & ex l. fin. C. de adopt.

Casus figuratio non est necessaria, quia cùm hęc eadē decisio sit posita. suprà. tit. i. §. Sed hodie. ibi vidimus rationem decidendi & dubitandi, quæ ex iure antiquo pendebat.

1 Primò not. ꝙ dictio (sed & si) denotat diuersitatem
facti, & identitatem iuris: diuersus est enim casus dandi in adoptionem & emancipationis, tamen idem ius constituitur, ꝙ. s. soluatur patria potestas, de quo uidimus. s. de ingen. in prin. vbi videndum.
2 Secundò not. ibi, Actis interuenientibus. ꝙ adoptio
exigit scripturā cōcor. l. fi. C. de adopt. ibi, Interuenientibus actis. & hoc tenēt Batt. Bald. Pau. de Ca. & oēs in l.
3 Emancipatione C. de fide instr. Quāuis. n. acta generaliter possint ꝓbari testibus ſm Abb. post Inno. & alios in c. Qm̄ contra. de proba. in fi. vbi Fely. col. fi. & Deci. col. pen. in fi. ex eo quia scriptura actorum exigitur ad faciliorē probationē, ut est tex. in d. c. Quoniā contra. facit. l. Contrahitur. ff. de pigno. unde pariter pōt probari testibus, sicut scriptura. l. Pactum quod bona fide. C. de pac. tamē ista sunt ex illis actis, quæ scripturam pro sui substantia exigunt, ut patet in tex. hoc, & in d. l. fi. C.
4 de adoptio. & uidemus in libello & snia, nam tunc talia acta non possunt probari testibus Bald. in l. fi. col. ij. C. de reb. cred. in l. Litigatoribus in fi. C. de app. Deci.
5 in d. c. Quoniā contra. col. fi. Benè verum est, vt aduertit hic Ang. ꝙ si scriptura facta sit in adoptione facienda & postea esset perdita, tenor talis scripturę adoptionis poterit probari testibus, ita no. Bar. qui ita intelligēdus est in l. Ne in arbitris. C. de arb. vbi Bald. ita declarat dictū Bar. declarat Deci. in d. c. Quoniā contra. in fi. Ias. in l. Cùm proponas. la. ii. in princi. C. de pact. & est tex. in l. Testium. C. de testi. ita declarat Bar. in l. 1. §. Sufficit. per illum tex. ff. de bon. poss. ſm tab. & est eo casu aduertendum, ꝙ testes, qui deponunt de tenore scripturę deper-
6 ditæ, debēt esse periti Bar. in auth. Siquis in aliquo. col. ii. C. de eden. tradit Deci. in consi. 82. & in c. Quoniam contra. col. fi. in fin.
7 Tertiò not. ꝙ præsentia & taciturnitas habenī pro consensu, de quo dicemus in glo. in uerbo, Non contradicente. nunc tñ pro rōne huius tex. dicas, ꝙ ideo sufficit, ꝙ filius, qui in adoptionē daī alteri, nō contradicat, vt uideaī consentire, vt hic & in l. In adoptionibus. ff. de adop. quia ratio coniunctionis & sanguinis facit, ꝙ intelligatur consentire ſm Bar. in d. l. In adoptionibus. ubi Albe. & alii, & ita dicūt etiā Doct. per ista iura in l. Quæ dotis. ff. solu. matr. ubi Ias. in iii. casu nu. 62. & per tex. in l. Si seruus cōis. uersi. i. ff. de dona. inter ui. & uxo. Sed mihi melior nī esse ratio illius tex. quia clarū est, ꝙ
8 filius non pōt inuitus dari in adoptionē. d. l. In adoptionibus. ubi oēs, & in l. fi. ff. de iis qui sunt sui uel alie. iur. tex. expressus in l. Cum in adoptiuis. uersi. Cùm. n. C. de
„ adop. ibi, Cùm in hoc casu & contradicendi datur ne-
„ teri iure filio licentia, & inuitus transire ad aliam familiam non cogitur. modò clarū est, ꝙ ille, qui poterat cō-
9 tradicendo actum impedire, si sit pręsens, & non contradicat, sed taceat, uideī consentire, ita est tex. qui semper allegatur ad hoc in l. Sæpe. uersi. Sed scientibus. & in uersi. Cur. ff. de re iud. glo. in l. Fideiussor. § Pr. in uerbo, Manifestum in fi. ff. de pigno. tradit Ias. in d. l. Quæ dotis. in iiii. casu. ff. solu. matrimo.
10 Quartò notaī, ꝙ patria potestas transfertur de una persona in aliam, & sic ꝙ soluitur uerè illa patria potestas pr̄is naturalis, & oritur alia patria potestas: ꝙ enim non sit eadem, patet ex duobus, quia semel extincta patria potestate quò ad [illegible] dissoluta adoptione regressus ad bona paterna. l. Cum in adoptiuis. in prin. C. de adop. & quia patria potestas patris naturalis oriebaī ex nuptiis iustis, & sic ex uno fonte, illa autē alia in patre adoptiuo oriebaī ex ipsa adoptione cōcurrente authoritate iuris ciuilis. Præterea nisi penitus illa solueretī, hic §. non faceret ad materiam huius tituli contra. l. Imperator. ff. de in diem addict.
11 Quintò notatur, ut alias dicebam, ꝙ nō inconuenit ꝙ una & eadē decisio diuersis respectibus replicetur, & ponatur sub diuersis tractatibus: nam hęc decisio posita est supra in §. Sed hodie. de adop. & replicatur hic: aptius hoc patet ex tex. in l. Si à Titio. ff. de rei uendi. & l. Apud Celsum. §. Si a Titio. ff. de doli excep. ubi ad uerbum replicatur idem §. patet etiam ex l. Siquis in conscribendo. C. de pactis. & ex l. Siquis in conscribendo. C. de episc. & cleric. ubi eadem lex repetitur, in quo est obiter aduertendum compilatores nō ex fide recitasse constitutiones & leges iurisconsultorum, sed additis & detractis, quæ sibi uisa sunt, & patet ex c. Significantib. de appella. quod ponitur in c. Significantibus de libelli obla. per quæ iura dicit Abb. in d. c. Significātibus. de
15 appella. ꝙ non dicitur superfluum, quod diuersis respectibus repetitum est, & idem uoluit Domi. in c. Qm̄. x. distin. Nam. c. Quoniam. prædictum repetiī in c. Cùm ad uerū. xcvj. distin. & idē uoluit. Roma in l. Quīquā. in ultimo notabili. ff. de aqua plu. arc. Curtius consilio. 78. Domina Francisca. colum. vj. uersicul. Et si decernetur.

Deci.

Deci.in d.c.Significationibus. de appella.

In glo.in verbo, Præsente. Limitat gl.nisi sit infans.allegat tex.in l.pen.C.de emancipa.lib.vbi emancipatio, quæ nō potest fieri, nisi consentiēte eo, qui emancipatur, limitat ibi in fi.nisi emancipandus sit infans:sed melius allegasset gl.tex.in l.Etiā infantē.ff.de adop. vbi est tex. ꝙ possumus dare infantē in adoptionē, q̄uis in l.In adoptionibus.ff.eod.tit.fuisset dictum, ꝙ in emancipationibus eorum, qui suæ potestatis non erāt, exigebatur consensus saltē tacitus & non cōtradicēs eorum, vt dr̄ hic: rō aūt ea potest esse, quam suprà attigi ꝙ lex exigat cōsensum in ijs, qui cōsentire possunt, si non possunt, tūc non exigatur, quia ipsis postea non ratificantibus adoptio non haberet locum.§.Generaliter.in Auth.quibus mod. natur. effi. sui. & dicemus.j. in §. fina. in glos. in verbo, Penè.

In glo.in verbo, Non cōtradicēte.Glo.hic reassumit regulam illam, ꝙ qui tacet videtur cōsentire, circa quā Aret.& alij hic insistūt satis extra materiā, cū sit materia l.Quæ dotis.ff.solu.matr.vt tñ aliqua etiam per iuuenes degustentur, reducam vobis hanc materiam ad pauca capita, alibi latius videbimus.

14 In primis debetis scire, ꝙ in oībus illis casibus, in
quibus tacēs habetur pro consentiēte, non dr̄ verè con
sentire, sed interpretatiuè, ita probatur in regula Is q
tacet.de reg. iur.lib.vi.in l.ij.§.Volūtatē. ff. solu.matri.
15 ibi, Videri consentire. Verbum enim (videri) importat
fictionē l.j.§.Deiecisse.ff.de vi & vi arma.l.Singularia.ff.
si cer.pet.latè Bar. in l.Si Is qui pro emptore. ff.de vsuc.
16 Verè enim tacere est mediū inter cōsensum & dissen-
sum d.regu.Is qui tacet.Bart.in l.Quæ dotis.col.pen.ff.
solu.matri.Abb.& Fely.in c.Nonnè. de præsump. Deci.
in l.Qui tacet.ff.de reg.iur. Quò fit, vt regulariter tacēs
nō præsumatur cōsentire, & ita firmarem ego regulam,
quam pluribus modis limitarem.
17 Primò, qū vltra taciturnitatē reperitur aliquis actus
18 positiuus, puta, acceptatio literarū, subscriptio vel hu-
iusmodi, & ita ꝓcedit tex.allegatus in gl.in d.l.Fideiussor §. Pater.ff.de pigno.in l. Sicut.§. Nō videtur.ff.quib. anod.pig.vel hyp.sol. nam ibi scripserat filius chirographum:& idem videm⁹ in sigillante.l.ij.vbi gl.& Bal.C. de reb.alien. nō alie.& est tex. in l. Filiusfa.ff sd Maced. & ita dicūt Doct.maximè Ias.& Al. in l.Cum proponas filios.C.de pact.

Secundò limitatur, quando tacēs poterat contradicendo actum impedire.l. Sæpe.ibi, Sed scientibus.ff.de re iud.& fuit dictum in iij. not. ex qua limitatione plurima iura licet interpretari, & ita procedit quod dicitur de Episcopo & sciente & tacēte, qō clericus prorogat iurisdictionē iudicis non sui sm Abb.in c.Significasti de foro compe.& id quod dicit de vassallo, qui alienat dño sciente & patiēte sm gl.in c.j.in verbo, Permissione.de probi.feud.aliena.per Lotha.vt ibi ex hac ratione fundatur Bal.

19 Tertiò limitatur, nisi agatur de modico præiudicio, tūc enim præsumitur cōsentire.l. Quam Tuberonis.§. Sunt quidam.ff de pecu.l.Sabinus.ff.commu. diui.l.Labeo.ff.de aqua plu.arc.& hoc modo procedit tex.i l.ij. §.Voluntatē.ff.solu.mat. cùm enim pr̄ teneat filię dotē exactā conseruare auth.Sed q̄uis.C.de rei vxo.actio.modicum est præiudicium filię, ꝙ pater exigat, & ideo sola taciturnitas sufficit:& ita etiā potest procedere, quod dicitur de eo, qui tenebatur consentire vigore pręcedētis contractus.l.ii.vbi glo. C.de acqui. pos.l. Si à te.ff.si serui.vend.nam tunc est modicū, immò nullum præiudicium consentire.

20 Quartò limitat in ijs quę respiciunt commodum tacentis, nam tunc taciturnitas facit pręsumi cōsensum l.Si remunerandi.§. Si passus.l. Qui patitur.ff. mand. & q̄uis Doct. sub hoc mēbro & sub hac limitatione comprehendāt casum nostrū, vt patet ex dictis per Ias.in d. l.Quæ dotis.in secundo casu affirmatiuo, tñ hoc est falsum:quia non dicitur commodum filij, ꝙ trāsferat de vna potestate in aliam, sed ex eo quia, cùm posset cōtradicendo impedire, & non contradixerit, præsumit consensum accomodasse, vt dictum est.s̄.in iij.not. vel est ratione cōiunctionis personæ.vt dicit Bar.in d.l.In adoptionibus.& dicetur statim.

21 Quintò limitat rōne coniunctionis vel amicitiæ maximæ personarum, nam eo casu tacens videt cōsentire l.Si seruus cōis.ff.de dona.inter vir.& vxo.facit tex.noster, & in l. In adoptionibus. ff.de adop. quod declaratur, nisi talis cōiunctio inducat motum reuerētialē, ita declarat Bar.in d.l. Quæ dotis. col.pen.quā doctrinā vr̄ reprehēdere ibi Alex. & idem Alex. in l. Interpositas in gl.C.de trāsac. Aduertēdum.n.est, ꝙ in l.Si seruus. vltra taciturnitatē interuenit traditio rei, de qua agitur, ita illum tex.ponderat Bal.in l. Cū proponas filios.in fi.C.de pact.Ias.in consi.2. infra allegādo .de quo videnda sunt quæ ponit Deci.in c.Causam matrimonij col.iij.de off. deleg.& Ias. consi.3.col.j.lib.j.

22 Sextò limitat in tacēte per contumaciā, nam in odiū ipsius præsumit cōsentire.l.De ætate.§.Qui tacuit.ff.de interroga.actio.gl in l.Quandiu.ff.de acqui.hære.& pariter qn̄ dolo vel fraude tacet.l. ij. C.si alie.res pig.datæ fue.l.Si sic. C. ad Velleia.Bal. in l.Suus hęres. per illum tex.C.de repud.hęred.

Septimò limitatur, qn̄ aliquis legitim⁹ fauor extrinsecus facit ita præsumi, vt de fauore pupillorum habet in l.Si filius.vbi gl.ff.de tute.de fauore reip.l.ij.ff.ad muni. Bar. in d. l filius. & de fauore libertatis l.j. C. de remis.pign.& idē fauore religionis. auth. Si seruus sciēte C.de epis. & cleri.q̄uis in d.l. j.posset esse eo, quia poterat cōtradicere, & de fauore fiscali.l.Si hypotecas.C.de remis.pig. vbi etiam potest considerari illa rō, quia poterat contradicere.

Octauò limitant Doct.in nimium diu tacēte sm Bal. in.l.Si filius.ff.de peti.hęred. Ang.in.l. Qui aliena i prin ff.de acqui hæred.cum similibus.

Sunt & alij quidam casus, vt (puta) quē ponit Ang.in l.j.§.Marcellus.ff.si cui plus quā per leg.Falci.& alius ꝑ Abb.in c.i.de ijs quæ fiūt à maiori par.capi.& alius positus per Ang.in l.Si fideiussor.ff.qui satisd.cog. qui virtualiter reduci possunt ad vnam ex limitationibus prædictis, & ita pro nunc resideo.Satis.n.hæc dicta putauimus ad instruendam iuuentutem.

23 In gl.in verbo, Transit. Primò opponit gl.& soluit, & cùm materiæ debeāt pertinere ad materiam tituli.l.Imperator.ff.de in diem addi. cum si cùm hic nō tollat patria potestas, nec soluatur eius ius, non videtur pręsens pertinere naturam huius tituli, & optimè respondet, vt etiam suprà dictum est, ꝙ pertinet ex eo, quia patris naturalis potestas soluitur.

Sed subdit dictum impertinens hic, ꝙ s.ille, qui iudicatur sui iuris, q̄uis verè nō exeat patriam potestatē, tñ habetur quò ad patrem pro emancipato, allega tex. in l.Iulianus in prin.ff.de condi.indeb.

Imprimis dixi hoc dictū esse impertinēs hic, nec inferri ex prędictis, nec aliquid cōe habere cum supradictis, ex eo quia in casu nostro patria potestas, quę transfertur absolutè remanet, & ills filius adoptatus verè est sub patria potestate:sed qui absolutus ē, & declaratus sui iuris, q̄uis dicatur in potestate, tamen illa potestas patria non est efficax ad aliquid, imò habetur quò ad omnia sui iuris.l.Ingenuum.ff. de statu homin.l.Res iudicata.ff.de reg.iur.

Sed vlterius mihi videt, eo casu ꝑ sententiā tollatur oīs patria potestas, ratio est, quia cum patria potestas

si tota

ſi tota de iure ciuili. ī. de patria pote. in prin. clarū eſt, ꝙ potuit tolli per ſententiā, quæ ſimiliter eſt iuriſciuilis d.l.Iulianus. quod ſecus eſt in obligatione, cui ineſt obligatio naturalis: remanet enim natura debitor, qui abſolutus eſt, quia ſententia non poteſt tollere obligationem naturalem, q̄uis ciuilem ſic.§.fi.j.de legit.agnatur. & ita declarat Iaſ.etiam illam.l.Iulianus.ibi in notabilibus, & in gl.omnes alios.

§. ILLVD AVTEM.

1 *Patria poteſtas, dum filius in utero eſt, non uidetur cōſiderabilis.*

2 *Nepotes concepti ante emancipationem remanent in poteſtate aui.*

3 *Conceptio conſideratur quò ad patriam poteſtatem, quò ad ordinem Senatorium, & quò ad ſucceſſionē.*

4 *Nepotes ex filio adoptiuo an cenſeantur tacitè emancipati emancipato illo filio.*

Diuiditur in duas partes, in prima dr̄, quòd concepti ante emancipationem vel dationem in adoptionem, naſcuntur in poteſtate emancipantis vel dantis in adoptionem: in ſecunda dicitur ſecus eſſe, ſi concipiantur poſt emācipationem vel dationem in adoptionem. ſecunda ibi, Quod ſi.

Concepti ante emancipationem vel patris adoptionem remanent in poteſtate aui, ſecus ſi poſt. h.d.

Caſus ita poteſt figurari: dictum eſt, ꝙ emancipatione filij ſoluitur ius patriæ poteſtatis, quæſitum eſt an nepotes ex filio p̄dicto emancipato concepti tp̄e emancipationis remaneant in poteſtate aui, & nō patris emancipantis, an naſcantur in poteſtate filij: & videbat̄, ꝙ deberent eſſe in poteſtate filij: cùm enim, dū eſt in vtero
1 nepos, patria poteſtas non videat̄ conſiderabilis. l.fi.ff. de colla.bono.ſed ita demum poſtq̄ eſt natus & tp̄e natiuitatis reperiat eius patrē iam patremfa. effectum capacem patriæ poteſtatis ſublato impedimēto. l.Sic enenict.ff.de adult.videbatur ei applicandus: quemadmodum videmus, ꝙ ille qui concipitur ex ancilla, ſi tp̄e natiuitatis reperiatur libera non quæritur partus dn̄o, ſed efficitur liber. §. Sufficit.ī. de ingen. cum ſimilib. Quo tn̄ non obſtante deciditur contrariū, ꝙ imò nepos, conceptus tp̄e emancipationis remanet in poteſtate aui, ſi verò conceptus ſit poſt emancipationem, eſt ſub poteſtate patris: & ratio eſt, quia cùm iam ſit quæſitum ius ipſi auo in partu prædicto, ſi nō tunc dum eſt in vtero, ſaltem poſtea eo nato per retrotractationē per tex.in d. l.fi.ff.de colla.bono. liberando filium non cenſeē velle liberare nepotē, quemadmodū etiā nō liberat̄, qſi emancipat̄ filius natis iam nepotibus.ī.in.§. Præterea. verſi. Admonendi. non obſtat quod dr̄ de filio ancillæ, quia cum expediat ei, qui in vtero eſt ꝑꝑ beneficium libertatis cōſequendum eſſe natum tp̄e, quo mater eſt libera, præſumitur natus antea. l.Qui i vtero.ff.de ſtatu homi. cum ſimilib. fauor enim libertatis operat̄ diuerſitatē, vt dicit hic Ioan. Fab. huic aūt non expedit eſſe magis in poteſtate aui, q̄ patris, imò magis aui, tum ꝑꝑ veriſimilē breuitatē vitæ reſpectu ætatis, tum reſpectu bonorū, quia veriſimile eſt plura bona habere auum. q̄ patrem, qui nunc emancipetur, ergo antea à communiter accidentibus nihil habebat.

2 Primò notatur quod dicit tex. videlicet, ꝙ filij emācipati concepti ante emancipationē remanent in poteſtate aui, ꝯcepti aūt poſtea ſunt in poteſtate patris emācipati, vel aui adoptiui, ſi eorum pater ſit datus in adoptionē nō extraneo iuxta.§.Sed hodie.ī.tit.j. & ſic quò
3 ad patriam poteſtatem. i. ad iudicandum in cuius poteſtate ſit, inſpicitur tempus conceptionis, allegat in ſimili hic Ioan.de Platea tex.in l.Emancipatum.§.Si quis cōceptus.ff.de ſenato.vbi ſimiliter, ſi pater ſit mot⁹ a ſenatu, inſpicitur tempus conceptionis ad videndum, an qui naſcitur quaſi filius Senatoris ſit, & dr̄, ꝙ ſi fuit conceptus antè, q̄ moueretur à ſenatu, dr̄ filius Senatoris, ſi poſtea, dr̄ contrarium: ſed ibi potuit militare ratio. l. Qui in vtero. ff.de ſta.hom. Eodem modo quò ad ſucceſſionem inſpicit̄, an ſit conceptus tp̄e mortis. l. Verū eſt.ff.de bono. poſſ.ſecund. tab. l.Item Prætor.ff.de ſuis & legi.vbi Bart. Et obiter aduertatis ad intellectum illius text.quia illum declarat & ſupplet Alcia. lib. Diſpun.j.capi.28.

4 In glo.in verbo, Ex filio. Glo.mouet quæſtionē illam, q̄ fuit apud antiquos, an emancipato filio adoptiuo illi⁹ filij cenſeantur tacitè emancipati. quam opi.tenuerunt Marti.Iac.de Raue. & Butrig. vt eos refert & ſequitur Alberi.in l.Sed & nepos ff.de adop.

Mouebantur primò per tex.in l.Liberos. §.Emācipato.ff.de cap.dimi.qui tex. nihil facit: nam illa verba (cæteris perſonis) de plano ſunt intelligēda, vt.ſ.emancipato filio item cæteris perſonis emācipatis capite minuātur, vt etiam ſentit ibi Alberi.

Secundò adducunt tex.in d.l.Sed & nepos.ff.de adopti.qui ſimiliter nihil facit, quia illa verba) per emancipationem) intelligūtur ſ.nepotis, non filij, vt verba tex. clarè demonſtrant.

Tertiò allegat̄ tex. in l. Certū eſt. §.j.ff. de iniuſto teſtam.ſed ille tex.nihil agit, quia illa verba (vna emācipatione) referunt ad ius antiquū ſ.ꝙ filiæ fœminæ & nepotes vna tm̄ emancipatione exibāt patriam poteſtatē in filio aūt exigebant tres, vt dixi ſuprà in.§. Præterea. hoc eod.tit.& eſt tex.in l.fi. C de adop. & ita intelligūt etiā gl. ibi & Bar. Sed gl.hic & in d. l.Liberos.§.j.& in l. Certū.§. Filia.ff de iniuſto rupt.teſta.& in d.l.Sed & nepos.ff.de adoptio.& in l. Liberū eod.tit. in l. Si me tibi ff.de cap.& poſtli.reuer.ſemꝑ tenuit opi.cōtrariā & benè, primò ꝑ æquiparationē factā à iure de filijs naturalibus & adoptiuis.§.fi.ī.eo.& ſæpius.ī. viſum eſt, itē ꝑꝑ generalitatē tex.i d.l.Liberū. ff.de adop.q̄ lex, cū loquat̄ generaliter in filijs & nepotib⁹ in poteſtate meritò debet intelligi tā de adoptiuis q̄ de naturalib⁹: & cū dicat liberū eſſe arbitriū filium emācipare, nepoeē aūt ex eo retinere in poteſtate, quod intelligit̄ non emācipando ſimpliciter, profectò non video, qualiter ille tex. poſſit euitari, & eſt tex.ineuitabilis in d.l. Si me tibi.ff.de cap. & poſtlimi.reuer.ꝙ hæc opi.tenēda eſt, vt dixi etiā.ī.in §.Præterea.in vlti.noe. vbi damnaui opi. quorūdam nouiſſi.tenentium contrarium in d.l.Sed & nepos.

In glo.in verbo, Ex ea. Glo.vult ponere diuerſitatē inter natum ex libera & natum ex ancilla, quò ad patriam poteſtatē, & quò ad libertatem, ſeu ingenuitatem & dominium: nam qui conceptus eſt ante emācipationē remanet in poteſtate aui, vt hic, qui verò eſt in vtero ancillæ, ſi manumittatur ancilla, non remanet in poteſtate manumittētis, quinimò ſit non ſolū liber, ſed ingenuus d.§. Sufficit. ī. de iure perſo. quod procedit ꝑꝑ fictionē l.Qui in vtero.ff.de ſtatu hom. Eodem modo ſi vēdatur ancilla prægnans, vel vſucapiatur, non remanet partus priori dn̄o, ſed tranſit cū ea: ſed iō eſt, quia cenſetur venditus partus vnà cum ancilla, non ꝙ ſit venditus part⁹, ſed vēdita ancilla maiori ꝑtio ob fœtū, ita declarat Bar. in. l.Si quod ex Pamphila.ff.de leg.ii.in hoc aūt nepote, cùm ſit futurus in poteſtate vel patris vel aui, non militat aliquis fauor reſpectu ipſius, ideo nō debet tolli ius quæſitum ipſi auo propter ſpem inſurgentem ex conceptione, & ſi militat, militat (vt dixi) remaneat in poteſtate aui per prædicta.

§. ET

§. ET QVIDEM.

1 *Patria ptās non pot solui inuito filio neq; inuito patre.*
2 *Pater non cogitur inuitus emancipare.*
3 *Pater non potest inuitum filium emancipatum redigere in patriam potestatem.*
4 *Pater, qui agnouit legatum sibi relictum, vt filiū emāciparet, cogitur emancipare.*
5 *Extra ordinem, interpretatur .i. officio iudicis.*
6 *Extraordinariū dicitur quod officio iudicis expeditur.*
7 *Legitimatio infantis requirit ratihabitionem.*
8 *Argumentum de emancipatione ad legitimationē, & è conuerso valet.*
9 *Emācipatio nō legitimè facta spatio tēporis purgatur*
10 *Pater, qui pudicitiam filiæ prostituere vult, cogitur emancipare.*
11 *Compilatores Digestorū & Codicis detraxerūt uel addiderunt plurima in fragmentis per eos insertis.*
12 *Lex finalis. C. de spectaculis lib. xi. nouiter declaratur.*
13 *Amittat uerbum nō inducit amissionem ipso iure, sed facto iudicis.*
14 *Priuilegio abutens amittit illud.*
15 *Filius sui iuris efficitur ob delictum patris.*
16 *Pater, qui impie agit cōtra filium, cogitur emācipare.*
17 *Filius an ex iusta causa possit cogi, ut patiatur se emācipari.*

PRæsens. §. non recipit diuisionem. Nemo cogitur inuitus emancipare. h. d. ex. l. Non potest. ff. de adop.

Casus in. §. tradente regulam non est figurandus: regula enim iuris est, quòd nemo inuitus cogitur iuri suo renunciare, & quemadmodum iura patriæ potestatis, non possunt solui inuitis filiis. §. Generaliter. in Auth. quib. mo. nat. effi. sui. eodē modo non potest filius ratione cuiusdam relegationis cogere patrem sese emancipare: cùm enim negotium vtriusq; agatur, vtriusq; voluntas exigitur. l. pen. C. de eman cip. liber. cū sim. l. sola enim emancipatio infantis vtriusque tamē sine consensu fieri potest. d. l. pen.

2 Notatur primò ex hoc tex. quod in eo dicitur, ꝙ pater non cogitur iuri patriæ potestatis inuitus renunciare, nec illud soluere, facit. l. Nec emere. C. de iure delib. l. Dudum. C. de contrah. empt. cum simil. Quemadmodum enim pater non potest cogere filium, vt se patiatur emācipari regulariter. l. pen. C. de emancip. lib. nec
3 inuitum filium, postquam est emancipatus, redigere in potestatem patriam. l. fi. ff. de iis qui sunt sui vel alie. iu. eodem modo non debet posse cogi pater emancipare filium: cum enim pater & filius correlatiua sint, debet in vtrisq; etiam esse eadem iuris dispositio, cum non sit dare rationem diuersitatis. l. fin. C. de indic. vidui. toll. l. fi. C. de rescind. vend. cum similib. Quemadmodum ergo non potest tolli patria potestas inuitis filiis. d. §. Generaliter. Auth. quib. mod. natu. effi. sui. eodē modo non tollitur inuitis patribus: debet enim celebrari vtroq; volente d. l. pen. C. de emancip. lib. nisi filius sit infans, quo casu procedit emancipatio d. l. penult. in fin. & alibi dictum est.

In gl. 1. Dic ꝙ repetitio non est necessaria, cùm contextus literę per se subsistat, quinimmo fit. §. separatus.

In glo. in verbo Penè. Ponit regulam tex. nostri, ꝙ filius non potest cogere patrē, vt eū liberet de patria potestate: dicit tñ, ꝙ ideo Iustinian⁹ dixit (penè) quia sunt aliqui casus, in quibus pater cogi pōt, & gl. enumerat.
4 Primus casus est, quando pater agnouit legatum sibi relictum hac contemplatione, vt filium emancipet, nam agnito legato compellitur extra ordinem emancipare filium, tex. est ad literam in l. Si cui. ff. de cond. &
5 demon. Dicitur autem extra ordinem compelli .i. officio iudicis, vt ibi declarat Bar. & declarat Decius in rubri. Extra. de iudi. col. vii. vbi dicit, ꝙ illud dicitur extra
6 ordinarium, quod officio iudicis expeditur, & est tex. in l. Cùm filiusfa. ff. si cer. peta. & hic casus non habet difficultatem, quia parificantur illa duo relicta ad hoc, vt quis præcisè teneatur legatum sub conditione, & legatum sub modo post acceptationem: videtur enim pater acceptando legatum quasi contrahere & se obligare ad acceptandum.

Secundus casus est in filio adoptiuo, qui infans est adoptatus, nam ex quo lex permittit hoc casu in adoptionem dari tam a patre. l. Etiam infantem. ff. de adoptio. q̄ a seipso, cum est sui iuris. §. Cum autem impubes. ī. de adop. merito sequitur, ꝙ si possit postea probari aliquo modo, ꝙ talis arrogatio vel adoptio nō expediat. potest cogere se emancipari: nam talis adoptio nō tenet, nisi fuerit ratificata postea, tex. est in d. §. Generaliter. in Authen. quib. mod. natu. effi. sui. vnde si arrogatus doceat sibi non expedire, potest cogere patrem ad se emancipandum, tex. est. in d. l. Nonnunq̄. cum seq. ff.
7 de adopt. videmus enim idem in legitimatione infantis, ꝙ requiritur ratihabitio, vt dicit Saly. in l. Iubemus. C. de emancip. lib. versi. Et adde. facit tex. in. l. i. C. si maior fac. ratum habue. per quem ita dicit Roma. consil. 194. In proposita. in iiii. dubio cum similib. vt per De-
8 ci. consi. 369 Viso. col. ii. valet enim argumentū de emācipatione ad legitimationem, & è conuerso, vt arguunt
9 Bart. Bald. & Saly. in d. l. Iubemus. Sicut enim emancipatio non legitimè facta spatio temporis purgatur. l. Post mortem. vbi Bart & Docto. ff. de adop. eodem modo in legitimatione defectus tempore purgatur, vt dicit Bal. in d. l. Post mortem in quo est aduertendum ad vnum, ꝙ adoptio vel arrogatio impuberis non rescinditur ipso iure, sed mediante emancipatione: ratio esse potest quia cum arrogatio fiat cum causæ cognitione, nō retractatur, argumento eius, quod dicitur. in. §. Eadem lege. in fi. ī. quib. ex cau. manum. non licet. & hoc non solum verum est in impubere, sed in quolibet minore, qui, si probet se in arrogatione circūuentum, non emācipatur, sed in integrum restituitur. l. iii. §. Siquis minor. ff. de minori.
10 Tertius casus est, si pater velit filiæ pudicitiam prostituere, nam s̄m glo. cogitur emancipare filiam. l. Si lenones. C. de Episcop. audi. & est clarius expressum in l. fi. C. de specta. lib. xi. vbi est eadem lex, sed magis latè. in quo obiter aduertēdum est, ꝙ quamuis l. Si lenones. tribuatur Theodo. & Valen. vt patet in tit. & l. fi. prædicta in tit. de specta. tribuat Hono. & Theodo. tñ est eadē præcisè, cū vtraq; calen. Maii data sit, Felice Tauro Coss.
11 Item & illud aduertendū est, ꝙ in cōpilatione horum librorum cōpilatores pro libito addiderunt & detraxerunt de legibus prædictis s̄m ꝙ eis visum est, vt patet ex collatione illarū duarū legum. Sed vlterius & tertiò
12 aduertendū est, ꝙ mihi nō videtur, ꝙ in d. legibus probet, ꝙ pater cogatur emācipare, sed benè ꝙ lex priuat ipsum potestate, quā habet: ita enim sonāt illa verba d. l. fi. ibi, Placet eos indignatione subduci, ne potestatis iure frui valeant. & inferius ibi, Amittant non solùm eam, quā habuerunt potestatē. unde uidetur, ꝙ lex ipsa priuet, non autē ꝙ cogantur per ipsos Episcopos emācipare: quis enim dicat, ꝙ ope Episcoporum & iudicū liceat absolui ab hac miserā necessitate puto intelligendum per separationem personarum, non aūt ꝙ fit necessaria emancipatio, quia illud verbū (amittant) nō innuit emācipationem, sed benè innuit factum ipsius iudicis, ut in hoc uersi. præptiè declarat Imo. in c. Referente.

rente in fi. de præben. vbi dicit, q verbum hoc est futu
13 ri temporis, & non inducit amissionem ipso iure, sed
mediate facto iudicis, & voluit Bar. in l. Siquis in tantã.
post glo. ibi in verbo, Amittat. C. vnde vi. glo. in verbo
Amittat in. l. ii. C. de secun. nupt. Archi. in c. ii. de præ-
scrip. lib. vj. Hostië. in c. In quibusdã. in verbo Amittant.
& ibi Abb. col. fi. de pœnis. Cy. in. auth. Qui semel. in. v.
q. C. quom. & qñ iud. Domi. in cõsi. 23. circa med. Card.
in consi. 92. In. q. in iij. dubio. Cuma. in consi. 164. Præ-
latus. col. ij. Roma. in cõsi. 3 t 2. Quò ad primum in vlti.
du. Ripa in c. Sæpe. col. pen. versi. Circa quintã. q. de re-
sti. spolia. Andre. Tiraquell. latissimè in repe. l. Si vnq̃. in
ver. Reuertatur. nu. 926. C. de reuoc. dona. quod ego pu
to verum in his terminis, vt. s. debeat constare Episco-
po factũ ipsum & causa, cuius authoritate postea priue
tur potestate, separent à patribus, & prouideatur saluti
earum, non aũt q cogatur emãcipare, & Lucas de Pen-
na in d. l. fi. in versi. Amittant. videtur intelligere, q sta-
tim, per tex. in l. Eleganter. §. fi. ff. de pigno. actio. & hoc
clarè firmat. ĩ. glo. fi. quinimò vr̃, q talẽ potestatẽ amit-
tant, si insistant & pergant eas velle inducere ad peccan
dum, quẽ sensum videtur Bar. habuisse in d. l. fi. qui ni-
hil dicit de emancipatione, q̃uis Aug. ibi secutus glo.
hic intelligat eodẽ modo, vt. s. cogatur emãcipare, quã-
uis gl. in d. l. fi. videatur etiam ipsa sensisse hunc intelle-
14 ctum, dũ dicit, q qui abutitur priuilegio amittit illud.
15 l. Iudæos. C. de Iudæ. & q per delictum patris filius effi-
citur sui iuris, allegat autben. Incestas. C. de incest. nup.
vbi filij hoc ipso, q pater contrahit incestas nuptias, ef-
ficiuntur sui iuris: tenet etiã propter crimẽ hæresis pa-
tris c. ij. in fi. de hæreti. lib. vj. & si languidũ filium expo-
suit c. vni. de infan. & langui. expos. q tñ teneantur pa-
tres lenones emancipare, videtur tenere Alberi. & Saly.
in d. l. Si lenones. quod mihi videtur falsum per prædi-
cta, & ideo mihi videtur, q iste casus nõ benè ponatur
pro limitatione ad istum tex.
16 Quartus casus est, si pater filiũ malè habuerit cõtra
pietatẽ, nam exemplo Traiani Imperatoris cogitur pa-
ter filium emãcipare. l. fi. ff. si à par. quis fue. manu. Cùm
enim patria ptãs in pietate cõsistat. l. Diuus ff. ad l. Pom
pe. de parri. meritò contra pietatem facere dicitur, qui
filium malè habet, & atrociter verberat d. l. Diuus. facit
17 tex. in l. Nec ea. ad fi. ff. ad. l. Iul. de adul. Vltimò gl. di-
cit filium inuitum non cogi exire patriam potestatem.
d. §. Generaliter. in Auth. quib. mod. nat. effi. sui. & cùm
suprà dixerit, q ex iusta causa pater cogi põt. & dicat è
contrario filium non cogi, nec distinguatur iusta causa
vel non, interpretati sunt Doct. q gl. voluerit, q etiam
ista causa subsistente cogi non possit. Sed glo. in d. §.
Generaliter. in versi. Non est. mouet hanc. q. an ex om-
nibus supradictis causis, ex quibus pater põt cogi emã-
cipare, ex illis possit filius cogi exire patriam potesta-
tẽ, & dicit, q non, tum quia non habemus hoc dicentẽ
legem, ideo stamus regulæ d. §. Generaliter. tum quia fi
lius non habet eam potestatẽ in patrem, quã habet pa-
ter in filium. Sed prior ratio põt tolli ex regula correla
tiuorũ, quia dispositum in vno etiam in odiosis & pœ-
nalibus trahitur ad aliud, stante præsertim idẽtitate ra-
tionis. l. fi. vbi notant omnes. C. de indic. vidui. toll. Nec
secunda ratio concludit, quia est vis potestatis patriæ,
vt scilicet, pater cogatur iusta causa filiũ pati exire pa-
triam potestatem. Eandẽ opi. tenet etiam glo. in l. Nec
auus. C. de emancipa. liber. in l. Non potest. ff. de ado-
ptio. in l. fi. C. de spectacu. lib xj. Tamen hanc opi. repro
bant Bar. Ange. Imo. Pau. de Cast. Iason & alij in l. Qui-
dam cùm filium. ff. de verbo. obliga. Ange. & Imol. in l.
Verum turpem. ff. de verbo. obliga. Bald. in l. Quãnis. C.
de fideicom. vbi volunt, q cùm non sit dare rationẽ di-
uersitatis inter casum & casum debeat esse eadem iuris
dispositio. l. A Titio. ff. de verbo. obliga. Nec potest dari
probabilis rõ diuersitatis, quare pater possit cogi eman
cipare filium ex iusta causa, non possit autem filius co-
gi ex iusta causa consentire emancipationi, & conside-
rant casum, si filius sit rixosus, & pater ex lege munici-
pali teneatur soluere condẽnationem pro filio, ita dicit
Ange. in d. l. Verum. & hanc opinionem latissimè exami
nat & comprobat Saly. in d. l. Nec auus. & firmat quòd
ex omnibus causis, ex quibus filius potest exhæredari,
ex oĩbus illis causis possit inuitus emancipari, quia ista
duo sunt æquiparata in d. l. Quidam cùm filium. quẽ se
quunt etiã Doct. hic, & illa opi. mihi videtur verissima.

RVB. DE TVTELIS.

Continuatur hoc ordine. s. in titu. de ijs, qui, sunt sui vel alieni iuris, dixit Imperator, quòd personarum quædam erãt sui iuris quædam alieni, & earum, quæ erant alieni iuris, quædam sub ptãte dominorum quædam sub ptãte parentum, & singulas partes declarauit, vt visum est, & sic est expeditum alterum membrum illius distinctionis, eorum scilicet qui alieni iuris sunt, modò incipit declarare alterum membrum earum, quæ sui iuris sunt, nam illarum quædam sunt sub tutela, quædam sub cura, quædam neutro iure tenentur, & sic benè dicit hic Ioan. Fab. q hæc est subdiuisio, non diuisio principalis: & quia cognitis ijs, qui sunt sub tutela & cura, facilè cognoscentur qui neutro iure tenentur, ideo proponit de illis tantùm se dicturum: & quia impuberes sunt sub tutela, puberes aũt sub cura, ideo incipit declarare de ijs, qui sunt sub tutela, secutus quasi naturæ & ætatis ordinem.

TRANSEAMVS.

1 *Seruius Sulpitius primus ea, quæ ad Dialecticam pertinent, in hanc iurisciuilis scientiam inuexit.*
2 *Aeditiui quasi ædes tuentes, & de eo verbo plura.*
3 *Aeditimi qui.*
4 *Hierophilaces qui.*
5 *Tutelam exiens non dicitur capite minui, aut mutare statum.*
6 *Pupillus & adultus qualiter dicantur esse & non esse in potestate.*
7 *Argumentum à contrarijs quomodo procedat.*
8 *Cõtrariorũ uno cognito aliud cognoscitur, & quando.*
9 *Tutela quid sit, & de veritate definitionis.*
10 *Definitio quid sit secundum Boetium.*
11 *Definitio quid sit secundum Aristo.*
12 *Tutela principaliter datur personæ, non rebus.*
13 *Tutela est de iureciuili.*
14 *Statutum, q testator possit dare testamẽto curatorem, ualet. Item statutum potest restringere & extendere tempus tutelæ.*
15 *Tutores qui sint.*
16 *Proprietas verborum sumitur ex definitione.*
17 *Argumentum à deriuatione vocabuli & etymologia quando ualeat.*
18 *Nomina appellatiua debent esse consona rebus.*
19 *Filiusfami. tutore aut curatore nõ eget: ubi quid in ijs bonis, in quibus patri non quæritur vsusfructus.*
20 *Curator, qui filio fami. minori datur patre nolente administrare, datur bonis, non minori, q si datus etiã esset minori, sustinetur datio.*
21 *Sententia seruitutis sustinetur, et q verba dirigatur*

in domi-

In dominum fundi.

22 *Filiusfami. quo casu possit habere tutorem.*

23 *Definitiones referuntur ad communiter accidentia.*

24 *Alciati locus reprehenditur.*

25 *Dubitans de statu suo potest habere tutorem.*

26 *Tutor quando seruo impuberi detur.*

27 *Proximè efficiendum pro facto habetur.*

28 *Esse creditur quod omnino futurum est.*

29 *Patria potestas inducta est, ut filius defendatur, sed nõ principaliter.*

30 *Patria potestas principaliter inducta est ad commodũ parentum.*

31 *Curator mentecapti & furiosi datur principaliter per sona secundariò rebus.*

32 *Tutor quandoq; pro curatore, & curator pro tutore accipitur.*

33 *Præfectus uigilum, quamuis ædes tueatur, non dicitur æditnus.*

DIuiditur hoc principium in tres partes, in prima enim ponitur subordinatio huius tituli & sequentium ad præcedentia: in secunda ponitur definitio tutelæ: in tertia deriuatio & etymologia verbi (tutores.) secunda ibi, Est autem. tertia ibi. Tutores.

Non summatur, quia præfatur de quo sit dicturus, diffinit, & ponit qui sint, & vnde dicantur tutores ex l. i. ff. de tutel.

Casus similiter non est figurãdus: cũ enim aggrediat declarare materiam tutelarum, nulli dubiũ esse debet ꝙ incipere debet à definitione, vt sciatur de quo tractaturus sit, & qui sint, & vnde dicantur tutores.

1 In tex. ibi, Vt Seruius definit. Hunc certum est fuisse Seruium Sulpitium, de quo præclaras laudes prędicat M. Cic. in Bruto & viij. Philipp. de quo habetur in l. ii. ff. de orig. iur. §. Seruius autem Sulpitius. Ipsum autem hanc definitionem tradidisse credendum est. cùm ipse primus iuris scientiam arte quadam pertractauerit, partitionesq; diffinitiões, & huiusmodi ad Dialecticã pertinentia primus in hanc iuris scientiam inuexerit, vt esset aliquando regula, qua vera à falsis dignosceerẽtur, cuius uitam Bernardinus Rutilius latius attigit.

2 In tex. ibi, Sicut æditui dicuntur qui ædes tuentur. Hanc eandem deriuationẽ & etymologiam ponit Fes. Pompeius, qui vult ædituum esse sacrę ædis tutorem & curam agentẽ, de quo meminit Pli. lib. xxxij. c. ij. & Au. Gellius lib. xij. c. x. voluit uerbum esse nouum usurpatum pro eo, quod Latini olim dicebant ęditũum, quod docet ex M. Varrone, Liuio, Andronico, M. Tullio, ex fa

3 bula Pomponij, & Lucretio lib. vj. voluit enim Festus ęditimũ dictum esse eum, qui ædibus præest, quasi ędis intimum, quam etymologiam reprehendit M. Cicero in Topic. dum loquitur de postliminio. Aliter appellan

4 tur etiam æditui hierophilaces, quasi sacrorum custodes, prout de iis meminit Scæuola in l. Annua. ff. de annu. leg. non enim ibi (zetophilaco) legendum est, ut in vulgatis codicibus, sed (hierophilaci.) Solebant enim liberti olim tueri ædes & sacra, ut aduertit Zasius in titu. ff. de in ius uoc. in prin. & latius dictum fuit in nostris Annotatio. hic.

Nota primò subdiuisionem diuisionis superius positę, ut. s. personarum, quę sui iuris sunt, alię, sint in tutela aliæ sub curatione, aliæ neutro iure teneantur: non ergo hic est alia diuisio, sed subdiuisio primi membri distinctionis positæ superius in tit. de iis, qui sunt sui vel alie. iur. Nec subdiuiditur primum membrum positum superius in tit. de iure perso. dum dicitur, ꝙ hominum quidam liberi sunt, quidã serui, quia sub illo membro comprehenduntur etiam ii, qui sunt in potestate, quod aduersatur iis, quæ hic dicuntur, ibi, Nam ex iis personis, quæ in potestate non sunt &c. Pręterea ibi diuisio illa respicit statum, hoc autem propriè non respi-

5 cit statum: qui enim exit potestatem tutoriam, nõ propterea dicitur mutare statum, nec capite minui. §. Minima. infrà. de cap. diminut.

Secundò not. ibi, Nam ex iis personis, quæ in ptãte

6 non sunt. ꝙ pupilli uel adulti, qui sub tutela uel cura sunt, non dicuntur esse in ptãte, quod videtur contra definitionem, dum dicitur tutelam esse ptãtem. & paulò infrà, dum dicitur tutores esse qui eam potestatem habent. unde etiam pupilli uiderentur esse in ptãte. Sed responsio est, ꝙ potestas tutoris non est simplex, sed ad tuendum eũ, qui per ętatem se defendere nequit, quæ verba excludunt potestatem illam, de qua loquitur tex. dum dicit (quę in ptãte non sunt) ut etiam aduertit gl. J. in verbo, Ad tuendum.

Tertiò not. argumentum, quod facit Imperator ibi, Videamus. uidelicet, ꝙ cognitis iis, qui sunt in tutela vel cura, cognoscentur & qui neutro iure tenebuntur, quo modo argumentandi utitur etiam Imperator. s. de

7 iis, qui sunt sui uel alie. iur. in prin. & ff. eo. tit. l. i. & quãuis, ut ibi dixi, hoc argumentum à contrariis optimum sit, qñ sumus in eo genere contrariorum, quæ ex diametro sibi aduersantur: uno enim posito aliud necessario remouetur, ut est sui iuris, ergo non est alieni, & est alieni, ergo non est sui, quæ disiunctiua appellauit Proculus in l. Hæc verba ille aut ille. ff. de verb. sign. tamen in tex. nostro non uidetur ualere hoc argumentum eo modo, quo sumit Imperator, qui loquit alternatiuè & disiunctiuè, dum dicit, Videamus de iis, quę in tutela uel curatione sunt. Si enim uideamus ꝺ iis, quę in tutela uel curatione sunt, non poterimus cognoscere eas, quæ neutro iure tenebuntur: sed benè cognoscemus quæ neutro iure tenebuntur, si copulatiuè cognouerimus quæ sub tutela & quę sub cura sunt: uoluit ergo Imperator dicere, ꝙ nisi & cognitis omnibus iis, qui sunt uel in tutela uel in cura, cognoscemus qui neutro iure tenebuntur. & ita debet intelligi hic uersiculus, qui etiam potest stare alternatiuè hoc modo intelligẽ-

8 do, & argumentum procedit. Ex quo correlariè infert, ꝙ cognito uno de contrariis, cognoscitur & aliud contrarium, quod intellige (ut dixi) in directò contrariis, ex tex. in c. Nuptiarum. xxvij. q. j. in c. Cùm renunciatur xxxij. q. j. ubi per glo. & Archid. & dicit Iaf. in l. Inter stipulantem. §. Sacram. col. ix. in princ. ꝙ ista conclusio, ꝙ cognito uno de contrariis cognoscatur aliud, non habet aliquod dubium, quod probat expresśè text. in l. Qui accusare. in prin. ff. de accusa. & quis alias in rubr. ff. de acqui. poss. & hic mihi uisum fuerit hic potius probari argumẽtum à sufficienti dinumeratione partium propter naturam disiunctiuæ appositæ, nã cognitis iis, qui sunt in tutela, non cognoscuntur qui neutro iure tenentur, quia possunt esse sub cura: tamen dicendum est, ꝙ cùm hic Imperator exigat cognitionem tam eorum, qui sunt sub tutela, quam eorum, qui sunt sub cura, opponit duo hęc mẽbra pro contrariis membrorũ eorum, qui neutro iure tenentur: nec obstet illa disiunctiua, quia debet intelligi, ut superius dictum est.

9 Quartò not. ꝙ tutela est uis atq; potestas in capite libero, ad tuendum eum, qui propter ętatem se defendere nequit iureciuili data ac permissa. Circa quam definitionem quærendum est, quare Imperator hic omiserit illa verba (sua sponte,) quę sunt in l. j. ff. de tutel. Si enim nullius sunt in diffinitione effectus, reprehendidebet Seruius: si alicuius, dãnandus est Imperator. Iaf.

hic dicit se cogitare, quod possit vtraq; defendi, & dicit, q si in diffinitione omittatur aliquid, quod importet qnidditatem & essentiam rei diffinitæ, tunc diffinitio videtur falsa, & viriatur, si veiò omittatur aliqnid, qnod potest poni ad differenniam alicuius rei, non vitiatur diffinirio: vnde q̄uis hic omittaī dictio (constituta) & dictio (sponte,) quæ in dicta diffinitione positę sunt rectè ad differentiam, non vitiatur diffinirio: sed Aduertendum est, quia nec assumptum nec illatio vera est: nā, vt sciamus quid aliquid sit, non possumus scire nisi ex genere & differērijs: cum enim diffinitio sis oratio sub
10 stantiam vniuscuiusq; rei significās, vt inquit Boetius lib. j. Topi. talis substantia non potest cognosci nisi ex genere & differentijs; cessantibus enim differentijs diffinitio non conueniret cum diffinito, & esset cōis alijs rebus, vnde substantia rei non explicaretur: vnde omissio eorū, quæ pertinent ad differentiam facit, vt diffinitio vitietur, quia remota illa differentia poterit diffinitio applicari alteri, q̄ diffinito, & per consequens erit falsa: nec aliunde reprehenditur à Labeone idem Seruius in l. j. in princi. ff. de dolo. nisi quia omissę erant tales differentiæ, quæ faciebant, vt diffinitio competeret alteri, q̄ diffinito: inepta est igit̄ responsio Ias. Mihi placet, vt dicamus, q q̄uis verba illa sint omissa, nihil tñ substantiale sit omissum, quod patet primò in verbo (constitura:) nam, cùm dicamus (vis atque potestas in capite libero,) idem est, ac si dicamus (vis atq; potestas pstiruta & posita in capite libero:) illa enim dictio (in) cum illo ablatiuo ostendit positū esse quid in loco vel persona: dicere.n. vis ac potestas in capite libero, est dicere vis atq; potestas, quę est in capire libero. Dum verò omittitur illud verbum (sua sponte,) similiter dico, q comprehēditur ab illis verbis, (qui propter ætatem se defendere nequit:) qui.n. dicit, se nequire defendere, dicit, q nequit per se: & sic sua sponte, quod puto uerissimum. Et ut habearis summatim quasi quandam expositionem huius diffinitionis, quáuis in glo. de hoc erit latius disputandum, dicatis, q turela dr̄ primò vis atq; potestas, & q vis atq; potestas ponitur loco generis, quia reperiūtur multę potestates & possibilitates, quæ non sunt tutela: dicitur autē (vis & potestas) simul, non q sit uera inter hęc duo differentia, vt dicit Barr. in d. l. j. sed vt magis exprimatur possibilitas illa & facultas,
,, vt similiter reperitur apud Teren. in Heauton. Hic me
,, magnificè effero, qui vim tantam in me & potestatem
,, babeam tantæ astutiæ Et apud Cice. li. iij. de Natu. deo.
,, Improbutum igitur prosperitates secundæq; res redar
,, guunt, vt Diogenes dicebat, vim oēm deorum ac potestatem. Seqnirur (in capire libero) ut ostendatur, q ista potestas & facultas non datur seruis, cū turores nō possint esse serui. j. tit. j. in prin. & §. i. non autem dicit hoc respectu pupilli patientis: residet ergo quędam vigens potestas in capite libero ad hunc effectum ei data & attributa, vr tueatur simpliciter, vt per hoc excludat patriam potestatem, & etiam dominicam: nam utraq; est vis atq; potestas residens in capite libero, sed illæ non sunt simpliciter ad tuendum, & defendendum, & protegendum, sicut tutela. Dicitur postea (ad tuēdum eum,) vr excludat curationem, quæ datur ad tuenda bona, nó autem personam. l. In copulandis. C. de nupt. tutor autem principaliter datur personæ. §. Certæ. j. qui testa. tuto. dari poss. Subditur (qui per ætatem se defendere nequit,) ad differentiam furiosi, nam & datur curator furioso, in quo est vis ac potestas in capite libero ad tuendum eum, sed non eum, qui per ætatem, sed eum, qui propter furorem vel aliud impedimentum huiusmodi se defendere nequit: datur enim curator furioso tā personæ, q̄ bonis. l. Si furioso. ff. de curato. furio. l. Virum. & l. Et mulieri. eo. tit. Apponuntur postea illa verba (iureciuili data ac permissa,) quæ iunguntur illis verbis (uis atq; potestas) iureciuili introducta. s. non ad differentiam defensionis illius, de qua habetur in l. Vt vim. ff. de iust. & iur. quia hoc satis ineptum esset, cum ea, quæ ponuntur in diffinitione tutelę hucusq; non possint aliqno modo cōpetere defensioni illi naturali, de qua in d. l. Vt uim. uerba enim priora hanc excludunt, cùm sit potestas data à natura ad se corpusq; & bona tuendum, non ad tuendum illum, qui nó potest sua sponte se tueri per ætatem: unde fuit olim opi. antiquorum, q hæc uerba nó essent in diffinitione: ita enim uoluit Placenti. ut refert glo. in d. l. j. ff. eo. & ibi Alberi. tñ Azo contrarium dixit, quia cùm designēt originem ipsam, & quęnam uis & potestas sit hæc, ciuilis an naturalis, uel gentium, satis ostendunt substantiam rei. Vnde desinitio debet ita procedere: Tutela est uis atque potestas iuris ciuilis in capite libero ad tuendum eum, qui per ętatem se defendere nequit. Et hęc sufficiant pro aliquali declaratione, anteq̄ descendamus ad glo. ubi magis discutietur ueritas diffinitionis.

Bal. in d. l. j. ff. eo. dicit in hac definitione reperiri causas omnes, nam dum dicitur (uis atq; potestas,) ostenditur causa formalis. dum dicitur (ad tuendum eum,) materialis: dum dicitur (iureciuili,) causa efficiens: dum dicitur (inuenta) finalis: quod est falsum, quia finalis causa est ad tuendum, materialis in capite libero, efficiens & formalis iusciuile. Sed diffinitio non consideraī ita
11 ut per causas, sed per quod quid est. Est enim diffinitio secundum Arist. oratio quid est significans.

12 Quintò not. q turela datur principaliter personæ, non rebus. j. titu. i. §. Certę. l. In copulandis. C. de nupt. & dicetur in d. §. Certę.

13 Sextò not. turelam esse de iureciuili: Lege enim. xij. tab. ita cautum erat.

Tutores liberis in potestate ... parentes danto:

Si non sint dati, agnati, qui successionem sperant, tutores sunto. Ex quo inferri potest, q facilius ea, quę circa tutelā uersantur, sunt mutabilia. §. Sed naturalia. s. de iure nat. gen. & ciui. & ideo dicit Bal. in l. ij. in prin.
14 ff. de uulga. & pupilla. si statutum diceret, q posset testator curatorem testamento dare sicut tutorem, q ualeret, q̄uis contrarium sit decisum. j. de curato. in prin. & idem Bal. in l. Matrona. ff. ad Sen. Tertull. dicit, q statutum potest restringere & ampliare tempus tutelæ, puta, q duret usq; ad x. uel xij. annum, uel usq; ad xviij. cōtra tex. j. quib. mo. tu. fi. in prin.

15 Septimò no. qui sint tutores, q. s. ij. sunt, qui talē uim ac potestatem habent, qualem. s. in diffinitione descripsit. Ex quo correlariè notatur, q malè legunt ii, qui loco illius dictionis (uis) in diffinitione ponunt (ius) prout Bal. in l. i. ff. eod. & Alcia. libr. j. Parergon iuris. c. 58. Cùm. n. dicatur, q tutores sunt qui eam uim & potestatem habent, patet, q (uis) est legendum, non (ius.) Erit ergo tutor, in quo uerificabitur diffinitio tutelæ: hoc enim est, quod in substantia uoluit dicere, cùm dicit, (qui eam uim ac potestatem habent:) hoc enim exprimit illa dictio (eam.)

16 Octauò not. q vera & propria deriuatio vocabuli sumitur à diffinitione: cùm. n. ideo dicantur tutores, quia tueantur & defendāt, sumitur talis deriuatio ex ea parte diffinitionis, dum dicitur (ad tuēdum eum:) & est regula notissima, de qua alibi suprà diximus in §. Si ab hostibus. quib. mod. ius pat. por. solui. & dicemus. j. de
17 testa. in prin. q tunc ualet argumentum à deriuatione uocabuli, qn̄ cōformat se cum diffinitione, & ualet negatiuè ut in pluribus, nō est ptās ad tuendum, ergo nō est tutela, sed non affirmatiuè, est potestas ad tuendū, ergo est tutela, cùm deficiant aliæ differētiæ postea positę, quę faciunt tale argumentum continere fallaciā,

quia

quia uerba ipsa fine aliis differentiis sunt amnnia aliis,
vt s̄.diximus.Et ee hoc correlariè notatur, ꝙ deriuatio
& etymologia attenditur,de quo,vt diei s̄.dictum fuit
18 in §.Si ab hostibus.item & vnum aliud, ꝙ nomina ista
appellatiua debent imponi, vt fint consona rebus, de
quo dicendū erit,vt dicemus.j̄.de donat.§. Est & aliud.
vbi est locus suus,tutores quasi tuitores, æditui quasi
ædes ruentes, & huiusmodi noia conuenientia rebus,
facit tex.in l.Defensores.la.ij.C.de defenso. ciui.ibi,No
minis sui fungantur officio.l.Decernimus. C. de episc.
& cleri.ibi,Et ipsorum monachorum nomen exposcit.
l.i.C.de offi.Præfe.vrb.in fi.l.Tugurii.ff.de verb. signi.l.
Ita vulneratus.in prin.ff.ad l.Aquil.cum si.

In gl.o.i.Ego magis puto tenendum quod dicit gl.sequens,& quod nos diximus s̄. in continuanda rubrica.
videlicet,ꝙ hoc referatur ad aliam diuisionem, nō per-
sonarum in vniuerso,ut sunt duæ illę pręcedentes, sed
ad subdiuisionem illius membri superioris, videlicet,
personarum sui iuris,& hoc est,quod voluit dicere,Nā
ex ijs personis, quæ in potestate non sunt. intelliges
tam de patria,q̄ de dominica.

In glo.in verbo,Non sunt.Benè infert glo. ꝙ ii, qui
19 sub potestate alterius sunt,ut seruus,& filiusfam. non
egent tutore aut curatore de seruo dicetur.j̄. in glo.in
verbo(libero,)de filiofa.est tex.in l.fi.in princ.C.de cu-
ra.furio.& ideo illis non datur. Tunc enim dandus est
tutor,qn̄ legitimus defensor deficit l.i.ff.qui petant tu
to.quod Doct.hic limitant,dummodo filius nō habeat
bona, in quibus vsusfructus patri non quęritur: nam
in iis,quamuis sit in potestate,potest habere curatorē,
tex.est in l.fi.§.Sinautem in secunda.C.de bo. quæ lib.
ubi Bar.Bal.Pau.de Cast.Ang.& alii hoc idem tenent:
cū aduertendum est,ꝙ non est hoc ita simpliciter intel
ligendum:nam benè verum est,ꝙ si patre recusante fi-
lius delatam sibi hereditatem adeat, patri nō quæritur
usufructus,ut ibi,& quia non est habilis ipse in ea ętate ad gubernandum res suas,dicitur, ꝙ potest habere
curatorem,sed ita demum hoc uerum est, si pater recu
set administrare:non ergo absolutè habet curatorē in
bonis,in quibus patri non quęritur usufructus, sed ita
demum si pater recuset res filii administrare & guber-
nare:patre ergo nolente non datur curator filiofam.in
potestate in bonis,in quibus usufructus patri nō quæ-
ritur,sed ipse potest administrare,et ita declarat Rapha.
in d.l.fi.§.Sinautem in secunda. & dicit tex. illum non
esse ab aliquo ponderatum,quem etiam ad hoc ita pon
derauerunt Salyc.in auth Excipitur. C. de bon.quæ lib.
Corn.in d.§.Sinautem in secunda.

Concludendum igitur est,ꝙ qn̄ patri non quæritur
usufructus,si filiusfa.est maior, pater etiam volens nō
potest administrare bona filii,& illa gubernare, & ita
procedit d.authen.Excipitur.si uerò est minor,ita ꝙ in
digeat tutore uel curatore,& tunc pater potest,si vult,
administrare:si verò recuset hoc facere,tunc potest pe
ti curator d.hæreditati aut bonis,& ita procedit tex. in
20 d.§.Sinautem in secunda.Et notandum est,ꝙ hoc casu
non datur curator minori,sed bonis, & ita dicit tex.in
d.§.Sinautem in secunda.ibi, Ab eo petere curatorem
hęreditati dari.benè uerum est, ꝙ si iudex inaduerten-
ter,uel imperitia ductus daret minori,dirigendo uerba
ipsi minori,datio sustinetur,& intelligeretur minori.i.
21 ad commodum minoris, quemadmodum sustinetur
etiam sententia seruitutis,si uerba dirigantur in domi-
num fundi.l.i.in princ.ff.si ser.uendi.etsi deberent diri-
gi in fundum,cui seruitus debetur.l.Qui in aliena.§.fin.
ff.de nego.gest.ue notant Bart.Saly.Ange.Pau. de Castr.
& Corn. in d. §. Sinautem in secunda. & Ioan. de Plat.
Ange.& Christo.hic.Prætereà tunc est curator, non tu
tor,de quo modò agimus.

In ea.glo.ibi,Sed contra. Opponit de l.fi. C. de sen-
ten.pass. ubi habetur, ꝙ filius eius, qui est apud ho-
stes,efficitur sui iuris,at si pater reuertatur, recidit in
patriam potestatem,ac datus illi tutor interim, dū erat
apud hostes pater, eo reuerso desinit esse tutor. sed si
pater reuersus sit uel furiosus uel prodigus,quamuis fi-
lii recidant in potestatem suam, tamen per hoc nō desi
nit esse tutor ille,qui prius erat tutor:& sic patet, ꝙ fi-
liusfa.qui est in potestate patris, habet tutorem:& hoc
modo inducendo,solutio glo.hic nihil facit, quia cùm
iam esset reuersus,& omnia recuperasset, non uidet,ꝙ
aliquo modo potuisset durare tutela. Gl.in d. l.fi.in uer
bo,Neq; tutor.dicit hoc esse speciale & mirabile, quod
22 etiā ibi Saly. dicit esse miraculosum,& ratio huius spe
cialitatis est propter duo,quæ concurrunt simul, uideli
cet,quia cōgruo tempore & legitimè datus fuit tutor
à principio,item propter malos mores patris & dissipa
tiones, quorum neutrum fuisset de per se sufficiens,
quod patet,nam si mali mores cessarent, & non ceiste-
rent,quamuis tutor ab initio legitimè datus esset,om-
nis tutela finiretur.d.l.fi.C.de senten. pass.item nec ma-
li mores & dissipationis periculum de per se suffice-
rēt,quia qn̄ pater dissipat filii bona,& nō sumus in ca-
su prædicto,in quo iam sit datus tutor,tunc non inter-
dicitur ei administratio,quia filio postea effecto sui iu-
ris datur actio ad recuperādum omnia ab emptoribus.
l.i.in fi.C.de bon.mater.l.fi.§.Non autem.C.de bo.quæ
lib.si sint talia,quę recuperari possint: ꝙ si ita cōsume-
rentur bona filii,ut non daretur remedium aut regres-
sus contra ea,& tūc licet administratio patri interdica
tur,tū filio tutor non datur, sed curator ipsis bonis. l.
Imperator. ff. ad Trebell. l.fi.§. Sinautem in secunda.C.
de bon.quę libe.& sic patet,ꝙ ista duo simul concurrē
tia causant hanc mirabilem decisionem.

In gl.in uerbo,Ita enim. Circa hanc regulā,ꝙ cōtra
riorū sit eadē disciplina.iā s̄.de iis,qui sunt sui uel alie.
iur.diximus in prin.in gl.fi.& quia materia est ordina-
ria,quę tradit in rub.ff.de acqui.poss.ibi uidendū est.

In glo.Vis atq; ptās.Gl.dupliciter exponit: primò.i.
uiolenta potestas,quia datur inuitis & in inuitos: uel
uis ad cogendum,potestas ad imperandū.Vos dicatis,
ut dixi suprà in iiii.notab.pro eodem hic supponere.s.
pro facultate & potestate,ut in citatis exemplis. Primā
autem expositionem glo.damnat Bar.in l.i.ff.eo.princi-
paliter quia reperitur tutor uolens.ut mater l.ii. C. qn̄
muli.tute.offi.fun.pos.auth.Matri & auiæ.eod. tit.item
quia etiam multi tutores hoc affectant.l.In eos.ff.eo.l.
Tria onera.ff.de excus.tut.Prætereà omnes tutores.qui
haberent iustam excusationem, & eam non propone-
rent,possent satis dici volentes, ex quo non se excusa-
runt:quinimmo dicit Bar. si hoc esset verum, pupillus
si peteret volens tutorem volentem,& daretur, non es
set tutor.l.ii.ff.de tute.l.Illud.l.seq.de tuto.& curato.da
tis ab iis.Quamuis(vt suprà)dici hęc duo idem signifi-
cent,nec vnum resoluatur necessariò in adiectiuum al
terius,tamen posset saluari,ut alias dicebam, expositio
glo.ab eo,quod cōiter fit,ad qd̄ iura nostra adaptari so
23 lent.l.Nam ad ea.ff.de legi.cum diffinitiones referun-
tur ad ea,quæ communiter accidunt, & s̄m cōmuniter
accidētia soleāt interpretari iuxta tex. in l.Suus quoq;.
§.Puto.ff.de hęre.insti. quem tex. ad hoc ponderat Are-
ti.in l.i.ff. de testa. & nolunt glo. & Albe. de Rosa. in l.
Omnis definitio.ff.de regu.iur. ubi Cagnolus dicit ita
communiter teneri,Saly.in l.Precibus col.ii. C.de im-
pub.Bal.Nouel.in trac.de Dote. col.ii.Deci. in l.& in l.j.
Imperium. ff. de iur. om. iudi. Cur.iun.in rub.C.de im-
pub.& hoc idem uoluit Abb.in rub.de iudi.dum dicit,
ꝙ quamuis iudicium aliquando possit esse inter duos,
tū per hoc non uitiatur diffinitio, quia in ea conside-

ratur quod plerunq; & regulariter contingit, ad quod
Aret.ibi in quibusdam scriptis suis, de quibus facit ibi
mētionem.Deci.col.iiij.adducit tex.in l.i.ff. de legi.ubi
diffinitur legem esse cōe præceptum,& tñ lex nō semper præcipit, nec semper est cōis.l.Legis uirtus.ff.de
leg.l.fi.C.de legi.& Deci.ibi considerat hanc rationem
ultra oēs,q diffinitio debet constare ex genere & differentijs,notatur in l.j.ubi Bar.ff.de testa.& ideo benè cōsonare,q diffinitio ad communem tm̄ regulam referat,
quia in casibus,qui à cōi regula declinant, aliæ uidentur esse differētiæ,quæ illos casus specialiter respiciūt,
& non possunt verificari in casib. procedentib. secundū
cōem regulam,& ideo diffinitio non potest esse generalis,vt complectatur casus,qui sm̄ regulam sunt, & casus,qui sunt contra regulā:quo factum est, vt dicamus
oēm diffinitionem in iure periculosam esse, & rarum
esse,vt nō possit subuerti.l. Omnis diffinitio. ff. de reg.
iur.unde dicendum est diffinitioni satis esse,q à cōiter
accidentibus,& ex cōi & generali regula procedat. Idē
etiam voluit Alex.in rub.ff.solu.mat.col.x.dum agit de
diffinitione dotis,quæ quanquam regulariter detur ob
onera matrimonii,tñ si illa cessent,quia accidat mulierē ex pacto promisisse illa subire, nihilominus dicitur
dos.Idem etiam voluit Ang.in diffinitione filij in consi.
71.nā q̄uis filius dicatur natus ex viro & vxore.l. Filiū
diffinimus.ff.de ijs,qui sunt sui uel alie. iur. saluat hęc
diffinitio,q̄uis non comprehendat legitimatum. Præterea furtum est cōtrectatio rei alienæ inuito domino.l.j.
ff.de furt.& tñ contrectatio rei hęreditarię,q̄uis aliena
sit,non est furtum.l.Hæreditariæ.ff.eod.& videmus in
tutela,de qua agimus,quæ q̄uis sit potestas in capite libero,vt hic,tñ potest etiam dari tutela serui.l.Si impuberi.ff.de tuto.& cur.da.ab iis.q̄uis respondere potest,
q uerba illa(in capite libero)arguunt personam tutoris,non pupilli,ut dixi.Item testamentum est iusta snia.
l.j.ff.de testa.& tñ voluntas militis in procinctu declarata testamentum est,q̄uis iusta non sit.l.Miles. C.de testa.mili.q̄uis dici possit iustam esse,quia.l. in eo casu statuit volūtatem plenam esse,& pro legitima obseruari.
Ideo in iureciuili propter casus exceptos puto definitionem à cōiter accidētibus sufficere, quamuis in alijs
scientiis non ita sit:quare credendum est iurecōsultum
in l.Omnis definitio.ff.de regu.iur.dixisse omnem definitionem in iure periculosam,vbi(in iure)dixit significanter,propter exceptiones cuiusq; definitionis & re-
24 gulæ.Et q̄uis hanc sniam impugnet eruditissimus Alcia.lib.vi.Paradox.c.ix.tñ ab ea nō discederem,quia tota uis consistit in tex.in l.i.§.Dolum. ff.de dolo. ubi reprehenditur à Labeone Seruius,cuius diffinitio tñ posse saluari uidetur à cōiter accidentibus. Sed est aduertendum,quia ille tex.non probat hoc, quinimmo probare potest contrarium:nam à cōiter accidentibus poterat esse,q aliud ageretur,aliud simularetur: plerunq;
enim fit hoc,& uidetur innuere tex.dum subdit, Sicuti
„ faciunt qui per huiusmodi dissimulationem seruant
„ uel tuentur sua uel aliena.Confirmo ergo per tex. in §.
Seruitus.ī.de iure perso.ubi diffinit seruitutem esse cōstitutionem iurisgētium,& tñ reperitur seruitus de iure ciuili,qua quis uendit se ad pretium participandum,
ut §.Serui.eo.tit.& tñ per hoc non minus ualet diffinitio seruitutis.Saluaretur ergo expositio glo.quia regulariter tutela datur inuitis & in inuitos, q̄uis aliquibus
casibus detur uolēti & uolentē,qui sunt extra cōmunē
aleam.Tamen,ut dixi,uerum est quod dicit Bar. q talis
expositio fieri non debet,nisi at q. potestas.i. uiolēta potestas,sed potius uigens potestas,prout uidetur exponere M.Tullius in Oratio.pro Milo. Et quia de hoc satis dictū est suprà in notabilibus, ideo pertranseo. Opi.
tñ Alcia.tenet gl.in l.i.ff.de usufr.Cardi. & Imo. in rub.
Extra de iudi.Alexan.in rub.C.de iudi. ubi etiam And.
Sicu.& ibi Ripa col.vij.Purpu.in l.ii.§.Creditum.col.6.
ff.si cer.pet.Paris.in rub.de præscrip. & latissimè ad satietatem examinat Cagnolus in d.l. Omnis definitio,
ubi ponderat omnia argumenta hinc inde, quæ nunc
non expedit referre.

In glo.in uerbo,Libero.Glo.malè intelligit,ut declaratum fuit suprà in i.not.nā hæc uerba (in capite libero)designant personam tutoris,nō pupilli.Est ergo potestas concessa libero homini ad tuēdum eū &c. quod
apertius probatur ex diffinitione in l. i. ff. de tute. dum
dicitur(constituta in capite libero,)& sic homini libero tributa,& hoc modo etiam intelligit Bar. in d.l.i.&
Docto.magis cōiter hic:seruus enim non potest esse
tutor.j.tit.i.in princ.& ita tenendum est: tñ pro declaratione glo.uerum est,q seruus non potest tutorem habere,quia hęc subdistinctio est in illis personis, quę in
potestate non sunt,ut dictum est.ī. in prin. Bene dicit
25 glo.q siquis dubius est de statu suo, potest habere tutorē.l.Et qui.ff.de tuto.& cura. dat. ab iis.ratione enim
dubii euentus litis tenet datio medio tempore & pro-
26 cessus,ut dicit ibi Bal.attenditur enim ibi magis dubitatio interim,q̄ ueritas. Glo adducit casum,in quo tutor dat seruo impuberi per tex.i d.l.Si impuberi.cuius
ratio est secundum Bar.ibi, quia incontinēti debet es-
27 se liber:Paria enim sunt aliquid esse,vel proximè deducendum ad esse,& pro eisdem habentur. l. Non tm̄ in
princ.ff.de excu.tut.l. fi. ff. qui sine manu. ad lib. perue.
quæ fuit ratio Per.& Andreæ de pisis,ut dicit ibi Alberi.ad idem facit.l.pe.de testa.mili.l.Mulier. §.Siquis hæreditarium seruum.ff.de condi.instit.quod confirmari
28 potest,quia illud,quod omnino futurū est,habetur pro
deducto iam in esse.d.l.penul.ff.de mili. testa.

Glo.postea satis impertinenter dicit q d. l. Si impuberi.patitur aliqua contraria,& soluit,quę [illegible] soluit
Ioan.Fab.hic,& quia non [illegible] dolita, & Bar. circa hoc posuit [illegible] latissimam distinctionem in l. Si res. §.i.
ff.ad Trebel.ibi uidendum est per ipsos & per Alex.
29 In glo.Ad tuendum. Verum est patriam potestatem
introductam etiam esse,ut per eam filius defendatur.l.
fin. C. de cura. fur. l. fi.§.Necessitate C. de bon.quæ lib.
sed non principaliter dicit Christo.hic, ideo talis potestas non attenditur.l.Siquis nec causam. ff. si cer. peta.
30 &.l.i.de autho.tut.cu similib.Pricipaliter enim Ini inducta vr patria potestas ad cōmodum parentum,non filiorum.l.Filiusfam.§.Secundum uulgarem. ff.de leg.i.

In glo.in uerbo,Propter ætatem.Glo. benè dicit, vt
31 dixi.ī.in v.notab.nam curator furiosi & mēte capti datur principaliter personæ,secūdario rebus, ut declarat
Saly.in l.In copulandis.C.de nupt.

In gl.in uerbo,Iureciuili.Hęc glo.satis declarata est
ex iis,quæ dicta fuerunt.ī.in notabilib. ubi dictū fuit,
q nō ponitur ad differentiam tutelæ, quę de iure gentiū cōpetit p defensione sui.l.Vt uim.ff.iusti. & iur.

In glo. in uerbo, Data. Mihi placet,ut intelligamus
data à lege,quantum est quò ad legitimam tutelam,
pmissa à lege.s.ut detur uel à testatore, uel à iudice.ff.
de tuto.& cura.dat.ab iis. &.j. eo. §.Permissum.& fuit
interpretatio Iaco.de Aren. quam sequitur. Bart. in d.
l.i.ff.eo.& est uerior.

In glo.in uerbo,Defensores.Si attendatur etymologia vocabuli,dicit gl.etiam curatores defensores sunt,
& ideo non inconuenit,ut unum pro alio accipiatur.
Sed imprimis aduertēdum est,q si arguatur negatiuè,
non est defensor,ergo non est tutor, ualebit argumentum:sed non ualebit,est defensor,ergo est tutor, quia
generalius est enūciatū, ut dixi ī. in §. Si ab hostibus
32 in ultimo notabili.ī.tit.i. rationem ibi assignaui. Dum
verò glo.ait,q aliquando hac de causa tutor accipitur

pro

pro curatore, & è conuerso curator pro tutore dicatis
ꝙ tex.in l.Cùm filiofam. §.j. ff.de leg.iij.non benè pro-
bat, quia illa verba, (cùm in tutelam suam peruenerit)
sunt generalia, nõ applicata magis ad tutelã,q̃ ad curã,
sed cũ nullius potestati erit subiectus,ꝙ hic Imperator
dixit neutro iure teneri: & dũ allegat tex.in l.j.§.ij.ff.de
minori.corrigẽda est gl.voluit.n.allegare tex.in l.Etiã-
si.§.Ea causa.ff.de minori.vbi curatio accipit pro tute-
la,cum ibi esset pupillus,q̃uis posset intelligi et de cu-
ra,quæ quandoq; impuberibus dat,quemadmodum &
curatio et accipitur pro tutela in auth. Minoris debi-
tor.C.qui dari tuto.poss.sicut & tutela accipitur pro cu
ra in l. Qui negotiationem.in princ.ff. de administ tu-
to.idem in l.Ne lucrum. C. de cura.furio.cum similib.

In glo.in verbo Qui ædes.Malè exponit glo. Quam-
uis enim generalitas huius verbi possit verificari in oĩ-
bus tuentibus & custodientibus ædes, tamen æditui,
vt.ŝ. in textualibus declaraui, propriè sunt qui ædes
33 tuentur sacras:q̃uis enim custodiam incendiorum ge-
rat Præfectus vigilum, tamen non dicitur æditus, nec
dici verè potest secundum Festum,Pli.& Gellium in lo
cis.suprà proximè allegatis.

§. PERMISSVM EST.

1 *Paternum affectum nullus vincit.*
2 *Parentes testamento tutores filijs dare possunt.*
3 *Parentum appellatio quos comprehendat.*
4 *Curatores testamẽto nõ dãtur, dati tamẽ cõfirmãtur.*
5 *Curator regulariter non datur inuito.*
6 *Tutor testamento dari non potest,nisi existentibus in potestate.*
7 *Tutor datus emãcipato non est tutor, nisi cõfirmetur.*
8 *Fœminæ tutores dare non possunt,& si dant,adhibita inquisitione confirmantur.*
9 *Parentes naturales tantum non dant tutores filijs naturalibus,nisi confirmentur.*
10 *Tutores dati à patribus naturalibus & cõfirmati nõ administrant nisi bona,quæ à parẽtibus prouenerũt.*
11 *Tutoris datio filio spurio nulla est.*
12 *Spurij patrem demonstrare non possunt.*
13 *Spurij non appellantur filij.*
14 *Aetas Consularis erat xxxvij annorum.*
15 *Tutela respectu filiorum est fauorabilis.*
16 *Tutores an dari possint codicillis.*
17 *Codicilli hodie semper censentur testamento confirmati tacitè*
18 *Tutor datus à patre in codicillis testàmento nõ confirmatis confirmandus est.*
19 *Omnimodo.i.indistinctè & indifferenter.*
20 *Testamentaria tutela omnibus alijs præfertur.*
21 *Tutela legitima & datiua fundãtur super præsumpta affectione,testamentaria super certa.*
22 *Digniora sunt præferenda.*
23 *Dictũ glo.debet intelligi secundum legem,quã allegat.*
24 *Muto filio dari potest tutor à patre.*
25 *Mutus tutor dari non potest.*
26 *Tutor datus filio naturali tantùm quãdo cõfirmetur, quando cum inquisitione,& quando sine ea.*
27 *Tutor an possit dari in testamento imperfecto.*
28 *Filiorum appellatione non ueniunt nepotes in tutela.*
29 *Tutela ex parte tutorum est onus, & quomodo dici possit honor.*
30 *§.Ex imperfecto. an principaliter introductus sit in fauorem filiorum.*
31 *Legatum alimentorum etiam fauore filiorum nõ capitur ex uoluntate imperfecta.*
32 *Tutor rectè datus statim debet administrare, secus in eo,qui eget confirmatione.*
33 *Priuilegia multũ nõ porriguntur ad iniuriã alterius.*

Diuiditur in duas partes: in prima ponitur regula, quod liberi accipiunt tutores ex testamento parentum: in secunda modificat in nepotibus & alijs, dummodo eorum pater non sit in medio, in cuius potestatem recasuri sint, & ponit exemplum & illationẽ. secunda ibi,Nepotibus verò.

Filijs in potestate dari potest testamento tutor: nepotibus, si in potestatem patris non sint recasuri, hoc dicit ex.l.j.ff.de testa.tute.

Casus ita potest figurari,quia tutores aut testamen-
to,dantur,aut à lege,aut à iudice,& in eligendo illum,
qui impuberis mores formare, opesq; ipsius tueri de
2 beat,primæ partes tributæ sunt patri, cuius affectum à
nullo alio vinci manifestissimum est.l.fi. C.de cura.fur.
in principi.cùm dicendum esset de testamẽtaria tutela,
quæsitum fuit, an pater vel auus filios vel nepotes ha-
bens in potestate possit filijs suis,aut nepotibus prædi-
ctis tutores testamento dare:& quamuis simus in.§.tra-
dente regulam, tñ poterat nonnihil hæsitationis affer-
re,quia cùm lex mortuo patre faciat ipso iure illos sui
iuris. ĩ.tit.j. in priu. non videbatur esse in potestate il-
lius,qui morte priuabatur iure patriæ potestatis,dispo-
nere de persona filij eo tempore,quo iam à lege soluta
erat à nexu & vinculis patriæ potestatis: cuius contra-
rium dicit, quia cùm huiusmodi impuberes egeant ali-
quo, qui personam & bona ipsum tueatur, quem à se-
ipsis eligere nõ possunt ob infirmum animi iudicium,
putauit lex nulli magis conuenire hanc electionem, q̃
ipsis parentibus d.l. fi. sed filijs indistinctè tutores dari
possunt à patre, ab auo autem nepotibus non dãtur tu
tores, nisi qñ non sunt recasuri in potestatem patris.
Cùm enim tutela non sit eorũ,qui in potestate sunt,vt
suprà dicit tex. in prin. huius tit.si recidunt in potesta-
tem patris,non admittunt tutelam, præsertim quia iuri
patrio præiudicium afferretur,si alijs gubernãdos filios
suos traderet auus,quod esse non debet.

2 Not.primò ibi, Permissum est. ꝙ est cõcessa potestas
& permissa parentibus dandi tutores liberis suis, quæ
permissio ex.l. xii.tabul. prouenit, vt dicit tex. in l.j ff.
de testa. tute. vbi similiter loquitur text. per hoc idem
verbum(permissum est.

Secundò not.est ibi, Parentibus .sm Ang. ꝙ omnes
parentes in infinitum habent potestatem dãdi tutores
liberis suis, dummodo concurrant requisita,de quibus
in hoc tex. ꝙ sint, vel futuri sint in potestate eorum,&
3 in alterius potestatem non sint recasuri: parentũ enim
appellatio omnes omnino ascendentes cõprehendit,
l.iiij.§.Parẽtes.ff.de in ius vocan.l. Liberorũ ff de verb.
signi.cum simil.allegatis per glo.in d.§.Parentes.

Tertiò not.ibi, Impuberibus. ꝙ ad hoc,vt testamen-
to parentes tutores dare possint, exigitur,ꝙ filij vel de
scendentes sint impuberes: cùm.n.tutela finiatur pu-
bertate.ĩ.quib.mod. tute. fini. in princ.meritò non po-
test dari puberibus:ꝙ si darentur tutores post puberta-
tem, quo casu intelligendũ esset & interpretandum.i.
curatores ratione subiecti, datio per se non teneret,
4 quia curatores testamẽto non dantur,q̃uis dati confir-
mentur decreto Prætoris vel Præsidis, vt dicit tex.ĩ.de
curat.in princ.l.Caius.de excusa.tuto.l.Pater.§. Condi-
tionum.ff.de condi. & demonst. etiam si filius sit legiti-
mus & in potestate dantis.& ratio est,quia curator non
datur regulariter inuito. ĩ. de curato. in princi. versic.

Item inuiti.secundum Bald.in l.j.ff.eod.
Quartò not.ibi, Quos in poteſtate habẽt. ꝙ ad hoc,
6 vt valeat datio tutoris,exigit, ꝙ illi,quibus datur, ſint
in poteſtate dantis,& ſic ipſius teſtatoris, cõcordat tex.
in d.l.j.ff. de teſta. tutel. Lex enim. xii. tab. vnde hæc fa-
cultas proceſſit, non agnoſcebat emancipatos.§.Eman
cipati.j.de hære.quæ ab inteſt.defer.quo fit, vt emanci-
7 patis datus tutor a patre non ſit tutor , niſi confirmeť.
8 §.ſi.j.eo.tit. Hinc etiam ſequitur, ꝙ fœminæ, quæ libe-
ros in poteſtate non habent,tutores teſtamẽto dare nõ
poſſint,ꝙ ſi dederint,adhibita inquiſitione confirman-
tur.l.ii.ff.de confir.tuto.l.Mater.C.de teſta.tut.Sequitur
9 inſuper , ꝙ cum filii naturales non ſint in poteſtate no-
ſtra.ſ.de patri. poteſta.in prin.non accipiunt tutores à
naturalibus parentibus ex teſtamento , niſi confirmen
10 tur.l.ſi.C.de confir.tut.ꝙ ſi confirmati ſint , non habẽt
adminiſtrationem niſi bonorum,quæ à patre prouene-
11 runt.d.l.ſi.& hoc multò magis dicendũ eſt in filio ſpu-
rio,in quo datio ipſo iure nulla eſt, vt dicit glo.in l.i ff.
12 de teſta.tut.vbi Bar. Bal. & alii , cùm enim non poſſint
tales filii patrẽ oſtendere.l.Vulgò.ff.de ſtatu homi. nec
13 poſſint filii appellari , vt dicit ibi glo .meritò ſequitur,
ꝙ non tenet datio.Alberi.in d.l.i.dicit , ꝙ hoc fallit in
iis,qui exeunt patriam poteſtatem per dignitatem , nã
si , quis non ſint in poteſtate , accipiunt tñ teſtamento
patris tutores arg. Auth. conſti. quæ de digni. §. Illud.
Mihi videtur,ꝙ talis caſus nõ poſſit dari, vt. ſ.impubes
ad huiuſmodi dignitatem aſſumatur arg.l.ſi.C.de Con-
14 ſuli.lib.xii.Erat enim cõſtituta ætas in Conſulibus.37.
annorum,qua primũ iure ordinario licebat petere Cõ-
ſulatum:ſed quando etiã daretur caſus,ꝙ impubes poſ
ſet ad illas dignitates aſſumi,hæc.q. pendet ab illa.q.an
15 tutela reſpectu filiorũ, quibus datur,ſit fauorabilis vel
odioſa:ſi enim reſpectu filiorum ſit fauorabilis,valeret.
l.Quid ſi nepotes.ff.de teſta.tute.dicit in terminis Bar.
in l.Liberorũ.col.iii.in prin.verſ.Primo caſu.ff.de verb.
ſigni.cum ſimilib.vnde cùm ſit fauor filiorum , ex quo
ad ea,quæ ſunt ſibi fauorabilia, nõ cenſentur exiſſe pa-
triam poteſtatem,meritò ſequetur , ꝙ poterit illis dari
tutor per prædicta.
Quintò notatur ibi,Teſtamento tutores dare, ꝙ exi
gitur,vt teſtamento dentur: ſi enim alia voluntate vlti-
16 ma darentur, talis datio non teneret:Et ideo infertur:
ꝙ non dantur à patre tutores filiis ſuis in codicillis , ni
ſi ſint teſtamento cõfirmati.l.iii.ff.de teſta. tute.& cùm
17 hodie ſemper cenſeantur tacitè confirmati teſtamẽto
§.Non tñ.j.de codicill.ſequitur, ꝙ datus tutor in codi-
cillis iure datus intelligetur , & hoc ſi teſtamentum ſit
factum:ſi enim codicilli eſſent ab inteſtato facti, tũc da
tio tutoris non teneret ſm Dyn. in d. l. iii.ff. de teſta.tu
te.quem ſequitur ibi Bal.Bart.& Alberi.per tex.in l.Sæ-
18 pe.ff.de verb. ſigni. quamuis vt inutiliter datus à patre
confirmandus eſſet.l.Qui à patre.ff. de confirma. tuto.
l.i.eo.tit.in ſi.cum ſimilib .
19 Sexto notatur ibi,Omnimodo. ꝙ hęc dictio exponi-
tur.l.indiſtinctè & indifferenter, ita eſt tex.ſ. qui. mod.
ius patr.pote.ſolui.in princ.vbi diximus.
Septimò notandum eſt quod dicit tex. ꝙ ſi nepotes
poſt mortem aui ſint recaſuri in poteſtatem patris eo-
rum non poſſunt accipere tutores teſtamento aui,tum
quia patribus quò ad patriam poteſtatem præiudicium
afferretur , tum quia exiſtentes in poteſtate non acci-
piunt tutores,vt ſuprà hoc eod.titu. in princ.& dixi in
figuratione caſus.
20 In glo.i. Teſtamentariam tutelam præferri omnibus
aliis clariſſimum eſt non ſolum ex ordine titulorum,
ſed ex verbis.l.xii tab.de quibus.j. de legi. agnato.tute.
in prin.nec ratio dignitatis eſt illa.quæ facit eos præfer
21 ri , ſed electio paterna : cùm enim datio à iudice facta
fundata ſit ſuper præſumpta affectione electi ex inqui-
ſitione à iudice, de quo lex in defectum confidit,vt in-
quirat perſonam, cui animus impuberis inſtituẽdus &
formandus tradi poſſit , legitima autem tutela fundeť
ſuper pręſumpta affectione , quam agnati inuicem ha-
bẽt,cõfidatq; lex,vt ii, qui ſanguine proximiores ſunt,
magis afficiantur pueris ob ſuam & familię dignitatem
tñ in teſtamentaria ideo lex plus tribuit teſtamento ele
cto tutori,quia cum ſit electus à patre,quo nemo vn-
quam pręſumitur capere melius conſilium pro filio,
meritò ſequitur , ꝙ de eo plus confidit , & ideo pręfer-
tur,vt dictũ fuit.ſ.in figuratione caſus.l.ſi .C.de cura.fu
rio.in prin. & in hoc conſiſtit dignitas tutelę teſtamen-
22 tarię:ꝙ autem magis dignum ſit pręferendum , eſt tex.
in.l.j.ff.de albo ſcrib.&.ſ.de iure natu.gen.& ciui.i h &
j.de bono. poſſeſſ.§ .Aliam verò.
In glo.in verbo,Impuberibus.Ampliat glo. vt etiam
inuitis illis detur teſtamento tutor ,& hoc eſt verũ per
tex.in l.Necnon.ff.de tuto. & cura. dat.ab iis. Sed hæc
glo.in codicibus paſſim corrupta eſt : ita enim in anti-
quis legitur,Impuberibus etiam mutis.l.Muto.ff.de tu
te.non enim reperitur in tit.ff.de tute.l.Inuito. & ideo
23 intelligenda eſt glo.ſm legem , quam allegat , vt dicit
Bar.in l. Non ſolum.§. Si liberationis.ff.de lib. leg. cum
vulg & ſubdit,Et hoc etiam Prætori & Pręſidi licet.ff.
de tuto.& cura.datis ab iis.l.Nec mãdante. §.ſi. & ꝙ ita
legi debeat, patebit ex iis , quę dicit Ang. hic ſuper gl.
hac,quę non facerent ad propoſitum , ſi loqueretur de
inuitis,& ita eſt in antiquo meo codice Inſtitutionum.
24 Vera ergo eſt ampliatio glo.ꝙ etiam muto tutor datur
25 d.l.Muto. quamuis mutus dari tutor nõ poſſit. l. i.ff.de
tute.& ſic patet, ꝙ ea parte illius,qui pręſtat authorita
tẽ,exigitur,ꝙ loqui poſſit,ea parte verò illius,cui pręſ-
ſtatur,non exigitur, vt dicunt Bar. & Bald.in d.l. Muto
in prin. Diſtinctionem autem illam , quam refert hic
Ange. quia ſatis eſt extra propoſitam materiam glo.
non refero vlterius, remitto me ad dicta per Bart. in d.
l.Qui habet.ff.de tute.
In glo. in verbo, In poteſtate. Iam ſuprà dictum eſt
26 in notabilibus,ꝙ naturalibus dati tutores non ſunt tu-
tores,niſi confirm.tuto.l.ſi C.de cõfirm.tuto.& ut alias
dicebam ſm Bar.in l. Naturali. §.1.ff. de cõfir.tut. poteſt
intelligi naturalis dupliciter : quandoq; enim filius eſt
naturalis tñ,quia per emancipationem eſt ſublatũ vin
culum ciuile, & tunc datus ei tutor à patre , vt dixi in
notabilibus,confirmatur etiam ſine inquiſitione .§.ſi.j.
eo.tit.l.i.ff.de confir.tuto. quandoq; eſt filius naturalis
natus ex concubina,& tunc ſi pater illum nõ inſtituit,
non confirmatur tutor ſine inquiſitione.l. Naturali. in
prin.ff.de confir. tut. aut eum inſtituit , & tunc ſi filius
non habet alia bona , confirmať omnimodo.i. ſine in-
quiſitione.l.Si patronus.ff.de confir.tuto.aut alia bona
habet,& tunc confirmať,ſed in bonis , quæ habet a te-
ſtatore, decerneť ſibi adminiſtratio ſine inquiſitione,in
alijs verò decernetur cum inquiſitione. l. ſi. C. de con-
ſir. tut. & ita diſtinguit ibi Bar. quam diſtinctionem ſe-
rè ponit ibi etiam Alber.de Roſa.
In glo.in verbo , Teſtamento.Dictum fuit in notabi-
libus ꝙ idem eſt , ſi tutores dari ſint in codicillis teſta-
mento confirmatis expreſsè olim.l.iij.ff de teſta.tute.
qđ in tacitè cõfirmatis eſt hodie. §.1. j. de codicill. ſed
nullo facto teſtamento datio non valet ſm Doct. in d.
27 l.iii. Sed quærunt omnes hic, an pater poſſit in teſtamẽ
to imperfecto dare tutorẽ filiis ſuis: & de iure antiquo
non eſt dubium.l.ii. C.de confir. tuto. nam illo iure in-
ſpecto datio nulla erat. ſed reſeruabať confirmatio iu-
dici,vt ibi diciť.Sed difficultas eſt, an hodie d.l.ſit cor-
recta,& ſic an hodie tutor datus ex teſtamento imper-
fecto valeat:& gl.in d.l.ii. ponit hanc q. non decidẽdo,
sed

sed solùm dicit, quod aliqui dicunt d. l. corrigi per l. Hac consultiss. §. Ex imperfecto. C. de testa. & per l. fi. C. fami. hercis. alij verò contra, tu glo. in d. §. Ex imperfecto. vt inclinare in hanc sniam, quod hodie valeat datio tutoris, attamen glo. in l. 1. C. de testa. tute. circa medium dicit, quod §. Ex imperfecto. loquitur in hæreditate, non aût in tutela. Breuiter côis opi. Doct. est, quod tutoris datio nô valeat sine confirmatione, quia cû dispositio. § Ex imperfecto. fit introducta fauore filiorû, vt voluntas ex testamento patris imperfecto valeat, hoc priuilegium non debet redundare in damnum, & præiudiciû tutorum: cùm enim tutela ipsa sit onus respectu tutorû, non vt, quod ad hunc casum possit extendi l. Impuberi. ff. de admi. tuto. Con-
28 firmari potest, quia videmus appellatione filiorum non venire nepotes in l. Quid si nepotes. ff. de testa. tute. in
29 datione tutelę ea rône, quia quis ea parte filij militet fauor ipsius, vt defendatur, tû ex parte tutorum est onus, vt declarat Bal. in d. l. Liberorum. in §. col. versic. Primo casu. ff. de verb. sig. Et si dicatur tutela non est principaliter onus, sed honor, quis in consequêtiâ habeat onus annexum per tex. in l. Testamento centurio. in fin. ff. de manu. testa. vt dicebat Cy. in l. Cùm quidam. C. de verb. sig. rñde, quod tex. in l. testamento centurio. non loquitur in tutela, nec loqui potest, cùm loquatur in seruis. ĵ tit. j. in prin. vnde remanet, quod sit onus, quod probat tex. in l. Tria onera. ff. de excus. tuto. in §. Item tria. inf. eod. titu.
30 Et si dicatur illa dispositio. § Ex imperfecto. nô est principaliter introducta fauore filiorum, quia procedit in filijs inæqualiter institutis, & raro pôt esse fauor filiorû, qui ab intestato succedunt, quod testamentû patris valeat, vt memini legisse apud Corn. in consi 307. lib. 3. Quin-
31 immo nec fauore filiorû legatum alimentorum capitur ex imperfecta voluntate. l. 1. C. de fideicô. & ideo tanquam inducto fauore patris, vt eius voluntas inter filios rata sit, vel quod militet hic fauor, si tutela valeat. Respôdeo hoc nihil esse, quia hoc priuilegium limitatû est inter patrê, & filios non admixto tertio, vt tutore, nâ talis admixtio facit, quod tutela non valet ipso iure, quâ rônem hic côsiderauit Ioan. Fab. & Bal. in d. §. Ex imperfecto. nam. §. Ex imperfecto. quò ad alios non extenditur vltra filios, vt expresse dicitur in illo tex. in versi. Si verò. & quis las. ibi in fi. dicat, quod côis solutio, & ratio videt impossibilis, non rebus, ex eo quia quis tutela non valeat, vt dicitur, tû tutor ille est oîno confirmandus d. l. 1. C. de confir. tuto. vnde quantum ad præiudicium tutoris in nihilo vr dittare tutelam ipso iure valere, vel valere, quia debeat confirmari, quia oîno erit tutor electus i testamento minus solenni, & imperfecto. Tamê aduerte eodum est quod talis ratio non obstat, quia verti potest maximum in-
32 teresse tutoris, quia tutor rectè datus statim, quod scit se esse datum tutorem, debet incipere administrare, aliàs si differat incipere administrare, differt suo periculo omne enim damnum pupilli ad ipsum pertinet etiam ob negligentiâ causatum: id enim constitutum fuit à diuo Marco, vt dicit tex in l. 1. ff. de admi. tuto. at tutor datus in testamento minus solenni non tenetur ante confirmatiônê administrare, nec tenet petere se côfirmari, & ideo si interim, antequam sit confirmatus, cessât, nullum periculum incurrit. l. Impuberi. ff. de admin. tuto. l. 2. C. de confir. tuto. Erit ergo conclusio, quòd tutor datus in testamêto imperfecto fato inter liberos, non est tutor, nisi secuta confirmatione, quod limitat Bal. & Fulgo. in d. §. Ex imperfecto. si tutor extraneus sit, sed si sit de liberis, & talis, qui ab intestato fuisset futurus oîno tutor fratris, talis datio valebit sm eos sine confirmatione. l. Aduersus. C. de excep. facilè. n. iuuatur hoc casu, cû omnino sit futurus tutor, arg. eius, quod dr in l. Si filius qui patri. ff. de vulg. & pup. ibi, Quoniâ remotis tabulis. in l. Posthumus. versic. Idem & circa. ff. de inius. testa. l. Hac consultissima. §. Siquis autem. C. de testa. quæ opi. suaderi potest, quia cum iste sit oîno futurus tutor legitimus pater dando illum tutorem nô adijcit illi onus, cùm omnino teneret subire, quinimmo releuat ipsum a satisdatione. ĵ. de satisdat. tuto. in prin. videtur. n. hoc casu verti fauor eorum, quibus dantur tutores, & eorum, qui dantur, quam rationem in spiritu sensit Saly. in d. §. Ex imperfecto.

In glo. in verbo, Tutores. Testamento ideo non danẽ curatores, quia cùm curator detur principaliter ipsis rebus, non personæ. l. In copulandis. C. de nup pater autem non possit de bonis filij directè post pubertatem disponere l. ij. ff. de vulg. & pup meritò sequitur, quod curatoris datio in testamento non valeat, de quo tamen videbimur. ĵ. de curato. in prin.

In glo. in verbo, Non possunt. Dic, quod ideo miles non
33 habet hoc priuilegium, quia priuilegia militû non porrigunrur ad iniuriam alterius. l. Impuberi. ff. de admini. tuto. quod quod fieret, si pani ius patriæ potestatis auferret. Præterea cû tutela det ad tuendû, melius autem nemo tueri possit, quâ pater. l. fi. C. de cura. furio. meritò cessat ratio tutelæ. item quia repugnat naturę tutelę, quę datur non existentibus in potestate ĵ tit. j. in prin.

In glo. fi. intellige de natis ante emancipationem, vt. ĵ. ti. j. §. pen. l. Si furioso puberi. §. j. ff. de cura. furio.

§. CVM AVTEM.

1 *Posthumi in plurimis causis pro natis habentur.*
2 *Filius, dum in vtero est, in multis casibus sibi vtilibus pro nato habetur.*
3 *Fictionē inductiuam fingere quandoq; impossibilia tā in genere quam in specie secundum Alciatum.*
4 *L. Qui in vtero ff de stat. homi. an contineat fictionē in ductiuam uel quam.*
5 *Tutor dari posthumis potest, sicut iā natis, & quādo*
6 *Tutela posthumorū, rupto testamento ex causa præteritionis uel exhęredationis posthumi, cōseruatur secū dum cōmunem opi. nisi fiu ignoranter præteritus.*
7 *Suitas an detur sine patria potestate.*
8 *Copula soles poni inter diuersa.*
9 *Reperi quandoq; bis possunt aliqua ratione maioris expressionis.*
10 *Posthumo alieno tutor dari non pōt, sicut nec institui.*
11 *Matris supplicium differtur usq; ad natiuitatē eius, q in utero est: qđ est fauore filij, nō matris introductum.*
12 *Ventri datur curator, non tutor, cuius officium nato filio expirat.*
13 *Curator ventri non datur in testamento, ut valeat datio sine confirmatione.*

Non recipit diuisionem propter vnicum literę contextum. Pater rectè dat tutorem posthumis, qui si nati essent, sui futuri essent. h. d. ea l. j. §. Item scire debemus. ff. de testa. tut.

Casus ita pôt figurari: cùm iā visum sit parentes posse filijs suis & descêdêtibus dare testamêto tutorem, quę situm fuit, an possint dare posthumis: & dubium faciebat, quia cùm. ŝ. dicaẽ quod, vt valeat datio, requirit, quod, impuberes sint in potestate dâris, quod debet intelligi sm tempus verbi, & sic tempore, quo effectualiter dat, & tempore, quo confirmat testamentum s. tempore mortis l. In delictis. §. Si extraneus. ff. de noxali. cum vulg. & ille, qui est in utero, nô possit dici in potestate morientis esse, ut dicit tex. in l. fi. ff. de colla bono meritò uidebatur, quod tutoris datio non ualeret, cuius contra

riom dr̄, ꝙ cùm io cōpluribus causis qui in vtero sunt
quò ad ea, quę eorū commodum respiciūt, censeanī na
ti.l. Qui in vtero.ff.de statu homi. etiā in hac specie fi-
ctio illa iuris habet locū, vt pro natis habeanī. Nec ob-
stat, ꝙ dum in vtero sunt, nō possunt dici in potestate,
quia hoc est verum verè, sed illis postea natis fictio re-
trotrahitur, & fingit illos fuisse natos tēpore testamen
ti saltem confirmati & mortis, & in consequentiā illos
fuisse in potestate, & ita probet tex. in d.l. fi.ff.de colla.
bono.ibi, Sed nato confertur.
1 Nona, ꝙ in plurimis caufis posthumi habenī pro iā
oatis, concor.tex.in l. Qui i vtero.ff.de sta.ho. vbi hebe
2 tur, ꝙ quò ad oīe commodū ipsorū respicientia haben-
tur pro iam oatis: & hioc videmus, ꝙ filius decurionis
conceptus, licet noo natus, ante coodemoetionem pa-
tris nō dicitur plebeius, sed erit similis filio Senatoris,
quia de eius commodo egitur.l.ii.§.In filijs.ff.de decu-
rio.& filius similiter conceptus & qui in vtero est ante
deportationem patris grauati, si sine filijs decesserit, ha
betur pro nato, & facit deficere conditionem ac si na-
tus esset.l. Ex facto.§. Ex facto.ff.ad Trebell. item com-
petit ei restitutio in integrū.l. Etiam ei.ff. de mino. vbi
Doct.Bal.io rub.Extra de in integ. resti.in fi.Itē ei & di-
rectò & per fideicommissum relinqui potest. l. Cùm in
ter.C.de fideicom.liberta. & eadem rōoe potest illi da-
ri curator.l.pen.§.Si à Prætore.ff.de excu.tuto.& faciūt
plura allegate in glo.io d.l.Qui in vtero. vltra quam est
tex.in.l.Etiam. & in l.Intelligendus. ff.de verb.sig.& ex
illa.l.& hoc §. & sic ex hac fictione. l. Qui io vtero . do-
ctissi. Alciatus c.xvj.lib.xij.Paradox. dicit destrui doctri.
Bar.& eōem in l.Si is qui pro emptore.ff. de vsuc. ꝙ lex
3 fictione inductiue nunq̄ inducit impossibile, nā impos-
sibile est tā in genere q̄ in specie, ꝙ qui in vtero est ha-
beatur pro nato, & sit netus: in specie, quia ille partus.
xl.dierum (puta) non potest viuere: in genere, quia nul-
lus eiusdem ætatis potest viuere, & super hoc latè se ao
git etiē Ias.in d.l. Si is qui pro emptore. nu.213. vbi re-
probat oēs aliorum solutiones. Mihi videī salno melio
4 ri iudicio, ꝙ possit disputando saltem defendi, ꝙ in ter
minis.d.l.Qui in vtero.nō sit fictio inductiue: nā lex oon
fingit, ꝙ ille. qui est in vtero, dum est in vtero, sit natus
l.fi.ff.de colla.bono.sed benè postq̄ est natus, fingit illū
fuisse natum tēpore, quo erat in vtero, quò ad ea, quæ
sunt illi commoda: & hoc est, quod dr̄ in l.Antiqui.ff.
si pars hæred.pete.ꝙ antiqui ita libero ventri prospexe-
runt, vt in tēpus nascendi omnia iure ei integra reser-
uarēt: facit tex.optimus in l. Cùm pater.ff.de nego.ge-
stis.quando ergo natus est, non fictione inductiua fingi
tur oatus tēpore, quo eset in vtero, sed fictione transla-
tiue, quæ fingit de tempore in tēpus: & licet in specie
sit impossibile, ꝙ netus esset ille, qui in vtero eset, tēpo
re, quo erat in vtero, lex non curat hoc, quia & ille, qui
reuertitur ab hostibus, impossibile est, ꝙ fuisset in ciui-
tete per rerū naturā, qn̄ erat apud hostes, sed setis est,
ꝙ in genere alius homo esse potuisset in ciuitate: ita se
tis est, ꝙ alius puer & infans tempore, quo iste erat in
vtero, potuisset nasci vel natus esse, Et si dicatur, est im
possibile, ꝙ alius, qui tam modico tēpore distet à con-
ceptione, sit netus illo tēpore, rn̄detur, ꝙ nō debēt in fi
ctione translatiua retineri ijdē termini, qe etiam esset
impossibile, ꝙ alius homo in genere, qui esset apud ho
stes, fuisset i ciuitate, & ita declarari pōt ille tex. & hic,
quod suadeī, quia dū est in vtero.l.nno vult testamentū
rumpi, & tn̄ est cōmodum filij, ꝙ rumpatur.§.Posthu-
mi.j. de exhære. lib. Non enim eo per abortū extincto
reconualidaī testamentum, sed nihil detrimenti cępit,
quod fuisset, si natus esset.Ideo semper dicā, ꝙ ille qui
est in vtero, fingiē natus ire demū eo neto per retrotra-
ctionē, nō aūt per inductionē, & ita debēt glossari oēs
leges dicentes, haberi pro netis, vt intelligemos, nō ꝙ
tunc hebeanī pro netis, sed ꝙ postea illi nati finguntur
fuisse nati illo tēpore antè per fictiooem translatiuam,
& qnamuis hæc sint contra dogmata omnium, tamen
puto dispotatiuè defendi posse.
5 Secondò not. ꝙ tutor pōt dari posthumis, sicut iā na
tis, quia de eorū cōmodo agitur duobus cōcurrētibus,
primò, ꝙ si nascerentur viuis parentibus essent in pote
state, quie nō existentibus in potestate dati non potest
tutor io testamento, vt §.præced. itē ꝙ sint futuri sui.i.
in primo gradu: ratio est, quia si haberent qui eos præ-
cederent, recasuri essent in potestetē eorū, & per cnse
quens non possent eis dari tutores, vt. s̄.io §. præced.
versi.Nepotibus.Tertiū addas ex l.j.ff.de testam. tut.vn
de tex.noster sumptus est, ꝙ oon sint rupturi testamen
tū, si nascerentur.i.ꝙ sint instituti vel exhæredati, alias
illis netis testamentū rumperenr, & per consequēs nō
valeret datio tutelæ.§. Posthumi.ibi, Et ea ratio netorū
infirmetnr.j.de exhæred.liber.Hodie tn̄ dubium est, an
rupto testamēto ex causa pręteritionis vel exhęredatio
nis posthumi, qn̄ cętera firma manēt, per auth. Ex causa.
C.de lib.præter.confirmeī datio tutelæ posthumo facta
6 in quo dicatis, ꝙ cōis Doctorū opi. est, ꝙ legata & da-
tio tutelarū sustineantor etiam data præteritione post-
humi, ite dicit esse opi.cōem Doc. Ias.in d.auth.Ex cau-
sa.col.iiij.vers.Secundum dubiū est.quod est verū, dum
modo posthumus oō sit ignotēter præteritus: tūe enim
nec datio tutelæ, nec legata cōseruanī per auth.Ex cau-
sa.vt est opi.Bar.ibi, quæ licet sit multū disputabilis, tn̄
cōis opi.est, ꝙ non sustineanī, vt dicit ibi Ias.col.v.vers.
Tertium dubium. Hæc tō omnia declares & intelligas,
vt tutor tunc datus cēseatur posthumis, cùm nati sunt,
nam vtero totor dari non potest.l. Si oemo.§.fi.ff.de te-
sta.tute.l. Ventri.ff.de tuto.& cura.da.ab his [illegible]
quis quesi.ff.de eo qui pro [illegible].ff.de tute.tra-
dunt Doct. hic ratio autem est, quia cum tutor personę
detur, hic autem, cùm natus non sit, quò ad tuendam
personam in nihilo egeat tutor, sequitur, vt ei tutor
nō detur, curator sic, qui rebus datur, qui etiam officiū
suum explesse intelligitur statim, cùm natus est.l.i.§.
Tādiu.ff.de ventr.in poss.mitten.
Tertiò not.ex hoc tex.ibi, Vt si viuis parētibus nasce
rētur, sui hæredes & in potestate eorū fierent. ꝙ hic vt
7 tex.contra illam conclusionem, ꝙ suitas oon detur sine
patria potestate, de qua tradunt Docto. maximè Ias.&
moder.io l. Qui se patris in prin. C. vnde lib.nā hic tex.
exigit suitatem & ptātem copulatiuè tenq̄ diuersa & se
8 parata vel saltem separebilia: copula enim de sui natura
solet pooi inter diuersa gl.in rub.ff.de iur & facti igno.
cùm ergo hic tex.vt datio totoris valeat, velit non suffi
cere esse suum, sed addat (& in potestete) clarè videtur
probare suitatem esse aliqn̄ sine patria ptāte: alioquio
enim inepta esset locutio & superflua: tn̄ clarum est de
iure, nisi velimus nos decipere, ꝙ suitas dari non pōt
sine patria potestate. §. Sui.j.de hæred. quali.& dr̄ia.§.
Interdū.j.de hære. quæ ab intes.l.j.§.Si filius. ff.de suis
& legi.& hanc cōseqnentiam, Nō est io potestete, ergo
non est suus, videtor facere iuriscōsultus in l. Lex Cor-
nelia.ff.de testamē. melior tex. in §. Cæteri.j.de hæred.
qnali.& dr̄ia.cū igitur hoc sit clarū, ꝙ suus qui est, est
in ptāte, & qui oō est in ptēte, nō est suus, dicēdum est,
9 ꝙ hoc est factū hic gr̄e maioris declaretionis, quod fie-
ri pōt, vt idem bis repetatur, nedū vt quod virtualiter
cōtinetur, expliceī, & explicitè ponatur.l.j.§.Sed scien
dum.ff.de ædil.edi.cū simili. Non enim dici solet super
fluum, qn̄ exprimiī id, quod tacitè inerat, vt est glo.nota
bilis i c.i.de sum.Trinit.& fid.catho.in verbo, Filio. lib.
vi.vbi Domi. hoc ootat, & idē dicuot Hosti.Ioan. An.
Anto. de Botri. in c.Nimis per illum text. el primo
de exces.

de excel.prælato.in fi. quod maximè suadetur ex eo, ꝙ
Iuriscōsultus in l.1.ff.de testa.tute.vnde tex.noster sum
ptus est,aliter loquitur,nec contra tot expressa iura de-
bet aliquid momenti afferre expressio eius, quod tacitè
inerat, facta præsertim in compilatione Institutionum
vbi sunt tot verba superflua ineptè etiam, & barbarè
posita,vt cuiq; sunt obuia.

Quartò cōtrario sensu notandū est ſm Ang.quòd po
20 sthumo alieno nō pōt dari tutor, sicut nec institui po-
terat antiquo iure.l.Gallus.§.Ille casus. & quod ibi Bar.
& Doct.ff.de lib. & post.sed est text. in contrariū, ꝙ po-
sthumus alienus rectè instituerentur olim infrà de leg. §.
Posthumo.in fi.de quo ibi videndum erit,quia hæc non
est materia nostra,& est diuersa ratio in tutela & in insti
tutione:tutela enim dari non pōt nisi existentibus in po
testate,vt in §.præced.ideo alienus posthumus, quia nō
erat in potestate, non erat talis, vt ei testamento possit
dari tutor,sed alia ratio est in institutione, & legato, vt
ibi videbimus.

In glo.Prima pars glo. clara est ita enim interpreta-
mur, vt qui in vtero est pro nato habeatur quò ad ea,
que cōmodū eius respiciunt.l. Quod dicimus.ff.de ver.
sig.sed dum glo.dicit,ꝙ habetur pro nato, qñ agitur de
matris incōmodo per tex.in l.Imperator.ff. de sta. hom.
melius adduxit illum tex.gl. in l. Qui in vtero. dū ex eo
infert, ꝙ qui in vtero est non tm̄ prodest sibi, sed qñq;
21 alteri,vt in casu.d.l.Imperator.vbi differtur supplicium
matris prægnantis propter filium, & beneficio ipsius
consequitur illud plus temporis.l.prægnantis.ff.de pęn.
sed dici potest hoc fieri propter commodum ipsius par
tus,qui extincta matre moreretur, & ne calamitas ma-
tris noceat ei,qui in vtero est suprà de ingen. in prin. &
ne delictum vnius cedat in pęnam alterius, cū pœna nō
debeat egredi suos authores.l.Sancimus.C.de pęn. non
enim debet filius portare iniquitatem patris aut matris
c.1.de iniur.& dam.dato libro 6.cum vulg. Quæstiones
hic tractatæ per Ang. tam sunt impertinentes ad hunc
tex.vt indignum sit in hac materia miscere ad confun-
dendos iuuenes huiusmodi quæstiones tam impertinen
tes,& extra materiam.

In glo.fi.Quamuis sit vera declaratio glo.vt.s.natura
libus datio tutoris nō valeat vt dixi sup. in § præced. q̃a
nō sunt in potestate.d.§.fi.sup.de nu.tñ hic magis huius
modi verba posita sunt ad ostendendum, quòd si dare-
tur posthumo, qui natus non fieret suus, quia pater il-
lum præcederet, datio non valeret ſm requisita, de qui
bus suprà locuti sumus in §.præced.in 2.notabili. Dicūt
22 hic extra glo.Io.de Plat.& Ang.ꝙ quamuis tutor detur
ei,qui est in vtero,non tñ datur ventri,sed curator,glo.
in rub. ff.de tute.cuius curatoris officium finitur nato
posthumo.l.1.§.Tamdiu.ff.de ven.in poss.mitt. Tu dic,
ꝙ nec magistratus ipsi Po.Ro.dant tutorem ventri, sed
curatorē.l.Ventri.ff de tuto.& cura.dat.ab his. Nec pa-
23 ter dat curatorem ventri in testamento,vt valeat.s.sine
confirmatione,ita est tex.iuncta glo.ibi in l.Si mulier. ff.
quemad.testa.aper l.1.in fin. ff.de confir. tuto. & dictum
satis fuit suprà.in 2.no.

§. SED ET SI EMANCIPATIO.

1 *Sed & si,hæc dictio quandoq; non stat proprè.*
2 *Tutor testamento datus à patre filio emancipato confirmatur sine inquisitione, & quando,declara,vt ibi.*
3 *Prætor à voluntate patris quandoq; recedere debet.*
4 *Iudex potest cogere tutorem conficere inuentarium pupillo,etiam si pater prohibuisset.*
5 *Tutores confirmare qui iudices possint.*
6 *Omnimodo.i.sine inquisitione, & de significato huius dictionis.*
7 *Tutor datus emācipato in testamēto à patre,& cōfirmatus sine inquisitione, an sit datiuus, vel testāriꝰ.*
8 *Dare non videtur qui coactè dat.*
9 *Dare & confirmare idem non potest.*
10 *Confirmatio est ad aliud relatio,& pendet ex illo,tanquam ex substantiali.*
11 *Confirmans an dicatur dare.*
12 *Legitima hæreditas dicitur largè ea,q̃ ex testāto venit.*
13 *Seruus,cui fideicōmissaria libertas erat relicta,si ab hærede instituatur,an sit ei necessarius hęres.*
14 *Liberta manumissa ex causa fideicommissi potest discedere à patrono,qui eam duxerat vxorem.*
15 *Datur.i.confirmatur.*
16 *Tex.in §.Decreto.in Authen. de defens.ciuita. nouiter declaratur.*
17 *Senatusconsul.Libonianum quod.*
18 *Furiosis.25.an.excedētib.nō tutor,sed curator datur.*
19 *Tex.in l.Qui negotiationem §.Testamento.ff.de administra.tuto.declaratur.*
20 *Tex.in l.Iure nostro.§ si ff de testa.tute.declaratur.*
21 *L.Si vt proponis.C.de confir.tuto.declaratur.*
22 *Patria sunt aliquid factum non esse,vel esse factum minus legitime.*
23 *Intestatus quo ad tutelam dicitur q tutores non dedit.*
24 *Tutor testamento datus emancipato amittit legatum se excusando à tutela.*
25 *Rubricarum ordo prælationem ostendit,*
26 *Argumentū ab ordine rubricarum quando procedat.*
27 *Lex an & quando debeat ad titulum pertinere.*
28 *Suppletio ostēdit quod suppletur prius p se subsistere.*
29 *Actio in factum.l Aquiliæ subsidiaria,est Prætoria.*
30 *Tutor ante confirmationē potest negligere administrationem.*
31 *Mixtum denominatur à potentiori,etiam ꝙ concurrant dignius,& potentius.*
32 *Tutor legitimus an præferatur confirmato.*
33 *Aequiparatio in vno non arguit æquiparationem in cæteris.*
34 *Si vinco vincentem te,multò magis vinco te.*
35 *Tutor confirmatus,an præferatur legitimo,posito quòd sit datiuus.*
36 *Tutor datus à matre confirmatur sine satisdatione, sed præmissa inquisitione.*
37 *Iudex,antequam confirmet tutorem, debet illum iudicare idoneum,& quando.*
38 *Tutor confirmandus pōt sine periculo administrationis neglectæ omittere petitionem confirmationis.*

NOn diuiditur propter vnicum literę contextum. Tutor emancipato testamento datus confirmatur sine inquisitione. h. d. ex l.1. & l.Qui à patre.ff.de confir.tut.

Casus ita figurari potest:quæsitum fuit, an filio emancipato tutor testāto rectè dari possit: & videbat̃ ꝙ nō cùm.n.iam sup.dictū sit in §. Permissū. hoc eo. tit. patrē posse filijs suis tutores dare testāto:ita demū,si in ptāte sint,sequit̃,ꝙ soluta pr̄ia ptāte emancipatione.§.Præterea.s.tit.j.nō valeret datio, tanq̃ deficiēte vno de requisitis ad validitatem donationis tutelę.Quo nō obstāte dr̄ verum esse mero iure non valere dationē ex rōne prædicta,tñ cùm, licèt solutū sit vinculū ciuile

patriæ

patriæ potestatis, non sit solutum naturale illud vincu-
lum affectionis & amoris paterni, leges existimantes ne-
minē vtilius consilium excogitaturū esse quàm patrē,
voluerunt ad conseruandum iurisciuilis rigorem datio-
nem per se non valere, tñ arctari iudices ad confirman-
dum, alijs in contrarium rõnibus non suadentibus, tu-
torem testamento datum, noluerunt q; inquiri de mori-
bus aut facultatibus ipsius, quia indignum visum est pa
ternum testimnnium egere alia inquisitione, sufficit.n.
pro satisdatione, & inquisitione paternum testimoniū l.
De creationibus.C.de Episc.aud.

1 Notatur.j.ibi, Sed & si.ꝙ hæc dictio (sed & si) nō stat
propriè, nā eius natura ęst ponere diuersitatem facti, &
identitatem iuris, vt est tex.sup.de ingen.in prin.& in.§.
Sed & si pater.sup.quib.mod.ius pat.potesta.so.in §.Sed
& si rem.infrà de leg.& fuit dictū.sup.de ingenu.in prin.
tamen hic ponit diuersitatem in facto, quia. sup.in po-
sthumo, hic in emancipato, & diuersitatē in iure qa in
§.pręcedenti valet datio, hic non, nisi confirmetur.

2 Secundò notandū est, ꝙ tutor datus filio emancipa-
to in testamento confirmandus est sine inquisitione, ad
idem tex.in l.Qui à patre.ff.de confir. tuto.in quo dica
tis, ꝙ quamuis regulariter non debeat fieri inquisitio,
tñ hoc est verum, qñ de proximo est factum testamen-
tum, ita ꝙ non sit verisimile patrem ignorasse conditio
nem personarum, quas in tutores filiorum suorū elegit,
tunc enim sequitur Prętor, vel Pręses voluntatem & iu
dicium testatoris, sed si testamentum ante mortē per ali
quod tempus fuisset factum, tunc benè iudex, ad quem
cōfirmatio spectat, inquerere debet, an ex aliquibus con
iecturis appareat patrem recessisse ab illa voluntate, &
electione, qñ enim appareret hoc, tunc iudex non confir
maret.l.In confirmando. ff. de confir. tuto. cum enim
spatium aliquod temporis intercessit à die conditi te-
stamenti, & dationis ad mortem tunc inquirere debet
iudex, an tutor datus illo tempore intermedio lapsus
sit facultatibus, an mores mutauerit, vel saltē dissimula
ta improbitas apparuerit, aut inimicus pr̃is effectus fue
rit, his enim casibus non confirmabitur d. l. Infirman-
do.in fi. Idem dicendum est, si cum fisco in eius dannum
contraxerit, puta, nimis carius emendo vectigalia, vel
alios damnosos, & periculosos contractus fecerit l. Vel
cum fisco. ff. de confir. tuto. de quo dicendum est, vt
in l.pen.C.ne tutor, vel curat. vecti. cond.nam æquitas
3 naturalis dictat, vt Prætor sequatur testatoris volunta-
tem in ijs, quæ sciuit, ꝙ si ignorauerit, sequitur Prętor
iudicium suum, text. est in l. Vtilitatē pupillorum.ff.de
confir. tuto. sicut in simili dicimus, ꝙ Pręror recedit à
voluntate patris in statuendo vbi pupillus educetur l. 1.
§. 1 .ff.vbi pup.educ. deb.& dicunt Docto.in l.fi.C. arbi.
4 tut. ꝙ quamuis pater prohibuerit tutori confectionem
inuentarij, quod potest.d.l.fi.tñ si iudex cognoscat ex-
pedire pupillo, ꝙ fiat, coget tutorem ad conficiendum
inuentarium contra voluntatem patris.

Tertiò not.ibi, Sententia Præsidis. ꝙ alibi dicit text.
in l. 1 .ff.de confir.tuto.ꝙ confirmatur consulari potesta
te, & in l.2.C.de confirman.tuto.dr̃, A iudice, ad cuiꝰ of-
ficium hæc res pertinet.in l.In confirmando. & in l.Vti-
litatem.cum similib dicitur hoc esse Prętoris officium;
5 Vos tandem dicatis eos iudices, quibus potestas dandi
tutores cōcessa est, posse etiā datos confirmare, & hoc
est quod voluit dicere tex.in l. 2.C.de confir.tuto.

6 Quartò not.ibi, Omnimodo.i.sine inquisitione.signi
ficatū huius dictionis (Omnimodo,) de qua diximus su
prà quib.mod.ius pat.potest.solui.§. 1.& sic non intelli
gas vt vr̃ voluisse Ang.hic, dum dicit cogi posse iudicem
confirmare, quia contrarium apparet. in text. in dicta.
l.In confirmando. & l. Vtilitatem. & dictum fuit supe-
rius, nec tex.allegatus per Ang.facit aliquid.

7 In glo. 1. Videtis, ꝙ glo. tenet hanc sententiam, ꝙ pos
sit admitti, ꝙ tutor datus filio emancipato in testamen-
to à patre, & confirmatus à iudice ex censura huius tex.
omnimodo.i.sine inquisitione, & satisdatione, dicatur
datiuus, non autem testamentarius, pro qua opi. glo. al-
legat.l.Lege obuenire.ff. de verb.signi. quemadmodum
enim ibi testamentaria hæreditas non impropriè dici-
tur lege obuenire, quia a lege confirmata est, eodē mo-
do non dicatur impropriè datiuus & a iudice datus tu
tor testamento relictus, si à iudice confirmatus est. Sed
huic rationi responderi potest, ꝙ in l. Lege obuenire.
nulla fuit confirmandi necessitas, hic autem coactus est
8 iudex confirmare: vnde qui coactè confirmat nō debet
videri dare, quia in necessitatibus nemo liberalis exi-
stit l Rē legatam.ff.de adim.leg. Præterea valet illa con
9 sequentia, si confirmat, ergo non dat, quia idem non po
test dare, & confirmare, tex.est in c. Inter dilectos.§.Cę-
terùm.de fide instrum.& dicit in simili Bald.in c. 1. qui
successi.tenean.in vsi.feud. ꝙ cōfirmatio est ad aliud re-
10 latio, & pendet ex illo tanquam ex substantiali: & hinc
11 dicebat Bal.in l. Falsus.col. 2. C. de fur. ꝙ confirmatio
non est actus per se stans, sed dicitur confirmatio quasi
cum alio firmatio, vnde meritò confirmans non debet
dici dare, quia hic iudex non dat ipse tutelam, sed con
firmat datam ab alio, quamuis non, vt oportet, datam,
vt in simili dicit tex.in l.Et quia.ff. de iurisd. omni. iudi.
„ ibi, Nec ipsa lex defert, sed confirmat.pro quo est bonꝰ
tex.in l.Si donatę.§. 1 .ff.de dona.inter virum & vxo.ibi,
„ Quia tunc factam donationem confirmare videtur, nō
inchoare nouam.quod ego confirmo ratione manifesta
quia quando aliquid est in esse introductum licèt imper
fectè, cogitur tamen aliquis perficere, vt iudex in casu
nostro, tunc non possumus dicere, ꝙ ille actus sit nul-
lus, & inualidus: cùm enim iam sit in esse [illegible], &
talis oīno confirmandus [illegible] confirmatio non dice-
tur datio, sed quædam actus perfectio, vt declarat Bart.
quē alij sequuntur, in l.More.co. 2 .ff.de iurisd.om.iudi.

Secundò responderi potest, ꝙ in l. Lege obuenire.il-
12 lud est ex larga quadam significatione, quia videmus te
stamentariam à legitima distingui, vt ex diuersitate titu
lorum, & nominum apparet.l.Si idem.C.de codicill.cū
si. & est optimus text. in l. 1. § De illo.ff.pro soc. ibi. Vtrū
„ quæ iure legitimo obuenit, an ea, quæ ex testamento:
& probabilius est ad legitimam hæreditatem tantum
hoc pertinere.quem tex. expresse ad hoc not. Fulg. &
declarat per illum tex.in d. l. Lege obuenire. dicens, ꝙ
illud largè procedit, non autem strictè & propriè, cuius
declarationem sequitur Alexand.in consi. 56. Viso pro-
cessu.col. 2.versi.Ergo ꝙ illa.lib. 2. Poterit ergo accom-
modando ad terminos nostros dici, ꝙ iudex dat largè &
impropriè: sed propriè, prout actus debet distingui in-
ter dantem & perficientem, non dat, quia (vt suprà di-
ctum est) confirmatio pendet ex alio tanquam ex sub-
stantiali, non autem tanquam per se.

Tertiò responderi potest responsione clarissima, ꝙ
cùm, vt dicebam, iudex cogatur necessariò confirmare,
vt hic in tex. nostro, non potest actus ipsi attribui, nec
aliquid à iudice ipso habere censetur, à quo inuito po-
test confirmatio extorqueri, vnde non potest videri da-
re, & per consequens nec tutor datiuus etiam: probo
hoc per tex.notab. in l. Si seruo fideicommissaria. ff. de
13 hęred.insti. vbi si seruus, cui prius fideicōmissaria erat
relicta libertas, ab hærede instituatur, non est ei hæres
„ necessarius: subdit tex. Qui enim etiam inuito defuncto
„ poterat libertatem extorquere, is liber esse iussus non
„ magnum videtur beneficium a defuncto consequi, imò
„ nihil cōmodi sensisse, sed magis debitam sibi accepisse
libertatem.facit benè tex.in l Vnum ex familia. §. Si de
„ Falcidia.ff.de lega. 2.ibi, Non enim facultas necessariæ

electionis

electionis propriè liberalitatis est officium. Idem vide-
14 mus, quod liberta manumissa ex causa fideicommissi ducta
à patrono in vxorem potest eo inuito discedere ab ipso
l. Patrono. ff. de diuor. ratio quia non est ferendus is, qui
ex necessitate manumisit, non suo arbitrio, hoc prohi-
bere: magis enim debitam libertatem præstitit, quam il
lud beneficium in mulierem contulit, ita dicit tex. in l.
Proximè constiturum. ff. de ritu nup. bene facit text. in
l. 1. §. Permittere. ff. de aqua quotid. & æsti. vbi habetur,
quod quamuis ius aquæ ducēdæ impetret a principe, & abs
que tali impetratione nō competat, tamen siquis emat
fundum, cui debitum sit ius aquæ ducendę, quamuis
hoc sit impetrandum a principe, dicit tex. quod hoc nō est
beneficium, sed iniuria, si quis forte non impetrauit: vn
de eodem modo in casu nostro iudex non dat, sed con-
firmat iam datum, nec per hoc beneficium tribuit, cùm
obligetur confirmare, sed iniuriam faceret, si non confir
maret, vnde non debet dici datiuus, quia actus ille non
residet in persona iudicis.

Accedit alia responsio infallibilis, si eadem ratione,
qua testamentaria hæreditas dicitur legitima d. l. Lege
obuenire. dicenda esset tutela datiua, legitima, vel testa
mentaria, etiam testamentaria tutela diceretur legiti-
ma, quia lege. 12. tab. pmissa, & data est l. 1 ff. de test. tut.
vnde patet, quod cùm distinguimus testamentariā, datiuā,
& legitimā, recedimus à latiore illa significatione voca-
buli, & accipimus, prout vna ad differentia alterius po-
nitur, & ideo ex hoc fundamento non puto quenq̄ dice
re posse datiuam esse tutelam, de qua in tex. nostro.

Secundò glo. pro opi. sua allegat tex. in §. Decreto. in
Auth. de defens. ciui. coll. 3. nam ibi dicitur, quod Defenso-
res confirmandi sunt per Præfectos: subdit, Nec si quid
perperam ab eis admissum fuerit, sunt priuandi per Præ
sides prouinciarum, sed omnia ad gloriosiss. Præfectum
sunt referenda. assignat rationem, vt inde ei fiat curæ pri
uatio, vnde etiam datur. Ecce quod ibi dicitur dari cura ab
eo, qui confirmat: quod fundamentum adhuc potest
stringi, nam videmus ibi, Defensores ordinatos esse, vt
per quendam circulum oēs vices suas impleant, sint tñ
confirmandi ab ipso Præfecto, ex quo duo eliciuntur:
primum, quod non eliguntur ab ipsis Præfectis, sed quodā-
modo à lege, item quòd habent necessitatem confirmā
dicitur enim tulerunt illa verba (confirmandus,) vel ve-
rius (confirmetur: vnde pari ratione in casu nostro, quā
uis iudex cogatur confirmare, tamen actus ei tribuitur,
vt dicatur dare, ex qua ponderatione tollitur responsio Se
nensium in hac. q. qui dicunt etiam, quod potest exponi ibi
15 datur. i. cōfirmatur, iuxta tex. in l. Si in aliquam. in prin.
ff. de offi. Procon. & lega. in quo tex. verbum (dare) non
debet intelligi. i. confirmare, sed decernere: & hoc mo-
do non obstat tex. in l. A nullo. C. de ferijs. quam respon
sionem sentit glo. in d §. Decreto. in verbo, Datur. quæ
ad hoc allegat l. Lege obuenire. ff. de verb. sig. Nec etiam
valet alia responsio data per d: Senen. quod ideo dicatur da
tus à Præfecto, qui confirmauit, ad differentiam Præsi-
dis, qui nullum officium in constituendo Defensorem
adhibuit, cum dicat, quod à Præside remoueri non potest,
& sic non dicitur datus à Præfecto ad differentiam eli-
gentium, vt magis ab ipso, q̄ ab istis. datus esse censea-
tur: nam non video, quid ex hac responsione inferatur,
& est magis verbalis, q̄ quod subsistat aliqua probabili ra-
tione: nam non dī hoc ad differentiā Præsidis, sed assi-
gnatur ratio, quod per easdem causas debet dissolui magi-
stratus per quas in esse est introductus. l. Nihil tam natu
rale. ff. de reg. iur. c. 1. de reg. iur. in antiquis.
16 Sed responsio mihi videtur clarissima, & primò præ
suppono, vt dixi, quod in terminis. d. Authen. nulla fit ele-
ctio: aduertendus enim est modus creandi Defensores
in superioribus positus. Nam primò disponit Impera-
tor, quod nec ratione dignitatis vel cuiuscūq; alterius pri-
uilegij liceat repudiare munus Defensorum, & quod om-
nes alicuius æstimationis habitatores illius ciuitatis
impleant hoc munus per circulū, vt vnusquisq; vices. i.
suas impleat, & circulo deficiente. i. deficientibus om-
nibus, quia omnes impleuerint, iterum ad principium
reuertantur, & per vices iterum redeat ad eosdem: vult
enim tantummodo Defensores per biennium admi-
nistrare, ita quod hucusq; iam statutum erat, quod essent fu-
turi Defensores, sed quia susceptio ipsa administratio-
nis non penderet a Præsidibus, quia hoc solebant negli-
genter facere, vt dicit ille tex. in præfatione, iubet eos
administrare iussu ipsorum Præfectorum, & confirma-
ri, quæ confirmatio facit, quod nō officium Defensoris cen
seatur illis collatum per confirmationem (hoc enim cō
fertur à lege) sed ipsa administratio: vnde dum postea
subdit, quod non vult eos remoueri posse ab ipsis Præsidi
bus, sed tñ referat Præses ad Præfectum, si quid minus
rectè agere videatur, subdit rationem, vt ab eo contin-
gat liberatio curę. i. solicitudinis illius magistratus, à
quo data est: nō ergo soluitur ibi propriè officiū Defen
soris, sed solicitudo ipsa administrationis, quæ verè per
confirmationem data erat, non ergo magistratus datus
erat per ipsam confirmationem, quia hoc erat datū ab
ipsa lege, sed erat data cura & solicitudo administratio
nis, & ita intelligendo illum text. nulla remanet diffi-
cultas, & ex hac responsione declaratur totus ille tex.
qui obscurus est.

Tertiò ad ho Io. Fab allegat tex. in l. Vxori. §. fi. ff. ad
l. Corn. de fal. vbi habetur, quod ille, qui se tutorem in testa
mento ascripsit, q̄uis præsumatur suspectus, tñ si iudex
eum reperiat habilem & idoneum, tunc non ex testa-
mento dat, sed ex decreto. Modò vul arguere Ioan. Fab.
ecce quod ii, qui in testamento dati sunt non vt oportet,
quando certo casu confirmantur, sunt datiui, non
autem testamentarii, vt expresè dicit ille tex. Nec valet
responsio Senensium, quod ibi dicatur datus. i. confirma-
tus, quia hoc esset destruere omnia iura. Similiter non
valet alia responsio, dum dicitur, quod ibi defectus erat ex
parte tutoris, quia satis est, quod qñ Prętor confirmat
27 non vt oportet datum, dicitur ibi datiuus. Sed vt cla-
rè respondeas, & pro intelligentia præsuppone, quòd Se-
natusconsultū emanauit ad puniēdum quasi falsum, nā
L. Cornelia punitum est tm̄ falsum propriè, vt notatur
in rub. ff. ad l. Corn: de fal. sed quia aliqñ quis ascribe-
bat sibi aliquid in testamento, quod non erat falsum.
sed quasi falsum, ideo. S. C. emanauit inualidans talia le
gata ita ascripta. l. Filius. §. Diuus. ff. ad l. Corn. de fal. sed
quia quando quis se ascribebat tutorem in testamento,
eum non sibi cōmodum ascriberet, sed onus, non ve-
niebat in verbis. S. C. Liboniani, sed benè in sententia,
ideo talis datio tutelę annullabatur. l. Ex sententia. ff. de
testa. tut. e. ibi, Tutor non erit. sed quia poterat euenire,
quod aliqñ ille, qui ita se in tutorem ascribebat, ascri-
beret se ex voluntate testatoris, & idoneus esset, tunc
facta inquisitione iudex poterat illum dare tutorem d.
l. Vxori. §. i. vnde meritò tunc erat datiuus, quia datio
ipsius propter sentētiam. S. C. Liboniani non valebat,
etiam, si esset subscripta datio ipsius manu testatoris d.
l. Ex sentētia. vnde nimirum si eo casu est datiuus, quia
datio ipsa testamētaria annullata est d. l. Ex sentētia. vn
de datio postea non fundatur in ipso testamēto annul-
lato quò ad hue, sed fundatur in decreto ipsius iudicis,
& in iudicis datione ex inquisitione facta vnde talis
casus non est similis casui nostro, in quod non solum
lex non annullat dationē, sed vult ipsam habere locum
confirmatione secuta, quam iubet omnino sequi nulla
facta inquisitione, vt in tex. nr̄o, na in casu nr̄o est me-
ra cōfirmatio introducta ad seruandū rigorē iuris, ibi
esse

eſt mera datio,quia eſt in arbitrio ipſius iudicis dare, & non dare illum facta inquiſitione, vnde in tanta diuerſitate caſuum,non eſt inferendum de vno ad alium.l. Papinianus exuli.ff.de minor.ibi non valet datio tutelę, & & annullatur à lege, ibi iudex volens dare dat,ibi præcedit inquiſitio:in hoc caſu lex vult integrare dationé, quæ ſecundum rigorem iuriſciuilis non valebat:hic cogitur Prętor confirmare,& ſine inquiſitione.

Quartò adducit pro cõi opi.Io.Fab.tex.in l.Si furioſo puberi.ff.dē cura.furio.vbi ſi curator teſtaméto detur à patre filio ſuo puberi furioſo,dr̄ in tex. ꝗ Prætor cum dare debet ſecutus patris voluntatem,& ꝗ manet datio ipſa Prætoris,& ſic q̃uis Prætor teneatur ſequi voluntatem patris,tamen dicitur ille datus à Prętore.

Sed ille tex.nihil facit,nam ideo ibi poteſt dici datus à Prętore, quia datio curatoris ad ipſum ſpectat,teſtaméto enim non datur infrà de curato. in prin.quia cùm detur principaliter rebus, de quibus pater poſt pubertatem non poſſit diſponere l.2.de vulg. & pup.meritò nõ videtur inferendum de vno ad alium: nec ratio tutoris
18 aliquid facit,cùm furioſis curator,non tutor, detur,q̃ſi excedunt.25.annum,vt in d.l.Si furioſo.ita eſt tex. in l. Qui habet.verſi.Quod autem.ff.de tute.

Quintò allegat Io.Fab. tex. quem ad hoc ponderauit ibi glo.in l.Qui negotiationem.§.Teſtamento.ff. de admini.tuto.vbi ſi tutores ex eo teſtamento , quod ruptũ eſſe videbatur , iuſſi ſint adminiſtrare vnà cum datis à iudice,periculum non pertinet ad eos, niſi ex die iuſſionis,& ſic dupliciter apparet,ꝗ ſunt datiui:primò, quia concurrunt cum datiuis,nam aliter præcedent datiuos, ſi eſſent teſtamentarij , ſecundò , quia non tenentur de neglecta adminiſtratione à die ſcientiæ,vt tenerentur.l. Impuberi.ff.de admi.tuto.ſed tenentur à die iuſſus.
19 Sed ad hoc reſponderi poteſt,ꝗ ex quo ibi teſtamentum erat ruptum,vel ſaltem habebatur vt ruptum,ſi iuſſi erant poſtea adminiſtrare ab ipſo iudice , habebant authoritatem,& poteſtatem à iudice,non à teſtamento & ideo nimirum ſi in caſu illo dicuntur & cenſentur vt datiui, quia ibi iudex non procedit per viam confirmationis,vt in caſu noſtro, & confirmationis neceſſariæ; nam ibi poterat non iubere eos adminiſtrare , & datio ipſa fundatur tota in perſona iudicis propter nullitatē dationis factę in teſtamento, quod probat optimè text. in l.Tutores qui poſt.§.1.ff.de admini.tuto.nam inutiliter datus in teſtamento debet non dico confirmari,ſed conſtitui à Prætore.vt ibi dicitur.

Sextò Bar.in l.1.ff.de confir.tuto.ponderat tex.in l. Iure noſtro.§.fi.ff.de teſtam.tute.vbi tutor datus teſtamento filio, qui de inofficioſo agere vult, confirmatur à iudice , & ſubdit, quòd euentus rei iudicatę declarabit poſtea,an erit teſtamentarius,vel datiuus; ecce ergo,ꝗ tutor inutiliter datus teſtamento, ſi cõfirmetur, dicitur datiuus.

Sed reſponderi poteſt,primò, quia ibi non confirma
20 tur tutor à iudice,tanq̃ inutiliter datus , ſed confirmatur ex eo , quia ſi pupillus ageret querela contra teſtamentum patris cum authoritate tutoris dati in eo teſtamento,quod expugnare nititur , iam uideretur approbaſſe teſtamentum , & ideo ſuccurritur illi , ut interim confirmetur à Prætore.i.ſimul detur à Prętore,ita enim neceſſariò intelligenda ſunt illa uerba propter uerba ſequētia ibi,Ex teſtamento an ex decreto unde dum dicit poſtea,ꝗ euentus rei iudicatæ declarabit utrum futurus ſit teſtamentarius,uel datiuus,nil facit,nam quando poſtea clarum erit teſtamentum non ualere tunc annullata datione tutelę ille benè dicetur à iudice datus , quia tunc talis cõfirmatio non ut neceſſaria, ut in caſu nr̃o, ſed ut uolũtaria iudicabitur,ꝗ ſi ualebit teſtamentũ, remanebit tutor teſtamentarius, quia utroq; caſu confirmatio illa.i.illa datio de medio ſubducitur, & ita intelligendus eſt ille tex.de mente Albe.de Roſat.ibi.

Secundò reſponderi poteſt, ꝗ ille tex.intelligatur , ꝗ euentus declarabit,an authoritatem acceperit ex teſtamento patris.ſ.abſolutè.abſq; alia confirmatione,vel ex decreto.i.ex teſtamento iuncta confirmatione: nã quando tutor confirmatur,authoritas adminiſtrãdi accipitur ex ipſo decreto, non authoritas in habitu , ſed in actu, quia illa confirmatio proficit.

Quinimmò ex tex.in l. ſeq. probatur manifeſtè iuncto tex.in d.§.Propter litem.ꝗ eſt teſtamentarius, cum dicatur,ꝗ in hoc caſu præferatur legitimo , quod non eſſet,ſi eſſet datiuus.

Septimò adducit Bar.tex.in l. Si vt proponis.C.de cõfir.tuto.vbi tutore inutiliter dato , ſi ante confirmationẽ datus ſit alius tutor,nõ confirmatur amplius,ſed põt adiungi,vt curator.Cùm ergo hi debeãt, vt ibi dicitur, conſtitui curatores,apparet, ꝗ qui confirmantur conſtituuntur,& per conſequens debent dici datiui.
21 Sed reſpõſio eſt manifeſta,primò , ꝗ ibi ſumus in eo tutore ſic inutiliter dato, vt non eſſet ex neceſſitate confirmandus : ſi enim neceſſariò eſſet confirmandus, non daretur ille iure à iudice,vt dicit ibi tex.ꝗ iure dati erãt & ideo non debebant reuocari: patet ergo , ꝗ ibi eramus in caſu , in quo cõfirmatio erat in poteſtate ipſius iudicis. Prætęrea dico,ꝗ ideo ibi dicuntur dari , & conſtitui à iudice,quia dabantur curatores,non tutores: relicti enim erant tutores,& iudex, quia obſtabat regula, ꝗ habẽti,tutorē tutor dari nõ põt l.Cũ iurè.C. qui pet. tuto.dedit curatores;vnde nimirum ſi illi dicuntur conſtituti & dati à iudice , quia dantur verè curatores , qui nũllam habent ad teſtamentum correlationem, cum curatores teſtamento non dentur infrà de curat.in prin.

Octauò ponderat ad hoc Bar.tex.in l. 1. C. de confir. tuto.vbi tutor teſtaméto inutiliter datus [illegible], ꝗ nõ poteſt adminiſtrare,niſi decreto datus fuerit , & ſic tex. dicit datum confirmatum ſecũdũ voluntatem defuncti.

Sed reſpondetur,ꝗ ibi datio erat penitus nulla , quia tutor fuerat relictus à matre.l.Pater.ff.de teſta.tut. ideo nimirum ſi poteſt dici datus.Præterea ibi eſt in poteſtate Prætoris confirmare,vel nõ,d.l.Pater.Item ibi ſumus in eo,qui cõfirmatur ex inquiſitione , vnde ex eo non debet inferri ad terminos noſtros.

Nonò Bar.vbi ſuprà ponderat tex.in l. Qui à patre.ff. de confir.tuto.dũ dicitur , quòd inutiliter datus à patre confirmandus eſt ad tutelam gerendam perinde ac ſi eſſet teſtamentarius,ergo ſi eſt ſimilis teſtamẽtario (dicit Bart.)non eſt teſtamentarius, cùm nullum ſimile ſit idē l.Quod Nerua.ff.depo.quod fundamentum facit Alber. in d.l.Qui à patre.

Sed reſponſio eſt manifeſta, quia ſimilitudo illa non eſt facta ad eſſentiam tutoris.i.an ſit teſtamentarius,vel datiuus,ſed ad hoc,vt non teneatur ſatiſdare , ſimilitudo ergo eſt in hoc,vt non teneatur ſatiſdare. Et ſi dicatur,ex hoc ergo ſit, quòd non ſit teſtamẽtarius ; ſi enim dicitur,quòd iſte confirmatus non ſatiſdat perinde ac ſi eſſet tutor ex teſtamento,ergo ex hoc infert, ꝗ non eſt ex teſtaméto tutor; Reſpondetur , quòd intelligitur ex teſtamẽto.ſ.abſolutè,& ſimpliciter de ꝑ ſe, quia cum ſit datus in teſtaméto inualido, non põt ſimpliciter & abſolutè dici tutor ex teſtaméto , cùm ſit nullum, & non entis nullæ ſint partes , ſed benè eſt ex teſtaméto ſecuta cõfirmatione,& eſt ac ſi eſſet ex teſtaméto valido.Cùm igitur dicat, quòd ſit,ac ſi eſſet tutor ex teſtaméto valido,& ſi eſſet ex teſtõ valido,eſſet teſtãrius, ergo eſt etiã ipſe teſtãrius.Et ſi dicatur, nõ eſt abſolutè ac ſi eſſet ex teſtõ valido , & ſimil̃r, ſed quò ad hoc ſolũ , vt declarat tex.vt ſatiſdatio remittat,& ſic limitatè; R̃ndeti põt. ꝗ illa verba intelliguntur , ac ſi ex teſtamento de per ſe

absq; aliqua confirmatione.

Decimò ad hoc Doct.allegant.tex. in l.Vtilitatē.quę
est l.pen.ff.de confirman. tut.vbi probatur, ꝙ etiam in
datis testamento inutiliter, quorum confirmatio ne-
cessarie est iuxta l.In confirmando tutore eod.tit.iu-
dex sequitur magis vtilitatem pupillorum,quàm scri-
pturam testamenti,& ideo debet magis dici datiuus,
quàm testamentarius.

Sed respondere potest,ꝙ hoc uerum, quādo constat
testatorem ignorasse conditionem tutoris dati:si enim
sciret & daret,q̄nis confirmandus esset, non recederet
Prætor ab electione paterna.l. De creationibus.C.de
Episc.aud.& est tea in §.nostro.Præterea nos non dispu
tamus de eo tutore, qui est datus in testamento,& Præ
tor non confirmauit,vt in d.l.Vtilitatem.sed de eo, qui
datus est & cōfirmatus ab ipsó Prętore, verum datio ip
sa testamentaria accedente confirmatione faciat eum
testamentarium vel datiuum: nam ille, qui est datus &
non cōfirmatus à Prętore aliqua ex rationibus posi-
tis in d.l.pen.& in duabus legibus pręcedentibus, non
potest considerari,nec vt testamētarius, nec vt datiuus.
pręterea ibi nulla fit mentio, nec ponuntur verba ali-
qua,ea quibus deprehendi possit, ꝙ sic magis datiuus
quàm testamentarius.

Vndecimò pro hac opi.facit tex.in l.iij.ff.de test.tut.
vbi dicitur illos demum testamento tutores datos acci
pere nos debere qui iurè dati sunt:qui ergo tutores da
ti sunt ut oportet, à quibus, quibus,quomodo,& vbi
oportet,ut dicit tex.in l.ii.ff.de confir.tut.hi dicūtur te-
stamento dati:qui verò nō ita dati sunt,& propterea in
iis requiraẗ confirmatio,non dicentur testamento dati
argu.d.l.iii.ff.de testa.tut.Si ergo non dicunẗ testamen
to dati,ergo debēt dici dati à iudice ipso confirmante:
facit quia quod non iurè est tale, nō dr̃ tale.l.iiij.§.Con
demnatum.ff.de re iudi.l.Paulus.ff.de uerb.sig.

Sed respondere potest, ꝙ uerum est nō posse dici tu
tores inutiliter datos testamento absolutè ex testamēto
datos,sed cùm præsertim in terminis nostris iudex te-
neatur ipse confirmare, quamuis non possint absolutè
dati in testamento dici.tamen per hoc nō debent dici
absolutè datiui,neq; hoc in illo tex.dicitur,cum confir
manti ex necessitate actus atribui non debeat, ut dixi
suprà in primo fundamento.

22 Duodecimò arguo sic,Paria sunt aliquid factū non
esse,& iurè factum nō esse.l.Quoties.ff. qui satisd.cog.
vbi Ias.cum simi.ut per Dec.in c.Ex tenore.col. iij. de
23 rescrip. sed qui non dedit tutores dr̃ intestatus quò ad
tutelā decedere.l.Intestato.ff.de legi.tuto. ergo eodem
modo dr̃ intestatus decedere quò ad tutelam, qn̄ non
iurè tutores dedit,per regulam prędictam.d.l.Quoties.
sed si intestatus decessit quò ad tutelam,ille tutor postea
sic non iurè datus & confirmatus non poterit aliquo
modo dici ex testamento,si quò ad illam tutelam rema
nebit intestatus testator.

Sed respondere potest, ꝙ regula benè procederet in
actu adeò non iure facto,ut à iure ciuili respueretur,&
non consideraretur, sed in eo actu, qui q̄nis non sit iurè
factus, tñ à.l.ipsa consideratur, & ita consideratur, ut
præcipiat Pretori ab eo non recedere,sed illum confir
mare, tunc nō sunt paria non factū & non iurè factū:&
ꝙ hoc sit verū, patet,quia penitus intestato decedente
testatore quò ad tutelam, ut dr̃ in d.l.Intestato. deueni
tur ad legitimum, ut ibi dr̃ in prin.sed decedente testa
tore cum testamento non iurè facto quò ad tutelā con
firmaẗ datus in testamēto, & non deuenit ad legitimū,
ergo cōstat,ꝙ.l.non habet pro pari, & per consequens
ꝙ non ualet argumentum supradictum.

Et sic ex prędictis patet, ꝙ nullum ex fundamētis fa
ctis pro opi.glo.subsistit.Opi. tamen glo.cōis est,& eā
tenent Cy.Alber.Bar.& Bal.in l.ii.C.de cōfir. tuto.Bar.
in l.i.ff.de confir.tuto.in l.Iure nostro.ff.de testa.tute.
in fi.Bal.in auth. Sacramentum C. qn̄. mul. iure.offic.
fung.potest.in authen. Eisdem.C. de secun.nupt.Alexā.
in consi.140.lib.i.

Contrariam tñ sniam tenuit disputando Mar.Sylim.
ut eū referunt Bar.& Alber. ubi s. quam etiā defendit
moder.quidā Senen.in quandā eorū disputationē,casu
primo.q.iij.& ea firmatur pluribus fundamentis.

Primò arguitur sic,Posita est.j.de satis. tut.in prin.
regula,ꝙ omnes tutores satisdare tenentur: subdit hoc
non esse perpetuum,& excipiuntur duo casus tm̄,alter
est in tutoribus testamento datis,alter est in datis cum
inquisitione,nam hi non satisdant,ut ibi dicitur:sed cla
rum est,ꝙ iste testamentarius datus emancipato nō po
test dici datus cum inquisitione, quia expresè tex. no
ster dicit contrarium,& non teneri satisdare.l.Qui à pa
tre.ff.de confir.tuto.ergo necessario dicendus est testa
mentarius,nam aliter satisdaret.

Sed benè respondere posset, ꝙ hi tutores dicuntur
testamento dati,quia uerè relicti sunt & dati tutores in
testamento, quia & per illam dationem inualidā cēsen
tur idonei approbati,ideo quò ad satisdationē habenẗ
& sunt ac si in testamento dati:sed ꝙ sint absolutè testa
mentarii,hoc non est uerum,sed benè similes testamē
tarijs.l.Qui à patre.ff.de confir.tuto.

Secundò arguo sic, Tutor datiuus excusando se à tu
tela non perdit legatum.l.Ex his.ff.de excu. tuto.testa-
24 mentarius sic,sed tutor datus emācipato & confirma
tus amittit.l.Nesennius. cum.l.seq ff.eo.tit. ergo nō est
datiuus,sed testamentarius, quia testamentarius amit-
tit,ut ibi dicitur.

Sed respondere potest, ꝙ q̄nis amittat legatum,hoc
est propterea,quia contrauenit iudicio testatoris datus
in testamento,quæ ratio cessat in datiuo absolutè : q̄nis
ergo in hoc habeat naturam testamentarii propter iu
dicium testatoris, non sequitur,ꝙ non debeat denomi
nari ab eo,qui confirmat,& ꝙ per hoc non sit testamē
tarius:sicut enim dicimus,ꝙ filius in ptāte q̄nis quò ad
castrēsia censeaẗ paterfa.l.ii.ff.ad Maced.propter priui-
legium militię, tñ per hoc non ideo minus est filiusfa.
& in potestate.ita hic q̄uis in hoc propter defuncti iu
diciū habeaẗ prout si esset testamentarius, tñ generali-
ter & absolutè non est testamentarius.

Tertiò ego pōdero aliter tex.in d.l.Ex his.ff.de excu.
tuto. Dr̃ ibi, Ea his patet non esse his similē eū,quem
Prætor tutorem dedit. unde cum loquatur de confirma
to,& dicat absolutè & indistinctè non esse similē dati-
uo,merito sequitur,ꝙ non possit dici datiuus.

Tamen respondere posset,ꝙ similitudo cessat in præ
dictis,de quibus agitur,uidelicet, in amissione legati:
ita enim loquiẗ ille tex.respectu legatorum tm̄,non aūt
cæterorum,ideo per hoc non debet dici, ꝙ dissimilitu
do porrigatur ad cetera.l.In agris.ff. de acq.re do.

Quartò probatur,quia ii, qui uolūt illum esse datiuū
non ualentes effugere diuersitates inter datiuū & con-
firmatum,dicunt benè esse datiuum, sed habere naturā
testamentarii,quod uiẗ repugnare,ut effectus omnes ip
sius sint testamentarii, nomine aūt remaneat datiuus,
tum quia nomina debent esse consona rebus & effecti
bus.j.de dona.§.Est & aliud.tum quia absurdum maxi-
mum uideẗ,ut actus potius debeat denominari à simpli
ci datione seu confirmatione,quam à natura & essen-
tia & origine ipsius:nam uidemus contrariū,ius natu-
rale inuenit maris & fœminę coniunctionē, quam nos
matrimonium appellamus,ius autem ciuile confirma-
uit in certis casibus coniunctionem illam,tamen dici-
tur & denominaẗ ab ipso iure naturæ,non autem à iu-
re ciuili. Sed respondere pōt,ꝙ cum tutores denomi-

nentur

nentut ab eo, vnde sumunt vim illam ac potestatem, te
stamento.s.lege, & iudicis datione, & sic à dante, non
autem à natura sua, ut patet in aliis, meritò possumus
dicere, ꝙ quamuis natura sit testamentarii, tñ quia ori
go ipsius perfectionis est à iudice confirmante, meritò
ab eo denominentur, quia uim & potestatem sumit ex
confimatione & sic à iudice, non autem à testamento,
cùm rigor iurisciuilis ex testamẽto non tribuat autho-
ritatem ac Potestatem datis emancipatis, ut in tex.no-
stro, & ff. Permissum.s̃ eo.

Quinto probatur illa pars, Certum est tutorem da-
tiuum non præferri legitimis sed ita demum dari ces-
sante legitimo.ĵ.de Attili.tut.in prin.sed tutor confir-
matus in terminis tex.nostri secundũ cõem opi.Doct.
hic, de qua dicemus paulo post, præfertur, ergo sequi-
tur, ꝙ non possit esse datiuus.

Sed responderi posset, ꝙ quamuis propter electionẽ
illam & iudicium ipsius testatoris prę feratur legitimo,
tñ cum, vt dixi superius, tutelæ istæ denominentur à tri
buente vim ac potestatem, de qua in definitione tute-
lę, uideš, ꝙ debeat denominari à dante, & sic à iudice
confirmante, quamuis habeat aliquo modo has qualita
tes testamẽtarii propter iudiciũ ipsius testatoris. Præte
rea non est ita expeditum, ut pręferatur legitimo, glo.
enim nostra tenet contrarium, quę in puncto iuris di-
sputando posset sustineri, ut uidebimus.

Sextò Marti. Syll. adducebat ordinem rubricarũ, nam
(dicebat) post testamentariam tutelam, antequam veni
retur ad tractandum de legitima, positus est titulus ff.
de confir.tuto. & ordo eodem modo seruatus est in C.
quinimmo & tex. noster ponit hunc tutorem in tracta-
tu proprio de testamentariis, ergo uidetur ꝙ nõ possit
dici nisi testamentarius: ordo enim rubricarum debet
25 aliquid facere.l.ii.ff.de statu homi. & saltem in hoc ha-
bet uim, ut ostẽdat prælationẽ, glo. est ordinaria in rub.
ff. de eo per quem factum erit. quo argumento utitur
Abb. in c.i.col.iii. de mut.petit. Pau. de Castr. & Docto.
in rubr. C. de in ius uoc. Prætetea uidemus, ꝙ hic casus
ponitur in tractatu de testa.tute. ut patet. ff. de testa.tu-
te.l.Pater.§.fi. ubi propriè ponitur materia tex nostri, &
eius decisio: quod non fieret, nisi conueniret illi titulo.
l.Imperator.ff.de in diem addic.

26 Sed responderi potest, ꝙ si alia omnia cessarent, hoc
argumentum faceret, sed ex quo probari potest pluri-
bus iuribus & rõnibus hunc esse datiuum, meritò se-
quitur, ꝙ ordo rubricarum parum faciat: nam argumẽ-
tum ab ordine rubricarum procedit in dubio cessanti
bus cęteris, ita dicit glo. notabilis in c.i. de iuramen.ca
lum.lib.vi. in uerbo, Exislat. & ibi clarius Domi. & idem
27 dico de eo, quod dicit lex. debet pertinere ad titulum,
nam hoc non inconuenit aliquando, ut tradit Gozadi.
in repeti.l.Qui se patris.col.xxvii.C.vnde lib. pręsertim
quando saltem in uerbis generalibus pertinet aliquo
modo ad materiam tituli, ut in simi. dicit Fortu. in l.i.
col.iii.ff de pactis.

Septimò faciunt omnia ea, quę pro responsione ad
primũ argumentum in contrarium factum dicebam, ui
delicet, ꝙ ex quo iudex coactè dat & ex necessitate, nõ
dicitur dare.l.Si seruo fideicommissaria.ff. de hæredi.
institu. cum similib.

Sed responderi potest, ꝙ imo non necessario cogitur:
quamuis enim dicatur debere confirmare sine inquisi-
tione, hoc non est semper uerum, ut patet in l.In cõfir-
mando cum duabus ll. seq. ff. de confir.tuto.

Octauò argui potest ex l.i.ff.de confir.tuto. ubi ha
beš, ꝙ tutor datus in terminis nostris confirmãdus est,
„ & dicit tex. hęc uerba: Tunc quod deficit supleri à cõ
„ sulari dignitate constitutiones concessere. per quæ ver
„ ba ostenditur, ꝙ à iudice non fit actus de nouo, vnde
possit denominatio sumi, sed suppletur, illud, quod de
28 erat, adeo ꝙ suppletio illa indicat stare quod prius di-
ctum fuerat: si ergo stat, ergo est testamentarius, qua at
tendiš illud, quod suppletum fuerit, nõ illud, quod sup
plet: suppletio enim facit, ut quod suppletum est inclu-
datur in eo, cui suppletio fit, vt de supplemento legiti-
mæ dicimus in l.Scimus. in princ. & §.i.C.de inoffi.te-
sta. facit tex. in c.i. in princ. de sacra unct. ibi, Suppleri
quod deest. Fuit enim ibi Episcopus, ut antea, quamuis
supplera sit unctio. facit etiam tex. in c.ii. de institu. ibi,
Statutum nostrum suppleatis. nam nõ ideo minus erit
statutum quod suppletum est per ipsam suppletionem.
facit etiam tex. in l.Oratio.ff.de sponsalib. ibi, Vt sup-
pleatur quod orationi deest. & in l.Quia actionum.ff.
de pręscript.uerb.

Sed responderi potest, ꝙ imò denominatio debet fie
ri à supplente, quod probat expresè tex. in d.l.Quia
actionum.ff.de præscrip.verb. ibi, Supplet Prætor in eo,
quod legi deest. nam ibi similiter suppletur quod legi
deerat per Pretorem, & denominatio fit à supplente,
29 nam actio In factum l.Aquiliæ subsidiaria, est Prætoria,
& appellatur Pretoria, ut ibi dicunt Doct. maximè Sa-
ly. nam qñ datur damnum de corpore in corpus, puta,
quis cæcidit seruum meum, dat actio ex l. Aquilia di-
recta.§.fi.ĵ.de lege Aquil. si autem datetur damnu de
non corpore in corpus, puta, quis inclusit aĩalia mea,
quę fame necata sunt, datur actio utilis l. Aquilię.d.§.
fi. sed si sit datum damnum de non corpore in non cor
pus, ut si quis seruũ meum, quem in compedibus liga
tum posuerã, quia erat fugitiuus, misericordia, ductus
soluerit, & aufugerit, certe quia non lęsit corpus serui,
nec corpus serui reperitur lęsum, ideo damnũ datum
dicitur de non corpore in non corpus, ex quo caret ser
uo, qui aufugit d.§.fin Modò ista actio, quæ data est à
Pretore ad supplendum quod legi deerat, dicitur Pręto-
ria, ut dicit glo. in d.§.fin. uerb. In factum. Sali. & alii
in d.l.Quia actionum.ff.de pręscrip.verb & Baptista de
sancto Blasio in suo arbore actionum, uersic In factum
legis Aquiliæ subsidiaria. & dicetur in d.§.fi. ergo eodẽ
modo cõfirmatio, quæ datur à iudice, ut suppleaš quod
deest d.l.i.ff.de confir.tuto. debet sumere nomen à con
firmante & supplente, & per consequens dici datiuus.
Ex quibus patet, ꝙ ad argumenta utriusq; partis potest
probabiliter responderi.

Quid tenendum? Mihi uidetur, ꝙ opi.cõis optimè
defendi possit, ꝙ sit datiuus, quamuis in aliquibus ha-
beat iura testamentariorum, & hoc probari posset prin
cipaliter ex infrà scriptis.

Primò ex tex. in d.l.iii.ff.de testa.tute. ubi diciš ad li-
„ teram, Testamento datos accipere nos oportet, qui iu-
„ re dati sunt. sed hi iure dati non sunt.l.i.ff.de confir.tu
to. ergo non possunt dici testamẽto dati: si non testamẽ
to dati, non possunt dici legitimi, ergo diceñ datiui.

Secundò hoc probatur per tex. in d.l.Qui à patre.ff.
de confirma.tuto. ibi, Perinde ac si ex testamento tutor
datus esset. unde valet hęc consequentia, ergo non est
tutor ex testamento, quod confirmo per tex. in l.Non
omnium.C.de tuto.vel cura. qui non satisd. vbi dicit, ꝙ
exemplo testamentarii confirmentur à Præside nõ one
rati satisdatione: ergo si exemplo testamentarii, non
est testamentarius.

30 Tertiò probo sic, ante confirmationẽ in casu nostro
tutor potest negligere administrare.l.ii.C.de confir.tu
to. Bar. in l.Qui à patre.ff.de confir. tut. cũ si: ergo non-
dum est tutor testamento, & patet, ꝙ substantia illius
pendet ex confirmatione.d.l.ii. & l.i.C.de confirma.
tuto cum similib.

Quartò formari põt argumentum hoc modo, Tutor
confirmatus est mixtus tutor, participans ex testamen-
tario

tario & datiuo, quia datus testamento, & habet plures
qualitates tutoris testamentarij, tñ (vt dictum est proxi
mè) non est essentialiter tutor ante confirmationem,
31 vnde mixtum denominandum est à potētiori, etiam ꝙ
concurrat dignius & potentius. l. Quęritur. ff. de sta. ho
mi. nam ibi concurrebat qualitas hois, quæ erat dignior
foemina, & tñ non præualet dignior, sed potentior se-
xus. s. in quo incalescit. d. l. Quæritur. modò sic, quãuis
dignior sit causa testamentaria q̄ legitima aut datiua in
tutelis, tñ non debet fieri denominatio à digniori, sed
ab eo, quod est potentius in hac compositione & con-
iunctione: sed nulli dubiũ esse potest, quin sit potētior
datione ipsa confirmatio, cùm proprie perficiat ipsam
tutelam. d. l. i. ff. de confir. tuto. & det quãdam quasi exe
cutionem ipsi tutulæ arg. tex. in l. Metum autem. §. Sed
quod Prætor. ff. quod met. cau. ergo &c.
32 Vltimo probaſ ex fundamento superius per moder.
facto ex l. i. ff. de confir. tut. vt. s. denominatio debeat fie
ri à supplente, vt est tex. in l. Quia actionum. ff. de præ-
scrip. ver. Et ex his puto transeundum cum cōi. Hęc
autem omnia dicta sint ad excitanda ingenia iuuenum
contra solitum morem nostrum.

In ea. gl. ibi, Ita legitimus tutor huic præfertur. Vult
glo. pręferri legitimum huic confirmato, quod etiam
voluit glo. in l. Neq;. C. de confir. tuto. cuius opi. cōiter
reprobatur à Doctoribus: & si teneamus illã opi. ꝙ iste
tutor sit testamētarius, nulla est dubitatio, ꝙ præfertur
legitimo: sed est dubium pręsupposita cōi opi. in ptæce
dēti. q. videlicet, ꝙ sit datiuus, an talis datiuus legitimo
pręferatur, & vt videtis, glo. tenet, ꝙ legitimus pręfera
tur, cuius opinio probaſ primò per tex. allegatũ in gl.
videlicet, ꝙ si datiuus est, ego legitimus ei pręfertur,
quia ad datiuum nō peruenitur nisi cessante testamen
tario & legitimo. j. de Attili. tut. in princi. melius facit
tex. in l. Si sororis. C. qui dare tuto. poss.

Sed respōderi potest, ꝙ hoc est veru in merè datiuo,
sed ille, qui habet testimoniũ testatoris prefertur om-
nibus. l. De creationibus. C. de Episc. aud.

Non obstat, si dicaſ, dicere, ꝙ in hoc sapiat naturam
testamentarii, est facere vim in verbis, quia esset da-
tiuus solo nomine, & esset diuinare, qm̃ nec lege nec
rōne pbaſ· erubescimus n cũ sine lege loq. l. Illã. C.
de collatio. §. Cōsideremus. in Auth. de trien. & semis.
nec valet ista consequentia, sapit naturam testamenta-
rii, quia perdit legatum. l. Nesennius. ff. de excus. tuto. &
quia non satisdat. l. Qui à patre. ff. de confir. tuto. ergo sa
pit naturam testamentarii etiam in hoc, ꝙ præferatur
legitimo, quia stant simul ista, ꝙ sapiat naturã testamen
tarii in vno, & non in alio, quia æquiparatio in vno nō
33 arguit æquiparationem in cæteris. §. i. j. de donat. dicũt
Doct. in l. i. ff. de leg. i. Areti. in l. Ex facto. in vi. notab. ff.
de vulg. & pupil. Præterea in illius casibus sola volun-
tas defuncti attenditur & seruatur; quę in hoc casu ni-
hil facit arg. l. fi. ff. de reb. eorum. & ita respondent mo-
der. Senenses in sua disputatione.

Nam respondetur, ꝙ immo nō erit datiuus solo no-
mine, sed etiam effectu: patet, quia cum his tutoribus
testamento inutiliter datis & per iudicem confirmatis
alij tutores datiui concurrunt. l. Si ut proponis. C. de cō
firma. tuto. quod non esset, si essent testamentarii, qui
non admittunt secum datiuos vel legitimos, sed omni
bus præferuntur. l. i. ff. de legi. tuto. Nec valet responsio
Saly. in d. l. Si vt proponis. ꝙ ibi sit propter negligentiã
non facientis se confirmare, quia ibi in tex. non appa-
ret de aliqua negligētia. Præterea cùm tutelas sit onus,
sequeretur, ꝙ ex culpa sua consequeretur commodum
habendo alios simul tutores: & ideo bene dicit Bal. in
d. l. Si vt proponis. & dicere, ꝙ hoc sit propter negligē
tiam non petentis, est dicere expressè contra illam lite

ram. Erit ergo effectus propter similitudinẽ naturæ &
mixtam naturam huius tutoris, vt compatiatur se cum
datiuo, vt dicit ibi Bald. quæ admixtio naturæ facit, vt
pręferatur legitimo inspecta natura testamētarii, & sic
non erit imposita lex verbis, & ideo cùm habeat mixtã
naturam, vbi agitur de respicientibus fidem, quia ea
fundatur in testimonio testatoris & patris, habetur ut
testamentarius: & ideo non satisdat, & præfertur legiti-
mo, quia lex magis confidit de electione testatoris. l. fi.
in princ. C. de cura. furio. q̄ de affectione illa præsum-
pta insurgente ex coniunctione sanguinis. Nec incon-
uenit, ꝙ ille, in cuius persona concurrunt duæ qualita-
tes, quę videntur inuicem pugnare, respectu certorum
reputetur vno modo, respectu aliorum alio modo: vide
mus enim filium in potestate habentem castrense pe-
culium retinere personam mixtam filiifam. l. i. §. fi. cum
l. seq. ff. ad Macedo. & tñ qñ consideratur respectu bo-
norum castrensium, habetur vt paterfam. quando verò
cōsideratur respectu obligationis insurgentis aliter,
q̄ ex dictis bonis castrensibus, tunc consideratur vt fi-
liusfãm. & hoc modo dicamus in casu nostro, ꝙ hęc
mixta natura testamentarii & datiui, qñ consideratur
respectu fidei illius, quæ insurgit ex electione testato-
ris, consideretur vt testamentarius, & ideo non satisdet,
& præferatur legitimo. Et si diceretur, si iste confirma-
tus excludit legitimum, multo magis debet vincere da
tiuum, cuius contrariũ ex prædictis videmus, quia non
vincit, sed concurrit cum eo. d. l. Si vt proponis. l. Qui ne
gotiationem. §. Testamēto. ff. de admi. tuto. Est enim re-
34 gula iuris notissima, Si uinco vincentem, te multò ma
gis uincam te. c. Authoritatem. de concess. præben. l. De
accessionibus. ff. de diuer. & tēp. pręscrip. l. Claudius. ff.
qui pot. in pig. hab. faciũt notata p Bar. in l. i. §. Qui ha-
bebat. uersi. Quid dicemus. ff. de bono poss. contra tab.

Respondeſ hoc benè procedere, qñ simpliciter sunt
datiui, uel legitimi, sed qñ sumus in eo tutore, qui est
mixtæ naturæ, tunc secus est propter illam mixtionem
naturæ, ut declarat Bal. in d. l. Si vt proponis.

Secundò pro opi. glo. ponderatur tex. in l. Idem fiet.
„ ff. de testa. tute. ibi, Vt sine vllo litis pręiudicio iustus
„ autor author pupillo ad eã litem fiat. nam ibi concur-
„ rebant legitimus ex testamento, quod falsum assereba-
tur datus, qui debet confirmari, ut author fiat ad illam
litem, ergo uidetur, ꝙ cessante lite legitimus pręfera-
tur. Tamen responsio est manifesta, ꝙ hoc non dicit in
illo tex. nec ex eo sensus sumi potest, quinimmo ex il-
lo tex. ostenditur manifestè, ꝙ concurrente legitimo &
confirmato pręfertur confirmatus, & ita illum tex. pon
derat ibi ad hoc Bald.

Contraria opi. vt dixi cōiter teneſ: eam enim tenuit
Marti. Sylima. disputando Bononiæ, quem secuti sunt
Cyn. Alberi. de Rosa. & Bar. in l. i. C. de confir. tuto. &
hanc opi. esse coēm testatur Bar. in l. i. ff. de confir. tuto.
& ita dicit hic Ange. & ista opi. ut dixi, mihi uidetur ve
rior: si enim confirmatus diceretur testamentarius, hęc
conclusio remaneret sine dubitatione.

Tamen retenta opin. ꝙ sit datiuus, dico, ꝙ omnino
35 præfertur legitimo: primò, per ordinem titulorum ser
uarum. ff. & C. ꝙ. s. titulus de confir. tuto. positus sit an-
te titulum de legi. tuto. & in tex. nostro hoc idem argu
mentum appareat validum: cum. n. prętulerit in ordine
scripturæ, censentur fuisse ex eo, quia pręferendus sit, &
hęc fuit ratio Marti. Sylima. & dicit Bar. ꝙ hęc ratio est
magis uera, quam facit Marti. in l. ii. C. de confir. tuto.
Nec obstat, dum Ias. hic dicit, ꝙ ideo titulus de confir.
tuto. pręponitur titulo de legi. tuto. non quia tutor cō
firmatus pręferatur legitimo, sed quia est similis testa-
mentario in remissione satisdationis. l. Qui à patre. ff.
de confir. tuto. nam responsio est manifesta, ꝙ si hęc
ratio

ratio uera esset, fuisset præponendus titulus.ff.de tuto. & cura.dat.ab jis. quia etiam dati ex inquisitione; suot similes testamentariis, quia non satisdant.

Nec obstat quod dicebant Senenses, ꝙ ordo rubricarum prędictarum sustinebatur ex eo, quia cùm dictum esset de tutela testamento data, & cùm aliquando tutela data in testamento veniat cōfirmanda, ideo statim positus est titulns de confir.tuto.non ut per hoc inferatur, ꝙ talis confirmatus præferendus sit legitimo: nam rńdetur, ꝙ si debebat censeri ut datious quò ad prelationem, melius poterat cadere post titulum.ff.de tuto. & cura.datis ab ijs.cùm enim iudex aliquādo de se det tutores, aliquando det nominatos à testatore, videt, ꝙ nisi ratio huius ꝓlatioois impulisset compilatores, cecidisset melius sub dicto tractatu, qnia eum ipse iudex non possit facere valere testamentum, quod de iure nō valet, sed potius ipse actum oouum facere secutus benè voluntatem inualidam testatoris, & sic cùm totus hic actus pendeat à datione iudicis, merito sequitur, ꝙ hac ratione inspecta fuisset positus post tractatū de tutore datiuo, sed ideo fuit prępositus, vt osteoderetur prælatio talis tutelæ.

Secundò probatur ista opi.per tex.nostrum, nbi dicitur, ꝙ est omnino cōfirmandus, ergo & si sit legitimus, siue oon sit: & licet expooatur.i.sine inquisitione, dico, ꝙ in idem recidit, quia sit nulla facienda est ioquisitio, ut hic dicitur, sequitur, ꝙ oon debet etiam inquiri, utrum sint ligitimi, vel non sint, quod fundamentum facit Bar.in.l.i.ff.de confir.tuto.

Nec obstat, si dicatur, illa inquisitio, quę fieri non debet in terminis tex.nostri, oon est, an sit legitimus, vel non sit, sed circa personam.s. vtrum idonea moribus & facnltatibus sit ut uidetur dicere glo.hic: & ꝙ inquisitio tendat ad hoc, vt uideatur, nunquid sint idonei, probat tex.j.de satis.tuto.in prin.ibi, ,, Satisdatione non onerant, qnia idonei electi sunt. & melins hoc probat tex. in l.i.ff.de confirma.tuto. ibi, Siquidem pater fuerit, qui dederit, amplius nihil inquirit qui pręest, sed simpliciter eum confimat: si autem alius qui dederat, tūc inqoirit personam, an sit apta. ,, Ecce ergo inqnisitio, quę omittitur in patre, est circa idoneitatem & aptitudinem personę confirmandę, oon an extet legitimus nel non.

Probatur etiam ista responsio ex tex. in l.In dādo tutore.ff.de tuto.& cura.dat. ab iis.vbi apparet, ꝙ inquisitio respicit qualitatem personę.

Sed ad hoc responderi pōt, ꝙ benè uerū est, ꝙ in inqnisitinne uenit etiam consideratio morum & qualitatis personę, sed principaliter venit ioter alia in ioquisitione, an dederit eum, quem dare debuerit, quę uerba includūt, ot si sit legitimus vel testamentarius, nō detur datiuus: cum enim lex non tribuat ius dandi tutoré nisi deficientibus testamētariis & legitimis, quomodo possumus dicere, ꝙ nō debeat iudex ante omnia inquirere qnod est fundamentum suę iurisdictionis, uidelicet an esset testamentaria vel legitima? vt.j.de Attili. tut. in prin.& ꝙ nōn inquiratur tm̄ de moribus, patet io l.Naturali.§.i.ff.de confir.toto.vbi iurisconsultus ponit qnatuor consideranda, quę non cōprehendunt cōsideratione morum, ut dicit gl.ibi, quę vult, ꝙ suppleatur ex l.Scire.§ Cum reliquis.ff.de tuto.& curat.dat ab iis.vbi dicitur, ꝙ inquisitio morum sit cum reliquis, de quibus inquirere debet ipse prætor, inter quę (vt dixi) proculdubio est, an sit locus datiuo, quia cùm iudex nō habeat authoritatem nisi in isto casu, ante omnia debet cognoscere, an sit in eo casu.c.Cùm in ecclesia.de appell.cum si.de quibus ibi per Deci.in i.not.

Tertiò adducitur per omnes tex.in l.De creationibus.C.de epis.aud.ubi est tex.expressus de hoc, ꝙ testamento datus & confirmatus pręfertur legitimo, vt patet ex versi.Sint autem testamentum. Nec obstat si dicatur, ꝙ ibi tex.loquitur in curatore, quia nulla est ratio differentiæ inter curatorem inutiliter datum confirmādum, & tutorem similiter datum inutiliter confirmandum, vt patet ex rubrica.& ex l.i.ff.de confirma.tutn. Nec obstat responsio Senensium, dum dicunt, ꝙ ibi nō dicitur, ꝙ pręferatur legitimo, qm̄ uersi. Sin autem. nō ponitur ad denotandum, ꝙ post illum confirmatum deueniatur ad legitimnm, sed quia uoluit declarare, quando iudex debet ex se curatoré eligere, ideo dixit, si non est datus in testameoto, & si non est legitimus: nam extante uno ex istis non deuenitur ad illum, de quo loquitur io fi.d.l.& sic tex.non declarat, quis pręferatur ex illis duobus, uidelicet, an legitimus, vel coofirmatus, sed benè, ꝙ ambo confirmatus & legitimus pręferūtur datiuo. Nam responsio est aperta, ꝙ immò ibi ordine ponit curas, quę pręferuntur una alteri: primo enim loco ponit testamento confirmatam, secūdo loco legitimā, ,, dum dicitur, Siouatem testamentum quidé parens nō ,, confecerit. lex autem curatoré vtpotè agnatum vocauerit. Ex quibus uerbis apparet legitimos uocari post testamento confirmatos: nā de nō confirmatis ibi intelligi non pōt, quia curator sine cōfimatiooe ex testamēto non est.l.fi.de confir.tuto.cum simi.

Non obstant respōsiones Ioan.Fab. hic ad.l.De creationibns.quia cum penitus diuinent, ooo habeant rationem in se, non expedit eas confutare, ita aperta est respoosio ad eas.

Qnartò arguo sic: Certum est, ꝙ quo ad prelationē ante omnia lex secuta est iudicium testatoris: secundo loco pręsumptam affectionē agnatorū proximiorū, patroni uel patris emancipantis, uel coniunctionis fraternę in fiduciario tutore, tertio secuta est fidem iudicis, & hoc ordine voluit deueniri ad dationem tutoris, ut patet ex ordine legis xii.tab.& titulorum tam io ff.q̄ in C.& in Institutionibus. Modò sic, Tutela cōfirmata habet totū fundamentū suū in iudicio patris & testatoris. d.l.De crationibus.C. de Episc.audien.l. Nesennius.ff. de excus.tuto.l.i.& ii.C.eo.tit. ergo debet pręferri præsumptæ affectioni agnatorom. Nec valet consequentia ergo debet dici testamentarius. quia hoc est falsum per ea, quę dicta sunt in alia quæstiooe.

Quiotò hoc probatur per tex.in l.Idem fiet.ff.de testamen.tutela.vbi expressè habetur, ꝙ index prnponit electum inutiliter testamento, vel saltem qui inutiliter datus esse posset propter inualiditatem testamenti, ei qui legitimus est & sic confirmat magis electum in testamento, quam legititimum, ergo ibi videtur casus expressus de hac.q.

Nec obstat, si dicatur ꝙ ibi erat spes, ꝙ ualeret testamentum, ideo recurritur ad datiuum non ad legitimū arg.l.Siquis sub conditione.ff.de testamen.tute.&.j.de Attilia tuto.in princi.

Nam respondetur, ꝙ ibi non erat magis spes ualiditatis vel inualiditatis testamenti: qninimmo si fuisset spes ualiditatis, non daret tutor à iudice, sed ibi tm̄ datur propter contradictionem, quæ resultaret, si ipse diceret se tutorem testamentarium, & impugnaret testamentum, vt diximns.s.in alia conclusione, & tamen eligitur propter uolnntatem defuncti magis datus à testatore, quàm legitimus.

Ex quibus teneo indnbitanter hanc cōem sententiā, ꝙ iste tutor inutiliter datus in testamento & confirmatus per prætorem præferatur legitimo.

In glo.in verbo, Sine inquisitione. Verū est quod dicit glo. tutorem à patre datum sine inquisitione dari.i. non facta indagatione de moribus & facultatibus eius d.l.i.ff.de confir.tuto.quæ dicit simpliciter cōfirmari, &

in l.

in l.Si filio.ff.de confir.tut.l.Pater.in fi.ff.de testam.tut. sed illud, quod dicit, sine inquisitione intelligi.i. sine satisdatione rem pupilli saluam fore, quamuis in verum sit.s.q datus à patre non satisdat, sufficit enim paternũ testimonium l.De ereationibus.C.de Episco.aud. & est tex.in l.Qui à patre.ff.de confir.tut.tamen hoc non pertinet ad inquisitionem, quæ in hoc non vertitur.

In ea.glo. ibi, Sed aliud in matre. Quærit glo.quare
36 diuersum † sit in matre dante tutorem, quia quamuis ille etiam sit confirmandus, nec satisdare teneatur. d.l.1. ff.de confir.tut.ibi, Si autem alius.& est tex.in l.2.ff.eo. tit.tamen datur facta inquisitione de moribus & facultatibus ipsius.l.1.C.de confir.tut.quod non est in dato à patre, vt hic. Breuiter Doct. communiter concludunt id accidere, quia lex non ita confidit de iudicio, & electione materna, sicut de paterna, & ita dicunt hic, & dicit etiam glo.infrà de satisd.tut. in princ.in gl.in verbo, Approbata.& miror, q Docto. non aduerterint, quòd est tex.qui hanc rationem formaliter allegat in d.l. fi. ff. qui petant tuto.in fi. nam dicitur ibi, matrem quæ non accusauit suspectum tutorem, non incidere, nec in verba nec in sententiam constitutionis: assignat rationem, quia iudicare, an aliquis sit suspectus, & an actiones illius sint tales, quæ reddant illum meritò suspectum, virilis, potius animi est. Præterea mater facilè potest ignorare delicta tutoris: cũ.n.mulieres non vadãt quotidie per ciuitates, sed domi potius sedeant ad curã rei domesticę, non cadit in earũ notitiã qualitas aut cõditio hominũ tam facilè, q̃ cæteris hominibꝰ, q versantur inter alios. Assignat ꝑterea rõnem, quare excusetur, si non accusee supectũ, quia dicit tex. satis fuit, q petierit vnum, qui ex inquisitione datus fuerit, vtpotè per Prætoré idoneus inuentus: subdit tex.assignãs rõnem.q. nẽç, & ideo nec iudicium eius, (loquitur de mr̃e) sufficit ad eligendos tutores, sed inquisitione sit, etiam si maximè in bona ꝓpria liberis suis testamento tutores dederit. Ecce ergo, quare inquisitio in tutoribus datis à matre exigitur, q a lex non est contenta iudicio materno, vnde non expedit quærere aliam rõnem: & ideo non obstat tex.in l. Videamus.in prin.ff.de in lit.iur quia quamuis amor & affectio sit par in matre, & forsan magis mater afficiatur, tamen quia infirmum est eius iudicium, ideo non condit de eius iudicio & electione, sed vult inquisitionem adhiberi, & ita declaranda sunt quæ ponuntur in glo.

Vltra glo.dicatis pro complemento huius.§. q anteq̃ confirmetur hic tutor, põt proprio motu iudex tutorẽ dare, & gesta interim valent l. Si vt proponis.C.de confir.tuto.qui eo confirmato potest illi postea adiungi, vt ibi, dr̃. Dixi aũt proprio motu, quia si ad alterius petitionem dedisset, q tacuisset, extare datum in testãto, qui egeret confirmatione, talis datio tanquàm obreptitia vitiaretur, vt notant ibi, Bal.& Doct.si aũt ipsemet datus peteret se cõfirmari, & iudex negligeret, tenet Bart. in l.Qui à pr̃e.ff.de confir.tuto. exemplo electorum in
37 ecclesijs, q possit administrare.† Ad vnum aũt aduertẽdum est, q iudex anteq̃ confirmet, debet pronunciare illum idoneum l.Tutores.in fi.vbi Bar.ff.de confir.tut.qđ intelligitur in his, in quibus inquisitio est necessaria, secus autẽ in datis filio emancipato, in quibus inquisitio non est necessaria, vt patet ex tex.ibi.
38 Item no.† q tutor confirmandus põt sine aliquo periculo administrationis neglectę omittere petitionem confirmationis l.1.& 2.C.de confi.tut.

RVB. QVI TEST. TVT. DARI POSS.

1 *Rubrica aliquando est minus generalis nigro.*
2 *Tutor quilibet esse potest, qui non prohibetur.*

Continuatio huius rubricæ clara est: cùm.n.in ꝑcedenti titulo dictũ sit, q possint tutores dare, & quib. possint testato, restabat tantùmõ videre, q possent dari, vt habeatur ꝑfecta notitia tutelæ testãriæ, quantũ pertinet ad introductionẽ iuuenum: nã qũo deneur ẽt tractatur in hoc titulo in.§.Ad certum.& in.§ fi.quod reliquum erat ad perfectã notitiã huius materiæ secundum doctr.iurisconsulti in l.1.ff.de confir.tut.
1 Et sic notãdum est ex hoc titulo, † q qñq; rubrica est minus generalis q̃ nigrum, nam in rubrica tantummodo dr̃. Qui testa.tut.dari possint. Sed dic, q hoc non inconuenit, vt patet in Auth.vt ecclesia Romana.& in Authen.nullum credentem agricolæ. & ibi glo.in verb. In oẽs, & quod no.glo.in Auth. de incest. nup. in princ. in ver.Illicitas.tradunt Doct.in l.1.post Bar.ff.si cer. pet.

Vlterius est considerandum circa hanc rubr. quare Imperator posuerit affirmatiuè hanc rub. cùm regula-
2 riter quilibet † non prohibitus expressè possit tutor testamento dari.l.Tutor incertus.§.Quemlibet.l.Testamẽto tutores.ff.de testam.tut.& sic edictum sit prohibitorium certarum personarum, & sic fuisset potius dicendum, De his, qui prohibentur, &c. quia illis cognitis facilè cognouissemus omnes alios permissos esse dari. Non possumus aliud dicere, nisi q cùm hic non intelligeret tradere perfectã doctrinam, voluit iuuenum gratia ponere aliquos casus frequentius occurentes, & obuios cuique, in filijsfamil.in seruis proprijs & alienis, in in furiosis, & minoribus. Cogitandum est, quia nunc nihil melius occurrit.

DARI AVTEM.

1 *Potestati alterius subiectus alium nõ potest habere in potestate.*
2 *Patria potestas non impedit munera publica.*
3 *Seruus non potest esse tutor.*
4 *Consensui nihil magis contrarium quàm error.*
5 *Filiusfam.potest esse tutor.*
6 *Filius non potest vocare patrem in ius sine venia.*
7 *Filius tutorio nomine patrem vocat in ius sine venia.*
8 *Libertus tutorio nomine uocat in ius patronum sine uenia, quamuis alias non possit*
9 *Filius vt magistratus cogit patrem adire, & restituere, vt faceret quilibet iudex.*
10 *Causa publica potior est quàm patris.*
11 *Patriæ magis debemus, quàm parentibus.*
12 *Filiusfa.tutor potest esse in iudicio sine consensu patris*
13 *Seruus proprius cum libertate rectè tutor datur.*
14 *Pręcedere intelligitur ordine intellectus, quod facit actum ualere.*
15 *Donatio facta à patre filio ante emancipationem valet, q a ordine intellectus rẽsetur ꝑcedere emãcipatio.*
16 *Ordo scripturæ non attenditur, quando actus inualidaretur.*
17 *Seruus proprius datus tutor omissa libertatis mentione fit liber, & tutor.*
18 *Qui vult consequens, vult etiam necessarium antecedens, etiam si sint maiora expressis.*
19 *Fideicommissum inducitur & improbatur per regulã q qui vult consequens vult antecedens.*
20 *Minor agens rei vendicatione ad fundum alienatum,*

videtur in antecedentiã petere restitutionẽ ĩ integrũ.

21 *Dominus directus agens contra emphytentam ad rẽ tã quã deuolutam censetur in necessariam antecedẽtiã pronnnciare illam deuolutam.*

22 *Seruus, cui tacitè libertas data est in testamento, consequitur directam libertatem.*

23 *Taciti & expressi est eadem uirtns.*

24 *Conditio tacita impedit ortum obligationis, sicut expressa,*

25 *Dies tacita interpellat, & constituit in mora, sicut expressa.*

26 *Actio Præscriptis uerbis oritur ex pacto tacito apposito iuxta contractum, sicut ex expresso.*

27 *Substitutio tacita facit cessare ius accrescendi, sicut expressa.*

28 *Tacitum procedens per regulam iuris communis habet parem uirtutem cum expresso.*

29 *Tacitum quod propriè dicatur.*

Tacitum dicitur quod iudicio intellectus percipitur.

30 *Expressum dici potest quod colligitur ex mente legis, uel sub generalitate nerborum.*

31 *Tacitum quando habetur pro expresso, illud est per fictionem & impropriè.*

32 *Statutum, ꝙ expressa ĩ instrumentis habeãt executionem, qualiter intelligatur.*

33 *Seruus proprius datus tutor errore, tutor non est.*

34 *Error impedit consensum.*

Solutum per errorem quare repetatur.

35 *Error in re propria toleratur.*

36 *Error in qualitate nitiat.*

37 *Prorogare non dicitur iurisdictionem, qui errat in qualitate iurisdictionis.*

38 *Dissensus in qualitate nitiat stipnlationem.*

39 *Mutus } Surdus } non possunt esse tutores, & quare.*

40 *Surdaster } Balbutiens } possunt esset tutores.*

41 *Andire non dicitur qui ad motum labiorum intelligit.*

42 *Tutela extinguitur, si tutor mutus aut surdus fiat.*

43 *Mutus põt esse ꝓcurator ad negotia, non ad iudicia.*

44 *Mutus } Surdus } an possint esse curatores.*

45 *Pater filij tutoris qualiter ex tutela filij teneatur.*

46 *Pater in muneribus publicis non cogitur se obligare pro filio.*

47 *Seruus datus tutor si administret de facto, & sic pro tutore segerat, tenetur dominus actione Protutelæ vtili de peculio.*

48 *Lex non præsumit in certis.*

49 *Libertas directa datur etiam codicillis.*

50 *Error in conditione personæ impedit libertatem.*

51 *Error in actibus morientium facilè præsumitur.*

Diuiditur in 4. partes: in prima ponitur, ꝙ tã patresfam. quam filijfa. dari possunt tutores: in secunda, ꝙ seruus proprius cũ libertate: in tertia, quid si sine mentione libertatis: in quarta, qd si p errorẽ. secunda ibi, Sed & seruus. tertia ibi, Sed secũm. quarta ibi, Planè.

Dari potest tutor filiusfam. & seruus proprius etiam nulla facta mentione libertatis, dummodo non sit datus per errorem. h. d.

Casus ita potest figurari: dubitatum fuit proposito titulo, Qui testamento tutores dari possint, an filiusfam.

1 posset dari tutor: & videbatur dicendum ꝙ non, quia cũ sit in alterius potestate, & tutela sit potestas in aliũ. sup. de tut. in princ. non videtur posse habere alium sub sua potestate. l. Sic eueniet. ff. de adulte. cùm enim non posset ipse semetipsum regere obstante impedimento patriæ potestatis, non videbatur posse alios regere. Quo non obstante respondetur contrariũ, ꝙ imò filiusfam.

a etiam potest testamento dari tutor, & ratio est, † qa cũ tutela sit munus publicum, & publicas functiones respiciat inf. de excus. tuto. in prin. patria potestas non est impedimento, quia in causis publicis loco patisfam. habetur, quam rationem propriè in tutela assignat text. in l. Filiusfam. ff. de his qui sunt sui, vel alie iur. cum similib[9] & dicetur in glo. Vlterius dubitatum fuit, quid in seruo proprio, an rectè tutor dari posset, & videbatur dicendum quòd non, quia cùm tutela sit munus publicum, seruos tutores dari non posse videbatur. l. In seruili. C. qui dar. tuto. poss. Sed respondetur contrarium, quando testator dat illum tutorem cũ libertate, quia cessat tunc impedimentum seruitutis; ꝙ si testator tutorem seruũ proprium omissa mentione libertatis dederit, omnino competit directa libertas, quia cùm non sit existimandũ

3 voluisso actum frustratorium facere, & † seruus tutor esse non possit. d. l. seruili. meritò sequitur, vt in antecedentiam necessariam censeatur voluisse dare libertatẽ, & sic ex tacita, & præsumpta mente testantis consequitur libertatem. Hoc tamen limitatur, nisi errore ductus testator dederit credens esũ liberum: tunc enim quia cõstito de errore lex non potest præsumere cõsensum, cũ

4 nihil magis † sit contrarium consensui q̃ error. l. Si per errorem. ff. de iurisd. omn. iud. ideo remanet seruus, & iõ tutela in eo consistere non potest d. l. In seruili.

5 a † No. primò ex hoc tex. ꝙ filiusfam. potest esse tutor, ratio assignata fuit in figuratione casus, & assignat per glo. hic in ver. Filiusfam. concor. tex. in l. Filiusfam. ff. de his, qui sunt sui vel alie. iur. quia tutela est munus publicum, & est publici iuris. Nec obstat oppositio, quã faciunt Docto. hic & in d. l. Filiusfam. ꝙ testamentum est publici iuris, quia (vt alias dicebam) quamuis testamẽtum in se sit publici iuris, tamen in eo filiusfam. non agit vt persona publica, sed vt priuata, secus in magistratu & tutela, vt habetur in d. l. Filiusfam. facit tex. in l.

6 Nam quod. ff. ad Trebell. in princi. † Et hinc sequitur, ꝙ quamuis filiusfam. non possit vocare in ius patrem sine

7 venia. l. Quiq;. §. 1. ff. de in ius vocan. † tamen filiusfa. tutor in causa pupilli poterit patrem sine venia in ius vo-

8 care † arg. eius, quod dicitur de liberto, qui similiter nõ potest vocare in ius patronum sine venia. l. Adoptiuum §. Patronum. ff. de in ius voc. & tamẽ si sit tutor alicuius pupilli poterit in causa pupilli vocare patronum in ius sine venia. l. Quęsitum. ff. de in ius voc. tunc enim non facit hoc vt filius, nec vt libertus, sed tutor: quemadmo-

9 dum † filius magistratus potest cogere patrem adire, & restituere, quia tunc non facit vt filius, sed vt magistratus. l. Ille à quo. § fi. in fi. ff. ad Trebel. & ibi glo. hoc declarat, & est tex. in l. Item eorum. ff. quod cuiusq; vniuer. no. in prin. facit tex. in l. Si paterfam. §. Qui. ff. de adopt.

10 & † quia potentior est causa publica quam patris. l. Ve-

11 luti. vbi glo. ff. de iusti. & iur. Minus † enim debemus parentibus quàm patrię. l. Minimè. ff. de relig. & sumpt.

12 fu. † Hinc etiam inferunt, quòd filiusfam. tutor poterit in causa pupilli esse in iudicio sine consensu parris, vt not. glo. & Bart. in l fin. §. Necessitate. C. de bon. quę libe. per tex. in l. Quæsitum. ff. de in ius vocan. & cum d. glo. alij transeunt.

13 Secundò no. ꝙ seruus proprius cum libertate rectè tutor datur ex quo correlariè notatur, ꝙ cùm sit, quòd

seruus

seruus non posſit eſſe tutor, niſi prius libertas ſibi com-
petat l. In ſeruili. C. qui dar. tut. poſſ. qñ datur tutor ſer-
uus cum libertate, ita q̃ ſub eadē conceptione detur li
bertas, & tutela, cenſetur ordine intellectus præcedere
libertas, aliter actus non valeret, & datio, quia neceſſe
eſt, quòd collatio tutelæ inueniat perſonā habilē, & ſic
14 q̃ debet intelligi ordine intellectus pręcedere quod fa-
cit actū valere, vt eſt in ſimili tex. in l. Cùm in teſtō. §. Hęc
verba. ff. de hæred. inſti. vbi ſi dictum ſit, Publius, Mar-
cus, & Caius inuicē ſubſtituti mihi hæredes ſunto, non
attento ordine ſcripturæ cenſebūtur prius inſtituti, &
poſtea ſubſtituti: vnde quāuis in terminis noſtris teſta-
tor dediſſet ſeruū proprium tutorē, & poſtea illi liberta
tē reliquiſſet, omnino cenſebitur prius data libertas, vt
datio tutoris valeat, & per d. §. Hęc verba. dicebat ibi
15 Bal. q̃ ſi pr̃ prius donaſſet filio, & poſtea emancipaſſet
16 omnino emancipatio cenſeretur præcedere non atten-
to ordine ſcripturę, & ibi ſeq. Ang. & Imo. Alexan. in l. 2
§. Prius. ff. de vulg. & pup. Ang. in l. Si vnus. §. fi. ff. dè pact.
cum ſimi. vt per Deci. in c. Conſtitutus. in 3. not. de re-
ſcript. Alex. in l. Diuortio in prin. ff. ſolu. mat. in l. Cùm
proponas. C. de codicil. idem Deci. in ca. Quoniam Abb.
col. 5. in fi. de offi. dele. facit notabilis deciſio Rotæ in ti.
de præſump. deciſ. 1. in anti. de qua meminit Deci. in
cap. Prudentiam. in fi. prin. de offi. deleg.

17. Tertiò not. q̃ ſeruus proprius datus tutor omiſſa li-
bertatis mentione, efficit̄ liber, quia in antecedentiam
neceſſariā cenſetur dediſſe libertatem dñs dando eum
tutorē, cùm tutela non poſsit in ſeruo conſiſtere. ſup. de
tute. in prin. ad idem facit tex. in §. 1. in ver. Ideq; iuris. ſ.
ex quib. cau. manu. non lic. cum ſimil. ibi allegatis.

18 Quartò ex hoc notandum eſt, q̃ qui vult conſequens
vult omne neceſſarium antecedēs. l. Illud. ff. de acq. hær.
ad idē eſt tex. in l. Veteres. vbi hoc no. Bar. ff. de iti. actu.
pri. cum ſi. alias allegatis. ſup. ex quib. cau. man. nō li. §. 1.
vltra quæ dicendū eſt, q̃ pręd̄icta regula habet locum,
etiam ſi ea, quę veniunt in antecedentiā, ſint maiora ex
præſsis, contra id, qđ voluit Bar. in l. 2. ff. de iuriſd. om-
iud. cum ſi. vt latè probat, & ſeq. Deci. in conſi. 77. Viſo
puncto. col. 4. verſi. Ex quibus omnib. & paulò infrà ſub-
dit, q̃ qñ venit aliquid pro neceſſario antecedenti, non
conſiderat natura verbi, quod exprimitur, quia illud ve
19 nit virtute huius regulæ. Et rōne huius regulæ videmus
fideicommiſſum improbari l. Deniq;. §. Interdum. ff. de
pec. leg. per quē ita dixit Bart. in l. Centurio. col. 10. verſi.
Quærò vlterius. ff. de vulg. & pup. ſimiliter, & fideicom-
miſſum inducitur virtute huius regulę, prout ī pulchro
caſu arguit Deci. in conſi. 481. In caſu, de quo Peruſij du
bitari contingit col. 1. in fi. verſi. Et ex prædicta ratione.
20 & conſi. 584. col. 2. verſi. Tertiò ad hoc facit. & minor
agens rei vendicatione ad fundum alienatū videtur pe-
tere in antecedētiam neceſſariam reſtitutionem in inte-
grum gl. in c. Conſtitutus. in ver. Iuſta rōne. vbi Ant. de
Butr. de reg. domi. & in ſimili not. Bart. in l. Ex diuerſo.
§. 1. ff. de rei vend. cum ſimilib. vt per Deci. conſi. 146. Et
21 pro tenui. in primo dubio, in fin. per quæ dicit ibi Deci.
quòd ſi dominus directus agit contra emphyteutam, &
petat rem tanquam deuolutam, cenſetur in anteceden-
tiam neceſſariam pronunciare illam deuolutam. Et hæc
regula habet etiam locum in materia diſpenſationis,
vt not. Iaſ. in l. Centurio. num. 56. de vulg. & pup Poſſent
plurima adduci circa hanc regulam, quæ conſultò omit
to, ne impertinentem materiam adducam, alibi forſan
aliqua alia addemus.

22 Quintò not. q̃ ſeruus, cui libertas non eſt expreſsè da
ta, ſed tacitè, aſſequitur directam libertatem non ſecus,
ac ſi expreſsè data eſſet, de quo dicendum erit in glo. in
verb. Directā. & ſic nota, q̃ libertas pōt ēt tacitè dari.

23 Sextò notandum eſt ex prędictis, q̃ eſt eadem virtus
taciti & expreſsi, pari enim modo datur libertas dire-
cta ex expreſſa libertatis datione, ſicut ex tacita, & inſur
gente ex præſumpta voluntate teſtantis, & diſponentis
24 ad idem text. in l. Cùm quid. ff ſi cer. peta. & ideo im-
pedit ita ortum obligationis conditio tacita, ſicut ex-
preſſa glo. in l. Item quia. in ver. Malè petitur. ff. de pact.
quam dicit communiter approbatam Deci. conſi. 2. col.
3. & in cap. 2. col. 4. in princ. de reſcript. vbi limitatur.
25 Item dies tacita interpellat, & conſtituit in mora, ſicut
expreſſa. l. 2. C. de iure emph. glo. in l. Si mora. vbi A-
26 lexan. ff. ſolu. matr. & ex tacito pacto appoſito iuxta cō
tractum oritur actio Præſcriptis verbis, ſicut ex expreſ
ſo. l. Hæreditatem. ff. de dona. quā ad hoc ibi notat Imo.
Et tacita ſubſtitutio facit ceſſare ius accreſcendi, ſicut
27 expreſſa. l. fi. in ver. Partem. C. de hæred. inſti. vbi Bal 33.
q. & ibi Alexan. in fin. cū ſimilibus quæ latè perſequitur
Iaſ. in l. Cùm quid. ff. ſi cer. pe. vbi hanc regulam latiſſimè
exornat multis ſimilibus, & ibi, Iaſ. in ſecunda limitatio
28 ne numero. 20. dicit, quòd quando tacitum procedit
per regulas iuris communis, tunc habet parem virtutē
29 cum expreſſo. Et propriè dicitur tacitum illud, quod
venit in antecedentiam neceſſariam, vel conſequentiā
actus expreſſi, vt in tex. noſtro libertas venit in antece-
tiam dationis tutelæ, ita probat tex. quem ad hoc ibi no
tat Aret. in l. Sicut certi. C. de teſtam. milit. nam ibi mi-
les inſtituendo extraneum videtur in antecedentiam ſeu
mauis conſequentiam exhæredare filium, & tamen ibi
dicitur, quòd dicitur tacitè fieri, quem text. etiam ad
hoc notat ibi, Iaſ. in 3. not. vbi Deci. in 3. not. quod aper-
tius probat tex. noſter ibi, Tacitè libertatem directam
accepiſſe videri. facit quia certum eſt, quòd datio liber-
tatis in terminis noſtris non deprehenditur, niſi iudicio
intellectus, ergo dicitur tacita, vt dicebat Bald. in
l. Sed & ſiquis. §. Quęſitum. colum. 6. ff. ſiquis cautio.
facit. l. 1. ff. ſi tab. teſta. null. exta. quamuis alibi Bar. in l.
30 Prætor. in prin. ff. de ope. no. nunc. colligat ex illo tex. &
glo. quòd illud poteſt etiā dici expreſſum, quod colligi-
tur ex mente legis, vel ſub generalitate verborum. Vnū
31 tamē volo vos notare circa hoc, q̃ quando tacitū habe-
tur pro expreſſo, vt in caſu noſtro, & in pluribus alijs,
tunc non poteſt dici verè expreſſum, ſed per fictionem
& impropriè, ita ꝓbat tex. in l. Cùm quid. ibi, Pro cau-
to. ff. ſi cer. pe. & ſimiliter ibi, Agi intelligitur. quæ impor
tant fictionem Bar. in l. Mercis. ff. de verb, ſig. l. 1. in prin.
C. de rei vxo. actio. cum ſimilib. ita ponderat illum tex.
in d. l. Cùm quid. ibi Deci. in iij. not. inferens ad ſtatutū
32 dictans, quòd expreſſa in inſtrumentis haberent execu
tionem: pro quo facit tex. noſter ibi, Accepiſſe videri.
quod verbum denotat fictionem.

33 Septimò not. q̃ ſeruus proprius datus tutor per erro-
rem, tutor non eſt, nec liber, quia cū dominus non intel-
lexerit illi dare libertatem, & ſeruus non poſſit eſſe tu-
tor. d. l. In ſeruili. C. qui dar. tut. poſſ. meritò talis datio
remanet inualida, cum nemo errans rem ſuam amittat
l. Si procurator. ff. de acquir. rerum domi.

34 Octauò not. quòd error impedit conſenſum. l. Si per
errorem. ff. de iuriſd. om. iud. l. Nihil conſenſui. §. Non vi
dentur. ff. de regu. iuris. l. 2. ff. de iudi. in princ. Errantis. n.
nullus eſt conſenſus. l. Non iccirco. C. de iuris & fact.
ignor. nec vlla voluntas. l. Sed hoc ita. ff. de aqua plu. ar.
cen. & hinc eſt, quòd ſolutum per errorem repetitur.
§. 1. infrà quibus mod. re contrah. oblig. l. Quod indebi-
tum. §. 1. ff. de cond. indeb.

35 Nonò not. quòd error in re propria toleratur: nam
hic toleratur, vt dici poſſit, quòd teſtator errauerit in re
propria, facit tex. ſup. ex quibus cau. manu. non licèt. §.
In fraudem. de quo dicemus in glo. in verbo. Datus.

36 Decimò not. q̃ error in qualitate viciat: facit quod di
37 citur, q̃ errans in qualitate iuriſdictionis non cenſetur

prorogare iuriſdictionem, puta, ſi credat ipſum delega-
tum,& ſit ordinarius,nam non valet etiam iure iudicis,
ordioatij ſecnndum Abb. in c. P. & G. colum.3. de offi.
deleg.per glo. 2.ibi : facit quod dici ſolet, quòd diſſen-
38 ſus in qualitate vitiat ſtipulatiooem.l.1. §. Siquis ita.&
§.Si ſtipulanti.ff.de verb.oblig.cum vulgaribus.
38 In glo.1. Mutum,& ſurdum noo ſolùm teſtamento,ſed
oec alio quouis modo tuiotem dari poſſe,probat opti-
mè tex.io l.pen.§. fi.ff.de legi.tut.ratio autem io vtroq;
eſt, quia cùm nõ audiant aut loquantur,authoritatē, ob
q̃ præcipuè dãtur tutores,pſtare oõ poſſuot.l.1. §.pe.ff.
40 de tute.ꝙ ſi minus audiãt,aut balbutiãt,nihil obſtat,qn
tutores dati poſſint l.fi.ff.de legi.tuto. hoc autē iure ꝓ-
uenit,quia quamuis tardius audiant,vel loquantur,poſ
ſuot tñ verbo autoritatē interponere, & ſic ceſſat ratio
prohibitionis,de qua io d.l.pe.Patet ergo, ꝙ authoritas
pſtari debet loquẽdo,& ꝙ audire debet ille, qui autho
41 ritatē debet interponere.Ex quo infert Bar.io l.1.§.fi.ff.
de tute.ꝙ ēt ſi intelligeret ad motū labiorum, noo poſ-
ſet eſſe tutor,qoia nõ diceret audire, ſed potius ex mo-
tu illo diiudicare quid ille dicere velit, in quo põt faci
lè labi.l.1.ff.de ijs,q̃ in teſta.delen.Et hinc coſtat erraſſe
Ange.io l.Si Pater oaturalis.ff.de adop. dum voluit,ꝙ ſi
tutor loqui non poſſit,authoritatem præſtare valeat ou
tu & ſigois,quod eſt cootra tex. in d. §. peo.quamuis in
conſenſu,qui ꝓ ſolẽnitate adhibet,id poſſit forſan ſubſi
ſtere d.l.Si pater oaturalis.per quē ita dicit Are.in l.Si-
quis mihi bona.§.Iuſſum col.peo.ff.de acqui. hæred.fa-
ciuot ea,qoæ ponit Bar.in l.1.in princ.ff.de verbo. obli.
de ſtipulatione eius,qui ad motum labiorum iotellige-
bat,io qua poteſt optimè defendi.opi.contra Bar. & cõ-
munē ꝑ tex.io l.1.in prio.ff.de verb.oblig. vt ibi proſe-
quitur Ripa,& ego alias dixi.Irritatur autem datio tute
læ,ſi det ſurdus,vel mutus tutor ipſo iure,oec exigit alia
excuſatio,gl.in d.l.1.§.penul.ff.de tute. vbi Bar.ſequitur.
42 Quinimò ſi ſuperueniat talis morbus,extinguitur tute
la iam ſuſcepta,vt dicit glo.prædicta per tex.in l.Poſt ſu
ſceptã.ff.de excuſ.tuto.Cùm enim,vt dixi,authoritatem
pſtare teneatur loquendo,hoc facere nõ poteſt,ſi ſit mu
43 tus,vel ſurdus : Et licèt poſſit eſſe ꝓcurator. l. Mutus.
in prio.ff.de procu.põt eſſe ad negotia,non autem ad iu
44 dicia,vt ibi dicit tex.Ex quo ſoluitur. q. quã mouet hic
Io.Fab.an mutus, & ſurdus poſſit eſſe curator : oam ex
quo curator non ſolum teoetur ſimpliciter adminiſtra-
re,ſed ēt agere,& defendere pupillum infrà de curat. in
prin.ſequit,ꝙ mutos,& ſurdus nõ poterit eſſe curator.

In glo.in verbo,Filiusfam.Ratio,quare filiusfa.põt.eſ
ſe tutor,deducitur per glo.& de ea ſatis dictũ fuit.ſuprà
Cauſam enim aſſignat tex.in tutela in d.l.Filiusfa. ff.de
his,qui ſuot ſui,vel alie.iur.quãuis ſint qui ratiooem ex
cogitent ꝑ tex.in l.3.§.Q.ꝗ pr.ff.de mu.& hon.quod mi-
hi nõ ſatisfacit.Dum verò glo.ſubdit,ꝙ patet,niſi agno-
45 ſcat tutelam,teoetur peculiotenus : ſi verò agnoſcat,io
ſolidũ: & allegat illa duo iura in l.Si filiusfam.ff.de tute.
& in l. Locius Titius. ff. de admi.tuto. adoertendum eſt
ꝙ illæ duæ leges videtur inuicem pugnare:oam in l.Si fi
liusfam.dicitur,ꝙ patre nõ agnoſcente, tenentur tm̃ de
peculio:agnoſcente verò.io ſolidum:agnoſcere autē vi-
detur,ſiue geſſit,ſiue filio gerenti cõſeoſit,ſiue oĩno atti
git quoquomodo tutelam : io l.Lucius.verò dicitot,ꝙ
pater,qui cõſentit filio tutelã gerẽti, tenetur tm̃ de pe-
culio,& de in rē verſo.Quare hanc contrarietatē Doct.
cõiter ſoluunt hic,& in d. ll. vt l. Si filiusſa. loquatur in
filiofa.tutore dato à iudice, prout loquitur ille tex. ibi,
Si filiosſam.totor à Prætore datus ſit.at.l. Lucius.loqua
tur in teſtamentario,vt patet ibi, L. Titius. C. Seium fi-
liumfa.teſtamẽto filio ſuo tototē dedit. Et certè negari
non poteſt diuerſitas. d.ll.in facto,& in iure: ſed difficul
tas eſt ſolùm in ratione diuerſitatis. Gloſ. in d.l. Lucius
aſſignat rationē, quia teſtamẽtarius oon ita indiget con
firmatione Prætoris,ſicut datiuus,quæ ratio nihil facit,
quia hic ooo agimus de coofirmatiooe Prætoris,ſed de
diuerſitate rõnis,qoare magis ſimplex cooſenſus io pa-
tre datiui eum obliget,quam in patre teſtameotarij: vn
de glo.ibi aſſignat aliam rationē,ꝙ in l. Si filiusfam. pa-
tre cooſenſerit volens teneri,ac ſi ipſe gereret,in l.Luci*
cõſenſerit taotum,vt.ſ.filios poſſet agere, & ſe obligare
pupilli oomine io cauſis arg.l.fi.§.1. C.de bon. quæ libe.
quę ratio eſt falſa,qoia vtroque loco loquitur de ſim-
plici conſenſu,in L.Lucius.patet ibi,Scieote, & conſen
tiente patre. & in l.Si filius.ibi,Siue gerenti filio coofen
ſit.Præterea ooo eget filiusfam.tutor conſeoſo paterno
ad gerenda negoti a pupilli,vt dicit glo.magiſtra in d. l.
fin.§.Neceſſitate.C.de bo. quæ lib.& dictum fuit.ſup. in
s.nota.Bar.in d.l.Lucius.dicit,ꝙ aliqui dicebaot,ꝙ erat
fauor iudicij,quã rõoem præterit.Bar. vt ioeptam, quia
ēt teſtamẽtum eſt fauorabile.l.1.C.de ſacroſan. eccle.cũ
ſi.Iac.de Areoa dicebat,ꝙ ratio erat,quia teſtamentarius
non tenetur ſatiſdare.inſ.de ſatiſda.tuto. in princ. vode
de patris cooſenſos non obligat eum ad ſatiſdaodum,
ſed datious teneſ ſatiſdare,ergo patris cooſenſus obli-
gat eum,ac ſatisdediſſet. d. l. Si filiusfa. qoia io eo caſu,
in qno tutor tenetur ſatiſdare, pr̃ cõſentiẽdo filio vide
tur ꝓ eo ſe obligare : ſed teſtamẽtarius oõ tenetur ſatis
dare, & ideo cõſentiẽdo ſimpliciter nõ videtur exequi
actũ,ad quē nõ obligabat.Sed hæc ratio, vt aduertit hic
Ioan.Fab.nihil valet,quia ceſſaret, vbi tutor daret à iu-
dice ſine inquiſitione,quo caſo non ſatiſdat.inf.de ſatiſ.
tuto.& cura.in prin.Quare Bar.in d.l.Lucius.videtur,vel
le pooere aliam ratiooē à ratiooe Iac. de Are. & incidit
in eandem,ſed latius declaratam Dicit enim,ꝙ ratio eſt,
qnia in tutela,in qua requiritur ſatiſdatio, pater poteſt
cogi filio cõſentire,& pro eo ſe obligare.l. Siquis inter
tres.§.Imperator.ff.de excuſ.tut.cum ergo poſſit cogi,
meritò conſenſus habetur pro promiſſione,quæ rõ ceſ-
ſat io teſtãrio tutore ſecundum eum,quam rationē ſeq.
hic cõmuniter Docto. Sed hoic rationi Bar. reſponderi
poſſet,ꝙ tex.in d.§.Imperator.habet locũ propter frau-
dem patris, qui volebat oon cauendo eximere filium à
tutela:& ita reſpoodebant quidam moderni io l.Si cùm
dotem.§.Tranſgrediamur.ff.ſolu.matr.quorũ opi. con-
46 firmari poteſt per tex. in l.2. ff. ad municip. vbi apparet,
ꝙ pater in muneribus publicis non cogitur ſe obligare
pro filio,vt in Decuriooatu.l.Honores.ff.de decurio.tã-
git Alex.in d.§.Tranſgrediamur.col.2.verſi. Qoorum di
ctis.tamē ille tex. optimè probat intentiooem Bar. Ver-
„ ba enim illa: Pater autem eius icciřco cauere non vult.
oſtenduot patrem aliàs obligatum eſſe cauere, & ſe o-
bligare. Sed alia rõne ratio Bãr. confundi poteſt, quia
cùm non ſemper tutores datiui teneantur ſatiſdare, ve
qñ dati ſuot ex inqoiſitione, vt dictum eſt, quia dati ex
inquiſitiooe non ſatiſdant vt.iof.de ſatiſd tuto. & cura.
io prin.apparet,ꝙ rõ Bar.non eſt generalis.Vnde ſemper
mihi vera viſa eſt ratio,quam hic coofiderat Ioao.Fab.ꝙ
ideo lex oon curauerit ita ſedulò prouidere, quando te
ſtator tutorem dat,ſicut qñ dat iudex, qoia lex ipſa tan-
tum tribuit electioni paternæ, vt oon putauerit ſibi ne
ceſſariũ forè ita ſolicitè agere circa obligandum tutorē
aut patrem ipſius, qoia teſtimoniũ illud paternũ remo-
uet oēm ſuſpicionē,ob quam vel inquiſitio,vel ſatiſda-
tio putetur neceſſaria:at io tutore dato à iodice lex ma
gis ſolicita fuit in cauendo, ne res pupillorũ diſſiparen-
tur à tutoribus, & vt pupillis magis eſſet cautũ, & hæc
ratio naturalis eſt, & digna profectò ingeoio tanti viri.

In glo.in verbo,Teſtamento.Ratio differentiæ, qua-
re iudex non poſſit dare ſeruum tutorem quemadmo-
dum teſtator,eſt,qoia cùm tutor eſſe non poſſit, niſi ſit
liber.d.l.In ſeruili.dominus bene põt ei dare libertatem

vel

vel expresse vel tacitè in testamento, vt hic dicitur, sed iudex non potest ei dare libertatē, cùm non sit in eis potestate priuare aliquē dominio rei suę reg. l. fi. ff. de natalib. restit. iuncta gl. ibi, ut dicit hic Ang. & benè.
47 Quòd si seruus datus † tutor administret, & sic ꝑ tutore se gerat, tenetur dominus actione Protutelæ utili de peculio. l. j. in princ. uers. Proinde. ff. de eo qui pro tuto. Qualiter aūt in eo iudicio pferatur dñs vel pupillus, docet iurisconsultus in. l. Ex facto. in prin. ff. de pecul.

In glo. in verbo, Et sine libertate. Benè aduertit glo. vt intelligamus hæc verba (sine libertate) .i. omissa datione libertatis: si enim aliter intelligerentur, ut. s. expresse noluerit esse seruū & tutorē, non ualeret datio, quia cū seruus tutor esse nō possit. l. In seruili. C. qui dari tut. poss. nemo potest facere suo testamento, quin leges habeant in eo locū. l. Nemo potest. ff. de leg. i. utiliter enim datur tutor omissa mentione libertatis, ut in locis allegatis in glo. & hoc idem aduertit Ange. ibi. & Corne. in d. l. Quidam. in prin. vbi similiter pluries apposita sunt illa uerba (sine libertate:) nā qn̄ esset dictū, ꝙ esset tutor, sed non liber, tunc quia lex esset certa de voluntate testatoris, ꝙ noluit illum quamuis datum tutorem esse liberū, non posset pręsumere. ꝙ uoluerit illi dare libertatem, ratio. n. quare in terminis nostris, & in tex. nostro cēsetur tacitè data libertas est, q. a ꝑsumit lex. ꝙ testator in antecedentiam necessariā uoluerit dare libertatē, quod non pōt facere, vbi certū est testatorē noluisse dare libertatē, quia lex nō pręsumit in cer-
48 tis, † sed in dubiis. l. ille aut ille. §. Cum in verbis. ff. de leg. iii. l. Continus. §. Cùm ita. ff. de uerb. oblig. quam rationem considerauit etiam in terminis nostris gloss. in. l. Generaliter. §. Siquis tutorem. ff. de fideicom. lib. in ver. Patrocinari.

In glo. in ver. Directam. Pro solutione contrarij. d. l. Et si non ascripta. aduertendum est, quia primò glo. soluit, ꝙ hic datus fuit tutor in testamento, ibi alia uoluntate, puta, codicillis, vel ꝑ epistulā: quā solutionē dicit hic Christoph. ꝙ Docto. solent cōmuniter approbare, quæ solutio est falsa: nam & in codicillis dantur liberta-
49 tes directæ ut est tex. in l. i. C. de testa. manu. nā in † illo titulo tractat de libertatibus directis, non fideicōmissariis. Dum uerò dicit per epistolam, hoc est falsum & diuinatiuum, imò contra illum tex. dum ibi dicitur, Testator seruum suum tutorem filiis suis dederit. si enim testator, ergo non per epistulam.

Secunda solutio est, ꝙ ibi alienū credebat, hic suum sciebat. Sed hæc solutio similiter est falsa, cùm ibi dicatur (seruū suū:) est ergo diuinare dicere, ꝙ ibi crederet alienū: quinimmò: ex quo in secūda parte loqr̄ in sciēte cōditionē serui, vr̄ intelligenda prima pars ēt in sciēte cōditionē serui proprii. Præterea hæc solutio vr̄ contra tex. in l. Generaliter. §. Siquis tuto. ff. fideicō. libe. iuncta glo. ubi error in conditione psonæ impedit liber-
50 tatē, ut ēt † aduertit Saly in d. l. Et si nō scripta. vbi dicit benè, ꝙ hęc est notabilis solutio, q̄uis eā reprobet.

Tertia solutio ponitur ꝑ gl. in l. Et si nō ascripta. ꝙ illa lex sit correcta per istū tex. quę solutio placet Saly. & Claud. Cantiunculę hic in sua Paraphrasi, qui in hāc sniam uenit, puta tamē, ꝙ sit correcta per tex. in l. Quidam. §. Cùm igitur. C. de necess. ser. hære. instit. qui text iudicio meo non probat hanc correctionem, quā dicit Claud. quia ibi ex decisione huius tex. infertur ad hęreditatē & legatū, sed ꝙ cōpetat libertas fideicōmissaria vel directa, ibi non decidit, & lex, nisi expresse corrigatur, nō est dicenda correcta. l. Præcipimus. in fi. C. de appel. tñ credo hāc esse salubriorē solutionē: uideo enim ex hoc tex. & clarius ex Institutionibus Theophili directā libertatē competere, atque adeò directā, ut ille inquit, ne facto hęredis opus sit, sed ut ex testamento libertas ei competat: si. n. fideicommissaria fuisset, & pupillus fuisset hæres scriptus, seruum sibi tutorem datū is manumittere non potuisset, qm̄ minor. xx. annis per legem Aeliam Sentiam ꝓhibetur seruum suum manumittere, nisi ex iusta causa in consilio approbata, neque est hæc connumerata inter iustas causas supra in titu. quib. ex cau. manu. nō lic, ꝙ si ēt cōprehendi diceretur, opus esset in manumittēdo cōsensu & authoritate tutoris, unde ille, qui nondum tutor, sed nec etiam liber est, nō poterit consensum præstare, ita dicit Theophilus,

Aliam solutionē ponit glos. in d. l. Et si non ascripta. ꝙ ibi ita diligebat hęredē, ut uoluerit esse eius libertū: quā solutionē Bal. ibi videt sequi inferens ex ea, ꝙ non sit uerisimile prēm uelle priuare filiū iure patronatus. Sed hęc solutio est peior aliis, nā posito ꝙ si uera pręsumptio, de qua supra, ꝙ pater nolit priuare filium iure patronatus, tamen cum utraque lex loquatur in filiis, non uideo quare gl. potuerit magis diuinare, ꝙ loqueretur ibi in eo testatore, qui ita diligebat hæredem, ut uellet habere iura patronatus.

In ea. gl. in fi. Vera est solutio gl. ꝙ intelligitur in passiua testamēti factione. §. Testamenti. j. de hære. quali & dif. & ita ēt intelligit gl. in d. l. Testamento tutores. ff. de testam. tute. & pondera tex. in d. l. Testamento. qui non dicit, qui habent testamenti factionem, sed cū quibus testamenti factio est, & sic expresse loquitur de passiua, ut etiam uidetur aduertisse Bar. ibi.

In glos. in uerbo, Datus. Videtur glos. tacitę cuidam obiectioni rn̄dere, quomodo quis possit seruum propriū liberū putare errore ductus: uidetur. n. obstare regula tex. in l. Quisquis. C. de rescin. uend. respōdet id facilè euenire posse, si seruus ille ex causa hęreditaria ad eū ꝑtineat. l. Qui in alterius. ff. de reg. iur. facit tex. in §. Quod autē. j. de vsucap. Tu dic, ꝙ pōt etiam errare in ro propria facile ex presumptione. l. Hac cōsultissima. §.
51 At cùm humana fragilitas. C. q. a testa. fac. poss. Sumus enim † hic in actibus morientiū. s. testamento, in quibus talis error facilè præsumitur, ut tradit Par. quem alii sequunt, in auth. Sed cum testator. C. ad. l. Falc. in ij. colū. & dictum fuit. s. in §. Item siquis in fraudem. quib. ex cau. manu. non licet. Humana enim fragilitas mortis cogitatione turbata minus potest memoria plures res cōsequi: benè facit tex. in § Illud. in Authē. de trien: & semis. ibi, Quoniam incertum est. benè uerū est exemplū gl. s. in eo, qui in alterius locum succedit. d. l. Qui in alterius. vbi Deci. latè ꝑsequitur, nnn refero. Nec ualet obiectio, ꝙ regula. l. Qui in alterius. cesset in agente, agat aūt testor dando tutorē: quia illa regula intelligitur in agēte in iudicio, ut patet ex illis uerbis, Si cum eo agatur, non etiā si agat. & ex subsequētibus, ubi ponitur ratio, Nā plane qui agit certus esse debet, cum in eius potestate sit, qn̄ uelit experiri, & ante debet diligēter rē explorare, & tūc ad agendū ꝓcedere. Ex quibus patet ineptam esse talem dubitationē. & expositionem quam hic primus facit Io. Fab. & soluit hoc modo.

In glo. fi. Glo. benè dicit ampliando tex. nostrum, ꝙ si testator dedisset alienum seruum tutorē existimando ipsum liberum, omnino perimitur datio tutelæ. d. l. Si quis tutorem. ff. de. testa. tut. l. Generaliter. §. Squis tutorem. ff. de fideicom. lib.

§. SERVVS AVTEM.

1 *Seruus alienus tutor purè dari non potest.*
2 *Inutiliter fieri dicitur, quod statim nō ualet, quamuis aliquo tempore ualeat,*
3 *Dictio (autem) aduersatur retentis eisdem terminis.*
4 *Inutiliter: hac dictio importat priuationem cuiusq; utilitatis*

litatis & inualiditatem, ita quod nullus penitus fructus capi possit.

5 *Seruus alienus utiliter datur, si detur, cum liber erit.*

6 *Tutor, qui dationis tempore est inhabilis, potest dari, cùm habilis erit.*

7 *Dispositio, cui lex resistit à principio propter ĩhabilitatem personæ, si conferatur in tempus habile, omnino non ualet, ubi de ueritate.*

8 *Donatio inter uirum & uxorem, cui lex resistit ab initio, ualet, si conferatur in tempus habile soluti matrimonij, uel mortis.*

9 *L. In tempus ff. de hære. insti. limitur, quando id, quod probibitũ est, confertur tacitè in tempus permissum*

10 *Donatio inter uirum & uxorem causa mortis non reuocatur per alienationem, nisi sit uoluntaria, simpliciter uero facta reuocatur ex omni alienatione.*

11 *Spurius, qui nõ potest ex testamẽto uel abintestato succedere, potest institui, quando erit capax.*

12 *Statutum, quod spurius succedat, non ualet.*

13 *Spurio potest dari licentia à patre, quòd faciat se legitimari, & interim institui, & pendente conditione habet bonorum possessionem, per quam obtinet administratinoem ante legitimationem.*

14 *Libertas tutelã præcedere debet saltẽ ordine intellectus.*

15 *Promouens aliquem incapacem ad dignitatem uidetur prius ordine intellectus dispensare.*

16 *Seruus tutor datus à testatore, qui eũ putabat propriũ, an consequatur fideicommessariamlibertatem*

17 *Error in conditione personæ uitiat institutionem,*

18 *Legatum libertatis factum seruo alieno, quem credebat proprium, ualet.*

19 *Præsumptiones iuris sunt liquidissimæ probationes.*

20 *Error uitiat dispositonem, quando dat causam dispositioni, secus si aliter.*

Diuidi potest hic textus in duas partes: in prima loquitur in seruo alieno. in secũda in proprio. secunda ibi, Proprius.

Summari potest difficulter propter breuitatẽ illius. Seruus alienus purè non datur: cum liber erit, sic: at proprius, cùm liber erit, datur. h. d.

Casus potest figurari hoc modo: quæsitum est, an si seruus alienus tutor datus sit purè, valet datio, ita ut cõsequatur directã libertatẽ, vt dicitur in superiore casu, qñ proprius purè tutor datus est, ẽt nõ adiecta mentione libertatis: & respondetur rõne manifesta, ꝙ non, quia cum seruus alienus sit, non põt testator illi dare libertatẽ directã, quia cùm non sit in potestate ipsius, pertinet ad dominũ datio directæ libertatis. Sed quãuis dicatur hic, ꝙ inutiliter datur, intelligẽdus est tex. s. vt cõsequatur directam libertatem, nã non est penitus inutĩlis datio, quia consequitur ex mente testantis præsumpta fideicõmissariam libertatẽ. l. Si hæreditas. §. fi. ff. de test. tut. nisi expressa uoluntas testatoris cõtrarium suadeat, vt ibi dicitur, & in l. Generaliter. §. Si petitũ. versi. Cęterum. ff. de fideicom. liber. & dicetur. j. in gloss. in uerbo, Datur.

Sed tunc dubitatum fuit, an si alienus seruus datus sit tutor ita demum, cum liber erit, valeat ne datio: & difficultatẽ faciebat regula. l. Actus legitimi. ff. de reg. iur. Cùm enim tutela sit actus legitimus, vt ibi dicitur, non uidebatur recipere diem aut cõditionem: tamen dicitur contrarium, & valet datio, quia prę sumit ei relicta libertas fideicommissaria, & grauatus, hæres illũ redimere & manumittere, hoc enim ex præsumpta mẽte defuncti sumitur, vt pupilli fauore, & publicæ vtilitatis causa censetur voluisse eum esse liberum, quem suis filiis tutorem dedit. Tandem dubitatum fuit, quid si proprius seruus datus sit tutor, cùm liber erit, & videbatur valere datio, sicut in alieno argu. l. Si hæreditas. §. fi. ff. de testa tute. sed contrarium rñdetur, non quia libertatis datio habeatur pro non adiecta, vt dicunt hic Doct. sed. vt alias dicebam, quia constat testatorem noluisse dare libertatem, ꝙ cùm esset in potestate sua, & noluerit facere, dando ipsum tutorem, qui tutor sine libertate esse non põt, vĩ resultare quædam perplexitas in eius uoluntate, quæ est contra naturã tutelæ. l. Si Titius. ff. de condi. insti. l. vbi repugnantia. ff. de reg. iur. vel quia cum dominus hoc purè facere possit, & noluerit sed differat cõtra cõmodum pupilli, odio ipsius lex noluit apponere manus, vt hic sentit Ioan. Fab. de quo videbimus posteà.

1 Not. primò ex hoc tex. seruum alienũ purè tutorem dari non posse: quod intelligatis, vt consequatur directam libertatẽ: est enim vtilis datio, vt dixi, quia cẽsetur hęres grauatus de redimendo seruo, & manumittẽdo, ut est tex. in l. Si hæreditas. §. fi. ff. de testa. tute. nam si purè datus sit tutor, hæc uĩ inesse conditio, si liber erit, ut dicit ibi tex. igitur nisi apertissima testatoris uolũtas appareat refragari, põt ei defendi fideicõmissaria libertas: quia nihil interest, an quis suum seruũ aut alienum scripserit, cum pupilli fauore, & publicę utilitatis gratia sit assumpta libertas in ꝑsona eius, qui tutor scriptus est, ut ubi dicitur: & ita intelligunt illa duo iura, quæ videbatur inuicẽ pugnare, Bar. & Alber. in d. §. fi. & Docto. hic, ꝗuis ego nõ purẽ aliquo modo ita cõcordari uerè posse ꝑꝑ illa uerba, Sed ita, cum liber erit utiliter datur. Verbum enim illud (utiliter) ut figura contraria eius, quòd dictu est inutiliter: & cùm seruus alienus datus tutor cum libertate nõ consequatĩ ex datione ipsam directam libertatẽ, non video, qualiter ille tex, sine scrupulo possit ita, ut dicũt Doct. intelligi, tamen cogitandum est.

2 Secundò not. ibi, Inutiliter. ꝙ inutiliter dicitur fieri id, quod licet, ualet, non tñ statim ualet, & sic quod est etiã utile: nam datio hæc est utilis propter fideicõmissariã libertatẽ, & tñ dicit hic dari inutiliter: nisi dicas, ꝙ cum iste. §. ueniat aduersatiuè ad. §. præcedentẽ, ut pa-

3 tet ex dictione (autem) cuius natura est aduersari retẽtis eisdem terminis superiori casus, ut dicit Bar. in l. Mariti. §. fi. ff. de adult. tradit Deci. in l. Si donationẽ. in prin. C. de colla. & in superioribus locutus fuerit de collatione libertatis directæ potuit dicere inutiliter pari respectu, scilicet, ut cõsequatur directã libertatẽ. Nec incõuenit, ꝙ inutiliter dicatĩ illud. quod ꝑ se uitiosum est, ꝗuis possit aliquã afferre utilitatẽ, ut de inutilibus stipulationibus dicebat Azo in Summa. C. de inuti. stipulatio. in prin. ꝙ dicebanĩ inutiles, qa uitiosę erant,

4 ꝗuis haberẽt aliquã utilitatẽ qñq; ꝗuis dictio. (inutiliter) regulariter importet priuationem cuiscunq; utilitatis & inualiditatẽ, auth. Sed nec. C. d. l. Flau. de plagi. & ex quo nullus penitus fructus capi possit. §. Cumq; hoc. suprà in proœ.

5 Tertiò not. ibi, Sed ita. ꝙ seruus alienus utiliter datur tutor ita, cum liber erit, qui uersiculus cum ueniat aduersatiuè ad uersiculum superiorem, quãdo purè datur tutor, non uideo, qualiter solui possit benè contrarium. d. l. Si hęreditas. §. fin. ff. de testam. tute. Si enim ista conditio uel dies censetur tacitè adiecta in datione tutoris purè facta, ita ꝙ paria sint dare tutorem, si liber, uel cum liber erit, & dare purè, quia omnino lex subintelligit istam condicionem, uel diem. d. § fin quomodo potest esse una utilis, alia inutilis, si lex habet

pro

pro eisdem? Nec concordia data.ſ.ꝙ hic loquatur de
directa libertate,ibi de fideicommuſaria,aliquid opera
tur,quia non loquitur tex.hic de fideicommiſſaria uel
de directa libertate, ſed loquitur de datione tutoris,
quod patet in illis uerbis(inutiliter datur tutor)non
enim loquitur de inutili datione libertatis, ſed tutelæ:
vnde pari modo valebit tutela data purè, ſicut data
cùm liber erit,ſi in ea datione ſubintelligit̃ illa cōditio
uel dies, cum liber erit, quia vtroq; caſu expectanda li
bertas,vt valeat datio.Cogita,quia eſt difficillimũ con
trarium propter illam adiectionem, Sed ita, cùm liber
„ erit,vtiliter datur.
6 Quartò not.ꝙ tutor tēpore † dationis inhabilis, pōt
dari,cùm habilis erit:facit tex.in l.In tempus.ff.de hæ-
red.inſt.Hoc.n.quadam ęquitate inductum eſt non ſo-
lùm in tutelis,ſed ēt in hęreditatibus & hmōi, ꝙ is,q.
nō eſt capax tēpore diſpoſitionis, poſſit vel dari tutor,
vel inſtitui,cùm vtiliter dari, aut inſtitui poterit,facit
tex.in l.Quod ſponſę.C.de dona. ante nup. per con-
trariũ:ad idē melius facit tex.in l.Si cùm.§.ſi.ff.de do-
na.inter vi.& vxo.vbi donatio collata in tp̃s mortis uel
diuortij,& ſic in tempus habile, valet.Et pondera hunc
tex.cōtra limitationē,quā cōiter ſolent tradere Docto.
7 ad regulā.d.l.In tempus.ff.de hæred.inſti.videlicet,†ꝙ
vbi lex reſiſtit à principio ꝓpter inhabilitatē pſonę, li
cet diſpoſitio conferat̃ in tempus habile, oīno diſpoſi-
tio non valet per tex.in l.Si minor.ff.de ſer expor.ita
regulā illam limitat Bar.in l.Si conſtante.§.Quoties.&
in l.Alia.§.Eleganter.ff. ſolu. mat. nam videmus hic, ꝙ
lex reſiſtit ab initio ipſi actui, ſi purè det tutor ſeruus
alienus propter inhabilitatē perſonę ſeru.l.In ſeruili.
C.qui dari tut.poſſ.cùm enim tutela ſit munus publi-
cū.ī.de excauſa.tuto.in prin.& ſerui ad munera publica
non admittant̃ l.Quod attinet. de regu.iur.ſequitur,ꝙ
hic propter inhabilitatem perſonę lex reſiſtit à princi
pio dationi huius tutelæ,& tamen ſi cōferatur in tem-
pus habile,cùm liber erit, ualebit datio.

Probari poteſt vlterius hæc opi.cōtra limitationem
Bar.& cōem per.d.l.In tēpus. iuncta.l.Si alienum.§.In
extraneis.ff de hęredi.inſti.nam niſi quis tēpore teſta-
menti habeat factionem paſſiuam, & ſit capax,lex non
vult poſſe inſtitui, quia tempus illud implicit,item &
tempus mortis & aditionis.vnde patet,ꝙ ibi lex reſiſtit
inſtitutioni propter inhabilitatem perſonæ, & tamen
ſi conferatur inſtitutio in tempus, quo ſit capax, valet
inſtitutio.
8 Vlterius ēt probari poteſt, nam lex† reſiſtit ab initio
donationi inter virũ & vxorē.l.Si ſponſus.§.Generali-
ter.ff.de dona.inter virũ & vxo.Bar.in l.Cùm lex.ff.de
fideiuſſ.& tñ ſi donatio conferatur in tempus habile
ſoluti matrimonij vel mortis valet donatio.l.Si cùm.in
fi.ff.de dona.inter vi.& vxo.

Nec obſtat.l.Si minor.quia quādo minor contrahit,
non conſideratur tēpus, quo contractus ſortitur effe-
ctũ,ſed quo ſumit initium.l.iij.§.Scio. ff. de minori.ni-
mirũ ergo ſi ibi non conſideratur tempus, quo ſeruus
debuit manumitti, ſed tempus ipſum, quo ille ſeruus
fuit vēditus & traditus:unde cũ illo tempore inualide
tur propter infirmum iuuenis iudiciũ, ut vbi dicitur,
non attenditur, ꝙ conferatur in tempus,quo hoc po-
tuiſſet facere,quia contractus ipſe venditionis ſumit
vim ſuam ab initio tp̃e contractus,vt dictum eſt.
9 Quintò not. iſtum tex. ad vnum,quod † eſt valde nota
bile, videlicet,ꝙ regula.l.In tempus.ff.de hæred.inſti.
habet,locum,qñ illud, quod cōfertur in tempus ꝓhibi
tum vel permiſſum.cōfertur expreſsè,ſecus ſi tacitè:nā
qñ tacitè confert̃ voluit Ioan.Crot. in repeti.l.Si con-
ſtante. col.xxij.in prin.verſi. Et tenendo hanc opi.ff.ſo
lu.matrimo.ceſſare regulam.d.l.In tempus. Probat ip-
ſe,nam donatio cauſa mortis facta à viro vxori vel ècō
uerſo valet, quia expreſsè confert in tempus mortis.l.
Sulpitius.ff.de don.inter vi.& vxo.ſed donatio ſimplex
eſt nulla ipſo iure l.Si ſponſus.§.j.ff.de dona.inter vi.&
vxo.licet eius effectus tacitè conferat̃ in tempus per-
miſſum.l.Donationes, quas parentes.C. de dona. inter
10 virum† & vxo.iuncta.l.Si duo.ff.de acqui.hęre effectus
autem donationis cauſa mortis & ſimplicis donationis
eſt, quia prima non reuocat̃ per alienationem,niſi ſit
voluntaria, ſicut legatum, prout notat Bal.Alex.Iaſ.&
alij in l.Non omnis ff.ſi cer.peta.ſecunda uerò reuocat̃
ex quacunque alienatione.l.Si maritus. la ſecunda.C.de
dona.inter virũ & vxo.Item donatio cauſa mortis ſor-
tit̃ effectum & confirmat̃ morte donatione dantis non
ſecuta traditione,in alia uerò requirit̃ traditio.l.Papi-
nianus.ff.de dona.inter virum & vxo.

Sed vltra Ioan.Cro.probo eius limitationē per tex.
noſtrum:Nam hæc diſpoſitio, quæ eſſet nulla à princi
pio propter ſerui incapacitatem:ſi ſit collata expreſsè
in tempus capacitatis,cũ liber erit, valebit datio,& ha
bebit locum regula.d.l.In tempus.ſi verò ſit datus ſer-
uus purè,quāuis tacitè inſit illa eadē cōditio vel dies.
d.l.Si hęreditas.§.ſi.ff.de teſta.tute.quia hoc venit taci-
tè,& tacitè cenſet̃ collata,inutilis eſt datio ſecundum
iſtum text. qui melius facit, quàm text. allegatus per
Ioan.Crotum ibi.
11 Inferunt Ange.& alij hic ſatis impertinenter,† quòd
quamuis ſpurij excludantur à ſucceſſione parentum.l.
12 i.& p totũ.C.de nat.lib.ita ꝙ nō†ualeret ſtatutũ dictās,
ꝙ ſpurius poſſet ex teſtō, vel ab inteſtatō ſuccedere pa
tri.ex eo q̃ ſtatutũ p̃beret occaſionē fornicandi.l.Con
uenire.ff. pac.dotali.c.Quēadmodũ. de iureiur. & eſt
cōis opi.ut p Dec. in c.In pręſentia.de prob.col.xvii.ta
13 men poterit†pater inſtituere filium in tēpus, quo ipſe
erit capax,& ualebit inſtitutio.d.l.In tempus. dando li
centiam eidē filio in teſtamento,ut poſt mortem ſuam
faciat ſe legitimari auth.Itē ſiqs.C.de nat.li.& interim
ei relinquat alimēta.c. Cum haberet.de eo, qui dux.in
ma.quam prius poll. per adul. Et hic modus approba-
tus eſt à Docto. vt per Bar. in l. Gallus.§. Et quid ſi tan
tum.ff.de lib.& poſth. Ang. & Ioan.de Plat.hic, Ange.
Areti.in tract. de Teſta. uerſic. Pupillariter.Vero. cau.
xxxviij.Bal.in l.Reſcripta. col.iij.de preci. Impera.of-
fer.& in conſi.363. Quæritur utrum filius. libr.v & in
conſi.146.Titulus lib.i.Et hanc dicit cōem opin.Iaſ.in
conſi.117. Dubitabat̃. col. pen. lib.ii. & pendente con
ditione legitimationis ſpurius poterit petere bonorũ
poſſeſſionem, ex qua obtinebit adminiſtrationem hæ-
reditatis,antequam legitimetur.l.Siquis inſtituatur.cũ
ibi notatis per Bar.& alios.ff. de hęre.inſti.licet quidā
teneant contrarium, vt per Corn.conſi.217.Eleganter.
lib.iii.Lud. Ferra.in tracta.de Legitima. col.fin.uer.ix.

Sexto not. ꝙ ſeruus proprius nō pōt dari tutor,cùm
liber erit.rationem.ſ̃. poſui in poſitione caſus.
14 Septimò not.ꝙ † neceſſe eſt,ꝙ ſaltem ordine intelle-
ctus libertas pręcedat tutelam·de quo memini dixiſſe
aliquid.ſ̃.hoc eo.tit.in prin.in ii.no. & ex hoc inferūt,
15 ꝙ promouens†aliquem incapacem ad aliquam dignita
tem uidetur in antecedentiam neceſſariam prius ordi-
ne intellectus illum diſpenſare & facere habilem, de
qua illatione ſunt videnda, quę latiſſimè tradit Fel.in.
c.Præterea.de teſti.cog.col.ij.& in procemio Gregoria
no.colum.iiij. & quia non eſt materia noſtra, non in
ſiſto aliter.

In glo.in uer.Datur.De contrarietate horũ iurium ſa
tis.ſ̃.locuti ſumus.Dicunt Docto.poſt Bar.in l.Si hęre
ditas.§.ſi.ff.de teſta.tute.ꝙ aut teſtator dat tutorem ſer
uum alienũ,cum liber erit, & tūc erit tutor. d.§.ſi.j.rñ.
&.§.noſtro:aut datus eſt purę, & vī ei data fideicom-

missaria libertas, & est redimendus & manumittẽdus, vt in d.§.fi.ii.rñ.l.Si pupillorũ.C. de test. tute.ita residet Bar.ibi post.Iac.de Are. Sed(rogo)quænã est hæc distinctio? si seruus alienus erit datus tutor, cùm liber erit, verũ est, ꝙ erit tutor: sed, non ne cõsequetur fideicõmissariã libertatẽ? certè sic, quia semꝑ in seruo alieno est fideicõmissaria libertas.l. Et si non scripta.C.de fideicõ. liber.dicit glo.in d.l.§.fi.Vnde in quo differunt seruus, cùm liber erit, tutor datus, qui tutor nõ erit, nisi demũ cõsecuta per fideicõmissum libertate, & seruus purè datus, qui ẽt intelligitur datus, cùm liber erit, & etiam ipse consequitur fideicommissariam libertatem, & tutor erit, quando liber inceperit esse per prędicta.

Sed iuxta gl. quæro de necessaria.q. Visum est.s̄.ꝙ seruus proprius datus per errorẽ tutor nõ est tutor, item ꝙ seruus alienus datus tutor à sciente eius conditionẽ cõsequitur fideicommissariam libertatem d.l.Si hæreditas.§.fi.ff.de testa tutel.l.Et si non scripta.C. de fideicõ.
16 lib.modo quęrit, pone, † testator dedit tutorẽ seruum alienum, quẽ putabat propriũ, nunquid consequatur fideicõmissariã libertatẽ: iã enim videmus, ꝙ seruus alienus datus tutor fideicommissariam cõsequitur, vt diai.

Et primò potest argui, ꝙ non cõsequitur fideicõmissariam libertatem per tex.nostrũ dum dicit seruũ alienum purè & simpliciter tutorem datum, tutorem non esse, atq; dationem ipsam inutilem esse: vnde si datio ipsa tutoris est inutilis, ergo etiam ipsa libertas, quæ pendet ab ipsa datione, ver.Sed sciendũ.s̄. hoc eod.titu.debet esse inutilis.§.Fideiussores.j̄.de fideiusso.

17 Secundò hoc probari pót, quia † certũ est, quòd error in cõditione personæ vitiat institutionem. l. Si pater. l. Nec apud.C.de hered.instit.ergo eodẽ modo debet vitiare dationẽ tutelę, sed iste, qui credebat eũ propriũ, cùm esset alienus, conditionem eius serui, quem dabat tutorem, ignorabat, ergo &c.

Tertiò probatur, libertas fideicõmissaria in casu isto non potest cõpetere, nisi ex præsumpta voluntate defuncti.s̄.hoc eod.tit. in prin.at vbi error est, cessat voluntas.s̄.in prin.ver.Planè.l.Si per errorẽ.ff. de iurisd.om. iud.ergo hoc casu, ĩ quo testator errabat, nõ possumus ex præsumpta & cõiecturata mente defuncti & disponẽtis dicere relictam fuisse libertatem, & hoc præsertim, quia mẽs testatoris fuit dare seruũ propriũ, nõ alienum, tutorẽ: & videmus, ꝙ testator dans tutorem seruum, quem credebat liberum, nihil agit, ver.Planè.s̄. in prin.l.Si quis tutorem.ff.de testa.tute.

Quartò ꝓbatur, quia certum est, ꝙ legatum rei alienę ignoranter factũ non valet.§. Non solùm.j̄.de lega: ergo eodẽ modo non debet ualere relictum fideicõmissarię libertatis factum seruo alieno ignoranter, quia nõ uidetur ratio differentię.l.Illud.ff.ad.l.Aqui.

Vltimò. potest pro ista parte põderari tex.in l.Et si non scripta.in ij.rñ C.de fideicom. liber. ubi dicit, ꝙ si quis det tutorem seruum alienũ cõditionẽ eius sciẽs, censeĩ hoc ipso fideicõmissariam libertatẽ reliquisse, ergo à contrario sensu si ignorauit conditionem, vt in casu nr̃o, in quo putabat illum esse, ꝓpriũ & erat alienus, & sic ignorabat conditionem personę, non uidetur, ꝓ possit dici data fideicommissaria libertas.

Quibus nõ obstantibus defendi potest deberi huic
18 seruo alieno, † quẽ testator proprium putabat, libertatem fideicommissariam.

Primò pro hoc vr̃ tex.in l.Paulus rñdit.ff.de fideicõ lib.ubi habetur ꝙ legatum libertatis valet, q̃uis testator crediderit seruum suũ esse, & seruo suo libertatem relinquere, quãuis esset alienus: ergo in cõsequenda libertate nihil impedit sciat aut ignoret testator seruũ esse ꝓpriũ seruũ, uel alienũ: vnde fit, ut in casu nostro, in quo cõsequitur libertatem ea mente defuncti ex ipsa datione tutelæ, nõ debeat referre, sciat ne testator illũ esse alienum, vel credat proprium.

Nec obstat, si dicatur, ratio differentiæ esse potest quia qñ testator relinquit libertatem alicui seruo, quẽ credebat propriũ, iam cõstat testatorẽ affici illi seruo, & velle illi hoc impertire beneficium, vt libertatẽ cõsequatur, vnde quauis reperiatur alienus, quia non ideo motus fuit ad dandã libertatẽ, quia magis eẽt seruus ꝓprius, q̃ alienus, sed q̃a voluit rem grata facere illi seruo, ut dicit ille tex.in fi.quod non vr̃ verũ esse in casu nostro: quia respõdeo, ꝙ imo eadẽ ratio militat in utroque casu. Quando enim testator tutorẽ eligit filijs suis aliquem seruum, tunc confidit de persona illius serui, cui cõmittẽdos duxit, educãdos, & tuẽdos eius filios.l. fi.C.de cura.furio.ideò nõ fundatur datio tutelæ nec in antecedentiã libertatis in hoc, ꝙ sit magis proprius, q̃ alienus, sed ĩ uita, moribus, & affectione illius serui, iò nimirũ eo modo, quo potest consequi debet libertatem, nec illa ignorantia nocet, ut diai.d.l.Paulus.

Secundò posset fundari ista cõclusio ea generalitate tex.in l.Si hereditas.§.fi.ff. de testa.tutel in.l.Et si non ascripta. in fi.C.de fideicõ.liber. dum dicitur, ꝙ seruus alienus purè datus tutor consequitur libertatẽ fideicõmissaria, nec distinguitur an sciẽter uel ignorãter, nec in illis iuribus possumus diuinare, ꝙ magis sciret alienũ, q̃ propriũ: ꝙ si ẽt intelligerentur illæ leges in testatore sciente alienum, succedit argumentũ ex præallegata.l.Paulus. ꝙ in libertatis datione non distinguit ignorantia à scientia: quod igiẽ in sciẽte disponeretur in illis legibus trahi debet ẽt ad ignorantem seruum esse alienũ.d.l.Paulus. & tantò magis in casu nostro talis interpretatio faciẽda est, qa si solus fauor libertatis hoc operatur, multò magis debet operari fauor libertatis & pupilli, quorũ fauore libertas ascripta ... d.l.Si
„ hereditas.§.fi.ff. de ... tute. ibi, Cum pupilli fauore
„ & publicæ utilitatis gratia ascripta libertas fit in perso
„ na eius, tutor scriptus est.

Tertiò probatur hoc modò, dicitur in d.l.Si heredĩtas.§.fi ꝙ si seruus alienus datus sit tutor, consequitur fideicõmissariam libertatẽ, nisi uolũtas testatoris apertissimè refragetur, & sic exigit manifestam defuncti voluntatem: modò sic, qñ legatur res aliena à testatore ignorante, tunc legatum non inualidatur ex manifesta defuncti uoluntate. sed ex quadam simplici præsumpta §.Non solum.j̄.de.lega.ibi, Forsitan enim si sciuisset.uñ non est dicendum, ꝙ recedi possit à dispositione illa, ꝙ consequatur libertatem, quia non dicetur apertissimè constare. Tamẽ hoc argumẽtum euitari posset, quia
19 cũ pręsumptiones iuris sint † liquidissimę probationes. l.Licet Imperator.ff. de lega.1.tradit in gl.l.Si tutor petitus.C de peri.tuto.cũ vulg.de quibus per Ias.in l.1.C. de testa.mili.col.iij.sequitur, ꝙ satis apertè constare dicitur de mente, si constat per præsumptiones iuris. Tamen fundamenta superius facta subsistunt.

Nec obstant allegata in contrarium, & primò dum dicit, ꝙ si datio est inutilis, ut in tex.nostro, & ergo & libertas: quia respondeĩ ut cõmuniter respondent Doctor.ꝙ est inutilis quò ad causãdã libertatem directã, non autem fideicommissariam, de qua loquimur nos. d.l.Si hereditas.§.final.ff. de testamen. tute.d.l. Et si non ascripta.

Non obstat quod secundo loco dicebat, ꝙ hic erat error in conditione personę, qui solet uitiare, quia respondeĩ hoc esse falsum, quia hic non est error in cõditione personæ: quamuis enim putet propriom, qui erat alienus, tñ ex quo sciebat illum esse seruũ, nõ dicebatur ignorare conditionem personæ, & hoc est, quod dicit tex.in d.l.Et si nõ ascripta.nam eodem modo, si quis sciret aliquem esse seruum alienum, nesciret tamen pro

prie

priè cuius domini sit, profectò non esset dicendum, quod propter hoc esset error in cōditione personæ: est enim error hic nō in conditione personę, sed in persona domini: scit enim testator illum esse seruum, sed ignorat cuius sit ipsius s. testantis, an alterius, vnde quemadmodum si quis sciret alienū, ignoraret tamē cuius esset, erraret fortè in persona domini, nō in persona serui, sic hic non dr̄ errare in conditione personę per supradicta.

10 Pręterea tunc error vitiat dispositionem, qñ dat causam dispositioni, vt dicunt Cyn. Alb. & alij. in d. l. Si pr̄. C. de hęr. insti. secus si esset alius error. l. j. §. Siquis filium, & ibi glo. & Bar. ff. de Carbo. edic. glo. & Cyn. in d. l. si pr̄. vnde cum non hoc, quod sit ꝓprius vel alienus, det causā dationi, sed qualitas morū & fidei ipsius serui vt s. dixi, meritò talis error nō debet vitiare dispositionē.

Ad tertiū respondetur, quod facit in contrarium: nam ex quo testator dedit nominatim illum seruum tutorem, voluit illum esse tutorem & in antecedentiā liberum, ergo si directè non potest voluntas eius impleri, quia non est proprius testatoris, impleatur eo modo, quo potest, ut satisfiat menti testatoris, & actus valeat. l. Quoties. ff. de reg. iur.

Nec obstat quod dicebatur per vers. Planè. s. in prin. huius titu. quia est diuersitas inter casum & casum. Quādo enim testator dedit aliquem tutorem putās eū liberum, tunc non potest colligi, quod mens illius fuerit relinquere illi libertatē, sed quando sciuit illū seruum, intelligit illi dare libertatē, & licet crederet esse propriū, & sit alienus, nihil obstat, quia omnino volūtas eius fuisse deprehendit velle illi dare libertatem, & sic ex diuersis non infert. l. Papinianus exulē. ff. de mino.

Ad quartum respondetur, quòd illud cessat in libertate. d. l. Paulus. ff de fideicō. liber. vbi est casus.

Ad vltimum responderi potest, quòd non sumit argumentum à ꝯ̄rio sensu contra alia iura, vel saltem rōnes aliorum iurium, de quibus suprà. Præterea scire cōditionem intelligit seruus sit, an liber, vt dixi, nō aūt an sit proprius vel alienus. Ex istis igit̄ fit expedita ista. q. quam ponit & ita etiam decidit Præpo. Sen. in sua disp. q. v. casus primi, & est q. disputabilis, & ab alijs minimè tacta.

In glo. in verbo Eo modo. vera est conclusio glo. quod proprius seruus datus tutor, cùm liber erit, nō erit nec tutor nec liber: rōnem dixi in positione casus tum ꝓp odium domini, qui quod purè dare potuit in testamento distulit, vt dicit hic Ioan. Fab. tum quia hic orit̄ quædam perplexitas mētis & volūtatis testatis, quia noluit dare libertatē, quā dare potuerat, & noluit illum esse tutorē, vt dicebam: sed rōnes gl. & eius interpretationes oēs sunt falsę Et primò dum dicit, quòd ꝓp inutilē adiectionem vitiat stipulatio per. l. Sed si sibi. vt bñ aduertit hic Ang. ille. n. tex. facit in ꝯ̄rium, cum ibi adiectio ipsa vitiet, non autem vitiet. Secundò dum dicit, inutiliter, quia pro non adiecta habet̄. & erit tutor, ac si non esset adiecta. hic melius cecidisset. l. Sed si sibi. ff. de stip. seruo. tñ hæc interpretatio est peior & contra istum tex. qui aduersat̄ per dictionem illam (autē) casui immediatè suprà posito de seruo alieno, cum liber erit, vtiliter dato, ideo non pōt aliquo modo intelligi, vt intelligit glo. Tertia pessima est, quia esset indubitabilis hic tex. quod diceret̄ inutilis pendente conditione. Quis enim dubitat tutorē sub conditione datū pendēte conditione non administrare. §. Ad certum. j. eod. vbi dicet̄. Præterea militat superior rō, dum dicit hunc tex. aduersari superiori casui, quòd non esset, & probat̄ apertè ex Institutionibus Theophili, vbi assignat rōnem, quia quòd in potestate nostra est, id in casum conferre non debemus.

Dum vltimo loco allegat tex. in l. Actus legitimi, dic ut hic per Io. Fab. quod quāuis tutela datiua non recipiat conditionē, testamentaria recipit. §. Ad certū. j. eo. Nec expedit, vt cōtra Io. saluet glo. & dicere, quod non recipiūt prohibitas, permissas sic, quia hoc semper possemus dicere in quacunq; dispositione sed dicit ille tex. absolutè, quod non recipiunt conditionem, ideo non placet. d. glossatio, quam facit hic Ioan. Fab. & sequitus Ang.

§. FVRIOSVS.

1 *Furiosus testamento tutor datus, tunc datus intelligitur, cùm furere desierit.*

2 *Furiosus an dari tutor possit à iudice.*

3 *Minor xxv annis datus testamento tutor, tutor erit, cum factus erit maior.*

4 *Tutor si minor detur, alius tutor datur, antequam fiat maior, etiam si legitimus adsit.*

5 *Tutor datus, si inhabilis est datus, intelligitur tūc cùm erit habilis, quando habilitas speratur.*

6 *Inhabilis ad seipsum regendum non debet dari rector alterius.*

7 *Furiosus quando possit esse iudex.*

8 *Minor xxv. annis an possit testamento filijs suis tutores dare.*

9 *Tutor datus à patre minore xxv. annis confirmationem exigit.*

10 *Tutor datus à patribus, licet confirmari soleat sine inquisitione, tamen quando datur à patre minore xxv. annis, inquisitio quædam exigitur, de qua ibi.*

NOn diuidit̄ propter unicum contextum. Summari pōt: Furiosus uel minor datī tutores recedente furore & ętate maiori adueniente tutores erunt. hoc dicit tex. l. Si hæreditas. §. Si furiosus. ff. de testa. tute.

Casus ita potest figurari: quæsitū fuit, an furiosus posset tutor dari simpliciter & purè nulla adiecta cōditione: & videt̄ dicendum quòd non, cum non apponat̄ aliqua conditio, & persona eius tūc temporis nō sit habilis ad tuendū nedum alios, sed nec seipsum utpotè qui sub cura agnatorū ē. §. Furiosi. j. de curato. l. Diuus Marcus. ff. de offi. præs. & quāuis possit aliqñ furor recedere. l. Cū furiosus. ff. de iudi. tñ ex quo est inhabilitas & incapacitas tēpore testamēti & mortis, nō vr̄ curādū, quod aliquo postea succedente tpe fiat capax per redittum ad sanitatē animi. §. In extraneis. j de hær. quali. & diff. Cuius contrarium dicit ex snia Pomponij & Vlpiani contra Proculum: rō aūt esse potest, quia cùm furiosus dat̄ tutor, ita ex snia Pauli datus intelligit̄, cùm sanè mētis fuerit. l. Furiosus. ff. de tute. unde idem operat̄ conditio illa tacita subintellecta à lege, quod operat̄ expressa à testatore, sicut dicimus in seruo alieno dato tutore. d. l. Si hæreditas. §. fi. ff. de testam. tute. unde cùm conferat̄ datio in tempus, quo capax erit, meritò sequit̄ quod datio ipsa ualebit, & tunc tutor erit, cùm erit sanę mētis, ut hic dicit̄: nec defectus capacitatis tpe testamenti aliquid operat̄. d. §. In extraneis. quia tn illis ideo illis temporibus capacitas exigitur, quia ad eorum commodum instituunt̄, uel aliquid eis legatur, secus in tutoribus, quorum datio respicit ipsorum pupillorum commodum, non tutorum, ut declarat̄ hic Ioan. Fab. Tunc fuit dubitatum, quid de minore. xxv. annis: cùm enim & testamenta facere, & libertatem relinquere ea ętate possit. §. fi. supra ex qui. cau. manu. non lic. & pro aliis postulare. l. j. §. Eetiriam. ff. de postul. & d. §. fin. vr̄ iam lex satis cōfidere de eius iudicio, unde uidebatur dari tutor posse: cuius contrarium respon de-

ſpõdetur ea ratione,quia cùm tutor ipſe det ad tuen-
das principaliter perſonas pupillorum. §. Certæ.j.eo.
tit.eaſ͠q; ętas multorum inſidijs ſit expoſita.l.j.ff. de mi
nor.noluit lex,ꝙ ea ætas,cui ꝑ imbecillitatem & infir-
mitatem iudicij curatorem aliũ cõſtituit.j. de curato.
in prin.admittat ipſa ad alios tuẽdos,ne qood in perſo
na ſua facere non creditur,in aliena poſſe recipiatur.
1 Primò nota.furioſum† datum tutorem teſtamẽto,tu
torẽ tũc eſſe,cũ ſanę mẽtis fuerit , quod nõ eſt ex alio,
niſi quia,vt dixi.lex ſubintelligit illam tacitam cõditio
nẽ,cùm ſanus mente erit,ut dicit tex. in l. Furioſus. ff.
2 de tute.& non ſolùm poteſt dari† tutor furioſus à teſta
tore,vt hic dicitur,ſed etiã à iudice.d.l.Furioſus . & ſic
ſub hac cõditione tacita neceſſaria,de quo vide Bart.&
Alberi.in l.Muto.§.Sub cõditione.§.de tute.& dicet. j.
3 Secũdò nota.ꝙ† minor.xxv.annis datus tutor vtiliter
datur in hoc,ꝙ erit tutor,cùm erit maioris ętatis,eadẽ
ratione, qua. ſ. dictum eſt de furioſo: ad idem tex.in l.
Quæro.§. Lucius. ff.de teſta. tute. Et aduertendum eſt,
4 ꝙ illo tẽpore intermedio† datur à iudice alius tutor,ẽt
ſi adſit idoneus tutor legitimus, ita eſt tex. in l. Siquis
ſub cõditione.ff.de teſta.tute.vbi text.aſſignat rationẽ,
ꝙ q̃diu ſperatur tutela teſtamẽtaria,ceſſat legitima : &
quamuis tex.loquatur in cõditione expreſſa. ſ. quando
ſub conditione teſtamẽto quis tutor datus eſt, idem iu
ris eſt & ſi ſub conditione tacita à lege ſubintellecta,vt
in caſu noſtro declarat Bar.in d.l.Siquis ſub cõditione.
colum.ij.ff.eod.titu.
5 Tertiò not.ꝙ inhabilis† datus tutor ĩtelligitur datus
cùm habilis erit,ita notat hic Ange.qđ intellige, quan
do ſperatur habilitas:nã ſi detur mutus & ſurdus,inuti
lis eſt datio ipſo iure l.j.§.fina. ff.de tute. & ibi glo.&
Bar.nec habet talis datio hanc eandem tacitam condi-
tionem,quam habet datio furioſi & minoris.
6 Quartò no.ex hoc tex.ꝙ qui† inhabilis eſt ad regen-
dum ſeipſum,nõ debet dari rector alterius : nõ enim fe
rendum eſt eundem eſſe tutorem & ſub tutela cõſtitu-
tũ,vel eundẽ eſſe tutorem & ſub cura agere: eſſet enim
hęc fœda quædam nominum & rerũ confuſio , vt di-
cit de minore loquens tex.in l.fin.C.de legi.tute.
In glo.in ver.Cõpos.Benè dicit gl. ꝙ ſiue hoc ſit ex-
preſſum & dictum,ſiue non. ſ.cum ſanæ mentis erit,
omnino ſubintelligitur,vt dicit tex.in l. Si hæreditas.§.
Si furioſus.affec.ſed ꝓdicta dic eſſe vera, vt dicebã in ter
tio no.quando ſperat̃ habilitas,& ſic in eo furioſo. vel
qui habet interualla dilucida , vel qui ex aliqua infir-
mitate factus eſt furioſus: quòd ſi perpetuo furore cor
reptus ſit,puto talem dationẽ ſtatim inutilem eſſe exẽ-
plo muti,& ſurdi,& cęci.d.l.j.§.fi.ff.de tut.quod poteſt
etiam probari ex eo, ꝙ gl. hic allegat in ſimili tex.in l.
7 Cùm furioſus. ff.de iud. vbi furioſus† datus iudex tunc
eſt iudex,cum eſt cõpos mentis, & ſic eandem tacitam
conditionem recipit,quam recipit datio tutoris in ca-
ſu noſtro,& tamen videmus,ꝙ furioſus,cuius non ſpe-
rat ſanitas,& ſic perpetuò furioſus non poteſt dari iu-
dex.l.Cùm prętor.§.Non autem.ff.de iud. facit tex.in l.
Inter ſtuprum.§.Verum eſt.ff.de verb.ſign.
8 Pro perfectione huius §.quærit hic Ang. vtrum† mi-
nor.xxv.annis,qui ipſe non poteſt dari tutor , niſi ꝙ eſt
tutor poſt xxv.annum,ſi ipſe faciat teſtamentum,quod
poteſt §.fin.ſ.ex quib.cau.man.non lic.poſſit ipſe filius
ſuis tutorem dare,& Bar.in l.Quęro.§.Lucius.ff. de ad-
min.tut.mouet hanc qõ.& dicit ꝙ poteſt dare , allegat
de hoc tex. vbi dicit eſſe caſum, in l.iij. §.Quamuis. ff.
de admi.tu.ſed ille tex.poſſet retorqueri dicẽdo,ꝙ imò
ibi apparet , ꝙ iudex non ſequit̃ voluntatem teſtato-
ris,quando minor xxv.ann.dedit,& ſic vr̃ potius facere
in contrarium:tamen reſponde,quòd benè probat̃ ibi,
ſed quãdo datus eſt a minore xxv.annis exigit̃ cõfirma
9 tio:ſi enim non exigeretur,non† deberet ſe Prætor cir-
10 ca hoc intromittere:& quamuis† datus à patre ſoleat ſi
ne inquiſitione confirmari.l.Qui à patre.ff.de confirm.
toto.§.fin.ſ.tit.i.tamen exigitur quędam inquiſitio , de
qua in l.In confirmando.cum duabus legibus ſequen-
tibus.ff.eod.tit.de teſtam.tutel. quę eſt illa, de qua lo-
quitur tex.in d.l.iij.§.Quamuis.ff.de admin. tut.ubi di-
cit,quòd iudex ab ea datione recedet, quod intellige,
ideſt in illis caſibus , in quibus permiſſum eſt recede-
re , quod nota.

§. AD CERTVM.

1 *Purè quæ fieri poſſunt,poſſunt etiã fieri ſub condõne.*
2 *Hæres poteſt inſtitui in re certa.*
3 *Tutor teſtamento dari poteſt ad certum tempus.*
4 *Obligatio regulariter tempore non finitur.*
5 *Tutor an et qualis detur,ſi teſtamento datus tutor ad certum tempus,tutor eſſe deſinat ante pubertatem.*
6 *Tutor poteſt teſtamento dari ex certo tempore.*
7 *Tutore ex certo tempore dato teſtamento,datur interim datiuus.*
8 *Tutor poteſt dari teſtamento ſub conditione & ad certam conditionem.*
9 *Tutor teſtamento dari poteſt ante hæredis inſtitutionẽ,& an hoc ſit uerum iure antiquo contra gl. in §. Ante hæredis.infrà de leg.*
10 *Tutor certæ rei uel cauſæ non datur.*
11 *Statutum,ꝙ tutor dari poſſit certæ rei uel cauſæ, ut eſt Brixiæ & Ferrariæ,qualiter intelligitur.*
12 *Tutoris officium eſt indiuiduum.*
13 *Tutor datur perſonæ,non cauſæ uel rei.*
14 *Etiam,hæc dictio uidetur implicare caſum magis dubitabilem.*
15 *Argumentum de tempore ad rem non ualet, ubi non eſt eadem ratio.*
16 *Argumentum de re ad tempus ualet regulariter,niſi ſit diuerſa ratio.*
17 *Ex certo tempore,elocutio Latina.*
18 *Iudex quare non poſſit dare tutorem ex die , ad diem, & ſub conditione,ut teſtator.*
19 *Actus iudicialis non debet ſtare in pendenti.*
20 *Sententia quamuis non poſſit ferri ſub conditione,lata tamen tenet.*
21 *Fruſtra fit per plura quod per pauciora æquè benè fieri poteſt .*
22 *Actus legitimi dicuntur actus omnes à lege probati.*
23 *Iudex debet facere actus ſuos incorrigibiles.*
24 *Paria ſunt facere aliquid tempore prohibito,& facere tẽpore permiſſo,ſed conferre in tempus prohibitum.*
25 *Excommunicatus ab Epiſcopo ſub conditione, quæ uenis tempore,quo ille non erat ſubditus, omnino intelligitur excommunicatus.*
26 *Excommunicatio eſt pœna grauis.*
27 *Sententia æquiparatur contractibus, in quibus conditio retrotrahitur .*
28 *Tutor datus ad uniuerſitatem rerum, puta, Italicarũ utiliter datur ex conſuetudine.*
29 *Tutor an poſſit dari ad patrimonium exiſtens extra prouinciam ſuam.*
30 *Tutor aliquando accipitur pro curatore.*
31 *Tutor ad adeundum tantùm datur,& eſt ſpeciale,& noua ratio.*

32 *Solennia munera quæ sint secundum Zasium.*
33 *Intellectus ad l.Cùm plures.§.Cùm tutor.ff.de administ.tutorum.*
34 *Solennia quæ dicantur.*
35 *Curator principaliter datur rebus,non personæ.*

NOn diuiditur propter vnicum literæ contextum.Ad certum tẽpus,ex certo tempore,sub conditione,& ante hęredem institutum tutor datur,certę rei uel causæ:nõ hoc dicit.ex l.Tutor.§.Tutorem.& l.Certarum.ff.de testamen.tute.

Casus ita potest figurari,quamuis in tam lata regula
iuris in materia tutelarum non esset necessaria figura-
tio casus:dubitatum fuerat,an dies uel conditio in da-
tione tutoris in testamento apponi posset;& videbatur
dicendum ꝙ nõ,quia iam proditum erat tutelam vt le-
gitimum actum nec diem nec conditionem recipere.l.
Actus legitimi.ff.de reg.iu.item cùm iam constitutum
esset tutelam pubertate finiri.§.quib.mo.tut.fi. in prin.
non videbatur,ꝙ contra legum censuram posset testa-
tor facere,ꝙ tutela filiorum suorũ prius finiretur. l.Ne-
mo pôt.ff.de leg.i.& in tutela ante heredis institutionẽ
data,ius antiquum disponens etiam legata ante hære-
dis institutionem facta non valere similiter dubium fa-
ciebat.Quibus non obstãtibus decisum est contrariũ:
1 cùm.o.regula iuris sit,ꝙ ea†quæ purè fieri possunt,pos-
sunt etiam in diem,ex die,& sub conditione fieri.§.Em
ptio.j.de empt.& vend.§.Omnis stipulatio.j.de verbo.
oblig.l.ij.ff.de in diem addi.cum fi.Tantum enim consi
di- lex de paterna erga filios prouisione,ut quoquo mo
do prouid... velit dispositionem ratam esse,quod nõ
est in iudice dante tutorem,vt videbimus in glo. Tunc
dubitatum fuit,an eadem ratione permissum sit paren-
tibus certæ rei vel causæ tãtum dare tutores:& dicitur
2 ꝙ nõ,† quia quamuis hęres possit in certa re institui
l.j.§.Si ex fundo.ff.de hæred.insti.tamẽ tutor certæ rei
datus vel causę inutiliter datur:ratio autem assignatur
in tex.quia personæ,non rei aut causæ datur. Dat enim
principaliter tutor,vt pupillos tueatur,vt bonis mori-
bus imbuat,& vt tandem persona patris fungatur in e-
ducandis illis,qui per ætatem facilè in vitia laberent,
licet in consequẽtiam curare etiam facultates pupillo
rum tutores teneantur.
3 Not.primò,ꝙ†tutor testamento dari potest ad certũ
tempus,concordat tex.in l.Tutor datus.§.j.ff.de testam.
tut.vt enim dicebam,quamuis regulariter tutela finia
4 tur pubertate.j.qui.mo.tut.fi.in prin.& aliæ obligatio
nes regulariter tempore finiri non soleant.l.Obligatio-
num ferè.§.Placet.ff.de act.& oblig.tamen concesserũt
leges parentibus licentiam,vt possent tempus tutelę re
stringere,& facere illam finiri quo tempore voluerint.
5 §.Pręterea.j.quib.mod.tut.fin.†Sed quando hoc sit ve-
rum(vt est profectò)dubitatio suboritur,si sit datus à
pẽe tutor testamento filiis suis ad certum tẽpus,vel us-
que ad conditionem existentem,vt fieri potest.d.l.Tu-
tor datus.§ j.ff.de testam.tut.verum eueniẽte tempore
& conditione,& per consequens expirata tutela testa-
mentaria.§.Pręterea.s.allegato,si pupillus nondum pu-
bes sit,detur alius tutor ei,quemadmodum dator,ꝙ da
tus sit tutor testamento sub cõditione.vel ex die certo,
pendente cõditione & ante diem illum.§.j.j.de Attilia.
tuto.an verò dicamus tutelam finiri,ita ꝙ nullus alius
tutor detur,vt videntur sensisse aliqui moderni hic.Di-
co,ꝙ datur alius tutor,& datur legitimus,quia cùm tu
tela testamentaria cessat absque facto iudicis,est locus
legitimo tutori.l.Si quis sub cõditione.§. Idẽ dicimus.
ff.de testam.tut.& probat ex.tex.in §.j.uer. Sed & si vs-
que.j.quib.mod.tut.fin.eodem modo per aduentũ die
uel conditionis,sicut finitur morte,& ita per illum tex.
tenet Bar.in l.Si quis sub conditione.col.i.ver.In secun
do verò casu.ff.de testamen.tut.contra Dy.qui dicebat,
ꝙ ex quo remanebat persona & reliquię tutelę testamẽ
tariæ deueniendum erat ad datiuum.Sed aduertendum
est,quia quamuis putem verũ esse quod Bar.dicit,quia
video,ꝙ vbi ministerium iudicis cessat in remouendo
tutore,deuenitur ad legitimum,non ad datiuum.d.l.Si
quis sub conditione.tamen mihi videtur,ꝙ tex.allega-
tus per Bar.potius faciat in contrarium,nam ęquipara
tur ille casus non morti,de qua nulla erat adhuc facta
mentio,sed deportatis,in seruitutem redactis,& captus
ab hostibus,in quibus uel propter factum iudicis,uel
propter spem reditus venitur ad datiuum,ut idemmet
Bar.declarat ibi col.ii.uer.Ex prædictis.nec uer.sequẽs,
in quo loquitur de morte,aliquid facit,quamuis appo
nat uerba(simili modo)quia similitudo illa refertur in
genere ad hoc,ꝙ tutela finiatur,non autem ad modum
finiendi & effectus.Dico igitur verum esse,ꝙ cùm ad le
gitimam tutelam prius veniatur,quàm ad datiuam,qñ
non subest impedimentum testamẽtarię,uel in effectu
vel in spe.d.l.Siquis sub conditione.ff.de testamen.tut.
cùm per extinctionem tutelę datę testamento ad certũ
tempus uel ad certam cõditionem tollatur penitus im
pedimentum tutelæ testamentariæ,& spes omnis eius,
necessariò deuenitur ad legitimam:& sic dico non fini-
ri tutelam,ita ꝙ pupillus remaneat sine tutore,sed fini-
tur ita,ut in locum eius alius subrogetur,& sic legiti-
mus per prædicta.
6 Secundò no.†ꝙ tutor testamento dari potest ex cer-
to tempore,puta,ex calendis Martiis,concordat tex.in
7 d.l.Tutor datus.§.i.ff.de testamen.tut.quo † casu anteq̃,
ueniat dies,datur à iudice alius tutor,cuius officiũ ex-
pirat ita demum adueniente dicto die.§.j.j.de Attil.tut.
datur autem à iudice,& non succedit legitimus:quia
quamdiu spes est testamentariæ tutelæ,non deuenitur
ad legitimam,sed ad datiuam.l.Siquis sub conditione.
ff.de testam.tut.
8 Tertiò not.†ꝙ potest tutor testamento dari sub con
ditiõe,ita etiam dicit tex.in d l.Tutor datus.§.i.vbi po
nitur etiam alius modus dandi.s.ad certam conditionẽ,
ut(puta)do tutorem filijs meis vsquequò Rex venerit
in Italiam,nam ea conditione adueniente definit esse
tutor,sicut qñ datus est tutor sub conditione,conditio
ne adueniente incipit tutela,quod etiam probatur per
tex.j.quib.mod.tut.fin.§.Sed & si usque.
9 Quartò no.†ex hoc text.ꝙ ante hęredis institutionẽ
potest dari tutor testamento,nam cùm institutio caput
sit & fundamentum testamenti,testamentum autẽ vim
ex testatoris institutione accipiat,uidebatur,ꝙ non va
leret:tamen cùm non ordo scripturæ,sed voluntas ipsa
disponentis attendenda sit,statutum fuit antiquorum
hanc scrupulosam ambiguitatem penitus esse remouẽ
dam.§.Ante hæredis.j.de lega.Sed ad unum est aduer-
tendum,quòd glo.j.ibi in uer.Legabatur.vult,ꝙ illud,
quod dicitur hic,haberet locum etiam de iure antiquo
s.vt quamuis ante hæredis institutionẽ non posset tũc
legari,posset tamen tutor dari per istum tex.& ibi alias
assignaueram rationem diuersitatis inter tutelam & le
gatum.s.quia legatum capiendum erat de manu hęre-
dis plerunque,vt patet ex diffinitione legati,ideo vide-
batur deficere causa & fundamentum legatorum,quæ
ratio nõ militat in tutela.Credo autem glo.ideo dixis-
se,ꝙ etiam olim illa difficultas non erat in tutore,quia
hic nulla facta est mentio alicuius correctionis iuris an
tiqui,vt fit in d.§.Ante hæredis institutionem.Sed mi-
hi hoc non fit uerisimile,quia cùm ideo legata infirma
bantur,

bantur,quia deficiente capite & fundamento testamen
ti testamentum esse non censebatur ante hęredis insti-
sutionem.d.§.Ante hæredis.huiusmodi ratio ita militat
in tusela sicut in legatis,cùm & tutelę sumant robur ex
sestamento:neque ex hoc loco videtur conijci posse,ꝙ
hoc esset olim,cùm ante compilationem Institutionū
fuisset iam hoc dispositum per ipsum Iustinianum , vt
ipse testatur in d.§.Ante hæredis . Vnde quod dispositū
fuit in legatis fuit generaliter dispositum in omni eo,
quod continebatur in testamento,quia ratio d.constitu
tionis est generalis,ꝙ non ordo scripturæ,sed uoluntas
disponentis sit attendenda.Pręterea siue illa constitu-
tio,quæ citatur in d.§.Ante hæredis.non extet, siue ex-
tet,& sit illa,de qua in l.Ambiguitates.C. de testamen.
quod non puto verum, est ante compilationem Insti-
tutionū,ut patet tā ex eo,quòd citat in d.§. Ante hęre-
dis,quàm ex data ipsius,cùm sit data in secundo consu
latu Iustiniani,& sic sex annis ante Institutionum com-
pilationem.

20 Quintò not.†ꝙ tutor non potest dari certæ rei, nec
certę causę:quamuis enim plurimum tribuat lex paren
tibus testantibus,tamen non voluit tribuere,vt possent
aliquid facere,quod naturę tutelæ repugnet,cùm enim
tutela detur personæ principaliter,vt hic dicitur,restri-
ctio ad rem certam vel causam esset contra naturam ip
sius tutelę,concordat tex.in l.Certatum.cum duab⁹. ll.
seq.ff.de testam.tut.& videbimus in glo. Vnum est ad-
21 uertendum,quòd etiam quòd statutum disponeret, ꝙ
tutor certæ rei & causæ dari posset,vt est Brixię & Fer-
rariæ,tamen deberet intelligi,quando esset datus à iu-
dice,non autem à testatore,nam tunc non posset tutor
testamētarius velle administrare quò ad certum actum,
22 quò ad alium nō;†quia tutoris officium est indiuiduū
argum.l.j.ff.de acquir.hæred.& l.Neminem.ff.de leg.ij.
vt in terminis dicit Deci.in consil. 479. In controuer-
sia.in princip.

23 Sextò no.†ꝙ tutor personæ,non causæ vel rei datur:
datur enim,vt dixi supra ,tuendę personæ, & informan
dæ bonis moribus.l.Cùm plures.§.Cùm tutor.ff.de ad-
minist.tut.qui tex.in modo loquendi uidetur facere in
,, contrarium ,dum dicit, Cùm tutor non rebus dūtaxat,
,, sed etiam moribus pupilli præponatur. Implicatiua.n.
24 illa(etiā)videtur implicare † casum magis dubitabilē,
prout hoc modo arguit Deci.notans illum text.in l.Co
gnitio.in iij.not.ff.de offi.eius cui.allegat rubr.C.etiam
per procuratorem.& l.j.vbi Bar.eod.tit.in fi.facit tex.in
l.Etiam.in l.Illa versia.§. Pueri.de verb.sign.cum sim. ut
per Alex.consi.112.Animaduersis col.iiij.lib.ij. Tamen
ille tex.est intelligendus ẜm illum,qui hoc claré expri-
mit,& est tex.in l.Quia.ff.de testa.tut.benè uerum est.ꝙ
in quibusdam in consequentiam datur etiam bonis. §.
Datus.j̄.de excus.tut.& videbimus in glo.

25 Vltimò no.†ꝙ non valet argumentum de tēpore ad
26 rem.†vbi non est eadem ratio.Quamuis enim regulari
ter valeat argumentum de re ad tempus & ecōuerso.
l.Miles ita hęredem.§.Et quia diximus.ff.de milit. testa.
cum simi.ut per Ias.in l.In testamento.C.de testa.milit.
& in l.Si idem cum eodem.in princ.col.ij. ff. de iurisd.
omn.iudi.tamen hoc intelligendum est, us uidetis, nisi
sit dare rationem diuersitatis. Quamuis enim permis-
sum sit testatori dare tutores filijs suis ad certum tēpus
non tamen permittitur dare nec ad certam rem,nec ad
certam causam ,quia est diuersitas rationis, ꝺ qua i tex.
quod etiam aduertit hic Christoph.

27 In glo. i uer.Ext certo.Benè exemplificat,vt diximus
in no.& facit tex.allegatus in glo.est enim elocutio La
tina,cùm quid ultra certum tempus futurum dicimus
,, usus est Plautus in Persa, Bonus (inquit) uolo iam ex
,, hodie esse.Et Cic.tertia actio.in ver. Audiuimus alium
,, non ab initio fecisse,sed ex tempore aliquo confecisse.
,, loquitur de tabularum confectione.

In glo.in ver.Vel ante hæredis. Dic, quòd imò non
inferebatur contrarium ex.§.Ante hæredis. allegato in
glo.cùm ibi non solum cēsura iuris antiqui referatur,
sed correctio:quinimò glo. ibi uult dispositionē iuris
antiqui non pertinuisse ad dationem tutelę,de quo di-
ctum fuit.s̄.in notab.

In glo.in uer.posse dari. Vult gl. regulam huius tex.
procedere in tutela testamentaria , secus in datiua per
text.in l.Actus legitimi.& quamuis Docto.omnes con
18 ueniant in hoc,†ꝙ iudex nec ex die, nec ad diem, neq;
sub conditione possit dare tutorem, quemadmodū po-
test testator,laborant tamen in consideranda ratione di
uersitatis inter testatorem & iudicem.Ioan.Fab.hic di-
19 cit,ꝙ†ratio differentiæ est,quia actus iudicialis nō de-
bet stare in pendenti.l.Non quemadmodum. ff.de iudi.
l.i.§.Biduum.ff.quan.appel.sit. Et hinc est ẜm Io. Fab.ꝙ
iudex non potest sub cōditione tutorem dare , & si det
nullius est momenti datio.l Muto.§.j.ff.de tute.quæ ra
tio non fuit originalis Ioan.Fab.sed eam reprobat Bar.
20 per tex.in d.§.Biduum.ubi dicitur, ꝙ†quamuis senten-
tia non debeat ferri sub conditione , si tamen lata fue-
rit,tenet,& appellandum est,quod secus est in datione
tutelæ factę à iudice sub conditione. d. l. Muto.§.i.ff.
de tut.quæ responsio fuit Old.quam Bar. sibi attribuit,
ut refert Alber.d.l.i.C.de testam.tu.Hostien. in c.Super
eo.de condi.appo.quem sequitur Cyn.in rubr.C.de te-
stamen.tut.reprobat alia ratione,quia si prædicta ratio
uera esset,sequeretur,quòd idem esset in testamento ,
cum testamentum dicatur sententia.l.i.ff. de testamen.
Sed aduertendum est,quòd quamuis testamentum di-
catur sententia ,non tamen est illa sententia,de qua lo-
quitur tex.in d.l.i.in diffinitione enim testamenti assu-
mitur uerbum (sententia) pro genere,& in l. i. §.Biduū.
sumitur in specie pro sententia , quę finem litibus im-
ponit.Aliam rationem assignat glo.t.in l.t.C.de testam.
tut.uidelicet,quia præsumendum est patrem benè fa-
cere dādo eo modo tutorem,quasi de eo lex magis cō
fidat,sicut uidemus ,quòd adeò confidit de tutore testa
mento dato,quòd ei remisit satisdationem ob testimo
nium paternum.j.de satisd.tut.in princ. Hanc rationem
reprobat Cyn.in d.rubr.C.de testamen.tu.dicens,quòd
posito quòd lex confidat de patre, non diffidit de iudi-
ce,& ideo etiam remittitur satisdatio tutori dato à iu-
ce,quando datur ex inquisitione.j̄.de satisd.tut.§. Item
ex inquisitione.Oldr.tamen in d.l.i conatur saluare per
tex.in l.pen.ff.de cur. fur.& l.Si pater. C. de spons. Sed
imprimis aduertendum est,quòd leges allegatę per Ol
dr. non tollunt difficultatem , quia licet in illis appa-
reat legem plurimum de testatore confidere & patre,
tamen per hoc non tollitur respōsio Cyni, quòd lex e-
tiam confidat de iudice. Sed mihi uidetur, quòd illa ra
tio optimè defendi possit:uidemus enim legem ita cō
fidere de patre magis,quam de iudice , ut pręferat datū
à testatore,quinimò nolit iudicem se ingerere. ubi ad-
est tutor testamētarius:remittit pręterea satisdationē,
nec exigitur inquisitio, nimirum si pariter confidat ēs
in modo dandi:cùm enim lex præsumat illud esse opti
mum consilium,quod eligit pater pro filiis.l.fi.C. de cu
ra.furio.meritò sequitur,quòd eum modum dandi tu-
tores,quem elegit pater,optimum censeat,nō sic in iu
dice,in quo militat præterea alia ratio:cum enim pupil
li sine defensore relinqui non debeant, frustrà iudex da
ret ex die,ad diem,uel sub cōditione tutorem,si cmni-
no interim alium tutorem uel curatorem dare teneret,
ne pupillus sine defensione remaneret.§.i.j̄. de Attilia.
21 tut.frustrà enim fit per plura†quod par pauciora ęquè
benè fieri potest.l.fin.ubi per illum text. hoc not.Bald.
C.de

C.de adoptio·Clem. Auditor. de rescri.& si ita declaretur ratio gl.puto eam optimam esse.

Aliam rõnem assignat eadem gl.i.in l.i. C. de testam. tute.videlicet,ꝙ tutela in iudice sit actus legitimus, & ideo non recipit diem vel conditionem l. Actus legitimi.ff.de reg.iu.secus in tutela testamentaria, & hoc est quod voluit dicere gl.hic, dũ allegat,d.l. Act⁹ legitimi. quam rõnem sequitur Io. de Platea hic. Sed hanc rõnẽ reprobat hic Bal.& Cy.in d.rub.C.de testa.tute.quia ẽt
22 tutela testamentaria est actus legitimus, quod confirmari põt,quia oẽs actus inuenti vel approbati à lege dicunt legitimi,vt dicit Dy.i reg. Actus legitimi.de regu. iu.lib.vj·facit tex.in l.Legitima.ff.de pac.in l. Gracchus C.de adul.facit tex.in l. Necnon §. Quod eis.ff. ea quib. cau.maio.

Aliam rationem ponit Pet.in d.l.Muto.§.j.vt eum refert hic Nico.de Neap.& Bar. ibi. quia factũ testatoris in eo,quod deficit,põt suppleri ꝑ iudicem, sed factum iudicis per alium non suppleť l.j. ff. de of. Cons. in prin.l. Omnia.ff.de off.præsid.l.Neq;. C. qui da.tuto.poss.quã rationem tenuit Cy.in d.rub.Albe. & Saly.in d.l.i. C. de
23 testa.tute.præsertim quia, vt dicit Saly.iudex debet facere actus suos incorrigibiles §.i.in Authen.de sanctiss. Epis.& quia tutela datiua est inter cęteras vltima, non est alius qui possit supplere,quæ fuit ratio Iaco. de Are. vt apparet ex verbis Bal.in d.l. Muto §. i. vbi addit præterea aliam rationem, quia factũ iudicis debet esse certum,conditionalia autem sunt incerta in esse,quia non vř iudex prouidisse,cùm prouisio sua non sit sortita effectum, & ideo non videtur functus esse officio suo iuxta no.per Inno.in c.In literis.de off.dele.Hanc eãdem rationem videntur tenere Bald. Ange. & Christo.& Nicol.de Neap.hic, & sic huiusmodi ratio communiter approbatur, tamen Ias.hic dicit, ꝙ hæc ratio est periculosa,quia qñ iudex dedit tutorem sub conditione, alius iudex posset supplere defectum eius, cùm multi iudices possint tutores dare.j̃. de Attili.tuto.in princ.l.Siqu sub conditione.ff.de testam.tute.attamen ipsemet Iaso. soluit hanc oppositionem per l. Vbi cœptum.ff.de iud. per l.Nulli.C.eod.& talis oppositio nihil valet, eam enim senserat prius Cyn.in d. rub. & responderat ꝑ tex. in l. i.ff. de Consuli. & per tex.in §.i.in Authen. de sanctiss.Epis.& l.Siquis ex argentarijs.§.prohiber. ff.de edẽ. Quidam Senenses in quibusdam suis conclusionibus dicebant,ꝙ si hæc ratio vera esset, sequeretur maxima limitatio ad l.Actus legitimi.ff.de reg. iu. & ad l. Muto. §.i. ff.de tute.videlicet,ꝙ iudex posset dare tutorem sub conditione dando alterum usq; ad conditionis euentum, quoniam isto casu pupillus nullo tempore careret tutore. Sed hæc est consideratio vana:ideo.n.prohibuãt lex hmõi tutorum variationem in iudice, quia cũ à principio debeat prouidere perfectè, & (vt dixi) per plura frustra fiat,quod ꝑ pauciora fieri põt,noluit iudicem per hos circuitus pupillis prouidere, vt dicebam, nec põt cadere hoc inconueniens, cùm habeamus legẽ expresse disponentẽ, ꝙ hoc non fiat, & si fiat actum
24 annullantem d.l.Muto.§.i.ff.de tute. Aliam rationẽ cõsiderant d.Senen. quia paria sunt aliquid prohibito tẽpore facere,& facere tempore concesso conferendo dispositionẽ in tempus prohibitum l.Quod sponsæ.C.de dona.ante nup.l.In tempus, à contrario sensu. ff.de hæred.insti.sed iudex finito officio non põt tutorem dare, cũ careat iurisdictione,ergo nec in id tempus conferre põt tutelã, vt.s.tunc incipiat valere,cùm iam iudex esse desierit, quo fit, vt dato à iudice sub cõditione tutore facilè posset euenire, ꝙ cõditio purificareť finito iam iudicis officio. Sed ꝯ hoc dicunt facere, quia sequereť tutorẽ ad diem & ea die dari posse à iudice, qñ certum esset,ꝙ dies,ex qua datus esset intra tempus officii sui ventura esset, quod vř esse contra d.l.Actus.& cõtra rõnem.s̃.adductam quia qñ esset datus ea die, careret tutore ante diem:qñ verò esset datus ad diem, careret eo post diem:vnde subdunt, ꝙ posset forte teneri, ꝙ tutela datiua,licet nõ recipiat cõditionem, recipiat tñ diẽ, ꝑsertim quia l.Muto.§.j.prohibet tantũ cõditionẽ:& ꝙ possit dari ad diem, vř casus expressus in §.j.j̃.de Attili. tutor.dum ibi dř,ꝙ tutor datur a iudice ad diẽ, ex quo a testatore erat datus.Nec obstat ſm eos l. Actus legitimi.qa dum loquiť de die,põt referri ad alios actus non ad tutelã, cùm loquať de die & cõditione alternatiuè; & ideo sufficiat vnũ ex illis procedere in tutela l. Si is, qui ducenta §. Vtrum.ff.de reb.dub.vel(dicũt ipsi)si velis,ꝙ tutela non possit recipere diem, intelligas de die excedente tempus officij iudicis. Nec obstat secundũ eos,ꝙ sequereť inconueniens, ꝙ aliquo tpe non esset, quia hoc posset ꝑ alium suppleri,cùm ius dandi tutorẽ competat pluribus.§.pe. & fi.j̃.de Attili. tuto. l.Ius dandi.ff.de tuto.& cura.dat.ab ijs.Nec obstat ſm eos solutio Ias.per l.Vbi cœptum. ff.de iud.quia (dicunt ipsi) fatemur,ꝙ vbi cœptum est finiri debet vsq; ad sñiam,sed ea lata itur ad alium iudicem,ita hic postquã iudex dedit tutorem,causa coràm eo vř finita,& ideo non videmur esse in terminis, d.l.Vbi cœptũ,& subdunt,ꝙ non obstat quod dicit Cy.ꝙ iudex debet esse incorrigibilis, quia in casu nřo non corrigeretur, sed suppleret.l. Ait prætor.ff.de re iudic.§.Nos verò.j̃.de legi.agna. succes. Præterea tales rõnes non procederent, vbi iudex ipsemet suppleret dando vnum tutorem ex die, aliũ ad idẽ, & ita resident Senen.

Sed aduertendũ est ad eorũ dicta, quia ea nullo modo possunt ꝓcedere, nec rõ ipsius finiti officii aliquid faceret, quia datio cõditionalis conditione existẽte nõ sumit effectũ ex die purificationis,sed ea die dationis l. Potior.l.Qui balneum.ff.qui potio.in pign.habean.qđ probo ꝑ notabilem decisionẽ Io.And.in reg. Cùm sunt partium iura obscura.de reg.iu,lib.vi.in Mercur.vbi vo
25 luit,ꝙ si Episcopus excõicauit aliquem sub cõditione, qua pendẽte ille desinit esse subditus ẽpo,si postea extitit conditio,si cõditio erat causalis,ille erit excõicatus,
26 & sic vult, ꝙ conditio causalis apposita in sñia trahať retrò ad incurrẽdã excõicationẽ,q̃ est pœna grauis c. Sacro.de sen.excõ.c.Corripianť.xxiiij.q.iij. benè facit qđ
27 dici solet,ꝙ sñia æquiparať cõtractibus,in quibus cõditio casualis retrotrahiť, vt tradit Bar.in l.Si is, q ꝓ emptore.ff.de vsuca.col. pen.tradit Bal. optimo ¶ in ꝓposito in l.i.in i.no.C.de sen.q̃ sine cer. quãti. & ideo cõsideratio Senensium nihil facit. Præterea tota eorũ consideratio,ꝙ tutela possit dari ad diẽ,est expresse cõtra tex. d.l.Actus legitimi. ibi, Tutoris datio, in totũ vitiant ꝑ temporis vel conditionis adiectionem.q̃ verba nõ possunt cauillari.Alię rõnes & dicta ipsorũ sunt tam leuia, vt stantibus ꝑdictis appareat illis clarè responsum. Adde hic quę ponit Alci.lib.iii.Parado.c.xiii.

In gl.in ver.Certæ.Ponit gl.limitationẽ ad tex. nřm,
28 in quo prohibita erat datio tutoris certę rei vel causæ, vt.s.intelligatur, nisi sit datus ad vniuersitatem quandã rerum,puta,rei Syriacæ,vel Africæ:quęuis.n.talis datio de rigore iuris ciuilis non valet ꝑꝑ regulã tex. nostri, tñ moribus & cõsuetudine comparatum est,vt talis datio vtilis censeať,ita probat tex.in l.Si tamen.ff.de testa tute.ibi,Hoc enim iure vtimur. & ita interpretatur ibi Bar. Quamuis enim datus rei Syriacæ vel Africæ censeatur vniuersitati rerum,& non rei certæ,datus, tamẽ contrarium est verum per tex.in l.Ex facto.ff.de hæred. institu. vbi institutus in rebus Italicis vel ꝓuincialibus dicitur institutus in re certa:& eodem modo datus censebitur tutor rei certæ, sed sustinebitur datio vi consuetudinis & vsus,non autem mero iure. Tanti autem

est

est consuetudo illa & vsus, vt datus simpliciter tutor, quo casu ad vniuersum patrimonium datus intelligit. §.Datus autem.j.de exc.tu. & sic teneretur administrare totum, habet potestatem infra tempora præfinita ex cusationibus.§.Qui aũt.j.de exc.tu.excusandi se ab administratione rerum existentium extra eam prouinciã, in qua ipse degit, & hoc (vt dixi) ex consuetudine magis, q̃ mero iure, ita est tex.in l. Non solum.§. Qui in testamento.ff.de excu.tut.in l.Testamento.l.2.C.eo.tit.& ꝙ hoc proueniat ex cõsuetudine, probatur expressè in l.Illud.ff.de excus. tut. & benè probat tex.in l. Propter litẽ.§.Licet & l.fi.in fi.ff.eo. tit. & ita tenẽt hic Ioan.de Plat.& Ang.qui more suo transcribit doctrinam Bar.in
29 l.Certum.ff.de testa.tut. Et quamuis dubitatum sit, an tutor possit dari à iudice etiã ad patrimonium existens extra prouinciam suam, tamen receptior sententia est ꝙ sic, per tex.in d.l.Propter litem.§.Licet.ff.de excus.tu. vbi dato ad vniuersum patrimonium conceditur excusatio, quæ nõ esset necessaria, si esset nulla ipso iure datio.l.Seiæ.ff.de tuto.& cura.dat.ab ijs.Dyn.mouit hanc. q.& ita tenet, quem sequitur Bar.in l. Pupillo. ff.de tu. & cura.dat.ab ijs.Cyn.& Bar.in l.i.C.qui pet. tuto. Soz. consi.36.col.4.lib.i.

In glo.in ver.Causæ. Iam ex tex. nostro satis constat certæ causæ tutorem non dari, contra quam regulam arguit primò gl. per tex.in l. Ad litem. C. de in lit.dan. tut. vbi datur tutor ad litem, & respondet gl.ꝙ accipi-
30 tur pro curatore: idem dicit gl.in d.l.Ad litem.quia ita quandoq; ponitur.l.Curatores. C.de suspec. tuto.l.Pater.§.Conditionum.ff.de condi.& demon. quæ responsio suaderi videtur ex rubrica illius tituli, vbi dicitur de i litẽ dan.tu.vel.cur.patet.n.ꝙ accipit ibi tutorẽ generaliter pro defensore, non autẽ pro tutore in specie, & clarius in l.Ad protegendam.C.eod.tit.ibi, Ad protegendam causam tutor, seu curator dat⁹. Ita.n. est necessarium ibi exponere, stãte regula tex.nostri, & per alias leges illius tituli patet ad litem dari curatores, non tutores.Nec placet responsio Ias.hic, ꝙ in l.Ad litem.non referatur verbum (ad litem) ad tutorẽ, se ad expensas, quia nec ratio sermonis hoc patitur, nec verba illa (à contutoribus:) ideo dic, vt s.dictum est.

Iterum glo.opponit de.l. Si tamen.ff.de testa. tut.de qua oppositione dictum fuit suprà in præcedenti glo.

Sed tũc instari potest per per tex.in l. Impuberi.ff.de tu.& curat.dat.ab ijs.vbi ad certam causam datur tutor Attilianus.s.ad adeundum hæreditatem: ad idem tex. in l.Cùm in vna.§.j.ff.de appellã.& quamuis aliqui Docto.videantur intelligere, ꝙ eo casu detur tutor simpliciter, non autem ad certam causam, & probent per tex. in d.l.Si hæreditas. in prin. tamen communiter conue-
31 niunt in hoc, ꝙ eo casu sit speciale, & ꝙ non solùm detur simpliciter, sed etiã ad certã rem, ad adeundã.s.hæreditatem, vt dicit Bar. in d.§.i. & in d.l.Si hæreditas. in prin.& Imo.in.d.§.i. Sed pulchrũ est videre rationẽ specialitatis, nam Docto.in d locis nõ ponunt.Dico igitur rationẽ esse, quia qñ filius ipubes est institutus hæres, & ei testamẽto datus est tutor, clarum est, ꝙ ante hæreditatis aditionem tutela illa testamentaria non confirmatur, & nihil valet.l.Si nemo hæreditatẽ.ff. de testam. tute.vnde ante aditionem tutor testamento datus administrare non potest, cùm non sit tutor: adiri autẽ ab impubere non põt hæreditas sine authoritate tutoris.l.Si infanti in fin. C.de iure delibe. igitur impedimentum vtrinq; concurrit, ꝙ vnum aliud destruit, sunt enim tutela & aditio: aditio exigit ante se tutelam, vt ea media possit fieri, tutela exigit ante se aditionem, vt valeat, & per consequens cùm ad id deducatur vtrunq;, nec dari possit regulariter alius à iudice tutor, quando spes est testamentarii.l.Siquis sub conditione.ff.de testa.tute.vt huiusmodi perplexitas dissoluatur, inuentum est, vt contra iuris regulas dari possit tutor ad adeundam hæreditatem, & sic ad certum actum, cùm authoritas curatoris non sufficeisset.

In gl.in verb.Personæ.Glo.per se clara est: datur.n.tutor principaliter tuendæ personę pupilli, formandęq; bonis moribus, in consequentiam autẽ rebus: tenetur enim instituere pupillum d.l. Cùm plures. §. Cùm tutor. ff. de admini. tuto. vbi enumerantur ea, quæ bonus vir datus tutor facere debet, vbi obiter aduertendũ est ad illa verba, præstabit solennia munera parentibus, cognatisq; mittet.nam Zasius in l.ii.§.Deinde ex
32 his legibus. ff.de orig.iur.intelligit, vt solẽnia munera sint, quę certo tẽpore motibus mitterentur; tamẽ mihi
33 videtur, ꝙ Zasi.nõ intellgat hunc tex.Est.n.legẽdus disiunctim, vt.s.dicamus, præstabit solennia, item mittet munera parentibus cognatisq;. cùm.n.reperiãtur duo verba (præstabit) & (mitter,) apparet duas esse oratio-
34 nes separatas.Sunt autem solẽnia ea, quę consueuerũt fieri & præstari quolibet anno, cõposito noie s̃m Grammaticos ex (soleo) & (annus.) Pli. in epist. ad Traia. ,, Solennia vota pro incolumitate tua, qua publica salus ,, continetur, & suscipimus domine pariter & soluimus ,, Idẽ in Panegy.Peracta erant solẽnia comitiorũ.Et solẽ- ,, nes ceremonias dixit Valer. Max.Liui.li.i. Euandrũ, qui ,, ex eo genere Arcadũ multis antea tempestatibus ea ce- ,, nuerat loca solẽne allatũ ex Arcadia instituisse, vt nudi ,, iuuenes Lycæũ Pana venerantes per luxũ atq; lasciuiã ,, currerẽt. Curator aũt principal̃r datur rebus, nõ perso ,, nę d. l. in copulandis. C.de nupt. l. Diuus Marcus.ff.de
35 offi.præs.l.Consilio.ff.de cura.furi.

§. SIQVIS FILIABVS.

1 *Masculinũ non concipit fœmininum, nisi ex extensione & interpretatione: & quid ĩ ultimis uoluntatibus.*
2 *Filiorum appellatio comprehẽdit etiã posthumos, & quando, & in quibus dispositionibus.*
3 *Posthumorum non possunt esse aliqua merita.*
4 *Filiatio sola est causa affectionis.*
5 *Filius eo ꝙ filius cẽsetur mereri, nisi probẽtur demeri-(ta.*
6 *Continetur, hoc uerbum ostendit proprietatẽ.*
7 *Conditiones debent impleri in forma specifica.*
8 *Filij uerbum positum in conditione comprehendit posthumum.*
9 *Coniectura est, ꝙ si quis alios filios instituat, uoluerit etiã instituere illum, quem nesciebat.*
10 *Verbũ dubium interpretatur aliter, quam esset interpretandum, ut seruetur æqualitas inter filios.*
11 *Institutione facta de duobus filijs, altero in Italicis, altero in Gallicis, hoc adiecto (quia hoc modo æquales erunt) reduci debent ad æqualitatem, si facto calculo reperiantur inæquales.*
12 *Conditio imposita à testatore importat causam finalẽ.*
13 *Intellectus nouus ad.l.Qui filiabus.ff.de lega.i.*
14 *Filij uel filię appellatione posthumus & posthuma cõ continentur.*
15 *Qualitas non mutat subiectum, nec facit differentiam specificam.*
16 *Liberorum appellatione non solùm ueniunt filij posthumi, sed etiam nepotes posthumi.*
17 *Liberorum appellatio omnes descendentes comprehendit.*
18 *Filiorum appellatio nepotes non comprehendit in datione tutelæ.*

19 *Tutor datus filijs non censetur datus nepotibus, & de ratione contra Bar.*

20 *Filiorum appellatio non comprehendit nepotes ex proprietate, sed ex interpretatione.*

21 *Filiorum appellatio quando comprehendat nepotes remissiuè*

22 *Tutor datus posthumis, datus intelligitur nō tantùm filijs, sed etiam alijs descendentibus posthumis.*

23 *Posthumorum appellatione ueniunt non solùm posthumi filij, sed omnes alij descendentes.*

24 *Masculum uocari nomine fœminæ species erat olim irrisionis.*

25 *Masculinum, quare dicitur esse exemplo turpissimum, si sub fœminino ueniat.*

26 *Masculinum quando concipiat fœmininum remissiuè.*

27 *Masculinum comprehendere fœmininum ex extensione, & quando.*

28 *Nomine proprio masculino significatum non porrigitur ad fœminas*

29 *Masculi adiectio excludit fœminam.*

30 *Filiorum natorum appellatio non comprehendit posthumos.*

31 *Filiorum appellatione quando ueniant posthumi.*

32 *Filius quòd non sit dictus ab amore contra omnes præter Alciatum.*

33 *Contineri uerbum proprietatem significat.*

Diuiditur in tres partes: in prima ponitur, quid si datus sit tutor filiis vel filiabus, an filio posthumo, aut filię posthumę datus intelligatur: in secunda, quid si sint nepotes posthumi: in tertia, quid si datus sit tutor posthumis, quibus datus intelligatur. secunda ibi, Quid si nepotes. tertia ibi, Planè.

Tutor datus filiabus vel filiis, filio posthumo, non nepoti datus intelligit̃: datus liberis, ēt nepotibus posthumis: datus posthumis, omnibus descendentibus posthumis datus est. h.d. ex l. Siquis filiabus. & l. Quid si nepotes. ff. de testa. tut.

Casus ita pōt figurari: quęsitū est, qd si datus sit tutor filiabus, an posthumę datus censeretur: & cum aliter filij iam nati & filij posthumi appellentur, videbatur non datus posthumę l. Si idem. C. de codicil. cuius contrarium dicitur, quia cum posthuma filia sit, & hoc, ꝙ sit posthuma, sit potius quędam qualitas in filijs, sicut infantia, pubertas, & huiusmodi, ideo filiarū appellatione veniunt tam natę ꝙ posthumę. Sed tunc quęsitum est, quid si quis tutorem det filijs suis, an filia posthuma ueniat: hic duplex oriebatur difficultas: altera, quam. s. tetigi. s. diuersitas, quę videbatur in filiis iam natis, & posthumis: altera, quia hic dixerat filijs, vnde
1 dubitabat̃, an filię venirent, quia cum masculinum concipiat fœmininum ex proprietate sermonis, sed extensiuè l. Pronunciatio. in prin. de verb. sig. l. ij. ff. de liber. cau. optimus tex. in l. Cū in adoptiuis. vers. Quę in filio. C. de adop. Bar. in l. i. ff. de verb. sig. nō videbat̃ facienda extēsio in tutela. q̄ respectu tutoris est onus. j. de excus. tuto. in prin. Quo nō obstante dr̃ cōtrariū, tum quia testator ita pręsumitur affici filiab⁹ sicut filijs, & quia masculinū cōcipit semp fœmininū, seu magis regulariter. l. Qui duos. in fi ff. de leg. iii. & ꝓsertim in vltimis voluntatibus. l. Seruis. eo. ti. §. i in Auth. de nō elig. vbi nō agit̃ de odio l. j. §. Sed etsi incertū. ff. de ventre in poss. mittē. Dubitatū est ꝓterea, an si quis tutorē filiis suis dederit, q̄ datio tā natos, q̄ nascituros cōprehendit, vt hic dr̃, cōprehendat ēt nepotes posthumos: & videbat̃, ꝙ sic quia filiorū appellatione ēt nepotes cōtinent̃. l. Liberorū. ff. de verb. sig. l. Filii. Iusta interpretatione. ff. eo. titu. Quo nō obstante dr̃ contrariū. s. nepotes nō venire, quia aliter filii, aliter nepotes appellant̃: ꝙ si liberis dedisset, tunc quia liberorū appellatio ad oēs pariter descendentes pertinet d. l. Liberorū. meritò sequit̃, ꝙ includantur oēs omnino nepotes. Tandē quęsitū est, quid si testator dederit tutorē suis posthumis, an filiis tantū posthumis datus tutor censeatur, & dr̃ ꝙ omnibus, quia tā ex proprietate, quam ex mente, posthumorum appellatione veniunt omnes, qui quoquo modo sunt posthumi: & ita intelligendus est hic tex.

In tex. ibi, Etiā posthumę vel posthumo. Mihi vr̃ expungendū esse illud verbū (posthumo:) cū. n. verba tex. nostri transcripta sint ad verbū ex. l. Si quis filiabus. ff. de test. tut. ibi aūt hoc verbū non inueniatur, nō video qua rōne hic apponendū sit, quamuis videā in Institutionibus Theophili esse appositū: si. n. filię appellatione filia posthuma venit, nulli dubiū poterat eē, ꝙ appellatione filii filius posthumus quoq; veniret, addiderunt tñ addito nomine filiorū, ad clariorem expressionem.

2 Not. primò ex hoc tex. ꝙ siquis det tutorem filiabus suis, censet̃ ēt dedisse filiabus posthumus ꝓ rationē allegatā in tex. quia filiæ appellatio posthumā quoq; cōprehendit, cōcor. tex. in d. l. Siquis filiabus. ff. de testa. tuto. Sed cōtra hoc vr̃ tex. in l. Qui filiabus. ff. de leg. i. vbi legatū factū filiabus non comprehendit posthumam, nisi ex mente testatoris ex testamento collecta aliud appareret, ad idem tex. in l. qui quartam. §. i. ff. eo. tit. si enim proprietas sermonis comprehenderet posthumam filię appellatione, nihil obstaret, quin etiam facto legato filiabus censeretur legatum etiam de posthumis, quādo non constaret de testatoris mente, dum tamen de contraria mente non appareret.

Doctores hic & in d. l. Qui filiabus. maximè laborant in assignando rationem diuersitatis inter tutelam & legatum, & quia dum de legum rationibus disputamus, id verè cognoscimus, quod cognoscere Iurisconsultū decet meritò super his rationibus aliquantulū insistabimus. In hoc. n. debent uersari iuuenes. s. in perscrutādis legū rationibus: ita. n. acuuntur ingenia, nec uerba tantum legum discuntur, sed uis ac potestas earum iuxta l. Scire leges. ff. de legib. Prima igit̃ ratio ponitur ꝑ gl. in d. l. Qui filiabus. uidelicet, quia legata dātur ratione affectionis, tutela dat̃ ratione filiationis. Vult inferre glo. ꝙ cū illa sit filia posthuma, sicut iam nata, & tutela det̃ intuitu filiationis, meritò datus tutor filiabus, & posthumus datus censetur: affectio aūt cum non ita cadat in posthuma, ideo non admittitur ad legatum, sicut ad-
3 mittuntur iam natæ. Cùm. o. affectio illa, q̄ consideraẽ in legatis, consideretur ob benemerita l. Nec adiecit. ff. pro soc. meritò non cadit in posthumis, quorum, cū nati adhuc non sint, non possunt esse aliqua merita l. Siquis suo. §. Legis. C. de inoff. testam. & fuit declaratio Dyni. Sed hanc rationem reprehendit Bar. in d. l. Qui filiabus. dicens sibi non placere, quia si in posthumo ca-
4 dit filiatio, ergo & affectio, qa sola filiatio est causa affectionis. l. Scripto in fi. ff. vnde liber l. Illi quidem. in fi.
5 ff. quod met. cau. & eo ipso ꝙ est filius, dr̃ mereri, nisi probetur demeruisse l. Omnimodo. §. j. C. de inoff. test. Sed ista reprehensio nō videtur tuta, quia quamuis filiatio pariat affectionem, talis affectio non insurgit ex benemeritis veris aut præsumptis, sed ex illa sanguinis coniunctione, & propagatione memoriæ, ob quam filios & nepotes gignimus. l. Liberorum. in fi. ff. de verb. signifi. & hoc est, ꝙ amorem & dilectionē generat erga filios: ratio. n. meritorum non pōt esse in consideratione, quia ea haberet locum, vbi filius potuisset malè mereri, & hoc, quemadmodum non potest esse in posthumo,

humo, non pôt etiã esse in infante, & tñ legatũ filiabus comprehendit infantes, non aũt posthumas d.l. Siquis suo. §. Legis. C. de inoffi. testam. Quare Christo. hic, & Are. Alex. & Ias. in l. Qui filiabus. dicunt, ꝙ quãuis legata facta extraneis facta cẽseantur ratione meritorũ, d.l. Nec adiecit. ff. pro soc. tñ facta filiis censentur facta ex affectione, quæ causatur ex filiatione, & hãc dicũt fuisse mentem glo. dum assignat rõnem differentiæ prædicti: si enim gl. intellexisset de affectione causata ex meritis, utiq; legatum prædictum nõ deberet infantibus per ea, quæ. s. dixi, vt considerat Areti in d. l. Qui filiabus. Igitur volunt dicere glo. & Doct. si affectio ex filiatione procedens est causa legati, cũ non sit tanta affectio erga existentẽ in vtero, & non natũ, quanta est erga iam natũ nomen filiarum nõ includit posthumã, & ideo legatũ factum filiabus non extenditur ad posthumã. Sed aduertendum est, quia ista ratio ẽt sic declarata nihil valeat, quia ex eo nõ inferi, ꝙ sit ratio differentię inter tutelam & legatum: si. n. fatentur, ꝙ ideo tutor datus filiabus datus cẽseatur posthumis, quia ratio filiationis hoc facit, cũ sint pariter filiæ, cur non idẽ sit in legatis, si legatorũ causa est affectio surgens ex filiatione? Quid. n. interest, ꝙ quid causetur à filiatione, vel ꝙ causet ab affectione procedente ex filiatione: cũ enim eadẽ causa sit, & ex eodẽ fonte, nõ video quo debeat esse diuersitas effectus, cũ diuersitas causæ assignetur in verbis, non autem re ipsa.

Secunda rõ differentiæ assignatur à Bar. in d. l. Qui filiabus. nam dicit ipse, ꝙ significatio vocabuli extẽdit ad posthumam l. Nomen filiarum. ff. de verb. sign. si tñ mens testatoris extendatur, vt qñ ex aliis partibus testamenti apparet de posthumis ẽt intelligere voluisse. d.l. Qui filiabus. sed si sumus in dubio, an testator de ea posthuma senserit, Bar. dicit, ꝙ qñq; sumus certi testatorẽ sensisse de posthumo, & tunc admittitur sine dubio d.l. Qui filiabus. l. Vtrum. ff. de reb. dub. qñq; certũ est testatorẽ de posthumo nõ sensisse, puta, quia existimabat vxorem sterilem, & tunc nõ admittitur posthumus nec in tutela, nec in legato. l. Siquis ita. §. pen. ff. de test. tute. qñq; est dubium, & tunc in tutelis (dicit Bar.) lex in dubio interpretatur, ꝙ testator voluerit prouidere ẽt posthumę, vt in tex. nr̃o, sed in legatis nõ interpretatur ita de facili, rõ differentiæ assignatur per Bart. quia si cogitasset se plures filios habere, non fecisset tot legata. l. pe. in fi. ff de iure codicil. quæ rõ (dicit ipse) non habet locũ in tutore, & ideo in legatis oportet, ꝙ appareat ex coniecturis, quã rationem differentiæ approbat hic Ange. Aret. & Ang. de Perus. in d.l. Qui filiabus. & ĩ hanc rõnem ferè recidit. quod voluit Alcia. in l. Nomen filiarũ. ff. de verbo. sign. dũ dicit, ꝙ tutela est vtilis filiis, nec dãnosa hæredibus, sicut legatũ. Tñ hæc ratio nullo modo pôt procedere, & eã cõmuniter reprobant Doc. & imprimis reprobatur ex rõne Cuma. nã (dicit ipse.) l. Qui filiabus. non distinguit esset vel nõ magnũ patrimoniũ, & ideo nos distinguere nõ debemus. l. Non distinguemus. ff. de arbit. lex. n. generaliter loquens generaliter debet intelligi. l. i. §. Et generaliter. ff. de lega. præst. esset tñ ẽm rõnem Bar. distinguendũ: vt fateť idẽ Bar. dũ ponit hanc inter coniecturas, ꝙ filia posthuma cõprehendať. Item tollit ratio Bar. ex alio, quia si legatũ esset collectiuũ, puta, lego prædium filiabus meis, tunc cessaret rõ prædicta grauãdi hæredis, quia omnino illud ꝑdium efficereť aliarũ filiarum, nec de incommodo hæredis, sed aliarũ filiarum tractaretur, & ita dicit Cuma. Alex. Are. in d.l. Qui filiabus.

Tertio insurgit aliud inconueniens ex interpretatione & ratione Bar. quia ratio Bar. nõ haberet locũ, si extraneus fuisset hæres institutus, quod est falsum ẽm Io. de Imo. & Are. quia d.l. Qui filiabus. habet locum etiam instituto extraneo, quo casu ratio Bar. pôt contra Bar. reflecti, cùm tunc insurgeret pręsumptio, ꝙ testator voluerit, vt filiam propriam honoraretur, grauare magis extraneum hæredem.

Quartò tollit rõ Bar. ex eo, quia cũ legatũ sit factum filiabus, & per consequens personis cõiunctis, cessat ꝓsumptio illa, ꝙ testator voluerit minus grauare heredẽ l. Cũ alienã. C. de lega. l. Prędia. C. de fideicõ. vbi legatũ rei alienæ, quod alteri extraneo factũ nõ valeret, quia non est ꝓsumendũ testatorẽ voluisse intantum grauare hęredẽ. §. Non solũ. ĩ. de lega. ex quo est factũ personę coniunctæ, valet, ita in casu nostro non debeat fieri distinctio inter tutelam & legatum, ex quo in legato restringenda sit interpretatio filiarum, vt minus grauentur hęredes instituti.

Non obstat l. pen. in fi. ff. de iure codicil. quia ibi lex præsupponit certitudinem, ꝙ testator non cogitauerit nisi de vno filio, hic verò sumus in dubio, & per consequens rationes gl. & Bar. tolluntur. Non obstat ratio Alcia. in d.l. Nomen filiarum. quia quamuis tutela non sit damnosa hæreditati, est onerosa tutori, & ob id videmus, ꝙ quamuis appellatione filiorũ aliàs veniãt nepotes nõ veniũt in tutela ꝓp onus ipsorum tutorũ, quãuis sit cõmodum ipsorũ filiorũ, & sic restringiť significatio vocabuli ibi, quia non est tã propria, vt ꝙ filia posthumã cõprehendat, hoc. n. ex ꝓprietate, vt ĩ tex. nr̃o, illud ex interpretatione, vt l. Libertorũ. l. Iusta. ff. de verb. sig.

Mihi vr̃, ꝙ in puncto iuris teneri possit, ꝙ non sit aliqua differentia inter legatum & tutelã, quia nulli dubium, ꝙ posthuma nõ veniret, si constaret patrem noluisse eã comprehendere in datione tutelę. l. Non aliter ff. de leg. iii. ꝙ si vel constet de mente dantis, vel simus in dubio an cogitauerit necne, tunc vel ex clara mente disponẽtis, vel ex propria verbi significatione venit et posthuma, vt dicit hic tex. qui fundatur propriè in propria significatione vocabuli, dum dr̃, Quia filię appellatione ẽt posthuma continetur. & vtitur verbo, contine-
6 tur quod propriam vim † vocabuli exprimere vr̃, vt dicit Bar. in l. Cui eorũ. §. Affinitates. ff. de postulan. Barr. in l. Hęc verba. §. de adulte. quod idem puto posse dici in legato. s. vt si constet testatorẽ voluisse posthumã cõprehendere, ea comprehendatur d.l. Qui filiabus. si verò cõstet, ꝙ noluit cõprehendere, ea nõ cõprehendať. l. Nõ aliter. ff. de leg. iii. si verò non constat an voluerit vel nõ voluerit, & tunc credo, ꝙ ẽt in legatis ex ꝓpria significatione vocabuli veniat ẽt posthuma ꝑ tex. nostrum, & ꝑ tex. in l. Siquis filiabus. ff. de testa. tute. l. Nomen filiarum. ff. de verb. sign. Et quia, vt dixi, hęc interpretatio in legatis, cùm veniat ex proprietate, non negligitur, non video quare aliter dicendũ sit, & hoc voluit glo. in d.l. Nomen filiarum, cuius opinionem Io. de Imo. & Ias. in d.l. Qui filiabus. dicunt disputatiuè teneri posse. Quæ opin. ut dixi, cõprobatur, quia si nolumus attendere proprietatem uocabuli, clarum est, ꝙ ꝓpriè filię appellatione uenit posthuma, ita probat hic text. in uer. Continet. & tex. in d.l. Si quis filiabus. ff. de testa. tute. ut. s̃. ponderatum est, idem probat tex. in d. l. Nomen filiarum. dum dicit non esse quęstionem, an nomẽ filiarum cadat in posthumam, ut illum tex. intelligunt
7 omnes ibi. Probo vlterius, conditiones † debent impleri in forma specifica l. Qui hæredi l. Mæuius. ff. de condi.
8 & demonstr. & tñ videmus, ꝙ si † verbũ (filius) ponitur in conditione, comprehendit conditio ẽt posthumos, probat hoc tex. in l. Neratius. ff. de manu. testa. vbi ista conditio (Si nullus mihi filius erit, cum moriar) verificatur ẽt in posthumo qui non videbatur esse, cum moriebatur testator, & quod magis est, ita fit interpretatio ad impediendam libertatem, cuius maior est consideratio quam grauaminis hęredis, vt patet in l. Paulus

respondit

rñdit. ff de fideicom. liber. iuncto, §. Non solum. J. de lega. Et sic ex prædictis patet, quòd proprietas verbi proculdubio comprehendit etiam posthumam.

Si verò attendimus coniecturatã mentẽ defuncti circũscriptis omnibus coniecturis, non video cur legatũ vel collectiuum vel distributiuum factum filijs non cõprehendat etiam posthumum: cùm enim proculdubio comprehendantur ex confessione omnium etiam infantes in d. legato, non video, ꝙ alia ratione moueri potuerit testator ad legandũ, q̃ rõne affectionis & filiationis: cùm igit̃ indistinctè voluerit hoc in cęteris filijs, cur non idem dicemus voluisse in posthuma, si cogitasset, vel ꝙ ẽt cogitauerit, quãuis d. eiꝰ cogitationis nul- 9 la cõiectura possit videri ar. l. iij. C. de inoff. testa. vbi tex institutione aliorũ filiorũ ex cõiecturata mẽte testatoris censetur institutus alius filius, quod satis ꝓbatur ex fine illius legis, dum dicit in ea, ꝙ si extranei sint hæredes instituti, quia tunc cessat cõiectura institutionis aliorum filiorum, de inofficioso testamẽto actionem instituere nõ prohibetur, & sic ex institutione filiorũ censentur alij filij posthumi & post testamentũ nati etiam ipsi instituti: sic igitur facto legato filiis uel filiabus censeatur legatum etiam posthumis, vt in tex. nostro, & 10 hoc præsertim, quia stante hac interpretatione seruatur ęqualitas inter filios, propter quam seruandam videmus alias, ꝙ uerbũ dubiũ interpretatur aliter, quàm esset interpretãdũ. l. Quæsitũ. §. Sed & ipse Papinianus. ff. de fund. instru. ec. faciunt ea, quæ latè ponit Deci. cõsi 59. colũ. ii. circa med. & in cõsil. 41. col. ii. & aliàs ego ꝯ- 11 sului vna cum D. Hurmanoctio Deto, ꝙ institutione facta de filijs hoc modo, videlicet, vno ĩ rebus Italicis, altero in rebus Gallicis, adiecto (quia hoc modo erunt æquales) si reperiatur facta ęstimatione inter eos inæqualitas, reducendi sunt ad æqualitatẽm, facit text. in l. Cùm pater. §. Euictis. ff. de lega. ii. Quantò magis ergo in casu nostro, vt seruetur ęqualitas, debemus amplecti propriam verbi significationem d. l. Si q̃s filiabus. ff. de testam. tute. Et tenendo hanc opi. potest responderi ad tex. in l. Qui filiabus. ff. de leg. i. & ad l. Qui quartam eo. rit. in quibus omnis vis cõsistit: Et primò respõdet Ias. in d. l. Qui filiabus. ꝙ posset illa lex intelligi non de filiabus testatoris, sed alterius, nam verba illius tex. non restringũt se ad filios testatoris, quemadmodũ facit tex. in l. Siquis filiabus. ff. de testa. tute. & tex. noster, dum dicit (siquis filiabus suis) ex quo sequitur, ꝙ cùm sit factũ filiis alterius, censetur factum legatũ ob benemerita. l. Nec adiecit. ff. pro soc. ideo non cõprehendit posthumam, in quã cadere nõ possunt. l. Siquis suo. §. Legis. C. de inoffi. testa. sed si factum esset legatum filiis suis, comprehenderetur, quod firmat Ias. ex eo, quia cum in d. l. Qui filiabus. nulla sit facta mẽtio de ipsis filiab. si essent filiæ proprię testatoris, & de eis nulla esset facta mẽtio, essent pręteritæ, & rumperent testamentum, & per cõsequens legatum: & dicere, vt dicit, ibi Bar. ꝙ ibi esset clausula codicillaris, est diuinare. Subdit, ꝙ illa solutio põt colorari ex eo, quia vtraq; lex est Vlpiani, & tñ in vna posuit verbũ (suis) in alia nõ, & posuit in d. l. Siquis filiabus. ubi non erat necessarium ex alio apponere, q̃a tutor non põt dari nisi filiis suis. Ias. tñ nõ vr̃ adhærere huic respõsioni, tũ quia dicit non recedendũ à cõi sũia, tum quia dicit, ꝙ stãte hoc sequeretur, ut in alio proposito dicit Aret. ꝙ si legatum fieret filijs suis, infans, in quo non cadunt merita, licet iã natus nõ ueniret. Sed ex alio hęc rñsio docet̃ falsa, quia tex. ille in l. Qui filiabus. nõ loquitur taliter, ꝙ possit dici, ꝙ loquatur magis in extraneis filiis & alterius, q̃ suis, vnde restringere illũ tex. ad filios alterius ẽ diuinare penitus, qđ ẽt suaderi põt ex §. sequẽti, qui loquitur ĩ filiis ꝓpriis. Præterea si intellectus Ias. esset verus, sequeretur, ꝙ ẽt si esset de postumo cogitatum. l. Qui filiabus. non habere locum in eo, quod est euidẽtius falsum per. d. l. Vnde Cuma. ibi dicit, q̃ l. Qui filiabus. non obstat, quia ex ea vr̃ nõ esse sumendum argumentũ à contrario sensu, cùm esset cõtra alia iura, videlicet, tex. nostrum, & tex. in d. l. Siquis filiabus. ff. eo. ti. vbicunq; enim resultaret intellectus cõtra alia iura, argumentũ a contrario sensu nõ sumitur, vt declarãt Doct. in d. l. j. §. Huius rei. ff. de offi. eius. l. Nemo. ff. de iurisd. om. iudi. glo. J. de curato. §. Interdum. in verbo, Curatoris. Sed huic rñsioni respondet Ias. q̃ cùm tex. in d. l. Qui filiabus. loquatur conditionaliter, ibi Si mẽtionem aliquam &c. & conditio denotet causam finalẽ sm Bart. in l. ii. §. fi. ff. de dona. Aret. in l. ii. §. Prius ff. de vulg. & pupilla. si illa causa finalis cessat (ita enim vult inferre,) cessat ẽt dispositio. c. Cum cessante. de appel. cum si. Sed ratio Cuma. & eius interpretatio defen- 12 di põt ex eo, quia verũ est, ꝙ cõditio adiecta à testatore in testamento suo importat causam finalẽm sm text. in l. Qui hæredi. à si. ff. de cõdi. & demon. & ita loquit Bar. in d. l. ii. §. fi. ff. de don. sed in terminis. l. Qui filiabus. illa conditio non refert̃ vt apposita à testatore, sed ad simplicem decisionem illius casus: si enim vera esset interpretatio Iaso. ut. s. i legato facto filiabus veniret posthuma, si de ea esset facta mentio in testamento, & hoc intelligeretur conditionaliter ꝑ modũ causæ, vt dicit Ias. sequeretur, ꝙ qñ in testamẽto nõ esset facta mentio de posthumo, tñ aliter constaret, ꝙ cogitauerit testator de posthumo, veluti si uxoris grauidæ fecisset mẽtionem, ut exemplificant Doct. in l. Qui quartam. §. fi. ff. de lega. s. posthumus nõ cõprehenderetur cõtra tex. in d. l. Qui quartam. §. fi. cum quomodocunq; constet, quòd testator sensit de posthumo, cõprehendatur, ut habetur ibi, & ita intellectus Cuma. põt optimè defendi. Non displicet ẽt quædam rñsio modernorum Senẽsium, ꝙ in d. l. Qui filiabꝰ. nihil aliud intẽdat iurisconsultus, nisi velle declarare, ꝙ si facta fuerit mẽtio de posthuma in alia parte testamẽti, vr̃ de ipsa cogitatũ, ẽt ĩ legato facto simpliciter filiabus, vnde q̃uis sumeretur argumentũ à cõtrario sensu, sensus ꝯtrarius erit, ꝙ si in alia parte non erit facta mentio de posthuma, non apparet. ꝙ testator cogitauerit de ea, tamen per hoc inferetur, ꝙ qñ non apparet cogitatum, non habeat locum propria significatio uocabuli. d. l. Non aliter. ff. de lega. iii.

Tamen respõderi posset, ꝙ si in dubio, qñ non apparet cogitatum sit vel non, propter uerbi ꝓprietatẽ veniret posthuma, non esset necessarium, ꝙ progrederemur ad cõiecturas, an in aliqua parte testamẽti sit uel non sit facta mentio, pręsertim stante d. § fi. dum dicitur, Si-
„ quis unam summam filiabus legauerit, ut etiam de po-
„ sthuma sentiret.

13 Mihi ur̃, ꝙ tex. in l. Qui filiabus. possit intelligi iuxta tex. in l. iii. C. de inoffi. testa. s. quòd factum fuerit legatũ filiabus uiuentibus, unde dubitatur, an sit factum legatum postumæ: & nulli uideretur dubium ꝙ nõ, atiẽ ro ꝙ expresse natis est relictum, tamen si in aliqua parte testamenti apparet testatorem de posthuma cogitasse, illi etiam relictum factũ cẽsetur, quemadmodum enim. in d. l. iii. instituentis duobus filiis censetur etiam institutus tertius posthumus ex coniecturata pietate matris, ita eodẽ modo legatis factis filiabus admittuntur ad ea etiam posthumæ: & licet videatur hic intellectus diuinare, ut intelligatur relictum nominatim filiabus, tñ hoc defendi potest exẽplo. d. l. iii. ubi dr̃ (si mater filiis duobus instituris) & tñ intelligit̃ nominatim. Scio replicari posse diuersitatẽ esse casuum propter obitũ in puerperio, & quia ibi verbum (duobus) indicat nominationem, tñ disputatiuè defendi potest, ne sine ratione diuersitatis ueniamus contra tex. nostrum, & rñsio Cumani saltem potest defendi.

Non obstat tex.in d.l.Qui quartam.§.fin. ff.de leg. j. vbi ex eo videtur inferri, q in legato facto filiabus non venire posthuma, nisi appareret, q testator de ea sensperit, quia respódetur, quod imò ille tex. nó decidit hoc, sed q in legato facto filiabus in solidum, etiam eo casu, quo legatum censetur factum posthumę, si posthuma non nascatur, superstitibus solidum debetur, vnde nihil ad casum nrm. Nec illa verba (vt etiam de posthuma sentiret) aliquid faciunt, quia non fuerunt apposita ad ostendendum, an posthuma debeat vel non debeat admitti ad legatú, sed solú ad ponendam maiorem dubitationem contra filiam natam, ne integrum legatum consequeretur vult, q etiam eo casu, si apparet defunctum sensisse de posthuma, ea etiam non nata solidum legatum superstiti debeatur. Et est aduertédum, q si in d.§.fi. sumeretur argumentú à contrario sensu, sequeretur, q si testator de posthuma non sensisset, non deberet solidú superstiti, quod est falsum, & fuit consideratio Senensium. Sed mihi videtur, q alia ratione possit tolli fundamentum illius tex. videlicet, quia ibi erat legatum factum filiabus in plurali numero, ita vt necessariò cóprehenderetur posthuma, quia non erat nisi vna filia iam nata, & ea, quæ erat in ventre, ita q necessariò sensit de ea testator legando filiabus, dicitur, quòd ea non nata superstiti totum debetur: non ergo ponuntur illa verba, (vt etiam de posthuma sentiret) prout credunt Docto. ad denotandum, q nisi sensisset de posthuma, non veniret in legato, sed ad ostendendum, q quámuis voluerit testator intelligere de nata & posthuma, tñ ea nó nata totum pertinet ad superstitem, qui intellectus optimè probatur ex illis verbis prius in plurali numero prolatis (si quis vnam summam filiabus legauerit) & ex illis alijs in singulari numero prolatis (si ea non est nata, superstiti solidú debebitur:) dicit enim (superstiti) non (superstitibus, &) ideo bene notat ibi Alexan. q numerus pluralis verificatur in singulari, & bene dicit ibi Ias. quòd ille numerus pluralis à principio verificatur in duobus: dubitationem autem faciebat, quia videbatur testatorem pluribus voluisse legare, vnde cuilibet pro portione, tñ dicitur cótrariú propter naturam illius verbi collectiui (filiabus,) quod facit, vt quia sub vna cóceptione verborum sunt coniunctæ, portio deficientis alteri accrescat. l. Interdum. in prin. ff. de here. insti. & est in effectu eadé decisio, quæ ponitur in l. Si duobus. §. Si Titio. ff. de lega. j. benè facit tex. in l. Siquis ita §.j. ff. de testa. tute. Et ex his potest defendi ista opi.

14 Secundò not. ex isto tex. q† filii vel filiæ appellatione posthumus & posthuma continentur, concor. tex. in d. l. Siquis filiabus. ff. de testa. tute. rationem assignant hic Doct. post glo. quia cùm de cómodo eorum agatur, eé sentur nati. §. Cum autem. s. titu. j. l. Qui in vtero. ff. de sta. homi. quæ ratio mihi non videt vera, quia illa procederet, si de filiis natis eét facta dispositio, nam tunc necessaria esset fictio. l. Qui in utero. sed in casu nostro alia est ratio, videlicet, quia posthumi etiam sunt filii: qualitas enim illa non alterat, quin sint pariter filii, vnde cú dispositio sit facta de filiis, debet referri ad omnes filios, siue sint posthumi, siue iam nati, siue sint in potestate, siue emácipati, siue quacunque alia facultate distinguantur: qualitas enim nó solet mutare subiectú,
15 nec facit† differentiam specificam Bar. in l. i. in prin. col. iiii. de acqui. poss. tradit Iason. j. de actio. in prin. col. vi. facit tex. in l. fi. in fi. ff. de fund. instr. tradit Ias. in l. Possideri. §. Ex cótrario. in v. not. de acqui. poss. Comprehenditur ergo posthumus filii appellatione, non quia censeatur natus, sed quia filius est.

16 Tertiò not. q † liberorum appellatione nó solum veniunt posthumi filii, sed etiam nepotes posthumi: illa enim verba (quid si nepotes sint.) debent intelligi repetita illa qualitate posthumorum, cú in toto hoc. §. loquatur de posthumis, non q idem non sit in iam natis, sed vt tex. hic intelligatur, prout intelligi debet, & hoc procedit secundum proprietatem uerbi: liberorum. n.
17 appellatio nepotes † & pronepotes cęterosq; oés, qui ex his descendunt, continet. Lex enim xii. tab. liberorum appellatione hos omnes comprehendit, dum primas partes in successione liberis tribuit. l. Liberorum. ff. de uerbo. signi.

18 Quartò not. q† filiorum appellatio nepotes non cóprehendit in datione tutelæ, quia tutor datus filiis, ne-
19 potibus datus† nó intelligitur, assignat rónem tex. quia aliter filii, aliter nepotes appellantur: & licet Bar. in d. l. Liberorum. ff. de uerbo. sign. dicat, quòd ideo tutor datus filiis non censetur datus nepotibus, quia cùm tutela sit onus ex parte tutoris, licet ex parte nepotum sit fauor, non intelligit illis data, pręsertim quia modicum est præiudicium pupillorum & nepotum, cùm supersit prouisio legis & iudicis, tamen aduertédum est, q hæc ratio non est vera, & confundit ex tex. nostro, qui non se fundat in fauore uel onere, sed in proprietate verbi. s. quia aliter filius, aliter nepos appellat, & sic ratio iuris propriè consistit in significatione verború, ut aduertit Deci. in consi. 545. Viso testamento. col. pe. ad quod facit, quia cùm testator nepotibus dare tutores non possit, nisi in vno duntaxat casu, qñ. s. non sunt recasuri in potestaté patris. §. Permissum. s. de tute. igit prouisio generaliter facta nó debet extédi ad istú casum.

20 Quintò not. q† nomen filiorum non comprehendit propriè nepotes, & q qñ hoc comprehendit, non est ex proprietate, sed interpretatione & extensione, facit tex. in l. Iusta. ff. de uerb. sig. ibi, Iusta interpretatione. item probat ex eo, quia ibi dicit, q eadé interpretatione nepos continet appellatione filii, qua continet filia appellatione filii, sed clarissimú est, q masculinum non cócipit fœmininum de proprietate, sed ex extensione & interpretatione, vt declarat Bar. in l. i. ff. de verb. sign. per l. Pronunciatio. ff. eo. tit. & est cóis oium cóclusio, meritò sequit, q filiorum appellatio non comprehendat de proprietate nepotes. & ita voluit Bald. in l. Gallus. §. Instituens. & in l. Titius. in prin. ff. de lib. & posth.
21 cum simi. vt per Deci. in d. consi. 545. An autem † & qñ filiorum appellatione ueniant nepotes, non est materia præsentis. §. eam latè tradit Bar. & post eú omnes in d. l. Gallus. §. Instituens. & in d. l. Liberorum. quam materiam breuibus absoluit Alcia. lib. iii. Parado. c. xiiij. & in d. l. Iusta. & in d. l. Liberorum. vbi videndum. Vnum volo vos scire, q quis disputetur, an filiorum appellatione veniant nepotes, tñ si nepotes non erant concepti neque tempore testamenti, neq; tempore mortis testatoris, non cóprehendunt. l. Si cognatis. & ibi not. ff. de reb. du. ita uoluit Aret. inter consilia Soz. consi. 152. Casus iste. libr. i. & idem uoluit ibi Caccialup. in sua subscriptione.

22 Sextò not. q† datus tutor posthumis intelligit datus non solùm filiis posthumis, sed ét nepotibus, & cæteris liberis, concor. tex. in l. Quid si nepotes. ff. eod. titu. Ex quo correlariè infert, q posthumorum appellatione propriè ueniunt non solùm filii posthumi, sed etiá oés alii descendentes, qui post morté uel testamentum paternú nascunt, quia posthumorum appellatio nó est appellatio gradus, sed qualitatis eorum, uel qui posthumum relictus nascunt, vel qui postea in humanis fiunt, aut ueniunt, hanc enim deriuationé vr innuere tex. in l. Nomen filiarum. ff. de verb. sig. ibi, Quamuis posthumæ nó cadere in eam, quę iam in rebus humanis est, certum sit. quamuis apud Latinos prior deriuatio sit magis recepta.

In glo.in ver.Quia filii. Sensus glo. est, ꝙ si quis det
tutorem filiis suis, censeť dedisse non solùm natis, sed
ēt posthumis, quia posthumi filii sunt, & non solú ma-
sculis posthumis, sed ēt posthumæ fœminæ: si verò de
disset tutoré filiabus, censereť benè datus etiam post-
humę, quia filia est, sed non posthumo masculo, quia
masculinum concipit fœmininum, non èconuerso, vt
propriè in tutelæ datione loquiť tex. in l.Siquis ita.ff.
de testam.tute.in princ.in l.Si ita scriptum. ff. de leg.ij.
Exemplo enim turpissimum est fœminino vocabulo
24 masculos cōtineri: erat.n.species† quędā irrisionis, quo
25 ties masculus fęminino vocabulo vocabať, quasi† tunc
mollis & effœminatus iudicaretur, quod in Nubibus
Aristoph.vsurpauit, quod & aduertit Alcia.lib. ii.Parer-
gon iuris.c.48.Hoc enim secundum eum significant il
la verba (exemplo turpissimum est fœminino vocabu-
lo masculos contineri) quæ interpretatio arguta est &
docta, & mihi magis placet, q̃ quod ibi dicit Accur. ꝙ
ideo sit exemplo turpissimum, quia minus digna con-
tineât magis digna. Sed vtcunque sit, uerum est mascu-
linum concipere fœmininum, & hoc semper procede-
re dicit tex.in d.l.Qui duos mulos.in fi.ff.de leg.iii.non
autem èconuerso, vt est tex.apertus in d.l. Seruis lega-
tis.ff.de leg.iij. Doct. hic latè insistunt in hoc articulo
26 satis impertinenter, de quo videnda sunt quæ† latè ul-
tra omnes tradit Deci.in l.ij.ff.de regu. iur. ubi separa-
tim loquitur in quacunque materia. Illud nunc admo-
27 nuisse satis sit masculinum† non concipere fœmininū
ex sermonis proprietate, sed ex extensione. l.Pronun-
ciatio.ff.de uerb.signi.ibi, Ad vtrunque sexum plerunq;
porrigitur. & est optimus tex. in l. Cùm in adoptiuis.
in versi.Quæ in filio.C.de adoptio. vbi expressè dicit,
Quæ in filio diximus ad filias extendimus. quem tex.
ponderat Deci.in d.l.ii.ff.de regu.iur. & hoc intelligen-
dum est propriè in nomine masculino. si enim termi-
nus esset communis, tunc de proprietate compreben-
deret utrunque, ut siquis, homo, & huiusmodi. l.i.ff.de
uerb.sign.vbi tex.dicit (complectitur, quòd ponderat
28 ibi Bar. Limitatur tamen, si fiat mentio de masculo† no
mine proprio, ut dicit Bar.in d.l.i.per l.Siquis ita.§.i.de
testa.tute.cum gloss.ibi in uerb.Siquis filio. & ratio est,
quia tunc cū designatur nomine proprio indiuiduum
illud, cessat extensio, nec enim potest ad aliud indiui-
duum trahi. Eodem modo si dictū sit de masculo, quia
tunc adiectio illa excludit penitus fœminas, vt tradit
Abb.in consi.33.Videtur primò lib. i. cum simi. ut per
Deci.in d.l.ii.num.97. ubi, vt dixi, hæc materia viden-
da est, & in l.Siquis id quod.ff.de iurisd.omni.iudi. vbi
Ias.Deci.& cæteri latissimè.

In ea.glo.ibi, Item nota appellatione natorum. Glo.
vult dicere, ꝙ appellatione filiorum ueniunt etiā post
humi. Sed aduertendum est primò, quia glo. ęquiuocat
in hoc, quia uerbum (filius) non designat magis natos
quàm posthumos, sed est terminus cōis ad vtrosq; ita
enim propriè est filius posthumus, sicut iam natus, vt
dixi, & probat tex.in l.Nomen filiarum. ff.de verb.sign.
ergo non est uerum dicere, ꝙ appellatione iam natorū
veniant non nati, quia qui dicit filios, non dicit magis
natos q̃ nascituros & posthumos. d. l. Siquis filiabus.
30 Imò ego crederem, ꝙ† siquis relinqueret filiis suis iam
natis, nō uenirent posthumi, & ii, qui in utero essent,
quia cum testator ad natos se restrinxerit, nō potest ha
bere locum in posthumis aliis cessantibus arg. l. iii. C.
31 de inoffi.test. Tamen† circa principalem.q. an.s. appel-
latione filiorum veniant posthumi, Doct. solent distin-
guere, ꝙ aut constat disponentem sensisse de posthu-
mis, & ueniunt: aut constat non intellexisse de posthu-
mis, & non ueniunt: aut sumus in dubio, & tunc in tu-
telis ueniunt, in legatis non, de quo quia latè dictum
suprà in j.not.pertranseo, quia nisi constet testatorem
non sensisse de posthumo, puto appellatione filiorum
posthumum venire de proprietate sermonis, vt dictū
est, per tex.nostrum, nam illa differentia legatorum &
tutelarum non procedit, ut dixi, & rationes differen-
tię allegatæ non subsistunt.

In glo.in ver.Appellantur.Glo.falsa est, & dicit op-
positum eius, quod in se est uerum, nam dicit, ꝙ hæc
uerba (aliter filii, aliter nepotes appellantur) non in-
telliguntur ex proprietate, sed ex communi usu & de
cōsuetudine, quod est penitus falsum, nam de proprie
tate non uenit nepos appellatione filii, ut est tex. aper-
tus in l.Iusta. ff.de uerbo. signi.ubi dicit tex.uenire ne-
potes filiorum appellatione, sicut filia filii appellatio-
ne, sed masculinum, ut dictum est, non concipit fœmi-
ninū ex proprietate, sed ex interpretatione, ergo nec
filius nepotem ex proprietate comprehendit, & ita cō
muniter dicunt Docto. in d.l. Gallus.in §.Instituens. ff.
de libe.& posthu.& quod dicitur in d. l. Liberorum.in
fi.non procedit per propriam significationem, sed ma-
gis ex usu quodam, uel potius ex præsumpta mente di-
sponentis & nominantis: tunc enim benè ex interpre-
tatione extēsiua appellatio filii ad nepotes trahitur: idē
qn induceretur dura quædā separatio matris (puta) &
filii, uel extranei suis pręponerentur. l.Lucius.ff.de hæ-
red.insti.uel usus testatoris hoc suaderet. l.Alimenta.ff.
32 de alim.& ciba.lega. Et dū dicit gl. ꝙ † filius dicitur ab
amore, hoc, quamuis cōiter sit receptum, non uidetur
uerum, quia quantitas syllabę repugnat, ut aduertit Al
cia.in l.Filii.ff.de uer.sig. ubi aliā deriuationem ponit.

In gl.fi.in ver.Cęteri. Ponit glo.opinionem quorun-
dam, qui uolebant hoc uerbum (cæteri) referri ad iā na
tos, quam dicit esse falsam per tex.in l.Nomen filiarum.
ff.de uerb.sign.& benè quia posthumorū appellatione
nati iam non ueniunt, ut ibi dicitur, & ibi etiam gl. re-
probat hanc opinioné. Interpretatur ergo, ut nō tam fi
lii posthumi, q̃ cæteri.i. non tā posthumi primi gradus
q̃ sequentium appellatione posthumorum ueniant, &
glo.allegat tex.in l.Posthumorum.ff.de inius. rupto. &
tex.in §.Posthumorū.j.de exhæ.libero.ubi tex. loquiť
in iis, qui non sunt propriè posthumi, sed qui posthu-
morum loco sunt, ut ibi patet, non ꝙ iste tex.non intel
ligatur etiam in illis, sed intelligitur propriè de post-
humis, qui post humationem patris nascuntur ex filiis
nostris iam de medio sublatis: hi enim non posthumo
rum loco, sed propriè posthumi nobis nascunt. Potest
enim tpe mortis patris filius decessisse relicta uxore
prægnante, ille enim, qui nascitur post mortem aui, na
scitur posthumus suus, & propriè posthumus, quia tpe
testamenti filius non erat: si ergo det testator tutorem
posthumis, vť dare nō solùm posthumis primi gradus,
sed etiā ulterioris, quia nomen posthumi nō est nomē
gradus, sed qualitatis, vt dicebam superius, quod opti-
mè probatur hic in fi. tex.nostri, ibi, Tam filii posthu-
33 mi, q̃ cęteri liberi continebuntur. uerbum† enim (cōti
neri) proprietatē designat. l. Cui eorum. §. Affinitates.
ff.de postulan.ubi Bar.non ꝙ alii, qui posthumorū lo-
co ueniunt, non comprehendantur etiā ipsi ex post fa-
cto, quia efficiuntur posthumi, ut dixi, nam posthumo-
rum appellatio latè patet, & posthumi pluribus modis
dicuntur, ut est glo.in rubr.C.de posthu.hęred.insti.di-
cunt Doct.in l.Posthumo.C.de bono.poss. cōtratab.

RVB. DE LEGIT. AGNATO. TVTE.

1 *Tutela legitima vnde dicatur.*
2 *Legitimum dicitur omne, quod à lege prouenit.*
3 *Legitima ætas quæ dicitur.*
4 *Legitima conuentio quæ.*

5 *Legitima hæreditas quæ.*
6 *Legitima uxor.*
7 *Legitimum tempus.*
8 *Legitimi dies qui.*
9 *Dilationes quomodo olim dicerentur.*

COntinuatur hic titulus ad præceden
tia per Imperatorē in principio hu-
ius tractatus, cuius mens ita declarā
da est. Tractaturus Imperator de tu
telis, prius posuit materiā tutelæ te
stamentariæ ex eo, q̄ a quādiu est lo-
cus testamentariæ, oēs aliæ cessant,
propter electionē factā ab ipso patre uel auo, de quo
plurimū lex ꝓsidit. l. Siquis sub conditione. ff. de testa. tu
te. sed quia cessante testamentaria tutela, vel quia dece
dens nullum fecerit testamētum, vel quia fecerit, omi-
serit tñ in eo tutorē dare filiis suis, uel tutor datus de-
cesserit tutela durāte, quia cessat testamētaria tutela.
Intestato. ff. de legi. tuto & §. Quod autem. J. eod. veni-
tur ad legitimam tutelam, quę defertur à lege ipsa a-
gnatis, ideo post testamētariam ponit Imperator legiti
mam, quia ad eam, non autem ad datiuam, deuenitur.
l. Legitimos. ff. de legi. tuto.
1 Dicit aūt legitima non quia† & testamentaria & da-
tiua non sint legitimę. l. Verbis legis. ff. de verb. sig. sed
quia à sola lege pendet absq; aliqua testatoris uel iudi-
2 cis authoritate, & q̄ a† soli legi est inniaa, cùm legitimū
dicat omne illud, quod à lege ꝓuenit, & qđ s̄m leges
factū est, vt de legitimis nuptiis. l. Cùm legitimę. ff. de
3 statu. hom. & ita eas† appellauit Cice. lib. i. de Inuentio.
& legitima ætas dicit quę à lege pro perfecta est appro
bata. l. i. C. si aduer. rem iudi. sicuti Liuius lib. v. Belli Pu-
nici dixit legitimam ętatem ad petendū consulatū eā,
in qua s̄m leges petere permittebatur: & legitima con
4 uentio quæ† s̄m leges fit & s̄m regulas iuris. l. Legitima
5 ff. de pact. & legitima hæreditas ea, quę à lege ipsa de-
fertur sine hōis ministerio. l. Legitimam. ff. de peti. hæ-
6 re. & legitimam vxorem† dixit Martia. lib. v.
Quæ legis causa nupsit tibi Lælia Quinte,
Vxorem hanc potes dicere legitimam.
7 Et legitimum tempus dicitur quod a lege statutum est
& ordinatū. Vlpia. i. l. Genero. ff. de iis, qui notā. infam.
,, Et iō (inquit) si post legitimum tēpus cognouerit, La-
,, beo ait ipso die & sumere eam lugubria & deponere.
,, Et Cicero ad Att. lib. vii. Præteriit tempus legitimum,
,, vt succedatur, decernitur. Hinc ēt dicebantur legitimi
8 dies, quas nunc dilationes vocamus, quādo. s. vel accu-
9 satori ad accusandum, uel reo ad respondendum assi-
gnabantur aliquot. Et legitimum diem comitiis haben
dis dixit Cic. Actio. iiii. in Verrem, in quo secundum le-
ges haberi possunt. Ea enim legitima propriè dicūtur,
vt dixi, quæ ea legibus proueniunt, uel secundum le-
,, ges sunt, quod optimè declarat Cic. de Inuentione: Iā
,, (inquit) iura legitima ex legibus cognoscere oporte-
,, bit. Et in Verrem: In iudiciis (inquit) qui decem lauda-
,, tores dare non potest, honestius est ei nullum dare, q̄
,, illū quasi legitimū numerū cōsuetudinis non explere.

QVIBVS AVTEM.

1 *Tutor testamentarius præfertur legitimo.*
2 *Successio testamētaria ꝓfertur successioni ab intestatò.*
3 *Tutela legitima cessat nō solum, quando est tutela te-*
stamentaria, sed ēt quando est spes testamentariæ.
4 *Tutela testamētaria cessante lex defert agnatis tutelā.*
5 *Vlpiani ratio reprobatur in l. i. ff. de legi. tuto.*
6 *L. i. ff. de legi. tuto. nouiter declaratur.*
7 *Tutor, antequam administret, quæ seruare debeat.*
8 *Tutor ante omnia debet conficere inuentarium.*
9 *Tutor debet iurare se utilia facere, inutilia prætermit*
tere, & pupillum indefensum non sinere.
10 *Tutor legitimus debet satisdare.*
11 *Tutor tēpore peritura potest expedire, etiam antequā*
faciat ea, quæ alias facere tenet, anteq̄ administret.
12 *Episcopus alienat inconsulto Papa, quando res celeri*
tatem desiderat.
13 *Iuramento quis contrauenire potest propria authori-*
tate, quando periculum est in mora.
14 *Periculum in mora facit recedi à regulis iuris.*

TExtus non diuiditur. Deficientibus testa-
mentariis agnati tutores legitimi sunt. h.
d. ex l. i. in prin. ff. de legi. tuto.
Casus nō signatur, quia in hoc princi-
pio tamen continua, ut. s̄. in rub. declara-
ui. rationem autem, quare cessante testamentario veni-
tur ad legitimum, assignat Iurisconsultus in l. i. ff. eod.
uidelicet, quòd summa prudentia hoc factum est, ut
qui sperarent hanc successionem, tuerentur iidem bo-
na, ne dilapidarentur. quem tex. obiter ponderare po-
tes contra tex. in §. Certe. s̄. titu. i. nam ex eo uidetur in-
ferri, quòd cùm detur ideo legitimus, ut tueatur illa bo
na, in quibus habet spem succedendi, tutor legitimus
detur intuitu bonorum: dicendum tamen est, quòd nō
principaliter, sed in consequentiam, ut ibi dictum fuit:
& de hac ratione dicam. j. in ii. notab. Appellantur au-
tem legitimi ea ratione, qua dictum est in rubrica.
1 Not. i. quòd† tutor testamētarius præfertur legitimo,
& hoc est clarissimū de iure, & probatur ex ordine ti-
tulorum. ff. & C. & etiā in hoc libro Institutionum, ut
dicit Bar. in d. l. Siquis sub conditione in princi. ff. de
testa. tut. & est tex. clarus in auth. Matri & auię. C. quād
muli. tut. offi. fung. poss. & satis probatur ex tex. nostro,
defuncti enim uoluntas præponenda est. d. auth. Matri
& auiæ. Cùm. n. tutela deferatur ad similitudinē succes-
2 sionis. d. l. i. ff. eo. in successionibus, quādiu † locus est te-
stamentarię successioni, non habet locū successio ab in
3 testatò. l. Quamdiu. ff. de acqui. hære quinimmo† non so
lū quando est tutela testamentaria cessat legitima, sed
etiam quando est spes testamentariæ. l. Siquis sub con-
ditione. ff. de testa. tute.
4 Secundò not. quòd† quando cessat tutela testamenta-
ria, tunc lex impertit officium suum & defert tutelam
ipsis agnatis, concor. tex. in l. i. ff. eod. Defertur autē ex
l. xii. tabu. s. ex uerbis ipsius, concepta enim erāt uerba
legis. xii. tab. conditionaliter, nimirum si prior est tutela
testamentaria: ea erant huiusmodi.
Tutores liberis i potestate testamēto parētes dāto:
Si non sint dati, agnati, qui successionē sperant, tuto-
res sunto. Cùm enim lex xii. tab. cogitauerit neminem
diligentius esse de bonis filiorum consilium acceptu-
rum, quàm ipsi parentes, ideo lex primas partes tribuit
d. parētibus: cessante autem parentum dispositione, lex.
xii. tab. uocauit proximos agnatos ad tutelam, quod di
citur summa prudentia fuisse factum ab Vlpiano in
l. i. ff. eod. ut qui sperarent hanc successionem, iidem
5 bona tuerentur, ne dilapidarētur. profectò † si hæc esset
6 decisio Iuriscōsulti, ei acquiescerē, quia† necessaria es-
set, sed cum sit coniectura quædam ipsius Vlpiani, qui
interpretatur & præsumit legem xii. tab. motā esse hac
ratione, uidetur considerari posse aliam forsan fuisse
principalem rationem ipsius legis & ueriorem, uideli
cet, quod ea eo quia cùm ꝓximior agnatus speret suc
cessionem illius pupilli, cum ad illum ante omnes alios
iura successionis illius, si decederet, deferrentur, conse-
quens uisum est, ut non bonorum, in quibus succede-
ret, curam gerat (uideretur enim tutor dari bonis con-

tra

era.§. Certæ.s. tit.j. & contra substantiam & essentiam
tutele. quæ est vis ac potestas ad tuendum eum, qui
per ætatem se defendere nequit, non autem ad tuenda
bona) sed pueri illius, qui tam sibi sanguine coniun-
ctus est, vt eius sit futurus successor, si decederet, etiã
si nulla sint bona ipsius: cogitur enim proximior agna-
tus tutelam agnati pupilli gerere, etiam si nulla habeat
bona. Non ergo lex inuitat ad tutelam agnatos, vt tu
eantur bona, sed pupillum, benè autem inuitat inspe-
cto commodo speratæ successionis, & ita declarandus
est ille tex. in l. j. ff. eod. tit. & probatur.j̄. de legi. pa-
tro.tutel.

Tertiò not. q̄ tutores hi appellãtur legitimi, & hæc
appellatur legitima tutela, rationem autem assignaui.
ſ. in rub. pendent enim in totum à lege, & hoc est,
quod voluit Iurisconsultus in l. Legitimos. ff. eod. dũ
,, inquit, Legitimos tutores nemo dat. i. nullus homo
,, nec testator nec index, sed est ipsa lex xij. tabu. quæ il-
los dat & facit.

Quartò notant hic aliqui, q̄ ad eum debet spectare
onus, ad quem redit commodum, quod notabile non
colligitur ex hoc tex. quamuis enim l.xij. tab. ideo vo
cet, vt dicetur inferius in tit. de legi. patro. tut. vbi est
locus suus, tamen in tex. nostro de hoc nulla fit men-
tio, ideo ad illum locum reseruabimus.

In glo. in verbo, xij. tab. Dicit primò glo. q̄ agna-
tos vocat lex xij. tab. verbis & sententia, quod patet
ex verbis ipsius legis xii. tab. superius relatis, Aliqui
enim vocantur ex sententia, non autem ex verbis, vt
sunt patroni, vt dicit text. apertus. j̄. de legi. patro. tu.
te. in prin. & in tit. seq. quia non est noua extensio, vt
putat Ang. hic secutus alios in l. Frater. C. eod. tit. &
in l. ii.§.fi.ff.eod. sed eadem interpretatione, quæ est in
patronis, vt ibi latius dicetur, & ita etiam intelligit hic
glo. nostra in fi. est & alia tutela, quæ etiã prouenit ex
cõiecturis & præsumpta mẽte legislatoris, quæ fiducia
ria appellatur, de qua etiam suo loco dicemus, & quo
modo illa possit dici legitima, non enim materię con
fundendæ sunt, sed suis locis proponendæ.

In ea.glo. ibi, Et nisi gerant, eorum periculo agitur.
Glo. ad hoc allegat tex. in d. l. Legitimos. qui nihil fa-
cit ad hoc, nisi in ista glo. i. quæ dicit, q̄ tutor legiti-
mus debet ipse accedere ad administrandum, sed hoc
probatur ex generalitate tex. in l.i.ff. de administ.tuto.
,, in prin. ibi, Ex quo scit se tutorẽ datum, si cessest tutor,
,, suo periculo cessat. nã illa verba intelliguntur siue sit da-
tus à testore, siue à iudice, siue à lege, vt dicit Dy. in d.l.
i. ff. de admi.tuto. vt refert & sequitur ibi Alberi. in prin.
7 Quę aũt debeant per ipsum tutorem legitimum † serua
ri, anteq̃ administret, ponit glos. in d.l. Legitimos. & ibi
8 latè Bart. & Ange. hic † satis impertinẽter. Vos breuiter
dicatis, q̄ ante omnia debet conficere inuentariũ tutor
legitimus l.fi. in fi. C. arbi. tute. l. Tutor q̃ repertoriũ. ff.
9 de administra.tuto. debet † postea iurare se vtilia facere,
& inutilia prætermittere. §. final. in Authent. vt ii, qui
oblig. se hab. perhi. res min. & pupillum indefensum
non finere l.fi.§. Defensionẽ. C. de admi. tuto. nec suffi-
ceret iuramentũ tutoris vtilia facere & inutilia præter-
mittere, nisi ꝓmitteret expressam pupilli defensionem
ꝑ tex. in d.§. Defensionem. versic. Omnem autẽ dubita
tionem. cùm hoc quasi ꝓ forma datum sit, vt dicit ibi
Bar. & in l. Prætor. in prin. ff. de oper. no. nũc. Cyn. Ang.
& Saly. in d. §. Defensionẽ. Bar. in l. Legitimos. in prin.
prope fi. ff. de legi. tuto. & ibi Cuma. Bald. in addi. Spec.
in tit. de tuto. col. fi. versi. Tutor tenetur. Pau. de Cast. &
Rom. i d.l. Prætor. Matesi. not. 108. Not. tex. sing. & Ale
xan. in cõsi. 129. Ponderatis col. ii. lib. i. Andr. Sicu. cõsi.
19. Scripsit col. fi. lib. i. Ang. Aret. in §. Actionum. colũ.
35. j̄. de actioni. Maria. Soz. sen. consi. 24. Visis. col. 7. ver-
sicu. Nec obstat. Ias. in l.i. col. v. vers. Quintò not. facit. ff.
de libe. & posthu. & si sint qui contrarium sentiãt, quos
10 nunc nõ refero. Postea requiritur, q̄ † tutor legitimus
satisdet secundum distinctionem d. l. Legitimos. ff. eo.
tit. tandẽ exigitur decretũ iudicis l. iiii. ff. de autho. tu. se
cundum intellectũ Bar. l. fi. C. arbi. tute. & declarat Bart.
11 in d.l. Legitimos. & Ang. hic. & licet regulariter nõ va-
leant gesta per tutorem, anteq̃ oĩa ꝓdicta sint adimple-
ta, tamen si aliqua tempore peterent, & ideo dilationẽ
non reciperent, respicerent autẽ commodum pupilli,
ea possunt expediri non interuenientibus prædictis l.
Tutor qui repertorium. in prin. ff. de admi. tuto. l. fi. C.
de tuto. vel cura. qui non satisd. & dicit Bar. in d. l. Le-
gitimos. in fi. & Ang. & alii hic, q̄ ꝓcedit ex cõmuni re
gula, q̄ ea, quæ dilationem non recipiunt, & in quibus
periculum est in mora, non subiacent ordinariis legum
dispositionibus, & per hanc decisionem dicebat alibi
12 Abb. in c. fi. in xi. col. de eccle. ædifi. q̄ † si imminet neces-
sitas alienandi bona ecclesiæ cathedralis, & exigit tan-
tam celeritatem, q̄ Romanus Pontifex consuli non po
test, põt Episcopus alienare inconsulto Pontifice, non
obstante iuramento de non alienando eo inconsulto,
quam sequitur Hippo. de Marsi. in l. i. §. Pręterea in ante
pen. col. de quæstio. quod cõfirmari potest ex eo, quia
13 quando † non habetur copia superioris, & est periculũ
in mora, tunc potest quis ꝓpria authoritate contraue-
nire iuramento etiam absq; petitione absolutionis, vbi
etiam alias esset necessaria absolutio, vt dixit Inno. in
c. Venerabilem. in fi. de electio. sequitur Bal. in l. Non
dubium. col. pe. C. de legi. Abb. in c. Quantò. de iureiur.
14 col. v. cum si. vt ꝑ Deci. in c. Cùm dilecta. col. fi. de con-
fir. vti. vel inuti. vbi multa adducit pro ista regula, quòd
quando periculum est in mora, receditur à regulis iu-
ris, & alia exempla ponit idem Deci. in c. At si. §. De
adulteriis. col. viii. de iudi. & latè persequitur hanc re-
gulam Alcia. lib. i. de Verbo. sig. versi. Propter periculũ
quoq; mihi fol. 26. vbi multa exempla ad hoc adducit.
Item illud sciendum est, q̄ si tutor, qui non satisdedit,
fuit in iudicio, & sententiam pro pupillo obtinuit, va-
let quod ab eo gestum est, glo. in ver. Non potuit. in l.
Si tutor. & in alia gl. seq. C. in quib. cau. in integ. rest.
nõ est necessa. vbi Bar. Bal. & alii, Abb. in c. Causam col.
penul. versic. Vltimò quęro. de iudi. Cætera dic vt hic
per alios.

In glo. in ver. Agnati. Statutum est generaliter.
nullus administret, admittaturq; ad tutelam, qui sit mi-
nor. xxv. annis l. fi. C. de legi. tute. Exceptio tamen maio
rum lxx. annis non videtur ad propositum: sunt enim
hi maiores 70. annis tutores legitimi, nisi se excusent.
d.§. Item maior.

§. SVNT AVTEM.

1 *Agnatus* }
2 *Cognatus* } *quis sit, & quid differant inter se.*
3 *Agnati unde dicti.*
4 *Cognati unde dicti.*
5 *Alciati locus reprehenditur.*
6 *Adnasci quid.*
7 *L. Filius. ff. de suis & legi. an cum negatiua legẽda sit, an sine.*
8 *Agnatus an dicatur filius patri.*
9 *L. Scriptio. ff. unde lib. qualiter intelligenda.*
10 *Agnati qui.*
11 *Cognatio accipitur ut genus, & species.*
12 *Pecunia accipitur, ut genus & species.*
13 *Peto uerbum, accipitur in genere & in specie.*

14 *Iurisdictio accipitur in genere & in specie.*
15 *Agnatus non est filius amitæ.*
16 *Amita est agnata.*
17 *Correlatiuorum est eadem ratio.*
18 *Filius emancipatus desinit esset agnatus patri, & pater ei.*
19 *Patruus non semper est agnatus.*
20 *Familia accipitur pro agnatione.*
21 *Familiæ appellatione an ueniant cognati.*

DIuiditur in duas partes, in prima declaratur, qui sint agnati, in secūda qui sint cognati. secunda ibi, At qui.

Agnati sunt qui per virilem sexum cōiūguntur, cognati qui ꝑ fœmininum. h. d. ex l. Sunt autem. ff. eod. titu.

Casus non figuratur in declaratione terminorum.

In text. ibi, Sunt autem agnati. Cognationis nomen generale esse satis declarat Paulus in l. Iurisconsultus. ff. de gradi. Nomen (inquit) cognationis à Græca voce συγγενεῖς dictum, συγγενεῖς. n. illi vocant, quos
1 nos cognatos appellamus. Cognati sunt, & quos agnatos lex. xij. tab. appellat: sed hi ꝑ patrē cognati, sunt ex eadē familia: qui autem per fœminas coniunguntur, cognati tamen nominantur. Proximiores ex agnatis sui dicuntur. Inter agnatos igitur & cognatos hoc interest quòd inter genus & speciem: nam qui est agnatus, & cognatus est: non vtiq; autem qui cognatus est, & agnatus est: alterum enim ciuile nomen est, alterum naturale. Id quod etiam Modestinus expressit in. l. Inter agnatos. ff. vnde leg. Inter agnatos (inquit) & cognatos hoc interest, ꝙ in agnatis & cognati continentur, in cognatis vtiq; non & agnati: verbi gratia patris frater. i. patruus, & agnatus est & cognatus, matris autem frater. i. auunculus, cognatus est, agnatus non est. Sed & idem Modestinus in l. Non facilè. §. j. ff. de gradi. hoc clarè attigit: Cognationis substantia (inquit) bifariam apud Romanos Intelligitur, nam quædam cognationes iure ciuili, quædā naturali cōtinentur, non nunquam & vtroq; iure concurrente & naturali & ciuili copulatur cognatio. Et quidem naturalis cognatio per se sine ciuili cognatione intelligitur, quæ ꝑ fœminas descendit, quæ vulgò liberos pariunt: ciuilis autem per se, quæ etiam legitima dicitur, sine naturali fit cognatione per adoptionem: vtroq; iure consistit cognatio, cùm iustis nuptijs contractis copulatur: sed naturalis quidem cognatio hoc ipso nomine appellatur, ciuilis autem, licet ipsa quoq; per se plenissimè hoc nomine vocetur, propriè tamen agnatio vocatur, videlicet, quæ per mares contingit. Hoc latius attigit Theophilus hic, vbi doctrinā satis apertam tradit. Sic enim inquit, Et quinā sint agnati, habeto hæc in modū cuiusdam præuiæ inspectionis. Cognatio nomen est generale, & in tria diuiditur, in parentes, liberos, & in propinquos ex latere. Et parentes quidem sunt, qui nos genuerunt, pater, mater, auus, auia, proauus, proauia, & qui supra hos sunt. Liberi sunt qui ex nobis nascuntur, filius, filia, nepos, neptis, pronepos, proneptis, & qui infra hos sunt. Ex latere autem veniunt, qui neq; nos genuerunt, neq; à nobis gignuntur, sed eandem stirpem & radicem nobiscum cōmunem habent veluti frater, soror, patruus vel auunculus, amita vel matertera, consobrinus, consobrina, & qui ex his nascuntur. Porrò cognatio hæc, quæ ex latere venit, in duas spēs diuisa est, in agnatos & cognatos. Et agnati quidem sunt, qui ꝑ virilem sexum nobis coniunguntur, veluti frater ex eodem patre natus & liberi eius, item soror ex eodē patre genita, tum patruus & liberi eius, deinde & amita. Cognati verò sunt, qui per fœminam nos contingunt, vt soror ex eadē matre tentū genita ac liberi eius, item matertera ac liberi eius, tum & amitæ liberi. Agnati autem & legitimi dicūtur à lege s. quasi Græcè dicas νομίμους: dicunt verò & cognati, quasi dicas naturales: quoniam quos ius ciuile nouit, hos nouit & natura. Cognati verò tamen habent cognationem naturalem: quos enim natura nouit, hos non protinus nouit ius ciuile. His ita præuisis videro nunc rem, de qua agimus. Quando igitur nulla est persona testamentaria, sub cuius tutela sint liberi, necesse est, vt legitimi sine agnati tutelā suscipiant, qui per virilis sexus personas nobis coniuncti sunt. Agnati autem dicuntur hi, veluti frater ex eodem patre genitus, & filiꝰ eius, nepòsve ex eo: qui verò per fœminas nos contingunt, agnati non sunt, sed naturali ratione cognati. Sic igitur materteræ meæ filius agnatus mihi non est, sed cognatus, sed & ego ei cognatus sum, quoniam qui nascuntur, non matris, sed patris familiam sequuntur. Atqui amita agnata est, qui tamen ex ea nascitur cognatus est. Quæ ergo huiusce rei ratio? Quia interueniens fœmina persona nempe amitæ agnationem intercidit. Id. n. in vniuersum sciendum est, qua quisq; me cognatione contingit, eam & me cum illo habere. Hæc Theophilus.
3 Agnati aūt inde dicti† sunt teste Iustinia. j. de legi. agna. succ. quasi à patre connati, vbi verbum (eodem) videtur deficere: quæ tamen deriuatio magis vr̄ conueni-
4 re ipsis cognatis, † quos Vlpia. l. j. ff. vnde cogna. dicit (authore Labeone) inde dictos esse quasi ex vno natos, quasi cōe nascendi initium habuerint. Caius tñ in l. Sūt aūt. ff. de legi. tut. ponit eandem deriuationem, inquit enim: Sunt autem agnati, qui per virilis sexus personas cognatione coniuncti sunt, quasi à pr̄e congeniti. Ita enim legendum est, non (cognati) non solùm ibi, sed & in tex. nostro, quia verba ad [illegible] transcripta ex d. l. Sunt [illegible] tamen lib. iij. Parergon iuris cap. pen. dicit agnatos dici quasi adnatos, significat autem dictio ad. i. iuxta, & ideo agnata mēbra a Plinio dicuntur, quæ prope alia suboriuntur, vt in sedigitis videmus. Filius igitur patri suo non agnatus, sed natus est. Quia si filiorum non contemplatione patris, sed inter se mentio est, tunc agnati sunt, quia oēs iuxta ac ꝑpe, eodemq; gradu geniti sunt: vnde lex ait, Proximiores ex agnatis sui dicuntur l. Iurisconsultus. §. j. ff. de gradi. & superius dixerat nepotem auo suo sine dubio agnatum non esse l. Scripto. ff. vnde liber.
5 Imprimìs aduertendū est deriuationem Alciati opponi ijs, quæ per Caium & Iustinianū superius positæ fuerunt, qui, non ꝙ iuxta sint nati, sed ꝙ quasi ex eodem patre congeniti sint dicuntur. Præterea mihi vr̄,
6 ꝙ † differant in hoc, quia quando volumus significare illud, quod dicit Alciatus. s. aliquid vltra naturę debitum nasci, tunc dicimus adnasci, quasi ad aliquid nasci. Pli. lib. xij. c. xliiij. Viscum aūt in quercu, robore, ilice, piro syluestri, terebintho, nec alijs arboribus adnasci. Idem lib. xxvii. ca. xi. Caule longo, hirsulo, adnatis multis cubitalibus. Gellius; Dentes quoque & in primis septem mensibus, & septenos ex vtraque parte gigni, & cadere annis septimis, & geminos adnasci an-
7 nis ferè bis septenis. Item † Alcia. legit l. Filius. ff. de suis & legi. cum negatiua (agnatus ꝑximus non est) contra fidem non solùm codicum vulgatorum, sed etiam literę Pisanę seu Florentinę & impressionis Norimbergensis; In omnibus enim his impressionibus legitur,
8 Filius patri agnatus ꝑximus est. † Nec video quid repugnet, cùm in d. l. Iurisconsultus. in prin. dicatur, Proximiores ex agnatis sui dicuntur. si enim sui, inter quos primas partes vendicant sibi filii, dicuntur proximiores ex agnatis, ergo agnati sunt & agnati sunt patri, quod

ego

v

ego probo: Datus in adoptionem non fit cognatus qui
bus non agnaſcitur l.Qui ad adoptionem.ff.de adoptio.
Cuicunq; ergo fit cognatus, neceſſario agnaſcitur: ſed
datus in adoptionem fit patri cognatus l.Non facilè.§.
Sciendum.ver.In adoptionem. ergo ei fit agnatus, er-
go filius pôt patri eſſe agnatus. Benè verum eſt, ꝙ quã
uis ſint agnati, habent tam reſpectu ſucceſſionum q̃ tu
telarum ſpeciales tractatus, & ſpeciale eſt nom . ſuo-
rum vnde ſub generali agnatorum appellatione nõ ve-
niunt, quia de iure ciuili vocantur vt ſui, de iure Præto
rio vocantur per Vnde liberi: ſed per hoc non fit, quin
ipſi ẽt vocari poſſint agnati: Agnatio.n.ſicuti cognatio
generalis eſt, & ſpecialis: generalis cõprehendit ẽt ſuos
per iura prædicta & infrà allegãda, in ſpecie aũt accipiĩ
j.de legi.agna.ſucceſ. vbi poſt ſuos vocanĩ agnati, & in
§.Sunt aũt.j.de bo.poſſ.Videmus.n. ꝙ ſi filius ſit exclu-
ſus tpe vel repudiatione à primo capite, vnde. ſ.liberis
deferi, ſuccedit ſibiipſi ex ſucceſſorio edicto, & admitti
tur per Vnde legitimi, qđ nõ accideret, ſi ipſe nõ eſſet
patri agnatus, quia per Vnde legitimi vocanĩ tñ agnati
ad ſucceſſionem defuncti, tex.eſt in l.i.§.Sed uidẽdum
eſt.ff.de ſucceſ. edic. in l.ii.in prin.ff. vnde legiti. & eſt
text. clarus, ꝙ ſit agnatus in l. De bonis.§. Hinc autem
ff.de Car.edic.in l.pen.§.i.ff.quis ordo in bo.poſſ.ſerue.
& dictio (tanq̃) ibi nõ eſt nota impropriet atis, ſed dicit,
ꝙ ſuccedit vt agnatus, quia agnatus eſt. Et ꝙ filius agna
tus ſit patri, dicit glo.in l.Iuriſcõſultus.in prin.ff.de gra
di.quæ reprehendit ꝑ illũ tex. qui dicit, ꝙ proximiores
ex agnatis ſui dicunĩ illos, q volebãt filios nõ eẽ patri
agnatos, & allegat text. in d. l. Filius. & ita voluit Dyn.
& Alber.in d.l. Filius.Deci.Curti. Gozadi. & nouiſſimi
in l.Qui ſe patris.in gl.in ver. Facultates. C. vnde lib.&
dixit prius Alex. in conſil. 198. Perſpectis. col.iij.verſi.
Solum eſt videndũ. lib. vj. vbi allegat d.l.Filius.& l.i.§.
primo gradu.ff.de gradi. qui tex. nõ facit in propoſito,
qa ibi gradus cognationum, nõ agnationis, ponuntur.
Turbat tamen ſpiritum ac torquet tex.in d.l. Scripto.ff.
vnde lib.vbi Vlpianus nepotẽ auo ſuo ſine dubio agna-
tum nõ eſſe teſtatur, & video Theophilum hanc diſtin-
ctionem cognationis & agnationis facere in linea tran
9 ſuerſali, quod & reperie.j.de legi.agna.ſucceſ. Tamen
mihi videtur, ꝙ poſſit accõmodari reſponſum ad d. l.
Scripto. ſtantibus prædictis, vt dicamus verè eſſe agna-
tũ auo nepotem, ſed ſine dubio non eſſe agnatum, qui
poſſit ſuccedere, quia.ſ.non eſt agnatus proximus, qui
eſt ille, cui defertur ſucceſſio, cũ illum præcedat pater.
Vult enim inferre tex. aut pater in ſucceſſione illa inte
ſtati cõſideratur, aut non: ſi nõ conſideratur pater, ſed
vt ſubductus de medio ſit, ac ſi non eſſet, tunc nepos
quò ad ſucceſſionem inteſtati remanet ſuus, quia ne-
mo illum pręcedit in illa ſucceſſione: ſi verò conſide-
ratur pater ita ꝙ dicamus illum præcedere in gradu ta
liter, ꝙ impediat, quin iſte nepos ſit ſuus, & tunc nõ po-
teſt nepos vt agnatus ſuccedere, quia nõ erit proximus
agnatus. Pręterea clarũ eſt, ꝙ, vt dicit Ioã. Fab.in §.fi.j.
de legi. agna.ſucceſ. nemo pôt eſſe alcui agnatus, qui
ipſi agnatus nõ ſit, ſed pater etiam poſt emãcipationem
contracta fiducia & factã agnatus remanet, quod hodie
fieri ſemper intelligitur, quia ſemper contracta fiducia
cẽſetur emãcipare d. §. fi. ergo antea erat, qñ filius erat
in poteſtate, ergo & filius erat patri agnatus, & hoc ſm
cõmunẽ intellectũ illius §. q̃uis ego illum aliter intel-
ligam, vt videbimus ibi, & dixi etiam hic in meis An-
notationibus.

In tex. ibi, Quaſi à patre cognati. puto legendum
(congeniti,) vt legitur in d. l. Sunt autem. & dictum
eſt ſuprà.

10 Primò not. qui ſint†agnati, coniuncti. ſ.per virilem
ſexum: ad idem tex.in d. l.Sũt autem.ff.de legi.tuto.in l.
Inter agnatos. ff. vnde legi. in l.Iuriſconſultus.in princ
ff.de gradi.j.de legi.agn.ſucceſ.in princ.

Secundò no. vnde dicanĩ agnati, quaſi ſimul nati vel
geniti, de quo.ſ.latè dictum fuit in textualibus.

Tertiò nota perſonas, quę inter agnatos numeranĩ,
frater, fratris filius & nepos, patruus, patrui filius & ne
pos. Et generaliter dicendum eſt, ꝙ ii dicantur agnati,
qui habent idem principium & eandem originem ab
aliquo maſculo nulla in medio fœmina intermixta: nã
filius amitæ habet idem principium, tñ quia intermiſce
tur fœmina, non eſt agnatus, præſertim quia non reti-
net familiã meã, ſed familiam patris ſui, vt dr̃ in fi. hu-
ius §.& dicetur inferius. Idem.n.eſt agnatio, familia, &
domus, vt volunt gl.Bal.& Pau. de Caſt.in l. Peto. §.fi ff.
de leg.ii. gl. in l.fi. ff.de capi.dimi. in l.i.§.pen.ff.de uen.
inſpi.Iaco.de Are.& Sal.in l.j.in prin.ff.ad Sylla. Pau.de
Caſt.in l.Cum ita.§.In fideicommiſſo. in prin. ff.de leg.
ij.Corn.conſi. 40.In hac.col.fi.uerſic. Nec obſtat, ꝙ di-
ctus libr.ii.

Quartò no.ꝙ qui coniuncti ſunt per perſonas fœmi
ninis ſexus non ſunt agnati, ſed cognati naturali quo-
dam iure: idem probant omnes leges allegatę, ſuprà
in j.notabil.

11 Quintò not.ꝙ†cognatio eſt nomen generis compre
hendens ſub ſe agnationem & cognationem in ſpecie:
nam ut.j.in textualibus latè oſtẽſum eſt, quilibet agna
tus eſt cognatus, ſed non è conuerſo.l.Inter agnatos.ff.
unde legiti.Item eſt alia cognatio in ſpecie, q̃ deſignat
tantum illas perſonas, quæ ꝑ fœminas coniunguntur,
& hoc modo dicuntur omnes illę perſone, quę inuicẽ
coniunguntur exceptis agnatis, ſicut dicimus de ado-
ptione in ſpecie & in genere.ſ.§.j. de adoptio. & de pe
12 cunia, quę†in genere & in ſpecie accipiĩ, glo. in l.ij. §.
Creditum.ff.ſi cer.pe.in l. Pecunię uerſum. ff.de uerb.
ſig.l.pecunię appellatione eod. ti, & dicit Bar.in rub.ff.
13 ſolu.ma.de uerbo (pero) ꝙ† accipitur in genere, & cõ
ꝓhendit repetitione, & in ſpecie, & nõ cõprehẽdit: &
idem dicimus de iuriſdictiõe in l.j. ff.de off.eius in l.Im
perium.ff. de iuriſd.om.iud. & Bar. in auth.Ex cauſa C.
14 de lib.præter. ſimiliter†accipitur vt gen⁹ & ſpecies ex
hæredatio & hæreditas legitima l. Lege obuenire. ff.
de verb.ſign.l.iij.§.De illo. ff.pro ſoc. & .ſ.dictum eſt ẽt
de agnatione: & huiuſmodi cognatio in ſpecie. qa non
eſt ſortita ſpeciale nomẽ, remanſit in nomine generis,
vt adoptio, & plura alia, de quibus ibi diximus ex regu
la generali, q̃ habet, ꝙ ſpecies, q̃ nõ ſortiuntur propria
nomina, remanent in nomine generis, vt ibi latè dixi-
mus, & exempla complura poſuimus.

Sextò no. ibi, Alias ſunt naturali iure cognati, ꝙ co-
gnati dicuntur natura coniuncti, agnati iure ciuili: Ius
enim ciuile adinuenit quandam generis familiarum,
ſtirpium coniunctionem ſeparatam à iure cognationis
ad conſeruandas dignitates maiorum ſuorum, quam
non conſiderauit natura, quæ omnes pariter ab ea pro
cedentes agnoſcit, facit text. in §. final. j. eod.vbi erit
dicendum.

15 Septimò no.ꝙ†filius amitæ non eſt agnatus, quãuis
16 ipſa ſit†agnata. Eſt.n.amita agnata, quia cõiuncta per vi
rilem ſexum: fœminę. n. eſſe poſſunt agnatæ, vt ſoror,
amita, & hmôi, quia per virilem ſexum coniunguntur,
vt eſt clariſſimum, & per tex.noſtrum hoc declarat in
materia ſtatuti Alex.conſi.89. lib.vj.col.pen.verſi. Non
obſtat ſtatutũ. Tamen filius amitæ poſtea non eſt agna-
tus, quia tranſit in familiam patris, non matris, & nobis
coniunguntur intermedia perſona fœminini ſexus, quæ
eſt amita.

17 Octauò no.ibi. Et inuicẽ tu illi es, ꝙ†correlatiuorũ
eadem eſt ratio & diſpoſitio: ſi enim filius amitæ eſt ti-
bi cognatus, tu illi itidem cognatus es ratione cuiuſdã

relationis. Ex quo ostenditur falsa quædam opi. Ang. in repe.l. Qui se patris.C. vnde lib. in glo. in ver. Facultates in princ. dum vult, q̄ quis filius emancipatus desinat esse agnatus per emancipationem ipsi patri, tamen pater non desinat esse agnatus ipsi filio, quia talis opinio est falsa per tex. nostrū, & quia extincto vno ex correlatiuis est extinctum aliud l.fi.ff.de acceptila.

Præterea attenta rōne Ang. sequeret, q̄ nepos cōceptus post emancipationē esset agnatus auo, quia nō est passus capitis diminutionem per emancipationē, quod est falsum, vt concludunt oēs in d.l. Qui se pr̄is.sup.d. glo. de qua materia, quia est valde impertinens ad locū hunc, transeunt Doct. in l. fi.C.de edict. diui Adri.toll.q̄. uis dici possit hic non habere locum regulam correlatiuorum, Doct. tamen hic ita transeunt.

Nonò not. q̄ qui nascunt & sic filij sequuntur familiam patris, non matris. de quo dictum est. s̄. in tit. de pat.pot. in fi. in v.not. & in glo. in ver. Sufficit. s̄. de inge. in prin. & est tex. ēt in l. Familiæ.ff.de verbo. signi.

In glo. in ver. Cognati. De hoc latè dictum fuit. s̄. in textualibus, & est text. clarus in d. l. Inter agnatos.ff. vnde legi.

19 In glo. in ver. Patruus. Glo. benè declarat, q̄ † frater patris mei qui patruus dicitur, tunc dicatur agnatus, qō pr̄ meus & ipse sunt nati ex eodem patre, & sic q̄ auus meus paternus sit pater illius patrui, quia cum habeamus idē initiū, & eandē originem, & ea sit à masculo, qui nos inuicē cōiungit, à quo ambo descendimus, & simus in eadē familia, clarū est, q̄ dicimur agnati: sed si pr̄ meus fratrē vterinū habuisset natū ex eadē matre secū, & sic ex eodē vtero, nō autē ex eodem patre, certè ille est frater pr̄is mei, & per consequens est mihi patruus, sed q̄a origo coniunctionis nr̄ę prouenit ab illa matre pr̄is mei, quæ ambos generauit, sine dubio, cum initium & origo coniunctionis nostræ sit fœmina, dicimur cōiuncti per sexum fœmininū, & ideo non possumus inuicē dici agnati, sed cognati, qđ probat glo. per tex. in d.l.fi.§. Cùm aūt. C.de legi. hæred. vbi Imperator tribuit hmôi personis iura legitimorū, quod nō fuisset necessariū, si essent agnati, & ita etiā declares glo. seq. q̄.s. filius fratris vterini, q̄uis videatur mihi coniungi p̄ masculum, tamē quia principaliter origo est fœmina, non agnatus, sed cognatus est per prædicta.

In glo. in ver. Amitæ. Iam s̄. in vij. not. declaratum fuit, q̄ amita erat agnata: sicut enim p̄sonæ masculorū nō faciunt, q̄ quis sit agnatus, q̄n principium & origo est à fœmina, vt proximè dictum est, ita personæ fœminarū non faciunt aliquos inter se esse cognatos, q̄n origo & principium ipsorum est masculus, vt videmus in amita & sorore, quia nō interscidit agnationem aliqua fœmina, filij tū ipsius interscissa agnatione per fœminam non sunt agnati, sed cognati iure naturali.

In glo. in ver. Familiam. Tam apertè declarat Vlpia. more suo nomen familiæ in l. pronuntiatio. ff. de verb. sig. vt omnis declaratio p̄culdubio futura sit superflua: hic aūt accipit Imperator in ea significatione, qua dicit
20 Vlpianus † accipi pro agnatione: cōi enim iure familiam dicimus oīum agnatorum, nam & si patre fam. mortuo singuli singulas familias habent, tū oēs, qui sub vnius p̄rāte fuerunt, rectè eiusdem familiæ appellabuntur, q̄ ex eadē domo & gente proditi sunt, vt ibi dicitur, & ita accipit hic, & in l. Qui in adoptionē.ff.de adoptio. & in hac significatione accepit Pli. lib. xij. ca. xiiij. dū inquit
,, loquens de thure, Nec præterea Arabum alij thuris ar-
,, borem vidēt, ac ne omnes quidem. feruntq; MMM. vel
,, potius. ccc. non amplius esse familiarum, quę ius per
successionē id sibi vendicent. Et in hac eadem significatione accepit M. Tullius in Oratio. pro Rabirio Posthu-
,, mo, dū inquit, Qua in familia laus aliqua forte floue-
,, rit, eā ferè qui sunt eius stirpis cupidissimi prosequun-
,, tur. Et pro Murena: Sunt amplæ & honestę familię ple-
,, beiæ & alibi sępe: & dixi s̄. q̄ familia, dom⁹, & agnatio
21 † pro eodē accipiuntur. Et † ex his redditur dubia decisio Oldra. Bal. & Pau. de Cast in l. fi. C.de verb. sig. dum volunt familiæ appellatione præsertim in legatis non admitti solum agnatos, sed etiam cognatos per illū tex. & quamuis ille tex. videbatur hoc expressè sentire in verbo (propinquos) tamē verbi proprius significatus est, vt habetur in d. l. prononciatio. in quarta spē, quamuis etiam in d.l. pronunciatio. illud, quod in versi. Communi iure. agnationem dicit, dixisset cognationem superius in versi. Familię appellatio. de quo videndum esset quod tradunt Docto. maximè Bar. & Ange. de Periglis in l. Cùm ita.§.fi. de lega.ij. non examino, quia est extra propositam materiam.

§. QVOD AVTEM.

1 *Abintestato quid significet, & an una dictio sit.*
2 *Intestatus in materia tutelarum quis dicitur, & quid in successionibus.*
3 *Intestatus non dicitur qui testari non poterat.*
4 *Statutum loquens de intestato, an habeat locum in intestabili.*
5 *Limitata causa limitatum parit effectum.*
6 *Verba restringuntur & extenduntur secundum subiectam materiam.*
7 *Verba intelliguntur secundum naturam personæ.*
8 *Verba sunt aptanda personis, de quibus loquimur.*
9 *Limitata confessio limitatum producit effectum.*
10 *Paria sunt aliquid factum non fuisse, uel fuisse factum, & non habuisse effectum.*
11 *Paria sunt non extare, uel extare & non succedere.*
12 *Tutor testamentarius si se excuset, uel remoueatur, an sit locus legitimo, uel datiuo.*
13 *Testamento annullato, an sit locus legitimo.*

TEXTVS non recipit commodam diuisionem.

Intestatus quò ad tutelam dicitur, qui vel testamentum non fecit, vel in eo tutores non dedit, vel si datio euanuit. h. d. ex l. Intestato.ff.eod.titu.

Casus ita figurari potest: dubitatum fuit, an q̄ testamētum fecit, tutores tū in testamento suo nō dedit, dicatur decessisse intestatus, ita ut sit locus tutelæ legitimę: & uidebatur dicendum q̄ nō, quia cùm hic testatus decesserit, repugnare uidetur propria uerbi significatio l.i.ff.de suis & legi. Quo tū nō obstāte dicitur cōtrarium, quia quamuis testatus quidem sit quò ad bona & hæreditatem, est intestatus quòad tutelam, & satis est, q̄ sit intestatus quò ad id, de quo agitur, pręsertim cùm uerba legis xii. tab cōditionaliter prolata sint, Si testameto tutores dati non sint. ut dixi. s̄. hoc eodem titulo in prin. in secundo not. & hęc potest esse casus figuratio, in qua in huiusmodi terminorum declarationibus non est enixè laborandum.

1 In tex. ibi, Abintestatò. Libuit silentio non pręterire errorem aliquorū, qui putāt duas esse dictiones abintestato, quod neutiquam uerum est: non enim est pręposítio (ab) iuncta nomini) intestato,) sed totum est aduerbium. Africanus in l. Abintestatò.ff. de iure cōdicil. Abintestatò factis codicillis, relicta ēt postea natus intestati successor debebit: q̄ cūque. n. abintestatò successerit locum habent codicilli: Similiter aduerbium (intestatò)

ftatò) reperitur apud Sequolam,& Paulum,quo vſus eſt
,, & M.Tullius lib.2.de Inuentio. Si paterfam. inteſtatò,
,, moritur familia pecuniaq; eius agnatorum gentiliūq;
,, eſto,& actio.3.in Ver.Si tabulæ teſtamenti non profe-
,, rentur,tum vti quemq; potiſsimum hæredem eſſe opor
,, teret,ſi is inteſtatò mortuus eſſet, ita ſecundum, eum
,, poſſeſſio daretur.
2 † Nota qualiter verbum(inteſtatus) accipiatur in ma-
teria tutelarū ꝓ eo.ſ.qui vel omnino non fecit teſtamē
tum, vel ſi fecit, tutores non dedit, vel cuius datio per
mortem tutoris viuo teſtatore locum non habuit. Ali-
ter quò ad ſucceſſionē declarat tex.in l.1.ff.de ſuis & le-
gi.& inſ.de hęre.quæ ab inteſt.defer.in prin. in l.Inteſta-
tus.ff.de ver.ſig.vbi Alcia. & nos annuente Deo dicem⁹
infra de hære.quæ ab inteſt.defer.in princ.
3 Secundò no.ibi,Is,qui poterat tutores dare.q†exigit
potentia ad hoc, vt aliquis dicatur inteſtatus etiam quò
ad tutelam,cum non poſſit dici inteſtatus quò ad tute-
lam ille,qui tutores dare non poterat.priuatio.n.illa ꝓ-
ſupponit habitum:benè facit tex.in l.1.ff.de ſuis,& legi.
,, in prin. ibi, Planè qui teſtari non potuit,propriè non
4 eſt inteſtatus.Ex quo ſolent inferre Doct.ad illam quæ-
,, ſtionem,an diſpoſitio iuris municipalis, vel cōſuetudo
loquens de inteſtatis,habeat locū in inteſtabili,& Bar.in
l.1.ff.de ſuis & legi.poſt Docto. in l. Inteſtato. ff. eodem
titu.tenet,q quamuis de proprietate non habeat locū,
habet tamen locum ex communi vſu loquendi, quam
opi.Bar.diſputat ad vtranq; partē latè Alexan.in l.Gene-
raliter,i prin.C.de inſti.& ſubſti.vbi dicit,q cōis opi. eſt
contra Bar. Dec. tñ ibi in 3. no. dicit, q hodie opin.Bar.
eſt magis cōis,& idē dicit in conſi.466.& in conſil. 563.
vbi latiſsimè proſequitur ſtante maximè parte, qui po-
terat pupillariter ſubſtituere pupillo, & ſic pro eo teſta
ri,& opi.Bar.ſequit ēt Alci.i l.Inteſtatus.ff.de verb.ſig. &
ego alias latè declaraui.videbimus.inf.de hęred. quæ. ab
inteſt.defer.vbi ꝓpriè eſt eius materia: ſatis eſt, q vera
reſolutio eſt,q quāuis propriè nō ſint inteſtati, tñ acci-
piunt ꝓ inteſtatis d.l.1.ēt in ſtatutis,vt ibi videbimus.
5 Tertiò no.hic Ang.q†limitata cauſa limitatū ꝓducit
effectum,& ſatis impertinenter inducio meo. Potius.n.
notandū fuiſſet.q verba accipiunt ſēm ſubiectam mate-
riam: inteſtatus.n.reſtringitur ſēm ſubiectā materiam ad
inteſtatum quò ad tutelam,quamuis alio reſpectu ſit te
6 ſtatus,& eſt regula iuris ordinaria,q†verba contrahunt
& extenduntur ſēm ſubiecti materiā, glo. & Bar. in l. Si
olei.C.loca.l.Si vno.in prin.ff.eo.tit.l. Damni infecti q-
dam.ff.de dam.infec.l.Inſulam.vbi Bar.& Iaſ.ff. de præ-
ſcrip.verb.c.Intelligentia.de verb.ſign. cum vulga. ſicut
7 ēt videmus,q†verba intelligūtur ſēm naturam perſonæ.
l.Plenum.§.Equitij.ff.de vſu,& habita. & ſēm naturā lo-
ci,vt in pulchro caſu arguit Pau.de Caſt.conſi.130. Du-
bitaŕ.col.5.Deci.conſi. 65. col. 2. verſi.Secundò p̄mitto
8 Sunt.n.verba†aptanda perſonis, de quibus loquimur.l.
Ex militari.ff.de mili.teſta.l.Stipulatio. §. Hæc quoque
ff.de verb.obl.benè verum eſt i ſe hoc notabile ſumptū
per Ang quòd limitata cauſa limitatum ꝓducit effectū,
ſolet allegari tex.in l.In agris ff. de acqu.re.domi.l. Can-
cellauerat.ff.de his,quæ in teſta.delen. & eſt tex. in l.Ita
autem.in prin.ff.de admin.tuto.in l.Lucius,de fideiuſſ.in
l.Age cum Geminiano.C.de trāſact.vbi Iaſ. latè.Et ideo
dicit tex in l.2.§.Corporis.ff.de vaca.mune. quòd infir-
mitas corporis excuſat à muneribus,quæ impleri debēt
9 corpore, † ſecus ab iis, quæ pecunia: & in limitata
confeſſione adducit hunc tex. Deci conſil.118. col. fin.
in fin. & in limitata renunciatione idem Dec. in conſi.
551.column.3.

Quartò not.dum dŕ, q ita inteſtatus decedit ille, qui
dedit tutorē,qui deceſſit ante mortem teſtatoris, & ſic
qñ datio eſt effecta caduca, ſicut quando teſtatus eſt,ſed
ſo nullum dedit tutorem,regulam illam,quòd†paria ſunt
aliquid non fuiſſe factum, vel factum fuiſſe & non ha
buiſſe effectū,facit tex.in l.ij.§.Sed ſi ſint ſui. ff. ad Ter-
11 tull.vbi habetur,q†paria ſunt non extare, vel extare,&
non ſuccedere. Habet enim lex pro eodem, q aliquid
non fiat,vel fiat,ſed non ſortiatur effectum propter im
pedimentum iuris,quia(puta)ſit illegitimū, & ſic quod
factum eſt euaneſcat l.Quoties.ff.qui ſatiſda cogan. vbi
latè Iaſ.Dec.in c. Ex tenore. col. iii. de reſcrip. quod eſt
verum, quando lex conſiderat effectum rei,ſecus ſi in-
ſpiciat,tantum factum,nam tunc illud ſufficeret ſecun-
dum Bar.in l.Quid ergo.§.Cùm autem.ff.de iis qui no.
infam.l.Eum qui duas.C. de adul. Cardi in cle.j.in viij.
oppo.de conſangui.& affi.cum ſimili.

Glo.nihil habent in ſe, dicemus enim nos nunque.j.
de hære.quæ ab inteſt.defer. in prin.& ad regulam.d.l.
j.§.Et quidem.ff.quod cuiuſq; vniuer.nomi.dic vt.ſu. ꝓ
ximè,& tradit Dec.in d.c.Ex tenore.poſt Iaſ.in d.l.Quo
ties.ff,qui ſatiſda.cogan.

Iuxta iſtum tex.quæritur de pluribus neceſſariis per
Io.Fab.& Nico.de Neapo.& Ang.primò, quia in tex. dŕ
12 ſi viuo teſtatore deceſſerit,quæritur, quid†ſi ſe excuſat,
vel remouetur vt ſuſpectus tutor iam datus,an ſit locus
legitimo,vel datiuo: & eſt tex.clarus in d.l.Si quis ſub
conditione.ff.de teſta.tute.q deuenitur ad datiuum,nō
ad legitimū,& in l.ij.& penul.C.in quib. cau.tuto.hab.
tuto.dari poſ.& eſt tex.in l.iii.§. Quæri. ff. de legi. tuto.
vbi Vlpia.ex ſententia Marcelli aſſignat rationem, quia
iccirco abierunt excuſatus & remotus à tutela, vt alii
in locum eorum dentur, non vt ſucceſſio admittatur,
quam rationem tacito Marcello aſſignat idem Vlpia.in
d.l.Siquis ſub conditione.quam declarat Bal. ibi, quia
ad eundem pertinet deſtitutio & inſtitutio, & eius eſt
conferre,cuius eſt priuare, vnde eodem iudicis mini
ſterio debet vtrunque fieri: ſunt enim iſti actus con-
tigui,& vnus ſurgit & ordinatur ab alio,& eſt verior ra
tio,quæ adduci poſſit.
13 Quærit hic Io. Fab. quid ſi teſtamentum†annulletur
ex alia cauſa,q̄ ex eo, q tutor viuo teſtatore deceſſerit,
puta,ex cauſa pręteritionis & exhęredationis & huiuſ-
modi,vel quia dicatur teſtamentum falſum,an ad legi
timum veniatur, vel ad datiuum:& dicit Io.Fab q non
eſt locus huic §.allegat tex.in l.Iure noſtro §.fin. cum l.
ſeq.ff.de teſta.tute.& ſup.ti.j.§.Permiſſum.& §.fin.& ſic
videtur velle,q illo caſu deueniatur ad datiuum, & non
ſit locus legitimo.Dicatis, q ſi teſtamentum annullatur
ex cauſa præteritionis vel exhæredationis, manent fir-
mę dationes tutelarū.§. Sin autem hæc omnia. in Auth.
vt cùm de appella. cogno. Hodie ergo ex iure Authen
ticorum tutor erit teſtamentarius,olim autem erāt da
tiuus l.Iure noſtro.§ fina.& ibi Barto.ſi verò teſtamen-
tum diceretur nullum, quia falſum, quia interim pro
eo pręſumitur,confirmator teſtamentarius l.Idem.ff.de
teſta.tute. q ſi teſtamentum poſtea falſum iudicaretur,
puto legitimo locum eſſe.d.l.Siquis ſub conditione.

Quærit hic Ang. poſtea de tribus illis principalibus
quæſtionibus in hac materia, de quibus quærit Bart.in
d.l.Siquis ſub conditione.ff.de teſta.tute.& recitat ad li
teram doctrinam Barto.tranſplantando verba eius mo
re ſuo, ſed quia hęc ſunt extra propoſitam materiam
tex. & gloſſ. & eſt contra præceptum Iuſtiniani doce-
re ea, quæ alibi & alio tempore docenda ſunt, non e-
nim onerandi ſunt iuuenes in his principiis, vt ſæpe
diximus, his quæſtionibus impertinentibus, ſed lacte
primum, (vt inquit Paulus Apoſtolus) mox ſolido ci
bo,ideo pertranſeo remittendo me ad ea, quæ ſcripta
ſunt per Doctor.in d.l. Siquis ſub conditione. & præ-
ſertim per Bartol.

§Sed

§. SED AGNATIONIS.

1 *Agnatus est etiam cognatus.*
2 *Agnationis ius plerunq; tollitur qualibet capitis diminutione.*
3 *Qualitate mutata, quæ requiritur ad substantiam alicuius officij, deficit officium.*
4 *Plerunque, hæc dictio ponis regulam.*
5 *Plerunquei, dest maximè.*
6 *Agnatio est nomen iuris ciuilis.*
7 *Frater vterinus, cui iura agnatorum concessa sunt, an sit verè agnatus.*
8 *Statutum exclusiuum fœminarũ propter agnatos an habeat locum in fratre vterino.*
9 *Fictio non inducitur in his, quæ sunt iuris ciuilis, sed veritas.*
10 *Paria sunt inesse qualitatem à natura, vel per priuilegium.*
11 *Cognatio est nomen naturæ.*
12 *Ius ciuile tollit aliud ius ciuile, naturale verò non tã facilè.*
13 *Cognatio, prout est naturalis, cadit etiam in seruo.*
14 *L. fi. ff. de iust. & iu. intellectus.*
15 *Tolli & poni, nasci & dissolui, pari passu ambulant.*
16 *Soluitur omne eo modo, quo inducitur.*
17 *Distractus, & contractus sunt eiusdem naturæ. Contractus.*
18 *Testes tot exigũtur in ĩtroductione alicuius actus, quot in dissolutione, & è conuerso.*
19 *Causæ cognitio, quæ exigitur in introducendo, eadẽ in dissoluendo exigitur.*
20 *Spiritualia facilius inducuntur, quam destruantur.*
21 *Cognati an admitterentur iure antiquo ad tutelam cognatorum, postquã iure Prætorio vocati sunt ad successionem deficientibus agnatis: noua declaratio.*
22 *Renuncians hæreditati simpliciter & scienter videtur renunciare omni iuri suo.*
23 *Repudatio expressa simpliciter facta ab eo, qui ex pluribus capitibus poterat succedere, cẽsetur facta à singulis capitibus.*
24 *Renuntiatio expressè facta simpliciter trahitur ad totum processum.*
25 *Anastasius Imperator quo tempore regnauit.*
26 *Nam, hæc dictio qualiter ponatur.*
27 *Vtiq;, qualiter accipiatur.*
28 *Factum dicitur aliquando ius naturale.*
29 *Cognatio reperitur quæ ciuilis tantùm est.*
30 *Tutelam iam delatam an tollat capitis diminutio, vel tantùm futuras tutelas.*
31 *Quod non est, non potest perire.*
32 *Aduersatiua aduersatur retentis eisdem terminis.*
33 *Interuerti, qualiter hoc verbum accipiatur.*
34 *Tutela legitima suscepta quare pereat capitis diminutione, hæreditas quæsita non.*

Potest diuidi in duas partes, in prima ponit, qualiter agnatio qualibet capitis diminutione plerũq; perimitur seda, ꝙ cognatio nõ qualibet. secũda ibi, Cognationis verò. Agnatio qualibet capitis diminutione perimitur plerunque, cognatio verò non qualibet hoc dicit ex l. 2. ff. eodem titul.

Casus ita põt figurari, quãuis in his generalibus doctrinis sola literalis casus figuratio satis esse põt: quia tutela legitima à lege 12. tab. delata est agnatis dubitatũ est, an sicut capitis diminutio non perimit cognationes, ita non perimat etiam agnationes, cũ enim simus hic ĩ tractatu de illis tutelis, q̃ iure agnationis a lege 12. tab. deferuntur, necesse erat intelligere an & quando capitis diminutione ꝑimeretur ius agnationis, quia ex ea ꝓuenit fundamentum tutelæ legitimæ, vt patet in prin. huius tit. & in l. 1. ff. eod. & videbatur, quasi fortius ius agnationis vtpotè, & naturali, & ciuili vinculo copilatũ
1 qui eni † agnatus est, est & cognatus. l. Nõ facile. in prin. ff. de gradi. l. Inter agnatos. ff. vnde legi. & sic habet ius naturale: habet etiam prerogatiuam ipsius iuris ciuilis, videmus. n. legem. 12. tab. præferre ipsos agnatos cognatis in multis. inf. de legi. agn. success. cũ simi. vnde videbatur difficilius tolli auth. Ita q;. C. cõmu. de success. cuius contrariũ dicitur. s. ꝙ tutelæ legitimę, quæ. s. fundatę sunt super agnatione, minima etiam capitis diminutione plerunq; tolluntur: ad hunc. n. effectum est positus hic. §. vt declaret tutelas perimi, vel non perimi, alias nõ faceret ad propositum præsentis tituli cõtra. l. Imperator. ff. de in diem addi. Interuertuntur autẽ, vt dicit Paulus in l. Tutelas. ff. de capi. dimi. ea rõne, qua & hæreditates legitimæ, q̃ agnatis defeseruntur, quia desinunt esse agnati familia mutata: cũ ergo deficiat subiectũ, deficit qualitas, & quod illi tributum est: rõ autem differẽtię, quare non ita facilè cognatio capitis diminutione plerunq; perimatur sicut agnatio, est, quàm allegat hic tex. quia cùm capitis diminutio sit dissolutio quędam ciuilis, & effectus à lege ciuili consideratus potuit meritò tollere quod iuris ciuilis erat: quod erat naturalis iuris vtpotè potentioris, non ita facilè. l. Has obligationes. ff. de capi. dimi. & ita declaratus est iste
2 No. primò ꝙ † ius agnationis tollitur plerũq; ꝑ quamlibet capitis diminutionẽ ẽt minimã: rõ est, vt dixi, per tex. in l. Tutelas. ff. de capi. dimi. quia cũ mutetur familia ꝑ capitis diminutionẽ ẽt minimam desinit esse agnatus capite minutus, & ꝑ consequens perit tutela illa, q̃ super agnatione fundabatur, & ex eo ꝙ ꝓximior erat illi'
3 familiæ. l. Legitimam. l. Legitimos. ff. eo. qñ. n. qualitas † ꝑsonę requiritur ad substantiam alicuius officij, tunc ea mutata deficit officiũ, vt dicit Bal. in l. Tutelas. ff. de capi. dimi. Sed hoc est intelligendum ẜm iura antiqua, vt dicetur etiam in glo. cùm enim in §. Ex his in Auth. de hæred. quę ab intesta. sublata sit differentia agnationis, & cognationis quò ad hæreditates, ex quibus pendet ius tutelarum legitimarum. l. 1. ff. de legi. tuto. d. l. Tutelas. meritò sequitur, ꝙ sicut hodie non impeditur quis incipere tutelam ex minima capitis diminutione, quia non tollitur quò ad hoc agnatio, sine si tollatur, remanent integra iura agnationis, multò minus postquam quis semel fuit tutor, debet desinere esse tutor arg. l. Si vt proponis. C. de confir. tuto. facit. l. Patre furoso. ff. de his qui sunt sui, vel alie. iu. cum vulga.
Secundò not. ibi, plerunq;. ꝙ non semper hoc procedit, quãuis regulariter accidat qđ quare dictũ sit, vide-
4 bimus in gl. in verbo, Omnibus modis. Quòd ãt dictio (plerunq;) ponat regulã. l. plerunq;. ff. de iure dot. tradit
5 latè Dec. in rub. ff. de reg. iur. quamuis etiã aliquãdo accipiatur ꝓ maximè, vt notatur in l. Nec quicquã. §. Obseruare. ff. de off. procon. & lega & de dictione (plerũq;) est optimus tex. inf. de legi. patro. tute. in fi. vbi dicetur.
6 Tertiò no. ꝙ agnatio † iuris ciuilis nomẽ est, hoc clarè exprimit tex. in l. Non facilè. §. 1. ff. de gradi. in fin. ex quo alias singulariter inferebat Maria. Soz. in cõsi. 1. l. 1. col. 2. in fi. ꝙ ex quo nomen agnationis erat inuentum de iu-
7 re ciuili, vt hic, sequebatur, ꝙ cũ † ius ciuile concesserit fratri vterino per omnia iura agnatorum l. Memmium.
C. de

C.de legi. hære. intelligebatur concessisse veram agna-
8 tionem,non fictá: & ideo ét in statuto ad fęminarũ ex-
clusionem cõnumerabatur inter agnatos, & in eo habe
bat locum ratio vnica statuti excludẽtis fęminas,qa qñ
9 lex disponit sup ijs,quæ sunt iuris ciuilis , in quibus lex
habet potestatem inducendi aliquid verè, non est fictio
quod inducitur,sed veritas,Bar.in l. Si maritus.§. Legis
Iuliæ.ff.de adulte.Bal.in l.Cùm ex oratione. ff. de excu-
50 sa.tuto.per quem tex.dicit,ꝙ †paria sunt qualitatem ali
quam alicui inesse per naturá,vel p priuilegiũ,& meli⁹
Bal.in l.Gallus.§.Quòd si is.ff.de libe.& posthu.& quam
uis principalis conclusio Maria Soz. patiatur aliquas dif
ficultates,quas facit quidam.d. Angelus Nicolinus Flo-
renti.antiquior in quodá eius consilio , quod est apud
me, tamen dictum in se est notabile , & defendi potest
etiam in statuto illo Florentino.
51 Quartò no.ꝙ † cognitio nomen est naturæ,quod la-
tius declarat tex.in d.l.Non facile.§.1.ff.de gradi.
52 Quintò not.ꝙ† ius ciuile pôt facilè aliud ius ciuile tol
lere,naturale verò ius non pôt ita facilè,ad hoc tex.in §.
Sed naturalia.sup.de iure nat.gen.& ciui.vbi vtrunq; ꝓ-
batur l.Iura sanguinis.ff.de regu.iu.& est bonus tex.in l.
2.de vsufruc.earum re.quæ vsu consum. vbi dicit tex. ꝙ
53 †ratio naturalis authoritate senatus mutari non pôt:&
hinc videmus, ꝙ cognatio ipsa,prout naturalis est , ca-
dit ét in seruo,Bar.in l.Hos accusare. §. Omnibus. ff. de
accusa.quamuis quod attinet ad ius ciuile pro mortuis
habeant.l.Quod attinet.ff.de reg. iu. possunt benè tolli
iura illa,q́ à iure ciuili introducta sunt,non enim pôt fa
cere lex ciuilis,ꝙ filius non sit filius,vt dicit tex.in §.Mi
» nus. infrà de hær.quæ ab intest.defer.ibi,Naturalia.n.iu-
» ra ciuilis ratio perimere non pôt,nec quia desinunt sui
» hæredes esse possunt desinere filij filiæue, nepotes nep-
tesue esse.ratio est,quia hoc ipsum esse filium,esse nepo
tẽ,esse patrem,esse auum , naturale est, vt dicit tex. in l.
Tutelas.ff.de capi.dimi.vbi appellantur hæc nomina na
» turalia,ibi,Vt personæ naturaliter designentur , vt ecce
» deferunt senatusconsulta hæreditatem matri filio, &c.
» Sed qñ.huiusmodi personis siue i genere siue in specie
tribuitur à lege ciuili aliud quoddam nomen,& alia iu-
ra,vt (puta) suitatis,& agnationis, tunc lex ciuilis benè
potest tollere,quia tollit quod suum est, nõ aũt aliquid,
quod sit naturale,& idem in cognatione, quatenus co-
gnatio à iure ciuili recepta est , & aliquod est ei ius , vel
aliquod vinculum tributũ,nõ tamẽ pôt tollere in totũ:
& hoc est,ꝙ dicit tex. Naturalia verò non vtiq;.vt infe-
rius declarabimus.Videmus in iure succedendi,ex quo
ét ius tutelarũ ꝓuenit:nam in filio diuersum est ius suc
cedendi ab ipsa filiatione, Bar.in l.Is pôt. col.2. versi.Est
& aliud.& ibi,Pau.de Cast.Are.Ias.& omnes ff.de acqu.
hære.Pau.de Cast.consi.304.Primũ dubium.col.4.in 1.
dub.in fi.lib.1.& dicit Bal.in simili in auth. In successio-
ne.cir med.vers.Vltimò quæritur. C.de suis & legi.ꝙ re
nunciatione non tollitur agnatio à radice, sed ipsa suc-
cessio,& ideo hic tollit ius cognationis, vt tradit Rom.
consi.82.Quò ad id.non autem ipsa cognatio, quæ tolli
pôt.l.Iura sanguinis.ff.de regu.iur. Ius agnationis. ff. de
pac.l.abdicatio.C.de pat.potest.& ibi glo.
Vnum superest aduertendũ fuisse hic nonnullos,qui vo
luerunt verba illa (iura ciuilia) accipi in eo significatu,
in quo accipitur in l.fin.ff. de iust.& iu.quod falsum est,
nã benè hęc ratio generalis hic sumpta , & quam vbiq;
repetunt Iureconsulti,est hic expressa ad denotandum,
ꝙ cognationis iura tanquam quid naturale non tollun-
tur ratione ciuili,tamen sumitur generaliter, vt est na-
tura rationis,vt sit generalior dicto, non antẽ restringit
54 ad illud ius cognationis simpliciter.Adde, ꝙ†ius in eo
gnificatu nõ accipitur seorsum , & nisi addatur cogna-
tionis,vel agnationis d.l.final. ff. de insti. & iur.vbi pro-
priè hoc modo exemplificat Iurisconsultus , ergo gene
raliter.
15 †Sextò nota hunc tex.ad regulam illam ,Nihil tam na
turale est,q̃ vnumquoq; eo vinculo dissolui,quo colli-
56 gatum est.l †Nihil tam naturale.ff.de regu.iur.Omnis.n.
res p quascunq; causas nascit, p easdem dissoluitur. c.1.
de regu.iu.in anti.Eadem.n. sunt principia constitutio-
nis & destructionis & hinc est,ꝙ contractus verbis con
tracti,verbis dissoluuntur:contracti re,re etiã restitutra:
& consensu contractos ex consensu contrario dissolui
manifestum est,prout enim quisq; contractus est,ita sol
ui debet l.Prout quisq;.ff.de solu.Et quemadmodũ obli
gationis vinculũ eodẽ modo soluitur, vt introductũ est
vt diai, ita animo tolli debet possessio, quæ solo animo
retinetur,& non ignoranti tolli,vt dicit tex.in l Quam-
17 uis saltus.in fi.ff.de acq. poss.& easdẽ habet qualitates
distractus,quas habet contractus:& hinc videmus,si cõ
tractus sit bonę fidei , distractum bonæ fidei esse. l. Ab
emptione,ff.de pactis l.1 C.qñ lic.ab empt.disce.& eun
18 dem numerũ testium in reuocatione & dissolutione re
quiri,qui requiritur ĩ introductione, vt de testamẽto lo
19 quitur glo.in l.†Cùm proponebatur.ff.de lega. 2 & in
arrogando causę cognitio exigitur, quemadmódum in
eo emancipando requiri manifesti iuris est. §. Cũ autẽ.
supra.de adopti.vbi notatur, & plura similia ad hoc cõ-
gerit Dec.in d.l.Nihil tã naturale.ff.de reg. iu.vnde reli-
qua petenda sunt,tradit Ias.in l.1.col.5.C. quando non
pet.par.in l.Quemadmodũ. col.2.de acq.poss. & est tex.
20 in l.Ferè quibuscunq;.ff.de regu. iu. Hoc aũt non habe-
ret locum in spiritualibus, facilius enim introducũtur,
quam destruantur c.Inter corporalia.in princ. de trásla.
præla.& in matrimonio,baptismo, & ordine exemplifi
cat Dec.vbi suprà in fi.
In gl.1.Ea satis clara est , cum .n. in tex. dictum esset,
Sed agnationis quidẽ ius dicit duo iura esse,agnationis
scilicet & cognitionis,quod ét probat tex. in l.fin.ff.de
iust.& iu.Ius autem agnatorũ prærogatiuum est ad co-
gnatos,ex eo quia & in hæreditatibus clarum est ꝙ præ
ferũtur illis hoc iure infra de legi agna successio i prin.
iuncto prin.tit.seq.facit tex.suprà eo.ti. in prin.illis autẽ
nõ existentib. & sic iure hoc prærogatiuo sublato , vult
gl.ꝙ cognati admittãt tam ad hæreditatẽ,in qua nulla
21 est dubitatio,q̃ ad tutelá:& sic in effectu vult,ꝙ†ét iure
isto cognati admittũtur ad tutelas cognatorũ paruulo-
rum deficientibus agnatis, quæ est pulchra quæstio , in
qua glo.in l.1.ff.eo.ti.in ver. Consanguineis,vult, ꝙ co-
gnati iure illo non vocarentur ,quam gl. sequitur Odo-
fred.in l.1.C.eod.ti.Dicebat enim Odofred. ꝙ quamuis
iure prætorio vocarentur cognati ad successionem , tñ
quantum ad tutelam erant incogniti, nec vera semper
erat regula,ꝙ ille admittatur ad tutelam,qui admittitur
ét ad successionem l.1.§.Interdum.ff.eo.ti.glo.tamẽ hic
contrarium vult,ꝙ etiam iure antiquo cognati vocaren
tur ad tutelam ex mente l.12.tabu.postquam. §. fuerunt
admissi p prætorem ad successionẽ.inf.de succes.cogna.
in prin.cùm enim ad eós commodum successionis spe-
ctaret,cõsequens vr̃ ex mente d. l.vt etiam onus tutelæ
ad eos pertineat,& hoc voluit Bar.post Dy. in l.1.ff.eod.
& Io.vt eum refert gl.2.in l.1.C.eod.ti.pro quo allegat.
tex.in l.3.in prin. ff. eod.vbi per consequentias hæredita
tum patronus vocat ad tutelam, & ita probatur apertè
inf.de legi.patro.tute.& tit.seq. ad idem allegat tex. in l.
pe.ff.de legi.tuto.dum vult, ꝙ matertera nõ obstet filijs
fratris,quominus sint tutores, nam superfluò hoc dice-
ret,si alia rõne impediretur matertera , non quia fœmi-
na,sed quia cognata, & in hãc sniãm vr̃ inclinare Albe.
in d.l.1.ff.eo.ti.& Saly. etiam in l.1.C.eo.qui vult eos ad
mitti,sed tñ pro dubio habet, an tutela illa sit legitima
vel non,& hanc opi.dicit hic veriorem Io.Fab.& Bal.d

qui.

qui ad hoc allegat tex.in l.1.C. de legi. tut. qui, vt infe-rius videbimus, videtur facere in contrarium: idem voluit Nico.de Neap.& Ang.hic.

Mihi videtur, ꝙ defendi possit opinio contraria in puncto iuris hac rõne, quã ego nouã facio: Lex. 12.tab. deferebat onus tutelæ ipsis agnatis eò, ꝙ vocauerat eos ad successionem proximiorũ agnatorum, fateor hoc.l.j. ff.de legi.tuto.sed benè dico, ꝙ quis Prætor vocaret cognatos ad successionẽ, non sequitur, ꝙ vocabuntur ad tutelam: pro bo, clarum est de iure, ꝙ in tutela, q̃tum pertinet ad legitimã, erat locus successioni, vt.s.si proximior tutor legitimus desinebat esse tutor, tunc sequens in gradu admittebatur ad tutelã.l.4.§.Non im.ff.de legi.tuto. & tamen in hæreditatibus non erat locus successorio edicto, vt de vtroq; est tex.i §.Placebat.inf.de legi. agna. succes.ex quo sequitur, ꝙ si sequens agnatus per successorium edictum non admittebatur ad hæreditatem, hæreditas ipsa deuoluebatur ad caput cognatorũ, & tñ tutela per successorium edictum quodãmodo remanebat in agnatis.non ergo transferebat ad cognatos rõne successionis, sed stabat in ipsis agnatis, quia hoc onere grauabantur à lege.12.tab.quod cùm videretur absurdum fuit per §.Placebat.correctum à Iustiniano. Et si dicatur saltem deficientibus oibus agnatis ibat ad illos, quia ad eos deuoluebatur hæreditas, dico, ꝙ hoc ẽ falsum, quia si ratio successionis fuisset in consideratione, iuisset ad vocatos à Prætore ẽt agnatis existentibus, & posset forte reddi ratio, quia fm ius antiquum Prætores non habebant ius dãdi tutores soli, sed adhibita maiori parte Tribunorum.infra de Attilia.tuto.in prin.sicut nec Cõsules, sed benè postea ex edicto Claudij Imperatoris, de quo Tranquillus meminit in Claudio, & dicemus.inf.in §.Sed ex his.de Attilia tuto. vbi hoc idem dicitur, unde nimirũ si ẽt ex edicto suo nõ poterãt de his, quæ ad tutela pertinebãt, disponere, & in hac parte potest ẽt ponderari tex.in l.1.C.de legi.tute. vbi apertè dicitur, ꝙ ad auunculos non pertinet ex l.12.tab.onus tutelæ, sed solùm ad patruos.

Quibus stantibus posset responderi ad ea, quæ in contrarium allegantur, & io primis non obstat.l.3. ff. de legi.tuto.quia fateor, ꝙ tutela ex mente, & per consequẽ tiã hæreditatum vadat ad patronos, non autẽ ex verbis quia ad hæreditatẽ vocabuntur ab eadem lege 12.tab.vt est tex.infra de succes.lib.in prin. sed ꝙ vocati essent ad tutelã ij, qui vocabantur à Prætore ad hæreditatem, hoc iam suprà demonstratum est, ꝙ non erat, quia in hæreditatibus non habebat locum successio, in tutelis sic, ideo tutela erat apud agnatos sequentes, qbus hæreditas nõ competebat ex successorio edicto.d.§.Placebat.

Non obstat text.in l.pen.ff.de legi. tuto. in quo videbatur ois difficultas, quia filij fratris possunt intelligi nõ ipsiusmet materteræ, sed pupilli, qui quãuis sint in pari gradu, tñ nihil facit, quin etiã in paritate gradus dici possit materteram non impedire, quominus ipsi soli administrarent tutelam, & quis non solùm eò ꝙ fœmina, sed quia cognata repelletetur, nihil obstat quin potuerit ita exemplificari, etiam quòd alia ratione repelleretur, vt sunt exempla obuia cuilibet obseruare volenti, & possent aliter illa verba intelligi, prout plures antiquorum intellectus ponit Alberi.ibi. Vidi ego præterea textum manu scriptum satis antiquum, & correctum, in quo non erat verbum illud (vel matertera,) sed simpliciter legebãtur (nec amita patruo magno, vel fratris filijs, ne sint tutores obstat) facilè enim est in vertendo illum text ẽ Græco: existimatur enim Græcè Hermogenianũ scripsisse libros illos Epitomarum, quos reliquit, quod suadet contextus literæ, & titulus Græcus. Hęc dicta tamen sint gratia ingenij exercendi.

Hc (vt dixi) de iure antiquo procedebant, iure autẽ nouissimo Authenticorum cessat oĩs hæc difficultas, qa cùm sublata sit differentia agnationis, & cognationis, vocantur cognati ad tutelam vnà cũ agnatis, & cognati soli, si proximiores sint, Auth.de hære.ab intesta.venient §. Ex his.vnde sumitur auth.Sicut.C.de leg. tute. & ita dicit Bar. & concludunt omnes vbiq; per illa iura, quę clara sunt.

In eadem glo.ibi.§.Admonendi.Notat hic Ang.quòd qui desinit esse agnatus, remanet tñ cognatus, & subdit & sic non ita facilè perditur id qđ capitur a genere, q̃ id, quod capitur à specie, circa quæ aduerte, ne te Ang. decipiat quia non semper uerũ est, quòd qui desinit esse agnatus remaneat cognatus, sed tantũ qui desinit ex minima capitisdiminutione, & sic intelligas secundum materiam, & terminos d.§.Admonendi.

Secundò aduertas, ꝙ nõ ideo facilius pditur agnatio q̃ cognatio, qa cognatio sumat effectũ à genere vel specie, sed qa agnatio est iurisciuilis, & dissolutio per minimã capitis diminutionẽ iurisciuilis est, & facilius id ciuile alterum ius ciuile tollit, q̃ tollat ius naturale, prout est cognatio, babemus enim rationẽ hic in tex. vndeoñ sunt quærendę extrinsecus rationes.s.ꝙ sit stabilibus qđ à genere sumatur, quàm quod sumatur à specie.

Declara tamen, vt declarat hic Ioã.Fab. quia dum gl. dicit, ꝙ inter cognatos vocantur, q deserunt habere iura agnatorum, intelligenda sunt hęc verba, qñ deserunt habere iura agnatorum aliterq̃ per repudiationem, & renunciationem, qñ enim simpliciter & scienter renũciarunt & repudiarunt, non admittuntur postea. vt cognati argum.l.Illud.ff.de acqui.hære.& l.In plurium.eodem tit.vbi habetur, ꝙ si hęreditas potest ad me pertinere ex testamento, & ab intestato, repudiando simpliciter, & sciéter, censeor vtroq; renunciare, sic in casu nostro qui scit se posse venire ex duplici capite per Vnde agnati, & p Vnde cognati, repudiando simpliciter [illegible] renunciare vtrunq; caput [illegible] si specialiter renũciauit alteri capiti.l.1.ff. vnd. legi. pro qua declaratione
22 facit, quia † renuncians scienter simpliciter hæreditati céseretur renunciare omne ius quætendi sibi talem hæreditatem l.Si duo.§.Idẽ Iulianus scribit.& §. Si quis in rauetir.ff.de iureiur.per quę iura ita dixit Bar.in l.Nescis §.1.ff de acqui.hæredi.& idem voluit Ang in l Sunm.C. de iure delib.dicẽs, ꝙ siquis renunciauit hæreditati simpliciter, videtur renunciare, vt nullo modo admittatur nec de iure ciuili nec de iure Prætorio, sequitur ibi Alexand.& pro ista declaratione est glo. notabilis in l. 1. §. Sed videndum. ff de succes. edic. in verbo. Succedat.
23 quæ dicit, ꝙ † repudiatio expssa simpliciter facta ab eo, qui poterat succedere ex pluribus capitibus.s.vnde liberi, & sequentibus, censetur facta à singulis capitibus, q̃ glo.dicit singularem Areti.in l. Quandiu. ff. de acquir. hæred.Ias.in l.Cùm quid.ff.si cer.peta. & ad idem est gl. notabilis in clem. Sæpe.in ver. Partibus. ff. de verbo. si
24 gni.vbi dicit, quòd † renunciatio expressa facta simpliciter trahitur ad totum processum, facit tex in l.Pluribus ff.de acceptila.

In glo.in verbo, omnibus modis.glo.benè exponit.s. ꝙ omnibus modis, quibus capitis diminutio contingit, agnatio tollitur, & exemplificat in maxima & media capitis diminutione, in quibus non est dubium, quia etiã per illas amittitur cognatio.§.Quod autẽ.inf.tit. t.quod debes declarare, vt.s.tollatur effectus tributus a iure ipsis cognatis, non aũt ipsa cognatio, quia iura sanguinis nullo iure ciuili dirimi possunt l.Iura sanguinis.ff.de regulis iur. & ita declarabam alias, vt declarat glo.in d.§. Quod autem.in verbo, Cognationis.& dixi etiam superius.s.not.Et si dicatur, vt dicit hic Christopho. si non tollitur ipsa cognatio, sed tantum effectus ipsius causati à iure, non deberet esse aliqua differentia inter agnationem

tionem & cognationē, quia si non agitur nisi de remouendo effectu introducto à iure ciuili, ita potest ciuilis ratio tollere iura ciuilia in cognitione, sicut in agnatione, quia ius ciuile tollit seipm: Respondet Christopho. ꝙ ideo facilius tollūtur effectus tributi agnatis, q̃ effectus tributi cognatis, quia sunt tributi iure singulari, facit l. Eius miluis. §. Si militia missus. ff. de testa. mili. Ideo autem dixit esse ius singulare, quia cùm natura ęqualiter coniunxerit masculos & fœminas. l. Maximum uitium. C. de lib. præter. ius ciuile dedit hanc prærogatiuā agnatis, vt præferrentur ratione familiarum conseruandarum, quod ius, cùm sit tributum ex quodam priuilegio & prerogatiua, nimirum si facilius tollitur, & ita declaranda sunt verba eius, quæ satis confusa sunt, tñ per hoc non tollitur obiectum, nā si vtriq; effectus sunt de iure ciuili, siue ius ciuile concesserit ex priuilegio siue ex alio, satis est, ꝙ nō tollitur aliquid naturale, & tamē ratio tex. nr̄i accōmodatur ad hoc, ut quid naturale videretur tolli tollendo cognationem vel eius effectus, præsertim cùm tex. nr̄ non fundet se super priuilegio vel iure communi, sed super eo, ꝙ agnatio est iuris ciuilis, cognatio verò naturalis, ut patet ex uerbis tex. Potest dici, ꝙ tollūtur effectus, quos lex sumit ex ipso iure ciuili, ut sunt hæreditatū iura & hmôi, quia qñ uel maxima vel media capitis diminutiōe capite minutus est aliquis cognatus, tunc cū vel in seruilem cōditionē deductus sit factus incapax eorum, quæ iuris ciuilis sunt, quæ ad seruos nō attinent. l. Quod attinet. ff. de reg. iur. vel deportatus sit, vel aliter ciuitate amissa sit factus incapax eorum quæ. l. ciuilis voluit tantū esse ciuiū Romanorū, ideo tanq̃ effecto incapace subiecto tolluntur illi effectus, qua lege ciuili ita dati sunt, vt uel solis liberis personis, vel solis ciuibus Romanis cōpetant, quod videmus in cognatione respectu matrimonii impediendi, quia hoc potius à iure gentiū sumptum est, seruiles cognationes obstare. § Illud certum est. s̄. de nup. nā effectus ille cognationis durat etiam stante seruitute: at minima capitis diminutio, quia non reddit incapacem cognatum eorum, quę uel liberis uel ciuibus competūt, nō affert aliquod incōmodū cognationi, quæ naturalis est, agnationi autē id affert, quia cùm familia mutetur, dissoluitur illud ius ciuile. in quo uolo uos unum admonere, ꝙ hic minima capitis diminutio nō potest ferè accidere nisi arrogatione pupilli vel tutoris, nā cū simus in tutela pupilli, in pupillo non cadit emancipatio, quia est iam solutus per mortē patria potestate, qđ idem dicendum est in tutore, q̃uis enim filiusfa. tutor esse possit. s̄. tit. j. in princi. vix est, ut inueniri possit legitima tutela, in qua non sit proximior pater ipso filio, & qui in legitima tutela pręferatur: quo fit, ut cùm agnatio non tantū comprehendat eos, qui sub unius potestate sunt, sed eos, qui eundē patrem habuerunt & idē initiū, coniuncti tñ per uirilē sexū, ut. s̄. vidimus, emancipatio ipsa q̃uis faciat mutare famliam. i. familiā illā, sub qua erat, & cuius intuitu quis dicit paterfa. vel filiusfami. tñ non per hoc exit familiā illā. i. agnationem, prout familia cōprehendit oēs ab eodem principio per virilem sexum descēdentes, quāuis habeatur inter extraneos. §. Cæteri. j̄. de hære. quali. & diff. respectu suorum. s. ita. n. loquit ille tex. & ita intelligit ex tex. in §. pronunciatio §. familiæ. versi. Idēq;. ff. de verb. sign. nam familiam sic sumpta recipit nonnihil naturalis cōiunctionis, quāuis & Alcia. & Deci. contrariū senserint, de quo dicet alias, & fosan. in tit. seq. vnde nimirum si postea fuit correctum, vt emancipati non tm̄ intuitu successionis, sed ēt quia agnatio re vera nō permittit, admittātur ad tutelam. l. iiij. C. de legi. tute. & hoc iure hodierno, quo fuit sublatus modus emancipandi per imaginarias venditiones, nā eo tempore ideo soluebatur agnatio emācipatione, quia cùm in seruilem causam emancipandus deduceret, amittebat non solùm ius illius familiæ, sed penè etiā libertatis, quousq; a fiduciario patre emanciparetur. l. Liberos. §. Emancipato. ff. de capi. diminu. de quo supra dictum fuit, & dicetur in §. Minima. in tit. seq. quæ diligentius considerabis, & ita potes declarare quæ sequuntur in glo. dum allegat. l. Tutelas. ff. de capi. dimi.

In ea. glo. ibi, Nisi duobus casibus tantū. Declara ut per Ioan. Fab. hic, videlicet, ꝙ hoc est uerum attento iure nouo ex d. l. iiij. nam de iure antiquo, emācipati fratres non admittebantur ad tutelam, sed hoc fuit ibi introductum ex rōnibus, de quibus, in illo tex. quā declarationē sequitur Ang. & alij hic, & est vera. Idē dicendum est de patre, qñ non emācipabat cōtracta fiducia, sed postq̃ cautum est, vt semper cōtracta fiducia censeatur emācipare, vt dicitur. j̄. de leg. agna. succes. nimirū si admissus est postea ad tutelam tum ratione successionis, tum ex eo q̄a sublato modo antiquo emancipandi non deducitur amplius in seruilem causam, & ideo nō exit illā familiā & agnationē, q̃uis paterfa. efficiat, ut. s̄. declaratum fuit. Et dum ego al's in fi. huius glo. dicebā, ꝙ ius agnationis olim penitus tolleretur, quod corrigitur per ius Codicis, quod ius est posterius iure isto Institutionum, vt dictum fuis. s̄. in prin. & est tex. in l. Menimus. in prin. C. de legi. hęre. tñ declaretis, ꝙ attēta cōpilatione Codicis, illa benè est posterior, sed oēs constitutiones Codicis pręter illas, quæ sunt Iustiniani, sunt anteriores & priores iure isto Institutionū, ideo nimirū si verba huius tex. dum dicitur (plerūq; posuerunt habere respectum ad cōstitutionem Anastasij, de qua
25 in d. l. iiij. C. de legi. tute. qui† imperauit ante Iustinū. Ea autē cōstitutio fuit data Ioanne & Paulino. Coss. qui fuerūt Cōsules anno septimo eius imperij, anno quingentisimo à Christo nato: Institutiones autem hæc cōpilatæ sunt anno salutis quingētesimo trigentisimo quarto.

26 In glos. Nam pro quia. Ponitur† hæc dictio causaliter vt dicit Bar. in l. Demonstratio falsa. §. Quod autem. col. ij. ff. de condi. & demon. per. l. fi. §. j. ff. doli except. ibi, Nam potueram vobis amplius relinqure.

In glos. in ver. Agnatio. Declara melius, vt declarat tex. in l. Non facilè. §. j. ff. de grad. In glo. in ver. Naturalia. Benè verum est, ꝙ ex natiuitate quis consequitur hoc ius, vt cōiungatur oībus cognatis suis, sed non dicitur naturale ab ipsa natiuitate, sed à natura ipsa quæ cùm pariter masculos & fœminas respiciat. l. Maximū uitium. C. de libe. præte. & ipsam coniunctionem sanguinis ius istud pariter producit inter masculos ex eodem principio, siue p masculos, siue per fœminas descendat: illud enim dicitur propriè naturale, qđ secundum naturam est.

27 In glo. fi. Exponit verbū † Vtiq;. i. certè, ꝙ scilicet naturalia nō tolluntur capitis diminutione, cùm sint immutabilia d. §. Sed naturalia. Sed aduertēdū ēst, vt alias dicebā, quia si intelligeremus hoc modo, sequeret, ꝙ nec maxima nec media capitis diminutiōe tolleret, qđ est falsum. §. Quod aūt. j̄. de capi. diminu. & ideo dicebā exponendo non utiq;. i. non ita simpliciter & indistinctè, quia si nō potest tollere. vt ciuilia, potest tñ limitare, vt dixi. s̄. in §. Sed naturalia. Verbū enim (vtiq;) hic accipitur pro pariter & ęquè, ꝓut accipisse vr̄ M. Tullius lib. xii. ad Atticum, dum inquit, Nam & Feliæ satis-
„ faciendum est, & vtiq; Atticę regulariter tñ est aduer-
„ biū affirmandi, vt habetur in l. i. in prin. ff. de Senat.

In ea, glo. ibi, Item nec ea, quæ naturalē. Verum est, ꝙ ea, quę naturalē habent præstationē, & in quibus ius ipsum naturale viget, nō pereunt capitis diminutione, & eodē modo legatum, quod interpretatiuè pro alimētis capitur, nō perit, vt in l. Legatum. ff. de cap. diminu.

assignatur

assignatur ratio in vtraq; lege, in prima.s.in l.Eas obli-
gationes. assignatur eadé ratio , q̃ hic.s.quia ciuilis ra-
tio naturalia iura corrumpere non pôt,& in l.Legatū.
assignatur rô,quia tale legatū in facto potius,q̃uis in in
28 re cōsistit,q̃ verba† ita iterpretarj debent.i.ius natura
le:factum.n.ibi,appellatur ius naturale, sicut debet in-
telligi tex. in l.Si vnus.§. Pactus ne peteret.ff. de pact.
,, ibi,Quia in stipulationibus ius continentur,in pactis fa
,, ctum versatur.debet.n.intelligi.i.ius naturale,vt proba
tur optimè per text. clarissimum in l.Nec seruus.ff.de
,, pecul.Nec seruus(inquit)quicquam debere potest,nec
,, seruo potest deberi,sed cùm eo verbo abutimur, factū
,, magis demonstramus, q̃ ad ius ciuile referimus obliga
tionem.& ita interpretatur ibi glo.quâ nota pro intel-
lectu eorum iurium.
29 In ea.gl.ibi,Item†nota.Atuerte,dum primò dicit gl.
q̄ reperitur quædam cognatio ciuilis tantū , vt ea,quæ
contrahitur per adoptionem.l. Qui in adoptionem.ff.
de adop.nam licet hoc sit verum in se,q̄ reperitur quæ
dam cognatio,quę contrahit̄ p adoptionem vt est me-
lior tex.in l.Non facilè.§.j.ff. de gradi. tñ illa cognatio
non est illa , de qua loquit̄ tex.noster,q̃ ponit̄ ad differē
tiam agnationis,sed ea cognatio,q̃ comprehendit & a-
gnationem & cognationē in specie , & sic cognatio in
genere,nō.n.ius sanguinis, quod est in cognatione , sed
ius agnationis affert adoptio.d.l. Qui in adoptionem.
& hoc est quod dicit tex.in l.Non facilè.§.j.q̄ quamuis
cognatio ciuilis hoc nomine cognationis rectè etiam
appelletur,tñ propriè agnatio vocatur,& ita est intelli-
gēdus tex.in d.l.Qui in adoptionē.dum dicit.q̄ is, qui
in adoptionem dàtur,ijs , quibus agnascitur , cognatus
fit, quibus verò non agnascitur , nec cognatus fit,nam
(vt dixi)de generali illa cognatione intelligitur.Cōtra-
huntur ergo per adoptionem iura cognationis inhærē
tia agnationi, sed non cognationis , quæ ab agnatione,
vt diuersa species distinguitur , vt declarat Ange.in d.l.
Qui in adoptionem . qui melius quam alius illam le-
gem aperit.

In ea.glo.ibi.Item nota,quia in ciuili iure.Iam supe-
rius attigimus aliquam ex his tutelis ex verbis & sentē
tia legis deferri,alliam ex sñia,& clara sunt exempla,&
videbimus j̄.de legi.patro.tute.cum duabus sequenti-
bus,& hęc capita non habent dubium , & non indigēt
declaratione.Dum verò dicit,q̄ ex aliis legibus tā vete
ribus,q̃ nouis,deferuntur tutelę.d.l.Tutelas. & hæ capi
tis diminutione non amittunt̄ , ratio est manifesta ſm
tex.in d.l.Tutelas.quia huiusmodi leges loquuntur per
verba naturalia,non ciuilia,vt hæc lex xij.tabu. quę lo-
quebatur per verba ciuilia deferendo agnatis tutelam,
illæ.n.alię loquuntur per hęc verba(matri, filio)& hu-
iusmodi , quę verba naturalia sunt, & naturaliter desi-
gnata , ideo mirum si capitis diminutione non tollun
tur,quia emancipatus uel rogatus nō desinit esse filius
vel pater naturaliter,vt est ibi tex.clarissimus cum glo.
in verbo,Senatusconsulta.
30 In ea.glo.ibi,Itē quæro† an futuras tutelas.Glo.quę
rit,an capitis diminutio tollat tantum futuras tutelas,
vel iam delatas , & concludit q̄ deferendas tantum ra-
tionibus in ea allegatis.

Breuiter communiter Doct.reprobant hanc glo.nā
dicit Io.Fab.bene capitis.diminutio aufert tm̄ hæredi-
tates futuras,non iam delatas,secus in tutela,q̃ opi.pro
bat Io.Fab primò per tex.j̄.quib. mo. tute.fini.§.Sed &
31 capitis.dū dicit,q̄†perit tutela,ergo erat , dicit Ioann.
Fab.quod.n.non est, perire non pôt.l.Nam & si sub cō-
ditione.ff.de iniusf.rup.testa.l. Quod vulgo.ff.de cōtra-
hab.cuius inductioni r̄ndet hic Christoph.dicēdo q̄ tol
lit̄ futura tutela non aūt preterita.Sed responsio Chri-
stoph.nihil valet,nō.n. dicitur(tollitur)sed(perit,)vn-
de stat argumentum Io.Fab.quia quod non est , perire
non pôt.§.Seruus.j̄.de capi.diminu. Præterea verba il-
la referuntur ad tutelas, non ad personas:cùm ergo di-
cat , q̄ tutela perit , non potest dici de futura,quæ non
est,sed de ea,quę est iam in esse.

Secundò pro hac opi.allegat Io.Fab.tex.in l.Legiti-
mos §.fi.ff.eo.ti.qui tex. cauillari non pôt, quia dicit,q̄
tutor capite minutus tutor esse desinit,q̃ verba pręteri-
tam & in esse existentē designat , cui accedit quod sub-
dit lex indicio tutelæ locum esse,quod non potest esse
non suscepta tutela.

Ego p̄ hac opi.allego tex.expressum in l.Tutelas.ff.
de capi.dimi.vbi dr̄, q̄ tutores testamento vel à iudice
dati non desinunt esse tutores p̄ capitis diminutionē
minimam,sed solę tutelæ, quę ex lege.xij.tab.deferun-
tur,interuertunt̄.Pondero primò , q̄ dū locutus est de
testamentarijs & datiuis, loquitur post tutelam susce-
ptam,dum dicit,(erunt nihilominus tutores) & statim
subdit,(sed legitimę tutelæ ex l.xij. tab. interuertūtur.
32 Pondero primò aduersatiuam(sed,)quę debet†aduersa
ri retentis eisdem terminis Bar.in l.ij.§.fi. in prin.ff.de
33 præto.stipu.secundò†pondero verbum(interuertūtur)
quod significat euertuntur & subuertuntur , in hac.n.
significatione accepit ibi iuriscōsultus , sicut accepit &
in l.amissione.ff.de capi dimi.ibi, Per quam publica iu-
ra non interuerti constat.i.euerti & subuerti,& est no-
tandum,q̄ vtraq. lex est Pauli iurisconsulti,& in eo.lib.
xi.ad edictum,ita q̄ apparet,qualiter vtatur hoc verbo,
ex quo patet, q̄ glo.nostra loquitur contra hæc tria iu-
ra expressa.
34 Quærit Io.Fab.de ratione†diuersitatis inter tutelā &
hæreditatem,quare hæreditas iam delata nō pereat, tu-
tela verò pereat, cùm deberent ijsdē pedibus ambula-
re,vt vr̄ innuere tex.in d.l.Tutelas. & ſm eum alia q̄a
hęreditas vno momento acquiritur,vnico actu , ex sola
animi declaratione.l. Paulus respōdit.ff.de acqu. hære.
igitur ex quo iam sortita est effectum suum,non tollit̄,
l.Pluribus.ff. de verbo.oblig.§.j.l.Si Gaudentius.C. de
contrah.emptio.quod non est in tutela,quæ unico actu
nō perficit̄: sicut.n.hodie gerit̄, ita & cras,& sunt actus
successiui.& multa impediunt contrahenda,q̃ iam con
tracta tenent.l.Patre furioso.ff.de ijs,qui sunt sui vel a-
lie iur.l.apud Iulianum.ff. ex quib. cau.in poss.eatur.q̄
rônem sequit̄ hic Angel. & Nico.de Neapo.& Bar.in l.
Tutelas.in fi.prin.ff.de capi.dimin & fuit ratio Iaco.de
Raua.vt patet ex ijs , quæ dicit Albe.in d.l.Tutelas.col.
ii.versi.Tangit hic glo.vbi sequit̄ hanc rationem diuer-
sitatis,pro qua facit benè declaratio Bar.in l.Pater Seue
rinam.§.Conditionum verba.ff.de condi.& demonstr.
Sed Io.Fab.eam impugnat ,quia tutela ita ab initio ac-
quiritur sicut hęreditas,& ideo excusationes superue-
nientes eam non tollunt, nisi in certis casibus.l.ij.l.Tu-
tor.§.fi.ff.de excus.tuto.Præterea ēt hęreditas aliqñ ac-
quiritur per actus successiuos.l.Si filiusfa.C.de pet.hæ-
red.Sed aduertendum est,q̄ quāuis tutela quærat,ita vt
ab ea post certum tēpus tutor se excusare nō possit,tñ
habet actus continuatos & successiuos administratio-
nis,& durat tutela, cuius est incapax ille, q̃ agnatus nō
est,incapacitas aūt durante administratione semper fa-
cit,q̄ tutor administrare nō possit,quia semper vt agna
tus administrat,nec transfundit in aliam administratio
nem,q̃ in eā,q̃ fuit ab initio:sed in hæreditate cùm ca-
pacitas non exigatur,nisi vsq; ad tempus aditionis.§.In
extraneis.j̄.de hær. quali.& diffe.mertiò sequit̄,q̄ quā-
uis postea desinat esse agnatus , & sic fiat incapax, nihil
refert,quia iā acquisitio facta est,nec vlterius durat hæ
reditas , sed confusa cū bonis hęredis est effectum vni-
cum patrimoniū.l.i.§. Veteres.ff.de acquirend. possess.
cum si.ideo.maxima est differentia inter hęreditatem,
& tu-

& tutelam, quod senserat hic Christoph. & Bar. in d.l. Tutelas. in fi. ff. de capi. dimi. sed necesse est rationem aliam ita declarare. Nec alia ratio Io. Fab. quicquam facit, uidelicet, q sit minus damnum perdenti, cum non sit tam onus, hereditas aut sit lucrosa cõtra, quia in reuersio tutelæ non causat à damno vel lucro, sed a ratione capacitatis tutelæ. f. quia nõ durat agnatio, vnde melior est ratio Bar. in d.l. Tutelas. in hp. prin. q hæreditas desinit esse hæreditas, post quam cit adita, ideo quod non est, non potest tolli, sed tutela non desinit, declarata tamen, ut suprà dixi, ratione capacitatis hæredis vel tutoris.

In ea. glo. ibi, Hodie verò. De hoc diximus. s. in glo. j. & est tex. in auth. Sicut, C. de le. tu. circa quod quærit hic Ioan. Fab. an quemadmodũ sublata sit differentia agnationis & cognationis quò ad delationem tutelæ & hæreditatis per d. §. Ex iis. & authẽ. Sicut. C. de legi. tut. sit ẽt sublata differẽtia quò ad amissionem? & primò argumentatur, q nõn videatur sublata hæc differentia, quia cũ non reperiatur hoc expresse correctum, cur mutare debemus l. Præcipimus in fin. C. de appell. tamen dicit contrarium, quia cum ab initio tutela non impediatur inchoari, sequitur vt rectè inchoata non desinat illa de causa. l. Si vt proponis. C. de confirmã. tuto. l. j §. fina. eod. titu. & hanc. opinio. secundum eum tenet Dyn. cum qua transit hic simpliciter Ange. Tu dic, q istam quęstionem prius monit Iaco. de Raua. in l. Tutelas. ff. de cap. dimin. vbi quęrit an §. fi. in l. Legitimos. ff. de legi. tuto. sit correctus per iura Authẽ. & dicit, q non finitur, sed transmittitur de agnatione ad cognationẽ, & agnatio finitur, & cognatio remanet, & ita remanet tutela, nõ sicut agnato, sed sicut cognato, & q similis mutatio sit in hæreditate. l. iij. §. Qui fideicommissariam. ff. de hęre. insti. vnde subdit, nõ est verum dicere, q hodie cognati sint agnati, sed verũ est, q veniunt pariter cum agnatis, & q nominum appellatiões durãt, sed quò ad effectũ, vt pariter succedãt, diuersitas tolliĩ, & ideo subdit, quòd credit, quòd si hodie legaretur agnatis, non venirent cognati, quam rationẽ sequitur Alberic. in dicta l. Tutelas.

Mihi videtur, q hęc opi. possit etiam fundari ex tex. in d. §. Ex his coniunctio. §. superiore. vbi dicitur, q sublata est inter agnatos & cognatos quò ad hęreditatem omnis differentia, siue illa introducatur per sexum, siue per emãcipationem, vel aliter, sed q quilibet veniat & fruaĩ successione secundũ propriũ cognationis gradum, ita q non attenditur quò ad hæreditates amplius consideratio agnationis, sed tm̃ gradus cognatiõis, ita enim important illa verba (& oẽs sine qualibet huiusmodi differentia sm̃ proprium cognationis gradum ad cognatorum successionem ab intestato venire pręcipimus) quo stante q non consideretĩ amplius gradus agnationis, sed cognationis tm̃, & sublata sit quò ad successiones tam differentia ratione sexus, quam emancipationis, uel alio modo, vt verba superiora statim indicant, sequitur postea exæquatio inter hæreditates & tutelas, quę facit, vt quò ad tutelas non consideretur similiter emancipatio, & sic capitis diminutio, sed tantum cognatio sit in cõsideratione quò ad tutelas, quod si verum est, cùm ea non tolleratur capitis diminutione minima, sequitur, vt etiam non tollatur tutela, in qua non amplius agnatio, nec eius gradus, sed cognatio ipsa tantum consideratur, & hac ratione potest confirmari decisio prædicta quam puto verissimam. Quæ autem supersunt in hac glo. fuerunt superius declarata.

RVB. DE CAPITIS DIMINVTIONE.

Quemadmodum in libro iiij. Digestorũ ponitur titulus de capitis diminutione occasione tituli de in integ. restitution. vt declarat ibi glo. in rub. ita hic occasione eorũ, quæ proximè dicta fuerant in §. fina. s. titu. proxim. q legitima tutela capitis diminutione perimebaĩ, per quãdam quasi parẽthesim ponit hic titulus, & hic tractatus de capitis diminutione vsq; ad. §. Quod autem. in quo redit ad declarationem materię præcedentis tituli, & eam maximè prosequitur in § fina. j. eo. qui nihil facit ad præsentem titulum, sed cadit sub tractatu de legitima tutela, vnde non errassent compilatores, si sub eodem titu. omnia tractassent addito in rubrica, (& de capitis diminutione.) Vtcunque se res habeat, ita illis visum, & continuatio patet, manifeste.

Circa hanc rubricam videndã essent, quæ de capite minutis tradit Boetius in ii. lib. ad Topi. Cicerõ. vbi plenè delarãt.

EST AVTEM.

1 *Capitis diminutio est prioris status mutatio.*
2 *Capitis diminutionis difinitio secundum Teophilum.*
3 *Capitis diminutio an sit inuentio iuris Prætorij.*
4 *Capitis accipitur pro statu.*
5 *Causa capitis.*
6 *Iudicium capitis.*
7 *Capitis diminutio triplex est.*
8 *Minor & media accipiuntur pro eodem.*
9 *Capitis diminutio maxima perimit libertatem.*
10 *Seruus pœnæ amittit ciuitatem & libertatem.*
11 *Serui pœnæ non possunt manumitti.*
12 *Seruus pœnæ est omnino incapax.*
13 *Seruus priuati saltem capax est iuris quærẽdi domino.*
14 *Libertus per ingratitudinem reuocatur in seruitutem.*
15 *Libertus reuocatus in seruitutem per ingratitudinem non potest à domino manumitti, nisi hoc impetret à principe.*
16 *Libertus ex quibus causis reuocari possit in seruitutẽ.*
17 *Liberti filius, etiã q sit ingenuus, reuocatur in seruitutem. si iniuria afficiat patronum.*
18 *Libertus reuocatus in seruitutem patitur maximã capitis diminutionem.*
19 *Liber homo potest pati se uendi ad pretiũ participandum.*
20 *Capitis diminutio media est per quam libertatem retinemus, ciuitatem amittimus.*
21 *Interdictus aqua & igni desinit esse ciuis Romanus.*
22 *Deportatio successit in locum interdictionis aquæ & ignis.*
23 *Deportatus amittit ciuitatem.*
24 *Capite diminuti media capitis diminutione q dicãtur.*
25 *Interdictus aqua & igni* }amittebant usum togæ.
26 *Deportatus*
27 *Intellectus. l. Siquis tutor. ff. de tute.*
28 *Capitis diminutio minima quæ sit.*
29 *Capite qui minuantur minima capitis diminutione.*
30 *Arrogatus capite diminuitur.*
31 *Filij arrogati capite minuuntur.*
32 *Filius per emancipationem capite minuitur.*

33 Status

33 *Status pro conditione hominis accipitur.*
34 *Definitio debet conuerti cum suo definito saltē à cōmuniter accidentibus,*
35 *Capitis diminutionis noua diffinitio.*
36 *Occisus & mortuus non differunt, nisi respectu modi.*
37 *Atrox quid dicitur, quamuis iniustum sit*
38 *Atrox actio.*
39 *Atrocitas uerborum.*
40 *Libertus qua actione reuocetur in seruitutem ob ingratitudinem.*
41 *Libertus ex quibus causis reuocetur in seruitutem.*
42 *Manumissus ex necessitate non cogitur praestare operas, & non potest reuocari in seruitutem.*
43 *Delictum crescit ex qualitate personarum.*
44 *Ingratitudinis uitium quàm detestabile.*
45 *Ingratitudo expressè remitti non potest.*
46 *Filius emancipatus propter ingratitudinem reuocatur in potestatem.*
47 *Legitimatus ingratus priuatur legitimatione*
48 *Excōmunicatus separatur ab alijs in cōuersatione & conuictu.*
49 *Excommunicato scienter communicans in excōmunicationem incidit.*
50 *Excōmunicatus in quib. & quomodo hodie aequiparetur deportato uel interdicto aqua & igni.*
51 *Excōmunicato succurrere non possumus, nisi ī casu necessitatis & famis.*
52 *Deportatus non testatur.*
53 *Excommunicatus potest testari.*
54 *Magnum dicitur etiam maximum.*
55 *Idest: est dictio expositiua.*
56 *Intellectus ad l. Cognitionum. §. fi. ff. de uar. & ex. cog*
57 *Deportatus dicitur etiam aliquando qui libertatem amisit.*

Diuide hoc principium in tres partes: in prima ponitur quid sit capitis diminutio: in secunda quotuplex: in tertia singulae partes diuisionis declarantur. secunda ibi, Eaq;. tertia ibi, Maxima.

Est capitis diminutio prioris status mutatio, & est triplex: maxima libertatem, media ciuitatē, minima familiam perdimus. h. d. ex l. j. & l. fi. ff. eo.

Casus figuratio nō est necessaria tum quia procedit diffiniendo, diuidendo, & declarando, tum quia tex. est per se clarus.

1 No. primò ex hoc tex. q † capitis diminutio est prioris status mutatio. Sed aduertendū est, q haec verba elicita sunt ex l. j. ff. eo. in qua in tex. Florētino nō est illud verbū (prioris) & ita nō est in tex. Norico, nec esse dēr, quia nō pōt mutari status, quin sit prior status ille qui mutaē, vnde est superfluū, quāuis Theophilus hic hoc
2 verbū addat, qui † & aliter diffinit dicēs, q capitis diminutio est affectio ex circunstantia iuris ciuilis cōtingēs statū eius, qui eā patiē, aut mutans aut minuēs: q̄ diffinitio mihi nō placet, cū possit potius dici effectus iuris ciuilis. Praeterea verbū (minuens) superfluò addiē, cùm quod minuiē, mutetur, & de hac diffinitione siue descriptione videbimus. ĩ. in glo. in verbo, Commutatio.
3 Hic aūt uolo à uobis annotari, q Azo & Hugo. fuerunt in hac sñia, q capitis diminutio esset inuentio iuris prętorij, & ideo testamentū capite diminuti nō irritaret ipso iure, vt videtur probare tex. in l. Qui ex liberis §. Testamēto. ff. de bonor. poss. secun. tabu. quod est falsum, vt aduertit ibi glo. in ver. Exceptione. per tex. in §. fina. ĩ. tit. j. quae respondet ad illum tex. & melius declarat ibi Bar.

4 Secundò no. q hic accipitur † caput p statu, prout accipitur apud Cice. lib. 1. de Orato. Capitis nostri sepe accidere pōt, vt causae versent i iure, & paulopost: Quam possumus reperire ex omnibus rebus ciuilibus causam cōtentionemq; maiorem, q̄ de ordine, de libertate, de capite hoīs consularis? Et pro P. Quintio: Ego, qui caput alterius, famam, fortunasq; defendo. Hinc & apud
5 eundem causa capitis dr̄, & iudicia capitis. Sunt qui ad
6 hoc allegent tex. in l. li. ff. de publi. iudi. qui tex. non ad statū, sed ad ipsum hominem referē: declarat enim ibi, quae sint poenae capitales, & subditur, q ideo dicunt capitales huiusmodi poenę, quia per eas eximitur caput de ciuitate, nam ibi caput non pro statu accipitur, vt patet ad sensum, sed pro homine, vt etiam legimus positum apud Terentium, dū lepidum caput dixit, & periurum caput Plau. in Pseudolo.
7 Tertiò not. q † capitis diminutio est triplex, concordat tex. in l. fi. ff. eod. & Ausonius alias citatus dixit

Triplex libertas, capitisq; minutio triplex. quia vt dicit tex. in d. l. fi. tria sunt, quae habemus, libertatem, ciuitatē, familiam, singulae enim capitis diminutiones singula ex praedictis perimunt.

8 Quartò not. q † minor & media supponunt pro codē. & dum dixit, (quam quidam mediam vocant, (intellexit Imperator de Paulo in d. l. fi. ff. eod. quia ppellat eam mediam. Dicitur aut media, quia minor est media inter magnam & paruam, ut dicit Bar. per illum tex. quia allegatur hic in glo. in l. Qui lancem. ff. de auro & argen. lega.
9 Quintò not. q † maxima capitis diminutione amittimus ciuitatem & libertatem, statim enim q amittimus libertatem, amittimus et ciuitatem, cū ciuis Romanus non possit esse, nisi liber. ĩ. de liberti. §. fi. in fi. cū vulg. concordat tex. in l. fi. ff. eod. tit.
10 Sextò not. q † seruus poenę amittit ciuitatē & libertatem, & per consequens capite minuitur maxima capitis diminutione: qui aūt hi sint, satis fuit declaratum ĩ. io §. Cùm autē. quib. mod. ius patri. potesta. solui. Sunt enim verè serui, ideo nimirum si nec ciues, nec liberi sunt, quinimo peioris sunt cōditionis, q̄ alij serui, q
11 huiusmodi serui poenae non possunt manumitti, vt notat Ioā. Ang. in c. sta quorundam. de iudęis. & ibi Abb. In fi. per text. in l. ii. C. qui. ad lib. procla. nō lic. qđ dictū pro singulari tradit Roma. in singu. 676. Nullus q ex
12 suo delicto. † Deci. in l. Seruitutem. ff. de regu. iur. Item seruus poenę est oīno incapax. l. Si in metallum. ff. de iis quae pro nō scrip. l. Siquis mihi bona. §. Siqui planè. ff.
13 de acqui haeredita. Seruus enim † priuati capax est saltē quęrendi domino. ĩ. Si paterfamil. ff. de haeredi. institu. Bar. in l. Si cognatis. ff. de reb. dub. in princi. vbi propter hoc dicit, q seruus poenę non habilitatur dato q restituatur. l. Intercid. it in fin. ff. de cond. & demonst. secus in seruo priuati. l. Ex facto. §. fi. ff. de vulgu & pupill. quod declara vt per Bart. in l. i. §. Filius qui mortis. ff. ad Tertull.
14 Septimò not. q † libertus per ingratitudinem reuocaē in seruitutem concor. tex. in l. fin. C. de liber. & eorum lib. in l. i. & ii. & pen. C. eod tit. de quo videbimus in gl. Solùm hoc interim uolo nos notare, q quemadmodū seruus poenae effectus seruus pter delictum non potest manumitti, ut suprà dictum est, p l. ii. C. quib. ad lib. proclam. nō licet. eodem modo ille, q semel manumissus est, si postea vt ingratus reuocatur in seruitutem, q reuocatur ī poenā, nō potest à domino manumitti, nisi hoc impetret à principe, tex. est in l. ii. C. de liber. & eo. liber. ex quo text. potest cōfirmari decisio suprascrip. Ex q̄bus autē causis possit libertus reuocari in seruitutem

Item, ponit glo. in d. l. 2. & videbimus infra in glo. in ver-
17 bo, Libertis. Adde, q† etiã filius liberti, qui ingenuus est,
si iniuria afficiat patronum patris sui, redigitur in seruitu-
tem. l. fin. C. de lib. & eorum lib.

18 Octauò not. q† libertus reuocatus in seruitutem, ex
quo libertatem amittit, dicitur maxima capitis diminu-
tione capite minui.

19 Nonò not. q† homo liber potest pati se vendi ad pre-
tium participandum, qui sic venditus ex dispositione iu-
ris ciuilis fit verè seruus, vt est suprà de iure perso. §. fin.
vbi glo. ponit modum huiusmodi venditionis, & ibi la-
tè diximus, pete inde, si quid hic desideras.

20 Decimò not. q minor †siue media capitis diminutio
ea dicitur, per quam libertatem retinemus, ciuitatem
verò amittimus, concor. tex. in d. l. fi. & in l. Amissione.
ff. eo. tit in prin.

21 Vndecimò not. q† interdictus aqua & igni remanet li
ber, sed desinit esse ciuis Romanus. Hanc pœnam sole-
22 bant prisci illi imponere, †sed in eius locũ successit po-
stea deportatio, vt est tex. i l. 2. §. cõstat. ff. de pœnis. Quali
ter aũt olim solerent amittere ciuitatẽ interdicti aqua,
& igni non ex sententia, sed facto ipso & impedito com
mercio, declaramus suprà ex Cicerone in §. Cum autẽ.
quib. mod. ius patri potes. solui. in textualibus.

23 Duodecimò not. q † deportatus amittit ciuitatem,
quod hodie verũ est, olim. n. aliter obseruabatur, vt de-
claraui in d. §. cũm autem. in textualibus, vbi videndum.

24 Decimotertiò not. qui † dicantur capite minui media
25 capitis †diminutione, interdictus. s. aqua & igni, & de-
26 portatus: †amittebant. n. ciuitatem & vsum togæ, vt col
ligitur ex verbis Plinij lib. 4. Epistol. dũ loquitur de Lici
nia, & ex Sueto. in Claudio, de quo vide Budæum in ti-
tu. ff. de iure fisci. quibus adde transfugam, & qui ab ijs
quorum sub imperio sunt, desciscunt, & in hostium nu-
merum se conferunt: item eos, quos Senatus hostes iu
dicauit lege lata, vt dicit tex. in l. Amissione. §. 1. ff. eodẽ
tit. l. postliminium. §. Filius. ff. de capti. & postli. reuer. &
ideo certum est huiusmodi tutores, qui ciuitatẽ amit-
tunt, desinere esse tutores, siue testamentarij sint, siue
datiui, siue legitimi. §. Sed & capitis. inf. quib. mo. tut. fi-
ni. Sed in contrarium est tex. in l. Si quis tutor. ff. de tute.
vbi qui trãsfugit tutor manet, & arguit. con. quia seruus
non efficit, tutor manet quæ cõsequentia non videt bo-
na, nã & qui seruus nõ efficitur, si ciuitatem amittat, tu
tor esse desinit. d. §. Sed & capitis. qđ sensit gl. ibi in ver.
Quia seruus. quæ supplet. nec ciuitatem perdit, contra
verba tex. expressa. Patet ergo ibi, transfuga, qui (vt di-
xi) ciuitatem amisit, tutor esse non desinit, contra d. §.
Sed & capitis. Glo. ibi, & in d. §. Filius. soluit primò, q
in d. l. Si quis tutor. non proditoris †animo trãsfugit, sed
27 ad explorandas hostiũ actiones, in d. §. Filius. sic, quæ so-
lutio q̃ diuinet, nulli non patet, cùm in neutro ex illis
locis aliquid de animo fiat mentio, quinimò, & si explo-
randi animo ad hostes cõfugisset, nõ esset, trãsfuga, nec
transfugæ nomine appellari posset. Vnde secundo loco
respõdet gl. q verba illa (tutor manet) non referuntur
ad transfugã, sed ad alios, de quibus. sup. cõtra fidẽ lite-
ræ cũ illa verba pariter omnes respiciant. Glo. in d. §. Fi-
lius. addit aliam solutionẽ non meliorem cæteris: dicit
n. q in d. l. Siquis tutor. remanet tutor in sui ꝑiudicium
qđ similiter dicendum non est, non. n. tutor remaneret,
Sed actione tutelæ (puta) ob neglectã tutelam remane-
ret obstrictus: Bar. & Alb. vbiq; sequuntur glo.

Hæc est vna ex contrarietatibus aliàs p nos annotatis
q̃ soluere vr̃ valde difficile, nisi dicas. q quẽadmodũ lo-
quit non de legatis, sed de quasi legatis, ve (puta) nũcijs,
interpretibus, & alijs hmõi, q nõ legatione mittunt ad
hostes, sed saltem cũ cõmeatu, ita loquat de ijs, qui non
transfugerunt, sed ab hostibus recepti fuerunt tanquã
si transfugissent. Puto igitur corruptum locũ illũ, & q
legendũ sit, (aut etiam receptus ab eis, vt transfugerit)
dempta tñ illa litera (a) à verbo (aut) & sic loquatur de
eis, qui simulatio transfugio recepti sunt ab hostibus
quasi transfugerint, de quo decimus. inf. de curato. §. In
terdũ. in glo. magna, vbi oĩno videndũ ꝓ intellectu. d. l.
Siquis tutor. Sunt q intelligant transfugã, quàuis crea-
ri tutor non possit. l. etiam municeps. ff. de tutel. si tñ iam
creatus sit, non desinat esse tutor, qa seruus hostiũ nõ fit
trãsfuga. d. l. Si quis tutor. quinimo efficit hostis. l. Trans
fugã. ff. de acq. re. dom. & ideo nullum est in eo ius postli
minij. l. postliminium. §. Transfugæ. de capt. & postli. re-
uer. ideo remanet & liber & ciuis, qa tñ mutat statũ, &
patit minima capitis diminutionẽ d. l. Amissione. §. j. ff. de
de capi. dimi. nõ perimitur, nisi legitima tutela d. §. Sed
& capitis. inf. quib. mo. tut. fini. qđ satis placere potest.

28 Quartodecimò not. q †minima capitis diminutio di
citur, qñ retenta ciuitate, & libertate status hois cõmu-
tatur, melius & sine difficultate transit declaratio iure-
cõsulti in l. fi. ff. de capi. dimi. q tũc dicatur minima capi
tis diminutio, qñ familia mutatur, ita. n. effingimus, con
trariũ de eo, qui fit sui iuris per mortẽ patris, qui capite
non minuitur. l. Si filiusfami. la. 1. §. fi. ff. ad Macedo.

29 Decimoquintò not. q† ille, qui sui iuris est, si alieni iu
30 ris efficiatur arrogatione, † vel aliter (si datur casus) di
citur capite minui minima capitis diminutione, quia
mutat statutum: transit enim de statu sui iuris ad statum
alieni iuris, & mutat familiã, qa transit familiã patris ar
rogãtis vnà cũ bonis & filijs. l. Si pater fa. ff. de adoptio.
31 & est tex. hic. Itẽ filij eius, qui arrogatus est. dicũtur †ca
pite minui, quia & in alterius, q̃ patris, trãseunt potesta
tẽ, & familiã mutant, vt dicit tex. in l. Liberos. in princ.
ff. de capi. dimi. quamuis enim, vt patet ex illo tex. hi fi-
lij non transeant de statu sui iuris ad statum alieni iuris,
vel èconuerso, vt dicit hic tex. tñ quia mutant patrem,
& potestas patria transfertur de vno ad aliũ, qđ fieri nõ
põt nisi soluta illa prima patria potestate, vt dicebã. inf.
quib. mo. ius patr. pot. solu. in §. Sed & si pater. dicuntur
capite minui: ex quo (vt dicebam) vr̃ melior declaratio
iurisconsulti in l. fi. ff. eo. quàm Iustiniani hic, nã in termi
nis horum filiorum arrogati verum est dicere statũ eo-
rũ nõ mutari, quia nec transeunt de statu sui iuris ad sta
tum alieni, nec de statu alieni iuris ad statũ sui iuris, &
tñ capite minuuntur. Verior ergo est illa declaratio, q
qui mutant familiam dicãtur pati minimã capitis dimi-
nutionem, nã benè verum est istos mutare, & potestatẽ
& familiã. Ex quo infero, q filij adoptati ab auo, vel ꝓa
uo materno, quia mutant familiam, & agnationẽ, dican
tur capite minui, item quia mutant etiã patriam pote-
statẽ: q si altera. s. mutatio patriæ potestatis sufficeret, vt
videtur innuere tex. in d. l. Liberos. in prin. dicentur etiã
ipsi capite minui.

32 Decimosextò not. q† filiusfa. à patre emancipatus ca
pite diminuitur: mutat enim statũ, & de statu alieni iu-
ris transit ad statum sui iuris, hoc autẽ accidit propter
mutationẽ status & familiæ, & hoc scđm ius antiquum
non habebat dubiũ, quia deducebatur in seruilem cau-
sam. l. Liberos. §. 1. ff. de capi. dimi. iure etiam nouo, cùm
fiãt extranei, adhuc mutare familiã, & agnationẽ perde
re censet secundum Alcia. lib. 3. Paradox. cap. 10. & di-
ctum fuit. sup. in tit. præcedenti, & dicitur in glo.

In gl. 1. pars prima gl. clarissima est, & est declaratiua,
nec circa eã venit aliqd addendũ: qđ. n. tangit hic Ang.
q amittẽs quod est maius, amittit quod est minus, pro-
cedit ꝑ regulam de maiori ad minus affirmatiuè, quod
argumentum procedit, vt alràs vobis declarauimus in
superioribus, non repeto. Dum verò dicit, q Placen-
33 tinus dicebat statum †hominis appellari idest conditio
nẽ, in qua plurimum potest quis, & Ang. dicit non pro-

bari iure, & ideo q; non est tenenda expositio Placenti. dic, q; defendi potest per tex. in l. fi. ff. vnde lib. vbi arrogatus dicitur mutare statum, & conditionem, & quod primò dixerat statum, statim dicit cōditionem id quod etiā colligi potest ex tex. in l. 2. ff. de statu homin. nā ibi hominum status respicit non solum libertatem, seruitutem, & huiusmodi, sed etiam conditionē ingenuitatis & libertinitatis, vt patet ex legibus illius tituli, & est frequentissimū apud Latinos, vt status pro conditione, vel fortunæ, vel hominis accipiatur, vt Cicero ad Atticum
" lib. 10. Non quam dignitatem, non quos honores, quem
" vitæ statum amiserim cogito, sed quid consecutus sim,
" quid præstiterim, qua in laude vixerim. Et Pompo. in l.
" 2. ff. de orig. iur. dixit: Rursus respub. statum suum recepit possetq; plurima ad idem exempla adduci.

In glo. in ver. Commutatio. Glo. benè dicit capitis diminutionem non dici capitis amputationem, sed status mutationem, vt declarat tex. hic, & in l. 1. ff. eo. tit. vnde hic secūdm glo. accipitur caput pro statu, allegat tex. in l. 1. §. Capitis. ff. ad Tertuli. qui tex. pôt optimè reflecti in contrarium: si enim capitis diminutio est cōmutatio status, quomodo diceretur ibi capitis diminutio saluo statu contingens? si enim caput pro statu acciperetur, non posset esse diminutio saluo capite & statu, de quo dixi suprà in secundo nota.

34 In glo. ibi, Sed videtur. Gl. arguit, quælibet † diffinitio debet conuerti cum suo diffinitio. l. 1. §. Dolum. ff. de dolo. sed hæc non conuertitur, ergo &c. patet, quia filius mortuo patre mutat statum alieni iuris ad sui iuris, idē accidit patre deportato, & tamen non dicitur capite minui: de primo est tex. in l. Si filiusfam. la prima. §. fi. ff. ad Macedo. de secundo, in l. 3. ff. de interd. & releg. saluat gl. subaudiendo facto hominis, vel quasi facto, vt patet in gl. quæ satis clara est in hoc, & siquid erit aduertendum, dicam paulò post. Nunc considerandum est glo. bene dicere omnem diffinitionem debere conuerti cum suo diffinito. d. l. 1. §. Dolum. ff. de dolo. saltem à cōmuniter accidentibus. l. Suus quoq; §. Puto. ff. de hær. insti vt sup. aliàs declaratum fuit, sed errat glo. credendo, q; hæc sit diffinitio, cum enim diffinitio debeat constare ex genere, & differentijs, hæc tantum cōstaret ex genere, & vnica differentia, quæ non perficit, cum status hominis intelligatur etiam respectu ingenuitatis, & libertinitatis, vt suprà dicebam per tex. in l. 2. ff. de statu homi. & tamē ille, qui ius annulorum aureorum impetrauit, qui ingenuus fit l. fi. ff. de iure aur. annu. nō dicitur capite minui, quia non quælibet commutatio status dicitur capitis diminutio, quamuis alibi dicat Iurisconsultus augeri illi honorem, non conditionem immutari. l. Falsa §. Sed etsi

35 cui. ff. de condi. & demon. † Vnde qui capitis diminutionem diffinire desideraret, id rectius faciet, si dicat esse status commutationem, libertatem, ciuitatem, vel familiam adimentem: tunc enim ex differentijs omnes hæ difficultates tollerentur, & ita possumus residere.

Et dum glo. opponit de. § palàm in Auth. consti. quę de digni. respondeo, q; etiam ibi in ordinatione, vel datione codicillorum interuenit factum hominis, ex quo liberantur authoritate legis à potestate patria, vt ibi habetur Sed magis potest in contrarium ponderari ex eo, quia licèt efficiantur sui iuris authoritate legis, ex facto tamen hominis capite nō minuuntur, vt §. illud. eodem Auth. quia manent intacta iura legitima, vt ibi dicitur. Sed responsio facilis est ideo capite non minui, quia talis liberatio à ptāte paterna limitata est quò ad ea, quæ illis commodum afferunt, ideo cū non auferat familia manet ius agnationis, & quò ad hæreditates, q; quò ad tutelas, vnde si diffiniatur, vt diximus, aut describatur, hæc omnis difficultas cessat.

Superuacua est etiam. q. glo. quid sit occiso patre, qa quoquo modo moriatur pater siue fato ipso, siue violēter siue etiam ciuiliter, filius exit patriam potestatem supra quibus mod. ius pat. pot. solui. in prin. & §. 1. & exit, quia deficit subiectum illud, in quo erat radicata patria potestas, cùm non mutet familiam sublato ἐta patre de medio, dicitur, quòd filius non minuitur capite, & hæc est ratio sicut non minuitur etiam seruus manumissus quia cùm prius non habeat, non amittit oec libertatē, nec ciuitatem, nec familiam, vt declarabo in §. eod. in §. Seruus. in positione casus, in quo nō consideratur factū vel non factum hominis, sed mutatio aut non mutatio.

36 familiæ. l. fin. ff. eod. titu. & mirum est, q; fiat † differentia inter mortuum & occisum: quamuis enim videatur differentia quædam in modo, vt est tex. in l. proinde. ff. ad l. Aquil. in princ. tamen effectus quò ad hoc, de quo agimus, idem est. Quæ verò quidā hic & de fato & de Dei prouidentia disputant, præterquam q; ad scientiā hanc l. galem non pertinent, ambitione potius quadam excederemus nouissimos fines interpretis iurisciuilis, & præsertim Institutionum, in quarum interpretatione putamus fugienda esse tam extranea, vt sæpius dictum est.

In glo. in verbo, Media. De hoc dictum est supra in 4. notabi.

37 In glo in ver. Atrocitate. † Verū est atrocem dici sententiā quamuis iustā, quæ vel pęne seruitutem, vel aliter seruitutē infert, vt hic dicitur: q̄uis. q. iusta sit. inspecto tamen effectu. i. si seorsum effectus ipse consideret, crudelis hmōi effectus apparet. Videmus in simili oēs actiones à lege inductas iustas, & legitimas esse, & præsertim actionem furti infrà de obli. quæ ex delic nascunt. §

38 fi. §. Ex maleficijs. inf. de actio. & tamē hāc † actionē atroeem dixit Imperator in l. fi. §. Cùm autem. C. de furt. &

39 atrocitas verborū † dicitur l. si manumissori. C. de obsequi. patri præstan. & atrociter veberare dixit iurisconsultus in l. Siquid erit. ff. de offi. Proconsul. & leg. quæ tamen verberatio iusta esset & secundū leges. Potius. enī hoc casu atrox sententia, atrox actio, grauis dicitur, & dura, quam crudelis, nisi (vt dixi) finem ipsum respicias, & effectum separatum à causa, & ita etiā procedit tex. in l. 2. §. Septimus. C. de vet. iur. enucl. quem hic allegat Io. Fab. dum dicit atrocitatem pęnarum. Dum verò glo. dicit, q; hodie ex huiusmodi pęnis nemo ingenuus fit seruus, dixi suprà in §. Cùm autem. glo. in ver. Pęnæ. gb. mo. ius patr. potest. solui.

In glo. in verb. Libertis. Dic, q; tex. planus est, & legē

40 dum est (ingratis.) Dum verò dicit, q; † reuocatio fit actione Ingrati, vt dicit tex. in d. l. pen. vel potius officio iudicis l. 1. C. de liber. & eorum lib. & declarat etiam gl. in d. l. penul. aduertendum est, quòd si veritatem ipsam inspicere volumus, hæc verborum differentia est, non effectus, vt optimè declarat Alcia. lib. 2. Paradox. cap. 10. vbi ponderat illū tex. in d. l. pen. alias enim nimis extranea esset expositio, si differrent, vt putant Doct. exponere actio. i. officium iudicis, dicimus Deo dante in tit. de actio. in prin.

41 † Ex quibus autem casibus fiat huiusmodi renocatio, vt alias dicebam, reiectis aliorum longis distinctionibus dicas: Aut ille, qui manumisit, libertatem dedit ex necessitate sibi imposita, & sic manumisit, quia manumittere tenebat, quia in necessitatibus nemo dicitur liberalitatem exercere l. Rem legatam. ff. de adim. lega. cū simil. talis sic manumittens non habet à lege hanc potestatem, vt si libertus ille efficiatur ingratus, possit ei li-

42 bertatē auferre: manumissionis enim † causa traditus, neque in seruitutem reduci à manumissore potest, nec imposita opera præstare cogitur. l. 2. C. de ope. liber. l. 1. C. de lib. & eorum lib. nemini enim permittendū est libertatem illam auferre, quam si non dedisset, dare, etiā cogeretur, quia tamen non est equum, delictum hoc si non

non ingratitudinis saltem inofficiosi non puniri, iudex
ipse secundum offensæ, personarum, & loci qualitatem
pœnam imponet. l. 1. ff. de iure patro. aut ille, qui liberta
tem dedit, voluntate sua non aliqua ductus necessitate
manumisit, & tunc Doct. distinguunt, quod si non remisit
ius patronatus, si libertus aliquam in faciendo offensam
etiam leuem cómiserit, per eam detur reuocatio in ser-
43 uiture. l. 2. C. de lib. & eorum lib. quoniam delictum † crescit
attenta qualitate personarum & rei. l. Aut. facta. in prin.
44 & per totam illam legem. ff. de pœn. Quàm † aût detesta-
bile sit vitium ingratitudo l. fi. C. de reuocan. dona. aliæ-
que complures iuris ciuilis & canonici leges maximè
aperiunt. Poterit etiam patronus velle aliter eum puni
ri, vt declarant hic Io. Fab. & Ang. per tex in l. Si manu-
missori. C. de obseq. patro. præstan. Si vero culpa sit in
omittendo, tunc si leuis sit culpa, non fit reuocatio. l. So
lò. C. de liber caus. & ibi glo. si verò sit grauis, vt (puta)
quia alimenta denegauit, cùm egeret, vel laboraret vale
tudine, & tunc redigitur libertus in seruitutem. l. Alimé
ta. §. 1. ff. de libe. agnos. Aut patronus ius patronatus re-
misit, & glo. hic dicit, quod reuocatur tunc libertus in ser-
uitute solùm ex illis causis ingratitudinis, ex quibus do
natio ipsa rescinditur & reuocatur. §. Illud. in Auth. vt
liber. de cęte. colla. 6. quæ causæ sunt enumeratæ in l. fin.
C. de reuo. dona. & cum hac glo. transeunt Docto. Dice-
bam alias attentari posse, quod remissio iuris patronatus ni
hil faceret sed quòd omnino reuocaretur ex eiusdé cau
sis, ex quibus antea reuocaretur, & ex eisdem legibus,
& eodé modo, ac si non esset remissum tale ius: quamis
enim talis generalis remissio patronatus operetur quò
ad alia, tñ respectu ingratitudinis quoquo modo con-
nectendę non videtur aliquid operari: ratio esse potest,
quia clarum est secundum cóem sententiam Docto. in
l. fi. post Bar. ibi. 2. colum. C. de pactis, & in l. Stipulatio.
hoc modo concepta. vbi Alexan. col. pen. ff. de verb. obli
ga. quam dicit cóem sententiam ibi Claud. Aquensis, quod
45 ingratitudo † non potest remitti expressè, nec in instru-
mento donationis caueri potest, quod donatio non reuo-
cetur per ingratitudinem, quod habet locum non solû
in donatione simplici, in qua loquitur Bar. in d. l. fin. sed
etiam in omnibus alijs iuribus, quæ propter ingratitu-
46 diné reuocari possunt, (vt puta) si filius † emancipatus
ingratus sit, nam reuocari potest in potestatem l. vnica.
C. de ingra. lib. & tunc inhonestè redire dicitur in patria
potestatem. l. Qui liberatus. ff. de adop. à contrario sen-
47 su: & de filio † legitimato dixit Bald. in c. 1. §. Filij nati. si
de feudo sue. contro. notat Roma. in singulari. 222. Pri-
mò queritur. & eodem modo dicendum est in libertis,
vt scilicèt non possit expressè pacto remitti, quod si ingra-
ti existant, non reuocentur in seruitutem iuxta tex. in d.
l. 2. C. de liber. & eorum libe. vt dixit Dec. in d. l. fin. C. de
pact. nu. 23. versi. Extra gl. vnde si hic non potest fieri ex
presso pacto concepto ad hoc, vt nó obsit ingratitudo,
multò minus dicemus venire i eo pacto generali remis-
sionis iuris patronatus. l. Cùm quid. cum similibus. ff. si
cer per. quod apertè probari videtur. per tex. i d. §. Illud.
in Authé. vt liber. de cęte. nam vult ibi Imperator, quòd
si manumittens remittat hoc ius patronatus, libertus
sit absolutus ab eo, sed addit, quòd exibeat omnem re-
uerentiam, & obsequium: subdit, Porrò abstineant ma-
nibus, insidijs, & alijs ex quibus liberti solent in serui-
tutem redigi secundum antiquas leges, & priori fortu-
næ restitui, nã si quid tale perpetrauerint priori fortunę
restituendos esse voluit Imperator. Si ergo Imperator
pollicetur se redacturum libertos in seruitutem si ali-
quid ex ijs fecerint, ex quibus secundùm antiquas leges
in seruitutem redigebantur, vtique non est dubitandum
remissionem illam non operari, quia ex eisdem met cau
sis reuocentur, ex quibus prius reuocabantur. Nec ob-
stat si diceretur in versi. Siquid horum. enumerat gra-
ues iniurias, ergo ad illas fiat relatio, quia responde-
detur, quod imò se referat ad superiora, dum dicit (siquid
horum,) & sic intellexit de iam dictis. Ex quibus vide-
tur, quod quamuis remissio iuris patronatus quò ad alia iu
ra aliquid facere possit, tñ quò ad reuocationem ex cau
sa ingratitudinis nihil facit, vt cóstat ex tex. & róne præ
dicta. At dum ego dicebam futuram ingratitudinem re
mitti non posse, intelligi solet, nisi sit appositum iura-
mentum Io. And. in titu. de dona. in addi. Sepe. §. 1. versi.
Quid si actum est. Anto. de But. Pet. de Ancha. Car. in ca.
fi. eod. titu. Imo consil. 35. In casu col. 6. & dicit Alex. in
d. l. Stipulatio hoc modo cócepta. quod ita seruatur in pra-
ctica col. pen. & in consi. 40. Super primo. col. fin. lib. 4.
Feli. in cap. Si diligéti. col. 7. in 5. correla. de for. compe.
Ias. in d. l. fin. col. 5. C. de pac. Bertran. in consi. 46. Viso. in
princi. lib. 2. Rub. Alexand. consi. 114. Viso. quis Imo. si-
bi contrarius velit contrarium in c. fin. col. 8. extra de
donat. Roma. in d. l. Stipulatio hoc modo concepta col.
3. Corn. consi. 102. In causa col. 1 lib. 1. Geor. Natta in re
pe. cap. Quàuis. de pac. lib. 6. col. 18. versi. Et ex his pri-
mò. Bertran. sibi etiam contrarius consil. 67. Viso. nu. 3.
l. 3. de quo vide Deci. in d l. fi. col. 6. C. de pac. Tiraquel.
in repe. l. Si vnquam. C. de reuo. dona. in prin. nu. 150.

Io gl. ver. Interdictum. Qualiter, & quomodo succes-
cesserit in locum interdictionis aqua & igne deporta-
tio, diximus. sup. in §. Cùm autem. quib. mod. ius patri.
potes. solui. in ecatualibus quibus adde quæ de aqua &
igni interdictione ponit Budęus. in l. 2. ff. de pœnis. ex La
ctantio lib 2. Diuinarum institu. in fi.

48 In ea. glo. ibi, Instar excommunicatorum. † Separan-
tur enim excommunicati ab alijs, à conuictu. s. & con-
suetudine aliorum. cap. Corripiũtur. 24. q. 4. cap. Multi. 2.
49 q. 1. ca Pia. de excep. li. 6. & qui scienter † communicat
excommunicato, excommunicationé incurrit. c. A no-
bis. de exceptio. cap. Nuper. de senten. excommunicatio.
cap. Qui verò. 11. quæst. 3.

Et aduertendum est, quod glo. hnc significare voluit, vi-
50 delicet, quod † excommunicatus æquiparatur interdicto a-
qua & igni quantum ad hoc, quod careret ferè hominum
cómercio, & subsidio, nó quod excommunicatus verè ęqui
paretur interdicto, vel deportato, cum ea pœna, vt di-
ctum est, in locum interdictionis successerit, & hoc est,
quod dicebat Ang. in l. Gallus. §. Et quid si tantum. in gl.
in ver. Aquę & ignis. quod pœna interdictionis aquę & ignis
51 remanebit hodie in excommunicatis, quia † illis non
possumus communicare, neque illis subuenire, nisi in
casu extremæ necessitatis, & famis per not. in cap. Pa-
sce. 86. distin. tradit Io. de Imol. in d. §. Et quid si tantû.
ubi Alex. quamuis hanc æquiparationem, quam facit
glo. nña, teneat Bar. in q. Statuto Lucanæ ciuitatis col. 2.
uersi. Nonò. Nam verè excommunicatus quantum ad a-
lia respicientia ius habetur potius pro relegato, ut di-
cit glo. fi. in c. Pastoralis. de appell. & ita tenent. hic Io.
52 Fab. Nico. de Neapo. & Ang. & ratio est, quia † deporta-
tus non testatur. l. Eius qui §. 1. ff. de testa. excommuni
53 catus † aût testari potest auth. Credentes. & ibi Bar C. de
hære. Bar. in l. Si quæramus. in fin. ff. de testa. cum si. ut per
Deci. in c. Intelleximus. col. 5. de iudi. per quam rationé
ita etiam firmat Ias. in l. fi. col. 3. C. qui admit.

In ea. glo. ibi, Sed ut hunc etiam. Opponit glos. de l.
Cognitionum. ubi habetur, quod interdictus aqua & igni
libertatem amittit, nó solùm ciuitatem, contra tex. no-
strum hic & infinita iura, & hoc est unum ex illis con-
trarijs, quibus non possunt accommodari concludentes
responsiones meo iudicio, uideamus singulas.

Imprimis glo. hic dicit, quod non dicitur amittere liber
tatem, ita quod fiat seruus, sed dicitur amittere libertatem,
ut non possit testari. l. Siquis filio. §. Eius. ff. de inius. rup.

quę tāsio nihil valet, nam in tota illa l. nihil, quod ad testamentum faciat, tractat iurisconsultus, vnde merito diuinat. Accedit, ꝙ sub vna & eadem conceptione loquitur iurisconsultus de deportatis, & damnatis in metallum, & sic de seruis pęnæ, qui verè libertatem amittunt, & iurè fiunt serui, vt dixi suprà in §. Cùm autem. quibus modis ius patr. potesta. solui.

Secunda responsio ponitur per glo. in d.l. Cognitionum. §. fin. in ver. Veluti, quæ dicit, ꝙ verbum illud (ma-
53 gna capitis diminutio) debet intelligi de media, † nō autem de maxima, quod ꝗuis probari possit per se, tamen ex adiunctis ostenditur, ꝙ debet intelligi et de maxima tum quia dicit expositiuè idest cùm libertas amittitur, libertas autem non amittitur, nisi ex maxima capitis dinutione, vt patet ex tex. nostro.

Tertiò glo. illa dicit, ꝙ libertas ibi ponitur non pro libertate ad differentiam seruitutis, sed pro quadam possibilitate facendi ea, quæ pôt facere non interdictus aut deportatus, quod nihil est, tum quia ea non libertas, sed possibilitas, & potestas dicitur, tum quia cùm verba illa veniant expositiuè ad illa verba (magna capitis diminutio interuenit) non possunt referri ad illam possibilitatem, quia capitis diminutio non exponitur per potestatem illam, sed per libertatem, quam perdit qui maxima capitis diminutione capite minuitur, & hæc responsio falsa deprehenditur ex eo, qđ dicit illa gl. quòd ibi nihil de maxima capitis diminutione dicitur, cùm imò ibi de damnatis in metallum, & in opus metalli, dicatur sub eadem verborum conceptione, & prosequendo exemplificare assumptum factum. s. quando consumatur existimatio.

54 Quartò dicit glo. verbum † illud (magna) comprehendit maximam, & mediam, vt ff. de vsufru. lega. l. 1. in fi. & ff. ad Tertulli. l. 1. §. Proinde. & quod dicit (libertas) est exemplum de maxima, item qđ dicit (veluti) est exemplum de media interposito puncto loco copulæ. Sed hæc expositio non potest subsistere. Esto enim, quòd verbum (magna) vtranq; comprehenderet maximam. s. & mediā, tñ dũ subdit, ꝙ illud, quod dicitur de libertate, est exemplum de maxima, est falsum, cùm verba illa nō ad exemplificandum ponantur, sed ad exponendum significatum illorum verborum (quoties magna capitis diminutio interuenit) quod patet ex dictione illa expositi
55 ua (idest,) cuius natura est † exponere significatum pręcedentium l. Item mela. §. Legis. ff. ad l. Aquiliā. l. Quęsitum. §. Sed si fundus. ff. de fundo instr. §. Item si de dote. infra de actio. vbi dicemus: non aũt exemplificare, præsertim cùm statim subdat exempla per dictionem exemplificatiuam (veluti) inter quæ non cadit nec punctus, nec copula, nec cadit lectura illa, quam dicit esse in aliquibus libris, ne loco dictionis (idest) sit dictio (vel) quia ratio recti sermonis hoc non patitur, cùm dictio (vel) coniunctio sit plerũq; disiunctiua, quæ requirit aut orationem præcedentem, à qua disiũgat illud, quod ponit, vel si nulla præcedente oratione ponatur, exigitur duplex, vel hoc vel illud, scilicet aut hoc modo, hoc factũ est, vel illud Bar. & Albet. ibi nihil dicunt, & Io. Fab. hic remittit se ad notata per gl. & ita etiam pertransit Nic. de Neap. hic.

56 Certum est, ꝙ † si verba tex. ita relinquantur, nodus est insolubilis: sed mihi vĩ expungenda esse illa verba (idest, cùm libertas amittit) puto enim fuisse glo. inter lineatem alicuius, quę (vt assoler) sit postea redacta in tex. Est enim expositio vana, verba enim illa (magna capitis diminutio) præsertim ex adiunctis intelliguntur de maxima, & media, tex. enim postea remanet absque difficultate. Quidam Franciscus Ioannettus Bonon. in quodam libello Restitutionũ dicit habere penes se codicem antiquę, & miræ vetustatis, in quo non legitur (idest) sed (idem,) qui lapsus facilè fieri potest, nam si virgula superponatur literę illi (e) potest legi & idem) & (idest) quæ lectio pôt satis placere, tñ aduertendũ est, ꝙ idem Ioannettus volens veritatem suę lectionis ostendere errat, aut ego fallor: nam dicit, ꝙ primò dicitur in tex. ꝙ media capitis diminutione consumitur existimatio, & idē cũ libertas amittitur, & sic maxima capitis diminutione, subdit Iurecosultũ vtriusq; diminutionis capitis exempla subijcere, dum subdit, Veluti &c. nam ineptus esset modus loquendi. Iureconsulti postquam dixit media capitis diminutione consumi existimationem, si casum minus dubitabilem per dictionē (idē) apponeret, & adiungeret, tamen expungenda sunt illa verba omnia, aut legenda, vt in libro Ioannetti.

57 In glo. in ver. in Insulam. Dum allegat tex. in l. 2. §. Cũ autem. C. vt nemo priua. ad hoc, ꝙ libertatem aliquãdo amittat deportatus, dicatis, ꝙ glo. decipitur, nam dicimus non solùm deportare in insulam, sed deportatum in metallum l. fi. C. de postlimi. reuer. §. fin. præsertim cũ in d.l. 2. tex. declaret seipsum, dicit, Deportandumq; nō solum ciuitate Romana, sed etiam libertate priuari censemus. id ergo expressit, quo fit, vt non possit dici aliquē deportatum amittere libertatem accipiendo deportatum pro deportato simpliciter in insulam, quia qñ deportatur, vt perdat libertatem, deportatur in metallũ, vt dixi ex d.l. fi. C. de postlim. reuer.

In glo. in ver. Vel contra Prima pars glo. plana est, & stat in modo legendi tex. nostrum. qui legitur simpliciter vt iacet: in secunda parte quęrit glo. cũ hodie nō deducaẽ amplius in seruilē cōditionem qui emancipatur, an & qualiter debeat dici capite minui, quã. q. attigi sup. in §. Præterea. quib. mod. ius patri. pote. solui. in glo. in ver. Per imaginarias. & ad ibi dicta me remitto, benè verum est, ꝙ ego alias disputando iuuenum more ~~offendebam~~ tex. in l. Liberos. habere ~~expressam~~ rationē, qua cessante videbatur cessare debere dispositio; sed dicatis, vt dixi in d. §. Præterea. vbi similiter ostendi, ꝙ correcta vna ex rationibus legis, si altera remanet, dispositio non cessat, & ibi posui plura exempla.

§. SERVVS.

1 *Seruus capite non minuitur.*
2 *Priuatio præsupponit habitum.*
3 *Liberatus non dicitur qui non erat obligatus.*
4 *Desinere non dicitur quod non incæpit.*
5 *Absolutio præsupponit condemnationem.*
6 *Absolutionem ab excommunicatione petens videtur. fateri se excommunicatum, nisi id petat ad cautelã.*
7 *Non entis nullæ sunt partes.*
8 *Accidens non potest cognosci sine subiecto.*
9 *Seruus de iure ciuili non consideratur vt homo.*
10 *Pęnæ capitales non habent locum in seruo.*
11 *Seruus quibus pęnis afficiatur, & quibus non.*
12 *Seruus potest seruus pęnæ effici.*
13 *Seruus non deportatur sed exportatur.*
14 *Seruus relegatus perdit spem consequendæ libertatis.*
15 *Seruus semel manumissus, & postea reuocatus in seruitutem an capite minuatur.*
16 *Status præsens considerandus.*

NON diuiditur, & malè summari potest. Seruus manumissus capite non minuitur. h.d. ex l. Liberos. in fi. ff. de capi. dimi.

Casus potes ita figurari: dubitatum fuit, an seruus manumissus capite minuatur: & videbatur ꝙ sic, quia aliqui liberi sunt, aliqui serui,

cum.n.

cū.n.de statu seruili ad statū liberi hominis transferat,
non videbatur dubitandum, quin minueretur capite,
cùm status Hominis mutaretur. Præterea arguēdo à cō
trariis.l.Qui accusare.ff de accus.l.fi.ff.de calum.si liber
homo redactus in seruitutem dicitur mutare statum, vt
visum est.s.in versi.Maxima.eum status sint nedum di-
uersi, sed contrarij, ergo qui de statu seruili ad liberum
transit, pari ratione mutat statum, & ideo debet dici ca
pite minui: quo non obstante dicitur contrarium, & as
signatur ratio, quia nullum caput habuit, & dicit tex.in
d.l.Liberos.in fin.quia seruile caput nullum ius habet,
& ideo minui non potest. Cum enim à iure ciuili ser-
uus non cognoscatur.l Quod attinet.ff.de regu.iur.ius
autem ciuile mentionem capitis diminutionis induae-
rit, meritò status illius serui antea tanquam non consi-
deratus à iure nō dicitur mutari, & si mutatur, talis mu
tatio non consideratur a lege, quia nascitur ipsi iuri ci-
uili quodammodo seruus manumissus post manumis-
sionem: cum enim priuatio præsupponat habitum, non
potest dici minui capite, qui nullum caput habet l.De-
cem.de verb.oblig.Declaro iudicio meo clarius, Capi-
tis diminutio (vt dicebam) non est omnis mutatio sta-
tus, quod videmus in filiisfam.factis sui iuris per patris
mortē, ut diximus, & in seruis, vt hoc.sed est illa mu-
tatio status, per quam libertatem, ciuitatem, aut fami
liam amittimus: seruus ergo non habet caput liberta-
tis, non ciuitatis, non familię, quia nec liber est, dum
seruus, nec ciuis nec habet agnationem, quæ iuris ciui
lis est, meritò cum non amittat aliquod ex prędictis,
sequitur, quod non potest dici capite minui, quamuis sta-
tum mutet, & eum statum, in quo principaliter verti
tur hominis status.

1 No.primò quòd † seruus nō dr̄ capite minui, quia nul
lum caput prius habuit, quod declaratum est, ut pro-
ximè dixi, concordat tex.in d.l.Liberos.in fi.ff.eo.

2 Secundò no.illud, ad quod † communiter allegatur iste
tex.quod priuatio præsupponit habitum, & ideo non pōt
dici capite minui, qui caput non habuit, sicut non po-
3 test dici liberatus, qui † non erat obligatus.l.Decem.ff.
4 de verb. obli.nec pōt dici desinere quod † esse non cœ-
pit.c. Quod verò non formatum.32.q.2.cum similib.&
5 adeo qui allegat se fuisse absolutum ab excommunica-
tione, a banno, vel aliis impedimentis, quibus impedie
batur testificari, releuat me ab onere probandi ipsum
excommunicatum, bannitum, vel aliter impeditū auth.
Si dicatur.C.de testi.Ang.Imo.Pau.de Cast.& alii in d.
6 l.Decem.Et siquis petat † se absolui ab excōmunicatio
ne.vī fateri se excommunicatum, nisi id petat ad caute
lam gl.in ver.Postulauit.in c. Venerabilem.de electio.
ad hanc regulā facit tex.in l.Manumissiones.ff. de iusti.
& iur.in §.j.s.de liberti.vbi dixi, in l.Titio usufructua
in prin.ff.de cond. & demon.in. Iulianus.ff.de repu.in
c. Ad dissoluendū.de despons.impub.in l.Remittit.in fi.
de iureiuran. in l.j.in prin.ff. quib.mo.vsufruct.amit. in
l.Nā & si sub cōditione.§. Rumpendo.ff.de iniust. rup.
in l.Nolle adire.ff.de acqu.hęre.in l.Non potest videri
desinere.ff.de.reg.iu.l.Moueor.C.de ser.expor.

7 Tertiò no.quod † non entis nullę sunt qualitates, ad idē
tex.in l.Diuus.ff.de testa.mili.l.Actor.C.de proba.& est
bonus tex.in l.Si seruum mihi.§.j.ff.de actio. empti.fa-
cit tex.in c.j.vt eccle. bene. glo.in l.Si arbiter, in fin.ff.
de proba. & est tex.in l.Eius qui in prouincia.versicul.
Quòd si stipulatus.ibi, Quoniam tunc non possunt vi-
deri bonæ fidei possessores.quem tex.ad hoc no.ibi Ias.
in 3.no.ff.si cer.peta.per quem tex.dicit Bal.in l.2.C.de
bonor.possess.secund.tabu.& in l.Omnium.C.de testa-
8 men.quod † nemo potest cognoscere accidens sine subie-
cto & substantia.

9 Quartò not.quod † seruus de iure ciuili non cōsideratur
vt homo.d.l.Quod attinet.ff.de reg.iur.l. In personam.
ff.eo.& utrobiq; Deci.nec dicitur habere caput, ut hic,
10 & ideo capitales † pœnę in eo locum nō habent. l.Hos
accusare.§. Si seruus.ff.de accusa.quod intelligas in eis
11 pœnis † capitalibus, quæ vel existimationem respiciunt
vel libertatem aut ciuitatem adimūt, quatenus eas adi
munt, nam pœna capitis, prout naturaliter quis mori-
tur, uel ei membra abscinduntur, uel obiicitur bestijs
laniandus, ut moriatur, proculdubio afficitur seruus, qui a
naturaliter & caput habet & mēbra, & uitam, qua pri-
uari potest, de morte est tex.in l.Si fugitiui. cū authen.
ibi posita. C. de ser. fugi. §.Item lex Cornelia de falsis.
12 j.de publi.iudi.Pœna ēt seruitutis † pœnę, puta, damna
tionis in metallū, & cæteræ, de quibus in §. Cùm aūt.in
fi.s.quib.mo.ius patr.pote.sol.habēt locū in seruo: quā
uis enim non adimant libertatem seruo, quā nō habet,
adimunt tñ illud, quod habet. s. spem eius cōsequēdę à
domino, & affligit pœna illa duriore ultra seruitutē: &
quod seruus possit seruus pœnę effici, nulla dubitatio est,
vt dicit tex.in l. Aut damnum.§.fi.de pœn. & est tex.cla
rus in l. Metalli.C.de pœ. Pœna aūt deportationis sole
bat esse ciuiū Romanorū, vt dixi in d.§.Cū aūt.iō nō fa
13 cilè legimus † seruos deportari, sed magis exportari. l ii.
ff.de ser.expor.l.Quis sit fugitiuus.§.fina. ff.de ędi. edic.
14 quod † si relegetur seruus ex dispositione legis vel sentētia
iudicis. l. ij. C. de sepul. viola. quamuis ea pœna regu-
lariter ad eum non pertineat.d.l.Hos accusare. §.Si ser-
uus.ff.de accusation. perdit spem consequendæ liber-
tatis.l.2.ff.qui & à qui.manu.liber.non fi. Intellige ergo
tex.in l.i.C.de bo.proscrip.in pœna capitali, idest mor-
tis, & ita intelligunt illum tex.Doct.ut ibi per Salyce.

15 Gloss.in fin.quærit quid siquando † seruus caput ha-
buit: ponamus manumissum reuocatum fuisse in ser-
uitutem iuxta ea, quę dicta sunt.s eod.in uers. Maxima.
an si postea manumittatur, dicatur capite minui, & di-
cit gloss. quod non & benè: ratio est, quia tunc quando
transit ad libertatem, clarum est illum non habere ca-
put, non enim habet nec libertatem, nec familiam, nec
ciuitatem, quæ cùm non adimantur, non potest dici ca
dere capitis diminutio, ut dixi.s.non enim est inspicien
dum tempus, in quo habebat, sed tēpus, quo manumit-
titur.l.in delictis.§. Si extraneis.ff.de noxal. de quo per
16 Dec.in l.Inter cæteras. de rescrip. Status † enim pręsens
cōsideratur, ut est tex.in l.Moueor. C.si ser.expor.nen.
cum simil.allegatis ibi in gl.facit quod uoluit gl.per il-
lum tex.in l.Si ignorans.ff.loca.

§. QVIBVS AVTEM.

1 *Censores qualiter consueuerint notare ciues.*
2 *Solitaurilia sacrificia.*
3 *Dignitatem amittens capite non minuitur.*
4 *Senator dicitur habere dignitatem.*
5 *Senatores sunt illustres, secundū alios superillustres, et principi æquiparari.*
6 *Senatores aliquando clarissimi appellantur.*
7 *Autem pro sed, & de eius significatu.*
8 *Autem: est dictio aduersatiua ijs, quæ sunt eiusdem generis retento eodem casu.*
9 *Senatu ex turpi causa motorum pœnæ.*
10 *Infamis quando possit esse testis.*

On diuiditur propter unicum contextum
uerborum, ponit.n. regulam & exemplū,
seu illationem.

Dignitatem amittens non minuitur ca
pite.h.d.ex l.3.ff.de Sena.

Casus ita potest figurari: dubitatum fuit, an amittēs

dignitatem & sic dignitate priuatus dicatur capite minui, & videbatur dicendum q sic, cùm enim capitis diminutio status mutatio sit l.1.ff.eod.§.in princ.hoc eo. titu. status autem & pro dignitate vsurpetur, videbatur status etiam commutari & capite minui: cuius contrarium dicitur, quia non status, sed dignitas mutatur: vera ratio est, quia qui dignitatem amittit, puta, à Senatu motus non perdit libertatem, non ciuitatem, non familiam: quãuis enim aliquo casu prohibeatur illi ingressus ciuitatis. l. Sed & milites. §. Scribit. ff. de excus. tut. per hoc tamen non desinit esse ciuis, quia plerunq; nõ eijcitur à ciuitate l 3.ff.de Senato.

In tex. ibi, Dignitas magis quàm status permutatur. Impropriè locutus est Tribonianus: nõ.n. dicimur permutare dignitatem, qñ dignitatem amittimus penitus, sed quando de vna dignitate ad aliam transimus, & sic vna loco alterius substituitur: ita enim sonat verbi proprietas, ita & pecuniam permutare, & pleraque alia apud Cicero.

In tex. ibi, Et ideo à Senatu motos, &c. Munus hoc plerunq; Censorum fuit olim, de quo Asconius In Di-
1 uinat. sic inquit: Censores quinto† quoque anno creari solebant: hi prorsus ciues sic notabant, ut qui Senator esset, à Senatu eijceretur: qui Eques Romanus, equũ publicum perderet, qui plebeius, in Ceritum tabulas referretur, & ęrarius fieret, ac per hoc non esset in albo centurię suę. s. ad hoc vt esset ciuis, sed tãtummodo vt pro capite suo tributi nominę æra penderet. Iidem cõ-
2 pleto quinquennio lustrabant, † & Solutarilia sacrificia de sue, oue, tauro, faciebãt: eorum nomina successores plerunq; soluebant. Salus. in Catili. In ea coniuratione fuit Q. Curius homo nobilis factiosus, quem Censores probri gratia Senatu amouerunt. Cice. pro Cluen. Ponã illud onum. C. Getam, cũ à L. Metello, & Cn. Domitio. Cens. ex Senatu eiectus esset, Censorem postea esse factum, & cuius mores à Censoribus erant reprehensi, hunc postea & populo Ro. & eorum, qui in ipsum animaduerterant, moribus pręfuisse. Huc accedit quod ex l.12. tab. refert Cicero libro 3. de Legi. de Censoribus loquens:

Probrum in Senatu non relinquunto.

3 Primò not. q† amittens dignitatẽ capite non minuit facit l. 3. de Senato. & q ideo à Senatu motus non dicitur capite minui vt ibi dicitur: ratio autem est in promptu, vt dixi in figuratione casus, quia cùm hic neq; libertatẽ, neq; ciuitatem, neq; familiam amittat, nõ cadit capitis diminutio. l. fi. ff eod. & dictum fuit suprà.

4 Secundò no. q † Senator dicitur habere dignitatem, ad idem tex. in l. Senatoris filium. in fi. ff. de Senato. ibi, Nec interest in dignitate senatoria constitutus eum susceperit, an ante dignitatem senatoriam, & in l. Senatoris filius. §. A Senatore. in l. Emancipatum. §. Siquis con-
5 ceptus. ff. eod. cum multis similibus. Sunt† enim illustres Senatores l. quisquis. C. ad l. Iuli. Maiesta. ibi, Virorum illustriom Senatorum. l. Decurionibus. C. de silentia libr. 12. ibi, Illustres Senatores, quamuis communiter velint eos esse superillustres, & ęquiparari principi. l. i. §. De qua. ff. de postulan. l. Quominus. ff. de flumi. vt patet ex iis, quę ponit Dec. in l. i. in princip. column. iii. ff. de offic. eius, quamuis dici possit argu. d. ll. non tolli, quin etiam possint dici superillustres, cum aliquan
6 do † & clarissimi vocentur in l. 2. C. de. iis qui veni. æta. impetra. & tamẽ scimus excedere Senatores gradum clarissimorum ad idem tex. in l. Speciosas. ff. de verbo. signifi. Speciosas (inquit) personas accidere debemus clarissimas personas vtriusque sexus, item eorum, qui senatorijs ornamentis vtuntur. melior tex. in l. Fœminę. ff. de Senato. & Lampridius in Seuero dixit illum prȩfectis prætorii sui tribuisse senatoriam dignitatem, vt clarissimi dicerentur, quamuis communem distinctionem dignitatum damnet Alcia. lib. 4. Dispun. c. iij. & in d. l. Speciosas.

7 In glo. j. Exponit (autem) pro (sed.) Hic stat propriè in eo significatu, quem voluit Valla li. ii. Eleg. Est enim discretiua coniunctio, quoties ea, quæ discreta intelligi volumus, cõnectimus, tamen exponitur etiam aliquando pro (sed) ut in §. Ius autem. ã. de iure nat. gent. & ciui. in §. i. j. de testa mili. ad hoc glo. in l. i. §. uerum. ff. de dot. pręleg. glo. magna circa mediũ. in l. i. ff. fi. mul. ventr.
8 nomi. regulariter est dictio aduersatiua, Bart. in l. Mariti. ff. de adulte. in l. Hoc amplius. §. De his. vbi text. & glo. ff. de dam. infec. & aduersatur iis, quæ sunt eiusdem generis retẽto eodẽ casu & themate superioris casus, ut dicit Bar. in d. l. Matri. §. fi. & Deci. in l. Si donatione. in princi. C. de colla. quamuis aliquando ponatur gratia ornatus, ut dicit glo. magna in fi. in l. i. ff. si mulier ventris. nomi. proqua est tex. suprà de tute. in princi. ibi, Est autem tutela.

9 In glo in ver. Constat. Diuersis enim causis mouebatur à Senatu: qui aũt ex causa turpi, vt (puta) q pecuniã acceperat fnię dicẽdæ causa in Senatu, puniebat ex l. Iulia repetundarũ. ff. ad. l. Iul. repetund. l. Eadem. item quia ex causa turpi notabatur, & Senatu mouebat tãquam infamis, non de facto, sed per sententiam illam, quæ ex turpi causa remouebat Senatu, prohibebatur pro alio postulare. d. l. Eadem. iudicare, & testimonium dicere. d. l. ii. ff. de Senato.

10 Ang. hic tractat materiam satis impertinẽter, quãdo infamis possit esse testis, dicitur per eum post Bar. in l. ij. ff. de Senato. distinguendum enim est, an sit infamia facti, cuius exemplum habemus in l. i. ff. de obseq. à lib. præst. in l. Ea quę. C. ex. quib. cau. insa. irrogat. an infamia iuris, quæ. s. per sniam irrogatur. l. j. ff. de ijs qui not. infam. & hmõi habemus in terminis nostris item distinguimus an in testamento, uel criminalibus, vel ciuilibus, de quibus per Ioan. Cro. in tract. de Testi. in 3. q. principali. q. 2.

§. QVOD AVTEM.

1 *Extinctum. culpa alicuius nõ reuiuiscit, quamuis cesset causa extinctionis.*
2 *Lex una declarat aliam.*
3 *Legis una pars aliam declarat.*
4 *Statuti una pars aliam declarat*
5 *Statutum magis declaratur per aliud statutũ, quã per ius commune.*
6 *Cognatio non permitur minima capitis diminutione.*
7 *Cognationis ius perit maxima & media capitis diminutione.*
8 *Seruus manumissus non recuperat priorem cognationem.*
9 *Extinctum non reuiuiscit etiam cessante causa extinctionis.*
10 *Priuationis ad habitũ non datur regressus, & ibi, declara duobus modis.*
11 *Intellectus. l. cognati. ff. de reb dub.*

Diuiditur in duas partes: in prima ponitur declaratio ad dicta in precedenti titulo in fi. vt non habeant locum in maxima capitis diminutione: in secunda additur. vt non intelligantur etiã in media capitis diminutione. secunda ibi, Sed & si in insulam.

Ius cognationis maxima & media capitis diminutione perit, non minima. h. d.

Casus

Caſus ita poteſt figurari: dictum fuerat.ſ.in §. fi. tit.
præced.cognationis ius capitis diminutione non tolli,
quamuis agnatio ſolueretur, quia naturalia iura ciui-
lis ratio corrumpere non poteſt, vnde quæſitum fuit,
an hoc eſſet perpetuum.ſ. ut cognationis ius non ſolue-
retur capitis diminutione: & videbatur quòd ſic, tum
ex generalitate text. illius, generalis enim oratio ge-
neraliter debet intelligi l.j.§.ht generaliter.ff.de lega.
præſta. Præterea accedit ratio allegata ibi, Si enim ci-
uilis ratio capitis diminutionis.ſ.non poteſt naturalia
iura.ſ.cognationis ſoluere aut corrumpere, certum eſt,
quòd idem dicendum erit in qualibet capitis diminu-
tione, cuius contrarium dicitur hic in tex.quòd imò
maxima & media, quæ auferunt libertatem & ciuita-
tem ſecúdum quod ſuprà dictum eſt, tollunt etiam ius
cognationis, quamuis ipſam cognationem naturalem
non tollant, ut dicemus in gloſ. ratio eſt, quia cùm
illa iura data ſint à lege ciuili, ea poteſt lex ipſa & ſer-
uo pœnæ effecto, & ei, qui deſiit eſſe ciuis, denega-
re, tanquam non cognitis à l. ciuili: nec generalitas
tex.in §. fina. ſupra titul.j.obſtat, cùm non generaliter
hoc ponat, ſed dicat, quòd non omnibus modis ca-
pitis diminutione perimitur, quæ uniuerſalis negati-
ua verificatur dato uno ex modis capitis diminutionis,
qui cognationis iura non ſoluat, ſicut minima capitis
diminutio: ſi ergo minima non ſoluit aut perimit, ue-
rum eſt dicere, quòd non omnes modi capitis diminu-
tionis perimunt. Hoc ſtante iterum quæritur, an ma-
numiſſus ſeruus recipiat ius cognationis, quod quali-
ter accidere poſſit, dicemus in notabilibus: & vide-
batur quòd ſic, quia cum ſeruitus ipſa ſuſtulerit de me-
dio cognationem, videtur ea poſtea ſublata tanquam
ſublato impedimēto cognationem ipſam detegi. Quo
non obſtante dicitur contrarium, quia cum non poſ-
ſit fieri quis ſeruus, niſi culpa ipſius accedente, meri-
1 tò ſequitur, quòd illud, quod† ſemel culpa ſua extin-
ctum eſt, non reuiuiſcat, etiam ſi ceſſet cauſa & ratio,
propter quam fuit extinctum.l. Qui res §. Aream.ff.de
ſolutio. iuncta.l. Si filius, qui in poteſtate.ff.de libe.&
poſthu.

2 Primò not. quòd † vna lex declarat aliam.l. Sed & po-
3 ſteriores.ff.de legib.& vna pars legis etiam aliam decla-
rat.l.Verum.ff.de de peti. hęred. quem tex. ibi Pau.de
Caſt.dicit ſemper allegari ad hoc: & quod dicimus in
4 lege, dicimus in ſtatuto, nam vna† pars ſtatuti per aliam
declaratur Bar.in d.l.Verum. & in l. Quemadmodum.
§.Hęc uerba.ff.ad l.Aqui.† Deci.conſi.513. In ciuitate
colum.fi.ſic etiam unum ſtatutum per aliud declaratur
5 magis, quàm† per ius commune declaretur, quia in ha-
bentibus ſymbolum facilior eſt tranſitus, vt dicebat
Petrus de Ancha. in conſi. 423. Viſo puncto. col. fin.
in conſil.93.Iſta domina. verſi.Non obſtat. Deci.con-
ſil.158. col.ii.Ange. in conſi. 111.Quidam colum.fin.
cum ſimilib.

6 Secundò not. quòd† cognatio minima capitis dimi-
nutione non perimitur: ratio, quia cum illa non adi-
mat niſi familiam cognationis ius nō familiam, ſed ius
ſanguinis reſpicit.l.Non facilè.§.i.ff.de gradi.& fuit di-
ctum ſ.titu.i.§.fin.concordat tex.ibi.

7 Tertiò not. quòd† ius cognationis perit maxima &
media capitis diminutione, cùm enim iura illa a iu-
re ciuili ſint introducta ſint, ſi maxima capitis diminutio
intercurrat, cum ille efficiatur ſeruus ſublata liberta-
te per capitis diminutionem, non cognoſcitur à iu-
re ciuili, neque cum eo habet aliquod participium.l.
Quod attinet.ff. de regu.iur. Pari ratione quando de-
ſinit eſſe ciuis, quia tunc amiſſo iure ciuitatis non po-
teſt frui beneficiis conceſſis à l.ciuili quamuis fun-
dentur ſuper re naturali, vt eſt cognatio, & dictum
fuit ſuprà in poſitione cauſus: non enim tollitur cogna-
tio, ſed ipſum ius cognationis, quod diuerſum eſt à
cognatione, & tolli poteſt ab eadem.l. ciuili, quæ il-
lud dedit vt ſupra titulo primò.§. finali. not. a nobis
dictum latius fuit.

Quartò not. quòd ſeruitus dicitur maxima capitis
diminutio, de quo viſum eſt, ſuprà in principio in uer-
ſiculo. Maxima.

8 Quintò not. quòd† ſeruus manumiſſus non recupe-
rat priorem cognationem, quod qualiter euenire poſ-
ſit, ſatis clarum eſt, ut (puta) ſi quis ſe uendat ad præ-
tium participandum, uel ſi vt ingratus ſit reuocatus in
ſeruitutem, uel huiuſmodi, nam ſi hi manumittantur,
non recuperant priorem cognationem, quam ſemel
amiſerunt, pro quo facit tex.in l. Homo liber. ff. de
ſtat.homi. vbi habetur, quòd liber homo, qui ſe ven-
didit ad pretium participandum, ſi manumittatur, non
recuperat priſtinum ſtatum, ſed eſt libertinę condi-
tionis, & hoc etiam iure nouiſſimo, quo omnes ma-
numiſſi ciues Romani efficiuntur, quia nihilominus
patronatus iura dominis manumittentibus ſalua ſunt
§.j.§.Illud verò.in Auth.vt libert.de cęte.ratio autem
prædictorū eſt, quia manumiſſio non eſt actus veniens
ad reintegrationem prioris ſtatus, ſed ad alium actum
de nouo inducendum, ſolutiorem, ſcilicet illius pa-
triæ poteſtatis, vt dicebat Iaco. de Aren. in dicta l.Ho-
mo liber.ff.de ſtatu.homi.

9 Sextò correlariè not. ex prædictis, quòd† res ſemel extin-
cta non reuiuiſcit.l.Qui res.§ Areā.ff.de ſolutio. nam ſi
ego promiſi ſeruum, qui aliqua ratione fiat liber, certum
eſt, quòd ego liberor, ſi dominus illum ſine facto aut cul-
pa mea manumiſit: quòd ſi aliqua rōne iterum fiat ſeruus,
non reuiuiſcit obligatio, quia ille ſeruus iam alius eſſe
videt, vt dicit tex. in d.§.Areā. vnde multo magis ſeruus
manumiſſus in terminis noſtris non debet recuperare
cognationem aut ingenuitatem ſemel amiſſam, quia
(vt dixit) manumiſſio non venit ad reſtituendum prio-
rem ſtatum, ſed ad nouum inducendum, quod è con-
uerſo videt, vt qui redigit in ſeruitutē, vix videt redigi
poſſe, quin reuertatur quodammodo ad priorē ſtatū:
faciunt infinita iura, quæ ad hoc allegat gl. ibi in ver. in
perpetuū. & vſque adeo vera eſt hæc regula, quòd etiā ſi cau-
ſa extinctionis ceſſet, omnino non reuiuiſcit.l.Si filius
qui in poteſtate.ff.de liber. & poſthu. dixit Corn. in cō-
ſil.234.litera.F.in ij.volu. in pulchro caſo, ad quę uiden-
da eſſent, quę ponit Bar.in l.Ex facto. col.pen.ff.de vul-
ga. & pupill. Areti.in l. Qui ſeruum.ff. de acq. hęre.

10 Septimò ſimiliter correlariè no. quòd† à priuatiōe ad ha-
bitū nō datur regreſſus, ad idē tex. in d.l.Homo liber.
ff.de ſta.homi. quod declara duobus modis: primo, niſi
priuatio eſſet de facto, nam tunc datur regreſſus, quia
quę facti ſunt ſine fundamento iuris nō alterāt diſpoſi-
tionē & naturam rei: per ea quæ à iure accipit.§.fi.ſ.de ingē.
vbi.q. dixi: ſecūdo modo niſi primus ſtatutus non eſſet
omnino extinctus, ſed eſſet quaſi occultatus aut vela-
tus nam tunc res redit ad priſtinam naturam.l.Intan-
tum.in prin.ff.de rerum diui.

Io glo.in verb.Cognatio. Hæc gloſ. nō eſt Accur. dic.
quòd manet ius cognationis per minimā capitis diminutio-
nē quò ad oēs effectus reſultātē ex ipſa cognatiōe, non
ſolum quantū ad ius ſuccedendi iuxta d.§.Admonēdi.

In glo.in ver.Cognationis. Benè dixit glo. perit ius
ſucceſſionis & tutelæ, nō autem ius ſanguinis: non.n.
ſine miniſterio dū tex. noſter loquit de minima capitis
diminutione, dicit (manet cognatio) loquēs nō ſolùm
de iuribus, ſed de eſſentia ipſius, hic aūt dicit (ius quo-
que cognationis perit) nō ipſa cognatio, quæ perire nō
pōt quātū ad uinculū illud naturę. d.l.Iura ſanguinis. vt
dixi in not. &.ſ.tit.j.§.fi.in v.not. Fuit quoq; declara-

tem superius ius cognationis perire quò ad hæreditates, quò aût ad tutelas, si ius illud inspicimus, dicendũ est, vt dixi §. ti. j. §. fi. in gl. j. vbi ostẽdi tutelã iure illo et consequentia hæreditatum datarũ a Prætore non dari.

Et dum gl. opponit de §. pen. ỹ. de iur. na. gen. & ciui. rñdet gl. ibi, vt hic, non tolli ẽ. cognationem & ius sanguinis, sed tolli iura illa, quæ lex ciuilis tribuit cognatis, de quo contrario quia latissimè diximus iod. §. Sed naturalia. in glo. i ad ibi dicta me remitto, & præsertim ad ea, quæ circa intellectũ illius tex. diximus in textualibus ibi, & in v. notab.

Obijcit præterea gl. de §. Illud. ỹ. de nup. qđ contrariũ attigit sic. gl. ibi in verbo, Cognationes. vbi aliquid posui, & ad hic dicenda me remitti etiam, quare verissimum est cognationem ipsam non tolli maxima capitis diminutione, p quo allego tex. in l. Hos accusare. §. Itẽ nec lex Pompeia. ff. de accusa. nã dum ibi quærit, an poena parricidij habeat locum in seruis, arguit Iurisconsultus, q non, quia ius ciuile nõ recipit ista nomina in ser

,, uo: tandem subdit, Sed cũ natura cõmunis est, similiter

,, & in eos animaduertit. q verba ostendunt cognationẽ ipsam naturalẽ cõem esse liberis & seruis, quãuis quod attinet ad ea, quæ ius ciuile respiciunt, non cadat in seruis. Vltima pars gl. clara est quo ad hæreditatem per d. §. admonendi. de tutela dictum fuit. ã.

In gl. in ver. Si manumissus. Glo. opponit de tribus illis. ll. in quibus qui seruus est, recuperat gradum suum, quò ad hæreditates & bonorum possessiones, necnon quò ad ius patronatus cõtra tex. hic: sed gl. tacitè soluit q illud hẽt locũ in restitutione, cuius natura est, vt reponat oia in pristinum, vt dixi ỹ. quib. mo. ius pat. pote. sol. §. Cũm autem. in ij no. qñ. f. est facta p verba restitutionẽ importantia, non aũt indulgentiam, vt declaraui ibi in gl. in ver. Statum. & ita etiam est declarandus tex. in l. Is qui. ff. vnde cogna. qui idem velle videtur, quod tex. noster, nã manumissio illa, q venit tãtum ad remouendũ nexum illum seruitutis, subducit tantum maculam seruitutis, sed restitutio, quæ venit ad reponẽdum in pristinum, ac si seruitus nõ fuisset, facit capite minutum recuperare per omnia iura ea, quæ habebat tempore introductæ seruitutis: ad idem est bonus tex. in l. j. ff. de senten. pass. in l. Siue libertus. ff. de iure patro. melior tex. in l. fi. ff. de sen. pass.

5 t Vlterius glo. opponit † de. l. Si cognatis. ff. de reb. dub. & soluit tripliciter: primò, q ibi loquatur in legato habente causam naturalẽ in terminis l. Legatum. ff. de capi. diminu. q̃ solutio diuinat. cum in l. Si cognatis. non constet de qualitate legati, sed simpliciter de legato loquitur. Secundò dicit, q illa l. Si cognatis. potest intelligi de ciuili cognatione, quę contrahitur adoptione, q intellectus iudicio meo est verior. Tertiò dicit, q ibi loquit de minima capitis diminutione, & hic ẽ intellectus non cadit, quia non desinunt esse cognati per minimam capitis diminutionẽ, vt patet in tex. nostro, nisi intelligas de cognatione ciuili. Dixi aũt secundum intellectũ veriorẽ, quia non video quẽ posse desinere esse cognatũ, si cognationem naturalẽ spectemus, qui remanet in ciuitate: diuinat aũt, q illud sit p restitutionem, cũm tex de hoc nullam faciat mentionem, cũ verbum (maneat) videatur illud idem tempus respicere, quo dr desijsse esse cognatus. Accedit secunda pars tex. q in arrogato loquitur, q præstat etiã intellectum ad superiora, & sic tenenda est secunda solutio gl. iuxta l. j. & q ibi not. Soz. ff. de reb. dub. Dum uerò glo. opponit de §. j. ỹ. de serui. cogna, vbi manumissus retinet cognationẽ seruilem, solutio clara est, q illa naturalis cognatio cõtracta in seruitute nunquam fuit extincta, vt in casu nr̃o: ibi. n. durante seruitute fuit contracta, & ea durãte perseuerauit, & manumissio ipsa non venit ad extinguendũ quod seruitus ipsa passa est: at in casu isto longè est diuersa ratio, nam hic quando fuit liber, & cognatio erat liberi hominis, quę extincta est per superuenientẽ seruitutem culpa sua procedentem, vnde nimirum si (vt s. dixi) semel extinctum non reuiuiscit etiam cessante causa extinctionis d. l. Qui res. §. Aream. ff. de sol. nec in hoc inspicio culpã principaliter, vt videtur uelle glo. sed quia manumissio non venit ad restituenda extincta & iam sublata, sed tantum ad detergendam maculam seruitutis, vnde nimirum si non introducit iam extinctam cognationẽ, quia non ad hoc venit l. Non omnis. ff. si cer. pe. cum volgar.

§. CVM AVTEM.

1 *Indefinita legis æquipollet uniuersali.*

2 *Lex debet facere ad titulum in dubio, quamuis aliquãdo aliter.*

3 *Tutela defertur ad proximiorem, & pluribus in eodẽ gradu existentibus defertur ad omnes pariter.*

4 *Proximitas in tutela inspicitur respectu pupilli.*

5 *Tutores legitimi si plures sunt quis administret.*

6 *Tutor legitimus nõ ad ministrans nec se excusans tenetur de neglectis.*

7 *Vocatio legis fit ordine successiuo.*

8 *Emphyteusis recepta pro se, filijs, & nepotib intelligitur ordine successiuo.*

9 *Correcto aliquo censetur correctum omne dependens ab eo.*

10 *Correctio facta ĩ uno ex æquiparatis habet locũ in alio.*

TEx. non recipit commodam diuisionem. Legitima tutela ad proximiorem agnatũ pertinet, & si plures sint, ad omnes. h. d. ex l. Si plures. ff. de legi. tuto.

Casus ita potest figurari: cũ lex. xii. tab. simpliciter vocauerit agnatos ad tutelam legitimam, vt patet ỹ. ti. i. in prin. ibi, Agnati sunt tutores. videbantur

1 t ex indefinitia illa oratione oẽs agnati vocari ad tutelã, quia in dispositione legis indefinita æquipollet vniuersali, Bar. in l. pluribus. ff. de lega. ii. cum simil. attamen contrarium dicitur, cũm enim tutela deferatur à lege xii. tab. propter commodum successionis, vt. ỹ. tit. j. vers. Cum & agnatos. successio aũt proximioribus deferatur ỹ. de legi. agna. succes. §. Si plures. meritò onus tutelæ penes proximiorem etiam residere debet. Præterea cũ lex vocet eos ratione cuiusdam præsumptæ affectionis, meritò sequitur, vt magis verisimiliter diligentes prius vocent, vt tradunt Doct. in l. Gallus. §. Quidam recte. ff. de libe. & posth. & dicetur inferius.

2 Primò no. q † quamuis regulariter lex. vel paragraphus debeat ita situari, vt faciat ad materiam tituli, sub quo ponitur l. Imperator. ff. de in diẽ. addic. gl. quę semper allegatur ad hoc in l. fi. in prin. in verb. Posset. ff. de cond. ind. Bar. in l. singularia. col. i. in fi. ff. si cer. pe. & in repetit. l. Creditores. in fi. vi. col. C. de pign. in l Vetrecol. ii. in fi. ff. de aeq. hære. iñ aliquo toleratur, dum modo faciat ad materiam præcedentium titulorum, vt hic nã hic § nihil pertinet ad titulum de capi. dimi. sed ad titulum præcedentem de legi. agn. tute. & q hoc non sit incõuenientens, dicit gl. in rub. ff de off. eius cui mand. est iuris. & patet in l. i. & in l. Si iis. C. de leg. hære. in l. iii. §. Si emancipatos. ff. de bo. poss contra tabu. vbi de successione prætoria etiam in illo ti. fit mentio.

3 Scđò no. q t tutela defert ad pximiorẽ, & pluribus in eodem gradu existentibus defertur ad oẽs pariter. ff. de legi. tutor. l. Si plures. & rationem assignauit in positione

tione casus, quia cum deferatur tanquam sequela hæreditatis. §. ti. t. ver. Cû & agnatos. meritò sequit, q cû ad proximiorè deferat hæreditas ad eundè deferat onus tu-
4 telæ, vt ibi dixi. Et aduerte q † debes intelligere ad proximiorè ipsi pupillo, inspicit. n. proximitas gradus respectu pupilli, ut patet in l. Si reliquero. ff. de legi. tuto. vbi glo. hoc declarat, ex quo mihi vr q inepte Iac. de Are. dubitauerit, an ille tex. sit hodie correctus, quia nepos ex filio, oõ patruus, succedit, nam talis dubitatio non cadit, si inspicimus proximitatem respectu pupilli, quia etiã nepos ex filio patris eius, & sic nepos ex fratre pupilli, & frater ipsius patris, & p consequens patruus d. pupilli etiam hodie pariter succederent ipsi pupillo. §. Si verò neq; fratres. in Auth. de hære. ab intest. venien. & mirum est, q hæc ponderatio placuerit Bar. nam hic filius fratris, cum oõ agatur de succedendo patruo unà cum alto patruo, & sic fratre pupilli, non subintrat gradum. §. Huiusmodi in auth. de hæred. ab intest. veni. Aduerte
5 tamen, vt dicit hic Ioan. Fab. q † si plures sunt in eodem gradu, debet eligi per eos vnus, qui administret, qui si non côuenient, prętor se interponet l. Legitimos. §. In legitimis. ff. de legi. tuto. ubi Bar. qñ enim sunt plures tutores legitimi, unus eorû potest reliquos compellere vel q satisdent, vel q recepta satisdatione permittant ipsum administrare, quod non habet locum in duobus patronis d. §. In legitimis. rõ est, quia hæreditas liberti est magis debita patrono, q̃ sit debita hęreditas vnius agnati alteri agnato. Aliud etiam est notandum secun-
6 dum Ioan. Fab. q † si tutor legitimus nõ administret, nel se non excuset, tenetur de neglectis, quia debet statim accedere ad tutelam, aliàs omne periculû spectat ad ipsum l. Si sororis. C. qui dare tuto. poss. & idem est in dato tutore l. i. in prin. ff. de admi. tuto.
7 Tertiò no. q † vocatio legis fit ordine successiuo, ita notat hic Io. de Pla. & Ang. concor. tex. allegatus in gl.
8 & inferunt ad quæstionè, q † si quis recepit emphyteusim pro se, filiis, & nepotibus, intelligitur ordine successiuo recepisse, de qua quæstione latè p Bar. in l. Gallus. §. Quidã rectè. ff. de libe. & posth. sed hęc illatio de lege ad contractus non pcedit simpliciter: magis faceret quęstio illa p Bar. tractata in d. §. Quidam rectè. si ex dispositione legis concessa est immediate patri & filijs. an intelligatur ordrne successiuo, & quia est materia satia impertinens ad hunc locum, non prosequor, videri poterit in loco illo, qui solet esse ordinariua.

In glo. in versi. Gradu. Dum allegat tex. in l. Si plures. ff. de lega. iii. ille tex. facit, quia quamuis censeatur legatû ab omnibus gradibus, intelligitur tñ ordine successiuo semper à prioribus, quia non oẽs gradus tenentur præstare, sed prior qui adit: sed tex. in d. l. iii. §. Si plures. malè allegatur, quia ius sepulchri in terminis illius l. pertinet ad omnes simul, quia quilibet agit quãti sua interest, ut ibi dicitur.

In ea. glo. ibi, Hodie verò: Ego puto falsum quod dicit gl. si rectè intelligatur: hic enim non disponitur, ut ad agnatos tantum tutela pertineat, sed q præsupposito q ad agnatos pertineat, non pertinet ad omnes simul, sed ad proximiorem: & si plures sint eiusdẽ gradus, ad omnes, & sic hic traditur regula quò ad ordinem. Quãuis ergo corrigatur hodie, q agnati præferantur cognatis, & uocentur omnes simul tam ad hæreditatem quã ad tutelam, tñ non corrigitur hic ordo. s. q non uocentur omnes agnati & cognati simul, sed proximiores, & pluribus in eodem gradu existentibus omnes admittantur: hic enim ordo seruatur aggregatis cognatis agnatia, vnde benè superior titulus corrigitur, non autè hic §. & ita declares. Nescio tñ vnde Ang. & alii hic sumát,
9 q aliquo correcto † censeatur correctum omne depen-
10 dens ex eo, & q † correctio facta in vno ex æquiparatis trahatur ad aliud, ut dicit hic Ang. quia côsiderandum est, q hęc correctio in tutela non fit ex extensione uel interpretatione a lege quantum ad cognatos, quia lex expresse corrigit etiam in tutela auth. Sicut. C. de legi. tuto. & in corpore unde sumitur: quia ergo hę illationes malè ex hoc loco sumuntur, ideo pertranseo, quia alibi uenient declarandæ.

RVB. DE LEGITIMA PAtronorum tutela.

COntinuatur ad præcedentia hic titulus hoc ordine: cum iam Imperator descendisset, ad declarationè legitimę tutelæ post testamentariam ante datiuam, primò declarauit eã tutelam, q̃ ex uerbis legis descendit, q̃ est agnatorû, nam expressè lex 12. tab. vocat agnatos ad tutelam, sicut vocauerat ad hęreditatem, modò subdit de ea tutela, quæ non ex uerbis expressis legis, sed ex ratione & mente prouenit, & ita ab antiquis iurecôsultis accepta est, ac si expressa esset, vnde ex ordine eam declarare aggreditur.

EX EADEM.

1 *Cauere apud iurisconsultos disponere est.*
2 *Ex lege dicitur esse, quod est in ratione legis.*
3 *Expressum dicitur etiam quod uenit ex mente.*
4 *Extensio an dicatur fieri ex identitate rationis.*
5 *Ratio debet attendi tanquam uirtus intrinseca. l.*
6 *Ratio habet se ad casus comprehensos sub ea tanquam genus ad suas species.*
7 *Genus comprehendit sub se propriè suas species.*
8 *Casus ponuntur ad exemplum.*
9 *Ratio est anima legis.*
10 *Mens & } Ratio } legis an differant.*
11 *Tutela libertorum impuberum pertinet ad patronos, uel ad liberos eorum.*
12 *Vocati, quando inter eos cadit ordo charitatiuus, intelliguntur ordine successiuo.*
13 *Tutela patroni dicitur legitima.*
14 *Nominatim quod dicatur.*
15 *Mens legis operatur idem quod ipsa lex.*
16 *Euidens dicitur quod colligitur ex coniecturis.*
17 *Instrumentum probat nedum quæ uerbis ipsius continentur, sed etiam quæ ex mente per consequentiam.*
18 *Expressum reputatur illud, quod uenit tacitè ex mente contrahentium.*
Et quod in expresso uirtualiter continetur.
Et quod indirectè colligitur ex mente.
19 *Scriptum dicitur quod ex uerbis scriptis elicitur.*
20 *Expressum dicitur quod ex uerbis infertur.*
21 *Perinde est nota similitudinis.*
22 *Interpretatione uenire dicitur, quod uenit ex uirõnis*
23 *Interpretatio non denotat semper improprietatem.*
24 *Dispositum dicitur quod uenit ex ratione per interpretationem.*
25 *Directa actio datur pro eo, quod uenit ex mente & ratione.*
26 *Contra legem quis dicatur uenire.*
27 *Tutela defertur secundum ordinem successionum regulariter.*

28 Expres-

28 *Expressum dicitur quod imaginatum fuit fuisse inten-
tionis condentis legem.*
29 *Proximior in successione est proximior in tutela.*
30 *Incommoda sequuntur illum, quem commoda sequun
tur, & qualiter ualeat consequentia.*
31 *Tutela est onus.*
32 *Filiorum appellatione an ueniant nepotes in tutelis.*
33 *Tutela aliquando non est, ubi est commodum heredi-
tatis & successionis.*
34 *Plerunq; idem importat quod regulariter ferè semper.*
35 *Fœmina repellitur à tutela, nisi à principe impetret.*
36 *Idem: facit relationem specificam.*
37 *Patronus tutor an & quando satisdet.*

HIc tex commodè diuidi non potest, proce-
dit enim totus quasi sub eadem verborũ
conceptione & contextu: nam imprimis
dicit descendere ex l. 12. tab. aliam tute-
lam, quę legitima dr̃: quàre autem dica-
tur legitima, subdit declarando quomodo veniat ex l.
12. tab. & huius rationis specialis generalem rationem
assignat ibi, Quia plerunq;. quare aũt dixerit (plerunq;)
declarat in vltimo ver. ibi, Ideo, & hoc sufficiat loco di-
uisionis: est.n. tam clarus tex. ut non indigeat pro decla
ratione huiusmodi diuisionibus.

Patroni masculi ea mente legis 12. tab. vocantur ad
legitimam tutelam ratione successionis ab intestatò il-
lis ab ea. l. concessę. h.d. ex l. Tutela. in princi. ff. de le-
gitim. tutor.

Casus non esset figurandus, quia tex. procedit decla-
rando: dubitationem faciebat in præsenti tex. q̃ cùm le
gitima tutela ea propriè dicatur, quæ à lege ipsa deferi
& datur, in l. autem 12. tab. nulla mentio fieret de tute
la patronorũ, meritò ea non videbat esse legitima, cu-
ius contrariũ dr̃, q̃ legitima tutela dr̃, & q̃ patronis de
lata est ea mente & interpretatione prudentum pp cõ-
sequentias hęreditatum, & assignant tam claræ rõnes
in tex. vt non possit hic tex. nisi obscurius declarari. Cũ
enim liberti essent pupilli, viderũt prudentes ipsos de-
stitutos esse: non.n poterant habere tutores testamẽta-
rios, cùm nõ dentur nisi existentibus in potestate. ı̃. de
tute. §. permissum. hi autem, qui ex seruitute manumis-
si sunt, quod attinet ad ius ciuile parentes habere non
intelligantur. l. quod attinet. ff de reg. iu. & saltem qui
eorum parentes naturaliter sunt, cum serui sint, non
possunt habere illos in potestate. ı̃. de pat. pote. in prin.
nec testamẽtum condere, cum alieno iuri subiecti sint,
nec quicquam habeant, nec ius ciuile anthor factionis
testamenti eos cognoscat. j. quib. non est permis. fac. te
sta. in prin. non poterant etiam habere legitimos, quia
cum iste pupillus, qui est manumissus nõ habeat, ut di-
ctum est ı̃. patrem. qui saltem à l. ciuili cognoscatur, nõ
põt similiter habere agnatos, cũ ij agnati sint, q̃ ex vno
patre à legibus cognito originem habent. ı̃. de legi. a-
gna. tut. in prin. vnde meritò ad patronos tutela deuol-
uitur, ad quos cõmodum successionis impuberis dece-
deris necessariò deuoluebatur. Dixi autem necessariò,
quia cũ impubes testari nõ possit. §. pręterea. j. quib. nõ
est permis. fac. testam. omnino si decedebat in pupillari
ętate, quousq; onus tutelæ durat, intestatò decedere co
gebatur, & cum in ea ætate filios suscipere non possit
secundũ cõem cursum naturę. ı̃. de nup. in prin. omni-
no talis hæreditas deuoluenda erat ad patronũ. Et hæc
sint loco figurationis casus.

In tex. ibi. Nõ quia nominatim in ea lege de hac tu-
1 telæ caueat. Frequens elocutio† apud iurisconsultos, q̃
(cauere), p disponere ordinareuè accipiunt: sic Vlpia-
,, nus in l. Epistola. ff. de pac. Epistola (inquit) qua qs co-

,, hæredẽ sibi aliquẽ cauit. Hoc uerbũ (cauit) in hoc signi
ficatu positum reperies apud Pli. aliquoties.

In tex. ibi, Crediderunt veteres. Cũ prudentũ inter-
pretationes nihil aliud sint q̃ opiniones & sniæ ipsorũ.
ı̃. de iure natu. gen. & ciui. §. Responsa. aptè Tribonia-
nus usus est uerbo (crediderunt) eũ. n. interpretati sint
id ex mente l. 12. tab. nihil aliud facere potuerunt quã
credere, dum ita sunt interpretati.
2 Primò no. q̃ illud dr̃ ex l. qđ est ex rõne ipsius, ita p-
bat tex. ibi, Ex eadẽ lege. ad idẽ tex. est expressus in l. No-
minis & rei. §. j. ff. de verb. sig. Tam .n. dr̃ ex l. quod venit
3 ex l. snia, q̃ quod † ex uerbis, vt ibi dr̃, & quod venit ex
mente legis dr̃ expressum, ac si verbis expressum esset.
l. prętor ait. in princ. ff. de ope. no. nunc. l. Cùm mulier.
ff. sol. ma. quo fit, vt ex tex. nostro decidatur, q. illa, q̃ ex
4 identitate rõnis nõ dr̃ fieri extensio, & q̃ † rõ non requi-
ritur necessariò, q̃ sit expressa in l. nam in l. 12. tab. non
erat nominatim expressa ratio, q̃ agnati vocarentur ad
tutelam, qui vocabant ad successionẽ, sed benè voca-
bat ad vtrũq;, vt pater. j. in versi. Cũ & agnatos. unde nõ
exigit necessariò, q̃ rõ sit in lege expressa ad hoc, ut ca-
sus sub rõne comprehensus dicat cõprehẽsus sub dispo-
sitione, & ita uoluit gl. in c. Si postq̃. in uer. Mẽte de ele-
ctio. lib. vj. nã c. Cupientes. eo. ti. disponebat, q. j. certũ
tẽpus electi, quibus electionis cõfirmatio necessaria e-
rat à sede apostolica, uenirẽt, dicit gl. relata ad tex. q̃ de
bent nõ solũ uenire, sed nõ discedere, usq; quò causa fi-
nita sit sine licẽtia, quia hoc ex mẽte l. esse censetur: &
ideo dicit gl. nõ obstat qđ dici solet cõstitutionẽ pœna
lem non extendendã, quia non dr̃ extendi quod erat ex
mente l. & sic uult, q̃ nõ solũ scripta, sed sumpta ex mẽ
te rõ decidat alios casus habentes eandẽ rõnem cõpre-
hensiuè nõ extẽsiuè, ut optimè pbat tex. noster, & idem
uoluit Bal. in auth post fratres la ij. C. De legi. hære. in il
la q. an auus & filii fratris admittant in stirpes uel in ca
pita ad successionẽ decedẽtis, nã dicit Bal. oẽs filii fra-
tris p una persona reputant & unã partẽ faciũt, & auus
aliã, sicut est cum fratre, quia est eadem ratio posita in
5 auth. pcedenti, q̃ † ratio s̃m eum debet attendi tanqnã
uirtus intrinseca legis, & tanqnã genus pdicans de sin-
gulis speciebus, & allegat ad hoc tex. nostrũ, & sic uult,
q̃ illa ratio, q̃ filii fratrum sint pares fratribus, habeat
6 locũ cum quocunq; succedatur, q̃ † habeat se alios ca-
sus sicut genus ad species, & sic propriè & cõprehensi-
7 uè, nã genus † cõprehendit. & propriè suas species Bald.
in l. i. ff. de iure annu. aureo. Dec. in rub. ff. de iuris. om.
iu. in c. At si clerici. §. De adulteriis. col. 9. in prin. de iu-
di. & sunt doctr. tradita prius p Pe. & Cy. in l. Iura nõ in
singulas. ff. de legi. in l. Quod verò. eo. ti. Comprehendit
ergo & ppriè rõ s̃m eũ, non aũt ex rõne extendimus,
quod apertius uoluit idem Bal. in l. Siquis seruo. col. 2.
uer. Et adde q̃. C. de fur. ubi dixit ad literam, q̃ qñ exten
dimus ex mente, non dicimur extendere cõstitutionẽ,
et si pœnalis sit, & idem Bald. in l. His solis. in i. nota. C.
de reuo. dona. uoluit, q̃ ubi est eadem rõ censeat tacitè
dispositũ & sic uirtute cõprehensiua in pœnalibus &
exclusiuis, & p illũ tex. in d. l. His solis dixit idẽ Bal. in c.
Quia circa si. de iud. q̃ q̃ rõnis nexus cõnexuit, dispo-
sitio iuris nõ separat, nec id contingere p extensionẽ, sed
p tacitã dispositionẽ eiusdẽ & idẽ uoluit Pe. de Ancha.
in cõsi. 96. Super dicto. col. i. & idẽ uoluerunt oẽs Doc.
hic, Pau. de Ca. consi. 333. Pręsens casus. col. iii. in consi.
349. ad fi. in antiquis, Alex. in l. Cùm mulier. in 4. no. ff.
sol. ma. in consi. 34. Visis. col. 3. uer. Sed hoc. libr. v. & la-
tius in consi. 75. Videtur. column. ii. eod. libr. ubi di-
cit, q̃ quando in pluribus casibus est eadem ratio, de-
cidit omnes casus non extensiuè, & ut genus suas spe-
cies determinat & comprehẽdit, ita eadem ratio dictas
suas species casuum emergentium, nam propriè extẽsio
est,

est,quádu non est eadē sed similis ratio specie differēs,
quia tunc est progressio de termino ad terminū , vt ibi
ipse optimè & late declarat,& idē voluit Deci.cōs.227.
In casu & in cons.15.col.3.& in c.Secūdò requiris.col.
3.de appel.in c.At si clerici.§.De adulteriis.colum.7.de
iudic.in c.Quoniam contra.col.18.de ꝓbat. & optimè
Iason.in l.j.§.Item acquirimus in 8.nota.de acqui. poss.
Io.Crot.in repe.l.Omnes populi.col.39.versi.8.q. ff.de
iust.& iur.in l.si constante.colum.30.versicu. Secundò
fallit.ff.solu.matr.nam vbi est eadem ratio, non potest
8 dici extensio,quia†casus ad exemplum ponuntur.l.Prę
9 tor.§.Quod vulgò.ff.de ui & ui arma.ratio†verò inclu-
dit,cum sit anima legis.l.Cùm mulier.ff.solu.mat.quod
si est,verum est dicere,ꝙ illud,quod est in anima legis,
sit in ipsa lege:quod enim in anima cuiuspiam est, id
extra eum esse affirmare,summæ dementiæ esset: casus
ergo,cùm sint diuersi,non extenduntur,sed lex & ratio
cōprehendit pariter omnes sub eadem rōne existētes:
quæ.n.in substantia sunt eadē,realiter idem sunt , vnde
cùm casus habentes eandem rationē dicantur habere
eandem substantiam,cùm substantia & anima legis sit
ratio,meritò dicemus idē esse.Hęc nimis fortasse lati⁹
scripsi præter consuetudinē meam,quia in hoc uidi cō
plures errare . Quinimò & Deci.in d. c.Secūdò requi-
10 ris.in j.not.de appel.vult hoc in mente legis†uerū esse,
non in rōne,inter quas differentiā esse prosequitur idē
Deci.in l.ii.in fi.C.de insti.& substi.quāuis aliter videa
tur velle Bar.in d.l.Cùm mulier.ff.solu.mat.per nota.ꝑ
Dyn.in c.fi.de reg.iur.lib.6.sed hoc quò ad terminos no
stros nihil facit,quia mens non pōt colligi nisi ex rōne,
vt optimè colligitˀ ex tex.nostro, nam cùm lex videret
ideo vocasse ad tutelā agnatos,q̃a uocauerat ad succes-
sionē,q̃uis hanc rōnem non expresserit , videtur tacitè
voluisse secundum naturam legis,quę est prospicere fu
turis negotiis,ut ad quēcunq; veniat successio, ad eun-
dem pertineat onus tutelæ.

11 Secundò not.ꝙ tutela†libertorum impuberū ptinet
ad patronos eorū,vel eorum liberos concordat text.in
l.3.ff.de legi.tuto.quod fuit inductum tam rationibus,
de quibus in tex. quā quia cùm omni alio pręsidio de-
stituti essent,iudicauit lex nullū esse magis idoneū ad
tuendū illos,quàm illum,qui [illegible] dando.n.
inęstimabile bonum libertatis videtur manifestissima
coniectura amoris erga ipsos, ad quos etiam per conse
quētias hæreditatum delata est tutela, vt dicit tex.in d.
l.3.Intellige tamē ut ordine successiuo deuoluatur tute
la ad patronum & eius filios:quamuis enim omnes uo
centur hic ad tutelam,intelligendū tñ est,ꝙ existēte pa
trono filius eius ad tutelā nō admittatur, quia uocati si
mul,ubi aliqua ratio charitatis uel pietatis habetur,ui-
12 dentur†uocati ordine successiuo,ut dicunt Docto.in l.
Gallus.§.Quidam rectè ff.de libe. & posth.& ita est tex.
in l.Tutela. §. Si duo. uersi.Sed si omnes. ff.de legi.tuto.
cùm enim successio existēte patrono ad illum spectet,
meritò ad eundem spectat onus tutelæ : vbicunq; enim
insurgit dubium ad quem ex pluribus tutela liberti per
tineat,inspicienda est successio , vt dicit text.in d.§ Si
duo.uers.Proinde si alter.

13 Tertiò no.quò †tutela patroni dicitur legitima,con
cordat tex.in l.Tutela.in priu.ff.de legi.tuto.quare hoc
fit,& quomodo,declarat tex.

14 Quartò not.ibi,Nominatim.ꝙ†nominatim non solū
dr̄ quod nomine alicuius expresso fit.j̄. de exhęre.lib.§.
Nominatim.l.Nominatim.ff.de manu.testa.sed quod ex
presè fit,idem enim hic importat,quod expresè & fa-
cta mentione patronorum,quomodo etiam apud Lati
,, nos authores & ꝑsertim M.T.positū legimus.Quicquid
,, enim est(inquit ille lib. 3. Offi.) in prędio vitii,id sta-
,, tuerunt, si uēditor sciret,nisi nominatim dictum esset,
,, præstari oportere.quāuis eo loco possit et intelligi,ni-
,, si propriū nomen uitii illius exprimatˀ emptori.Melius
,, ad Atticū.li.4.Cùm per eos dies Senatus de annona ha-
,, beretur,& ad eius ꝓcurationē sermone non solùm ple
,, bis,uerùm etiam bonorum vocaretur Pōpeius,idq; ip-
,, se cuperet,multitudoq; a me nominatim,vt id decerne
,, rem postularet,feci,& accuratè sententiam dixi. Et ad
,, Sulpitium libro.13.Sed duo, quæ te nominatim rogo.
,, quo modo intellexit glo.text.in l.proinde. ff.de stipul.
,, ser.melior tex.in l.Ob quæ uitia.§.Animi aūt vitium.ff.
,, de ędi.edic.ibi,Et ideo nominatim de errone & fugiti-
uo excipitur.quinimmo Bar.in l.i.ff.ui bo.rap. uoluit id
nominatim factum censeri, quod ex pręsumptionibus
colligitur:seq.& multa similia adducit And. Sicu. con.
89.col.3.cum seq.li.4.

Quintò not.ibi,Non caueatur.illud,quod s̄.dictū est
in primò not.ꝙ illud dicitur esse ex l.quod non est ex-
15 pressum à lege,sed†est ex mente ipsius,& est tex.in d.l.
Nominis & rei.§.Verbum.ff.de uerb.signi. & quod ma-
gis est,ut ibi dicebam,hoc dicitur expressum in lege.d.
16 l.Prætor.§.i.d̄ ope.no.nun.ubi glo.& Bar.dicit,ꝙ†eodē
modo dr̄ euidens,quod colligitur ex cōiecturis.l. Licet
Imperator.ff.de lega.i.l.Siquis locuples. ff. de manu.te-
sta.& illud dr̄ expressum,quod sub generalitate uerbo
rum comprehenditur,ut no.in l.fi.C.quod cum eo.Bar.
in l. i.in prin. ff. de uulga. & pupill. col.2.facit tex.in c.
Cū olim.in fi.in uer.Patebat expresè.de cens.b.quē tex.
17 ad hoc notat Anto.de But.& Abb.ibi,ꝙ † instrumētum
expresse probat uedum ea,quę uerbis ipsius continen-
tur,sed ea,quæ ex mente per cōsequentiam;faciunt plu
ra similia congesta per Ias.in d.l.Prætor ait in princ.in
si.not.ff.de ope.no.nunci.ubi plura ponderat cōtra hāc
regulam,& tandem facit regulā cum pluribus fallētiis,
18 uide per eum ,ultra quem dic,ꝙ † illud,quod tacitè ex
mente contrahentium agitur,inter eos etiā expressum
reputatur secūm Specu.in tit.de loca.§.5.uers.1.& quod
virtualiter in expresso continetur, ut tradit Fely. in c.
Translato.col.i.& seq.de cōsti.Quinimmo quod indire-
ctè colligitur ex mente,dicitur etiam expressum, ut di
xit Abb.in c.Cùm olim.in ulti.no. de censi. facit quod
notat Bal.in l.Ad probationem la.i.C.de proba. sequitˀ
Deci.consil.507.In causa col.ii.uers.Nō obstat supradi
ctis.& in consi.seq.col.3. in fi. quinimmo dicebat alibi
Bar.in l.i.§.Sinautem.ff.de hære.instit.ꝙ illud,quod eli-
19 citˀ ex uerbis scriptis,†dicit esse in scriptis, & Aug.in l.
Quoties per illum tex.ff.eo.titu.sequitur Deci. in cōsi.
68.colum.pen.uers.Nam expressum. ubi similiter dicit
20 expressum illud dici,quod†ex uerbis infertur etiā gene
ralibus,ut idem firmat consi.259.col.ii. in prin. Sed ni
mis longum esset,si in his uellemus immorari , in qui-
bus latissimè immorat⁹ est doctissimus And. Tiraquel.
in suo illo tract.de Legi. connubia post eas omnes. ll.
quas ipse elegantissimè & copiosissimè conscripsit . in
ver.Expressè in glo.5.

21 Sextò not.ibi,Perinde accepta secūm Ioan. Plat.ꝙ†di
cto(perinde)est nota similitudinis , non tñ per omnia ,
allegat glo.in l.Sacrilegii.§.Is autē.ff.ad l.Iuli. pecu. in
l.i.ff.de recepta.in l.Custodiam.ff.de peri. & com.rei vē
di.& est bonus tex.iuncta glo.in §.Item nobis acquiri-
tur.uers. Sed si hęres. j̄.per quas perso.nob.acqui.in §.
Literę.in prin.j̄.de rerum diuis.l.ii.in prin. ff.de dona.l.
Si deferente.ff.quib.mod.pig. uel hypo.sol.

22 Septimò not.ibi,Per interpretationē.ꝙ†illud , quod
venit ex vi rationis,dicitur venire per interpretationē
vnde quamuis dicamus rationem ipsam comprehende
re etiam casum non uerbis expressum . vt dixi.s̄.in j.no.
tñ hoc dr̄ fieri per interpretationem . Ex quo sequitur,
quòd non semper interpretatio ipsa arguit improprie
tatem,quamuis passim Bar.& Doct. ponant hęc uerba

ea

(ex interpretatione) ad differentiam eius, qđ venit ex proprietate, vt patet ex ijs, quæ ponit Bar. in l. t. in i. q. ff. de verbo. sig. & Deci. consi. 568. col. i. & ita propriè ponitur in l. Iusta interpretatione ff. de verb. signifi. Sed distingue, quod aliud est interpretari verba aliud interpretari mente & dispositione: qñ enim interpretamur dispóné ex mente & róne ipsius, tunc cõprehendit illud, quod per interpretatione venit, quia ratio ipsa & eius vis cõprehendebat et illú casum: sed qñ interpretamur verba, túc quod ex natura verbi venit, dicitur propriè interpretari, qđ vero nó venit ex natura verbi, sed ex mente, tunc respectu dispositionis dicit, propriè venire, respectu verbi dicit impropriè significari, & ista est veritas.

Octauò no. ibi, Ac si verbis. fm Io. de Plat. quod ita dici-
24 tur dispositum in lege vel statuto illud, quod † uenit ex róne & per interpretationem, sicut illud, quod scriptú est in verbis, facit tex. in d. l. Nominis & rei. §. i. ff. de vet
25 bo. signi. Et hinc est, quod † ita datur directa actio pro eo, qđ venit ex méte & róne. l. sicut pro eo, quod venit ex uerbis, tex. est in l. i. ff. uti possid. Bar. in l. Curatoris. C. de nego. gest. vbi alii céiter, & si Abbas. in c. Licet cám. in gl. fi. in fi. videat uelle contrarium, quod aduertit ibi Deci. col. fi. cuius contrarium vr bené probare tex. in l. pen. ff. si quadru. paupe. fecis. dica. nam proculdubio eadé est ratio in aiali bipede, quæ est in quadrupede, & illa actio datur ex ratione & mente, & tñ dicitur vtilis, quamuis Bar. in d. l. Curatoris. aliter interpreteť, quod non perti-
26 net ad materiam nřam: & pariter dicitur † cõtra legé venire quó ad effectum qui cõtra expressa uerba legis facit, sicut ille, qui fraudé legi facere studet. facit enim cõtra legem, qui facit quod lex prohibet: fraudé facit qui saluis verbis sententiam legis circumuenit, nam quod distat dictum a sententia, distat fraus ab eo, quod cõtra legem fit. l. Contra legem. cum l. sequ. ff. de legi. cuius sunt infinita exempla.

27 Nonò not. ibi, Eo enim ipso quod tutela defertur † ut in pluribus fm ordiné successionú. l. i. in prin. ff. de legi. tuto. l. Tutela. in eo. ti. bonus tex. in l. Meminimus. in fi. C. de legi. hæred. quod alibi. s. dncui non esse simpliciter verum per. §. Placebat. j. de legi. agna. succes. pręsertim de iure antiquo, cúm in tutelis haberet locum successio, nam proximiore agnato, ad qué tutela erat, de medio sublato habebat locum successio in eodem agnatorum ordine. l. iii. §. Non tantum. ff. de legi. tuto. & tamé proximiore ex agnatis hæreditatem recusante non habebat locum successio. d. §. Placebat. quod fiebat ut hæreditas ipsa ad alium pertinere potuisset. s. ad cognatum. quam ad illum, ad quem tutela deferebatur.

28 Decimò not. ibi, Crediderunt uereres. fm Ang. quod † illud dicitor expressum, quod imaginatum fuit fuisse intentionis cõdentis legem iuxta gl. in l. Tale pactum. in fi. ff. de pact. sed non bené not. Ang. quod illud, quod fuisset decisum, si de hoc interrogati essent statuentes, dicatur expressum per illum tex. sed bené ac si uerbis ipsis comprehensum esset, ut s. dr, quia iste sensus est ex bono & æquo, ut dicit Aristo. lib. v. Ethico. & declarat Alcia. lib. iii. de Verb. sig. in prin. & lib. ii. Parergon. c. xi. Vnde uenit tam in legibus, q̃ in testamentis & contractibus, ot laté ponit plura exempla Ias. in l. Barbarius. col. ii. ff. de offi. præto.

29 Vndecimò not. ibi, Cú & agnatos † fm Io. de Plat. quod † proximior in successione est proximior in tut. de quo. s. dictú est, facit tex. in §. Ex his. in Aurh. de hęred. ab intest. ueni. in l. iii. ff. de legi. tutori. quod fallit in fœminis, ut infrà in fin. ubi dicetur.

30 Duodecimò not. regulá † illam generalé, & à natura ipsa descendétem, ut penes illum sint incómoda, penes qué sunt commoda l. Secundum naturam. ff. de reg. iur. cú uulga. bonus tex. in l. Is qui in potestate. §. fi. ff. de lega. pręstan. l. fi. §. pen. C. de fur. cum s. allegatis per Deci. in d. regu. Secundum naturam. & per Decio. in c. Qui sentit. de regu. iu. lib. vi. Circa quam aduertédum est, quod Curt. iun. in l. Seruus. in prin. C. de pact. uult, quod bené ex hac regula ualeat hæc consequentia, hunc sequuntur incómoda, ergo debent sequi commoda, sed non écóuerso. & quod hoc sit uerum. allegat etiam ipsæ aliam naturæ regulam, de qua in l. Soluendo. ff. de nego. gest. Sed aduertendum est, quod decipitur Cur. per tex. nostrum, qui arguit, quod eum, quem sequuntur commoda successionis sequi debeat onus tutele.

Nec obstat alia regula, de qua per Cur. quia hę duæ regulæ nihil habent simul commune, cúm. n. homines inuicem se natura iuuare teneant, pręiudicium autem afferte contra naturam fit. l. Vt vim. ff. de iust. & iu. consequens est, vt fm naturá sit, vt vnusquisq; alterius meliorem facere conditionem possit, deteriorem oó, quia non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri c. Non debet. de regu. iur. lib. vi. sed bené equum est, & secundum naturam, vt ad quem uno bomo, sed lex defert onus, deferat etiam emolumentum & compendiú & écõuerso, & hoc dicitur in l. Secundum naturá. & eodem modo homo, quatenus in eo est, iuxta illud Moisis: Non alligabis os boui trituranti. Cætera dic vt per Deci. in d. l. Secundum naturam. & videbimus etiam aliquid in glo.

31 Decimotertiò nota. ibi, Tutelę onus esse debet, quod † tutela est onus, facit tex. in § Item tria onera. j. de excusa. tuto. Hinc dicebat Bar. quod ex quo respectu tutoris tute-
32 la est onus, filiorum † appellatione nó ueniunt nepotes in datione tutelæ, ita dicit Bar. in l. Liberorum. col. iij. in prin. ff. de uerbo. signi. ad idem est bonus tex. quem ibi notat Bald. in l. Meminimus. in fin. C. de legi. hęred. ibi, Eas & tutelę grauamini vicissim supponimus, quamuis idem Bal. in l. Cum quidam. in ij. oppo. C. de verb. signi. dixerit magis esse honorem, quam onus, allegans tex. in l. Testaméto centurio. §. j. ff. de manu. testa. ibi ab honore administrandę rei. Sed aduertendum est, quod ille tex. non potest intelligi in tutela, cuius non sunt capaces serui. s. qui restam. tutor. dari poss. in princip. igitur qui administratione rei, non potest intelligi, vt fuerit remotus à tutela, cuius ipse capax non est. Infer ... hic ad q. impertinentem Ioan. de Plat. & ouuissimi, ad quos me remitto.

Decimoquartò no. ibi, Iden autem, secundum Chri-
33 stoph. quod non † inconuenit, quod aliquando compeodiú hæreditatis fit, vbi non est onus tutelę propter incapacitatem personarum, puta, si vel fœmina, uel minor sit. §. Ex his. in auth. de hęred. ab intest. venien. auth. Sicut. C. de legi. tute. l. i. §. j. eo. titn.

34 Decimoquintò no. ibi, Ideo diximus plerunq; quod † dictio (plerunque) idem importat quod regulariter, ponit. n. hæc dictio (plerunq;) regulam. l. plerunq;. ff. de iure doti. l. i. §. i. ff. de tute. & ratio. distrah. l. iij. ff. de off. pręsec. uigi. Deci. in l. j. col. ij. de reg. iu. Est. n. significatus huius dictionis, apud Latinos, vt. s. idem importet. qđ re-
„ gulariter & feré semper. Terentius in Andria. Tum si-
„ quis magistrum cepit ad eam rem improbom, ipsum
„ animum ęgrotum ad deteriorem partem plerunq; ap-
„ plicat. ad idem tex. in l. Tutela plerunq;. ff. de tute.

Decimosextò nota. ibi. Si à fœmina impubes manu-
35 mittat. quod † fœmina repellit ab officio & munere tutelæ: est. n. virile. officium. l. fi. ff. de tute. l. j. C. quádo muli. tut. offi. fungi. pot. & hoc nisi à principe impetrasset olim de iure antiquo. d. l. fi. hodie tamé mater & auia de iure communi sunt habiles ad filiorú vel nepotum tutelam auth. Matri. & auiæ. C. quand. muli. tute. offi. fung. pot. in alijs veró hodie iura antiqua quó ad hoc remanent incorrecta, vt laté Deci. tradit post Maria. Soci. ibidem allegatum

allegatum in l.ij. ff.de reg.iur. verſ. Septimò ab officio. tutelæ. vbi plura circa hoc. Hác autē legem prius fuiſſo Solonis tradit Laertius, qui dicit in ſuis legibus ſtatuiſſe Solonē tutelam virile tñ munus eſſe, & fœminas tá abeſſe à tutelę negotio, vt ēt tutorem habitare apud pupillorum matrē ꝓhibuerit: ad idem tex. in l. Tutela plerunque. ff.de tute.

36 In glo. j. Ang. hic ex hac glo. iuncto tex. notat, ꝙ quáuis dictio (eadem) ſoleat facere relationem ſpecificam, tñ hic facit ſimpliciter, & allegat plura ad hoc. Vult intelligere Ang. ꝙ licet legitima patronorum tutela ſit ex l. xij. tab. tñ non eſt eadem ſpecificè, quia non ex verbis. Sed aduerte, quia omnino dicitur eſſe ex eadem lege, quamuis ſit per interpretationem, ſed non eodem modo, & in hoc decipitur. Ang. prout èconuerſo eadē actio dicitur. i. quæ eandem virtutem habet, non tñ quæ ſpecie eadem ſit. l. fi. ff. de magiſtra. conuen. vbi gl. & de hoc ſignificatu huius dictionis vide Alex. in l. ij. in fi. in princ. ff. de verb. oblig. & in l. ij. in prin. ff. cer. peta. Areti. in l. Quidam cùm filium §. Filiusfam. col. 4. ff. de verb. oblig. in l. Non conuenit. C. de inoffi. dona. & ꝙ aliter dicatur idem apud Philoſophos, q̄ apud Legiſtas, docet Alex. de Alex. lib. iij. Dierum genialium cap. j.

In glo. in ver. Ad patronos. Declarat Ioá. Fab. iſtam glo. cuius verba tranſcribit Ang. hic ad literá, vt debeat intelligi ſecundú. l. allegatam ſ. vt etiam, qñ libertas repræſentatur à lege, fiat tutor patronus, niſi libertus fiat orcinus, quo caſu tutor eſt filius teſtatoris. l. Si filius. §. Erit. ff. de fideicō. liber. ſiue ergo ſponte ſua quis manumiſerit, ſiue ex fideicōmiſſo rogatus, ſiue ea rōne ſeruú emerit, vt manumitteret, ſemꝑ tutor erit manumittēs, vt habetur in l. allegata in glo. etiá ꝙ non fuiſſet manumiſſus ab emptore, ſed eſſet cōſecutus libertatem beneficio conſtitutionis diui Marci & Cōmodi, de qua in l. j. & ij. C. ſi máci. ita fue. alien. ſecus ſi ex S. C. Rubriano, qđ S. C. recitatur in l. Cùm verò. §. Subuentum. ff. de fideicom. lib. ſ. ſi hęres ſeruum manumittere rogatus per Prætorē euocatus fideicommiſſo non ſatisfaciens latitaſſet, & Prætor cá cognita libertatē ſeruo deberi ꝓnúciauerit, is ſeruus ex S. C. prædicto liber fit, & orcinus libertus hoc eſt, defuncti libertus, ad cu⁹ familiá tráſfert, & tutela eius ad liberos defuncti patroni defertur non ad hæredem, vt latius dicitur in d. l. 3. §. Sed ſi hac ff. de legi. tuto. quando ergo hæc duo concurrunt, tunc habet locum quod dicit glo.

In glo. in verb. Quæ & ipſa. Nō exponas, vt dicit glo. ꝙ non ſolù aliæ quædá, ſed expone. ſ. nó ſolùm ſuperior agnatorú. ſed & ipſa etiá legitima dicitur, referút enim ſe illa verba ad iam dicta, non aút ad dicenda inferius.

In glo. in ver. Legitima. Omiſſa impertinēti diſputatione, quam facit Ang. hic, an & qñ mens vel verba attendantur, ſed inhærendo tñ dictis per glo. quæ in effectu refert verba tex. in l. Legitimos. in prin. ff. de legi. tuto. Io. Fab. hic ſupplet declarationē glo. & text. ibi, dum dicitur, Aut modus tutelæ, aut ꝑſona, aut cauſa admittat ſatiſdationē. quod fuerat ante eú ſuppletú & interꝓtatum ꝑ glo. ibi in ver. Sed hoc cauſa cognita. ſ. vt eá intelligamus, ſi forte nō diligit pupillum arg. l. Si impuberi. ff. de tuto. & cura. dat. ab ijs. vel ſi affectaret, & ſe ingereret. l. In eos. ff. de tute. l. Vxori. §. j. de falſ. l. Quæ oīa. ff. de ꝓcura. & eadē verba tráſcribit Ang. hic. Sed aduertendum eſt circa hanc glo. quia in fi. ponit differentiá inter cæteros legitimos & patronos, vult. n. alios legitimos ſatisdare debere, patronos autē non niſi ſm diſtinctionem d. l. Legitimos. in prin. & ita etiam voluit glo. ibi, & Bart. col. ij. in 4. requiſitio. Bal. tñ dicit ibi, ꝙ diſtinctio illius l. eſt vniuerſalis in quolibet legitimo tutore ꝑ d. l. Legitimos. §. In legitimis. verſi. Nōnunq̄. qui tex. non probat. quod dicit Bal. ſed eſt interpretandus, vt ibi interpretat Bar. Quinimò in verſi. An ergo. oſtendit adhuc aduerſum ius eſſe in patronis quò ad ſatiſdationē & ꝓuocationē. Nec ratio Chriſtopho. vera eſt. ſ. ꝙ ſi tributú eſt patronis, vt nō ſatiſdent niſi in certis caſibus, qui vocantur ex interpretatione & mente, multò magis tribui hoc debet alijs legitimis, qui vocantur ex verbis l. xij. tab. nam ad illam optimè rñdet Iaſ. hic; ꝙ non remittitur ſatiſdatio patronis, quia ſint vocati à l. ſed q̄a iam perſpecta eſt fides & amor ipſius erga libertum, cùm ab eo cōſecutus ſit libertatem, quod non eſt in legitimis. Quamuis enim lex confidat de legitimis, tamen confidit in genere, non autem confidit de hac vel illa perſona, ſed in patrono ſecus eſt propter præſumptam affectionem, & ita debet declarari ratio Iaſ. alias non eſſet vera. Illa enim ratio differentiæ, quam ipſe allegat, videlicet, ꝙ quando perſona eſt honeſta, non ſatiſdat d. l. Legitimos. perſona autem patroni ſemper honeſta videri debeat ipſi liberto & ſancta l. Liberto. ff. de obſequi. patro. præſtan. friuola eſt, nam non conſideratur honeſtas perſonæ patroni ab ipſo liberto, quo caſu vera eſſet ratio Iaſ. ſed à Prętore, vt ibi dicitur, ꝙ ſi ita eſſet conſideranda, fruſtratoria & vana fuiſſet diſtinctio perſonarum patronorum, quam facit iuriſconſultus in d. l. Legitimos. in princi.

In glo. in verbo Iuſſit. De hac regula dixi ſ. quib. mo. ius qat. pot. ſol. in glo. in ver. Pari.

In glo. in verb. Plerunq;. proſequitur glo. dando ſimiles ad regulam tex. noſtri & l. Secundum naturam. ff. de reg. iur. de qua. ſ. dictú eſt in xij. not. quædam declara ex mēte Dy. in reg. Qui ſentit. de reg. iur. lib. vi. quē allegat hic Io. Fab. qñ eſt habilitas perſonæ, nam data inhabilitate ceſſat, vt patet hic in fi. & in l. 1. §. 1. ff. de legi. tuto. & qñ eſt eadem ratio, nam ſi eſſet diuerſa ratio, tunc non eſſet eadam ratio commodi & incommodi, vt declarat Bart. in d. l. Secundum naturam. declarat Deci. ibi in tertia limitatione.

In glo. fi. Ang. hic aggreditur ſatis impertinēter materiam auth. Matri, & auiæ. C. quando muli. tute. offi. funge. poſſ. & quia animus non eſt inculcare materias impertinentes, ideo ad eius dicta curioſos remitto.

Tu circa glo. dic. ꝙ de vtroque fęmina. ſ. & minore eſt optimus text. in §. Ex his. in Auth. de hęredi. ab inteſta. veni. & in auth. Sicut. C. de legi. tute.

Dicebam alias hanc declarationē in tex. poſitam gratia iuuenum fuiſſe factam, quia qñ lex ponit regula uel decidit caſum aut. q. preter id quod in dubitationē uenit omni alio reſpectu habilitas præſupponitur, ꝙ ſi inhabilitas & incapacitas perſonæ ſit, ea non intelligitur incluſa c. i. de ætа. & quali.

RVB. DE LEGITIMA PAREN. TVTELA.

CVM tractatus legitimarum tutelarum, quem aggreſſus eſt Imperator ſupra in tit. de legi. agn. tutela exigat ad perfectam doctrinam, ut ſingulę tutelę legitimæ tractentur & demonſtrentur, ideo cum iam & legitimam agnatorum, quę ex verbis l. xij. tab. prouenit, proſecutus ſit, & legitimam patronorum, quæ ex mente & ratione per interpretationem Iuriſconſultorum, ſequitur videre de legitima parentum, quæ ad exemplum tutelę legitimæ patronorum recepta eſt, & ita poteſt continuari iſte titulus ad præcedentia, quæ continuatio probatur ex text. noſtro in princip. ibi, Exemplo patronorum.

EXEMPLO PATRONORVM.

1 *Pater emãcipans est tutor legitimus filij emancipati.*
2 *Contracta fiducia emancipare quid sit.*
3 *Fiducia quæ propriè apud Latinos dicatur.*
4 *Fiduciarius pater.*
5 *Fiduciaria tutela unde ortum habuerit.*
6 *Lex semper loquitur.*
7 *Lex uel } reprobans consuetudinẽ intelligitur repro-*
Statutum} bare etiam futuram.
8 *Patens quare dicitur tutor quasi legitimus.*
9 *Pater emãcipans æquiparatur patrono quò ad tutelã.*
10 *Tutela parentum non est nec ex uerbis, nec ex mẽte l. xij. tabul. secundum aliquos, sed nouiter declaratur.*
11 *Statutum uocans aliquem de iure cõmuni nõ uocatũ ad successionem, censetur uocare etiam ad tutelam.*
12 *Simile non est idem.*
13 *Dispositio facta in uno ex æquiparatis habet locũ in (alio.*
14 *Impubes emancipari potest.*
15 *Infans emancipari potest.*
16 *Minor. xxv. annis non potest esse tutor.*

DIVISIO est impertinens, cùm eodem filio orationis omnia comprehendantur. Emancipans impuberem exemplo patroni est eius legitimus tutor. h. d. ex §. fi. l. iij. ff. legi. tuto.

Casus ita potest figurari: quæsitum fuit, si filius impubes sit emancipatus, cum administratore & tutore indigeat (est enim sui iuris post emancipationem, & per ætatem se tueri nequit) ad quem pertineat eius tutela, non enim potest habere tutorem testamẽto is, qui in nullius potestate est, sed est sui iuris §. Permissum. s. de tute. patrem autem habere posse non videbatur, qa cùm Ius agnationis sit minima capitis diminitione sublatum, tanq̃ agnatus non potest venire ad eius tutelam §. fin. s de legi. agna. tute. psertim quia cum pr̃ eum eximere semel voluerit à potestate sua emancipando, non vr̃ vt cùm ab vna potestate liberare voluerit, in eiusdem patris aliam potestatem vtpotè tutelam: quæ potestas est s. de tute. in prin. reuersurus esset: cuius contrarium dicitur, quòd cùm impubes hic derelictus sit & destitutus, indigeatq; tutore, nec testamentarium habere possit, vt dixi. s. nec agnatum, cùm iam extra agnationem sit per emancipationem d. §. fi. lex considerauit, q̃ quamuis pater non sit agnatus, tamen admitteretur ad eius tutelam, cùm ad eum deferretur hæreditas etiam, vt declarabo in notabilibus exemplo patronorum per regulam tituli præcedentis.

a Not. j. ex hoc tex. q̃ † pater emancipans est legitimus tutor filij emancipati. cõcor. tex. in l. iij. §. fin. ff. de legi. tuto. §. Præterea. s. quib. mod. ius. patri. potest. solui. Et quia circa hanc materiam mihi videtur, q̃ Doct. sicco pede pertranseant non perscrutantes diuersitatem temporum, & solus Christopho. videtur hic non nihil attingere voluisse, visum est pro clariori intelligẽtia quærere, an sm̃ leges. xij. tab. pater emancipans esset legitimus tutor: circa quod præsupponendum est, q̃ qñq; pater simpliciter emancipabat quãdoq; emancipabat contracta fiducia, vt probatur. j. de legi. agna. success. §. fi. & in l. ij. §. Obijcitur. ff ad Tertulli. cũ similib. cõtracta au-
a tem † fiducia terpiretantur cõmuniter Docto. i. reseruato sibi iure successionis per tex. in d. §. fi. in prin. ibi, Ad legitimam successionem.

Sed, vt etiam hoc obiter sciatis, aduertendum est, q̃ Doct. videntur malè declarare quid sit emancipare cõ-
3 tracta fiducia, & præsupponendũ est primò, q̃ † fiducia propriè dicitur (authore Boetio lib. iiij. Topic.) qñ aliqua res ea lege mancipatur, vt mancipatori aliquãdo remancipetur, quã nos pactum de retrouẽdẽdo dicimus, cuius meminit Cicero pro Flacco. Pecuniam (inquit) adolescentulo grandi fœnore fiducia tñ accepta occupasti: hanc fiduciam cõmissam tibi tenes & possides. qđ clarius ex verbis Liuij lib. ij. de Bello Macedo. apparet: nam Philippus Nabidi Corinthum ea lege dederat, vt si victor esset, illam ei restitueret: Liuius ergo ita inqt: Nabidi eam tyranno velut fiduciariam dare optimũ visum, vt victori sibi restitueret: siquid aduersi accidisset, vt ipse haberet. Hoc præmisso meminisse oportet, q̃ olim qñ filius emancipabatur, videbatur imaginariè, vt dicit tex. s. quib. mo. ius patri. pote. sol. §. Præterea. vbi retulimus ex Caio lib. j. Institutionum titu. vj. q̃ in hac emancipatione celebranda vẽdebatur fictè filius alteri patri, qui pater fiduciarius appellabatur, & ideo dicebatur fiduciarius, quia naturalis pater habebat illi fidem, vt eum vel manumitteret vel remanciparet, & hic
4 fiduciarius † pater erat fiduciarius tutor illius emancipati vel manumissi tanquam quidam quasi patronus, si im-
5 pubes esset, & hinc originem † habuisse fiduciariam tutelam non dubito, accedente præsertim authoritate doctissimi Alcia. qui in cap. vlt. lib. ii. Parerg. hoc idem existimauit, qui pater fiduciarius emãcipato ab eo etiã succedebat iure. xii. tab. quousque Prætor bonorũ possessionem. Vnde decem personę adinuenit, vt hic & in ti. seq. declarauimus late ex Theophilo in nostris Anno. vbi uidendum. Sed quia quandoque pater naturalis nolebat fiduciariũ patrem fieri, sed volebat ipse emancipare & manumittere, vt esset ei tutor ipse, vel etiam iura quasi patroni haberet in eum, ideo quando vendebat illi alteri, vndebat contracta fiducia. i. hac lege, vt ille retrouenderet, qđ cùm factũ esset, ipse postea manumittebat, & ideo ipse iura ferè patroni habebat in eum, quem vt seruum manumiserat, & hoc est quod dicitur contracta fiducia emẽcipare, cui opi. adstipulatur Theophili. in tit. seq. in prin. dum inquit, Quando manumissor liberi capitis exemplo eius, qui ex vera serui tute manumisit, ad tutelã eius vocatur. Et in tit. de curato. in prin. dum inquit enumerando genera tutelarũ: Testamentaria, agnatorum siue legitima, sub qua continetur & tutela parentum manumittentium. Cùm ergo contracta fiducia parens emãcipabat, quia ille erat, qui manumittebat, habebat tanquam quidam quasi patronus successionem, non quia eam sibi reseruasset, vt paulopost dicemus, sed eam successionem ex l. xii. tab. quã habebat patronus in bonis liberti. j. de success. lib. in prin. Et hinc est, q̃ talis successio, quæ deferebat patri emancipanti contracta fiducia, dicebatur legitima, vt probat tex. in §. fi. j. de legi. agna. success. quia à l. xii. tab. veniebat: q̃ enim non haberet successionem, quia illam sibi reseruasset, vt dicunt Docto. satis patet, quia non poterat reseruari quod non erat. sed ante emancipationem pater omnia iure peculij, non successionis, habebat etiam in militibus. l. i. ff. de castr. pecu. cùm filius non habeat ab intestatò hæredem secundum illa iura meritò non possumus dicere reseruasse sibi successionem, quia quod nõ est, reseruari nõ potest. §. Seruus. s. de capi. dimi. Si volumus dicere, q̃ reseruaret sibi illud, quod habebat, & sic manus iniectionem in bona filii, vt vr̃ sensisse Budęus, dico hoc esse falsum, quia post emancipationem contracta fiducia factam habebat iure successionis bona filii, non autem iure peculii, meritò dicamus ita vt. s. intelligendum esse. Quo stante dico, q̃ hmõi parentes emancipantes contracta fiducia redacti ad instar patronorum habebant quasi legitimam successionẽ filii intestati ex l. xii. tab. cùm enim ipsi manumisissent,

numisissent, fiebant quasi patroni, & ideo vocabuntur
& ad legitimam successionem, & ad legitimam tutelá
exéplo patronorú, & hinc cœpit originē quod dr̄ hic,
q̃ exemplo patronorum delata est legitima tutela ad pa
rentes emácipantes. Quo fit, vt ſm leges.xij. tab. puté
patrem emancipantem contracta fiducia quasi patronū
legitimum tutorem esse, q̃ si non côtracta fiducia emá
cipasset, puto illum non fuisse tutorem nec legitimum
nec aliter, sed tutorem fuisse illum fiduciarium patrē,
qui manumittebat, & eius libertos, & hinc puto cum
Alciato fiduciariam tutelam originē sumpsisse dictā à
fide, quá habuit pater, qui cùm filijs in ptāte existenti-
bus testaméto possit tutores dare. §. Permissum. ī. de tu-
te. meritò vr̄, q̃ potuerit eligere alium, dum viuit, q̃ in
tuendo filio, quem à sacris suis liberabat, gereret q̄si vi-
ces suas, de quo cùm habuisset fiduciam, vt. s. illum ma-
numitteret, & tueretur, dictus est fiduciarius tutor. Hęc
tñ remota sunt à seculis nr̄is, nec vmbra vix ad nos de-
lata est illorum téporum, vt oīa hæsitátes dicamus po-
nendo ante oculos aliorum quæ nobis in mentem ve-
nerút, vt alij his visis, si quid vlterius occurrat, doceant
sapientius & fortasse verius.

Sed attentis postea alijs iuribus. qñ. s. ex senatuscon-
sultis vocantur parentes ad successionem filiorum emá
cipatorum, an túc parétes sint legitimi tutores, & qũo,
apertius doceri potest hoc modo: Lex xij. tabu. voca-
uit ad tutelas nō solùm agnatos & patronos, sed eos ét,
quos ad legitimam successioné venire certum esset, nō
quidē ex verbis, sed ex méte, vt. ī. tit. præced. & ratione
sui, & ita est declarādus tex. in l. j. in prin. ff. de legi. tuto.
6 vnde cùm natura † legis sit semper loqui. l. Arriani. C.
7 de hæreti. & † futura respicere c. fi. de consti. & quemad
modum statutum seu lex reprobans côsuetudinem in-
telligitur reprobare etiá futuras habentes eandé rōné,
vt notat Abb. in c. ij. de proba. & ibi est communis opi.
vt ibi dicit Deci. colū. ix. in princ. eodem modo dico, q̃
ratio l. xij. tab. vocat ad tutelam nō solú inuitatos ad hę
reditatem ab illa eadem l. xij. tab. vt sunt patroni, sed ét
omnes alios, qui aliqua ratione aut lege postea vocarē-
tur ad hæreditatem, non per extensionem, vt aliqui in-
tellexerút, sed per côprehensionem. Cùm enim ideo vo-
cauerit agnatos ad tutelam, quia vocauerat ad succes-
sionem, cú hæc ratio penderet ex ratione magis genera
li, videlicet, q̃ ille, qui sentiebat commodum, sentiret,
onus ex regula naturali, sequitur, quòd vbicunq; est il-
la eadem ratio, necessariò sit idē ius. l. A Titio. ff. de furt.
& quemadmodum veteres interpretati sunt, q̃ ex voca
tione patronorú ad hæreditatem censerentur vocati ét
ad tutelam, quia si conditores de hoc fuissent interro-
gati, ita respondissent, pari rōne potuerunt posteriores
statim, q̃ aliqui vocati sunt ex l. noua ad successionem,
dicere & interpretari, q̃ etiam vocarentur ab eadem le
ge ad tutelam legitimá i. ex eadem lege, quę eos voca-
uit ad hęreditatem descendentem, quia sicut sola voca
tio patronorú ad hæreditaté fecit ītelligi illos uocatos
senatuscôsulti ad hęreditaté, fecit, ut debeāt dici uoca
8 ti ex naturali illa † regula ad tutelā, unde cú secúdú ius
antiquum, quod Digestorum solét appellare, pater, qui
filiū emancipauit, uocaretur ad soccessionem filij. §. Præ
feruntur. j. ad senatuscon. Tertull. l. ii. §. Obijcitur. ff. eo
titu. uocatus intelligitur etiam ad tutelam legitimam,
quia ex una parte iuris scripti. §. Senatuscōsultum. ī. de
iure natur. gen. & ciui. quia tamen non uocabatur à le-
ge xij. tab. non est dictus propriè legitimus in l. 3. §. fin.
ff. de legi. tuto. At postquam sublata est differentia emá-
cipationis & patrię potestatis ex iure nouissimo, uoca-
turq; pater ad hæreditatem filii & ad hęreditaté legiti-
má in Auth. de hære. abintest. ueni. §. Ex his. uocatur pa
riter ad tutelá per consequentiá hęreditatis & ad tute-
lam legitimam non tamen ex mente, sed ex uerbis le-
gis, ut habetur in d. §. Ex his. & in authen. Sicut. C. de
legi. tute. & ita puto declarandam esse hanc materiam,
quam Docto. sicco pede ptranseunt, in quo nolo omit
tere unum, quod dicit Nicol. de Neapo in titu. seq. pro-
pe finé post Pet. q̃ parentes uocabantur ad legitima suc
cessionem filiorum emancipatorum ex l. 12. tab. ex l.
Nam & si parentibus. ff. de inoffi. testa. quia hoc est fal-
sissimum, cum solita per emancipationem agnationem
non cognoscebátur amplius à lege 12. tab. nec filii nec
parentes, dic ergo ut. ī.
9 Secundò not. q̃ † pater emancipans æquiparatur pa-
trono quò ad tutelam, ut. s. quemadmodum patronus
est legitimus tutor liberti sui, quem dando libertatem
& seruitutem remittendo sui iuris effecit, eodē modo
pater, qui filium remittendo patriæ potestatis ius, sui iu
ris effecit, similiter est legitimus tutor: hác ęquiparatio
nem, licet in alio ppposito, facit tex. in l. i. ff. si a par. quis
„ fue. manumis. ibi, Vt parés exemplo patroni ad bonorú
„ possessio contratabulas, facit tex. in §. Pręterea. ī. quib.
„ mod. ius patri. potesta. solu. ubi glos. in uersiculo Pa-
trono. & ibi diximus.
10 Tertiò not. q̃ † hæc tutela non est nec ex uerbis, nec
ex mente l. 12. tab. ſm Ange. sed per quandá interpre-
tationem. Tu dic, ut. ī. dictum est, q̃ ex ratione & men-
te. l. 12. tab. cuius ratio generalis fuit illa naturalis regu
la, de qua. ī. tit. 1. & in l. Secundum naturam. ff. de regu.
iur. ex quo procedebat postea ratio quędá subalterna,
q̃ qui uel à l. 12. tab. uel ab alia l. uocabatur ad hęredi-
tatem, uocaretur ad tutelam ex ratione illius l. Quáuis
ergo uocatio non sit facta à l. 12. tab. quemadmodum
in casu patroni, quia lex. 12. tab. uocabat ad hęreditaté,
satis est, q̃ uocatio ad tutelam censet facta ab illa. l. quę
uocabat ad hæreditatem, sed ex ratione legis 12. tab.
quæ interpretatur omnes leges futuras. l. i. §. Lex. Falci-
11 dia. vbi not. ff. ad l. Falcid. Quinimmo † hodie si lex muni
cipalis vocet aliqué aliter non vocatum ad successioné,
censetur vocare ad tutelam ex passiua interpretatione
rationis l. 12. tabul. vt dicit Bar. in l. j. ff. de legi. tuto. in
prin. vbi dicit, q̃ si hodie fieret statutú, q̃ agnati pręfer-
rentur cognatis in successione, præferrentur etiá in tu-
tela, & idem voluit in côsil. incip. Ciuitatis Mediolani.
quem refert & sequitur Petr. de Anchar. in repetition.
capitu. primo. de constitutio. 12. char. versicul. Quid
si lex prohibet. Salycet. in authentic. Sicut. C. de legi.
tute. circa fin. versicul. Quarto tertiò. & idem Salyce. in
l. final. C. eod. titul. vbi dixit per illum tex. q̃ si hodie
per statuta terrarum innouentur successiones, innouan
tur etiam tutelæ, & not. Ioann. de Imol. in capi. Post
translationem de renuncia. & est communis opi. vt per
Deci. in consil. 16. in 1. dub. in l. ii. col. 3. uersi. Tertiò ab
officio. ff. de regu. iur. Nec valet ratio Ang. q̃ cùm di-
catur, q̃ datur exemplo patroni, & illa patroni non sit
ex verbis, nec ex mente, quia cum introducta sit ad si-
militudinem patroni, non potest esse eadem, quia qđ
12 est simile non † est idem. leg. Quod Nerua. ff. depos. cum
si. quia argumentum est friuolum, non enim est ea-
dem tutela, tutela patroni & tutela parentis sed est si-
milis, & hoc facit similitudinem, quia quemadmodum
patronus est vocatus ad tutelam, quia fuerat vocatus
ad successionem suprà titulo primò. ita parens vocatus
est ad tutelam, quia vocabatur ad successionem exem-
plo patronorum, idest ad similitudinem eorum, & in
hoc stat similitudo, quia vtraque venit de ratione leg.
12. tabul. sed vna, patroni scilicet, descendit ex vocatio
ne l. 12. tab. quia lex. 12. tab. vocauit patronos ad hæ-
reditatem, ista alia verò venit benè ex ratione l. 12. tab.
& ex ipsius méte generali, vt oēs vocati ad hæreditatē
vocarent ad tutela, sed ex vocatione senatuscôsulti uel

aliarum

aliarum legum vocantium, & ita sunt declaranda ista verba, quod videtur in duobus tantùm verbis sensisse hic Ioan. Fab.

13 Quartò not. quòd dispositio †facta in vno ex æquipa tatis habet lòcum in alio secũdm Ang. nam cùm æquipa. rati sint patronus & parens emancipans. l. j. ff. si à par. quis fuer. manu. in prin. sequitur, ꝙ dispositio facta de patrono haberet locum in parente, vt sicut ille esset legitimus tutor, ita & parens, & ita dicit Ange. hic per glos. quæ solet allegari ad hoc in l. Quod contra. ff. de legi. Bar. in l. Siquis seruo. C. de furt. cũ si. Tu dicas, quòd quamuis vera sit hæc regula, de qua alias sumus dictu-ri. j. quod cum eo. in prin. tamen non facit ad propositum tex. nostri, quia hic non datur legitima tutela patri emancipanti propter æquiparationem, quæ est inter patronum & parentem, sed ex eo, quia vocatus est ad tutelam patronus, interpretatione iurium. s. tit. j. quia vocabatur à l. 12. tab. ad successionem: unde cùm postea ex senatusconsulto parens fuerit vocatus ad hæreditatem filij emãcipati, ideo ex hac eadem ratione, quæ in eo militat, vocatus est pater, vt hic, ad tutelam, quod patet, q̃a patronus antè fuit vocatus ad tutelã, quia antè vocatus fuit ad successioné: quamuis ergo illo tempore esset aliqua paritas inter patré emãcipanté & patronũ manumittenté, tñ non vocatus fuit pater ad tutelã, ante q̃ vocaretur ad hæreditaté, nec æquiparatio facta in l. j. ff. si à par. quis fue. manu. facit aliquid, cũ sit facta à prætore, & si posterior l. 12. tab. declara ergo, vt. s.

14 Quintò not. ꝙ †filius impubes potest emancipari, de quo dictũ fuit. s. 10 §. Præterea. quib. mod ius patri. pote

15 sta. solui. quinimmò †& infans. l. iubem⁹. in fi. C. de emã cipa. liber. de quo dictum fuit suprà.

Sextò not. Doct. ibi, Exemplo. ꝙ exemplũ exempli sumi pót, quod profectò non notassent Aug. Io. de Plat. & alij, si hunc locum intellexissent, non enim est hic exéplum exempli, sed verba ista ad similitudinem intelliguntur, vt declaraui superius, & quia hæc materia est mendicata in hoc loco, remitto vos ad notata in auth. Siquis in aliquo. C. de edend. non enim est propositi nostri in hoc libro impertinentia admiscere, cùm singulæ materiæ habeant propria loca sua, vbi tractentur.

In glo. j. Glos. benè intellexit, vt s. sicut patronum tutela erat per interpretationé legitima, ita & ista parentum, vt declaraui apertius superius, non enim poterat ex verbis l. venire. patet, quia ex emancipatione soluebatur agnatio §. fi. s. de legi. agna. tute. sed per interpretationem, nisi emanciparet contracta fiducia, de quo tamen dic, vt dixi in j. notab.

Glo. ij. clara est, nec aliqua declaratione indiget, nam in quacunq; præsupponitur capacitas personæ, vt dicitur in d. §. Ex his. in Auth. de hære. abintest. veni. in au-

16 th. Sicut. C. de legi. tuto. ætas aũt † minoris. 25. annorũ reddit quécunq; incapacé ad tutelam. §. fin. j. tit. j. s. qui testam. tut. dari poss. §. Furiosus. & dicetur in d. §. fi.

RVB. DE FIDVCIARIA TVTELA.

1 *Fiduciaria uerbum esse apud Latinos.*

COntinuatur hæc rubrica ad præcedentia per Imperatorem, dum repetit dispositionem tituli præcedentis, videlicet, quòd si pater emancipet filium vel nepotem, eius tutelã legitimam nanciscitur, quo defuncto, si adhuc emancipatus impubes sit, fiduciariam, non legitimam, nanciscitur eius tutelã filius in potestate retentus, cùm ergo hęc tutela sit quedam quasi appendix illius legitimæ, meritò subdit hunc titulum.

1 Circa hanc rubricã aduertendũ putaui ad hoc verbũ (fiduciaria) nã quidã Nausea hic dicit, ꝙ existimasset hãc dictiunculã Latinis authorib⁹ incognitã, nisi apud Modesti. & Iabolenum scriptam legisset. qđ taceri poterat à viro, qui in illis suis cómentarijs magis se Gramaticũ q̃ Iureconsultũ profiteř, vt .n. in titu. præcedéti dixi,
,, Liuius vtiť hoc verbo lib. ij. de Bello Macedo. Nabidi
,, eã tyranno (inquit) velut fiduciariam dare optimũ vi-
,, sum. Sic Cæsar lib. ij. de Bello ciui. Neq; se ignorare qđ
,, sit officiũ legati qui fiduciariã operã obtineret. Intelle-
,, xit Cęsar legatũ pro eo, qui vices alterius gerit & locũ teneɪ, qué Budæi sententia fiduciariam operã obtinere dixit, quia redeunte Imperatore aut Consule cedere cum oportet, quo modo vtitur etiam Q. Curtius.

EST ET ALIA TVTELA.

1 *Suus pro eius.*
2 *Ratio impulsiua non est semper uera.*
3 *Et: ponitur pro (etiam.) & stat implicatiuè.*
4 *Fiduciarij tutores qui dicantur.*
5 *Filius patroni est legitimus tutor liberi.*
6 *Manumittere pro emancipare.*
7 *Pater an sit legitimus curator filiorum suorum.*
8 *Cura non defertur à l. in bonis adulti.*
9 *Curatores oẽs sunt datiui præterquã furiosi et prodigi.*
10 *Curatio generaliter accipitur etiam pro tutela.*
11 *Fratres hodie sunt legitimi tutores non fiduciarij.*
12 *Atqui. i. certè.*
13 *Atquin pro (sed certè.)*
14 *Atqui pro (sed tamen) regulariter ponitur.*

DIuiditur text. in duas partes, in prima ponit quænam sit fiduciaria tutela, & in quibus personis, in secunda ponitur ratio differentiæ inter filios patroni & filios parentis emancipantis. secunda ibi, Aequi. Liberi emancipantis eo mortuo fiduciarii tutores sunt impuberis emancipati, quamuis liberi patroni sint legitimi. h. d. ex l. 3. §. fi. cum l. seq. ff. de legi. tuto.

Casus facilè figuratur, videbatur enim, ꝙ liberi emãcipantis essent legitimi tutores, sicut liberi patroni, cũ exemplo patronorum esset introducta tutela parétum emancipatium. s. titu. i. in prin. cuius contrarium dicitur, & assignatur ratio in tex. iam expressa, vt nõ egeat alia declaratione, est enim in inferioribus declarandus hic tex. & enodandus, si id fieri poterit.

In tex. ibi Fiduciarii tutores filiorum suorum. In his verbis tanta est controuersia & difficultas, vt vix sciri posit, in quam partem inclines. Nam Accursius videtur intellexisse, vt si auus emancipet nepotem ex filio viuente, si ille emancipatus impubes sit, auus absq; dubio nanciscitur eius tutelam legimam, quo defuncto filius aui & pater nepotis emancipati sit fiduciarius tutor filii sui, qui intellectus planus est, nec in aliquo violat literam: sola ratio inferius allegata obstare videtur, quia dum tex. ponit differentiam inter filios patroni & emancipantis, assignat rationem, quæ non complectit istum casum: si enim fratres ideo fiduciarii tutores fratris sui sunt, nõ legitimi, quia mortuo emancipante non esset in eorum potestatem recasurus, quod secus erat in filiis patroni, hæc ratio cessat in patre emancipati, si enim auus non emancipasset, vtiq; nepos post mortem aui in potestatem patris recidisset, & ipse emancipare potuisset, & sic patet, ꝙ hæc ratio non est generalis, &

ideo

ideo obstat intellectui glo.& communi, cui tñ intelle-
ctui communi astipulatur Theophilus hic, dũ inqnit;
Euenit autem ut non solũ frater fratri fiat tutor fiducia
rius, sed etiam patruus nepoti ex fratre, & pater filio. &
postea ponit exeplũ. Quare Ias. qui de hoc gratias agit
Deo, dicit se intelligere hęc uerba (filiorum suorum)
.s.aui, dictionem auté (uel, exponit pro (idest) in huoc
.s.modum, idest fratris uel sororis uel cæterorum &c.
vultq; patrẽ hoc casu legitimũ forte tutoré filij ab vno
emancipati. Mihi vĩ. ꝙ intellectus Ias. maiorem patiatur
difficultatem. Primò enim interpretatur filiorum suo-
rum .i. filiorũ eius, cõtra rationem recti sermonis, autho
1 re præsertim Valla, quamuis & apud† Iureconsultos &
apud Ciceronem legatur aliquando (suus) pro (eius)
Præterea illa expositio illius dictionis (uel) pro (idest)
quamuis i aliquibus locis toleretur, tñ in hoc loco pp
illam replicatiuam (vel cęterorum) non potest recipe-
re hanc interpretationem, q̃ ibi non potest exponi pro
(idest,) & exponere in eadẽ clausula (uel) propriè &
pro (idest) non consonat rationi, cùm stet disiunctiuè,
quamuis ut aliàs dicebã opi. Ias. possit cõprobari p tex.
in l. 3. §. fi. cũ. l. seq. ff. de legi. tuto. vbi tm de fratre loquit
tex. unde sumptus est. §. noster. Itẽ potest cõprobari ex
ratione infrà posita i uers. Quoniam filius. vbi In ratio
ne nõ loquitur, nisi tantũ de fratre, quæ ratio magis de-
bet pręstare intelligentiam ad pręcedentia, cùm sit ani-
ma l. pręsertim scripta i lege. l. Cùm mulier. ff. sol. matr.
& hęc opin. profectò defensari posset, nisi tot verborũ
impropriationes succederẽt, & nisi essent verba illa (vel
cæterorũ,) quæ manifestè ostendunt, ꝙ comprehendũt
etiã alios ultra fratres, & nisi Theophilus hic expresſè
poneret hos tres casus. s. quãdo remanet fiduciarius tu-
tor pr̃ filij emancipati nepotis. s. emãcipantis aui, qñ re-
manet frater, & qñ remanet patruus, & poneret tã cla-
ra exẽpla, & illã eandẽ rõnem assignaret: itẽ nisi viderẽ
Imperatorẽ in prin. tituli ponere casum nõ solũ in filio
emancipato, sed etiã in nepote & deinceps. Vnde mihi
videtur, ꝙ litera plane intelligatur, ut. s. uerba illa (filio-
rum suorum) intelligantur de proprijs filijs emãcipatis
ab auo, & illa verba (fratris, vel sororis) qñ frater, vel so
ror est emancipatus à patre cõi, & illa alia verba (vel cæ
terorum,) qñ patruus est tutor, [illegible] emancipat ne
potẽ ex filio p̃mortuo, ipse est legitimus tutor, eo mor
tuo filius aui perfectæ ætatis, & sic patruus emancipati
erit fiduciarius tutor. Nec placet, ꝙ pater filii emanci-
pati sit tutor legitimus à cessante rõne scripta in hoc ti
tulo, quia non potest esse aliquo modo tutor legitimus
duabus rõnibus: prima, quia ipse non põt habere tute-
lã legitimã ad similitudinẽ patroni, quia ipse nõ eman-
cipauit. s. tit. j. itẽ non põt habere alia ratione legitimã
tutelã, quia cùm soluta sit agnatio inter ipsos per eman
cipationẽ. §. fi. s. de legi. agna. tut. lex ciuilis eo tempore
eos nõ cognoscebat. l. j. & 3. ff. de legi. tuto. Nõ obstat ra
2 tio allegata, quia cùm non† sit generalis, potuit esse rõ
impulsiua, non finalis, Bar. in l. 2. §. fi. ff. de dona. cum fi.
ut per Dec. in c. Cùm cessante. col. 1. de appel. ratio aũt fi
nalis (vt puto) potuit esse, quia l. 12. tab. vocabat patro
nos ad successionem liberti intestati. j. de success. lib. in
prin. l. Is autẽ. ff. de iure patro. l. Liberto. ff. de bon. lib.
l. Intestato. ff. de suis & leg. & ideo vocabat ipsos ad
tutelã ex mente. s. de legi. patro. tute. ubi dictũ fuit, sed
saltẽ hoc tpe filii patroni erãt uocati ad successionẽ li-
bertorũ intestatorũ i locũ patroni demortui. §. Multis.
j. de success. liber. ideo in consequentiã ex eadẽ mente
legis fuerunt vocati ad tutelam legitimã, quia videmus
vniuersas legitimas tutelas pẽdere à iure succedẽdi, &
vocatione hęreditatis, non est rõne hic expressa in tex.
sed siue parẽtes, siue fratres, siue patrui emancipati, qui
fiduciarii tutores sunt, non vocabantur ad successionẽ
sublata agnatione, vt dictum est, ergo nec ad tutelam le
gitimam, sed quia lex fidẽ habebat eis propter coniun-
ctionem sanguinis, ideo fiduciarios eos tutores consti-
tuit. Nec placet ratio gl. hic in ver. Atqui. & Ioa. de plat.
ꝙ non iure hęreditatis, sed paternitatis vocetur pater,
quia satis est, ꝙ filius recidisset in eius potestatẽ, & per
consequens ratio hæc cessaret. Cõsideranda tamẽ sunt
prędicta, quia noua, de quibus uidẽda sunt pro clariori
doctrina, quæ hic diximus in nostris Annotationibus.

Not. primò, quòd reperitur quædam tutela, quæ ap-
pellatur fiduciaria, concordat text. in l. quo defuncto.
ff. de legi. tuto.

3 Secundò not. quòd† dictio (&) ponitur pro (etiam)
& stat implicatiuè, ad idem text. infrà quib. mod. re con
trahi. obliga. §. Præterea. vbi Christopho. no. l. Cùm in
antiquioribus, in princi. C. de iure deliberan.

4 Tertiò not. qui † sint fiduciarii tutores, de quo di-
ctum fuit suprà in textualibus, & latius & plenius de-
clarat Theophilus hic.

5 Quartò not. quòd filii† patroni sunt legitimi tutores
liberti, & assignatur ratio in text. nos aliam assignaui-
mus suprà in textualibus.

Quintò not. ibi in princip. Vel deinceps impuberes
6 manumiserit, quòd hic poni † verbum (manumiserit)
pro (emãcipauerit) de quo dictũ ẽ suprà in §. Pręterea.
quib. mod. ius patr. pote. solui. de quo dicemus ẽt in gl.

In glo. i. Dic, ꝙ est realiter alia, nõ simpliciter alia no
mine, quia superior legitima est, hæc fiduciaria, & in di
uersis casibus, & personis habet locum.

In glo. in verb. Impuberes. Vt videtis glo. hæc tenet,
7 ꝙ pater† nõ sit curator legitimus filiorũ suorũ emãcipa
torum per tex. in d. l. Amicissimos. §. Lucius. ff. de excus.
tuto. ibi, Petente eodẽ filio. non. n. esset necessaria peti-
tio, si lex deferret legitimam curam, quia legitimos tu-
tores nemo dat, sed lex 12. tab. facit legitimos tutores.
8 l. Legitimos tutores. ff. d legi. tuto. i princ. & hoc idẽ, ꝙ †
cura non deferatur à lege in bonis adulti, notat gl. in l.
Ventri. §. i. ff. de tuto. & cura. dat. ab iis. & in l. Sed & mi
lites. §. Iã autẽ. in ver. Emancipati. ff. de excus. tuto. & in
§. i. j. de cura. in gl. i. & ita etiã tenẽt Bar. Alber. de Rosa.
9 Bal. & alii in d. §. Lucius. Io. Fab. Ang. & alii hic† Curato
res enim oẽs sunt datiui, vt dicit glo. in § t. j. de curato.
Præterquam furiosi, prodigi, & huiusmodi q curatorẽ
habent ex l. vt habetur in l. De creationibus. C. de episc.
audi. & est tex. apertus in Auth. ut ii, qui obli. se ha. per-
hi. res mino. in §. Et hęc dicimus. colla. 6. Nec obstat
tex. in d. Authen. vt ii, qui obliga. perhi. §. i. ibi, Ad cura-
tionem eius, vel si à legibus vocetur, accedere. nam ibi
10 curatio largè ponitur† etiã pro tutela. Diuersimodè. n.
videntur iura accepisse hæc verba (curatio) & (cura) vt
curatio tanquã nomẽ generalius comprehendant etiã
tutelam, in qua & personę & bonorum pupilli cura ver
titur: cura autẽ accepta est pro speciali illa curatione,
quæ adhibetur in bonis adultorũ, quod deprehenditur
non solùm ex tex. in d. §. i. in d. Auth. ut ii, qui oblig. se
ha. perhi. res mino. sed clarius ex tex. in l. Etiam si parte.
§. ex causa. ff. de minori. ubi uerba illa (ex causa curatio-
nis condemnata pupilla) non possunt intelligi, nisi de
tutela. Est enim curatio, vt dixi, generale uerbum, ut pa
tet ex uerbis Pauli Iureconsulti in l. Debitor meus. ff. d
neg. gest. & in l. Minor. 25. an. adit. ff. de minor. vbi cu-
ratio etiam accepta est pro redditione rationis ipsius
curatoris, & est uulgatissimum apud Latinos authores.
Nec obstat etiam tex. in authen. Pręsbyteros. C. de Epis.
& cler. quia declarant ex l. pręcedenti loqui tantum in
iis personis, quibus curator datur ex l. vt habent, infrà
de curato. §. ubi dicemus.

In gl. in ver. Manumiserit. De hac expositione latè di
ctum fuit suprà in §. Præterea. in ultim. textuali, quib.

mod.iu s patri.pote. solui.

In gl.in ver.Si liberi.Doct hic ꝑ declaratione huius glo.remittunt se ad ea,quæ dicentur super glo. in verb. Sororis. sed primò aduertendum est ad intellectum huius glo.Cùm enim diceretur in tex.ꝙ pater est legitimus tutor filii sui emācipati vel nepotis aut deinceps, subdit,ꝙ eo defuncto,si liberi virilis sexus remanserint ex d.patre emancipante,sunt fiduciarii tutores eorum, quorum pater legitimus tutor viuens fuerat glo.verbū illud(liberi)intelligendū esse dicit de iis, qui in potestate illius parentis emancipantis retenti fuerant , nam hi fiduciarii filiorū emancipatorū sunt, & quorū pater emancipans fuerat legitimus tutor.Subdit glo.idē putarē,& si filii sint emancipati,ut.s.sint fiduciarii tutores aliorū filiorum emancipatorū,& sic uult,ꝙ frater emācipatus nanciscatur fiduciariā tutelā fratris emācipati, cuius pater emancipans fuerat legitimus tutor,de quo videbimus in d.glo.in verb.Sororis. tamē potest intelligi,ꝙ glo.hoc non senserit,& forte melius, sed ꝙ uoluerit dicere,ꝙ ex quo tex.loquitur per uerbū(liberi)possit intelligi in descendentibus ultra filios, & ꝙ si (puta) nepotes remāserint in potestate aui,tales nepotes, si maiores sint,sint fiduciarii tutores,uel alterius filii emancipati,uel alterius nepotis,aut deinceps impuberis, & ꝙ idem putat etiam si filii fuerint emancipati,intelligēdo de filiis illius patris emancipantis,& sic aui.Nam pone,auus emancipauit nepotem ex filio impuberem,nanciscitur ipse legitimā tutelam.§.tit.i.& hoc ti.in prin. pone,ꝙ ille auus emācipet filiū,ex quo habebat & aliū nepotem,quē retinet in potestate, utique mortuo hoc auo,si iste nepos retentus in potestate sit maior & legitimæ ætatis,erit fiduciarius tutor alterius nepotis emācipati impuberis, & hic est uerus sensus huius glos. quod patet,quia subdit , ꝙ si & puberes & impuberes remanserunt in potestate.s.aui,tunc illi,qui filii sunt,recidunt ipso iure in potestatem patris.§.i.s.quib. mo. sol.ius pa.§.Permissum.s.de tute.& sic apparet,ꝙ loquitur de nepotibus aut aliis descendentibus : ꝙ si fratres sint.i.non nepotes aut descendentes, sed filii emancipātis fratres inter se,dicit glo.ꝙ recidunt semper in fiduciariā:& hoc uerū est,si impubes emācipatus sit,maior autē retentus in potestate sit, ut uidetur præsupponere glo.in prin.& hoc modo intelligendo glo.non ita pessimè loquitur,ut dicit Ias.quia non dicit glo.ꝙ frater impuberis in potestate retenti sit fiduciarius tutor, sed ꝙ frater in potestate retentus fratris emancipati est fiduciarius tutor,ita enim constat intellexisse glo. propter verba posita in prin.

In glo.in verb.Filiorum.Expositiua est, de qua dic,ut dictum est.s.in textualibus.

In gl.in ver.Sororis.Hęc expositio cōmuniter dānatur,quia cùm hic ponatur hoc nomē tutelæ fiduciariæ ad differentiam legitimæ filiorum patroni , ut patet in uers.Atqui.non potest exponi fiduciaria.i.legitima per interpretationē,unde responsio ad tex.in d.l.Aduersus. est,manifesta præsertim ex iis, quę infrà dicentur. ꝙ frater quandoq; est legitimus tutor fratris sui impuberis,puta,mortuo patre,ꝙ maiorem & impuberē in potestate habeat:nā maior tanquā proximior agnatus est legitimus tutor fratris sui impuberis.s.de legi.agna.tute.in prin.est tex.in l.i.§.Si apud hostes. ff. de legi. tuto. Cū ergo possit dari frater,qui sit legitimus tutor, qn.s. non fuerat soluta agnatio per emancipationem, in eo uerificari potest tex.in l.Aduersus.qui non loquitur magis de emancipato,quam de retento in potestate, vnde debet intelligi in casu in quo frater potest esse legitimus tutor cap.i de ęta.& quali.cum uulg.

xi Sed circa hanc glos. & precedentem Doct. uariè se torquēt circa hoc,frater qualis tutor sit,legitimus.s.an fiduciarius, in quo conclusiuè procedendū dicendū est pro resolutione iudicio meo,ꝙ de iure nouo,quo sublata est differentia emancipationis & patriæ potestatis quo ad successionis effectum & quod pariter succedūt emācipati emācipatis,sicut in potestate retenti retētis in potestate,& similiter emancipati succedunt retentis in potestate,& retenti in potestate emācipantis,siue simul,siue soli,vt est tex.in l.Meminimus. C. de legi.hæred.& in auth.Cessante.C.eod.ti.& in corpore vnde sumitur,fratres isto iure siue in potestate siue emācipati, sunt legitimi tutores fratrū suorū ex l.i.s.tabu.quæ vocat ad legitimā tutelam oēs vocatos ad successionē per consequentias hæreditatū.l.j.ff.de legi.tuto.cū si. & in hoc capite nulla est dubitatio,quia nō solùm qui vocarēt ad successionē ex l.ciuili,sed qui vocant ex l. municipali censentur statim vocati ex mente l.i 2.tab.ex illa eadem l.ad tutelā,& dicuntur esse ipsi tutores legitimi vt declarat Bar.in l.i.ff.de legi.tu.& patet in exēplo cognatorum,qui quamuis à l.i 2.tab.non fuissent cogniti.j.de succes.cogna.in princ.isti statim ꝙ hodie sunt vocati ad successionē,vocati sunt etiā ad legitimā tutelā, vt declarant glo.& Bar.in d.l.j.ff.de legi.tuto.Si verò loquamur ante illam l.& tunc respectu eorum, qui retenti fuerant in potestate,puta, si pater decessisset relictis maiore & impubere,tunc clarū est,ꝙ quia frater ꝓximior agnatus impuberis, & si decessisset, uocatus esset ad legitimam successionem ex l.i 2.tab.j.de legi. agna. succ.in prin.vers.Itaq; ex eodē patre.eodē modo vocatus intelligebatur ex eadem l.i 2.tabul.ad legitimā tutelā.s.de legi.agna.tute.in prin.& in his verificatur tex.in l.Aduersus.C.de excep.& l.si.C.de legi.tute.in l.Tutor. in prin.versi.Nec dissimilem.ff.ad Velleia. in quibus secundum illa tempora repetitur in fratribus legitima tutela,nam intelligenda sunt in hoc casu.

Si verò loquimur in emancipatis,& tunc aut ante l. Anastasianam,quæ primo vocauit emancipatos ad certā partem hęreditatis fratrum,ut habetur eiusdem constitutionis effectus.j.de succes.cogna.in princi.versic.Exceptis solis aut post d.l.quòd si dubitemus post d.l.Anastasij,& clarum est,ꝙ fratres uocati ad legitimam hæreditatē,quāuis emancipati, per consequentias hæreditatum vocati sunt ad legitimā tutela,vt etiā idē Anastasius declarauit in l.Frater.C.de legi.tute.motus ex ratione l.i 2.tabu.ut ibi habetur,& ideo secundum ista tempora frater emācipatus est legitimus tutor, & hoc similiter non habet dubium.

Si verò loquimur ante Anastasium, & dico, ꝙ pater filium suum impuberem emancipabat , ipse legitimus tutor fiebat,& eo defuncto frater in potestate retentus proculdubio erat fiduciarius,nō legitimus,tex. est hic. Nec dicatur fi fiduciarius à l.ergo & legitimus, quia respondetur,vt dictum est,ꝙ ex quo ponitur hęc fiduciaria,fratris ad differentiam legitimę patroni non potest intelligi,ꝙ fiduciaria sit legitima,quia aliàs cessaret hęc differentia.

Sed dubiū est,quid si maior frater sit emācipatus nō in potestate retentus ,an sit fiduciarius tutor alterius fratris emancipati impuberis iuxta illum tex.& uidebatur ꝙ sic,quia neque ille tex.nec tex.in l.Quo defuncto .ff. de legi.tuto.ponunt hoc requisitum,vt s.hi fratres,qui tutores fiduciarij futuri sunt, debeant esse retenti in potestate,tn̄ mihi videtur contrariū,& videtur omnino,ꝙ suppletio glos.hic in uerb.Si liberi sit vera,uidelicet,ꝙ hic tex.intelligendus sit in retentis in potestate, qđ patet in rōne huius tex.dum comparat filios parētis filijs patroni,nam in filiis patroni proculdubio d' iure ciuili non uerificaretur illa ratio,si essent emācipati, quia nō eodem iure penes illos essent liberti, cùm emancipati ante Prætorem de iure ciuili non cognoscerentur.

§.Eman-

§.Emancipati.ĵ.de heredi.quę ab inteſt.defer. Quem-
admodum ergo tex. hic intelligendus eſt neceſſariò in
filiis patroni retentis in poteſtate, eodem modo vr̃ in-
telligẽdus tex.in filiis emancipantis retentis in poteſta-
te ſm glo.illam, quod ſuadet, quia ideo ius ciuile trãſtu
lit in iſtum filium hanc tutelam, quia vr̃ quodammodo
paternum ius conſecutus vnà cum hæreditate ipſius,
quod in emancipatis ceſſare vr̃. Tñ poſſet etiam teneri
cótrariú ex generalitate tex.noſtri, & d.l. Quo defun-
cto.Sed quid ſi impubes ſit retentus in poteſtate, eman
cipatus autem ſit maior, an emancipatus admittetur ad
fiduciariam tutelam retenti in poteſtate de hoc iure, &
quamuis Doct.hic, & in d.l.Frater.C.de legi. tute.videá
tur velle q̃ ſic, talis opin.eſt falſa, nec probat iure. Cla-
rũ.n.eſt, q̃ iſto iure non eſt legitimus, vt dictum eſt: nõ
põt ẽt eſſe fiduciarius, quia fiduciaria tutela limitatè in
troducta eſt, qñ impubes ipſe eſt emãcipatus, & exit le-
gitimam patris tutelã, vt hic, vnde non debet extẽdi ad
caſum contrariũ, uerbis l.introducẽtis nouam hanc tu
telam, & ſic qñ impubes, de cuius tutela tractatur, nun-
quam fuit emancipatus contra tex.hic in prin.& in d.l.
3.§.ſi.cum l.ſeq.ff.de legi.tuto.item qñ nunquam prius
fuit ſub tutela patris contra uerba huius tex. & in d.l.
Quo defuncto. vbi retẽto caſu ſuperiore introducitur
tutela legitima: & ita puto in hoc articulo concluden-
dũ reiectis omnibus dictis aliorum, qui cõfundunt iſtã
materiam, & pręſertim Ioan.Fab.cuius verba more ſuo
ad literam trãſplantat tacito authore Ang.hic: quam di
ſtinctionem ita diligenter perſequi coegit acumẽ inge
nii eruditiſſimi tunc ſcholaris & modo Doctoris excel
lentiſſimi Vincentii Portici Lucenſis, qui me ita ſigilla-
tim interrogauit, dum Ferrariæ eſſet.

In glo.in verb.Atqui.Glo.primò loco ponit duplicẽ
lecturã, vt uel(atqui)pro certè, uel(atquin)pro ſed cer-
tè legatur, ſuper quo tot impertinentia verba effundit
Fede.Nauſea hic, vt mirum ſit virum non mediocriter
12 eruditum in tam apertum errorem † incidiſſe. Quòd.n.
dictio hęc(atqui)pro certè accipiatur apud Latinos au
,, thores, locus ille Terentii in Eunu. ſatis docere poteſt:
,, Atqui ſi illam digito attigeris vno, illico oculi effodien
tur. vbi(atqui)pro(profectò) & certè) accipi nemo am
13 bigit. Et q̃ † reperiatur etiam dictio (atquin) accepta
pro (ſed certè) docet Vlpia. in l. Et eleganter. ff.de do-
lo.ibi, Atquin patronus tũc ſumonet. & Paulus in l. Ar-
bitrio.ff.eod.tit. Atquin ſi maiora pondera cõmodauit.
14 Benè verũ eſt, q̃ † mihi magis placet ut legamus in hoc
loco(atqui) & exponamus, ut regulariter ſolet exponi
iſta dictio, pro (ſed tamen,) vt intelligendus eſt locus
,, ille Terentii in Eunu.citatus à Nauſea. Atqui ſic inuen-
,, ta eſt, & melius oſtendit Cicero lib.4.Academi. Vereor
,, (inquit) ne ſubarroganter facias, ſi dixeris tuam, atqui
,, ita dicas neceſſe eſt.

Circa illud, quod principaliter dicit gl. q̃ ratio allega
ta per Imperatorem nõ habet locum niſi in fratre, hoc
verum eſt, vt dixi. ſ̃.in textualibus, ubi declarata fuit vir
tualiter hæc glo. & ea, quæ circa ipſam dicunt Iaſ. & alii
circa intellectum tex.noſtri. Clarum.n.eſt, q̃ tex.loquit̃
etiam in aliis caſibus ultra fratres, ut ex principio tex.
noſtri ſatis apparet, & clarius ex uerbis & exẽplis Theo
phili hic: quo fit, ut ratio ipſa non ſit generalis, ſed uen-
dicet ſibi locum tantum in fratre, vt dictum eſt.

Dum verò glo.vltimo loco dicit, q̃ Azo dicebat ho-
die fiduciariam legitimam eſſe, iam dictum fuit. ſ̃. ſi.n.
loquimur ſm iura hodierna, ſecundũ q̃ ſublata eſt om-
nis differentia emancipationis & patriæ poteſtatis tam
in ſucceſſione parentum & filiorum, q̃ tranſuerſalium,
vt dictum eſt. ſ̃.in gl. præce. utiq; non eſt negandum, q̃
cum ſucceſſio à l.ciuili conceſſa ſit emancipatis uel re-
tentis in poteſtate & aliis in bonis emancipatorũ, con-
ſequentia tutelarum ſucceſſit ex ratione.l.12.tab. l.i ff.
de legi.tut.ſed benè ea cenſura & diſpoſitione.l.nouæ,
facit tex.in l.Frater.C.de legi tute.cum ſimil.vt dictum
fuit.ſ̃.Declara ergo vt dixi in textualibus.

In glo.in verbo, Recideret. Dic tu, q̃ frater nõ fuiſſet
futurus in aliqua poteſtate, nec aliquo modo i poteſta-
te fratris, cùm poteſtas patria in deſcendentibus tolli in
gatur. ſ̃.de patr.poteſta.in prin.

In gl.ſi.Hæc expoſitio conuenit ſolũ nepotibus emã
cipatis, ſed filijs non, & ideo intellige ſimpliciter, vt di-
ctum eſt ſ̃.in textualibus: loquitur enim hęc ratio pro-
priè in filijs emancipatis, & ſic quando frater futurus
eſt tutor, & per conſequens filius emancipantis & po-
nitur hęc diuerſitas inter filium patroni, & filium e-
mancipantis.

§. ITA TAMEN.

1 *Ita tamen, hac dictio reſtringit & limitat præcedẽtia.*
2 *Tutores & curatores non poſſunt eſſe minores.25.an*
nis, quod declara ut ibi.
3 *Tunc, dictio, denotat principium temporis.*
4 *Perfecta ætas qualiter intelligatur.*
5 *Iuſta ætas in nuptijs.*
6 *Legitima ætas in beneficijs eccleſiaſticis, & quid quò*
ad ordines.
7 *Tutela an deferatur ſequenti legitimo, ſi proximior a-*
gnatus ſit minor, an ueniatur ad datiuum.

TVtor & curator eſſe non põt minor. 25.
annis.h.d. & non diuiditur, niſi ſuperſti-
tioſè diceres diuidi in duas partes, & qđ
primò in fiduciarijs tutoribus dictum eſt
ampliari & extendi ad oẽs. ſecunda ibi,
Quod noſtra, & ſumitur ex l.ſi. C.de leg.tute.

Caſus clarus eſt in regula tã nota iuris ciuilis, cuius
rõ dubitationis eſſe poterat generalitas legũ diſponen-
tium & vocantium ad tutelas perſonas in eis expreſſas
abſq; diſtinctione ætatis.l.Nõ diſtinguemus.ff. de arbit.
rõ aũt decidendi manifeſta eſt in l.fin.C. de legi. tute. q̃
eſt, vt valde durum & abſonum ſit eundẽ ſub tutela vel
cura eſſe, & tutorem vel curatorẽ alterius eſſe; vr̃.n.hęc
quædã rerum & nominũ fœda confuſio. Inciuile.n. eſt
eos, qui alieno auxilio in rebus ſuis adminiſtrãdis ege-
re noſcunt, & ſub aliis regunt, aliorum tutelam vel cu-
rã ſubire, vt dicit tex.in §.Item maior. ĵ.de excu.tuto. &
ut inquit hic Theophilus, abſurdum eſt eum. qui alte-
rius onere indiget aliorum bona adminiſtrare.

1 Primò no.ibi, Ita tñ. q̃ † iſta dictio (ita tñ) reſtringit
& limitat p̃cedentia, vt eſt tex.notabilis in l.Lucius.§.q̃
habebat. ff. ad Trebel. in l.Libertas. §. Hæc ſcriptura.ff.
de manu.teſta.in l.Vbi adhuc.vbi Salyc.notat. C. de iu-
re doti.Ioan.Crot.in repeti.l.Si conſtante.col.4.verſicu.
Secunda ratio ff.ſolu.matr.

2 Secũdò no.regulã generalẽ, q̃ † tutores & curatores
nõ poſſunt eſſe minores.25.annis, rõnẽ poſui in figura
tione caſus. Inconueniens.n.eſt, vt qui in alterius pote-
ſtate eſt, habeat alium in poteſtate. l. Sic eueniet. ff. de
adut.quod declara quantum ad tutelam datiuam, legi-
timam, & fiduciariam, ſecus verò quò ad teſtamenta-
riam, quia mino.. 25.annis tutor teſtamẽto dari poteſt
§.Furioſus. ſ̃.qui teſta. tut.dar.poſſ.ſed dic, q̃ quamuis
datio ipſa per ſe valeat, vt ibi dicitur, tñ ipſe minor ſic
de facto datus tutor durante minori ętate tutor nõ eſt,
ſed tunc tutor eſſe incipiet & re & nomine, qñ maior.
25.annis erit factus, ita dicit ille tex.ibi, tunc tutor erit
3 dictio.n.illa(tunc)denotat † principium tẽporis & extre
mitatem 25. annorum.l.4.§.fin.ff.de condi. & de mon.l.

In substirutione in fi ff.de.vulg..& pop.l.Huiusmodi.ff. de ver.obli.eum simil.ut per Dec.in consi.63. & in c. Pastoralis in 3.no.de excep.

In gl.in versi Perfectę.Perfectam ætatem.25.annorũ interpretaĩ gl.& benè hoc in loco,quia tex.in l.fi.C.de legi.tute.hoc clarè exprimit, vt ante 25.annum nullus ad.tutelã vel curam admittat,non solùm ex generali ra tione,ꝙ perfectę ętatis appellatione veniat ætas 25.an norum.Et vt circa hanc glo.doctrinam habeatis resolu
4 tam dicatis,ꝙ† perfecta ętas,iusta ætas, matura ætas intelligi pòt ſm subiectam materiam , & ſm qualitatem personę loquentis,& de qua loquimur,ita dicit tex.expressus in l.Cum filio.§.fi.ff. de leg.3. in dubio tamen, nisi vel persona, vel materia aliud suadeat, intelligitur de ętate 25.annorum,tex.est in l.fi.ff.de cond. & demõ. in l.Ex his. C.quan.di. leg. ced.in l.fi.C.de iis, qui ueni. æta.impetr.vbi Bar.notat, sed qñ subiecta materia aliud suadeat,tunc secundũ subiectam materiam,intelligẽda sunt verba prædicta d l.Cùm filio.Et hinc uidemus, ꝙ
5 verba illa(nondum†iustam ætatem habeant)de quibus in l.Quod Seruius.ff.de cond.cau.data.quia ꝓlata sunt in materia nuptiarum , exponunt & benè per gl.ibi in masculo 14.annorum,in fœmina 12. & notat.ibi Alex.
6 in gl.j.Idem videmus, ꝙ†si Papa mandat alicui prouideri de beneficio, cùm erit legitimæ ætatis , non intelligiẽ de ętate 25.annorum,vt dicit.Bal.in l. Cùm te.col.2.C. de proba. sed intelligitur secundum distinctionem canonũ in materia beneficiali,de quo per Abb.& alios in c.Cum in cunctis.de electio.& in ordinibus cõferẽdis legitima ætas intelligiẽ secundum distinctionem & determinationem clem.Generaliter de ęta. & quali.& in iuramento præstando iuxta tex.in cap.j.de pace iur.firman.ætas legitima & perfecta intelligitur 18.annorum , vt dicunt ibi gl. Bal. Aud. de Iser. & alii Doct.& uide glo.nota. ibi in versic.A 18. annor. circa hoc.

In gl.fi.Ratio etiam ponitur in d.l.fi.C.de legi.tute.
7 Circa hanc glo.Doct.hic tangunt an sit†locus sequenti legitimo si proximior agnatus sit minor,an verò deueniendũ sit ad datiuũ, de quo & Ioann.Fab. & Ange.hic disputãt.Tu breuiter dic,ꝙ qñ legitimus,cui tutela deferẽ ex iure successionis,est minor 25.annis , & ideo ꝓhibetur esse tutor, tunc si est spes,vt efficiatur prius maior,quam impubes,de cuius tutela agitur,fiat pubes,& tunc locus erit datiuo, ita est tex.quem ita declarat ibi gl.in l. Non solũ.§. Si libertus.ff.de excus.tuto.ꝙ uoluit idem Bal.ibi.dum dicit , ꝙ temporale impedimentũ nõ defert tutelã sequenti legitimo, sed datiuo:facit quod de ægritudine dici solet , ut.s.illud impedimentum faciat,ut sit interim locus datiuo.d.l.Non solum.§.fi.

RVB. DE ATTILIANO TVTORE.

1 *Lex Attilia.*
2 *Attilianus tutor.*
3 *Lex Iulia & Titia.*
4 *Consules à quo potestatẽ olim acceperint dãdi tutores*
5 *Pretor tutelaris qui & à quo institutus.*

QVia ubi nullus locus est testamentarię aut legitimę tutelę, datur à iudice tutor, ne indefensus & incustoditus pupillus remoueat ideo explicito tractatu testamentarię & legitimę tutelę , & fiduciarię, quę quandam cum legitimis connexitatem habere uidetur, transit ad tutelam datiuam , id quod innuit tex.i priu.Ibi, Si cui nullus omnino tutor.

Ad euidentiam huius tituli sciendũ est.P.Attilio & Cl.Martio Trib.pleb.rogatum esse plebiscitũ,vt deficiẽtibus tutoribus testamentariis & legitimis pupilli Romæ tutores acciperent a prętore vrbano & maiore parte Trib.pleb.vocatumq; est hoc plebiscitũ lex Attilia à
5 P.Attilio,qui†illã rogauit,vocatusq; est hic tutor Attilianus,quia ex l.Attilia datus est:at quia solum dispositum fuerat in pupillis Romæ existentibus , ex alio plebiscito fuit cautum,ut in prouinciis pręsides earum da
3 rent tutores,quod† plebiscitũ fuit appellatum lex Iulia & Titia à Tribunis , qui eã rogarunt: pręsides autẽ intellexerunt oẽs magistratus prouincias regentes : l.i.ff.
4 de off.pręsi.Claudius imperator† authore Trãquillo potestatem dandi tutorem transtulit ad Consules,sic.n.in-
„ quit:Sanxit,vt pupillis extra ordinem tutores à Consu
„ libus darenẽ. de quo habeẽ.j. in §.Sed ex his , M. Anto-
5 nius postea prætoré tutelarem†constituit,vt est author Iulius Capitolinus, de cuius officio librum Vlpianus, in catalogo.n.librorũ singularium Domitii Vlpiani reperiẽ liber de offi.prętoris tutelaris.Postea eò siue lege siue cõsuetudine deuentum est, ut Romæ præfectus vrbis uel prętor secundũ suam iurisdictionem tutores dasent,in prouinciis autem pręsides,uel magistratus iussu præsidum , si non sint amplæ facultates pupillorum. Tandem Iustinianus ipse,vt difficultatem iussus præsidis tolleret,dationemq; faciliorem redderet circuitu , illo sublato disposuit,vt eorũ pupillorum,quorũ facultates quingentos aureos excedunt,tutelas cõstituerẽt, vel tutores darent Romæ præfectus vrbis vel prętor vt prius,in prouinciis præsides,ꝙ si minores sit quingẽtis aureis,Defensores ciuitatum vnà cum antistite ciuitatis illius.§.Nos autem.j.eo.vbi dicetur, satis enim fuit hęc attigisse in rub. vt intelligentiam quandam totius huius materię prębeant.

SI CVI NVLLVS

1 *Prætor urbanus quis & quando creatus, & quis primus fuerit creatus.*
2 *Trib.pleb.quot.*
3 *Lex Iulia & Titia an una fuerit lex,uel duæ, ut Theophil.existimat.*
4 *Præsidum appellatione ueniunt omnes magistratus prouincias regentes.*
5 *prætor dicitur præses.*
6 *Ius correctum recitari potest, ut correctio ponatur.*
7 *Lex correcta quando allegari possit.*
8 *Ratio legis correctæ an possit allegari & quæ.*
9 *Lex correcta allegari potest in parte non correcta.*
10 *Lex correcta an allegari possit in argumentum.*
11 *Tutela datiua & legitima cessat,ubi est locus testamẽtariæ.*
12 *Tutela datiua cessat,quousq; locus est legitimæ.*
13 *Tutor datus ei,cui tutor est legitimus,tutor non est.*
14 *Tutorem habenti tutor non datur.*
15 *Factum à maiori parte quando censeatur factum ab omnibus.*

HOc principiũ non recipit diuisionem. Deficientibus tutoribus ex testamento uel lege dabatur à iudice.h.d.

Casus nõ figuratur nisi literaliter,quia recitatur regula iuris antiqui: cum enim leges ipsę curauerint,ut qui per ętatem rebus suis superesse non possunt,aliorum consilio regãtur,atq; alij eos tueantur ĩ.de tut.in prin. dederintq́, primas partes parentibus,quorum consilium utilius cęteris in rebus

& persona

& persona filiorum putauerint.l.f.C.de cura. furio. & eo cessante tribuerint necessitudini sanguinis & agnationi secunda: cùm enim coniunctio huiusmodi (vt Cice.lib. i.Offi.inquit) deuinciat charitate homines, & de ea soleant leges plurimum cõfidere, vt tradit Bar. in l.iij.§.Si parens.ff.de legi.tuto.facilè prætulerunt agnatos proximiores omnibus alijs præterq̃ testamẽtarijs, vt etiam ad quos commodum successionis spectaret, spectaret & onus tutelæ: quibus quauis ratione cessantibus & deficientibus, vt prouisum esset pupillis, quorum in omnibus rebus iudicium infirmum est, & ob id tutores eis dari solent l. fin.ff.de manu. vind. ideo cautum est, vt iudex vices parentum aut legum suppleret, & hæc sufficiant loco figurationis casus.

1 In tex.ibi, A Prætore vrbanus creatus est, †vt auocatis Consulibus propter bella, & propterea deficiente magistratũ, qui Romæ ius diceret, esset qui ius reddere posset, dictusq; est vrbanus eò, quòd in vrbe ius redderet, vt dicit tex. qui de hac creatione Prætoria vrbani mentionem facit in l.ij.§. Cumq; Coss. ff. de orig. iur. Is autem creatus fuit, postq̃ Tribuni militum consulari potestate esse desiere, cùm iam de Consulibus ẽt ex plebe creandis tractaretur, nam cùm leniendæ multitudinis gratia impetratum fuisset à plebe, vt Consul quoq; vnus ex ea crearetur, concessit patribus plebs, vt ex patribus crearetur vnus, qui in vrbe ius redderet, primus autem fuit Sp. Furius Camillus M. filius, vt testatur Liuius in prin.lib.vij. primæ decadis anno. 389. post Romã cõditã. Is Prętor dictus est à præeũdo, vt dicit M. Varro. Cõmunicatus fuit & hic magistratus paulò post plebi contradicente ẽt Senatu, creatusq; fuit Q. Publius Philo primus Prætor è pleuè, dictusq; postea fuit vrbanus ad differentiam peregrini creati postea, vt inter pegrinos ius diceret, cũ solus primus sufficere nõ posset iuri dicendo oibus. Vrbanum tñ primũm fuisse sefert Cice. in Ora. pro L. Mani. & vrbanam preturam maxima dignitate præcelluisse dicit Plutar. in Bruto, cũ sex tm̃ lictores pcedebant, qñ Consuli apparebant xij.

In tex.ibi, A maiore parte Tribunorũ plebis. De creatione Trib. pleb. habemus Iurisconsultum historiam referentẽ in l.ij.§.Iisdẽ temporibus dũm plebs.ff.de orig. iur. latius Alex. de Alex. lib. v. Dierum genialium cap. 2. & dictum fuit aliquid in tit. de iurenat. gent. & ciui.§.

2 Plebiscitum. Ideo autem dixit maiorẽt partẽ, qa à principio. anno. s.xvj. post exactos Reges, quo tempore creati primò sunt Tribuni Virginio & Vetusio Consulibus, fuerunt creati tantũ dno C. Licinius. s.& P. Albinos, assumpserũtq; hi tres sibi collegas, ita vt quinq; numero fuerint singuli. s.ex singulis classibus: postea vero anno circiter xxx. auctus fuit numerus rogatione L. Trebonij, & facti sunt bini ex singulis classibus, & per consequens decem Tribuni. Maior ergo pars Tribnnorum exigebatur pro numero s.eorum, qui tunc erant.

In tex.ibi, Ex l. Attilia. Ita dicta est, vt superius quoque declaraui, quia à P. Attilio & Cl. Mario Trib. pleb. rogata est, quemadmodũ Iulia & Titia similiter nomen

3 sumpsit à conditoribus Tribnnis. vnum tñ dignũ notatu aduertendum puto, q̃ ex verbis Theophili hic colli

„ gitur non vnam tñ fuisse legem Iuliam & Titiam, sed

„ duas fuisse, ita enim inquit: Sed in prouincijs ad exem-

„ plum eius (loquit de lege Attilia) duæ sunt latę leges

„ Iulia & Titia, quibus iubetur, vt ijs, quibus tutor quæ-

„ rit, iudicio Pręsidis prouincię det tutor, qui & ex illis appellationem sumpsit, vt Iulius Titianus vocetur. cui assentiũt nouiss. quidam in l.i.ff.de offi.eius coi man. est iur. Ego puto vnam fuisse pter verba Iustiniani hic, dum dicit (ex l. Iulia & Titia) præsertim cùm sit vna simplex & vniformis dispositio: si.n. fuissent duæ leges, verisimiliter secunda facta esset ad suppletionem, vel correctionem, aut declarationem alterius, quod non apparet, cùm ex ea disponatur tñ, vt in prouincijs à Pręsidibus tutores dentur: nec mirum est, q̃ in his tam remotis legibus & historijs decipiantur Iurisconsulti, cùm alibi pluries hoc euenisse alias annotauerimus. Nec duo illa nomina arguunt diuersitatem legum, sed concordiam duorum Tribunorum rogantium, vt in lege AElia Sentia, quæ lata fuit rogantibus Sex. AElio Catulo & C. Sentio Consulibus, & Papia Poppæa rogata temporibus Augusti. in lege Valeria & Horatia, vel vnius cuius indenominatione legis sit sumptum nomẽ familię, & aliud cognomen, quod rarò accidisse legi.

In text. ibi, A præsidibus prouinciarum. Intellige

4 præsidum appellatiõe venire omnes tregentes prouin

„ cias, ita declarat Macer. Iurisconsultus in l. 1. ff. de of-

„ fi.presi. Nomen præsidis (inquit) generale est, eò quod

„ & Proconsules, & Legati Cęsaris, & omnes prouincias regentes, licet Senatores sint, præsides appellan-

5 tur. Hinc ẽt est, q̃ pretor dicitur preses in l. Si per errorem.ff.de iur.om. ind. quamuis Valla libr. v. dicat præsidem esse illũ propriè, qui maiorẽ authoritatẽ maiusq; imperium in prouincia habet post principem, quod sumitur ex l. preses. ff. de offic. presid. sed illa lex hoc non dicit, sed q̃ benè pręses habet maius imperium cęteria omnibus, puta, Defensoribus ciuitatum & alijs.

Primò not. qđ dicitur hic in tex. videlicet, q̃ deficientibus testamentarijs legitimis & fiduciarijs, iudex ipse dat tutorẽ pupillis.

Secundò not. q̃ iudices olim in ciuitate Romana, qui in puincijs dare tutores possent.

6 Tertiò not. ẽm Ange. q̃ †licitum est recitare ius correctum, vt ponatur correctio, quod in hoc libro Institutionũ fecisse pluries Iustinianum animaduerti potest: quinimò idem Iustinianus. S. in §. Igitur. in procœ. protestatur se hoc voluisse facere ibi, In quibus breuiter expositum est, & quod antea obtinebat, & qđ postea

7 &c. Ex quo infert Ang. ad. q. an & qñ liceat †allegare legem correctam, de quo solet aliquid notari. j. de testamẽ. in princi. & in §. Sed neq, eod. titu. & regula generalis est, q̃ lex correcta non solũ non potest allegari ad decisionem causarum, sed eam allegans incidit in crimen falsi. §. Hunc igit. C. de Iusti. Cod. conf. quem text. notat ad hoc ibi Alb. & Pau. de Cast. & Bal. ibi per eum dẽ tex. idẽ dicit de statuto correcto, & idẽ voluit Bar. in l. fi. ff. de fals. & in l. Omnes populi. col. fin. ff. de iusti. &

8 iur. Bal. in l. fi. col. v. C. de edic. diui Adria. tol. Sed declara hoc verum esse, q̃ non potest allegari ipsa decisio legis, sed benè potest allegari ratio, qua nitebatur, & sic ratio ipsa legis correctæ, nam correcta lege; non censetur correcta ipsa ratio. l. Eas. ff. de cap. dimi. quod intelligẽ in ratione naturali, secus in alia, vt declarat Fely. in c. i. col. fi. de rescrip. & Deci. in c. i. col. ii. de cõsti. de quo videnda essent, quæ ponit idẽ Deci. in d. c. i. col. iiii. de

9 consti. & Areti. in l. a. col. vii. ff. de vulg. & pupill. †Secondò declara, quando lex antiqua fuit in totum correcta, quia si in aliqua parte adhuc remaneret incorrecta posset allegari, ita declarat glo. in d. c. i. de consti. quod n. nõ est mutatum stare intelligit. l. Pręcipimus. in fi. C. de appel. & ita declarat Deci. in d. c. i. in glo. ii. de consti.

10 Solet dubitari, an lex correcta †allegari possit in argumẽtũ, & Bar. tenet q̃ sic i d. l. fi. ff. de fals. & i l. fi. ff. de cõ inn. cũ emãci. lib. Fely. in d. c. i. de cõsti. Deci. tñ ibi tenet cõtrariũ, tã i prima, q̃ in secũda limitatione, cuius opi. mihi maximè satisfacit q̃a gl. in l. i. in prin. in verb. Imaginẽ. C. de lati. lib. toll. cõtrariũ expssè dicit, & est bon' tex. in Authen. de vsur. nauti. nec tex. in c. Authoritate. de conces. prębe. aliquid facit, quia allegatur ab eo, q̃ poterat etiam legem nouam condere, vt respondet optimè Deci. in d. c. i. de consti.

11 In glo.j.Eius prima conclusio est, ꝙ † quousq; est locus testamentariæ, cessat datiua, & legitima, tex. est in l.
12 siquis sub conditione.ff.de testa.tut.secúda est, ꝙ † quousq; est locus legitimæ tutelæ, similiter cessat datiua.l.
13 Si sororis.C.q dar.tuto.poss.& vsqueadeo † cessat, vt deuoluta tutela ad legitimũ, si iudex tutoré det, talis datio
14 nõ valet prohibente hoc regula iuris ciuilis, ꝙ † habẽti tutorem tutor dari non potest. §. Interdú. j. de curato. l.Licet.C.in quib.cau.tuto.hab.tutor dar.poss.l.Cũ iure C.qui pet.tuto.quo fit, vt omne periculũ administrationis spectet ad legitimũ, cũ nõ spectet ad datiuum, vt dicit tex.in d.l. Si sororis. quod cauendum est ſm Ioann. Fab. hic & Aug.qui eius verba. ad literam refert, quod procedat uècne in matre & auia, vide hic per Io.Fab.& Ange.ad quos te remitto.

In glo.in verb.Et maiore.Dum exponit à duobus, qa erant tres, decipit gl.nam, vt suprà dictum est in textualib⁹, fuerunt primo quinq., vnde necessaria erat authoritas trium, & tex.per gl.allegatus loquitur in Prætoribus, vt patet ibi, & tex.in d. §.Ijsdem. non ponit numerum Tribunorum, sed hoc habetur ex Liuio lib.2.decadis. j.vt.s̃.dictum est, & lib. 3. Quòd autem ex hoc loco
15 colligatur, ꝙ factum † à maiore parte censeat factũ ab omnibus, est falsum, ex quo lex maiorem tantum partẽ requirit simpliciter, non ex eo, ꝙ ab omnibus factũ intelligatur, de quo quia est materia multũ impertinens, quam impertinenter hic Nans. ponit, pertransco, alibi forsan opportunius de hoc tractaturus.

§. SED ET SI TESTAMENTO.

1 *Tutor testamento dari potest ex die certo.*
2 *Tutela cedit ab adita hæreditate, non à morte.*
3 *Tutor datus, quia adita non est hære. cessat ea adita.*
4 *Cessante causa introductionis cessat introductio.*
5 *Cessante causa dilationis, iudex potest illam reuocare.*
6 *Necessitatis causa introductũ ea cessante remouetur.*
7 *Metus causa concessum eo cessante cessat.*
8 *Fauore introductũ cessat cessãte causa fauoris vel odij.*
9 *Aditio unius tantum ex pluribus hæredibus sufficit ad conseruationem testamenti.*
10 *Hæres in re certa est uniuersalis alio non adeunte.*
11 *Iudex in aditione hære.pupilli supplet defectũ tutoris.*
12 *Aditio hæreditatis de iure ciuili nõ potest in persona pupilli expediri cum authoritate iudicis supplentis defectum tutoris.*
13 *Curator ad adeundam hæreditatem an detur, & quid in impubere.*
14 *Tutor quasi dominus dicitur.*
15 *Pupillus an de facto possit adire sine tutore.*
16 *Sui hæredis existẽtia an confirmet tabulas pupillares.*
17 *Sui hæredis existentia quid operetur.*
18 *Tutor Attilianus datur, quãdo pupillus est institutus hæres, ut adeat & confirmetur tutela testamentaria.*
19 *Tutela, quæ sub expressa conditione dari non potest, quare dari possit sub tacita.*

Diuidi potest in duas partes, prout duos casus decidit.secunda ibi, Item si purè.

Spe testamentarij subsistente propter conditionis, aut diei, aut aditionis euentum datur à iudice tutor.h.d. ex l.Siquis sub conditione.ff.de testa.tute.

Casus ita potest figurari:clarum est, ꝙ testamento tutor dari potest sub conditione & ex die.§. ad certum.s̃. qui testam. tut. dar poss. dubitatum fuit pendente conditione aut die ad deueniendum sit ad legitimum, vel datiuum.cùm iura maxime solicita fuerint, vt personæ & bona pupillorum habeant qui eas tueantur ac defendant : & videbatur, ꝙ ad legitimum deueniendum esset, tum quia datiuo locus non est, nisi deficiente testamentario & agnato legitimo tutore.s̃.hoc eo.ti.sed hic non deficit, ergo ad legitimum primum in ordine videbať deueniendũ:tum ẽt quia iudex dando in locũ testamentarij sub conditione dari tutorem, vĩ quodammodo sub hac resolutiua cõditione dedisse, si casus conditionis adiectæ in testamento veniret, quod fieri nõ põt l.actus legitimi.ff.de reg.iu.quo non obstante dic contrarium, ꝙ imò venit ad datiuum, non ad legitimũ, vt ẽt est tex.in d. l. Siquis sub conditione.in prin. ff. de testa.tute.rõ est ſm Iurisconsultũ ibi, quia quandiu testamentaria sperať, tutela legitima cessat: rõ aũt rõnis est, quia cùm tutela legitima deť ſm ordinem hæreditatis. l.j.ff.de legi. tuto. sicut quousq; est spes testamentariæ successionis, cessat successio legitima. l. Quandiu.ff.de acq. hære.ita & in tutela, & ideo lex voluit deueniri ad datiuũ. Nec obstant rõnes in cõtrariũ allegatæ, quia beñ verũ est, ꝙ non deueniť ad datiuum, nisi cessante legitimo, sed hic cessat legitimus, qui stante spe testamẽtarij ex ratione prædicta non potest venire ad tutelam, nec iudex dat sub conditione, vt dictum est etiã in d.§. ad certum, & dicetur inferius.

In secunda parte potest casus figurari eisdem rationibus decidendi & dubitandi.

In tex.ibi.Ex eisdẽ legibus.Aduertendũ est, ꝙ in contrarium vĩ tex.i l.Siquis sub cõditione. ff.de testa. tute. vbi ponit idem casus, & tñ in versic. Quòd si tutor.oñdẽ dit Iurisconsultus hanc determinationẽ fuisse senatusconsulti cuiusdam, non autem legum, de quibus hic.

1 Primò no.ex hoc tex. ꝙ † tutor testamẽto dari potest sub conditione & ex die certo concor.tex.s̃. qui testa. tut. da. poss.§.ad certum. vbi dictum fuit, quod tributum est iudicio paterno, de quo leges tam liberè confiderunt, vt quodcunque illud sit, ratum esse voluerint, vt dixi in dict.§. ad certum. tam in figuratione casus, quàm in primo notab.

Secundò no.ꝙ si datus erat tutor testamento sub cõditione vel ex die certo, pendente conditione & ante euẽtum dici dabať tutor ex eisdem legibus.i.Romæ ex l.Attilia.ex l.aũt Iul. & Titia in prouincijs, dabatur aũt à iudice, concor. tex.in l. Siquis sub cõditione.in princ. ff.de testa.tute.ratio autem illa est, quam.s̃. posui in figuratione casus, quia cũ tutelæ ad instar hæreditatum dentur, hæreditati autẽ legitimæ nõ sit locus, quousq; est spes testamentariæ l.Quandiu.ff.de acq. hær.sequiť, ꝙ non põt legitimus succedere, sed prouidet iudex durante impedimento prædicto.

2 Tertiò no. ꝙ † tutela testamentaria nõ habet locum, nec confirmať, nisi adita hæreditate:rõ est, quia si nemo hęreditatẽ adeat, nihil valet ex ijs, q̃ in testamento scripta sunt.l. Si nemo.la.j. de testa. tute. quę ideo inferre vult tutelã non valere : cùm.n.tutores non ab hærede, sed à testatore protinus ꝓficiscantur, tutores ita demũ sunt, cùm adita est hęreditas ꝑ aliquem tex.est in.l.Tutores. ff. de testa. tute. & hinc videmus, ꝙ si aliquis habens duas tutelas sit in duobus testamẽtis tutor datus, quo casu qñ tres habet, excusať à quarta §. Item tria.j. de excu.tuto.non põt excusari ab ea tutela, q̃ relicta est in eo testamento, ex quo prius est adita hæreditas, quia illa prior censetur, tunc.n.confirmatur.l. Si is qui tres. §.Item euenire potest.ff.de excu.tuto. & ratio est manifesta, quia cùm tutela sit de ijs rebus, quę ad hęredem non transeunt.l. Tutela.ff.de tute. dies eius cedit ab adita hæreditate, non à die mortis, vt declarat Bar. in d. l.Si nemo.ff.de testa.tute.

Quartò

Quartò not. quòd quousque non aditur hæreditas
1 ab aliquo ex hæredibus, dandus est tutor Attilianus
2 & datiuus pupillo, qui personam & negotia eius cu-
ret & administret.
3 Quintò no. q tutor datus ob id, q nondum est adita
hæreditas, desinit esse tutor hæreditate adita, & per con
4 seqnẽs cõfirmato †testamẽto, in quo tutor ascrip⁹ fue
rat. Ex quo correlariè inferri potest, q cessante causa, ꝑ
pter quam qnid est in esse introductum, cessat ẽt quod
5 introductũ est, & ꝑ cõsequens †effect⁹. c. Cùm cessante.
de appel. Et hinc videmus, q cessante causa dilationis,
iudex ꝑt ipsam reuocare arg. l. A filia. §. j. & quod ibi no.
Bar. in fi. ff. ad Trebel. ad idem tex. in l. Liberto. §. fi. vbi
Bar. ff. de annu. leg. in l. Siquis hæres. la. vij. vbi Bar. ff. de
acqui. hære. notat Bar. in l. 2. In simili. ff. de re iudic. fa-
cit tex. in l. j. §. Si intra. ff. de succes. edic. tradit Deci. in
cap. Significante. colum. 2. vers. Tertia conclusio de ap-
6 pellation. & solemus dicere, †quòd illud, quod pro ne
cessitate temporis statutum est, tali necessitate cessan-
te remouetur. c. Quod pro necessitate. j. q. j. c. Quod ꝑ
7 remedio. j. q. 7. & quod †metu periculi conceditur, fini-
to metu aut periculo, extinguitur l. j. C. de nau. fœno.
8 vbi Bald. per illum text. & quod †fauore vel odio itrodu
ctum est, finita causa odij vel fauoris extinguitur l. j. C.
qoi ad li. perue. nõ pos. vbi Bal. per illum tex. notat cum
similib. vt per Deci. in c. Cùm cessante. in j. not. de appel.

In glos. in verb. Dari poterat. Quia tex. per verba præ
teriti temporis locutus fuerat, supplet glo. q etiam ho
die datur tutor in ijs casibus d. l. Siquis sub conditione.
Ioan. Fab. quẽ sequit Ang. dicit, q verũ est dari tutores
in his tribus casibus, videlicet, tutore testamẽto sub cõ
ditione dato, vel ex die certo, vel qñ hæres non adit, sed
q non dant ex ijsdẽ legibus. s. Attilia, vel Iulia & Titia,
cũ illæ sublatæ sint per tex. in §. Sed ex his. j. eod. Mihi
videtur, q quamuis non dentur amplius tutores ex his
legibus per eosdẽ magistratus, tamen dici possit, q dent
ex eisdẽ legibus attentis casibus, mutati enim sunt tan-
tummodo iudices, quibus dandi tutores facultas data
est, translataq; hæc est facultas ad alios: vnde cùm ca-
sus ipsi, in quibus dandi sunt, non mutentur, potest di-
ci, q illud quod remansit ex eisdem legibus, illis priori
bus tribuendum sit, tamen in hoc est modica vis.

9 In glo. in verb. Nemo. Verũ est quod dicit glo. q †ad
confirmationem testamenti sufficit aditio vnius ex plu
ribus hæredibus institutis, vt dicit tex. in l. Si nemo. la
prima. ff. de testa. tut. & hoc vsque adeo verum est, q ẽt
si sit in testamẽto aliqnis in re certa hæres institutus da
tis alijs cohęredibus, si talis in re certa institutus adeat,
eius aditio sufficit ad confirmandum testamentum, vt
tutoris datio valeat: ratio est, quia aut heredes vniuer-
sales adeunt, & clarum erit testamẽto locũ fore, aut nõ
10 adibunt, & tunc institut⁹ †in re certa erit hæres vniuer
salis l. j. §. Si ex fundo. ff. de hære. insti. quia ei totum ac-
crescit, vt ibi dicit, vnde est ac si vnus ex pluribus hære-
dibus vniuersalibus institutus adiisset, & declarat Bar.
in l. Ex facto la secũda col. ii. versic. Eodẽ modo quæro.
ff. de hære. insti. quando enim aliæ portiones accrescũt,
dr̃ hęres vniuersalis institutus in re certa, vt per Bal. &
Imo. in d. l. Ex facto. per Cyn. Guliel. de Cun. Ang. Saly.
Pau. de Cast. Alex. in l. Quoties. C. de hære. insti. vbi di-
cit hanc esse communem sententiam.

In glo. in ver. Existebat. Glo. mouet q. illã, quæ vr̃ in-
solubilis, qñ. s. pupillus solus est institutus dato ei tuto-
re in testamento: nam tunc tutela non potest habere lo
cum non adita hęreditate d. l. Si nemo. ff. de testa. tute.
adiri aũt non põt hęreditas per institutũ sine tutore. vn
de videtur quædam perplexitas & insolubile, vt dicit gl.
in d. l. si nemo. sed ad hanc difficultatem Docto varia
excogitauerunt remedia. Glo. hic ponit remedium
vt. s. pupillus iste adeat authoritate iudicis arg. l. Si infan
ti. C. de iure delib. in fi. vbi si delata sit hęreditas pupil-
lo, si septẽ annos excedat, & parentes non habeat, vel
tutorem, potest adire Prętorẽ, & eius authoritas hęre-
ditatẽ adire. & eius decreto totũ hoc ius consequi, nam
(dicit glo.) adita per pupillum hęreditate authoritate
iudicis, confirmatum erit testamentum, & ex eo tempo
re tutor testamẽtarius poterit administrare. Hoc idẽ re
mediũ ponit gl. in d. l. Si nemo. ff. de testa. tute. & Specu.
in tit. de tu. in princ. & hoc idẽ remediũ refert hic Ioan.
Fab. Ange. Ioan. de Platea, & Ias. & Alber. in d. l. Si ne-
mo. ff. de testam. tute. & Bar. ibi, dum dicit, q cessante
existentia suitatis recurrendum est ad prędictum re-
medium. quod confirmari potest per text. in l. bonorũ,
C. qui admi. vbi in defectum tutoris iudex in agnationẽ
bonorum possessionis authoritatẽ præstat pupillo, quã
do. s. tutorem non habet, vt declarat illum tex. Bar, in l.
Si curatorẽ. C. de in integ. resti. mino. & videmus, q cõ-
11 munis Docto. opi. est, q †quemadmodum non existente
tutore iudex supplet in agnatione bonorũ possessionis,
ita suppleat in aditione hęreditatis de iure ciuili ꝑ tex.
in d. l. Si infanti. & tenuit Cyn. Alex. Ias. & Deci. in d. l.
Bonorum. Bal. & Saly. i l. Potuit. C. de iure delib. glo. j.
de autho. tuto. §. Neq; in glo. ii.

Sed huic remedio obstat ratio Pau. de Cast. in d. l. Bo-
norum. quia cum in aditione hęreditatis non requirat
pręsentia iudicis, si ea interueniat, nihil operatur. l. Siue
apud acta. C. de transacti. & dicit Ang. in l. f. C. vnde le-
12 gi. & in l. Restituta §. fi. ff. ad Trebelli. q †aditio hęredita
tis de iure ciuili non potest expediri in persona ipsius
pupilli cum authoritate iudicis supplentis defectum tu
toris, quia semper debet dari tutor. l. Impuberi. ff. de tu
to. & cura dat. ab iis.

Tamen dicatis, q imò hoc remediũ ineuitabiliter ꝓ-
batur in d. l. Si infanti. in fin. vbi expressè dicitur, q si sit
maior infante, cui delata sit hęreditas, poterit non solũ
bonorum possessionẽ agnoscere, sed hęreditatẽ quoq;
adire cum consensu patris, si sub eius potestate reperia
tur, vel si sui iuris sit, cũ authoritate tutoris, vel si tuto-
rem non habeat, põt adire Prętor, & cum eius decreto
totum hoc ius cõsequi, & sic hæreditatem ipsam. Ecce
ergo, q ibi subrogatur iudex in locum tutoris, qñ non
adest tutor, sed hic non adest nondũ confirmato testa-
mento. ergo poterit adire Prętorem, & cum eius decre
to hoc ius consequi pupillus absq; eo, q nouum tuto-
rem petat, & ita se habet communis opi. ut dicit Deci.
in d. l. Bonorum. in vtraq; lectura.

Secundum remedium ponit per glo. in d. l. Si nemo.
13 vt. s. pupillo †det curator ad adeundam hęreditatem l.
Cùm quędam. C. de admi. tuto. quæ tñ loquitur in adul
to, & iõ dicebat Alberi. in d. l. Si nemo. q hoc remediũ
est falsum, quia authoritas curatoris in impubere nõ ẽ
sufficiens ad hęreditatẽ adeundam, vt est tex. expressus
in l. Cùm in vna. in fi. ff. de appel. & ratio est, quia cum
in adeunda hęreditate tutoris iussus sit necessarius, iu-
bere aũt nõ possit nisi dominus. §. Et hoc in Authen. vt
14 nulli iudi. & tutor †quasi dñs sit. l. Qui fundũ. §. Si tutor
ff. pro empt. & eius potestas uis quædã & uiolentia ſm
quosdã sit, arg. eius, quod ĩ diffinitione dicitur, & cùm
curator personę nõ detur, sed tm̃ bonis, non videtur, q
eius authoritas sufficiat, vt notat glo. in d. l. Cùm in vna.
§. fi. in uerb. Ad hoc. ff. de appel. & in hac sententia resi-
det etiã Bar. in d. l. Si nemo. ad fi. Spec. tamen in d. tit. de
tuto. in princ. tenet opi. glo. & dicit, q fuit opi. Alber.
Pap. ubi Ioann. Andr. in addi. dicit, quòd ita seruatur,
quamuis dicat, q aliqui reprobant per d. l. Cum in vna.
Mihi placet opinio. Alberic. q nullo modo possit dari
curator ad adeundam hereditatem per tex. expressum
in d. l. Cùm in una.

15 Tertiú remedium † ponitur, vt de facto pupillus sine authoritate tutoris adeat, quę fuit opi. quorunda, quos refert hic Io. Fab. per tex. in l. Mulier. §. j. ff. de condi. insti. ibi enim erat similis perplexitas, institutus quis fuerat sub códitione, si seruum hæreditarium manumisisset, nam hæres esse nó poterat ante manumissioné, nec manumittere ante aditioné: & tamé ibi dř, ꝗ sufficit talem conditioné de facto impleri. s. manumisso seruo ante aditam hæreditatem, ná reconualescit post aditá datio libertatis, facit tex. in l. Seruum testamento. ff. de manu. testa. cú si. allegatis per glo. in d. §. i. Io. Andr. in addi. Spec. in ti. de tuto. in pri in. dicit, ꝗ dominus suus erat in hac sententia. Sed in hoc est aduertédum, quia Io. Fab. videtur velle, ꝗ pupillus adeat de facto sine authoritate tutoris, Io. And. aút vř velle, ꝗ tutor authoreť de facto, quod mihi magis placeret, tamé non putaré hoc remedium tutum, cum alio remedio possit summoueri, vt inferius dicetur, nisi coniungas cum his, quæ proximè dicentur propter existentiam sui hæredis, quo casu non præstaret de facto authoritaté, sed de iure, quia cófirmato testamento beneficio & potentia suitatis tutela consequenter est confirmata.

16 Quarto loco fuit opi. Dyn. volentis, ꝗ † cùm nó deť tutor nisi suis testamento, non subsit aliqua perplexitas quia existentia sui hæredis confirmat tabulas testamenti absq; immixtione. §. Sui. j. de here. quali. & dif. l. Si nemo. §. fi. in fi. ff. de testa. tut. l. Si post mortem. ff. de lega. j.
17 Ray. tñ dixit cótrariú, videlibet, ꝗ † existentia sui hæredis cófirmationé inducit fideicómissi vniuersalis, tabularú pupillariú, & libertatis. l. Ita tamé. §. Si pater. ff. ad Trebel, & l. Cùm quasi. §. Sed siquis. ff. de fideicom. liber. & operatur etiá transmissionem in quoscunq; extraneos, l. Apud hostes. C. de suis & legi. l. 3. C. de iure delib. cum si. sed negat Ray. ꝗ existentia sui hęredis operetur, ꝗ sit hæres suus ipso iure quò ad alia onera subeunda, & ita intelligit l. j. C. si min. ab hær. se absti. & respondet ad §. Sui. ꝗ hoc est verú, ꝗ non requiritur authoritas tutoris in ijs, in quibus existentia sui hęredis operať, sed hic est necessaria per prædicta, & hoc idem voluit Odofred. in d. l. Si nemo. ff. de testa. tutel. Tamen defendendo Dynú dicit ibi Alberi. ꝗ prædicta procedunt, vbi principaliter subit onus, sed authorari est principaliter fauor, secúdariò onus, facit. l. i. ff. de autho. tuto. Et dicit Alber. ꝗ opi. Dy. cóiter approbať, & in hac. opi. vř residere hic Ioan. Fab. & idem voluit Cy. in l. ij. C. de testa. tute. & Bar. etiam ipse ait se ita tenere in d. l. Si nemo. quia cùm habere tutorem sit cómodum filij, existentia sui hæredis operatur hoc, neq; beneficium abstinendi inductum à Prætore hoc tollit. l. Si filius q. patri. ff. de vulga. & pup. vbi Bar. benè verú est scdm Bar. ꝗ si existentia sui hæredis nó posset operari, quia fecisset de suo voluntariú hęredem, substituédo ei vulgariter, vel aliquo ex alijs modis, tunc vtendú esset aliquo ex prædictis modis & idé voluerunt hic Ang. Io. de Plat. & Ias. Bal. in d. l. Si nemo. Ioan. Andre. in addi. incip. Alber. Pap. & dicit Bal. in l. j. C. de testa. tute. ꝗ opi. Dyni est ipsa veritas.

Vltimo loco glos. in d. l. Si nemo la prima· ff. de testa.
18 tute ponit aliud remedium, vt. s. detur alius † tutor Attilianus ad adeundum, cuius officium expirat statim adita hæreditate, & existente loco testamentario, pro quo remedio est tex. expressus in l. Si hæreditas. in prin. ff. de testa. tute. per qué tex. mihi magis placet, vt tutor hoc casu nó detur ad adeundam hæreditatem, sed detur simpliciter, eius tamen officium expiret postea adita hæreditate, confirmata tutela testamentaria, vt dicit & declarat Bal. in d. l. j. C. de testa. tute. vbi dicit, ꝗ in Thuscia obseruatur hoc remediú, ꝗ secundú qualitates locorum sequentur remedia prædicta, & hoc verú est, ꝗ Florentię semper ita vidi obseruari. Hanc opi. refert ét Ioan. And. in addi. Specul. vbi supra, & ita dicit vbiq; locorú obseruari Ang. hic, & ꝗ hæc opi. est tutior, & magis practicatur, & eandem seruari & tutiorem esse dicit Ias. hic solú est vis in modo practicandi, an. s. dandus sit tutor ad adeundú vel simpliciter, & quamuis distinctio Bar. in l. Si hæreditas. in princi. ff. de testa. tute. videatur æqua, tamen mihi magis placet, vt detur simpliciter per generalitatem tex. ibi, & per generalitatem regulæ, de qua. s. in ti. qui testa. tu. dari pos. §. Certe.

19. In glo. in verb. Conditio. Mouet glo. q. quare sit, † ꝗ cum expressè non possit dari tutela sub códitione à iudice l. actus ligitimi. ff. de regu. iur. tacitè dari possit vt hic, quia dať tacitè sub illa códitione à iudice, quousq; sit locus testamétariæ vel per purificationé códitionis, vel per aduentú diei, vel per confirmationé testamenti per aditionem hæreditatis. Ioan. Fab. & Christopho. hic videntur uelle, ꝗ hoc sit eò, quia hęc códitio est intrinseca, quæ, si exprimatur, vitiat. Deci. verò (vt alias dicebá) in d. l. actus legitimi. assignat rationem, quare hęc conditio, quę tacitè inerat, si exprimatur, vitiet, & dicit hoc esse pp vitium formę, scdm Doct. in l. 3. ff. de lega. primo. Sed mihi magis placet, vt dicamus, ꝗ in his casibus nec expressè nec tacitè deť sub conditione, sed simpliciter, ita ꝗ in mente iudicis dantis nec in dispositione nó est aliqua consideratio conditionis, quod probať in l. Si hęreditas. in prin. ff. de testa. tute. vbi ponit prouisio in vno ex casibus hic consideratis, & dicit tex. ꝗ verius est, ꝗ in his casibus tutor alius dari potest, quasi nódum sit aliqua datio facta, nec speret, & per consequens simpliciter. Quamuis ergo resolutio talis tutelę postea ex hoc casu veniat, non per hoc sit, vt ab initio consideretur aliqua tacita conditio vel dies, sed tanquam sit resoluetur datio eo modo, quo resoluitur in casu seq. §.

§. AB HOSTIBVS.

1 *Tutor si captus sit ab hostibus, non sit locus legitimo, sed datiuo.*
2 *Tutela liberti, si patronus sit apud hostes defertur ad datiuum, non ad filios patroni.*
3 *Fictio postliminij habet locum in tutela.*
4 *Tutor reuersus ab hostibus non tenetur de gestis aut de neglectis ab eo, qui in eius locum durante eius captiuitate fuit subrogatus.*

NOn diuiditur propter vnicum cótextum, nisi diceres in prima parte poni decisionem, in secunda rationem. secunda ibi, Nam reuersus.

Tutore capto ab hostibus dator tutor à iudice, qui eo reuerso desinit esse tutor h. d. ex l. i. §. Si apud. ff. de legi. tuto.

Casus ita potest figurari: quęsitú est, si tutor alicuius sit captus ab hostibus, an sit locus legitimo, vel datiuo: & videbatur, ꝗ legitimo, cùm enim in pluribus causis, qui est apud hostes habeať ꝑ mortuo, videbať, ꝗ sicut per mortem sit locus legitimo. l. Siquis sub conditione. versi. Quòd si tutor. ff. de testa. tute. ita etiam hic fieret locus legitimo, vel saltem omnia in suspenso relinquéda esse. §. Si ab hostibus. s. quib. mo. ius patri. potesta. sol ui. cuius cótrariú dř ex ea ratione, quia cú sit spes adhuc testamentarię propter fictionem postliminij, nó pt esse locus legitimę, sed deueniendum est ad datiuum, quia spes ista est fundata de iure communi, vt declarat Bar. in l. Siquis sub conditione. col. ii. ff. de testa. tute. Posset etiam pro ratione dubitandi adduci, quod dicitur de deportato & de seruo pœnæ, nam tunc sit locus legitimo d. l. Siquis sub códitione. & ratio decidendi est,

quia

illa spes est fundata in iure speciali, vt declarat ibi Bart.
1 Primò not. q̄ si tutor capiatur ab hostibus, non fit lo-
cus legitimo, sed iudex dat alium tutorem, concordat
2 tex. in d. l. 1. §. Si apud. ff. de legi. tut. † & eodē modo si pa
tronus sit apud hostes, tutela liberti non defertur filijs
patroni, sed iudex dat tutorē d. §. Si apud. Et aduerte, q̄
cū ministerio locutus est simpliciter Imperator in hoc.
§. cùm in superiori locutus sit de tutore testamento da
to, ratio est, quia siue sit tutor testamentarius, qui ab ho
stibus captus sit, siue sit legitimus, omnino est locus da
datiuo: de testamentario clarum est per ea, quæ in supe-
riore. §. dicta sunt: de legitimo est tex. in d. §. Si apud. vn-
de Imperator hic voluit vtrúq; cóplecti. Siue ergo sit tu-
tor testamentarius, siue legitimus, qui ab hostibus cap-
tus est, est locus datiuo, non autem, vel legitimo in de-
fectum testamentarij, vel legitimo inferioris gradus, si
præcedens legitimus captus sit.

Secundò not. q̄ cessante causa cessat effectus, & q̄ ces
sante impedimento introductum est, de quo dictum
fuit latè suprà in præcedenti. §. in 5. nota.

3 Tertiò not. quòd † fictio postliminij habet ē locum
in tutela datiuo est, quia cùm ille, qui redit ab hostibus,
fingat semper fuisse in ciuitate, & nunq̄ captus fuisse, fi-
ctione iuris durauit semper tutor. §. Si ab hostibus. vbi
latè fuit dictum. sup. quib. mod. ius patr. potesta. solui.

4 In glo. fin. fi. Dicit glo. q̄ † q̄uis reuersus ab hostibus
recuperet omnia, ac si nunq̄ amisisset, & fictione iuris
fingatur semp fuisse in ciuitate, tñ non tenetur de ad-
ministratis per datum à iudice in sui locū durante eius
seruitute, quia cùm non sit factum culpa sua, quominus
nus ipse administrauerit, nō poterit teneri de neglectis
non poterit etiam teneri de gestis ab illo, quia cùm ipse
non substituerit, sed iudex sine culpa ipsius tutoris, qui
erat apud hostes, non debet consequi damnum ex hoc,
q̄ tutor in locum eius datus malè forsan administraue-
rit, allegat glossa in arg. textus in leg. Sed & ab hostibus.
iuuatur exceptione, si non stetit in iudicio: ratio est, q̄a
cum nulla culpa præcesserit hunc casum, non debet pos
se molestari ex eo.

Circa. q. motam per Ange. hic, q̄ quis non teneatur
de gestis per eum, qui vices eius gerit, non est insistendū
præsertim quia necesse esset intelligere in vicegerente
deputato à superiore, non in vicegerente deputato ab
eo officiali, cuius vices gerit: vide hic per eum, & per
Doct. in c. 1. de offi. vica. lib. 6.

§. SED EX HIS.

1 *Lex tollitur per non vsum.*
2 *Tutores à iudice dantur ex inquisitione.*
3 *Lex noua supplet antiquam.*
4 *Tutor datiuus cauet rem pupilli saluam fore.*
5 *Tutores coguntur administrare.*
6 *Leges, quæ in aliquo sunt defectiuæ, sunt abrogandæ.*
7 *Inquisitio in dandis tutoribus quid contineat.*
8 *Tutor datus ex inquisitione an satisdet.*
9 *Nam pro quia.*

DIVIDITVR in duas partes: in prima po
nitur dictum, in secunda ratio dicti. secun
da, ibi. Nam in supradictis legibus.

Quia in legibus prædictis non caueba-
tur de satisdatione rem pupilli saluam fo-
re, & de cogendo ad administrandum tutore, desierunt
ex eis tutores dari. h. d.

Casus non est figurandus, cùm enim referat dispofi-
tionem, & historiam quandam iuris antiqui, qua cautū
non erat tutorem cauere debere pupilli rem saluam fo
re, nec tutorem cogendum esse, & quòd ideo Consules
& Prætores supplentes dispositionem illarum legum
dare cœperunt, nulla cadit ratio dubitandi aut deciden-
di, & tex. in se planus est.

In tex. ibi, Posteaquam primò Consules. Hoc fuisse tē
pore Claudij iam suprà in rubrica dictum fuit ex Tran-
„ quillo. Sanxit (inquit) vt tutores à Consulibus extra
„ ordinem darentur. & hoc est quod dicit tex. in l. 1. ff. de
confir. tuto. Repleri à consulari potestate.

In tex. ibi, Deinde Prætores. Hoc fuisse temporibus.
M. Ant. author est Iulius Capitolinus, qui primus Præto
rem tutelarem constituit, vt dictum fuit. supra in rubri.

1 Primò no. ex hoc tex. secundū Ange. & alios, q̄ † lex
tollitur per non vsum, quod notabile non benè sumi-
tur ex hoc tex. nam non solùm ex ipso non vsu, sed ex
dispositione noua sublatum est, vt tutores ex illis legi-
bus prioribus non darentur: nam quàmuis ex l. Attilia,
& l. Iulia, & Titia daretur olim tutor in casibus prædi-
ctis, cùm postea esset tributa authoritas dandi alijs ma-
gistratibus, q̄ illis ordinatis per illas leges, & in ordina-
tione nouorū magistratuū superflua esset illa dispositio
prior, quę omiserat duas prouisiones necessarias circa
hoc, de cautione. s. & coactione, talis noua lex, quamuis
multa ex l. antiqua ducat, tamē nouam quandam dispo
sitionem afferre videtur. l. Ius ciuile. cū ibi notatis. ff. de
iusti. & iur. nō ergo fuit desuetudo, quę de medio sustu
lerit d. l. sed fuit noua prouisio, qua factum est, vt in po-
sterum non sint dati tutores ex illis legibus: & ita decla
randus est hic tex. An autem, & quando lex tollatur per
desuetudinem, dixi latè in §. Igitur suprà in proœ. & in
§. Libertinorum. suprà de liberti. & dicetur infrà de te
sta. in prin & de satisd. in principiò.

2 Secundò not. q̄ † tutores dantur à iudice ex inquisi-
tione, idest præhabita inquisitione de vita, & moribus,
& facultatibus eorum, de quo dicetur in glo. in verb.
Ex inquisitione.

Tertiò no. q̄ Prætores in hoc casu non cœperunt da-
re tutores ex eorum officio, & sic ex authoritate præto
ria, sed ex constitutionibus, quod verum est, quia ex cō
stitutione. M. Antonij creatus fuit Prætor ille tutelaris,
de quo dictum fuit suprà in rub.

3 Quartò no. q̄ † lex noua supplet veterem, quod quā
sæpissimè accidit secundum exigentiam temporum ca.
Non debet. de consangui. & affini. cum vulgari.

4 Quintò no. q̄ † tutor datiuus cauet rem pupilli saluā
fore l. 4. ff. rem pup. salu. for. quæ cautio præstanda est,
vt sit prospectum ipsis ex administratione tutorum, ne
quid detrimenti patiantur ex fraude aut negligentia
administrantium, vt infrà de satisda. tuto. in princi. vbi
dicetur, vbi est locus suus.

5 Sextò not. q̄ tutores coguntur administrare, solent
enim cogi tutores extra ordinem tutelā administrare,
etiam, q̄ tutor, postquam scit se datum tutorem, si ces-
sat, suo periculo cesset, ita enim à diuo Marco constitu-
tum est. l. 1. in princ. ff. de admi. tuto.

6 Septimò nota hic Christoph. q̄ † leges, quæ in aliquo
deficiunt, sunt abrogandæ, & procul eijciendæ, quia (di
cit ipse) qui in vno peccato commisit factus est omniū
reus. l. pen. C. ad Sylla. iuncta. l. Cassius. ff. de Senatu. sed
hoc non dicit hic tex. sed benè, quòd suppletæ sunt illæ
leges non à magistratibus his, sed à constitutionibus,
quæ magistratib. his authoritatē concesserūt alijs adie-
ctis, in quib. deficere videbantur illa & leges priores.

In glosa Postea. Legendum est (postea quam primò)
idest primo loco propter verbum (deinde) positum pau
lò infrà.

7 In glo. in ver. Ex inquisitione. Dic, q̄ in inquisitione
venit, an tales sint tutoris facultates, vt negotijs suis su-
peresse nō possit, nam tunc excusari solet, vt in d. §. Sed
propter.

propter.non q tutoré faciat suspectum paupertas. l.Suspectum.ff de suspee.turo.§.fi.r.de suspec.tuto.postquã datus est, ita vt possit remoueri vt suspectus, sed aliter tunc prouidetur, vt videbimus in d.§.fin.in glo.fin.venit præterea indagatio morũ, an.s.fidelis, & diligens sit, an bonis moribus præditus: inquirunt prętetea omnia ea, ex quibus hominum fides aliquando vacillare ac labefactari vt.l.Scire.§.fin.ff.de tuto.& cura.dat. ab ijs.eum similib.& optimè declarat hic Theophilus.†An aũt tutor datus ex inquisitione satisdare cogatur, de quo per Ang. hic, vidẽdus est tex.expressus infra de satisd. tut. & cur. §. 1.vbi dicetur, est enim ibi locus suus.

9 In gl.Nã ꝑ qa.est vulgaris hæc expositio, de qua inf. de reb corp.& incorpo.in princ.bonus tex. qui semper allegatur ad hoc in l fi.§.1.ff.de doli excep.dicit Bar.in l. Demonstratio.§.Quod autem. col.2.ff.de condi. & demonst.vbi dicit, q ponitur causaliter.

In gl. in ver.Fore. Dic, vt dixi, q hanc cautionẽ præstãt oẽs administratores pupillorũ, adolescẽtiũ, ꝓdigorũ, furiosorũ, surdorũ, mutorũ, fatuorum, & oẽs ij qui aliena negotia administrãt. l.Non quasi.§.fi.ff.rẽ pup.sal. fore.l.Dabimusq; cũm ll.seq.ff.de priui.cred.ea rõne, vt dictũ est, ne ex dolo, aut negligentia, ex incuria eorũ detrimentum patiantur, & vt dicit tex.infrà de satisd. tut. in prin.ne pupillorum, aut adultorum bona à tutoribus vel curatoribus consumatur, aut diminuantur.

In gl.fi.De hoc videbimus in d.§ pe.vbi est loc⁹ suus.

§. SED HOC IVRE.

1 *Hoc iure utimur, quid ista verba significent.*
2 *Secundum iurisdictionem, vel secundum mensuram quid importet.*
3 *Solidus nummus qui, idem quod aureus.*
4 *Defensores ciuitatum qui, & eorum iurisdictio, & officium.*
5 *Antistes quis dicatur, & qualiter accipiatur.*
6 *Iuridicus Alexandrinæ ciuitatis, quis dicatur.*
7 *Communis usus facit ius.*
8 *Consuetudo imprimis debet inspici à iudice.*
9 *Practica antiqua non est relinquenda.*
10 *Tutor dari debet à iudice, sub quo est pupillus.*
11 *Iudex laicus an tutorem clerico dare possit.*
12 *Laicus an possit esse tutor clerici.*
13 *Difficultates iuris & circuitus sunt e uitandi.*
14 *Publica persona dicitur magistratus.*
15 *Tutores dans pupillis cautionem accipit suo periculo.*
16 *Iudices criminales de ciuilibus causis non se ingerunt.*
17 *Iudex tutores dat sua iurisdictionis, si adsunt, alias quid agendum.*
18 *Missio in possessionem potest fieri ab alio iudice, quàm ab eo, qui tulit sententiam, si bona sint in diuersa iurisditione.*
19 *Tutoris dati à iudice non suo datio an teneat tutoris consensu accedente.*
20 *Tutor à quo iudice dandus sit.*
21 *Delegari à magistratibus quæ possint.*
22 *Facultates magnę uel paruæ dicuntur arbitrio iudicis*
23 *Iussu & Mandatum* } *quid differant.*
24 *Mandatum & Præceptum* } *grauitum est*
25 *Mandamus & Præcipimus* } *non differunt.*
26 *Mandamus idest tribuimus.*

DIVIDITVR in duas partes: in prima recitatur ius, quod erat ante Iustiniani nouissimam constitutionem: in secunda ponitur correctio, & ordinatio Iustiniani.secũda ibi, Nos autem.

Romæ Præfectus vrbis, & Prætor tutores hodie dãt, in prouincijs Præsides, si maiores quingentis solidis pupillorum facultates sint, si minores, Defensores ciuitatũ cum Episcopo, vel alij magistratus.h.d.

Casus figuratio non est nessaria, quia recitatur tamẽ ius antiquum, & quod hodie viget: omne enim, quod dispositum est per Iustinianum, ex ea ratione processit, vt facilius esset prouisum pupillis, nec aliqua difficultas intercederet expectandi in prouincijs Præsides, hoc enim tantum correxit Imperator: nam, vt patet ex verbis tex.nostri in prin.ibi, Hoc iure vtimur. docet Imperator, quod tunc obtinebat ius, ergo tempore Iustiniani hoc obtinebat, vt Romæ Pręfectus vrbi, vel Prætor secundum suam iurisdictionem, in prouincijs verò, si amplæ erant pupilli facultates, Præsides tutores darẽt, si verò non essent magnæ, etiam magistratus iussu præsidum. Iustinianus correxit sua lege tantum hanc vltimam partem.s.quando facultates pupilli non excedunt summam quingentorum solidorum: nam hoc casu voluit nõ esse expectandum iussum pręsidum, sed Defensores vna cũm Episcopo, vel alios magistratus etiam Iuridicum Alexandriæ in sua tamen iurisdictione tutores dare posse: vnde Romæ relicta est sua dispositio, vt Pręfectus & Pętor pro sua iurisdictione ius dicant, quinimò & incorrectum remansit, vt pręsides in prouincijs dent tutores, quando pupillorum facultates amplæ sunt.

1 In tex.ibi, Hoc iure vtimur. † Vtuntur Iureconsulti hoc modo scribendi, quoties variata est aliqua dispositio penes priscos, vel variæ sunt dispositiones, & tandem deuentum sit ad practicam quandam eam ex legibus, q̃ ex obseruantia quadam ductam, vt videre potest diligens obseruator locutionum Iurisconsultorum, in l.Ius dandi.ff. de tuto.& cur.dat.ab ijs. in l. Hoc iure.ff. de reg.iur.

2 In tex.ibi, Secũdum suam iurisdictionem. †Expone.i. quatenus se extendit cuiuslibet iurisdictio, cum enim Prætoris iurisdictio Romã tantum contineatur, Præfecti vrbi autem se extendat vsque ad centesimum lapidem.l.1.§.Cũm vrbem.ff.de offi. Pręf. vrb. (quamuis in principio intra Italiam iurisdictionis Præfecti vrbi locũ esse dixerit) dabit quilibet eorum pro modo suæ iurisdictionis tutores pupillis. Eodem modo loquendi vsus est Imperator in Auth.de exhib.reis.versic.Igitur ne latente eo.ibi, Secundum mensuram declarati debiti idest eatenus quatenũs debiti summa se extendit, & dicetur ẽt in glo.& in terminis nostris proprijs vtitur Iurisconsultus in l.In causæ la. 2. ff. de mino.ibi. Et tam Pręfectus „ vrbi, quam alij magistratus pro iurisdictione sua resti- „ tuere in integrum possunt.

3 In tex.ibi, Vsq; ad quingentos solidos valeãt.†Solidũ nummum aureum apud nos esse nemo potest ambigere, nam Vlpia.in l. Si verò plures.§.Prętor ait.ff.de ijs q deie.vel effud. refert edictum Pretoris, cuius verba hęc „ sunt. Nequis in suggrunda, protectione, vel supra eum „ locum.quo vulgò iter fiet, vel in quo consistetur, id po „ situm habeat, cuius casus nocere alicui possit. Qui ad „ uersus ea fecerit, in eum solidorum decem in factum iudicium dabo. Hoc idem edictum referens Iustinianus. infra de oblig.quę ex quasi delicto in §.Cui similis est.dicit pœnam hoc casu decem aureorum constitutam esse. Idem Vlpia. in l. pen. ff. de in ius vocan.refert poena quinquaginta aureorum constitutam esse in eum, qui aduersus edictum Pręoris de venia petenda edicens cõmiserit, quod edictum referẽs Iustinianus. inf. de pęna teme.

teme litigan. in fine dicit pęnam constitutam esse à prætore eo casu solidorũ quinquaginta. Solidos aũt inde-
3 dictos putat Budæus quasi iusti,& integri ponderis,ducit aũt id ex Lampridio in Alexandro. Is ita inquit : Ve-
,, ctigalia publica id cõtraxit, vt qui decē aureos sub He-
,, liogabalo præstiterant, tertiam partem aurei præstarēt,
,, tuncq; primũ semisses aureorum formati sunt : tum ēt
,, cùm ad tertiam partem aurei vectigal decidisset, tremis
,, ses : dicente Alexandro etiam quartarios futuros : sed
,, cùm non potuisset per publicas necessitates,cõflari eos
,, iussit,& tremisses tantum solidosq; formari. Libram au
,, ri aũt cepisse hoc tempore.72.solidos indicat.l.Quotiescunq;.C.de suscept.& arca.lib.10.

4 In tex.ibi,Defensores ciuitatum.† Defensores ciuitatum olim constituebantur in qualibet ciuitate uiri moribus & rerum vsu idonei , non ex numero decurionũ, eorũ.s.qui in Senatu veluti illius ciuitatis cõnumerabatur,nec minus ex numero aut corpore cohortalium,de quibus alibi dicemus, sed alias quasi ex plebe.l. 2. C. de Defens. ciuit. quos Honorius & Theodosius iusserunt eligi decreto Episcoporum,clericorum,honoratorum, curialium ac possessorum relata ordinatione ad præfectũ ptorio.l.Defensores ita.C.eo.ti.nec abdicare se poterãt magistratu,nisi certis casibus sub pęna.30. librarũ auri.l.vlt.C.de Defens.ciui. Huius magistratus cura erat ea,quã pater iure quodã ordinario habet in filios , fungebãtur.n. vice parentum,eamq; operam plebi exhibebant, quam parentes solent filijs suis exhibere , eorũq; officium erat curare, ne tam rustici quàm vrbani , & ciues illarum ciuitatum præmerētur indebitis descriptionibus aut exactionibus, & ne insolentia officialium,aut procacitate iudicum affligerentur, propterea q; habent facultatem, cum volunt, adeundi iudicem, & præsides locorum.l.In Defensoribus.C.de Defenso.ciui.& in effectu tueri debent plebem , nec non decuriones ab improborum insolentia & temeritate. l. Defensores nihil. eodem ti.eorum tandem officium, & authoritas deprehenditur ex l.prædicta,& l.per omnes l.Defensores ciuitatum l. Defensores ita & l. iubemus eod. titu. & latius hic attigimus in annota.

5 In tex.ibi, Religiosissimo antistite. Antistitē hic pro Episcopo accipi in dubium non reuoco , cùm antistes Episcopus sit dictus eò, ꝙ primus illius diœcesis sacerdos sit.Sũt.n.apud antiquos antistites primarij cuiusq; templi sacerdotes etiam declarauimus sup. de liberti.in §. Multis.in glo.in versi.Ecclesijs, & ita accipitur in l. Si quenquam in l.Decernimus.C.de episcop. & cleri.quãuis,& antistes pro ipsis parochis accipi aliquando existimem,vt dixi.in d.§. Multis.per tex.in l.1.C.de ijs,qui in eccle.manu. Alibi sacræ legis antistitem appellaruut Arca.& Hono. Imperatores idest sacræ legis doctorem primarium,sicut & Dioclitia. liberalium studiorum antistites appellauit in l.1.C.de decre.decur.lib.10.

In tex.ibi, vel Iuridicum Alexandrinæ ciuitatis. Fuit
6 enim †in ciuitate Alexãdriæ institutus magistratus à Romanis , qui Iuridicus nomine quodam generali appellaretur , vt patet.ff.& C.de offi. Iuridi.Alexand. Est enim iuridici nomen generale,& iudicem significar, quomodo vsus est Scæuola in l. Thais.§.Lucia Titia. ff. de fidei. lib.hic autem magistratus Alexandriæ locum iudicis cuiusdam inferioris retinebant,nam erat ibi præfectus augustalis institutus ab Augusto post deuictos Antonium, & Cleopatram,qui pręerat toti Aegypto, Iuridicus autem Alexãdrię erat specialis quidã iudex illius ciuitatis.

7 Primò no.ibi,Sed hoc iure vtimur , quòd † communis vsus facit ius l.De quibus.ff.de legi.& dictum fuit in §.Ex non scripto.suprà de iure natu. gen. & ciui. Minimè enim mutanda sunt quæ longam interpretationem
8 habuerunt l. Minimè. ff. de legi. Inspicere enim †debet ante omnia iudex quod consuetum est cap. Cùm dile-
9 ctus.de consue. nõ enim recedendum †est à practica præsertim antiqua , vt notat Bald.per illum tex.in l. Illud.ff. de excusa. tuto. vera enim interpretatio ab ea sumitur, vt dicit Bald. in cap. 1. in princi. in titulo de feudo sine cul.non amit.

Secundò no. ꝙ † Romæ Præfectus vrbis & prætor secũdum suam iurisdictionem tutores dant,& in prouincijs,pręsides , & si non essent magnę pupillorum facultates , olim dabant magistratus iussu præsidum , hodię verò Defensores ciuitatum , vel alij,de quibus.infra & hoc clarissimum est.

Tertiò not. ibi , Secũdum suam iurisdictionem. quòd
10 tutor debet †dari à iudice,sub cuius iurisdictione sit pupillus,vel eius bona,de quo dicetur in gl. Et hinc solet
11 dubitari,†an iudex laicus possit tutorē dare clerico , &
12 an laicus possit esse tutor†clerici: & quò ad iudicem videtur dicendum ꝙ non: quò ad hoc ꝙ laicus possit esse tutor clerici.videtur dicendum ꝙ sic secundum Bald.in cõsi.143.In quæstione li.t.de quo per Deci.in cõs.150. Dubitatur.col.4.ver.Non obstat,quòd laicus.

Quartò no.ibi,Vel magistratus iussu pręsidum.ꝙ datio tutoris delegari potest, & quia de hoc latè dicendũ erit in glo.in ver.Iussu.non insisto nunc.

13 Quintò no. ꝙ † difficultates in iure resecandæ sunt, & circuitus sunt euitandi.l.3.C.commu.de lega.l. Videamus.ff.sicut plusquam per l.Fac.l.In omnibus.ff.de acti. & oblig.l.Dominus.in fi.ff. de condi. indeb.vbi glo. fin. quæ plura cumulat ad hoc bonus tex.in l. Si ita scriptũ. ff.de statulib.Ias.tradit in d.l.Dominus.in 4.notab.

14 Sextò not. quòd † publicę personę appellatione hic venit magistratus , quia publica persona magistratus, dicitur eò , quòd omnibus expositus sit , & omnibus ius dicere teneatur etiam publica persona dicitur tabellio eò , quòd omnibus passim sit expositus , vt seruiat, non vt imperet , vt in magistratu,& magistratus etiam alia ratione dicuntur iuris publici. l. 1.§. Huius studij. ff.de iusti.& iur.Hic autem obiter annotare volui,quòd ex verbis Iustinani hoc videtur inferri , quòd si minores quingentis aureis facultates pupilli sint, possint Defensores ciuitatum cum Episcopo, vel alij magistratus, vel Iuridicus Alexandriæ tutores dare , & ponit quod dicit de magistratu,& Iuridico Alexandriæ desiunctiuè, & alternatiuè per dictionem (vel :) Theophilus tamen hic , qui hæc eadem iura Græcis suis descripsit,copulatiuè hoc videtur exigere : verba sua sic se habent :
,, Verùm Imperator noster per constitutionem suam hu
,, iusmodi difficultates hominum resecans disposuit , vt
,, non expectato præsidum iussu , si facultates pupilli ,
,, vel adulti vsque ad quingentos aureos valeant, possint
,, Defensores ciuitatum vna cum eiusdem ciuitatis reli-
,, giosissimo antistite , vocatis & alijs publicis personis.
,, idest magistratibus, vel Alexãdriæ Iuridico tutores aut curatores creare. Magis tamen placet, vt alternatiuè ponantur Defensores , & alij magistratus repetito semper (antistite) vt hic dicitur.

15 Vltimò no.ꝙ†dans tutorem pupillis accipit cautionem ab eo periculo suo.inf. de satisd.tut.& cur.§ Sciendum. vbi oportunius videbimus , & dicetur aliquid in gl. hic, hoc enim fuit cautum senatusconsulto authore Traiano l.In magistratus.C.de magis.conue. d.§.Sciendum. eò ꝙ quasi delinquenter peccarũt nõ sine reipub. detrimento . eò ꝙ non satis prospexerunt indemnitati pupillorum , cùm maximè magistratus in id constituti sint,vt pupillis opem ferant, & viduis auxilio sint , consequuntur enim pupilli per hanc actionem subsidiariam omne damnum, quod passi sunt l. 1. §. Magistratibus. ff. de magist.conueni.

In glo.in verb. Præfectus. Videtur dictum Doctoribus

bua hic præsertim Io Fab.Ang.& Christoph.ꝙ cũ pręfe-
cti vrbis cognitio sit criminalium rerum , possit se inge
rere in ciuilibus , & per consequens in datione tutelæ,
16 cũ judicěs criminales de causis ciuilib., † & pecuniarija
iudicare non possint.l.Solemus.§.Latrũculator. ff.de iu
di.dicũt tñ,ꝙ præfect⁹ vrbi cognoscit ẽt de causis ciuili-
bus per tex. in l.1.§. Cura carnis . & §.Quies. & l.2. ff.
de offi.præfect.verb. Sed aduertendum est ad officiũ præ
fecti , quia non fuit olim deputatus præfectua vrbi , vt
constitutus esset iudex criminalium , sed vt esset super-
intendẽs quidam magistratus ipsi vrbi,vt regeret , ac di-
sponeret de omnib.quę ad mores,ad quietem ciuitatis,
& ad delicta coercenda pertinent: & hinc si serui aut li-
berti sint dominis aut patronis intolerabile , fine si dñi
io seruos sæuiant,ipse cognoscit, ac punit tutorum ac-
curatorũ malitias,argẽtariorum ac nũmulariorum cor-
ruptelas,negotiatorũ fraudes,aduocatorum dolos,con
uenticulorum monopolia,& conspirationes castigat re
legatione,damnatione in metallum, & hmôi pęnis, de
quibus in l.1.Non.n.erat perpetuus hic magistratus,sed
tantum creabatur olim pręfectus,cùm Reges,& postea
Consules bellis finitimis auocati, aut aliàs reipub.cau-
sa absentes erant, ne fine imperio quodam ciuitas ipsa
remaneret exposita tumultibus aut incursibus hostium,
vicesq; Regis aut Consulum gereret , variaq; fuit eius
potestas,vt facilè curiosus videre poterit apud Alex. de
Alex.lib.6.Dierum genialiũ.c.20.nimirũ ergo si de cau-
sis ẽt ciuilibus,& pecuniarijs cognoscit, quia non vt la-
trunculator deputatus est ad solas causas criminales co
gnoscendas,sed vt vniuersam ciuitatẽ regeret , ideo nõ
obstat tex.in d.§. Latrunculator. quia hoc ideo ibi pro-
hibeẽ, quia distinctę sunt cognitiones ciuilium,& crimi
nalium iudicum,vt in alio ꝓposito declarat Dec.in cap.
Cùm non ab homine. col. 3 .de iud. At præfectus vrbi
cũ vtranq; cognitionem habeat , cùm (vt dixi) fungaẽ
vice Cõsulis aut principis, poterit causas ẽt ciuiles au-
dire,vt dictum est:benè verum est,ꝙ illud,quod dicitur
ꝙ cura carnis,& quies ciuitatis,& argentariorum cau-
sæ pertinent ad magistratum ipsius,non infert cognitio
nem ciuilem : curat enim pręfectus vrbi, vt carnes pis-
ces,esculenta præterea, & poculenta omnia iusto prę-
tio vendanẽ,nec in eis aliqua fraus intercedat , quæ co-
gnitio non est simpliciter ciuilis.Similiter tumultus po
pularium cohibere non spectat ad cognitionem ciuilẽ,
nec ea,quæ de argentarijs dicuntur in l. 2.& de pecunia
rijs causis,habent generaliter locum,nisi adhibita sit a-
liqua corruptela, aut dolus, & ita intelligenda sunt di-
cta iura,& ita etiam videtur intelligere Zasius in sua Pa
ratitla in titu.de offic.præfect.vrb.

In gl.in ver. Iurisdictionem. Intra Italiam terminatã
fuisse iurisdictionem præfecti vrbi satis ostendũt verba
Iurisconsulti.in l.1.ff.de off. præfec.vb. in prin. quamuis
in epistola illa diui Seueri ad Fabium Cilonem cõcessa
videatur potestas intra centesimum tantũ lapidẽ , quod
puto potuisse restringi p Seuerum,cũ(vt dixi) variatum
pluries fuerit & in dignitate,& existimatione, & in au-
thoritate,& iurisdictione pręfecti,vt prosequitur idem
Alex.de Alex in d.lib.6.c.20.pręrores autem in ciuitate
ius reddere,si de vrbanis intelligimus,deprehenditur fa
cile ex tex.in l.2.§.Deinde cùm placuisset.ff. de orig.in.
reliqua videbimus in seq.glo.

17 In gl.in ver.Crearent Conclusio glo.est, ꝙ †iudex da-
bit tutorẽ,q sit suæ iurisdictionis d. l. Ius dandi.in fin. &
si ibi,non sint idonei,quęrendi sunt ea vicinis locis ho-
nestissimi quiq;,& nomina eorum pręsidi mittẽda sunt,
vt ipse prouideat cùm non posset dari tutor nõ suppofi
tus iurisdictioni dantis.facit tex.in l.Naturali.§. 1. ff.de
confirm.tuto.& est tex.clarus in l.neq;. C. qui da:.tuto.
pos.bonus tex.in l.In locum. C.qui petant tuto. in l. Iu-
risperitos.§.Cùm oriundus.ff. de excusa. tuto. Nec ob-
stat quod dici potest, ꝙ videretur , ꝙ iudex posset dare
ẽt non suppositũ suæ iurisdictioni,& scribere iudici,cui
18 tutor subest,ꝙ†eum cogata ad instar interlocutorię de
mittẽdo in possessione rerũ, quæ sunt in alieno territo
rio,quæ potest ferri à iudice,corã quo litigatur, & mis-
sio postea fit p iudicẽ loci, sub cuius iurisdictione sunt
res.l.Properandum.§.Sin autem reus.C. de iudi. l. Cùm
vnus.§.Is qui.ff.de bon.aut.iudi.possid.nam respõsio fa
cilis est, ꝙ diuersa ratio est inter hos duos casus ſm. la-
co.de Are. nam iudex in casu opposit pronunciat de
bonis ratione personæ litigantis, quę ei subest , & ideo
habet expeditionem ratione principalis,se hic tutor nõ
subest nec principaliter nec accessoriè, & ideo non po-
test aliquid de hoc disponere , ita declarat Albe. in d.l.
19 Diuus.& Bar.ibi.Sed si tutor †datur à iudice non suo,cõ
sensit dationi,quæri solet,an teneat datio : & glo.in d.l.
Diuus.tenet ꝙ sic , & idem voluit ibi Dyn. vt refert Al-
ber.de Rosa. & tanq̃ nouum & notable decidit Balga-
ri.in l.Enm qui.in fi.glo.ff. de iurisdi.omni. iudi. de quo
modò non disputo,sed allego glo.in l.Magis puto.§. Il-
lud ver.Subierat.ff.de reb.eorum.

20 Secunda conclusio glo.est,ꝙ † dandus est tutor à iudi
ce, vel originis pupilli,vel domicilij, vel ab eo , sub cu-
ius iurisdictione sunt bona pupilli.l.1.§.fi.ff.eodem ꝙ si
nõ morentur in aliquo ex dictis locis,reducendi sunt ad
patriã iuxta tex.in l.1.C.vbi pet.tuto.Circa istã glo. latè
insistit hic Ioan. Fab. distinguens , ꝙ aut pupillus habet
bona,& domicilium in eadẽ prouincia, & tũc nõ est du
biũ,ꝙ iudex illius loci ꝓuidet de tutore. d. l. 1. in princ.
aut pupillus habet in vna prouincia domicilium , & in
alia bona,& fuerunt variæ opiniones Hugoli.& Azo. &
& aliorũ.Hugoli.dicebat, ꝙ iudex bonorum dare debe
bat,hoc enim videtur inspicere tex.in l. pupillo. ff.eodẽ
qđ confirmatur etiam , quia Roma cũ sit cõis patria,vi
deretur,ꝙ etiã quò ad alia bona dari potuisset ibi, facit
tex.in l.Iurisperitos.§.Cũ oriũdus.ff.de excus.tuto. Azo.
verò dicebat,ꝙ iudex originis dare possit,& ꝙ iste tutor
administrabit res etiam alibi extra.d.prouincia existen-
tes,quia cùm tutor detur personæ principaliter , iudex
personæ dat tutorẽ,cuius authoritas extenditur ad om-
nia eius bona l.1.ff.de tuto.& cura.dar.ab ijs. facit text.
in l.Si fideicommissum.§.Tractatum.ff.de iud. quem ad
hoc allegat Bar.in d.l.1.qui dicit , ꝙ opi. Azonis est ve-
rior,& eam dicit communem ibi Alberi. quam tenete
iecta distinctione Ioan.Fab.hic.

Nõ obstat.l.pupillo.secundũ Bar.& alios, quia fatetur
Bar. ꝙ iudex illorum bonorum poterit dare vniuersitati
illi bonorum sub sua iurisdictione existentium,alius,au
tem debit quò ad alia bona:sed si vnus & idem, qui eẽt
iudex originis pupilli , vel domicilij , vellet dare etiam
alijs bonis,posset hoc facere, pro quo est text. quem ad
hoc allegat Dyn.in d.l.Magis puto.§.Illud.ff. de reb. eo-
rum Duob.alijs modis respondet Alber.in d.l. 1. C. vbi
pet.tuto.non disputo,quia satis inuoluta quæstio est &
confusa , in qua ita cum alijs communiter sentiendum
est pro veritate reiectis disputationibus,quæ nimis one
rarent iuuenes in materia tam solitaria.

In glo.in verb.Iussu.Docto maximè se inuoluunt in
hac materia iudicio meo, quia non benè intellexerunt
mentem Iureconsulti in l.j.ff.de offici.eius.& in l.Muto.
§. Tutoris datio.ff.de tute.Et pro resolutione dicatis, ꝙ
21 quotiescunque †aliqua authoritas,vel facultas cõpetit
alicui magistratui iure magistratus idest.ꝙ eo ipso, ꝙ as
sumptus est (puta) Prętor, ex natura officij illius habet
illam facultatẽ,& potestatẽ, & tũc nulli dubium est , ꝙ
talis facultas põt delegari.l.1.vers. Quæ verò. ff.de offi.
eius. si autem aliqua speciali lege aut constitutione sit
concessa aliqua potestas alicui magistratui specialiter,
quia

quia illius magistratus quasi electa industria videt, hæc
maodari nõ possunt.d.l.j.in prio. secuodum uerum in-
tellectũ illius.l.de quo Alc.lib.2.Parado.c.i.Modo cer
tum est, q̃ tutoris datio nõ competit iure magistratus,
sed ijs tantum, quibus specialiter à lege vel principe ta
lis authoritas cõcessa est.l.Muto.§.tutoris datio.ff.de tu
te.& ideo certum est, q̃ per regulã d.l.i.ff.de offi.eius,
noo põt delegari, & ita & benè dicit tex.io d.l.Nec mã
dante.ff.eo.q̃ aũt datio tutoris oon cõpetierit voquam
iure magistratus, sed iis, qoibus specialiter fuerit tribu
ta, patet, quia primò pęrtori vrbano voà cũ maiori par
te Tribuootom Romæ, & io puiociis pręsidibus con-
cessa erat hæc potestas, postea Consulibus, postea pręto
ri tutelari, postmodũ præfecto vrbi & pręrori simplici-
ter, & taodẽm s̃m distinctionem tex.oostri, necesse.n.
semper fuit, ut demandaretur tutoris datio specialiter
magistratui, vt posset exercere hãc potestatem, & ideo
(ut dixi ooo potest delegari.

Non obstat tex.noster, dũ dicit iussu pręsidũ, (qoia
æquiuocatio est io hoc, q̃ ipsi magistratus nõ simplici
ter dabant ex iussu præsidũ, quia præsides ipsi simplici-
ter iussissent, sed concessum erat à iure, quod inualue-
rat tunc, siue origioẽ duceret à cõstitutione aliqoa prin
cipali, siue ab usu, ut & Romæ præfectus vrbi & prætores
s̃m suã iurisdictiooẽ, & io prouinciis præsides, uel
si non essent magnæ pupilli facultates, magistratus ius-
su præsidum darent. Concessa ergo erat magistratibus
talis potestas, noo quia pręses suam iurisdictionẽ dele-
gasset, sed quia lex ipsa tribuebat iubeote præside: oon
ergo potest sumi ex hoc tex.argumentum. q̃ tutoris da
tio potest delegari.

Noo obstat tex.in l.Ius dandi.dum dicit, q̃ oibos ma
gistratibus muoicipalibus ius dandi tutores datum est,
quia q̃uis sit datum omoibus magistratibus municipa
libus eo iure, quo tunc utebaotur, ut dicit ibi & in tex.
nr̃o, tñ hoc erat dictũ nõ iure magistratus illius muoici
palis, sed uel specialiter ea l.ita dispooẽte, uel ab usu ita
cõstituente, ut dictum est, quod tanto magis suadetur,
quia l.Ius dãdi. & l.Muto.ff.de tute.ubi dr̃, q̃ tutoris da
tio nõ competit iure magistratus, sunt Vlpiani ambæ,
vnde non est dicendũ quidẽ mer Vlpianus dixisset tuto
ris dationẽ non cõpetere iure imperii, aut iurisdictio-
nis, sed q̃a specialiter vel cõstitutio, uel usus talẽ autho
ritatẽ tribuit muoicipalibus magistratibus: qđ patet ex
tex.nostro iuncta.l.fin.ff.de offic.iurid. Alex.ubi ius dan
di tutores Iuridico Alexaodrię concessum est coosti-
tutione dioi Marci, non iure sui magistratus.

Non obstat tex.in l.i.ff.eo.ponderatus p Io.Fab.hic,
q̃ legatus Proconsulis tutores det, quia nec gl.nec ipse
debebant circa hoc dubitare, nã Legatus Procõsulis oõ
cognoscit ea potestate sibi mãdata, nec ea delegatione
ipsius Proconsulis, sed cognoscit ex potestate tributa
Legatis Proconsulis ab oratione diui Marci, ut vbi aper
tè dicit tex. & ideo noo facit in proposito, & sic patet
quam impertinenter Io. Fab.hic contra morem suum
dilatet fimbrias.

Non obstat tex.io d.l.i.ff.eo.dum loquit̃ de eo, qui vi
cem Proconsulis gerit eo defuocto, vel de alio, cui pro
oincia regenda sit cõmissa, oam tales non cognoscunt
ex delegatione, sed authoritate legis, quæ pręsidi banc
potestatem concessit, pręsidis autem appellatiooe oẽs
hi neniũt.l.i.ff.de of p̃si.& ita resideas reiectis omoibus
difficultatibus Doctorum, qui oodum in scirpo quęsie
tuot. Ex quibus patet, q̃ longè aberret ẽt Iaso.in l.i.ff.
de offic eius.in glo.in uerb.Possunt: dum volt, q̃ q̃n fa-
cultates pupilli nõ excedunt quiogentos aureos, cõpe-
tat iure magistratus datio tutoris, quia nec s̃m ista iura,
neq; s̃m prisca tutoris datio cõpetit, aut cõpetit iure
magistratus, sed beoè cõceditur magistratibus, quia eis

specialiter lege indultum, est, & ideo teneo, q̃ nec ho-
die delegari possit de iure.

In ea gl.ibi, Sed quę suot magnæ, &c.Dic, ut alias di
cebam, q̃ hodie sublata est hęc difficultas cùm taxata
hodie sit somma io §.nostro quingentorum aureorum
infra q̃ pupilli facultates paruę dicuntur, vltra quas ma
gnę, & ideo hodie in hoc nulla est hęsitatio: alias autẽ
22 magnæ† vel paruæ facultates dicunt̃ inspecta qualitate
persooarum & locorum, quod totum perpẽdẽdũ erit
arbitrio iudicis, ut declarat Bar.in l.si constante. io 2.q.
primæ.q. prin.ff.sol.mat. in auth.Præterea.C. unde vir
& vxo.in uer.Locuples. vbi Deci.dicit haoc communẽ
opi.& finita similia coogerit, quæ oide.

In glo. in uerb.Iussione. Iterum ponit glo .differen-
23 tiam inter †mandatum & iussum, hanc enim differen-
tiam posuerat etiam glo. in uersic. Iussu.ut mandatum
nõ astringat, iussus sic per iura allegata per gl.est enim
medium quoddam inter consilium & pręceptum, ut
dicit Archi.in c.Quod pręcipitur.14.q.1. quod dictum
Arch.nõ placet, quia mandatũ nõ habet aliquid cõe cũ
coosilio: dat.n.consiliũ ad cõmodũ eius, qui recipit, mã
datum uerò secus, nã si recipientis tantũ causa manda-
tũ fiat, transit io coosiliũ.§.Tua tantũ.j.de manda.& in
hoc distinguitor uerũ est, q̃ mandatum s̃m gl.& Doct.
est uoloorarium, l.i.io fi.ff.manda.§.Mandatũ.j.manda.
l.At qui oatura.§.Si libero homini.ff.de neg.gest.iussus
uerò necessitatẽ habet: gl.hic & in clemen.fi.de censi.
in cle.pastoralis.io uerb.Sic de mora.de re iudi. & dicit
Card.in cle.fi.col.4.de procur q̃ præceptum oecessariò
astriogit, mandatum non.

Sed coosiderandũ est, ut optimè dicit Dec.in rub.C.
de mand.prin. q̃ nulla est differentia inter mandatum
& præceptũ, seu iussum, data paritate terminorum: nã si
sit talis, qui non habeat potestatem in eũ, cui iubet, uel
præcipit, idem importat iussus & mãdatum, si simus in
24 materia, in qua solent p̃cera & mãdata† exerceri, uirs-
que.n.gratuitum & uoluotariũ est, de mandato clarũ
est io l.i.ff.mand.de præcepto est tex.in l.Si quidem.C.
de actio.& obliga.& dicit Bar.in l.Sæpe.ff. de offi. Pręsi
25 si uerò mãdatur aut pręcipitur †personæ, cui imperare
possumus quauis rõne, siue quia filius, siue quia seruus,
siue quia subiectus rõne iurisdictionis, siue quia subdi-
tus rõne principatos, & tunc siue dicat (mandamus)
siue(p̃cipimus) nulla est differentia: in filio & seruo pa-
tet in l.i.§.Sed & si mãdauerit.ff.quod iussu.vbi hoc no
tat Pau.de Cast & Bal.io l. Si mandator.C.quod cũ eo.
& pari rõne cùm ratione institutionis possit pręcipere
testator nulla differentia est, si dicat (mandamus) uel
(pręcipimus) ut no.Card. post Odofr.in cle.fi.col.4.q.
i.& ibi Imol.col.ij.de procur.Alex in l.Et quia. col.pen.
ff.de iurisd.omo.iud.Dec.io d rub.C.de maod.priocip.
Idem est, si iudex et princeps mandet siue præcipiat gl.
in clemen.i.ubi Imo. & Cardina.in 3.nota.de iudic. &
est tex.vbi hoc oorat Abb.& Dec.ibi in 3. notab.in cap.
26 Eam te.de rescrip. Aliquando aũt ponitur †verbum (mã
damus) pro (tribuimus) & tunc nulla cadit compara-
„ tio.cũ verbo (præcipimus.) Cice.6.Verri. Desinat quę-
„ ri popu.Romanum hominibus oonis, atq; industriis li
„ benter hooorís mandare semperq; mandasse.Liui.li.4.
„ Belli Punici: Qui vestris studiis, quę in campum ad
„ mandandos quibus uelitis hooores affertis, moram ul
lam offerret.Quòd si mandetur alicui, aut præcipiatur
à principe, an in hoc sit differentia, uide Decium, qui
magis enixam voluntatem inferri ex iussu dicit, & quę
ooo potest delegari, in d.rub.C.de manda.princi.qoam
opi.de iure puto falsam, quãuis cõmunis sit in contra-
rium, alibi opportuoius explicabitur.

In glo.io uerb.Solidos.quę ad declarationẽ.huius gl.
pertinent, dicta fuerunt suprà in textualibus.

In

In glo. Vel alias. Dic tu, ꝙ tex. simpliciter intelligẽdus est, ꝙ nõ solùm defensores ciuitatum, de quibus in textualibus, sed etiam alii magistratus municipales & iudex Alexandrinus habent ius daodi tutores, tex. est in l. ius dandi. ff. eo ubi iuriscõsultus vtitur illis verbis (eoque iure vtimur (prout facit tex. noster: & Iuridico Alexandriç concessa erat hæc potestas constitutione diui Marci, vt est tex. in l. s. ff. de offi. Iuri. Alex.

In gl. in uerb. Eorum. De hoc uidebimus. j. de satisd. tuto. & cura. §. pe. & fi. vbi est locus suus.

§. IMPVBERES.

1 *Ergo est dictio illatiua.*
2 *Tex. insti. de tute. in princ. declaratur.*
3 *Ius naturale accipitur pro dictamine rationis.*
4 *Tutor tutelæ inueniendæ ratio.*
5 *Tutor tenetur reddere rationem administrationis.*
6 *Administrator quilibet tenetur rationẽ suæ admistrationis reddere*
7 *Curator tenetur reddere rationem.*
8 *Negotiorum gestor tenetur redddere rationem.*
9 *Hæres eius, qui administrauit, rõnem reddere tenetur.*
10 *Administrans aliena quid facere & quid omittere teneatur.*
11 *Tutor quo tempore teneatur reddere rationem administrationis.*
12 *Actio tutelæ non datur nisi finita tutela, & quare.*
13 *Actio tutelæ datur in simplum, & quid contineat.*
14 *Iuramentum in litẽ datur contra tutorẽ, qui nõ fecit uel non exhibet inuentarium,*
15 *Tutor tenetur de dolo, lata culpa & leui, & quando.*
16 *Actio de rationibus distrahendis quãdo detur, & pro quibus.*
17 *Distrahere rationes quid significet.*
18 *Actio de rationibus distrahendis datur in duplum, & propter dolum tantũ, & in duplo cõtinetur rei persecutio.*
19 *Actio tutelæ & Actio de rationibus distraben.* } *se inuicẽ consumunt.*

Diuiditur in duas partes: in prima ponit dictum, in secunda ponitur illatio. secunda ibi, Cum ergo.

Tutela rõne naturali inducta est, qua finita ratio administrationis redditur.

Casus nõ est figurandus, tum quia regulas quasdam & propositiones generales ponit, tum ẽt quia clarus & planus est tex. Naturali. n. rationi valde consentaneum fuit, ut q. ob infirmum animi eorum iudicium res suas regere atq; administrare nõ valẽt, tuerenẽ aliqua ratione, q̃ cum iuregentium inuenta nõ fuisset, æquum fuit ius ciuile inuenire hanc potestatẽ & authoritatẽ rõne quadã naturali, prout & restitutio in integrum, & remedia quam plurima minorũ beneficiũ spectantia sunt inuenta. l. i. ff. de mino. quod quidẽ ius ciuile cũ tutelam inuenisset, çquum fuit, vt prouideret, ne quod ad salutẽ & conseruationem pupillorum inuentum fuit & ad eos tuendũ. s. de tute in prin. conuerteret in odiũ, damnum, aut perniciẽ ipsorũ cõtra. l. Quod fauore. de legi. Cum. n. ius ciuile cognosceret quanta data est occasio tutoribus administrantibus res pupillorum nocendi & damnũ afferendi ipsis, uoluit eos teneri ad rõnem & gestorum & omissorum. l. j. ff. de tute. & ratio. distr. & prodidit plures actiones propterea, de quibus videbimus in gl. hęc sufficiant pro figuratione casus.

1 In tex. ibi, Cùm ergo. Naturam dictionis (ergo) illa-
tiuã etiã nemo est qui nesciat Cic. de Amic. itaq; vi-
,, deas rebus iniustis iustos maximè dolere, imbecillibus,
,, fortes flagitiosis modestos. Ergo hoc proprii est animi
,, benè constituti, & lætari bonis rebus, & dolere contra
,, rijs bonos tex. j. de suspec. tu. §. Siquis tutor. Qualiter su
,, rẽ inferat ex superioribus, ꝙ tutores teneanẽ rõnem red
dere, satis deprehendit ex figuratione casus: cùm enim
vt dictum erat naturali, rõne introductum sit à iure ciui
li, vt tueantur qui per ætatem se defendere nequeunt,
eadem ratione curãdum fuit à iure ciuili, vt qd in bene
ficiis eorum introductum fuerat, in perniciem minimè
uerteretẽ, & ideo infertur redditio rationis ex datione il
lius potestatis, quia eadem ratio utrunq; fecit, & quòd
tutores darentur & ꝙ ratio administrationis redderetur. f. consultum esset ipsis pupillis.
2 Primò no. ex hoc tex. ꝙ † tutela, quę data ac permissa
est à l. ciuili. s. de tute. in princi. data est rõne naturali ut
hic dr: intelligas ergo illa uerba (naturali iuri) non ipsi
legi naturę, quia ea lege non erat tutela, sed iuri natura
li, i. rationi naturali, & naturali cuidam çquitati ius. n.
ciuile fuit illud, quod dedit tutelas, vt s. de tute. in prin.
vbi dixi in 6. notab.
3 Secundò no. ꝙ † ius naturale accipiẽ pro dictamine il
lo rationis, quod à natura insitum est animis hominũ,
& ꝓ çquitate illa naturali qua & ius ciuile restitutiones
minoribꝰ dedit l. i. ff. de. min. & alia remedia introduxit
4 Tertiò no. causam, pp quam † tutela inuenta est, ut. s.
is, qui perfectç ætatis non sit. alterius tutela regatur, sa
cit tex. in l. Nemo. C. de legi. tute. cum simili. facit tex. in
l. i. ff. de tute. & s. de tute. in prin. ibi, Ad tuendum eum.
5 Quartò no. ꝙ † tutor tenetur reddere rõnem admini-
stratorum per eum. l. i. ff. de tute. & ratio. distrah. ius. n.
ciuile, quod introduxit tutelam respectu minorum, in-
troduxit vt malè gestorũ rõnem redderent: & hic est,
ꝙ actio ista tutelç ciuilis est & directa ex mente iuris et
utilis, quod permittit administrationem rerũ pupillarũ
tutori. l. i. §. Officio. ff. de tute. & ratio. distra. l. Tutor qui
6 repertorium. ff. de adm. tuto. & hoc generale est in quo
libet administratore, vt gestorum & administratorum
7 per eum teneatur rationem reddere: de tutore est hic
tex. de curatore probat in l. Aduersus. in l. Rationes. C.
8 de admi. tu. de negotiorum † gestore probat in l. ii. ff. de
neg. gest. & in quolibet administratore concludit gene-
raliter Roma. in con. 414. Quò ad prædicta in prin. &
in consi. 148. Circa primum, quo quçritur in 3. dubio,
vbi infert, ꝙ ẽt frater, qui administrauit, rõnem reddere
teneẽ, tradit Abb. in consi. 12. Vt clarè. in 6. dub. lib. 1. Co
ma. in consi. 87. in casu. in prin. Deci. cons. 110. in ii. dub.
9 in c. Si qñ. col. fi. in prin. de rescript. quę rõnis redditio
ẽt hçredem eius, qui administrauit, astringit. l. 3. §. Hæc
autem actio. ff. de nego. gest. l. Tutelæ. l. Omnes tuto-
10 res. C. arbi. tute. qualiter versari debeat administrans
res alienas, & quid facere teneatur, & quid omittere,
vide per Deci. in dict. consi. 110. in ii. dub. & in consil.
464. in princi. & qualiter teneatur consignare. debuo
tes, uidenda sunt quæ ponit idem Deci. in consil. 533.
col. ii. in 3. dubio.
11 Quintò no. ꝙ † tutor non teneatur reddere rationem
tutelæ iudicio, nisi trãsacta pubertate pupilli & sic fini
ta tutela. j. quib. mo. tute. fi. i prin supple, uel finita alias
tutela, per mortẽ pupillorũ (puta) uel tutoris. l. Nisi fi-
nita. ff. de tute. & rat. dis. Satis enim uẽ absurdũ exposce-
re redditionem rõnis administrationis negotiorũ pupil
li a tutore adhuc administrante, & qui in ea tutelæ ad-
ministratione adhuc perseuerat, ut inquit Vlpia. in l. Si
tutor reipub. §. Si testamento. ff. de tute. & rõ. distrah.
& hanc consequentiam facit Iureconsultus in l. Si tu-
,, tor. §. fin. ff. eod. titul. ibi, Non tamen cogetur tutelæ
iudicium

iudicium tutor suscipere, quia tutor manet.

12 In gl.in ver.post†pubertatem.Vt dicebamus, pxlmè, actio tutelę non datur nisi tutela finita ex rationibus, de quibus.s.nec ea, durante nascit.secus est in aliis actionibus, quæ ratione tutelæ dãtur, veluti furti, dãni, iniuriæ, condictio d.l.Si tutor.§.fi.ff.de tute & ratio. distrah. nam hæ cõpetunt contra tutorem etiam durante tutela, sed nõ dantur pupillo.l.Sed non dantur.ff.de tute.& rati.distrah.cum simil.rationẽ assignat Bal.in l.j. col.pe. C.vt actio.ab hęre.& contra hære quia, cũ actio tutelæ sit generalis propter administrationem, non potest pluries nasci ut alię actiones huiusmodi, quę ex his causis specialibus nascuntur, nam hæ pluries nasci possunt etiam durante tutela, quamuis ea finita exerceant, quia tñ modica videtur vtilitas circa hoc, q̃ competat, sed non det, vel q̃ non competat, ideo trãseo cum hac ratione Bal.quæ hic communiter approbatur.

13 In glo.in ver.Tutelę.Verũ est, q̃†hęc actio tutelæ dat in simplum, est.n.rei persecutoria, vt administrationis suæ omniumq; gestorum & omissorum rõnem reddat ex eo die, quo cognouit se tutorem esse.l.Si tutor.C.de

14 peri.tuto.&quia ad eius officium pertinet inuentariũ & librum rationis conficere.l.tutor qui repertorium. ff.de admini.tuto.l.j.§.Officio.ff.de tute.& ratio distra. si tempore susceptæ tutelæ non confecerit, vel confectum tempore redditionis administrationis non velit exhibere, dat iuramẽtum in litem, & sic in id, quod interest pupilli, condemnat æstimandum eius ius iurando.d.l.tutor qui repertoriũ.in princ.l.tutore. C.de admi.tuto.& in hac actione venit, vt reddat & restituat q̃ tutor fecerat q;, si quid penes eũ reliqui ẽ ex administratione prædicta.l.tutorem quondam.C.arb.tute.& tandem venit in hoc iudicio, vt præstet à tutore damnum, quod pupillus passus est uel amittendo, vel etiam omittendo, puta, si quod commodum quæri poterat pupillo quod non sit acceptum per tutorem.l.j.in prin.ff.de tute. & ratio.distrah.

15 In ea.glo.ibi, Et propter†dolum.Vera est cõclusio gl. q̃ tutor tenetur de dolo, culpa lata & leui.l.Quicquid. C.arb.tute.l.Contractus.ff.de reg.iu.l.tutori.C.de neg. gest.l.3.§.tutores. vbi glo. in ver.Inconsideranter.ff.de suspect.tuto.notat Bar.in l.Quod [illegible] q.ff.depo.fallit in casu.l.2.C.arbi.tute.vbi tutor tenet tantum de dolo & lata culpa, videlicet, qñ nomina debitorum patronorum tempore susceptę tutelæ idonea erant, & postea culpa tutoris minus idonea esse cœperunt.Item fallit in alio casu, uidelicet qñ emit bona pupillis, nam tenet tantum de dolo, & lata, si in emptione damnũ passi sint pupilli, tex.est in l.tutor qui repertorium.§. Competit.ff.de admin.tuto.benè verum est, q̃ hæredes tutoris, in quos datur hæc actio mortuo tutore.l.j.§.Hanc actionem.ff.de tute. & ratio.distra.l.tutelæ.C.arbi.tute.nõ tenentur nisi de dolo & lata, nisi iam esset, contestata lis cum defuncto.l.i.C.de hęre.tuto.l. pen.C.de in lit.iur.

16 In ea glo.ibi, Est & alia actio.Verum est, q̃†reperitur alia actio prodita à iure, quæ de rationibus distrahendis appellata est.Nõ fuit enim satis legumlatoribus dedisse actionem tutelæ, vt rõ administrationis redderet, & reliqua restituerent, sed aliam actionem prodiderunt, per quam liceret pupillo rõnem à tutore redditam impugnare, & repetere res ablatas, quod totum inuentum fuit ad compescendam auaritiam & malitiam ipsorum administrantium bona aliena, vt in Auth.vt ii.qui perhi.obli.ha. res mino. & hęc actio appellata est, vt dicit gl.De rationibus distrahẽdis, vt l.2.de tute. & rat. distr. d.l.2.allegata in glo.& est titulus integer in.ff.

17 Et notandum est, q̃†in hoc iudicio rationes distrahere idem est, quod accusare fraudem tutoris, qui rẽ ex bonis pupilli abstulit, nec retulit in rationes d.l.2.ff.de tute.& rati distr.puto ego ex ea causa, quòd rationes per tutorem datæ tãquam minus rectæ, vt potè in quas nõ sint relata ea, quę tutor abstulit, distrahendę.i.dilantandæ veniant & dispungendę, ita Virg.lib.6.Aen. Turbatis distractus equis. & ita mihi videtur declarandum quod dicit glo.

18 Subdit gl.q̃ † actio De rationibus distrahendis datur in duplum & pter dolum tantum & in duplo cõtinet rei persecutio, id quod declarat Vlpia.in l.1.ff.de tute.& ratio distrah.Est.n.hęc actio mixta, quia in ea venit res ablata, & duplum nomine pœnæ: restituit enim res ipsa, & non dat postea quod interest, sed tantum vera rei ablatæ æstimatio vltra rem ipsam, d.l.i.§.Considerandũ est.ff.de tute. & ratio.distrah. Datur enim ista actio ex delicto commisso in intercipiendo res pupilli.l.actione.in prin.ff.eo.benè falsum est quod dicit glo.hic, q̃ pter dolum tantum dat, quia siue dolo, siue non dolo interceperit aliquid ex bonis pupilli, tutor omnino tenet hac actione, ita declarat gl.in d.l.actione.ff.de tute. & ratio.distra.in glo.i.& ita ibi Dyn.Alberi.de Rosa.& alii.Quòd si plures fuerunt qui administrarunt, singuli insolidum cõueniri possunt, neq; illud, quod soluit vnus, recuperare põt à contutoribus, rationem assignat tex.in l.i.§.planè.ff.de tut. & ratio.distrah.quia proprij delicti pœnam subiit, quę res indignum eum fecit, vt à cęteris contutoribus doli participibus quicquam consequatur, cũ nulla sit maleficiorum societas, vel nulla cõmunicatio damni ex maleficio.

In ea gl.ibi, prior.Iam dictum est actionẽ tutelę dari cõtra tutores, actionẽ verò De rõnibus distrahẽdis non dari contra heredes manifesti iuris est, quia pœnalis est l.§.penul.ff. de tute. & ratio. distrah. qui assignat

16 hanc rõnem.Dum uerò gl.dicit, q̃ † vna ex his duabus actionibus intentatis altera consumit, tex.est in l.i.§.In tutela.ff.de tutela.& ratio.distra.nam si egit pupillus actione tutelæ, iudicio illo, quo ẽt tractat de ratione reddẽda, consecutus erit qđ p istã peti posset & ideo iam extinctum est ius petendi, quia iam amplius nihil debetur contra diffinitionẽ actionis.j.de actio.in prin.solutione.n.eius, quod debet, omnis obligatio tollit.j.qui. mod.toll.oblig.in princ.& eodem modo si actum esset actione De rationibus distrah.

Addit gl.cõtrarium seruari in actione tutelę & furti. d.§.In tutela.nam si dolus malus probari põt, videlicet, q̃ furãdi animo tutor rem pupilli abstulerit, aut interceperit, dat actio furti & cõdictio furtiua.d.§. In tutela. & vna aliã nõ cõsumit.Nec obstat, q̃ plures eiusdẽ facti obligationes & actiones nõ conceduntur, nisi electiuè.l. plura.ff.de acti.& obli.quia respondet & rõnẽ assignat tex.in d.§.In tutela.quia non eadẽ est furti obligatio & tutelę, sed plures obligationes, quia aliud est auferre, aliud furandi animo auferre, & hoc intendit ille tex.Et hęc sufficiant pro clara huius glo.declaratione.

RVB. DE AVTHORI. TVTORVM.

1 *Authoritatis uerbo quid significetur.*

VT suo ordine tractatus expediatur tutorum, cùm quid esset tutela, quot tutorũ species, iam declaratum sit & explicatum, cũ dictũ sit ad hoc inuentos esse, ut tueantur & defendant ipsos pupillos, suprà de tute.in principi. & ob id uis, atque potestas illa ciuilis sit eisdem data & permissa, consequens erat, vt in quibus negotiis, qualiter, & quomodo hanc authoritatẽ exercere ualerent, poneretur in hoc titulo, qui

qui inscribitur De authoritate tutorũ.& hoc modo cõ
1 tinuari debet titulus hic ad præcedentia.Quid aũt hoc
in loco uerbũ(authoritas)significet, explicat apertè Iu
,, reconsultus in l.3.ff. eod.Etiã si non interrogatus(in-
,, quit)tutor author fiat,valet authoritas eius,cũ se ꝓba-
,, te dicit quod agitur,hoc ẽ.n.authorẽ fieri.Author ergo
,, tũc fit tutor,cũ ꝓbat quod agit à pupillo,& authorita
tem pręstare esse factum illud comprobare nemo dubi
tat unde fieri authores,apud Latinos scriptores inueni-
,, tur.i.cõprobatores factorum.Liui.Maiores nostri nul-
,, lam ne priuatã quidem rem agere fœminas sine autho
,, re uoluerunt,in manu esse parẽtum,fratrũ, uirorumq́,
,, Et lib.j.ab urbe cond.Decreuerunt enim,vt cùm popu
,, lus Regem iussisset, id sic ratum esset,si patres authores
fierent.i.si factum comprobarent,ut etiam aduertit Val
la lib.4.Est enim cõsensus quidam adhibitus ex ui qua
dam,ac potestate factum comprobandi, vnde fluxit,vt
pro simplici consensu authoritas aliqñ apud Iuriscõsul
tos vsurpetur, subiectę.n.materiæ subseruit.c.Cura de
iure patrona.quem tex.ad hoc no.Anto.de Bur.in cap.
Cùm consuetudinis.de consue.col.fi.Ate.in Siquis mi
hi bona.§ Iussum.ff.de acqu. hęre.col.antepeo.& ut ibi
dixi , ita etiam Iurisconsulti q̃nque acceperunt.Paulus
,, in l.Si is qui filium.ff.de adop.Et filius author factus nõ
esset.dixit pro eo,quod est, consensum non pręstitit.Et
,, Celsus in l.Cùm adoptio.ff.de adop.Non est necessaria
,, (inquit)in eam rem authoritas eorum inter quos iura
,, agnationis consequuntur.Quinq. tñ huius uerbi signi-
ficationes diligẽter suo more obseruauit eruditissimus
Alcia.c.9.lib.2 Paterg.iuris.

AVTHORITAS AVTEM.

1 *Tutoris autohritas nõ est semper necessaria*
2 *Pupillus põt sine authoritate tutoris stipulari sibi aliquid dari,& quomodo hoc intelligatur.*
3 *Stipulatio facta à pupillo maiore infante ualet.*
4 *Infans quare stipulari non possit.*
5 *pupillus si alteri promittat,necessaria ẽ tutoris authoritas,ut obligetur.*
6 *pupillus meliorem sine tutore conditionẽ suam facit, deteriorem non.*
7 *pupillus potest stipulari liberationẽ et facere acceptilationem.*
8 *Obligari prohibitus sine certa solẽnitate põt se obligare,ut consequatur liberationẽ.*
9 *Argumentum de pupillo ad ecclesiam ualet.*
10 *Ecclesia an utiliter contrahat sine solennitatib. iuris.*
11 *pupillus qualiter dicatur posse facere conditionem suã deteriorem authoritate tutorii.*
12 *Obligatio mutua qualiter nascatur emptione & uẽditione,& alijs similibus contractibus.*
13 *Conductor ad quid teneatur locatori.*
14 *Locator obligatur cõductori ad patientiam,& ad alia, de quibus ibi.*
15 *procurator ad quid teneatur.*
16 *Mandans ad quid teneatur procuratori.*
17 *Depositatus ad quid teneatur deponenti,& è conuerso deponens ipsi.*
18 *Contractus potest ex una parte ualere,ex alia non.*
19 *Leges à cõpilatoribus nõ fuerunt positæ prout erãt, sed uariatæ aliquando,*
20 *pupillus nec rem suam alienat:nec possessionẽ nec promittit per stipulationem,nec per pactum.*
21 *pupillus non potest manumittere seruum tutorẽ habẽdi gratia.*
22 *Obligatio naturalis an & quãdo oriatur ex promissione pupilli.*
21 *Mulier in dote conditionẽ suam meliorẽ facit,deteriorem non,quod declara ut ibi.*
24 *L.Attilicinus.ff.de pact.dota.qualiter intelligatur & limitetur.*
25 *Mulier soluto matrimonio põt sibi in dote præiudicare.*
26 *Alimentarius qualiter condictonẽ suam meliorẽ facere possit,aut deteriorem cum Pretore uel sine.*
27 *Actio Communi diuidundo unde oriatur.*
28 *Actio Communi diuidundo quare dicatur mixta.*
29 *Venditor an & quãdo possit pretium petere à pupillo, qui emit sine tutore.*
30 *Pupillus tenetur de dolo,& quatenus factus ẽ locupletior ex omni contractu.*
31 *Claudicare non debet contractus.*
32 *Claudicet si quid,iustum non est.*
33 *Contractus claudicare potest fauore pupilli,& odio dolosi,item fauore principis, & ecclesia.*
34 *Pupillo prouidẽt leges,ne damnum sentiat,non ut ĩde bitè lucretur.*
35 *Locupletiorẽ esse factum pupillum, & dolo uersatum; paria sunt.*
36 *Dolo facere dicitur, qui aliena iactura lucrum quærit.*
37 *Ecclesia obligatur quatenus est facta locupletior.*
38 *pupillus quando dicatur factus locupletior.*

Diuiditur in quatuor partes : in prima ponitur regula generalis, ꝙ non in omnibus causis necessaria est tutoris authoritas : in secunda exemplificat casus,in quibus non est necessaria , & in quibus est necessaria:in tertia ponitur ratio decisionis:in quarta ex ratione illa infertur.secunda ibi, Vt ecce. tertia ibi, Nanq; quarta ibi, Vnde in his causis.

Pupillus sine authoritate tutoris nõ obligatur alteri, quãuis alter ei obligetur,etiam illa non interueniente.h.d.sumitur partim ex l.Obligari.ff.eod. partim ex l. pupillus.ff.de acqui.re.domin.

Casus positio & figurari in regulatio tam generali, & tam apertè declarata non est necessaria:quamuis.alr. videretur dicendum.ꝙ eùm ob infirmum animi iudicium pupillorum inuenti sint à iure ciuili tutores,qui tueant,ac defendant ipsos pupillos,& animi iudicium, quod in eis deficit,tutoris authoritate suppleat,ut dicit tex.in l.pupillus.ff.de reg.io. cũ ętas illa nec quicquam scire nec discernere possit,l.pupillus.ff.de acq.hęr.ideo nullus ab eis factus actus deberet consistere,tñ contrariũ dr̃ in iis,quę certè faciunt eorum conditionem meliorẽ,quia placuit legumlatoribus , ut meliorem suam conditionẽ facere possent,& ideo acquirere sibi stipulando,& per traditionem accipiendo possunt.d.l.Obligari.ff.eod quia in hoc nullum eorum animi iudicium exigitur,& tutori authoritas necessaria est i omnibus, quæ fiunt animi iudicio.d.l. Pupillus.ff.de reg iur.Dum uerò postea dicit de contractibus,ex quibus mutuę obligationes nascuntur,uidebimus dicendum uel nullos teneri,uel ambos teneri,non autem ex uno latere tantum contractum valere iuxta discursum Iurisconsulti in l.j.ff.de rescin. vendi.tamen dicitur contrariũ ex speciali fauore introducto in contractibus pupillorum,ut hic,& in d.l.j.& in l.Iulianus.§.pe.ff.de actio.emp.Cum simili.vt dicemus in notabilibus.

1 Primò no.ex hoc tex.quòd tutoris authoritas non est passim

pàſsim neceſſaria, in omnibus cauſis, ſed in aliquibus eſt
neceſſaria, in aliquibus non, cuius contrarium videba-
tur inſpecta cauſa introductionis tutelæ, de qua in §.ſi.
ſuprà titu. 1. vt is, qui perfectæ ætatis non ſit, alterius tu
tela regatur, tñ placuit meliorem ſuam conditionem
facere poſſe ſine tutoris authoritate, neceſſeria.n.eſt (vt
dictũ fuit) tutoris authoritas in oibus, q̃ animi iudicio
fiunt. d.l.pupillus.ff.de regu.iur.& dicet latius inferius.
2 †Secundò not. ſi pupillus ſtipuletur aliquid ſibi dari,
ꝙ in hoc nõ eſt neceſſaria authoritas tutoris, cõcor.tex.
in l.Obligari.in ſecundo reſponſo.ff.eo. quod intellige,
ſi ſtipulet ſibi dari ex cauſa donationis, vt declarat Dyn.
in d.l.Obligari. ſi enim ſtipularetur ſibi dari ex aliqua cã
ex qua pariter ipſe obligaretur, vel aliquid transferret
in promittentem, tunc neceſſaria eſſet authoritas tuto-
ris. Et pari ratione ſi liquid acquireret ex traditione al-
terius, nam tunc etiã quærit illud ſine tutore. d. l. Obli-
gari. ex ratione ſcripta hic, & tandem regula iuris eſt, ꝙ
alium ſibi obligare poteſt ẽt ſine tutore. §. pupillus. infrà
3 de inuti. ſtip. Et ꝙ †ſtipulatio facta à pupillo ſine tuto-
re valeat, eſt tex. in l. t. C. de autho. pręſt. quod intellige
4 dũmodo ſit maior infante, † nã infans alia rõne nõ obli-
gat ſibi ꝓmittẽte ex ſtipulatione, quia fari non poteſt. l.
1. ff. de verb. oblig. in prin. l. Mulier. ff. eo. tit. in vno enim
caſu tantùm, qñ ſtipulatur rem pupilli ſaluã fore, etiam
ſi ſit infans, dummodo balbutire ſciat, ita vt verba ſtipu
lationis concipere poſsit, ẽt ꝙ non intelligat quid agat,
tñ ſibi obligat ꝓmittentem. l. Seruum. ff. rẽ pup. ſal. fore.
5 Tertiò not. ꝙ ſi pupillus †alteri promittat, tutoris au
thoritas neceſſaria eſt, aliter nõ obligatur. §. pupillus. in
frà de inuti. ſtipu. l. Obligari in prin. ff. eod. tutoris. n. au-
thoritas (vt dixi.) ſemper neceſſaria eſt, vbi animi iudi-
ciũ requiritur. d. l. pupillus. ff. de regu. iur. ſupplet enim
tutor, & intellectũ in ea parte habere videtur pupillus,
quæ confirmata eſt iudicio tutoris.
6 Quartò not. regulam generalẽ, ꝙ †pupillus põt facere
conditionem ſuam meliorem ſine authoritate tutoris,
deteriorẽ minimè, quam & Caius Iureconſultus poſuit
in l. Contra iuris. ff. de pact. in prin. ex quo tex. ſumitur
hãc eſſe regulã iuris ciuilis, non naturalis, eſt tex. in l. Si
pupilli. i prin. ff. de neg. geſt. ꝙ etiã poteſt obligare ſe pu
[illegible] qñ facit conditionẽ ſuam
meliorem. l. pupillus. §. t. ff. eo. l. fin. C. de vſuc. pro empt.
quam regulam ẽt ad puberes minores tñ 25. annis extẽ
dere videtur Imperator in l. Non eò minus. C. de procu
ra. & Pomponius Iureſconſultus extendit ad illum, cui
bonis interdictum eſt, in l. Cui bonis. ff. de nonatio. Et
7 hinc ꝓcedit, ꝙ nõ ſolùm †pupillus põt ſtipulari ſibi ſim
pliciter liberatione, quo caſu nullo modo ipſe obligat.
d. l. Obligari. ff. de autho. tuto. ſed poteſt ẽt acceptilatio
nẽ facere, & p eã liberari, q̃uis neceſſe ſit in ipſa accepti
latione debitũ prius deduci in ſtipulationẽ, & p conſe-
quens ipſum pupillum obligari naturaliter, & ciuili-
ter. inſ. quib. mo. toll. obli. §. Item per acceptilationem.
nã tolerant iura, ꝙ pupillus poſſit ſine authoritate tuto
ris obligari ciuiliter & naturaliter ad hunc effectũ, vt li
beretur, tex. eſt in l. pupillum. ff. de acceptil. vbi glo. no-
tab. quã ſingularẽ dicit hic Iaſ. per quam not. ibi. Ange.
8 & Imo. ꝙ perſona †ꝓhibita obligari ſine certa ſolẽnitate
poteſt obligare ſine ea ad effectum conſequendæ libera
tionis, & illam glo. celebrat And. Sicu. in l. 2. col. 12. ff. de
verb. oblig. in conſi. 34. Pręclarè. col. 13. verſi. Nec obſtat
cum dicitur lib. 2. & eſt verũ, ꝙ oẽs, q̃bus alias eſt inter-
dicta ſuorum bonorum admiuiſtratio, poſſunt ſine ali-
qua ſolẽnitate cõditionẽ eorũ meliorem facere. l. Is cui
bonis. ff. de verb. oblig. vbi latè Roma. & Iaſ. in l. Cui bo
nis. ff. de noua. Bal. in l. 1. in rep. col. 9. in 12. q. C. ſacroſ.
eccl. Solent Doct. inferẽdo de pupillo ad eccleſiam, qđ
9 argentum † valet, glo. in lege. Non eſt ignotum. C. de ad
mi. tuto. vbi Cy. Bal. & Saly. glo. in l. Meminerint. & ibi
10 Bal. & Sal. C. vnde vi. dicere, ꝙ iſta† regula ẽt habet locũ
in eccleſia, vt. ſ. poſſit ſine ſolenitatibus contractus vtiles
celebrare gl. in l. Cùm hi. §. Eam. verſi. Quid ergo. ff. de
tranſac. tamẽ cõiter Doct. dicunt contrariu ibi, & tradit
Iaſ. in l. Cõtra iuris. in vlt. no. ff. de pact. vbi vidẽdũ. pro
opi. tñ illius gl. quæ dicitur cõiter reprehẽdi, aduerten-
dũ eſt, ꝙ idẽ voluit Iac. de Are. in l. Magis puto. §. Si ęs.
ff. de reb. eo. Dy. in l. Si fundus, & ibi eũ refert & ſeq. Bal.
ff. de reb. eo. in l. Contra iuris. in prin. iuxta. ſi. ff. de pact.
Alb. in auth. Hoc ius col. ſi. C. de ſacroſ. eccleſ. Io. Fab. in.
de eo cui lib. cau. bon. add. § Et ne huius. Cepol. in l. fin.
col. 13. verſi. Extra gl. quęro. C. de vſuc. pro empt. & cõſ.
cau. ciuil. 14. Caſus. col. 2. And. Sicu. in rub. de reb. eccl.
non alien. col. 4. verſ. Tertiò limita. conſi. 35. col. pe. ver.
Modò in propoſito lib. 2. Iaſ. conſ. 219. Egregius vir col.
3. lib. 2. Dec. in c. Quæ in eccleſiarum. col. 3. de conſti. in
conſi. 124. placet. col. 2. verſic. Quartò etiam.
11 Quintò not. ꝙ †pupillus cum authoritate tutoris põt
conditionẽ ſuam facere deteriorem: dic tamen, ſi hoc
dolo, aut culpa, vel negligentia tutoris factum eſt, ꝙ te
netur iudicio tutelę, l. Quicquid. C. arbit. tute. & incon-
tractibus eſt tex. in l. Tutor, qui repertorium. §. Compe-
tit. ff. de admini. tuto.
12 Sextò no. ꝙ † in emptione, conductione, mãdato, de-
poſito naſcitur mutua obligatio, nã in emptione obli-
gatur emptor ex empto, venditor ex vendito, & vtriuſq;
ex hac obligatione naſcitur actio, venditori contra em
ptorẽ Ex vendito, emptori contra venditorẽ Ex empto.
Venditor ergo aget Ex vẽdito ad ea conſequenda, quæ
ab emptore pręſtari oportet. l. Iulianus. §. Ex vendito. ff.
de actio. empt. & ſic ad pretiũ & vſuras, & pluriſma alia,
ad quæ tenetur emptor: emptor autẽ petit, vt venditor
tradat rẽ, ad quam tradendã tenetur, alias agitur ad inte
reſſe l. 1. ff. de actio. empt. In locatione ſimiliter ex par-
te vtriuſq; contrahẽtis inſurgit obligatio. conductor. n.
13 tenetur †ad pẽſionẽ ſoluendã cũ vſuris poſt morã. l. Ex-
cepto l. 3. C. de loca. itẽ ad damna, quæ culpa conducto
ris in re conducta cõtigerunt. l. Dominus. §. ſi. l. Si vulne
raueris. l. Qui domum. ff. loca l. Præſes. C. eo. tit. & ſi qd
aliud ſpecialiter in lege conductionis promiſſum eſt l.
Si merces. §. Cõductor. ff. loca. tenetur etiã & obligatur
finitio tempore ſine controuerſia rem reſtituere. l. Vi-
deamus. §. Qui vinum. ff. loca. l. Siquis conductionis. C.
14 eo. tit. locator † verò obligatur ad patiẽtiã. l. Si fundus.
ff. loca. obligatur reficere ſiquid neceſſariũ eſt, vel remit
tere partẽ mercedis. l. Ex cõducto. in prin. l. Habitatores
in prin. ff. loca. & ad quãplurima alia, de quibus videbi-
15 mus. inſ. de loca. per totũ. In mandatis verò †obligatur
ꝓcurator, & ideò etiã tenetur directa actione mãdati ad
reſtituendũ quicquid ad eũ ex re geſta ꝑuenit, ſi poſsit,
alioquin ad cedendũ actiones. l. Si procuratorẽ. §. Dolo
aũt. ff. mand. Itẽ tenetur in id, quod intereſt, ſi dolo, aut
culpa neglexerit gerere cũ damno dñi, vt ibi habetur. l.
16 A procuratore. C. mand. †Dominus autẽ ſiue mandator
obligatur & tenetur poſtea actione cõtraria mandati ad
reſtituendũ ſumptus neceſſariò factos. l. Qui mutuã. §.
ſi. ff. mand. l. Etiam. C. eod. tit. ad vſuras pecuniarum ne-
ceſſariò ſub vſuris acceptarum ad expediendũ domini
negotiũ l. Si verò non remunerandi. §. Si mihi. ff. mand.
17 & huiuſmodi. In depoſito obligatur depoſitarius †reſti-
tuere rem poſitam cum fructibus, & omni cauſa. l. 1. §.
Hanc actionẽ. ff. depoſi. & tenetur directa actione depo-
ſiti: deponens verò obligatur ad neceſſarias expenſas,
prout ſuo loco dicemus. Et dicuntur mutuæ obligatio
nes oriri, quia hinc inde naſcitur obligatio.
18 Septimò no. ꝙ †in his cõtractibus, in quibus naſcitur
mutua obligatio, ſi fiunt cũ pupillo ſine tutoris authori
tate, obligatur cõtrahens cũ pupillo, ipſe autẽ pupillus

non obligatur, & sic ex vno latere constat contractus,
vt dicit text. in l. Iulianus. §. Siquis à pupillo. ff. de actio.
empt. de quo dicemus in glo.
19 In glo. 1. Allegat leges concordantes, circa quod† obi
ter notandum duximus, q d. l. Neque. & d. l. 1. est eadem
lex & idem rescriptum Dioelitiani, & Maximiani ad An
to. & tamen diuersis verbis refertur, id quod alibi anno
tauimus supra factum à compilatoribus, qui non ex fi-
de verba Iureconsultorum retulerunt, vt constat in l. Si
lenones. C. de Epis. audien. & l. fi. C. de specta. lib. 11. & ex
l. Siquis in conscribendo C. de pact. & in l. Siquis in
conscribendo. C. de Episco. & cleri.
In glo. in ver. Promittant. Deteriorem sanè conditio-
nem suam facere saltem posse videntur, cùm se sine tu-
tore obligant, lex autem inualidat talem obligationem
quia non habet consensum pupilli pro legitimo, cùm
nullum sit eius ætatis animi iudicium, & exigat lex tu-
toris authoritatem, vbicunque animi iudicium in actu
requiritur prout in distinguendo an contractus ille, vel
actus sit futurus vtilis nec ne. d. l. Pupillus. ff. de reg. iur.
20 Qua ratione prohibita† est pupillo cuiuslibet rei suæ a-
lienatio, vt dicitur in d. §. Nunc admonendi & in l. Obli
gari. ff. de auto. tutho. & in l. Pupillus. ff. de acqui. re. do
mi. quinimmo, & possessionis, vt ibi dicitur, de quo vide
bimus in d. §. Nunc admonendi. Item nec potest promit
tere per stipulationem. §. Pupillus. infra de inuti. stipul.
21 nec per pactum l. Contra iuris. ff. de pact. † Imò, &
prohibitum est ei manumittere seruum tutoris haben-
di gratia, cum valde absurdum videatur in eligẽdo tuto
rẽ videri firmum eius animi iudicium, cuius infirmum
iudicium in omnibus rebus authore tutore regitur. l. Si
22 tutoris. ff. de manu. vind. quòd † si se obliget, si infantiæ
sit proximus, nec ex ea promissione naturalis obligatio
insurgit. l. Pupillus. ff. de actio. & obli. l. Quod pupillus,
ff. de condi. indeb. si verò sit proximus pubertati, obliga
tur naturaliter l. 1. ff. de actio. & oblig. & dicemus inf. in
§. Pupillus. de inuti. stip. post Ange. & Bar. in l. 1. ff. de no-
ua. & videnda sunt interim quæ ponit Dec. in l. In nego-
tijs. ff. de reg. iur.
In ead. glo. ibi, Idem de muliere. Melius allegasset gl.
,, tex. in l. Attilicinus. ff. de pact. dot. ibi, Proculus respondit,
,, quod ad diem reddendę dotis attinet, pacto existimo
,, meliorem conditionem mulieris fieri posse, deteriorẽ
23 non posse. † In hoc ergo est similitudo, vt mulier possit
conditionem suã pacto meliorẽ facere, deteriorem nõ
possit, quemadmodũ de pupillo dicitur in hoc tex. & est
generale hoc in muliere, vt in dote sua posit conditio-
24 nẽ suam facere meliorẽ, deteriorem† minimè. d. l. Attili
cinus. quod intellige cõstante matrimonio, ita. n. intelli-
25 gitur quod suprà dictum est de mulieribus: q † si vidua
sit, & sic solutũ sit matrimoniũ, tunc proculdubio mu-
lier in dote poterit sibi præiudicare, notat glo. pen. in l.
Cùm dos. ff. de pact. dot. sequitur Paul. de Cast. in l. 2. §.
Item si voluntate. in versi. Sed opponitur. ff. solu. matr. &
idem Imol. in l. 5. §. Quòd si in patris, versic. Item nota.
ff. solu. matr. & refert ibi Alexan. in 3. notab. notat Bar.
in l. Et hæredi. §. Filiafam. ff. de pact.
Secundò limitatur, nisi iusta aliqua cã interuenisset,
vt dicit tex. in l. Licèt manente. ff. de pactis dotall. & de-
clarat ibi gl. & iustã cãm declarat esse Dec. in consi. 536
in 2. dub. si ad cõmodum fratris, vel ob merita aliquid i
præiudiciũ dotis factum sit: declarat etiã aliter, si nõ sit
spes futuri matrimonij pp ætatẽ mulieris, hoc enim ca
su cessat secundum eũ ratio. d. l. Attilicinus, & l. De die.
26 Subdit glo. idem esse in alimentario, qui sine† Prętore
non potest conditionẽ suã facere deteriorẽ, quãmuis si
meliorẽ faciat sine Prętore actus ratus est, vt interpreta
ti sunt orationem diui Marci, de qua in d. l. Cùm hi. in
princi. ff. de transact. Iureconsulti, vt patet in ea. l. §. Eam
autem. Sed aduerte ad hoc, quia non procedit quemad-
modum in pupillo, nam si clarum esset, q transactio fa-
ceret deteriorẽ conditionẽ alimentarij, tali casu etiã in
terposita authoritate Prætoris non valet transactio. d. l.
Cùm hi. §. Si prętor. si verò melior, tunc etiã nullo expe
ctato prætoris consensu, aut decreto rata est d. §. Eã aũt
q si, vel sit dubiũ, vel appareat esse par conditio alimen
tarij, tunc valet transactio prætore authore facta, quæ
nõ valeret sine prætore eò, quòd præsumeretur damno-
sa eo ipso, quòd decretum prætoris non affuit, quia eũ
non constet expressè esse meliorẽ factam conditionem
alimentarij, oratio diui Marci eã inualidat d. l. Cùm hi.
in prin. & ita declarat glo. 1. in d. §. Si prætor. quam ibi
sequuntur Doct. qui ex illo tex. declarant etiã quod di-
ctũ est, q alimentarius potest facere suã conditionẽ me
liorẽ, vt in d. §. Eam autẽ, vt sit verum, & procedat ita de
mum, si forma alimentorum non sit mutata.
In gl. in ver. Necessaria Ang. in d. l. Furiosus. ęquiuo-
1 cat, q re contrahatur obligatio in casu illius legis, non
17 enim obligatio trahitur re, cùm actio † Cõmuni diuidũ
do non ex contractu proueniat, sed ex quasi contractu.
§. Item si inter. infra de oblig. quæ ex qua. contract. cui9
18 occasione † dicitur mixta: in pęrsonã, quasi ex cõtractu:
in rem propter sumptus in rem cõem factos, nam actio
prouenit non ex aliqua præcedenti obligatione, sed ex
,, ipsa re, vt inquit tex. in l. Siquis cùm ęstimaret. ff. cõmu.
,, diui. ibi, Et magis ex re, in quã impenditur, quàm ex per
sona socij actio nascitur. Cùm ergo res ipsa afficiatur
hoc onere, quia verè vtiliter impensum est, non aũt ex
cõsensu, aut iudicio pupilli, idcirco nõ requiritur autho
ritas tutoris in terminis d. l. Furiosus. q si damnum in re
cõi dederit pupillus, quia tunc tenetur ex re ipsa l. Sabi
nus. ff. cõmu. diuid. si sit pubertati proximus. tenetur iudi
cio illo sicut ex omnibus delictis, iniurijs, & damnis. l.
Pupilium. ff. de reg. iur. vbi latè Dec.
In glo. in ver. Venditionibus. Declara hoc modo, q si
59 ego vendo† rem aliquã pupillo sine authoritate tutoris,
& eã trado, non possum postea ab eo pretium petere:
sed si vendidi, sed non tradidi, tunc si pupillus, cui ego
teneor, vt hic dicitur, petat à me rem venditam, non te-
neor tradere, sed possum illam rem retinere, donec pre
tium conuentũ mihi soluat, & hoc est, quod dicit ibi
tex. Sed agente eo retentiones comperant. ita etiam de-
clarat Bald. in l. Si id quod. §. fi. ff. de rescin. vendi.
In gl. in verb. Depositis. Clarus est tex. in d. §. An in pu
pillum. tenetur enim de dolo pupillus. d. l. pupillum. ff.
de reg. iur. tenetur inquantum est factus locupletior ex
omni contractu, vt in §. fi. infrà quib. alie. lic. vel nõ vers.
Sinautẽ aliter. vbi videbimus, & dicetur etiã in gl. seq.
In glo. fi. Dic, quòd regula est, q contractus non de-
bet claudicare, vt ẽ tex. in l. 1. ff. de rescin. uen. i l. Iulian9.
§. Siquis colludente. ff. de actio. emp. in l. Litigatores. ff.
de arb. Si enim alter promittat pœnam, alter non, non
cogitur arbiter dicere sententiã. d. Litigatores. facit tex.
in l. Si de meis. in princ. ff. eod. alias est l. Idem Pompo-
nius. clarius est tex. in l. Si cùm dies. §. Vnde eleganter.
ff. eod. tit. ibi, Absurdum enim esse visum est in alterius
persona ratum esse, in alterius non. benè facit tex. in l. Si
socius p filia. ff. pro soc. in prin. l. 1. C. de reputa quæ fiũt
in iud. Et hinc dicebat Bal. in consil. 18. Notissimum est
lib. 1. quòd illud, quod claudicat, non est iustum. Fallit
tamen regula hæc in aliquibus casibus, primò fauore pu
pilli in l. Iulianus. §. Si quis à pupillo. ff. de actio. empt. &
fauore filiorum in d. §. Prospeximus. vel verius in § Hoc
autem. in Auth. de non elig. secun. nub. vbi contractus
est ex vna parte firmus, & ex alia infirmatur fauore filio
rum primi matrimonij, & in odium matris secundò nu
bentis ob iniuriam factam prioribus nuptijs, & filijs
prioris matrimonij.

Item fallit in odinm dolosi, nam si dolo initus sit cõ
tractus, qui dolum adhibuit altero inuito nõ recidit à
contractu l.Transactione finita.C. de transacti.cũ simili
bus allegatis per glo.in l.iurisgentium.§. Prætor ait. ff.
de pact.in ver.Dolo.vbi Ang.no.Potest enim ille, qui do
lum passus est, etiã velle contractum valere. glo.in l. Et
eleganter.in prin.in ver. Nullam. & in verb. Ipso. & ibi
Bar.& Bal.ff. de dolo.glo.in l.A diuo Pio.ff.de ri.nup.in
l.In causæ.la secunda in prin.& ibi Bal.ff.de mino.glo.in
l.Transactione.vbi Ias.C.de transac.Fed.de Sen.cons.89.
Puto.Abb.in c.Cùm dilecti.col.2.de emp.& vend. Pau.
de Cast.consi.295.Si dicta.col.1.lib.2.Fely.in c.Dilectus.
el.2.colum.5.versi.3.facit.de rescrip.in c.Tuis.col. 1. de
testi. & idem est in ecclesia, & in principe fauore prin-
cipis, & ecclesię, vt dixit Archi. in c. 1. de probati & ibi
Areti.& Fely.in prin.& notatur in c.1.ne sed.vac. Deci.
qui damnat in d.c.1.de prob.in 1.notabi.col.2.versi. Are
ti.huic rationi respondet.& in c.Cùm inter.in 6.notabi
de excep.vbi ponit plura in proposito.

In ca.glo.ibi, Item hoc verum Iam dictũ fuit. sup. ꝙ
pupillus tenetur cuilibet, & ex omni causa ex qua locu
pletior factus est: ita enim diuus Pius rescripsit.l.pupil-
34 lus.ff.eo.Damnũ.n.euitare † pmisum est pupillo, nõ prę
dã facere sub legũ clypeo.d.l. Si minoris.ff.de admi.tut.
nec occasionem iuris trahere ad iniquum compẽdium.
d.l fi.C.pro empt.ad idẽ est bonus tex.in l.2.C.de nego.
gest.vbi pupillus tenetur actione Negotiorum gestorũ,
quãdo factus est locupletior: aduersatur.n.hoc naturæ,
vt quis cum alieno damno fiat locupletior, & propterea
tenetur pupillus, qñ est factus locupletior, vt est tex.in
l.Naturaliter.§.fi.cum.l.seq. de cond. indc.facit tex.in l.
35 Cùm illud.§.1.ff.quan.dies leg.ced.paria.n.sũt, ꝙ† dolo
versetur pupillus, & ꝙ locupletior sit factus, vt dixi.sup.
36 in gl.præced.& ratio est, quia † q ex aliena iactura lucrũ
quærit, dolo facere dicitur.l.Si quis mancipijs.§.fi. ff.de
insti.facit tex.in l.3.§.1.ff.de tributo.ad idem est text. in
l.3.§.pupillus in l.Si pupilli.in prin.ff. de nego.gest. in l.
Eatenus.ff.de instito.in l.1.§.An in pupillum.ff.depo. in
l.Furiosus.ff.de action.& obligation.in l.3.ff.commo.in
l.Si pupilli.ff.de solu.in l.Quamuis.§.fin. ff.ad Velleia.Et
37 idẽ † est in ecclesia, quæ obligatur, quãdo est facta locu
pletior gl.Bar.& Doc.in auth.Qui res in verbo, Eu.C.de
sacrosan.eccle.Bal.in l.Iubemus.§.Sanè.C.eo.tit. in l.Si
prædiũ in prin.C.de præd mi.Abb. in c.Siquis præsbyte
rorũ.in fi.de reb.eccle.non alien.Alexã.in consi.4. Viso.
col.1.lib.3.cũ similib. vt per Deci. qui latè prosequitur
in l.Iure naturę.ff.de reg.iur.vbi videndum.Cætera dic,
vt hic per Doct.si curiosior es, quàm par sit: ad eos cũ
38 te relego, declaratis, perfectè gl.Quãdo † autem dicatur
factus locupletior pupillus, docet gl.in l. Indebiti. ĩ ver.
percepit. ff.de condi.indc.vbi Doct. Nõ prosequor nũc,
videbimus clarè alibi, interim vide hic Angel.

§. NEQVE TAMEN.

1 *Pupillus non adit hæreditatem sine tutore.*
2 *Adiens necessariò debet scire causam suæ aditionis.*
3 *Pupillus tutore authore adit hæreditatem.*
4 *Infantis iudicium authoritate tutoris suppletur.*
5 *Tutor adeundo scire debet omnia q̃ debet scire adiẽs.*
6 *Pupillus sine tutoris authoritate nõ põt petere aut agnoscere bonorum possessionem.*
7 *Pupillus institutus, & grauatus de restituendo potest adire sine tutore.*
8. *Pupillus non recipit restitutionem hæreditatis ex fideicommisso sine tutore.*
9 *Aditio hæreditatis legibus suspecta est propter latens æs alienum.*
10 *Hæditas quid sit, & dicitur tam ex testamento quam ab intestatò.*
11 *Pupillus vno casu adit sine tutore.*
12 *Curatoris authoritas non sufficit ad adeundum.*
13 *Intellectus ad tex. in l.fi.§. Si autem in secunda. C. de bon.quæ lib.*
14 *Prima ætas dicitur usq; ad pubertatem.*
15 *Tutor ex causa datur ad unum actum tantum.*
16 *Curator habenti patrem non datur.*
17 *Pupillus non habens tutorem adit cum authoritate iudicis.*
18 *Tutoris authoritas intelligitur eius, qui administrat.*
19 *Tutela per vnum administrari debet, si fieri potest.*
20 *Tutores honorarij qui dicantur.*
Honorarij tutores.
21 *Tutoribus aliquando interdicitur administratio, & non remouentur.*
22 *Curator datur aliquando impuberi, & quæ sit eius potestas.*
23 *Intellectus.l.Curatorem.ff.de autho.tuto.*
24 *Pupillus quare lucrosam hæreditatem non adeat.*
25 *Restitutio datur pupillis non solùm quando damnũ sentiunt, sed etiam quando litibus vexantur.*
26 *Litium incertus est finis.*
27 *Pupillus non potest esse in iudicio ciuili sine tutore.*
28 *Contumacia sola pupilli non nocet, & quando.*
29 *Pupillus qualiter sit citandus.*
30 *Sententia lata in fauorem pupilli sine tutore valet.*
31 *Pupillus in criminalibus non potest esse sine tutore.*
32 *Calculis vsi sunt antiqui in sententijs ferendis.*
33 *Curator datus pupillo uel minori in criminalibus non potest intercedere statim.*
34 *Pupillus quæ facere possit sine tutore.*
35 *Possessio momentaria quæ dicatur.*
36 *Minor admittitur sine curatore ad agendum ob thorũ violatum.*
37 *Pupillus an, & quando possit esse in iudicio remissiuè.*

TEX. iste non patitur diuisionem ppter vnicum literę contextũ. pupillus sine tutore neq; hæreditatẽ neq; bonorũ possessionẽ, neq; fideicõmissũ, ẽt ꝙ lucrosũ sit, accipit h.d.ex l.Obligari.pupill[9].ff.de autho tuto.

Casus ita potes figurari: quærebatur an pupillus hæreditatẽ adire, bonorum possessionem agnoscere, fideicommissum suscipere possit sine tutoris authoritate: & cùm superius dictum sit, posse pupillum sine tutore meliorẽ conditionẽ suam facere, deteriorem verò non, videbatur distinguendum, ꝙ si lucrosa hæreditas fuerat, eã posset sine tutore adire, si dubia, vel damnosa, nõ posset, vt sup.proximè visum est: cuius cõtrarium dicitur, ne forsan aliquod damnum pupillus ex huiusmodi hęreditate sentiat, quam rationem considerauit etiam Caius in d. l. Obligari. §. pupillus. cùm enim hęreditates quandoque damnosæ sint.l.Si hereditatem.§.1.ff.mand. & sic successio in vniuersum ius defuncti. l. Nihil aliud. ff.de regu.iur.posset emergere æs alienum, quàmuis prę senti statu inspecto appareat lucrosa, possetq; pupillus vexari sumptibus in exigendis nominibus contra id, quod eius interest. l. Minoribus. ff. de mino. & tandem nihil certi esse potest in hęreditate, cuius æs alienum latere potest, vt dictum est: alię tamen rationes assignantur tam à Doctoribus, quam à legibus, de quibus videbimus paulò post.

1 Primò no. ꝙ † pupillus nõ poteſt hæreditatem adire
ſine tutore l. More. ff. de acqui. hęredi. cùm enim pupil-
lus non poſſit obligari, & hæreditas neceſſariò obliget,
vt dicit tex. in d. l. More. meritò nõ poterit adire, bonus
tex. io l. 1. in prin. ff. de cõtra. actio. tute. Item cũ adiẽs ne
2 ceſſariò ſcire debeat † & intelligere caſum ſuæ aditio-
nis l. Is poteſt. l. Is qui putat. ff. de acqui. hære. pupillus au
tẽ nõ poſſit hæc cognoſcere. l. pupillus. ff. de acqui. hær.
meritò nõ poterit ſine tutoris authoritate adire. Præte-
rea cùm poſſit damnum incurrere pupillus ex aditione
propter periculũ æris alieni, meritò, vt hic dicitur, pro
hibita eſt aditio ſine tutore, in vno tamen caſu poterit
adire ſine tutore, de quo videbimus infra in glo.

3 Secũdò no. ꝙ † pupillus tutoris authoritate poteſt adi
re hæreditatẽ, ita enim probat iſte tex. à contrario ſen-
ſu propter illud verbũ (niſi) & hoc eſt verum, etiã ꝙ ſit
proximus infantiæ, & non intelligat, nec diſcernat cau-
ſam ſuæ aditionis l. pupillus. ff. de acqui. hære. licèt enim
ſtricto iure non deberet admitti propter regulã l. Is po
teſt. & l. Is qui putat. ff. de acqui. hæred. tñ fauorabiliter
hoc eſt receptum fauore pupilli, vt cñ tutore admitta-
4 tur. d. l. pupillus. & animi iudicium † & diſcurſus ille intel
lect⁹ ſuppleaẗ iudicio & authoritate tutoris, vt dicit tex.
in l. pupillus. ff. de reg. iur. ſicut de poſſeſſione dicit tex.
in l. Quãuis. §. Infans. ff. de acqui. poſſ. ꝙ iudiciũ infantis
ſuppletur authoritate tutoris, & ꝙ hoc vtilitatis cauſa
receptum eſt, quod eſt idẽ dicere, quod dixit tex. in l. pu
pillus (fauorabiliter receptum eſt.) videmus enim, ꝙ
5 eſt neceſſarium, ꝙ † tutor ipſe in aditione pupilli ſciat
omnia, quæ pupillus ipſe ſcire tenetur, ita colligit
Bar. ex d. l. pupillus. ff. de acqui. hęred. in l. Is poteſt. in ul
timis verbis. ff. eod.

6 Tertiò no. ꝙ † pupill⁹ ſine tutoris authoritate non põt
petere, aut agnoſcere bonorũ poſſeſſionem: hoc enim
procedit ex eadem ratione, ne. ſ. damnũ aliquod poſſet
incurrere: & quamuis hæc ratio ceſſare videaẗ in hære-
ditate opulenta tñ non ceſſant aliæ, de quo uidebimus
in glo. periculũ enim illud latentis æris alieni facit, ꝙ
hoc pupillo non ſit permiſſum, quãuis pręſenti ſtatu in
ſpecto appareat hæreditas lucro plena: nam videmus, ꝙ
7 qñ certum, eſt, ꝙ † nullũ poteſt aliquo modo præiudiciũ
afferri pupillo ex aditione, vt (puta) qñ pupillus eſt in-
ſtitutus & grauatus de reſtituenda hæreditate, nam hoc
caſu ſolus pupillus adire põt ſine tutoris authoritate,
vt dicunt Ang. & Pau de Caſt. in l. 2. ff. de acceptila. Dec.
in l. Bonorum. C. qui admitt. in 2. nota. vbi eſt tex. expreſ
ſus de hoc, quod dicitur in hoc tex.

8 Quartò not. ꝙ † pupillus non poteſt ſuſcipere reſtitu
tionem hæreditatis ex fideicommiſſo vniuerſali ſine tu
toris authoritate l. Seruo. §. Si pupillus. ff. ad Trebelli. &
eſt tex. clarus in l. Reſtituta. in fi. ff. eod. ti. & in l. ſeq. aſſi-
gnatur ratio, quia reſtitutio non eſt ſolutio hæreditatis,
ſed ſucceſſio, cùm obligetur creditoribus & legatariis.
ille, cui fit reſtitutio.

Quintò not. ꝙ pupillus non poteſt adire hęreditatem
vel agnoſcere bonorũ poſſeſſionem, etiam ꝙ ſit lucroſa
vel opulenta, de quo videbimus in gl. in ver. Lucroſa.

9 Sexto nota rationem, ne † vllum damnũ habeant, ex
qua colligitur leges habere pro ſuſpectis aditiones he-
reditatis propter poſſibilitatem damni, quod ſubeſſe
poſſet propter ęs alienum, obligatur enim adiens, vel
bonorum poſſeſſionem agnoſcens ex quaſi cõtractu. §.
Hęres. j. de oblig. quę ex qua. contr. naſ.

In glo. j. Glo. non indiget declaratione, eũ. n. heredi
10 tas † ſit ſucceſsio in vniuerſum ius defuncti. l. Hęreditas.
de regu. iu. l. Nihil aliud. ff. de verb. ſigni. ſiue deferatur
talis ſucceſsio ex teſtamento, ſiue abinteſtatò, dr̃ hęre
ditas, d. l. j. ff. de pet. hęre. l. Is qui hęres. ff. de acqui. hęre.
cum vulgaribus, vtroq; ergo caſu pupillus non poterit
hęreditatem ſine tutore adire: dicit tamen Alexan. poſt
Rom. in l. Bonorum. C. qui admit. ꝙ eſt dare caſum, in
11 quo pupillus põt adire † hæreditatem ſine tutore: puta
delata eſt hæreditas filiofam. maiori infante, nam ſi pa-
ter recuſat illi conſentire, ille ſolus põt hæreditatẽ adi-
re, vel bonorum poſſeſſionem agnoſcere vt eſt caſus ſin
gularis, de quo Bal. ibi miratur in l. fi. §. Sinautem in ſe-
cunda ætate. C. de bon. quæ lib. & id eſt ſm gl. ibi, quia
exiſtenti ſub patris poteſtate non poteſt dari tutor. l. fi.
12 in prin. C. de cura. furio. & ad adeundam † hæreditatẽ cu
ratoris authoritas non eſt ſufficiens l. Cum in vna. §. tu-
tor. ff. de appell. quam opi. tenet Ale. ibi, & in l. pupillus.
ff. de acqui. hære. col. 2. Cor. in d. §. Sinautem in ſecun-
13 da. in prin. Deci. in d. l. Bonorum. vbi Iaſ. diſſentit † Et qa
tota vis eſt in tex. in d. §. Sinautem in ſecunda. conſiderã
dum eſt primò, ꝙ Fulgo. ibi intelligit illum tex. in ma-
iore. 14. annis, & ſic in iam pubere vſq; ad ætatem. 25
annorum, quod probat ipſe per illa verba (in ſecunda
14 ætate,) nã dicit primam † ætatem durare vſq; ad puber
tatem per tex. in l. Cum quidam. C. de impuber. & aliis
ſubſti. vbi prima ętas intelligitur vſq; ad pubertatem,
& hunc intellectum comprobat Deci. in d. l. bonorum.
col. 5. per illa verba (in vtroq; caſu reſtitutionis auxilio
non denegando,) nam reſtitutionis naturã videtur re-
ſpicere actus factos à puberibus vſq; ad maiorem æta-
tem. ff. de minori. per totum.

Alex. in d. l. pupillus. reſpondet, ꝙ ſi ita intelligere-
mus, ſequeretur, ꝙ Imperator reliquiſſet vnum caſum
indeciſum. ſ. ab infantia ad pubertatem, quod non vide
tur dicendum, ꝗ reſponſio Alexã. eſt veriſſima, nam di-
ſtinguit Imperator tria tempora & tres ętates: prima
eſt, quando filius eſt perfectę ętatis. ſecunda, qñ eſt à 25
anno vſq; ad infantiam: tertia, qñ eſt infantia, quando
pater ſolus poteſt ſine voluntate filii adire. §. Vbi autẽ
ead. l. vnde neceſſe eſt, ꝙ illa ſecunda ętas complecta-
tur illam ętatem, quę non ſinit patrem per ſe adire ſed
eget aditione filii, & ꝓbatur ex duobus extremis, nam
principiũ legis vſq; ad. § Sinautẽ in ſcd̃a. loquitur Impe-
rator in filijsfam. integrę ętatis, vt patet in prin. ibi, Si-
15 ue pater adire filiũ integrę ętatis cõpellit: finis aũt il-
lius l. & ſic 6. Vbi autẽ. loquiẗ in ętate illa [illegible], quę
præſtat patri licentiã adeundi ſine filio, quę eſt ętas in
fantilis. l. ſi infanti. C. de iur. delib. ergo quod medium re
linquitur. totum eodem iure cenſetur.

Secundò reſpondet Deci in d. l. Bonorum. ꝙ ille tex.
non dicit, ꝙ patre recuſante poſsit adire ipſe ſolus, ſed
benè ꝙ poteſt adire ipſe ſine patre: dicit ergo ad exclu
ſionem patris, non autem ꝙ ipſe poſsit ſine tutore vel
authoritate alias requiſita adire. Hęc reſponſio cõfirma-
ri põt, quia qñ lex tractat aliquid & decidit, tunc preter
propoſita pręſupponit omnia alia habilia. c. j. de ęta. &
quali. lib. 6. l. Qui teſtamento. ibi, Si aliud eos nõ impe
diat. ff. de teſta. vnde cum agatur ibi tantum de cõſenſu
paterno, benè dr̃, ꝙ ipſo recuſante filius non impedi-
tur ipſe adire, ſed intelligendum eſt, vt adeat eo modo
& ea ſolennitate, cum qua adire poſsit, quia de hoc non
erat q. in illo tex. in quo modo argumẽtandi vtiẗ ſępius
Decius, vt in c. Quę in eccleſiarum. in prin. & apertius
in l. Si pater. in ii. notab. C. de inſti. & ſubſti. & alibi ſę-
pius. Decius non reſpondet formaliter, ſed virtualiter
in inductione per eum facta, dum dicit, ꝙ cum tex. velit,
ꝙ filius poſsit adire, & patre recuſante adminiſtrare, po
teſt peti curator, docetur ſecundum enim ſtante maxi-
mè particula aduerſatiua, quòd ſolus filius adit ſine a-
lio pręſtãte authoritatem, quę reſponſio & inductio eſt
colorata, tamen non tollitur confirmatio prædicta, nam
cùm ad adeundum non detur curator. dict. l. Cum in
vna. ff. de appellation. in §. tutor. prouiſio illa de cu-
ratore patre recuſante benè concludit, quod non da-
tur

tur curator in d.casu aditionis, quod fateor, sed ꝙ non
detur tutor ad illum actum, non videtur, ꝙ per hoc ex
15 cludatur:& ꝙ† dari possit ad adeundam hæreditatem,
& sic ad vnum actum ex causa, ex text.in l. Impube-
ri.ff.de tuto.& cura.dat.ab iis.

Nec obstat tex.in l.fi. in prin.C.de cura. furio. quia
16 imò facit in contrarium, nam ibi benè dicitur, ꝙ† non
datur curator habenti patrem, & hoc uerum est, quan
do pater non recusat administrare, nam eo recusante
videmus in d.§.Sinautem in secunda. ꝙ datur curator.
Sicut ergo prohibetur dari curator existente patre, &
tamen datur eo recusante administrare, quid obstat, ꝙ
non detur ad integrandam personam pupilli etiam ad
adeundum, & quia ad adeundum non potest dari cura
tor, detur tutor, qui ad adeundum ex causa dari potest
d.leg.Impuberi.

In hoc conflictu regularum mihi placet tertia opi-
17 nio, ꝙ hoc† fiat authoritate iudicis, nā uideo, ꝙ illi opi.
ꝙ solus adeat & obligetur creditoribus hæreditariis si-
ne tutore, repugnat regula illa tex.nostri, ꝙ obligari
nō potest pupillus sine authoritate tutoris: & quāuis
dicant, ꝙ stante restitutione in integrum uidet modici
præiudicii, hoc est falsum, quia uideo, ꝙ quāuis in text.
nostro competeret restitutio in dictum euentum adita
hæreditate, quæ opulēta apparebat, uolunt tñ, ꝙ possit
obstante ista regula, vt dicetur in glo. in ver. Lucrosa.
Item obstat alia regula iuris, ꝙ non potest pupillus ea
ætate intra pupertatem constitutus discernere & scire
causas aditionis.l.pupillus.ff.de acqui.hęredi.ideo non
est dicendum, ꝙ sit dispensandum contra tot regulas.
Illi verò alteri opi. ꝙ detur tutor ad adeundum, obstant
duæ regulæ: prima, ꝙ tutor nō datur habenti patrem d.
l.fi.C.de cura.furio cum fi. item alia regula, ꝙ tutor ad
vnā causam dari nō pōt & certę rei.§.Certæ autē.ī.qui
testa.tuto.dar.poss.& licet aliqñ detur in terminis.d.l.
Impuberi.tñ hoc est cōtra regulas iuris cōis. Vnde mi-
hi placet, ꝙ adeat cum cōsensu iudicis: cùm enim tuto
rem nō habeat, nec ex regulis habere possit, ut dictum
est, & licet patrem habeat, habeat recusantē, sequit ut
possit adire iudicē, cuius decreto possit hoc ius conse-
qui, vt dicit tex.in l.Si infanti.in fi.C.de iure delib.

Nec obstat tex. in d.§.Sinautem [illegible] quia vera
respōsio est, ꝙ ibi loquitur, ꝙ filius possit ipse adire si-
ne cōsensu paterno, & ad exclusionē cōsensus paterni,
nō aūt dicit, ꝙ ipse solus sine alterius authoritate, aut iu
dicis decreto: intelligitur enim tex. vt ipse adeat iis mo
dis quibus de iure est permissum.d.l. Quidam testamē
to.ff.de testa.ibi, Si aliud eos non impediat: habet enim
(vt dixi) patrē recusantē, nec habet tutorem, quinimò
nec habetur in ptāte, ergo succedit dispositio d.l.Si in-
fanti.in fi. quæ dicta sint exercendi & excitandi ingenij
gratia, sed uidi postea Deci.in qbusdā addi.nouissimis,
qui attentat hic opi. & eam optimè cōprobat in d.l.Bo
norū. Placebat absq; eo, ꝙ uidissem, sensisse quod sensit
doctissimus ille pręceptor meus: ad eum igitur uos rele
go, quia non uideram, quando suprascripta scripseram.

In glo.in verb.Bonorum possessionem. Intelligitur,
vt dicit glos. siue ex testamēto, siue abintestatò defera-
tur bonorum possessio, ut dictum est de hęreditate. Et
circa diffinitionem bonorū possessionis aduertēdū est,
ꝙ Doct.in rubri.C. qui adm. eam supplent & damnant,
quæ optimè defendit, ut egregiè tuetur eam Alcia.lib.
4.Paradox.c.i.vbi uidendum est, quia est materia, quæ
videbitur in d.rub.& sic in loco ordinario.

Dum uerò glo.dicit, ꝙ si pupillus non habet tutorē,
iudex supplebit tam in bonorū possessionē, ut est text.
apertus in d.l.Bonorū q̃ in hęreditate, per tex.in d.l.Si
infanti. relato fine illius legis ad præcedentia, in qui-
bus de hæreditate & bonorum possessione locutus est

Imperator, maximè quia ibi iudex subrogatur loco
tutoris qui præstat authoritatem tam in hæreditate, q̃
bonorum possessione: si enim aliter intelligeremus, p-
uisio Imperatoris esset defectiua, non enim prouidisset
in casu hæreditatis, & cum glo. hac se habet communis
opi.Doct. ut tradunt Ale.& Deci.in d.l.Bonorum.C.qui
admit. quicquid dicat ibi Pau.de Cast.& Ange.in l.fi.C.
unde legi.in l.Restituta.§.fi.ff.ad Trebell. quorum ratio
nes optimè tollit Deci. ubi suprà tam in prima quàm in
secunda lectura.

Adde tamen, ꝙ iudex hoc scienter facere habet d.l.
Bonorum.& talis scientia debet in actis exprimi secun
dum Bar. & Doct.ibi, & Bar.in Si curatorem habens.
in fi.C.de in integr. resti.min. cum si. ut per Deci.in d.l.
Bonorum.col.pe. Posset, & tutoris officiū supplere iu-
dex, si longè abesset scđm Bar.in d.l.Si curatorē. in fi.

In glo.in uer.Ex fideicommisso. Verum est, ꝙ ex Tre
belliano senatusconsulto trāseunt omnes actiones tam
actiuæ quam passiuę in illum, cui fit restitutio.d.§.Sed
quia.uers.Si uerò.ī.de fideicō.hęre.& ideo pupillo non
potest fieri restitutio sine tutore.l. Restituta.§.fin.ff.ad
Treb. quia talis restitutio successio est, ut dicit tex in l.
Non enim solutio.ff.eod. quamuis hoc non sit indistin-
ctè verum, ut dicit tex.in l.Sed nec ipsi.eod.tit. quia si
infans sit, potest fieri restitutio ipsi tutori tantum.d.l.
Restituto.§.fina.

Subdit glo. idem esse si uelit recipere bona liberta-
tum conseruandarum causa, quia est species vniuersalis
successionis.d.§.fi.ī.per quas perso.nob.acqui. in quo
aduertendum est, quia uix est, ut possit dari hic casus, ꝙ
quis pupillus, cui sit relicta libertas in testamento, pos-
sit petere, ut sibi bona addicantur libertatum conser-
uandarum causa, & cauere de exoluendo ære alieno
iuxta titul. infrà.de eo cui liber. conser. ca. bon.addi.
quia cum sit seruus, non facilè poterit dari casus, ut
habeat tutorem.

In gloss.in ver.Tutori. Supplet gloss.tex. nostrum,
ut in adeunda hęreditate non solùm exigatur authori-
18 tas tutoris, sed requirat authoritas† eius tutoris qui ad
ministrat, & cui administratio concessa est, quia quādo
autoratur ille, cui non est concessa administratio, actus
factus authoritate tutoris illius ratus non est, puta, si
emam à pupillo tutore authore eo scilicet cui non est
administratio concessa.l.4.de autho.tu. Sed tunc obstat
tex.in l.Pupillum.ff.de acqui.hære. ubi pupillus potest
adire hæreditatem cum authoritate eius, qui non gerit
tutelam. Glo.& Doct. laborant in hoc contrario, & Io.
Fab.& Ang. hic sequentes uestigia aliorum sicco pede
pertranseunt intelligentes tex.in d.l.4.in eo, cui non
est concessa administratio, & sic in eo, qui non admi-
nistrat, uel quia prohibitus est, uel quia omnes iussi
sunt, tex.autem in l.pupillum. intelligūt in eo, qui spon
te abstinet, potest tamen gerere, quem tex. ita intelligit
etiam Bald.ibi in eo.s. qui de facto abstinet, & idem uo
lunt ibi Alber.Ang.& Imo.& tex.in d.l.4. ita etiā viden
tur intelligere Albe.& Bar.post. antiquos quos referūt
vt.s. intelligatur in eo, cui administratio est interdicta à
iudice uel à.l. ante confectionem inuentarii, & sic ut di
cit Bar. intelligi debet ille tex. vt iacet, quia tutor gerere
non potest, nisi sibi decernatur administratio, ut decla-
rat idē Bar.in l.Legitimos.ff.de legi.tuto.p tex. in d.l.4.
19 Pro declaratione aduertendum est, ꝙ† legibus maxi-
mæ curæ fuit, vt tutela per vnum tantum administrare-
tur, ut dicit tex. enumerans etiam causas, propter quas
hoc Prætor curauerit in l.Si plures.§.Apparet igitur.ff.
de admini.tuto. quo factum est, ut si testamento parens
statuerit qui ex pluribus datis tutoribus gerere debeat,
ille administrationem habet iudicio testantis.d.l.Si plu
res.§.j. nisi aliqua rōne deceptus fuerit.d.l.Si plures.§.

Quamuis.& alij,qui non ſunt electi ad adminiſtrandũ,
honorarij tutores appellãtur,vt dicitur in d.§.i.ex quo
ſatis deprę̃hẽdit q̃ longè aberrẽt Bar. & alii in l.Quod
ſi forte §.j.ff.de ſolutio.dum quærunt,qui dicantur ho-
norarii tutores:ꝙ ſi non elegerit forſan teſtator,aut ele
ctus ſe excuſauerit, ille adminiſtrat, cui adminiſtratio
decernitur & tribuitur à maiori parte tutorum,& ip-
ſis diſcordantibus , à Prętore d.l.Si plures.§.fi.vnde illi
honorarii vel illi,alii , quibus nõ eſt decreta adminiſtra-
rio , non dicentur gerere , q̃uis ipſi de geſtis & omiſſis
per adminiſtrantẽ teneãtur. Blandiuntur enim ſibi qui
putant honorarios tutores omnino non teneri,vt dicit
tex.in d.l.Si plures.§.Si parẽs.in fi.l.Si q̃s tutor.§.Quid
ergo.ff.de ritu nupt. Sunt & alii tutores, quibus aliq̃n
denegatur & interdicitur adminiſtratio,non tñ remo-
uentur vt ſuſpecti,vt patet ex text.in l.Quòd ſi forte.§.
j.ff.de ſolutio.qui eſt multum notabilis in hac materia:
aliqui uerò ſunt,quibus interdicta eſt adminiſtratio ex
eo,ꝙ remoti ſunt vt ſuſpecti,vel ſaltem accuſati ſunt.d.
§.i.vbi omnes hæ ſpecies tutorum enumerantur,unde
ſi tutor , qui non gerit eo , ꝙ uel honorius ſit , uel quia
alteri ſit decreta adminiſtratio,authoret pupillo aliq̃d
facienti, vel ipſe aliquid faciat tanquã tutor ; quamuis
non habeat adminiſtrationem & non gerat,omnino va
let actus , ita eſt tex.in d.l.Quòd ſi forte.§.i.ff.de ſolu-
tio.qui allegat rationẽ,quia ad hos etiam periculũ per-
tinet.d.l.Si plures.§.i.d.l. Siquis tutor.§. Quid ergo.dũ-
modo eis nõ ſit ſpecificè interdicta adminiſtratio , ut di-
cit ille tex.in d.§.i.Et hinc eſt, ꝙ eis rectè ſoluitur,& ꝙ
quamuis non gerãt,pupillus adeundo cum authoritate
ipſorum obligatur.d.l.pupillum.ff.de acq.hęre ꝙ ſi ſit
interdicta adminiſtratio illis,& non ſit conceſſum illis,
vt poſſint adminiſtrare , tunc procedit tex.in d.l.4.nam
ibi illa uerba,(cui adminiſtratio tutelæ cõceſſa nõ eſt,)
intelliguntur.i.cui non eſt conceſſum adminiſtrare: &
pari ratione intelligendum eſt ſecundum reſpõſum &
illatio,quã facit Iuriſconſultus ex ſentẽtia Offilij,quę
ſententia habet etiam hãc rationem, quia prę̃ſupponit
ſcientiam in contrahente cum tutore illo, qui non ge-
rebat,fuit enim culpa illius ſcientis adminiſtratione tu
telę ꝓhibitam eſſe.d.tutori cõtrahere ſecum. Poſſent
21 & põderari uerba.d.l.4.dum dicit,Et ideo puto uerius
eſſe qđ Offilio placebat.quæ uerba oſtẽdũt uarias fuiſ-
ſe in hoc Iuriſconſultorum ſñias,Pomponio tñ author
illius.l.4. placuiſſe magis ſñiam Offilii , unde nimirũ ſi
forſan , ut alia quædã euenerunt, etiam fuiſſet redacta
vna ex ſententiis cõtrariis in uolumen Pãdectarum(ac
cidit enim alias,ut alibi annotabimus)tñ ſuperior ſen-
tẽtia tutior eſt,quæ uniuerſa declaratur per tex.notabi
lem in d.l.Quòd ſi fortè.§.j.

22 In ea.gl.in fi.Clarũ eſt de iure , ꝙ curator poteſt ali-
q̃n dari impuberi.l. In oẽm.l.Curatorem.ff.de tuto.&
cur.dat.ab iis, Sed iſte curator ſm Bar.in d.l.Curatorẽ.
ff.eod. & in l.Curator.ff.de tut.& cur.dat.ab iis.poterit
oĩa,quæ iuris ſolennitate non deſiderãt.d.l. Curatorẽ.
ff.eod.Sed aduertendũ eſt,dum Bar.poſtea declarat quæ
dicantur ſolennitatem iuris deſiderare ,& dicit , ꝙ eſt
oĩs actus, per quẽ pupillus obligaretur , vel alienaret,
ut patet in aditione hæreditatis.d.l.Cùm in una.§.i.ff.
de appella.& hoc ideo,quia ꝑ aditionem pupillus obli
gat.l.More.ff.de acqui.hære.& ideo non poſſet eſſe in
iudicio niſi in terminis.l.Qui habet.§.Si pupillus.ff.de
tute.unde poterit interim hic curator adminiſtrare,cõ
ſeruare bona , colligere fructus,quę ſunt facti,non aũt
ea quæ ſunt iuris , & Bar.ſequitur hic Ang.Tamen mi-
23 hi vr̃ ꝙ† hæc declaratio nõ ſit bona,puto enim uerba.
d.l.Curatorẽ.ff.eo .hoc ſignificare, ut quoties expedien
dus eſt actus ꝑ ipſum pupillũ , quo caſu ad integrandã
perſonam ipſius exigitur authoritas tutoris per modũ
ſolennitatis, ut patet,q̃a talis authoritas nõ poteſt in-
teruenire poſt actum,ut in §.ſeq.dicemus,tali caſu cu-
rator iſte non ſufficit , ratio eſt,quia curator bonis non
perſonæ datur.l.In copulandis.C.de nupt.quoties ergo
agetur de adminiſtratione bonorũ ſine interuentu per-
ſonæ pupilli,poterit ea curator omnia expedire, ſed ad
ea,in quibus perſona pupilli debet interuenire, cura-
tor non ſufficit,quia non datur perſonæ,& pręſentia tu
toris neceſſaria eſt,quia tutor authoritate ſua ,quæ im-
plet iuris ſolennitatem,integrat quodammodo perſo-
nam pupilli , & ita declarandus eſt tex.in d.l.Curatorẽ.

24 In glo.in ver.Lucroſa.Concluſio† glo.veriſſima eſt,ꝙ
pupillus nec etiã lucroſam hæreditatẽ adire poteſt ſine
tutore,& ratio eſt poſita in tex.noſtro,ne ex hoc forſan
aliquod damnum ei inſurgere poſſit propter latens æs
alienum , quam rationẽ etiam conſiderauit tex.in d.l.
Obligari.§.Pupillus.ff. eod.ſed alia ratio colligitur ex
tex.in l.Pupillus ſi fari.ff.de acqui.hære.nã dicit tex.ꝙ
quamuis nõ poſſit pupillus intelligere cauſam ſuę adi-
tionis,tamen hoc ei conceſſum fauorabiliter eſt,ut ſuf
ficiat ſcientia ipſius tutoris.Alia ratio ſumitur ex l.Mo-
re.ff.de acqui.hære. quòd cùm pupillus alteri obligari
non poſſit ſine tutore , ut ſuprà, in princ.hęreditas aũt
quęlibet nos obliget legatariis, aut creditoribus, ideo
ſine tutore adire non poteſt,ut ibi dicitur,& quia quę-
libet iſtarũ rationum per ſe ſufficiens eſt ad impedien-
dam aditionẽ ſine tutore factam, quamuis detur caſus,
quòd vna earum ceſſet , ex quo alię non ceſſant,ſed re-
manent,diſpoſitio ſuſtinetur,& impeditur aditio.§.Af-
finitatis.ſuprà de nup.licet ergo in hęreditate opulen-
ta , prout ponit caſum gl.in l.Siquis mihi bona.in prin.
ff.de acqui.hęre.in ver.Hæreditatem. uideatur ceſſare
ratiò illa,ne vllum damnum ſentiant, tamen non ceſſat
ratio illa,quòd non intelligit cauſam ſuæ aditionis:itẽ
quia omnino obligatur : quinimò nec ceſſat etiam iſta
ratio,quia licet inſpecto pręſenti ſtatu hæreditas opu-
lenta appareat,tamen cùm ſit nomen uniuerſale,poſſet
ſuccedente tempore emergere æs alienum,& damnum
afferre,aut ſaltem obligationem, adeò quòd non ceſſat
etiam illa ratio conſiderata hic in tex.noſtro.Pręterea,
ut dicit gloſ.iura aptantur iis,quę communiter accidũt
l.Nam ad ea.ff.de legi.& ita reſidet communiter Doct.
hic , & in l.More.& in l.pupillus.ff. de acqui.hęred.vbi
Iaſ.in d.l.More.in 5.not. Deci.in l. Bonorum. in 2.not.
C.qui admit.noluerunt Cy.Bal.&.Sali.in l.Quod fauo-
re.C.de legi.Bal.in l.potuit.C.de iure delib.vbi Iaſ.col.
pen.Immo.neque etiam opulentam ſecundum Iaſ.in l.
Siquis mihi bona.§ Si ſeruus, col.2.ff.de acqui.heredi.
& ibi Doct.paſſim declarant . in quo differat hæreditas
locuples ab opulenta , & Ang.in conſi.317. Statutum.
circa med.quamuis contrarium teneat Soc.in conſil.8.
col.i uerſi.Secũdò principaliter.lib.4.Dec.in conſi.331.
Pro reſolutione, col.3.Tu tamen indiſtinctè teneas cõ-
munem ſententiam.

In gloſ.Ne ullum.Glo.ſupplet aliam rationem,quia
litibus & ſumptibus vexaretur pupillus,ita quòd etiam
ſi hęreditas non eſſet damnoſa,omnino inſurgeret hoc
25 damnum vexationis,nam datur† reſtitutio minoribus
non ſolum quando damnum ſentiunt ob diminutionẽ
patrimonii, l.3.ff.de dam.infec. ſed etiam quãdo peri-
26 culum eſt ne ſumptibus & litibus vexentur.d.l.Mino-
ribus 25.annis.ff. de minor.quarũ exitus ſemper incer-
tus eſt.l. Quod debetur.ff. de pecul.facit tex.in l.Quia
poterat.ff.ad Trebell.optimus tex.in l.Item ſi res.§.fin.
ff.de alie. iud.mu.cauſa fac.cum ſimil. adductis per Al-
ber.de Ro.in l.Etiam.in princ.ff.ut lega.no. cauea. Luc.
de pen.in l.Litibus.C. de agri.& cenſi.lib. 11.facit glo.
in c.pen.de empt.& uend.Sed dic,quòd iſta non eſt di-
uerſa ratio à ratione tex.noſtri,imò eſt eadem :genera-
liter

liter enim dicit tex. noster, ne ullum damnum sentiant:
at cum litibus & sumptibus vexari damnum sit, & spe-
cies quędam damni. d. l. Minoribus xxv. annis. sequitur,
quòd comprehēditur in hac eadem ratione ut species
in suo genere Bal. in l. 2. C. de iur. an. aur. cum vulg.
27 In ead. glo. Et ex eisdem. Primò elicitur † ex glo. quòd
pupillus non potest esse in iudicio ciuili sine tutore, &
ad hoc allegat tex. in l. Cùm & minores. C. si aduer. rem
ind. melius facit text. in l. Acta. §. fi. & in l. Contra pupil-
lum. ff. de re iud. & optimus tex. in l. i. C. qui legi. per.
hab. stan. In iud. nō enim habet integram & legitimam
personam, ideo si habet tutorem, debet iudicium agi
28 cum tutore, id est eo authore: si verò nō habet, debet
29 citari cōiunctì † pupilli, ut fiat cōtumax, alias solius pu
pilli contumacia nihil facit. l. Hęc autem §. j. ff. ex qui.
ca. in poss. eat. & ibi Bar. & ita tenent Alexand. & com-
muniter Doct. in l. Neq. impuberes. ff. de in ius uocan.
in l. Si ex legati. cum l. seq. ff. de verb. oblig. in l. Contra
pupillum. vbi Ioan. de Imol. ff. de re iudi. & ita commu-
niter tenetur reprobata opin. Bart. in l. i. §. Sufficit. ff. de
admi. tuto. qui tenet, quòd possit citari solus pupillus,
& tradit Alexā. in d. l. Neque impuberes. facit tex. in l.
Iusiurandum, quod ex conuentione. §. pupillus. ff. de iu-
reiur. ubi Ias. Hęc omnia tamē limitātur, nisi quid actū
fit, aut pronunciatum in fauorem ipsius: nam cum in
30 ijs, quę fauorē suū respiciunt, habeat † legitimam per-
sonam, ut. s. in prin. meritò sequitur, quòd sententia in
fauorem eius lata valeat, tex. est, qui hanc rationem as-
signat in l. Non eò minus. C. de procura. vbi Bar. Bal. &
Ias. Bar. & Bal. in l. Si tutor. C. in quib. cau. in inter. resti.
non est neces. & quàmuis loquantur in minore, idem ta
men est in pupillo, ut uoluit glos. in l. Neque tutores. D.
eo. tit. quam ponderant Bal. Sayl. & Ias. in d. l. Nō eò mi
nus. Ang. de Are. in l. Furioso. ff. de re iudi. & hic, vbi uo
luit hoc quoque procedere in infante, quicquid noluc
rit Raph. in d. l. Furioso. & hoc non solum habet locum
quando pupillus litigauit per procuratorem constitu-
tum sine tutoris authoritate, vt dicitur in d. l. Nō eò mi
nus. sed etiam si ipsemet sine alicuius authoritate litiga-
uit, glo. in d. l. j. C. qui. legi. perso. quam pōderat & seq.
[illegible] iudi. Alex. in consil. [illegible]
col. 2. versic. Secundò potest responderi lib. 2.
31 Secundò elicitur ex hac glos. quòd † pupillus in crimi
nalibus non potest esse sine tutore. d. l. Clarū. C. de aut.
pręst. Id enim constitutum est, ne ex sua imperitia, vel
iuuenili calore aliquid, aut dicant, aut taceant, quod
si fuisset prolatum, aut non expressum, eis prodesse po-
terat, & à deteriore calculo eos eripere, ut dicit ibi tex.
vbi deteriorem calculum eum appellat, qui cōdemnat:
vtebantur enim antiqui calculis aliquando in sentētiis
ferendis, sicut & utebantur etiam Thraces albo & ni-
32 gro calculo ad enumerādos dies felices & infelices: &
eodem modo minor 25. annis sine curatore, vt ibi dici-
tur: & ideo inoleuit practica, quoties inquiritur contra
pupillum, vel minorē in casibus, in quibus puniri pos-
sunt, & contra eos inquiri, quòd detur curator, ut tra-
dunt omnes in d. l. Clarum. & Ange. de Are. in tractat.
Malefi. in uer. Comparent †. d. l. inquit, & confitetur
33 totū uersi. Necnon sis benè cautus tradit Hippo Marsi.
in practi. malefi. §. Nunc uidendum. nume. 31. vbi aliud
notabile dixit, quòd talis curator, si authoritatē præstet
statim, nihil agit, requiritur enim, quòd intercedat cō-
ueniens spatium temporis, ut possit se informare.
34 Tertiò gl. enumerat casus, in quibus pupillus potest
aliquid agere etiam † in iudiciis sine tutore.
Primus est in possessione momentanea, siue momen
35 taria, quęnam † autem dicatur possessio momentanea,
declarat glos. & Bar. & omnes Doct. ibi, in l. Momētarię.
C. qui legi. per. actio ergo hæc potest per quamcunque
personam exerceri, ut ibi in tex. etiam pupillum, ut di-
cit ibi glos. in uer. Per quamcunque, dummodo non sit
proximus infantiæ, ut dicit Pan. de Cast. ibi col. ij.
Secundus quando agit. l. Iulia de adulteriis ob uiola
tum matrimonium, quamuis enim excludatur ab accu
sando propter ętatem. l. Qui accusare. ff. de accusa. ta-
men si propriam iniuriam exequatur, non repellitur. l.
Hi tamen. ff. eod. & hinc est, quòd si minor ob thorum
violatum agat, admittitur etiam nullo adhibito cura-
tore. d. §. Lex Iulia. tamen aduertendum est, quia ille
text. non potest loqui in pupillo, cùm matrimonium
non contrahat quis nisi pubes. s. de nup. in principio.
Tertius casus de uenia ætatis petenda nihil attinet
ad pupillos: quia nisi quis. xx. annum ætatis excedat, ue
niam ętatis nō petit. l. 2. C. de iis qui ueni. ęta. impetra.
ideō neque attinet ad iudicia.
Quartus casus procedit ex eodem fonte, quo proce
dit secundus, nam quando pupillus suam iniuriam exe
quitur, admittitur etiam ad agendum interdicto De li
bero homine exhibendo. d. §. si mulier.
37 Cęiera dic, vt hic per Ange. qui † post Saly. in leg.
Cùm & minores. C. si aduer. rem indi. latè prosequi-
tur an & quando pupillus possit esse in iudicio, quę
materia tanquam non ita pertinens ad hunc titulum
omittetur à nobis.

§. TVTOR AVTEM.

1 *Iussus debet præcedere.*
2 *Concessus & } ex post facto idem operantur, quod*
Ratihabitio } consensus ab initio.
3 *Pater ratam habendo agnitionē bonorum possessionis*
factam à filio eam confirmat.
4 *Authoritas tutoris requiritur ad integradam personā*
pupilli.
5 *Authoritas tutoris exigitur in ipso actu.*
6 *Authoritas, quæ requiritur ad confirmationē actus, po*
test subsequi ex interuallo: item si ad executionem.
7 *Tutor an possit authorari statim postea.*
8 *Actui inesse dicitur, quod sequitur statim postea, si est*
pertinens ad actum.
9 *Pars intrinseca actus iam facti dicitur quod statim se-*
quitur.
10 *Actus dicitur unus, quādo sunt duo, sed immediatè*
post alium gestus.
11 *Statim non dicitur fieri quod fit in ipso actu, sed q; im-*
mediatè antè uel post.
13 *L. Siquis mihi bona. §. Iussum. ff. de acqui. hæredi. decla-*
ratur.
13 *Autherem fieri quid sit. & nu. 18.*
14 *Tutor prestans authorem debet esse presens.*
15 *Mutus quare non possit esse tutor.*
16 *Authoritas tutoris exigit sermonem.*
17 *Tutor in quibus casibus tacendo præstare intelligatur*
authoritatem.
18 *Antonij Nebrissensis error.*
19 *Tutor nō debet authorari, nisi ĩ ijs q̃ utilia sunt pupillo*
20 *Authoritas non interponitur per epistolam.*
21 *Aequipollens non præstat idem in formalibus.*
22 *Tutor nō cogitur authoritatē præstare pupillo in nego*
2 *tiijs contra omnes, & quid in iudicijs.*
3 *Authoritas perperam interposita nō ualidat actum.*
24 *Paria sunt aliquid non facere, uel facere & minus le-*
gitimè.

NON potest commodè diuidi. Tutor præ-
sens authoritatem debet interponere, nó
postea, uel per epistolam.h.d.cx l. Obli-
gari.§.Tutor.ff.eod.
Casus ita potest figurari: quæsitum fue-
rat an authoritas tutoris quocunque tempore intepost
1 ta ualidaret actum,nam† uidemus in iussu paterno præ-
cedente aditionem,quòd potest præcedere.l.Si quis mi
2 hi bona.§.Iussum.ff.de acqui.hæred.Videmus † preterea
consensum & ratihabitionem ex post facto idè operari,
3 quod† operatur consensus ab initio.l.Bonorum.l.Quò
enim.ff.rem rat.hab.Videmus præterea patrem ratam
habendo bonorum possess. agnitionem factã per filium
confirmari.l.i.C.q admit.unde uidebatur sufficere con-
stare de uoluntate & iudicio tutoris,siue antè,siue post:
cuius contrariũ dicitur hic,q requiritur,q sit præsens,
& q in ipso negotio authoritatẽ præstet:ratio est,quia
quãdo authoritas ab initio interuenit in ipso actu,actus
ille fundatur in persona istorum duorũ integrata perso
na pupilli per authoritatem tutoris,quod nó fieret,quã
do præcederet , uel subsequeretur , quia tali casu actus
fundaretur in persona & consensu solius pupilli,vnde
4 cùm talis† authoritas exigatur ad integrandã personã il
lius pupilli.l.Curatorẽ.ff.eo.& requiratur per modũ cu
iusdam solennitatis à lege.d.l.Curatorem.ideo debet
formaliter præstari in ipso actu,quia à forma recedi nó
potest,neq; actus ille in suspenso stare potest,prout cõ-
siderare uidetur Bal.in c.Cùm cõsuetudinis.de consue.
Nec obstat quod dicitur de iussu , quia iussus exigitur
propter uinculũ patriæ potestatis , cùm enim filius sui
iuris nó sit, videtur necessarius iussus paternus ad hoc,
vt possit actum gerere, cum non possit ex propria uo-
luntate accedere ad actum explicandũ. Quod verò di-
citur de ratihabitione,illa habet locum , quoties actus
potest fundari in persona illius , qui actum gessit,sed
pupillus huiusmodi non potest.d.l. Curatorem. ergo
exigitur in ipso actu.
5 Primò not.ex hoc tex.q† authoritas debet interuenire
in ipso actu,qui à pupillo geritur,cõcor.tex.in d.l.Obli
gari.§. Tutor.ff.eod.rõnem assignaui in figuratione ca-
sus,requirit enim ista authoritas ad substantiandũ actũ
& sollennizandum,ut.s.dixi per.d.l.Curatorotẽ.ff.eo.&
ideo precedere debet.§.Tutor.glo.in c.Edoceri.de re-
scrip.ubi oẽs maximè Fely.col.9.Bal. in d.c.Cùm con-
suetudinis. vbi ad hoc affert tres not.rationes.Inno.Io.
Andr.& Domi.in c.i.de reb. eccl.non alien.Archi.in c.
Quidam.18.q.2.Cyn.Bar.Bal.Saly. Paul. de Cast.& oẽs
in l.fin.§.Necessitate.C. de bon.quæ.lib. Angel. in l.i.§.
Quæsitũ fuit.ff. ad.Treb. & ibi Alex.col.4.& seq.Pet.de
Ancha.cõsi.337.De efficacia.col.i.Dec.in c.Cùm acces
sissent.col.7.de consti.in consi.175.In causa post.ll.con-
nubiales in gl.4.in prin. nu.2.& seq.Si enim requirere-
6 tur† authoritas ad cõfirmationẽ actus,tunc posset subse
qui etiam ex interuallo.l.2.C.de iure fisc.lib.10.ita dicit
Bal.in l.i.C qui admit.itẽ si ad executionẽ ipsius actus.
l.fi.in.fi.C.arb.tute.Bal.in l.2.C.de ser.reip.manu.Rom.
in consil.5.idem Bal in l.Quæcunq;.C.de bon.quæ lib.
latè.Tiraquell. ubi.s.numer.9.& seq.secus si requiritur
ad substantiandum & dandũ esse ipsi actui,ut hic,vt de-
clarat sing.Bal.in d.l.2.C.de ser.reip.manum.
Secundò nota ex eisdem uerbis ibi , In ipso actu.deci
sionem.q.de qua dubitant Docto.hic,& in l.Siquis mi-
hi bona §.Iussum.ff.de acqui. hær.an si tutor authoreẽ
7 postea† statim,talis authoritas immediatè post interposita
valeat, & dicunt q sic,ut dicit gl.in uerb Post tempus.
vbi uidebimus.Dico,q hæc verbs(in ipso negotio)hoc
decidunt , quia dicitur in eodem negotio quid actum,
8 quod† fit incontinẽti , antequã ad alios actus quis diuer
tat.l.Lecta.ff.si cer.pe.l. Petẽs.C.de pact.l.Cõtinuus.de
ver.oblig. nã si quod immediatè sequitur, dicitur in es-
se , verum erit dicere,quò illa authoritas statim postea
interposita erit in ipso negotio interposita:quod† enim
9 statim subsequitur , si est pertinens ad negotium, dici-
tur pars intrinseca actus iam facti sm Bald. in l. Lecta.
10 colũ.j.qñ enim duo† actus gerũt statim vnus post aliũ,
ratione vnici contextus quodãmodo efficiuntur unus
actus , ut declarat Ias.in l.Lecta.in 8. notab.maximè q
in tex.nostro est apposita illa dictio(statim ,)de cuius
natura est importare tempus immediatum anterius tũ
11 uel posterius,non enim dicitur statim fieri quod† fit eo
dem tempore,sed statim dicitur fieri quod fit immedia
,, tè antè uel post.Cur.tria prædia(inquit Cicero p Sex.
,, Rosc.Ameri.(tantæ pecuniæ statim Capitoni dantur.
,, Et pulcherrimum exemplum reprehenditur ex uerbis
,, Cicero.in Oratore. Antè(inquit)circumscribitur men
,, te sententia,confestimq; uerba concurrunt,quæ mens
12 eadem statim dimittit. Et hoc quod† dicit tex.in d.l.Si
quis mihi bona.§.Iussum.ff.de acqui.hære.q authoritas
tutoris interponitur perfecto negotio, quæ uerba uide
bantur aduersari uerbis tex.nostri, qui dicit in ipso ne-
gotio,nã interponendo ipso negotio iam pefecto , nisi
interponitur statim,dicitur interposita in ipso negotio
propter subsequens immediatum tempus,intelligitur
ergo tex.in d.§.Iussum.perfecto negotio idest statim ac
perfectum negotium est,hoc autem dicitur in ipso ne-
gotio fieri non mixtim & quodammodo inter negotiũ,
sed in ipso negotio statim idest immediatè post : & ita
declarandus & intelligendus est tex.iste,& concordan
13 dus cum d.§.Iussum.quod comprobatur,quia† authorẽ
fieri nihil aliud est,quam probare quod agitur.l.Etiam.
ff.eod.sed quod agitur probari non potest,nisi iam actũ
sit ordine intellectus,ergo sequit, q authoritas ipsa im
mediatè post apposita non solum vtiliter interponitur,
sed etiam aliter non posset interponi.
14 Tertiò not.q† tutor,quando authoritatem præstat,de
bet esse præsens :idem dicit tex.in l.Obligari.§.Tutor.
ff.eod.ratio est,quia in præstatione authoritatis ius hãc
15 voluit adesse solennitatem,† ut tutor auhtorãdo loque
retur , & hinc dicit tex.in l.i.§.Mutus.ff.de tute.q mu
tus non possit esse tutor, quia nó potest præstare autho
16 ritatem: ad essentiã† ergo præstationis authoritatis exi
,, gitur sermo,& melius facit tex.in d.l.i.§.fi.ibi,Non tan
,, tum loqui,sed & audire tutor debet.benè facit tex.in l.
3.ff.eo.ibi,Cùm se probare dicit. ex quibus ostenditur
q est necesse,q dicat se probare actum,dum cõficiture
ergo non potest cõfici actus ualidè ipso absente per epi
stolam(puta)aut nunciũ , & per hoc repræhẽditur glo.
in l.Vbi non uocc.ff.de reg.iur.hoc tamen limitatur in
iis,quæ sunt facti,puta,in prosequenda facto societate,
17 nam† tutor tacẽdo uidetur authoritatẽ præstare Bal.in
l.Mandatum . col.2.C.mand.Bar.in l.Gerit.ff.de acqui.
hære.in fin.verbis,ubi uidendum est.
Quartò not.ibi,Author fieri.Declara.idest probare de
bet quod agitur , ita declarat hæc uerba Iurisconsultus
18 in l.Etiam.ff.eod.vnde apparet,quam latè errauerit An
to.Nebrissensis in uer.Authori.dum interpretatur tex.
in l.4.ff.eod.dum inquit,Tamen si tutor authoreẽ idest
author fiat,& sic probet quod geritur,nam exponit Ne
brissen.authoreẽ.idest obligeẽ:q falsò, nemo nó uidet.
Quintò nota. ibi, Si hoc pupillo prodesse existima-
19 uerit.quòd tutor† nó debet authoritatem interponere
nisi iis actibus, qui versimiliter appareant utiles pupil-
lo,in hoc enim assumpti sunt tutores, ut utilia curent,
inutilia prætermittant.§.fi. in Authen.ut ii qui oblig.
perhi.hab.res mino.q si authoritatem præstent in dam
nosis , tenebuntur iudicio tutelæ l.Si ad pupillum.ff.
eodem.sicut si quid utile omitterent , & nollent super
actu utili authoritatem præstare.l.Si tutor.ff.eod.

Sextò

Sextò no. ꝙ post tempus interposita authoritas nõ operat, ratione dixi in figuratiõe casus, & intelligit post tempus, scilicet aliquod, non incontinenti per ea, quę s. dicta sunt in 2. no.

20 Septimò no. ꝙ† p epistolam nõ põt authoritas interponi, rõ est, quia necessaria est tutoris pręsentia, & ꝙ voce sua probet, & sic ꝙ in actu ipso loquat, vt dixi s. in 3. no. requirit namque authoritas (vt dix:) ad integrãdã personam pupilli, & per modum solennitatis. d. l. Curatorem. ff. eo. est gl. in d. §. iussum, vbi hoc voluerũt Paul. de Cast. Are. & Alex. & ibi Are. allegat ad hoc tex. in l. Minorum. secundum lectu. Bal. C. de prædiis mino. nam ibi prohibet petere tutor per procuratorẽ decretũ à iudice interponi, quia petẽdo authoritatẽ pręstaret vendi tioni, & illũ tex. dicit singu. ad hoc Are. in l. Singulos, ante fin. ff. de testa. Ange. in l. post mortẽ. §. i. ff. de adop. Rom. in l. 2. ff. de offi. eius. Ea autẽ est ratio, quam. s. proximè expressit tex. qnia authoritas in ipso actu ꝓstanda est, si. n. p epistolam pręstaret, esset ante pręstita verè, ut declarat Are. in d. §. Iussum. circa fi. ad idem est bonus tex. in l. Sicuti tribus. & ibi gl. i. ff. de arbi. melior tex. in l. 2. in prin. C. de iis qui ven. ęta. impetra. quem ponderat Ang. in l. 3. ff. rem rat. hab. & volunt in terminis Inno. Host. Io. And. Anto. de But. & Abbas in c. cùm desideres. de sen. excomm.

21 Octauò no. correlariè ex hoc tex. ꝙ† qñ sumus i iis, quæ requirunt pro forma & pro solennitate, nõ sufficit facere & implere p æquipollens, nã ęquipollens est epistola voci, & tñ non sufficit, quia pręsentia & sermo tutoris ꝓ solennitate requirit, d. l. Curatorem. & ꝙ qñ sumus in actu formali vel solennitatis, referat & plurimi interfit q d ex equipollentibus fiat, voluit Bal. in l. Si institorem. in fi. ff. si cer. peta. Bal. in l. i. ff. de lib. & posth. cũ fi. vt tradit ibi Alex. col. pe. & latè Fel. in c. eum dilecta. in materia formæ de rescrip. Deci. in l. 3. C. de insti. & subtil. est tex. in l. Singulos. quem ibi ad hoc no. Arc. col. 2. ver. Secundò no. ff. de testa.

22 In glo. in ver. Existimauerit. Verũ est quod† dicit gl. ꝙ nõ cumpellit author fieri tutor d. l. Si tutor. vbi tex. assignat rationem, quare non est cogendus, nam si videt tu[illegible] & cogi: si utile sit, & ipse recuset, iudicio tutelę hãc omnẽ iacturã consequit pupillus à tutore, ut dixi in nota. Quamuis. n. cogat administrare tutelã. i. administrationem & tutelam suscipere tutor tanquam munus publicum, l. i. ff. de admin. tu. non tñ cogit postea authoritatẽ in certo actu interponere: & hanc cõclusionem credo verissimã indistinctè contra oẽs: nam quod dicũt, ꝙ qñ actus est euidẽter utilis pupillo, cogitur, mihi vr, ꝙ hoc fit contra tex. in d. l. si tutor. ibi, Deinde, & si expedit. nã illa verba pręsupponunt clarum esse ꝙ expedit, & militat ratio illa, quia iudicio tutelæ postea consequetur pupillus iacturam hãc: loquit enim lex illa non in casu dubio, sed claro, vbi clarũ est, ꝙ expediebat. Similiter & quod dicitur, ꝙ in iudiciis cogit tutor authoritatem ꝓstare per tex. in l. fi. in prin. C. de admi. tuto. mihi uř, ꝙ illc tex. non probet, quinimò potius probet contrariu: nam in prin. tex. dř ipsos tutores teneri defendere pupillos, cùm hoc munus necessarium sit, sed subdit post
" ea: Et si hoc recusauerint, uel subire distulerint, non so
" lum vtpotè suspecti amoueant amissa eorum existima-
" tione, sed etiam ex substantia sua omne detrimentũ sar
" cire coguntur. Non ergo precisè coguntur defendere: bene præcipi põt, ut defendant, sed siquando recusent, nõ precisè coguntur, sed remouentur ut suspecti, & damnũ & iactnram pupillorum pręstant, & sic concor. ille tex. loquens de iudiciis cum tex. in d. l. Si tutor. & hoc idem vĩ velle tex. in l. Eum qui. C. de procu. qui præsupponit pupillos in illo casu, quãuis tutores habeãt, posse indefensos remanere, & sic ex his destruitur distinctio Bar. in d. l. Si tutor. quæ fuerat Dyni, quam sequitur Sal. in l. fi. C. de admin. tuto. & Ange. & alii hic, & ita puto verissimum esse.

In gl. in ver. Post tempus. De hoc latè dictum fuit. s. in 2. no. tenẽt communiter Doct. conclusionem gl. nostrę in d. l. Siquis mihi bona. §. iussum. ff. de acq. hær. pro qua ponderaui hæc iura in 2. no.

Gl. vltima clara est, & Io. Fab. hic exẽplificat, qualiter possit perperã aliter interponi authoritas, uide eum: fa-
23 tis est, ꝙ† authoritas perperã interposita non reddit a-
24 ctũ validũ d. l. 2. ff. eo. nã paria sunt† authoritatẽ non interponere, uel interponere & nulliter vel non legitimè l. Quoties. ff. qui satisd. cog. ubi latè Ias. Dec. in c. Edoceri. col. 3. de rescrip.

§. SI INTER.

1 *In rem suam quid significet.*
2 *Peragere iudicium quid sit, & peragere reum.*
3 *Lis esse potest inter tutorem & pupillũ durãte tutela.*
4 *Mater & auia quãuis creditores possunt esse tutrices.*
5 *Author in rem suam nemo esse potest, et quãdo possit,*
6 *Bona fide quãdo dicatur authorari in facto suo tutor.*
7 *Episcopus, si habet bona communia cum canonicis, au thoritatem non præstat, ut augeatur aut diminuatur præbenda.*
8 *Tutor Prætorius qui esset, & quando daretur, & cur ita dicerent.*
9 *Tutorem habenti tutor non datur, sed curator.*
10 *Curator ad litem uertentem inter tutorem & pupillum datur.*
11 *Curator liti datus ei assistit, donec ea durat.*
12 *Curator ad litẽ satisdare tenetur rẽ pupilli saluã fore.*
13 *Negotiorum gestorum tres sunt species.*
14 *Actio utilis negotiorũ an detur contra curatorẽ adulti ante xxv. annum, uel aliter durante cura.*
15 *Tutor testamentarius debitor uel creditor pupilli an esse possit.*
Authen. Minoris debitor. an locum habeat in tutore testamentario.
16 *Tutor habetur loco domini.*

NOn diuiditur propter vnicum literę contextum.

Lite inter tutorẽ & pupillum vigente datur curator, qui definit esse curator finita lite. h. d.

Casus literaliter figurandus est vigente. n. lite inter tutorem & pupillum conflictus regularũ iuris maximè fiebat, nã & pupillus in iudicio sine tutore esse non poterat. l. i. §. i. ff. de admi. tu. & tutor in rem suã author esse non poterat. l. i. ff. eo. titu. & tutorem habenti alius tutor dari non põt regulariter. l. licet. C. in qui. cau. tuto. hab. tu. dar. poss. vnde necessarium fuit prouidere, ut daretur curator ad illam litem, qui defineret esse curator finita lite. Pro declaratione th tex. nostri sciendum est in hoc casu variè prouisum fuisse: nam vno tantum tutore existente, si lis inter ipsum & pupillũ intercedebat dabatur tutor à Prætore, qui prætorius appellabatur: hoc fuit correctum eò, quia visum fuit inconueniẽs habenti tutorem dare alium tutorẽ contra. d. l. Licet. & ꝓuisum vt daretur curator, ut hic, & in l. i. C. de in lit. dã. tut. quia tamen hoc etiam nescio quandã suspicionem afferebat, ne pupilli fraudarentur, si credit eorum uel debitor tutelam administraret statutum est nouissimo

Authen-

Authenticorũ iure, ut debitor vel creditor minoris nõ
possit eidẽ esse tutor, Auth. vt ii qui obli. se perhi. hab.
res mino. & dicetur inferius.

1 In tex. ibi, In rem suã. Latina est elocutio. l. ad utilita
tem & commodũ suũ, qua frequentissimè utuntur Iu-
,, reconsulti. Caius in l. ij. ff. de nego. gest. Siquis absentis
,, negotia gesserit, licet ignorãtis, tñ quicquid vtiliter in
,, rem eius impẽderit, vel ẽt si se in rẽ absentis alicui ob-
,, ligauerit, habet eo noĩe actionem. Teren. in Andr. Si in
,, rem est vtriq;, ut fiant, accersi iube. Et in Hecy. Quòd si
,, id faceres, magis, in rem & nostram & uestram id esset.
2 In tex. ibi, Iudicium † peragitur. Peragere iudiciũ est
perficere ita, vt sententia ferat. Paulus in l. Non distin-
,, guemus. ff. de arbi. Quia (inquit) & si sponte iudicium
,, accepisset, cogeretur peragere. Hinc dicimus peragere
reum. i. ita iudicium & accusationem prosequi, vt dam
netur. Vtitur Vlpia. in l. ii. ff. ad l. Iul. de adul. & Paulus
in l. ab accusatione. ff. ad senatusconsul. Turpill. Liuius
,, libr. 4. ab vrb. condi. Vos autem, si reum perago, quid
,, acturi estis?
3 Not. primò, q † põt esse lis inter tutorem & pupillum
durante tutela, ad idem tex. in l. j. C. de in lit. dan. tut.
quod intellige secundum hæc tempora, nam hodie cre
ditor vel debitor pupilli tutor esse eiusdem non posset
auth. Minoris debitor. C. qui dari tut. poss. tamen hodie
4 remansit hoc in matre & auia, quę † quamuis sint debi-
trices aut creditrices, omnino non prohibetur tutelam
gerere, auth. ad hæc. C. quand. mul. tute. offi. fung. pote.
item quando debitum uel creditum superuenit duran-
te tutela, puta, si tutor hęres factus sit creditoris aut de
bitoris, nã isto casu non desinit esse tutor, sed adiungit
ei curator, vt in Auth. ut ii qui obliga. perhi. ha. res min
§. Sed & siquis, & est glo. in verb. Creditor in d. authen.
Minoris debitor.
5 Secundò no. q † quis non põt esse author in rem suã,
quæ est notissima iuris ciuilis regula, vt dicit tex. in l. j.
in prin. ff. eod. l. pupillus. in prin. eod. ti. quod limita, nisi
bona fide faceret, nam tunc in facto ꝓprio potest ętiã
authoritatem præstare. l. Cùm ipse. C. de cõtrah. empti.
6 l. Non existimo. ff. de admi. tu. & bona fide dicit facere,
qñ exequeret præceptum testatoris, ut in pulchro casu
tradit Soz. in consi. 87. In præsenti consultatione in 2.
dubio. col. 5. sequit Dec. in cons. 441. Pręsens cõsultatio
col. ij. vers. Non obstat, q D. Antonius. Et sic in simili di
7 ci solet, q si Episcopus † habeat bona cõmunia cum ca
nonicis, non põt præstare authoritatem, ut augeat uel
diminuat ꝓbenda, ita notant Abb. & Dec. in c. Cùm ac-
cessissent. de cõsti. vbi Dec. col. 8. versi. Quarta cõclusio.
facit tex. in clem. ii. de reb. eccl. non alien.
8 Tertiò no. q † olim dabat tutor prætorius, qñ lis erat
inter tutorem & pupillum: dictus aũt erat prętorius, q a
à prętore dabatur, quod clarè explicat hic Theophilus
,, cuius verba sunt: Hac in specie olim à prætore tutor
,, dabat, qui dicebatur prętorius, q a prætore daret sicu-
,, ti & prætoria porta in castris, & prætoria nauis in clas-
se. Dicitur & prætorium imperium, apud Cice. & pręto
rium ius vbiq; legitur.
9 Quartò no. q † tutorem habenti non datur tutor: sed
curator, ita ex hoc tex. no. Angel. hic, qui tñ tex. potius
probat contrarium, cùm dicat, q olim dabatur, nec ui
detur correctus hic stylus ex eo, quia tutorẽ habenti tu
tor dari non debeat, sed potius quia cum hic detur cer
tæ rei vel causę, nõ debuit dari tutor, sed curator. §. Cer
tę. j. qui testa. tuto. dar. poss. regula tamen in se est vera
vt est tex. in l. licet C. in quib. cau. tut. hab. tut. dar. pos. l.
Cum iure. C. qui petant tut. & hoc prohibẽt iura, ut di
cit tex. in l. Si sororis. C. qui dari tuto. poss. §. Interdum.
j. de cura. de cuius regulæ ratione uidebimus ibi in
gloss. in versic. Dari.

10 Quintò no. q † lite existente inter pupillum & tutorẽ
dat curator ad eam litem, quod intellige, nisi adsint alij
cõtutores, ut est tex. qui utrunq; decidit in l. i. C. de in
lit. dan. tuto. ad idẽ tex. in l. Qui habet. §. Si pupillus. ff.
de tute. melior tex. in l. Si plures. ff. de testa. tute. quan-
do enim plures tutores sunt, superuacuum est posci cu
ratorem litis causa, q a altero authore cũ altero agi po-
test, vt ibi dicit, bonus tex. in l. Si tutor. §. Si testamẽto.
versi. Quem igitur. ff. de tute. & ratio. distrah.
11 Sexto not. quòd † curator datus ad litem assistit liti,
donec ea durat, qua finita expirat eius munus tanquã fi
12 nita causa propter quã datus fuerat. c. Cum cessante. de
appella. qui tñ curator satisdare tenetur rem pupilli sal
uã fore. l. Etsi ad species. ff. rem pup. sal. for. & ibi gl. nõ
tñ tenetur facere inuentarium, vt dicit Bar. in d. l. Etsi
ad species, seq. Signo. in consi. 250. Super dubiis. col. 4.
Spe. in ti. de acto. ab vniuer. uel cura. deputa. §. i. uer. pu-
beres. Rota decisi 45. Procurator in no.
In gl. 1. Conclusio glo. est, q tex. noster sit intelligen-
dus, si sit inter pupillum & tutorem agendũ iudiciũ ex-
tra causam tutelę, nam si essemus in causa dependente
à tutela, agi nõ posset iudicio tutelæ, est tex. in d. l. Nisi
finita. de aliis, q occasione tutelę venire possent, est tex.
in l. Si tutor reip. §. fi. cum l. seq. ff. de tute. & ratio. distr.
Quare Doct. hic & vbiq; distinguunt, q si agendum sit
ex causa, q ducat originẽ ante tutelã, & tunc, si sunt plu
res tutores, agi põt contra vnum cum authoritate alte
rius, l. Si plures. ff. de testa. tute. si vnus tãtum, dat cura-
tor, ut hic cũ simili. & hoc de iure antiquo, non ẽm ius
Authenticorum, auth. Minoris debitor uel creditor. C.
qui dari tu. poss. & in corpore vnde sumitur, nisi sit ma-
ter aut auia, auth. Ad hæc. C. qñ mul. tut. offi. fung. pot.
Si uerò causa penderet à tutela, nõ agit, d. l. Nisi finita.
in prin. & §. fi. ff. de tute. & ratio. distra. l. Si tutor reipu.
§. fi. cum l. seq. ff. eo. ti. & ita distinguunt Doct. in l. aduer
sus. C. de admi. tuto. ubi Sali. quod limita, nisi esse tutor
nõ verus, sed putatiuus, nã eo casu agit statim, quia cũ
non sit verè tutor, non cadit impedimentũ natiuitatis
actionis uel exercitii ipsius ut in actione tutelę, quę da-
tur contra uerum tutorem.
In gl. ibi, Idem in utili negotiorũ gestorum. Sciã
13 ante oĩa inuenes † negotiorũ gestorũ tres esse species:
spontaneos & volũtarios, q voluntate sua nulla alia rõ-
ne cogente administrant & gerũt alterius negotia: hęc
gestio parit actionẽ negotiorũ gestorum directam &
contrariam, de qua videbimus. j. de oblig. quæ ex quasi.
contrac. nasc. §. i. necessarios, qui aliqua necessitate co-
gẽte administrant, vt curatores. l. 3. §. Hac actione. ff. de
neg. gest. & ex hac gestione prouenit vtilis actio nego-
tiorum gestorũ, ut ibi: quasi necessarios, qui necessitatis
suspicione gerunt. i. qui putãtes se teneri administrare
ad administrandum accedunt, vt (puta) si libero homi-
ni bona fide seruiendi aliquid sit mandatũ, nã si putans
se seruum administret, vtili negotiorũ gestorũ etiã ipse
tenetur. l. Atqui natura. §. Si libero. ff. de nego. gest. & ex
hoc intelligi põt, quid sit hęc utilis actio negotiorũ ge
storũ, nam cùm actio negotiorum gestorum propriè ha
beat locum in iis, qui pietate aut charitate absentium,
negotia eorum administrant sua sponte, cùm nec uer-
ba, neq; mens prætoris directa possit trahi ad hunc ca-
sum curatoris, qui necessitate cogẽte administrat, ideo
non dedit cõtra eos directã actionẽ negotiorũ gesto-
rum: quia tñ aduersus tales non est constituta propria
actio, ideo fuit meritò data utilis negotiorũ gestorũ a-
ctio dñis bonorũ administratorũ & dñis negotiorum.
14 Redeundo modò ad gl. conclusio ipsius est, q † actio uti
lis negotiorũ gestorum non det contra curatorẽ adulti
ante 25. annum, uel aliter durante cura circa quam gl.
allegat duo iura contraria, nam in l. 2. prohibetur agere

in l.Cum curatore.dicitur contrarium:& obiter aduer
te,quia tex.vulgatus in l.Cum curatore. corruptus est
in ver.(procuratore:) legendum enim est (pro tutore)
& licet gl.in vtraq; lege uariè soluat,tamen non uideo
veram solutionem, & quę non diuinet, uerba enim l.
Cum curatore.clara sunt,q cum curatore & pro tuto-
re etiā manente administratione agi pōt,item & verba
l.aduersus.q aduersus curatorem, quādiu administra-
tio durat,exerceri iudicium non potest.Glo.in d.l.cum
curatore.primò dicit,q ibi agitur damni,iniurię,furti,
& huiusmodi,nō autem vt rationem administrationis
reddat generaliter:quę solutio diuinat,cū ibi tex.gene-
raliter loquatur,quòd cum curatore manente admini-
stratione agi potest.Secūdò vult,q tex. loquatur in rei
vendicatione,de qua nullum uerbum ibi.Tertiò intelli
git in stipulationem rem pupilli saluā fore,& militat ea
dē responsio,cū de ea ibi nulla fit mentio.Quartò intel
ligit curatorem.i.eum,qui non est curator,sed credit se
curatorem,q̄ responsio est contra uerbi proprietatē,cū
dicat cum curatore agi posse. Bar.ibi vr̄ sentire,q ille
tex.intelligendus sit in curatore furiosi,qui intellectus
diuinat,cū facilè hoc dixisset Paulus Iurisconsultus au
thor illius l.si ita intellexisset, & fuit intellectus Iac. de
Areo a ibi,ut dicit Alberi.de Rosa. Dynus ibi intellige-
bat,qn̄ conueniebat tantum ꝓ una specie malè admini
strata,qđ repugnat generalibus verbis aptis cōprehen-
dere oēs casus.Mihi videtur,q clara sit solutio illius le
gis,ut dicamus,q l.Cum curatore loquatur generaliter
vt adultus agere possit indistinctè contra ipsum cura-
torem non impropriando uerba seu restringendo: est
enim hęc regula generalis,ut patet in l. Si cum tutore.
§.fi.ff.de tute.& ratio distrahen.cuius uerba sunt:Cum
curatore pupilli siue adolescentis agi poterit, & si ad-
huc cura perseueret.qui tex.ex superioribus patet q lo
quitur generaliter in re dependente à cura,cū tractet
ibi, an agi possit ex stipulatione rē pub. sal.fore.sed in
d.l.2.C.de admi.tu.tex.loquit non qn̄ adultus uult age-
re contra curatorem, sed qn̄ unus ex curatoribus agere
vult cōtra alium,nā hoc prohibet,ut est tex. in l. actus.
de admin.tu.& q ita debeat intelligi,patet ex uerbis ip
sius ibi,Cui collegę dati estis,item ibi, Quamdiu admi
nistratio communis durat [illegible]
materia,q aut concurator vult agere,& non pōt.d.l.a-
ctus.facit tex.in l.Cùm plures.ff.de admi.tu. aut agere
vult adultus,& tūc aut vult,q curator reddat totalē ra
tionem administrationis,& non pōt agi.l. Rationes.C.
de admi.tu.non.n.redditur rō,nisi finita administratio-
ne.§.fi.s̄.ti.i.aut vult agere alia ratione uel pp causam
pręcedētem curam,vel superuenientem extra causam
curæ,uel ex ipsa cura,dummodo non petatur ratio ad-
ministrationis,& hoc fieri potest.

In ea.gl.ibi,Sed certè,glo.vult,q quamuis contra tu-
torem non deē actio tutelę durante tutela, quia nō na-
scitur,& q aliæ actiones etiam præter actionem tutelæ
non denē pupillo.l.Sed non danē.ff.de tutc. & ratio. di-
strab.tn̄ hoc intelligendum sit, vt non denē ipsi pupil-
lo,ut ipse exerceat,sed q ipse per curatorem non possit
exercere iuxta istum tex.hoc non dicitur, & sic intelli-
gitur tex. in l.Sed non danē. vt ita demum deni, si per
curatorem exerceanē,glo.tamen ibi dicit, q hæc fuit
quorundam Doct.opinio,quam dicit sibi non placere.
Sed aduertēdum est,q ista gl.est falsa,& eam reprobāt
Ray.Bar.Bald.Alber.& alii in d.l.Sed non danē. dum se-
quunē glo.ibi,nam decipiē glo.ista in hoc, quia tex. in
l.Sed non danē.loquitur in illis actionibus.quæ occasio
ne tutelæ proueniunt,ut in actione furti, damni, iniu-
rię, & condictione, nam istę non dantur pupillo,neq;
ut per se exerceat,neque vt exerceat per curatorem,nā
si posset agere & exercere curatorem, non fuisset ne-
cessarium,q Iurisconsultus ibi respondisset tacitę ob-
iectioni illi,q hoc videbaē damnum pupilli, cum tales
actiones morte tutoris intereant,& ꝑ consequens suc-
cedente morte pōt pati damnum pupillus, qui inuenit
priuatus sua actione,nā dicit tex.q quamuis hoc verū
sit,tn̄ pupillus habet actionem cum hęrede, quia tutor
sibi soluere debuit,& sic ex causa ciuili,tex. autem no-
ster loquitur in actionibus extra causam tutelæ, vt.s̄.
declaratum fuit.

In ea. glo. ibi, Item nunquid. Clarum est,q de iure
antiquo creditor & debitor poterant esse tutores. l.Cū
in eo.ff.de pac.& satis probatur in tex.nostro,hodie ve
15 rò correctū est†hoc optima ratione expressā in Auth.
vt ij qui oblig.perhi.hab.res min. in prin. Sed dubiū est
an hoc habet locum in quolibet tutore,& pręsertim in
testamentario:& gl.hic,& in Auth.vt ij qui obli. perhi.
hab.res min.coll.6.in ver.Ad curationē, & in l.pater.ff.
de procu.tenet,q d.auth.generaliter habeat locum in
quolibet tutore pp generalitatem illius legis l.i.§. Et
generaliter.ff.de lega.præstand.item quia exceptæ sunt
matres & auię Authen.vt sine probi.mat.in princ. & in
auth.Ad hæc.C.qn̄ mul.tut.offi.fung.poss.& quia facilè
hoc legislatori fuisset exprimere.& fm hanc rōnem cō
suluit Dy.ut patet in consi.38.& idem tenet Ang. in d.
Auth.vt ij qui oblig.se perhi.hab.res min.in prin.col.3.
versi.Sed tunc quæro,& idem voluit Iac.de Belui.ut re
fert Bal.ibi.& hanc opi.se vidisse seruari in iudiciis di-
cit Alb.de Rosa.in d.auth.Minoris debitor. & in l.Quo
ties.§.i.ff.de admi.tu.& dicit Io.Fab.hic,q hæc opi. te-
neē communiter à Doc.& eandē opi.tenet Azo in sum
ma.C.qui dar.tu.poss.& Christoph.hic,qui dicit, q illa
opi.est tenenda,quæ mihi semper magis placuit,& fm
eā aliàs consului:nam si testator ignorauit creditū,uel
saltem non constat illum sciuisse,pręsumiē obliuio,nec
videē velle approbare fidē obstante credito Authen. de
trien.& semis.§.i.l.Hac consultissima.§. At cùm huma-
na.C.qui testa.fac.pos.& si cōstat ipsum sciuisse,ex quo
lex generaliter prohibet in dict.Authen. vt ii qui obli-
ga. non videtur, q testatoris electio aliquid operari
possit contra dispositionē legis,arg.l.testandi C.de rest.
l.Cerdonem.ff.de ope.lib.l.Nemo pōt.ff.de lega. i.cum
[illegible] fotutē, q d.auth.Minoris debitor
nō loquaē in tutore testamētario,tenet Azo in d.auth.
Minoris debitor.& Spe.in ti.de tu.§.fi.uer.Sed excipiē,
q est creditor,& Bald.in d.auth.Minoris debitor. quasi
auth.illa loquaē tantū in legitimis,ut patet ibi in princ.
Vel si à legibus.q̄ verba manifestè ostendunt contrariū
pp illam implicatiuam(uel.)Bar.tn̄ post. Oldra. & Cy.
in d.auth.Minoris debitor.distinguit,q aut sciuit testa-
tor,aut ignorauit:si sciuit & elegit, talis electio exclu-
dat oēm suspitionem,q̄ habet.d.Auth. ut ij q perhi.a-
liàs secus,quā opi.secutus fuit ēt consulendo in consi.
148.Quæstio ista.& idem uoluit Bal sibi contrarius in.
d.Auth.ut ij qui obli.perhi.& in l.Cùm in eo.ff.de pact.
vbi dicit esse communē post Guliel.de Cun. ibi, & idē
ibi voluit Pau.de Cast.Ang.& Salyc.in d. auth. Minoris
debitor.q̄ opi.etiam pōt in puncto iuris defensari, tamē
mihi semper magis placuit prima opi.

In fi.glo.Hæc glo.cōiter reprobaē, quia cadit eadem
suspitio,vt per Ang.hic,& per omnes in d. auth. Mino-
ris debitor.vbi videndum.

In glo.in verbo,In rem suam. Declara vt in textuali-
bus,nā in rem pupilli pōt esse author,quinimò tutoris
16 potestas in hoc est inuēta.benè verū est,q†tutor habeē
loco domini,ut in d.l.Interdum.la.2.§.Qui tutelā.ff.de
fur.& dum gl.hic & ibi declarat, cū benè administrat,
alias secus,dic,q quamuis teneaē & tutelę iudicio & a
liis actionibus tutor ēt furti,si malè versaē, tn̄ ꝑ hoc nō
censetur minus dominus quousq; non interdicatur ei
admi-

administratio l.Tutor.ff.de fur.benè verum est,q si pupilli rem furriperit tutor,& illam vēdiderit, illa res efficitur furtiua,quia quamuis cēseatur dominus tutor, hoc est uerum,cùm tutelam administrat, non cùm pupillum expoliat,ut dicit tex.quem debuit allegare gl.in l.Qui fundū.§.Si tutor.ff.pro empto.nō.n. est actus surripiendi gestus ut à tutore, sed ut à fure & extraneo, ideo non denegatur pupillo actio furti.l.Si tutor.§.fi. ff.de tut.& rat.distr.

RVBR. QVIBVS MODIS tutela finitur.

CVM superius tractatum sit quibus modis tutela introducat,& d' authoritate tutorum, meritò subdit titulum,qualiter finiatur:seruat.n.plerunq; hunc morē Imperator,vt patet.§.de patr.potest.nam ponit quibus modis in esse deducat, nuptiis scilicet iustis,& adoptione:postea ponit titulum,quib. mo.ius patr.potesta.solui.sic.§.de obliga.usque ad titulū,p quas person.nob.obliga.acqu.ponit , qualiter obligatio nascatur,postea subdit titulum,quib.mod.tolli. obliga.Est autē necessarius hic titulus ad cognitionem perfectam tum propter actionem tutelę, quæ durante ea intentari non potest.l.Si tutor.in fi.ff.de tutc.& rati. distra.& dictum fuit.§.ti.i.§.fi.tum quia satis constabat tutelam esse pręsidium imbecillitatis ętatis,ut patet ex diffinitione,ideo qualiter hoc eueniret,commodissimè hic est appositum.

PVPILLI.

1 *Pubes quid.*
2 *Tutela finitur pubertate.*
3 *Tutela Regis an finiatur pubertate.*
4 *Pubertas æstimatur ex habitu corporis tam à iudice, quàm à teste.*
5 *Aetas minor ex aspectu potest iudicari.*
6 *Senex an quis sit, iudicatur ex aspectu.*
7 *Sententia,qua quis pronunciatur uel minor uel senex ex aspectu, non facit plenam probationē,quia potest contrarium probari.*
8 *Testis deponens de ætate,& reddens rationem ex aspectu,an probet.*
9 *Honestatis & pudoris ratio habenda est.*
10 *Castitatis amatores esse debemus.*
11 *Fœmininum non concipit masculinum.*
12 *Pubertas quando in masculo & fœmina incipiat.*
13 *Præsumptio iuris & de iure quæ dicatur.*
14 *Annus inceptus non habetur pro perfecto in tutela,et quando,& in quibus casibus habeatur.*
15 *Illico } Mox } non exigunt sententiam.*
16 *Antiquitati benè positæ est deferendum.*
17 *L.Correctio euitanda,& quid circa hoc apud Locrenses statutum esset.*
18 *Pupillus capitur aliquando pro eo,qui est in potestate patris,nec tunc capitur impropriè.*
19 *Statutum loquens de pupillo an locum habeat in eo, qui patrem habet,& est impubes.*
20 *Probatio est efficacior omnibus alijs probationibus, quādo res oculis subijcitur.*
21 *Probatio per inspectionem oculorum admittitur etiā post didicita testificata & conclusum in causa.*
22 *Probatio per inspectionē oculorum in quibus casibus habeat locum.*
23 *Iudex an & quando teneatur pronunciare secundū acta & probata,uel secundum conscientiam.*
24 *Princeps potest secundum suam cōscientiam iudicare.*

DIuiditur in duas partes:in prima ponit dictum quòd tutela pubertate expirat:in secunda declarat, qualiter accipienda sit, quę potest subdiuidi in duas partes, pioni & ius antiquū & nonnum refert.secunda ibi,pubertatem.

Tutela finitur pubertate.i.in masculo.14.anno,in fœmina.12.h.d.

Casus literaliter figurandus est,cùm ponat regulam iuris in hac materia,nā cùm tutela uis sit atq; potestas ad tuendū eum,qui per ętatem se defendere nequit,consequens est,vt adueniente ætate,in qua leges animi iudicium præsumunt in homine,cesset potestas illa, quæ ob illius pręsumptū defectum introducta,erat, tanquā cessante causa illa ob quā fuerat introducta.l.Adigere. §.Quamuis.ff.de iure patro.in ea aūt ætate iudicii firmitatem incipere & virilē animum induere leges psumpserunt,in qua viderent ipsam naturam virilitatis signa in corpore præ se ferre, ratę vt cum corpore ipso animus etiā pubescat,& maturitatem quandam assequat. Hinc est apud Ciceronem lib.i.Officio.illud de Hercule
„ primùm pubescente,dum inquit:Nanq. Herculē Prodi
„ cus dicit,(ut est apud Xenophontē,) cum primū pube
„ sceret,quod tēpus à natura ad deligendum, quā quisq;
„ viam vidēdi sit ingressurus,datum est, exiisse in solitu-
„ dinē Cætera verò,quę in tex.circa pubertatis tēpus &
„ eius taxationem posita sunt,eū suā habeant rōnem dif fusè explicatam ob indecorā illam obseruationem inspiciendi corporis & pudendorum,quę natura ipsa quā tum potuit abdidit,non egent alia declaratione.

1 In tex.ibi,Pubertatem aūt.Pubem esse lanuginem illam primam,quę circa pudenda oriri incipit,nemo est, q nesciat,quò [illegible],ut pubem partem illam corporis Latini appellauerint, vt est apud Virg.

Et pulchro corpore virgo Pubetenus.Inde pubescere,lanuginem illam emittere,ut est apud Cicer. vbi.§. lib.i.Offi.& pubertas dicta est ætas illa,in qua plerunq; homines pubē emittunt,vt hic & in e. puberes.de despon.impub.vbi inquit Isidorus puberes à pube uocatos,idest à prudentia corporis quia hæc loca primò lanuginem ducunt.

2 No.primò,q†tutela finiē pubertate ea ratione,quam suprà posui in figuratione casus,ad idē tex.in l.Nisi fini
3 ta.ff.de tute.& rati.distr.consuluit†tñ Oldra.in cōsil.52. q tutela Regis non finiatur pubertate,circa quod vide Albe.in rub.C.qñ tuto.esse desi. vbi dicit fuisse.q.in curia Romana,& refert omnia dicta Oldradi.

Secundò no.sm Angel.hic ibi,Liberanē, q pupillus dr̄ obligatus & subditus tutelæ,& ea finita dicit libeiari,quod intelligit non propriè & simpliciter ut liberatio & solutio præsupponit obligationē.l.Decem.§. Decē.de uerb.obl.sed liberat potestate illa, quemadmodū dicit tex.§.quib.mo.ius pat.pot.solui.in princip.vbi diximus & declarauimus,uide ibi.

3 Tertiò no.q olim pubertas in masculis ęstimabatur ex habitu corporis,quod optimè pbat tex. in l. Minor 25.an.adito.ff.de minori.in prin.& hoc est verum etiā hodie,dummodo non probetur per aspectum in partibus pudendis, & ita inquit tex.ibi:& non solum hoc habet locum in iudice,sed etiam in teste, & q iudex ex aspectu

5 aspectu† possit iudicare minorem ętatem, est tex. in d.l.
6 Minor.25.ann.adito.& † eodē modo poterit iudicare iudex ex aspectu, an aliquis sit senex, vel non l.j.C.de mēdi.vali.vbi Bar.hoc notat, & idem est de mente Ang.in
7 Auth.de Quęsto.in fi.coll.6.hęc † tamē pronuncia non facit plena probationē, quia pōt contrarium probari, vt dicit Bar.in d.l.Minor 25. an. adito seq. Alexan.in consi.
8 29.col.ij.lib.7.Quò aūt † ad testem, an s.reddēdo rōnem depositionis suæ super ętate ex aspectu probet, tradit Bar.in l.Dæ ætate.ff.de minor. vbi facit quandam distinctionem & gradus de ætate in ætatem, bene verum est, q Bal.in l.solam.C.de testi.col.fi.dicit, q testis deponēs per aspectum corporis non probat, quia posset decipi, de quo videnda sunt, quæ ponit Alex. in d.consi.29.col.2.& seq.& Bal.in consi.229.lib.4.
9 Quartò no. q † honestatis & pudoris rō babenda est tam in masculis, quam in fœminis, indecorum.n.est & indagatio inhonesta, si in inspiciendi sint pueri circa pudēda, an pubes ipse appareat, vt inquit Imperator in l. vlt.C.quan.tu.vel cura. esse desin. vnde hęc decisio tex. nostri sumpta est. Hoc eodē modo loquēdi vtitur Imperator ī l.Castitati.C.de adulte.& alibi dicit Imperator, Ita nobis pudor cordi est.l.Ita.C.eo.tit.quinimmo voluit Bal.in l.Interpositas.col.ii.versi. Qńq; quis vult rescindere per officium. C. de transact. q pudoris metus satis sit ad cōtractum rescindendū, licet nō contineat, neq; mortis, neq; cruciatus alicuius metum, puta, si mulierem quis denudet, mineturq́. ita nudam extra domū
10 missurā. Et alibi dicit † Imperator se amatorē castitatis, q̄ sola potest cum fiducia hoīm animas Deo præsentare, in Auth.de lenoni.§.j. coll.3.& idem Iustinia. in l. Si qua illustris, C.ad Orfici.optima verba ponit circa castitatē maximè nobilium: Cū in mulieribus ingenuis (in-
„ quit) & illustribus, quibus castitatis obseruatio præci-
„ puum debitū est, & nominari spurios satis iniuriosum
„ satisq; acerbum, & nostris temporibus indignum esse
„ iudicamus, & hanc legem ipsi pudicitię, quam semper
„ colendam censemus, meritò dedicamus.

Quintò no. ibi, Bene putauit. q licet laudare facta sua & se ipsum commendare, de quo dixi.s̄.in §.j.in no. in pro[illegible]

11 Sextò no. q † dispositio facta in fœmina non comprehendit masculū: dicitur.n.hic, q extenditur dispositio, ergo non comprehenditur, & hoc idem probatur.s̄.de nup. in prin. vbi dispositio facta in filia furiosi non habebat locum in filio, vt ibi dixi.
12 Septimò no. q † pubertas in masculo incipit trāsacto.
13 14.anno, i fœmina transacto. 12. Pręsumit.n.lex, q † hoc tēpore sint puberes, & cùm præsumat, & super præsumpto disponat, talis præsumptio dicit iuris & de iure c. Is qui fidem.de sponsa.gl. in l.Siue possideris.C.de probat.Abb.i c.4.vbi Fely.de præsump.& declarat optimè Alcia. in tract. Præsump. in ii.par.in prin. & ideo non admitteretur probatio in contrariū aliquē hoc tēpore non esse puberem, nec pubem emisisse.l.Antiquę.C.ad Velleia.l.fi.C.ad Maced.l.fi.C.arbi.tute.l.A diuo Pio.§. Si pignora.ff.de re iudi.cum vulga. hoc tamen non recipit l.canonica in matrimonijs, in quibus puberes iuxta veritatem intelligi voluit non præsumptiuè, vt dixi.s̄. de nupt.in prin.
14 Octauò no.ibi, Post.14.annū completū. q † non sufficit, q annus.14.sit inceptus, sed exigitur completus, cū lex ita dictet, & sic q in tutela annus inceptus non habet pro perfecto: an aūt generaliter annus inceptus habeatur pro perfecto vel non, vis est quomodo verba sonent, vt declarant Bar. & Docto. in l.Sicui legetur.in prin.ff.de leg.j.vbi per oēs.non est materia nostra, ideo pertranseo quāuis malè putem declaratam à Doct. ibi & in l.Qui hoc anno.ff.de verb. oblig. bene verum est, q nisi aliud sit expressum à iure annus debet intelligi completus, vt dicit Archi.in c.fi. de iudi.libr.6.Abb.in c. Cum in cunctis.in prin. de electio. in c. Cum vigesimum de offic.deleg.in glo.j. Rot.decis. 324. Supposita in no. tū (vt dixi) verba consideranda sunt, vt dicit ibi Abb. Et ideo siquis promoueri possit in 18. anno, sufficit vnum diem attigisse.l.Si ita fuerit libertas relicta.ff. de man.testa.glo.in clemen.fi. de æta. & quali. in versi. 18.anno.vbi Cardi.in 4.q.declarat, & declarat Deci.in d.c.Cùm.in cunctis. in prin. col.fi.in glo. in ver. Exegerit. Putat tū Ang. hic, q statim q attigit vltimam diem. 14.anni, q sit pubes, & sit finita tutela, cùm hic agat de fauore, quod eius dictū est directè contra hunc tex. qui expressè dicit, Post 14.annum completū illico incipiat, non ergo incipit pubertas, nisi post completum, ergo ante finem vltimi diei non potest dici in totum cōpletus annus: item est contra tex. in dicta.l.Si ita fuerit libertas relicta.in princip.ff.de manum.testam.in l. Qui duos eod.titu.nec per hoc aduersetur tex.in l. Qua ætate.ff.de testa.quia iam complesse vr̄, quia iam annus excessit verè, alius enim annus incipit, & sic. 15. ipse die natali, non enim computatur de momento ad momētum, sed ipse dies natiuitatis perficit diem, & habet pro vno die, etiam si sit in vltima parte diei natus non autem dies vltimus: requirit enim, q sit perfectus dies vltimus anni: qui ergo nascit quacunq; hora calendarum Ianua. perficit annū suum vltima die Decembris, quia illo die verè finitur annus eius, quāuis si cōputaret de momento ad momentū, deberet expectari hora natiuitatis, & ita etiam seruandum est in tutela, nec per hoc vltimus dies cęptus habetur pro finito, quia vltimus dies finitus debet esse. sed primus dies pro integro die habetur, & ita declares, quia hæc est vera intelligentia illius tex.

No. nonò sm Ang.ibi, Illico, q adueniente pubertate ipso iure sine facto hominis finitur tutela, nam quo-
15 tiescunq; lex † apponit verbū, illico, statim huiusmodi tunc non exigitur sententia, vt est tex.in Auth.de incest. nup.in prin.vbi glo.in verb.Imminere. quæ reputat singu.à Nico.de Neap.ibi, & no.sing.Bar.in l.j.col.j.in fin. [illegible] circa fin.ff.de iur. fis.in l.Męuius. §. Dubus. col.fi.in prin.ff.de leg.2. Iaso.in §. Rursus.col.3.in prin.j̄.de actio.est tex.in l. Itemq́;. §.Si cui mandauęro.ff.mand.Ang.in l.Siquis in tantam.C.unde vi.in §.Si uerò expectet in Auth. de nup. in consi.371.in fin.Luc.de Pen. in l. fin.colum. 2.C. de specta. libr. 11. Ange.de Aret.j̄.de pup.subsli.§.Extraneo.Crem.sing.7. Ias.in l.posthumo.col.7.C.de bon.poss. contra tab & dicit Bar.in l.Siquis.C.depo.q hæc dictio habet executionem paratam ut res iudicata, nec exigit aliam condemnationem, quamuis Bal.ibi contra sentiat: uidēda sunt quæ tradit Alex.in consi.42.Viso col.j.libr. 4.non ergo requiritur aliqua declaratio iudicis tutelam esse finitā, sed statim per se expirat & finitur, & eodem modo statim initium accipit pubertas, qua incipiente tutela ipsa finitur.s̄.in prin.
16 Decimò no.Ang.ibi, benè positam, q † antiquitati benè ordinatæ & compositæ est deferēdum, quia semper in ciuitate Romana fuit ueneranda senectus l.Semper. ff.de iure immu. qđ notādum est extra ꝓpositum Imperatoris: ideo enim antiqua illā dispositionem reliquit incorrectam, quia benè posita erat: sed qui inter antiquas leges & senectutem, de qua loquitur. l. Semper.
17 intersit, nemo † non uidet: potius colligendū est in suo robore relinquēdas esse leges, quæ bona ratione fundatæ & ꝓmulgatę sunt, arg.l.Præcipimus.in fi.C.de appella.Ita enim præsumit lex optima ratione rogata, ut nisi tēporum uicissitudines aliud suadeāt, nihil temere abrogare conueniat. Id sanctissimè Locrenses seruabant,

quorum

quotum erat institutum, vt nullus legis correctionem
aut mutationē suadere posset, nisi laqueo publicè col-
lo circunducto, vt si persuaderet, rogaretur noua lex:
sin minus, laqueo illo strangularetur. Sed hæc nimis
extra materiam sunt.

18 In gl.i.pupillus communiter†accipitur pro impube-
re sui iuris.l.Pupillus.in prin.ff.de verb. signifi. tñ capi-
tur aliqñ ēt pro eo, qui est in potestate patris l. fi.§.pu-
pillus.ff.de ver.obli.l. Si infanti. in fi. C. de iure deliber.
neq; verũ est.ꝙ tunc impropriè ponaẽ, vt dicit gl. nam
ex proprietate sermonis pupillus est paruus puer, est e-
nim diminutiuum à pupo deriuatum, vt dicit Alc.in d.
l.pupillus.ff.de verb.signi.verum est, ꝙ apud Cicero. a-
lias annotaui pupillum esse acceptum tanquam non ex
sui propria significatione denotaret paruulum. Is.n.ter
tia Verri.sic inquit:Is mortuus est, reliquit pupillũ par
19 uum filium.tamē Docto. volunt†pupillum impropriè
dici, qui patrem habet, adeò quòd in statuto loquen-
te de pupillo non veniat impubes patrē habens, in cu-
ius potestate sit,vt vr̃ voluisse Angel.in l.Quá Tubero-
nis.§.pupillum.ff. de pecul. vbi est tex. in quo pupillus
accipiẽ non solum ꝓ existente in potestate,sed etiam ꝓ
seruo.Putarem tñ in hoc perpendendũ esse, in qua ma-
teria simus,& in quo statuto, & quę sit ratio statuti:nã
si teneræ tantum ætati prouideretur in materia, quæ
possit cadere in existente in potestate, putarem posse
statutum interpretari etiam in eo, qui. in potestate pa-
tris est,quia propria verbi significatio non repugnat,vt
dictum est.

In glo. in verbo, Ex habitu. Habitum corporis dixit
qualitatem & formam corporis, an.s.iam pubem illam
& lanuginem emittere cœperit vel non, vt.s. declara-
tum fuit.Inspiciebat.n.iudex hoc,an pubesceret,& iu-
dicio oculorum confidebat,non conscientię:non enim
iudex dicitur iudicare śm conscientiam, qñ iudicabat
aliquē puberem, in quo signa pubertatis apparere suis
20 oculis vidit,sed śm veritatē. Quinimmò †nulla maior
potest esse certitudo,quam earũ rerum,quę oculis sub
ijciunẽ & illa est efficacior qualibet ꝓbatione, vt dicit
Azo in Summa.C. de leg. A qui.sequitur Bal. in l.Cōtra
21 negantem i fi.C. eo.ti.vsque adeo vt ēt post † cōclusionem
in causa non censeatur reiecta ēt post dicta testifica-
ta Spe.in ti.de proba.§.Videndum.versi.Hoc quoq;. se-
quiẽ Bal.in l.Siquis testibus in fi. vbi Saly.C.de testi. Ro
22 ma.in l.Si verò.§.De viro.in 31.fall.ff.sol.ma.Est†enim
hęc euidentia facti subijcere rem oculis, vt dicit tex.in
l.Si irruptione.ff. fin.regun. qđ & in dirimendis finibus
vt ibi,habet locum, & in æstimanda atrocitate iniuriæ
ex loco vulneris iuxta tex. in §.Atrox.j.de iniu. non au-
tē intelligas l.2.ff.de ferijs. vt æstimetur ex aspectu in-
iuria atrox,quando est atrox ratione loci, in quo iniu-
ria facta est,vel ratione personæ, & in hoc nulla maior
certitudo haberi poterit per iudicem, quam facti ip-
sius euidentia.

23 Dum autem gl. tangit articulum †illum,an iudex te-
neaẽ iudicare śm conscientiã suã,vel śm acta,& ꝓbata,
dic,ꝙ regula est, ꝙ teneẽ iudicare śm acta & probata.l.
Illicitas.§.Veritas.vbi Bar.ff.de offi.Præs. Abbas in c.pa-
storalis.§ Quia verò.de offi.delegati. & hoc verũ ē, nisi
24 si: princeps †talis qui sit,s̄.leges,q pũt śm conscientiã
iudicare, & eam quibuscunq. actis præponere, Bar. &
Bal.in l.j.C.vt quæ desunt aduo. vel nisi iudicis consciē
tia sit informata à notorio, de quo sibi cōstet vt iudici.
& hoc est quod dicit hic,& in d.l. Si irruptione, & in l.
2.ff.de ferijs.nã hoc casu, ēt si contrarium esset proba-
tum,omnino debet iudex iudicare śm cōscientiã suam
informatã à notorio,vt(puta) si ꝓbatũ sit per testes in-
iuriã non esse atrocem rōne loci, vt dixi: nam si exhi-
beat vulneratus,& appareat vulneratus taliter, ꝙ iniu-
ria à iure atrox reputatur,tunc sibi magis credit iudex.
Eodem modo si probatũ esset iniuriam fuisse atrocem.
quia erutus esset oculus,exhibito hoīe & apparente cō
trario iudex debet sequi suã conscientiam & veritatē,
non aũt acta,ita dixit Gemi.licet ipse ita non aperiat in
c.iudicet.3.q.7.col.2. Quinq; alias declarationes ponit
Fel.qui more suo latè tractat hanc materiã in d.c. pasto
ralis.§.Quia verò col.pe.in glo.in ver. tenetur.

In glo.fi.Fuit dictum.s̄. in ti.de nup. in prin.in 7. no.
& in gl.in ver.Viripotentes.ideo non repeto. Ius.n.ca-
nonicum,quod inspexit veritatē, præsumpsit benè pu-
bertatem eo tempore,tamen non disposuit super præ-
sumpto,sed reliquit hoc veritati, vt si contrarium pro-
baretur,attenderetur ueritas,ut ibi dictum fuit.

§. ITEM FINITVR.

1 *Impubes arrogari potest.*
2 *Tutela finitur arrogatione pupilli.*
3 *Pupillus deportari potest, & q̃uo, & ex qbus causis.*
4 *Pupillus proximus pubertati quis dicatur præsertim in delictis.*
5 *Impubes summo supplicio affectus à Trebatio Germano.*
6 *Impubes talem causam ingratitudinis cōmittere pōt, ut redigi possit in seruitutem.*
7 *Pupillus si det se in arrogationem.an & quomodo tutores consentiant.*
8 *Impubes exhæredari potest,& quando.*

NON diuiditur. Arrogatione,deportatio-
ne, & seruitute finiẽ tutela h.d.ex l.Si ar-
rogati.ff.de tute.

Casus non est figurandus in tã aperta iu
ris regula,solũ rō constitutę regulę exqui
renda est: & quò ad primũ casum, qñ.s.arrogaẽ impu-
bes, ꝙ tunc tutela finiaẽ, hoc consonum rōni est, quia
cũ per arrogationem impubes transeat in potestatem
patris arrogantis.§. Illud.s̄. de adop. & per consequens
transeat de statu sui iuris ad statũ non sui iuris. §.Mini-
ma.s̄.de capi.dimi.tutela non potest habere locum,quę
tantum habet locum in ijs, qui sunt sui iuris.Persona-
rum enim quę sui iuris sunt.aliæ in tutela, alię in cura
sunt, aliæ neutro iure tenentur. s̄. de tute. in prin. ex
quo patet membrũ eorum,qui sub tutela sunt, esse sub
illa parte earũ personarum, quæ sui iuris sunt: ut pri-
mum ergo quis est in potestate patris cessat tutela per
prędicta.Ratio autem quare deportatus non est amplius
sub tutela, sed desinit esse sub tutela, est, quia cùm de-
portatus desinat esse ciuis.§. Minor.s̄. de capi. dimi tu-
tela aũt sit munus ciuile inductum à l. ciuili, perditur
tutela unà cum ciuitate non solùm ex parte tutoris, si
ipse tutor deportatus sit, ut infrà dicetur,sed etiam si
pupillus deportetẽ, quia tutela est uinculum quoddam
ciuile compositum ex relatione ciuium Romanorum,
quemadmodum.s̄.dictũ est in patria potestate: cùm.n.
patria potestas sit donum iuris ciuilis.s̄.de pa. potest.in
prin.siue desinat esse ciuis pater,siue filius, omnino de-
sinit patria potestas:eodē modo est tutela etiã, quæ est
potestas competens inter ciues: proinde maiori rōne
seruitute extinguiẽ tutela, quia cùm tutela potestas sit
in capite libero, siue intelligamus liberum.i. nō seruũ.
siue liberũ.i.sui iuris, statim ꝙ quis fit seruus, non est
sui iuris.s̄.de ijs q sunt sui vel alie.iu. in prin. nec est li-
ber.s̄.de iure perso. in prin. siue ergo quis existens sub
tutela incidat in seruitutem ꝑ casum, vt qa sit captus
ab hostibus,siue ob crimen, oīno cũ iã sit factus seruus,

definit esse caput liberum, & ideo tutela in eo non po-
test habere locum.
1 Primò not. q̃ † impubes arrogari potest, de quo. j. vi-
sum est in tit. de adoptio. §. Cùm autem impubes. vbi
de causæ coguitione necessaria in tali arrogatione abū-
dè dictum est. l. Nec ei. ff. de adoptio.
2 Secundò not. q̃ † tutela finit arrogatione pupilli, ad
idem est tex. in l. Nec ei. §. Eorum. ff. de adoptio. ibi, No
,, sit in potestate tutorum & finire tutelam, & substitu-
,, tionem à parēte factam extinguere rationem posui su
prà in figuratione casus.
3 Tertiò not. q̃ † pupillus deportari potest, & profectò
mirandum est, q̃ tam grauis pœna infligi possit pupil-
lo impuberi, cuius nullum adhuc est animi indicium,
tñ intelligendum est de pupillo ꝓximo pubertati, nā de
eo iudicatur ac de iam pubere in multis. l. Non tm̄. in
4 Prin. ff. ex excu. tuto. Proximus † aūt pubertati dicit̃ ma
sculus in decimo anno cū dimidio, fœmina verò in no-
no cum dimidio glo. in l. pupillū. ff. de regu. iur. & in §.
pupillus. j. de inuti. stipula. in verb. Proximus. vbi Ang.
dicit ita cōmuniter teneri, q̄uis mihi magis placeat, vt
secundum subiectā materiā intelligamus hoc ex arbi-
trio iudicis perpendendum, vt dicit Deci. post alios,
quos allegat in d. l. pupillum. ff. de reg. iur. nam pupillus
ꝓximus pubertati, vt dixi, habet̃ pro pubere etiā in de-
lictis d. l. pupillū. vbi tex. dicit ipsum capacem furti &
iniuriæ faciendæ, tamē in delictis atrociter puniēdis in-
telligitur proxim⁹ pubertati nō qui distat dimidiato il
lo tempore inter infantiam & pubertatem, vt dixi, sed
qui multū vicinus est pubertati, vt declarat Bal. per illū
tex. in l. Excipiuntur. ff. ad Sylla. tradit Ias. in auth. Sacra
menta puberū col. 4. C. si aduer. vendi. Sunt enim tunc,
cū ꝓpe pubertatē sunt, doli capaces aliq̃n. l. Apud Cel-
sum. §. Siquis non tutor. in fi. ff. de doli excepti. & ideo
etiā ex suo dolo teneri possunt. l. Hæredibus. in fin. ff. de
5 dolo. ideo supplicium † sumptum eē de impubere à Tre
batio Germano refert Caius in l. Excipiūtur. ff. ad Sylla.
cū nō multùm à pubertate distaret, vt dicit ibi text. Et
q̃ furti & l. Aquilæ teneantur impuberes, si culpæ capa-
ces sint, est tex. in l. Impuberem. ff. de furt. Non incon-
uenit ergo, vt possit dari, q̄uis daretur, casus, in quo
impubes deportetur ex delicto, cum legamus etiam de
eo sumptum supplicium d. l. Excipiuntur.
6 Quartò not. q̃ † talis pupillus impubes pōt eam cau-
sam ingratitudinis committere, per quam redigitur in
seruitutem. Quæ aūt sint causæ, ex quibus libertus ma-
numissus reuocari possit in seruitutem, satis dictū fuit.
s. de capi. dimi. §. Maxima. in glo. in verb. Libertis. vbi vi
dendum. Si ergo pupillus committat aliquam ex causis
ingratitudinis, per quas possit reuocari in seruitutē, si
existimet̃ capax doli, potest transitum facere de statu li
bertatis ad seruitutem, & ideo non potest esse amplius
sub tutela, quia postea potestas tutelaris, quæ erat pe-
nes patronum. s. de legi. patro. tute. transit in potestatē
dominicàm, sicut ēt potest ob causam ingratitudinis er
ga patrem commissam exhæredari, vt dicunt Docto. j.
de pupill. substi. in §. Non solùm.
Quintò no. q̃ captus ab hostibus fit seruus capiētiū,
& sicut patria potestas extinguitur capto filio in pote
state, vel saltem stat in pendenti ꝓpter ius postliminij.
s. quib. mod. ius patr. pot. solui. §. Si ab hostibus. versic.
Ipse quoq; eodem modo finit tutela: sed in hoc est ad-
uertendum, quia q̃n tutor ipse ab hostibus capitur, tūc
solet dari tutor à iudice, qui priore tutore reuerso de-
finit esse tutor. §. Ab hostibus. s. de Attili. tuto. vbi dixi,
sed q̃n pupillus ipse capitur ab hostibus, tunc non dat
ur alius tutor pendēte spe reuersionis, sed datur cura-
tor. l. Ab hostibus. in prin. ff. ex quib. cau. maio. & ratio
est, quia cū tutor det̃ principaliter personæ, in cōsequē
tiam antē rebus & bonis. §. Certæ. s. qui testa. tuto. dar.
poss. cùm persona ipsa sit in hostium potestate, nec sit
persona, in qua datio ipsa tutelæ subsistat, meritò datur
curator, qui tantum bonorum curam gerat, vt est de
natura curæ. l. In copulandis. C. de nupt.
7 In glo. i. in fi. Verum est, q̃ † oēs tutores debent con-
sentire, q̃n pupillus dat se in arrogationem, vt dr̃ in d. l.
fin. C. de autho. præstan. quæ assignat rationē, quia cum
hoc æqualiter respiciat oēs tutores, debet ab oībus ap
ꝓbari, cùm cuilibet tutori insolidum potestas conceda
tur, aliter enim sufficeret maior pars, vt declarat Bald
ibi: respicit autem omnes propter actionem tutelæ in-
surgentem ex fine ipsius tutelæ.
8 In glo. in ver. Redigatur. Nulli dubium est, q̃ † filius
suus potest vt ingratus exhæredari, etiā q̃ pupillus sit,
dūmodo sit doli capax, & q̃n causā illā cōmisit, cogno-
uerit quod faciebat, & facere volebat: & non solū bo-
na mente, sed etiam mala mente exhæredari potest. §.
Non solū. j. de pupil. sub. vbi dicetur, quod est verū in
eo, vt dixi, qui est capax doli, & ita declarant oēs in l. 2.
ff. de vulga. & pupilla. vbi Bar. col. 4. in 7. requisito, & se-
quitur ibi Ias. qui dicit. ita oēs tenere, secus verò si es-
set incapax doli, vt (puta) si esset infans d. l. Siquis. §. fi.
C. de inoffi. testa. quæ non loquitur ī pupillo doli capa
ce, sed expresse loquitur in infante, quo casu ætas illa
non est capax alicuius ingratitudinis aut doli, cum ni
hil sentiat aut sapiat: & iō vera solutio est illa, quòd illa
lex loquitur in infante, in quo non pōt cadere dolus.

§. SED ETSI VSQVE.

1 *Tutor dari potest ad certam conditionem.*
2 *Quando, hæc dictio facit conditionem, & de eius signi-*
ficatu, quando est uulgariter prolata.
3 *Tutela data usq; ad certā cōditionē interim est pura.*
4 *Conditio si deficiat, est ac si contractus ille nunquā fa-*
ctus esset: & si euenit, est ac si fuisset pura dispositio
à principio.

NON diuidit̃. Adueniēte cōditione, vsq; ad
q̄ datus erat tutor, expirat tutela. h. d.
Casus ità aperta iuris regula nō figurat̃:
cùm enim testator dedisset aliquem tuto-
rem vsq; ad certam conditionem existen
tem, puta, si & quousq; nauis ex Asia venerit, consequēs
est, q̃ voluerit adueniente illa tutelam expirare, vt de
cùm lex sequatur voluntatem testatoris, quæ lex est. §.
Disponat. in Authen. de nupt. meritò cauit, vt eo tem-
pore expiret tutela, quo voluerit illā expirare testator,
qui dedit: sicut videmus, q̃ tutor datus vsq; ad certum
tempus, quod fieri potest. s. qui testa. tuto. dar. poss. §.
Ad certum. finito tempore expirat tutela illa, & casus
per se clarus est.
1 Primò not. q̃ † tutor dari potest non solū sub condi-
tione. i. vt icipiat esse tutor, cùm cōditio aduenerit d. §.
Ad certū. s. qui testa. tuto. dar. poss. §. j. s. de Attili. tuto.
sed etiam potest dari vsq; ad certam conditionem, ita
q̃ eueniente illa extinguatur & finiatur tutela, concor.
tex. in l. Tutor datus. §. i. ff. de rest. tute. puta, do tuto-
rem filijs meis Semproniun, donec nauis ex Asia vene
rit, vel quousque Titius Consul factus fuerit, non
quando, vt dicit glosa nam tunc inciperet eo facto
Consule, non finiret, cum de natura dictionis (quan-
2 do) sit faceret † conditionem. l. Cùm vir. ff. de condi. &
demonst. l. Quod pupillæ. ff. quan. di. leg. ced. Bar. in
l. j. col. vij. versi. Quæro de dictione quando. ff. de con-
di. & demon. Deci. consi. 4 2 t. Plenè col. 2. Et de hac di-
ctione (quando) vulgariter prolata idem dicit Alex.
cons. 3 2. lib. vj. col. 2. in prin.

Secundò

3 Secúdò not. ꝙ†datio tutoris facta vsq; ad certá códi né,q̃uis resoluēda veniat in euentũ illius códitionis,tamé interim iudicaẽ vt puta, nam statim vlet , nec in suspenso stat quò ad validitaiẽ, sed stat in suspenso tantũ quò ad resolutionem,vt declarat gl. notab.in l.ij.in gl. in verb. Conditionalis . ff.de in diem addic. vnde executio fit, & tutor administrat , & illam glo.dicit communiter approbatam Soz. in l. pecuniam in vlt. nota. ff. si cer. peta.vbi ponderat illum tex.contra eam , & infert ad quasdam quæstiones, & Ias.ibi in 7. not.& ibi Deci. in 4.vbi videndum.Erit ergo hic tex. pro illa glo.quam ẽt dicit cóiter approbatam Deci . ibi in d.4.nota. ad idẽ est glo.vbi Alb.in l.3.ff. de contrahẽ. emptio c.Illo vos. vbi.Imo.in 2.notab.& Abb.in 2.de pigno.gl. in c.Verũ. de condi.appo. Anch.in cósi.69.Contra donationẽ.col. fi.Cardi.consi.29 Iudex.col.j.& idem,quod dicit Soz.in d.l.pecuniam. voluit in consi.62. visis col.5.lib.4.consi. 91.Concludo.col.ij.eo.lib. Deci.in l.Is dãnum.§.Quod pẽdet.ff.de reg.iur.in l.plerunq; eo.tit.in cons.579.Placet.vbi nota. loquitur in hac materia , & in consi. 308. In casu.colum.iij.

4 Tertiò not.ꝙ†sicut qñ apponitur conditio in contractu vel testaméto,quæ deficit,est ac si nunq̃ ille contractus factus esset d. l. pecuniã. ff.si cer. peta.vbi Alex. in vlt.not.& sicut qñ apponitur conditio , quæ euenit,ille contractus vel illa dispositio censetur pura. l. Potior.l. Qui balneum. ff. qui potio. in pigno. hab.l.Si filius. in prin.ff.de verb. obliga. vbi notatur.l. Seruũ.§.j. vbi glo. in ver.Duę.ff.de vulg. & pupil.& eueniente códitione, sub qua resoluendus est actus,resoluitur ac si factus nó esset d.l.j.& ij.ff.de in diem addic. ita etiam eueniente conditione,vsq; ad quam datum erat aliquid, extinguiẽ non resolutiuẽ retrò,sed extinctiuẽ vt tunc,vt hic dicit.

In glo.in ver.Testamento.De hoc latẽ dictum fuit.s̃. qui testa.tuto.da poss.§.Ad certum. in glo.in verb. Posse.vbi de ratione diuersitatis abundẽ dictum fuit , non repeto breuitatis gratia,quia ibi videri potest.

§. SIMILI MODO.

1 *Tutela non transit ad hæredes.*
2 *Tutela finitur morte tutoris uel pupilli.*
3 *Actio tutelæ datur contra hæredes,sed hæredes non cõdemnatur suo nomine.*
4 *Correlatiuorum uno extincto extinguitur quod tertiũ ex eis resultat.*

NON diuitur . Morte tutoris vel pupilli finitur tutela.h. d. ex l. Nisi finita. in prin. ff.de tute.& ratio.distrah.

Casus literaliter figurandus est in regula iuris tam aperta, siquis enim tutor datus sit pupillo,si vel moriatur tutor,vel decedat pupillus, finitur proculdubio tutela, quæcunque illa sit , testamentaria,legitima,aut datiua: cùm enim mors intercedat , cuius natura est soluere omnia.§. Deinceps. in
1 Anthẽ.de nupt.soluit†propterea & tutelam,quæ hæreditario iure ad aliũ nullo modo transire potest.l. Tutela.ff.de tute.neq, hęres vllus in tutelam aut societatem succedit.l.Furti.§.Illud.ff.de ijs qui notan.infam. Præterea cùm tutela sit quædam vis,atq; potestas constans ex relatione duarum personarũ tutoris.s.& pupilli,vt constat ex eius diffinitione,consequens est, vt vno ex correlatiuis sublato extinguaẽ,vt dicemus in notab. cũ enim non possit esse aliquod correlatiuũ sine alio (non enim põt esse pater sine filio,nec filius sine patre,eodẽ modo nec tutor sine pupillo) meritò extincto vno eorũ extinguiẽ illud ius resultás ex relatiõe amborũ,qđ est tutela.

2 Not.j.ex hoc tex. ꝙ†tutela finitur morte vel tutoris vel pupilli,ad idẽ tex.in l.Siquis sub códitione. ver. Idẽ dicimus. ff.de testa. tut. in l.nisi finita.in prin.ff.de tute. & ratio. distrah. rationes posui in figuratione casus. Abrumpit enim mors sicuti cętera oia d. §. Deinceps. in Auth.de nupt.etiam tutelam illa ratione , quia cùm deficiat vnum ex correlatiuis, deficit qđ tertiũ insurgit ex relatione amborum,sicuti etiam patria potestas finitur morte vel parentis, qui habebat in potestate, vel filij.s̃.q.b. mod.ius pat.potes.sol.in princ. & hinc est,vt dixi,ꝙ non transit ad hæredes, & q̃uis legitima tutela descẽdat ad liberos.l. Tutela plerunq;.ff.de tute.tũ non descendit illa tutela,quę erat penes patrem , sed benẽ ipse tanquá proximiores agnatꝰ pupillo fit tutor à lege: nó ergo tutelam illam eandẽ habet,quá pater habebat,sed habet nouam ex persona sua,quia vocatus est ad tutelã ipse à l.xij.tab.& ita declarandus est ille tex.vt etiã sentit Bar.ibi,quę declaratio optimẽ probaẽ per tex.in l.3. §.Si duo. ff.de legi. tuto. & fuit declaratio Dyni in d.l.
3 Tutela.Et hinc est , ꝙ† quamuis actio tutelæ detur etiam contra hæredes l.j. l. Cùm ostendimus. in prin.ff.de fideius. tuto.tñ condẽnaẽ hæres suo nomine,sed ex persona tutoris,cuius est hæres.l. Furti.§.Illud.ff.de ijs q not. infam.nisi ipse pseuerauerit post tutoris mortem gerere negotia pupilli , & dolo versatus sit d.l. Cùm ostendimus. in princ. Ange. hic allegat plura similia, melius exemplũ posuisset in societate,quę nihil aliud est,q̃ ius illud ex conuentione duorum uel plurium resultans,q lucra & dana super aliqua re,uel uniuersaliter cõmunicare intendũt,nã extincto morte uno ex sociis societas perimitur.§.Soluitur.j̃.de societa.l. Nemo.ff.pro socio. quia cũ extinguatur unum ex correlatiuis, extinctũ cẽsetur illud ius,qđ resultat ex relatione illa.

4 Secundò correlariẽ notari posset , ꝙ† destructo uno ex correlatiuis dẽstruiẽ aliud, & destrui ẽt ius illud,qđ ex relatione resultat,ad quod solet allegari tex.in l.fin. ff.de acceptila.in l.j. C.de cupress ex luc.daph.lib.12.in l.fi. C. de indic. uid. toll.in l. Conuenticula. C. de Epis. & cleri.glo.in uerb. Æternaliter.in clem.j de sum.Trini.& fi.catho.exẽplũ in matrimonio, quod est coniunctio illa, de qua suprà de patr. potes. in prin. nam resultat ex coniunctione duorum correlatiuorum uxoris & uiri : uno ergo ex correlatiuis sublato nó dicitur amplius matrimonium.

In glo.nihil uenit addendum, nã uerum est , ꝙ mors in tex.nostro intelligitur de naturali, quia de ciuili pupilli dixit s̃.proximẽ in §.j.de ciuili tutoris dicet proximus.§.ubi uidebimus.

§. SED ET CAPITIS.

1 *Seruus muneribus publicis fungi non potest.*
2 *Filiusfam.in publicis causis pro patrefam.habetur.*
3 *Tutela qualibet perit maxima & media capitis diminutione tutoris.*
4 *Seruitus quilibet tutelam extinguit.*
5 *Deportatio tollit tutelam.*
6 *Relegatio tutelam non perimit.*
7 *Banniti nostri temporis an tutelam amittant.* (qñ.
8 *Tutela legitima perit minima capitis diminutione, et*
9 *Tutela testamentaria & datiua minima capitis diminutione non extinguitur.*
10 *Capitis diminutio minima pupilli tollit oẽs tutelas.*
11 *Filiusfam.tutor,si emancipetur,non desinit esse tutor.*
12 *Filius deportati , q erat effectus tutor legitimus si pater plenẽ restituatur,desinit esse tutor.*
13 *Successorium edictum an habeat locum in tutela.*

Diuidi

Diuidi poteſt in tres partes: in prima ponit qualiter maxima & media capitis diminutione tutoris omnis tutela cuiuſcunque generis perit: in ſecunda ponitur quid in minima capitis diminutione tutoris, & diſtinguitur legitima ab aliis: in tertia ponitur, quid ſi pupillus ipſe minima capitis diminutione capite minuatur. ſecunda ibi, Minima autem. tertia ibi, Sed pupilli.

Maxima & media capitis diminutione tutoris, & minima pupilli, omnis tutela petit, minima verò tutoris tantum legitima. h. d.

Caſus non eſt, niſi literaliter figurandus, ſed eſt potius perquirenda ratio regularum, de quibus in tex. noſtro: quòd enim finiatur tutela per ſeruitutem tutoris, hoc inde procedere manifeſtum eſt, quia cùm tutela ſit munus publicum, vt §. de excu. tuto. in priu. & in capite libero, eius ſerui capaces non ſunt. l. In ſeruili. C. qui dari tuto. poſſ. cùm quod attinet ad iusciuile pro mortuis
1 habeantur. l. Quod attinet. ff. de reg iur. Receptū enim eſt, vt ſeruus non fungatur muneribus publicis, neque ciuilibus officiis. l. Cùm Prætor. §. fi. ff. de iudi. Præterea cùm deſinet eſſe liber, per conſequens deſinit eſſe ciuis Romanus. §. de capi. dimi. in priu. ideo militat eadē & ratio, quę proximè dicetur in eo, qui mediā capitis diminutionem patitur. Quòd finiatur tutela per mediam capitis diminutionē tutoris, vt hic dicetur, ea eſt ratio, quia cùm tutela munus publicū ſit iure ciuili inductū, ſuprà de tute. in prin. ſequitur, quòd non poſſit eſſe tutor, qui non ſit ciuis Romanus, & qui iura ciuilia amiſerit, vt declaraui. §. in §. Item finitur. hoc cōtit. dum reddita eſt ratio in figuratione caſus, quare deportatione pupilli tutela finiretur. Ratio autem, quare minima capitis diminutione perit tutela legitima, eſt, quia cùm tutor legitimus, qui iure agnationis vocatus fuerat ad tutelā, deſinit eſſe agnatus tranſeundo in alienā familiā, non poteſt amplius eſſe tutor tanquam deficiente fundamento ſuę tutelę, vt dicemus. §. in glo. in ver. Legitima. Dum verò dicitur, quòd aliæ ſuſtinentur, dicas hoc verum ex eo, quia non refert tutor ſit paterfamil. an fi-
2 liusfami. §. qui teſta. tuto. dari poſſ. in princ. Cùm enim tutela ſit munus publicum (vt dixi) patria poteſtas non eſt impedimento, quia in publicis cauſis filiusfam. pro patrefam. habetur. l. Filiusfam. ff. de iis, qui ſunt ſui, vel alie. iur. vbi propriè tex. reddit hanc rationem in tutela. Ideo autē capitis diminutione minima pupilli tollitur tutela, quia cùm in alterius tranſeat poteſtatem pupillus per arrogationem, non poteſt eſſe in tutela, cùm ſit tutela vis atque poteſtas in capite ſui iuris. §. de tute. in prin. non enim indiget tutore, qui patrem habet. l. fi. in princ. C. de cura. furio.
3 Primò not. quòd quęlibet tutela, ſiue teſtamentaria, ſiue legitima, ſiue datiua, perit maxima & media capitis
4 diminutione tutoris: de maxima nullum poteſt eſſe dubium, quia vbicunque ſeruus ſit tutor, tutela finitur, & ſi ab hoſtibus ſit captus. l. Si pupillus. §. j. ff. de tute. & ratio. diſtrah. facit tex. in l. Tutor. C. de ſenten. paſſ. in l. Si vt proponis. C. de bon. proſcr. Eodem modo ſi deporta-
5 tus ſit, nam & tunc tutela finitur, vt dixi in figuratione caſus, vbi poſui rationem, ad idem tex. in l. Si tutor rei-
6 pu. §. Si tutori. ff. de tute. & ratio. diſtrah. ſecus ſi relegatus ſit tutor, nam tunc tutela nō perit. l. Si ſine hærede. §. fi. ff. de admini. tuto. l. Quòd ſi forte. verſi. Quid ergo.
7 ff. de ſolutio. De bannitis autē noſtri temporis nunquid tutelam amittant, videnda ſunt quę ponit Bar. in l. Si ſine hærede. §. fi. ff. de admi. tuto. & ibi Alex. in addi. & Alb. in d. l. Si tutor. §. Si tutori. ff. de tute. & ratin. diſtrah.
8 Secūdò not. quòd minima capitis diminutione tutoris legitima tutela perit. ad idē tex. in l. Tutelas. ff. de capi. dimi. Sed aduerte, quia non debes hoc ſimpliciter intelligere in omnibus legitimis tutelis, nam hoc ſolùm habet locum in legitimis ex l. 12. tab. vt dicit tex. in d. l. Tutelas. & ratio eſt, quia cùm vocentur ad tutelā agnati per nomen agnationis, quod nomen iuris eſt, ideo eo deſinente deſinit eſſe tutor: ſed ſi eſſet tutela legitima, ad quam ex nouis legibus non eſſent vocati per nomina iuris, ſed per nomina naturalis, vt (puta) mater, auia, & huiuſmodi, tunc ſiue ſimpliciter vocentur ad tutelam, ſiue in conſequentiam hæreditatum. l. j. ff. de legi. tuto. quia vocatę ſint ad hæreditatem à lege per nomina naturalia, talis tutela non perit minima capitis diminutione, quia vinculum illud non diſſoluitur, nec propterea deſinit eſſe mater ex eo, quòd dederit ſe in adoptionem, vel arrogationem, & ideo ſit capite minuta, ita probat optimè hęc omnia tex. in d. l. Tutelas. & idem dicendum eſſet, ſi vel deſcendētes, vel proximiores, vel poſteri vocarētur, vel ad tutelam ſimpliciter, vel ad tutelam, quia vocati eſſent ſub his nominibus naturalibus, nā hęc omnia ſunt nomina naturalia, vt declarat Dec. in conſil. 570. Caſus. col. 2.
9 Tertiò not. ibi, Cæterę non pereunt. quòd tutela datiua & teſtamentaria non extinguitur per minimam capitis diminutionem tutoris: amplia, vt dixi, etiam in legitima, dummodo non deſcendat ex l. 12. tab. d. l. Tutelas.
,, ibi, Ergo teſtamento dati, vel ex lege, vel ex ſena-
,, tuſconſulto erunt nihilominus tutores, legitimæ tu-
,, telę ex l. 12. tab. intereuentuitur. rationem poſui in figuratione caſus.
10 Quartò no. quòd minima capitis diminutio pupilli quo quo modo contingens tollit omnes tutelas, cum eius ceſſeat pupillus in poteſtatē patris, cuius authoritas & cōſilium præfertur à l. omnibus aliis. l. fi. C. de cura. furio. concor. tex. in l. Si arrogati. ff. de tute. & fuit dictum in §. Item finitur. ad idem tex. in l. 2. ff. de legiti. tuto. & cū dicat generaliter de capitis diminutione minima, tollitur ſuperfluitas, quę videbatur eſſe, cum ſuprà iam de arrogatione locutus eſſet, & ſecundum Chriſtoph. hic videtur, quòd non poſſit dari alia capitis diminutio, per quam tutela pereat, niſi arrogato pupillo, tamen re vera ſuperfluus eſt verſiculus: nam quis non poteſt tranſire de ſtatu ſui iuris ad ſtatum non ſui iuris, niſi per arrogationem, & de ſtatu non ſui iuris ad ſtatum ſui iuris, niſi per emancipationem, & ſic minimam capitis diminutionem, & in his vertitur minima capitis diminutio. §. Minima. ſuprà de capi. dimi. ſed per arrogationē iam dictum fuerat, per emancipationem autem non poteſt quis deſinere eſſe ſub tutela, quia non cadit tutela in exiſtente in poteſtate.

In glo. in verb. Omnis tutela. Malè reprehenditur ab Ang. hęc glo. quòd tollantur naturalia iura maxima & media capitis diminutione, quia non potuit ita intelligere glo. quæ in §. Quod autem. ſuprà de capi. dimi. ſeipſam declarat, vt non ius ſanguinis, quod naturale eſt, ſed ius ipſum tributum à l. ciuili cognationi permaneat, & ita vult intelligere etiam glo. hic, ſed benè uerum eſt, quòd non ideo perit omnis tutela, quia iura naturalia ita vt ſuprà intellecta tollantur, ſed quia cum tutela ſit munus publicum, ſerui ad eam non poſſunt admitti: item cùm ſit inuētio iuris ciuilis, ſuprà de tute. in prin. meritò ſtatim, quòd quis deſinit eſſe ciuis, deſinit habere omnia munera ciuium Romanorum, quia tutela eſt quoddam reſultans ex relatione duorum tutoris & pupilli, qui ſint ciues Romani: deficiēte igitur ciuitate meritò deficiet & tutela, vt dixi in figuratione caſus.
11 In glo. in verb. Si ſe in adoptionem. Clarum eſt de iure, quòd tutor poteſt eſſe filiusfam. nam filiusfam. tutor dari poteſt, vt eſt tex. §. qui dar. teſta. tuto. poſſ. in princ. & probatur ex legibus inferius allegandis, qui quamuis poſtea emancipetur, non deſinit eſſe tutor. l.

Si filiusfam.la prima.& melius.l.Si filiusfam.la secunda, ff.de tute.& ratio.distrah.l.Tutorem.circa med. ff.de ad mi.tut.vnde gl.quærit, an legitima tutela pereat emancipatione tanquã agnatione sublata.§.fi.ŝ.de legi.agna. tute.§.Minima.ŝ.de capi.dimi.& dicit, ꝙ superfluũ est disputare de hoc, quia filiusfam.legitimus tutor esse nõ potest, & sic nõ potest incipere, quod probat ex eo, quia cum ad legitimam tutelam proximiores vocentur.§.fi. ŝ.de capi.dimi.nõ potest dari casus, vt filiusfam.sit proximior pupillo, de cuius tutela agitur, quàm sit pater, & ideo non est hæc indagatio facièda.Io. Fab. & Ang. hic reprehendunt glo.quia dicunt, ꝙ quando pater est impeditus tali impedimento, vt nõ sit spes, ꝙ tolli debeat, tunc est locus successioni in tutela.l.3.§. pen. ff. de legi. tuto.& sic filius succedit in locũ patris.las. dicit, ꝙ potest de hoc dari casus in filio deportati, qui postea sit restitutus, quia cùm non recuperet iura alteri quæsita, vt no.in l.Gallus.§.Et quid si tantum.ff.de lib. & posth. nõ trahetur restitutio ad impediendum tutelam iam susceptam ab ipso filio.Sed hic casus est falsus, nam dum ille pater deportatus est, soluta est patria potestas, & iste nõ potest dici filiusfam.in potestate.§.Cùm autem.ŝ.quib. mod.ius pat.potes.solui.nam quamuis tunc succedat filius, vt legitimus tutor.d §.pen. tamen non consideratur, vt filius in potestate, & qui possit emãcipari, sed vt
55 paterfam.Dum verò postea ille pater restituit,† tunc si restitutio plena est, recuperat benè filium in potestate. d.§ Cùm autem. vers. Sed si ex indulgentia. & ideo ille filius dicitur filius in potestate, ita ꝙ potest emancipari.d.§.Cùm autem.sed etiam recuperat tutelam, & filiusfam.qui tutor erat, desinit esse tutor. l. Tutor. C. de senten.pass.& sic patet, ꝙ exemplum Ias. nõ est uerum. Vnde mihi videtur, ꝙ glo.defendi possit, quia non videtur, ꝙ possit dari casus, in quo filius in potestate, qui possit emãcipari, sit tutor legitimus: nam (vt dicit glo.) semper pater erit proximior.§.fi.ŝ.de capi.dimi. nec pater potest subduci de medio aliquo impedimento, per quod deueniatur ad successionem in tutela in casu, in quo ille filius remaneat in potestate: & ꝙ hoc sit verũ, discurramus omnes casus.Nam aut pater non fuit legitimus tutor adhuc, sed est spes, ꝙ possit esse, quia est proximior, & non venitur ad filium vt ad sequentẽ in gradũ, sed est locus datiuo.l.Nõ solùm.§.Si libertus, & ibi not.ff.de excu.tuto.l.Si tutor reip.§.i.ff. de tut. & ratio. distra.si verò pater fuit tutor, sed desijt, & tunc quando facto iudicis hoc principaliter agentis, non uenitur ad legitimum sequentẽ, sed ad datiuũ.l.3.§. Quęri potest, ff.de legi.tuto.& ideo hoc casu non admittetur filius, qui possit emancipari.Eodem modo si desiit causa naturali, puta morte, vel aliqua ciuili causa, & iudice hoc non principaliter agente, & super existẽte aliquo in eodem gradu, & non est locus legitimo, sed datiuo, vt declarat Bar. in l. Si quis sub conditione. col.2.ff.de testa. tute.si verò non superexisteret aliquis eiusdem gradus. & nõ superesset spes, ꝙ qui desiit tutor esse, reassumatur, quia mortuus est.l.3.§.Sed si omnes.ff de legi. tuto.& isto casu benè venitur ad sequentem. & veniretur ad filium, tamen patre mortuo iam est effectus filius sui iuris, & non est in casu, vt possit emancipari.ŝ. quib. mod. ius pat.potes.solui.in prin.si verò desijsset aliquo casu, quo spes esset, vt restitueretur, tunc si talis spes est fundata de iure communi, vt in patre capto ab hostibus, & datur tutor à iudice, non autem est locus sequẽti legitimo.l.j.§.Si apud hostes.ff.de legi.tuto. si verò est fundata super iure speciali.vt in deportato, & huiusmodi, & tunc benè sequitur subsequens legitimus, & succederet in tutela filius.l.3.§.pen.ff.de legi.tuto.tamen tali casu cùm iam sit soluta patria potestas.§.Cùm autem. ŝ.quib.mod.ius patr.potest.sol.non est locus emancipationi, quia etiam ꝙ restitueretur, & recuperaret tutelã, statim ꝙ recuperat patriã potestatem in illum filium, qui successerat in tutela eo deportato, iã ipse etiam recuperauit tutelam.l.Tutor.C.de senten pass.vnde quando postea emanciparet filium, tempore emãcipationis ille filius non reperiretur tutor, & per consequens verum est quod dicit glo.nec potest inueniri aliquod impedimentum, per quod filius possit succedere in tutela legitima & remanere in patria potestate, ita ꝙ dum gerit tutelã legitimã, in qua succedit, possit à patre emancipari, & ideo tene illud, quod dicit glo.& vide Bar.ponentem suam distinctionem in d.l.Siquis sub conditione.col.2.Ex cuius dictis poteris colligere omnes casus, in quibus legitimus succedit legitimo, & videbis, quòd nullus eorum potest adaptari ad filium in potestate, ut dicũt Io.Fab.& Ang.quod nota, quia defensata est optimè gloss.

In ead.gl.ibi, Nisi in casu.Io.Fab.Ang. Nic.de Neap. & alii hic videntur omnes reprehendere gl. quæ videbatur posuisse limitationẽ ad regulas prædictas, vt.si filius in potestate mortua matre consecutus esset hæreditatem ipsius, & in ea hęreditate inuenisset seruos, si vnum ex illis seruis manumittit, proculdubio si manumissus est pupillus, nanciscitur eius tutelam, vt patronus, ex mente l.12.tab.ŝ.de legi.patro. tute. in princip. ꝙ si ipse filius sit emancipatus, omnino remanet tutor, & quamuis legitima tutela sit illa patroni, vt ŝ.visum est, tamen minima capitis diminutione non perit, & sic contra istũ tex.qui vult.ꝙ legitima tutela pereat, & sic est sensus huius gl.secundum istos Doct. qui in primis dicunt, ꝙ non potest dari iste casus, quia filius in potestate non potest seruum maternum sibi delatum manumittere, cùm non possit quicquàm alienare quousque sui iuris non sit l.fi.§.Filij autẽ.C.de bon. quæ lib. Præterea dicunt, etiam ꝙ hoc posset, ideo hæc tutela non perit, quia non defertur ex l.12.tab.agnato, sed ut patrono, & non defertur ex verbis, sed ex mente legis, vt suprà visum fuit in tit.de legi.patro.tut.

Circa quę dicta in primis aduertendum est, dum dicitur, ꝙ filiusfam.non potest seruum manumittere inuentum in hæreditate materna per d.§.Filiis autem. quia hoc est falsum, nã potest dari iste casus, nã posset manumittere cum cõsensu patris, prohibitio enim est citra uoluntatem paternã, unde casus hic dari poterit, & dando ipsum casum uerum erit dicere tutelam hanc legitimã esse, ut dicit tex.noster, qui indistinctè loquitur de legitima non magis de ea, quæ ex uerbis, quàm de ea, quæ ex mente l.12.tab.competit, & tamen minima capitis diminutione non peribit emancipatione.l. aut etiam adoptione ipsius filii secuta, uel arrogatione post emancipationẽ: nec responsio Io. Fab. aliquid facit, quia tex.iste non dicit (legitima ex uerbis l.12.tab.) sed simpliciter (legitima tantum tutela perit) ideo stat argumentum glo.benè verum est, quod tex. non debet habere hunc sensum, sed magis latè locutus est. Tribonianus, accuratius locutus est Paulus Iurecõsul. in l.Tutelas.ff.de capi.dimi.qui dum de minima capitis dimi„ nutione loquitur ita inquit. Tutelas etiam non amittit capitis diminutio, id est amittere nõ facit, & loquitur, „ vt dixi, de minima, subdit: Exceptis ijs, quę in iure alie„ no personis positis non deferuntur.legendus enim est locus ille cum negatiua, ut patet in Pandectis Florentinis, id est exceptis illis tutelis, quę filiisfam.qui in alieno iure.idest potestate positi sunt, non deferuntur, quę tutelæ sunt illę, quæ deferuntur agnatis proximis: nam ut dicit glos.nostra & benè, nunquam legitima tutela agnatorum potest peruenire ad filium in potestate existentem, quia semper habet patrem, qui eum pręcedit ꝙ si sit impeditus aliquo impedimẽto, per quod patriã

potestatem

potestatem non amittat, tunc non succedit filius legitimus tutor, sed succedit datiuus, vt declaraui. s̄. in hac gl. in prima parte. Infert statim Paulus postea: Ergo testamento dati, vel ex lege, vel ex senatusconsulto, erunt nihilominus tutores, sed legitimæ tutelę ex 12. tab. interuertuntur. Et ideo benè dixit (ex l. 12. tab.) quia illa agnatorum est immediatè ex l. 12. tab. vnde patronorum tutela, quę per interpretationem procedit, vt s̄. de legi. patro. tute. in prin. non dicitur strictè & immediatè ex 12. tabu. non ergo quęlibet legitima perit, sed illa tantum, quæ defertur immediatè ex ipsis. 12. tab. nō autem per interpretationem, & hoc modo potest saluari glo. nostra ab impugnationibus aliorum.

In glo. in ver. Legitima. Glo. declarat & benè, quare legitima agnatorum perit, & dixi s̄. in figuratione, benè verum est, q (sicut aduertit hic Ang. & Bar. in l. i. ff. de legi. tuto.) secundum iura hodierna, secundum quæ vocantur pariter cognati cum agnati ad successionem pariter & ad tutelam, etiam q soluatur agnatio per minimam capitis diminutionem, non perire tutela ex hoc capite, quia desineret esse agnatus, vnde quamuis tutor daret se in arrogationem, non desineret esse tutor legitimus, quia legitima tutela non cōtinetur amplius hodie vinculo agnationis, vt dictum est.

§. PRAETEREA.

1 *Permissa ad tempus post tēpus cēsentur prohibita: & nume. 7. ubi limitatur.*

2 *Pœna ad tempus imposita expirat finito tempore.*

3 *Relegatus ad tempus redire potest finito tempore sine licentia Principis.*

4 *Iurisdictio expirat finito tempore dato iudici.*

5 *Substitutus ad tempus post tempus non admittitur.*

6 *Electio rei legatæ ad tempus concessa hæredi, post tēpus censetur prohibita.*

8 *Tempus certum an, sed incertum quando, habet naturam conditionis.*

Non diuiditur. Temporalis tutela tempore finito expirat. h. d.

Clarus est casus, nec indiget positione, nisi diceremus, quòd cùm tempus non soleat esse modus inducendæ, vel tollendę obligationis, quia obligationem constitui non posse ad tempus maioribus nostris placuisset dicit tex. in l. Obligationum ferè. §. Placet. ff. de actio. & oblig. & inter tutorem & pupillum nascatur obligatio quasi ex contractu. §. Tutores. j. de obligationi. quę quasi ex contract. nascun. non videbatur, q tempore solo finiri posset, nec ad tempus posset obligatio, quę nascitur inter tutorem & pupillum constitui. cuius contrarium dicitur hic, quia aliud est, q ad tempus constituatur obligatio, & hoc nō potest fieri. d. §. Placet. aliud est, q ad tempus constituatur causa, ex qua nascitur obligatio, vt (puta) tutela ad tempus: nō enim obligatio illa, quę ex tutela ad tempus insurgit, finitur tēpore, sed benè causa ipsa obligationē introducēdi, & hoc procedit ex duabus rationibus: prima, quia limitata causa limitatū producit effectum l. In agris. ff. de acqui. rerum domi. unde cùm ista tutela sit limitata & restricta ad istud tempus,
1 non † debet vlterius progredi: secūda ratio, quia ad tempus permissa censentur prohibita post tempus. l. Si ita quis. ff. de vulg. & pup.

Not. j. q tutor testamento potest dari ad tempus certum, concor. s̄. qui testa. tuto. dari poss. §. Ad certum. vbi dictum fuit, & in l. Tutor datus. §. j. de testa. tute.

Secundò not. q tutores testamento dati ad certum tempus, finito illo tempore desinunt esse tutores eodē modo, quo tutela data ad tempus incertum adueniente illo tempore expirat. §. Sed & si vsque. suprà eod. tit & rationes posui in figuratione casus.

Tertiò not. q limitati temporis ea natura est, ut limitatum producat effectum, & faciat expirare rem à tempore limitatam, nam ex quo hęc tutela fuit limitata ad certum tempus, finitur eo tempore adueniente absque aliquo facto hominis: & quàmuis dicatur hic, q tutores deponant tutelam, non per hoc requiritur aliquod
2 factū hominis deponētis, sed ipso iure finitur. Et † ideo
etiā si pœna ad tempus sit imposita, finito tēpore expirat. l. Imperator. ff. de postulan. Et siquis fuerit ad tēpus
3 extra † ciuitatē relegatus, finito tēpore redire pōt absq;
aliqua licētia principis, vt voluit Bal. in procε. ff. §. Hæc
aūt tria. col. 1. vers. Sed quęritur. vbi dicit, q tēpus illud
limitatū in relegatione pręstat licētiā pro homine arg.
l. Si quando. C. de testi. & idē Bal. in l. Actione. §. Si in rē.
vers. Diximus. in fi. ff. pro socio. Ang. in l. Si vnus. §. Si cū
reo. ff. de pact. cum si. vt p Dec. in c. Ex literis. col. 4. vers.
4 Prima est. de constit. Et hinc videmus, q † elapso termino,
q præfigitur iudici, iurisdictio expirat. c. De causis.
de offi. deleg. vbi Dec. notat in 2. not. vt enim dixi, limitata causa limitatū producit effectum. l. Age cum Geminiano. vbi latissimè Ias. C. de transact. Fely. in c. Cùm ordinem. de rescript.

Quartò not. q permissum ad tempus censetur post
tempus prohibitū: permittitur enim hic tutori, ut ad
tēpus tutor sit, & sic exerceat vim illā & potestatē & dicitur.
q post tempus appositū cēsetur prohibitus exercere,
& deponit ipso iure tutelā: sicut videmus, q sub-
5 stitutus pupillariter † infra 10. annos pupilli, cui substi-
tuitur, cùm pupillus excessit 10. annum, censetur pro-
hibitus succedere, nec vocatus ex substitutione prædi-
6 cta. l. Si ita quis. † ff. de vulg. & pupil. & electio rei legatę
ad tempus concessa hęredi, post tempus censetur pro-
hibita, & in legatariū trāslata. l. Statuliberum. §. Stichū.
7 ff. de leg. 2. Et ad hāc regulā, q † ad tempus permissa post
tempus prohibita censeātur, est tex. in l. Si unus. §. Si cū
reo. & in l. Epistola. §. fi. vbi Paul. de Cast. ff. de pact. l. Paternum. §. Fundum. ff. de leg. 3. l. Si ea. C. de accus. l. Titia. ff. de accus. l. Statuliberū. §. Stichum, l. Titia cùm testamēto. §. fi. ff. de leg. 2. l. Si ita qs & ibi Bal. Imol. Alex. Are. & Ias. ff. de vulg. & pupill. latissimè Tiraquellus de Retractu conuentionali. fol. totius tracta. mihi. 335. nu. 44. vbi multa notabilia similia adducit. Et ideo dicit singulariter Bal. in l. Obseruari. §. proficisci. in 3. q. ff. de offic. procons. & leg. q si in statuto limitatur tempus, post tempus limitatum sumitur argumentum à contrario sensu etiā ad tollēdū ius cōe uirtute limitati temporis Limita tamē prędicta, qnādo aliter actus destrueretur, si permissum ad tempus cēseretur prohibitū: exemplū si pater filiū suū, si infrà 10. menses nasceretur, instituere: nā nō intelligitur, ut post 10. menses noluerit instituere, quia alias eius dispositio inualidaretur, & ideo ēt si in 11. nascatur, censebitur institutus secundum gl. in l. Gallus. in prin. ubi Bal. & Imol. ff. de lib. & posth. Solet etiā limitari in terminis. l. Mancipiorū. ff. de optio. lega. de quo videnda essent quæ ponunt Alex. Aret. & Ias. in l. Si ita quis. ff. de uul. & pupil. de cuius legis ratione uidendus est Ias. in l. fi. in 7. col. ff. de feriis.

In glo. i. Benè dicit glo. q idē est, si ad incertū tempus
detur tutor. puta, vsq; ad conditionem, ut loquitur. s̄. in
§. Sed etsi usque. itē si ad tēpus incertū quādo, etiā q es-
8 set certū an, puta, vsq, quò † Titius moriatur, nā istud tē-
pus licet sit certū, q eueniret debet, tamen habet na-
turam conditionis propter incertitudinem temporis,
quando scilicet euentura sit mors, tale enim tempus su

spendit quẽadmodũ conditio gl̃o. in l. In nibus l. i. ff. de reg. iur. Bar. in l. Ita stipulatus in 2. q. in fi. ff. de verb. obl. vbi dicit de hoc esse tex. in l. i. C. vt actio ab hęre. & cõtra bære. & licet possit esse dubiũ de doctrina prędicta Bar. quia eam reprobat ibi Ioan. Crot. & in repe. l. Si cõstante. col. 3. ff. solu. mat. tñ satis est quòd ad casum nostrum, ꝙ tutela finiretur illo moriente.

§. DESINVNT.

1 *Tutor definit esse remotus ob suspitionem à tutela & prohibitus administrare.*
2 *Tutelæ administratio est onus.*
3 *Filiorum appellatione quare non ueniant nepotes in tutela.*
4 *Filiorum appellatione nõ ueniunt nepotes, quando onus alteri insurgit, etiam quòd illis fauor esset.*
5 *Filiorum appellatione non ueniunt nepotes in fideicõmissis.*
6 *Tutela an potius sit honor quàm onus.*
7 *Intellectus l. Testã Centurio. §. i. ff. de manu. testa.*
8 *Tutor finita tutela, pubertate, tenetur curatorẽ petere.*
9 *Cura impuberis finitur tempore, quo finiretur tutela.*
10 *Curator quibus casibus impuberi detur.*
11 *Cura adultorum, furiosorum, & mente captorum quã do desinat.*

NOn diuiditur. Remoti ve suspecti & excusati in perpetuũ tutores esse desinunt. h. d. Casum non expedit figurare, quia de utrunque modo finiendi tutelam videbimus infra sub suis titulis: qui enim remotus iam est & priuatus ob suspitionem, consequens est, vt perdat officium tutelæ, quia ad hoc remouetur, & qui se excusat, eo hoc se excusat, ut nõ sit tutor, & ideo tutor esse definit.

1 Primò not. ꝙ remotus ob suspitionem à tutela eo ipso desinit esse tutor, quia, vt dixi in figuratione casus, ad hoc remouetur. & intelligas, vt non solùm, quando remouetur vt suspectus, finiatur tutela, sed etiam si iudex simpliciter prohibuit administrare. l. Hęc enim causæ. ff. de suspec. tuto. quæ lex probat vtrunque dictum in illa implicatiua, quod declara, quando fuerat petitũ ipsum remoueri, uel erat accusatus, secus si inhiberetur administratio, quia vellet alium administrare, vt declarat ibi gl̃o. Bart. & Alber.

Secundò no. ꝙ excusatus legitimè tutor esset desinit, vt videbimus in toto titu. j. de excus. tuto. Ideo aũt dixi (legitimè,) quia si falsis allegationibus excusaretur, non liberaretur onere tutelæ. §. fin. j. de excusa. tuto. ubi videbimus rationem.

2 Tertiò not. ibi, Et onus administrãdæ tutelæ. ꝙ tutelæ administratio est onus, ad idem tex. in §. Item tria one-
3 ra. †. j. de excus. tuto. & in l. Tria onera. ff. eo. ti. Et ideo dicebat Bar. in l. Liberorum. col. 3. in prin. ff. de verb. signi. ꝙ ex quo tutela respectu tutoris est onus, quamuis ex parte filiorum sit fauorabilis, filiorum appellatione non ueniunt nepotes. l. Quid si nepotes. ff. de testa. tute. §. fi. j. qui testa. tuto. da. pos. vbi dixi, & hoc ex regula ge-
4 nerali, quæ habet, ꝙ † vbicunque alteri resultat onus, q̃uis filio resultet fauor, appellatione filiorum non ue-
5 niunt nepotes, vt videmus in fideicommisso, vt tradit per hanc rationem Pau. de Castro consil. 170. Ne impropriis vtamur vocabulis. col. ii. & Corn. consil. 172. Videtur col. 3. lib. 2. cum similib. ut per Deci. in consi. 95. col. 4. & in consi. 567. in fi. Et hinc infertur malè sensisse Bal. in l. Cùm quidam. in secunda oppo. C. de verb.

6 signi. dum voluit tutelam potius honorem esse quam onus, quia hoc est falsum per prędicta: nec tex. per eũ allegatus in l. Testamento Centurio. §. i. ff. de manu. te-
7 sta. aliquid facit: primò †, quia illa verba, Ab honore administrandi. non constat quòd intelligantur in tutela, neque hoc ibi diuinare quisquam debet: secundo, quia nullo modo potest intelligi de administratione tutelæ, quia cùm pręsupponat ibi verba prima, Qui sine offensa fuerunt. importare conditionem adiectam libertati, sequitur vt necessariò illa administratio, de qua loquitur, & à qua remotus fuerat seruus, fuisset administratio facta in seruitute, quo tempore tutela administrari non potest, non à seruo alieno. §. i. j. qui testa. tuto. dari poss. non à proprio, quia si scienter datus esset, fuisset liber & administrasset vt liber: si ignoranter, non potuisset administrare, quia datio non valeret. §. end. titu. in princi. & ideo debet intelligi ille text. in alia administratione.

In gl̃o. i. Benè aduertit glos. ꝙ tunc tutores esse desinunt qui excusantur, quando excusãtur in perpetuũ, ut in casibus de quibus in l. Post susceptam. ff. de excus. tuto. & similibus, qui enumerantur per gl̃o. in d. l. Verum. §. Ex facto. ff. de mino. vnde gl̃o. non vult allegare tex. sed quem idem glosator ibi dixerat, nam si ad tempus se excusasset, vt in absente causa reipub. non desinit esse tutor, sed interim datur curator, vt. j. de excus. tuto. §. Item qui reipu. vbi dicemus. Est tamen aduertendum ad illud, quod Ioan. Fab. hic dicit, & Ang. qui eo tacito verba sua etiam malè iudicio meo trãscribit: nã dicit Ioa. Fab. ꝙ quamuis quis desinat esse tutor, tamẽ si post finitam tutelam non petiit curatorem, omnino tenetur iudicio tutelę, allegat. l. Admone. C. qui petant tuto. l. Ita autem. §. pen. ff. de admi. tuto. cum similibus, quod ampliando dicit Ang. ꝙ in omnibus illis casibus sex enumeratis per gl̃o. in d. §. Ex facto. quibus finitur tutela idest quibus post susceptam tutelam quis potest se excusare in perpetuum, tenetur tutor petere curato-
8 rem, aliter tenetur, quod non solum falsum est, sed ineptum: Nam benè verum est, quòd tutor, qui † tutelam finiuit per aduenientem pubertatem pupilli, tenetur curatorem petere, & ita loquitur tex. in d. l. Ita autem. §. pen. non solùm constitutionibus in hoc casu est constitutum, ut ibi dicitur, sed non in aliis, quibus finitur tutela: si. n. percurras prędictos modos. §. narratos, quibus finitur tutela, nõ inuenies casum, in quo possit aptari, ꝙ tutor teneatur curatorem petere, nisi qñ finitur pubertate adueniente, & ita loquitur etiam tex. in d. l. Admone. Eodem modo qñ quis excusatur in illis casibus narratis & relatis per gl̃o. in d. §. Ex facto. nam tũc est locus alii tutori non curatori, qñ in perpetuum cadit excusatio: & eodem modo qñ remotus est ut suspectus, tex. est ad literam l. Si quis sub conditione. ff. de testa. tute. Et ideo restringe admonitionem hanc petendi curatorem ad illum casum tñ, quando per pubertatẽ finitur tutela: est enim maximus error si aliter intelligitur.

9 In glo. in verb. Inferius. Primò dicit & benè, ꝙ † ex quacunque causa sit datus curator impuberi, cura ipsa finitur eo tempore, quo finitur tutela, & sic pubertate. l. Curatorem. ff. de tuto. & curato. da. ab his. l. Potuit. C. in quib. cau. tuto. hab. tutor. dar. poss. l. i. C. quand.
10 tuto. vel cura. esse desi. nã ea uariis causis † potest adhuc impuberi curator dari, ut uidebimus in titu. seq. §. Interdum. in fi. datur enim curator tutore absente uel prę sente & impedito uel à iudice. d. §. Interdum. vel à tutore cum iudicis decreto. §. fi. j. titu. i. l. Solet. ff. de tute. l. Neque. C. de procu. vbi glo. officium ergo istius curatoris finitur finita illa necessitate, uel finita aliter tutela quomodocunque: & ratio est, quia datur curator ad supplendum defectum tutoris non simpliciter propter

se, &

se, & dicitur potius rerum administrator quam curator d. l. Soler.ff.;de tute. & hinc est ꝙ finitur: si verò sit datus impuberi non habenti tutorem, & sic non vt suppleat defectum aut impedimentum alterius, & tunc finitur officium ipsius pupertate, quia cùm subrogetur loco non huius vel illius tutoris nominati, sed loco tutoris generaliter, debet cura hæc expirare, quando expiraret tutela, in cuius locum subrogatur. l. Curatoré. ff.de tuto.& cura. dat.ab ijs. facit regula, ꝙ eadem est ratio subrogati, quę est eius, in cuius locũ subrogatur. l.Si eum.§.Qui iniuriarum.ff.siquis cautio. & ita opti-
51 mè declarat† Bar.in d.l.Soler.ff.de tute. Curatores adultorum cõpleto virili vigore in xxv. anno propter cuius defectum dantur, desinunt esse curatores d.l.i.ff.de mino. nisi maiores xx. annis veniam ætatis à principe impetrassent. l. 2. C. de ijs qui ven. æta. impet. Curatores furiosorum vel mentecaptorum aut prodigorum desinunt curatores esse, postquam furiosus, aut mentecaptus sanitatem, prodigus pristinos mores receperit. leg. i. ver. Et tandiu. ff. de cura. furio. Reliqua dicas vt hic per alios.

RVB. DE CVRATORIBVS.

1 *Curatores minorum quando primùm dari cœpti.*

IMPERATOR in tut. de ijs qui sunt sui vel alie. iur. dixerat, ꝙ aliqui erant sui iuris, aliqui alieni. qui erant alieni iuris erant alij sub potestate dominorum, alij sub potestate parẽtũ, & hæc duo mẽbra declarauit vsque ad tit.de tute. vbi Imperator aliud membrum distinctionis aggreditur, videlicet, eorum, qui sui iuris erant. & dicit, ꝙ eorum, qui sui iuris sunt, alij sunt sub tutela, alij sub cura, alij neutro iure tenent: de ijs, qui neutro iure tenentur, ptestat Imperator se non dicturum eò, ꝙ cognitis ijs, q sub tutela & cura sunt, cognoscimus necessariò eos, q neutro iure tenentur, vnde ad perfectã doctrinam iuris personarũ erat tñ dicendũ de ijs, q erant sub tutela, & de ijs, qui erant sub cura: dixit de tutelis hucusq; .i.de ijs, qui tutelã ipsam solam respiciunt, ideo necesse fuit ad perficiendã doctrinam dicere de iis, qui sub cura sunt: & quia sunt aliqua cõia tã tutelæ q̃ curę, vt satisdatio, excusatio, suspitio, ideo de iis reseruat Imperator dicere post titulũ de curato. Fuit aũt postpositus titulus de curato. tractatui tutelarum tũ rõne ordinis naturę, quia prius sumus sub tutela, q̃ sub cura, tum quia efficacior est potestas tutoris, q̃ curatoris: illa enim datur personæ, hæc rebus principaliter.

1 Circa hanc† rub. annotãda sunt verba Iulii Capitoli-
„ ni in M. Philosopho. Is ita inquit: De curatoribus verò
„ cùm antea nõ nisi lege Lectoria vel propter lasciuiam,
„ vel propter dementiã darentur, ita instituit, vt oẽs adulti curatores acciperent non redditis causis. Vides modò initium curatorum.

MASCVLI QVIDEM.

1 *Venia ætatis quo tempore possit impetrari.*
2 *Aetas maior quare sit uniformis in masculo & fœmina.s.xxv annorum.*
3 *Curatores dantur puberibus.*
4 *Viripotens & pubes an idem sint.*
5 *Viripotentia, quæ præuenit pubertatem, est apta ad matrimonium contrahendum de iure canonico.*
6 *Vsque stat inclusiuè.*
7 *Senatores illustres aliquando appellantur.*
8 *Emphyteusis concessa usque in tertiam generationem an intelligatur inclusiuè.*
9 *Aetas maior dicitur post.xxv.annum completum.*
10 *Aetas maior currit de memento ad momentum.*
11 *Minor xxv. annis non præsumitur habilis à lege ad tuendum sua.*
12 *Veniam ætatis impetrantes non petunt restitutionẽ.*
13 *Veniam ætatis qui impetrarunt, alienare non possunt sine decreto, neque hypothecæ supponere,*
14 *Venia ætatis quomodo, & quando, & à quo concedatur.*
15 *Statutum redigens ætatem maiorẽ ad xx. annum, uel ad xviij. ut est Florentiæ, an ualeat.*
16 *Ciuitates non recognoscentes superiorem concedere ueniam ætatis.*
17 *Restitutio famę spectat ad solum principem.*
18 *Ciuitas non recognoscens superiorem restituit famæ.*
19 *Actiones descendentes ex statutis ciuitatis non recognoscentis superiorem sunt ciuiles.*
20 *Ciuitas non recognoscens superiorem potest infamiam irrogare, & super infamia dispensare, quamuis hoc solius principis sit.*
Et habet eandem potostatem, quam habet Imperator in imperio. nume. 21.
Et concedere licẽtiam reuertendi suis exulibus nu. 22.
23 *Princeps non recognoscens superiorem, quamuis nõ sit Imperator, testatur iure militari.*
24 *Reges Galliæ, Hispaniarum, & Angliæ sunt Imperatores in suis regnis.*
25 *Ciuitas Lucensis non recognosit superiorem.*
26 *Literis principis solis creditur.*
27 *Consilium generale repræsentat totam ciuitatem.*
28 *pedagia sunt de reseruatis principi.*
29 *Ciuitas Ianua, ex quo non retognoscit superiorem, habet ius percipitedi pedagia.*
30 *Vectigalia noua possunt à ciuitatibus non recognoscẽtibus superiorem imponi.*
31 *Florentia non recognoscit superiorem, & ideo eius contractus habet uim legis.*
32 *Ciuitas nõ recognoscens superiorẽ põt minuere pœnã.*
33 *Florentina in suo territorio habet uim imperij, & ꝙ de principe & Imperatore dicitur, habet locum in dominis Florentinis.*

NON diuiditur. Puberes vsq. ad xxv. annum complerũ curatores accipiunt. h.d. Casus ita põt figurari, quãuis in regula tam generali literalis tñ figuratio satis sit: iam suprà visum est tutelam finiri in 14. anno in masculo, in 12. fœmina, vnde consequens fuit, vt postquam huius ætatis erant, vt sua non possent curare propter lubricum ętatis, leges ipsæ, quarum cura fuit, nequis sua re malè vteretur. §. fin. s. de iis qui sunt sui vel alie iur. prouiderent, vt esset locus curatoribus, & quia masculi exibãt tutelam tardius, cõsequẽs fuit, vt tardius etiam curatores acciperent. Sed tunc dubitatum fuit, an eodẽ tempore vel in eadem ætate fierent maiores, & desinerẽt habere tutores, vel diuersa, & quemadmodum fœminæ citius tutelam exibant, citius
1 etiã maiores fierẽt: & videbatur dicendum ꝙ † sic, quia videmus, ꝙ quãdo quis vult repsentari maior p impe-

trationē veniç ętatis, masculo non conceditur, nisi elapso 20. anno. fœminę autē elapso. 18 l. 2. C. de ijs, qui ve. ætā. impet. vnde eodē modo, quando natura debent repræsentari maiores, fiat eadē distinctio, quæ fit, q̄n principis priuilegio, quod naturā sequitur: cuius contrariū deciditur, q̄ siue masculi sint, siue fœminæ 25. anno. pa-
2 riter fiant maiores: & quàmuis Ias. hic dicat, q̄ hoc tāquam positiui iuris non habet in se rationē iuxta gl. in l. j. §. Pueritiā. ff. de postulan. tñ potest etiā s̄m eum assignari ratio, quia quàmuis prius maiores fieri deberēt, tñ cùm hoc p̄pter restitutionis beneficiū esset damnosum fœminis, putant dilatum vsq; ad hoc tempus, quæ ratio falsa est: vnde melius dicendū est hoc inde processisse, quia cum tutela principaliter detur personæ, & ad eam tuendā. § Certe. s. qui testa. tut. da. poss. & in fœmina citius virilitatis signa natura ostēdat, quàm in masculo, fit, vt lex quam iam maturā natura ostēdit, præsumat aptā ad se tuendū, & ideo tutela diuersimodè finiatur, quia tunc finitur, cùm natura ostendit iā conceptū virile robur: at in cura aliud visum est, quia datur rebus. l. In copulādis C. de nupt. & potius fœminę negligentiores sunt intus, & imbecillioris ingenij circa earū custodiā & administrationē tum ob naturę vim, quę solidior est in masculo, tum ratione experientiæ, quæ carent fęminæ. Nec obstat quod dicitur de venia ætatis, quia cùm nō impartiatur venia à principe fęminis, nisi prius commendatæ sint morū honestate & mentis solertia, quo casu cum præuenerint generalem infirmitatē sexus. nimirū si parui refert quo tempore impetrent.

3 Not. j. quod † dicitur in summario, videlicet, q̄ vt primùm, siue masculus, siue fęmina pubertatem ingrediuntur, & sic desinunt esse sub tutore, accipiunt curatores.

4 Secundò not. s̄m Ang. q̄ † idē est dicere pubes & viripotēs. quod quàmuis verū sit in se, quia prout accipitur viripotens in iure ciuili, pro eodem supponunt pp iuris præsumptionē, tamen contrariū videtur innui in hoc tex. dum masculos puberes exigit ad curā incipiēdam, fęminas autem viripotētes, nam videbatur posse argui, ex quo non dixit masculi & fęminæ puberes, sed masculos vocauit puberes, fęminas autē viripotentes, q̄ non idē supponerēt, prout etiā facit s̄. quib. mod. tu. te. fini. in prin. & s̄. de nupt. in prin. nisi saluando Ang. ponderes illa verba (qui licet puberes sint) ita q̄ pube-
5 res appellet quos † primò viripotentes dixerat. Benè verum est. q̄ posset viripotentia p̄cuenire pubertatem, hāc dico pubertatem taxatam de iure ciuili, & talis viripotentia esset apta ad matrimonium contrahendum de iure canonico c. De illis. vbi Abba. & Prępo. de desponsa. impub. & fuit dictum s̄. de nupt. in prin.

6 Tertiò nota ibi, Vsq; ad 25. annum, s̄m † Christoph. hic, q̄ dictio (vsq;) stat inclusiuè, allegat in simili tex. in l. fi. ff. de Senator. Sed aduerte primò, q̄ hic ideo stat inclusiuè, quia tex. vlterius procedit, & dixit vsq; ad 25. annum completum, ex quo posset argui, ne superfluè appositum sit verbū (completum,) q̄ potius dictio (vsq;) appōsita fuisset exclusiuè, prout verè intelligeretur. Itē tex. in d. l. fi. iudicio meo nō probat, quia si videas Doct. in l. j. ff. de offi. eius. enumerantes personas illustres, inuenies plures inter illustres, qui non sunt ordinariè ex numero Senatorū, quàmuis alibi Senatores etiam ipsi illustres appellentur l. j. C. de silētia. lib. 12. l. Quisquis. C. ad l. Iul. maiest. Et qa materia hui⁹ dictionis est superflua, & tota videtur resolui in mēte disponētis. videatis Bar. in l. Patronus. §. Sempronio. ff. de leg. 3. vbi ponit longā
8 & scrupulosam distinctionē: & qñ † emphyteusis est concessa vsq; in tertiam generationē, q̄ stet inclusiuè. consuluit Soc. consi. 25 Dominus Franciscus. col. 2. lib. j. ver. fic. Quare assumo. allegat tex. in l. Iurisconsultus. §. Parentes. ff. de gradi. & tradit Alex. in notab. casu consili. 111.

Circa primum, col. pen. in 2. dubio, lib. 3.

9 Quartò nol. q̄ † maior ætas dicitur post 25. annū cōplerum, quæ ętas de momēto ad momentum computatur & curtit l. 3. §. Scio. ff. de mino. cum simil.

11 Quintò nor. q̄ † lex præsumit, q̄ minor 25. annis non sit habilis ad tuenda sua negotia, quæ fuit ratio, quare leges voluerunt eos esse in illa ætate sub cura, quam ratione etiā reddit tex. in l. 1. ff. de minori. ibi, Apparet minoribus 25. annis opem polliceri Prætorē, nā post hoc tempus compleri virilem vigorē cōstat, & ideo in hāc vsq; ætatē adolescentes curatorū auxilio reguntur. Reddit ergo ibi Iureconsultus rationē, quare curatores introducti sunt, & quare vsq; ad illam ætatem duret cura, noluit enim lex fidere adolescētibus & iuuenibus, nec ante illā ætatem rei suę administrationē eis cōmittere. d. l. i. in fi. nam vt inquit Cice. lib. i. Offi. crescenti adolescentiæ maxima inest imbecillitas cōsilii, priusq; implicatur certo cursu viuendi temeritate quadam electo, quam potuit, quod optimum esset iudicare, de quo Hora in Poetica.

Imberbis iuuenis tandem custode remoto.
Gaudet equis, canibusq;, & aprici gram ine campi,
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Vtilium tardus prouisor, prodigus æris.

In glo. i. Glo. benè limitat quod in tex. nostro dicitur, quādo enim quis veniam ætatis non impetrat 25. anno finitur eius cura, q̄ si veniā ętatis impetrent, tūc repræsentatē maiores p l. i. C. de iis, qui veni. æta. impetra. nec
12 aliquo modo restitutionē petunt, nec qui cum eis contraxit, deceptū se dicere possit principis authoritate d.
13 l. i. benè verū est, q̄ † in alienatione immobiliū necessariū est decretū, & in ea vice minorū funguntur l. 2. C. de iis, q veni. ęta. impetr. in fi. quod ēt extensum est postea ad hypothecā bonorum, vt neq; etiā supponere hypothecæ possint, nisi cum decreto l. Eos. C. eo. ... integratur enim p̄sona minoris in ... impetrata venia, neque amplius curatore indiget, vt fit in iudicio, vt probatur
14 in l. Actor. C. de appell. Hęc autē venia † ætatis nō conceditur masculo, nisi 20. annū excesserit, & fęminę nisi 18. vt dixi in figuratione casus l. 2. C. de iis, qui veni. æta.
15 impetra. & cùm hoc † à solo principe cōcedatur (est. n. concessio hmōi veniæ de reseruatis principi) infert hic Ang. ad q. an statutū cōcedens minori 20. annis rerum suarū liberā administrationē, vt est Florentiæ, vbi statutum redigit legitimā ætatē ad ętatē 18. annorū, valeat, quasi veniā ętatis concedat: & videtur tenere, q̄ non etiā in ciuitatibus nō recognoscentibus superiorē fecitus Bar. in l. Non ambigitur. ff. de legi. in l. Oēs populi. ff. de iusti. & iure. in 9. col. in 3. q. principali, quam decisionē puto falsissimā, quia ciuitates nō recognoscē-
16 tes superiorē nō solùm possunt † ætatē legitimā statuere aliter, quàm sit statuta, & concedere minorib⁹ rerū suarū liberā administrationē, sed etiā & veniam ætatis,
17 & quæcunq; possunt per principē † cōcedi: nā videm⁹,
18 q̄ † restituere famę solus princeps pōt l. i. §. De qua autē. ff. de postul. & tñ ciuitas nō recognoscens superiorē famæ restituit s̄m Bar. in d. §. De qua autē. quia quò ad illum populū totum imperiū est penes ipsam, vt dicit
19 ibi Bar. Et hinc est, q̄ † actiones descendētes ex statutis non recognoscentis superiores sunt ciuiles, quia talis populus obtinet vicē principis, vt dixerunt Ang. Imol. Cuma. & Alex. in l. 5. ff. de uerb. oblig. cum si. de quibus
20 per Ias. in l. 5. Sed istę. j. de act. col. 7. Et q̄ † ciuitas non recognoscens superiorem possit infamiā irrogare, & super infamia dispensare, vt dictū est, quàmuis hoc solius
21 princip s sit, dixit † Bar. in l. Infamem. in fine. ff. de publi. iudi. quia talis ciuitas habet in se ipsa liberum populū, & merū imperiū, & tantam potestatem habet in populo, quantam Imperator in vniuerso, ut dicit Bar. ibi.

Hinc

22 Hinc dicebat † Bar.ĩ l. Relegati.ff.de pœn.circa med.
ꝙ quamuis concedere licentiam reuertẽdi soli princi-
pi sit reseruatum,tñ ciuitates Italiæ,quę superiorẽ non
recognoscũt,possunt exulibus dare licentiam reuerten
23 di,quia sunt principes† sibijpsis. Et hinc dicebat Bal.&
post eum Alex.in l.Centurio.col.v.ff.de vulga.& pupill.
ꝙ princeps non recognoscens superiorẽ, quamuis non
sit Imperator, pôt testari iure militari,& substituere di
rectò,& tradit ibidem Lancel.Galigau. in repeti. nol.9.
in 6. q. Et hinc concludit Fely. in c. Cùm non liceat.de
24 præscriptio.col.6.ꝙ† tres Reges,Frãciæ Hispaniarũ,&
Angliç, sunt Imperatores in regnis suis : quilibet enim
princeps,qui nõ recognoscit superiorem, æquiparatur
in principatu suo Imperatori, vt latè tradit Alex.in cõ-
sil. 1.Perspectis verbis.col.4.lib.j.consil.25. Visis narra-
tis.lib.v. & hoc idem est de mente Bar. in l. Hostes.in fi.
25 ff. de cap. & postli. reuer. Et hinc consuluit Deci. ꝙ† ex
quo ciuitas Lucensis superiorem non recognoscit , &
per consequens fungit̃ vice principis , & habet eadem
priuilegia, quę habet princeps: & ideo quamuis specia
26 le sit,ꝙ principis† literis credatur clem.j.de proba.not.
in c. Cùm à nobis.de testi. eodẽ modo stetur verbis as-
27 ser tiuis consilij generalis d populi Lucẽsis,quia† consi
lium generale repręsentat totam ciuitatem,vt not.glo.
in rubr.C.quæ sit longa consue.tradit. Ang.in cõsil.63.
Si prouisio.in prin. Alex.in consil. 101.Visis instrumen-
tis.in princ.lib.j.& alibi consuluit idem Deci.in consil.
28 534.ꝙ quãuis pedagia† principi reseruata sint c.j. quę
29 sint rega.in vsib.feud.tñ ciuitas Januę,ex quo† nõ reco
gnoscit superiorem,sed in ciuitate sua vtit̃ iure supre-
mi principis , possit concedere ius percipiendi pedagia
30 in eius territorio.& q̃uis† nnua vectigalia decreto ciui
tatis nõ possint cõstitui , hoc est verũ in ciuitatibus su-
periorẽ nõ recognoscentibus,secus in ijs,quę habent iu
ra principis,vt dicit ibi Bal. in l.fi.C.de vectigal.& hinc
dixit Roma.in consil.456. In proposito in princ.ꝙ con
31 tractus reip. Florentinę,quia nõ† recognoscit supiorẽ,
hẽt vim legis.l.Cæsar.ff.de publica.& idem voluit Abb.
in cõsil.407. Placet mihi.lib. j.in princ. & Bar.l. Acta.§.
32 De amplianda.ff.de re iudi. dicit, ꝙ populus †nõ reco-
gnoscens superiorem potest minuere pœnam . & ideo
puto,quòd possit etiam veniam ætatis largiri per præ-
dicta,& ideo infero,ꝙ dictum statutum Florentinũ de-
legima ætate valet, quia ciuitas Florentina superiorem
non recognoscit,vt dicit Roma.in d.consil. 456. & Bar.
33 in d.l.Hostes in fi.ff.de capti.& in† ciuitate Florentina,
ꝙ in suo territorio habeat iura imperij , consuluit Soz.
in cõsil.58.col.2.& in consi.273.col.pen.Alex.in consi.
96.nu.4.lib.6.& quod dicitur in Imperatore & princi-
pe habet locum in dominis Florentinis, vt concludit
Deci.in consil.135.col.3.circa med.& in consi.552.col.
3.& idẽ voluit Corn.in consi. 55.litera.P. lib. ij. hodie
forsan,quo tẽpore domus Medicea recognoscit in feu-
dum ab Imperio, aliud esset dicendum,nisi forma inue
stituræ aliud indicaret,quam non vidi.

§. DANTVR AVTEM.

1 *Curatores dantur ab eisdem magistratibus , à quibus dantur tutores.*
2 *Curator nõ datur testamẽto,& quare,cũ detur tutor.*
3 *Intellectus ad tex.in l.Pater Seuerinã.§.Conditionum uerba.ff.de condi.& demonst.*
4 *Cõpilatores.ff.&.C.aliquando mutilauerunt antiquorum scripta,& aliquando mutarunt uerba.*
5 *Curator testamento datus confirmatur à iudice.*
6. *Curator furioso & mentecapto datur testamento.*
7 *Curator testõ dat' à qbus magistratibus confirmetur.*

DIVIDI potest tex. in duas partes , in prima dicit̃ a quibus dentur curatores, in secunda dicitur non dari à testatore , quamuis dati confirmentur.secunda ibi , Sed curator.

Curatores dant ijdẽ iudices,qui tutores:testamento non dantur,sed dati confirmantur. h. d.

Casus in §.tradente tam generalem regulam non est nisi literaliter figuradus , nam ꝙ dentur ab ijsdem magistratibus,facit similitudo muneris, quę est inter tutelam & curam:sed dubiũ maius poterat exoriri, an,quẽadmodũ ijsdem magistratibus dant tutores,qui curatores,eodem modo dent eædem personę : cũ enim videãtur ĩ datione pacificat tutores & curatores vt hic , videbatur dicendũ curatorẽ dari etiã testamẽto posse,cuius contrarium dicitur hic, ꝙ.s.datus curator in testamento curator simpliciter non est, & ratio decidendi est illa,quia cum curator detur principaliter ipsis rebus.l.In copulãdis. C. de nupt.de quibus quidẽ rebus pater non potest directè aliquid disponere post pubertatem filij. l.2.ff.de vulg.& pup. ideo nimirum si non potest suo testamento cauere per quẽ velit bona illa, in quibus amplius post illam ętatem non extendit̃ potestas paterna, curari & administrari. Confirmant̃ tñ hmõi curatores ea rõne , quia lex de patris electione plurimum cõfidit & ferè semper magis fidit patri,q̃ iudici.l.De creationibus. C.de episc.audi. & sequitur(ubi cõmodè fieri pôt) voluntatem defunctorum, & suprema eorum iudicia.l. j.C.de sacrosan.eccle.

1 Primò not.ꝙ† curatores dantur ab eisdem magistratibus,à quibus dantur tutores : qui autẽ sint hi magistratus,dictũ fuit.s. in titulo de Atil. tuto. & dicet in glo. in verb.Magistratibus. Ex quo vr̃ infert Ang. hic,ꝙ sicut exigitur , ꝙ iudex dans tutorem habeat merum vel mixtum imperium , vel sit ei hoc specialiter mandatũ, ita requiritur in iudice volente dare curatorem. leg. Mutu. §. Tutoris datio.ff.de tute. & dictum fuit suprà quòd in hoc erratur , quia tutelę datio non competit iure magistratus,sed eò,quòd specialiter demandatum sit à leg. ius dandi tutores vel curatores : & hinc est, quòd delegari non potest l. 1. in princi ff.de offi.eius.de quo videnda sunt quæ ponit doctissimus Alciatus in cap.i.lib.ii.Parado.

2 Secundò not. ꝙ† curator non dat̃ testamẽto,q̃uis detur tutor:ad idem tex. in l.pen.C.de testa.tute.rõnẽ assignaui in figuratione casus , unde petenda est.Docto. in d.l.pen.C.de testa. tute.benè ponunt aliam rõnem quæ est , ꝙ lex q̃uis non cõfidat de iudicio adultorum in rebus eorum administrandis,ideoq; prouiderit de curatoribus,tñ confidit in hoc,vt saltem sibi petãt curatorem arg.l.1.C.qui pet.tuto.& hãc rõnẽ refert hic Christoph. quę mihi non satisfacit,eò ꝙ q̃uis lex confidat de adulto,cùm eidem dispositio bonorum concedatur. l. Qua ętate.ff.de testa.§.fi.ĩ.ex quib. cau. manu.non lic.tñ hoc ita ei permittit, ut non sit constans qđ agit propter restitutionem in integrum , sed nõ potuit in hoc confidere,vt peteret per se,cùm si negligeret, & ob eius negligentiam res suæ malè haberent, restitutio in integrum non repararet pręiudiciũ nõ petiti curatoris quò ad neglecta. Præterea tex. in l.1.C.qui pet.tuto. uidetur potius facere in contrarium,cùm presupponat, ꝙ adultus esse sare potest in curatore petendo.

Odofre.in d.leg.penul.assignat aliam rationem ,quia pater tenentur magis impuberi prouidere , q̃ puberi , & ideo impuberi substituit directò, puberi non l.ii. & l.In pupillari .ff.de vulga. & pup. quę ratio nihil facit ita inducta, tenet̃.n.pariter filiis indistinctè secundũ exigẽtiam prouidere,sed benè plus pôt in impubere , q̃ in pubere: substitutio.n.directa pupillaris est effectus

potentiæ & poteſtatis, quam habet pater in filium, nõ
obligationis aut vinculi quo teneatur. Item Odofre. aſ-
ſignat aliã, quia tutor datur inuito l. Inuito. ff. de tuto.
& curato. dat. ab ijs. curator non, niſi ad litem, vt in §.
ſeq. & hic eſt potius effectus & alia diuerſitas inter tu-
telam & curam, quã ſit ratio, quare nõ detur teſtamẽto.
Cy. reddit aliã rõnem, quia tutor dat̃ ratione patriæ po
teſtatis l. Impuberi. in fi. ff. de admini. tuto. ſed illa eſt
principaliter circa perſonam, curator aũt datur reſpe-
ctu bonorũ l. In copulandis. C. de nupt. in quibus bonis
non verſatur principaliter patria poteſtas. Dic tu, ꝙ nõ
verſatur principaliter etiã ante pubertatẽ, vt dicit Cy.
& poſt pubertatẽ nullo modo, vt dixi in figuratione ca
ſus. Bal. in d. l. fi. coniungit rationes antiquorũ dicens, ꝙ
ratio, quare curator non põt dari teſtamento, eſt, quia
pubes poteſt petere curatorẽ, & petendo ſibi prouide-
re, ergo ei non debet prouideri per patrem. l. Ex facto.
ff. de vulga. & pupill. in prin. impubes non, & curator
nõ datur niſi petenti, quæ ratio infert magis ad curato-
rem impuberis, quã ad tutorem, præſertim ꝙ Bal. alle-
gat tex. in l. Qui habet. §. Si pupillus. ff. de tute. ſed con-
iungit Bal. aliã rationẽ inferentẽ ad tutorem, nam pri-
ma ratio faceret contra Bal. quia ẽt datur impuberi in
terminis d. §. Si pupillus. & nõ dat̃ niſi petẽti, & dicet. j.
vñ eodem modo potuiſſet diſpenſari, vt pietas paterna
poſſet dare curatorem teſtamẽto filio ſuo q̃uis puberi,
& dicit Bal. ꝙ curator datur principaliter rebus, tutor
perſonę, circa q̃ pater plus poteſt, quę ratio ita ſimplici
conſiderata non eſt vera, quia pater habet rõne patrię
poteſtatis eandẽ authoritatẽ circa bona, q̃ habet circa
pſonã, præſertim hodie, nã de bonis impuberis poteſt
teſtari d. l. ij. ff. de vulg. & pupil. ſed hæc poteſtas reſtri-
cta eſt vſque ad illam ætatẽ, in qua permiſſum eſt filio
facere ſibi teſtamentum d. l. 2. & eorum viuens eſt legi-
timus adminiſtrator §. j. j. per quas pſo. nob. acqui. &
dictũ fuit. s. de pat. potes. §. 1. inter effectus patriæ pote-
ſtatis, vſq; ad quã pariter poteſt prouidere & pſonę &
bonis dando tutorẽ: vnde uis eſt, ꝙ patria poteſtas non
ſe extendit mortuo patre ad prouidendum vltra puber
tatem, nã quatenus durat effectus patriæ poteſtatis, ea
ita reſpicit bona, ſicut perſonam, & ex hoc tollitur ra-
tio Saly. in d. l. pen. C. de teſta. tute. Idem Bal. in l. Cura-
tores. C. de nego. geſt. in fi. vult rationem eſſe cur teſta
mento dari non poſſit, quia non datur niſi petenti, vt
in §. ſeq. de qua ſatis dictũ fuit. s̃. Eas ferè oẽs rationes
ſimul iungit Decius in l. Quo tutela. §. j. ff. de regu. iur.
3 Sed circa hoc notabile † opponi poteſt de tex. in l. Pa
ter Seuerinam. §. Conditionum verba. ff. de condi. & de
monſ. vbi videtur datus curator, & ꝙ datio valeat. Sed
reſpõde, ꝙ valet datio ſecuta cõfirmatione, vt hic dici-
tur, & ita reſpõdet Bal. in d. l. pen. C. de teſta. tute. quod
vltra ipſum aperte probatur in illo tex. dum dicitur, Et
,, ideo cũ teſtamẽto tutores dati, quoniam interea puer
,, adoleuerat, id egerint, vt curatores ipſi conſtituerent.
,, nã ſi valuiſſet datio tanquam facto teſtamento, vtique
neq; aliqd agere debuiſſent, vt cõſtituerent, neq; con-
ſtituendi fuiſſent, quia iam teſtamẽto conſtituti eſſent,
verba. n. illa oſtẽdũt. ꝙ ꝓcurarũt ipſi cõfirmari, & ꝙ cõ
firmatio illa conſtituit ipſos curatores, non autem da-
tio, & ita ſunt interpretanda verba illa, quæ malè interpreta
tur ibi Accurſius & contra rationem recti ſermonis, nã
de puero loquitur in numero ſingulari, & ideo nõ poſ-
ſunt intelligi illa verba (id egerint) in puero, neq; illud
verbũ (cõſtituerẽtur) patitur, vt pro puero petente cu-
ratorem poſſit interpretari, vt dicit ibi gloſ. in ver. Id
egerint. Vlterius opponi põt de. l. De creationibus. C. de
epiſc. aud. & de l. fi. C. de cura. furio. ſed ad alia iura re-
ſpondetur. ꝙ ſunt ſpecialia in caſibus ſuis, vt licet da-
re teſtamento curatores, qui tamen confirmatur ſaltẽ
per præſtationẽ iuramẽti corãm iudice, vt patet in d. l.
De creationibus. & in d. l. fi. §. Et ſi quidem. quę eſt ea-
dem lex & conſtitutio Iuſtiniani directa Iuliano: vnde
4 conijcere licet quod † ſæpenumero dixi, cõpilatores ar
bitrio ſuo leges & cõſtitutiones & ſcripta antiquorum
nonſolũ mutilaſſe, ſed etiam aſcripſiſſe mutatis verbis.
5 Tertiò no. ꝙ † quamuis datio curatoris in teſtamẽto
nõ valeat, tñ ꝙ datio ipſa confirmari à iudice, ad idẽ tex.
in l. Neque. C. de confir. tuto. quæ loquitur etiam in cu-
ratoribus, cuius quidem confirmationis formam vide-
re potes hic per Iaſ. eam enim ſumit ex Specul. in titu.
de cura. §. Cũm autem. melior tex. in l. j. ff. de confir. tu-
to. in fi. vbi notare debes verba illa, (ſed datum aſſuetũ
eſt confirmari) ex quibus patet, ꝙ confirmatio curato-
ris teſtamento dati inualuit potius ex vi cõſuetudinis,
q̃ ex aliqua cõſtitutione cautũ eſſet ante Iuſtinianum,
ꝙ confirmarentur, cuius tñ contrarium ſumi poteſt ex
,, ead. l. i. ibi, Tunc quod deficit repleri à Conſulari pote
,, ſtate conſtitutiones cõceſſunt. ad idem tex. in l. fi. ff. eo.
tit. de confirma. tuto. vbi tam in prin. q̃ in §. j. apparet
dationem curatoris teſtamẽto factã non valere, ideoq;
6 nec cogi poſſe adminiſtrare: & prædicta † procedũt opti
mè in curatore adulti, qui nec teſtamento dari poteſt,
nec adminiſtrat, niſi confirmetur, vt hic, ſecus eſt in cu-
ratore furioſi vel mentecapti, vt dictum eſt s̃. proximè
per tex. in d. l. fi. §. Et ſi quidem. C. de cura. furio. in l. De
creationibus. C. de epiſ. aud. not. Bar. in l. j. ff. de confir.
tuto. & talis curator, qui datur furioſo vel mẽtecapto,
dat̃ principaliter perſonæ, vt not. Saly. in l. In copulan-
dis. C. nup. impuberi aũt curator non poteſt dari ẽt à
milite. l. Impuberi. ff. de admi. tuto. not. Bar. in l. j. ff. de cõ
fir. tuto. & ſic non ſolum adulto, cuius intellectus ſa-
tis ſirmus, ſed nec etiam impuberi dari poteſt à patre
curator teſtamento.
7 Quartò not. ibi, Decreto † Prætoris vel Præſidis. ꝙ cõ
firmatio curatorũ fit decreto Prætoris in vrbe, & in pro
uincijs decreto vnius ex magiſtratibus, qui præſidis ap-
pellatione veniunt l. j. ff. de offi. Præſi.
Sed pulchrum dubium eſt, ex quo ſtatutũ eſt, ꝙ cu-
ratores dentur ab eiſdem magiſtratibus, à quibus dan-
tur tutores, vt in hoc § in prin. & hodie ſtatutum ſit tu
tores dati, ſi facultas pupillorum non excedant quin-
gentos aureos, etiam a maioribus magiſtratibus in §.
Sed hoc iure. s̃. de Attili. tuto. an hodie poſſit curatorũ
datorũ in teſtamẽto cõfirmatio fieri ab illis magiſtrati
bus in illis caſibus, quamuis hic tex. dicat, ꝙ à præſidi-
bus confirmantur. & mihi uidetur, q̃ ſic, quia nõ eſt du-
biũ curatores dari poſſe etiã ab ijs magiſtratibus in ter
minis illis, unde non eſt ratio, cur qui põt dare nõ poſ-
ſit confirmare. Videmus. n. ꝙ dabantur olim tutores à
Cõſulibus ex cõſtitutione Claudij Imperatoris, de quo
dictum eſt s̃. in tit. de Attili. tuto. §. Sed ex his. ꝙ tñ illo
tempore confirmatio fiebat à Conſulibus d. l. j. ff. de cõ-
fir. tuto. unde pariter ita hodie puto faciendum.
In glo. i. Dic unico uerbo, ut dictum eſt s̃. in §. fi. de
Attili. tuto. ad quem locum reducta eſt omnis materia,
& declaratum quinam magiſtratus poſſint tutores da-
re, unde petenda ſunt, quę hic referre iterum ſuperua-
caneum duxi.
Cætera dic & declara, ut hic p Io. Fab. qui proſeq̃tur
duo cõtraria, quę uidebant̃ obſtare diſpoſitis in hoc. §.

§. ITEM INVITI.

1 *Tutor inuito dari poteſt.*
2 *Curator adoleſcenti inuito non datur.*
3 *Curator pupillo inuito ad litem non datur.*
4 *Curator furioſo & prodigo datur etiã nemine petẽte.*
5 *Pupillus, & furioſus ſolent æquiparari, & quando.*

Curator

6 *Curator nemine petente dari potest hereditati iacenti, & ad cuius instantiam.*

7 *Curator principi inuito datur.*

8 *Procurator ad petendum curatorem constitui potest.*

9 *Curator in litem datur inuitis.*

10 *Curator ob litem, quam pupillus habet cum tutore, non datur pupillo inuito.*

11 *Inuitus dicitur qui cogitur ad volendum.*

12 *Curator certæ rei, vel causæ datur.*

13 *Iudex non impartitur officium suum, nisi petatur.*

14 *Pupillus numeratur inter miserabiles personas, & quando.*

15 *Iudex impartitur officium suum non petitum promiserabilibus personis.*

16 *Curator non est dandus illi, qui dicit se velle intentare restitutionem in integrum, quando dubium est, an sit minor, ne dando curatorem dicatur parere aduersario præiudicium.*

17 *Curator ad lites an detur inuitus.*

NON potest cómodè diuidi propter vnicú literæ contextum, in quo vulgatissima regula præponitur, à qua vous tantom casus excipitur, & eius ratio assignatur, vt patebit ex declaratione text. Curator inuito non datur nisi in litem. h. d.

Casus in tritissima, & vulgatissima iuris regula non esset figurandus: dubiũ tamen faciebat generalis quædã æquiparatio, quæ à legibus constituta censetur inter tutores, & curatores, vt sup. eod. §. 1. dictũ est, vnde quem-
1 admodũ inuito † tutor dari potest. l. Necnon. ff. de tut. & cura. dat. ab ijs ita videbatur dari posse etiã curator inuitis adolescentibus, cuius contrarium dicitur hic ea ratione, quia cùm aliquẽ habere intellectum iura præsupponant adolescentes, quibus omnium eorũ bonorũ dispositioné concedunt, meritò noluerunt illis, nisi petentibus dari curatores: existimarunt enim iura eo ingenio pollere adolescẽtes huius ætatis, vt, si facultatibus minimè superesse posse cognoscant, curatoré petant: excipitur tamen casus, quãdo in litem. s. datur curator, nam tunc ne iudicium eludatur, datur curator. l. Acta. ff. de re iudi. cum simil. de quibus paulò post.

2 Primò not. ꝙ † curator non datur inuito adolescenti,
3 vt hic dicitur † idẽ est in curatore dãdo pupillo ad litẽ l. Qui habet. §. Si pupillus. ff. de tute. ibi, Sed nõ aliter, q̃ si ipse petat cui dari oportet. & ibi, Nisi pñti, & postulãti.
4 Limitatur tñ hic tex. vt nõ † habeat locũ in curatore furiosi, & prodigi, quia his dat curatorẽ iudex etiã ex officio nemine petente, ita est glo. sing. in l. Hæc autem. in glo. 1. ff. ex quib. cau. in poss. eat. quam ibi sequitur Bart. per tex. in l. Fulcinius. §. Adeò. ff eod. tit. loquitur tamen in curatore ad litem, qui etiã adolescenti inuito datur, vt hic: quare autẽ pupillo non detur curator, nisi petenti. d. §. Si pupillus. furioso autẽ sic, vt d. glo. 1. cùm alias soleant æquiparari pupillus, & furiosus glo. in l. 1. C. de
5 cura. furi. Respõdetur ꝙ † benè furiosus æquiparatur pupillo, qui fari non potest, sed pupillo, qui fari potest, non l. In negotijs. ff. de reg. iu. declarat ibi Dec. in 2. not. nam pupillus, qui fari potest, habet aliquem intellectum, furiosus nullum, ideo magis ei est succurrendum. §. Pupillus. infrà de inuti. stipula. Prætereà cùm iura loquuntur de petitione, debent interpretari in eo, qui petere põt. l. 4. §. Toties. ff. de damn. infect. & facit tex. in l. 1. §. Adipiscimur. ff. de acqui possess.
6 † Secundò limitari potest. vt curator dari possit nemine petente hereditati iacenti gl. in l. 1. in ver. Conditio. ff. de cura. bon. dan. Alex. in consi. 2. Discussis. in fi. lib. 5. Sed tu dic, ꝙ dator ad instantiã creditorum, vt eis satis, fiat, vt colligitur ex dictis Bar. in l. Si Bona. C. de bon. autho. iudi. possi. Bal. i l. Cùm debitoris. C. de iudi. cum si. vt per Alex. in l. Si constante. §. Si exhæredato. in prin. ff. sol. matri. Dec. in consi. 400. Viso. col. 4. in prin.
7 Tertiò limitatur tex. noster in principe, † nam ei inuito datur curator, vt dicit Domi. in c. Grandi. de supp. neg negli. Prælat. lib 6. Ias. in l. Licèt. C. de testa. mili. in 2. no. in fi. & fuit limitatio Oldra. in cõsi. 60. Quæstio talis est an tutela Regis. Io. de Ana. in rubr. de delic. puer. Felyn. in c. Cùm vigesimũ. col. 2. in fi. de offi. deleg. & hoc per tex. in d. c. Grãdi. Et in omnibus prædictis casibus sciendũ
8 est, ꝙ † potest constitui procurator ad talẽ curatorem petendum Bar. in d. l. Mutus. §. Is. ff. de procura.
9 Secundò no. ꝙ † adulti accipiunt etiã inuiti curatorẽ in litẽ, rõ est, vt dixi: alioquin. n. si esset conuẽtus, & non defenderetur, iudiciũ esset nullũ. l. Acta. ff. de re iud. si verò ageret, iudiciũ esset nullũ, quia nõ habet legitimã personam standi in iudicio l. 2. C. qui legi. pso. vnde vtroq; casu iudiciũ eluderetur, ideo est, ꝙ ad litem faciendã cura
10 tor datur inuito adolescenti. Sed quare est, ꝙ † si dandus est curator pupillo ob litẽ, quã habet cũ tutore, nõ dat inuito. l. Qui habet. §. Si pupillus. ff. de tute. & tñ adulto ad litẽ datur inuito, vt hic, quã diuersitatẽ videt considerasse gl. in l. j. in verb. Officio. C. q pet. tuto. Sed tu dic, ꝙ d. gl. nõ benè sensit, nã vis est, an agat, vel conueniat pupillus: si enim agit, vt in terminis. d. l. Qui habet. §. Si pupillus. & tunc cum non habeat legitimam personam stãdi in iudicio, nisi cum tutore, vel curatore l. 1. & 2. C. qui. legi. perso. ideo debet petere curatorem, nec dator ad litem inuito pupillo, quando vult agere, quia nemo agere compellitur toto titul. C. vt nemo agere, vel accu. compell. sed quando conuenitur, tunc datur inuito rationibus suprà allegatis. Et aduertẽdum est ad illud, qđ hic dicitur (præterquã in litem) ꝙ. s. in litẽ accipiũt inuiti adolescentes curatores, nam declara, ꝙ non datur
11 illis simpliciter inuitis, sed ideo dicitur dari inuitis, † qa coguntur ad volẽdũ. l. Ait prætor. §. permittitur. ff. de minori. etiã captis pignoribus, vt declarat glo. 1. d. l. Ait Prætor. §. Permittitur. & ita declarãdus est tex. ĩ d. l. Qui habet. §. Si pupillus. versi. Idemque Cassius. ff. de tute. sequitur Saly. in l. 1. C. qui pet. tuto. Dic tamen, ꝙ non cogitur ad volendum in specie hunc, vel illum in curatorẽ, sed cogitur velle in genere: potest enim ipse ex pluribus sibi aliquẽ eligere, de quo miratur Bart. in d. §. Si pupillus. & declarat glo. in d. versi. Idemq;. Hæc tamen cessant in infante, contra quem siquis agere velit, aut potest per iudicem petere ei dari curatorem. l. 1. C. qui pet. tuto. aut sit missio in possessionẽ bonorum eius. l. Hęc autem. ff. ex quib. cau. in possess. ea.
12 Tertiò not. ꝙ † curator potest dari certæ rei, vel causæ, cuius contrarium est in tutore. §. Certę. suprà qui testa. tuto. dar. poss. vt ibi dictum est, facit text. in l. Cùm semel. ff. de tute. to. tit. C. de in lit. dan. tuto. facit etiam l. In copulandis. C. de nupt. cum vulg.

In glo. 1. Conclusio glo. est, ꝙ tutor datur inuito d. l. Nec nõ. ff. de tuto. & cur. dat. ab ijs. l. 2. ff. de tute. ex quo etiã sequitur, ꝙ nemine petente, & iudicis officium ad
13 hoc implorãte, tutor dari poterit: † quamuis enim regula iuris sit, ꝙ iudex officium suum non impartiatur, nisi petatur l. 4. §. Hoc autem. ff. de dam. infec. tamen poterit iudex etiam ex officio nemine petẽte tutorem dare Bar. in l. Hæc autem. & in l. Fulcinius. §. Adeo. ff. ex quibus cau. in possess. eat. pro quo videtur tex in l. 1 ff. de iurisdictio. omn. iudi. cuius rationem assignant ibi, Alexand.
14 Soc. & alij, † quia cum pupilli connumerentur inter miserabiles personas. C. quando Imper. Inter pupill. & vid. not. in cap. Significantibus. ff. de offi. deleg. meritò index

etiam

etiam non petitum officiú suum impartitur.l. Nec quicquam.§.Aduocatos.ff.de offi.Procon.& leg.l.fi.§. Sed & si quis.C.de admi.tuto. & in hanc sententiam videntur omnes transire in d.l.1.Solus Dec.ibi in 5.not. dicit, ꝙ hoc sibi non videtur verum,quia primò habemus regulam generalem,ꝙ iudex non impartitur officium suum, nisi petentibus.d.§.Hoc autem. Præterea tex.in d.l.1.ff. de iurisdict.om.iud.videtur contrariú probare:cú enim tutoris constitutionem ponat Iurisconsf.cú datione bonorú possess.& cú missione in possess.quæ non dantur nisi petentibus,eodē modo videtur ēt, ꝙ constitutio tutoris aliquo petenti fieri debeat,pro qua opi. Dec.allegat tex.quē dicit esse in terminis in l.2.C. de offi. eius, qui vi.alte.ge.ibi,Tutores,seu curatores petētibus dare, & in l.1.§.Magistratibus.ibi,Ita demum tenetur, si moniti non dederint.& s͂m Dec.tex.in l.Illud,cum l.seq.ff.de tuto.& cura.dat.ab ijs,nō probat,quia ēt ꝙ ibi dicatur, ꝙ possit dari tutor absenti,ignorāti, & inuito, hoc tamen intelligendum est aliquo petente. Nec obstat s͂m eum, quod dicitur pupillos esse miserabiles ꝑsonas, q̃a hoc est falsum,nisi sint pauperes,vt dicit idem Alex.in l.1.ff. sol.matr.col.3.quod confirmatur ex rub.ponderata per Alex.C.quand.Imper. inter pup. & vid.quia ibi ponuntur miserabiles personę tanquam differentes à pupillis & viduis,& sic argumentum Alex.retorquetur. Et licèt Cur.iun.in d.l.1.in 3.exemplo dicat, ꝙ d. rub.probat ex eo,quia in materia iurisdictionali Imperator æquiparat pupillos,& miserabiles personas, tamen talis ęquiparatio non videtur extendi debere contra generalem regulam.d.§.Hoc autem.sed stare in terminis proprijs, & satis est (vt dixi) ꝙ per copulam ponitur in d.rub. quo casu constat esse diuersas, nec miserabilium appellatione contineri pupillos,glo. in rub. ff.de iur. & fac. ignor. & dicit Curt. ꝙ opi.Decij confunditur per d. l. Necnō.ff. de tuto.& cur.dat.ab ijs, quod videtur falsum stantibus prædictis, quia potest dari inuitis tamen aliquo petente per dicta iura allegata per Dec. Mihi tamen magis placet opi.cōtraria,videlicet, ꝙ iudex ex officio etiā nemine petente tutorē pupillo dare possit, quod probo primò ex regula generali l.Qui potest inuitis.ff.de reg.iur. si enim inuito dare pōt,ergo ignoranti,ergo non petēti quod dixit tex in d.l.Necnon.ff. de tuto. & cura. dat. ab ijs.Secundò pro hoc iudicio meo est casus in l.1.§. Magistratibus.ff.de magistr.conuen.ibi, Si moniti non dederint.si enim non liceret magistratibus ex officio dare tutores,quod dubiú esse poterat,ꝙ magistratus ipsi nō tenebantur, si non erat petitus tutor:patet ergo, ꝙ ita demú tenētur actione De magistratibus conueniendis magistratus ipsi,si officiú petitú non sunt impartiti, secus,si non sint moniti, quia tunc quàmuis dare possint, tamē nō tenentur dare.l.Non quicquid.ff.de iud.cú si.ꝓ qua opi.v͂r facere quod dixit Iulius Capitolinus in M.
„ Philosopho: De curatoribus verò, cùm antea nō nisi.l.
„ Lectoria,vel ꝓpter lasciuiā,vel ꝓpter dementiā daren-
„ tur,ita instituit,vt oēs adulti curatores acciperent non
„ redditis causis, licèt sciā,& hoc quoq; cauillari posse.

In ea.glo.ibi,Itē videtur cōtra Glo.tam hic, quàm in d.l.1.in fi.in verb. Cōmitti. declarat, ꝙ benè rerú suarú administratio adultis committitur etiā ante 25.annum, quia curatores inuiti non accipiunt,vt hic, sed benè gesta ab illis vsque ad maiorem ętatem rata non sunt, de quo dubitare solet Budæus,vt ipse testatur in suis Annotationibus in Pandectas in d.l.1.ff. de mino. propter dictum Iulij Capitolini,de quo supra proximè.Sed in hoc nulla cadit dubitatio,nimis enim clarum est, vt de hoc dubitare non valeamus, ꝙ curatores inuiti adulti non accipiunt,vt in tex.nostro.

In glo.in ver.In litem.Distingue, ꝙ aut pupillus vult agere,& non cogitur accipere curatorem etiam in litē, quia etiam non cogitur agere, & si aliter ageret quam cum authoritate curatoris,repelleretur tanquā non habens legitimam personam, & ita procedit tex.in d.§. Si pupillus. nam ibi contra tutorem agere volebat:si verò conuenitur,tunc cogitur in litem accipere,vt hic,ne iudicium reddatur elusorium, vt dictum fuit suprà in figuratione casus,& in nota.& declarat Alexan.in l.Tutori.C.de neg.gest.

16 Iuxta hanc gl. volo vos scire vnú in hac materia,ꝙ† si quis petat, seu petere velit restitutionem in integrum tanquam minor,& læsus,& petit sibi dari curatorē ad litē illā exercendā, iudex nō debet dare,si dubitari aliquo modo possit ipsum esse maiorem, ne scilicet dando curatorem pariat præiudicium aduersario, qui vellet illú dicere esse maiorem,& illi restitutionem non competere,vt voluit notabiliter Bal.in l.Idem fiet. ff. de testamen te.quam legit cum §.Propter litem.l. Iure nostro. eod. tit.in 6.no. sequitur Alexan. in consi. 21. Viso processu col.5.versi.Confirmo per id.lib.1.

17 Verum autem iste curator ad lites detur† inuitus,est quæstio inter Doct.nam aliqui volunt, ꝙ detur inuitus per l.fi.C.de admin.tuto. vbi aduertendum est, ꝙ tex.loquitur propriè in curatore ad litem, vt patet ex verbis tex.in prin.tamen contraria opi.videtur cōior,videlicet ꝙ curator generalis ad negotia detur inuitus.d.l.fin.curator verò ad lites non detur, nisi volens per tex. in l. Qui habet.§.Si pupillus.ff.de tute.ita tenet Bal.in l. Tutori.vbi Alex.C.de neg.gest.allegat Iac.de Arena ibi:frustra enim exigeretur præsentia illius in d.§.Si pupillus.si cogeretur accipere curā,& eius munus esset necessariú. l.Qui potest inuitis.ff.de reg.iu. & idem voluit Saly. in. l.Tutori.& Cy.in d.§.Si pupillus.Contrarium tamen tenet idem Bal.in d.§.Si pupillus.& Io.Fab.hic per generalitatem.l.fin.C.de admi.tuto.Bal.in l.Quæ fortuiti[illegible] 6.versi.Sed dubitatur de curatore dato [illegible] C. de pign.actio. Puto veriorem [illegible] opinionem distinguēdo maximè,vt facit Bar.in d.§.Si pupillus.vt scilicèt detur volens, possit tamen cogi ex causa, vt de curatore bonis dando dicitur in l. 2.§. Quęritur ff. de cura.bon.dan.& effectus est maximus, quia quando curator iste cogeretur ex necessitate officij, & muneris subire onus tutelæ,tunc nō de leuissima culpa teneretur.l.Quicquid.C.arbi.tute.sed si esset voluntarius,tunc æquipararetur ꝓcuratori ad litem, qui etiam de leuissima culpa tenetur.l.A procuratore.C.mand.de quo vide Bal. in d. l.Quę fortuitis. vbi suprà:cogitur tamen iste curator ad litem satisdare rem pupilli saluam fore, non tamen tenetur facere inuentarium de consuetudine, vt dicunt omnes hic post Bar.in l. Et si ad species. ff rem pup. sal. fore.Sunt tamen eius bona obligata adulto, cuius est curator,sicut obligata bona curatoris ad negotia.l. Pro officio.C.de admin.tuto.ita dicunt Bal.& Alex.in l.Properandum.§.fi.in vlt.nota.C.de iudi.

§. FVRIOSI QVOQVE.

1 *Ad agnatos deducendus est, prouerbium.*
2 *Mentecaptus à furioso distat, & quomodo, & quomodo cognoscatur.*
3 *Morbus perpetuus quis dicatur.*
4 *Superesse non posse suis rebus quid significet.*
5 *Furiosi, & prodigi sunt in cura agnatorum.*
6 *Cura furiosi & prodigi vndè duxerit originem.*
7 *Prodigo non interdicit administratione lex, sed iudex.*
8 *Prodigus post interdum non obligatur naturaliter, secus ante.*
9 *Prodigo interdicta in antecedentiam administratio cēsetur, si dedit curatorem iudex.*

Prodigus

10 *Prodigus æquiparatur furioſo.*
11 *Prodigo etiam non petenti datur curator.*
12 *Prodigus cui æquiparetur, furioſo an pupillo, an adulto.*
14 *Prodigus ſibi quærit.*
15 *Cura furioſi, & prodigi dicitur legitima, & quando.*
16 *Curator datur mentecaptis, mutis ſurdis, & perpetuo morbo laborantibus.*
17 *Aduerſatiua cum copula, prout eſt dicto (ſed &) natura eſt repetere qualitates præcedētis diſpoſitionis.*
18 *Pupillo furioſo datur, tutor non curator.*
19 *Prodigo adulto an detur curator, vt adulto, an verò vt prodigo.*
20. *Curator furioſi & ſimilium an deſinat eſſe curator ſtatim deficiente defectu illo.*

Diuiditur in tres partes: in prima ponitur qualiter furioſi & prodigi curatores accipiunt ex l. 12. tab. in ſecunda, ꝙ illis deficiētibus prætores, vel præfectus vrbi Romæ, præſides aūt in prouincijs curatores dant: in tertia ampliatur qđ dictū eſt de furioſis & prodigis, & extendit ad mētecaptos, ſurdos, mutos, & perpetuo morbo laborantes. ſecūda ibi, Sed ſolent. tertia ibi, Sed & mētecaptis. Furioſis, prodigis, mentecaptis, ſurdis, mutis, & ꝑpetuo vitio laborantibus datur curator. h.d.

Caſus in tam generali regula non eſt niſi literaliter figurandus: ratio enim dubitandi in præſenti caſu fuerat generalis diſpoſitio tex. noſtri in prin. huius titu. vbi dictum eſt, puberes curatores accipere, vſq; ad 25. annū, quo fieri videbatur, vt qui iam 25. annum exceſſiſſent, non viderentur aliquo modo ſub cura eſſe, quemadmodum & qui ad pubertatē peruenerunt iam tutores accipere minimè poſſunt. ſup. ti. 1. in princ. tamen contrariū deciditur, idq; optima ratione. Cūm enim legū omniū intentio ſit, vt homines rebus ſuis bene vtantur, prohibeantq;, quantum per eas fieri poteſt, ne quis patrimonio ſuo abutatur. §. fi. ſup. de his q̃ ſunt ſui vel alien. iur. (præter enim curam illam, quam ſubditorum habere, & ſic priuatorum, intereſt reip. ſub ſe diuites, & locupletes habere ſubditos Auth. vt iudi. ſine quoquo ſuffra. in prin.) videntes aliquos eſſe maiores 25. annis, qui rebus ſuis ſupereſſe non poſſunt, nec rerum ſuarum curā gerere, vt decet, vt opem ferrent ijs, qui aliorum auxilio in rebus ſuis tuendis egere viderentur, voluerunt eos auxilio regi, & ideo ſiquis furore correptus ſit ita vt animi iudicium amiſerit, vel ſi quis vitio prodigalitatis afficiat, cum quò ad dilapidationem bonorum eum quaſi furioſum reputent leges voluit lex. 12. tabu. eſſe in legitima cura agnatorum, & gentilium. Ita, & qui mente captus eſt, & ſic quaſi ſine mente, vnde & nomē etiā ſumpſit, cum pari ratione egeat auxilio alterius in tuendis ſuis voluerunt leges in cura eſſe. Demum ij omnes beneficio hoc legis iuuantur, qui propter corporis vitium ita impediuntur, vt ſuis rebus supereſſe non poſſint, veluti mutus, ſurdus, & qui perpetuo morbo laborant, his enim omnibus iura ſubueniunt eadem pietate.

1 In tex. ibi, In curatione, &c. † Inualuit hinc prouerbiū apud priſcos, vt cum dicerent ad agnatos deducendū, quem furioſum ſignificare vellent M. Varro lib. 1 c. 2. de Re ruſtica: Duo (inquit) imprimis ſpectaſſe videntur Itali homines in colendo, poſſent ne fructus pro impenſa ac labore reddere, & verū ſaluber locus eſſet an non: quorum ſi alterutrū decollat, & nihilominus quis vult colere, mente eſt captus, atq; ad agnatos, & gentiles eſt deducendus; nemo enim ſanus mente debet velle impēſam ac ſumptum facere in culturam, ſi videt non poſſe refici. Columel. lib. 1. cap. 3. de Re ruſti. Porcius quidem Cato cenſebit in emendo inſpiciendoque agro præcipuè duo eſſe conſideranda, ſalubritatem cœli & vbertatem loci, quorum ſi alterutrum deeſſet, ac nihilominus quis vellet incolere, mente eſſe captum, atque eum ad agnatos, & gentiles deducendum: neminem enim ſanū debere facere ſumptum in cultura ſterilis loci, nec rurſus peſtilenti quamuis feraciſsimo pinguique agro, dominum ad fructus peruenire. id quod etiam Budæus in l. 2. ff. de orig. iur. annotauit, & latius attigimus hic in annotation.

In tex. ibi, Ex l. 12. tab. Hoc idem ſumitur ex verbis Vlpiani in l. 1. ff. de cur. furio. Lege (inquit) 12. tab. prodigo interdicitur bonorum ſuorum adminiſtratione, quod moribus quidem ab initio eſt introductum, ſed ſolent hodie prætores, vel præſides, ſi talem hominem inuenerint, qui neq; tempus neq; finem expenſarum habet ſed bona ſua dilacerando, & diſſipando profundit, curatorem ei dare exemplo furioſi, & tandiu ambo erunt in curatione, quādiu vel furioſus ſanitatem, vel ille ſanos mores receperit. Quo in loco animaduertendum eſt legem hanc. 12. tab (cuius verba hęc erant.

Prodigo bonorum ſuorum adminiſtratio interdicta eſto.

Si furioſus exiſtet, agnatorum gentiliumq; in eo, pecuniaq; eius, poteſtas eſto. vt teſtatur M. Cicero li. 1. ad Heren.) ſumpta eſſe ex moribus Gręcorum: id enim ſignificare voluit Vlpia. cùm dixit, Quod moribus quidē ab initio introductum eſt. iuxta tex. in §. Et non ineleganter. ſuprà de iure nat. gen. & ciui. id quod & aduertit Accur. ibi, In huiuſmodi igitur cura prius fuit l. 12. tabul. ſumpta (vt dixi) ex moribus Græcorum, quæ de furioſis locuta eſt, & de prodigis poſtea idem eſt ſeruatū einſdem exemplo, quo in numero, & mentecaptos fuiſſe credendum eſt ex verbis Colum. & Varronis ſuperius relatis, & docemur hoc etiam ex verbis l. 2. C. de cura. fur. ibi, Si igitur citra decretum præſidis fundus mentecapti etiam ab agnato eius tibi pignore nexus eſt. Innuit enim mentecaptum ſub cura eſſe legitima agnati. Æquum enim fuit omnibus proſpicere, qui quòd ad bona ipſorum pertinet, furioſum faciunt exitum, vt inquit diuus Pius in l. Ijs qui. ff. de tuto. & cura. da. ab ijs. hoc poſtea extenſum eſt ad debiles iſtos, qui ſuis rebus ſupereſſe non poſſunt l. Et mulieri. ff. de cura. furio. l. Dabimus. §. 1. cùm l. ſeq. ff. de priui. credi. ea pari æquitate, quàm diuus Pius conſiderat, quod edicto prætoris factū eſſe optima ratione credendum eſt. Nec refragatur d. l. Et mulieri. quam quidam ita intellexerunt, vt muti, ſurdi, & perpetuo morbo laborantes edicto prętoris non comprehenderentur, nam non loquitur d. l. de edicto prætoris introducente curam de his debilibus, ſed de inducente priuilegium creditorum, de quo in d. l. Dabimus. §. 1.

2 In tex. ibi, Sed & mentecaptis. † Mentecaptum à furioſo differre nemo eſt, qui neſciat: vbi. n. quis in rabiē aut furorē agitur, atq; huc & illuc temere fert, furioſus eſt: vbi verò mens abeſt, ea amentia, dementia, fatuitas, inſania dicta eſt, & qui ea animi affectione tenetur, inſanus, demens, amens, & mentecaptus dicitur: id quod Cicero ſatis expreſſit libr. 3. Tuſcula. Quæſtio. dum inquit, Itaq, non eſt ſcriptum, ſi inſanus: ſed ſi furioſus eſſe incipit ſtultitiam enim cenſerunt. i. inconſtantiam ſanitate vacantem, poſſe tñ tueri mediocritatem officiorum, & vitæ communem cultum atque viſitatum: furorē autem eſſe rati ſunt mētis ad omnia cęcitatem. quod vel atrabili, vel iracundia graniore, vel timore, vel dolore commota mente ſępe contingit, vt eodem libro teſtatur Cicero. Mentecaptus verò dicitur is, qui ſuæ mentis compos nō eſt, ſed cuius mens ex eius po-

tellat e

flaie abijt,vt inquit Festus, quã differentiam nostrates
etiam senserunt Bal.enim in l.2. C.de cura. furi.mente
captum cum intelligit,qui furorem habet latentem, fu
riosum verò qui patentem, & in l. Si furiosi.C.de nup.
vbi mente captum esse dixit,cui mens deficit, & animi
consiliũ,nullum tñ furorẽ extrinsecus ostendit, sed sub
quadam latenti animi quiete sine mente est. Cognoscũ
tur aũt potissimùm ab effectibus: eũ enim propriè men
tecaptum dicimus,qui ꝑ vicos deridẽda loquitur. l. Ob
quæ vitia.ff.de ędi.edic.quem tex.ad hoc not. Ange.in l.
Si cũ dotem.§.Si maritus.ff.solu.ma.l.Iis qbi. §. Diuus.
& ibi glo.in versi.Ex sermonibus. ff.de tuto. & cura. da.
ab ijs.Ille ẽt qui nescit exprimere quod vult, & sermo-
nẽ habet inordinatũ aut memoriam, dr̃ mentecaptus,
vt inquit Domi in c.1.§.Si verò.in prin.de cleri.ægro.&
in c.Filij.in prin.in 4.no. de hære.lib.6.alios aũt modos
cognoscendi, & probandi quem mentecaptum ponit
Deci.in consi.448.Vis tota.io princip.

3 In tex.ibi,Et qui perpetuo morbo laborant.† Perpe-
tuũ morbũ intellexerunt leges, quãdo nulla subest spes
sanitatis iuxta tex.in l.Si cùm dotẽ.§.Si maritus.ff.solu.
ma.& clarius declarat Vlpianus in l.pen.ff.de vaca. mu-
,, ne.Prętor(inquit)eos, quousq; intelligit operam dare
,, non posse adiudicandum,pollicet se excusaturũ: forte,
,, ꝙ quis in perpetuum operã dare non pôt, ꝙ in eam va-
,, letudinẽ incidit,vt certum sit eum ciuilia officia subire
non posse.Non ergo intelligas perpetuũ morbũ. i. son-
ticum,sed perpetuũ(vt dixi)in quo nulla sit spes sanita
tis,sitq; talis, vt impediat perpetuò, ne quis suis rebus
superesse possit. Potest enim morbus sontius esse, non
tñ perpetuus: is enim morbus sonticus dicitur, qui ita
molestus est, vt impediat rẽde qua agit, expediri.l.Mor
bus.ff.de verbo.signi.Hinc & sonticam causam dixerunt
antiqui, quæ tàm grauis est,vt iustum prębeat impedi-
mentum, in quo significatu Nęuius accepit authore
Festo.

In tex.ibi,Quia suis rebus superesse nõ possunt. Hoc
4 modo†loquendi vtuntur passim Iureconsulti, quoties
significare volunt aliquem non satis esse suis negotiis
expediendis, vt habetur in l. Quæsitum.ff.de re.iudi.in
fin.sumunt enim aliquando pro interesse, vt ibi, & in l.
Et qui.ff.de postu.in l.1.de procu.in l.in eadem causa. ff.
ex quib.cau maio. nõ memini tamen in hoc significatu
legisse verbum hoc apud receptos authores.

5 Notatur primò ex hoc tex.ꝙ † furiosi,& prodigi sunt
in curatione agnatorum ex l.12.tabu.concordat tex. in
l.1.ff.eo.sed iuxta hoc declaranda sunt aliqua,in quibus
6 Docto.laborare videntur.†Et in primis clarum est legiti
mam curã furiosi ex verbis l.12.tab.inductam fuisse, nã
hoc Iustinianus hic testatur, & iurisconsultus in l.1. ff.
de cura.furio.prodigo autem l.12.tabu.non fuerat ꝓui-
sum,vt daretur curator,sed tantummodo l.12.tabu. in-
ductum fuerat, vt prodigo bonorum suorum admini-
stratio interdicta esset:sed cum distitutus esset, nec ipse
per se bona sua administrare posset, datus est postea cu-
rator prodigo non ex verbis l.12. tab. sed ex mente ipsi⁹
ad exemplum furiosi,quod probant verba Iurisconsul-
ti in l.1.ff.de cura.furio. ibi, Sed solent hodie pręto res,
,, vel pręsides,si talẽ hominem inuenerint, qui neq; tem-
,, pus, neq; finem expensarum habet,sed bona sua dilace-
,, rando & dissipando profundit,curatorem ei dare exem
plo furiosi,verba enim illa(exemplo furiosi)ostendunt
hanc curam nõ ex verbis l.12.tab.sed ex mente,& senten
tia ipsius,vt probat tex.suprà de leg.par. tute. in princi.
,, ibi,Exemplo patronorum recepta est alia tutela,quæ &
,, ipsa legitima vocatur,vt ibi dictum fuit,quod quamuis
videatur repugnare verbis tex.nostri,tamẽ ita intelligẽ-
dus est,vt sint in curatione ex l.12.tab. quemadmodum
etiam parentum tutela dicitur legitima & ex l.12.tabu.
extensum enim est ex paritate rationis ad omnes nom
natos in tex. nostro.Hi autem curatores legitimi sunt,
qñ.s.extant agnatis idonei, alias enim illis non idoneis
existentibus,prætores & præsides dant ex inquisitione.
l.Sępe.ff.de cura.furio. & ita est intelligẽdus noster tex.
vt etiam intelligit glo.2.hic,& est tex.clarus in l.fin.§. Si
nautem testamentum.C.de cura furios. & indicant ma
nifestè verba Theophili hic,dum inquit, Sunt autem in
,, agnatorum curatione,quemadmodum i l.12.tabu. cau
,, tum est,ac Romæ,quidem pręfectus vrbi aut pętor. in
,, prouincijs uerò præsides furiosis, & prodigis ex inqui-
,, sitione dant curatores, cum aut nullus extat agnatus,
,, aut qui extat inutilis est administrationis,Qñ ergo sunt
agnati,in furiosis & prodigis, aliisq; huiusmodi homini
bus datio curatoris necessaria non est à iudice: sed si
ꝑ se agnati non suscipiant curã furiosi aut mẽte capti,
ita ꝙ ventum sit ad iudicẽ,ante oĩa cognoscere oportet
prætorem aut præsidẽ,an furor:aut amẽtia ficta sit,vt de
Vlysse legimus apud Ciceronem lib.3. Offi.qui subter-
fugiendę militię causa fauorem simulauit, & de Iunio
Bruto legimus apud Liuiũ lib.1.quo tutior esset.l.obser-
uare.ff.de cura.furio.quo cognito si est agnatus idone⁹,
non dat iudex curatorem,nec etiam ipsum agnatum,sed
interloquitur deducendum hominẽ illum, de quo agi-
gitur, ad agnatos,& gentiles, vnde nata est prouerbia-
lis illa figura, de qua diximus in tex. Quòd si non furio-
sus aut mente captus sit is, de quo agitur, sed prodigus
7 tunc hoc cognito iudex interdicit administratione,† nõ
enim lex interdicit administratione,sed iudex l.Iulianus
ff.de curator.furio.l.patri filio.ff. de minori. & ita tenẽt
communiter Doct.in l.Is cui bonis.ff.de verb.obli.Nec
obstat tex.in l.1.ff.de cura.furio.ibi,l.12. prodigo inter-
,, dicitur bonorum suorum administratio: quia non de-
bet intelligi,vt lege interdicatur,sed ꝙ authoritate legis
vt declarat etiã ibi gl.sicut etiam dicuntur dari curatores
ex lege,qui dantur à iudice.fun[illegible]tuto.in prin.&
quamuis cura prodigi dicat legitima, tamẽ nihil attinet
hoc ad interdictionẽ bonorum:fateor enim, ꝙ facta in
terdictione lex ipso iure defert curam agnato, sed hic
non agimus de cura, sed de interdictione, & licèt non
8 obligentur naturaliter d.l. Is cui bonis hoc est verũ post in-
terdictum,antè enim obligantur, vt ibi dr̃, ex quib.tol-
lunt rationes Ripæ ibi in 3. no. qui videtur contrarium
sentire.Siue ergo sit ei interdicta administratio à iudi-
ce,siue sit declaratus prodigus etiam absque interdicto
(hoc enim satis est l.Quid tamen §. Si arbiter.ff.de arbi.
ſm Bal.in l.1.ff.de cura.furio.cuius opi. communiter te-
netur in d.l.Is cui bonis.vt dicit ibi Are.) tunc si adsunt
agnati idonei,lex defert curam illis,ꝙ si non sint, iudex
dat ipse curatorẽ,vt dr̃ in tex.nostro,& clarius declarat
9 Theophilus.† Quinimmo si iudex præuia causæ cogni-
tione,& cõperto,ꝙ aliquis sit prodigus, absque alia in-
terdictione declararet, vel ad agnatos deducendũ prodi
gum, vel cognito ꝙ non adsint saltem idonei, curatorẽ
dedisset, censetur in necessarium antecedens interdicta
administratio.l.Illud.ff.de acquiren.hæred. Bar. in l.Vbi
autem.ff.de rei vendication.ita decidit Bar.in d.l. Is cui
bonis.per tex.in l.Si curatorem habens. C. de in integ.
resti.minor.

10 Secundò no.principaliter ſm Ang.hic, ꝙ † prodigus
æquiparatur furioso, pro qua æquiparatione est tex. in
l.Fulcinius.§.adeò versicu.planè.ff. ex quib. can.in poss.
ea.cũ si.allegãtis hic ꝑ eum, facit regula l.furiosi. ff. de
11 reg. in. & ꝓpter † hanc æquiparationem dicit Bal. in l.
Qui habet.in prin.ff.de tute. ꝙ prodigo ẽt non petenti
potest dari curator,qa furioso ęquiparatur, & dicit Bar.
12 in l.Ex facto.col.6.ff.de vulg.& pup.ꝙ †,pdigo substitui
potest,sicut,furioso,& tradit Alexand.ibi, & Dec. in d.l.
13 Furiosi.†Hęc autem æquiparatio nõ est perpetua, quia
prodigus

prodigus quandoq; furioso, qñq; adulto procuratorē ha
benti æquiparatur, vt latè tradit Alex.in d.l.Is cui bo-
nis. vbi Iaſ.ff.de verb.obl.AEquiparatio enim furioſi &
prodigi procedit optimè quò ad hoc, vt prodigus non
obligetur alteri, ſicut nec obligatur furioſus, ſed quo
14 ad acquirendum † ſibi, videt potius æquiparari pupillo,
qui ſibi acquirere poteſt, vt tradit Alex.in d.l.Is cui bo
nis.& Deci.in c.paſtoralis.col.3.de iudi.& in d.l.furio-
ſi.Item nec quò ad ſe obligandum ex delictis, quia pro
digus delinquens punitur, & obligatur ex delicto, ſicut
minor, glo.in l.Si quis in tantam. in 3.q.& ibi Bar.col.
3.C.unde ui.Bar.in l.Is cui bonis.col.fi.verſicu.Quæro
nunquid prodigus delinquendo.ff. de verb.oblig.& ibi
Pau.de Ca.in fi.Alex col.4.Iaſ.col.8.Ang.in l.Fulcinius.
§.adeò in fi.ff.ex quib.cau.in poſſ.eat.Pau.de Caſt.conſ.
583.in cauſa.col.fi.lib.j.Alex. conſi.24.Opportuè col.
2.lib.j.Dec.in l.furioſi. col.ij.ff.de regu.iu.Bertrā. cōſi.
248.Donatio.nu.8.lib.j.eſt tex.in l.Sed & ſi ex parte.§.
Quaoquam.ff.quod cum eo.

15 Tertiò no. ꝙ † cura furioſi & prodigi dicit cura legiti
ma, & huiuſmodi curatores dicunt legitimi, quod pro-
bat ex illis uerbis, Ex l.12.ta.ad idem eſt tex. clarus in
l.Sępe.ff.de cura.furio.ibi, Cùm ille legitimus inhabi-
lis ad eam rem videatur. Hoc autem verum eſt, cùm cu
ra ad agnatos deferi, nam quando iudex ipſe dat cura-
torem furioſo uel prodigo, proculdubio curator ille
non dicitur propriè legitimus, licet largo modo poſſit
dici legitimus, tāquam authoritate legis datus, tex.eſt
in l.De creationibus.§ Sinautem.C. de epiſc. audi.qui
eſt eadem lex cū l.fi.C.de curato.furio.licet variata in
uerbis à compilatoribus, ut ſæpiſſimè admonuimus, &
uoluit Bar.in l.Cui eorum.§.In curatoribus.ff.de poſtu.
ꝙ in furioſo & prodigo curator ſit legitimus, in aliis ve
ro, de quibus inferius, ſemper curator dicat datiuus, &
idem voluit in l.Sæpe.ff.de cura.furio.per glo.in d.l.De
creationibus. in ver.Lex aūt & idem uoluit Bar.in l.Si
furioſi.C.de nup.per tex.noſtrum.& idem uoluit Deci.
in conſi.274.col.pen.circa med.Putarem tñ contrariū
defendi poſſe per tex.noſtrum, ut inferius dicet in glo.
j.quæ tangit hanc differentiam inter curatores furioſi,
& prodigi & aliorum.

Quartò no. ꝙ Romæ præfectus uel prætor, in prouin
ciis præſides dant curatores, quod intelligēdum eſt, ut
dent declarādo locum eſſe legitimo curatori, vel dādo
cum effectu, quod intellige, ut declarat hic Theoph.qñ
aut nullus extat agnatus, aut is, qui extat, inutilis eſt ad
miniſtrationi, ut.ſ.dictum eſt.

16 Quintò no. ꝙ † non ſolùm furioſus & prodigus, ſed
mētecaptus, mutus, ſurdus, & perpetuo morbo laborās
curatorē accipiunt, id aūt ſm aliquos non ex lege, ſed
a iudice, de quo, ut dixi, videbimus in gl.j.

In gl j.Glo.tenet eandem ſententiam in d.l.de crea-
tionibus. vt.ſ.curatores legitimos accipiant tantum fu-
rioſi & prodigi, alii verò accipiunt datiuos, & vſ de mē
te glo.in verſi. impuberes.ſ.de fiduci.tut.in prin.& vo-
luit Dynus in l.amiciſſimos.§.fin.ff.de excuſa.tut.& te
nuit Cyn.in d.l.de creationibus. in princip.Et hanc ſen
tentiam confirmat hic Ange.reſpondendo ad tex.in §.
Et hæc dicimus in Authen.vt ii, qui oblig.ſe perhi.hab.
res minor. Mihi contraria ſententia veriſſima videt, vt
mentecapti, ſurdi, muti, & perpetuo morbo laborantes
ſub cura ſint agnatorum legitima, quando extant ido-
nei per tex.noſtrum, qui ſub eadem forma verborū di-
ponit huiuſmodi debilibus dandos eſſe curatores, ſi-
cut & de furioſis & prodigis dixerat. Si ergo verba illa,
Sed ſolent &c.interpretationem recipiunt agnatis de-
ficientibus vel inhabilibus, pari rōne ſequentia illa ver
ba (curatores dandi ſunt) eodem modo debent intelligi
17 propter illam aduerſatiuā † cum copula (ſed &,) cuius
natura eſt repetere qualitates præcedentis diſpoſitio-
nis, aduerſando tamen in facto iuxta notata per Bar.in
l.Mariti.ff.de adul.Bald.in l.Omnes populi.col.9.ff.de
iuſt.& iur.Alexand.in l.filius a patre.ff. de lib. & poſth.
Licet enim l.12.tab. nō eſſet diſpoſitū niſi de furioſis,
tamen poſtea ſubſequentes leges interpratate ſunt ex
mente l.12.tab.& eius ſententia, vt puſio facta in fu-
rioſo extendat etiam ad illos alios debiles, quæ exten-
ſio non per hoc facit, quin talis cura dicat eodem mo-
do legitima, ſicut dicit cura furioſi, quemadmodum vi-
demus parentum emancipantium tutelam eſſe legiti-
mam, quæ per extenſionem inducta eſt.ſ.de legi.par.tu
re.in prin.&.ſ.dictum fuit, & hoc probari videtur in l.
2.C.de cura.furio.ibi, Si igitur citra decretum Præſidis
fundus mentecapti etiam ab agnato eius tibi pignori
nexus eſt, qui tex.quamuis euitari poſſit propter verba
ſuperiora, quæ uidentur loqui in furioſo, attamen non
uideo ego rationem diuerſitatis, quare cura prodigi de
beat eſſe legitima, cura autem mentecapti non, cum ſu
perius demonſtrauerim l.12.tab locutam fuiſſe tantū
de furioſo, & videmus, ꝙ tex.in d.l.Et hæc didicimus.
pariter dicit leges introducere curam furioſorum, &
amentium, & aliorum. Nec valet reſponſio Ioan.Fab.&
Ang.hic, ut ille tex.intelligatur, vt.ſ.leges prouideant,
ſed diuerſimodè, aliquando.ſ.ipſo iure per legem, ali-
quando per iudicem, nā hoc eſt violare illū tex.Et tex.
noſter, qui ab eis ponderat in illa aduerſatiua, probat
contrarium, vt ſ.dixi, quia retinet eaſdem qualitates, vt
quemadmodum in ſuperioribus dicitur, ꝙ ſolent præ-
tores dare curatores furioſis & prodigis, & hoc intelli
gitur agnatis non exiſtentibus, ſaltem idoneis, eodem
modo intelligi debent verba ſequentia dum loquitur
de mentecaptis & aliis, vt ſ.dandi ſint curatores, agna-
tis non exiſtentibus.

In glo.2.Gloſ.benè interpretatur per tex.in d.§.Sin-
autem.& eſt tex.in d.l.De creationibus §.Sinautem te-
ſtamentum.& explicat hic clarè Theoph.vt dictum eſt.

18 In glo.in ver Dare. Prima cōcluſio glo.eſt, ꝙ † ſi furio
ſus pupillus ſit, vel mētecaptus, ſurdus, mutus, aut per-
petuo morbo laborans ſimiliter pupillus ſit, tunc non
datur curator ex l.12 tab.ſed datur tutor: lex enim 12.
tab.quę de cura furioſorum loquitur, ita accepta eſt, vt
ad pupillos non pertineat, çtati enim potius quam de-
19 mentiæ cōſulitur, tex.eſt clarus in d.l.Qui habet.§.Qđ
autem.ff.de tute. Sed dubium eſt in minore 25 annis,
qui ſit minor & prodigus, nam attenta concluſione pre
dicta ſequitur, ꝙ erit ei dandus curator vt adulto, non
aūt vt prodigo, quod fatetur glo.in l.i.in gloſſ.i.C.de
cura.furio.per tex. in d.l. Qui habet. quinimmo Bar.in
l.Si curatorem habens.C.de in integ.reſti.mino.dixit,
ꝙ ſiquis ſit minor & prodigus, non poteſt ei dari cura-
tor tanquam prodigo per tex.in d.l.Qui habet. Sed ad-
uertendum eſt, ꝙ ex hoc inſurgit maximum inconue-
niens, quia adultus etiam curatorem habens obligatur
naturaliter.l.j.ff.de nouatio.prodigus autem, cui datus
eſt curator, non obligatur naturaliter.l.Is cui bonis.vn-
de Bar.& alii, quos refert Alexand.ibi, ſentientes hanc
difficultatem communiter dicunt, ꝙ huiuſmodi adul-
to, qui & prodigus eſt, interdicenda eſt adminiſtratio &
poſtquam interdicta erit adminiſtratio, tunc dandus e-
rit curator nō vt prodigo, ſed vt minori, & ita commu
niter practicatur.

20 Pro perfectione huius §.quærendum † eſt de uno, qđ
attingit Iuriſconſ.in l.i.ff.de curato.furio.hic autem ab
Imperatore fuit omiſſum, videlicet, an ipſo iure recu-
perata ſana mente.vel ſanis moribus. vel ſanitate deſi-
nat curator furioſi, prodigi, vel alias huiuſmodi debi-
lium, eſſe curator, & tex.in d.l.i.hoc expreſſe dicit ibi,
Quod ſi euenerit, ipſo iure deſinunt eſſe in poteſtate
curato-

curatorum.& Doct.in d.l.Is cui bonis. communiter sequuntur hanc sententiam,& quando clarum & notorium est ipsos sanos mores vel sanam mentem recuperasse, tunc ipso iure desinant esse curatores per illum tex.q̃ si non sit notorium,tunc communiter volunt ibi Doctor. q̃.sit necessaria sentētia declaratoria, & idem voluit Bar.in d.l.de ætate.in ultim.q.primę.par.ff.de minor.Tu die,q̃ statim recuperata sanitate ipso iure curator esse desinit etiam ante declarationē, si probari possit ipsum recuperasse,quia sit probabitur,aut declarabitur iam bimestri(puta)elapso prodigum recuperasse sanos mores, ualebunt gesta per eum etiam ante declarationem, sed hoc nesciri poterit,nisi secuta declaratione, quando non est notorium Exigitur ergo declaratio non ad finiendam curam,sed ad probationem & ad tollendam pręsumptionem illam ortam ex decreto & interdictione administrationis: illa enim declaratur ipsum recuperasse sanos mores, non autem tollitur cura, quia natura declarationis est nihil tribuere. l.Hęredes palàm.§. Siquis post.ff.de testamen. sed inducit probationem, quę releuat postea ab onere probandi ipsum sanos mores recuperasse, & ita declarandum est, quod & uoluit Ripa in dict.l. Is cui bonis.column.11.

§. INTERDVM.

1 *Interdum:ostendit regulam in contrarium.*
2 *Furti agere potest ille,cuius interest.*
3 *Curator datur pupillo in locū tutoris legitimi minus idonei,& qualiter dicatur minus idoneus.*
4 *Tutor dari non potest habenti tutorem.*
5 *Curator datur pupillo in locū tutoris testamētarij uel datiui minus idonei.*
6 *Prælato impedito datur coadiutor:& quando.*
7 *Solet:hoc uerbū non denotat necessitatē,sed potestatē & quando.*
8 *Iudex tenetur deferre iuramentū necessarium secundū communem opinionem.*
9 *Curator datur tutore ad tempus excusato.*
10 *Item:huius dictionis natura ē cōmunicare qualitates.*
11 *Cæcus*
Surdus } *dari tutores non possunt.*
Mutus }
Furiosus }
12 *Insanus similis est ægrotanti.*
13 *Tutor si in furorem incidat,qualiter prouideatur pupillo.*
14 *Furiosus semel præsumitur durare,quomodo hoc ītelligatur.*
15 *Tutor ultra centesimum lapidem non cogitur administrare.*
16 *Mater tutrix statim adito iudice & testata uoluntatē suam de secundis nuptijs desinit esse tutrix.*
17 *Intellectus.l.Siquis tutor.ff.de tute.*
18 *Tutor.i.curator,quando ita exponatur.*
19 *Tutorem habenti quare tutor non detur.*
20 *Ratio non est quærenda, ubi clara est decisio.*
21 *L.Non omnium.ff.de legi.qualiter intelligatur.*
22 *Contrarius sensus sumendus est ad limites uerborū directorum.*
23 *Curatoris dati pupillo non habēti tutorem quæ nā sit potestas.*

Diuiditur in tres partes: primo ponit tres casus, in quibus curator datur pupillis: in prima enim ponitur, quando legitimus tutor non est idoneus. in secunda quando testamentarius & datiuus: in tertia quando tutor se ad tempus excusat secunda ibi, Item si testamento. tertia ibi, Item loco tutorum.

Tutore minus idoneo existente,vel ad tēpus excusato, datur curator etiam pupillo.h.d.

Casus facilè figurari potest, cum enim suprà in prin. visum sit curatores accipere adolescentes iam puberes vsq; ad 25.annū non uidebat aliqua rōne posse dari curator pupillo,reclamante.d.regula in princip. tit.nostri apposita:quo non obstante deciditur contrarium,cùm enim leges noluerint pupillos aliquo casu carere defensore & administratore,cū hoc publice interesse putauerint legislatores,viderentq́; tutoribus vel non idoneis existentibus, vel ad tempus excusatis pupillos remanere sine pręsidio, nō dederunt interim alium tutorem propter iuris regulam prohibitiuam, quæ habet,q̃ tutorem habenti tutor dari nō possit, sed dederunt curatorem,qui etiam,ne offendatur alia regula iuris,quę habet,q̃ curator detur puberibus,potius rerum pupilli administrator quam curator intelligitur,vt dicit tex in l.Solet.ff.de tute.

1 Primò no. secundum Ang. hic,q̃ dictio† hæc (interdum)posita in princ.tex nostri ostendit, q̃ regula est in contrarium scilicet q̃ pupilli regulariter curatores nō accipiunt, & benè dicit, non allegat ad hoc aliquid nō
2 ad hoc bonus tex.in l.Interdum.ff.de fur.Est enim† regula, q̃ ille, cuius interest, possit agere furti.l.Cuius.l. l. eius.ff.eod.ti.vnde Iurisconsultus volendo ponere casus,in quibus etiam ille, cuius interest, nō habet furti actionē, vtitur hac dictione(interdum)in [illegible] dum. & sic ostendendo regulam in contrarium,ad idē tex.in l.admonendi.ff.de iureiu. quem ibi notat ad hoc Ias.col.3.in lect.& col.2.in repe.facit tex.in l.Interdum. ff.de cond.inde.gl.in l.fi.ff.vt in poss.lega.in l.Qui aliena.§.Interdū.ff.de acq.her.no.in l.Legitima.ff.de pact. ponit Dec.in l.In actionibus.in glo in ver.Planè.col.9. ff.de in litem iur..

3 Secūdò no.q̃† legitimo tutore minus idoneo existēte datur pupillis curator:ideo enim alius tutor loco tutoris legitimi minus idonei nō subrogatur,vt dicit tex. quia tutorem habenti tutor dari non pōt ex regula iuris, de qua dicemus proximo notab.tex.in hoc est clarus,sed tota uis consistit in intelligendo illa verba(non sit idoneus(nam diuersè possunt interpretari,& ex diuersa interpretatione diuersa insurgeret decisio. penitus contraria dispositioni §.nostri.Nam si intelligeremus minus idoneum eò, quia non ex fide tutelam gereret,tunc non est uera decisio tex.nostri,quia alius tutor subrogatur loco eius §.fin.j.de suspect.tuto.quod tamen nō simpliciter verum est in terminis nostris, in quibus loquimur in tutore legitimo & sic consaguineo, nam tunc non simpliciter remouetur, etiam si nō ex fide tutelam gereret, sed secundum distinctionem Bar.in l.Si tutor aliquo.ff.de suspect.tuto.vt aduertit gl.i.quę intelligit hanc(ut ita dixerim)idoneitatem rōne paupertatis,uel quia sit minus industriosus, quam oportet: & quantum est respectu paupertatis, optimè hoc probat tex.in l.pietatis.C.de suspect.tuto. & in §.fi.j.de suspec. tuto.vbi ponderandus est ille tex.dum dicit,q̃ si fidelis & diligens sit tutor, quamuis pauper sit, non remouet vt suspectus:non enim dicit simpliciter,non remoueri, sed q̃ non remouetur vt suspectus.Potest enim ex causa ei curator adiungi, si datiuus vel testamētarius sit,& forsan si legitimus, vt in tex.nostro, & dicit ibi glo.Sed difficultas

difficultas est in tutore legitimo parũ diligente & in-
dustrio, an ei curator adiungatur, vel potius loco legiti
mi tutoris subrogetur curator, vt uidetur innuere tex. no
ster, quod ego ad officium iudicis spectare existimo d.
l. pietatis. d. l. si tutor aliquo. Intellige ergo hunc tex.
dũ dicit, si non sit idoneus, vel de non idoneo faculta-
tibus, vel de alio naturali defectu, qui impediat curam
rerum pupillarium, dummodo non sit uitium perpe-
tuum, nã tunc datur alius tutor l. Cõplura. ff. de tute. & vi
debimus in glo. ac etiam si (puta) senio sit confectus, vel
in aliquam inciderit aduersam valetudinem l. Solet. ff.
de tute. nam tunc datur curator habenti tutorem, qui
curator, quando datur ratione impedimenti, vel quia
tutor non sit ita industrius, datur altero de duobus mo
dis, aut à iudice, aut ab eodẽ tutore authoritate tamẽ
iudicis accedente, ut utrunq; probatur in l. Solet. ã. alle
gata, & declarat ibi Bar. & officium huius curatoris fi-
nitur vel finito impedimento tutoris, vel finita tutela,
cum datus sit ad supplendum alterius defectum, ut de-
clarat idem Bar. in d. l. Solet. & est tex. in l. i. C. quando
tut. u el cura. esse des.
4 Tertiò no. regulam iuris, quę habet, q † tutorem ha-
benti tutor dari non possit, concor. tex. in l. Licet. C. in
quib. ca. tut. hab. tut. da poss. l. Cùm iure. C. qui pe. tut. l.
Si sororis. C. qui da. tu. poss. Aduertendum tñ, q olim tu
torem habenti tutor dabatur à prætore, qui prætorius
appellabatur, quod succedente regula hac postea fuit
immutatum. §. fi. s. de auto. tuto. de ratione huius regu-
læ, cùm glo. nostra in verb. Dari non potest. hoc attin-
gat, videbimus ibi.
5 Quartò no. q † non solũ curator pupillo datur, si legi
timus tutor idoneus nõ sit, sed etiam si testamentarius,
aut datiuus insufficiens sit ad tutelam administrandam,
adiungitur ei curator, dummodo non dolo malo uerse
tur in tutela administranda, tunc. n. ut suspectus remo-
uendus est l. i. §. Ostendimus. ff. de suspect. tuto. §. fi. j de
suspect. tut. & ad decisionem tex. nostri facit secundum
6 Ang. tex. in c. i. de cleri. ęgrotan. lib. 6. vbi habetur, q † im
pedimentum prelati facit, ut detur eidem coadiutor, &
quia fuerunt quinq; opi. circa hoc, an & quando detur
coadiutor perpetuo, vel remoueatur, videnda sunt quæ
ponit Pet. de Anchar. in d. c. j. Talis enim coadiutor &
curator datus pupillo tutorem habenti, magis rerũ pu-
pilli administrator intelligitur, quam curator. d. l. Solet.
ff. de tute. non enim inconuenit, ut alteri delata sit tute-
la, alteri bonorum administratio l. In fideicommissi. §.
Cum Pollidius. ff. de vsur. nam & si mater ibi bona reli-
quisset coniuncto, ex quo tamen & fundum prælegaue
rat, & hanc uiam uidebatur elegisse, vt potius coniun-
ctis sanguine, quàm tutoribus, rerum suarum admini-
stratio commissa esset, debentur fructus bonorum ex
mente disponentis, & sic patet, q ibi alteri erat tutela
commissa, quod intellige ab alio quam à matre. § per-
missum. s. de tute. alteri. s. Pollidio fideicommissario ad-
ministratio bonorum pupilli. Tamen dici potest, & ibi
Pollidius non administret bona illa ut bona pupilli,
quippe, cùm in eis sit institutus, uidetur administrare
ut propria, sed benè uerũ est, q cùm grauatus sit resti
tuere bona illa pupillę, cum ad certam ætatẽ uenisset,
ex mente testantia tenetur non solum bona relicta resti
tuere, sed etiam fructus, cum appareat testatricem vo-
luisse Pollidium stare contentum fundo prælegato, &
hoc propinquo committere uoluisse, non ut suos fru-
ctus interim faceret, sed ut lubricum tutelę effugeret,
quo fit, ut ille tex. non faciat in proposito eius, ad quod
eum adducit Ang.
Quintò no. ibi, Solet ei curator adiungi. q hoc pote
stati iudicis & eius arbitrio remittitur, cõcor. tex. in d.
l. pietatis. C. de suspect. tuto. in l. Solet. ff. de tute. hoc e-
7 nim uerbum (solet) non † necessitatem dicit, sed potesta-
tem. l. i. C. quomo. & quan. iud. ubi Barto. uolẽs tradere
circa hoc doctrinam distinguit, q aut insurgit contra-
rium alterius legis, & tunc dicat potestatem, non neces
sitatem. l. Et post edictum. ff. de iudi. qui tex. non loqui-
tur in uer. (solet,) sed in uer. (debet,) melior est tex. in l.
admonendi. ff. de iureiur. nam tex. ibi utitur verbo (so-
lent) & tamen importat necessitatem propter tex. in l.
In bonę fidei. C. de iureiur. Nam communis Doctorum
8 conclusio est, q iudex † tenetur deferre iuramentum ne
cessarium, ut ibi aduertit etiam Ias. si uero non incide-
remus incontrarietatem, dicit Bar. q si illud, cui adiici-
tur, habet rationem vniformem in quolibet casu, & in
ducit necessitatem l. i. ff. de alim. & cib. leg. l. 2. §. Meritò.
ff. ne quid in lo. pub. si uerò habet difformem, & exponi
tur pro (potest,) ut est tex. in d. l. i. C. quo. & quand. iud.
cum qua doctrina solent communiter transire Doctor.
Mihi uidetur aliter distinguendum, ut dictio (solet) rela
ta ad iudicem non inducat necessitatẽ sed rem in arbi
trium eius transferat. l. Non quicquid. ff. de iudici. l. i. C.
quo. & quand. iud. l. pietatis. C. de suspect. tuto. cum si. q
si diuersa ratio suadeat id, quod solere fieri dicimus, ne-
cessitatis esse, tunc dicar necessitatem ex regula iuris,
quæ habet, q ubi est diuersa ratio, diuersum ius consti-
tuendum sit. l. Illud. ff. ad l. Aqui. Siue ergo diuersitas ra
tionis procedat ex diuersitate alterius legis aut contra-
rietate, siue quia aliter ex recta iuris ratione statuendũ
sit, nihil refert, & ita possunt omnia iura declarari, quæ
de hac dictione loquuntur.
9 Sextò no. q † tutore ad tempus excusato non datur a-
lius tutor, sed curator: cum enim sit spes, ut tutor pri-
mus, tutelam reassumat, nõ potest alius tutor dari, quia
locus tutoris non euacuatur, & obstat regula iuris, de
qua in tex. nostro, q habenti tutorem tutor dari nõ po-
test, concor. tex. j. de excus. tu. §. Item ij. qui reip. in l. Tu
tor petitus. §. fi. de excus. tuto. Quòd si in perpetum ex-
cusentur aduersa (puta) ualetudine, uel alia causa, tunc
alius tutor datur. j. de excu. tuto. §. Item propter aduer
sam valetudinem. l. i. C. qui mor. bonus tex. in l. Idem
Vlpianus. ff. de excus. tuto. in prin. Hic autem curator, q
datur excusato ad tempus tutore, durãt durãte eius ex-
cusatione: cessante enim priuilegio uel impedimento,
& sic causa excusationis reassumũt illi tutelam, cura-
toris uero officium expirat, ita probat tex. in d. §. Item
qui reipublic. in illis verbis, Interea curator loco eo-
rum datur.
In glo. i. Declarata fuit hæc gl. s. in. 2. no. tex. enim no
ster nõ potest intelligi in eo, qui nõ ex fide tutelam ge-
rat per d. l. pietatis. quod ostendit versiculus sequẽs ibi,
Nec tñ fraudulenter negotia administret. iuncta dictio
10 ne (item) cuius natura † est communicare inuicem quali
tates. l. In repentendis. ubi Bar. ff. de leg. 3.
In glo. in uersi. Dari non potest. Glo. ponit sex fallen-
tias regulę, de qua in tex. nostro, nam in casibus in glo.
enumeratis tutorem habẽti tutor datur. Prosequamur
singulas partes glo. & quò ad primam limitationẽ im
11 primis sciendũ est, q cæcus, † surdus, mutus, uel furio-
sus dari tutores non possunt: de cæco est tex. in l. Lumi-
nibus. C. qui pet. tut. de muto & surdo est tex. in l. i. §. fi.
ff. de tute. de furioso est tex. s. qui testa. tuto. dar. poss. §.
Furiosus. & si dentur non ualet datio, ut notant Docto.
in locis prædictis, unde hęc fallentia intelligenda est,
quando post susceptam iam tutelã superuenit tale im-
pedimentum, nam tunc siue extinguatur ipso iure tute
la, ut uoluerunt aliqui, siue excusatio detur, uerum est,
q datur alius tutor in eius locũ: complura enim super
hoc emanarunt senatuscon. ut dicit tex. in l. penul. ff. de
tute. Sed uis est in eo, quod dicitur de furioso, nam nõ
est uerum, q simpliciter detur in eius locum tutor cõ-
tra

tra.d.regulam , quinimò uidetur dandus interim cura-
12 tor,quia qui† in insaniam incidit,similis videtur ei,qui
in aduersam valetudinem incidit , ut dicit tex.in l.Non
solum.§.fi.ff.de excu.tuto.& idem voluit tex.in d.l.Idē
Vlpia.§. Furor.eo.ti.in quib. locis apertè dicitur,q̄ da
tur curator,cuius contrarium uidetur innuere tex.in l.
Post susceptam.ff.de excu.tu.vbi glo.ponderat hoc con
trarium,& soluit vt in ea:Ang.etiam hic conatur declā
13 rare.Tu dicas,q̄†quando quis datus iam tutor incidit
in insaniam,tunc datur curator,non tutor,eò q̄ nondū
certum est furorem futurum esse perpetuum,& ita pro
cedit tex.in d.l.Non solum.§.fin.& in d.l.Idem Vlpian.
14& quod solet dici semel†furiosum p̄sumi durare,ut tra-
dit Alex.in l. Furiosum.C.qui testa.fac.poss.habeat lo-
cum in eo, qui iam confirmatus est in furore.Quando
verò quis ita furit , vt medicorum iudicio perpetuum
futurum sit impedimentum , & tunc datur alius tutor,
& habet locum tex.in d.l.post susceptam.nec ipso iure
desinit esse tutor.l.fi.vbi Bal.C.de admi. tuto.si verò is
ita sit furore correptus , ut habeat dilucida interualla,
tunc proculdubio non datur alius tutor,quia non libe
ratur a tutela,sed datur curator,qui medio illo tempo-
re, quo furor viget.administrat bona pupilli,& ita sunt
qui intelligant supracrispta iura , ut per Ange.hic,quæ
iudicio meo sunt intelligenda in casibus antedictis.&
quamuis cesset furor , non per hoc cessabit cura , sicut
datus curator furioso habenti dilucida interualla non
desinit esse curator,si ad sanam mentem redeat ille,cu-
ius curam administrat,sed interim cessat administratio
l.pen.C.de admi.tuto.

In ea.glo.ibi,Item & si habet tutorem. Ponit gl.aliam
limitationē ad regulam prædictam, videlicet , quando
pupillus habet latè] diffusum patrimonium ,nam vltra
15 centesimum lapidem† non tenētur tutores administra-
re.l.propter litem.§.fi.ff.de excu.tuto.quare si se excusa
uerint ab administratione illarum rerum, quæ sunt ul-
tra centesimū lapidem.proculdubio dandus erit à præ
side illius prouinciæ alius tutor , quamuis regula sit,q̄
habenti tutorem tutor dari non posse , ut dicit tex in
d.l.propter litem.§.fi.& est tex.in l.pupillo.ff.de tuto.&
cura.dat.ab iis.dispensarunt enim iura ob mutuum cō-
modum pupillorum & tutorum,ut veniretur contra d.
regulam,& hoc est ex eo,quia cum lex tribuat excusa-
tionem tutori vltra centesimum lapidem quò ad bona,
à quibus excusatur , habetur iam pro non tutore,vnde
cum alius tutor detur ad illa bona limitatè,non censet
dari tutorem habenti,quia respectu illius partis bono-
rum non dicitur habere tutorem uerè.& quamuis tex.
in l.propter.& in l.fi.C.in quib.cau.tu.hab.tu.dar.poss.
videantur velle,q̄ hoc casu detur curator, quando bo-
na sunt in diuersis, locis,ita q̄ tutor sit impotens ad ea
administranda tñ nihil obstant.Illa enim iura intelligū
tur in casibus,in quibus tutor non habet excusationē,
sed eget aliquo auxilio,tūc enim quia durat tutela quo
ad omnia, obstat rigor regulæ, de qua in tex.nostro,&
datur curator tanquam quidam bonorum illorum ad-
ministrator potius, quā curator.l. Soler.ff.de tute.Nec
dicas,(vt voluerunt aliqui)q̄ exponenda sunt vnum p̄
alio tutor & curator. & q̄ vbi dicitur. q̄ habenti tuto-
rem alius tutor datur , intelligitur.i.curator,quia hoc
apertè demonstrat falsum per tex.in l.Licet.C.in quib.
cau.tuto.hab.tu.da.pos.vbi tex.dicit,q̄ in locum suspe-
cti,excusati,defuncti,vel relegati alius idoneus tutor eli
gitur:nō ergo potest intelligi curator,cum dicat(alius)
& sic ostēdat esse similem & eiusdem speciei,sicut erat
primus.Sit ergo conclusio,q̄ si bona sita sint in diuersis
locis,ita q̄ tutor habeat excusationem iuxta tex in d.l.
propter litem § pe.& tunc dabitur alius tutor cōtra re
gulam hanc ex ratione superius allegata:si verò non e-
runt eo loco sita, vt præstent excusationem,sed præstēt
impedimentum & difficultatem administrandi.adiun-
getur curator non tutor.d.l. propter.& l.fi.C.in quib.
cau.tuto.hab.tut.dar poss.

In ea.gl.ibi , Item & mater.Glo.& Doct.iudicio meo
decipiuntur tam in dicto, quā in ratione, nam hæc nō
est fallētia ad regulā tex.nostri,quia isto casu tutorē ha
benti non datur tutor contra regulā nostram,nec hoc
ideo est in casu nostro propter vicinitatē actuū , & quia
16 mox abire speretur, ut dicit glo.Et q̄†hoc sit verū præ-
supponendum est,q̄ mater tutrix statim adito iudice
& testata voluntate sua de secundis nuptiis contrahen
dis desinit esse tutrix secundū receptiorem opin.quam
firmat Bar.in l.Siquis sub conditione colum penul.ver.
Quæro an statim.ff.de testa.tute.& in auth.Sacramen-
tum.versicu.Quæro an statim.C.quand.muli.tute.offic.
fun.poss.Bal.in l.Omnem.col.j.C.ad Tertul.cum simil.
vt p Dec.in c.Ex parte el secundo. col.3.versi.In glo.
Soluta.de appellat.quo fit ut quoniam iudex dat postea
tutorem,etiam q̄ daret statim,non dat tutorem haben
ti,quia iam finita erat tutela matris,& ideo nō est limi-
tatio ad hāc regulam,nec ratio glo.est bona.quia abire
nūc sperat,sed quia iam abiit,& abiit vt suspecta,ut de-
clarat Bar.vbi.s.ideo succedit regula tex.in l.Licet.C.
in quib.cau.tu.hab.tu.dar.poss.videlicet,q̄ in locum su
specti,quia cōuictus & remotus est, alius idoneus tutor
est dandus,unde cum hęc mulier & suspecta sit,p̄pter
animum futurarum nuptiarum , quia iam renunciauit,
vt eidem tutela demandaret, & cōuicta sit ex eius pro-
pria confessione,quòd vult transire ad secūdas nuptias,
& remota ipso iure à l.vt dictū est , ideo alius tutor dat
non quidem contra dictā regulam,quia quando pupil-
lo dat tutor,non dat tutorem habenti,vtpotè iam eua-
cuato loco ipsius matris.

In ea.gl.ibi , Item & qñ ad tempus. Mirū est q̄ glo.in
hoc errauerit , quæ in d.l.pen. [illegible] interpreta-
tionem meritò sibi non placere.Dicas ergo , q̄ tex.in l.
pe.intelligit, qñ in perpetuum remouent , excusantur,
vel releganter,nam tūc alius tutor datur,& satis patet
ex illo exemplo suspecti & cōuicti & remoti tutoris,nā
proculdubio hi non remouentur ad tempus,sed in per
petuum ergo idem de aliis , qui sub una eadem uerbo-
rum conceptione reperiunt expressi , censendū est.l.Eū
qui ædes.ff.de vsucapi.sed clarius decidit hoc tex in l.
Tutor petitus.§.fi.cum l.seq.ff.de excu.tu.vbi Iuriscon-
sultus distinguit,an ad tempus relegatus sit,& detur cu-
rator,an in perpetuum,& tūc se excusat, & alius tutor
datur,vt dictum est.

17 In ea.glo.ibi,Item siquis†tutor.Difficilis est casus d.
l.Siquis tutor.ita vt alias.s.in tit.de capi.dimi.in princ.
in 13.no.putauerim esse difficile contrarium; dicere enim
vt(quantum modò attinet ad casum nostrū)vt ille,qui
nō est captus ab hostibus, sed missus ad eos quasi lega-
tus,ita locū tutelę euacuet,vt sit loc⁹ alteri tutori:si.n.
hoc in iis , qui quasi legati missi sunt ad hostes,uerum
esset, vtiq; apertius hoc uerū esset in iis,qui ut verè le-
gati missi sunt,qui quamuis habeāt excusationem,non
tñ amittunt tutelam, nec ab ea possunt se excusare nisi
durante absentia.§.Item q̄ reip.j.de excu.tu.absurdum
.n.esset dicere , vt plus tribueret quasi legatio,quā vera
legatio:in vera.n.legatione datur curator durante ab-
sentia, in quasi legatione hoc tribueret , vt alius tutor
esset subrogādus.Præterea qua rōne hoc volumus niti,
nā si fauore.d.quasi legati , hoc est falsum,vt dixi,cum
maior fauor debeatur legatis,quibus hoc nō tribuit:si
in odiū , vt videtur innuere tex.dum dicit (quia ser-
uus non efficitur (non est dare rationē,quare missus à
repub.sua ad hostes quasi legatus , sed(puta)cum com-
meatu,debeat cadere in hanc difficultatē an sit seruus
effectus

effectus nec ne. Preterea qđ dr̃ de transfuga est apertè cõtra tex.in l.amissione.§.1.ff.de cap.dimi.in l Postliminium.§.Filius.ff.de ca.& postli.reuer.de quo dixi.sup.de cap.dimi.in prin.in d. 13.no.qbus adde, ꝙ Alci. lib.1.c. 15.Parerg putat ideo tutorē in illo casu non effici seruū ēt si transfugiat, quia nec lege pulsus, nec iuregentium captus est, nam vult ēt transfugā non amittere ciuitatē, nisi sit miles, & ita vult soluere cõtrarium d.§.1.& §.Filius, vt ibi loquamur in milite, in l.Siquis tutor. in pagano. Sed aduertendum est, quia non arguit tex.ex retētione ciuitatis, sed libertatis, nec §.Filius.vr̃ restringendus, ad milites tantū, cū in versi. Transfuga aūt.generaliter loquatur de transfugientibus ad hostes, & ad eos, cum quibus nullum bellū, sed nec amicitia est. Posset ita intelligi tex.vt dicamus, ꝙ si tutor non sit captus ab hostibus, sed missus ad eos quasi legatus, & iste sic missus sit receptus postea idest quasi recuperatus, & reuersus ab eis, siue ab eis.s.hostibus transfugerit ad nostros, tutor maneat &c.& ita illum tex.alias intelligebat D. Ansouinus Medices, qui intellectus non potest conuenire illi literæ rum propter dictionem (etiam) quæ implicat casum diuersum à primo, tū quia non diceret, ꝙ postquā receptus esset aut transfugisset ab hostibus, tutor maneret, & interim alius daret, quia si ipse est apud suos, vtiq; non essent necessarius alius tutor, & antè non est cur diuinemus ipsum hoc modo reuersum, præsertim pp verba præteriti temporis (aut ēē receptus ab eis, aut transfugerit.) Præterea non videtur, ꝙ verbū (transfugerit ab eis) conueniat, q̄a non dr̃ transfugere, q̄ aufugiē
18 do reuertitur ad suos. Ego satis putarē posse † exponi illa verba (alius tutor) pro curatore, quamuis in superioribus contrarium dixerim alio proposito reclamante dictione (alius) quæ vr̃ inferre, ꝙ sit tutor, vt erat primus, nā in hoc tex.adest, illud verbū (interim) quod designat non perpetuò dari à præside illum tutorem, sed durante absentia: eodem.n.modo loquendi vtitur tex. in d. §. Item ij qui reipub.ibi, Et interea curator loco eorum dator. qđ eò minus inconuenit, quia videmus tex.in l.3. §.Siquis absuturus.ff.de susp.tut. vbi dicitur (aliū tutorē,) & tñ necessariò est intelligendum de curatore per d. §.Item ij qui reipu.& dicemus paulo post. Legamus igit & interpretemur hoc modo.s. ꝙ si quis tutor non sit captus ab hostibus, sed missus à repu. quasi legatus, & receptus ab eisdem hostibus, vt transfugerit, quia non verè captus aut detentus est, nec verè transfuga, sed simulato id agit, cùm non efficiatur seruus, tutor manet, qui non captus est, sed interea curator loco ipsius datur, nā si intelligerimus, ꝙ daretur tutor; veniremus contra regulam.l.actus legitimi.ff de reg. iu. quia quamuis testator ad tempus possit tutorem dare, iudex tamen nō dat, vt in §.ad certum.suppra qui testa. tuto. dar. poss. & ibi notatur. Aliter etiam declarauimus nonnm intellectum accommodando supra de capi.diminu.in princip. in 13 notab.Cogita, quia est difficillimus locus.

In ea.glo.ibi, Item si reipub.causa. Proculdubio glo. decipitur, nam in locum absentis causa rep. non tutor, sed curator datur, vt est tex.in d.§. Item ij qui reip.& in l.1.C.in quib.cau.tuto.hab.tut.dat.pos.vnde quamuis i d.l.quæsitum.& in d.§.Siquis absuturus.tex.appellet tutorem, & à propria natura verborum non sit recedēdū, vt dicit gl.tñ illa regula non habet locum, quādo ex alia lege constat talē interpretationem capiendam esse. Cū ergo habeamus iam expressum, ꝙ detur curator, nō tutor, facilè capienda erit illa interpretatio, vt tutor pro curatore exponatur cùm vnum verbū veniat appellatione alterius saltem latè sumpto vocabulo, tex.est in §.1. iuncta gl.in ver.ad curationem.in Auth.vt ij, qui oblig. glo.in auth.Minoris debitor.C.qui dar.tut.poss. l. Pater Seueritiā.§. Conditionū verba. vbi gl. ff.de cond.& demonst.gl.in c.1.de obli.ad ratio.Ang.in l.2. C.de confir. tuto.Ias.in l.Si tibi.col.1.ff.si cer.pe.

In ea.glo.ibi, Sed quę est ratio. Quærit igitur glo.de
19 ratione regulæ tex.nostri, quare † tutorē habēti tutor nō detur, cū detur curator habenti curatorem vel tutorē, & responde prout in ea, q̄ rationem vbiq; tenet gl.in l. Non omnium. ff.de legi. in l. Non quasi.§. si.in ver. Reuoluitur.ff rem.pupill.sal. for.& eā prius posuit Azo in Summa, in ti.in quib.cau. tuto. hab. tu.dari pos.& eam vbiq; sequuntur Doct.quam tamen nullam esse dicit, si benè discuteretur, Petr.de Bellaper.in d l.Licet. C.eod. ti.secundum q̄ voluit Ioan.in l. Nō omnium. ff.de legi. vt ibi refert glo.Confirmat Io.Fab.ratione, quam more suo eo tacito sibi attribuit Ang. hic, ꝙ pari ratione non possunt duo insolidum possidere rē, vel habere eiusdē rei dominium.l.Si vt certo. §. Si duobus.ff. cõmod.Ias. hic aliam rationem assignat, quia paria sunt non habere tutorem, vel habere malum & inhabilem ad administrandum l.j.§.Quòd si nemo.ff.quod cuiusq; vni.nom. quæ ratio est etiam de mente Azo. in Summa vbi.s̃.Iac. de Rauā. prout eum refert Albe. in d. l. Non omnium. mouebatur & benè iudicio meo contra rõnē gl.& Docto.& dicebat, ꝙ sicut gl.& Doct. voluūt, ꝙ plenum nō recipiat aliud plenum, & ideo tutor non recipiat superinductionem alterius tutoris, ita deberet esse in curatore, quia sicut plenū non compatitur cum pleno, ita nec semiplenū cum eo, quod est semiplenū, & ideo per hanc rõnem vigetur, ꝙ datus curator secundo loco nō posset habere aliquid illius potestatis, quam ei primus occupauit, quod falsum est, quia quod potest primò datus potest & datus secūdò, sicut in pluribus tutoribus, vt.C.si ex pluribus tuto.per totum. Preterea dicebat Iaco. si hoc esset ratione impossibilitatis, vtiq; non possent dari casus, in quibus habenti tutorem daretur tutor, q̄a impossibilitas repugnaret, sed inueniuntur casus speciales, vt in glo.nostra, ergo cessat d.impossibilitas, quę satis placent, nam authoritate cõstituentiū plura præsertim huiusmodi generales regulæ constitutæ sunt, quæ ad eandem authoritatē referuntur, non aūt simpliciter ad rationem, vt dicit Pau.de Cast.in d.l. Non omniū.& optimè doctor Oldendorp.in sua practica.classe.l.actione.1.& alibi dicit Bal.in l. Gallus.§.Instituens. ff. de libe.
20 & posthu.ꝙ vbi habemus clarā dispositionē † legis seu regulam, non est vlterius quærenda ratio, qđ mihi non
21 placet: quærenda † semper est, sed si non ita concludens inueniatur ex cęcitate intellectus nostri, tribuendum est quod deest authoritati legislatorum, & ita intelligēda est l.Non omnium.quod nota.

In gl.in ver.Curatores.ibi.l. Curator. Dic, ꝙ illa lex non probat à cõtrario sensu, vt dicit gl.hic, & Dy.in d. l.Curator.Vnde contrarius sensus illius est, ꝙ curator, si absit tutor, possit dari, non autem si nullus datus sit
22 tutor: cõtrarius.n.sensus † debet sumi ad limites verborum directorum, vt docet Anto.de But. in c.Cum apostolica.in vlti.notab.de ijs quæ fiunt à prælat. Deci.in l.j ff.de offi.eius.col.so.uersi.Sed tñ aduertendū est. unde ille tex.non probat, sed ad hoc est casus, quem allegat
23 Dyn.in l Curatorē.ff.de † autho.tuto.q̄d ait possit hic curator datus pupillo nō habenti tutorē, declarat Bar. in d.l.curator.ff.de tuto.& cura.dat.ab ijs.De validitate autem argumenti à contrario sensu videbitis in d.l.j.ff. de off.eius qui est locus ordinarius, & materia hoc in loco esset nimis impertinens.

§. QVOD SI TVTOR.

1 *Actor, qui à tutore eligitur, unde dicatur, contra Theophilum.*

2 *Actor villicus dicitur.*
3 *Tutor ualetudinarius actorem constituit.*
4 *Vel, facit, vt intelligãtur in eodem casu res disiunctę.*
5 *Senectus infirmitati proxima.*
6 *Seniores pracellunt scientia, & maturitate, consilio, & experientia.*
7 *Infirmitas pręstat cõmodũ tutori creandi curatorem.*
8 *Infirmitas excusat à contumacia.*
Item facit, ut Doctor possit legere per substitutũ nu. 9
Et quòd iudex possit causam delegare nu. 10.
11 *Infirmitatis ratione receditur à regulis iuris.*
12 *Infirmitas numeratur inter necessitates.*
13 *Alia, est dictio implicatiua.*
14 *Necessitatis causa recedemus à regulis iuris.*
15 *Si, denotat conditionem.*
16 *Actor an possit à tutore cõstitui, sine causa, & an debeat de causa constare.*
17 *Causa decreti satis apparere dicitur, quando de ea saltem enunciatiuè constat.*
18 *Solennitates: si enunciata sint in instrumento, prasumuntur apposita.*
19 *Decretum iudicis habet pro se prasumptionem.*
20 *Iudici non creditur de causa.*
21 *Clasulæ generales causam in decreto non probant.*
22 *Actor à tutore eligitur, à iudice confirmatur.*
23 *Actoris bona an sint tacite hypothecata, sicut bona tutoris.*
24 *Procurator substitutus tenetur substituenti, non domino primo.*
25 *Valetudo dicitur tam bona quam mala.*
26 *Actor dicitur aliquando adiutor, aliquando curator, aliquando procurator.*
27 *Oeconomus legendum, non iconomus, & quid significet.*
28 *Oeconomus, cui rerum ecclesiæ administratio committitur.*
29 *Apocrisarius, non hypocrisarius, legendum, & qui sit.*
30 *Syndicus quis dicatur.*

TEx. diuisionem non recepit, & hoc dicit in summa: Tutor iustè impeditus, si pupillus non adsit, vel infans sit, iudicis authoritate actorem substituit periculo suo. h. d. ex l. decreto. ff. de admi. tuto.

Casus ita figurari potest: cum in superioribus dictum sit, q̃ si tutor sit impeditus ita, vt iustam habeat excusationẽ ad tempus, datur interim curator, quęsitũ est, q̃d si infirmitas superuenerit tutori, vel quælibet alia iusta cã & impedimentũ, an tũc def ad tempus curator vt dictũ est: & videbatur, q̃ sic ex p̃dictis, tñ tex. distinguit, q̃ si pupillus, vel infans sit, vel absit, tũc p̃t suo periculo sibi adiutorẽ quendam iudicis authoritate eligere tutor, quẽ actorẽ vocãt, & rõ est, q̃a tunc nõ põt esse à lite cõsultum indemnitati pupilli: cum .n. non sit tale impedimentũ, q̃d præter legitimã excusationẽ, vtiq; nõ veniretur ad curatorem, qui ex persona sua bona administrat, & q̃ (vt inferius dicetur) vtrunq; remediũ simul concurrat, & cùm absit pupillus, vel sit infans, non põt cõstituere procuratorẽ iuxta tex. in l. Neq;. C. de procu. neq; curatorem sibi petere: ideo permisit lex ipsi tutori, qui alias teneretur de male administratis & neglectis, vt actorẽ possit constituere periculo tñ suo, quia actor gerit quodammodo personam tutoris, & ex persona eius, non propria administrat, & cum authoritate iudicis.

1 In tex. ibi, actorem. †Teophilus hic declarat, quare di
catur actor, & dicit, actor ideo vocatur, quia per acta cõ
stituitur. Mihi vr̃ magis actorem ab agendo dici eò, q̃
tutoris personã agit, sicut dicimus actorẽ comędię, &
actores Attelanarum dixit Liuius lib. 7. ab vrbe condi. &
s̃m Vallam lib. 4. Eleg. actor dicitur orator, qui causam
agit, quod clarius docetur ex verbis Ciceronis lib. 3. de
Legi. actor enim (inquit) & moderator effingit non mo
do mẽtem ac voluntates, sed penè vultus eorum, apud
2 quos agit. Videmus præterea villicos actores dici, quos
nunc a faciendo factores uocamus. Paulus in l. vlt. ff. de
offic. præsi. vtitur in hoc significatu, cùm inquit: Pręses
cum cognoscit de seruo corrupto, vel ancilla deuirgi-
nata, vel seruo stuprato, si actor rerum agentis corru-
ptus esse dicetur &c. Vtitur & Iustinianus. infra de in-
iur. §. pęna. in fi. ibi, Vt aliud in seruo actore & Columel.
lib. 1. cap. 7. Ita fit, vt & actor, & familia peccent, & ager
sępius infametur. Et c. 8. Idemq; actori præcipẽdum est,
ne cõuictum cum domestico, & multò minus cum ex-
traneo habeat. Et clarius constat ex verbis Caij in l. s. ff.
quod cuiusq; vniuer. nom. §. Quibus autem. est ergo a-
ctor quidam quasi procurator, videmus enim Vlpianũ
in l Nec ciuitatis. ff. de proc. actorem ciuitatis pro pro-
curatore vsurpasse, & in l. denuntiasse. §. Sed & si per pro
curatorem. ff. de adul.
3 Primò not. q̃ † aduersa valetudo tutoris præstat ei fa
cultatem constituendi actorẽ, cõcor. tex. in l. Solet. ff. de
tute. circa quod aduertendum est, q̃ q̃n aduersa valetu-
do perpetua esset, tunc p̃culdubio excusaref tutor à tu
tela ẽt suscepta, ita est tex. in l. post susceptã. ff. de excus.
tu. & in l. Non solùm. §. si. cum. ll. seq. eo. tit. & tunc alius
tutor daretur. l. Licèt. C. in quib. cau. tu. hab. tur. da poss.
q̃n verò aduersa ualetudo est temporalis, excusatur ad
tẽpus. l. Idẽ Vlpia. alias. l. Sed in hoc. ff. de excu. tu. & tũc
quia tutor tutelã reassumere debet, non alius [illegible], sed
curator datur per tex. in §. præce [illegible] Solet. ff. de tute.
in qua notandum est, q̃ ille tex. potest ponderari, q̃ q̃n
etiam aduersa ualetudo perpetua est, omnino detur cu-
rator, non tutor: nam ibi loquitur simpliciter de aduer
sa ualetudine, & subdit (uel senium ętatis) quod quidẽ
senium est impedimentum perpetuum quotìdie ingra-
4 uescẽs, & tñ datur ibi curator. † Pręterea dictio illa (uel)
ur̃ etiam posse põderari, ut faciat intelligi uerba de ad-
uersa ualetudine loquentia etiam in eodem casu, q̃n. s.
est perpetua, & quotidie agetur l. 1. ubi nota. ff. de reb.
dub. tñ ego in aduersa ualitudine, quæ perpetua sit, ut
ponderat tex. in d. l. idẽ Vlpianus. crederem excusatione
proposita, quæ perpetuò excuset, dandum tutorem d. l.
Licèt. & quod dr̃ de senio ideo est, quia nõ penitus im-
5 pedit: †quamuis enim senectus sit proxima infirmitati l.
Senium. C. qui testa. fac. poss. tñ cum principaliter tutor
ad tuendam pupilli personã datus sit sup. de tut. in prin.
6 & seniores † sapiẽtia, & maturitate polleãt. c. Nisi cũ pri
dem. de renun. & consilio, & experientia plurimùm ua-
leant. c. Ex multa. de uoto. visum est legumlatoribus, ut
retenta authoritate tutoris, & subnẽto de curatore, uel
adiutore iuxta tex. in d. l. Solet. quò ad bona administrã-
da magis consultum sit ipsi pupillo. Intelligas tñ de illo
senio, quod transcendit annos 70. nam tunc possunt se
excusare. §. Item maior. inf. de excu. tutor. benè verum
est, q̃ excusatur volens, vt dicitur ibi, potest se excusa
re. q̃ si nolint se excusare ẽt maiores 70. annis, sed para-
re sibi adiutorẽ, curatorẽ, vel actorẽ, possunt adito iudi
ce alterum impetrare. vt dicit tex. in d. l. Solet. & ibi de-
clarat Bar. Concludo ergo, q̃ in valetudine aduersa, quæ
etiam inuitos remoueat à tutela, vt docet glo. in §. Itẽ
propter aduersam. inf. de excu. to. p̃culdobio def tutor:
in alia, si perpetua sit, q̃a habet locum excusatio, si tu-
tor, se excuset, detur tutor secundum tex. in d. l. Licèt. si

verò

verò non se excuset, sed quærat adiutorem, dandus est
illi curator, vel actor iuxta l. Solet. ꝙ si temporalis, sit ex
cusatio, detur simpliciter curator iuxta. §. præced. si ve-
lit se excusare, ꝙ si malit tueri, & parare sibi adiutorem,
habebit locum tex. in l. Solet.
7 †Secundò no. vnũ ex priuilegijs infirmitatis, est enĩ
causa, vt stante huiusmodi impedimento consulatur tu
tori sic impedito, & rebus pupilli per constitutionem
8 actoris, sicut†videmus excusare à cõtumacia l. Quæsitũ.
ff. de re iudi. c. Tenor. eo. ti. c. Querelam. de procur. cum
9 simil. item tribuere hoc priuilegũ, † vt Doctor possit le-
10 gere per substitutũ Bal. in l. fi. ff. de excu. tu. & iudex† cau
sam delegare, vt concludunt communiter Doctor. post
Bar. in l. 1. ff. de offic. eius. col. fi. per l. 1. ff. de offi. Cons. fa-
cit. tex. in l. Si cui. §. planè. ff. ex quib. cau. maio. in l. Licèt.
11 ff. de arbi. Et est regula generalis, ꝙ rõne†infirmitatis re-
ceditur a regulis iuris, vt latissimè prosequitur Roma. in
l. Si verò. §. de viro. ff. solu. ma. 44. fallen. Dec. in d. l. 1. ff.
de offic. eius. colum. 24.
12 Tertiò no. ibi, Vel alia necessitate, ꝙ† infirmitas con-
13 numerat inter necessitates, †ita enim importat dictio il-
la (alia) §. Sed istæ. infrà de actio. vbi no. quæ est implica
14 tiua, vnde cùm necessitatis causa†recedamus à regulis
iuris, vt latè tradit Dec. in l. 1. col. 9. ff. de offic. eius. Alcia.
lib. 1. de Verb. signi. non est mirum, si contra ordinarias
iuris regulas dispensatum est propter infirmitatem, vt
supra dictum est.
Quartò no. ꝙ ex causa necessitatis, & sic impedimen
ti necessarij, tutor põt actorem constituere authoritate
iudicis: qñ. n. tutores sunt impotẽtes ex aliqua causa ad
administrandam tutelam, tunc prætor permittere solet
constituere actores. d. l. Solet. vt scilicèt, & pupillis, &
tutorib. subueniatur, quæ enim præstant iustum impedi-
mentum, leges non aspernantur, & quamuis aliquibus
casibus, vt in obligationibus facti, pœna ipso iure com-
mittatur, tamen prouident, vt ope exceptionis sit ipsi cõ
sultum, tex. est in l. 2. §. . vbi Ias. in 2. not. ff. siquis cauti.
quia leges non exigunt ab hominibus impossiblilia, sed
cum quis ad id deuenit, vt aliquid non sit suæ potestatis,
lex prouidet, & succurrit, vt hic, & in §. Item propter
paupertaté. infra de excusa. tu. & est trita regula, impos-
sibilium nullam esse obligat[illegible]
Quintò no. ibi, Si tutor aduersa valetudine, vel alia
necessitate impediatur &c. ꝙ facultas creandi actorẽ
15 vr̃ conditionaliter cõcessa per dictionẽ illã (si) †quæ di-
cit conditionem. l. Qui promisit. ff. de cond. ind. gl. in §.
Longe. infra de lega. vbi videbimus, & sic existente illa
causa, vel simili, vnde sequitur, ꝙ tutor nõ poterit acto-
rem sine causa constituere, quod etiam videtur innuere
„ tex. in d. l. Solet. ibi, Quem prætor solet permittere tuto
„ ribus constituere, qui non possunt sufficere administra-
„ tioni tutelæ. Vnde duplex insurgit cõsideratio, prima, an
debeat adesse causa, vt permittatur tutori actorem con
stituere secunda, an de causa constare debeat.
16 Circa primum, † an. s. sine causa ex sola uoluntate tu-
tor actorem creare possit, Bar. in hoc fuit uarius, nam
in l. Decreto. ff. de administ. tuto. tenuit secundum com
munem aliorum sententiam (ut ipse dicit) ꝙ ex sola uo
luntate tutor actorem suo periculo constituat: in l. a-
ctor. ff. rem rat. hab. uidetur tenere, ꝙ causa exigatur quã
uis etiam in d. l. decreto. dicat consulens esse, ut causa ex
primatur, & ex causa fiat. Aduertendũ est, ꝙ Doct. antiq.
fecerunt differentiã inter causam. & necessitatem: aliqñ
enim exegerunt utrunq;, aliquando alterum, quod mi-
hi non uidetur, quia omnia tandem rediguntur ad ne-
cessitatem rectæ administrationis: sine enim causa sit re
spectu tutoris, ut infirmitas, & senium, illa parit neces-
sitatem alterius prouidendæ personæ, quæ suppleat im-
pedimentum tutoris, siue sit ex parte rei, petit, propter
latè diffusum patrimonium, omnino subest necessitas,
quia alias non rectè administrarẽtur bona pupillorum.
Licèt ergo non sit necessitas præcisa, tñ satis est, & sub-
est quædam honesta necessitas, & dũ dicitur in d. l. decre
to. in fi. ꝙ necessariò constituitur actor, non est intelli-
gendum, ꝙ subsit necessitas constituendi actorem, sed
ꝙ eo casu, quo aliter succursum esse non potest pupillo
cum abest, vel infans est, necessariò iudex tenetur acto
rem constituere, quod non est, qñ alia subest causa, de
qua sup. nam tũc solet benè prætor hoc facere, sed non
arctatur necessariò hoc facere, vt diximus. sup. §. præce
dẽti. Odofre. & Vber. de Bobio voluerũt. in l. Neq;. C. de
procu. ꝙ ex sola voluntate tutoris actor possit constitui,
& dicit Alb. de Rosa. in d. l. decreto. ꝙ iudiciorum vsus
admittit actorem constitutum à tutore ex voluntate, &
ꝙ ita ipse de facto obtinuit, & ita etiam voluit Iaco. de
Aren. in d. l. decretò. vbi respõdet ad tex. nostrum, quòd
hic ista duo sunt necessaria, vt ex necessitate constituat.
quod nihil est: nam benè fateor, ꝙ hæc duo requirun-
tur, vt necessariò prætor constituere teneatur, sed ꝙ qñ
est in libera potestate prætoris admittere tutorem, vt
constituat actorem sola eius voluntate, nulla subsisten-
te causa, hoc nõ placèt, tũ quia iudex non impartitur of
ficiũ suum nisi cum causa, tum ẽt quia decretũ exigitur,
vt est tex. in d. l. decreto. quo fit, vt causæ cognitio requi
ratur. Ea quo. n. leges voluerunt prætorem in huiusmo-
di cõstitutione adhiberi, cognoscere debet causam, non
negligere, aut simpliciter permittere, vt dicit optimus
tex. in l. Cũ hi. §. Si prætor. ff. de transac. vbi Bart. & in l.
Sed si hac. §. pe. vbi Bar. & Alexan. ff. de in ius voc. cum si.
Concludo ergo, ꝙ aut sumus in terminis tex. nostri, qñ
infans, vel absens est pupillus, qui est sub tutela, & tunc
superueniente impedimento tutori, iudex cogit cõsen-
tire tutori, vt actorem suo periculo cõstituat, ita probat
tex. in d. l. decreto. in fi. aut pupillus excessit infantiam, &
præsens est, & tunc quãuis hoc soleat cõcedere prætor,
vt actorẽ constituat tutor, tñ hoc non solet facere, nisi
aliqua subsistente causa honesta aut probabili, & ita lo
quuntur d. ll. Ex quo enim hoc prætoris arbitrio relinq-
titur non debet sine causa hoc cõcedere, q̃ æquitate sua
dente dictet subleuandum tutorẽ, & bonis pupilli pro
uidendum ex rõnibus supra allegatis, & in hac opi. ma-
gis communiter resident Doct. vt patet ex dictis Alexã.
in l. Neq; tutores. C. de procu. & Iac. de sancto Geor. ibi.
dicit, ꝙ hæc opi. audacter tenenda est. Est ergo hæc ve-
rior, & cõmunior opi. ꝙ requiratur causa aliqua saltem
honesta, vt declarant Pet. & Folg. in d. l. Neq; tutores.
Circa secundum, an de hac causa cõstare debeat, mi-
hi vr̃ dicendum, ꝙ sic, quia si decretũ iudicis aliter non
valeret per tex. in d. l. Cum hi. §. Si prætor. ff. de trãsact.
& ꝙ debeat causæ cognitio adhiberi per prætorẽ, vtiq;
necesse est, ut de tali causæ cognitione constet, & suffi-
17 cit cõstare, si talis causæ cognitio†enunciata sit in decre
to, uel facta mentio de causa pp quam decretum inter
ponitur, ut no. Bal. in l. Ex his. col. 2. uersi. Itẽ opponit. C.
de test. mil & in l. 1. ff. de reb. eod. ubi alleg. glo. in l. 1. C.
18 de fid. instrum. per quã ibi dicit, ꝙ si in†instrumento, in
quo interpositũ est decretum, sit facta mentio solẽnita-
tum requisitarum, oĩa præsumuntur solenniter acta Arg.
in l. Imperatores. ff. de priuile. credi. Pau. de Cast. in d. l.
Cùm hi. §. Si prætor. ff. de transac. Nec obstat quod dici
solet, ꝙ nõ credit instrumento de ijs, q̃ tpe cõfecti instru
menti interuenire non potuerunt, quia respondet Ange.
19 in d. l. Imperatores. ꝙ † hoc postea operat decretũ iudi
cis, pro quo regulariter præsumitur, ut latè tradunt An
to. de Butr. Abb. Fely. & Dec. in ca. Quoniam contra. de
20 proba. ubi Dec. col. 22. Nec dicatur, non debet †credi iu
dici de causa per not. in l. Si forte. ff. de castr. pec. in l. Si
donatione. C. de coll. quia, ut dicit Alex. in l. Sciendum.

ff.de verb.oblig.col.7.hęc non procedunt in iudice, ꝑ
quo præsumitur,& tradit Deci. in. c.Cùm sit Romana.
in prin.de appel. & in d. c. Quoniam contra de proba.
col.23.& ista opi. tenenda est, vt scilicet sufficiat, si de
causa appareat specificè in decreto:alias enim si,vel enú
21 ciatę non essent, vel essent,† sed per clausulas generales
constaret,nó esset satis, prout post diligentem discussio,
nem opi. prędictarum concludit Alcia. in suo tracta. de
Pręsump.reg.3.in 10.præsumpt.vbi videndum. Pari.cõ
si.12.nu.57.lib. 2.

Sextò no.ꝗ ad hoc,vt tutor possit actorem constitue
re seu magis ad hoc,vt iudex teneatur decernere,& con
firmare actorem nominatũ à tutore,requiritur,ꝗ pupil
lus,vel absit,vel infans sit,& hoc ideo, quia si pręsens es
set & maior infante,posset procuratorem constituere.
l.Neq;.C.de procu.vbi videndum.

22 Septimò no.ibi,Quem velit.ꝗ† actor debet eligi ab ip
so tutore, & ab eo nominari,licèt requiratur confirma
tio,& decretum iudicis, idem vr̃ probari in l. actor.ff.rē
ra.hab.ibi,actor à tutore datus. & l. Solet.ff.de tute.ibi,
prætor permittit tutoribus constituere. In contrarium
solet allegari tex.in l.Si actor.C. de appell.qui potius vr̃.
concordare cum prædictis,dum dicitur,actor à curato-
re ordinatus, & quamuis omnia iura prędicta cauillari
possint,& præsertim tex.noster,dum dicit (constituat)
loquens de iudice,& prętore, tamen iudicio meo debe-
mus tenere,ꝗ & prætor constituat quem velit tutor, vt
dicitur hic,vel tutor ipse eligat,& accedat consensus iu
dicis,in idem enim recidit vtrunq;,vt dicit Bar. & benè
in d.l.actor.in prin.ff.rem ratam hab.effectus autem cõ-
siderari, posset circa hypothecam bonorum de quo pro
ximè decimus.

23 Octauò no.ꝗ † actor, qui in terminis nostris creatur,
creatur periculo tutoris,tenebit.n.tutor de mala admi-
nistratione & negligentia actoris,quãuis etiam bona ip
sius actoris sint tacitè hypothecata, sicut bona tutoris,
& curatoris ſm Bar.in l.actor.col.2.ff.rē ra.hab. tñ Bald.
in l.properandum.§.fi.C.de iudi.dicit,ꝗ ibi habet,ꝗ bo.
na actoris non sunt tacitè hypothecata, quia dũ ille tex.
loquitur de obligatione & hypoteca bonorũ,nõ repetit
aliquid de actore,cuius doctri.sequuntur ibi Alex. Iaco.
de S.Geor.& Ias.quæ ponderatio mihi videtur, ꝗ tolli
possit, cùm adijciat vniuersalem dictionem (omnes.)
Limitant tñ Doct.in eo actore, qui constitutus est à iu-
dice loco tutoris ſm Ias.in d.§.fi.col.fin. & tradit Negu-
san.in tract. de pignori. in 4. membro secundę par. col.
2.Sed mihi videtur, ꝗ decipiantur, qa qñ tutor consti-
tuit ipse actorem,tunc ratio dictat,vt quia periculo suo
constituit,& prætor illum decernit, & approbat, actor
potius teneat ipsi tutori, q̃ pupillo, nisi in subsidiũ, sed
qñ iudex ipse decernit simpliciter, tũc quia vr̃ quodam
modo proprio nomine administrare, & non tanquã qui
dam quasi ꝓcurator ipsius tutoris, sine dubio magis vi-
deretur teneri; & in hoc est maximus effectus in modo
dandi. Sed si rectè res pensitetur, vr̃ vtroq; casu idem cõ
cludendum,quia siue constituat eum tutor, siue consti-
tuat iudex, semper constituitur ille, quem vult tutor,
adeò ꝗ ipsa electio fundatur in persona ipsius tutoris,
& diuersitas practicæ videtur potius verbalis, quàm ef-
fectualis, ideo idem puto vtroque casu statuendum.
Nec me mouet tex. in l. 1.C. de actio. à tuto. dand. quia
ibi nihil de bonorum obligatione,sed tantũ ꝗ tutor per
actorem,si absens est,petere debet,quod hic apertius ex
primitur. Minus probat tex.in l. Mandasti. ff. de nego.
gest.nam hoc casu actor censetur habere mandatum à
tutore,qui eum saltem eligit:nec l.pro officio. C. de ad
mini.tuto.me mouet, quia hic nõ disputatur, an actor
teneatur(hoc enim fatendum est)sed cui teneatur,tuto
ri,an pupillo.Idem dico de l.Dabimusq;.§. 1. de priuile.

24 credi.quod confirmari potest, quia procurator† substi-
tuens agit ipse contra substitutum actione mandati, qa
ipsa tenetur,non dominus, vt dicit tex.in d.l. Si procu-
ratorem.§.Siquis mandauerit.ff.mand. neq; actio man-
dati datur domino,vt prosequitur latè Pau.de Cast.cõs.
105.In anti.vnde eodem modo dicendum videtur in ca
su nostro.

In glo. 1.Glo.videtur verbum illud (valetudine)nõ in
25 tellexisse;vtrunque.n.significat per se posita† valetudo,
bonam.s.malam,sanitatem,& infirmitatem, & vtroque
modo Latini scriptores vsi sunt,nam Cice.li.4 Offic.sic
,, inquit: Si vnumquodq; membrum sensum hunc habe
,, ret, vt posse putaret se valere, si proximi membri ab se
,, valitudinem traduxisset.Idem ad Seruium Sulpitiũ:Scri
,, psit ad me te molestè ferre, ꝗ me propter valetudinem
,, tuam,cũ ad vrbem accessissem,non vidisses.Et alibi,pro
,, pter valetudinem domo non exeo. Sed hic nulla cadit
dubitatio propter verbum adiunctum dicitur enim hic
(aduersa valetudine.)

In glo.in ver. Necessitate. Puto hanc omnem mate-
riam in arbitrio iudicis residere d.l.Solet.ff.de tute.l.de
creto de admi.tuto. cum simi. Causę enim enumeratæ
in legibus allegatis in glo. considerabiles, & honestæ
sunt,tamen de his optimus iudex perpendet tanquã de
non determinatis à lege.l.1. ff. de iure delib.cum simil.
Circa secundam partem glo. dictum fuit suprà ꝗ causa
exigitur,quæ conueniens & honesta videatur iudici,cu
ius decretum expectatur:siue ergo sit illa necessitas, si-
ue honestas,vt in muliere tutrice,puta, matre, siue alia
quælibet æqua excusatio aut Impedimentum,potest ad
actorem constituendum deueniri:cessante autem causa
vel ea non expressa,secus,vt dixi supra in 5.nota.

Io glo.absit.Eo enim casu,quo nec infans nec absens
est pupillus,non venitur necessario, nec cogitur iudex
constituere ad petitionem tutoris actorem, quia aliun-
de potest sibi prouidere tutor per constitutionem fa-
cere procuratoris iuxta d.l.Neque. Poterit benè iudex, si
iusta causa allegetur, constituere, sed non cogitur, vt
est tex.in d. l. decreto. & in dict. l. Solet. & dictum fuit
suprà.

Io glo.in verb. actorem. in prin. Aduerte, quia gl. in
aliquibus codicibus est corrupta; nam dicit glo. ꝗ ille
26 q̃ i tex.nostro vocatur† actor,alibi vocatur adiutor tute
læ,in l.Solet.ff.de tute.alias curator, vt in l.In omnem.
ff.de tuto.& cur.da ab ijs alias procurator,vt in l.Neque.
circa quam benè aduertit Ioann.Fab. hic, quem sequit
Ang.ꝗ glo.male dicit,nam benè verum est,ꝗ in l.Solet.
dicitur adiutor tutelę, sed non est nomen proprium hu
ius officij & muneris, vt actor, sed circunscribitur ibi
eius officium & causa, quare adiungatur, aut detur in
subsidium ipsi tutori, quod patet ex eo, quia in eodem-
met casu præcisè Iuriscon.in l.decreto.ff. de admi.tuto.
appellat illum actorem. Nec in l. In omnem.ff. de tuto.
& cura.da.ab ijs verbum (curator) ponitur pro actore,
sed propriè. Ibi enim tutor aberat causa repub. & ideo
in eius locum interim dabatur curator,non actor, ut in
§.præcedenti,& in §.Item ij qui repub.infrà de excusat.
tuto.& minus probatur in l. Neque. C. de procu. quòd
procurator ponatur pro actore,quinimmò ibi ponitur
,, procurator ad differentiam actoris in illis verbis, Neq;
,, tutores, neque curatores ex sua persona in re pupilli,
,, vel adolescentis procuratorem facere possunt, sed a-
ctorem constituere. Sunt ergo in iure seperata voca-
bula, licèt late sumpto vocabulo veniat, quandoque
vnum appellatione alterius,quod non est præsentis spe
culationis.

27 In ead.glo.ibi,Item Iconomus. †Legẽdum (œcono-
mus)est enim generale nomẽ(œconomus,)& significat
ordinatum ac diligẽtẽ administratoẽ rei familiaris,quo

fit,

fit,vt translatum postea fit ad eos, qui prçponuntur rebus ecclesiæ administrandis iuxta. tex.in d. l. Iubemus la.2.C.de sacrosan.ecclesi. quod patet ex eo,quia in d.l. Omnes.ponitur pro fideli & diligéte dispensatore pauperum. Receptum tñ hodie est apud nostros,ut œconomus propriè dicatur ille,cui res ecclesiæ traduntur administrandę & gubernãdæ,vt dicit Bar.i d.l.Iubemus.& glo.9.q.3.c.Cũ simus.&c.Quoniam. el 2.16.q.7.cuius materia aggredi esset nimis vagari extra propositã ma-
28 teriam:hoc tñ dicãt œconomũ,cui vniuersalis administratio rerum ecclesiæ committitur,clericum esse debere.d.c.Quoniam.c.In quibusdam.89.distin.gl.2. in d.c. Cum simus.bonus tex.in c.2.ubi Anto.de But.in 3.no. de æta.& quali.Spec.in ti.de œcono.§.j.ver.Item ꝙ laicus.Dec.in c.2.col.9.ner.Extra glo.de indi.

In ea.glo.ibi ,Et nihilominus dicitur hypocrisarius. Legendum(pocrisarius,)& dic , ꝙ non solum non est
29 idem cum†œconomo,sed valde diuersum nomẽ,quod patet ex uerbis tex.allegati p gl.in d. Authẽ.quomo.o-
,, por.Epis.§.Et Et neq; ullum. ibi,Aut apocrisarios,aut
,, œconomos Et paulo post: Hanc aut per eos,qui res a-
,, gunt sacrarum ecclesiarũ,quos apocrisarios vocãt,aut
,, per aliqnos clericos huc destinatos,aut per œconomos suos.Ponuntur enim vt diuersa nomina, & hoc idẽ animaduerti potest in §.Reuerẽdissimi.in Auth.de sanctis. Epis.apocrisarius.n.dr̃ nũcius Papę vel Episcopi, vt colligitẽ apertè ex tex.in d.§. Reuerendissimi. & est tex.in c.Significasti. de electio.in c.Conuenientibus.j.q.7.dicti autem sunt(ut puto)apocrisarij , eò ꝙ decedunt & seu secedunt ad partes longinquas,ut responsum mittentibus referant suorum mandatorũ,apocrisin.n.Grçci decesionem seu secessionẽ & responsum appellant.

In ea.glo.ibi,Itẽ syndicus. Inepta est deriuatio glo.
30 nam quãuis syndicus†propriè dicatur,qui ut patronus ad cõmunem causam defendendam mittitur, ut declarat abundè Budæus in d.§.Defensores. & Suidas testatur syndicos dici plures causidicos uel pcuratores,qui causæ patrocinentur,tñ in iure aliter accipitur,ut patet ex tex.in d.§.Defensores. Dicitur enim reipub.vel uniuersitatis alicuius defensor, & qui ad agendam uel defendendam certam causam eligitur,ut ibi dicitur.& apertius hoc apparet in l.i.§.Quibus aũt.ff.quod cuius. uniuer.nomi. dum dicitur, ꝙ quibus permissum est habere corpus collegii, permissum est ad exemplum reipub.habere res cõmunes,arcam communẽ,& actorem siue syndicum,per quem tanquam in rempub.quod cõmuniter agi fieri oporteat, agatur & fiat.Idẽ probatur in l.i.ff.de mune. & hono.in prin.ibi,personalia munera sunt defensio ciuitatis.i.vt syndicus fiat,& melius in l.Item eorum.§.Sed hodie.ff.quod cuius.vniuer.nomi. ubi postquam Iureconsultus dixit decretum non ualere,per quod quis est constitutus defensor diuersarum
,, controuersiarum,subdit , Sed hodie hęc omnia per syn
,, dicos solent secundum locrorum cõsuetudinem explicari.De officio autẽ syndici & modo constituendi non est hic tractandũ, cum gl.tantum nominis significationem explicet, curiosior legat Aug.hic.

In ea.glo.ibi uel etiam dic , ꝙ differunt. Aduertendũ est, ꝙ gl.in d.l.i.ff.qđ cuiusq, uniuer.nomi.in uer.Syndicum,constituens differentiam inter actorem & syndicum uult actorem illum dici,qui ad unã tãtum causam est constitutus, syndicum generaliter, quod est falsum, si actorẽ accipimus prout in tex.nostro , si uerò acciperemus , prout accipitur, ad differentiam rei conuenti, tunc benè dicitur actor, qui unam causam agit,sed actor,de quo loquimur nos, generaliter mandatũ habet à lege tam ad negotia quam ad causas.

RVB. DE SATISDATIONE TVTORVM. VEL CVRATORVM.

CVM superius separatim explicata sint quæ ad tutores & quę ad curatores pertinent,transit ad materiam communem utriusq., ad satisdationes, excusationes,& remotiones:& prius ponit de satisdationibus tutorum & curatorum,quæ cõtinuatio elicitur ex uerbis Theophili hic.

NE TAMEN.

1 *Ne,hæc dictio redditiua rationis.*
2 *Tutores }satisdare tenentur rem pupilli saluam fore*
Curatores } uel adolescentis.
3 *Satisdatio Rem pupilli saluam fore est prætoria.*
4 *Actio ex satisdatione Rem pupilli saluã fore est ciuilis ex stipulatu,& in personam.*
5 *Diminuere & cõsumere differunt secundum Angel.& de ueritate,*
6 *Satisdatio non censetur prouidere pupillo accedẽte malo animo tutoris.*
7 *Satisdatio non prouidet uxori circa sæuitiam uiri.si ea nimis magna sit.*
8 *Tutores & curatores satisdare coguntur officio iudicis,*
9 *Verba si dirigantur ad iudicem, oritur officium iudicis. quod limita ut ibi.*
10 *Tutores testamento dati nõ satisdant,etiam si dẽtur emancipata nu.11.*
Limitatur tamen nu.12.
13 *Patris consilium optimum filio censetur.*
14 *Matris affectio erga filium est eadẽ quæ patris,uel forte maior, sed leges de iudicio non ita confidunt.*
15 *Tutor datus ex inquisitione non satisdat,si legitimè datus sit.*
16 *Tutor ut legitimè datus censeatur,quæ exigatur.*
17 *Tutor datus etiã ex inquisitione à minori magistratu satisdat.*
18 *Satisdatio Rem pupilli saluã fore quid cõtineat,et qđ in ea ueniat.*
19 *Satisdatio Rem pupilli saluam fore exigit fideiussorẽ,*
20 *Cautionis plus esse solet in rem,quã in personam,tamẽ fallit,aliquando.*
21 *Satisdatio si fideiussoribus adhibitis faciẽda & præstãda sit , non liberatur quis præstãdo pignora , uel facto deposito.*
22 *Satisdatio simpliciter reqsita nõ exigit fideiussores necessariò.*
23 *Stipulatio prætoria regulariter fideiussores nõ requirit.*
24 *Perpetuum.i. generaliter uerum.*
25 *Edictum perpetuum quod dicatur.*
26 *Perpetuum.i.durante uita.*
27 *Perpetuum dicitur secundum subiectam materiam.*
28 *Perpetuum.i.30.anni.*
29 *Perpetua concessio.i.usq; in tertiam generationem.*
30 *Perpetuum.i.donec pœnituerit,& aliquando pro centum annis nu.31.*
32 *Perpetuũ propriè dicitur quod est sine temporis præfinitione.*

33 *Probibitio alienationis non excedit quartũ gradũ, nisi fiat in perpetuum, quo casu durat in infinitum.*
34 *Curator testamento datus & confirmatus nõ satisdat, nec datur ex inquisitione.*
35 *Tutor uel } datus à matre an satisdet, & confirmetur Curator } ex inquisitione.*
36 *Mulierum sexus fragilis & infirmus.*
37 *Tutor datus in codicillis non satisdat.*
38 *Præsumptio iuris & de iure non admittit probationẽ in contrairum*
39 *Præsumptio iuris & de iure, quæ dicatur,*
40 *Intellectus l. Cum uerò. §. Subuentum. ff. de fideicommiss. liber.*
41 *Obreptio non consideratur in decreto, sed in sententia diffinitiua.*
42 *Tutor datus ex inquisitione, quãuis non satisdet, tenetur iurare se facturum utilia &c.*
43 *Tutores dati à maioribus magistratib. ex inquisitione non satisdant, & quare, secus si sine inquisitione, si uerò dati à minore magistratu sint, satisdant, siue dati ex inquisitione, siue non.*
44 *Tutelarum datiuarum quæ sint species.*
45 *Tutelarum diuersitatẽ nõ facit diuersũ modus dãdi.*

Diuisio manifesta est, siquidem in principio ponitur, q tutores & curatores satisdare tenentur, postea ponuntur duæ limitationes: prima in tutore testamentario, secunda in dato à iudice ex inquisitione. secunda ibi, Sed hoc non est perpetuum.

Tutores & curatores omnes satisdant exceptis testamentarijs & datis ex inquisitione. h. d.

Casus literaliter figurandus est in tã clara regula iuris, cuius ratio etiam assignata est in tex. tamen nos aliquantò altius repetemus. Visum est suprà quãta diligẽtia leges prouiderint ac prospexerint tã pupillis q̃ adultis minoribus, ne propter eorum infirmum consiliũ aliquid detrimenti paterent, vnde & de tutoribus & curatoribus illis prouisum est, qui suppleat quod ętati deest eijsq; amplissimam, vt vidimus, potestatem in bonis ipsorum leges permiserunt, sed quia hęc omnis prouisio huc tendit, vt prędictis personis & eorum bonis cõsultum sit, eadem ratione fuit maximè p̃cauendũ, ne talis potestatis in damnum eorum verteret propter occasionem, quam habent tutores & curatores in administrandis bonis pupillorum vel minorum, ideo ius ciuile dedit plures actiones, & adinuenit plura remedia contra d. tutores, & curatores, & inter alia voluit ipsos teneri ad satisdandũ rem pupilli saluam fore, ne quid detrimenti paterẽtur ex dolo aut negligentia eorum, & eorum bona diminuerentur aut consumerent ab administratoribus, qui magis de pręda, quam de administratione, soliciti essent, vt in simili dicit tex. in l. Si minoris in fi. ff. de admi. tuto. Excipit tñ tex. tutores testamentarios eò, q fides eorum & diligentia à testatore probata est: testimonium enim illud paternum, cuius consilium optimum filio semper leges existimarunt. l. fina. in prin. C. de cura. furio. facit, vt leges credant eum, quem testator elegit, fidum & diligentem futurum in administrando. Excipit & datos ex inquisitione, quia idonei electi sunt: cum enim in inquisitione cognouerit prætor an diligens, an bonę fidei, an locuples sit, & decreuerit illum tutorem, pręsumunt leges omnes qualitates abesse ad eo, qui ita electus est, quæ suspicionem afferre solent.

1 Primò no. ibi, Ne tamen. q† dictio ista (ne) est redditiua rõnis. Ideo. n. dr̃ inuentam esse satisdationem, ne pupillorum &c. & est ad hoc etiam tex. in §. Sed ne creditores. j. quib. alie. lic. & est vulgatum.

2 Secundò no. q† tutores & curatores satisdare tenẽtur
3 rem pupilli saluam fore, quę† quidem satisdatio & cautio prætoria est: videmus enim inter prætorias cõnumerari. l. i. §. i. ff. de præto. stipula. & licet Oldendor. alibi dicat hanc satisdationem prætoriam esse propter verba tex. in §. j. hoc ti. ibi, Vt edicto pretoris cauetur. aduertẽdum est, q illa verba respiciunt prouisionem illam, de qua in seq. §. non ipsam inuentionem cautionis; verum tamen est, vt dixi, hanc esse pretoriam satisdationem,
4 quãuis actio ipsa, quæ† ex satisdatione ipsa postea orĩ sit ciuilis ex stipulatu. l. 3. §. Generaliter. ff. rem pupil. sal. fo. & ideo dicitur in personam, quia prouenit ex ipsa stipulatione, qua promissum est rem pupilli saluã fore. l. 1. ff. rem pupil. sal. for. quæ quidem stipulatio fuit aliàs apud Iurisconsultos dubitatum an valeret, & conclusum q sic, vt patet in l. Illa stipulatio. ff. de verb. obli. licet enim non contineat certum factum eius, qui promittit, tamen nec continet alienum.

5 Tertiò no. ibi, Cõsumantur † vel diminuant, ſm Ang. dr̃iam inter cõsumere & diminuere, vt hoc. s. totũ importet, illud in parte qđ dicit esse notandũ pro ꝓprio significatu verborũ. Certè si Ang. diligentius perpẽdisset barbariẽ horũ librorum Institutionũ, nõ ita ponderasset ꝓpriũ significatum uerborum ex verbis Triboniani, tñ verum est, q vis propria huius verbi (consumere) est significare in totũ tollere, & ad nihilũ redigere, vt passim apud Grammaticos legit: Iurisconsultus tñ in l. 1. ff. de vsufruc. earũ rerum quę vsu consumun. dixit (tolluntur vel minuunt.) Aliquando tñ inuenit consumere pro in parte tollere, sed plerunq, adiungit verbũ, ex quo huiusmodi significatio deprehendatur.

6 Quartò no. q† satisdatione vr̃ consuli indemnitati pupillorum vel adultorum, q qđ dic verum non apparente aliter malo animo tutoris vel curatoris, & sic in dubio, alias enim qñ iam cõstat tutorem uel curatorem malè versatum esse in rebus pupilli, satidatio nõ censet ꝓuidere indemnitati ipsius. vt est tex. j. de suspec. tu § fina. quippe satisdatio maleuolũ animũ nõ mutat, sed potius diutius grassandi in re familiari facultatẽ & occasionẽ
7 præstat. l. Qui satisdatio. ff. de suspe. tu. Endẽ modo† vxorẽ consulit aduersus sæuitiã & malã viri conuersationẽ, si tñ sæuitia excedat modũ, tunc satisdatio non cõsulit indẽnitati mulieris, & ideo nõ restuuit viro, sed thorus separatur. c. Literas, in fi. de resti. spolia. cum simil.

8 Quintò no. ibi, Curet prætor. q† ex his verbis deprehẽdit, q tutores & curatores cogunt satisdare officio iudicis: nã videmus, q nulla introducta est actio ad cogẽdos eos satisdare, unde ꝑ hęc verba patet, q ad hoc cõpellunt officio iudicis, & pignoribus captis, vt §. sciendũ. in fi. j. eo. ad idẽ tex. in l. j. §. Exigere. ff. de magist. cõne. vbi loquẽs de hac cautione dicit, Exigere aũt cautionẽ
9 nẽ magistratus sic oportet. & est regula generalis, q† qñ verba dirigunt ad iudicẽ, orit officium iudicis ad illa, de quibus agit, expediẽda. l. Solent. ff. de alim. & cib. leg. ubi Bar. l. Quòd minor. in fin. iuncta. j. ff. de minor. & est. gl q̃ semper allegat ad hoc, ubi Doct. tradunt, in l. Si soror. C. de coll. & pręsertim Dec. ibi, ubi limitat qñ uel uerba ipsa respiciunt executionẽ simpliciter, uel qñ tñ subiectę materiæ aliud dictat, quę vltima limitatio vera est, prima verò confundit ꝑ istum tex. & quia locus est ordinarius, & materia nimis extranea est, videnda sunt, quę ponunt Docto. in d. l. Si soror &, in l. Si pascenda. vbi Dec. post. Soc. C. de pact.

10 Sextò noto, q† tutores testamento dati non satisdãt, quia eorũ fides & industria à testatore approbata est,

& hoc

& hoc certius est, ut dicit tex.in l.Testamento.la secun
11 da.ff.de testa.tut.quod† amplia nõ solum quando dátur
filio in potestate, sed etiã si dentur filio emancipato: si-
cut enim nulla exigitur tunc causæ cognitio in cõfir-
matione huius tutoris ꝑpter uim paternę electionis,
quæ inquisitionẽ iudicis supplet §.fi.ĩ.de tute.eodẽ mo
do non satisdat, ut dicit ibi gl.in uer.Sine inquisitione.
& est tex. in l.Qui à patre.ff. de confir. tuto. facit l. De
creationibus.C.De Epis.& cler.& in l.i.ff.de cõfir.tuto.
quod etiã alia ratione probari potest, quia si datus cũ
inquisitione non satisdat, ut probatur in tex.nostro, &
ꝙ electio paterna inquisitionẽ suppleat, talis electio de
bet esse eiusdẽ effectus, cuius fuisset inquisitio, sed illa
liberaret à satisdatione, ergo & illa etiam liberat. Hæc
12 tñ omnia iudicio† meo limitáda sunt per tex.in l.In cõ
firmãdo.cũ ll.seq.de confir.tuto.nã aliquo casu etiã pn-
to iudicẽ posse cogere etiã testamẽtariũ tutorẽ satida-
re.Quemadmodũ enim prætor ex sententia l.tenetur
oino confirmare electũ à patre, & sine inquisitione, qñ
eget cõfirmatione.l.i.ff.de confir.tuto.l.Qui à patre.eo
tit.§.fi.ĩ.de tute.& tñ in eo confirmando animaduerte-
re debet Prætor, an patris uoluntas durauerit: si enim
per aliquod tempus ante mortẽ cõdidisset testamentũ,
in quo tutores nominasset, ęquus iudex cõsiderare de-
bet, an interim nesciente forsan testatore facultatibus,
vel moribus lapsi sint tutores, vel aliquę forsan inimici
tiæ interuenerint cũ patre, uel cũ fisco contractũ aliquẽ
dánosum fecissent, nã his casibus Prætor utilitatẽ pupil
lorũ sequi debet, non scripturam testamẽti, uel codicil
lorũ, vt dicit tex.in d.l.In confirmando. & in l.Vel cum
fisco & in l.Vtilitatẽ.ff.de confir.tuto.eodẽ modo in il-
lis casibus, in quibus confirmatio tutoris non est neces
saria, quia tutor datus est à quo oportebat & cui opor-
tebat, & quomodo, & vbi oportuit, vt dicit tex.in l.j.ff.
de cõfir.tuto.si ante aliquod tẽpus datos fuisset à testa-
tore, q tẽpore mortis nesciebat tutorẽ, vel mores, vel
statum rerũ familiarium mutatos, puto Prætorẽ posse
cogere etiã ipsum ad satisdandũ sequendo potius utili-
tatem pupillorum, quàm patris electionem d.l.Vtilita
tẽ.video enim & inquisitionẽ & satisdationẽ ferè iisdẽ
pedibus ambulare iuxta glo.in d.§.fi.ĩ.de tute.
13 Septimò not.ꝙ† cõsilium & electio paterna pręsumi-
tur optima ꝑ filio, facit tex.in l.De creationibus.C.de
,, Epis.& Cler.ibi, Paterno patrimonio pro satisdatione
sufficiente. facit tex.in l.fi.in prin. C.de cura.furio.ibi,
,, Quis enim talis affectus extraneus inueniatur qui uin-
,, cat paternũ & in l pe.§.De uno.ff de ritu nupti.ibi, At-
,, tamẽ summmæ affectionis auitæ intuitu huiusmodi nu
,, ptię cõcedẽdę sunt.& in l.Humanitatis intuitu.in prin.
C.de impub. optimus tex.in l.Nec in ea.ff.de adul.ibi,
,, Ideo autẽ patri, non marito, mulierẽ, & omnẽ adulterũ
,, permissum est occidere, quia plerunque pietas paterni
nominis consiliũ ꝑ liberis capit.ad idẽ tex.in l.Illi qui-
dem.in fi.ff.quod met.cau.ibi, Cùm magis pro affectu
14 parentes in liberis terreántur. Et quàmuis eadẽ† affectio
in matribus existimetur & maior per tex.in l.Assiduis.
uersic.Quis enim earum non misereatur.C.qui poti.in
pignore habe.& arguit in pulchro casu Decius in cõsi.
56.col.5.tamẽ lex de iudicio & consilio earum non ita
confidit, vt uidebimus paulò post propter infirmum
eius sexus plerunque iudicium.
15 Octauò not.ꝙ† tutores dati ex inquisitione non satis
dant ex ratione apposita in tex.cùm enim adhibita cau
sę cognitione dati sint, & pro electione & decreto iudi
cis dantis præsumatur, lex existimat eos idoneos: quod
intellige, quando in eius datione seruata sunt illa qua
tuor, de quibus habetur in l.Naturali.§.j.de confir.tu
to.Quãdo enim quæritur, an rectè tutor ex inquisitio-
ne datus sit, quatuor sunt perpendenda, an dederit qui
dare potuerit, & an ille acceperit, cui fuerat dandus, &
is datus sit, cuius dandi facultas fuerat, & pro tribunali
decretum sit interpositum: si enim aliquid ex his cessa-
ret, sine dubio non pręsumeretur pro datione, & ideo
17 cessarent omnes effectus inquisitionis. Itẽ † limita tex.
nostrum, quoties dati essent tutores (ut alias dicebam)
à minoribus magistratibus, nam hi omnino tenentur
satisdare rem pupilli saluam fore.l.i.C.de tuto.& curat
qui non satisda.§.Nos autem, ĩ.de Attili.tuto.Ang.Are
ti.in d.§.Sed ex his. ĩ.eo.tit.
18 In glo.Satisdẽt.Satisdatio† hæc est, ut pupillorum, seu
minorum res saluę. & sine detrimento sint, ideo appel-
latur Rem pupilli saluam fore, & ex ea debetur omne
id, quod tutor, uel curator ex administratione debet. Si
quid igitur tutorem dare facerẽue oportet, id per hanc
satisdationem cogitur dare facere, alias enim salua res
esse non uidetur.l.Cùm rem saluam.ff.rem pupill.sal.fo
re Quinimò quia aliter salua in totum res dici non po-
test, tenebitur tutor, uel curator, qui ita satisdedit. ad
omne id, quod interest pupilli, uel minoris ob non red
ditam rationem, & sic ad usuras & fructus medii tẽpo
ris, quo tutor reliqua non restituit post finitam tutelã
uel curam.l.Si postea quàm.ff.rem pupill.sal.fore.l.i.ff.
de usur.l.2.C.de usur.pupilla.
19 Subdit glo.hanc satisdationem† cum fideiussore præ-
standam, allegat ad hoc tex.in l.Non quasi.in princi.ff.
rem pup.sal for.qui tex.hoc non dicit, sed dicit caueri
per satisdationem, ut hic, sed benè hoc probat tex.in d.
l.Prętoriæ stipulationes la ultima .ff.de præt.stipu.nã
nõ cauetur aliter, nisi interuenientibus fideiussoribus,
ut ibi dicitur, nec depositio auri, uel argenti, uel pigno-
rum datio, uicem supplet satisdationis, ut dicit ibi text.
20 quàmuis plus† cautionis esse soleat in rẽ, quàm in per-
sonam.l.Plus cautionis.ff.de regu.iur.cum simil. Ex quo
enim lex exigit satisdationem cum fideiussore, necessa-
riò debent interuenire fideiussores, alias enim non cen
21 setur satisdatum.l.i.ff.qui satisda.cogan. Est enim† com-
munis opi.Doctorum ꝙ si lex in satisdatione exigat fi-
deiussores, tunc nõ suppleatur datis pignoribus, uel
facta depositione auth.Offeratur.C.de litis contesta.sin
22 lex.exigit simpliciter satidationem, & tunc† fideiussores
non requiratur necessariò, ita tenet glo.communiter
approbata.in d.l.prætoriæ.& in d.l.i.ff.qui satisd.cogan.
ubi ita cõcludunt Alex.Soc.& Ias.post alios ibi asseren
tes ita communiter teneri, unde cùm hic simus in sa-
tisdatione Rem pupilli saluam fore, quæ prætoria est, &
iam per d.l.prætorię.ita sancitum sit, ut pignorum da-
tio & depositio non sufficiat, dicemus fideiussores exi-
23 gi, & quamuis sit ferè communis opi.Doct.ꝙ† in præto
riis stipulationibus non obstante text.in d.l. prætorię.
non requiratur fideiussor necessariò post Bar.in d.l.præ
torię tamen d.opi.mihi non satisfacit contra uerba ex-
pressa illius tex.exponere enim, ut Doct.exponũt. nihil
aliud est, quàm uim uerbis d.l.facere, & ad l.fi.ff.quo
lega.& ad l.1.§.Iubet.ff.de colla.bon.videtur respoode-
ti posse, ꝙ prætoriæ stipulationes regulariter fideiusso-
rem exigunt. d.l.prætorię.si tamen aliquæ reperiantur,
in quibus aliter statutum sit, nõ est trahendum ad alias.
l.i.§ Stipulationum.ubi hoc no.Io.de Imo.ff.de præto.
stipul.quę nota & considera.
24 In glo.in uer. perpetuũ.† Glo. primò exponit, id est
generaliter uerum, simili elocutione usus est Iurecon-
sultus in l.Nensennius ff.de neg.gest.§.Tractatũ. & ali-
bi diligens obseruator plures apud Iurisconsultos in-
,, ueniet. Corne.Celsus lib.2.c.10.Antiqui (inquit) primã
,, Vltimamq; ętatem sanguinis detractionẽ sustinere n-
,, posse iudicabant, postea uerò usus docuit nihil ex his
,, esse perpetuum. Dum uerò glo.postea dicit, ꝙ ꝑpetuũ
aliquando dicitur generale, ut in l.Edita.C.de eden.ad

uerte, quia ibi gloss. & Docto. male intellexerunt illud
verbum, quia non animaduertunt quid esset edictum
perpetuum, de quo etiam fit mentio in l.2.ff.de statu
homi.in l.Cognitionũ.§.Minuitur.ff.de uar.& extraor.
25 cogni.in §.In his.in procœmio.ff.nam† olim edicta Prę-
torum erant annalia, eatenus enim durabant, quatenus
eorum magistratus, qui ea edixerat l.ij.§.Eodem tempo
re.ff.de origi.iur.q̃ si successor ex præcessoris edicto ali
quid in suum edictum transtulisset, appellabatur edictũ
translatiuũ, de quo frequens mentio est apud Cicero
nem: sed quia ambitioni locus dabatur, fiebantq; quo
tannis mutationes in iure reddendo, ut huiusmodi abu
sus tolleretur, lata lege fuit sancitum, ut Prætores ex
perpetuis edictis ius dicerent, ut est author Ascon.Pa-
dianus. Saluius deinde Iulianus omnia Prętorum edi
cta, ex quibus ius reddebatur, sub congruis titulis po
sita distinxit, & interpretatus est, ut etiam aduertit ac
curatissimus Alcia.lib.2.Dispun .c.xxvij.Dũ ultimo lo
26 co glo.dicit perpetuum† dici.i.duráte uita, ut est tex.in
d.l.j.ff.pro soc.ubi not.dic, q̃ perpetuum aliquando ca-
pitur durante uita propter subiectam materiam, ut est
propriè in l.i.s.allegata, tradit gloss.in clem.i.in uerb.
Eius.de reb.eccle.non alien.& ideo optimè Deci.in cõ
sil.521.col.v.interpretatur, quòd ista clausula apposita
in instrumento, Ad habendum, tenendum, possiden
dum, fruẽdum, usufructuandum, & ad faciendum
perpetuò quicquid marito placuerit, ex quo ibi tracta
batur de usufructu, qui finitur morte usufructuarij.§.
Finitur.j.de usufruc.l.3 §.fi.ff.quib.mod.usufruc.amit.
27 debeat intelligi duráte uita ipsius mariti, natura†enim
huius dictionis est, ut capiatur secundum subiectã ma-
teriam secundum Alex.Ias.& alios in l.1.ff.solu.mat.An
dr.Sicu.in consi.20. lib.4. Deci. in c.At si clerici.§. De
adulteriis. col.4. in fi.de iudic.in c.In pręsentia.col.xx.
de probat.Et hinc videmus, q̃ etiam aliquando intelli
gitur pro decennio, glo.in l.Nam Imperator.ff.de le-
gi.Fulg.consilio.156.Visis.col.pen.Bal.& Saly.ibi.per il
lum tex.in l.Aduersus.iuncta glo.in uersic. Certos an-
nos.C.de usur. vbi dicit accipi pro triennio, decennio,
& pro xx.annis, Ange.in l.Minimè per illum tex.ff.de le
gi.Alex. consil.182. Viso. col.3.vers. Pręterea in dictis.
lib.7. circa quæ uidendum est quod dicit Bal.in l.Quòd
si nolit.§.Si quid ita.in priori lectu.ff.de ædil.edic.Ali-
28 quando intelligitur p̃ xxx.annis, ut †j.de perpe.& tem
29 po.actio.in prin.aliquando† concessio perpetua intelli-
gitur usque in tertiam generationem, ut notat Calde.
30 in consil.ult.de uer.signi.aliquando † idest donec pœni
tuerit glo. in c.Clericos.de cohab.cleri.& mul.in c.Re
periuntur. in uer.Perpetuo.i.q.i.& sic uerissimum est, q̃
hæc dictio accipitur secundum subiectam materiam, vt
dictum est, & tradit Anto.de Bu.consil.48.circa med.
Ias.in d.l.1.in j.notab.ff.solu.matri terminatur.n.eius si-
gnificatum secundum quòd suadet id, de quò disputa-
31 mus, & ideo alibi Bar.voluit terminari centum† annis
in l.Si usufructus.ff.de usufruc.leg.Alex.in consil.90.&
32 in consi.85.col.j.lib.j.tamen eius propria†significatio
est, q̃ nulla habet temporis præfinitionem, vt dicit Bar.
ubi s.& Bal.declarando illum tex.in l.Ex facto.ff.de hæ
re.insti.allegat tex.in l.Debitor.ff.de pigno.& idẽ Ang.
in d.l.Ex facto.col.fi.Et ideo dispositio testatoris, q̃ bo-
na debeant perpetuò esse in aliquo loco, intelligitur si
ne aliqua pręfinitione temporis, vt concludit Deci.in
consi.472.col.pen.& est tex.in l.purè.§.fi.ff.de doli ex-
cep. in leg. Annua.§. fina.ff.de ann.leg. in l.An usus-
33 fructus.ff.de usufru. & ideo dici solet, quòd† quamuis
prohibitio alienationis non excedat quartum gradum,
ut notat Ang in §.Nos autem. per illum text.in Au-
then.de resti. fideicom.tamen si prohibitio facta fit in
perpetuum, durat in infinitum, ut tradit Alex. in con-
sil.56. in princ.lib.j. in consil.59. lib.3. & in pulchro
casu consuluit Deci.in consil. 516. colum.v. in prin.

In glo. Probata est. Ampliat glo. tex.nostrum, dum
loquitur de tutoribus testamento datis, vt etiam hoc
34 ex identitate rationis extendat ad curatores † testamẽ
to datos, quia quamuis curator non detur testamento.
§.j.s.tit.j. tamen datis cõfirmatur decreto prętoris vel
præsidis, & dixi ibi in notabilibus, nam secundum glo.
hi etiam liberatur a satisdatione propter testimonium
paternum: ex quo etiam infertur, quòd confirmatio il-
la fit sine causę cognitione & inquisitione, quemadmo
dum confirmatio tutoris dati a patre filio emancipato,
quod adde iis, quę posui in d.§.j.& pro hoc est tex.cla-
rus in l.Si filio.ff.de confir. tuto.quo fit, ut testimoniũ
illud paternũ supplens inquisitionẽ suppleat etiam sa
tisdationem l.fi.§.fi.de confir.tuto. quæ notanda sunt,
quia glo.in d.§.fi.in uerb. Non debere.dicit, quòd ideo
non satisdat curator, quia datur ex inquisitione, quod
est falsum, & contra tex.in d.l.Si filio.& probat etiam
tex.in l.i.ff.eod.tit.de confir.tuto.in quo errore videtur
etiam fuisse hic Ioan.Fab.in prin.
35 Limitat glo.i tutore uel curatore dato† à matre, vt.s.
satisdare teneatur, allegat ad hoc l.j. in fi.ff.de confir.
tut.& in l.j.eo. titu.C.vtraque lex probat, q̃ tutor uel
curator testamento matris datus non solùm confirman
dus est, sed requiritur inquisitio, hoc dicit tex.expres-
sus in d.l.j.C.de confir.tuto.ibi, Et quidem inquisitione
habita. Idem probat tex.in l.i.in fin.ff.de confir.tuto.dũ
vult, quòd dati ab alio quam à patre, si ueniant confir-
mandi, id fieri debeat cum inquisitione, & per conse-
quens in generalitate illa complectitur etiam matrem,
vt ibi aduertit glo. & in hoc differt à dato à patre, sed
quantum ad propositam materiam nõ differt, quia etiá
datur à matre & confirmatus non satisdat. ita est [illegible]
l.s.ff.de confir.tuto.sed dic, quòd [illegible], quòd
fit electus à matre, & [illegible]ratione, qua non satisdat tu
tor vel curator datus à patre, sed quia est confirmatus
cum inquisitione, nam inquisitio illa facit illum cense
ri idoneum, ut in tex. nostro, quod aduertit Dynus in
d.l.2.& post eum ibi Alberi Glo.subdit rationem diuer
sitatis, quare secus sit in matre, quod intellige ut.s.q̃
secus est, quia in dato à matre inquisitio adhibetur, in
dato à patre non, non autem intelligas quò ad satisda-
tionem, quia neuter satisdat, sed diuersis rationibus, ut
dixi paulò antè, & dicit hoc ideo esse, quia firmum &
prudens pręsumitur consilium paternum, quod secus
est in matre: nam (vt dixi) quamuis amor in utroque
36 saltem par consideretur à l. tamen indiciũ mulieris in-
firmum esse leges existimarunt, & fragilitatem illius se
xus valde perhorruerunt, vt.j.quibus alie.lic.in fi.prin.
pro qua ratione facit tex.in l.ij §.Verba itaque.in fin.ff.
ad Velleia.ibi, Infirmitas enim fœminarum &c.facit
etiam tex.in l.i.ff.eod.tit.ibi, Sed etiá periculum rei fa
miliaris.& in l.Si mulier perfectæ.C.eod.tit.ibi, Ex con
sequentia suæ fragilitatis.ad idem tex.in c.Ex parte.el j.
de priuileg.& in l.Si pater.in fi.C.de sponsa.dicetur fœ
minarum consilium plerunque aduersus propria com-
moda laborare, & dicit Bal.in rub.C.de rerum permu.
vers.Item quare donatio.quod consilium mulierum est
inualidum, & quòd hoc est naturale & immutabile, &
fuit dictum Aris.lib.j.Poli.c.fi.quod latius persequitur
Cice. in Ora. pro. L.Murena Et hinc plura adempta
sunt, de quibus in leg.ij.ff. de regu. iur. ut ibi latè
prosequitur Deci.

Quod de tutoribus testamento datis dicitur, ampliat
37 glo. ad datos †in codicillis per tex. in l.3.ff.de testa.tute.
ubi idem dicit de tutoribus testamento datis, & de da-
tis in codicillis testamento confirmatis. Tu dic idem si
non essent confirmati testamento, nam quamuis datio
mero

mero iure non valeat.l.Sæpe.ff.de verb.sig.l. Si ita scrip
sero.ff.de condi.& demon tamen Prætor uel Præses eos
confirmare tenetur l.i.ff.de confir.tuto.ibi,Aut in codi
cillis quidem non confirmatis.quo casu etiam non sa-
tisdant propter paternum iudicium,sicut non satisdat
etiam tutor datus à patre filio emancipato, in quo re-
quiritur confirmatio,vt s.dictum est.

In glo.in ver.Idonei.Glo.primò ponit hanc conclu-
sionem,quòd hæc præsumptio,quę insurgit ex decre-
to prætoris uel præsidis post inquisitionem factã & ad
38 hibitam in datione tutoris,fit præsumptio † iuris & de
iure,contra quam non admittatur probatio in contra-
rium.Ea enim est natura istius præsumptionis,quæ dici
tur iuris & de iure,ꝙ contra eam non admittitur pro-
batio in contrarium. l. Antiquę. C. ad Velleia. l.fi.C.ad
Macedo.l.fi.C.de arb.l.A diuo Pio.§.Si pignora. ff. de re
39 iud. & ratio est,quia † pręsumptio iuris & de iure illa di
citur,quoties lex pręsumit aliquid ex probabilibus cau
sis,& disponit super eo, quod pręsumpsit, ꝙ ita serue-
tur,vel ꝙ ita habeatur, nam tunc dicitur pręsumptio
iuris, quia ius præsumit : dicitur de iure,quia iam est
effectum ius,& sicut contra legis dispositionem nõ ad-
mittitur probatio,quia est necessaria,ita non debet ad
mitti super tali præsumptio, quia iam talis præsumptio
deducta est ad ipsammet veritatem.c. Is qui fidem. ubi
nota.de sponsal.glos.in l.Siue possidetis.C.de proba. &
dixi. s. quib. mod. tute. fini.in prin. Sic itaq; est in casu
nostro,lex pręsumit,ꝙ iudex qui præmittit causę cogni
tionem,det tutorem idoneum,& postquam pręsump-
sit,statuit illum haberi debere pro idoneo, & ideo non
teneri satisdare,igitur contra expressam dispositionem
legis non possumus venire, nec debet admitti proba-
tio.l.prospexit.ff.qui & à quib.& de hac cõclusione la-
tè tradit Alcia.in suo tract.Præsump.in 2.par. in princ.
Concludit ergo glo.ꝙ non admittitur probatio in con-
trarium contra hanc dationem. etiam si verè non esset
idoneus tutor. Limitat hic Io.Fab. nisi notoriè non sit
idoneus, nam tunc (dicit ipse) debet remoueri.l. Tres
tutores.§.fi.ff.de admi.tuto.circa quod in primis consi-
derandum est,ꝙ ille tex.non dicit, ꝙ per hoc debeat
remoueri,si obreptum sit iudici dandi,sed bene ꝙ con-
tutores non debent administrationem huiusmodi tuto
ri permittere,qui sit (puta) notoriè prodigus, unde
diuerso respectu ibi agitur,nam hic idoneitas ipsa præ
sumitur limitatè ad hoc,ut non teneatur satisdare, sed
an aliter postea prouisum sit,& dicit glo. & nos etiam
dicemus paulò post. Ange. hic contra opi. gl. ponderat
tex.in l.Cùm verò.§.Subuentum. ff. de fideicom. liber.
versi.Hoc senatuscõ.vbi si iudex per obreptionem pro
nũciauit competere fideicommissariam libertatem ei,
cui non competebat, talis sententia est nulla, cum si-
milibus allegatis per eum,qui distinguit, ꝙ aut appa-
ret eos non esse idoneos,& datio non teneat saltẽ quò
ad pręiudicium pupillorum, ꝙ si de præsenti non ap-
pateat,sed postea tempore reddendæ administrationis,
& tunc uerum dicat glos.nostra,ꝙ teneatur ille, qui de
dit,ut dicetur paulò post.Sed in primis aduerte, quòd
40 tex.in d.§.Subuentum.non facit in proposito,nã † quan
do iudex dat tutorem ex inquisitione, tunc adhibetur
causę cognitio de moribus, uita, & facultatibus eius.
l.Scire oportet.§.Cum reliquis.ff.de tuto.& cura.dat.ab
iis.igitur ea adhibita non nř, ꝙ decretum inualidetur,
quãuis non sit idoneus per.d.§.Subuẽtum.quem Docto
intelligunt,qñ simpliciter ad simplicẽ assertionẽ partis
fuit decretus tutor, ita intelligit illũ tex. Ang.in l. Ius
pluribus.ff.de iusti.& iur.Alex.in l.Is cui.ff.de uerb.obl.
col.3.uersi.Et ex pręd ctis habes.& clarius ibi Ripa.col.
x.uersic.Et ex hoc tollitur aliud fundam. ubi respondẽt
ad dicta Areti. qui dicebat, quòd ita intelligere illum
tex.erat diuinare.Puto igitur indistinctè verũ, ꝙ tutor
datus à magistratu præhabita causę cognitione præsu-
mať idoneus,ita ꝙ non cogatur satisdare, benè verũ ẽ,
ꝙ si suscepta administratione constaret ipsum male ver
sari in rebus pupilli,proculdubio posset remoueri,ut su
spectus,si vero hoc constaret tempore reddendę admi-
nistrationis,tenebitur magistratus, qui minus idoneũ
dedit.l.AEmilius.ff.de admi.tuto.nam ut dicit gl. si ma-
gistratus tutorem minus idoneum dederit,quia vsus sit
dolo uel negligentia in inquisitione de facultatibus, te
netur, ut est tex. clarus in l.j. §. Neque prætor.& §.Si
pręses.ff.de magis.cõueni.& circa dicta Ang.aduerten-
dũ est ad illud,quod intelligit si fuit obreptum, quia,ut
41 dicit Alex.in d.l.Is cui.distinguere an sit obreptum † vel
non,non procedit in decreto iudicis,sed in sentẽtia dif
finitiua,ut notat Bar.in l.Si is ad quem.ff.de acq.hæred.
& in locis allegatis p Alex.de cuius dicti ueritate alias
ualde dubitaui,sed hęc nõ est materia nostra. Glo. po-
stea limitat,ut quod dictum est in tex.quòd tutor ex in
quisitione datus nõ satisdet,nõ habeat locũ in curatore
furiosi, qui satisdat, q̃uis datus sit ex inquisitione, per
tex.in l.fi.§.Sed siquidem.& §.Si verò non talis. C.de cu
ra.furio.Dic,ꝙ hoc est uerũ in terminis illius §.quãdo.
s.magistratus dans curatorẽ furioso cognoscit illũ non
esse idoneũ facultatibus,nã tũc explorat ab eo fideius-
sio,quod etiam uidetur procedere in aliis curatoribus
& tutoribus,ut.s.si inuenti sint idonei facta inquisitio-
ne,nõ satisdent ut hic,alias autem iudex,qui eos dat,si
inquirẽdo inuenit eos nõ ita,ut oportet,idoneos facul
tatibus,profectò põt ab eis exigere satisdationẽ : benè
verũ est,ꝙ si simpliciter det non exacta satisdatione, qa
tunc videtur vt idoneus approbatus,nõ teneř satisdare,
42 vt hic dicitur.Subdit glo.ꝙ † q̃uis hi dati ex inquisitione
non teneantur satisdare,tenenť tamẽ iurare utilia face
re,& inutilia ꝑtermittere.d.§.fi.in Auth. vt ii qui obli.
per hi.hab.res mino.nam hoc primò fuit de iure Codi-
cis introductũ in curatore furiosi.l.De creationibus.C.
de epis.audi.sed fuit postea extẽsum per.d.Auth.ad om
nes tutores & curatores,vt.s.tenerentur non solùm iu-
rare,sed sub obligatione suorum bonorum ꝓmittere,
vt declarat Bar.in l.Legitimos.ff. de legi. tut. vbi ponit
omnia,quæ sunt ad hoc necessaria,vt tutor possit admi
nistrare,quę.s.tenetur ipse facere,de quo alibi à nobis.
s.dictum est,non repeto.
43 In ead.glo.in fi.tu breuiter dic,quòd † cõmunis Do-
ctorum resolutio est,quòd si tutor vel curator detur à
maiore magistratu causa cognita & per inquisitionem,
tunc non satisdat vt hic,neq; hoc hodie est correctum:
aut dat sine inquisitione,sed ad simplicem alicuius pe-
titionem, & tunc, quia lex non habet super quo præ-
sumat ipsum idoneũ,(cessat.n.fundamẽtum pręsump-
tionis, videlicet ipsa inquisitio) satisdat.l.j.C.de tuto.
vel cura.qui non satisd.aut datur à minore magistratu,
& tũc siue sit adhibita inquisitio,siue nõ,satisdat.§.Nos
aũt.s.de Attili.tuto.ita cõcludit.Bar.in l.Tutores. ff. de
confir.tuto.Cyn.in rub.C.de tuto.uel curato.qui non sa
tisd.& tradit Saly.in l.j.C.eod.titu.qui dicit, ꝙ hoc est
propter maiorem authoritatem, qua nititur fides eorũ
argu.l.Siquis ex argentariis.§.i. ff.de eden. & ita etiam
concludunt cõmuniter Docto.hic,& in d.§. Nos aũt.&
44 ita teneas.Nec dicas,ut dicit glos.ꝙ † tutela datiua cum
inquisitione,& datiua sine inquisitione cõstituat diffe-
rentiam specificam inter tutelas,ita ꝙ debeãt dici qua-
tuor species tutorum,sed sunt tres tantùm,& quamuis
datiuus aliquando detur pręhabita inquisitione,aliquã
do non, per hoc non alteratur natura tutelæ, quia ge-
45 nera tutelarum distinguuntur † ex personis & authori-
tate dantis, non ex modo dandi. Sicut enim aut à te-
statore, aut à lege, aut à magistratu dantur tutores,
ita

ita distinguuntur species tutelarum, unde qnoqno modo detur à iudice, datiuus dicitur arg.l.fi.ff. de fund. instruct. uidemus in testamẽtariis, aliqui dantur testamento, aliqui codicillis, aliqui confirmantur, aliqni non, & tamen secundum cõmuniorem sententiam omnes dicuntur testamentarji, nec modus dandi specificam constituit differentiam.

§. SED SI EX TESTAMENTO.

1 *Satisaccipere quis dicatur.*
2 *Satisacceptio quæ.*
3 *Tutores plures dari possunt tã à testatore q̃ à iudice.*
4 *Tutela per unum administrari debet.*
5 *Tutor satisofferens præfertur in administrando.*
6 *Tutorum plurium quis administrare debeat.*
7 *Tutor non potest directò cogere contutorem satisdare.*
8 *Permittuntur aliquando per indirectum, quæ directò non permittuntur.*
9 *Tutores plures si sint, & nemo satisofferat, administrat quem testator administrare voluit, quod limitat & declarat vt ibi.*
10 *Patris uoluntas non semper sequenda.*
11 *Pupillus licet ali debeat penes deputatum à patre, tamen aliquando iudex ab eius voluntate recedit.*
12 *Alimenta præstanda pupillo ex dispositione paterna quandoq; alterantur à iudice ex causa.*
13 *Tutor administrat quem maior pars tutorum elegerit, & quando hoc fit.*
14 *Tutores dissentire possunt in eligendo administratorẽ tutelæ, & quid tunc fiet.*
15 *Tutoribus discordãtibus in eligendo, Prætor eligit qui administret.*
16 *Partes Prætoris, id est authoritas.*
17 *Negotia difficilius per plures tractantur.*
18 *Tex. ĩ l. lite si unus. §. Prĩcipaliter. ff. de arb. declaratur.*
19 *Tex. in l. 2. C. quan. & quib. quar. pars debea. lib. 10. declaratur.*
20 *Scriptum dicitur quod ex uerbis scriptis sumitur.*
21 *Scriptum dicitur quod legi potest.*
22 *Scripti hæredes dicuntur expressè nominati.*
23 *Maior pars non disponit in ijs, quæ sunt communia ut singulorum.*
24 *Quod omnes tangit, debet ab omnibus probari.*
25 *Non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri.*
26 *Liberationis fauore factũ à maiori parte ualet in ijs, quæ sunt communia plurium ut singulorum.*
27 *Sorte res nunquam dirimitur inter plures discordes, si de alterius præiudicio agitur.*
28 *Sortis iudicium locum non habet, nisi in casibus à iure expressis.*

Diuiditur in tres partes: in prima ponitur, q̃ tutor satis offerens præfertur in administratione, nisi contutor ipse malit satisdare: in secunda deciditur, cui deferenda sit administratio, si nullus tutorum satis offerat: in tertia extenditur quod dictum erat de testamentariis ad datos ex inquisitione. secunda ibi, Quòd si nemo. tertia ibi, Idem & in pluribus.

Tutor satis offerens administrat, nisi cõtutor satisdare maluerit, nullo autẽ satis offerente præfertur electus à patre, qui si non elegerit, administrat quẽ maior pars tutorum elegerit, uel Prætor ipsis discordantibus. h. d. ex l. Testamento la secunda, cum legibus seq. ff. de testa. tute. & ex l. 3. ff. de admi. tuto.

Casus ita potest figurari: quæsitum fuit pluribus existentibus tutoribus quis administrabit, & uidebatur q̃ omnes, non enim est dare rationem diuersitatis, quare unus magis quàm alter administret, fides enim omniũ uidebatur pariter à testatore, uel magistratu approbata, unde paritas excludere uidebatur omnẽ prælationẽ, cuius contrarium dicitur, q̃ tutor satisdans præferatur cęteris. Cùm enim nihil aliud magis curent iura, quã pupillorum indemnitati consulere. ĩ. eod. tit. in prin. uidetur magis esse cautum pupillo, si is administrat, qui satisdederit, magis enim prouisum est indemnitati eius. ĩ. de fideiuss. in prin. licet enim habeant omnes paternũ testimonium, & fides omnium æquè sit à testatore probata, vel iudice, tamen satisdatio reddit magis cautum pupillum, & facit illũ suæ indemnitatis certiorem, potuerunt enim falli testator & iudex.

Hoc tamen non ita simpliciter procedit, nam contutore eligẽte potius satisdare quàm satisaccipere, admittitur prouocatus, non enim recipitur satisdatio offerentis, qui magis electionem aliis tribuere videtur, vt hic dicitur: at si nullus satisdet, ille administrat, quem testator elegerit: meritò enim sequĩt. Prætor voluntatẽ patris, qui rectè prospexisse cẽsetur filium: q̃ si non sit facta ab eo electio, ille administrat, quẽ maior pars tutorum elegerit, habebit siquidem ille & testimonium patris, vel iudicis, & testimonium aliorum tutorum: q̃ si dissenserint, ipse magistratus statuet per quẽ tutela administrari debeat, nam hoc maximè curarunt leges, vt tutela per vnum tantum administretur, & ne per multos tutela spargat. l. 3. uers. Apparet. ff. de admini. tuto. facilius enim vnus tutor, & actiones exercet & excipit, vt ibi dicitur.

In tex. ibi, Satisaccipere. Quamuis nota sit huius verbi significatio etiã apud Latinos authores, [illegible] tamẽ visum est alienum ab instituto [illegible] apertius declarare.
1 Satisaccipere dicitur ille, qui † alterius satisdationem recipit, vt etiam declarãt Grammatici. Vtuntur etiã hoc verbo Iurisconsulti. Triphonius in l. Pactum. ff. de pact.
,, Pactum (inquit) inter hæredẽ & legatarium factum, ne
,, ab eo satisaccipiatur. Pomponius autem in l. Stipulationum. §. Satisacceptio. ff. đ verb. obl. clarius declarat: ver
,, ba eius sunt hæc: satis autẽ accipere dictum est eodem
,, modo, quo satisfacere, nam quia id, quo quis cõtentus
,, erat, ei præstabatur, satisfieri dictũ est. & similiter quia
,, tales, quibus quis contentus futurus esset, ita dabãtur,
,, vt verbis obligarentur, satisaccipi dictum est. Vnde &
2 satisacceptio, vt ibi paulò antè dixerat, † est stipulatio, quæ ita obligat promissorem, vt ad promissores quoq; ab eo accipiatur, id est qui idem promittant: ita enim legendum est, nõ (expromissores,) ut in vulgatis codicibus legitur, ut aduertit Alcia. c. 2. lib. 1. Parer. Et planius fit etiã hoc ex verbis Ciceronis in Orat. pro Quintio.
,, Si ueretur (inquit) vt res iudicio facto parata sit, iu-
,, dicatum solui satisaccipiat, quibus à me verbis satisac
,, cipiet, iisdem ipse quod peto satisdet.
3 Primò not. q̃ † tã testator, quàm iudex põt dare plures tutores, ad idem tex. in §. Permissum. ĩ. de tute. l. Siquis filiabus. ff. de testa. tute. l. Siquis sub conditione. §. Planè. l. Quòd si plures. l. Si plures eod. tit. & in datis à iudice est tex. in l. Simul plures. ff. de tuto. & cura. da. ab ii s. quã
4 uis hoc maximè curare debeat † prętor, ut tutela p vnũ administretur. d. l. 3. §. Apparet. ff. de admini. tuto.
5 Secundò not. q̃ † tutor satisofferens præfertur in administrãdo cæteris, si nullus aliorum malit ipse satisdare, & ratio est, vt dixi, quia magis cautum est indemnitati pupilli per satisdationẽ, cũ expediat habere plures obligatos, ĩ. de fideiuss. in prin. ĩ. de replica. in fi. non enim alii excluduntur statim, ac vnus ex tutoribus satis

offerat,

offerat, vt dicit tex. in l. Testamento. in prin. ff. de testa.
tute. sed magis à satisofferente videtur optio illis obla-
ta, an potius velint satisaccipere quam satisdare: ꝙ si sa
tisdare eligat, præferuntur, vt hic dicitur, & in d. l. Testa
6 mento. Vnde in hac materia ita dicendum est †pluribus
existentibus tutoribus, quòd si plures eorum prouocat
ad satisdationem, & sic satis offerũt, & apparet quis pri
mò, quis secundò obtulerit, tunc præfertur secundus,
quia ei videtur à primo oblata electio, vt dicitur in tex.
nostro, vt si malit satisaccipere quàm satisdare, præfera
tur: ꝙ si non appareat de ordine, & quis primò satis ob-
tulerit, tunc eligitur magis idoneus, vt intelligunt Bar.
& Docto. tex. in l. Quòd si plures. ff. de testa. tute. si verò
vnus tantũ satisoffert, & tunc si alij tutores consentiũt,
ut ille administret, & eligunt satisaccipere, ei decerni-
tur administratio causa tamen cognita: non enim sim-
pliciter præferendus est, sed animaduertere debet Prę-
tor qualitatẽ personæ & eaillimationem, & quid in ea,
vel alia tutela egisset. Duplex igitur cognitio erit, alte
ra ex persona eius, qui obtulit satisdationem, quis &
qualis sit, altera contutorum, an tales sint, vt contume-
liam satisdationis subire non debeant, ita est tex. multũ
elegans in d. l. Testamento. versic. Non omnino. si verò
malint ipsi administrare, id facere possunt, vt hoc tex.
sin autem vellent ipsi administrare admisso etiam pri-
mo satisofferẽte & satisdare, tunc omnes pariter admi-
nistrabunt. d. l. Testamento. versic. Sed rectè. si verò nul-
lus offert satisdationẽ, tunc habet locum secunda pars
tex. nostri, & dicetur inferius, ita residet Bar. in d. l. Te-
stamento. & est verissima distinctio.

Tertiò not. ꝙ tutor nõ potest à contutore suo exigere
satisdationẽ, vel cogere, vt sibi administrationem relin-
quat directò, sed benè satisofferendo cogit cõtutorẽ,
vel satisdare, vel permittere, vt sibi soli administratio
cõcedatur, vt hic dicitur, ibi, Itaq; &c. Statuit enim hoc
Prætor, vt oblata satisdatione per tutorem alij per quẽ
dam quasi æmulationem commoti veniant ad satisdan
dum, vt dicit hic Theophilus, quod totũ ad beneficium
pupillorum introductum est, vt eis magis sit cautum.
8 Quartò ex hoc correlariè notari põt, ꝙ †aliqua quan
doq; permittuntur à legibus [illegible]
non admitterent cõtra reg. l. Cùm quid vna via. de reg.
iur. lib. 6. Sed responde, ꝙ hic non venitur absolutè ad
illud, quod volebat tutor satisofferens, nam contutore
satisdante ipse nõ admittitur, vt hic dicitur, & sic omno
ipse nõ consequitur administrationẽ, nec etiã omnino
cogit contutorẽ satisdare, quia si contutor velit potius
relinquere administrationem satisofferenti, potest, &
per consequens non læditur regula prædicta.
9 Quintò not. ꝙ †si nemo tutorũ satisofferat, & sit ascri
ptum à testatore quis eorũ debeat secundũ eius volun-
tatem administrare, ille administrabit propter iudiciũ
paternum, qui rectè suis filijs prospexisse putatur. d. l. 3.
10 §. Si parens. ff. de admi. tuto. hoc tamen †non semper est
verum, nam si Prętor cognoscat patrẽ minus perpenso
iudicio tutorẽ illũ dedisse, & ei tutelæ administrationẽ
cõmisisse & mandasse, vel quãdo mutati sunt mores tu
toris, vel lapsus sit facultatibus, his & similibus casibus
Prætor nõ sequetur voluntatẽ testãtis. d. l. 3. §. Quamuis
autẽ. neq; hoc videtur incõueniens: videmus enim le-
ges iubere, vt Prætor tutorem minus rectè datũ in testa
mento confirmet. §. fi. ĩ. de tute. & tamen certis casibus
Prætor potius sequitur vtilitatẽ pupillorum, quàm vo-
luntatẽ & dispositionẽ paternã. l. Vtilitatẽ. de confirmã
11 tuto. l. In confirmando eod. tit. item ꝙ †pupillus alatur
apud eos, apud quos pater testator disponit, & tamen
nonnunquam Prætor ex causa à uoluntate patris rece-
12 dit, & alibi educari† & ali decernit. l. i. ff. vbi pupill. edu.
debe. in prin. Itẽ si pater statuit alimenta pupillo præ-
standa, illa danda sunt, at si vltra patrimonij vires forte
essent, Prętor non sequetur voluntatẽ patris l. 5. in fi. ff.
vbi pupill. educ. debe.
13 Sextò not. ꝙ †si in testamento paterno non sit expres
sum, quis gerere debeat, ille administrat quem maior
pars tutorum elegerit, concor. tex. in d. l. 3. §. Si nõ erit.
Et notandũ est, ꝙ ille, qui sic electus est, cogitur admi-
nistrare, ita probat ille tex. ibi, Ipse gerere debet, & di-
cit glo. in l. 3. §. Si non erit. in verbo, Is gerat. ff. de admi-
ni. tuto. per tex. in l. i. ff. eo. tit. melius tñ facit tex. noster.
Septimò no. ꝙ electio maioris partis reputatur salu
brior & melior, de quo dicemus i gl in ver. Maior pars.
14 Octauo not. ꝙ †tutores possunt dissentire in eligẽdo
administratorem tutelæ, concor. tex. in d. l. 3. §. fi. dissen-
sio autẽ esse potest tam in persona eligendi in admini-
stratorẽ, quam in modo administrandi: si dissentiunt in
persona, tunc si apparet de consensu maioris partis, ille
attẽditur: si in varias sententias scinduntur, ita vt nul-
lus habeat vota maioris partis, tunc Prętor interponit
partes suas, vt hic dicitur, & declarabitur paulò post. Si
verò dissentiunt in modo, puta, quia quidam velint, vt
omnes administrẽt, quidam vt tutela diuidatur, & Bar.
in d. § fi. dicit, quòd fiet diuisio cæteris inuitis arg. l. Et
puto. ff. fam. her. cum simil. allegatis per eum, cuius opi
nionẽ sequitur Ias. hic, sed mihi talis sententia placere
non potest, ut ad uotũ unius cęteri excludantur contra
regulã tex. nostri: quando enim maior pars uult, ut oẽs
administrent, puto eos administrare debere per regulã
tex. nostri, præsertim cùm omnibus administrantibus
melius consultum sit pupillo: si uero nõ constet de uo-
luntate maioris partis, magis uidetur prospectũ pupil-
lo, ut omnia per omnes administrentur, quàm per unũ
facta diuisione. c. prudentiam. in prin. de offi. deleg. ubi
glo. & alij, licet studeat prætor tutelam per unum ma-
gis administrari. d. l. 3. §. Apparet. propter cõmoditatem
maiorem expeditionis negotiorum. Quamuis enim di-
uidentibus tutoribus tutelam ex propria uoluntate nõ
fiat præiudicium pupillo, ne possit quem uult insolidũ
conuenire, sicut quando omnes administrant. l. 2. C. de
diui. tute. tamen ut uotum unius cęteris pręferatur, [illegible]
[illegible] contrarium uerbis tex. in l. 3. in fi.
ff. de admin. tuto. dum conditionaliter loquitur, si tuto
res uelint diuidi, non si unus. Cogita.
15 Nonò not. ꝙ †tutoribus discordantibus in eligendo
prætor ipse eligit, ita intelligendus est iste tex. per tea,
in d. l. 3. §. fi. ff. de admi. tuto. ibi, Si coacti nõ decernent,
16 causa cognita †ipse statuet quis tutelam gerat. Interpo
nere enim partes suas hic nihil aliud importat, quàm
authoritatem & officiũ, unde Vlpianus i l. Si in aliquã.
" ff. de offic. procons. Omnium (inquit) partes, qui Romæ
" ius dicunt, ad ipsum pertinẽt. Et Cic. in Ver. actio. 3. di-
" xit, Non sunt meę partes id facere. Et ad Atticum: Par-
" tes has mihi Cęsar imposuit. melior tex. i l. Et suum. §.
" fi. ff. de pactis. ibi, Si uerò dissentiant, prætoris partes ne
" cessarię sunt. & ita intelligas, non ut ineptè intellexit
gloss. hic.
Vltimò no. ꝙ ea, quę dicta sunt de tutoribus datis te
stamento, habent etiã locum in datis ex inquisitione.
In glo. j. in prin. Dic sm Ang. ꝙ usq; ad uersi. Quòd si
nemo. loquitur de utroq; non ea ratione, quã assignat
Ang. quia præsumatur respondere ad interrogata, quia
hic nulla est interrogatio, sed qa in principio exprimit
de utroq;, & cũ sub una eadẽ cõceptione loquatur, &
sit unus & idẽ contextus literæ, absq; dubio non possu-
mus salua ratione recti sermonis referre magis ad testa
mentariũ, quàm ad datũ ex inquisitione: in uers. autem.
Quòd si nemo. restringit postea se ad testamentarium
propter electionem factam in testamento, & tandem
tex. extendit ad datiuos in fin. uersic. Dum uerò gloss.
dicit,

dicit,quòd eadem habeant locum in curatoribus per
tex.in d.l.3.uersi.Quod in tutoribus. aduertendum est,
quòd ille uersi.loquitur io casu uersi. Quòd si nemo.ut
idem.f.fit in curatoribus,non in offerentibus seu pro-
uocantibus ad satisdandum,ut loquitur hoc principiū:
sed mirum est, quòd glo. in hoc fecerit difficultatem,
cùm tex.noster loquatur tam de tutoribus q̄ de curato
ribus, ibi, Et contutori suo uel concuratori præferri.
& ibi,Vel ut contutor uel concurator.& paulò post e-
tiam in duobus locis.

Glo.quærit tandem,quid dicendum in legitimis tu-
toribus,& arguit gloss.ab identitate rationis, vt.s.ma-
gis consultum sit pupillo ex vnius administratione per
d.vers. Apparet. est tex. de hoc in terminis in l. Legiti-
mos.§.In legitimis.ff.de legi.tuto.versic.An igitur.& io
princ.illius tex.est dictum Ioreconsulti simile ei, quod
„ dicitur in d.versic.Apparet.ibi, Quę sententia vtilitatis
„ gratia admittenda est, vt vni decernatur administratio.
17 Ad id, quod dicitur, q̄ †negotia difficilius curantur
per plures,facit tex.s̄.de iure natu.gen.& ciuil.§. Sena-
tusconsultum. in l. 2. §.Deinde quia difficile.ff.de orig.
18 iur.l.j.vbi.glo.in ver.Nō possunt.† ff.de liber. vniuer.l.
„ Item si vnus.§.Principaliter.ff.de arbi. ibi, Quia res fe-
„ rè sine exitu futura est propter naturalem hominū ad
dissentiendum facilitatem. vbi non intelliges natura-
lem idest ab ipsa natura duce optima nostrarum actio-
num prouenientem,sed à corrupta illa natura, postquā
voluntas illa nostra ex ipsa carne propter lapsum parē-
tum corrupta fungitur vice dominę,atque habenas ip-
19 sa, non ratio, regit sensuum nostrorum,†& in hoc eo-
dem proposito dixit Imperator in l.2. C. quan. & quib.
quar.pars debeat.lib.x q̄ illud communiter negligitur,
quod communiter possidetur,& id dicitur esse natura-
le vitium,quod intelligendum est vt.s̄.

In glo.in ver.Vel satisdare.Glo.voluit allegare.§.seq.
videlicet.§.Sed & si quis stipuletur alij.j̄. de inutili. sti-
pula.satis accipiendo enim rem pupilli saluam fore,al-
teri stipulantur,& valet stipulatio,vt ibi dicetur.

In glo.in ver. Ascriptum. Glo. benè dicit,q̄ sine ex-
pressè electus sit in testamento quis administrare de-
beat,siue colligatur euidens voluntas testatis [illegible]
modo expresso per glo. ille administrabit, quia quāuis
20 tex.hic dicat†(si quidem ascriptum fuerit)satis dicitur
ascriptum,si ex verbis scriptis hoc colligi possit. Illud
enim, quod elicitur ex verbis scriptis, dicitur esse in
scriptis,vt probatur in l.§.Si autem. ff.de hæredi. insti.
& ibi Bar.qui dicit,quòd quamuis sententia debeat fer
ri io scriptis,tamen subintelligitur verbum (condem-
no)& condemnatio subintellecta dicitur esse in scrip-
tis,facit quod voluit Ang.in l. Quoties. per illum tex.
ff.de heredi.insti.tradit Deci.in consil.68.col.4.alias ta-
21 men dici solet, quòd † scriptum dicitur illud,quod le-
gi potest, non quod potest subintelligi: & ideo si fiat
22 mētio de hæredibus scriptis, †debet intelligi de expres
se nominatis,non autem de subintellectis, vt not. Bar.
in l.Qui liberis.§.Hęc verba ff. de vulga. & pup. col. fio.
tradit Alex.in cōsil.173.Visa facti narratione.col.2.lib.
v.Deci.consil.291.col.4.io fin. versi. His pręmissis. quæ
enim tantum extrinsecus veniunt,legi non possunt. Li.
§.Legi autem.ff. de iis quę in testa. delen. & quod legi
non potest, ut dictum est, non dicitur scriptum, in ca-
su tamen nostro satis est,quòd de electione constet, vt
probatur in l.3.ff.de admini.tuto.ibi, Cui testator dele
ganit.& ibi,Si non erit à testatore electus.

In glo.in ver.Maior.Dictum fuit suprà in notab.&
declarat Bar.in l.3.ff.de admi.tut.

Dum verò glo.dicit,quòd statur maiori parti, aduer-
tendum primò est ad tex.in fin. allegatos, nam in l. Per
fundum.& io l.fin.illud ideo est,quia non debet posse
imponi seruitus rei meæ sine voluntate mea, nā in iis,
23 quę†sunt communia ut singulis,maior pars non potest
disponere in pręiudicium aliorum non consentientiū,
ita procedit tex. in d.l.Per fundum.& in d.l.fi. vbi Bar.
24 & Doct.siquidem quod† omnes tangit,ab omnibus de
bet approbari. c.Quod omnes.de regu.iur.lib.6.bonus
tex.in l.In concedendo.ff.de aqua plu.arcen. non enim
25 debet alteri per alterum† iniqua conditio inserri.l.Nō
debet.ff.de reg.iur. vbi Deci. & ita declarat Deci.post
alios in c.Cum omnes.col.2.in fi.in prima lect.de con-
26 sti.Ias.in l.Iurisgētium.§.Hodie.ff.de pact. Hoc† tamen
fallit fauore liberationis,& ita procedit tex.in d.l.Iuris-
gentium. §. fi. & io l. Maiorem. & in l.fi. C.qui bo.ced.
poss.quod pro notab.refert Roma.in singul.99. Credi-
tores.vbi limitatur,tamen dicit Deci.in d. c. Cùm om-
nes.col.3.io 3.limita.quòd talis limitatio intelligenda
est in casu illo expresso tātum,quia ibi ita statutum est:
aliter enim non ita esset,quod mihi satis placet per re-
gulam.l.i.C.de inoffi.do.& hęc sufficiant, quia materia
est amplissima, & latissimè traditur per Deci. & Ias.in
locis proximè allegatis,vnde curiosior poterit petere
reliqua,hoc enim uisum est nimis extra propositā ma-
teriam incipientibus,quibus leuiora tradenda sunt §.
His igitur.suprà de iusti.& iur.

In glo.in ver.Partes.Glo.malè declarat, dicas vt di-
xi.s̄.in ix.notab.Partes enim suas intelligit authoritatē
& officium io eligendo, vt dicitur in leg. Et suum. §.
final. ff.de pac.

Io ea.glo.ibi, Sed cur non committitur fortunę? Gl.
assignat rationem, quia agitur de pręiudicio pupilli,
27& quoties† uertitur pręiudicium alterius,tūc nunquā
sorte res dirimitur:glo.communiter approbant Doct.
hic,& in d. l. fi. C. com. de legatis. & uoluit Bal.in l.Si
duas.ff.de excu.tuto.& ita intelligi debet tex. in l. Duo
sunt Titii.ff.de testa.tute. ibi enim nō recur[illegible]
rem,non quia sumus in q.facti, [illegible] agitur pariter
de pręiudicio pupilli.[illegible] enim dicunt Doct. de. q. facti
uel iuris,posset impugnari,quia hoc nullibi probat, ut
sensit & Deci.in c. Licet causam.col.pen.de proba. Pos
set & aliter ultra gl.responderi,q̄ hic ideo sorte non di
28 [illegible] ad iudicem,quia sors † nō ha
bet locum,nisi in casibus à iure expressis, ut uoluit Bal.
in l.Meminimus.C.quan.& quib.quar.pars deb.lib.x.se
quitur Ias.in l.fi.in prin.col.2.C.commu.de lega. ubi di
cit hoc esse cordi tenendum, ubi uidendum est, siquis
uelit diffusius uidere,quā iudicio sortis uel fortunæ sta
dum sit,nobis satis fuerit satisfecisse dubitationi Accur
sii,& de rationibus legum allegatarum in glo. uidenda
sunt quę ponit Ias.s̄.in glo.in uer.Fortunam.

§. SCIENDVM.

1 *Actio subsidiaria unde dicta est,& nu.10.*
2 *Subsidiarius palmes.*
3 *Subsidiarius miles.*
4 *Subsidiaria cohors.*
5 *Tutor & } remanent obligati pupillo ex eorum admi-*
Curator } nistratione.
6 *Obligatio,quæ oritur inter pupillum & tutorem, ori-*
tur ex ipsa administratione.
7 *Dictio (ex) denotat causam immediatam.*
8 *Tutor,qui non administrauit,non tenetur directa sed*
utili tutelę actione.
9 *Actio subsidiaria datur pupillis contra magistratus,q*
non exegerunt satisdationem, uel minus idoneam.
11 *Actiones contra tutorem quo ordine exerceantur.*
12 *Actio subsidiaria quibus detur,& quando.*

Magistratus

13 *Magistratus nõ tenetur pupillo ob satisdationẽ receptã, si idonei erant fideiussores tempore receptionis, etiam si postea inopes fiant.*
14 *Paria sunt aliquid non fieri uel minus idoneè.*
15 *Paria sunt non esse, uel esse sed inhabilem.*
16 *Paria sunt non extare uel non succedere.*
17 *Paria sunt non facere, uel tempore incongruo facere.*
18 *Ratificatio incongruo tempore facta nihil releuat.*
19 *Actio subsidiaria datur contra heredes magistratus, & quando.*
20 *Tutores, nisi satisdent coercentur captis pignoribus.*
21 *Actio subsidiaria contra magistratum quaenam actio sit, & quàm uariè sit appellata, & quare.*
22 *Intellectus ad l. fi. ff. de magist. conueni.*
23 *Idem diuersimodè accipitur apud Legistas & Philosophos.*
24 *Idem dicitur in genere aliquando, non in specie.*
25 *Vsuræ ueniunt in actione subsidiaria contra magistratum.*
26 *Magistratus quo ordine sit conueniendus à pupillo, & an primò tutores, & quomodo.*
27 *Tutores an & quando conueniantur, ante magistratum.*
28 *Actio tutelæ datur insolidum non solùm ex dolo, sed culpa.*
29 *Beneficiũ ordinis quando habeat locum inter tutores.*
30 *Intellectus l. Lucius la secunda. §. Cùm in testamẽto, ff. de admi. tuto.*
31 *Iudicis & Testatoris* } *factum æquiparatur.*
32 *Tutores quãdo & in qbus casibus unus pro alio teneatur etiam facta diuisione à iudice uel à testatore.*
33 *Culpa in tutela nõ intelligitur regulariter nisi de leui.*
34 *Paria sunt aliquid nõ facere minus tempestiuè.*
35 *Tutores, quotquot sunt, habent insolidum administrationem.*
36 *Idoneè aduerbium quid significet.*
37 *Extra ordinem, quid significet.*

DIVIDITVR in tres partes. in prima ponitur, qualiter magistratus, qui passus est vel non caueri vel minus idoneè, tenetur subsidiaria actione: in secunda extenditur hæc prouisio etiam ad hæredes magistratus in tertia dicitur, qui si tutores vel curatores recusant cauere, pignoribus captis coercẽtur. secunda ibi, Quæ quidem, tertia ibi, Quibus constitutionibus.

Magistratus potest cogere tutores vel curatores satisdare, quòd si passus est eos non cauere vel minus idoneè, tenetur ipse & eius hæredes subsidiaria actione. hoc dicit.

Casus ita figurari potest: quæsitum fuerat, ex quo cõstat, quòd tutores & curatores satisdare rem pupilli salvam fore tenentur. s. in prin. an si non satisdent vel minus idoneè, ex negligentia vel dolo magistratus, qui vel cogere vel respicere satisdationem debebat, ipse magistratus aliquo modo teneatur pupillo: & videbatur dicendum quòd non, ex quo enim magistratus nec contraxit, nec quasi contraxit vt tutor. §. Tutores. j. de obl. quæ ex qua. contrac. nas. nec aliquid promisit vt fideiussor, nõ videbatur ipsum aliqua actione teneri posse saltem pupillo: si enim in administratione officij defecit, videbatur teneri reipub. non ipsis pupillis, cuius contrarium deciditur hic, quòd imò teneantur etiam officiales & magistratus: tenentur autem ex quasi delicto, dum officio suo perperam funguntur, & cum dãno reipub. indemnitati pupillorum & minorum non prouident. Visum enim est legumlatoribus reipub. maximè interesse res pupillorum saluas esse, vt hoc cod. tit. s. in prin. vt ergo eis magis cautum esset, hanc actionem dederunt, quam in hæredes etiam magistratuum extenderunt cum distinctione tamen, de qua postea dicemus in notabilib.

a In tex. ibi, Subsidiariã actionem. Dicta † est actio sub
sidiaria, vt dicit hic Theophilus, eò quòd vltimum qua
si sit præsidium minoribus & pupillis, ita etiam appel-
lat Iurisconsultus in l. j. in prin. & §. Si preses, ff. de ma-
gis. conue. quemadmodum & Columel. lib. 4. cap. 24
2 subsidiarium † palmitem appellat, quem rusticus parat,
vt præsidio sit, quo fit vt etiam præsidiarius appelletur,
3 vt idem Columel. lib. 4. cap. xv. & cap. xxi. & † subsidia-
rium militem dixit Liuius lib. 7. ab vrbe condi. qui sub-
sidio esse possit, profligatis primis aut inclinãtibus. Pau
,, lum (inquit) erat ab dextra editi loci, quem subsidia-
4 rijs repleri placuit. & subsidiarias † cohortes appellauit
,, lib. 9. quæ alij subsidio reseruabantur: Qui † subsidiarias
,, cohortes, quę integræ ad longioris pugnæ casus reser-
,, uabantur, in primam aciem extemplò emisit. Et Cæsar.
lib. 1. Belli ciui. Cæsaris (inquit) triplex, sed primam aciẽ,
,, quam ternę cohortes ex quinta legione tenebant, has
,, subsidiariæ ternæ, & rursus aliæ totidem, suæ cuiusque
,, legionis subsequebantur.

In tex. ibi, Captis pignoribus coerceantur. Theophilus hic exponit idest iussu magistratus aliquid ex bonis eorum capiatur, quod loco pignoris non sit, tamen intelligas loco pignoris pro securitate pupilli, quia iam cautum est pignora non supplere satisdationem. l. prætoriæ stipulationes personas. ff. de præto. stipula. alias enim pertinaciter recusando satisdare, posset tutor vel curator per indirectum consequi quod concedi non oportet. Dicas ergo coerceri captis pignoribus tutores, vt his sumptis & distractis tædio quasi affecti satisdent. Capiuntur enim & distrahuntur in pœnam, vt in simili est text. in leg. i. §. Ex hoc rescripto. ff. de
,, ventre inspi. ibi, Cogenda igitur erit remedijs prætoris in inquirendo, & si venit, respondere, pignoraque eius capienda, & distrahenda, si contemnet, vel mulctis coercenda, hoc enim totum prouenit ex regula illa generali, qua permissum est ius dicentibus iurisdictionem suam defendere pœnali iudicio leg. i. ff. si quis iusdic. non obtemp. & dicemus paulò post cõmodius, hæc satis sint pro declaratione verborum. §.

5 Primò not. secundum Ang. quòd tutor vel † curator
ex administratione sua obligatus remanet pupillo vel adulto, ex qua obligatione dantur postea tot actiones pupillo vel adulto. §. Tutores. infrà de oblig. quæ ex qua. contr. nas. leg. Ex maleficijs. Tutelæ. ff. de actio. & oblig. Licet enim expressè nullum negotium inter eos gestum sit; tacitè tamen tutelam administrando censetur velle omnia eius bona pro administratione prædicta obligata esse: voluit enim hoc lex, vt postquam tutor fit quasi dominus quidam bonorum pupilli, obligatur sit gestorum reddere rationem. leg. i. ff. de tutc. & rati. distrah. in princ.

6 Secundò † not. ibi, Ex administratione rerũ teneri. ꝙ
obligatio, quæ insurgit inter tutorẽ & pupillũ, oritur
ex ipsa administratione, & sic ꝙ causa huius obligatio-
7 nis est ipsa † administratio. dictio enim illa (ex) denotat
causam immediatam l. i. §. Ex incendio. ff. de incen. rui.
naufra. glo. i ver. Ex re. j. per quas perso. nob. acqui. §.
8 Igitur. vbi dicemus. Et hinc est, ꝙ † qui non gessit & ad-
ministrauit, non obligatur actione directa tutelæ, quã
uis teneatur vtili. l. Non quasi. §. i. in fin. ff. rem pup. sal.

fol.

for.quia suo periculo cessauit l.j.ff.de admi.tuto.
9 Tertiò not.q†datur actio subsidiaria pupillis contra
magistratus,qui vel satisdationẽ non exegerint, vel ac-
ceperint minus idoneè,quæ data est ex senatusconsf.au-
thore Traiano facto.l.In magistratus.C.de magis.cõne.
quæ actio vtilis l.j.C.eo.tit.eò quòd cęteris actionibus
in fauorem pupillorum introductis per quandam quasi
interpretationẽ est adiecta quasi vltimum eorum præsi
dium & sacra quædam anchora. Ideo autem eam intro
duxerunt , quia videntur quasi deliquisse quibus curæ
erat indemnitas pupillorum, si satisdationem non ege-
runt,vel minus idoneam receperunt,& ideo talis actio
est in personam , qua,vt in cæteris actionibus rei per-
secutorijs agitur ad damnum , quod pupilli , vel adulti
propterea passi sunt l.j.§. Magistratibus. ff.de magistra.
conueni.
Quartò not. ibi. Quę vltimũ eis pręsidiũ possit affer
10 re. q ideo dicta†est subsidiaria, quia post omnia alia re
media datur,quando non potest esse aliter consultũ pu
pillis,vel adultis aut cæteris , quorũ negotia p alios ad
ministrari oporteat: nã aduertendũ est, q quamuis pro
11 securitate pupillorum inuentæ † sint à iure plures actio-
nes , tamen lex voluit eas non posse ad libitum adulti,
vel pupilli exerceri,sed eo ordine,quo seruato nihil ini
quũ appareat. Nã quando vnus tantũ fuit tutor,vel cu-
rator,& malè administrat,ille ante oẽs cõueniendus est
actionibus à iure proditis:q si plures fuerint,est in po-
testate pupilli cõuenire quẽ vult.l. 2. C.de diui. tute.si-
ne vnus gesserit,siue omnes, vt ibi p gl.& Doct. in quo
alias vidi accuratissimũ Oldendorpiũ errasse: post eos,
ad eorum hęredes actio porrigitur ,vt in hoc §.q si hæ-
redes soluendo non sint,dabitur actio contra fideiusso-
res & hæredes fideiussorum & in subsidium contra ma
gistratũ:quando enim damnum illatũ pupillo aliunde
resarciri non potest , magistratus tunc præstat l. j. ff.de
magis.conue.& apparet i text. nostro,& est bonus tex.
in l. Tres tutores.ff.de administra.tuto.
Quintò not.ibi, Qui satisdationem accipiunt. q ista
verba debent exponi.i.qui accipere tenẽtur,non enim
in oẽs magistratus datur, sed in eos tantũ,q satisdatio-
nem accipere obligati sunt, vt declarat glo.in §.fi.infrà
eod.titul.vbi videbimus,facit tex.i l.j.§. Magistratibus.
ff.de magis.conue.
12 Sextò nota. q †talis actio datur pupillis, adultis,cę-
terisq; personis,quorum bona authoritate legis p alios
gubernantur,quod eum ministerio dictum est,nam ta-
lis actio non datur contutori,si forte ipse damnũ pupil
lo satisfecisset.Pone enim,q duo fuerint tutores, quo
rũ neuter satisdedisset , vnus eorũ inops est, ita q alter
iudicio tutelæ conuentus totum præstat,nã si sciuit cõ
tutorem non satisdedisse, vtiq; non poterit agere con-
tra magistratum,voluit enim hoc.S.C.prospicere pupil
lis non tutoribus.maximè cùm sit quod tutori impute
tur,ex quo vel satisdationẽ à contutore non exegit,vel
suspectum contutorem nõ fecit, ita est tex. in l. Propo-
nebatur.ff.de magis. conue. benè verũ est, quòd si alter
tutorum culpa vacaret, quia nesciisset alterum non sa-
tisdedisse,non erit iniquum etiam ei dari actionẽ con-
tra magistratum.l. Quòd si tutor.ff.eod.titu.
13 Septimò nota. q †hęc actio datur contra magistratũ
siue omnino satisdationem non exegit,siue minus ido-
neam receperit,vt hic,quod intellige,vt satis sit ad tele
uandum magistratum,q fideiussores idonei essent tem
pore receptionis : si enim postea minus idonei,vel mo
ribus,vel facultatib⁹ facti sint, magistratus de hoc euen
tu non tenebitur , magistratus non tenetur futuros ca-
sus & fortunam pupillo præstare, vt dicit tex. in l.j. §.Si
magistratus.ff.de magis.conueni.
14 Octanò nota. quòd†paria sunt aliquid omnino non
fieri , & minus idoneè & legitimè fieri, quam regulam
latissimè prosequitur Iaso. in l. Quoties. ff. qui satisda.
cogan.Deci.in c.Ex tenore.colum.3.de rescript.& ideo
dicit ille text.quòd quoties vitiosè cautum, uel satisda-
tum est,non intelligitur.cautum , aut satisdatum,sicut
15 etiã paria sunt non esse, vel esse , sed inhabilem l. j.§.
fina ff.quodcuiusque vni.nomi. l. Quamuis. §. Si cùm
16 esset.ff.ad Velleia.& ideo †paria sunt nõ extare,vel ex-
tare & non succedere l.2.§.Sed & si fint sui.ff.ad Tertul
17 lian. & paria sunt †nõ facere,vel facere tempore incõ
gruo l.i.C.de diui.tute.l.Etiam.& ibi glo.in ver.Potuit.
ff.de administra.tuto.& l.Tutor qui.§.Si deponi eod.ti
18 tul.Ex quo alias inferebam†ad nullitatem ratificationis
incongruo tempore factæ, vt nullum afferret commo-
dum,ac si facta non esset.
19 Nonò notari†potest, quòd subsidiaria datur non so-
lùm cõtra magistratum,sed etiam contra hæredes eius,
quod non intelligas simpliciter , sed quòd magistratus
tenetur ad omne damnum , hęredes autem solùm de
dolo & latiore culpa tenentur, id quod apertè declarat
text.in l.Non similiter.ff.de magistrat. conueni . Quan-
do enim magistratus tanta fuit negligentia, vt omnem
cautionem omitteret, æquum est eum haberi loco fide
iussoris, vt & hæres eius teneatur , nam ex diui Pij re-
scripto non aliter in hęredem magistratus actio datur,
quàm si euidenter magistratus eum minus idoneis fi-
deiussoribus contraxerit l.Quod ad hæredem.ff.de ma-
gistra.conueni.
20 Decimò not.quòd†si tutores, vel curatores non ca-
ueant & satisdent vt tenentur,coercentur à prætore ca
ptis pignoribus , quod intelligitur , si iussi sint cauere,
& non veniant , vel recusent , nam ob spretam iurisdi-
ctionem in eorum contumaciã possunt puniri captis &
distractis pignoribus ex regula l.j.ff. siquis iusdicen. nõ
obt.& dixi in textu.
In glo.j.Intellige de omnibus,quorum bona [illegible] cu-
ratores administrantur, & de quib [illegible] mus in l.Da-
bimus.§.j.cum l.seq.ff.de priui.credi.
In glo. Accipiunt . Non intelligas in magistratibus,
qui satisdationem accipiunt hoc casu vel illo , quia te-
nentur pariter si non exegerint , vt in hoc §. sed in iis
magistratibus,qui regulariter accipiunt,id est solent ac
cipere , vel accipere tenentur cautionẽ & satisdationẽ
Rem pupilli saluam fore, vt dictum est in notabilibus,
& dicemus in §.seq.
In glo.in verbo, Subsidiaria. Ex hac glo. colligam di-
cta eius per conclusiones ad euitandam confusionem.
21 Prima conclusio est, quòd † hæc actio subsidiaria est
actio vtilis tutelæ,circa quam aduerte, quòd iura circa
hoc videntur variè appellasse hanc actionem , nam vi-
demus,quòd in tex. nostro appellatur actio subsidiaria,
& ita etiam appellatur pluries in l. i.ff. de magistra. con-
ueni. alibi appellatur actio vtilis l.i. l.In magistratus C.
eod.titu. alibi dicitur , quòd conueniuntur actionu ea-
dem,qua conueniuntur tutores,vel curatores & sic tu-
telę,vt dicit hic glo.l.fina. ff. de magistra. conueni. alibi
non exprimitur nomen actionis , sed tantùm dicunt
actione conueniri l.i.§.Neque.§.Diuus Adrianus.§.Exi-
gere.l.Proponebatur.l.Quòd si tutor.l. Quod ad hære-
dem.ff.de magistra.cõne.l.In hæredes. C.eod.titu.Glo.
hic,vt videtis,& in l.i. & in l.In magistratus. C. eod.ti-
tul.& in l.fina.ff.de magistr.ibue.variat, verior est opi.
Hugo.quòd detur vtilis actio in factũ, non tutelæ,quæ
datur,quoties deficit actio, & sic quoties datur in subsi
diũ actio.l. Quoties. ff.de pręscri.verb.cũ gl.facit tex.in
l.Sancimus.la 1.C.de sacros.eccl. Doctores parũ, aut ni-
hil dicunt.Rofre. sequitur opin.Hugolin.nam si simpli-
citer leges appellant actionem,de hac senserunt:si. vti-
lẽ,ideo sic eam appellarunt,quia per interpretationem
adiecta

adiecta est ciuilibus actionibus proditis in fauorem pu
pillorum, vt etiam sensit Oldendor. in hac actione,
& appellatur etiam vtilis in l. Quoties. ff. de prescrip.
verb. eadem ratione. Quoties enim datur actio ex va-
rijs cāsū ciuilium vel criminaliū figuris, vt dr̃ in l. j. in
prin. ff. de actio. & obl. siue in factū aliqđ, vt dicit in l.
Actionum genera. ff. eod. tit. siue ex nouo negotio, vt di
cit in l. Si tibi. ff. de præscrip. ver. agitur actione vtili in
factū: si subsidiariam appellarūt, qualitatē ipsius non ve
rum nomē actionis exprimere voluerūt, qđ vltimū qua
si presidium sit, vt in tex. nostro apparet, & eò ꝙ defi-
cientibus alijs remedijs & actionibꝰ subsidio sit parata
pupillis argu. d. l. Quoties. ff. de præscrip. verb. Solùm su
22 perest† difficultas in intellectu l. fi. ff. de magis. conuen.
vbi dicit eadem actio, cui optimè ibi respondet glo. vi-
delicet, ꝙ est eadem in genere non in specie, sicut & ali
bi dr̃, Mulier, quę damnauit, eadem saluauit: & Eadem
herba, quæ in tuo horto est, est etiā in meo: facit quod
dr̃, ꝙ duorū reorum vna est obligatio l. 3. in fi. de duo.
reis. & tamen diuersæ sunt obligationes. l. Eandem. in fi.
ff. eod. tit. nec inconuenit, vt idem accipiatur in genere,
q̃uis in specie non sit idem, vt de eodem impetu dixit
tex. in. l. Si ager. la. i. ff. qui. mod. vsusf. amitt. & in l. Si nō
sortem. §. Libertus. ff. de condi. indebi. appellantur eędē
operę. i. similes: ad idem bonus tex. in l. Iulianus. ff. de
hære. insti. & tradit Alexā. in l. 2. in fi. princ. ff. si cer. peta.
23 Diuersimodè enim† accipitur dictio (idem) apud Philo
sophos & Legistas, vt pulchrè disputat Alex. de Alex.
lib. 3. Dierum genialium cap. j. & idem (vt dixi) potest
24 intelligi† & rectè, dummodo sit idem in genere, q̃uis di
uersum sit in specie, facit tex. in §. fi. in l. j. ff. de ver. obli.
dum loquitur de eadem lingua. sed ad hoc allego me-
liorem tex. iuncta glo. & qui loquitur in proprijs termi
nis nostris in l. 3. C. de nego. gest. ibi, Actionem eandē
habebit. & tñ ibi non datur actio negotiorum gestorū
directa, vt in primo casu, sed vtilis vel alia in genere, vt
declarat ibi glo. & clarius Bar. faciunt ea, quæ notantur
per Doct. post glo. in l. Dominum. C. de iniur. Conclu-
de ergo, ꝙ contra magistratum non datur vtilis actio tu
telę, vel vtilis negotiorum gestorum, vt dicit glo. sed
actio vtilis in factum, vt ... conclusum est. & ita intelli-
gendus est tex. in d. l. fi. ff. de magist. conueni.

25 Secunda conclusio est, ꝙ† in hac actione, quæ datur
contra magistratum, veniunt vsuræ, sicut in directa tu-
telę vel negotiorum contra tutorem vel curatorē, qđ
rescriptū fuit latū à diuo Seuero & Antonio, vt dicit in
l. fi. ff. de magis. conueni. resarcire enim tenentur omne
damnū, quod passus est pupillus l. j. §. Magistratibus. ff.
de magis. conueni. vnde inferri potest & vsuras venire,
fideiussores tñ magistratus pupillo non tenentur l. j. in
prin. ff. de magis. cōueni. & aduerte ad tex. in d. l. fi. dum
„ dicit, Quoniam constitutum est pœnarū vsuras peti nō
„ posse. ꝙ ibi probatur illud, quod dicebam, ꝙ hæc actio
nascitur quasi ex delicto, & quod soluitur habet speciē
pœnę, & ideo non datur regulariter hęc actio contra
hęredes. l. Non similiter. l. Quod in hęredem. ff. eo. tit.

Tertia conclusio est, ꝙ dicitur subsidiaria aptitudine
sicut actio. l. Aquiliæ aptitudine dicitur pœnalis, quia si
cut illa non semper pœnam continet, sed simplex dam
num, ita hæc non semper est vltimum præsidium, qđ
intelligit esse ex ea regula, quæ habet, ꝙ ad ea, quę fre-
quentius accidunt, iura se referunt & verba in iure de
nominantur. l. Nam ad ea. ff. de legi. & aduerte ad duo:
primò, ꝙ hęc glo. non est Accursij, sed additio ex glos
Accur. alibi sumpta, & incipit ibi, Subsidiaria autem. &
ita vidi in vetustis codicibus.

Secundò aduerte, quia siue gl. siue additio hęc sit, est
corrupta, nam in vulgatis codicibus legitur, Subsidia-
ria autem dicitur pęnalis aptitudine: nam illud ver-
bum (pęnalis) expungendum est omnino, repugnat
enim intentioni glos. & colligitur ex verbis glos. in
leg. i. §. Vsqueadeo. ff. de tute. & ratio. distrah. in verb.
Accipiendum. in fin.

26 Quarta conclusio †est, quòd quādo vnus tantū fuit
tutor vel curator, ille primò conuenitur, postea verò
magistratus. Dic, ꝙ primò etiam conuenitur fideiussor
tutoris vel curatoris, nam si satis non possit exigi ab
eo, tunc deuenitur ad magistratum. l. Aduersus. C. de
magistra. conueni. & hæc conclusio clarissima est.

27 Quinta conclusio est, ꝙ† si plures fuerunt tutores vel
curatores, & omnes pariter tutelam vel curam gesse-
runt, omnes cōueniuntur ante magistratum. l. Lucius.
la secunda. §. pen. ff. de admi. tutor. ibi, alias quidē & c.
l. Duo. ff. de magis. conueni.

Sexta conclusio est, ꝙ si plures fuerunt tutores, &
nullus eorum gessit, omnes conueniuntur ante magi-
stratum. l. Si plures. ff. de admi. tuto. qui tex. hoc nō pro
bat, sed glo. ibi, in ver. Cæteri. secundum Azo. intelligit
ita, licet alleget cōtrarium sensisse Hugoli. qui uolebat,
ꝙ si unus ex tutoribus pluribus, qui omnes contumaci
ter tutelam administrare neglexerunt, sit non soluēdo,
pro ea portione ueniatur prius contra magistratum, q̃
contra contutores. Glo. opi. in his duabus conclusioni
bus, scilicet quando uel omnes administrarunt, uel quā
do nullus, communiter approbatur, ut. s. omnes conue-
niantur in solidum ante magistratum, nec detur inter
eos beneficium ordinis, ut tradit Pau. de Cas. in l. i. C. de
transac. & ratio est, quia cùm beneficium ordinis detur
respectu principalis debitoris, cū hoc casu pariter om-
nes teneantur uel de administratis per omnes secundū
terminos quintæ conclusionis, uel de neglectis per om
nes secūdum terminos sextę, non potest cadere aliquo
modo ordo inter eos, sed magis dabitur auxilium & be
neficium diuisionis, quod uerum erit etiam siue dolo
administrauerint, siue non, uel dolo neglexerint, quia
28 cum natura actionis † tutelę sit, ut detur insolidum, &
non solùm ex dolo sed etiam ex culpa detur d. actio. l.
Quicquid. C. arbi. tut. Bar. in l. Quod Nerua. in x. q. ff. de-
po. nec reperiatur hoc casu concessum beneficium or-
dinis. non per hoc est tribuendum non dolosis, ut de-
clarat optimè Purpur. in l. i. C. de transact. nu. 30. qui ex
hoc etiam infert aliam notabilem declarationem, ut et
habeat locum, si aliqui dolo administrauerint, & aliqui
sine dolo, quia dolo carentes non poterunt excipere, ut
dolosi prius excutiantur, & inter eos habeat locū bene
ficiū ordinis reprobata & restricta opinione contraria.
Pau. de Cas. ibi, quæ non prosequor, quia q̃uis necessa-
ria sint pro declaratione præsentis materię, tamen sunt
extra propositum gl. nostrę, quæ tantummodo uidetur
insistere in ordine in tutores & magistratus in his dua-
bus conclusionibus.

29 Limitari tamen solet hæc conclusio per† Doct. p tex.
in l. Lucius. la secunda. ff. de administr. tuto. in §. Cùm in
testamento. nam ibi fuerunt dati duo tutores, ambo ad
ministrarunt, & tamen conuenitur prius magistratus q̃
alter ex tutoribus, & communiter Doct. intelligūt hoc
ideo esse, quia tutores non sunt eiusdem ordinis, nam
30 ibi vnus† erat testamentarius, alter datiuus. Sed tu dic,
ꝙ ille tex. non uidetur generaliter trahendus ad diuersi
tatē ordinis, sed restringendus in terminis, in quibus lo
quitur, scilicet quādo alter est testamētarius, & alter de
cuius facto agitur, datiuus, secus si unus esset datiuus
alter legitimus, nā eo casu putarē decisionem illius tex.
cessare, quę in duobus principaliter fundat in eo. s. ꝙ
ille tutor testamentarius erat & suspectum alium fece-
„ rat, ibi, Non est visum prius collegam conueniendum,
„ q̃ & suspectū fecerat & testamēto datus est. quinimò pro
facto datiui testamentarius non solùm habet beneficiū
ordinis,

ordinis, sed etiam nullo modo conueniretur, cùm in
fin. ille tex. dicat perinde habendos singulos, ac si in
partes dimidias tutores dati essent, quo casu habet lo-
cum tex. in l. 2. C. de diui. tute.

Septima conclusio sit, quod si aliqui ex tutoribus gesse-
runt, aliqui non, si fuit diuisa administratio per iudicē
vel testatorem, tunc quia (vt dicebam) non gerens non
tenetur ex facto alterius, conuenitur primò gerens, &
postea magistratus, quia non gerens nō cōuenitur l. 5.
C. de diui. tute. glo. allegat. tex. in d. l. Lucius. la secunda.
§. pen. qui tex. non facit, & fuit error, in quo fuerunt ēe
Cyn. Bar. Bal. & plerique alij, qui intellexerunt illum
tex. quando erat facta diuisio inter tutores, de qua ta-
men in illo tex. nulla fit mētio, sed tex. fundatur in duo
bus tantùm, vt proximè dicebam, in eo. s. quod tutor testa
mentarius erat, & alium suspectum postulauerat: quā
uis enim ibi dicat testamentarium tantùm pro ea parte
conueniendum, quam administrauit, non per hoc se-
quitur diuisionem factā esse vel à testatore vel à iudice
dante, & nullibi ille tex. fundat se in diuisione, sed in ra-
tionibus supradictis. Conclusio ergo est, quod facta diuisio
ne per iudicem aut testatorem cōuenit primò gerens,
& postea magistratus, & ratio est, quia non gerens, quā
do est facta diuisio, vt dictū est. ex facto gerentis nullo
pacto tenetur, aut conueniri pōtest d. l. 2. in 2. respon-
so. C. de diui. tute. l. Si duo. ff. de administ. tuto. quæ ita in
telligenda est, & diuisio testatoris & iudicis hoc facit: à
31 pari enim procedunt † regulariter, & stante rationis idē
titate factū iudicis & testatoris æquparant, vt tradit Ias.
in l. Is cui bonis. col. 7. ff. de verb. oblig.

Octaua conclusio sit, quod in quatuor casibus vnus pro
alio tenetur etiam facta diuisione à iudice vel testato-
re, quod tū intellige secundū gl. post magistratum, nam
primò sm eā conuenitur ille, ex cuius facto damnū pu-
pillo illatum est, secūdò magistratus, tertiò collega. Sed
dic, quod est falsum: quia imò tenet prius collega, q̄ magi-
stratus in his casibus, ita enim intelligunt cōmuniter
Doct. in d. l. 2. vbi Saly. hoc dicit col. 4. in 7. q. & ita te-
neas. Videamus sigillatim casus exceptos.

32 Primus est, si tutor † contutorem vt suspectum remo
uendū non remouit, quem casum intellige in terminis
tex. d. l. 2. C. de diui. tute. qui ponit hūc casum, videlicet
quādo p dolū aut culpam hoc factum est: si enim vel do
33 lus vel culpa abesset, nō † teneretur secundum illū tex.
quod intellige de leui culpa iuxta naturam tutelæ cum
similib. vt per Deci. in leg. Contractus. nume. 32. ff. de
regu. iur. cum vulg.

Secundus casus est, qñ tardè remouerūt iuxta tex. in
d. l. 2. qui ponit etiam istum casum, quod eodem modo
intellige, qñ culpa saltē leuis imputari potest contuto-
ri, cur citius illū remoueri non curauerit: si enim culpa
abesset, non teneret actione tutelæ d. l. Quicquid. C. ar
34 bi. tute. & p hoc casu facit, quia † paria sunt aliquid mi
nimè facere, vel facere tardè & minus tempestiuè l. 3.
C. de excus. tuto. facit tex. in l. 2. §. Si simul. à contrario
sensu. ff. ad l. Iuli. de adulte.

Tertius casus est, quādo incœpta iam causa remotio
nis iura pupilli prodidit, vt est tex. in d. l. 2. quæ ponit
hunc tertium casum, colludendo. s. cum aduersario ac-
cusato, vel tergiuersando, licet per hoc non incidat in
S. C. Turpillianū l. j. §. Suspecti tutoris. ff. ad Turpil.

Quartus casus sm glo. hic est, qñ cōtutor videns lap-
sum facultatibus collegam, vel saltem fieri quotidie nō
soluendo non exegit satisdationem rē pupilli saluam
fore qui casus ponitur per glo. in d. l. 2. C. de diui. tute.
in verb. Prodiderunt. allegat. l. Tres tutores. §. fi. ff. de ad-
mi. tuto. in qua nō apparet diuisam fuisse tutelam à te-
statore vel à iudice, vt patet ex themate. q. illius tex. po-
sito in principio illius l. quis ratio d. §. videat generalis.

Quintus casus ponitur per glo. in d. l. 2. in ver. Pro-
diderunt. s. si vnus nō instruat alterū sup eo, qd alter ne-
scit ad suā gestionē pertinere, allegat l. Titium. §. Tuto-
res. ff. de admi. tuto. in fin. qui tex. benè probat, quod ad eo-
rū officium spectat, ne contutorem lateant instrumēta
ad eius administrationē pertinētia, & q̄uis ibi nō dica-
tur, quod si hoc tutores neglexerint significare, teneant, tn̄
Bar. ibi in fi. hoc dicit, & ita intelligit illum tex. quod
tutor, qui negligit ea, quæ ad eius officium pertinent,
tenetur d. l. Quicquid. C. arbi. tute.

Nona conclusio sit, quod si non sit diuisa administratio
inter plures tutores per testatorem aut iudicem, conue
nitur primò gerēs, secundò magistratus, tertiò non ge-
rens exceptis casibus suprascriptis, quæ cōclusio est cō
tra tex. in d. l. 2. in j. & 2. rñso. vbi habet, quod si vel diuisio
nulla facta sit, vel facta sit nō à testatore vel iudice, sed
ab ipsis tutoribus inter se, poterit q sup tutela fuit quē
voluerit ex tutoribus eligere, quia oēs in solidū tenent,
& insolidū cōueniri possunt, ita vt actione electo con
tra alios cedat, facit tex. in l. Diuus. ff. de admi. tut. Si er-
go conclusio, quod siue nulla facta sit diuisio, vt psupponit
glo. hic, siue sit facta sed non à iudice vel testatore, om
35 nes † insolidū conueniunt, ratio aūt ea est, quia cū oēs
tutores, quotquot sint, insolidū administrationē habeāt
l. i. C. si ex plu. tut. nisi diuisa sit à testatore vel iudice d.
l. 2. eo. tit. & vt dixit Ang. de Are. in §. Actionū. col. 23. J.
de actio. etiam si essent mille, omnino quilibet habet
potestatem insolidum administrandi. vt declarat Bar. in
l. i. §. Si plures. ff. de exerci. col. 2. vers. Vt igitur liqueat.
meritò sequitur, quòd eorum obligatio insolidum &
indiuidua sit, vt subtiliter declarat Cuma. consil. 24.
Testator filio. colum. 2.

Limitatur hæc conclusio duobus modis per Alex. in
l. j. col. i. C. de transactio.

Primò per tex. in l. Luciua. §. Cùm testamēto. ff. de ad-
mi. tuto. vbi nō facta diuisione à [illegible] testatore p
mala administratione [illegible] non conuenitur, sed
cōuenit magistratus, et si malè administras nō sit soluē-
do, videlicet, qñ vnus tutor erat datiuus, alter testamen
tarius, intelligēdo & declarādo, vt dixi. s. vltra Alex. quod di-
cit, quod hæc limitatio approbat[illegible] cōmuniter ab omnibus.

Nec obstat sm Alex. quod glo. in d. §. Cùm testamento.
intelligat, quod ibi diuisio facta fuerit à testatore, quia hoc
est cōtra illum tex. in fi. ibi, Ac si in partes. vbi tex. æqui
parabat illum casum casui, in quo facta est diuisio, nul-
lum autē simile potest esse idē. l. Quod Nerua. ff. depo.

Secundò limitat Alex. qñ non diuisa tutela à testato-
re vel iudice quidā ex tutoribus gessit, quidam non, nā
si gerens non sit soluendo, agitur primò contra magi-
stratū, & postea contra non gerentē l. j. §. Nunc tracte-
mus. ver. Vsqueadeo. ff. de tute. & ratio. distrah. & ibi gl.

Tertiò limitat, qñ vnus tutorū administraret finita
tutela, nam pro sic administratis non administrans nō te
netur, nec conueniri pōt. l. Diuus. ff. de admi. tuto. facit
tex. in l. Tutori. C. de nego. gest. tradit Corne. cons. 255.
præsens consultatio lib. j. seq. Purpur. in d. l. j. C. de tran
sact. Ex quibus sit expedita hęc glo. maxima, si quis ma-
teriam velit latius attingere, videat Docto. omnes, &
præsertim moder. in d. l. j. C. de transact.

36 In glo. in ver. Idoneè. Verū est, quod † aduerbium est, quo
„ & authores Latini & Iurisconsulti nostri usi sunt. Vl-
„ pianus in l. Ergo. §. Addici. ff. de fideicom. lib. Si idoneè
„ creditoribus cautū sit de soluendo. Et Cice. de Inuētio,
„ Exordium est oratio animum auditoris idoneè compa
rans ad reliquam dictionem. Et Pompo. eodem verbo
vtitur in l. In reficiendo. ff. de dam. infect.

In glo. in ver. Responsis. Dum allegat. §. Sciendum.
aduerte, quia glo. æquiuocat, hic enim dicitur, quod ex
prudentum responsio actio hæc subsidiaria porrigitur
ad hæredes,

ad hęredes,ibi tex.intelligit,ne ad succeffores in magistratu fit dilata receptio fideiuffionis & cautionis, melius facit tex.in l.Non similiter.& in d. l. Quod ad hæredem.quamuis ibi magis conftet ex conftitutione & rescripto diui Pij id ꝓceffiffe q̃ ex refponfis prudentum.

In glo.in verb.Conftitutionibus. Tex. allegatus per glo.in d.l.2.magis probat,ꝙ ex illa conftitutione non detur eo cafu,de quo ibi,in hæredes actio, quàm ꝙ detur,ut hic dicitur,ideo melius facit tex.in d.l. Quod in hæredem.In aliis eius dictis glo. clara eft, & nos alibi.s. in notabilibus declarauimus,quæ pertinebant ad tex. in d.l.Non similiter.vbi vide.

In glo.in uer.Coerceātur.Glo.allegat cōcor. de hoc dictum fuit s.in vlt.textuali,ubi fuerunt hæc uerba declarata,& dum gl.allegat tex.in l.i.in i.respon.ff. de admi.tuto.dic,ꝙ facit in simili,ficut enim ibi cogitur extra ordinem adminiftrare,& gerere,ita hic cogitur ca-
37 ptis & distractis pignoribus cauere.Extra ordinem autem intellige, id eft remotis folemnitatibus, ut eft tex. vbi declarat glo.& ibi latius dicemus j. de interdic. in fi.& dum allegat tex.in l.4.§.3.ff. de dam. infec. eft §.Si forte.dic ad effugiendum quod Ang. hic fatis impertinenter hæfitare fecit,ꝙ ficut ibi fi recufatur caueri,mittitur ille,cui cauendum fuerat,in poffeffionem, ut obediat,& in pęnam fpretę iurifdictionis,ita hic captis, & distractis pignoribus coercetur:melius facit tex.in d.§. Siquis ex iis.ut dixi in textualibus, & hoc eft quod dicit in fimili tex. in d. l. 3.C.de fufpec.tuto.ftrictioribus remediis,& in l.Siquis.ff.de mune. & honor. & hoc eft etiam quod dicit tex.Prętoris authoritas interueniat in l.i.§.Quid ergo.ff.de uentre infpi.

§. NEQVE AVTEM.

1 *Magiftratus qui funt,qui fatifdationem exigere à tutoribus,uel curatoribus debent, & qui tenentur ob non exactam,uel minus idoneè.*

2 *Vrbis appellatio Roma intelligitur.*

3 *Tabellio } an teneatur ob fatifdationem non exactam Notarius } pupillo.*

4 *Inuētarium tutorum debet continere ualorē bonorū.*

5 *Aeftimatores,fi malè æftimarunt bona, uel pupilli, uel fideiufforis tutoris,an teneantur.*

6 *Fideiuffor,fi dubitatur fit ne idoneus facultatibus,datur arbiter iuris,& requiritur approbatio.*

7 *Fideiufforum approbatores tenentur.*

8 *Fideiuffores quando approbantur ut idonei,exigitur citatio partis.*

DIuifionem commodam non recipit hic.§. Magiftratus,qui fatifdationes tutorum exigunt,hac actione tenentur, non ij, qui tantùm tutores dant.h.d. ex l.i. §. Neque. ff.de magiftra.conueni.

Cafus figuratio facilis eft:cum in fuperioribus dictū fit,ꝙ magiftratus in fubfidium teneatur, fuit dubitatū de quibus magiftratibus tex.loquatur, & videbatur de omnibus,cùm enim lex vfq; adeo curauerit indemnitatem pupillorū,& eorū,qui fub cura funt, ut uoluerit tutores & curatores fatifdare fecundum ea, quę dicit Imperator in prin. tituli noftri. confequens uidet, vt fi magiftratus,qui tutores dant,& ad quorum officiū fpectat hanc cautionem exigere,non curauerint caueri,quafi ex delicto hoc teneantur actione fubfidiaria, vt hic dicitur,fed contrarium deciditur, quòd non omnes magiftratus,quibus ius dandi tutoris eft,hac actione conueniuntur,fed ii tantùm, qui de more folent fatifdationē exigere,& ideo nec præfectus urbi, nec prætor,nec pręfes prouinciæ,nec quifquam alius,cui tutores dandi ius eft ad inftar, fcilicet nominatorum, ut Proconful,Legatus Proconfulis,pręfectus Aegypti, & alii huiufmodi.l.j.ff.de tuto.& cura.dat.ab ijs. Ex enim ratio eft huius decifionis,quia cùm (ut dixi) actio hæc contra magiftratus nafcatur quafi ex delicto, non poffunt peccare,nifi ii tantum,quibus hoc iniunctum eft, vt fatifdationem exigant,fed ad hos maiores magiftratus non pertinet hæc cura,quippe qui fi dant ex inquifitione,lex vfqueadeo confidit de eorum electione, vt tutorem fic electum releuet ab onere fatifdandi,quemadmodum fi à patre electus fuiffet.§.j. s. hoc eod. titu. fi fine inquifitione,tunc cautionis & fatifdationis exactio cōmitti ab his folet minoribus magiftratibus. l. i. §.Si curatores.ff.de magif. conueni.

In text. ibi, Neque quifquam alius Theophilus hic non apponit hęc verba,quæ tamen fuerunt Vlpiani in l. i. §. Neque. ff. de magif. conue.videntur enim parere quandam quafi contrarietatem, videmus enim plurea effe magiftratua, quibus intra quingentos aureos ius eft dandi tutores,qui tamen teneotur hac actione: fed nulla eft perplexitas tum ratione dictionis (alius,) quæ fimilitudinem quandam præfefert, & ideo intelligitur de iis,de quibus diximus in figuratione cafus, & habetur in l.i.ff.de tuto.& curato.dat.ab iis.tum quia iis magiftratibus,quibus intra quingentos folidos ius eft dandi tutores,hæc authoritas tributa eft hoc adiecto, vt fatifdationem fuo periculo recipiant.§.penult.in fi.fuprà de Attili.tuto.ibi,Legitima cautela fecundum eiufdem conftitutionis normam præftanda,videlicet,eorum periculo,qui eam accipiūt.vnde cafus expreffè à lege aliqua exceptus non venit vnquam fub regula.Prætereа verba fequentia declarant & aperiunt hoc,vt de iis magiftratibus intelligendum fit, qui cautionem exigere non folent,quamuis ius dandi tutores habeant.

Not.quod dicitur in tex.quòd ii magiftratus tenentur hac actione,quibus hoc onus incumbere folet, vel ex legis difpofitione,vt in d.§. penult. fuprà de Attili. tuto.vel ex iuffu maiorum magiftratuum,vt fatifdationem exigant,alii non ex ratione, vt dixi in figuratione cafus,quia cùm hęc actio oriatur quafi ex delicto, non poteft culpa imputari magiftratui,qui onus fatifdationis exigendæ non habet, facit text. in l.i.§.Magiftratibus.ff.de magiftr.conueni.& ideo in ordinem decurionum non datur, qui publica tantum tractant, & fi ius dandi,vel confirmandi tutoris in ciuitatibus habeant, quando ipfi non nominant tutores,vel cautionem non exigunt,aut in fe periculum non fufcipiunt.l. i.in prin. ff.de magiftr.conue.l.Aduerfus.C.eod.tit. Ad eos enim tātum fpectat,qui(vt dixi)vel ex difpofitione legis, vel de confuetudine cautionem exigunt,& hoc eft quod dicitur hic(folent:)ita enim legendū eft,non(debent) dicit glo.quod ex verbis Theophili clarius conftat.

2 In glo.i.Benè exponit gl.vt Prefectus vrbi (ita enim legitur in emēdatis libris) dicatur,ideft Romæ per excellentiam. poterat meliùs & propriùs gloff. allegare tex.qui hoc dicit in l.Vt Alpheus.ff. de uerbo. fign. vbi vrbis appellationem ad Romā referri fcribit, id quod apertius inquit Quintil.lib.8.cap.2. dum dixit, quòd illud quod commune eft aliis nomen,aliquando intellectu alicuius rei peculiariter tribuitur, & exemplificat his verbis(vt vrbem Romā accipimus) facit etiam.d.§. Sed quoties. vbi de hac figura latius fcripfimus, ibi videndum eft.

Dum autem glo.opponit de l.Aemilius. in prin.ff.de admi.tuto.dū ibi in prin.dicitur,Magiftratus fui tēpore datis tutorib. &c.fed folutio ex eo.tex. apparet fcilicet per fequentia verba dum inquit,Ceffauerat in exigēda

satisdatione. apparet ergo, ꝙ erat talis magistratus, cui
erat ius dandi tutores cum onere satisdationis exigen-
dæ: intelligendus est ille tex. vt iussu Præsidum dedisset
iuxta tex. in §. Sed hoc iure vtimur. ī. de Attili. tuto. in
pri. distingue, vt dicit gl. & vt clarius declaraui superius.
3 In ead. gl. ibi. Vt tabelliones. Io. Fab. hic dicit, ꝙ † hoc
de tabellionibus non putat verũ, nec iure cautũ reperi-
tur: & si ipse intelligit, vt. s. ipsi cautionē exigāt, dic hoc
verũ, nisi aliter se haberet consuetudo, vt dicit Io. Fab.
sed si uel ita se haberet consuetudo, vel ei æstimatio pa
trimonii pupilli cōmitteretur, vel in æstimādo patrimo
nio aliquid dolo, vel culpa fecerit, quominus idonea
cautio pstita nō sit, habebit locũ actio hæc cōtra ipsum
tabellionē & scribā, & de hoc est tex. in l. fi. C. de magis.
conueni. vbi videtur, ꝙ receptio fideiussionis ad ipsum
aliquo modo spectaret, ut ibi, Fideiussorē acceperat.
In ead. gl. ibi, Aestimatores patrimonii. Dic ꝙ glo. be
nè dicit, ꝙ quādo ad aliquem, vel de more patriæ, vel ex
iniuncto sibi hoc officio spectat æstimare patrimoniũ
pupilli, vt sciatur qui sint idonei fideiussores sm cōsue-
4 tudinē, quæ etiā olim vigebat, vt in inuentariis tutorũ
5 poneretur valor bonorũ sm ꝙ † declarat Saly. in l. fi. C. d
magist. cōueni. si vel dolo, vel negligentia scribæ, uel al-
terius, cui onus hoc iniunctũ esset, malè sit facta æstima
tio, & ob id pupillus damnum incurrat, quia pauperio-
res sint accepti fideiussores, quā oporteret, hoc casu te
6 nentur, † sed benè tex. allegatus per glo. nō probat hoc,
sed ꝙ quando dubitatur de viribus fideiussorũ, idest an
eorũ facultates sint tales, vt idonei fideiussores censeri
debeāt, & super hoc sint electi æstimatores ad æstiman-
das nō pupilli, sed fideiussoris facultates, si malè in hoc
uersati sunt, actio in eos dāda est, & ita loquit ille tex.
in l. i. §. Diuus. ff. de magis. conue. ibi, Ad æstimandas tu-
torũ satisdationes. Datur enim iis casibus arbiter iuris.
l. Arbitro. & l. Si ab arbitro. ff. qui satisd. cogan. declarat
Alci. lib. 2. Parado. c. 5. & Ias. in d. l. Arbitro. vbi ego etiā
post gl. ibi declaraui, facit tex. in l. Si verò. §. Qui p rei.
ff. qui satisd. cog. vbi clarè apparet in casu dubio, an. s. fi-
deiussor sit idoneus, vel non, requiri approbationem,
quod intellige, uel iudicis interloquentis. ut ibi decla-
rat Bal. vel arbitrorum, vt dictũ est suprà proximè. Dum
verò glo. allegat tex. in l. i. ff. de in ius vocan. ille tex. ni-
hil facit, sed optimè facit tex. in d. §. Qui pro rei. & de-
7 clarat Bar. in l. 2. §. Idoneos. ff. ad Tertul. Et ad principa-
le propositum suprascriptum, scilicet ꝙ æstimatores, &
approbatores fideiussorum tenentur, est tex. apertus in
8 l. Cùm ostendimus. §. fi. de fideiuss. tuto. & notabis, ꝙ † in
relatione facienda per d. approbatores, seu in eorum
approbatione requiritur partis citatio, vt cōcludit Ro-
man. in consil. 72. Circa primum in prin.

RVB. DE EXCVSATIONIBVS TVTO-rum, vel curatorum.

1 *Muneribus à publicis nemo est immunis, sed sunt oĩa necessaria.*
2 *Tutelam & curā difficulter suscipiunt qui Deũ timēt.*

COntinuatio patet per se, cum enim
in superioribus aggressus fuerit Im
perator declarare quæ communia
sunt tutoribus, & curatoribus, vt di
ximus in rub. tit. præced. meritò de
excusationibus, quæ communes &
sunt vtrisq;, sequit, quas, vt optimè
etiam dicit hic Theophilus, lex introduxit, cùm sciret
graues admodũ & molestas esse curas, & sollicitudines
1 huiusmodi negotiorũ alienorum: & cùm lex noluerit
neminem immunem esse à publicis muneribus l. Nul-
lus. C. de decurio. lib. 10. l. Vacuatis eo. tit. sed omnia es-
sent necessaria. l. Munus propriè. in prin. ff. de uerb. sig.
2 & homines præsertim Dei memoria habentes difficul-
ter ad tutelam, vel curam gerēdam soleant accedere. §.
Quoniam autem. in Auth. ut ii, qui oblig. se hi. se hab.
res mino. parcatq; nihilominus lex aliquibus ex causis,
& indulgeat excusationem, meritò subdit Imperator ti
tulum de excusat. tuto. vel cura. quamuis iudicio meo
melius poneretur iste titulus ante præcedentem, quip-
pe cum habens excusationem non grauetur satisdare,
meritò videretur, ꝙ debuisset dicere, quamuis & in C.
adhuc minus rectè sit positus titulus & materia de ex-
cusationibus tutorum, vt poté quæ etia sequitur titulũ
de suspec. tuto. & idē uidemus in ff. satis enim fuit com
pilatoribus materias has vnire aliquo modo, uel verius
cōsarcinare: sed hoc magis deplorari quàm corrigi pōt.

EXCVSANTVR AVTEM.

1 *Liberorum appellatio oēs descendētes comprehendit.*
2 *Ius liberorum à Lacedæmonibus in 12. tab. translatũ, & quid præstaret. num. 3.*
4 *Cōsulis primò fasces sumebat, qui plures filios haberet.*
5 *Ancillæ. ter enixæ vacabant, quater liberæ erant.*
6 *Prouincia unde dicta.*
7 *Sicilia prima fuit prouincia appellata.*
8 *Prouinciarum differentiæ.*
9 *Superstes, id est testis.*
10 *Bellum } Acies } differunt, & quomodo.*
11 *Plerunque pro maximè, uel frequenter.*
12 *Filij siue in potestate, siue emancipati præstant excusationem.*
13 *Filij quot præstent excusationem.*
14 *Multitudo uerificatur in quatuor, aut quinque.*
15 *Filij mortui non præstant excusationem.*
16 *Tutela ita demum ualet adita hæreditate.*
17 *Terminus appositus etiam tacitè in testamento non [illegible] hæreditatis, etiam si dictum esset (à die mortis.)*
18 *Italia an appellatione prouinciæ contineatur.*
19 *Prouincia diuersimodè accipi potest.*
20 *Prouinciarum plures species.*
21 *Exemplo, id est ad instar.*
22 *Ius liberorũ excusat ab omnibus muneribus publicis.*
23 *Tutela est munus publicum.*
24 *Adoptiui filij non prosunt ad excusationem.*
25 *Naturales tantùm non prosunt.*
26 *Filius datus alteri in adoptionem prodest ad excusationē patri naturali.*
27 *Filiorum appellatione an ueniant naturales tantum, & quando.*
28 *Filius naturalis punitur. L. Pompeia de parricidijs.*
29 *Filij adulterini, incestuosi, & huiusmodi, sunt spoliati omni beneficio iuris.*
30 *Cōcubinatui ius ciuile nō resistit, quàmuis nō assistat.*
31 *Nepos ex filio pmortuo prodest patri ad excusationē.*
32 *Filij quibus casibus subintrent gradum patris ab intestatò, uel ex testamento.*
33 *Superfluum non dicitur quando aliquid replicatur, ut declaratur uel aliquid addatur: idem, si explicetur quod uirtualiter inest.*
34 *Tantùm, hæc dictio exclusiua est, non tamen casuum à lege æquiparatorum.*

Cessante

35 *Cessante causa priuilegij cessat priuilegium.*
36 *Priuilegium debet regulari secundum eius causam.*
37 *Causa si quo tempore adesse debeat, sufficit, ꝙ illo tempore adsit, quamuis postea cesset.*
38 *Qualitas requisita sufficit, ꝙ subsit tempore requisito, quamuis postea cesset.*
39 *Vulneratus in acie & mortuus postea an dicatur per gloriam uiuere.*
40 *Fictiones duæ admittuntur, quando una uenit in consequentiam alterius. (patri.*
41 *Filius captus ab hostibus non præstat excusationem*
42 *Mortuus pro patria dignus est post mortem uiuere per gloriam.*
43 *Intellectus.l.Amicissimos.§.fi.ff.de excu. tut.*
44 *Romæ uel urbis appellatio quousq; protendatur.*
45 *Iure Italiæ concesso quid transeat.*
46 *Priuilegium regulariter restringendum est.*
47 *Priuilegium latè interpretatur, quatenus uerborum proprietas se extendit.*
48 *Munera ciuilia & publica pro eodem supponunt.*
49 *Ius filiorum non excusat ab honoribus.*
50 *Filiorum numerus qualis excuset à muneribus publicis & à quibus.*
51 *Intellectus.l.Siquis decurio.C.de decur.lib.x.*
52 *Lex dubia declaratur ex natura tituli.*
53 *L.Semper.§.Demonstratur.ff.de iure immu.aliter uertitur quàm in uulgatis codicibus.*
54 *Munera publica aliqua authoritate & utilitate, aliqua authoritate tantùm, utilitate priuata, & de ueritate huius distinctionis.*
55 *Tutela quomodo munus publicum sit.*
56 *Aequè, hæc dictio significat omnimodã similitudinẽ.*
57 *Intellectus tex.in l.Athletæ.§.1.ff.de excus.tut.*
58 *Generalis concessio quibusuis uerbis facta non comprehendit ea, de quibus dispositum est, ut specialiter concedi debeant.*
59 *Generalis dispositio non comprehendit legitimam.*
60 *Generalitas uerborum non sufficit, ubi debet fieri expressa mentio.*
61 *Statutum, quòd positionibus expressis uerbis respondeatur, intelligitur, ut per uerba generalia responderi non possit.*
62 *Generalis dispositio generaliter intelligenda est, etiam ꝙ maior ratio sit in uno casu, quàm in alio.*
Etiam in materia statutorum & odiosa. & nu.63.
Et limita & declara pluribus modis nu. 64.
65 *Generalis dispositio comprehendit ea, quæ alias non cõprehenderentur.*
66 *Generaliter comprehendere uel specialiter enumerare idem sunt.*
67 *Præfatio generalis facit, ꝙ tota dispositio generaliter intelligatur.*
68 *Generalis dispositio comprehendit etiam personas priuilegiatas, dummodo priuilegium non sit in illo casu numer.69.*
70 *Generalis dispositio non comprehendit ea, de quibus specialiter est dispositum.*
71 *Specialiter expressa maiorem uim habent.*
72 *Generaliter expressa dicuntur expressa obscurè.*
73 *Generalis quietatio non porrigitur ad ea, quibus dolus inest.*
74 *Generalis permissio non trahitur ad ea, quibus inest fraus, nec ad iniusta & illicita.*
75 *Confirmatio generalis non comprehendit iniusta.*
76 *Generalis renunciatio non comprehendit futura.*
77 *Renunciatio generalis non includit illam, quæ trahit originem ex facto aduersarij.*
78 *Generalis locutio adiũcta speciali restringitur ad similia expressis.*
79 *Generale dictum restringitur, ne quis indebitè damnũ patiatur.*
80 *Generalitas restricta ad causam non operatur, nisi in ijs, quæ sunt eiusdem causæ.*
81 *Generalis dispositio restringitur per subiectã rationẽ.*
82 *Generalitas restringitur ex natura contractus.*
83 *Generalis dispositio restringitur ad casus cõtingibiles.*
84 *Generalis dispositio non comprehẽdit casus, de quibus disponens disponere non potuisset.*
85 *Generalis dispositio non includit non subditos.*
86 *Dispositio semper intelligitur in casu, in quo fieri põt.*
87 *Generali dispositione censetur semper excepta authoritas superioris. (cipi.*
88 *Generalis dispositio non comprehendit reseruata prin-*
89 *Generalis dispositio non includit personam loquentis.*
90 *Generalis dispositio nunquam ita restringenda est, ut captio sequatur.*
91 *Partus ante natiuitatem quando alteri prosit.*
92 *Serui iuregentium non omnino pro mortuis in plerisque locis præsertim habebantur.*

DIuiditur in quatuor partes: in prima generaliter ponitur regula, ꝙ varijs ex causis tutores excusantur: in secunda ponitur prima & generalior seu frequentior causa.s.propter liberos & declarat per quot qualesq;: in tertia ponitur qui de nepotibus ex filio. in quarta redit Imperator ad declarandum, ꝙ illud, quod dictum est de filijs, intelligitur de superstitibus, nisi in acie cecidissent.

Tres filij naturales Romæ, quatuor in Italia, quinq; in prouinciis excusationem prẹstant, si uiuant, nisi in acie cecidissent, quia uiuere hi intelligũtur, & nepotes ex filio non autem ex filia auo prosunt.h.d.

Casus, vt alias dicebam, in hoc tit. difficilè figurari, sed benè loco casus ratio uniuscuiusq; causæ in hoc titulo enumeratę reddi potest: & cùm in principio dicat Imperator varijs ex causis excusari tutores & curatores, id dicas, vt in rub. dicebam, inuentum esse à iure, vt qui aliqua iusta causa impedirentur, graues illas & molestas curas & solicitudines effugiant, quæ plerunq; sequuntur tutelas & curas, noluit enim l.ciuilis grauare homines ad ea, quę uel impossibilia sunt ipsis, uel naldè difficilia.l.impossibilium.ff.de regu. iur. Subdit Imperator frequẽtiorem excusationem præbere solere ius liberorũ, nam & occupatio circa tuendos & regendos proprios filios, & fauor, qui debetur iis, qui liberis hominibus ciuitatem replent.l.1.ff.solut. matr.merentur, vt patribus, qui plures filios habebãt, priuilegiũ hoc tribuatur & indulgeatur: numerus autem non habet rationem nisi volũtatem legislatorum, quia hic numerus est positiui iuris iuxta ea, quę ponit gloss. in l.1. §.Pueritiam.ff.de postulan. Quòd autem minor numerus in urbe sufficiat quam in Italia, & in Italia minor quam in prouincia, inductũ est, ꝙ plurimis alijs muneribus subiiciuntur ciues Romani, & qui in ciuitate ipsa

Romana degunt, quàm ii, qui uel in Italia uel io pro-
uinciis viuunt.Prçterea in dandis nominibus & in re-
plendis numeris militum & supplementis describẽdis
prius reipublicç operã prçstabant ii, qui in urbe erant,
quàm cçteri,unde quia magis illis egebat respublica,
ideo ampliori fauore inuitabat homines ad generãdũ
sibi filios,& geoerati etiam maiorem præstabãt fauorẽ
propter admixtas aliarum causarum occupatiões. Ado
ptiuos autem propterea dicit non prodesse,quia occu-
patio,quam quis incnerit sua culpa,sibi debet imputa-
ti.c.Damnum.de reg.iur.lib.6.& quia cùm boc priuile
gium tributum sit ad inuitandos homines ad geoeran-
dos liberos,vt ciuitas repleatur, cessat in filiis adopti-
uis quò ad patrem adoptiuum: non enim alium ciuem
habet respub. sed eundem ab alio genitum, cui decet
quòd prçstet excusationem. Nepotes autẽ ita demum
præstant excusationẽ,si decesserit eorũ pater: quousq;
.n.viuit, dat resp. illos patri, qui eorũ curam habere
prçsumit,quamuis io potestate alterius sit patria,n.po-
testas non consideratur in hoc,quod patet,quia & eman-
cipati eacusant vt.s.in prin. buius tea. & arrogati noo
excusant,vt paulò antè dictũ fuit.Declaratiõis illius, ꝙ
filij necesse sit ꝙ superstiot, ut præstẽt excusationem,ea
est ratio,quia cessat ratio occupatiõis & etiam ratio fa
uoris,quia non replet amplius ciuitatẽ,nec respub.po-
test vti opera illius,qui iam defunctus est, quod in ijs,
qui in acie ceciderunt,ideo non babet locum,quia per
gloriam viuere intelliguntur,ut dicitur in tex.& dicam
etiam paulò post in textualibus.

In tex.ibi,Plerunq; autem propter liberos.Quamuis
1 liberorum † appellatio latè pateat,omnesq; descenden-
tes comprehendat,vt prisci illi Iurisconsulti l. 12. tabul.
interpretati sunt,prout & testatur Calistratus in l. Libe
rorum.ff.de uerbo.signifi.tamen non est indistinctè in-
telligendus hic locus,vt omnes nepotes, pronepotes,
& cæteri,qui ex his descendunt,excusationem hãc prç-
stent,sed ita demum si eorum pater de medio sublatus
sit,prout in versi.Item nepotes.colligitur.

In tex.ibi,Si.n.tres liberos superstites &c. Romana
2 ciuitas, † quç.x.tabulas legum à Græcis sumpsit, in hac
immunitate secuta est Lacedæmoniorũ iostitutũ, ut re
3 fert Aristoteles lib.2.Politi.cũ inquit,Cõtraria est † quo
,, dãmodo buic puisioni lex illa circa ꝓlem, volens.n.le-
,, gumlator quãplurimos fore Spartiatas idũcit ciues ad
,, multitudinẽ procreandã.Est.n.illis lex,qui tres genue-
,, rit filios eũ esse immunẽ à custodia, qui verò quatuor
,, immunem esse ab omnibus.qđ iostitutum reprehẽdit
Aristoteles,quia multis generatis necesse est plurimos
esse pauperes, qđ in regione sic distributa damnabile
existimauit philosophus.At Romani ab ipso urbis ini-
tio in hoc maximè animum intenderunt,vt ciuitatẽ li-
beris bominibus replerent, ampliorẽq; facerent. Hinc
& incolentibus plurimas immunitates cõcessisse vide-
mus,vt horum exemplo allecti alii in ciuitatem Roma
nam se cõferrẽt.Hinc & l.12.tabu.inquit,Cœlibes esse
prohibẽto secuta Platonis ꝓceptũ, q existimauit à 30.
ad 35.annum vxorẽ esse viris ducendã,alioquin cõtem
ptorẽ matrimonii puniendũ esse,qđ Censores confir-
marunt,dum bæc lex reprehenderet, dicentes naturam
legẽ procreandi & gignendi sicut & nascendi ꝓscribe-
re.Hinc dotium fauor & priuilegia.nã (vt Vlpianus in-
quit in l.j.ff.sol.ma.)dotis causa semper & vbiq; ꝓcipua
est,nã & reipu.interest dotes mulieribus cõseruari, cũ
dotatas esse fœminas ad sobolẽ procreandã replendãq;
liberis ciuitatẽ maximè sit necessariũ.Hinc & ius libe-
rorum,qđ non rãtũ hoc leuamen patribus iodulget,vt à
tutela & cura aliorum excusent vt hic,sed etiam matri-
bus ingenuis quç tres liberos haberent, & libertinis,q̃
quatuor olim concessit.S.C.Tertullianum regnante A-
driano rogatum,vt ad bona intestatorum filiorum ad
4 mittantur.Hinc & L.Iulia cautũ fuerat, † vt is Cõsul pri
mò fasces sumeret,qui plures liberos haberet, vt eius
legis vim ac rationem refert A.Gell.lib. 2.c. 15.Hinc ꝙ
numerus liberorũ à danda filia in virgines Vestales ex-
cusaret, vt est apud eundem lib. 1. c. 12. Hinc L. Papiç
Poppeæ sanctio,de qua loquit̃ Alcia.lib.3. Dispun. c. 3.
& bene iudicio meo. Egnatius in Suetonium in vita
Claudii refert plura priuilegia ex numero filiorum in-
surgentia,& alibi etiam retulit accuratissimus antiqui-
tatis obseruator Alciatus,nam refert ex Columel. mo-
5 sis ẽt fuisse, vt ancillæ ter enixç vacarẽt, † quater liberæ
essent,legiq; apud Eusebiũ, mulieribus, q̃ plures filios
generassent,vsum lecticarũ permissum fuisse & marga-
ritarum,cçteris denegatum. Legi ego qñq; Persarum
Reges præmia proposuisse ijs,qui vno anno plures fi-
lios genuissent. Hoc vnum tñ volo animaduersum, ꝙ
Procopius & post eũ Alciatus putarunt euersionẽ Ro-
mani imperii inde natam, ꝙ ius liberorum sublatũ fit l.
i.C.de iure libe.cui sententiæ minimè assentiendũ pu-
to,nã tantum abest vt Imperatores in ea lege ius libe-
rorũ sustulerint, vt oĩbus concesserint: verba legis sunt
,, ciusmodi.Nemo posthac à nobis ius liberorum petat,
,, quod simul hac lege omnibus concedimus.Dabatur.n.
olim ius liberorum petenti ab Imperatore, quod sustu
lerunt illi tribueruntq; etiam non petenti à principe,
vt omnes.s.quibus numerus esset liberorum, potirẽtur
priuilegijs & iure liberorum, benè in l.2.abrogatum
est ius liberorum quantum attinet ad.S.C. Tertullia-
num. De hoc iure meminit Vlpia. in l. i. & 2. ff. de va-
ca. & excus. mun.

6 In tex.ibi,Vel in prouinciis.Prouincia dicta ẽ † quasi
ꝙ procul vincat.Sunt enim (authore Festo) prouinciæ
regiones longè ab Italia bello quæsitç, ꝙ eas Po.Roma
7 prouicerit.i.antẽ † vicerit.Sicilia prima fuit [illegible] ꝓ
,, uincia.Cic.actio.4.in Ver.Sicilia [illegible] se ad fidem
,, amicitiamq; Po.Roma.applicuit,& prima omniũ pro
8 uincia appellata est. † Prouinciarum autẽ aliç prætoriç,
aliæ consulares erant,quas explicat Strabo in calce sui
operis:quæ autem subditç,quç liberæ, quç fœderatæ,
quæ hostiles,declarat Alcia.in l.Hostes.ff.de verb.signi.
diuersaq; genera prouinciarum ponit & declarat idem
Alcia.in l.Notionem.§.Continentes.ff.de ver.signi.

In tex.ibi,In adoptionẽ autem dati naturali patri ꝓ-
sunt. Ridicula est hæsitatio Accursii in his verbis, clarũ
enim est interpungendum esse post illud verbum (dati:)
cũ enim superius dixisset adoptiuos liberos adoptiuo
patri non prodesse, dubium oriri poterat an ii, qui
in adoptionem dabantur,naturali postea patri prodes-
sent,quasi dubitandi ansam præberet, ꝙ dando in ado-
ptionẽ videbatur quasi seipsum exuere priuilegio filio-
rum,& respõsum est patri naturali prodesse ex ratione
in signatione casus annotata.

In tex.ibi,Filij autem superstites.Rectius Iurecõsul
tus & Latinè magis in l.i.§.i.& in l.2.§.Incolumes.ff.
de vaca.& excu.mun.incolumes dixit,nõ superstites,&
in l.2.§.i.ff.de excu.in.viuos dixit, quo modo loquendi
vsus est hic Theophilus dicens(inter viuos)quasi com-
9 paratiuè ad mortuos.Superstitem tamen (vt etiã † hoc
obiter aduertas) dixit Plau.in Asin.i. testem, quod &
annotauit Alciatus cap.20.libro.2.Parer.

In tex.ibi,Sed si in bello amissi. Vides hic defunctos
in bello excusationem non præstare, defunctos verò in
10 acie cõtrà,quocirca ẽt diuersum † esse bellũ ab acie.Dic
igit̃ bellũ dupliciter accipi,aliquando pro ipsa pugna,
,, vt apud Salustiũ:in eo(inquit) bello trecẽti milites de
,, siderati. Hermogenianus in hoc significatu accepit
in l.Ex hoc iure.ff.de iusti.& iure.Vlpi. in l. Bello amis-
,, si. in princi. ff. eod. titu. Bello amissi (inquit) ad.tutelç
excu-

excusationem prosunt. Modesti. in l. vlti. ff. de vaca. mune. Ad excusationem oouarum filius defunctus non prodest prætcrquam in bello amissus. Aliquando totum illud tempus, quo in militia sumus, bellum vocatur: ita Liuius Pop. Romanum nullo vnqnam bello, multis autem prælijs victum esse scribit. Et Cice. Philip. 8. Potest (inquit) esse bellũ sine tumultu, & ita accipitor hic, & in l. j. §. j. ff. de incen. rui. nauf. in l. In bello. ff. de capti. & postli. reuer. acies autem propriè secundnm Vegetium lib. 3. cap. 14. est exercitus instructus, & accipitur pro ipso prælio & dimicatione vt hic: qui enim acie instructa occumberet non pugnaus, non præstaret (vt arbitror) hanc excusationem patri exemplo eius, quod dicitur de bello. Quare aciem hic nõ solum pro instructo exercitu, sed etiam dimicãte accipe, qno modo etiam Cicero 2. Tuscula. Non sentiunt (inquit) viri fortes in acie vulnera. Idem ad Torquatum lib. 6. Epis. Nam & si qué exitum acies habitura sit diuinare nemo potest, tamen & belli exitum video. & in Orat. antequam iret in exiliũm. Hostibus (inquit) in ipsa acie, cum præliantur, licet loqui. & ita accepit eandem sententiam explicans Iurisconsultus in l. Bello amissi. ff. eod. ti. quod clarius constat ex verbis Theopholi, qui addit (ipsoq; in conflictu ceciderint.)

In tex. ibi, Qui pro rep. ceciderũt, in perpetuum per gloriam viuere intelliguntur. Hanc eãdem rationem confirmat hic Theophilns. Nam quando ij (inquit) pro repub. perierunt, per rerum gestarom gloriam viuere intelliguntur. Sicut enim prisci illi Romani minimè putauerunt lugendum eum, qui ad patriam delendam, & parentes, & liberos interficiendos venerint, vt refer Marcellus in . l. Minimè. ff. de relig. & sumpt. sune. quare & Horatius sororem occidisse iurè contendi solet, ꝙ virum hostem lugeret occisum, vt est apud Quintilia. lib. 3. cap. 8. quinimò subdit Marcel. ꝙ si pater filiũ, aut filius patrem occidisset venientem, scilicet, contra patriam, sine scelere etiam præmio afficiendum omnes constituerunt, quod & attigit Cicero lib. 3. Offi. ita honoribus prosecuti suot varijs & insignibus, qui pro repub. aliquod memorabile gessissent. Hinc triumphi, ouationes, statuæ, & pleraq; alia virtutis præmia. Quod si qoid aliquis pro repub. molitus esset & occubuisset, nó inuideter voluntati eorum, & hinc qnasi per gloriam rerum gestarom viuentibus hoc tribuerunt, vt eaodem parentibus immunitatem præstarent, quam, si naturaliter viuerent, præstitissent. His enim (inquit Cicero Philip. 9.) maiores nostri, qui ob republicam mortem obierunt, pro breui vita diuturnam memoriam reddiderunt. Atqui (paulopost inquit) & huic, & Tullio Cluuio, & L. Roscio, & Sp. Antooio, & C. Fulcinio, qui à Veientium Rege cęsi sunt, oon sanguis, qui profusus est in morte, sed ipsa mors ob republ. habita honori fuit. Hunc morem etiam ab alijs seruatũ legimus, nam Solon filios eorum, qui i acie pro republica occubuissent, publicè alendos censuit, quod & ego alias, dũ Fani Fortunę præfectus essem, statuendum duxi, dum contra vrbis quietem turbantes ciuium aciem instruxi, quã vnioné appellare placuit, quod decretũ paulo post à Paulo. 3. Ponti. max. confirmatũ fuit, & adhuc durat.

11 No. i. ibi, plerunque. ꝙ † hęc dictio hic non respicit
generaliter oés excusationes simul, sed singulas sigillatim: i. ꝙ hæc excusatio solet esse frequẽtior q̃ aliqua ex alijs, non autem ꝙ sit frequentior omnibus alijs excusationibus simul iunctis: ita enim, si comparatiuè accipiatur, ioterpretandum est hoc verbnm, quamuis ergo libentius acciperem hic quemadmodum in l. Nec quicquam. §. aduocatos. ff. de offi. procon. & leg. vbi accipitur pro (maximè) si vulgata obtineat lectio, in Pandectis enim Florentiois legitur (plurimumq; vel accipiamus in eo significatu, qno vtitur Imperator in l. i. C. de pet. bono. sub. lib. 10. s. propositiuo (frequenter.)

12 Secuodò no. ꝙ † filij, siue i potestate siue emancipati
sint, præstant excusationem, concor. l. 2. §. i. ff. eod. vnde conijcere licet, ꝙ principaliter causa huins priuilegii est fauor publicus & gratitudo quædam, qua prosequi voluit lex Romana eos. qui eidem patriæ ioi ciues generauerat. Quamuis. n. pater emãcipato filio iam maiore non teneret amplius eius curam vt de filio habere, cùm iam factus esset paterfam. nihilominus lex eidem cõseruat priuilegium hoc & immunitatem, vt. s. tanquã benè gestæ rei pręmio potiatur.

13 Tertiò no. ꝙ † tres filii Romæ, quatnor i Italia, quinq;
in prouincijs excusant à tutela, & cura, concor. tex. in l. fi. C. de iis qui nume. filio. lib. 10. & obser aduerte, ꝙ Iu
14 risconsultus in l. 2. §. i. ff. eod. appellat † hunc numerum
multitudinem, ita enim inquit Modestinus: remittit etiam à tutela & cura filiorum multitudo quod non in conuenit per tex. š. de iure perso. in §. fi. vbi dixi, & quę notantur in l. Si vnus. §. i. ibi, Multò post. ff. de arbi. & rescriptum tria continens multa dicitur continere in l. i. §. Hoc rescriptum. ff. ad senatusconf. Syllan. Amplia tamen tex. nostrum, etiam si daretur quis curator mente capto aut ventri l. penul. §. Si à prætore. ff. eo. Limita, nisi daretur quis filio proprio, quem emancipauit l. Amicissimos. in fi. ff. eo. ti. de quo tamen dicemus inferius in gl. in versi. Emancipati.

15 Quartò no. ꝙ † filii, qui tribuere debent excusationé,
necesse est ꝙ sint superstites, concor. tex. in l. 2. §. Numerum autem. & in §. Remittit. ff. eo. & sint superstites tẽpore, quo dantur vel creantur, vt vtrobiq; dicitur, cùm qualitas adiecta verbo debeat intelligi secundum tempus verbi. l. In delictis. §. Si extraneus. ff. de noxali. ideo qui in vtero sunt adhuc, non præstant excusationem l. 2. §. Qui autem in ventre. ff. de excu. tut. de quo. j. in gl. in ver. Defuncti. circa quod aduertẽdum est, quod tex. in d. l. 2. §. Remittit. loquitur de tutore testamentario, vt patet ibi, Hoc autem dictum videtur de tutore dato secundum testamentnm, cõuenit autem hoc & in omni alio. & tamen vtit his verbis Oportet autem liberos nãtos esse, quando patres tutores dãtur. vnde nascitur in tutore testamentario difficultas, quæ oon potest oriri ĩ alijs, nam in datiuis tũc, cum creantur, tutores esse incipiunt, & illud tempus spectatur d. l. 2. §. Numerum. in legitimis similiter tuoc esse incipiunt, cùm defertur tutela, & illud tempus inspiciendũ est, an. s. tunc habeãt filios viuos necne, sed in testamentarijs, ex quo dicitur quando dantor, videtur, ꝙ Iurisconf. spectauerit tempus qno scripti sunt i testamento tutores dicendo (qó tutores patres dantur) & tamen hoc videtur incoouenieos, ꝙ siquis faciat testamentum, & det Sempronium tutorem filijs suis, si eo tempore Sempronius numerũ legitimum habeat, & ꝙ tempore mortis testatoris, & aditionis hæreditatis tutor careat legitimo numero filiorum, ꝙ hoc casu excusandus sit, & tamen secundum verba prædicta videretur ita concludendum, cuins con
16 trarium proculdubio † dicẽdum est, quia cum tutor, tu
tor non sit (loquor de dato in testamento) nisi prius adita hæreditate, tunc enim incipit valere tutela, tex. est in l. Si nemo. ff. de testa. tute. certè tunc inspiciendum est, an possit se excusare, sicut etiam intelligitur, ꝙ tempus quinquagiota dierum appositum, vt infra illud possit se excusare, currit à die, quo cognouerunt se datos tutores. §. Qui autem. j. eo. ti. & tamen intelligendum est, postquam incœpit verè esse tutor. i. post aditam hæreditatem in testamentarijs, poterat enim adhuc viuente testatore scisse se datum tutorem, & tamen ei non currit tempus, quia quousque nemo adit hæreditatem, nihil valet ex dispositis in testamento d. l. Si nemo. sicut

etiam illud idem tæmpus, quod deber currere à die nominationis, intelligitur & cognitionis. l. Quinquaginta
17 cum glo. ibi. ff. eo. titu. sicut † etiam videmus in simili, ꝙ terminus præcisus appositus à testatore in testamento incipit solum currere à die aditæ hæreditatis, quàmuis expressè testator dixerit (a die mortis) quia omnia censentur collata in id tempus, quo disposita in testamẽto incipiunt habere effectũ l. 3. §. Siquis hæredi. ff. de statu. l. l. Si in diẽ. in prin. ff. de cond. & demon. ita proculdubio interpretanda sunt illa iura.

18 Quintò no. secundum † Doct. hic, dum dicitur, In Ita
„ lia quatuor, vel i prouincijs quinque. ꝙ Italia nũ continetur appellatione prouinciarum secundum gloss. in l. Omnes. C. sine cen. vel reli. & in authen. Qua in prouincia. C. vbi de crimine agi opot. quia prouinciæ reddebant tributa, & erant sub dominis & Regibus, ciuitates verò Italiæ vt plurimum liberę: ex quo sequitur secundum Angel. hic, ꝙ vbi est eadem ratio, Italia veniret appellatione prouinciarum, vt est tex. secundum Io. de Plate. in l. abesse. ff. ex quib. cau. maior. cum glo. pro quo facit l. a. C. à quib. mun. vel præsta. non lice. se excusa. libro 10.

19 Sed aduertendum † est, quia ignorantia rerum gestarum, quę fuit apud nostros, vsquequo in hæc tempora deuentum est, fecit, vt in has ineptias incideremus, nã si capiamus significatum prouinciæ, prout designat distinctum quendam terræ ambitum ab alijs locis, & hoc modo supra appellatione prouincię etiam Italia dicit hodie prouincia. Simili modo accipit 3. q. 6. per totũ, vbi habetur reum extra suam prouinciam non esse trahendum: & generaliter posset poni exemplum l. 3. ff. de offic. assesso. in c. Scitote. 6. q. 3. cum multis similibus: si verò accipimus in eo significatu, in quo antiqui Romani accipiebant prouincias, vtiq; distinguebantur prouincię ab Italia, vt est tex. hic, omnes enim præter Italos appellatione prouincialium veniebant, & Plin. iun. in Episto. lib. 8. Italicus (inquit) es an prouincialis? Et videmus Columellam lib. 5. c. 4. tradere curam vineãrũ prouincialium distinctam ab Italicis, & Vlpianus optimè distinguit in l. Ex facto. la grande. ff. de hæredi. insti. distinctum enim fuit Italicum ab alijs. In principio enim ciuitas Romana sola suis proprijs iuribus vtebatur, fuit postea concessum ius Latij primò Latinis armis deuictis, qui asciti sunt à Romanis in societatem, & eis communicata est non solùm ciuitas, sed milita, quippe militabant etiam in legionibus Romanis, quod dictum est ius Latij veteris, abolitum tñ postea fuit, ga tributum fuit illis ius ciuitatis concessum, eisdem concessa fuerunt quamplurima iura, quibus à reliquis prouincijs distinguebantur dignitate & immunitatibus, quousque Antoninus donauit ciuitate omnes, qui sub imperio Romano essent l. In orbe. ff. de statu homin. prout latissimè explicat hęc omnia Alcia. lib. Dispun. secundo c. 51.

20 Prouinciarum † autem alię erant continentes. i. quæ nullo vel modico mari intermedio contingebant Italiam, aliæ autem transmarinæ vt Africa, Asia, & huiusmodi l. Notionem. §. Continentes. ff. de verb. signifi. vbi optimè idẽ Alciatus declarauit. Nationum ẽt & prouinciarum alię fœderatę erant. l. Non dubito. ff. de capt. & postli. reuer. alię subditæ vt prouinciales, aliæ liberæ & suis legibus relictæ, q̃ solum maiestatẽ Popu. Romani comiter obseruabant vt Massilienses, aliæ hostiles, vt Parthi, aliæ nec hostiles, nec aliquo modo coniunctæ l. 5. §. j. ff. de capt. & postli. reu. vt declarat eruditis. Alcia. in l. Hostes. ff. de verb. sign.

21 Sextò no. ibi, Exemplo, ꝙ hoc verbũ † hic accipitur, idest ad instar & similitudinem, quemadmodum & accipit etiam Terentius in Hecyra, vbi Donatus optimè interpretatur.

22 Septimo no. ꝙ † ius liberorũ excusat ẽt à cæteris muneribus vt. C. qui num. liber. lib. 10. l. ij. §. 1. l. In honoribus. ff. de vaca. mune. & dicetur in gl. in ver. Munerum.

23 Octauò no. ꝙ † tutela publicũ munus est, ad idẽ tex. in l. Athletæ. §. 1. ff. eo. vbi obiter annotabis nõ esse legẽdum (prouinciale) sed (patrimoniale) de cuius l. intellectu. videbimus latius in gl. in ver. publicum. vbi declarabitur, quomodo tutela sit munus publicum.

24 Nonò no. ꝙ † adoptiui filij non prosunt patri ratione assignata in figuratione casus, quod ea rõne intelligetam in adoptiuis quam in arrogatis & hodie & olim, & vana est ratio & ridicula Ioan. Fabri, quam hic sequitur Christopho. vt ideo non prosint, quia esset in potestate cuiuslibet parentis facere fraudem reipub. & excusare se à muneribus publicis adoptiuis filiis, qui sufficerent ad excusationẽ: profectò benè supputasset attentus ille paterfam. qui tres sibi filios adoptaret, ne ad tẽpus tutelã vel curã alicuius pupilli gereret, & ne oneribus grauaretẽ. Est igitur ex eo quia cessat principalis causa fauoris publici, ob quem fuit introducta hęc immunitas sobolis. s. procreãdæ causa, cũ ille, q iam natus est, quæsitus sit suæ reipublicæ ciuis, neq; glo. hoc sensit, vt dicit Ias. ꝙ arrogati excusarent, aut in adoptionem dati auo paterno vel materno, quia glo. non tenet illam lecturã, & meritò vt vidimus in textualibus, & dicemus etiã in gl. quamuis gl. in l. 2. §. Remittit. in ver. Legitimos. ita videat tenere. Et aduerte, ꝙ dũ Ias. respondet rõni Ioan. Fabri, videbatur mẽtem Ioan. Fab. non percipisse nã (dicit Ias.) quòd ratio Ioan. Fab. nõ sit vera, ostedit, ꝙ post susceptam tutelam suscepti filij non excusant à iam suscepta d. l. 2. ff. eod. non dixit hoc Ioan. Fabri. vt possit fieri fraus adoptando post delatã tutelam, sed adoptando antè, ut quis tueret se ab omnibus muneribus publicis. Verissima tamen est conclusio Ias. ꝙ adoptati [illegible] ab auo paterno uel materno neq; arrogati ex rõne suprà allegata non prosunt patri adoptiuo, quia quamuis arrogatus & adoptatus ab auo paterno uel materno transeant in potestatem, tamẽ non excusant, quia excusatio hæc nõ pendet à patria potestate, sed à fauore publico, quod patet quia & olim adoptiui transibant in potestatem patris, & tamen nõ excusabant d. l. 2. ff. de excu. tut. l. 2. §. Adoptiui. ff. de uaca. mune. non tamen est uera ratio allegata per Ias. ꝙ hoc ideo sit in legitimis & naturalibus, quia eos habeãt filios ex necessitate, adoptiuos autẽ ex voluntate, quasi damnũ hoc sua culpa sentiant, quia hoc nihil est, nam & legitimi & naturales, si longius quæras, suscipiuntur ex volũtate cõtracti matrimonij, quod contrahitur ad sobolem procreandam l. j. ff. soluto ma. ideo dicas rationem esse quam. s̃. dixi.

25 Adde. ꝙ † naturales tantùm etiam non prosunt l. 2. ff. eod. ibi, Legitimos autẽ liberos oportet esse omnes. ratio autem est, quia pater non cognoscitur ut pater à iure ciuili l. Vulgò. ff. de sta. hom. quo fit, ut tex. in d. l. 2. intelligendus sit de legitimis & naturalibus, non de legitimis tantùm, & ita intelligunt ibi Docto. & dicemus in sequen. notab.

26 Decimò no. ꝙ † filij dati à patre in adoptionem alteri non obstante d. adoptione, naturali patri prosunt, & ita intelligendus est hic tex. ut dixi in textualibus, quod apertius ostẽditur ex uerbis Theophili hic, dum inquit,
„ Sed adoptiui liberi ad excusationem non prosunt, sed
„ naturalibus, ut dictum est, etiam si alteri in adoptionẽ
„ dati sint. rationem posuimus in figuratione casus, non enim cõuenit, ut beneficium iam quæsitum ex filiis generatis reipub. amittatur eò, ꝙ alteri in adoptionem datus sit unus ex eis c. decet. de reg. iu. lib 6. priuilegium enim hoc naturalibus & legitimis datur, non legitimo tantum ut hic, nec naturalib⁹ tantum, ut dictum est in

supe-

27 superiori nota. In dispositione†enim legis præsertim re
spicientis & dantis priuilegia ratione filiorum non ve-
niunt naturales, vt concludunt Bar. Alex. & alij in l. Ex
facto. §. Siquis rogatus. ff. ad Trebel. Dec. in c. In præsen-
tia. col. 16. de prob. quod secus est, quando lex loquitur
vel ratione reuerentiæ, vel naturalis cuiusdam actus,
quia tunc veniunt. l. parentes vbi Alex. ff. de in ius vo-
cand. tradit Bal. in l. tutelas. ff. de capi. dimin. Dec. consi.
365. col. 3. Quando enim lex respicit ipsam naturam &
naturæ effectũ tunc filiorum appellatione veniunt na-
28 turales: & ideo naturalis†punitur ita pena L. Pompeiæ
de parrici. sicut naturalis & legitimus secundum Imo.
in d. §. Siquis rogatus circa fi. versi. Item per dicta. Bald.
in c. per tuas. de proba. in d. l. parentes, & in l. Ius ciuile.
col. ij. ff. de iust. & iur. Inno. Abb. & alij in c. Nonnulli. §.
Sunt & alij. de rescrip. Bal. in l. Quisquis. C. ad l. Iul. ma-
iesta. in l. i. in 53. col. C. qui accusa. nõ poss. Et prædicta
29 proculdubio vera sunt in adulterinis†, incestuosis, & hu
iusmodi. §. Si aduersus. š. de nup. quia vt ibi dicitur, nec
filii nũcupari possunt, nec à patribus de iure ciuili sunt
alendi auth. Ex complexu. C. de incest. nup. quamuis iu
re canonico statutum sit aliter c. Cũ haberet. de eo qui
duxit in mat. sunt omni legum auxilio spoliati & desti-
tuti, & omni beneficio exclusi. l. Siquis. C. de inces. nup.
auth. Licet. de natura. lib. §. pen. in Auth. quib. mo. natu.
effi. sui. cum simi. Et idem etiam concludendum est in
vulgo quæsitis propriè, qui nati. s. sunt ex meretrice, q̃
passim exponit corpus suũ. & quæ ex incerto patre con
cepit: cum. n. lex eorum patrẽ non agnoscat, nõ possunt
patri excusationem tribuere, qui nõ cognoscitur. l. vul-
gò. ff. de sta. hom. §. Si aduersus. š. de nup.

Maior videtur difficultas in naturalibus tantum na-
tis ex concubina in domo retenta indubitato affectu,
& præmissis testationibus, de quibus autem in Authen.
30 quib. mo. natu. effi. sui. nam†ius ciuile non videtur resi-
stere concubinatui, licet non assistat, vt declarat Bar. in
d. l. In concubinatu. non enim erat inhonestum no-
men concubinæ apud antiquos, vt probat Alci. in l. Ma
surius. ff. de verbo. sign. tamen idem concludendum est
per tex. expressum in d. l. 5. §. Remittit. ff. de excu. tutor.
vbi lex exigit eos esse legitimos, ut excusent, quod in
natis ex concubina verificari non potest, facit tex. in d.
l. In concubinatu. ff. de concub. ibi, Quia per leges no-
men assumpsit, vt declarat ibi Bar. accedit, q̃ secundum
propriam significationem filium diffinimus natum ex
viro & vxore l. Filium diffinimus. ff. de iis qui sunt sui,
vel alie. iur. Et naturales filii quo ad quædam veniunt
appellatione filiorum. l. pen. C. ad Orfi. ĩ. eod. in prin. §.
discretis in Auth. qui. mo. na. effi. sui. veluti vt certa par-
te succedant, vt ibi dicit, vel intuitu cuiusdã pietatis. l.
Vxorem §. Codicillis. in fi. ff. de leg. 3. vel ratione reuerẽ
tiæ. l. parentes. ff. de in ius vocan. unde sequitur, q̃ non
generaliùs, & quòd non sunt simpliciter & absolutè
filii, & ideo lex, quę potest habere effectum propriè ex
uno significatu, non est trahenda ad improprium, & ad
illud, quod non est simpliciter tale. l. Verbis ciuilibus.
ff. de uulg. & pupilla.

31 Vndecimo no. q̃†nepotes ex filio prosunt, quod in-
tellige secundum glo. quando iam filius de medio sub-
latus est, ut probat hic tex. ibi, ut in locũ patris sui suc-
cedant. & est tex. expressus in l. 2. §. Non solum. ff. de ex-
cusa. tutor. ubi etiam expressè deciditur dubitatio glo.
hic, q̃. s. quotcunque nepotes sint pro uno filio compu-
tentur. Pulchrum est expendere rationem, quam non
ponunt Docto. quare scilicet cùm sint in potestate aui,
& ad eum spectet cura, & solicitudo, & gubernatio ip-
sorum etiam uiuo patre, non prosint, ratio autem inde
pendet, ut dixi, quia respublica hoc priuilegium tribuit
ea rõne, ut quoddam meritum generanti ciui tribuat
& rependat patri, quo fit, vt generanti tantum hoc tri-
buendum videatur, & cum etiam filiusfam. dari possit
tutor. š. qui testa. tu. dari poss. in principio meritò ei ꝓ-
prij filij prodesse debent non auo, q̃a ipse generauit, &
ornamẽtũ dictorũ ciuiũ respub. hẽt beneficio & opera
filij l. ij. ff. de mune. & honor. q̃ si de medio tollatur pa-
ter, tunc quia non est in quo consistat hoc priuilegium
secundum eius naturam, tribuitur auo, tũ quia fuit ge-
nitor eius, qui eos genuit, tum quia occupatione maio
ri distinet: & hinc etiam emanat ratio, quare omnes ꝓ
vno computent, & tamen tres illi nepotes iustam excu-
satione peperissent filio, quam non pariunt auo, cùm
omnes loco vnius tantùm cõputentur d. §. Non solùm.
nam hoc inde est, quia nõ sensit respublica beneficium
ab auo, nisi ex generatione vnius filij, vt dictum est.
32 Duodecimò no. casum esse hic, q̃†filij subintrãt gra
dum & locum patris ipso mortuo, quemadmodũ quan
do agitur de suis hæredibus. §. Sui autem. ĩ. de hęre. qua
lit. & diffe. & de legali successione, nam in duobus casi-
bus tantùm subrogatur nepos in locum filii, primò qñ
agitur de hereditate aui. §. Cùm filius. ĩ. de hære. quæ
ab intes. secundò quando agitur de hęreditate patrui. §.
Relinquum in Auth. de hære. ab intes. vbi Ang. in tertio
notab. dicit, quòd quando agitur de succedẽdo patruo
carnali, tunc talis subintratio habet locũ, secus si agere
tur de succedendo aliis transuersalibus in vlteriore gra
du positis, & ita etiam voluit Bal. in auth. Post fratres. ꝑ
illum tex. C. de suis & legi. vbi Saly. circa finẽ. Alex. cõs.
44. col. 6. lib. 5. & probat latè Deci. in consi. i. col. i. in fi.
& in consi. 79. in princ. & in cons. 217. dic tamen quòd
idem est in successione proaui. d. §. Cùm filius. & declа-
rat Deci. consi. 217. ad fi. Et quod dictum est de subintra
tione, qñ agiĩ de successione patrui, vt. s. admittant pari
ter cũ patruo, idẽ dicendũ est in matertera, cũ sit in ter-
tio gradu sicut patruus. §. Tertio gradu. ĩ. de gradi. & cõ
suluit in terminis Bal. in cons. 171. Casus talis est, quidã
Titius lib. 5. vbi concludit, q̃ filius intrat locũ matris, vt
succedat simul cũ matertera, sequitur. Deci. consi. 553.
col. 5. in princ. Hæc tamen subintratio non habet locũ
in dispositione testatoris reprobata gl. in l. Cùm ita. §.
In fideicommisso i. ver. proximo. ff. de leg. 2. vt latè cõcludit
Deci. post multos, quos allegat i d. cõs. i. & in cõs. 480.
in 5. dubio. col. 3. in fi. & in d. cõs. 553. col. 5. quod fallit,
qñ in fideicommisso dictum esset, quòd succedant ac si
succederent ab intestatò. vt notatur per Decium in cõs.
79. in i. dubio, vbi ponit omnes Doct. contraria sentien-
tes in hoc articulo: & quando restitutio facienda est se-
cundum vim clausulæ codicillaris, an tunc nepotes in
trent locum patris, disputat idem Deci. i cons. 478. col.
pen. vbi quid in statuto, quòd proximiores admittant.
Hæc forte videbuntur nimis extra materiam, præsertim
cùm alibi melius tractanda ueniant, & contra institutũ
nostrum, quia tñ utilia sunt, & sæpe possunt occurrere,
remissiuè posui, aliàs clarius de ueritate disputaturus.

Decimotertiò no. q̃ filii ex filia non prosunt etiam
sublata filia de medio, & ratio est, quia cùm fœminæ ip
sæ à munere tutelarum arceantur l. 2. ff. de reg. iur & pa
tri prosint, facilè eueniret, ut tres filii nati ea filia pro-
dessent eorum patri, à quo generati sunt, & prodessent
auo materno, si duos alios haberet, quod esse non de-
bet, ut dicit glo. ubi uidebimus.

Decimoquartò no. iterũ ibi, Filii superstites tantũ,
q̃ filii ad hoc, ut prosint, necesse est, q̃ sint superstites,
de quo dictum est. š. in 4. no. ex quo notandũ est q̃ non
33 dicitur † quid superfluũ, quando aliquid replicatur, ut
declaretur, uel aliquid addatur: suprà enim iã dixerat,
Si enim tres liberos Romę superstites &c. hic aũt repe
tit, ut dicat aliquo casu defunctos prodesse, & fuit hæc
doctri. Domi. in c. Si tibi. in glo. i. de præben. lib. 6. sequi-

tur Dec in l.fi.in prin.ver. Secundò ad argumenta Bar.
C.de insti. & substi.quinimò integræ leges repetuntur
diuersis occasionibus sub diuersis tractatibus. vt in l.Si
quis in conscribendo.C.de epi. & cler.in l.si à Titio.ff.
de rei vend.in l. apud Cels. §. Si a Titio.ff.de excep.dol.
in c.Significantibus.de libel.obl.& in c. Significãtibus.
de appel.& vtrobiq; hoc notat Abb. & idem voluit Do
mi.in c.Quoniam.10.dist.Roma.in l.Quanquã.in prin-
cipio in vltimo not.ff. de aqua plu.arcen.Dec. in d.c.Si-
gnificantibus.de appel. in prin. Sic quando aliquid vir-
tualiter expressum est,si explicetur, non dicitur super-
fluum,vt notat Domi.i c.j. de summ.trin.& fid.cathol.
lib.6. per glo. ibi col.pen.in fin. Deci.sequitur in consi.
517.col. 2. vbi dicit hoc esse notandum pro positioni-
bus & articulis, ne s.dicantur superflui, & in consi.77.
col.fi.cum similib.

34 Decimoquintò no.ibi,Tantum, ꝙ†dictio ista taxati-
na non excludit mortuos occisos in acie dimicando:q̃
uis enim dictio(tantum) ex sui natura exclusiua sit,vt ꝑ
Alex.Bar.& alios in l.j.in prin.ff. siquis ius dic. non ob-
tem.facit tex.in l.Si is qui.ff.de serui.leg.in l.2.C.de iu-
risd.om.iu.in c.Cũ ecclesia. de causa poss. & propriè.c.
cum contingit.vbi Cardi.de fid.instrum.& soleat exclu
dere alios casus l.3.§.cum Titio.ff.de adimen. leg.facit
tex. in l.Gallus.§. Et quid si tantum. ff.de lib. & posthu.
Bar.in l.rationes.in fi. C. de proba.in l. Si cum dos.ff.re-
rum amota. cum simi.vt per Dec.in consil.328. In casu
col.2.in fi.tamen quando duo casus sunt facti similes à
lege aliqua,non excludunt ꝑ dictionem taxatiuã, put
in casu isto defuncti in acie fictione iuris dicunt viuere
& ex dispositione legis dicunt viuere, & ideo lex non
excludit illos ꝑ illã dictionẽ (tm̃) solet ad hoc allegari
tex.in l.Ob æs.C.de præd.mino. qui si rectè intelligitur,
& interpungatur post ilud verbum (alienum) vt osten-
dit faciendũ esse Alcia.lib.Dispun.4. cap. 5.non probat
illud,ad qđ communiter allegat, sed ad hoc melius po
test allegari per tex.in l.contractus.ff.de regu.iu.iuncto
tex.in l.j.§.i.ff.si mensor fal. mo.dix. nam ea,quæ de sui
natura stante dispositione legis sunt æquiparata & re-
dacta ad similitudinem inuicem,non intelligunt exclu-
sa à dictione(tantũ,verbi gratia si dicas,depositum exi-
git tantũ dolum, intelligit etiã comprehendere latã cul
pã vt in d.iuribus, vt ꝑ Dec.in d.l.contractus. in princ.
Bar.latè in l.Si constante in 9.q.j.prin. ff.solu. ma. & ibi
Doc.& est glo.notab.i l.fi.vbi Cyn.& Saly.C.de reuoc.
dona.in c.i.§.porrò.cum seq.in ti.quæ fuit pri.cau. be-
ne.amit.secundũ Bald.ibi, facit tex.in l.Sciendum.ff.de
euictio. in l.Si hominem. §. In ędilitiis vbi Ang.ꝑ illum
tex.ff.de ædi edic.in l.Paulus.§.i.ff.de vsu.in l.si debitor.
ff.qui potio.in pigno.habe.

Decimosextò no.ꝙ filii defuncti nõ prosunt ad excu
sationẽ:rõ est,quia cùm causa & ratio priuilegij sit cõ-
modum obueniens reipu.illis deficientibus deficit cau
35 sa & rõ priuilegii.Hinc potes† correlariè notare etiã,
ꝙ cessante causa priuilegii cessat priuilegiũ:qñ. n.aliq̃d
in fauorem alicuius introducit, finita causa fauoris &
ea cessante cessat priuilegium, sicuti idem est in odio,
vt inquit Bal.ꝑ illum tex.in l.fi.C qui ad lib.perue. non
poss.& in pulchro casu Roma.in consi.404.In casu pro
posito.& in consi. 417. In proposito casu Dec. in c. Cũ
cessante.in princ.de appella.Et ꝙ cessante causa priuile
gii cesset priuilegium,est tex.i l.Titia.§. Vsuras.ff.de le
36 ga.2.vbi Bar.i l.Ex facto.ff.de †vulga & pup.& ratio est
quia priuilegium regulari debet secundũ eius causam,
siue ea tacita sit,siue expressa.cap.Suggestum.de deci l.
Generaliter.C.de epis.& cleri. & ita in simili dicit Ful-
go.in consi.52.Quidam Antonius, cum similib. vt per
Dec.in cap.Cum accessissent.col.8. versi. Secunda con-
clusio.de constitu.

Decimoseptimò no.ꝙ sicut filij. qui sunt superstites
tẽpore delatæ tutelæ tantũ, prosunt vt.s.dictum est, &
postea suscepti non excusant a tutela iam delata, ita de
functi nocẽt tempore delatæ tutelę,ita enim debes in-
telligere:si enim postea decederent post.s.excusatinnẽ
propositã,vtique nõ nocerent l.2.§. Oportet.ff eo.nam
37 qñ aliqua causa exigitur † vt certo tempore adsit ad pa
riendum aliquem effectum,sufficit,ꝙ illo certo & limi
tato tempore adsit,licet postea cesset, tex. est in l.Quæ-
cũque.§.fi.ff.de publicia. quem tex. ad hoc inducit Bal.
in l.Generaliter.col.4. versi.Sed ego dico. C. de epis.&
38 cleri.qñ enim aliqua qualitas † certo tempore requirit
satisfactum est, si reperiatur, ꝙ affuerit illo tempore l.
In delictis.§. Si extraneus.ff. de noxali.in l.Ex facto. &
ibi Bar.in prin.ff. de vulga.& pup.l.Titius,& ibi Bar. de
testam.mili.

Decimooctauò no. differre bellum ab acie,quod de
clara,vt dictum fuit.s.in textualibus.

Decimononò no.ꝙ ij tantùm defuncti filij in militia
prosunt,qui in acie dimicando periere, ad idẽ tex. in l.
39 Bello amissi.ff.de excu.tu.i l.fi.ff.de vaca. mune.ꝙ†si vul
nerati sint i acie & i ipso prælio,& ex ijs vulneribus po
stea in patria vel alibi decesserint:fuit dubitatũ a Doct.
an sic mortui dicant ꝑ gloriã viuere, & an excusationẽ
pręstent,& verba tex.nostri vident decidere ꝙ non, re-
quirit.n.ad hoc vt excusent, ꝙ decesserint & amissi sint
in ipsa acie, & clarius hoc vr̃ decidere tex.in l. Bello a-
missi. dũ ille tex. vr̃ excludere eos, qui ꝑꝑ belli causam
patentibus abrepti sunt vt in ijs, qui in acie vulnerati
dimicando fuere, accidit: & hoc confirmari videtur ex
eo,quia inductum est fauore pupillorum, vt minus lar-
ga pareat via excusationib⁹ à tutelis, & cùm excusatio
detur ijs,qui numerum certum filiorum habent tempo
re delationis tutelæ, vt dictũ est.s. pater ꝙ defuncti non
possunt excusare: cum igitur aduersus hanc ordinariã
iuris dispositionẽ sit dispensatum in ijs, qui ... mo
riuntur,non est talis dispensatio ...nda contra pu
blicum commodũ,& hæc opi. in pũcto iuris posset for
te videri verior, tamen potest ponderari ratio expressa
in tex.ibi,Ij enim qui pro repu. ceciderunt &c.nã satis
dr̃ pro repu. cecidisse qui vulneratus ob causam publi-
cã, & in ipsa acie dimicando non statim extinctus est,
sed paulò post,licet alibi animã egit, quæ opinio mihi
vr̃ humanior, nec ratio duarum fictionem videtur ha-
bere locum, quam considerat hic Christoph quia illud
quod dicitur, ꝙ qui pro repub. ceciderunt,fingunt vi-
uere per gloriam licet verbu millud (intelliguntur)in-
ferat,ꝙ hęc sit fictio,tñ non fingitur, ꝙ viuant per glo-
riam qui ceciderunt in ipso conflictu, sed qui pro re-
pub. ceciderunt:quòd autem pro repub.ceciderint qui
in acie vulnerati alibi ex ipsis vulneribus moriuntur,ne
mo est qui nõ videat: quinimò ex quo hi,qui pro repu.
cadunt,censent per gloriam viuere, sequitur in conse-
quentiã,vt vulnerati pro repub. qui ex tali uulnere de-
cesserũt,vbiubi decesserint, omnino dicantur viuere ꝑ
40 gloriã,quo fit vt duæ fictiones etiam † simul cadãt, qñ
vna venit in consequentiã alterius.l.Siquis posthumos.
§.j.ver. diuersum.ff. de libe.& posth. vt per Ias. in l.si is
qui pro emptore.col.fi.ff.de vsucap. in prima limitatio
ne,sed hic nõ est aliqua fictio,quia lex non exigit,vt in
acie ipsa animam egerint, sed ꝙ pro repub.dimicando
ceciderint,vt patet ex ratione, quæ est anima legis l.Cũ
mulier.ff.soluto matr.& hanc opin. tanquam humanio
rem tenerem.

Adde tñ circa hoc, ꝙ naturalis mors exigitur in filio
vt excusationem præstet,non ciuilis;siquis enim captus
41 sit ab hostibus,†& ab eis detineat,non præstat patri ex-
cusationem,tex.est in l.2.C.qui num.filio.lib.10.cuius
ratio assignatur à Doctori. quia cũ ideo propter nume-
rum

rum filiorum excusentur à muneribus parentes, quia suo: filij, qui personalia munera subeunt, vt est tex. in l. 2. §. Quamuis. ff. de mune. & hono. cùm ille sit apud hostes, non pôt munera subire, & ideo non præstat excusationem, ita dicunt Odofr. Nico. de Neapo. & Ioan. de Platea ibi, neque hoc casu potest fictio postliminij aliquid operari quo ad ea munera, quę subire coactus fuit pater ante reuersionem, secus ẽ muneribus indictis post reuersionẽ gl. in l. Si vltra. C. de decur. lib. 10. Est. n. quò ad hunc casum extinctũ iam ius excusationis petendę, & ꝓponendę ideo fictio postliminij nõ potest habere locum l. si vsusfructus mihi in bienniũ. ff. de vsufru. leg. l. Stipulatio ista. §. Siquis ita. & §. Hęc quoq;. ff. de verb. obli. & dicunt Ang. Ias. & alij in l. si is qui pro emptore. ff. de vsucap. dum tractant de ratione illa, quare iure postliminij non recuperemus possessionem.

42 Vltimò no. ꝙ† ille, qui pro repub. moritur, dignus est, vt perpetuò viuat in animis hominũ per gloriam, fiatq; apud nos immortalis. Hinc martyrum Christianorum mors principio vitæ tribuitur, ꝙ eo die immortalem vitam pro Christiana republica cadendo adepti sint.

In glo. t. Hæc glo. supplet huoc tex. per l. 2. ff. de vacamuo. satis impertinenter, nam tex noster seipsum paulo post declarat in versi. Filii autem superstites tantùm. & prius etiam dum dicit, Si enim tres libertos superstites Romæ quis habeat. prout de hoc diximus. supra. in 4. & 14. notab. non ergo repeto, ne bis idem dicendum sit.

43 In gl. in ver.† Emancipati. Glo. limitat text. nostrum, vt pater non excusetur propter liberos emancipatos, ꝗ datur curator ipsi emancipato secundum vnum intellectum l. amicissimos. §. fi. ff. eod. a qua limitatione recedit & benè, quia intellectus ille primus illius tex. falsus est, nec aliquo modo potest conuenire illi literæ, qa expressè dr̃ io ea, ꝙ non oportet denegare excusationẽ patri habenti tres filios, quamuis ipse pater faciat contra stimulos naturales, si se excuset à cura filij, licèt emancipati, & licèt habeat tres filios, quia natura nos impellit, & stimulat ad gerendam curã filiorũ, & ad subueniẽdum illis, qui ꝑ ætatem se tueri nequeunt ex amore illo paterno l. Isti quidem. ff. quod metus cau. cum simili. & mirũ est, ꝙ Guielelmus & Bar. in hoc hesitauerint cũ ibi Iurisconsultus apertissimè respondeat denegari non oportere patri ꝑmium, quod ꝓpter numerum filiorum ei competit, quamuis ipse pater à dictamine illo rationis naturalis recedat deserendo curã filiorum, & excusationem proponendo, & ita intelligendus est text. in d. §. fi. quem etiam declarat ibi Bald optimè, & mirum est Claudium hic ingeniosum alioqui virum tam ineptè errasse, & alibi quoq; Loriottum.

In gl. in ver. Romæ. Romã extendit glo. vsq; ad centesimum lapidem ꝑ d. l. 1. §. Cùm vrbem. ff. de offic. præfec. vr. sed hæc extensio est contra tex. in l. 2. in princi. ff. de

44 verb. sign.† Roma enim clauditur continentibus ædificijs, ideo autem in d. §. Cùm vrbem. porrigitur significatio non Romæ, sed vrbis, vt ibi patet, vsq; ad centesimũ lapidem, quia beneficia principum latius accipiuntur, quam aliæ ordinariæ iuris dispositiones l. fin. de constit. prin. & ita declarant Bart. & alij, & etiam Alciatus in d. l. 2. & si velimus hic facultatem se excusandi beneficiũ esse, ad quod facit tex. in d. l. amicissimos. §. fin. ff. eod. ibi, præmium &c. procederet talis interpretatio: sed mihi non placet, eũ hoc tanquã restringens commodum pupillorum non ita sit extendendũ, vt dicebã sup. in 19. no. aduerte etiam, dum Ang. declarat glo. ꝙ ea esset vera ex quo dictum est (Romę,) secus si dictum esset (in vrbe,) vel (in vrbibus,) quia vrbs muris cingitur d. l. 2. Dic tu, ꝙ text. in d. §. Cum vrbem non loquitur de Roma, sed de vrbe, quę tametsi muris cingat, & eis restringatur, d. l. 2. tamen latius porrigitur propter naturam principa-

„ lis beneficij, vt dixi: Cùm vrbem (inquit) nostram fidei „ tuæ cõmiserimus, vnde non est vis siue dicatur (Roma) siue (vrbs) sed variatur vtriusq; dictionis proprius significatus ex mente disponentis cap. Si ciuitas. vbi notant Doct. de sen. excom lib. 6. vnde non extenditur significatio vrbis, vel cõtrahitur significatio Romæ: quinimmo voluit Alcia. in d. l. 2. & benè iudicio meo, ꝙ si dictum sit (in vrbe Romana) cessantibus coniecturis mentis disponentis (ita enim debet intelligi Alciati dictum) restringatur verbum (Roma) ad ambitum murorum, quod placet.

45 In glo. In prouincijs.† Quęrit gl. an concesso iure Italiæ alicui prouincię, vel coloniæ hoc quoq; ius censeat translatum, vt quatuor taurũ filij excusent, & nõ requiratur quinq;, & vt vides, glo. tenet ꝙ non, quia debet illud ius Italicum intelligi respectu census l. 1. & fin. ff. de censib. addit rationem Ang. ꝙ cũ hoc sit exorbitans, nõ debet extendi l. Si verò. §. De uiro. ff. solu. matrimon. & fuit ratio Ioan. Fab. hic, qui dicit, ꝙ ex quo ius Italicum restrictum est ad censum, non debet vltra extendi. Mihi nõ placet hęc sn̄ia ita absolutè, sed ut dicamus, ꝙ si ius Italicũ sit concessum simpliciter, & absolutè alicui prouinciæ, uel colonię generaliter, nulla adiecta restrictione, uel uerborum, uel causę, sed indefinitè, ꝑsertim si ob merita alicuius ꝓuinciæ, uel ciuitatis, tũc uniuersaliter intelligendũ sit, ut oibus fauoribus, quibus leges prosequũtur hoies oriundos ex Italia, iisdẽ potiant & ipsi, & è contrario l. fi. de consti. prin. sed si limitate sit facta cõcessio, uel respectu censeuũ, uel respectu alicuius causę, & tunc sit uerũ qđ dicit gl. ut ad illam causam restringatur, uel ad illã re ex reg. l. In agris. ff. de acqui. re. do. cum uulg. nã uideo, ꝙ ẽt olim cõcedebãt aliqñ ius colonię & non ius Italię, ut in colonia. Ptolomensium dicit Vlpia. io l. 1. §. Ptolemẽsium. ff. de censi. Itẽ Cęsariensis, & Aelia Capitolina, & Napocensis colonia, & Appulensis, & Panranicensium uicus, ut in d. l. 1. in fi. eodem iure censebantur. Video præterea aliquos obtinuisse ius coloniæ saluis tamen tributis, ut in Antiocensibus legimus in l. fi. §. Eiusdem iuris. ff de censi. & cùm Vespesianus Cęsarienses colonos fecisset, non adiecto, ut iuris Italici essent, remisit eis tributum capitis, & sic paulò amplior fuit concessio, & tñ Titius eius filius postea interpretatus est, ut solum quoque immune factum esset, non ex interpretatione comprehensiua sed extensiua, ita enim intelligendus est locus in d. l. fi. §. Diuus Vespasianus. ff. de censib. aliæ quamplurimæ ciuitates factæ sunt iuris Italici, ut passim legitur in d. legibus, quod intelligitur ibi respectu tributorum. Sicut ergo ex uoluntate concedentis, & causa iam uidemus regulari concessionẽ, sequitur, ꝙ non sit simpliciter uerũ quod dicit glo. sed ꝙ extendendum, vel contrahendum sit beneficiũ aut priui-

46 legiũ secũdũ mentem, & verba concedentis: quãuis. n. regulariter priuilegium strictè interpretandum sit, vt tradunt Ioan. And & Anto. de Butr. in c. Olim. de verbo. sign. cum multis similibus cumulatis per Fely. & Deci.

47 in c. Causam quę. de rescrip. in fi. tamẽ† priuilegiũ debet interpretari latè, quatenus verborum proprietas se extendit, vt notat Ang. in l. fi. ff. de consti. prin. & dicit Deci. in d. c. Causam quæ. col. fi. vbi plura allegat ad hoc, & ita puto residendum in hac difficultate.

In glo. io ver. Munerum. Primò exponit verbum hoc, vt munera hoc in loco intelligantur onera ciuilia, qđ verissimum est, dũmodo munera ciuilia non distinguas

48 à muneribus publicis,† vt aliq fecere, nã munera ciuilia, & munera publica pro eodem supponunt, vt est tex. in l. fi. de mune. & hono. in §. Hæc omnia. vbi Iurisconsultus dicit ꝙ munera personalia patrimoniorum, & mixta vna significatione munera ciuilia seu publica appellantur. At dum glo. ponit exemplum in decurionata,

ta, qoamuis hic nullus aduertat, malè exemplificat, cū
enim io tex. nostro dicatur, ꝙ à tutela, vel cura excusat
quis ob numerum filiorum exemplo cęterorum mune-
rum, debet poni exēplum in ijs muoeribus, in quibus
numerus filiorum præstet excusationem, decurionatus
autem inter honores numeratur. l. A decurionatu. ff. de
49 vaca. & excu. mune. numerus autem †liberorum ab hō
noribus excusationē non præstat, sed à muneribus tan-
tum ciuilibus. l. 2. §. 1. ff. de vaca. mune. vbi apparet, ꝙ di
stinguuntur honores à muneribus ciuilibus, siquidem
in his liberorum numerus excusationem prę̄stat, in illis
non, & est tex. clarus in l. Rescripto. §. Sciendum. ff. de
mune. & honor. vnde potius exemplū ponendū esset io
aliis personalibus muneribus, quæ sub membro perso-
nalium comprehenduntur vnà cum tutela, & cura tam
per Hermogenianum in l. 1. quàm per Arcadium in l. fi.
ff. de mune. & hono. vnde melius exposuisset glo. Exem-
plo. cęterorum munerum. i. aliorum personalium ciui-
lium, quæ corporibus cū labore, & solicitudine animi
ac vigilantia absque gerentis detrimento geruntur. d. l.
1. §. Illud tenendum. d. l. fin. §. 1. ff. de mune. & honori. in
his. n. comprehenditur, & tutela, nā gl malè videtur dixis
se, dum subdit, secus si patrimonij sit onus, q a onus pa-
trimoniale non distinguitur ab oneribus ciuilibus, sed
comprehenditur sub eis, vt patet in d. l. 1. & in d. l. fin. in
princi. sed benè distinguitur à personalibus & mixtis,
benè verum est quod dicit glo. ꝙ in oneribus patrimo-
nij numerus liberorum nō excusat, vt est textus in l. 2. §.
Quę patrimoniorum. ff. de vaca. mune facit tex. in ead.
l. in § 1. dum loquitur taxatiuè l. Neq;. C. de mune. patri
mo. lib. 10. l. Rescripto. §. Sciendum. ff. de mun. & hono.
l. Sunt munera. ff. de vaca. mune. & ita est intelligendus
tex. allegatus per glo. in l. 1. C. de ijs qui nume. lib. intelli
gitur enim in oneribus, quæ patrimonium sunt. Exten-
dit glo. vt ius quinq; liberorum non præstet etiam excu
sationem in honoribus delatis. d. l. In honoribus. d. l. 2. §.
Numerus. ff. de vaca. mune. itē nec in oneribus cohæren
tibus. d. §. Numerus. Sed contra hanc conclusionem gl.
solent allegari per Doctores duo iura, primò text. in l.
Siquis decurio. C. de decur. vbi pater duodecim libero-
rum excusatur a muneribus: secundò tex. in l. Semper. §
Demonstratur. ff. de iure immuni. vbi ex rescripto AElij
Pertinacis indulget patri sexdecim liberorum, vt educa
tioni ipsorū vacare possit, & excusetur à munerib. quas
leges Doct. intelligūt in muneribus patrimoniorū, & in
solutione Doctores post glo. variarūt, vt patet ex dictis
50 per Ang. hic. †Vnde mihi videntur duo præcipua cōside
randa primū quis numerus sufficiat, secundò à quibus
muneribus is numerus excuset. Et Bart. in l. Semper. §. 1.
distinguit, ꝙ numerus quinq; liberorū excusat à psona-
libus, nō à patrimonialibus, numerus aūt duodecim, vel
sexdecim excusat ēt à patrimonialibus, & iō infert, ꝙ
non tenentur soluere collectas, & ita ēt vr̄ de mente gl.
in d. l. Siquis decurio. dū vult, ꝙ numerus duodecim libe
rorū excuset à patrimonialibus, quāuis gl. in l. 1. C. de ijs
qui nume. libero. velit, ꝙ à patrimonialibus quis excuse-
tur tātummodo propter numerum sexdecim liberorū,
quod Odofre. in d. l. Siquis decurio. indistinctè vult, ꝙ
pater duodecim filiorum omnino sit exemptus, & in d.
l. 1. C. de ijs qui num. libero. variè se inuoluit. Ioann. de
Platea ibi vult, ꝙ numerus quinque liberorū excuset à
personalibus. l. fi. C. de ijs qui num. lib. 10. numerus duo
decim excuset ab honoribus, & ab oneribus ijs cohærē
tibus d. l. Siquis decurio. numerus sexdecim excuset à pa
trimonialibus. d. §. Demonstratur. quamuis idem Ioan. de
Platea in dict. l. Siquis decurio. recedit ab opinione præ
dicta, & sequitur gl. ibi, & Bar. in dict. l. Semper. §. 1. Bal.
in d. l. Si quis decurio. vult numerum duodecim sufficere
in decurione, in quo munus decurionatus supplea nu-
merum quatuor liberorum, sed in non decurione vult
exigi numerum sexdecim, & ita intelligit d. duas leges,
quæ videntur aduersari. Nicolaus de Neapoli videtur
quasi transire in sententiam Bald. io d. l. 1. dum vult, ꝙ nu
merus duodecim filiorum excuset ab oneribus cohærē
tibus honoribus, numerus autem sexdecim excuset in-
distinctè à patrimonialibus. Guido Pap. q. 40. 1. voluit, ꝙ
habens duodecim liberos excusetur a subsidijs Delphi-
natus l. Siquis decurio. sup. allegata, quāuis dicat cōsue-
tudinem eo in loco seruare contrariū: ex quibus patet,
ꝙ variè Doct. in hac materia locuti sint. Mihi videtur, ꝙ
tota hæc difficultas resideat in diuersitate duarum legū,
videlicet d. l. siquis decurio. & d. l. Semper. §. demonstra-
tur. cum in vna duodecim liberi sufficere videantur, in
alia exigantur sexdecim. Vidi ego aliquando quēdam ita
respondentem, ꝙ §. demonstratur. corrigatur per dict. l.
siquis decurio. tum quia compilatio. C. fuit posterior
compilatione. ff. tum quia Iulianus, cuius est d. l. siquis
decurio imperauit post AElium pertinacem, cuius est
rescriptum relatum in d. §. demonstratur. quod etiā sua-
deri posse videbatur eò, ꝙ in illo rescripto verba illa po
tius indulgentiam quandam in illo casu designare vidē
tur, quàm expressam voluntatem l. condendi, cuius con
trariū apparet in d. l. Siquis decurio. quę opi. mihi non
satisfacit, cùm de corrigendo veteri iure nullum eo in
loco vestigium appareat, & vt inf. dicam l. illa vr̄ habere
specialem potius rationē in casu, in quo loquitur Re-
spondebat etiam idem aliter, ꝙ d. l. siquis decurio. loque
batur in personalibus muneribus, quod colligebat ex
verbis l. dum dicitur, Muneribus quiete donetur. ita enī
corrigenda sunt verba d. l. Cùm enim. vt supra dictum
est, personalia munera illa dicantur, quæ corporis labo-
re animi cogitatione exequuntur & gerūtur, meritò cū
tex. dicat donari quiete, de illa sentire videtur, non aūt
de muneribus patrimonialibus, in quibus tantum [illegible]
sa exigitur, quem quidem intellectum [illegible] non pos
sum, ꝙ videam à personalibus muneribus ius quinq; li-
berorū excusare, vt in tex. nostro. Vnde mihi videtur ita
concludendum, ꝙ in patrimonialibus exigat omnino
numerus sexdecim liberorū per tex. in d. §. demonstra-
51 tur. & ꝙ † tex. in d. l. siquis decurio. non intelligatur abso-
lutè & indistinctè, sed in terminis, in quibus loquitur, vide
licet in decurione, vt sensit Bald. quod ego comprobo
52 ratione manifesta: nam certum est, ꝙ †qn̄ intellectus ali
cuius legis est dubius, declaratur ex natura tituli, sub
quo posita est l. Imperator. ff. de in diē addi. glo. in l. fi. ff.
de cond indeb. Bar. io l. Ventre. col. 2. ff. de acq. hæred. in
l. Singularia. cōl. 1. ff. si cer. pe. in l. Creditores. col. 6. C. de
pigno. sed nulla alia ratione potuit d. l. poni sub. titu. C.
de decurio. nisi quia omnis vis d. l. respicit priuilegia, &
materiam concernentem ipsos decuriones, si enim po-
neret absolutè hoc priuilegium, vt numerus duodecim
liberorum excusaret, vtiq; non fuisset posita sub titulo
de decurio. sed sub tit. de excusa mune. qui paulò post se
quitur d. tit. de decurio. & hanc puto veritatem, ratio
autem priuilegij potest esse onus, quod decurionibus
incumbebat, de quo latè dictū fuit suprà io tit. de nupt.
§. fi. in textualibus.

Dum verò subdit glo. ꝙ in honoribus, vel oneribus
ijs coherentibus numerus liberorum non excusat, ad-
uertendum est, quia quamuis tex. in d. §. Numerus. indi-
stinctè videat decidere, ꝙ quiuis numerus liberorū non
excuset, tn̄ non est ita intelligendus, sed declarandus, vt
numerus quinq; filiorū non excuset, ita. n. declaratur p
tex. in l. In honoribus. ff. de vaca. mune. Puto enim, quòd
etiam io honoribus, siue cum sumptu sint, siue sine
sumptu iuxta tex. in l Honor. in princip. ff. de muner. &
honor. excuset numerus sexdecim liberorum per text.
in d. §. Demonstratur. vbi apparet, quòd Imperator
iure

iurè existimans parétem sexdecim liberorum satis esse
oneratum curis, & solicitudinibus, vult illum habere
immunitatem à muneribus, vt educationi ipsorum va-
53 care possit, † hanc enim rationem expressè adducit tex.
,, cuius verba Græca ita vertenda sunt: Et si non ab omni-
,, bus muneribus patres liberorum numerus excusat, at
,, postquam sexdecim filios per libellum habere ostendi
,, sti, non est sine ratione per gratiam indulgere, vt ope-
,, ram des filiorum educationi, & excuseris à muneribus.
Verba enim, quæ in vulgatis codicibus circunferuntur
non benè exprimunt sensum Græcorum verborum.
Cùm ergo idem impedimentum perueniat ex admini-
strandis honoribus circa liberorum educationé, quod
ex alijs, omnino mihi videtur excusandus pater sexde-
cim liberorum etiam ab honoribus, quod & Docto. e-
tiam sensisse videntur.

In glo. in verb. Publicum. Disputat glo. an tutela mu-
nus publicum sit, vt dicitur in tex. & firmat q sic, cum
distinctione tñ, videlicet, vt authoritate publicũ sit, non
vtilitate, & duabus cõtrariis legibus respõdet, ad cuius
gl. euidentioré declarationem sciendum est, q gl. hic &
in l. Athletę. §. 1. ff. eo. tit. & Doct. eam secuti voluerunt,
54 q munerũ personaliũ alia † essent authoritate & vtilita
re publica, vt plerunq; honorum administratio est, velu
ti Consulatus. Præturæ. & huiusmodi: quandoq; n. publi
ca, quandoq; ciuilia officia hæc appellantur. l. amissione.
§. fi. cum. l. seq. ff. de capit. dimi. l. Cùm Prætor. § pen ff. de
55 iudi. cũ simi. taliqñ hæc munera dicunt publica authori
tate, vtilitate priuata, & ita volunt tutelam esse publicũ
s. authoritate, eò q detur inuitis. l. Nullus. C. de decurio.
li. 10. sed respicere priuatam vtilitatem, quia nihil rei-
pub. interest, quò. s. ad pecuniariũ commodum attinet,
tutores dari, vel non dari. l. 2. ad. fin. ff. ad munici. & in
hanc sententiam pleriq; transire videntur.

Mihi videtur, q hęc Docto. distinctio, quamuis in se
vera dici posset, non tamen necessaria sit, nam non vi-
deo Iurisconsultos alicubi separasse hæc munera publi-
ca personalia, vt aliter essent, & diuersimodè publica, q
nimmo video Iurisconsultum i l. 1. ff. de mune. & hono.
postquã psonalia munera plura enumerasset in §. 1. &
subiunxisset generalem definitionem, ex qua cognosci
posset quodna esset psonale munus, subdidisse, Æque
psonale munus est tutela: vult ergo ita pariter esse pso-
nale ciuile, seu publicum munus tutelam, sicut alia enu
merata, quæ mihi non æquè esset psonale publicũ, vel
ciuile munus, si Doctorum magistralis illa distinctio ad-
56 hibéda esset, † dictio enim illa (æque) similitudiné omni
modam in dubio designat. l. Interdũ ff. de hær. insti. Pau.
de Cast. in l. fin. C. de impuber. Deci. in consi. 382. col. 1.
57 Nec obstat tex. in l. Athletę. §. 1. ff. eod. tit. qui tex. coegit
Doct. ad ita sentiendum, nam perpendenda sunt verba
Iurisconsulti, qui primò dicit, quòd gentium præsidatus
nõ excusat à tutela, nisi quandiu in præsidatu sunt, quem
admodum etiã dr in §. Item ij qui. inf. eo. assignat postea
,, tex. rationem, & subdit, tutela enim non est reipu. mu-
,, nus. in vulgatis codicibus deficit verbum (enim,) vnde
Doct. visum est non posse consistere hęc duo simul, q
tutela sit munus publicum, & non sit munus reipubli.
quę tamen diuersissima sunt: nam q tutela sit munus pu
blicum ciuile personale vltra tex. nostrum clarissimè o-
stendit tex. in l. 1. ff. de mun. & honor. q non sit munus
reipu. hoc latissimè patet ex tex. in d. §. 1. Sed dic, q mu-
nus publicum illud dr, quod cuiq; tribuitur, & ad quod
oẽs passim admittuntur, sicuti iudicia publica dicimus
inf. de pub. iud. in prin. & argentariorum officium publi
cam habet causam. l. Quædam. in prin. ff. de eden. i. per-
tinet generaliter ad oẽs, quinimò & ad id munus subeũ
dum quilibet cogitur etiam inuitus d. l. Nullus. nõ tamẽ
dr munus reipu. quia reipu. munera dicuntur illa, quę ad
exequendum ius publicum adinuenta sunt, quod consi-
stit in magistratibus, sacris, & sacerdotibus. §. Ius publi
cũ. supra de iust. & iu. Sicut ergo tutela est munus publi
cum, & tamen non est iuris publici, sed priuati, ita est
munus publicum & non reipu. quia munera reipub. illa
dicuntur, quę principaliter respiciunt reipu. administra
,, tionem. Subdit Vlpianus in d. l. Athletæ. §. 1. Nec quò ad
impensam pertinet: non intelligas, nec quò ad impen-
sam pertinet. s. est munus reipu. quia omnino nõ est mu
nus reipu. neq; aliquo modo munus reipu. dici põt, sed
dicit, q tutela non pertinet quo ad impensam, idest q
munus, quod sola animi solicitudine, & cura geritur, &
sic est personale, & ideo subdit, nõ est reip. munus, sed ci
uile, & sic. i. publicum, nã sup. diximus cõfundi hęc duo
ciuile, & publicum l. fi. §. Hæc omnia. ff. de mune. & ho-
no. & sic diuersum est esse publicum, seu ciuile, & reip.
,, vt dixi. Subdit, nec patrimoniale vr tutelam administra-
re, quia non patrimoniale, sed personale est: ita enim le-
gendum est, non (prouinciale) vt ex vetusto suo codice
Franciscus Zoannettus reponit suarum Restitutionum
c. 10. nisi dicas intelligendum esse, vt gentium præsida-
tus excuset à tutela eorum, qui sub sua ditione sunt, qa
tutela non est munus reip. nec prouinciale, & sic non
pertinet ad administrantem prouinciales res, tamẽ supe
rior lectio mihi magis placet.

Non obstat modo tex. in l. Spadoné. §. Qui accipit. ff.
eo. quia solutio glo. verissima est, q fauore pupillorum
introductum est, vt huiusmodi priuilegium debeat no-
minatim concedi, ita est tex. ad literam in l. Nõ tantum.
§. Non omnia. ff. eo. ibi, Nisi nominatim id priuilegium
eis indultum sit. quo fit, vt data generali immunitate à
muneribus publicis, vel ciuilibus non comprehẽdatur
tutela, quæ & si sit munus publicum & ciuile, tñ habet
hoc priuilegium, vt in generali cõcessione non veniat,
sed debeat nominatim concedi, sicut dicimus in simili,
58 q † quando disponitur, vt aliquid expresse concedi de-
beat, nõ intelligit cõcessum ex quibusuis verbis ẽt vni-
uersalibus c. Inquisitores. vbi gl. in verb. expresse. de hæ-
re. c. Quia periculosum. de sen. excom. li. 6. Et videmus,
q hoc tributum est legitimæ, vt nisi expresse priuetur fi
lius, ea priuatus non intelligatur. l. Siqñ. §. generaliter. C.
59 de inoffi. testam. & ideo in generali dispositione †, nõ ve
nit legitima, puta, inquietatione, vel renunciatione l.
60 de ijs. ff. de trãsa. vbicunq; n. requiritur † nominatim mẽ
tio, vel specifica generalis, nõ sufficit, gl. in cle. 1. in ver.
Specialiter. de iudi. Bart. in l. fin. §. Omnem. p illum tex.
C. de admi. tu. Alex. in consi. 122. lib. 4. Quoties n. requi-
rit q de aliquo mẽtio fiat verbis expressis, nõ sufficit ge-
neralitas verborũ Bar. in l. prętor ait. ff. de ope. nou. nun.
Ias. in l. 1. ff. de vulg. & pup. facit dictũ Anto. de But. post
Gemi. in c. translato. de consti. dũ volunt, q stante statu
61 to q † positionibus respondeatur verbis expressis, non
sufficeret respondere per verba quæ generaliter impli-
carent, & cõprehenderent illum casum: qñ ergo lex re-
quirit expressam mentioné, vt in casu nostro, tunc non
sufficit generalis c. Ne capt. idę & c. 2. vbi Gemi. de prę-
ben. lib. 6. Et quia sup. dictũ est tutelam personale mu-
nus esse iuxta tex. in d l. 1. ff. de mu. & honor. dicas id ve
rum, etiam q tutoris insit periculum, ne scilicèt detri-
mentũ patrimonij sui patiat l. 2. C. arbi. tute. nam dicas
q hoc procedit non ex natura tutelæ, sed vel ex dolo,
culpa, aut negligentia tutoris l. Quicquid. C. eod. tit. Si-
quid enim tutor de suo bona fide erogat in bonis pupil
li, tutum consequitur iudicio tutelæ contrario l. 1 §. Itẽ
sumptus. ff. de tute. & rati. distra.

Dum verò gl. vltimo loco dicit, quòd de generali di-
cto quædam excipiuntur. vt scilicèt generalis dispositio
62 generaliter † non intelligatur, dicas regulam esse, quòd
generalis dispositio generaliter intelligenda est l. 1. §. Et
gene-

generaliter.ff.de leg. præstand.l.Antiquitas.C. vsufru. v-
bi glo. comprehendit enim generalis dispositio omnes
casus,et ꝙ maior sit ratio in vno,quã in alio.l.5.§.Quod
autem.ff.de aleato.l.In fraudem.in fi.ff.de test.mili.cum
similibus,vt per Deci.in rubri.ff. si cer.pet. col. 3. & in
l.1.not.C.de insti.& substi.in l.Pactum quod dotali.in 1.
nota.in 5.ampli.C.de pact.in consi. 20. col. 2. consi.29.
colum.4.consi.104.col.2.consi.503.col.1.cõsi.669.col.
1.Goza.consi.35.nume.6.consi.51.nu.24.consi.103. nu.
63 3.etiam in† materia statutorum & odiosa,vt per Deci.in
consi.5.col.1.& in c.1.col.13.vers. Sed prædictis.de pro
ba.in c.Qua fronte.col.1.de appella.in consi.27.col.fi.in
consi.128.Licèt in casu.col.1.in fi.in c.Sedes.de rescrip.
in 3.no.Goza.consi.59.colum.3.& consi.seq.nu.23.qui
nimmo etiã si materia,& odiosa sit & pœnalis, glo.in c.
Contra Christianos.in ver.Procedendum.de elect.lib.6.
seq.Imo.in auth. Ex testamento.C.de colla.vbi Alexan.
col.3.Goza.cons.19.col.9.nu.17. quę tamen modifican
64 da sunt,qñ ex mente l.constat, ꝙ †voluit generaliter di-
sponere,vt per Alex.in auth.Ex testamento.C.de colla.
Bulga.in l.1.ff.solu.matri.Gozad. in repeti.l. Qui se pa-
tris.colum.26.in prin.C.vnde lib.& in generali dispositi-
65 tione veniunt ea,† quæ aliàs non comprehenderent gl.
in l.Cùm pœna.ff.de arbit.Bal. Io. de Imo. & alij in l. Si
domus.§.De euictione.ff.de lega.1. Bar.in l. Generali. §.
Vxori.ff de vsufruc.lega. Alex.in consi.4.lib.3. & in con
sil.118.& consi.128.Gozadi.in consi.1.col.3.versi.Sextò
66 vt dictũ est.†Idem enim videt, generaliter comprehen-
dere,vel specialiter enumerare glo. in l. Omnes.§. 1. C.
de prescript. trig. ann. & vsq; adeò efficax est virtus ge-
67 neralis elocutionis,quòd si prefatio † alicuius dispositio
nis generalis sit generaliter est intelligenda tota disposi
tio ,quamuis ea restricta videatur ad certam dispositio-
nem,& specialem,tex.in l.Regula circa fin.ibi.Nam ini
tium constitutionis generale est. ff. de iur. & fac. igno.
vbi Bart.& Bal. & fuit notabilis doctrina Imo.in l. Si ita
quis.§.Ea lege.ff.de verb.oblig.Deci.in c.1.col.4.in 1.le-
ctu.de consti.in c.2.col.10.de iudi.& in consi. 502 col.
68 2.& in consi.51.col.2.Quinimmo dici solet, ꝙ †genera
lis dispositio includit etiã personas priuilegiatas. vt no-
ta Bald.per illum tex.in l.In fraudem. in fi.ff. de testa.mi
69 li quod† tamẽ intelligendum est,dummodo priuilegiũ
non sit in eo casu,de quo agitur,secundum Saly.in l.fin.
in prin.versi.Ex quo nota bonum argumentum.C. de.iu
re dot.declarat Dec.in l.1.col.2.ff. de reg.iur. in consi.5.
In causa.& in consi.536.col.4. versi. Non obstat.quam-
uis alias dici soleat, quòd in generali sermone priuile-
giata persona non comprehendatur cap. Quia periculo
sum.de senten.excommu.lib. 6. & in nota. per Per. An-
cha.in consi.296.Pro.clariori.& consi. 598. Efficacibus.
Roma.in consi.498.In casu.

70 †Hæc regula limitatur primò, vt generalis dispositio
non comprehendat ea, de quibus specialiter est disposi
tum,& ita procedit tex.allegatus in glo.in l. Vxorem.§.
Felicissimo.ff.de leg.3.& ibi glo.facit tex.in l.Doli clau-
sula.ff.de verb.oblig.in l.Sanctio legum.ff. de pœn. & in
pulcro casu ita arguit Dec.in consil.171.colum.2. versi.
Secundò respondetur. Nec per generalem constitutio-
nem censetur sublatum priuilegium in eo casu à iure
concessum.l.Decurionibus. vbi glo.Bar. & Ioan.de Pla.
C.de silentia.lib.12. Bald.in l.1.C.de no. Cod. confir.in
cap.1.in ver.Nisi iusta.ubi Marti.& Card. quo temp.mil.
in consi.112.De generali.col. 4. uersi. Sed posito lib.5.
Barb.inter consilia Alex.consi. 123. col. 5 versic. Faciat
quod uoluit glo.lib 4.

71 Secundò declarat ꝙ †ea,quę spãliter exprimunt, mi-
norẽ hñt dubitationem,& efficaciora sunt, & ita uoluit
dicere glo.nostra allegando tex.in l.Põponius.in prin.ff.
de procura.ubi glo.idem notat, & plura allegat ad hoc.
& est tex.in l. Sed & siquis.§. Quæsitum.ff.siquis cautio.
in c.Si aduersus.de hære. & uoluit in proposito Deci.in
consi.197.colum.penul.uersic. Non obstat impetratio.
72 Ea enim,†quę generaliter exprimũtur,obseruare dicun
tur expressa,tex.est in l.Pretor edixit.ff.de iniur.per quẽ
tex.ita dixit Alexan.in l.1.col.8.si cer.peta. Deci. in con
si.197.col.penul.in fin.

73 Tertiò declaratur, ꝙ †generalis dispositio & queratio
non trahitur ad ea in quibus inest dolus, ita est tex. in l.
74 Aurelius.§. Caius.ff.de lib.lega.† quem allegat hic glo.
& ideo dicitur, ꝙ generalis permissio seu licentia non
trahitur ad casus quibus inest fraus, secundum Bal.in l.
5.col.1.C.siquis omis.cau.testa.item nec ad illicita.Bart.
in l.si procurator.ff.de condi.indeb. sermo enim genera
lis restringitur ad iusta per nota.in l.1.C.de sacrosan. ec
cle.in l.ij.§. Nunciatio.ff. de ope.no.nunci. & generalis
75 confirmatio† non intelligitur confirmare,nisi iusta.ca.j.
ubi Pet.de Ancha.de Iureiur.li.6.Bal.in l.3. C. de praeci.
Impe.offer.in c.j.per quos fiat inuesti.tradit Alci.in pro-
posito lib.j.de Verb.signi.

76 †Quartò ultra gl.declara & limita, ut generalis adem
ptio,uel renuntiatio non censeatur comprehendere iu
ra futura,& quæ quis habiturus est in euentum alicuius
conditionis l.Paulo.§.Pomponius.ff.de leg.3.

77 †Quintò declaratur, ut generalis exceptionũ renũcia
tio non includat illam,quę ducit originẽ ex facto aduer
sarij agentis,tex.est in l.Qui officij.§.fi.ff de cõtra.emp.
facit tex.in l.Cùm proponas.C.de naut.fœno.

78 Sextò declaratur, ꝙ †si generalis locutio iuncta sit spe
ciali,trahitur tantum ad eos casus, qui sunt similes ex-
præssis,uel minores, non autem generaliter ad omnes,
doctrina fuit Guliel.de Cun.quem sequuntur Docto.in
l.Sed & siquis.§.Quæsitum.ff.siquis cautio.Docto.in c.j.
de commod.

79 Septimò declaratur, ꝙ †generale dictum res[...]gatur
nequis indebitè damnũ patiatur [...]gere.§.Quamuis.
ff.de iure patro.& ita volunt Bar.& Bal.in l. Non dubiũ.
C.de legi.dum respondent ad text.in l. Prospexit. ff.qui
& à quib.sequitur Deci.in consi.64.col.fi.

80 †Octauò declarari debet, vt generalitas, si aliquo mo
do restringatur ad causam, nihil operetur, nisi in illis,
quæ sunt eiusdem causæ.l. Si de certa.C. de trãsact.l.Em
ptor.§.Lucius.ff.de pact.l.Si is qui animo. ff. de acquir.
poss.Bal.in notab.casu in consi.60.generalitas lib.4.

81 †Nonò generalis dispositio restringitur per subiectã
rationem l.1.§.In publico.ff.de flumi.l. Si is q animo. ff.
de acqui.poss.in pulchro casu deducit Zasius in consi.7.
numero 16.lib.secundo.

82 †Decimò restringitur generalitas ex natura cõtractus
secundum doctrinam Bald.in l.A procuratore C. mand.
Sozi.in l.Cùm quid.si cer.peta.Maria Sozi.in cap. Con-
questus.in j.notab.de foro compet.Alexan.in l.3. col.pe
nu.ff.de acqui.poss.in l.j.colum.7. de iurisd.om. iud. cũ
simili.per Purpu.in d.l.Cùm quid. in vlti notab. colu.4.
versi.Ampliat Soci.

83 †Vndecimò declara, vt generalis dispositio restringa
tur ad casus contingibiles.cap.Coràm.ibi, Quia id raro
vel nunquam contingeret.de offi delega. Ripa.in l.Ex fa
cto.§.Siquis ita in j.notab.ff.ad Trebell.

84 †Duodecimò in generali dispositione nunquam cõ-
prehenditur casus,de quo in specie disponens dispone-
re nõ potuisset,tex.est in l.Lucius.§.pen.ff.ad muni.c. A
nobis. vbi Abb.de senten.excommu.Bar.in l.Sub condi-
85 tione.ff.de cond.insti. Et hinc est, quòd † generalis di-
spositio non includit personas non subditas, & quæ nõ
sunt de iurisdictione statuentis,vt latè Andr.Sicu.in cap.
86 Cùm accessissent.de cõsti.Semper enim intelligitur fa-
cta dispositio in eo casu,in quo fieri potest. l. Doris fru-
ctus.§.fi.cum l.sequen.& ibi notat glo. ff. de iure doti.
l.Qui

l.Qui iure.ff.de testa. mili.Iaso.in l.Gallus.in 2.notab.ff. de lib.& posthu.

87 Decimotertiò in generali† dispositione intelligit̃ excepta authoritas superioris l.fi.in prin.ff.ad municip.c. Veniens.vbi notãt omnes, de iureiur.c.Cõstitutus.vbi glo.de rescrip.facit qđ voluit Oldra.in consi.97.Cyn.& Saly. in l.fi.C.si contra ius vel vti.pub. Pau.de Cast.& Ias.in l.fi.ff.qui satisd.cogan.

88 Decimoquartò i quacunq; generali† dispositione nõ veniunt reseruata principi, Abb. in c.prudentiam.§.j. de offi.delega.

89 Decimoquintò generalis† dispositio nõ icludit personã loquentis.l. Inquisitio.vbi Bal.C.de solu.l.Si mercedẽ.§.fi.vbi glo.Bar.& Bal.ff.de actio.emp.l.Qui insulam.§.fi.& ibi glo.ff.loca. Bar.in l.Siquis legauerit.ff.de lega.j.in l.Paulus.§.Si sciente.ff.de pigno cumulat.latè Hippol. in l.i.§.Si seruus.in prin.ff.de quęst.Declara tñ

90 omnia supradicta,vt quamuis† in prędictis & aliis multis casibus generalitas restringi debeat, hoc tamen potissimum attendẽdum est, ne ita restringatur,ut captio vel inutilitas sequatur, ita est tex.in l.Aquiliana ff. de transacti.vbi Docto.Ias.in l.Legata generaliter.col.4.ff. de lega.primo.

In glo.in ver.Nõ prosunt glo.benè dicit, q̃ filii adoptiui quantum attinet ad subiectã materiam,non prosunt.l.Sextumdecimũ.§. adoptiui.ff.de uaca.mune.de hoc.n.agitur in isto loco : an autẽ aliter prosunt patri, vel aliter ei acquirant, non est præsentis speculationis, visum est in d.§.Sed hodie.& hoc intelligas tam in adoptiuis simpliciter, quã in adoptatis ab auo paterno vel materno, vel in arrogatis, vt latius dictum fuit.s.in 9. nota.& ideo non valet ratio gl.quia hodie nihil ad patrem adoptiuũ transit, quia etiã hodie in iis casibus,in quibus omnia transeunt in patrẽ adoptiuum,vel arrogantẽ,non prosunt omnino ad excusationẽ,sicut etiam olim non proderant, qn in patrem adoptiuũ transibant d.l.Sextumdecimum.ff.de vaca.mune.

In glo.in uersi.Naturali patri.Quamuis dici soleat,q̃ vltima opi.glo.relata ab ea censeẽ approbari,tñ dic,q̃ prima [illegible] fuit in textualibus,ideo non repeto.

In gl.in verb. In locum patris. Declarauimus.s.in xi: nota.ne.s.prosint auo filio de medio sublato, vt est tex. clarus in l.2.§.Non solũ.ff.eo. & rõnem assignauimus ibi, & omnes loco unius respectu aui computantur.d. §.Non solũ. & fuit in d.1 t.notab.assignata ratio, unde hoc esset, neque aliquid mirabile est in hoc,vt videtur Ioan.Fab.qui si expendisset rationem à nobis superius assignatam, vidisset iure ordinario hoc fieri & optima ratione, vnde ad ibi dicta me remitto, ne bis idem repetendum sit.

In glo.in verb.Non prosunt Rationem,quare nepotes ex filia non prosint auo materno ad excusationẽ,posuimus superius tam in figuratione casus,quàm in nota.nam eueniret, vt duobus prodessent,quod rationi legum aduersatur:videmus enim nepotes ex filio auo nõ ꝓdesse, quousq; patri prodesse possunt.l.2.ff.de mune. & hono.& fuit proximè dictum,sed postquam filius de medio sublatus est,prodesse auo incipiunt: sic cũ nepotes ex filia, uel eorũ patri, si uiuus est,vel eorum auo,si de medio sublatus fit filius,prosint,non est cur velimus auo paterno prodesse pręsertim ꝑ filias, quæ ad ipsam tutelæ administrationem non admittuntur.l.Fœminę. ff.de regu.iur.cum similib.non est ergo ratio patriæ potestatis,ut dicit glo.sed gratitudo illa,quam lex exhibere uoluit illis, quos priuilegiis inuitauit ad generados sibi ciues, ut dixi in 2.notab.aduerte tamen,quia corruptè gl.allegat tex.in l.5.& in l.fi.C.de milli.testa.quia nõ faciunt in proposito,credo q̃ voluerit allegare tex. in l.5.& in l.fi.C.de iis qui nume.lib. quamuis etiam non benę aptentur.

In glo.in ver.Defuncti. Ampliat glo.tex.nostrum,ut quemadmodum filii defuncti nõ prosunt, ita etiam nõ nati eadem ratione,quia ciuitas vel amisit,uel nondum habet ciuẽ,& receptũ est eum, qui in utero est, quãuis quod attinet ad commodu ipsius, habeatur pro iam nato,tñ ut alii prosit,non censeẽ natus, nec pro nato habeẽ,ut est tex.in l.Qui in utero.la prima.ff.de statu bo-

91 mi.& quamuis ante natiuitatem et alteri posit in quibusdã casibus,tñ hoc habet suam specialẽ rationem,vt habetur in d.l.Qui in vtero. & cum de hoc sit casus apertus in d.l.2.§.Qui autem in ventre.ff.eo.non est, q̃ vlterius sit in hoc immorandum.

In glo. In acie.De hoc satis dictum est.s in 19.nota. nec tex.in §.Fœminæ.facit in proposito,nisi secundũ interpretationem glo.ibi, de quo videnda sunt dicta per nos in d.loco

In gl.fi.Dum dicit mortuum uiuere per gloriam.dic vt dixi in vlt.no.nec tex.in d.§ Siquis in colluctatione. facit in proposito, nam non dr̃ ibi, q̃ ille,qui mortuus est,uiuat per gloriam, ut interpretatur etiam gl.ibi,sed benè q̃ ille, qui in ludis publicis aliũ occidit, non tenetur Aquilia, ratio est, quia non animo & intentione illud occidendi, aut culpa sua factum est,sed cupiditate glorię impulsus, & ad ostendendam eius virtutem non ad iniuriam occiso inferendã hoc admisit,& ita sonãt verba tex.Sed benè obiter aduertas, q̃ hoc hodie sublatũ est, & abrogata est decisio d.§.Siquis in colluctatione.l.i.C.de gladia.lib.11.Dum uerò gl.dicit, q̃ ii mortui finguntur, qui uiuunt infames & uituperio affecti, ponit exemplũ in deportatis, & aliis huiusmodi beneficiis iuris priuatis, nã hi quantum attinet ad ius ciuile pro mortuis habentur.l.Quod attinet.ff.de reg.iu.cum simi.adductis per glo.& in l.i.§.pen.ff.de contra tab.nõ tñ habentur omnino pro mortuis d.l.seruitutem.ibi, Ferè.sed quantum attinet ad ius ipsum ciuile,nam iu-

92 regentium quamuis introducta sit seruitus, tñ & bona apud aliquot populos habebant,ut habetur lib.Regum [illegible] si paulo opulentiores erant, ad munera et publica eligebantur, Arist.lib.4.Politico.c.15.Item dñis si sine prole legitima decedebat, serui succedebant, ut habetur Aeneseos cap.15.& Tacitus dicit,q̃ apud Germanos non multum à liberis differebant, quod & hodie apud illos seruatur, Alcia.tradit in l.paterfam.ff.de uerb.sign.& videmus plures seruos per gloriam uixisse qui clari etiam in Philosophia fuerunt,ut eos enumerat Aellius lib.2.capite 18.

ITEM DIVVS MARCVS.

1 *Semestres libri qui.*
2 *Administrator rerum fiscalium excusatur à tutela.*
3 *Fiscus propriè principis est,*
4 *Aerarium populi Romani.*
5 *Excusantur à tutela omnes habentes aliquam curã à principe.*
6 *Exactores tributorum excusantur à tutela.*
7 *Præfectus annonæ & uigilum excusantur à tutela.*
8 *Mensores frumentarij excusantur à tutela.*
9 *Procurator Cæsaris / Rationalis excusantur à tutela.*
10 *Coloni prædiorum fiscaliũ non sunt immunes à tutela*
11 *Coloni bonorum patrimonialium non possunt dari tutores*
12 *Colonus patrimonialis quis dicatur.*
12 *Alienari nõ possunt sine speciali mandato bona redacta*

cta in formam patrimonij Cesaris.
14 *Vtilitas publica præfertur priuatæ principaliter, quę in consequentiam est publica.*
15 *Vtilitas publica quæ dicatur.*
16 *Vtilitas publica maior præfertur minori.*
17 *Forum agere quid.*
18 *Factor generalis Illustrissimi Ducis Ferrariæ excusatur à tutela.*
19 *Lanfranci Gypsei Lugiensis laus.*

TEx. hic propter vnicam verborum structuram diuisionem non recipit.

Administrans res fisci durante officio excusatur h. d. ex l. Administrantes. ff. eod. titul.

Casus ita figurari pōt: dubitatum fuit ouquid administrans res fisci excuseretur à tutela uel cura, ratio autē huius priuilegii manifesta est, & (vt dicit hic Theophilus) in promptu, quoniā necesse est, vt aut dum rebus pupilli vel adulti operam damus, fiscus in multis lædatur, aut dum fiscum indemnem seruare volumus, iura adolescentium minuantur.

1 In tex. ibi, In semestribus rescripsit. Sicut olim†annales scribebant, in quibus acta singulorū annorum conscribebātur, ita semestres dicti sunt libri, in quibus sex mensium rescripta vel constitutiones erant descriptæ, ut alias declarabam, quo uerbo vtitur ēt Triphoninus in l. pactum. ff. de pac. loquens de eodem Imperatore Marco, vbi dicit in semestribus relatā fuisse diui Marci constitutionem, quare probare non possum quod dicit hic
„ Theophilus: Imperator quoq; Marcus in cōstitutioni-
„ bus semestribus rescripsit, nisi intelligas constitutiones semestres eas esse, quæ in sex mensium volumen redactę inde nomen duxissent.

2 No. i. q†administrator rerum fiscalium excusat à tutela & cura, concordat tex. in administrantes. in prin. ff. eod. vbi tex. propriè loquitur in administrante res prin
3 cipis. Fiscus enim propriè principis†est, ærarium reipu.
4 ut ex verbis Plinii ad Traianum† facilè cognosci potest.
„ At fortasse (inquit) non eadem seueritatē fiscum, qua
„ ærarium cohibes, imò tantò maiore, quantò plus tibi
„ licere de tuo quam de publico credis. Quod ampliat in
5 omnibus, quibus†princeps curam alicuius rei iniunxit, quia & ii excusantur à tutela, donec curam gerunt, &
6 ideo exactores tributorum† tātō tempore vacationem habent tutela, quanto tributariam rationem tractauerint. l. Exactores tributorum. C. eod. titu. Et hinc est, q
7 præfectus annonæ uel vigilum eodem†modo excusant.
8 d. l. administrantes. in prin. ff. eo. quinimò, †& mensores frumentarii eodem modo excusant, quemadmodū pręfectus annonę. l. Mensores. ff. eo. ti. gaudebunt ergo ge-
9 neraliter hoc priuilegio & hac immunitate†non solūm procurator Cæsaris, sed rationalis, & oēs ii, qui à principe electi sunt, ut suarum rerum, vel ēt publicarū curam
10 gerant. Non tñ intelligas, ut id locum†habeat in colonis prædiorum fiscalium, iis. n. non dat immunitas à tu
11 tela. l. Coloni. C. eo. secus est in colonis bonorū† patrimonialium, nam ii nec quidem dari possunt tutores. l.
12 fi. C. quit da. tu. poss. Intelligas aūt patrimonialem colonum illum, qui colit pdia Cæsaris, q in formā patrimonij redacta sunt sub procuratore patrimonii, ut dicit tex. in l. apud Iulianum §. Constat etiam. ff. de leg. i. qñ. n. rēs
13 in form†t patrimonii Cæsaris redactæ sunt, nō possunt alienari sine speciali mandato. l. i. ff. de offi. procur. Cęsa. & sortiuntur diuersam naturam, ut declarat Bal. in c. cōtingit. ad fi. de transa.

Secundò no. q talis excusatio præstat administrantibus res fisci, quādiu administrant, cessante enim causa cessat effectus & immunitas. l. Titia Seio. §. Vsuras. ff. de leg. 2. & alibi dictū fuit, quod declara, ut a nouis tutelis excusentur perpetuò, sed statim vt deposuerunt administrationē, si noua deferat tutela nulla habent immunitatē, neq; ēt uacuitatem. Si uerò tempore delatę administrationis tutelam gerebāt, excusant etiam à suscepta, quamdiu rerum publicarum curam gerunt, l. Geometrę. ff. eo. & interim datur curator ex regula tex. in §. interdum. in fi. s̄. de cura.

14 Tertiò no. q†utilitas & commodū publicum & Cęsaris præfertur priuatæ principaliter, quamuis secūdariò
15 & in consequentiam†possit dici publica, nā est quędā utilitas publica, q suam affert utilitatē in communi, ut declarat Bar. in l. i. col. 5. ff. solu. ma. ubi propriè exēplificat in rebus fiscalibus. l. Vtilitas. C. de primi. lib. 12. utilitas. n. fisci publica est, si finem inspicias, cū afferat vtilitatem in uniuerso, cum ex pecuniis fiscalibus respub. defendat, quamuis si respicias ipsum principem fiscum possidentē, utilitas appareat priuata, & ita procedit tex.
16 in l. unica. in fi. C. de cadu. tol. & quamuis†in tutela publica utilitas versei propter commodum pupillorum, tñ a minori publica vtilitate recedit propter maiorem, l. Cætera. §. Sed siquis. & ibi notant Pau. de Ca. & Iaso. ff. de leg. i. c. scias. 7. q. i. c. bonę. de postu. præla. & tradunt omnes post Bar. in l. i. ff. sol. ma.

In glo. i. Declara verba illa (in semestribus) ut dixi in textualibus, bene uerū est quod dicit gl. q Romani imperatores & duces exercituum solebant æstare bella ge
17 rere, dum aūt† in hybernis essent, ibi forū agere (ita n. propriè dicebant, cū dicebant ius, ut ex Liuio, Cicerone, & aliis authoribus facilè deprehendit, vnde sæpenumero loca illa fori nomen retinuerunt, put adhuc hodie uidemus Forū Liuii, Forū Sempronii, Forum Cornelii (sed ea interpratatio nihil facit ad rem.

In glo. fi. Nō restringas simpliciter ad procuratorem fisci tex. nostrū, sed intelligas ut declaratum est in i. no.
18 & ideo uerissimū est quod†dicit hic Ang. q Factor generalis Illustriss. Ducis Ferrariæ excusetur a tutela, vel cura durāte eius officio, quod si in aliquo statuēdum es-
19 set, id in clarissimo uiro, & plurimo rerū usu, & singulari doctrina insigni D. Lanfranco a Gypso Lugiēsi absq; vlla hæsitatione tenendum puto, qui non solum res fisci assiduè tractat, sed etiam à cōsilio est eiusdem Illustrissimi Ducis Iurisperito. ff. eo. ti. cuius doctrinam facile ostendere potest Antiparadoxorum liber, inter tot tanq; molestas occupationes compositus. Iurisperitos enim ēt qui tutelam gerere cœperunt, in cōsilium principum assumptos, optimi maximiq; principes Seuerus & Antonius excusandos constituerunt, ut ibi dicitur: quare & Stephano Montanario Senogaliensi collegæ doctissimo, ac mihi iurè tribuēda esset. De aliis uerò, de quibus loquitur Ang. dicemus suo loco.

ITEM II QVI.

1 *Quatenus, de significatione huius dictionis.*
2 *Absens causa reipub. perpetuò & ī distinctè excusatur à tutela noua,*
3 *Absens causa reipu. intelligitur designatus ut absit, dū præparat se itineri.*
4 *Absentium comites excusantur à tutela.*
5 *Primipili priuilegiū, ut eius collega excusetur à suscepta tutela.*
6 *Absens causa reipu. si se nō excusauit, potest petere, ut is conueniatur priore loco, qui administrauit*
7 *Tutor testamento datus quamdiu causa reipub. non absit, an eo reuersa excusetur.*

8 Cura-

8 *Curator datur pupillis data absentia tutoris.*
9 *Absens reuersus recipit statim onus tutelæ.*
10 *Vacatio anni data est ad nouas tutelas.*
11 *Annus uacationis est continuorum dierum.*
12 *L.Non solùm. in prin.ff.de excu.tuto.emandatur.*
13 *Tempus in dubio est continuum.*
14 *Annus uacationis currit etiam ignoranti.*
15 *Paria sunt aliquid factum esse,uel de proximo faciendum*
16 *Potentia propinqua actui pro actu habetur.*
17 *Basilica de proximo consecranda gaudet beneficio ecclesiæ.*
18 *Scholaris habetur pro descripto,qui statim describendus erat.*
19 *Fideiussor, qui de proximo condemnandus est, potest agere cõtra principalem sicut si fuisset cõdemnatus.*
20 *Banniendus de proximo potest offendi ut bannitus.*
21 *Ingressurus monasterium de proximo ita præterire potest sine causa sicut iam ingressus.*
22 *Maritus lucratur dotẽ uxoris de proximo copulãdę si eut copulatæ.*
23 *Doctorandus de proximo habetur pro doctore.*

DIVIDI potest in duas partes: in prima deciditur, quòd absens causa reipub. indistinctè & absolutè excusatur à tutela vel cura: in secunda dicitur, quòd à tutela iam suscepta absentes reipub.causa excusantur durante absentia tantum, nec anni uocatio pertinet ad antiquas tutelas, sed ad nouas.secunda ibi,Sed & si fuerint tutores.

Absens causa reipub. à tutela uel cura noua excusatur etiam per annum à die reditus,à iam suscepta durantè absentia tantũ.h.d.ex.l.Non solùm.in prin.ff.eo.

Casus figurari potest facilè, ex superioribus enim patet,ꝙ publicum cómodum & utilitas reipub.præfertur utilitati & cómodo pupillorũ:ideo enim absentes causa reipub.excusantur a nouis tutelis, quia fauor publicus præualet,& ut facilius absentes reipub.causa publica negotia tractent,si nullis aliis cogitationibus aut periculis inuoluti possint se totos tradere negotiis & cómodis publicis,quod etiam cómodum pupillorum vel adultorũ respicit, his enim de curatore prouidetur:nõ posset siquidem sine pupillorum damno tutor publicis rebus & pupillorũ uacare , prout in pręcedenti §.dictũ est.Ideo autem susceptam iam tutelam finita absentia recipiunt statim,nec anni vacationem habẽt , quia ius reponit illos in eodem statu, in quo erant ante absentiam,nec priuilegium illud uacationis anni tributum à lege simpliciter tum ad recolligendas uires,tum ad curam suatũ rerum instituendã , in præiudicium tutelarũ iam susceptarum operatur,quia uidemus immunitatẽ à tutelis eatenus tantùm uires habere,quatenus nominatim priuilegiũ indultum est.l.Nõ tantum.§.Non omnia ff.eo.iuncta.l.Spadonem.§.Qui accipit.eo.titu.

5 In tex.ibi,Quatenus† reipub.causa absunt. Quamuis
hæc dictio & apud Iurisconsultos & apud Latinos au.
thores accipiatur pro(quãtum)uel(inquantum,)& (ad
quem finem.)& aliquando pro(quoniam)vel (quando
quidem,)ut passim uidere licet apud Latinos authores,
tamen hic in loco uerbum hoc(quatenus) acceptum
est pro eo,quod est,usq; ad illud tempus,quod & quã-
diu , quo modo ẽt accipi potest in l.i.in prin.ff.de ope.
no.nun.iuxta secundam expositionẽ glo.de qua dictio-
ne uidẽda sunt quę ponit Deci.in l.Quatenus.in prin.
ff.de regu.iur. & in consil.385.in Principio.

2 Not.i.ex hoc tex.ꝙ† absens causa reipu. perpetuò &
indistinctè excusatur a noua tutela, concor.tex.in d.l.
3 Non solùm.in prin.ff.eo.quod† ampliatur non solùm in
eo,qui iam absens est ex causa prædicta,sed etiã in eo,
qui creatus(puta)legatus se itineri pręparat, & incipit
agere quodammodo causam publicam per rõnem tex.
in l.Tempus.ff.de uaca.mun.ut est casus i l.Legatos.ff.
de legatio.ubi dicitur, quòd legato tempus prodest ex
quo legatus creatus est,ad idem text.in l.Qui mittunt.
§.Similiter.ff.ex quib.cau.maio.facit tex.in l.Abesse.in
prin.ff.eodem titu.ad ad idem est tex.in l.Filiusfam.in
fin.ff.de procur.
4 Secundo ampliatur, vt hoc habeat locũ† nõ solùm in
absentibus causa reipu. sed etiam in comitibus eorũ,
dum tamen sint intra pręscriptum legibus numerum,
nam & hi siue profecti sunt, siue accingũt se itineri, ex
cusantur à tutela uel cura.l.Administrantes.§.j.ff.eo.Et
eodem modo uidemus,ꝙ securitas concessa nobili uel
saluusconductus intelligitur data ẽt comitibus & eius
familiæ,vt concludit Hippo.Mar.in repe.rubricæ.C.de
probati.col.5.Grego.Magalottus i tracta.Securitatis.in
xix.declaratione in 3.par.prin.ver.Sed quid dicendũ.In
hoc tamen differunt comites à principalibus,quia prin
cipales,ut est tex.hic,intermittunt tutelam iam suscep
tam,comites uerò & socii nequaquam d.§.i.quod uerũ
5 est præterquã in eo,qui† à Primipilo in collegã assump
tus est,nam & hic à suscepta tutela excusatur.l.Non so
lùm.§.Qui primipilum.ff.eod.quod quidem inductum
uidetur in priuilegium Primipili , vt uoluit Bar.in d.l.
Administrantes.§.j.
6 Secundò not.quòd † absentes causa reipu.à tutela uel
cura excusantur,quod intelligas, ut necessaria sit excu-
satio,non enim excusantur ipso iure absentes causa rei
pu.sed debent exceptionem suam proponere, & cura-
torem petere. alias periculum pertinet etiam ad absen
tem, q̃uis possit talis absens postulare,ut is conueniatur
priore loco, qui administrauit, ita est tex.in l.j.C.si
tut.reipub.ca.absue.& ibi declarat glo.
Tertiò not. ꝙ absens causa reipub.excusatur à tute-
la iam suscepta durante eius absentia.concordat tex.in
7 d.l.Non solùm.in prin.ff.eo.Sed quid† si testamento da-
tus sit tutor, quamdiu reipub.causa nõ absit, an debeat
excusari eo reuerso,uide pulcherrimũ casum decisum
per Iurisconsultum in l.pen.in prin.ff.eod.
8 Quartò not.ꝙ† durante absentia pupillis prouidetur
de curatore,quod est iuxta regulam §. Interdum.in fi.l.
de curato.ubi dictum fuit:curauerunt enim leges, quã
tum in eis fuit,ne pupillorum negotia aliquid detrimẽ
ti caperent ob necessariam tutorum absentiam.Videmus
enim in simili , ꝙ tutor ad tempus exulare iussus,
licet ipse non excusetur, tñ per tẽpus exilii dat curator
in locũ ipsius.l.Tutor petitus.§ fi.ff.eo.licet si in perpe
tuũ exulare iussus fuerit,excusare se põt l.plane. eo.tit.
9 Quintò not.ꝙ† tutor , qui abfuit causa.reipub.postq̃
reuersus est,incipit recipere onus tutelę,& hoc confe-
stim, vt dicit tex.in d.l.Non solùm. in prin.ff.eo.nec ei
10 aliquo modo auxiliat annalis uacatio,quia† annus ua
cationis propter nouas tutelas datur , nõ ad eas,quę re
sumi debent. ut dicit tex.in d.l.Non solùm.in princi.&
ratio est,ut dixi in figuratione casus,quia cùm immuni
tas à tutela,excusationem non pręstet.nisi quatenus no
minatim priuilegium indultum sit.l.Non tantum.§.Nõ
omnia.ff.eo.& anni uacatio inducta sit ob nouas tute-
las.l.fi.C.si tut.reipub.cau.absu.meritò sequitur ꝙ non
11 extendatur ad iam† susceptas:qui annus continuorũ die
12 rum est,(ita enim legendum† est,nõ copulatorum in d.
l.Non solũ. in prin.ff.eod.)quod est iuxta naturã tẽpo-
13 ris, qđ in dubio est continuũ,nisi lege cautũ inueniat,
ꝙ sit utile ẽm glo.in rub.ff.de diuer. & temp.pręscrip.

ubi

ubi Bar.glo. in l.i.eo.tit.l.Nunquam.§. In usucapioni-
bus.vbi Pau.de Caſ.ff.de uſucap. cum vulg.quo fit, ue
14 quo annus hic eſt continuus, currat etiam ignoranti,
hanc côſequêtiā facit tex.in l.Genero.ff.de iis qui not.
infam.quouſq; ergo non eſt perfectè finitus integer an
nus à die reuerſionis, excuſetur qui fuit abſens cauſa
reipub.à tutela nunc delata, quod & in militibus locū
habet.l.Sed & milites.in princ.ff.eo.tit.

In glo.i. Ampliat glo.tex noſtrum, ut dixi in i.notab.
non ſolum in abſente cauſa reipu.& qui iam diſceſſit,
ſed etiā in eo, qui de proximo abfuturus eſt: ex quo in-
15 fert hic Ang. ꝙ† paria ſunt aliquid factum eſſe, uel de ꝓ
ximò faciendum ſm regulam in l.pen.ff.de teſt.mili.
vbi iuſſus confeſtim cingi iure militari teſtari pôt, facit
tex.in l.Siquis cū ſciret in fin.ff.pro empto. & in l.Item
legato.§.i.ff.de lega.3.notat Alex per illum tex.in l.Mu
lier.§.Non eſt dubitandum. in j.notab.ff. ad Trebell.
16 potētia enim† propinqua actui pro actu habetur, ut di
cit Bald. in d.l.pen. in l.Si impuberi in fi.prin.ff. de tut.
& cura.dat.ab iis.& hinc uoluit Abb.in c.Eccleſia.in 3.
17 nota.per illum tex.de immu.eccle.ꝙ†baſilica de proxi-
mo conſecrāda gaudeat priuilegio eccleſiæ, Bal.in d.l.
pen.Fely.in d.c.Eccleſia.& eadem pœna punitur offen-
dens ſcholarem, quem Rector vniuerſitatis iuſſerat in
albū ſcholariū recipi, qua ex forma ſtatuti puniretur of
fendens iam receptum & deſcriptū, ut voluit Ang.in l.
Ex eo.ff.de teſta.mili.Et de proximo cancellandus habe
tur pro cancellato Bal. in conſil.51.proceſſus lib v.&
iô dicit Bar.in l.Emptor.§.i.& ibi Bal.& Ang.ff.de pac.
ꝙ liberatus verbo a banno licet nô cancellatus hr̄ pro
nô bānito, Ang.& Imo.in l.3.ff.de iis que in teſt.delen.
Ang conſil.288.Viſo.in j.dub.& de proximo rebānien-
dus habeat pro rebānito, voluerūt Bald.& Pau.de Caſ.
in l.Si non ſortem.§.Adeò.ff.de condi.indeb.& ideo nô
pôt offendi, Bal.& Ang.in l.i.§.Serui.ff.ad Sylla.Vero.
cau.crimi.conſil.6.col.9.Arct.in l.Qui à latronibus.§.Si
quis.col.7.ff.de teſta.de quo uide Fely.in c.Eam te.col.
18 uerſ.Erat iſte.de de reſcrip.Deci.conſil.327.Viſo, colū.
19 j.Et fideiuſſor ita poteſt agere côtra† principalem, ſi de
proximo condemnandus eſt, ac ſi fuiſſet condemnatus.
Bal.in l.Si pro ea.q.6.C. mand. Alex. in l.3.§.Si ſeruus.
col fin.ff.de acqui. poſſ.Iaſ. in l Admonendi. in lectu.
col.12 de iureiu.vbi Purpura.col.6.quinimmo uoluit
20 Pau.de Caſ.in d.§.Si ſeruus.quòd ſicut impune offen-
di poteſt bannitus ex forma ſtatuti, ita pariter offendi
poſſit breui banniendus, reprobant tamē Alex.& Arc.
21 ibi, Bal.in l.Fideicommiſſa.§. Siquis.ff.de leg.3.& qui
breui ingreſſurus eſt monaſterium, eodem modo po-
teſt præterire ſine cauſa & exhæredare filios ſicut in ip
ſo ingreſſu, ut tradit & diſputat Iaſ.in auth.Siqua mu-
lier.col.7.verſi.Nota etiam diligēter.C.de ſacroſanc.ec
22 cle.& mulier, quę† de proximo erat copulanda uiro.ſi
decedat añ coniunctionē, facit ut maritus dotem lucre
tur, ac ſi ſecuta eſſet copula, vt uoluit Saly.in l.Cùm in
te.in fi.uerſi.Vnum tñ non omitto.C.de dona.ante nup.
ti.ſequitur Alex.in conſ.129.Super primo dubio.col.2.
lib.7.Fely.in rub.de ſponſali.col.v.verſ.Limita eā ſingu
lariter. & in c.Tertiò loco.col.3.de preſumpt. Deci.in
conſil.577.Viſo col.2.uerſ.Secundò principaliter.Hip-
23 pol. in l.i.col.2.ff.de ſica. in ſing.106.Et hinc etiā dicit
Ange.poſt alios, quos refert, quod de proximo doctorā
dus habetur pro Doctore, in quo communis concluſio
videtur eſſe, ꝙ quò ab beneficia & fauores hoc uerū ſit,
vt dixit Alexan.in d.§.Non eſt dubitandum. voluit Bal.
in l.j.col.pen uerſic.Quid ſi filius.ff.ſolu.matri.in l.Qui
indignus.ff.de ſena.Soc.conſ.70.Vtrum.col.5.lib.4.ubi
uolunt licentiatum haberi pro Doctores cuius contra
rium uoluit Rom. conſil.339. Quò.ad primum. in ſe.
du.Et pro liberto habetur qui ſtatim manumittendus
eſt.l.Qui ſe dicit.ff.de iudi.l.Fulcinius.ff.q.b. ad lib.pro.
non lic.& pro dato habetur quod dari paratum erat.l.
Item legato.ff.de leg.3. & perditum cenſetur quod ſta-
tim eſt perdēdum .l.Siquis cùm ſciret.ff. pro empto.
& quamuis detentus ex cauſa capitali non ſit relexādus
fideiuſſoribus, ſi tamen conſtat de innocentia, poteſt.l.
Qui pœnæ.§. Diuus.ff.de manu.vbi Bene.de Plumbi,
Bar.in l.j.ff.de cuſtodia reo.

In glo.in uerb.Excuſantur. Hæc glo.tranſit ad mate-
riam militū, quomodo.ſ.excuſent, de quo uidebimus.j.
in §.Idem & in milite.ubi eſt propria materia.

In gl.fi.De hoc dictū fuit in notabilibus, excuſantur
enim abſentes cauſa reipub.ab iam ſuſceptis ita demū,
ſi excuſationem proponant, ut dicit tex.in d.l.j.

§. ET QVI POTESTATEM.

1 *Poteſtas.i.magiſtratus cum imperio.*
2 *Honores.i.magiſtratus.*
3 *Poteſtates noſtri temporis unde dicti ſit.*
4 *Magiſtratus cum imperio excuſantur à tutela.*
5 *Aediles quare non excuſentur.*
6 *Silentiarij excuſantur à tutela.*
7 *Silentiarij dicantur ex Procopio.*
8 *Magiſtratus nō excuſantur à tā ſuſceptis tutelis, ſi tē poralis ſit, alias ſecus,*
9 *Conſiliarius principis excuſatur.*
10 *Ad beneplacitum quomodo intelligatur.*
11 *Abſens cauſa reipub.prohibetur durāte abſentia pro pria negotia curare.*
12 *Præſidis appellatione omnes magiſtratus comprehen duntur.*

NON diuiditur propter vnicam uerborum ſtructurā, niſi dicere uelimus Imperatorem in primis uerbis de nouis tutelis locutū fuiſſe, in poſterioribus verò de nouis & iam ſuſceptis, ibi, Sed ſuſceptam

Hebentes poteſtatem a tutela non ſuſcepta excuſantur.h.d.ex l.Non tantum.§.Sanè.ff.eo.

Caſus figuratio neceſſaria non eſt, ratio.n.priuilegii & immunitatis, de qua in hoc tex.pendet ex publico fauore, ſicuti priuilegiū adminiſtrātis res fiſcales, ſi & abſentium cauſa reipub.in omnibus enim his caſibus ea eſt ratio, ne uel publicæ res uel pupillorum lędātur, cū aut, dum huiuſmodi honores gerentes operam darent, ne pupillorum uel adultorum patrimonium læderetur, rebus publicis deeſſent, aut dum rebus publicis operā ſuam impartiuntur, iura ipſa pupillorum aut adultorū minuerentur Prætulerunt enim antiqui illi legislatores fauorem hūc iuris publici, quod propriè in magiſtratibus côſiſtit, iuri priuato tutelę, etiam, ꝙ inde publicus fauor exoriatur, vt Doct.noſtri inquiunt, ſecundariò & in conſequentiam.

1 In tex., ibi, Poteſtatem aliquam.†Poteſtatem hic accipe.i.magiſtratum ex uerbis Calliſtrati in l.Nô tantū.§.
„ Sanè.ff.eo.Sanè (inquit) notum eſt, quòd gerētibus ho-
„ norem uacationem tutelarum concedi placuit, vacare
„ aūt eos, qui tunc primum uocentur ad ſuſcipiendum
„ officium tutelæ: cæterùm eos, qui iam ſe immiſcuerunt
„ adminiſtrationi, nec tēpore quidē magiſtratus vacare
„ æquè notū eſt.Gerentes ergo honores tempore magi-
2 ſtratus vacare dixit:& honores.i.magiſtrat.†alibi expo
nit Imperator in §.Prętorū.ī.de iure natur.gen.& ciui.
Poteſtatem ergo magiſtratum intellige, vt dixi & magi
ſtratum cum imperio.l.Poteſtatis verbo.ff. de uerb.ſi-
gnifi.

,, qui.ff.de iuriſ.om.iudi.dum inquit, Magiſtratus autem,
,, vel qui in poteſtate aliqua ſunt, vt (puta) Proconſul.vel
,, Prætor, vel alij, qui prouincias regunt, iudicare iubere
,, eo die, quo priuati futuri ſunt, non poſſunt. Verbum.n.
hoc poteſtas) modò imperium, modò perſonam magi-
,, ſtratus deſignat. Vlpia.in l.1.ff.de offic.proconſ. Procon
,, ſul (inquit) vbiq; proconſularia inſignia habet ſtatim,
,, atque vrbem egreſſus eſt, poteſtatem autem non exer-
,, cet, niſi in prouincia, quæ ei decreta eſt. Et alibi. Iuſti-
nianus in Authen.vt omnes obe.iud.in prin. Vtente po-
teſtatibus dixit, ideſt imperijs ſibi tributis. At pro perſo
nis magiſtratuum accipit Modeſtinus i l. Si fideiuſſor.ff.
,, de pignor. Fideiuſſor (inquit) impetrauit à poteſtate, vt
,, antequam ſolueret, pignora ipſe poſſideat. io quo ſigni-
ficatu vſus eſt Imperator in l.fin.C.de offic.mili. iudi. &
in l.2.C.de excepto.lib.12. in quo ſignificatu & accepit
Iuuenal.cum inquit.

An Fidenarum Gabiorumq; eſſe poteſtas.

,, Et Suet.in Claudio: Iuriſdictionem de fideicommiſſis
,, quotannis, & tantùm in vrbe delegari magiſtratibus ſo
,, litam, in perpetuum atque & per prouincias poteſtati-
,, bus demandauit. Et Apuleius: Sed iuſſit poteſtas officia
,, lem ſuum magna ſeueritudine coerceri. Pro magiſtra-
,, tu autem & Cice. vſurpauit pro Fonteio, & apud Lati-
3 nos authores ita frequenter accipitur, vnde proculdu-
bio emanauit vulgaris illa appellatio municipalium ma-
giſtratuum, qui plerunque poteſtates appellantur, pro-
ut Gabiorum, & Fidenarum vſurpauit Iuuenalis: ducit
enim nomen illud vel ab imperio, vel ab honore, & ma
giſtratu, quem gerunt, attamē hoc in loco nullo poteſt
eſſe dubium, quòd pro publico magiſtratu, & imperio
accipi debeat.

4 Notatur 1. ꝙ † publici magiſtratus cum imperio excu
ſantur à munere tutelę, vel curæ eis delatæ, concordat
tex in d.l. Non tantùm. §. Sanè. in l. Adminiſtrantes. in
prin. in l. Athletæ §.1.ff.eod.titu. Sed mirum eſt quod di
5 citur in d.l. Nō tantum. §. Non omnia. quòd † Aediles nō
excuſentur, cùm videamus & Præfectum vigilum, &
præfectum annonę excuſari d.l. Adminiſtrantes. io prin.
cùm alias videamus eos penè Prætoribus pares eſſe. §.
Prætorum quoque [illegible]
6 quinimò † & ſilentiarios excuſari videmus. l.fi.C.eod.q
7 miniſtri principum † ſunt (authore Procopio li.2.Bell
Perſi.) ad ea, quæ ſilentij & quietis ſunt in domo princi
pum, conſcij arcanorum principium, & ab eis ſilendis
nominati. Ego credo hodie ſecretarios dici, quamuis
aliqui auricularios appellent, quamuis, vt ex eodē Pro-
copio apparet, gerebant etiam curam quietis domus ip
ſius principis, & dicebantur circa latus eorum militare
d.l.fi.C.eodem.

Secundò no. ꝙ eſt neceſſaria excuſatio, cū enim dicat
ſe excuſare poſſe, ſequitur vt ſi ſe non excuſent, non ef-
fugiant tutelę periculum l.1.C.ſi tut.reipu.cau.abſu.

Tertiò no. ꝙ magiſtratus, qui poſſunt ſe excuſare à
tutela, excuſantur à nouiter delatis, non autem à iam
ſuſceptis. l. Non tantùm. §. Sanè. ff. eod. multa enim im-
pediuntur à principio, quæ poſtea firma ſunt. l. Patre fu
rioſo. ff. de ijs, qui ſunt ſui, vel alie. iur. Hoc tamen decla
8 ra in eo † magiſtratu, qui temporalis eſt l. Athletæ. §.1.ff.
eod. cum ſimilib. ſuperius allegatis, ſecus ſi magiſtratus
ſit perpetuus, vel ſine præfinitione temporis ad princi-
pis beneplacitum, & voluntatem, nam hic à tutela etiā
9 iam ſuſcepta excuſatur, vt in † conſiliarijs principis vol
uit Iuriſconſultus in l. Iuriſperitos. ff. eod. tam ex ratione
dignitatis, quia circa latus principis militant, vt in l.fin.
C.eo. de ſilen. dr̄, quam quia cùm non ſit ſtatutum cer-
tum tempus, & per conſequens honor iudicetur perpe-
tuus, conuenit vt pupillis prouideatur: quando autem
temporalis aliqua cura data eſt à principe, ea excuſat il
la durante l. Geometræ. ff. eod. Si ergo magiſtratus ſui
natura ſit perpetuus, quia creetur durante vita creati,
excuſat etiā a iam ſuſcepta. d.l. Iuriſperitos. §. ī ratione.
10 ſi verò creatus eſt ad beneplacitū † principis, idē, vt eſt
tex ibi ſecundum Bar. in l. De pupillo. §. Siquis ipſi Præ-
tori. ff. ope. no. nuncia. quod intelligendū eſt propriè in
ea materia, quando ſcilicet verba (ad beneplacitum) re-
feruntur ad dignitatem, vel in dubio, ſecus ſi ad perſo-
nam ca. Si gratioſè. de reſcrip. lib.6. Bar. in l. Centeſimis.
§.fi. ff. de verb. obl. Ang. in conſi. 217. & ita declarat Deci⁹.
in cap. Ex literis. in fi. de conſtitu.

Quartò not. ſecundum Ange. ꝙ licèt abſentia cauſa
reipub. præſtet excuſationem a tutela iam ſuſcepta ſal-
tem durante abſentia, vt proximo §. viſum eſt, tamen
magiſtratus à ſuſcepta non excuſatur, vt hic, & dicit
Ang. ꝙ ratio eſt, quia per abſentiam magis impeditur,
quia per ſe rebus pupilli ſupereſſe non poteſt, ſecus quā
do haberet magiſtratum ſine abſentia, quia poſſet vide
re, & intelligere facta pupilli, quod dicit verum, ſi po-
teſtas, vel magiſtratus non impediret, quin etiam tute-
lam ſimul & magiſtratum gerere poſſet, alias haberet ſe
cundum eum etiam à iam ſuſcepta vacationem, allé-
gat. l. Tutelæ. C. de vaca. publi. mune. lib.10. qui tex. non
facit in propoſito, nam ibi non agitur an magiſtratus
excuſet à tutela, ſed an tutela excuſet à magiſtratu, &
munere ciuili. Præterea nec dictum Ang. in ſe verum eſt
nam video Gentiū pręſidatū excuſare a tutela l. Athletę
ff. eod. in §.1 quod tamen intelligitur à noua per text. io
d.l. Non tantum. §. Sanè. & per hunc tex. iuncto. §. Re-
mittuntur. in d.l. Athletę. Ideo autem abſenti cauſa rei-
pub. maius quoddam priuilegium tributum eſt, quia &
11 plerunq; hi negotia † propria & priuata durante tali ab
ſentia adminiſtrare, & gerere prohibetur l. Legatus ff.
de lega. & quia huiuſmodi abſentiæ impedimentum ple
runque ſine aliquo commodo afferunt, ſecus in magi-
ſtratibus præſentim Romanis, eos enim maxima ſeque-
batur vtilitas & prouentus, vnde ſtat regula, quòd qui
in vno grauatur, in alio debet releuari. l. Eum qui. ff. de
de iureiur. Vnum tamen conſiderandum eſt, quòd pro-
pter magiſtratum, quem quis erat in municipio admini
[illegible] excuſationem non videtur habere. l.
Propter magiſtratum. ff. eod. ſecus in magiſtratibus ci-
uitatum, vel prouincialibus. l. Athletę. §. Gentium. & §.
Remittuntur. ff. eod. quod non aliunde factū exiſtiman-
dum eſt, niſi quia & minus dignitatis, & occupationis
habere dignoſcuntur, qui autem hi ſint magiſtratus, do
ctiſſimus Alciatus aliorū omnium maximo errore dete
cto docet c.5. lib.3. Diſpunct.

In glo. 1. Idem dicas de prętore, Conſule, procōſule
& alijs, penes quos imperium eſt l. Eum qui. ff. de iuriſ.
om. iud. vbi tex. in omnibus prouincias regentibus lo-
12 quitur, & ponit exemplum, qui omnes † vnā prǽſidis ap
pellatione continentur. l.1. ff de offic. præſi. & ideo benè
dixit tex. in l. Athletę. §.1. ff. eod. ꝙ Gentium pręſidatus
pręſtat excuſationē, ſumpſit enim generale nomen, vt
omnes prouincias regentes ſignificaret. d.l.1. ff. de offic.
pręſid. promiſcuè enim vtuntur his verbis leges, vt pa-
tet in l. Si per errorem. ff. de iuriſd. omni. iudi. vbi idem
& prętor & pręſes hac ratione appellatur.

Dum verò gloſ. dicit, ꝙ ſimiles poteſtates appellan-
tur, & allegat l. Eos. C. de modo mulcta. dic, quòd ille
text. nō appellat huiuſmodi magiſtratus poteſtates, ſed
benè dicit proconſularem poteſtatem ſe extendere ea-
tenus, vt mulctet in ſenis vncijs auri, ibi enim procon-
ſularem poteſtatem, ideſt imperium ipſum & authorita
tem proconſularem appellat.

Quod verò attinet ad vltimam partem glo. iam dictū
eſt quod circa hoc veniebat addendum in vlt. notab.

§. ITEM PROPTER LITEM.

1 *Forte, hac dictio quandoq; ponitur, ut adiectio quadã sine significatu.*
2 *Lis cum pupillo non excusabat à tutela iure Institutionum.*
3 *Tutor testamentarius, qui à patre pupillorum fundũ emerat, poterat sibi possessionẽ tradere tutor factus, & soluere, si creditor erat.*
4 *Creditor uel } poterat dari curator hareditati*
Debitor } iacenti
5 *Mater tutrix filiorum potest consequi dotes suas, nec per hoc remouetur à tutela.*
6 *Fraudis suspitio tollitur ex naturali affectu parentum erga filios.*
7 *Lis ciuilis magna inter tutorem & pupillum impediebat tutelam etiam iure antiquo, uel magis præstabat iustam excusationem.*
8 *Lites magnæ inducunt inimicitias capitales.*
9 *Inimicitia capitalis dicitur, quando controuersia est de omnibus bonis, uel de hæreditate.*
11 *Tutor habens rem communem cum pupillo an arceatur à tutela, uel excusetur.*
11 *Statutum debet intelligi, ut aliquid operetur ultra ius commune.*
12 *Hæreditatis quæstio quomodo dicatur maxima.*
13 *Creditor uel } minoris uel pupilli nõ potest esse tutor*
Debitor } uel curator.
14 *Auth. minoris debitor. C. qui dari tuto. poss. limitatur in creditore, uel debitore modica quantitatis:*
15 *Modicum intelligitur inspecta qualitate personarum.*
16 *Pęna apposita actus non censetur annulari.*

COmmodam diuisionem nõ recipit, si quis tamẽ diuidendũ putet in regulam & limitationẽ, distinguere põt, vt regula sit, Litẽ cũ pupillo causam nõ esse legitimã [illegible] tionẽ pstet: limitatio de sit, si de omnib. bonis, vel hæreditate controuertatur. secũda ibi, Nisi forte.

Lis omnũ bonorũ, vel hæreditatis tantùm cum pupillo excusat a tutela h.d. ex l. propter litem. ff. eod.

Casus positio clara est, ratio aũt dubitandi considerari posset ea, quam considerauit Imperator in Auth. vt ij, qui obli. perhi. hab. res min. periculũ, scilicet surreptionis instrumentorũ & probationũ, aliaq; in prin. d. constitutionis expressa, attamẽ apud priscos illos Iurisconsultos eo fortasse tempore, quo nondum seculum illud ad eam declinasset malitiam, discrimen hoc consideratum minimè fuit, nisi vel quando hæreditatis, omnium vè bonorum controuersia erat: his enim duobus casibus, cùm quasi de capite ageretur, & inde soleant capitales, Inimicitiæ exoriri, præstiterunt iustam excusationem: in cęteris enim litibus non putauit antiquitas quenquã ita impium futurum, vt cum tanta existimationis suæ iactura rebus pupilli fraudem faceret, ideo cùm postea experientia compertum fuerit tutores & curatores sub hoc pretextu pupillos spoliare, correcta fuit regula textus nostri, vt ĩ d. Auth. vt ij oblig. perhi. hab. res mino. & in auth. Minoris. C. qui dari tuto. poss.

1 In tex. ibi, Nisi forte. †Vana est hęsitatio Accursij, verbum enim illud (forte) adiectio quędam est, idem enĩ significat, ac si non adesset, quo modo loquendi, vtitur, & M. Tullius sępenumero, prout in Orat. pro Plancio, & in Orat. pro Flacco, & lib. 1. de Natura Deorum facile videri potest, & frequenter etiam apud Iuriscõsultos

„ inuenitur. Vlpia. in l. Filiusfa. in prin. ff. de procura. Sed
„ & iniuriã passus pcuratorẽ dabit ad iniuriarũ actionẽ, si forte neq; pater præsens sit. & alibi legitur frequẽter.

2 No. 1. ꝙ †lis quam tutor, vel curator habebat cum pupillo, vel adulto, secundum hæc tempora non præstabat excusationem a tutela, concor. tex. in l. propter litem. ff. eo. & in l. Creditore. C. qui dari tut. poss. & hinc videmꝰ
3 quòd † olim tutor, si a patre pupillorum fundum emisset, nec vacuam possessionem accepisset, poterat tutor factus sibiipsi possessionem tradere l. Fistulas. §. 1. ff. de contrah. empt. & etiã sibi soluere, si creditor erat. l. Quoties. §. Sicut. ff. de admini. tuto. facit etiam tex. in l. Si pupilli. §. fi. ff. de neg. gest. & quemadmodum creditor, vel
4 debitor poterat †dari tutor, vel curator pupillo vel adulto, ita etiam poterat dari curator hæreditati iacenti. l. Debitor. ff. de nego. gest. quem tex. pro singulari allegat Roma. In sing. 130. Volo tibi dare vnum casum.

Secundò no. ꝙ secundum hæc tempora poterat esse lis inter tutorem & pupillum, & quòd non solùm hoc nõ repellebat tutorem a tutela, sed nec etiam præstabat iustam excusationẽ, vt hic dicitur, & est sup. de autho. tu
5 to. in §. fi. †Ex quo infert Ang. hic, ꝙ si mater est †tutrix filiorũ suorũ, poterit consequi dotes suas, neque per hoc remouetur a tutela, & erit lis inter tutricem & pupillũ, de quo est tex. in auth. Ad hæc. C. quan. muli. tute. offic.
6 fungi poss. naturalia enim ille †affectus erga filios remouet suspitionem fraudis iuxta tex. in l. Consilio. C. de cura. furio. in l Nõ solum. §. 1. ff. de ritu nupt. ad eam tamẽ litem dabitur curator. §. 1. sup. de curato.

7 Tertiò notant Doct. hic, ꝙ † si sit magna lis ciuilis inter tutorem & pupillum, iure isto non potest esse tutor si vel omnium bonorum, vel hæreditatis sit: circa quod aduertendum est vltra illos, ꝙ cùm hæc limitatio in tex. nostro ponatur ad regulam illius, vt scilicet lis inter tutorem, & pupillum non præstet iustam causam excusationis, sequitur, ꝙ si lis sit de omnibus bonis vel de hęreditate, vt hic dicitur, non [illegible] catur omnino tutor esse is, qui cũ pupillo litigat, sed necessaria est, vel excusatio, vel remotio, ita est tex. in l. Idem fiet. §. Cùm antẽ. ff. de testa. tute. & aduertendũ est, ꝙ Bar. in l. 3. ff. de adim.
8 leg. [illegible] hulusmodi grauioribus litibus insurgant inimicitię capitales, quæ excusant à tutela. §. Inimicitiæ. infra eodem.

9 Vult enim Bar. ꝙ †inimicitia capitalis dicatur quando controuersia est de omnibus bonis, vel de hęreditate per illum tex. Mihi videtur, quòd Bart. malè intellexerit, nam si ea ratione excusaretur à tutela habens huiusmodi litem cum pupillo, frustra fuisset positus hic §. cum huic regulę satisfactum esset per d. §. Inimicitię infra eodem. Vnde verior est ratio, ꝙ hoc inductũ erat ob timorem subtrahendorum iurium, vt dixi superius.

10 Iuxta hęc dubitari solet. quid si tutor habeat †rẽ communem cũ pupillo, an hodie prohibeatur à tutela, vel saltem excusandus sit, & tex. in l. Quoniam res. C. eodẽ dicit hoc non esse idoneum ad excusationem. Vidi ego alias hanc quęstionem in facto in ciuitate Burgi: nam decesserat pater relictis pluribus fratribus quorũ vnus maior erat, ad quẽ erat delata legitima hæreditas ipsorum fratrum ipso iure. l. Legitimos. in princ. l. Intestato. cum l. seq. de legi. tuto. & dicebatur, quòd non poterit esse tutor per authen. Minoris debitor. C. qui dari tuto. poss. vbi glo. hoc videtur velle, & ibi eam sequitur Cyn. in 5. q. & Alber. propter identitatẽ rationis, & dicit Bar. in Auth. vt ij, qui obli. perhi. hab. res min. in princ. ꝙ hęc opi. cõmuniter tenetur, si tamen illa est lectura Bar. nam Ias. in l. Quidam cum filium. ff. de verbo. obli. col. 14. ex pluribus cõcludit, ꝙ lectura super authen. non sit Bart. sed ego in casu illo consului contrarium per tex. in d. l. Quoniam res. & per doctrinam Bar. in d. auth. Minoris debitor

debitor.cō qua transeunt ibi Bal. Ang.& Saly.quia cùm non controuertatur de hæreditate, & sic de ipsa cōmunione,vel non sint implicitæ rationes, habet locum ratio tex.in d.l.Quoniam res.q̄ harum rerum diuisio curatore dato fieri poterit, quod eo magis concludebam, quia extabat i loco statutum, q̄ frater maior 25.annis, nisi mater vellet esse tutrix, omnino tutor esset fratrū suorum,dicebam enim statutum illud indistinctè intelligendum etiam stante communione l. De pretio. ff. de pubiica.aliter enim statutum nihil operaretur vltra ius
2 † cōmune.l.1.l.Legitimos.ff.de legi. tuto. statutū † enim debet intelligi,vt aliquid operetur vltra ius commune, si secundum ius commune nihil operatur secūdū Bart. in l.2.ff.de vsucap.in l.4.§.Prætor.ff.de dam.infec.col.3. versi.Quæro quid si statutum.præsertim cum ita intelligendo non infertur damnum alteri saltem graue secundum Imol.in d.§.Prætor.per not.per glo.& Bart.in l.fin. §.In cōpuntione. C.de iure deliber. cui consilio se subscripsit excellens Doct.D.Ant.Stozza.

12 Quartò not.ẽni Ang. q̄ † quæstio hæreditatis dicitur maxima,vtpotè cùm sit de quodam iure vniuersali, qđ ipse intelligit,si de magna hæreditate sit quæstio, non si pauperis. Mihi videtur,q̄ Ang. nō intellexerit hūc tex. qui intelligendus est de hæreditate paterna iuxta text. in d.l.Si pupillum.ff.eodē. si enim de hæreditate alterius ageretur, non veniret consideranda illa quæstio prout hæreditatis,sed an quæstio esset de plurima parte bonorum suorum, vt considerat Iurisconsultus in l. propter litē.ff.eod.tit.sed decepit Ang.authoritas gl.hic.Expendenda ergo est magnitudo discriminis, & an de omnib. bonis, vel de plurima eorum parte contentio sit,vt dicit text. in d.l.propter litem.vel sit quæstio hæreditatis paternæ:de rarò enim contingentibus est, vt hæreditas paterna in pupillo non sit maxima pars bonorum eius, licèt aliunde etiam potuisset consecutum fuisse ampliores facultates,tamē ad ea se referunt leges,quæ frequentius accidunt l.Nam ad ea.ff.de legi. & ita etiā est intelligendus & declarandus tex.in l.Si vt allegas.C. eodem & ideo optimè Salyc.ibi intelligit illā l.in hæreditate. ꝓpter quam quæstio sit maioris partis bonorum.

In glo.1.Quid sibi voluerint illa verba (nisi forte,)in textualibus declaratum fuit: q̄ autem, quando quæstio est maioris partis bonorum,vel omnium,excusetur tutor,vel remouetur à tutela, similiter suprà dictum est per text.in l.propter litem.& in l.Si pupillum.ff.eodē & in l.Si vt allegas.C.eod.alias enim secundū ista tempora per regulam huius tex.neq; à tutela, neque à cura ideo quis excusabat,q̄ creditor,vel debitor pupilli, vel adulti esset,sed debebat habere participem in munere, & sic vel contutorē,vel curatorē,vt si res exegisset, pupillus, vel adultus alieno egens auxilio defendi posset. l. Neq;
13 à tutela.C.eod.Subdit glo.q̄ † hodie secus est,quia creditor,vel debitor minoris non potest esse tutor. §. 1.in Auth.vt ij,qui oblig.perhi.se habe.res mino.Conclusio ergo glo.est, q̄ tutor ipso iure esse non possit, & attius hoc voluit glo.in l.pater.ff.de procura.& in auth. Minoris debitor.in glo.2.C.qui dar.tuto.poss.quam,q̄ tractāt latissimè Doct.in d.auth.Minoris debitor.& Christoph.
14 hic.Mihi placet opi.Saly.hoc modo declarata.†Clarum est,q̄ creditor modicæ quantitatis non remouetur,nec in eo habet locū quod deciditur in d.authe. Minoris debitor.& in corpore vnde sumitur,glo. Bar. & omnes ibi cum similib.vt per Mars.in consil. 103.num. 29. modò pone, quòd aliquis coràm iudice proposuit se creditorē,vel debitorem,vt se excusaret,&†quia modicum in-
15 telligitur inspecta qualitate personarum l.1.ff.de iur.de libe. iudex excusationem non admisit, vel quia iudex non inuenit veram esse excusationem, vel eam,quæ nō pariat excusationem, tali casu tutor erit, vel curator,

aup

alias aperiretur via omnibus,qui assererentur se habere obligatos minores contradict. Authen.vt ij,qui obliga.
„ perhi.ibi,Nec verò tutelæ,vel curationis recusationem
„ omnibus hominibus præstamus.hoc ergo casu,& tutor erit,& si debitum verum appareat, credo illū non amittere: quòd si iudex ideo daret, quia quamuis creditor sit,est tamen idoneus iudicio suo, & hoc casu, quia decretum suum erit interpositum ex causa falsa, ex expressa iuris dispositione nō valebit datio.l.2.C.quād.prono. non est necess.l.Tutor si petitus.l.Scire.ff.de tuto.& cura.dat.ab ijs cū similib.si verò tutor, vel curator debitū tacuit,tūc cadit à iure suo d.auth. Minoris. & hoc casu dubiū est,an interim hoc non obstante sit tutor,& glo. dicit q̄ non, quā Doct.sequi videntur.Mihi placet con-
16 traria opin.tum quia†vbi pœna apponitur,actus nō censetur annullari.l.Non dubiū. vbi Doct.C. de legib. item quia cùm statim perdat debitum,non remanet amplius creditor secūdū Bar.quæ ratio est falsa, quia ideo perit debitū,quia voluit admitti ad tutelam,ordine igitur intellectus tutela præcedit,licèt.q.sit de puncto. Addit Saly. rationē per tex.in d Auth.vt ij, qui oblig. dum dicit, q̄ sciat hanc se pœnā subiturū,ne curationis tempore possit,aut compositis forte solutionibus,aut alijs liberationibus,debito se exuere,& sic secundū Saly. supponit curam & tutelā valere. Tamen.d.ratio posset tolli,intelligit enim de curatione prout est facti, idest de illo tpe, quo tacendo curā administrabat: melior videtur ratio, vt id fiat,quia cū datus sit, & nullus sit expressus error in decreto,sustinebitur authoritate iudicis datio,pupillo aūt consultū est per pœnas,quæ introducuntur contra huiusmodi tutores. Puto igitur tenere dationē, & tutorem non ipso iure tutorem non esse,vt dictum est.

In glo.fi. De hoc satis dictum fuit in notabilibus, declara vt ibi, aliter glo.non benè diceret.

S. ITEM TRIA ONERA.

1 *Tutelæ tres excusant à quarta,quandiu administrantur,etiam in persona filij in potestate.*

2 *Tutela durare nō creditur, etiā si ratio nō sit reddita.*

3 *Tutela una sufficit ad excusationem, si diffusa, & negotiosa sit.*

4 *Tutor duarum tutelarum, & qui à tertia se excusat, si pendente excusatione vocetur ad quartam,an possit proponere excusationem tanquam vocatus ad tria onera.*

5 *Tutor duarum tutelarum,si ei duæ aliæ simul deferantur,a qua excusabitur.*

6 *Ratio non quæritur in positiuo iure.*

7 *Tutela dicitur onus respectu tutoris, respectu pupilli fauor.*

8 *Filiorum appellatione in tutela non ueniunt nepotes.*

9 *Affectata tutela non parit excusationem.*

10 *Affectans tutelam suspectus est, & si suspitio sit modici præiudicij.*

11 *Affectatio probatur & testibus,& coniecturis.*

12 *Affectata non prosunt.*

13 *Impedimentum affectatum non prodest.*

14 *Præuentio affectata non prodest.*

15 *Accusatio affectata non repellit a testimonio.*

16 *Famulus expulsus data opera,vt inducatur in testem non probat.*

27 *Citari nō debet is vlterius,qui procurauit ne ad se perueniret citatio.*

18 *Titulus affectatus nō prodest ad repellendum agentē.*

19 *Absentia causa reipublicæ affectata non prodest.*
20 *Legatione libera abesse qui dicebantur.*
21 *Finitum censetur id quod de proximo finiri debet.*
22 *Tutela plurium pupillorum pro vna habetur.*
23 *Pauperi culpa sua non subuenitur.*
24 *Inimicitiæ ex propria culpa prouenientes nō excusant*
25 *Metus iustè illatus non excusat.*
26 *Honorarius tutor quis dicatur.*

NON diuiditur, nisi dicas in prima parte regulam poni, in secunda declarationem. secunda ibi, Vt tamen.

Tres diuersæ tutelæ non affectatæ, quandiu durant, excusant h. d. ex l. Tria onera. ff. eodem.

Casus clarus est in tam generali regula, cuius ratio manifestè apparet propter difficultatem conficiendarū rationum, & administrationis gerendæ. l. Si is qui tres. §. fin. ff. eodem & ideo fratrum tutela quamuis plurium ꝑ vna habetur, quia, vt ibi dicitur, patrimonia ipsa non numerus personarum inspiciuntur propter diuersas rationes administrationis reddendas, hoc enim posset nō solùm cedere in damnum tutoris, sed & pupillorum: quæ vera sunt, nisi affectatæ sint, nam cum suâ quodammodo voluntate, non muneris publici necessitate, hoe onus subierit, proculdubio non est excusandus iuxta re gu. Damnum. de reg. iur. lib. 6. cum vulg. siue ergo, vt effugiat quartam, tres leues (puta) affectauerit, fraudi huic occurrendū est, siue vt explicare posset pupillū, vt suspectus remoueri potest, vt dicemus in notabilibus.

1 Not. 1. regulam tex. nostri, ꝙ tria onera tutelarū excusant à quarta, quandiu administrantur, concor. text. in l. Tria onera tutelarum. ff. eod. in l. 1. C. qui num. tutel. cuius ratio est, quam suprà posui in figuratione casus, & dicimus etiam paulopost.

Ampliatur hęc regula, vt non solùm tria onera tutelarū excusent in persona illius, qui tutelam administrat, sed etiam in persona filij. Si enim pater fuerit in tribus muneribus, aut tutelæ, aut curæ, filius eius non vexabitur, ita enim à sapientissimis Imperatoribus constitutū fuit. l. Diximus. §. Si pater. ff. eod. quod intellige si filius in potestate sit, vt declarat ibi Alber. & ꝓbatur ex l. seq. Et idē est, si filius in potestate, qui & tutor dari potest. su pra qui testa. tuto. dar. poss. in princ. onere trium tutelarū grauatus sit, nam si patri tutela deferatur, excusari potest: & eodē modo si pater duas tutelas administret, filius vnam, si patri, vel filio deferatur noua tutela, excusantur. Quādo enim onus vni familiæ incumbit, ex quo omnia ad periculum eiusdem spectant, excusatio competit. d. l. Diximus. §. Si pater. in fi. cum l. sequenti. ff. eod. quæ locum habent, quando patris voluntate filius tutelam administrat, aliàs enim si sine voluntate patris admīnistraret, onus hoc nō prodesset patri, vt sæpe est rescriptum. l. Tria onera in domo. ff. eod. qualiter autē dicatur voluntate patris administrare, declarat text. in l. Si filiusfami. ff. de tutel. Neque hæc tantùm vera sunt in tutela, sed ea locum habent in alijs muneribus publicis: nam si pater magistratum, vel munus aliquod gesserit, præstat vacationem in sequentem annum non tantum sibi, sed & filio. l. Filio. ff de legatio. l. 1. C. de hon. & mu. non contin. lib. 10. l. Nulli. in princ. C. de nume. & actua. lib. 12. Alex. in consi. 215. Visa. col. 2. & col. fi. lib. 1.

Secundò amplia, vt inter tria onera cōnumerari debeat etiam onus tutelæ legitimæ filij sui emancipati: si enim pater emancipasset impuberem, cùm legimus eius tutor efficiatur. l. 3. §. fi. ff. de legi. tut. & sup. de legi. pat. tute. hęc etiā tutela numeratur inter tria onera ad excusandum à quarta. l. Si quis inter. in princ. ff. eodem.

Tertiò amplia, etiam si pupillus ab hostibus captus sit, vel tutor falsis excusationibus se excusauisset: nam hoc casu, quia ad ipsum pertinet periculum, tale periculum in numero trium tutelarum computatur, vt est tex. in l. Siquis tutor. in prin. ff. de ritu nuptiarum.

Hæc tamen regula tex. nostri ita ampliata declaratur pluribus modis: primò nisi tutelæ, vel aliqua earum affectata fuerit, vt in tex. nostro, & in l. Spadonem. §. fi. eo. tit. de qua declaratione dicemus paulopost.

2 †Secundò declaratur, vt tria onera tutelarū non excusent, si vna earū expirauit, & ratio reddita non fit: quamuis enim tutor adhuc implicetur, & occupetur in rationibus reddendis, & ideo videretur adhuc durare ratio, propter quam datur excusatio, tamen ex quo semel est expirata tutela, vel cura, excusatio amplius non datur, quamuis earum ratio non sit reddita, casus est in l. 1. C. qui nume. tute.

Tertiò declaratur, si tutor coëgit pupillum sub eius tutela existentē abstinere ab hæreditate paterna: quamuis enim illius tutor sit, & duret adhuc cura personæ pupilli, tamen hæc tutela non præstat excusationē a quarta, quæ deferretur, ita est tex. in l. Si is, qui tres. §. Eum q. in princ. ff. eod. & est ratio secundum Dynum ibi, quia cùm non sit patrimonium, quod administretur, cessat ratio, quare tria onera tutelæ excusant a quarta.

3 †Quartò declaratur, vt vna tantùm sufficiat, si tam diffusa & negotiosa sit, vt pro pluribus cedat, hoc enim casu Iurisconsultus rectè existimat facturum Prætorem, qui vnam tutelam sufficere crediderit, & excuset a secunda, rex. est in d. l. Si is, qui tres. § fin. ff. eod. tit. & ratio est, quia difficultas administrationis in hac excusatione attenditur, vt dicit ibi tex. in fin.

Quintò declaratur, vt quamuis impedimētum, & difficultas rationum faciendarum & reddendarum sit causa, quare tribuatur priuilegium excusationis d. §. fin. tamen hoc est verum in eodem genere impedi[illegible] si tutor duorū patrimoniorū, & [illegible] onere tutelarū duarū, rationa[illegible]is munere grauetur, nō excusatur ab alia tutela, quia ratiocinationis munus, & onus rationum ciuitatis conficiendarū non connumeratur in tutela. l. Spadonē. §. Ratiocinatio. ff. eodem qd procedit ex regula tex. in l. 1. C. qui nume. tute. ꝙ diuersæ species vacationis imperfectæ etiam permixtè ad excusationem non proficiunt.

4 †Iuxta hanc regulā ita declaratam quæro, quid siquis gerens duas tutelas, ad tertiam vocatus excusationem proposuerit infrà tempus legitimum, & pendente iudicio excusationis ad quartā vocetur, an poterit se excusare à quarta, eò ꝙ tria onera tutelarū illi antea delata sint? Et responsum est à diuis fratribus non oportere ad quartam promoueri à tertia appellantem, sed expectari debere quisnā sit finis excusationis propositę: ex eo. n. deprehendetur nunquid duobus, vel tribus oneribus grauetur, aliàs enim euenire posset, vt non admissa excusatione grauaretur quis onere quatuor tutelarū. l. Diximus. in princi. ff. eod. vbi Modestinus hanc quæstionem decidit. Pendet enim excusatio à quarta, ex eo, an fuerit probata, vel reprobata excusatio à tertia, vt dicebat ibi Dyn. & Iac. Butrig.

5 †Altera. q. olim disputata fuit, quid si gerenti duas tutelas aliæ duæ deferantur simul, quæsitū enim est quomodo à quarta excusabitur, & hanc. q. decidit etiam Modestinus in l. Si duas. in princ. ff. eo. vt si ordo apparere possit, ille attendatur, si verò de ordine non constet, tunc vult ibi tex. ꝙ qui creauit eligat quā ex illis duabus tutelis oporteat illum suscipere, quod intellige si vnus, & idem index tutorem illum dedit; si verò datus esset à diuersis, voluit ibi glo. vt non apparente ordine recurratur ad superiore argum. l. Duo iudices. ff. de re iudic.

quæ

quę ſententia mihi non placet,ſed puto potius in con-
flictu rationum & incertitudinis,ſi nulla inde concor-
dia inſurgere poſſit,ꝙ ab ambabus excuſetur arg.l.Duo
ſunt Titij.ff.de teſta.tute.

Alia.q.in dubio reuocata fuit,ſi grauatus onere triũ
tutelarũ diuerſis decretis duobus pupillis tutor datus
ſit, namcertũ eſt,quòd hic poteſt ſe excuſare ab amba-
bus, ſi tamẽ priuſquam cauſa excuſationis allegaretur,
vnus ex prioribus pupillis,quorum tutelam adminiſtra
bat,deceſſerit, quo factum ſit,vt amplius non grauetur,
niſi onere duarum tutelarũ, & per conſequens deſinat,
competere excuſatio,dubitatũ fuit quomodo,& à qua
excuſetur,& reſpõdit Paulus in l.Si is qui tres.in princ.
ff.eo.ꝙ ex priori decreto teneã, & à quarta excuſatur,
niſi lapſum fuerit tempus,vt ibi dicitur.

Secundò not.ibi,Tria.ꝙ præcisè requiritur numerus
trium tutelarum,ad idem eſt tex.in l.Tria onera.& in l.
Si is, qui tres.ff.eod.tit.Quare autem magis tria,quàm
quatuor, vel duo excuſent,hoc,cùm ſit poſitiui iuris,
non habet aliam in ſe rationem, niſi ꝙ lex exiſtimauit
ſatis fore implicitum curis & ſolicitudinibus eum,qui
trium tutelarum onere grauaretur,& ideo videmus,ꝙ
ſi vnica tutela implicita ſit & diffuſa,ea ſola excuſat,fa-
cit gl.in l.i.§.pueritiam.ff.de poſtu. in uer.Ratus.quã-
do enim in iis,quæ ſunt poſitiui iuris,habemus legem
6 vel ſtatutum expreſsè aliquid diſponẽtem,nõ eſt† quòd
ulterius rationẽ quæramus, & optimè tradit Ang.in l.
Iuſtitia .ff.de iuſti.& iur.Bal.in l.Gallus.§.Si eius.ff.de
lib.& poſthu.tradunt Fely.& Deci.in c.Si quando.in fi.
de reſcrip.ſicut dicimus in vſucapione,ꝙ tẽpus in uſu-
capione ſtatutum tanquam poſitiui iuris non habet in
ſe certam rationem, ſtatuendum ſiquidem fuerat cer-
tum tempus,ut dicemus ĩ.in titu.de vſucap.
7 Tertiò no.ibi, Onera.ꝙ† tutela dicitur onus, facit tex.
in d.l.Tria quod declara reſpectu tutoris, ſed reſpectu
filii, vt pupillis,dicitur fauor, ut diſtinguit Bar.in l.Li-
8 berorum. col.3.ff.de verb.ſignif.vbi uoluit,ꝙ† ex hac ra
tione in datione tutelæ appellatione filiorum non ue-
niant nepotes, §.fi.ĩ.qui teſta.tuto.dari poſſ.& pro hoc
eſt bonus tex.in l.Maximinus. in fi.C.de legi.hære.ibi,
,, Quas autem perſonas ex iure cognationis in legitimas
,, ſucceſſiones tranſuexímus,eas & tutelæ grauamini ui-
,, ciſſim ſupponimus. melior tex.ĩ.de legi.patro.in fi.ibi,
,, Quia plerunq; ubi eſt ſucceſſionis emolumentum,ibi
,, & tutelę onus eſſe debet.vnde mirũ eſt,ꝙ Bal.in l.Cùm
quidam.in ſecunda oppoſ.C.de verbo.ſignifica.voluerit
tutelam magis accedere ad honorem,quam, ad onus,
præſertim cùm alleget text.in l.Teſtamento centurio.
§.l.in fi. ff.de manu.teſta.qui nec loquitur,nec loqui po
teſt in tutc.

Quartò not.ibi,Tutelę.Idẽ dicas & ſi mixtim ſint tu
tela & cura:pone,ꝙ ſit una tutela & duę curę,ſiue duæ
tutelæ & vna cura, ſiue tres tutelę tantum,ſiue tres cu-
ræ tantum , vt eſt tex.in l.2.§.fi.ff.eo.ex quo enim ſunt
eiuſdem generis, coniungũtur ad excuſationẽ parien
dam iuxta tex.in l.i.C.qui num.tute.& intelligas etiã,
ꝙ excuſat cura furioſi,ſicut adoleſcentis,item & prodi
gi propter rationis identitatem.d.l.2.in fin.
9 Quintò not.ibi, Non affectatæ.quòd† tutela affectata
non pręſtat excuſationem per rationem, quam poſui.ſ.
in figuratione caſus, concordat tex.in l.Spadonem.§.fi.
ff.eod.affecerunt enim leges hoc incommodo affectan
tes tutelas,ut non potirentur commodo excuſationis,
10 quinimmo & ſuſpitione quadam† laborãt affectãtes ſe
creari tutores.l.Scire oportet.§.fi.ff.de tuto.& curato.
da.ab iis.facit tex.in l.Quæ omnia.ff.de procu.§.Nec fe
rendus.& notant omnes maximè Bar.in d.§.fi.Benè ve-
rum eſt,ꝙ hanc ſuſpitionem modici eſſe momenti quò
ad præiudicium tutoris dixit Deci.in conſil.575.col.2.
verſic.Videndum eſt.vbi videndum eſt,quia hoc tractat
latiſſimè: non enim extra propoſitam materiã digredi
11 oportet.Probatur autem† affectata non ſolùm teſtibus
& probationibus,ſed etiam cõiecturis,puta, ſiquis mo
dici patrimonij factus ſit tutor, nam hoc caſu affectaſſe
videtur ad effugienda onera aliarum tutelarũ,vel alio-
rum munerum, tex.eſt in d.l.Spadonem .§.fi.ff.eo.& de
clarant ibi Dyn.& Alber.
12 Sextò & hoc correlariè infero,ꝙ† affectata non pro
13 ſunt:& hinc uidemus, quòd† impedimentum affectatũ
non releuat.l.2.§.fi.ff.ſiquis cant.l.3.§.Subuenitur.ff.ad
Sylla. Spec. in titu.de cita.§.j.verſic. Item ꝙ curatus.&
officia & dignitates publicæ, quæ alias immunitatem
præſtant , affectanti nõ opitulantur.l.Vnioeſi.vbi.Bar.
14 C.de legatio.lib.10.& præuentio, quæ alias† excuſat à
maiori pœna,non prodeſt ſi procurata ſit,uolunt Ang.
Bal.& alii in l.Si ſeruus plurium §.Siquis ante.ff.de leg.
15 j.& ille,qui aliquẽ† accuſat criminaliter data opera,vt
poſtea eum repellat è teſtimonio contra ſe,fruſtra labo
rat,Ioan.And.in c.fin.de teſti.& is,qui aliquem percuſ-
ſit,ut eum tanquam inimicũ poſtea repellat à teſtimo-
nio contra ſe,ſimiliter nihil agit ſecundum Bar.in l.j.§.
Cùm quis.ff.de quæſtio.ſicut è cõuerſo ille,qui expulit
16 famulũ de domo,† vt poſſit poſtea pro eo teſtificari,hac
affectione non iuuatur Bar.in l.i.§.Si ſeruus.el 2.ff.de
quæſtio.& affectata ignorantia non prodeſt.l.i.§.i.ff.de
acti.empt.verſ.Sed ſi rd.Solet enim talis ꝓcurata igno
rantia pro ſcientia eſſe.l.Qui contra.C.de inceſt. nupt
vbi Bal.hoc not.& eſt tex.in c.Cùm inhibitio.§.Siquis
verò.de clandeſti. deſponſ.c.2.de tempo.ordi.lib.6.Bal.
in l.Quicũque col. pen.verſi.Item facit.C.de ſer.fugi.
17 & qui† affectat,ne ad eum citatio perueniat,non eſt ul-
terius citandus, nec etiam ad diffinitiuam.c.Quoniam.
frequentes.§.Porrò.ut lit.non conte.per quem ita dixit
Innoc.in c.Ad petitionem. ad fi.de accuſa.Nec metus,
quẽ ſibi quis infert, iuuat.l.Si mulier.ff.quod met.cau
& qui ad unũ tribunal ſe vocari curauit,ut ab alio excu
ſaretur, operam perdidit.l.Si ſeruus plurium.§.Siquis
ante.in princ ubi Bald.hoc no.per illum tex.ff.de leg.i.
18 & Spec.in tit.de cita.ubi ĩ.& ſimiliter affectatus† nõ pro-
deſt ad repellendum agentem ſecundum Bar.in l.Siue
autẽ.§.Si duobus.ff.de publici.tradit Iaſ.in §.Sed iſtæ.ĩ.
de actio.& in Si uerò. col.2.ff.qui ſatiſda.cogan.Ioan.
Andr. in addi Spec. in titul. de cauſ.poſſ. & propriè.§.
Nunc dicendum . uerſic.Sed nunquid. Bald.in l.Quo-
ties.col.5.C.de rei uendi.in l.Cogi.col.2.C de peti.hę-
19 re.Et hinc eſt, quòd † ille , qui data opera & ſine lucro
affectauit reipub. cauſa abeſſe,non iuuatur edicto Prę-
toris.l.Et qui data.ff. ex quib.cau. maio.Bal.in c.2.in fi.
de feud.ſine cul.non amit.Zaſius in §.Rurſus.ĩ.de acti.
20 col.7.verſ.Secundò fallit.& hi ſunt qui† olim dicebãtur
libera legatione abeſſe,ut eſt tex.ad literam in l.Qui li-
,, bera.ff.de lega. Qui libera (inquit Vlpia.) legatione
,, abeſt , non uidetur reipub.cauſa abeſſe, hic etiam non
,, publici commodi cauſa, ſed ſui abeſt.quod nihil aliud
eſt, quam idem quod Vlpianus expreſſit in d.l.Et qui
data opera. & plura circa hanc affectationis materiam
congerit Hippol.in l.i.§.Cùm quis. col.3 .ff.de quæſtio.
& Alcia.lib.j.de verbo. ſigni.vbi videndum, Fely.in c.
fina.de teſti.

Septimò ibi,Quãdiu.not.ꝙ tria onera excuſant quã-
diu durãt,ergo ſi una ex illis tutelis ceſſat,ceſſat & im-
munitas & facultas excuſandi,etiã ſi,ut dixi,earũ ratio
reddita non ſit.l.i.C.qui num.tute.quod tamen declara
& limita, niſi modicũ ſpatiũ ſuperſit:pone enim,ꝙ tu-
tor triũ pupillorũ habeat unum ex eis,qui ſit prope pu
bertatẽ per ſex mẽſes,quando non a deferrur tutela,uel
cura , iſto caſu quamuis duret adhue onus triũ tutela-
rum , non excuſatur : & eodem modo ſi quarta tutela,

quæ defertur, sit pupilli, qui sit prope pubertatem per
sex menses, nam hac quarta non excusatur secundum
principales constitutiones, vt est tex.in l.Non tantum.
in princ.ff.eod.quod nulla ratione innititur, nisi quia
51 tutela illa propet finem est, vnde habetur quodammodo
pro finita iuxta ea, quæ superius diximus in §.Item qui
reipublicæ. Putarem tamen rectè facturum iudicē, qui
hoc casu non solùm ætatem inspiceret pupillorum, sed
& quantitatem patrimonii, & cuiusmodi sint rationes
iuxta text.in l.Si is, qui tres.§.fi.ff.eod.

52 Vltimò not. ꝙ tutela plurium pupillorum, puta fra-
trum habetur pro vna, quia nō consideratur numerus
pupillorum, sed diuersitas patrimonij, & an ratio admi-
nistrationis pariter reddenda sit, quia non numerus pu
pillorum, sed difficultas rationem conficiendarū & red
dendarum consideranda est, ut optimè declarat textus
in d.l.Si is, qui tres.in fi.ff.eod.quod vsque adeò verum
est, ꝙ si pluribus fratribus, aliis pupillis, aliis adultis,
idem sit datus tutor & curator respectiuè, si indiuisum
patrimonium habent, reputabitur hoc vnicum onus
& non plura, quamuis respectu aliquorum sit tutor, &
respectu aliorū sit curator.l.Tria onera tutelarum.ff.eo.
quod profecto videbatur absurdū, quia cum tutor per-
sonis detur saltem principaliter, videbatur inspiciēdus
numerus personarū.§.Certę.ī.qui testa.tuto.dari poss.
quæ obiectio resoluitur ex eo, quia hic agitur de con-
sideratione dādæ, vel nō dandæ excusationes, quæ prin
cipaliter dātur ꝑꝑ occupationes & implicita negotia,
ideo cùm vnū, & idē ferè sit negotiū administratio eius
dē patrimonii, sancitū fuit quod dicitur in tex.nostro.

In glos.in ver.Tria onera.Interpretatur glo.verbum
(onera,) vt scilicet verè sit onus, nā si tutela modici pa-
trimonii sit, non dicitur onerosa ſm gl. quod quamuis
in se verū sit, vt scilicet tutela modici patrimonii excu-
sationem non præstet, tamen non puto hoc esse ob mo
dicitatē & leuitatē patrimonii, sed ex iuris præsumptio
ne, ꝙ scilicet affectata fuerit, vt est tex.in l.Spadonē.§.
fi.ff.eo.quo fit, vt ex quo hoc fundatū sit in pręsumptio
ne, alia pręsumptione tollatur secundum naturam prę-
sumptionum, ꝙ si alia præsumptione eneruetur & tol-
latur prima, crederem etiā illam tutelā, quę modici pa-
trimonii esset, excusare contra glo.& Docto.quia onus
est, quàmuis onera differant per plus & minus, & ideo
non differāt specie.l.fi.ff.de fund.inst.Secunda pars gl.
declaratur apertè ꝑ tex.ibi, Vt tamē plurium.& apertius
per tex. in l. Si is qui tres.§.fi.ff.eo. & fuit dictum in vl-
mo not.Tertia pars de tutela affectata abūdè supra de-
clarata est in notab.nec vera est ratio glos.ꝙ affectatæ
non excusent, quia non censeantur onerosę, sed quia
sponte quis ambiendo & affectādo se supposuit oneri:
intelligit enim lex tutelā affectatā non ideo minus esse
onus, ꝙ affectata sit, sed noluit inde cōmodum ducere
posse tutorē, quia affectauit ex regula ea, quæ habet, ꝙ
damnū sua culpa passum patienti imputandū sit, quem-
admodum videmus & onus paupertatis excusare.s.eo.
53 §.seq.& tamē siquis culpa sua incidat in paupertatem,
non excusantur, nec ei est subueniendū, vt tradit Alex.
in l.Quamuis.ff.solu.matr.Fely.& Dec in c.Quæ in ec-
clesiarū.col.pen.de consti.& est tex in l.pen.§.fi.ff.de iu
re dot. in l.fi.§.fi.ff.de iis quæ in frau.credi.in l.Etiā.§.j.
ff.solu.matr.quia culpa erat ordinata ad casum pauper-
54 tatis.Similiter inimicitię ex propria culpa prouenientes
nō excusant.Dec. in c.Vt debitus. col.7.de appell.& me
55 tus iustè illatus similiter excusationē nō præstat, vt la-
tè Dec.in c.fi.col.2.de appell.Quarta pars gl.est clara, &
quando oportuit fuit declarata in j.notab.

Vltimo glos.limitat istum text.in tutore honorario.
56 Honorarius autem tutor est ille, qui non datus est, ut
administret, sed honoris gratia, vt declarat tex.in l.3.§.
„ Si parens.ff.de admi.tuto.ibi, Sed erunt ii, quos vulgò
„ honorarios appellamus, de quibus meminit etiam tex.
in d.l.Siquis tutor.ff.de ritu nupti. in l.Spadonem.§.Si
ciuitatis.ff.eo.licet melius probet intentionem glo.hic
tex.in d.l.Siquis tutor.§.Quid ergo si honoris causa.vbi
propriè dicit, ꝙ ea tutela in numerum trium tutelarū
non connumeratur, facit tex.in l.Quòd si forte.§.ij.ff.de
solut.vnde coniicere licet, quàmuis longè fallantur Ac
cur.Bar. & alii in d.§.i.dum interpretantur quinam sit
tutor honorarius.Et ex hoc coniicere licet, quam verū
sit quod suprà dicebam, ꝙ causa huius excusationis est
sola occupatio, nam videmus tutorem honorarium pe-
riculo allegari d.§.i.& tamen hęc tutela in numerum
aliarum non adscribitur.d.§.Quid ergo.

Colligit hic Ang.ex omnibus iam dictis distinctioni
bus quod nihil aliud est, quam iam actū agere, uideas
distinctionem Ang. vel collige ex prædictis per te regu
lam cum ampliationibus & limitationibus prædictis.

Inferunt Ioan.de Platea, Ioan.Fab.& Ang.hic ad plu
res questiones, quę extra propositam sunt materiam,
ideo prætermitto, ne dum verba Imperatoris interpre-
tor, in ipsa incidam, videarq; illa, vel nō intellexisse.vel
parum curasse, curiosior legat apud alios.

§. SED ET PROPTER PAVPERTATEM

1 *Paupertas excusat à tutela, & quæ etiā post susceptā tutelam superuenit,*
2 *L.Athletę.§.Mediocritas.ff.de excusa.tuto.declaratur contra glo.*
3 *Paupertas iudicatur ex qualitate personarum.*
4 *Pauper quis sit relinquitur arbitrio iudicis, nisi lex certis causis determinauerit qui dicātur pauperes.*
5 *Paupertas* } *an differant.*
Inopia }
6 *Pauper* } *non differunt.*
Egenus }
7 *Pauper, qui sua culpa incidit paupertatem, quando excusetur, & quando ei subueniatur.*
8 *Paupertas probanda est per eum, qui se fundat in ea.*
9 *Probandi onus incumbit ei, qui dicit, etiā quòd probatio sit negatiua.*
10 *Paupertas quando prosit.*
11 *Pauperum causæ prius expedienda sunt.*
13 *Pauper non tenetur soluere mercedem notarijs,*
Restituitur aduersꝰ desertionē appellationis num.13,
Et procurator excusatur, nisi appellationē nō ē prosecutus.14.
15 *Paupertas facit ne currant fatalia.*
16 *Paupertatis impedimentum facit dari annum.*
17 *Paupertas facit euitari mulctam.*
18 *Pauper non tenetur soluere sportulas iudicibus & aduocatis.*
Nec mercedem medico.19.
20 *L.Post susceptam.ff.de excusa.tuto.in prin.emēdatur*
21 *Impar oneri tutelæ quando quis dicatur.*
22 *Pauper quò ad tutelam quando quis dicatur.*
23 *Pauper dicitur testis, qui non habet tantum in bonis quanti est causa, de qua agitur.*
24 *Miserabiles personæ quæ dicantur, relinquitur arbitrio iudicis.*
25 *Pauper & inops propriè dicitur, qui necesse habet sibi uictum quærere ex opere & artificio.*
26 *Paupertatis signū est incedere nudis pedibus, uel in hospitale se recipere, uel cedere bonis, uel decoxisse.*

Pauper

27 *Pauper existimatur, qui cõmuni opinione uicinorũ ha-*
betur pro paupere.
28 *Docere, id est probare.*
29 *Documenta dicuntur probationes, & unde.*

NON diuiditur propter unicum literæ con
textum. paupertas excusat à tutela .h.d.
ex L.Paupertas.ff.eod.

Casus facilè figuratur, est enim clara
per se dispositio huius tex.& in promptu
eius ratio, noluerunt enim leges obligare aliquem ad
impossibilia.l. Impossibilium .ff.de reg.iur.Vnde si-
quis impar sit oneri tutelæ, administrare non cogitur,
quia obligaretur ad id, quod per eum fieri non potest,
neque etiam honestum est, ut qui sua industria uictum
sibi quærere debeat, nec aliunde sibi alimenta aut suis
parare possit, alterius negotia posthabitis suis tractare
debeat. Primùm enim nobis debemus, & durum & cru
delitati est proximum alterius causa seipsum deserere.
l.præses. C.de serui.& aqua.& solebat dicere Plato,
vt eum refert Marsi. Ficinus in eius uita, miserrimum
esse illum, qui alterius causa seipsum deserit: & Euri-
pides, Odi sapientem, qui sibi nihil sapit. neque etiam
utile est pupillo habere tutorem pauperem, qui vel ne
gligenter res pupillares administrare inopia cogetur,
vel non ex fide, & has esse rationes huius excusationis
deprehendere possumus ex l.pen.ff.eo.

In tex.ibi, Tam diui fratres quam per se diuus Mar
cus rescripsit. Puto ego duas illas dictiones (per se)
expungendas esse, hoc enim intendit, hoc.l.constitu-
tum fuisse à diuis fratribus Antonino.l.& Vero, item
à diuo Marco, nisi locũ saluemus authoritate Liuii lib.
,, j.dum inquit, Cognitiones capitalium rerum sine con
,, filiis per se solus exercebat.

1 Not.i.quòd† paupertas tribuit facultatem se excusan
di tutori, dummodo sit talis, quę faciat illum imparem
oneri iniuncto. Non enim quælibet paupertas sufficit,
sed talis, ut tradat eum talem, qui pupilli rebus & ne
gotiis, & propriis superesse non possit, concor.tex.in
l.paupertas.ff.eod.quod amplia, etiam si paupertas su
perueniat post tutelam suscep[illegible]
tutelę impar reperiatur, l.post susceptam. in fin.ff.eo.
2 Vnum considerandum est, quòd † glos. in d.l.post su-
sceptam. uidetur intelligere text. in l. athletæ.§. Me-
diocritas. ff.eodem. vt loquatur de paupere, nam hoc
falsum est, intelligẽdum enim esset de mediocriter pau
pere, quod non est admittendum, cùm ea requiratur
inopia & paupertas, quæ imparem reddat oneri iniun-
cto, vt hic dicitur, & in d.l.Paupertas.& in d.l.post su-
sceptam.facit tex.in l.Cura. §.Inopes.ff.de mun.& hon.
& est optimus tex.in l.Rescripto.§.j.ff.de mun.& hon.
,, ibi, Cæterum si ita quidem tenues & exhausti sunt, ut
,, non modò publicis honoribus pares non sint, sed etiã
,, vix de suo victum sustinere possint, minus utile & ne-
,, quaquam honestum est talibus mandari magistratum,
,, præsertim cum sint qui conuenienter rei, & suę fortu-
nę, & splendori publico possint satisfacere. Intelligen-
dus ergo est tex.in d.§.Mediocritas. de ingenij medio-
critate & rusticitate, ut constat ex verbis superioribus.
Non ergo quælibet paupertas excusat, vt dictum est
3 sed talis, quę† sit impar oneri tutelę. Paupertas enim iu
dicatur ex qualitate personarum & rerum cognitione,
vt ex Cornelio Tacito probat Alcia.in l.Quos nos ho
stes.§.j. de verbo. signi.& uoluit Bar. in l.Si constante.
in princi. col.4.ff. sol. mat. Ang.in l.Si uerò. §. Qui
4 pro rei qualitate † .ff.qui satisd. cog. Et hinc est, quòd
quia secundum qualitatem personarum, rerum subie-
ctarum, loci, & aliarum circunstantiarum considera-
bilium quis dici possit pauper vel non, tanquam quid
indeterminatum à iure, imò quod non possit recipere
specialem determinationem, relinquitur arbitrio iudi
cis ex regula .leg.i.ff.de iure delib.ita uoluit glossa. in
verb.Locuples. in auth. Præterea. C. vnde uir & ux.
quæ communiter approbatur per Doct.ibi, & per De-
ci.in consi.163. col.4. & volunt omnes in d.l. Si con-
stante. in 11.q.i.q. princi. Cuma. cons. 131. Duo fra-
tres.in princip. Abb. in c.j. colum. fin. de accusa.uer.
Vltimò .facit. Fely.in c.Siqui. in fin.de testi. Alcia.in l.
Quos nos hostes.§. Locuples.ff. de uerb.sign. quod ue-
rum est, nisi lex certis casibus determinasset quinam
essent pauperes, in illis enim attendenda esset expressa
legum dispositio, ita concludit Bart.& alii sequuntur
5 ubi suprà in quo solet illud in campum disputationis
venire quod voluit Archidia.viii. distinc.c.Quo iure.
& sequitur Pau.de Cast.in l.Id quod pauperibus. circa
fi.C.de epis. & cleri.videlicet, quòd paupertas diffe-
rat ab inopia: inopem enim esse uolunt illum, qui ni-
hil omnino in bonis habeat, pauperem verò qui pa-
rum, sed hanc differentiam non probari inter dicit Ale
xander in d. leg.Si constante. col.15.& in aũth.Prete-
rea. in glo.in uer.Locuples. Deci. in c. Ex ratione. col
4.de appella. in c.Quæ in ecclesiarum in princip.de.
consti.& hanc differentiam reprobat etiam Alexan.in
leg. Si arbitrix per illum text. ff. qui satisdat. cogan.
vbi Ias. & idem Ias.in d.l.Si constante. col.24. quam-
nis idem Deci.in d. auth.præterea .in 12.col.uideatur
hanc differentiam sequi. Ego credo differentiam non
esse ueram eò, quod apud Latinos authores inopes etiã
dicantur illi, qui aliquas habent facultates, quod ex
verbis Cice. lib.ii. de offi. facilè deprehendi potest,
,, dum inquit, Nam cùm premeretur inopi multitudo
,, ab iis, qui maiores res habebant. siquidem compara-
tiuum illud designat multitudines non fuisse sine opi-
bus, est bonus tex. quem solet allegare Deci.ad hoc, in
,, l.Si procuratorem. §.Si ingnotantes.ff.mand.ibi, Quid
,, tamen si paupertas eis nõ permisit, excusata est eorum
6 inopia. Illud proculdubio † uerissimũ est egenos & pau
peres non differre, ut probat tex. in l.Quisquis.§.Filii
verò.C.ad l.Iuli.maiesta.
7 Limita quod † supra dictum est ex his, quæ dicebam in
pręcedenti §. quando quis sua culpa incidisset in pau-
pertatem, is enim posset remoueri, sed non posset eius
excusatio admitti, quod intellige, ut declarabam, quan-
do culpa fuisset ordinata ad causam paupertatis, malè
enim meritum ad alios exemplo suo deterrendos ege-
state laborare dignissimum est, vt dicit tex.in l.Bona fi-
des.in princip.ff.deposi. & ita loquitur tex.in l.penul.ff.
de iure dot.qui tex.solet allegari ad hoc, & in l.fi.§.fin.
ff. de iis, quę in fraudẽ credi.l. Etiam .§.i.ff. solu. ma-
trimon.& ita intelligendum est quod uoluit Bald.in c.
Sedes apostolica .de rescrip. in c.Ex parte.de consuetu.
& ita distinguunt Docto.in d.l.Si constante.& Deci.in
c.Quæ in ecclesiarum. col.pen.de constit.& hoc gene-
raliter est in quibuscunque beneficiis, quę solent insur
gere ex paupertate, ut ibi habet, & uoluit pater & præ-
ceptor meus D.Hermanoctius Detus in repe.§.Cato
de verb.oblig num.390.quæ tamen omnia declaranda
sunt, vt scilicet pauperi, qui paupertatẽ incurrit cul-
pa ordinata ad paupertatem, nunquam succurrendũ sit,
nisi alias famę periturus esset, tunc enim à iuris rigore
recederur. ita diait glos.quę optima iura adduxit in c.
Sacrorum.11.q.3.tradit Alex.in l.Quamuis.ff.sol matr.
post Bald.ibi, Deci. in c.Pastoralis.§. Verùm. colum.3.
de appellat.
8 Secundò not.quòd† paupertas probanda est per illũ,
qui uult se excusare prætextu paupertatis, & hoc est ex
regula generali, quę habet, quòd semper ei, qui dicit,
incumbit onus probandi.l.2.ff.de probat.etiam q pro-

batio fit negatiua, quę probanda est, quando est fun-
damentum intentionis, ut in casu nostro not. Bal. in l.
Illa col. 2. ff. de uerb. oblig. in l. pen. §. Docere. per illum
tex. ff. ne quis eũ. & utrobiq; Docto. cũ similibus ut per
Deci. in cons. 534. col. pen. in princi. Et ideo si dico me
pauperem, ut aliquid consequar, teneor paupertatẽ eã
probare: si aduersarius dicat me pauperem, tenetur ille
paupertatem meã probare. Si dico testem pauperem, vt
illum excludã à testimonio in iudio inter me & aliũ,
teneor ego ꝓbare id, quod assero ex illa regula d. l. 2. ff.
de probati. & in proposito nostro est glo. notab. q̃ seq.
ibi. Bar. Alb. Ang. Pau. de Cas. & Soz. in l. Si verò. §. Qui
pro rei qualitate. ff. qui satisda. cog. ibi propriè exempli
ficat in terminis nr̃is in ver. Dubitetur. cuius dictũ ce-
leberat Bal. in l. Nõ prius. in prin. C. quan. fis. vel. priua. &
Ang. in §. Hinc nobis. col. i. vers. Vnum sciat. in Auth.
de hęre. & Flaci. Deci. in consil. 120. col. 2. in prin. Albe.
in l. Ei incumbit. col. fi. ff. de ꝓbat. in l. Si creditores. ff.
de priuil. credi. Bal. in l. Non prius. in prin. C. quando fi
scus vel priua. in consil. 404. Non est nouum. colũ. 2.
lib. i. Pet. de Anch. consi. v. Pro parte. col. i in fin. Maria.
Soz. consil. 24 Visis. col. antepen. Afflic. decis. Neap. 377.
Princeps. colum. fina.

10 Tertiò non piget annotare vnum, quod† generaliter
solet sumi ex hoc tex. quòd aliquando paupertas prosit,
,, postquã Theophilus hic apposita text. nostri decisione
,, subdit, Inuenias ergo vbi & paupertas prosit. quod ego
non rectè sumi ex hoc tex. contenderim, siquidem prę
stando materiã se excusandi, nõ uideo quid prosit, sed
benè operatur, vt tutela non noceat, neq; sinat me obli
gari ad id, quod in potestate mea non est, vt dixi in fi-
guratione casus. Potius ergo notãdũ est ex hoc tex. q̃
paupertatis p̃textu plurima concedũtur a legibus, quę
11 alias non concederentur: & ideo videmus, q̃† iudex an-
te oĩa pauperum causas tenetur expedire, c. Imprimis.
12 2. q. i. Nec tenentur† pauperes mercedes notariis persol
uere, l. Tam demens. & ibi glo. C. de epis. aud. Alex. in.
13 l. Argẽtarius. in fi. ff. de eden. Restituitur† prętere a aduer
sus desertionẽ appellationis §. Alii. in Auth. de iis qui
14 ingre. & procurator excusatur, si appellationem prose-
cutus non est d. l. Si procurator em. §. Si ignorantes. ff.
15 mand. Quin imo paupertas† facit, vt nõ currant fatalia.
i. tẽpora data ad persequẽdam appellationem glo. in c.
Si ęgrotans. v. q. 3. cum simili. vt per Ias. in l. Inuitus. C.
16 de procura. col. 2 Inter alia enim† impedimẽta, propter
quæ datur secundus annus de iure canonico, commo-
ratur impedimentum paupertatis, vt concludunt Abb.
& alii in c. Ea ratione. vbi Deci. col. 4. de appella. Quinti
17 mo & mulctam† euadere facit, l. Illicitas. §. Præses. ff. de
18 offi. Pręsi. nec sportulas† iudicib. aut aduocatis soluere
tenetur. §. Sit tibi. in Auth. de mand. prin. in c. Statutum.
§. Insuper. in fi. de rescrip. lib. 6. Bal. in l. Si furiosi. per il-
lum tex. de nupti Abb. in c. i. de offi. iudi. item nec mer
19 cedem† medico, c. Non satis. 89. distinc. Abb. in c. Ad au
res. de æta. & quali. Plurima etiam alia cõtra ordinarias
iuris regulas inducta sunt inspecta paupertate, quæ lon
gum & impertinens esset recensere, habentur per Do-
cto. post Bar. in d. l. Si constante. ff. solu. matri. In 2. q.

20 Vltimò not. ibi, Imparem. vt dixi superius, quòd† ea
debet esse paupertas, vt excuset à tutela, quę faciat ne
impar sit tutor operi & oneri tutelę, ita enim legendũ
est in l. post susceptam. non (honori) ex Pandectis Florẽ
tinis, quod optimè probatur ex verbis Vlpiani in l. Sed
,, an vltrò. ff. de neg. gest. ibi, Quid enim si illam insulam
,, fulsit, quã dñs quasi impar sumpti dereliquerit Non in
telligas ergo, vt intellexit hic Ioan. Fab. vt dicat impar
respectu personæ, vt (puta) quòd tutor sit pauper, & pu
pillus sit ex magnatibus, hoc enim nec verbis, nec sen-
sui conuenit: dicitur enim impar oneri tutelæ, qui pro-

pter paupertatẽ onus tutelę ferre non potest, & qui ne
gotiis suis & pupilli superesse non potest.

In glo. j. in prin. Incidit glo. ferè in idem absurdum,
in quod incidit postea Ioan. Fab. vt imparem oneri tu-
tulæ dixerit, quando inæqualitas est in patrimonio tu
toris & pupilli, quod admittendũ nõ est per supradicta,
quod facilè apparet ex subsequẽti casu, dum loquit̃ de
,, ualetudine, & apponit illa verba, propter quã nec suis
,, quidem negotiis superesse potest. Interpreteris ergo
vt, suprà dictum est.

22 Secũdò cõsidera, quòd† glo. uoluit, quòd respectu tu
telæ ille dicatur pauper, qui nõ habet tantũ in bonis,
quantum habet pupillus, cui tutor datur, quod reprο-
bat hic Ang. quia hoc lege non ꝓbat, secũdò quia onus
tutelæ vel curæ est personale, l. j §. Equè personale. ff.
de mune. & hono. quod munus non iniungitur alicui
respectu patrimonii, sed personę l. Cura. §. Inopes. ff. de
mune. & hono. Primò aduertendum est circa hęc dicta
Ang. quia posset in primis probari cõclusio huius gl. à
23 simili, quia ille testis dicitur pauper, qui† nõ habet tan-
tum in bonis, quantum valet causa illa, in qua testimo-
nium perhibuit, ita dixit glos. in §. Si uerò absunt. in
Auth. de hęre. & Falc. in ver. Substantiam. Ange. in §.
Hinc nobis. in eadem Auth. Alex. in consil. 15. Viso pro
cessu. lib. i. Soz. regu. 442. in 3. fall. Roma. in d. l. Si con-
stante. solu. matri. ubi Ioan. Crot. col. 16. dicit, q̃ ea com
muniter approbat, q̃uis ibi. & in tract. de Testi. nu. 135.
& Ias. in auth. prętere a. in glos. in ver. Locuples. C. vn-
de vir & ux. d. glos. impugnent, quam defendit ibi Dec.
Attamen non puto ueram conclusionem glo. quia non
consideratur inæqualitas patrimonii, sed potẽtia rectè
gerendi negotia propria & pupillorũ, pro quo adduci
potest tex. in l. Tutores nominatorum. & quæ ibi ponit
Bar. C. eod. tit. tamen d. rationes Ang. nihil faciũt, q. n.
tutela sit munus personale, hoc non facit, q̃ nõ deb[illegible]
inspici facultates tutoris, non ad aliquid [illegible] soluendũ
de proprio patrimonio (h[illegible] casu non diceretur
munus personale, l. i. de mune. & hono) sed ad explorã
dam tum fidem, tum facultatem gerendi rectè negotia
ipsorum pupillorum. Videmus enim, q̃ in danda excu
satione [illegible] ipsa patrimonia, non autẽ
ipsæ personæ, vt dicebam in præcedenti §. propter dif-
ficultatem rationum conficiendarum & reddendarum,
vt est tex. in l. Si iis qui tres. in fin. ff. eodem. Non ergo
habemus considerationem patrimonii tutoris quò ad
erogationem ab eo faciendam, sed ad cognoscendum
nunquid oneri sit impar, vel par & hoc est quod inspi-
ciendum venit, quod totum relinquitur arbitrio iudi-
cis, vt dicebam in i. notabili. Vlterius dicit glo. q̃ alibi
dicitur pauper, qui non habet quinquaginta aureos in
bonis, l. Nõnulli. ff. de accus. sed dicas, q̃ hoc verũ est in
casibus, in quibus leges ita statuunt, prout in d. l. Nõnul-
li. & in §. Sed nostra. j. de success. liber. ita cõcludit Bar.
& alii omnes post eũ in d. l. Si cõstante. in 2. q. extra illos
enim casus, vt dixi, relinquit̃ arbitrio iudicis, vnde vera
est expositio glo. quæ subsequitur, uidelicet, q̃ hic pau
per & impar oneri dicatur esse, qui ea egestate laboret,
vt tutelę superesse nõ possit, qđ totum, vt dixi, religio-
ni iudicantis reliquendum est, vt cõcludunt oẽs in d.
auth. Præterea. Abbas & Fely. in c. Siqui testiũ. de testi.
in c. j de accus. Deci. in c. De causis. de offi. deleg. si-
24 cut alias videmus relinqui† arbitrio iudicis, quæ nam
dicantur personæ miserabiles secundum Io. Andr. in c.
Significantibus. de offi deleg. Pe. de Bellaperti. Bar. &
Bal. in l. i. C. quando inter pupil. & vid. Firmia. in trac.
de Gabell. par. 7. q. 27. Alexan. in consil. 67. Viso instru-
mento. col. i. lib. 4. And. Sicul. cons. 62. col. 2. lib. i. Deci.
in c. Sedes. col. 2. de rescrip. ubi videndum. Exemplifi-
cat postea gl. in eo, quem tota die oportet esse in agro:
credo

credo ego, q hoc modo optimè probetur paupertas, 25 quia† quoties probatur aliquè victũ sibi necessariò quærere ex propriis operis & artificio, ille dicitur pauper & inops, c. Quod super his. vbi Abb.in 3.nota.de uoto.sicut etiam quando probatur, q ostiatim victũ quærit, l. i. C. de mendi. vali. lib. 11. ponunt Docto. in c. Odoardus. de solutio.& inter alias coniecturas & signa 26 paupertatis considerant Bal.& Ang. signis† nudis pedibus aut cruribus incedat in l. Si verò. §. Qui pro rei qualitate.ff.qui satisd.cog.sicuti considerant etiã siquis ob necessitatem in hospitale se recipiat, l. Siquis ad declinandam.in prin.C.de Epis.& cleri.ubi gl. Qui semel cessit bonis præsumptione iuris pauper est, c. Odoardus.de solutio.§.fi.j.de actio.Similiter & qui cessit foro & decoxit. l. In fundo. vbi not.Ang.ff de rei uend. sicut 27 ille qui cõmuni vicinorum† & vulgi opinione habetur pro paupere gl.in l.Vbi adhuc.C.de iure doti.quam sequit ibi Bar.& alii,Deci.in cons. 120.col. 2. benè ponit Alex.in cõs.37.li.7.vbi propriè declarat quis dicat pauper quò ad materiam,de qua agimus,vel similem.

28 In glo.ulti.in ver.Docere.Glo.ê expositiua,† & exponit docere.i.probare & benè, in quo significatu etiam Latini authores acceperunt, vt Cice.in Verrem.5.actione.Docebo(inquit) hęc omnia vera esse. in quo significatu usus est Alex.Imperator in l.i.C.q. & aduer. quos. & est tex. in c. Ad decimas . de resti.spoli.lib. 6.unde a-
29 pud nostros† documẽta dicta sunt, quasi q doceãt & pbẽt,ut in auth.Siquis in aliquo.C.de eden. cũ uulga.

§. ITEM PROPTER ADVERSAM.

1 *Infirmitas, quæ excusat à tutelę administratione, excusat etiam à iam suscepta, etiam filiorum patroni.*
2 *Libertus excusatur à tutela filiorũ patroni propter infirmatem.*
3 *Infirmitas mentis excusat sicut corporis.*
4 *Infirmitas temporalis temporaliter excusat.*
5 *Tutore infirmo dat curator, si spes sit conualescentiæ.*
6 *Spado morbosus dicitur, nõ tamen excusatur à tutela*
7 *Infirmitas leuis non habetur pro infirm*[illegible]
8 *Qualitas requisita probanda est.*
9 *Infirmitas excusat à publicis muneribus, & à quib.*
10 *Delegari potest ex causa infirmitatis.*
11 *Doctor infirmus potest legere per substitutum.*
12 *Infirmitatis causa in multis recedimus à regulis iuris.*
13 *Notarius, qui per se scribere tenetur, potest per alium scribere stante infirmitate, dummodo subscribat qui scripsit, & ipse notarius.*
14 *Instrumentum sumptum ab alio qualiter subscribendum sit.*
15 *Excusari nõ dicitur qui etiã si uellet nõ admitteretur.*
16 *Tutoris datio non tenet, si datus sit cæcus, mutus, aut surdus.*
17 *Infirmitas suorum à quibus excuset.*

Hic, §. diuisionem non recipit.

Infirmitas impediens negotia propria excusat à tutela. h. d. ex l. Non solùm. in fin. ff.eod.

Casus figuratio non exigitur, ratio enim ex ipsomet tex. colligitur. Quoties.n. aduersa valetudo ea est, vt suis negotiis superesse non possit, & propria negotia administrare impediat, neq; æquitati consonũ est, nec etiã expedit pupillo, ut alia negotia superinducant, quibus sufficere nõ posset. Lex enim, ut in superiori §. dicebã, nũquã exigit à nobis quæ pęstare nõ possumus. l. Impossibilium. de regu. iur. cùm cognoscat ex hoc impossibile esse tutori, & danosum pupillo, si tutelæ munus valetudinario iniungatur, quod obire non possit. l. penul. in fi. ff. eod.

5 Not. i. ex hoc tex. quòd † infirmitas, quæ talis ê, ut impediat, quòd quis non possit gerere propria negotia, excusat ab alienis, & pſertim a tutelæ administratione, concor. tex. in d. l. Nõ solùm. §. fi. ff. eo. cum legibus seq. vbi quod hic dicitur (propter quã, nec suis quidẽ negotiis interesse potest) ibi dicit (quominus quis suis reb. superesse possit,) quod nõ alia de causa aduertendũ puto, q̃ ad interpretationẽ illorũ uerborũ, quæ frequẽtissimè reperiũtur apud Iuriscõsultos (suis rebus supesse)

Amplia, ut hoc non solùm uerũ sit, ut excuset talis infirmitas à noua tutela, sed etiã à iam suscepta. l. Post susceptam. ff. eod. l. Et non tantùm. ff. eod. titu.

2 Amplia secundò, ut non solùm generaliter habeat† locum in quocunque dato tutore, sed etiã in libertò, qui propter præmiũ cõsecutæ libertatis arctius ligatur a legibus, nã & libertus excusatur à munere tutelæ filiorũ patroni sibi delatæ, si ea aduersa ualetudine laboret, ut ab agendis rebus suis prohibeatur, propter eam, quam dixi, impossibilitatem, & propter incommodum pupilli. l. pen. §. fi. ff. eod. ubi est optimus tex. in hac materia.

3 Amplia tertiò† ex identitate rationis, siue sit aduersa ualetudo corporis, siue mẽtis, nã utraq; excusat, si talis est, ut suis rebus administrandis ipse per se nõ sufficiat. d. l. pe. §. fi. ff. eo. l. Idẽ Vlpia. §. i. ff. eo. l. i. C. qui morbo.

Limita primò, nisi sit spes conualescentię, nã ualetu-
4 do aduersa, quæ† temporalis existimatur, excusat durãte
5 impedimento, & parit† hunc effectum, ut non excludat tutor à tutela, ita q detur alius tutor, sed datur interim curator. l. Idẽ Vlpianus. in prin. ff. eod. Solent enim excusari tutores propter aduersam valetudinem perpetuò, uel ad tẽpus, prout ualetudo, ex qua afficiuntur, iudicari potest, ut ibi dicitur. l. Non solùm. §. Siquis ita. ff. eod.

Secũdò limita, ut intelligatur in ea infirmitate, quæ, ut dicitur in tex. impediat quominus quis possit suis rebus superesse, nã si alias quis morbosus existimet quò ad alia, non quò ad hoc, vt possit & sua & pupillorum [illegible] gerere, non dicitur morbosus, qui non impedi-
6 tur ex tali morbo. † Exemplum videmus in spadone, cui prorsus virilia deficiunt, nam is pculdubio morbosus est. l. Sin autem quis. ff. de ędi. edic. & tamen per hoc videmus à diuis fratribus rescriptum fuisse morbum hũc non excusare à tutela, vt dicit tex. in l. Spadonẽ. in prin. ff. eod. & habetur hodie. d. rescriptum in l. j. C. eod. titu. Eodem modo videmus, quòd propter amissionem quis vnius oculi non excusatur à tutela iam suscepta l. Frater. C. eod. titu. & ea est ratio, quia per hoc non dicitur non posse suis negotiis superesse. Versabitur ergo in hoc plurimum arbitrium iudicis, si propter Infirmitatem tutor petat se excusari, vt diximus superius in §. pręcedenti de paupertate: poterit enim iudex habita relatione medicorum per doctrinam Bar. in l. Contumacia. in §. fina. ff. de re iudi. tradunt Docto. in c. Tenor. de re iudi. iudicare ex arbitrio suo, an excusatione dignus videatur, ita vt uel in totum à tutela remouendus sit, vel ad tempus, vel omnino non admittendus etiam si vellet, vt mutus & surdus l. i. in fi. ff. de tute. & dicetur in glo. vbi etiam attingendum erit, quod quæri solet de furioso, vbi declarabitur quò ad hoc text. l. j. C. qui morbo. qui videtur excusationẽ exigere, su-
7 perfluò autẽ tractaremus de leui infirmitate, † tum quia regulariter pro infirmitate non habetur. l Quęsitum. in fin. ff. de re iudi. glos. in c. Querelam. in ver. Infirmitate. de procur. text. in leg. i. §. Sed sciendum. versi. Proinde ff. de ędi. edic. Deci. in c. De appellationibus. de appel. in l. i. col. 25. ff. de offi. eius. tũ etiam quia hic non

simplex

simplex infirmitas requiritur, sed qualificata, & ideo de
8 bet probari huiusmodi qualitas ad hoc, vt competat excusatio, iuxta doctri. Bal. in l. j. §. Siquis neget. col. fi. ff. quęad. testa. ap. seqt. Deci. in cõs. 105. in col. 3. cũ simi.
9 Secundò generalius not. ex hoc tex. ꝙ infirmitas corporis & aduersa valetudo pstat excusationẽ à muneribus publicis, quod intellige & declara ꝙ excuset ab iis muneribus, quę corpore implenda sunt, non quæ pecunia vel cõsilio, vt est tex. notab. in l. 2. §. Corporis. ff. de
10 vaca. mune. Et hinc videmus etiã, ꝙ ex causa infirmitatis potest delegari, vt notat Bar. in l. 1. col. fi. vbi omnes.
11 ff. de offi. eius. Item & Doctor per substitutũ legere po
12 test, vt notat Bal. i l. fi. de excu. tuto. & generaliter infirmitatis causa recedimus in multis à iure cõmuni, & à regulis iuris, ut tradit Roma. qui plura enumerat in l. Si
13 verò. §. De viro. in 44. quæst. ff. sol. matri. & videmus, quòd notarius, qui per se scribere debet. §. Nos autem. vbi gl. in Auth. de tabelli. potest per alterum scribere, si infirmitas supueniat, vt voluit Bar. in l. i. ff. de offic. Cõs.
14 dũmodo instrumẽtũ illud subscriptũ sit manu illius, q exemplũ sumpsit ſm practicã Specul. in d. tit. de instru. editio. §. Breuiter. vers. & ipse notarius principalis subscribat, & in subscriptione faciat mẽtionẽ, ꝙ exemplũ fuit sumptũ manu alterius, secundũ Bal. in rub. C. de fide instru. col. 7. vers. Sed hic dubitatur. facta etiam mentione de infirmitate, & qualiter fuit recognitũ & collatum, ſm doctri. Im. & Cardi. in c. fi. de offi. deleg. prout hęc omnia ita declarat Alex. in cõs. 4 t. Viso tenore. col. j. & cons. 139. Ponderatis. col. pen. lib. i.

In glo. i. Exemplificat glo. in surdo, & muto, & in detento perpetua valetudine per l. i. C. qui morbo. vbi & cæcus, & surdus, mutus, & furiosus, necnõ perpetua valetudine detentus, excusationẽ habere dicũtur, cuius
15 legis verba deceperunt glo. nam isti propriè non dicũtur habere excusationem, cùm etiã volentes nõ admittantur, vt est tex. in d. l. i. in fi. ff. de tute. l. i. C. qui morbo. lib. x. l. Luminibus. C. qui dari tuto. pos. Nec obstat si dicatur, ꝙ hoc uidetur in potestate huiusmodi psonarũ excusare se uel non excusare per tex. in l. post susceptã. ff. eo. vbi videt ex illius legis verbis colligi posse, ꝙ sit in potestate eorundem deponere tutelam vel non, quia
16 ita distinguendum est, ꝙ isti tẽpore, quo quis datus ẽ tutor, iam est cęcus, mutus, aut surdus, talis datio non tenet. d. l. j. in fi. ff. de tute. & est tex. expressus in l. Agnato.
„ §. fi. ff. de legi. tuto. vbi dicit tex. Surdus & mutus nec legitimi tutores esse possunt, cùm nec testamento, nec
„ alio modo vtiliter dari possint. sed si impedimentũ hoc superueniat, præstat volenti excusationem. d. l. post susceptam. & est tex. in l. Etiam si tutor. ff. de autho. tut. vbi si tutor cęcus factus sit, potest, si vult, author fieri, & sic prosequi tutelam iam susceptã, quis ab initio dari non possit. d. l. Luminibus. C. qui dari tut. poss. Abusiuè ergo & impropriè in d. l. i. C. q. morbo. dicũtur excusari posse, & ita tenendũ est iudicio meo, quicquid voluerit Bar. post glo. ibi in l. j. ff. de tute. in fin. pro qua distinctione facit optimè tex. in l. Cõplura. ff. de tute. nec incõuenit, vt dicant excusari in l. j. C. qui morbo. cũ alias hoc idẽ videamus expressum in l. j. in fi. ff. eo. tit. & in l. Maritus. C. qui dari tuto. poss. vbi inhibetur creatio, & per consequens est nulla, vt est ibi tex. & tamẽ in §. pen. j. eo. dicitur, ꝙ potest se excusare. & in l. j. in fi. ff. eo. dicit, quòd absoluitur, & hanc distinctionem sensit etiam Saly. in d. leg. j. C. qui morbo. & voluit Auge. hic referens simpliciter verba Saly.

Secundò dum glo. dicit, ꝙ morbus excusat prout durat, & interim datur curator, conclusio uerissima est, quã probat tex. in l. Idẽ Vlpianus. in prin. ff. eod. & pendet à regula illa, quę habet, ꝙ quando tutores nõ in ppetuum, sed ad tempus à tutela excusantur, datur interim curator. §. Item loco. ĩ. de curato. & ita se habet qđ dicitur hic de furore, nam hoc est expressum in d. l. Idẽ Vlpianus. §. Furor. ff. eod.

Vltima conclusio glo. pendet ex iam dictis vt. s. mutus, surdus, cęcus, etiam volentes ad tutelam nõ admittantur, si ea deferatur post casum & aduentum huiusmodi morbi & impedimenti, secus si post susceptam tutelã superueniat morbus, vt dixi, & ratio esse potest, ꝙ qui tutor suscepit tutelam, & factus est valetudinarius, potest ipse, si vult, actorem constituere suo periculo, qui tutelam administret, vt est casus in §. fi. ĩ. de curato. Ita enim consultum est pupillo, cuius negotia nullum ob hoc damnum pati possunt, & ideo nõ est verum, ꝙ fiat à legibus differentia in noua tutela & iam suscepta per prędicta. Quæ circa effectus infirmitatis extra causam tutelę tangit hic Ang. tanꝙ nimis extra propositam ma
17 teriam in aliud tẽpus releganda sunt. Hoc vnum adijcio, quòd aduersa valetudo suorum, puta, patris, filiorũ, vel vxoris, nõ præstat excusationem a munere tutelæ, sicut nec à cæteris muneribus. l. fi. C. qui morbo. lib. x. qa sua cuiqꝫ ęgritudo in personalibus muneribus præstat excusationẽ, facit tex. in l. Libertus. §. Præscriptio. ff. ad muni. quamuis alias infirmitas suorum propria existimari soleat, & eodem iure censeri. c. Sciant cuncti. de elect. lib. 6. & videtur text. in c. Communis filius. vbi glos. xxiij. distinc.

§. SIMILITER EOS.

1 *Literas nescientes excusantur à tutela.*
2 *Text. in § Similiter. Insti. de excusa tuto. & §. fin. in l. Athletæ. ff. eod. contrarij ex diametro, & qualiter conciliari possint.*
3 *Literas scire quis dicatur uel nescire.*
5 *Excipi potest contra delegatum, quòd literas nesciat.*
6 *Literas nesciens admittitur ad administranda negotia.*
7 *Rusticus quando excusetur à tutela.*
8 *Simplicitas potius quã sagacitas psumitur in rustico.*
9 *Rusticitas quæ dicatur.*
10 *Literatis faciles beneficia tribuuntur.*
11 *Illiteratus in collatione beneficiorum est odiosior homicida.*
12 *Doctrina illuminat mundum.*

Diuiditur in duas partes, in prima ponitur alia species excusationis seu alia causa, ex qua quis potest excusari, in secunda tẽpore detur tacitæ cuidã obiectioni. secũda ibi, Quamuis & imperiti.

Qui literas nescit à tutela excusatur, etiam si sit aptus negotijs gerendis. h. d. ex l. Athletæ. §. fi. ff. eod.

Casus ita potest figurari: dubitatum fuit, an ille, quis nescit literas, grauari debeat onere tutelę uel curæ, & videbatur quòd sic, si alias aptus & idoneus reperiretur ad negotia gerenda. leg. Athletæ. §. fina. in fin. ff. eodem, dicitur tamen contrarium hic, videlicet, quòd qui literas nescit, instam habet excusationem ex rescripto diui Pij, quamuis alias imperiti literarum alienis negotijs gerendis sufficiant, iste enim est intellectus text. nostri, vt patet ex verbis eius, & ex verbis Theophili hic, quamuis text. in d. §. fin. aduersari videatur, de quo dicemus in notabilibus, & rationẽ eam esse puto, quòd cum tutor & inuentarium conficere, & rationes cõscribere teneatur, qui nescit literas, cùm hoc nisi per alium facere possit, dubium vertitur ne ex hoc & author ipse, & pupillus lædi possit. ideo potius excusari voluit à tutela, vt hic, & istũ puto sensum huius. §. de quo statim videbimus.

Not.

1 Not.i.q̃†qui literas nesciunt, excusantur à tutela:cõtra hunc tex.est casus ad literam, de qua contrarietate 2 Docto.non perpendunt.in d.l.Athletę.§.fi.ff.eo.nam ibi prin.dicitur ab Vlpiano,quòd de humilibus, rusticis & illiteratis ita scribit Paulus:subsequuntur postea verba Pauli,vbi dicit,Mediocritas & rusticitas interdum excusationem præstant ẽm epistolã diuorũ Adriani & Antonini.Eius autem,qui neget se literas scire, excusatio accipi non debet,si expers non sit negotiorum.Ecce ergo quòd ibi incipit tex.à negatiua,vt non admittatur excusatio eius,qui literas nescit,si non sit expers negotiorum,hic autem dicitur, quòd eius,qui nescit,literas,excusatio admittit ex rescripto diui Pii,quàuis alias imperiti literarum possint sufficere ad administranda negotia,& sic hęc iura sunt ex diametro cõtraria: neq; est quòd existimẽ hoc in loco erratum fuisse vel à scriptoribus,uel à cõpilatoribus,cùm constitutio & rescriptum eiusdem Antonini Pii in vtroq; loco citetur,cùm videam Theophilum hic in suis Institutionibus Gręcia clarius hoc detegere,cuius uerba hæc sunt:Is,qui literas nescit iustam habet excusationem,ut diuus Pius rescripsit,quàuis & imperiti literarum interdũ alienis negotiis gerẽdis sufficiant.& sic clarius exprimit sensum horũ verborũ iuxta ea,quę.s.dicebã in figuratione casus.Videmus ergo hic excusationẽ absolute admitti,ibi negari dũmodo nõ sit expers negotiorũ:nec saluari possunt,ut dicamus,hic intelligẽdũ est in omnino inexperte,quia hoc nõ dicitur hic,quinimmo uerba illa(quamuis & imperiti possint administrationi negotiorũ sufficere)præsupponunt,quòd quamuis omnino non sit expers,tamen admittendus veniat,vt excusetur.Quod mihi maiorẽ affert difficultatẽ, id uidetur, quòd & hic fit mentio rescripti Pii Antonini,& similiter in d. §. fi.unde pater,q̃ hę decisiones siue contrarię siue ita diuersæ ex eodẽ fonte procedunt.Nullus Doctor hic aut alibi(quòd viderim)considerat contrariũ, tamen mihi videtur,q̃ difficulter possit tolli.Hoc uno distinctionis fędere cõciliari potest iudicio meo,ut dicamus, q̃ in hoc summopere uersetur officium iudicis ad dignoscendũ, nunquid ex sit literarũ imperitia, uel ex rerũ experientia & usus,vt probari uel improbari debeat,admitti vel non admitti ad tutelam,excusari aut non excusari: & si literarũ nescius sit,ut dicit in hoc tex.neq; aliud appareat,admittatur excusatio,vt hic,si verò non sit expers negotiorum,non admittatur.Video hanc concilationẽ pati eam difficultatem,q̃ hic tex. præsupponat illum, qui literarum nescius sit,habere excusationem,quàuis alias possit ad administrationem sufficere negotiorum, & sic dato q̃ non sit expers negotiorum, omnino eius admitti debeat excusatio.Sed quid agas? Malè relatum fuisse Pii Antonini rescriptum à Triboniano, nefas existimaretur dicere.Sed errasse eum potius crediderim, quàm Vlpianũ & Paulũ,cũ ęquitati maximè cõueniens sit, q̃ non sit admittẽda excusatio eorum, qui literas nesciunt,si aliàs non sint negotiorum expertes, d. §. fi. Aliter enim quando haberet locum tutela saltem legitima rusticorum?qui à communiter accidentibus nesciunt literas, & tamen & bona possident, & pupillos relinquunt, & sunt in eadem consideratione apud leges,dict.§.fin.

3 Secundò no.q̃†ille,qui nescit literas, excusatur à tutela,& intellige nescire literas id,quod apud Gręcos 4 dr(analphabetus)quàuis†enim aliquis indoctus sit literarum,puta,Latinarum,uel Gręcarum,uel iuris,dũmodo & legere & scribere didicerit, dicitur scire literas quò ad terminos nostros,quamuis dicatur imperitus, uoluit Bar.in auth.Sed nouo iure.C.si cer.peta.in prin. traduut Fely.& Deci.in c.Scisciratus.in glo.in uerb.Impedimento.de rescrip. Et eodem modo repellimus ab ordinibus literas nescientem,c.præcipimus 34.distinc. 5 c.j.36.distinc.c.fi.de tẽpo.ordi.in 6.Et excipi potest†cõtra delegatum literas nescientem,vt not.Specu.in titu. de iudi.deleg.§.Excipi.ver.Item q̃ est illiteratus.An autem possit esse iudex,tradunt Docto.in d.c.Scisciratus. in fi.in l.Certi.C.de iudi.de aduocato clarum est,gl.& Bal.in l.2.C.de postul.& item dicit Deci.in c.j.in fi.de fid.instrum.

6 Tertiò no.q̃†ad negotia administranda admittitur q literas nescit per tex.in d.l.Certi.C.de iudi.& voluit gl. in d. l. 2. C. de postu.Minor,enim industria exigitur in procuratore ad negotia,quã ad iudicia, vt notat Bar.in l.Quod Nerua.col.pen.ff.depos.declarando tex.in l. A procuratore. C. mand. & de hac materia uidenda sunt quę ponit Ias.in d.l.Certi iuris.

In glo.Dum primò limitat, vt tunc demum literas nesciens excusetur,si alias simplex sit & rudis, secus si sagax,hoc glo.trãstulit ex verbis suis positis in d.§.fi.dũ loquiẽ de rusticis.Si.n.simpliciter loquimur de ignaris literarum,distinguendũ est an sit expers negotiorum,vt iudici videatur non esse admittendam illius excusatio- 7 nem:si verò sumus†in rustico simpliciter,circũscriptis omnibus aliis qualitatibus,tunc fit distinctio, quam facit gl.in d.§.fi.in ver.Interdum.quam ibi sequiẽ Bal. vt si rusticus sagax non excusetur,quam doctrinam sequitur Deci. in c.Super literis.col.4.đ rescript.In dubio ra 8 men†potius simplicitas,quàm sagacitas in rustico præsumiẽ,vt in notabili casu decidit Ale. in consi. 1. in fine 9 lib.6.Sed aduertendum est,q̃ ego puto†posse intelligi, vt verba illa,quæ habentur in d.§.fi. de rustico & rusticitate, interpretari debeant non de eo, qui ruri natus est simpliciter,sed de eo potius, qui moribus incultus est,in qua significatione accepit Virg.cũ dixit,Rusticus es Corydon.& Vlpia.in l. Siquis id quod.§. Doli mali. de iurisdic.omn.iudi.ibi, Quòd si per imperitiam & rusticitatem. fateor tamen, q̃ potest etiam intelligi ille tex.in rusticis secundum declarationem Bar. in l.Consicinntur.ff.de iure codicill.

10 Dũ verò gl.vltimo loco dicit,q̃†literati admittunẽ ad multa ad q̃ non admittuntur illiterati, & q̃ melioris conditionis sunt, hoc iam ex prędictis satis appsret.Et uidemus,q̃ literatis facilius beneficia tribuuntur.c.De multa.in fi.de pręb.Quinimò dicit Inn.in c. Cũ nostris. 11 de concess.præb.q̃†in collatione beneficiorum magis odiosus est illiteratus,quàm homicida,& plura in proposito tradit Deci.in c. prudentiam.in i. notab. de offi. 12 deleg.nam†doctrina literarum mũdus illuminatur, vt inquit Imperator in auth. Habita. C.ne fil.pro patre.& voluit Fely.in c.Nonnulli.col.11.versi.Et fauore. de rescrip. vbi inter cætera literatos stellis æquiparat, & habetur latè per D. Bonum Brixiensem in suo tractatu Nobilitatis.in tertia parte principal. Sed quia hæc extra propositam materiam sunt, pertranseo, nulli enim magis est nota domus sua, quàm virtutis & bonarum literarum laudes.

§. ITEM SI PROPTER.

1 *Inimicus datus tutor excusatur.*
2 *Recõciliatio p̃sumitur in dubio, si inimicus datus sit tutor.*
3 *Inimicus testis præsumitur causa inimicitiarum deposuisse.*
4 *Qualitas probari debet per allegantem.*
5 *Inimicitiæ præsumuntur durare in dubio.*
6 *Tutor datus propter inimicitias, si eius excusatio sit admissa, recuperat omnia damna & expensas ab hæredibus.*

Argu-

7 *Argumentum à contrario sensu ualet.*
8 *Contraria quandoq; ea dicuntur, quæ in genere uel in effectu sunt contraria.*
9 *Tutor, qui patri pupillorũ administrare & gerere tutelam promisit, non potest se excusare.*
10 *Fides etiam hosti seruanda est, & quomodo.*
11 *Cõmissarius, executor, si uiuente testatore acceptauit, non potest eo mortuo recusare.*
12 *Inimicus tutor datus quando excusetur.*
13 *Inimicitiæ si considerentur, non attenditur unde ortũ habuerunt.*
14 *Lactationes plerunque non attenduntur.*

Diuiditur in duas partes, in prima ponitur decisio, in secunda ratio, argumento sumpto à contrariis, secunda ibi, Sicut per cõtrarium.

Tutor propter inimicitias datus excusatur, atqui patri administrare promiserit, nõ habet excusationem, h.d.ex l.Athletæ.§.Dat remissionẽ. ff. eod. & l.Spadonem.§.i.ff.eo.

Casus facilè figurat.in primo enim casu dubitationẽ faciebat, ꝙ qñ inimicus datus est testamento tutor, & testamẽtũ factum est pp inimicitias cõtractas, tales inimicitię non solent parere excusationem, tanquã videat inducta quædam remissio.l. Athletæ.§. Dat remissionẽ. ff.eo.Sed hic contrarium decidit ex eo, quia psupponit, ꝙ ob id datus sit tutor à testatore inimico, vt eidẽ hac administratione filiorum suorum noceat, supponẽdo ipsum debitis & negotiis: vt primum enim apparet, ꝙ non ad extinguendas inimicitias datus est tutor testamento, sed ad fouendas & vindicandas, profectò durat vis ipsarum inimicitiarũ, q̃, vt dixi, præstant excusationem à tutela, vt in §.Inimicitię.ĩ.eod.in secundo uerò casu ea est ratio, quia cùm tutor datus testamento promisisset patri pupillorum tutelam administrare, quamuis alias haberet iustam causam se excusandi, hoc facere non potest tanquã iuri suo renunciauerit.l. Vxori.§. fi.ff.de fals.& est tex.clarus in l.Spadonem.§.i.ff.eod.

In tex.ibi, Si propter inimicitias. Nisi me inuitũ cogeret sentire cũ aliis, Theophilus hic, & tex.in l. Athletę.§.Dat remissionem.in fi.ff.eo. libentissimè in eã sententiã iuissem, vt hic locus intelligendus esset, non qñ inimicus datus est tutor, sed qñ aliquis potẽs (puta) aut formidabilis pp inimicitias datus est, ut.s.is tutor esset, quẽ testatoris inimici formidarent, & hoc clypeo cõsultum esset pupillo: ea aũt esset ratio, ne.s.inimicitiis implicaretur tutor, & sic vt publicæ utilitati & tranquillitati consulaẽ: in hanc enim sniam me ire suaderer, ꝙ video paulo post vno tantũ.§.interposito positã à Triboniano regulã, ꝙ inimicitię excusationẽ pstant à tutela, quo fit, vt penitus superflua fit §.nostri dispositio, & si in testamẽto datis tm̃ tutoribus hoc in loco loquaẽ Tribonianus, cum regula illa generalis ad omnes prorsus tutelas se referat. Accedat, quòd uerba hæc (propter inimicitias) non hoc videntur exprimere, quod fateri necesse est, vt inimicus datus sit tutor, sed potius vt ex hac causa datus sit, ut dicebam. Adde, quòd Tribonianus, si communem sensum sequamur, nescio qua ratione argumentatus erit, dum dicit, » Sicuti per contrariũ non excusanẽ qui administrare » promiserunt. » Nescio.n.quomodo à contrariis argui possit in casibus nullam inter se coniunctionem aut similitudinem habentibus. Quod (rogo) commune hẽt, inimicus tutor datus testamento excusaẽ, p contrarium qui promisit administrare non excusatur adiecta dictione (sicuti) quę nota similitudinis est. Tolerabilius enim fuisset argumentum absq; huiusmodi dictione, si dictũ esset, inimicus excusatur, promittens non excusaẽ: sed adiecta dictione (sicuti) vr̃, vt similitudo quędam per ꝯtrarium inter hos casus reperiatur, q̃ faciat, vt inde argui possit. ꝙ si, vt dicebã, interpretamur retento.s. eodem casu, sensus est, vt si propter inimicitias tutor daretur, excusaretur hoc ipso, sicuti p contrarium nõ excusaretur, si gerere promisisset, vetat tñ ita intelligi tex. in d. §.Dat remissionẽ.vnde verba hęc sumpta sunt, & §. 1.in l.Spadonem.ff.eo.vnde vltima pars huius.§. sumpta ẽ, & ꝙ Theophilus hic nõ propter inimicitias, sed inimicum dixit, quare cum aliis sentiendum est.

5 No.i.ex hoc tex.ꝙ† siquis inimicus ideo datus sit tutor ab inimico suo patre pupillorũ eius testamento, vt ppterea illaquearet debitis & negotiis, pp hoc ipsum excusaẽ, & hoc inductũ fuit ex epistola Veri & Antonini, vt est tex. in d.l. Athletæ. §. Dat remissionẽ. in fin.ff. eo.qđ Alexander Imperator extendit ad quæcunq; munera: ideo siquis pp inimicitias ad munera publica, & ciuilia vocatus sit, eidẽ talẽ nominationem non nocere sanxit idem Imperator in l.i.C. si prop.inimi.crea. facta sit lib. 10.nam hoc pręsidis ęquitas facere debet: ratio illa est, qa publicè interest nõ ex inimicitia hmõi creationes fieri, sed ęstimatione vera & cõmodo publico, vt ibi dr̃. & ideo videmus, ꝙ clericus promotus p inuidiã ab Episcopo ad maiores gradus, vt minoribus priuetur, restituiẽ, c.Honoratus.74.dist.vbi est tex.clarus. Similiter q ideo nominatus est tutor, ut fatigeẽ in pponenda excusatione, excusai & repetit dãna, l. Seueriter. C.eo.Sed circa hoc dubitatio occurrit, dr̃ in §. Dat re-

5 missionẽ.ꝙ† si antiquiores sint inimicitiæ testamẽto, valebit datio, quia psumeẽ reconciliatio, ut & Bal.inde notat, & hoc, nisi pp inimicitias datus sit, ut hic & ibi dr̃. Quæro modò ex quibus ęstimabiẽ, ꝙ datus sit pp inimicitias, & quid in dubio censendum sit. Ego [illegible] id totum arbitrio iudicis committendum per tex. in d.l.i. C.si propt.inimi.crea [illegible] ibi, præsidis ęquitas faciet. qui ex coniecturis hoc dijudicabit, si ex aliis cõstare potest, uel nõ potest, ꝙ mutauerit animum offensus & inimicus, ut dicit glo.notab.in d.§.Dat remissionem. quam celebrat Hippolytus Marsi. post Bal.in l. i. §. prętetea.col.3.ff.de quæst.In dubio tamen dicit Bar. in d.l. i.C.si prop.ini.quem ibi sequitur Ioan. de Plate. & uoluit etiam hic Ioan.Fab.quem sequitur Ang. quòd cense inimicus datus, ut se implicet debitis & laboribus

3 sicut in teste, qui† si inimicus sit, in dubio pręsumitur causa inimicitiarum deposuisse, nec ei fides adhibetur, l.3.in prin.ff.de testi.tamen mihi uidetur, ꝙ Bar.nõ benè dicat, nã considero tex.in d.§. Dat remissionẽ. ꝙ pcedit hoc ordine: ponit enim regulam primò, uidelicet ꝙ inimicitię capitales dãt remissionem tutelæ: excipit statim ab hac regula, nisi datus sit testamento tutor à patre, quod non aliunde prouenire potest, nisi quia pręsumatur ex datione reconciliatio: secundò ponit exceptionem ab hac exceptione & limitatione prima, & dicit, ꝙ si superuenerint inimicitię, nihil refert, ꝙ antea scriptus sit tutor in testamẽto, quia noua hęc causa illũ repellit, nec coniectura reconciliationis capi pt tandẽ ponit aliam limitationem ad primã exceptionẽ, uidelicet, nisi propter inimicitias datus sit, quãuis. n. antiquiores sint testamẽto inimicitię, & sit datus testamẽto, quo casu secundum priorem limitationem ualebat datio, nec excusabatur, si tñ propter inimicitias datus sit, habet excusationẽ: modò sic, cùm iam regula limitata sit, ut inimicus testamento datus non habeat excusationem, ex quo pręsumiẽ recõciliatio, si ab ea recedaẽ propter hanc qualitatem, ꝙ in dubio ppter hoc datus uidereẽ, nõ haberet locũ illa prima limitatio, nisi de animo reconciliandi constaret, & illa ab hac excipienda fuisset,

fuisset,non è conuerso:quo fit,vt cùm quis velit dicere
se propter inimicitias datum testamēto tutorem,& suā
excusationem proponat ,hoc saltem ex aliquibus conic
4 cturis probare debeat, quia qualitas hæc,ꝙ† ob id fue-
rit datus , debet probari per allegantem , Bar.in l. j. §.
ait prætor.ff.nequid in flumi.publi. cum simi.vt ꝑ Dec.
in consi.520.col.fin. & in hoc puto versari officium iu-
dicis, vt dicit in simi. Anto.de But.in c.j.in prin. de iud.
& sequitur ibi Dec.in 2.notab.in fi. quamuis enim ini-
5 micitiæ durare †præsumantur in dubio , vt dicit Are. in
d.c.j.de iud.in prin. tamen hoc est verum aliquo extrin
secus in contrarium non apparēte , vt est electio in tu-
torem,quæ an ex fide facta sit, arbitrabitur iudex ex cō
iecturis: satis est,ꝙ in dubio nō sentio cū Bar. quinimò
vult Bal.in d.§.Dat remissionem.in 3.nota.ꝙ ex hoc te-
stamento pax præsumatur, & probetur, & recōciliatio
quod probat apertè tex.ibi.
6 Iuxta hoc quæro,an si iudex†arbitrabit datū propter
inimicitias, & per consequens admittet excusationem,
an iste ita excusatus agere poterit cōtra hæredem,d.te-
statoris ad omnia sua damna & expēsas, quas passus est
in d.lite,& crederem,ꝙ sic, & per hoc allego gl. in ter-
minis in d.c.Honoratus.74.distin. in prin. quam ibi se-
quitur Præpos.& Cardin.Alexandri. pro quo est tex. opti
mus in l.Seueriter C.eo.titu.
7 Secundò no.secūdum Christo.hic,ꝙ†valet argumē-
tum à contrario sensu , l. Huius rei. ff. de off. eius , vbi
omnes , sed tu dic , ꝙ hic nō potest sumi argumentum
à contrario sensu , quia contrarius sensus est, si nō pro-
pter inimicitias datus sit inimicus,nō excusatus, quod
probatur in d.§.Dat remissionem.ita enim sumendum
est argumentum à cōtrario sensu , sed hic largè dicitur
sumi,vt dicebam in textualibus datur excusatio, nō da
tur,non ꝙ illud,ꝙ non detur ei , qui promiserat admi-
nistrare,pendeat inde, ꝙ sit contrarium superiori deci-
siōni,quia nō cōtrarius sed diuersus est casus,quæ qui
dem valde diuersi . vt Agricola optimè declarat,& post
eū Clau. Cantiuncula in sua Topica legali in 22.loco à
differentibus, sed, vt dixi,sunt in hoc contraria,quia in
vno datur excusatio,in alio casu non , facti diuersitate.
8 Hinc notare [illegible] quæ [illegible] dici, q in gene-
re vel in effectu sunt cōtraria,vt hic: satis est,ꝙ hic nul
lo modo argui potest à contrario sensu.
9 Tertiò no.ꝙ†qui promisit patri pupillorum admini-
strare tutelam filiorum eius,quamuis habeat ex publi-
co iure legitimam excusationem, eam ꝓponere nō po-
test,nec ad eam admitti,concor.tex.in d.l.Vxori . §.j.ff.
de sal.in d. l. Ex sententia. ff.de testa. tute.adducit Ang.
10 hic rationem,quia†fides etiam hosti seruanda est,l.i.ff.
de dolo . Primum dico fidem hosti seruandam , ex illo
tex. non duci,quinimmo contrarium , cùm eum bonū
dolum dicat,si hostis decipitur, de quo tamen.M. Tul-
lius legendus est lib. 3. Offi. posset tamen intelligi iste
tex.vt.s.inimicus,qui alias haberet excusationem,si ꝓ-
misit patri pupillorum,non excusetur quem intellectū
videntur pleriq; sensisse. Secūdum dico rationem esse,
quia videtur iuri publico ꝑ promissionem renunciasse
vt dicebam in figuratione casus,probat tex. in d.l.Vxo
ri.in fi. ibi , Quia consensisse videtur voluntati testato-
ris , id enim procedit ex regula illa , Quod semel pla-
11 cuit amplius displicere non†potest.Et hinc dicit Bal.
in d.§.i. ꝙ commissarius & executor testamēto electus,
si viuēte patre acceptauit , non potest etiam postea se
excusare , etiam ꝙ haberet excusationem à iure cōmu-
ni,ita.n.intelligunt omnes,d.§.j.l.Spadonem.ff.eo.pro-
quo est tex.in l.Et si quis. §.Si cui funeris, ff.de relig. &
sump.fune.ibi, Credo tamē & extra ordinem eū à præ-
tore compellēdum,vbi hoc idem firmat Bar.& Bal. per
illum tex.in l.3. §.i.de arbi. Dec. in consi. 61.col.j.vers.si

Quinimmo considerandum est.
In gl.j.in prin.Glo.benè declarat verba(propter ini-
micitias)vt.s.oneri huic,& debitis, & negotijs suppo-
natur d.l.Athletę.§.Dat remissionem.vbi hoc exprimi
tur,& satis colligitur etiam ex d.l.j.C.si prop.inimi.lib.
10.& in d.l.Seueriter.C.eo.
12 In ea.glo.ibi,Et no.Glo.considerat † quatuor casus,
quos singulos perspiciamus. Aliquando enim datus est
aliquis tutor inimicus propter inimicitias. vt negotijs
& laboribus implicetur,& hic est casus noster, in quo,
vt dictum est, si hoc ex coniecturis liquefit iudici, præ-
stabit excusationem,d.§. Dat remissionem.i fi.d.l.j.C.si
prop.ini.lib.10.d.l.Seueriter.C.eod.d.c.Honoratus.74.
distinc.& hic casus non habet dubium.
Aliqñ & secundò inimicitiæ suboriunt post testamē-
tum,& postquam iam fuerat ab aliquo vt ab amico da-
tus tutor,& clarum est,ꝙ superuenientes inimicitiæ, si
capitales sint,(ita enim intelligendum est per §. Inimi-
citiæ.j.eod.) excusant à tutela , est clarum in d. §. Dat
„ remissionem.ibi,Nisi postquam scriptum est testamen-
„ tum,capitale certamen eis inuicem constitit. & no. ꝙ
ibi dicitur capitale,vt dicebam , & clarius declarabitur
in d.§.Inimicitiæ.
Aliquando & tertiò inimicitiæ ante testamentū præ
stant excusationem , si capitales fuerint dato ꝙ postea
tutor scriptus sit in testamēto,& cùm glo.dicat hoc es-
se secundum quosdam , huic membro non adhęret &
benè, nam quò ad excusationem à tutela, non habetur
in consideratione,nisi capitalis inimicitia vt.j eo.§.Ini-
micitiæ, & d.§.Dat remissionem. vnde cùm dicatur , ꝙ
si postea factum sit testamentum , hoc tollit excusatio-
nem,frustra de hoc dubitaretur , an antè vel post factū
esset testamētū, si ea inimicitiarū natura non esset, quæ
alias excusationem præstaret.l.Si quęramus.ff.de testa.
c.i.de æta.& quali.cum vulgaribus.
Aliquando & quartò(dicit glo.) inimicitiæ non capi
tales exortæ sunt ante testementum,& testator his non
obstantibus tutorem inimicum nō capitalem filijs suis
dedit , & hoc casu censeatur in dubio inducta remissio
& ita intelligit tex.in d.§.Dat remissionem . vt.s.tūc de-
mum non det excusatio, si post inimicitias qs sit datus
tutor in testamento , quando inimicitiæ capitales non
fuerunt , qui quidem intellectus est in terminis contra
„ tex. ibi, qui dicit , Dat remissionem tutelę & capitalia
„ inimicitię contentio facta aduersus patrem pupillo-
„ rum . & sic regula ponitur In capitalibus : subdit exce
ptionem à regula , Nisi secundum testamentum appa-
„ ruerit datus tutor. vnde necesse est exceptionem intelli
gere in casu in quo regula loquebatur , & sic subsisten-
tibus capitalibus inimicitijs,Bar.in l.i. vbi Deci.col. 3.
ff.de reg.iur. Dico ergo inimicitias non capitales non
ꝓstare excusationē à tutela aliquo casu.j.eo.§. Inimici-
tiæ.ibi,Si capitales fuerint,ideo quod dr in d.§. Dat.in-
telligi debet de capitalibus per prædicta.
Sed circa hoc membrum aduertēdum est ad vnum,
quod dicit hic Io. Fab.videlicet, ꝙ illud, quod dicitur,
ꝙ excusatio nō datur inimico dato in testamento,si an-
tiquiores fuerunt inimicitiæ ipso testamento,habet lo
cū quādo testator , ille, qui dat eos tutores,fuerat ipse
offensus, nam benè ex hac datione censetur iniuriam
remisisse , secus si offensus fuisset tutor, nam tunc non
est in potestate offendentis iniuriam remittere,& ita vi
detur intelligere Io.Fab.d.§. Dat remissionem.& dicit,
ꝙ glo. ibi velle videtur , ꝙ à quacunq; persona ortum
habuerint inimicitiæ,& sic siue sit offensus testator, si-
ue tutor , omnino censeatur inducta remissio,nec con-
sideretur ex qua parte orta sit simultas & odium, & di-
cit Ioan.Fab.ꝙ prior opin.est magis amica literæ,tamē
ꝙ ipse tenet secundam per tex.in l. 3. §. Si tutor inimi-
cus.

cus. ff. de suspect. tuto. Verum est, ꝙ tex. in d. §. Dat re-
missionem. videtur loqui, quando offensus fuerat pater
pupillorum propter illa verba, Capitalis inimicitiæ cō
tentio facta aduersus patrem pupillorū. tamen ille tex.
aliter & generaliter potest intelligi, quia etiam ꝙ pater
pupillorum prouocauerit, si tamen tales inimicitiæ du
rauerunt, verum erit dicere, ꝙ eius aduersarius conten
derit cū patre pupillorum ex causa capitalium inimici
tiarum, vnde puto verissimum dictum glo. ibi, in ver.
Facta, ꝙ à quacunq; parte pouenerit culpa illa, censetur
abolita per dationem tutoris, in quo aduertendum pu-
to, ꝙ nō iccirco dicitur carere excusatione tutor, quia
cēseatur facta remissio ex ipsa datione à dāte, quia hoc
verum esset tantùm ex parte eius & non aliter, sed est
ideo, quia lex præsumit reconciliationem non remissio
nem, cùm nemò pręsumatur tam inops consilij, vt ini-
micum suum velit tutorem dare & custodem filiorum
suorum: cùm enim lex præsumat patrem semper opti
mū consilium pro filio capere, ideo est, ꝙ præsumit ip-
sam reconciliationem: at si inimicum datum tutorem
apparere possit inimicitiarum causa, & sic adhuc odiū
duraret, tunc præstatur excusatio vt hic: non ergo quia
censeatur à testatore facta remissio, sed quia reconcilia
tio inferri videtur ex hoc actu. i. non ꝙ ea hoc actu fiat,
sed ꝙ iste actus eam præsupponat, ideo non excusatur,
13 facit etiam†pro gloss. illa, quia in habenda ratione ini-
micitiarum non habetur consideratio, ea qua parte ꝓ-
cesserint, Inno. in c. Cùm. I. & A. de re iudi. Bal. in l. i. C.
si qua. præd. po. vbi dicit illam glo. esse auream Anto. de
Butr. in c. Veniens. el 2. desponsali. Alex. consi. 99. col.
i. lib. i. Anto. de Butr. Abb. Imo. & cæteri in cap. Vt de-
bitus. de appel. latè Hippo. in l. i. §. Cùm quis. colum.
penul. de quæsti.

Cætera, quæ Ang. hic circa materiam inimicitia-
rum satis impertinenter ponit post Ioann. Fab. cuius
verba ad literam suo more transcribit Ang. commo-
dius & aptius videbuntur, j. in §. Inimicitiæ. vbi regula
generalis ponitur.

In glo. in verb. Promiserant. Verū est, vt non excuset
qui promisit se administraturum patri pupillorū, etiā
ꝙ alias haberet excusationē: frustra enim declararetur
hic, ꝙ ex hac causa non admittitur ad excusandū, si ex-
cusationem legitimā non haberet: vt enim s. dicebam,
quando de aliqua q. quæritur, omni alio respectu habi-
litas pręsupponitur. l. Si quęramus. ff. de testa. cū vulga.
Pręterea quo modo promissio priuaret illū excusatio-
ne, quam non haberet. §. Seruus. s. de capi. diminu. l. De
cem. §. Decem. ff. de verb. oblig. cum simil.

In ead. glo. ibi, Vel sic se iactauit. Ego promissionem
exigi, & consensum ipsius prestitum patri pupillorum
puto per tex. hic, & in d. §. Spadonem. §. i. vbi est melior
tex. quam alibi, quia inde sumptus est tex. noster, hoc
enim procedit ex regula illa, vt dixi, quia quod semel
placuit amplius displicere non potest, quam duco ex l.
Vxori, §. i. ff. de fal. vbi ponitur casus, vt dicit glo. in d. re
gula, Quod semel. in princ. de reg. iur. lib. 6. Iactatio er-
go sola non sufficit iudicio meo, nisi approbatio, pro
missio, vel cōsensus aliter appareat: video enim huiusi-
14 modi iactantiones plerunq; non recipi à legib⁹, vt cō-
sensum inducant l. fi. ff. de testa. vbi Docto.

In fi. glo. Dic; ꝙ quando aliquis scribit sua manu se
tutorem in testamento alterius, distinguēdum est, nam
si testator ipse subscribat manu sua testamentum, tunc
proculdubio erit tutor, & erit testamentarius l. Ex sen
tentia. ff. de testa. tute. sed non facta subscriptione, non
erit tutor d. l. nisi iudex, videns alias ipsum idoneum
det, nam hoc facere potest. d. l. Vxori. §. i. ff. de fal. & est
datiuus, non testamētarius, & ita distinguunt Bar. Albe.
de Rosa. Dyo. & Iac. de Arena d. l. Ex snia. ff. de test. tute.

§. NON ESSE.

1 *Ignotus qualiter accipiatur.*
2 *Ignotus tutor dari potest.*
3 *Ignotus potest eligi, & ei beneficium conferri.*
4 *Testes an debeant cognoscere contrahentes.*
5 *Tutor non habēs domicilium in loco, vbi tutela admi nistranda est, excusatur & an dari possit.*
6 *Tutor non subditus non datur à iudice.*
7 *Tutor subditus si detur tutor bonis non subditis iudi-ci danti, an datio sit nulla.*

NON diuiditur propter vnicum contex-
tum.

Hoc solo, ꝙ quis ignotus sit patr. pupil-
lorum, non excusatur. h. d. ex l. Spado-
nem. in fi. ff. eod. In hoc summario ani-
maduertenda est incuria Ange. Areti. hic, qui ita sum
mat: Ex eo, ꝙ quis non cognouit patrem pupilli, non
excusatur à tutela, in quem errorem lapsus est etiam
Christo. hic quinimmo & Fede. Nausea, qui profitentur
potius in sua lectura scientiam humanorum studio-
rum, quàm legum, qui omnes intelligunt hunc lo-
cum, vt ea verba (ignotus patri pupillorum) hoc so-
nent & inferant, ꝙ ipse tutor datus non cognouerit pa-
trem pupilli, hic autem tex. vult expressè contrarium,
q. s. pater pupillorum non cognouerit ipsum tutorem,
hoc. n. maiorem habet in se dubitationem, verbum
enim (ignotus alicui) id propriè significat, ab eo non
visus, vt mox dicemus.

Casus ita figurari potest: quęsitū est an tutor excusari
possit ex eo, ꝙ pater pupillorum, qui eum tutorem de-
dit, illum nunquam vidit aut cognouit: & dubium fa-
ciebat, quia extraneos & alienæ prouinciæ homi[illegible]
tutores demus, illi habent excusa[illegible] l. fi. ff.
eod. Valde enim absur[illegible] videtur, vt quis onere tute-
læ grauetur ab eo, à quo non est cognitus: cuius tamen
contrarium deciditur hic, vt. s. non visus (ita enim intel
ligere debemus ignotum in tex. nostro) possit dari tu-
tor, nec ex hoc solo excusetur, pone enim ꝙ aliquis sit
sanguinis necessitudine iunctus, qui tamē peregre tan-
diu profectus sit, vt pater pupillorum eum nunquam
viderit, quem tamen ipse testator & vt necessarium &
coniunctum amat, & vt de viro bono ac fideli confidit,
quinimmo & si penitus extraneus sit licet nunquam vi
sus, potest apud patrem pupillorum talium bonorum
virorum testimonio probatus esse, vt meritò fidem ha
buerit pater, vt ex fide gesturus sit tutelam filiorum
eius, per hoc non debet excusari posse, cùm alias videa
mus & penitus incognitos institui hæredes posse. l. Ex
traneum la. 2. C. de hære. insti. §. fi. j. eo. ti. Quòd si aliam
excusationē habet vel ratione domicilij vel quauis a-
lia causa non impeditur eam proponere, quia hic tex.
excludit tantūmodo ab excusatione illū, qui hoc solo
se tueri vult, ꝙ ignoratus patri pupillorum sit.

1 In tex. ibi, Quòd ignotus† patri pupillorum sis. Igno
tum hic accipe in suo proprio significatu pro incogni-
to & non viso, vt propriè accipitur Plau. in Trinum. dū
inquit, Is homo exornetur graphicè in peregrinū mo-
dum, ignota facies. i. quæ non visa sit, non incognitus
patri. i. qui patrem non cognouit, prout Ange. Ioan. de
Platea, Christo. & Fede. Nausea hic intellexerunt, quod
profectò valde deridendum est. Quamuis enim apud
Quintilia. ignotus pro inscio reperiatur præterquam
ꝙ hoc non ex puritate Latini sermonis acceptum pu-
to, verbum illud (patri) in casu dandi non patitur, vt ita
accipi possit, & habemus etiam exemplum in l. ciuile.

C. de

C.de fur præsertim cùm verba ducta sint, quinimmo
& transcripta ex verbis Iurisconsulti in l.Spadonem.in
fin. ff. eod.
2 No.j.ẽm verũ intellectum huius.§.q̃ †ignotus nobis
pôt à nobis tutor dari, concor.tex.in l.Spadonem.§.fin.
ff.eo.sicuti etiam potest ignotus hæres institui, vt dici-
tur.§.fi.j.de hære.insti.l.Extraneum i.la 2.C.eod.Et eo-
3 dem modo ignotus†potest eligi,& ei beneficiũ cõfer-
ri.c.Cùm deputati.de iudi. vbi notant Doct. vt dicit ẽt
4 hic Ioan.Fab.Docto.hic insernnt†ad q.an sit necesse,q̃
testes cognoscant contrahentes,quæ nimis est extra ꝓ-
positam materiam, ideo videnda sunt dicta per Bar.&
alios post glo.ibi in l.fi.§.Sinautem dubius. C. de iure
delib.circa quod vnum tantum addam, q̃ satis est,q̃ te
stes dicant,q̃ si viderent, cognoscerent, licet non desi-
gnent proprium habitum corporis vel rerum secundũ
Bar.in l.j.ff.si ex nox.ca.agar.
Secundò no.ibi,Qui hoc solo vtit,q̃ cum ministerio
locutus est Imperator, quemadmodũ fecit ẽt Iuriscon-
sultus in d.l.l.Spadonẽ,& in l.fi.ff.eod.dum inquit,Non
propter hoc excusabitur. noluit enim excludere alias
causas, puta, domicilii vel diuersitatis prouinciæ, vt
dicetur in glo.
5 In glo. Verũ est, q̃†siquis non habeat domicilium
in eo loco,vbi dat tutor, & vbi administrãda est tutela
habet excusationem d.l.fi.in fi.ff. eod. vsitatissimum.n.
est,vt ijs, qui in Italia domicilium habent, administra-
tio rerum prouincialium remittatur. Diuus.n.Marcus
& Seuerus rescripserunt, q̃ ita demũ ex vicinis ciuitati
bus & prouincijs accresendi sunt tutores, si in ciuitate
ex qua pupilli oriundi sunt, non reperiatur idoneus tu
tor cuius rescriptum referunt Pau. Iurisconsultus in l.
Diuus Marcus.ff.de tuto.& cura.dat.ab ijs,& Vlpian.in
l.j.§.Siquando. ff.de mag. conueni. Iuxta quod quærit
6 hic Ang. vtrum†tutor dari possit in loco, in quo nõ ha-
bet domicilium,& dicit,q̃ glo.in l. neq;. C.qui dar. tu.
poss.in ver. petine [illegible] distinguit vt per iudicem dari non
possit, sed per testatorem sic, quod Cyn.intelligit,si nõ
consentit ille, qui datus est tutor, alias sic, sed dicit q̃
hic tex. cũ glo.facit ad hoc,q̃ valeat datiuus,cùm dicat
posse excusari, quod nõ [illegible]
maior.versi.Minores.j. eo.subdit,q̃ Saly. adhæret distin
ctioni glo. & rationem adducit, quia in iudice inspicit
iurisdictio,& ideo non subditum non dat tutorẽ,quod
secus est in testatore: tandẽ Ang.dicit, q̃ sicut pupillus
potest sibi domicilium constituere coram iudice non
suo,vt possit sibi dari tutor, ita tutor alienigena,si do-
miciliũ sibi cõstituat i loco, poterit dari tutor arg. not.
p Bar.in l.j.ff.de tuto. & cura. da.ab ijs. Sed quô hæc fa-
ciant ad propositũ q.ipse videat:quæstio est,an ille, qui
non habet domicilium in loco, possit tutor dari, & si
loquimur in testamentario, proculdubio valet datio p
tex.nostrum: q̃ si bona pupilli forte sint posita in loco,
in quo ipse tutor datus habet domicilium, ex hoc excu
sari non potest,vt in tex. nostro, sed si bona pupilli sint
in alio loco,quàm in eo,in quo datus est tutor, potest
se excusare ab administratione earum rerũ, quæ in alia
prouincia sunt,quàm in ea, in qua habet domicilium:
ita enim cõstituerunt Verus & Antoninus.i.l. Nõ solũ,
§. Et qui in testamẽto. ff. eo. Si verò datus sit à iudice,
cadit iudicio meo duplex consideratio, prima an detur
persona, quæ non sit de iurisdictione ipsius, & tunc ꝓ-
culdubio non valet datio.l.Neq;.C.qui dar. tutor.poss.
7 secunda est si detur subditus †à iudice, sed detur rebus
alterius prouinciæ,quàm vnde est iudex,& tunc voluit
glo.in d.§.Et qui in testamento,q̃ datio sit nulla, nec sit
opus excusatione,quę opinio falsa est, & contra tex. in
§.Datus.j.eo.& in l.propter litem.§. Licet.ff.eo.quia da
tus tutor ad vniuersum patrimonium datus intelligit,
pôt tñ se excusare ab administratione rerũ in alia pro-
vincia existentiũ d.§.Licet.q̃ si pôt excusare se,tenet da
tio,vt arguit Bar. qui hanc opi. tenet in l. pupillo. ff.de
tuto.& cura.da.ab ijs.Cyn.& Bar. in l.i.C.vbi pet.tuto.
Soz.in consi.36.col.4. lib.i.& ita in hac q. residendũ pu
to. Cętera dic,vt per alios, nihil.n. attingunt vlterius,
quod vel ad declarationem tex.vel glo.facere videatur.

§. INIMICITIAE.

1 *Capitalis causa.*
2 *Capitalia iudicia.*
3 *Capitalis aduersarius & hostis.*
4 *Capitales inimicitiæ.*
5 *Inimicitiæ excusant à qualibet tutela.*
6 *Inimicus tutor potest postulari suspectus.*
7 *Inimici consanguineus potest accusari suspectus.*
8 *Inimicitiæ præsumuntur durare in filijs & descẽdentibus usq; ad quartum gradum.*
9 *Iniuria quælibet serpit in descendentes.*
10 *Inimicitiæ cum transuersalibus an excusent à tutela.*
11 *Inimicitiæ non capitales non excusant.*
12 *Inimicitiæ capitales ubi excusant, est articulanda & probanda hæc qualitas.*
13 *Inimicitiæ probandæ sunt per allegantem & quare.*
14 *Inimicitiarum qualitas probanda est.*
15 *Inimicitiarum causa nõ attenditur, neq; origo, neq; in tutore, neque in iudice & arbitro.*
16 *Cautionem de non offendendo petenti non obstat exceptio quòd ipse fuerit causa timoris.*
17 *Maritus cogitur præstare cautionem uxori adulteræ de non offendendo.*
18 *Reconciliatio facit, ut non detur amplius excusatio.*
19 *Inimicitiarum exceptio per pacem sopitarum non attenditur.*
20 *Reconciliatio probanda est per eum, qui eam allegat.*
21 *Reconciliatio qualiter probetur expressè uel tacitè.*
22 *Ingratitudo commissa per filium præsumitur abolita ex actibus contrarijs.*
23 *Reconciliatio recens an pariat eosdem effectus.*
24 *Testis idoneus non censetur ille, cum quo de recenti facta est pax.*
25 *Recõciliatio facta in mortis articulo an sit attẽdẽda.*
26 *Uxori censeaturne remissa iniuria adulterij in ultimo uitæ spiritu per benedictionem.*
27 *Reconciliari qui propriè dicantur.*
28 *Solet, hoc uerbum inducit necessitatem.*
29 *Inimicitiæ capitales quæ dicantur.*
30 *Uxorem alterius retinens præsumitur inimicus capitalis.*
31 *Verba iniuriosa pariunt inimicitias capitales attenta qualitate uerborum.*
32 *Iniuria uerbalis quando dicatur atrox.*
33 *Honores alicui decretos tuebans dicitne facere atrocẽ iniuriam, ideo potest ei armata manu resisti.*
34 *Inimicitiarum causa nulla fiunt, quæ aliter non fierẽt in iure.*
35 *Arbiter } Iudex. } repellitur, si inimicus sit.*
36 *Procurator inimicus non cogitur, imò post litem cõtestatam reuocetur.*
37 *Testis inimicus reijcitur, & examinatus non facit iu(dicium.*

Inimicus

38 *Inimicus non accusat etiam in notorijs.*
39 *Inimicitiæ excusant vasallum à petēda inuestitura infra annum & mensem.*
40 *Inimicitia qualiter probetur,*

Hic §. nō recipit diuisionem propter vnicam orationis structurā. Inimicitię capitales vrgentes excusant à tutela h. d. ex §. Dat remissionem.l. Athletæ.ff.eo.

Casus facilè. figuratur in notissima regula, & quæ apertam habet in se æquitatem: cùm enim inimicitiæ præsumanť durare cū filijs, &(vt Bal. sensit) ēt vsq; ad quartū gradum, iustū & summè æquū visum fuit non cogere quēquam ad tuendos eos, quos odit, & ideo perijsse expetit iuxta illud Cicero.lib. 2. Offi. Ferè
,, enim quem quisq; odit periisse expetit.nec fidei inimi-
,, ci tutelam committere eorū, qui per ætatem se defendere nequeunt.Quocirca non solùm data ex parte tutoris excusatio ad leuandum illum hoc onere vt hic, sed etiam ex parte pupillorum actio suspecti.l. Tutor. §.Si tutor inimicus.ff.de suspec. tuto.ꝙ si iam reconciliatio secuta esset, tanquam extincta causa irarū & odij cessat eius effectus.l.Adigere §.Quamuis.ff.de iure patr.
1 In tex.ibi, Si capitales fuerint.Modestinus in l.Licet.
,, ff.de verb.signi.Licet (inquit) capitalis Latinè loquen-
,, tibus omnis causa existimationis videatur, pęnæ tamē
,, appellatio capitalis vel mortis vel amissionis ciuitatis
,, intelligenda est. Hinc dixit Paulus in l. Publicorum.ff.
2 de publi. iudi. Capitalia iudicia sunt ex quibus † pœna
,, mors, aut exilium est, Hinc apud Latinos dictus est ca-
3 pitalis aduersarius, & capitalis† hostis aut inimicus, qui
vel mortem vel existimationem alterius petit. Inde
4 & inimicitia† capitalis inter eos, qui vel vitam vel existimationem alterius insectati sunt, vel maiorem eius fortunarū partē, quæ etiā dici solet causa capitis, vt apud Cice.pro Quinto legitur sępius. Cice.in Catili. hostem capitalē dixit, & i lib.de Amici. odio capitali ab aliquo dissidere, & capitalem aduersarium li.4. de Finib.nostri ferè eodem modo declarant, de quo paulopost.
5 Primò no.ꝙ† inimicitię excusant à tutela, qđ in declara à qualibet: si.n.testamētaria sit, iam statutū est.s.ī §.Item si propter.& in d.§.Dat remissionem.l.Athletæ. ff.eo.idem multò magis in legitima & datiua dicendū est.Si enim legitima tutela ad agnatum inimicū delata sit, hoc ipso potest se excusare, ꝙ capitalis inimicitiæ cōtentio fuerit ei cū patre pupillorum: idem in tutore dato à iudice: idē probat tex.in d.§.Dat remissionem. li
6 cet videat loqui in testamentario, quinimmo† si taceat tutor, potest ex causa inimicitiarū prædictarum remoueri vt suspectus.l. Tutor.§. Si tutor inimicus. ff.de suspec.tuto.& nō solum potest accusari vt suspectus ini-
7 micus patris, sed consanguineus † etiam inimici patris argu.tex.i c.Accedens.el 2.vt lite non contes. vbi Abb. facit tex. in l. j. C.si rector prouin. vbi Bal. not. Et ideo dicebat in simili Deci. consi. 674. in secundo dubio, ꝙ si datus est frater matris, quæ transiuit ad secunda vota, potest accusari & remoueri vt suspectus, sicut & ipsa posset, præsertim si sine causæ cognitione datus esset, vt decidit Bal. in l. Omnem.col.2.ver.Quæro an datiuus. C.ad Tertulli.Curti.in consi. 47. Super controuersia. col.3.& sequen.
8 Secundò no.ex hoc tex. ꝙ† inimicitiæ durare præsumunť in filiis & serpere in descendentes tex. iuncta glo, in d.l.Tutor.§.Si tuto.ff.de suspec.tuto.si enim extincto patre censeretur extincta inimicitia, non ageretur hic de excusatione, & dixit Bal.ꝙ censentur durare vsq: ad quartum gradum, in c.j.§.Si vasallus culpam.col.2.in fi.
9 si de feudo fue.controuer.&† est ratio quia quælibet iniuria serpit in descendentes.l. Lex Cornelia. in princ. ff. de iniur.facit tex.in l.Quisquis.C.ad L.Iul.maie.
Tertiò no.ibi, Cum patre.ꝙ cum mysterio locut⁹ est tex.non ꝙ non intelligam, ꝙ appellatione patris veniāt hic omnes ascendentes ex ratione d.l. Lex Cornelia.de
10 iniu. sed quia si inimicitia fuisset † cum fratre, patruo, vel alio transuersali, tex.hic non videtur velle, ꝙ sufficiat ad excusationem pariendam, ita in simili voluit glos.in l.Tutor.§. Si tutor inimicus.ff. de suspec. tuto. dum sentit, ꝙ inimicitiæ, quæ fuerunt cum fratre vel alio transuersali, non faciant vt tutor accusari possit suspectus.Bar. ibi tandem sentit hoc totum cōmittendum esse arbitrio iudicis pro qualitate personarum & locorum secundum mores regionis, quod ego puto verissimum tam ad pariendam excusationem, quam accusationem suspecti: quid enim si in Aemilia vel Romandiola quis occiderit fratrem pupillorum vel patruum? proculdubio repelletur à tutela, & ipse poterit ex eadem causa excusari.
11 Quarto no.ibi, Si capitales fuerint. ꝙ† inimicitiæ ita demum escusant à tutela, si capitales fuerint, aliàs à cōtrario sensu non excusant, quod ego puto verū eò ma-
,, gis, ꝙ Theophilus hoc expressè subdit: Sin autē nō capi
,, tales fuerint, excusationem non præstant.possumus ergo tantò magis argumentum sumere hic a contrario
12 sensu.l.j.§.Huius rei.ff.de offi.eius.Vnde † aduertēdum est ne decipiat in probatione ille, qui vult se excusare, quia nō sufficit articulare & ꝓbare inimicitias, sed necesse est probare hanc qualitatem, ꝙ fuerint capitales, quia nō simplex inimicitia, sed capitalis excusat, & quādo lex loquitur cum certa qualitate, illa debet probari, vt voluit Bar. in l.j.§. ait Prætor. ff. nequid in flum. publi.facit qđ notat Io.An.in c.1.de hom. lib. 6.cum simi-lib.vt per Ias.in l.Vt vim.col.i.ff.de iusti. & iur.Deci. in cons 466.Stante.col.3.in cons.540.col.2.in princ. Bertran.cōs.30.Lecto.col.j.lib.j.Ant.Rub.Al[illegible]16.In causa.col.5.versi.Tertium dubi[illegible]consi.164.Absolui.col.2.versi.Quarto facit.lib.2.in cōsi. 170. Nomine. col.antepen.versi.Primò quia nō est.eod.libr.cum infinitis simil.Et ideo dicebat Bal. optimè in l. Siquis testa-
[illegible] de testi.ꝙ ille, qui† allegat
13 inimicitiā, debet eā probare non solùm in casu nostro quia est fundamentum suæ intentionis l. 2.ff. de proba. sed quia ex naturali rōne pręsumit in dubio amicitia inter hoies, qđ ego probo ex naturali illā cognatione, q̃ inter hoies natura constituit.l.Vt vim.ff. de iusti.& iur. vnde subdit ꝙ nō sufficit ēt probare inimicitiā in gene-
14 re, nisi probet eius† qualitas, vnde multò magis in casu nostro, vbi qualitas hæc, ꝙ sit capitalis, requisita est à lege.Sit ergo cautus qui proponit excusationē, vt hanc qualitatē deducat & ꝓbet, vel saltē tale quid, ex quo resultet clarè, ꝙ inter eos fuerit interpretatione iuris inimicitia capitalis, quæ qualis sit, dicemus cum glo.
15 Quintò no.ibi, Exercuit.ꝙ† quamuis ipse tutor fuerit nō solùm offensus.sed offendēs, omnino habet excusationē, quia in hoc casu non attenditur, quę fuerit causa inimicitiarum, ad idem tex. iuncta gl.in l.Athletæ.§. Dat remissionē.in ver.Facta. ff.eod. vbi Bal. no.ad testes qui repelli possunt, si probentur inimici non attenta causa & origine.c.Quoties.de testi.& idem dicimus in iudice & arbitro, in quo ēt nō distinguitur causa, Ant. de But. in c. Veniens. de spons. sequitur Alex. in consi. 99.In causa.lib.j. Similiter videm⁹, ꝙ petenti cautionē
16 de nō offendendo non obstat exceptio, ꝙ† fuerit causa inimicitiæ & timoris, vt volunt Bar.& Ale.in l.Qui bona.§.Siquis iuxta.ff.de dam. infec. Abb.in c. Literas.de resti.spolia.in c.i.in 6. notab. vt lite non contes.Ias.in l. Si super. C. de transacti. Ripa in rubr. ff. de dam. infe. colum.4.ver. Sextò dubitatur. vbi pro hoc allegat tex.

in c.

17 in c.De Benedicto.32.quęstion.1.vbi maritus† cogitur
pręstare securitatem vxori adulterę de eam non offen-
dendo,& tex.in l.In ipsius.C.fam. hęrcis. & circa hanc
materiam an distinguatur quis fuerit causa,satis dictũ
fuit s.in §.Item si propter. & ponit Dec. in c. i. in 2.le-
ctura.in 2.col.de iud.& optimè in c.ut debitus.col.7.in
fi.de appella.vbi videndum.
18 Sextò no.ibi,Nec reconciliatio interuenit, q† recõci
liatio inimicorũ facit,vt non deĩ excusatio, quia videĩ
cessare causa inimicitiarum.sicut videmus, q exceptio
19 inimicitiæ† per reconciliationem & pacem sopitę non
admittitur,vt dicit in simili Bar.p illum tex.in l.3.§.Nõ
solùm.ff.de adim.lega.Inno.in c.Cum oporteat. de ac
cusa.glo.in versi.Capitales. in c. per tuas de simo. Bar.
20 in l.3.§.j.ff.de testi.& ibi Alexa.& in hoc aduerte, †quia
satis est, q tutor,qui vult se excusare,alleget & probet
inimicitiam inter ipsum, & patrem pupillorum,& pro
bet hanc qualitatem,q sit capitalis, nã non habet ipse
necesse probare,q non fuerit secuta reconciliatio, sed
satis est q alleget, nam præsumptione iuris inimicitia
psumiĩ durasse,nisi pax probetur d.l.In ipsius. ubi Bal.
per illũ tex.C.fam.hercis.no.Inno. in d. c. cũ oporteat.
Bal.in d.Auth.si dicatur.C.de testi.Pet.de Ancha. consi.
257.In causa.Bal.in l.Ex persona col. 3.C.de proba. po
21 test autẽ† probari recõciliatio expressa per pacem,itẽ
tacita ut (puta)ex mutuis beneficijs,ut no.Bald.per illũ
tex. in d.l.In ipsius. C. fami. hercis. facit tex. cũ glo. j.
de iniu.§.fin.ubi actio iniuriarũ tollitur dissimulatione,
facit quod uoluit Bal. in l. Liberi. C. de inoffi. testam.
22 q p contrarios† actus gratitudinis exhibitę à filio erga
patrẽ præsumatur abolita ingratitudo per eũ commis-
sa contra eundem.de quo tradunt Doct. in auth. Non li
cet.C.de lib.pręte.ubi Cur.iun.col.2.in 3. limitatione,
uel ex conuersatione aut salutatione, ut habeĩ per gl.
in §.In summa.j.de iniur. & alijs modis, de quibus ibi
Deo [illegible] dicemus.
23 Sed dubiũ est,quia† si reconciliatio de recenti ante
mortem patris subsecuta esset, an ea hunc effectũ pa
24 reret,ut non admitteret eius excusatio:nam uideo q†
ille,cũ quo de recenti facta est pax, nõ censeĩ idoneus
testis. c. accusatores. et j. 3 [illegible]
teat.Alex.consi.99.uersi.Et quãuis tẽpore.lib.j. col. j.&
Ioan.de Ana.in d.c.cum oporteat.col.3.dicit, q tex.no
ster intelligendus est,dũmodo reconciliatio non sit re-
cens.Ego puto in hoc maximè uersari officiũ iudicis
in discernendo,an pax secuta fuerit(puta) ex causa pu-
blica ad sedandos rancores ciuitatis ex pcibus magno
rum virorũ,vel proprio motu, vt obtineatur gratia &
indulgentia forsan alicuius delicti, non obtineri non
poterat sine pace ex mandato forsan superioris, vt quo
tidie fit in terris ecclesiæ ad extorquendũ postea com-
positiones delictorum, & an secuti fuerint continuati
actus amicitię,puta,q simul habitauerint & sub eodẽ
tecto,& in eadẽ mensa steterint, vt cõsiderat Alex. in a-
lio proposito in cõsi.159.col.fi.lib.7.ver.Sed plus dico.
nã ex varietate casuũ poterit optimus iudex cõscientiã
suã informare,an admittenda sit excusatio ex recẽti re
25 cõciliatione,vel nõ. Adde siqs † in mortis articulo re-
cõcilians sit inimico suo,vel ei benedixerit, aut ẽt de-
osculatus fuerit siue hortatu sacerdotis,siue ẽt proprio
motu,non putarẽ p reconciliatione habendã,vĩ. n. re-
missum quoddam odiũ conscientiã lædens metu etiam
mortis,sępe.n.reuirescunt. iniuriæ cõualescentibus in
firmis,& ita vĩ decisio Guliel.de Cun. Bar. & Ang. in l.
si tibi.§.Quędam,ff.de pact.in l.Nõ solùm.§. j. ff.de in-
iur.Bal.in l.2.C.de libe.& eo.lib.in l.2.ff. ad Sylla. in c.i.
§.Iniuria.de pace iura.fir: Anto. de But. in c. De his.de
accu.& tantò magis vrget, quando in mortis articulo
hęc fiunt, vt no. Ioann. Andr. in addi.Specu.in titu.de
instru.edit.§.Nunc aliqua.sequitur Alex. in consi. 189.
In causa.col.2.versi.Nec obstat si dicatur.lib.6.ubi pro
26 priè quęrit an ex benedictione† facta vxori censeatur
remissa iniuria adulterii à marito in vltimo vitæ articu
27 lo constituto.Obiter tamen notabis,q† reconciliati p
priè dicunĩ ii,qui ad primęuum statum reducuntur c.
Notũ sit.2.q.1.c.Ministrare.26.q.6.c.fi.de consecra.eccl.
vel alta. declarat Purpur. in alio proposito in l.2.§.ap-
pellata.colum.3.ff.si cer.peta.versi. Et hoc quod de re-
conciliatione.
28 Septimò notaĩ ibi, Solent excusare, quòd † verbum
(solet)hic inducit necessitatẽ,ostendit ordinariã quan-
dã necessitatẽ excusandi prout in l.i.C.de eden.in fin.&
in l.admonendi.vbi oẽs notant.ff.de iureiur. vbi Ias. in
repe.col.3.versi.Item pondera tex.in versi.Solent.
29 In glo.1.Glo.exẽplificat† quęnam dicanĩ inimicitiæ
capitales,& ex sententia Azo. dicit, q capitales inimi-
citię dicuntur inter eos, quorum vnus aliũ accusanit
de crimine,quod ingerebat pœnam capitis.i.status, vel
pœnam sanguinis,vel quia alter morti alterius insidias
parabat.Ange.hic voluit ex sententia Bar. q ea dicatur
inimicitia capitalis,quoties inter aliquos mora seu oc-
cisio alicuius affinis vel consanguinei interuenit, l. Lex
Cornelia.ff.de iniur.& idem si de capitali crimine accu
sauit.l.Qui cùm maior.de bon.lib.q nimmo & si mina-
tus fuerit interficere,secundum glo.in l.Licet.ff. de ar-
bi.Io.Fab.hic adiicere videtur,si inter eos lis fuerit de
omnibus bonis,vel maiori eorum parte,& generaliter
vbicunq; verisimile est quemquã ita odio prosequi ad-
uersarium,vt eũ periisse expectat:& idem si cũ inimicis
patris conuersaretur uel cohabitaret c.Repellantur.de
accusa.Ego collectis Docto.sententiis puto uersari offi
cium iudicis: sunt enim quidam casus in iure expressi
& à Docto. recepti.ex quibus proculdubio iudicandũ
est ortas esse capitales inimicitias, at erũt quãplurimi,
in quibus pro conditione personarum,locorũ, & facti,
æstimabit æquus iudex capitales uel non capitales ini-
micitias,ut optimè sentit Abb.in d.c.Cùm oporteat.de
accusa.in gl.in uerb.Inimicos.& itẽ uoluit Bal.in auth.
Si dicatur.C.de testi.sequiĩ Ias.in l. Procuratoribus. C.
[illegible] capitalis inimicitia diciĩ,
quando quis de statu quæstionem mouet, ut dicit hic
gl.& idem uoluit Bar.in l.3.§.Non solùm. ff. de adi.leg.
quod probat tex.in l.Qui cùm maior.in princ. & per to
tam illam.l.ff.de bon.lib.& idem dicit Bar.ibi,siquis cõ
sanguineũ uel affinem alterius interfecerit d. l.Lex Cor
nelia.in prin.Idem si minatus est interficere,scd̃m glo.
30 in l.Licet.ff.de arbi.Idem,siquis uxorem alterius† apud
se retineat secundum Bal. per illum tex. in c.accedens.
el secundo ne lit.non contest.pro quo est optimus tex.
in l. Codicillis. §. Matre. ff. de lega. 2. ibi, Sed & mihi
deteriora fecit.quæ uerba sm Doctor. ibi de adultero
intelligi debẽt,& ita illũ tex.intelligit Dec.in c. at si cle
rici.§.de adulteriis.col. 2.de iudi.facit tex. in l. Patri. &
in l.Quod ait.ff.de adul. Eodẽ modo capitales inimici
censenĩ,qui litigant de omnibus bonis, uel de maiori
eorum parte,& ita hunc tex.interpretatur Bar. in l.3. in
prin.ff.de test.per tex.in l.propter litem.ff.eo. & uoluit
Bal.in l.Athletę.§.Dat remissionem. ff. eo. prosequitur
latè,ex quibus causis inimicitię capitales contrahantur
Hippo.Marsi.in l.i.§.præterea.col.7.uer. Et ideo succes
siuè.ff.de quæstio.& in suo consi.8. column. 3. dicit eos
esse inimicos capitales,inter quos causa criminalis agi
tur,& per consequens idem erit, si causa erit pecunia-
ria pro qualitate personarum magna p doctr. Bald. in l.
Interpositas.prope fi.C.de transa.& in proposito dixit
Bertran.in consi. l. col.3.uersicu. pręterea metus.libr.i.
31 Quinimo ex uerbis iniuriosis† oritur aliquando inimici
tia capitalis secundũ Bal.in c.Veniẽs.in fi. C. de iureiu.

ſequitur Hippo.d.conſi.col.3.verſ.Item etiam oritur,&
in conſi.20.col.6.in prin.quod non eſt ſimplieiter ad-
32 mittendũ,ſed ita demum†ſi ex qualitate perſonarum,
verborum,& loci,iniuria atrox dicaꝛ, & ideo io pro-
poſito conſideravit.Cur.in conſi. 148. col. 2.ꝙ ſi filius
in conſpectu multitudinis dixiſſet patri , ꝙ erat ſtultus
vel huiuſmodi verba iniurioſa ratione loci , temporis,
& perſonarũ talis iniuria dicitur atrox, & eſt iuſta cau-
33 ſa exhæredationis. Idem exiſtimarem†in eo , q turba-
ret aliquem in honore iam decreto, quia quamuis non
detur actio propter turbationem io honoribus , vt vo-
luit Ioan.Fab.in §.Aliam.ꝫ.de bon.poſſ.per tex. in l. In-
iuriarũ. §.Siquis de honoribus. ff. de iniur.tamen hoc
eſt verum in decernendis,ſed in iam decretis & compe
tentibus ſecus eſt,vt nidetur de mente Bal. in l. Obſer-
uare.§.antequam.ff.de offi.proconſ.& lega.in fine pri-
mæ lecturæ:imò nidemus,ꝙ poteſt armata manu reſi-
ſti , ut tradit Petr. Gherard. in ſing. 33. Nobiles. tradit
Purpur.in l.j.column.9.uerſicu. Tertia concluſio.ff.de
iuriſdict.omni.iud.& habetur per Docto.io l.ut Vim.ff.
de iuſt.& iur.idcirco puto,ꝙ etiam ex hoc oriatur ini-
micitia capitalis.
34 Dum uerò gl.ſubdit notandum eſſe, ꝙ†ex cauſa ini-
micitiarum aliquid fit,quod alias non fieret , hoc uerũ
35 eſt,nam & arbiter repelliꝛ, d. §. Cum quidam.† & d. l.
Licet,allegata in glo.item & iudex, d.l. Si pariter. ff. de
lib.cau.nec procurator cogitur.l.filiusfa.in fi.ff. de pro
36 cura.Quinimò ex cauſa inimicitiarũ poſt litem † con-
teſtatã procurator reuocaꝛ,d.l.Vel exilio. ff. de proen.
Sunt & alii plurimi effectus inimicitiarum,quos recen
37 ſere longũ eſſet: nũc ſatis ſit noſſe , ꝙ † inimicitia reij-
cit teſtem à teſtimonio, l.Teſtium. ibi, an inimicus. ff.
de teſti.§.Siquis uerò.in Auth.de teſti. auth. Si dicatur
in fi.C.eod.tit.c.Super eo.c.Quoties . de teſti. Bar. in l.
i.§ Cum quis.ff.de queſti.quinimò ſi examinetur , non
facit indicium ſecundũ doctr.Bar.in l.Maritus. in prin.
ff.de quæſti.tradit Vincentius Paleottus in conſi.inſer-
to inter coofilia Alexandri conſi.127.colum.fin. libr.4.
38 Item inimicus etiam in notoriis non admittitur†ad ac
cuſandũ,ut noluit Roma.in conſ.323.poſt alios , quos
39 allegat.Alius eſt effectus inimicitiæ,ꝙ excuſat uaſal-
lum non euntem ad petendam inueſtituram infra an-
num & menſem capi.j.quo temp.mil.inueſti. pet. deb.
vbi glo.tradit noniſſimè Goza. in conſi. 71. colum. pe-
40 nultim.in princip.verſicul.Sed in caſu noſtro.† Quali-
ter autem probetur inimicitia , ſatis poteſt colligi ex
prædictis,& eſt tex.vbi Iaſ. latè tradit, in l.Liberi.C.de
inoffi.teſtamen.

§. ITEM IS QVI.

1 *Status controuerſia quæ dicatur.*
2 *Status cauſa quæ.*
3 *Cauſa liberalis quæ.*
4 *Status ſui controuerſiam paſſus à patre pupillorũ ex
cuſatur ab eorum tutela.*
5 *Seruitus coniunctorum noſtrorum ad dolorem noſtrũ
& iniuriam porrigitur.*
6 *Teſtis poteſt eſſe contra me ille, cum quo mihi cauſa
ſtatus eſt.*
7 *Controuerſiam facere dicimur etiam ante litem conte
ſtatam.*
8 *Controuerſia etiam extraiudicialis dicitur.*
9 *Cauſa ſtatus dicitur etiam quando agitur an quis ſit
libertus uel ingenuuſ.*

NOn dinidirur.Excuſatur paſſus controuer-
ſiam ſtatus à patre pupillorũ.h.d.
Caſus facilè figurari poteſt, nam ratio
pendet ex iis , quę ſuperius dicta ſunt ,
nam ſiquis iudicio capitali ſit petiens à
Patre pupillorũ,iam conſtat capitales inimicitias ortas
eſſe inter eos,vt dictũ eſt ſ.in gl.j.quo fit , vt eadem ſit
cauſa excuſationis:maxima.n.ex hac cauſa inferꝛ igno-
minia & iniuria noo ſolùm in ius vocato,ſed etiam om
nibus coniunctis eius.l.j.& 2.ff.de lib.cauſ.cũ ſi.
In tex.ibi,Qui ſtatus ſui controuerſiã paſſus eſt. Sta-
1 tus cõtrouerſiã appellat,qñ quis†in ſeruitutem vocaba
tur,ſtatus enim hominum ,vt viſum eſt. ſ.in tit. de iur.
perſo.& in titu.ff.de ſtatu.hom.pertinet ad libertatem
& ſeruitutem,eſt enim propriè ſtatus hominum ius il-
lud, quo quis vel ius libertatis,vel ſeruitutis ſibi vindi-
2 cat,ideo cauſa ſtatus appellata † eſt cauſa,in qua agitur
de libertate uel ſeruitute hominis,quod optimè ſumiꝛ
ex verbis Vlpiani in l.Non ſolùm.§ Si ſtatus. ff. de pro-
,, cur.dum inquit,Si ſtatus cõtrouerſiã cui faciat ꝓcura-
,, tor,ſiue ex ſeruitute in libertatem aduerſus eum quis
,, litiget,ſiue ipſe ex libertate in ſeruitutẽ petat,debet ca
3 uere &c.ꝗ & cauſa etiã liberalis† appellata eſt. ff. de lib.
cau.per totũ.Hinc Aphricanus in l.eius qui.in prin. ff.ſi
cer.pe.ſtatus ſui ignarum cum appellat, qui factus fue-
rat à dño liber,& nondum ſciuerat.Et Paulus inſtrumẽ
ta ſtatus mei appellat in l.Iſti quidem.ff.quod me.cauſ.
quibus continebatur me liberum eſſe.
4 Not.j.ꝙ†qui à patre pupillorum ſtatus ſui controuer
ſiam paſſus eſt,excuſationem hac de cauſa nanciſciꝛ, &
ratio eſt,quia(vt dixi)ex hoc videtur contracta inimici
tia capitalis volendo deducere illum in ſeruitutem , vt
dictum eſt.ſ.proxi.§.in glo.in prin. quo fit,vt idem ſit,ſi
talis cauſa ab eo,qui tutor datur,mota fuiſſet cõtra pa
trem pupillorũ vel contra ipſos pupillos.l. Athletæ.§.
amplius.ff.eod.cùm non modica ſit ignominia mihi , ſi
parentem ſeruũ habeat,maiorũ proru parentũ, ſi filij
vocenꝛ in ſeruitutẽ,quinimmo & totius cognationis:
5 ſeruitus enim coniunctorũ noſtrorũ†ad dolorẽ noſtrũ
& iniuriam porrigiꝛ,vt dꝛ in l.j.& 2.ff.de lib.cauſ.Hinc
multo magis verum eſt,quod dixit Bar. in d.l. Athletæ.
6 §.amplius.ff.eo.ꝙ†ille,cum quo eſt mihi cauſa ſtatus
non poteſt eſſe teſtis contra me.
Secundò no.ibi,Controuerſiam paſſus eſt.ꝙ quonis
modo mouerit cauſam ſtatus,ſiue ſit ꝓceſſum ad finẽ
cauſæ,ſiue ad litis conteſtationem,ſiue etiam non fue-
7 rit lis conteſtata,omnino excuſaꝛ à tutela:nam†contro
uerſiam facere dicimur etiam ante litem conteſtatã,ita
eſt optimus tex.in l.Diuus Pius.ff.de peti.hære. in prin.
,, ibi, Prohibendũ poſſeſſorem hęreditatis, de qua con-
,, trouerſia erat antequã lis inchoaretur,per quẽ tex.di-
cit Bar.in l.amplius non peti.col.2.ff.rem rat. hab. ꝙ ſi-
qs promiſit controuerſiã nõ mouere, contrauenit etiã
ꝑ actus contrarios factos ante litem cõteſtatã , & etiã
voluit Ang. in §. Omnem.in Auth.de litig.col.7.tradũt
And.Sicu.& Dec.in c.Ex literis.j.in princ.de proba.in l.
ſed & ſi lege.§.Si ante litem.ff.de peti. hære. in c. audi-
ta,vbi Bal.de reſti.ſpolia.glo.in l.Qui fidem. ff. de tran-
ſac.Saly.in l.Siquis maior.col.3.C.de trãſacti.Neruius
in cap.j.in j.notab.de appella.quinimmo forſan poſſet
8 attentari,ꝙ†extraiudicialis controuerſia facta hoc be-
neficium excuſationis pareret,ex ea enim animus infe
ſtus pari modo deprehenditur,& verbum (controuer-
ſia)etiam hunc ſenſum recipit,ut dicit Bar. poſt gloſſ.
ibi in l.Lucius.§.Tres hęredes.ff.ad Treb. Corn. conſ.
65.in prin.lib.4.
In gl.Gl.in prin.bñ declarat,q̃ q̃ſtio ſtatus ꝓpriè ē,
qñ quęritꝛ, an quis ſit liber vel ſeruus ; vt eſt tex.in d.
l.Non ſolùm.§.Si ſtatus.ff.de procu.Dum verò dicit , ꝙ
etiam

etiam dicitur causa status, qua quęritur an quis sit libertus vel ingenuus, facit tex. in l. Amplius. §. fi. cum l. seq. ff. de lib. can. nam & eo casu de statu hominis agitur. Sed puto ego intelligendum hunc tex. in primo casu ex ratione inimicitiarum contrahendarum, vt dixi, quę est ratio, quare hoc introducat, quia ęquiparaoť hę causę vel mauis iniuriæ, vt quis accuset aliquem de capitali crimine, vel asserat ipsum in seruitutem, vt dictū est. Sed aduertendū est, dum glo. allegat tex. in l. Isti quidē. ff. quod met. causa. oā ille tex. non probat hoc, quia verba illa (cùm viris bonis iste metus maior, quam mortis esse debeat) referuntur ad proximum casum de stupro, quamuis posset etiam cauillādo referri illa clausula ad superiora: & idem si ipse tutor nō calumnię causa quęstionē status pupillo intendat. d. §. Amplius. si enim ut tutelę onus euitaret, vel aliqua alia cā calumniosè talem q. moueret, non excusaretur, vt dicit gl. in d. §. Amplius. & idem probat hic Ang. quod & verum est.

§. ITEM MAIOR.

1 *Senectutis priuilegia.*
2 *Consul grandior natu primus fasces sumebat.*
3 *Septuagenarius excusatur à tutela.*
4 *AEtas certa & determinata si est requisita in aliquo, exigitur, ut perfectè sit.*
5 *Senibus relaxatio cōcessa ē ab administratione tutelę.*
6 *Senioribus testibus magis creditur, & quando.*
7 *Torquendi primò sunt iuniores, & quare.*
8 *Testamenti tabula penes seniorē in dubio deponūtur.*
9 *L. ij. C. de offi. mag. offi. in fi. aliter intellecta, quàm Alcia. declarat.*
10 *Senior supplet uices præfecti collegij.*
11 *Senior altiori loco sedet.*
12 *Primogenitura prælatio unde originem ducat.*
13 *Senior breuiori relegationi subijcitur, & quare.*
14 *Doctor maior ætate cæteris paribus pcedet, quod Bal. reprobat.*
15 *Maiores in testamento intelliguntur ætate.*
16 *Senectutis priuilegia remissiuè.*
17 *Senex dicitur quò ad tutelā qui excessit 70. annos, quò ad perfectionē intellectus. 50. aliàs est arbitrarium.*
18 *Minores 25. annis nō possunt esse tutores hodie, secus iure antiquo.*
19 *Priuatio non datur ubi non est habitus.*
20 *Regere alios non conuenit qui ab altero regi debet.*
21 *Miles nec etiam uolens admittitur ad tutelam.*
22 *Militibus omnia probibita fuere quæ illos a militia distrahere possent.*
23 *Cap. Subdiaconus. 77. distin. aliter declaratur, quàm glo. ibi.*
24 *Annus quando requiratur completus remissiuè.*
25 *AEtas quinquaginta quinq; annorum excusat à cæteris muneribus.*
26 *Miles qualiter à tutela excusetur.*
27 *Milites nostri temporis an excusentur à tutela.*
28 *Equites aurati an gaudeant priuilegio militum.*

Diuiditur in tres partes: in prima disponitur, quòd maiores 70. annis excusantur à tutela vel cura: in secunda dicit, q olim excusabantur & minores 25. annis, sed quòd hodie etiam volentes non admittuntur ex constitutione Iustiniani: in tertia etiam dicitur, quòd idem habet locum in milite, vt nec volens admittatur. secunda ibi, Minores. tertia ibi, Idem & in milite.

Maior 70. annis à tutela excusat, minor 25. an. & miles etiam volentes non admittuntur hodie. h. d. ex l. 2. in prin. ff. eod. ex l. fin. C. de legi. tute. ex l. Militię. C. qui dar. tutor. poss.

Casus tunc rectè figurabitur in his regulis, quando rōnes horum priuilegiorum & harum dispositionum excutientur & deducentur. Quòd maior 70. annis excuset à tutela duplex potuit esse ratio: altera, ingrauescēs senectus, quæ per se species morbi est. Lex. n. in his muneribus, in quibus corpus ipsum versatur, & labor eius dedit uacationem in ætate 55. annorū: at quoniā tutela ipsa magis prudentia, q̄ labore corporis eget, idcirco fuit vacatio ad eam ætatem protracta, quæ iam oneri ferēdo impar videret, statutaq; fuit ætas 70. annorū, vtpotè quæ quietem magis desideret, q̄ aliquas extraneas perturbationes. Altera potuit esse ratio, q Romani magistratuū priuilegia senibus cōcesserūt l. Semper. ff. de iure immu. & dicetur inferius. Rursus q minores à tutela repellantur, ratio allegatur tam in tex. nostro. q̄ in l. fi. C. de legi. tut. unde sumpta est dispositio huius §. Inciuile enim visum est eos, qui in rebus suis administrandis aliorū auxilio egere noscunť, & sub alijs regunť, aliorū tutelā uel curam subire, posset enim verè eis dici, Medice cura te ipsum. Siquis. n. sub alterius tutela vel cura esset, & esset alterius tutor uel curator, cōfunderet nedum nomina, sed & res ipsas, cùm idem tutor & pupillus esset, alium regeret, & ab alio regeretur: at per hunc modum naturalis ordo per omnia conseruat, vt. s. aliqui obediant, aliqui pręcipiant. Vltimi respō si in milite ea fuit ratio, quia cum hoc quod hic dr̄, in eo milite intelligatur, qui in castris sit, & qui stipendia mereať, noluerunt optimi illum legumlatores permittere aliquid militibus, ex quo ab ipsa militia auerterentur, hac. n. de causa plurima olim inducta fuisse compertimus, de quibus suo loco.

1 In tex. ibi, Maior 70. annis. Senectus it vsq; adeò tributum est ab antiquis, & tam in ciuitate Romana venerabilis fuit, vt prisci illi eundem penè senibus honorem, quem magistratibus tribuerint, vt inquit Callistratus in l. Semper. ff. de iure immu. Venerari. n. à iuuenibus senes reipub. maximè interest, ut Scipio aduersus Fabiū
2 differit apud Liuiū, & Cōsul grādior natu olim primus fasce sumebat, aliaq; cōplura senibus tributa sunt ab antiquis, de quibus A. Gellius. lib. 2. c. 15. Neq; . n. generi, neq; pecuniæ maior honor tributus est, quam ętati, ut ibi dicitur, hincq; conqueritur Iuuenalis saty. 6.

Credebant tam grande nefas & morte piandum,
Si iuuenis vetulo non assurrexerat, & si
Barbato cuiq; puer, licet ipse videret
Plura domi fatra, & maiores glandis aceruos

Tā venerabile erat pcedere quatuor annis. Pręter autem, q tam grandis honos exhibitus est senib. existimarunt antiqui illi vacationē tribuendā senectuti, vt quæ quasi emerita stipendia reipub. soluisset. Hinc Plinius:
,, Quæ leges maiorē annis 60. otio reddunt. Et Seneca se
,, xagenariū ab officijs vacare solitū dixit, nec post 65. in curiam venire cogendū. Hinc & Pau. Apost. ad Timoth.
,, c. 5. Seniorē ne increpaueris, sed obserua vt patrē. Sed
,, paulopost de his commodius.

3 No. j. q maior 70. annis potest se excusare à tutela, & cura: ideo autē dixit maiorē, q a excessisse oportet 70. annum, siue tempore quo dati sunt tutores, siue quo aditur hęreditas, siue quo cōditio, sub qua datus erat tutor, extitit, & sic in effectu, quando defertur tutela: si. n. onus tutelæ non inueniat ipsum maiorem, illum afficit: at si datum iam ætate illa reperiat, proculdubio nō

reperir vbi consistat,& hoc est, ꝙ tria illa tẽpora considerauit tex.in d.l.2.ff.eo.nam hoc vnum sufficiebat, ne diceret tempore delatæ tutelę,cuius rei rationem assignat tex.in l.Maiores.ff.de iur.immuni. nã dicitur,ꝙ q ingressus est 70.annũ,non excusatur,quia non videtur maior 70.annis,qui annum agit septuagesimum: quan
4 do enim certa & determinata ętas† in aliquo exigit, illa perfectè debet adesse,vt dicit Albe.d.l.2.
5 Secundò no.ꝙ† siue hoc gratia honoris, siue pietatis causa inductũ sit,senibus relaxatio ꝯcessa est ab administratione tutelæ,vt hic,& l.Maiores.ff.de iure immu.in l.2.ff.eo.in l.i.C.qui ęta.neq; solũ hoc priuilegiũ tributum est senectuti,sed alia quam plurima , quæ enumerare sigillatim non est animus,aliqua tamen recensebo quę magis ad pręsentẽ materiam accedere videbunt. In primis hoc tributũ est ſm Alcia.lib.i. de Verb. sign.
6 vt in pari numero & qualitate testiũ,senioribus† magis credatur,poterat allegari glo.& Doct.in l.Cùm quid.in ver.Nouum.in fi.ff.si cer.peta.qui idẽ tenent,quod ego nescio an ita indistinctè probem puto enim hoc perpendẽdum ex facti qualitate.Vide aliàs Alex. ex Seneca attestantem,seni,vtpotè q debilitatæ memorię magis laboret,minus esse a iudice fidendum,in cons.138. lib. 6.& idem considerat Soz. in d. l. Cùm quid.Andr.Sicu. consi. 89. colum. 4.lib.4.Idem Alcia.ubi s̃.vult , vt patrato facinore,cùm quid quæstione† est exquirẽdum, à
7 iunioribus incipiendũ esse,l.1.§.i.ff.de quæst.quod non priuilegio senectutis,nec eius rõne existimandum est, ut ille credidit,sed quia quantò est imbecillior ætas,eò magis ab eo veritas citius habet,quod eo in loco inten
,, dit lex,vt paret per tex.in l.i.§.i.ff.de quæstio.ibi,A su-
,, spectissimo incipiendum,& à quo facillimè posse uerũ scire iudex crediderit.ubi uidendus est Marsil. Penes se
8 niorem cæteris partibus tabulę testamenti† deponunt. l. fi. ff. de fid. instr. addit Alcia. ꝙ inter agentes in rebus illæ ceteros antecedebat,quem meliora stipendia vel labor prolixior anteire fecisset,l.2.C. de offi. mag. offi. in
9 fi.Sed locus ille iudicio meo† nihil ad senectutẽ, priuilegiũ enim illud primò uirtuti datur.s.quando meliora stipendia,secundò diuturniori labori,quod & si arguat etiam magis longęuam ætatem,tamen non ętati , sed labori & diuturniori milicię pstat,quo fit,ut diutius militasse poterit iunior, si forte citius ad militiã aliqua ex cã accessisset,quod facilè colligi potest ex tex. in l. Tyrones.C.de tyro.lib. 12.ubi idẽ dicit, & facit tex.i c. Si officia.in princ.59.distinc.& est tex. in terminis in l. i.ff.de albo.scriben ibi,Prout quisque in ordinẽ uenit. declarat glo.in uer.Antiquiores.in c.fi.de consuetu.lib.
10 6.ubi Domi.Vetustior & antiquior† supplet uicem pręfecti collegii absentia,l.2.C.de pręfec.pręto.lib.12.Sic
11 dignioti loco cęteris paribus† sedet antiquior ętate,ut notat glo.in §.Aliam.j.de bon.pos.in prin. & in §. Quæ igitur.in Auth. de defen. ciui.uideo enim Exodi.28.Dominum fecisse scribi in ueste Aaron nomina filiorum
12 Israel iuxta ordinẽ natiuitatis suę,† hincq; primogenituræ prælario originem ducit ut Deutero.cap.21.Et maior ætate in consiliis dandis primus esse debet, Roma. in singu.81.per tex.ubi Bal. in c.i. de contro. apud par.
13 term.facit tex.in l.fi.C.de tyro.lib. 12. Relegationi† ẽt breuiori subiicitur senior , quàm iuuenis l. 2.de term. mo.quod ego breuitate ætatis inspecta factũ existimo.
14 Et uoluit Bar.in l.i.ff.de obseq.pa.pręst.ꝙ† duobus Doctoribus eodẽ tempore creatis ille præcedat,qui maior ætate erit cęteris paribus,de quo latè Dec.in c.Clerici. col. 2. de iudi.quãuis in cõtrariũ uideat dictũ Bal. in c. Cùm omnes.in 14.col.de consti.dum uoluit , quòd cęteris paribus si iuuenis & senex paria iura habeant , nõ sit inter eos differentia, & ponit exẽplũ in uotis Cardi
15 naliũ. Et siquid a testatore dispositũ sit † de maiorib. in telligẽdũ est de maioribus ætate,ut in pulchro casu cõsuluit Alex.in cons.4.li.4.Et ne ulterius diuagemur ꝑ-
16 ter materiam propositã,siquis uelit † cætera senectutis priuilegia prosequi,uideat Fely.in c.In nostra.col.fi.de testi.And.Sicu.in consi.23.col.pen. uers. accedat.lib.i. in cons.24.col.9 uers.Nonus testis lib.2.in trac.de Pręstan.Cardi.in 1.par.q.i.Christoph. j. de testa.in princip. in 2. not. Fely. in c. Quoties.in 3. nota.de testi.& Pur. pur.qui optimè prosequitur in l.Cùm quid.ff. si cer.peta.colum.7.
17 Tertiò no.ꝙ† senex hic & in hac materia ille dicitur, qui cõpleuit 70.annos,alibi aliter,ut uidebimus in glo. quò autem ad perfectionem intellectus dicitur annorum.50.glo.i uer.pfectina.in procemio Sexti.alias est arbitrariũ iudicis,ut dicit Ioan.Andr. in c. Quoniam frequenter,ut lit.non contest.ubi Abb.& Fely.in 3. q.Dec. in c.Sedes.col.3.de rescrip.in fin.& ibi Fely.col. 3.ponit qualiter quis probetur senex,& in c.Siqui testium. col. 3.de testi.Corne.cons.249.Viso puncto.column. 3. lib. 3. ubi latè.
18 Quartò no.ꝙ† minores 25.annis non possunt hodie esse tutores,concor.tex.s.in §.fi.de fiduci.tute.ubi dixi, & est tex.in d.l.fi.C.de legi.tute.vbi uideodum , de iure enim antiquo admittebantur post pubertatem,si uolebant,l.Non solùm.§.Si libertus.ff.eo. ꝙ si ante pubertatem facti essent curatores, usq; ad eorum pubertatem alius curator dabatur.
19 †Quintò no.ibi,Adeò ut nec excusatione opus sit,ꝙ iste §. induci potest ad id, quod dici solet, ꝙ priuatio non datur ubi non est habitus,§.Seruus.ff. de capi.dim. ubi uidimus,& ꝙ non entis nullæ sunt partes,ut ibi dixi,non repeto.
20 Sextò no.ꝙ† inciuile est,ut ij,q alieno auxilio in rebus suis administrandis egere noscuntur,alios regant, ita enim,ut dicit tex.in l.fi.C.de legi.tute.[illegible] in iure confusio rerum & nomi[illegible]minum,ut. s.quis & tutor uocetur & pupillus,cum sint nomina relatiua & ad aliud,quę confundi non possunt,ut in eodẽ quasi actio & passio reperiatur:rerum.vt is administret alie-ua,qui sibi non sufficiat,facit tex.in l.Sic eueniet, ff. de adul.Non enim videtur tolerabile,vt qui in alterius potestate est,alium in potestate habeat, vt ibi dicitur , & s̃.sæpius dictum est,præsertim in §.i.supià de patr. potesta.cum similib.
21 Septimò no.ꝙ† miles nec etiam volẽs ad tutelam admittit,& ideo excusatione nõ indiget (ita enim infere per illa verba,Idem & in milite obseruandũ est) quod ,
22 ne à militia distrahatur,cõstitutũ est:sicut vidimus† in ductum esse quod habetur in l.Filiusfami. §. Milites. ff. de procur.nam nec si maximè velit potest procurator dari.Fuerunt enim militibus omnia ea prohibita , quę quoquo mõ possent eos à militia distrahere.l.Militem. C.de procura.vbi apertè dicitur,ꝙ miles vtilitate publica prohibetur defendere etiam patrem , matrẽ, vxorẽ, & huiusmodi , & pro aliis aduocare , quod nihil aliud designat , nisi quia reipu. interest milites non incũbere aliis negotiis,q̃ militiæ. Offenditur enim disciplina militaris,si alienis negotijs vacent milites , & vix permissum est,vt suis incumbere possint.l.Qui stipendia.C.de procur.quã rem explicauit luculenter Imperator in l. Milites.C.loca.Milites nostros(inquit) alienarum rerũ
,, conductores,seu procuratores,aut fideiussores,aut mã
,, datores conductorum fieri prohibemus,ne omisso ar-
,, morum vsu ad rurestre opus se conferãt,& vicinis gra
,, ues præsumptione cinguli existant : armis autem non
,, priuatis negotiis occupentur,vt numeris & signis suis
,, iugiter inhęrentes,rempu. à qua aluntur, ab omni bel-
,, lorum necessitate defendant.

In gl.j.Cùm tex.hic,& vbiq; leges excusent maiorẽ. 70.annis,

70.annis,non poteſt ille dici maior aliqua ætate,niſi ætatem illam expleuerit,vt optimè declarat tex.in l.2. in prin ff.eo.& in l.3. ff.de iure immun. & fuit dictum ſupra,& hæc eſt vera ratio, quia quando lex exigit certũ & determinatum tempus illud debet eſſe perfectum, alias enim nõ diceretur quis verè maior tali anno, niſi eundem annum exceſſerit, & minor tali anno dicitur,
23 quouſq; annus nõ eſt completus, & hæc eſt ratio.cap. Subdiaconus.77.diſt.nõ illa, ſimus in honoribus ecclesiaſticis, vt dicit ibi glo. quia verbum illud oſtendit tempus perfectũ, ſicut in c.Cũ in cunctis de elect. vbi Abb.in glo.in verb. Exegerit,dicit & benè conſiderandæ eſſe verba diſpoſitionis,vbi Dec.i princ. colum.fina.
24 de hac autem materia an requiratur, annus ſit completus, vide quæ habentur in l.Qui hoc anno.ff.de ver. obli.in l.Sicut.ff.de leg.1.

25 Dum verò glo.ſubdit, † in alijs muneribus ſtatuit tẽpus 65. annorum p d. l.fi. Doct. aſſignant rationẽ differentiæ hic,vt Ioan.Fab.Ang.Chriſto.poſt Iac.de Arena.& Pet.dicentes hoc eſſe ex eo, adminiſtratio pro uincię alicuius maius onus eſt, quàm adminiſtratio vnius tutelæ, vel vt plures pupillis tutores inueniantur, cum qua tranſeunt omnes. Tu dic, ea eſt ratio, ſola animi vigilantia & prudentia tutela adminiſtranda eſt, cũ perſonale munus ſit. l.j.§. Illud tenendũ.&. §.æquè, ff.de mun.& hono.& quę prudentia & conſilio exequẽda ſunt debilitate corporis non remittuntur.l.2.§.Corporis debilitas.ff.de vaca.mun.Et ſi dicatur,Doct. quærunt quare eſt, ab alijs pſonalibus excuſantur in 55. anno, in his autem ſeptuagintà exiguntur, quæ ęquè perſonalia munera ſunt:nulla melior ratio aſſignari poteſt,quam ea, cùm immunitas à tutela non ceoleatur data per immunitatem perſonalium munerum cõceſſam.l.Spadonem.§.Qui accipit.ff. eo.niſi expreſſim conceſſa ſit, electa fuit hæc ętas,quæ viſa eſt oneri ferendo ... ad illud tempus,cùm in priuatis huiuſmodi re bus non ... ille corporis, qui videtur eſſe in alijs perſonalibus.

In fin.glo. Quę ſint gratia ſeneſtutis introducta, retulimus prout viſum nobis eſt expedire iuuenibus.ſ. in ſecundo nota.

In glo. in ver. Nec excuſatione . aduerte dum allegat tex. in d.l.§.Initiũ.ff. de poſtul. qui nihil facit, nam dicit, prætor exordiũtur ab ijs,qui abſolutè prohibentur poſtulare:ſubdit, in quo edicto aut pnetitiã aut caſum excuſauit.non ergo ſunt ij ,qui prohibentur qui ſe excuſent,ſed excuſãt à prætore,& ideo prohibentur, ſed benè quod voluit gl. probat in l.vnic.C.qui morbo.iun cta l.i.in fi.ff.de tute.itẽ tex. in §.pe.J.eo.iuncta l.Martius.C.qui da.tu.poſſ.cum ſimi.

26 In gl.in ver.Idẽ & in milite.Qualiter† miles excuſet. latiſſimè proſecutus eſt Modeſti. in l. Sed & milites.per totam illam legẽ.ff.eo.vbi videndũ. Veterani verò quò ad hoc non habent inter milites, prohibeant,ſeu benè habent excuſationẽ, niſi ad tutelam filiorũ alterius veterani ſint vocati.l.fi.C.de excu.vete.

27 Quęrit hic Ange.quid in militibus † noſtri temporis an prohibeant & excuſent à tutela vt antiqui,& dico ſi ſunt milites,qui armis vacent, & in obſequio principis ſint ad hoc , vt ad omnem voluntatem eius in prælium pro repu. ſeu imperio deſcendant, & hos puto prohibere tutelam adminiſtrare ex eadem ratione, quãuis in eis non interuenerit ſolennia, de quibus in l. pen. ff.ex quib.cau.maio.quia ſatis eſt, effectus in eis reperiatur,vt voluerunt Pap.de Ca. Alex. & alij in l.Scriniarios.C.de teſta.mili.Ange.Imo.Pau.de Caſt. in l.Illę autem inſtitutiones.ff.de hęre.inſt. Anto.de Petru. in repe. l.i.ff.de iureiur.in 3.effectu,Deci.latè in conſi. 578.col. 2.quod intelligendum eſt non ſolum in equitibus , ſed etiam in peditibus.l.Non omnes.§.fi. ff.de re mili.l.i. C. de appari.lib.12.l. In nomine domini.C.de offi. præfec. prǽto. & in pedeſtri & nauali hoc voluit Mar. Laud. in
28 tract.de Mili.in 5.quęſt.ſi verò ſunt milites aurate militiæ,qui ſolo nomine militũ fruuntur, & aliquando vacant negotijs ruralibus , prout aliquando vidi quendã Simonem Baldum (vt ipſe dicebat) Ariminenſem, qui paucis antè annis porcis & huiuſmodi animalibus emendis & vendendis vacauerat poſtea neſcio quo ſpiritu ductus empto militię cingulo,monilibusq́ ſplẽdens plerunq; inter ruſticos videntibus ridẽdi prębebat materiam,nam hos nec milites eſſe neq; equites,niſi quando equo vehuntur , non puto, (quamuis & ego q́nque fuerim in eius militię curatę collegium adſcitus a Paulo 3.Pont.Max.) nec priuilegiis militum gaudere ſecundum Doctri.Cyn.in l.i.quęſt.6.col pe.C. de iur.& facti igno.vbi Bar.ad fi.Bar.in l.Miles ff.ex quib.cau.maio.in l.Militem. C. de procura. cum ſimilib. vt per Alexand. & Iaſon.in l.Centurio. in princip.ff.de vulga. & pupill. Decian rub.C.de teſtam.mili.vbi uidendum,& io dict. conſi.578.col.2.

In gl.fi.Dic,ut alias dixi poſt Ioan.de Platea, & Ang. hic, illud,quod dicitur de quarto gradu , non probatur iure.ſed potius cũ tutela regulatur ab hęreditate, uidetur dicendũ. ſicut hodie admittitur quis ad ſucceſſionem uſque ad decimum gradum,ita ad tutelam.ſ.de legi patro.tute. in princ. de iure autem Canonico poſſunt intuitu pietatis ſuſpicere tutelam etiam promnti, non tamen coguntur, niſi quando alius tutor non reperitur c.peruenit.86.diſt.

§. ITEM ROMAE.

1 *Grammaticorum } Rhetorum } neceſſitas,diligentia,& laus. Medicorum }*
2 *Soncini Benij Medici Ferrarienſis laus.*
3 *Grammatici,qui intra numerũ ſunt , excuſantur à tutela.*
4 *Auth. Habita. C. ne filius pro pat. & eius priuilegia habent locum in ſtudioſis Grammatices , Rhetorices, & huiuſmodi.*
5 *Grammatici.qui literas primas docent,non dicuntur, nec habent uacationem.*
6 *Poetæ non excuſantur à tutela,& ibi de ratione.*
7 *Rhetores excuſantur à tutela,ſi intra numerum ſunt.*
8 *Medici excuſantur à tutela & qui.*
9 *Medicus debet eſſe eruditus , expers ſecundum præcepta artis,& diligent.*
10 *Medicus ſi adhibendus ſit, qualiter ſit articulãdum & probandum.*
11 *Iureconſulti non excuſantur à tutela.*
12 *Medicus excuſatur à patrimonialibus.*
13 *Aduocatus tenetur gratis conſulere pro pauperibus.*
14 *Medicus infirmo pauperi gratis mederi tenetur.*
15 *Scholaris receptus etiã in album non habet priuilegia ſcholarium,niſi intret ſcholas,& ſe exerceat.*
16 *Scholaris uagus non fiet magiſter.*
17 *Negligere officium.& non reſidere.paria ſunt.*
18 *Familiares Papæ non gaudent priuilegiis,niſi in bis ſe exerceant.*
19 *Scholaris prouectus utens ſtudio camerario gaudet priuilegio ſcholarium.*
20 *Sophiſtæ dicuntur philoſophi contra Accurſium, & quàm uariè acceptum ſit hoc nomen.*

21 *Triuiales magistri qui dicantur.*
22 *Iurecconsultis quare nõ sint concessa priuilegia excusationum in alijs ciuitatibus.*
23 *Berytensium ciuitas quæ dicantur.*
24 *Doctores legentes in studijs approbatis an excusentur à tutela.*
25 *Doctores actu legentes excusantur ab omnibus muneribus, ubi quid in realibus.*
26 *Doctor legens extra patriam an excusetur à realibus in patria.*
27 *Excellentia uirtutis facit recedi à regulis iuris.*
28 *Integritas uitæ facit recedi à regulis iuris.*
29 *Scholaris ualde doctus præfertur Doctori indocto.*
30 *Vincentij Portici Lucensis laus.*
31 *Excellẽtia artis facit, ut damnatis supplicium differatur & remittatur.*
32 *Dispensare cogeretur superior cũ irregulari, si propter scientiæ excellentiam uerteretur comodum ecclesiæ.*
33 *Literati extollendi sunt ad dignitates & pluralitatem beneficiorum.*

NON recipit diuisionem hic §. Grammatici, Rhetores, Romæ omnes, alibi, si intra numerum sunt, excusantur a tutela h. d. ex l. Si duas. §. i. ff. eo.

Casus figuratio facilis est, tantũmodo. narratio priuilegiorum reddenda est a nobis, quæ clara est, ne distrahant à tã necessarijs artibus & professionibus, quæ quantum commodi & vtilitatis afferant ipsi reip. paulopost videbimus in tex.

1 In tex. ibi, Item Romæ † Grammatici, Rhetores &c Quanta solicitudine affici debeat Grammatici, hinc facilè cõiectnrari licet, q lex illos à munere tutelæ excusat, cũ alias tam impensè nitantur leges, vt q̃ pauci excusentur, ita vt data immunitate à muneribꝰ publicis, nisi hoc expressum sit & nominatim, à tutela quis non sit excusatus, Modestinus in l. Spadonem. §. Qui accipit. ff. de excu. tuto. quod Meritò est introductum, nam maximum onus est eorum, qui non solum in prima illa ætate præceptores se pueris exhibent, sed patres. Ex moribus enim & disciplina primorum præceptum plerũq; bonos iuuenum virorumq; omnium euentus procedere existimandum est: institutio enim illa prima facit, vt & virtutes & vitia præceptorum inhæreant non aliter ac testæ recenti odor, quo primum imbuta est. Nam & Alexandrum Macedonem ferũt vitia quædam prosecuta fuisse iam Regem, quibus à Leonide eius pędagogo ab initio fuerat imbutus, ita vt nihil existimem magis conducere reip. quam optima Grammaticorum electio: raro enim fit, vt qui instruuntur præ se non ferant imaginem quandam nedum literarũ, sed morum illorum, à quibus instituti sunt. Idem de Rhetoribus dicẽdum existimo cum Fabio lib. 2. Quamuis enim non defuerunt qui hanc dicendi facultatem multis allatis rationibus damnarint, & pœnis fontes eripiat, & bonos sæpenumero in discrimen adducat, quòd & seditiones & turbas in repu. excitet, ita vt ẽi Socrati obiectum à Comicis fuerit, q docuerit qualiter quis peiorẽ causam meliorem verbis facere posset, quare & Lacędemonæ eiectam hanc disciplinã & Athenis vetitum, ne orator effectus mouere posset, qua quidẽ lege pennas qua si reciderunt luxurianti facundię, in his omnibus abundè idem Fabius respondet. Si enim hæc huiusmodi ratione per pendant, nec duces vtiles erunt, nec magistratus, neq; ipsa legũ scientia, nõ Philosophia, nõ Medicina: quinimò nec cibus, neq; gladij, non aqua, nõ ignis, non demum sydera, & sol ipse. Fuere enim aliqñ duces perniciosissimi reip. fuere magistratꝰ, quinimo & iuriscõsulti aliquãdo in perniciem iustitiæ legibus vtuntur, & Philosophorum scolæ aliquando pessima dogmata excogitauerunt, & Medicina venena quãplurima docuit, q̃ in hominum perniciem accepta esse vidimus. Cibi &c ægritudines quãdoq; attulerunt: gladij latronum etiam instrumenta effecta sunt: ignis & aqua, sine quibus humana hæc vita consistere non potest, sol ipse, & sydera omnia, quandoq. hominibus & fatis nocuerunt, an ex eo sub diu habitare debemus, q super habitantes domos aliquando corruerint? Quid prodesse possit reipu. orator, & Appius Cœcus docuit, & Cic. Hac. n. & honores de repu. benè meritis decernunt. hac milites a metu reuocant, hac accendunt, vt commodum reip. vitæ pferant, hac & ciuitates constitutæ, leges latæ fuerunt. Et cum nihil à Deo optimo maximo oratione melius accepimus, nonne indignũ est, q in ea excolenda laborem effugiamus, siquidem hac ipsa dicendi facundia æquè cæteris hominibꝰ præstamus, ac homines oratione ipsa cęteris animalibus præstant. Præterea defendere amicos ac necessarios, regere consilijs Senatum, populum & exercitum quò velis ducere, ac dictis regere animos & mulcere pectora, vt Vergi. inquit, q̃ vtile sit, & q̃ bono viro cõueniat, omnibus facile palam est. Et (vt inquit Fabius) nonne pulchrum & hoc ipsum est cõmuni intellectu verbisq;, quibus viani oẽs, tantũ assequi laudis & glorię, vt nõ loqui & orare, sed quod pericli contigir, fulgurare ac tonare videaris? Quare & si in vtraq; partè valeant arma facundię, tamen æquum non est id haberi malum, quo licet benè vti. His (vt puto) rationibus moti fuerũt optimi illi legumlatores ad concedendam excusationẽ Rhetoribus. De Medicis nõ est quid quæramus, cũ vtilitas & commodum eorũ tã in aperto sit, vt sæpenumero optimos quouique ciues respub. Medicis acceptos ferre debeat. Non minor est virtus, quàm quærere, parta tueri (cecinit vates) [illegible] tot priuilegijs prosecuti sunt legis[illegible] matiros, & dotes eò, q liberis ho[illegible] ciuitatem repleant l. i. ff. solu. matrimon. pari priuilegio Medicos, qui iam vtiles suę ciuitati conseruant, atq; in vitam quasi restituũt

x sua virtute [illegible] non dubitaueim. Ego enim (qualiscunque sum) id in me expertum esse bona fide fatebor, vt quicquid ex me vnquam mortalibus cõmodi prouenier (cùm à diuino beneficio discesseris) acceptum ferẽdum sit clarissimo viro Soncino Bentio Ferrariensi Medico cuiꝰ virtute ac ope nõ sanatus modò, sed in vitam prorsus restitutus fuerim paucis hinc elapsis annis: vos igitur optimi viri, qui his nostris laboribus vos ipsos meliores facitis, date hoc tantùm laboribꝰ mei premiũ, vt dilectissimo viro bona optetis, ac animo saltem mecum gratiam habearis, hoc enim solo exoluto omni vos prorsus obligatione libero.

In tex. ibi, Et intra numerum sunt. Erat constitutus certus numerus in ciuitatibus horum professorum, qui huiusmodi beneficijs gaudebant, qui quasi approbati à repub. docerẽt ac moderẽtur, idq; ex epistola diui Antonini, cuius verba hęc sunt: Minores quidẽ ciuitates possunt quinq; Medicos immunes habere, tres sophistas, & Grãmaticos totidẽ maiores aũt ciuitates, septẽ, qui curent, quaternos, qui doceãt vtraq; doctrinã: maximę autem ciuitares decem Medicos, Rhetores quinque. Grãmaticosq; totidẽ, supra hunc aũt numerum nemaxima quidẽ ciuitas immunitatem præstat. Decet aũt maximo quidem numero vti metropoles gentiũ, secũdo autem, quæ habent fora causarum, tertio autem reliquas: excedere quidẽ hunc numerũ nõ licet neq; sentẽtia Senatus, neque quauis alia adinuentione: minuere aũt licet, quoniam pro ciuilibus muneribꝰ hoc introductũ esse apparet, & vtique nõ aliter hac immunitate per-

,, perfruerunt, nisi dogmate Senatus inscripti fuerint nu-
,, mero concesso, & circa operationem se negligentes
non habeant. quam quidem epistolam & prædicta om
nia idem Modestinus verbis Græcis retulit in l. Si duas.
ff. de excu. tuto. quæ ita barbarè versa sunt, nos alibi lo
cum hunc restituemus, vt etiam aduertit quò ad om-
nia Modestini scripta de excusa. tuto. Alcia. in l. Nato-
rum. ff. de ver. sig.
3 Primò not. q † Grammatici Romæ, & in alijs ciuita-
tibus, si intra numerum sint, excusantur à tutela, ad idẽ
tex. in d. l. Si duas. §. Grammatici. ff. eodem. ea ratione,
quam superius in textualibus adduximus. s. propter vti
litatem & necessarium eorum vsum & solicitudinem
animi, qua astringuntur, si muneri suo deesse volunt.
4 Similiter videmus, q † priuilegia concessa per auth. Ha-
bita. C. ne fil. pro patre. habet etiam locum in studiosis
Grammatices, Rhetorices, & huiusmodi, vt dicit ibi Bo
lognimus, & voluit Archi. in c. De quibus eam. 37. di-
stinc. quod eo casu clarissimum est per verba illius tex.
dum generaliter mouetur causa studiorũ, & quia amo-
re scientiæ exulant, & indistinctè omnes scholares cõ
plectitur, & cùm dicat (maximè legum) includit alia
studia. l. Illud. ff. ad l. Aqui. Et quod talia priuilegia etiã
literarum Grammatices studiosis concedantur, voluit
Philip. Franc. in proœmio. 6. Decre. per tex. ibi, Vniuer-
sis scholaribus & eam communem opi. dicit Pet. Re-
5 buffus in d. auth. Habita in vltimo † priuilegio. Hoc ta
men aduertendum est, quòd non dicuntur Grammati-
ci, qui primas literas pueros docent, hi enim non ha-
bent vocationem nec à tutela, nec ab alijs muneribus.
l. Vt gradatim. §. fi. ff. de mune. & hono. l. ii. §. Qui pue-
ros. ff. de vaca. mun. glo. in l. Archiatros. C. de meta. lib.
12. & ratio potest esse, quia non ita publicè prosunt, cũ
circa huiusmodi infima insistant, nec ad maiora perue
niant, nec in generalibus vniuersitatibus moreotur. c.
Tua. de cleri. non resi. attendunt enim leges hoc quod
6 prosit, ideo poetæ non † excusantur. l. Poetæ. C. de pro-
fess. & med. lib. 10. & hoc est quod dicit tex. in d. l. Si
,, duas. in fi. ff. eod. ibi, Philosophi, Oratores, Grammati-
,, ci, qui publicè iuuenibus prosunt, excusantur à tutela.
7 Secundo not. q † Rhetores [illegible]
Romæ vel intra numerum sint, vtilitas enim oratoriæ
artis superior demonstrata est, ad idem tex. in d. l. Si
duas. §. Grammatici. & § Philosophi. ff. eod.
8 Tertiò not. q † Medici similiter hoc priuilegio gau-
dent, quod ego in ijs Medicis existimo seruandum, qui
scientia & rerum vsu prodesse possint, non obesse, &
qui prius ægro pharmaca subministrent, vt videantur
habere in promptu omnia remedia, & postea libros in-
9 spiciunt, & interim † æger moritur, vt dicit Io. Mona. in
rub. de here. lib. 6. sed in eo, qui tria illa requisita ha-
beat, vt. s. eruditus sit, & secundum artis præcepta expe-
riatur, & q diligens, vt dixit Anto. de But. in c. Ad au-
10 res. de æta. & quali. quę puto † notanda in omnibus illis
casibus, in quibus quis Medicum adhibere tenet, quo
casu tenetur adhibere probatum, vt scilicet articuletur
& probetur quòd habeat hæc requisita, secundum qua
11 litatem tamen † loci & personarum, & in hoc melioris
conditionis sunt quam Iurisconsulti, qui non excusan-
12 tur. l. Sed & reprobari. §. fi. ff. eod. Item † Medicus à patri
monialibus habet excusationem, quod in legum Doct.
non reperitur secundum quosdam. l. Medicos. C. de pro
fess. & Med. lib. 10. De Medicina & Medicis (vt mihi vi-
detur) satis impudenter locutus est Lucas de Penna in
rub. C. de profes. & Medi. In hoc tamen pares sunt legũ
13 Doctores & Medici, quia sicut † aduocatus tenetur gra
tis consulere pro paupere. §. Sit tibi. in Auth. de mand.
princi. Abb. in c. i. de offi. indi. Bal. per illum tex. in l. Si
furiosi. C. de nupt. ita & Medicus infirmo pauperi gra-
14 tis mederi † tenetur c. Non satis. 86. distin. Abb. in c. Ad
aures. de ęta. & qualita. In hoc obiter libet adducere
sing. dictum glos. in summa. 83. distinct. quæ voluit, q
Medicus põt etiam inuito mederi, & repetere postea
mercedem & impensas etiam si mortuus sit, quam seq.
& dicit sing. And. Sicul. in rub. ex. de solutio circa fi.
Quartò not. ibi, Exercent. q ad hoc, vt quis gaudeat
priuilegio hoc, debet exercere, non enim sufficit q sit
intra numerum, nisi exerceat secundum Christophó.
hic, quamuis hic tex. non propriè hoc intendat, cùm
& qui Romę sunt habeant priuilegium, & tamen non
15 de exercitio mẽtio fit. Et ideo infert, quòd eodem mo
do scholaris non gaudeat priuilegio scholarium, licet
intra numerum sit, & descriptus in albo scholarium, ni
16 si intret scolas, & † exerceat se: scholaris enim vag⁹ nõ
fiet magister, vt est tex. vbi glos. ĩ l. i. C. de tyro. lib. 12.
17 Paria enim † sunt nõ residere & officium negligere cle.
j. de celeb. miss. facit tex. in c. Ex eo. ibi, Literarũ studio
insistentes. de electi. lib. 6. bene facit tex. in l. Semper. §.
Quibusdam. ff. de iur. immu. ibi, Nec omnibus promi-
,, scuè, qui assumpti sunt in his collegijs, immunitas da-
,, tur, sed artificibus dumtaxat. & in §. Negotiatores ea.
l. ibi, Quandiu in huiusmodi actu sunt. & in proposito
nostro est tex. in d. l. Si duas. §. pen. in fi. ibi, Circa opera
tionem si negligentiam non habeant. facit tex. in l. Ne
18 quidam. C. de testa. mil. Sicut videm⁹, quòd † familiares
Papæ non fruunt indultis & priuilegijs familiarium,
nisi in his se exerceant, And. Sicu. in consi. 82. col. 3. lib.
19 4. Conclude circa hoc, quòd † aut scholaris est proue-
ctus, & qui per se potest resoluere dubitationes & stu-
dijs incumbere, & iste si verè det operam literis, licet
non intret scholas aut rarò, omnino gaudet priuilegijs
scholarium prout alias vidi complures. & ego vltimo
studii mei anno tali genere studendi pro maiore parte
anni vsus sum, Bar. in l. i. C. de tyro. lib. 10. Lucas de Pen
na in l. In sacris. C. de proxi. sacro. scrini. eo. lib. Bonus in
tract. Nobilita. par. 3. n. 88. Ripa in c. i. in fi. de iud. & ita
voluit glos. vbi Domi. in proœ. 6. per illum tex. in ver-
bo, Commorantibus. Cardi. in c. Quod clericis de foro
compe. Bal. in l. Si cùm dies. §. Si arbiter. ff. de arbit. Ri-
[illegible] C. de mili. test. Baue. j. de
mili. testa. §. Sed hactenus. col. ii. si verò nec intrat scho-
las, nec studet, & tunc quia in eo cessant rationes indu
ctiuæ priuilegiorum, cessant etiam priuilegia, de quo
videndum est quod voluit Panor. in c. i. in fi. de iud. per
tex. & ibi Alber. in l. Necnon. ff. ex quib. cau. maio. Albe.
in l. Generaliter. col. fi. C. de Episc. & cleri.
In Glo. i. Benè exponit glo. vt ii intelligantur Gram-
matici, Rhetores, & huiusmodi, qui docent vel exer-
cent, eò q publicè iuuenibus prosint, vt dicit tex. in d.
l. Si duas. §. fi. ff. eod.
20 In ead. glo. ibi, Et † adiunge his sophistas. glo. benè ad
dit, sed malè exponit, sophistas enim appellauit tex. in
d. l. Si duas. §. Grammatici. ff. eo eos, qui philosophiam
profitentur. Solebant enim olim Philosophi appellari
sophistæ, vt de Protagora scribit Cice. lib. j. de Natu.
deo. postea sophistæ appellati sunt Rhetores, tandem
in inuidiam cessit nomen hoc, vt ii propriè sophistæ di-
cerentur, qui fictam quandam sapientiæ speciem iacta-
rent: non ergo aliquid de Dialecticis nominatim di-
ctũ est, vtpotè cùm ea pars philosophiæ supposita sit,
,, sed de Philosophis, nam de Rhetoribus subdit, inquit,
,, enim. Grammatici, sophistæ, Rhętores, Medici. Dùm
verò postea de triuio comminiscitur glo. quasi de his
tribus scientijs, seu artibus, & post glos. Ias. non est ni-
21 si merum somnium, nam quamuis † triuialium scientia
rum magistros appellet Quintilianus eos, qui quasi vul
gares sunt, & in triuiis docent, ideo ita dicti sunt qua-
si doceant parum cultè & eleganter, id enim est triuia-

le propriè,& triuialis lingua:dixit ergo triuiales scientias Quintilian. quæ parum exornatè docerentur in triuijs à præceptoribus, nihil enim hic de quadriuio, in quo decepta fuit glos.& secutus est Ias.& alij propter.l. Geometræ. ff. eo. sed totum hoc pendet ex commodo & vtilitate publica, hæ enim scientiæ & artes in vniuersum prosunt.

22 In ea gl.ibi,Quid de legum†Doctoribus.Ange. Christo.& Ias.hic valde conqueruntur, q plus Medicis tribuatur,quàm legum Doct. vtpotè quia Romæ tantum profitentes excusantur, in patria verò non. l.Sed & reprobari.§. .fi. ff.eo. Sed ea ratio est, quia nõ reperitur in alijs prohibitum,q legi vbiq; non possint,sicut in legibus.§.Hæc tria.in proœ. ff. & quamuis illa sit Iustiniani prohibitio, tñ ostendit id ante eum ab alijs Imperatoribus fuisse statutũ,dũ dicit,q iã à retro principibus constitutũ est: fuit enim tantũmodo hoc concessum regijs vrbibus, Constantinopoli.s.& Romæ, & vtraq; Roma
23 appellatur,necnõ Berytensium †ciuitati,Barutus dicitur hodie ſm Ptolemæum, eam Iuliã Felicem appellat Plin.lib.v.cap.20. de qua Volaterra. lib. 11. Cùm ergo hoc alibi prohibeat,nimirũ si profitentes leges alibi cõtra præceptum principis non potiuntur priuilegijs ab eo prouenientibus, cuius voluntati aduersantur c. Ex
24 eo.de reg.iur.lib.6. Sed†dubitant Doct.quid de alijs ciuitatibus, quæ vel priuilegio vel consuetudine habent hoc, vt in eis possit gymnasium publicum erigi, an ibi profitentes habeant hanc immunitatem:ego crederem q sic ex rationis identitate,ita volunt gl.Bar. & Albe.in d.§.Hæc tria.in proœ.ff.q hodie in huiusmodi locis legi possint iura non obstante prohibitione illa, maximè quia hodie non docent adulterinæ sciẽtiæ in his locis, & idem voluit Abb.in c.Tuæ.de cleri.non resi.dummodo igitur ciuitates sint,in quibus legi possit,vel expresso priuilegio,vel tacito per cõsuetudinẽ,non prohibentur & dicunt ciuitates idoneæ, de quibus intelligenda sunt illa verba, quæ in doctorãdis iuuenibus dici solet, vt habeant licentiam vbiq; locorum legendi,& cathedram magistralem ascendendi, intelligenda enim sunt ita,vt restringantur ad Idonea & approbata loca. Excu
25 santur benè actu legentes†ab omnibus muneribus publicis nedum à tutela.l. Medicos.C. de profess.& medi. lib.10.Sed an à realibus de hoc dubitat glo.fi.in d.l.Sed & reprobari.in fi. Doct. cõmuniter in d. l. Medicos. tenent,q sic,Parpalia in repe.l.placet.col.19.cum seq.C.
26 de sacrosanc.eccle.Sed quid siquis†legat extra patriam propriã,puta,clarissimus Alciatus legat modò Ferrariæ, an excusetur à realibus non dico Ferrariæ, sed Mediolani,& sic.in patria sua? And. Sicu. in proœ.Clemen.in ti. lectu.in 8. priuilegio Doct. tenet,q non,per d.l. Sed & reprobari.in fi.excipit Doctores raræ scientiæ eò, quia lucem afferunt & laudem patriæ suæ, per tex. in d.l.Sed & reprobari.ibi, Valde disciplinator. Hiero. Cagnolus in proœ.ff.§.Hæc autem. col.3. mouet hanc q.& dicit se habere apud se consilia.D.Iac.Purei, & D Hiero.Torti; qui consuluerunt contrarium, & dicit se idem tenuisse per tex.in l.Eos.in prin.ff.de vaca.mune.& dicit ita tenere Io.de Platea in rub. C. de professo.& medi.lib.10. per illum tex.& respondet ad tex.in d.l.Sed & reprobari. quòd non loquitur de legente in studio approbato, quod ego credo verum.

27 In ea.gl.ibi,Nisi sint aliqui multùm †disciplinari.colligas,q propter præclaram,& illustrem virtutem recedi
28 tur à regulas iuris cõmunis, prout † fit aliquãdo propter integritatem vitæ, vt de hoc vltimo Alcia.latè in lib.i.de Verb.signi. versi. propter vitæ integritatem. sed pro confirmatione gl.nostræ adduci potest quod voluit glo.in l.i.C.de anno. ciui. lib. 11. quòd scholaris valde
29 doctus præfertur Doctori†indocto,sequit Alex.& Ias.in .l.Cùm quid.ff.si cer.pet.& illam glo.singularẽ dicit Paue. in §. fi. in fi.j. de testa. mili.Henri.Boic. in proœ.Decret.in ver.Gregorius.Fely.in c.pastoralis.i prin. de offic deleg.& And. Sicu. in proœ. Clem.col.14.in 2. lectu. vbi dicit ita fuisse de facto iudicatum. Noui ego complures scolares maiori excellentia præditos, quàm sint
30 aliqui etiam ex†prouectis Doctoribus.Est in hoc gymnasio Vincẽtius Porticus Lucensis iuuenis profectò raræ spei, cui ego libentius multa tribuerem, quæ non tribuerem aliquibus Doctoribus, quos & cognoui,&
31 cognosco,tam†hic Ferrariæ,quam alibi.Pro hac regula glo.facit tex. in l.Ad bestias. in prin.de pœn. vbi damnatus propter artis excellentiam vel liberatur, vel eius executio differtur,nec fit inconsulto principe, de quo
32 uidẽda essent,q ponit Vero.cau.ij. facit † quod uoluit Maria. Sozi.i repe.c.Ad audiendũ.col. 44 ver.Sed quæro.de homi.q licet eo casu, quo permittitur dispensatio cum irregulari,illa non sit debita regulariter, adeo quod superior non dispensans non peccat mortaliter c.At si clerici.§.De adulterijs.de iudi.si tamen propter excellentiam personæ & uirtutis commodum ecclesiæ
33 uerteretur,cogeret superior †dispensare.Hinc dici solet,quod uiri literati extollendi sunt ad dignitates ecclesiasticas & pluralitatem beneficiorũ, Fely.in c.Nonnulli.col.20.de rescrip.Vidimus his temporibus Petrũ Paulum Parisium ac Benedictũ Guiduccionem Lucensem à paulo.iij. ad Cardinalat⁹ gradum ob raram eorũ uirtutem euectos esse. Facit pro hac regula bonus tex. in l.Honores in prin.ibi, Sed potioribus quibusq; iniũgenda sũt.ff.de decurio. & multa circa hanc materiam cumulat Bonus Brixiensis in tractatu Notabili. in iij. par.nu.68.vbi videndum.

In vltima parte gl.De Philosophis non est quòd dubitetur,habemus tex.in l.Si duas.§ fi.in l.Sed & reprobari.§.i.§.Sunt autem.cum similib.

§. QVI AVTEM VVLT

1 *Electo uno ex pluribus remedijs nõ possumus ad aliud redire.*
2 *Tempora excusationum quæ.*
3 *Excusationes plures habens nõ tenetur illas omnes deducere.*
4 *Exceptione una opposita et non probata potest alia & contraria opponi.*
5 *Clausula Saluis alijs &c. quando operetur.*
6 *Factũ infrà tempus dicitur,quod factum est in quacunque parte illius temporis.*
7 *Declaratio an fieri possit post terminũ datum ad proponendum: quòd sic,si sit uerisimilis.*
7 *Exceptiones omnes dilatorias proponere debent infra terminũ, si pars unam proposuit saluis alijs, an post tempus excludatur à non propositis.*
9 *L.Scire oportet.§.Scire.ff.de excusa.tuto. emendatur.*

NON diuidit ꝓpter unicã literæ cõtextum. Habens plures excusationes, in una succumbens alijs uti intra tempus legitimum põt h.d.ex l.propter litẽ §.i.ff.eo.

Casus ita figurari potest: habebat quidã plures excusationes,puta,ius filiorum,tria onera tutelæ,& causam inimicitiarum, adiuit iudicem,ac omnes proposuit ut dicebat iuxta tex.in l. Scire oportet.†.Scire autem.ff. eod. sed in una defecit, uel quia negligens in probando fuerit, uel non potuerit: quærebatur, an si postquam in una succubuit, quam erat prosecutus,
1 posset aliis uti:& uidebatur quòd†non,quia cùm quis

ad obtinendum aliquid duplici via vti potest, & vna electa non potest ad aliam redire l. Si mulier. §. fi.ff. quod me causa. Quando enim quis habet plura remedia, uno electo videtur alijs renunciasse, ne iudicium ludibrio sit, Bal. in l.2. in 10.q. C. de serui.& aqua. facit regula l. Cùm prætor. ff. de iudi. Sed hoc non obstante deciditur contrarium: quia & si vel expressè vel tacitè per negligentiam vel aliter sit sublatum vnum ius, remanent alia ex l. Quoties qui duplici iure. ff. de reg. iur. cum hic simus in separatis penitus, & quę nullam inter se habent connexitatem. l. Si domus. ff. de serul. vrb. prędi. vbi Bar. præsertim quòd inducta ad excusandum non debent effectum contrarium parere. l. Legata inutiliter. ff. de adm. lega. cum simi. neque hic est duplex uia sed sunt plura genera excusationum separata penitus & distincta, & ideo cessant contraria.

Not. primò quod dicitur in tex. quòd ille, qui plures excusationes habet, si cùm quibusdam ex his uteretur, probare non potuit, potest intra tempora excusationis alijs vti. Sed ad perfectam huius §. intelligentiā
2 sciendum est, quòd † duplex tempus statutum reperitur in excusationibus obtinendis: primum quinquaginta dierum, si intra centesimum lapidem sit, si verò vlterius, secundum dinumerationem, de qua in proximo § & hoc primum tempus statuitur ad comparendū coràm iudice, & ponendam excusationem: secundum tempus datur ad prosequendum excusationem & eam probandam & obtinendam à iudice sententiam excusationis, & est quatuor mensium continuorum, vt vtrunque probatur in l. Quinquaginta. ff. eo. Modò dico, quod si (puta) prima die, qua datus sui, comparui coràm iudice, & deduxi vnam tantum speciem excusationis, puta, inimicitiarum, & data dilatione ad probandum illam non probaui, si supersunt adhuc aliqui dies ex quinquaginta datis ad contestandas causas excusationum, vt in d. l. Quinquaginta. tali casu puto, quod quamuis initio non omnes proposuerim excusationum causas, tamen ex quo superest mihi tempus, hoc facere possim, & hoc modo intelligo tex. in l. Scire oportet. §. Scire autem. ff. eo. si enim elapsi essent quinquaginta dies, non possem amplius deducere. [illegible] iudicem, & plures causas excusationum proposui infrà d. quinquaginta dies, tamen postea procedente tempore ante finem quatuor mensium apparet, quod vel non probaui, vel succubui in vna, puta, in inimicitijs probandis, potero probare alias, quas infra primum tempus proposui, dummodo non sint lapsi d. quatuor menses, & hoc est quod dicit hic (intra tempora cōstituta.)

Secundò not. hic à Christoph. quod qui unam excusationem proposuit, & non probauit, potest infra tempora aliam proponere & probare, allegat. l. Spadonem. §. Qui autem iura. ff. eod. Intellige, vt possit proponere, si infra tempus. 50. dierum sit, alias non, quia elapso tempore ad proponendum, præscriptum est ei. l. Scire oportet. §. Multa verò. ff. eo. ibi, postea autem non concedatur. Nec. tex. in d. §. Qui autem facit in proposito, quia ibi fuerunt propositæ non plures excusationes perfectæ, quarum quælibet probata excusaret, sed plures imperfectæ, quæ non coniunguntur, vt ibi, & in l. fina. C. qui nume. tute.

3 Tertiò not. secundum Ange. hic, quod habens † plures exceptiones non tenetur eas deducere omnes, & si vnā tantū proponat, & conetur illam probare, non videtur alijs renunciare, tamen dicit cautelam esse, vt ap-
4 ponatur † clausula, Saluis alijs &c. Quinimmo si vna opponatur, & non probetur, potest alia opponi etiam cōtraria c. Cùm delictus. de relig. domi. glos. & Doct. in c.
5 Auditis. de præscrip. Et circa † illam clausulam dic, quod si dictum est, Saluis alijs &c. vel Saluis exceptionibus meis, per hoc tales exceptiones non sunt propositæ, & ideo si non fuerint legitimè nominatæ, & in specie, vt latè per Deci. post alios in c. Pastoralis. de exceptio. & infra debitum tempus, talis clausula non operatur, vt voluit Fulgo. consi. 139. in prin. 2. col. est glos. in d. c. Pastoralis. quam ibi commendat Ioan. de Imo. vt ibi Fely. col. v. vbi dicit, quòd operatur duo: primum, quòd excipiens non se adstringit ad probandum: secundum, quòd parte non opponente procedit, quamuis dicat, quod credit, quòd pars poterit de hac generalitate opponere.

6 Quartò not. secundum Ange. hic, quòd † quando aliquid fieri debet infra certum tempus, sufficit quòd fiat in quacunque parte illius temporis, allegat in simi. Bar. in l. 2. col. 2. C. de temp. app. quod verum est, quia dicitur factum infra tempus, quod in quacunq; illius temporis parte factum est.

7 Sed iuxta prædicta quæro: pone quod † elapsi sunt quinquaginta dies, & sic terminus ad proponendas excusationes, quo casu vlterius non potest, vt est hic tex. an saltem poterit propositam excusationem declarare? & puto quòd sic, quia qui post terminum repellitur ab exceptione proponenda, admittitur ad declarandum propositam Archi. in summa. 13. quæst. 2. in simi. etiā Spec. in titu. de testi. §. Nunc videndum. col. pen. versi. Hoc etiam not. Domi. in proę. 6. in prin. & in fi. ver. Et nota optimū tex. Ang. in l. cùm proponas. col j. ver. Quid autem si nō appellet. C. de bo. au. ho. iud. poss. cum si. ut per Dec. in c. Pastoralis. §. Verum. in 3. nota. de appella. Abb. Fely. & Decy. in c. Pastoralis. in fi. de excep. quod tamen intelligit, quando declaratio foret verisimilis, & consonans, & non faciens de nihilo aliquid, vt dicunt Docto. & maximè Fely. in d. c. Pastoralis. allegat Oldr. cōs. 167. Ante omnia. benè facit quod uoluit Iuan. de Ana. in consi. 84. Videndum. col. 2. Paul. de Cast. in l. Hæredes palàm. §. Siquid post. col. 2. ff. de testa. faciunt ea, quæ ponit Deci. in consi. 114. col. pen. in fi. quamuis Ioan. And. in c. In alternatiuis. de reg. iu. lib. 6. in mercu. voluerit declarationē fieri debere. j. tēpus statutū faciendi actū.

8 Ex hoc etiam tex colligitur, quòd si iudex statuat terminum ad proponēdas omnes exceptiones dilatorias, [illegible] alijs, quòd hoc nō sufficit, nisi omnes proponat infra tēpus, alias eo elapso excluditur à non profitis, ita dicit Alber. in d. l. Scire oportet. §. Scire autem. ff. eod.

9 In glos. j. in prin. Tota disputatio † huius gl. est in intellectu illorū verborū positorum in l. Scire oportet. §.
„ Scire autem. ff. eodem videlicet, Et si multa habet, quæ
„ ad remissionem sunt iusta, omnia nominare; si autem non, similis est ei, qui nequaquam accessit, aut
„ accessit quidem, iustam autem remissionis causam non nominauit. ita enim legendus est ille text. & restituendus. Ponit igitur primò glos. quorundam opi. quòd initio necessarium sit omnes propositas esse, alias non possit, secundò opi. Ioan. quam tenet, quòd prædicta verba intelliguntur quò ad non nominatas, quia oportet, quòd si non sit lapsum tempus adhuc, proponat, & ita etiam intelligit gloss. ibi, in versi. Nequaquam. Doctor. hic non benè explicant, quia Ioan. Fab. vt ad punctum. quæst. nostræ venit, & pertransit, Ange. autem omnia eius verba suo more transcribit; similiter Bald. Nic. de Neap. & Alb. in d. §. Scire autem. sicco pede pertranseunt.

Mihi placet sentētia Azo. quæ verissima est, & declaraui. s. in j. notab. videlicet, quod quā superest primū tempus datum ad proponendum, possit nouas quācunq; proponere, quā verò non superest, non possit, & hoc secūdo casu loquitur text. in d. §. Scire autem. prout intelligit Azo, vt refert glos. in l. propter litem. §. j. eod.

In ea. glo. in fi. Verissima est solutio glo. nam in l. contraria

tratia in primo remedio dicebat testamentum nullum, & agebat, ac si testamentum esset nullum, vel propter defectũ testium, vel aliter, in alio dicebat testamentum validum sed inofficiosum, ideo non poterat simul proponere, nec eodem tempore: at in casu isto remedia erant similia, & ad eundem effectum excusandi tendebãt & poterant simul proponi, & si non fuerunt à principio proposita, vel simul, vel successiuè infra tempus datum ad proponendum, proculdubio non admittitur ad aliã speciem excusationis non alia de causa, nisi quia est exclusus tempore, si enim non præterijsset tempus 50. dierũ (vt dixi) admitteretur, & ita soluas reiectis ambagibus Io. Fab. Ang. & Docto. hic.

§. QVI AVTEM EXCVSARE.

1 *Lapidibus distinguebantur olim singula passuũ millia.*
2 *L. Scire oportet. §. Aliud. ff. de excus. tuto. emandatur.*
3 *Tutor datus non apellat.*
4 *Apellatio à facto priuati non datur nec à legis dispositione.*
5 *Præceptum cum clausula non censetur inferre grauamen.*
6 *Appellare à decreto quando quis possit.*
7 *Apellari põt à nõ admissione excusationis proposita.*
8 *Tutor uel } habent tempus quinquaginta dierũ ad Curator } proponendas excusationes.*
9 *Lis quando dicatur contestari propriè.*
10 *Contestari quando quis dicatur.*
11 *Profiteri quid sit.*
12 *Tempus datum ad proponendum excusationem est continuum, non vtile.*
13 *Tempus in dubio est continuum.*
14 *Tempus continuum quod dicatur, quod vtile.*
15 *Ignoranti non currit præscriptio, si ei non potest negligentia imputari.*
16 *Tutor non legitimè datus, datus non dicitur.*
17 *Factum non dicitur quod legitimè factum non est.*
18 *Genus accipitur pro conditione & qualitate personæ.*
19 *Impedimento facti impedito iustè currit præscriptio, sed datur restitutio.*
20 *Intestatus quis dicatur.*
21 *Tutor ultra centesimum lapidem potest se excusare.*
22 *Tempus currit à die scientiæ tam in sententia arbitri, quàm in alijs.*
23 *Scientia præsumitur, si facta sit denunciatio ad domũ, uel si publicè dicebatur.*
24 *Probatio conditionaliter requisita non impletur per probationes præsumptiuas.*
25 *Intellectus l. Nec quicquam. §. Vbi decretum. ff. de offic. Proconsul. & lega.*

Diuidi potest in duas partes: In prima ponit tempus, intra quod se excusare debent dati tutores, qui vel præsentes sunt, vel intra centesimum lapidem: in secunda ponitur infra quantum tempus excusent se, qui sunt vltra centũ milliaria. secunda ibi, Si verò. Quilibet tutor non appellat, sed excusatur infra 50. dies, si intra centesimum lapidẽ fit: si vltra, habet in singulos dies 20. millia, & amplius 30. dies, dum nũquam minus sit spatiõ 50. dierum h. d. ex l. Scire oportet. ff. eod.

Casus tũc rectè figurabitur in tex. nostro, cùm eorũ, quæ hic statuuntur ratio reddetur. Non appellant ideo tutores, vel à testatore, vel à lege, vel iudice dati, & curatores, quia à nominatione ipsa non datur appellatio, cũ sit hoc munus necessarium, quod inuitum afficit illum, qui ab eo datus est, qui ius dandi habet: appellatio. n. inducta fuit ad corrigenda, vel imperitiam, vel iniquitatẽ l. 1. ff. de appella. sed si iusta causa affuit, se excusat proponendo remedium illud quod aduersus dationem à lege concessum est: statutũ aũt est tempus arbitrio ipsarũ legum conueniens ad eas excusationes proponẽdas, in his enim quæ positiui iuris sunt, non põt certa rõ reddi. l. 1. §. Pueritiam. vbi glo. ff. de postulan. fuit aũt in fine tex. nostri declaratum ex sententia Scæuolæ nunquam minus spatium quinquaginta dierum dari debere ijs, qui longius absunt, quàm centum milliaria, ne deteriore loco sint qui longius absunt ijs, qui viciniores sunt.

1 In tex. ibi, Intra centesimum lapidem. Qui Liuium legerit, is probè nouisse poterit passuum millia singulis lapidibus distingui insculptis numeri vniuscuiusque notis, eaq; dicendi formula à Iurisconsultis quoque probata est. Martianus in l. Propter litem. ff eod. titu. Licèt (inquit) datus tutor ad vniuersum patrimonium datus est, tamen excusare se potest, ne vltra centesimum lapidẽ tutelam gerat. Et in constitutione Valentini, & Valentis, in l. 2. C. de ero. mili. anno. lib. 10. Vigesimo non amplius lapide milites sibi volumus paleas conuectare.

2 †In text. Vt & Sceuola dicebat. In hoc loco corrigendus est tex. in l. Scire oportet. §. Aliud. ff. eod. in vulgatis enim codicibus legitur: Ita enim Cheridius, & Bolas, & Paulus, & Domicius Vlpianus, vertices legum prudẽtum scribunt. siquidem non (Cheridius & Bolas) sed (Serbidius Sceuola) legendum est.

3 No. 1. ex hoc tex. ꝙ† datus tutor non appellat, siue datus sit à testatore, siue à iudice, siue à lege. vt infra ibi, Cuiuscunq; generis. vbi videbimus. Certissimi enim iuris est tutores appellatione non indigere, vt dicitur hic, & in l. Tutores nominatorũ. C. eo. in quo aduerte ad tex. in d. l. Scire oportet. i princ. & d. l. Tutores nominatorũ. videntur ambo loqui hoc modo, quòd tutores non necesse habeant se excusare, qui modus loquendi non videtur excludere potentiam appellandi, sed benè ostendit ipsos non remedio non egere, cùm habeant aliud, scilicet excusationis. Tamen dic, ꝙ illa verba arguunt impotentiam per tex. nostrum, & sentit Albe. in d. l. Tutores. C. eod. facit tex. in l. fin. vbi glo. ff. de separa. bo. & est tex. clarus in l. 1. §. Siquis tutor. ff. quan. appell. sit. fuit enim hoc à diuo Marco constitutum, vt non oporteret appellare, & patet ibi dum dicit, Antè frustra appellatur. Ratio autẽ in promptu est, quia si loquimur de testamentario tutore, ideo non datur appellatio, †quia à fa-
4 cto priuati non datur appellatio. l. 1. in princ. ff. de appella. si loquimur de legitimo, similiter nõ appellatur, quia à legis generalis dispositione non est appellandum, grauamen enim legis non præstat excusationem. l. Si quis pœna. ff. de verbo. signifi. in princ. cap. Quia nos. vbi Docto. de appellati. Bar. in l. Si secundum legem. C. de iure reipub. lib. 11. clarus & plenius in l. Omnes populi in 5. q. princip. in vltima quæst. colum. 2. versic. Vltimò quæro. ff. de iusti. & iure. & est tex. clarus in l. fi. ff. de appell. recip. ibi, Item si ex perpetuo edicto aliquid decernatur, id quominus fiat, non permittitur appellare. si loquimur de datiuo non datur appellatio ex ratione tex. in d. l. fi. vel secundum Oldradum in d. l. Scire. ne pupilli trahantur ad superiorem iudicẽ per viam appellationis, quod esset eis valde incommodum, seu quia datio tutelæ non competit per modum iurisdictionis, & ideo non est sententia l. Muto. §. Tutoris datio. ff. de tute. quæ ratio mihi non placet, quia ille tex. non dicit quòd non detur per modum iurisdictionis, sed benè ꝙ mandata iurisdictione, vel imperio, tutoris datio non intelligitur data,

quia

quia dandi tutores ius datum non censetur, nisi illis, qui
bus hoc nominatim lex decidit, ita intelligendus est il-
le tex & tex. in l. 1 .in prin. ff. de iurisdi. om. iudi. & dictũ
fuit alias. Has rationes refert etiam Nico. de Neapo. in
d. l. Scire. in prin. Bald. in d. l. Scire. io prin. aliam rationẽ
adducit, quam dicit subtiliorem, quia scilicet in ista da-
tione propter beneficium excusationis censetur adesse
clausula, Quòd si grauatum se senserit, compareat, ex-
cusationem & impedimentũ proponẽdo infra tempus
legitimum, absoluendus, si id probauerit: & ideo talis
5 datio non videtur continere grauamen, quia etiã à tali
præcepto cum clausula non dicitur inferri grauamen l.
De pupillo. §. Meminisse. ff. de ope. no. nun. cap. Dilecto.
6 de appella. Mihi videtur q † etiam dici possit, q tunc ap
pellatur a decreto iudicis, quando vel imperitia, vel ini
quitate eius quis læsus est l. 1. ff. de appell. quod non eue
nit in dãte tutorẽ simpliciter, cùm dederit vbi & quo-
modo oporteat, & sic nulla argui possit in dando impe-
ritia, nulla iniquitas, quia cùm non dederit sciens impe
pedimẽtũ, sequit, vt etiã eius iniquitas argui non possit.
7 Adde tamen circa prædicta, q † si proposita excusatio
ne iudex eam non admittat, tunc benè poterit appella-
re. l. Quinquaginta. C. eo. sumpto argumento à contra-
rio. l. Siquis tutor. §. fi. ff. de ritu nupti. quę appellatio vẽ-
tilatur etiam si incidat in tempus iam finitæ tutelæ l.
Quanquam. C. eod. & pendente appellatione datur in-
terim curator, si negotia pupilli id exigant l. Cùm in v-
na. §. Tutor. ff. de appella.
8 Secũdò not. quòd † tutor, vel curator habẽt tempus
50. dierum ad proponendam excusationem, hoc enim
est quod dicit iurisconsultus in l. Quinquaginta. ff. eodẽ
quinquaginta dierum spatium tantummodo ad conte-
standas excusationum causas pertinere, in quo glo. ibi
videtur hæsitasse, quasi ad contestandum aliquid coram
iudice exigatur aduersarius, sed non ita intelligendus
9 est ille locus. † Quamuis enim dicamus propriè litẽ con
testari, quando actor, & ille, à quo petitur, vnanimi con
10 sensu testes vocant, & coolentibus, † vt eorum cõtrouer
sia apud iudicẽ diffiniatur, tamen non est per hoc, quin
dicamus etiam contestari, qui in coràm iudice aliquid
proponimus adhibitis & vocatis testibus, & ita est intel
ligendus tex. in d. l. Quinquaginta. nam iste terminus da
datur tantummodo ad proponendũ coràm iudice cau-
sam excusationũ adhibitis testibus, & hoc est, quod di-
,, cit tex. in l. Scire oportet. in §. Oportet autẽ. ff. eo. Opor-
,, tet autẽ vnam testari ante tribunal. & in hoc significatu
vtitur Imperator in l. Si quidem. C. de exceptio. ibi, Ha-
bita contestatione exceptionis. & in l. Si maior. C. de
transact. ibi, De dolo contestatio non sufficit. quamuis
glo. ibi non benè percipiat vim huius verbi. Et idem in
,, l. Metum. C. de ijs, quæ vi met. ca. Metum (inquit) non
,, iactationibus tantùm, vel contestationibus, sed atroci-
,, tate facti probari conuenit. Et quòd hoc modo intelli-
gendus sit ille tex. probatur apertè per tex. in l. Quinqua
,, ginta. C. eodẽ. dum ibi dicitur, Quinquaginta dies, qui
,, præfiniti sunt ad professionem excusationis ijs, qui tu-
11 tores dati sunt. † Profiteri enim nihil aliud est, quàm in
actis insinuare causam excusationis, hæc enim notissi-
ma est significatio huius verbi (profiteri) dixi alias in
proœmio huius libri, facit tex. in l. Etiam. ff de prob. in l.
Neque professio. C. de testa. Verum ergo erit dicere, q
quinquaginta dies dati sunt ad excusationem proponen
dam, vt dictum est, pro quo est tex. clarius in l. Scire o-
portet. in princ. ff eod. ibi, Oportet enim eos in constitu
to tempore ad iudicem accedere.
12 Tertiò no. quòd † isti quinquaginta dies sunt conti-
nui, & non vtiles, ad proponendam scilicet excusationẽ:
cùm enim hic agatur de præscribendo iuri excusatio-
nis proponendę, meritò etiam si non esset adiectum, q
dies essent cõtinui, intelligebatur, vt videmus in l. Quin
quaginta. in princip. ff. eo. & in l. Scire oportet. §. 1. vbi
non fit mentio, q dies sint magis cõtinui, quam vtiles,
& tamen ita intelligendum erat ex natura temporis da
ti ad præscribẽdum qa regulariter vbi non exprimitur
13 in lege, † q tempus sit vtile, semper intelligitur esse con
tinuum, vt est glo. quæ semper allegatur ad hoc in rub.
ff. de diuer. & tempo. præscrip. quam dicit notabilẽ Ias.
in §. Rursus. in 19. col. inf. de actionib. & idẽ voluit Bart.
in d. rub. & gl. pen. in l. 1. ff. de diuer. & tempo. præscrip.
& inf. de vsucap. in prin. in verb. Per triennum. & ad hoc
est tex. in l. Nunquam. §. In vsucapionibus. ff. de vsucap.
vbi Pau. de Cast. & tradunt communiter Docto. vt latè
prosequitur Baldus in tract. de præscript. in prima part.
14 quartę. q. principalis, vlt. q. † Et vt hoc etiam breuiter
sciant iuuenes, illud dicitur tempus continuum, quod
currit etiã diebus feriatis siue in præsentia, siue in absen
tia iudicis, & siue sit eius copia, siue non, tempus verò
vtile non currit diebus feriatis, diebus absentiæ, & in
illis, quibus est non agendi copia, ita declarat gl. in cle.
1. in ver. In integrum. ff. de resti. in inte. & hoc est quod
,, dicit tex. in l. 1. in princ. Quia tractatus de vtilibus fre-
,, quens est, videamus quid sit experiundi potestatem ha-
,, bere, & quæ seq. & ibi declarat glo. 2. & 3. quam sequi-
tur. Ias. in d. §. Rursus. in 12. col. in fi. facit bonus text. in
l. 2. §. Dies. ff. quis ordo. in bono. poss. ser.
Quartò not. quòd illud tempus currit à die notitiæ,
scilicèt, ex quo tutores, vel curatores sciuerũt se datos
15 esse, & hoc ex regula generali, quæ habet, † quòd igno-
ranti non currit præscriptio, quando ignoranti non po
test imputari neglige̋tia. l. fi. C. de prescript. longi temp.
de quo dicetur in glo. sicut non currit etiam matri, &
alijs consanguineis ad petendum tutorem pupillo, Bar.
in disputa. vlti. incip. Pupillus in sol. col. 1. Ias. in consil.
153. Statuto. col. 5. versi. Quintò facit. lib. 3.
Quintò no. ex illis verbis. Ex quo cognouerunt se tu-
tores, vel curatores datos. quòd hoc est verum, quando
datio tutorum valuit, quando enim non valuit datio,
non opponitur tutori, quòd constituta tempora excusa
tionum non obseruauerit, text. est in d. l. Scire oportet.
16 §. fi. ff. eod. Et hinc correlariè notari potest, † quod datus
nõ legitimè tutor, nõ dicitur tutor. l. 4. §. Condemnatũ.
17 ff. de re iudi. sicut factum non dicitur † quod legitimè fa
ctũ non est. l. Quoties. vbi Ias. ff. qui satisd. cogan. l. Quod
pupillæ. vbi glo. ff. quan. di. lega ced.
Sextò not. ibi, Cuiuscunque generis sint. q hoc tem-
pus quinquaginta dierum ad proponendam excusatio-
nẽ datur tutoribus, & curatoribus testamentarijs, dati-
uis, & legitimis: in quo aduertendũ est, q quamuis ita
intelligat glo. & Doct. & maximè Theophi. hic, qui hoc
clarè exprimit de legitimis patronis, & fiduciarijs, tamẽ
expositio Triboniani hic inepta videtur, dum exponit
(qualitercunque dati) hæc enim verba non videntur ad
legitimos referri posse, & pręsertim quia uidemus q tex.
in l. Scire oportet in princ. sub hoc uerbo non uidetur
etiã comprehendisse testamentarios, tamẽ uerissimum
est, quòd hoc tempus etiam legitimis statutum est eo
die, ex quo tutores se esse cognouerunt.
18 Septimò no ex eisdẽ uerbis, q illa uerba (cuiuscunq;
generis sint,) exponuntur. i. cuiuscunq; qualitatis, non
enim hic accipitur genus propriè, sed pro conditione
& qualitate, ut ponitur etiã in l. Et ita. §. Ex hoc edicto.
,, ff. nau caupo. stabu. ibi, Prætorem curã agere reprimen-
,, dæ improbitatis hoc genus hominũ. & eodẽ modo est
tex. in l. Quæsitum. §. Idẽ Celsus. ff. de fund. instr. in quo
significatu & Verg. & Plau. & Terentius usi fuerunt.
No. octauò, q hoc tempus quinquaginta dierum ad
proponendam excusationem currit à die scientiæ, & est
continuum, quod tamen declara, nisi aliquod iustum
impedi-

impedimentū accesserit, hoc enim excusat. l. Scire oportet. §. Sufficit. versic. Si enim quis. ff. eo. quod notandum
19 est in isto casu per regulam. l. † Et Attilicinus. ff. de serui. cussi. præd. ex qua solet elici, φ impedito impedimento facti tusto currit pscriptio, sed datur restitutio, de quo per Bar. in l. Senatuscons. ff. de nsi. Præsi. & per Docto. in cap. Ex transmissa. de præscript.

Nonō no. φ hoc tempus currit, ex quo tutores cognoscunt se tutores esse, nam in tutela testamentaria puto attendendum esse tempus aditæ hæreditatis non aperta rum tabularum, antè enim non potest dicere cognoscere se tutorem esse per tex. in l. Si is qui tres. §. Idem eue-
20 nire potest. ff. eodem facit † quia intellatus dicitur etiā ille, ex cuius testamento hæreditas non aditur. infra de hæred. quæ ab intesta. in princ. quod habet etiam locum respectu tutelæ, gl. in §. Quod autem. supra de leg. agna. tute. & ibi dictum fuit.

21 Decimō no. † φ tutor, qui habitat vltra centesimum lapidem, habet amplius spatium dierū, in singulos dies videlicet viginti milliaria & amplius triginta dies, qui tamen ita computētur, ne minus sint quàm quinquaginta. Esset enim inconueniens, vt deterioris loco esset qui longius abesset. Facta igitur d. dinumeratione, ita debet fieri supputatio, vt nūquam minus quàm quinquaginta dies deturc, plures autem, si tam longè absint, vt facta computatione viginti milliarium diurnorum, & triginta dierum, plus quàm quinquaginta dies veniant. Exemplum de primo: pone, Quidam aberat ducentis millibus passuum, habebit secundum computationem viginti millium diurnorum pro itinere decem dies, quibus si adijciantur triginta, non haberet iste, nisi quadraginta dies, & tamen illi, qui sunt infra centesimum lapidem, & in ipsa ciuitate, habebunt quinquagiota dies, quod absurdum esset, & ideo secundum Scęuolam tūc supplentur illi dies & habet quinquaginta, & ita si eum potes semper faciendum erit vsque quò longius absis, quàm quadringentis millibus. Qui enim abest quadringentis millibus, habebit pro itinere dies viginti ad rationem prædictam, & postea triginta dies, & ita habebit quinquaginta dies, si quo autem longiori spatio distet, habebit aliquid plus quam quinquaginta dies, & ita supputatio facienda est, prout Theophilus hic etiam ipse sigillatim posuit exempla. Sed circa hoc aduertendum est, quòd ille, qui est vltra centesimum lapidem si habet aliam excusationem legitimam, potest eam proponere infra tempus prædictum, sed etiam absque alia excusatione potest ex hac sola causa se excusare, quòd tutela gerenda sit vltra centesimum lapidem, text. est in l. Propter litem. §. Licèt. & §. fi. ff. eod. & hęc etiam excusatio, φ gerenda sit tutela vltra centesimum lapidem, proponenda est infra eadem tempora, vt est casus in l. Testamento. C. eodem titu.

Glo. 1. opponit de. §. Tutor. & soluit secundum distinctionem text. in l. 1. §. Siquis tutor. ff. quando appella. sit, scilicet appellatio detur à non admissione excusationis sed ad se excusandum non appelletur, vt dictum est supra in 1. no. quare autem non detur appellatio, ibi dictū fuit, & ita etiam intelligit glo. in d. §. Tutor. & in d. §. Si quis tutor. Quo fit vt verbum illud (prouocet) in d. §. Tutor, vel propriè intelligatur, & dicamus post non ad missam excusationē, de quo tamen in illo tex. verbum nullum, quemadmodū illum text. intellexit glo. & Dyn. vel intelligamus prouocet, idest se excuset, quod tamen non probo propter tex. in d. §. Siquis tutor. dum dicitur
„ ibi, Non oportet eum prouocare, sed excusare se debet.
„ In alijs autem muneribus publicis alia causa est, quia à datione appellatur, vt dicit text. in d. §. Siquis tutor. & hoc est clarissimum & declarat etiam Bar. in l. Si ad scribatum. C. de appella. Solùm dubitatio vertitur circa rationem diuersitatis, & communiter Doct. concludunt, quòd ratio sit, quia in alijs muneribus publicis (vt ipsi dicunt) authoritate, & vtilitate causa debet cirius expediri propter interesse publicū, quod non ita vertitur in tutelis, sicut in rebus publicis, hanc rationem assignat Bar. post antiquos in d. §. Siquis tutor. p tex. in l. 1. & 2. C. vt in cer. tem. cri. quæst. termi. melius facit. l. fi. comparata scilicet instantia causarum ciuilium. Ang. in d. §. Si quis tutor. dicit, quòd quamuis fuerint opi. Docto. circa rationem diuersitatis, tamen tenenda illa est, quòd vbi versetur vtilitas reipub. debet celerius negotium expediri, & ideo cùm ad excusandum detur tempus prolixius, merito permissum fuit remedium appellandi, qđ declara, quia hoc intendit Ange. quòd leges dederunt terminum bidui ad appellandum, vt est text. in d. l. 1. §. Quod in sententijs. ff. quan. app. sit. ad excusandum aūt dantur quinquaginta dies, vnde apparet, quòd introductum est remedium appellationis propter celeriorem expeditionem, & cum hac ratione transeunt Doct. hic maximè Ang. & Christoph. qui dicit, φ ideo tutor non appellat quia est ei data excusatio: ideo autem datur potius excusatio, quàm appellatio propter maius periculum. cap. Vbi periculum. de elec. lib. 6. & Saly. post. Bal. & alios in l. Ii qui ad ciuilia. C. de appell. melius tamen ratio colligitur ex dictis per me suprà i 1. no. & ex ijs, quę, ponit Ioan. Fab. hic, qui optimè loquitur.

Quæsito de ratione quærendū est de effectu, scilicet, quinam effectus resultet, φ aliquis potius excusetur quàm appellet, & dicit hic Io. Fab. φ est magnus, quia (dicit ipse) appellando conqueritur de iniquitate iudicis, & ideo alius debet cognoscere l. Eos. C. de appellat. non autem sic est, quando quis se excusat, quia tunc ipse cognoscit iterum quando quis appellat, habet decem dies tantùm hodie, tutor habet quinquaginta.

22 In glo. in ver. Intra quinquaginta. † Verus intellectus tex. in d. l. Quinquaginta. est ille, vt quatuor ... incipiant currere à die notitiæ, ... ignorāti, & fuit Io. damus, vt dicamus tempus currere ignorāti, & fuit intellectus Azonis, quem secutus est Dynus, vt refert, & sequitur Alber. in d. l. Quinquaginta. & dicit hic Ioan. Fab. quòd intellectus iste est communis, non enim debet prius currere tempus finiendi quàm proponendi, vt dicit ibi Ray. & sequitur Bald. & videmos alias etiam in sententia arbitri, quòd si arbitri dixerunt in sententia, quòd infra decem dies à die lati laudi teneatur pars soluere certum quid, intelligitur, & scientiæ habitæ secundum Bar. in consi. incip. Do. Iacob. per tex. in l. 3. §. Siquis hæredi. & ibi Bar. ff. de statulib. ita ergo in casu nostro, licèt in tex. in d. l. Quinquaginta. dicatur à die nominationis, supplendum est & scientiæ, sicut in caso prędicto in sententia arbitri, vt latā voluit Ias. in l. 1. in 2. nota. ff. siquis cautio. & videmus in simili, quòd si testator statuat terminum hęredi ad aliquid faciendum infra certum tempus à die mortis suæ, intelligitur & suppleatur ab adita hęreditate per textum in d. §. Siquis hęredi. vbi Bart. & pro ratione Bald. & Ray. est bonus tex. in l. Talia ff. de iur. doti. in princip. vbi stipulatio dotis contracta erat, vt intra annum proximum dotis nomine certam pecuniam soluere teneretur promissor, fuit quęsitum ex quo die cederet annus, an ex statuto illi tempore, an verò ex tempore quo nuptię factæ sunt, & dicit quòd ex die nuptiarum, & assignat rationem per hęc
„ verba, Ne si aliter obseruaremus, si intra annum nuptię
„ factæ non sint videri possit ex ea obligatione dos non deberi ab absurdo igitur arguit ibi Iurisconsultus, & ita dicendum est in casu isto, ne scilicet prius currat tēpus & præscribatur, quàm incipiat, & hæc est vera ratio d. solutionis, vt dicebam alias. Nec obstat. § prętere allegatus in glo. quia ibi vtrunque tempus statutum erat ad accu-

ad accusationem incipiendam, in quibus temporibus non possumus vnquam incidere in tale, absurdum, aut inconueniens, vt in casu oostro.

In glo. in verbo, Cognouerunt. Difficile est contrariū illarū legum. l. si tutor. C. de peri. tuto. vbi apparet onus probandi ignorasse spectare ad tutorem, & in tex. in d. l. Hoc autem. ff. de admi. tut. expressè dicit hoc onus spectare ad pupillum, & est magis ęquum, tum quia facti alieni probabilis est error & ignorantia, l. Verius. ff. de proba. tum quia incumbit onus pupillo dicenti tutorē subire periculum debere tutelæ, cùm non subeat nisi à die scientię, l. Quidam decēdens. §. fi. ff. de admi. tuto. cū simi. Docto. iudicio meo multùm se inuoluunt. Placen. dicebat, q̄ in l. si tutor. ideo tutor probabat, quia in se onus probationis susceperat, tamen non poterat cogi. d. l. Hoc autē. quæ solutio diuinat, cùm de voluntate tutoris ne vmbram quidē videamus in illo tex. præterea verba illa (idq; liquidis probationibus ostenderis) arguunt oecessitatem non voluntatem.

Secundò soluunt Docto. post. glo. ibi, q̄ in l. si tutor. ideo necessario ꝓbat, quia præsumptio scientiæ erat cōtra tutorem, cuius natura est onus probationis in aliū trāsferre. l. Siue posidetis. C. de probatio. quæ quidē
23 præsumptio (dicit glo. (inde insurgit, vel† q̄ fuerat denunciatio facta ad domum. l. Vt perfectius. C. de anna. excep. l. j. ff. de lib. agno. propter quod orit̄ pręsumptio scientiæ, nec pōt nisi supina ignorantia interuenisse, q̄ non releuat, vt ibi dicitur & in l. Nec supina. ff. de iur. & facti ingno. vel ex eo quia publicè scietur illum esse datum tutorem. arg. l. pignus. ff. de pigno. actio. Sed hæc solutio similiter diuinat: q̄ enim adesset pręsumptio scientiæ contra tutorem, vel q̄ publicè sciretur, vel q̄ denunciatio ad domum vel aliter facta esset, in eo tex. non apparet.

Tertiò soluit glo. q̄ tutor satis probat per allegationem p̄sumptionis ingnorātię, cuius vis est vt trāsferat in pupillū onus probandi & satisfit verbis illius legis. (idq; liquidis probationibus ostenderis) quia præsumptiones legum sunt liquidæ probationes s̄m gl. Sed circa hanc solutionem [illegible]
(non ex remissioris negligentiæ &c.) superfluo apponerentur, si intellexisset Imperator, q̄ satis esset pręsum-
24 ptionem† iuris probare. Præterea, vt patet ex principio d. l. si tutor loquentis per dictionem (si) apparet, q̄ probatio ibi exigitur condicionaliter, quo casu non est satis probare præsumptionem iuris. l. Lucius. ff. de condi. & demonst. vbi Dyn. & Bar. Et si dicatur, vt dicit Alcia. in tracta. de præsumptio. in ptin. in 3. parte, nu. 5. q̄ hoc est verum, ubi constat subesse pręsumptionem, ne conditio ipsa superflua, dico q̄ hic etiam constabat subesse præsumptionem ignorantię, & tameo conditionaliter probatio exigitur, ideo talis probatio non debet dici, quòd fiat eo ipso quòd contrarium non probetur, dixisset enim tex. probationem pupillo incumbere, ut dicitur, in d. l. Hoc autem.

Ego puto, q̄ in casu d. l. si tutor. necessariò pro parte pupilli esset probatū tale quid, quod inferret scientiam nominationis & electionis quia cùm dicat tex. q̄ si tutor oon didicisti te constitutum esse tutorem ratione iustę ignorantiæ, non uitio remissioris negligentię, & hoc probaueris non teneribus ꝑ tempore quo ignorasti, manifestè apparet, q̄ hoc q̄ ignoraret alienū factū non pōt intelligi simpliciter in terminis simplicibus iuris, quia tunc non distinguitur iusta ignorantia à negligentię vitio, sed distinguitur tunc quando potest hoc quod factum est, & iustè ignorari supinè, quod (vt dixi) nō pōt esse in terminis simplicibus, sed in casu, in quo possint qualitates, d. l. verificari. & comparatio ipse remissioris negligentię & iustæ ignorantiæ locum haberet, quę aliter locum oon haberet) vt dixi) in terminis puris iuris, in quibus loquitur. d. l. Hoc autem, & ita intelligas illum tex..

In glos. in uer. excusare. Bene dicit gloss. in hoc, q̄ quinquaginta dies à die cognitionis dati sunt ad incipiendam causam excusationis, ut hic dicitur, & melius in d. l. quinquaginta. ibi, Ad cōtestādas excusationū causas. & fuit dictū. s̄. & dicitur in d. l. Scire oportet. §. Quinquaginta. ff. eod. & d. §. Oportet. & hoc potest fieri diuersimodè vel testādo hoc. s. quòd vult se excusare antè tribunal allegando causam, vel aliter in submemorationibus. i. in actis proponendo, hoc enim importat illud uerbū, quod Latinū non est, nec alibi legi, fuit enim. l. illa Modestini, q̄ græcè scripsit, & traductio illa Barbara est. Subdit q̄ etiā pōt hoc fieri per dationem libellorū, ut iidem Imperatores testati sunt, quod intellige. i. per libellos supplices, non per libellum, ut vulgariter intelligimus, nos quia quoquo modo proponatur excusatio infra illud tempus, uel in iure ante tribunal, uel in actis, uel per libellum supplicem, allegando causam excusationis, satis est: est tamen postea probanda excusatio, & proferēda sententia absolutoria, vel cōdemnatoria excusando s. aut denegando excusationem, vt vidimus s̄. per d. l. i. §. Si tutor. ff. quan. appella. fit. nec potest excusari quis per libellos tantùm l. Excusare. ff. eod. qđ intellige non prout intelligunt Doct. i. per solam dationem libelli sine probationibus, quia hoc est absurdū, nec poterat cadere in sensum alicuius, quia non sufficit causam excusationis adducere, nisi probetur. l. Scire oportet. §. Sufficit. ff. eod. sed debet intelligere per libellos supplices, quia hoc debet fieri cum causæ cognitione & lata sententia, vnde succedit regula l. Nec quicq̄.
25 §. Vbi decretum. ff. de offic. Pprocōs. & leg. q̄† ea quę decretum & sententiam exigunt, per libellum supplicem non expediūtur. ita. n. intelligendū arbitrior illū tex. vt alibi aduertit accuratissimus & doctis. Alci. lib. ii. Parad. c. 3. quod ante ipsum similiter attigeret Budęus, et quasi nouum quiddam sibi attribuit Zoannetus Boń. lib. 1. Rest. c. xv. Ex his vides, q̄ accuratè exposuerit Nicol. de [illegible] submemorationes exponit. i. testium depositiones & productiones, quę fuit expositio Dyn. & similiter dum de libellis loquuntur, & dicunt intelligi de scriptura cōtinente excusationem, nā dicas ut s̄. quod ille text. nihil aliud intendit, nisi q̄ siue excusatio ꝓponat̄ in uoce ante tribunal, siue in actis, siue per libellos supplices, satis est, sed benè exigitur postea infra tempus quatuor mēsium datorum ad finiendam causam excusationis & peragendū hoc negotium iuxta tex. in d. l. quinquaginta, vt res per iudicis sententiam diffiniatur, nec potest quis excusari per libellos supplices: aliud enim est q̄ quis excusetur (hoc. n. importat causam finire & negotiū peragere excusationis) aliud q̄ excusatio proponat̄ & contestetur causa excusationis, vt patet in d. l. quinquaginta. Contestatio ergo fieri poterit per libellum supplicem, peragere autem negotium oon poterimus ex regula d. §. Vbi decretū. Et ex his uides qoàm superfluò posita sint ab Angelo & aliis multa, quę nec ad interpretationem huius loci conferunt, & iuuenum studia grauant.

In gl. fi. Iam suprà dictum est ex Theophilo quomodo hæc enumeratio facienda sit: ad unum tantum te volo aduertere, dum glo. dicit sub dubio forte, q̄ si absit per centū, & vnum miliare, habeș quinq; dies pro centum miliaribus, & postea, pro uno miliari forte vnum diem integrum, dic tu, q̄ de hoc est casus ad literam in l. In itinere. quæ est l. 3. de uerbo. signifi. ideo non erat dicendum sub dubio forte.

§. DATVS AVTEM.

1 *Tutor dat⁹ simpliciter à testatore ad uniuersum patrimonium pupilli datus intelligitur, ubicũque sitũ sit,*

2 *Tutor à iudice datus an cẽseatur datus ad uniuersum patrimonium*

3 *Tutor potest se excusare, ne ultra centesimum lapidẽ tutelam administret.*

4 *Tutor an possit se excusare ab administratione bonor existentium in alia prouincia, etiam si non distet per centesimum lapidem*

5 *Indefinita datio tutoris aquipollet uniuersali.*

NON diniditur, nec breuius summari potest, ex l.propter litem.§. Licet.ff.eo.

Casus in tam notissima regula non esset figurandus, tamen (ut alias dicebam) dubitationem faciebat. quòd uidemus tutores posse se excusare ab administratione earum rerũ, quæ in alia prouincia sunt.l.Non solùm.§.Et qui testamẽto.ff.eo.vnde cùm hoc sciat testator, qui habebat patrimoniũ diffusum, videtur tantùm voluisse dare ad illam partem patrimonij, ad quam administrandam iure publico tutor cogi potest arg.eorum, quæ dicitur p Bar.in l.Vt iurisiurãdi.§.Si liberi.ff.de oper.lib.quòd.i. testator semper pręsumit habere voluntatẽ conformẽ legibus: quo tamen non obstante dicitur, quòd si simpliciter datus est tutor, nulla alia facta extrinsec⁹ mẽtione, cẽset ad uniuersum patrimoniũ datus: cùm.n.natura tutelæ sit respicere personas pupillorum & in consequentiam res ipsas, & bona, quę ita indefinitè & simpliciter committuntur, non est dare rationẽ diuersitatis, quare magis ad unam partẽ, quã ad aliã datus intelligatur; nam quod in cõtrariũ dicitur, cõcludit in oppositum, si enim necessaria est excusatio, patet quòd tutore se nõ excusante datio tener, & potuit cogitare testator, ut cõtẽplatione sui tutor forsan nolit se excusare, uidemus enim à communiter [illegible] dari tutores amicos & beneuolos parentum & pupillorum.

1 Not.primò, q̃ †tutor datus simpliciter, datus intelli-
gitur ad uniuersum patrimonium pupilli, vbicũque si-
tũ sit, ad idem tex.in l.propter litem.§.Licet.in l.Illud.
l.Nõ solũ.§.Et qui in testamento.ff.eo.titu.l.Testamen-
to.C.eo.tit.potest benè testator, si uult, aliter dare, l.Si
tamen.ff.de testa.tute.facit.l.pupillo.ff.de tuto.& cura.
dat.ab iis.sed si nullas administrationes circumscribat,
aut definiat, sed indefinitè & simpliciter detur, tunc da
tus intelligitur ad uniuersum patrimonium per istum
tex.& hoc in dato à testatore nullã habet dubitationẽ.
2 Sed dubium†est in dato simpliciter à iudice, an cẽseatur
datus ad uniuersum patrimonium, & vt dixi s.in §.Ad
certum.in glo.in uer.Certę. cõmunior Doct.opi.est, q̃
siue à iudice, siue à testatore datus sit, semper (si simpli-
citer detur) intelligitur datus ad uniuersum patrimo-
nium, & reperit hoc Ang.post alios, quos allegat, & So
3 zi.post alios in cõs.36.col.4.lib.i.benè uerum†est, quòd
poterit tutor excusare se, ne ultra centesimum lapidem
4 tutelam†administret.d.l.propter litẽ.§.fi.Et aduerte ad
unũ, in quo non uideo, quòd Doct.aduertant, q̃ non so
lùm quis potest se excusare ab administratione eorum
bonorũ, quæ sunt ultra centesimum lapidem per d.§.fi.
sed etiam poterit quis excusari ab administratione eo-
rum bonorũ, quæ sunt in diuersa prouincia d l.propter
litem.§.Licet.d.l.Non solùm.§.Et qui testamento.d.l.
Testamento.C.eo. quod aliqui intelligebant, etiam si ta
lia bona sint magis uicina domicilio ipsius tutoris dati;
pone enim citra Varum datum esse aliquem tutorem,
puta, Nicææ, & pupillum habere bona in prouincia lõge, puta, per viginti milia passuum: putant isti ex generalitate illorum tex.posse excusari, & ita de singulis prouinciis dicendum sit, nam qđ dicitur in d.l.propter litem.§.fi.id habet locum ex eo, quia ponitur casus in Senatoribus, quorũ domiciliũ Romæ est, cuius quasi specialis prouincia nõ excedit centũ miliaria.l.i.§.Cũ vrbem.ff.de offi.præfec.vr.comprobant opi. illam per tex.secundũ eos clarissimum in l.Illud.ff.eo. titu.vbi dicitur vsitatissimum esse, q̃ ij, qui in Italia domicilium habent, excusentur ab administratione rerum prouincialiũ, ubicunq; ergo habeat domicilium in Italia, & in quacunque parte etiã in limine Italiæ, excusabitur ab administratione rerũ, quæ uel in prouincia, vel in Gallia, vel in Germania, aut alibi sita erũt. Sed cõtraria opi. verissima est per tex.in d.§.Licet. nam in eadẽ prouincia, quantũcunq; patrimonium diuisum sit etiam ultra cẽtum miliaria, tenetur tutor administrare, nec potest excusare, si uerò in diuersa prouincia, excusatur, dummodo distet per centum milia passuum, ita ad literam dicit ille tex.i §.Licet. ubi datus simpliciter tutor excusatur ab administratione bonorum existẽtium vltra cẽtesimum lapidem; subdit Iurisconsultus, dũmodo nõ in eadẽ prouincia sit; quo fit, vt si in eadem prouincia sit, non excusetur, & si in diuersa, nõ excusatur, nisi distet per certũ miliaria. & quod dicitur de Senatoribus, hoc specialiter interdictum est, ne longius abesse cogantur ob incõmoda reipub.& specialiter in eis hoc introducitur, & ita uoluit Dyn. quẽ sequitur. Nico.de Neapo. post Albe.in d.†.Licet.qui dant exẽmplum de duabus illis dietis apud cano.vltra quas quis non trahitur, quæ intelliguntur à fine prouincię, quod exemplum nõ est bonum, quia centum miliaria non numerabũtur à fine prouinciæ, sed à domicilio, si in alia prouincia administratio erit facienda, ut dictum est.

5 Secundò not.q̃†indefinita datio [illegible] uniuersali, quod in testamentis [illegible]um est.l.Si pluribus. ff.de lega.2. de quo dic, vt ibi per Bart. alibi opportunius dicetur.

In gl[illegible] aliqua, quę declarationem exigunt vltra ea, quę diximus in loco pro contrario signato.

§. QVI TVTELAM.

1 *Tutor finita tutela non cogitur curã administrare eorundem pupillorum, etiam si testamẽto tutor datus esset.*

2 *Curator datus ei, cuius tutelam gessit, quãdo se excuset, & quãdo incipiat currere tempus exausationis.*

3 *Curator an testamento non detur inuitus.*

4 *Amico satis est consulere in aliquibus.*

5 *Libertus quãdo se excuset à tutela patroni uel filiorũ eius.*

DIVIDITVR in duas partes: in prima ponitur regula, q̃ qui fuit tutor alicuius nõ cogitur eiusdem esse curator: in secunda ampliatur hęc regula, ut habeat locum etiam si testamẽto sit quis datus tutor & curator. secunda ibi, In tantum ut licet.

Qui gessit tutelam alicuius, non cogitur eiusdem esse curator, etiam si testamento fuerit datus. h.d.ex l. Curator. C.eod.

Casus ita figurari potest; fuerat quis tutor quorũdã pupillorum, eueniente pubertate nominatus est ille idem in curatorem, vel etiam testamento fuit datus & tutor & curator à patre pupillorũ, quæritur an cogatur administrare & suscipere curam; & uidebatur quòd sic,

quia

quia cura est munus publicum, ad quam administrandam cogũtur omnes.s.eo.in princi.nec ob id,q gessit tutelã illius, excusare videtur,tũ quia nisi sint tres tutelæ nõ excusant vt.s.eod.§.Item tria onera.tum quia quando cogitur, iam tutla finita est pubertate, & tutela finita non solet præstare excusationẽ d.§.Item tria.quinimo & si sit prope finem, ut ibi dictum fuit:quo non obstante deciditur contrarium, hęc enim excusatio introducta fuit ex rescripto diuorũ Seueri & Antonini, quod Docto. putant factum ea ratione, quia videtur & patri & filiis sufficere debere, si tutor vt amicus suo labore in aliquibus amici officium expleuerit,de qua tamen ratione videbimus in glo.i.

1 Notatur primò quod † dicitur in regula huius tex.q qui tutelã alterius gessit, inuitus nõ cogitur esse eiusdem curator,etiam si testamento datus sit concor.text. in d.l.Curator . C.eod.in l.Caius.ff. eo.volens ergo admittetur,vt colligitur ex hoc tex.à cõtrario sensu,quia datur excusatio, qua non proposita,& si ea vti nolit,tutelę tenebatur.s.eod.in princ.Dic ergo, quod quamuis in hoc tex.hoc non dicatur, tenetur talis curator excusationem illam proponere.quòd eorundem pupillorũ tutelam gessit.d.l.Curator.C.eod.& eam debet proponere intra præfinitum tempus, de quo s.§.Qui autem.

2 Sed dubitari poterat à quo† tempore incipit currere d. tempus,& clarũ est,quòd si sit curator nominatus post administrationem tutelę à iudice, currit à die scientiæ, ex quo scilicet cognouit se datum d.§.Qui autem excusare.Sed pone,quòd sit datus à testatore tutor,& curator vsq, ad ętatem 25.annorum filiis suis,& gesserit tutelam,àn tenebitur proponere excusationem ab initio, quando sciuit se datum tutorem & curatorem,an verò finita tutela?Hanc q.mouet Iurisconsultus in l.Caius. ff.eod.& decidit,q tempus excusationis incipit currere à die confirmationis Prètoris,nam testamento curator dari non potest. sed datus confirmari solet.§.j.s.de curato.vers.Sed curator.quia ergo incipit tũc esse curator, cùm confirmatus est,ex illo die incipit currere tempus excusationis proponendę ei, qui tutelam gessit.d.l.Caius.& aduerte quia glo.alibi in l. Iurisperitos in gloss. dicit, quòd d.l.Caius.intelligenda est,vt ante confirmationẽ debeat se excusare per d.l.quod est falsum,idem etiam videtur voluisse glo.in l.Neusennius.in ver.Confirmatus.ff.eod.sed(vt dixi)decipitur glo.nam benè verum est, q siquis vult excusationem suã proponere ante cõfirmationem, vt eam impediat,& ostendat iudici talem confirmationem irritam futuram proposita per eum postea excusatione,hoc facere poterit ad eam impediendam, & iudex tunc non confirmabit, & hoc est, quod dicit l.Iurisperitos.in §.fin.ff.eod.sed si confirmetur,etiam saluum est illi ius proponendæ excusationis. & ita procedit tex.in l.Caius.benè verum est,q si consensisset se cõfirmari expresè videretur quodammodo iuri publico excusationis proponendæ renunciasse tacitè secundum glo.& Iac.de Aren.in d.l.Caius.& benè declarat Bal.ibi.& in d.l.Neusennius.

3 Secundò ex hoc tex.notat Ang.q† testamento non datur aliquis curator inuitus,quod nõ probatur in hoc tex.nam hic benè dicitur, q si datus sit ille curator testamento, qui idem fuerat tutor,non datur inuitus,sed si simpliciter detur qui non fuit tutor,erit(post confirmationẽ tamen.d.§.i.s.de curato.)inuitus curator,quia cura munus publicum est §.i.s.eo.& sic vide quò incuria pręceptorum iuuenes ducat, non cõsiderando terminos,in quibus iura loquantur.

4 Tertiò similiter notat Ang. quòd sufficit amici commoditatibus in aliquibus consuli,quod non dicitur in hoc tex.sed Doct.volunt hãc esse eius rationem.de quo tamen videbimus statim in glos.

In glo.j.Glo.assignat rationem huius tex.quã Doct. cõmuniter sequuntur per tex.in d.l. Tutori. qui tex.nõ videtur habere locum, nam ille tex.propriè vult ponere differentiam inter tutores & curatores,& negotiorum gestores, & considerat,q illi tenẽtur ex necessitate propter susceptum munus publicum,at hi voluntate, & ideo eos non esse cogendos,quippe sufficit,quando aliqđ negotium ex uoluntate suscipitur,ad defendẽdas absentis amici facultates ,vt in aliquibus cõsulatur ei,quod secus est i tutore,& curatore, quos oportet in omnibus consulere,quam differentiam considerat etiã tex in l.Tutores , qui.§.Qui se.ff. de admi.tut.facit tex. cum glo.ibi in l.Qui proprio.§.1.ff.de procura.Et profectò dura videtur decisio,q ille,qui cogitur aliam curam administrare, ad quam vocatus esset, non cogatur gerere eandem eorum, quorum tutelã gessit,cùm hoc minus grauaminis afferat curatori habenti iam notam administrationem rerum & bonorum pupilli , & ipsis pupillis magis . prodesse videatur,q res eorum administrentur ab illis,quibus est iam nota intus & in cute totius eorum patrimonii administratio, & qui ex fide tutelam gesserunt,tamen constat æquo magis iure,quã summo voluisse illos Imperatores requiem hanc tribuere huiusmodi personis,quæ oneratę fuerunt,pro tempore tutelę.

5 In glo.fi.Solu.glo.vera est,& ea ratione nititur,q† libertatem rem quidem inęstimabilem à patrono consecuti sunt, quæ facit, vt nulla excusatione iuuandi sint, quin persoluant gratitudinis officia illi , à quo tanto munere dignati sunt: & hinc fit quòd si propria pecunia empti sint, saluum habeant ius excusationis.l Libertum.§.Qui propria.ff. eod.& similiter si ex fideicommisso manumittantur.l. Nequaquam.ff. eo. tit. Cessat enim tunc ratio illa gratitudinis rependendæ, quam proximè dixi, est ad hoc bonus tex.in l.Libertus.ff. de tuto. & cura. dat. ab iis. & in l. Siquis à liberis.§.pen.ff.de libe.agnos.

§. IIDEM RESCRIPSERVNT

1 *Maritus potest excusare a tutela uxoris etiã post eã susceptam.*
2 *Maritus uxori furiosæ dari curator non potest.*
3 *Maritus datus curator uxori tenetur se excusare, et aliũ curatorem petere.*
4 *Maritus bonorũ dotalium dominiũ & administrationem habet.*
5 *Receptitia bona ea propriè dicũtur, quæ uxor nõ dedit in dotem, sed sibi reseruauit,*
6 *Sponsus non potest esse curator sponsæ.*
7 *Vxoris & mariti quod dicitur, idẽ dicitur de spõso & sponsa.*
8 *Vxor propriè dicitur post cõsummatũ matrimonium.*
9 *Sponsa propriè dicitur cũ qua sponsalia de præsenti cõtracta sunt, non solùm de futuro.*
10 *Sponsæ appellatione non uenit uxor.*
11 *Vxoris appellatione non uenit sponsa, & quando*
12 *Maritus potest esse procurator uxoris, & quare*
13 *Procurator, quãdo est effectus dominus litis, non potest nisi noua interueniente causa reuocari.*
14 *Maritus an possit dari curator ad unam litem tãtum*
15 *Excusari impropriè dicitur ille, q tutor uel curator esse non potest.*
16 *Donatio inter uirum & uxorem quare prohibeatur.*
17 *Tutor uel curator põt hodie de iure canonico cõtrahere matrimonium cum pupilla.*

NON

NOn diuiditur. Summari sic potest. Maritus etiam post immixti onem se excusat à cura uxoris.h.d.ea l.i.§.fi.ff. cod.
Casus ita figurari potest; dubitabatur an maritus à cura vxoris haberet excusationem,& videbatur q̃ nõ,duplici ratione,quamuis diuersa:prima, quia nõ potest dari curator is. lege prohibente l.Maritus.C.qui dari tuto.poss.secunda, quia cũ debeat affectionẽ rebus vxoris ipse maritus,& videtur caput uxoris, merito videbatur nõ solùm concedi tutela,sed etiam & si datus esset, tenetur,maximè quia curator & procurator æquiparari videntur,& potest maritus esse procurator vxoris l.Maritus. C.de ꝓcur.sed cõtrarium responsum est, vt se excusare possit & posti immixtionem, quinimo debet, vt inferius dicetur: hoc autẽ ideo à legibus prouisum est,ne mutuus ille amor, qui donationem inter coniuges impedit,faciat,vt spreto cõmodo suo vxor,quæ in cura fuit,remissionẽ faciat reddendæ administrationis finita cura,& si cõtingat ante finem curæ, quòd maritus non ex fide administret, vxor non possit virum suum cum infamiæ nota suspectum postulare.§.Suspectus el.2.j.titu.j.
1 Notatur primò ex hoc tex. quòd† maritus excusare se potest à cura vxoris etiam post eam susceptam,concor tex.in l.j.in fi.ff.eod. quinimo necesse potest curator. d.l.2.C.qui dari tuto poss.& non solùm intuitu ætatis,
2 sed nec etiam morbi:si enim vxor† furiosa sit, vel mẽtecapta, vir ei tutor dari nõ põt.l.Virum.ff.de cura.furio.
3 & vsq; adeò hoc prohibetur maritis,quòd† si dati sint curatores vxoribus suis, tenentur non solùm se excusare,& non recipere hoc onus,sed tenẽtur alium curatorem petere.l.Amplissimi.C.eo. aliter enim nõ effugerẽt infamiæ notam, vt ibi dicitur: sed non intelligas,quòd infamia procedat ex non petitione curatoris,sed ex eo quia cũ prohibitum sit senatusconsulto, ne pupilla ducatur vxor à curatore,quamuis datus esset curator post nuptias cõtractas ,nõ effugeret infamiam illã de facto quòd quasi corãm hominibus apparet curator & maritus contra verba.S.C.& hoc est, quod designãt illa verba(ne labem pudoris contrahat)in l.Licet.C.eo.nõ est ergo par causa mariti & aliorum,qui iustam excusationem habent:nam alii ita demum proponunt excusationem si volũt,hic autem inuitus cogitur:alii post susceptam tutelam non se excusant regulariter.l.post susceptam.ff.eo.hic autem & potest,& tenetur:alii non tenẽtur alium curatorem petere ,hic autẽ obligatus est.d. l.Licet.d.l.Amplissimi. Hæc omnia tamen intellige in bonis propriis vxoris, quæ.s.mulier nec dedit in eodẽ, nec paraphernalia esse voluit danda ultra dotem uiro
4 suo,nam eorum bonorum , quæ† in dotem data sunt, vel vltra dotẽ data sunt uiro iuxta.l.Si ego.§.Dotis aũt. de iure doti.maritus dominium habet.l. Doce.C. de rei uendic.& administrationem ex mandato dato à lege.l.fin.C. de pactis conuen. quod attigit hic Ange.in gl.l.Hac lege.C.de pact.cõuen. quimo.& vxore nõ prohibente fructus lucro mariti cedunt , vt dicit ibi Ioan. Fab.circa quod videnda sunt,quæ ponunt Bal.Ange.& alii in l.Vbi adhuc.C.de iur.dot.in l.fi.C.de pac.conuẽ. in l.pen.ff.ad l.Fal.in l.Maritus C.de procu.decis.Neap.
5 44.De tribus.num.5.In iis aũt bonis, quæ† mulier sibi propria reseruauit. quæ receptitia propriè dicuntur.l. proprium.ff. cõmn. præd. vbi Budæus , & Alciatus in l. Qui fundum.ff.de verb.sign.Gellius lib.17.cap.6.non potest aliquo modo curator esse, vt hic dicitur
Secundò notat Ang.hic , q̃ qui habet ius excusationis,& suscipit tutelã vel curam , amittit ius excusandi, quod in se uerũ est,sed qualiter ex verbis huius tex.elici possit(nisi forte à speciali) nemo est q videre possit.
6 In gl.j.Ampliat glo.vt hæc prohibitio nõ solùm† habeat locũ in uxore,sed etiam in spõsa.d.l.i.§.fi.ff.eo.per regulam.l. Oratio.ff.de sponsali.& est tex.espressus in l.Tutor.ff.de spõs.in fine.& quãuis.S. C.prohiberet expressè , ne quis pupillam duceret in uxorem,tamen & spõsalia prohibuisse censendũ est & adducit Caius iuriscõs.in l.Siquis tutor.§.Quamuis.de ritu nupti.rationem, quia cum qua nuptiæ contrahi non possunt, ea plerunque nec sponderi potest , nam quæ duci potest, ea iure desponsetur.
7 Ex hoc loco notat Ang.q̃ illud , quod† dicitur de vxore,habeat locũ in sponsa:circa quod dicas primò,quòd
8 uxor propriè dicitur illa, cũ† qua est consummatũ ma-
9 trimonium,& illa dicitur† sponsa,cum qua sponsalia cõtracta sunt etiam de præsenti , textus est & ibi Abb.in c.Tertiò loco.de præsumptio.quia ante copulam nõ dicitur esse in usu uiri , & ideo non dicitur vxor,Saly.in l.Cùm te.col.i.D.de don.ante nup.facit tex.in l.Siquis desponsata.27.q.2.& sponsa dicitur non solùm illa,cũ qua contracta fuerunt spõsalia de futuro, sed etiam de præsenti.c.Accepisti.ubi Abb. de sponsa. duo.& in c.Ex publico. de cõuersa.coniuga.in vlti. notab.& ideo dici
20 solet,quòd† appellatione spõsæ nõ venit vxor.l.Solet.ff. de iis qui not. infam.l.Siquis officium in prin.ff.de ritu nuptia.l.Si uxor.§.Diuus.ff. de adulte. voluit Anto.de
51 Butrio in rubrica de sponsa.& similiter è couerso iura loquẽtia de vxoribus non habet propriè locum in spõsis,ut singulariter tradit Signorolus in consi.144.In q. in prin.tradit Deci.cons.540.Quæritur. col.2.sed totũ pendet à qualitate rei, super qua disponitur, item ex ratione dispositionis , de quo videnda sunt,quæ latè prosequitur And.Sicu.post alios in rubri.de sponsa.latissimè vltra omnes And.Tiraquellus post suas leges connubiales.nu.4.& nota.q.tangit Iac.de Sancto Georgio in l.Maritus.C.de procura.subdẽs. quòd dispositio.d.l. Maritus.non habet locum in sponso , quod not.
52 In glos.in ver.Curatorem. potest autem [illegible] procurator ex eo, quia non vertitur [illegible] periculum,quemadmodum in cura, nam curatorem non posset mulier sua voluntate reuocare,cum certis modis cura finiatur. [illegible] mandatum autem reuocatur sola uoluntate.§.Mandatum.j.mãda.Præterea si vellet ut suspectum reuocare,uix est(ut dicebam)ut id sine infamia facere posset,ut dictum est in figuratione casus, de quo uide Bar.in l.i.§.fi.ff.eod.& in d.l.Maritus. C.qui dari tuto. poss.Bal.in d.§.fin. qui benè declarat.
53 Et si dicatur,postquam† est effectus dominus litis procurator , non potest, nisi noua superueniente causa reuocari.l. post litem.ff.de procura.ergo idem & in curatores respondetur, quòd quamuis hoc uerum sit respectu illius causæ , tamen non est uerum quo ad alias causas,ad quas potest non dari , cùm curator ad omnes datus intelligatur , ut declarat Ias post alios in l.2. C.de procura.
54 Sed circa hoc solet dubitari,an maritus dari† saltem curator possit ad unam litem tantùm,& Speculator in tit. de curatore.§. Vt autem.versi.Sed nunquid vir secutus Ioan.videtur inclinare quòd possit:primò enim arguit, q̃ dari non possit ex generalite l.2. qui dari tuto. pos. quæ indistinctè debet intelligi.l. De pretio.ff.de public.itẽ quia eadẽ ratio esse uidetur,ne.s.actione negotiorũ gestorũ conueniendus sit vir , dicit tamen Specu.q̃ Ioan.distinguit , aut maritus constituitur vniuersalis curator , & hoc fieri non possit , vt hic aut specialis, & possit tanquam cessante ratione prohibitionis, quæ ratio iudicio meo ẽ falsa, quia siue attẽdamus periculũ cõsideratum à Doctoribus, siue periculũ læsionis existimationis,quãdo,vt suspectus est remouendus,eadẽ ratio militare videtur , quis iure scripto negotiorũ gestorum actio non infamet, idem tamen est in curatore

ratore ad litem, ficuti in curatore vniuerfali. Et dũ Specu. poftes confiderat pro Ioanne, ꝙ ex negiotiatione vniuerfali, & cura maius poffet infurgere damnum, quã in curatore ad litem, aduertendum eft, quia lis poffet effe, vel hereditatis, vel maioris partis parrimonii, quo cafu parum diftaret ab vniuerfali curatore. Ponderat poftea Specu. rationem, ꝙ poffit curator reuocari, quando datus eft ad litem. l. Ante litem. ff. de procura. non fic curator, cuius officium certis modis finitur, ut dictum eft, quæ ratio falfa eft, quia curator ad litem non reuocatur fed finitur benè finita caufa, ut dictũ fupra. in §. 1. de curato. & iura per Specu. allegata loquuntur in procuratore, & plurimùm diftant curator ad litem & procurator Bal. in l. 1. in fi. ff. eod. tenet eandem fententiam propter facilitatem remotionis, & cùm idem videatur verfari periculum, quod in procuratore, allegat Oldra. ita tenete in l. Maritus. C. qui dari tuto. poff. Sed ratio facilitatis remotionis non videtur vera, quia Doct. qui confiderãt facilitatem remotionis in procuratore, confiderant, ꝙ fola voluntate reuocari poteft, vt fupra dictum fuit. Ad eft præterea alia ratio, quia procuratoris officium voluntarium eft, vt inf. de mand. §. Mandatũ. fed officium curæ tanquã publicũ eft neceffariũ. §. 1. fupra eodẽ etiã curatoris ad litem fm opi. Bal. & aliorũ, de quibus per Alex. in l. Tutori. C. de nego. geftis. de quo fuit fup. dictũ. Vnde fi contra propriam voluntatẽ maritus curator conftitueretur, poffet hinc facilè infurgere femen diffenfionis & difcordiæ, quod leges abhorrent arg. l. Manifeftiffimi. in fin. C. de furt. l. fi. in fi. C. ne fideiuff. doti. den. dicit tamen Bald. vbi fuprà notabile verbum, ꝙ eius opi. feruatur in practica, contra id quod dicit Ang. hic. Hanc eandem fententiam tenet Bar. in l. Siquis. §. fin. in fi. ff. de procura. dum ex illo tex. infert, ꝙ maritus poteft dari curator ad litẽ, ficut procurator. Sed aduertendum eft, ꝙ decifio Bar. pendet ea folutione glo. ibi, quæ vult, ꝙ curator ad litem reuocetur fola voluntate ante litem conteftatã, ficut procurator, quod nõ probatur in illo text. & gl. ibi, quę hoc dicit in fin. allegat tex. in l. Ante litem. ff. de procura. qui loquitur in ꝓcuratore non in curatore, & videtur abfonũ, ꝙ curator qui fola voluntate nõ datur, fed authoritate iudicis, fola voluntate reuocetur contra l. Nihil tam naturale. ff. de reg. iur. Eandem etiam fententiam tenet Bald. in l. 2. C. de procura. quem ibi fequitur Alex. qui mouetur ex ea ratione, quia procurator fola voluntate reuocatur, & eodem modo videtur, ꝙ reuocari poffit etiam curator, quod, falfum eft, vt prædixi: & hãc eadẽ fententiam fequi videtur Iaf. ibi fimpliciter. Saly. in d. l. 2. C. qui dar. tuto. poff. dicit, ꝙ Iaco. de Belui. tenuit hanc eandem fententiam, fed ipfe ab eo difcedit propter generalitatem. d. l. 2. & quia curator ad litem nõ poteft reuocari ab vxore quemadmodum procurator, vtpotè, qui ab ea non eft datus: item quia lis poteft effe magni momenti & Præiudicij: item quia de procuratoris promifsione lege cauetur, de curatoris verò minimè aliquo cafu. Præterea dicit, ꝙ vxori nõ expedit, vt maritus ad vnã litẽ cõftitui curator pofsit, attento, ꝙ poteft eum procuratorem cõftituere, quę opi. mihi magis placet, tam per rõnes prædictas quam per generalitatem legum prohibentiũ maritum ad tutelam admitti, & in hac eadem fententia refidet etiam Alberi. in d. l. 2. vbi dicit, ꝙ Odofre. ibi tenet eandem fententiã ex ĝnalitate verborum illius tex. quãuis alij referant ibi Odoft. tenere contrarium: & licèt Iaco. de s. Georgio in d. l. 2. C. de procur. adhęreat opi. Bar. in d. §. fi. tamẽ nulla ratione nititur, nifi tantùm authoritate. Mihi tandem (vt dixi) placet opi. Sal. tam propter generalitatem legũ prohibentium, quòd maritus nõ pofsit effe curator vxoris impediẽte hoc. S. C. l. Amplifsimi. l. Licèt. C. eod. tit. quã propter paritatem rationis. Ideo enim dicũt Doct. conftitutum effe diuerfum ius in curatore & procuratore, quia curator nõ poteft reuocari ad libitum, procurator fic, quod idẽ in curatore ad litẽ, quia falfa eft opi. gl. in l. Siquis cùm. §. fina. ff. de procu. quòd curator ad litẽ pofsit reuocari ante litem conteftatam, ficut procurator, quia procurator poteft reuocari nuda voluntate, curator autem ad litem non poteft reuocari, nifi faltem in reuocatione accedat etiam decretum iudicis, quod accefsit in conftituendo, vt declarat Bald. ibi, quem fequitur Pau. de Caft. argu. l. Si vt proponitur. C. de nup. requiritur enim in deftituendo actu etiam re integra illa eadem authoritas, quæ requiritur in conftituẽdo, & fuit opi. Iac. Butriga. & Rayne. ꝙ propter authoritatem interpofiti decreti in conftitutione curatoris non pofsit reuocari fine decreto & fine caufa etiam ante litem conteftatam & re integra: videmus enim, ꝙ interlocutoria lata caufa cognita fine cognitione caufæ non reuocatur. l. 1. C. de dila. Nec obftat ratio Ang. in d. §. fi. dũ vult, ꝙ ea eo, ꝙ tutela eft onus, & non agatur de præiudicio aliquo curatoris in reuocatione, pofsit reuocari fine caufa non cognita, quia hoc eft falfum, cùm agatur de exiftimatione ipfius curatoris in remotione, cùm cõftitui fiot certi modi finiendi curam inter quos non eft coonftitutus modus nudæ reuocationis, & probatur optimè hæc opi. ex generalitate l. Cùm femel. ff. de tute. vbi expresfè dr̃, ꝙ cùm femel fit petitus tutor, in eandẽ litem alius dari nõ põt, quem tex. ẽt notant ad hoc Doct. ibi.

15 In gl. in ver. Excufare. Glo. vult, † ꝙ impropriè ponat hoc verbũ, & idem voluit glo in l. 1. in fi. ff. eo. nam ipfo iure nulla eft datio per glo. ibi, de quo dictum fuit fuprà in §. Item maior. eo. tit. in glo. in ver. Nec excufatione. & ad dicta ibi me remitto.

Glo. poftea afsignat rationem huius conftitutionis, 16 & dicit hoc ideo effe, quia † vxor omnia fibi remitteret propter affectum, quafi fit eadem ratio, quam afsignat Iurifconfultus in l. 1. ff. de do. inter vi. & vxo. f. ne mutuo amore inuicẽ fe fpoliarẽt, & ideo prohibitam effe donationem inter virũ, & vxorẽ, d. l. 1. q̃uis aliam rationẽ, & iudicio meo meliorem, d. prohibitionia afsignet Iurifconfultus in l. 3. ff. de dona. inter vi. & vxo. quam & fenfit Paul. qui illius prohibitionis rationem adducens dicit, hoc ideo fuiffe à maioribus conftitutũ, quafi abfurdũ videretur aliquid effe viri aut vxoris, quod cõmune nõ effet. Sed ratio allegata per glo. communiter reprobatur per Doct. in d. l. Maritus. & in l. 2. C. de procur. fi quidem illa eadem militaret in mandato, & tamen uidem maritum conftitui procuratorem poffe. d. l. 2. C. de procura. ideo afsignant alias rationes; de quibus fuprà dictũ fuit. Et mihi magis placet, ꝙ ratio publice honeftatis propter. S. C. prohibẽs tutores & curatores ducere vxores pupillas, & adultas fuas, vendicet etiam fibi locum, fi curator etiã cõftituatur poft contractum matrimonium, & hanc rationem iudicio meo confiderant Imperator in l. Licèt. C. eo. cuius hæc funt verba: Licèt oratiuncula fub diuo Marco habitæ verba deficiant, tamen,
,, qui poft contractas nuptias nurui fuæ curator datur, ex
,, cufare debet fe, ne manifeftam fententiam eius often-
,, dat, & labem pudoris contrahat.

Vltimò glo. declarat prædicta omnia vera effe vbi datus fit curator poft nuptias, nã antea curator, vel tutor nuptias contrahere non poteft toto tit. C. de interd. ma- 17 tri. in pup. & tuto, & † hoc eft verifsimum de iure ciuili, de iure antè canonico, quod hodie attendi debet, talis prohibitio fublata eft per generalitatem tex. in c. pẽ. de fecund. nup. & c. fi. eo. tit. vbi Abb. declarat, de quo dixi fupra de nup. in §. Sunt & aliæ. in glo. in uerb. Enumerari. in feptimo cafu, ubi uidendum.

Tandem glo. dicit, quòd etiam maritus de facto datus curator, puta, abfens & ignorans debet, ut liberet fe

ab infamia,de qua in l.Licèt. C.eo.aliũ petere per text. in l.Amplissimi.C.eo.tit.circa quam potes aduertere, ꝙ tex.ille non probat id,ad quod allegatur per Doct. vide licèt,ꝙ maritus teneatur petere necessitate præcisa,sed benè potest necessitari necessitate causatiua, vt. s. effugiat infamiam,nam dicit tex.ꝙ datus curator absens,& ignorans vxori suæ potest esse securus,dummodo alius substituatur : quomodocunque ergo substituatur , siue viro petente,siue alio,vir erit securus per illũ text. Aliud est in matre,cui iniungitur hoc,vt petat,l.2.§. Si mater nõ petierit.ff.ad Tertul.§.fi.j.senatusconsult. Tertul.

In glo.fi.Inquit glo. ꝙ speciale est in marito , vt post immistionem possit se excusare,cum gñraliter tutores vel curatores dati,qui ius excusationis habebant, nõ valeant post susceptã administrationem se excusare l.2. C. si tut.vel cura.fal.all.& hoc verũ gñraliter(vt dixi)& regulariter,qa suscipiendo videntur iuri suo tacitè renunciare : hoc tñ fallit in multis casib.notatis p gl.& Doct. in d.l.2.Sed qa materia impertinens est,siquis casus prædictos enumeratos videre cupit, videat gl. in d.l.2. fuit. dictũ etiã sup.in §. Itẽ propter aduersam ualetudinem.

§. SIQVIS AVTEM.

1 *Sententia lata ex falsis allegationibus non est nulla.*
2 *Tutor excusatus falsis allegationibus non liberatur onere tutelæ.*
3 *Actio manet pupillo , quando Pratori obreptum est in præstando decreto.*
4 *Arrogatio liberti alieni tacito hoc principi non prodest.*
5 *Praces falsæ si sint, caret precator mendax impetratis.*
6 *Dolus non debet cuiquam patrocinari.*
7 *Falsa causa non prodest & vitiat institutionem.*
8 *Sententia diffinitiua lata ex falsa causa valet mero iure, de veritate nu. 13.*
9 *Decretum interpositum ex falsa causa est ipso iure nullum,nisi interuenerit plena causæ cognitio. & declara etiam aliter ut ibi.*
10 *Falsum est mutatio ueritatis.*
11 *L.Quid sit falsum.ff.de fals.emandata.*
12 *Decretum si nullum sit ex falsa causa, non indiget restitutione.*
14 *Restitutio solet reparare ea,quæ accidunt rei,& sententiæ,non quæ insunt.*
15 *Falsus tutor non est tutor.*
16 *Falsum testamentum non est testamentum.*
17 *L.Diuus.ff.de re iudi.aliter declaratur.*
18 *Sententia exigit plenam causæ cognitionem decretum non sic.*
19 *Reuocabilia facilius cõceduntur quàm irreuocabilia.*
20 *L.i.C.si tutor vel curat.fal.alleg.declaratur.*
21 *Libertus datus tutor nullo priuilegio excusatur à tutela filiorum patroni.*
22 *Libertus Senatoris,qui eius negotia administrat,excusatur à tutela.*
23 *Ingenuus libertino tutor regulariter non datur.*
24 *Sponsus sponsæ tutor datus excusatur.*
25 *Athletæ excusabantur olim à tutela.*
26 *Certamina sacra quæ.*
27 *Pancratij appellatione quid ueniat.*
28 *Antonij Nebrissensis errores.*
29 *Exul perpetuò excusatur etiam à iam suscepta tutela.*
30 *Inquilini castrorum excusantur à tutela,& qui sint.*
31 *Priuilegium generale non excusat à tutela.*
32 *Tutor excusans se à tutela amittit legatum factum sibi & quando,non tamen amittit substitutionem.*

NON diuiditur.Excusatus ex falsa causa non liberatur.h.d.ex l.1.C.si tut.uel cura.falsis allega.excus.

Casus in tam ootissima regula figurari nõ debet cuius rõ dubitandi poterat esse
1 †qđ statutũ est in snia,ut.s.lata ex falsis causis nõ sit ipso
iure nulla l.1.§.Itẽ cũ.ff.quæ sen.sine appell. rescin.l. Cũ
putarem.ff.fami.hereis.tñ contrarium dr ex rõne expres
sa in l.1.C.si tut.uel cura.fal.alle.excus.sit.ne.s.eis profit
circumuenisse iudicis religionem , cùm nemo ex delicto suo , aut culpa præmium , aut commodum sperare
debeat,vt infra dicetur , & ad contrarium de sententia
dicendum est,ut dicemus in glo.
2 Not.primò, †ꝙ qui falsis allegationibus se excusauit
nõ liberatur onere tutelæ,concor.tex.in d.l.1. C. si tut.
vel cura.fals.allega.excus. sit. sed tenetur ex die , ex quo
datus fuit.d.l.1.& ratio assignatur in d.l.1.ne.s.cuiq̃ pro
sit circũuenire religionẽ iudicãtis,dolus.n.& culpa pro
3 pria nõ debet alicui ꝓdesse:& videmus in simili,†ꝙ si cir
cũuenta sit religio iudicãtis falsis allegationibus , vt iudex decernat alienandũ pupillo suburbanũ,vel rusticum
prædium,remanet actio pupillo,q̃ exercere potest nulla
ex petita restitutione.l.Et si præses.C.de præd.mino. manet.n.actio pupillo,qñ Prætori obreptũ est.l. Magis puto.§.pe.ff.de reb.eoꝝ.ita.o. ex oratione Seueri dispositũ est p S.C.vt Prætor vrbanus,ꝓ sua religione æstimare
posset, quænã bona pupilli alienari debeant aut possint.
manẽte integra actione pupillo, si probari possit obreptum esse Prætori,hoc est,falsis allegationibus inductum
4 esse ad ita decernendũ†Idẽ videmus in decreto interposito in arrogatione,seu mauis authoritate principis, na
si libertus alienus arrogatur tacito hoc principi, ꝙ esset
libertus alienus,vel aliter principe circũuento,talis ar-
5 rogatio non prodest.l.Sed si hac.§. Patronum autem. ff.
de in ius vocan.& est regula generalis, quòd in directo
ex falsis allegationibus obtento,& in quacunq; alia impetratione,hæc sit pœna eorum , qui falsis allegationibus
aliquid obtinẽt , vt careãt impetratis.ca.Super literis.de
6 rescrip.vbi omnes,& (vt dixi)dolus non debet alicui pa
trocinari. l. Si ab hostibus. §. Si vir.ff.solu.matri.ibi, Nõ
„ enim æquum est virum ob facinus suum dotem spera-
„ re lucrifacere.facit text.in l.Siue hæreditaria in fin. ff.de
nego.gest. & est text. ponens hanc regulam in l. Ita demum.in princi.ff.de arbi.ibi , Nequis doli præmium ferat.& est tex.in l.Si duo rei.ff.siquis cautio.ibi, Ne prosit
eis dolus propter societatem.& est regula in l.Non fraudatur.§.1.ff.de reg.iur.
7 Secundò notat Ang.hic,† ꝙ falsa causa non prodest,
quod pendet ab ijs , quæ dicta sunt , & præsertim in rescripto & decreto,vt dicetur inferius : quinimmo vitiat
etiam institutionem l.Neq;.§.Si seruum.ff.de testa. mili.
de quo opportunius dicetur inferius in §.Longè magis.
de lega.
Tertiò notat Ange.hic,quòd sententia lata per falsas
excusationes est ipso iure nulla, quod nõ est uerum sim
8 pliciter,vt Ang.notat,† quia sententia diffinitiua lata ex
falsa causa valet mero iure,licèt sit iniusta l.1.§.Itẽ cùm
contra.ff.quæ senten.sine appella.rescind.l.Cùm putarẽ.
ff.fami.heris.ponunt Docto.in l. Si Prætor.§. Marcellus
ff.de iudi.in l.Diuus.ff.de re iudi.Sozi.in l.Qui agnitis.ff.
de exceptio.& in l.Iustè possidet.col.3. ff. de acqui. poss.
vnde intelligendum est iuxta terminos nostros non in
sententia diffinitiua , sed in decreto , quod est ipso iure
nullum,si interpositum sit ex falsa causa.

Quartò

9 Quartò no.istud,†quod proximè dicebam, ꝙ decretũ
interpositum ex falsa causa est nullũ, vt est communis
opi.Doct.in d.l.Iustè possidet.ff. de acqui. poss.quod tñ
declara primò, nisi interuenerit plena causæ cognitio,
nam tali casu idem est in decreto, qđ in snia, vt voluit
Bal.in l.fi.C.de cura.furio.Bal.& Sal.in l.2.C.quan. ꝓuo.
nõ est necesse. Alex.in l.Is cui bonis.col.5.ff.de verb.obl.
Secundò declara, ꝙ licèt in sententia decreti ex falsa
causa sit nulla, tñ si in iudicio, in quo agitur iure actio-
nis, allegaretur datio tutoris, vel alienatio rei minoris,
& opponeretur de inualiditate, & per iudicem pronun-
ciaret dationẽ tutoris, vel alienationẽ nullã, ex falsa tñ
causa, talis interlocutoria valebit tanq̃ ꝓcedens ex offi-
cio iudicis mercenario nõ ex nobili, ita declarat Soz.in
d.l.Iustè possidet.col. 3. ver.Ex qua ratione. de ratione
aũt differentiæ inter sniam & decretũ videbimus in glo.
10 †In gl.1.Benè exponit, nihil.n.aliud est falsum, q̃ veri-
tatis mutatio.d.Auth. de instru.caut.i prin.& melius de
11 clarat tex.in l.Quid sit falsum.ff.ad L.Cor.de fal.vbi ad-
" uertendũ est, ꝙ nõ debet legi ibi, Siquis chirographum
" alienũ immutet, sed legẽdũ est: Siquis alienũ chirogra-
" phũ imitet̃, declarat Bar.ibi, vbi ostendit falsum dici tri-
bus modis, vbi videndũ est, q̃a est extra materiã nostrã.
In glo.in ver.Non est liberatus, ampliat glo.tex.vt di
xi superius, ꝙ ex tempore dationis teneatur: sed hoc
idem colligitur ex tex.nostro, quia si non est liberatus
onere tutelæ, consequens est ipsum teneri à die scientię
de quo superius dictum fuit.
12 †Iuxta hanc glo.quærit Ang.an huiusmodi decretum
sit nullũ ipso iure, vel opus sit restitutione, & licèt diffi-
cultatem facit, vbi non est faciẽda, tu dicas, ꝙ nulla est
opus restitutione in decreto hoc & absolutione, quia si
nõ liberatur, vt hic, & si tenetur ex quo datus est, vt di-
citur in d.l. 1. patet nullã necessariã esse restitutionem,
quod secus est in sententia diffinitiua l.prolatam.C. de
13 senten.& est tex.in l.†Diuus.ff.de re iudi. & est commu
nis sententia Doct.ibi, & in d. l. Iustè possidet. ff. de ac-
qui.poss. ꝙ senten[illegible] lata ex falsa causa non sit nulla ipso
iure, sed decretum sic, q̃uis putem defendi posse nec in
sententia opus esse restitutione cõtra cõmunẽ sentẽtiã,
& videt̃ de hoc tex.in l. Qui agnitis.ff. de exceptio. vbi
constant, quòd cognita rei veritate non datur [illegible]
ræ exceptio, quæ daretur ante restitutionẽ, si mero iure
valeret, nec cauillari possunt l.1. & 2. & fi.C.si ex fal.in-
strum. Præterea, cùm ideo subsistat rei iudicatæ authori
tas, quia lex præsumit ei veritatẽ inesse.l.Ingenuum. ff.
de statu homi.l.Res iudicata. ff. de regu.iur.detecta au-
tem veritate rei & falsitate instrumentorũ iam eneruа-
tum sit fundamentum d.præsumptionis, cùm nihil re-
pugnet magis veritati quam falsitas, quæ est veri immu
ratio, vt dicebat glo.præcedens, sequitur, quòd senten-
tia ipsa vitiatur ex vitio intrinseco, quod inest ipsi sen-
14 tentię, ideo nõ est necessaria restitutio,† quæ solet repa
rare ea, que accidunt rei & sententiæ, non quæ insunt,
vt patet in l.1.ff.de in integ.rest.& hoc est de mente glo.
in l.Si fideiussor.§.In oibus.in ver. cessat.in fi. ff. manda.
15 Prætetea dico etiam tunc nõ esse sententiã,† quia sicut
16 falsus tutor non est tutor, & falsum testamentum non
est testamentum l.Paulus. ff.de verb.sign. ita ẽt falsa snia
17 non debet dici snia†Et quia solum obstare videbat̃ tex.
in d.l.Diuus.ff. de re iudi. vbi restitutio videtur requiri
in sententia diffinitiua, aduertendum est, ꝙ ideo ibi hoc
est, quia ibi non apparebat falsitas manifestè, sed p̃sum-
ptiuè (præsumebant̃.n.falsa fuisse testimonia ꝑꝑ corru-
ptionẽ pecuniæ) sed vbi falsitas manifesta est, tunc non
põt subsistere snia, tanq̃ (vt dixi) vitio intrinseco subsi-
stẽte, qđ & Zasius aduertit. Retenta tñ cõi opinione, ꝙ
snia remedio restitutionis retractãda sit, & decretum sit
ipso iure nullũ, vt frequẽtius tenet̃ à Docto. solet q̃ri de
rõne diuersitatis, & adducunt̃ plures, quas refert Sozin.
post alios in d.l.Iustè possidet. & prima fuit Bald. ibi, ꝙ
in decreto expeditio fiat officio iudicis nobili, qđ fun-
dat̃ solũ in æquitate, qđ secus est in snia, q̃ expediet iure
actionis, q̃ reprobat ibi, Alex.ex eo, q̃a & iudex, qñ cum
plena causæ cognitione agit expeditione, æquitatem præ
oculis habet.l. ꝙ si Ephesi.ff. de eo qđ cer. loco. Sed sal-
uat Sozi.eo, quia quãuis circa q̃dã, quæ accidũt ipsi rei,
iudex habeat ęquitatẽ præ oculis, qñ iure actionis agit̃
d.l.Quod si Ephesi.tñ in ea cognitione magis attenditur
rigor iudicij, q̃ ęquitas, ꝙ snia habet̃ ꝓ veritate l.Res iu
dicata.ff.de reg. iu.cum si.alia rõ fuit Ange.in l. 1.§.Hæc
18 verba.ff.ne vis fiat ei.†ꝙ hoc ideo est, quia in diffinitiua
plena exigitur causæ cognitio l.Iudices.C.de iudi.in de-
creto nõ ita plena l.Cũ ꝓponas.cũ gl.in in verb.Constat
C.de bon.autho. iud.possi. eã tñ damnat Alex.in d.l.Iu-
stè possidet.q̃a decretũ sm ẽt requirit plenam causæ co-
gnitionẽ l.fi.C.de bo.autho. iud. possi. & tñ interpositũ
ex falsa causa nõ valet l.Cũ verò.§. Subuẽtum.de fid.lib.
Sed aduertendũ est, quia plena illa causæ cognitio exigi
tur respectu ꝓbationũ, sed cũ fiat absente parte dr̃ semi
plena, vt declarat Bar.ĩ l.Fulcinius.§.2. & declarat Clau.
in d.l.Iustè. Tertia rõ fuit Abbatis, in cap.1.de re iudi ꝙ
ideo in snia requiratur restitutio, q̃a nõ est reuocabilis.
l.Iudex postquam.ff.de re iudi.qđ secus est in decreto.l.
Qđ iussit.eo.ti.q̃ rõnem dicit minus malam Alex.ibi, &
19 iudicio meo cõcludit oppositũ, †nã deberet facilius red
di nulla, postquã reuocari nõ põt, & decretũ, quia reuo
cabile, facilius valere deberet: sicut videmus, ꝙ cõcessa
est facultas testandi facilius minori eo, ꝙ reuocabile est
testamentũ l.Qua ætate. ff.de testa. q̃ alienatio inter vi-
uos, quia est irreuocabilis l.Sicut.C.de acti.& obli. facit
ẽt tex.in l.Tã is.ff.de dona.cau.mor.in l. Si eum seruum
vxori.§.fi.cum.ll.seq.ff.de dona.inter virum & vxo.
Quarta rõ allegatur ꝑ Claud.ꝙ hoc sit, quia decretũ
pendeat ex officio iudicis nobili, qđ magis residet in ar-
bitrio iudicis, & ideo magis dicatur circũuenta religio
iudicantis ꝑ subreptionẽ partis, quam qñ iudex facit ali
quid officio iudicis mercenario actioni deseruiẽte, qđ
interponitur ex necessitate argu.eorũ quæ notantur in l.
Si prætor.§.Marcellus.ff.de iudi.cum si.ideo etiam mihi
magis placet ratio Bald.declarata vt supra.
20 In ea.glo.ibi, Quid si est iniusta. Aduerte, † quia dum
tex.in l.1.C.si tut.vel cura.fal.alleg.dicit (non cõpetẽti-
bus allegationibus) ille tex.intelligitur in cõpetentib.i.
quę non cõpetebant, & sic falsis, & quę non subsistebãt,
ideo illatio gl.nõ est vera, & similiter dũ glo.allegat l. fi.
C.eo.titu.illa lex non facit, quia ibi ambitione obtenta
fuerat excusatio, qđ idem sonat quod gratia, & fauore,
vt alibi declarabitur, & ex his sit expeditus iste titulus.
Addã modò pro quadam quasi huius tituli coronide
plura, q̃ ad perfectiorem huius materiæ cognitionẽ vos
21 scire oportere existimo.†Et in primis illud sciẽdum est,
ꝙ totus hic titulus limitatur in libertis, si dati sint tu-
tores filijs patronũ: nã nõ solũ nõ excusantur à cura, si
tutelã administrauerunt iuxta ea, quę habentur in §.Qui
tutelam. supra eo. sed ẽt nullo alio priuilegio excusari
possunt ex enumeratis superius, ita est tex. i l.Libertos.
C.eo.ex S.C.edito sub diuo Marco, vt ibi dicitur, & ibi
glo.ita intelligit illum tex.in versi.Nullam.
Præter excusationes superius enumeratas addã & ip
22 se aliquas.†Primò libertus ille vnicus Senatoris, q eius-
dem patroni Senatoris negotia gerit, in gratiam illius
amplissimi ordinis à tutelę munere excusatur. l. Nec Se
natorum.C.eod.
Secundò, si ex necessitate tutelæ agere cogeret̃ tutor
contra fratres aut sorores proprias pupilli, vel adulti
nomine, hoc solo excusatur: humanitatis enim ac reli-
gionis ratio non ꝑmittit, vt iq̃s suscipiat occasione tu-

telę actionum necessitates contra tam coniunctas personas,pſertim quia non videtur vtile etiam pupillo, vt eum habeat tutorem, qui ab exercendis actionis inhibeatur affectu,ita est tex.in l.humanitatis.C.eod. in quo maximè est perpendenda æqui & boni ratio habita ab Imperatore in ea constitutione.

Tertio qui erant intra numerum quorundam corporum,veluti fabrorum,excusabantur olim ab onere tutelę,nisi eorum facultates ita auctę essent,vt cętera quoq; munera publica subire cogerentur.l.Nō tantum.§.Eos.ff.eo.titu.l.administrantes.§.fi.ff. eo. ex quibus locis declarationes habētur in hac materia: plurima enim olim priuilegia concessa erant collegijs & corporibus, quib. artificij sui causa ius coeundi,& collegium habendi,iure permissum erat,in quæ vnusquisq; assumebatur artificii sui causa, vt necessariam operam publicis necessitatibus exhiberent,vt est tex.in l.semper.§. Quibusdam.ff. de iure immu.

23 Quartò,nemo ingenuus libertino tutor dabatur, † q̄ si dabatur,se excusabat l.1.§.Libertiois l.Cum ex oratione.ff.eod.& hoc,nisi ea esset penuria libertinorum in eo loco,vt desuturi sint tutores libertini pupillis, d. §. Libertinis.vel nisi libertinus pupillus ius annulorum impetrasset d.l.Cum ex oratione.ad idem est tex.in l. 3.C. eodem titu.

24 †Quintò,si,sponsus sponsę datus sit tutor : excusabitur enim,sicut dictum est de viro,& vxore in §. prox.suprà eo.ita est tex.in l. 1.in fi.ff.eo Et idem si ouruit suæ curator datus sit l.Licèt.C.eod.

25 †Sextò, ob virtutem in sacris certaminibus probatā excusabantur athletæ a tutela,2.§. qui coronati erant l. athletæ.ff.eod.in prin.quod tamen intellige,si coronati fuerunt ter iuxta tex.in l.vnic.C.de athle.lib. 10. Exige-

26 batur enim q̄ † coronati essent ter,& in certaminibus sacris.i.in ijs certaminibus,quę in honorem deorum fierēt,illa enim propriè dicebantur sacra certamina: hi enī nec ignominiosi erant,cùm virtutis id gratia facerent,l. athletas.ff. de ijs qui not. infami. neque erant qui gratis cum bestijs pugnarent, vt declarat Accursius in d.l. ath-

27 letas,in princip.sed quoniam in quinque illis ludis certabant,qui omnes pancratij appellatione veniebant, de quo meminit Iurisconsultus in l.Qua actione.§. Siquis in colluctatione.ff.ad l.Aquil.declarat Alcia.in dicta.l.1. C.de athle. lib. 10. in illis certaminibus coronabantur, vt est apud Quintilianum lib.2.c.9.in fin.quamuis. Ant.

28 Nebriss. velit pancratium non ludum esse, † sed locum, ex Plinio,& Propertio ,quod falsum est, & patet tā ex dictis Alcia.quam ea d.§.Siquis in colluctatione. verbū enim (colluctatio) innctum verbo (pancratio) manifestè ostendit non locum esse, sed ludum , & dum Pli-

,, nius lib.34. inquit puerum Autolycum pancratio victo
,, rem,ostendit non locum sed propriè ludū esse.s.quo victor euasit, quod clarius constat ex verbis eiusdē Plinii
,, lib.35.cap.11.dum inquit,Alcimachus Dioxippum qui
,, pancratio Olympię citra pulueris iactum vicit, nam &
,, victorem,& victum,& ludum,& locum in his verbis expressit Plinius : pro loco enim Olympiam sumpsit vrbē inter Ossam , & Olympum celebrem antiqua illa ludorum quinquennalium fama, de qua Strabo lib. 8. Nec locus Propertij. lib.3.

Et patitur duro vulnera pancratio, aliud demonstrat q̄ ludum,& illum ludū, de quo alibi Lucia.meminit , & declarat Alcia.vbi. supra. Sed nō minus errauit in significatione huius verbi Nebrissensis,quàm fecerit in verbo (pancratiastes.) Accipit enim pancratiasten pro eo , qui se in pancratio exercet , nam pancratiastes est propriè, qui ita expellit in pancratio, vt victor euadat, vt declarat Alcia in d.l.vnica.C.de athletis lib. 10. à quo Alciato in quo dissentio, q̄ pancratiastes ille non solùm diceba-

tur , qui in illis quinq; ludis victor euasisset , vt ipse dicit,sed etiam qui in eo ludo,qui propriè pancratium dicebatur , qui in puluere fiebat, de quo mentio est apud Virgilium,dum inquit,

Fulua luctatur arena , & apud Statium in pugna Tydei,& apud Lucianum & alios,de quibus meminit etiā idem Alcia. Quin & pancratiastes accipiebatur aliquando , qui in eo ludo excelleret , sicuti de vtroq; est locus apud Gellium non citatus per Alcia.lib.3.ca. 18.Diago
,, ras (inquit) tres filios habuit, vnum pugilem, alterum
,, pancratiasten,tertium luctatorem, ex quo hoc loco apparet,q̄ & erat vnum tantum genus ludi,& q̄ pro eo accipiebatur, qui in eo ludo excelleret, vel se exerceret, qđ etiam satis apparet ex Plinio lib.34.cap. 8.dum de celebratis operibus Myronis loquitur , nam dicit fecisse eū pancratiastas,hoc est, signa colludentium simul : paulo
,, post , dum inquit , Vicit eum Pythagoras Rheginus ex
,, Italia pancratiaste Delphis positio,quæ satis sint obiter dicta ad declarationem d.§.Siquis in colluctatione.

Illud tantum adiiciam, q̄ ea, quæ habentur in d.§.Siquis in colluctatione.vt scilicet virtutis gratia & gloriæ in huiusmodi ludis factum culpæ non ascribatur, hodie videri possunt sublata per l 1.C.de gladiato.lib. 11.vbi cruenta spectacula prohibita sunt omnia, vbi Constantinus huiusmodi omnia spectacula sustulisse videtur,&c aliàs Trebonius Rufinus, cùm Duumuir esset Viennæ, gymnicum agona lege lata sustulit, de qua re cum accusatus esset coram Traiano Imperatore dixit causam ,:& absolutus est,vt Plin.lib.Epistol.4. meminit. Huius rei originem docet ex Octone lib.4.cap.19.Alcia.libr.2. Parer.iur. cap. 45. Sed nimis extra propositam materiam euagati sumus.

29 †Septimò exul,qui perpetuò exulare cogitur, excusatur etiam post susceptam tutelam l.planè.ff.eo.

30 †Octauò,inquilini castrorum excusari solebant , nisi eorum qui & ipsi inquilini essent,& in eodem castro,eademq; conditione fuissent l.Non tantùm.§.fi.ff.eodem qui autem essent eiusmodi castrorum inquilini,& quænam esset eorum conditio,placere non potest expositio Accursii. Albericus verisimiliorem expositionem adducit ibi; vult ipse inquilinos castrorū eos,ppriè esse milites,qui constituti erant ab Imperatore ad alicuius castri custodiam nam ne distraherentur à custodia,excusabantur à tutela secundum eum , & quamuis nihil alleget, poterit hoc cōfirmari per tex.in l.propter magistratū.§.
,, final.ff. eodem.dum inquit , Si in castris merentes non
,, ab eo tutores dentur,qui in castris merebat, excusatio-
,, nem habere respondi . Dabant enim propter militiam excusationem ab onere tutelæ,præterquam in tutela pupillorum aliorum militum , sicuti etiam vidimus in iis, qui in corporibus collegiis ascribebantur.

Illud volo vos præterea scire, q̄ siquis petitus sit tutor,& ante diem decreti priuilegium aliquod consecutus sit,nō excusabitur propter eiusmodi priuilegium l.Tutor petitus.in prin.ff.eod.licet alias excusaretur propter priuilegium l.Iurisperitos.§.Qui priuilegio. ff.eod. quem tex.intelligas,quando id speciali priuilegio con-
31 cessum esset, † siquidē generale priuilegium munerum ciuilium non sufficit ad excusationem tutelæ. l.Spadonem.§.Qui accipit.ff.eo.

32 Notandum est etiam, q̄ † qui se excusat à tutela amittit legatum sibi factum , licèt non semper , vt declarat tex.in l.Nensennius.ff.eo.com.ll.seq.non autem substitutionem.l.amicissimos.in prin.ff.eod.Et hęc sufficiant pro pleniori interpretatione huius materiæ.

RVB. DE SVSPECTIS TVTORIBBS VEL CVRATORIBVS

1 *Continuationum disputatio modicam habet utilitatē, quas satis est aliqua ratione saluari.*

COntinuatio huius tituli facilè patet ex iam dictis: cum enim Imperator prosecutus esse materiá tutorú & curatorú separatim, cóplexus est his trib⁹ titulis ea, quæ cómunia sunt vtrisq;, & cùm de satisdatione & excusatione locut⁹ esset, de postulatione dicturus est, hoc enim tantú supererat ad absoluendum non solum materiam tutelarum, sed etiam ipsum tractatum personarum, & sic tertiam partem Institutionum.

Sed circa hoc vnum quęri posset, vnde.s.sit, ꝙ in ff. & C. positus est titulus de suspectis tutoribus ante titulum de excusationibus, & tamen in Institutionibus aliter factum est. Non iniuria iudicio meo, cum enim remedium hoc postulationis suspecti remediú quoddá sit, ad quod ita demum deueniendum est, quando aliter non potest esse consultum pupillis per adiunctionem curatoris vel aliter. l. Si tutor. ff. eod. l. 3. §. Quęri potest. cum seq. eod. titu. meritò vltimo loco reseruatus est hic titulus, quòd si diuersimodè seruatum sit in ff.
1 & C. non refert, quia † satis est, quòd aliqua particulari ratione soluetur continuatio rubricarum, vt j. per quas perso. nob. acqui §. fi. & j. de lega. in prin. quarú cótinuationú disputatio modica est vtilitas, vel nulla potius, ut inquit Ias. in rub. ff. de offi. eius cui mand. est iurisd.

SCIENDVM EST.

1 *Crimen quomodo ex lege dicatur descendere.*
2 *Actio suspecti tutoris directa est.*
3 *Postulatio suspecti tutoris quare sic dicta.*
4 *Postulatio suspecti est actio in personam.*
5 *Suspitio quamuis consideretur in debitore & in iudice, tamē sola suspitio in tutore uel curatore pro crimine habita est.*
6 *Legitimum crimen non debet dici.*
7 *Crimen. i. accusatio criminis.*
8 *Suspecti postulatio quare dicatur necessaria.*
9 *Accusans tutorē suspectum an se subscribat ad pœnā talionis*
10 *Postulatio suspecti tutoris uel curatoris exercetur etiā sine accusatore.*
11 *Postulatio suspecti duplex est, ciuilis & criminalis, & declaratur utraq;.*
12 *Postulatione suspecti potest agi simpliciter ad puniendum.*
13 *Talio quid in postulatione suspecti.*
14 *Talio generaliter quid sit.*
15 *Talionis pœna aquo introducta.*

HOC principium non diuiditur, in quo tantummodo hoc ponitur, vnde suspecti postulatio descendat.

Suspecti postulatio ex L. 12. tabularum descendit. h. d. ex l. j. ff. eod.

Casus non figuratur, quæ. n. circa hunc tex. veniunt declaranda, dicemus statim in textualibus.

1 In tex. ibi. Ex L. 12. tab. descendere. Non potest † crimé descendere ex lege, sed dicitur crimé suspecti ex L. 12. tabu. descendere. i. peruenisse in forum ex dispositione L. 12 tab. sicuti dicimus ius descendere ex non scripto in l. Diuturna consuetudo. ff. de legi. Verba enim legis. 12. tabu. hæc erant,

Suspecti tutores remouentor, Et alibi:

Intercessor rei malę saluiaris esto.

Decreuit ergo lex. 12. tabu. delictú esse hoc, itaq; ex L. 12. tabu. dispositione delictum esse cognoscimus: si. n. lex non esset, nec delictum fuisset, aut saltem non cognouissemus fuisse, sed cùm legis uirtus sit vetare & punire delicta. l. Legis virtus. ff. de legi. meritò dicimus descendere hoc crimen ex lege, quemadmodum eleganter explica Paulus Apostolus in epistola ad Rom. cap.
„ 7. dum inquit, Quid ergo dicemus, lex peccatú est? absit, sed peccatum non cognoui nisi per legem, nam &
„ concupiscentiam non nouissem, nisi lex dixisset, Non
„ concupisces. & ita locus hic intelligendus est.
2 Not. primò ex hoc tex quòd † accusatio suspecti tutoris descendit à L. 12. tab. quod declara, ut proximè dictú est, & (ut uidetur) descédit ex uerbis L. 12. tab Quo fit, vt hæc actio seu postulatio directa sit, quæ aliquando appellat postulatio. l. i. §. Consequens. ff. eo. aliquando accusatio. l. 3. §. Quæri. ff. eo. ubi & postulatio & accusatio appellatur, & j. eo. §. Consequens. secundum uná lectu-
3 ram appellatur actio, sed magis propriè dicitur † postulatio ea ratione, quia cum postulare sit suum uel alterius desiderium apud iudicē exponere. l. i. §. j. ff. de postul. & suspectos non faciamus plerunq; nisi aliorum gratia, conuenit ut (postulare) dicamus potius, quam (agere) præsertim, ꝙ hoc uerbum (postulare) habet latiorem & efficatiorem significationem quàm) petere.)

Secundò notat ibi, Crimen. ꝙ hæc postulatio descendit ex maleficio, & quia alię actiones nominatæ ex maleficiis descendentes, non poterant habere locum, cùm nulla earum cóprehenderet hoc crimen, fuit introducta specialis actio, qua coerceretur perniciosissimú hoc [illegible] talis actio est in personam, agitur enim & intenditur postulatio contra personá illius, qui sub specie patris & custodis vulpeculæ mores induit: est enim tantò grauius hoc crimen cęteris, quantò in aliis apertius timet: in hoc sub honestatis & pietatis prętextu. bona dissipantur & dilapidantur, ac per hoc quàm maximè lędttur hominum societas, dum sub honesti specie furantur, & dilapidant bona eorum, qui per ætatem aut infirmitatem se tueri non possunt & sua: quod quidè crimen probauit Seruator noster in Euangelio, dum rea adulterii mulier illa argueretur. obiecto enim accusatoribus hoc crimine, confusi abierunt relicta peccatrice, quod & alibi aduertit Oldendorpius.

In glo. j. Glo. malè declarat, declara, vt dictum est. s. in textualibus. Descendit enim crimen. i. factum est crimen ex dispositione l. 12. tab. quæ uetuit dilapidari bona pupillorum, & induxit remotionem suspecti, & commendauit ciues illos, qui rerum malarum intercessores & expugnatores essent. Et dum glo. exponit crimé suspecti. i. suspitionis, satis dici potest, ꝙ denominationé inspexerit Iuriscósulti, vnde tex. noster sumptus est, appellatur enim postulatio suspecti & crimé suspecti, & oritē ex suspitione, q nihil aliud est, quàm actus ille suspicandi, qñ. s. cú timore aliquo aspicimus ea de quibus dubitamus, ne. s. vel priuatim vel publicè lædant:
5 & quamuis hęc suspitio apud † nostros cósideret in debitore, cùm dubitamus aut timemus, ne solú ueniat. l. Si creditores. ff. de priuile. credi. l. ait prætor. §. Si debitorem. ff. quæ in frau. cręd. l. fi. C. de feriis, & Bar. in d. locis

itē in iudice delegato.l. Apertissimi &.l.fi.C. de iudi.itē
in ordioario.c. Cùm speciali. de appellat.tamen neutra
suspitio crimeo est:sola tantùm suspitio turoris vel cu
ratoris ꝑ crimine habita est, quia hęc lædit & priuatim
& publicè vnde natum est,ꝙ publica est actio seu accu
satio, vt videbimus.j.in §.Consequens.
6 In glo.in uer.Ex lege.Infert primò glo.ꝙ † hinc pōt
dici crimen legitimum, quod dictum falsum est:quam-
uis enim quod ex lege proficiscitur, legitimum dici so-
leat, vt de tutela & hæreditate visum est s̄.de lega.agua.
tute.tamen hoc non conuenit crimini, qnia quamuis
crimen dicatur descendere ex lege(ut dixi)hoc nō est
ex eo, quia lex crimen recipiat, sed quia lex vetat & pu
nit, ideo lege dicitur fieri crimen, quia(vt dicebat Pau
lus Apostolus suprà citatus)nisi lex esset, peccatum nō
esset, non tamen peccatum legitimum dici potest·Prę-
terea posset etiam intelligi hic tex.dum dicit,ꝙ crimē
descendit ex L. 12.tab.ut iotelligamns crimen.i.postula
tionem criminis suspecti, sicut accipitur in l.2.C.de ge
ne.aboli.& in simili videmus in l.j.C. de iis qui ad ec-
7 cle.confug.ꝙ ibi † verbum(criminalia)accipit pro accu-
sationibus criminum, vel pro pœnis:non est igitur hoc
crimen plus vel minus legitimum, quā sint cætera cri-
mina & maleficia, siquidem hæc(ut dixi)postulatio ex
8 maleficio prouenit, quæ postulatio † vtilis & necessaria
fuit, ut dici tex.in l.j.ff.eo.tum quia tuetur illos ab insi-
diis & captionibus eorum, qui eos & eorum bona tue-
ri ac defeodere deberent, & antcuertit damnum, ne.s.
tutor abutatur potestate sibi ab iure ciuili data ac per-
missa, cùm utilius sit iura pupillorum illæsa conseruare,
quàm post vulneratam causam remedium quęrere.l.j.
C.quan.lice.vnicui.sine iudi.se vindi.l.fi.C.in qnib.cau.
in inte.resti.non est necess.& sicut ex maleficiis, quę pa
làm fiunt, necessarium fuit nominatas concedere actio
nes ad retineodam & conseruandam homioum societa
tem, multò magis oportuit concedere hanc postulatio-
nem ex occulto & latenti maleficio, quia ibi in primis
refrenāda est hominum libido, vbi maior est delinquē-
di occasio:magis enim consulendū est iis personis, qui-
bus maius periculum intenditur, nam si aliter fieret, in
uenta esset ratio quemadmodum perditissimus & auda
cissimus quisq; maiore iniuria afficiat eos, qui se per æ-
tatem defendere nequeunt, & eos, qui suæ fidei crediti
sunt, ut in simili dicebat Vlpianus in l.i.§.Sed & siquis.
ff.de Carbo.edic. & hoc est, quod dicit tex.in dict.l.j.in
prin.ff.eod.quòd hæc clausula frequens. & perquam
necessaria est.
9 In ead.glo.ibi nunquid † inscribat. Quærit ao ille, qui
postulat aliqnem supectum, teneatnr se subscribere ad
pœnam talionis, & videtur cōcludere quòd sic per tex.
in l.fi.ff.de priua.delic. per l. Rescripto.§. Siquis.ff. de
mune. & hono.quæ iura non concludunt generaliter
in hac postulatione: quando enim agitur, ut remouea-
tnr tantùm tutor vel curator, non dicitnr exercere ex
tra ordinem huius rei pœnam, & ideo cessat dispositio.
10 d.l.fi.Minus facit tex.io d.§.Siquis.quia † i postulatione
suspecti proceditur etiam sine accusatore, si Prætori li-
queat ex apertissimis rerum argumeotis suspectnm eū
esse, hoc enim fauore pupillorum introductum est l.3.
§.præterea.ff.eod.dicebā alias post Bar.in l.j.§.j.ff.eo.
quòd distinguendnm erat circa hanc postulationem,
11 quæ † duplex est: alia ciuilis, alia criminalis.Ciuilis est,
quando ciuiliter agimus ad hoc, vt tutor vel curator
suspectus declaratur, & ab administratione submo-
ueatur, vel vt interdicta illi administratione alius de-
tur, siue tutelam administrare cœperit, siue non(hoc.n.
fieri potest.l.Hæ enim.§ i.ff.eod.& videbimus inferius
in §.Suspectus autem est. & in §.Siquis autem.j.eod.)
& hęc postulatio & actio uidetur rei persecutoria, quia
in ea uenit, ut ille qui remouetur vt suspectus, rationē
reddat, & reliqua restituat l.Quidam decedens & l.Qui
plures.ff.de admi.tuto.l.Si seruus vetitus.ff.de lega.j.Le
eodem modo quando agitur vt tutori vel curatori su-
specto alius adiungatur.l.Si tutor.ff.eod.his enim casi-
bus hęc postulatio ciuilis est:& tantummodo ad unum
de tribus, vt dictum est, uidelicet uel quòd tutor remo-
ueatur, vel ꝙ curator ei adiungatur, uel quòd rationem
reddat.& reliqua restituat, ideo hic nulla est subscriptio
exigenda, & ita optimè probat tex.in d.l.fi.ff.de priua.
delic. his enim casibus(ut dixi)causa ciuilis est secun-
dum declarationem Bar.in d.l.i.§.Sciēdum.ff.eo. & est
communis opi.Doct.quā latè prosequitur Deci.in rub.
Extra de iudi.col.pen.& fin.
Aliquando autem & secundò postulatio ista crimina
lis est, quia agitur non solum ut remoueatnr, sed etiam
ut puniatur arbitrio iudicis:potest enim agi simul & se
12 mel ad remouendum † & puniendum, & potest etiā agi
ad puniendum, etiam nulla habita mentione de remo.
tione.l.i.in fi.ff.eo.l.j.§.Suspecti.ff ad Turpil.& hoc qui
bus casibus fiat, uidebimus.j.eo.§.Sed & siquis.& hoc
casu, quia iudiciū criminale est, tenetur subscribere se-
cundum regulā actionum criminaliū, ita etiam resider
Io.Fab.Ange.Christoph & alii hic.
In eadem glo.ibi, Sed, quæ erit pœna talionis?Dic,
ut alias dicebam post Bar.ubi suprà, licet Bar.non benè
se explicet, quòd in iis casibus, in quibus subscriptio
ad pœnam talionis est necessaria, quando.s.criminaliter
agitur, tunc talio non erit infamia, quia infamia in re
motione tutoris sequitur ex ipsa seotētia, tanquā quid
intrinsecum & procedens in consequentiam, non au-
tem io ipsa sententia, sequitur enim iofamia non ex ip
sa remotione, sed ex causa remotion:si enim remouea
tur propter dolum, succedit infamia, si propter culpam
non ęquè.§.Suspectus autem.j.eo.ubi dicemus.& ut[illegible]
13 qui † in postulatione ciuili, sicut io crimi[illegible]cemus
ergo talionem esse iuxta [illegible]am, ut qnemadmo
dum si postulans tutorem suspectum reum peregisset,
& comdemnari fecisset, talis tutor pro qualitate admis-
si criminis fuisset condemnatus arbitrio iudicis extra
ordinem, ita talio fit, ut calumniosè accusans & postu-
lans similiter extra ordinem arbitrio iudicis puniatur,
& ad hoc est tex.in l.Et in priuatis.ff.ad S.C.Turpil.si
14 quidem † talio nihil aliud est, quam lex illa, qua par pœ-
15 na infligitur, qua † quidem lege summo Deo authore usi
sunt Hebræi, & à Pythagoricis maximè commendatnm
est, qui soliti sunt dicere illud ius omne rectum, quādo
quisq; factis ęquè perfert, quod Aristoteli non placuit
in delictis, in commerciis tamen admisit per analogiā,
hoc est, per similitudinem & proportionem quandam,
non tamen per æqualitatem, quod quidem ius in L.12.
tab.receptum fuit.Sunt qui ius talionis ad Rhadaman-
tum atiquissimum legumlatorē, siue mauis interpre-
tem referant.Moderata tamen est.L.12.tab.talionem,
quia super eo pacisci permittebatur, ut testatur Sex.Ce
cilius Iurisconsultus apud Aulum Gell. lib.20.cap.j.de
quo latius dicemus.j.de iniuriis. in §.Pœna autē iniu-
riarū.ubi opportunius cadit.Cętera uerò, quæ Ang.Are
ti.hic persequitur, cùm sint extra materiam tactam per
glos.uidenda sunt per curiosiores apnd eum, nobis hæc
dixisse sufficiat.

§. DATVM EST AVTEM.

1 *Suspecti cognitio ad quos spectet.*
2 *Suspecti cognitio delegatur etiam ex generali delega-
tione.*
3 *Delegatio generalis nō extenditur ad ea, quæ sunt me-
ri uel*

ri uel mixti imperii,licet specialiter delegari possut.

4 *Suspecti cognitio an delegari possit à pratore,& quomodo, & quibus.*

5 *Suspecti tutoris remotio an delegetur.*

6 *Cognitio in dispositione legis accipitur etiam pro decisione.*

NOn diuiditur. Prætot Romæ, præses & Legatus Proconsulis ia prouinciis ius babeat remouendi. Ex l.j.§. Damus.ff.eo. Casus non est figurandus, quia omnis dubitandi & decidendi ratio, quæ considerari poterat in Legato Proconsulis examinabitur inferius in glo.in ver.prætori.

1 No.primò,q†cognitio suspecti tutoris permissa est à lege Romę prętori, in ꝓuinciis præsidibus.i.omnibus prouincias regentibus iuxta.l.i.ff.de offi.pręsi.item & Legato proconsulis,quod intellige quando generaliter delegata est illi iurisdictio, nā Legatus proconsulis nihil proprium habet iurisdictionis,nisi à proconsule sit ei mandata iůsdictio.l.Legati proconsulis.ff.de offic.procnns.Neq;hic addendū est, q cognoscit etiā præfectus vrbi iuxta §.sed siquis.j.eo.& in l.i.§.Item solent.ff.de offi.pręfc.vrbi. quia quando tutores,vel curatores ad præfectum vrbi remittuntur, id tunc accidit ex eo, quia ab eo puniendi nō remouēdi sunt, vt ibi habetur, hic autem agitur tātum de iis, quibus datum est ius remnuendi, vt patet ex verbis buius tex.

Secundò nota secundum Ang.& Docto.hic,q cognitio suspecti tutoris potest delegari, quod probatur hic iuncta d.l.Legati proconsulis.nam si Legati nihil proprium babent. & tamen Legati remouent, ergo remouent ex delegatione, de hoc est tex.in l.Cognitio.ff. de off.eius. ... referuntur verba illius tescripti, per quod dispositum & rete... fuit, q cognitio suspecti mandari possit, de qno fit mentio in l.i.§.Damus autem.ff.

2 eod.quod est verum†nō solū facta speciali delegatione, sed etiam generali ... fauorem pupillorū, vt est tex.in d.l. Cognitio.ff.de offi.eius. ex qua ratione, videlicet, q hoc sit inductū fauore pupil-

3 lorum,potes ponderare illum tex.q† ea,quę sunt meri vel mixti imperij,quamuis permissum sit, vt specialiter possunt delegari,non tamen extendatur generalis delegatio ad huiusmodi : si enim extenderet, nihil haberet singulare fauor pupillorū,cuius cōtratiū firmauit Alex. l.i.col.18.in gl.in verbo,Non aliter.ff.de offi.eius.Et dicas hoc verum nnn solū quò ad cognitionē,sed ēt quò ad remotionem ꝓpter verba tex.nostri dū dicit ius remouēdi datum Legato proconsulis, item ꝑꝑ fauorēm pupillorū,quā rationem exprimit l.Cognitio.ff.de offi. eius. item propter verbum(cognitio) cuius natura est denotare nō solum simplicem cognitionem,sed ēt definitionem secundum Bal.in titu.de pace Constā.in ver. ad cognitionem , facit tex.in l.3.§.Cognoscit.ff.de offi. præfect.uig.Alex.in l.A diuo Pio.in princip.column.7. ff.de re iudic.Et quia materia bæc melius tangetur in gloss.& est ordinaria in dict.l. Cognitio. ideo vlterius non insistām.

In glo.j.Dum allegat §. Non habentem. in Auth de defen.ciui.est §.Decreto.dum dicitur, q remotio illius magistratus ab ea potestate proficisci debet, à qua dat, vnde intelligit glo.q ideo hi habeant potestatē remouendi,quia habent authoritatem ēt dandi,quia nibil tā naturale est, q̄ vnumquodq; eo vinculo dissolui , quo colligatum est.l.Nihil tam naturale.ff.de regu.iur.vnde sicut Legatus proconsulis habet ius dandi tutorem l. pen.ff.de offi.procons.& leg.ita habebit facultatem remouendi,ita voluit argumentari glo.hic.

4 In glo.in ver.prætori.Glo.primo loco ampliat,†vt qđ dictum est bic in Legato procōsulis extendatur etiam ad Legatum prętoris per l.i.§.An autē.ff.eo.sed postea ex mente antiquorum vult glo.q speciale sit in Legato proconsulis vt hic , & q extensio facta ad Legatum prętoris intelligatur quò ad cognitionem, non autem quantū ad remotionem,Bar.in l.1.§.Suspecti.ff.ad Turpil.postquàm antiquorum Doctorum controuersias recitauit , distinguit,q suspecti postulatio babet duplicē finem , aut s.ad puniendum, & habet locum §.suspecti. aut ad remouendū,& tunc cognitio à quolibet & ciuilibet potest demandari d.l.Cognitio.in prin.remotio autē,quia duplex est, altera.s.quę remouet statim ac quis postulatur suspectus.l.Eum quē.C.eo.& hac poterit declarari ꝑ quemcunq; qui possit de causa cognoscere: altera est effectualis remotio,quę fit per sententiam,& hæc non potest delegari,nisi delegato prætoris vel Legato proconsulis.d.§.an autem.quam opinionē sequuntur communiter Doct.hic & in d.l.Cognitio.vbi Alex. & idem Alex.in l.j.col.10.ff.de offi.eius.dicit hanc esse communem sententiam.

Mihi in primis videtur , q declaratio Bart.d.l.i.§ suspecti.ff.ad Turpi.vera sit in hoc,q ille tex.loquatur, qn̄ accusatio fit non simpliciter ad remouendum tutorem, sed ad puniendum attenta qualitate tituli & tractatus. S.C. Turpilliani , sub quo positus est iuxta ea,quæ notant Docto. per tex.in l.Imperator.ff. de in diem addic.Sed non conuenio cū Doct.hic, & in l.Cognitio.ff. de off.eius,videlicet quòd solus præses hoc facere possit propter taxatiuam, dum dr̄,q nullus alius de huiusmodi quæstione quā præses iudicare potest,quia sicut ille tex.taxatiuè loquens non excludit præfectum vrbis §.Sed siquis pręsens.j.eo.multò minus excludetur ille, qui subrogatur vniuersaliter in iurisdictione iuxta ea,quæ notari solēt in l.ob æs.C.de pręd.mino.l.i C.de rei vxo.actio.l.si eū.§.Qui iniuriarum.ff.siquis cautio. & est bonus tex.quem ibi notat Bar.in proposito in l. antepen.C.de prępo.sacrn.scrini.lib.12.& in proposito ... Vt videatur ip-

» se, qui iudicē destinauerit,in integrum dare restitutio-

» nem, & causas examinare.

Puto igitur,quòd l.in d.§.Suspecti.intelligatur generaliter de quocunq; ꝓuinciam regente, siue proconsul sit,siue prętor in prouincia,siue Legatus Cæsaris iuxta. l.i.ff.de offi. pręsi.siquidem etiam pṙętor præses appellatur in l.si per errorem.ff.de iurisd.omn.iudi.benè verum est suspectum tutorē non puniri criminaliter à Legato proconsulis,si maiori quadā animaduersione dignus sit quia mādata gn̄raliter iurisdictione Legato proconsulis ab ipso proconsule,non est mandatum ius animaduertendi.l.i.in fine.ff.de officio eius.Quando enim accidit aliquid, quod maiorem animaduersionem exigat,remittere Legatus ad proconsulem debet, quia animaduertendi, coercendi , vel atrociter verberandi ius non habet.l.Siquid erit.ff.de offi proconś.poterit ergo suspectū tutorem punire criminaliter in prouincia tantum pręses.i.maior ille magistratus,qui prouinciam regit:poterit & præfectus vrbi,qui sibi omnia crimina vēdicauit.l.i.in princ.ff.de offi.pręfect.vrb. Dicemus ergo, q suspecti tutoris accusatio pro tribunali tantùm examinari potest, & nullus alius de huiusmodi quęstione,quam preses prouincię pronunciare poterit, nullus alius.s.quam pręses.i.nullus alius,quàm supremus magistratus. Et obiter aduertendum est, quia verbū illud (prouincię)quod in vulgatis codicibus legitur, in correctis non reperitur.

5 Secunda dubitatio maxima est inter Doct.in d.l.Cognitio.ff.de offi.eius.an cognitio suspecti tutoris possit

delegari.s.an sola cognitio, uel cognitio & remedio, & Bar.in d.§.suspecti post glo.hic uelle videt, ꝙ non possit fieri delegatio remotionis, nisi à proconsule vel prætore iuxta.tex.in l.i.§.an autē.ff.eo.vnde necessario intelligunt tex. in d.l.Cognitio. in prin.ff. de offi.eius.(si intelligit generaliter) ut cognitio suspecti tutoris mandari possit, non autem remotio: si uerò intelligamus, ut etiam remotio mandari possit, necesse est secundū eos, ꝙ restringamus istum tex. ut mandari tantùm possit Legato proconsulis uel delegato prætoris: profectò sunt hę maximæ restrictiones illius legis, quia restringere quò ad personas tex. qui generaliter loquitur, nulla ratione fieri posse uidetur, restringere autem cognitionē ad simplicem cognitionem, non autem ad finem cognitionis, quæ est remotio, nulla ratione fieri potest. Et ꝑ veritate considerandę sunt rationes, quibus moueri possunt Docto. ad ita restringendum, & ratio Bar. est, ꝙ decisio talis causę non delegetur, quia expeditur officio iudicis nobili cum plena causę cognitione per allegata per Bar. quæ ratio tollitur ex eo, quia illa eadem militat in cognitione, quæ stante ea delegari non posset. Et ad regulam, super qua fundatur Bar. respōdet Iurisconsultus in d.l.Cognitio. dum dicit hoc introductū esse propter vtilitatem pupillorum: in quo aduertendū est obiter ad vnum, quod Cur. iunior. ibi, dum dicit se nō videre, in quo uersetur iste fauor, nam maior fauor pupillorum esset, si causa suspecti cognosceretur ꝑ maiores magistratus, quod falsissimum est, quia fauor pupillorum in hoc vertitur, vt ii, qui vel affinitate vel pietate ducti tutores vel curatores suspectos postulaturi sunt, non cogantur adire maiorem magistratum in remotioribus fortasse prouinciæ partibus existentem, & maioribus curis implicitum, sed possint adire Legatos, & alios, quibus vniuersalis iurisdictio mādata est. Propter commoditatem igitur postulantium & faciliorem expeditionem hoc inductum est, ut videmus hoc consideratum in l.fi.C.ubi & apud quem. ibi, Sic etenim non difficilis erit causarum examinatio, quia quilibet proconsul aut prætor prouinciarum plures habebat Legatos, vt probat tex. in d.l.Cognitio. ibi, Cum proprium [illegible] iurisdictionem Legatis tuis dederis, & est notissimum apud Latinos authores, & est tex. i l.solet.ff.de offi.proconsu.& lega. Secunda ratio pro interpretatione Bar. & communis adduci solet, quia qñ contra generalem regulam mandantur ea, quæ sunt meri imperii, ea mandātur tantum quò ad cognitionem, ut est tex. in d.l.solet. in prin.ff.de offi.procons. vbi mandata cognitione custodię Legatis, hi decisionem remittunt procōsulibus: quæ ratio nihil facit, quia ibi ita fuit mandata cognitio custodiarum hoc addito, ut pręauditas custodias ad se remittant vnde nimirum si Legatus proconsulis mandatum excedere non potest. l.Diligenter.ff.mand. Pręterea videmus in casu nostro expressum esse, ꝙ ius remouendi nedū cognoscendi Legato proconsulis mādatur, ut est tex. hic, & in l.i.§.an autem.ff.eo. Preterea nō est simpliciter uera illa conclusio, ꝙ in causis meri imperii delegetur tantū cognitio, nō autem decisio, quia tamen est extra propositam materiam, pro nunc nō curo aliter hoc ostendere.

Tertiò adduci solet, ꝙ ideo in l.Cognitio. verbum illud (cognitio) restringatur, vt non comprehendat decisionē, quia sumus in materia exorbitanti extra iuris cōmunis regulas, & contra regulam, quam sumūt Docto. in l.Nec quicquam.§.Vbi decretum.ff. de offic.procon. & lega. vnde ut minus lædatur regula iuris communis iuxta l.Quod vero.ff.de legi. intelligamus, ꝙ sola cognitio simplex impartitur, quæ ratio nihil valet, quia cum tex. ibi moueatur ꝑpter vtilitatem & commodū pupillorum & eorum fauorem, debemus latè interpretari verba propter rationis identitatem pręsertim expressam in l.& præsertim vbi proprietas verborum se extendit c.Odia.de reg.iur.lib.6. tradit Bar. in l.Si constante. in 9.q.primæ.q. principalis.ff.solu. matri. Deci. in c.i. in prima lectu.col.2.de cōstitu. Vnde sublatis rationibus per quas volunt Docto. ꝙ cognitio tantum possit mandari, remanet in tuto cōclusio, ꝙ mandari possit & cognitio & remotio per tex. in d.l.Cognitio. quod suadetur vrgenti ratione, quia cùm tex. ille moueatur ꝑpter vtilitatem & commodum pupillorum, consequens est, vt intelligatur mandata etiam remotio quia per remotionem magis consuleretur pupillo, quam per simplicē cognitionem, quod ex simili probatur, nam restitutio in integrum fit officio iudicis nobili & cum plena causæ cognitione, & tamen quia conceditur mandari fauore læsorum, intelligitur mandari non solùm quò ad cognitionem, sed etiā quò ad decisionem, qui in hoc vertitur fauor eorum, qui restitui debent, vt minus sit per venire ad ipsam restitutionem, & quia mandans censetur ipse cognoscere, prout has omnes rationes considerat tex. in l.fi.C.vbi & apud quem. quamuis disputatiuè ad hoc argumentum responderi posset, quòd hoc ideo sit in restitutione in integrum, quia ante causę decisionem nō est cōsultum læsis, sed in postulatiatione suspecti cōsultū, quia pendente causa cognitionis tutori vel curatori postulatio, inhibetur postulatio, & alius interim datur. l.Eum quem.C.eod. vnde nimirum si sola cognitio potest demandari, quia lex ipsa per hunc modum consuluit indemnitati vel vtilitati pupillorum vel adultorum.

Secundò principaliter probari potest hęc conclusio viua rōne considerando contextum d.l.Cognitio.ff.de offi.eius, nam in princip. Iurisconsultus dicit, ꝙ cognitio de suspectis tutoribus mandari potest, & sic specialiter: secundò dicit, ꝙ non solū specialiter mādat, sed [illegible] etiā mādata generali iurisdictione mādata [illegible] cognitio suspecti tutoris & hoc [illegible] pupillorū, ad quod probandū Iurisconsultus ibi inducit rescriptū Imperatoris volentis, ꝙ mādata generaliter iurisdictio [illegible] intelligatur etiā mandata cognitio de suspectis tutoribus: modo sic, qñ procōsul vel gñaliter vel specialiter mandat Legato, clarū est, ꝙ Legati non solum habent ius cognoscendi, sed remouendi, ut ad literam dicit tex. noster, ergo necessariò sequit, ꝙ superiores cōclusiones positę in d.l.Cognitio. ad quas probandas adducit illud rescriptum, intelligūtur, vt ille cui mandata est cognitio, vel iurisdictio, generaliter habeat non solùm facultatem cognoscendi, sed ēt remouendi, aliter enim esset inepta probatio Iurisconsulti: & si disputatiuè diceretur, ꝙ rescriptū illud adducitur ad probandam secundam conclusionem Iurisconsulti de generali iurisdictione, responderi potest, ꝙ cùm ista secunda conclusio veniat ampliatiuè & extensiuè ad primum dictum, debet intelligi retētis eisdē terminis arg.l.Eum qui ædes.ff.de vsucap.l. Nam hoc iure.de vulg.& pupill.

Tertiò dico, ꝙ in terminis nostris Docto. acceperunt verbum (cognitio) pro cognitione & decisione, quod probo per tex. nostrū hic, nā in eo dicit, Datum est autē ius remouēdi tutores suspectos Romæ prætori &c. & statim subdit in §.seq. Ostendimus, qui possunt de suspecto cognoscere. Ecce quòd hic Imperator sub verbo (cognoscere) cōprehendit ius remouendi, & idē facit Iurisconsultus in d.l.j.§.Damus. & §.Ostendimus. ff.eo. Nec dicatur, ꝙ hoc ibi sit propter expressas personas, quæ vtrunq; ius habent, quia clara responsio est cognitionis verbum, sumptum etiā fuisse pro remotione.

Concludendo igitur dico, quòd aut agimus de generali delegatione.i.an illū, cui generaliter mādata est iurisdictio,

iurisdictio, transeat potestas non solùm cognoscendi, sed etiã remouendi tutores vel curatores suspectos, & concludam q non, nisi in magistratibus nominatis, videlicet in proconsule vel alio generaliter administrãte prouinciã, vel in prætore Romæ: si verò agimus de speciali delegatione, & dico, quòd omnes magistratus etiã ordinarij, qui habeãt remouendi tutores, possunt delegare non solùm cognitionem simplicem, sed etiã remotionẽ, per ea, quę superius dicta sunt, & per tex. in d.
6 l. Cognitio. in princ. ff. de offi. eius quia † verbum (cognitio) in dispositione legis etiã decisionẽ importat. l. 3. §. Cognoscit. ff. de offi. Præfec. vig. Et ita videt residendum in hac materia, quę latius attingenda erit in loco suo ordinario in d. l. Cognitio. vbi Deci.

In gl. in ver. præsidibus. Glo. benè exponit, vt dictum est s. in alia glo.

In gl. in ver. Legato. Materia huius gl. expedita fuit. s. glo. in ver. prætori. vbi videndum, & ex ibi dictis inferendum ad veritatem dictorum per glo. hic.

§. OSTENDIMVS.

1 *Continuatio de lege ad legem, & de §. ad §. non fit, sed benè fit subordinatio ad commodiorem doctrinam.*
2 *Cognoscere, denotat non solùm cogitationem, sed etiã decisionem.*
3 *Tutores omnes possunt fieri suspecti.*
4 *Curator quilibet potest fieri suspectus.*
5 *Tutores testamentarÿ possunt accusari suspecti.*
6 *Genus accipitur pro specie.*
7 *Genus aliquando accipitur pro indiuiduo.*
8 *Genus & species aliquando confundantur.*
9 *Genus conprehendit sub se proprie suas species.*
10 *[illegible]mentum de genere ad speciem affirmatiuè ualet, quando generi [illegible]ponitur signum vniuersale.*
11 *Quare, est dictio illatiua.*
12 *Omne dicens nihil excludit.*
13 *Vniuersalis enunciatio poten[illegible]*
14 *Vniuersalis locutio cõprehendit quæ alias non cõprehenderentur.*
15 *Dictio vniuersalis recipit restrictionem de habilitate.*
16 *Vniuersalis dictio non comprehẽdit personas in excelso gradu positas.*
17 *Priuilegiati non cõprehenduntur in statuto vel proclamate, q omnes deponãt arma, uel soluãt collectas.*
18 *Patronus põt postulari suspectus, quod declara ut ibi.*
19 *Libertus penitus repellitur ab accusatione suspecti.*
20 *L. 3. §. Liberti. ff. de suspec. tuto. aliter declaratur, quàm Docto. faciant.*
21 *L. Si tutor. ff. de suspec. tuto. nouiter declaratur.*

Diuidi potest in partes tres, in prima ponitur de quo dicturus sit, in secunda ponitur regula generalis, quòd omnes tutores & curatores possunt suspecti postulari, in tertia ponitur q. & soluitur, ex qua ampliatur regula generalis cum moderamine tamẽ, de quo ibi. Quiuis tutor suspectus fieri potest etiam patronus, dum tamen eius famę parcatur h. d. ex l. j. §. Ostendimus. ff. eod. titu.

Casus ita figurari potest: dubitatum fuit quinã suspecti postulari possint, & videbatur subsistendum in testamentarijs eò, quòd eorum fides ita probata erat à testatore, vt nulla videretur in eis suspicio cadere posse, cũ & inquisitio in eis remittat. §. si. s. de tute. & satisdatio, quia nullum speratur damnum insurgere posse ab eo, cuius fidem testator probauit. s. de satisd. tut. & cura. in prin. In legitimo etiam videbatur dubitandũ, ne posset suspectus fieri, quia quoties aliquo necessitudinis vinculo vel affinitatis tutores pupillo coniuncti sunt, vt legitimi, qui coniunctiores personæ pupillo sunt, & quis aliàs illis decedentibus tanquam proximiores illis successuri sunt, nõ vr ipsos postulari debere suspectos, sed potius eo casu curatorem adiũgendum esse. l. Si tutor. ff. eod. Similiter in datis ex inquisitione, cùm tempore dationis, & morum, & facultatum habita fuerit inquisitio, eisq; propter perspectã fidem, cũ idonei electi sint, remissa fuerit satisdatio, q ideo præstatur, ne pupillorum negotia aliquod detrimentum patiantur. s. de satisd. tuto. & cura. in princ. Item in patrono dubitari poterat ex eo, quod dicitur in l. 3. §. Liberti. in versi. Sed si patronum suum. ff. eod. vbi iurisconsultus dicit melius esse libertos ab accusatione repelli, ne in ipsa cognitione grauius aliquid emergat, cum hoc alijs omnibus pateat, & in d. l. Si tutor. similiter in patrono dicitur optimum esse eo casu adiungi curatorem. Sed his non obstantibus cõtrarium deciditur in tex. nostro, & ponitur regula generalis, q siue tutor sit testamentarius, siue legitimus, siue datiuus, etiã si patronus, possit suspectus postulari, dummodo si patronus sit, ita verba temperent postulatio, vt eius famæ parcatur, & sic vt non videatur ex dolo remoueri, sed ob animi potius segnitiem, uel rusticitatem, inertiam, vel simplicitatem, inopiam, vel ineptiam, hę. n. causæ faciunt, vt integra existimatione tutela vel cura quis abeat. l. 3. §. si. cũ l. seq. ff. eod. & ratio huius dispositionis fuit commodũ pupillorum, quorũ iura leges saluę semper esse voluerunt: electio enim illa paterna inducit benè pręsumptionem quandã, attamen si postea detegatur antea cælata improbitas, aut aliqua causa, ex qua suspectus videatur, vtilitatem pupillorũ secutę sunt leges, non primam illam præsumptionem, quę iam contrarijs & coniecturis & pręsumptionibus sublata est, vt in simili dicit textus in l. In confirmaodo. & l. Vtilitatem. ff. de cõfir. tuto. quæ ratio in alijs quoq; [illegible] verum est, q quia suspecti postulatio famam lædit. §. Suspectus. j. eo. consulunt leges, vt contra coniunctas personas, & sic legitimos, & contra patronos modestius agatur, vt vel petatur, q curator adiungatur, vel temperetur verbis postulatio, vt integra fama remaneat, sicuti videmus, q actio de dolo, quia famosa est, nec liberis cõtra parẽtes, nec libertis contra patronos datur, q si omnino de dolo agendum sit contra huiusmodi personas, in factũ verbis temperanda est actio, & bonæ fidei mentio fiat. l. Non debet. ff. de dolo.

1 Primò notari põt ex hoc tex. q † quamuis necessatiò non sit facienda continuatio de lege ad legem, & de §. ad §. iuxta gl. in l. Gallus. in princi. in ver. posthumus. ff. de libe. & posthum. & in l. 2. C. de peti. bo. subla. lib. 10. in glo. j. Bal. in rub. C. de seruis fugi. Deci. in c. Prudentiam. §. Sexta. in princip. de offi. deleg. tamen subordinatio ipsa, quamuis necessaria non sit si tamen fiat ad clariorem & cõmodiorẽ doctrinam, optimum ducit, prout facit glo. in l. 1. in princ. in glo. j. ff. de ver. oblig. in l. De pupillo. in prin. & in §. Sextus. de ope. no. nunc. in l. 3. in prin. & in l. Nõ videtur. ff. de acqui. pos. in l. palàm. in princi. ff. de titu nupt. declarat Ias. in rubr. j. de actio. col. 3. ver. Aduerte tamen.

2 Secundò notandũ est ex hoc tex. illud, qd † dicebam in §. pręcedenti, q verbum (cognoscere) nõ solùm importat nudã simplicemq; cognitionem, sed etiam decisionẽ & remotionẽ, nam in §. pręcedẽti dictum est datam esse ius remouendi tutores suspectos Romæ prętori, & in prouincijs præsidibus, & in tex. nostro dicitur,

Ostendimus

Ostendimus qui possint de suspecto cognoscere. Ad
idem est tex.in l.3.§.Cognoscit.ff.de offi.pręf.vigi.l.j.C.
si con.ius vel vtili.publ.l.fi.C.vbi sena. vel claris.ibi,Sa-
cro cognitori.c.prudentiam.in prin.de offi. deleg. c.cú
speciali.de appellatio.cum multis similib. adductis per
Alex.in l.j.col.14.versi.Secundò potest responderi.nu.
51.ff.de offi.eius.
3 Tertiò nota regulã huius tex.q† omnes tutores pos-
sunt fieri suspecti,siue sint testamẽtarij, siue alterius ge
neris,rationibus deductis in figuratione casus, & sic
regula est,q quilibet potest vt suspectus postulari. Et
4 quamuis tex.noster,†& tex.in d.l.i.§.Ostẽdimus.loquã
tur de tutoribus,tamen idem dicendum est de curato-
ribus propter identitatem rationis,& communionem
rubricę & tractatus,& est ad hoc tex.in l 3.§. Non tan-
tum autem.ff.eo.vbi dicitur,q non tantũ curator ado-
lescentis remoueri potest ut suspectus,sed etiam cura-
tor furiosi & prodigi,item & curator ventris, & sic nõ
solum quilibet tutor,sed etiam quilibet curator cuius
cunq; sit generis vt suspectus remoueri potest.Siue er-
go curator propter ætatem datus sit,siue propter infir-
mitatem,siue bonis,siue ventri,omnino non caret hu-
ius criminis metu,vt optimè declarat gloss. in d.§.Non
tantum.
5 Quartò specialiter notandum est,q†testamentarij tu
tores postulari possunt suspecti,quod declara etiam in
datis à patre & aliter non confirmatis, vt est tex. in l.
Etiam testamento patris.C.eo.ti.
6 Quintò no.ibi,Siue alterius generis, q † hic verbum
(generis)accipiť p specie,siquidẽ genus est tutor,spe-
cies sunt testamentarius,legitimus, datiuus. Neq; hoc
inconuenit,vt notatur in l.Mæuius.§.Duobus. p Bar. ff.
de lega.2.in l.3.§.Genera.ff de acq.poss. bonus tex. in l.
Si vnus in §.Item si pactus.ff.de pac.nam quia Iuriscon
sulti non considerarunt ita curiosè minutias huiusmo
di verborum.sed rei tantum effectũ,factum est,vt quo-
tiens aliquid subest alicui generi, ita q propriè sit spe-
cies,habeat tamen sub se plures alias species, quæ ali-
quo respectu possent indiuidua appellari, tamen non
sunt,quia partiunť posse in indiuidu[illegible]
vel illius,cũ indiuidua proprię illa sint,quę nullam vl-
terius sui partionẽ admittãt, sæpe nomine generis ab
ipsis appelletur,vt ecce,actio est genus,species,realis &
personalis,tamen quia personalis diuiditur postea secũ
dum qualitatem cõtractus,ex quo descendit, & sic par
titur in plures alias,dicitur species respectu primi ge-
neris actionis,& dř genus respectu actionum, puta, ex
mutuo,deposito,commodato, & huiusmodi, actio tñ
postea,puta,ex mutuo continet sub se postea actiones
prouenientes ex hoc vel illo contractu mutui. Taceo,
q actiones ex vno contractu vel quasi diuersam & aliã
possunt recipere partitionẽ,antequã ad indiuidua de-
scendatur,quia alia directa est, alia vtilis, alia directa,
alia contraria,& ideo non inconuenit,q aliquando le-
ges abutantur his nominibus,vt cum dicitur actionum
duo esse genera,in rem & in personam.l. actionum ge-
nera.ff.de actio.& obli. & possessiuunm genera dicũtur
7 tot,quot causæ †sunt acquirendi.l.3.§.Genera.ff.de acq.
poss.& videmus in l.Non videtur.la 2. ff. de iudi. genus
accipi pro indiuiduo,licet gl.ibi pro specie acceperit,
8 & ad idem tex.est in l.fi.ff.de condi.cau.da.Est enim† tan
ta conformitas inter genus & speciem,vt non immeri
tò huiusmodi vocabula sæpe confundantur, nam sicut
genus præest suis speciebus,ita species præest suis indi
uiduis,& ita videmus,q quemadmodum remoto gene
re remouetur species,ita remota specie remouẽtur in-
diuidua,& ita argui potest negatiuè de specie ad indi-
uidua sicut de genere ad speciem, & èconuerso affir-
matiuè,& de specie ad genus, & de indiuiduis ad spe-
ciem.Habent & aliam similitudinem, quia sicut genus
diuiditur in suas species,ita species diuiditur in sua in-
9 diuidua.Præterea quemadmodum† genus comprehen-
dit sub se propriè suas species,vt dicit Bald.in l.2. C.de
iure annu.au.cum simil.vt per Dec.in c. at si clerici. §.
De adulterijs.col.9.de iudi.& in rubr.ff.de iurisd. omn.
iudi.declarat,optimè Boethius in lib.Topi.secundo, in
loco à genere ad speciem in prin.ita pariter species p-
priè comprehendit sub se sua indiuidua:& hinc (vt di-
cebam) deriuatum est propter hanc similitudinem &
affinitatẽ generis & speciei,q Iurisconsulti sæpius abu
si fuerint his nominibus. Dicitur ergo in casu nostro
abusiuè (genera tutorum,) tamen dicitur eo respectu,
quo s.dictum est.
10 Sextò no.ibi,Quare† & si legitimus fuerit. iũcto tex.
nostro in prin.ibi,Et oẽs quidem tutores, q qñ generi
apponiť signum vniuersale,põt argui de genere ad spe
ciem affirmatiuè:nam dictũ est, q omnes tutores pos-
sunt suspecti postulari,arguit Imperator,Quare,& legi
11 timus.dictio.n.illa(quare)stat illatiuè,†vt est tex.in l.j.
ff.de cõdi.triti.quemadmodũ si diceremus,omnis con-
tractus ẽ vltro citroq; obligatio,ergo emptio est vltro
citroq; obligatio,omnis contractus exigit bonã fidem.
l.Bonam fidem.C.de actio.& obli.ergo contractus stri-
cti iuris bonam fidẽ exigit glo.in uersi.Bonę fidei. in §.
actionum autem.j.de actio.Omne ius hominum causa
constitutum.§.fi.s.de iure natu.gen.& ciui. ergo & ius
ciuile,& sic de multis,& ea est ratio, quia argumenta-
mur de superiore vniuersali ad inferius, & ideo potest
argui tam affirmatiuè quàm negatiuè.
12 Septimò no.ex hoc eodem† loco, q qui omne dicit,
nihil excludit.l.Iulianus.ff.de lega.3.cum similib. vt per
Dec.in l.Omnia.in princ.ff.si cer.pe.& in consi. 472. in
13 prin.in quibus locis ponit qualiter potẽtior sit vniuer-
14 salis enunciatia,quàm generalis:siquidẽ† ex natura hu-
ius dictionis(omnes)includũtur ea,quæ [illegible] no
includerentur secundum Bar.in [illegible]rali.§. Vxori. de
vsufru.lega.ponit Dec.vbi s.& in cap.fina.in j. notab.de
15 consti.benè verum est,q†huiusmodi uniuersalis dictio
[illegible] de habitatione.l.1.§. Nunciatio. ubi
omnes,de oper.no.nuncia.l.2.§.Quod ait prętor.ff.qui
satisda.cogan.est bonus tex.in cap.A nobis el primo de
sentẽ.excomm.tradit Deci.in c.j.in prima lectura. col.
6.in glo.in uersi.ab omnibus.de consti.ubi uerbum (ab
omnibus)restringitur.i.subditis. tradit Ioan. Crotus in
l.Si constante.col.51.ff.solu.matr.& alias dicebat Deci
16 in c.Ecclesia.S.Marię.in 7.col.in fi.de consti.q † hæc di-
ctio uniuersalis non comprehendit personas in excel-
so gradu positas,& uoluit Pau.in consi.107.Notandum
17 est,q†ista.col.pen.lib.2.q statuium uel pclama, q om
nes soluant collectas,uel deponant arma,non compre-
hendat priuilegiatos.
18 Octauò no.q†patronus etiã,si tutor sit,potest suspe
ctus postulari,quod ĩtellige & declara hoc modo,ut.s.
si patronus liberti sui tutelam gerat,possit postulari su-
spectus à quolibet,iuxta ea quæ habentur.j.eo. in §. p
ximo,quia non eximiť patronus ab hoc crimine, si ini-
què se gerat in tutelæ administratione & nõ ex fide, &
ita est tex.hic: benè uerum est,q optimum factũ est, ut
ob reuerentiã libertatis concessæ ei,cuius ipse tutelam
gerit,& iuris patronatus,is,qui accusat,potius ei petat
adiungi curatorem p l.si tutor.ff eo.tamen non cogiť,
ut in tex.nostro,& in l.j.§.ostendimus.ff.de suspect. tu-
tor.& ita intelligit glo.ibi,& puto rectè per illum tex.
quamuis nõ desint aliæ interpretationes,de quibus vi-
debimus in glo.in uer.Dicendum,& sic si postulans no
lit curatorem adiungi,sed petat ipsum remoueri, hoc
tantũ tribuet patroni reuerẽtię,ut temperet uerbis pe-
titionem & postulationem ita,ut parcať famæ tutoris,
quod

19 quod† quomodo fiat, dicendum erit in gl. in ver. Pareendũ. Illud verò aduertendum est, ꝙ ista postulatio non poterit fieri ꝑ libertũ patroni postulati, quia ipse peni-
20 tus repellitᷣ à postulatione † & accusatione. l. 3. §. Liberti. ff. eo. quam legem quamuis Docto. intelligant ipsam etiã loqui de consilio, hoc iudicio meo est falsum, quia verba ipsa non respiciunt libertum postulatorem, sed ipsum iudicẽ, nã dicitur ibi melius esse libertos ab accusatione repelli, ita ꝙ hoc crimẽ, quod omnibus patet, ut in §. seq. restringitur in libertis, qui nõ possunt postulare patronos suos suspectos, & hoc intellige, quãdo patroni gerunt tutelam alterius liberti, non illius, qui postulat, nã ille libertus, qui est sub tutela, alia ratione impeditur, quia est impubes qui postulare non potest. §. Impuberes. j. eo. ideo necessariò ille tex. intelligendus est, ex quo loquitᷣ in tutela, ut non excludat illũ libertũ, qui est sub tutela, sed alium. Optimũ ergo erit quando agimus de accusando patrono à quolibet, ut potius petat, ꝙ ei adiungatᷣ curator, ꝙ si omnino uelit eũ remoueri, debet postulationẽ temperare, ut dolus excludatur ne sententia famam lædat, libertus autẽ nullo modo admittatur per ea, quæ s. dicta sunt. Quòd si obijciatur, si extraneus penitus patronũ accuset tutorẽ liberti eius, nulla ratione uidetᷣ teneri parcere famæ patroni, cùm ea tantùm reuerẽtia debeatᷣ à libertis, nõ ab extraneis, respondetur hoc tribui liberalitati patroni, qui inæstimabile libertatis munus in libertũ cõtulit, quò fit ut leges uelint patronũ ipsum securius abuti posse rebus liberti sui, nec hoc famam lędat, quasi suo quodam iure repetat ea, quæ quęsita sunt per libertum, quem si non manumisisset, sibi quęsiisset, unde quẽadmodũ re ꝓpria licet abuti. l. Sed si lege. §. Consuluit. ff. de peti. hæred. simili quadam ratione parcendum sit famæ patronorũ, si in re, quæ quodammodo ex liberalitate sua desiit esse propria, uel potius quę propria, non est facto suæ liberalitatis, [illegible] uersatus est, ut hoc culpæ potius quàm dolo tribuatur.

In glo. i. Dum glo. allegat §. suprascriptũ, benè dicit, quia ibi ostensum est: sed dum allegat §. Ostẽdimus, allegat pro simili, non ꝙ ibi ostensum sit, qui possunt cognoscere, cũ illud ostẽsum fuerit in §. præcedẽti, ut hic.

In glo. in uer. Omnes. Nõ erat tam longa declaratio necessaria, cùm ex adiunctis constet, ꝙ dictio (omnis) nõ ad indiuidua de tutoribus referatᷣ, sed ad spẽs tutorũ dum dicitur, Siue sint testamentarii &c. uerba. n. ex adiunctis sæpissimè declarantur, & diximus etiã. s. de iure person. in princi. in glo. j. glos. allegat hic concor. in quibus hoc benè probatur.

In ead. glos. ibi, Sed nunquid. De hoc diximus s. in 3. notab.

In glo. in uer. Dicẽdum. Circa d. l. Si tutor. satis suprà locuti sumus, ubi cõclusum fuit, & est ueritas, ꝙ patronus à liberto nullo modo potest accusari, & intelligas nõ ab eo, qui est sub tutela, ut dixi, quãuis gl. in d. §. Liberti. l. 3. ff. eo. ita exposuit, & Bar. eam seq. dicens tres illas suas interpretationes illorũ uerborum (patronum suũ) procedere posse & bonas esse, nam illa falsa est, cũ in tutela non possit esse pubes & impubes (ut dixi) non accuset, ut in §. Impuberes. j. eo. l. Impuberibus. ff. eo. ab aliis quibuscunq; potest, qui rectius faciunt, si petant illi curatorẽ adiungi, ꝙ si qua ratione id non uidetᷣ illis faciendum uel iudici, tunc potest accusari patronus, ut hic dummodo eius famę parcatur, & ita intellexit tex. in d. l. Si tutor. circa quem aduertendum est, quòd alibi Corn. in consi. 198. Quanquam litera. K. lib. i. uoluit, ꝙ ille tex. ita intelligatur, quòd suspectus fieri possit patronus, sed quòd nõ propterea dicatur, ut remoueatur à tutela, ideo licet reperiatur suspectus, & suspectus fieri possit, tamen non debeat, ut suspectus remoueri, sed debeat ei curator adiungi. Item glo. ibi aliter intelligit, ut scilicet si inueniatur suspectus ob dolum, non remoueatur ad euitandum infamiam, sed curator ei adiungatur: si propter culpam, & tunc quia abest discrimen infamiæ, remouebitur. Tertiò ibi Bar. aliter distinguit, quòd si ob culpam, uenit omnino remouendus glo. & Dyn. ibi, si propter dolum, & sit in arbitrio iudicis an remoueatur, uel adiungatur ei curator, nã si dolus erit in magna quadam re, remouebitur, aliter secus, quam doctrinam uidetur secutus etiam Corne. in consi. 175. Licet in præsenti lib. 3. & enim eadẽ uidetur transire Gozadi. in consi. 17. Prima facie. col. fi. Sed nõ uideo quid fecerit tantos patres aberrare; iam constat
21 per tex. nostrum patronum† posse & accusari & remoueri, & quòd l. Si tutor. cõsulit, ideo uera interpretatio hęc, ut modestius fiat ab eo, qui postulaturus est, ut petat adiungi: ꝙ si aliter ei uidebitur, accusabitur & remouebitur cũ temperamẽto, de quo in tex. nostro. Quam ergo ridicula sit conciliatio Corne. nemo non uidet, ꝙ dicamus, ꝙ possit accusari sed nõ remoueri, ad quid accusatio? ad quid consilium, ut potius petatᷣ adiũgi curator, si quoquo modo petatᷣ, omnino adiungẽdus esset? Secunda nõ minus ridicula est, q̃ impia, ut ob culpã remoueatur in totũ patronus, ob dolum seruetur officiũ, sed adiungatur curator, cùm magis & longius arcẽdus sit tutor, qui dolo uersatur, quàm qui culpa, cùm famæ consulatur temperãdo petitionem, ut hic dicitur, item & tacendo in sententia, ꝙ ob dolum remoueatur, & sic simpliciter remouendo nõ expressa causa l. 4. ff. eod. ex qua etiam ratione tollitur in totum distinctio Bar. Quare teneas intrepidè ut s.

In glo. in uer. parcendum. Dic ꝙ non solùm potest parcere famę iudex in sententia, uel exprimendo, ꝙ remouet ob culpam, uel tacendo causam, ut dicit glo. sed etiam in postulatione, si non fiat mentio doli. l. Non debet. ff. de dolo.

§. CONSEQVENS.

1 *Publica iudicia quæ dicantur.*
2 *Fœmina repellitur ab accusando, & quare.*
3 *Fœminæ non debent se cœtui publico dare.*
4 *Publicum dicitur quod omnibus patet.*
5 *Necessitudo quid significet.*
6 *Propensum. i. valde inclinatum.*
7 *Productus. i. indutus.*
8 *Producere est propriè extendere & protrahere.*
9 *Accusatio suspecti tutoris publica est.*
10 *Infamis est iudicio publico damnatus.*
11 *Quasi, est dictio expressiua veritatis, regulariter tamẽ improprietatem importat.*
12 *Tutor potest contutorem suspectum postulare, etiam si ipse ut suspectus remotus sit.*
13 *Seruus quamuis non admittatur ad accusandum tutorem suspectum, admittitur ad dandum informationes de suspitione.*
14 *Iudex ex officio remouet tutorem suspectum.*
15 *Nutrici leges plurimum tribuunt.*
16 *Pietati hominum multa tribuuntur.*
17 *Pietas nulla nos inducere debet, ut aliquid faciamus cum alterius iactura.*
18 *Meretrix accusat suspectum tutorem.*
19 *Meretrix accusat de simonia.*
20 *Meretrix non admittitur ad aliquem legitimum actũ*

Diuiditur

Diuiditur in duas partes, in prima subordinatur materia de qua dicturus est Imperator, in secunda ponitur regula generalis, quòd quilibet potest suspectum tutorem postulare, etiam si mulier sit & extranea: secunda ibi, Et sciendum est.

Quilibet accusare potest tutorem suspectum etiam mulier & extranea, si modò pietate ducatur. ex l. j. §. Consequens. ff. eod.

In tex. ibi, Quasi publicam esse. Corrigendus est totus hic. §. Est enim non solùm hic, sed etiam in d. l. j. §. Consequens. ff. eo. vnde hęc verba sumpta fuerunt, corruptus, & ita ex Pandectis Florentinis legendus est, Consequens est, vt videamus, qui possint suspectos postulare. Et sciendum est quasi publicam esse hanc actionem quinimmo & mulieres admittuntur, sed eę solæ, quæ pietate necessitudinis ductæ ad hoc procedunt, vt (puta) mater, nutrix quoq; & auia, potest & soror, (nã in sorore ẽt rescriptum extat diui Seueri:) sed & si qua alia mulier fuerit, quam Prætor propensa pietate intellexerit sexus verecundiam non egredientem, sed pietate productam non sustinere iniuriam pupillorum, admittet eam ad accusationem. ita legẽdus est hic tex.

Casus ita figurari potest in regula ta generali, vt dubitationis rationem afferat, ꝙ in crimine suspecti tutoris, cùm præsertim agitur ad remotionẽ, agitur principaliter de interesse pupillorũ & minorũ, ideo huiusmo
2 di accusatio publica non videbatur, † quia nõ omnia iudicia, in qbus crimẽ vertitur, publica sunt, sed ea tãtùm, quę ex lege publicorum iudiciorum veniunt. l. i. ff. de publ. iudi. q̃ ibi enumerantur. l. Pręuaricationis. §. fi. ff.
3 de præuari. Pręterea videbatur obstare † regula generalis in muliere, vt. s. ad accusationem procedere nõ posset. l. i. & 2. ff. de accu. cũ valde indecens videatur, vt accusationis causa fœminę in contumeliam matrimonialis pudoris irreuerenter ad forum & ante tribunal irruant & descendant, & conuentibus virorum & iudiciis interesse cogantur, vt dicit tex. in l. Maritus. C. de procur. Debent enim mulieres memores esse suę pudicitię & operum, quę eis natura permisit, & à quibus iussit eas abstinere, licet summæ atq; optimę opinionis sint,
4 vt dicit tex. in l. Sãcimus. q̃ est l. fi. C. de arbi. Et videmus aliàs prohiberi in impetratione veniæ ętatis propter pudorẽ & verecundiam ipsarũ cœtui publico se ostendere. l. 2. §. Fœminas. C. de iis qui veni. æta. imp. Hoc tamen non obstante statuitur actionem hanc quasi publicam esse, q2 reipub. maximè interest, vt sæpe superius dictũ fuit, bona pupillorum conseruari, & vt venenum hoc perniciosissimũ è repub. tollatur eorum. s. qui pupillos fidei suæ creditos à parentibus, vel à lege, vel à iudice, fortunis spolient, ita enim humana societas corrũpitur: igitur ad coercendam ipsorum audaciam, & ad societatẽ humanã retinẽdã, quod fieri ad vtilitatẽ oĩum introductũ & inductum est hoc, si non publicum crimen esset, qui est aliquis, qui principaliter læditur iuxta declarationem Bar. in l. i. col. 2. ff. de publi. iudi. quasi publicum esset, quia (ut dixi) & reipub. interest bona minoribus cõseruari, & totius humanæ societatis, ne malitia perditorum hominũ diutius serpat, & ne fidei violatio, quę totius iustitię fundamentũ est, ita impunè violetur. Mulieres aũt ideo admisit, vt tam dirum crimẽ facilius ex hominũ societate tolleretur: eas tamẽ duntaxat admitti voluit, quæ vel naturà ipsa & coniunctione sanguinis impellente, vel singulari quadam pietate non possint diutius tutoris ferre nequitiam: ad euellendum. n. ex hominum cœtu perniciosissimum hoc virus recesserunt leges ab ordinario iuris rigore.

In tex. ibi, Hoc est omnibus patere. Hæc verba expungenda sunt, cùm nõ sint in tex. Pandectarũ, vnde hic §. sumptus est, sed fuerunt (vt puto) gratia cõmodioris intellectus per aliquem glossatorem addita: quod tamẽ facit subsistere in hoc, est, ꝙ Theophilus hic eandẽ expositionem ponit, quasi verbis Iurisconsulti Tribonianus ipse addiderit hanc interpretationem: vera tamen est expositio, nihil enim aliud sibi volũt illa verba (actionẽ publicam esse) nisi ꝙ omnibus postulandi licentia concessa est, sicuti in l. Argentarius. in princi. ff. de edend. dicitur, quòd officium & ministerium argentariorum publicam habet causam, quod nihil aliud significat, nisi ꝙ generaliter ad omnes pertinet, vt verè & ex mente Iurisconsulti declarauit Petrus dulcissimus filius meus in Defensione illa sua clarissimi Iurisconsulti Ludouici Cati aduersus Marium Arcadem super. l. j. C. de eden.

5 In tex. ibi, Quæ pietate † necessitudinis ductę. Non intelligas, vt pleriq; faciũt, vt verbum illud (necessitudo) affinitatem & cognationem significet, nam si ita intelligamus, quomodo nutrix admittetur? Quamuis enim necessitudo aliquando significet coniunctionẽ illam naturalem, vt apud Salustium in Iugur. Etiã antè Iugurthæ filia Bocchi nupserat, verùm ea necessitudo apud Numidas Maurosq; leuis dicitur. & in l. fi. ff. de iusti. & iur. Nonnunquã ius etiã pro necessitudine dicimus, veluti est ius cognationis vel affinitatis. & in l. Si filium. C. de lib. cau. Si filium tuum liberum genero dedisti, qui tam proxima necessitudine coniunctus cõditionis ignorantiam simulare nõ potest. tamen & necessitudo pro vinculo quodam & coniunctione amoris, aut officii accipitur, quo modo eleganter accepit Cice. in Verrem, cùm inquit, Sic enim à maioribus nostris accepimus prætorem Quæstori suo parentis loco esse oportere, nullam neque iustiorem, neque grauiorem causam necessitudinis posse reperiri, quàm coniunctionem sortis, quàm prouincię, quàm officij. Ita ergo accipitur hic, vt ex exemplo nutricis manifestum est cuius dictionis significatum exprimit A... lib. 10. capitul. 3.

6 In tex. ibi, Perpensa pietate. Propensa legendũ est, vt dixi: significat autẽ propensum id. quod dicimus valde inclinatum, vt apud Latinos authores passim legitur, in quo significatu legitur apud Vlpia. in l. 2. §. Si simul. ff. ad l. Iuli. de adulte.

7 In tex. ibi, Sed pietate productam. Accipitur † hic verbum (productam) pro eo, quod est (inductam) in quo significatu vtitur. Plini. lib. 9. cap. 35. cùm inquit: Et quidẽ nulla sponsione ad hoc productus. Raró tamen in hoc
8 significatu inuenitur, cùm aliàs producere, † extendere sit & protrahere, vt in l. j. §. Meritò. ff. quan. actio de pecu. anna. est. & dicuntur produci testes, quasi ante tribunal duci. l. produci. ff. de testi.

Nota primùm illud, quod dicebam in superiori §. videlicet, quòd subordinatio materiarum, quamuis necessaria non sit, est tamen vtilis, & maximè conueniens, de quo dicendum est, vt dixi ibi. j. notab.

9 Secundò notandũ est, quòd † actio & postulatio suspecti tutoris publica est, & popularis: conceditur. n. omnibus, qui pietatis officio fungi voluerint, postulare suspectos eos, qui non ex fide tutelam gerunt ita est tex. hic, & in d. l. j. §. Consequens. ff. eo. Non dicitur autem propriè publicum crimẽ, & publica actio, sed quasi publica, vt hic dicitur, quia non statim, nec semper fit in-
10 famis suspecti postulatus, cùm tamen iudicio † publico damnatus sit infamis. l. j. in princi. ff. de iis qui not. infa. & declarat Bar. in l. j. col. 2. versi. Quero vtrum accusatio suspecti tutoris. ff. de publi. iudi. sed hoc respectu dicitur publica, quia & omnes etiam mulieres accusant, de quo tamen dicemus in glo. j.

11 Tertiò notandũ est † sc̃dm Docto. in l. i. §. Consequẽs. ff. eod. quòd dictio (quasi) est expressiua veritatis, quod

quò

quò ad tex. nostrum pendet ab hoc, an accusatio suspe-
cti tutoris sit verè publica, & credo in tex. nostro verũ
esse, quia Theophilus hic simpliciter ait publicam, ex
quo cessant oẽs difficultates, quæ fiunt super gl.i. nam
dictio (quasi) regulariter denotat improprietatẽ.l. Hoc
colore.vbi Bar.ff.de inoffi.testa.l.Diuortio.§. Si fundũ.
in prin.ff.solu.matri.tamen aliquando expressiua est ve
ritatis attenta materia subiecta.l. Lucius. la i.in fin.ff.de
admi.tuto.l.Dedi.in prin.vbi glo.ff.de condi.causa da.
& est glo. in §.propter retentionem. in verbo Impen-
sas.j.de action.
12 Quartò no.ꝙ omnibus accusare permittitur, vt di
ctum est, quod amplia vt etiam propter hanc generalĩ
tatem contutor possit contutorẽ suspectũ facere, siue
ipse, qui accusat, adhuc duret tutor, siue desierit esse tu
tor. l.3. in prin.ff.eo. quinimmo tantum fauoris tribui-
tur pupillo, vt etiam tutor, qui fuit remotus vt suspe-
ctus, possit alios contutores suos suspectos postulare,
ita est tex. in d.l.3. in princ.ff.eod. versi. plus diuus Pius.
13 Quinimmo & seru⁹ † & si non põt accusare admittitur
tñ in indicio ad instruendum eum de fraudibus tuto-
rum, ita est tex. in l.6.in prin.ff.eo. annomeratur.n.inter
gratitudinis signa postulatio suspecti.l.3.§. Liberti.ibi,
Gratè facient.ff.eo.t.nec mirũ, quia etiã prætor ex of-
14 ficio suo poterit †remouere sine accusatione, si ipsi li-
queat ex apertissimis rerum argumentis eũ suspectum
esse, quop fauore pupillorũ receptum fuit d.l. 3.§.præ-
terea.& §.Si tutor inimicus.ff.eo.
Quintò no.ꝙ quamuis alias mulier accusare nõ pos-
sit.l.i.ff.de accu.& quamuis actiones populares sint quę
ius populi tueantl.l. i. ff. de popul. actio. tamen mulie
res non admittuntur.l.j.ff.de popul.actio.tamen mulie
res non admittuntur.l.Mulieri.ff. eo. titu.receptum ta-
men est fauore pupillorum, vt personæ hic expressæ, &
aliç, quæ pietate ducantur, accusare possint, & de ma-
tre est tex.in fi.C.eo.titu.
15 [illegible] no.quantũ tribuat † nutrici, tex.n.eam enume
rat statim post [illegible] quasi eidem æquiparet, & vide-
mus alias ꝙ inter iustas causas manumissionis mino-
rum 25. annis enumeratur pietas erga nutricem. §.Ea-
dẽ lege.i.quib.ex cau. manu. [illegible]
cundum Doctor. non erant iustę nuptię, in l. Siquis a-
lumnam. C. de nup. quamuis ille tex. non loquatur in
nutrice, de quo plura diximus hic in nostris annotatio-
nibus, & dicemus alibi.
16 Vltimò no. ꝙ pietati hominum plurimum tribuit,
& facit recedat ab ordinarijs regulis iuris, vt hic, & in
17 l.In testamento.ff.de fideicõ.lib. benè verum est, ꝙ nul-
la pietas inducere debet, vt aliquid faciamus cũ aliena
iactura.l.Et eleganter.§. Idẽ Labeo.ff.de dolo. optimus
tex.in l.Si hominem.in prin.ff.deposi.
Glo.prima reddit rationẽ, quare verbũ (quasi) sit ap-
positum in hoc tex. & dicit, ꝙ inde est, quia nõ cuilibet
indistinctè accusare permittit vtpote cum mulieres ex
cipiant, quæ vel coniunctione vel pietate nõ ducũtur:
Ias. reprehendit quia hac ratione omnia iudicia publi-
ca non essent publica, cũ, & mulieres ab accusando re-
pellantur exceptis paucis l. i. ff.de accu. Adde ꝙ si reci-
pimus receptũ ab omnibus glossema in tex. videlicet,
Hoc est omnibus patere apparet hanc exceptionẽ non
impedire, quin dicat publicum. Io. Fab. dicit, & ideo di
xit (quasi publicam) quia desistens ab accusatione non
incidit in S.C.Turpil.l.i.§.suspecti.ff.ad Turpill. Sed gl.
ibi, vt dicit hic Ias. respondet, ꝙ illud fauore pupillorũ
introductum est, vt plures sint accusatores, nec deter-
reantur à pœnis senatusconsulti Turpil. quam solutio-
nẽ sequit Imo. in d.l.i.col.3.ff.de publi.iudi. tandem oẽs
confugiunt ad doctrinã Bar. in d.l.i.ff.de publ.iudi. Mi-
hi vr̃ n primis, ꝙ hæc consideratio cesset ex eo, ꝙ Tri-
bonianus nõ dixerit, quasi publicam, sumpto argumen
to à crimine vel iudicio: videmus.n.ꝙ Theophilus hic
simpliciter dicit publicam, vnde cessant tot difficulta-
tes. Potest etiam dici, ꝙ in casu suo doctrina Bar. vera
sit, sed ꝙ sumus in diuerso casu, nam videtur ꝙ aliud sit
dicere, hoc est publicum crimẽ, vel publicum iudiciũ,
& aliud hæc est publica actio vel accusatio, siquidem
dicitur publicum crimen vel iudicium illis modis, qui-
bus dicit Bar. in d.l.i.& sequuntur Doct. hic, vel si mauis
vt declarat tex. in d.l.i. sed publica actio, vel accusatio
ꝓpriè dicit hoc respectu, ꝙ omnibus plerunq; datur,
sicut etiam hoc respectu publica dicuntur iudicia. j. de
publi.iudi.in prin. vnde non inconuenit, vt voluerit tẽ-
perare Imperator significatum huius verbi (publica) cũ
dictione (quasi) eò, ꝙ non omnibus indistinctè compe-
teret, nec propriã publica esset, & ex vtilitate publica
omnibus tributa. Preterea in alio potest videri vis, quia
iudicium publicum potest considerari, ꝙ dicatur publi
cum respectu nominis & respectu substantiæ, differunt
enim quid rei, & quid nominis. Quò ad substantiam
ea dicuntur publica, quę habent qualitates, de quibus
in l.i.ff.de publi.iudi. si quærimus postea quare dican-
tur publica, & sic quod nominis, & dicuntur vt hic di-
citur, & in §.i.j.de publ. iudi. Concludo igitur dictam
esse publicam, quia omnibus datur, ideo autem adie-
ctum esse (quasi) quia publica est hoc respectu, ꝙ om-
nibus patet, sed quia non descendit ex aliqua lege, vt
oportet, vt sit verè publica d.l.i. de publi.iudic. meritò
dicta est quasi publica, non autem simpliciter publi-
ca, & hanc puto esse veritatem, si verbum (quasi) con-
siderandum sit.
In glo.in ver.procedunt. Ampliat gl. etiã si huiusmo
di mulieres impudicæ sint, qua ratione, glo. non dicit:
credo ergo, quia videt extraneas ita demũ admitti, si nõ
verecundię terminos egrediantur, quasi velit lex aduer-
sando nominatas admitti, ẽt si egrediantur: sed aduersa-
tiua illa (sed & si) aduersat in hoc, ꝙ ille pietate necessi-
tudinis moueantur ad accusandum & postulandũ, alię
verò pietate simplici, ꝙ generali, de pudicitia.n.& im-
pudicitia nihil hic agit: quia verba inferius posita hunc
[illegible], ꝙ [illegible] mulier sit, quæ propõsa pie
tate in pupillos ex officio.s.prodeat ad accusandũ non
inuerecundè, nec præter honestatem sexui congruen-
tem, nec ex alia causa quàm pietatis inducta, nõ ꝙ mo-
ribus ipsa & pudicitia egregia sit: non enim considera-
tur qualitas, nec attenduntur mores mulieris, sed quo
affectu curatur, & sic ampliatio glo. non videtur perti-
18 nens. Ex authoritate tamẽ ipsius secundum Docto. hic
notandum est, ꝙ mulieres coniunctæ, & hic expressæ,
quamuis impudicæ sint, admittuntur ad accusandum,
19 quod posset cõfirmari ex eo, ꝙ talias videmus etiã me-
retricem ad accusandũ admitti in graui crimine simo-
nię, vt est glo.6.q.i.in prin. per tex. in c.Tanta. de simo.
Sed aduerte, quia ante loquimur de impudica muliere,
& ista non vr̃ dubiũ, quin tanquam criminosa repellen-
da sit.l.palàm.§.j.ff.de ritu nupt.c.Vidua.34 distinct. aut
20 loquimur propriè de meretrice, & dico ꝙ neq; ista de
bet admitti ad accusandũ, quia nisi in lege nominatim
exprimatur, talis persona non admittitur ad aliquẽ legi
timum actũm, vt est glo.fin.in d.c. Tanta.de simo. con
iuncto illo tex. vt declarat Anto. de Butr. & Io. de Ana.
ibi, q volunt, ꝙ nisi specialiter à lege ei hoc permittat,
vt facit tex. in d. cap. Tanta. qui generaliter loquitur in
quolibet crimine, & specialiter postea disponit vlte-
rius de meretrice, non veniat.
In ea.gl. ibi, Secus in alijs accusationibus, Dicas hoc
verum regulariter.l. Qui accusare l.i.l. 2.ff. de accu.rñ
pro qualitate criminis aliquando admittuntur d.l.2. itẽ
si suam, aut suorum iniuriam persequantur d.l.i. ff. de
accu-

accusatio.& in aliquibus aliis casibus prosequitur glo. in d.l.Qui accusare.in princi.& latius Saly.in d.l.De crimine.C.quia accusa.

In ead.glo.ibi, Sed contra.Dic ꝙ solutio glo.non est bona, quia illa in quolibet iurante in litem haberet locum,& si dař parti,multò magis dař tertio, cùm tamen nemo in causa sua iudex esse possit, nec sibi quisquam ius dicere debeat.l.Extat.quod met. cau.nec minus valét ratio glo. in d.§. Sed nec. quòd in infinitum iuraret, quia illa militaret etiā, quando mater esset tutrix.& tń tunc admittitur, vt declarat ibi Bar. vnde vera ratio est differentiæ,ꝙ ideo nō permittitur iuramentū illud matri,quia illud iuramentū non defertur,nisi domino, vel quasi domino.l.Vulgò.ff.de in litem iuran. vbi omnes, & ideo matri non defertur, quando non est tutrix, at quando tutrix est, quia tunc censetur quasi domina in rebus pupilli non vt mater, sed vt tutrix, ideo tunc ei datur,ita declarat Bar. quem omnes sequuntur,vt dicit ibi Ias.in d.l.Videamus.in princi.

In glo. Perpensa. Legendum (propensa) vt dixi, nam non benè conuenit intelligere perpensam pietatem, cùm perpendere propriè sit diligenter considerare, & perpensum diligenter consideratum, at propensum dicimus vehementer inclinatum.

Quęrit iuxta istum tex.Ange.an quando extranea accusat,teneař subscribere, vt dictum est s̄.in prin. huius tituli, & concludit coniunctas mulieres non teneri. l. De crimine. C.quia accu.in cęteris verò extraneis dicit communem opinionem legistarum esse,ꝙ teneanř,canonistarum verò ꝙ non teneantur. Mihi videtur quòd Docto.in d.l. De crimine. se torqueant non necessariò, ille enim tex. clarus est, quòd in illis casibus,in quibus mulier admittitur ad accusandum cōtra regulam iuris ex permissu alicuius constitutionis aut legis,tunc non teneatur subscribere,& ita tenendum est iudicio meo, alii enim intellectus traditi per glos. & Docto. ibi violant illum tex.

§. IMPVBERES.

1 *Necessarij qui dicantur.*
2 *Impuberes non admittūtur ad accusandū suspectū tutorem suum.*
3 *Impuberis iudicium imbecille,& de hoc plura.*
4 *Pupillus repellitur à testimonio,& à testando,nec ingratus iudicari potest.*
5 *Adultus potest postulare curatores suspectos & quomodo.*
6 *Consilium an omnino sequendū sit ab adulto postulāte suspectos tutores.*
7 *L.Impuberibus.ff.de suspect.tuto .emendatur.*
8 *Consilium requisitū in aliquo actu an & quādo sequēdum sit.*
9 *Iudex quāuis non teneatur sequi consiliū sapientis,fallit,nisi causa delegata esset inhabili, uel non habenti plenitudinem intellectus.*
10 *Parentes.i.consanguinei.*
11 *Parentela pro affinitate.*

Diuidi pōt in duas partes, in prima ponitur regula negatiua,in secunda affirmatiua: secunda ibi,puberes autem.

Impuberes accusare tutores suos non possunt,puberes sic de consilio coniunctorum h.d.ex l.Impuberibus.ff.eod.

Casus in tam notissima regula non est figurandus.rationem tamen dubitandi excogitare possumus ex superioribus,cùm videamus alias inhabiles ad accusandum admitti ad postulationem hanc fauore pupillorum: nimirum poterat videri, vt pubertati saltem proximus haberet hanc potestatem saltem consilio necessariorū,vt tutores suos suspectos posset postulare, cuius cōtrariū deciditur,vt hoc impuberibus non permittatur:habuerunt enim leges suspectam infirmitatem iudicij illius ætatis & noluerunt,quòd impuberes leuitate illius ętatis inducti admitterentur ad accusandum, qui facilè ad accusandū tutorem procederent, vt se ab illius potestate liberarent, qui forsan desiderijs suis puerilibus nō obsecundaret,sed magis occurreret.In adultis verò, quia firmior est ætas, voluerunt admitti eos,consilio tamen necessariorū, quorum interuentus ideo exigitur, vt suppleat infirmitatē ingenii,& ne leuibus causis adolescens prorumperet ad accusandum:siquidem non existimauerunt intra necessarios consilium accommodaturos esse, nisi accusatio è re sit adolescentis argumento eorum, quæ dicuntur in l. Transactionem. C.de transacti.

1 In tex.ibi,Cōsilio necessariorū.Quamuis† alias necessarii dicantur non solùm,qui affinitate iunguntur, sed qui vinculo amicitię quodam astricti sunt, quo modo etiam tex. nostrum intellexit Accursius in l. Impuberibus.ff. eo. & apud Latinos etiā authores ita hoc verbū quandoq; vsurpatum reperiatur,vt Cice.pro.P.Quint. Vnus (inquit) fuit affinis socius necessarius Sex. Næuius.Et alibi : M.Cassius hō mihi maximè necessarius. tamen(vt Gallus Aelius declarauit)necessarii sunt propriè qui aut cognati aut affines sunt, in quos necessaria officia conferuntur pręter cęteros, vt refert Festus, & ita est propriè locus hic, & in d.l.Impuberibus. intelligendus, vt non amici aut alias affectionis vinculo coniuncti necessariorū appellatione veniant, vt consilium pręstent in tutoris postulatione ab adolescēte faciēda, sed tantū coniuncti sanguine, qđ suadent verba Theophili hic,qui verbū illud exponit:dicit enim. [illegible] curatores suos accusare possunt [illegible] tamē necessariorū suorū,veluti cognatorum, & qui per affinitatē iis coniunguntur. Ita etiam alibi exponit Imperator in l.Quamuis adulterij. C.de adulter.Quamuis(inquit) adulterij crimen inter publica referatur iudicia,quorū delatio in cōmune omnibus sine aliqua legis interpretatione conceditur,tamen ne volentibus temere liceat fœdare cōnubia.proximis necessarijsq; personis solummodo placet deferri copiam accusandi, hoc est, patri, fratri,necnō patruo & auunculo, quos verus dolor ad accusationē impellit. Et hoc modo vsurpat etiā Vlpia. in l.Affectionis. ff. de dona. ibi,Honestæ erga benemerentes amicos & necessarios. Vtilitas autem huius declarationis maxima est, incertitudinem remouemus, an amicorum sit satis consilium, vel coniunctorum requiratur.

2 Not. primò, quòd impuberes † non admittuntur ad accusandum de suspecto tutores suos,cōcordat d.l.Impuberis. rationē assignaui in figuratione casus propter leuitatem iudicii & intellectus impuberis, & propter grauitatem actionis,siquidem eam ætatem noluerūt leges habere nec velle,nec nolle,nisi cū authoritate tuto-
3 ris.l.Pupillus.ff.de reg. in.in. tali.n.ætate † impubes nec scire, nec discernere potest quid vtile, quid inutile sit eidem. l. Pupillus.ff. de acqui. hære. & adeò est infirmū eius iudiciū, vt consilij capax non sit.l.More. §.fi.ff.de acqui hære. nec stabilem mentem habet. l.fi.C.de testa.
4 mili.qua ratione† etiam repellitur à testādo.§.Præterea. J.quib.non est permiss. fac. testa. item à testimonio l.3. §.Lege Iulia.ff. de testib. nec vt ingratus existimari potest l.fi.ff.de manu.vindic.cum simılib.

5 Secundò no. ꝙ† adultus potest suspectos facere cura-

rores

tores suos cōsilio necessariorum suorum, de ratione dictum est supra in figuratione casus, quòd hoc ideo sit, quia quę cū tali consilio fiunt, præsumunt à lege vtilia ipsis pupillis, & ab eis abesse omnem deceptionem. d.l.Transactione.C.de transact.vbi omnes Doct.notát.

Tertiò not. quòd quamuis adultus nō possit ꝑ alio postulare, nisi 17. annum excesserit, tamen vt primùm excessit 14. poterit tutorem suspectum publicè postulare pro se, siquidem olim iudicia & accusationes in primis institutæ fuerunt ad exercendum eloquentiæ studium, & animorū egregiam contentionē vt Cic.lib. 2. Offic.inquit, & Budæ.obseruat in l.j.ff.de sica.

6 Quartò not.ibi, Ex consilio. quòd † per hanc dictionē dubitant Doctor. in l. Impuberibus.ff.eod. & in l.j.§.Si plures.ff. de exerci. post Bar. an teneatur sequi omnino adultus hoc consilium, & fuit obseruatio Mar.Sylli.de
7 dictione(de) & dictione(ex). Vos in † primis dicatis, q̄ in l. Impuberibus. non adest dictio (ex) dicitur enim in emendatis codicibus simpliciter, Consilio suorum necessariorum id faciant.ita quòd cessat prædicta ponde-
8 ratio, tamen aduertendum † est, vt dicit Bar.in d.§.Si plures. col. 3. quòd quando consilium exigitur in aliquo propter infirmitatē iudicij, vt in casu nostro, tunc semper ille, qui consilium alterius adhibere debet, tenetur illud sequi, & ita procedit tex.noster, & ita eū declarat Bar. ibi, quia quando adhibetur & adijcitur ei, qui non habet plenum intellectum, vel ratione ætatis, vel infirmitatis, vel prodigalitatis, aut simili, tunc consilium illud requisitum exigit etiam cōsensum, aliàs enim consilium nihil operaretur, ita est glos. in c. Venerabili.de offi. deleg. & declarat Bar. in d.§.Si plures.col.3.nu.13.
9 & vers.Vt ergo liqueat.Ex quo † alibi infert Dec.in c. Si pro debilitate.col.6.vers. Tertiò prædicta conclusio limitatur.de offic. deleg. quòd quamuis alias iudex non teneatur sequi cōsilium sapientis requisitum à statuto, tamen si causa sit delegata alicui inhabili, & qui nō habet plenum intellectum. vel plenam doctrinam, tenebitur sequi consiliū per doct. Dec. in d.§.Si plures. & per textum nostrum: nam quando statutum prædictum est in loco, vbi communiter iudices sunt ignari literarum, intentio statuti videtur ea fuisse, vt illud sequi iudices teneantur, vt dicit Dec.ibi, vbi videndum. Quòd si nolint consentire coniuncti vel non sint præsentes, puto, si sint absentes, iudicem adeūdum, qui ex iniuncti sibi officij religione supplebit, & ex officio receptis informationibus cognoscet l.3.§.Præterea.l.fi.ff.eod.si verò sint præsentes, & contradicant, puto nihil aliud faciendum, cùm non præsumatur è re adolescentis: benè verum est, quòd si iudex reperiret ipsos malitiosè consensum adhibere nolle, & tutores suspectos esse, poterit eos remouere, vt habetur per Ang. hic post Bar. in l.Si cùm dotem.§.Eo autem tempore.ff. solu. matr.de quo videnda sunt quæ ponit Bart. in d.§. Si plures. col. 3. & Deci.in c.Ex parte.col.2.de consti.

10 In glo.j.Est expositiua, & † intelligas parentū, id est, coniunctorum & affinium, accepit enim glo.iuxta vulgarem significationē, qua parentes appellamus omnes nobis cōiunctos aliquo necessitudinis vinculo, in quo significatu accepit Salust. cùm dixit, Parentes abundè habemus.loquens de Romanis, idest, consanguineos & eiusdem gentis, vnde verbum (parentela) ductum est, quod legitur apud Iulium capitolinum in Gordiano, & emanauit postea significatio hæc ad nos, vt patet in 2. 3. q. 5. vbi parentes appellantur consanguinei, & ibi
11 Archidi. Et quòd parētela † pro affinitate accipiatur, docet Card.in Clem.i.§.fi.de iureiu.est enim hoc frequentissimum apud Cano.c.fi.qui cleri.vel vouen.in c.Causam matrimonij.de offic. delega. in capit. Fraternitatē. vbi Abba. in 2. notab.de sepul. Et q̄ parentes pro agnatis accipiātur, est text.vbi hoc notat Bal. in c.i.quemad. feud.ad fil.pertin.& in statuto ita interpretatur Alexan. cons.89.Circa primū .col. fi.lib.6.& idem Alex. in cōs. 222.Ponderatis.col.pen.eo.lib.vers. Nec etiam d.matr. & est alius tex.in c.2.de consue. recti feu.in qua significatione etiam vsus est Lampridius in vita Alexandri, & obseruat Alex.de Alex.lib.1. Dierum genia.ca. 15.in fi. Et Cic. l'bilid.5.Nullę excusationes sunt, meus amicus est: sit patrię prius: meus cognatus est, an potest cognatio propior esse, quàm patriæ, in qua etiam parētes continentur? & Teren.in Hecy.si Donato eius interpreti credimus. Et ad statuta de parentibus rebellium infert Ang. in §.Oeconomis.in Auth.de alie.& emphy. seq. And.Sicu.in repe.l.Cùm acutissimi. colum.50.ver. Quid si testator dixerit.C.de fideicom.Ias.in l.Quique, §.Prætor ait.ff.de in ius vocan. Alcia. in l. Appellatione parentis. ff. de verb.sign.Quos autem complectatur verbum (parentela) declarat Soz.consil.37.Viso.lib.3.Alex. in consi.225.Ponderatis.col.2.lib.6.

§. SVSPECTVS AVTEM EST.

1 *Fidei appellatione uenit bona.*
2 *Fides mala perfidia appellatur.*
3 *Suspectus dicitur, qui non ex fide tutelam gerit.*
4 *Suspectus quis nō ideo minus dicitur, quòd soluēdo sit.*
5 *Pauper, si fidelis sit, non est suspectus tutor.*
6 *Suspitionis iustæ causæ in tutore.*
7 *Tutor potest remoueri ut suspectus, etiam antequā incipiat gerere, & qualiter hoc intelligatur.*
8 *Secundum, hæc dictio exponitur idest pro, uel in fauorem.*
9 *Tutor nō pōt remoueri ut suspectus ex hoc solo, quòd malè uersatus sit in alia tutela.*

Diuiditur in duas partes, in prima ponitur quædam quasi descriptio suspecti tutoris, in secunda dicitur, quòd etiam antequam gerere incipiat, potest vt suspectus remoueri: secunda ibi, Sed & antequam.

Suspectus est qui non ex fide gerit etsi fuerit soluendo, & antequā gerat, remouetur quis, vt suspectus h.d.

Casus ita videbatur figurari posse, quod dubium faceret in prima parte, quòd tota hæc postulatio sit introducta, vt magis consultum sit indemnitati pupillorum, vnde quando quis est soluendo, videtur quòd nullum sit periculum, cùm siquid nō ex fide gestum fuerit per tutorē, omnia postea repetentur actione tutelę, & cùm sit soluendo, nullum est futurum pręiudicium pupillo, cuius contrarium dicitur, quia melius est auertere damnum ipsis pupillis, quando constat aliquem non ex fide tutelam gerere, quàm expectare, vt iudicio tutelæ litibus, & quæstionibus vexatus consequatur postea quod sibi debetur. In secundo autem dico poterat dubitari quomodo esse posset, quòd quid, antequam gereret, remoueretur: nam videmus, quòd etiam si in bonis pupilli sit dolo versatur, antequā tutor esset, quod magis est, omnino non agitur suspecti tutoris postulatione, quia delictum præcessit tutelam, ita est tex.in l. 3.§. Nunc videamus.in vers. Quòd siquid admisit. ff.eod.q̄ si etiam intercepit res pupillares, & nihilominus non agitur suspecti, quia tutor non erat, quantò minus non remouebit vt suspectus ex ijs, quę gessit, vel in alia tutela, vel aliter ex quibus possit suspectus iudicari: quo tamen non obstante dicitur contrarium ex sententia Iuliani confirmata imperialibus constitutionibus ratio-

autem

autem ea est; quia quoties præmissis monitionibus tu-
tor pertinaciter gerere non vult, siue id ob ignauiam,
siue ob negligentiam, siue propter dolum faciat, omni
no remouetur, vt inferius latius declarabitur in notabi
libus & in glos.

In tex. ibi, Ex fide. Ineptè Accur. hic supplet (bona,)
cùm enim nihil aliud fides sit, quàm commendatorum
fida obseruantia & executio, vt declarat Dona. in And.
illud dicitur ex fide geri, quod geritur secundum quòd
obseruare, & facere, & exequi decebat & oportebat,
& secundum sinceritatem, prout alibi translatè vtitur
,, Plin. hoc verbo in Episto. dũ inquit, Nec ipse tibi plau-
1 dis, & ego nihil † magis ex fide, quàm de te scribo. fidei
enim verbũ bonã semper significat l. j. ff. de cõsti. pecu.
2 in prio. mala enim perfidia † appellatur, vt de vtroque est
tex. in l. 1. §. Eum tamen. ff. deposi.

3 Not. primò, quòd iste dicitur suspectus, † qui non ex
fide tutelã gerit, tunc enim eum moribus esse talem di-
cimus, vt meritò suspectus existimari possit. l. Suspectũ.
ff. eo. siue hoc fiat secordia, aut culpa, siue dolo, satis est
illum, non, vt oportet, administrare.

4 Secundò not. quòd † nõ per hoc minus dicitur suspe
ctus, qui tutelã non ex fide administrat, si soluendo sit,
quinimò & si satisdationem etiã offerat. §. Nouissimè,
j. eod. attendunt enim leges animum tutoris, & hoc est
quod dicitur, Qui moribus talis est. Mores enim & ani
mus tutoris attenditur, non autem diuitiæ: & hinc est,
5 quòd pauper, si fidelis sit & diligens, † nõ habetur vt su-
spectus ex sola paupertate §. fi. j. eo. vbi dicetur.

Tertiò not. qđ dicit in toto summario iterum, videli
cet quòd qui non ex fide administrat, quamuis sit diues
6 & soluendo, remouetur: causas † autẽ enumerat textus
in l. 3. §. Nunc videamus. ff. eo. scilicet si vel dolo versa-
tus sit grassando in tutela, vel si quid sordidè aut perni-
ciosè pupillo egit, vel si quid ex bonis pupillaribus in-
tercepit: idẽ, si res prohibitas alienari sine decreto di-
strauit, & hoc per fraudem fecerit d. l. 3. §. Seuerus. ff.
eo. ad idem text. in l. Quoniam hæ. (alias incipit, Hæ
enim). ff. eod.

7 Quartò not. quòd † etiam antequam gerere incipiat
tutor, potest remoueri vt suspectus: & quia circa hoc
variè se torquent Doctores, dic paucis ex mente iuris,
quòd aut agimus, an quis possit postulari suspectus, vt
puniatur ex causis à iure permissis, & dico, quòd ante-
quam gerere incipiat, non potest postulari, & ita intelli
gendus est text. in d. l. Quoniam hæ. in §. fin. eod. tit. dũ
,, dicitur, Qui nihil gesserunt non possunt suspecti po-
,, stulari. si verò agimus, an possit postulari suspectus, vt
remoueatur, & si quid dolo fecerũt, possunt ob ignauiã,
vel dolum remoueri: & hoc est, quod dicitur in d. l. Hæ
enim. statim, dũ tex. subdit aduersatiuè, Verùm ob igna
,, uiam, vel negligentiam, vel dolum (si dolo fecerunt)
,, possunt remoueri. benè verum est, quòd hoc non est
statim faciendum, sed considerandũ est, quòd quousq;
tutores nesciunt se datos, nullum eorum vertitur præiu
dicium. l. Quidam decedens. §. fin. cum. l. seq. de ad-
mi. tuto. l. 2. C. de peri. tuto. at statim, quòd nouerunt se
datos tutores, periculum tutelæ spectat ad eos d. §. fi. &
d. l. 2 & est tex. in proposito in l. 2. C. eo. titu. ibi. Curato-
,, res suo periculo, quantò tardius ad eos tutela transfer
,, tur, cessant. quòd si appareat & probari possit ipsos hoc
facere in fraudem, puto ego, quòd nihil aliud expectan
dum sit, sed sint remouendi vt suspecti, & ita intelligi-
tur l. 2. C. eod. Sed quoniam quandoque hoc non po-
test apparere, quòd fraude cessauerint, & opus est admi
nistratione & gubernatione pupillis vel adultis, ne in
aliquod discrimen aut damnum incidant, cùm melius
sit (vt dicebam) damnum anteuertere, & tunc debent
adire prætorem, qui strictioribus remedijs adhibitis de
bet cogere administrare. l. præses. C. eo. titu. facit §. fi.
ĩ. de satisda. tuto. & cura. quòd si perseuerent adhuc in
eadem contumacia, possunt suspecti postulari d. l. præ-
ses. in fin. & ita puto resoluendam esse hanc materiam,
& concordandas leges, quæ videbantur pugnare inui-
cem, nam aliæ distinctiones Doctor. imperfectæ sunt,
nec benè soluunt contraria, vt in ll. videbimus.

Quintò not. ibi, Et secundum eum constitutum est.
8 quòd ista dictio (secundum) exponitur, † idest, pro,
vel in fauore, & iuxta eius sententiam. Eodem modo
dicitur, iudicatum fuit secundum Sempronium idest,
quod nunc dicimus, lata fuit sententia in fauorem Sem
pronij: ad idem est tex. in l. Sciendum. ff. qui satisd. co-
,, gan. ibi, Deinde secundum te esset iudicatum. & Vl-
,, pia. alibi, Et post edictum secundum præsentem iudica
,, bitur ac si præsens esset: id quod etiam expressit Cice.
,, Actio. 4. in Ver. cùm inquit, Vtatur instituto suo, nec
,, cogat ante horam decimam de absente secundum præ
sentem iudicare.

In glo. in ver. Remoueri. Dum in principio dicit,
quia forte in alijs tutelis malè versatus sit l. 3. §. Si au-
9 tem. ff. eod. ego existimo † glo. malè dicere, nam non
potest remoueri suspectus ex hoc solo, quòd ante ad-
ministrationem in alia tutela alterius pupilli malè ver-
satus sit, quod probo à maiori: si enim ante susceptam
tutelam tutor intercipiat bona pupilli; clarum est,
quòd quia delictum tutelam præcessit, non potest ex
hoc remoueri d. l. 3. §. Quòd si quid admisit. ff. eod.
vnde multò minus si dolo versatus sit in rebus alterius,
cùm possit magis affici huic quàm illi. nec textus in d.
§. Si autem. obstat, nam ibi appellat aliam tutelam ean-
dem, quæ fuerat interpolata, videlicet, quia fuerat da-
tus vsque ad certum tempus, & desierat esse tutor, &
postea adueniente alio tempore iterum fuit tutor, nam
quamuis ibi non respondeat Iurecoosultus. q. proposi-
tæ, satis patet decisio d. q. ex subsequenti [illegible]
Quòd si quis tutor ita. vbi assignat Iureconsultus hanc
rationem, quòd quamuis fuerit interpolata tutela ex ac
cidenti aliquo temnore. tamen si deficiat, qui eum con
ueniat iudicio tutelæ, poterit vt suspectus remoueri,
quasi vna tutela sit habens interualla, sed si simus in tu-
tela penitus separata, proculdubio teneo, quòd ex hoc non
possit suspectus postulari.

Dum verò glo. subdit remoueri, sed non accusari,
si glo. intelligit accusari criminaliter, benè dicit, sed ali
ter, malè, quia & postulari & remoueri potest. l. 2. & l.
3. C. eod. ibi. postula. &c.

Alia solutio, quòd non possit accusari ex verbis le-
gis 12. tabul. sed benè ex sententia, nihil valet, quia quo
modocunque suspectum iubebit L. 12. tabu. remoueri,
vt dictum est. s. eod. in princi.

Alia solutio glo. quòd pro culpa ante administratio
nem non accusetur, pro dolo sic, similiter est contra
tex. in d. l. Hæ enim. ibi, Verùm ob ignauiam, vel negli-
gentiam. & ista responsio non habet saporem. Docto.
hic & in d. l. 2. C. eod. communiter tenent opinionem
Bar. & eius distinctionem in d. §. fi. quam distinctionem
latius extendit Salv. quem more suo transcribit Ange.
hic: tu dicas, vt dictum est ĩ. in notabilibus, quia il
la est veritas.

§. SVSPECTVS AVTEM REMOTVS.

1 *Tutor ob dolum remotus sit infamis.*
2 *Dolus ex coniecturis probatur, & quare.*
3 *Dolo uersari quando dicatur tutor.*
4 *Famosus accipitur in malam partem, aliquando tamẽ in bonam.*

Famosa

5 *Famosa actio quæ dicatur.*
6 *Tutor remotus ob culpam non fit infamis.*
7 *Tutor ut fiat īfamis, an exigatur q̀ in postulatione suspecti in sententia exprimatur dolus.*
8 *Sentẽtia præsumitur lata ex causa cõtenta in libello.*
9 *Patronus ob dolum remotus an sit infamis.*
10 *Tutor remotus quando fiat infamis, & quando non.*
11 *Missiones militum qualiter fiant, & an, & quando infament.*
12 *Tutor non tenetur nisi de leui culpa.*
13 *Culpa lata duplex est.*
14 *L. Hæ enim. § fi. ff. eodem declaratur.*
15 *L. Magna. ff. de uerb. signi. declaratur.*
16 *Culpa lata quę dolo æquiparata est, & quando.*
17 *Culpa lata non æquiparatur dolo, ubi lex expressè exigit dolum.*
18 *Infamis de facto repellitur à testimonio.*
19 *Ignorantia iuris latæ culpæ ascribitur, & quando.*

NOn diuiditur. Remotus ob dolum infamis fit, ob culpam non. h. d. ex l. fi. C. eod.

Casus in tam naturali regula non est figurandus aliter, cùm nulla ratione dubitari possit, quin merita laboret infamia ille, qui pupillum fidei suæ commissum dolo spoliet. Huius rei grauissimam affert rationem. M. Tullius in Oratione pro Roscio Comæ. Siqua enim priuata sunt iudicia (inquit) summæ existimationis, & penè dicam capitis, tria hæc sunt, fiduciæ, tutelæ, societatis: æquè enim perfidiosum & nefarium est fidem frangere, quæ cõtinet uitam, & pupillum fraudare, qui in tutelam uenit, & socium fallere, qui se in negotio Cu[illegible]rit. Ideo igitur qui dolosè egit remotus famosus fit, si uel[illegible] quia ea est lęsio quędam per imprudentiam, & quand[illegible] euenit pręter animum lędentis, sed uel eius negligentia, aut simplicitate, non fit famosus, cum non conueniat puniri hac poena eũ, qui improuidè & pręter animum lęsit. l. j. C. si aduer. delic. l. 3. § fin. ff. eod.

1 No. quòd remotus propter dolum† fit infamis, concord. tex. in l. fina. C. eod. & rationem adiunxi proximè in figuratione casus, in quo aduertendũ est, quòd quia dolus extra non apparet, neque nos animum aliorum penetrare possumus (hoc enim soli Deo notum est) necesse est dolum cognoscere ab effectu, quemadmo-
2 dum arbor† ex fructibus. Et ideo dicimus dolum ex coniecturis & indicijs probari. l. Dolum. C. de dolo. signa enim exteriora animum indicare solent, qualis sit.
3 §. Serui. infrà de rerum diui. Quoties† ergo tutor machinatione aliqua, aut fallacia utitur ad decipiendum & circumueniendum iuxta l. prima. § j. ff. de dolo. tunc semper dicitur dolo facere & esse in dolo, ueluti si euidens damnum pupilli euitare noluerit, aut apertum commodum sequi. l. 2. l. 3. C. de suspec. tuto. l. 3. §. Is tutor. ff. eod. uel si impediat aut distrahat animum alicuius à benefaciendo ipsis pupillis argumen. l. Si legatarius. ff. de dolo. si in rebus pupilli grassetur. dict. l. 3. §. Nunc uideamus aut palàm in usus suos uertat, ut ibi dicitur, si solus alienet ea, quæ sine decreto alienari non possunt. l. i. §. Seuerus & Anto. si latitet, ne pupillo decernantur honesta alimenta non tantùm ad eum alendum, sed ad instituendum moribus & doctrinis, aut præsens falsò contendat non esse unde decernantur. j. eod. §. Siquis tutor. si corruptis ministris prætoris aut aliter per corruptionem adeptus sit tutelam. d. l. 3. §. Tutor qui ad alimenta. & plures alios casus elicere poteris ex dic. l. 3. §. Tutores qui repertorium. & alibi pluries.

4 Secundò no. ibi, Famosus est. quod uerbum (famosus) accipitur in malam partem pro infami, ita famosum iudicium appellauit Vlpian. in l. i. j. de postula &
5 famosa actio, quę† condemnato infamiam irrogat. Vlpian. in l. Furti. ff. de iis qui not. infam. ibi, Sed si furti uel aliis famosis actionibus quis condemnatus prouocarit, pendente iudicio nondum inter famosos habetur, & in l. prima. ff. de dolo. Quoniam (inquit) tam famosa actio nõ debuit temere a prætore decerni, & Paulus in l. Sabinus. ff. de dolo. Deniq. famosum non fieri. In quo significatu accipiebãt etiam Latini authores, & est apud Cice. lib. 2. de Orato. Nam me (inquit) ad famosas uetuit mater accedere. & Sallust. largitionem famosam dixit, & in hoc significatu frequentius à Iureconsultis accipitur. l. 3. §. i. ff. de offi. præfec. vigi. l. Famosi. ff. ad L. Iul. maiest. l. Capitalium. §. Famosos. & l. fi. de pœ. Imperator tamen in bonam partem accepit in Auth. iusiu. quod presta. in §. Iura quoq;

6 Tertiò no. q̀† remotus ob culpam non fit infamis, concor. tex. in l. 3. §. fin. ff. eod. in l. fina. C. eod. Qui igitur ob animi segnitiem, rusticitatem, inertiam, simplicitatem, inopiam, vel ineptiam, remotus fuerit, integræ est æstimationis, & multò magis si læsit casu, tamen culpa præcedente casum, secus si dolus præcessisset. l. Capitaliú. §. Incendiarii. ff. de pœn. l. Si seruus. §. si fornacarius. ff. ad l. Aquil.

7 In glo. prima. Vult gloss. ad hoc vt suspectus † remotus fiat infamis, quòd in sententia sit expressum, quòd ob dolum remouetur, quasi uelit, quòd nisi hoc exprimatur in sententia, non efficiatur infamis. & Angel. hic supplet, vt non solùm exigatur, quòd in sententia sit expressum, sed quòd etiam expressum fuerit in libello, quòd intenderetur postulatio ex dolò tutoris. Sed aduertendum est, quòd si in libello sit expressum, in sententia autem nihil exprimatur de cau-
8 sa remotionis, tunc sententia censetur †relationem habere ad libellum & prolata ex causa contenta in petitione. l. Vt fundus. ff. commun. diui. meritò tunc efficietur infamis remotus, etiam quod in sententia nihil exprimatur, & ideo glos. non benè dixit, ut etiam latius declarabitur in sequenti glo. vbi etiam ostendetur: q̀ si iudex in sententia sua significet causam remotionis dolum esse, quamuis in libello non sit expresse de dolo facta mentio, sed tãtum petitum, ut remouetur à tutoria administratione, eò q̀ ex causis in processu probandis sit suspectus, erit infamis remotus, etiam q̀ in petitione de dolo nulla sit facta mentio. l. Hæ enim. ff. eo. dicendum ergo erit, ut dicetur in seq. glo.

9 In gloss. in versicu. Famosus. Excipit glo. patronum, quasi velit, quòd & si patronus ex dolo remotus sit, non efficiatur infamis eo, quòd in postulando eo suspecto debeamus parcere famę ipsius. §. Ostendimus. supra eod. quę opinio falsa est secundum Doctor. hic quando ob dolum remouetur in casibus declaratis per nos in dic. §. Ostendimus. & ita est de mente Bar. in l. Si tutor. ff. eod.

10 In ead. gloss. ibi, Sed quid si remouetur. † Dic tu ex mente iuris & Doctor. quod aut iudex exprimit in sententia, quòd dolo remouet, & efficitur infamis, vt hic, & in l. final. C. eod. aut expresse dicitur in sententia, quòd remouetur ob culpam, & clarum est, quòd non efficitur infamis, ut in d. locis: si uerò in sententia nihil sit dictum, & tunc si in petitione expresse dicebatur, quòd petebat remoueri propter dolum, erit famosus: si de culpa fiebat mentio, non erit, quia sententia relationem habere videtur ad libellum in dubio, & iudex presumitur moueri ex causa expressa.

dic.l. Vt fundus.ff. commun.diui.cum vulgaribus. Si
uerò in petitione postulatum sit ex utraque causa do-
li & culpę, uel ex causa generali, quia non, ut opor
tet, gerit & administrat, & quia administratio ipsius est
suspecta, cùm sic possit agi, quemadmodum in uniuer
salibus iudiciis, ut dicit Bart.in dic.l. Hę enim.ff. eo.
& his casibus fit interpretatio in mitiorem partem.l. Si
pręses.ff.de pœnis. & non erit infamis ita remotus, ita
concludit glo. in d.l. Hæ enim. & in d.l.fina.C. eod.
ubi Saly. post alios, & est uerissima distinctio, quam
tenent omnes in hac materia. Ioan. Fab. hic opponit
de l.Milites.§. Missionum.ff. de re mili. vbi si sine
ignominię mentione missus sit miles, omnino igno-
minia missus dicitur, dicit tamen soluendum esse con-
trarium ut per glo.in l.2.§.Ignominiæ causa.ff. de iis
qui not.infam.in uer. Cur miles. vt scilicet perpenda-
mus hoc ex eo, quod militi obijciebatur, & eo non ap
parente benignius interpretemur.d.l. Si præses.ff. de
pœnis.dicit. tamen Ioan.Fab. quòd huiusmodi solu-
tio vim facit illi legi, quę dicta videtur sequi Ias.hic
11 Tu dicas, quòd † sumus in longè diuersis terminis, nam
cùm tutor hic possit remoueri ex dolo & culpa, meri-
tò non expressa causa mitius interpretantur, at in mili
te, quando non indulgetur illi honesta missio, vel
quando non soluitur sacramēto propter valetudinem,
quæ dicitur causatiua missio, tunc considerandum est,
quòd talis missio fit duobus modis, verbo & facto:
quando fit uerbo, & quòd mittitur miles, semper de-
bet qui mittit addere, cur miles mittatur, unde debet
necessariò exprimere causam missionis, text.est in l.2.
§.Ignominiosa.ff.de iis qui not. infam. quando uerò
non exprimit causam missionis, sed mittit, ideo igno
minię causa mittere censetur, quia hoc fieri non po-
test, nisi quando detractis militaribus insignibus exau
thorauerit, tunc enim licet non addatur, quòd igno-
miniæ causa exauthoratur, nihilominus est infamis.d.
l.2.§.Sed & si cùm.ff.de iis, qui not. infam.& hoc est,
quod uoluit dicere text.in d.l.Milites agrum.§.Igno
miniosa. ver. Et si sine.quod non est in casu nostro,
quando simpliciter iudex remouet, quia cùm tunc pos
sit interpretari remotus ob culpam, sumpto mitiori sen
su non fit infamis, at quando detractis armis quis exau
thoratur, licet non sit adiectum, quòd ignominię cau
sa hoc facit, nihil refert, quia ipsum factum hoc de-
mostrat, non enim exauthoratio detractis armis po-
test interpretari causa valetudinis vel propter emerita
stipendia, qui tunc non exauthorantur milites, ne-
que detrahuntur illis arma, sed vel indulgetur quasi e-
meritis stipendijs honesta missio, vel soluuntur sacra-
mento propter ualetudinem, ut hæc omnia clarissimè
probantur in dict.l.2.§.Ignominiæ causa.ff.de iis qui
not.infam.

In glo.in ver.Ob culpam.Glos.exponit scilicet le-
uem uel leuissimam, & sic uult, quòd tutor possit ob
leuissimam culpam remoueri, quod falsum est, cùm
12 tutor non teneatur † nisi de leui.l. Quicquid.C. arbi. tu
to.cum simi. & hanc glos.reprehendit Bart. quem se-
quuntur omnes in l.Quod Nerua.ff. depo.in in 13.co-
lum.uersic. Decimò quæro. & in hoc omnes uno ore
consentiunt, & uerissimum est.

In ea.glo.ibi, Secus si propter latam. Glo.vult, quòd
tutor ita remoueatur propter latam culpam, sicut prop
ter dolum, eò quòd dolo comparetur per tex.in l.Im
puberibus.§. Si fraus.ff. eod. & quia Docto. hic & ali
bi satis inuolunt hanc materiam, tangam tantùm ea,
quę proximiora erunt declarationi istius loci. In pri-
13 mis quò ad intellectum † tex in d.l. Impuberibus.§.Si
fraus. considerandum est, quòd lata culpa, ut optimè
declarat Zasius in suis singularibus intellectibus cap.
2. de duplici generis, alteram ipse appellat ignauiæ,
alteram versutiæ, & satis rectè, si vt inferius declara-
bitur. Culpam ignauiæ appellat, quę negligentiam su-
pinam refert, vel vitio naturæ parum perspicacis, vel ex
praua educatione contractam, quoties nulla gerenda-
rum rerum cura, aut incondita quędam facilitas appa-
ret: culpam uersutiæ autem appellat, quæ ex improbo
proposito affectata quadam improuidentia res alienas
negligit, quoties scilicet uersutus quidam & callidus
sub velamine negligentiæ damnum dolo infert, quæ
eius distinctio verissima est, & optimè probatur in iu-
ribus per eum adductis, ultra quem probo ego per duo
iura simul iuncta in hac materia, per text. in l. 3. §. fin.
ff. eodem & per tex. in l. Hæ enim. § fina. eodem titu.
Dicit enim Iurisconsultus in d.l. iij. §. fina. quòd qui
ob animi segnitiem, uel rusticitatem, uel inertiam,
uel simplicitatem remotus est, integræ est existimatio-
nis: quamuis enim Doctor.ibi post Accursium intelli-
gant illum tex.in leui culpa, tamen mihi uidetur, quòd
segnities illa, & rusticitas, inertia, & simplicitas, cùm
deuiet ab eo, quod omnes plerunque faciunt & sciunt
latæ potius culpæ annumeranda sit. l. Latę culpę. de
verb. signifi. & est propriè lata illa culpa, quam Zasius
ignauiam appellat, facit text. in l. Regula. §. Sed facti.
ff.de iur. & facti igno. & in l. plurimum. eodem titul.
ibi, Non deperditi & nimium securi hominis. Dicitur
14 præterea in d.l. Hę enim. §. fin. quòd tutores, qui ni-
hil gesserunt, suspecti non postulantur, verùm ob igna-
uiam, & negligentiam, uel dolum (si dolo fecerunt)
possunt remoueri. Illa enim parenthesis (si dolo fe-
cerunt) respicit non solùm uerbum illud (dolum) sed
& ignauiam, & negligentiam. Quid enim uoluisset Iu-
risconsultus dicere, ob dolum remouetur, si dolo fe-
cit? sed intellexit quòd si dolo simulata est ignauia &
negligentia, ea non leui culpæ, sed latæ ascribenda sit,
quia tamen ita callidè simulata est ut uerè dolus [illegible]
possit detegi (tunc enim dolus esset [illegible] uerè dolo
factum est) ideo recessum est [illegible] nomine doli, & incidi-
mus in nomine illud culpæ latæ uersutię, ut Zasius di-
xit, que [illegible] coniecturis, qualiter scili-
cet in rebus suis soleat se gerere, & huiusmodi indi-
ciis, quibus iudicis animus informetur, uersutam fuis-
se illam magis simplicitatem & callidam, quàm simpli-
cem inertiam & rusticitatem. Scio hanc inductionem
duarum illarum legum posse pati aliquas obiectiones,
quas poterit soluere unusquisque, qui diligenter ani-
mum adiecerit. Hinc fit, quòd culpa illa lata ignauię
non ęquiparetur dolo, quia quam maximę & longissi-
mè à dolo abest: animus enim ita iners & improuidus
non machinatur ad decipiendum & fallendum, ut in
dolo exigitur. l. j.§.ff.de dolo. sed illa lata culpa, uersu-
tię dolo æquiparatur, quia leges & iudices. qui non
possunt ueris indiciis dolum detegere, non possunt (ut
dici solet) positiuè recipere illam ut dolum, sed cùm
uideatur ita dolo proxima, ut non deficiat, nisi doli no-
men, eundem effectum habere uoluerunt, quem ha-
bet ipse dolus, quia re uera dolus est, sed ita calliditä-
te inuolutus ignauiæ & inscitiæ prætextu ac simplicita
tis, ut non possit penitus obiecta quędam caligo à uer-
suto illo homine disiici & abrumpi. Et hinc dicit tex.
15 in l. Magna. ff. de uer. signific. quòd † magna negligen-
tia culpa est: ecce dissolutam negligentiam, quę uera
negligentia est, culpę adscriptam non dolo: subdit tex.
Magna culpa dolus est. ecce culpam uersutię, nō quòd
appareat uerè dolus, sed quòd uerè dolus sit uelatus ue
lo culpæ, & hoc modo declarando dicta Zasii uidetur
mihi tota hęc materia intelligenda. Vnde in primis di-
co, quòd glo. nostra malè intelligit tex.in l. Impube-
ribus.§.Si fraus.ff.eodem quia ibi non tractatur, nun-

quid

quid tutor remotus in termiois illios §. fiat infamis, amò cùm per tex. nostrum non fiat iosamis, nisi ex dolo remoueatur, & io text. illo præsupponarur dolum abesse, ibi, Si fraus admissa noo sit: meritò dico, quòd quamuis remoueatur in terminis illis ob latam oegligentiam, ab qua fraus abest, nõ possumus dicere, quòd efficiatur iosamis, nec repugnant illa verba, Quia ista prope fraudè accedit. quia non possumus intelligere, quòd accedat prope fraudem habito respecto ad culpam & dolum, quia imò tuoc (vt dixi) loogissimè distant, cùm in dolo adsit animus oocendi & decipiendi, in hac lata negligentia adsit animus iners & ineptus, & qui oullo modo, etiam si vellet, sciret decipere, sed dicitur accedere ad fraudem respectu pupilli, cui par damnum infertur ex hac negligentia ac inferretur ex dolo: quòd si ponamus latam haoc oegligentiam in homine alias prudente & callido, ea lata negligentia oon aberit à fraude, & ita puto declarari posse, quod dicit glos. hic.

Retenta tamen generali interpretatione Doctòr. circa hanc materiam, & cooiungendo dicta glos. nostræ cum glo. sequen. in fioe. vt est necessarium, distingue secundum Axonem, quem sequitur glos. sequitur & Bar. in d. l. Quod Nerua. colum. 8. ver. Azo verò circa hoc processit distinguendo. quòd quando quærimna nuoquid ad iosamiam irrogandam lata culpa æquiparetur dolo, si loquimus de iosamia, quę infertur per sententiam, lata culpa non æquipararur dolo, si de ea quæ infertur ipso facto, æquiparatur. Sed hęc distioctio reprehenditur per Zasium, eò, quia videmus, quòd in actione depositi condemnatus per seotentiam diffamatur l. j. §. Qui pro socio. ff. de ijs qui oor. iosam. & tamen ita condemnatur ex lata culpa, sicut propter dolũ. l. Quod Nerua. ff. deposi. Intellige tameo de lata culpa versutiæ, vt dicebam, quod optimè probatur in d. l. Quod Nerua. oam qui ita ioers & ignauus est, vt in rebus suis [illegible] vtatur ignauia, qua io alienis vsus est, non condemnatur, quia in eo illa lata culpa noo est dolo proxima, cùm (vt dixi soperius) absit animus nocendi & decipiendi: quòd si [illegible] eadem ignauia ac simplicitate, tunc lata culpa prope ad dolum accedit, quia est quidã dolus p̃somptus, quem tameo lex non potest agnoscere vt dolum, cùm sit iouolutus & tectus huiusmodi negligentia & simplicitate: noo placet, tamen quod dicit Zasius, quòd sit expressum, quòd tutor non solùm ob dolum, sed etiam ob latam culpam dolo proximam fiat Infamis, per texto in d. l. Impoberibus. §. i. quia ibi nihil agitur de infamia, sed de remotione taotùm, qoemadmodum etiam in l. 3. §. fioa. Vnde puto distinguendum esse ex qua lata culpa remoueator, ao scilicet ex ea oegligeotia, quam tutor io rebus suis solet adhibere, quamuis dissoluta sit, & puto tunc iotegræ existimarioois esse, quamuis per senrentiam remotus sit, vt est texs. in d. l. 3. §. fioa. ff. eodem. aut ex tali culpa & oegligentia, quam in rebus suis adhibere minimè sit solitus, & tunc quia talis ignauia & negligentia dolo facta videtur iuxta rex. in d. l. Hę enim. §. fi. meritò puto hanc eaodem iosamiæ notam afferre, quam affert dolus, quia & dolo proxima est quinimmo & dolus est, deficit enim potius doli probatio, quàm ipse dolus, iuxta. l. Duo suot Titij. ff. de testa. tute. Dum ergo glo. dicit, quòd si tutor remouea-
16 tur propter latam † culpam, videtur infamis, declara vt supra: dum verò dicit eam latam culpam dolo comparari, dicas hoc verum esse in culpa lata versutiæ & calliditatis, non ignauiæ, quia culpa ignauiæ attenta qualitate personę, de qua tunc agitur, est potius leuis, quàm lata, cùm eandem in rebus suis negligentiam adhibeat, sed quia cùm recedimus ab illo homine, huiusmodi oegligentia excedit ordioariam hominum negligentiam, igitur dici potest culpa lata, hęc (vt dixi) non comparatur dolo, sed quando est culpa calliditatis, benè tunc comparatur, & habet eundem effectum per ea, quæ dicta sunt, & probat optimè text. in d. l. Quod Nerua. Retenta tamen communi opinione, quòd lata culpa dolo ęquiparetur, glo. limitat non habere locum in criminibus publicis per tex. in l. In lege Cornelia. ff. de fica. in quo tex. in primis aduertendum est, quòd exempla posita arguunt latam culpam ignauiæ, ooo versutiæ: excedit enim factum hominis, quòd ex versutia quis ex alto se præcipitet, vt alium mole corporis sui obruat & occidat, idemque dicendum est de potatore, qui ramum deiecit & uon proclamauit, oemo enim oegabit, quòd, si hoc putator dissimulaos fecisset, teneretur etiam L. Cornelia de sicariis, puta, quia viderit transeuntem iux. tex. in l. Si putator. & quæ ibi ootantur. ff. ad l. Aquil. quod etiam probatur in l. Eiusdem. §. Item is. ff. ad L. Corne. de fica. vbi punitur quis d. l. Cornelia, eò quòd dominus sciens passus sit, & dissimulauerit se scire, quòd famila eius vim alteri io possessione fecisset, quę sola scientia dolum oon arguit, sed latam culpam versutiæ tamen. De veritate huius receptè sententię, quòd io criminalibus, præsertim quando agitur de pęna corporali, lata culpa non æquipareretur dolo, videnda sunt quæ ponit Deci. io c. 2. in prima lectu. colum. 4. in glo. fina. de consti. & io l. Io actiooibus. io gl. in ver. Culpam. ff. de io litem iur.

Secundò limitat noo habere locum io delatiooe iurameoti io litem. l. In actionibus. ff. de in litem iur. &
17 ratio huius limitationis est, quia † in delatione iuramenti lex expressè exigit dolum, quo casu culpa lata oon æquiparatur, vt est communis opinio Doctor. in d. l. Quod Nerua. Post Bart. ibi colum. 3. & io l. j. §. Non autem. siquis testa. lib. sequitur Alex. in consil. 64. lib. i. per text. in l. i. in principio iuocto. §. Siquis autem. ff. oe vis fiat ei. & in l. 2. in princip. §. Hac actione. ff. vi bo. rapto. Sed hæc limitatio falsa est, si de lata culpa versutiæ & calliditatis iotelligimus, quippe ex tali culpa fidem corruptam esse non dubitamus in deposito, in quo propter fidem ruptam iuratur in litem, l. Ei apud quem. in principio. ff. deposi. & vt dicit Zasius, quid differunt an rem depositam vero dolo interuertam, vel coooiuentibus oculis simulata negligentia patiatur auferri, cùm in meis rebus sim diligens, igitur vtroque casu iurari io litem non dubitauerim, de quo tamen videnda sunt quæ latius attigit Deci. io d. l. In actionibus. in glo. in ver. Culpam.

Succedit glos. seq. quæ connexam habet materiam coniuoctam etiam ex verbis glo. quæ primò vult damnatum ob culpam & remotum non æquè fieri infamẽ, sicut qui dolo remotus est, quia remotus ex dolo fit infamis infamia iuris, remotus ob culpam, iosamia facti.

Circa hanc glo. mihi videtur, quòd non possit oegari, quin remotus ob culpam, quę deleui intelligenda est l. Quicquid. C. arbi. tute. saltem efficiatur infamis infamia, facti, idest, quòd existimatio eius & fama laboret apud probos uiros, quòd non eam diligentiam adhibuerit in rebus pupilli & fideicommissi, quam quilibet diligeos adhiberet, & ob quam, si pupillus aliquid detrimenti passus esset, ipse conuentus & condemnatus actione tutelę infamaretur. §. Ex quibusdam. j. de pę. teme. litig. Effectus autem huius in-
18 famiæ pro facti qualitate † ęstimabitur, licet alias infamis de facto repellatur à testimonio certis casibus, vt latè persequitur Deci. in c. Licet causam. col. 6. versi. Tertiò fidei testium detrahitur. de proba.

In ead.glo. ibi, Sed videtur quòd etiam ea culpa leuir. Dicas clarum esse, quòd remotus ex culpa leui non est infamis, vt hic, & l.fi. C.eod.& quamuis ignorantia iuris non excusetur quis faciendo actũ, ex quo lex vult infamiam sequi, vt in contrario, attamen hic non dicit lex, quòd qui fecerit tale quid, infametur, si in leuem culpam incidat, sed vult remotum ob dolum infamem fieri, non est igitur culpa illa, quæ facit infamem in contrario allegato per glo. sed lex ipsa, quæ vult infamiam sequi ex actu facto & ab ea prohibito, nõ potest igitur excusare se illo casu maritus, quòd nescierit tales nuptias prohibitas esse, si factum sciuit, sed benè in casu nostro non sequitur infamia, nisi ob dolum quis sit remotus, vnde non est remotio illa, quæ faciat infamem, sed remotio ob dolum, vnde remotio ob culpam non infamat, vnde non video quid commune habeat casus
29 contrarius cum §.nostro. Quod autem dicitur, †quòd ignorantia iuris latę culpę ascribitur, declarat Bar. in d.l.Quod Nerua. si ius sit certum & limitatum. Zasius distinctius declarat. Dicit enim, quòd aut quæritur an ignorantia iuris noceat, aut quæritur an incidat in latam culpam, de primo dicendum est in lucris nocere l. Regula.§. Sed iuris.ff.de iur.& facti ignor.in damnis non æquè.l. Iuris. ff. de iuris & facti ignor. ponunt Docto. in l.iuris ignorantia.C. qui admitti.si verò quærimus an culpæ latæ ascribatur, distinguenda sunt iura, quæ enim à naturali ratione proueniunt, quæ cuiusque animi insita sunt à natura, ignorari non possunt, quin incidamus in latam culpam, & hoc est quod
„ dicit textus in l.Venia.C.de in ius vocan.Nec in ea re-
„ rusticitati venia prębeatur, cum naturali ratione honor eiusmodi personis debeatur. Eodem modo siquis ignoret ea, quę naturali ratione suadentur nobis illicita esse, & idem dicendum est, quando est ius certum & limitatum, quod tamen declarandum est, vt per glo. fin.in l.Quod te.ff.si cer.pe.quam ibi reputant singularem Saly. & Roma.& etiam sequuntur.In cæteris tenẽda sunt quæ dicit Bar. quia communiter approbantur in d.l.Quod Nerua.col.7.versi. Iuxta prędicta quæro. & videnda sunt quæ ponit etiam Doct. in l. pen. in princi. C.de pactis.

§. SIQVIS AVTEM.

1 *Delictũ post litem contestatam morte nõ extinguitur.*
2 *Tutori postulato suspecto interdicitur administratio, quod limita numero.4.*
3 *Status controuersiam siquis patiatur, non tenetur dare nomen militiæ.*
5 *Tutore postulato suspecto an ipso iure sit interdicta administratio vel exigatur vox iudicis.*
6 *Suspecti postulatio extinguitur morte tutoris: & an hoc sit verum, quando agitur criminaliter ibi nu.7.*

Diuiditur in duas partes, prout duo decidit, in prima ponitur qualiter suspenditur administratio postulati statim ac postulatus est, in secunda ponitur, quòd si super postulato sit lis contestata, si tutor vel curator decedat postea, extinguitur suspecti cognitio, secunda ibi, Sed si.

Postulato suspecto statim ĩterdicitur administratio, & eo suscepta lite decedente extinguitur postulatio.h. d.ex l.Eum quem.C.eo.

Casus ita figurari potest, quæsitũ uit, an postulatus suspectus durante cognitione possit administrare, & videbatur quòd sic, quia si agitur vt sententia remoueatur, ea expectanda videtur, non autem ea sola accusatione remouendus, ad quid enim sententia, si sola accusatio ipsum remoueret? argum. eorum quę habentur in c.Venerabili.de offi. delega.per illum tex. vbi administratori suspecto de dilapidatione adiungit alius coadiutor, sine cuius consensu non possit administrare, contrarium tamen dicitur hic fauore pupilli, cui in primis voluit lex prouidere: videmus enim alias fauore pupillorum similiter introductum esse, quòd exceptio non numeratæ pecuniæ minoribus non currat, ne dum in integrum restitutio expectatur, aliquod emergat obstaculum, per quod huiusmodi beneficio minor vti non possit, & ne eius interim substantia subuertatur.l.j. C.in qui cau.in integ. resti. non est necess. veretur enim lex, ne irritatus tutor vel curator ea postulatione minus etiam ea fide in posterum tutelam gerat: non ergo interdicitur ei administratio, neque ea priuatur de facto, sed suspenditur fauore pupilli. Quærebatur insuper, an tutore decedente post acceptum iudicium postulationis transiret iudicium ad hæredes, &
1 videbatur quòd †sic, quia post litem contestatam crimẽ morte non solet extingui.l.j.C.ex delic.defunc. tradunt Bar.& alij in l.i.ff.de priua. delic. cuius contrarium hic dicitur, & ratio est manifesta, quia cum hic agatur, vt tutor vel curator remoueatur, si mortuus est, nec remoueri amplius potest.l.Decem.§. Decem.ff.de verb.obligation.nec interest pupilli, qui suum actione tutelæ, vel negotiorum gestorum potest consequi, extat enim regula iuris & rationibus prędictis orta, quòd quoties finita est tutela, quoquo modo illa finita sit, extinguitur suspecti cognitio, si enim iam finitum est munus tutoris, si ageremus vt ei finis imponeretur, iam actum ageremus, sed morte tutoris finitur. §.Simili modo.suprà quib.mod.tutel.fini.igitur superuacanea postulatio est.l. Post finitam.C.eod.

2 No.primò, quòd †ei, qui suspectus postulatus est, interdicitur administratio, concor.tex.in l.Eum [illegible].C.eod. ad idem tex.in l. Quòd si forte [illegible].de solu. vbi dicit, quòd interdicta est administratio, & quòd quis sciens [illegible] postulatum ei soluat, non libera-
3 tur, sicut in simili † qui status controuersiam patitur non debet interim dare nomen militię. l. Qui status. ff.de re milita.

4 Alber.de Rosa.in d.l.Eum quem.& Barto.in l.Quòd si forte.§.primò.in fin.ff.de solu limitant tex. nostrum, vt non habeat locum, quoties postulatur suspectus tutor (puta) consanguineus vel patronus, nam dicunt, quòd ex quo in omnem casum hi non sunt remouendi, sed alius curator eis adiungitur, non debet interim interdici eis administratio, ne deterioris conditionis sit ante sententiam, & tempore quo dubium est an sit suspectus, quàm postea, quę limitatio non placet Saly. in d. l. Eum quem.tñ etiam ipse vult, quòd interim in illo casu non interdicatur administratio, sed quòd interim adiungatur ei alius, ne sit deterioris conditionis ex sola datione & porrectione postulationis, quã ex sententia.

Mihi videtur, quòd hæc sententia sit penitus falsa, videlicet, quòd tex. noster limitetur iuxta text. in d.l. Si tutor. ff. eod. nam vt dixi suprà in §. Ostendimus. quoties postulandus est suspectus tutor, qui aliquo necessitudinis vinculo iungatur ipsi pupillo, tunc humanius est, vt ei petatur curator adiungi, quàm quòd petatur remoueri, quòd si postulatur remoueri, adhibebit iudex temperamentum de quo ibi, vt eius famę parcatur, sed omnino remouebit, quinimmo, vt Barto. & alij fatentur ibi, & patronus, & coniunctus potuisset ita malè gessisse & dolosè, vt etiam ei non parceretur, quinimmo & puniretur, vt dictum est. Modò si quis etiam coniunctus sanguine postuletur suspectus,

decet

decet fauore pupilli, vt ei interim administratio interdicatur ad hoc, vt pupillo sit consultum, nec ratio Bar. & Doctor. valet, quia ante probationes factas non potest constare qualiter se gesserit verè, & an sit adiungendus curator, vel an sit remouendus d. l. Si tutor. ideo nimirum, si interim lex voluit pupillis prouidere, & quòd hæc generalis prouisio extenditur etiam ad huiusmodi tutores, & ita etiam vidi seruari in practica etiam in matre postulata suspecta forsan ex cautela illa, quam tradit Bart. in d. §. j. circa quam meminerit aduocatus qui ea vtitur eum teneri, si aliquod damnum ex tali interdictione pateretur pupillus, coram Deo, iden magis sibi & conscientie suæ consulat, quàm passionibus clientum.

5 Sed nunquid sit ipso iure †interdicta, an exigatur iudicis iterlocutio? & clarum est, quòd ipso iure. l. Quòd si forte. §. j. ff. de soluti. quòd si ipsi nolint abstinere, præses iubebit abstinere. l. Eum quem. C. eodem. Intelligitur autem interdicta à die litis contestatæ secundum Angel. in d. §. j. & dicit Ange. hic, quod & verum est.

6 Secundò nota, quòd †morte tutoris extinguitur suspecti postulatio, rationem assignaui in figuratione casus, nam post finitam tutelam, quæ morte tutoris finitur, cognitio suspecti cessat. l. post finitam. ff. eodem titu. Cùm enim mors impediret iudiciū inchoari, cùm non possit vt suspectus postulari iam mortuus, ita debet casus ille idem iam inchoatam causam tollere. l. Si diuerterit. ff. solu. matri. l. fina. ff. de actio. re amo. Ista enim actio non transit contra hæredes, nisi quatenus ad eos peruenisset d. l. post finitam. ff. eodem l. fina. C. de hære. tuto. & cura. sed tunc non hac actione tenentur, sed alia, quia hæc postulatio tunc contra eos non habet locum, sed iudicium tutelæ d. l. fin. in quo videtur malè sensisse Oldendor. dum de hac postulatione loquitur classe 7. actio. j. quando agit quid sit de hæredibus.

In glo. i. Circa argumentum de prelato dicas, quòd de hoc hodie est tex. vbi Abb. post alios in c. Venerabili de offi. deleg. circa. quę multa notanter considerat Andr. Sicul. ibi, non est materia quę pertineat ad vos, qui limina iuris ciuilis vix attigistis, ego non discederem à test. in d. c. Venerabili.

In glo. Suscepta. Susceptam cognitionem, & acceptam vel cognitionem vel iudicium. l. Vbi iudicium. ff. de iudi. quamuis hæc, quomodocunque incœpta sit, extinguitur, quia finita est tutela. l. post finitam. ff. eo.

7 In glo. fi. Bar. in l. post finitam. velle †videtur, quòd si agatur criminaliter, hoc non verum sit, quia tunc remaneat instantia propter pœnam arg. l. Vtique. ff. de rei vene. l. fina. C. si reus vel accu. mor. fue. cum simi. si verò agatur ad remouendum tantùm, secus sit. Ang. hic & benè dicit, quòd si agatur criminaliter vt puniatur personaliter, non potest verà esse ratio & conclusio Bart. quia morte omnis culpa extincta est, si verò vt pecuniariter, & pęna applicetur pupillo, verum sit quod dicit Bar.

Mihi videtur considerandum ad quid detur postulatio suspecti tutoris, & certum est, quòd (vt sæpins dictum est) potest postulari criminaliter & ciuiliter: si ciuiliter postulatur, talis postulatio non datur, nisi ad remouendum, vel vt gerere prohibeatur. l. Hæ enim. §. j. ff. eod. titul. vel vt ei alius adiungatur. l. Si tutor aliquo. ff. eod. titu. & illis casibus clarum est, quòd instantia & causa non potest durare cum hæredibus, quia iā habet quod postulabat actor, ut scilicet morte remot⁹ sit: quod enim voluerunt aliqui, vt in hac actione veniat redditio rationis, inter quos fuit Olden. classe septima, actio. j. per. l. Quidam decedens. in principio & l. Qui plures. ff. de admi. tuto. falsissimum est, quia non ue nit nisi remotio uel associatio, ut suprà, nam remoto tu tore agitur actione tutelę uel negotiorum gestorum, una enim actio non consumit aliam, cùm tendunt ad diuersa. Si verò agatur criminaliter, tunc pro qualitate admissi, uel in corpus punitur, si humilis persona sit. l. 3. §. Tutores qui repertorium. in fin. ff. eodem. si in aliqua dignitate positi sint, puniuntur pœna extraordinaria. d. l. 3. §. Tutor qui. in fin. ff. eodem iunctal. In eos. ff. de tute. quæ pœna cum non ueniat iure actionis, neque ad eam agatur iure actionis, sed accusationis & postulationis his casibus. §. Consequens. I. eod. ubi uocatur accusato. l. 3. §. Quęri. ff. eodem. sequitur ut omnis hęc extraordinaria pœna fisco ueniat applicanda, ut docet Bar. in l. Agraria. ff. de term. mot. & latè Deci. in rub. de iudi. in secunda lectu. colum. 7. & seq. ideo non cadit consideratio Ang. quare puto semper extingui, & indistinctè, ut hic tex. loquitur

§. SIQVIS TVTOR.

1 *Alimentorum decretum totum est in arbitrio iudicis.*
2 *Alimēta pupillis decernenda sunt arbitrio iudicis, & quomodo.*
3 *Tutor qualiter remoueatur, nisi cōtumax fuerit ī decernendis pupillo alimentis.*

Diuiditur in duas partes, in prima ponitur qualiter sit immissio in bonis tutoris latitantis, quando decernenda sunt alimenta pupilli: in secunda ex hoc infertur, quòd tutor negans alimenta pupillo potest fieri suspectus: secunda ibi, Ergo ut suspectus.

Tutor, qui ne pupillo alimenta decernantur, latitat, potest remoueri, & in bonis eius pupillus mittitur, & dato curatore quæ seruari non possunt distrahuntur hoc dicit ex l. Impuberibu. §. Præterea. ff. eodem.

Casum ita figurare potes: quærebatur, cùm erant pupillo alimenta decernenda, si tutor copiam sui non faciat, ne decernantur, an ut suspectus remoueri possit, & quid agendum sit, & cùm totum hoc decretum alimentorum videatur spectare ad iudicem. l. Ius alimentorum. ff. ubi pupillus. edu. deb. non uidebatur aliquid imputandum tutori, etiam quòd latitaret: cùm enim iudex possit tutore inuito decernere, potest etiā & eo absente. l. Qui potest inuitis. ff. de regu. iur. cuius contrarium dicitur ea ratione, quia cùm alimenta decernenda fiot pro modo patrimonii. d. l. Ius alimentotum. & in hoc uersetur maximè officium tutoris, qui & uires patrimonii nouit, & æris alieni summam, merità quando tutor in hoc deficit officio suo iudex rerum seruandarum causa mittit pupillum in possessionem bonorum tutoris, & quę mora deteriora fierent, scilicet ex bonis tutoris, ea dato curatore distrahi possunt, quinimò ex hoc potest suspectus fieri & remoueri tutor, quia sua propria sententia & confessione latitando se suspectum fecit. l. Impuberibus. §. Prætetea. ff. eodem

Primò nota decernenda esse alimenta pupillis à iudice, si super hoc contentio, aut disceptatio oriatur, nam ius alimentorum decernendorum pupillis Prætori competit, ut ipse moderetur quam summam tutores & curatores ad alimenta pupillis vel adolescentibus præstare debeant, inspecto modo patrimonii & ita moderatè, ut semper aliquid supersit ea fructibus patrimonii, & quę seruare & circunspicere debeat Prætor

in illis decernẽdis, grauissimè differit Vlpianus in d. l. Ius alimentorũ.ff. vbi pup.educ.deb.ad illa tũ decernen da vocandus est in primis tutor, qui si negligens vel ab sẽs fit, euocatis affinibus atq; amicis tutoris, prętor edi cto proposito, causa cognita, etiam absente tutore, vel remouendum eum, qui tali cura indignus videbitur, vel adiungendum curatorem pronunciabit, & ita qui dsius erit expediret alimenta pupillo, ita ex tex.in l.fi.ff. vbi pupil.educ.deb.

Secundò no. φ si tutor latitet, ne alimenta pupillo decernantur, mittitur pupillus in possessionem bonorum tutoris rei seruandæ causa, & quæ mora deteriora futura sint, dato curatore distrahi iubentur, concor. tex. in l. Impuberibus. §. præterea. ff. eod. aduerte tamen, quòd in text. Norico deficiunt illa verba (curatore dato.)

Tertiò notetur consequẽtia, quam facit hic Imperator, ibi, Ergo vt suspectus. quasi velit ex superioribus hoc inferre, quòd non solùm si fuerit contumax (vt dictum est) sed etiam si tãtummodo non præstet, per hoc possit vt suspectum remoueri, ad idem tex.in l.fi.ff. vbi pup.educ.deb. vbi hoc reijcitur in arbitrium prætoris an f.remoueat, vel curatorem adiungat, ad hoc idem est tex.in l.3.§.Tutor qui.ff.eod.

In glo. in ver. Vt in possessionem. Puto ego vel remouendum, vel seruandum modum hic traditum, vel modum traditum in l.fi.ff. vbi pupil. educ. deb. vt.f.curator detur, cui⁹ interuentu decernantur alimenta. An

3 ge.hic post†Bar.in d.l.Impuberibus.§.fi. ponit ordinem remotionis, quando tutor est contumax, vt.f.post cõminationem iudex inquirat an latiet, & propter hoc remoueat, vnde erit necessaria alia citatio post primam con tumaciam, & putat Barth.φ possit etiam comminari in primis citationibus, quòd si non compareat, ipsum remouebit tanquam suspectum, & quia tunc videatur ad hoc etiam citatus, nõ exigitur noua citatio per iura al legata per Barth.ibi, quam practicam sequitur Imo. & Alex.in l.Si finita.§.Iulianus.ff.de dam.infec.& in l. j.in fi.ff siquis ius dic.oõ obtemper. Deci.in c.j.col.14.ver. Secundò limitatur.de iudi.

In glo.in ver. Eius .Intellige tutoris, aliàs enim non puniret cõtumaciam tutoris præterea ratio recti sermonis magis recipit hũc intellectum, qui etiam fuit Dyni & Alberi.in d.l.Impuberibus.§.Præterea.

§. SED SIQVIS.

1 *Tutor, qui falsò negat alimenta pupillo decerni posse, conuictus de mendatio, punitur arbitrio iudicis.*

2 *Tutor quando remittendus sit, ut puniatur.*

3 *Corrumpens in iudiciũ ut tutor fiat, uel ut ministret punitur, & quomodo.*

4 *Ministeria pro ministris accipiuntur.*

5 *Libertus, qui fraudulenter tutelam filiorum patroni administrat, punitur criminaliter.*

6 *Tutor ob atrocia facta à Prætore remittitur ad præfectum.*

7 *Tutor non tenetur alere pupillum de suo.*

8 *Pupillo, cuius bonorum redditus non sufficiunt ad alimenta, qualiter sit prouidendum.*

9 *Bona pupillorum an possint distrahi pro necessitate ali mentorum.*

10 *Doctor non potest data pecunia quærere scholares.*

11 *Vsura an dicatur, si Doctor dat mutuo pecuniam scholari, ut ipsum audiat.*

Diuiditur in duas partes, in prima ponitur, φ tutor per mendacium negans pupillo alimenta decerni posse, remittitur puniendus pœna corporali, idq; probatur exemplo eorum, qui tutelam corruptis ministerijs redemerunt: in secunda idem disponit in liberto, qui ex fraude & dolo malo tutelam filiorum patroni administrat. secunda ibi, Libertus quoq;.

Tutor præsens per mendacium negans alimenta pupillo decerni posse punitur, sicut qui pecunia tutelam redemit, & libertus qui dolo tutelam administrauit h. d. ex l. 3. §. tutor qui. & l. 2. ff. eod.

Casus ita potest figurari: quæsitum fuerat quid si tutor præsens neget per mendacium pupillo alimenta decerni posse, non solum latitet vt in superiori casu: & vi debatur, φ eadem censura iuris locum habere deberet, vt.f. remoueretur, & pupillus in eius bonis immitteretur, siquidem latitatio illa cõtumacia in casu superiori pro præsentia haberi debet, tamẽ vlterius dicitur hic non solum remouendum, sed puniendum pro qualitate admissi, quia non interest an quis corrupta fide inquisitionis tutor deẽ, vt.f. per currumptionem iudex ne gligentius inquirat in dando tutorẽ, an verò si bona fide constitutus sit, tanquam prædo se gerat in rebus alie ois, ideo remittitur puniendus pœna extraordinaria ar bitrio iudicis. l. In eos. ff. de tute. ea enim pœna puniri debet, qua solet affici qui redemit tutelam corruptis prætoris ministris, qui indagare debent de vita & moribus tutoris l. 3. §. Tutor qui. in fin. ff. eodem. Pari ratione puniri debet libertus, qui, ita ingratè gerit se erga patronum, à quo consecutus est libertatem, vt dolo gerat negotia pupillorum patroni, remittendus enim est ad præfectum vrbi grauiter puniendus l. 2. ff. eodem.

1 Primò not. quòd†tutor, qui, dum Prætor alimenta pupillo vult decernere iuxta tex.in l. Ius aliment[illegible] ff. vbi pup. edu. deb. (cum plerunque [illegible] tur, vt arbitrio tutoris alimẽta [illegible] facultatum pupillis vel adoltis constituantur l. 2. in princip. C. de alim. pup. præst.) præsens est, & negat decerni posse propter inopiam pupillorum, si hoc falsò dicat, & de mendacio conuincatur, remittitur puniendus ad Præfectum vrbi, concor. tex. in l. 3. §. Tutor, qui. ff. eodem & in l. j. §. Item solent. ff. de offic. Præfec. vrb. punitur autem ea pœna à præfecto vrbi, qua solent affici, qui tu telam corruptis prætorijs ministerijs redimerunt d. §. Tutor qui. Ea autem pœna est, vt extra ordinem animaduertatur in eos pro qualitate facti. l. In eos. ff. de tut. Remissio autem facienda videtur iuxta formam, l. Diuus Adrianus. ff. de custo. & exhi. reo. vt scilicet remittendus sit cum plena informatione eorum, in qui

2 bus deliquit. Hoc autem fit duobus †casibus, vel quan do iudici, corãm quo causa suspecti agitur, videtur vt maiori pęna digni videantur, quàm sola infamia, quę ex remotione insurgit, tex. est in d. l. j. §. Item solent. ff. de offic. præ. vrbi. Alter casus est, quando coram iudice petitum est, vt decernantur alimenta, non autem vt remoueatur, quo casu cùm cognitio alimentorum tantùm coram eo controuertatur, nec fit aliquis, qui petat remoueri, remittit prętor ad præfectum puniendum, vt hic, & in d. §. Tutor qui.

3 Secundò not. quòd†qui data pecunia ministerium tu telæ acquisierit vel redemerit remittitur puniendus criminaliter, concordat tex. in d. §. Tutor qui. & est tex tus in l. Scire oportet. in fin. ff. de tuto. & cura. da. ab ijs. Aduertendum tamen est ad illa verba, Qui data „ pecunia ministerium tutelę acquisierit vel redemerit. „ quia verba illa itelligi possunt de eo, qui administratio „ nẽ ipsius tutelæ redemerit, vel, vt Theophilus hic dicit)

cit(qui data pecunia redemit,vt tutor fieret,quo modo
etiam intellexit Iurifcon. in d.l.Scire. in fi.ff.de tuto.&
cura.da ab :is.Poteft eriam intelligi,vt tutelã acquifie-
rit data pecunia minifteriis prætoriis,vt.f.fidem inquifi
tionis corrumpant,prout fenfiffe videtur Iurifcon.in d.
§.tutor qui. in fi.ibi, Qui tutelam corruptis minifteriis
,, prætoriis redemerunt, & paulò.s.ibi,Vt corrupta fide
,, inquifitionis tutor coftituatur.accipiunt.n.Iurifcon-
4 fulti fępenumero† minifteria pro ipfis miniftris vt in l.
Athletas in prin.ff.de iis qui no.infam.
5 Tertiò no.q†libertus, qui fraudulenter tutelam filio-
rum patroni geffiffe probatur, remittitur ad pręfectum
vrbi puniendus,ad idem tex.in l.2.ff.eod.Poteft.n.non
folũ de fufpecto accufari & remoueri.l.i.C.eo.fed etiã
corporaliter puniri,vt hic,& in l.Nifi.C.de admi.tutor.
Non.n.tantũ remittitur, fi quid durante tutela admifit
fe geffit, deponendo, fcilicet pupillares pecunias, vel
eas in commodum pupillorum in comparatione præ
diorum conuertendo, vt ibi, & in l.Si liberti.C. de
administr.tuto.
6 Quartò generaliter ex hoc tex.collige,q†quotiefcũq,
tutor ob atrocia facta cõuenitur,& accufatur apud præ
torem,prętor ipfe remanet à tutela, fed quia facta exi-
gunr maiorem animaduerfionem, remittitur ad præ-
fectum grauiter puniendus, ita eft tex.hic,& in l.i.§.fi.
ff.eo.in quo aduertendum eft, q nõ puniuntur ita gra-
uiter generalirer omnes tutores, fed ii tantummodo,
qui humiliores funt, vt eft tex.in d.§.fi.& in d.l.3.§.tu-
tores qui.ff.eo.ti.
7 In glo.in ver.Per mendacium. Veriffimum eft, q † tu-
tor de fuo pupillorum alere non tenetur.d.l.3.in ff.vbi
8 pup.edu.deb.fi enim pupillus ita pauper†eft,vt eius red
ditus non fufficiant ad alimenta,puto ego cum Iacobo
de Arena,vt ei debeant præftari alimenta ex uendicio-
ne mobilium, q fi etiam illa non fufficiant, Puto effe
ad diftrationem rerum immobilium veniendum:non
9 enim acced. fententiæ illorum,qui†voluerunt potius
oftiatim mittendum pupillum, vt quærat fibi uictum,
quàm q pro alimentis diftrahi debeant,quod multi &
maximi Doct. fenfere vt dicit Albe.in d.l.ius alimento-
rum.& hoc repeperitur decifum per decifionem Regis
Liutprandi in legibus Longobardorum.l.7.vbi expref-
fe difpofitum eft, q pro necefitate famis non folũ æris
alieni liceat diftrahere bona pupillorũ,quod & pro ve
ftitu extẽdit ibi gl.per tex.in l.1.ff.de alim.&.cib. leg.dũ
modo tutor ipfe non emat.

In glo.in uer.Remittendũ.Contrarium videtur uel-
le Ang.in glo.in d.§.tutor qui ubi ita uoluit glo.ibi,in
uerbo, Remouebitur. quæ eft huic contraria, & fuit
opi.Dyn.ibi, tamen ille tex.directe probat contrarium
,, ibi, Hic ergo non quafi fufpectus remouebitur. quæ
uerba exprefsè oftendunt turorem eo cafu non effe re-
mouendum, fed remittendum,quod ego exiftimo ve-
rum: arbitrio ramen illius iudicis, coràm quo alimen-
torum caufa verfatur,ut dicit tex in l.j.§.Item folent.ff.
,, de offi.præfec.vr.vbi, Solent ad præfectum remitti, qui
,, grauiore animaduerfione indigent, quam vt fufficiat
,, eis fufpectorum infamia,nifi fimus in plebeiis & hu-
milioribus perfonis, & in factis atrocibus, uel in cafi-
bus expreffis hic & in d.§.tutor qui. & in §. feq.his.n.
cafibus prætor non remouet, fed remittit, ut expreffe
dicit tex.in d.§.tutor cui. & clarius in l.j.§.fina.ff. eod.
ubi apparet, q tutor accufatus fuerat ob facta atrocia
in tutela coràm Prætore, & tamen dicitur eum remit-
tendum effe.

In glo. in uer.Remittitur.Iam dictum fuit fuperius,
q pœna imponitur extra ordinem arbitrio iudicis ex
qualitare facti.Qui enim extra ordinem de crimine co-
gnofcit,poteft grauiorem, alias leuiorem, fententiam
ferre pro qualitate delictorum l.Hodie.ff.de pęn. debet
enim pœna pro menfura cuiufque delicti conftitui l.Di-
uus.in princ.ff.ad l.Corne.de falf.Dum verò poftea glo.
10 fubdit ex hoc † tex. notari argumentum contra Doct.
qui data pecunia fcholares conquirunt honoris fui gra
tia,idem ponderauit glo.in d.l.1.§.Item folent.de offic.
præfec.vrbi.Turpis enim eft hæc datio, ita quòd non va
let etiam promiffio fcolaris promittentis fe auditurum
aliquem Doctorem,vt voluit Abb.in c.2.de magi. & de
hoc videndum eft quod voluit Ioan.Calderin.in ca.Na-
11 uiganti. de vfur. † vbi inter cętera ponit quæftionem,
an Doctore ex mutuo facto fcholarib⁹, vt vadãt ad eius
lectiones,vfuram dicatur committere,& tenetur, q fic,
fi ex frequentia fcholarium ea mutuo allectorum auge
tur fama,quæ caufa fit,vt augeatur falarium, vel fiquid
commodi aliunde fperat, fequitur Abb.in c.1.in 2.not.
de depofi.

In gl.vltima.Conclufio glo.eft, q libertus nedum pu
nitur,fed etiam in feruitutem reuocatur per tex. in l.Li
berti.C.de liber.& eorũ lib. quod ego exiftimo falfum,
nifi quid grauius in filios patroni commiferit, eft enim
hic ftatuta certa pœna.Alibi glo.in l.2.ff.eodem vult, q
tunc in feruitutem reuocetur,vt ingratus,qui feruili ne
quitia obduratus detractat tutelam filiorum patroni ad
miniftrare,per tex.in l.Ingratus.ff. de iure patro. & hoc
voluit etiam glo.in d.l.Ingratus. Ioan. Fabr. hic in vno
tantùm cafu videtur velle, q reuocetur in feruitutem,
quãdo puniendus eft ob denegationem alimentorum,
quafi tunc necare voluerit,quę fentẽtia probabilis eft:
dixi ego fuprà de capi.diminu.§.1.in gl.in ver. Libertis.
& ex ibi dictis fatis poteft defendi folutio huius difficul
tatis.

§. NOVISSIME.

1 *Tutor, qui fraudulenter geffiffe probatur, remouetur etiam oblata fatifdatione.*
2 *Bono melius inuenitur.*
3 *Satifdatio non mutat animum.*
4 *Vxor non debet ad virum reuerti oblata cautione, fi magna fit uiri fæuitia.*
5 *Citatus ad locum non tutum non debet fe committere fragilitati cautionis.*
6 *Saluus conductus non fufficit, vbi uertitur perfonæ difcrimen.*
7 *Citatus ob delictum, quamuis citetur ad locum non tutum, quia id eft culpa fua, tenetur comparere.*
8 *Bannitus citatus ad locum, vnde exulauit, an teneatur comparere, & quando.*
9 *Cautionis fragilitas.*
10 *Lex nunquam debet præbere materiam delinquendi.*
11 *Delictis uia non eft aperienda.*
12 *Sufpitio quò ad tutores eft in moribus, non in diuitiys.*
13 *Fidelis hominis verbalis cautio habetur pro fatifdatione.*
14 *Mores magis, quàm diuitiæ attenduntur.*
15 *Paupertas non reddit tutorem fufpectum.*
16 *Nouiffimè quid fignificet.*
17 *Graffari quid fit.*
18 *Graffatores qui.*
19 *Emptor rei alienę, an teneatur foluere pretium, inuẽto q res fit aliena, oblata per uenditorem fatifdatione, & quare.*

Emptor

20 *Emptor rei, quæ non inuenitur libera, conuentus ad prætium potest excipere rem non esse liberam.*
21 *Redhibitio quid sit, & quando locum habeat.*
22 *Quanto minoris legendum, non quanti minoris, & quando locum habeat.*
23 *Suspecti diuersimodè iudicantur hæres & tutor.*
24 *Pauper potest remoueri non quia pauper, sed quia non satisdat.*

DIuidi posset in duas partes, in prima ponitur dictum & ratio, in secunda ratio confirmatur & declaratur. secunda ibi, Suspectum enim.

Satisdationis oblatio non impedit reremotionē, quia mores non fortunas inspicimus. h. d. ex l.Suspectus fieri.cum l.seq. & l.Suspectum.ff.eod.

Casus ita figurari posse videbatur: cum quærebatur an tutor, qui iam non ex fide tutelam gessisse repertus est, remouendus esset quasi suspectus, si satisdationem Rem pupilli saluam fore offerat præstet, & videbatur quòd non, cum enim conseruationem bonorum pupilli lex tantopere cupiat, vbi primùm rem eius saluam esse videat, non videbatur vlterius quid quærendum cum illis satis prouisum videretur, cuius tamen contrarium dicitur ea ratione, quia cùm hic agatur de fide præstanda in tutela aut cura minorum, animus tutoris est inspiciendus, non facultates, & an segnius aliquid vel fraudulenter gerat.l. In postulandis. C.de suspe. tut. & cum reperitur animus tutoris propensus ad fraudem isque durare præsumatur, nō existimauit lex, quod eius mutatio futura sit ob præstitam satisdationē, sed quòd potius hinc occasione nacta tribuat longiorem & securiorem facultatem grassandi in re pupilli, ut hic, & in l.Quia satisdatio.ff.eodem, quia (vt dixi) in cognitione huius postulationis mores atque animi institutum consideratur, non patrimonium dict.l.Suspectus.d.l.In postulandis.C.eodem.quo fit vt etiā si sit pauper, si mores eius probati sint & diligentia, paupertas non excludat aliquem à tutela, vt suspectum dict. l. Suspectum. ff. eodem.nec prouisio p satisdationem aliquid operatur: quia vtilius, ac commodius est pupillo res suas intactas habere, quam habere tabulas cautionis, quibus prosequatur damnum suum, quod vtilius est anteuertere, quàm habere modum quomodo resartiatur.l.Suspectus fieri.ff.eodem.

1 No.primò,† quòd tutor, qui fraude gessisse probatur, remouetur, etiam si satisdationem offerat, concur.tex. in d.l.Suspectus fieri.ff.eodem.ea ratione, quia cū leges sequantur vtilitatem pupilli, quamuis bonū sit habere satisdationem pupillo rē eius saluam fore, suprà de satisda.tuto.& curato. in principio, tamen melius est rem ipsius verè saluam esse, quam tabulas cautionis, & satisdationis habere post vulneratas fortunas suas quasi chirurgum quendam, qui vulneribus iam factis medea-
2 tur d.l.Suspectus fieri.†Vtili enim vtilius inuenitur, sicut bono melius l.Obseruare.§.Proficisci.ff.de offi. Proconsul.& leg.nam si ille, qui satisdedit, remouetur, vt suspectus.d.l.Suspectus in fi.meritò patet satisdationem nihil proficere post detectam fraudem.
3 Secundò nota,† q satisdatio nō medetur animo, nec animum iam exulceratū mutare præsumitur d. l. Quia
4 satisdatio.ff.eo.tit.& hinc est, †quòd quoties tanta est viri sæuitia, vt iam animus exulceratus habitu quodam videatur, non debet reuerti vxor ad virum etiam offerentem satisdationem & cautionem de non offendendo. cap.Literas.in fi.de resti.spol.vbi glo hanc rationem per istum tex.assignat, & volunt ibi Docto.& ego alias Ferrariæ latè consului & obtinui.Hinc etiam est, quòd cita-
5 tus ad locum non tutum non debet se † committere fragilitati cautionis, & comparere oblato saluoconductu & fide publica c.Accedens.el secundo. vt lite non con-
6 test.d.c.†Literas.de resti.spoli.in fi.& non sufficit saluusconductus, vbi est timor personæ, vt declarat Maria. Sozi.in tracta.de Cita art.18.q.5.Alexan.in l.Nam quod. §. Non omnis.ff.ad Trebel. Imo. in clem. Pastoralis de
7 re iud.† quod solent limitare Docto. quando quis citatur ratione delicti ab eo commissi, quia cum sua culpa factus sit locus suspectus, tenetur etiam sine fide publica comparere Bal.in l. Omnes.col.fi.C.de episc.& cler. Fely.in cap.Accedens.colum.3.versi.Secundò aduerte.
8 vt lite non contest.† Item solet limitari, nisi bannitus fuerit citatus ad locum, vnde exulauit, non ratione delicti, sed alia quauis causa, nam tunc tenetur comparere cum literis saluiconductus, vt latè disputat Nellus in trac.Banni. in prima par. pri. temp.q. 3.& Ang. in sua.q. incip.Bononiensis. versi. Super secundo.Maria. Sozi. in d.q.v.& arti. 5. q.26. quod declara ita demum, si duo concurrant: primò nisi bannitus fuisset propter bella ciuilia, odia, & simultates, nam tunc cum literis saluiconductus non tenetur quis comparere, nec eis se credere secundum Inno.in dict.clem. Pastoralis. & reperitur in quadam addi. ad Fely. in d. ca. Accedens.colum.4.non enim tenetur quis se credere inimico, & ita alias loquens de me ipso viuente Alexandro Medice Duce Florentiæ dicebam cum integerrimo viro. Dom. Gregorio Magalotto Episcopo Clusino, dum vnà Bononiæ præessemus (erat enim ipse ibi Vicelegatus, ergo autem a Paulo. III. Pont. Max rerum capitalium iudex factus) & reperi postea ipsum hæc eadem posuisse in suo illo tractatu Securitatis ac Saluiconductus in secunda par.in fi.vbi addit etiam illud, quod inter nos dicebatur necessarium esse, etiam q ille, qui huiusmodi literas fecerit, consuetus fuerit eas seruare secundum Imo.in l.pen.§.Ad crimen. ver. Tertio casu.de pub. iud. tradit Fely.in d.c.Accedens.colum.3.vers. quarta con-
9 clusio.Maria.Soz.ar.18.q.5.† Et de fragilitate cautionis est bonus tex.in l.Qui ita.§. Sed dicendum. ff.ad Treb.
„ ibi, Non esse hæredem, qui suspectam dicat hæreditatē,
„ adire cogendum, quamuis ei caueatur, propter cautio-
„ nis fragilitatem.
10 Tertiò notari potest, † quòd leges nunquam debent præbere occasionem delinquendi, non enim debent permittendo satisdationem offerri præbere materiam spoliandi pupillum, facit tex.in l.Oratio.ff. de sponsali. vbi sponsalia prohibentur, ne perueniatur ad matrimonium prohibitum, ad idem text.clarus in l.prima. §.Ille autem nouissimus. versicul. Sed ne furandi. C. de lati.lib.tol.§.Illud. in proœmio.ff. vbi glo. l.secunda.
11 C.de ind.vidui.toll. Non enim debet † via delictorum aperiri per leges, quæ delicta puniunt, vt ibi dicitur, ad idem est optimus text. in l. Conuenire. ff. de pact.
„ dotali. ibi, Quia altero pacto mulieres inuitantur
„ ad furandum.glo.in l.1.in glo.magna.ff. de dote præleg. cum similibus.
12 Quartò nota.†quòd suspitio, ex qua tutores, & curatores remouentur, consistit in moribus non in diuitiis, concor. text. in dict. l. Suspectum. ff. eodem & ratio est, quia cum ad gerendam tutelam fides exigatur, & ille dicatur suspectus, qui tutelam non gerit ex fide. §. Suspectus autem. suprà eodem. fides autem in animo consistat, non in fortunis, meritò sequitur, quòd mores inspiciendi sunt, quia, vt dicit text. in l. Scire oportet. §. final.ff. de tutor. & curator. da. ab ijs. facultates, neque dignitas est tam sufficiens ad fidem, quàm bona electio & benigni mores, & hinc dicit texr. in l. Si quis stipulatus sit Stichum. ff. de verborum obligation. quòd plerunque

idonei

idonei non tam patrimonio quàm fide quoqne existi-
13 mantur. Et hinc videmns,† quòd quando quis est pro-
batæ vitæ & integræ fidei, simplex eius cautio verbalis
habetnr pro satisdatione, glo. est nota.io l.1.§.His autē.
ff.de ripa muni. quam dicit singularem Bald. in rubri. ex-
tra de eo qui mitti.in poss.& io cap.2.colum.5. de iudi.
de qua latè per Ias. in di. l. Siquis stipulatus sit Stichum.
in primo nota.& in l.1.colum penult. versic. Primò fa-
cit. ff. qni satisda. cogan.& in l.Diuortio. §.penult. co-
lum.3. ff solu.matri. Marsi. in l. 1. §. 1. ff.de quæstio.co-
lum.3. & seq. vbi ex glo. prædicta inferunt ad multas
14 quæstiones, facit † quod inquit Grego. io cap. Nos qui
præsumns.40.distinct. quòd ij qui præsunt alijs, oon ex
oobilitate aut dignitate, sed ex moribus metiendi sunt
facit tex. in l.Nec ei. §. Interdum.ff. de adoptio. vbi glo.
vbi propter fidei sinceritatem & sobrietatem permitti-
tur pauperiori ditiorem arrogare.

15 Quintò not.† paupertas non reddit tutorem suspe-
ctum, ad idem text. in d.l.Suspectum. ff.eodem, quod
verum est concurrentibus iis, de quibus in tex. scilicet,
ꝗ & fidelis & diligens sit, ita disloquitur etiam in l.Nó
nulli.ff.de accus. quæ remouet pauperes ab accusatio-
oe, ut scilicet si fideles sint & diligentes admittantur,
glo. in d.l.Nonnulli.ff.de accusa. de qua latè Hippo. in l.
1.§.1.colum.4.ff.de quæstio.

16 In glos. in ver. Nouissimè. Significatio huins verbi cla
rissima est, idem enim significat, quod vltimo loco, &
dum allegar.l. Nonissimè. ff. de insti. benè dicit nouissi-
mè, quantum est ad tractatum Vlpiani, qui verba illa
necessario posuerat in vltima parte illius tractatus, cùm
enim tractaret de institoria noo eo ordine, quo nunc
Docto. nostri, scribere debuit, sed vt oportet, ut ante
omnia authorem actionis, & ex qua causa descenderet,
poneret, quibus, & contra quos daretur, quid in ea ve
niret, tandem quandiu, & an hæredibus, & contra hęre
des: hic enim est modus declarandi materiam actionū,
,, ad idem tex. in l.per fundum.ff.de serui.rusti.prędi. ibi,
,, Et nouissima demum editione omnes superiores con-
,, firmabuntur. & l.pacta nouissima. C.de pact. & est tritissi
mum apud Latinos authores.

17 In glos. in verb. Grassandi.† Exponit prius, idest, de-
linquendi vel animandi ad delinquendum per tex. in l.
Capitalium.§.Grassatores.ff.de pęn. circa, quod aduer-
tendum est, quòd hoc in loco (grassandi) idem im-
portat ac impetu quodam ferendi se ad oocendum, si-
quidem verbum (grassari) medium est, vt ita possit in
bonā, sicut in malam partem accipi, accipitur enim pro
incidere, & in bonam partem accipit Salust. in Iugur.
cùm inquit, Qui vbi ad gloriam uirtutis via grassatur
idest impetu quodam fertur, tamen frequentius in
malam partem accipitur, vt inde grassari dicamus eos
secundum Nonium, aut qui supra modum sæuiunt, si-
ue (vt Sestus voluit) impetu quodam gradiendi adori
ri, & ita grassari in tutela dixit Iurisconsultus in l.tutor.
ff.eodem. ibi, Si forte grassatns sit io tntela. & in dict.
l. Quia satisdatio. & hic. Eodem modo loqnendi uti-
,, tur Suetonius cùm inquit: Nec minore liuore ac mali-
,, gnitate, quàm snperbia sęuitiaque penè aduersus om-
,, ne genus hominum grassatus est. hoc est, vt Budęus
interpretatur, improbum ac maleficium se exhibuit,
18 & in dies nocentiorem.† Hinc grassatores, viarum ob-
sessores suot in d.l.Capitalium.§.Grassatores.ff.de pœn.
quamuis olim Romani grassatores eos vocarent,
qui conuiuiis aut poeticę sese dabant, ita inquit M.Ca
to in lib. qui Carmen de moribus inscribitur, vt est
apud Gellium lib. 11.cap.2. Et quamuis pro furibus sim
pliciter acceperit Accur. io l.Apud Labeonem.§. Item
apud Melam.ff.de præscrip.ver. quomodo eo in loco ac
cepit etiam Alberi. tameo pro obsessoribus uiarum, in
quibus mulæ exercebantur, accipiendum est, sunt plu
rima exempla apud canonistas, apud quos cùm pro-
prietas verborum parum obseruata sit, prætermittam,
in cap. Militare. 23.q.j. cap. Non satis. 86. distinc. io clem.
j.§. Ne super. de pœn.

In glo. in uer. præstat. infert glo. ad q. si emi librum,
& antequam soluam pretinm, reperiam vel alienum
vel vitiosum, quòd non teneatur soluere pretium, cùm
expediat potius non soluere, quàm cautionem de red-
dendo in casu euictionis vel vitij recipere, cùm non
debeat quis se committere fragilitati cautionis. Hæc
quæstio est satis impertinens in hac materia, & Ange.
hic se extendit, habet tamen hæc q. duo capita: pri-
mum, quòd si ematur liber, & antequam soluatur pre-
tium, inueniatur alienus, emptor non teneatur solue-
re prætium: secundum caput est, si reperiatur vitiosus
aut mendosus.

19 †Circa primum conclusio gl. falsa est, quia ante solu
tionem pretij si detegatur, quòd res est aliena, & mo-
ta sit lis, tunc noo tenetur emptor soluere pretium, ni-
si sibi satisdet de euictione, sed præstita satisdatione te-
netur pretium soluere l. Si post perfectam. vbi Docto.
C. de euictio. & eo casu non sufficit satisdare pro ista li-
te, quæ tnnc mota est, sed necesse est satisdari pro qua-
cunque euictione in futurum sequenda, vt est tex. oo
tab. in l.fin.ff.de rescin.vend. ubi ita tenet Bar. & idem vo
luerunt Imo. & Anto. Burgos in cap. Si venditori. de
emptio. & venditio. licèt de hoc dubitauerit glo. in l.
penulti. in §. j. ff. de periculo & com. rei vendi. si verò
oon sit mota lis contra ipsum, non potest agere de eui
20 ctione,† sed si conueniretur, potest excipere rem non
esse liberam secnndum glo. in l. Qui rem. C. de euictio.
facit quod notat Bal. io rubri. de contra. eme. & 22. quæ.
cum simi. vt per Deci. in consi. 119. in principio, de qua
materia latè tradit Saly. post alios in d.l. Si potest perfe-
ctam. & in d.l. Qui rem. & in l. Si fundum. C. de euictio.
Circa secundum caput dicit Ang. quòd habet locum
21 redhibitio vel Quanti minoris, est enim redhibitio re-
trotranslatio rei venditæ. l. Redhibere. ff. de ædili. edict.
22 l. Quia. ff. de alie. indi. mutan. cau. fac.† Qnanto minoris
(ita enim dicendum est, non quanti minoris) datur
quotiescunq; quis uitiosam rem ignoranter emit, nam
qui intellecto uitio rei emptę, si non fuisset empturus,
si d. vitium sciuisset, habet actionem redhibitoriam, si-
oautem empturus, sed minoris, habet actionem Quan
to minoris. Modò dicit Ang. se etiam solitum dicere,
quòd habeant locum huiusmodi actiones per l. 1. in
princip. cum glo. in ner. Quæ mobiles. ff. de ædi. edic.
quæ exemplum ponit in libris, quo casu non dantur di-
rectæ actiones, sed utiles, nt declarant ibi Docto. & illa
ponderatio, quam sibi uidetur attribuere Ange est cō
munis Docto. ibi, ut patet ex dictis Saly. ibi, qui ponit
hanc quæ. Quamuis enim edictum AEdilium habeat pro-
priè locum in re, quæ uel corporis uel animi uitium
habeat d.l.j.§.fin. cnm legibns seq. tamen extenditur ēt
ad ea, quæ sensum non habent utiliter per Doctores, vt
optimè declarat Ange. io d.l j. in princip. quemadmodū
etiam datur pro rebus immobilibus. l. Etiam in fundo.
ff. de ædi. edic. cum simi.

23 In glo. in ver. Suspectum.† Ponit differentiam inter
hęredem & tutorem, quæ inde pronenit, quia credito
res nihil aliud agunt cum hęrede, nisi vt eis satisfiat de
eorum creditis, & ut primum suis facultatibus satisfe-
cit hæres, nihil aliud prętendere possunt: at tutores
non pecuniam præstare debent, sed fidem, igitur ex mo
ribus pendendus est tutor & fide, & ideo benè dixit
Vlpia. in d.l. Si creditores. ff. de priui. credi. quòd suspe-
ctus hęres non æstimatur ijsdem modis quibus tutor,
siquidem tutorem nō facultates, sed fraudulenta in re-
bns

bus pupillaribus, vel callida conuersatio suspectum facit, heredem facultates.
In glo. in ver. Remouendus in princip. Dicebam alias veram esse solutionem glo. & probari per tex. nostrum, qui dicit pauperem non remoueri, vt suspectum, sed
24 quio possit remoueri ex alia † causa, tex. oon obstat, vnde si tali inopia laboret, vt secundum iuris formam & præceptum iudicis satisdare ooo possit, remooetur à tutela, nõ vt suspectus, sed qa oõ satisdat, & cũ remoueatur ob inopiá propter satisdationẽ nõ prestitã, nõ incurrit iofamiam, quam incurreret, si fraude remotos esset d.l. 2. C. de tuto. vel cura. qui non satisde. Si ergo tutor pauper sit, & sit diligens & fidelis, ooo remouetur, nec ei curator adiuogitur, oisi eo casu, quo pupillorum substantia ob egestatem periclitaretur, & hoc aibitrio iudicis l. pietatis. C. eodem. Ex quibus ad laudem omnipopoteotis Dei sit expeditus hic primus liber.

F I N I S.

R E G I S T R V M.

a b c   A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z Aa.

Omnes sunt Quaterniones præter, A a Terniones.

VENETIIS, Apud Lucam Antonium Iuntam.
M D L X X X I.